CARAMVELIS THEOLOGIA MORALIS FVNDAMENTALIS.

THEOLOGIA FVNDAMENTALIS.
D. Ioannes CaraMVel.

REVERENDISS. ET EXIMII D.D. IOAN.

CARAMVELIS

SACRÆ THEOLOGIÆ DOCT. ET PROFESSORIS,

MONSSERRATENSIVM ET DISSENBVRGENSIVM (BENEDICTINORVM Cistercienſium) ANTISTITIS & Eminentiſſimi Principis Cardinalis ab Harrach Archiepiſcopi Pragenſis, VICARII Generalis: Denominati Miſiæ EPISCOPI

THEOLOGIA MORALIS FVNDAMENTALIS,

In quę reiectis plurimis ſententiis extremis (laxis) quas meritò nec Veritas, nec Theologorum Prudentia admittit: & coire iuſſis multis Opinionibus Mediis (benignis) Fundamentales Aſſertiones ponuntur, quę Athesés vniuerſas ſuecollent: in qua etiam Quæſtiones omnes (difficiles quidem & arduæ) quas nodis Gordiis Prima Editio implicuerat, ſumma doctrinæ conſequentia & facilitate diſſoluuntur.

Vt Lectorum commoditati & vtilitati conſulatur, TRES *ſubiunguntur* INDICES: *quorum* PRIMVS *Librorum, Capitum, Fundamentorum, Dubiorumque ordinem & ſeriem producit.* SECVNDVS *qui Scholaſticus eſt Poſitiones Criticas, Logicas, Metalogicas, Phyſicas, Metaphyſicas, Theologicaſque, quæ varijs locis vel aſſeruntur, vel probantur, inſinuat. Et* TERTIVS *omnia notatu digna interlegit, & ob oculos ponit.*

EDITIO TERTIA MVLTO AVCTIOR ET EMENDATIOR.

LVGDVNI,

Sumptibus LAVRENTII ANISSON, & IOAN. BAPT. DEVENET.

M. DC. LVII.

CVM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO.

ALEXANDRO VII.
PONTIFICI MAXIMO.

DIFFICVLTATES illas, quas prima propoſuit Editio, graues, obſcuras, arduas, ſuperauit, euicit, illuſtrauit quærendi veritatem amor; cui, ſi diligens ſit, adeſt inueniendi fœlicitas. Et quid ſum de iſtis nodis, olim implicatis, irretitis, implexis, iam hodie exſectis, aut etiam diſſolutis, facturus? Me Alexander ab Alexandro diriget: nec digniùs, quàm ad ALEXANDRVM. *Fuit moris*, ait, *vt in locis, quibus cum hoſtibus decertaſſent, & viciſſent, ibi Victores Duces pro monumento laudis cum ampla Inſcriptione trophæum ponerent.* Ab iſto igitur monitus, in Libro hoc, vbi monſtra difficultatum victa trophæum erigo: &, vt æternitatem, qua donare illud Authoris ingenium non poteſt, certiùs & ſecuriùs adquirat, cum inſcriptione ampliſſima ALEXANDRO PONTIFICI MAXIMO conſecro. Et vbi copioſa illa inſcriptionis vbertas? In ALEXANDRI nomine: cuius hodie ſignificatio in omni virtutum & ſcientiarum genere tantam copiam & Maieſtatem præſefert, vt laudes addere, minuere ſit: non enim altiores conceptus adiuncta differentia propagat, ſed contrahit, ac propterea diminuit.

Alexander ab Alexandro lib. 1. Genial. c. 22.

Et quidem, SANCTISSIME PATER (ſi rem accuratè diſcutiam) aliis dedicare Principibus ingenioſa volumina, arbitrium eſt: meos Tibi labores conſecrare neceſſitas: *Res enim*, vt ait Iuris-peritus, *Domino ſuo fructificat*: & quia ego omni titulo Tuus, lucubrationes omnes meæ, Tuo imperio

ã 4 &

& obsequio desudant. Istas igitur clementer suscipe: & viue Orbi Christiano, hæresum, & bellorum fulminibus perculso, incinerato, exciso, quot annis ille indiget, exoptatque.

BEATISSIME PATER.

TVÆ SANCTITATIS

Humillimus Seruus

CARAMVEL.

CENSVRA

CENSVRA.

QVÆRVNT Ethici, an qui consulit doctos, & dubia sua proponit, errare queat? Tunc enim exorbitat, etiam qui interrogat, quando dubitat stultè & barbarè, non verò quando hæret ingeniosè & acutè. Marcus Aurelius Imperator teste Gueuara in Horologio Principum lib. 1. cap. 39. sic Fuluio stupidè toganti respondet. *Rara sapientia, & spissæ stultitiæ signum est, si quis festinata dat ad singulas quæstiones responsa. Neque ad omnes quæstiones absurdè propositas respondere Sapientum est; Quam habent rudiores in quærendo licentiam, ea Sapientes in respondendo carent: interrogationis enim origo est inscitia, responsionis prudentia.* Et quia Reuerendissimi D. Caramuelis Abbatis apud Montemserratum, denominati Misiæ Episcopi, & Eminentissimi Principis Cardinalis ab Harrach, Archiepiscopi Pragensis, Vicarij Generalis, Theologiam Fundamentalem euoluens, multa & varia, magna & grauia acutè posita, & vtiliter rogata interlego, & quia inter multa magno ingenio agitata, nusquam Authoris expressam opinionem inuenio, scientiam venerot cum humilitate coniunctam, & desidero, vt tam solidè singulæ dissoluantur quæstiones, quàm opportunè ab Authore ponuntur. Et vt multi Dubia hæc legere possint, multi illa soluere, librum hunc nihil contra fidem, nihil contra mores honestos continentem, prælo & prælio subiiciendum existimò, si prælo, prælio! varij enim sunt sensus hominum, & in rebus obscuris diuersæ, aut etiam aduersæ singulorum sententiæ. Non proponit Reuerendissimus Caramuel Interrogationes festinatas, nec optat festinata Responsa. Habet parata omnia Moralia [nimirùm *Dialecticam Moralem*, scientiam necessariam & nouam, cuius ne quidem nomen Orbis Literatius audiuit; artem ingeniosam & pulchram, in qua de Moralibus Terminis, Propositionibus, & Argumentationibus agitur. *Philosophiam Moralem* ad Physicæ principia climatam. *Theologiam Moralem* consonam Moralis Philosophiæ principiis.] nec eorundem editionem præcipitat, sed vult Scholastica nonnulla præmittere, & interim alios audire: cùm enim multa sint, in quibus quid alij volent nesciat (eò enim venit Mundus, vt opinionum probabilitas quæ deberet à ratione pendere, interdum ab arbitrio & numero Authorum nascatur;) mauult captiuare intellectum in aliorum obsequium quàm abundare in proprio sensu, & hanc ob rem Fundamentalem istum librum præmittit, qui est quædam totius Theologiæ Moralis & Virtualis Synopsis. Peregrinam in illo doctrinam & ingenium ostendit, & iure potest petere in ipsa Responsione doctrinam. Esto quæstionibus absurdè positis Sapientum non sit respondere: at subtiliter positis satisfacere non est insipientium & rudium. Et si quando ipsamet dubitatio, non ab ignorantia, sed à scientia nobiliore suboritur, ratio, quæ vnum cæteros rogare coëgit, cæteros excitabit, vt illi accuratè respondeant. Suadebo igitur doctis, vt dum Author Cursum suum Scholasticum: imò etiam Theologiam Ecclesiasticam imprimit (hæc enim immediatè sequetur) eidem respondere dignentur; vt eorundem exornati Responsis euulgentur sex Tomi, qui totam Theologiam Moralem complectuntur. Dedi Pragæ in Collegio immaculatæ Conceptionis Calendis Iuliis. Anno 1651. *Fr. Bernardus Clanchy S. Theologiæ Lector.*

IMPRIMATVR, si videbitur Reuerendissimo Patri Mag. Sac. Palat. Apost.

M. A. ODDVS Vicesg.

IMPRIMATVR.

FR. RAYMVNDVS CAPISVCCVS Ord. Prædic. Sac. Pal. Apost. Mag.

CONSENSVS.

OPVS inscriptum *Ioannis Caramuelis Theologia Moralis*, typis mandari, & in lucem edi à IOANNE BAPTISTA DEVENET Bibliopola Lugdunensi, Ego Regis Consiliarius & Aduocatus in Lugdunensi Præfectura, non impedio. Lugduni die 17. Februarij 1655.

BOLLIOVD MERMET.

PERMISSIO.

VIso Procuratoris Regis consensu, Librum hunc typis mandari à IOAN. BAPT. DEVENET concedimus; & ne quis vltra concessam facultatem denuò excudat prohibemus. Datum Lugduni, die 17. Februarij 1655. SEVE.

SERIES
LIBRORVM, CAPITVM,
Fundamentorum, & Dubiorum.

Omnes Numeri sunt marginales

LIBER I.

Funda

LIBER II.

Disserit de Decalogo, Sacramentis & Sacramentalibus.

PROLO

PROLOGVS,

DE MENTE AVCTORIS, MORALIVM OPINIONVM NEXV, & Theologicorum Nominum ſignificatione.

AD prælium, LECTOR CANDIDE, è prælio; è Muſæo ad aciem, *adeoque ad turbida Martis Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis*, noſtra venit FVNDAMENTALIS THEOLOGIA; vix enim fuit impreſſa, cùm in extrema tracta ſummos patronos, ſummos inimicos inuenit. Varia fuerunt Theologorũ iudicia: omnia maxima, mediocria nulla. Eximias illa laudes debet Viris Doctiſſimis, qui ſciunt interrogationem ab affirmatione diſtinguere; multa enim ſanctè, & piè interrogantur, quæ ſine crimine non aſſeruntur: omnes enim Theologi, dum diuinam eſſentiam, & eius attributa dilucidant, rogare ſolent, An Deus exiſtat? An ſit ſapiens? An liber? An omnipotens? Quos, qui reos ageret, & negare Deo omnipotentiam, libertatem, ſcientiam & exiſtentiam diceret, non tam illis detraheret, quàm ſuam ignorantiam oſtenderet. Hinc patet, qua cenſura inurendi ſunt illi, qui interrogationes nonnullas verterunt in affirmationes: ſi enim proceſſerunt bono animo, indocti, & imperiti ſunt: ſi malo, detractores, & calumniatores. Sciebam huiuſmodi monſtra oceanum literarium percurrere, & ne ſub colore ignorantiæ ſinceras quæſtiones inuaderent, illa centies admonui, & in initio, & fine libri diligentia maiori. In primo folio hæc habeo. [*Scripſi hucuſque, quæ aut ſciebam, aut putabam me ſcire; iam ſumo calamum, & ſcribo illa ſola, quæ ignoro, & hunc in lucem librum edo, non vt aliquid doceam, ſed vt diſcam. Hanc ob rem ante initium proteſtor, me nolle citari, aut audiri pro altera contradictionis parte, ſed ſolùm audire doctiores. Euulgo enim Interrogatorium Opus, in quo multa rogantur, & ponuntur, & nihil omnino reſoluitur.*

2. Primæ Editionis huius libri fortuna.

Aliud eſt interrogare, aliud aſſerere.

Intentum Authoris interrogare, non aſſerere: doceri, & non docere fuit.

soluitur. Me honorabunt suis literis Viri Illustrißimi, qui consuluntur, & ad eorum mentem nouam induet formam hic liber, cum elapso vno aut altero anno recudatur.] Ista omnino viderenrur sufficere: sed ad maiorem claritarem & securitatem subscripsi. [Hæc statim præmonere Te volui, vt inoffenso pede capita sequentia percurreres. Lege, perlege, & me ruo ingenio foue, vt possit iacere fundamenta clarissima; volo enim à notioribus inirium sumere, *Vt eX hIs, qVa anIMVs noVIt, sVrgat aD* InCognIta, qVa non noVIt.] Hæc satis erant clara; & si Lector omnis esset candidus, & sinceritare polleret, sufficientia. Sed quia semper me manebat timor, ne liuidi, vel imperiti in meas lucubrationes inciderent, *num.* X. hæc subiunxi. (*Volui olim hunc librum exscribi tantummodò, non edi: non enim est ille qui possit à Grammaticis, aut etiam Rhetoribus intelligi, quibus nihil scribo. At quia amanuenses tardi, & multa exemplaria petuntur, eumdem imprimi patior, hac lege, vt non definitiuus, sed propositiuus, & disputatiuus dicatur. Multa in illo propono, nil definio: nolo ab aliquo amico, vel æmulo pro aliqua huius libri opinione allegari: nihil enim in toto facio aliud, quàm insinuare scopulos, quos Nauarchus Ethicus debeat vitare, & quo vitare debeat modo, aut non debeat, non expono, sed alijs iudicandum relinquo.*) Et *num.* 93. in fine. [*Priores, & posteriores Theses* (illa de libero arbitrio, has de Omni scienria, & Omniporentia) *non expono defendendas, sed examinandas subijcio; & oro, vt sine vocum, & iniuriarum strepitu (nam multi hodie insaniunt) me iuuare dignentur, & ostendere, cur debeant vel admitti, quæ nego, vel negari, quæ admitto.*] Similia multis locis scripsi; & quia finis coronat opus, & illa memoriæ hærent, quæ ab amicis in valedictione dicuntur, librum clausi hoc Hexastico

Gregor.

An omnes lectores sint candidi?

An omnes libri debeant imprimi?

Plurima proposui dubitans, mi Lector, in isto
Nil docui toto dedocuiue libro.
Omnia maiorum ingenio submitto. Docebor:
Doctior & potero nobiliora dare.
Quæ mea sollicitus fuerit sententia; poscis?
Quod negat Editio prima, secunda dabit.

Conclusio.

Stat igitur, FVNDAMENTALEM THEOLOGIAM iuxta Editionem primam interrogare plurima, & nihil omninò resoluere. Stat prætereà, Authores omnes illos, qui Caramuelem pro assertiua aut negatiua allegare sunt ausi, aut ignorantia, aur inuidia præuentos, non potuisse aut voluisse intelligere, quæ verbis clarissimis proponebantur. Cessarunt isti scopuli, & æquiuocationes in secūda editione: modò enim æquè doctior, ac cautior sumo calamum, vt Quæstionum moralium nodos Gor-

De hac secūda Editione.

dios,

dios, quos Orbi literario propoſui, aut diſſoluam, ſi valeam, aut aliàs excidam, aut diſſecem. Vt igitur cum fructu poſſim, quia multam in aliis libris æquiuocationum occaſionem inuenio, Prodromum hunc *de verborum ſignificatione*; in quo, non quidem omnes voces expoſiturus ſum, ſed eas tantùm, in quibus Authores magno damno Orbis literarij diſſentiunt: ſæpè enim verba illorum ſunt eadem, nec tamen ſententiæ coincidunt; ſæpè oppoſita, & tamen in re ipſa conueniunt. Et hîc obiter noto, me in rebus arduis, ſi ab Authorum placitis petenda reſolutio ſit, verborum communi intellectui diffidere, expertus variè illas à quampluribus accipi, quorum non adſequeris mentem, qui Lexicon illorum non addiſcas: ne igitur in meorum Operum lectione hallucineris, digneris, quæſo, ſequentes periodos interlegere.

Quanta attentione legẽdi ſint iuniorum libri? Sæpè Authores diſſentire videntur & conſonant.

2.

Propriis vtuntur terminis ſingulæ Facultates.

OMNES Facultates ſuos habent terminos, quos aliæ ignorant, aut in diuerſa ſignificatione ſuſcipiunt. Et hîc mitari incipiam, mechanicarum artium Profeſſores in vocum, quæ ad ſingulorum facultates pertinent, ſignificatione conuenire: luxuriare per diuerſas nominum acceptiones Philoſophos, & Theologos, nec poſſe ad concordiam reduci. Sanè vocem *Species* aliter Phyſici, cùm agunt de intentionalibus Brutorum, & Hominum operationibus: aliter Metaphyſici, cum ſuas categorias contexunt: aliter Iuriſconſulti, cùm ſuas leges expendunt: aliter Theologi, cum Euchariſtiæ Sacramentum exponunt: aliter Paulus, cùm cognitionem Dei, quam habemus viatores, ab illa, quam in cœlo ſumus habituri, diſtinguit. Conſidera lineas ſequentes. *Homo, ſi Ariſtoteli credimus, indiget ſpeciebus impreſſis, & expreſſis, vt intelligat: diſtinguitur ſpecie à Bruto, fortè & genere. Diuiditur in virum, & fœminam. Si roges, an hæc ſit admittenda ad officia? reſpondebo, apud Vlpianum lib. 1. ad Sabinum, & lege 10. de ſtatu hominum, & lege 7. de bon. poſſeſſ. caſum in ſpecie proponi, & contra mulieres decidi. Ad Theologica tranſiens, adorabo Euchariſtiam, & in ea Chriſtum ſub ſpeciebus panis, & vini: & eiuſdem auxilio fortior redditus, Deum, quem per ſpeciem modò video, in cœlo videbo facie ad faciem.* Ecce pluries vox *ſpecies* reponitur, & ſemper in ſignificatione diuerſa. Oportet igitur oculos aperire, ne voces in aliena ſignificatione ſumamus. Ergo nonnullas explicemus.

Quid ſignificat, vox *ſpecies* in diuerſis Scholis.

Deus.

DEVS, nota vox eſt. Significat ens entium, cauſam cauſarum, creatorem rerum omnium viſibilium; & inuiſibilium.

Trinitas Triplicitas. Homuſius. Coeſſentialis. Conſubſtantialis: Connaturalis.

TRINITAS. Eſt trium vnitas, diſtinguitur à triplicitate, Deus enim trinus, & vnus eſt, nec tamen ideò triplex eſt.

Ὁμόυσιος, CONSVBSTANTIALIS, eiuſdem ſubſtantiæ: COESSENTIALIS, eiuſdem eſſentiæ. Et illa, quæ eiuſdem naturæ ſunt, quo modo dicentur? Analogia vocum peteret, illa CONNATVRALIA dici, ſed hæc vox in alia ſignificatione ſumi ſolet.

N. B. Ens ſecundum dici. Hypocritæ Sarabaitæ. Girouagi. Idola.

ENS SECVNDVM DICI, illud eſt, *quod verè, & realiter non eſt quale dicitur, imprudentum autem hominum æſtimatione, & ſuppoſitione ita ſe habet, ac ſi quale dicitur eſſet*. Sic Hypocrita eſt ſanctus ſecundùm dici: ſic apud D. Benedictum in Regula, Sarabaitæ, & Gyrouagi, ſunt Monachi ſecundùm dici: & ſic tandem Saturnus, Iupiter, Mars, Apollo, & cæteri Gentilium Dij, ſunt Numina ſecundùm dici. Hinc ſciri poterit.

N. B. Ens Morale aut Virtuale.

ENS MORALE, aut VIRTVALE; quod ſic definio. *Eſt ens, quòd verè, & realiter non eſt quale dicitur, prudentum autem æſtimatione, & ſuppoſitione ita ſe habet, ac ſi quale dicitur eſſet.* Sic adoptiuus, qui eſt filius moralis aut virtualis, ille eſt, qui verè, & realiter non eſt adoptantis filius, at verò legum vi, & prudentum hominum ſuppoſitione ita ſe habet, ac ſi eſſet realis, & legitimus filius: nempe, in omnibus rebus, quas ratio approbat, & Iura recepta permittunt. Sic etiam Formæ, & Materiæ Morales: ſic etiam qualitates Morales, Relationes Morales, &c. *Et oro, vt hæc Moralitatum acceptio bene intelligatur, & retineatur.*

Filius adoptiuus.

Formæ, Materiæ, & aliæ Entitates morales.

LIBERTAS. Liberum arbitrium conſtituit, & non eſt immunitas à ſola coactione, vt Lutherani Caluiniani, & alij delirabant, ſed eſt immunitas à neceſſitate: quamobrem, ſi in actu libero (bono aut malo) aliqua circumſtantia eſt neceſſaria, quo ſenſu neceſſaria dicitur, meriti, & demeriti eſt expers.

Libertas à coactione, Libertas à neceſſitate. Liberum arbitrium.

Præter Intentionem, & Electionem reperiunt Theologi alium actum in voluntate, qui caret nomine, & poterit SIMPLEX COMPLACENTIA vocari; Non ergo repugnabit, Deum creaturas purè poſſibiles amore ſimplicis complacentiæ diligere. Ergo nec repugnabit me florem, quem nec intendo vt finem, nec eligo vt medium, amare ſimplici complacentia. Ergo, & SIMPLEX DISPLICENTIA poteſt addi, quæ ſicut cõplacentia Voluntatem, ſic ipſa Noluntatem reſpiciat.

Intentio. Electio ſimplex complacentia.

Simplex diſplicentia.

An dentur actus indifferentes.
N. B.

Hæ duæ voces (*Complacentia*, *Displicentia*) magnam lucem afferunt summis difficultatibus; & doctrinæ de actibus indifferentibus frequenter poterunt seruire, & prodesse.

Dubium negatiuum. Dubium positiuum. Scrupulus.

DVBIVM NEGATIVVM contingit, quando pro neutra parte sunt rationes; oimirùm, quando noo sunt graues nec leues. DVBIVM POSITIVVM, quando ex altera, vel vtraque parte, sunt rationes leues. Si res attente perpendatur, Scupulus & Dubium vix differunt. Hîc attentè volo audiri. Conscientiæ regimen est res magni momenti: ergo conscientiæ gubernandæ regula non potest esse ratio leuis: ergo ratio leuis in ordine ad dirigendam conscientiam ita se habet, ac si esset nulla: ergo virtualiter est nulla: Ergo dubium positiuom, tametsi realiter sit positiuum, virtualiter & moraliter coincidit cum negatiuo. Io dubiorum teoebris, & caligioe est Pharos illa Regula, *Beatus qui possidet.*

Conscientiæ regimen.

In dubiis standum est pro possessione.

Probabilitas duplex: intrinseca: extrinseca: rationalis, authentica.

3. PROBABILITAS postulat duo, nimirùm fortitudioem, & incertitudinem: nam conclusio, quæ persuadetur argumentis certis, & irrefragabilibus, non vocatur probabilis, & & quæ suadetor tationibus leoibus, non vocatur probabilis: illa qoia omni est probabili nobilior, hæc quia iguobilior, Et hîc attentè nota, apud Authores, etiam doctos, voces has (*dubium*, *& probabilitas*) frequenter, & inconsideratè confundi.

Propositio probabilis, probabilior, & minus probabilis.

Probabilitas est duplex: alia enim oritur à racione, alia ab authoritate. Recipit magis, & minus: reperiuntur enim Propositiones probabiliores, æquè probabiles, & minùs probabiles.

Quid in Morali Theologia probabilitatis nomine importetur.

Multùm importat *Probabilitatis* vocabulum: iuuabit Thomam Tamburinum audire: ipse enim doctissimas suas Resolotiones in Decalogum ab hoc Monito orditur. Lege attentè; inquit enim: *Vnum, quod te monitum velim, amice Lector, hic breuibus perlege. In his in Decalogum libris, vt, & alibi, cùm probabilem aliquam opinionem appello, illam dico te sine peccati scrupulo amplecti, atque in praxi sequi tuto posse. Eiusmodi locutionem communem bonis Doctoribus esse, ex illo principio, quia qui probabili ratione motus aliquid agit, prudenter se gerit, atque adeò sine culpa, probè nosti. Verùm in mentem id reuocare ad omnem hæsitationem remouendam operæ pretiũ fuit.* Ioterim operandi libertas, quæ probabilitate fulcitur, cõtrahi potest & solet voto, iuramẽto, & præcepto, vt suo loco explicatur.

Sententia tutior, vel securior.

OPINIO TVTIOR dicitur illa, quæ securior: Sed quia in diuersis generibus esse potest periculum, & desiderari securitas, *Tutiorem scholasticè*, *Tutiorem materialiter*, *seu obiectiuè*, *& Tutiorem formaliter*, *moraliter seu practicè* ob oculos ponam, ne nomina diuersa confundamus.

Securitas scholastica.

Tutior scholasticè eadem est, quæ probabilior: quæ rationibus fortioribus munita; quæ meliùs potest in schola defendi, & difficiliùs impugnari.

Securitas materialis seu obiectiua.

Tutior materialiter, seu obiectiuè illa est, quæ respicit materiam seu obiectum, in quo obuiam itur erroris materialis periculo. Nam, si duæ sint sententiæ: altera quæ doceat, hanc vel illam rem in Quadragesima comedi posse: altera quæ doceat, non posse, sanè qui abstineat secorissimus est.

Securitas practica: formalis, moralis.

Tutior, vt nos à peccato præseruet, illa est, quæ aptior, ne homines peccent. Ista vocatur *tutior practicè*, quia praxim respicit: *tutior moraliter*, quia in morum directione securior: *tutior formaliter*, vt distinguatur ab ea, quæ est tucior materialiter, & obiectiuè.

Fictio, peccatũ significat.

FICTIO, habet specialem significationem apud Theologos, & in Sacramenẽis præcipuè, ille enim dicitur Baptismum cum fictione recipere, qui in peccato mortali actuali.

Lex æterna realis, intentionalis, moralis, philosophica, & moralis theologica. Hinc oritur peccati, & malitiæ diuisio.

MALITIA in oppositione contraria aut cootradictoria consistit: & est quadruplex: Realis seu Naturalis, Intentionalis, Philosophica, & Theologica: hæc est inobedientia, sine quâ peccatum Theologicum (mortale aut veniale illudsit) inoeniri non potest.

Aliæ voces succurrent: sed harum volui significationem præmittere, ne Lector meus possit hallucinari.

De prima, & secunda Theologiæ fundamentalis Editione.

EVerbis venio ad rem, & sincerè pronuncio, me Dubia multa, magno labore (vt de ingenio nil dicam) & temporis impendio congesta, in prima editione proposuisse, & illa omnia, lectis auditisque excellentissimis Theologis, resoluisse, & in hac secunda editione soluta, aut saltem excisa euulgare. Fortè alicubi rigidior, & seuerior ero, quàm mea videbatur polliceri suauitas, & huius æui postulare necessitas: at hoc mihi imputari non debet, sed Dialecticæ, quæ à nolente volente duriores interdum consequentias extorquet. Legisti in Titulo *Multarum Opinionum* (mediarum, & benignarum) *hucusque probabilium*, *aliarúmque* (extremarum, & laxarum) *hucusque improbabilium necessaria demonstratur connexio: quam, vt vel reijciantur priores, vel admittantur posteriores, doctiorum mentes exploraturus, toti Orbi Literario proponebat Caramuel.* Igitur si mediæ, extremæque i benignæ, & laxæ vinculo interdum sint necessario connexæ, vel simul reiici, vel simul admitti debebunt. Ergo iussis excesse sententiis, multis extremis laxisque, & mediis seu benignis proscriptas comitari coactis, remanebunt seueræ, quas admittere debebit Sinceritas, vel dubia soluere, quæ Dialecticá nostra non audet. Nec curanda sunt Authorum Placita, cùm lumine Rationis duce veritas sola inquiritur; & à nobis præcipuè, qui scimus hodiernum hesterno die doctiorem esse, & audemus liberè impugnare hodie, quæ heri asseruimus, si veritatem alibi allucere, hoc est, efficaciùs suaderi, & clariùs probari videamus. Sed quia meritò timere quis poterit, ne folia

Cur author sit interdum seuerior.

Quãti Dialectica facienda sit.

Quanti faciendæ sint authoritates quãdo à ratione disputatur?

Dies Diei eructat verbum & nox nocti indicat scientiã.

hæc

Ignorantiæ proprietas. Stultorum infinitus est numerus.

hæc ab indoctis, & inuidis sine fructu legantur [est enim analphabetæ gentis proprium omnia contemnere, omnia carpere, intelligere nihil] vt hæc monstra hominum ab Athenis his arceam, quia innumerabilia esse solent, mentem meam ad numeros sequentes reduco.

Votum authoris.

Monitum Scholasticū ad inuidum & indoctum Lectorem.

Editur in lucem, Lector, liber iste secundam,
Vtilis vt doctis omnibus esse queat.
Sed tamen ille tibi non scribitur Inuide; cuncta
Qui carpendo legis, nulla legendo capis.
Editus in tenebras tibi fit. Subtilia tractat,
Debet & à cultu mentibus ipse legi.
En tacet, en loquitur: loquitur nam Pagina nostra
Lyncibus, & Talpis ingeniosa tacet.

EPISTOLÆ PROEMIALES.

Quid sit Epistola?

DEDIMVS nonnullas Epistolas, animi interpretes, consilij testes; quæ, quia varia eruditione plenæ, debent iterum poni; vt qui hucusque me sunt sua clementia dignati, imposterùm non grauentur fauere: Vt ergo veritatem inueniam, subrigo oculos ad Veritatem primam, gratiamque imploro, sine cuius concursu frustra ingenio naturali confiditur. Et quia scientiarum maria Empyream regionem inundant; Cœlites inuoco, vt mihi sint Columbi, & Americi, qui à Cœlestibus Indiis ad Cimœriam hanc nostram (obscuram, ignotamque, aut potiùs ignorantem regionem) thesauros veritatum importent Et quoniam eruditi Theologi, quos Pietas, & Doctrina nobilitat, sunt Laureæ cœlestis Candidati (&, si loqui sic placeat, Licentiati) illos compello, vt me non errare permittant. Eorumdem sum fautorem, & doctrinam expertus; & quia illorum libris, literis, & colloquio quotidie in pietate, & deuotione promoueor, ago Deo summas gratias, & vt pergant, exoro. Iterum iterūque sciētiam diuinā veneror, eiusdē participia in hominibus doctis suscipio, & vt sublimiores notitiæ ad me deriuētur exotās, paucas istas Epistolas attētè legendas subiicio.

Gratiæ necessitas.

Licentiati Cælestes, qui?

Sciētiæ humanæ, sunt quædam Diuinæ participia.

 DEO

DEO.

4 QVANTA poteſt animi demiſſione filius patri, ſeruus Domino, & creatura creatori, tanta ego minor nihilo, Te, DEVS, alloquor, & in Te omnium perfectionũ eminentem abyſſũ veneror, & adoro. Sed quid ego ſapientiæ infinitæ, & æternæ Antalcidas, aſſerẽte Plutarcho, cùm in Samothracia initiaretur, coram Deo os aperire noluit, quod crederet fruſtra ab hominibus orari Numina, quæ nihil neſciũt? Idem fecit Lyſander. Idẽ alij, vtriuſq; ſcandalo aut exemplo inſtituti. At ego iuſſus diuinitùs Te adorare, & orare proponã, quæ Tibi ab æterno ſunt nota; & inter lachrymas, ſuſpiriáque ſinceritati mea labia præmouere permittam; ſed quid tibi ſinceritas?

Τῶ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε Πατὴρ ἕτερον δ' ἀιαίνεται.

Huic dedit hoc Pater altitonans, verùm abnuit illud.

Et quidem dediſti aliquid, negaſti aliquid; & ô vtinam plus dediſſes, vel minùs. Quàm felix ego, ſi eſſem omninò ignorans! Quàm felix ego, ſi eſſem omninò ſapiens! Vel ſi Hominem dedeceant omnia extrema, quàm ego tranquillam vitam agerem, ſi plus ſcirem vel minus! ſi minus, neſcirem ſcrupulos, qui me pungunt; ignorarem ſcopulos, qui me morantur: ſi plus; ſcirem me ab illis expedire, & poſſem ſcyllas, & carybdes vitare. At quoniam inter omnia, & nihil mentis acie irrequieta interuolito, interſum ſupremis, & infimis, & idcò nec pede terræ inſiſto, nec manu Firmamentum teneo. Solari me volunt amici, & in medio conſiſtere virtutem aſſerunt; illis hodie non credo, quoniam in medio poſitus, quò vertam, quin euertar, neſcio. Diues es tenebrarum, & lucis; oro lucem aut tenebras, vt vel dediſcam Quæſtiones, quæ me cruciant, aut earumdem ſolutiones addiſcam. O Deus, quàm doctus eram olim, cùm humero tenus ſuperior coætaneis eminere videbar! Formabam idola meo modo, Diuina, Cœleſtia, Terrena; quæ ſciebam garrire vel eloqui, & contra quoſcunque ſcholaſticos Marte propugnare, & defendere. Formabam quidem, ſed idola, quæ ſub mentis veſpertinum crepuſculum credebantur altiſſimis fundamentis ineſſe. Quamdiu illa eſſe certa ſuppoſui, in meæ mentis horizonte nox fuit; vbi primùm, Te fauente, alluxit veritatis Aurora, vidi clariſſimè, omnia eſſe obſcura, certiſſimè, omnia eſſe incerta. O humanæ doctrinæ fundamenta! ſub dubiam lucem Heſperi iudicantur certiſſima; clariſſima dum noctem obſcuram mens agit: & ſi mane, cùm lucet veritatis Phoſphorus, eadem quæſiero, non ſubſiſtunt. Fortè ſtant ipſa cùm maximè vacillare videntur. Fortè adfingemus rebus oculorum errores; nam ſi inſpicillo vtimur flauo, croceas eſſe niues dicemus. Fortè noſtri hallucinantur oculi nimia claritate perculſi; ſed hoc ipſum ignoro; & quia neutrum euidenter cognoſco, neutrum pronuncio; Et quia vellem reperire vel punctum, vbi ſecurè pedem figam, illudque in terris non reperio, *Ad te confugio, & ſupplex tua Numina poſco.* Et quia cauſa prima es, & Virtutem tuam ordinariam exerces cooperando ſecundis, non ego miracula aut prodigia, hoc eſt infuſam ſcientiam poſtulo, qualis Summatibus Eccleſiæ data: ſed volo audire abs Te: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*, quia ſudo, inſudo, & labore improbo diu, & noctu libris diuerſis impalleſco, & tamen, quia pane careo, ieiunus à libro recedo. Multa ignoro; & cum formidine erroris multa opinor, quorum aliter ſe habere poſſunt ſingula, & forſitan aliter ſe habent vniuerſa. Si adhuc poſſum priora addiſcere, aut etiam poſteriora dediſcere, non iam decimum tertium laborem, vt Hercules; ſed vigeſimum tertium vel quartum (à tot enim annis profiteor Theologiam) admitto. Sed quia ſine Magiſtro nemo prudens ad arenam deſcendit, Te in Magiſtrum & Conductorem eligo, & libertinam mentem meam in obſequium tuæ doctrinæ captiuo. Poſt Te Magiſtros Cœleſtes, & Terrenos, nempe in Cœlis Ambroſios, Hieronymos, Auguſtinos, Benedictos, Gregorios, Bernardos, Thomas, Scotos, &c. in terris Chiſios, Lugones, Dianas, &c. & exoro, vt mentem iſtorum illumines,

Plutarchus in Lacone.

An orc. an verò potiùs enide coram Deo ſit loquendum.

Sic fuit locutus Stratonicus apud Laërt. l.6. Apoph.

An ſit vtilis mediocris ſcientia.

An virtus conſiſtat in medio.

Sæpè mentis conceptus ſunt Idola, vana ſimulacra, & imagines.

An fundamenta recepta in Scholis ſint certa.

Decimus tertius labor Herculis.

Vetus Magiſter Deus.

Attalus Martyr à Tyrãno per contemptũ rogatus. Quod nomẽ Deus haberet? Qui plures ſunt, reſpõdit, nominibus diſtinguũtur, qui vnus eſt, non indiget nomine. Euſ. l. 8. Ecc. hiſt. cap. 1.

Hinc patet meliùs has literas inſcribi DEO, quàm DEO OPTIMO, MAXIMO, qui enim vnicus eſt, in rigore loquendo, bonus & magnus eſt; optimus & maximus non eſt.

Cõſultò poſui illud, in rigore loquendo, ſcio enim ſanctè, & Catholicè vſurpari iſtos titulos, quaſi nõ relatiuè, ſed abſolutè Optim. Maxim hoc eſt, Infinitè bonus, & infinitè magnus dicatur. Placuit hoc ſubmonuiſſe; vnuſquiſque prout voluerit, loquatur.

Omnia debent examinari, nil ſupponi.

Inſpicillum coloratum obiecti colores immutat.

Fuit Archimedis lemma: Da mihi punctum fixum extra terram, & illam loco dimouebo.

Parum aut nihil proficit, qui caret Magiſtro.

illumines, voluntatémque dirigas, vt veram, & sinceram doctrinam me velint, & possint docere. Oro vt possint, oro vt velint: nam cùm intueor Scientiarum Cœlestium, & Terrestrium Oceanum inter plurimas Bacchas, & Laureas naufragantes, apparent raræ nantes in gurgite vasto: & quia vulgares communésque Laureæ, & Bacchæ me iuuare non possunt, raræ non volunt; ad Te cogor iterum, iterúmque vel inuitus redire. Philo olim traductus apud C. Caligulam, & eiectus ab aula dicebat infortunij consortibus: *Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Caius; quia necesse est adesse diuinum, vbi deficit humanum auxilium.* Audio, instruor, & in me seductus sic inquam: Doctores illi, quos ad maiorem gloriam tuam, & securiorem institutionem meam consulit iste Liber, vel mihi respondebunt, vel non; si respondeant, Tibi agam gratias, CAVSA PRIMA, quæ ministerio secundarum me informas; si non, agam CAVSA ABSOLVTA gratias Tibi, sciens vbi abest humanum, adesse magisterium Diuinum. Hoc me dirige, vt viuam doctiùs, hoc est sanctiùs; vt moriar doctior, hoc est melior; nam licèt Ars bene viuendi, & bene moriendi sit obscura, & difficilis, *vbi spiritus Magister est, tam citò discitur, quam docetur.* Hoc confidenter oro; hoc spero; & polliceor, me Tuam Maiestatem, & Bonitatem gratiarum actione laudaturum, non solùm quamdiu vixero, sed quamdiu fuero.

Doctrinæ naufragæ.

Derelictis ab Homine Deus fauet.

Dignissima Philonis verba.

Ars bene viuendi, & bene moriendi est obscura

5\.
An de omnib. Homines iudicet.

AN non de illis, quæ soli Deo dicuntur, ratio est reddenda soli Deo: sic putabam. At, quia nihilominus Anticaramuel, se reponit, & dictorum rationem exigit, in me ipsum seducor & sic discurro. Dixi Deo, *O vtinam plus dedisses, vel minus*; & iterum, *O vtinam me, Domine, doctiorem aut indoctiorem condidisses*; hæc eadem verba recognosco, eaque iterum coram Anticaramuele pronuncio. Si enim hebetioribus essem præditus oculis, non torquerer errorum in scholis obtinentium aspectu; & si acutioribus, Veritatem tandem aliquando inuenirem. Sed quia nec talpa sum, nec lynx, inter lucem & tenebras ab opinionum crepusculina traditione dependeo. Secundo Amorum Naso.

Aut nulla ebrietas, aut tanta sit, vt tibi curas
Eripiat. Si qua est inter vtramque, nocet.

Laudo acumen: & ad illud conceptum meum elimo, & aio.

Quanta debeat esse notitia?

Nulla aut cognitio, vel tanta sit, vt mihi cuncta
Exhibeat. Si qua est inter vtramque, nocet.

Hæc saltem est Veritas pura. Vnde meritò Ovvenus lib 3. Epigr. 134.

Beati qui?

Iudice me soli, semperque perinde beatè
Sunt quicumque sciunt omnia, quiq; nihil

Anticaramuel.

Sed & hæc ipsa obsessus à contradicendi spiritu carpit Anticaramuel, qui tamen mihi multò gratior esset, si instrueret: dubia enim luce Orbem literarium percurro, & in communi via viam quæro, & ideò manuductione sola indigeo, non autem vituperio vel laude. Sanè quod mihi exopto, & inuidet Anticaramuel, etiam illi desidero; expediret enim illi & mihi, vt esset vel indoctior, vel doctior. Et quidem, si indoctior, quàm est, mea negligeret; si doctior, intelligeret: sed quia in medio positus, quò se vertat nescit; & nihilominus non hæret, sese vertit, quò nescit. O vtinam vigilaret, dormiretve; sed quia dormitat, sibi & nobis est oneri; & scholis iacturæ. Audebo illum monere, & dicere.

Quantus somnus sit vtilis?

Ille qui dormit, nulli est iniurius, vllì
Nec vult, si prudens, sponte nocere vigil,
Sed cùm dormitans est semisopitus Homerus,
Nigras & calidas iudicat esse niues.
Ergo tibi nullus, vel tantus sit sopor, vt vel
Nil prorsus videas, inuideasve nihil
Sufficiunt oculi bini, vt quis dormiat: ast, vt
Laudet vel carpat, pluribus Argus eget.
Ergo quousque oculis nullis, vel Zoile centum
Perspexisse queas Dogmata nostra, tace.

An semper sit virtus in medio?

Sic scribo, sic sentio: & in hac materia quia in medio non reperio virtutem, Me ipsum & Lectores meos in extrema propello.

NOTA.

6\.
De Epistolis nonnullis omissis.

OCcurrunt hic in Manuscripto literæ Cœlorum Reginæ, & nonnullæ etiam Incolis Empyreæ regionis inscriptæ. Ponetur aliò, vt aptiùs Lectores erudiant. Quæ enim in tota Virginis immaculatæ vita actio, quæ non erudiat Homines, & in virtutum exercitio confirmet? suadet hoc apertè illa Mariana Disputatio, quam dedi in Metalogica ad num. 1404. in qua ex dotibus, & prærogatiuis Deiparæ, totiùs Physicæ, & Metaphysicæ conclusiones, & suppositiones deducuntur. Rem etiam scholasticam iuuat erga Cœlites reliquos pietas; tum quia ingenium humanum tenue est, & luce diuina iuuatur; quam, quia meritis nostris non valemus, Sanctorum patrocinio impetramus: tum, quia eorum actiones ad regulas rationis elimatæ linguæ sunt, quæ nos doceant, quo debeamus methodo, & modo discurrere, & dialecticari: quo philosophari ordine, & loco: &, quod vtilius est, quanta debeamus cautela & circumspectione viuere homines, qui non solùm mortales, sed etiam morituri sumus. De Sanctæ Scripturæ authoritate, & Patrum antiquorum scriptis gestisque S. Benedictus in Regulæ capite 73. *Quæ pagina, aut quis sermo diuinæ authoritatis, veteris, ac noui Testamenti, nō est rectissima norma vitæ humanæ? aut quis liber Sanctorum Catholicorum Patrum non resonat, vt recto cursu perueniamus ad Creatorem nostrum? nec non & collationes & Instituta, & Vita eorum, & Regula Sancti Patris nostri Basilij, quid aliud sunt, nisi benè viuentium, & obedientium Monachorum exempla, & instrumenta virtutum?* Vide Boëtij vitam, quam olim edidi: & Dominici vitam, quam nuper: & in alterutra omnes scientias Scholasticas Moralesque curiosè repertas inuenies.

Deiparæ vita nos instituit.

Etiam Sancti nos adiuuant: nimirùm patrocinio, & exemplo.

Sanctorum actiones sunt linguæ.

Boëtius, & Dominicus Authoris libri historicè calamo scholastico scripti.

FERDINANDO III. IMPERATORI ROMANORVM.

IN *Sereniſſimorum Principum limina poni ſolent infantes, quos* Expoſitos *dicimus, ne deſit Majeſtati humanæ occaſio exercendi liberalem Clementiam, & ſeruiendi Diuinæ, quæ ait,* Quod feciſtis vni ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis. *Non ergo mirum erit, ſi liber is ad limina Cæſareæ Veſtræ Majeſtatis mittatur. Filius meus ille eſt, infans eſt; pauper eſt: & magno eget Patrono: imò, ſi vtamur dialecto Theologica, magno Patrino. Filius profectò eſt meus; quia* libri *dicuntur, quaſi* Liberi; *& chariſſimus quidem, quia vt optimè aduotauit Plato, Libri Liberis Parentibus tantò chariores ſunt, quantò Mentis filij ſunt præſtantiores filijs corporis. Eſt infans, non enim fatur, ſed tacet, aut balbutit plurimum, qua ab alijs debeant eloquentiùs reſumi. Multa proponit, docet nulla; vt enim doceatur veritatem, & præjudicia dedoceatur, eximio niſu ſatagit; fortè & ſat agit. Hæret interim; nulli enim licet Libro eſſe Libero. Pauper eſt, nudus, algens; ſed qui poſſit diteſcere, ornari, & foueri, ſi gratiam ſit Veſtræ. Cæſ. Maj. ſortitus. Baptizatus iam eſt; videlicet Fide Parentis; quæ circa Articulos Religionis Catholicæ maxima, & circa Theologorum Reſolutiones nulla; dicta enim cælitus, clauſis oculis ſuſcipit & adorat; dictata autem humanitùs, aure oculata examinat, & tunc primum admittit, cùm probantur. Habet in tenuitate ſua nobiliſſimum nomen, nam* FIRMAMENTVM *dicitur; & aſſumpto reſpondebit vocabulo, ſi fauor adſit. Tuum ille ſubpetit, & quamdiù ſub alarum tuarum vmbra ſpirat, ſperat ad ætatem perfectiorem venturum. Hæc dabit vires, vt poſſit nomini reſpondere, & Morales ſtellas (Concluſiones & Reſolutiones intelligo, quas hucuſque erronum & Planetarum impetu, adſcendere, dirigi & regredi obſeruauimus) tandem aliquando firmare. At non caret tempeſtate iſtud facinus; ſoluit enim ſpiritus vehementes Æolus, qui vniuerſa perturbant: caret tamen timore, pendunt enim ſacra & profana littera ſecuriſſima exempla, quæ nobis ſunt ſolamini. Multos poſſem producere, ſed tamen vnius tantum aut alterius meminero, & à cæteris ſuperſedebo. Moyſes, antequam naſceretur, hoſtes habuit; in Nilum à parente projicitur; verùm à Pharaonis filia inuentus, ex naufragante fiſcella ereptus, & Regio fauore nutritus, gentem ſuam à Tyrannide Ægyptiaca liberauit. Romulus Remuſque projecti in Tiberim, ſunt à Lupa ſeruati, vt axioma illud veterum,* Homo homini lupus; homo homini Deus, *corrigeretur; his enim miſerculis infantibus, hominis inhumani furor lupus fuit, humanuſque lupæ fauor, Deus. Erepti & nutriti à lupa, ſublato Æmulio, & Numitore reſtituto, coegerunt proditionis artifices verbera* dura pati, & duris parere lupatis. *Non aliter, hic ipſe Liber Moyſes fuit, aut ſi mauis, Romulus Remuſve; antequam ederetur, paſſus eſt Pharaones furibundos, Æmulios æmulos: ne grauiori ſubiaceret periculo, periculo debuit exponi, deſeri à Genitore ſuo, & arbitrio Theologorum committi; imò etiam Inuidorum, qui quacunque ſe inſinuant, & facilius condemnant, quàm examinant. Sed ereptus à Majeſtate Tua Cæſarea, non iam ſouetur à Lupa, ſed ab Aquila,* vt ſit generoſus Achilles, cogat & Inuidiam duris parere lupatis. *Ganymedes domi ſuæ puellus & pauper fuit, & hodie in cælo, Hygino teſte, Gigas, vrna diuite præditus, ſtelligeras vndas profundit, & Aquarius vocatur: Et vnde ſuborta hæc apotheoſis? Ab Aquila. Volucrum Imperatrix fuit, quæ eum rapuit, & ab vndis procelloſis Mundi huius inferioris eripiens in ſuperioris ſereniſſimam regionem tranſtulit. Eripiar igitur ab hoc inuido mundo, ſi faueat aquila. In cælos transferar; & vndis aſtricomis diues Chriſtallinum* FIRMAMENTVM *firmabo. Illud Tu clementer & potenter defende. Clementer vt ſit Atlas; nam ſicut olim Atlas eguit Hercule, vt ſuſtineret cælum; ſic etiam hodie Clementia eget Potentia, vt teneat Terram à ſua dignitate collapſam.*

7. Infantes expoſiti qui? Libri, liberi.

Vtros intẽtiùs diligamus, libros an liberos?

Iſte liber eſt infans.

Non eſt liber: Baptizatus eſt in fide Parentis: eius nomen.

Authoris fides erga Deum quãta? quanta erga homines? Aures oculatæ.

Concluſiones Morales ſunt ſtellæ: anne erraticæ.

Exodi c. 2.

Moyſes eripitur ab vndis.

Romulus & Remus ſeruantur à lupa.

Corrigitur axioma vetus.

Liber hic Moyſi, & Romulo ſimilis.

Eripitur à periculis, & ſeruatur ab Aquila.

Ganymedes idem qui Aquarius.

Theologia

Scholasticæ sententiæ sunt stellæ; & harũ aliæ vocantur fixæ, aliæ erraticæ, & aliæ cometæ. Sol est Deus.

Theologia Moralis mundus ordinis eminentioris est; in quo demonstrata Principia sunt stellæ aplanetica; & probabiles Authorum opiniones, sunt Planetæ: in quo heterodoxa Hæreticorum dogmata, & multa improbabiles Veterum, imò & Iuniorum assertiones sunt Cometa, perniciosiùs errantes. Sol est Deus: immotus immobilisque; est enim prima & summa veritas, quæ quia indiuisibili consistit loco, dimoueri non potest. Sol veritas omnium cælorum centrum est, quem errores circumeunt, Firmamentum coronat. Hoc à Cometis arietatur, & indiget Atlante, & Hercule, nempe doctrina & viribus, vt defendatur. Igitur, INVICTISSIME CÆSAR, *siquidem ingenij celsitudinem concessam cælitùs tanto humanitus scientiarum splendore exornasti, meo* FIRMAMENTO *sis Atlas; & siquidem omnem potestatem Politicam Cæsarea virtute complecteris, sis eidem Hercules: vt si ab Ignibus fatuis (exhalationum genus est) quati vel turbari contingat* FIRMAMENTVM *hoc meum, securo firmamento non careat. Te hoc oro* INVICTISSIME *(ferè dixeram,* INGENIOSISSIME) IMPERATOR; *Deumque, vt quem Christiano Orbi defendendo præfecit, dignetur contra inundantes hostium cuneos continuo fauore protegere.*

Anne Scholasticus Mũdus est Heliocentricus & similis Copernicano.

Quanto ingenio, & doctrina Ferdinandus Imperator sit præditus.

ET cur ad Cæsarem librum Theologicum, subtilium obseruationum, aut potius obiectionum plenum? Cur quæstiones tàm arduas, quas dissoluere nequeat, qui Liberales Artes, & Mathematicas Facultates ignoret? quas non audeat attingere, qui Philosophiæ (Naturalis, Moralis) difficultates non intelligat? Quia in Ferdinando III. ingenium elimarit Natura, poliuit industria laborque, vt dignum redderent imperio. Scio multos Reges, & Principes nolle fauere literis, multos non posse. Scio nec iuuari armis, literas, nec Scientiarum delectum Martis tribunali subesse. Dixi olim,

An arma faueãt literis?

Regia multa potest Maiestas, Cæsaris arma
Subijciunt orbem Solis vtrumque sibi.
Non tamen hæc possunt conceptos (Candide Lector)
Aut seruare malos, aut iugulare bonos.

An Reges possint libros ab inuidia defendere?

Ergo imprudentiæ incurro notam, cùm obtinendæ defensionis, & protectionis gratia ad Imperatorem recurro. Sed non: quoniam in Ferdinando III. duo concurrunt: Scientia, Authoritas. Estò hæc, licèt Cæsarea, & multis nominibus Regia, impotens sit, vt Librum istum inuidiæ multorum expositum in portum securum perducat: quid inde? non mihi in procelloso Oceano est Cynosura Cæsarea Ferdinandi Maiestas; sed eius ingenium suauissimum, fortissimum, & ornatissimum. Ingenium, inquam, quo robustius, quo politius, quo ditius, nondum dedit Orbi literario Germania: in quo floridæ Charites inter Dialecticæ seueriores scrupulos reuerentiam extorquent: in qoo liberaliores Artes eminent: in quo Mathematicæ, & Naturales scientiæ thesauros splendorum emittunt. Maiestatem ergo à doctrina secerno: & qui arceri illa poteram, hac allicior, vt ad Ferdinandum accedam, & à Maiestatis supercilio præscindam. Illi Ego, vt viro eximio (videlicet inter Principes docto, atque inter doctos Principi) hunc laborem concredidi; & quia illum defendendum suscepit, & magno protexit auxilio: gratias æternas ago, oroque Deum, vt illum quà Cæsarem imperio, quà eruditum scholæ sospitem, & incolumem conseruare dignetur multis annis.

Leopoldus Hungariæ Rex, qualis & quantus?

EST hodie Paternæ. Virtutis, & Maiestatis hæres, Leopoldus Austriacus, Hungariæ Rex, aureus adolescens, Europæ Spes, & Orbis Christiani Delitium. Pollet ingenio forti, & acri, & supra ætatem sapiens prudensque desiderat *parcere subiectis & debellare superbos.* De Aquila, quæ D. Richardum Episcopum Andriensem, alarum vmbra in itinere ab æstu defendit, quædam deuota, & ingeniosa Musa:

Aquila prodigiosa.

Carolus à S. Antonio Patauino, de Arte Epigrãmatica, c. 5. n. 135.

Aeris in medio pendet Regina volucrum,
Et lentum incerto tramite carpit iter.
Vt, Sacra Gargani scandit dũ culmina montis
Antistes, facilem præbeat vmbra viam.
Velocis Aquilæ miraris in aere pennas?
Miror ego hanc, sed cùm tardiùs illa volat.

Contra scientias sola militat ignorantia, & Inuidia.

Huic prodigio Orbis litterarius applaudit, & conuertens ad Aquilam, & eius pullum (Ferdinandum III. Romanorum Imperatorem, Leopoldum I. Hungarorum Regem) oculos, dicit alterutri, *Sub vmbra alarum tuarum sperabam, donec transeat iniquitas:* hoc est, Inuidia. Hæc enim ignorantia armata, in scientias sublimiores audet, & illarum Doctores, & Fautores aggreditur. Sed frustra: est enim à scientiis Aquila, quæ vmbra fouet, & protegit Artes, & Facultates; Aquila, inquam Cæsarea, Regia; itineris Dux, aut etiam Archidux: quæ protegendo scientias promoueret, & promouendo ad eminentem Maiestatem exaltat: & tanto id nisu: vt si quando occasione adpetente, remissiùs, tunc maiori admiratione suspiciatur.

DOCTRINA, ET DIGNITATE

EMINETISSIMO

CARDINALI DE LVGO.

9. HAs ad Te paucas lineas non auderem ſcribere, Pater Eminentiſſime, ni inſtruerer à Martiale, qui Domitianum Cæſarem, Mundi integri negotiis obrutum interpellat his verbis:

Dante Tibi turba querulos, Auguſte, libellos,
Nos quoque, qui Domino carmina parua damus:
Poſſe Deum Rebus pariter Muſiſque vacare
Scimus; & hæc etiam ſerta placere Tibi.

Poſſunt Muſæ, & Scientiæ ſeueriores conſiſtere.

Martial. l. 8. Epigram 76. vocat Dominum Imperatorem Domitianũ: quem vocaturus erat Deum: vocat res Prouincias, Regiones, & Reſpublicas.

Te à Sanctiſſimo Domino ad laborum participium adſumptum, expedire afflictarum Regionum querulos libellos, non ignoro; & quia inter Eminentiſſimos emines, ſcio totam, aut ferè definitionum molem à Tua dependere doctrina. Non ergo carere poterit temeritatis nota mea intempeſta præſumptio, quæ grauiſſimorum negotiorum fluxum tenui habena ſiſtere, & immenſum ſtrepitum tenui voce impedire non ceſſat. Sed non; quia binas habet claues Eccleſia (Theologicam, Politicamque) quas Cardinalium manu torquet Pontifex, vt cœlos & terras aperiat. Vtraque igitur vtere; Politica, vt pateat aditus diuerſis gentibus, quæ ad Tuam protectionem confugiunt; Theologica, vt pateat aditus Scriptoribus diuerſis, qui à toto orbe literario Te conſulunt. IOANNES, Latinè *Ianus* diceris, & Ianum fortè bicipitem effinxit antiquitas, quòd Reipublicæ ſimul & Muſis ſtudere potuerit. Patere igitur, vt priuata vnius Theologi veritatem inquirentis curioſitas curas Tuas interpellet: patere, vt audeat dicere:

Pontifex eſt Chriſto à clauibus: à manu Cardinales Pontifici.

Habet Eccleſia binas claues: quare cur?

Ioannes Ianus.

Cur Ianus bifrons? Aut curam impendit Populis, aut otia Muſis. Lipſ. Cent. I. ad Belgas, Epiſtola Dedicat.

Dante Tibi Roma querulos toto orbe libellos,
Conſulti à multis Te quoque conſulimus,
Te poſſe, & Rebus pariter Muſiſque vacare
Scimus, & hac etiam ſcripta placere Tibi:
Reſponde his igitur Dubijs. Vir Magne: peritis
Meque Tuis ſcriptis inſtrue, Viue. Vale.

10. MVlta de Eminentiſſimi Cardinalis Lugonis pietate, & doctrina in Belgio, multa in Germania audieram: at plura vidi, cùm Romæ Virum, qui totam honorat Hiſpaniam. Rara auis in terris, nigroque ſimillima Cygno, in Eminentia humilitas, vrbanitas in Maieſtate. Exſit, qui dixerat, *Honoribus mores mutari*: nam hæc Regula in multis Viris Magnis fefellit; & hodie in Lugone non obtinet. Modeſtia, morum ſuauitas, regularium mortificationum obſeruantia, rerum ſublimium contemplatio, alectio, ſcriptio, & cæteri virtutum actus, qui illum eminentem reddiderant, etiamnum eminent, omniumque reuerentiam, & admirationem extorquent. Multa ab Eminentiſſimi Doctoris libris, multa a Sapientiſſimi Principis Cardinalis verbis didici, quæ me iuuerunt, vt hanc ſecundam Theologiæ Editionem ornarem: alij illum calamo politiore celebrent: ego ſileo: nolo enim optimo meo Domino, & Mecænati diſplicere, quem ſcio promereri eximias, nullas tamen appetere, aut admittere laudes.

Quis, & qualis ſit Eminentiſſimus Cardinalis de Lugo.

Edidit multos & doctiſſimos libros, qui hodie in Europa magno fructu & applauſu leguntur.

EXIMIIS

EXIMIIS DD. MAGISTRIS
SACRÆ THEOLOGIÆ
DOCT. ET PROFESS.

Sicut Stellæ, tametsi omnes lucidæ, sunt inæquales, sic Viri docti, licèt homines illustres. Sed quis illos auderet ad classes & gradus reducere? Qualem igitur seruant ordinem? abecedarium, qualem literæ initiales dederunt: singuli enim meâ opinione sunt primi. Sed cur Reuerēdiss. & Illustriss. tituli dignitatū omisi? Quia puerilis commātus est, Viris toto orbe notis titulos addere proprij nominis claritate minores. Et cur tandem vita functis superstites, & cœlitibus immisceo Terricolas? vt ab illis erudiar humanitus; quā & mortui nos audiūt, & cœlicus suos discipulos deuotos docent.

ADRIANO Crommio.
Alberico Burghoffio.
Angelo de Nuce,
Angelo Manrique,
Antonino Diana,
Antonino Morainec.
Athanasio Kirchero,
Augustino Barbosa,
Augustino de Belis.
Bartholomeo à S. Fausto,
Basilio de Ærea,
Benedicto Rocci,
Bernardino Clanchy,
Bonauentura Bruodino,
Carolo Malleti,
Carolo de Thomasio.
Didaco Quiroga,
Dominico Magro,
Dominico Quesada.
Eugenio de S. Iosepho.
Ferdinando Vghelli,
Francisco Amico,
Francisco Annato,
Francisco Bardi,
Francisco Diez de Cabrera,
Francisco Ouiedo.
Gabrieli de Henao,
Gregorio Carafa.
Hieronymo Chiana,
Hieronymo Ferrantino,
Hilarioni Rancati,
Hilgero Burgoffio,
Hyacintho Libelli.
Ignatio der Keanis,
Ildephonso Peñafiel,
Ioanni Angelo Bossio,
Ioanni Baptista Iatino,
Ioanni Baptistæ Lezana,
Ioanni de Castillo,
Ioanni Eusebio Nierembergio,
Ioanni de Ionghe,
Ioanni de Lugo,
Ioanni Baptistæ Mari,
Ioanni Molitori,
Iosepho Ciantes,
Iosepho Costalta,
Iosepho de Ianuario,
Leandro de SS. Sacramento,
Leoni à Regibus,
Lucæ Holstenio,
Lucæ VVadingo,
Ludouico Bernaldo de Quiros,
Ludouico Balbeo.
Martino de Esparza Artieda,
Michaëli Angelo Ricci,
Michaëli de Alcantara.
Nicolao Donellano.
Petro Francisco Passerino,
Petro Gasendo,
Petro Lorca,
Petro Marchantio,
Petro Valestrio de Ferrarijs,
Philippo de S. Trinitate.
Raymundo Capisucco,
Raymundo Manticuculi.
Roderico de Arriaga.
Sfortiæ Pallauicino,
Stephano de Camps,
Stephano Spinula.
Thomæ del Benè
Thomæ Tamburino.
Valeriano Magno.
Vincentio Tancredi
Zacharia Pasqualigo.

Erunt forsan esse plurimi Viri docti & illustres, quorum mentionem non fecerim, quibus etiā aliquid dicturus sum. Hāc inquam Epistolam direxi ad illos, quorum vel libros lego, vel literis frequēter honoror: si alij me suis literis dignabuntur, etiam ipsos meus stylus celebrabit.

Viris Maximis, meis Dominis, & Amicis Optimis, quà Cœlitibus, & quà Terricolis, honorem, & reuerentiam summam.

Non hac Principibus, sed doctis scribo: peropto,
Vt placeat doctis nostra Minerua Viris.
Quod si hic Principibus nonnullis scripta legantur,
Illa his quà doctis scripsero Principibus.
Hinc igitur Titulis, Schola quos cognouerit, vtor:
Et quibus Aula grauat vel nocet, abstineo.
Dent alios alij Tituli mihi namque placebunt,
Quos dedit illa magis, quos dedit ista minus.

VESTRA

9. VESTRA ego scripta, aut exarata manu, aut typis edita, quæque habere licuit, SAPIENTISSIMI VIRI, quotidie diligenter euoluo; & nostro æuo congratulor, quòd non habeat, cur aureæ antiquitati inuideat. Nolo vos componere cum Ecclesiæ Doctoribus; id enim nec vos vultis, nec deuotio ipsa patitur. Illos videtur Deus exornasse prærogatiuis specialibus, vt essent posteris admirationi, & magisterio: & quia fuerunt Gigantes, non debent cum cæteris intermisceri. Præscindo ergo à Gregoriis, Ambrosiis, Augustinis, Hieronymis; etiam ab aliis Græcis Latinisque, quos Cœlicolis virtus accensuit, quibuscum viuentes non debemus componi; verto ad cæteros oculos, nec reperio, quid valeat vestræ eruditioni, & sapientiæ præferri.

An Ecclesiæ Patres: non solùm virtute, sed etiam fuerint maiores doctrina & ingenio? A deuotione & reuerentia sumitur resolutio.

Nostra ætas plures habet Viros doctos, & maiores, quàm prisca.

Interlego priscæ ætatis historias, admirabundus obseruo nullum sæculum debere conferri cum nostro; nam si Ingeniorum numerum considerem, tot habet Viros Doctos hæc ætas, quot omnes præteritæ simul: &, si Ingeniorum eminentiam perpendam, suisse olim in Orbe litterario Theologos vobis suppares vel maiores crediturus non sum. Olim vt quæreretur doctus Vir, diligentia; vt inueniretur, opus erat fortuna: vix enim è millibus vnus aut alter erat, dignus Laurea. At hodie vultis-ne Viros sapientes inuenire? *Ite aD eXItVs VIarVM qVosCVMqVe InVenerItIs.* Matth. 22. Hoc enim anno M. DC. LI. viarum Sæcularium, Ecclesiasticarum, Regularium exitus sunt Academiæ, in quas quidquid subtile, quidquid eximium habet Orbis, exonerat. Quæ tam felices hodie & diuites; vt quoscumque inueneritis Theologiæ Professores, possitis consulere, & colere. Multi sunt hodie in Mundo Viri magni, & inter illos Vos præcipui. Ergo siquidem estis tam docti, nescire non poteritis honorem habere sua onera, & doctrinæ gloriam non posse labore carere. Ergo vel non sitis tam magni, vel patiamini, vt Pygmæi ad Gigantum protectionem confugiant. Gymnasia vestra ingredior; & qui ab annis plurimis Theologiam sum professus, sumo calamum, & inter vestros discipulos à vestro ore & dictamine pendeo: & ne aliquo illecti præiudicio in mea directione oberretis, me totum quà corporeum, quà spiritualem, coram vobis effundo: æger enim se decipit, si Medicum velit decipere.

Authoris Genius.

Habeo, AMICI OPTIMI, aliqua singularia quæ reddunt me mihi suspectum. Valetudinem, Dei singulari beneficio, sufficientem, Libris sacris profanisque horis quatuordecim impallesco quotidie, & vestris ex maiori parte. Vespere nimiùm sum semper fatigatus & miser; at manè, cùm vado ad Matutinas, nihil Patior.

Sensus externi.

In singulis Sensibus nonnihil singulare percipio; & in Gustu præcipuè; carnes enim ferinæ, syluestres, volucres, pretiosi pisces, & cæteræ deliciæ Principum mihi sunt tædio.

Opiniones internæ.

Venio ad Mentem; cuius gratia cætera fuerunt dicta. Me abripiunt nonnullæ opiniones, quas video à Doctoribus reiici, quas tamen tam certas & claras existimo, vt auderem illas coram Deo iuramento firmare, & carerem formidine, etiamsi summa rerum ab illarum veritate penderet. Hæc primo ingenij motu & stando priuato iudicio. At reducor in me, & me interrogo, An Caramuel debeat vniuersis præferri? sed cùm me superbiæ & temeritatis incuso, etiam mihi respondeo, datos Homini oculos, non vt audiat & credat sed vt videat, Cùm omnia fluunt tranquille, & in oceano cordis malacia præsidet, sic dialecticor, & mihi adulor.

An oculis audiendum sit?

Adulationis Peroratio.

[Præditus sum ingenio claro & forti, & Complutensis Vniuersitatis testimonio inter condiscipulos primo. A prima pueritia præter legere & scribere nil ago. Siue in via sim, siue in lecto, semper meditor, quæ sum dicturus. Quotidie ingenium quatuordecim horis exerceo. Sincerus sum; non habeo dictamen venale, nec minis nec precibus credo; & experientia didici, etiam cnm mortis euidenti periculo me posse meum dictamen tueri. Et tamen aliquando à communi sententia Theologorum egredior.

Non omnes sunt docti, qui dicũtur.

Sed quid inde? Multi malunt docti dici, quàm esse: Multi non propiras, sed aliorum opiniones exscribunt. Nonnulli (& hoc scio certò) malunt contra dictamen loqui, quàm incurrere in doctorum censuram. Rari student: & rarò: nec omnes tanto ingenio sunt præditi, quantum subtilitas Moralis Theologiæ requirit.

Iudicium prudentiale.

Moralia sæpè ab indoctis tractantur.

Tractant Ethicam & Politicam aliqui, qui Metaphysicam ignorant; & non pauci, qui Logicam; & audacter affirmant, non requiri ad Moralia Realium scientiarum cognitionem: sed nescio quod prudentiale Iudicium: Ergo exorbitẽt quantum illi voluerunt; ego veritatem tanto studio, & labore quæsitá, tanta felicitate inuentam propter Andabatarum vmbratiles opinationes non relinquo.]

relinquo.] Sic mihi abblandior; cum omnia sunt pacata & serena. Sed cum cordis procellescit oceanus, violento tempestatis impetu arenæ miscentur syderibus, & inter fluctuum vortices, discursus Adulationis naufragatur. Tunc inter terrores & fragores sic incipit loqui Sinceritas. [Certissima sunt argumenta quæ sumuntur à sensu. Ergo tuos recognosce Caramuel & singulos male affectos videbis. Te Musica practica non recreat (quoniam speculatiua, non ad aurem pertinet, sed ad mentem.) Cibi delicati non sapiunt: vix liquorem à liquore distinguis: odores amaros non fastidis, nec dulces amas. Et in hoc sensus tuos omnium hominum experientia condemnat. Mella amara videntur ægroto: qui si sincerus sit & prudens, non illa, sed arguet palatum. Ergo sicut de sensibus, sic etiam de Mente discurre. Placent nonnulla Asserta quæ cæteris hominibus displicent? Sincerus es, & prudens haberi desideras: ergo ne dicito vniuersos decipi, sed mentem potiùs Tuam aliquo præiudicio laborare. Morbus est recognoscendus, & expellendus, & mens à malo aliquo affectu recuranda.] Hæc mihi & sincerè sinceritas. Et ego sinceritatis verba Adulationis blandis lenociniis præpono: Thesauros Idearum aperio; descendo in cor altum, & primos lapides Fundamentorum recognosco, nec tamen Præiudicium reperio. Habeo paratos Speculationum Moraliũ multos libros: Dialecticã Moralem à nemine quod sciam tentatãin qua fortè Narcissus opinione æmulorum videbor. Philosophiam etiam Moralem. Totam etiam Physicam & Metaphysicam transtuli ad mores; & Medicinam magno ægrorum solamine radiis Theologicis dilucidaui: & tandem Theologiam ingressus, multa sum meditatus, quæ perire non patiar. Omnia meis principiis insistunt: è quibus si vel vnum auferam, vel immutem, multa debebunt doctrinæ consequentia mutari. Ergo proderit à multis & Magnis Doctoribus securitatem eorumdem Fundamentorum explorari antequam Turres, quæ eis insistunt, vento contradictionis exponantur. Sed à quibus? A vobis, SAPIENTISSIMI DOMINI, quibus Terrarum Orbis maiores & doctiores non habet. Legite obsecro sequentes paginas; & si quid in ipsis absonum vel obscurum, splendoribus doctrinæ vestræ decircinate aut illustrate. Deum, qui veritas est, solum respicite; & si quid euidenter sit falsum, funditùs euertatis. Puto enim, si semel in Fundamentis conueniamus, mihi licitum fore seruare rigorem dialecticum, & quidquid postulet consequentia doctrinæ, affirmare aut negare. Obseruo enim in aliquibus nostræ ætatis Theologis intolerabilem Dialecticæ rei ignorantiam; sæpè enim conclusiones componunt, quæ non nisi ab incompossibilibus fundamentis enatæ. Hoc vitium conabor effugere, & ita haurire Ectheses, vt consistere possint, si ad prima Principia reducantur: & quia epistolæ debent esse breuissimæ, ne molestæ dicantur; pono calamum, exorans Deum, vt per vos me dignetur instituere & iuuare. Et quia vos, partim estis Cœlites, partim Terricolæ siquidem triumphatis & valetis quà Cœlites, quà Terrigenæ valete, animi & corporis triumphate hostes; & Caramuelem vestrum docete, iuuate, redamate.

Sinceritatis Respublica.

Organo læso omnes sensationes alterantur.

A sensu ad mentem argumenta desumens.

Physica, & Metaphysica reductæ ad mores.

Paruus error in principio, in fine est maximus.

Medicina. Theologia.

Licet omnibus legitimè dialecticari.

LECTORI
DIVINO.

5. 1. 3. 4. 2. 6.

XII. Homo binos in corpore oculos habet: binos in mente.

Cyclopes Argi.

Polyphemus monoculus.

Tempus est duratio fluens.

Philosoph. quot & quales oculos habere debeat?

HOMO, Diuinæ Omnipotentiæ soboles, binos oculos habet; non vt plura conſpiciat, ſed vt meliùs. Binos in corpore, binos etiam in animo: & Ariſtocles, qui ab ingenij latitudine potiùs, quàm ab humerorum diſtenſione *Plato* dictus, ideò *Diuinus* audiit, quòd pluribus præditum oculis haberet Animum. Et meritò; ſumus enim Cyclopes, qui humani: Argi, qui Diui. Homo, quamdiu intra Naturæ cancellos cogitur, Polyphemi ſimillimus, habet in fronte oculum (Rationis lumen) quo ſolummodò præſentia videat, præterita & futura inuideat. At Deus purum eſt lumen, & millenis condecoratur oculis, Theologorum linguâ *Attributa* vocamus. Habet ob oculos præterita & futura; quæ enim tranſeunt oculos noſtros, in æternitate non tranſeunt; Philoſophus, vt Deo ſimilis ſit, hoc eſt, Diuinus, binos oculos habere debet, Mathematicum, Phyſicumque: multos enim in Matheſim errores Phyſices ignorantia, & multos in Phyſicen Matheſeos ignorantia inuexit. Iuſſit Plato inſcribi Academiæ; NEMO INGREDIATVR HVC GEOMETRIÆ NESCIVS: nam clauſo oculo Mathematico, Phyſicus omninò caligat. Keplerus doctiſſimè in Dioptrica. *Secundas Pæna partes dedit dogmati de itineribus Planetarum, verè eccentricis: & rectè dedit. Habet Optice firmiſsima pro his argumenta, illud ſolum cauendum, ne nobis accidat, quod Veteribus, vt alteri Optices oculo nimium ſecurè confidentes in peruidenda hac Planetarum orbita, alterum Phyſices oculum claudamus: & ſic quo vtriuſque, & Optices & Phyſices rationibus ex æquo tribuendum erat, ſoli Optica tribuentes rurſum à ſcopo aberremus.* Quæ verba ad Theologiam Moralem digniſſimè transferri poſſunt. Video authores, quos Piracmontes, Brontes, & Steropes meritò dixeris cæcos aut ferè; qui aure reguntur; garriunt quæ audierunt; & quæ in aliis legerunt, in ſuos libros diligenter tranſcribunt. Hi ſunt Cyclopes, & clauſi oculo Phyſico, tantùm optico vtuntur, & Reſolutiones omnes ſuas Principio illo, ΑΥΤΟΣ ΕΦΑ ſuccollant. Video & alios, qui clauſo oculo Optico, tantùm vtuntur Phyſico; qui in ſuo ſenſu abundantes nullum Authorem legunt, nullum curant, & hi etiam me iudice Cyclopes ſunt; & inter animoſitatis incendia, & vanæ gloriæ fumum formant fulmina, quibus latentis veritatis exploratores omnes oppetant. Quid ergo acturi ſumus, vt oculati Diuinique, & non potiùs myopes cœci & Cyclopes dicamur? *Aperire duos oculos; Opticum, Phyſicum; Authenticam, & Rationalem; ne nobis accidat, quod veteribus, vt altero oculo* (hoc eſt authoritati Humanæ) *nimiùm ſecurè confidentes, in peruidenda Moralium reſolutionum orbita alterum oculum* (hoc eſt Rationem) *occludamus: & ſic quod vtrique oculo* (Authoritati ſcilicet & Rationi) *ex æquo tribuendum erat, aut auctoritati Ratione deſtituta, aut Ratiōni authoritate vacua & aëre pendenti tribuentes, rurſum à ſcopo aberremus, Tales debemus eſſe; qui libros ſcribimus, qui libros legimus; aliàs enim nec ſine errore ſcribere, nec legere ſine inuidia poterimus. Tales igitur eſtote Lectores mei, & DIVINI dicemini: vos enim aliàs inuerſis litteris* INVIDOS *ore pleno & ſincero vocabo.*

Ariſtoteles cur Plato, & cur Diuinus dictus?

Deus quid ſit? quot habeat oculos?

Æternitas eſt duratio ſtans.

Quot & quales Theologus.

Theologorum alij ſola authoritate reguntur, alij ſuo, & ſoli iudicio concedunt.

Sed debemus vtraq; neceſſariò coniūgere.

Diuini, & Inuidi anagramma.

XIII. Hinc iam intelligo, quî differat ab Inuidia Diuinitas. [Non ago de eſſentiali, quæ Deo competit ſoli, cuius eſt infinita diſtantia; ſed de Scholaſtica, quæ ingeniis & doctrinæ attributa, à qua habuit Plato & alij doctiſſimi viri, quod *Diuini* dicerentur & eſſent.] Inter *Diuinum* & *Inuidum* tota differentia eſt anagrammatica; inuerte enim Diuini litteras, & erit inuidus; conuerte Inuidi litteras, & erit Diuinus. Conſidera Diſtichon ſubſequens.

Diuinitatis, & Inuidiæ diſcrimen.

Peſſima

Pessima condemnat DIVINVS, *sed bona laudat?*
Pessima condemnat quando INVIDVS, *& bona damnat.*

Pro capto lectoris habent sua fata libelli.

Vt Lector Diuinus sit, & iustè iudicet, non indiget pluribus literis, & scientiis, quàm vt Inuidus sit, & condemnet iniquè; sed indiget aliter dispositis. Inuidus litteratus est; at eius literæ, scientiæ, notitiæ, maleuolentia præoccupantur: & Diuinus habet litteras liberas, quæ non affectu aliquo prauo aut præuio, sed sola ratione reguntur. Liberas quidem, quia seruiles litteræ non sunt Diuinæ: vnde rimor cur *Latini vocant* Librum *quasi* liberum: *qui enim libere scripti non sunt, Libri non sunt.* Litteras in folia compactas Nomenclator Latinus *Librum* dixerit: Liber enim, vt Diuinus sit, debet esse liber: solum DEVM & conscientiam respicere: nec spe nec metu rerum terrestrium gubernari: quotquot enim Authores vænali stylo scriptitant, quotquot seducuntur timore, quotquot illiciuntur spe, Diuini non sunt, Inuidi sunt. Non esse Diuinos eos assero; quia veritas libera est, nec vendi vult, nec lucri spe, aut damni metu potest se exuere, & in Falsitatem transire: Inuidos esse assero; quia veritatem posteritati inuident; quæ aliàs fortè illam quæreret, aut inueniret si libera re-
xiv. linqueretur.

Lemma Heroicum Philipp. II. Nec spe, nec metu.

Liber quid sit, & vnde dicatur.

Amice igitur Lector, si candidus & diuinus sis, perlege has Paginas, & censura tua singulas decora: Tibi enim omnia scribo; à quo, vt spero iuuabor honoraborque. Theologicæ sunt istæ omnes, & quia Theologicæ, Diuinæ; coram Deo scripta, appellant Lectorem Theologum, & Censorem Diuinum, voluntque diuinitus (hoc est, ad authoritatis Diuinæ, & Rationis Humanæ, quæ Mentis Diuinæ scintilla est, regulas examinari.

Quod si non iam Candidus, sed Liuidus sis: non iam Diuinus, sed Inuidus, labori parce. Ne vnam quidem lineolam legito; tibi enim ne vnam quidem scripsi. Libros olim interlegebas, & sic putabas posse intelligi, præiudicio mirabili: at hodie multò mirabiliori, illectos esse etiam intellectos deliras, & inuisos condemnas. Parce etiam, & huic labori quæso: nec velis studio summo libros approbare aut damnare, quousque confusa Idearum tuarum anagrammata ad ordinem, & statum Diuinum quale Deus, & Sinceritas postulat, tandem aliquando reducas.

Inuidi, & æmuli libros illectos frequenter contemnũt.

CVm quidam apud Agidem dicerent, esse nonnullos alienæ familiæ, qui ipsi inuiderent: Geminam, igitur, inquit, habebunt molestiam, quos & sua ipsorum mala discruciabunt, atque insuper tum meis, tum amicorum meorum bonis torquebuntur. Magnifica vox, declarans, eos quos habet inuidia, magis esse misericordia dignos quàm ira: propterea quod inuidus abunde dat pœnarum, etiamsi nemo vlciscatur. Plut. in Lacon.

THEOLOGIÆ MORALIS
FVNDAMENTA.

xv. Laudatur Plato. An seruauerit ordinem in doctrina.

DIVINVS Plato, aui antiqui prodigium, plerasque omnes quæstiones Philosophicas, Theologicasque, prout tulerunt tempora, & Controuersiarum occasio, eloquenter, & acutè resoluit. Schola nihilominus methodum, ordinem, & conclusionum concatenatum fluxum, in aureis Operibus desiderabat. Successit Aristoteles, & aliam viam ingressus, ne Magistri sui Sensa, & Dogmata diceretur reponere, pulchro omnia ordine ad prima fundamenta reduxit. Sed quia pauca disputauit de moribus; & illa, licèt pulchra, non semper Physicis respondere videntur, desiderabant Viri edocti, vt Theologiam Moralem aliquis, vt Philosophiam Moralem etiam, à primis Elementis traderet: sed per aliquot annorum millia pependerunt à voto & desiderio Scholæ: nec fuit qui auderet, aut Fundamenta Veterum examinare, aut securiora iacere, & parietinas Ethicæ Gentilis prosternere.

Aristoteles Platonis discipulus. Cur non sequatur sui Magistri opiniones? Quid præstiterit in Philosophia. An possit Theologia Moralis ad prima fundamenta reduci?

Libri Authoris Morales sunt isti, Philosophia secundū dicta: quia est Moralitatū præcursor. Grammatica Moralis. Logica Moralis. Philosophia Moralis. Ars Medica Moralis.

In hac ego materia libentiùs docerer, quam docerem. Interim, vt proficerem (imò etiam, vt prodessem) Scholastica omnia (Liberalia, Mathematica, Dialectica, Philosophica, Medica, Theologica) ad Mores & Virtualia fundamenta contraxi. Non omnia luci dedi: nam singula egebant alia luce, quam impertiri Ingenia poterant quæ frequentissimè consulebantur. Vt meliùs Doctores Eximij responderent, librum hunc edidimus, quem Theologiam Fundamentalem dici, voluimus, quoniam præ se fert Fundamenta omnia, quibus Consilia, & Resolutiones succolo, Theologiámque Moralem seu Virtualem fundabo.

Intentum Authoris.

Dubitando, & interrogando potiùs, quam asserendo olim scripsimus, multos rogauimus, & interrogauimus, si fortè ab illis monitus aliquid liberet alterare, aut firmare. Hoc animo primam Editionem Francofurti exornari permisi, vt illustrium mentes hominum periclitatus Veritatem, aut securiùs quærerem, aut inuenirem eruditiùs. Et hodie auditis Amicis, & Æmulis, doctior, aut cautior eumdem librum repono: & dubia omnia dissoluo, quæ visa sunt solutione indigere.

Cur suorum Operū Editionem retardat?

Cur Viros omnes doctos consulat, & interroget.

Recognosco Fundamenta, quæ posui: & eisdem Libros alios

attempero

Politica Scholaſtica. Ars Nummaria. Theologia Moralis: & hæc in varios tomos diſtribuitur. Pręcipui cōtinent Fundamẽtalem, Regularem, Decalogicã, ſacramẽtalẽ. Item, & Præter intentionalem: & hæc vltima iam à multis annis reſcripta, & promiſſa, citò dabitur.

De primâ editione huius libri. De ſecunda. Operis diſtributio. Et ſingularum partiũ explicatio.

attempero, qui nondum editi. Illa diſcerno in claſſes: in prima Speculatiua, Practica in ſecunda locamus. Hæc in Generalia & Specialia ſubdiuidi: & hæc vltima iterùm in Formalia & Materialia. Addo Canonica, Theologica, Ciuilia, Naturalia & Sacramentalia; quibus ſemel expoſitis nihil omninò remanere, quod notatu ſit dignum, putabo. Canonicorum Fundamentorum *nomine intelligimus Regulas Iuris Pontificij, quas olim Bonifacius VIII. conſtituit, & nos accuratè illuſtramus. Et ſubintelligimus* Theologicorum *nomine, Axiomata, quæ aſſumuntur ab Authoribus Claſsicis.* Regularia Fundamenta *ſunt Syntheſes, quibus olim Commentarium in Regulam D. Benedicti firmauimus. Ciuilia verò, Iuris Cæſarei Regulæ, quibus Eccleſiaſtica dilucidamus. Et tandem* Naturalia *vocamus Protheoremata præcipua Decalogi, quæ hic proponuntur, & alibi explicantur exactiùs. Addentur aliqua de* Sacramentis, *vt nihil inconcuſſum maneat. Recognoſcemus tandem Fundamenta propoſita, & aliquas Quæſtiones reponemus vberiùs, in quibus Antonino Dianæ, & Ioanni Angelo Boſsio, aut etiam alijs Viris eruditis fiet ſatis. Omnium harum Meditationum Ideam Synopſimque Paradigma ſubſequens repræſentabit.*

SYNOPSIS TOTIVS OPERIS.

PRæter Epiſtolas Prœmiales, quarum Prima, inſcribitur Deo: Secunda Ferdinando III. Imperatori Romanorum: Tertia, Eminentiſſimo Principi Cardinali de Lugo: Quarta, eximiis Theologis, qui aut heri florebant in mundo, aut hodie clarent: Quinta, Lectori Diuino (anagrammaticè, inuido) in quibus multa & varia; ſic diſtribuitur iſte liber.

In hoc Libro ponũtur exponũturque MORALIS THEOLOGIÆ FVNDAMENTA: nempe.

LIBER I.

Præmittuntur SPECVLATIVA.

CAPITE I. Huc confluunt omnia, quæ ad Mentem & voluntatem ſpectant. Hic ago de libertate humana. De gratiâ. De alterius & alterius concordiâ. De auxiliorum efficaciâ & potentiâ. De omni ſcientiâ & omnipotentiâ diuinâ. De ſcientiâ mediâ & Phyſicis Prædeterminationibus. De Creatione, Conſeruatione, & Concurſu Diuino. De primâ Veritate & Veracitate. De Eccleſiæ Romanæ ſecuritate & infallibilitate. De ſummi Pontificis veracitate. De Rotâ & Congregatione Cardinalium. De definitionibus Academiarum. De authoritate Doctorum & doctorum. De Iuniorum etiamnum viuentium opinionibus. De dæmonis authoritate. De ſenſibilium experimentorum certitudine. De opinionum probabilitate.

Adduntur PRACTICA: vniuerſalia videlicet, & indeterminata.

CAPITE II. In quo doctrina generalis traditur: agitur de authoritate & iuriſdictione Dei & Hominum, & primis Fundamentis Practicis.

CAPITE III. Et in hoc ad ſpecialia ſubuenimus, legéſque ſumptas formaliter conſideramus: adeóque earundem naturam & ingenium; magnitudinem, qualitates & attributa; habitudines, fines pronunciationem, promulgationem, acceptationem; dotationem, locum ordinem & habitum.

CAPITE IV. Et hîc iterum ſpeculamur ſpecialia: nimirum etiam leges, ſed materialiter conſideratas. Ergo diſputabimus hîc de legum materia & obiecto: de rerum præceptarum ſubſtantiâ, quantitate, qualitate, relatione, actione, paſſione, tempore, loco, & habitu.

CAPITE V. Quod quidem eruditionis plenum eſt: aget enim de clauibus ſeu Regulis Iuris Canonici: & vt eas liquidiùs & vberiùs illuſtret, addit dilucidátque communia Theologorum Axiomata, Syntheſes regulares, & Regulas Iuris Ciuilis.

LIBER II.

Inferuntur SECVNDARIA, quæ ſunt in materia determinata, vt lex Naturalis & Sacramẽtalis cognoſcitur.

CAPITE VI. Hîc ſubſtruetur vera intelligentia & expoſitio Decalogi. Hic de lege naturali; de Fide, Spe, Charitate, & Gratiâ habitualiter; de Iuramentis & Votis; de dierum diſcretione & obſeruantiâ: de officio diuino, hîc de Parentum cultu: de homicidio, caſtratione, abortu; ſuicidio; de duello & Defenſione honoris: hic etiam de peccatis Luxuriæ naturalibus, contranaturalibus, magnis. paruis, hîc tandem de furto, mutuo, inuidiâ, & vſurâ; de mendacio, reſtrictionibus mentalibus, de conſenſu interno & ſcandalo.

CAPITE VII. Hîc traditur, firmatur, & ſtabilitur vera interpretatio & doctrina de Sacramentis nouæ legis, nempe de Baptiſmi, Confirmationis, Pœnitentiæ, Communionis, Extremæ-vnctionis, Ordinis & Matrimonij materiâ, forma, inſtitutione, neceſſitate & vtilitate. Hic agitur etiam de rebus ſacramentalibus, quæ ad inſtar Sacramentorum fuerunt inſtitutæ ab Eccleſiâ.

APPENDIX.

Poſt finem.

SVBIVNGVNTVR Obſeruationes aliquæ circa ſeptem capita præcedentia: agiturque de omnium Fundamentorum intelligentiâ & vſu: de arctiſſimâ Theologiæ Moralis & Iuris vtriuſque connexione.

LIBER PRIMVS.

Expendens Principia Vniuerſalia, tam Speculatiua, quàm Practica; quæ in omni materia, loco & tempore debent conſiderari.

XVII. Doctrina cuiuſcunque ſecuritas, à primis fundamentis dependet.

ORDO doctrinæ poſtulat, vt à primis Fundamentis incipiam: ſi enim hæc ſint ſecura, ſtabunt omnia, quæ Theologicè ſuperponantur. Sed quia Sparta hæc eſt ardua, & tentata à nonnullis, tenuis meus & impolitus calamus, inter ſpem & metum hærens, quid faciat aut deficiat ignorat. Conuertit oculos ad Philoſophiam ſecundum dici, quæ *optabat, quamuis ſit minor, ire prior*, & motiua inuenit ſperandi & timendi: ſuggerit enim illa cogitandas hiſtorias, quibus vtitur, Ethica; quibus in diſſentaneos ſenſus tractis, mens humana excitatur, & premitur: ſi enim ſpem intendit Sol, quotidianas periodos ſine periculi ſuſpicione perficiens; remittit Phaëton, qui audaciæ pœnas luens, admonet Scholaſticos, ne fortè, cum volunt eſſe Soles, Phaëtontis exemplo aut ſcandalo præcipitentur. Et, ſi ingenij excultiſſimi alis nimis confidat Doctor, & cœlos penetrare contendat, quòd ducem habeat Dædalum, *præpetibus pennis auſum ſe credere cœlo*, excidet animo, ſi ad Icarum conuertat oculos. Nec valebit contrà, fabuloſæ narrationis exceptio: fabulæ enim narrant admonentque; & vt Arithmetica in Falſæ poſitionis Aſſumptis vera ex fictis ſecuriſſimè colligit, ſic vtitur Fabulis Ethica, vt interdum fictam narrationem præmittens, vtilia inferat Monita, & homines ad meliora propellat. Et quia in Phaëtonte & Icaro integrum Syllogiſmum reperio; cuius præmiſſæ ſint illorum Hiſtoriæ; & concluſio, Morale quoddam Monitum, quod meam mentem inſtituat, & linguam & ſtylum gubernet; laudabo Dialecticæ Moralis efficaciam, quæ ex impoſſibilibus vtilia colligit, quæ vera ex falſis. Et præmiſſas Hiſtorias theſauris Poëtarum reſtituens, retineo Monitum, videor enim ſubaudire iſta verba:

Martialis. Quid præſtet Philoſophia ſecundum dici? Quomodo ſeruiat Ethicæ? Phaëtontes Scholaſtici. Icari Scholaſtici. *Virgilius.* An ſit aliquid veritatis in fabulis? Regula falſæ poſitionis. Qualis ſit ſyllogiſmus in fabulis? Dialectica Moralis, eſt Ariſtotelica potentior.

Reſpicio humanos volucres regione ſuprema:
Alta petit Phaëton, Icarus alta petit,
Quo fato? audaces Animi tolluntur in altum;
Impulſa in terras vt grauiora ruant
Cautiùs ergò vola: melioribus vtere pennis;
Nam, cui penna deeſt optima, pœna manet.

XVIII. Iesvs eſt in ſcholaſticis procellis periculiſque Cynoſura. Philomaſhus in Muſis Iuuenibus n. 44.

Sed quis ſecuras pennas mihi? quis tutos calamos? quis lucem, ne caligine inuoluar? quis tenebras, ne halluciner nimio ſplendore? Ieſus. Ergo ad eum conuertam oculos, & ſic inquam:

Audio diuinum reſonans in pectore carmen:
Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris.
Fac mihi Te comitem; præter Tua lumina IESVI
Cernere, ſiue ſequi Te, ſine Te, nequeo.

Te ergo duce, Te luce, Te comite, Domine Ieſu, vtemur ingenio & calamis Sanctorum Patrum; pennà & ſtylo Theologorum, quos pietas & puritas vitæ

commendat: contrahemus habenas; quas sub benignitatis specioso vocabulo, mediæ Opiniones laxant, & quia in extremum alterum abire, morum non permittit sinceritas, & viam mediam inire Dialecticæ non permittit Fidelitas; viam strictiorem tenebimus, in qua nullus Phaëton & nullus Icarus periclitatur. *Constituenda est ergo à nobis Dominici Schola seruitij* (& securè non posset, nisi iactis fundamentis securis.) *In illius* (erectione &) *institutione nihil asperum, nihilque graue nos constituturos speramus. Sed & , si quid paululùm restrictius, dictante æquitatis ratione propter emendationem vitiorum & conseruationem Charitatis processerit; non illicò pauore perterritus refugias viam salutis, quæ non est nisi angusto initio incipienda: processu verò conuersationis & fidei, dilatato corde, inenarrabili dilectionis dulcedine, curretur via mandatorum Dei*: quæ vocatur *Decalogus*; ad quam Te Liber iste primus conducit, per quam Te Liber Secundus promouebit, vt Legis Diuinæ conscientiâ & obseruantiâ condecoratus, & Sacramentalis Theologiæ fauoribus & gratia adiutus, ad Vitam æternam peruenias.

Cur tenendæ sint opiniones seueræ? D. Benedictus in Prologo Regulæ, sub finē.

CAPVT PRIMVM
Speculatiuum

Fundamenta, quæ pertinent ad Mentem, edisserens.

XIX. Mentis & voluntatis necessaria connexio.

MENS, si careret Voluntate, esset impotens; & Voluntas cæca, si mentis directione careret: hâc ob rem his duabus facultatibus Natura-Deus ornauit homines, vt viderent & possent. Volūtatis potentiā Cap. 2. 3. & 4. grauissimis Fundamentis firmabimus: nunc Mentis scientiam fundabimus grauissimis certissimisque fundamentis. Et acturi de mente, incipiemus ab ipsa Voluntate; frustra enim oculos ad cœlestia & Diuina subrigimus, si Voluntatis libertatem & potestatem ignoramus. Frustra Gloria Empyrea sanctè operaturis proponitur; frustrà Deus peccaturis gehennæ pœnas minatur: frustrà tulit Decalogum; frustrà inscribi Numeros & Leuiticum iussit; frustrà carnem assumpsit; frustrà natus, & passus, frustrà mortuus; & frustrà vocatur Redemptor. Vbi enim non datur libertas, nec dari potest meritum nec peccatum. Nec patiar *Libertatis* specioso vocabulo voluntatem necessitatem intelligi; hoc enim nihil aliud est, quàm ludere & iocari vocabulis; & *Alexipharmaci, Vitæ, Lucis, Gaudij* & *Libertatis* generosis nominibus intelligere Virus, Mortem, Caliginem, Lachrymas & Captiuitatem. Puto Lutherum & Caluinum, & quotquot hoc modo loquuntur, cùm maximè Pelagium persequuntur, imitari Pelagium. Negabat gratiam Hæresiarcha cautissimus, & ne negare videretur, nomen retinuit, & illo textum Euangelicum significabat. Hac vocis notione confictâ, ita de gratiâ loquebatur, vt nemo eam negari ab illo crederet, cui in ore tam frequens nomen *Gratia*. Sic hac rerum tempestate nonnulli negant libertatem rotundè, & quia hæc ipsa negatio Fidei articulis non quadrat, nolunt dici libertatem, negare & ideò nomen retinent, & illo audito iubent intelligi necessitatem: non tamen ideò minùs Hæretici, quod magis cauti. Hanc ergo ob caosam antequam oculos subrigamus ad Deum, consideremus nosmetipsos & vtrum hos oculos subrigere possimus liberè, accuratè inspiciamus.

Prima quæstio Moralis, est de libero arbitrio.

Sine libertate non intelligitur meritum, neque demeritum.

Vocum abusus. Lutherus & Caluinus imitantur Pelagium.

Hæreticorū recentiorum cautela.

FVNDAMENTVM PRIMVM.
De Gratia & Libero Arbitrio.

XX. Libertas quadruplex.

LIBERTAS in homine quadruplex; prima à coactione, secunda à necessitate, tertia à peccato, quarta à miseriâ. *Prima* est communis Homini & Bruto; imò etiam Arbori; non enim coguntur ab intrinseco, in communi opinione quæ docet, Vitam vegetatiuam esse formam substantialem intrinsecam: imò etiam Lapidi, si grauitas intrinseca qualitas esse dicatur. Vnde patet, Hæreticos, si qui nunc in Homine solam hanc libertatem admittunt, diuinitùs concessum arbitrium perniciosè deprimere, & Hominem confundere cum Brutis, cum plantis, cum Saxis. *Secunda* nulli alij conuenit animanti, quàm

In hac materia mirabilis est Guillelmus Gibieuf. & Cornelius Iansenius, vterq; enim indifferentiam negat, contingentiam admittit, & vult dici nullo modo libertatem negare.

Differt ab infallibilitate necessitas.

Homini

Homini, qui differentiâ prædìtus, positis omnibus ad operandum prætequisitis, eo momento quo facit hoc, poteſt illud non facere. *Tertiam* habent Homines, non tamen omnes, ſed ſolùm illi qui donati iuſtificante Gratia. Hæc non tollit libertatem à neceſſitate, ſed perficit; poſita enim gratia habituali, & additis gratiis ſufficientibus & efficacibus, adhuc poteſt Creatura tationalis peccare: efficacia enim infallibilitatem inducit, quæ libertati à neceſſitate non opponitur. *Quartà* aliqua vmbra interdum reperitur in terra, at ipsâ perfruemur in cœlis, cum Deum viderimus ſicuti eſt.

An beatitudo reperiatur in terris?

XXI. Libertas Moralitatū omnium baſis. Hæretici ad nos paulatim veniunt.

PRimum Theologiæ Moralis Fundamentum eſt Humana Libertas; fruſtrà enim Speculatiua, fruſtrà tractantur Practica, ſi libero arbitrio caremus. Hoc ipſum hodiè benè vident Hæretici, & ideò crudas illas & duras Lutheri & Caluini ſententias, quas ante centum annos propugnabant, aut remiſerunt, aut reiecerunt. & iam nobiſcum ſunt, aut prope; admittere enim diſciplinas & leges, præmia & ſupplicia; promotiones, ſolicitationes, diligentias; & nihilominùs libertatem à neceſſitate negare, delitare eſt.

XXII. Quid ſit libertas? An dentur phyſicæ prædeterminationes?

Sed quale eſt Humanom Arbltrium? Præmouetur-ne & prædeterminatur à Deo? & ſi præmouetur, Neceſſitaturne in ſenſu compoſito, ita vt nequeat omiſſionem actûs, noo iam cum operatione, ſed cum phyſicâ prædeterminatione componere?

XXIII. Prædeterminationis neceſſitates.

Reſpondeo tres eſſe hodie Theologotum ſententias. PRIMA DOCET, phyſicas prædeterminationes inducere ſensûs compoſiti neceſſitatem, ita vt homo affectus phyſicâ prædeterminatiooe ad operandum, abſtinere non poſſit. Et hæc ſententia eſt antiquorum Thomiſtarum, & hodie in Gymnaſiis Thomiſtarum defenditur. SECVNOA OOCET eaſdem phyſicas prædeterminationes, nullam volontati neceſſitatem imponere, poſſeque voluntatem prædeterminatam ad hunc actum, illum ipſum omittere in ſenſu compoſito, omiſſionem actûs cum phyſica prædeterminatione coniungendo: additque effectum formalem prædeterminationis eſſe infallibilitare volontatem, ad illum actum, ad quē eum prædeterminat. Et hanc ob rem banc propoſitionem, *Impoſſibile eſt, vt voluntas prædeterminata omittat actum in inſtanti, in quo habet phyſicam prædeterminationem*, negant; admittuntque hanc; *In inſtanti in quo habet voluntas phyſicam prædeterminationem infallibiliter & liberè operabitur; poterit quidem non operari, operabitur tamen; omiſſionem actus poterit coniungere, cum phyſicâ prædeterminatione; at potentiam hanc, licèt poſſit, non reducet ad actum.* Hâc viâ cœpi Salmanticæ tueri phyſicas prædeterminationes, quæ videbantur defendi nouo modo: & quia placebat Propoſitionis ſuauitas, eas nounulli *Prædeterminationes ſuaues* vocitabant. Has etiam ipſas ab aliquibus PP. Dominicanis vidi defendi: à paucis tamen; ſed inter paucos pro multis mibi ſit Pater Conſul, qui hîc Pragæ ante duos annos erat Regens. TERTIA NEGAT phyſicas prædeterminationes, & ad ſcientiam mediam confugiens, ſine vllâ promotione, Decreti Diuini efficaciam, Sapientiæ Diuinæ certitudinem & Voluntatis Humanæ libertatem ingenioſè conciliat, & miro compendio ſe explicat à grauiſſimis difficultatibus. Hanc doctrinam tuentur hodiè omnes Patres Ieſuitæ, & quotquot eorumdem doctrinam ſectantur.

Prædeterminationes infallibilitantes.

Prædeterminationes ſuaues.

Scientia media.

XXIV. Scientia Authoris.

QVid cenſeam de his ſententiis inquiris: & quia ſummè ſincerus ſum, reſpondeo, *M... nullam placere*, & exiſtimo, aut adhuc latere veritatem, aut aliunde petendam. Et quidem, ſi res benè expendatur, Dominicani tertio ſyllogiſmo ad Ieſuitarum opiniones coguntur, tertio Ieſuitæ ad Dominicanorum opiniones: ita vt ſuſpicatus fuerim hîc, ſicut etiam alibi ſæpè, has duas Scholas non ſententiarum ſed linguarum varietate & difficultate laborare. Quando Germanus & Hiſpanus loquuntur, etſi eadem dicant, ſi ſe non intelligant mutuò, putabunt ſe loqui diuerſa: & Dominicani & Ieſuitæ, quia idiomate differunt, ſæpè videntur diſſentire, vbi maximè tandem conueniunt. Linguâ vtuntur Thomiſticâ Dominicani, Ieſuitæ Moliniſticâ; & niſi intelligantur vtriuſque linguæ termini, Andabatarum more vtrique, & nos cum ipſis diuagabimur. Interim contra ſingulas mea Dialectica vrgebit. *Sic inquam.*

Nominales quæſtiones.

Dialectus Thomiſtica differt à Moliniſtica.

Contra primam ſententiam. Duæ ſunt opiniones in Schola; altera Thomiſtarum, quæ admittit phyſicas prædeterminationes in ſenſu compoſito neceſſitantes; altera Ianſeniſtarum, quæ protrudit in Eccleſiam gratiam neceſſitantem in ſenſu compoſito & diuiſo. Prima eſt probabilis, ſecunda hæretica: & nihilominùs ſic argumentor. Rationes, quæ perſoadent illam, fauent iſti: quæ iſtam dixerunt, etiam illam impugnant. Ergo vel vtraque eſt probabilis, vel vtraque improbabilis: vel dabitur manifeſta diſparitas. Probatur minor, quia ad operandum requiritur libertas in ſenſu compoſito; iubetur enim Petrus componere actum cum tempore, in quo caret auxilio efficaci debetque habere indifferentiam, & potentiam liberam, non ſolùm in ſenſu diuiſo, ſed etiam in ſenſu compoſito.

An ſenſus compoſiti neceſſitas tollat libertatem?

XXV. Obiectio ſecunda neceſſitatē cū infallibilitate componens.

Contra ſecundam. Duæ ſunt opiniooes; altera neceſſitatem, & altera infallibilitatem concedens. Sed ſunt obnoxiæ ſimilibus difficultatibus: ergo vel vtraque eſt probabilis, vel neutra. Probatur minor. Quia in vtraque opinione inutiles ſunt orationes, leges, admonitiones, diligentiæ. Nam ſiue voluntas neceſſitetur, ſiue iofallibilitetur, Petri actus futuri, erunt; & noo futuri, non erunt. Ergo, ſi futuri erunt; erunt, illos interdicas, aut non: orationem, & monitionem interponas, aut non; pœnas mineris, aut non. Ergo in vtraque ſententia orationes, leges, admonitiones, diligentiæ, &c. ſunt inutiles.

An ſint vtiles oratio, & lex?

XXVI. Obiectio tertia. An cauſa ſecūda determinet primam?

Contra tertiam, Duæ circumferuntur ſententiæ: altera, quæ docet, cauſam ſecundam determinati à prima: altera, quæ primam à ſecunda: & ad hanc ſpectare videntur Propugnatores

gnatores scientiæ mediæ. Ergo quando causa secunda determinat Primam, vel tollit Primæ libertatem; vel non tollit. At illud prius dici non potest: ergo debet dici hoc posterius. Tonc sic Per vos causa secunda potest determinare primam, illæsa libertate Primæ: Ergo Prima poterit determinate secundam, illæsa libertate secundæ. Patres ergo Iesuitæ, cùm volunt suam Opinionem suadere, scotentiam Thomistatum persuadent, & seipsos impugnant: ideò enim negant Deum Causas liberas determinare, quòd determinatio libertati opponatur.

Notetur hęc consequentia.

XXVII. *Obiectiones soluuntur.*

SEd Obiectiones istæ solotione non carent: aliquæ enim clarissime eneruari poterunt, omnes certissimè.

Soluitur prima. Iansenij doctrina est hæretica.

Ad primam respondeo, assignando disparitatem inter Thomistarum, & Ianseninistarum Opinionem: illa enim est probabilissima, & vt talis ab Ecclesia sæpissimè approbata: hæc autem à multis Pontificibus reiecta: & tandem ab Innocentio X. hæreseos condemnata: & hoc sufficit, vt altera defendatur, & altera non defendatur. Ad tationem respondeo Thomistas libertatem in sensu diuiso concedere; Iansenianos in nullo: Addo, hominem libertate indigere, vt meritoriè, aut demeritoriè operetur; non autem libertate in omni sensu, sed in aliquo: qoi enim est Thebis, quæ centum habuisse portas dicitur, quamdiu vna sibi pateat, licèt nonagintanouem claudantur, liber est. Ad illud quod additur de Petro, qui iubetur operari in sensu composito, respondent probabiliter Patres Dominicani, Petrum non posse componere actum cum ipso auxilio sufficiente: bene tamen eum tempore, in quo est auxilium sufficiens: & iste est sensus diuisus aliquorum. Quos interdum audio, & obseruo, vocari ab eis sæpè *necessitatem*, quam *infallibilitatem* dicere possent, & debent.

An sufficiat libertas in sensu diuiso?

An necessitas infallibilitásque confundantur?

XXVIII. *Obiectio secunda dissoluitur. An actus humani futuri erunt necessario?*

Ad secundum respondeo, eam Opinionem, quæ docet, quod actus hominum futuri, infallibiliter erunt, esse certam: &, si agamus de actibus meritotiis, & demeritotiis, esse fide tenendam: Eam verò, quæ docet, qoòd iidem actus erunt necessariò, esse hæreticam. Addo, hanc secundam sententiam tollere leges, monitiones, orationes; hæ enim inutiles omninò sunt, quando actus ita futuri sint, vt non esse non possint. Cæterùm, si ita futuri sint, vt non esse possint, (& hoc docet Opinio altera) leges, monitiones, & orationes, &c. sunt vtiles.

XXIX. *Obiectio tertia soluitur. Quomodo causa secunda determinet primã?*

Ad tertium dico, Scientiam mediam oon vno ab omnibus defendi modo; nec ea, quæ obiiciuntur, ab omnibus omninò admitti. Addo rationem illam esse furtem; at non omni solotione carere: nam si ponamus voluisse Deum sub talibus circumstantiis tali modo concurrere, & sub talibus tali, à circumstantiis determinaretur, & tamen non necessitaretur: nec valeret hinc consequentia pro physicis prædeterminationibus, quæ non supponunt, sed inferunt humanum consensum. Si aliter respondeatur, vires retinebit, aut etiam adquiret obiectio.

XXX.

CÆterùm, vt paulò antè dicebam, mirum in modum connexæ sunt istæ sententiæ, & interdum coincidunt; & interdum Theologi, cùm maximè videntur differre, logomachiam instituunt, & vocibus metis contendunt. Sæpè Iuniorum Thomistarum libri sunt Steganographici, & queunt legi sine claui.

Aluarez qualis?

Sed quis nobis suppeditabit claues? Aluarez, & ipse Dominicanus, Vit doctissimus & celeberrimus. Volui præ aliis huius Doctoris vti testimoniis, & Lexico; quia ita seuerè videtur loqui, vt apud amicos *Thomista seuerissimus* audiat; & apud æmulos multis lacessitus iniuriis videatur indigere Hyperaspiste, ne negare Libertatem dicatur. Huius igitur hominis Louanij Anno 1641. defensionem assumpsi, & demonstraui, eum tamersi malè intellectus videatur, doctissimas habere sententias, intellectum benè (hoc est, eo sensu, quo ipse intelligi vult, & præcipit) eas ipsas opiniones defendere, quas Molinistæ. Res videbitur fortassis mira, aut à veritate remota: at illam nullâ viâ potero euidentius adstruere, quàm ipsas Theses subscribendo. Illas ergo subiicio.

An fuerit Molinista?

THESES THEOLOGICÆ
De Gratia & Libero Arbitrio.

Propugnatæ fuerunt sub Caramuele Louanij anno 1641.

IN quibus demonstratur doctrina Illustrissimi Petri Didaci Aluarez Archiepiscopi Tranensis, & Salpensis ex doctissimo Ordine PP. Dominicanorum assumpti, esse eandem, quam hodie solent in Scholis defendere Patres Iesuitæ.

XXXI. *Et hac difficultate libertat non inefficacitet probati poterit.*

NVlla est in toto Theologiæ Moralis Oceano difficultas, quæ prolixioribus implicetur salebris, illâ, quæ diuinæ Scientiæ certitudinem, omnipotentis voluntatis irresistibilitatem, & Diuini auxilij summam efficaciam cum humanâ libertate componit. Ita cum Augustino Vniuersi Doctores, qui errarent procul dubio si necessitaretur libertas: vt enim agentia necessaria cum Diuinis Decretis, componat, quicunque analphabetos satis sapiens. Sanè quæstionem aliàs difficilem, difficiliorem aliqui Commentatores reddiderunt; aut diuersis terminis, in eâdem acceptione; aut eisdem vtentes in diuersâ. Logomachiæ, cum Ideomachiæ deberent esse, in Glottomachias vergunt, & eo statum Theologicæ controuersiæ protruduot, vt consulendom potius veniat Lexicon, quàm Augustinus. Hunc sequi ducem vnioersi putamus; eius mentem assecuros prosperè, Bernardum, Thomam & alios Scholiarchas, asserimus; ideoque eos, qno ad rem iotet se differre, non libenter

August. Bernard. Thomas. Paulus de spiritu communi & priuato.

benter audimus. Theses ad mentem D. Pauli proponimus: hunc explicamos, noo spiritu priuato, sed communi; nempè cōsulto D. Thomâ, vt expositio sit Angelica: vt melliflua, Bernardo: Augustino, vt Diuina; ne Augustinum obtorquere videremur, fidelissimos eius Interpretes Bernardum & Thomam adiūgimus. Illum iam olim dedimus, hunc damus. Et ne in Angelici Præceptoris Lectione dicamur cœcutire, vsi sumus Thomistarum Illustrissimorum Commentariis, & præcipuè Didaci Aluarez Archiepiscopi Tranensis & Salpensis ex Prædicatorum Religione, parente grandium mentiom, assumpti; ex quo demonstraturi sumus, Thomistarum doctrinam, si loqui velint & sentire cum Aluarez, non distingui à Patrum Societatis doctrina; & vt clariùs procedamus in singulis, Theses à Scholâ Societatis sumemus, & easdē ipsas in terminis ab Aluarez admitti probabimus. Pauca testimonia adducemus, clara omnia; & licèt possemus dare plurima, erimus his paucis contenti; nā stodemus breuitati, quam seruare non potest, qui multa testimonia congerit. Demonstrabimus ergo, tam esse grauem istam difficultatem, vt Thomistæ Molinæ subscribant interdum, cùm premuntur: (*vide à n.47.*) vt Molinæ discipuli Thomistis cogantur subscribere, quando ex propriis principiis bene respondere non possunt. (*vide inferiùs Notam III. à num.61.*)

Aluarez. Mulci hodie Thomistæ mitiùs solēt loqui quàm Aluarez, & tamē mitiores illas voces multò accipiūt intensiùs.

Huius difficultatis grauitas. Molinistæ transeūt ad Thomistas & cōtra cùm premuntur.

THESIS I.

De Gratiâ sufficienti, & necessitate Peccati.

XXXII. HOMINI *iniusto, si gratia auxilia negarentur, peccati (actualis aut originalis) status æternus esset: non enim posset natura viribus egredi à peccato, etsi velles. Eidem Homini iniusto cùm Diuina concedantur Auxilia, exitus à peccato necessarius non est; potest enim in Culpa luto remanere, si velit; & potest egredi, si velit; nimirùm cooperando gratia, & actus supernaturales (attritionis cum sacramento pœnitentiæ; aut contritionis extra Sacramentum pœnitentiæ) eliciendo.*

XXXIII. *Pelagius diuersis temporibus habuit differētes sententias.*

PRobatur prima Theseos pars: nam aliàs esset vera doctrioa Pelagij, qui seuerior omnem gratiam negabat, & mirior illam tantum conccedebat ad melius. Sed inquiris? Vtrum ille (oempe Deus) qui ounquam deserit, nisi prius deseratur, etiam desertus deserat? vtrùm concedat gratias ad sanctè & meritoriè operandum, quæ habere effectum possint, & tamen non habituræ sint? vtrùm & gratias ad exoendum peecatum? & iterum an ipsa debeant *Auxilia sufficientia* vocari? Sanè auxilij sufficientis nomine, nil aliud intelligimus, quàm gratiam, qua quis possit operari, tametsi operaturus noo sit: & asserimus, *Deum, quamuis, proxima aliquando auxilia neget, remota, quæ saltem ad orandum sunt, non negare.* Vnde Aluarez disputatiooe 113. numer. 12. *Homo*, ait, *prius deserit Deum, quam deseratur à Deo.* Non ergo prædeterminatur ad materiale peccati: nam aliàs priùs Deus cootra hominem, quàm homo contra Deum operaretur: priùs homo desereretur & posterius desereret, & disputarione 112. num.7. vt probet Deum, ne quidem desertum deserere, citat hæc verba D. Thomæ: *Si quis in syluis nutritus ductum rationis naturalis sequatur, in appetitu boni, & fuga mali, certissimè tenendum est, quod ei Deus, vel per internam inspirationem, reuelaret ea, quæ ad credendum sunt necessaria, vel aliquos Prædicatores dirigeret ad eum*, & alibi. *Ad fidem habendam aliquis se preparare potest per id quod in ratione naturali est. Vnde dicitur, quod si quis in Barbaris natus nationibus faciat, quod in se est, Deus illi reuelabit, quod est necessarium ad salutem, vel inspirando, vel Prædicatorem mittendo.*

An dentur auxilia sufficientia? Quid illa sint?

Conclusio.

An per actus merè naturales se possit Homo ad gratiam supernaturalē disponere. Facienti, quod in se est, Déus nō denegat gratiam.

XXXIV. Primum locum desumpsit ex quæst. 19. de Veritat. articulo 11. ad 1. secundum; ex 2. sententiarum distinct. 28. quæstion. 1. artic. 4. ad 4. Noto illud *ductum rationis naturalis.* Noto illud *preparare:* & vt Theseos partem posteriorem clarissimè ostendam, subsumo. [Actus naturales] non præparant ad salutem; atqui quicuoque rationis capax, se potest præparare ad salotem: habet igitur auxilia sufficieotia & supernaturalia, quibus si benè vtendo, faciat quod io se est, certissimè impetrabit gratiam. Vnde citatus Aluarez. *Ad credendum mediatè vel immediatè omnes recipiunt, pro loco & tempore, auxilium sufficiens, si perueniant ad vsum rationis*: Atqui non omnes creduot: ergo certum est dari sufficientes gratias, quæ propter hominum ignauiam, malitiamve careant effectu.

Homo nunquam caret auxiliis supernaturalibus.

THESIS II.

De auxiliis remotis & proximis.

AVXILIVM *aliud proximum, aliud remotum est. Potest proximè à peccato voluntas egredi, cum eleuatur Charitatis auxilio, quod est ad eliciendum actum contritionis, & amoris supernaturalis. [Contritionis nimirum perfectæ, aut imperfectæ: nomine enim* contritionis perfectæ, *intelligimus amorem Dei super omnia, qui etiam* XXXV.

extra

extra Pænitentiæ Sacramentum iustificat, & nomine contritionis imperfectæ *Attritionem, quæ iustificat cum Sacramento non aliàs.*] *Potest remotè, cum caret hoc auxilio proximo, habet tamen aliud quo dirigatur & disponatur ad auxilium proximum impetrandum.*

XXXVI. Auxilium quotuplex.

AVxilium remotum in Morale & Physicum, siue quod idem est, in intrinsecum, & extrinsecum diuidi solet. *Remotum intrinsecum* est auxilium Physicum & reale, ad aliquam operationem faciendam, quam infallibiliter (ex pacto aut merito) sequatur, proximum. *Remotum extrinsecum* est aliqua realitas existens in alio supposito; qualis est Prædestinatio, absoluendi potestas: vtraque enim est fauor; at illa non existit formaliter in prædestinatis, sed in Deo; hæc non in pœnitentibus, sed in confessario. Ita Aluarez in prooemio lib.2. & disp. 112. num.4. & 5. vbi ait. *Si loquamur de auxilijs extrinsecis, Deus omnibus tribuit auxilia sufficientia.... nam pro omnibus mortuus est Christus, pro omnibus instituit Sacramenta, & omni creaturæ, præcepit Apostolis vt prædicarent Euangelium. Marci, vltim.* Nemo igitur teste Aluarez auxiliis sufficientibus extrinsecis caret, nemo est, pro quo Christus mortuus non si, nemo, pro quo non sint Sacramenta instituta: nemo cuius instructio non sit præcepta. Et num.8. rem dilucidat pulchro exemplo desumpto ex quæst.6. de Veritate, art.3. ad 7. vbi ait D. Thomas: *Aliquis potest dici posse dupliciter: vno modo considerando potentiam quæ in ipso est, sicut dicimus, quod lapis possit moueri deorsum: alio modo considerando id, quod ex parte alterius est, vt si diceres lapidem posse moueri sursum, non per potentiam quæ in ipso est, sed per potentiam proijcientis.* Et subiungit Aluarez: *Proportionaliter nos dicimus in præsenti, cùm asseritur, quemlibet peccatorem, quamdiu est in via, posse, pro quolibet tempore & momento ad Deum conuerti, & saluari.* His omnibus positis & consideratis tenemus, hominem à conceptione ad obitum habere auxilia sufficientia, vt ad Deum conuertatur, & omnia noua peccata deuitet; auxilia quidem sibi proportionata, nimirum infantes, dormientes, & phreneticos, extrinseca; alios intrinseca, quia vt optimè docet sub initium citatæ disp. idem Aluarez: *Quilibet peccator, quamdiu est in vita, potest ad Deum conuerti: aliàs enim daretur aliquis status peccatoris, de cuius salute esset desperandum, & aliquod peccatum existentis in via, quod per veram pœnitentiam deleri non posset: quod tamen est erroneum,* vt docet S.Thom.3. part. q.86. art.1.

Christum esse mortuũ pro omnibus, licet frustra negetur à Iansenio, à D. Thoma, Aluarez, & Dominicanis vniuersis admittitur.

Potentia duplex.

Intrinseca.

Extrinseca.

De nullo peccatore est desperãdum.

T H E S I S III.

De necessitate in sensu composito & diuiso.

XXXVII. QVANDO *dicimus.* [Hominem Gratiâ supernaturali præuentum posse dissentire, & peccare; imò & resistere auxilio diuino, si velit:] *Si diuersimodè sensus compositus & diuisus exponantur; possumus intelligi in vtroque, & in vtroque non intelligi; dantur enim sensus compositi & diuisi multi sensus, quos non libeat confundere; nec paucis exponere liceat. Interim compositio actus cum non actu, cum auxilio, cum tempore, quo est auxilium, specialiter est consideranda.*

XXXVIII. Variæ acceptiones sensus compositi & diuisi; Sensus compositus contradictorius.

ET vt Thesin intelligas, adnotato multos esse sensus compositos, multos diuisos.

Primò enim falsum est, hominem posse gratiæ resistere, in sensu composito contradictorio; non enim potest voluntas componere actum & non actum; quamobrem omnes positiones de possibili debent hoc sensu composito negari. In hoc enim sensu, nec viuus posset mori, nec habens gratiam peccare; illè enim non potest vitam & non vitam componere; nec iste gratiam, & non gratiam. Hinc debet intelligi acuta cuiusdam (Iunioris ingeniosi professoris) Assertio, videlicet: *In libero arbitrio est potentia simultas, non vero potentia simultatis.* Quod est dicere, in voluntate ad operandum expeditâ, potentiâ ad operandum, & potentia ad non operandum, sunt simul: non autem est potentia ad simul operandum, & non operandum. Hæc doctrina potest ex libertate ad contingentiam, cum volueris, extendi: porta enim quando habet potentiam vt sit aperta, tunc etiam habet simul potentiam, vt sit clausa; non tamen habet potentiam, vt etiam, vt simul sit aperta & clausa.

De simultate potentiæ, & potentia simultatis.

De libertate & contingentia.

XXXIX. Secundò, agendo specialiter de auxiliis negantur à Thomistis, positiones omnes de possibili in sensu composito & in diuiso conceduntur. Compositus is sensus, non iam voluntatem cum gratiâ, nec cum tempore in quo illam habet; sed voluntatem gratiæ Physicâ entitate præditam, cum decreto Diuino componit. Cum dicitur voluntas in sensu diuiso posse omittere actum ad quem prædeterminatur, non dicitur, quod omitteret, si careret gratia, & omittet cum carebit: sed dicitur, quod voluntas potest componere resistentiam, cum Physicâ gratiæ efficacis entitate, quæ ad opus faciendum, non per modum necessitatis, nec per modum libertatis, sed per modum infallibitatis inclinat; non tamen componere cum Decreto efficaci Diuino; hoc enim non inclinat in opus faciendum necessariò, sed in faciendum infallibiliter & liberè. Ratio est, quia decreto efficaci Dei, volenti, quòd liberè operêris, non potes resistere, tametsi possis non operari; qui enim vult

Compositio voluntatis & decreti.

Decreto Dei nemo potest resistere: & tamen hoc nec lædit, nec minuit, libertatem humanam.

vult vt liberè opereris, vult vt ita opereris, vt possis non operari; ergo cùm potes non operari, non iam decreto resistis, sed ei satisfacis; cui procul dubio decernenti vt liberè opereris, si operareris, necessariò resisteres. Bene igitur Doctiores Thomistæ gratiam in sensu composito & diuiso considerant. Gratia in sensu diuiso, est Physica ipsiusmet Gratiæ efficacis entitas; in composito est aggregatum ex Physicâ entitate gratiæ, & decreto Diuino. In sensu diuiso gratiæ resistere possumus, in composito non possumus: in diuiso impetum illius non sequi possumus: quia Pettum ad Diuini amoris actum efficaciter prædeterminatum, posse non amare Deum, est posse resistere entitati Physicæ auxilij voluntatem infallibiliter præmouentis; non tamen est resistere Decreto volentis quòd humana voluntas amet, sed ita, vt possit hunc amorem omittere. Aluarez disp. 87. ad quint. *Si consilium efficax consideretur*, inquit, *secundum Physicam entitatem auxilij præscindendo à decreto efficaci Diuinæ voluntatis, cuius virtutem continet, intentionaliter, potest voluntas ei resistere, propriè de resistentia loquendo.* Potest igitur humana voluntas resistere auxilio efficaci præciso à Diuino Decreto, non verò cum eodem composito: ratio est, quia voluntas Dei infinitè potens non esset, si talis esset, cui posset humana resistere, ideò homo non potest resistere auxilio efficaci. Nota hanc causalem: si enim posito auxilio efficaci cum Diuina voluntate composito homo non posset omittere aut contrarium facere, resisteret illi auxilio formaliter, ac propterea ipsi voluntati Diuinæ volenti vt homo liberè operetur, hoc est, quod ita operetur, vt cum operetur, tunc possit oppositum facere.

Notetur, & intelligatur bene obiectum decreti diuini.

His præmissis, subiiciamus aliqua protheoremata de auxilio à Diuinâ voluntate præciso & diuiso, & secundum suam Physicam & realem entitatem considerato; nam de irresistibilitate intentionali, quæ est in ipso auxilio, in sensu composito considerato, nulla potest esse difficultas; illam enim tam Thomistæ, quàm Scotici & Molinistæ admittunt, docti ab Apostolo, qui voluntatem Diuinam irresistibilem fatetur; quam veritatem pulchris Augustini periodis roborat Aluarez disput. 87. num. 2. & sæpe alibi.

PROTHEOREMATA doctrinam de auxiliis substruentia.

XLI. Mirabilis videbitur Thomistis hæc Assertio, legatur tamen.

PRimum. *Homini est liberum habere auxilia proxima, & Physicam prædeterminationem cum voluerit.* Primò, quia homini est liberum vti gratiâ, quæ ad orandum vniuersis conceditur, & orando auxilia efficacia impetrare. Secundo etiam homini liberum est vti auxiliis sufficientibus, quæ essent verè efficacia, si illis ipse vteretur, Aluarez disput. 113. de auxiliis num. 12. *Nunquam Deus* (agit de homine existente in gratiâ) *illum deserit, auferendo ab eo gratiam iustificantem, nisi prius natura deserat Deum, se conuertendo ad bonum commutabile per peccatum mortale, quod cum gratia habituali est incompossibile; nec etiam Deus hominem iustum deserit subtrahendo ab eo ipso auxilium sufficiens, quo possit operari bonum, & perseuerare vsque ad finem: quod si interdum non dat ei auxilium efficax, quo actu bonum operetur, nec est Deo, sed homini imputandum; nam per auxilium sufficiens poterat perseuerare, & sua culpa perseuerare noluit; vnde in exercitio ipse prius in genere causa demeritoria, deseruit Deum peccando, quàm Deus eum priuaret auxilio efficaci.*

Notentur bene hæc verba.

XLII. Secundum. *Auxilia supernaturalia, cùm diuinitùs conceduntur, homo admittere, & si velit, etiam non admittere potest.* Bañes 1. part. quæst. 23. dub. 3. præsertim conclus. 8. & 9. docet, quod verbum *dare* sumitur dupliciter; primò, vt est correlatiuum ad *recipere actu*; secundò, vt est correlatiuum ad *posse recipere*. Et addit in hoc secundo sensu dari à Deo omnibus, quamdiu sunt in hac vitâ, auxilium, quo possint conuerti, & conuertantur si velint. Nota illud *possint*: nota illud *conuertantur*. Dat igitur Deus auxilia sufficientia & efficacia, secundo modo acceptantibus; at primo modo illa offert & præparat non acceptantibus, potentibus tamen acceptare, si velint. Hanc Bañes doctrinam sequitur etiam Aluarez, disput. 112. num. 4. & 7. & disput. 87. num. 2. citat. verba Augustini dicentis, lib. de prædestinat. Sanctor. cap. 8. *Gratia, quæ occultè humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo duro corde recipitur.* Vbi notat variam esse lectionem huius loci; sunt enim qui legant, *respuitur*. Sed Aluarez hanc vltimam, quam aliqui præponunt, lectionem reiicit in marginem, & priorem vt fidei & veritati consonam retinet in contextu.

Verbum date habet duplicē significationem.

Quod gratia recipiatur vel non, non pendet à natura gratiæ, sed à cordis bonitate aut malitia.

XLIII. Tertium. *Auxilia Dei supernaturalia ablatione resistentia, quæ fit per donum Dei, ex inefficacibus possunt fieri efficacia*, & cur? rationem dabit Aluarez nuper citatus: *Gratia efficax emollit liberum arbitrium, duritiam eius aufert, & superat resistentiam.*

De inefficacione auxiliorum.

XLIV. Quartum. *Auxilia Dei supernaturalia etiam admissa, homo & retinere & abycere potest*, Aluarez disput. 87. num. 2. *Præmittere oportet, omnes Catholicos in hoc conuenire contra Lutherum, & Caluinum, quod homo concurrat liberè cum auxilio efficaci, coöperando, & consentiendo Deo excitanti & mouenti, & per consequens potest absolutè loquendo operari, & dissentire si velit. Id quod in Tridentino Concilio sess. 6. can. 4. sub anathemate diffinitur, vt cap. 5. eiusdem sessionis docet sancta Synodus, hominem per liberum arbitrium abycere posse inspirationem, quam à Deo recipit.*

De auxiliorum reiectione.

XLV. Quintum. *Auxilij supernaturalis subtractio nonnunquam etiam auxilium, vel saltem fauor est.* Vt assertum intelligas, adnotato; fauores (aut etiam auxilia, si hac voce vti placeat) in duas diuidi classes; interdum enim Deus concedit fauores positiuos, & interdum etiam negatiuos: illos cum gratias, quibus vtimur: istos, cùm gratias negat, quibus abuteremur: sæpe enim homines gratiis cœlitus collatis abuti, certum est. Aluarez disp. 28. num. 10. *In prædestinatis (Deus) permittit peccata ad maiorem ostensionem suæ misericordiæ, vt humilientur, & magis cauti deinceps efficiantur.* Adsonat Augustino libro de natura & gratiâ contra Pelagianos cap. 78. dicenti:

De Auxilij substractione.

Deſerit aliquando Deus (id) vnde ſuperbis , vt ſcias , non tuum , ſed eius eſſe , & diſcas ſuperbus non eſſe. Ergo ne magnitudo fauorum & reuelationum extollant aliquem , humiliat illum Deus , non ſolum priuando prærogatiuâ illâ propter quam ſuperbiebat , ſed & aliquando permittendo , vt ita cadat , vt corripi & corrigi poſſit.

XLVI. De auxiliorum recuperatione.

Sextum. *Auxilia ſupernaturalia , etiam liberè reiecta , homo liberè recuperare poteſt.* Hæc veritas naſcitur ex aliâ, quam Protheoremate primo ſtatuimus. *Quolibet momento*, ait Aluarez diſput. 112. num. 9. *poteſt quilibet peccator , quandiu eſt in via , habere ſpeciale auxilium per quod ſaluari poſſit.* Ergo tametſi olim non acceptauerit , aut acceptatum reiecerit, adhuc poteſt habere auxilium ſpeciale. Accedit , quod præcepta ſibi ipſis ſuccedant , vt qui peccauit reiiciendo auxilium , iterum peccaturus eſt ſi non obediat ; ergo iterum eſt habiturus auxilium , aliàs enim non peccaret , quia vt ibidem docet , idem Author , *illi qui carent auxilio ſufficienti , non peccant , non enim impoſſibilia præcipiuntur à Deo.*

Qui nõ habet auxilia ſufficientia non peccat.

Deus non præcipit impoſſibilia.

XLVII. De auxiliorum vſu & abuſu.

Septimum. *Auxilio ſupernaturali, qui illud receperit & non abiecerit , vti, imò , & ſi voluerit etiam non vti poteſt.* Subſcribimus etiam Didaco Aluarez diſput. 87. dicenti : *Si nomine vſus* auxilij, *intelligatur cooperatio arbitrij cum illo ; ſeu terminus ad quem idem auxilium mouet , liberum arbitrium ſcilicet operatio , abſque dubio talis vſus , ſubiacet noſtri arbitrij poteſtati , vt moti à Deo , propter rationem tactam ex Tridentino ; nam liberum arbitrium, etiam quando mouetur auxilio efficaci , ad piè operandum , reuerà poteſt abſolutè loquendo, vt in ſenſu diuiſo inſpirationem illam abijcere, & diſſentire ſi velit ; quamuis non ſtet ſimul cum auxilio efficaci , quod de facto illud abijciat , aut diſſentiat.*

XLVIII. Auxilij effectus duplex.

Nota ſingula verba , & vt illa intelligas, diuiſi & compoſiti ſenſus diſtinctionem ex Theſi III. ſumes. Sed & idem Author num. 4. diſtinguit , in auxilio duos effectus. *Primus* eſt , dari à Deo vt nos prædeterminet : hunc ſtatuit non ſubiacere noſtro arbitrio , auxilia enim Deus dat, quæ vult , quando vult, quanta vult , & quibus vult , tametſi omnibus ſaltem det ſufficientia. Vnde Apoſtolus, *Spiritus vbi vult ſpirat* , & iterum : *Non eſt volentis neque currentis , ſed Dei miſerentis.* De altero verò effectu ſic inquit. *Secundus* auxilij effectus , *eſt producere cum voluntate , quam mouet , liberum conſenſum ; & ſecundum hoc ſubditur poteſtati noſtri arbitrij , ex parte termini ſcilicet , ex parte actus liberi , ad quem datur.* Hæc ille de entitate Phyſicâ auxilij, ſeu de Phyſicâ prædeterminatione ; nam de auxilio in ſenſu compoſito , hoc eſt non diuiſo & præciſo , à Diuino decreto , aliter & optimè philoſophatur. Vnde cùm interrogaſſet an ſtent , aut ſtare poſſint , hæc duo ſimul , quod auxilium illud conſideratum ſecundum omnem ſuam realem virtutem, quam habet à Deo , ſit in homine & homo non operetur ?

XLIX.

Reſpondet : *Dicendum eſt .... hæc duo eſſe incompoſſibilia , quòd auxilium efficax conſideratum ſecundum omnem realem virtutem , quam habet vt venit à Deo* (hoc eſt conſideratum ſecundum virtutem realem & intentionalem) *& homo non cooperetur cum illo , quamuis poſſit, ſi velit , non cooperari.* Ratio eſt , quia ipſum poſſe non cooperari Phyſicæ realitati auxilij. eſt cooperari auxilij intentionalitati , ſeu voluntati Dei ; per illud enim auxilium intendit Deus , vt homo liberè operetur. Sanè decreto Diuino ſatisfacis , cum ita operaris , vt non operari etiam poſſis ; non tamen cooperaris auxilio compoſito , cum decreto Dei volentis , vt liberè opereris , ſi operaris neceſſariò. Vbique tamen diſtinguendum eſt *poſſe & facere* ; id enim pendet ab arbitrio & auxilio , illud ab arbitrio humano non dependet. Hinc conſtat , optimè Auguſtinum epiſt. 107. ad Vitald. & poſt eum Aluarez diſput. 87. num. 2. condemnare eos qui dicunt: *Vocationi Dei conſentire , & non conſentire, ita noſtrum eſſe , vt ſi velimus fiat , ſi autem nolimus , nihil in nobis operationem Dei valere faciamus.* Ratio eſt, quia tametſi conſentire & non conſentire ; ita noſtrum ſit, poſitâ entitate auxilij Phyſicâ , vt ſi velimus fiat, ſi nolimus , non fiat , non eſt noſtrum facere quod vel voluntas non poſſit vti auxilio Dei ; aut id non poſſit nos adiuuare & cooperari voluntati ; poſſumus enim facere , quod gratia nihil Phyſicè faciat , non verò quod nihil valeat facere.

Nota hoc bene , quia ſemper in uoluitur ſenſio Dei volentis vt opereris , & poſſis non operari.

Vult Deus vt ſuæ vocationi conſentias & poſſis non conſentire : ergo poſſe non conſentire non eſt poſſe diuinã voluntatem fruſtrare, ſed illam de facto adimplere.

L. Gratia omnipotens.

Ex dictis patet , *quid reſpondendum ſit inquirentibus. An gratia , quam aliqui ex Auguſtino & antiqui aui Patribus* , Omnipotentem *dicunt , ſubdita ſit libero arbitrio an id gratiæ?* Semipelagianorum enim error eſt affirmare , quod gratia pendeat , quoad dari , à naturali Voluntatis arbitrio , ita vt naturæ viribus , quis eius oblationem , præparationem & infuſionem obtinere , aut promereri valeat : vide Proſper in Epiſt. ad Auguſtinum poſt medium referens Maſſilienſium ſententiam , ait , *eos ſenſiſſe , quod voluntas hominis* (puta omni gratiâ deſtituti) *diuina gratia ſibi pariat opem* (hoc eſt , quod vel Phyſicè efficiat , aut mereatur moraliter) *non tamen gratia ſibi humanam ſubijciat voluntatem.* Ecce collatio gratiæ , humanæ voluntati non ſubditur , nulli enim debetur : humana voluntas illi ſubditur , obtinere enim magna & efficacia auxilia , non à currentis ſeu volentis , ſed à Dei miſerentis voluntate dependet. Cæterùm tametſi non ſubſit humanæ voluntati gratiæ Diuinæ præparatio & oblatio , ſubeſt acceptatio , ſubeſt retentio , ſubeſt vſus : Intentionalis tamen virtus , gratiæ, (hoc eſt, vt loquitur Aluarez , auxilium in ſenſu compoſito ; nimirum compoſitum cum decreto efficaci Dei , cuius vices gerit, Dei inquam volentis , vt homo liberè operetur) quia formaliter diuinam voluntatem complectitur , vt multi loquuntur Viri docti , Domina eſt , omnipotens eſt , nulli creaturæ ſubdita , tam quoad eſſe , quam quoad cooperari , *Virtus enim gratia* , quæ exponente Aluarez , millenis locis , eſt intentionalis, & à diuinâ voluntate proueniens, *ſibi* , (ſi libr. de Vocatione gentium audimus Proſperum) *quos voluit ſubdidit , & eos , qui inconuertibiles permanſerunt* (non ſolùm reddere conuertibiles) *ſed & conuertere potuit.* [Imò creaturam ſibi non ſubdere non potuit : impoſſibile

Nõ ſunt dignæ actiones naturales ſupernaturali gratia aut gloria?

An gratia humano arbitrio ſubſit.

Notetur hic ſenſus compoſitus.

S. Proſper.

LI. Nemo eximitur ab obedientia Dei.

possibile enim est quod aliquis eximatur ab obedientiâ Dei; impossibile quod vis intentionalis gratiæ effectu, aot careat, aut carere possit.] Nota illud *quos voluit*; nam in auxilio efficaci in sensu composito sumpto, si Didaco Aluarez credimus, datur formalitas faciens, & formalitas volens; illa est entitas Physica aoxilij, hæc Dioinum decretum: illa ex se non est efficax, quia auxilium qua efficax, ex Physica entitate creata, & intentionali voluntatis increatâ virtute, teste eodem Authore, componitur.

Vnde gratiæ & auxiliorũ efficacia sumatur in Aluarez, & aliorum sententia? Hic tamen notari volo primò, voluntatem Diuinam tantam libertati nostræ imponere necessitatem, in sententiâ Aluarez sic exposita, quantam, in sententiâ Molinæ infallibilitatemque adhuc aliunde esse quærendam; quia, si ideò Dei voluntas est irresistibilis, tametsi auxilij Physica entitas carere effectu possit, quia voluntas diuina hoc ipsum vult; etiam humana est irresistibilis in multis casibus; vel dicito: quo Petrus modo poterit resistere meæ voluntati, si dixero: *Fac quod velis?* Quo Deus modo, si dixero, *Realis, & Physica voluntas tua fiat in cælo & in terra?* Ergo, nisi Aluarez aliam aut maiorem irresistibilitatem in Diuinâ voluntate reperiat, nihil Deo attribuit, quod Hominis perfectionem excedat, & tantam aut minorem efficaciam intrinsecam Physicæ auxiliorum entitati concedet, quantam Molina, Suarez, Vasquez, & reliqui Patres Iesuitæ.

LII. An nos viamur gratia? an verò gratia nostra libertate vtatur? Et volo notari secundò, variè loqui Antiquiores, cùm agunt de libero arbitrio. Alij enim dicunt, *bonos gratia vti, malos abuti*; quem modum loquendi tenemus, & iuxta illum hodie Aluarezium explicare voluimus: alij autem aiunt, *gratiam vti nostra voluntate, & libertate; & supernaturales amoris contritionis actus produci à Deo, concurrentibus nobis, vt instrumentis liberis.* Hæc etiam doctrina suo sensu vera est, & potest cum priori coëxistere imò etiam coïncidere, vt nos maioris claritatis gratiâ sentiemus hodie cum hoc secundo modo, & loquemur cum primo; nam, sensu debito exposita, vera est, & potest cum prima coëxistere; aut etiam, si velis, coïncidere.

IMPERTINENTIA.

De Doctrina Augustini.

LIII. Placet & hęc Prothe o, remata ponere, nam vt video, in Augustini cultu, sæpe defectu, sæpe excessu peccatur. AMor Regis iudicium diligit; & ita amare Regem Theologorum Augustinum debemus, vt non cæcam deuotionem, sed prudentem rationem ducem habere videamor & dicamur. Non indiget Diuinus Doctor laude fictâ, aut Chimæricâ; nec ei deuotus, qui illum subrigit, vt etiam Deo præponat. Hanc ob rem imperonentes has subiicimus, si impertinentes dici possunt, quæ hac rerum tempestate maximè sont in nostra schola pertinentes.

I.

LIV. Quomodo Concilia vtantur. QVi Concilia ab Augustino, in definitionibus suis, hoc est, in Articnlorum Fidei discretione & constitutione regi asserit, ea ab Spiritu sancto, qui nec falli, nec fallere potest, dirigi ignorat, & definitionum infallibilitatem auferens, certitudinem merè humanam in articulis Fidei relinquit.

Doctrina Augustini. Hæc dicta sint contra indiscretam aliquorum Iuniorum deuotionem: nam S. Augustinus, tametsi non dirigat Generalia Concilia, vt causa principalis, bene tamen vt instrumentalis: illo enim vtitur Deus, vt dirigat Concilia ad percipiendam reuelationem à Spiritu sancto factam in materia gratiæ.

II.

LV. An Patrum veterum, authoritas rationibus euidentibus præponi debeat. QVi Augustini doctrinam maioris se facere asserit, quàm demonstrationes, contemnit doctrinam Augustini. Ipse enim in Retractationum libris sæpe probabilem propter probabiliorem reiicit, sæpe Lectores admonet, ne sibi subscribant, nisi vbi se non errasse cognouerint.

III.

LVI. An omnibus Patribus dissentiat Augustinus. QVi Augustinum omnibus Patribus præponit, iniurius est ipsi Augustino; videtur enim admittere, aliquid eum in materiâ Religionis docuisse contra Catholicam omnium Patrum sententiam, adeóque eum non fuisse Catholicum: & videtur simul imitari Caluinum, qui vniuersos Patres erroris insimulat, & solius Augostini testimoniis suas hæreses fundare gloriatur: non enim est alia communis omnium Patrum doctrina, & alia quam docet Augustinus.

Non enim debetur Aogustino ista gloria, quòd eam doctrinam tenuerit aut docuerit, quam cæteri Patres ignorarunt, negaruntve: sed quòd habuerit occasionem, quâ non nulli caruerunt; & ea quæ ad gratiam spectant, clariùs, neruosiùs & vberiùs tradiderit posteritati. *An sicut de gratia: ita etiam de disgratia optimè scripsit Augustinus?* Negat Campanella art. 12. de reprobatione: asserimus nos. & sicubi aliquid durius occurrat, textum benignè ioterpretamur.

IV.

LVII. An D. Thomas legerit Augustin. QVi dicet inlectum à Thoma Augustinum, Thomam non legit; vix enim articulus in toto opere, qui Augustioi authoritate careat. Qui lectum quidem, non tamen intellectum asserit; Thomam Angelica mente præditum negat, & ab vniuersæ Ecclesiæ pietate deficit. Thomam *Angelici Doctoris* nomine condecoranos. Qui, Thomam ait legisse, & intellexisse Doctoris Diuini volumina, voluisse tamen illum in partes suas vel inuitum trahere, in Angelici Doctoris personam & doctrinam est impius. *Thomas Doctor Angelicus.*

V.

LVIII. Sensus Thomistarũ compositus: sensus diuisus. QVi cum andit ant legit apud Thomistas, hominem non posse resistere gratiæ in sensu composito, putat asseri hominem non posse illum actum ad quem prædeterminatur, omittere; non vult bonos Thomistas intelligere.

C 4 Dicimus

VI.

LIX. Veracitatis gradus, Deus & Fides. Demonstratio. Patrum cōsensus.

DIcimus igitur, Conciliis eandem nos concedere veritatem, quam Deo: post Dei reuelationes, Mathematicas, Metaphysicas, & Morales admittere demonstrationes. Nihil non demonstratum Patrum assertis præponimus, vbi vniuersi in aliqua opinione conueniunt: vbi autem aliquis, quicunque ille, à communi omnium Patrum & Doctorum sententiâ discesserit, nos nec comites, nec asseclas est habiturus.

Patres à Cōcilijs citati.

Si Tridentina Synodus alicuius Patris verba, Canonica fecerit, ipsa de fide sunt; nempe in sensu ab Ecclesiâ intento. Sanè in eodem Patrem locutum, piè putamus, hoc tamen non esse de fide tenemus. Thomam fidelissimum Augustini interpretem, & Thomæ Didacum Aluarez existimamus. Quod contra Thomam est, Augustini oon est: sicut nec Thomæ, qood contra Aluarez, si totus, & attentè legatur.

Sensus diuisus, & compositus.

Omnes tres posse hominem cum Physicâ entitate gratiæ, omissionem operis componere tenent, & hic est ipsorum sensus diuisus: posse hominem decreto, vel gratiæ cum ipso decreto compositæ resistere negant, & negamus. Qui potest omittere actionem quam Deus liberè faciendam decreuit, potest Physicæ, gratiæ entitati resistere; non tamen ideò dicendus est posse resistere decrero diuino, aut gratiæ cum decreto compositæ; nam & hæc omittendi potestas etiam diuinitus decreta est.

Quis posset Deo resistere.

Ille enim vnicus dicendus esset, posse diuino decreto resistere, qui posset facere necessariò, quod Deos faciendum liberè, hoc est, faciendum non necessariò, decreuit.

VII.

LX. An Adamos extra Paradisū sit conditus.

ADamum extra Paradisum fuisse conditum, sacra Scriptura expresse docet. Ergo si asserente Augustino non habuit gratiam antequam ad Paradisum transferretur, procul dubio conditus est io purâ naturâ, Capot perlege, quia omnia huic conceptui cohærent; cuius si Censor denominaret, Melliflui mei Doctoris verbis ex lib. de præc. & disp. sumptis, vterer, diceremque.

An sit possibilis pura natura? An condita fuerit de facto? Quid sentiendum de Patrum singularibus sententiis.

Ad hæc nihil ad præsens certius breuiusque respondendum occurrit, nisi quod ita S. Antistes sapuit, recte, ne videris. Nam ego in sensibus actibusque illustrium Patrum cautus profecto sum, omnino non aliud æstimare, quam quod B. Apostolo 1. Corinth. 4. 2. *teste, quæritur iam inter dispensatores, vt videlicet fidelis quis inueniatur. Certus sum enim, siue in suo abundauerit sensu, siue in Dei spiritu, sicut & in cæteris, & in his fuisse fidelem, aut in dispensando, quod præ manibus erat; aut in scribendo quod senserat.*

Testimonia simul iuncta se iuuans & exponunt.

Ergo siquidem dantur Augustini testimonia, quæ videantur suadere Adamum fuisse de facto conditum in purâ naturâ: & dantur etiam, quæ videantur suadere non posse Deum de absolutâ potentiâ Hominem purum condere, nos testimonia testimoniis temperantes, dicemus in ea sententia Augustinum fuisse, quæ docet Adamum quidem de facto fuisse in gratia, & potuisse condi in pura naturâ, si Deo id placuisset: Cæteros homines Adami filios, stante peccato originali, & Iostitiæ Diuinæ decreto, non posse (nimirum io sensu composito) condi in pura natura Angelorum Reginam mirabiliter & misericorditer ab hac regula generali exceptam, non fuisse conditam in statu peccati originalis, sed neque in statu puræ naturæ, sed in statu gratiæ.

Diuæ Conceptio immaculata.

NOTA I.

LXI. Ratio edendi istas Theses.

HÆ Theses Louanij defensa, quoniam placuerunt multis, & Claues Thomistici Lexici complectuntur, ne omnino perirent, sunt addita. Thomistarum erit nobis ostendere, PRIMO, *Annon omnia, quæ adduximus, sint Didaci Aluarez?* SECVNDO, *Annon ipse fuerit bonus Thomista?* TERTIO, *An intellectis terminis, prout iubet & exponit ipse, dicat aliquid, quod militet contra P. Molinam?* QVARTO, *Annon P. Lemos (fuit Dominicanus, & Thomista seuerissimus & sapientissimus) olim Romæ Physicas prædeterminationes esse contra D. Thomam docuerit?* QVINTO, *Annon hodie multi etiam alij tam suaues ponant, vt illas negare videantur.* SEXTO, *potimus huic argumento responderi.* (Non est in mea potestate non habere Physicam prædeterminationem: Illâ positâ non est in meâ potestate omittere opus; ad quod inducit: ergo nihil est in mea potestate. (SEPTIMO, *assignare differentiam inter illud argumentum & subsequens.* (Cœco nato non fuit in sua potestate habere positiuam illam nubem, quæ visum impedit: Positâ hac nube positiuâ, non est in eius potestate videre: ergo videre oon est in eius potestate.) *Si enim prædeterminatus ad claudendos oculos non habet maiorem potestatem ad videndum, quàm cæcus à natiuitate, seuerus Thomista esse non nolo.*

Ratio fortissima contra Physicas prædeterminationes. Rationis paritas.

SED DICES, *hæc omnia esse facilia, & centies soluta à Thomistis, nec noua solutione indigere. Et ego insto, hæc etiam mihi interdum dicta; sed ab hominibus, qui sibi erant conscij, quod hæc ipsa ratiocinia nescirent exactè dissoluere.*

Physicæ prędeterminationes non necessitans.

Hæc contta Physicas Prædeterminationes necessitantes dicta: non vt Physicas Prædeterminationes impugnem, sed vt ostendam eas nullam inducere necessitatem, sed infallibilitatem tantummodo. Videntur Thomistæ bene sentire, & male loqui, debereque necessitatis nomine excelse iusso, reponere infallibilitatem.

Debent admitti prædeterminationes infallibilitantes.

EGo qoidem hæc dubia recognoscens, ad sextum (nam quinque priora videntur doctrinalia non esse) iuxta illorum doctrinam, qui admittunt determinationes Physicè infallibilitantes, fateor me respondere non scire: imò assero, me scire, nec eos esse bonos Thomistas, qoi hanc necessitatem admittunt, nec bene respondere posse. Addo, eadem argumenta in illorum sententiâ, qui infallibilitantes Prædeterminationes concedunt, & necessitantes reiiciunt, facillimo negotio dissolui.

An sit liberum homini habere Physicam prædeterminationem cùm valuerit?

Syllogismo illo: *Non est in mea potestate habere Physicam prædeterminationem, cùm voluero: At illa posita non est in mea potestate omittere actionem, ad quam illa meam voluntatem inducit: ergo nihil est in mea potestate:* sum semel vsus Louanij contra virum doctissimum

simum, qui tamen negauit maiorem. Et interroganti: *Quid me facere oporteat, vt habeam Physicam predeterminationem?* respondit, *Me debere orare*: qiò enim dixit, *Petite, & accipietis*, orantibus non negat gratias.

An ad habendã Physicam prædeterminationem indigeant alia Physica prædeterminatione?

At hæc responsio cespitat; quoniam, vt velim habere Physicam Prædeterminationem, indigeo Physicâ Prædeterminatione: vt otem, indigeo Physicâ prædeterminatione. Ergo vel ibitur in infinitum; vel dabitur aliqua prima Prædeterminatio, quæ à meis orationibus & voluntate non dependeat. Tu igitar, qui sinceram Theologiam amas, iuxta quintum impertinens eumdem syllogismum dissolue.

An posita Physica prædeterminatione possim facere contrarium?

Non est in mea potestate habere Physicam Pr. determinationem cùm voluero; concede maiorem: noo enim volentis aut currentis, sed miserentis est Dei gratias præuenientes & prædeterminantes concedere: *At illa posita non est in mea potestate omittere actionem, ad quam illa meam voluntatem inducit*; nego minorem: nam Physica hæc Prædeterminatio, non necessitat, sed infallibitat voluntatem: & ideo illâ positâ voluntas non operabitur necessariò, sed liberè & infallibiliter.

Hallucinatio nonnullorum.

Et hîc video aliquos, etiam doctos, hallucinari. Sic inquiunt: *Deus vult: ergo erit: ergo non poterit non esse.* Addunt: *Deus prædeterminat: ergo operabor: ergo non potero non operari; aliàs enim Diuina frustraretur voluntas, & efficax gratia non esset efficax.*

Qualia eiũc fatura?

Ego autem ab his & similibus argumentis facili negotio me expedio. Sic respondeo: *Deus vult*: transeat antecedens: *ergo erit*: distinguo. Erit vt Deus vult, concedo, erit aliter, quàm Deus vult, nego: erit enim actio libera, si Deus voluerit esse liberam; & erit necessaria, si Deus voluerit esse necessariam. *Ergo non poterit non esse*, distinguo consequens: si Deus voluerit illam actionem esse liberam; nego consequentiam (idem enim est esse liberè, ac ita esse vt possit non esse:) si Deus voluerit illam eandem esse necessariam; concedo. Hinc transeo ad alteram rationem:

Quomodo Deus prædeterminat?

Deus prædeterminat, distinguo: prædeterminat ad actum liberum; volens illum ita à me fieri, vt possit non fieri, concedo: prædeterminat ad actum necessarium, volens illum ita à me fieri, vt omitti non possit; nego. *Ergo operabor*: distinguo: operabor proat Deus vult, quando me prædeterminat; concedo: aliterquam Deus vult; nego. *Ergo operabor*: distinguo iterum: operabor liberè, quia Deus vult me operari liberè; concedo: operabor necessariò, licèt Deus velit me operari liberè; nego. *Ergo non potero non operari*: nego coosequentiam.

An præscientia & decreta Diuina inferant necessitatem?

ADDO oon hioc timendum esse aut Scientiæ Diuinæ certitudini, aut Diuinæ Voluntatia efficaciæ: quin potiùs illa falleretur, hæc frustraretur, si ego operarer necessariò; Pono hanc propositionem, *Deus scit & vult, quòd ego liberè scribam istas lineas*, & interrogo, quid sim facturus, vt & Præscientia Dei fallatur, & voluntas frustretur? Anne id continget, si ego scripsero? minimè: hoc enim præscit & vult Deus. At ego possum non scribere. Sed quid inde? Deus enim scit & vult, quod non scribere possim.

Nota id bene.

Quomodo ergo mea voluntas in Præscientiam & Decretum impingeret? Operando aut omittendo necessariò. Non igitur Præscientia & Voluntas Diuina humanam Voluntatem necessitat: quin potiùs, si per impossibile, humana voluntas aliunde necessitaretur; causa, quæ eam necessitaret, illa priuaret infallibilitate Præscientiam, & efficaciâ Voluntatem: si enim præuidente & volente Deo me operari liberè, ego necessariò operarer, illa præuidentia esset fallax, & illa voluntas inefficax. Stat igitur hanc esse malam consequentiam: *Deus vult vt Petrus actum contritionis eliciat, ergo eliciet illum necessariò*: esse malam: bonam hanc: *Deus vult vt Petrus actum contritionis eliciat: ergo non eliciet illum necessariò, sed liberè*; quia eliciet illom, vt Deus vult; & Deus vult, vt illum eliciat liberè.

Differentia inter cæcitatem, & Physicam prædeterminationem.

HInc patet, quo debeat eneruari modo ille alius paralogismus contra Prædeterminationes positus. Ille erat: *Cæco nato non fuit in sua potestate habere illam positiuam nubem, quæ visum impedit: Posita hac nube positiua, non est in eius potestate videre: ergo non est in eius potestate videre. At Prædeterminatio Physica ad claudendos oculos est similis illi impedimento positiuo (nubi, videlicet) ergo posita Physica Prædeterminatione ad claudendum oculos, necessariò illos claudam; & necessariò non videbo.* Respondeo igitur concedendo totum syllogismum primum, & negando minorem subsumptam: quoniam Prædeterminatio Physica, & nubes illa oculi, non sunt similes, sed dissimiles: hæc enim oculum necessitat ad noo videndum: at illa non necessitat voluntatem ad claadendum oculos, sed illam infallibilitat ad claudendum liberè: hoc est, ad ita claudendum, vt illos non claudere possit.

Relegantur, qoæso, attentè hæ paucæ lineæ; puto enim plus in illis doctrinæ reperiri, quàm in multis aliquorum iuniorum Theologorum foliis, in quibus vera interdum doctrina nimis obscurè traditur.

NOTA II.

XXII. An Iansenianni sint Thomistæ?

IAnseniani non debent accenseri Thomistis; isti enim (etiam quando loquuntur seuerissimè) negant in sensu diuiso necessitatem; quod probabiliter sufficit vt saluetur libertas: At Ianseniani in omni sensu necessitatem protrudunt, & re sublatâ, retinent merum libertatis vocabulum.

NOTA III.

XXIII. An sint hæreticis aliis duriores? Gratia infallibilita, non necessitat.

SAamuel Maresius edidit Synopsim de gratiâ: est Caluinista, & tamen cap. 5. §. 46. sic ait. *Videtur non esse necessarium hos adhortari ad hæc agendum: si enim ipsis gratia obtigit, infallibiliter bene agent absque vlla exhortatione: si verò hæc gratia denegatur, nunquam agent*, &c. Huic obiectioni respondet: sed nec obiectionem, nec responsionem moror: sed hæc verba produco, vt videamus, hæreticos iam argumentis Catholicorum victos, non asserere voluntatem necessitari à gratiâ, sed infallibilitari tantummodo.

NOTA IV.

LXIV. *Vtram sententiam debeamus anteponere?*

Vidisti Thomistas contra Molinam loqui, & tamen cum Molina sentire: anne ideò amplecti debemus scientiam mediam, & reiicere Physicas Prædeterminationes? ne puta; nam & Molinæ Sectatores licèt propriâ dialecto vtantur, interdum quoad rem, sententiam Thomistarum defendunt. Anno M. DC. LIV. in Vniuersitate Viennensi Pater Hervvart, Societatis Iesu, magni ingenij Doctor, defendit iterum iterumque, *esse possibilem qualitatem, qua ex essentiâ suâ Physicâ & reali infallibilitatem illesâ libertate induceret.* Fuit Disputatio celebris; & quia iussus fui argumentari primo loco, vnam aut alteram consequentiam subiicio. Sic dixi.

Qualitas infallibitans.

LXV. *Possibilis est qualitas, qua ex essentiâ suâ reali & Physicâ infallibilitatem inducat, & humanam libertatem non tollat: Ergo possibile est non dari Scientiam mediam in Deo. Ergo de facto non datur scientia media. Ergo de facto dantur Physica Prædeterminationes; si non necessitantes in sensu composito, saltem infallibilitantes.*

An possit cóponi sciétia media cũ physicis prædeterminationibus? An & quando ex potétia ad actum valeat consequentia?

Vltima consequentia (vt hinc exordium sumam) est legitima, necessariò nascitur ex penultimâ; ideò enim ponitur Scientia media, quia prædeterminationes reales displicent: his enim admissis superflua est scientia media, & omnino necessaria negatis. *Penultima* nascitur ex primâ, quia in necessariis idem est posse ac esse. Quidquid enim non repugnat vt sit necessariò in Deo, erit in Deo. *Primam* debebo ostendere: & sic argumentabor.

LXVI. *Quomodo Deus necessaria cognoscat?*

Vt Deus cognoscat, crastinâ die oriturum esse solem, sufficit iste syllogismus. Orietur cras sol, si ego voluero: Ego volo, quod oriatur cras: Ergo orietur. *Maiorem enim cognoscit, Scientiâ simplicis intelligentia: minorem in decreto, adeoque de consequentiâ non poterit dubium moueri. Ergo vt cognoscat istam propositionem*, Petrus cras leget, *sufficiet iste syllogismus.* Si ego Petro dedero qualitatem infallibilitantem ad legendum, leget: Atqui ego volo illi talem qualitatem concedere: Ergo leget. *Maiorem cognoscit Deus scientiâ simplicis intelligentia: Minorem cognoscit in decreto: Consequentia est legitima. Ergo locum non habet Scientia media.*

Quomodo libera?

LXVII. Sanè de Physicis Prædeterminationibus infallibilitantibus ago in Metalogicâ n. 1512. & de Patris Hervvart opinione ibidem in secunda editione: quò enim attentiùs eius Theses considero, videtur mihi clariùs subscribere sententiæ Thomistarum.

NOTA V.

LXVIII. *Resolutio.*

Ergo in re perplexâ & intricatâ, quousque maiorem lucem Deus cócedat, vtramque sententiam (S. Thomæ, & Molinæ) probabilem esse dicamus. Interim, vt vtriusque difficultates enitemus ineamus mediam viam, & inter Scientiam mediam & Prædeterminationes necessitantes positi, dicamus neutram sententiam veram esse, sed mysterium Prædestinationis à Deo peragi prædeterminationibus infallibilitantibus.

Admissendæ sunt prædeterminationes infallibilitantes.

Has infallibilitantes prædeterminationes & non alias, defendi hodie à bonis Thomistis certum est; vnde suspicari inceperam, *necessitatis* nomine Thomistas veteres intellexisse tantummodò infallibilitatem. Vt ergo Angelici Doctoris mentem bene intelligas, & eiusdem discipolorum sententiam bene capias, proderit legere, quæ de hac materiâ Reuerendissimus & eximius P. Magister Hyacinthus Libelli, Vir eruditissimus & ingeniosissimus, & inter cæteros Theologos Dominicanos Thomista seuerissimus, Romæ dictauit. Inquirit ergo Dubio IV. *Vtrùm cum scientia futurorum in decreto Thomistico cohæreat libertas humana libertatis?* & respondet his verbis.

Necessitas infallibilitatis.

Reuerendiss. P. Hyacinthus Libelli Sanctissimi D N. in Cógregatione Indicis Secretarius laudatus.

LXIX. Argumenta, quæ probant cum scientia Dei in decreto Thomistico non cohærere libertatem, eadem sunt ac illa, quæ probant cum decretis & præfinitionibus non cohærere libertatem, ac proinde nolo ea soluere, hanc enim prouinciam sibi assumit ille, qui hoc eodem anno materiam de voluntate Dei, diuinisque præfinitionibus tradit. Duo hic tantum volo facere. Primum est, aliquot, quæ mihi singularia videntur, & quæ toti huic materiæ magnum lumen accendunt, adducere. Secundum, vos docère, à quonam S. Thomâs acceperit, aut à quo principio quodam modo subfuratus fuerit suam concordiam decreti, scientiæ, voluntatis, prædestinationis, gratiæ & auxilij efficacis, propositi ex vnâ parte, & libertatis ex aliâ, quæ tanto plausu accepta fuit, vt ante Molinam nemo extiterit, qui illi non subscripserit.

Intentum authoris.

LXX. *An scientia & decreta diuina præcedant? An determinatio antecedens auferat libertatem?*

Circa primum, iam scitis scientiam Dei, diuinasque præfinitiones & decreta antecedere tum in re, tum in intentione quemlibet vsum humanæ libertatis, & hinc ab Aduersariis nos fortissimè vrgeri, quomodo scilicet, possimus libertatem sartam & tectam conseruare, cùm omnis necessitas, quæ oritur ex aliquo antecedente, absoluta, cogens, & libertati inimica esse videatur. S. Thomas, huic, quæ videtur inuicta difficultas, clarè & profundè responder, necessitatem ortam ex antecedente, cui subditur non solum substantia actûs, sed etiam modus libertatis, non esse necessitatem cogentem, sed fouentem libertatem. hoc à me vobis sæpius narratum repetitum, ac exaggeratum intellexistis.

LXXI. *Necessitas ex suppositione.*

Igitur quod intendo facere in præsenti, est declarare hoc punctum, quia cardo est istius controuersiæ. *Dari aliquam suppositionem cum qua non sit possibilis compositio actûs oppositi*, ita certum est, vt ne ipsi osores Diuinorum decretorum diffiteantur, eam esse suppositionem actûs liberi, ipsi quoque concedunt: *Supposito enim, quod voluntas operetur, non potest non operari.* Hanc autem suppositionem non lædere libertatem ideo dicunt, quia est consequenter orta, scilicet ex actu, quem ego meâ voluntate pono; quod si oriretur ex aliquo quod à meâ voluntate non dependeret, tantùm abest vt libertatem conseruaret, quin eam potiùs perderet, & funditùs eradicaret. Hoc supposito,

N. B. Hæc non est necessitas, sed infallibilitas.

LXXII. *Cur hæc necessitas non lædat libertatem.*

Interrogo aduersarios, cur impossibilitas ponendi aliud extremum pro aliquo, tunc orta ex suppositione consequente libertatem non lædat libertatem? Omnes vno ore respondent,

ſpondent, ideò non lædere libertatem, quia eſt effectus libertatis; vnde potiùs illius ſignum eſt, quàm corruptela. Igitur, ſi datur aliqua ſuppoſitio, quæ non eſt effectus, ſed eſt cauſa libertatis, eam potiùs ædificabit, quam deſtruet; ex ipſis enim terminis conuincitur, quod ſicut implicat, quod illud quod ſequitur libertatem, eam perdat; ita implicat, quod illud, quod libertatem antecedit & eſt cauſa illius, illam perdat; cauſa enim non deſtruit effectum ſuum, ſed producit; eſt enim in terminis ipſis repugnantia, aſſerere, quod ſuppoſitio antecedens cauſet libertatem, & quod eam exterminet.

LXXIII. Quæ ſit neceſſitas conſequens.

Et quo vlteriùs ſequitur, neceſſitatem ortam ex tali ſuppoſitione, dici iure merito *conſequentem*; vnde ex ſuppoſitione antecedente oritur reſpectu alterius extremi neceſſitas conſequens: in quo ſanè hallucinantur contrarij, licèt nobis perſpicuum, & ab omni dubitatione alienum eſſe videatur, quod partim ſupra explicaui, partim modo declarabo. Etenim neceſſitas orta ex ſuppoſitione antecedente, cui ſubditur libertas actûs; eſt orta ex ipſâ libertate actûs, ſiquidem eſt orta ex causâ, prout reduplicatiuè cauſans libertatem; nemo autem dubitare poteſt, quod id quod oritur ex causâ, vt actu cauſante, non oritur etiam ex effectu: ſicut quia ſol vt actu indurans limum, dicitur exſiccans limum, nemo dubitare poteſt, quod exſiccatio limi, vt reduplicatiuè talis à limo aliquo modo dependeat.

LXXIV. Dependĕtia à libertate obiectiuè.

Quam ego dependentiam ſupra vocaui dependentiam à libertate obiectiuè acceptâ, non à libertate executiuè poſitâ; & hæc conſequentia ſufficit ad hoc vt libertas integra ſeruetur: quod, ſi ſedulò meditarentur aduerſarij, faciliùs intelligerent, & ſe noſtrâ prædeterminatione difficultatibus obrui non quererentur; ſi, inquam, conſiderarent præſcientiam & prædeterminationem eſſe cauſam libertatis, originantem libertatem factricem, effectricem & operatricem libertatis, non minus ac ipſe actus ſit effectus libertatis originatus à libertate, ab illâ factus, & veluti operatione productus.

Cauſæ libertatis, nō tollunt, ſed ponunt libertatem.

LXXV. Punctum difficultatis.

Sed in hoc dicent aduerſarij difficultatem noſtræ ſententiæ conſiſtere, *quòd poſſit dari aliquod antecedens infallibiliter libertatem cauſans*, ipſos non inficiari; quod, ſi ſemel illud tanquam verum admittatur, ſequetur euidenter quod prædeterminatio aut præſcientia foueat potiùs quàm deſtruat libertatem: at in eâ ſuppoſitione ſe dicunt hærere, nec eos illam capere, aut à nobis capi poſſe exiſtimant.

LXXVI. An detur libertas in actu ſecundo.

Iam ergo cum ipſis æquale periculum ſuſtinemus quod ſic declaro. Fuit aliquorum opinio, quam communiter Metaphyſici reijciunt, non dari libertatem in actu ſecundo, ſed omnem actum ſecundum habere neceſſitatem eſſendi libertati aduerſariam. Si ergo proteruè contendant illius omnium calculo damnatæ opinionis Auctores, omnem neceſſitatem ſtrangulare libertatem; nonne ſtatim ad implicantiam, quæ eſt in hoc, quod neceſſitas ex ipſâ libertate oriatur, tanquam ad ſacrum aſilum confugient? Quomodo ergo fieri poteſt, vt non intelligant, quàm rationabiliter nos cum argumentis illorum vrgemus, quibus probant neceſſitatem noſtram eſſe inimicam libertati, ad implicantiam ipſis quoque manifeſtam, quæ eſt in hoc, quòd præſcientia cauſet libertatem, velut ad inuiolabile aſilum recurramus?

LXXVII. Infallibilitas præueniens non deſtruit libertatem.

Imò quod poſſit Deus infallibilitatem præuenientem in voluntate ſuâ præſcientiâ, illæsâ libertate conſtituere, ex aduerſariorum principiis aliâ ratione confirmo. Docet Suarez, quem plerique Patres Soc. ſicuti ſunt in *Metaphyſ. diſput. 19. ſect. 3.* poſſe dari præter naturalem motionē, quâ ſtante indifferentia iudicij, ita à Deo voluntas abripiatur, vt iam in alteram contradictionis partem non liberè, ſed omninò neceſſariò feratur, quod repetit etiam *in opuſculis lib. 1 de aux. cap. 2. num. 12.* quod ipſe hac ratione oſtendit. Cùm in volontate liberâ duplex ſit poteſtas (ad volendum, ſcilicet, & non volendum) neutra earum eſt infinitæ virtutis & efficaciæ: ergo in vtraque poteſt ſuperari à Deo ſuperiori agente, qui eſt infinitæ virtutis, & efficaciæ: ergo ſtante adhuc & perſeuerante indifferentiâ iudicij, poteſt à Deo ita moueri & agi voluntas noſtra, quatenus habet poteſtatem volendi, vt ſit prorſus impotens ad reſiſtendum, nec poſſit vllo modo vti alterâ poteſtate, quam habet ad nolendum: ergo tunc in tali actu non erit vſus libertatis, etiamſi facultas in re ſit libera, & obiectum ita ſit propoſitum, vt neceſſitatem non inferat. Hanc rationem bene tenete, & videte, quale argumentum pro noſtræ ſcholæ veriſſimâ doctrinâ ſumatur.

De voluntate & noluntate.

An conſeruata iudicij indifferĕtia poſſit Deus neceſſitate voliĭatem.

LXXVIII.

Et ſic diſcutrite. Secundùm prædictam Suarez Viri doctiſſimi opinionem, Deus poteſt à voluntate auferre libertatem, eam ad alteram partem contradictionis determinando; quia facultas quam habet voluntas ad vtrumlibet, eſt finita, & conſequenter à Diuinæ virtutis efficaciâ ſuperabilis: At ſimiliter facultas, quam habet voluntas ad operandum fallibiliter, eſt finita: ergo poteſt ab efficaciâ Diuinæ virtutis ſuperari; ſicut ergo per hanc fieri poteſt, vt voluntas in alteram partem naturali neceſſitate flectatur, ita per eandem fieri poterit, vt in eandem partem, ſalua libertate, infallibiliter inclinetur.

Et cur id poſſit.

An ſicut poteſt tollere libertatem, poſſit etiam fallibilitatē relicta libertate.

Quod ſi contendam, hoc fieri non poſſe ob eſſentialem connexionem, quæ eſt inter modum fallibiliter operandi; & liberè operandi, ex quâ connexione oritur, vt non poſſit Deus illæsâ libertate voluntatem inclinare ad infallibiliter operandum: Dicatis ſtatim, quod licèt libera facultas agendi & non agendi, ſit finita, tamen eſt neceſſariò, & eſſentialiter annexa indifferentia Iudicij, vt nequeat Deus indifferentiam obiectiuam & iudicij, conſeruare, quin facultatem ad vtrumlibet potentiæ liberæ conſeruet; ſiquidem facultas liberæ voluntatis ad agendum, nil aliud eſt, quam ipſiſſima potentia voluntatis, vt connotans obiectum indifferenter propoſitum; Igitur, vel dicendum eſt, quod caſum ſuum contra nos Suarez eiuſque aſſectatores non probent; vel ſi probant, quod efficaciùs ex eodem principio nos colligamus, efficaciam præcedentem eſſe libertatis amicam, & contubernalem; quod iam ſatis à nobis manifeſtatum eſſe arbitramur.

Retorquetur ratio Opinionis oppoſitæ.

LXXIX. Vnde hanc doctrinam Angelicus Doctor deſumpſerit.

Circa ſecundum, ſcilicet, à quonam S. Th. ſublegerit hanc doctrinam, quæ dictis paulò

antè, viam ſtrauit, & noſtræ Scholæ ynum eſt decus & ornamentum: ſeu, vndenam acceperit, ad concordandam diuinam voluntatem cum libertate creatâ, hoc tam celebre dictum, quòd Diuina voluntas vult actum voluntatis eſſe, & liberè eſſe: quod erat ſecundum punctum, quod à principio tractandum conſtitueram.

LXXIX. Prima hæreſis in liberū arbitrium impegit.

Primus Hæreticorum, qui Eccleſiam Dei antequam adoleſceret, præfocare tentauerit, fuit Simon Magus, ſeductor inſignis, qui incredibilem habuit apud ſuos Samaritas exiſtimationem, adeò vt eum omnes *Virtutem Dei magnam* appellarint; & niſi huius irruentis mali principio Deus obſtitiſſet, periculum fuiſſet, ne eadem in cunis vagiens Eccleſia comprimeretur.

Virtus Dei magna, quis & cur?

Multa crepuit de ſe, quæ potius portenta quam opiniones appellari debent. Sed circa arbitrij creati libertatem antiqui ſcriptores nobis reliquerunt, quod illum oportuit facere, vt concuſſo libero arbitrio, quod eſt Chriſtianæ Religionis fundamentum; ædificium, quod Apoſtoli ſuâ doctrina parabant extruere, prorsùs impediret.

LXXX. Satanæ Primogenitus.

Et quoniam Vir erat callidiſſimus, & ſycophanta vaferrimus, iamiam plurimos in ſui ſequelam traxiſſet, quos veluti nepotes, Sathanæ genitori, cuius eum primo-genitum Ignatius Martyr Epiſcopus ad Trallianos appellauit, generaſſet, niſi Deus opportunè occurriſſet. Ipſi enim ſeducenti turbas Cæſareæ, occurrit S. Petrus, Apoſtolorum Princeps, qui ipſum veluti Apoſtatam & deſertorem acribus verbis redarguit, defectionem increpauit, ſubdolæ doctrinæ technas detexit, diſputando ſophiſmata diſſoluit, atque inuictis argumentis peruicaciam confudit.

LXXXI. Vnde argumenta contra doctrinā D. Thomæ ſumantur.

Inter capita, de quibus diſputarunt S. Petrus & Simon Magus, vnum fuit de libertate arbitrij creati, contra quam argumentabatur Simon iiſdem prorſus argumentis, quibus vrgent nos noſtri aduerſarij, & quibus ſolent impugnari noſtra decreta præuenientia, & præfinientia, noſtra auxilia efficacia, noſtra præſcientia independens à veritate obiectiuâ, & futuritione. Cui S. Petrus, poſt Chriſtum primus Eccleſiæ Miniſter, iiſdem prorſus modis reſpondit, quibus nos reſpondere ſolemus, adeò vt (me quidem iudice) nec pilum noſtræ reſponſiones à reſponſionibus D. Petri diſſentiant.

Sed vndenam hæc acceperim tenete. Extant libri Recognitionum S. Clementis Romani, Viri domi ſuæ nobilis, vt qui ex Cæſarum familiâ originem traxerit, quive D. Petro ſucceſſit, & quem narrant à Petro viuente ad Apoſtolatus apicem vocatum, nimirùm, vt eo defuncto Romanam Eccleſiam gubernaret; hunc libros prædictos ſcripſiſſe tradunt omnes, qui res antiquas curiosè ſcrutantur.

B N. Qui negant hos libros eſſe S. Clementis, eos eſſe antiquiſſimos, & a viro pio & docto cōpoſitos fateri ſolent.

LXXXII. D. Petri & Simonis Magi Diſputatio.

Inter alia, quæ *lib. 3. paulò poſt principium* narrantur, vna diſputatio eſt inita Cæſareæ inter Simonem Magum & Petrum Apoſtolum, vbi multa diuinè D. Petrus de malo, de felicitate, de ſtudiis huius vitæ, diſſeruit: ſed de libero arbitrio, inquirente, & contradicente Mago, D. Petrus ea reſpondit, & reſoluit, quæ modò nos ipſi reſpondemus, & quæ S. Thom. nobis dictauit vt reſponderemus.

Quod, vt quam verum ſit cognoſcatis, placet hic diſputationem, quoad ea quæ rei noſtræ inſeruiunt, transſcribere. Dicebat Simon: *Quod vnuſquiſque ſicut ei fato decernitur, vel ſapit aliquid, vel intelligit, vel patitur, & in nulla re hominem eſſe ſui arbitrij.* At contra S. Petrus argumentatus eſt, *neceſſe eſſe hominem eſſe ſui arbitrij aliter conuulſa eſſe omnia: fruſtra ſtudium ſectandi meliora, fruſtra principes huius mundi legibus præeſſe, fruſtra punire, vana iura populorum: miſeros eſſe eos, qui ſeruant cum labore iuſtitiam, beatos verè illos: qui in delicijs poſiti cum luxuria & ſcelere viuentes tyrannidem tenent.* Quibus Simon minimè acquieſcens, & vltimum experimentum doctrinæ D. Petri facere volens, inſtitit interrogans: *Si quod Deus vult eſſe, eſt: & quod Deus vult non eſſe, non eſt?* quaſi diceret: Si hoc mihi concedas, iam fateberis nihil à nobis liberè agi, quippe quod Deus vult eſſe, neceſſario eſt. Quæ obiectio tam valida Simoni videbatur, vt confidens Petrum non reſponſurum, ſe obtemperaturum ſpoponderit, ſi illi D. Petrus reſpondiſſet. LXXXIII.

An decreti antecedens tollat libertatem?

Quod argumentum illud eſt, quod S. Thomas contra ſe frequentiſſimè facit; quod aduerſarij noſtri eſſe inſolubile exiſtimant: & cui S. Thom. imperturbabili ac eodem ſemper tenore verborum reſpondet, & cui Thomiſtæ ſummâ animorum concordiâ, & antiquis temporibus ſatisfecerunt, & hodie, quo tempore moleſtiùs perurgentur, ſatisfaciunt.

Videamus, quæ oracula fuderit Petrus, & attentè proprietatem atque magnificentiam doctrinæ perpendite. Dicit: *Omnium, quæ mouentur, quædam neceſſariò moueri, quædam voluntariè, & liberè. Moueri ſolem; motûs neceſſitate duci, vt ſtatutum compleat curſum: hominem verò actus ſuos liberè ac voluntariè exercere. Iam ergo*, inquit (hæc ſunt verba D. Petri) *ignoras Simon, & valde ignoras: quomodo in ſingulis quibuſque voluntas Dei ſit; quædam enim voluit, vt diximus, ita eſſe, vt aliud eſſe non poſſent, quam id quod ab ipſo inſtituta ſunt, & his neque præmia, neque ſupplicia ſtatuit, ea verò, quæ ita eſſe voluit, vt in ſua poteſtate habeant agere quod velint, his pro actibus ac voluntatibus ſuis ſtatuit, vt aut remunerationes mereantur, aut pœnas. Cùm ergo in duas, vt edocui, partes diuidantur cuncta, quæ mouentur, ſecundum eam, quam ſupra diximus, diſtinctionem, omne quod vult Deus, eſt; quod autem non vult, non eſt.* Hactenus D. Petrus. LXXXIV.

Deus non ſolum vult actum, ſed modū actus ideoque vult cauſas liberas operari modo libero & neceſſarias neceſſario.

Quod ſi ſincerè perpenderent ij, quibus diſplicet noſtra doctrina, mutarent ſententiam, cùm primùm iis D. Petri doctrina diſplicere conſtaret. Cùm enim vrgeret Simon, *fieri non poſſe, vt cum voluntate efficaci libertas humana compenetretur*, reſpondit Petrus, *optimè cohærere, quoniam neceſſe eſt illum actum eſſe liberum, quem Deus vult eſſe liberum.* Hæc eſt neceſſitas præueniens Thomiſtica, amica libertatis: hæc prædeterminatio fouens libertatem; hæc infallibilitas antecedens, libertati contubernalis, hæc S. Thomæ frequens doctrina; hoc tandem furtum auguſtiſſimum, auſpicato factum, & quo nos magno vtilitatis compendio vtimur, ac religiosè, & feliciſſimè ſemper vtemur. LXXXV.

Quænam doctrina D. Petro diſpliceat?

Hæc neceſſitas potiùs eſt infallibilitas.

D. Thomas à furto doctrinæ laudatus.

Vnum

LXXXVI. *An hi libri S. Clementis sint?*

Voum remanet contrariis nostris effugium dicere scilicet, libros Recognitionum D. Clementis suppositicios esse, vel ad minimom, ab Ebionitis, cæterisque hæreticis, qui eo tempore contra Ecclesiam dimicarunt, deprauatos atque corruptos.

Scio, primum non dicturos cordatiores Theologos: siquidem Patres ex prædictis libris Recognitionom argumenta fortissima contra hæreticos eliciunt, quibus præcipuè constet traditio. Et nihilominus contra hæreticos, illos libros penitùs neganres, eruditè disputat Lambertus Groterus Venradius in præfatione principij operum D. Clementis affixâ: ipsum videte.

LXXXVII. *An fuerint deprauati ab hæreticis.*

Ferendum potiùs esset, si diceret prædictos libros esse corruptos, ex quibus non possint illius roboris argumenta depromi: sed quamquam vetum sit, præfatos libros ab Ebionitis fuisse corruptos, in materiâ tamen de libero arbirrio integri vsque ad hæc nostta tempora peruenerunt, vt obseruauit Card. Bellarminus, vir accuratissimus; *Nam ante Rufini ætatem* (inquit ipse *lib. 1. de gratia & lib arb. c. 25.*) *qui hos libros latinos fecit, nulli fuerunt haretici, qui libere arbitrio nimis multum tribuerent, quod postea fecerunt Pelagiani: multi autem fuerunt haretici, qui negauerunt liberum arbitrium, vt Simon Magus, Manes, à quo Manichai & alij.* Itaque, si in his libris negaretur liberum arbitriom, suspicari possemus insertam fuisse eam doctrinam à Manichæis, vel aliis huiusmodi hæreticis: at liberi arbitrij confessionem non possumus vlli hæretico illius temporis adscribere. Deinde veteres Patres, qui dicunt hos libos corruptos esse ab hæreticis; non taceot in quibus articulis corrupti sint: scribunt in articulis de Diuinitate Filij, aliisque similibus esse corruptos; corruptelam autem in articulis de libertate, arbitrij, nullus veterum vnquam notauit.

Ante Pelagium hæretici non extollebant liberum arbitrium, sed negabant.

In quibus rebus D. Clementis libri corrupti sunt.

LXXXVIII.

HVcusque Reuerẽdissimus & eximius Dominus, P. Hyacinthus Libelli; quem allegare ad longum volui, vt meã de infallibilitate doctrinã non solùm S. Th. sed etiam S. Petri, & S. Clementis authoritate confirmarem: vnde iterum dico, omnes illos antiquos, qui admiserunt necessitatem, quæ non tolleret liberũ arbitrium, *necessitatis* nomine intellexisse infallibilitatẽ. Et quidem hoc ipsis condonandũ fuit; aliqui enim veteres scripserunr Syriacè, aliqoi Græcè; transferuntur in linguam Latinam à Grãmaticis, qui necessitatis & infallibilitatis differeotiam ignorant: & hanc ob tem nonnulla interdum adfinguntur Authori, quæ deberent interpreti. Et hæc sint in subtilissimâ materiâ, alibi à oobis fusiùs tractatâ, satis.

Qui & quãdo necessitatis nomine intelligant infallibilitatem.

Interpretes interdũ male transferunt.

THESES THEOLOGICÆ

De Omniscientia & Omnipotentia.

LXXXIX. *Ethnicæ basis.*

PRIMVM Moralis Theologiæ Fundamentum Liberum est Arbitrium, non scientia, non potentia diuina: tolle enim illud, relinque has, & mores vniuersos sustuleris: tolle has (quod Athei, Ethnici, & Blasphemi) & liberum arbitrium relinque, & adhuc mores (ciuiles saltem & humanos) reliqueris: nam, sicut Triangulus tres habet angulos, non quòd Deus, id iubeat, sed quòd rei natura id postulet; & inter duo puncta, linea breuissima est recta, non quòd sic Deus voluerit, sed quòd aliter esse non possit: sic etiam Mendacium, ingraritudo, &c. sunt deordinationes quædam intẽtionales, non quòd Deus eas voluerit, malas esse, sed quòd reuera malæ sunr: malæ quidẽ philosophicè, non theologicè; nec peccaminosè, vbi enim nõ intelligetur diuini præcepti transgressio, non intelligitur esse peccatum: vt inferiùs ostendo (*Vide n. 517.*) Ergo postquam de libero disseruimos Arbitrio; de Omniscientia & Omnipotentia disputemus: Et has Coonclusiones olim propugnatas ponamus.

Quæ, & qualis malitia ante præceptum intelligatur.

Peccatum, seu malum Theologicè.

Mores alij sunt Theologici, & alij Politici.

THESIS I.

De scientia Dei in communi.

XC. *Obiectũ sapientiæ diuinæ.*

OBIECTVM diuina cognitionis complectitur cognoscibilia omnia; quidquid enim cognoscibile est, à Deo cognoscitur: & si quid à Deo non cognoscitur, id non est cognoscibile. Quamobrem non est Deus ignorans, quòd non cognoscat, qua cognoscibilia non sunt: sicut nec est impotens, quòd non producat, qua producibilia non sunt.

Enumerantur quatuor diuersa obiecta.

Quatuor in Deo scientia solent poni: Chimericorum, Possibilium, Futurorum conditionatorum, & Futurorum absolutorum. Primam & Deo, & Angelo, & Homini absolutè negamus, quoniam qua non sunt, non sciuntur: ternas alias (nimirùm scientiam simplicis Intelligentia: scientiam conditionatam, & scientiam Visionis: (sic eas vocamus) dicimus versari circa idem indiuisibile obiectum, & omnes primariò & per essentiam Deo: secundariò autem & per participationem conuenire Angelis & Hominibus.

Chimeræ aut entia rationis non dantur: & ideò à nemine cognosci possunt.

XCI. *Scietia diuina qualis?*

OMnis cognirio diuina cognoscit suum obiectum vt est in se: & quæ aliter illud quam est in se, noo est diuina. Ad Scholas venimus, vt doceamur cognoscere Deum vt est in se, non vt eundem cognoscere aliter, quàm est in se, hoc enim sine magistro faciebamos.

Vode

Cur scholas incamus? Noster modus concipiendi, an corrigẽdus? Nota bene hoc. Qoid sit Theologia?

Vnde audiendi non sunt, qui dicunt: *Deus quidem nostro modo concipiendi aut fingendi est talis aut talis, &c. Sed corrigendus est noster intellectus, &c.* Non inquam audiendi sunt, quia non bene docetur ludere citharâ, qui docetur errare, & errorem cognoscere; sed qui docetur non errare: & idem de Theologia dico, quia est scientia, quæ aperit studiosis errorem non patientes vias, vt simus etiam in hac via quodammodo Deo similes, quia intellectualibus & abstractiuis oculis videmus Deum sicuti est: nimirum Deum, qui omnia & singula videt sicuti sunt. Nec contra hanc cognitionem Theologicam, quam participari à Deo dicimus, militat Dei infinitas; non enim est bona consequentia. *Deus est infinitus, debet ergo à creatura finita cognosci aliter, quàm est in se:* multa enim sunt in Deo, quæ à nobis cognoscuntur confusè, multa quæ per negationes nobis notas, multa quæ in externis effectibus, multa quæ ignorantur omnino; at nihil quod postulet cognosci aliter, quàm in se est: erraret enim, qui aut intellectum diuinum per modum voluntatis, aut voluntatem per modum intellectus cognosceret

Qoo modo cognoscatur Infinitum? Quo modo Deus. Nota hoc bene.

xcii. Homo etiã tres habet scientias, aut notitias videlicet, simplicem intelligentiam, mediã seu conditionatam, & Visionem.

Participamus à Deo scientiam, sed quàm? Tres omnes: nam & multa possibilia cognoscimus, multas hypotheses conditionatas, multa etiam absolute futura omnia humanitùs & incertè; quia homines sumus docti ab hominibus, & omnis homo mendax, nimirùm decipere potens & decipi: nam & ego scientiâ simplicis intelligentiæ humanæ cognosco hos esse characteres possibiles: scientiâ conditionata percipio, quod si calamum tali vel tali modo moueam, talem aut talem characterem formabo: & scientiâ visionis cognosco meum decretum & infero futuros esse illos eosdem characteres, quos scribere intendo.

xciii. De harum scientiarum amplitudine.

Quæ tamen ex his scientiis latiùs patet? Existimarunt aliqui primam, latissimam, & vltimam strictissimam esse; plures enim sunt creaturæ possibiles, & multò pauciores futuræ. Sed hi videntur supernatare tantum, nec profundiùs ingredi in purissimum Theologicæ scholasticæ Oceanum. Rem igitur breuiter expedio. Pono maioris claritatis gratia, creaturas possibiles esse *a, e, i, o, u*; pono existentiam esse accentum acutum, non existentiam accentum grauem (quò exempla clariora, meliùs instruunt) ergo aperiat simplicis intelligentiæ oculos Deus, & cognoscet quinque mundos possibiles; nimirùm, *a, è, i, o, u*, suo diuino decreto eligit mundum *è*, & illum creat; ergo scientia visionis reflexa super decretum videbit, *a, è, i, o, u*, nimirum mundum *è* futurum: cæteros *a, i, o, u*; non futuros: quia sicut hic mundus habet, à decreto diuino, quod futurus aut existens sit, ita cæteri habent ab eodem decreto, quòd futuri sint. Ergo easdem creaturas, nullâ demptâ, attingit scientia simplicis intelligentiæ, & scientia visionis: & tota differentia in eo est, quòd illa omnes cognoscat vt possibiles; hæc, aliquas vt existentiam habentes in aliqua differentia temporum; & cæteras, vt carentes existentiâ in omni differentia temporum. Scientia conditionata interest, & singulas creaturas cum omnibus aliis componit, & ideas miro modo multiplicat.

Ad scientiã visionis spectant creaturæ futuræ & non futuræ.

THESIS II.

An & quomodo Deus intelligat Entia rationis? An & faciat?

xciv. Quid apud omnes in hac controuersia sit certum?

HINC oritur primò, *Quæstionem illam, qua interrogat,* An Deus cognoscat Entia rationis? *non esse Theologicam sed Metaphysicam. Omnes enim Catholici supponimus à Deo cognosci vt est in se, quidquid cognoscibile est: Entia rationis, si possint cognosci, vt sunt in se, etiam cognosci à Deo: & si illa cognoscere, sit illa facere, etiam fieri illa à Deo. Quod si essentia eiusmodi Entium in hoc sit sita, vt cognoscantur aliter quàm sint in se: non posse à Deo cognosci. Si vero possint duobus modis cognosci, nimirùm vt sunt in se, & aliter quàm sunt in se: & tantummodò dicantur fieri, quando secundo modo cognoscuntur, dicendum erit illa à Deo quidem cognosci sed non fieri. Hæc Theologica sunt; & illa omnes Philosophi Christiani admittunt. In quo ergo differunt? Tantùm in Metaphysica, & in purificatione conditionum. Aliqui enim nobiscum negant Entia rationis, & introducunt Entia vocis, qualia nos dedimus. Alij docent illa non posse cognosci vt sunt in se: & isti differunt quoad rem: Alij in eisdem Entibus fieri & cognosci distinguunt, & isti differunt quoad nomen. Et interim vbi Theologicè differre videntur, conueniunt maximè; nam conclusionem è maiori Theologica, & minori Philosophica eliciunt: nempe variam, tametsi enim maior semper sit eadem, variata minori non potest non variari Conclusio.*

Non dantur entia rationis, sed quæ talia vocantur sunt entia linguæ.

Status controuersiæ.

xcv. Veritatis potentia.

MIra est veritatis vis. Omnia ingenia conspirant, cùm illa adlucet. Longo tempore postquam thesim istam scripseram, incidi in Controuersiam de Ente rationis, quâ Ouiedus cursum Philosophicum claudit; & quia mihi placuerunt, quæ dicit punct. 7. n. 1. pag. 442. inquirens; An cognoscat & faciat Ens rationis? Volo illa adiungere: sic enim ait. [Diuersitas opinandi in hac quæstione, meâ quidem sententiâ, tota oritur ex diuersitate constituendi entia rationis, seu assignandi cognitiones, per quas cognoscuntur, & fiunt Entia rationis. In multorum opinione circa essentiam entis rationis, & naturam cognitionis, per

Ouiedus. Cur in hac materia sint diuersæ scriptorum sententiæ?

per quam debet fieri ens rationis, eſt fide certum, Deum non poſſe facere entia rationis; quod nullus ex Doctotibus Catholicis, qui affirmet Deum facere entia rationis, negat: loquuntur enim omnes in alio ſenſu longè diſtincto, dum aſſerunt Deum facere entia rationis, neqne duos Doctores inuenies requirentes cognitiones humanas eiuſdem rationis ad Entia rationis facienda, quorum vnus affirmet, & neget alter Deum facere Entia rationis: tota enim diuerſitas opinandi in hac materia oritur ex diuerſitate aſſignandi cognitiones factiuas Entium rationis; quâ ablatâ nulla diuiſioni huius difficultatis ſupereſſet difficultas; & ſi omnibus eadem mens eſſet de cognitione factiuâ Entis rationis, vix vllus daretur in hac re diſputandi locus. Rem clarè

An Entia rationis in falſo iudicio conſiſtant?

oſtendo. Affirmat Pater Herice *diſputat. 8. de ſcientia cap, 1. in fine*, cognitionem factiuam entis rationis debere eſſe iudicium falſum de exiſtentia obiecti, quod non ſit, vel ſaltem apprehenſionem, quæ incliner ad hoc iudicium; certum debet eſſe apud hunc Authorem, Deum non facere Entia rationis; ſi enim aſſereret cognitionem factiuam Entis rationis importare iudicium falſum de obiecto non exiſtente, & ſimul aſſereret Deum facere Entia rationis, apertè diceret Deum habere iudicium falſum de obiecto non exiſtente,

An illa non poſſe fieri à Deo de fide ſit?

quod eſt hæreticum. Hac ratione optimè dixit Hurtadus, qui iudicium falſum requirit ad Entia rationis facienda, fide ſanctum eſſe, Deum non facere Entia rationis ab ipſo explicata, quod veriſſimum eſt. Authores iſti, qui Catholicè defendunt Deum non facere

An potius illa à Deo fieri de fide ſit?

Entia rationis, & ad ſanctum Inquiſitionis tribunal eſſent deferendi, ſi oppoſitum dicerent, fatentur Deum cognoſcere eadem Entia rationis per verum iudicium, ex vi cuius cognoſcit illorum exiſtentiam repugnare, & cognitionem humanam terminari ad eadem

Conciliantur Authores.

Entia rationis. En quomodo in re conueniant Doctores, qui affirmant, & qui negant Deum facere Entia rationis; in quibus tantùm eſt diſſenſio in aſſignanda cognitione, quæ vo-

Quæſtio de mero nomine.

canda ſit factiua Entis rationis: omnes enim eaſdem cognitiones circa idem obiectum eodem omninò modo tendentes conſtituunt. Quia illi, qui affirmant, Deum facere Entia rationis, dicunt cognitionem quamcumque terminatam ad obiectum repugnans, etiamſi ſit iudicium de non exiſtentia tali obiecti, vel quo tantum affirmetur, cognitionem aliam ad illud terminari, eſſe factiuam Entis rationis; quam cognitionem Deo tribuunt Doctores negantes Deum facere Entia rationis, quin ex illorum principiis inconſequentiæ aliquid notetur; hi verò, qui aſſerunt quamcumque, cognitionem terminatam ad obiectum repugnans modo explicato eſſe factiuam Entis rationis, non poſſunt non conſequenter dicere Deum cognoſcentem Ens rationis vt factum ab homine, vel per actum, quo indicat, eſſe obiectum repugnans; facere Ens rationis; quod omnes concederent, ſi admitterent, quamcumque cognitionem quomodocumque terminatam ad obiectum repugnans, etiam diſſentiendo ab illo, eſſe factiuam Entis rationis. His præmiſſis facile à nobis tota decidetur difficultas puncti capite præfixa, quæ placuit etiam prænotare, ne quis religionis ſpecie carpere præſumat Doctores aſſerentes Deum facere Entia rationis, qui nihil Deo tribuunt, quod non concedant, qui aſſerunt Deum huiuſmodi Entia non facere, vt ſupra notaui; neque huiuſmodi religionis ſpecie ſuam ſententiam commendandam, aut præferendam eſſe præſumat ſententia illorum, qui aſſerunt Deum facere Entia rationis per actum, quo ab illorum exiſtentiâ diſſentitur, & dicat illa ab intellectu humano vt verè exiſtentia cognoſci: etſi enim Catholica ſit laudanda ſententia negantium Deum facere Entia rationis, ne cogantur aſſerere, Deum habere iudicium falſum, quo decipiatur & iudicet exiſtere obiectum, quod in ſe repugnat; hac laude carere non debent, qui aſſerunt Deum facere Entia rationis, tãtùm per actum, quo indicat ipſa repugnate, & eſſe obiectum intellectionis creatæ, & nullo modo per iudicium aſſertiuum de illorum exiſtentiâ, aut per apprehenſionem, quæ inclinet ad hoc iudicium, quia longè abeſt à Deo omnis cognitio, quæ aliquam falſitatis vmbram redoleat.

Vtraque ſententia laudabilis & plauſibilis eſt.

THESIS III.

Quomodo ſcientia ſimplicis Intelligentiæ verſetur circa res poſſibiles?

ORITVR *hine etiam, controuerſiam illam, qua inquirit*, An Deus cognoſcat infinitas creaturas poſſibiles? *non eſſe Theologicã: habemus enim ex Theologia, Deum vniuerſa cognoſcere, nullamque eſſe, qua eius oculos lateat: quamobrem, cùm Deus illas cognoſcat, provt ſunt in ſe, conſulendus erit Philoſophus, orandusque vt definiat: An ſint finita aut infinita? numerabiles aut innumerabiles? & ſi infinita: An categorematicè, an ſyncategorematicè? & ſi finita, An in aliquo numero determinato, an potiùs in aliquo terminabili? Nam ſi in continuo datur vltima pars, quod voluit Zeno, non eſt dicendus Deus infinita cognoſcere: & ſi illud in infinitum diuiſibile ſit, quod voluit Ariſtoteles, debebit dici, in continuo non cognoſci à Deo vltimam partem, quoniam non datur vltima. Creatura ergo poſſibiles, cognoſcentur à Deo vt ſunt in ſe; & quia in ſe non ſunt in aliquo numero determinato, non cognoſcentur à Deo tanquam numerus determinatus. Et quia in ſe non ſunt infinita categorematicè, non erunt infinita*

XCVI.

An creaturæ poſſibiles ſint infinitæ?

An continuum ſit in infinitũ diuiſibile?

categoro

categorematicè in cognitione diuina, alias enim cognoscerentur aliter quam sunt in se. Ergo, siquidem infinitæ syncategorematicè ipsæ sunt, & vt clarius loquar, indefinitæ, & indeterminatæ, infinitissima, definitissima & determinatissima cognitione illas esse indefinitas & indeterminatas cognoscet Deus.

Nota hoc nomen Indefinitum, quod aptissimum est.

xcvii. An creatum infinitum repugnet?

DE Infinito nolo hîc multa scribere, puto enim illud tam clarè repugnare, vt non possit seriò propugnari in scholis: nam, vt video, qui istud dicunt esse possibile, nouas sibi definitiones formant: & quia nouas, cùm maximè admittere Infinitum videntur, illud negant; illud enim, quod nos definimus, & esse impossibile dicimus, non admittunt. At hæc difficultas, quæ numerum creaturarum possibilium concernit, specialis est apud docentes non posse à Deo creari infinitas; multi enim existimant, easdem prout sunt obiectum omnipotentiæ, esse infinitas syncategorematicè; & prout sunt obiectum scientiæ diuinæ, esse infinitas categorematicè; & hac ratione seducuntur; quod tametsi non possint omnes simul creari, omnes tamen cognoscuntur simul: quamobrem easdem creaturas respectu Omnipotentiæ dicunt esse infinitas potentiâ, hoc est, syncategorematicè, & respectu cognitionis diuinæ esse infinitas actu, hoc est, categorematicè. Sed, vt video, carent vero conceptu Infiniti syncategorematici, illud enim est idem ac indefinitum: nam multitudo, vel est finita, vel infinita, vel indefinita: & huius vltimi generis dicimus esse multitudinem partium, quæ sunt in continuo Aristotelis, & creaturarum possibilium, quæ sunt in Omnipotentiæ statissis.

An creaturæ possibiles sint infinitæ?

Quid sit infinitum syncategorematicum; Multitudo quotuplex.

xcviii. Theses Philosophicæ habitæ in Collegio Romano S. I. die 15. Iulij 1655. An continuũ habeat partes actu? An creaturæ possibiles sint infinitæ.

Multa huc possem adserere, sed quia hodie disputationi Philosophicæ interfui, has lineas ex illâ subscribo. De continuo sic philosophabatur Præses ad num. 17. *Hæ partes* (Quantitatis aut Materiæ) *non sunt actu distinctæ in continuo, sed potentiâ*; Erunt igitur tot, quot feceris; non pauciores aut plures: & quia tu potes scindendo facere plures & plures, erunt indefinitæ. De Infinito ad num. 13. ista lego. *Implicat infinitum categorematicum, tùm in omni quantitate, cùm in perfectione entitatis creatæ: imò nec datur obiectiuè in mente Dei sub una collectione vlla infinitas creata.* Creaturæ ergo possibiles, prout sunt obiectum cognitionis Diuinæ, indefinitæ sunt, non autem finitæ, aut infinitæ. *At non agit hic* (inquies) *Præses de creaturis possibilibus, sed de creatis.* Quid inde? Infero enim, partes continui, partes temporis futuri, cogitationes Angelorum tota æternitate futurarum, cognosci à Deo vt sunt, & quia in se nec sunt finitæ nec infinitæ, easdem, nec cognosci à Deo vt infinitas, nec vt infinitas, sed vt indefinitas.

An cogitationes Angelorum tota æternitate futuræ sint infinitæ.

THESIS IV.

Quomodo scientia visionis versetur circa res præsentes.

xcix. INTVITIVA *est & infinita, omnia comprehendit, vel supercomprehendit potius, vt cum Patribus Ecclesiæ loquamur. Cognoscit res existentes prout sunt in se: certas, certissimè cognoscit esse certas: dubias, certissimè cognoscit esse dubias: & probabiles certissimè cognoscit esse probabiles: erraret enim Deus, si vel certa cognosceret vt dubia, vel dubia vt certa. Hinc est, duas posse moueri quæstiones de Visione diuina; priorem:* An sit incerta? *posteriorem*, An certissima sit, & tamen circa incerta versetur? *prior est Theologica, Philosophica altera, qui enim diceret scientiam Dei esse incertam, atrocem blasphemiam committeret: at qui certissimam esse concederet, & tamen adderet, obiectum illam incertum aliquando respicere; non Deum, sed creaturas, de incertitudine & imperfectione accusaret: ergo hæc secunda quæstio non Theologos propriè, sed Philosophos tantum concernit.*

Quo Deus modo cognoscat certa, probabilia, & dubia.

Scientia Dei est certissima: An dentur creaturæ incertæ.

c. SEd quia posses inquirere, *An existant de facto in rebus entia incerta?* proponam aliqua Physica, aliqua Logica, aliqua Mathematica.

Multitudo partiũ continui incerta.

Primò enim in Physicis succurrit quantitas Peripatetica in infinitum diuisibilis, habens de facto omnes suas partes: sed quot non finitas, non infinitas categorematicè, sed infinitas syncategorematicè, hoc est, indefinitas & indeterminatas: ergo certissimâ & definitissimâ cognitione Deus intelligit indeterminatissimas continui partes quas si esse determinatas cognosceret, aliter cognosceret, quàm sunt in se.

Opinio probabilis incerta. Opinio dubia, quæ? quotuplex.

Secundò, in Logicis, succurrit Opinio probabilis, item Opinio dubia positiuè, aut etiam negatiuè. (Eam dico *negatiuè dubiam*, pro quâ nullam rationem habeo ne quidem leuem; *dubiam positiuè*, pro quâ habeo aliquam rationem congruam, quam motiuum rationabile vocant, quod tametsi leue sit, affectu vel vrbanitate cooperante, possit impetrare consensum. Voco *probabilem*, quam graui & forti ratione fulcio, homini docto dignam, quæ tametsi demonstratiua non sit, non potest demonstratiuè elidi. Quibus addo *sententiam euidentem*, demonstratione physicâ aut morali fulcitam) Pono igitur, quatuor viros togari, Vtrùm materia existat existentiâ formæ? Pono Petrum nullam rationem habere prò, nec contrà: Paulum habere aliquas leues seu congruas: Ioannem fortes condignas viro graui, non tamen euidentes & certas: & Philippum demonstratas & indubitatas:

Et probabilis quæ?

Euidẽs quæ.

&

& Deum interrogo, qualis sit humanitas Thomistarum sententia? Respondebit, illam respectu Petri esse dubiam negatiuè, respectu Pauli dubiam positiuè, respectu Ioannis esse probabilem, respectu Philippi demonstratam esse. Ecce Deus certissimâ cognitione diuinâ, cognoscis incertitudinem cognitionis humanæ: illa enim quæ dubia aut probabilis, incerta est; & quæ demonstrata humanitùs; fortè euidentiâ negatiuâ subsistit: illam enim rationem demonstratiuam dixero, contra cuius efficaciam & securitatem nihil occurrit.

Humanarũ demonstrationum securitas.

CI. Tertio in Mathematicis succurrunt aliqua multò subtiliora, quàm in Physicis; nam si ponamus continuum componi ex indiuisibilibus, quod tenuit Zeno, & multi viri docti cum ipso, adhuc lineam potero considerare, quà longam, præscindendo à crassitudine; etiam indiuisibili; & tunc lineam, quam Physicè nequeo ducere, Mathematicè potero & asserere, superficiem mathematicam non componi ex lineis mathematicis, etiamsi Physica componatur ex Physicis; nam si Zeoo negat Aristoteli hanc propositionem, *Indiuisibile additum indiuisibili nihil addit*, putat enim duo indiuisibilia, esse plus quàm vnum indiuisibile; non poterit negare Euclidi, hanc; *Nihil additum nihilo nihil addit*, ooo enim plus sunt duo nihila, quàm vnum nihilum: & Euclidis omniumque Mathematicorum linea subtilior indiuisibili est quoad latitudinem, hâc enim consideratione nihil habet. Idem dixero de superficie, quoad profunditatem; Mathematicè enim considerata non habet latitudinem indiuisibilem; sed nullam prorsus. His positis, duco vnum circulum & iuxta trigonometriæ communes leges dimitto vnam tangentem, & à centro in illam produco nonnullas secantes, incipio à gradu primo, & interrogo; An Deus cognoscat vltimam, quæ possit duci, & sit gradui nonagesimo proxima? & si Deus vltimam non cognoscat, cum non sit defectus ex parte scientiæ, erit ex parte obiecti, quod non habeat lineam vltimam, quæ possit cognosci. Idem dicam de triangulis, æquis basibus inter duas parallelas descriptis; idem de lineis, quæ in infinitum accedunt, & nunquam coincidunt, quales in Mathesi meâ audaci, & in aliis Libris reperiuntur innumeræ. Stat ergo in rebus Logicis, & Physicis & Mathematicis, quæ in mundo reperiuntur de facto, esse aliquas dubias, incertas, & indeterminatas, quæ imperfectè cognoscerentur, si aliter quàm sunt in se; adeóque non posse aliter à Deo, quàm vt dubias, incertas & indeterminatas cognosci.

Cõtinuum.

Linea.

Nota id bene.

Superficies.

Linea tangẽs, secant.

Deus vltimam secantem nõ cognoscit.

Res dubiæ incertæ & indeterminatæ.

THESIS V.

Quomodo Deus cognoscat futura contingentia absoluta.

CII. *Eidem doctrinæ insisto, & ex iisdem fundamentis deduco, quæstionem illam, quæ interrogat.* An Deus cognoscat futura contingentia? *Non esse Theologicam, sed Metaphysicam: nam si ista cognoscibilia sunt, cognoscuntur à Deo, aliàs non. Nec quæri debet, An Deus cæcutiat, & aliqua visibilia non videat? Sed supposito, quòd omnia cognoscibilia videat, inquirendum solummodò est; An futuri contingentis veritas sit cognoscibilis? Quod est quærere, An illa habeant determinatam veritatem aut falsitatem? Eorum cognitionem negauit Aristoteles Deo; & eamdem concedimus nos: nec tamen differimus in Theologia, sed in Philosophia solummodò: si enim Aristoteles in Philosophicis tenuisset, contingentia futura habere determinatam veritatem aut falsitatem, in Theologicis consequenter docuisset illa cognosci à Deo: at quia Philosophicè errauerat, debuit Theologicè consequenter errare. Vnde non sine admiratione legi cuiusdam Iunioris (viri aliàs docti) Theses, qui futuris contingentibus absolutis, non solùm negabat determinatam veritatem, aut falsitatem, sed etiam contendebat hanc esse doctrinam D. Thomæ; & tamen ex alio capite concedebat, Deum determinatè cognoscere, vtràm positiones de futuro sint veræ? quem quia alibi euidenter impugno, non volo in præsenti producere, nec amplius in re clara immorari.*

Theologizamus cum Aristotele, vbi diuersimodè philosophamur.

Aristotelis error.

Inconsequẽtia Philosophi Salisburgẽsis.

CIII. COgnoscit Deus scientiâ visionis intuitiua omnia futura; eademque cognosceret etsi per impossibile esset impotens, nec illa crearet aut creare valeret; eadem etiam, & si illa essent producta ab alio Deo, quem possumus fingere, vt melius scientiam visionis cognoscamus. Video conceptum æternitatis pessimè formari, etiam à Viris doctis, & ex hoc æternitatis monstro quod Deo adfingunt, plurimas prodire consequentias intolerabiles. Ait Boëtius: *Æternitas est interminabilis vita tota simul ac perfecta possessio.* clariùs & breuiùs: *Æternitas est interminabilis vita tota simul.* Sanè si daretur homo productus ab æterno, & in æternum duraturus, haberet vitam vtrimque interminabilem, nec tamen ipse æternus esset, quia non haberet totam simul. Ergo si Deus habet totam durationem suam simul, omnibus temporibus (præteritis, præsentibus, & futuris) est simul præsens: ergo omnia videt, quæ in illis temporibus fiunt: omniaque etiam videret, etsi non concurreret ipse: nam ego præter ea quæ facio, etiam video præsentia quæ non facio; non enim

An scientia visionis ab omnipotentia dependeat.

Æternitas malè cognoscitur.

Quid illa sit?

Differunt perpetuum & æternum.

Deus omni tempori est præsens.

Axioma commune reijcitur.

ideò video quia facio, sed quia habeo oculos, quibus illa præsentia sunt. & de Deo eodem modo debebimus philosophari. Deo igitur nihil est futurum, sed omnia sunt præsentia, tametsi sibi succedant: non enim valet illud axioma adulterinum, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.* Vnde posses deducere, *Quæ sunt præsentia & coexistentia vni tertio, sunt præsentia & coexistentia inter se.*

CIV.
Quot modis & rationibus cognoscat futura contingentia Deus?

Cognoscat igitur futura contingentia Deus, quia in illa sunt in aliquâ differentiâ temporis, cui coexistit æternitas, vt dicebamus: & stante æternitatis coexistentiâ, futura illa cognosceret, licèt non à se, sed ab alio (fingatur hoc impossibile, maioris eruditionis gratiâ) essent producta. Cognoscit eadem, quia est omnipotens, & illa ab eo dependent vt à causâ & à fonte; vnde, si per impossibile Deus non esset æternus, hoc est, non haberet suam durationem totam simul, adhuc illa cognosceret: nam cognosceret huius ratiocinij efficaciam: *Sum Deus sine me nihil est. Ergo erunt creaturæ, quas voluero: & quas noluero, non erunt. Sed volo has fore, illas non fore: istæ ergo erunt, illæ non erunt.*

De nulla futura.

Posset hæc ipsa controuersia alio modo proponi? puta, si interrogares, *An Deus cognoscat contingentia futura? hoc est, sibi futura?* Et respondebo quæstionem esse de subiecto non supponente; non enim dantur creaturæ, quæ sint futuræ respectu Dei: nam omnis præteritio & futuritio creaturas tantum modò concernit. Sed quid, si fingeretur Deus durare duratione successiuâ, & pati differentias temporum? Aio, in hac etiam hypothesi eum cogniturum futura: tum propter scientiæ suæ infinitatem, tum propter efficaciam decreti; si enim futura à decreto diuino habent futuritionem, & Deus decreta sua cognoscit; futura ignorare non poterit, quæ sunt decretorum obiecta.

Scientiæ Diuinæ certitudo: & Decreti efficacia.

THESIS VI.

De futuris conditionatis, *&* *hac occasione*, de Scientiâ mediâ, & Decretis conditionatis.

CV.
Futurum conditionatum quale, & quotuplex?
Rugibile quid?

Thesis hæc conditionatæ non caruit interim quia nobilissimis Theologis placuit & laudatio reponitur.

FVTVRA *conditionata dicuntur, quæ conditioni innixa: qualia sunt* I. Si Petrus esset Leo, esset animal rugibile II. Si esset canis, persequeretur leporem. III. Si esset Romæ, loqueretur Philippo. *Ex quibus exemplis colligitur aliàs conditionem esse impossibilem, aliàs possibilem, & consequent aliàs esse necessarium, aliàs esse contingens.* CIRCA PRIMAM PROPOSITIONEM, *nemo dubitat, est enim essentialis & vera, & non Deo solùm, sed etiam nobis per se nota: nomine enim Rugibilis, intelligimus differentiam illam prædicabilem, qua contrahitur animal ad esse Leonis.* CIRCA SECVNDAM, *amens sim, si dubitare velim. Definio sine formidine non cognosci à Deo, vtrum falsa vel vera sit, caret enim determinata veritate vel falsitate: & quia Deus illam debet cognoscere prout est in se, cognoscet antecedens esse impossibile, nullamque connexionem habere cum veritate aut falsitate consequentis. Et, si obijcias, duri hîc duas contradictorias simul veras aut simul falsas, vtrumque negaturus sum: primò, quia dicere potero, has duas propositiones.* [Si Petrus esset canis modo persequeretur leporem: Si Petrus esset canis modo non persequeretur leporem,] *non esse contradictorias, contradictionis vocabulum strictius accipiendo. Secundò, quia tametsi contradictoria dicantur, non erunt simul vera, nec simul falsa, sed potius nec vera nec falsa: nam inter determinatè falsum & determinatè verum datur neutrum, quod est nec determinatè verum, nec determinatè falsum; sicut inter finitum & infinitum datur neutrum, quod est indefinitum, seu indeterminatum, & vulgò dicitur, infinitum syncategorematicum.* CIRCA TERTIAM *sunt grauißima Theologorum certamina, quæ in vna Philosophica positione fundantur, quæ si dicerentur esse falsa, vniuersa cessarent. Porrò, si tertia propositio determinatam habet veritatem vel falsitatem, Deus determinatè scit, an scit vera vel falsa: quòd si eadem propositio secundum se indeterminata sit, simulque veritate & falsitate careat, falleretur Deus, si illam cognosceret vt determinatè veram, aut vt determinatè falsam. Ergo Thomistarum & Molinistarum pace, antequam concertemus Theologicè, Philosophos audire debemus. Dico igitur primò, si hæc propositio.* [Si Petrus esset Romæ, loqueretur Philippo] *ex se determinatam habet veritatem vel falsitatem, cognoscetur à Deo ante omne decretum liberum, & illa notitia Diuina meritò dicetur scientia media, quòd scientiæ simplicis intelligentiæ, & scientiæ visionis interfit, stabitque doctrina Molinæ, quam hodie Patres Iesuitæ, & alij Doctores defendunt: & per consequens superflua erunt & inutilia conditionata decreta omnia, quæ à Thomistis ponuntur. Dico secundò: si illa propositio ex se & ab intrinseco non habet*

Conditionata essentialia. Conditionata impossibilia.

Contradictio strictior quæ.

Obiectio.

Conditio contingens & libera.

Nota id bene.

Scientia media quare sic dicta?

Decreta conditionata Thomistarum.

An dentur Physicæ prædeterminationes?

determinatam

determinatam veritatem vel falsitatem, si tamen determinari posit ab extrinseco, hoc est, à Deo, doctè ad conditionata decreta, Discipuli Angelici Doctoris recurrunt, vt eamdem propositionem determinent. Sed quia hæ Physicas prædeterminationes supponunt, non poterunt admitti ab illis, qui has dicunt nocere libertati. Quomodo ergo cognoscet Deus illam propositionem, si ex vna parte Physicæ prædeterminationes negantur, & ex altera propositio illa secundum se indeterminata dicatur? cognosceret proculdubio eamdem prout est in se; & si illa nec habeat intrinsecam nec extrinsecam determinationem, scientia determinatissima Deus cognoscet illam esse indeterminatam, certissima illam esse incertam, verissima illam esse expertem veritatis & falsitatis. An non in hac hypothesi (possibilis aut impossibilis ea sit) reperitur absurdum? minimè: nihil enim Diuinæ cognitioni detrahitur, cui omnia cognoscibilia subyciuntur, & incognoscibilia negantur; sicut enim non est minùs omnipotens, quòd impossibilia non creet, ita etiam non erit minùs sapiens, quòd incognoscibilia non sciat.

cvi.

Consideratio scientiæ Dei ante omne decretum.

EGo quidem stando principiis naturalibus, & à sacrâ Scriptura præscindendo, non video cur non possit probabiliter dici, hanc propositionem: *Si Petrus esset Romæ, loqueretur Philippo*, consideratam ante omne decretum Diuinum nullam veritatem & nullam falsitatem dicere (clariùs eamdem propositionem non intelligi esse veram aut falsam.) & quid si ad sacram Scripturam veniatur. (Dicam multas à Molinâ & eius discipulis authoritates allegari, quæ eiusmodi conditionalium notitiam Deo adtribuit: at nullam, quæ exponat, an hæc notitia sit prior aut posterior decreto. Habemus igitur Diuinæ durationis signum (aut rationis instans) pro quo plurimæ propositiones nec sint veræ nec falsæ. Ergo Deus intelligens illarum statum intelligitur pro illo instanti, cognoscere eas vt sunt in se; hoc est, verissimâ cognitione percipere, omni illas veritate, omni illas etiam destitui falsitate.

Quid intelligatur Deus scire pro illo signo?

cvii.

Argumentum commune.

Nec patiar illud argumentum opponas quo vti solent nonnulli, videlicet: (Hæc propositio *Petrus curret*, vel est vera, vel non est vera: alterum enim debet dici ex illo principio per se noto, *Quodlibet vel est: vel non est*, nam ex duabus contradictoriis altera debet concedi, & altera debet negari. Si dicatur primum, etiam ab æterno, & ante omne decretum illa propositio fuit vera: si secundum, etiam ab æterno & ante omne decretum fuit non vera. Omnes ergo propositiones ante decretum aut sunt veræ, aut non veræ: non ergo carent veritate simul & falsitate;) Non inquam patiar hoc proponi argumentum, quia non meretur solutionem; est enim quoad speciem aliquid; & si bene examinetur, nihil. Interim, quia sæpe in libris legitur & non pauci illo vtuntur, illud vel inuitus enetuo. *Interrogo*, an animal, quod est genus, & prædicatur de homine & bruto, sit rationale: & ad regulas contradictionis, quas tu sequeris labium conformans, dicam alteram ex his duabus propositionibus. *Animal est rationale*, *Animal non est rationale*, esse veram: si prima, illud non verificatur de bruto: si secunda, illud non verificatur de homine: ergo non prædicatur de pluribus differentibus in specie, ergo non est genus.

An sit fone?

Aliud est præscindere & aliud affirmare aut negare.

An differentiæ includãtur in genere?

cviii.

Status propositionum duplex.

Dices, alium esse statum existentiæ, alium præscissionis: in illo debere alteram è contradictoriis esse veram: in hoc ab vtroque termino contradictionis præscindi: Sic mihi tu, & bene. Ergo dictum puta etiam tibi.

Prioritas in Deo realis, aut rationis ratiocinatæ nulla datur.

Aio enim, cùm dicimus, *ante decretum* nos non significare prioritatem realem, quia nullum datur instans ante decretum: non prioritatem rationis ratiocinatæ, quia nihil concipitur existere ante decretum, sed asserere prioritatem præcisionis seu rationis ratiocinantis; adeóque idem esse dicere, *ante Decretum*, ac dicere, *præscindendo à decreto*.

cix.

Quæstiones parallelæ.

His positis responde mihi quæso has quæstiunculas interroganti. *Peto primò*, An Petrus, si præscindamus ab omni qualitate, sit albus? *secundo*, An præscindendo à rationalitate sit admiratiuus? *tertio*, An Ioannes Baptista præscindendo à Zachariâ, & Elizabethâ sit filius.

In abstractionis statu res non sunt aut existunt sed intelliguntur.

Respondes *primò* & bene, has ipsas quæstiones clariùs & meliùs posse proponi, si loco illius *sit*, scriberetur, *intelligatur esse*: omnes enim pertinent ad præcisionis statum, qui non ad existentiam, sed ad intellectionem pertinet.

Quid sit admirabilitas.

Respondes *secundò*, Petrum præscindendo ab omni qualitate, nec intelligi esse album, nec nigrum, quia albedo & nigredo sunt qualitates. *Addis*, eumdem præscindendo à rationalitate non intelligi esse admiratiuum, nec non esse: dicis illum non intelligi admiratiuum esse, quia admirabilitas vel est ipsamet rationalitas, vel cum ipsâ necessariò connexa: ais non intelligi non esse admiratiuum, quia abstrahentium non est mendacium, & ille reuera & realiter admiratiuus est *Subiungis*, Ioannem Baptistam præscindendo ab eius parentibus, non intelligi esse filium qua relatiua sunt simul cognitione & sublato termino, etiam relatio tollitur.

Mendacium in abstractione nullum est.

Relatio sine termino cognosci non potest.

cx.

Quid sit omnipotentia.

Cur sint creaturæ possibiles? Cur futuræ?

Hinc ad rem venio, & tuâ doctrinâ vtor & iuuor. Creaturæ sunt connexæ cum omnipotentiâ, quæ est voluntas diuina libera. Ideò creaturæ sunt possibiles, quia Deus illas potest facere; hoc est, quia potest velle vt existant. Ideò sunt futuræ, quia Deus vult vt existant in tali tempore. Et ideò essent, si talis poneretur conditio; quia Deus vult, vt sint, si talis conditio ponatur. Ergo præscindendo à liberâ Dei voluntate, quæ potest velle, non intelliguntur possibiles vllæ creaturæ. Et supponendo voluntatem diuinam potentem velle, & præscindendo à volitione libera seu decreto, dabuntur creaturæ possibiles: at nulla ex ipsis intelligetur futura aut

Nota hic bene.

non futura, propter statum præscissionis, de quo philosophamur; & essentialem connexionem, quam habet concreata existentia aot futuritio conditionata aut absoluta, cum decreto diuino. Ergo idem est præscindere à decreto diuino, ac à creaturarum futuritione aut existentiâ.

cxi. An propositiones contingêtes sint veræ vel falsæ præscindendo à decreto.

Hinc ad argumeotum, propter quod ista scripsi, respondeo. Aio, hanc propositionem, *Petrus currit*, de facto esse veram vel falsam, & hoc à Deo infinitâ cognitione videri. Sed quia quæstio procedit præscindendo à decreto, addo idem esse quærere, *An hæc propositio sit vera præscindendo à decreto?* ac quærere, *An sit vera præscindendo à veritate & falsitate?* idem esse (nota id bene) quærere, *An Petrus curret vel non curret præscindendo à decreto?* ac quærere, *An curret de facto, aut non curret, præscindendo ab omni creaturarum existentia & futuritione?* Dico igitur, decretum diuinum esse cum propositionum contingentium veritate & falsitate necessariò & quidditatiuè connexum, & hanc ob rem idem esse à decreto, quàm ab existentia, & futuritione rerum, nec non à veritate, & falsitate assertioonum contiogentium præscindere.

cxii. Illis ergo positis, & bene intellectis, aliquos actus, quos Deo attribuunt Theologi, recognoscamus.

An Deus cognoscat actus suos, vt futuros?

Iste, *Ego scio, quòd si voluissem (vellem) Petrum fore Romæ die tali; voluissem (vellem) etiam eum eadem die loqui Philippo:* à multis admittitur, sed est expositus maximis inconuenientibus. Primò, quia tota æternitas est vnum instans, & in vno instanti non datur actuum diuinorum absolutè futurorum præsentia: & diuinorum conditionatè futurorum notitia eisdem, aut saltem similibus argumentis obnoxia videtur non esse necessaria.

cxiii. An habeat decreta cõditionata obiectiuè.

Iste autem actus, *Ego volo, vt Petrus, si Romæ sit, loquatur Philippo:* est possibilis: & qui dicat omnes conditionatas liberas propositiones habere in Deo vnum conditionatum decretum, vnde sumant veritatem, aut falsitatem (illum, nimirum, si illi respondeant; hanc, si ab eo differant) nihil impossibile dicet: & poterit suam munire sententiam authoritate Thomistarum, qui negantes Deo scientiam mediam, ad decreta hæc formaliter absoluta, & obiectiuè conditionata recurrunt.

cxiv. Eiusmodi decreta non suot necessaria. De hypothesibus impossibilibus, & possibilibus.

Asserui, eiusmodi decreta esse possibilia; nego esse necessaria, etiam si scientia media negetur. Quo ergo procedere deberet modo, qui scientiam mediam, & Decreta hæc conditionata reiiceret? Deberet sopponere istas Propositiones: *Conditionata futura libera, quorum antecedens est impossibile (talia sunt*; Si hic canis esset homo studeret Mathesi. Si hic lapis esset Imperator, iniret inducias cum Vvandalo.) *non habent veritatem, nec falsitatem. Conditionata futura libera, quæ non subordinantur, & inferuntur infallibiliter ab aliis existenti, aut futuro absolutè, si non dentur conditionata in Deo decreta, non habent determinatam veritatem nec determinatam falsitatem.* Et quidem, si hæc doctrina semel admitteretur, suomas tolleret difficultates vnoque ictu scientiam mediam, conditionata decreta, & physicas prædeterminationes, ab encyclopedia Theologicâ decircinaret, & aperiret viam iuuentuti scholasticæ, vt subtiliùs & expeditiùs posset ad sublimia contendere, sed quia aliqui putant ipsam obiectiuam indeterminationem repugnare scripturæ diuinæ, operæ pretium erit breuiter explorare, An loci, qui circumferuntur, non possint explicari probabiliter illæsâ doctrinâ, quam ponimus. Consultò *probabiliter* dico; non enim negaturus sum cootrariam sententiam esse probabilissimam, seu scientia media, seu decreta conditionata defendantur: sufficiet enim nobis ostendere indeterminationem, quam ponimus, etsi conferatur cum sacris literis, permansuram probabilem. (Fortè cùm probabiles solutiones promittimus, dabimus probabiliores: fortè manifestas & certas: sed hoc non vrgeo; non enim ad me iudicium, sed ad candidum Lectorem spectat) Ergo ad Biblia & Literas diuinas veniamus.

An possint defendi salua fide?

cxv. Quid particula *fortè* significet in sacra pagina.

Sunt multa loca in sacra Pagina, in quibus vtitur Deus hac particulâ *fortè*: Dabo vnum vel alterum, quia reliqua similia sunt. Ezechielis 3. *Hæc dicit Dominus Deus, si fortè audiant, & quiescant* (quid si *adquiescant?* & Psalm. 54. 13. *Si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo*; quæ verbâ de Christo Domino solent intelligi. (Isidorus Clarus Brixianus Monachus Cassinas, & Episcopus Fulginatensis delet illud *forsitan* quasi errore exscriptorum irrepserit) Et Psalmus 90. 12. *Quoniam Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis; in manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Quæ verba de Christo intellexit diabolus, Matth 4 & Luc. 4. alij de iusto vniuersaliter intelligunt, & de quocunque intelligantur, verba Dei sunt. Sed quo sunt modo intelligenda hæc testimonia? Prima Sententia sequitur Isidorum Clarium, & particulam dubitantis expungit: sed hoc temerè fieri non debet, sunt enim multa scripturæ loca, in quibus debet retineri hæc particula ex Manuscriptorum consensu. Secunda docet sic locutum Deum fuisse, vt se nobis accommodaret, sic enim nos loqui solemus. Hanc tuetur Ariaga, *tractat. de scientia Dei, disputatione 21. sectione 2. num. 7.* illamque Hieronymo, & Augustino adscribit. At mihi placet Tertia, quæ est Hieronymi Laureti Monserratensis Monachi, & apud S. Felicem Abbatis qui in syluâ allegoriarum sic inquit: Fortè *aduerbium dubitantis, præcipuè de futuro: quod, cùm dicitur de Deo, non dicitur, quia ipse dubitet, sed quia per hoc liberum hominis arbitrium indicatur*; vbi doctissimè Lauretus reuelationem ipsam ab obiecto reuelationis distinguit, illamque esse certissimam, & infallibilem asserit, istud incertum, & indeterminatum; adeoque præcipit, vt illud *forte* non Deum, sed creaturam afficiat, nec de cognitione diuinâ, sed de obiecto illius intelligatur. Hoc sufficeret, vt obiectionibus omnibus expeditissimè responderemus: sed vt meus Lector videat, quam

In sacra pagina nihil temerè mutari debet.

Deus se nobis attemperat.

Particula illa significat libertatẽ humanam.

Incertum certissimæ cognitionis obiectum.

quam longè absunt à me fulmina, quæ ex sacra pagina diduci possoot, eruditionis gratiâ, Theoremata nonnulla subiicio, contra quæ libenter videbo quid ex sacris Literis obiici possit.

CXVI. *Scientia media.* Primum sit. *Non datur scientia media.* Nempe illa, quam PP. Iesuitæ tuentur, scientiam eoim conditionatorum, quæ ab absolutis necessariò inferuntur, non negamus.

Physicæ præmotiones. Secundum. *Non dantur Physica predeterminationes;* oam necessitantes tollere libertatem videntur: & infallibilitantes, aut sunt impossibiles, aut superfluæ.

Decreta cõditionata. Tertium. *Non dantur decreta in Deo conditionalia, qua actus hominum liberos prædefiniant, qualia ponuntur à Thomistis.*

Futura conditionata incerta. Quartum. *Futura libera conditionata, nempe illa, qua ab alio futuro absoluto non inferuntur infallibiliter, aut necessariò; nec habent determinatam veritatem, nec falsitatem.*

Futura conditionata certa. Quintum. *Futura conditionata imperata, qua ab alio futuro absoluto necessariò aut infallibiliter oriuntur, habent determinatam veritatem, nimirum in futuro absoluto, itavt istud cognoscens, illa non possit ignorare.*

Futura conditionata reuelata. Sextum. *Ad hanc vltimam classem pertinent futura omnia conditionata, qua in scriptura sacra reuelantur, adeoque diuina illa reuelationes, tam formaliter, quàm obiectiuè sumpta, habent certitudinem, & infallibilitatem veram realem, in omni rigore Metaphysico.* Et quidem hæc Theoremata nullo alio meliore modo propugnare poterimus, quàm dissoluendo singulas obiectiones, quæ possunt contra nostram doctrinam adduci.

CXVII. *Obiectio prima.* Prima Obiectio ex 1. Reg. 23. desumitur; ibi enim anxius, & perturbatus Dauid Deum consulit, inquitique, An si maneat Ceilæ, superuenturus sit Saul, vt capiat eum? An si ille superueniat, sit à Ceilitis prodendus & tradendus? & vtrique consultationi Deus assertiuè respondet. Igitur hæ duæ pro-*De Ceilitis.* positiones: *Si Dauid maneat Ceila, veniet Saul: si superueniat Saul, tradetur à Ceilitis Dauid,* fuerunt determinatè veræ; aliàs enim *An in Deo detur scientia coniecturalis?* errauisset Deus, qui esse veras asseruit. Corruit ergo doctrina, quæ illis determinationem negat, & esse indeterminatas affirmat. Voluerunt aliqui veteres hoc testimonium intelligere de scientiâ coniecturali; ita, vt Deus noo certò, & iofallibiliter, sed solummodo coniecturaliter, illas propositiones cognouerit, & prædixerit. Sed hæc expositio duplicem sensum adhuc potest habere; nam vel dicitur scientia Dei formaliter esse incerta, & coniecturalis, vel formaliter esse infallibilis, cognoscens tameo obiectum coniecturale, prout in se est. Qui primum diceret, Deo esset iniurius, & contra lumen naturale peccaret in Theologiâ, sed deberet exponere; An reuera illa prædictio diuina, si mansisset Dauid Ceilæ, potuisset consistere cum non descensu Saulis, vel cum non traditione Ceilitarum? *Dico igitur* scientiam Dei in illâ prædicatione fuisse infallibilẽ, de obiecto infallibili, nec tamen cõtra nostram doctrinam militare. Sciebat Deus Saulem habere istam voluntatem de facto, quòd si Dauid veniret Ceilam, aut ad aliam similem ciuitatem esset iturus illùc, & interceptutus illum; & videbat Deus Saolem multis diebus sequentibus continuaturum istum actum, & hoc scientiâ visionis: sciebat etiam Ceilitas decreuisse de facto, tradere Dauidem Sauli, si illum in potestate haberent, & hic eum peteret, & stantibus istis duobus decretis actualibus, (altero Saulis, altero Ceilitarum) quæ Deus scientiâ visionis cognoscebat, euidenter, & infallibiliter videbat Deus, Saulem descensurum in Ceilam, si ibi mansisset Dauid; & Ceilitas traditoros illum, si Saül descenderet. Hæc doctrina mihi videtur valdè clara; illamque dilocidabo notissimo, & clarissimo exemplo. Interdicit Cæsar, verbi gratia, sub pœnâ capitis ingressum in vrbem Pragensem; & reuelat mihi Deus hoc decretum non esse reuocandum mente integro, oulli ignoscendum esse, adeoque qoemcunque, qui ausus fuerit ingredi, statim trocidandum iri. quæ omnia sunt futura absoluta, nec ab vlla conditione pendentia. Quid ergo vetat, quod ego hac notitia præuentus subinferam; *Ergo si Petrus eras ingrediatur Pragam, trucidabitur?* Sanè ista propositio erit conditionata contingens & libera; & tamen infallibilis & certa, & ex futuris absolutis per necessariam consequentiam illata: Potuit ergo infallabiliter Deus cognoscere illas duas conditionales infallabiles, quin vteretur scientiâ mediâ, aut conditionalibus decretis sufficiebat enim decreta humana absoluta sufficienti tempore esse mansura, & à Deo scientia visionis ea cognosci. *Hæc doctrina adhuc exponitur, & dilucidatur.*

Obiiciunt alij ex 3. Reg. 31. verba dicentis Dei. *Non ingrediemini ad mulieres alienigenas, certissimè enim auertent corda vestra,* vbi notari volunt illud *certissimè,* ne aliquis antiquus velit intellige *forsitan.* Sed hæc instantia contra nos non militat, qui non ad coniecturas, sed ad infallibilitatem diuinas prædictiones reducimus: hic tamen re bene considerata non putaremus malè expositurum hæc verba, qui reponeret; *Ne ingrediamini ad mulieres ethnicas & idololatras, est enim res plena periculo* (&, si vis *moraliter infallibile*) *quod decipient vos:* quâ semel expositione positâ, prædictio diuina esset formaliter & obiectiuè infallibilis; hac tamen differentiâ, quòd infallibilitas formalis, que se tenet ex parte Dei, esset realis; & infallabilitas, quæ se tenet ex parte obiecti, & creaturarum, esset moralis, & ipsi obiecto proportionata: Et quidem ego existimarem hanc expositionem sufficere; Quòd si aliquis maiorem adhuc postulet securitatem in obiecto, non Dei iste, sed creaturarum causam aget: quia si ista propositio *Omnis, qui ingrediatur ad alienigenas, auertetur,* est moraliter certa, erraret proculdubio Deus, si vel cognosceret eam infallibilitatem habere, quam non habet, & eam noo habere infallibilitatem, quam habet. Cæterùm, si velimus asserere illam propositionem obiectiuè sumptam esse Metaphysicè certam, fortè excedemus limites humanæ conditionis; hodie enim non est Metaphysicè certum, *Omnem hominem, qui ducit hareticam; auertendum à Catholica fide;* nihilominus, vt videant aduersarij nos obiectionibus istis non vrgeri, adhuc ostendemus ex futuris absolutis humanis posse infallibiliter oriri istam rea-

CXVIII. Obiectio secunda.

Infallibilitas duplex realis, & moralis.

D 3 lem,

lem, & Metaphysicam certitudinem conditionatam; nam, si ponatur ex parte Hebræorum voluntas absoluta concedendi vxoribus: quod primum petant, & ex parte Ethnicarum voluntas absoluta petendi idololattiæ propagationem, per consequentiam realiter infallibilem inferetur Hebræorum corda auertenda, si ad idololatras viri ingrediantur. Ergo clarissimè vides, quàm inutilis sit scientia media dinina! quàm inutilia decreta diuina conditionata! quàm inutiles Physicæ prædeterminationes!

cxix. Obiectio tertia. Obiiciunt alij ex 4. Reg. 2. illa verba: *Rem difficilem postulasti, attamen si videris me quando tollar à te, erit tibi quod postulasti: si autem non videris, non erit.* Hoc testimonio vtitur Rodericus Ariaga *tract. de scientia Dei, disput. 21. sect. 2. num. 8.* Sed non video quid eo possit probare, quoniam hìc non agit de libertate humanâ, sed diuinâ, cuius decreta intuitiuè cognoscit Deus cum cognoscit seipsum.

cxx. Obiectio quarta. De Babylone, Corozaima, & Bathsayda. Fortiùs alij obiiciunt Ezechielis 3. *Si ad illos mittereris, illi audirent*, & ex Loc. 10. & Matth. 11. *Va tibi Corozaim, va tibi Bathsayda; quia, si in Tyro, & Sidone facta essent virtutes, qua facta sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Sed his testimoniis non vrgeor: Babylones enim (ipsi sunt populus profundi sermonis, & ignotæ linguæ, de quo agit Ezechiel) habebant piam affectionem erga miracula, & prophetias, qualem etiam habueruot Tyrus & Sido: & stante illorum decreto, quod vellent habere religionem, quæ confirmaretur prophetiis, aut miraculis, necessariò sequebatur per consequentiam realiter infallibilem illos, si prophetiam audiuissent, istos si vidissent prodigia, fuisse ad Deum conuertendos. Et quidem pios eorumdem affectus, & desiderium inquirendi veritatem per prophetias, & miracula cognoscebat visionis scientiâ Deus, nec indigebat scientiâ media.

cxxi. Obiectio quinta. TANDEM OBIICIVNT ALII illud Sapientiæ 4. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ipsius:* quod etiam neminem mouere poterit; nam & hodie scimus humanitùs stante Petri & Pauli aliquo decreto multa euentura esse, si tales aut tales circumstantiæ ponantur; possumus ergo dicere, siue ille locus intelligatur de Enoch, siue de quocumque alio iusto, sæpè contingere quod scientiâ suâ visionis Deus cognoscat aliquod decretum humanæ libertatis perseueraturum, v. g. per duos dies & respecturum obiecta secundùm se indifferentia, quæ prima die sint bona extrinsecùs propter adiacentes aliquas circumstantias, postridie mala propter aliquas circũstantias superuenientes: poterit ergo Deus intacto hominis libero arbitrio illas secundas circunstantias impedire ant etiam bominem eripere è loco, in quem illæ concurrent, neque ad boc egebit scientiá mediâ. Et vt clariùs hoc ipsum innotescat, sit crastina dies ieiunio colenda Madriti, non Compluti: sit Madriti Albericus, & nihil de ieiunio cogitans statuat apud se volontate efficaci, se cœnaturum totâ hebdomade; maneat hoc Decretum etiam totâ: ergo bodie cœnando Petrus non peccabit, & cras si cœnet Madriti peccabit. Quid vetat ergo, quod vel Deus faciat, quod in mentem eius non veniat diem crastinam esse ieiunij, aut etiam ad alicuius amici instantiam, aut etiam tactus diuinitùs (& si velis, non solùm prædeterminatus, sed & necessitatus) transferatur Complutum, antequam legem cognoscat, quam violaturus erat infallibiliter, si mansisset Madriti: Sanè in boc casu, essent veræ illæ duæ propositiones. Prima, *Si mansisset Madriti, cœnasset, & consequenter peccasset.* Secunda. *Raptus est.* (motu nimirum libero, vel necessario; nam quoad hoc alterutrum perinde est,) *& translatum est Madrito Complutum, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.* Res totæ illustratur exemplo.

THESIS VII.

De Omnipotentia.

cxxii. QVÆSTIO *illa, qua interrogat*, An Deus possit infinitum producere: nimirum in genere substantiæ, quantitatis, qualitatis? &c. An possit summum angelum? An possit infimum? An quantitatem in omnes suas partes dissoluere? *Et sexcenta alia, qua videntur agere de potentia diuina, non sunt Theologica, sed merè Philosophica: & qua solas creaturas concernant. Conueniunt enim, qui asserunt* Quid sit omnipotentia? *qui negant, in re Theologica; conceduntque produci diuinitùs posse, quidquid contradictionem non implicat; & solùm quarunt, An hac vel illa creatura contradictionem implicet, vel non implicet?*

cxxiii. VT omnipotentiæ obiectum cognoscatur, semper recurritur ad non repugnantiam; & vt prudentia Scholastica innotescat, semper recurritur ad parcitatem, & videntur Axiomata qua videntur opponi. sibi opponi hæc principia, Alterum, *Concedendum est posse à Deo fieri, quidquid contradictionem non inuoluit:* alterum, *Non sunt concedenda noua entia sine necessitate.* Nam, si agamus de repugnantiâ probabili in primo principio, agemus de necessitate etiam probabili in secundo: & tamen euidens est quòd repugnat dari necessitatem probabilem: nam Probabilis necessitas. nihil probabile necessitat, & ideò necessitas probabilis nihil esset aliud quàm *necessitas non necessitans*, quam nemo admittet. Quod, si vtrobique agatur in sensu euidenti (nimirùm de necessitate & repugnantiâ manifestis) esset dicendus Deus infinita producere

cere posse, & non posse: Posse, quia non datur repugnantia euidens: non posse, quia vbi non datur repugnantia euidens, non statim datur necessitas euidens, non enim est bona cônsequentia, *Non repugnat euidenter, ergo est necessarium euidenter.* Restat ergo sic efferendum hoc principium, *Concedendum est, à Deo posse omnia fieri, quæ dicũt non repugnantiã euidentem; hoc est, illa omnia, contra quæ ne quidem probabilis occurrit repugnantia actiuitatis.*

De obiecto omnipotentiæ.

An possessio præscribat probabilitati?

E parte contraria militat alia ratio, quæ videtur solutione indigere. Non ideò Deus est omnipotens, quia creaturæ sunt possibiles: sed ideo istæ sunt possibiles, qoia Deus est omnipotens. Ergo in tribunali Scholastico Omnipotentia est in possessione, & non debet ob alicuius creaturæ dubiam aut probabilem impossibilitatem contrahi vel minui: Possessio enim, si prudentia obtineat, omni contrario dubio aut probabilitate potior est. Ergo, si hæc ratio obtinet, sic est efferendum illud Principium, *Concedendum est, à Deo posse omnia fieri, quæ dicunt euidentem aut probabilem non repugnantiam: hoc est, illa omnia, contra quæ non detur repugnantia euidens.* Et, si hoc admitteretur, multum extenderetur Diuinæ Maiestatis actiuitas.

Quid Dialecticus rigor statuat?

Resolutio.

Morales sunt istæ rationes, & interrogant, Quid expediat asserere? & supponunt, cùm datur repugnantia probabilis, si stamus rigori scholastico, vtrumque probabiliter posse teneri. *Ergo dicendum est, à Deo probabiliter posse fieri, & probabiliter non posse fieri, quæ dicunt repugnantiam probabilem.*

THESIS VIII.

De Concursu Diuino.

Concursus duplex est: præuius & simultaneus.

Durandi opinio qua censura sit digna?

INDIGET *attentione & ingenio, qui velit de concursu differere. Et ego breuitati & facilitati consulens, quæ multis solent foliis ad sequentes Positiones reduco. Concursum enim duplicem, eumque realiter ab extremis distinctum (nimirum Præuium & simultaneum) admittunt Thomistæ vniuersi. Præuium reiiciunt Scotistæ: Patres Societatis, & alij. Simultaneum vniuersi Theologi mirabili consensu admittunt. Hunc negauit Durandus, cuius aliqui opinionem hæreticam temerariam alij, nonnulli esse duram affirmant. Ne ergo illam cæcis oculis dicamur approbare, aut reijcere, Iuniores Durandistas audiamus: Iuniores, inquam. quia Seniores interdum loquuntur nimis obscurè, & intelligi bene non solent. Adsit igitur aliquis Durandista, qui ingeniosè discurrat, & suam sententiam, vt minus dura sit, temperet & exornet. Illam proponat sic.*

An detur concursus simultaneus? An Deus sit author peccati?

Vnios Durandistæ discursus.

CXXV. *AMo Philosophiam, & qui Genius Naturæ parcus, aio, non esse multiplicandas entitates sine necessitate; nec necessitatem hic experior, quoniam sine illo concursu multa expediuntur facillimè quæ cum illo vix intelligi possunt. Vnde potiùs dicerem dari necessitatem negandi illum concursum, quàm adstruendi: Concursus enim ad materiale peccati, quomodocumque exponatur est difficilis; nec videtur, cur non sit causa peccati Deus, si est causa totius materiæ, quæ dicitur esse peccatum. Vt igitur experiamur quid contrà magna ingenia possint, has conclusiones specialiter defendendas (inquit ille) proponimus.*

Concursus ad actus necessarios:

PRIMA, *De actibus necessarijs (siue hominum illi sint siue brutorum, aut quarumcumque aliarum substantiarum) non sumus solliciti, nec vociferabimur, si illis aliquis concursum simultaneum affingat.*

Ad supernaturales.

SECVNDA, *De actionibus habituum supernaturalium non sumus solliciti, etiamsi ad illas dicatur Deus concursu simultaneo concurrere; possumus enim dicere esse actiones imperatas à voluntate, ac propterea non in se, sed in sua causa liberas.*

Concursus moralis: Mediatus.

TERTIA, *De concursu morali non sumus soliciti, nam ad multa concurrere solemus moraliter, ad quæ Physicè non possemus, aut non vellemus.*

De motu proiectorũ.

QVARTA, *De concursu mediato non sumus soliciti. Nam si eo sensu quo dicitur motus proiectorum esse generantis, quia qui dat formam, censetur dare consequentia ad formam, dicatur Deus ad actiones liberas voluntatis concurrere, hoc est, dedisse voluntatem, quæ concurrit immediatè: concursum simultaneum non negamus. Quem mediatum concursum, si præuium dixeris, de nomine non disputabo.*

Immediatus ad actus liberos, purè naturales.

Ratio generalis.

QVINTA, *Tota difficultatum machina ad actiones purè naturales, quæ sunt libertatis humanæ aut Angelicæ imperantis aliis potentiis seu habitibus naturalibus vel supernaturalibus, deuoluta, non videtur concursum simultaneum exigere. Quod hoc breui ratiocinio persuadeo. Non sunt multiplicanda entia sine necessitate; nulla vrget, vt simultaneum concursum admittamus: poterit ergo non admitti. Probatur minor. Non enim datur ratio naturalis, quæ eiusmodi concursum postulet: non datur reuelatio diuina, quæ illum credi præcipiat (vel qui aliter sentias, produc vel textum Sacræ*

Paginæ, vel Concilij Canonem, qui hunc concursum definiat) dantur rationes positiuæ, quæ hunc concursum excludant: datur authoritas magnorum hominum, non ergo tenebimur eiusmodi concursum admittere, sed poterimus mirabili compendio & suauitate dicere, Deum ad actus bonos supernaturales cooperatione simultanea concurrere, ad malos & peccaminosos nullo modo concurrere: & hoc, quinque istis conclusionibus, quæ Durandi doctrinam attemperant & remittunt stando.

An dentur actiones & passiones ab extremis distinctæ? *Sic argumentatur Durandista, cui statim iniungerem, vt loqueretur clariùs, ne illum fortè damnarem, vbi esset quæstio tota de nomine. Multi actiones & passiones ab extremis realiter distinctas negant, & tamen isti actiones passiones, & concursum Diuinum non negant: dantur enim in illorum sententia eiusmodi denominationes, sed extremis identificatæ. Si igitur Durandista, omnem concursum Diuinum simultaneum negat (nempe, tam distinctum, quam extremis identificatum) essentiam Creati Entis ignorat: quamobrem nostra sit in hac controuersia* Vera conclusio. RESOLVTIO: Nulla Realitas aut operatio in nobis potest esse aut intelligi, quin actu dependeat à Deo. COROLLARIVM. Ergo, siquidem in esse & in operari dependemus à Deo, datur concursus simultaneus. *Sed quomodo ab extremis distinctus? Vt cæteræ actiones,* De eadem re in diuersis scholis diuersimodè philosophātur. *& passiones: nimirùm, distinctus realiter in Schola Reali, modaliter in Modali: &c.*

cxxvi. QVæstio hæc est digna, quam accuratè intelligamus, & hanc ob rem sumo secundum & subtiliorem calamum, vt eam decidam, Stabimus Fundamento iam posito, vt tamen securiùs & meliùs, videamus studiosè & distinctè, quæ possint fauere Durando.

Opinio quæ concursum simultaneum excludit.

An concursus simultaneus negari possit salua fide? SEmel, iterumque vidi hic Pragæ concursum simultaneum defendi; & cum eum oppugnarem, Præses testatus est multa posse expeditiùs & fallaciùs saluari, negato nimirùm hoc concursu; si posset saluâ fide negari: quamobrem conclusit, non se ratione aliquâ, sed religione merâ induci, vt illum admitteret. Postulaui, vt è Bibliorum textu, aut Conciliorum Canonibus periodum produceret, quæ in specie diceret, *Deum concurrere,* Nota singula bene. *non moraliter, sed Physicè: & hoc concursu immediato & simultaneo (hoc est, non solum dando præuium adiutorium, sed etiam cooperando) non solum ad terminos actionum, aut etiam ad actiones supernaturalium habituum, sed etiam ad ipsas actiones liberas voluntatis alijs potentijs imperantis.* Et quidem multa postulaui, & quæ repetiti non poterunt; videlicet in textu euidenti: nam doctrina, quæ de fide euidenter non est, probabiliter vt minimum non est de fide. Produxerunt illud, *Omnia opera nostra* An omnia in nobis faciat Deus: & quo id sensu? *operatus est nobis.* Sed vbi quæso dici *operatus est Physicè?* Annun posset aliquis dicere actiones necessarias causarum secundarum Deum operari Physicè, & liberas solùm moraliter. Sed concedamus textum intelligi in sensu Physico: sed vbi dicit *operationes?* Quid Quid opus propriè? enim vetat, vt *Operum* nomine intelligamus operationum ipsos terminos, quos à Deo conseruari non negamus? & si condonemus *Operum* nomine non opera ipsa, sed operationes intelligi, vbi obsecro, dicit *operationes naturales?* posset enim aliquis adhuc textum intelligere de operationibus supernaturalibus. Et vt liberaliores simus, concedamus adhuc & condonemus hoc. Dixerit Propheta, *omnes operationes nostras naturales liberas, omnes volitiones nostras operatus est in nobis, non solùm moraliter, sed etiam Physicè:* adhoc non vrgebor; quia adhuc posset intelligi de cōcursu præuio & mediato iuxta cōclusionem quartā.

Interetat P. Eduardus Tirellus S. Theologiæ Professor, & magni ingenij Vir, vociferabaturque, nescio cuius Concilij verba esse clara, quæ tamen non fuerunt producta. Post paucas hebdomadas defendebantur ab alio eædem Theses, & debebat præsidere Tirellus, & contigit quod etiam eadem doctrina impugnaretur: & cùm argumentator rationem peteret vel authoritatem; se cogi vt asserat hunc concursum, inquit Tirellus, non testimonio aliquo S. Scripturæ, sed ratione naturali tantummodò; & ad essentialem dependentiam, quæ clauditur in conceptu creaturæ, recurrit. Ex quibus sic posset fortè discurrere aliquis Durandista (Fuit Tirellus magni studij & ingenij Vir, & ipse præsens, quando concursus ille ex sacræ scripturæ testimoniis defendebatur: ipse tunc clarissima pollicebatur testimonia, quæ non dedit: & tamen cùm res sua agebatur, non est ausus hanc viam ingredi, sed testatus se non moueri testimoniis, ad rationes confugit: ergo obseruauerat hanc propositionem, *Concursus simultaneus est de fide,* probabiliter non posse defendi. cxxvii. Qualis fuerit Tirellus.

Eamdem opinionem, quæ concursum simultaneum immediatum admittit, non de Fide, non elaram euidentem & certam, sed probabiliorem censuit Rodericus Arriaga *in Physica disp.* 10. *sect.* 1. *subsect.* 2. vbi sic inquid (Durandus *in* 2. *dist.* 1. *quæst.* 5. & *dist.* 37. *quæst.* 1. negauit concursum immediatum Dei ad actiones substantiæ: cuius sententia ab omnibus, vt erronea reiicitur: ideoque opposita vt vera tenenda est: cuius Authores, & Scripturæ loca, quibus suadetur, videantur apud Suarez *disp.* 22. *Metaph. sect.* 1. nobis vnus vel alter sufficiat. Primum testimonium est Isaiæ 26. *Omnia opera nostra operatus est nobis,* & Ioann. 5. *Pater meus vsque modò operatur,* & Actor. 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus:* ergo motus & operationes vitales sunt immediatè à Deo iuxta Paulum. Dicunt nonnulli; &c) & post pauca: (Ego autem supra & hic addo, hæc loca possunt vtcunque explicari sine immediato influxu, vel quia Deus conseruat & disponit causas omnes immediatas, vel quia permissio ipsius est necessaria conditio, vt causæ immediatæ cxxviii. Arriagæ opinio. Testimonia Sacræ Paginæ contra Durandum. Quid acquiratur vt aliqua sit doctrina de Fide.

diatæ

diatæ operentur. Loca ergo Scripturæ non faciunt Conclusionem de fide, sed summùm longè probabiliorem.)

cxxix. EX dictis videntur Durandistæ obtinere, oppositam non esse de Fide, & audeotiores redditi, rationes non videntur curare, pro-

An contra Durandum rationes naturales fuccutiant?

ducunt enim Arriagam, qui argumentis moralibus vritur, quia naturalibus realibusque diffidit. Ille enim vbi supra *num.* 21. sic inquit, (Dico illum Deum) de facto concurrere immediatè: quia suppositâ non repugnantia in tali concursu, quam statim monstrabo: & cùm Scriptura illum videatur significare, consentiantque Patres Ecclesiæ, & tandem fere omnes Scholastici Doctores, videtur hæc efficacissima probatio in quæstione de facto.) Ecce quò vir ingeniosus adducitur, cùm vult concursum simultaneum adstruere. Sed cur non vtitur Physicis argumentis? an hæc esse debilia iudicauit. Eum audiamus (Aduerte, ait, etiamsi quælibet ex adductis rationibus non sit efficax, omnes tamen simul sumptas, satis probabiliter ostendere eum immediatum concursum: eo enim posito, quæ supra obiecta sunt, explicantur meliùs, quàm sine illo, etiamsi vtcumque possint aliter absolutè intelligi: &c.) Notari volunt Durandistæ illud, *non sit efficax*, illud *simul*, illud *satis probabiliter*, & *illud melius*, & inferunt, singulas obiectiones, quæ contra Durandum formantur, teste Arriagâ inefficaces esse, & omnes simul sumptas non certò, sed probabiliter tantùm concursum simultaneum suadere: omniaque, quæ in Theologiâ tractantur, bene intelligi & explicari sine isto concursu, tametsi cum illo intelligantur & explicentur meliùs.

Quàm sint efficaces singulæ rationes: quam sint omnes simul?

Arriagæ verba, nonnullas consequentias parturiunt.

Hoc ergo præiudicio præuenti Durandistæ sic inquiunt Cùm concursus simultaneus suadetur, committitur lepidissimus & certissimus circulus. Si dicitis, *Ideò Deus debet concurrere, quia creatura non potest operari sine diuino concursu*: idem per idem dicitis aut probaris. Si dicitis, *Creatura est essentialiter dependens tam in essende, quàm in operando*, assumitis idem quod quæritur. Et semper eamdem orbitam teritis, circulum agitis, & *chordam pulsatis eamdem*. Ergo vnice examinandum. *An de fide doctrina illa sit, quã hæ Theses oppugnãt*: si enim Fidei articulus sit (quod tamen non dicit Durandus, Dola, Lallemandetius, Parisienses hodie, Salmaticenses illi, qui Cathedram Durandi instituerunt,) triumphare debent, & contraria atteri, nec ampliùs in libris aut scholis permitti. Quod si in hac materiâ nihil sit teuelatum diuinitùs, stabitur tationi humanæ: at hæc dictar tam multa absurda ex illo concursu simultaneo deduci, vt nequeat prudenter admitti. *Obiiciunt* Durandistæ Deum concurrere ad formale peccati, Hominem libertate carere: *respondent* alij, ita tamen vt sibi satisfacere nequeant: saltem multis non possint. Ponerem rationes, & etiam responsiones illorum. Sed cur illas? non hic pungit me scrupulus. Doceri volunt Durandistæ: *An in Durãdi doctrina, sit aliquid euidenter hereticum?* multi enim negant hodie, quæ alij putant probabiliter esse de fide; non enim humanus intellectus probabilitate ligatur. Quod si semel concedatur, posse hanc

Circulus & petitio principij.

Quid faciẽdum sit opinionibus oppositis Fidei?

Durandinorum obiectiones.

doctrinam saluâ fide defendi, in rationum conflictu sine formidine aggredientur qualescunque Gigantes. *Sic discurrit*, aut etiam insultat Durandista: & quia se rationibus muniri asseruit, illas accuratè proponit.

cxxx. *Ratio generalis.*

ARgumentatur primo sic: Non sunt multiplicanda entia sine necessitate: at nulla vrget nos, vt simultaneum concursum concedamus: igitur non est concedendus. Probabit non aliter minorem, quam illam rationem vrgentem postulando.

cxxxi. *Quæ opinio inter probabiles, eligi debeat?*

SEcundò sic. E duabus opinionibus, quæ secundum se consideratæ iudicentur probabiles, illa præeligi debet, quæ aperit viam vt clariùs & expeditiùs cõtrouersias alias intelligamus. Sed ex istis duabus opinionibus, quarũ prior docet *Dari concursum simultaneũ*, & *Non dari* posterior, modò nihil habeat contra fidem, hæc posterior, stando rationi nudæ, non solùm est probabilis, aut probabilior, sed Durandi & aliorum testimonio certa: & tamen dilucidat implicatissimas & obscurissimas difficultates, quas vix aut ne vix quidem alius sententiæ Authores possunt intelligere aut defendere. Est ergo eligenda sententia posterior: Vltima minoris pars ostenditur. Quia ratio formalis virtutis, peccati, libertatis, malè intelligitur posito simultaneo concursu: quæ tamen est clarissima illo sublato.

cxxxii. *Quomodo loquẽdũ sit de Deo?*

TErtiò sic. De Deo dicendum illud est quod est grandius & excellentius: nam sapientiâ summâ mundum condidit, & immensâ gubernat; At concursus simultaneus magnam sapientiam non requirit; & summam infert eiusdem concursûs carentia: non ergo datur simultaneus concursus. Minor hoc exemplo illustratur. Sum Vrbis Prætor, & desidero duas turres optimis automatis exornari: & duos Artifices (Franciscum & Ioannem) accerso, & oro vt omni arte & industriâ allaborent, vt Automata forment excellentissima, & præter millenos aureos (tanti ponitur fuisse facta conuentio) adhuc alios mille polliceor illi, qui ingeniosiorem & nobiliorem machinam elimârit. Franciscus magno rotarum apparatu turrim priorem onerat, & statis temporibus noctis & diei vicissitudines, Lunæ motus, & omnia Luminarium deliquia accuratè exprimit; indice & campanâ horas distinguit, & Musicam multiplicem addit, & supposito poodere totam hanc machinam absens & distans à pondere moueri permittit. Ioannes nullam rotam elimat, nullis ponderibus vtitur, sed concursu simultaneo horologium dirigit & gubernat: turrim enim scandit, retrò tabulam sedet, & manu mouet indices, & tempore quo vult campanam manu quatit, & horas distinguit. Te eligo in Iudicem; te in Arbitrum; & interrogo, Vter alterum ingenio vicerit? Vter horologium dignius & melius efformauerit? Aut summoperè fallor, aut pretium præmiumque deberi Francisco arbitraberis: dicesque Ioannem non iam minus ingenium ostendisse, sed nullum; nec pretium conuentionis mereri. Hoc est Iudicium tuum, & me iudice bonum, quo tamen instructus poteris theologizare conuenientiùs

Exemplum aptissimum.

&

Applicatur exemplum.

& dignius. Mundus est magnum Horologium; Deus est artifex; & si Durando credimus, Francisco similis, adeoque humanatum potentiarum rotas appetituum ponderibus promouet nullo simultaneo concursu: sed, si cæteris credimus, Deus Ioanni similis, Mundo noniam qua immensus, sed qua rector adest, & concursu suo simultaneo omnes causas commouet, & omnia cooperatur in singulis. Ergo quantam laudem Ioanni, tantam Deo concederes, si in Deo non maiorem scientiæ manifestationem fuisse, quàm in Ioanne sentires. Ergo vt de Deo dignè loquamur & sentiamus, debemus eius omnipotentiam & prouidentiam concipere qualem in Francisco concepimus: nimirùm seruatâ analogiâ, quæ esse debet inter infinitum finitumque, de quo non agimus, sed tantùm de necessitate illius simultanei concursus.

cxxxiii. An actio, passio, & fieri, à suis fundamētis distinguantur.

Quartò sic. Sunt multi, qui actiones & passiones distinctas ab extremis negant; quorum doctrina plurimis summè placet, & hodie in excellentissimis scholis defenditur. Si igitur inter voluntatem & eiusdem actum nulla actio mediat, nulla erit quæ dependeat à Deo. *Præterea*. Si actio creaturæ non est aliquid realiter aut modaliter interiectum, neque actio Dei erit aliquis modus aut realitas distincta à termino. Ergo stando huic doctrinæ, non poterimus non stare fundamentis Durandi. Vel dicito, quî potest affirmari cooperatio realis aut modalis, vbi non datur realis aut modalis operatio?

RESOLVTIO.

Resolutio cōtra Scholam Durādi. cxxxiv.

An circulus possit admitti.

Sic ad Durandi mentem philosophari perplacuit; modò explicabo propriam illamque ad hæc verba reducam. *Simultaneus concursus (seu dicatur realiter, modaliter, aut saltem formaliter ab extremis distinctus), necessariò concedendus est. Omnia enim pendent à Deo; non solum in essendo, sed etiam in operando.* Nec vrgent rationes oppositæ.

Circulus ille, qui obiicitur *n.*88. neminem circumuenire debet; nam Petrus est homo, quia est animal rationale, & est animal rationale, quia est homo, nec aliter scimus aut possumus rerum essentias explicare: vnde, illa dependentia, siquidem essentialis est, exponi alio modo non poterit. Ergo rationes quæ à *num* 89. ponuntur, dissoluamus.

An productio sit aliquid.

N. B.

Ad primam concedo non esse multiplicanda entia sine necessitate; nego tamen nullam ponendi concursum simultaneū necessitatem esse. Et ratio est: quia creaturæ operatio, vel aliquid, vel nihil est: Si nihil, nihil producit: quod enim nihil est, non potest producere aliquid: si aliquid: creatum aut increatum. nō increatum, creatum igitur, ergo à Deo dependens. Hæc ratio maximi momenti est, & debet medullitus considerari.

cxxxv. An opinio Durandi sit in Europa probabilis.

Ad secundam condono posse è duabus sententiis probabilibus faciliorem præeligi; at nego durandi opinionem, quæ concursum simultaneum excludit, hoc æuo videri probabilem. Rari eam hodie defendunt & omnes grauiter impugnant. Pater Dola (Capucinus) ob hanc sententiā obloquutiones multas paritur: & Lalemandetius (Paulin.) non vult illam vt probabilē tueri, sed exercitij gratiâ proponere: & præter istos; vix est Theologus aut Philosophus altioris mētis qui Durādo cōsentiat.

cxxxvi. An concursus simultaneus cōducat ad futurorum cognitionem?

Ad tertiam, nullo alio meliori modo potero respondere, quam verba Eximij & Reuerendiss. P. Hyacinthi Libelli producendo: ipse enim multis annis antequam vidisset Caramuelem, Theologiam in Mineruâ dignissimè profitebatur: & in Tractatu de Scientiâ Dei, agens de cognitione creaturarum Dubio 2. inquirit, *An futura absoluta contingentia à Deo cognosci possint in decreto de dando concursu concomitante & simultaneo?* Vt respondeat supponit cum communi sententia dari concursum simultaneum, & infit: *Oppositam opinionem vicinam errori Theologi tradiderunt, & cum suo Authore Durando sepultam perpetua obliuioni mandarunt: nihilominus viuit hodie, (Caramuel) vir doctissimus, ingenio potens, scientiarum omnium peritia supra quàm dici potest instructus, ac apud omnes hac tempestate æstimatione incredibili, qui eam tumulo conditam ac sempiterna obliuioni traditam, extumulare nisus fuit dicens*, &c. proponit postea hoc ratiocinium tertium, quod dignius solutione indicat, & vt illud eneruet sic ait: [Similitudinem, quam prædicto argumento vir doctus inculcat, videtur desumpta ex Authore libri de mundo, quicumque tandem ille sit, siue Aristoteles, siue alius quispiam, *Non secus*, inquit, *formas rerum omnium simplici motu citra difficultatem Deus absoluit, atque illi machinatores solent, qui instrumento vno diuertendo multos & varios effectus eruunt, aut illi præstigiatores faciunt, quos neurospastas ob id appellant, quod imaginculas animatas esse funiculis ductitandis ementiantur, hoc igitur modo natura diuina ab vno eodem, simplicique motu primò vim suam*, &c. Vbi, vt videtis, præfatus author comparat Deum mouentem mundū homini, qui machinam composuit, vnoq; simplicissimo motu etiā absens multos edit effectus.

Quali sit censura inurenda opinatio Durandi?

Sententiam Durandi nō docuerat, sed examinādam proposuerat Caramuel.

De Mundo & automatis comparatione.

Illud etiam absens non reperitur in textu isto quem citat. cxxxvii.

Et vt id obiter dicam, idem author lib. 1. de mundo aliud exemplum dat quo ostendat posse fieri, vt Deus semel productis rebus illæ se moueant iuxta propriam naturam sine concursu simultaneo, illius scilicet qui ex eodem vase iacit globum, tesseram, turbinem & columellam, nempe vnumquodque eorum modo accommodato suæ formæ mouebitur; aut si quis animal vnum aquatile aliudque terrestre, & aliud volucre à sinu suo emittat; planum est enim quod natabile & prosiliens enatauerit, vbi ei commodum est victitare, terrestre ad suas ædes pascuaque sua erexerit, ad aërium è terra sublime raptum euolauerit; vna vtique eadem prima causa propriam eorum vnicuique naturam reddente. Sed hæc licèt verè & festiuè dicantur, Deo tamen applicari non possunt propter rationes quas Philosophi adducunt.

Aliud exemplum.

cxxxviii. Obiectioni respondet.

Sed redeamus ad argumentum ex automatis. Sic ergo in ea re cuiuscuius illa sit nobis discurrendum videtur. Omnia attributa, quæ sunt in Deo cum excellentissimo modo

in

Interdum vnum Dei attributum magis manifestatur quam alterum, &c.

in eo sita sint, æqualem & eundem perfectionis gradum habent, adeò vt nec omnipotentiam superet sapientia, nec sapientiam excedat omnipotentia, &c. nihilominus voluit Deus in aliquibus effectibus potentiam ostendere, vt in creatione mundi, in aliis misericordiam, vt in prædestinatione electorum, in aliis iustitiam & iudicium, vt in perpetuo reproborum carcere, in aliis sapientiam vt in dispositione rerum omnium, quæ tam admirando ordine sibi obediunt seque iuuant vt licèt inanimes æternam Dei sapientiam semper & vbique prædicent, ex quo colligo effectum illum in quò potissimè diuina omnipotentiâ relucet, illum quoque in quo aut misericordia aut sapientia præcipuè resplendet esse dignum Deo nec vnum cum altero de perfectione contendere: nec iactat creatio potentiam, super gubernationem, quæ nec sapientiam in præiudicium effert omnipotentiæ, sed sorte suâ contentæ illis sufficiunt ab omnipotentissimo & sapientissimo Deo procedere, qui in tantum Deus est in quantum aliquando expressiùs omnipotentiam & aliquando expressiùs sapientiam potest manifestare.

cxxxix. Argumenta diuinæ omnipotentiæ.

Sed quid ad propositum? dicam breuiter, etsi plura sint: quæ Dei omnipotentiam demonstrent, qualia sunt creatio mundi, resurrectio mortuorum Eucharistiæ transubstantiatio & hîc me tamen indice nihil eam aut eloquentiùs prædicat, aut vberiùs exaggerat, quàm immediatus concursus Dei ad quascunque operationes qui à Theologis *simultaneus* aut *concomitans* appellatur. Omitto operationes, quæ grandi naturæ dissimilitudine discrepant, quales sunt intelligere Angelorum, & edere formicarum: illas, quæ immensâ locorum intercapedine iouicem disterminantur, quales illæ sunt quæ in supremâ cæli regione, & in inferioribus terræ visceribus fiunt, illas quibus res longissimo tempore perseuerantes conseruat, quæ omnes omnipotentiam Dei admisso concursu simultaneo efficacissimè probant.

cxl. Ad eas animum mentemque conuerto quæ quamquam faciliores esse videantur, suspiciendam tamen esse atque admirandam diuinam omnipotentiam luculenter ostendunt, illas nempe, quæ Deum aut perpetuâ operatione non defatigari, aut applicatione ad diuersa non distrahi ostendunt, cælum scilicet æterno motu rotare, perpetuas rerum generationes promouere, formas tam dissentientes

Cur homines vtantur instrumentis?

tamque inter se discrepantes excitare, & tamen nullo labore deteri, nullis curis vexari, aut angi. Etenim, si Rex possit sibi solus parare ea, quæ ad necessitatem, aut ad commoditatem pertinent, scilicet. arare, occare, metere, sine aliquo maiestatis detrimento, suere, verrere, coquinare ea quoque & sine

Cur Deus non egeat?

labore, & sine distractione facere, absque dubio laudabilioris conditionis esset illo, qui rustico, aut messore, qui sodore, cerdone, aut coquo indigeret, semper enim indigentia, est nota indubitata imperfectionis: vnus Deus, qui immediato concursu potens est omnia facere, qui non magis laborat, cùm habet curam de bobus, ac cùm Angelorum ordinem disponit; qui tandem rerum viliorum ministerio non inquinatur, adinstar solis qui ab omni impuritate se præseruat, siue ætherem siue limum illuminet, laudabilioris conditionis esset Deo qui hæc viliora permitteret à creaturis facienda.

cxli. Retorquetur obiectio.

Vnde sic in authorem argumentum retorqueo. De Deo dicendum est quod grandius & excellentius est; at concursus simultaneus maiorem potentiam ostendit quam ostendat carentia illius: ergo dandus est. Et sanè potentior est Imperator Turcarum, qui vt audiui, voce hominum vtitur veluti horologio, horas ex altâ turri dictante, quàm priuatus quilibet aut infimæ plebis homo, qui sibi horologium parui emit illoque in indicem horarum vtitur, cùm tamen vox concursui simultaneo horologium concursui primæ productionis comparetur.

Horologia Turcarum!

cxlii. Quid præstent instrumenta?

Et tandem prædicta instrumenta inuenta sunt in subsidium nostræ imbecillitatis, quæ si posset sine defatigatione distractione aut molestiâ, sibi ea quæ necessaria sunt & quæ vult præparare, non machinas, non automata, non hydraulica, non horologia inuenisset. Hucusque progressi velitando; supponamus ergo dari concursum simultaneum, & manum conferamus ad pugnam, siue ad punctum principale titulo quæstionis significatum: an scilicet concursus simultaneus talis sit, vt in illius prædefinitione aut decreto possit Deus futura contingentia absoluta prænoscere?

Datur concursus simultaneus.

cxliii. Quid ille sit?

Supponamus præterea concursum simultaneum non esse aliquid præcedens actionem creaturæ prout à Deo quod in confesso est apud omnes Doctores, etiam illos qui extra nostram scholam profitentur. Videre est, Suarez *de concursu Dei cum voluntate cap.4* & alios qui acceperunt à D. Thoma *lib.3. cont. gent. cap.70.* & apertius *part.1. quæst.105 art.5. ad 2.* Ratio autem est, quia Deus non solum est causa omnium effectuum, quos producunt causæ secundæ, sed etiam omnium actionum, quas causæ secundæ eliciunt: nam tam effectibus, quàm operationibus causatum conuenit esse participatum, & consequenter esse dependens & communicatum à primo ente: fieri autem non potest, vt Deus sit causa actionis causæ secundæ, nisi actio causæ secundæ sit à Deo, & non per aliam actionem creatam, ne detur processus in infinitum.

P. Libelli qualis?

Hæc omnia Reuerendissimus P. Hyacinthus Libelli, Ordinis Prædicatorum decus, S. Theologiæ Doctor & Professor, quem post exantlatos multos labores in Theologiâ sanctissimus D. N. promouit, & denominauit Indicis Secretarium. Est Vir suauissimus & doctissimus; &, si vitam illi concedat Deus, ad summas dignitates perueniet.

cxliv. AD *quartam* rationem Durandistarum venio, & respondeo in eorum opinione, qui actionem & passionem ab extremis (illam ab agente, & hanc à passo) non distinguunt realiter, nec modaliter, dari adhuc concursum Diuinum, actiuum nimirum, & passiuum: at illum à decreto seù volitione diuinâ non distingui, hunc non distingui à creaturis, quæ debent creatori obedire: causa enim efficiens Deo iubente operatur; materialis suscipit, & formalis informat.

Subtilia, aut etiam difficilia erunt hæc, sunt enim

enim variæ de actione & Passione sententiæ, & iuxta diuersas debet simultaneus Dei concursus aliter dilucidari. Sequentes periodos perpende.

Tres de Actione & Passione sententiæ.

N. B. Hæc secunda sententia videtur aut auferre actiones aut illas esse indistinctas ab agente docere. Sed de hoc alibi.

Inter Agens & Patiens duas entitates Realis Schola collocat : videlicet, Actionem & Passionem : quarum illa causam efficientem afficit & denominat ; ista passum, Priorem adstruxere nonnulli, iudicantes posteriorem sufficere ; illamque, prout egreditur ab agente, Actionem, & prout subiecto inest, Passionem nominarunt. Tandem alij è Reali Scholâ egressi subscribentes Formali, ad formalitates recurrentes realitatem abstulerunt vtramque : dari de facto Actionem & Passionem, inter se realiter distinctas : at illam identificari agenti, istam passo.

CXLV. An cooperatio diuina sit realiter distincta ab extremis?

In omnibus his opinionibus concursus Dei simultaneus admittitur : sed modo diuerso explicatur. Et vt ab vltimâ incipiam, si causæ secundæ actiua & passiua operatio datur de facto in mundo, nec tamen realiter ab extremis distincta, cooperatio diuina non debebit realiter distingui ab extremis : Ergo in istâ opinione concursus simultaneus actiuus dabitur ; dabitur & passiuus : at ille, vt paulo ante dicebam non erit realiter à Dei voluntate distinctus, & iste non erit realiter distinctus à causâ efficiente secundâ, quæ in esse & agere pendet à Deo. Ergo in istâ sententiâ hæ duæ positiones sunt veræ, *Datur concursus simultaneus*, & *Non datur* : puta si prior intelligatur de concursu extremis identificato : & secunda de concursu realiter ab extremis distincto.

Oppositæ sententiæ conciliãtur S. Augustini mens.

CXLVI. Sed hîc obiter noto, hanc sententiam videri à S. Augustino reiectam : quoniam Diuinus iste Doctor lib. 5. Genes. ad literam c. 20. ex Scripturâ probat Deum ad effectus causarum secundarum immediatè concurrere, & sic inquit. *Sunt, qui arbitrentur tantummodo Mundum ipsum factum à Deo, cætera iam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinauit & iussit. Deum autem ipsum nihil operari : contra quos profertur illa sententia Domini, Pater meus vsque modo operatur* : & infra, *Deinde, quia non solum magna & præcipua, verum etiam terrena ista & extrema (externa) ipse operatur. Ita dicit Apostolus, Tu nudum granum seminas, Deus autem dat illi corpus sicut vult, & vnicuique semini proprium corpus.* Ecce Augustinus inter velle & ordinare ex vna parte, & facere & operari ex alia distinguit ; quæ tamen sententia præcedens non distinguit. Ergo Augustinus est Philosophus Realis, vultque vt præter actionem immanentem, quâ Deus vult, iubet, & ordinat, detur alia transiens, à Deo realiter distincta, & creaturis inhærens, per quam Deus cooperetur & agat : & hoc iuxta secundam sententiam, quam iam expono.

Opinio communior.

Fieri, actio Passio, & cõcursus Diuinus eadem res, diuersimodè considerata.

Et quidem secunda, meo iudicio est omnium sententiarum facillima, & obtinet hodie in Scholis. Quando enim manum ignis calefacit, idem *fieri*, prout inest manui, est Passio ; prout oritur ab igne, est causæ secundæ operatio : & prout oritur & dependet à Deo, est simultaneus concursus causæ primæ. Etiam in hac sententiâ illæ duæ positiones *Datur*, & *Non datur concursus*, diuersâ acceptione sunt veræ : datur enim identificatus operationi ignis & non datur ab hac ignis operatione seu actione distinctus.

CXLVII. An actio sit in agente, & passio in passo.

Prima sententia concursum simultaneum Dei maiori labore defendit. Nam, si actio sit in agente, agens priùs est passum quàm agens : & si actio pendet à Deo, debet per aliam dependentiam ; quam, quia male explicari poterat, nonnulli ausu temerario negarunt. Dicendum igitur est primò, si actio est in agente, vt asserit sententia prima ; actio causæ secundæ potest distingui realiter ab agente, & actionem causæ primæ non posse ; Deus enim accidentium & relationum realiter à substantiâ distinctarum est incapax. Ergo etiam tunc hæ duæ positiones, *Datur*, & *Non datur*, sunt veræ. Datur enim operatio diuina, quæ non solùm ignis essentiam & substantiam conseruat, sed etiam illum in operatione suâ adiuuat, & cum illo concurrit. At iste diuinus concursus non est distinctus realiter à voluntate diuinâ. At verò, si nomine concursûs velit aliquis intelligere actionem diuinam à Deo realiter distinctam, iuxta hunc modum dicendi, ille non datur.

An actio diuina sit in Deo?

An Deus accidentium sit capax;

CXLVIII. Thomistarũ opinio.

Vt meliùs hæc doctrina intelligatur, proderit aliquos Viros Magnos audire.

P. Philippus à sanctissima Trinitate Carmelita excalceatus hanc primam sententiam tuetur, & curiosè discurrit : Ergo vt meliùs Quæstio ista intelligatur, lineas aliquas ex eius Philosophiâ subscribo. Ipse igitur *part. 3. quæst. 16. art. 2.* ponit hanc Conclusionem. *Actio definitur à Gilberto, quod sit forma, secundum quam in id quod subiicitur, agere dicimus : Passio verò quod sit actualis receptio termini producti per actionem*, & istam Conclusionem sic explicat. [Respondeo dicendum prædictas definitionis Actionis & Passionis acceptari à Philosophis cum S. Thomâ *opusc. 48. art. 5.* possunt autem clariùs tradi sub aliis verbis, Actio est *causalitas causæ efficientis* ; siue *actus secundus potentiæ operatiuæ* : siue *est accidens, à quo res constituitur actu producens.* Passio autem *est actus secundus potentiæ passiuæ*, seu *accidens, à quo res constituitur actu recipiens, &c.*) Ecce huius seuerissimi Thomistæ opinione Actio est accidens, quod inest agenti, & Passio est accidens, quod inest passo, & quomodo concurrit Deus? Hoc explicat 1. 2. *eiusdem summæ Philosoph. quæst. 11. art. 1.* in quo hanc Conclusionem statuit. *Cùm prima causa sit ens per essentiam ; & actio causæ secundæ, sicut & quolibet aliud, sit ens per participationem ; causa secunda constituta in actu primo per suam virtutem actiuam, non potest agere sine concursu causæ primæ.* Ergo indiget simultaneo concursu. Sed quali? Debet esse actiuus, & actio est in agente asserente P. Philippo : & accidentium Deus est incapax. Ergo erit difficile istum concursum explicare, nisi esse à posito fundamento velimus. Iterum illum audiamus, nam in responsione ad tertium inquit : *Causa prima & secunda concurrunt per eandem actionem.* Sed quomodo? potest ne actio causæ secundæ in hac sententiâ, quæ docet actionem agenti inesse, esse actio

Actio inest agenti, & Passio passo.

Actiones causæ secũdæ à Deo dependent.

Quomodo concurrat Deus in hac sententia?

causæ

causæ primæ? non potest. Quo ergo modo? Debuisset Pater Philippos præuidisse hanc instantiam, & illam præoccupasse hac doctrinâ: sic inquam. Actio ignis, v. g. potest dupliciter considerari, vel vt dependens, vel vt ratio, per quam calor productus, ab agente dependet: primo modo influit in illam Deus per actionem à suâ volitione indistinctam: secundo modo est actio causæ secundæ per quam influit Deus in effectum.

CXLIX. Thomista est Pater Philippus, & seuerus videri vult, & tamen vnicam actionem communem Deo & creaturæ admittit: interim Pater Ildephonsus de Peñafiel *in Physica, disputatione 9. quæstione 3. sectione* 1. esse communem apud Thomistas eam sententiam asserit quæ binas actiones admittit, & *sect.* 2. *num.* 6. propriam mentem exponens ait. Causam primam secundamque per vnicam actionem concurrere. At ipse hanc Conclusionem facili negotio tuebitur, non enim actionem quæ insit agenti admittit, sed quæ insit passo, & extrinsecè causam efficientem denominet.

An Deus per actionē distinctam ab actione causæ secūdæ concurrat?

NOTA.

CL. Theses Reales reperiuntur in Seuerâ argumentandi methodo: & in ipsis concursus simultaneus distinctus realiter ab extremis conceditur: qui in Scholâ Modali distinguitur ab extremis modaliter. Sed quia in aliis Thesibus negatur Deum concurrere influxu simultaneo distincto iuxta Scholam formalem, & asseritur concurrere influxu simultaneo indistincto, proderit hinc lucem sumere, si ibi obscuritas esse videatur. Recuditur modò ille liber, & omnia reponuntur clariùs.

De seuera argumentādi methodo.

QVÆSTIO SVBCVRRENS.

An possit Deus pro libitu cessare à concursu immediato in actiones creaturæ substituendo aliam causam, concursuram efficienter loco sui?

CLI. Hæc quæstio supponit Durandi sententiam negantem concursum simultaneum esse falsam. Non quærit, an de absolutâ potentiâ vera esse possit? (& in hoc hallucinantur multi, cùm veniunt ad hanc difficultatem) supponitur enim, non posse Deum cessare à concursu simultaneo, quin aliam causam loco sui concursuram substituat: & quæritur, an sit possibilis hæc cum substitutione cessatio? videlicet, an creauerit Deus aliquam causam (puta angelicam) aut saltem aliquam creare possit, qua concurrente ad humanas actiones v. g possit Deus cessare à concursu immediato, & ad easdem hominum operationes immediata cooperatione non concurrere?

Proponitur quæstio, & certa ab incertis separantur.

Hoc sensu hanc Controuersiam tractat & expendit Arriaga *in Physica disput.* 10. *sect.* 1. *subsect.* 3. vbi multa acutè & eruditè congerit, quæ possunt apud eundem legi. At ego hæc pauca impræsentiarum exscribo. CLII.

Numero ille 28. *sic inquit*, [Hæc est secuncunda pars difficultatis supra tactæ, & quidem ardua valde, vt ex tota præcedenti subsectione manifestè constat: est enim ferè idem cum præcedenti; differt tamen in hoc, quod ibi quærebatur, *An naturaliter omnes creaturæ operationes immediatè à Deo petant oriri?* hic autem adhuc minus quæritur, *An scilicet, licèt id petant ex natura sua, possit tamen Deus diuinitùs hunc concursum suum alteri committere?* Hanc olim tetigi, sed valde breuiter: quam video posteà ab aliis fusiùs tractatam, inter quos Hurtadus *disp.* 10. *à* §. 18 *ad* §. 33. docet sententiam affirmantem, posse Deum alteri hunc immediatum concursum permittere, nullo argumento firmo impugnari; propter censuras tamen Scholasticorum, non tenendam; in contrariam ergo ipse inclinat. Alij verò aliquantò audaciores in neutram se determinant.]

Hurtadi opinio.

An sit audacia iudiciū suspensū habere?

Et num. 32. *sub finem ait:* [Ego in hac quæst. fateor me non inuenire repugnantiam, tamen quia per hoc minuitur quodammodo dependentia creaturarum à Deo, putarem id non posse fieri, & quia malè apud Theologos audit sententia Durandi, quam iste modus dicendi videtur, &c.

Arriagæ opinio.

Ego in hac difficultate facili negotio me expedio. Sic inquam. [Tres sunt propositiones connexæ: Prima, *Deus non concurrit cum causis secundis immediatè*: Secunda: *Deus, concurrit quidem immediatè, at de potentia absoluta potest non concurrere.* Tertia: *Deus concurrit immediatè de facto, & non potest ab hoc immediato concursu cessare, quin aliam causam loco sui concursuram substituat: at potest istam substituere, & illam substituendo, à concursu immediato cessare.* Ergo, vel omnes tres sunt probabiles, vel nulla est probabilis: rationes enim quæ vnam ex ipsis esse probabilem suadebunt, alias esse probabiles etiam suadebunt. At prima est improbabilis, vt paulò antè vidimus: cæteræ sunt connexæ: ergo etiam improbabiles sunt. CLIII.

Resolutio.

THESIS IX.

De Conseruatione.

CLIV. *Omne Ens desiderat conseruare suum esse, inquiunt Philosophi: sed non probant: & nos contra id non posse probari propugnabimus, parati respondere cuicumque. Sed quid de conseruatione sentimus? Omne ens creatum appetitu innato tendere in sui non esse. Hinc est qualitates omnes & omnes illas realitates, quæ gradus habent, paulatim senescere & remitti, nullo vrgente aduersario: illas accidentarias essentias, quæ consistunt in motu, in quietem, hoc est, in non esse, procurrere. Rarefacta ad condensationem festinare: vt vel si constet, omnia aut ferè accidentia mera senectute deficere, appetitu & vi intrinseca ex esse ad non esse impellente. Hinc argumen-*

An omnis entitas naturaliter esse desideret?

An substantialis forma gradus habeat?

Senescunt omnia.

tum

tum ad ſubſtantiam deducitur; nam ſi forma ſubſtantialis gradus habet, eodem modo, quo accidentia (analogia nempe ſeruata) demoritur; Si autem gradus non habet: conſiſtet in indiuiſibili, & tunc tandem peribit, cùm diſpoſitiones ad ſuam conſeruationem neceſſaria. Sed quid dicemus de Materia prima: quo nomine intelligi volo primum ſubiectum, quodcumque illud ſit? An appetitu illud innato in mortem tendit? Et ſi tendit; Cur non petit in ſingulis inſtantibus, ſiquidem conſiſtit in indiuiſibili: Poſſet quis dicere ſuis Materiam primam meritis non-niſi vnico inſtanti duraturam, at quia ſingulis inſtantibus à Deo producitur (conſeruatio enim eſt continua creatio) poſſe pluribus exiſtere & perſeuerare. An materia prima inſtantibus ſingulis reproducatur?

CLV. Hebræorũ antiquorum doctrina.

EX dictis lucem habere poteſt Rabbinorum veterum opinio, quam faciliùs falſam dixeris, quàm falſam probaueris. Dicunt enim creaturas vnico inſtanti durare, & quæ videntur durare pluribus, pluries reproduci. Accidentia eſſe ſingulis Inſtantibus noua; & à prioribus diuerſa. Quæ omnia nos cum aliqua limitatione admittimus, vt conſtat ex Theſeos contextu.

Volui aliquando in hoc ſubſtantiam ab accidente diſtingui, quòd illa appetat *eſſe*, hoc *non eſſe*: qua doctrina præmiſſa meliùs videbantur intelligi Definitiones, quæ à Philoſophis circumferuntur: videlicet, Subſtantia *eſt ens per ſe: eſt exiſtens per ſe.* Accidens *eſt entis; eſt ens non exiſtens per ſe.* Sed ſi ideò accidens in *non eſſe* tendit, quia eſt forma, omnes etiam formæ ſubſtantiales tendent in nihilum; & ſi ideò ad *non eſſe* feſtinat, quia eſt creatura & finitâ perfectione præditum etiam tendent in nihilum non ſolùm formæ ſubſtantiales ſed ipſamet materia prima.

Louanij in Diſputationibus pro Doctorali Laureâ ſic ſubſtantiam volui ab Accidentibus diſtingui: nempe quod Eſſentia diuina & accidens opponantur ex diametro: illa infinitè petat exiſtere quia eſt infinita; & hoc petat non exiſtere, finitè tamen; quia eſt finitum: Et inter hæc duo oppoſita extremam ſubſtantiam creatam collocani, quæ nec petit *eſſe*, nec *non eſſe*. Vnde concludebam, Accidentia ſeneſcere, remitti, & tandem deperire, nullo corrumpente contrario; at ſubſtantias niſi corrumpantur diuinitùs, æternas eſſe, & vt hoc vltimum ſuauiùs poſſem defendere, addebam, præter Humanam, quæ eſt ſubſtantia, omnes omnium Plantarum & animalium formas eſſe accidentarias: & in Hominum obitu nullam ſubſtantiam deperire entitatiuè, ſed Corpus & Animam, quæ nexu intimo erant coniuncta ſeparari.

An ſubſtantiæ ſint perpetuæ & æternæ? Omnia corpora præter humanum carentne forma ſubſtãtiali? Diſcrimen inter Deum & creaturas.

At re meduliùs examinatâ ita hodie Creatorem à Creaturâ diſtinguo, vt dicam illum æternum & immutabilem, hanc temporaneam & mutabilem, hæc enim agentium externorum impetu aut creſcit aut minuitur: & ſibi derelicta nullo extrinſeco agente impellente, ſed naturæ ſuæ pondere tendit in nihilum; vnde emerſit: tendit inquam per gradus, ſi illos habeat: & inſtantaneo motu, ſi illis careat. Quod ſi aliquæ entitates videantur perſiſtere, hoc debetur, non earumdem naturæ, ſed liberalitati Conditoris. Hinc Damaſceno Lux. *Angelus, ait, eſt ſubſtantia intellectualis, ſemper mobilis, arbitrio libera, incorporea: Deo miniſtrans: gratia & non natura immortalitatem ſuſcipiens: eius ſubſtantiæ ſpeciem & terminum ſolus, qui creator eſt nouit.* Ita ille *lib. 2. cap. 3.* Mutabilitas de quâ loquitur, eſt radix & appetitus tendendi in nihilum; vnde ſupponens hanc eſſe bonam conſequentiam. *Eſt mutabilis, Ergo corruptibilis*, ait: *Natura Angelorum mutabilis eſt, quia ineſt illis mutabilitas in natura: ſed fecit eos incorruptos charitas ſempiterna*, & iterum; *Angeli ſunt natura mutabiles conditi ſed facti contemplatione immutabiles, animo impaſſibiles, mente rationales, ſtirpe æterni, & beatitudine perpetui.* Sicut de Angelo, ſic de rationali Anima debebimus philoſophari: quod ratio euincit, & conceſſit antiquitas. Nam Apollo Myleſius conſultus, *An Anima mortalis eſſet?* reſpondit his verbis

An Angeli ſint immortales? An etiam rationales animæ?

Ψυχὴ μὲν μέχρις, *&c.* hoc eſt.

Anima quidẽ quoad vinculis corporis tenetur,
Corruptibiles paſſiones ſentiens mortalibus cedit doloribus.
Cum verò humanam ſolutionem velociſſimam.
Poſt corruptum corpus inuenerit, omnis in æthera fertur.
Nunquam ſeneſceas; & manet in æternum ſine pœna.
Primogenita enim hoc diuina diſpoſuit Prouidentia.

vbi vides Animam ideò eſſe æternam, ideò non ſeneſcere, ideò non mori, quia ſic diſpoſuit prouidentia diuina. Ergo niſi à Deo illa conſeruaretur (hoc eſt continua creatione produceretur; aut ſi ſic velis loqui, ſingulis inſtantibus recrearetur) ictu oculi ad *non eſſe* rediret, & adnihilaretur.

NOTA.

CLVI. Controuerſia curioſa.

Quæri hic poteſt, *An-ne Anima rationalis recipiat magis & minus?*

Eam recipere magis & minus in paſſionibus & actibus, manifeſtum eſt, quod & Apollo Myleſius paulò antè confeſſus. In entitate poſſet, ſi eſſet diuiſibilis.

Variatas in homine vnde ſit?

Poſſet dici eam in radicatione recipere magis & minus, & ratione maioris aut minoris radicationis eſſe vegetam languidamque: & tandem in morte Hominis non deperire, ſed eradicari & tandem deuniri ſolummodò: Quam ego doctrinam ſæpè propugnandam ſuſcepi, nec vidi qui contra aliquid obiicere poſſet, quod aliqua ſolutione indigeret.

CLVII. Lucretij error.

Hinc placet examinare opinionem Lucretij, qui de rerum natura Lib. 3. ab experientia & ſenſu argumenta deſumit, aitque.

Præterea gigni pariter cum corpore, & vnà.
Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere mentem.

Nam

Nam velut infirmo pueri teneroque vagantur :
Corpore, sic animi sequitur sententia tenuis.
Inde vbi robustis adoleuit viribus ætas.
Consilium quoque maius, & auctor est animi vis.
Post vbi iam validis quassatum est viribus æui.
Corpus & obtusis ceciderunt viribus artus,
Claudicat ingenium, delirat linguaque mensque,
Omnia deficiunt, atque vno tempore desunt :

Et infrà ex dictis concludit :

Quapropter fateare necesse est, quæ fuit ante
Interijsse, & quæ nunc est, nunc esse creatam.

Concedimus ergo Lucretio vires ingenij crescere & decrescere, & eiusdem incrementa & decrementa corporis constitutionem & ætatem concernere : at negamus inde colligi posse ipsammet Animam entitatiuè augeri aut minui, negamus ex morte Hominis probari Animæ interitum : Eadem enim Anima, cùm profundiùs radicatur, operatur intensiùs : & cùm minus profundè, remissius.

Mors hominis interitū animæ non suadet.

Et tandem cùm tota eradicatur, separatúrque, moritur Homo, non Anima; adhuc enim hæc in separationis statu viuit, & perseuerat. Nam, vt ait Ouidius Metamorph. 15.

Morte carent animæ, &c.

Et vt Propertius 4. 7.

Sunt aliquid Manes. Lethum non omnia finit,
Luridaque euictos effugit vmbra rogos.

HÆC SVNT.

Quæ ex Scholasticâ Theologiâ præponenda esse censui, vt Deus gratiæ & bonorum omnium Author, & Causa prima meliùs cognosceretur; puto enim radicitùs non posse cognosci Morales scientias Scholasticis ignoratis. Priores & posteriores Theses (illas de libero arbitrio, has de Omniscientiâ & omnipotentiâ) non expono defendendas, sed examinandas subiicio; & oro, vt sine vocum & iniuriarum strepitu (nam multi hodie furiunt, si consulantur) me iuuare dignentur, & ostendere, cur debeant vel admitti, quæ negos, vel quæ admitto, negari.

Authoris votum.

FVNDAMENTVM II.

De prima Veritate, & prima Veracitate.

CLVIII. EST infinitè sapiens Deus : est infinitè bonus. Quia est infinitè sapiens, falli non potest : & quia infinitè bonus, non potest fallere. Omnia ergo, quæ à Deo reuelata, sunt certa. Hæc est veritas, quam præter Christianos, etiam Iudæi ac Mathometani admittunt; nam in hoc syllogismo : *Quidquid Deus reuelauit, est verum : At reuelauit Deus sacramenta esse septem : Ergo verum est esse septem:* Lutherani & Caluiniani negant consequentiam, non quod de maiori dubitent, sed quod minorem falsam credant.

Sacramentorum numerus. — *Cur differant à nobis Hæretici?*

CLIX. DEus est veritas prima, est veracitas prima : Homo est mendacium, homo est mendax : & si quis fide dignus fidei diuinæ compos est. Sed vnde scio veritatem principem non posse falli, veracitatem principem non posse fallere? Si enim alterutrum demonstrare non potero, tota mea doctrina vacillat. *Porrò non posse falli Deum.* Infinitas ipsa demonstrat : sapiens, est, & quia non est finitè sapiens, est infinitè : ergo habet sapientiam, quæ omnem scientiam exhaurit, quâ maior, quâ melior nec esse, nec concipi potest; habet igitur sapientiam infallibilem, intellectus enim qui falli nequit, illo qui fallitur & decipitur, nobilior est. *Et Deum* non posse fallere demonstrat veritas : qui enim alios decipit, bonus non est : & qui potest decipere & non decipit; est quidem bonus, sed esse malus potest : Ergo si Deus ita est bonus vt infici non possit malitiâ; ita erit verax, vt dicere mendacium non possit. Hanc rationem confirmat generalis discursus, qui ad hos terminos reduci potest. *Omnis perfectio realis, omnis moralis, imperfectione omni sublata infinitè competit* DEO. *Sed esse fide dignum est prærogatiua, est perfectio : & dedecus carere fide : Ergo Deus est infinitè fide dignus. Ergo Deus mentiri non potest :* nam si mentiri quidem posset, sed nollet, non esset tam dignus fide, quàm si non posset.

Humana veracitas quanta? — *Cur Deus falli non possit?* — *Cur nequeat fallere?* — *Deus mentiri non potest.*

FVNDAMENTVM III.

De Ecclesia Romanæ securitate & infallibilitate.

CLX. VERA Ecclesia in substantialibus articulis errare non potest. Cum loquitur Ecclesia vera, Deus loquitur *vt quod*, & illa *vt quo*. Ecclesia Romana sola est vera : Ergo sola est infallibilis, & sola verax. Ecclesia Lutherana, Caluiniana, &c. (si Ecclesiæ vocari ipsæ possunt) non est vera. Igitur Romana in substantialibus Articulis errare non potest : illæ possunt. Et, quia eidem, quæ

An Ecclesia in fidei articulis errare possit? — *An Ecclesia loquatur vt quod : an vt quo?*

Philippum Melanthonem in Cõfessionis Augustanæ art. 21. pag. 22. iuxta librũ Concordiæ, qui editus est Lipsiæ an. 1580.

directa Et iterum, *Tota dissensio est de quibusdam abusibus, qui sine authoritate* [hoc est à Ministrotum auaritiâ & malitiâ] *in Ecclesias* [plurali vtitur numero, vt priuatas intelligat] *irrepserunt*, & rursus, *Cum Ecclesia* [iterum priuatas intelligit] *apud nos de nullo articulo Fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, tantùm paucos quosdam abusus omittant*. Quæ omnia verè potuetuur dici sub initium: quamdiu non res ipsæ, sed modus excessusque teptehendebantur.

CLXVI.
Somerus.
Couellus.
Hokerus.
Bunius.
Henricus.
Fiz.
I. Caluin.

Impatientia transiuit in aoimositatem, huic Zelus indiscretus successit; vt enim ex Some. in def. contt. Penrie pag. 176. Couello iu defens. Hoketi pag. 68. & 73. Edmundo Bunio in sua pacificarione, & aliis Hæreticis Carholicisque P. Henticus Fix in suo Btitannomachiæ lib. 1. cap. 10. pag. 76. colligit *iudicio omnium eruditorum, in defectionis initio* (& vtrimque vt existimo) *ignaro zelo laboratum*, vnde Caluinus art 2. contr. anabapt. *Cum sub specie perfectionis imperfectionem nullam tolerare possumus, aut in corpore aut in membris Ecclesia, tunc Diabolus nos tumefacere superbia & hypocrisi seducere meneamur.*

Hodiernæ Hæreseos causæ.

Indiscretio & superbia retusæ Irritationem peperêre; motbum grauem; quem lucrum reddidit immedicabilem: nam vt ah annis plurimis expertus sum, verissima est

Bunius.

sententia Bunij in suâ Pacificarione post finem, & aliorum dicentium, *Hodie esse manifestum* [*N. B.*] *non ex conscientia aut fide, sed ex commoditatum sæculi amore homines prætensa Reformationi adhærere.* Incepit ab irritatione Hæresis in Germaniâ, fouetur auaritiâ & lucro: & nonnulli Catholici dum nimium feruidè caduca curant, Hæreticos vehementius irritant, & eorundem conuersionem, aliàs facilem diffillimam reddunt. Sunt qui Hætetici, Homines rarionales, studiosi etiam & eruditi, & nisi irritatione excœcentur, ad nos paulatim redeunt, etiam sæpè cùm abire dicuntut. Nam si singula examinemus antiquos errores temiserunt, & ita in aliquibus philosophantur, vt si Ecclesiam admitterent, facili negotio sanarentur, Hæresim suam metâ irritatione & auaritia fundatam non posse diu subsistere, sed debere paulatim deficere; & fore vt Lutherani paulatim ad Ecclesiam reddirent, præuidit Martinus Lutheros cootra Zvvinglium.

An Concilia sint necessariò admittenda?

Si diutius steterit Mundus, iterum erit necessarium propter diuersas scripturæ interpretationes, quæ nunc sunt, ad conseruandam Fidei vnitatem, vt Conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea confugiamus. Et qoidem quod præuidit Lutherus, experientia didicit Kingus; & impatiens occlamat, *hæc tempora ad Papismum relabi, & generali apostasia omnia transuerso cursu eodem retrocedere.*

Kingus apud Leachum pag. 60. & Henricũ Fiz Simonem in Britanoomachia l. 1. c. 6. pag. 15.

Idipsum etiam didicit experientia Couellos, qui tria dicit; primum, iam Reformatam Puritanotum Religionem, modicè à Romana differre; secundum, esse idipsum gloriosum; tertium; multos hac ipsa veritate Puritanos offendi. *Dolemus* inquit in exam. pag. 185. *offendi ab infirmitate Puritanos, ex eo quod nos ducimus gloria & præstantia nobis in Ecclesia nostra; nempe nos modicè agreque ab Ecclesia Romana discrepare* & à pag. 185. ad 195. postquam sibi obiecisset Liturgiæ Anglicanæ formam ab Antichristo fuisse acceperam; respondet; *se suosque gloriari quod parcè & illibenter ab Ecclesia Romana (à qua ipsi, vt pleraque Ecclesiarum Fidem hauserunt) desciscant, non omnino dissensuros, si per correptiones licuisset.* Se ex irritatiooe discessisse: & iam paulatim aperire oculos, & propiùs redite fatentur.

Iam Hæretici paulatim aperiũt oculos & ad nos accedunt.

Et si alterum quispiam aut falsum aut incertum iudicet, vel legat quæ de Arbitrio seruo olim Lutherus, quæ etiam Caluinus, aliique scripsêre aut dixête, legat & Iuniorum scripta, audiat Theologos Heterodoxos, qui hodie viuunt, & summam inter Magistros & Discipulos differentiam inueniet: videbitque illos voluntatem passiuè se habere, & ab extrinseco necessitari docuisse, & nihilominus ex his quamplurimos Molinæ, alios D. Thomæ fundamentis insistere, non paucos laborare homonyniâ; omnesque iam reiicere fatalem necessitatem Stoicorum, & inite viam probabilem aut tolerabilem.

Iuniores Hæretici minùs seueri sunt, quá antiqui.
Hodie ex Hæreticis alij dicunt se sequi D. Thomam, alij Molinã.

Bona opera gratiâ non indigent in sententiâ Pelagij, vt meritoria sint: & gratiâ ipsa, vt meritoria sit, non indiget bonis operibus in senteotiâ Lutheri & Caluioi: vtrumqoe errorem damnat Paulus: [Priorem dicens, *non esse condignas passiones huius mundi ad futuram gloriam*: & posteriorem asserens, *repositam sibi esse diuinitus coronam Iustitia*] vtrumque Ecclesia Naturæ & Gratiæ concursum & cooperationem dilucidans, & meritum vtrique concedens.

An bona opera sint necessaria?

CLXVII.

Et etiam hîc Heterodoxi, dum à Pelagio & Lutheto recedunt, ad oos accedunt, tam enim clara est Ecclesiæ Romanæ doctrina, vt verbis sæpiùs quàm mente opperi soleat. Si semel liberum admittatur arbitrium, intelligaturque Potentiarum naturalium & supernaturalium concursus, pauca remanent quæ possint aut debeant agitari.

An liberum arbitrium?

At hæc pauca, vt expediantur diguè, Libris integris indigent. Multos hoc seculò euulgarunt eximij & subtiles Theologi; & quia multos & magnos, multa robusta & efficacia miscuerunt & enetuarunt argumentis debilibus; vnde Hæretici, si semel nodum aliquem soluerint, aut exciderint; cætera putant non esse maioris efficaciæ, nec nouâ solutione indigere. Video à nemine magnos Libros euolui; paruos à paucis; & hanc ob rem Decreto Marcelli Papæ insistendum existimo, debereque Hæreticos conuerti, non tam verbis & libris nostris, quàm pietate, sobrietate, & liberalitate.

Verus modus conuertendi Acatholicos.

Multa facerem, nisi auaritia illotum, qui Anticaramueles se inscribunt irritaret Hæreticos: condoleo omnino, & qui huius seculi mores vertere non præsumo, ne nihil facere dicar, sumo calamum; & quæ ab omnibus legi desidero, ad Paginas paocas reduco. Sed quo potero modo, tam multas variasque Hæreses tam breui compendio expugnare? Si nullus est Fidei Romanæ articulus, quem non centenis modis legant & explicent Heterodoxi; & si milleni sunt errores, qui in singulas Fidei Veritares impingunt; qui vix magno possem volumine singulos recensere, quomodo potero vno aut altero folio expugnare vniuersos: nam recensere facilè, at expugnare difficillimum est? Potero

Anticaramuelium auaritia.

Omnes cõtrouersiæ ad vnicam possunt reduci.

quidem; nempe omnes, quotcunque & qualescunque sint, ad vnicam solam Quæstionem reducendo; illamque non multis; sed paucis, his verò euidentibus & irrefragabilibus argumentis monstrando; vt qui primum catenæ annulum teneat, cæteros non tenere non possit. Ingrediamur igitur paulatim, & ne probabilia commisceamus incertis, qui euidentias promisimus, ab ipsâ euidentiâ exordiamur.

De euidentia, quæ ad fidei assensum requiritur; & de euidentia, quæ fidei opponitur obscuritati.

CLXVIII. An Fides cũ euidentia componatur?

OBscura est fides, inquis; & euidentia clara; ergo tunc concurrere aut coincidere poterunt; cùm detur vel tenebrosa claritas, vel clara obscuritas. Et ego inquam; tenebras esse obscuras clarum est, & homines debere credere & assentiri Deo; clarissimum: nimirum, ita notum & certum, vt adstruatur ab omnibus, nec debeat ab vllo probari. Interim hac claritate non obstante Fides manet obscura, & quia hoc ipsum luce indiget, aliqua breuissimè hîc perstringam, quæ alibi vberius retractabo.

CLXIX. Credibilitatis euidẽtia.

Datur, Candide Lector (attende obsecro.) *Credibilitatis euidentia*, & hæc in omnium Theologorum sententiâ. Et Iuniores, qui rem discussère radicitùs, non iam credibilitatis

Credenditatis euidentia.

solummodò, sed & Credentitatis etiam euidentiam & certitudinem ad Fidei assensum requirunt: & Nos Veterum & Iuniorum fundamentis recognitis, non eos aliud, sed aliter loqui putamus. Si stemus dictionis rigori, sicut aliud est rem esse possibilem, aliud esse futuram; & sicut aliud est rem esse factibi-

Credibilitatis & credẽditatis differentia.

lem, & aliud rem esse faciendam; sic etiam aliud est propositionem aliquam esse credibilem, & aliud illam esse credendam. Non est bona consequentia: *Hoc est factibile, ergo debebis illud facere:* adeoque nec hæc erit bona: *Hoc est credibile, ergo debebis illud credere.* Aliquid igitur præter credibilitatem requiritur, vt detur credendi obligatio: & hoc ipsum *credentitatem* appellamus; & sicut sublata albedine non datur album, sic credentitate ablatâ nihil remaneret credendum. Puto vulgus Theologicum *Credibilitatis* vocabulo credentitatem intelligere; & à nobis non differre mente, sed lingua, & ideò tan-

Eloquentie in Scholasticis sepissimè notiua est.

tùm à credentitatis vocabulo abstinuisse, quod voluerint Scholastica & Theologica ad Ciceronis labium castigare; quoniam apud eloquentissimos Rhetores multa reperiuntur abstracta *Credibilitati* similia, nullum *Credentitati*. At quia hodie vniuersa subtilissimè & distinctissimè solent tractari; nullius iniuriâ nos Credibilitatem à Credentitate distinximus, & æquiuocatione, quâ laborabant sub ipsum initium controuersiæ, illustratâ aut sublatâ, pede securiore progredimur, & consequentias aliquas dilucidamus. Sentimus esse malas has: *Hoc est possibile, ergo & futurum.*

Nota illud mera: nam aliquibus additis potest.

Hoc est præceptibile, ergo subditus obedire tenetur; & inferimus malam etiam esse istam *Hoc est credibile, ergo tenemur credere*; quoniam aliud est *posse* aliud *debere*, & ex merâ potentiâ debitum inferri non potest; quam ob rem præcedentes consequentias reformo, & loco illarum has substituo:

A potentia ad actum mala est argumentandi forma.

Hoc est possibile, ergo illud Deus poterit facere: Hoc est futurum, illud igitur sua causa efficiet. Hoc est præceptibile, ergo non repugnat vt subditus olim obedire teneatur; teneretur enim si præciperetur, & tenebitur cum præcipiatur. Hoc est credibile, Illud igitur poterimus credere. Hoc est credendum; ergo non solùm poterimus credere sed debemus.

Malderus.

Hinc patet summo olim consilio Malderum Duaci dum esset Theologiæ Antecessor, semper dictasse & propugnasse istam Propositionem videlicet,

CLXX.

vt aliquis teneatur credere, oportet talem ei fieri Fidei propositionem, qua euidenter videat, res fidei esse credibiles & credendas.

Antuerpiẽsium Episcopus.

Hinc patet summo etiam iure, dum esset Antuerpiensium Episcopus, hoc eundem Dogmate doctissima volumina fundasse; erat enim Hæreticis multis præpositus, & debebat exactè scire & exactè docere regulam & obligationem credendi.

Libertus, Fromondus Pater Leonardi, &c.

Hinc patet tandem Louanienses, præcipuè Dominum Fromondum, & Patrem Leonardi, aliosque Theologiæ Doctores Professorésque, meritò hanc ipsam positionem fecisse suam, & publicis illam Disputationibus dilucidasse & propugnasse.

D. Petrus à S. Ioseph Fulienßs. Quando detur obligatio credendi?

Hinc patet vltimo, meritò Gallos consortare Duacenis, Louaniensibusque: & D. Petrum à S. Ioseph, Fuliensium (sunt Cistercienses reformati) decus & ornamentum, meritò dixisse: *Tenentur infideles actu credere quando Articuli fidei illis sufficienter propositi & explicati: quia cùm tunc sufficienter ipsis constet, ea quæ proponuntur à Deo reuelata, ac proinde vera esse: eò quòd* DEUS*, vtpote infinitè sapiens & bonus, falli nequit nec fallere; sine graui Primæ Veritatis iniuria, assensum rebus propositis negare non possunt.*

An Hæreticus nostros audire concionatores teneatur? an si audiat teneatur assentiri?

Quod ita intellige, vt infideles de veritate sua Religionis, minimè dubitans, non teneatur audire Concionatorem Catholicum cupientem eum instruere de rebus veræ fidei & si eum admittat, non teneatur illius doctrinæ assentiri, nisi eam esse creditu dignam, euidenter probet rationibus miraculis aliisve signis. Et cùm hoc probatum nouit, adeò vt nulla supersit ratio, qua oppositum errorem, cui hactenus adhæsit, creditu dignum arbitretur; teneatur statim assentiri, cum nulla tunc appareat ratio, cur in aliud tempus assensum differre debeat. Ita ille in Summula Casuum Conscientiæ in Decalogum cap. 1. de primo præcept. artic. 1. pag 3. Ita etiam F. C. de la Hage Benedictinus, I. Hobier; C. Bourlon; Academiæ & Sacræ Facultatis Parisiensis Doctores Theologi, qui eamdem Summulam, legerunt, laudarunt, approbarunt. Ita etiam omnes, qui illâ vtuntur, & summis encomiis exaltant.

CLXXI. An Fidea possit demonstrari? Propositionis de inesse & modalis discrimen.

At dices auferri Fidei meritum, si ad demonstrationem recurritur; imò ipsos Fidei articulos, humano omni eminentiores ratiocinio, demonstrari non posse. Et Tibi ego, debere propositionem *de inesse* quam vocant, à modali distingui: alia enim Propositio est: *Non iustificamur Fide sed Gratia*; & alia, *De Fide est nos non iustificari Fide sed gratia:*

Vtra demõstrari possit vtra non possit?

prima enim rationibus euinci non potest, at secunda facillimo negotio demonstratur. Nam si secunda esset solum probabilis, prima posset negari tutâ Fide, vt patet in centenis

Assertis,

Assertis, quæ dicuntur probabiliter esse de Fide. Et hìc maximè notandum est; qui in materiâ Fidei modalem assertionem posse & debere demonstrari supponunt. *Demonstrationis* nomine moralem tantummodò intelligere; tota enim Fides consistit in quæstione de facto [Videlicet, Vtrum id Deus dixerit vel non dixerit?] quæ non potest decidi ex fundamentis naturalibus, quæ enim à Deo liberè sunt reuelata, stante tota natura prout nunc, potuerunt liberè non reuelari. Demonstrari ergo debet, non ipsa propositio *de inesse* sed modalis. Demonstrabitur, si à Deo fuisse reuelata probetur sillogismo legitimo [in formâ ab omnibus receptâ constructu] cuius præmissas nemo Hæreticus negare possit; agimus enim cũ Lutheranis & Caluinianis, præcipuè qui nobiscum admittunt istas Propositiones.

Dãtur propositiones, quæ probabiliter de fide sint. Demonstratio moralis. Omnis nostra Fides pendet ab historia.

Quid Hæretici nobiscum admittant?

I. DEVS est. Deus existit.

II. Deus est infinitè sapiens & per consequens qui falli non possit.

III. Deus est infinitè bonus; & per consequens qui fallere nec velit, nec valeat.

IV. Quidquid Deus reuelauit, est Articulus Fidei, debetque ab omni Christiano teneri.

Quid aduersus nos negent?

Et tantùm differunt in subsumpto; vbi enim Nos dicimus, *Atqui Deus, qui necessariò existit, & est infinitè verax bonusque, reuelauit Sacramenta esse septem; item hoc & illud, &c.* respondent negando minorem absolutè.

Profectò istæ Minores [nimitùm; Articuli Fidei] multæ sunt; & ideò debuerunt ad classes reduci & singulæ seorsim demonstrari; qui labor à maximis Viris assumptus, Ecclesiæ Romanæ summè profuit. At hodie Hæretici saltim controuersias exagitant, & cùm conuincuntur in vnâ, exsiliunt statim ad aliam, si in hac conuincantur similiter, aut exsiliunt in tertiam, aut etiam reuertuntur ad primam; ita vt vix vita integra sufficiat, vt singulæ demonstrentur exactè. Hinc est, quod iste illis excursus clypeus sit, vt non possint adæquate conuinci; non enim possunt vna hora omnes controuersiæ decidi, & ipsi nolunt hærere in vno puncto, sed semper transcurrere ad alia. Possem nominatim producere Homines, qui apud Heterodoxos magnifiunt, & tamen, si agamus de adoratione imaginum, de bonorum operum fructu & necessitate, si de Summi Pontificis anthoritate, tandem mihi consentiunt, nec tamen Catholici fiunt, sed scrupulos nouos allegant, quos qui tollere velit, incipere debeat ab ouo, & præuidere alios esse obiiciendos, cùm hos funditùs eradicauerit. CLXXII.

Articuli Fidei à plurimis dilucidati sunt.

Nunquam Hæretici eidem Propositioni insistunt, sed ex vna in alteram diuersam saltitãt. Cur nõ soleant conuinci?

CONTROVERSIÆ OMNES QVÆ INTER CATHOLICOS & Heterodoxos agitantur, ad vnicam eamque facilem & claram reducuntur.

CLXXIII. QVid ergo remedij in intricatissimâ re? quid consilij, vbi summum Heterodoxorum consilium est controuersias multiplicare & intricare? Quo rem summam modo potetimus verbo expedire? Non aliter profectò, quam omnes controuersias omninò, quæ centenis indigerent diebus, aut annis etiam, si essent singulatim tractandæ, ad vnicam solam reducendo; & reductionem ipsam negari non posse monstrando. Pronuntio igitur omnes controuersias omninò debere coincidere in illam, quæ de Ecclesiæ disputat veracitate; & vt demonstrem coincidentiam, experientiam & rationem appello. Sanè experientiam; quia multi Viri Clari hac viâ sunt ad Ecclesiam conducti. Sanè rationem; quia multiplex & fortissima datur, quæ hanc Positionem demonstret. Ergo vos Lutheranos alloqoor; vos Caluinistas: & vos etiam Heterodoxos vniuersos. Argumentari sic incipio. Attendite.

Omnes cõtrouersiæ reducuntur ad vnam.

GENERALIS PROBATIO.

Veræ Ecclesiæ character.

ECCLESIA vera quæcumque illa sit, in doctrina substantiali errare non potest; vera enim ideò dicitur, quòd verax sit; nam Religio, quæ mendax, non est vera. At doctrina de libero arbitrio, de votis & bonis operibus, de peccatis & iustificatione, de Sacramentis & mediis necessariis ad æternam salutem; item doctrina de Cælo, Purgatorio & Inferno, &c. substantialis est: ergo in eiusmodi doctrina Ecclesia vera errare non potest. CLXXIV.

An vera Ecclesia errare possit?

De Ecclesia Lutherana?

Ergo si Ecclesia Lutherana est vera, standum est Sacramentorum materia, forma, & numero & doctrina, quam statuit Augustana Confeßio.

De Caluiniana.

Ergo, si Ecclesia Caluiniana est vera, standum est institutionibus Ioannis Caluini, & in Sacramentorum & Iustificationis materia debebimus omninò nostram ad mentem Caluini, aut fortè, (nam in plerisque Discipuli dicuntur à Magistro differre) Caluinianistarum formare.

An Caluinistæ suum Caluinum sequantur?

De Romana.

Ergo, si Ecclesia Romana vera est, Concilio Tridentino est standum; damnanda sunt Lutheri & Caluini Positiones; admittendus est cultus imaginum; bonorum operum concedenda est vtilitas & neceßitas: asserendum est Sacramenta esse Septem, & singula materiam, formam & Ministrum & effectum habere, quæ Tridenti definiuit Ecclesia.

clxxv. HVcusque videtur esse partium concordia; nec enim vel vnum Prædicantem inueni, qui aliquid ex prædictis negaret. Sanè Religio à veritate doctrinæ *vera* dicitur, & hanc ob rem non minùs repugnat doctrinam veræ Religionis esse falsam, quàm veram doctrinam esse falsam. Quod ipsum tomo 7. Germ. VVit. fol.561. titul. de veteri Ecclesiâ, confitetur Martinus Lutherus cùm dicit, *Ecclesiam* (subintelligo *veram*) *mendacium falsamque doctrinam pronuntiare nec velle nec posse.* Sed in quibus? Quidquid de accidentibus & impertinentibus sit, in quibus fortè maior est veræ Religionis authoritas, quàm vulgò creditur, saltem in essentialibus, & substantialibus veram Religionem non posse mentiri, aut errare, omnes Romani, Lutherani, & Caluiniani confitentur. Sed quæ vocantur substantialia? Respondeo, totam de peccatis & iustificatione, totam de Sacramentis & mediis ad salutem necessariis doctrinam, essentialem & substantialem esse; nati enim cœlo sumus, & sine mediorum securorum notitiâ iste finis haberi non potest. Stat ergo Religionem veram (quæcumque tandem illa sit) errare non posse in Sacramentorum materiâ. Sed progredior, Fildeus enim in epist. dedic. tractat de Eccles. doctissimè me monet his verbis. *Quid restat hominibus satisfactionis auidis in tanti momenti rebus, nisi diligente industria inuestigare, quanam inter omnes hominum societates est illa sancta sodalitas Sanctorum, illa Fidei familia, illa Christi Sponsa, & DEI viuentis Ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis, vt sic eius amplectantur consortium, sequantur præcepta, eiusque arbitrio acquiescant?* Multa & ea certissima me mones, sed cur non ipse suscipis admonitionem? Adquiesco, vera Ecclesia & Religio quæratur, mente me sequere; nam sic subsumo.

Vnde Religio vera dicitur.

In quibus Ecclesia errare aut mentiri nô possit.

Quæ sint substantiales materiæ.

Fildeus. Vera Religio est quærenda, & tenenda.

clxxvi. *AT Lutherana Religio non est vera: Non est vera Caluiniana Religio: sed neque cæteræ, quæ à Romana damnantur: & tamen sola Romana est vera. Ergo omnes & singuli Articuli Fidei, quos Romana proponit sunt veri. Sacramentorum ergo omnium, quæ traduntur à Romana Religione, Materia, Forma, Minister, Valor, &c. sunt vera; & quæ à cæteris traduntur non sunt vera.*

Progreditur ad minorem & conclusionem.

clxxvii. SI probemus Minorem, nimirùm *Religionem Romanam esse veram*, probabimus cæteras omnes esse falsas: sibi enim singulæ contradicunt, & binæ contradictoriæ simul esse veræ non possunt. Et quidem, si contra seueros Lutheri Asseclas disputaremus, vt puto, non teneremur demonstrare Minorem, quam centies concessit Lutherus, [& præcipuè tom 4. German. VVit. fol 127. b. & tom.7. German. Ienens. fol.159.b. vbi ait: *Nos fatemur sub Papatu multa esse bona Christiana, imò omne bonum Christianum; atque inde etiam ad nos peruenisse*, & mox: *Imò dico in Papatu veram esse Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis.* Vnde Bucerus in præparatione ad Concilium, *Planè profitemur inter priscos Ecclesiæ Patres conuenire. Primatum habuisse Romanam Ecclesiam super reliquas Ecclesias.* Vnde etiam in rationibus desumptis ex verbo Dei Iacobus: *Romam totius Christiani Regiminis originem & fontem* appellat.] At quia multi sunt hodie Lutherani, qui Lutherum non curant, illam Minorem demonstrabo. Igitur, si persuasero Religionem Romanam esse veram, omnes eius Definitiones esse veras, consequenter probauero: ergo & simul euicero, omnia, quæ in Sacramentorum materiâ à nobis dicuntur esse vera; & omnia quæ ab Heterodoxis contra ponuntur, esse falsa; superest igitur vt illam Minorem probemus.

An Lutherus concedat Romanam Religionem esse veram?

An & Bucerus?

An & Iacobus?

An ne Lutherum suũ Lutherani sequantur?

clxxviii. TOt succurrunt rationes, vt in librum Librosve transiret hæc Summa, si singulas ponerem, expenderem & dilucidarem, eligam pauculas; sed quæ sint faciliores & fortiores. Faciliores quidem, quoniam vniuersis scribimus, è quibus pauci capiunt Theologicas subtilitates, rarò enim eadem subtilia; quæ bona: nam Aranearum telæ subtilissimæ sunt Omissis igitur subtilioribus, & eminentioribus conceptibus, quos suo loco expendemus, torosis vtamur ratiociniis, quorum veritas & efficacia sit tam solida vt manibus possit palpari.

Rationes subtiles sæpè debiles & malæ sũt.

PRIMA RATIO.

clxxix. FIDES *Diuina reuelata à DEO est. Lutherana à DEO reuelata non est. Ergo non est Fides Diuina. Probatur Minor. Quoniam prima & præcipua illius fundamenta à Diabolo tradita sunt: & cætera Diabolica Fide subcollantur. At dices, Catholici hoc imponunt Hæreticis. Sed cur, id faceremus? Ipsi id enarrant, & tanquam rem scitu dignum in suis libris scribunt, ne posteritas nesciat Lutherum Dæmonis fuisse Discipulum. Nec in hoc dicendi suo Præceptori iniurij: quoniam à Luthero habent, quæ dicunt; impudens enim & imprudens se illa frequenter ait Dæmonis magisterio in hæreseos suæ compositione profecisse. Loquor hominibus versutis in Hæresiarchæ Operibus, & ideò non volo in re omnibus nota diffundi.*

Diuinæ Religionis essentia.

An Lutherus fuerit Auditor & discipulus Diaboli?

clxxx. AVdiueram sæpè obiici Lutheranis, non tam Lutheri quàm Dæmonis esse discipulos, & putabam omninò, eodem illos sensu discipulos Diaboli dici, quo peccatores & Hæreticos cæteros, qui ducti & docti asseruntur à Diabolo. At reperi Metaphoram transire in Historiam, tropum in veritatem, Lutherumque tom.7. German. VVitt. fol.479.b. & tom.6. Ienens.

An-ne Lutherani sint Dæmoni discipuli?

Legat Pius Lector Lutheri & Dæmonis disputationem & coetum, nec dicat si in inuincibili adhuc ipsa excitate permaneat.

Ienens.fol.81.b. clarè & expressè confitetur se verè & realiter disputasse cum Diabolo, in disputatione succubuisse, conuictum Diaboli Logicâ Religionem mutasse,& nouum Euangelium cudisse. Sic discurro.

Fatetur rotundè Lutherus,totam se doctrinam Eucharisticam didicisse à Diabolo : ergò vel mentitur, vel non. Si mentitur, tota Lutherana Religio splendidissimo fundator mendacio: Si non mentitur tota Lutherana Religio fundatur verbo Diaboli. Tam igitur est illa vera, quam ille verax. At ille mendacissimus est, ergo Religio Lutherana est falsissima.

CLXXXI. 1.Pet.5.e.8.

Fratres vos alloquitur Petrus, *sobrij estote & vigilate* : ne velitis plus sapere quàm oportet sapere, sed sapite ad sobrietatem : *vigilate*,lex enim Diuina lux est, & luta non scribuntur dormientibus, sed vigilantibus. *Vigilate* obsecro, & vestræ saluti inuigilate : *quia aduersarius Vester Diabolus, tanquam Leo rugiens circuit*, (circumuenit) *quærens quem deuoret*; non enim deuorari ab eo potest, qui circumueniri non vult, ab hoc fallacissimo Leone, *cui resistite fortes in Fide*. Sed cur in Fide, quoniam infidus ipse est, & quia omne agens optat assimilare sibi passum,infidelitatem animabus circumuentis instillat, vt Fidem Fortitudinemque euertat, aut eradicet. Attendite Fratres, attendite : multa nos docet Petrus paucis lineis. Opponitur infidelitas Fidei, & fortitudini Fragilitas; & existimo sicut Fidei comes est Fortitudo,sic etiam Infidelitatis esse comitem Fragilitatem. Cesser ergo omnium Hæreticorum pusillanimitas; legem Dei iudicant impossibilem? significationis expers Caftitatis vocabulum? Liberum arbitrium esse titulum sine re? Non miror.

Omni nisu hominem Diabolus conatur decipere & perdere.

Comites Fidei & Infidelitatis.

An sit impossibilis diuina lex?

An voluntas sit libera?

Carent Fide, & ideò exuberant fragilitate. Fidem Orthodoxam suscipiant, & induent Fortitudinem tantam,vt Diabolo aduersùs insidianti, & linguâ Lutheri loquenti, resistere possint in fide.

CLXXII. Nota benè.

Porrò ego istam propositionem, *Doctrina Eucharistica tota, quam Lutherus variis in locis tradidit, & hodiè complectitur Augustana, Confessio, fuit reuelata à Diabolo*. si essem Lutheranus, negarem; & si tam clarè probaretur,vt illam negare non possem, Lutheranus non essem:summo enim pudore & terrore suffusus & confusus putarem idem esse à Diabolo duci quàm seduci.

Idem omnino est à Diabolo duci ac seduci.

CLXXXIII. Henricus Fiz Simon.

Hoe vnico argumento conuictus fuit Franciscus Vvalfingamus, cuius historiam edisserit Henricus Fiz Simon in suæ Britannomachiæ lib.3.cap.2 par.1.pag.154 ego eandem ad paucas periodos ducam. [Feriâ sextâ Parasceues Anno M.DC.IV. Regi Angliæ Vvalfingamus obtulit libellum supplicem in hanc sententiam, *Si Papistæ falsò criminati essent CHRISTVM & Sanctos eius, Rex sceleratum genus calumniatorum, solitò feueriùs multari iuberet: sin è diuerso indelebilis fama illa esset Lutheri præcipuam doctrinam à Diabolo emanasse, eandem abiurandi Rex indemnem faceret ipsi potestatem*. Rem examinari iubet Rex. Et Montacutus Regius Sacellanus *Lutherum* (de cuius Apostasiæ authore & magistro agebatur) *quamuis virum Sanctum & eruditum, Anglicana Religionis Authorem non haberi* pronuntiat; vt vel hinc supersedere possit à quæstione, quæ inquirit, An fuerit edoctus à Diabolo? alij(ex Vvitakero ad Rat. Camp.pag.155. *Nos Lutherum libenter vt Patrem veneramur*, dicebant; & Cantuariensis Archiepiscopus, *quod de Lutheri magistro Papistæ asserunt splendidissimum mendacium esse*. Quæritur liber, Producitur tomus VII. fol.479. b. & ibi ad literam singula reperiuntur. Hærent, turbantur. Quid possint respondere nesciunt; nihil præter minas reponunt:non terrent istæ Vvalsingamum, sed nolens persistere in doctrinâ reuelatâ à Diabolo abiurat Hæresim, & redit ad Ecclesiam Catholicam.Illum sequitor Lutherane; & tuo Magistro dicito eum Augustino, *Si quod dicis, à Diabolo accepisti, & Diabolo credidisti, mendax es*.

Francisci Vvalfingami libellus.

Montacutus An Angli Lutherani sint.

Vvitakerus

Cantuariensis Archiepiscopus. Lutherus.

tom.7. Germ. Vvit. fol.79. pag. 2 & tom 6. Ienens. fol. 81. pag 1.

August. tr. 42. in Ioan.

CLXXXIV. Federicus Balduinus

Sed Federicus Balduinus Martini Lutheri Hypetaspistes, in libello speciali, vult videri Augustino prudentior doctiorque, & fatetur *id quod de missa, Eucharistia, Ordinis Sacramento, Lutherus dixit & docuit, à Diabolo verè & seriò accepisse, Diabolo omnino credidisse, nec tamen esse mendacem, quoniam fas est & ab hoste doceri*. Sed Federice stomacho polles fortissimo,hoc enim ego non possem vllo modo transglutire;si transglutirem non possem vllo modo concoquere;& tamen tu Lutherum sequetis,quem Diabolû sequi fateris.Diabolus familiarissimus Luthero fuit; cû eo ambulabat,disputabat[Colloquia Mens.edita Francofurt.ad Mœnum fol.216. a.] cum eo cubabat, dormiebat, vigilabat, Catharinâ frequentior, & duo suggessit: alterum vt Christum relinqueret[Colloq.mensal. fol.217.a.] alterum vt missam abrogaret priuatam [tomo 7. Vvitt. fol.479. & tom.6. Ienens. fol. 82.] vtrumque vehementi rationum & argumentorum insultu. *Ergo vel Diabolo credendum est vel non credendum. Si credendum, CHRISTVM debuit deserere : si non credendum non debuit ab eo Lutherus cæteros errores addiscere. Ergo Lutherus vtrumque credere debebat, vel neutrum : non vtrumque, vt vidimus: neutrum ergo*.

An liceat & securè aliquis erudiatur à Diabolo?

Luthero Diabolus familiarissimus.

Dilemmas

CLXXXV.

Addo aliud ratiocinium, quod ab ipsomet Luthero desumo Libro de abroganda missa tom.2.lat.Ienens.fol.444.b. sic ait. *Quod enim è Scripturis authoritatem non habet manifestissimum est à Diabolo esse*. Sed quid absurdi, nisi absurdum sit à Diabolo doctrinam esse? Ergo teste Luthero doctrina, quæ à Diabolo est, mala est.at eodem Luthero etiam teste præcipua Religionis Euangelicæ Dogmata sunt à Diabolo, Absurda igitur sunt & pessimam doctrinam continent.

An sit absurdum quod à Diabolo.

CLXXXVI. An etiam Zvvinglius doctus fuerit à Diabolo?

Sufficiat hæc de Authore Hæreseos Lotheranæ dixisse;qui audiunt Zvvinglium subdubitantem, An spiritus, à quo fuerit doctus fuerit niger, an candidus?& qui aliorum Hæresiarcharum;aut mendacia aut deliria, dignabuntur hanc primam rationem attentissimè considerare. Transeo ad nomen & catholicorum omnium Populorum consensum. Sic igitur,

SECVN

SECVNDA RATIO.

CLXXXVII. De Religione Catholica. *RELIGIO vera eadem quæ Catholica. At Lutherana (& idem de Caluiniana & cæteris omnibus dixero) non est Catholica; & sola Romana est Catholica. Ergo Religio Lutherana (adde Caluinianam, &c.) non est vera. Probatur Minor. Quia omnium Christianorum consensu Catholicorum nomine soli intelliguntur Romani Ratio hæc fuit valde communis apud veteres; & iam hodie annosa, easdem obtinet vires: nam Hæretici, licèt actu reflexo & vim inserentes dictamini, se Catholicos vocitent, quoties tamen naturalem loquendi fluxum tenent, se* Lutheranos, *aut* Caluinianos, *&c. dicunt, & nos* Catholicos: *quod esse verum, experientia quotidiana demonstrat.* Omnium Christianorum consensus.

CLXXXVIII. Damnatur imprudens credulitas. *Augustinus.* Inuenire verã fidem est facile. *Matth. 5.* QVi citò credit, leuis est corde; vnde colligo, aut D. Augustinum leuem corde fuisse, aut istam rationem grauem esse, & quæ virum similem Augostino conuincat. Ille epist. 170. *Quàm dolendum est*, inquit, *vt qui secundum carnem fratres sumus, non vna societate viuamus; præsertim quia vobis facile est attendere & videre ciuitatem super montem constitutam de qua Dominus ait in Euangelio, quod abscondi non possit. Ipsa est enim Ecclesia Catholica, vnde* Καθολικὴ *Græcè appellatur, quod per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet: Ideò secundum verbum Domini nostri IESV CHRISTI, abscondi non potest.* Et ego Sanctissime Pater, cõuincor, esse volo Catholicus, & quamcumque Acatholicam doctrinam aut sententiam detestor. Si Religio Catholica extra Ecclesiam Romanam sit, hanc abiuro: si nulla sit Catholica præter Romanam, in illâ securissimè maneo, & cæteras eidem aduersarias detestor. Quo ergo modo Catholicam ab Acatholicis potero Augustine distinguere? nam facilem esse discretioné affirmas, & quia Christiani omnes hodie non pauca difficillima scimus, facilia ignorare non possumus. Sed iam te audio: iam rem capio: ad ipsummet nomen recurris, & nihil notitiâ nominum facilius est. Contra Epistolam Manichæi c. 4. sic inquis. *Tenet me in Ecclesia ipsum* Catholicæ *nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses, sic ipsa sola obtinuit, vt cum omnes Hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen Peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus Hæreticorum, vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere.* Dixisti, Sanctissime Pater, & multum didici; & à Te doctus ad Lutheranos Ego me & ad Caluinianos conuerto. Singuli volunt dici *Catholici* & *Apostolici*, sed volunt, & ab aliis non hoc prætenso illi nomine, sed *Lutherani* potiùs aut *Caluinioni* nominantur. Catholicorum nomen penes Romanos solos est; Augustini argumentum etiamnum vincit. Ergo vel Augustinum, vel omnes Hæreticos accusa; quos est euidens temerè & imprudenter agere, si Augustinus prudenter processisse dicatur. Habitaui in Hæreticorum Ciuitatibus, & hoc propriis oculis vidi, propriis audiui auribus, quod deberet ab Heterodoxis põderari. Præter prædicantem & pauculos qui plus sapiunt quàm oportet sapere, totum Hæreticorum vulgus *Catholicos* vocat Romanos. Ergo si Romani sunt Catholici communi, hoc est, Catholicâ & omnium Christianorum sententia; nulla est Assertio magis Catholica & vniuersalis, quam, *Romanos Catholicos esse*, erit igitur Acatholicus, qui illam negauerit. Ergo non excusabit voluntaria cæcitas in re facillimâ: nam qui nolunt conuinci ratiocinio, quo fuit Augustinus conuictus; laureâ ipsi, quâ redimitur Augustinus, non coronabuntur in cælis.

Efficax est hic argumentum, quod à nomine communi sumitur.

CLXXXIX. Hoc argumentum quod desumpsi à communi & Catholico omnium Christianorum consensu, non solum Augustinum ad Romanam Religionem adduxit, sed & Hieronymum aliosque Patres in Romanâ Religione firmauit. Audiatur Sanctissimus Senex; ait enim Libro aduersus Luciferianos sub finem, *Breuem Tibi apertamque animi mei proferam sententiam*, [Ecce *breuem* & apertam esse ait, quam *facilem* dicit Hipponensis Episcopus.] *In Ecclesia illa permanendum est, quæ ab Apostolis fundata, vsque adhuc durat, sicubi audieris eos, qui dicuntur CHRISTI, non à quocumque alio nuncupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montanenses, siue Campates* [addo *Zuinglianos, Lutheranos Caluinianos, &c.*] *scito non Ecclesiam CHRISTI, sed Antichristi esse Synagogam. Ex hoc enim ipso quod postea instituti sunt, eo se esse indicant, quos futuros Apostolus prænuntiauit. Nec sibiblandiantur.* [Auditote Acatholici] *si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt, cum & Diabolus aliqua de Scripturis sit locutus, & Scriptura non in legendo, sed intelligendo consistant.* Nihil hic addo; hæc enim omnia mihi videntur valdè clara; tantùm ergo Argumentum Augustini & Hieronymi ad hanc formam reducam. *Hieronym.* Hoc testimonio prima ratio firmatur.

Doctrina quæ Catholica & vniuersalis tenenda est.

At nulla Assertio vniuersalior & magis Catholica est, quàm hæc. Romani sunt Catholici: *quia vt vidimus, illam Romani omnes & exceptis pauculis, quæ menti suæ violentiam inferunt, illam etiam Heterodoxi & Hæretici admittunt.*

Ergo hæc Assertio ab omni Christiano tenenda est.

Sed quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat Catholicam Fidem; hoc est vt sit Catholicus.

Ergo ante omnia opus est, vt qui vult saluus esse, teneat Fidem Romanam.

HÆc ratio sola videretur sufficere, sed quia Hieronymus in loco citato etiam ab antiquitate argumentum desumpsit; illud placet expendere & ad Dialecticas Positiones reducere. Sit igitur. Ratio ab antiquitate sumpta.

TERTIA

TERTIA RATIO.

cxc. De successione Doctrinæ. De successione Episcoporum agetur in confirmatione à n. 221. An libri Machabæorum sint canonici? An Diabolus Lutheri sit Magister?

REDEAMVS ad prima Orthodoxæ Religionis principia, & hanc rationem attentis oculis consideremus, sic inquam. CHRISTVS & Apostoli (quod saltem Hæretici dignabuntur concedere) fuerunt Catholici, & docuerunt Religionem veram. Ergo vel hodiè non dantur in Mundo Catholici; quod nemo dicet, vel si dantur, dabitur à Christo & Apostolis ad ipsos doctrinæ non interrupta successio. (Ago hic non de successione Episcoporum, sed doctrinæ.) Ergo Te compellamus Lutherane; A Christo ad Te interruptam doctrinæ successionem ostende. Aliquos Libros Sacros è Canone confidenter proscribis, & inter alios Machabæorum Historiam; admittis alios, sed indissonos sensus, eorundem sententias obtorques. Sed vnde babes non esse Canonicam Machabæorum Historiam? Vnde Eucharistiæ consecrationis verba reduci debere ad Metaphoram? vnde cætera? Fortè à tuo prædicante, & ille? aut ab alio Seniore; aut saltem à Confessione Augustana, & eius authore Philippo. At Philippus à quo? à Martino Luthero, qui est primum principium Hæreseos. Quod si altius rem resumere placeat, ad Diabolum veniendum est, à quo Lutherus didicit, quæ Te docuit. Sed à quo noua omnia dogmata, quæ vocas antiqua *Lutherus aut Diabolus habuit? Inter te Christumque dari non interruptam doctrinæ successionem non video. Profectò ante Martinum Lutherum, aliqui erant in Mundo Catholici, & hi non nisi Romani, qui tamen excommunicationis fulmine condemnarunt Lutherum. Lutherus igitur, siquidem ab illis, qui ante ipsum erant & dicebantur Catholici, Hæreticus est declaratus, doctrinam ipse suam aliundè habuit, non ab illis; ergo non potest ex Te Lutherano, ad Apostolos & Christum ostendi doctrinæ interrupta successio. Idem edico Tibi Caluinista: idem cæteris. At penes Romanos est doctrinæ non interrupta successio, ergo penes eosdem vera Religio Fidesque. Probatur Minor. Quia nullus dabitur Romanus Episcopus, qui nouam & ab antiquioribus aut etiam coætaneis condemnatam doctrinam in orbem Christianum inuexerit.*

An apud Lutheranos sit doctrinæ interrupta successio? An apud Caluinistas?

cxci. An Lutherana Religio sit noua?

QVid ergo Lutherani ad hæc? actum est de eorundem Religione, si *nouam* dicant; actum, si *veterem*: quoniam sufficit eam esse nouam, vt non sit Apostolica & esse veterem demonstrare non possunt cùm potiùs esse nouam clarissimè demonstrauerimus. Quid dicent igitur? Suam Religionem *nouam* esse. *Nouam* ipsi? *Nouam* suam? magnum est pondus veritati! Sed vbi *nouam* suam ipsi? vbi nostram vocitant veterem. Nimirum, in Pacis Religiosæ Diplomate, quod à toto Imperio per modum concordiæ & contractus expeditum fuit Anno 1555. Audiatur Virgilius Pingitzerus, & sub eiusdem præsidio Petrus Sytingus & Iustus Springerus, nam & Theses nonnunquam eadem sub eodem Præside, etiam apud nos à pluribus solent defendi; omnes sunt Lutherani & tamen hæc habēt Conclus. 12. *Vnanimi Procerum totius Imperij Romani consensu, regnante adhuc Inuictissimo Cæsare Carolo V. & vices ipsius gerente Fratre, Ferdinando Romanorum Rege inita est illa, nunquam satis laudata Religionis Pacificatio, quæ non inscitè* GERMANIÆ PALLADIVM *dici potest, per quam hucusque viguit, & in futurum, vigebit Sacro-sancti Imperij nostri Maiestas. Est autem Pax Religionis Senatus-Consultum, quo Ciuibus Romanis certæ Religionis libera colendæ facultas limitato modo concessa est à Principe, Electoribus, cæterisve SS. R. Imperij Proceribus seu Patribus Cōscriptis Augustæ Vindelicorum Anno* MDLV. *concordi suffragio factum promulgatumve.* Vide me in S. R. Imperij Pace licitâ demonstratâ, n. 152. & 289. Sed quid in hoc Diplomate de antiquitate vtriusque Religionis definiuit Imperium? Romanam esse veterem: aliam esse Augustanam, hoc est, nouam & Augustæ Anno MDXXX. natam. Legitur enim in Pacis Religiosæ §. 2. *Imperij Status veteri Religioni adhærentes*, §. 4. *Veteri Religione recesserit*, & iterum *Veteri Religioni addictum* §. 7. *Statibus veteris Religionis.* Ecce igitur à toto Imperio definitur Religionem Romanam esse veterem & Lutheranam nouam: ergo ab eodem Religionem Romanam esse veram, & Lutheranorum esse falsam; quoniam in Christianæ hodie Religionis materiâ nouitas repugnat veritati.

Apud Dominicum Arumæum de Iure publico vol. 2. disc. 10.

Quid sit Pax Religionis?

Amborius liber, qui inscribitur, Sacri Romani Imperij Pax.

CONFIRMATIO.

De successione Pontificum.

FVit Christus Summus Pontifex: eius Vicarius Petrus fuit; ab illo ad Alexandrum VII. qui modo Christi vices agit, in terris, ordine non interrupto succeditur. Demonstratur ergo Romanæ Religionis antiquitas, & nouitas Hæreticarum. Vel si Lutherana, Caluiniana aut alia Secta non sit noua, ab eo vel illis, qui modo præsunt ad Apostolos vsque ostendatur Superiorum & Prælatorum non interrupta successio. cxcii.

cxciii. SVccessionem doctrinæ à Pontificum successione distinxi; quoniam tametsi vtraque satis clarè probetur, & semel probata persuadeat nostram Resolutionem satis clarè; nihilominus fortiùs videtur successio doctrinæ conuincere. Vtramque ob similitudinem coniungo.

Augustinus hac ratione cōuincitur.

coniungo, vt se motuò corroboret. Multos ipsæ Hetetodoxos conuicetuor, & inter alios Augustinum, qui contra Epistolam fundamentalem Manichæi de signis veræ Ecclesiæ disputat & has binas successiones producit. *Multa sunt alia*, ait, *quæ in eius* (Ecclesiæ Romanæ) *gremio me iustissimè tenent. Tenet* (me) *consensio populorum & gentium* [imò & seculorum, &c.] *Tenet ab ipsa sedes Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus post resurrectionem suam commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum* (Episcopum) *successio sacerdotum.*

cxciv. *An possis verum dicens mentiri?*

MEntitur, etiam cum verum dicit, qui decipere vult; nec dignus fide qui fallere velle conuincitur: multa possem adducere, quibus mendacij Fideique oppositionem demonstrarem: sed quoniam certa illa est, præstat eam supponere, quam examinare. Sie discurto.

QVARTA RATIO.

cxcv. *Lutheros ex irritatione contrà dictamen concionatur.* — *An decepto si euicto credi debeat?*

RELIGIO, quæ inuenta & diuulgata fuit à Viro, qui animum habebat decipiendi, & contrà mentem concionabatur, non debet admitti à prudentibus. At Lutherus sciens & volens mentitus quæ sciebat esse falsa, docebat: Eius ergo doctrina non potest admitti à prudentibus. Et quidem minorem esse veram, negare nemo poterit, qui fuerit in libris Lutheri versatus. [*Idem argumentum formari posset contrà alias Hæreticorum Religiones, sed clariùs contrà Lutheranam.*]

cxcvi. *Lotherus se dubium in fide fatetur.*

VT huius ratiocinij efficaciam meliùs intelligas & capias, aliquas periodos subscribo.

Lutherus in colloquio Isleb. de Chtisto fol.96.§.3. *Sæpe sic mecum cogito. Propemodum nescio, quo loco sim, & vtrum veritatem doceam; nec ne.*

Mathesius.

Ioannes Matthesius plures conciones in Vitam Lutheri composuit, quas etiam in lucem emisit. Immoderatis illum laudibus euehit, & quia veritas etiam non quæsita se insinuat, concione ipse 12. fol. 147. sic inquit. *Magister Ioannes Musa Prædicans Rochlizensis narrauit mihi, se quodam tempore admodum dolenter Luthero questum esse, quod ipsemet ea credere non posset, quæ aliis prædicabat. Tum respondisse Lutherum, Benedictus ergo sit Deus, cum idem aliis, quod mihi vsu venit: adhuc enim id soli mihi vsu venire credidi.*

Lutherus Musa & alij plurimi, cōcionantur eadem quæ non credūt. — *Nota hoc bene.*

Hic multa consideranda essent, at sufficiat euidenter videte Lutherum, Musam &c. contra dictamen concionari & suadere populo, quod ipsi non credunt. Multa possem de Prædicantibus testimonia congerete, vt ostenderem nihil eos minùs credete, quàm quæ vociferantur; at breuitas calamum abripit, ne me vbetius in rem minus necessariam diffundam. Redeo ad Lutherum. Appellabant Germani ad Concilium vt ibi audiretur Lutherus; appellabat ad illud Hætesiarcha, sed non seriò, nec ex mente. In Epist. ad Philippum Melanthonem data 20. Iulij 1530. hæc lego; *Postquam isthæc mandacissima Diabolorum capita ludunt in permittendo* (promittendo) *Concilium liberum, sic volo & ego cum eis ludere, voloque ab eorum somniis appellare, ad illud ipsum Concilium, quod tamen nunquam futurum est, vt ego interea in pace agam.* Quæ verba Heuricus Fix Simoo in suæ Britannomachiæ lib. 1. cap. 6. pag 48. sic exponit: *Ludendum est & illudendum, vt pace tantilla potiamur; nec scripturarum aut Conciliorum ratio aliter habenda, quam cauillando, ergo & imponendo.*

Cootra dictamen ad concilium appellat.

cxcvii. Anxius & dubius ille cōcionabatur aliqoādo, & quia sciebat Romanam Ecclesiam esse in possessione pacificâ quàm dubia impugnare nō possent, se Hæteticum sciebat & fatebatur. In Epist. ad Spalatinum in tom. 2. Epist. Latin. *Hoc corde quo hactenus fui & modo sum, non fiet inquit, vt vxorem ducam, non quod carnem meam aut sexum non sentiam, cum neque lignum neque lapis sim, sed animus alienus à coniugio est; cum exspectem quotidie mortem, & meritum Hæretici supplicium.* Et in Colloq. Isleb. fol. 10. 155. 260. 261. 288. & sæpe alibi *Istas cogitationes* (agit de exortis ab Apostasia & Hæresi cutis *nunquam ex animo dimitto, quin optem hanc me causam nunquam suscepisse.*

Se fatetur Hæreticum.

Et quia tandem desperatam causam esse videbat à se assumptam, sese effert, & in furorem raptus libr. aduersus Henricum Regem Angliæ (habetur tom. 2. Ienens. Latin. fol. 520. pag. 2.) sic ioquit, *Summus Viuens Papatus Hostis ero. Exustus bis Hostis ero. Facite Porci Thomistæ quod potestis; Lutherum habebitis Vrsum, in via, Leonem in semita; vndique vobis occurret & pacem habere non sinet, donec ferreas vestras ceruices, & æreas frontes contriuerit, vel in salutem, vel in perditionem.* Ecce illi stat pto ratione voluntas, & non qualiscumque, sed maleuolentia præuenta & pertutbata. Tanto ipse odio in Romanum Pontificem arsit, vt Pometiano teste adhuc viuus hoc sibi Epitaphium scripsetit, PESTIS ERAM VIVENS, MORIENS TVA MORS ERO PAPA: quod tamen vanum fuit vaticinium, superest enim & viuit Papa, in cineres verso Luthero, & viuet quamdiu Mundus durabit. Hoc odium erat quædam prædeterminatio, quæ mentem Lutheri præmouebat & præmouendo obnubilabat & excœcabat; hinc ortum quod ipse solus saperet se iudice & omnes Patres reiici debetent eo censore. In libto citato sic ait. *Neque enim quæro quid Ambrosius, Augustinus, Concilia* (etiam hæc?) *& vsus sæculorum dicant, nec fuit opus mihi Henrico Rege Magistro qui hoc me doceret, qui adeò pulchre noueram, vt etiam impugnarim* (Impugnabat igitur, quæ vera nouerat (*vt miranda sit stultitia Sathanæ* (hîc stultum dicit quem alibi irrefragabilem Logicum asserit) *quo in me impugnat, quæ ipse impugno, & perpetuò principium petit. Non inquam disputo, quod à quoquo dictum sit, vel non dictum, scriptum vel non scriptum sit; sed,*

cxcviii. — *Thomistæ resistunt Martino Luthero.* — *Epitaphium Lutheri.* — *Lutherus Patres & cōcilia contemnit.* — *Semper petitur principium in Dialectica Diaboli.*

sed, An hoc dictum vel scriptum necessarium sit seruatu? An sit articulus Fidei? An sit æquale verbo Dei? an conscientiam liget?

cxcix. Certitudinē se habere delirat & se iudicaturum esse etiam Angelos.

Sed & ipse Lutherus contra falsum nominatum Ecclesiæ statum; & contra Regem Angliæ (vt habetur tom. 2. VVittemberg. fol. 335. *Certum est* inquit *Dogmata mea habere me de cœlo.* [Dixerat alibi se illa hausisse à Diabolo.] *Non sinam vel vos vel ipsos Angelos de Cœlo de mea doctrina iudicare. Cum enim certus de ea sim, per eam quoque & vester & Angelorum Iudex esse volo.* An hæc effutit seriò? Nugatur vt existimo, cum tamen seriò locutum supponamus, & videamus vnum aut alterum dogma, de quo est securus 2. Germ. VVittemberg. fol. 273. §. 3. sic inquit, *Cum tibi venit in mentem Christi velut Iudicis qui te vellicationis siue anteactæ Vitæ rationes reddere iussurus sit, tum pro certo & explorato habeas eum non Christum sed ipsissimum esse Diabolum.* Consonat sibi aliis in locis & multò clariùs tom. 2. epist. Latin. Isleb. fol. 44. & tom. 6. Lat. VVittemberg. in cap. 2. cap. 25. cap. 25. cap. 42. & cap. 49. Genes. & tom 4. Lat. VVittemberg fol. 109 b. vnde hæc pauca testimonia describo. *Verisimile est* inquit *exceptis paucis, omnes dormire insensibiles.* Iterum *Ego puto mortuos sic ineffabili, & miro somno sopitos, vt minus sentiant, aut videant, quam hi qui alias dormiunt:* Iterum, *Animæ mortuorum non ingrediuntur in purgatorium, nec Infernum*, Iterum: *Anima humana dormit omnibus sensibus sepultis*, Iterumque, *Mortuorum locus cruciatus nullos habet.* Periodum primam sic vrgeo. Aut Diabolo credendum aut non. Si credendum: tota ista instantia obliterari debet. Si non: tota Eucharistica doctrina quam à Diabolo Lutherus didicit, debebit necessariò abiurari. Prætereà, si tota Fides quâ credimus *finale iudicium* est illusio Diabolica: si errat Ecclesia tota, cum credit IESVM-CHRISTVM *iudicaturum esse viuos & mortuos.* Si desipit decipitque, cum symbolum S. Athanasij approbat, & inquit; *Ascendit* (Christus) *ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis & inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes resurgere habent, cum corporibus & reddituri sunt de factis propriis rationem, & qui bona egerunt ibunt in Vitam æternam; qui vero mala in ignem æternum:* tolluntur Virtutes & vitia, merita & demerita: *tollitur præmium & pœna*, hoc est, tollitur Cœlum & infernus, & sublato Deo, quà fine vltimo, fortè manebit Theologia naturalis, at tota moralis proscribetur. Et quidem quia abyssus abyssum inuocat, ex hoc errore alius perniciosior subnascitur, videlicet articulum illum, quo credimus *Animam esse immortalem*, esse Luthero Iudice, *portentum haustum è Romano sterquilinio Decretorum, quod Papa condidit sibi & suis Fidelibus.* Hinc animosiores redditi Nouatores cœperunt de Animæ immortalitate dubitare. Brentius homil. 35. in cap. 20. Luc. *Etsi inter nos nulla sit publica professio, quòd Anima simul cum corpore intereat, & quod non sit mortuorum resurrectio: tamen impurissima & profanissima illa vita, quam maxima pars hominum sectatur, perspicuè indicat quod non sentiat vitam post hanc. Nonnullis etiam tales voces, tam ebriis inter pocula excidunt, quam sobriis in familiaribus colloquiis.* Quibus declarat licet non publicâ saltem priuatâ persuasione & licentia vitæ apud Heterodoxos istam inualuisse sententiam, ipsósque illam vel sobrios interdum profiteri.

(Margin notes: Lutherus negat iudiciū vniuersale & particulare. — Imò & alteram vitam. — Corroboratur ratio prima. — Athanas. — An anima mortalis sit?)

cc. Luther. egit cōtra dictamen.

Hæc & alia cùm lego, in eam opinionem inducor Lutherum afflictū & irritatum hominem [quod ipsum de multis eiusdem Discipulis etiam affirmo] pauca seriò, aut ex mente scripsisse pleraque ex passione, aut potiùs ex perturbatione. Cur enim ipse quintum Euangelium vociferatur: cur suos instituit & nostros: si post mortem ratio anteactæ vitæ non exigitur? Quod si Christus neminem iudicaturus est, quà se fronte reponit, & homines Angelosque se iudicaturum affirmat.

cci. Lutherus quo sine fuerit mentitus.

Contra dictamen locutum fuisse Martinum Lutherum dixi probauíque. Sed interrogas quo ille fuerit fine mentitus? Respondebo aliquas ex eo adhuc periodos ponendo. Tomo enim 2. Germ. VVit. in epistol. ad Argentinenses fol. 10. §. 4 tom. 3. Ienens. fol. 104. §. 5. sic ait. *Hoc sanè confiteor, si quis ante quinquennium docere potuisset, in sacramento nihil nisi panem & vinum remanere, quod in magni beneficij loco habiturus fuerim. Grauissima enim in eo sustinui méque ipsum torsi* [N. B.] *& extremam mihi vim feci.* [loquendo & scribendo contra conscientiam & dictamen] *vt eam sententiam euincere & obtinere possem: quoniam probè intelligebam eiusmodi ictum longè maximas ad Papatum prosternendum vires habere.* Et tom. 2. Germ. Ien. ad Equires Teut. fol. 314. §. 3. & fol. 152. §. 4. *Si contingeret per Decretum Concilij Ecclesiasticis nubendi potestatem dari, tunc ego Ecclesiasticis omnibus loco Dei præciperem, vt nullus ipsorum vi decreti illius, vxorem ducat, sub æternæ damnationis pœna, sed potiùs castè viuat, aut si hoc non queat, Vnam, duas aut tres concubinas habeat, & in hac infirmitate sua nequaquam de Dei gratia desperet.* Consonat sibi Libello de formulâ Missæ serm. 4. post inuocat. In D. articulis: artic. 115. 302. 391. & ait: *Si quo casu Concilium id statueret, ac permitteret, tunc minimè omnium nos velle* & subdit. *Imo tum primum in despectum tam Concilij, quam statuti sui vellemus, &c.* Et iterum; *Nullo pacto sinas te à libertate, in quam te Deus posuit: extrudi, sed in eius despectum contrarium agas, & dicas, ob id ipsum sanè quod mihi prohibes, & ideò in despectum tuum, &c. sic facias in omnibus.* Et tom. 1. Ienens. Germ. lib. de confess. ad Franciscum Sicking. *Idcircò fidele consilium meum est, vt homo Christianus in quadragesima & Paschate, neque confiteatur, neque ad hoc sacramentum accedas, at si cogitet, Quandoquidem homo (Papa scilicet) præcipit, ob idipsum non faciam; & si non præcepisset, facturus essem. Faciam autem alio tempore, quo ipse non præcipit, quando & quomodo me voluntas mea libera,* [ergo datur voluntas libera] *impulerit.* Et iterum in formulâ Missæ. *Amplius dicimus Si quo casu Concilium statueret, aut permitteret vtramque speciem, tunc minimè omnium nos velle vtraque specie potiri, imò tunc primum in despectum tam Concilij, quam statuti sui, vellemus, aut vtra tantum, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, ac planè eos anathema habere quicunque*

(Margin notes: Spiritus cōdictionis. — Odium in Papam. — An Ecclesiastici debeāt vxores ducere? — An possint concubinas habere. — An detur liberum arbitrium? — An communio necessariò sit danda sub vtraque speciē.)

que authoritate talis Concilij vel statuti vtraque potirentur. Et quod videri debet mirabilius & miserabilius, iterum in formulâ Missæ, tom.2. Germ.fol.214.& tom.3. fol.55. & 274. *Eleuationem Sacramenti sciebam esse idololatricam; sed tamen* [*N.B.*] *eamretinebam in templo VVittembergensi, vt egrè facerem Diabolo Carolo Stadio* Ecce, tota fides & doctrina Lutheri problematica est, si ais, negat; si negas, asserit. Quidquid sit contra Papam, vt verum statim admittet: quod ipsum si admittas, ne non sibi contradicat, negabit. Videtur sibi doctè & eruditè loquutus, si riualibus suis contradixerit: vnde omnia, quæ hucusque Papæ contradicerent, dixerat, obliterat, vt discipulis suis contradicat. *Audio*, ait, *nonnullos ex hoc fundamento Anabaptismum instituere vt Papa molesti sint, quippe qui nihil ab Anti-Christo habere velint, quemadmodum etiam sacramentarij, nudum panem & vinum in Eucharistia credunt, seque hoc demum modo Papatum deiecturos existimant. Profectò hoc eorum fundamentum est, prorsus nullius rei, neque super illud, quidquam boni ædificabunt. Nam si hoc iustum sit, oportebit nos etiam negare totam sacram Scripturam, & prædicandi officium (nam hoc totum sine dubio à Papa habemus), oportebit quoque nos nouam scripturam cudere, &c.* Ita in Epistol. ad Anabap. tom.4. Ienens. fol.320. §.2. & tom.2. VVit. fol.279. §4.

Lutheri fides versatilis & problematica est.

Argomentū quod nimiū probat nihil probat.

QVINTA RATIO.

cctt.

Respublica benè gubernata nō potest carere tribunali supremo.

INSVLAM *Atlanticam descripsit olim Plato; nuper Ciuitatem Solis Campanella; alias alij Respublicas, da vnum qui aliquam, quæ careat Tribunali supremo. Si aliquis Iustinianus Iura edidit, vi quorum nullis litibus finis imponeretur, imprudens omnino ille fuit. Ergo siquidem Apostolicam & Catholicam Rempublicam fundauit & instituit Christus, omnia illius subordiniuit tribunalia alicui vltimo, alicui supremo, à quo non detur Appellatio; aut Legislator imprudens Christus fuit. Et quia imprudens non fuit (nam impudentem illum dicerem, qui Christum imprudentem vocaret) Respublica, quæ instituta est à Christo non caret tribunali supremo. At Religio Lutherana, caret tribunali supremo: supremo etiam Caluiniana caret: etiam cætera, & Romana supremo tribunali non caret: ergò nec religio Lutherana (ergo nec Caluiniana, &c.) est Respublica instituta à Christo. Ergo sola Religio Romana est Respublica instituta à Christo. Apud Lutheranam Religionem non dari supremum tribunal constat ex eorundem varietate & discrimine. In scripturis Lutheri nihil constans: Eadem centies asserta, centies etiam negata. Et ipsa Augustana Confessio, tametsi medulla doctrinæ Lutheranæ dicatur, anno 1577. duodecies iam mutata fuerat, nec datur Iudicium aut Tribunal, quod vltimum & infallibile sit. Idem de Caluinianis dicendum est. At inter Romanos priuata aliquorum sapientum & proborum sententia dicitur opinio probabilis: & foret certior si alicuius Academiæ, aut Nationalis Concilij Decreto roboraretur: & esset nihilominus errori obnoxia, quousque ab Ecclesia Romana Fidei articulis adnumeraretur. Ergo, siquidem hoc supremum tribunal character est Ecclesiæ veræ: & hoc ipsum non apud Lutheranos, aut Caluinianos; sed solummodo apud Romanos reperitur, concluditur alias Religiones esse falsas, & solam Romanam esse veram.*

Christiana est à Christo instituta.

Augustana Cōfessio est Doctrinæ Lutheranæ medulla.

In Ecclesia Romana habemus tribunal supremum.

ccttt.

An in controuersiis Fidei, sit Iudex Scriptura sacra?

Nec iuuat ad sacram Scripturam recurrere, illámque in Iudicem causarum assumere: Quoniam duæ sunt Quæstiones grauissimæ: altera, an hæc, quæ traditur sit sacra Pagina? altera quomodo sit intelligenda? In priore Quæstione ipsa sacra Scriptura rei Personam sustinet nec esse Iudex poterit nisi Circulum velimus admittere; in posteriori: Ipsa Iudex non est: tunc enim controuersia inter expositiones solum est, videlicet an totius Ecclesiæ in Generali concilio congregatæ authoritas & interpretatio sit priuatæ cuiuscunque vetulæ aut rustici stupidi & ignari authoritati & interpretationi anteponenda? Et quia quotquot priuatum admittunt spiritum, assertiuè respondent, tam euidenter errant, vt audire deberent, quod ille olim qui interrogauit Aristotelem, estéutne colendi Parentes? cui Prudentissimus Philosophus; Qui de hoc dubitat institutione non eget; pœna eget.

An vni potiùs vetulæ credendum sit, quàm toti Concilio Generali?

An colendi parētes sint?

cciv.

LVtheranorum dogmata esse varia, diuersa, & frequenter aduersa, experientia demonstrat, nec pluribus debet suaderi: non enim vellem adhibere laborem & probare, quæ nota omnibus à nemine negari possunt. Britannomachiam Henricus Fitz Simon scripsit eruditissimè, & in toto Lutheranismo & Caluinismo, nihil esse quod non fuerit pluries, iam contrariè & iam contradictoriè immutatum, magnâ doctrinæ vbertate & securitate demonstrauit. Breuitati ego studeo, & tantummodo subscribam aliquas Heterodoxorum Authoritates. Omitto dissidia Lutheranorum, illa enim fortè ideò excusari possent, quod sint inter diuersas sectas. Non miror Caluinum in defensione secunda aduersus VVestphalum pagin. 155. inclamasse: *Euangelicos tam virulento in Reformatos crepare odio, vt citiùs illis Pax cum Turcis futura sit & cum Papistis Fraternitas, quàm cum Reformatis inducia.* At miror vocari à nonnullis Catholicam (hoc est Vniuersalem) Religionē Lutheri

Henricus Fitz Simon.

Lutheranorum & Caluinistarum odium: quātum?

quæ

quæ ferè in tot Sectas est diuisa, quot capita, Nolo multa producere, satis erit ipsos audire Heterodoxos, quos sequi nequeas, si audire placeat.

I. Pappus. Ioannes Pappus contra Sturmium apud Schlusselb. in Theol. Caluin. l. 1. arg. 28. fol. 153. *Agitur nunc inter nos de Omnipotentia Dei, de vnione personali duarum Naturarum in Christo, de communicatione idiomatum, de Christi corpore glorioso, de Ascensione eius in cœlum, de discrimine Sacramentorum Noui & Veteris Testamenti, de vi & efficacia Baptismi, de prærogatiua infantium natorum ex parentibus fidelibus, de Cœna Domini, de Prædestinatione, &c. de quibus omnibus Articulis nemo pius negare potest, magnas inter nos Controuersias esse.* Et tamen hoc ipsum negat Iuellus, ne quidpiam apud Lutheranos sit, quod negari non soleat. (Iuellus.)

Ph Melan. Philippus Melanth. in Conc. Theo. parte 1. pag. 249. *Nulla res æquè deterret homines ab Euangelio* (hoc est, *Confessione Augustana*) *ac nostra discordia.*

ccv. Th. Beza. Quotidie mutant suã Religionem Hæretici. Beza in Epist. Theol. Epist. 1. ad Andream Duditium pag. 13. *Exercuerunt me diu & multum illa ipsa, quas describis cogitationes*: sed quæ? *Nostros Palantes, omni doctrina Vento, & in altum sublatos, modò ad hanc, modò ad illam partem deferri. Horum, quæ sit hodie de Religione sententia* [*N.B.*] *scire fortasse possis: sed quæ cras* [*N.B.*] *de eadem futura sit opinio, neque tu certè affirmare queas. In quo tandem Religionis Capite, congruunt inter se Ecclesiæ, quæ Romano Pontifici bellum indixerunt? A capite ad calcem si percurras omnia, nihil propemodum reperias, ab vno affirmari, quod alter,* [*N.B.*] *statim non impium esse clamitet.* Ergo asserente Bezâ in hoc conueniunt Acatholicæ Sectæ, quod Dogmatum constantiam non habeant, sed diebus singulis hesternos Articulos Fidei exauthorent, crastinósque conscribant & substituant: cuius in Romana Religione contrarium ipsimet Hæretici vident licèt cæci.

Osiander. Osiander ad annum 1583. *Theologi quidam, qui libro Concordiæ subscripserant, eúmque approbarant, mutata sententia eum reprehendere cœperunt, inter quos erant præcipui Theologi Brunsuicenses.*

Musculus. Augustana confessio quinquaginta annis fuit duodecies mutata. Andreas Musculus in Colloq. Hertzberg. fol. 91. & 92. fatetur, *Confessionem ipsam Augustanam ab anno 1530. ad 1578. fuisse duodecies mutatam.* Sed quid debemus intelligere *mutationis* specioso vocabulo? versionem, inuersionem, conuersionem, peruersionem, mutilationem, & deprauationem, vt ipsi Lutherani testantur. Vide Osiandrum apud Hosium in AntiBrentio & Clebitium in Victoriâ & ruinâ Papatus Saxonici, & vide etiam Eccl. Sciop. cap. 101. 128.

ccvi. Dresserus. Euangelici inter se cõuenire non possunt. Dresserus in Millenar. 6. pag. 86. fatetur quod cùm anno M.DL.VII. VVormatiæ proponeretur, Lutheranis hæc quæstio, *Anne omnes vno eodémque sensu hanc Confessionem tueri vellent?* factum fuerit, vt dissentientes inter se Euangelici, nec ad Pontificiorum quæstionem respondere potuerint, neque cum illis congredi. Et similia exempla Amsdorfius in confess. veræ doctr. Lauatherus in Hist. Sacrâ. Hospinianus in Hist. Sacram. part. 2. fol. 250. & Sculringus to. 4. & alij Lutherani producunt. Vide Surium ad ann. 1557.

Zuingl. Zvvinglius tom. 2. com. de vera & fal. Relig. cap. de Fuch. fol. 202. *Retractamus hic quæ illic diximus tali lege, vt quæ damus anno ætatis 41. præponderent iis quæ 40. anno dederamus.*

ccvii. Cur plura in re tam manifesta & clara? Differunt Lutherani & Caluinistæ; & alterutri subdiuiduntur inter se, & in tot Sectas, vt videantur similes Peripateticorum Continuo, quod in infinitum interciditur. Lindanus Ruremundensis Episcopus in suo Dubitantio, & ex eo P. Bonauentura Hocquardus in suo Perspectiuo, & alij Lutheranorum Sectas nominant & enumerant; & præter multas minus notas, & quæ in incunabilis aut infantiâ perierunt, cæteras ad Classes recensent. Et quidem. (Lindanus. Hocquard.)

Sectæ quæ pertinent ad primam Lutheranorum classem. Primo loco puri Lutherani solent poni. Sub illis militant Illyricani, Maiorani, Antinomi, Mansfeldenses, Osiandrici, Stancariani, Musculani, Iustificatorij, Pfeffingeri, Pastillari; quibus addere liber, rigidos Confessionistas, videlicet Samosatenicos, infernales vtrosque, Antidæmoniacos, Amsdorffianos, Antidiaphoristas, Antosiandrianos, Antisuenfeldianos, AntiCaluinianos, Manus impositorios, Bisacramentales, Sacerdotales, Inuisibiles, & alios plurimos.

Sectæ quæ ad secundã. Secundò poni poterunt Lutherani remissi, & complectuntur Interimistas, Adiaphoristas, Luthero Antosiandrianos, Luthero Zuinglianos, Bellianos, Hushusios, Melanthonicos, Frontones, Pneumaticos, Luthero-Papistas, &c.

ccviii. Sectæ quæ ad tertiam. Tertiò, poterunt poni illi, qui Anti-Lutherani vocantur, qui tametsi à Luthero dissentiant, à Luthero habuerunt exordium & audaciam. Recensebo præcipuos: nimirum, Sacramentarios, Zuinglianos, Oecolampadios, Martyrianos, Bucetanos, Farellistas, Caluinistas, Bezanitas, Boquineos, Richerios seu Marcionistas, Valentinistas, Seruetianos, Alascanos, Campanistas, Postellanos, Deistas, seu Trinitarios, Antimarianos, Anabaptistas, Muntzericos, Apostolicos, Nudipedes, Spirituales, Catharos, Tacentes, Euchutas, Enthusiastas, Adamitas, Mennonitas, Tibbas, Mallapos, Liberos, Adiaphoros, Huritas, Ambrosianos, Augustinianos, Melchioritas, Monasteriẽses, Clancularios. Ollarios, Dauid-Georgianos, Batenburgicos, Pacificos, Dostoticidas, Sanguinarios, Ægidianos, Libertinos, Quintinistas, Anti-Christianos, Dæmoniacos, Dæmonicolas, Epicureos vel Atheos.

Aliæ etiam Sectæ sunt, quas alij enumerant: aliæ fuerunt, quæ senserunt occasum: aliæ quotidie oriuntur, & vix domi conceptę vnum vicum inficiunt, cùm iam Catholicæ volunt vocari: cùm tamen nihil certiùs sit, quàm illas, non esse Vniuersales, *Omnes & singulæ*, (vtor Hilarij conceptu, imò etiam verbis,) *dum se inuicem vincunt; nihil tamen sibi vincunt: Victoria enim earum* (nimirum, quæ ex tanta hæresum varietate & contradictione resultat,) *Ecclesiæ triumphus ex omnibus est, dum in eo hæresis contra alteram pugnat, quod in Hæresi altera Ecclesiæ fides maneat.* Omnes Sectæ sunt sibi ipsis contrariæ: Differunt in Canone sacræ scripturæ, differunt in expositione, nec omnes eodem modo admittunt Canonicam Lutheri (Hilarius de Trinitate lib. 7.)

Marc. Lutheri Grammatica, contemnit scripturas illasque in sensum contrarium obtorquet.

Grammaticam, quam tradit tom. 5. VVitt. Latin. fol. 171. b. num. 5. Commun. in cap. 3. ad Galat. Vbi ait. *Hac tibi norma & regula esto, quam in Scripturis Sacris intelligendis sequaris*; [tu attende] *vbicunque Scriptura iubet bona opera facere, tu id sic intelligas, quod Scriptura prohibeat bona opera facere*; vel aliter in hunc modum: *Tametsi Papistæ ingentem cumulum locorum Scripturæ afferant, in quibus bona opera præcipiuntur, ego nihil curo omnia dicta Scripturæ, si etiam iis adhuc plura afferrentur. Tu Papista valde quidem fastidis, & ferocem te facis cum Scriptura, quæ tamen Christo vt Domino subest. Itaque nihil ea re moueor. Age sanè; famulo nitere quantum voles.*

Dilemma.

Et quidem hæc Regula admittenda est vel non. Si admittitur, seriò non agit Christus: si non admittitur; seriò est condemnandus Lutherus.

ccix.

* Colloquiũ Altenburg. Impressum fuit Ienæ in 4 an. 1569.

Quanta sit Lutheranorum dissensio, & quanti apud ipsos fiat hæc Hæresiarchæ Regula, clarissimè videmus quotidie. In eundem conuenire locum Euangelici solent, at rarò in eandem opinionem vel dogma. Carent credendi regulâ; & ideò in eorundem Comitia tot confluunt Religiones, quot capita. Alia possem producere, sed placuit Colloquium Altenburgense ponere; nam in ipso [à 10. Nouemb. 1568. ad 9. Maij 1569.] Electorales Theologi, Paulus Eberus, Henricus Salmuth, Andreas Freidhub & Gaspar Cruciger Iunior contra Lutherum statuunt opera requiri ad salutem. Sequuti sunt Maiorem, qui libro contrà Amsdorffium cap. 2. anno 1552. operum necessitatem admittit. Stant à Luthero Theologi Ducis Saxoniæ, Ioannes VVigandus, Ioannes Fredericus Cœlestinus, Christophorus Irenæus, &c. Et semper stat Lutheri doctrinam non stare: sed in tot diuidi & subdiuidi sectas, vt numerum Personarum exæquent. Hæc sufficiant vt hoc argumentum formemus.

Religio vera debet esse certa, constans, & vniformis.

At Lutherana, Caluiniana, &c. nil certi habēt; sunt difformes, inconstantesque: & sola Romana sibi constat, & retinet antiquam doctrinam, &c.

Ergo nec Lutherana nec Caluiniana, nec aliqua alia Acatholica Religio est vera. Ergo sola Catholica, hoc est Romana, est vera.

Consequentia est legitima: Minor iam clarè ostensa: maior ab omnibus admissa & præcipuè à Luthero tom. 7. German. Vitt. fol. 561. dicente; *Ecclesia non debet nec potest mentiri, nec falsum docere: nec in vnico quidem capite.* [N.B.] si petas rationem, hanc subdit. *Esse nimirum Ecclesiam Dei os, & Deum nec decipi nec decipere posse.*

CONFIRMATIO I.

ccx.

Quæ & qualis sit Respublica à Christo instituta?

Institutor Reipublicæ, ni imprudēs sit, omnia ad finē media necessaria cōcedit.

An Christianis omnia ad salutem necessaria concessa?

CHristus Rempublicam Christianam instituit: sed quam? veram omninò: nullam aliam. At Christiana Respublica, est hodiè diuisa in multas sectas, & singulæ se vocant veras: cæteras falsas. Vnde igitur cognoscere potero, quænam inter centenas Religiones sit illa, quam Christus instituit? Rationem fortissimam posui, illam confirmo. Pronuncio Ecclesiam, in qua Christi institutio versatur, esse veram, cæteras omnes esse falsas. Ergo, cum finis Institutionis fuerit, vita æterna, (nam de hoc nemo mortalis dubitat) inuestigandum est, An Christianis suis Institutor, omnia necessaria concesserit ad æternam Salutem, vel non? & si non, An quia noluerit, an verò quia non potuerit? Christum Christianis suis necessaria concedere potuisse statuo; est enim Deus Omnipotens & infinitus. Addo & concedere voluisse, qui summè esset alias imprudens, si posset & tamen nollet necessaria concedere. Addo & dedisse; hæc enim consequentia [Potui: Volui: ergo feci] *iudico infallibilem esse, qui enim finem intendit, omnia adhibet necessaria, vt assequatur illum, nisi imprudens aut stupidus sit, quod de Christo Domino dici non potest. Tunc sic. Concessit Christianis à se Institutis Christus necessaria ad salutem. At inter alia necessaria est infallibilis & certa cognitio earum rerum, quæ requiruntur necessitate medij (ideò enim de medij necessitate esse dicuntur, quod eis omissis, etiamsi ex ignorantia insuperabili omittantur, tunc habebitur æterna vita, cum finis non positis medijs.) Ergo Reipublicæ à se institutæ Christus concessit aliquem certum & infallibilem modum assequendi Veritatem, saltem in controuersiis, quæ de illis disputant, quæ de necessitate medij esse necessaria dicuntur. At eiusmodi certus & infallibilis inueniendæ Veritatis modus, nec apud Lutheranos, nec apud Caluinianos, nec apud vllos alios Acatholicos est: atqui est apud solos Catholicos seu Pontificios: Ergo sola Pontificiorum Ecclesia illa est, quam Mundi Saluator instituit.*

Qualis hæc consequentia sit potui, volui: ergo feci? Quid sit rem esse de necessitate medij.

De rebus necessitate medij requisitis, & de earũdem notitia.

ccxi.

De his quæ requisita sũt de necessitate præcepti.

SEmel demonstrato Ecclesiam seu Rempublicam institutam à Christo, in essentialibus & substantialibus errare non posse; hoc est habere priuilegium ab Institutore concessum, vi cuius in notitiâ rerum, quæ necessariæ sunt de necessitate medij errare non possit facili negotio, ad ea quæ sunt de necessitate præcepti & ad ea quæ sunt accidentalia, posset consequentia diduci, partim asserens & partim negans: sed quia hæc ipsa diductio minus est necessaria, & maiore molimine pertractari deberet, ab ea impræsentiarum supersedeo. Veritatemque Romanæ Ecclesiæ ab aliis motiuis confirmo.

CONFIRMATIO II.

CCXII. An Ecclesia vera errare possit?

Rationis præcedentis inuersio.

Arguebam sic. (Ecclesia vera in Articulis substantialibus Fidei errare non potest: At Ecclesia Romana est vera; Lutherana & Caluiniana non sunt vera: Illa igitur in substantialibus articulis errare non potest, istæ possunt.) Hanc eandem rationem verto, & ad alium modum & figuram. reduco. Sic discurro : (Religio vera in articulis substantialibus Fidei errare non potest : At Religio Lutherana (& idem de Caluiniana & cæteris Acatholicis dixero) errare potest : imò solet. Ergo non est Religio vera) Minorem probant omnia Lutheri scripta, quæ multa & varia sunt, in quibus nullus est articulus Fidei, qui non asseratur, nullus qui non negetur, aut expressè & implicitè. Minorem firmat ipsa Augustana Confessio toties mutata (hoc est versa, conuersa, inuersa.) Minorem ipsemet Ioannis Caluini Institutiones, quæ sæpè prodierunt alteratæ. Eandem confirmat quorumcumque Theologorum Hæreticorum aut etiam Ciuitatum collatio, in singulis enim angulis diuersimodè creditur; & Libri singuli diuersam (imò aduersam) complectuntur doctrinam.

Errorē varietas & inconstantia monstrant.

CCXIII. Contradictiones Lutheri.

Qvi omnes velit Lutheri contradictiones legere vel colligere, deberet eius omnia rescribere; vix enim quidpiam ab eo assertum, quod non etiam ab ipso negatum. Multas contradictiones & mendacia collegit P. Bonauentura Hocquardus, Ordinis Minorum strictioris obseruantiæ Reformatorum, in erudito illo Opere, quod *Lutheranorum & Caluinistarum perspectiuum* inscribitur : Articulo enim vigesimotertio istum præficit Titulum, *Contradictiones à Martino Luthero Lutheranorum Propheta, Euangelista, Coryphæo, in diuersis rebus etiam maximis Fidei commissa.* Illasque expendit à pag. 374. ad 934. nimirum per paginas 560. quæ ad librum complendum sufficerent. Caluinistarum contradictiones & inconsequentias dilucidat & enumerat Henricus Fitz Simon, toto illo libro, qui inscribitur *Britannomachia Ministrorum in plerisque & Fidei Fundamentis & Fidei Articulis dissidentium :* etiam ego alibi: etiam alij doctissimè & eruditissimè. Hanc ob rem nolo hic multum hærere sed supponere esse hoc tam euidens, vt à Lutheranis nec possit, nec debeat negari.

Perspectiuū Hocquardi.

Contradictiones Caluini.

Hērici Fitz Britānomachia.

SEXTA RATIO.

CCXIV. Quænam sit Patrum & sanctorum Religio.

An inter Hæreticos sint sancti?

IN vera Religione sunt sancti: itavt Vita Sanctitas & Religionis Veritas videantur adæquatè conuerti; illa enim & sola Religio, quæ habet sanctos, est vera: & illa vnica & sola, quæ est vera, sanctos habet. At omnes illos veteres, quos colunt Heterodoxi, sunt Romani, & in suis nouis Sectis nullum habent, qui sit, fueritvè conuersationis inculpabilis. Ergo Religio Romana vnica & sola, vera est: & cætera mendaces & falsa.

CCXV. Sancti qui ab Hæreticis citantur sunt Romani.

LVtherus & Melancthon Gelasium, Pium, & Gregorium Summos Pontifices, Chrysostomum, Irenæum, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum in Augustanâ Confessione producunt, licet immerito; & eorum testimoniis totam suam doctrinam roborare conantur, Caluinus tametsi multos alios alleget, solo Augustini testimonio contentus est. At isti omnes sub Ecclesiâ Romanâ militarunt. Ergo Hæretici, cùm viros sanctos & Illustres quærūt, non nisi ad Romanam Religionem recurrūt Et lib. de votis Monachorum [habetur tom. 2. Lat. fol. 480. b.] Bernardum, Franciscum. Bonauenturam, & alios *sanctos* nuncupat. Videamus igitur quos qualesque Sanctos habeant Sectæ Acatholicæ.

CCXVI. Quis & qualis fuerit Mart. Lutherus?

Incipio à Martino Luthero. Religiosus fuit, & Apostata; duxit in Vxorem Catharinam Boram, Monialem: perditissimè vixit, & in ebrietate mortuus est Erasmus in Epistolâ ad Godenium, eum sceleratissimum fuisse, ex eius scriptis collegit. Nos ob oculos ponimus hæc paucula.

Eius vxor sacrilega.

Eius vita scelesta.

Eius Genius fuit ebriosus & vorax.

Colloq Francofurt. 1571. fol. 445. suum genium & mores depingit. *Nihil singulare, ait, in vita mea eminet. Possum iocari, potare, frontem exporrigere, ridere: sumque commodus & facetus conuiuator: cumque vnum bira aut ceruisia cantharum teneo, statim dolium ipsum totum concupisco sæpiúsque benè bonum haustum facio in Dei gloriam. Pro eo itaque quod priùs macerabā corpus meum, mox cum mortuus & in capulo positus fuero Vermibus ventricosum beneque crassum Doctorem escam dabo.* Et vsque adeò genio & inertiæ indulsit, vt in Colloq. Isleb. de Fanaticis dixerit; *Ego non ita sum affectus Papæ, vt eius causa meum otium, cibum, potum & recreationem velim corrumpere :* imò neque Christi vt causâ illud velit; ait enim. *Si cælum apertum viderem, idque culmo stramineo de terra sublato mereri possem, culmum nequaquam vellem tollere.* O summam Germani Euangelistæ deuotionem! Et quò tandem tota ista doctrina protendit? Ille, *Voramus ad mortem*, ait, *potamus ad egestatem, & ad infernum dormimus*, [parcant modesti oculi & aures] *vissimus*, addit (fortè *mingimus*) *pedimus cacamus, denique ad mortem.* Vide Colloq Isleb. de Fanaticis fol. 356. §. 2. & de creatione fol. 59. §. 5. & de mundo fol. 70. §. 5 & Postilla Dom. 9.

Ignauus.

Rei diuinæ cōtemptor.

Immunda vita & calamo.

post Trinit. fol. 124. Quod si adhuc mirabiliora legere placeat, recognosce, Breuiss. annot. in cap 15. Mar. tom. 5. Lat. Vvittenb. ibi enim ait, *Omnis sanctitas consistit in cacando & mingendo.*

ccxvii. Generaliora hæc sunt; sed quæ sufficiunt vt hominis impietatem noscamus. Veniamus ad specialiora. Quanti ipse totam primam tabulam fecerit, constat ex formulâ missæ: tom. 2. Germ. fol. 214. & tom. 3. fol. 55. & 274. vbi ait, *Eleuationem Hostiæ esse idololatriam & hanc se permisisse, eo tantum fine, vt Carolostadium vexaret*: & vt vides errat in Fide, & contra dictamen & conscientiam procedit, vt vel sic torquere possit corriualem. Et apud Henricum Fitz ait, *Doctori Staupitio sæpè confessus sum, non de mulierosis, sed verò atrocia & solida facinora*: & hinc constat quanti fecerit secundam tabulam. Si enim opinione Lutheri mulierosa peccata non sunt atrocia & solida; & tamen ille, se atrocia & solida commisisse fatetur: quæ sint & qualia ista peccata, à se commissa, quæ solida, quæ atrocia nominat: piis Lectoribus quærendi, suspicandi, aut etiam opinandi occasionē & licentiā reliquit.

Contrà dictamen agit.

Atrocia peccata commisit.

Hæc est Lutheri pietas & sanctitas; & quia agens intendit sibi assimilare passum, hanc eandem, in suos magno concionum & librorum apparatu & molimine inspirat. tom. 2. Latin. Vvitt. fol. 74. §. 4. docet *vnicum esse peccatum, solam videlicet infidelitatem: eundem qui credit, peccare non posse*: & sui oblitus, suadet *vt sint peccatores & peccent fortiter*. Ibidem in Colloq. de peccat edit. Isleb. fol. 130. b. vrget, *vt blasphemias, parricidia, Dei contemptum, adulteria, &c. confidenter committant.* Et tom 4. Germ. Vvitt. fol. 305. §. 5. existimat, *eos esse germanos, & veros sanctos, qui fortibus & atrocibus peccatis obnoxij*: & vt vno ictu omnia tollat peccata, tom. 1. Germ. Vvitt. com. in c. 5. ad Gal. fol. 273. & tom 5. Germ. Vvitt. fol. 112. & in colloq. Isleb. de Fanat. fol. 369. *Nos prorsus*, inquit, *nec debemus nec volumus pati vel vnicam Moysis legem aut vnicū præceptum ceruicibus nostris imponi.* Et iterum: *Ita omninò manifestum est, Iudæis tantum, non nobis data esse decem Præcepta*: Et tandem: *Tollantur de medio decem Præcepta Dei, & cessabunt omnes hæreses, nam decem Præcepta sunt fons, ex quo velut ex scaturigine hæreses omnes emanant*: &c. & tom. 1. Epist edit. Ienæ fol. 345. in eundem scopum mirabiliter dialecticatur. *Si vera est gratia*, ait, *verum non fictum peccatum ferto: cum Deus nō faciat saluos fictos peccatores*: ergo fortiter peccandū est, vt veri peccatores simus.

Omnia peccata, si excipias infidelitatem negat.

Tollit Decalogum.

ccxviii. Obedierunt tam benè Prædicantes huic legi, vt apud omnes exosi & infames euaserint, & vt illos excuset Lutherus ad necessitatem recurrit: in Postillâ Eccles. Dominic. 4. & 26. post Trinit. & in cap. 46. Genes. *Bene habet*, inquit. *Cape, furare, rape, quod lubet. Veniet tempus cum vice versa præda tua aliis prædonibus præda erit.* Consonat sibi aliis in locis. Inquit alibi; *Tametsi pessimo sanè loco sint res nostræ, cum omninò Prædicantes furari cogamur, nihilominus alacriter in nomine Domini furari possumus. Omnino enim vrbani ciues & agricolæ, cum quid nobis dant, se veluti furibus & prædonibus illud dare persuasum habent.* & alibi. *Breui rursum eò rem redire oportebit, vt probi sinceri ac fideles Prædicantes cœlibem vitam ducant, & alienis vxoribus ac filiabus vtantur; quæ cùm erga ipsos benè affectæ fuerint, etiam mariti ac Patres eos diligere cogentur.* Ita ille tom. 2. Germ. Vvitt. ad cap. 13. Genes. fol. 215. §. 3. Et in Colloq. Isleb. de Prædicantibus fol. 235. § 4. Vide Britan. lib. 2. cap 2. num. 5. & Henricum Fitz In Britannomachiæ lib. 3. cap. 5. par. 10. pag. 342. Ecce his duobus locis Lutherus furtum & adulterium suadet, excusatque æque impia ac ridicula fundamenta ponendo. Videtur voluisse ethnicismum à Græcis transferre ad Germanos, nam in Gentilium libris interdum legimus *fures ab ingenio laudari*: & Aristoteles inter alia falsa & absurda loco axiomatis haberi voluit *Bonum esse adulterari cum vxore Tyranni tempore belli.* Quod ipsum inter Philosophica posuit, exposuitque Monfortius pag. 49.

Furta & adulteria præcipit & permittit.

ccxix. Hæc de Luthero & Lutheranis breuiter dixisse sufficiat: aliquid de Caluino & discipulis eius dicamus.

Fuit Presbyter Nouiodunensis: captus conuictusque de infando crimine; fuerat adiudicandus igni, ni interpositus fuisset imprudens Amicorum fauor. Leniuntur Iudices, & sententiā mitiore signatur lilio Gallico, & Ciuitate pellitur. Si dubites, lege Cochlæum, aliosuè, qui Hæresiarchæ huius miserabilem vitam mortemque literis commendarunt. *Absit*, ait Beza, *vt Caluinum inter sanctos referam*: eundem alij adscribunt perditissimis: & mirùm esset tam multa & execrabilia falsò dici, voluisseque Deum, Mundum reformari & institui ab homine liliato & nefario.

Ioānes Caluinus Sodomita: publica sententia damnatus & liliatus.

ccxx. Svb Hæresiarchis istis multi Prædicantes perierunt; quorum sceleratissimam conuersationem noscunt ipsi Acatholici, apud quos sunt execrabiles & intolerabiles.

An Caluiniani Atheistæ sint?

Vvhitgiftus in sua Defens. à pag. 31. ad 15. & clariùs pag. 277. *Ecclesia nostra plena est Atheistis.*

Vvhitgift.

Parkes in Epist. dedic. Apol. *Hæ contentiones nostræ* (licet Barlous & Episcoporum fautores, omnia inter nos pacata esse dicant, & nobis persuadere conentur. *Non minima sunt ad Atheismum præparationes.*

Parkes.

Eduinus Sandes in Relat. num. 45. & iuxtà editionem anni 1505. *Nostræ lites ad Atheismum augendum domi, & Mahumetismum foris vehementer faciunt.*

Sandes.

Couellus in modesto & rationabili examine pag. 179. iuxta editionem Londinensem anni 1604. *Quæcumque irrepserunt profanationes in Ecclesiam nostram; quæcumque Sabbati violationes, quæcumque irreuerentia contrà diuinas sine concionibus preces; breuiter Atheismus & Hypocrisis in omnibus Ordinibus huius Regni Puritanorum impio despectui, Libri publicarum precum accepta referantur.*

Couellus.

ccxxi. Kingus Londinensis Episcopus super Ionam sect. 32. pag. 442. *Tam sumus nos peregrini operibus & fructibus pœnitentiæ, vt quid significet pœnitētia vix intelligamus. Adeóque procul abest, vt veri simus Israelitæ cum Natanaële, aut ex parte Christiani cum Agrippa, vt potius conuincamur esse perfecti Athei. Et quod Tullius inter naturæ portenta retulit, in quadam regione*

Kingus. Qualis sit Reformatorum pietas & sanctitas.

regione ex siccitate cœnum, & ex pluuia puluerem suscitari, in nos verò quadrat, apud quos abundantia gratiæ peperit abundantiam peccati. Et sicut aliqui ex lege arripuerunt occasionem maioris nequitia, sic iniquitas nostra nunquam fuisset adeò luxuriosa, nisi ex Euangelij exuberantia.

*Barlous. Barlous conc. 21. Sept. 1606. *Religio in Anglia ab annis multis conuersa in stati∫simum, breui transibit in Atheismum.*

Ieffrius quale Londinum? Richardus Ieffrius in Concione habitâ Lôdini 7. Octob. Anno 1604. *Liberè eloqui possum, quòd manifestè vidi in meis itineribus, & adnotaui ex quibusdam discursibus; Nunquam in Belgio maiorem ebrietatem, in Italia maiorem Luxuriam, in Iudæa maiorem hypocrisim, in Turcia maiorem impietatem, in Tartaria maiorem iniquitatem, quam in Anglia generaliter speciatim verè Londini esse in vsu.*

ccxxii. Tale est Londinum afferente Richardo, at vix est vmbra Geneuæ, de quâ occini soler hoc Distichum.

Qualis Geneua? *Furum & Latronum atque impostorum & nebulonum.*
Natura hic posuit, quidquid vbique fuit.

Castalio. Sic vulgus: cui apud Bezam in libro quem Sicophantem inscripsit, adstipulatur Castalio dicens: [*Vocant Geneuam* Ciuitatem Sanctam, *Conuenticulum vero suum* Ierosolymam: *at nos dicimus*, O Babylon, Babylon: ô Ægypte: ô Sacrificuli Ægyptij, & Babylonici Incantatores.]

Caluinus. Caluinus de scandalis [iuxta edit. Gall. anni 1560. in quatern. K. 1. a. b. & iuxta editionem Latin. pag 63. 66. 118. 127. 128.] aduersus Geneuẽsium Administros hæc haber. *Quidam miri sunt ad captandum artifices. Humaniter excepti spoliatis hospitibus, fuga dilabuntur. Alij ancillas ad flagitium pelliciunt; ipsasque sine scrupulo coniuges sollicitant. Alij mutuò petunt quantum valeat, quod nunquam reddituri sunt. Alij deposita sibi vsurpant: &c. ipsimet Pastores, turpissima sunt nequitia, vel malorum aliorum exempla, &c. Et tales scilicet in contemptu esse apud plebem, aut etiam ludibrij causa digito demonstrari queruntur. Ego verò potiùs miror* [N. B.] *vulgi patientiam, quod non eos luto & stercoribus mulieres & pueri operiant.*

Omnes prædicantes sũt vafri. In varias classes distribuuntur.

ccxxiii. Et vt aliquem nominatim notemus, producam Authorem Anonymum in extracto Responsionis ad Edictum, qui ait; *Agit de Domini VValterij Raleighi schola Atheismi: vt etiam de Mago eiusdem Institutore: & de diligentia in infatuandis iunioribus Aulicis ibidem impensa: in qua schola Moyses, & Christus Dominus cum veteri nouoque testamento habentur ludibrio, docenturque inter reliqua Discipuli inuersè Deum pronunciare* [nimirum faciendo ex God. *Deo* Dog. *Canem.*] Fuit VValterus captus; & in turrim Londinensem inuectus, vbi, quia vexatio intellectum immutat, ex Atheismo formali ad virtutem (hoc est, ad Caluinismum) rediit teste Henrico Fitz in Britannom. lib. 1. cap. 12. pag. 114.

Rlaeighus Atheus.

God Deus Dog Canis.

Atheismus virtualis.

sed reponet aliquis Heterodoxus, etiam apud nos sceleratos homines reperiri, & apud Euãgelicos & Reformatos multos Sanctos. Cum lachrymis concedo illud prius & nego rotundè hoc posterius. Non arguebam sic: *Religio vera illa est, quæ nullos improbos habet: Romana nullos improbos habet: ergo Romana est vera.* Non inquam arguebam hoc modo: Collegium enim Apostolicum, etiam viuente Christo, Iudam habuit. Sed insto omninò: *Religio mala certè est, quæ nullum sanctum habet: Lutherana, Caluiniana, &c. nullum sanctum habent: ergo istæ Religiones sunt malæ.*

An apud Heterodoxos sint sancti.

Quid sancti nomine intelligendũ? Et nomine *Sancti* illum intelligo, qui fuerit non iam in aliquâ virtute morali clarus; sed in omni; qui fuerit inculpabilis vitæ, & similis Augustino, Bernardo, Francisco, Bonauenturæ, & aliis, qui Pontificij fuerunt, & ab ipsomet Luthero & aliis Hæreticis vocãtur *sancti.* Postulamus nobis designari vel vnum qui vitæ sanctitate [aut etiam miraculis & reuelationibus] fuerit illustris, & tamen vixerit extra Ecclesiam Romanam, & ostendimos duo; alterum eos omnes, qui apud Heterodoxos coluntur, esse nostros; alterum apud ipsos reperiri nonpaucos modestos pacificosque; Sanctum verò & inculpabilis conuersationis: nullum; nullum. Et quod mirabilius omnino est eorundem Patriarchas, Martinum Lutherum & Ioannem Caluinum, fuisse homines perditissimæ vitæ, nec dignos qui discipulos habeant. Quod ipsum fatentur, quotquot ab vtroque seducti, nolunt enim *Lutherani* aut *Caluiniani* dici, nam pudet illos talis nominis. Consentiunt ipsimet prædicantes & inter ipsos ille qui ante annos pauculos in Palatinatu ab Illustrissimo D. Comite de Rebolledo, Gubernatore Comitatûs, rogatus, *An Lutherum Caluinumque esset admissurus, si in Mundum reduces, illi vellent adhærere aut conniuere*; sincerè respondit coram me, eiusmodi Pacis publicæ perturbatores repulsurum, seque Lutheranum nec Caluinianum, sed Christianum putum & reformatum esse, ac ideò nec Lutherum nec Caluinum curare.

Quæstio à Rebolledo prædicanti proposita.

SEPTIMA RATIO.

ccxxiv. Quænam sit Religio quæ veris miraculis claret?

MIRACVLA, *si vera sint, à solo Deo possunt fieri: ea enim quæ à natura, sed rarius fiunt, & ea quæ ab Angelis & Dæmonibus possunt, non vocantur vera miracula. Cum igitur Deus non possit mentiri, non poterit Deus falsam doctrinam miraculis confirmare. Ergo solum in Religione vera, vera reperiuntur miracula. Atqui apud Lutheranos, Caluinianos, &c. cessant miracula vt ipsimet confitentur: apud Pontificios non cessant: Ergo isti proculdubio sunt in Ecclesia & Religione vera, illi in falsa.*

Quæ sint vera miracula?

An hodie cessent?

ccxxv. Plerique Hæretici dicunt se insistere Augustini doctrinæ.

LAudant Augustinum Hæretici, sanctissimum doctissimumque, Illum solum Ducem habere volunt, & cæteros Patres reiiciunt. Ergo stent vel semel consequentiæ doctrinæ, & S. Augustinum sequantur. Sic arguo. [Septima hæc Ratio secundum Augustinum est euidens & demonstratiua, & cui solus contumax resistere possit; Vir sincerus & prudens date manus & cedere debeat. At vos vultis sequi Augustinum; ergo sicut ille, sic etiam vos de huius rationis efficaciâ, iudicare debetis.] Probo maiorem producendo vnam aut alteram periodum ex Augustino de vtilit. cred. cap. 17. inquit, *Culmen authoritatis obtinuisse Ecclesiam hæreticis miraculorum maiestate damnatis.* Et iterum de sign. Eccl. contr. Epist. fund. cap. 4. ait: *Omittens sinceram sapientiam, quam in Ecclesia esse Catholica non creditis multa sunt alia, quæ in eius gremio* [*N. B.*] *me iustissimè tenent. Tenet consensio Populorum atque gentium* [hodiè autem inter Sectarios nulla datur consensio] *tenet Authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, vetustate firmata* [& tamen hodiè cessant miracula apud Heterodoxos, quæ apud nos frequētissima sunt. Spes illorum in præsumptionem transit. Exanthotatur Charitas, & iustificatio peccatoris soli Fidei asscribitur Et tandem eorundem Religio non vetustate (concepta est enim anno 1517. nata anno 1530.) sed merâ nouitate firmatur] *tenet ab ipsa*, &c.

Apud Hæreticos quot capita tot sunt sententiæ.

Miracula.

Richardus de S. Victore; & ipse pius & Pontificius, Deum generosè alloquitur, & ait: *Domine, si error est* (nempe id, quod credimus) *à te decepti sumus: nam ista in nobis tantis signis & prodigiis confirmata sunt, & talibus, quæ non nisi per te fieri possunt.* Ita de Trinitate lib. 1. cap. 2. [Vide I. Lipsium in Virgine Aspricollens. cap. 2. pag. 5.

Dicunt Hæretici apud se esse supremum Tribunal, quoniam apud ipsos & sacra scriptura, quæ est regula omnium veritatum, & quia multi sunt, qui loquuntur hoc modo, sit

OCTAVA RATIO.

ccxxvi. De librorū Canonicorū distinctione & discretione.

Quis possit declarare, an iste ille liber sit sacer, & à Deo reuelatus?

VEL datur in orbe Christiano authoritas & infallibilis censura, quæ discernat Libros Canonicos à non Canonicis: vel non: si non datur, nulla datur Religio, quæ sit certa, & per Consequens non datur Fides diuina, quæ enim incerta Fides est, Catholica & diuina non est. Vel dicito, quam certitudinem ego habere potero, si duos libros habeam, & nesciam, an vtrumque an neutrum, an alterutrum Deus dictauerit? Ergo ante omnia debet statui Librorum reuelatorum Canon, Sed vnde ille statuetur? Ex Ecclesia definitione, si stemus doctrinæ Augustini tom. 6. contra Epist. fund. cap. 5. dicentis: (Ego Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas:) & si stemus nouæ sectariorum doctrinæ, ex ipsamet sacra scriptura. Sed malè hinc (Quoniam si nihil credendum est, nisi quod in sacra scriptura est, nihil omninò credendum, quod in sacra scriptura est: quia non debebit credi hos libros quibus vtimur, esse sacram scripturam, quoniam eos esse sacram scripturam non est in sacra scriptura. Quam ob rem, si non debet credi hos libros esse Sacram Paginam, nec credi debebunt, quæ continentur istis libris.) Si cui contradicere placeat, det quæso sacræ scripturæ testimonium indubitatum, in quo dicatur, quinque libros Moyseos, quibus nos vtimur, & non fortassis alios quibus non vtimur, esse sacram scripturam.

Argumentū à Contradictorio.

Monstrum Dialecticū, at legitimè natum.

Tunc sic. In Religione Catholica & vera datur infallibilis authoritas distinguendi Libros Canonicos à Non Canonicis: At hæc authoritas non est in sacra scriptura vt ostendimus. Ergo neque apud Lutheranos, Caluinianos, &c. qui nihil admittunt, quod non sit in sacra scriptura. Ergo hæc authoritas est in Religione Romana tantummodò: nam exclusa Lutherana, Caluiniana, &c. sola remanet; & quæstionem, quæ examinat, An hic vel ille liber sit Canonicus? Concilio generali, hoc est, toti Ecclesiæ committit. ccxxvii.

De Iure Apocrypho.

Debet esse in Republica modus cognoscendi veras leges, & modus distinguendi istas à falsis.

Vel dicito, An-non esset imprudentia summæ arguendus, & accusandus Iustinianus, aut alius Legislator quicunque qui talem Rempublicam instituisset, in qua non esset modus certus & politicè infallibilis leges veras à legibus adulterinis & fictis discernendi. At hodie quæritur, quot & quinam sint libri Iuris Diuini. Ergo vel Respublica Christiana habet modum certum & diuinitùs infallibilem hanc controuersiam decidendi; vel fuit imprudentissimus Christus. Non hoc, nisi blasphemus esse velis: ergo Reipublicæ à Christo institutæ concedendum Tribunal est, in quo certitudine diuinitùs infallibili decidatur: Quinam Libri à Deo dictati sint, & qui non sint? Atqui hoc Tribunal non penes Lutheranos, non penes Caluinistas &c. sed penes Romanos solum est: ergo vnica Ecclesia Romana est Respublica, quam Christus condidit.

ccxxviii. SI semel vnicuique liceat, libros quos velit admittere, & quos velit è Canone sacrorum proscribere, tota tollitur de medio Religio, & qui dubitet, legat sequentia.

Lutherus in 1. præf. Noui testam. & tom. 1. nouor. oper. edit. Lisp. anno 1603. & in serm. de

An dentur quatuor Euangelia.

de Pharisæo & Public. ibid. *Abolenda est falsa illa opinio, quod sint quatuor Euangelia Nam Euangelium Ioannis est vnicum, pulchrum, verum, ac principale Euangelium, aliis tribus longè anteponendum*, & ibidem: *S. Ioannis Euangelium & prima Epistolarum; Epistola S. Pauli, imprimisque Romanis, Galatis, & Ephesiis scripta, tum prior S. Petri Epistola; eiusmodi sunt libri, qui tibi Christum intente velut digito demonstrent, omniaque te doceant, quæ scitu sunt necessaria.* Sed cur cæteros libros Canonicos reiicit? quia in cæteris clariùs eius errores condemnantur; nam & hos fuisset reiecturus, si in ipsis aliquid præuidisset suæ prætensæ Religioni aduersarium. Anteponit cæteris Ioannem, & vt ait, *quia parum ille de operibus Christi scribis*: admittit & libros nonnullos, & vt ait, *quia in ipsis non multum audis de operibus Christi*. Et quis Luthero dedit constituendi Canonem, authoritatem? Respondet in Apoc. editionib. prior Bibl. *Meus quidem Spiritus in eo acquiescere non potest. Quisquis verò reliquorum Scripturas has tanti faciat, quanti, cuique spiritus suus dictabit.* Hæc Lutherus; & quia abyssus abyssum inuocat, Bucerus apud Sanderum de Schism. Anglic. lib. 2. pag 272. *Si quidquid Euangelistæ tradiderunt, verum habeatur, Christus verè & realiter est in Sacramento. Sed vtrum teneamur absolutè credere, quidquid ab ipsis est traditum, verum sit an secus, Iudex esse uolo.* Si non in omnibus sed aliquibus solummodò credendum est Euangelistis, in quibus quæso? & cur non in omnibus? Lutherus in Colloq. Isleb de tentationibus, fol. 286. *Apostoli etiam ipsi peccatores fuere, & insignes magnique nebulones, nempè Paulus. Petrus quoque Christum negauit quod erat facinus hominis improbi* Vvilletus in Medit. super Psalm. 122. pag. 91. de Hokero & Couello hæc scribit *aiunt inter alia Christum originaliter non esse Deum, Scripturas non esse media quoad Deum, omnium quæ vtiliter creduntur. Scripturas solas non sufficere ad æternam felicitatem. Verbo Dei non constare, quod sit Verbum Dei; Voluntatem naturaliter quodcunque sibi obiectum sine superna gratia appetere vel respuere posse, & consequenter sine gratia opera moraliter bona naturaliter edere, quæ Deo sint grata, &c.* & quidem de Verbo Dei non constat, apud Heterodoxos, quod sit verbum Dei; adeóque tota eorumdem Religio ab aëre pendet. At apud Catholicos constat de verbo Dei, illi n. Euangelio credimus, quod esse dictatum à Deo pronunciat supremi Tribunalis authoritas.

Cur aliquos libros Lutherus ex Canone expungi voluerit.

Nota bene istam conditionalem. An Euangelium sit de Fide?

Quales apud Lutherum Christi Apostoli.

An Christus sit Deus?

Inuento diuinorum Librorum Canone, cclxxix.
adhuc quæritur, quo sensu debeant intelligi, aut non debeant. Sed quis erit Iudex & Doctor? An ne vnusquisque Prædicans in vico suo? In Sermone de Hierusalem negat Lutherus: *Neque vides* ait *durissimam plagam Dei, quæ nos punit, per innumeros falsos fratres & sectas, quas nobis vndequaque immittit? qui tam securè predicant; per inde ac si Spiritum sanctum penitus deuorauerint. Et quos velut omnium optimos existimauimus, illi nunc homines vsqueadeò dubios reddunt, vt penè ignorent omnino quid facere vel omittere debeant* Nam, addit tom. 1. German. Vvitt. fol. 114. comm. ad cap. 3. Gal. *Predicantes eo omnem operam conferunt, vt omnia argumenta contra ipsos allata illudant, Scripturarum loca commentitiis suis expositionibus adulterent.* Ergo semel concesso textum aliquem esse Canonicum, adhuc possunt occurrere duæ expositiones aduersæ, quarum altera verax, & altera commentitia sit. Sed quis certò & infallibiliter commentitiam à veraci distinguet? prædicantes? *Nec rationibus conuincuntur, quia non intelligunt: Nec authoritatibus corriguntur, quia non recipiunt; nec suasionibus flectuntur, quia subuersi sunt;* inquit Bernardus serm. 56. In Cantica. Quis ergo? Sacra Pagina? Minimè; Eius enim est semper idem tenor, & nisi illuminaremur ab Ecclesia assequi veram intelligentiam non possemus, Sit igitur

In sexto diuino certissimè, incertæ expositiones solet esse

Es apud Prædicantes præcipuè.

NONA RATIO.

cclxxx. OMNIA *aut ferè, quæ hodiè in Sacramentorum materia dicunt Hæretici, potuerunt esse vera de potentia absoluta, & tamen falsa sunt: Deus enim, qui septem Sacramenta instituit, potuit pauciora, & talia qualia Lutherus aut Caluinus protrudunt. Addunt Hæretici, omnia aut ferè, quæ à Romanis dicuntur esse possibilia: Deus enim qui duo vel tria Sacramenta constituit, plura potuit. Ergo tota nostra disputatio Quæstionem de facto concernit. Pono in exemplum ista verba.* [Hoc est corpus meum] *potuit tale Sacramentum instituere Deus, in quo panis in corpus Christi moraliter virtualiter significatiuè, aut aliter conuerteretur: potuit tale in quo esset physica & realis conuersio: etsi fecisset alterutrum, potuisset adhuc, vt hoc demus aduersariis, forma Sacramentalis constare eisdem verbis. Ergo hæc positio* [Hoc est corpus meum] *si staremus prima hypothesi, deberet metaphoricè intelligi: si secunda, realiter & historicè. Ergo manentibus iisdem omninò verbis, mutaretur sensus & suppositio: ergo ex verbis non potest colligi, vtro modo Christus Sacramentum Altaris instituerit: ergo errant omninò Heterodoxi cum supponunt nihil debere credi, quod est in Sacra pagina; & addunt consecrationis verba intelligenda metaphoricè: Errant inquam omninò: quia illa debere aut non debere sic intelligi, non est in Diuina scriptura, ergo recurrendum est ad authoritatem supremi Tribunalis, quod doceat, an illa historicè, an verò metaphoricè debeant intelligi.*

Deus potuit alia & aliter sacramenta instituere.

Multa quæ docent Hæretici sunt possibilia falsa tamen

Negat

ccxxxI.

Priuatus biblistarum Spiritus.

NEgat hanc vltimam consequentiam Hæreticus, & ad Spiritum priuatum recurrit : & dupliciter errat, primò quia non potest soluere hunc sillogismum. *Nihil credendum aut tenendum, quod in sacra Scriptura non sit : At priuatum singulorum spiritum esse controuersiarum Iudicem non est in sacra Scriptura : hoc ergo non est credendum nec tenendum.* Secundò : quia paradoxus & ridiculus est, cùm sublimium mysteriorum intelligentiam vnius anûs dictamini & censuræ subiicit. *Confirmatur.* Veritas semper eadem est ; & Spiritus sanctus, cùm sit Prima Veritas, contradicere sibi non potest. At Spiritus priuatus sibi quotidie contradicit : Non est ergo Spiritus Sanctus. Probatur minor primò ; quia non dabuntur duo Hæretici, qui eodem modo Fidei mysteria intelligant. Secundò, quia non assignabitur vnus, qui totâ vitâ eodem modo crediderit. Zuuinglius, quæ hoc anno scripsit, altero refutauit : Lutherus eadem asseruit & negauit : confessio Augustana pluries mutata fuit : Angli, Scoti & alij multi ; quæ licèt ad fidem pertinebant, hodie esse impia & blasphema proclamant. ergo euidens est, summis obnoxium esse erroribus, hunc priuatum spiritum, ac propterea eundem non esse Spiritum sanctum : ergo euidens est Christianos, vt Catholici sint debere ad spiritum Catholicum & communem recurrere ; & veram scripturæ interpretationem haberi debere ab Ecclesia, confirmant hæc omnia sacræ litteræ, 2. Pet. 1. 15. *Hac primum intelligentes, quod omnis Prophetia Scriptura propria* (priuatâ) *interpretatione non fit.* 1. Corinth. 12 19. *Nunquid omnes interpretabuntur.* Omnes Paule, si stemus Luthero & Caluino ; at si stemus doctrinæ tuæ non omnes. Et tandem Ezech. 13. 3. multò clariùs, *Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum,* hoc est, *priuatum.* Quem igitur sequi debuissent ? Catholicum & vniuersalem. Hæc ita clara & certa sunt, vt Lutherus diuersis in locis Ministrorum & Prædicantium suorum Spiritum priuatum irrideat : & meritò : nam & ipsi eodem iure spiritum priuatum Lutheri sermonem de Hierusalem ait, *suos ministros esse falsos fratres, & tamen tam securè prædicare, ac si Spiritum sanctum penitus deuorauerint, & eorundem doctrinam ita esse perplexam & dubiam, aut quid credere ; aut decredere debeant auditores ignorent.* Et Epist ad Antuerp. quæ habetur tom. 2. Gern. Ienens. fol 101. *Tot sunt,* inquit *inter nos Religiones, quot Homines.* [Nota id benè] Nec anitiorum (hoc nomine suos Prædicantes honorat.) *quisquam est tam hebes & vecors qui insomnia propria Capitis & propriam opinionem pro instinctu Spiritus Sancti & seipsum Prophetam haberi nolit.*

ccxxxII.

Priuatus Biblistarum Spiritus non solùm est falsus sed & ridiculus.

Patet igitur hunc priuatum Spiritum tam esse ridiculum & improbabilem, vt seriò defendi non credam ; illo enim admisso erit Regula fidei priuata & prauenta voluntas. Nam vel omnis & quæcunque Anus nulla adhibitâ diligentiâ intelligit assequitúrque verum sacræ Paginæ sensum ; vel requiritur aliqua diligentia. Si nulla debeat dispositio præmitti ; duo sequentur ; alterum, omnem Vetulam esse Theologam & sublimia intelligere ; cùm tamen constet experientiâ, easdem sæpè esse stupidissimas, & ignorantissimas ; alterùm, omnes Vetulas eundem textum, eodem intellectutas modo, quod iterum est contra experientiam. Si requiritur aliqua dispositio, rogo, vnde scias illam debere præmitti ? vnde scias, illâ positâ mentem diuinitus illuminandam ? Nam vel hoc ipsum scis à sacrâ Paginâ vel aliunde. Si aliunde, humanitus scis, falli potes. Si à sacrâ Paginâ vnde scis in primo actu adhibuisse debitam dispositionem. Ergo ibitur in infinitum vel in arenâ debebitis ædificare. Sic discurro. [Pone illuminari à Spiritu sancto omnem & solum hominem, qui orat sicut oportet. Pone Dorotheæ sumpto ientaculo Spiritum priuatum dictate, illuminare hominem cœlitus, qui post ientaculum sensum sacræ Scripturæ examinarit. An ideò esse secura poterit, & Fidei Mysteria interpretari ? Nullo modo Quid si illa sic discurrat. *Qui post ientaculum legit, intelligit : ego post ientaculum lego : ergo intelligo ?* Quid si maiorem dicat veram ; quod sibi in mentem venerit ientaculum ? Implicabitur circulo euidentissimo (& dum petit principium, delirabit ; Ergo de aliis mediis pariformiter philosophabor. quia exemplis iuuor, hoc propono. Maior celeber prædicans asserit. *Opera ad salutem requiri,* & hoc dictante eius Spiritu & Margaretha eius ancilla, secuta suum spiritum reponit, *Non requiri.* Et inquiro, an in vtroque loquatur Spiritus sanctus ? Nam si in vtroque, sibi Spiritus sanctus contradicit. Si in altero : in vtro ? obsecro. Vter igitur alteri consentire debebit, ancillæ herus, an contra ? Stabit fortassis pro ancillâ. Cur ergo in Margarethâ Deus loquitur ? Vterque orauit inquies : at sola Margaretha, vt oportuit. Sed vnde scis quamcunque anum, si oret sicut oportet, infallibiliter illuminandam tantâ luce, vt cuiuscunque textus veram intelligentiam assequatur ? & vt hoc scias ; vnde tu vnde illa scit se orauisse, vt oportet & herum non orauisse ; vt oportet ? Res est euidens ; in quâ esse debes, aut formaliter Hæreticus, aut mente captus ; qui enim cœcus non sit, transglutire non poterit has nugas, quæ *Spiritus priuatus* vocantur.

Hæretici semper petunt principium, & circulo vitioso laborant.

ccxxxIII.

De Authoritate practica & Legislatiua.

EGimus de authoritate speculatiuâ, & Definitiuâ, quâ suam Christus condecorauit Ecclesiam : oportet paucula de practicâ & Imperatiuâ subscribere, vt videamur non totam Ecclesiæ Majestatem in merâ speculatione consistere, sed concessam eidem esse practicam soluendi & ligandi potestatem. Vtraque authoritas & facultas expressis sacræ scripturæ testimoniis dilucidari poterit & præcipuè sponsi affectibus, qui leguntur in Canticis. Vnum concionatorio stylo expono. Fauet, inquam Sponsus Sponsæ lingua & animo, aitque, *Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecùs latet.* Quod sic intelligo. [Pulchra es Sponsa mea ; oculis diuinissimis condecoratis, columbinis, benignis, sinceris, perspicacibus, Lynx es, qui remotissima me reuelante intelligis, Aquila es, quæ sublimissima penetras alis ingenij, quod in obsequium veritatis reuelatæ captiuas. Et hæc dixero de speculatiua specie tuâ & pulchritudine tuâ, præscindens ab illâ, quæ intrinsecùs latet : nimirum à practicâ & imperatiuâ. Hac fruens intende prosperè procede & regna : tibi enim speciali priuilegio concedo,

Cant. 1. de cant. 4. a.

concedo,

concedo, vt quicquid ligaueris in terris, sit in cœlo ligatum, & quicquid folueris in terris, sit etiam solutum in cœlis.] sic inquam Sponsi vocem & sententiam intelligo, & me benè eandem intelligere & interpretari demonstrat.

DECIMA RATIO.

ccxxiv. An sabbatha obseruent hæretici?

De obseruatione Sabbathi & institutione Diei Dominici.

IN Sacra pagina Sabbathi obseruatio præcipitur, & rigore iam graui vt Deo Iudice vltima sententia plexus fuerit, qui ligna colligebat Sabbatho. At hodie multi Sabbathum Christiani obseruant, omnes enim Dominicum diem celebramus, omnes inquam, quoniam Lutherani, Caluinistæ, & cæteri nostræ ætatis Hæretici operantur publicè Sabbatho, & die Dominico à seruilibus ministeriis abstinentes, Diuinis Officiis intersunt. Igitur vel totus Orbis Christianus peccat, impœnitensque in voluntate scelerata sordescit; aut licitè declarauit Ecclesia excidisse iam obligationem obseruandi Sabbathum: & iussit loco illius diem subrogari Dominicum. Ergo est in Ecclesia authoritas Imperatiua & præceptiua. Ergo sicut illi in festorum designatione obedimus, in cæteris præceptis debemus.

ccxxv. Sabbathi solennitas fuit instituta à Deo.

VT hanc ipsam rationem benè intelligas, paucula volo testimonia citare Exod. 31.c. *Videte vt Sabbathum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos, in generationibus vestris vt sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Custodite Sabbathum meum, sanctum est enim vobis: qui polluerit illud morte morietur. Qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui. Sex enim diebus facietis opus, in die septimo Sabbathum est, requies sancta Domino, omnis qui fecerit opus in hac morietur. Custodiant filij Israël Sabbathum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum inter me & filios Israël, signum perpetuum; sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram: & in septimo ab opere cessauit.* Cui testimonio alia potes subscribere, quæ habentur Gen. c.2. Exod. 20.8. Num.28.11. Hierem. 17.21.&c. Hæc lego; hæc relego; & video seuerissimè legem hanc ferri: Et si tantum insistatur literæ, illa verba, *In generationibus suis*, &c. *Pactum sempiternum. Signum perpetuum, &c.* innuere legem fore perpetuam sempiternámque & in qua dispensari non possit. At hodie, nec à Romanis, nec à Lutheranis, nec à Caluinianis, nec ab aliis Sabbathum obseruatur; & hæc cultus omissio non est peccaminosa: ergo iam non obligat illa diuina lex. Sed vnde habet, quod nullum Christianum obstringat? Inde omninò: quod Deus iusserit festa obseruari; at festa determinari ab Ecclesia voluerit, quæ mole sua, sicut alias leges, excidente obligatione obseruandi sabbathum, & manente præcepto Decalogi in genere ob rationes grauissimas, Dominicum & alios dies Festos substituit. Videant igitur hîc, quid velint Lutherani aut etiam Caluiniani reponere: Nam obseruantia Sabbathi obligat, vel non obligat. Si primum [quod tametsi traditione Apostolica coli diem Dominicum fateatur, tenet, Vrsinus in doctrina Christ. pag 775.777. Petrus Martyr. in c.16. Corinth. 1. & loc. com. Angl. Zanchius de Sacr. Script. pagin. 123.124. iuxta editionem anni 1543. Thomas Bellus in Surueij Pag.17.] omnes nos, omnes ipsi delinquimus & cùm errorem nostrum defendimus, Catholicâ, hoc est, vniuersali iniquitate & pertinacia laboramus: si secundum [quod mordicus defendunt VVhitgistus in sua Defens. pag. 89. Fulcus contr. Rhe. Thest. fol 463. Cartvvightus apud citatum VVhitgistum pag.89. VVilletus in synopsi p.431. Bullingerus in Decad. Angl. pag. 140. & quæ maioris est authoritatis, nam è multis Prædicantibus coalescit Geneuensis Ecclesia in prop. & princip. pag. 80.] ergo datur in Ecclesia practica & imperatiua potestas, quâ Deus quæ olim immediatè disposuit, hodie eadem dirigit per suos Vicarios.

Et tamen hodie non obseruatur: imò nec debet, sed cur?

CONFIRMATIO.

ccxxxvi. De discretione ciborum.

Eiusdem est legem abrogare, cuius est constituere.

PRÆCIPITVR in sacra Pagina ciborum aliqualis discretio; quæ tamen hodie non obseruatur, ergo aut dicturi sunt Heterodoxi se quotidie, aut ferè legem hanc Diuinam violare, aut dari etiamnum in Ecclesia potestatem & authoritatem dispensandi in omni præcepto Apostolico. Si dispensandi, etiam ferendi Apostolicas leges: ideò enim dispensare hodie potest & solet Summus Pōtifex, quia eandem hodie habet potestatem & authoritatē quam olim habuit S. Petrus, cuius est in Apostolica dignitate successor.

ccxxxvii. Lex Apostolica.

ET vt confirmatio hæc melius intelligatur, Apostolicam Historiam produco. Actor. cap. 15.d. *Notum est à sæculo Domino opus suum, propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum; sed scribere ad eos, vt abstineant se à contaminationibus simulachrorum & fornicatione & suffocatis & sanguine.* Et mox ponitur, Apostolorum Seniorum & Catholicorum cæterorum epistola, cuius tenor fuit talis. *His qui sunt Antiochiæ, & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gentibus salutem. Quoniam audiuimus, quia quidam ex vobis exeuntes turbauerunt vos verbis, euertentes animas vestras quibus non mandauimus; placuit nobis collectis in*

vnum

vnum (vide quantæ ſit authoritatis & poteſtatis Eccleſia in vnum collecta) *eligere Viros & mittere ad vos, cum Chariſſimis noſtris Barnaba & Paulo, hominibus, qui tradiderunt animas ſuas pro nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Miſimus ergo Iudam & Silam, qui & ipſi vobis verbis referent eadem. Viſum eſt enim Spiritui ſancto, & nobis nihil vltrà imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria, abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum & ſanguine & ſuffocato & fornicatione, à quibus cuſtodientes vos benè agitis. Valete.* Hic vos moror. Præceptum eſt, & latum à Spiritu, ab Apoſtolis, à Senioribus à tota Primitiua Eccleſia. [*Viſum eſt Spiritui ſancto & Nobis.*] & præceptum obligatorium [non dicunt *conſulere*, ſed *imponere*] & de rebus omninò neceſſariis [*hæc neceſſaria*] ergo interdictus eſt eſus Carnium ſuffocatarum & ſanguinis. Sed quis hodie apud vos hanc legem diuinam obſeruát? Nullus omninò: nec tamen ſingulorum omiſſio arguitur temeritatis. Quia hodie non obligat hæc lex. Sed cur hodie non obligat? Quia eadem authoritas, quæ olim fuit in Eccleſia, perennare etiam nunc & ſicut tunc viſum fuit Spiritui Sancto & Eccleſiæ ſanguinem & ſuffocata interdicere, mutatis temporibus & circumſtantiis viſum fuit demum eidem Spiritui Sancto & Eidem Eccleſiæ in priore præcepto diſpenſare, nouumque addere etiam circa ciborum diſcretionem, vi cuius obligamur hodie determinatis diebus abſtinere à carnibus & determinatis ieiunare.

Nota hanc loquendi formulam. Nota vocem illam: Neceſſaria Sanguis & Caro ſuffocata interdicitur.

Et tamen hodie licitè comeditur vtrumque.

Extrema omnia ſunt periculo obnoxia; & vt vidimus vniuerſales Hæreticorum poſitiones multo errore laborant. Duæ ſunt, quæ indigebant examine I. *Omnia quæ ſunt in ſacra Pagina fieri debent.* II. *Quæ non ſunt in ſacra Pagina, fieri non debent.* Priorem eſſe falſam iam vidimus, [multa enim in ſacra Pagina ſunt Eccleſiæ præcepta, in quibus hodie poteſt & ſolet Pontifex diſpenſare: vt probatum eſt & ex negatione prioris ſequitur poſterioris negatio. NOTA. Egimus de religione Sabbathi, & abſtinentia à ſanguine: vtramque in veteri lege reperio: aio vtramque obligationem, ſicut alias mole ſua cecidiſſe superueniente lege gratiæ. Obſeruata fuiſſe ſabbatha ſimul cum Dominicis in primitiua Eccleſia lego, at hanc obſeruantiam fuiſſe ab Apoſtolis præceptam, non lego: ergo fuit potiùs tolerata. At abſtinentia à ſanguine indicta fuit à S. Petro, quia tunc videbatur expedire, & mutatis temporibus, & circumſtantiis à ſucceſſoribus Petri ſublata. Et ſemper manet verum legem de obſeruanda Dominica, & ſanguinem edendi licentiam ab Eccleſia ſtatutam, & tamen admitti ab Hæreticis.

VNDECIMA RATIO.

CCXXXVIII. De Præceptorum Eccleſiaſticorũ mutatione.

ALIQVA ſunt in ſacra Pagina quæ tametſi olim fuerint præcepta, hodie non obligant, propter commutationem & diſpenſationem Eccleſiæ. Ergo in multis eadem à Deo commiſſa eſt authoritas diſpenſandi & commutandi. Atqui eius poſita commutatione id debet fieri, quod loco rei præceptæ ſubrogatur, quod tamen non eſt in Sacra Pagina. Aliquid ergo debet fieri, quod non eſt in ſacra Pagina. Hanc conſequentiam vltimam demonſtrat obſeruantia diei Dominici, quæ recepta eſt à toto orbe Chriſtiano, nec tamen eſt in ſacra Pagina. Hanc eandem conſequentiam Eccleſiæ traditiones perſuadent, nam hodie Euangelici & Reformati (ſic dici volunt) Infantes ſuos baptizant, cùm tamen demonſtrare non poſſint in toto nouo Teſtamento vel vnum infantem baptizatum.

An debeant Infantes baptizari.

CCXXXIX. PORrò in veteri teſtamento multæ erant leges non ſcriptæ, quæ per traditionem conſeruabantur & rigorosè, obſeruabantur. [Legi poterunt, Deut. 32. Eccleſ. 8. &c.] ad nouum venio; & non omnia fuiſſe ſcripta demonſtro. Ioannes cap. 20. *Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.* Et cap. vltimo, *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror Mundum capere poſſe, eos qui ſcribendi ſunt, libros.* Et in Epiſt. 2. cap. 5. *Plura habens ſcribere, nolui per chartam & atramentum; ſpero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui.* Et Paulus 2. ad Theſſ. 2. *Fratres; ſtate & tenete Traditiones, quas accepiſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.*

Debent admitti rationes.

CCXL. Lutherus. Quod ſi hodie aliqui Lutherani traditiones reiiciant, non ſolùm ipſi à Sacra Scriptura, ſed etiam à Luthero recedunt, ipſe enim Epiſt. ad Albertum Brandenburgicum Pruſſiæ Ducem [quæ habetur Tom. 2. Germ. VVitt. fol. 243. b.] ſic ait: *Teſtimonium totius Eccleſiæ Sanctæ, tametſi nihil aliud haberemus ſolum nobis ſufficere deberet ad reiiciendos Fanaticos ſpiritus: nam periculoſum & horrendum eſt, quidquid audire vel credere contra vnanimem teſtificationem & doctrinam totius Sanctæ Eccleſiæ Chriſtianæ, quæ inde ab initio per annos mille quingentos vnanimiter ſeruauit. Qui enim de eo dubitat, quod ab initio ſcienter creditum eſt, idem facit ac ſi Eccleſiam Catholicam non crederet, damnáſque ipſam S. Eccleſiam Chriſtianam tanquam hæreticam, imò & ipſum Chriſtum & Apoſtolos, & Prophetas, qui Articulum Fidei noſtræ;* Credo Sanctam Eccleſiam Chriſtianam [Catholicam *dicere debebat*] *condiderunt.* Hæc ſunt vera; & hac ſubſiſtente doctrina corruit tota doctrina Lutherana.

Quanti debeat fieri vnanimis Eccleſiæ conſenſus.

Luthero addo Caluinum, vt videatur veritatis potentia; quæ tanta eſt, vt ſe inſinuet in linguas & calamos, etiam illorum qui ſinceritatem deteſtantur. Sic inquit ille contra Pighium. *Non difficulter contra me & Pighium in hac contentione de Traditionibus conuenire poſſet. Si modo Eccleſiæ Traditionem ex certo & perpetuo conſenſu Sanctorum & Orthodoxorum demonſtraret. Deinde, ſi iis ipſis ſimpliciter & candidè vteretur ad veram & germanam Eccleſiæ doctrinam* CCXLI.

Caluinus.

Traditio est Duplex, Catholica & particularis.

nam comprobandam; non ad pingendas horum temporum impias doctrinas abuteretur. Nunc si ex priuato paucorum sensu communem consensum Ecclesia facere velit Pighius, eumque ex Apostolorum Traditione natum esse asserat, non recipiam. Omnia sunt vera; quæ si semel admittas, esse Caluinista, non possis; omnia enim Religionis Reformatæ Dogmata euertuntur radicitus, si Catholicus communisque Ecclesiæ consensus admittatur. Consultò *communem* & *Catholicum* dixi, consentio enim Caluino, quî priuatæ, & paucorum hominum Traditioni decredit; quæ enim dicuntur Apostolicæ, totius Ecclesiæ sunt, & olim in diuersis Conciliis; & iam demum in Tridentino à tota Ecclesia examinatæ. Hinc iterum reditur ad primum, & ipsæmet Traditiones fundantur Ecclesiæ authoritate. Sit igitur

---

DVODECIMA RATIO.

ccxlii. *IN Orbe Christiano dantur Traditiones innumeræ: ergo vel omnes reiicienda, vel omnes admittenda, vel partim admittenda & partim reiicienda sunt. Qui omnes velit admittere, multas admittet dubias incertasque, non enim omnes Apostolica sunt, nam & plurima sunt priuata & prouinciales. Qui omnes velit reiicere, debebit sacram etiam Scripturam reiicere, hac enim Traditiones admittit & commendat. Media igitur via est incedendum: dicendúmque nec debere omnes indiscriminatim reiici, nec omnes admitti: sed suscipi debere Catholicas & Apostolicas, non politicas, prouinciales, priuatas. Sed, bone Deus! quis mihi has & illas distinguet? Sacra Pagina? Sic habet Augustana Confessio: at non semper id poterit: sæpè enim Sacra Scriptura sensus à pura Traditione dependet. Recurrendum igitur est ad Infallibilitatem Ecclesia, qua sublata totus Christianismus aufertur.*

De Authoritate & discretione traditionum.

An sacra Scriptura Traditionũ sit iudex?

ccxliii. VT hanc rationem benè intelligas, audi Anabaptistam, Lutheranum, Caluinianúmque de Sacramento Baptismi disputantes. Probat ille non esse baptizandos Infantes, quia excluduntur à Chtisto Domino dicente, *Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* Nam si prius debet quis credere, quam baptizetur, infantes baptizari non possunt, cùm enim illi rationis vsu careant, non possunt Chtisto Domino credere. Ait secundus debere infantes baptizari; quia vt docet Lutherus tom. 5. VVit. Latt. in 1. ad Corinth. *Apud Christianos hac consideratio fortissima est: cùm enim Ecclesia Christiana baptizet* (paruolos & adultos) *certum sequi articulum de Baptismo verum esse; fieri enim non potest, tot eximios Christianos stultos & amentes fuisse.* Et ne traditio in textum Diuinum impingat, addit infantes, quo baptizantur tempore diuinitùs illuminari & actu credere: Verbum enim Dei & Traditionem nescit aliter Martinus Lutherus componere quàm ad Paradoxa recurrendo. Docet vltimus infantes baptizandos esse & hoc ex Traditione; additque testimonia, quæ fidem ante baptismi susceptionem requirunt, debere intelligi de baptismo adultorum. Et quid faciemus nos, cùm omnia momenta controuersiæ percipimus? Stando enim nudæ Literæ non videretur Anabaptistæ Assertio probabilitate carere; imò etiam videretur Traditio ipsa Scripturæ contraria: & nihilominus certum est (quod & Lutherani & etiam Caluiniani fatentur) infantes baptizari debere: ergo aliunde hæc certitudo exorta est, quàm à Sacra Scriptura; aliunde quàm à Traditione. Sed vnde obsecro? Non à Sacra Scriptura; quæ stando literæ dupliciter exponi potest: Non à Traditione: vt sic; dubitare enim posset aliquis, an esset Catholica & Apostolica hæc Traditio? nam, vt ostendimus, priuata & particularis quæcumque fallax est. Ergo dicendum est hanc veritatem, *Infantes baptizandi sunt,* haberi à Traditione, non quacumque, sed Apostolica & Catholica: & hanc Veritatem, *Traditio quæ iubet Infantes baptizari, est Catholica & Apostolica*, non aliunde haberi, quàm à definitiua Ecclesiæ Romanæ sententia.

Anne baptismum fides debeat necessariò præcedere?

Quantæ efficaciæ sit hæc consequentia Ecclesia facit ergo potest?

An infantes cùm baptizantur Fidei actum eliciant?

An insistendum nudæ literæ?

Quid faciendum cum Sacra Pagina dupliciter exponi potest?

Traditio duplex: priuata, & catholica, quomodo distinguantur & dignoscantur?

CONCLVSIO.

STAT igitur Ecclesiam in Concilio generali congregatam [vt à Conciliorum Prouincialium, & Summi Pontificis, cùm non loquitur ex Cathedra, authoritate præscindamus,] frui infallibili assistentia Spiritus Sancti, & labi in errorem non posse. Ergo dicendum est in omni controuersia, qua concernat Canonem, aut expositionem Sacra Pagina, Ecclesiam esse humillimè audiendam: & qui eam non audierit, debere haberi vt Ethnicum & Publicannm. Cùm igitur errare non possit (quod demonstratum est,) & Articulos, quos credimus Romani definierit, & oppositos sub anathemate damnauerit (quod certissimum est) manet iam demonstratum omnes nostra Religionis Articulos esse veros, omnésque contradictorios esse falsos. ccxliv.

Synopsis omniũ controuersiarũ illustratur.

CCXLV. ...ar Aothoritas ratio...s scripse...at?

Sic sentio; & oro Deum vt vitam illam meam, quam toties pro hac Veritate exposui, permittat aliquando ponere: & quam semper mente, lingua, & calamo sum veneratus Infallibilitatem Ecclesiæ, possim vel semel toto effuso sanguine testificari. Scripsi Demonstrationem hanc anno M. DC. VL. FrancKenthaliæ vt iuuarem meos subditos lue Caluiniana infectos; & quia Domino cooperante, & has periodos confirmante non pauci oculos aperuêre, easdem recognoui Pragæ anno M. DC. IL. & eadem iterum recognosco nunc Romæ anno M. DC. LVI. & ad maiorem Dei gloriam & instructionem eorum, qui à Doctoribus suis seducuntur, legi desidero; sunt enim me Iudice singula argumenta tam clara, vt euidenter videam, nihil probabile reponi posse.

FVNDAMENTVM IV.

De Summi Pontificis Veracitate.

Pontifex aliquando loquitur vt doctor supremus & aliquando vt homo priuatus. Ao soleat aut possit errare?

QVANDO loquitur ex cathedra Pontifex (hoc est quando vt caput Ecclesiæ & toti Ecclesiæ) errare non potest: cùm loquitur vt homo priuatus, tametsi errare possit soleatque eius sententiæ sunt authoritatis eximiæ, quamdiù esse falsas non monstratur. An, vt loquatur vt Pontifex, debet Generale Concilium congregare? Non puto: non enim Concilio sine Pontifice, aut Pontifici in Concilio, & non aliàs, infallibilitatem Deus promisit: sed Pontifici ipsi, intra aut extra Concilium, modò Ecclesiæ loquatur. Nec curandum, si aliqui Authores oppositam sententiam teneat, non enim rationes pro illis militant, quæ indigeant solutione. Quam ob rem. siquidem opposita sententia, solida ratione non firmatur, non debet vocari probabilis. CCXLVI.

CCXLVII. Prior huius fundamentalis propositionis pars coincidit cum antecedente: quæcumque enim à Pontifice ex cathedra sunt definita, credendaque toti orbi Christiano proposita, dicuntur definita, ab Ecclesia.

Quid sit loqui vt Pontificem?

Sed quid est loqui Pontificem ex cathedra? an idem, quod loqui in generali synodo? anne extra generale Concilium habet definiendi articulos fidei potestatem? Negabant Louanij nonnulli, qui censebantur docti, vt meliore colore reiicerent Vrbani VIII. Bullam, quæ doctrinam Cornelij Iansenij condemnabat. Consului Salmanticenses meos, & recepi singularum positionum censuras; sed quia, quæ in Iansenio carpuntur, multæ sunt, nec omnes huc spectantes, ponam vnam, quæ poterit nostro intento prodesse.

CCXLVIII. Salmanticensium opinio circà Summi Pontificis veracitatem & infallibilitatem.

Quæstio erat, *An summus Pontifex extra Concilium sit magister Ecclesiæ? An possit condemnare aliquam propositionem, vel aliam vt fidei dogma tradere?*

Respondit eximius Dominus Magister noster Reuerendissimus D. Alphonsus Perexius, S. Theologiæ Doctor & Professor, Salmanticæ Collegij Cistercienſium Abbas, & posteà totius Ordinis apud Hispanos Generalis: cui subscripserunt alij multi, qui fuerunt consulti; cui subscripsissent cæteri, si fuissent consulti. Resolutionem ipsam, & etiam subscriptiones pono.

CCXLIX. Dico tam constans esse inter Catholicos hæc omnia posse Pontificem Romanum extra Concilium; eumque Ecclesiæ vniuersalem Doctorem & Magistrum Ecclesiæ esse, vt certa fide id tenendum dicat Suarez *de Fide disp.* 5. *sect.* 8. *num.* 4. Idque communis Fidelium Doctorum consensus probat, dum ea omnia, quæ à Pontificibus extra Concilium, Ecclesiæ credenda proponuntur, certa Fide credenda Fidelibus proponant & prædicent.

F. Alphonsus Perez.

Subscripsit Salmanticæ in S. Bernardi Collegio, die 20. Maij, anno 1642.

F. Angelus Manrique.

Et eodem loco die, mense, & Anno.

F. Petrus Ouiedo.

Et in Veræ Crucis Collegio, Ordinis Beatæ Virginis Mariæ de Mercede Redemptionis Captiuorum, ciuitatis Salmanticensis die 21. Maij, anni 1642.

F. Petrus Merino.

Et in eodem Collegio Veræ Crucis postridie.

F. Gasper de los Reyes.

Et in Salmanticensi Conuentu Sancti Augustini die 22. eiusdem mensis subscripserunt.

Fr. Ioannes de Aguilar.

Fr. Gaspar de Ouiedo.

Summi Pontificis infallibilitatem præter horũ Doctorum auctoritatẽ argumenta facta multa confirmant & inter ea præcipuè multa, quibus in concionibus variis contra Heterodoxos sum vsus.

Et

Et in eadem vniuersitate, in Conueotu Sanctissimæ Trinitatis die 24. Maij, eodem anno.

Fr. Antonius de Ledesma.
Fr. Iosephus Romanus.

Et ibidem in Collegio Societatis IESV, die 26. eiusdem mensis eandem resolutionem sua subscriptiooe firmaruot.

Ildefonsus del Cano.
Martinus de Esparza.

Et ex Doctoribus sæcularibus consultus fuit, subscripsitque etiam Salmanticæ, die 18. mensis Iunij eodem anno 1641.

Magister Don Iann. Ioaniz. de Echalaz.

Sententia Authoris.

Cùm igitur Salmaoticensis Vniuersitas eximia sit, & in ea summi duodecim isti Doctores & Theologi, qui nomina sua subscripserunt, quorum plerique mihi sunt benè noti, & ioter summates militantis Ecclesiæ numerandi, cumque rationes, quas formare pro hac veritate soleo, non videam efficaciter solui, Suarez & illis coosentio Summum posse Pontificem, etiam extra Coocilium Articulos Fidei definire proouocio: & in deuotionis & obseruantiæ testimonium si quid in meis vnquam operibus Sanctissimo Domino nostro delere, aut immutare visum, me hae maou deleturum & immutaturom religiosè & sincerè polliceor: & meum nomen subscribo. Pragæ in Cæsareo Montisserrati Monasterio pridie solennitatem Paschatis Aono 1650.

Caramuel.

ccL.
An Galli ab Hispanis dissentiant?

HÆc est in re grauissima Doctorum Hispanorum sententia. Audiui aliquos, qui Hispanis Doctores Gallos conarentur opponere; sed frustra: Galli enim etiam nobis consentiunt: vel si dubites: oculos ad causam Iansenianam conuertas. Pius V. & Gregorius XIII. condemnarat in Michaële Bayo multas Propositiones; è quibus præcipuas Cornelius Iansenius reuocauit; cui statim Vrbanus VIII. contradixit: & iterum Innocentius X. At quia aliud est interdicere & aliud condemnare doctrinam, aliud in genere & aliud in specie censurare; octoginta quinque Galliæ Pontifices ad Innocentium X. vt ad vniuersalem Magistrum confugerunt; & vt definiret quid rei esset, humiliter postularont. Epistolam habes apud Stephanum Dechamps in initio Operis de Hæresi Ianseniana editi Lutetiæ Parisiorum in folio, anno 1654. ex qua ego has pauculas lineas exscribo. *Vt precamur*, inquiunt, *Sanctitas Tua, quid in hac re sentiendum sit, clarè distinctèque definiat. Obtestamur ergo, vt has præsertim propositiones, de quibus disceptatio, periculosior, ac contentio ardentior est, Sanctitas Tua expendat, ac perspicuam & certam de vnaquaque sententiam ferat*, &c. *Experta est nuper Beatitudo Tua, quantum Apostolicæ Sedis in Gemini Ecclesiæ capitis errore profligando valuerit Authoritas. Continuò sedata est tempestas; atque ad Christi vocem & imperium venti & mare obedierunt. Quam ob rem flagitamus, Beatissime Pater, vt clara firmáque de propositionum istarum prolata sententia, cui Reuerendissimus ipse Iansenius morti proximus Opus suum subiecit, caliginem omnem discutias, animos fluctuantes componas, dissidia prohibeas; Ecclesiæ tranquillitatem, splendorémque restituas*, &c. ita octoginta-quinque Galliæ Pontifices ad summum. Ergo Galli & Hispani in hac controuersia consentiunt. Consequentiam demonstro.

Michaël Bayus. Iansenius.

Differt à condemnatione interdictio.

Galliæ Episcopi posse Pontificem extra Concilium definire fatentur.

Noua quædam hæresis in Gallia nata, & statim sepulta asserebat Petrũ & Paulũ per modum vnius fuisse caput Ecclesiæ aut etiã fuisse duo capita Ecclesiæ. Iansenius in mortis articulo, se & doctrinam suam Ecclesiæ Romanæ subiecit.

ccLI.
Hanc hæresim Innocentius condemnat.

Et primò, agendo de hæresi, bicipitem Ecclesiam delirante. Prodiit liber Petrum Paulo coæquans, & vtrique tanquam vni composito capiti Ecclesiam vniuersam subiiciens, incepit, vt opiniones nouæ solent, placere multis: & procellescere apud Gallos Orthodoxæ veritatis sinceritas. Scribunt contra eximij & doctissimi Viri, & inter alios Reuerendissimus Pater Don Augustinus de Belis, librum fortissimum & eruditissimum. Etiam Reuerendissimus Pater Don Antoninus Diana. Persistunt tamen noui Hæretici, nec demonstrationi humanitùs elimatæ consentiont. Ergo ingrauescenti morbo ventura erat è cœlo medicina. Innocentius X. Vicarius Christi, & lingua Dei, etiam extra Concilium ad definitionem procedit: & continuò sedata est tempestas. Tenent igitur Galli, Pontificem extra Concilium habere infallibilem assistentiam ab Spiritu sancto: si enim Pontifex, cùm illam nouam damnauit hæresim, errare potuit, non fuit, cur continuò acquiescerent, mentémque in definitionis obsequium captiuarent. Vel dicito. Si non est infallibilis Summi Pontificis authoritas, cur illi potiùs quàm Antonino Dianæ, & Augustino de Belis veritatem euidentissimè monstrantibus, animi fluctuantes crediderunt? Nempe, quia sciebaot Antoninum & Augustinum licet eximios & magnos esse homines, ipsósque etiam quando loquuntur doctissimè, hallucinari posse: esse autem supra humanam omnem probationem aut resolutionem Definitiones Pontificias. Ergo Gallorum sententia istæ sunt infallibiles & erroris suspicioni non obnoxiæ.

ccLII.
Pontifex est lingua Christi, vbi quãdo? loquitur vt quo; Christus vt quod.

Secundo ex illis verbis, *Ad Christi vocem & imperium venti & mare obedierunt* demonstrationem aliam formo. Sic inquam. Quando Christus loquitur *vt quod*, & Summus Pontifex *vt quo*, nullus esse potest in definitionibus error. At Episcopi Galliæ fatentur Christum per Innocentium, extra Concilium fuisse loquutum: & adquieuisse omnes, qui aut dubitabant, aut contrariam

opinionem defendebant. Sentiunt igitur isti pientissimi & doctissimi Episcopi, Papam extra Concilium posse articulos Fidei definire; & si Ecclesiæ toti ex cathedra loquatur, errare non posse.

CCLIII. Resolutio dubia non potest sedare animos dubitantes.

Tertiò, Postulant vt ad definitionem Innocentius procedat; vt tollat contentiones, sedétque animos fluctuantes (hoc est, dubitantes:) sentiunt igitur eum errare non posse. Quo enim modo fluctuantes dubios animos componeret sententia dubia, fallibilis, & errori subiecta?

Stat igitur *Pontificem (in Concilio aut extra Concilium sit) si ex cathedra loquatur, errare non posse.* Stat *eum loqui ex cathedra, cùm toti Ecclesiæ.* Stat *eum toti Ecclesiæ loqui, cùm declarat se definire articulos, quos vult fide teneri & credi à tota Ecclesiâ.* Stat *hanc esse hodie Hispanorum sententiam.* Stat *hanc esse etiam Gallorum* Cùm igitur his cultissimis gentibus cæteræ quodammodo concatenentur, dicendum puto, *in hac controuersia, quam tractor videri hodie terram (hoc est Orbem Catholicum) labij vnius & sermonum eorumdem.* CCLIV. Conclusionum Conclusio.

FVNDAMENTVM V.

De Congregatione Cardinalium & Rota.

CCLV. Cardinaliũ Resolutiones habent vim probabilioris opinionis: habent & certæ quando?

EMINENTISSIMORVM Dominor. S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalium & Rotæ Romanæ Decisiones, etiam quando nihil præcipiunt, maximæ authoritatis sunt, nec temerè reiici possunt. Nolumus eas cum articulis Fidei Orthodoxæ componere; nolumus infra priuatas Authorum opiniones deprimere; & ideò considerando Eminentissimos Dominos esse quidem doctissimos & pientissimos, homines tamen, resoluimus authoritatem illorum esse maximam; humanam tamen; vnde illis non adulabimur aut detrahemus, si dixerimus, speculatiuas eorundem opiniones esse probabiliores contrariis Sed quantam authoritatem habent practicæ? sunt Eminentissimi Principes, practicè considerati, à Summo Pontifice delegati ad interpretandas Sedis Apostolicæ Constitutiones: & in hoc sensu videntur considerati *vt quo*; non enim ipsi (si in rigore loqui velimus) sunt qui illas interpretantur; sed sunt, quibus Pontifex vtitur, vt eas interpretetur: & hanc ob rem eorum declaratio & interpretatio est authentica & obstringit conscientias. Fidei Articulos non possunt condere: sed à Pontifice conditos siue in materia speculatiua, siue practica tuentur: proponunt enim illos authenticè, puniunt hæreticos; pœnitentes adiurant & absoluunt, & quia hæc omnia faciunt vt Apostolicæ Sedis Deputati, possunt obligare conscientias.

Authoritas Cardinaliũ duplex: speculatiua & practica.

Sunt causæ instrumentales: nam Principalis est summus Pontifex.

Articulos fidei, non definiunt: sed definitos proponunt authenticè.

CCLVI. De Romano Tribunali, quod Rota dicitur.

Rotæ (Tribunal est notissimum & celeberrimum) Auditores doctissimi sunt & selectissimi. Non habent leges ferendi potestatem, non concedendi gratias, sed ius dicendi. Magno Orbis bono hoc est Tribunal institutum, & cum magna laude & approbatione pronunciat, non ex arbitrio, sed secundùm Pontificios Canones Apostolicas Bullas, Cardinaliúmque Declarationes.

SÆpè contra aliquas Authorum opiniones, Eminentissimorum Dominorum Cardinalium Decisiones obiicimus, & quia varij sunt hominum Genij, sæpè illas admitti, & sæpè non admitti videmus. Hanc ob causam decreui interrogare, Quantam illæ vim habeant.

Hanc controuersiam tractat Diana *part.* 2. *tract.* 10. *resol.* 29. & Ausonius Noctinot *in Dianæ Summa verb. Cardinalis, num.* 23. vbi varias opiniones adducit.

Sanè antequam de infallibilitate Declarationum Cardinalium disseram, prænotare volui non omnes Declarationes, quæ circumferuntur, esse illorum, nec omnes authenticas: multæ enim, vt fieri in aliis rebus solet, authoritate & commodo priuato ab Aduocatis confinguntur: & inde in libros Iuniorum Theologorum irrepunt: quorum aliqui, quia incautè scripti iustissimè interdicti sunt. Sed de hoc vberiùs infrà.

An omnes Cardinaliũ Declarationes sint authenticæ?

I.

Quam sint certæ & indubitatæ Declarationes Cardinalium?

CCLVIII. De certitudine Declarationum Eminentissimorum Dominorum Cardinaliũ. An sint sibi contrariæ?

PEtunt aliqui, *An Eminentissimorum Dominorum Cardinalium Declarationes, sint quædam definitiones infallibiles, nulli errori aut periculo obnoxiæ?* Etsi tales dicuntur, desiderant sibi ostendi rationes certas & euidentes, quibus id probetur, cùm contrà militet ratio, & authoritas: *ratio*, quia emanarunt, vt aiunt, multæ declarationes contrariæ, cùm tamen, verum vero contrariari non possit: *authoritas*, quia circa Eminentissimorum Dominorum authoritatem Theologi nobilissimi variant. Ergo dicendum est Cardinalium Declarationes habere vim opinionis probabilis, aut vt plurimum probabilioris, ait enim Petrus de Ledesma in Summ. tom. 1. cap. 13. diff. 7. *Las Declarationes de los Señores Cardinales no hazen derecho como es cosa cierta y aueri-*

guada

An habeant vim opinionis probabilioris?

guada (vide quanta ille animi securitate suam opinionem proponat) *tan solamento tienen fuerça en el caso particular, que les preguntan, y es augmento* (fortè *argumento*) *grande en fauor de aquella sentencia, que parece, que aprueban.* Consonant Ioann. Valerus; Pontius de Martim. Zipeus, Serrarius, Bonacina, Vegha, Villalobos, Portel. &c. quos citat & sequitur Diana, qui ait: *Censeo cum supradictis Doctoribus Declarationes Cardinalium maximi quidem ponderis esse, & ab his nulla ratione recedendum. sine firmissimo fundamento: attamen vim legis non habere existimo, neque standum illis necessariò.* Sic aliqui dialecticantur.

An habeant vim legis?

cclix. Solus Pontifex articulos fidei cõdere potest.

Et ego authoritatem practicam à speculatiua distinguo: & licet condendi Articulos fidei, hoc est, sentiendi & credendi potestatem soli Pontifici ex cathedra loquenti concedam: condendi practicos articulos, loquendi, docendi, concionandi, dictandi, & operandi authoritatem concedo Dominis Eminentissimis quos ad Ecclesiæ regimen practicum adsumpsit Sanctissimus Dominus noster. Aio eorundem authoritatem esse duplicem, Interdictoriam, & Condemnatoriam.

cclx.

Quando liber vel sententia interdicitur, non asseritur esse improbabilis, sed neque esse probabilis; sed iussa manere in gradu probabilitatis in quo anteà, ob bonum publicum vel priuatum, nec dictari nec defendi præcipitur. Aliqua enim non solum dubia aut probabilia, sed etiam interdum certa, vtiliter ignorantur; & sunt opiniones nonnullæ etiam certæ, quæ essent perniciosæ Reipublicæ, si permitterentur dictari. Et, ne multis te onerem, Biblia ipsa vulgatá ob oculos pono; non ideò erunt falsa quod in linguam transferantur vernaculam: & nihilominus interdicuntur, quod multi veritate abutantur. Ergo, quia potest soléteque doctrina bona, esse perniciosa per accidens, dedit suis Cardinalibus authoritatem Pontifex, non solùm cauendi malam doctrinam, sed etiam bonam, si per accidens perniciosa credatur.

Non solùm probabilia sed aliquãdo vera sunt nociua. Cur interdicantur Biblia? Veritas potest esse perniciosa per accidens.

cclxi. Condemnationis vis.

Quando aliqoa sententia ab eminentissimis Dominis condemnatur, practicè condemnatur. Propositio sic condemnata non pertransit in hæresin, sed perdit omnem extrinsecam authoritatem, & redditur improbabilis practicè. Quid, si condemnetur tanquam hæretica? Tunc vi huius condemnationis non fiet hæretica: quæ antea non esset hæretica: sed quæ anteà erat hæretica, hac condemnatione declarabitur esse hæreticam, idque tanta certitudine, vt eamdem non esse hæreticam maneat improbabile. In hoc, & similibus casibus habent Inquisitores authoritatem interdicendi, præcipiendi, adiurandi: & subditi in conscientia, obedire, sincerè iurare. Ergo in eiusmodi casibus subsont tribunali actus externi per se, & interni per accidens.

* * *

I I.

De motu Terræ ab Eminentissimis Dominis condemnato.

cclxii.

ET quidem multa sunt, quæ non intelligo in Dianæ & aliorum Authorum libris, si quæ dicunt Authores citati & Diana cum ipsis sunt vera: hanc ob rem, vt melius instruar, Dubia subsequentia propono.

An terra moueatur, vel quiescat?

Olim fuit probabilis illa Astronomorum opinio, quæ terram mouet, aut tantum diurno motu, quod placuit Origano; aut etiam diurno & annuo quod placuit Aristarcho olim, ante annos paucos Copernico, & hodie fere omnibus Hæreticis, qui tribunal Cardinalium non curant. Hæc opinio damnata est hodie à Cardinalibus, & inquiris, an ideò sit improbabilis reddita? An qui putaret se habere firmissima momenta pro Copernico, posset illam in foro exteriore defendere? An in interno aut priuato saltem? An qui illam pertinaciter tueri vellet, accusandus esset de inobedientia tantum, an etiam de improbabilitate?

Sitne opinio Copernici probabilis?

cclxiii. Res magnæ interdum à leuibus initiis incipiũt. Incendia à scintilla.

Respondeo magna incendia incipere ab vna scintilla: nam hæc ipsa dies Pentecostes, quâ Spiritus sanctus sub ignis specie comparuit, hoc anno 1653. Catholicis vniuersis festiua, tristis & horribilis fuit in parua Praga, quoniam vehementissimus ignis domos plurimas incinerauit, & in ipsis immensas diuitias absumpsit. Et vnde coccœpit hoc terribile incendium? Ab vno vili seruo, qui incautè sumebat tabacum. Respondeo magna bella exordium sumere à leuissimis motibus. Pono ob oculos Lusitanorum defectionem, quæ inde sequuta; omnia, omnia, ab vnius Secretarij, nomine Vasconcellos, intolerabilem in loquendo arrogantiam. Pono ob oculos Catalonicum, Hispano-Francicum, Germano-Suecicum, & alia plurima, quorum causas si inquiras, aut nullas, aut tam leues inuenias, vt sicut aliqoæ herbæ spontanea emersione nascuntur, sic & illa vltrò succreuisse credantur. Et quia hæreses incendia sunt, & bella pariunt, in incunabilis ipsis debent supprimi, antequam crescant, & omni remedio humano careant.

Bella à verbulo. Bella spontè nascũtur. Hæreses in initio opprimendæ.

cclxiv.

Et quidem, si ageretur tantummodò de motu, qui falsò adscribebatur terræ, non puto fuissent soliciti Domini Eminentissimi: quæstio erat Physica, & per duo sæcula tolerata aut permissa, quamdiu intra Philosophiæ cancellos mansit. At hoc æuo inceperunt sutores supra crepidam sapere, Astronomi supra Arithmeticam & Geometriam, & velle torquere ad sensa sua authoritates Sacræ Paginæ, quæ potius terram firmant, quam voluunt. Et quia sacra non debent manu illota tractari: displicuerunt Astronomi, qui temerario ausu falcem audacem in messem alienam immiserant. Sacræ Paginæ expositio probabilis ad Sacræ Theologiæ Professores, & infallibilis ad summum Pontificem spectat, non ad Arithmeticos, non ad Geometras, non ad Astronomos & Mathematicos: &, si isti audeant: vbi Theologi timidè & circumspectè procedunt, coercendi sunt. Defenditur à Caluinistis hodie motus terræ magno nisu: & cur? vt Cœlo &

Cur hodie Hæretici motũ terræ defendant?

Syderibus quietem accenseant? Minimè. Nihil enim est illis & cœlo commune. Cur igitur (N.B.) vt suggestum erigant, in quo suas machinas & bellica tormenta ponant, Christianæ Religionis articulos oppugnatura. Considera sequentem discursum. [Doctrinam

De sensu metaphorico Sacræ Scripturæ.

Copernici de motu telluris diurno & annuo admittit Ecclesia Romana: ergo admittit in Sacra Scriptura sensum metaphoricum, apparentem, & opinatioum: patet consequentia, quia testimonia quæ contra terræ motum adducuotur, nisi ad metaphoras & abusus sententiarum trahantur, quietem euincunt. Ergo & poterimus nos eosdem sensus admittere, cùm sacram Paginam interpretamur.

An in baptismo alter possit aquã fundere, & alter verba pronũciare. An vti possimus aqua odoratea?

Ergo & poterimus, dum proferimus baptismi verba, infantes abluere permultos, nos enim moraliter facimus, quæ fieri per ministros iubemus. Ergo poterimus vti aqua artificiali in Baptismo, etsi enim non sit aqua vera, est aqua apparens. Ergo poterimus ad metaphoram trahere testimonia, quę apud Catholicos Confirmationis Sacramentum euincũt.

An deleãtur peccata? An detur gratia? An Christus sit in Eucharistia? An Ordo & Matrimoniũ sint contractus politici? An detur Extremæ-Vnctionis Sacramentũ?

Peccata ergo teguntur, non delentur: gratia imputatur, non confertur: nec loca Sacræ Paginæ, quæ contrà adduci solent, significant quantum apparet. Consecrationis ergo verba sunt admittenda metaphoricè; & transubstantiatio neganda. Ordo igitur & Matrimonium Politici & apparentes status sunt non veri: & quidquid de Extrema-Vnctione dicitur pręter Romaoorum opinationem nihil habet.] Ecce Hæreticos Ectheseon mirabiles textores, quam cautè humana diuinis immiscent, confundunt Theologicis Physica, pro sua hæresi vndique argumenta corradunt.

cclxv. Facilius est antecedens negare, quã illo admisso consequens.

Quid ad hæc deberemus respondere Catholici? Nihil occurrit faciliùs, nihil meliùs, quàm primum antecedens negare. Debemus igitur agere gratias Eminentissimorum Dominorum Cardinalium consessui, quod nos ab hoc argumento tam facili negotio expedierit, Copernici doctrinam condemnando.

Hinc patet, quid respondendum sit, inquirentibus, *An, qui tellurem circumducunt, dicendi sunt inobedientes, an etiam hæretici vel temerarij?*

cclxvi.

Respondeo illos, & inobedientes, quia interdictam opinionem tuentur: & esse temerarios practicè, qoia improbabilem practicè: addo eosdem, si contumaces sint, posse practicè puniri vt hæreticos, tum quia est suspectos de fide, qui Ecclesiæ obedire ex malitia non vult; tum, quia Cardinales, penes quos est practicum Ecclesiæ regimen, Aristarchi doctrinam erroneam & Sacræ Scripturæ contrariam iudicarunt. Addo tamen Cardinales non fecisse per hanc Declarationem, quod motus terræ esset hæreticus, sed fecisse, vt ille qui aliàs erat hæreticus, & putabatur verus, esse hæreticus & Scripturæ oppositus ab omnibus cognosceretur.

N.B. An qui dicũt terram moueri sint hæretici?

III.

cclxvii. An Galilæi liber de motu terræ superiorum authoritate & approbatione impressus sit?

AT hic poterit dubitare nonnemo, *An hodie hæc ipsa inhibitio ablata aut moderata sit*, nam ante aonos pauculos prodiit SYSTEMA COSMICVM authore Galilæo Galilæi Lynceo: in quo sol in centro mundi quiescere asseritur, & tamen impressus est Superiorum permissu, & præ se fert licentias AE. Episcopi Bellicarrensis vices gerentis, F. Nicolai S. Palatij Apostolici Magistri, Petri Nicolini Vic. generalis Florentiæ, Fr. Clementis Ægidij, Inquisitoris generalis Florentiæ, Nicolai Dell' Altella, &c. Anne omnes istæ Facultates confictæ? & si verę concessæ, quid ille liber habet, qood Copernicani non habeant?

cclxviii. Resolutio.

Respondeo in hoc dubium propositum fuisse Louanij Viris Magnis, eosque omnes Censuras illas dixisse fictas: quibus etiam subscribo, quousque mihi constet contrarium. Imò iam constare videtur, hodie enim defendendi Aristarchi Systema nulli facultas datur. Imò iam iterum liquidiùs constat, nam Theologi Romani ad petitionem meam ad Eminentissimi Chisij mandatum, dum hanc quæstionem examinarent & censurarent, hic posuerunt hanc notam. *Imò hac de causa, & ob hunc librum Galilæus carceratus fuit, & coactus retractare suam sententiam.*

IV.

cclxix. An in quæstionibus Philosophicis libertati indulgendum sit?

AT expediret inqoies in controuersia Philosophica ingeniis libertatem concedere & campos doctrinæ & eruditionis non claudere?

cclxx. Communis eaque conditionata Astronomorum Catholicorum Resolutio.

Sic loqueris, & multi tecum: nam vt rem fatear, in hac materia Hæretici cootra Eminentissimos dominos Cardinales insaniunt, & multi Astronomi Catholici ægrè tacent, & omniũ aut ferè vox est. *Si contrariũ de fide non est, hoc verum est:* & semper conqueruntur, rem purè astronomicam à non Astronomis (non enim Cardinalium Theologi profitentur hanc artem) in iudicium vocatam. Habeo inter alios amicos, quendam virum doctum, ipsumque Sacræ Theologiæ Doctorem, qui vt ait, minori difficultate assentitur Sacramento Eucharistiæ, quàm Solis motui: & tamen aut tacet, aut terram non moueri asserit, ne difficultates patiatur: at ipsum temerè sic loqui & sentire inferius demonstraturus sum. Recepi ab alio, etiam docto, multas epistolas de hac materia vberioris doctrinæ gratià ex vna, lineas subsequentes excerpo.

cclxxi. Litteræ cuiusdam Doctoris viri doctissimi & dignissimi.

MIrificas ago gratias, quod dignata sit eximere aliquot scrupulos qui occurrerunt in lectione libelli de perpendiculorum inconstantia. Deerat sanè hoc ad instructionem rudiorum, inter quos ego sum, qui non ambio nomen Astronomi, benè Astrophili. Addideram aliquid de motu terræ diurno, non

Contra Cardinalium declarationes non licet obloqui.

quòd velim refragari Declarationibus & statutis Eminentissimorum Cardinalium, à quibus, Copernicanis olim & etiam nuper os oppessulatum est; sed quia notaui in decreto Aloysij Carafei typis edito anno 1633, contra Galilæum Galilæi duas sententias coniunctim prohiberi his verbis. [*Illam Galilæi sententiam, nempe Solem esse centrum, nec moueri motu locali declarauerat (Cardinalium Congregatio) absurdam & falsam in Philosophia, & formaliter hæreticam, cùm sit expresè contra Scripturam Sacram: aliámque assertionem eius videlicet, Terram mundi centrum non esse, nec stare immobilem,*

Legantur attentè ista verba.

sed moueri motu locali & diurno censuerat pariter absurdum & falsum in Philosophia. In Theologia verò ad minimum in fide erroneam, &c.

Censet non interdici à Cardinalibus sententiam Dauidis Origani: at liber expurgatorius S. Inquisitionis Hispanicæ expresse delet hanc Dauidis sententiam, An hodiè defendi ille possit & quo sensu.

Origanus autem neque vnum docet, neque alterum. Verum est, quod in hac materia linguam comprimo, vt par est; nihilominus conatus sum ab aliquot annis soluere argumenta Ioan. Morini, & aliorum qui motum terræ impugnant & ostendere, quod argumenta eorum non conuincant, idque in publico consensu Quæstionum Quodlibeticarum; quod etiam fecerunt postmodum Patres Societatis in Thesibus impressis, & diceret quis Terram dici *stabilem* in Scriptura eo modo, quo Boëtius Seuerinus *lib. 1. de cons. Philos.* Firmamentum vocat *orbem stabilem*. quia etiamsi moueatur, & mutet locum secundùm partes non tamen secundum totum in sententia Origani. Addidi & Longomontani, quia ipsemet *in Astronomia Danica lib. 1. cap. 1.* dicit: *Terram autem super centro in medio moueri, & diurnam reuolutionem ab occasu in ortum proficere magno compendio naturæ, nos cum D. Origano & aliis viris præstantibus asserimus.* Sed abrumpo ne importuniùs obstrepem vestris doctissimis auribus aliunde occupatis, &c. *Sic ille*,

V.

cclxxii. Difficultatis Resolutio.

EGo autem non tanti facio terræ motum, imò nec totam terram vt propter illam velim, non dicam Dei aut Ecclesiæ, sed ne vnius quidem boni amici indignationem incurrere; ideóque protestor in hoc rerum genere hanc me habiturum opinionem, quam iusserit Ecclesia Romana: cum autem stando rationi neutra opinio videatur impossibilis [quis enim Copernicanus ita insanire vellet, vt diceret, non posse Deum condere mundum, qualem esse conditum DD. Cardinales affirmant?] cùm vtraque suas difficultates patiatur [quis enim tolleret immensam illam abyssum, quam inter fixas & sphæram Saturni debent ponere qui tellurem peruertunt: nescio enim, an stando puræ rationi magis dissonent omnia, quæ tenentur concedere Tychonici (nam de Ptolomaico Systemate iam est actum) quàm hæc vnica abyssus quam non potest negare Copernicus?] *Terram quiescere affirmo, & opinationem contrariam, esse hæreticam & à Sacra Scriptura condemnatam assero.*

Stãdo nudæ rationi vtraque sententia est Probabilis intolerabilis est Copernicana à Fixis ad Saturnum distantia. Iam est antiquata doctrina Ptolomæi.

cclxxiii. An difficilius assentiri quis possit motui terræ, quam Sacramento Venerabili. An docti reguntur affectibus?

Hinc patet Scientiarum esse rudes, qui tam difficilem creditu dicunt quietem terræ, quam venerabilis Sacramenti veritatem. Illa enim naturæ vires non superat, ista superat, & hoc nescire, est Astronomiam & Philosophiam ignorare. Rem fatear: Viri etiam docti affectibus reguntur interdum, & quæ iste edisserit, non nascuntur ex mente, sed ex corde odio Tychonicæ doctrinæ præoccupato.

VI.

cclxxiv. Dubia nonnulla proponuntur.

IAm difficultatem penetras & vberioris doctrinæ gratiâ, quatuor dubia proponis quorum claram solutionem desideras. Nam quæris.

Primò an DD. Cardinalium inhibitio adhuc perstet; an verò sit sublata aut mitigata?

Secundò, Si non mitigata nec sublata dicatur, quomodo Romæ & Florentiæ Systema Cosmicum Galilæi fuit approbatum, benignis censuris honoratum, & typis vulgari permissum?

cclxxv. Authoritatem faciendi sententiã improbabilẽ Cardinalibus concedimus.

Tertiò. An Censorum Romanorum pace possit admitti hæc propositio, *Nulla datur ratio speculatiua aut practica, hoc est nullum argumentum insensibile aut sensibile, Terræ quietem euincens. Sacræ Scripturæ testimonia, quæ contra Aristarchum citantur, potuerunt probabiliter* (aut impunè saltem) *solui ante Dominorum Cardinalium Decretum, iam non possunt; posita enim vera Sacræ Scripturæ intelligentia nulli probabilitati datur locus?*

De Longomõtani Origani opinione.

Quartò, An ab Eminentissimis Dominis non solùm damnetur in Galilæo Aristarchi doctrina, sed etiam Dauidis Origani: nam & hanc Hispanica Inquisitio condemnat?

VII.

cclxxvi. An terra moueatur? Resolutio.

QVid ad ista respondendum sit dubia, ex dictis sufficienter colligitur.

Pronuncio igitur iterum *terram quiescere*. Addo *esse multa Sacræ Scripturæ testimonia, quæ quiescere terram persuadeant.* Subiungo *hæc loca non debere ad metaphoricos sensus torqueri pronunciauisse Ecclesiam per Eminentissimos Dominos verum sensum illorum locorum declarando*: quamobrem eidem sensui insistendo accinit:

Telluris ingens Conditor
Mundi solum qui eruens
Pulsis aquæ molestiis
Terram dedisti immobilem.

cclxxvii. Præcedentia alia dissoluuntur?

Ad primum, igitur stando positæ doctrinæ respondeo; perstare hodiè Eminentissimorum Dominorum Cardinalium sententiam; nec sublatam esse, nec mitigatam.

Ad secundum respondeo, quæstiones, quas vocamus de facto, à testium productione pendere. Et quia non videtur verosimile, quod ille liber præsefert, multis viris magnis subscribens, puto illum typis subreptitiis editum, & omnes illas censuras & approbationes, quibus munitur, esse fictas. Qui sunt Romæ poterunt rem meliùs examinare, nam præsumptio prudens militat contra prædictum librum quousque persuadeatur contrarium [Imò iam examinarunt & monuerunt.]

N. B. cclxxviii. An possit probari philosophicè terræ quies?

Ad tertium dico Propositionem illam, quæ Theologicæ Censuræ subiicitur, tres continere partes omnes veras.

Vtrùm Systema sit pulchrius, Tychonicũ an Copernicanum? Absurda in sententia Copernici. Immensa abyssus inter Planetas & Stellas.

Prima à Sacrâ Scripturâ præscindit, & asserit, nullum dari argumentum Philosophicum, vel desumptum à sensibus, vel depromptum à scientiis, quod terram quiescere, aut Solem moueri demonstret. Et hoc est verum; quoniam pro vtraque parte multæ sunt pulchræ & plausibiles ratiocinationes, nulla demonstratiua. Et stando nudæ rationi Planetarũ Copernicæorum cœlum Tychonico & pulchrius & nobilius est: sed quid inde, si hæc ipsa nobilitas & pulchritudo habet annexam duplicem absurditatem, quam nemo libenter transglutiet. Quoniam inter Saturnum fixásque immensa quædam adsignanda est distantia omni corpore vacans, & ad nihil vtilis, nisi ad tuendam opinionem Copernici. Et præter hoc, etiam fidem omnem superat,

Harum immensa magnitudo.

quod de minutissimis stellolis Copernicani necessaria consequentia pronunciant: nimirùm minimam esse multis vicibus maiorem Sole: maximas mole sua totum cœlum planetarium excedere. Et quis quæso in rerum natura toleret hæc immensa monstra, eo tantùm fine, vt Copernici opinionem defendat? Sed de his monstris vberiùs loquar paulò inferiùs.

cclxxix. *Secunda* ait, ante declarationem Cardinalium fuisse probabilem Aristarchi & Copernici delineationem. Et hoc ait verè: habuit enim pro se rationes plausibiles, & Authores illustres; & ab Ecclesiâ Catholicâ tolerabatur.

An falsitas probabilitati opponatur?

At ipsa etiam tunc tam erat falsa & Sacræ Scripturæ contraria quàm nunc: at id ipsum nesciebatur ab illis, qui eam sincero animo propugnabant: nam probabilitati non opponitur falsitas.

Probabilitas duplex: philosophica scilicet & theologica.

Dicamus ergo *Aristarchi opinionem ante Cardinalium declarationem fuisse Philosophicè probabilem*; loquendo enim theologicè, loca Scripturæ tam sunt clara, vt ante omnem Pontificis declarationem videantur Aristarchi doctrinam euidenter damnare.

Tertia addit modò probabilem non esse. Et etiam verè: quia omni practica probabilitate exuitur propositio, quæ ab Eminentissimis Dominis condemnatur.

cclxxx. An condemnetur diurnus motus?

Ad Quartum dico, non solùm condemnari ab Eminentissimis Dominis telluris annuam reuolutionem, sed etiam diurnam: & hanc, non solùm in Systemate Copernicano, in quo annuam necessariò consequitur; sed etiam Systemate Origani & Longomontani. Et de hoc dubium mouere non poterit, qui attentè legerit Aloysij Carafæ decretum.

VIII.

cclxxxi. De Tychone & Longomontano Iudicium.

SEd quia horum duorum Authorum (Origanici & Longomontani) Cœlum, vt dicitur, differt à Copernicano, de quo hucusque disserui; quid de illo sentiam, studiosè requiris.

Et respondeo illud duobus modis nimirum, physicè & theologicè, posse considerari. Et quidem, si consideretur physicè, magno compendio satisfacit obseruationibus, & liberat sublimia corpora motuum contrarietate, quam illis cummunis accenset, opinio. Fixas stellas immediatè supra Saturnum collocat; & earum molem non adauget. Ergo per Physicam stat, vt tellus Origano & Longomontano obediat, & ab occasu in ortum motu diurno moueatur. Ergóne agi in gyrum dicetur?

Sacra Pagina potiùs diurnũ motum condemnat.

Minimè: quoniam Sacræ Paginæ loca, quæ motum telluris condemnant, vix agunt de annuo: & ne multa congeram vnum produco.

cclxxxii. Irruerat in hostes Iosue, & illos superat & in fugam egerat: persequutus est illos non sine periculis & difficultatibus tota illa nocte, & die etiam sequenti vsque ad meridiem. Cæterum quia dispersos tueri poterant & occulere tenebræ, summâ ad cœlum confidentia oculos subrigit & ait, *Sol contra Gebaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon*. Et quo in euentu? *Stetit Sol in medio cæli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. Non fuit anteà & postea tam longa dies obediente Domino voci hominis & pugnante pro Israel.*

Iosue 10.c.

Quem locum sicut exponit Isidorus Clarius Episcopus Fulginatensis. [Gabaon fuit in tribu Benjamin, & Aialon in tribu Gad, fuitque circa meridiem cùm Iosue iuberet stare Solem, sicut textus indicat. Stetit autem Sol in loco illo immobilis tanto temporis interuallo, quo alias cursu suo diem creasset, hoc est, spatio viginti quatuor horarum, si capitur pro die naturali sicut Hebræi exponunt.

Vbi fuerit Gabaon, vbi Aialon?

Relego textum & rem totam considerans, infero (quidquid de annua sit, qui tamen sine diurna admitti non potest) istis sacræ Paginæ verbis telluris conuersionem quotidianam negari: quod sic demonstro. Intentum Iosuæ fuit, vt dies esset longior, & Sol non occumberet, quousque ipse plenam victoriam adipisceretur: sed si Solis motus annuus sisteretur, dies fuisset breuior. [Quadriennio enim hoc est diebus 1461. conuertitur Sol motu rapto, quem vocant 1461. vicibus: licet sydera fixa eodem tempore compleant 1465. reuolutiones: quas etiam Sol conficeret, si alicui puncto fixus motu annuo, careret. Ergo si aliquibus horis sisteretur Sol in suo orbe; velociùs raperetur motu rapto: ergo citiùs ad occasum descenderet.] Ergo motus, quo Solem exuit Iosue non fuit annuus, sed diurnus. Ergo iste non erat in terra, sed in Sole. Ergo testimonia, quæ terram non moueri conuincunt, directè motum diurnum oppugnant & indirectè annuum, qui negato diurno probabiliter admitti non potest. Ergo nôn solùm Aristarchi & Copernici, sed etiam Origani & Longomontani Systema sacræ Scripturæ contradicit, & meritò ab Ecclesia damnatur. Ergo siquidem de Ptolemaico actum iam est, manet Tychonicum.

Iosuæ intentum.

IX.

De sensu virtuali.

cclxxxiii. An Deus obediat hominibus, & quo id sensu.

ERuditio postulat, vt citatus Sacræ Paginæ textus bene intelligatur; & quia ibi dicitur *Deus voci hominis obediisse*, hoc idem pro motu terræ argumentum efformas. Sic ais.

Contextus iste debet eodem sensu explicari: ergo vel totus intelligi debet metaphoricè, vel totus rigorosè & propriè. Si Sol sterit in sensu rigoroso & proprio, etiam Deus obediuit in sensu rigoroso & proprio: & quia obedientia dicit subordinationem & inæqualitatem, Deus rigorosè & propriè loquendo fuit minor homine, & hominis imperio subditus: quod sine blasphemia sacrilega dici non potest. Si dicatur obedientia Dei erga hominem fuisse apparens metaphoricáque: etiam quies Solis & Lunæ apparens & metaphoricus esse dicetur. At si Sol & Luna apparenter & metaphoricè quieuerunt; terra fuit, quæ quieuit verè & realiter. Ergo motus diurnus non est in cœlo, sed in terra.

De voluntate signi in Deo.

Prætereà, cognoscunt in Deo Theologi voluntatem signi, quam sic explicant. [Dicimus, aiunt, in Deo esse furorem, iram, pœnitentiam, dolorem: non quod eiusmodi passiones & perturbationes sint in eo: sed quod videamus effectus, qui in nobis ab eiusmodi passionibus, & effectibus veniunt.] Ergo non obstante reuerentia Deo debita, poterimus dicere eum obedientia signi obedientem

fuisse

fuisse homini; quia tametsi Deus homini obedire non possit effectum dedit, quem dedisset, si homini obdediisset de facto. Ergo cōsequenter poterimus dicere, quietem Solis & Lunæ fuisse quietem signi; quia licet Sol non quieuerit, sed terra, effectus omninò fuit idem: dici enim longitudo æquè quiete Solis in sphæra Tychonis, ac quiete Terræ in sphærā Copernici (aut etiam Origani, & Longomontani) saluatur.

De quiete signi in Sole.

Vt huic satisfaciam obiectioni duæ mihi solutiones succurrunt: altera, quæ iubet recognosci Hebræum textum; altera, quæ manet in Latino.

De lingua Hebræa: & Verborum vocibus seu coniugationibus.

Priore do. Magna est artis in linguis & dialecticis varietas, & quia occasio petit, & omninò necessarium videtur, non nisi de Hebraicā subscribam. Habet illa septem coniugationes, (vocis potiùs) tres actiuas, tres passiuas, & immanentem, quando videlicet agens exercet actionem in se ipsum Sunt

Actiuæ: *Cal. Pihel. Hiphil.*

Passiuæ: *Niphal. Puhal. Hophal.*

Immanens verò, *Hithpahel.*

Vocum cōmutatio.

Nota hæc omnibus sunt; addam aliquid quod paucis notum: nimirùm, has voces tum punctis, tum potestate commutari solere. Prima Vox *Cal*, continet aut verba intransitiua vt *frigesco*, *calesco*, aut leuiter transitiua, vt *diligo*. Vox *Pihel* intensam & transitiuam significationem habet, vt *frigefacio calefacio*, *amo*, &c. Ad *Hiphil* ille pertinet, *qui facit vt alter faciat* Vocum harum futura, habent sæpe significationem præteriti, & quia non tam literis multa vocum futura, quam punctis differunt, sicut variè dispungi, sic etiam variè solent accipi. Accedit vocem ipsam *Pihel* vim interdum habere vocis *Hiphil*; & posse multa significantiùs verti, si huius doctrinæ habeatur ratio. Iam didici à Marco Marino Brixiano, qui in sua Arca Nohæ non pauca habet, quæ hanc veritatem firmant. In Præfatione. §. *de Translationib.* sic ait. *Scribitur Psalm 26. vers. 6.* לשמע *Lauabo (in) puritate manus meas* vt audiam לשמיע *in voce laudis vel confessionis*, &c. *Iudæi nihilominus hodierni pro Lismoa* ad audiendum, לשמע *ex Masara constanter legunt Lasmia*, ad audire faciendum *punctis vocalibus immutatis* & §. *de Punctis* nonnullas sententias puncta alterando variè exponit, & inter alias versum 12. capitis 22. Geneseos, sed de hoc statim. Ex verbo *Iadach* sumpto in Pihel citat versum 6. Psalmi 138. יידע *Excelsum (Deum) à longè cognoscit*, & ait *nonnullis est potius ex Hiphil transitiuum; quod an verum sit, alij viderint.)*

Tempotum cōmutatio.

Hiphil Hebræorū vox prædeterminatiua.

Aliud testimonium clarius & luculentius addam. Iubetur Abraham sacrificare filium suum obediit: conduxit puellum ad montem: *in quo ædificauit altare, & desuper ligna composuit. Cùmque colligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum, extenditque manum, & arripuit gladium, vt immolaret filium suum. Et ecce Angelus Domini de cœlo clamauit dicens Abraham, Abraham. Qui respondit. Adsum. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam; nunc cognoui quod timeas Deum: & non pepercisti vnigenito tuo propter me.* Legunt istud *propter me*, Expositores, & Deum fuisse, qui per Angelum loquebatur, affirmant. igitur, si loquebatur Deus, quare dicit., *Nunc cognoui*, ac si priùs non cognouisset: An non est infinitè sapiens Deus: Respondet Marcus Marinus Brixianus, illam vocem *Iadahti* licèt habeat formam *Pahal*, habere significationem vocis *Hiphil*, & posse verti *Feci cognoscere*: vt tota oratio sit: *Nunc manifestaui, & feci, quod vniuersi sciant, quod times Dominum.*

Gen. 22.

Deus nouas notitias non adquirit.

Confirmo hanc veritatem aliam adhuc authoritatem adducendo. Apostolus 8. 26. ad Rom. *Spiritus orat gemitibus inenarrabilibus.* orat in hiphil; hoc est, orare facit. Et Zacharias 12. 10. promittit Deus se effusurum spiritum deprecationum; non quia Spiritus deprecetur, sed nos præmouet & prædeterminat ad deprecandum. Sic debent explicari isti & similes textus. Et hæc veritas tam est clara, vt Catholicis subscribant hæretici. Samuel Maresius Caluinista Synopsi de gratia cap. 4 §. 34 Sic inquit. *Estne gratia necessaria ad orandum? Ita: nam vt ait Apostolus, Spiritus est, qui in nobis, & pro nobis precatur: id est, facit vt precemur.*

An Spiritus sanctus oret? quo id sensu?

De necessitate gratiæ.

Hinc doctior & eruditior venio ad Iosuam, & aio, obedientiam illam, de qua in sacro textu fit mentio, exprimi per formam, *Pahal* sed habere significationem vocis *Hiphil*: & sic textum interpretor, *Non fuit antea & postea tam longa dies: obediente* (hoc est, *faciente Deo; vt sol obediret) voci hominis: & pugnante* (hoc est, *faciente, quod elementa cœlúmque pugnarent pro Israël.*

Posteriorem interpretationem subiungo, Aio multa humana, quæ formaliter sumpta imperfectionem manifestam inuoluunt, attribui ab hominibus Deo virtualiter: nam dicunt attributa & relationes virtualiter ab essentia distingui; quia licet verè & realiter non distinguantur, ita se habent, ac si realiter distinguerentur. Voluntatem Diuinam per actum liberum mutari virtualiter: quia licet realiter non mutetur, ita tamen se habet, ac si realiter mutaretur, &c. Ergo poterit dici Deus homini obedire virtualiter; quia licet verè & propriè loquendo non sit inferior, nec homini subiici possit, ita se habere vult, ac si deberet obedire.

Distinctio virtualis.

Mutatio virtualis.

Obedientia virtualis.

X.

An tellus virtualiter quiescat?

DIces. Ergo & poterimus dicere, Solem, Lunam stetisse virtualiter: hoc est, non stetisse verè & realiter, sed propter miraculosam terræ quietem ita se habuisse, ac si realiter stetissent.

cccxxxiv. Quies virtualis.

Nego consequentiam; & regulam valdè necessariam subiungo. Sic inquam, *in expositione Sacræ Paginæ insistēdum est sensui litterali, quādiu iste non dicat implicantiam, quæ nos cogat ad metaphoras, aut moralitates recurrere.* Cùm igitur sit euidenter certum quòd subordinatio vera repugnet Deo; & etiam euidenter sit certum, quòd motus non repugnet Soli; opus est, vt cùm Deus dicitur *obedire creaturæ*; ad moralitates & virtualitates recurramus: & cùm Sol dicitur *moueri* literam in sensu reali & proprio intelligamus.

Regula generalis pro expositione sacræ Paginæ.

Dé

XI.

De Astronomicis Demonstrationibus.

cclxxxv. An possit demonstrari terræ quies?

ET, quid si prodierit perindie aliqua Demonstratio Astronomica, quæ Solem non moueti conuincat? Quid, si per doctrinam parallaxeon terram moueti euidenter & clarè conuincatur.

Respondeo citta miraculum non posse dari demonitrationem physicam, quæ terram quiescere aut moueri persuadeat: adeoque frustrà se & nos fatigare Mathematicorum ingenia, cùm vel volunt tellurem circumducere aut sistere. Nec volo hîc multum disputare, quia contrarium est velle nimium sapere, quod expertissimi in hac cõtrouersia, ridemus.

Quid, si hæc ipsa demonstratio, quam impossibilem esse dicimus, olim daretur?

An fides sit demonstrationi postponenda?

Responderet hic aliquis, in tali casu adsentiendum esse demonstationi (est enim supponendum esse legitimam & veram) at in illo casu dici non posse, Ecclesiam Romanam errauisse: non enim hanc propositionem speculatiuè sumptam Generale Concilium, aut Pontifex ex cathedrâ proposuit vniuersæ Ecclesiæ vt Aniculum fidei; ita vt vellet ipsummet internû dissensum esse hæresim: sed Cardinaliû Eminentissimum Tribunal, cuius authoritas inter homines summa est, definiuit non dari rationem humanitus, propter quam non dicatur motus terræ sacræ Scripturæ contradicere: adeoque practicè debere haberi tanquam hæreticum qui Pontifici per Cardioales suos cum pertinaciâ contradicat. Quòd, si per impossibile cras haberetur aliqua noua demonstratio, tunc inciperet dari humanirus ratio propter quàm possent permittere Eminentissimi Domini, vt in expositiooe Capitis X. Iosuæ ad sensum aliquem apparentem ant metaphoricum recurreretur. Sic fortè aliquis responderet, & fortè se inuolueret nouis difficultatibus: *Ego* autem summâ cum facilitate me expedio. Asseto igitur esse impossibile, quod olim moueri terram demonstratiuè suadeatur. *Quid si suaderetur demonstratiuè?* Respondeo voo impossibili admisso non esse absurdum si impossibilia & absurda sequantur.

Ex vno absurdo multa: & ex vno impossibili multa sequuntur.

XII.

An de systemate Mundi sit demonstratio?

NOn posse dari alterius vtriusque systematis (Copernicani, aut Tychonici: aut etiam Origanici aut Longomontanici) demonstrationem, diximus & audimus cum admiratione: quoniam multi Authores demonstrationes plurimas euulgarunt, quibus isti Heliocentricum, & illi Geocentricum Mundum euidenter persuadere nituntur: & inter ipsos nupetrimè Scheinetus, qui ex macularum solarium fluxu vult ostendere terram quiescere & Solem moueri. Hinc est, quod scire velis, quid de his demonstrationibus, se mutuò elidentibus, sentiam.

Nulla demonstratio demonstrationi contrariatur.

Respondeo contra demonstrationem vnam, non posse alteram demonstrationem militare; adeoque esse euidenter falsam, quod vtraque contradictionis pars habeat oppositas demonstrationes. Addo neutram partem habere mathematicam aliquam demonstrationem; multæ enim rationes, sunt pulchræ & bonæ, nulla vero conuincens. Ad Scheineri librum quod attinet, pulcher est, & à me permissus ire in lucem, & Censurâ aut potiùs elugio commendatus.

XIII.

DIGRESSIO.

De Reuerendissimi P. Petri Lorcæ doctrina. An Christus habuerit moriendi præceptum rigorosum & verum?

cclxxxvi. An possit Deus voci humanæ obedire.

PAuca sufficiunt, vt me distrahant, & multa hodie concurrunt: ergo tantisper me permittam eruditioni, & lineas nonnullas scribam. Sum præuentus illis Historiographi Diuini verbis, *Non fuit antea & postea tam longa dies, obediente Deo voci hominis & pugnante pro Israel.* An ne voci hominis obedit Deus? Minimè. Quid ergo? Ibi *Obedire* verbum est, quod non supponit aut imponat præceptum, sed conformitatem voluntatis. Et hinc aliquid profundius eruam.

cclxxxvii. De notis marginibus librorum manuscriptis.

Habeo præ manibus Commentarios Lorcæ In tertiam Partem; & ob oculos notas Reuerendissimi & eximij Viri, D. Hilarionis Ranchati, nostri Ordinis decoris & ornamenti. Et hîc iterum distrahor, vt commendem laborum eorum, qui in libris quos legunt adnotant, quæ succurrunt.

Obiit Cornelius Iansenius, eiusque Bibliotheca importata fuit Brugas, & meo consilio empta à Reuerendissimo D. Bernardo Campmans, Monasterij Dunensis Antistite, magnâ ex parte. Plerique libri erant notis marginalibus, indoctorum sententiâ maculati, mea illustrati: Fuerat enim Cornelius multæ lectionis & memoriæ vir, & scribebat in margine quod alibi legerat, & putabat conducere. Inter alios libros Aluarez de Auxiliis elegi, in quo vix erat linea sine linea, & inde cognoscere cœpi, quæ alibi expendo.

De hæresi Iansenjana.

cclxxxviii. Ioan. Guill. Managetta laudatus.

Veni Viennam; & expertissimi Domini Ioannis Guillelmi Managetræ amicitia & fauore sum vsus; & quia habet Bibliothecam ditissimam, etiam libris. Et Deus bone quàm multos thesauros in margioe legere licuit, scriptos à doctissimo calamo!

Ioannes Marcus laudatus.

Eadem cura etiam Pragæ libros exornat suos Clarissimus D. Ioannes Marcus Marci, Regni Bohemiæ Archiater, vel vt loquuntur ipsi, Physicus.

cclxxxix. Diana laudatus.

Et Romæ in Bibliotheca Dianæ (doctissimi & suauissimi Viri) maioris est factura posteritas, notas margini inscriptas, quàm ipsummet textum Authorum; multa enim, quæ vel Author non vidit, vel ego suspicari non possem, expressum paucis verbis reperio.

ccxc. D. Hilarion. laudatus.

Hæc omnia dicta sunt propter Lorcæ commentarios, quos lego. Sunt è Bibliotheca Reuerendissimi Hilarionis, vt dixi, & multis testimoniis Patrum & obseruationibus aucti. Lectione Notarum & Obseruationum delector, & illis vtens liberè (sic voluit Author) lineas istas subscribo.

ccxci. An Christus habuerit præceptum.

Probabilissima est sententia Petri Lorcæ asserentis, *Christum Dominum non habuisse moriendi præceptum rigorosum & verum* & ostenditur. primò, quia habet rationes fortes

tes, quas concinnat & roborat Lorca *in 3. p. quæst. 19. artic. 4. disput. 73.* Secundò, quia est expressa multorum Patrum, quos ille loco citato allegat, quibus adde S. Ioannem Climacum, qui grad. 16. post initium ait, *Animas non debere esse contentas præceptis, sed plusquam præceptum sit debere facere*, & addit: *Persuadebis tibi id penitus, is qui plus quam se ipsum proximum dilexit, ac pro eo animam exposuit, cum imperium* (præceptum) *Dei de hoc non accepisset.* Tertiò, quia frequentissimè in Vniuersitate Complutensi & Salmanticensi sub præsidio Virorum illustrium defenditur. Quartò, quia quæ contrarium docet, fundatur illis verbis Apostoli; *Christus factus est obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen.* At ista verba possunt intelligi sine rigoroso præcepto: Pater igitur æternus non præcepit Christo vt moreretur; sed illi insinauit sibi placere vt moreretur. Probatur minor, quia vocem istam *Præceptum* Patres communiter vsurpant laxiùs, vt etiam *Consilium* comprehendant. Sequentia testimonia considera.

Quid vox ista præceptum significet?

cccxcii.
S Marcelli obedientia.

S. Hieronymus *epist.* 16. scribit S. Marcellum obedientiam erga matrem Albinam exercuisse, etiam in illis, quæ ab ipsa non iubebantur, sed ei placebant, & epist. 12. cap. 15. *Prima apud eos confœderatio est obedire Maioribus* & *Maiorum* nomine non Superiores, sed Seniores intelligit.

Vis obligandi non est vbi non est subordinatio.

S. Benedictus Regulæ cap. 71. *Vt obedientes sibi sint inuicem Fratres*, docet omnes iuniores prioribus suis, id est, senioribus obedire debere; & seniorum dicit esse priuata imperia: & tamen certum est defectu Iurisdictionis & potestatis non esse in eorum præceptis & imperiis vim obligandi, atque adeò nec voluntatem. Si ergo vbi non est vis obligandi, ibi D. Benedictus imperium & obedientiam esse dicit, quid mirum si dicantur ea duo esse, vbi vis obligandi est, solaque voluntas deest.

De Christi & Religiosorum obedientia.

Haymo Halberstadensis lib. 2. de Varietate cap. 47. *Inuicem obedire debemus sicut serui Dominis secundum quod præcepit Dominus; quia qui vult in vobis esse magnus fiat omnium nouissimus & omnium seruus*, & tamen certum est, quod non habemus adinuicem vim obligandi per modum rigorosi præcepti: &, si non habemus vim, certè nec voluntatem, quam irrationabiliter & sine potestate habere non debemus.

Epitome Ludouici Imperatoris super Regulam S Benedicti. *Oportet omninò, vt obedientes sibi sint inuicem, & ipsa obedientia, si recto corde ostendatur, Deo offertur.*

S. Basilius Regul. breui. interrog. 114. *Nunquid cuiuis passim & quiduis imperanti obediendum sit?* Respondeo. *Omninò: diuersitas eorum, qui imperant & eorum quibus imperatur, obedientiæ officere nihil debet. Neque enim Moyses, Iethro, qui rectum sibi concilium dederat, non consultauit* Græcè παρήκουσε Aoristus verbi παρακούω *non obtempero, oscitanter, negligenterque audio.* & interrog. 115. sequenti. *Quomodo alij aliis obedientiam inter nos præstabimus?* Resp. *Tanquam serui aduersus Dominos, conuenientes illi præcepto Domini*, Qui vult, &c. *his esse magnus, sit omnium vltimus, seruus omnium.*

Sanè duo testimonia, quæ ex Basilio & Haymone desumpsi, cum Christum in exemplum producant, videtur manifestè probare, non solum *præcepti* nomine intelligi posse consilium: sed hoc specialiter esse intelligendum cùm agitur de obedientia Christi.

Vt hoc fortiùs vrgeam; & ostendam hanc vocem sumi latissimè apud veteres; addam periodos aliquas, in quibus Verbum æternum qua Deus dicitur Patri æterno obedire: qua voce, nec subordinatio, nec verum importatur præceptum, sed sola concordia voluntatis. Lege cautè & attentè sequentia.

cccxciii.
An in diuinis vna persona obediat alteri?

S. Hilarius lib. de Synodis non semel dicit Filium secundùm naturam Diuinam obedientiam præstare Patri, id est, voluntatis conformitatem, vel potiùs vnitatem voluntatis à Patre acceptæ. Vnde explicans illud Ioannis 5. *Non potest filius à se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem*, sic inquit; *Authoritatem discreuit, cùm ait: Non potest à se facere, obedientiam significat: cum addit. Nisi quod viderit Patrem facientem.* Ad quæ verba, quidam iunior Commentator sic inquit. [Non est virtutis differentia non posse nisi videat, quia virtutem magis præstat natura quàm visus. At verò obsequelæ est tunc posse cùm videt. Atque ita per id quod tamen potest cùm videt, significat non ex visu accipere se virtutem: sed authoritate visus præsumere potestatem. Non ergo differt naturæ virtus in Patre & Filio, vbi vt vides & obedientiam & obsequelam in Filio secundùm eam naturam quæ virtute non differt à Patre agnouit Hilarius.] Imò obsequelam siue obsecutionem in Filio respectu Patris agnouit Concilium Sirmiense in prima confessione Fidei contra Platinum, quam vt Catholicam recipiunt omnes teste Baronio ad ann. 357. num. 58. & recipit Hilarius suprà. Porro Concilium ita habet. *Si quis vnum dicens Deum, Spiritum autem Deum ante sæcula Filium Dei obsecutum Patri in creatione omnium non confitetur anathema sit.*

Cautè legenda est sententia affirmatiua, si occurrat in veterũ libris; nam sumunt vocem hanc in alia significatione.

cccxciv.
Hodie habet Schola terminos, quibus caruit antiquitas.

Porrò idem Concilium anathematismo 17. in eadem confessione subiectionem agnouit in Filio secundùm naturam Diuinam, ita enim habet. *Non enim exæquamus vel comparamus Filium Patri, sed subiectum intelligimus* (loquitur autem de Filio secundùm naturam Diuinam) *quod explicans Hilarius ait. In eo quidem non comparatur nec coæquatur Filius Patri, dum subditus per obedientiæ obsequelam est, dum Christus Dominus à Domino, &c. sed pietatis subiectio non est essentiæ diminutio, nec religionis officium degenerem facit naturam* & infra. *Vt sit Patri & obsequio subiectus & nomine, ita tamen vt subiectio nominis proprietatem naturalis atque indifferentis testetur essentiæ*, & loco priùs citato, *Honorem Patris quem subiectio Filij conseruauit, natura Filij virtus æquauit*

Hodie loquimur cautiùs & meliùs; nec volumus eiusdem phrasibus & vocibus vti, cùm agimus de Verbo Diuino quà Deo: interim Veteres locuti sunt suo modo, quia tunc nondũ obtinuerat hodierna terminorum Scholasticorũ acceptio, & singuli Doctores, vocibus vtebantur aut abutebantur. Stet igitur voces *Obedientiæ* & *Præcepti* pro voluntatis concordia sumi

ſumi poſſe & præſcindendo à naturâ diuinâ, in quâ minùs eſt toletabilis verbotum iſtorum admiſſio, & valdè periculoſa eotundem incauta ſuſceptio) ſtet probabilem eſſe ſententiam quæ docet Chriſtum caruiſſe rigoroſo ptæceptu.

XIII.

De aliquibus opinionibus à Pontifice, aut etiam ab Eminentiſſimis Dominus condemnatis.

ccxcv. An poſſint abſentes abſolui. V*Lterius pergis; ſtet vel moueatur Olympus:* & ſic diſcutris. [Olim erat probabilis abſolutio in abſentem directa: imò olim erat practicata. E multis caſibus quos accidiſſe probabile eſt, hunc propono ex P. Contado Societatis IESV.

CVm olim tota Prouincia Liſfland in optimo Catholicæ Fidei flore & dignitate conſtituta eſſet: etat ibidem in celeberrima ciuitate Riga Monaſterium Virginum Otdinis S. Benedicti, S. Magdalenæ dicatum, quod plurimis maximæ nobilitatis Virginibus ditatum trecentis fetè annis in magna ſanctitate & obſeruantia viguit, ab anno ſcilicet 1251. vſque ad 1550. Verùm cùm eo tempote in iiſdem locis Peſtis Lutherana ingrueret, ac paulatim per membta ſe diffundendo ipſum totins Ptouinciæ corpus, & præcipuè pulcherrimam ciuitatem Regiam inficeret, celebte illud Monaſtetlum ita debilitatum fuit, vt ſolummodo tres magnæ conſtantiæ Virgines petſeuerauerint eouſque, donec (Deo ita diſponente) in Collegium Socieraris IESV ſit mutatum.

ccxcvi. Cùm igitur hæreſis illa radices agere inciperer, vacillabant in primis in Chtiſtiana Religione ciues Rigenſes, quamdiu viuebat veræ Fidei propugnatot Archiepiſcopus ibidem Thomas nomine: verùm quamprimum obiit, ac alter VVilhelmus de Btandenbutg eadem peſte infectus ſucceſſit, omnes vnanimitet, quia diſſimulabat omnia) in eaudem hæteſiu penitus ſunt delapſi, ita vt Cletici & alij Sacerdotes coacti fuerint ab vno ad alium locum diſcedete, donec ingraueſcente illa lue, ex tota omnino Ptouincia expulſi, & Monaſteria ac bona Religioſotum facta fuerint ptæda Impiorom. Itavt ſola ciuitas Rigenſis quatuor Monaſteria quadam vice vno imperu inuaſerit & ſpoliauerit, vnum Patrum Dominicanorum, alterum F. Minorum, altetum F. Minorum ſtrictiotis obſeruantiæ. Franciſcanotum alterum, & Virginum vnum. Primum quia erat extta ciuitatem ſitum, non ita cutarunt: ex teliquis fecerunt diuerſotia, tabetnas, & loca pro noptiis & conuiuiis babendis. Monachos verò ſupetſtites, qui Clericos & Canonicos Apoſtatas, in abnegatione veræ fidei, & ſacerdotalis caſtiratis ſequi nequaquam voluere, flagellis ceciderunt & ex tota Prouincia expulerunt, &c.

ccxcvii. Iam verò nihil reſiduum erat, niſi hoe S. Magdalenæ Monaſterium, quod inuadere non fuere auſi propter plurimorum Nobilium filias, quæ in illo degebant, Præter hoc eo tempore optimum eriam erat, quod habuerint prudentiſſimam & deuotiſſimam Abbatiſſam nomine Alidurangel, quæ omni viro generoſior inſtar muri pro defenſione Monaſterij ſe hoſtibus opponebat: illa enim, ne in re grauiſſimi momenti ſuis deeſſe videretur, nulli labori pepercit, nullas expenſas reſpexit nullum vitæ periculum timuit. Sed ſæpenumero ſola omninò Archiepiſcopum, ſola Gubetnatores illius Ptouinciæ adiuit vt bona ſui Monaſterij conſeruaret, quod etiam in illa tempeſtate obtinuit, &c.

Sanè longè aliter res agebatur poſtquam è viuis piiſſima illa Mater deceſſit, & in locum illius ſubſtituta fuit Eliſabetha Tenhoph: videbarut enim quoad externam apparenriam, quòd Chriſto ſuo ſponſo fidem ſeruaret: internè tamen infidelitatem fouens in hæteſin delapſa, aliis eandem fidem frangendi cauſam dedit: ſiquidem plurimæ ex ipſis monaſticæ diſciplinæ & obſeruantiæ oblitæ, cum hæteticis familiaritatem inietunt: à quibus poſtmodum perſuaſæ habitum ſanctum teiecerunt, & veſtibus pretioſiſſimis indutæ ſe hæreticis illis ſacrilego Mattimonio obſtrinxerunt, &c. Tres tamen, nimitùm Anna Topel, quæ erat centum & triginta annorum; Anna Nerken, & Otiſta, quarum quælibet centeſimum annum attigerat cooſtautiſſimè perſeuerarunt *) de illis poſtmodum multa ſcribuntur quæ recenſere longum foret.*] ccxcviii.

Habebanthæ Virgines in Eccleſia, ſui monaſterij duodecim Altaria, ſecundum quotum numetum, duodecim Sacerdotes alebant; quotum obligatio erat pro Virginibus quotidie aut canere aut legete Miſſam, & iiſdem Venerabile Sacramentum porrigere & alia diuina officia peragere. Verùm cùm omnes vnico excepto eandem peſtem contraxiſſent & longo tempote ex manibus huius qui perſeuerauerat ſactam Euchariſtiam ſumpſiſtent, tandem etiam obiit. Quid ergo? quò ſe vertetent? in tota Prouincia non reperiebatur Sacerdos niſi in finibus Pruſſiæ in monaſterio quodam ruinæ iam proximo nomine Haſempot, quod quadtaginta milliaribus diſtabat, vnicus venerandus Senex Monachus degebat. Ad hunc igitur, quandoquidem, qui illis Sacramentũ potrigeret, non erat communicare volentes vnam nomine Otiliã clauſis & obſignatis litteris, in quibus quælibet ſua peccata patefecerat, miſerunt: & ille viciſſim Abſolutionẽ ſcripto, vnà cum tot hoſtiis conſecratis quot illarum erant, ac ſubinde etiam plures, quas reuetenter in Ciborio obſeruabant, miſit. Modus verò ſumendi SS. Euchatiſtiam erat iſte: Hoſtias cautè ex ciborio ſupta mundiſſimum corporale mittebant, flexis poſtmodum genibus alternatim ante illas decliuato capite Hoſtiam lingua tangentes ad os atttaxete: poſtquam ſumptionem, omnes vnanimitet Deo gtatias agentes ſe ipſi commendarunt. ccxcix.

Ad hæc conſuerudo illarũ erat, quotieſcumque communicate vellent, pto meliori diſpoſitione tribus diebus ante abſtinere à carnibus, ouis, lacticiniis. Hunc modum confitendi, communicandi & abſtinendi idcò propoſuimus, vt putemus iniquitatem eſſe eiuſmodi. Exemplum harum Piiſſimarum Virginum ſilere & non potiùs omnibus patefacere, &c.

Ita P. Conradus in libello, cui titulus: Breuis Deſcriptio ſeu Relatio, quomodo Monaſterium Virginum Ordin. S. Benedicti quondam in

in Ciuitate Riga in Liffland in Collegium S. I. transferit.

Clemens VIII. tales confessiones & absolutiones, aut interdixit, aut damnauit: & nihilominùs R. P. Ludouicus Connæus S.Theol. Professor Pragæ, nec non studij Prouincialis Director Assertionibus Theologicis, quas defendendas suscepit die 13. Decembris an.1650. Interrogationes septem addidit, quarum quinta erat hæc nimirùm, *Valida-ne sit absolutio directa ad absentem post Clementis VIII. declarationem?* Respondeo esse standum omninò summi Pontificis Declarationi.

X V.

De nonnullis propositionibus ab Eminentissimis Dominis interdictis, An etiamnum probabiliter defendi possint?

cccx. Relicto motu tertæ transitur ad alias materias.

ET veniendo ad inhibitiones & declarationes Cardinalium sic inquis [olim erant probabiles istæ opiniones. *I. Episcopi vigore Tridentini Concily possunt reducere missas in fundatione positas II. Quæ post illud relictæ possunt ad numerum minorem redigi III. Generales Ordinum possunt missas ad pauciores ex causa competente reducere.* IV. *Quando stipendium Missæ est ab Episcopo taxatum, petens sibi celebrari non dat stipendium integrum, potest Sacerdos ab vno vel à diuersis tot parua stipendia accipere, quot iusta eleemosynæ æquiualeant.* V. *Sacerdos pauper potest pro vna missa tot accipere stipendia, quot ad diuturnam eius sustentationem sufficiant.* VI. *Die festo accipi potest duplum stipendium pro missa.* VII. *Potest missa celebrari pro primo daturo stipendium, &c.*

Septem opinionum circa missarum celebrationem Censura.

Damnatur ab Eminentissimis Dominis teste Dianâ *part. 2. tract. 14. resol.* 1. 2. 6. 7. 8. 9. 15. quales igitur erunt modo? improbabiles, an tantummodò minùs probabiles? Si improbabiles, curnam ob nudam reprobationem, an ob demonstrationem, quam hodiè habemus cuius veteres non habuerunt notitiam?

X V I.

cccxi. Prænotanda.

ANtequàm definitiuam pronunciem, per hypotesin placet discurrere, & sic Philosophari aut dubitare. Si sententiæ declaratæ & electæ à Cardinalibus dicantur esse probabiliores reiectæ & damnatę minus probabiles, si addamus neminem posse sequi opinionem minùs probabilem, quod etiam probabile est, & à multis asseritur, fortè sententia damnata à Cardinalibus teneri non poterit. Quid autem dicendum est stando illi sententiæ, quæ hodie est omnium, nimirùm posse hominem tuta conscientiâ sequi opinionem minùs probabilem.

An possimus sequi opinionem minùs probabilem.

cccxii. Diana videtur sibi contradicere.

Produco Dianam qui *part. 2. tract. 13. resol. 1.* tenet cum communi sententiâ esse licitum relictâ opinione probabiliore & magis tutâ sequi minus probabilem, & minùs tutam, & *part. 1. tract. 10. resol. 29.* Declarationes Cardinalium non habere vim legis, nec illis necessariò standum: & tamen *part 2. tract. 14. resol. 1.* ait, *Stante dicta declaratione Illustrissimorum Cardinalium modò non esse amplectendam opinionem Henriquez & Miranda*, & re*sol. 8. Affirmatiuam sententiam probabilem putauit Ioann. de la Cruz, Ledesma, Molfesius; & absolutè illam docent & sustinent Sotus, Canus, Beia, Dom. Montagnolus Angelus, Rodriguez, Fernandez, qui citat Honcalam, Tabienam, & Petrum de Aragon; & nouissimè Didacus Nugnus, & ante illum Orellana, &c. Sed hæc opinio modò corruit: nam Sacra Congregatio in Decretis*, &c. Sed corruit, si Diana teste tantum probabilior opinio quàm elegerunt Cardinales: Produco etiam Ansonium Noctinor, dignissimum & doctissimum virum in Dianæ summa dicentem Lectori beneuolo *Plerisque incommodum erat eandem quæstionem pluries repeti; quod tamen authori necessarium fuerat, vt si qua opinio in priori parte excussa oppugnata fuisset, in posteriore confirmaret: aliquas nouas augeret inuentis: In aliis iudicium prius suspensum determinaret: in aliis demum modificaret, vel supernenientibus Sacra Congregationis oraculis reuocaret. Commune est omnibus harum doctrinarum Scriptoribus suas lucubrationes non simul & eodem tempore in lucem edentibus non solùm ob eam, quæ à veritatis interpretibus manant in dies Responsa, quibus ceruicem flectere necesse est; sed ob temporum etiam aliorumve accidentium vicissitudinem nostrique flexibilitatem ingenij; quæ nos pro diuerso temporum statu rapiunt in diuersa* Cui Tu. Si Dominorum Cardinalium responsis ceruicem flectere necesse est, dabitur ratio, quæ hanc ipsam necessitatem euincat, nam nec probabilitas, nec etiam probabilioritas vllam potest inducere necessitatem, ergo illam dignabitur ille subministrare.

Item Ausonius Noctinor.

An liceat Authoribus in posterioribus editionibus aliqua alterare aut mutare.

An Cardinalium Decisionibus stare debeamus necessario?

cccxv. Aliter de legibus & aliter de Declarationibus philosophandum est.

SIc placuit discurrere ex hypothesi; nunc venio ad absolutam & definitiuam: & quia demonstrationes postulas, dum Ausonius concinnat eam quam petis, iubeo priùs Cardinalium leges à Declarationibus distingui, vt enim sub initium notaui, differunt toto cœlo & istam rationem produco.

Authoritas speculatiua.

Præter authoritatem speculatiuam pronunciandi articulos fidei, & obligandi mentes ad actus internos credendi, quæ residet in summo Pontifice ex cathedrâ ad totam Ecclesiam loquente: de quâ non agimus, quoniam Pontificum, quando non loquuntur ex cathedrâ, & Cardinalium declarationes ad Articulos Fidei non spectant, datur in Ecclesiâ authoritas practica circa colloquia, disputationes, scriptiones, & editiones opinionum (hæ enim omnes sunt actiones externæ & ad Ecclesiæ quietem & fidei vnitatem conseruationem & propagationem necessariæ.) Ergo poterit de his omnibus Pontifex sancire salutares leges, quæ obligent sub mortali. At istam Authoritatem suam commisit DD. Cardinalibus. Ergo eorundem leges obligant sub mortali. Ergo quando Cardinales aliquam sententiam condemnant auferunt omnem eius practicam authoritatem, & illam reddunt, non iam minùs probabilem, sed improbabilem. Ergo in tali casu, vt bene dicebat Ausonius, *Ceruicem flectere necesse est.*

Authoritas practica.

Apud quem sit.

Conclusio.

XVII.

cccv. *De erroribus Bayi & Iansenij.*

OBiicies antiquas Michaëlis Bayi preces, obloquutiones, appellationes: nec non nouam Pseudoaugustinianorum contumaciam, qui per duodecim aut plures annos multas assertiones defendunt, à quatuor Pontificibus condemnatas; qui mihi frequenter dixerunt, ad Generalia Concilia pertinere dare Articulos fidei, ad Theologiæ Doctores dare Mundo opiniones probabiles. Et quia post quinque Propositionum condemnationem, vides adhuc nonnullos Parisienses replicare, & sub libelli supplicis nomine insultare Pontifici; mitaris rem tam certam ab integris, iisque Catholicis vniuersitatibus negari. Et quia vna vniuersitas sufficit ad faciendam opinionem probabilem, obiicis ea omnia quæ de authoritate & potestate practicâ Cardinalium dicta & admissa à nobis probabiliter posse negari.

Quantę sint authoritatis integræ Academiæ?

cccvi. Respondeo plerosque Pseudo-Augustinianos, quos agnosco esse viros pios & bonos, & licèt irritatio interdum illos coegerit, vt irreuerenter loquerentur, communis illorum vox non erat nec est insultabunda, sed deprecatoria. Sub initium, dicebant Bullam quâ Vrbanus VIII. doctrinam Iansenij condemnabat esse falsam, & ab æmulis Iansenij confictam: posteà rei veritatem docti, esse subrepticiam, extortam, concessam ad male narrata. Nunc pontificis authoritatem non negant, sed agunt de verâ intelligentiâ Diplomatis. Ergo Ianseniani (quidquid sit de opinionibus quæ liberum concernunt arbitrium cùm agitur de authoritate Pontificis & Cardinalium non distant à nostrâ sententiâ, nec negant Eminentissimorum Dominorum Consessui potestatem practicam, condemnasse doctrinas, & euulgandi decreta de hac re, quæ obstringant omnium Christianorum conscientias: sed solùm olim dicebant, se debere audiri (at miserunt Romam qui nomine illorum loquerentur & audirentur) & subreptitiis Bullis & legibus non obligari: & modo dicunt se indigere luce, vt intelligant assertiones damnatas (at ipsæ satis claræ sunt, nec luce indigent.) [Et hoc exposuerim, non vt aliquis opinetur doctrinæ Iansenianæ condemnationem fuisse subreptitiam; fuit enim magno consilio edita, & post longam deliberationem publicata: sed vt omnes videant Iansenianos ipsos (Louanienses, Parisienses) à nobis esse in quæstione de iure: & vt se excusent ab obligatione obediendi, recurrere ad quæstionem de facto. Non enim condemnandi libros & Assertiones, negant potestatem pontifici. Cardinalibusque: sed illos aiunt à suis hostibus fuisse sinistrè & iniutiosè præoccupatos. Quod licèt falsum sit, tamen illorum in hâc materiâ opinionem ostendit. [Et quidem illustrium Virorum iudicio Iansenianі summè reprehensibiles sunt, nec enim admitti debent, excusationes & declarationes quas euulgant; sed si obniti pergant, & Hæreticas propositiones defendant, tractandi erunt vt Hæretici & excommunicati. [Censor Romanus hic *Aperit portam* (nimirùm qui responsionem eiusmodi, videlicet Iansenianistarum tolerat) *ad resistendum Bullis Pontificiis, in materia dogmatica sub prætextu, quod Pontifex sit malè informatus, confundit enim Bullas circa prouisiones cum Bullis circa doctrinam in quibus Pontifex non potest decipere nec decipi à malè informantibus: & verè intendit damnare doctrinam ibi subiectam, alioquin nihil esset firmum in Ecclesia, si his occasionibus* (excusationibus) *locus daretur.*]

Eorundem in sua contumacia modestia.

An fuerit subreptitia Bulla côtra Iansenium lata?

An tolerandi sint, qui temerè Bullas esse subreptitias exclamant?

XVIII.

cccvii. *Louaniensium querelarum author.*

LEgis Louaniensium querelas, effudit primas Iacobus Segers Typographus; quas edidit secundò & tertiò semper auctas: alias nonnulli anonymi: & prout fuerunt occasiones & tempora modestas aut intemperantes] & inquiris, An-non possit aliquando contingere, vt propositio facta ab Eminentissimis Dominis Cardinalibus sit fallax? hoc est an nõ aliquando ignorantiâ, aliquando malitiâ seducti proponentes possint & soleant rem aliter proponere, quàm in se sit? Et si id contingere possit & soleat, an non seruatâ omni reuerentiâ priuatus Theologus, si propositionem factam Eminentissimis Dominis fuisse erroneâ reperiat, possit dicere illos quidem iuxta casum propositum doctissimè & solidissimè respondisse, & nihilominus eorundem Decisionem admittendam non esse, quia fuerunt malè instructi & vt vulgo loquimur malè informati?

An informationibus, quæ coram Eminentiss. DD. leguntur, error subesse possit?

cccviii. *An summi Pontificis decretis?*

Puto in hoc genere neminem concessurum Cardinalibus esse, quod Pontifici summo negamus; oratus enim à Transalpinis, Bullas expedit conditionatas, videlicet. *si preces veritate subsistant*; vndè, si contingat easdem veritate destitui, non ideo dicendus est errasse Summus Pontifex, sed Bullam esse inualidam, & supplicantem condemnandum. Ergo similiter si propositio facta Cardinalibus *veritate subsistat*, tunc eorundem decisio vim habebit; cæterum si propositio fuerit mendax, non illi dicendi errauisse, sed Decisionem esse inualidam, & Proponentem condemnandum.

Sanè posse & solere homines etiam summâ dignitate fulgentes decipi & præoccupari, exempla frequentia demonstrant Baronius ad annum CDLXIV. num vltim. *Non mireris Lector Romanum Pontificem Hilarium aduersùs Mamertum adeò vehementer insurgere virum (vt declararunt cætera) sanctitate insignem. In his quæ contentiosi fieri solent, perfacile est quemque decipi. Persimile etiam Sancto Leoni accidit, qui in Sanctum Hilarium eadem ferme ex causa acerrimè inuectus est. Quis nesciat sæpe accidere, vt falsis accusationibus & subreptionibus aures Pontificum repleantur, & cum putant agere quod iustum appareat, exagitent innocentem?* Sed & adduci potest S. Bernardus, qui sic inquit. *In quo, quæso puer vester tam malè meruit de vestra paternitate, vt eum inurere, & insignire placeret nota & nomine proditoris.*

An narrationes, quæ fiũt Pôtificibus, sint veræ?

Leo Epist. 1. ad Episcopos Prouinciæ Viennẽsis.

Bernardus Epist. 213.

XIX.

cccix. *Quid dicendum sit de errore ab intrinseco.*

EX hoc dubio oritur aliud, *An sicut in Eminentissimorum Dominorum tribunali ab extrinseco casus proponi malè solent, etiam ab intrinseco possint? puta, si, quod Deus auertat, contingat assumi indoctos viros, aut etiam*

alias

Cæti de coloribus iudicare non possunt.

alias doctos decidere quæstiones aliarum facultatum in qua viderentur indocti? Quæstio enim subtilis Philosophica non solùm oon potest ab homine ignotante decidi, sed neque à docto in aliâ scientia, puta à Pictore, Atchitecto, Sattote vel Sutote: quia vt olim benè inclamauit Appelles, *Sutor ne vltra crepidam*; habent enim suos terminos singulæ Facultates, & dum *Nauita de ventis, de bubus narrat arator, & numerat miles vulnera, pastor oues.* Igitur si contingeret (sit casus possibilis aot impossibilis) Cardinales Theologos aut Canonistas tesoluere aliquam quæstionem alicuius Facultatis Mechanicæ, quam illos ignotare censeres, an ne in eodem casu (interrogo) teneteris eotundem resolutioni stare; & contra dictamen proprium, quod à te demonstratiuis, aut probabilissimis saltem tationibus suaderi existimas, deberes captiuare intellectum, & vt Ausonius Noctinotius loquitur, ceruicem flectere? Nihil obücio, ais, habemus enim in Cardinalium Consistorio ptæter Lugonem; Chisiumque alios vitos doctissimos, qui non solùm sunt in dignitate, sed in omni scientiarum genere Eminentissimi, sed nec fuerunt, nec erunt omnia tempora nostto æqualia; doctrina generalis exigitur, quæ si seruire modò nequeat, fortè olim sit seruitura?

Hodie habemus Cardinales doctissimos.

cccx.
An omnes Cardinales sint docti?

Sic tibi tem placuit proponere, & placebit audire tésponsionem sincetam. Non omnes sunt Doctores Theologiæ, qui ad putpuram promouentur Romæ; nam & Regum filij, & summi Europæ Principes assumuntur intetdùm, etiam ætate teneri, ptovt videtur bonum publicum postulare, At cæteri sunt Viri docti, & inter doctos nomulli reperiũtur doctissimi, & ipsi admoniti rebus arduis. Habent singuli suos Consiliarios (Theologos, Canonistas,) & licèt hîc aut ibi non sit felix semper electio, error est ratus: Ergò stando cutsui ordinario rerum, impossibilis est casus quem ponis: sed neque ipse est possibilis stando cursui miraculorum, mira enim quotidie patrat Deus vt suam exaltet & promoueat Ecclesiam, non autem vt illam supprimat & conquasset.

Contrà bonum Ecclesiæ Deus nō patrat miracula.

XX.

cccxi.
Condemnari-ne possit opinio probabilis?

QVæstionem odio plenam excitas, sed quam sine odio & iniuriá vt spero, resoluam. Video inquis multorum Authorum opiniones ab Inquisitionis Tribunali, video à Congregatiune Catdinalium expungi, &, vt vulgus loquitur, condemnari; & inquito, *An detur in mundo visibili authoritas condemnandi opiniones probabiles?* Antequam meam sententiam proponam, ponendi erunt ob oculos Patres Carmelitani discalceati in Hispaniâ, qui ante annos viginti Ordinis Prophetici mirabilem historiam euulgarunt, quæ varias subiit Theologorum censutas. Traductus fuit ab ignorantibus liber & accusatus. Vt ptiorem tueantur, edunt alterum Patres, quem olim libenter legi, ex quo nunc potissimas Positiones assumo.

cccxii.
Aliud est definire articulos & aliud comburere Hæreticos.

Prima erat. *Alterius est dare Ecclesiæ articulos Fidei, & definire quenam propositiones sint hereticæ, & alterius est Hereticas (seu personas seu propositiones) comburere.* Quod dilucido & probo. Quæritur hodiè an Regina Angelorum caruerit peccato originali? Hæc controuersia videtur non fuisse tacta à Patribus, antè quingentos annos, multi videntur tenuisse opinionem seuetam: hodiè cuius sint Doctores nescimus; nam si qui contrariam tenent, præcipiuntur aut tacere aut loqui nobiscum, qui piam defendimus [Quod ipsum notatum volo contra Pozam, qui frequentissimè asserit illam, quæ pia vocatur, esse hoc æuo omnium Catholicorum opinionem: nam ego, quam opinionem habeam scio, quam habeas nescio, nec ex verbis eam colligere possum, nam si fortè seuetam teneas, nec licitè, nec impunè illam prodes; & si prudens sis, malles in materiâ probabili (damnare enim hæreseos piam sententiam, delirare est) te accommodare Superiorum dictamini, quam coram Deo in conscientiâ, coram Mundo in honore & commoditate pati iacturas aut censuras.] Desideramus hanc controuersiam semel ab Ecclesiâ decidi, & dicimus, à nullâ Vniuersitate, à nullo Tribunali Inquisitionis, à nullo Cardinalium Consistotio decidi infallibiliter posse, ita vt transeat in articulum Fidei, & sint, qui dissentiant hæretici. Cæterùm quos Ecclesia hæreticos dixerit, seu articulos seu homines, poterit Inquisitio vltimâ sententiâ condemnare.

An Deipara fuerit sine culpa concepta?

An hodie alterutra opinio sit alicuius?

Hæc doctrina est vera &, si est vera cur Thomistæ non sequuntur opinionem piam?

Cuius sit articulos Fidei definire?

Ex hâc doctrinâ sollidissimè inferebant Patres Carmelitani non spectare ad Hispanos concedere Articulos Fidei, sed iuxta datos ab Ecclesiâ Romanâ iudicare: cùm igitur in toto illo libro (sic dicebant) nihil esset, quod in articulos fidei impingeret, non esse cur illum Hispani condemnarent, nisi innocentem vellent: quod de illis præsumendum non erat. cccxiii.

cccxiv.
An purus Theologus habere in Inquisitione possit Qualificatoris officium?

Secunda. *Censores fuisse puros Theologos, parue aut nullius eruditionis, & qui non poterant de Historia iudicare.* Et, vt tem ego fatear, cognosco nonnullos Censores doctissimos, cognosco & alios: paucos tamen & taros: & video humana omnia in mundo tractari humanitùs, & multa non posse aliter fieri; nam supremi Principes debent credere ministris suis, qui homines sunt, & possunt vt tales errare. Cæterùm hominem purum Theologum omnia posse, crediturus non sum. Habent cancellos suos Facultates, & qui in Philosophiâ excellit, solet esse rudis in iure; & qui inter Medicos eminet, solet esse incapax vt Theologica tractet, nec mirùm si Historica Politica nesciat qui solùm Theologica didicit. Hanc ego veritatem experimento didici anno M.DC. XLVII. & M. DC. IL. & sæpè alibi. Nam cùm anno 1647. tractaretur seriò de vniuersali pace, quàm multa à Politicis contra veram Theologiam audiui! & quàm multa à Theologis contrà veram Politicam! & quàm pauca, quæ Politicam Christianam saperent! edidi de hâc materiâ specialem Tractatum (qui tamen impugnatoribus non caruit; nam dùm omnia Ecclesiastici, omnia sæculares desiderant, reprobant aliqui veritatem virtutemque, quæ medium tenet) & ideò non est cur plura addamus. Demus aliud exemplum: Anno 1649. Viennensis Vniuersitas ad maiorem Diuæ honorem sententiam piam iuramento firmauit: quà Theologa vnanimi singulorum consensu: quà Iuridica non sine difficultate, superabili tamé: sed quantis turbinibus

An omnia scire?

Ponitur exemplum in cōsultatione de S. R. Imperij Pace. Additur secundum exemplum & exponitur cur Viennēses Medici sub initium noluerint iuramentum piam emittere in controuersia Conceptionis immaculatæ?

quà Medica ! Conuenerunt me aliqui, conueni aliquos, & discere volebam, quæ esset remora, quæ illos detineret fluctuantes. Dabo multorum exceptiones, quarum vi se excusabant. DICEBANT PRIMO, *Iuramentum illud non peti, sed exterqueri à Cæsare : nec liberè procedere Vniuersitatem.* SECVNDO, *Cæsarem non procedere liberè, sed ab aliis induci.* TERTIO, *hunc strepitum totum in odium D. Thomæ & Patrum Dominicanorum excitari.* QVARTO, *Vniuersitatem non esse doctiorem Ecclesia nec debere definire, quod nondum Ecclesia fuit ausa.* QVINTO, *se non posse iurare Virginem conceptam fuisse sine culpa ; est enim res ignota & incerta, talia nequeunt iuramento firmari.* SEXTO, *Eos omnes qui eiusmodi iuramentum emittunt, se exponere periculo, vt crastina die declarentur Hæretici & perimi si Ecclesia definiat pro Dominicanis.* Hæc illi ; qui tardè sedati & instructi, non sine magna Magnifici D. Ioannis Guilielmi Mannagettæ, etiam Doctoris & Professoris Medici, (sed qui non est purus Medicus, sed in omni scientiâ versatissimus) diligentiâ & labore sequuti Theologos, tandem aliquandò sententiam benignam & piam iuramento firmarunt. Constat igitur errare frequenter sutorem, si vltra crepidam iudicet; Medicum si vltra morbos & pharmaca.

D. Mannagetta, iterū iterumque Rector Viēnensis, Vniuersitatis laudatur.

cccxv.

CONquerebantur Patres Carmelitani: quos auditos fuisse scio, exauditos audio : Ab eorundem causâ supersedeo, non enim eam proposui, vt illos defenderem, aut impugnarem ; alterutrùm enim vellem, maiori indigerem notitiâ, quàm habeo ; Sed, vt sciret meus Lector, quo illi modo suæ Historiæ doctrinam (quam putabant probabilem) tuebantur. Ad rem venio, & qui Patrum Carmelitanorum opinionem proposui, propriam addo. *Pronuncio igitur.*

Aliud interdicere & aliud condēnare est.

PRIMO. *Aliud est interdicere & Aliud doctrinam aliquam condemnare.* Patet ex dictis superiùs.

An possint interdici vera ?

SECVNDO, *Doctrina, non probabilis solùm, sed vera potest interdici.* Patet : quia & Biblia sacra ad linguas vulgares translata, sunt interdicta, & tamen continent doctrinam de fide.

Cur Biblia sacra interdicantur ?

Sed rogas, cur doctrina probabilis aut etiam vera interdicatur ? *Respondeo* homines etiam rebus bonis abuti. Abutuntur cibis, abutuntur vestibus, abutuntur elementis, abutuntur cœlo : & quod miserabilius est, etiam Dei misericordiâ abutuntur. Ergo quia fœminæ, & viri illiterati abuti solent Bibliis sacris ad linguas vulgares translatis, illa meritò sunt interdicta nimirùm, non quia mala, sed quia mali illis abuti solent. Ergo, si doceat experientia, aliquam opinionem (aut probabilem, aut etiam certam) esse perniciosam Reipublicæ eâdem obligatione quâ Superiores tenentur Rempublicam tueri, tenentur illam opinionem interdicere & inhibere.

Rebus omnibus homines abutuntur.

Non semper sunt contradictoriæ, quæ videntur.

TERTIO. *Hæ duæ propositiones, videlicet,* Opinio probabilis condemnari potest, & Opinio probabilis condemnari non potest, *licèt videantur contradictoria, vera sunt.*

cccxvi.

Probabilitas duplex : practica, & speculatiua.

Porrò prima vera est : nam quotidiè videmus Opiniones verè probabiles condemnari : Ego primam ita admitto, vt existimem opiniones verè probabiles speculatiuè, condemnari practicè : nam possibile est opinionem probabilem speculatiuè habere practicè aliquam circumstantiam adnexam, quæ probabilitet excusari non possit. Hoc sensu aliqui dicunt hanc propositionem, *In re venerea datur materiæ paruitas*, esse speculatiuè probabilem, at practicè improbabilem, & in multis Communitatibus condemnatam, & ab Ecclesiâ aliquando non obstante suâ speculatiuâ probabilitate, practicè condemnandam, aut minimùm interdicendam : nam speculatiuè præscindit à circumstantiâ periculi, à quâ practicè præscindere nequit : vnde à parte rei ratione periculi neganda est materiæ paruitas.

An quæ cōceduntur speculatiuè, debeant cōcedi practicè ?

An in re venerea detur materia parua ?

Et quid, si speculatiuè non præscindatur à periculo ? quid, si consideretur actio illa, quæ leuis diceretur, affecta periculo comitante ? Aio in tali casu esse mortaliter peccaminosam, etiam speculatiuè : quia periculum adnexum mortalem malitiam importat.

cccxvii.

Porrò secunda etiam est vera : cùm quia opinio probabilis practicè condemnari non solet. Quid, si condemnaretur ? Darent Deo rationem Condemnantes : cæterum, semel condemnata, non esset ampliùs probabilis practicè, quousque censura tolleretur. Hanc veritatem exemplo clarissimo expono. Aio duplicem esse honestatem, alteram speculatiuam, alteram practicam (illa ad forum internum pertinet, hæc ad externum) Est honestus quoad se & in foro interno, qui nullum crimen cōmisit : & qui commisit, occultè tamē, est inhonestus in foro interiori, at in exteriori & quoad nos est honestus. Siquis autem per sententiam Iudicis declaratur infamis, & sit innocens, speculatiuè, hoc est, quoad se, quoad Deum, permanebit honestus : at practicè, hoc est, quoad homines, erit infamis, quousque sententia illa prior secunda sententia damnetur. Idem dicito de Propositionum probabilitate : quæ enim damnantur iustè aut iniustè, dicuntur verè dānatæ, & hac ignominia carere non poterunt, quousq; condemnatio tollatur.

Honestas duplex : speculatiua, & practica.

Nota hoc.

XXI.

De Magistro Sacri Palatij, de eius Socio : de Censoribus Romanis : & Indicibus expurgatoriis, ad quorum leges corrigunt suos libros Hispani.

cccxviii.

Magistri S. Palatij quales ?

HAbuit semper & habet Sacrum Palatium viros pientissimos & eruditissimos, nec vnquam fuit Magistri dignitas Theologo mediocriter docto collata. In hac nunc qualitate Sanctissimo Domino seruit, Reuerendissimus Pater Raymundus Capisuccus, vir doctissimus & humanissimus ; quem, si meritis fortuna faueat, promoueri ad altiora videbis. Eius in officio & dignitate Socius R. P. Georgius Rainoldi, Vir est præclarus. Theologi, qui à Censuris seruiunt, sunt Eximij, & omni genere literarum ornati. Horum authoritas, quia à Sede Apostolica immediatiùs procedit, latiùs patet : nam practica Indicis expurgatorij Hispanæ Inquisitionis authoritas (quidquid de speculatiua sit ; est enim liber ille à doctissimis Viris compositus, & doctorum authoritas respicit totum orbē terrarū extra Hispanæ Regionis limites) non potest iuridicè obligare.

Qualis eiusdem Socius.

Quales censores.

De indice expurgatorio S. Inquisitionis Hispanæ.

Et

Quanti facienda sit cēsura vnius Vniuersitatis?

Et eodem modo philosophandum est de aliquarum Propositionum condemnatione, olim factâ Parisiis, ab Archiepiscopo & Doctoribus illius Academiæ, *quæ*, vt in prouerbio est, *non transit Sequanam.*

cccxix. Quanti Cēsura Magistri S. Palatij?

Quanti autem debet fieri Magistri Sacri Palatij benigna aut seuera Censura? Quidam Iunior: [S. Palatij Magistri & Romani Censores, licèt doctissimi, sunt homines, & quia infallibilitatem speculatiuam, quæ Petro & eius Successoribus concessa, non habent, non semper in Censura consentiunt: vidimus enim vnam & eandem Propositionem ab vno S. Palatij Magistro tolerari: deleri ab alio: eandem ab his Censoribus transire permitti, ab illis reiici: nam apud homines, etiam magnos, declarationes humanæ fiunt humanitùs, quousque accedente definitione Ecclesiæ certitudinem & infallibilitatem diuinitùs indipiscantur.] Sic ille: quam resolutionem ego ita complector, vt vel hinc maximè prudentiam Dominorū Magistrorum dilaudem. Opiniones, quas vnus Magister reiecit, alter interdum approbat: quas ille permittit, iste nonnunquam reiicit: & cur? an quia dissentiunt inter se? an quia non sunt satis docti, vt lepram à lepra distinguant? Minimè: sunt enim omnes, vt dixi, Viri doctissimi, & eruditissimi? Cur ergo? Mutantur tempora, occasiones, pericula, & quæ vno æuo tolerari possunt, alio non possunt. Oriuntur quotidiè nouæ hæreses, & quæ heri sano sensu dicebantur & accipiebantur, hodiè torqueri in malum & absonum possent, nisi ponerentur clariùs & explicantiùs; certum est enim Resolutiones practicas in hoc ab speculatiuis differre, quòd istæ sint æternæ veritatis, & mutari non possint: illæ soleant, & debeant; quæ enim hoc tempore & hoc loco prudenter inhibentur, in illo aut illo permittuntur prudenter: quam ob rem prudentia & Doctrina Censorum in ipsâ varietate relucent; quoniam mutatis circumstantiis practica iudicia mutantur.

An diuersi Magistri inter se consentiant?

Persistere in eadem opinione mutatis circumstantiis interdum imprudentia est.

cccxx. B. N. Veritas duplex: speculatiua, & practica, illa semper est eadem: hæc potiùs variatur probabilitate, & circumstantiis locorum & temporum accommodatur.

Interim hic adnotare oportet has duas consequentias, videlicet. I. *Opinio N. est impressa Romæ cum licentia Magistri S. Palatij: ergo est probabilis. II. Opinio N. deleta est Romæ authoritate Magistri sancti Palatij: ergo est improbabilis*, non videri æquè fortes, nec æquè securas: aliter enim proceditur cùm liber imprimitur, aliter cum corrigitur. Vt imprimatur, Censori ordinario committitur, qui interdum nimium Authori deferens, aut non legit totum aut non attentè: & Magister S. Palatij visâ Censoris approbatione, illum edi permittit. At verò vt liber corrigatur aut interdicatur aliter omninò proceditur: res consideratur maturè: consuluntur Doctores; causa proponitur Sanctissimo Domino nostro; si author replicet etiam auditur: & tandem Pontificis conscientiâ & consensu ad inhibitionem aut etiam correctionem venitur.

Duæ consequentiæ valde considerandæ.

Romę aliter approbātur & aliter reprobantur libri.

XXII.

An Abbates possint in suis Monasteriis libros probabilem doctrinam continentes interdicere? an etiam si velint, dānare.

cccxxii. Cardinales & Abbates collati?

PVtaret aliquis tantam, quoad hoc esse Abbatis authoritatem intra limites sui monasterij quanta DD. Cardinalium est in totâ Ecclesiâ: sed fallitur: nam Eminentissimi Domini habent authoritatem delegatam à summo Pontifice, quæ summa est, & cum Abbatiali comparari non debet. Interim, quia Abbatialis quà Regularis, & quà Oeconomica, magna est, oportebit expendere, quid possint aut non possint Abbates.

Possunt libri considerari & interdici vt res.

Assertio I. *Potest Prælatus libros aliquos interdicere vt res.* Patet, quia voto paupertatis obstringitur Monachus nullam rem habere sine licentiâ Abbatis, qui sicut potest interdicere tertiam tunicam (vnicam concedit Apostolis suis Christus: duas Prælati suis Monachis: & tertia videtur superflua) poterit interdicere tertium librum, si indicet primum aut secundum sufficere. Sanè quando interdictio respicit librum quà rem, non afficit ipsam doctrinam, sed valorem solummodo.

Libri superflui.

An omnes habeant libros vt libros?

Scio multos hodiè Religiosos habere libros vt res, & bibliothecas vt thesauros: multi enim habent libros benè compactos & curiosè dispositos, quos nunquam legunt. At experientia docet raro hoc modo libros interdici à Prælatis. Fateor tamen hoc modo interdici aliquando pretiosam compacturam; videtur enim tolerabile, vt Religiosus puer habeat multos & qui magno pretio sunt comparati libros: at verò, quod illos, auro, argento serico aut corio peregrino compingat, paupertas sincera non tolerat.

Compactura superba & indecens.

cccxxii. Possunt libri boni interdici.

Assertio II. *Potest Prælatus interdicere libros bonos, & ab Authoribus classicis scriptos, si videat non esse ad captum suorum Religiosorum, & posse relaxare aut turbare suam communitatem: at eorundem librorum probabilem & bonam doctrinam condemnare non poterit.*

His positis vt aliquo exemplo particulari doctrinam præmissam confirmem; propria enarro. Prodiit meus commentarius in Regulam D. Benedicti, & quidam pius, indoctus tamen Abbas; vt Syntheses legit, excanduit, & illas improbabiles esse, verbo & calamo fuit protestatus. Moneor à D. Francisco Penneman, & illi rescripsi asserens librum ab eo interdici posse, condemnari non posse: opinio enim quam multi subscriptione honorant, aut certa aut probabilis est: & commentarius Syntheses Illustrium virorum multas habet.

Hęc Epistola dabitur inter alias sub huius libri finem.

XXIII.

An Episcopi libros & propositiones possint interdicere, censurare, damnare?

cccxxiii.

QVidam Episcopus in Belgio interdixit Antonini Dianæ Resolutiones iussitque vt nemo venderet, emeret, legeret, aut haberet: & Bibliopolæ soliciti interrogabant, *possetné liber ille interdici?*

Respondi illis, & responsionem meam in Basi Theologiæ Regularis edidi. Non habeo penes me librorum illum, & ideo sententiam reponam, si non verba.

Aliud est interdicere librum, & aliud eiusdē doctrinam condemnare?

Inter interdicere libros, & illos condemnare, vt sæpè distinxi, distinguo, libri enim sunt merces, sunt nociui, sunt mali. Interdicuntur libri optimi vt merces, vt nostris Typographis, Bibliopolis consulatur. Cùm Plantino vt imprimat Ecclesiasticos libros

Libri optimi solent & debent aliquando interdici.

conceditur, interdicuntur omnes apod quemcumque alium impressi, non quia mali, sed quia impressi cum iniuriâ Plantini, cuius indemnitati & vtilitati Publico priuilegio consulitur. Interdicuntur etiam libri optimi, vt nociui, quandò experientiâ constat esse aliquos qui eis abutuntur. Sic videmus Biblia sacra interdici; nec permitti in aliquâ linguâ vulgari; nam docet experientia fœminas & ignorantes quosvis homioes arreptâ occasione ex malè intellectis periodis solere cootra Deum & Fidem delirare: nec aliâ posse viâ Fidei conseruari vnitatem, quàm si eiusmodi Libri à manibus imperitorum arceantur.

Solēt ignorantes sanctissimis libris abuti.

cccxxv. Ridebat banc totam doctrinam in Belgio quæpiam Princeps, & dicebat non nisi tyrannicè fœminas arceri à Diuina Scriptura; quæ est bona, & interdicitur ac si esset mala. Erat in loco puellus, Principis filios; & Titius, qui sic illam discurrentem audiuit, euaginat pugionem & puello tradit Occlamat illa, & Titius pugionem in manibus puelli tutatur. Cur deberet iste Angelus, ait spoliari pugiooe, pulchro, læui, mundo, acuto, & omnibus hominibus bono? an non quia vti non scit, & abuti illo poterit; & eo abuteudo se ferire aut occidere? Ita est Princeps excellentissima: Sacræ Litteræ Ecclesiæ sunt arma, fortia, potentia, & efficacia; quibus si malè vtatur aliquis, sibi mortem consciscet, non ergo concedendæ personis, quæ absurdæ credantur.

Nota id benè.

Portò si Dianæ libros Episcopos ille interdixit vt merces, viderint Consules & Reipublicæ Patres, ad quem pertineat interdicere merces, nam in Belgio (de hoc enim agebatur) mercium interdictio aut admissio, ad Regem & non ad Episcopos pertinet: si eosdem interdixit, vt nociuos per accidens, nullam iniuriam Dianæ intulit, & suo fuit vsus iure: nemo enim domi suæ tenetur tolerare librum, etiam bonum, qui suis sit perniciosus per accidens.

Solent libri interdici vt merces.

XXIV.

De librorum Politicorum inhibitione. An omnes & singuli sint interdicti?

cccxxvi. DEcipitur frequenter vulgus cùm audit librum interdici cùm audit à lictore comburi; & existimat incurrere Autbores infamiam.

Sanè de libris, sicut de ipsis hominibus est discurrendum. Quando Petrum cruci suffixum audio, quæro cur, vbi, & à quibus fuerit condemnatus: sicut enim aliquibus æternæ est ignominiæ, sic aliis etiam æternæ famæ fuit patibulum. Omitto Martyres, qui à Tyrannis propter fidem damnati, eorum enim gloria & opinio supra hooores omnes Politicos à Domino posita est: venio ad nostra. Didacus Quiroga, Patrum Capucinorum decus; gloriabatur interdum, quod adolescens; dum esset Vexillifer, ab Henrico IV. Galliæ Rege fuisset damnatus laqueo, quod secreta, sibi nomine Regis nostri commissa, non proderet. Mansit constans; ductus ad patibulum fuit, imò gradus nonnullos scandit: sed tandem ob impressionem quam nostri fecerunt, fuit subductus, & tandem à manibus hostium liberatus: Erat Bruxellis adolescens nobilis Lusitanus, cuius Vlyssiponæ pater, quod esset à Rege Catholico, in patibulo publico periit, & statim filius fuit S Iacobi Cruce, opulentâ commendâ, & cohorte peditum à nostro Monarchâ honoratus. Ergo patibulum, ignis, & Carnificis manus infamiam inferunt reo, qui ob scelera à suis condemnatur: at eamdem gloriam adquirunt bomini, qui ob fidelitatem erga patriam, ab hostibus fuerit damnatus. Idem igitur de libris dicito: clarent enim per flammas ab hostibus succensas libri scripti ad honorem & defensionem patriæ. Et quidem vix est hodiè Politicus, qui non se exponat buic periculo. Politicam Hispanorum reprobant Galli, Gallorum Hispani; Secularium Ecclesiastici, & Ecclesiasticorum Sæculares. Et Antoninus Diana, qui omnia Ecclesiasticis concedit displicuit omnibus Sæcularibus, Hispanis, Germanis, Gallis, Belgis, &c. & ita Venetis, vt vix illum voluerint tolerare: tandem admiserunt, grauissimâ & acerrimâ censurâ præfixâ, *ne putet Lector, per concessionem imprimendi illius operis, in eo contenta aut pro veris admitti, aut ad praxim approbari sed tantummodò rationibus impressorum seu mercature consul* [Interim hæc eadem censura multa habet ad laudem mei Dianæ. Vide Hierarchiam meā Ecclesiasticā in Procœmio n 16.] Author ille qui reges in temporalibus subesse Pontifici scripsit anno 1626. asserēte Gramondo, à Sorbonâ, à Clero Gallicano, à Sæculari statu; imò licèt Iesuita à Iesuitis in Galliâ habitantibus reprobatus est: eiusque liber iussus comburi à publico Iustitiæ Ministro: & tameo idem liber etiam hodiè Romæ commendatur, Concludendum est ergo in materiâ Politicâ tot esse sentētias, quot Rerumpubl capita; nec omninò damnandum P. Cotonem, qui adhæsit communi Gallorum sententiæ, & rogatus; *Quid si esseris Romæ?* Respondit, *Mutaretur cum aura animus, sentiremus vt Romæ.* Vide Gramond. ad annum 1626. Pag. 654. Ergo in materia Politica, hæc poterit poni Scriptoribus Regula videlicet, *Modo nec Fidem, nec in Catholicam totoque orbe receptam morum doctrinam, impingat, in materia Politica, quidquid exteri Ecclesiastici aut Saculares, sentiant dicantve vnusquisque tenetur defendere iura sux Patria.* Hanc Regulam intellige excipiendo Summum Pootificem, qui cùm sit omnium Pater, & Christi Domini Vicarius debet vniuersis præferri. Regulam sic explicatam & limitatam hoc exemplo dilucido. Anno 1635. eramus in naui Antuerpiensi Reuerendissimus D. Opouius Ducissyluius Episcopus, multi oobiles, & inter ipsos Comes quidam ex Gallia profugus, qui multa supra fidem, forte & supra veritatem, se egisse pro Catholico Rege gloriabatur. Habebat penes se decē mille florenos, quos in præmiom à Rege susceperat: & hoc animatus fauore, maiora adhuc pollicebatur. Cùm perorauisset omnia Gallus, exceptus fuit à fidelissimo Episcopo (fidelissimo inqoam; quia sæpè exposuerat vitam suam propter Regem Catholicū, & semel apud Hollandos captus & condēnatus laqueo, liberatus fuerat non sine suspicione miraculi:) hoc responso, *Quā omnia ista essent gloriosa, si facta non essent à Gallo!* Erubuit

An patibulum inferat ignominiā?

An possit aliquis mori potiùs, quam secretum detegere?

Non est ignominiosum Authori, si eius opera interdicantur, est, si damnentur.

Aliorum Parisiis condemnantur.

An sentiendum cum multis?

Vnusquisque tenetur stare à Patria.

Gallus trāsfuga ab Episcopo Syluę Ducis ridetur.

Comes

Comes, risimus omnes: quicunque enim Gallus fauet ac seruit Regi Hispano contra suam Patriam est infamis. & ego sicut de gladio, sic etiam de calamo philosophor. Multa pro meis principibus scripsi; & illa omnia vt Hispanus, qui essem infamis meâ opinione, si calamum mouerem contra Patriam. Iam nulla ampliùs in hac intrinsecâ materiâ me scripturum decreui, quia sicut non omnes militare tenentur, sic nec omnes scribere; præcipuè si dentur rationes politicæ, quæ tollant calamum: nam experientiâ didici aliquas opiniones meas displicuisse & positiones ab Ecclesiâ proscriptas ausu temerario non reuocat, illis quod putent me augere authoritatem Regiam plus quàm debeam; istis, quod putent me eandem infra verum deprimere, debuisséque scripsisse generosiùs & altiùs.

Author à Politicis se subtrahit.

Eius doctrina æquè Romanis displicet ac Hispanis.

FVNDAMENTVM VI.

De Definitionibus Academiarum.

cccxxvi. *Resolutiones vnius Vniuersitatis sunt probabiles; An cuiuscunque & quæcumque.*

VNIVERSITAS per modum Corporis congregata, si sit ex claris, quamdiu maneat sub obedientia Summi Pontificis peregrinis & nostris: nil omninò resoluet, quod non sit probabile. Patet. Quia Positio, aliàs improbabilis, modò ab vna Vniuersitate admittatur & defendatur, redditur hoc ipso probabilis.

Quantæ authoritatis sint Theses, quæ in aliqua Vniuersitate propugnatæ.

Anne Thesibus tanta debebitur authoritas', quanta Theologici Senatus Consultis; Puto Thesibus, quæ sine obloquutione in aliqua illustri Academia propugnantur, magnam reuerentiam deberi: minorem tamen, quam Vniuersitatis Consultis: si in aliqua Vniuersitate moris sit Theses defendendas recognosci & approbari à tota facultate Theologica, tunc Theses singulæ erunt singula Vniuersitatis Consulta, & hoc ipso valdè probabiles.

cccxxvii. *Communitas distinguitur à singulis particularibus. Non omnes hodie Vniuersitates sunt claræ. Imò nec Catholicæ.*

COnsideranda sunt verba singula. Ago de Vniuersitate per modum corporis congregatâ, vt illam à singulis Doctoribus distinguam, de quibus infra. Ago de clarâ & notâ; sunt enim hodie multæ in Europâ ignobiles, quæ vix nomine cognitæ; ad quas confugiunt imperiti; vt qui inter doctos locum habere non potuerunt, saltem ibi præcellant, vbi nulli sunt docti. Ago de Catholicâ: nam quæcumque schismatica aut hæretica fide caret: quæ enim non credit quæ debet, & cui debet, indigna est cui Christiani credamus. Me igitur iudice Decisio vnius Vniuersitatis tanti est ponderis, vt repugnet vnam & eandem Positionem ab vnâ classicâ Vniuersitate approbari, & tamen improbabilem esse.

Vna Vniuersitas sufficit ad faciendã opinionem probabilem.

cccxxviii. *Quantæ sint authoritatis Conclusiones, quæ in aliqua clara Vniuersitate impressæ & propugnatæ.*

THESIBVS minorem authoritatem concedimus, quàm Theologici Senatus Consultis. maiori enim examine Consulta, minori Theses euulgantur. Solent hæ à nullo recognosci; solent à solo præside; solent à Decano: varij sunt Academiarum mores, at Viennæ Theses à tota Facultate approbantur. Rem edissero. Anno 1649. Mense Augusto pro supremâ Theologiæ Laureâ consequendâ R. P. Guilielmus Glöcker, Sacri Ordinis Cisterciensis in Campo-liliorum supprior, Præside R. P. Georgio Turkouich Societatis IESV Doctore Theologo, & Professore ordinario, inter alias hanc Thesim discutiendam proposuit, nimirum, *Non improbabile videtur posse moribundum sensibus destitutum sub conditione absolui, qui neque confessionem petiit, neque vllum pœnitentiæ signum dedit, modo Catholicè & piè vixerit.* Sic etiam multi sentiunt; & vt magis eluceret huius Propositionis probabilitas, iussus argumentari, sic aio. [Lego in titulo *Theses ex vniuersa Theologia, quas authoritate & consensu Reuerendissimorum, admodum Reuerendorum, Magnificorum, Nobilium, & Clarissimorum Virorum, Spectabilis Domini Decani, cæterorúmque Dominorum Doctorum Inclytæ Facultatis Theologicæ in antiquissima & celeberrima Vniuersitate Viennensi, pro suprema Theologiæ Laurea consequenda publicè discutiendas proposuit R. P. Guilielmus Glocker, &c.* & quia omnibus eiusmodi præfigitur titulus, inquiro, an hæc periodus sit formulâ veritate vacuâ, an has Theses singularim legerit & approbarit Facultas Theologica?] Responderunt Doctores vnanimi voce [Quod sic] Tunc ego [Frustra igitur intendam probare Thesin hanc, quam mihi impugnandam assumo ab extrinseco non esse probabilem; sufficit enim ab hac celeberrimâ Vniuersitate approbari, vt securissimè possit teneri. Intendam igitur illam à ratione impugnare, examinaréque, an ratione efficaci fundetur, &c.] Hæc suot breuiter dicta, vt sciant omnes, quantæ authoritatis sint Theses Viennensis Vniuersitatis, vt & sciant, qui io aliis Vniuersitatibus habitant, habitâ proportione discurrere.

An moribũdus, qui nullum signum dedit, possit absolui?

Positiones quæ Viennæ defendũtur, à tota Facultate approbantur.

Ergo ab extrinseco singulæ sunt probabiles.

FVNDAMENTVM VII.

De authoritate Doctorum & doctorum.

An vnius Doctoris opinio sit probabilis?

cccxxix. An omnes Doctores sint docti?

SÆpe vnius viri, in nulla Vniuersitate promoti opinio multorum Doctorum placitis anteponenda est: non enim semper & vbique eadem est Doctorum, quæ doctorum. Anne contemni Laurea debet: aut aliquis Theologus aut Iurisperitus (vt nihil de Medicis dicam) propter Lauream? Errat, qui vniuersaliter negat aut asserit; est enim res plena periculo, in qua sit non à Definitione, sed à Diuisione exordiendum: Hanc ob rem priùs quàm Doctores à Doctoribus distinguam, nil definio. Pronuncio igitur Lauream, aut etiam Licentiam ad ipsam, imò etiam Lauri Baccas, quibus in celeberrimis Academiis Literæ coronantur, fore maximi habendas; & per consequens illos, qui eiusmodi honoribus condecorati. Addo adquisitos in ignobilibus Vniuersitatibus honores, esse indicia ignorantiæ, & contra promotorum authoritatem militare, quoniam Bonifacij VIII. Regulis salutaribus moniti & Canonica institutione formati, *In ambiguis incertisque, iuxta ea quæ plerumque accidunt, philosophamur.* Cùm igitur vix, aut ne vix quidem alij ad ignobiles Vniuersitates confugiant, quam qui propriæ imperitiæ conscij, in nobilibus adspirare non audent, manet hanc esse probabilissimam (ne dicam moraliter certam) consequutionem, *Est in tenui & ignobili Schola promotus, ergo pecunia doctrinæ defectum compensauit.* Vnde non malè à multis dicitur, in eiusmodi Vniuersitatibus vænalia esse certissimæ insufficientiæ testimonia, & pecunia numerata concedi, vt qui priuatim decipiebant publicè apud se superbescere, & apud cæteros cognosci, & publicè contemni possint.

An, quando & quibus Academici tituli sint dedecori?

Regula Iuris VIII.

cccxxx. HÆc omnia Ego, quia inter Doctores doctósque summam differentiam reperio. Sententiam meam expressi sine argumentorum apparatu, at quia contra insurgis, audiendus & iuuandus es.

Obiectio pro honore pauperum Vniuersitatum.

Lauream, vbicumque & qualitercumque habitam magni debere fieri, vel inde probas; quod omnes Academiæ quotquot hodie in toto orbe Christiano, sint approbatæ ab Ecclesia; à Republicâ, dotatæ à Regibus, Principibúsque; & calumnia videtur, Ecclesiam arguere de malitiâ aut errore, & Principes de prodigalitate. Ergo quæcumque Vniuersitas, etiam tenuis & decrepita, magni est facienda, nec potest sine iniuriâ contemni. Semel honore pauperum Vniuersitatum propugnato, earundem Doctores defenduntur. Doctus enim ideò Discretus. (Hisp. *Discreto*) vocatur, quòd ab indoctis discretus sit; & qui Doctor, ab indiscretis (hoc est, indoctis) est publico testimonio discretus, & ideò anteponendus cuicumque alij, quem ego & tu priuata authoritate, doctrinæ gloriâ decoremus. Porrò hæc ratio potentissima esset, si soli promouerentur docti ad Lauream: At sunt hodie in Europâ Academiæ nonnullæ, quæ quoscunque obuios promouent, vt vel sic frequententur; quas omnes delere expediret, ne mundus falso doctrinæ nomine deciperetur. Video in adagium transiuisse, *Maneat tuum argentum apud nos, asinúsque Laureatus reuertatur ad patriam*, & quia id ipsum sæpè, nomini Doctoris diffido. An distinguam Vniuersitatem ab Vniuersitate? Non scio, Etiam in nobilissimis nonnunquam à me monstra & prodigia visa. Vidi in vnâ ex primis quas cognoscit Europa, Viros academicos opprimi sæculari potestate: & quia Deus dat niuem sicut lanam & nebulas, sicut cineres spargit, eosdem vnius religiosi potentiâ (erat enim generosus & nobilissimos cognatos habens) eripi, defendi, saluari. Et quid vlterius? hunc eundem Religiosum Laureâ condecorari, tametsi Syntaxin nesciret, & cur? Quia Vniuersitas Ingrata suo saluatori esse noluit, nec aliud grandius potuit, quàm eundem ad Doctoratum promouere. Sed hoc ipsum non omninò condemno, fuit enim illâ rerum tempestate iste Monachus optimè de Vniuersitate meritus, & debuit à defensâ honorari; at alius etiam vidi nullis omninò meritis fuisse promotos. Scio celeberrimam Vniuersitatem, quæ inter doctissimos viros duos Theologiæ tolerat Licentiatos, qui non audierunt Philosophiam, & tamen vocantur Professores, & consuluntur sæpè, & casus graues intrepidè dextrorsum sinistrorsum resoluunt. Sed isti pauci sunt, nec qui possint Regulam generalem inducere, & hanc ob rem putarem *Doctores Salmaticenses, Complutenses, Sorbonicos, Louanienses, Duacenses, Colonienses, Ingolstadienses, Moguntinos, Herbipolenses, Viennenses, Pragenses, modò opiniones ab Ecclesia damnatas ausu temerario non renouent, posse addere probabilitatem.*

Doctì, cur discreti dicantur?

An aliquæ Vniuersitates essent delendæ?

cccxxxi. An interdū indocti in doctissimis Vniuersitatibus promoueantur?

An aliquando hæc miracula liceant? an & expediant?

Academiæ notiores & nobiliores.

Fortè dantur in Mundo aliæ etiam Academiæ hic nominatis suppares, non enim meliores esse admittam, illas non vidi, & ideò non enumero: eas enumeret ille qui sciat. Taceo igitur, qui quæro fundamenta certa, nec patiar certis incerta permisceri.

Quo debeāt modo Vniuersitates in suis Resolutionibus procedere?

FVNDA

FVNDAMENTVM VIII.

De Iuniorum, etiamnum viuentium, opinionibus.

Veri digniores, fide, iuniores-ne an veteres? viui-ne, an mortui? libri-ne, an cõsultationes speciales?

IN materia morum, probitate, doctrina & omnibus cæteris paribus, interdum maioris faciendæ sunt Iuniorum opiniones, quàm veterum: maioris omninò Responsiones, quas dant Theologi Conscientiæ-consulti, quàm quæ in libris ponuntur: maioris viuentium Hominum Consultationes, quàm defunctorum. Sic sentio; & quia omnis comparatio est odiosa, istam explico, & probo. *Explico* quidem asserens, me Ecclesiæ Patres nolle cum vulgo hominum (Veterum aut Iuniorum) componere: videtur enim Deus in illis prouidentia speciali dotes naturales & supernaturales elimasse. *Probo*, supponens primò Recentiores, Veterum scripta legisse illorumque opiniones nouis inuentis promouisse: secundò maiori cura solere examinari quæstionem, quæ vrgente occasione proponitur, quam quæ ad nullius petitionem scribitur: tertiò, me posse meliùs assequi viuentium mentes; illos enim in dubiis valeo conuenire & audire: non autem mortuos; cùm tamen illos certum sit, loqui interdum obscurè, & pro vtraque opinione citari. cccxxii.

INgenia Veterum gigantæa fuisse: pigmea Iuniorum, sibi ipsis inuidi propugnant Recentiores nonnulli, existimantes hoc Minetual venerabili vetustati deberi. Scripsi olim contrà Epistolam, inscripsi Cæsari, & præfixi *sublimium ingeniorum Cruci*, quam iterum iterumque Louanij edidi. Volunt illi Naturam, rerum Matrem, esse similem Fabro ferratio Sueuo, qui dicitur quotidiano labore & exercitio Artem suam obliuioni mandasse.

cccxxiii. Faber Sueuus.

Natura agens est Deus.

Effectricem-Naturam Ego non aliam cognosco, quàm Deum, sibi similem semper, æquè sapientem, æquè potentem, æquè bonum: qui dicendus distribuisse per ætates ingenia, & singulis dedisse sæculis tot & tantus Doctores, vt non sit cur alterum condoleat aut inuideat alteri. Sic me expedio ab hac difficultate, & licèt Iunioribus Veteres præponi non patior, quamdiù Veteribus Iuniores non præpono, audior patienter aut libenter, etiam ab illis, qui opinione contrariâ præoccupari.

Distribuit prouidè Viros doctos per sæcula.

Rationes, quæ iuniores esse ingeniosiores veteribus persuadent.

At duo occurrunt, propter quæ stare à Iunioribus possem. Videntur Corpus & animus conflictu perpetuo dissentire, quod probant naturalia & moralia; & tunc animum fortiorem & liberiorem reddi, cùm corpus maceratur & debilitatur. Cùm igitur non possimus negare Veteres maiores mole, & viribus robustiores fuisse, [reperimus enim & colimus hodie eximia Sanctorum multorum cadauera, habemus in thesauris hastas, enses, & alia Principum antiquorum arma, quæ nobis essent impedimenta] dicturi sumus necessariò Iuniores subtilioribus ingeniis præditos, & Socratibus, Platonibus, Aristotelibus fuisse acutiores & oculatiores Thomas, Scotos, Molinas, Suarios, Vasquios. Cur & non istis viuentes aliquos anteponere posset sinceritas, nisi obligaretur reuerentia & cautela, ne dicatur excellentissimorum hominum inuidere cineribus, & solis coætaneis adulari.

Veterum corpora hostiis maiora fuisse.

Semel concesso fuisse Veteres nostri sæculi hominibus æquales aut maiores ingenio: non ideò sequitur fuisse æquales aut maiores doctrinâ; facile enim est inuentis addere, & ipsi perfregerunt glaciem, & summo labore paulatim scientias promouerunt: at nos hodie vitis magnis successimus sumusque conceptuum selectissimorum hæredes, & dum omnes legimus & audimus, etsi essemus ingenio suppares, doctiores dici deberemus.

Iuniorum multò maior doctrina.

cccxxiv. Hæc satis in materia tam certa: lege citatam à me Epistolam videbisque quanta hodiè doctissima hæc ætas possideat, quibus antiqua caruit. Progrediamur vlteriùs, & examinemus etiam cætera, asserui *Maioris esse habenda priuata Theologorum Consilia quam Conclusiones, quæ in libris eorundem impressæ.* Et consto Resolutioni meæ; oculatiùs enim & liberiùs Theologi priuatim scribunt quam publicè. Sanè oculatiùs; quia cum libros edunt rerum multitudine & mole obruti, non ita pensiculare possunt singula, vt lectores vellemus. At quando de vna aut altera Propositione consuluntur, inconuenientia cessant; nec possunt dici inaduertenter respondisse, qui tanta aduertentia rogantur. Sanè liberiùs, quia multi hodiè docti aliter consulunt, & aliter omninò scribunt: imò aliter scribunt priuatim, aliter publicè: & vt sic debeant, coguntur lectorum ignorantia, & inuidia. Qui priuatim respondet, scit cui, & se accommodat capacitati consulentis; at qui publicè scribit, tenetur doctos & indoctos timere. Legitur à multis qui rem intelligere nequeũt & à multis, qui nolunt; & inter malitiam & ignorantiam Censorum fluctuans, interdum alteram, vel vtramque tenetur incurrere. Sunt mihi communicata Patris Francisci Suarij, nunquam satis laudati consilia, quæ libris impressis non cohærent. Habeo inter alios amicos Patrem N. Theologiæ Doctorem ac Professorem, qui, apud me vires ingenij sui subtiliùs & liberiùs effundens, se supra vulgus Academicum sapere ostendit, nec tamen præter vulgatas, & receptissimas sententias quidpiam docet, & ait, *Non sibi tanti esse quatuor aut quinque subtilium ingeniorum applausum, vt propterea velit se exponere millenorum indoctorum censura.*

Maioris faciendæ sunt Resolutiones manuscriptæ vnius Doctoris; quàm eiusdem Conclusiones in Libris editę.

cccxxv. Porrò liberiùs respondent Doctores consulti Priuatim: liberiùs peregrini & absentes: liberiùs in libris loquuntur defuncti, quàm viui maximè si cogantur adesse & loqui publicè.

blicè. At viuentium præsentiumque securiùs & certiùs seosum inuestigamus. Hinc ego sæpè malim opiniones firmare viuentium Theologorum cēosurâ, quam mortuorum. Rationem dedi in Prologo Synthesibus Moralibus præfixo, vbi sic ait. [Cum magnos viros vt absentes, aut Mortuos Iunior aliquis scriptor allegat, non statim teneris adquiescere præcipuè si præuentos: Posses enim credere aut suspicari à te illos esse, & contra te ingeniosâ eloquutione retorqueri. Inter Catholicos & Hæreticos, & inter diuersas horum Classes & Sectas continua irretiuntur dissidia de mente Augustini innuenda. Ne verbum quidem vnum sine Augustino loqui, Martinus gloriatur Lutherus, cum tamen ne vnam quidem Augustini periodum benè explicet. Omnia sensa nouæ Hæreseos à se cusæ Caluinus Augustini testimoniis onerat, non enim substruit aut roborat: qui tamen non solum opponitur nobis, sed & Luthero. Igitur Augustini authoritas nulla; si malè citati aut expositi: Ergo nulla etiam aliorum Authorum, quorum suffragiis Iuniorum sententiæ roborari dicuntur & videntur, si vel sine veracitate citentur, vel sine veritate exponantur. Sed quid remedij habere poterimus in re incertâ & ambiguâ? Dabo, si à mortuis Augustinus resurgeret, & scriptis diuersorum recognitis, se à tali benè allegari & benè exponi declaret; & à tali non item; ille vnicus, quem approbaret Augustinus, triūpharet procuidubio vniuersos alios Expositores. Igitur & nostri Scriptores Authorū aliorum mentes adsequuti dicendi essent, si illi, quorum mentem exponunt, ad mortales reuersi declarēt se benè citari & exponi. Sed quia hoc stando communi rerum ordini impossibile est, volui citare, adlegare, & explicare viuentium Theologorum sententias, vt & ipsimet se in meis libris legentes viderent: an in meas torquerentur inuiti, an verò in illas ipsi voluntarij & spontanei conspirarent. Ipsis sunt nostræ Theses singulatim propositæ; singulæ ab ipsis lectæ; singulæ examinatæ: ipsi nostris Assertis sese consentire testantur: nomina sua subscribunt voluntque coram Deo & hominibus de eorundem probabilitate respondere. Ergò præter eximios & Illustres Theologos, quos propriis locis cito, & me intelligere voluisse scio, potuisse puto, habes hic sapientissimorum suffragia harum Synthesium probabilitatem propugnantium, &c] Hæc ibi dixi; quæ videntur sufficere, ne plura aliunde congeramus.

An semper benè allegantur Authores? Vnde constare poterit, quod benè vel malè allegentur?

FVNDAMENTVM IX.

De Dæmonis authoritate.

cccxxxvi. An Dæmon semper mētiatur? Quid si semper mētiretur?

An credendū Dæmoni in corporibus obsessis blateranti.

SI constaret Diabolum semper mentiri nullum ille deciperet; at ideò semper sua comit ille multis veris testimoniis mendacia, vt homines decipere possit. Eius igitur testimonium, cum graui veracitate careat, ne quidem debet recipi, vt minùs probabile. Et hinc mirari incipiam, Dæmoni in circumsessis corporibus loquenti, fidem interdum præberi, etiam à viris doctis. multi enim sunt impostores, qui obsessi dicuntur à Diabolo: multi ægroti, & non à Dæmone, sed à melancholico humore suppressi: pauci à Dæmone obsessi; & tamen omnes secreta audent detegere, & futura libera vaticinari. Indigeret medicina Respublica, & quæ homines huiusmodi non punit, deberet grauiori sententiâ condemnari.

cccxxxvii. A Diabolo Martinus Lutherus doctrinam Eucharisticam didicit Diaboli infallibilitas & veracitas, quanta. Qualis eiusdem Logica?

HAnc fundamentalem Positionem adiungo propter discipulos Martini Lutheri, qui ex vno admittunt capite totam Eucharistiæ doctrinam, quam ille contra Ecclesiæ Articulos & fidem Orthodoxā mentitur fuisse traditam ab ipso Diabolo: & tamen ex alio veram esse delirant recurrentes frigidissimè & & ineptissimè ad Poëtā dicentē, *Fas sit ab hoste doceri.* Qui miserorum hominum error me impræsentiarum moraretur, si nō esset à me alibi vberius impugnatus. Legi poterit *Dæmonis Logica*, quam in Cursu meo Philosophico edo, in quâ ostēdo omnia quæ Diaboli nomine dialecticatur Lutherus esse talia, quæ Dæmone videātur indigna quia vt minimum hoc deberet concedere Lutherus vel stupidissimo Dæmoni, vt sciret exactè Dialecticam; nam in prima Principia artis, quicumque illa ratiocinia composuit, euidenter impingit. De Magisterio Dæmonis egi etiam alibi; ideo non sum multa scripturus: sed solum illam probaturus Propositionem, *Si constaret Diabolum semper mentiri, nullum ille deciperet:* quam assumpsi.

cccxxxviii. Aliud errare aliud mentiri est.

Dico igitur me, ab eo qui semper mentiretur, adhuc decipi posse. *Primò* si mihi cum semper mentiri non constaret: illo enim audito hærerem incertus & anceps, & possem in errorem induci. *Secundò*. quia aliud est falli, & aliud mentiri, & qui falli potest, mentiendo verum, verum dicere. Rem exemplis dilucido. Cæsar est Francofurti; & Antonius putans eum esse Viennæ, dicit Petro, *Cæsar est Francofurti?* Paulo verò *Cæsar non est Francofurti*, & pronuncio Antonium dicēdo veritatem mentiri; & esse dicendo falsitatem veracem. Propositio dicta Petro vera est, & tamen mendax est; & dicta Paulo falsa est & tamen verax est: & ratio est clarissima & notissima, nam mendacium non opponitur veritati, sed veracitati; & illa propositio dicitur vera, quæ enunciat rem prout ipsa res est; & illa verax, quæ animi respondet sententiæ & rem enuntiat secundum proferentis dictamen. His positis discurro sic. Si semper mentiretur Diabolus, & tamen falli posset, scirem ego omnes ab eo prolatas Propositiones mendaces hoc est, di-

Mendax nō tam dicitur propositio, quàm qui illam profere: at potest appellari mendax sumpta denominatione à suo authore.

Mendacium quid? an veritati, an potius Veracitati oppositum. Quæ sit propositio vera? quæ verax.

ctamini

ctamini proferentis oppositas, at nescirem, vtrum essent veræ vel falsæ. Cæterum, qui scio Diabolum non errare apprehensione (habet enim rerum intuitiuam notitiam, & cognoscit res vt sunt in se) si scirem Diabolum semper mentiri, semper illi decrederem, contradictorias Positiones assumerem, & hoc modo non possem in errorem prolabi.

FVNDAMENTVM X.

De sensibilium experimentorum certitudine.

cccxxxix. Plus deferēdū est propriæ experientiæ quā humano aliorum testimonio.

IN rebus, quæ ab experientia pendent, frustra consulantur Doctores; & si ipsi fortassis consulti definiant aliter quam experientia manifesta confirmat, credendum est oculis & experientiæ, non Doctoribus: scriptum est enim, *Captiuantes intellectum in obsequium Fidei*, non autem (& pace Iuniorum id dixero) *Captiuantes aures, & oculos in obsequium hominum inexpertorum.*

cccxl. Mira Iuniorum in veritatis affirmatione diffidentia.

HÆc nimis certa sunt, & tamen cognosco Homines eruditos, qui non audebunt dicere solem esse lucidum, niuem albam, picem nigram, ignem calidum, nisi alicuius veteris Philosophi testimonio iuuentur. Transierunt isti errores ad mores, & rerum practicarum certitudo, quæ posset deberetque ab experimentis desumi, magnâ veritatis iacturâ à libris & à placitis Authorum suppetitur. Audio & lego frequenter superstitiosam multorum diffidentiam, & audire videor Phyllida, comœdam Hispanam ab experientiâ ad rationes & verba prouocantem, & Andresiridi marito suo eodem obloquentem idiomate, quo nobis Recentiores nonnulli: Dabo eiusdem historiam, seria enim & grauia nonnunquam Historiæ floridâ leuitate iuuantur, [Madriti igitur Phyllis, pulchra, eloquens cum plausu agebat Regias personas in theatro, & domi laudabatur, inuisebatur, amabatur. Erat quidem venalis anima: imò & venale corpus, & nulli minus vxor quàm coniugi. Zelo æstuat iste; scelus obiicit & negat illa. Se audiuisse addit, & adhuc Phyllis negat. Loquitur ille clariùs & vehementiùs. Obiicit rotundè, se vidisse. Quid hic Phyllis? Hæreret alia, sed ipsa sibi præsens sic inquit;

Phyllis Madritensis Comœda.

Nunquam crede tuis oculis, ne fortè suberres:
Sed verbis potiùs crede marite meis]

Et vt videò Lectores hodie velimus, nolimus esse debemus Andresirides. Videmus interdum vera propriis oculis, & nihilominùs quia libuit scriptoribus contrarium dicere, decredere debemus nostris sensibus, vt verbis alienis credamus. In nos igitur tyrannidem exercent DD. si sciunt, quod postulant tyrannidem etiamsi nesciunt: est enim arrogantia tyrannica velle nos tanto nisu illud ipsum dedocere, quod scimus; illud ipsum edocere, quod nesciunt. Quod legerunt excribunt; quod audiuerunt, repetunt; vellent loqui cœcis, vt potiùs asseclas quàm contradictores haberent. An aperimus oculos, & quia benigna est veritas, & ingenio non præuento adlucescit, illam intueri impatienter clamamus. *Opiniones nonnullas, tametsi dicantur communes, certissimos errores esse.* Se reponunt Authores; & dicunt.

Scholastica nostræ ætatis tyrannis.

Sic libuit sentire. Stetis pro mente voluntas;
Munus erit vestrum dogmata nostra sequi.
Nulla fides vestrum oculis est debita: plena
Verbus sed nostris est adhibenda fides.

Adquiescunt huic præcepto plurimi, quibus condoleo; rapiuntur à torrente veterum, & torrente ipsi suo iuniores rapiunt: at Ego canti Marpesiæ similis sto nec me abripi aut amoueri à visâ veritate permitto. Inundat torrens, & dum illi me aduocant, ne reus dicar, & aduocato indigeam, sic inquam.

Vos fuerint alij raptos torrente sequuti;
Dicant, qua constet Dicta fuisse priùs
Vestra suis oculis præponant verba periti:
Singula Scriptoris quæ noua falsa putent.
Iam non sum sapiens. Oculatis auribus vtor;
Nec mihi prisca placent, nec noua: vera sequor.
Quilibet insipiens proprio si themate gaudet,
Hoc mihi thema placet; hoc mihi thema licet,
Nimirùm proprijs oculis qui credit, ab vllo,
Damnare erroris Iudice iure nequit.

QVÆSTIO

De Horologiis.

An illis necessario standum? An ex hypothesi quòd benè fluant, præcepta Ecclesiæ intelligi debeant de momento ad momentum?

cccxli. Multæ cōmunes opiniones euidenter sunt falsæ.

ACturo de opinionibus communibus quæ vulgo iudicantur probabiles, quæ tamen merâ indoctorum ignorantiâ subsistunt, primò succurrit illa, quæ Horologia tuetur, quâ nulla falsior est & indignior.

PRIMA SENTENTIA.

An primo horologio credendum. In Dubio an sit media nox, quid faciendum? Oporteret, vt omnia Hispana testimonia quæ Diana allegat, curaret binis linguis poni, vt etiam Germani, illa intelligant.

INcipiam ab illâ sententiâ (si hoc nomine honoranda est assertio, quæ est clarus & manifestus error.) Ab illâ inquam quæ docet, primo Horologio necessariò esse standum. Illam habuit Emanuel Rodriguez *in noua editione sua Summa tom. 1. cap. 105. num. 6.* vbi ait [*El que oyendo la media noche està comiendo y beuiendo, no puede comulgar el dia siguiente, pues el precepto de no comulgar auiendo comido; obliga aunque este en duda si es media noche, porque otros relexes sonaron despues, Esta Conclusion es contra Tomas Sanchez*, &c. ægrè ferunt Lectores peregrini, cum vident citari Hispanos & Italos, quos non intelligunt; & ideò

ideò in eorum gratiam Emanueli iubebo, vt hanc candem periodum latinè tepetar: inquiet enim [*Qui audiens horam 12. media nocte, adhuc edit aut bibit, non potest communicare die sequenti; quia præceptum non communicandi post cibum sumptum obligat, etiam eum qui dubitat, vtrùm sit media nox, sumpta dubitādi occasione ex eo quod alia horologia post cibi sumptionem sonuerant. Hæc conclusio est contra Thomam Sanchez*,&c]Subscripsit Emanuel Rodriguez Ioanni Salas *in 1.2. tract.8. disput. vnica, sect.25. num.264.* at ego contra Rodriguez & Salas,

N. B. Hora duodecima apud Hispanos Gallosque est media nox.

Dico primò, *Nullum rotarum horologium est infallibile, hoc est, mathematica temporis momenta distinguens; adeoque nullo necessariò est standum.* Id demonstrat ipsamet experientia: est enim ita difficile horam exactè adsequi, præcipuè noctu, Vt Tycho Brahæus, Coriphæus Astronomiæ, cesserit fatis, antequam modum inuenitret quo horas nocturnas metitetur exactè. Nec rotis nec chalybi, nec tritæ arenæ, nec calcinato plumbo, nec mercurio extillato pepercit, & interim intentum non obtinuit. Lege Progymnasmatum lib. 1. cap. 2. §. *Quem & ego* pag. 149. & miraberis summam discernendi nocturni temporis difficulratem.

Quàm sit difficile horam noctu cognoscere?

Ita Villalobos summ. tom 1. tr. 1. diff. 21. n. 27.

Dico secundò. *Horologia: quæ negligenter diriguntur, aut imperfecta sunt, non habent vim opinionis probabilis.* Patet, non enim fide digni sunt testes, quos sæpius mentiri videmus.

Ab horologiis nō possumus haurire notitiā securiorem probabili.

Dico tertiò, *Horologia bona, quæ diligenter diriguntur, habeat vim opinionis probabilis.* Hinc patet neminem sequi debere vnum potiùs, quàm aliud; quoniam in merè probabilibus est licita alterutra pars. Subscribo Dianæ *part. 3. tractat. 4. resolut. 36. & part. 4. tract. 3. resolut. 19.* Sanchez *de matrim. tom. 1. cap. 105. num. 6.* Fagundez *de præceptis Eccles. præcept. 4. lib. 1. cap. 10. num. 3.* Sancio *in selectis disput. 42. num. 18.* Villalobos *in summa tom. 1. tract. 1. diffic. 21. num. 7.* Pharaonio *de Sacram. pœnit. in append. sess. 3. cap. 14.* Vegæ *in summa tom. 1. cap. 14. cas. 12.*

CCCXLIII. Dianæ sententia.

Dianæ verba sunt hæc, *Dico, quod si diuersa sunt Horologia, & aliquorum sonuerit hora duodecima, & aliquorum non sonuerit, potest qui tunc soluit ieiunium naturale, communicare die sequenti; & sine illa dies, sine sequens sola sit ieiunij, poterit dubitans cœnare & edere carnes, perinde ac si essent duæ opiniones probabiles, quarum vtramque licet sequi & amplecti.*

CCCXLIV. Villalobos.

Villalobos sic inquit [*Si ay diuersos reloxes, se a de juzgar como se vbiese dos opiniones probabiles, que puede elegir la que quisiere, saluo si vno de ellos fuesse tal que de ordinario no anduuiesse bien concertado*, hoc est, [*Si sint horologia diuersa, procedendum est ac si essent duæ opiniones probabiles; potest enim homo eligere quam velit: quæ doctrina claudicat casu, quo aliquod ex eis communiter malè dirigatur.* Consonat Ioannes Sancius *in selectis disput. 53. num. 3.* vbi ait, [*Si horologia diuersa sint ad pulsationem primi poterit refectio fieri; sicut enim in odiosis ad vltimam potest appellari, ita possunt comedentes post horam duodecimam noctis ab vno horologio designatam crastino Eucharistiam sumere, si aliud horologium sonasse constet esse expletio.*] Ita ille subscribens Thomæ Sanch. *de matr. tom. 1. lib. 2. disput. 41. num. 40.*

CCCXLV. Qualis sit Manuelis Rodriguez Dialectica?

Argumenta Emanuelis Rodriguez non vrgét, nam in ipsis assumitur, quod quæritur; aut circulus manifestus committitur; aut in prima moralis Philosophiæ fundamenta peccatur. Singula discutiamus. Erat

Primum Si Audito primo horologio comedas bibas ve, etsi posteà sonent alia horologia, non poteris communicare die sequenti. Sed cur? quia præceptum non communicandi post cibum sumptum obligat, etiam quando quis dubitat, vtrum comederit post mediā noctem.

CCCXLVI. In dubio standum est pro possessione.

Nego, nego. Quia in dubio standum est pro possessione, quæ præcessit, ergo in dubio, an sit dies crastina? standum est pro hodiernâ, quæ præcedit: & in dubio, an sit violatum naturale ieiunium, standum est pro ieiunio certo quod dubiam violationem præcedit. At nescio, cur ad dubia nos trahat Rodriguez; non enim de dubio, sed de probabilitate disputamus

Dies hodierna est priùs in possessione, quam crastina.

Secundum. Vt præcepti rigorem vrgeat inquit, [Respondeo, que en este precepto de celebrar en ayunas, no nos auemos de atar à probabilidades *hoc est.* Respondeo, quod in hoc præcepto, quo indicitur vt celebremus ieiuni, non debemus probabilitatibus alligari.] Ergo.

Hic Author dubiū cum probabilitate cōfundit.

Sed pero. Quid est probabilitatibus alligari? Qui probabiliter philosophatur, neutri parti se alligat, neutri se obligat, sed manet liber, ad vtramque paratus. Est igitur implicatio in adiecto vinculum componere cum probabilitate. Quod si hac phrasi voluerit dicere, hoc præceptum tanto fore rigore obseruandum; vt ita illius vinculo irretiri & ligari, aut non possemus probabilitatibus solui aut absolui, *ligari & absolui*; opposita verba confundit: & tenebitur nobis exponere, vnde sciat hinc excludendam fore omnem opinionem probabilem: Ego enim, hanc propositionem. *In hoc præcepto non habent locum opiniones probabiles*, non iam probabiliter falsam, sed erroneam & absurdam pronuncio: quidquid enim de hoc præcepto probabiliter dicitur, prudenter dicitur, & potest ad praxim teduci.

Sunt tamē res toto cælo diuersæ.

An in præceptis habeat locum probabilitas.

An possit aliquis se probabilitati alligare?

CCCXLVII

Opinionem Emanuelis Rodriguez amplexus est nouissime Merolla *tom. 1. disp. 4. cap. 3. coroll. 11. n. 139.* vbi sic ait [*Falsum est quod subdunt aliqui* (idest Sanchez & alij) *quod scilicet, si diuersa sint Horologia, & vnum sonuerit horam mediæ noctis, aliud vero non, potest qui tunc soluit ieiunium naturale, communicare sequenti die, quia est velati si essent duæ rationes, vel opiniones probabiles; liceret enim alterutram illarum amplecti. Hoc enim falsum est, quia in causa melior est conditio præcepti possidentis: & opiniones probabiles sunt tantum speculatiuæ, & ideo homo tunc debet se gerere, ac quando factum est dubiū.*] Subscribit Merollæ Salas 1.2. *tom. 2 tract. 8. disput. vnica sect. 25 num. 164.* Et Diana *p. 4. tract. 3. de conscientia dubia resol. 19.* postquam citauerat Merollam & Salas subiungit: [*Vnde vtraque opinio est probabilis.*] Nota illud *vnde*, non vult Diana hanc Merollæ & Salas opinionem esse probabilem ab intrinseco, sed ab extrinseco propter Authores, qui eā defendunt Et Ego, quia neminem contemnere volo, tametsi videantur Rodriquez, Merolla, & Salas non adsequi difficultatem, an eorundem opinio ab extrinseco probabilis sit? non vrgebo,

Argumenta Merollæ.

Mirabilis argumentatio.

Quam sit certo & secura nostra opinio?

An opposita saltem ab extrinseco sit probabilis?

vrgebo, sed tamen confidenter pronunciabit eandem ab intrinseco esse omnino improbabilem, & rationes à Merollâ adductas, aut nihil aut contrarium probare.

Possessio nō est pro præcepto: sed pro die priore.

Prima erat. In pati causâ melior est conditio præcepti præcedentis.] Sed cuius præcepti possidentis? non datur præceptum ante duodecimā, & ratio quæ probet nondum esse duodecimā, eadem probabit nondum esse præceptum.

cccxlviii. *Opiniones de ieiunio sunt practicæ.*

Secunda. Opiniones probabiles sunt tantùm speculatiuæ.] Sed quid hoc? Agitne de omnibus, an de illis tantùm, quæ ieiunium naturale concernunt? Si de illis, si de istis, errat: nam omnia quæ de ieiunio dicuntur, possunt accidere provt dicuntur: ergo istæ opiniones sunt practicæ: illæ enim sunt speculatiuæ, quæ proponunt casus, qui non possunt accidere. Accedit, quod multi doceant omnes opiniones probabiles speculatiuè, esse probabiles practicè, quorum sententia, si benè intelligatur, vera est. Vide Dianam *part.2. tract.13. resol.12.*

An omnia, quæ sunt speculatiuè probabilia, sint etiam practicè.

Malè dubiū cum probabilitate cōfunditur.

Tertia; Homo tunc debet se ita gerere, ac quando est dubium.] Sed hoc nec verum, nec pro Rodriguesij & Merollæ sententiâ. Non verum; quia in tali casu non debet se homo gerere vt dubitans, sed vt habens opinionem probabilem: nec benè argumentatur Merolla supponens, quod deberet probare. Vt condonemus tali casu dubium esse & non opinionem probabilem; quid inde pro Merollæ sententiâ? Nihil: nihil. In dubio standum est pro possessione Sed quis est in possessione? præceptum? Minimè, quia illud afficit crastinum diem, nec incipit antequam dies incipiat. Anne dies crastinus? Minimè. Sed dies hodiernus. Ergo qui dubitat, an dies Iouis effluxerit, & inceperit dies Veneris, debebit sic discurrere. [Dies Iouis die Veneris prior est: ergo est in possessione dies Iouis, ergo nec tenebor credere esse diem Veneris, quousque detur ratio tam clara, quæ diei Iouis possessionē elidat. At rationes dubiæ non possunt possessionē elidere. Ergo.] Hæc nimis clara sunt, nec tot verbis digna, nisi velimus totam Theologiam arietare & inuertere.

cccxlix. *In dubio standū pro possessione diei antecedentis.*

Quomodo in dubio debeas argumentari?

SENTENTIA Eminentissimi D. Cardinalis de Lugo.

cccl. *Lugo laudatur.*

EST summæ eruditionis Vir, & dignus, qui libenter audiatur. Ex eo vnam aut alteram lineam exscripsit Diana *part.6. resol.34.* Et ego quia illū suspicio, volo eiusdē sententiā vberiùs proponere & examinare: libro enim de Sacram. Eucharistiæ *disp.15. sect.2. n.27.* sic inquit.

cccli. *An horas distinguat primus ictus.*

[Addit Thomas Sanchez *lib.2. de Matrimonio disput 41. num* 40. non posse communicare eum, qui quando cœpit sonare duodecima quæ est extra Italiam signum mediæ noctis, aliquid bibit, licèt quando sonat vltimus pulsus horæ duodecimæ, desistet iam bibere, quia cùm incipit sonare primus pulsus horæ, iam est hora completa, & incipit tempus horæ sequentis; est autem per accidens, quod plures pulsus audiātur, eo quod nō possit vnico pulsu hora duodecima indicari; quod quidem in rigore verum existimo, non solùm de pulsu quo horæ designantur, sed etiam de illo, quo prius designantur quadrantes horæ; solent enim, antequam detur signum horarum, sonare pulsus minores pro quadrantibus; ita vt ante sex, vel duodecim pulsus, pro horis sonent quatuor pulsus leuiores ad designādum, iam esse finitos quatuor horæ quadrantes, & posteà maiori sono designantur duodecim horæ Consequenter ergò fatendum est, horam esse finitam, & mediam noctis designari, vbi primum cœpit sonare primus pulsus pro quatuor quadrantibus, quia ex illo puncto incipit tempus horæ sequentis. Quod facilè constabit consideranti motum rotæ illius, quæ in horologio continuè mouetur, & quæ diuisa est ad modum crucis in quatuor partes æquales secundū spatia quatuor quadrantium: cùm enim quatuor illa spatia sint omninò æqualia, fatendum est, quod vbi primum pertransitur illud quartum spatium rotæ finitus est vltimus quadrans horæ; illud autem spatium finitur, quando sonat primus pulsus pro quatuor quadrantibus ante pulsum horarum, ergo tunc est finita tota hora, nam tempus sequens, quo sonant tres alij pulsus pro quadrantibus & duodecim pro horis. pertinet iam ad primum quadrantem horæ sequentis; rota enim non quiescit, sed eodem modo mouetur, ita vt dum sonant alij pulsus, pertranseatur aliquod spatium sequentis quadrantis, vt ad oculum constat. Aduerte tamen aliud esse, quando non est dubium negatiuum, sed positiuum, eo quod sunt rationes pro vtraque parte; quia vnum horologium, v.g dederat signum mediæ noctis & alterum nondum dederat. In quo casu Emanuel Rodriguez *in noua editione summa tom.1. c 105. n.5.* & Salas *1.tom.in 1.2.tr.8.disp.vnica sect.25. num.264.* negant posse nos computare tempus iuxta vltimum horologium, ab eoque puncto seruare ieiunium ad communicandum. Sed nullam afferunt rationem suæ sententiæ: quare non videtur negandum posse fieri, dum non constat de errore in vltimo horologio: vt fatetur Thomas Sanchez *loco citato*, Fagundez *precepto 4. lib.1. cap.10. n.3.* Ioannes Sancius *in selectis disput 42. num.18.* Villalobos *in Summa tom 1. tractat. diffic.21. n.7.* Diana *tom.2. tr.4. resol.36.* & alij. Singula enim horologia, quamdiù de errore non constat, faciunt probabilem opinionē, quam vnusquisque potest licitè sequi in suis operationibus.] Hæc Eminentissimus Lugo, quæ partim coincidunt cum præcedentibus; & vbi nostræ doctrinæ consonant, iam sunt superiùs confirmata; & vbi dissonāt, examinata & impugnata.

Quam omnia hæc aliena ab artis terminis, & scripta mano, quæ calamos versare doctissimè solita, non limas.

Malè hic dubium positiuum cōfundit cum probabilitate Vir magnus.

Horologia distinguunt horas probabiliter tantum.

Et hoc non solum speculatiuè; sed etiam practicè.

SENTENTIA ALIA.

ccclii. *An standū sit vltimo ictui?*

VOlunt aliqui stare primo horologio, aut etiā vnico, non tamen ita rigidè, vt primi ictus, sed potiùs vltimi habeatur ratio. Curiosè in hac controuersiâ discurrit P. Martin. Bresserus S.I. *de conscient. lib.4. cap.11. n.107.* vbi ait [Probabile videtur horam duodecimā durare moraliter vsque ad vltimum sonum: adeoque interim bibentem & comedentem non violare ieiunium, vel naturale vel Ecclesiasticum sequentis diei] Consonat Trullench *in Decal. tom.1. lib 3. cap.2. dub 4. n 8.* Vtrisque Diana *p.6 tr.6. resol.34.* Si illius sunt illa verba: [ideo aliquis in tali casu posset dicere non esse à cōmunione abstinendum:] quibus clauditur illa Resolutio stando igitur huic opinioni dicendum esset. *Primò*, dari horas morales & mathematicas: has distingui momēto indiuisibili, illas morali. *Secundò*. A primo ictu ad vltimum esse copulam duarum horarum, & ad vtrāque pertinere, ad priorem vt momentum morale ter-

An tempus, quod a primo ad vltimum fluit, sit commune moralibus?

Horarum Moralium, & Mathematicarum distinctio.

Instans morale, terminatiuum, & initiatiuum.

minatiuum, ad posteriorem vt initiatiuum. *Tertio*, In Belgio vbi homines minùs festini & cholerici sunt quàm in Hispaniâ, præludium quod ante sonum horæ præcinitur, & ictus qui audiuntur in priore campanâ, vsque ad vltimum ictum secundæ, ad momentum morale copulatiuum pertinere, & esse tempus physicè, at moraliter instans, quod priorem claudat, & horam posteriorem aperiat.

CCCLIII. At his Authoribus multò est scrupulosior Ioannes Præpositus *in 1.2. D. Thoma q.19. a.6. dub.5. num.*8. vbi sic ait. [Si esset vnum horologium. & vbi cœpit sonare duodecimam, aliquis biberet, licèt quando foret vltimus pulsus desisteret bibere, non posset de sequenti communicare: quia cum primus pulsus horæ sonat iam hora est expleta, & horologium tantùm est testis id indicans; etsi diuersi pulsus sint, id euenit, quia nequit vno pulso duodecima indicari, sicut indicatur prima hora vno pulsu; quod omninò videtur verum, & videtur intelligi respectu locorum, in quibus non est vsus præludiorum in horologiis. Verùm vbi est talis vsus; dubium esse potest, quando sit signum elapsæ horæ, an initio præludij, an postquam incepit primus pulsus horæ. Ad quod videtur dicendum: quod per se loquendo hora sit expleta, quando inchoatur præludium. Ita mihi retulerunt varij horologiorum directores à me super hac re consulti. Ex quo sequitur, quod per se loquendo si quis in talibus locis biberet in initio præludij horæ duodecimæ, sequenti die non posset communicare: quia ab initio præludij incipit sequens dies, & per consequens eo die non esset ieiunus, ieiunio naturali.] Hæc omnia ille, cui vel ex parte videtur consentire Sanchez *lib.2. de Matrimon. disp* 41. *numer.* 40. apud Dianam *part 6. tract.6. resol.* 14 & Lugonem *de Sacram, Eucharist. disp* 15. *sect.2. n.*37.

An primus ictus distinguat horas?

An illas distinguat primus ictus præludij?

CCCLIV. Nota hoc bene.

Antequam Præposito velim respondere, recognosco illa verba, *Ita mihi retulerunt varij horologiorum directores à me super hac re cõsulti* & quia mihi summopere placent, Magnifico meo Domino & amico Ioanni Marco subtilissimo Matheseos cultori communico, & respondet. [*Se omninò demirari Præpositum, aliàs magnum Theologum, in re horaria & horologiaria fuisse tam rudem*] Ita mihi acutissimus Ioannes Marcus, ita alij Mathematici super consultatione Patris Præpositi facta horologiorum directoribus (hoc est, Sacristis & turriũ Custodibus, hominibus ineptissimis & ignorantissimis) Stat igitur horologia, quæ benè gubernata dicuntur, habere vim probabilium opinionum, vt possis vnum sequi vel alterum. Hinc constat neminem debere sequi hoc potiùs, quam aliud. Ex hac resolutione sequitur posse carnes comedi die Iouis vsque ad noctis duodecimam, sequendo tardius horologium: posse comedi à media nocte, quæ Sabbatho & dominicæ interest, sequendo velocius: Interstitium temporis, quod ab horologio primo ad vltimum interiicitur, commune esse; quia probabiliter ad antecedentem, & probabiliter sequentem diem reduci potest. Nec Recentiores sunt primi qui horologia Philosophorum probabilibus sententiis adscribant. Lego in Claudij Cæsaris Apocolocyntosi, quæ nomine L. Annæi Senecæ circumfertur (n.31.)

Horologiorum directores, qui & quales? Automata recipi debẽt tanquam opiniones probabiles.

Quod etiam Ethnici senserunt, & dixerunt.

Horam non possum tibi certam dicere, faciliùs inter Philosophos, quàm inter horologia conueniet: vnde non possum sine admiratione legere Iuniorum aliquot Resolutiones, qui Horologiis fidem necessariò adhibendam supponunt. Nec vrget Rhenanus in commentario huius libelli; qui vt exaggeraret Philosophorum discordiam, quasi argumentum sumeret ab impossibili, ne diceret.

Nam priùs incipient turres vitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas.

CCCLV. Hoc enim videretur poëticum & alienum à Critici seueritate, enumeratis variis, iisque repugnantibus Philosophorum opinionibus: subiunxit; *Proinde neutiquam absurdum erit si locum Senecæ vertimus, vt dicamus, Faciliùs inter horologia conuenire, quàm inter Philosophos,* supponebat igitur Rhenanus esse humanitùs impossibile ad vniformem concordiam horologia reducere.

An possint conuenire horologia?

CCCLVI. Porrò, *Horologia accurata hora quadrante à veritate sæpiùs deuiant.* Hanc Thesin in Commentario meo posui *num.*1228. & dum actualiter illam scripseram in Dunensi Monasterio, sito intra mœnia Ciuitatis Brugensis, expertus fui tribus quadrantibus aliquot horologia, quæ bene regulata dicuntur, ab aliis dissidere; & dum hæc recognosco Romæ experior, cistiberina à transtiberinis horologiis plurimum interdum distare. Ergo temerarius non erit, qui censuerit Horologia, quæ à stolidis sæpiùs diriguntur, integro quadrante horæ antequàm sonet duodecima, incipit dies sequens probabiliter, & æquè probabiliter antecedens dies finitur quadrante postquam sonuerit hora. *Qui in pago aut in eremo fuerit, vbi solum est vnum horologium bene regulatum, probabiliter potest credere illud plus quam hora quadrante à veritate exorbitare.*

Horologia distinguunt horas. moraliter, sed quid est illas distinguere moraliter?

Quid dici debeat, vbi vnicum horologium sit?

CCCLVII. Hæc dixi tunc de horâ physicâ prout communiter cognosci potest; cuius exactus computus vix viro in astronomiâ doctissimo solet contingere. Quid, si Petrus haberet horologium exquisitissimum mediæ noctis tempus præcisè indicens? Respondeo, adhuc in tali casu tempus non debere mathematicè & methaphysicè, sed ciuiliter & moraliter. hoc est, iuxta mores Ecclesiæ, accipi; vt statim videbimus.

Hæc vltima conclusio, quæ nunc diligentissimo & eruditissimo Dianæ part.7. tract.11. Resol.15. *etiam olim meo Bandrio, tametsi magno amico displicuit; causam Horologiorum animosius; sed & feruorem ipsius ego sequentibus litteris remisi.*

CCCLVIII. MOris est apud Iurisperitos, vt si ingenium, doctrinamque velint ostendere, causæ periclitanti, & tantùm non iniustæ faueant; aurâ enim secundâ & sedato oceano vel imperitùs nauta pinum dirigit, sed qui cõfligentibus ventis, & procellosis fluctibus tumultuantibus potest, non nisi expertissimus est adeóq; iustam causam & notam defendere ille potest, qui Iustiniani volumina viderit, licèt non aperuit, at; ignotam & iniustæ simillimam, deducere, explanare, probare, & tandem reddere victricem nullus, nisi doctissimus. Dolenti capiti opem remediumque feret quælibet anus; at laboranti ardore sanguinis & febri pertinaci, illa solus qui altè calceat regulas & funda

fundamenta Medicinæ. Ergo & Tu', mi Leander, ab ingenio laudaberis, quod causæ Horologiorum despetatæ, imò perditæ, voloeris tanto conatu & nisu opitulari, & iamiam mādandam obliuioni defendere. Bene gubernata hotologia dixi hotæ quadrante exorbitare, & captiosus io verbis, ingeniosus in circulis, me obsides, te totques, me exerces. *Si bene gubernata*, inquis, *qui exorbitant? & si exorbitant, qui bene gubernata dicuntur?* Et Respondeo, me benè gubernari illa dicere, quæ minùs malè: quod si omnia malè gubernari asseras, consentiam illicò, & cessabit dissentionis occasio. At vt video, plus campanis in claustro, quàm in vniuersitate defertur. Verùm illis quid debes? An illarum ideo patronum agis, quod sub mediam noctem somnum tuum frangant, lecto amoueant, & choro sistant? an quod totâ die tua interrumpant studia, & à litteris abstrahant? sanè tibi illæ doctrinam inuident, nec dignæ, quæ tuâ doctrinâ protegantur. Sed non acquiescis; detraxi illis honorem, & vt restituam cogis. O diligens Horologiorum aduocate! timeo, ne honoris illa prætensa restitutio, futura sit maiotis confusionis occasio. Campanas igitur, iam clientes tuas, consoleris, ne ægrè ferant argui de quadrantis horæ exorbitantiâ suadeas; ne in causâ sit ipsa vexatio, vt ille quadrans crescat, & mediam horam pertingat aut excedat. Sed video; actor es nimis pertinax, & respondere omninò debeo, & meæ sententiæ rationes & momenta producere.

Quæ sint illa horologia, quæ benè gubernata vocantur.

Horologia Tychonica.

Suppono igitur primo. Horologia Tychonica fuisse optima, quæ habere potuerunt. Vir fuit mechanicæ Astronomiæ deditissimus, qui nullis vnquam pepercit expensis, vt instrumenta perfectissima haberet; & quidem automata censeri debere inter Instumenta præcipua, manifestum est. *Suppono secundo*; Ioannem Kepplerum, Trium Cæsarum mathematicum, & Tychonis pro tempore alomnum & amicum, in horarum doctrinâ doctiorem vniuersis illis Ecclesiarom custodibus, qui in turribus habitant, & ciuica horologia regunt.

Ioannes Kepplerus.

cccLIX. Has doas ego positiones aut negari aut in dubium verti non patiar; sunt enim nimis claræ & conspicuæ. Sed arguam sic, [Tychonica horologia foerunt præstantiora omnibus ciuicis: Ioannes Keppletus omnibos Sactistis & Custodibus doctior & diligentior: atqui horologia Tychonica recta à Ioaone Kepplero, ciuica ab eo correcta, plus quàm horæ quadrante sæpè imò & aliquando tribus aot circiter exorbitant. Ergo sine campanarum iniuriâ dici potest, Horologia, quæ bene gubernata dicuntur, intra quadrantis horæ terminos excedendo deficiendo luxari?] Probaturus minorem aliquas eiusdem I. Keppleri obseruationes producam, in quibus ipse horologia cum Cœlis, Campanas cum stellis cōparauit.

Demonstratio à fortiore. Et quidē si ista non est demonstratio, nulla est in mūdo demonstratio.

cccLX. Anno 1598. die 21. Februarij Stylo nouo, mane contigit Ecclipsis lunæ, quam obseruauit Kepplerus Gratij, & describit his verbis (opticæ pag. 368.) Quo tempote tintinabulum vrbis sonabat horam tertiam, distabat spica à vertice grad. 56. 40. quadrante ligneo spithamali. Hæc spicæ altitodo adderet horæ vrbis minuta 24.) attende benè. Horæ quadrans 15. minutis conficitur, & hic horologium propter instantem ecclipsin, vt solet, accuratiùs directum 24. minut. hoc est quasi media hora exorbitat) Hora ergo vrbis 4. 30. (hoc est Cælesti 4. 54.!) nondum internoscere potui defectum: sed potuit fieri propter nubes, vt tunc inceperit. Nam minùs duobus quadrantibus post, Luna nondum ex dimidio obscurata, planè erecta stetit. Paulò post quintam (vrbicam, hoc est cœlestem 5. 24.) dimidia diametrus defecit, Lunâ iam inclinatâ. Paulò ante sextam (vrbicam, hoc est reuera cœlest. 6. 20.) tenuissimo cum lumine se post nubes subduxit, adeò vt videtur adhuc decrescere & lumeo omne perditura. Caderet ergo initium paulò ante quintam; vltima phasis circiter 10. minutis post sextam. Et fuit ad circa medium. Nam Vvandesburgi (vbi tum agebat Tycho) obseruata est non penitus deficere. Referunt autem Tychonici medium huius Ecclipseos (Principis obseruatione adiuuante calculos: nam finis sub tertia fuit) ad hotam 6. 5. Huennæ.

Obseruationes. Prima.

Horologiū ergo fluebat tardiùs min. 24. Obseruatio secunda.

cccLXI. Anno 1601. die 9. Decembris vespere obseruauit I. Kepplerus aliam Lunæ Ecclipsin, & vtebamur (inquit) horologio Tychonico. Initium corsus fortuitum erat, adhibuimus & quadrantes magnos, notandis appulsibus siderum in meridiem: Locus solis fuit in 17. 48. Sagittarij. Ergo cùm hotologium illud induceret hotam 5. 51. erant in meridiano Marchab, & Sceath, Pegasi; vnde hora eruitur 38. discrimine ab Automate quasi minutorum 13. Rursum cum idem horologium indicaret horam 8. 51. erat in meridiano lucida Arietis, quæ horam veram dedit 8. 38. rursum ecce minutis 13. discrepantibus: ita Automati momenta componit cum Cœlo. [Annon horæ quadrante hic à Cœlo Tychonicum Horologium deuiat? sanè 13. minut. à 15. minut. distinguas nimis exactus es; & illud nimis omninò exorbitans, & si Tychonicum, & à doctissimo Astronomo directum] Igitur hota Automatis 5. 35. hoc est Cœlesti 5. 22. notatur merum initium. Automate 6. 56. hoc est re verà, 6. 3. circulus per centra vergebat in cornu Tauri & Capellam. Abetat ergo adhuc à medio quasi minutis 10. horariis (Iterum Cœli & Horologij est 13. minot. discrimeo.) Automate 7. 7. hoc est, hora 6. 53. vt ipsemet Kepplerus exprimit (ecce iam 14. minut. differentiam; an multum iam distat à quadrante siue minutis 15. Incedebat circulus hic medio loco inter humeros Erichthonij versus polarem. Ergo medium circiter. Rectè: iam enim medium, vel peragebatur, vel certè peractum erat.

Sed quomodo hic appulsus obseruatur quadrantibus magnis.

Errat horologium min. 13. Iterum min. 13.

Iterum min. 13.

Iam errat min. 14.

cccLXII. Pragæ idem Ioannes Kepplerus anno 1602. die 4. Iunij vespere obseruauit finem Ecclipseos in honc modum. [Horologium (inquit) Tychonicum ad manus erat minuta & secunda indicans. (*Frustra quidem secunda superstitiosè quæruntur, quando in primis error tam notabilis patet*) Illud vtcumque rursus capto, accommodatam ad solis occidentis altitudinem gradum 4. 40. Erat ergo vera hota 7. 24. Horam 7. 58. reponit Gotefridus Vvendelinus ex calculo. Vbi videris in horâ etiam solari non conuenire Astronomos esseque inter Kepplerum Vvendelinumque viros doctissimos differentiā min. 34 quæ videtur intolerabilis omnino sed addit: Luna orta est in crassis

Obseruatio tertia. An debeat Astronomus temporis secunda curare?

In hora ex solis altitudine sompta differentia min. 34.

nubibus Hora 843.primo visum luminis lunæ vestigium,Hora 854.de rotundâ circũferentia Lunę sextans aberat hora 90.Non dum omnis desierat Hora 9.2.visa circumferentia,sed pallida, desierat sanè vno minuto post; Horâ scil.9.3. calculus Tychonicus exhibuit finem hora 9.19.idque per horarium, Æquationem temporis, semidiametros lunæ, & vmbræ differentiam meridianorum Pragæ & Huennæ à Tychone constitutum: quæ mutari possunt, salua Hypothesi, ipses articulos oppositionum ante repræsent.[Hæc ille,oratione,vt apparet, desperationis plenissimâ: quod hiatu tam immani, videat discrepare Tychonis calculum à Cœlo.

CCCLXIII. Obseruatio quarta.

Pragæ Kepplerus Horologio Tichonico rursus est vsus anno 1603. die 24. Maij. vesp. quod cùm indicaret horam 9. 12. 30. Arcturus erat in meridiano: vnde vera hora colligitur 9.54. ferè: ita Tychonicis momentis addit identidem minuta 42.: *hoc est quasi tres horæ quadrantes* (*Audis bene? tres quadrantes non nisi 45.min. complectuntur*) Sic enim & automate 10. 42. ex culminatione capitis serpentis horam assignat.11.24. iterum differentia min. 24. (& quoniam stellæ istæ satis altæ attolluntur in verticem: audeo illis fidere. Igitur aotomate 10.10.hoc est hora 10. 52.*addit iterũ 42. min.*) vibratio lunæ (inquit ipse Kepplerus) in meis oculis, perspicillis remotis frangebatur. Si ergo tunc frangebatur Luna profectò id fuit initium.Confirmaturque ex eo,quod automate 10.42. culminante capite serpentis, hoc est hora cœlesti 11.24 iam deerant quinque digiti (*ecce iterũ examinata & reperta eadem 42.min. differentia:*) cœperat ergo deliquium saltem ante min.30.vt minimum:omninò ex horâ 10. 54. Rursum automate 10. 51. h. e (*addendo illa 42.*) hora 11.33. deficiebat dimidium circumferentiæ: digiti nempè, supra 7.15. de abfuturis totis octo: Nam & pag. 217. opticorum paralipomenon clarè affirmat visam marginem partis obscuratæ, quamois plus tertiâ parte restatet, id est plus quam digiti 4 adhuc lucerent. Dixerunt ergo spectatores obscuræ partis circulum angustiorem:] plane sit relatum in horam 10.52.vel 54.& medium ad horam 12. 17.vel 18. pertineat: sic docentibus calculis, sic dictantibus circa id momentum Phasibus.

Errat Horologium Tychonicum fere tribus quadrantibus nam min.42.
Posteà min. 24.
Posteà min. 24.
Posteà min. 42.
Et iterum min. 42.

CCCLXIV. Obseruatio quinta.

Sed & anno 1603. die 18. Nouembris vesp. Ioann. Kepplerus scribit cœpisse eclipsin pragæ 10. min. postqoam culminasset dexter humerus Aquarij: cùm iam ante mediam horam lumen pallescens in illâ parte notaretur;cumque sol fuerit in gr.25.55. Scorpij, hora arguitur 6.21. recognouit hanc ipsam Keppleri obseruationem Vvendelinus, & ait, Reuerâ fuit 6. si Diniensis obseruatio mea fuit legitima: est Kepplero solemne anticipare initia; aut certe in stella peccatum est, quæ alia fuerit (ergo Kepplerus Vvendelinusque in hora', quam ab ipsomet hauserunt cœlu;differunt 9. min.hoc horæ medio quadrante.)

Differentia min 9 etiam in hora ipsa cœlesti.

Obseruatio sexta.

Anno etiam 1617. die Augusti 16. sub vesperum Lincij Ioann. Kepplerus inuenit plus dodrante in vmbrâ, cùm iam per vrbem sonuisset septima, hoc est (correcto horologio per Azimutum & altitudinem Lunæ) esset horæ cœlestis 7.14.(vbi noto illud *Iam sonuisset.* Ergo iam ante, da vel vnum minutum si plura non velis, & à 14. aufer & habebis 13. sed illud iam apud VVendelinum tria minuta complectitur ait enim.) Quoniam ergo iam modico ante sonuerat septima, fuerit sanè momentum vrbicum. 7.3. ita horisonio addenda fuerit minuta 11. vel (povt ipsemet Kepplerus concipit) 10. circiter vt proin dodrans ipsissimus defecerit horâ vrbicâ.9:0.cùm recepisset quadrantem lucis, hoc est hora cœlesti 9.10.medium ergo fuit hora vrbica 8. 9. quæ fuit cœlestis 8.10. ad summum. Iam verò horisonio 9. 15. (id est 9. 25.) lucebat dimidium circuli,minus dimidio diametri. Horisonio 9. 30.) (hoc est hora cœlesti 9. 40. lucebat dodrans, denique autem horisonio.9 45. (hoc est 9. 55.) erat adhuc quadrans digiti in vmbrâ: ac paulò post visa est integrâ horâ cœlesti 9.56. Apparet hinc Hercium inter & Lincium media esse minuta horaria 39. ad summum:quod planè cum superiori obseruatione congruit, quæ Leodium Lincio dedit occidentalius minutis 37. Est enim Hercinm occidentalis Leodio minutis 2.15.satis accurate definitis (*Ecce perpetua est 10. min differentia inter horologium & Cælum.*

Error min. 13.
Error minutorum 11.
Error min. 10.
Hercij Lincij distantia.
Leodij & Lincij.

CCCLXV. Colligamus igitur temporum exorbitantias, Eruditissimè Leander, & videamus bona fide, quanto labore & cura I. Kepplerus errores ostenderit Horologiorum. Igitur digneris attendere: An.1598. exorbitantia Horologij vrbici 24. minutorum fuit anno 1601. Horologij Tychonici error minutorum 13.imo etiam 24. Anno 1602. differentia inter Kepplerum Vvendelinumque ad 34. min. excurrit: & anno 1603. ad 9. Anno 1603. inter Horologium Tychonicum & cœlum erat discrimen.42. minutorum & tandem Anno 1617. ciuitatis horologia 11. min. defecerunt. Minimus error 9. minutorum fuit, maximus 4. differentia 33. eius dimidium 16. 30. quæ si addas minori extremo habebis 25. Igitur ex hac obseruationum discussione colligitur Horologia pręstantissima, si à viris mathematicis regantur solere exorbitare per 25. minuta, vel plura. Ergo ciuicis horologiis, quæ decrepita, aëri & cœli inclementiis exposita, & à stupidis recta: nemo erit iniurius, si maiores exorbitantias tribuat. An Iam illis errorem Luxationemque 30.minutorum adfingeres? Sic puto: Sed nec desidero, vel extorqueo:maneant 15. saltem, & vera mea illa conclusio, quam voluisti impugnare, supponaturque Ciuitatum publica Horologia, tametsi accurata & bene gubernata credantur, luxati hinc inde horæ quadrante: nec solere horas distinguere perfectiùs. Maneas etiam & Tu; vt tuis doctissimis scrupulis occasionem præbeas veritatem altiùs examinandi, & tuo angelico ingenio Ordinem & Patriã illustres;& valetudine fortiore quàm nunc, fruatis, quod opto, multis annis. Louanij 3. Non. Ianuarij 1643. *Hac ego sub illud tempus meo Leandro Bandiio, Philosopho curiosissimo & diligentissimo.*

Errores extremi.
Error medios mi.25.
Maneant igitur mi. 25.

NOTA.

CCCLXVI. Mvlta possem subiungere, quæ argumentum Epistolæ præcedentis firmarent, si Pragæ essem, & mea aduersaria recognoscere possem,

possem, in quibus scripsi quæ in variis libris notaui & obseruaui. Dum autem illis careo, ne nihil addidisse dicar, Ismaëlis Bullialdi Astronomiam. (Opus nouum & eruditum) aperio in eoque vertigines terræ condemno (illam enim duplici motu; annuo & diurno; conuoluit) & obseruationes dilaudo. Aliquas, quæ huc respiciunt subscribo.

Errores est & Sacræ Scripturæ contraria, Bullialdi de motu telluris sententia.

CCXLVII. Ismael Bollialdus lib. 2. cap. 11.

Alcairi in Ægypto P. Agathangelus Capucinus, vna cum socio Ioanne Molino Interprete (vulgo Dragomanno) Veneto: obseruauit Eclipsim Lunarem anno 1635. atque initium fuisse, Lunâ altâ ad occasum gr. 27. quare posità altitudine poli gr. 29. 50. colligitur hora 15. 14. 30. Supputauit ille ex Astrolabio horâ 15. 12. Ergo post omnem diligentiam & curam tribus aut quatuor scrupulis primis errauit. Infert Bullialdus. [Ergo inter meridianos Alexandriæ & Lutetiæ Parisiorum sunt horæ 2. 7. quia tempus incidentiæ hic arctius est, 2. Min. distãtiam siue errore determinabimus hor. 29. de qua si auferatur differentia meridianorum Lutetiæ Parisiorum & Vraniburgi, 48 min. erit Alexandria orientalior Vraniburgo, hora 1. 21. quam differentiam Longomontanus cum aliis facit hor. 1. 35. iusto maiorem 14. min.]

Differentia longitudinis inter Parisios & Alexandriam.

Progreditur idem Author ad obseruationem eiusdem Eclipseos, factam Alepi à P. Michaële Angelo Capucino, & P. Cœlestino à S. Liduinâ Carmelitâ excalceato. [Cùm horologia horâ 4. matutinam indicarêt, & altitudo Lunæ esset graduum 19. iam sexta pars diametri Lunaris, seu digiti duo mersi erant in vmbrâ. Suppositâ ergo poli Alepi altitudine grad. 37. 20. vsurpatoque Lunæ centro, atque altitudine graduũ 19. dabitur hora 15. 37. min. (meridie) adeò vt horologia anticiparint 22. min.] Non ergo horologiis credendum.

Quanta sit altitudo Polaris Alepi?

Error 22. scrupulorũ, in horologiis.

Subiungit paulò pòst [Immersio totalis colligitur hora 16. min. 52. vel 53. iuxta horologia; de quibus, si demantur 22. pro dictâ anticipatione, cadet totalis immersio in horam 16 min. 30.

CCXLVIII. Error 34. scrupulorũ in horologiis.

Et statim inclarescente die, & Lunâ subeunte vapores, & altâ gr. 5. & 30. min. ex quâ altitudine colligitur hora 16. & 56. horologia dabant horam 17. & 30. vnde anticipatio auctior 34 min, Tunc debuit Sol oriri iuxta horologia: qui adhuc infra ad gr. 5. demersus erat.

Monitum Mathematicum.

Multa possem addere ex eodem Ismaële, quæ breuitatis causâ omitto; moneo tamen iterum iterumque horologia summâ diligentiâ gubernata, non solùm exorbitare, sed in exorbitantiâ nec proportionem nec æqualitatem seruare. In testimonium multas obseruationes possem Virorum illustrium adducere; sed quia lectorem fatigare non volo, per orationem istam finio.

Hæc possunt omnino sufficere, si à doctis accuratè legantur: attamen tanta est vnius præiudicij potentia, vt nec sic quiescant aliqui puri Theologi, qui nescire volunt quanta sit automatum incertitudo. Hanc ego ob causam, vt meam opinionem firmarem, doctos consului, si fortè illis crederent, qui suu proprijs oculis & auribus semper decredunt: Et quia in re Mathematica, sicut in aliis etiã omnibus. Magnificus, & Clarissimus Dominus Doctor Ioannes Marcus Pragæ excellit, illum consului; & maioris eruditionis gratia vtramque epistolam supponam vt sincerus & ingeniosus Lector videat, quid illi proposuerim? & quid ipse responderit? Mea ad ipsum Epistola fuit hæc.

Quid viri in arte docti sentiant de Horologiorum certitudine?

Magnifice & Clarissime Domine *Nauita de ventu, de bubus narrat Arator, Enumerat Miles vulnera, Pastor oues* & per consequens temporum momenta supputat, non Theologus, non Canonista, non Medicus, sed Mathematicus. Non debet audere extra crepidam sutor, nec de crepidâ Pictor disputare. Purus grammaticus Erasmus fuit; & cùm Theologica scripsit, delirauit: & legimus nonnullos Theologos tã lepida de numeris, lineis, & proportionibus interserentes, vt cùm eorum vnius eorundem libros nõ desideramus Æsopos, Terentios, aut Plautos. Sunt qui ob defectum notitiæ, horologiis rotatis, qui in turribus, summam adhibeant fidem, nec eosdem argui de mendacio patiantur; te aduoco, vt in vasa defendatur veritas quæ semper exulat ab automatibus. Rem astronomicã exactè intelligis, temporis metiendi difficultatem non ignoras, eorum qui inhabitant & custodiunt turres, inscitiam & negligentiam vides, quo communiter modo campanæ cœlo correspondeant experiris, & vt dicas, quid certitudinis ab eiusmodi horologiis possimus prudenter sperare, aduocaris: & cùm rem tractem Astronomicè, sic eam propono, Lego in Muñosio, *Anno 1567. Die nona Aprilis incepit solare deliquium, cùm vndecima in turre ciuitatis insonuit*: & inquiro, stando huic soli testimonio, quantum errare possimus in determinatione temporis huius eclipsis? sententiam tuam paucis complectere & vt faciliùs possis, aliorum opiniones produco. Sit.

CCXLIX. Mirabilitat exorbitant qui iudeo ignotas facultates examinat.

Erasmus Grammaticus.

Quàm ignari interdũ retum Mathematicarũ fuori Philosophi?

Prima: *Cùm auditur vndecima, nec est minus quam decima, nec plus quam duodecima.*

Secunda: *Cum auditur vndecima, nec est minus quam medium vndecimæ, nec plus quam medium duodecimæ.*

Tertia. *Cùm auditur vndecima, nec est minus quam 10. hor. 45. nec plus quam 11 hor. 15.*

Quarta. *Cùm auditur vndecima, est hora vndecima quatuor minutis tãtummodo plus minus.*

Quinta: *Cùm auditur vndecima, est vndecima hora præcisè.*

CCCLX. An horologia luxantur hinc inde integra hora?

An media? An quadrãta?

An min. 4.

An nulla sit luxatio temporis?

Et interrogo, in quanto certitudinis gradu singulas has positiones collocare possimus? hoc est; quænam ex illis sit certa moraliter? quænam probabilis? quænam dubia? & tandem, quænam sit falsa? Respondeo breuiter, Doctissime & Clarissime Vir, & ne aliorum opinionẽ ignores, quid iudicent alij præscribo.

Amas P. Moretum, quem etiam ego colo; & omnes bonarum literarũ cultores venerantur. Eundem hesternâ die Reuerendissimus Abbas Eusferthalensis & Ego visitauimus, ostēditque nobis horologium quadratum, vix pede longum, solo Indice sed Horarum, Minutorum & etiam Secũdorum præditum, non Campana, si inuentionem & delineationẽ consideres ingeniosissimi P. Kircheri opus; si elimationem, absolutissimam magni artificis curam, cui data ab Archiduce Carolo, piæ memoriæ octingenta ducata; opus inquam, quod haberi debeat inter automata loco miraculi, & nihilominùs rota eiusdem laus in hoc sita, quod dimidiã horâ

CCLXI. P. Moretus. Archiducis Caroli horologium.

Quantum à cœlo deuiet.

à cœlo deuiet ſpatio totius diei, hoc eſt, viginti quatuor horarum. Si ſic peccat hoc artis excellentis prodigium, quid ab Horologiis turrium rudi limâ ab ignorante ſabro ſerrario factis & à ſacriſtâ ſtupido aut ebrioſo directis ſperare poſſimus, Tu conſidera.

D. Moreti, de prioribus ſententiis iudicium.

Propoſui eidem. P. Moreto Poſitiones has quinque. Primam admiſit tanquam certam moraliter. In ſecundâ hæſit voluitque horologia cognoſcere, nam noluit eſſe fidei prodigus, nec cunfideret, ſi neſciret, cui Quartam valde veroſimilem cenſuit: & vt minimum quadrantis horarij luxationem admitti poſſe indicauit, concludens Horologia eſſe horarum indices, non quidem mathematicos, ſed morales. Quintam riſu excepit, & me in meâ ipſe opinione magno ſuffragio confirmauit.

Tuam ſententiam expecto, & oro vt ſinceritate illâ, quam profiteris, digneris mihi reſpondere; & præbere occaſionem, in quâ poſſim ſeruire. Vale Pragæ: ex Muſæo noſtro, die 28. Martij 1650.

Reſpondit doctiſſimus Vir; & quia è re erit eiuſdem literas conſiderare: illas adiungo.

cccLXXII. REuerendiſſime Domine. Cum propriis oculis videas, & propriis etiam auribus Horologiorum quotidianos errores, ſcire omninò debebis quid certitudinis ab eiuſmodi rotariis inſtrumentis prudenter ſperare poſſimus? Me conſulis, & cur hoc ipſum ſacias, non percipio. Pone me pro Horologiis ſtare: an-ne maiorem meis verbis fidem præbebis, quàm tuis oculis? Non credo. Cæterum, quia ſic iubes, illas quinque propoſitiones recognoſco, & affirmo. Primam admitti poſſe, non quidem vt moraliter certam; ſed vt probabiliorem etſi velis probabiliſſimam. Illam non eſſe moraliter certam dico, Propoſitiones enim moraliter certæ dicuntur, quæ ſtando hominum moribus, & communi rerum curſui eſſe falſæ non poſſunt humanitus; quales ſunt iſtæ, *America eſt regio vltra marina, Mediterraneum in oceanum exonerat.* Quarum neutra mihi à ſenſu aut ratione probatur, & tamen ſine formidine erroris admittitur. Et tamen illa prima, quam cenſurati vis, his duabus minorē certitudinem habet: nec omnē excludit formidinem: poteſt enim & ſolet eſſe falſa, tametſi raro. De ſecūdâ inciperem omninò dubitare; nam hic Pragæ horologia inter ſe mediâ horâ frequentiſſimè differunt & tribus quadrātibus interdū Quintam puto eſſe falsā certò moraliter! neſcimus enim vel ſemel primum campanæ ictum cæleſti temporis momento reſpondiſſe. Quartam dicam valde eſſe falſæ ſimilem, non tamen euidēter falſam. Tertiamque debere vt probabilem admitti: & vix poſſe certitudinis terminos ſtrictius contrahi. Hæc de Horologiorum certitudine & incertitudine dico Reſpōdeo, vt Mathematicus non vt Theologus: quæ hinc in Politicis aut Eccleſiaſticis ſequaotur Corollaria, tu videris; puto enim omnia debere admitti, quæ ex doctrinâ certā euidenter ſequantur: Sic ſentio; & hæc iuſſus ſcripſi, vt tuo imperio obedirem; fortè ridebūt alij, ſi me videāt de re manifeſtâ iudicare, Sed ipſis reſpondebo, meū eſſe tibi in claris, & obſcuris ſeruire. Vale. Scripſi in Muſæo noſtro; & ſubſcripſi Anno M.DC.L. die 25. Aprilis quadrāte horæ poſt vigeſimam primā ſecundū præcurrentia Horologia, & ſecundū tardiora hora vigeſimâ ſecūdâ.

An maior alienis verbis & minor propriis oculis adhibenda ſit fides?

Poſitio moraliter certa quæ ſit?

Reſoluitur pro tertia ſententia.

Ecce hic tribus horæ quadrantibus differūt automata.

cccLXXIII. *Hæc clariſſimus & Magnificus Dominus de turrium horologijs, quæ communiter antiqua & exeſa, & à ſtupidis hominibus recta. Sed quid de domeſticis, quæ Viri Mathematici apparant, & dirigunt? In libello de longitudine ſeu differentia inter duos Meridianos, vna cum motu vero Lunæ inueniendo ad tempus data obſeruationis Propoſitione 12. Problem 7. ſic inquit.* [Cum ad exactam huius notitiam, non ſolum hora, quâ obſeruatio facta, ſed etiam minoat conſtate debeant: ſtuſtra in hunc vſum (N.B.) horologia mechanica adhibentur, quæ non ſolum pluribus minutis, ſed etiam quandoque tota ſemiſſe aberiant? Verū idem motus Cœli, qui omnes reliquos metitur, hoc temporis momentum nobis definiet: motus inquam ſtellarū, quatenus per [hunc ab horizonte certo abſunt interuallo.] Subiicit obſeruationem Eclipſeos Lunaris à ſe habitā Pragæ die 14. Aprilis, Anno 1642. & poſt pauculas paginas ſic ait: [dubitabis, cùm per verum locum ſolis definiamus illlud momentum, hic vero in ſingulas horas mutetur, vndenā, locus vetus ſolis conſtabit? Reſpōdeo ad hoc ſufficere horologium aliquod Mechanicum, aut ſciothericum Lunare, in quibus difficile nō eſt errorē vnius horæ, aut etiam dimidiæ præcauere.] *Vide quantum fidendum ſit doctiſſimi Viri ſententia horologijs etiam domeſticis, & diligentiâ maiori gubernatis.*

Qualia ſint horologia turrium.

Ecce horologia Cinica de errore min. 30. appellat.

Ecce nec ſibi nec aliis maiorē ſecuritatem pollicetur, quàm mediæ horæ plus minus.

cccLXXIV. Nec multum abeſt à Magnifico Doctore Ioan. Marco Marci P. Anton. Rheita, qui etiam nouam reperit rationem dubitandi; dignam, quæ legatur attentè: eiuſdem litteras quà noſtra referunt, in gratiam Lectorum ſubſcribo.

REuerendiſſime, &c. Præſul ac Domine, Quod me tuis grauiſſimis literis, tuiſque doctiſſimis quæſtionibus ac obiectionibus meum ingeniolum exercere, ſiue potius erudire volueris, Vir doctiſſime, & tuæ humanitati gratias debeo, & mihimet congratulor, quod me adhuc inter eos recenſeri à te videam, quos non tam tuus calamus honorat, quàm tua rara doctrina decorat.

Multas quidem mihi moues quæſtiones ſiue potiùs difficultates, circa ea quæ olim à me Excellentiſſimi Domini Marchionis de Neucaſtell Angli, Epiſtolæ Ænigmaticæ per tranſſennam ſolùm (cum iam dictum Epiſtoliū, vix quatriduo antequam imprimeretur, & libro meo insereretur, mihi cōtēplari licuerit, & Tu modò poſt integrū luſtrum cōtēplationis, velut Atlas quæſtionibus nodiſq; ſuis grauatus, ſiue innodatus, contra me prodis, an vt meam ignorantiam prodas, an vt Mundo veritatē pandas ignoro) reſponſa ſunt; & licet modò tempus prolixius reſpōdendi non ſuppetat, Dicā tamē quid ſentiam de Caſu illo mihi à te propoſito.

Videtur Marchio de Neucaſtel amare Philoſophiam localē: dubia aliqua propoſuie meo Rhaitę: hic reſpondit doctiſſimè: at quia nihil ille repoſuie, & aliqua adhuc videbātur ſecunda reſponſione indigere ideo ſcripſi, quæ Marchio poſſet vel deberet.

Quæſtio proponitur.

Alta hyeme, inquis, noctu audiuimus horologium vnicum, & numerauimus horam vndecimam, eramus ſimul 5. amici. Primus dixit, erit modò hora 10. vel 12. ſiquidem horologium vndecimam ſonuit. Secundus erit medium vndecimæ, vel medium duodecimæ. Tertius, erit 10. hora 45 vel 11. hor. 15. Quartus aiebat, erit modo vndecima hora 4 plus minùs. Quintus erit modò vndecima præciſè. Interrogas, ſiquidē hi omnes quinque nū habuerint

alia

alia fundamenta indicandi præter horologium oppidi, quod audierant, mediocris perfectionis, quis horum quinque loquutus fuerit certum, quis probabile, quis euidenter verum; quis euidenter falsum. Nam considerata imperfectione & luxatione horologiorum, hæc propositio. *Modò sonuit vndecimam; ergo est præcisè vndecima*, alicui videretur falsissima. Ad Hæc vt respondeam, dico, duo esse quàm maximè præmittenda & consideranda.

Præmittuntur aliqua præcognoscenda.

Primum est, An tempore illo hyemali, quo horam vndecimam pariter illi quinque audierunt, aër inter audientes & campanam sonantem, fuerit nebulosus, an purus, serenus, defæcatus, & vaporibus intermediis purgatus?

CCCLXXV. *Secundum*, an audientes illi quinque omnes fuerint pariter & præcisè sub linea meridiana campanæ; an potiùs, quidam vno aut altero pede saltem fuerint magis orientales, quidam verò magis occidentales respectu campanæ sonantis horam vndecimam. Si enim sonus horologij præcisè conueoit cum cursu solari, idest, si tempore tintinij campanæ, eo instanti quo malleus primum ictum & sonum edidit, sol præcisè à meridiano campanæ hæmisphærij inferioris 15. gradibus elongatus fuit, & dicto instanti etiam quintus in ordine, horam vndecimam pronunciauit, sub campanæ meridiano existens, aio hunc quintum non euidenter verum, sed verisimiliter & proximè verum pronunciasse, reliquos verò omnes extra meridianum campanæ suppositos, apertè falsum. Dixi quintum non euidenter, sed verisimiliter & proximè tantum verum dixisse, tum quia antequam sonus ad eius aures delatus esset, necessariò aliqua temporis mora, puto aliquod minutum vel plura intercedere, & intereà sol tot minutis meridiano, & duodecimæ magis appropinquare debuit, tum quia aëris intermedij impuritas & densitas sonum campanæ vbique nonnihil remoratæ sunt (sed quid, obsecro, accidisset, si spatium illud intermedium, campanam inter & audientes interiectum omnino vacuum fuisset?) quò minus eo instanti ad aures audientis delatus fuerit: Nullus igitur mathematicè euidenter verum dixit, suppositis diuersis meridianis, velocissimo solis aut telluris motu, nec non aëris intermedij impuritate & crassitie; nam si primus fuit vno pede, vel passu, magis orientalis vel occidentalis secundo, secundus tertio & quarto, quartus quinto, quintus 1.2.3.4. euidenter omnes quatuor falsum pronunciarunt: & si quintus maximè à meridiano campanæ, plus quam alij quatuor remotus, sonum audiuit, & horologium vnâ horâ vltro citróve à vero motu solis aberrauit, & ipse euidenter falsum dixit. Et ita consequenter suppositis supponendis, de aliis iudicato. DICERE VOLO, *forsan rarissimè à terricolis, verum, & præcisum tempus posse determinari*, cùm motus sit in continuo fluxu, & nemo dicere possit: hoc instanti sol tenet, v. g. præcisè meridianum Pragensem aut talem gradum aut minutum Eclipticæ, quia dum dicit, & loquitur, interim sol vltra lapsus, iudicium loquentis insignissimè fallit. Reliqua tibi inde eruenda, & concludenda relinquo.

Hoc ipsum est, quod quærimus.

Nota hic aliam causam erroris, quam nondum tetigi; & est consideratione digna.

Proponitur secunda & curiosa adhuc quæstio.

Rhaitæ Cõclusio meæ Consultationi respondens.

Dianæ sententia.

CCCLXXVI. DIxerat Caramuel *in Regul. D. Benedicti num.* 1328. [Qui in pago aut eremo fuerit, vbi solum est vnum horologium benè regulatum, probabiliter potest credere illud plus quàm horæ quadrante à veritate deuiare] & Diana *part. 7. tract. 11. resol. 15.* Hæc opinio, ait, videtur communiter reprobata à Doctoribus, dum loquuntur de præcepto Horarum Canonicarum, de præcepto Ieiunij, Festorum obseruatione, & similibus: ex illa enim sequeretur, quod quis statim post horam duodecimam noctis posset completorium dicere, & satisfacere præcepto Horarum Canonicarum; vel posset comedere carnes, & obseruare ieiunium; imò manè communionem sumere & satisfacere præcepto ieiunij naturalis pro sumptione Eucharistiæ: & tamen Doctores controuertunt, vt alibi visum est, si etiam dato primo (*ictu*) horæ duodecimæ, media nox dicenda sit elapsa, ita vt præcepta præteriti diei vel futuri dicantur elapsa, vel incœpta: & omnes concordant, quod finito vltimo pulsu (*ictu*) horæ duodecimæ incipiant & incipiant præcepta adfixa diebus.] Ita ille. Et *part. 3. tract. 4. resol. 36.* [Si tantum sit vnum horologium, vbi cœpit sonare duodecima, aliquis biberet, licèt quando sonaret vltimus pulsus desiisset bibere, non poterit die sequenti communicari, &c. ex quibus infert Sancius *in selectis disp. 42. num. 20.* quod qui buccellam habet masticans, & audit primum pulsum horæ duodecimæ noctis, tenetur in continenti de ore eiicere buccellam, si die sequenti Sacramentum Eucharistiæ velit sumere vel missam celebrare. Postquam verò buccellam eiecerit, non tenebitur esse nimis anxius ad abluendum os. Si tamen masticat buccellam de materiá carnis, & dies sequens sit ieiunij, non tenetur illam eiicere, etiam sub veniali; non enim cum tanto rigore illud præceptum positiuum obligat semoto contemptu.] Ecce quam seuerè Authores de horologiis loquuntur.

Diana Caramuelis sententiam proponit.

Et impugnat.

Vtrum consequentiæ istæ sint bonæ inferiùs examinabimus: ait Diana esse legitimas, cogetur velit nolit admittere antecedens: ergo, si legitimæ sunt multa ille absurda admittere necessario cogetur.

An cum sonat horologium standum sit primo ictui?

CCCLXXVII. Sed quid hic Caramuel dicet facietvè vniuersis oppositus? An recantabit palinodiam, ne vnus opponi vniuersis dicatur? An se tuebitur nomine Pasqualigi, Viri doctissimi, qui *decis. 238. num. 6. & seqq.* suam sententiam propugnat? Minimè; Sed suam dicet tam certam, tam claram, & tam demonstratam, vt nec Pasqualigi nec alterius authoritate indigeat, si sinceritas adsit. Sed singularis est Caramuelis sententia ais; siquidem teste Dianâ vniuersis opposita. Sed quid inde; non dicit Caramuel eam non esse singularem, sed esse euidenter veram, & futuram communem & vnicam in scholis, si eius fundamenta legantur. Sic discurrit.

Caramuel non indiget Pasqualigo, habet enim pro se experimentum clarum & oculare.

CCCLXXVIII. Sonat horologium vrbis duodecimam, & dicit Petrus: *Nunc in hoc instanti, A, est duodecima. Hoc instans A est finis præcedentis diei, & sequentis initium.* Et peto à Dianâ, vtrum hæc Propositio sit per se nota? Vtrùm sit demonstrabilis? Vtrùm sit probabiliter vera? Vtrum sit falsa? vel tandem in quo ipsa gradu certitudinis aut incertitudinis ponenda sit? Et quia meus doctissimus Diana multum distat, expectaturus quid illi respon-

dere placeat, meam mentem expendo & respondeo.

cccLXXIX. Dico primò. Hæc Positio, *Nunc est hora duodecima*, quæ censuræ subiicitur, non est per se nota, vel vt alij loquuntur veritatis æternæ, non enim est necessaria, sed contingens, quæ potest aliter se habere ac forsitan aliter se habet Sed neque est demonstrabilis, nec demonstranda; qui enim Dialecticus syllogismum formauerit in formâ legitimâ, qui ex per se notis inferat istam propositionem, erit mihi magnus Apollo. Ergo, vel erit falsa, vel solùm probabiliter vera Sanè certò falsa non est: ergo merè probabilis, si illud *nunc* sumatur pro instanti aliquo morali & laxo, (puta pro integro primo minuto) quia si sumatur pro instanti mathematico (imò, si sumatur pro secundo temporis) erit falsa certò moraliter: quod sic ostendo[illa propositio est certò moraliter falsa, quæ vix semel spacio centum annorum fuit vera; sed vix semel contigit centum annorum spacio, quod horologium vrbis, cum duodecimam sonuit, intra scrupulum secundum correspónderet cœlo: Ergo hæc positio de quâ agimus, est certò moraliter falsa.] Si quis dubitet, det obsecro diem demonstrationemque, quâ probet horologium aliquod cœlo hora duodecimâ inter scrupulum secundum respondisse: & dignetur legere Epistolam inscriptam Banditio, quam in secunda Commentarij editione num. 1328. pag. 518 a. exhibui: & hic iterum dedi.

Instans est duplex: morale & mathematicũ.

Quę sit Propositio falsa certò moraliter?

cccLXXX. Dicebat auditoris se Plato. *Nemo huc ingrediatur ignarus Geometriæ*; & hæc ego lectoris, *Nemo de horologiis iudicet, quin obseruarit sydera, & sciat quanto labore & erroris periculo hora nocturna inuestigantur.* Legat Tychonem aliosque; &, si ille tametsi in arte suâ excellentissimus, rarò à syderibus, nunquam ab horologio secunda obtinere potuit, quis in mundo erit tam stupidus, qui id postulet ab horologio turris? *Peccat illud primo*, antiquitate; quia pleraque sunt exesa & corrosa, & pulueribus plena; si purgentur festinant, & semper fluxu & velocitate deformi. Auræ vicissitudines sentiunt; nam in æstate currunt, in hyeme reptant; & cum rigidius cœlum est, si non hærent, vix moueri dignantur. *Peccat secundo*, directione: quoniam à negligentibus, & ab ignorátibus semper omnia reguntur: qui enim aliquid scit, non solet horologio seruire. Etiam cum diriguntur ab Astronomis, sunt machinæ ingratæ Magistro; sæpè enim quò maior diligentia adhibetur, magis exorbitant & à vero declinant. Hæc sunt certa: & si aliquis in mundo sit qui habeat horologium exactum, quod intrá secundum cœlo & veritati respondeat, dignetur illud mihi communicare: quia tametsi non sum Tycho, qui in organis eiusmodi velim centum aureorum millia impendere, saltem plurimos libentissimè dabo, vt mea possim faciliùs Astronomica studia promouere.

A geometræ à Platonis Schola excesse iussi.

Horologiorum peccata.

Primum.

Secundum.

Nullum datur Horologium in Mũdo quod intra secundum horæ cœlesti correspondeat.

cccLXXXI. Dediscant igitur præscriptum suum errorem quotquot Authomatis nimiùm confidunt, & in Astronomicâ materiâ, quam non examinarunt, Astronomorum oculis & demonstrationibus tandem aliquando subscribant: & quando sonat noctu duodecima dicant nobiscum, *Nunc est media nox aliquibus minutis plus minus.*

Quanta sit luxatio & incertitudo horologiorum?

Sed quot minutis claudi hæc ipsa incertitudo debet? Si horologia sint mala & negligenter recta, multis: paucioribus si bona, & à doctis diligenter directa Optima erant horologia Tychonica, optimus Astronomus Keplerus, qui ea regebat: summa fuit adhibita diligentia vt benè regerentur cùm Eclipses fuerunt obseruandæ; & tamen vt constat ex locis, quæ in Epistola ad Banditium allego, sæpè ipsa vltra mediam horam deuiarunt. Ponamus igitur vnum horæ quadrantem hinc & inde pro luxationis terminis, non quod distantiores limites non possimus, sed quod nolimus & tantâ simus varietate contenti.

Assignatur probabiliter quadrans.

cccLXXXII. Posse maiorem distantiam interponi, demonstro clarè. Audio horam duodecimam, & inquiro à Dianâ, quæ sit hora? Duodecimam esse respondet. Et pero iterum ab illo vnde id sciat? An audebit id quod dicit, iuramento firmare. Et siquidem id non audebit, certum est, suam responsionem esse incertam, certò enim vera firmari iuramento possunt. Eodem instanti ego dico, *est duodecima quindecim minutis plus minus, hoc est, nec temporius est hora 11. 45. nec tardius 12. 15.* Quid mihi ipse? Me errare. Et audebitne iurare me decipi? Non puto. Ergo omnia sunt incerta, debentque aut ad dubium, aut ad probabilitatem reduci? Non ad dubium; quia horologium bene gubernatum grauis authoritatis est, tametsi non sit infallibilis: ergo manere debemus in notitiâ probabili: dicendumqoe oppositam opinationem fulciri experientiæ defectu.

Probabilitas nostræ doctrinæ demonstratur.

cccLXXXIII. Volebam hic calamum ponere, sed qoia dantur ingenia mirabilia, quæ neque suis, neque alienis oculis credere volunt, sed malunt errores antiquos tueri, quam notam fateri veritatem, non grauabor historiam subiungere, quâ mathematicus rigor leuetur. Dùm puellus Philosophiæ studerem. Compluti, eramus in Collegio nonnulli, qui supra cæteros haberi volebamus, & de quacumque re ageretur, altercatione plurima eramus Prorectori molesti. Cautus senex multa remedia adhibuit, sed frustra, semper enim voluntates dissymbolæ impediebant opinionum concordiam. Tandem recurauit nos omnes statuendo, vt qui eandem rem tertiò diceret, censeretur concertare de pretio, deberetque aut rem conuincere, aut aureum soluere. O quàm citò recurarentur omnes, qui contra somniant, si lege simili constringerentur! vel, si adhuc non adquiescas, concertationem institue: nam erunt milleni Mathematici, qui audebunt contrà. Honestus ludus est, qui inueniendæ veritati institutus, & ordinatur ad restituendum animum, qui continuo labore est attritus. Omnis concertatio ludus est; & quia ludus si nihil periculo exponitur est melancholicus, aliquid exponamus. Sunto leges. *Elige Ciuitatis campanam, quam volueris; & horologium solare quod volueris (possum-ne liberiùs procedere?) quoties campana vmbra respondeat centum scuta dabo, & quoties non respondeat da decem.* O quàm citò me ditares, si hac lege decertare velles. Sed quia diuitias parui pendo, sufficiat hæc pauca notasse; ex quibus deducam certissimam hanc conclusionem, *Semper esse precisè horam, quæ auditur, certo & euidenter falsum est.*

Remedium vnicum ad pertinaces recurandos.

Ratò aut nũquam Campanæ, sciatericorum vmbris correspondent, sed & nota etiam hoc Vmbræ ipsæ sciatericorũ raro aut nõquam exactè correspondent cœlo.

Positiones

Positiones Mechanicæ de horologiornm varietate & falsitate.

CCCLXXXIV. OStendi non esse horologiis fidendum; sed qoia Theologia multum est à Mathesi seinncta, & magni hodie Theologi nec Geometriam, nec Astronomiam didicerunt, volo aliqua subiungere, non vt Matheseos imperiti illa examinent, sed vt credant. Et quia Sole hodie gubernantur automata, à Sole incipio.

Notantur aliqua, scitu digna, circa horologiorũ solarium certitudinem.

THEOREMA I. *Horologia Solaria ferè omnia concepta sunt in originali peccato.* II. *Quæ in peccato concepta, actualia necessario committunt.* III. *Faciliùs antiquum deleas, & nouum delinees, quam corrigas.* Demonstro omnia.

Primò, quia multi muratij & architecti scientiam delineandi horologia arrogant, & tamen artis fundamenta non sciunt.

Secundò, quia ipsi Astronomi debitam diligentiam non adhibent in re tantillâ, sæpè declinationem muri, inclinationemque, imò & altitudinem Poli, malunt supponere, quàm examinare.

In illo libro, quem solis & artis adulteria inscribo, parallaxes & refractiones coneo.

Tertiò, quia parallaxeon & refractionum in sciatericis nunquam habetur ratio; vt haberetur vtraque est valde incerta, & hucusque non cognita.

Dices refractiones & parallaxes consultò omitti, sunt enim tam tenues & paruæ, vt sine errore possint negligi.

An in horologiis solaribus possent negligi parallaxes? An refractiones etiã. Quanta sit Solis maxima refractio? Quantum errare possint Automata ad Solem recte?

Respondeo me non multum curare parallaxes, quia si maxima sit trium minutorum, erit ferè insensibilis Sole altiùs ab horizonte elato. Si autem maxima sit 15. secundorum, erit in ipsomet horizonte insensibilis. Ad refractiones venio, & negligi non posse persuadeo. Horizontalem refractionem Tycho Brahæus progymn. fol. 19. & Ioannes Keplerus in Vitellionem pag. 121. constituit. 34. min. ex Thesibus; quas Mœstlinus edidit anno 1596. num. 55. constat horizontalem solis refractionem esse maiorem vno gradu: [Vide Ioan. Keplerum ibid. pag. 136.] Ergo, si ponatur vnius gradûs, in sphærâ rectâ, erit 4. min. in altitudine poli 48. gr. & 11. min. erit sex minutorum, & in altitudine 60. graduum, erit 8. minutorum. Cùm igitur Horologia Italica & Bohemica incipiant ab occasu Solis, necessarium est, vt 5. vel 6. minutis tardiùs horas insinuent, quàm deberent. Cùm autem ab ortu Norinbergensia exordium sumant, indicare debebunt horas citiùs minutis iterum 5. vel 6.

Horæ ab occasu.

Horæ ab ortu.

Quartò, errant Horologia solaria, quia totum Solis corpus est luminosum & vmbræ necessariò abbreuiantur.

Imò Alexãder Coliguonus volebat Meridianas lineas, & Poli altitudines mutari. Vide meũ libellum de perpendiculorum incostantia.

Quintò, quia longiores styli inflecti ventis solent, & ipsimet muri aliquando inclinari.

Sextò, quia hæc solaria horologia, si horizontalia sunt, à meridianæ lineæ cognitione dependent, quæ difficulter inuenitur.

Et septimò, quia eadem, si portatilia sunt, magneticâ vi diriguntur, quæ nondum est benè explorata, & singulis diebus in lapide & in acu remittitur.

Ad sciaterica delineanda prima Regula.

E quibus capitibus resultat, vt non malè Infantesius in suâ Astronomiâ mechanicâ hanc statuerit legem: *In muro, ex quo aliud horologium solare aspici possit, nouum ne delineato*. Sed cur? Ne errores tabulæ, & artificis inscitiam (aut saltem ignauiam) prodat & publicet vmbræ varietas. Cui obuiam cautiores eunt, formando stylum crassum, lineas crassas, ita vt multorum secundorum aut etiam minutorum error absorbeatur. Si dicas de vno in murali sciaterico digito non disputari; dices quod omnes vulgò dicunt; & inferam in eisdem non de momento ad momentum, sed intra vnum alterumque minutum plerumque horam veram repræsentari.

Eorundem securitas quanta?

CCCLXXXV. An terra occupet cẽtrum præcisè? an tẽpus verum, & apparens coincidant.

Omitto alias subtilitates, quas non possit intelligere Ageometra: nolo enim ingredi quæstionem, quæ interrogat, *An terra sit motui rapto concentrica? an tempus verum differat ab apparenti?* nolo similes alias, in quibus multa dici possent, quæ fidem Sciatericis vniuersis adimerent: remitto tamen omnes viros curiosos ad D. Ioannem Heuelium Dantiscanum, qui excellentissimus est Astronomus in Mathematicis accuratissimus, & vtitur sciaterico tanto, quod secunda minuta repræsentat, & nihilominus, motum raptum Primi Mobilis non esse vniformem obseruat, sed iam velociùs, tardiùs iam, solare corpus promoueri. Legatur Epistola inscripta D. Laurentio Eichstadio, in quâ eclipsin Solis, quæ contigit anno 1649. die 4. Nouembr. describit, confertque oscillationes penduli cum Primo Mobili, seu vmbrâ sciaterici.

An cœli motus sit æqualis?

THEOREMA IV. *Horologia Lunaria maioribus erroribus obnoxia sunt.* Et ostenditur: quia in iis habent locum, quæ contra solaria sunt dicta, quæ omnia ignotissimo Lunæ motu intricantur: & incertissimis parallaxibus & refractionibus obscuriora redduntur.

De horologio Lunari.

THEOREMA V. *Septentrionale illud horologium, quo noctu horas metimur, Vrsa minoris Sydera considerando, fallax est.* Supponit enim primo locũ solis, secundò syderis ascensionem rectam; cum tamen in vtroque authores differant, & veritas nondum inuenta sit.

De polari.

Hæc de Cœlo. Hæc de horologio illo quod Deus condidit: quod tametsi perfectissimum sit, tam male à nobis est cognitum, vt non possit pertingere præcisionem, quæ quæritur. CCCLXXXVI.

SED DICES hos errores leues omnino esse: id non nego, si de horis diurnis agamus: at admissis erroribus leuibus puta vnius aut alterius minuti, tollitur præcisio, quam, qui nesciunt Astronomiam, protrudunt. At in horis nocturnis, errores isti non sunt leues; nam VVendelinum à Keplero 34. minutis differre vidimus: cum tamen vterque horam hauriat ex cœlo. Sed hæc maneant sic; alibi vberius decutientur: Venio ad Automata.

Obiectio.

An horologiorum errores sint leues? An ex eodem cœlo eandem horam homines diuersi deducant?

THEOREMA VI. *Nullus artifex fecit aut facere potest* (ago de impotentiâ morali; imo etiam, si bene intelligar, de Physicâ) *duo Automata, quæ ita campanas regant, vt ictus ictui correspondeat.* Ergo horologium exactum ab illis sperari non potest; nam veritas est vna, & exacta deberent saltem in primo ictu correspondere.

An possibilia sint duo Horologia similia?

THEOREMA VII. *Horæ Automatum non sunt æquales*; nam siue pondere, siue inflexo chalybe animentur semper solet reperiri varietas; nam chorda & plumbum ponderosiora sunt plumbo solo, & violentia chalybis est

Horæ mechanicæ inæquales.

Etiam quadrantes singularum.

est fortior & malor in initio ; & cautelæ, quæ adhibentur, fallaces & incertæ sunt. Addam aliquid quod mirabilius, me obseruasse intra eandem horam inæquales quadrantes in horologiis turrium, quæ à perfectione & securitate laudantur.

cccLXXVII. Hinc patet non esse bonam consequentiam: *Heri horologium correctum fuit ad solem meridianum, hodie meridie ipso horam 11. & 40. minut. repræsentat : Ergo cum horam duodecimam sub mediam noctem sonuit, erat cœlitus hora 11. & 50. min.* Et ostenditur. Quoniam, vt bona esset, deberent horæ cœlestes, quibus vtimur, æquales esse, quod nondum scimus: Vt vt sint deberent Horologia diuidere tempus in partes æquales, quod non faciunt. Et præcipuè si ponderibus careant; quæ enim promouentur ponderibus, minori errori obnoxia sunt.

An Horæ cœlestes æquales?

Horas primus ictus distinguit.

THEOREMA VIII. *In horologijs ex intentione Artificis primus ictus campanæ horam præcedentem à sequenti distinguit ; ac cæteri adduntur, vt qui indicem respicere nequit, horam discat.* Hoc certum est ; nec ab homine qui artem nouerit, reuocatur in dubium. Non tamen grauabor exscribere verba Dianæ, qui *part. 3. tract. 4 resol. 36.* sic ait. [Notandum est verò hîc, quod quando primus horæ pulsus auditur, iam est hora expleta, & horologium est tantum testis id indicans. Et licet diuersi sint pulsus, id euenit, quia nequit vno pulsu hora duodecima indicari, sicut vno pulsu hora prima indicatur.]

cccLXXXVIII Addo me posse formare horologia, in quibus ictus vltimus horas distinguat : sed agebatur non de factilibus, sed de iam factis.

Posset vltimus, si bona horologia elimarentur.

Hinc est, nos si haberemus aliquod bonum horologium (puta factum & directum ab Angelo) si & illud elimatum fuisset ad formatorum regulas, habituros fuisse rationem primi ictus. Sed quia tale habituri non sumus, erit purè speculatiua hæc assertio.

Positiones Theologicæ de Horologiorum varietate & falsitate.

cccLXXXIX. Horæ Ecclesiasticæ.

POsitâ præcedente doctrinâ ; quàm à puris Theologis credi volo, impugnari non patiar ; iterum ad Theologica redeo, & has positiones subiicio.

PRIMA. *Potest Ecclesia præcipere vt horarum discretio, & media noctis determinatio, quidquid cœlitus fiat humanitus & Ecclesiasticè fit iuxta primum horologium vrbis.* Ostenditur, quia de facto distinguimus æquinoctia cœlestia ab Ecclesiasticis, item Nouilunia & Plenilunia cœlestia ab Ecclesiasticis, cur non annos ? cur non dies ? cur non horas ? Porrò æquinoctium Ecclesiasticum diei vigesimæ primæ Martij, sic Gregorio XIII. iubente est adfixum, tametsi in Cœlo aliter accidat ; nam si sequamur Tychonicos numeros, & sumamus Francofurtum ad Viadrum (hic enim profitebatur Origanus) reperiemus vernum æquinoctium accidisse tempore nimirum apparenti.

Æquinoctia Ecclesiastica.

Ann.	*Martij die*	*Hora*	I	II
1630.	10.	1.	5.	39
1631.	20.	6.	54.	36.
1339.	43.	11.	43.	5.
1633.	19.	18.	31.	53.
1634.	20.	0.	20.	46.
1655.	20.	6.	9.	45.

Et tamen Ecclesiasticè æquinoctium adfigitur diei XXI. Pro ordinum interstitiis annos Ecclesiasticos seruamus, non ciuiles ; & si à Paschate numeremus ad pascha, anni Ecclesiastici valdè sunt inæquales, & multum à ciuilibus deuiant. Nouilunia aut etiam Plenilunia Ecclesiastica sequuntur aureum numerum Epactamque, hoc est, cœlum plus minùs ; nam Anno M. DC. L. sic in Ecclesiâ, sic in Cœlo Solis & Lunæ copulæ & oppositiones numerantur.

Anni Ecclesiastici.

Nouilunia & menses Ecclesiast.

✱☌☽ ✱☍☽	In Cœlo.	In Ecclesia.
Nouil.	2 Ian.	4. Ian.
Plenil.	17. Ian.	
Nouil.	1. Febr.	3. Febr.
Plenil.	16. Febr.	
Nouil.	2. Mart.	4. Mart.
Plenil.	18. Mart.	
Nouil.	1. April.	3. April.
Plenil.	16. April.	
Nouil.	30. April.	2. Maij.
Plenil.	15. Maij.	
Nouil.	30. Maij.	1. Iunij.
Plenil.	14. Iunij.	
Nouil.	28. Iunij.	30. Iunij.
Plenil.	13. Iul.	
Nouil.	28. Iul.	30. Iunij.
Plenil.	11. Aug.	
Nouil.	27. Aug.	28. Aug.
Plenil.	10. Sept.	
Nouil.	15. Sept.	27. Sept.
Plenil.	9. Oct.	
Nouil.	25. Oct.	26. Octobr.
Plenil.	8. Nou.	
Nouil.	25. Nou.	25. Nou.
Plenil.	8. Dec.	
Nouil.	23. Dec.	14. Dec.

Ecce Nouiluniorum Cœlestium & Ecclesiasticorum discrimen. Illa dederunt Ephemerides, ista Calendarium Breuiarij ; & tamen perpetuam differentiam reperio. Ad dies transeo. Natiuitatis nocte Missam ante duodecimam audire solet Pontifex, quod tametsi fieri possit dispensando, vt Eminentissimus Dominus Cardinalis, celebret non ieiunus, multorum tamen opinione diem sequentem creditur anticipare vt non iam ab duodecimâ, sed ab vndecimâ vel aliâ noctis horâ dies Natiuitatis cccXC.

Dies Ecclesiastici.

Diei crastinæ anticipatio Ecclesiastica.

tiuitatis Romæ incipiat. Igitur si Pontifex Romanus præciperet vt dies crastinus inciperet Ecclesiasticè à primi vrbis horologij pulsu, huic standum esset dispositioni Pontificiæ, & audito primo ictu horæ duodecimæ iuxta Theor. VIII. nemo posset facere, quæ die sequenti interdicantur. Dices, nec Pontificem dispensare, vt Cardinalis illâ die celebret non ieiunus, nec diem crastinum anticipare: & hanc ob rem exemplum positum non admittis. Respondeo, me ad mentem Eminentissimi D. Cardinalis Lugonis illud posuisse, sed quia hîc Romæ aliter instruor, illud exemplum non vrgebo, Non dicam igitur, Pontificem anticipare diem crastinum, sed posse: & hoc mihi sufficere. Pono calamum, quia iterum acturus sum de hac ipsissimâ dierum anticipatione interius, vbi fusius veritatem expendam.

cccxci. Proponitur casus curiosus. Consultò nonnullas circumstantias altero, ne personæ noscantur.

Sed occurrit hic casus. Cùm equis citis curreremus, sub mediam noctem die sabbathi venimus ad oppidum N. monuimus custodem vt die alterâ sub horam quartam aperiret Ecclesiam, vt aliquis è nobis celebraret. Adfuit, statim & rogatus quota esset hora? respondit. *Non poterit esse duodecima quousque Parochus legerit horas suas, tractauit enim hospites, & iussit detineri horologium quousque absoluat:* Risimus tunc Ethicam Parochi, non enim hodie dierum discretio ab horologio malè directo pendet. At in casu, quem hæc prima

Idem casus attemperatur nostræ hypothesi, soluitur.

Positio præbet, posset dubitare nonnullus. *An dies Ecclesiasticus finiri posset ante auditam campanam, etsi industria horologij fluxus impediretur?* Essent, quæ adduci possent pro negligentiâ Parochi, sed nihilominus putarem in tali casu postulare prudentiam vt horologiis benè gubernatis subiiceremur; non verò casu aut industriam directorum exorbitantibus: aliàs enim tota ciuitas ab vnius Sacristæ negligentia aut etiam malitiâ dependeret. Sed & hoc ipsum non caret suis inconuenientibus; quis enim Petro viro horologiariæ rei imperito diceret, vtrum hoc aut illud horologium diligenter regatur, an potiùs malitiâ directoris præcurrat?

cccxcii. Ecclesia cœlum respicit.

Secunda. *Hodie, cùm Ecclesia diem à die distinguit, cœlum respicit.* Sed quomodo. Dico meridiem esse cùm centrum solis meridianam lineam apud nos tenet? mediamque noctem, cùm eamdem lineam sol apud antipodes. Sed quis cognoscet mediam noctem exactè? Hodie nemo. Quoniam horologia claudicant, & ex syderibus quæ soli Astronomi cognoscunt, nihil certi erui potest, quamdiu solis locus & syderum ascensio non cognoscitur certius.

cccxciii. Quas & quomodo horas obseruare debeamus.

Sed obijcis, ex hac doctrinâ sequi non dari horas Ecclesiasticas, quibus regamur: nam cœlestes nescimus, & horologia non curamus, *& respondeo*, illatam negando consequentiam; quia Ecclesiæ præcepta debent captui hominum attemperari. Ergo Mathematicus, qui Solis & Astrorum cursus & loca intelligit, cœlum, si voluerit, respiciat: cæteri horologiis, quæ sint bene gubernata, regantur. Vbi est vnicum? *stat pro illa consuetudo, & possessio obedientiæ; & illi standum erit, quamdiu non constet illud exorbitare.* Et vbi plura? (nimirum benè gubernata: nam de malè gubernatis nulla est habenda ratio) *dicemus diem hodiernam finiri, cùm sonat primum: crastinam incipere, cum sonat vltimum: & intermedium tempus ad alterutram probabiliter referri posse.*

Tertia. *Hodie, qui mediam noctem metaphysicè obseruari iuberet, impossibile obseruare iuberet.* Sed quid, si non esset impossibile? quid si mediam noctem cognoscere possem exactè: Ecclesiæ exactè obedire deberem. At modo res se habet aliter: Patet quia exacta horæ cognitio limites humani ingenij excedit. Nam de illo puncto Theologi iudicare non possunt; & vix Geometræ & Astronomi possunt. Corollarium. *Ergo hodie præcipitur obseruari moraliter*, hoc est, quantum humanitùs concessum est, nimirum tantâ præcisione, quantâ ab Automatis turrium possit prudenter spetari, illis enim gubernari debebimus; vt dixi: quamdiu eadem erroris non possint conuinci. Sic tenet fidelium consuetudo, quæ est Ecclesiastici præcepti integerrima interpres. An medium noctis possit exactè & præcisè obseruari? Mediũ noctis morale. Consuetudo iuniorũ.

Diem priorem à sequenti distingui moraliter, non metaphysicè, docuit Caramuel docetque: & hoc tanto nisu defendit, vt cæcos, aut præiudicio præoccupatos iudicet, qui sententiam contrariam, quæ falsa euidenter, defendunt. Singularitatis eum Diana incusat, eiusque opinionem asserit communiter reprobatam à Doctoribus; & quia Dianæ censuram magnifacit Caramuel, hanc modò Positionem subscribit. Igitur sit Positio Hodie dierum distinctio est moralis.

Quarta. *Caramuelis opinionem tenet Diana, tametsi contrariam se defendere dicat, putetque.* Et hoc clarissimè suadere potero. Sunt Authores, qui primo ictui horæ duodecimæ dierum discretionem adsignant, sunt qui vltimo, Sunt Authores, qui primo horologio aut etiam vltimo tanquam probabili testi subscribunt. [*part.2.tract.4. resol.36.*] Ergo siue agamus de primo & vltimo horologio, siue de primo & vltimo ictu eiusdem horologij, omnes isti Doctores in hoc conuenire possunt, vt ante primum non sit dies crastina, & post vltimum non sit hesterna. Ergo stando huic doctrinæ dierum diuisio nec Metaphysica, nec Mathematica, sed solummodò moralis est. Erit igitur tempus illud quod interest ambiguum, incertum, Probabile, quod ad præcedentem aut etiam ad consequentem diem reduci possit. Sed quantum illud; Brugis scripsi illam disp. 101. in quâ de Horologiis tractaui, & ideò nemini mirum erit si etiam horologia Brugensia recognoscam. Quod in Ciuitatis turri est, præludium habet, & duas campanas maximas, quæ tardissimo malleo feriuntur: Ergo præludium tempore indiget vt suum versũ harmonicè expediat, & viginti quatuor ictus (duodecim in maiori campanâ duodecim in minori) tardissimo motu succedentes aliquot temporis minuta requirunt, sed quanto; Pone sex, pone quatuor (non enim audiui in alio horologio ictus tardiores) pone plura pauciorave semper stabit momentum illud quod sensibiliter diem à die diuidit, non esse indiuisibile, sed morale, ad quatuor vel ad sex minuta extensum. Vbi sunt plura horologia maior est latitudo; nam in magnis vrbibus interdum primum ab vltimo multis distat scrupulis. cccxciv. Diana nobis tandem alienando subscribit. Tempus ambiguum & probabile. Horologiũ Brugense.

Dices

cccxcv. Obiectio dissoluta.

Dices quatuor minutorũ luxationẽ admitti posse, ad minutoram 15. hinc, 15. inde hoc est, 30. minutorũ non Posse Tibi ego Te mihi iam in substantiâ subscribere, & in quantitate differre. At quia Tu omni ratione & experientiâ carens, negas, quia negasti, ne errorẽ quem oculis claris percipis, retractare cogaris: Ego rationes demonstratas, experientias quotidianas adduco, & assero, quod ex omnibus, quæ hucusque dicta, hæc debeat inferri.

cccxcvi. Sumitur ab experientia resolutio.

Conclusio. *Aliud est quærere horam cælestem & Mathematicam & aliud Ecclesiasticam moralemque, iuxta quam debemus gubernari in praxi. Cùm agitur de Mathematica horologiorum veracitate, Standum experientiæ est. Si quis haberet horologium, quod quoties cum Cœlo collatum exactè respondere deprehenderetur, eidem stare deberet, & dies distinguere non duodecima vltimo sed primo icta. Si verò haberet, quoad intra horam cœlo correspenderet, esset temerarius, si illud exactè horas repræsentare crederet. Cùm igitur turriam horologia nec sint tam exacta quàm primum, nec tam exorbitantia, quàm secundum, merebantur intermediam fidem minorem primo, & maiorem secundo. Sed quantam? Quantam experientia docuerit.* Hucusque hæc positionum Conclusio procedit speculatiuè & securè; nec ab aliquo impugnari poterit. Sed progrederis, inquirisque, *Quantam experientia ipsa doceat?* Iam transimus ad quæstionem de facto. Ex Kepleri optimi Mathematici Tychonicis Automatis vtentis experientia, ad quadrantem hinc indè terminos Luxationis reduxi. Si verò habites Romæ, Madriti, Parisiis, &c. & Ecclesiarum apud te custodes, qui horologia dirigunt, sunt Keplero doctiores; & ipsæ machinæ exactiores Tychonicis, contrahere hos terminos poteris (sed nec illi vllibi sunt doctiores & eruditiores Keplero; nec istæ nobiliores Tychonicis) non quantum Diana aut Theologi iusserint, sed quantum experientia docuerit.

Quanta sit horologiorum bene directorum vexatio.

Quid dicendum sit de hora Ecclesiastica: & quid vbi vnicum est horologiũ.

Conclusio II. *Cùm agitur de hora practica* (hoc est, morali aut Ecclesiasticâ, iuxta quam actiones nostras gubernare tenemur) *respicere poterimus primam, vltimum, aut quodcumque horologium benè directum:* singula enim habent vim opinionis probabilis. *Si vnicum sit, illi erit standum, quamdiu non constet eius error:* quia illud admittit consuetudo Ecclesiastica tanquam arbitrum iudicemque vt horas ab horis distinguat.

Iuniorum aliquorum sententiæ, quæ res Ecclesiasticas ad momenta reducunt.

cccxcvii. Temporis secũda exactè nõ possunt numerari.

EX discussis manifestè colligitur caruisse notitiâ Astronomiæ Theologos, qui Ecclesiastica præcepta ad momenta temporis reduxerunt; Ego enim post multos annos studij & laboris Herculei vellem videre vnicum momentum designandum, certò enim scio à cœlo illos aberraturos toto cœlo. Hinc est, quod multis casibus aliter respondendum sit, quàm existimant puri Theologi. Propono aliquos.

An septennium computetur de momẽto ad momẽtum?

Primvs. *An paruulis ante expletum septennium liceat ministrari carnes diebus ieiunij?*

Contra Syluium affirmatiuam sententiam tenet Diana *part. 1. tract. 9. resolut. 43.* & citat pro se Tannetũ, Villalobos, Azorium, Gomez, Emanuelem Sà, Sanchez, qui docent pueros ante septimum annum non ligari legibus Ecclesiasticis, tametsi doli capaces sint. Sed quomodo debet determinari annus septimus? annè computãdus est de momẽto ad momentum? *Respondeo negatiuè.* Primò, quia ignoratur natiuitatis momentum. Secundò, quia si illud Deus reuelaret, adhuc ignoraretur eiusdem momenti reuolutio: Ergo septimus annus moraliter accipiendus est; sed quanta luxatio esse debet, in isto tempore morali? Constabit ex casu sequenti.

Secvndvs. *An pro obligatione ieiunij vigesimus primus annus sit computandus de momento ad momentum?* cccxcviii. De anno vigesimo primo.

Respondet affirmatiuè Sanchez & Portel; iuxta quorum sententiam, qui natus est in profesto Sanctorum Petri & Paoli horâ decimâ min. 10. secund. 5. &c. antè meridiem, redeunte eadem die anno vigesimo primo potest ientaculum sumere ante hoc momentum, at non sequentibus. Et quidem, si hæc opinio admitteretur, posset subtiliùs adhuc quæri, An qui in ipso temporis scrupulo illo quinto magnam panis partem transglutiret, violaret ieiunium Ecclesiæ? & momenta hæc reducerentur ad instantia, & deberemus supra omnem Mathematicorum subtilitatem in moralibus controuersiis ascendere. An temporis momenta à pueris & hominũ volgo cognoscantur?

Subrideo cùm similia lego, exscriboue; & quia tempus, quo obligat lex debet esse cognoscibile, & momentum à pueris non est cognoscibile; ideò concludo tempus hoc non debere numerari de momento ad momentum.

Posito igitur quod tempus moraliter accipi debeat, inquiris: *Quando incipiet obligatio ieiunandi?* Respondet Sancius *in selectis disp. 54. n. 4.* die quâ complet quis annum vigesimum primum non teneri ieiunio: Ergo consequenter dicere posset die, quo aliquis complet annum septimum, non teneri præceptis Ecclesiæ. An distingueret inter præceptum ieiunandi, & præceptum abstinendi à carnibus? Tu considera, Et si distingueret, quâ puer horâ incipiet non posse comedere carnes, qui poterat ante septimum ætatis annum? cccxcix. Quæstio succurrens. Corollariũ. Quæstio altera.

Tertivs. *An, vt lex per non vsum careat authoritate, requiratur certum tempus, præscriptioque?* cd. De tempore ad præscriptionem requisito.

Azorius *part. 1. lib. 5. cap. 4. quæst. 4.* & alij, decem annos debere transire putarunt. Et statim interrogas. *An stando eorumdem opinioni hoc decennium debeat à momento ad momentum computari?* Respondeo negatiuè; quia annorum momenta subtiliora sunt, quàm vt possint à plebe computari.

Qvartvs. *An Pontificiæ Leges non statim post promulgationem, sed elapsis duobus mensibus Christianos obligent?* cdi. De legibus de obligationis tempore.

Hoc vltimum probabile existimat Diana *part. 1. tract. 10. resol. 9.* qui citat Becanum, Syluestrum, Panormitanum, Ioannem Andream, Valentiam, Nauarrum, Emanuelem Sà, Reginaldum, Tabienam, Azorium, &c. Et inquiris, *An isti duo menses debent de momento ad momentum computari?* Et Ego eodem modo, quo superiùs, respondeo.

Qvintvs. *An beneficiarius non recitans primis sex mensibus teneatur ad aliquam restitutionem?* etsi non teneatur. *An hi sex*

menses

menses debeant de momento ad momentum computari?

Respondeo ad primum, vtrumque esse probabile, vt benè notat Diana *part.2. tract.12. resol.* 25. Et ad secundum vt supra, non agi de momentis in moralibus disputationibus.

CDIII. De professione Monastica.

SEXTVS. *An anni sedecim qui requiruntur, vt professio sit valida, sint a momento ad momentum numerandi?*

Asserit Diana *part.4 tract.2. resol.57.* qui citat Villalobos *in Summ.tom.2.tr.35.diff.10.n.4.* asserentem Salmanticæ pronunciatum fuisse à viris doctis inualidam fuisse professionem cuiusdam, qui vota emiserat sex horis antequam legitimam ætatem compleret. At posset hæc professio esse inualida, nec computari de momento ad momentum; quoniam posset quis dicere sex horas esse tempus notabile.

CDIV. De anno probationis.

SEPTIMVS. *An annus nouitiatus, vt sit integer, debeat de momento in momentum cōputari.*

Ad tollendos scrupulos in Congregatione SS Victoris & Hydulphi annus & dies requiritur: in aliis iubetur, vt qui decimâ Ianuarij, verbi gratiâ, vestitus est, non profiteatur anno sequenti decimâ, sed vndecimâ aut deinceps. Alij volunt rem Mathematicè tractare, si momenta temporis ab Abbatibus & Monachis cognoscerentur. Vide Commentarij mei in Regulam D. Benedicti *num.* 468. & Dianam *p.3.tr.2.resol.57.*

CDIV. De ætate requisita ad ordine.

OCTAVVS. *Ad primam tonsuram & minores ordines requiruntur septem anni completi: ad subdiaconatum viginti duo inchoati: ad Diaconatum viginti tres inchoati: ad Presbyteratum viginti quinque inchoati. Sed quo modo computandi sunt? Anne de momento ad momentum?* Vno aut altero die antè tempus Mathematicum posse licitè & validè aliquem ordinari probabile iudicat Villalobos *in Summ. tom.1. tr.11.dub.11. n 2.* qui probabilius iudicat eum, qui hodiè vespere complet ætatem, posse manè ordinari: quod etiam docuit Ledesma & alij, non ergo illustrium Theologorum sententia, anni de momento ad momentū enumerantur.

Horologia sunt animalia artificialia: & hæc sunt Horologia naturalia.

Ex authomatis venio ad authomata, Quid enim aliud Horologia, quàm quadam viuentia artificialia? & Animantes ipsa, quid sunt aliud; quam quadam naturalia Automata? Demonstraturus sum etiam hic præscripsisse opiniones antiquas, nec posse experimentu oppositis obliterari.

QVÆSTIO
DE BRVTIS.

An Leo Gallum fugiat? An Elephas genu flectere possit? An Equa concipiant ex aëre? An Chamaleontes edant, bibantve? An imbuere candidum colorem non possint?

CDV. De Gallo, & Leone.

GAllum sub nobiliore natum sydere veteres delirarunt; volueruntque eundem Leonibus prædominari. Hinc fabula, quæ oratoribus & Poëtis multos conceptus efformandi appositam occasionem dedit. Leonem dicunt voce Galli terreri, & fugere: Gallúmque ingenitæ excellentiæ conscium, constantem imperterritúmque Leonem fugere; fugato occinere, & se vaneglorioѕè iactare. Hæc sententia apud vulgus obtinuit, & in multis Philosophorom libris reperta ab omnibus creditur & supponitur: etsi quotidiana experientia demonstret euidenter contrarium. Leones vidi Madriti, Vallisoleti, Gandaui, Pragæ; Gallos dedi; nec ipsi distinguunt Gallinam ab ansere aut Gallo. Eodem terrentur modo, ac si partē carnis vitulinæ viderent. Et interim nostri Philosophi, malunt credere veterum verbis, quam propriis oculis, nec vnquam volunt errorem hunc communem dediscere.

CDVI. De Elephãte.

CRura Elephantis solida, carent articulis, si scriptoribus creditur; Si semel cadat, subrigere se solus non potest. Hinc lepidissima venādi has bestias ratio inuenta; nam cùm ipsi accumbant arboribus quietis aut somni gratia, (sic dicunt) hæ arbores excinduntur, exserrantur, aut ita implantantur vt oneri succumbant, & corruant; & illis deiectis bestiæ etiā cadant: quæ cum semel lapsæ nequeāt surgere, in prædam veniunt. At omnia hæc, quæ tanquam primò vera afferuntur, sunt primò falsa. Vidi sæpè Elephantes; & dum hæc scribo hîc Pragæ est vnus, qui non solùm flectere genua potest, solétque; sed plures etiam motus ad numeros & artem variare. An ne etiam hîc debebimus non oculis, sed libris credere?

CDVII. De coloribus & cibo Camæleontis. Tertullianus lib. de Pallio. An aëre viuas Chamæleon? Prooesbium De corio suo ludere: desumitur à Camæleonte.

DE Camæleonte, quàm multa, & quàm vana sunt dicta! Quàm multa in libris Philosophicis! quàm multa etiam in aliis, qui accuratiore scribi calamo, & attentioribus oculis legi deberēt! Nicolaus Causinus de eloquentia lib.2. descript.79 ex Tertulliano. [Hebes fessus, vix se à terra suspendit, molitur incessum stupens, & promouet; gradum magis demonstrat, quam explicat, ieiunus scilicet semper, & indefessus, oscitans vescitur, follicās ruminat, de vento cibus. Tamen & Chamæleon mutari totus, nec aliud valet. Nam cum illi coloris proprietas vna sit, quod accessit inde suffunditur. Hoc soli Chamæleonti datum, quod vulgo dictum est, *de corio suo ludere.*]

CDVIII. Camæleontis figura.

Vberius ibidem huius mirabilis bestiolæ proprietates prosequitur idem Causinus ex Solino, inquit enim: [per omnem Asiam Chamæleon plurimus: animal quadrupes, facie qua lacertæ, nisi crura recta & longiora ventri iungerentur, prolixa cauda & eadem ad vertiginē torta; hamati vngues, subtili adūncitate; incessus piger, & ferè idem qui testudinum motus: corpus asperum, cutem qualem in crocodilis, deprehendimus: subducti oculi, quos nunquā nictatione obnubit. Visum denique non circumlatis pupillis, sed obtutu rigidi orbis intentat. Hiatus eius æternus, ac sine vllius vsus ministerio, quippe cùm neque cibum capiat, neque potu alatur, nec alimento alio quàm haustu aëris viuat: color varius, & in momento mutabilis: ita vt cuicumque rei se coniunxerit, concolor ei fiat: colores duo sunt, quos fingere non valet, ruber & candidus, cæteros facilè mentitur. Corpus penè sine carne; vitalia sine liene, nec nisi in corculo pauxillum sanguinis est. Latet hyeme: producitur vere: imperibilis est coraci, è quo cùm interfectus est, victorem suum perimit intertmptus: nam si vel modicum ales ex eo comederit, illico moritur.] His similia in aliis Authoribus lego, at pleraque, quæ prodigiosa, falsa.

An ostūrā aliqoid condidecit frustra.

An aëre viuas Camæleon. An in rubrū & candidum transire possit? Camæleon viuus vincitur, & mortuus suum vincit victorem.

Audiueram olim à militibus qui in Africâ & Asiâ seruiuerant, Camæleontes comedere,

parum tamen: in omnes colotes transire: & nihilominùs hærebam aoxiùs pondere communis opinioıris pressus. interim à tot audio communem sentenriam falsam esse, vt debeam omninò assentiri.

CDIX. Athanasius Kircher laudatus.

R.P. Athanasius Kircher in Arte magnâ lucis & vmbræ, *lib.1. p.3. c.7. pag.86.* ob oculos ponit Camæleontem, quem Romæ vidit; & suis oculis potiùs confidēs, quàm Philosophorum coniecturis aut fabulis, Physicam promouet, & instruit amantes veritatem his verbis. [Anno M.DC.XXXIX.] appulit huc Romam ex Palæstinâ Religiosus quidā ex familia D. Francisci, qui inter alia rara, secum quoque portabar Camæleontem viuum, quem curiosis naturæ rimatoribus conspiciendum præbebat. Hanc occasionem nactus singulari studio dicti animalisculi naturales affectiones indagandas duxi. *(De Camæleonte multa falsa scribuntur.)* Varij de eo varia tradunt, multa quoque reperi animali falsò afficta. Quod verò in eo circa colorum mutationem obseruaui, hic breuiter Lectori communicandum duxi. Figura *(Camæleontis figura.)* animalis hæc est ad viuum. Si caput primò meditemur, à medio capite retrorsum ossea pars triquetro eminet, reliqua pars antrosum colligitur cauâ, & quasi coniculatâ eminentibos vtrinque osseis marginibus asperis & leuiter serratis. Oculi in cauo recessu prægrandes, & corpori concolores conduntur, cuius pupilla non mouetur, sed animal totiùs oculi motu circumspicit, ore semper hiante. Linguam habet longam, & terrestri lumbrico similem, in cuius extremitate spongiosus quidam, & glutinosus nodus existit, quo muscas, culices, cyniphesque quibus viuit, veluti viseo quodam inescatas ad se trahit. *(An muscas edat: An aëre viuat? an saltem ore?)* Cuius experimentum ego ipse sumpsi, porrectam enim muscam palmari linguâ apprehensam mox sine vllo labiorum motu in ventrem submisit; vt proinde mirum in modum ij, qui hoc animal solo aëre, aut rore victitare asserunt, hallucioentur: ad quid enim natura illi ventrem, & linguam tribuisset, si manducandi facultate fuisset priuatum; Pedes anteriores valde erant à posterioribus discrepantes; primi ternos digitos intra, binos extra, postremi ternos extra, binos intra habebant. *(Eius temperamentum.)* Animal temperamenti frigidi, quemadmodum ex pigro quem subit motu colligitur. Figura igitur descripta iam restat, vt in quos colores se vertat, videamus. *(In quos se conuertat colores.)* Plerique Authores in omnes præter candidum & rubrum se vertere tradunt. Verùm aliter me docuit experientia. Nam hic Camæleon viridi panno impositos ita virescebat vt vix à subiecto panno; strophiolo verò candidissimo inuolutus ita candescebat, vt ne qoidem ab ipso strophiolo dignosci potuerit: imò quidam etiam dum animal in albedinem panni transformatum vix dignoscerent, id se perdidisse putarint: ita

Protinus assimilat tetigit quoscumque colores.]

Hinc progreditur vt causas examinet physicas, & adducit rationes, quibus vtar omninò in Philosophicis: at modò Ethica tracto, & earum viribus non indigeo; mihi enim in præsentiarum sufficit, ostendisse clarissimè opinionem vulgarem de Camæleonte falsam esse: *(Plus ne oculis, an auribus sit deferēdum: Plus-ne authoritati an experientiæ?)* etsi verum sit omnes dixisse illum aëre vesci, & non posse candore aut purpurisso tingi: errasse omnes omninò: & erraturos olim quotìes plus deferre auribus placeat, quàm oculis: plus Authoribus, quàm experientiæ.

CDX. De æquarū Hispanarū conceptu.

OMitto Equas Hispanas, quæ concipiunt ab aëre; & alias multas nugas, quæ in Aristotele, Plinio & aliis lectæ hodie assensum extorquent; & hoc tantâ tyrannide, vt qui oculis credat, & Aristoteli decredat, audax & indoctus dicatur. *Quibus non obstantibus, Ego nulli me homini aut antiquo aut iuniori contra oculares experientias obloquenti, fore crediturum pronuncio.* Et cur crederem? oculos mihi, vt videam, dedit Deus: vt audiam, aures.

QVÆSTIO
De Honore.

An-ne dicendus sit perdere honorem, qui tantùm apud viles & improbos? & hac occasione. *Quid & quotuplex duellum sit? & vtrùm aliquando ob honoris defensionem sit licitum.*

CDXI. De duello.

VT titulū quęstionis intelligas, casum propono. Prouocauit Anton. ad duellū Fridericum, virum nobilem & sibi similē; & quia iste timoratæ conscientiæ est, inquirit, *An-ne possit se Antonio sistere; an potiùs debeat aut manere domi, aut ire alio?* Putat Fridericus se in loco comparere debere, nam aliàs erit honoris prodigus, habebiturque ignarus & infamis.

(An acceptari possit?) Porrò duellum acceptari non posse ob metum infamiæ negant omnes antiqui cōmuniter. Ita Abulensis, Salon. Caietan. Armilla, quos sequuntur Sot. Azeued. Nauarra, Bannez, Valentia, Ledesma, Emanuel, Thom. Sanch. apud Carafam *de duello tract.4. sect.6. resp.8. num.33. pag.353.* & si petatur ratio, omnes in hanc, quam adducit Sanch. *in Decalog. tom.1. lib.2. cap.39. n.9.* conspirant, *(Et cur non possit?)* [Dicendum est, inquit, hanc non esse iustam acceptandi duelli causam, sed esse culpam mortalem acceptare. Ducot, quia etsi apud vulgares id ignominiæ tribuatur, tamen apud sapientes & probos id honori adscribetur, quando gratia diuinæ legis seruandæ, duellum oblatum respuitur, quod falsæ vulgi opinioni præponderat. *(De fuga.)* Quare non est simile de fugâ, dum aliquis inuadit: ea enim militiam profitenti reputatur ignomioiosa, etiam apud probos & sapientes.] Ita Sanchez, ante illum & post illum.

(Duellum posse acceptari probabile est. Sed ex hac probabilitate multa mala sequūtur.) Nolo examinare, *An egredi ad duellum liceat aut non liceat?* fateor enim contrariam sententiam, quam Carafa aliique probabilem iudicāt, etiam positis omnibus limitationibus quæ solent debentve esse periculosam, & nociuam Reipublicæ, & præcipuè apud Gallos, qui nimirùm generosi & feruentus se hoe æuo prouocant ex leuissimis causis. Nolo examioare. An circulus committatur apertè in eam, qui non egreditur ad duellum, ne diuinam legem violet, supponit hanc obligare in illo caso, cùm potiùs idipsum quæratur, quàm ponatur. *(Circulus logicus.)* Nolo etiam discutere, *An qui prouocatus duellum acceptare recusat, perdat honorem apud probos?* *(An qui duellum nō acceptat honorem perdat apud improbos?)* Nolo an *Sanchez sororem suam in coniugem daturus esset illi, qui duellum noluit acceptare?* hoc enim ipsum deberem prius videre, quam credere. Sed examinabo tātūmodò, *An nihil sit perdere*

perdere honorem apud vulgares & improbos? hoc enim ferè omnes supponunt, & euidenter falsum est. Sic discurro.

An sit malum esse infamem apud imptobos?

Esse infamem apud vulgares & imptobos, vel est aliquid Petro grauiter malum, vel non. Si est malum grauiter, corruit tota Sanchezij & aliorum omnium argumentatio, qui docent non esse curandam aut vitandam honoris iacturam, quando ille tantum apud vulgares & improbos homines perditur. Si non est malum grauiter, non peccabit mortaliter Antonius [N.B] si eundem Petrum innocentem traduxerit, & falsa testimonia imponendo apud vulgares & imptobos infamem reddiderit, si apud Sapientes & doctos laudauerit. Et quidem hoc; vt puto, necessario sequitur ex Sanchezij doctrinâ, quod euidenter falsum est. Stat igitur grauem iniuriam fieri Petro, cùm apud vulgares, etiam improbos, infamis redditur. Quod si aliqois sit ocularior me, & voluerit consequentiam negare, dignetur me docere obsecro, cur in priori casu carere apud improbos honore, non sit grauiter malum, & in posteriori grauiter malum sit.

An calumniæ & detractiones semper sint peccata?

De furto.

Porrò istam consequentiam, qoam certissimam & clarissimam iudico, exemplo clarissimo illustro. Pone autum cuprumque distingui specie, quod scholæ nos docent: Pone dari attem chymicam mutandi metallorum colores illæsâ specie, quam pollicentur multi: Pone Petrum habere aureos mille: Pone Antonium hos eosdem Petto inscio aut inuito transcolorasse, exhaostoque antiquo pallore, rubedine cypriâ tinxisse. Quales erunt igitur illi nummi? vulgi opinione cuprei, at sapientum; qui rem Chymicam oorunt, & à constántiâ essentias metallorum distinguunt, erũt aurei. Et quid illis nummis Petrus habere poterit? nihil: nihil. Si panem velit emere, si vinum, si carnem, reiicietur, non enim Politici & Mercatores volunt nummos, qui reuera boni sint, & adulterini vulgò habeantur, Sed nummos qui apud omnes (doctos, indoctos; Chymicos, Achymicos; nobiles, ignobiles; magnos, paruos) sint boni. Peto Anne in tali casu Petrus nihil perdiderit? Anne illi Antonius nullam prorsus iniuriam intulerit? An-ne cogi possit aut debeat ad restitutionem? Cœcus sim, si in re tam clarâ velim vel verbum addere. Ergo de honore eodem modo philosophabor.

An damnũ inferret, qui auri colorẽ seruata substantia mutaret?

Honoris & auri comparatio.

Honor ille, qui apud vulgares perditur, & apud probos manet, est aoreus; & tamen cupreus vulgò apparet; qui illum habeat, vulgò malè audiet, vulgò contemnetur, vulgò erit infamis, carebit dignitatibus & promotionibus, quæ pendeant actiuè vel passiuè à vulgo: nam, si voces actiuæ à vulgaribus hominibus pendeant, omnes ei negabuntur; si sit imperaturus vulgo, non admittetur; non enim viri honesti volent gubernari ab infami. Ergo stat esse grauiter malum carere honore apud vulgares. Ergo qui Petrum honore, quem apud vulgares habebat, spoliat, magnam iniuriam illi facit: Ergo siquidem dicitur Petrus posse suum honorem defendere, hæc veritas habebit locum, non solùm cum apud probos, sed etiam, quando ille alias apud vulgares perderetur.

Resolutio.

Cur tractẽ hanc quæstionẽ vberius?

Possem me breuius expedire, nec plus examinare, quàm proposita difficultas inquirit: at, quia multis annis inter milites egi, & multarum nationum mores præiudiciis bellicis deprauatos obseruaui, & quà licuit correxi, multa potero dicere, quæ viri doctissimi ignorãt: in iis enim, quæ à placitis militũ pendẽt, ingeniũ inexpertũ cespitat. Volo igitur examinare breuiter, quid in duelli materiâ sentiãt & affectãt milites & nobiles: & verũ benè sit igitur

Quid sit duellum, & quotuplex?

Conclusio I. *Duellum est duorum bellum (& hinc nomen deducitur) institutum priuata authoritate:* (De hoc enim agimus: non autem de eo, quod authoritate publicâ permitteretur:) *& iuxta militũ nobiliumque opinationem triplex: Decretoriũ; Propugnatorium, Defensorium.* Voces expono. Duello decretorio confligunt, qui in viuis simul superesse non volunt: qui arma mouent hac lege, vt cessare non debeant, quousque alter occidatur. Interdum temeritatem istam, aut infamiam veriùs, humanitate apparenti & adulterinâ defigurant, nam ad conflictûs locum suas alteruter pecunias & gemmas importat, vt superstes habeat vnde sibi possit consulere, si debeat ad regionem peregrinam abire. Propugnatorio duello ille arma miscet, qui inuaditur; qui ad campum egreditur animo non quidem occidendi aduersarium, sed conseruandi suum honorem: putans mortem aduersarij euenturam per accidens, & non sibi, sed prouocatori imputandam: nam ipse paratus est à duello desistere, si alter à prouocatione desistat. Satisfactoriũ illum respicit, qui graui iniuriâ affectus, in Martis tribunali postulat iustitiam & satisfactionem: paratus à prouocatione desistere, cùm primùm alter velit congruam dare satisfactionem. Has duellorum species multi viri, etiam docti, cõfundunt; qoæ debent necessariò secerni: Vt igitur ad sententiam & Theologicam censurã deueniamus sit

Duellum decretoriũ.

Propugnatorium.

Satisfactorium.

Vide Conclusionẽ nonam inferiùs.

Conclusio II. *Non est possibilis casus in quo (siue de prouocatione, siue de acceptatione agamus) Duellum decretorium sit licitum.* Patet, quia nascitur ex odio personæ, & non pendet ab vllâ satisfactione, nec aliter terminari potest, quàm morte alterius.

Obiectio.

Dices, posse Petrũ licitè acceptare duellũ decretoriũ, si habeat animum nõ occidendi prouocantem, sed potiùs ponẽdi arma, si forte ille qui ad decretoriam arenam prouocat, mutet animum, & ad honestas conditiones descẽdat.

An detur duellũ mixtum: hinc decretoriũ, & inde propugnatoriũ aut satisfactorium.

Respondeo, te in hac obiectione multa inuoluere: fateor enim idem duellum posse ex alterâ parte esse decretorium, & ex alterâ propugnatorium aut satisfactorium: fateor illud, quod sub initium fuit decretorium, posse (vt humana omnia) mutari, & in speciem minùs malam transire: cæterum, vi huius transitûs reddi licitum admissurus non sum, nisi multa alia accodãt, de quibus paulatim disputabimus.

De loco ex lege, & personis exlegibus.

Conclusio III. *Stando Iuri natura & præscindendo ab omni lege humana, homo qui habitaret in insula nulli Principi subdita & nullis legibus Politicis obnoxia, fortè posset duello satisfactorio sibi prospicere, si diuitias aut honorem perdidisset iniustè: at hodie non potest, quia ratio ob quam id tentare in illa posset insula, cessat in benè gubernatis prouinciys, in quibus iniustè læso authoritate Regia, Cæsarea, &c. succurritur.* Vt

conclusionem hanc exponam, casûra pono.

Casus proponitur, & iuxta legem naturalem discutitur, dissoluiturque.

Sumos io insulâ diuersi homines, nulli mortali subditi. Fridericom Casimirus exspoliat, & & Hortẽsium Alberic. criminum falsa impositione macular & infamat. Aio iniustè læsos in tali caso possese tueri, & res iniustè raptas recuperare. At non possunt authoritate publicâ, vt supponitur; sunt enim in loco, vbi non est Ius ciuile; ergo potuerunt sibi prospicere priuatâ authoritate. Possunt igitur armis se indemnes reddere. Poterit igitur Casimirum armis Fridericus vrgere, quousque pecunias furto ablaras restitoat: & cùm primùm eas recipiat, debebit à violentiâ cessare. Ergo similiter Hortensius gladio poterit Albericum cogere, vt honorem iniustè detractum restituat, quo semel restituto, non poterit, vlteriùs progredi, nec ampliùs detractori nocere.

Id fortè in illâ insulâ licuit Frideric. & Hortensio: at non liceret in Europâ, non etiam in Africâ aut Asiâ, non in Indiis; non in vllâ regione, quæ publica potestate regatur. Iubẽt leges, vt nemo sibi ius dicat, nemo proximũ grauet priuatâ authoritate, hæ leges iustæ sunt; iâ acceptatæ ab vniuersis, multorum annorum possessione præscriptæ; potentesque innocentes iuuare. Deberent igitur Fridericus Hortensiusque, Casimirum furti, Albericum calumniæ apud publica tribunalia accusare & inde sperare iustitiam: & si omissis mediis à Republicá positis ad arma & violentiam consurgerent peccarent. Hinc oritur

An liceat prouocare?

Conclusio IV. *Nullus est possibilis casus in quo liceat ad duellum prouocare.* Sanè mihi nullus occurrit: illos enim, quos aliqui Recentiores ponunt, aut illicitos dico, aut non esse prouocationes credo; sæpè enim videtur prouocans, qui reuerâ dicendus esset prouocatus, qui enim duellum nondum prouocatus acceptat, prudentum opinione prouocat.

Prouocatio virtualis.

Manet igitur vt expendamos duellum propognatorium, in quo homo noo prouocat, sed prouocatur. *An semper potero licitè acceptare necessitatem confligendi, & venire ad designatum locum tempore designato?*

An liceat duellum acceptare?

Opinionum humanarum varietas.

Multa solent adduci, omnia obscura, omnia difficilia & implexa. Varij sunt sensus hominum; & plerique omnes præiudiciis & affectibus læsi. Nobilibus non consentiunt ignobiles: nec militibus ciues. Philosophi sagum, & togam miscent: & Theologi, si quando generales dant regulas, benignæ aut seueræ illæ sunt, deuiant à veritate. Mutantur circumstantiæ interdum & his mutatis etiam resolutiones alterantur. Sit igitur.

Sæpè sufficiunt verba: si hæc sufficiant ad arma venire nemo debet.

Conclusio V. *Quoniam sufficiunt verba ad tuendum proprium honorem non tenetur acceptare duellum prouocatus.* Sed quæ verba sufficerent? Posset dicere *Ego non teneor nec possum acceptare duellum, quod leges Diuinæ, Canonicæ, & Ciuiles inhibent: at sciam me defendere vbicumque me inuadas.* Et hæc verba inter ciues sunt sufficientia; & sufficiont inter nobiles militesque quos obtinere debet pietas & sinceritas. Quod si ita improbi homines sint, vt his verbis non se possit prouocatus tueri, debebit tranquillo & moderato animo considetare Assertiones sequentes. Interim nihil curare existimationem improborum.

An fœminæ tenẽtur cõfligere?

Conclusio VI. *Qui est in eorum statu, qui non vtuntur armis, nõ tenetur ad duellum egredi prouocatus: quinimò egrediendo non conseruabit suum honorem, sed perdet.* Primò Fœminæ, nec prouocãt, nec prouocãtur: & anno M.DC.XLII. risu Bruxellis excepimus generositatem aut temeritatem cuiusdam Principis Gallæ, quæ Hispanâ prouocaret ad sclopos & gladios. Sed si Deus non iuuisisset, risus iste fuisset versus in lachrymas ob multorum vesaniam, qui hinc inde stantes volebant ad arma venire. Secundo, Ecclesiastici, & Religiosi præcipuè, non solùm non profitentur arma sed profitentur carere armis: vnde, qui Ecclesiasticum prouocaret ad duellum, censeretur delirus: & Ecclesiasticus prouocatus, nisi suam vellet opinionem & authoritatem prodigere, teneretur in tali casu difficultatem bonis verbis componere, & Prouocationem ridere.

An Ecclesiastici.

An Medici & Iurisperiti?

Ecclesiasticis adscribendi sunt Iurisperiti & Medici: & quia ista pendent ab experientiâ, aio me vidisse carpi ab amicis Nobilem, qui Medicinæ Doctorem prouocarat: laudari Medicum à pietate & prudentiâ, quod bonis verbis difficultatem composuisset.

Alij arma gerunt ad vsum, alij ad ornatum.

Conclusio VII. *Non omnes, qui gerunt arma, illa gerunt ad vsum: nam plurimi ferunt ad ornatum & isti egredi non tenentur ad duellum.* Patet Conclusio. Sæpè enim videmus Famulos & inferioris fortunæ homines, enses deponere & pugnis controuersias dirimere, quod censeant se non teneri militum & nobilium inprudentibus legibus; sed gerere enses vt ornamenta, non vt arma.

Inter superiorẽ & inferiorem nõ permittitur duellum.

Conclusio VIII. *Inter ipsosmet milites non censetur debere ad duellum egredi, qui à Superiore aut Inferiore prouocatur.* Nomine *Superioris* intelligo, non illum, qui in dignitate altiori positus, sed Prælatum: quidquid enim sit de milite prouocato à Colonello, cui non subest: ille ipse, si prouocetur à suo Centurione, aut à suo Chyliarchâ, duellum acceptare non debet: sicut nec vllos militiæ Princeps (Centurio, Chyliarcha, &c.) si prouocetur ab aliquo milite quantumuis nobilissimo & magno, si est sibi subditus. Superior ab inferiore sibi subdito prouocatus, solet dicere, *Superiores, proprijs punire manibus irreuerentes subditos non solemus; habemus enim huius rei causa lictores, carnifices, & alios* & in expeditionibus benè gubernatis eiusmodi prouocationes luuntur capite, & Antuerpiæ quemdam signiferum Hispanum vidi vltimâ condemnari sententiâ, quòd cõtra Centurionẽ suum ensẽ strinxerit. Quid autem, si subditum prouocet Superior? Referam historiam, quæ in Belgio accidit sub annum M. DC. XL.

Tesserarius Hispanicè sargento mayor.

Neoporti, quidam militiæ Princeps, occepit Tesserarium suum fastidire, & vt se expediret citò, eum ad duellum prouocat, hoc, vt videbatur, bimembri ratiocinio abutẽs. [Aut se sistet aut non. Si primum, damnabitur rebellionis & temeritatis: si secundum damnabitur pusillanimitatis] ergo Superior subditum in præcipitium protrudebat. At iste iratum patiens, sedato animo; perfido superiori sic inquit. *An sim strenuus miles, sciunt Hollandi meo ingenio & brachio interdum cæsi. Sciunt commilitones mei, qui meorum laborum & generositatis sunt testes. Scit Rex, qui me honorauit & ad hanc dignitatem promouit. Scit Dominatio Vestra;*

Militare dilemma.

Solutio.

&

& fateretur, nisi esses irritatus. Habeo gladium, quo meos Superiores defendam; vitam, quam ad illorum imperia exponam: non autem arma, quæ contra illos, stringant. Sit quæso V. Dominatio ista responsione contenta: sin minus, promoueantur ad maiora, & habeant dignitatẽ aliam, ratione cuius non sit meus Superior, & tunc experiri poterit, an qui dignitatem veneror, personam morer. Hinc à fortiori sequitur non teneri iuxta militiæ leges ad duellum egredi, qui vel prouocatur à Patre, Patruo, Auunculo, Auo, &c. vel à Filio, Nepote, &c. maior enim est subordinatio naturalis, quá quæ legibus est introducta.

Personæ Regiæ cum nobilibus secundi ordinis non tenẽtur pugnare.

Baro Luxius occiditur.

Conclusio IX. *Regia Persona, quales sunt vbique Regum filij, & in Gallia illi omnes, qui nominantur Pares cæteris Nobilibus quodammodo præsidere creduntur, nec debere duelli aleam acceptare.* Gabriel Bartholomæus Gramondus, Senator Regius Tolosani Parlamenti præses, in Galliæ historiâ ad ann. 1612. §. eo anno: paginâ mihi 31. *Luxius duplici vulnere confossus cadit. Fuere, qui ex improuiso à Guisio cæsum, dum ferrum stringit, obstreperent. Rem in ambiguo positã in primis explicat Luxij vesanus dolor. Certè diu prohibuit reuerentia, quin Principi singulare certamen indiceret: vicit ira, arduum opus erat à disparitate natalium: neque enim vsu recepta in hanc diem singularia certamina Virorum Principum cum secundi Nobilibus ordinis.*

Eius filius Guisium, licet Galliæ Parem prouocat.

Se non posse Guisium ad arenam vocare noôit Luxius, cuius litteras, quia pulchræ, & Lectoribus vtiles, placet eruditionis causâ adiicere.

CDXIII. Prouocatoriæ literæ Baronis Luxij, secundi ordinis nobilis ad principem Guisiũ Franciæ Parem.

NEmini apertiùs innotescit causa doloris mei, vt legitimus est, quàm tibi Domine cuque veniam debes, qui iustus es ignosce si filium à patris neco, ira vecordem agit. Singulari tecum certamine, dum experiar, si congressum non dedignaberis, quod spero, cum Principe experiri mihi honori vertet; tibi gloria, & decori, quum pro natalibus detrectare pugnæ ulcum potes, vltro subeunti. Paterni sanguinis vltorem habes, à quo prouocaris aut vna cæsum. Hac me iusta opinio, qua sum virtutis tuæ legitimus æstimator, sperare iubet renuntiaturum te sanguinis priuilegio, quo Princeps es. Qui tibi à me hos codicillos reddit idem dux erit in arenam, quam teneo vltionis impatiens, aut mortis: vnus mihi equus, duo enses quorum erit electio penes te; hic si parum probabitur locus, sequar quo induxeris.

Proderit etiam Duelli successum & circumstantias omnes breuiter recensere, vt possint nescire Theologi, quo Principes & Milites modo in hac controuersiâ discurrunt. Sequentes ergo lineas ex eodem Bartholomæo Gramondo sumo.

An detur inter hostes vrbanitas.

Scriptum ex fide retuli; eo tempore magni habitum, ex modesta prouocantis audacia, molliebat inuidiam iustus dolor, parumque vsurpata inter inimicos vrbanitas; quod in adolescente vix annos 20. nato mirabile. Acceptum habet generosus eques duellum, Griniantioque sensim dilabi iusso, Rioleto it comes donec in arenam veniret. Datur delectus ensium; & quanquam gelu rigebat solum, exuitur thorax, nudantur ferro pectora: primo transitu, Guisij brachium leuiter mucrone perstringitur; vbi sanguinem videt, Patris, *inquit* manibus Luxi, factum satis eo sanguine! *Luxius ira vecors,* Decretoria, *inquit*, pugna est, sociabitur morte filius Patri, aut hostis hosti. *Redintegratur pugna; altero transitu lethaliter confoditur Luxius, neque cadit: acto in gyrum equo, redit in hostem integris adhuc viribus prætergressumque in vestigia sequitur. Lateri mucro imminebat, cùm Guisius agrè reducto equo (æstuabat ferocitate ignitus fræno impare) iterum obiicit ensem, currentis equi impetu, in latus capulo tenus adactum. Non in momẽto cadit, bis lethaliter ictus: sinuantur denuo in gyrum equi: instat mutuò in lateru ferrum donec Luxium penitus destituerunt vires; excutitur equo exanimis: viguit animus donec vixit.*

Duellandi modus apud Gallos.

Vel minima gutta sanguinis honos recuperatus.

Duellum decretoriũ quale sit.

Luxius miserè occiditur.

Hic, erudite Lector, multa inuenies in paucis, *Primò*, Quid sit duellum? *Secundò*, Quo Decretorium modo, à Satisfactorio distinguatur, *Tertiò*, Posse Decretorium in satisfactorium transire, si arma conferentibus placeat. *Quartò*, Personas regias, non teneri ad duellum egredi, si à secũdi Ordinis Nobilibus prouocẽtur. *Quintò*, Vulneratum posse sine honoris iacturâ desistere, & in tali casu alterũ etiam desistere debere, si enim de honore agitur, parti læsæ succurritur alteriùs vtrius fuso sanguine, *Sextò*, Guisium fuisse vrbanissimum & humanissimum, Luxium adolescentem præcipitem & temerarium. Hæc ego corollaria ad leges & opinationes militares deduxi: modò progredior vt Theologus; & has periodos addo.

Quæ veniãt in hoc duello à nobilibus & militibus obseruanda?

An alterius sanguine quæcumque macula abluatur.

Dico primò Luxium Vesanum iuuenem prouocatione istâ peccauisse mortaliter. Patet ex concl. 4. sunt enim duella iure naturæ prohibita, & in Galliâ inhibita legibus Pontificiis & Regiis; & adsunt tribunalia, in quibus etiam Principes iudicantur & condemnantur. *Dico secundo*, Guisium etiam, duelli acceptando conditionem peccauisse mortaliter: tum ob rationes generales, tum ob specialem, quam hæc concl. 9. præ se fert; acceptauit enim duellum spontè, quod, vt ex litteris prouocatoriis constat, poterat honore illæso recusare. *Dico tertiò*, debuisse Luxium petente Guisio à prouocatione desistere, & esse contentus brachij sanguine; nec enim egebat Guisij vitâ, vt honorem perditum recuperaret. *Dico quartò*, miserrimè periisse Luxium, & quantum humana ratio assequitur, & corpus perdidisse & animam.

Quæ sint à Theologo in hoc duello notanda.

Conclusio 10. *Senex prouocatus à iuuene, & Iuuenis prouocatus à Sene, non tenetur acceptare duellum.* Occurrunt multa exempla & historiæ, ex quibus constet & probetur Assertio. Et quidem optarem in hoc articulo posse nominare personas, sed quia varij sunt hominum sensus, & aliqui se libenter legunt, & alij non, abstinebo à nominibus, & casus proponam tantummodo. Vidi Madriti nobilem adolescentem, qui prouocarat senem, ab amicis confundi, & cogi à prouocatione desisteret, & veniam petere iuuenilis audaciæ. Audiui Principẽ Alberstadium (aliàs fortissimum & temerarium militem) in hoc saltem à prudẽtiâ laudari, quòd cùm apud Hagam-Comitis (Hollandorum est Regio) à quodam Principe sene prouocaretur, responderit vrbanissimè & sedatissimè, *se venerari canos, nec habere gladium irreuerentem, qui in personam auderet, quam deberet tutari.*

Multi vellẽt & multi nolũt in libris nominari.

Alberstadius laudatus.

Conclusione 11. *Qui vitam concessit alicui, si ab eo prouocetur, non tenetur ad arenam venire.* Probat hanc Assertionem ratio, & communis hominum militarium opinio. Ratio: quia Pater prouocatus à Filio iuxta conclus. 8.

CDXIV. Egredi ad pugnam, qui ab ingrato prouocatur, non debet.

non tenetur acceptare duellum; & est genitori simillimus, qui è morte eripit, aut vitam clementer indulget. Hinc oritur à Seruo non posse prouocari Dominum; nec possessorem à captiuo. Hinc patet interfuisse aliquas circumstantias laude dignas in Ioannis Nassouici, Hipparchi apud Regem nostrum, captiuitate. Ab vndis & ventis victus, & in arenam vectus, & ab Hollandis captus, & Principi Auriaco traditus, summâ patientiâ pertulit Principis Victoris ineptias. Soluit lythrum, recepit libertatem; & ex captiuo hospes, aut hostis veriùs, ad duellum prouocauit Auriacum; & status Hollandiæ, licèt authoritate inhibuerint conflictum, tamen Principis Ioannis, dum esset captiuus, patientiam: dum esset liber, & hostis publicus (erat inter Hispanos & Hollandos sub illud tempus bellum) generosam audaciam dilaudarunt.

Seruus Dominum prouocare non potest.

Ioánes Nassouicus laudatus.

Sed inquiris, an Ioannes Nassouius in hac prouocatione peccauerit? & fortè videretur quod non: quia dum bellum publicum, est declaratum, licet hostes spoliare & occidere. Respondeo hominem debere bona facere, & bene: nimirum, quod iubet Respublica, & eo modo quo iubet Respublica. Rem exemplo dilucido. Iudex condemnat vltimâ sententiâ Fridericum, & Carnifici tradit: potest iste aut etiam tenetur, reum occidere: sed quo modò? quo Iudex præcipit: non enim potest Carnifex laqueo interimere quem Iudices damnarunt pœna gladij: nec contra: imò, si Carnifex esset damnati hostis, & explendi odij causâ eum occideret, etiam peccaret. Ergo de milite eodem modo philosophare. Potest hostem occidere, non quemcunque, sed eum quem iubetur occidere: licèt enim habeant Hispani bellū cum Gallis, nemini permitteretur quod occideret Regem Galliæ, non qualitercumque, sed eo modo quo iubetur. Ergo miles qui eum hostem occîdit, quem Respublica vult non occidi; vel quem vult occidi Respublica, occidit modo quo non vult Respublica: peccat mortaliter. Cùm igitur Hispania non velit Principes inimicos occidi, sed reduci & subigi, nec iusserit Ioanni vt Principem Auriacum occideret manu propriâ, sed exercitu suo debellaret, excusari non poterit à mortali.

An cuicumque hosti liceat occidere hostem qualemcū que, quando bellum publicum est declaratum inter nationes duas?

Debemus non solùm facere bona, sed bene.

An Carnifex possit in sētentiæ exsecutione peccare?

An liceat Reges hostes occidere?

Conclusionem hanc milites ad casus similes extendunt; & quia prodesse poterit, historiam sequentem subscribo. Dum Francandaliæ, essemus, Galli circumsedebant; & quia sunt generosi frequenter occasionem aut necessitatem etiam arma conserendi indulgebant. Interim quadam die Titius equitum Dux, dum aduerso marte cum Gallis signa confereremus à tribus captus hostibus deducebatur. In eum incidit nobilissimus Dominus Petrus, equitum Commissarios Generalis; occidit vnum hostem, duos fugat, Titiumque libertati restituit: & ad ciuitatem reducit post paucos ille dies ex causâ leui & eâ potiùs quæsitâ quam inuentâ, Petrum prouocat. Cui Petrus. *Vita, quam viuis, mea est. Non auferam, quam semel dedi. Sciunt omnes me non esse timidum: scis etiam tu: qui à me tuo bonos illos vinci vidisti, quibus arma tradideras. Si meam generositatem & fortitudinem experiri adhuc placeat, tres hostes nomine tuo substitue, sum enim paratus cum eis confligere, & spero illos vincere, sicut tres illos vici: qui te vicerant, spoliarant, & ceperant.* Laudauit vulgus militare responsum: puniuit Titium Comes de Rebolledo, Heros fortissimus & prudentissimus, & Petri prudentiam commendauit.

Francandalia circumsessa à Gallis.

D. Petrus de Zabala laudatus.

Conclusio XII. *Nemo tenetur se illi sistere; à quo nomine alterius prouocatur.* Quid si prouocator sit absens, & alium suo loco substituat? *Nec tunc duellum acceptare tenetur.* Casus in terminis accidit etiam Francandaliæ. Illum recenseo.

An liceat per Vicariū pugnare?

Franciscus (ponam nomina quæ personas distinguant: tametsi ex causâ nolim nunc exponere verâ) discessurus Bruxellas, commisit Friderico, vt suo nomine Anselmum prouocaret. Erant omnes tres Centuriones & in hoc genere ad superstitionem audaces: Iubetur supremâ authoritate Anselmo, ne se Friderico sistat: Friderico, vt à prouocatione desistat: duella enim sunt personales causæ, quæ expediri non possunt per Vicarios. Hæc ideo dixi vt indicarem aliquos esse casus in quibus etiam apud homines vulgares nullam sui honoris & famæ iacturam patitur ille qui duellum acceptare recusat. Quanti verò æstimanda sit iactura huius apud improbos & vulgares homines sequentibus conclusionibus manifesto.

Conclusio XIII. *Qui non acceptat duellum, non perdit honorem apud Viros probos & doctos; sed solùm apud viles, improbos & imperitos. Esse in pretio apud istos, aut non esse, perinde est. Caeterùm si bonum sit dignitates conseruare aut conferre, posset quis acceptare duellum, si aliter debeat aut priuari officio, aut ad munia sibi aliàs debita non promoueri.* Stat igitur acceptare duellum nullo modo esse licitum, nisi ad summum eo casu, quo ex non acceptatione prouocatus incurreret damnum graue distinctum à læsione honoris apud improbos; aut certè periculum probabile damni notabilis; qui casus raro aut nunquam continget. Ergo concludimus, *honoris conseruandi causa apud improbos, nec licere ad duellum prouocare, nec acceptare duellum.*

Conclusio XIV. *Si Respublica (Ecclesiastica, Politicave) etiam cum omnibus istis limitationibus duelli acceptationem inhiberet, qui his viuerent legibus, cederent iure suo, si quod habebant, aliter procedendi, & non possent duellum acceptare.* In Bohemiâ sub pœna publicationis bonorum omnium duella de facto interdicuntur, nec admittitur vlla excusatio. Puto similes leges esse in aliis prouinciis: quæ, si non sunt in viridi obseruantiâ, ferri omnino deberent, vt militarium apprehensionum ineptiæ & violentiæ cessarent. Quid, si tunc non acceptantes duellum deberent dignitatem & diuitias amittere, aut aliud graue damnum subire læsione honoris distinctum. Respondeat Carthusianus. Cedit iure comedendi carnes in morbo. Quem si roges quid esset facturus, si non comedendo carnes, deberet mori? dicet, [Bonum publicum debere anteponi priuato, & ne inobedientiâ suâ maiora damna ingrât cessionem iuris naturalis fuisse legitimā; & positâ cessione seu legis acceptatione, esse obedientiam obligatoriam; eumque qui nollet obedire; peccaturum mortaliter;] & tu alteratâ materiâ, sicut de carniū esu Carthusianus,

An possint interdici omnia duella?

An Carthusianus possit carnibus in morbo vesci?

sic

sic de acceptatione duelli aliàs liciti, poteris philosophari: si enim illud etiam in casu, in quo à lege naturali ob moderamen tutelæ inculpatæ conceditur, lex legitimè lata & acceptata (Ecclesiastica, aut sæcularis sit) inhibeat, debebimus obtemperare potiùs, quàm disputare.

Rationibus dubitandi satisfit.

CDXV. *Cur vberius egerim de Duello?*

VOlui hanc Controuersiam vno aut altero Verbo expedire; at communis necessitas, vt nihil omitterem, quod necessarium esset postulauit Superest vt dubitandi motiuis sub initium positis satisfaciamus.

Petebatur §. *esse infamem*, vtrùm esse in pretio apud vulgares & improbos sit bonum: & carere apud eosdem honore & authoritate sit malum; & respondit Conclusio XIII præscindendo à cæteris circumstantiis perindè esse: Cæterùm, si penes illos sit dignitates conferre, & manutenere collatas, non esse perindè, sed grauem iniuriam fieri homini, si reddatur infamis apud improbos.

Cur detractio & calumnia sint malæ?

Hinc patet detractorem & calumniatorem reos esse: tùm, quia malo procedunt animo, & nocere desiderant: cùm reuerâ nocent. Quæ enim sparsa in vulgus, paulatim serpunt, & die sequenti in palatiis Principum narrantur, & nocent innocenti grauissimè.

Ratio illa chymica à nobis stat: peccaret enim ille, qui aurum Petri decoloraret; quia noceret Petro. Cæterùm, si Antoninus sine damno Petri aureos illos decolorasset, nemo esset, qui eum culpæ argueret. Ergo eodem modo de honore philosophandum est. Relege Conclusionem XIII. in quâ multum doctrinæ expressum paucis verbis reperies.

QVÆSTIO.

An qui tenetur in aliqua Ecclesia celebrare cum sola præsentia, possit aliud stipendium pro illa Missa accipere, & alteri amico applicare?

CDXVI. *Multi res clarissimas & certissimas in dubium vertunt.*

VT dignè hanc quæstionem dilucidem, incipiam vtendo verbis Dianæ, *part. 4. tract. 4. resol. 5.* quæ huic controuersiæ sunt aptissima *Angor*, inquam, *in rebus tam claris tempus terere*: mihi enim tam clara & euidens affirmatiua sententia videtur, vt negatiua credatur euidenter falsa, & nullâ probabili ratione fulta: quod ipsum, vt demonstrare possim, alium similem casum produco.

CDXVII. *Hæc quæstio alia simili dilucidatur.*

Philippus prudens ingeniosissimus Hispaniæ Rex, delectabatur artefactis, & in Palatio suo excellentissimos Artifices magno stipendio tolerauit, vt quando à negotiis publicis vacabat, eruditam recreationem haberet. Onus Artificibus impositum erat, vt tenerentur habitare in Palatio, non egredi Madrito sine expressâ licentiâ nullum aliud. Et Philippus III. non regni solius sed virtutum Paternarum hæres conduxit Georgium Norimbergium amicum meum, cui dedit, *casa de aposento en Palacio, docientos ducados de Solario, y sus obras pagadas*, hoc est, *commodum locum in Aula, ducenta ducata pro solario, & soluit artefacta singula.* Et interrogo, Si dabatur Georgio stipendium, cur singula artefacta soluebantur? & si soluenda erant singula, quâ ille conscientiâ poterat stipendium accipere?

Hispaniæ Reges artiū sunt fautores & promotores.

CDXVIII. *In vna & eadem re multæ circumstantiæ pretio æstimabiles esse possunt.*

Respondeo dari tria aut quatuor pretio æstimabilia, quæ potuerunt à Georgio Philippo III. & ab aliis Philippo II. venundari. Erat enim ipsummet artefactum, quod vbicomque factum fuisset, vendi posset. Erat obligatio habitandi in Palatio, & laborandi quoquo tempore. Rex interesse vellet, quæ grauis erat, & gratis non deberet admitti: quam sequebatur vinculum, quo ille Madriti necessariò detineretur, & hos compedes nemo teneretur admittere, nisi daretur noua vtilitas.

CDXIX. *Nouo illustratur exemplo hæc dubitatio.*

Hinc patet quid debeat responderi alij casui, quem propono. Fridericus, vt artem pictoriam addisceret, orauit Antuerpiæ Rubenium, vt adueniret domum suam, & ibi aliquam tabulam pingeret, quàm aliàs esset picturus domi. Interim Rubenius Christum patientem, quem iussu Gottischalmi inceperat, curat in Domum Friderici adsportari, & debitis horis ibi compleuit opus, & à Gottischalmo tandem pro tabulâ quingentos aureos, & à Friderico quod se præsente in domo eius illam pinxerit, ducentos florenos accepit. An nè tutâ conscientiâ? Tutâ: non enim tenebatur Rubenius subire nouam illam incommoditatem sine nouo stipendio.

Rubenius fuit excellentissimus Pictor Antuerpiæ.

CDXX. *Venitur ad primam cōtrouersiam.*

Iam doctior venio ad templum, & prononcio, aliud esse, debere missam celebrare, aliud in tali templo, aliud in tali altari, & aliud tali horâ præcisè. Sunt incommoditates diuersæ & vendi pretio possunt, aut commutari pro eleemosynâ, sicut ipsamet missæ lectio. Vnde *liquet primo*: Antonium posse stipendium à Friderico accipere pro celebratione missæ, vi huius generalis contractus non obligari ad locum nec ad tempus, sed posse vbi & quando voluerit celebrare. *Liquet secundò*, posse Parochum prudenter eidem Antonio dicere, [*Debet V.R. aliàs cras pro Friderico celebrare, nimirum vbicumque voluerit; ergo dignetur in mei gratiam in nostra Ecclesia celebrare, vt possim interim tale negotium expedire.*] Potest Antonius adnuere Parocho: potest renuere, & grauamen quod non tenetur subire, potest gratis acceptare, vel pretio. *Liquet tertiò*, posse Franciscum prudenter se insinuare eidem Antonio, & dicere; [*Cras debet V.R. celebrare missā pro Friderico, & in tali Ecclesia ad petitionem Parochi; at quia quacumque hora potest, oro vt dignetur me expectare, sum enim grauia expediturus, & ante decimam interesse non potero*, Et quidem non teneri Antonium obedire Francisco supponens, posse hoc grauamen liberè acceptare, & aliquid etiam recipere est meridie ipso clarius. Eodem modo de Altari, eodem de quoque alio grauamine philosophandum est.

Quàm certum est hāc ipsā doctrinam esse veram, tam est certū posse & solere aliquos eadem imprudēter abuti. Ergo standum est & omnia agere aut etiam taxate moderate.

Semel benè perspectâ veritate, facile erit Authores diuersos conciliare. Meam sententiam tenere debent omnes, qui volunt rem intelligere: aliquorum testimonia producam.

CDXXI. *Explicantur Authores.*

Alphonsus de Leon. *in tr. de Iubilao part. 3. quæst* 10. *num.* 27. sic inquit. [Quando datur stipendium, non pro applicatione sacrificij, sed pro cultu Ecclesiæ, vel commoditate, nec potest sacerdos alienam Eleemosynam acci-

pere pro applicatione Sacrificij, absque peccato, & obligatione restitutionis. In dubio autem non præsumitur datum, vel relictum pro cultu Ecclesiæ, sed pro applicatione Sacrificij, nisi aliud constet ex claris verbis testatoris. Vnde cùm fratres in Oratorio, seu eorum Ecclesiâ faciunt celebrare festis diebus, vel ob commoditatem ipsorum, vt Missam audiant, & ibi communicent, aut ob commoditatem gentis vicinæ absque aliâ expressione: non intelliguntur Sacrificij applicationem velle, vt in praxi vidi multoties consultum, & practicatum à viris timoratis & doctis. [Consonat Alphonsus aliis multis, & inter eos Fraxinello *de obligatione Sacerd. Sect.4. concil.4.§.2.* & in editione nouissimâ *Sect.4.concl.6.* Homibono de Bonis *de Exam. Eccl. part.1.tract 4. cap.13.quæst.121.* & Turriano, qui tam mordicùs hanc sententiam tuetur, vt *in select.part.2. disput. 31. dub.16.* contrariam improbabilem dicat: qui me iudice improbabiliter loqueretur, si illam non appellaret improbabilem.

Quid in dubio dicendum?

Quàm certa sit nostra sententia?

CDXXII. At Gauantus *in comment. in Rubricas Missalis tom.1. part.3.tit.12. n 5.* sic inquit, [Qui tenetur alicubi celebrare absque applicatione sacrificij ad diuinum cultum tantùm; ita debet ibi celebrare, vt nullo modo accipiat stipendium ab illo, vt illi applicet Sacrificium sibi liberum, quod expressè vetuit Sacra Conc. Trid. Congregatio in Declarationibus Decreti de celebratione Missæ sub Vrbano VIII. emanati) Ita Gauant. At quia non sufficit dicere hoc interdictum ab eminentissimis Dominis, verba citatæ Decisionis videamus. Cardinales sic inquiunt [Ad quartum respondetur. Sacerdotes quibus diebus tenentur missas celebrare, ratione Beneficij, seu Cappellæ, legati, aut salarij: si eleemosynas pro aliis, etiam Missis celebrandis susceperint, non posse eâdem Missâ vtrique obligationi satisfacere.] Quę verba recognoscis & relegis, & in ipsis, vt putas, Sacra Congregatio absolutè, sine vllâ distinctione videtur prohibere Sacerdotibus, ne pro vnâ missâ duplicatum stipendiũ accipiant. Ratio horum omnium esse potest, quia stipendium non datur pro Sacrificio ipso, & fructu spirituali: nam hoc esset simonia: Sed exhibetur pro labore extrinseco, qui est pretio æstimabilis. Vnde Episcopus, his omnibus consideratis, statuit quantitatem iusti stipendij. Ergo vna Missa non meretur, nisi vnicum stipendium iuxta Episcopi taxationem, nisi occurrerent aliæ circumstantiæ, quas supponis in casu præsenti non accidere.

Sed cur?

Cardinaliũ Decisio.

CDXXIII. At ego in Dominorum Cardinalium Resolutione ne verbum quidem legi, quod possit fauere Gauanto: sed neque Bartholomæus à S. Fausto aliquid pro Gauanto obseruauit, sed non obstantibus decretis VIII. à nobis stat, *& tract. de Iubileo lib.1.quæst.8.* ait [Quando Sacerdoti datur stipendium non pro applicatione Sacrificij sed pro cultu Dei, vel commoditate populi, potest tutâ conscientiâ aliud stipendium accipere pro applicatione Sacrificij. Hinc confratres qui faciunt in Oratorio celebrare diebus festiuis, vel ob commoditatem ipsorum vt missam audiant aut ob commoditatem vicinæ gentis absque aliâ expressione, non intelliguntur sacrificij applicationem velle] Ita Bartholomæus: cui consonat Ludouicus à Cruce *in Expositione Bullæ cruciatæ disput 3. dub.19. num.21.* vbi ait [nec dictis obest declaratio sacræ Congregationis sub anno 1626. dum ait, Sacerdotes quibus diebus tenentur Missas celebrare ratione beneficij, capellæ, legati, aut salarij, si eleemosynas pro aliis etiam missis celebrandis susceperint non posse eadem Missâ vtrique oneri satisfacere. Respondetur enim id intelligi, dum Sacerdotes prædicti celebrare tenentur pro peculiari alicuius intentione.] Ecce quàm clarè & in propriis terminis impugnat sententiam Gauanti. Et tandem hanc sententiam non obstante decreto Vrbani VIII. nouissimè docet etiam Homobonus de Bonis *in consultat. cas. conscient. volum.2. part.5. respons.63.* His omnibus benè consideratis, infert Diana corruere argumentum quod Gauantus pro suâ adducebat sententiâ, nempè Cardinales concilij sic determininasse; nam eorum responsio non intelligitur in casu nostro, quando Sacerdos non habet obligationem peculiarem applicandi valorem pro alicuius intentione.

CDXXIV. Obiectio. At dices Gauantum immerito hanc sententiam docuisse, sed nihilominus eam esse veram, si non propter declarationem, quam adducit, sed propter aliam, quæ prodiit 1. Septemb. 1629. quâ vtitur Augustinus Barbosa, qui *in tract. de offic. Parrochi cap.11. num.11.* eidem opinioni subscribit, quam etiam probabilem esse tenet Diana *part.4. tract. 4. resol.16. §. verum his.* At ego vtramque Decisionem eodem modo intelligi debere dico, His positis totam Quæstionem hanc ad has positiones duco.

CDXXV. Resolutiones. PRIMA. *Præscindendo ab omni decreto Pontificio & Eminentissimorum Dominorum declaratione, sententia affirmatiua est euidenter vera: & negatiua euidententer falsa.* Turriano & aliis quàm multis subscribo.

SECVNDA. *Non potest Pontifex nec Cardinales declarare sententiam affirmatiuam esse falsam.* Ratio est, quia non datur in mundo authoritas, vt nigra meritò dicantur alba.

TERTIA. *Posset Pontifex, si darentur rationes graues interdicere, vt qui ob præsentiam stipendium recipit, aliud ob applicationem recipiat.* Eodem modo philosophor de Cardinalibus si Pontificis vices gerere in hoc casu dicantur. At posito tali præcepto, sententia affirmatiua non esset interdicta, quod est toto cœlo diuersum: vnde qui illâ vteretur non esset, fur, vel simoniacus, sed inobediens adeoque recipiendo tales pecunias peccaret quidem contra præceptum, sed ad nullam teneretur restitutionem: iniret enim contractum validum, sed illicitè. Confirmatur à simili, nam in multis oppidis sunt merces interdictæ, quas qui vendit punitur, & tamen non tenetur emptori restituere pretium. *Si tamen Ecclesia contractum hunc non solum interdiceret, sed dirimeret, esset nullus; & qui vi illius aliquid acciperet teneretur ad restitutionem.* Hoc non negabit, qui Ecclesiæ potestatem cognoscat.

Aliud est sententiam esse falsam: & aliud esse interdictam.

Nota hoc bene.

CDXXVI. QVARTA. *Vsum opinionis affirmatiuæ esse à Cardinalibus interdictum docuerunt Barbosa & Gauantus, sed hoc ipsum probare deberent.* Hæc vltima verba olim in Boemiâ existens, consultò addidi: sęper enim videbatur difficile, quod asserebant Barbosa, & Gauantus, & putabam,

non

non emanasse eiusmodi Declarationem, sed hos potiùs Theologos hallucinatione aliquâ aut æquiuocatione laborare. At quia modò venit ad manus meas amœnissimus & doctissimus liber qui inscribitur. *Notitia de vocaboli Ecclesiastici, è de riti sacri* à Reuerendissimo & eximio Domino Dominico Magro compositus, volo aliquid de libris dicere, & postea ex isto aliquas subscribere periodos, quæ mea intersint.

Notitia vocabulorum Ecclesiasticorum & rituum sacrorum qualis liber?

An nomina conueniant libris?

Agens de vocibus dicebat olim Plato, *nomina esse breues rerum definitiones*; & quidam Poëta ex illo: *Conueniunt rebus nomina sæpè suis*: sæpè non semper; exorbitant enim nonnulla: quæ vel ab antithesi vel aliunde translata. Tertullianus libr. de pallio *Camæleontem, qui audieris haud ante gnarus, iam timebis aliquid amplius cum Leone, at cùm ostenderis apud vineam ferme sub pampino totum, ridebis illico audaciam & gratiam nominis.* At si agamus de inscriptione librorum, dicemus; *Conueniunt libris nomina pauca suis*: præ se ferunt enim multa Iuniorum opera speciosa vocabula & qui illa legimus videmur Camæleontem audire haud ante gnari, librum auidè, capimus; & aliquid Leone generosius expectare iubemur: & cum perlegimus, videmus nihil esse in libro præter folia; fructumque omnem, aut etiam omnes flores (nam & isti multarum plantarum sunt fructus) claudi potuisse pampino, audaciam nominis aut etiam insolentiam ridemus. Non id accidit Theologis, qui Magrum legunt. Superba & grandia nomina non affectat: *Notitiam vocabulorum*, librum dixit: & cùm fortè aliquis in Etymologicum aut Criticum Opus se incidisse crediderit, thesauros veteris lectionis, & ingeniosæ speculationis flauissas exuberantes reperit. Liber est me iudice Theologicus, variæ & solidæ doctrinæ plenus, & vt liberè loquar hæc ipsa *Vocabulorum Notitia* digna est notiori, etiam sublimiori vocabulo, vt in vniuersorum manus veniat.

Camæleon, magnũ nomen, & parua res.

An nomina conueniant rebus.

Aperio igitur hunc doctissimum librum, vt demonstrem me fuisse meritò suspicatum Barbosam & Gauantum non intellexisse Declarationem Cardinalium; Magrus ergo sic inquit.

Beneficium.

Auuertasi però che nil Gauanto stampato vltimamente v'è vn decreto della stessa Congregatione in fauor de Capellani con il quale dichiara, che il Sacerdote, il quale solamente è tenuto celebrar hauendo libera intentione, potrà pigliar la limosina per l'applicatione del sacrifitio, ancorche il Diana tenesse il contrario per non hauer hauuto notitia di questo mà solo del primo dato sotto li 13. di Lug. 1630. il quale decreto parla di coloro, che sono obligati a celebrare per titolo di benefitio, cappellania, solario, ò legato, quando nella fondatione non vi sono parole, expresse, le quali manifestino la volontà del testatore esser stata di lasciar libera l'intentione al celebrante; ma se il fondatore hauesse chiaramente manifestato di voler la sola presenza, lasciando libera l'intentione, allora il Sacerdote potrà pigliar vn'altra limosina per l'applicatione del sacrifitio e così s'accordano li due decreti della Congregatione all' apparenza contrarij.

Ecce: Barbosa & Gauantus mirabiliter hallucinantur. Declarant Domini Cardinales *eos, qui propter beneficium, capellaniam, salarium aut legatum, tenentur in aliqua Ecclesia celebrare, non posse recipere secundum stipendium pro applicatione sacrificij.* Et cur non poterunt? Quia non potest inquiunt Barbosa & Gauantus, qui tenetur in aliquâ Ecclesiâ celebrare cum solâ præsentiâ, aliud stipendium pro missæ applicatione recipere. Sed hoc non dicunt Cardinales, Quid igitur Cardinales declarant? Beneficia, Capellanias, Salaria, & Legata ex suâ institutione non solùm postulare præsentiam, sed etiam applicationem missæ, nisi oppositum verbis expressis exponatur: in dubio enim, qui tales missas dici iubet, censendus est missæ fructum sibi applicari velle. *Ergo, licèt Sacerdos, qui tenetur in aliqua Ecclesia celebrare cum sola præsentia, possit aliud stipendium pro illa missa recipere, & alteri amico applicare, & hoc iuxta Declarationem posteriorem: qui tenetur ex beneficio, capellania, salario aut legato in tali loco celebrare, nisi contrarium expressum sit in institutione aut testamento, tenebitur missam offerre pro illo, qui illam dici procurat; & hanc ob rem (nempe, quia illam tenetur applicare isti) non poterit alij applicare, & hoc iuxta priorem Declarationem Cardinalium*; & ideò contra Barbosam, Gauantum, Dianam, aliosque, qui eodem præiudicio laborant, præter Dominicum Magrum citatum, nostram sententiam tenet Eminentissimus Dominus Cardinalis de Lugo *tract. de Eucharistia disp. 21. sect. 1. num. 21.*

Barbosa & Gauantus Cardinaliũ declarationem malè intelligunt.

Resolutio.

Harum declarationũ prima fuit 28. April. 1629. in vnâ Aricina, vt testatur Barbosa in Collectaneis Et secunda 13. Iulij 1630. vt testatur D. Dominicus Magrus citatus.

Nota hîc obiter, aliud esse posse Sacerdotem pro singulis circumstantiis onerosis, (præsentiæ, loci, horæ, altaris) singula pretia recipere, aliud singula stipendia; nam nomine *stipendij* taxa Missæ intelligitur, & stipendiis multiplicatis Missa tot circumstantiis onerata ad multos florenos ascenderet. Puto quidem aliud posse recipi pro singulis grauaminibus, quæ sint extra lectionem Missæ, non tamen tantum quantum pro singulis Missis. Et ne nihil determinare dicar; eum, qui iuxta mores Germaniæ pro lectione Missæ decem grossos acciperet, & pro singulis accessoriis grauaminibus (puta, loci, horæ, altaris, &c.) binos, si non interfit violentia aut extorsio, aut etiam sordida licitatio (nam & hæc caueri in stipendio Missæ debent, ne sacra mercari dicamur) sed vltrò à sæcularibus dentur, excessisse limites prudentiæ non putabo, sanè qui consuetudini & moribus communibus ster, non erit temerè condemnandus: in Bauariâ enim sub annum M. DC. XL. non permittebat Serenissimus Dux Maximilianus, vt grauarentur Sacerdotes nouis oneribus (puta, loci, temporis, &c.) nisi daretur præter taxam communem aliquid pro superaddito grauamine. Et in eruditissimis cuiusdam Viri Magni literis, datis Viterbij 14. Martij 1656. sub finem hanc periodum lego. *Venetijs inter Nobiles viget consuetudo offerendi plures eleemosynas Sacerdoti celebraturo pro solis collectis addendis in missa; vt testatus est mihi Sacerdos, qui nouem eleemosynas pro totidem collectis lucratus est vnico sacrificio.* Et sanè, si illi Nobiles scientes & volentes nouem eleemosynas pro vnâ missâ dederunt, eorum liberalitati habeat Sacerdos gratias: at posse Sacerdotem plures recipere

Pretij & stipendij discrimen.

Quionam mores obtineant apud Bauaros?

Quid apud Venetos?

An pro vna possint missa plures eleemosynæ recipi?

eleemosynas

eleemosynas ab his qui nesciunt, quomodo sir illis satisfacturus, non approbar incertitas Sacerdotalis.

QVÆSTIO.

An pecunia præsens valeat plus quam futura?

CDXXVII. VOlui hanc Quæstionem præcedenti adiungere: Quoniam, aut nescio Logicam, aut summam dictis dabunt lucem & perspicuiraretm dicenda.

Vtrumque à multis iudicatur probabile.

Responder Diana *part. 1. tract.8. resol.49.* partem benignam & affirmatiuam sibi videri probabilem; nam & probabilis etiam visa est Azorio *part.3. lib.8. cap.10. quæst.5.* Maldero *in 2 2. tract.5. cap.1. dub.5.* & Philiarcho *de offic. Sacerd. part.2. lib.5. cap 13.* asserentibus Chirographa, Iura in res, & Actiones posse minoris emi, si detur numerata pecunia: *nam pecunia præsens magis æstimatur, quam futura.* Et probatur; quia plus est habere ius in re, quam ius in rem *l. minus, ff. de regul. Iuris*, & qui habet pecuniam præsentem habet Ius in re; & qui fututam, ius in rem. Hanc eandem opinionem sequuntur Caietanus *verb. vsura.* sub finem Armilla *eod. verb. num.50.* Emanuel Sà *verb. Debitum num.20.* Nauarrus *cap.17. numer.331.* Faber. *de restitut in 4. sentent. dist.15. quæst.2. disput.47. cap.4. num.113.* eandem publicè docuit Louanij Cardinalis Bellarminus, vt notat Lessius *lib. 2. cap.21. dub.8. num.66.* [qui citat Panormitanum, & Innocentium *cap. In ciuitate de vsuris*:] eandem haber Petrus de Ledesma *in summ. tom.2. cap.33. tract.8. col.2.* Vide Fernandez *in examine Theol. par.1. cap.15. § 2. num.10.* & Tolerum *lib.5. cap.31. num.4.*

An chirographa & debita emi minoris possint?

CDXXVIII. Hanc doctrinam nonnulli Authores detestantur, & tenent hac viâ aperiri latissimum ostium vsuris, & statuendam omninò esse opinionem contrariam; ac proptereà non posse chirogtapha seu debita immatura extingui minori pecuniâ; ac per consequens, qui debet soluere mille aureos post annum, non posse satisfacere si hodiè soluat nongentos quinquaginta. Ita Reginaldus *in praxi tom. 2. lib.3 cap.18. num.312.* Lessius, *lib.2. cap.21. dub.8. num.71.* Turrianus *in 2 2. tom.2. disp.57. dub.9 num.5.* Azotius *part.3. lib.8. cap.10. q.5.* Rebellius *lib 9. quæst.13. p. 2.* Valentia *tom.3. disp.5. quæst.20. punct.2.* Salas *tract. de Empt. dub.39. & tract. de vsur. dub.37.* Sotus *de Iust. lib.6. quæst.4 art.1.* Antoninus *part.2. tit.1. c 8. §.3. & 4.* Angelus *verb vsura § 63.* Syluester *verb vsura 2. quæst.14.* Gabriel *in 4. distin.15. quæst 11. dub 4.* quorum sententiam probabiliorem putar Diana *part. 1. tract. 8. resol. 49. §. At licet.*

Opinio seuera.

CDXXIX. Multæ sunt rationes quas congetunt, sed omnes vno notabili præiudicio fundatæ, inferunt enim loco absurdi, quod contrariæ sententiæ defensores tanquam certum & indubitatum supponunt. Omnes illos Ego vnicâ, eâque fortissimâ eneruo. Sic arguo [si tanti valet numerata pecunia, quàm numeranda, cùm hæc sit veritas practica & ab experientia pendens, tantum emere in foro potero numeratâ pecunia, quantum numeranda, At euidentissimum est, hoc esse falsum: Ergo euidentissimum numeratam pecuniam esse meliorem & maioris valoris] Si adhuc negas, vis te & omnes cœcos, & erras defectu solius experientiæ. Vade obsecro ad nundinas cum tuâ pecuniâ futura, & videbis. An eodem pretio sis habiturus singula, quo habent, qui præsentem exponunt?

Opinio benigna demonstratur.

Si hæc doctrina sit certa, O quantæ consequentiæ inferuntur! etsi falsa, O quam cœci sumus, qui tam clarè illam esse veram percipimus, vt audeamus illam iuramento firmare! Certa est hæc doctrina; & qui dubites, vade prius ad nundinas, & experiaris quid habere possis pecunia præsenti, quid futura; & cum habeas experientiam responde. CDXXX.

Sed quid inde sequetur? Multa subsequi dixi, vnum dabo. Sic discurro. [Numerata pecunia plus valet numeranda post annum, quantum ergo? Centum aureos præsentes tanti valere, quanti centum quinque post annum numerandos ponamus. Ergo, si petis à Petro aureos mille, & tantundem te post annum soluturum promittas, dare debebis mille & quinquaginta: nam si solueres mille, recepisses plus, solueres minus.] Quid ad hoc tu? An præscindendo ab omni grauamine pro mero mutuo potest aliquid supra sortem recipi? Quid si diceret Petrus, se nihil supra sortem recipere, quia 1000. aurei numerati æquipollent 1050. numerandis. CDXXXI

Prætereà. Debet tibi Franciscus mille aureos, numerandos anno sequenti, & tu illos vendis Ioanni numerata pecunia & recipis nongentos quinquaginta: si hic seruatur æquitas & æqualitas: sicut tu recipis à Ioanne nunc 950. & assignas 1000. recipiendos à Francisco post annum: cur non poteris recipere ab eodem Ioanne eosdem 950. & assignare 1000. recipiendos à te ipso post annum. Et si in primo contractu Ioannes vsurarius non fuit: nullo ipse modo vsuram in secundo committet.

Consideretur ista ratio, nobis enim videtur demonstratiua & euidens.

Quid ad hæc tu? Paritatem admittere debebis omninò: & si hanc consequentiam, aliqua in mutui materia dicere, quæ paucis placeant quibus tamen illi pauci respondere debebunt, & bene fortassis non poterunt.

Lege hæc attentè, Et singula bene pondera.

Resolutio.

DIfficilia sunt hæc, quæ præmisi, & tamen eadem recogitanti succurrit adæquata solutio, quæ præponet ob oculos, rationem formalem & fundamentalem, ob quam pecunia præsens plus dicatur valere quàm futura. Nam in pecunia, anno sequenti numeranda, frequenter relucet maius aut minus perdendi capitalis periculum, & cùm emergat damnum istud (nunc probabile, nunc minùs aut magis probabile) ob damnum emergens minùs valituram pecuniam futuram certum est. Accedit & lucri cessantis circumstantia; nam mercatores, qui haberent pecuniam numeratam, aliquid emerent, quod non emunt pecuniarum defectu: ergo propter lucrum cessans iterum numerata pecunia est futura & numeranda melior. Cæterùm in eo casu, quo cessarent damni

CDXXXII. Ratio fundamentalis.

Damnum emergens.

Lucrum cessans.

Debent venire in pactum hæ circumstantiæ.

damni emergentis & lucri cessantis circumstantiæ; & etiam in eo casu, quo licèt non cessarent, non venirent in pactum hæc pericula; pretium & valor pecuniæ numeratæ & numerandæ idem esset. Ergo cognitâ ratione fundamentali differentiæ, cessant pericula & illationes temerariæ: quoniam ob lucrum cessans, aut damnum emergens me posse aliquid vltra sortem recipere vniuersi hodie Viri docti fatentur.

Obiectionibus satisfit.

CDXXXIII. POsueram calamum, nec putabam rationes in contrarium positas nouâ solutione indigere; illas enim eneruat Resolutio. Cæterùm, quia sapientibus & insipientibus debitor sum, has pauculas lineas subscribo.

Cur numerata pecunia maioris fiat, quàm numeranda?

Ad obiectionem quæ ponitur *n.431. §. Sed quid*, respondeo distinguendo illam primam propositionem *Numerata pecunia*, ais, *plus valet, quàm quæ numerabitur post annum*, & ego distinguo. Si non detur damnum emergens, nec lucrum cessans, nego: si detur concedo. *Sed quantum plus?* inquiris. Respondeo, valorem à consideratione periculi maioris vel minoris pendere. Infers, *Ergo præscindendo ab omni grauamine pro mutuo aliquid potero supra sortem recipere.* Et ego consequentiam nego: hoc enim, quod supra sortem recipis, non illud recipis pro mutuo, sed pro grauaminibus concomitantibus, quæ sunt extra naturam & quiditatem mutui: nimirum, pro periculo perdendi capitale; pro damno quod potest emergere, aut lucro, quod debet cessare. Et tunc procedes tutâ conscientiâ, cùm æstimatio periculi fiat à viro prudenti (nam possunt & solent mercatores in excessu peccare) & ita ducantur omnia in contractum, vt non possit proximus conqueri, quod fuerit deceptus aut falsus.

An possit in mutuo aliquid recipi supra sortem?

Notandum pro securitate conscientiæ.

Ad Paritatem, quæ §. *Præterea* ponitur, ex dictis respondeo clarissimè; nam vel ad sunt grauamina & pericula sortis perdendæ, &c. vel non adsunt. Si adsunt, vtrumque potest fieri: sed neutrum, si non adsunt

CDXXXIV. Conclusio.

Stat ergo nihil posse recipi pro puro mutuo; & omnia, quæ supra sortem recipiuntur, aut esse illicitas vsuras, aut ob lucrum cessans, aut damnum emergens, & sinceritatem contractûs (ille enim, in quo istæ circumstantiæ sufficienter non exponuntur, & in pactum ducuntur, non est sincerus) excusari.

FVNDAMENTVM XI.

De Opinionum probabilitate.

CDXXXV. OPINIO cuius nec veritas nel falsiras demonstratur, si sir valdè verisimilis, nominatur probabilis, & quidem probabiliras nascitur ex graui motiuo, quo quis ad assentiendum inducirur. Er est duplex: Rationalis, aurhenticaque: illa consistir in ratione, hæc in authorum numero. Siue dieatur altera verior, siue non; in probabilitate admittere gradus debemus, & asserere alias propositiones esse probabiliores, alias æquè probabiles, & alias minùs ptobabiles. Omnes opiniones probabiles secundum se sunt æquè turæ nimirum, si agarur de formali peccaro: nam aliàs esse alias aliis magis ruras certum est: benigniotes, eriamsi minùs probabiles, per accidens sunt securiores. Si probabilior sententia est eligenda, sufficir minus probabilis. Et hoc inferiùs demonstrabitur.

Probabilis opinio, quæ? quid? quotuplex.

In probabilitate sunt gradus.

Tutiorque? Vide n.3.

CDXXXVI. Libettarem hanc sequendi alterutram opinionem ptobabilem, prædeterminare inrerdum & limitare solet, Vorum, Iuramenrum, Præceptum Humanum: & à fortioti Diuinum, nimirum Charitaris, & Iustitiæ. Omnia breuirer dilucidabo.

An liceat semper sequi quamcunque opinionē probabilem?

De voto, iuramento & Præcepto.

Licèt doctrina D. Thomæ & Scoti sir probabilis, si Petrus voto aut iuramento se D. Thomæ addixir, non porerir doctrinam D. Thomæ relinquere, & subscribere subtilium Scholæ. Si Superior legirimus, legirimè iubeat, vt aliquam opinionem probabilem doceas, aliquam eriam probabilem non doceas, præcepti vi eares libertare sequendi opinionem alrerutram: debes enim Superiori legitimè impetanti obedire.

In multis ordinibus aliquæ sunt opiniones indictæ, & aliæ interdictæ; non obstante earūdem probabilitate.

Nota illud legitimè?

CDXXXVII. CHARITATIS PRÆCEPTVM videtur subsistere hoc lemmate: *Quotiescumque possum sine damno meo & meorum abstinere à damno proximi, cauere debeo.* Ergo, si sit opinio probabilis, secundum quam sine damno (nempè, meo, aur meorum) possum abstinere à damno proximi, illam renebor sequi. Iustitia strictiùs obligat, quam Chariras. Ergo quando debitum est eertum, non haber locum opinio, quæ probabiles cireumstantias inducat, vi quarum debirum negerur.

Charitatis præceptum quale? tardò obligat cū proprio dāno?

An dentur præcepta disiunctiua?

Hic ego opportunè ptonuncio mulras leges & contractus esse disiunctiuos, & licèt ad nullum dererminatum tempus obligent, obligant tamen re, vt eligas

An etiam disiunctiui contractus.

gas aliquod, in quo obedientiæ aut etiam iustitiæ satisfacias. Rem exemplo dilucido. Iubet Ecclesia, vt audias missam die Dominica: pono tres tantùm legi, vt citiùs ratiocinium expediam. *Non teneor*, aïs, *audire primam: non teneor audire secundam: non audire tertiam: ergo nullam audire teneor.* Non valet consequentia, quia non sunt veræ absolutè præmissæ: primam enim missam non teneris audire ex suppositione, quod auditurus sis secundam aut tertiam; nam ex hypothesi, quod secundam aut tertiam andire nequeas, nolisve, teneberis audire primam. Hæc doctrina est summè vera & vtilis, vt obligationes, quæ indulgent latitudinem temporis, intelligamus: sunt enim aliqui, qui ad Ethicam transtulerunt sophismata: Exempla hæc considerationi subiicio. *Certum est in missa non requiri vinum album: certum est non requiri rubrum: non datur vinum præter rubrum & album: ergo certum est vinum non requiri. Probabile est materiam non existere existentia propria; probabile est non existere aliena: præter propriam alienamque nulla datur: ergo materia non existit. Probabile est Christum non habuisse matrem peccato originali obnoxiam: probabile est non habuisse liberam: præter obnoxiam & liberam non datur mater: ergo non habuit matrem.* Et ego nego omnes consequentias; nam præmissæ disiunctiuè sunt veræ: non autem simul & copulatiuè: qui enim admittat primam, negabit necessariò secundam: & nemo vtramque simul admittere aut componere poterit.

Consideretur iste modus argumentandi.

Non omnia quæ disiunctiuè sunt certa, sunt concreta; nec disiunctiuè probabilia, sunt comprobabilia.

Et hic obiter moneo in probabilibus propositionibus esse solere multas circumstantias nec semper ab omnibus cognosci, quam respiciat probabilitas aut certitudo. Considera periodos sequentes. *Probabile est Deiparam cum macula fuisse conceptam: non tamen est probabile te posse licitè dicere eam cum macula fuisse conceptam. Probabile est Petrum in secretò tale aut tale scelus commisisse: non tamen est probabile te posse illud euulgare. Probabile est, quod in tali materia datur peccandi periculum; non tamen est probabile, quòd te possis exponere periculo peccandi probabili.* Ergo quando agitur de probabilitate, est necessarium benè singulas circumstantias considerare, & distinguere certas à probabilibus: quoniam in materia periculi (de hoc ante paucas lineas agebamus) aliud est dicere: *Probabile est esse periculum*: & aliud, *Certum est subesse periculum, sed infortunij probabilis.*

Solent esse æquiuocationes in materiæ probabilis intelligentia.

Solet vna circumstantia esse certa, & alia probabilis.

Tandem vt Probabilitatis conceptum meliùs calleas, adnotato illam duplicem esse (rationalem, authenticam) & quid requiritur vt opinio dicatur à ratione probabilis? Requiritur, vt non sit euidenter falsa, & nihilominus sit graui fundamento suffulta, quam possit vir doctus defendere, cui oppositam idem possit acriter impugnare. Illam enim quam video uon posse, sine contradictione defendi tametsi centum Authorum sit, liberè vocabo improbabilem.

Probabilitas à ratione.

CDXXXVIII Et quid, vt sit probabilis ab authoritate? vt defendatur à probis doctisque, sed à quot? sit dicantur requiri sedecim, hæc Positio; *sedecim ad probabilitatem requiruntur*, non est probabilis. Si requirantur sedecim, non requiruntur sedecim, si sufficiunt sedecim, sufficiunt quatuor. Si sufficiunt sedecim, sufficit vnus. [Cæterum tametsi hæc in rigore subsistant, stando communi Doctorum sententiæ ad probabilitatem authenticam sofficiunt quatoor.]

Videntur istæ conditionales cō tradictione laborare: & nihilominus omnes sunt veræ.

Probabilitas ab authoritate.

Vt vna opinio sit probabilis & secura in conscientia, alterutra probabilitas sufficit: quæ neutram probabilitatem habet, dicitur improbabilis. Cùm alterius partis certitudo aut euidentia accedit, omnes cessant probabilitates.

CDXXXIX. EGi de probabilitate sæpius, & eiusdem naturam & ingenium exposui: nunc dictorum & illatorum Principia & fundamenta recognosco, & quæ in contextu hoc fundamentali dicta, eadem nunc confirmo; & ne æquiuocationi locus sit, te remitto ad prologum, vbi nomina hæc *dubium, scrupulus, Probabilitas*, accuratius expono, & hic dicendis viam aperio.

I.

An vna veritas sit maior altera?

VTrùm vna propositio sit aliâ verior, aliâ falsior, quærunt Philosophi, cum Aristotelis libros de Animâ illustrant; nec conueniunt. Volunt aliqui veritatem in indiuisibili consistere, & propositionem omnem, quæ illud non tangit, falsam esse, veram quæ tangit: vnde in veritate nullam admittunt latitudinem, quia punctum indiuisibile illa caret, de falsitate pariformiter philosophantur: quia si falsitas sit idem illud indiuisibile non tangere, omnes propositiones falsæ vniuocè & æqualiter in istâ negatione conuenient, nec dari Propositio poterit falsior alterâ. Sunt etiam qui aliter philosophentur dicantque hanc propositionem, *Deus est*, veriorem istâ, *Mundus est*: & hanc, *Petrus est lapis*, falsiorem istâ, *Petrus est elephas.* Sed ipsi necessitatem propositionis, cum ratione formali veritatis, & rationem formalem falsitatis cum materiâ falsitatis confundunt, & nisi aliter suam stabiliant sententiam, pingui mineruâ & calamo

philoso

philosophantur. Hanc ego controuersiam non tango: constat in indiuisibili intrinseca veritas, aut non: detur in hoc genere vna propositio verior altera; aut, si mauis, non detur; hinc ad veritatem extrinsecam non potest argumentum deduci; dari enim maiorem & minorem veritatem extrinsecam manifestum est.

CDXL. *Veritas duplex est: intrinseca & extrinseca.*

Vt rem meliùs intelligas expono terminos. *Veritas intrinseca* propositionis, quæ & dicitur. *Veritas primaria*, est rei ipsius significatæ & propositionis significantis concordia: nam si Propositio significet rem, vt est in se, dicitur vera; si aliter, falsa; & hoc independenter ab omni opinione & notitiâ; nam quando pronuncio hanc, *Turca sedet*, tametsi ego nesciam, an sit vera vel falsa, ipsa habet suam primariam veritatem aut falsitatem, si mihi ignotam, notam Deo, & etiam fortè notam aliis. *Veritas secundaria* est apparens; & talem habere dicitur Propositio, quæ vera videtur, vera sit aut non sit, & hæc veritas est denominatio, sumpta à carentia fundamenti euidentis, & positione fundamenti fortis & grauis: vbi enim intrinseca veritas euidenter cognoscitur, extrinseca locum non habet. Hæc solet vocari *Probabilitas*, & hæc recipit magis & minus; idem enim est dicere: *Sententiam hanc esse veriorem, & illam minùs veram*, ac dicere, *sententiam hanc esse probabiliorem & illam minùs probabilem.*

Vide n. 338. *Opinio verior quæ?*

II.

CDXLI. *An sit vna opinio tutior altera.*

SOlent aliqui angi scrupulis & suadere, solent etiam præcipere viam tutiorem in materia probabili. At ipsi videbantur mihi non percallere probabilitatis essentiam, & ideò *in Commentario meo in Regulam D. Benedicti disp. 6. de opinione probabili, num. 58. & 61.* duas Theses posui; Prima erat, *Omnes opiniones probabiles sunt per se aquè tuta & securæ.* Secunda, *Benigniores, & si aliquando sint minùs probabiles, per accidens sunt semper vtiliores & securiores.* Ante probationem aio securitatem esse triplicem, Scholasticam, Materialem, Formalem, quam vltimam vocamus Practicam. Nomina in Prologo, *n. 2.* exposui: & modò moneo, me non de duabus primis, sed de formali & Practicâ disputare. Vt conclusiones has probarem ego alibi rationem dedi: & quia est solidissima, nec formam, nec materiam mutabo. *Primam ergo sic probo.* Illa opinio est tuta & secura in conscientia quæ, si iuxta illam exactè opereris, te liberabit à mortali & veniali: at hoc æquè præstabit quæcunque probabilis opinio: Ergo quæcunque est æquè tuta & secura. *Secundam sic.* Inter duas opiniones, aliàs æquè tutas & securas, si exactè operaris, illa tutior & securior dicenda adhuc erit, iuxta quam certiùs præscire poteris te operaturum exactè: Atqui hoc habent sententiæ benigniores, cognita enim humana fragilitas, nos in suspicionem ac diffidentiam nescio quam inducit, cùm proponuntur res arduæ & difficiles, quæ abest aut cessat, cum proponuntur faciles. Rem exemplo dilucido. Debeo legere officium Diuinum, & quia duæ dantur opiniones; altera, quæ internam attentionem requirit, altera quæ non requirit; supponamus eruditionis gratiâ vtramque esse opinionem probabilem, quod multi dicunt Supponamus, inquam, quia habeo rationes contra, quæ me in contrarium pellunt. Et supponamus etiam vberioris doctrinæ gratia, internam attentionem probabiliùs requiri. Sed quam tunc opinionem habebo? Tutiorem ais. CDXLII.
Adquiesco; at interrogo, vtra sit tutior? Porrò si exactè iuxta seueriorem operaturus sum, vtraque est æquè tuta: & si attentionem internam habuero, seu priorem, seu posteriorem sequar, non peccabo. Sed quis me securum & tutum reddet de attentione? quis respondebit mihi, me sine distractiune Horas Canonicas recitaturum? Ergo præuideo periculum, non ortum ab opinione seueriore, sed à propria fragilitate periculum tamen quod seueriorem opinionē comitatur, & adesse benigniori non potest. Ergo benignior, etsi supponatur esse minùs probabilis, est securior & tutior. Rem eandem illustro aut exemplo altero, aut priori vlteriùs nonnihil promoto. Sic discurro. Habes opinionem seueram. Benè est. Prouolueris ad pedes meos, & statim fateberis distractiones in oratione & Officio venialiter vt minimum peccaminosas. Propones scrupulos, & te non rarò relegisse aliquas horas dices, quia debitam attentionem habuisse non putabas. Audio patienter singula; & interrogo; an vel vnicâ die legeris officium Canonicum sine distractione veniali? aut certò probabiliùs negas? dicesque vix id esse possibile viro ingenioso & multis negotiis implicato. Finem imponis confessioni, & absolueris. Surgis, & oro, vt me Sacramentaliter audias. Acquiescis, & meas ego culpas (heu nimis multas!) quâ possum contritione confiteor & de Officio diuino ne quidem verbum ago, Petis an non peccauerim in horarum lectione? & respondeo, Me totâ hebdomada; (toto mense, toto anno, &c.) legisse sine culpâ veniali: & me non peccauisse venialiter, tam certo scire, vt possim iuramento firmare. An non miraberis? an non piâ quadam deuotione inuidebis? Omnino. Sed vnde ego hanc immunitatem obtinui? Respondebo. Homo sum temetipso fragilior, præditus acri & igneo ingenio: vno momento cœlos verso, altero ad subterranea transeo. Nulla in oratorio mouetur musca, quæ mihi non sit impedimento. Attendere lectioni desidero, & quoad possum attendo, sed distractiones non euito; inuoluntarias, millies interdum etiam voluntarias, & nihilominus nullo crucior scrupulo, nullo dubio angor, quia prudenter suppono, me ad actionem internam non teneri; eam habere bonum esse, & ea carere nequidem esse leuem culpam; me ad lectionem tantùm, & attentionem externam obligari. Me legisse totum quod Rubricæ iubent, certò scio, ita certò vt possim iurare: ergo me ne venialiter quidem peccauisse in hac materiâ certo scio; & ita certò vt possim iurare. Habeo igitur immunitatem, securitatem & tranquillitatem, quibus cares, & quas habere poteris, cùm volueris: est enim tibi liberum deserere opinionem probabilem quam habes, & contrariam opinionem amplecti.

Securitas est triplex Scholastica, materialis formalis.

An requiratur attentio interna in lectione officij Diuini.

Liberum est cuicumque mutare opinionem probabilem.

CDXLIV. *Testamentum Optimi Magistri moralis.*

Hæc certa sunt & valdè notanda pro praxi, progrediamur vlteriùs hâc lege spiritualibus filiis relictâ videlicet: *Actiones vestras ad seueras, dictamen verò ad benignas sententias eli-*

Mirabilis aliquorum illatio: Non tenent facere: Ergo tenent non facere.

mate: non video, cur non possim omnia illa facere, quæ opinio seuerior præscribit, & nihilominus tenere cum benignâ sententiâ me ad pauciora obligari. Hæc posita sit contra nonnullos Ordinis Benedictini Religiosos, qui vt primum audierunt hoc aut illud in Regulâ, nec quidem sub veniali obligare. *Debere non fieri* intulerunt, & obseruantiam pessum ire putarũt. Porrò si nihil faciendum in Mundo, nisi quod moraliter obligat, multarũ etiam Religionum Obseruantiæ cessabunt: contemnentur Patriarcharum multorum Regulæ & constitutiones, quæ non obligant sub peccato. Imò contradictoria fient: nam si iste syllogysmus est bonus: *Quidquid ad peccatum non obligat, debet non fieri: Psalmorum pœnitentialium, priuata lectio non obligat ad peccatum: ergo debet omitti.* Etiam iste erit, bonus. *Quidquid ad peccatum non obligat debet non fieri: at eorundem Psalmorum priuata lectionis omissio non obligat ad peccatum: debent igitur illi Psalmi non omitti.* Vnde nascetur ista communis sequentia: *ergo debebunt omitti, & non omitti.* Sed cur hoc scribo? illi qui illud prius absurdum transglutiunt, huius consequentiæ impossibilitatem non percipient, nec percipere poterunt. Oremus Deum, vt libros nostros docti legant: & ab subtiliora transeamus.

Authoris votum.

III.

CDXLIII.

A Controuersia, illa quæ inquit, *An eligenda sit probabilior sententia?* facili me expedio negotio: vtor enim hoc cornuto dilemmate: cui nemo, quem audiui, satisfacere potuit. Sic discurro: [Aut sufficit sequi opinionem minùs probabilem, aut debemus necessariò sequi probabiliorem: si primum, si secundum dicas, cogêris dicere, sufficere sequi minùs probabilem. Ergo. Minorem probo, aut potiùs euidenter demonstro. Nam si primum dicas, habeo intentum; id enim quod intendo concedis. Si dicas secundum, sic arguo. Sequi teneor probabiliorem opinionem; ergo ex duabus opinionibus, quarum altera docet, *sufficere sequi minùs probabilem,* & altera *hoc non sufficere sed debere nos sequi probabiliorem*; tenebor sequi probabiliorem; at illa quæ docet *sufficere sequi minùs probabilem* (si non est moraliter euidens & certa, quod puto) est certior, probabilior, (& non solùm communior, sed vnica ab omnibus Theologis hodie recepta.) Tenemur igitur illam sequi; nec sequi contrariam poterimus.

Dilemma euidens.

IV.

CDXLIV.

AVdiui olim Angelum Mantique sic dicentem: *Ab annis triginta doceo, & habeo mei ingenij experientiam publico testimonio firmatam; & tamen hanc opinionem non intelligo* (erat illa quæ docet Logicam, Physicam, & quamcunque aliam scientiam esse simplicem qualitatem) *ergo siue sit D. Thomæ siue alterius, mihi ab intrinseco est improbabilis.* Eram iuuenis, & altè inhæserunt hæc verba; & à magno Viro didici illâ die, quid esset interna probabilitas. Eius igitur vestigiis insistens.

Quid intrinseca propositionum probabilitas.

Dico primò. *Viro indocto aut etiam non satis in aliqua facultate erudito, nulla illius facultatis opinio est ab intrinseco probabilis, aut improbabilis.* Et ratio est; quia, qui ingenio & doctrinâ caret, non est capax qui de probabilitatibus iudicet; probabilitas enim est quidam apparens Propositionum color; & vir indoctus cæcus, qui de coloribus iudicare non potest. Sed dices, Probabilitas, & Improbabilitas sunt termini contrarij: ergo non potest vterque abesse simul; ergo qui non iudicat vnam propositionem probabilem, debet iudicare improbabilem; & contra.

Obiectio.

Respondeo Veritatem & Falsitatem contradictoriè opponi; nec tamen ideò qui non iudicat vnam propositionẽ esse verã, illam iudicat falsam; nam hanc *Turca sedet,* nec iudico verã, nec iudico falsam, quia neutrũ scio, nec habeo fundamentum, vnde iudicem vnum vel aliud: Sanè hæ propositiones: *Ego non iudico hanc sententiam probabilem, Ego non iudico hanc eandem improbabilem,* non sunt contradictoriæ, sunt enim negatiuæ; & vbi non reperitur affirmatio & negatio eiusdem de eodem, contradictio non potest inueniri: nam priori contradicit hæc, *ego iudico hanc opinionem probabilem,* posteriori autem hæc: *ego iudico hanc eandem improbabilem.* Et sicut aliud est, *Nescire rem esse veram,* & aliud, *scire esse non veram*; sic etiam aliud est, *sententiam non iudicare probabilem,* & aliud, *Illam iudicare non probabilem.*

Soluitur.

Dico secundò. *Ille qui ex duabus contradictorijs alteram scit defendere, & alteram nescit, si sit vir bene doctus, poterit dicere illam, quam scit defendere, sibi esse moraliter certam, & illam, quam nescit defendere, improbabilem.* Patet omnino ex dictis.

CDXLV. Certitudo intrinseca.

Dico tertiò. *Ille iudicat opinionem aliquam ab intrinseco probabilem, qui putat se ita alterutram partem posse defendere, vt non demonstretur contraria; ita impugnare alterutram, vt non demonstretur responsio.* Colligitur etiam ex dictis Hinc infero, paucos esse, qui habeant sententias, quæ ab intrinseco sint probabiles aut improbabiles.

Intrinsecam seu certitudinem, seu probabilitatem pauci habent.

Dico quartò. *Eadem opinio potest Petro esse probabilis, Ioanni improbabilis, & Friderico neutrum.* Quod ipsum clarissimè ostendo. Cæsarem Pragæ Ioannes viderit, Petrus audiuerit à fide dignis Pragæ non esse: & Fridericus nihil viderit, vel audiuerit, nil sciuerit de hoc. His sic suppositis propono hanc assertionem: *Cæsar non est Pragæ,* & respondebit statim Petrus; mihi est valdè probabilis; audiui enim hoc à viris grauibus, qui mentiri non solent, à viris aulicis qui in re eiusmodi falli non possunt. Et tamen Ioannes dicet; eadem assertio mihi est improbabilis & euidenter falsa, quoniam propriis oculis vidi contrarium. Et Fridericus, neutrum scio, neutrum audiui, neutrum vidi: careo omni iudicandi motiuo, ac ideò mihi videtur, nec probabilis, nec improbabilis.

CDXLVI. An eadem opinio sit simul probabilis & improbabilis?

Dico quintò. *Propositio, quæ hodie nec est probabilis, nec improbabilis, cras esse poterit probabilis, & perendie aut euidenter vera aut euidenter falsa.* Pono exemplum. Hæc Propositio: *Dantur Antipodes,* Augustini & aliorum veterum Doctorum æuo non fuit positiuè probabilis: non enim dabantur rationes, quæ illos esse, aut non esse probarent. Inceperũt Geometrę rẽ meditari, & congruentias nõnullas inuenire (non enim rationes graues dixero, quę ante

CDXLVII. Mutatur quotidie probabilitas propositionum.

De Antipodibus.

Christo

Christophorum Columbum datæ) Terras aliquas vltramarinas esse ab eo Columbus didicit, qui illuc procella abactus, eas lustrarat; credidit probabiliter graui testimonio fundatus. Venit ad Principes, venit ad Reges; & quia erant contrariâ præoccupati ignorantiâ, aut sententiâ, fuit irrisus: tandem Isabellæ Hispaniæ Reginæ suam sententiam persuasit: Iuit, vidit, rediit: nouos homines, aues & animantes attulit; & res negata ab omnibus transiuit in certam, quæ hodie à nullo ignoratur.

De aliis sententiis.

Similiter agitur in Theologia Morali: multæ sunt hodie opiniones probabiles, quæ heri tales non visæ, & multæ heri iudicatæ probabiles, quæ, te hodie meliùs examinatâ, transiuerunt in certas; videlicet aut certò falsas, aut certò veras.

VI.

CDXLVIII. Quot Authores ad probabilitatem requirantur. An vnius Authoris opinio sit probabilis.

Communis Theologorum sententia postulat quatuor Authores in re, quæ à multis tractata: in hoc enim saltem omnes conueniunt, quòd opinio quatuor Authorum sit probabilis. Sed contra ego hanc rationem efformo, quæ solutione hucusque caruit. [*Quidquid testantur quatuor authores est probabile: sed ad probabilitatem non requiri quatuor authores, sed vnum omnino sufficere, quatuor testantur authores (imò viginti. aut plures. Ergo opinio vnius Authoris est probabilis.* Hæc ratione sum vsus in Commentario in Regulam D. Benedicti *disp. 6. num. 53.*]

Interim quidquid de ista subtilitate sit, tu illam sententiam sequere, quæ docet, *quatuor Authorum opinionem esse satis probabilem.*

CDIL. An indocti melioris sint conditionis quàm docti? Aliqui Authores non addunt numerum & cur?

Hic vir indoctus solet esse fœlicior: quia potest clausis oculis quatuor Scriptoribus credere: at doctus debet esse oculatior; sunt enim Authores, qui numerum non addunt, vel quod exscribunt potiùs, quàm scribunt & cum cæteris fallant, quod non tarò contingit; vel iussi hanc vel illam opinionem tuentur: & tunc consideranda est iubentis doctrina & authoritas, vt de probabilitate sententiæ iudicemus.

CDL. Quomodo procedere debeant indocti.

Iterum vir indoctus solet esse fœlicior; quia doctus in dubiis rationes & fundamenta debebit examinare; indoctus verò non debebit: laicus enim, qui suum Confessarium, aut aliquem Virum probum & doctum consulit & interrogat, an hæc vel illa sit opinio secura? potest illi credere, & iuxta eius directionem gubernari.

VII.

CDLI. Omnia probabilia sunt licita.

Quid est demonstrare rem esse licitam? Respondeo. [Demonstrare rem esse licitam, est ostendere illam esse saltem probabilem. Patet: quia omnia purè probabilia sunt licita. Quod si aliquando in materia probabili detur obligatio certa, hæc non à probabilitate, sed ab aliqua lege concomitante, quæ euidenter est certa, suboritur. Quamobrem definimus. [*Omnem omnino actum humanum esse licitum, qui non impingit euidenter in aliquam legem obligatoriam euidenter*] euidenter, inquam, physicè vel moraliter.

CDLII. Potest se homo obligare ad alteram opinionem probabilem. De Conceptione immaculata.

Porrò in materia probabili posse se hominem ad alteram contradictionis partem obligare, certum est: & tum liberâ & voluntaria nouæ obligationis acceptatione libertas cœlitus concessa limitabitur. Si de Immaculata B. V. Conceptione agamus, vtraque pars est probabilis; at hodie omnes præcepto, aliqui iuramento obstringimur, piam sententiam defendere: Ergo, acceptando legem, aut emittendo iuramentum, nos ad alteram contradictionis partem determinauimus. Si detur in Republica lex acceptata, vi cuius debeat Iudex secundùm probabiliorem sententiam iudicare, iam ille vti suâ libertate non poterit, nec ius dicere iuxta minùs probabilem. Dixi alibi. [Si libertas non sit voluntariâ aliquâ obligatione obstricta, stabo liberè pro libertate: quoniam si primæ Hypotheseos omnia ad vnum puncta, aut aliquod saltem secundæ non sit certum, sed merè probabile, manebit politicos Principes (Ecclesiasticos Sæculares) optionis locus, poteritque vel iniri vel non iniri illè contractus Princeps, qui iurauerit promiseritve se defensurum Ecclesiam pro posse, è duabus probabilibus sententiis, quarum altera Ecclesiæ conseruandæ esset vtilis, nociua altera, priorem amplecti tenebitur iuramenti vi quoniam illam amplecti potest, & ponitur debere facere pro defensione Ecclesiæ quidquid possit. Ergo si Ecclesiæ hostes aliquod Iuramentum postulent, quod possit emitti probabiliter, nec aliter velint ab inuasione desistere, Princeps idem, si non possit vi illos retundere, ratione prioris Iuramenti tenebitur emittere hoc secundum; quia ratione Prioris tenetur præstare pro Ecclesiâ quod potest, & hoc posterius Iuramentum præstare potest.]

De iuramento probabili. An quis obligari possit vt illud emittat.

VIII.

CDLIII. Quid requiratur, vt res aliqua dicatur illicita?

Et quid est demonstrare rem esse licitam? Demonstrare eamdem non esse probabilem. Olim, dum de hac materia disputarem, sic dixi. [Qui rem asserit esse illicitam, ad multa tenetur. *Primò* enim debet ostendere rationes, quæ malitiam probant, esse demonstratiuas (scilicet realiter vel moraliter) adeóque tales, quibus secundùm prudentiam moralem probabilis responsio dari nequeat. *Secundò*, debet etiam ostendere, rationes, quæ bonitatem suadent, secundùm moralem prudentiam consideratas, nequidem probabiles esse. Ei id ostendet, si omnibus ad vnam, dederit solutionem, quæ euidenter sit vera: euidenter, inquam, realiter aut moraliter. *Tertiò*, etiam debebit euidenter (nimirum eodem sensu: realiter vel moraliter) ostendere, partem illam, quæ bonitatem adstruit, non habere sufficientes Authores, vt dicatur probabilis. *Hæc omnia tria*, simul ostendere ille debet: casurus causâ etsi duo ex illis demonstratiuè ostendat, modò vnum non ostendat.]

CDLIV. Quid sit improbabilitas positiua, ao tollat omnem extrinsecam probabilitatem.

Si dicat aliquis, improbabilitatem positiuam & intrinsecam (quãdo nimirum aliqua opinio esse falsa demonstratiuo ratiocinio probatur) destruere extrinsecam probabilitatem, quoniam contra rationẽ euidentem suffragia Scriptorũ non obtinent: me expediam facilè, euidentis & demõstratiuæ rationis nomine intelligendo realem aut moralẽ, iuxta ea quæ paulò ante statuebantur: & hanc eamdem assertionẽ respectu diuersorum concedendo & negando; cessat enim extrinseca probabilitas in eo, qui demonstrationis vires percipit; non autem in

Non omnes percipiunt vires demóstrationum.

illo, qui rationem esse fortem iodicat; at eamdem esse certam, euidentem, & indubitatam non iudicat. Quamobrem si Petrus contra Ioannem argumenteтur probaturus Ioannis esse sententiam improbabilem, tenebitur dare rationes euidentes & demonstratiuas. Et quid, si illas Petrus euideutes affirmet, Ioannes autem graues quidem & fortes, non autem euidentes asserat? debebit Petrus ad Aothores recurrere, & ostendere Ioannis sententiam non fulciri Virorum illustrium suffragiis.

QVÆSTIO.

An, & quando liceat homini mutare dictamen probabile?

CDLV. Propooitur & diuiditur quæstio.

HAnc quæstionem in septem Articulos diuidam; *in primo* contra Eminentissimom meum Dominum Cardinalem de Lugo à ratione discurram, & argumenta illius eneruare conabor, vt intra speculationis terminos viderint docti, quàm sit certa, aut incerta, quæ à Viro doctissimo posita: *in secundo* proponam opinionem oppositam, quæ in praxi Viro Magno consentit, & in speculatione non multum ab illo se remouet: *in tertio*, veram doctrinam ponam, illamque propriis & certis fundamentis firmâbo: *in quarto*, addaoi nonnulla ante argumentorum dissolutionem necessaria: *in quinto*, nonnulla ratiocinia dissoluam: *in sexto*, argumenta enerrabo: *in septimo*, resoluam dubium obscurum, & difficile, quod *num.*456. ponitur.

ARTICVLVS I.

Proponitur primus modus dicendi inferiùs n.480. *dilucidandus, aut etiam limitandus.*

CDLVI. Arguitur contra Cardinalem de Lugo. Nemo propositen potest obstringi ad alterâ probabilitatis partem, iuramento aut voto potest: fortè etiam aliqoãdo præcepto. An officio diuino satisfaciat, quia vtitur Diurnali, & Breuiario caret?

S*Vmo ergo calamum tanquam qui vincere nolo*, & vt probem esse homini liberum mutare sententiam probabilem (illam videlicet, quam potuit amplecti) *sic discurro*,

Distinguo, inquam, Votum aut Iuramentum à Proposito; Voto aut Iuramento tolli posse & solere libertatem probabilitatis dixi & suasi. At probare conabor me, etsi proposuerim sequi vnam sententiam, posse liberè mutare dictamen & sequi alteram.

His Principiis insistens proposui casum difficilem in Comm. in Regulam S. Benedicti. *disp.* 117. *n.* 1446. quem ex dictis poterit quicumque resoluere. Ille erat [Paulus ingressurus nauim melioris commoditatis gratiâ contulit secum Diurnale subscribens Theologis affirmantibus, legentem ea, quæ continentur in Diurnali, officio Diuino satisfacere. Postquam autem soluerunt è portu mutaoit dictamen, & secutus sententiam Ioannis Sancij *in selectis disp.*15. *num.*2. asserentis in Diurnali non cootineri integrum Officium Diuinum, ac proinde carentem Breuiario, licèt Diurnale habet, teneri legere Officium Diuinum, illud non legit] sed quomodo respondendum hanc difficultatem proponenti?

CDLVII. Proponitur hic casus Friderico, & ille illud decidit & expedit his verbis. [Vt exactè respondeam, opus est omnes circumstantias expendere; Paulus *primò*, sententiam Virorum illustrium sequebatur, bene intellecta est probabilis, (sed quæ debent adiungi, vt bene intelligatur hæc opinio? interiùs satisfaciam).

An possit se qoi ouncalteram [illegible] tétiam probabilem, & eras mutare dictamé, & sequi alteram.

Paulus virtute huius dictaminis potuit sine culpæ grauis scrupulo relinquere Breuiarium in terra, & solùm conferre Diurnale. *Secundò* asseritur, Paulum mutasse dictamen & hoc humanum est & rationalé. Homo non est suarum opinionum mancipium. Cùm probabile dictamen mutat vtitur ibi cælitùs concessâ libertate, & bene facit. Fidei orthodoxæ Dogmatibus, Demonstrationibus, ac Principiis per se notis, subest ingenium: probabilibus sententiis superest; ideóque qoàm liberè, ait, sententiam alteram approbarit, tam liberè potuit illam dimittere.

Non peccat qui sequitur opinioem probabilem.

Potuit igitur Paulus sine conscientiæ scrupulo mutare dictamen; & valedicens vni Auctori, sequi alterius opinionem probabilem. *Tertiò*, dicitur Paulus noluisse vti Diurnali, & defectu Breuiarij multis diebus, quibus in naui fuit, horas non recitasse: nec tamen peccauit mortaliter; operabatur enim iuxta conscientiæ dictamen, quod erat probabile & prudens, subnixum authoritate.] Anne Fridericus resoluit istum casum bene? *num* 495. respondebo.

An aliquis mutare dictamen possit circa horologiorum probabilitatem.

Propono alterum casum. [Petrum die Sabbathi, sub mediam noctem, vt primùm audiuit duodecimam, comedit carnes, & postquam satur excessit è mensa, audiuit aliud horologium significans horam duodecimam. Die sequenti communicare vult & sic discurrit: *Horologia habent opinionum probabilium virtutem. At ego comederam antequam tale horologium sonuerit; Ergo probabile est quòd comedi ante duodecimam. Ergo probabile quòd sim ieiunus: At opinioni probabili conformare conscientiam possum. Ergo potero communicare;*] & volo scire cur communicare non possit; nam stando doctrinæ præcedenti potest.

CDLVIII. Resolutio Cardioalis de Lugo. Si cognoscatur error.

Hunc casum proponit Eminentissimus Dominus Cardinalis de Lugo, *de Sacram. Eucharistia. disp* 15. *sect.* 1. *n* 47. & hanc quæstionem soluturus sic inquit. [Si audito primo horologio, & post cœnam agnoscatur error prioris horologij, credo quòd possit absque dubio sequi secundum horologium: & obseruato ieiunio celebrare, vel communicare die sequenti: quia verè est ieiunus, & carnium esus per errorem fuit die præcedenti inculpabilis propter ignorantiam.] Nota bene obsecro hanc doctrinam; est enim verissimâ, & clauis totius difficultatis. Et attende; progreditur enim D. Cardinalis.

Si ille non cognoscatur.

[Si verò non agnoscatur error in primo horologio, sed maneat vnicuique sua probabilitas, aliquis fortasse concedet sequelam, dummodo non habuerit ab initio illum animum, postea verò audito secundo mutauerit mentem.] [Ego tamen, ait Lugo, non facilè concedam.] Sed cur. [Quia video, inquit, sequi inconuenientia, quæ in praxi non videntur admitenda.

CDLIX. Arguit à cõsequẽtibus. Posset quis celebrare duas missas.

Primò. Si aliquis, audito primo horologio, celebret (eò quod habeat facultatem celebrandi post mediam noctem) & postea audiat secundum horologium, poterit adhærens posteriori iterum celebrare; quia iuxta hoc secundum non celebrauit hâc die, sed præcedenti.

Secundò. In Quadragesimâ posset, audito primo

Prandere bis in quadragesima.

primo horologio, post mediam noctem prandere pro sequenti die, sequens opinionem illam, quòd anticipatio comestionis non sit peccatum mortale; postea verò audito secundo horologio, posset se conformare cum illo, & ex tunc denuò computare diem ieiunij, vt posset horâ solitâ iterum prandere, vtpotè qui illo die nihil adhuc comedisset.

Nunquam legere vesperas aut Completorium.

Tertiò. Qui nondum dixit completorium aut Vesperas hodiernas, præuidens parum abesse, vt sonet in hoc horologio hora mediæ noctis, posset se conformare cum illo primo, atque ideo iudicare se liberum ab onere recitandi, eò quod transacta iam esset dies præcedens, iuxta probabilem opinionem istius primi horologij, quam mutato consilio sequi iam vellet.

CDLX. Conclusio Cardinalis.

Hæc, AT ALIA his similia ostendunt: *non posse illum qui semel accepit, vnum horologium pro Regula diei Ecclesiastici, postea pro libito relinquere illud, sed sæpè esse obligationem retinendi eamdem Regulam, quamdiu non apparet manifestus error in primo horologio*] Sic Lugo.

Quando argumentum ab inconuenienti sit efficax.

Respondeo, sæpè damna grauia sequi ex opinione vera: sed adeoque aut toleranda, aut ponendum remedium; non enim damna probant antecedens falsum, sed impossibilia solummodò. Porrò omnes illos casus, non obstantibus inconuenientibus, benignè admittit Lugo, si certò constet primum horologium exorbitasse, & vltimum cœlo correspondisse: & ego ab ipso desidero patienter audiri, & audire huius instantiæ solutionem. Sic arguo [Si appareat certus manifestus error in primo horologio, erit certum & manifestum, illos tres casus benignè resoluendos esse: Ergo si appareat probabilis error in primo horologio, erit probabile, eosdem tres casus benignè resoluendos esse. Patet; quia si est certò disgregatiuum visus, quod certò est album, erit probabiliter disgregatiuum quidquid sit probabiliter album]

CDLXI. Ergo quidquid Lugo certò ex certa erroris cognitione deducit, id omne debebit deducere probabiliter ex eiusdem erroris cognitione probabili. Reiicienda igitur videtur Lugonis sententia; sed quia illam vult à priori probare, eumdem attentè audiamus, & hanc prioristicam probationē scrutemur. Sic inquit [Ratio autem à priori & Regula simul ad decernendum, quando non possimus facere eiusmodi mutationem, hæc videtur esse posse; *Quia scilicet quamuis liberum sit vnicuique, regulariter loquendo, amplecti ex duabus sententiis probabilibus quam voluerit; eam tamen, quam amplectitur, debet retinere, quamdiu de eius improbabilitate non constat, quoties libera facultas variandi sententiam resultat in præiudicium tertij, qui eo modo fraudaretur iure suo, quod ius habet non probabile, sed certum ad aliquid exigendum*]

Ratio Cardinalis potissima.

At ego Regulam audio, & Regulæ rationem nec à priori nec à posteriori dari video. Sed quis, obsecro, hanc legem tulit, quam loco Regulæ Cardinalis proponit? Porrò, me Iudice, hic principium petitur ab Eminentissimo; quia si ipse dicit, ideò me non posse mutare sententiam, quia alter habet ius certum, dicam, ideò alterum non habere ius certum, quia ego habeo ius mutandi dictamen probabile: & sic corruit tota posita Regula. Præterea iterum contra hanc Regulam assumo illam rationem; qua superiùs sum vsus [Si euidenter cognoscerem errorem prioris horologij, esset euidens me posse operari, etiam reclamante illo tertio: quod admittit iterum, & iterum Lugo: Ergo si probabiliter cognoscam & eiusdem horologij errorem, erit probabile, me posse operari etiam reclamante illo tertio] At hoc erit in præiudicium eius dices. Sed ego distinguam præiudicium à damno: non enim sunt præiudicia quæ iustè fiunt, licèt maximum inferant damnum.

Distinguitur præiudicium à damno.

CDLXII. Sed Eminentissimus Dominus Regulam dilucidat & probat sic [Petro, ait, ex iustitiâ singulis diebus debes nummum aureum, quod sit pondus diei, ita vt si intrà diem non soluas, non debeas dare duplum die sequenti: hoc supposito, imminente iam sonitu mediæ noctis exigit Petrus suum ius; respondes: *Sequor illud alterum horologium, quod post mediam horam sonabit*, & hoc prætextu differs solutionem: post quam verò primum horologium dat signum mediæ noctis, mutatâ sententiâ, dicis: *Sequor magis hoc primum horologium, atque ideò, transacta iam omninò die præterita, nihil debeo.* Hæc certè variatio licita non est; alioquin absque peccato posses toto anno nihil soluere Petro, mutatâ singulis diebus sententiâ post sonum primi horologij. Fatendum ergo est, sicut Petrus habet ius non probabile, sed certum quotidie ad nummos illos habendos, sic habere ius, vt non mutes successiuè sententiam probabilem in eius præiudicium, sed retineas eamdem; nam si ad hoc non habet ius, neque habet ius ad nummos, quos absque illo alio iure de facto obtinere non potest: ius ergo ad nummos obligat te ad retinendam eamdem sententiam, cuius variatio solutionem debiti certi certissimè impediret. *Hinc iam ad alias materias extra iustitiam eamdem Regulam applicare possumus*, ait Lugo: sit enim duplex sententia probabilis; altera dicit hodie ieiunandum esse, altera non esse ieiunandum hodie sed cras: ego hodie amplector secundam sententiam & non ieiuno, cras amplector primam & dico: *Iam transiit dies, qua debebat ieiunari, liber sum à ieiunio*, eâque viâ, stante lege certâ, obligante ad ieiunium, absque peccato omitterem ieiunium, quod est absurdum: nam superior obligans ad ieiunium, reddit etiam illicitam mutationem illam sententiæ, quæ omninò impedit legis obseruantiam. *Aliud simile exemplum esse potest in præcepto audiendi sacrum.* Si verbi gratia die festo, meridie iam imminente dicas. *Amplector sententiam dicentem, posse fieri sacrum paulò post meridiem*, deinde post meridiem mutatâ sententiâ dicis: *Amplector contrariam sententiam, quòd non liceat facere sacrum post meridiem, atque ideò liber sum à faciendo sacro.* Ecce præceptum erat certum, & debitum certum audiendi sacrum; quare superior obligans ad sacrum, obligat ad sententiam semel acceptam, ex cuius mutatione impeditur obseruatio certi præcepti. *Hoc ergo ipsum dicendum est*, quando probabilitas oritur ex diuersis horologiis, quodlibet possumus sequi ad obseruanda præcepta, non possumus tamen variare in præiudicium præcepti; quia sicut præceptū obligat certò ad opus iniunctū sic obligat ad non mutandam sentētiam, cuius

Num 450. datus doctrinæ, quæ huic argumento satisfaciat.

An possit mutari dictamen in materia Iustitiæ?

An fortè in materia ieiunij?

An etiam in auditione sacri.

Eadem exempla, iterum D. Cardinalis resumit.

mutandæ libera facultas impediret præcepti obseruantiam: Præceptum v. g. ieiunij quadragesimalis obligat certò ad vnicam comestionem singulis diebus, id est prohibet secundam variandi horologia pro libito, ex quorum variatione, esset in biduo triplex comestio, quia iam tunc non haberetur opus certò debitum, scilicet duplex sola comestio in dubio. Eodem modo præceptum obligans ad recitandum officium singulis diebus, obligat consequenter ad non varianda horologia pro libito, ex quâ variatione sequatur omissio officij alicuius diei, & sic de aliis.

CCLXIII. Denique veniendo ad casum obiectionis; ex iisdem principiis dicendum est, non posse sacerdotem amplecti vnum horologium, ad soluendum ieiunium præcedentis diei, & alterum posteà ad inchoandum ieiunium naturale, quod requiritur ad celebrandum die sequenti, sed debere sequi vnum & idem horologium pro vtroque præcepto. Nam licèt præcepta sint diuersa, & singulis præceptis seorsim videatur satisfieri (in quo videtur esse differentia aliqua ab exemplis adductis) non satisfit tamen toti legi, seu vtrique præcepto simul; vnde videntur sequi eandem inconuenientia. Nam stante illo duplici præcepto, ego debeo ex complexione vtriusque præcepti, abstinentiam à cibo post comestionem vnicam diei præcedentis, seu post refectiunculam serotinam vsque ad missam, vel communionem diei sequentis, & superior habet ius ex vi vtriusque præcepti ad hoc totum: ergo habet ius ad prohibendam variationem horologij, ex qua impediatur obseruantia, & redditio totius illius debiti, ad quod certum habebat ius: quod enim id debeatur vnico vel duplici præcepto parum refert. Pone enim te ex duplici titulo diuerso debere Petro de Iustitia, duo aliqua etiam diuersa, v. g. ex vno contractu debes non auferre ab ipso equum tuum toto hoc anno; rursus ex alio contractu debes ei centum nummos, si anno sequenti abstuleris equum, tunc vltimâ die anni post mediam noctem iuxta vnum horologium exigis ab illo equum, sciens te coottahere obligationem soluendi centum nummos, in conditione positos, auferens equum post mediam noctem intra annum sequentem, accepto equo sonat signum mediæ noctis in secundo horologio, tunc mutato consilio vis sequi secundum hoc horologiū & contendis te nihil debere, quia non abstulisti equum intra secundum, sed intra primum annum. Nemo dicet te liberum, & potuisse in præiudicium Petri mutare sententiam; quia licet ex diuersis contractibus, verè tamen debebas Petro in conscientia non auferre equum, nisi soluendo centum nummos: Ergo Petrus habebat ius certum, ne auferretur ipsi equus, nisi eum obligatione soluendi ipsi centum nummos, in quo tamen iure fraudatur per illam variationem & mutationem sententiæ iuxta diuersa horologia. Fatendum ergo est licet liberum sit homini accipere pro regulâ quodlibet horologium, non tamen esse liberum recedere ab illo in præiudicium creditoris; quia eò ipso quod vnum horologium accepit, videtur renunciare omnibus aliis, & se habere perinde, ac si nullum esset aliud, alioquin creditor habet ius permittendi quod vtatur illo horologio, ne hoc modo perdat ius suum, quod habet certum ad totum illud complexum. Sic ergo superior ex vi duplicis præcepti habet ius certum, vt post comestionem hodiernam homo nihil comedat ante communionem crastinam; quo iure fraudatur, si homo iuxta primum horologium, cœnet post mediam noctem, & iuxta secundum celebret cras, sed dicendum quod eò ipso quod vult homo accipere primum horologium pro Regula ad cœnandum, obligat se implicitè ad sustinendam illam Regulam, quandiu de eius errore non constat, ne superior fraudetur iure suo, quod habebat ex complexione vtriusque præcepti, vt homo nihil comederet ante communionem crastinam post prandium, vel refectiunculam hodiernam.

Proponitur alius similis casus.

Ex iustitia ad obedientiam per rationis paritatem [illegible]

CCLXIV. *Hæc omnia* argutè Lugo, at semper chorda obludit eadem: inconuenientia multiplicat, quæ omnia concedimus, & tamen doctrinam Lugonis esse veram negamus.

Respondet obiectioni Lugo.

Si obiecerimus contrà Dominum Eminentissimum ieiunium, à quo aliquis loci mutatione potest & solet eximi, respondet. [Nec simile est in illo, qui mutando locum liberatur à ieiunio, si hodie sit Romæ, vbi fit vigilia S. Bartholomæi, & cras sit in alio loco, vbi hodie facta fuit vigilia; hoc inquam non est simile, quia ille mutatione loci fit liber à præcepto, quatenus nunquam fuit debitor, eò quod nec Romæ, nec extra inuenerit præceptum; At verò in nostro casu, tu debes certum omnium Petro, sic non potes absque inobedientia non soluere ieiunium, cum sit certa lex ieiunij te obligans, licet non sit certum tempus pro quo obligat.] Sed ego hâc obiectione non vtor, & tamen dico à Lugone illam non solui; quia non solùm Petrus Româ egredi potest antequam sit ieiunij debitor, sed etiam iuxta probabilem sententiam potest quando est dies ieiunij Romæ, si aditurus est alium locum, vbi non obligat illud ieiunium, etiam sumere ientaculum Romæ, & mane non seruare ieiunium. Hoc docet probabiliter Diana *part. 1. tr. 9. Resol. 3.* citans Lessium, Sanchez, Portel, Naldum, Filliucium, Molfesium, Sancium, &c.

Hæc responsio impugnatur.

CCLXV. Recognosco ergo Regulam ab Eminentissimo Domino Lugone positam, & quia mihi non placet, has ego Theses tanquam certas assumo.

Vera quæstionis dissolutio.

PRIMA. *Qui ex duabus opinionibus probabilibus nunc sequitur alteram, potest sequenti momento licitè tenere alteram; dummodo alterutram sequendo præceptum impleat.* Hanc iudico luce meridianâ clariorem.

CCLXVI. SECVNDA. *Ex hac libertate nullum præiudicium tertij sequitur, at multa damna tertij consequuntur.* Nullum sequi præiudicium ostêdo, quoniam, qui suo vtitur iure, etiam cum damno tertij, nemini præiudicat; est enim præiudicium non qualecunque damnum, sed illatum iniustè. At omnia illa, quæ enumerat Lugo, ex hac doctrina sequi certum est: iustè tamen. Ergo, siquidem illa admitti non possunt, & tamen hac viâ excludi non possunt, aliam debebit ille inire.

Damni & Præiudicij discrimen.

CCLXVII. TERTIA. *Hac est mala consequentia, [ex hac doctrina magna damna sequuntur: ergo non est*

Vide n. 460. Monstrum pro morali Dialectica.

est probabilis.]Patet, quia ex certissimis & euidentissimis propositionibus magna damna aliquando sequuntur; & nihilominus sunt veræ.

CDLXVIII. De contractu merè probabili.

QVARTA. *Qui iniuit contractum merè probabilem si suo iure cessit, tenebitur stare contractui; aliàs non tenebitur tamen, si subsit fraus, quia fraus nemini debet prodesse.* At si mutet dictamen, inquies, procedet in præiudicium tertij. Nego præiudicium, & concedo liberè tertij vel iacturam, vel damnum: quoniam si tertius hoc præuidit, & adhuc iniuit contractum, sibi imputet, qui socium potuit strictius obligare & omisit: si non præuidit hoc damnum, enumeret inter infortunia, quæ ignoranter frequentissimè incurrimus, & solam accuset ignorantiam. Et hinc patet quid de Petro dicendū sit, cui, vt supponebat Lugo, singulis diebus debes dare ex iustitia (ex contractu) nummum aureum; in eo enim casu mutatio dictaminis nasceretur ex fraude, & ideò obligationem, quæ ex iustitiâ est, nec diminueret, nec auferret.

Iura non dormientibus, sed vigilantibus scripta sunt.

CDLXIX. Proponitur controuersia subtilior.

SEd quid, si Paulus, cùm habuit primum dictamen, etiam habuit simul intentionem illud mutandi?

Negat hanc mutationem posse fieri Cardinalis de Lugo, *de Sacram. Euchar. disput. 15. sect. 2. num. 47.* vbi cum difficultate vult concedere mutandi dictamen libertatem, modò non habuerit ab initio illum animum; nam si illum habuerit, existimat eum non processisse bonâ fide, atque ideò mutare non posse dictamen.

CDLXX. Ego autem vberiùs in Commentario in Regulam D. Benedicti, *disp. 117. num. 1447.* hanc eandem controuersiam decido. Ibi agens de eo, qui ingressus nauim cum Diurnali, habebat probabilem sententiam, docentem posse sine mortali ex Diurnali Officium Canonicum legi; & simul intentionem mutandi hanc sententiam, cùm primum solueret: Ibi, inquam, sic aio: [Iuxta probabilem sententiam impossibile est habere intentionem mutandi dictamen, quia ipsum velle mutare, quodammodo mutare est, velle enim amare obiectum, aut formaliter est amare obiectum, aut saltem amare interpretatiuè: vnde qui sequi vult aliquam sententiam, aut formaliter, aut saltem interpretatiuè illi subscribit. Propterea eum non crederem perseuerare in priori dictamine qui decreuit habere oppositum: & probo; Idem est velle sequi aliquam sententiam, ac illi formaliter, aut interpretatiuè subscribere; Atqui, ille qui interpretatiuè subscribit illi sententiæ, interpretatiuè & moraliter valedicit contrariæ: Ergo cùm primum quis vult mutare sententiam moraliter, loquendo iam mutat. Ergo Paulus cùm omisit Breuiarium operatus est contrà dictamen prudens in materia graui, & peccauit mortaliter.

CDLXXI. Hæc dicta sunt in opinione admittentium, actus voluntatis virtuales, & interpretatiuos, quos permulti negant. Quod si partem aliam sequaris, & asseras non dari interpretatiuas volitiones sine mutatione reali & physicâ, si iniquas omnes puras omissiones proscribas, & affirmes physicè mutari voluntatem, quotiescunque operatur liberè, suppositionem decebis admittere: & consequenter asserere, omnia esse illicita. Quoniam potuit Paulus habere primum dictamen, quia hoc nullâ lege interdicitur.

An detur pura omissio?

Dices: quando Paulus ingressus est nauim, voluit mutare dictamen? Ergo voluit non legere. Patet, quia ex mutatione dictaminis inferebatur lectionis omissio. Ergo peccauit grauiter: quia mortiferè peccat, qui vult non legere cùm potest, & Paulus antequam è portu solueret, poterat conferre Breuiarium & legere. *Multa hic confunduntur*, quæ expenderem, nisi timerem censeri nimis prolixus. Respondeo itaque duas succurrere solutiones; alteram planam & peruiam, quam dabo n. 480. & num. 486. alteram non paucis expositam difficultatibus, quam placet nomini Friderici, quē imperfectè, licet acutè, discurrere, iam obseruauimus. Ait ergo Fridericus, Paulum, cùm ingrederetur nauim, voluisse mutare dictamen: & distinguo Consequens. Voluit ergo non legere, hoc est omittere horarum lectionem, quam tunc iudicaturus erat obligatoriam, nego: Illam quam tunc iudicaturus erat non obligatoriam concedo. Ergo peccauit grauiter, nego subsumptam consequentiam: vt enim actio non sit peccaminosa, correspondere debet prudenti dictamini, non futuro aut præterito, sed illi quod est præsens, quando illa fit; Omissio autem officij diuini, licet esset contra dictamen prius, erat tamen secundum dictamen, quod habiturus erat Paulus, cùm lectionem erat omissurus.

CDLXXII. An semper sit peccatum nolle præcepto satisfacere.

Respondetur.

At quia & possunt purè omissiones negari, & tamen voluntas etiam interpretatiua concedi, dicendum videtur, eum qui vult mutare dictamen, nondum mutasse physicè, sed virtualiter, moraliter, aut interpretatiuè, atque adhuc non posse cum tali intentione nauim ingredi sine breuiario. CDLXXIII.

Dixi videtur enim, qui &c. semper enim remanent dubia, quæ indigent solutione. Quid enim, si dixero Paulum de facto, cùm ingressus fuisset nauim, habuisse intētionem vtendi Diurnali, & opinionem, quæ docet illud sufficere, fuisse secutum, & interim habuisse etiam de facto intentionem mutandi opinionem, & sequendi opinionem contrariam: Quid si hanc firmauero doctrinam, vna Euangelicæ Historiæ periodo, quam cohærere prædictis fortè nullus aduerterit? Narrat Euangelij sui cap. XXIV. D. Lucas, quo Christus modo Emauntinis apparuerit, & tādem fuerit agnitus in fractione panis. Adibant Emauntem, illi cogitabundi & tristes, & Christus sub peregrini specie se illis adiunxit, & cœpit cum illis de Passione, Resurrectione, & mundi Redemptione disserere. Cœpit simul & audiri & amari. *Et* (vt verba formalia, quæ mea referunt, ponam) *appropinquauerunt Castello, quò ibant: & ipse* (Christus) *finxit se longiùs ire; Et coegerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies, & intrauit cum illis, &c.* Recognoscunt interpretes istam Periodum, & quia illud verbum, *finxit*, non potest intelligi grammaticcaliter, debere Theologicè dicunt. Sed quomodo?

Luc. 24.

An Christus possit fingere?

CDLXXIV. An dentur restrictiones mentales?

Putant aliqui hoc testimonio restrictiones mentales demonstrari: at certum est illas hoc Sacræ Scripturæ testimonio conuinci non posse:

Nonnulli bene sentiunt, & nihilominus male loquuntur.

posse: sunt autem plerumque perniciosæ & mendaces, & tollunt octauum Præceptum Decalogi; illis enim admissis vix videntur posse dari mendacia. Vbi notari volo eos, qui Restrictiones mentales non vbique, sed in aliquibus casibus admittunt, easque circumstantiis consignificantibus attemperant, bene sentire, male loqui, Dico enim illos bene sentire; carent enim mendacio omnes illæ Propositiones, quæ excusantur ab ipsis; at non quia à conceptibus mentalibus restringuntur, sed quia à circumstantiis adiacentibus, & consignificantibus. Rem Exemplo dilucido. Petrus occidit vnum hominem, & pœnitentiam sacramentalem subiit, & absolutus fuit, & sequenti anno prouolutus ad pedes confessarij rogatur, an occiderit? & negatiuè respondet. Mentiturne? minimè. Sed est verum, quod occiderit, & tamen negat; quâ ergo viâ aliâ poterit, quàm mentali restrictione excusati? Imò hàc viâ non potest, & alia debet. Dico interrogationem & responsionem debere cohærere: & confessarij verba debere intelligi intra limites eius authoritatis, quæ ad cogendum vt peccata bene semel confessa, iterum Petrus confiteatur, non se extendit: Ergo illa verba confessarij, videlicet, *Oecidisti ne aliquem?* præscindendo ab omni restrictione mentali, à circumstantiis ipsis (hoc est à sacramenti institutione, confessarij authoritate, & præsumpta voluntate) restringuntur, vt æquipolleât istis, *Habes-ne aliquod peccatū in genere homicidij, quod nondū sis confessus:* cui interrogationi optimè verè respondet Petrus *Non.*

CDLXXV. Puto tamen ego hinc primò persuaderi posse, dati duas voluntates contrarias simul saltem conditionatas, quod etiam quotidie experimur: non enim video, cur non possit Franciscus visitare Ioannem cum intentione manendi, si instantissimè oretur, & progrediendi vlteriùs, si non vrgeatur? si talem Christo voluntatem concesseris, sine mendacio aut restrictione mentali potuit dicere. *Volo progredi vlteriùs, nolo manere hic; habeo cur festinem & vlteriùs progrediar*, & posteà oratus & rogatus, cessante videlicet causâ, ob quam volebat progredi, potuit dicere, *Ergo siquidem sic desideratis, manebo.*

CDLXXVI. Accessi ad meum conceptum, at illum nondum exposui, iam ingredior. Sic inquam: Ego fortè possum illas duas voluntates conditionatas habere, qui actiones alienas non præscio: at Christus bene sciebat discipulos se vrsuros esse: Ergo simul habebat voluntatem progrediendi vlteriùs & absolutam voluntatem priorem voluntatem mutandi. Eandem habebit Petrus, cùm Ioannem visitat, cum voluntate absolutè non manendi apud ipsum nisi rogetur, scit tamen certò moraliter se esse rogandum. Igitur non videtur repugnare, quod aliquis de facto velit vnam rem, & nihilominùs habeat concomitans propositum voluntatem mutandi.. Igitur in hoc casu erit verum dicere. *Petrus de facto adhæret huic sententiæ probabili. Petrus de facto non adhæret oppositæ. Petrus habet propositum adhærendi post duo temporis minuta oppositæ. Petrus illi cui nunc non adhæret, post duo minuta adhærebit de facto.*

CDLXXVII. Sic placuit contra me Eminentissimi Cardinalis doctrinam & fundamenta argumentari: nec ideò omninò ab eo discedo; teneo enim rem, non modum: *quàm enim certum est, me posse liberè mutare dictamen probabile, & hoc semper: tam est certum, me alteram sententiam electurum, & iuxta eam media ita dispositurum, vt nec contra Iustitiam, quæ ad debita reddenda, nec contra Charitatem, quæ ad non facienda damna hominem obligat, impingatur.* Cæterùm, licèt dicta alicui viderentur sufficere, quia illa multis hinc inde dubiis Fridericus implicuit, & maiorem nos claritatem & securitatem desideramus, veniamus ad veram & certissimam Resolutionem.

Cardinalis Lugonis doctrina est vera quoad substantiam, non autem quoad defendendi mo…dum.

ARTICVLVS II.

Aliqua scitu necessaria adnotantur.

CDLXXVIII. Obligatio Charitatis qualis?

Svbtilia sunt, quæ hinc inde Articulus præcedēs posuit: quorum solutio à textu Fūdamenti dependet. Ille est. *Charitatis præceptum videtur subsistere hoc lemmate.* Quotiescumque egenti proximo fauere possum sine proptio damno, etiam debeo. *Ergo, si sine damno proprio (hoc est, meo, aut meorum) possim sequi opinionem probabilem, quæ fauet proximo, etiam debeo. Iustitia strictiùs obligat, quàm Charitas: ergo quando debitum est certum, non habet locum opinia, quæ probabiles circumstantias inducat, vi quarum Iustitia violetur.* Ergo vnica & sola tenenda est Eminentissimi Domini Lugonis sententia, quoad substantiam. [Consultò *quoad substantiam* dico: quia in praxi noluimus à Lugone discedere: & in dialecticandi modo fortè conuenimus omninò, fortè diffetimus tantisper; & hic ipse dissensus (qualis, qualis) lectoribus prodesse poterit.]

Iustitia strictiùs obligat, quàm Charitas.

CDLXXIX. Sanè, si obligatio nascitur ex præcepto, qui illud imponit, omnia illa indirectè præcipit, quæ sunt necessaria, vt seruetur: &, si obligatio nascitur ex contractu, qui illum ineunt, omnia illa se facturos indirectè promittunt, sine quibus ille stare non poterit: Ergo eo casu, quo mutatio opinionis probabilis in causâ esset, ne præceptum obseruaretur, dicendus est, qui illud imposuit, compræcepisse subdito, ne in fraudem præcepti opinionem mutaret: Ergo eo etiam casu, quo mutatio opinionis probabilis in causâ esset, ne satisfaceres contractui, dicendus es, iuri tuo cessisse, & compromisisse, te non mutaturum dictamen cum iacturâ contractus.

A o præcepto adhærēt cōpræcepta? An etiam compromissiones promissioni?

ARTICVLVS III.

Reponitur vera doctrina, & veris fundamentis firmatur.

CDLXXX. Præcedentium, censura.

RElegi præcedentes Articulos, & in excursu Eminentissimi Lugonis consequentes sunt piæ, placent omnes, at nonnullæ consequentiæ non placent, quoniam ortæ ex infirmis præmissis. Sanè maioris est moliminis, quàm multi putant, resoluere propositam difficultatem.

Pronuncio primò, *Hominem posse mutare dictamen probabile, nec mentem probabilitatibus conuinci.* Sanè mutat homo dictamen, cùm iam alteri, & iam alteri contradictionis

parti

CDLXXXI. An dictamē probabile mutare liceat? Probabilitatis latitudo contrahitur voto, iuramento, & præcepto: & quomodo? De conceptione immaculata.

parti consentit. Addo: *eum, qui præcepto, voto, aut iuramento legitimè determinatur ad alteram contradictionis partem, debere obedire Superiori, & stare promissis.* Subiungo: *vota, leges, & iuramenta non solere in hac materia respicere actus merè internos, sed externos solummodò.* Quando enim præcepto aut iuramento obstringimur ad defendendam piam in materiâ Conceptionis sententiam, non manemus obligati ad internos actus, sed ad externos per se, & per accidens ad internos, qui sint necessarij, vt illi externi licitè ponantur de facto. Qui enim mente diceret, *Improbabile est Virginem caruisse culpa,* & linguâ, *Virgo caruit culpa*, exorbitantias duas committeret: mente alteram, temerè iudicando, linguâ alteram, contra mentem loquendo. Deberet ergo in tali casu, non linguam, sed mentem corrigere.

CDLXXXII. Discrimen inter simplicem propositionem, & modalem.

Pronuncio secundo, *non debere propositionem simplicem cum modali confundi: aliud est enim dicere,* Materia prima existit existentiâ formæ: *& aliud toto cœlo diuersum.* Probabile est materiam primam existere existentiâ formæ: *prior enim est probabilis, posterior credens. Et hanc ob rem, qui priorem tenet, liberè potest tenere oppositam: non autem, qui secundam tenet, poterit liberè tenere oppositam, videlicet,* Non est probabile materiam primam existere existentiâ formæ: *hæc enim euidenter est falsa.*

CDLXXXIII. An detur probabilitas probabilitatis? N. B.

Et hîc obiter noto, hanc propositionem, *Probabile est assertionem N. esse veram,* nō semper esse euidenter certam vel euidenter falsam: datur enim de probabilitate (imò de euidentiâ) probabilitas, quod clarissimè ostendo.

Hæc positio, *Probabile est dari physicas prædeterminationes*: item hæc, *Probabile est dari scientiam mediam*, ante annos aliquot erat merè probabilis: multi enim negabant primam, multi secundam, at iam vtramque certam esse supponimus, & præcepto Pontificio tenemur neutram sententiam censurare. Demus aliud exemplum, *esse probabile quod possit moribundus sub conditione absolui, si catholicè vixerit, licèt nullum signum pœnitentiæ ediderit*, docet Viennensis Vniuersitas, negat Pragensis: Authores sunt diuisi hinc inde: Ergo probabile est illud esse probabile.

De absolutione moribundi.

An detur euidentia probabilis.

Hanc consequentiam, *Deus est intellectiuus, ergo est volitiuus*: esse demonstratiuam, Authores illustrissimi affirmant, illustrissimi negant: ergo in illâ datur euidentia probabilis.

ARTICVLVS IV.

Adduntur aliqua ante argumentorum dissolutionem necessaria.

CDLXXXIV. De propositionibus particularibus indeterminatis quoad se, & indeterminatis quoad nos.

SVnt aliquæ Propositiones indeterminatæ quoad se, aliæ quoad nos. Nam in istâ, *Aliquis equus requiritur ad equitandum*, est equus indeterminatus quoad se: & in istâ, *Aliquis homo Petro in Abbatiali dignitate succedet*, est determinata quoad se (imò etiam quoad Deum) at est indeterminata quoad nos. De hac materiâ vbertimè in Metalogicâ *lib. 7. disp. 1. art. 4. num. 826.* disserui. De positionibus indeterminatis quoad nos, & determinatis quoad se multa Philosophi: de indeterminatis quoad se illi non multa. Interim omnes conueniunt in dicendo, esse malam argumentationem, *Nec hic equus, nec ille, nec ille, &c. requiritur ad equitandum: ergo nullus equus requireretur ad equitandum.*

CDLXXXV. An indeterminatæ quoad se reperiantur in Ethica?

Propositiones indeterminatæ quoad se transiuerunt ad mores, & aliquando sunt obiectum præceptorum, votorum, & iuramentorum [Agam de præceptis: quia de votis & iuramentis philosophandum est proportione seruatâ.] Considerentur hæc exempla.

De confessione & cōmunione annua.

Præcipit Ecclesia confessionem & communionem annuam: & communiter tempus determinat; hinc palmarum Dominica, inde Dominica in albis. Aliquâ ex his interiacentibus diebus est Ecclesiæ obediendum. Sed quâ? nullâ determinatè: vnde esset mala ista argumentatio, *Non teneor prima die, non secunda, non tertia: ergo nulla die teneor; ergo non teneor.* Sanè prima consequentia bona est: nulla enim est adsignabilis dies, in quâ tenear: & tamen secunda est mala, quia re verâ teneor.

Dialectica fallax debet à sincera discerni.

Has subtilitates & difficultates prænidit & exposuit Scotus: & *in 3. dist. 37. q. 5. Tertium,* dicit esse fallaciam dictionis sic arguere: *Deus non est colendus hoc determinato tempore, neque hoc, neque illo: ergo nunquam*: quia argumentum non tenet à particularibus indeterminatis quoad se (do sensum, si non verba) ad vniuersale. Hanc Scoti doctrinam Patres Hiberni in editione Lugdunensi ex Francisco Lycheto & Ioanne Poncio *tom. 7. p. 2. dist. 37. quæst. vnica, num. 114.* dilucidant & exponunt his verbis. [Alteram rationem (erat eadem ipsa, quam impugnat Scotus) dicit Pitigianus esse sophisticam, & in eâ committi *fallaciam figuræ dictionis*, arguendo à pluribus particularibus determinatis ad vnum vniuersale indeterminatè: cuius exemplum ipse satis ineptum proponit; sed commodum potest adduci multiplex, vt si dicatur, *Hæc penna non est necessaria determinatè ad scribendum, nec illa, nec vlla alia determinatè: ergo nulla est necessaria ad scribendum, & sic posset scribi sine vlla penna, quod est absurdum.* Rursus. *Hic cibus non est determinatè necessarius ad sustentandam vitam, nec ille, aut ille, aut vllus alius determinatus: ergo nullus cibus est necessarius ad sustentandam vitam, & sic potest sustentari vita naturaliter sine cibo, quod etiam est absurdum.* Quemadmodum ergo in his exemplis non valet consequentia, ita nec valere videtur consequentia prædictæ rationis. Vnde ipsemet Scotus infra dicit esse fallaciam figuræ dictionis in illo modo argumentandi, sicut in aliis multis similibus modis, vt patet ex duobus exemplis iam præmissis, & infinitis similibus.] Hæc ibi. Tenetur igitur homo disiunctiuè; in disiunctiuâ enim propositione vnica pars debet esse vera, plures possunt; & qui tenetur disiunctiuo præcepto, debet facere, vt saltem semel obediat: & pluries poterit, nisi multiplicatio actuum nouo præcepto interdicatur. Debet ergo Christianus, vt satisfaciat Ecclesiæ, reddere veram hanc propositionem. *Vno ex his sub disiunctione determinatis diebus (hoc est, vel hoc, vel illo, vel illo, &c.)* sum confessus, &c & ipsi erit liberum confiteri hoc vel illo, dummodo

Fallacia figuræ quid sit?

Aliquid indeterminatè ex multis potest esse necessarium licèt nullū ex ipsis determinatè esset necessarium.

Quid requiratur vt positio disiunctiua sit vera?

Quid vt satisfiat disiunctiuo præcepto?

An eidem præcepto pluries obedire possimus?

modo illa propositio verificetur. Et ipse, vt satisfaciat Deo, *Vno ex his sub disiunctione determinatu diebus (hoc est, vel hoc, vel illo, vel illo, &c.) actum dilectionis elicuit.*

ARTICVLVS V.

Soluuntur nonnulla argumenta, & præcedens doctrina confirmatur.

CCLXXXVI. CAsus & argumenta Articulo 1. ponuntur, quæ solui & explicari debent, & ex doctrina Articuli præcedentis possunt.

De Diurnali & Breuiario. Posita duarum illarum opinionum probabilitate, quarum *n.278. §. His principijs.* meminimus, aio præceptum legendi officium diuinum quoad substantiam & integritatem respicere solum Breuiarium: at verò illud quoad substantiam & inquantum obligationem sub lethifero peccato inducit, esse disiunctiuum (attende) nec à mutatione dictaminis posse pendere. Illud ad hæc verba reduco. *Vteris aut Breuiario, aut Diurnali.* Paulus igitur, non tenetur vti Breuiario sub culpâ graui, quia Diurnale sufficit vt satisfaciat quoad substantiam: sed neque tenetur vti Diurnali, quia Breuiario potest. Inferes Ergo poterit neutro vti. Et ego nego consequentiam: quia debet legere, & vti altero, hoc est isto vel illo.

CCLXXXVII. De auditione missæ. Eodem modo soluitur iste casus. *Die festo celebrantur duo sacra: Petrus non tenetur audire primum, non tenetur secundum, ergo neutrum tenetur: ergo missam audire non tenetur.* Respondeo, præmissas esse veras, primam consequentiam dubiam, & secundam falsam, quia præceptum est disiunctiuum, & in tali casu responderet his verbis, *Audies vel primam vel secundam missam.* Dixi primam consequentiam esse dubiam: quia potest reddere diuersos sensus. Si sensus sit, *Non tenetur audire primam, quia potest secundam: nec tenetur secundam, quia potest primam.* Vera est, at verò si sensus sit, *Nullam tenetur audire* est falsa.

CCLXXXVIII. De ætate Christi. Eodem modo huic argumento respondetur, quod ex probabilitate in Christianæ fidei primum fundamentum impingit. Attende. De ætate Christi sunt variæ opiniones authorum, & minùs nobilibus excelse iussis, ponamus tres probabiles & valde receptas. Considera literas sequentes: quarum F. significat annum Natiuitatis Christi iuxta communem computum: reliquæ annos præcedentes, & consequentes.

a. b. c. D. E. F. g. h. i.

Multi Authores illustres concedũt Christum esse seniorẽ, quam volgò creditur, duobus aut tribus annis. *Christus*, inquit aliquis Heterodoxus, *non est natus ante annum D. nec post annum* F. *At est probabile, quòd non sit natus anno* D: *& est probabile, quod non sit natus anno* E: *& est probabile, quod non sit natus.* F. *ergo est probabile quod non sit natus. Non ergo est Articulus fidei, quod Christus sit natus.* Respondeo, me non teneri ex fide credere quod Christus sit nátus anno D. fortè enim est natus anno E. vel F: idem dico de sequentibus annis: at teneor

CCLXXXIX. De cœna Christi. credere. *Eum fuisse natum*; nimirùm disiunctiuè, anno D. vel E. vel F. vel alio.

Soluitur eodem modo argumentum, quod Historiographus quidam contrà Dialecticæ regulas, & Fidei doctrinam contexebat, Arguebat sic. *Si Christus cœnauit, cœnauit hebdomade qua passus est. Non ante feriam quartam, non post quintam: Ergo quarta vel quinta. At est probabile, quod non cœnauit quarta:* An fuerit feria quinta, vel sexta. *sic enim Latini pronunciant. Et est probabile, quod non cœnauit quinta; id enim tuentur Græci. Ergo est probabile, quod non cœnauit.* Respondeo, me putare esse certam Patrum Latinorum sententiam & Christum cœnasse feriâ quintâ. Sed ex hypothesi, quod sententia Græcorum sit probabilis aio, Catholicos debere credere *Christum cœnasse antequam moreretur.* nimirùm disiunctiuè: hoc est feria quartâ vel quintâ.

ARTICVLVS VI.

Argumenta Eminentissimi D. Lugonis explicantur.

CCXC. De conlicitis & comprobabilibus. VIderis disiunctiuarum legũ vires & modum indeterminatum obligandi. Hinc infero, non omnes opiniones probabiles esse comprobabiles; nec omnes actiones aut omissiones licitas esse conlicitas: sed illas interdum probabiles disiunctiuè, & istas licitas disiunctiuè. Ita vt simul nec illis vti, nec istas elicere valeam. Ob oculos pono hunc syllogismum. Doctrina valde notãda.

An Christi corpus sit cœleste. *Omne corpus sublunare habet partes à quantitate.*

Corpus Christi non habet partes à quantitate: habet enim entitatiuas à se.

Ergo corpus Christi non est sublunare. Ergo est cœleste, quod veteres nonnulli delirarunt.

Ex præmissis probabilibus sequi potest consequẽtia improbabilis. Maior est probabilis, admittitur enim à Thomistis: minor est probabilis, nam admittitur ab Scotistis: sed tamen non sunt comprobabiles (est enim vna vera vel altera: non copulatiuè, sed disiunctiuè) & ideò consequentia est exorbitans.

CCXCI. Ex præmissis licitis inferri potest consequentia nõ licita. Addo hanc argumentationem, & agens de die festo, in quo duæ tantùm missæ celebrantur, sic inquam,

Licet omittere primam.
Licet omittere secundam.
Ergo licet omittere vtramque.

Respondeo illas esse licitas, non verò conlicitas: sunt enim licitæ disiunctiuè, non autem copulatiuè.

CCXCII. Applicatur doctrina præcedens. VEnio ergo tandem ad obiectiones illas tres, quæ ex Lugone *Art.1. n.280.* ponuntur, & hanc lineam iubeo considerari:

A B C D
|——————|———|——————|

Illam sic explico. A est initium diei Lunæ: B est hora duodecima primi horologij: C est duodecima vltimi (nomine duodecimæ mediam noctem intelligo.) C. D est dies Martis. Datur tempus probabile. B C. est tempus probabile, quod ad priorem aut ad posteriorem diem spectat. Iubet Ecclesia, quod his diebus non nisi duas missas celebres, nonnisi bis prandium, si sit quadragesima, sumas: & tamen aio, solutionem argumentorum non à mutatione, aut non mutatione dictaminis, sed aliunde debere, si amemus veritatem, desumi

Sanè

Soluitur primum argumentum.

Sanè mihi libetum est tempus illud BC.accensere diei Lunæ, mihi est libetum accensere diei Martis :non tamen copulatiuè sed disiunctiuè. Possum licitè celebrare, & prandere tempore BC. Ergo eo casu, quo non daretur lex,quæ tempus,& horam celebrandi,aut non celebrandi determinaret,& daretur(provt datur etiamnum)quæ bis eâdem die celebrare inhiberet,sic aliquis posset discurrere.Si celebrauero tempore BC. debebo non celebrare die Martis (hoc est in tempore CD.) quia illæ missæ sunt licitæ disiunctiuè ; non autem licitæ copulatiuè, hoc est, conlicitæ.

XDIII. Soluitur secundum.

Eodem modo de prandio debeo philosophari.Iubet Ecclesia, quod ab A.ad D.hoc est ab initio diei Lunæ ad finem diei Martis non comedam pluries, quàm bis; & vnâ die nun pluries quàm semel: seruetur hæc lex, & de tempore BC.mutentur opiniones provt velis. Possum enim illo tempore BC. prandere:possum liberè illud accensere diei præcedenti aut sequenti. [Imò possum hunc actum elicere. *Hoc tempus ad alterutrum diem probabiliter pertinet*] Si primum, non debeo prandium sumere tempore AB : si secundum, non possum tempore CD : aliàs enim bis sumerem prandium eâdem die. Positio enim prandio in tempore BC. licitum est prandium in AB. (quia illud tempus probabile possum reiicere in diem sequentem) licitum in CD. (quia illud ipsum tempus probabile possum præcedenti diei accensere)Ecce vtrumque esse licitum,nimirùm disiunctiuè, non autem copulatiuè: quia si sumitur prandium in tempore AB.non potest sumi in CD : & si io isto sumitur, non poterit in illo sumi.

XDIV. Soluitur tertium.

Tertium Lugonis argumentum erat hoc. Possum differre completorium vsque ad B.hoc est, primum horologium,& dicere, post B.primum horologium, & ante C. vltimum recitabo. Quid, si posteà audito primo horologio dicam, tempus BC.pertinet ad diem sequentem, non teneor completorium pro die præcedenti recitare?

Præceptum disiunctiuũ.

Respoodeo,me habere præceptum recitandi completorium,disiunctiuè me obligãs:nam vel debeo illud recitare ante B.vel post B. possum enim omittere illud ante B. si sim illud lectutus post B. & possum illud omittere post B. si illud legerim ante. At istæ duæ omissiones quæ disiuoctiuè & seorsim sunt licitæ; simul & copulatiuè non sunt conlicitæ: nec hoc pendet à mutatione aut retentione opinionis probabilis. Stante enim quod tempus BC.probabiliter pertineat ad diem crastinam, stat illud probabiliter pertinere ad hodiernum ; & stat non legisse completorium,& adhuc posse & debere legere: quia præceptum erat disiunctiuum, cui debeo satisfacere ante B. vel post B. [Sed iotelligo semper ante C.]

Articulo secundo respondetur.

ISte est verus respondendi modus, non ille qui Art.II. ponitur. Lemma enim vacillare videtur. Dicis. *Qui sine damno proprio potest sequi opinionem probabilem qua impediat damnum proximi, etiam debet*, & fortè responderet Petrus, se ieiunare,dare pecunias,&c.sine molestiâ & damno non solere. Si addetes. *Quando debitum est certum, non habet locum opinio, qua probabiles circumstantias inducat, vt quarum debitum non soluatur*, fortè Petrus præberet assensum absolutè, & nihilominùs subiungeret, *Quando habet locum opinio probabilis, qua à solutione excusat, nec violatur iustitia, nec est debitum certum.*

Considerentur illa bene.

ARTICVLVS VII.

Satisfit Dubio de Diurnalis & Breuiarij necessitate posito num.456.

QVærit Diana *part 2. tract.12. resol.vltima.* An qui haberet Diornum & careret Breuiario, teneatur recitare psalmos sine lectionibus & responsoriis? & respondet his verbis. [Affirmatiuam sententiam docet Sanchez *in Sum. tom.1. lib.1. cap.19. num.8.* quia lectiones & responsoria modica reputatur materia, quæ sufficiens non est ad moralem integritatem Matutini tollendam. Sed contrarium docet alter Sanchez; nam esto respectu psalmorum lectiones & responsoria sint minor pars (*fortè*, sint parua pars) est tamen maximè principalis & substantialis,ita vt absque illis non adsit officium Canonicum.] Ita Diana. Hanc doctrinam ex illo bonâ fide retuli *in Commentario in Regulam S.Benedicti disput.117.num.1446.*

Vt examinetur opinio, quæ ob anthoritatẽ Thomæ Sãchez dicebatur probabilis: disquiritur? An bene citetur Thomas Sãchez? An,& quando omitti possint lectiones & responsoria sine mortali.

Recognosco hodie etuditioois gratiâ Thomam Sanchez, nec reperio illum bene citari: non enim vniuersaliter loquitur: sed de officio Fetiali.Quæstio enim quam loco citato tractat Sanchez, est, An, qui non potest implere totum præceptum,teneatur ad partem? & respectu Officij Diuini, exempli causa, docet, quod quando pars,quæ recitari potest, est sufficiens, vt ea censeatur recitata integrè moraliter præcepto de hora recitanda satisfactum, ita vt voluntaria alterius partis omissio non sit mortalis,tunc recitari debet;secùs,si non sit sufficiens: ac proinde eum, qui Breuiario caret, & habet Diurnale, si matutinum esset feriæ, vel Sancti simplicis, non excusari à recitatione eorum, quæ pro matutinis sunt in Diurnali, quia omissio trium lectionum & earum responsoriom, quæ ad integrum matutinum desiderantur,esset materia parua;ac proinde moralem matutini integritatem non tolleret; secùs si esset matutinum festi duplicis, aut semiduplicis, in quo nouem lectiones & octo responsoria omittenda essent; tunc enim, cùm ea sit pars notabilis, quâ omissâ non satisfit integrè moraliter præcepto de matutinis recitandis,ideò nullatenus præceptum de recitanda parte quæ est in Diurnali obligat. Et ex hac doctrina, quæ rationabilissima est, & toto cœlo diuersa, sumit Diana ansam ad asserendum absolutè & vniuersaliter Doctorem istum affirmare legentem ea, quæ continentur in Diurnali,Officio Diuino satisfacere,quasi docuerit recitationem eorum,quæ in Diurnali contineotur, sufficere ad adimpletionem istius præcepti, esto adsit Breuiarium, hinc enim inferre liceret, eum, qui die Dominicâ omitteret in Officio Romano oouem lectiones & octo responsoria, aut in Benedictino duodecim lectiones & duodecim responsoria, non peccare mortaliter: quod nunquam docuit Thomas Sanchez.

Thomæ Sãchez sentẽtia.

Hiuc

Reponitur ipsemet casus.

Hinc patet casum, qui ptoponebatur *n.457.* Dianæ, debuisse clariùs & vberiùs proponi. Illum reponam huc, & breuiter dilucidabo. Attende. [Paulus, ingressurus nauim, maioris commoditaris gratiâ contulit secum Diurnale, subscribens illustrium Theologorum sententiæ, qui numerosâ authoritate affirmant non esse peccatum mortale Dominicale, aut sanctorale Officium commutare in feriale: item aliorum opinioni consideranti Benedictinum Officium feriale ad matutinum frequenter habere vnicam lectionem & vnicum responsorium valde parua; & Romanum, sicut etiam Benedictinum, interdum habere tres lectiones & tria responsoria tantummodò: & inferenti eum, qui die feriali (adeòque quando legit de feriâ) vteretur Diurnali & non Breuiario, & hanc ob rem omitteret, aut illam lectionem & responsorium, aut illas tres lectiones & tria responsoria, non peccaturum mortaliter: quod præter alios Thomas Sanchez *in summ. tom.1 lib 1. cap.19. num* 8. affirmat. Paulus igitur ingressus est in nauim dicens primò, legam semper de feria quousque veniam ad portum; secundò. Mihi (nimirùm lecturo de feria) Diurnale sufficit, vt satisfaciam præcepto quoad substantiam. Postquam autem soluerunt è portu, mutauit dictamen; & quia omnes dies, quibus erat nauigaturus, erant de sancto, subscripsit ei sententiæ, quæ docet, Officium de Sancto non posse sine mortali mutari in Officium de Feriâ, & hanc ob rem huic opinioni inhærens, secutus sententiam Ioannis Sancij *in Selectis disp.15. n.2.* asserenti in Diurnali non contineri integrum Officium Diuinum, ac proinde carentem Breuiario, licèt Diurnale habeat, non teneri legere Officium diuinum; illud non legit.] *& quæritur*, Vtrùm peccauerit?

An liceat Officium in officiũ mutare?

Thomæ & Ioannis Sãches sententiæ conciliantur.

Respondeo primò, mihi videri Thomam & Ioannem Sancios non differre inter se. Quando enim Thomas ait sufficere Diurnale, agit de Officio Feriali, aut Sancto simplici: quando autem Ioannes asserit, non sufficere Diurnale, sed Breuiarium requiri, agit de Officio duplici; quâ distinctione positâ, nullus erit virorum illustrium dissensus.

Respondeo secundò, Paulum debere satisfacere Officio Diuino; debereque talem sententiam sequi; quæ non impediat satisfactionem præcepti. Non tenetur sub mortali conferre secũ in nauim potiùs Breuiarium quam Diurnale: nec ex duabus opinionibus, quarum altera docet posse Officium de Sancto mutari in Officiũ de feriâ, & altera docet non posse, non tenetur alteri potiùs adhærere quàm alteri: sed debet adhærere alteri. Si enim confetat Diurnale, debebit adhærere illi, quæ docet Officia commutari posse: si autem Breuiarium confetat, alterutri poterit adhærere. *Vide à num.*480. vel potiùs, quia præceptum non est de habendo hoc libro aut illo, sed de legendo integrè Officio, alterutrum dictamen habeat, debet ponere media sufficientia, vt satisfaciat Ecclesiæ Orthodoxæ præcepto. Si igitur iudicet non licere mutare Officium Dominicale aut Sanctorale, & intercurrant dies in quibus legendum sit de Dominicâ aut Sancto, debebit in nauim conferre Breuiarium, & peccabit mortaliter, si confetat solum Diurnale: cæterum si adhæreat opinioni contrariæ, poterit conferre alterutrum, ad alterum debebit conferre.

QVÆSTIO

An sit mortale se exponere probabili peccandi periculo?

CDVI. Varij modi dicendi.

Tres dicendi modi esse possunt: aut enim dicere quis posset, *licere homini se exponere probabili peccandi periculo, etiamsi nulla subsit necessitas, & nulla succurrat vtilitas*: aut posset quis in oppositum ire, & asserere, *non licere homini, se exponere probabili peccandi periculo, etiamsi causa suppetant, & rationes vrgentes*: aut tandem posset aliquis inire medium viam, & asserere, *licere quidem, cùm grauis necessitas id postulat, sed sine necessitate non licere*. Video primum dicendi modum communiter reiici ab omnibus, secundum à Viris sanctissimis, & prudentissimis admitti: ergo asseto primum modum esse improbabilem; secundum probabilissimum & securissimum. At Diana *part.7. tract.11. resolut.29.* quam claudit his verbis. *Hæc omnia docet Caramuel, quæ ex eius mente dicta esse volo; Ego autem affirmatiua sententia adhæreo*: affirmat, licere ex mente Caramuëlis, se exponere probabili peccandi periculo. Sed hic ille, sicut sæpè alibi hypothesim cum thesi confundit; sic enim argumentatur Caramuel. [*Tres sunt hic dicendi modi, Laxus, Seuerus. Medius. Rationes, quæ pro sententia media formantur, etiam persuadent laxam: & quæ conformantur contra laxam, etiam militant contra mediam: Ergo vel vtraque (Laxa & Media) est probabilis, vel vtraque est improbabilis, vel est assignanda disparitas.*] Hic est modus dialecticandi, quo frequenter vtitur Caramuel: & quia videt disparitatem claram non adsignari, modò progreditur in suo discursu, & sic subsumit. [*Atqui sententia Laxa, quæ docet licere homini se exponere probabili peccandi periculo, etiam sine necessitate, prudenter admitti non potest: sententia Media eodem laborat præiudicio, excurrere igitur debebimus in aliud extremum, & asserere, non licere, etiamsi causa grauis subsit, se exponere probabili peccandi periculo.* Vt igitur rem meliùs intelligas, proponam & soluam rationes, quæ pro reiectis à nobis opinionibus formari solent.

An Diana bene citet Authores.

Sententia & argumētatio Caramuelis.

Primus modus dicendi proponitur & impugnatur.

CDVII. Rationes pro prima sententia ponuntur, dissoluunturque.

Si Metaphysica sola præsideat; & Ethica à tribunali & iudicio excludatur, non videbuntur omninò delirare, qui subtiliter multas opiniones falsas defendunt, quas propter earum falsitatem Theologia Moralis non admittit. Sanè araneatum telæ; tametsi subtiles, sunt inutiles, & etiam fragiles; & hanc ob rem pronuncio, illas omnes rationes, quæ primum modum dicendi affirmare conantur, etsi fortè subtiles sint, esse fragiles, falsum probare, & in Ethicæ foro inutiles, vt intentum persuadeant. Videamus igitur quid opinio ista dicat, & postea, vtrùm bene probetur, discutiemus.

Assertio

Quid si graue periculum? Quid probabilius: æque probabile & minùs probabile?

Assertio prima. *Periculum probabile est quando graues rationes suadent hominem peccaturum esse, si talem occasionem non euadat. Si dentur vtrimque rationes graues, & fortiores suadeant hominem peccaturum esse, & minùs fortes, eundem non peccaturum esse, dicemus illud periculum esse probabilius; esse verò minùs probabile, quando rationes minùs fortes suadeant hominem peccaturum, & fortiores eundem non peccaturum.* Hæc assertio est certissima, & reperitur in Synthesibus, quas dedi in Commentario in Regulam D Benedicti, & sæpè alibi: ibi enim scribo: *Periculum proximum dicitur esse, cùm quis imprudenter iudicaret se in tali occasione non peccaturum Nemo potest se exponere proximo peccandi periculo.* Qoam doctrinam admittunt doctissimi & eruditissimi Theologi, quos suo loco reperies.

Resolutio.

XCVIII. Thomas Sanchez *de matrim. lib. 9. disput 45. num. 6* cuius verba articulo sequenti dabo, admittit casum, in quo liceat se exponere peccandi periculo, in casu videlicet necessitatis; & & nomine periculi intelligit, *quando quis expertus est in simili occasione ferè semper in culpam lethalem labi.* Quod ego sic descriptum periculum, non solùm probabilius dicerem, sed certum moraliter.

Quomodo cognoscatur periculum?

XCIX. *Dices.* Ad cognoscendam periculi probabilitatem aut certitudinem non bene ad numerum lapsuum recurri. *Sed nego*: omnes enim Authores boni nominis quantitatem periculi ab experientiâ (propriâ vel alienâ) metiuntur. Sic videre est in Thoma Sanchez: Ioanne Sancio: Salas: Emanuel Sà: Ferrantino: & aliis, quos statim dabo. Adde Suarium, *in cuius libro de Charitate, disput. 9. sect. 1. num.* 8. legimus; *Periculum esse in determinata materia, in qua aliquis fragilem se expertus est.* Ergo ad mẽtem istorum Theologorum notitia periculi ab ipsâ experientiâ desumitur: eritque periculum minùs probabile, æquè probabile, magis probabile, quod experientia minùs grauis, æquè grauis, magis grauis; euitandum persuadeat: & erit periculum, certum, proximum, & formale, quando quis se exponit circumstantiis, quibus positis, moraliter certum & euidens sit, eum peccatorum: quando consideratâ propria fragilitate, cuius quantitatem longa experientia cognouerit, non sine temeritate diceret: *Non peccabo.*

C. Assertio secundâ. *Qui dicunt debere hominem sequi probabiliorem opinionem, consequenter debebunt dicere, peccaturum qui se exponat periculo probabiliori: non autem, si se exponat periculo minùs probabili.*

De probabiliori sententia.

Assertio tertia. *Qui tenent sufficere sequi minùs probabilem, consequenter debebunt dicere, posse hominem licitè se exponere periculo probabiliori.*

De minus probabili.

Assero quarta. *Licèt homini se exponere probabili peccandi periculo.*

CI. Si quarta esset vera, etiam secunda & tertia admitti possent; sed quia hæc quarta non est vera, vt inferiùs manifestè probabitur, etiam secunda & tertia debent reiici.

Sed contrà insurgis, & fortiter argumentaris supponendo quod à nemine negari potest, esse probabilius, ne certum dicam, posse se hominem tuta conscientia sequi opinionem minùs probabilem, & arguis sic.

Vbicunque altera opinio est probabilis, etiam opposita est probabilis. Ergo; vbi, consideraris omnibus circumstantiis, est probabile quod peccabis, est etiam probabile quod non peccabis: ergo erit tibi liberum iudicare te peccaturum esse, aut iudicare te peccaturum non esse. Ergo quandiu iudices te peccaturum esse, debebis te subtrahere à periculo peccandi mortaliter: Ergo, si iudices te peccaturum non esse, poteris te periculo exponere.

Legatur attentè hoc argumentũ.

CII. Hæc ratio est vnica & sola, quæ pro ista opinione confortatur. Sed clarissimè dissoluetur ab eo, qui duos oculos habeat, alterum ethicum, alterum metaphysicum: quo subtiliora, non veriora videmus; si enim præscindamus ab Ethica, quomodo quæstiones Ethicas examinabimus? Admitto igitur illam hypothesim, quæ præmittebatur, videlicet, *Non teneri hominem operari secundum dictamen probabilius; sed satisfacere si operetur iuxta minùs probabile.* [Vide in Theologia mea Regulari, Commentarium in Reg. D. Benedicti *num.* 59. vbi concludo, improbabile esse peccare eum, qui sequitur opinionem minùs probabilem.] Etiam antecedens admitto; sicut enim repugnat alteram opinionem esse dubiam, & alteram indubiam; sic etiam repugnat alteram esse probabilem, & alteram esse improbabilem: Iuniores enim qui contrarium affirmant, ludunt vocibus, & *probabilitatis* nomine intelligunt probabilioritatem. [Vide quæ superiùs sunt dicta *num.* 3.] Concedo consequentiam primam: & consequens subillatum distinguo: admitto enim te posse iudicare esse probabile, te peccaturum non esse: nego tamen te posse iudicare esse certum te peccaturum non esse. Venio ad tertiam & quartam consequentiam, & concessa illa, istam distinguo eodem modo. Ergo, si iudices esse certum te peccaturum non esse, poteris te periculo exponere, concedo consequentiam. Ergo, si iudices esse probabile te peccaturum non esse, poteris te periculo exponere, nego consequentiam.

An & quomodo possit illud dissolui.

Au teneamur iuxta sententiam probabiliorẽ operari?

Au quoties altera opinio est probabilis, opposita sit etiam probabilis?

CIII. Nec hic habet aliquid quod obiurget, qui defendat probabilitatis libertatem: quæ enim Metaphysicè absolutissima est, limitatur moraliter à voto, à præcepto, cùm diuino tum humano, & à prudentia. *A votò quidem*, vt si quis iuret aut promittat, se defensurum esse Angelici Præceptoris doctrinam, tenebitur vi voti non defendere multas opiniones probabiles, quas Scotistæ, Nominales, & alij Doctores propugnant: *à præcepto humano*; hodie enim in materia Conceptionis tenemur alteram opinionem non defendere, tametsi probabilis sit; quoniam sic Summi præcepête Pontifices, quibus obedire tenemur, à diuino iure enim naturali, ac diuino tenemur fugere pericula damnationis æternæ. *A prudentia*, quoniam probabile grauis mali periculum, omnium prudentium opinione & iudicio, non est solùm probabiliter malum, sed certò malum.

Probabilitatis libertas, à voto, præcepto, & prudentia limitatur.

An periculũ probabile sit certò malum?

Rem exemplo demonstro. Habes merces in naui, quam vis ventis committere, & periculum times; quod quidem rarò est æquè probabile, interdum minùs probabile, frequenter leuiter probabile. Adsunt assecuratores in portu: paciscuntur de periculo & pretio, & consideratis procellarum difficultatibus, & pyratarum

Periculum nauium quã sit probabile? Assecuratores qui sint?

frequentiâ & potentiâ, reducunt centum ad quinque, mille ad quinquaginta, decem millia ad quingenta. Ergo sententia tuâ, siquidem sic pacisceris, melius est perdere quingenta certissimè, quàm te exponere probabili periculo perdendi decem millia. His positis in medium produco Lutherum, cuius deprauatâ sententiâ cœlum & amicitia Dei videbatur valere aliquot millibus aureis, & cum illo sic ago. Si aliquot millium aureorum pretio facis amicitiam Dei, aliquot centenorum aut etiam millium pretio debes facere periculum perdendi diuinam amicitiam: Ergo, si est grauiter malum perdere gratiam Dei, etiam erit grauiter malum se exponere periculo perdendi illam: nam perdere centenos aut millenos aureos, aut æquiualentis pretij rem, non est solùm graue malum probabile, sed graue malum certum. Admittit consequentiam Lutherus, qui, vt in Colloquiis commensalibus testatur Aurifaber, exclamabat interdum, *Pro decem millibus scutis nollem esse in æterna damnationis periculo, in quo est Hieronymus*: sentiebat ergo, periculum perdendi gratiam: & gloriam Dei esse non solùm probabiliter, sed certò malum. Sic placuit cum hæresiarchâ ludere, sed iste lusus serius est; argumentabor enim à minori ad maius, & si coegi, Lutherum in periculo peccandi probabili malum graue & certum fateri, cogam à fortiori Catholicos, vt isti veritati assentiantur; Nos enim, quos Orthodoxa Ecclesia fouet, non solùm facimus maioris gratiam Dei, quam totum mundum: sed maioris, & omnino maioris, quam omnes possibiles mundos. Quid enim prodest homini, si totius mundi existentis, aut etiam omnium possibilium opes & thesauros lucretur, animæ verò suæ detrimentum aut iacturam patiatur?

Quanti valuerit cœlũ opinione Lutheri?

Quanti ab Orthodoxo fieri debeat?

Proponitur Opinio media.

DIV. TRes erant in hac Controuersia opiniones. Quærebatur, *An liceat homini se exponere probabili peccandi periculo?* Prima sententia asserit: secunda negat: tertia distinguit. Prima est laxa, secunda stricta, tertia media. Primam improbabilem esse diximus: superest vt examinemus, an meritò diceretur sub quæstionis initium, *sententia laxa falsa est, prudenter admitti non potest. & media eodem laborat præiudicio: Vtramque igitur debemus reiicere, & seueram amplecti?* ergo, vt iudicium ferre possimus, mediam sententiam proponamus.

DV. Prodierunt Romæ ann. 1653. theoreticæ & practicæ Disputationes P. Hieronymi Ferrantini de scandalo & correptione fraternâ, in quibus multa acutè & solidè digesta & expensa reperies. Disputationis primæ quæst. 66 n 44. disserit de periculo: & discurrit hoc modo.

Ferrantinus laudatus.

DVI. Quod autem possit aliquis excusari aliquãdo à mortali, etiamsi exponat se ipsum graui periculo peccandi mortaliter, probatur ex Thoma Sanchez *lib. 9. de matrimonio. disput 45. num. 6.* Dum enim agit de causâ, in qua præuidetur secutura pollutio, ita loquitur: *Nisi probabile consensus in pollutionis delectationem periculum subsit: tum enim, quamuis causa licita sit, est ab ea abstinendum sub culpa lethali; quia amans periculum peribit in illo.* Eccles. 3. *Tunc autem id periculum contingit, quando quis expertus est, se in simili occasione ferè semper in culpam lethalem labi.* Deinde subdit: *Huic autem periculo licitè quis se exponet ob causam vrgentem, proponens firmiter, se non consensurum, vt gratia medendi fœminæ, vbi alius deest medicus; quia amans periculum minimè dicitur, qui necessitate compulsus in illud se conicit, & de diuina misericordia confidere poterit*

Thomæ Sãchez opinio. Periculi cogitatio sumitur ab experientia.

Nota illud, ferè semper. Vt licitè se exponat periculo aliquis necessitas & oratio requiritur.

DVII. Secundò Probatur ex Salas *tom 2. tract. 13. disp. 6. sect. 17. n. 105. §. Dico Secundò.* Vbi ait: *Si vrgeat extrema, aut grauissima necessitas curandi fœminam, vel audiendi eius Confessionem, non esse peccatum mortale neque veniale, curare, atque audire illam, etiamsi grauissimum periculum consensus inde immineat; præsertim, cùm tenearis, & possis non obstante tali periculo, consensum vitare, & oratione, vel pœnitentia extenuare periculum.* Similiter, ait, contingere posse, vt aliquis domi habeat tam vehementem occasionem peccandi, vt neganda sit illi absolutio, nisi velit domo egredi, aut talem occasionem excludere, quando commodè potest; & nihilominus, si prudenter timeat graue scandalum, infamiam, vel iacturam rei familiaris, aut commodæ habitationis, & victus, arbitrio prudentis Confessarij, computatâ grauitate damni cum periculo, non debet compelli, vt domo exeat vel occasionem expellat.

Opinio Salas.

Nota illud grauissimũ.

Nota illud tenearis & possis, vt pericula ab intrinseco à periculis ab extrinseco distinguere secure valeas.

Lege singula attentè.

DVIII. Tertiò probatur ex Io. Sancio *in selectis disput.* 10. vbi varios affert, ac similes casus; quos recensuimus.

Ioannes Sãcius.

Vltimò probatur ex Eman. Sà *verbo peccatum num.* 6. vbi expressè docet, mortale esse se exponere periculo peccandi mortaliter, nisi causa aliqua excuset, & proximi salus, vt necessitas aliqua: *Tunc enim*, inquit, *sufficit, nolle peccare.*

Emanuel Sà.

DIX. Et hæc omnia non solùm ostendunt, quid sit in variis casibus dicendum, sed etiam illud clarè probant, quod anteà dicebamus, nimirum posse aliquem excusari, saltem à peccato mortali; quantumuis periculo graui mortaliter peccandi se exponat.

Conclusio.

DX. Ergo similiter poterit excusari, si alium in tale periculum inducat per eam occasionem, quamuis maximè impulsiuam, ad peccandum, si habeat causam sufficientem, &c.

Ergo copula maritalis, & quoad petitionem, & quoad redditionem potest exerceri etiam coram aliis si iusta causa adsit, v.g. mortis, &c. (suppono quod secretò haberi non possit.)

Notetur ista consequentia: nam cõtra illã aliqua succurrere possũt.

Ergo non est verum, quod supra dixit Sanchez: talem concubitum nulla posse necessitate excusari;

Hæc omnia Ferrantinus, nobilis & eruditus Author: quem non poterit non magni facere, qui semel legerit.

Resolutio.

DXI. HIs tamen non obstantibus; præcipio *vt in re tanti momenti à securitate stes, & eum, qui etiam ob magnas causas se liberè exponit periculo peccandi mortaliter & perdendi diuinam gratiam, imprudentiæ & peccati condemnes.* Dic igitur *eum qui probabili mortaliter peccandi periculo se exponit peccare non iam probabiliter, sed certò mortaliter.* Et demonstratur. Quia iacturæ magnæ periculum non est prudentum

Nota benè illud liberè: sæpe enim homines in pericula incidunt inuoluntarij.

Cur concertationes sint licitæ ? cur ludi.

prudentum virorum opinione res leuis. Vt hoc seriò demonstrem, pono ob oculos concertationem, ludumque: ideò enim licitè Petrus lucratur decem, quia se exposuit periculo perdendi decem: nisi enim hoc esset periculum, licitè lucrari non posset. Transeo ad mutuum. Petis à Friderico aureos mille solututus post annum: petit ille pignus: non habes, sed vis vt tibi mutuet illos, & se exponat periculo perdendi totam sortem. An tenebitur gratis hoc subire periculum? an volet paruo pretio eiusmodi inire contractum? ne putes. Ergo malum certò & actualiter graue est, se exponere probabili rem magnam perdendi periculo. Considera igitur conclusiones sequentes.

In mutuo, si sit perdendi totam sortē periculum, poteris pacisci de dāno imminenti.

DXII. Vera conclusio.

Prima sit. *Non licet homini se exponere probabili periculo perdendi gratiam Dei: nec probabili periculo perdendi gloriam.* Patet; quia si minus est actu & realiter perdere quinque millia, quàm se exponere periculo probabili perdendi centum millia. tunc se exponere periculo probabili perdendi gratiam aut gloriam erit licitum, quando licebit quinque millia furari. Patet; quia animæ salus maioris omnibus millibus aureis facienda est.

DXIII. Bene consideranda limitatio.

Secunda sit. *Qui potest realiter vitare probabile peccandi periculum, etiam debet*, Debet igitur non adire locum, in quo est periculum, aut ex illo egredi, qui potest. Sed quid dicemus de illo, qui ex hoc loco periculoso exire, aut ad illum non venire non potest: puta, si sit filius familias, aut timeat scandalum, aut grauia damna? *Tenebitur periculum vitare moraliter:* videlicet adhibendo media interna, & moralia, qualia sunt orationes, ieiunia, &c. vt impetret diuinam gratiam, tenebiturque perseuerare in oratione quousque hæc propositio, *Peccabo*, reddatur improbabilis: hæc *Non peccabo* censeatur esse certa moraliter.

De periculo necessario.

DXIV. Vires necessitatis.

Hic meritò potest inquiri, *Vtrum, saltem in casu necessitatis possit se exponere aliquis probabili peccandi periculo?* Ratio asserendi sumi potest ex authoritate & ratione, quam media, sententia præ se fert [vide à num. 504.] firmari poterit ex fundamento 43.§.13. vbi dicitur: *Necessitas facit licitum, quod iure illicitum est.* Quo Axiomate vtitur Reginaldus *de prudentia pag 713.* Layman *lib.4. tract.7. num.6.* Ratio negandi sumi potest ex naturâ peccati: sicut enim nullâ necessitate fieri potest, vt licitè blasphemes aut peieres; sic etiam nullâ, vt te exponas periculo peccandi mortaliter.

Necessitas Absoluta Hypothetica Realis.

Pro resolutione aduertendum est, necessitatem esse duplicem, absolutam & Hypotheticam: illa solet dici Realis, hæc Moralis, quoniam illa naturam rerum respicit, hæc moralem aliquam suppositionem: quapropter subdiuiditur in supernaturalem & ciuilem; *Realis necessitas* inducitur à coactione & violentiâ; quando enim Venerabilis Pater Dominicus de Iesu-Maria Montis Carmeli decus, & Virginis Matris Theresiæ perfectissima Imago, raptus fuit à sicariis, & traditus Pulcherrimæ Principi, quæ eum deperibat, fuit in loco periculi sine reali & physicâ libertate, vt in eius histo-

Moralis.

riâ luculentiùs ostendo. *Moralis necessitas* quâ acceptione ac voce vtuntur Patres, mitior est & cum libertate naturali componi potest. Dixi esse duplicem: Theologicam seu supernaturalem: Philosophicam, seu Ciuilem. Illud est *necessarium Theologicè & supernaturaliter*, quod sine peccato omitti nequit, illud nimirùm, quod ex hypothesi quod peccatum commissurus non sis, facere debes. Vnde Augustinus exclamat, *Beata necessitas quæ cogit in melius*: & Benedictus, *Necessitas parit coronam.* Hinc Bernardus, *Solemnia Religiosorum vota Nouitiis libera Professis esse necessaria* pronuntiat: Quem loquendi modum in aliis materiis, vsurpamus iuxta illud *Inter Viros honestos & probos impossibile dicitur, quod sine peccato fieri nequit:* quia tametsi mendacium homo pius & probus physicè & realiter possit proferre, ex hypothesi, quod honestè velit procedere, & Deo seruire, illud pronunciare non potest. *Necessitas philosophica seu Ciuilis*, iacturam bonorum terrestrium considerat: & hæc frequenter ad Theologicam reduci solet; nemini enim licet esse prodigo, nec dilapidare bona aliena: & hanc ob rem pater familias (vt nihil de cognatis aut etiam amicis proferam) tenetur manutenere honorem, diuitias, dignitates, officia, quantùm prudentia postulat, & media honesta & decentia permittunt. His positis sit.

Theologica supernaturalis.

Philosophica. Ciuilis.

De honoris & bonorum temporaliū conseruatione.

Conclusio I. *Nulla necessitas, seu Physica seu Moralis sit) potest facere vt aliquis licitè se exponat probabili peccandi periculo.*

An possit homo necessariò peccare.

Videtur tibi nimis seuera ista conclusio, & illam impugnas hoc medio. [Nemo peccat in his quæ necessariò facit: Ergo si in domo tali sit peccandi periculum, & ad eam Petrus aut necessariò ducitur aut inuoluntarius confertur, se exponit peccandi periculo, & nihilominus non peccat. Antecedens est certum, opponitur enim hæresi Iansenianæ, quam Innocentius X. vltimâ sententia condemnauit. Modus discurrendi est legitimus. Ergo conclusio ista quam posuimus, est falsa.]

De hæresi Ianseniana.

Respondeo, Petrum in tali casu non se exponere peccandi periculo, sed ab aliis in periculi locum inuitum, & inuoluntarium conferri. Addo, eum teneri non ire realiter si hoc realiter possit: teneri egredi realiter, eùm primùm possit. Quid igitur facturus est, si violentia extrinseca non solùm eum in periculum induxerit, sed etiam in eodem retineat? Respondeat.

Aliud est in periculum ire & aliud ferri.

DXV. Duplex vitandi periculum modus: realis, moralis.

Conclusio II. *Qui non potest peculum vitare realiter & naturaliter, potest semper, adeoque semper tenetur, illud vitare moraliter & supernaturaliter.* Sanè vitatur periculum realiter & naturaliter, eùm non vadimus ad locum periculi; eum personæ periculosæ colloquium, aut præsentiam vitamus. Quando hoc est impossibile vitatur periculum moraliter, & supernaturaliter cùm ieiuniis & mortificationibus maceratur corpus, meditatione, & ponderatione firmatur intellectus: oratione, & actibus diuini amoris voluntas eleuatur.

Moraliter vitandum est quando realiter vitari non potest.

Conclusio III. *Quando quis opprimitur necessitate Morali Theologica (hoc est quando ad domum, in qua est periculum, ire tenetur ex iustitia, nec potest se subtrahere sine peccato) non tenebitur locum periculi vitare, sed tenebitur ipsum vitare periculum.* Sed quomodo si non

Quinam locum periculi vitare nequeat? euitat locum, poterit vitare periculum? Moraliter iuxta ea, quæ secunda conclusione dicebamus.

Si interroges, Qui sint, qui non possint non ire ad talem domum sine peccato? breuiter respondebo, filios, seruos, mancipia ministros, & eos omnes, qui ex officio aut natiuitatis conditione tenentur: & præter istos, etiam illi, qui sine scandalo aut infamia propria vel aliena non possunt se subitò à tali loco subripere: eiusmodi enim omnes non tenentur, imo nec possunt ex abrupto relinquere locum periculi, sed tenentur ad duo: primò enim (& hoc statim) tenentur vitare periculum moraliter iuxta ea quæ secundâ Conclusione sunt dicta: Secundò si media moralia non sufficiant (cùm ita loquor humanam fragilitatem respicio: semper enim ista sufficerent: nisi homines illis abuterentur) tenentur ex illâ domo egredi, cùm primùm licitè & commodè possint, & in hoc, qui se sui Confessarij committat diligentiæ & prudentiæ, non peccabit. Quid autem debeant facere?

Obiectio. Dices. Ergo iam datur casus, in quo licitè se possit exponere aliquis probabili peccandi periculo: *Et ego respondeo* negando consequentiam; semper enim homini est liberum vitare periculum, nimirum, realiter vel moraliter: quod si in aliquo casu violentia extrinseca, aut obligatio iustitiæ in causâ sint, vt locus periculi non possit vitari realiter; in eodem omninò casu manet arbitrium liberum, manet Deum implorandi facultas, manet in promptu Dei misericordia, vt periculum possit vitari moraliter. Nam si aliquis, qui violenter ad locum periculi comportaretur, Deum non oraret, nec voluntatem mentémque pio affectu & consideratione firmaret, sed se omninò negligeret, à peccato excusari non posset. An & quando sit orandi obligatio?

DXVI. An naturæ vires potentiores sint viribus gratiæ? Sed dices, ex hac doctrinâ sequi maioris faciendas esse naturæ vires, minoris gratiæ: prius recurrendum esse ad media naturalia, ad supernaturalia posterius. Sequelam persuadere conaris, quia docemus periculum deberevitari physicè; etsi non possit physicè, saltem moraliter & supernaturaliter, quod est anteponere naturam gratiæ.

Quomodo sint vitanda pericula? *Respondeo primò*, me iubere vt vtroque modo vitentur pericula, si vtroque possint: & si vtroque non possint, saltem altero modo vitentur. Et quia semper vitare peccandi periculum homo potest moraliter, & non semper potest realiter locum periculi; locum à periculo distinguo, & assero vitandum esse locum, vt vitato loco, etiam vitetur periculum; quod si vitari locus nequeat, ad media moralia & supernaturalia recurrendum esse pronuncio, vt periculum immediatè vitetur.

Non semper maioris fiūt, quæ priùs quæruntur. *Respondeo secundò*, quotiescumque pericula vitantur realiter, vitari realiter propter Deum, adeoque realiter & moraliter: sic tollo difficultatem. *Addo* ex hypothesi aliàs falsâ, puta si quis locum periculi propter causas humanas declinaret à moralibus Theologicisque præscindendo, non vrgere argumentum; respondeo enim, aliud esse priùs recurrere ad naturalia, & postea ad supernaturalia; & aliud maioris facere naturalia, & minoris supernaturalia: in multis enim casibus naturalia tempore præponuntur: nā vt cætera omittam, Fides est prima virtus Theologica & supernaturalis, & tamen *Fides est ex auditu* nec ethnici credent nostræ Fidei mysteria *sine prædicante*. Huc pertinet illud commune Theologorum Axioma, *Quòd prius est in intentione, est posterius in exsequutione*. Ergo quæ priùs in exsequutione vsurpantur, sunt quæ minoris fiunt. De ordine intentionis & exsequutionis.

Vt hæc meliùs intelligas, prodesse poterit aliud commune Patrum veterum, & iuniorum Theologorum Axioma; videlicet; *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam*. Dedit homini Deus naturæ vires & dedit ordinaria auxilia gratiæ, quibus si non vis vti, imprudenter, ne impudenter dicam, fieri à Deo postulas, quæ non vis facere. Es in naui; procellescit oceanus, præuidetur periculum, instat naufragium. Quid facies? permittere vela ventis; gubernaculum vndis, & Deum orare vt te eripiat ab instanti periculo? Non hoc tantùm: sed debes facere quod in te est, vt Deus tibi non deneget gratiam. Debes igitur ad gubernaculum, ad vela, & ad Deum recurrere: quod si illud sit fractum, ista disrupta, sufficit vt Deum implores, & te suæ clementiæ infinitæ commendas. Ergo similiter de cœteris periculis philosophéris. Esse in tali loco vel Domo periculum peccandi probabile experientiâ propriâ vel aliena senseris? Ergo debes facere quod in te sit, & sperare à Deo diuinam gratiam. Debes igitur non adire hunc locum, si hoc possis: si non possis non ire, conducas tecum probum & bonum socium, quæ enim fortè solus auderes, coram illo non audebis tentare. Si neque hoc possis, nec alia media humana suppetant, iam nauis tua perdidit vela, remos, & gubernaculum. Ergo debes recurrere ad solum Deum, & ponere media moralia & supernaturalia; facit enim quod debet, qui facit quod potest. Et quia Deus fidelis est, & neminem patitur supra vires tentari, indulgebit tibi suum fauorem diuinitus, & qua minùs cogites, aperiet tibi portam humanitus, vt te possis à periculo eripere. De eo, qui facit quod in se est, an illi Deus statim faueat? Naufragans hunc doctrinam confirmat. Semper deficiunt media & remedia volenti vitare periculum. Deus neminem tentari supra vires permittit.

DXVII. Ad ad mores diuitiæ & honores pertineant? Conclusio IV. *Quando honorem & bona temporalia aliquis conseruare tenetur, nec potest non ire ad locum periculi, quin illius, vel illorum iacturam faciat, dicendus est premi morali necessitate & iuxta conclusionem tertiam iudicandus.* Porro vix esse casum, in quo honoris aut etiam magnarum diuitiarum iactura non possit reduci ad mores; Pater enim familias sub peccato tenetur procurare eius prolibus honorem, diuitias, & authoritatem suo conuenientem statui. Et homo liber etiam prodigus esset, si sine nobiliore caosâ honorem, dignitatem, aut diuitias perderet, quas posset licitè conseruare. Quod si aliquis casus ita proponatur, vt ex vno latere sit peccandi periculum, & ex alio bona purè naturalia, debes potiùs ista omnia perdere, quàm illud subire. Nam vt dicebamus, aut potiùs demonstrabamus, subire probabile peccandi periculum non est malum probabile, & fortè futurum, sed malum certum & actuale; idque tam malum, vt rerum omnium naturalium excedat bonitatem & pretium. An Pater familias possit prodigere diuitias? an negligere honorem?

Sed

Obiectio.

Charitas incipit à se ipsa.

Sed dices. Strictiùs teneor mihi, quàm proximo: atqui possum me probabili periculo exponere perdendi diuitias, vitam, gratiam, gloriam, propter bonum proximi: ergo & potero propter bonum meum, me simili periculo exponere. Maior est certa: quia charitas incipit à semetipsa: & consequentia bona: quoniam, si nemo mihi memetipso proximior strictiùs obligabor charitatis præcepto, vt faueam mihi in necessitate constituto, quàm vt faueam proximo: quamobrem si ob bonum proximi me exponere possum periculo, etiam ob bonum proprium potero. Minorem probo, quia in eà tota consistit difficultas. Laudantur enim amici, qui exposuerunt suas diuitias, suas vitas, &c. pro amicis. Posse exponi periculo diuitias, vitam, gratiam, gloriam bellum suadet: semper enim omnes istæ exponuntur periculo. Vincuntur enim sæpè milites & expoliantur: Ecce diuitiarum periculum. Sæpe occiduntur. Ecce periculum vitæ & salutis. Sunt in militià multæ peccandi occasiones, & multi vulnere instantaneo, sine Sacramentorum susceptione occiduntur: Ecce periculum perdendi gratiam gloriámque. Atqui his non obstantibus, licet militare, si vexillum sit iustum: Ergo licet se exponere periculo perdendi diuitias, vitam, gratiam gloriam.

An amicus possit exponere vitam & diuitias pro amico? Periclitantur belli diuitiæ, Vitæ, Gratia, & gloria.

An militare liceat?

Respondeo media debere esse ignobiliora fine: vnde, qui expendere vellet ducenta, vt adquireret quatuor, prodigus esset & imprudens. Hæc veritas est tam certa & notoria, vt Scotistæ affirment, Æternum Verbum humanam carnem fuisse assumpturum etsi non peccasset Adamus: quia, cùm Incarnatio Verbi sit hominis redemptione nobilior, non debuit esse medium redemptionis. Contra quos Thomistæ non dicunt, Deum posuisse medium nobilius fine intento, sed ad alias causas doctissimè & ingeniosissimè recurrunt, vt ostendant, Verbum, si Adamus non peccasset, non fuisse carnem humanam assumpturum. *Hinc ad argumentum me confero*, & si de diuitiis & thesauris agatur, multa esse opibus pretiosiora pronuntio, adeoque illas prudenter periculo exponi, quoties agitur de honore aut vitâ. Vitam pro bono publico exponi periculo licet; plus enim debet fieri communis totius regni tranquillitas, quàm vita vnius aut alterius hominis particularis. Cæterùm si agatur de gratiâ & gloriâ, cùm nihil sit in mundo, quod Deo maioris faciam, illas periculo exponi ob res caducas non permittam. Nec oppositum demonstrat bellum: non enim, qui nomen dat militiæ, se exponit probabili peccandi & pereundi in æternum, discrimini: imò videretur ille status postulare contrarium: milites enim perpetuum patiuntur martyrium, ieiunant frequentissimè, incedunt nudi, dormiunt sub ioue, gerunt mortem ob oculos: & nisi deliri sint, debent seruire Deo. Multos milites colit Ecclesia: & hodie multi sunt, qui sanctè viuunt, & si multi insolenter & sacrilege viuunt, non est militia in causa, sed militaris libertatis abusus.

An possint assumi meliora & pretiosiora fine.

An si Adamus nō peccasset Verbum æternū humanitatē assumpsisset.

Potest exponi periculo Thesaurus.

Potest vita.

Non autem Anima.

An milites sint in probabili peccandi & pereundi in æternū periculo?

***

Argumenta, quæ pro media sententia militabant, soluuntur.

DXVII. An necessitas excuset in obligatione Decalogi?

NEc contrà jurgent (aut veriùs nec contrà militant) ea, quæ pro media sententia ponebantur. Si enim non licet sine necessitate se exponere peccandi periculo, nec licebit cum necessitate: & ratio est, quia se exponere periculo perdendi diuitias est pretio æstimabile in diuitiarum genere; & ignominia se actuali maculat, qui se exponit periculo perdendi honorem; Ergo, se exponere periculo perdendi Dei gratiam in ordine rerum supernaturalium, malum graue & actuale est. Ergo, siquidem non licet peccare ob causas eximias & graues: ob easdem se exponere periculo peccandi non licebit.

Thomas Sāchez exponitur.

Nec contrarium docent Authores, quos Hieronymus Ferrantinus adducit: nam Thomas Sanchez nostram primam Conclusionem admittit, & illam limitationem, quam subiungit, secundæ nostræ Conclusioni conformat. Si enim Petrus sciat se esse fragilem, fœminæ mederi non debet. Quid si ex officio, hoc est, ex iustitia teneatur? mittere, poterit & debebit alium Medicum aut Chirurgum. Et quid, si non sit alius? Tunc iuxta secundam nostram Conclusionem non se inducet in periculum, adeoque nec peccabit. (N.B.) Non quod detur casus in quo liceat se exponere probabili peccandi periculo, sed quod ille non se exponit periculo; exponitur enim non à se, sed à necessitate. Et quid ille in tali casu faceret? periculum, quod non potest fugere realiter, debebit fugere moraliter, nimirùm proponendo firmiter se non peccaturum: & Dei fauorem orando, & de eius clementiâ & misericordia confidendo. Qui enim inuolontarius realiter in periculum fertur, & se oratione munit, non se exponit periculo: non realiter, quia actiones necessariæ non sunt nostræ, quia non sunt in nostra potestate: non moraliter, quia orando & petendo diuinam gratiam facit homo quod potest, ac propterea quod debet. Ergo in tali casu hæc propositio, *Petrus licitè se exposuit probabili peccandi periculo*, non est vera: sed hæc, *Petrus non se exposuit periculo*: si enim necessario exponitur, non à se & ab intrinseco exponitur, sed ab intrinseco violenter & inuoluntarius inducitur: & ideo vt in periculo sit sine periculo, Deum tenetur orare.

Peccādi pericula, quæ nō possimus fugere physicè poterimus fugere moraliter: & quomodo?

DXVIII. An filius familias teneatur domo egredi, & parentes relinquere, si habeat domi probabile peccandi periculum?

Ponebatur secundo loco Salas, qui Thomæ Sanchez & nobis assentitur, qui enim domi habet grauem occasionem peccandi, tenetur hoc periculum fugere physicè & realiter, si possit: & si realiter non possit, illud fugere moraliter, Deum orando, & eiusdem gratiam & fauorem petendo.

Ioannes Sancius & Emanoel Sà eodem sunt modo intelligendi, & exponendi, constant enim Conclusionibus nostris.

Quæstio incidens.

PEtis, *An eodem modo, quo quis se potest periculo peccandi exponere, poterit exponere, alium?* hoc est, *An bene discurrat Ferrantinus?*

Resolutio.

Respondeo, Petrum nec se, nec proximū posse exponere probabili peccandi periculo Addo Petrum si non possit non ingredi realiter locum vbi est illud periculū, aut si non possit ex

illo egredi, non peccare in iis quæ vitare non potest; at debere tunc periculum fugere moraliter, orãdo Deum, & eius auxilia implorando: quam ob rem, si detur casus, in quo non possit Petrus non inducere ministrum aut famulum in locum, in quo tale subest periculum, aut inductum non possit educere, non peccabit in his, quæ necessariò facit: at debebit eum à periculo eripere moraliter; videlicet illum monendo, in bonâ voluntate firmando, & orando Deum, vt dignetur cooperari & concurrere. Sed iste casus accidet nunquam vel tarò.

Soluitur argumentum difficile, militans pro prima sententia.

DXIX. An liceat sequi quamcũque opinionẽ probabilem.

PLacet reponere ratiocinium, quo prima sententia armabatur. Eius fautores argumentantur sic. [Possum sequi opinionem probabilem, & iuxta illam operari & sentire. Ergo siquidem est probabile materiam primam habere partes à quantitate, potero sentire sine temeritate, & asserere sine mendacio alterutram contradictionis partem. Ergo siquidem est probabile posse sine mortali mutari Officium sanctorale in feriale, & contrà; potero etiam sentire sine temeritate & asserere sine mendacio alterutram contradictionis partem. Ergo pariformiter de peccandi periculo poterimus philosophari. Sit vera hæc propositio: *Probabile est, quod si adiero talem locum peccabo:* Ergo erit etiam vera hæc: *Probabile est quod & si adiero talem locum non peccabo.* Ergo sine temeritate possum mente asserere, & sine mendacio linguâ dicere *Non peccabo.* Atqui stante isto dictamine, quod siquidem temerarium non est, est prudens & licitum; potero adire locum illum, possum enim licite locum illum adire, in quo non peccabo. Ergo de primo ad vltimum colligitur, quod possim me exponere probabili peccandi periculo, & hoc licitè & sine peccato.] Qui hoc ratiocinio vtuntur citant pro se Vasquez 1.2. *disput.*62 *cap.*5. Sanchez *lib.* 1. *Summa cap.* 9. *num.*18. dicentes, non esse necessarium, vt iudicium practicum sit certum, sed sufficere si sit probabile.

Retorquetur hæc ratio.

Respondeo tamen tantùm abesse, vt ex opinione, quæ docet, *licere sequi sententiam probabilem*, sequatur licere adire probabile peccandi periculum, vt potiùs ex eâ doctrina conuincatur oppositum; in tantum enim licet sequi opinionem speculatiuè probabilem, & minimè certam, in quantum cum ea incertitudine & probabilitate speculatiua habetur iudicium practicum certum dictans *licere operari cum opinione probabili*, sine quo iudicio practico certo non liceret operari, vt dicunt communiter Theologi: quia ille exponeret se periculo peccandi, si non haberet illam certitudinem practicam. Ergo tantùm abest vt inferatur *licere se exponere periculo probabili peccandi* ex eo, quia licet sequi opinionem probabilem, vt potiùs inferatur oppositum futurum; sequitur enim ex hac certissimâ doctrina, *quod non liceret sequi opinionem probabilem speculatiuè, si eam sequendo subesset periculum probabile peccandi.* Stat ergo in tantum licere sequi opinionem probabilem speculatiuè, in quantum eam sequendo nullum subest omnino periculum peccandi. Ergo, cùm illa doctrina defendi non possit, nisi quia ab illa abest omne periculum peccandi, consequens est, ex eâ rectè inferri, *posse adire periculũ probabile peccandi*, cùm illa doctrina subsistere nõ possit, si ex ea sequatur periculum probabile peccandi. Sic igitur in forma arguo. Si sequendo opinionem probabilem speculatiuè, subesset periculum practicum probabile peccandi, non liceret, sequi opinionem probabilem speculatiuè, eo quia non licet se exponere periculo probabili peccandi: vt docet communis omnium Theologorum opinio: Ergo vt sit vera hæc doctrina, *quod licet sequi opinionem probabilem speculatiuè*, oportet abesse in praxi omni periculum peccandi. Ergo illi doctrinæ repugnat dicere, *quod liceat in praxi operari cum periculo probabili peccãdi.*

Cur interdum possim sequi opinionem probabilem.

His positis redeo ad argumentũ, cuius gratia hanc doctrinam posuimus. Erat primum antecedens: *Possum sequi opinionem probabilem, & iuxta illam operari & sentire.* Et assero illud esse obnoxium æquiuocationi, est enim verum speculatiuè & obiectiuè: sed practicè & formaliter falsum. Sanè est verum speculatioè, quia in materiâ, quæ non concernit mores, potest liberè admitti. Est etiam verum materialiter & obiectiuè; vbi enim agitur de materia præceptâ; seu de obiecto præcepti, & sunt duæ opiniones probabiles, quarum altera docet hoc à Deo præcipi, altera autem illud ipsum non præcipi, tunc potest alterutram sequi sententiam, quia neutra probabilitas concernit peccatum formale, quia cum vtraque componi potest hæc propositio: *Certum est quod non peccabo.* Certum est enim non peccare eum: qui omittit quod tantùm probabiliter præceptum est. Nec exempla, quæ ponuntur in primâ & secundâ consequentia, contrarium probant. Non primum; quia partes materiæ primæ non concernunt mores, & possunt sine peccato quantitati adscribi, aut non adscribi. Non secundum; quia probabilitas illa circa mutationem officij diuini non respicit actus formales, sed illorum materiam. Aliud est enim quærere, *Vtrùm diuini Officij talitas (hoc est, quod sit de feria, vel de Sancto) præcipiatur per se, & vt substantia; an verò præcipiatur vt modus?* Et aliud est inquirere, *An qui mutet Officium de feria in Officium de Sancto peccet mortaliter?* Ad primum enim respondemus, vtrunque videri probabile; & ex suppositione quod vtrumque probabile sit, respondemus ad secundum (etiam non solùm materiam & obiectum respicimus, sed ipsos actus) esse certum, & supra omnem probabilitatis aleam eum, qui mutat officium, non peccare mortaliter. SANE illud ipsum antecedens. *Possum sequi opinionem probabilem, & iuxta illã operari & sentire*; si sumatur practicè & formaliter, hoc est si probabilitas non afficiat materiam præcepti, sed honestatis potiùs actus humani, falsum est; tenetur enim homo elicere actus non solùm probabiliter licitos, sed certò licitos. Vnde quotiescunque intercurreret disputatio de formali alicuius actionis bonitate aut malitia, debet homo se securum reddere, & non ingredi viam periculosam & probabilem, sed eos actus elicere, qui sint certò boni formaliter.

De probabilitate speculatiua obiectiua, formali, & practica.

An materia prima à quantitate partes habeat.

An liceat diuinũ Officium mutare.

N.B. Quid sit de præcepti substãtia & quid modus.

Considerandũ est quid appellet aut afficiat probabilitas.

Hinc patet, tertiam consequentiã esse falsã: in

infert enim ſicut de partibus materiæ primæ, aut de mutatione officij, ſic etiam de peccandi periculo eſſe philoſophandum, cùm tamen non ſolùm non ſit vlla ſimilitudo; ſed ſit potiùs ſumma diſſimilitudo: in duabus enim quæſtionibus non agitur de formali peccato: nam prima eſt purè Philoſophica & ſpeculatiua: ſecunda non agit de peccato, ſed de materia peccati: & tertia ſolummodò agit de formali peccato. Quamobrem, ſi in duabus prioribus quæſtionibus ideò licet alterutrum, quia in ipſis eſt certum, quod non committatur peccatum; ideò in tertia non licebit alterutrum, ſed debebimus ſequi partem ſecuram, quia in tertia non eſt certum, quod non committetur peccatum.

Nota hanc rationem benè.

Illa conſequentia ſubiuncta: *probabile eſt, quod ſi adiero talem locum faciam hoc: Ergo probabile, quod etſi eumdem locum adiero, non faciam hoc*, eſt certa, & euidens: quia ſicut repugnat, alteram contradictionis partem eſſe dubiam & alteram non eſſe dubiam; ſic etiam repugnat alteram eſſe probabilem, & alteram non eſſe probabilem.

Vbi vna propoſitio eſt probabilis etiã eius contradictoria erit probabilis.

Illa autem ſubillata: nimirum, *Probabile eſt, quod etſi adiero talem locum, non peccabo: Ergo ſine temeritate poſſum mente aſſerere, & lingua dicere: Non peccabo*, indiget expoſitione; Aio me in tali caſu poſſe dicere cum formidine erroris & tanquam rem merè probabilem, *Non peccabo*: nego autem me id poſſe dicere ſine erroris formidine tanquam rem certam.

Vide quæ dicetus ſtatim num. 520.

Subſumptum ſubintelligebat iſtam propoſitionem: *Qui ſincerè & ſine temeritate poteſt dicere*, non peccabo ſi adiero talem locum, *poteſt illum locum adire*: & eam ego diſtinguo. Si poſſit hoc dicere ſine formidine, & tanquam rem certam; concedo. Si cum formidine, & tanquam rem probabilem; nego.

Patet igitur de primo ad vltimum, non benè colligi in ratiocinio illo, cui reſpondeo, *me poſſe licitè exponere periculo peccandi probabili.*

Notanda pro Logica Morali.

DXX.
An concluſio ſequatur debiliorem partem? An ex negatiua probabili ſequatur affirmatiua probabilis? An ex negatiua probabili ſequatur certa negatiua? An ex affirmatiua probabili certa negatiua?

Hic obiter notandum eſt, cùm agitur de peccatis materialibus & obiectiuis, eſſe bonas iſtas conſequentias.

Eſt probabile, quod hoc non ſit peccatum:
Ergo eſt probabile, quod hoc ſit peccatum.

Eſt probabile, quod hoc non ſit peccatum.
Ergo eſt certum, quod ſi illud feceris non peccabis.

Eſt probabile, quod hoc ſit peccatum:
Ergo eſt certum, quod ſi illud feceris non peccabis.

Primæ conſequentiæ bonitas naſcitur ex natura incertitudinis, quando enim altera contradictionis pars eſt incerta, etiam altera eſt incerta.

Secunda autem & tertia ex hoc diſcurſu.

Cùm agitur de peccatis materialibus, & dantur probabiles ſententiæ Authorum, poteris alterutram ſequi ſine peccato.

Ergo in tali caſu, ſi altera ſententia dicat hoc eſſe peccatum, & altera dicat non eſſe, poteris licitè ſequi hanc vltimam, & iuxta eam operando non peccabis.

CÆTERVM, ſi agatur de peccatis formalibus iſtæ conſequentiæ erunt bonæ,

Eſt probabile, quod ſi adieris talem locum, occides vnum hominem, ac propterea peccabis?

Ergo eſt probabile, quod etſi adieris, non occides eundem hominem, ac propterea non peccabis

Ergo eſt non iam probabile. ſed certum, quod ſi velis illum locum adire, hac ipſa volitione peccabis.

An ex probabili affirmatiua aut negatiua, certa affirmatiua inferatur?

Patet prima conſequentia, quia naſcitur ex eſſentia & ingenio incertitudinis & probabilitatis. Patet ſecunda, quia certum eſt, eſſe mortale & actuale peccatum ſe exponere periculo peccandi mortaliter.

Sane hanc propoſitionem, *Ille qui cùm agitur de preceptorum materia, ſequitur opinionem probabilem*: puto eſſe improbabilem, & oppoſitam euidentem & certam. Sed quid ſi eſſet merè probabilis?

An liceret ſequi opinionem probabilem, ſi ſit merè probabile? & ſi nõ eſt; quid, ſi eſſet?

Reſpondeo, ſi hæc propoſitio eſſet merè probabilis (puta, probabilior, æquè probabilis, aut minùs probabilis) eſſet certum peccare illum, qui illâ vteretur. Vnde iterum ex probabilitate inferretur certitudo, nec concluſio ſequeretur debiliorem partem. Conſidera diſcurſum ſubſequentem.

An ex probabilitate certitudo inferatur?

Debeo reddere meam conſcientiam ſecuram, nec poſſum me exponere periculo peccandi. Ergo ſi eſt certum, quod poſſum ſequi probabilem alterutram opinionem in eo caſu: in quo id ſit certum, potero liberè alterutram ſequi: ſi autem hoc eſt incertum (& erit incertum, ſi dubium ſit aut probabile) non potero alterutram ſequi, ſed debebo tenere ſecuram. Atqui cùm agitur de peccato materiali, ſeu de materia peccati, certum eſt me poſſe ſequi alterutram contradictionis partem: quando agitur de peccato formali, hoc non eſt certum. Ergo eadem ratio, qua demonſtrat me poſſe facere illud, quod probabiliter eſt materia peccati, eadem demonſtrat me non poſſe adire periculum peccandi formaliter.

QVÆSTIO.

An ſit peccatum mortale ſe exponere probabili æternæ damnationis periculo?

DXXI.
Diana non ſeruat conſequentiam.

SVmma inconſequentia Diana laborare videtur, cùm dicit *part. 3. tract. 4. reſol.* 98. poſſe ſe exponere hominem æternæ damnationi probabili: *& par. 7. tract. 11. reſol. 19.* negat poſſe ſe hominem exponere probabili peccandi periculo. Omnes enim rationes, quæ ſecundum impugnant, diruunt primum: & quæ primum ſtabiliunt, firmant etiam ſecundum: quamobrem oportet, vel vtrumque concedere, vel vtrumque negare. Vt rem meliùs intelligas, illam totam ad tres controuerſias reducam. Quarum prima rogabit, *An confeſſio facta cum ſola attritione iuſtificet?* Secunda, *An, qui cognoſcat ſe non habere contritionem ſed attritionem, poſſit ad pœnitentiæ ſacramentum accedere?* Et tertia, *An in articulo mortis etiam poſt confeſſionem factam, ſi fortè cum attritione cognita, teneamur elicere actum contritionis omnium mortalium, quæ in vita commiſimus?*

Reſpondeo ad primam aſſertiuè. Addo tamen hanc eandem aſſertionem non excludere

omuem formidinem; contraria enim sententia ab aliquibus dicitur vera, ab aliis probabilis, aut feuerissimè loquendo, tenuiter probabilis: at omninò improbabilem eam c... nemo demonstraturus est.

Respondeo ad secundam, extra articulum mortis posse homioem cum attritione cognita ad sacramentum pœnitentiæ accedere: quia sequendo dictamen probabile operatur prudenter, nec potest argui temeritatis.

Respondeo ad tertiam, varias esse opiniones in re grauissima, quæ postulant, vt certa ab incertis separemus, & aliquas Conclusiones ponamus.

DXXII. Nota hoc benè.

Prima Conclusio *Si vera contritio etiam cum sacramento pœnitentia requiritur, qui cum attritione confitetur (seu putet se habere contritionem, seu non) non committit nouum peccatum, sed antiqua retinet.* Patet primum: non enim peccat, qui sequitur opinionem probabilem, & attritionem etiam cognitam sufficere cum sacramento non iam probabilior, sed ferè certa asserit & defendit opinio. Patet secundum; quia si contritio est de necessitate medij ad iustificationem consequendam, illam debebis ponere, aut iustificationem non consequi.

Rerum veritas ab opinione non dependet.

Opinio enim rerum virtutes non immutat, nam si Petrus sincerè putet stupam in flammis macerandam, & sequutus dictamen suum sincerum & prudens, eandem in flammas iaciat, temerarius non poterit dici; attamen stupa in flammis non macerabitur, sed comburetur. Et vt rem explicem intra terminos huius diuini tribunalis, si sæcularis aliquis veste sacerdotali indutus litteris falsis licentiam audiendi confessiones obtineat, licitè ad illum accedes, si legitimum Coofessarium esse existimas; & tamen à peccatis tuis non absoluêris; & si mortalia habeas, nec aliam confessionem feceris, nec cootritionem habueris, in æternum peribis.

...III. ...hoc ...è

Secunda Conclusio. *Si assereremus sententiam, qua contritionem veram cum sacramento pœnitentia requirit, esse minùs probabilem; & qua attritione cum sacramento contenta est, esse magis probabilem: Moribundus, qui cognoscit se cum attritione absolutionem à mortalibus recepisse, si conscientiam examinet, debet sic discurrere. [Probabilius est, quod sum in gratia; at adhuc probabile est, quod sum in statu peccati mortalis: Ergo probabilius est, quod si moriar quin eliciam actum contritionis, saluabor: at nihilominus adhuc probabile est, quod si moriar sine contritione, æternam damnationem incurram.* Hæ duæ conclusiones certæ sunt: & modò ingreditur illa dubitatio, *Anne moribundus ille, de quo agimus, possit licitè egredi ex hac vita in periculo æternæ damnationis probabili; an verò debeat non esse contentus spe gloriæ probabilis, sed reddere suam salutem certam?*

Quæstio proponitur.

DXXIV. Opinio Suarij.

Hoc vltimum dicendum esse sentit Suarez *3.part.tom.4.disp.25.sect* 4. *num.*17. Nugnus *in 3.par.tom* 2 *quæst.*2 *art* 4 *dub.*4. Zambranus *de casib.occurr.temp.mort cap.*4.*dub.*1 *num* 4 & alij: & probatur *primò*; Quia vnusquisque tenetur ex charitate propria certam facere salutem suam omnibus mediis possibilibus: at in tali casu dantur media possibilia (potest enim contritionem elicere) Ergo tenetur.

Probatio prima.

Secunda.

Secundò; Quia, cùm nec de fide sit attritionem sufficere cum sacramanto, nec hoc ipsum demonstrari aut euidenter probari possit, semper manet æternæ damnationis periculum: Ergo, qui illud percipit, tenebitur illud vitare, & actum contritionis elicere.

Tertia.

Tertiò. Quoniam teoetur confiteri, aut saltem conteri, qui habet peccatum mortale dubium, ne sic ex hac vita discedat: At eadem ratio militat contra eum, qui habet absolutionem incertam: Ergo. Probatur minor. Quia, qui habet peccatum dubium (idem dicam de peccato probabili) potest prudenter dicere. [Beatus qui possidet: ego sum in innocentiæ possessione, à qua excludi non debeo rationibus dubiis aut probabilibus, sed certis tantùm.] Interim, si est verum, quod peccauit, erit verum, quod est in statu æternæ damnationis, & quod æternùm est periturus, nisi debitam pœnitentiam agat. Hæc autem ipsa etiam sunt vera posito peccato mortali certo, & pœnitentiâ dubiâ vel probabili: Ergo tantam obligationem habet peccator in vno casu, quantam in alio. Habet ergo in vtroque ponendi media, quibus reddatur certus, quantum humanitus possit, suæ salutis.

Nota id benè.

DXXV. Opinio opposita.

His tamen non obstantibus contrariam sententiam tuetur Fagundez *de præcept.* 2. *lib.* 2. *cap* 4 *num.*13. Becanus *de sacram.cap.*25.*num.*3. Layman. *in Theolog. Moral lib.*5.*tract.*6. *cap.*2. *num.*6. Coninch. *de Sacram disput.*3.*dub.*1.*numer.*5. Faber *de pœn.in* 4 *sentent. dist.*14.*quæst.*2. *disp.* 8. *cap.* 3. *num.* 71. quos citat & sequitur Diana *par.*3.*tract.*4.*resol.*98. & alij. Eorundem rationes consideremus.

An omnis noua opinio sit falsa?

Prima. Quia Suarius est primus Autbor opinionis contrariæ: Ergo illa non est vera. Patet. Incredibile est annis integris mille sexcentis rem tam necessariam, si esset vera, fuisse in Ecclesia Romana ignoratam. Altiùs de Dei misericordia est præsumendum, non enim admittendum est ab illo ita totam Ecclesiam deseri, vt in re tanti momenti semper fuerit decepta. Hæc ratio, tametsi moralis sit, & non metaphysica, fortis interim est, & sufficiens, vt Suarij opinio reiiciatur.

Modus fortis moraliter argumétandi.

DXXVI. Vbi reperiãtur charitatis præcepta?

Secunda. Nec in Scripturis, nec in Conciliis habetur tale præceptum Charitatis: sed nos noua præcepta fingere non debemus: Ergo. Sed hæc ratio mihi non placet: quoniam Charitatis præcepta non debent singulariter poni, sicut nec præcepta Iustitiæ. Non legimus in Decalogo, *Non furaberis argentum*, non *aurum*, non *gazas*, non *cætera*: Sed quia legimus *Non furaberis*, alia omnia inferimus. Ergo si Charitatis præceptum generale est, obligabit, etsi non reperiatur, hoc vel illud interdici specialiter,

DXXVII. Probatio. Ecclesia est vera Magistra.

Tertia. Neminem Charitas aut aliud præceptum obligat, vt plus faciat, quàm quòd Ecclesia docet esse ad salutem necessarium: Sed Ecclesia per Concilium Tridentinum docet ad gratiam impetrandam à Deo, & salutem æternam consequendam sufficere attritionem cognitam cum Sacramento pœnitentiæ. Nemo igitur tenetur ad amplius. *Hac ratione* Diana vtitur: hac etiam alij. Sed aduersarij illam dicent nullius esse roboris, asseréntque minorem esse tantùm probabilem, adeóque sequi, consequentiam esse probabilem. Cùm ex vi huius rationis negari non possit esse probabile, quod homo ad contritionem teneatur,

Huius probationis censura.

Ex præmissa probabili consequētia euidēs sequi non potest.

&

& si hanc non habeat sua antiqua peccata retenturum, & per consequens in æternum periturum: Videretur vi huius rationis debere hominem sub mortali elicere actum contritionis in articulo mortis, ne se exponat probabilissimo æternæ damnationis periculo. Sanè illā minorem esse purè probabilē dicunt nonnulli, at alij seuerius esse euidenter falsam, asserētes quidquid sit de necessitate cōtritionis, & sufficiētia attritionis hāc sufficere cum pœnitētia nusquā doceri à Tridentino, cuius verba vbicumq; legantur, ita debēt intelligi & interpretari, vt Capiti III. Sessionis XIV. correspondeāt. Agit sancta Synodus ex professo de partibus pœnitentiæ in hoc capite, & ait; *Sunt autē quasi materia huius Sacramenti ipsius pœnitentis actus; nempe Contritio, Confessio & Satisfactio.* Ergo, si hæc sunt verba Concilij, qua sinceritate possit subsumi minor illa, non video.

Alia est contritionē necessariam non esse, & aliud hoc ipsum doceri à Tridentino.

DXXVIII. Probatio.

Quarta. Quia ex hac opinione sequeretur hanc propositionem; *Attritio cum Sacramento sufficit ad iustificationem*, incertam esse: Sed hoc dici non potest: Ergo frustra alia certitudo requiritur. *Et hæc ratio* est mirabilis; obijcit enim tanquam absurdum, quod tanquam fundamentum adsumit contraria sententia. Ideò enim illa contritionem requirit, quia existimat certum non esse, quòd attritio sufficiat. Videtur mihi hanc rationem esse similem illi, quā probarem contra Iesuitas admittendas esse physicas prædeterminationes, quia alias concedi deberet: In Deo scientia media; cùm ideò maximè illas negent Iesuitæ, quia istam admittunt.

Petitur principium.

DXXIX. Probatio.

Quinta. Quia ex hac etiam sententia sequeretur, nunquam licere homini confiteri cum sola attritione cognita: primò quia semper se exponeret periculo peccandi mortaliter: Secundò, quia semper se exponeret periculo non conficiendi sacramentum, retinendi antiqua peccata, & non recipiendi gratiam sacramentalem. *Sed hæc ratio* non vrget, negatur enim consequentia; quoniam argui de mortali non potest, qui sequitur opinionem probabilem. Hinc patet, qoid ad primam probationem dicendum. Ad secundam fateor esse probabile (tenuiter & leuiter tamen) se exponere hominem illis periculis, quæ enumerantur. Sed quid inde? Est enim etiam probabile (imò ferè certum) nullum subesse periculum: & homo tutissimè sequitur opinionem probabilem. Præterea ab articulo mortis ad vitam sanam non benè deducitur consequentia; multa enim sano licent, quæ moribundo non licent. Ille enim differre multa potest, quæ iste non potest; caret enim tempore in quod rem differat.

Censura.

DXXX. Probatio.

Sexta. Quia ex hac doctrina sequeretur; non omnes homines teneri elicere actum contritionis in articulo mortis, sed doctos solùm, qui scirent non sufficere attritionem etiam cum sacramento. Vnde tale præceptum esset tantùm doctis impositum, & non indoctis; & ideò essent in hoc peioris conditionis docti, quàm indocti, Theologi quàm Medici & Iurisconsulti. Sed hoc minimè dicendum videtur: Ergo. *Sed cur minimè?* Annon etiam centena alia sunt, quæ obstringunt doctos, & non indoctos? Annon plura & clariùs tenentur credere Theologus, quàm rusticus? Annon multi hodie contractus licitè fiunt in pagis, qui in schola non possent? Multi quidem: & rusticos inuincibilis ignorantia in casibus multis excusat, in quibus Theologi non excusantur.

Censura.

Annon plura tenentur docti, quam indocti?

DXXXI. Probatio.

Septima. Quia Suarezij sententia, vt notat Fagundez, quem sequitur & laudat Diana, laqueos inijcit conscientiis in re graui: & in re necessaria ad salutem homines in dubium æternæ salutis inducit. *Sed me miserum!* quos quæso laqueos, quæ dubia inducit? Sanè hæc opinio docet esse ferè probabile, hoc est, non esse omninò certum, eum, qui cum attritione & sacramento ex hac vitā discesserit, salutem sempiternam consequi: & hoc à nemine negari poterit. Non ergo scrupulos, dubia, & pericula imponit: sed scrupulos, qui subsunt, incertitudinem, quæ re vera est in re summi momenti, & periculum, quod omninò non abest, veraciter & sincerè notificat: & nemini est iniuria, quamdiu veritatem docet. Subesse enim adhuc aliquod periculum, quod à sola contritione tollatur, ferè probabile est: & qui hoc neger, non vult rem intelligere. At hominem debere hoc qualequale periculum vitare sub peccato mortali, nondum probatum à Suario est.

Censura.

DXXXII.

Ego quidem, vt quæstionem resoluam, iubeo relegi Conclusionem primam & secundam, quam superiùs exposui; quibus addi poterit,

Resolutio totius difficultatis.

Tertia Conclusio. *Si est verè probabilis opinio, quæ contritionem veram cum pœnitentiæ Sacramento requirit, Infirmus non potest licitè cum attritione ex hac vita discedere:* non enim se potest exponere probabili æternæ damnationis periculo,

Quarta Conclusio. *Hæc propositio:* Non sufficit ad iustificationem attritio cum sacramento, *absolutè loquendo non est probabilis.* Sed cur dicitur *tenuiter probabilis?* Quia præ se fert nonnullam probabilitatis vmbram, ad veram autem probabilitatem non adscendit.

Quinta Conclusio. *Infirmus in articulo mortis non tenetur in rigore & ex præcepto elicere actum contritionis; sed sufficit, si confiteatur etiam cum attritione cognita; licèt melius faceret, si actum contritionis eliceret.* Ita Diana *parte 3. tractat. 4. resolut 94. §. Cætera.* qui citat Laymanum & Fabrum. Sed duæ sunt obiectiones, quas possent aduersarij protrudere.

Obiectio prima.

Sit prima contra Conclusionem tertiam: Quia semper licet homini sequi opinionem probabilem, vbi non determinatur ad alteram probabilitatis partem voto, iuramento, aut præcepto: at in nostro casu nec nos vouimus aut promisimus Deo contritionem, nec illam Deus præcipit: est enim ferè certum, quòd sit attritione & confessione contentus; nec illam homo præcipere potest, cùm sit actus merè internus: Ergo.

DXXXIII. Corollarium primum.

Sed hæc doctrina non placet: quia inde sequeretur *primò*, posse licitè ex hac vita hominem discedere cum absolutione probabili, puta: si ab illo data fuisset, qui vel esset sacerdos probabiliter, aut certò sacerdos, sed probabiliter tantùm absoluendi potestatem haberet.

Secundum. beret. *Secundò*, etiam illum, qui probabiliter putaret se mortale peccatum commisisse: nam ille nec confiteri, nec conteri in articulo mortis teneretur. Tertium. *Tertiò*, nec illum qui dubia peccata haberet; minor enim notitia est dubia, quàm probabilis, & si hæc non inducit obligationem confitendi aut conterendi, illa inducere eiusmodi obligationem non potest.

An in articulo mortis cessent opiniones? Sed cur hæc omnia displicent? Quia, vt dixi, in mortis articulo non tolerat prudentia, sinceritas, & charitas ad se vt aliquis se exponat æternæ damnationis periculo.

DXXXIV. Obiectio secunda. Sit secunda contra Conclusionem quintam. Præceptum contritionis per se & ex intrinseca eius obligatione, saltem in articulo mortis, obstringit, vt docent Authores communiter. Tunc igitur quilibet infirmus tenebitur elicere actum contritionis. Respondeo, Attritio cũ sacramento est virtualis contritio. non dari præceptum de contritione reali, sed de reali aut virtuali; ita vt alterutram habere sufficiat. Est autem contritio realis verus actus doloris, orti ex amore Dei super omnia; & contritio virtualis est attritionis actus eleuatus à Pœnitentiæ Sacramento. Ita Fagundez *de præcept. 4. libr. 2. cap. 6. num. 5.* Diana, & alij: An Pœnitẽtia reddat ex attrito contritum? Vnde oritur lux Theologico Axiomati, *Sacramentalis Pœnitentia facit ex attrito contritum.* Quod si intelligas physicè, nihil impossibile intelliges; at incides in grauissimas difficultates. Si autem intelligas virtualiter, facili negotio te expedies dicens, vi pœnitentiæ transire attritum in contritum, quoniam coram oculis Domini attritio sacramento coniuncta perfectæ contritioni æquipollet. Vide Ioannem de la Cruz *in Director par. 1. de Sacrament. Pœnit quæst. 3. dubitat. 5. concl. 2.*

QVÆSTIO.

Quid sit periculum euidens? quid probabile? quid proximum, remotúmque?

DXXXV. ANte vnam vel alteram horam cum quopiam Viro docto & nobili de periculi euidentia & probabilitate disserui, & quia omnia volebat aliter intelligere, quam ego capio, eius verba ad hanc formam perstringam. *Sic aiebat.*

Argumentũ proponitur. In materia tali vel tali, verbi gratia semper datur euidens peccati mortalis periculum: at quando tale & tantum periculum subest, nemo potest se fortunæ committere sine mortali: Ergo. Consequentia est legitima: minor ab omnibus admissa: maiorem probo. Quia, considerata hominum fragilitate, dari consentiendi periculum certum est. Et æquè certum hoc periculum certum & euidens esse de te grauissima; quia est periculum consentiendi in peccatum mortale. Sic ille proposuit suam rationem.

At ego contra sic discurro. Nauis, considerata lignorum & funium fragilitate, aquæ inconstantiâ, & ventorum vehementiâ, locus est certò & euidenter periculosus. Et in hoc periculo non agitur de re parui momenti, sed de vita. Ergo in naui est certum & euidens mortis periculum. Ergo omnis homo, qui nauim ingreditur, peccat mortaliter. Consequentia est falsa, & tamen forma discursûs est eadem.

An sit leue? Oportet igitur distinguere periculum leue à graui seu probabili: intrinsecum ab extrinseco: nam in naui est leue & extrinsecum, & in multis conscientiæ materiis graue intrinsecúmque. Pono exemplum in re venerea, in qua periculum non dicit rei futuritionem, (non enim est bona consequentia, *Infortunium non accidit, ergo non fuit periculum*) sed dicit inclinationem in rei futuritionem: quamobrem si inclinatio sit leuis, periculum erit leue; si grauis, graue: si grauissima, certum moraliter, quidquid sit de futuritione. Est igitur periculum certum moraliter, si sit inclinatio grauissima.

Dico igitur dari motiua, quæ euidenter sunt inclinantia, mouentia, & influentia in res graues; nec tamẽ semper mouent grauiter, sed sæpè leuiter. Sanè in naui est rei certò grauis periculum certum: sed leue. Et cur leue? Quia è Et vnde sciatur esse leue? cẽtum nauibus quæ nostra maria sulcant, duæ aut tres ad summum pereunt, vt experientia Hollandorum mercatorum nos docuit. Sunt enim, vt dicebamus supra in portubus homi- DXXXVI. Assecuratores qui? nes, qui *Assecuratores* vocantur, qui erũt Maris, & Æoli fideiussores; & si soluas è centum quinque, se obligabunt omnia soluere, si naufragio nauim perire contingat. Ergo horum hominum opinione ex his duabus propositionibus, *Hæc nauis peribit, Hæc non peribit*, prima est probabilis vt quinque, (fortè vt duo, vel tria, nam & ipsi Assecuratores lucrantur & ditescunt) & secunda probabilis vt centum est. Non ergo repognat rei summæ esse certum & euidens periculum vt duo vel tria, vbi certa & euidens securitas vt centum est.

Igitur, vt rem paucis expediã, assero in periculo posse & debere duo considerari: existentiã periculi, & quantitatẽ periculi. Addo, cùm agimus de periculo probabili; non agere nos de existẽtia probabili talis periculi, sed supponere existentiã esse certam, & asserere illud esse tantùm, vt probabiliter inferat malũ, quod dicitur imminere probabiliter. Si periculum sit ab extrinseco, colligetur eius quantitas ex circumstantiis; nam perdendi merces in naui periculum erit maius aut minus, prout plures aut pauciores pyratæ aut hostes maria vicina sulcent; prout plures aut pauciores procellæ eadem turbent. Si sit ab intrinseco, considerandæ sunt internæ circumstantiæ: puta, si nauis sit antiqua; si sit nimis onusta; si à nautis imperitis regatur, &c.

DXXXVII. Humanæ naturæ fragilitas. Hinc ad mores. Quis ita erit amens, vt neget in rebus centenis periculum? nam in omni materia graui humana natura est certò & euidenter fragilis: at hoc ipsum euidens rei euidenter grauis periculum, non semper est proximum & moraliter efficax.

Modus cognoscendi & examinandi periculum. Sed vnde quis scire poterit, an periculum proximum sit? Respondeo. Consideratis omnibus circumstantiis loci, temporis, & personarum, consulat experientiam & has duas Positiones discutiat, *Peccabo & non peccabo.* Si prima sit moraliter certa, & supra omnem probabilioritatis aleam constituta, secunda erit falsa certò moraliter: & erit periculum proximum. Si contrà, prima sit certò moraliter falsa, & secunda certò moraliter vera; vtut sit aliquod remotum periculum, nullum proximum erit. [Et hoc quidem iudicium modò

efformo

efformo circa has propositiones, *Ego me occidam*, *Ego me non occidam*; nam omnibus circumstantiis consideratis non habeo vel leue fundamentum, vt vel priorem veram suspicere vel posteriorem falsam.] Quod si considerata & examinatâ experientiâ, vtraque contradictionis pars tibi sit probabilis, debebis dicere, *Licèt probabile sit me non commissurum esse hoc peccatum, etiam est probabile me illud commissurum. Atqui est illicitum vt aliquis se exponat probabili peccandi periculo. Ergo debeo hanc occasionem fugere, vel aliàs certissimè sum peccaturus.* Sed de hoc paulò ante vberiùs.

Semper est ad experientiam recurrendum.

DXXXVIII. Anne semper ad propriam?

Sed postulas, quid facturus sit ille qui experientiâ caret? Respondeo, vix talem in mundo esse hominem. Vbi enim non suppetunt experientiæ propriæ, dantur alienæ; teneo enim in portu nauim meam, non quod sim naufragium expertus, sed quod alienis sio iacturis cautus, & vidi submergi cæteras, quæ præcesserunt. Ergo eodem modo qui caret experientiâ propriâ debet alienâ duci & regi: nam si cæteri fugiunt talem occasionem, & se impares resistentiæ fatentur, tu homo similis illis temerè victoriam tibi pollicereris, vbi alij omnes aut ferè victi sunt.

DXXXIX. Probabilitas suos gradus habet: & sic etiam periculum, aliud est enim probabile: aliud minùs, vel magis probabile. Considera lineas sequentes.

An periculum habeat certitudinis gradus: & quos?

Pomponellus	*Ergo erit*
peccauit	*periculum*
numquam	*nullum.*
ferè nunquam.	*ferè nullum.*
paucioirb. vicib.	*minùs probabile.*
media parte vicium.	*æquè probabile.*
plurib. vicibus.	*probabilius.*
ferè semper.	*ferè certum*
semper.	*certum moraliter*;

Debet Theologus prudens gradus singulos benè considerare. Vide interim Thomam Sanchez *de Matrim. libr.* 9. *disp.* 45. *num.* 6. Salas *tom.* 1 *tract.* 17 *disp.* 6. *sect.* 17. *num.* 105. Ioannem Sancium *in selectis disput.* 10. Emanuëlem Sà *verb. peccatum, num.* 6. Et Hieronymum Ferrantinum, qui eos allegat *libro de scandalo disp.* 1. *quæst.* 66. *num.* 44.

CAPVT II.

PRACTICVM.

Generalia Fundamenta complectens.

DXL. Generalis doctrina.

ANtequam ad formam & Materiam Legum contemplandam subueniam, nonnulla generalia præmittam, quæ sciri debere videntur. Plura possem obiicere, plura proponere de pluribus hæsitare, aut dubitare, ipsáque fundamenta pluribus firmare & roborare; sed quia breuitatem amo, stilo breuiore omnia subscribo. Sumam à Deo principium, & post ipsum veniam ad Deos humanos, Summi Dei Vicarios, qui diuinam potestatem participant: omnis enim authoritas iurisdictio & potestas, in cælo & in terra à Deo est.

Humani Dei.

FVNDAMENTVM XII.

De authoritate & iurisdictione diuina.

Dominium duplex: reale. & morale. Verùm conueniat Deo?

DXLI. Peccatum duplex: Philosophicũ & Theologicum. Vnde sumatur malitia Philosophica.

DEVS est physicus rerum creatarum omnium Dominus: est & moralis. Illi obediendum. Omne peccatum (Theologicum intellige: quoniam dantur etiam peccata Philosophica) ἁμαρτία *inobedientia* est: lex enim est mensura nostrorum actuum, qua carent omnes actus inobedientes. Nonnulli actus humani ante omnem positiuam Dei Legislatoris prohibitionem mali sunt; videlicet malitiâ illâ, quæ consistit in oppositione & dissonantiâ, quam habent ex natura rei: ad naturam rationalem, quæ malitia immutabilis est, & ab illis actibus inseparabilis, etiam per absolutam Dei potentiam, nisi natura rationalis mutetur. Verùm ista malitia *Philosophica* dicitur à D. Tohma 1. 2. *quæst.* 71. *art.* 6. *ad* 5. quia intra Naturæ & Philosophiæ terminos mala est; nec Deum offendit

vt

An, si Deus nihil præcepisset, aut de præceptis Decalogi dispensaret, essent adhuc peccata theologica?

vt Legislatotem, sed vt naturæ Conditotem, à quo etiam puniri potest. Ex positiua autem Dei Legislatoris prohibitione oritut in iisdem actibus alia malitia, quam considetat Theologia : & ideò à Diuo Thoma *iam citato* appellatur *Theologica*, quâ malitiâ nullus actus est malus, adeóque nec peccatum Theologicum, nisi quia ptohibitus. Vnde, si Deus per possibile vel impossibile ab ea prohibitione abstineat, vel semel latam telaxet, non erit ille actus peccatum Theologicum; etsi illâ aliâ malitiâ Philosophicâ aliqui actus sint ahte prohibitionem positiuam mali : vnde & dicuntur ptohibiti, quia mali.

Vnde Theologica? An actus sint mali quia prohibiti : an verò prohibiti quia mali.

DXLII. Occasio scribendi fusiùs de hac materia.

MVlta paucis lineis comprehendo ; & quæ multis vix possent sufficienter exponi : at quia in Commentario in Regulam D. Benedicti *num.* 19. hanc matetiam pertractaui vberiùs, & vberrimè in Theologia Morali num. 1160. nolui in prima huius libri editione esse nimius ; sed quia res est difficilis, non disputando, sed explicando reponam aliqua, quæ omninò necessaria sunt. Considera Positiones sequentes. Sit

DXLIII. De dominio physico Dei.

Prima : *Deus est verus, realis : & Physicus creaturarum vniuersarum Dominus.* Hanc veritatem, quæ stat mihi longa speculatione, malunt supponere Iuniotes, quam ptobare. Sic discurro. Dominari vt sic, est rem liberè producere seu conseruare : vnde rem liberè corrumpere, etiam actus dominij est. Productio, Conseruatio, & Corruptio, si sint reales & physicæ, sunt physici dominij exercitia : si sint morales, sunt exercitia Dominij moralis. Dominio accidit esse ligatum & impeditum, & hoc debet etiam considerari. Hinc pater has esse bonas consequentias, *Deus producit physicè & liberè vnum Angelum : Ergo est Dominus physicus eiusdem Angeli. Petrus multos actus internos producit realiter & liberè : Ergo est dominus realis & physicus eorundem actuum. Pater adoptiuus per adoptionem producit moraliter adoptatum : ergo adquirit in eo dominium & iurisdictionem moralem : ligatam expeditamve, prout leges & ratio permittunt.* Illarum consequentiarum vim, quam expendo, demonstraui clarissimè vt puto in Theologia Motali impressa Louanij *libr.* 1. *disput.* 3. *per totam à num.* 105. *ad num.* 119.

Quid dominari sit?

Dominamur dupliciter, realiter & moraliter.

Consequentiæ obseruandæ.

DXLIV. De Dominio morali Dei.

Secunda. *Deus est moralis Dominus, (hoc est supremus Princeps) & habet imperandi & ponendi leges morales substantiis liberis supremam & absolutissimam authoritatem.* Vt hanc Assertionem intelligas, adnotato, nos hîc non agere de dominio ptoprietatis moralis ; scimus enim multa esse in mundo, quorum Deus habet dominium ptoprietatis physicæ, non autem proprietatis ciuilis à Iure Politico enatæ : & scimus etiam esse aliqua, in quæ Deus, ptæter dominium vniuersalis proprietatis, habet ius titulo donationis, consecrationis, promissionis, quæ omnia sont etiam consideranda. Agimus igitur de Dominio alto, quod *Iurisdictionem* appellant, quod infertut ex Dominio reali & libertate rei possessæ. [Vide *citata Theologia Moralis totum librum secundum à num.* 1004. *& deinceps.* Vnde patet, aliter Deum lapidibus, & aliter Creaturis liberis dominari : in illas enim dominium infinitæ ptoprietaris exercet, in istas infinitæ proprietatis & infinitæ etiam iurisdictionis.

An Deus habeat dominiū proprietatis moralis?

Altum dominiū quid?

DXLV.

Tertia. *Omnis malitia in oppositione consistit : & est triplex, Realis, Intentionalis, Moralis.* Realiter.

Quid sit malitia?

> *Frigida pugnabunt caridis, humentia siccis,*
> *Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus :*

Ouidius lib. 1. Metamor.

realiter etiam opponuntur inter se actus odij & amoris de eodem obiecto in eadem voluntate ; opponuntur enim vt calor & frigus in eodem subiecto. At per odium (ponamus illud esse actum quemdam detestatiuum, non obiectiuè, sed realiter ab amore distinctum) qui odio habet obiectum, & obiectum, quod odio habetur, opponuntur intentionaliter.

Oppositio realis & intentionalis.

DXLVI. Malitia realis & intentionalis nō dependent à decreto diuino.

Hæ duæ malitiæ præcedunt omnes motes & insunt ex natura rei, nec dependent à decteto diuino ; nascuntut enim ex definitionibus terum : nam considetando tealia, potest Deus facere, quod calor & frigus, etiam in intensionis summo gradu, insint eidem subiecto ; at quod in tali casu non sit verum, quod duo contraria sint in eodem subiecto, non potest facere : nam calot naturâ suâ conttariatur frigori, frigus calori : &, si cessatet miraculum, qualitas fottior & actiuior oppositam qualitatem expelletet. Et patiformiter de odio philosophandum est : non enim possibile est, etiam de potentia absoluta, vt pet odij & detestationis actum ego amem Petrum. Malitia ergo realis & intentionalis sunt naturales, & indispensabiles ; sont enim in ipsis retum imbibitæ definitionibus, aut ab illis necessariò promanant.

An possit aliquis frigore calefieri? aut actu odij amare?

DXLVII. Malitia moralis est peccatum : & duplex : philosophica & theologica.

Venio ad malitiam motalem, quam vocamus *peccatum* : sed quia est duplex, Philosophica & Theologica, oportet duo genera peccatorum admittere toto cœlo diuersa : aliud enim est peccare Philosophicè, & aliud Theologicè : quod sic expono.

Suppone dari Deum, illum cognosci à nobis, & tamen nihil omninò præcepisse (sit casus possibilis aut impossibilis : de hoc enim statim disputabitur) tunc adhuc essent mores & actus capaces bonitatis atque malitiæ philosophicæ : at non essent peccata Theologica? nec illis aduersantur virtutes. Adhuc in tali casu esset *Decentia & Indecentia* : non enim Mendacium, Ingratitudo, Inconstantia, & similia sunt indecentia, quia Deus iussit quod essent indecentia : sed sunt indecentia ex natura sua, & suo quiditatiuo conceptu. Si enim Mendacium ex natura sua, ab omni diuina prohibitione & lege præscindendo non esset moraliter malum, Deus mentiri posset : nihil enim est in mendacio physicum, quod non possit produci à Deo ; ergo impossibilitas in intentionalitate & moralitate consistit ; si enim Deus mentiretur, esset sibi contrarius intentio

Decentia & Indecentia omnis Philosophica moralitatis radix.

Vnde indecentia nascatur?

An Deus mentiri possit? & cur non possit?

tentionaliter; & committeret actionem indecentem, adeoq; philosophicè peccaminosam.

DXLVIII. *Quid sit malitia Philosophica?*

Quarta. *Malitia moralis philosophica est indecentia, & reperitur independenter ab omni prohibitione diuina: at verò Malitia moralis Theologica, quæ Theologicam culpam constituit, est inobedientia, & ante præceptum Dei non reperitur.* Prior Assertionis pars pendet ex dictis; & insert posteriorem, de quâ nonnulla fusiùs edisseremus. [Et hic obiter noto contra aliquos, qui Philosophicas malitias non admittunt, peccata philosophica cognosci & exponi à D. Thomâ 1.2. *quæst.* 71. *art.* 6. *ad* 5] Ex his fundamentis oritur celeberrima quæstio, quæ inquirit.

An dentur peccata philosophica?

An actiones humanæ, quæ mala dicuntur, (verbi gratia, homicidium, fornicatio, furtum, mendacium, &c.) prohibeantur, quia mala: an verò sint malæ, quia prohibitæ?

DXLIX. *An hæc quæstio ad regimē morum spectet.*

ANte responsionem suppono, ex hac quæstione, qualitercumque decidatur, non alterari humanos mores: omnes enim sententiæ & titulus ipse quæstionis supponit, homicidia, fornicationes, furta, & mendacia mala esse, & sine peccato perpetrari non posse. Non ergo templum & suggestum aut confessionale concernit quæstio hæc, sed scholam & cathedram: non enim quærit, *Vtrùm Decalogus homines obliget?* Sed, *Cur obliget?* vt huius malitiæ origo & fons, clariùs & meliùs illa cognoscatur.

DL. *An simus in quæstione de nomine.*

In hac controuersia difficili reperio aliquos, dicentes esse logomachiam, & quæstionem de nomine. Et sanè talis erit, nisi iuxta fundamenta præmissa singulas formalitates dispiciamus. Pronuncio igitur: nisi vocibus abuti velimus, non esse quæstionem nominalem, quam tracto: sed esse quæ ingenioso Lectore indigeat; nec enim videtur apta, vt à quolibet intelligatur.

DLI. *Opinio, quæ Theologicā malitiā ante prohibitionem cognoscit.*

His præmissis ad Authores subuenio, & omnes illorum opiniones ad tres classes reduco.

Prima sententia.

An sit D. Thomæ?

MVlti sunt, & doctissimi, non solùm actiones, quæ violant primam Tabulam; sed & illas quæ violant secundam (puta, homicidium, fornicationem, furtum, mendacium) *esse malas ante omnem prohibitionem diuinam: & hanc ob rem illas, eo casu (possibili aut impossibili) quo Deus nullam interdixisset, fore malas Theologicè, adeoque Theologica peccata.* Hanc hodie plurimi Thomistæ defendunt, eamque adscribunt Diuo Thomæ, quem sequi se existimant.

Secunda sententia.

Contraria opinio.

OCulatiores alij sunt; & affirmant, *nullam actionem esse malam Theologicè, nullam esse peccatum Theologicum ante prohibitionem diuinam, easque omnes & singulas eo casu, quo nullam Deus interdixisset, nec fore Theologicè malas, nec Theologicè peccaminosas.* Addit tamen, *hunc casum esse impossibilem, nam Deus illas lege sua preceptiua necessariò interdicit.* Hæc est mens vera & legitima Doctoris Angelici, quem frustrà aliqui reducere ad primam sententiam conantur. Alibi hanc eandem controuersiam resumo; at hodie non obstante breuitate, quam tempus & occasio postulant, has è multis subscribo.

An Deus Decalogum tulerit necessariò.

Vera sententia D. Th.

DLII. *Omnia peccata sunt contra legē. Mortalis & Venialis distinctio. An dentur actus indifferentes.*

Parte secundâ quæst. 88. art. 1. agit de mortali & veniali, & ait *illud esse contra legem, & hoc præter legem.* Non approbo venialis peccati conceptum; mihi enim peccatum mortale est actus oppositus legi in materia graui, & veniale est actus oppositus legi in materiâ leui: ille autem actus, qui est præter legem, est indifferens. At iubeo bene considerari, quid S. Doctor intelligat nomine peccati mortalis: si enim hoc est actus qui contra legem, si non esset lex, non esset contra legem, adeoque nec peccatum mortale.

DLIII. *Quid sit peccatum Theologicum?*

In quartum dist. 7. quæst. 3. art. 2. quæstiunculâ 3 in corp. dixerat, *Omnis actualis culpa ex hoc contingit quòd voluntas nostra legi Dei non cedit, vel eam transgrediendo, vel omittendo, vel contra eam agendo.*

An omne sit inobedientia?

Quæstione etiam 13. de veritate, art. 7. hæc habet: *Ex hoc vnaquæque voluntas bona est, quòd diuinæ bonæ voluntati conformatur; quòd volumus id quod Deus vult nos velle*, & ad secundum loquendo consequenter, malitiam omnem voluntatis humanæ ad inobedientiam reducit.

DLIV. *An in primo instanti vsus rationis debeat homo diligere Deum.*

Tenetur homo, ait T. Thomas, in primo instanti vsus rationis se conuertere ad Deum. Sed cur? vnde nascitur hæc obligatio? *A præcepto*, ait primâ secundæ, quæst. 89. art. 6. Ergo ipsa etiam prima Tabula obligat homines ob præceptum Diuinum. Non teneo sententiam quoad obligationis tempus; sed eam adduco, vt videat Lector, ad amandum Deum sub peccato mortali in viâ D. Thomæ homines ex præcepto teneri.

De fine vltimo.

Primâ secundæ quæst. 19. art. 9. in corpore sic inquit. *Bonitas voluntatis dependet ex intentione finis: finis autem vltimus voluntatis humanæ est summum bonum, quod est Deus, vt supradictum est. Requiritur ergo ad bonitatem humanæ voluntatis quòd ordinetur ad summum bonum: hoc autem bonum primò quidem & per se comparatur ad voluntatem Diuinam vt obiectum proprium eius: illud autem, quod est primum in quolibet genere, est mensura & ratio omnium, quæ sunt illius generis: vnumquodque autem rectum & bonum est in quantum attingit ad propriam mensuram. Ergo ad hoc quod voluntas hominis sit bona, requiritur, quòd conformetur voluntati Diuinæ.* Ergo malitia est difformitas & inobedientia: tunc enim contingit, quando homo non se vult conformare Summi Legislatoris voluntati.

An primum in quocumque genere sit mensura reliquorum?

Quid sit bonitas?

Tertia sententia.

DLV. *De malitia Theologica humanorū actuum.*

COincidit cum secundâ quoad priorem partem, differt quoad posteriorem. Pronunciat, *nullum actum humanum esse malum Theologicū ante interdictionem Diuinam: quamobrem, si Deus nec homicidia, nec fornicationes, nec furta, nec mendacia interdixisset, hæc non fore Theologica peccata*, & hucusque cum Angelico Doctore, & authoribus secundæ sententiæ: addit tamen *legem naturalem Deum tulisse liberè, & potuisse non ferre: in illa posse hodie*

An, Decalogum seu legem naturalē moralē Theologicā liberè tulerit Deus?

dispensare, & aliquando dispensationem concessisse. Sanè, si hoc secundum etiam admittat D. Thomas, non debet citari pro primâ, non pro secunda, sed pro tertiâ sententia. Et quidem fortis est locus, quem Lorca 1.2. tract. de legibus disp. 9. membr. 2. desumit ex quæst. 100. art. 8. vbi dicit, *Ideò Deum in præceptis Decalogi dispensare non posse, quia fidelis est, & non potest seipsum negare.* Ergo teste D. Thomâ ad non dispensandum Deus iure promissionis & fidelitatis tenetur. Sed quidquid de mente S. Thomæ sit, hæc est sententia Bernardi doctoris Thaumaturgi & melliflui; quam vt eius Cisterciēses defendunt, & Viennensis Vniuersitas authoritate sua & approbatione firmauit. Dum hæc scribo, habeo ob oculos Libellum verè aureum, cui titulus. *ASSERTIONES THEOLOGICÆ, methodo Doctoris Angelici, verbis & sensu Doctoris Mellifluis Theodidacti BERNARDI. exscripta & publica pro suprema Laurea disputationis exposita, authoritate & consensu Reuerendiss. adm. RR. Nobill. Magnif. Clariss. Doctorum, Spectabilis D. Decani, totiusque inclytæ Facultatis Theologicæ à R. P. ALBERICO BVRGOFF. S. Ordinis Cisterciensis in Campo-liliorum Priore: Præside* R. P. HERMANNO HORST *Societatis* IESV, *Doctore Theologo. & nuper Professore Ordinario: mense Iulio, anno* M. DC. XLIX. Ergo hæc doctrina, quam adduco, teste eximio D. Alberico Burghoff, & Facultate Theologicâ Vniuersitatis Viennensis est verè probabilis: Videamus ergo quid melleus Doctor dicat aut neget. Capite 61. quod de legibus est, has lineas lego. [*Describitur lex, mensura vel regula secundum quam aliquis inducitur ad agendum aut omittendum; consistit primariò in actu voluntatis. Eius differentiæ sunt Æterna, Diuina, Naturalis, Humana. Lex æterna Diuina, est liberum Dei decretum circa gubernandas creaturas, includitur in attributo Diuinæ prouidentiæ.* Hac lege Deus vniuersæ creaturæ speciem existentiæ præstat in proprio genere, in vsu efficaciam, consequentiam in ordine, vt & in seipsa pulchra sit, & in vniuersitate superuacua non sit, & cum reliqua inconsequens & repugnans non sit. Siue enim res naturæ agatur motu, siue libero arbitrij nutu, siue diuinæ instinctu gratiæ, siue singulis his rationibus, siue coniunctis res agatur, quælibet à diuinâ intus inuisibiliter operante efficaciâ & motum accipit & modum (verba sunt Gilberti Discipuli S. Bernardi *Serm. 4 in Cantic.*) *Lege æterna physica diriguntur naturalia, moralia, libera. Lex naturalis moralis (agit de Theologica) est pars constitutiua æternæ legis, quatenùs diuina volitio extrinsecùs ratione termini cōnnotati diuisibilis est. Dicitur decretum Dei liberum indicens amorem Dei & proximi; ad quod cognoscendum data est creaturæ intellectuali ratio. Distinguitur à iure Gentium, quod lex naturalis respiciat homines seorsim, hæc politica aliqua societate coniunctos. Lex humana statuitur per participatam à Deo authoritatem: & hinc est, quòd* siue Deus, siue homo Dei Vicarius (verba sunt D. Bernardi *de præcepto & dispensat. cap. 9.*) mandatum quodcumque tradiderit pari profectò prosequendum est cura, pari reuerentia deferendum, vbi tamen contraria Deo non præcipit homo.] Hæc Albericus: & quidem doctissime scripsit, & fœlicissimè defendit. Disputationi interfui, & multa paucis horis audiui, quæ non poterunt dignè laudari multis annis.

Aliquid de mēte D. Th.

An verè Facultas Theologica Vniuersitatis Viennensis Theses legat & approbet, videbis num. 1310. sub finem.

DLVI.

Quid sit lex, in quo consistat? Quotuplex sit? Quid sit lex æterna ex sententia Gilberti.

Quâ lege gubernantur naturalia, quâ moralia?

Lex moralis, alia Philosophica & alia Theologica: vnde & peccatum diuiditur in Philosophicum & Theologicum.

Quid sit Ius gentium?

An & cur obligent leges Humanæ?

Albericus laudatur.

DLVII.

QVi docent, legem naturalem seu Decalogum esse actum Dei liberum (nam multi contrarium propugnant) non tamen eodem modo rationem & causam huius asserendæ libertatis exponunt.

An potuerit Deus alios homines à nobis diuersos creare: An illi teneantur obseruare Decalogum?

Alii dicvnt, ideò Deum liberè tulisse legem naturalem moralem (seu Decalogum) quia liberè condidit homines: non enim illam tulisset, nisi homines condidisset (quibus enim homicidia, fornicationes, furta, & mendacium interdiceret, nisi homines essent?) addunt tamen ex hypothesi, quòd homines condere voluerit, debuisse illis legem humano ingenio conuenientem imponere. Consultò *conuenientem* dixi. Si enim, seruatâ naturæ humanæ essentiâ, accidentia dedisset alia Deus, non essent necessaria aliqua Decalogi præcepta: si enim homines essent immortales, non esset necessarium quintum. Si omnes carerent tactu, & generatiuâ virtute, non esset necessarium sextum: si omnia essent communia, non esset necessarium septimum: & tandem, si paterent secreta cordium, non esset necessarium octauum. Possent in talibus casibus, si non effectu, affectu & malo desiderio peccare, sed hæc peccata possent ad nouum & decimum Decalogi præceptum reduci.

DLVIII.

An Decalogus respectu ignorantium sit latus?

Alii existimant, legem non obligare eum, qui eam inuincibiliter ignorat, adeoque respectu illius verè legem non esse: cumque Deus non teneatur legem suam omnibus manifestare; multi enim vel totam vel aliquos illius articulos insuperabiliter & inculpabiliter ignorant, ergo horum respectu non sunt lata legis naturalis (Decalogi) præcepta Theologica. Hâc viam videtur ingressus R. P. Sforcia Pallauicinus S. I. ingenij fortissimi & eruditissimi Vir, quem libenter legebam in Germania; & nunc Romæ vno aut altero verbo grauissimas quæstiones resoluentem & dilucidantem admiror, tractatu de actibus humanis disp. 9. per totam. Articulo III. has habet Conclusiones [n. 4.] *Obiectum, quod repræsentatur à regula rationis dictante aliquid esse honestum vel inhonestum est hoc:* Si ego elegero hîc & nunc tale obiectum, hæc electio reddet me turpem vel pulchrum; & aptum vel ineptum in ordine ad meum finem [num. 6.] *Hæc vtilitas vel damnositas est necessariò connexa cum cognitione de præcepto, vel consilio, vel obligatione* [num. 11.] *Res quæ significatur per talem legem est,* [N.B] Volo quod quicumque nouerit loquutionem, quam facio nunc, non possit velle tale obiectum, nisi per volitionem illicitam, *&c.*

DLIX.

An possit Deus, aut interdicere actū charitatis: aut odium Dei iubere?

Alii tantam Deo libertatem in rebus moralibus concedunt, vt ausi fuerint dicere, posse illum actum charitatis interdicere, & odium Dei iubere. Hæc est aliquorum veterum Nominalium, quos improbabiliter loqui docet P. Sforcia Pallauicinus de actibus humanis disp. 9. art. 2. num. 2. Inquit enim. *Suppono falsam esse sententiam quorumdam Nominalium, qui omnia referunt in liberum arbitrium Dei: ita vt æquè potuerit Deus præcipere odium Dei, &c.*

& prohibere charitatem ; & ſic facere , vt odium Dei eſſet bonum , & charitas mala. Interim ſententiam hanc duram & abſonam vidi nonnũquam propugnari. Et præcipuè Poſſonij in Hungariâ anno 1655. menſ. Aprili quo videlicet tempore Auguſtiſſimus noſter Imperator Ferdinandus III. Regni generalia comitia celebrabat. Interfuit diſputationi Strigonienſis Archiepiſcopus, regni primas : octo aut plures Epiſcopi : Palatinus; Hiſpaniæ & Venetiarum Oratores ; multi alij Principes , & ibi audiuimus *odium Dei poſſe præcipi à Deo*, nimirùm à Patribus Franciſcanis , qui in ſuo monaſterio banc diſpotationem habebant. Oppugnauit eos Archiepiſcopus (eſt enim Vir doctiſſimus & eruditiſſimus) oppugnaui & ego: licèt enim cum S. Bernard. & aliis in ſecundâ Tabulâ exiſtimem, poſſe Deum diſpenſare contrariè *ſibi, vt ſe odio habeas, aut in ſe blaſphemias, aut periuria euomas, poſſe Deum præcipere*, cum eodem S. Bernardo & Patribus antiquis nego.

DLX. An inter primam & ſecundam tabulam ſit diſtinguendum ?

Alii limitant poteſtatem diuinam ad ſecundam tabulam , in quâ diſpenſare illum nunc poſſe docent , & olim non poſuiſſe præcepta. Sed ipſi inter ſe variant , & hallucinari videntur,

DLXI. An inter lationem & diſpenſationem diſtinguendũ ſit ? In vno indiuiſibili inſtanti non dantur realiter prius & poſterius.

Alii tandem inter lationem & diſpenſationem diſtinguunt : docent enim Deum quidem non potuiſſe non ferre legem naturalem ſeu Decalogum : at poſſe in ſemel lato diſpenſare. Et hic ego vmbras & difficultates reperio. Nam , ſi æternitatis benè cognoſcamos ingenium , & ſupponamus in vno indiuiſibili *nunc* non dari prioris , & poſterioris ſucceſſionem , idem erit realiter loquendo Deum reſpectu Oſeæ in tali caſu diſpenſaſſe, ac reſpectu Oſeæ & talis caſûs legem nunquam tuliſſe. Sed hoc vberiùs alibi dilucido & expendo. Sit igitur

Noſtra ſententia.

DLXII. Prima Cõcluſio. An diſpenſare poſſit Deus in Decalogo reali intẽtionali , & philoſophicè morali ?

Non tulit Deus legem realem æternam Philoſophicam : non legem intentionalem æternam Philoſophicam : non Legem moralem Philoſophicam : adeoque in illis non poteſt diſpenſare. Patet, quia in ipſis reperiuntur neceſſitates eſſentialiales & ex naturâ rei. Quod ſi in aliquo exemplo hanc abeſſe neceſſitatem eſſentialem contigerit , non inde debet huic doctrinæ dettahi, ſed debet illud auferri, & aliud opportunum ſubſlitoi.

Hinc duo collige ; alterum bene Scotum inter legem æternam primariam & ſecundariam diſtinguere , & aſſerere in illâ Deum diſpenſare oon poſſe , in iſtâ poſſe : alterum ſecundariam eſſe liberam , & primariam neceſſariam , & hanc vocari *legem* eo ſenſu , quo dicimus lege Geometrica requiri , vt Triangulus habeat tres lineas, & tres angulos æquales duobus rectis. Si hoc eſſe *legem* dicas , ſi hoc *ſtrictam legem* , & non potiùs *naturam & eſſentiam rei*, de vocibus non diſputabo. Sanè ad primariam æternam hanc legem aut nullus actus Diuinæ voluntatis requiritur, aut , ſi vllus requiritur , neceſſarius erit & non liber : ſed quia ego actus Dei neceſſarios reſpectu creaturarum non libenter admitto, hîc actum voluntatis Diuinæ non libenter requiram,

DLXIII. Secunda Concluſio. De Decalogo Theologicè ſupremo & de lege morali Theologica.

Lex æterna libera non reſpicit rerum eſſentias, quæ immutari non poſſunt , ſed regimen. Reſpectu creaturarum non intellectualium non reſpicit mores : at reſpectu intellectualium dicitur lex æterna naturalis , moralis , à Deo liberè lata; illa nimirùm lex , quæ homines obligat , & poteſt ſingulos non obligare , nempe in articulis ſecundæ tabulæ : poſſe enim præcipere quæ in prima interdicuntur , crediturus non ſum. Eſt verè lex quia præceptiua. Eſt æterna , quia lata ab æterno, Meritò vocatur *naturalis* , quia nobiſcum nata. Et meritò dicitur *libera* , quia potuit non ferri , & poteſt etiam abrogari. Hæc ſolet vocari *Lex naturalis ſecundaria* , vt à Reali , intentionali , & morali Philoſophicâ diſtinguatur ; quæ poterunt *primariæ* dici , quòd ſunt à rei naturâ latæ & omne decretum præcedant.

Cur lex æterna dicatur naturalis.

DLXIV. Vnde deriuetur vox naturalis, & quid ipſa ſignificet ? Quo ſenſu accipiendæ ſint voces ? Ianſenij error. An gratia Adami fuerit naturalis ?

Obiicis , me nomen *Naturalis* ; iam à natura , iam à natiuitate deducere vocareque *legem naturalem* , tam liberam quàm neceſſariam : hanc , quòd ſit ex naturâ rei : illam, quòd à natiuitate ; & æquiuocationem condemnas *At ego* volo voces ſumere in communi acceptione ; & quia video Ianſenianos temerè errare ob ignorantiam ſignificationis huius vocis , cùm ex eo, quod legant in aliquibus antiquis Patribus , Adamo fuiſſe gratiam naturalem , illi aut non ſupernaturalem , aut debitam intelligunt ; cùm à natiuitate (hoc eſt à creatione) infuſam inferre deberent : dabo Doctorem Angelicum qui *3. p. quæſt. 2. art. 12.* inquirit. *Vtrùm gratia vnionis fuerit homini Chriſto naturalis ?* & ſententiam ſuam ad terminos iſtos reduceit. *Reſpondeo dicendum , quòd ſecundùm Philoſophũ 5. Met. text. 5 tom. 3. NATVRA , vno modo dicitur ipſa natiuitas, alio modo eſſentia rei. Vnde NATVRALE poteſt aliquid dici dupliciter : vno modo quod eſt tantùm ex principijs eſſentialibus : ſicut igni naturale eſt ſurſum ferri: alio modo dicitur homini naturale, quod ab ipſa natiuitate habet ſecundùm illud Eph. 2. Eramus natura filij iræ , & Sap. 12. Nequam eſt natio eorum , & naturalis malitia eorum.* Ecce Angelicus Doctot , quid voces ſignificent nos docet : ſed quia ita tradimus Theologica, vt Philoſophica non negligamus, notandum eſt , illud ignis exemplum tolli poſſe , & aliud conuenientius ſubſtitoi. Et cur? Quia omnia corpora ſunt grauia : & quæ minùs grauia, impulſa à grauioribus ſurſum tendunt per accidens ; non igitur naturâ ſuâ , ſed violentiâ alienâ. Sic aqua lapidibus deſceodentibus adſcendit : ſic aër adſcendit per aquã, ignis per aërem. Accedit quòd S. Thomas videatur ignem elementarem reſpicere , qui à doctiſſimis viris negatur. Literam igitur Angelici Doctoris reſcribamus ſic : *Vno modo, quod eſt tantùm ex principijs eſſentialibus rei, ſicut homini eſſe animal rationale aut eſſe riſibile:* rationalitas enim in natura ſeu eſſentiâ imbibitur , & tam eſt homini naturalis & eſſentialis, vt ne quidem diuinitùs eâ carere poſſit, & riſibilitas ita emanat à naturâ & eſſentiâ vt naturaliter ſeparari noo poſſit , licèt in Reali S. Thomæ ſcholâ miraculoſè ſeu diuinitùs poſſit. Et hinc iterum oritur duplex acceptio vocum *Natura* , & *Naturalis*.

An Chriſti gratia fuerit naturalis ?

Voces natura , & naturale ſunt æquiuocæ.

N B.

An ignis natura ſua ſurſum tendat ? Doctrina placet , at illud exemplum non placet.

An duo elementa (terra & aqua) ſint grauia : & alia duo (aër & ignis) ſint leuia ? an omnia potiùs elemẽta ſint grauia ? an detur ſphæra ignis ſupra aërem ?

An proprietates poſſint ſeparari ab eſſentia ?

DLXV. Tertia Cõcluſio.

Omne peccatum Theologicum eſt inobediẽtia: vbi inobedientia non reperitur , non datur mor-

Quid sit peccatum mortale & veniale?

tale peccatum (imò nec veniale, nam culpa leuis est inobedientia cum semipleno assensu, aut in materia leui.) Constat ex supradictis. Hinc patet, si Deus non tulisset primam legem Decalogi, & tamen eum odio habetet Petrus, hunc actum odij etiam in illo casu fore malum: nempè realiter; se enim opponeret inclinationi reali voluntatis, quæ realiter subordinatur Deo: fore malum intentionaliter; se enim Deo opponeret tanquam obiecto: fore actum indecentem, adeóque malum moraliter philosophicè: esset enim ingratitudo summa illum odisse, à quo Petrus producitur & conseruatur: at ille actus odij in tali casu non esset inobedientia, adeoque nec peccatum Theologicum. An-ne posset puniri à Deo Petrus in tali casu, cur non posset? nimirùm vt ingratus & hostis, non autem vt legirupio & inobediens.

Quale sit odium Dei ab interdictione præcisum? Omne peccatū Theologicum inobedientia est.

De mente Scoti.

DLXVI. TRes istæ Conclusiones Scoto & Scholæ Patrum Franciscanorum correspondent, qui inter legem naturalem primariam & secundariam subtili aduertentiâ distinguunt. Vide Theologiam meam Moralem Louanij editam: quoniam lib.2. cap.3. disp.6. n.1160. rem à ratione expedio ad disp.7.& num.1196. & postea disputat.8. num.1216. D. Bernardi & Scoti opiniones dilucido. Conclusio Doctoris subtilis hæc est: *Deus in iure naturæ primario (hoc est in lege reali, intentionali, aut morali philosophica) dispensare non potest: in iure autem naturæ secundario (hoc est in omnibus Theologicis præceptis Decalogi) dispensare contradictoriè potest: & in aliquibus etiam contrariè. Imò etiam in aliquibus secunda Tabulæ olim dispensauit de facto.* Ita ille *in* 3. *dist.*37. *quæst.*1. §. *Hic dicitur, & seqq.* Okamus *in* 2. *quæst.*19. *ad* 3. *dub.* Petrus de Aliaco *in* 1. *dist.*14. Andreas de Castro-nono *in* 1. *dist.*48. *quæst.*1. *art.*1. Gerson *Alphab.*61. *littera E. & F.* Gabriel *in* 3. *dist.*37. *quæst.*1. *art.*2. Almainus 3. *Moral. cap.*15. Hanc sententiam reponunt Syntheses morales, *Cap. de legibus*, quas habes inferiùs Fundament.44. quas probabiles esse iudicarunt, & suâ subscriptione honorarunt sexdecim illustrissimi Theologi, quos habes ibidem sub finem.

DLXVII. Addere placet istas lineas. Ego enim *in Theol. Moralis lib.*2. *cap.*3. *disp.*6. *num.*1187. sic aio. [In Comitiis Prouincialibus Patrum Franciscanorum, quibus Louanij anno 1643. præfuit Reuerendissimus D.Marchantius, Vir multis titulis illustris, nonnisi pura doctrina Scoti defensa die 13. Iulij. Præside P. Simone Iordens, (tum Prouinciale electo) erat Thesis XX. *Naturalis (lex) non est ipsa Natura, sed actus diuinæ voluntatis, quo per impossibile sublato nullum restat peccatum contrà legem Naturæ. Aliqua (naturæ lex) cōplectitur materiam absolutè necessariam, aut contrariam creaturæ rationali, alia non item, hæc à DEO solo, à nullo illa dispensabilis.* At sequenti die, Præside Patre Anton. ab Oudenhouen, fuit Thesis IV. *Ex præceptis Decalogi duo priora primæ tabulæ, si intelligantur esse tantùm negatiua* (hoc est nullum actum præcipientia, sed solum odium DEI, blasphemias, & periuria vetantia) *sunt legis naturalis strictè. De tertio præcepto videlicet sanctificatione Sabbati, quatenùs positiuum DEI cultum præcipit, dubitat Scotus & nos cum illo. Cætera excepto illo, quod vetat mendacium, sunt tantùm legis naturalis largè, adeoque in rigore iuris positiui. In his DEVS dispensare potest, non verò in illis. In nullis Pontifex aut alius purus homo.* Et Thesis VI. *Etsi verò implicet hominem cum vsu liberi arbitrij creari, quin etiam præfixam sibi habeat legem naturalem, si tamen per impossibile DEVS non præcepisset ea, quæ sunt legis naturalis, nullum committeretur peccatum in materia talis legis, licèt sciret quis se agere contrà naturalem honestatem.* Volui citare has Theses, vt Lectores cognoscant, quas sententias Schola Louaniensis admittat, & tota subtilis profiteatur: non enim videtur credibile, in prouincialibus tanti Ordinis Comitiis, Marchantio Viro doctissimo, & Scoticæ doctrinæ defensore acerrimo Antistite, totius Belgij Patribus præsentibus, doctrinam contrà Scotum, sub nomine Scoti, potuisse sine contradictione defendi: nec videtur credibile, hanc eandem doctrinam esse malam, & tamen Louanij defensam. Omnes fuimus, omnes Doctores inuitati, omnes etiam Licentiati, Baccalaurei, &c. Adfuit Rector Magnificus, Vir Theologus & bene doctus; adfuimus multi Doctores; interfuit vulgus Academicum numerosissimum: & in tanto hominum doctorum & non doctorum numero nemo fuit, qui contrà positam Conclusionem obloqueretur vel mussaret. Ego fui primus, qui argumentari iussus; & quia sub illud tempus mea Theologia Moralis imprimebatur, hanc eandem Thesim impugnaui. Responderunt doctissimè & solidissimè; discessi doctior & in hac Scoti opinione fundatior: quæ omnia frustra dici videbuntur Theologis, qui istarum Controuersiarum periti; at quia doctis indoctisque debitor sum, hæc volui vberiùs recensere.

Lex naturalis quid? Peccatum quid? Materia dispēsabilis & indispēsabilis.

An in mendacio possit Deus dispensare?

An condi possit homo exlex.

N.B.

An D. Antonin. Diana, & post eum D. Ioannes Angelus Bossius doctrinam præcedentem condemnent?

DLXVIII. INter alios, quibus Scoti doctrina, quā hucusque defendimus, displicet, præcipui sunt Bossius & Diana. Rogant enim (iste part.9. tract.8. resol.59. & iste tom.3. tit.12.) *An fornicatio sit intrinsecè mala, an tantùm sit mala, quia prohibita? hoc est, An illa, si non esset à Deo prohibita, non esset mala?* Respondi *in Theologia Moralis lib.*3. *num.*1600. non esse malam præscindendo à Diuino præcepto, & in hoc toti Scholæ Scotistarum receptissimæ & commendatissimæ consonui. Addidi fornicationem eo casu (possibili aut non possibili) quo non esset diuinitùs interdicta, nempè quo non esset mala, si aliàs esset vnicum medium necessarium ad vitam conseruandam, fore bonam & obligatoriam sub peccato mortali: eo nimirùm modo, rigore, & sensu, quo alia vitæ conseruandæ remedia, si quando dicuntur præcisè necessaria. Quod ipsum non tam probari quàm demonstrari existimo. [Quoniam quinti præcepti Decalogi virtute tenetur homo ponere media præcisè necessaria ad conseruandam vitam, nempè media,

An Dianæ & Bossij sint curandæ cēsuræ?

An fornicatio possit esse bona?

An dentur remedia necessaria ad conseruandam vitam? N.B.

media, quæ aliàs poni sine peccato possent; at in tali casu fornicatio esset medium præcisè necessarium ad salutem, & tamen poni sine peccato posset: Ergo & debere. [Et eodem modo de pollutione; eodem de cæteris peccatis omnibus philosophabor.

DLXIX. Mirabilis Dianæ censura.

Legit hanc receptissimam & communissimam doctrinam Diana, & resolutione citatâ §. *Sed hic*; excandescit & ait; [Hic fuit error Martini de Magistris, contrà quem insurrexit tota Schola Theologorum, & ideò aduersus sententiam Caramuelis, vide Vviguers *de inst. tract. de Temperantia, cap. 3. dub 6. numer.* 33. Layman. *lib.* 3. *sect.* 4. *num.* 18. Fagundez, *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 1. *num.* 8. Dicastillum *de Inst. lib.* 2. *disp.* 3. *dub.* 16. *num.* 239. Azorium *tom.* 3. *lib.* 3. *cap.* 4. *quæst.* 1. Lessium *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 7. *num.* 50. Syluium *vbi infra (nempè in 2. 2. D.Thomæ quæst.* 154. *art.* 2.) & alios communiter.] His sic positis, affirmat Diana quatuor. *Primò* enim dicit (nimitùm contrà Caramuelem) fornicationem esse intrinsecè malam, & ideò non solùm prohibitam iure positiuo, ac Diuino, sed etiam iure naturali. *Secundò*, notat etiam ex superiùs dictis contrà Caramuelem, fornicationem esse per se malam, neque vllo vnquam casu posse esse licitam; cùm careat conuenienti modo, & ordine, quem natura ad educationem & promotionem prolis instituit ac requirit; Quapropter etsi mors cuipiam intentaretur, nisi ad mulierem non suam accederet, non licere ei accedere; vti nec si accedendo posset, quantumeunque bonum procurare toti Patriæ, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. *Tertiò* addit idem, quod dictum est de fornicatione, dicendū etiam esse de pollutione contra eumdem Caramuelem, *loco citato n.* 1603. asserentem, quòd si Deus mollitiem non interdixisset, nunquam esset mala, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub peccato mortali. *Quartò*, ad fulmina & minas recurrit, & ait [*Hanc opinionem, quam priùs errorem Martini de Magistris dixerat, & contrà quam totam Scholam insurrexisse addiderat, respuendam esse, sicut de fornicatione dixeras: & se scire, Viros doctos has opiniones Censura Theologica inurendas esse existimare.*] Sed quid Caramuel contrà? Eleuabit ad Deum, & cœlum oculos, & inclamabit, *Tantane Animis Calestibus ira?* Voletque examinari. *Qui*, *Quid* & *Contrà quem* pientissimus Diana obloquatur? Porrò loquitur Diana ille melius; Vir doctissimus & moderatissimus, qui à censurandis aliorum opinionibus abstinet; qui tantùm censurâ digna inurere solet immoderatas Iuniorum aliquorum Censuras. Et contrà quem hæc omnia? Contra Caramuelem, Discipulum, Amicum, Defensorem; à quo non semel fuit contra Censores ignorantes protectus; à quo fuit in Scholis excellentissimis prælectus, & dilucidatus; cui amicitiæ fœdere fidelissimè & arctissimè est iunctus, & vt in literis suis loquitur, *vsque ad effusionem totius sanguinis*: pro quo vicissim vitam, si succurrat occasio, expendet libenter Caramuel. Sed dicit *Amicus ille, sed magis amica Veritas.* Quæ autē veritas? Hîc vigilantissimus Vir, dormitat; ocularissimus cæcutit; amicissimus, sui ipsius obliuiscitur; & doctissimus rem non vult sapere; Quis enim negabit Viro tanto posse, si velit? At quis negauit amico tanto velle, si possit? quid scio. In Dianâ etiam nunc & in æternum meo, pietatem veneror, Ingenium veneror; & tamen me & totam Scoti Scholam mecum grauissimè vulneratam ab eo video; & tamen ita illum amo, vt contrà nil opponere possim: Patere igitur Eximie Domine Magister mi, vt qui nolo dicere te ingenio aut voluntate deliquisse, dicam saltem te nimis festinum in illius Libri mei lectione properasse, & ideò me non bene audiuisse, si enim audiuisses exactè, tanto es ingenio & doctrinâ suffultus, vt etiam intelligeres bene. Patere igitur, vt intactâ personâ tuâ (sum enim verus amicus tuus; amo me tibi; nec tanti mihi est persona mea, vt eam velim defendere, cum damno Tuæ) verba Tua recognoscam, dicamque aliqua referri vt mea, quæ mea sunt; alique quæ fusissimè impugno in Libro Morali; quem citas, & totum non legisse videris.

An fornicatio sit mala intrinsecè?

Quàm omnia hæc lepida? ergo non volt Diana Caramuelem nec Scotistas intelligere.

Quod iterū dicit Caramuel.

Diana qualis?

Caramuel qualis?

DLXX. De Scoti mente.

Asserebas Primò *fornicationem esse intrinsecè malam, hoc est præscindendo ab omni prohibitione diuina.* Hanc assertionem tuam esse contra meam doctrinam fateor; At illam tuam esse veram negat subtilis Doctor; negant Patres Franciscani vniuersi; negant omnes etiam Scotistæ, qui non sunt Franciscani; nego & ego. Quòd si nomine *malitia intrinseca* intelligas illam, quæ à violatione Decalogi, & nomine *malitia extrinseca*, quæ à violatione humanæ legis prouenit, dicam Fornicationem, Mollitiem, Homicidium, Furtum esse intrinsecè mala: hoc est, habere malitiam talem, in qua Iura humana dispensare non possint.

An peccata sint intrinsecè mala?

Addebas, *fornicationem, non solùm prohibitam iure positiuo ac diuino, sed etiam Iure naturali.* Concedo illam inhibitam Iure naturæ. Sed quid nomine *Natura* intelligas, doceri volo. An-ne, Pater Eximie, in Tuo Lexico Natura est aliquid distinctum à Deo, leges Deo imponens, & homines vel Deo inuito gubernans? Ride, ride. Scio oppositæ doctrinæ asseclas, hæc non admittere; at video inconsequētiā laborare, & ad tales angustias reduci, vt debeant ad hos venire, ne multas Chimæras concedant. Natura, à quâ Ius naturale nomen desumit, Deus est; Natura naturans; Naturâ eminens, à quâ pendent essentialiter omnes naturæ. Ergo Ius naturale est ius Diuinum positiuum, quod vt distinguatur à sacramentali, quod etiam Diuinum & positiuum est, *Naturale* vocatur, quasi *Natiuitale*, sumptâ Naturâ pro natiuitate; hoc enim Ius natum fuit cum hominibus, & Legem Moyseos, Euangelium, & omnes leges positiuas, quas temporis successu tulit Deus, antecessit. Hæc ego. At tu reponis contrà Ius Naturale Theologicum non esse Ius Diuinum à Deo illatum. Sed hoc tibi negat Scotus, negant vniuersi Scotistæ, quibus ego consentio.

Quid sit natura?

Deus est natura naturans.

Naturale quasi natiuitale.

Asserebas secundò, *Caramuelis sententia si mors cuipiam intentaretur, nisi ad mulierem non suam accederet, licere ei accedere, vt vel sic suæ saluti consuleret. Item eiusdem sententia posse Virum ad non suam accedere ob bonum Patriæ procurandum.* Si hæc dicit, mirabiliter delirat Caramuel. Si hæc rationibus suadere

An fornicatio ob bonū publicum, aut priuatū sit licita?

conatur, ligari argumentator debet, rationes eius ſolui non debent. Quòd ſi ne ſomniando quidem has hæreſes (ſunt enim non errores Theologici ſolùm, ſed hæreſes) approbarit Caramuel, Deus bone, quanta illi iniuria fit, & à quanto illa amico! Dicit & docet Caramuel ſtante hoc rerum ordine permanere Decalogum; & hoc ſtante, vt ſtat, fornicationem eſſe malam; neque vllo vnquam caſu poſſe eſſe licitam, cùm careat conuenienti modo & ordine; quem Natura(hæc eſt Deus; meo enim Deo nulla Natura dominatur) ad promotionem prolis inſtituit, & requirit; quapropter etſi mors cuipiam intentaretur, niſi ad mulierem non ſuam accederet, mori omninò deberet, hominique contrà Deum præcipienti obedire non poſſet. Ita fecit Suſanna, quæ cum aut moritura eſſet, aut cognoſcenda à laſciuis Iudicibus; *Danielis c.13.* ingemuiſſe legitur & dixiſſe: *Angustiæ ſunt mihi vndique: ſi enim hoc egero, mors* (mortale peccatum) *mihi eſt; ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras. Sed melius mihi eſt abſque opere* (ſcelerato videlicet) *incidere in manus veſtras, quã peccare in conſpectu Domini.* Quid ſi totius Patriæ ſalus ab vnicâ fornicatione penderet? Permitti deberet perire, & committi fornicatio non poſſet. Ecce Diana, Caramuel idem ſentit quod Tu, idem dicit qood Tu: hanc doctrinam putat eſſe de Fide; contrarium ſentienti dicit anathema: & pro veritate, quam à fide didicit, ſanguinem vitamque libertimè & conſtantiſſimè fundet, cum ſuccurrat occaſio. Quo ergo Iure hos articulos Chriſtianæ Fidei congeris contra Caramuelem? Non id Caramuel, Eximie Domine, quod ei adſcribis; ſed aliud toto cœlo diuerſum. Tenet cum Subtilium Schola Caramuel, quòd ſi Deus in Decalogo diſpenſaret, (ſit caſus poſſibilis aut impoſſibilis)quod in tali homo caſo non peccaret, occidendo, fornicando, furando, mentiendo, ſcandalizando. Tenet quòd ſi, firmato quinto, cætera ſecundæ Tabulæ præcepta Deus abrogaret, peccaret homo tunc occidendo, non tamen luxuriando, rapiendo, decipiendo, &c. additque in tali caſu habiturum obligationem ponendi media, alias non peccaminoſa, quæ eſſent præciſè neceſſaria ad conſeruationem ſuæ vitæ; cumque in tali in illo rerum ſtatu fornicatio non eſſet peccaminoſa; ſi tamen iuxta artis Medicæ regulas diceretur præciſè neceſſaria ad ſalutem, eſſet non ſolùm licita, ſed & obligatoria, eo videlicet modo, quo alia pharmaca vel medicinæ: ſæpe enim obligamur ponere remedia, quæ non ſunt peccaminoſa; ſi tamen dicuntur eſſe ad ſalutis conſeruationem præciſè neceſſaria, nempè cùm talia dantur [nam, vt aliquid de re Medicâ dicam, à Chirurgis interdum media præciſè neceſſaria præſcribi exiſtimat Caramuel: dubitat tamen an inueniantur pharmaca, quæ verè neceſſaria dicantur. Sed de hoc alibi. [Hæc Caramuel. Hæc eſſe certa dicunt cum Caramuele Scotiſtæ: hæc eſſe probabilia omnes Thomiſtæ, & omnes, qui dant operam aliis ſcholis. Eſſe improbabilia & cenſurâ Theologicâ digna Diana vnus, quem hallucinari potiùs credo, & aliquâ æquiuocatione aut præiudicio laborare, quàm velle Scholæ Scotiſtarum puriſſimæ, ſanctiſſimæ, doctiſſimę iniuriam tam magnam inferre.

Potius mori, quàm peccare.

Nota illud melius pro Morali Dialectica.

Caramuelis ſententia.

An Medicina præciſè neceſſaria ſit?

NOTA. *Tametſi dicta viderentur ſufficere, vt meus ſincerus Lector cognoſceret eſſe Scotiſtarum doctrinam communiſſimam, quam meus Diana condemnat, adhuc propriæ tenuitati diffidens Pragenſes Scotiſtas conſulo, & eorundem Deciſionem ſubſcribo.*

Cenſura Theologorum Pragẽſium.

REuerendiſſime & Eximie Domine Magiſter noſter *Tres* ad nos Poſitiones videndas, examinandas, & cenſurandas mittis.

PRIMA eſt; *Probabilis eſt doctrina Scoti docentis, actiones, quæ ſunt peccaminoſa, eſſe malas peccaminosè, quia prohibita diuinitùs ſunt: non tamen ideò fuiſſe diuinitùs prohibitas, quia praſcindendo ab omni prohibitione Diuina, vel vt alii loquuntur, ante omnem prohibitionem Diuinam, adhuc illa erant mala peccaminosè.*

Malitia quid?

SECVNDA. *Stando huic doctrinæ certum eſt; ſi vel* DEVS *ſecundam Decalogi tabulam non tuliſſet, vel latam totam abrogaſſet, & eandem materiam alia lege non prohibuiſſet, homicidia, fornicationes peccata contra naturam, furta, mendacia &c. non fore peccata.*

TERTIA. *Stando eidem doctrinæ certum eſt: ſi* DEVS *tolleret ſextum præceptum Decalogi tantùm (caſus ſit poſſibilis aut impoſſibilis) & relinqueret quintum, &c. Eum, qui laboraſſet abundantia ſeminis, ita, vt vel deberet neceſſariò mori, vel illud decidere, teneri potiùs eligere deciſionem quamcunque, quàm mortem.*

Sublata lege non manent peccata.

Circa has propoſitiones duo inquiri poſſunt: alterum, *An ipſæ re vera ſint Scoti & PP. Franciſcanorum Schola*; & alterum, *An ſint probabiles?*

Nos igitur vnanimi conſenſu reſpondemus ad primum: has tres propoſitiones eſſe Scoti; eſſe omnium melioris notæ Scotiſtarum, defendi in noſtris Scholis quotidie, eaſque nos hîc & vbique terratum docere. Quamobrem hanc aſſertionem: *Hæ tres propoſitiones non ſunt Scholæ Scotiſtarum*, eſſe improbabilem, & erroneam manifeſtè affirmamus.

Reſolutio prima.

Dicimus ad ſecundum, nos nolle reſpondere, & orare V. Reuerendiſſ. & Eximiam Dominationem, ne alios conſulat; inferret enim iniuriam Soli, qui rogaret, an luce careret; habet adagium: *Non eſt ſatis caſta, de qua quæritur*, & inquirere, An opiniones noſtræ Scholæ ſint probabiles, eſſet reducere in dubium rem certam, & petere, an habeant Scholam Scotiſtæ? Nemo enim ita amens fuit, vt vnius integræ Scholæ (puta Thomiſtæ Scotiſtæ, &c.) ſententias improbabilitatis condemnaret: in omnium enim opinione vna Schola imò multò minùs) ſufficit ad faciendam opinionem probabilem. Sic ſentimus; Sic etiam ſentire V. Reuerendiſſimam & Eximiam Dominationem credimus. Scoti enim nonnullas opiniones reiicit, at nullam vnquam vocauit improbabilem: quin potiùs has ipſas, de quibus impræſentiarum agimus, ſemper vidimus à V. Reuerendiſſimâ & Eximiâ Dominatione, imò etiam ab omnibus, qui politiori doctrinæ dant operam, vt probabiliores defendi. Pragæ in noſtro Collegio 15. Iunij 1650.

Reſolutio ſecunda.

Opinio vnius Scholæ eſt probabilis.

Fr. Bernardinus Clanchus Guardianus & S. Theol. Lector.

Fr. Daniel Brnoder S. Theologia Lector.

Fr.

Fr. Antonius Dennillus S. Theolog. Lector.

EGo idem sentio, nec in primâ positione, quæ est basis aliarum, aliquid censurâ dignum reperiet, qui attentè considerat, actionem peccaminosam seu peccatum aliud esse Philosophicum seu lege Philosophicâ, aliud Theologicum, seu lege Diuinâ positiuâ prohibitum, quæ vltima peccaminositas seu malitia relictis aliis à Scoto Theologo considerata est, nec tamen ideò negauit vel negare potuit, peccatum politicum quà tale, v.g. mendacium, furtum, vel homicidium esse politicâ prohibitione & punitione dignum, etiamsi Deus non esset, vel non esset vindex malorum.

Peccatum duplex: Philosophicū, Theologicumque.

Fr. Ludouicus Connaus SS. Theologiæ Lector.

Sed cur tam multa in re tam clarâ? me coëgit Diana; qui has fortè subtilitates nimis festinus didicit iunior, & modò notâ inutir senior: vbi censurâ digna est sola Dianæ censura. Transeo ad alia; nam vt plura dicam, me cogit veracitas & sinceritas, ne plura dicam, amicitia amorque: ergo vt vtrique fiat satis, hæc paucula adnotasse sufficiat.

NOTA.

De Martini de Magistris errore.

HIc breuiter obseruandum est fuisse aliquos, qui homicidia, fornicationes, furta, mendacia, &c. non esse interdicta Iure naturæ delirarunt, sed lege positiuâ Decalogi, quam putabant fuisse cœremonialem, & latam diuinitus in monte Sinai: & consequenter, sicut omnes alias leges veteris testamenti cessasse.

An cessauerit iam obligatio obseruandi Decalogum?

Hic error adtribui solet Martino de Magistris: qui tamen, quia subobscurè loquitur, non subiacet eidem censuræ. Eius opinationem errorem esse putat Azor. *quæst.* 3. *lib.* 3. *cap.* 4. Diana *part.* 5 *tract.* 9. *resol.* 59. & Saytus *lib.* 6. *cap.* 1. *num.* 1. & eamdem condemnat Fagundez *tom.* 2. *lib.* 6. *p.* 2. *num.* 8. Et quidem R.D. Ioannes Angelus Bossius errorem hunc eum doctrinâ Doctoris subtilis (aut fortè etiam Angelici Doctoris) confundit *tom.* 3. *titul.* 12. controuersiam, quæ inter Thomistas & Scotistas agitatur, non capiens. SANE Martinus de Magistris, vel quicumque habet hanc opinationem *errat primò*, quia negat illa peccata esse philosophicè contra legem æternam naturalem realem: *errat secundò*, quia negat esse etiam philosophicè contra legem æternam naturalem moralem: *errat tertiò*, quia negat esse contra legem æternam naturalem moralem Theologicam, seu contra præceptum diuinum, *errat quartò*, quia Decalogum à lege æternâ distinguit: nam Decalogus (hoc est, decem illæ leges, quas seruamus) potest considerari realiter, intentionaliter, moraliter philosophicè, & moraliter Theologicè: & iode etiam vocari *Decalogus Realis*, *Intentionalis*, *Moralis Philosophicus*, & *Moralis Theologicus*. Isti errores speculatiui sunt, & intra scholæ cancellos se continent: at *errant quartò*, & quidem perniciosè & hæreticè, quotquot dicunt Decalogum fuisse latum in Monte Sinai, & anteà neminem obligasse: esse legem Diuinam cœremonialem; adeoque abrogatam lege gratiæ, nec ampliùs obligare fideles.

Hallucinatio Angeli Bossij.

Errores Martini de Magistris.

Decalogus non distinguitur à lege æterna.

Decalogus quadrupliciter potest considerari.

Et hæc breuiter monere volui, ne fortè aliquis sententias oppositas, & contrarias confundat.

FVNDAMENTVM XIII.

De authoritate, & iurisdictione Humana.

OBEDIENDVM est Deo: Obediendum est Præpositis Ecclesiasticis & sæcularibus. Singuli enim tenentur obedire suis, non quidem absolutè, sed intra terminos eorum authoritatis, videlicet Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, &c. in Ecclesiasticis: Abbatibus, Præpositis, Guardianis, Rectoribus, &c. in Regularibus: Cæsari, Regibus, Principibus, Consulibus, &c. in sæcularibus. [in libertino hoc sæculo, in quo plerique si non dici, volunt saltem independentes esse, prima Lex pronuncianda est, *Leges seruantor*: quia si non seruantur, ad quid conducere poterunt Leges?

cccxxvi. An obediendum sit & quibus?

Prima Lex.

cccxxvii. Cor debeamus obedire Præpositis?

STante hoc rerum ordine, facillimè quis ostendere potest, debere Filium Patri, Religiosum Prælato, Vasallum Principi, Seruum Domino, & Famulum Hero seruire: stat enim quartum Decalogi præceptum, quo nobis à Deo indicitur, vt superioribus nostris obediamus. Sed quid dicendum illi, qui Decalogi præcepta reiiceret, & de Dei Authoritate Legislatiua dubitaret? Quo deberet probari aut potiùs demonstrari modo, Deum leges ferre, & hominibus præcepta imponere? Quid, si noui illi Hæretici, qui nati in Anglia ante annos paucos, & *Independentes* dicuntur, sicut hodie ab hominibus, cras velint à Deo non

Independentes qui?

dependere? Quo illos ratiocinio compescere, quo conuincere & conuertere posses? Respondeo hanc quæstionem merè speculatiuam, nec necessariam ita nobis, vt ex illa Christiani mores dirigere possimus: supponimus enim Deum habere supremam & absolutam authoritatem in homines; nec enim Christiani esse possemus ista veritate negata. Et hanc ob rem non me morabitur hæc controuersia, quam fusè tracto *in Theologia Moralis lib.* 1. *per totum*, iuxta editionem Louaniensem.

An obediendum sit Deo, & cur?

An clausis oculis standum Decretis Pontificum?

Quantum deferant Catholici Pontificum Summorum Decretis?

CVm obiiciuntur contra veteres authorum Opiniones Pontificum iuniorum Decreta, adquiescunt statim Theologi; At interrogo: An Decretis Summorum Pontificum necessariò sit adquiescendum?

DLXX. Alia præcipiunt, alia regunt, alia consulunt.

Respondebis ex Dianâ *part.3. tract.2. ref.4.* alia Decreta esse præceptiua, alia regulatiua, & consultiua. Verba Dianæ sunt hæc. *Nec obstat huic sententia Decretum Clementis VIII. quod affert Peregrinus pro sua firmanda opinione: nam respondeo cum Molfesio & Alphonso de Leone, & aliis, Decretum illud non esse latum à Pontifice per modum præcepti irritantis confessionem aliter factam, sed per modum regulæ & consilij.* An non, si sic incipiamus exponere Decreta Pontificum, paucissima præcepta remanebunt? Et si hoc decretum sic exponitur, cur non & poterunt eodem omninò modo Pontificum vniuersa Decreta? An-ne dialecticaretur malè, qui diceret, stante hâc Dianæ doctrinâ ne vnum quidem Pontificium Decretum fore Præceptiuum? Vellem videre disparitatem, quam difficulter assignandam video.

Sed quis illa discernet?

An clausis oculis obediendum sit Cardinalium præceptis?

DLXXI. Cardinaliũ authoritas duplex.

DVplex est in Eminentissimorum Dominorum Congregatione Potestas; Definitiua, & Præceptiua. Quantæ sint authoritatis eorum Decisiones, iam vidimus Fundamento quinto. Quantæ sint potestatis Leges, & Præcepta, quæ ab eisdem emanant, videamus.

Eorum decisiones quantæ sint certitudinis?

Omnia, quæ de Cardinalium Legislatiua potestate diuersis in locis habet Diana, Ausonius Noctmot *in Summa. verb. Cardinalis 23.* ad compendium, & hæc verba reducit [Declarationes Cardinalium, ait, secundum Salaz *de legib. tract.14. disp.21. sect.12.* & alios, habent vim Legis, & faciunt probationem necessariam, ac si essent Pontificis responsa, quia Cardinales habent authoritatem à Papá declarandi, interpretandi, & respondendi, vt habetur in Bullâ Sixti V. septimâ in part. 2. Bullarij. Et super dictas Declarationes Papa statim dat Breue, & Auditor Cameræ monitorium in executionem ipsarum, easque Rota sine vllâ controuersia recipit, & amplectitur. Et tandem ita ipsa Sacra Congregatio declarauit cuidam Abbatissæ Messanensi apud Garziam *de benef.tom.1.in pref.* (Villalobos *tom.1. tract.2.dub.7 num.7.* Laymanu *lib.1. tract.4.c.3. 7. num.28*) & alij id negant: Quia de ratione legis est, vt promulgetur, dictæ verò declarationes nunqnam promulgatę fuerunt de Mandato Pontificis (Neqne dicas Declarationes non condere nouum Ius, sed antiquum declarare; ac proinde non egere promulgatione, nam in dubiis sunt velut nouæ leges) Ochagrania *de Sacram. tract.2. quæst.40. num.12.* Torreblanca *Practic. Iuris Eccles.lib.14.cap.3. num.19.* aiunt habere vim legis, si habeat has conditiones. Prima vt pronuncietur consulto Romano Pontifice Secunda vt sint solæ Declarationes & interpretationes; minimè autem dispensationes, restrictiones, &c. Tertia; vt exhibeantur in forma authenticâ solito sigillo, & subscriptione Cardinalis Præfecti, ac Congregationis Secretarij. Diana *part.5 tr.2.ref.96.* Quod vltimum requiritur ex declaratione ipsius Sacræ Congregationis, vt faciant fidem: Diana *part.5.tr.3 resol.12.* Sed *part.1.tract. 10. resol. 29.* adhæserat opinioni Villalobos. Ex his ait Merolla *tom.2.disp.4. dub.12. num.175.* quod si adsint duæ Declarationes contrariæ de eodem articulo, si vtraque facta est consulto Papá, standum est secundæ; quia se habent ac si ab ipso Papa emanassent, in quo casu secunda abrogaret primam: si verò tantùm altera facta est de consensu Pontificis, illi standum est: si tandem neutra, licitum erit cuicumque sequi, quam maluerit, sicut si essent duæ opiniones probabiles. Diana *resol.96.citata in fin.* Hæc ex Dianâ Ausonius.

Legum natura.

Conditiones notãdæ.

Quid requiratur, vt declarationes Cardinaliũ sint authenticæ?

Quid faciendum cum dantur Decisiones contrariæ?

LEgis, relegis; & elato supercilio Dialectico resumis illa verba *Ita Sacra Congregatio declarauit cuidam Abbatissæ Messanensi*, & inquiris: An bene probetur Cardinalium authoritas, resolutione eorundem Cardinalium? Videtur enim probari idem per idem: cum quia Cardinales prætendunt, suas Declarationes habere vim Legis, cur non consequenter id ipsum interroganti respondebunt? tum quia contrarium sentientes, si aliis Declarationibus eorundem Cardinalium non deferant, nec deferent Declarationi datæ Messanensi Abbatissæ: ideò enim hæc ipsa infallibilis dicenda erit, quia omnes infallibiles sunt: & si fallibiles aliquæ sunt, hæc ipsa certitudine caret. Ergo committitur mirabilis circulus, cùm Declarationum authoritas & potestas Declaratione eorundem Cardinalium probatur.

An committatur circulus?

Hinc occurrit aliud dublum in re maiori: Suppono Concilium Generale errare non posse, Prouincialem, Episcoporum Synodum posse. Vnde autem sciet Petrus hanc Synodum determinatam esse generalem. Nam si ipsamet se esse generalem definiat, sic poterit Petrus argumentari. *Non repugnat, quòd Prouincialis Synodus definiat se esse Generalem; quia si repugnaret, maximè quia hæc definitio esset falsa; sed hoc non vrget, quia Prouincialis Synodus falsas definitiones edere potest. Ergo datur aliquid supra Concilia Generalia, quod possit definire, vtrùm illa sint aut non sint Generalia.* Quid ergo ad hanc instantiam Galli, quid Hispani, quid multæ aliæ nationes respondebunt? Vel si illud aliquid (nempè Summum Pontificem) quod ratio velut digito demonstrare videtur, non sit supra Concilia Generalia, nec eorundem Iudex, iuuari à Gallis volo, & doceri, quo respondere possim modo Molinæo, & aliis asserentibus, *Tridentinum non fuisse Concilium Generale?* Hæc difficultas breuiter à nobis proposita, summi momenti est, & desiderarem illam à Politicis controuersiis expungi (non enim Politicam Romanam, sed Fidem Romanam concernit; quam amplectuntur vniuersi Catholici, nempè etiam illi, qui politicas suis nationibus proprias anteferunt Romanæ Politicæ) & sine præiudiciis, à Romanis & Gallis pertractari.

DLXXII. De Generali Concilio.

An summus Pontifex sit supra Concilium?

An Tridentinum fuerit Concilium Generale?

Respon

Resolutio.

Respondeo, his non obstantibus *circulum non committi*: quia Cardinali attestanti aliquid de suo officio creditur: & ex Bullis Pontificum constat, quanta, & qualis sit Eminentissimorum Dominorum Cardinalium authoritas. Idem dicendum est de Generali Concilio: quando enim constat, illud esse congregatum authoritate Summi Pontificis, habet anthotitatem declarandi se esse generale.

An Cardinalium Declarationibus aliquid probari possit.

DLXXIII. LEgo Ochagrauiæ & Torreblancæ limitationes, & sic discurro. *Si prima limitatio* sit vera, omnes ad vnam Declarationes mihi homini Transalpino erunt dubiæ: quid enim scio, an pronunciatæ sint? aut non Pontifice Summo consulto? Et cùm generalis doctrina præcipiat, vt in dubiis stemus pro possessione, quæ præcesserat; debebo dicere easdem Pontifice inconsulto prodiisse; nam ante consultationem dubiam erat in possessione non consultatio certa. *Si secunda limitatio* admittatur, nulla erit Declaratio, quæ non possit dispensare aut restringere, ac propterea non habere vim legis. *Si tertia limitatio* subsistat, nullam habeo Declarationem, pro authentica; nescio enim alias Cardinalium Declarationes, quàm quas in libris Authorum recentiorum lego, quas tamen propriis oculis video carere Congregationis Sigillo, subscriptione Decani & Secretarij.

Quid examinandũ sit cùm proponuntur Declarationes Cardinaliũ? An illis credendum sit?

Et hîc obiter notare oportet, in Cardinalium Declarationibus quærendum esse primò: *An sint vera*; & secundò; *An authentica*:

Cùm de veritate dubitari præcipio, non ago de obiectiuâ, nec quæro, *An illud, quod ipsi declarant, ita se habeat, ac nos docent*; de hoc enim egi Fundamento V. *num.* 171. vbi asserui, vt Mundus adquiescat practicè Eminẽtissimorum Dominorum Cardinalium consessui, sufficere audire Αὐτὸς ἔφα. Ago igitur de veritate formali, quo sensu idem est quærere, *An illæ declarationes sint veræ*, ac quærere, *An verum sit, esse illas Cardinalium?*

An declarationes sint veræ?

An authenticæ?

N. B.

Nec volo veritatem cum legalitate confundere; non enim leges obligant, etsi conceptæ, etsi scriptæ, nisi debito, & authentico modo intimentur: sciunt enim regimini prouinciarum admoti, multa interdum mandata præuentionaliter scribi, muniri subscriptione & sigillo, hærere in Cancellariis multis mensibus, quousque interuenientibus circumstantiis variis, aut publicari debeant aut cassari. Quid, si eiusmodi aliquod Pontificis aut Regis decretum aliquis è Cancellariæ scrinio subriperet, esset decretum; non fictum, sed verum: & tamen, licèt munitum subscriptione & sigillo, non esset authenticum; quia non emanaret debito & legitimo modo. Ergo non sufficit Cardinalium Declarationes esse veras, (hoc est, esse verè eorundem) sed requiritur, vt præsententur authentico modo, vt illis teneamur adquiescere. Firmat hoc consuetudo; nam hîc Romæ in Tribunalibus non faciunt fidem, nisi sigillo & subscriptionibus debitis firmatæ tradantur. Et hoc est ita verum, vt ante paucos annos Cistercienses hîc Romæ non potuerint habere expeditionem in grauissimâ causâ, quæ à Cardinalium decisione pendebat, quousque illa non iam impressâ in libris, sed sigillo & subscriptionibus necessariis firmata, fuit tradita. Stat ergo, nos debere habere paratum animum & obediendi propositum, cùm constet Cardinalium Declarationes esse authenticas: at hoc non constare ex impressis iuniorum Theologorum voluminibus, sed ex ordinario sigillo, & subscriptione Cardinalis Præfecti, ac Congregationis Secretarij.

Non omnia decreta vera sunt authentica?

Quid requiratur vt Cardinaliũ declarationibus obedire teneamur?

LEgo tandem in sententia Merollæ: *Si adsint duæ Declarationes contrariæ de eodem articulo*, & infero non esse habendas, vt articulos fidei, inter quos nulli dantur contrarij, sed vt responsa hominum doctissimorum, quæ probabilissimè pronunciant; quod potest aliter se habere, & forsitan aliter se habet. Sublego illa verba, *Si neutra (puta emanaret à Papa) licitum erit cuique sequi quam maluerit, sicut si essent duæ opiniones probabiles.* Et infero. Ergo Cardinalium Declarationes nunquam plus habent, quàm esse probabiles. Patet: nam quando dantur duæ, sunt probabiles; At, quando datur vna, non repugnat dari alteram datæ contrariam: Ergo quando datur vna, est tantùm probabilis. Propositio enim certa & demonstrata (realiter aut moraliter) illa est, contra quam, nec datur, nec poterit dari alia, quæ sit probabilis. DLXXIV.

Cardinaliũ Declarationes sũt probabiles.

Cæterum, licèt sint probabiles speculatiuè, practicè sunt certæ Declarationes Cardinalium, & illis obedire tenemur: si tamen concurrant oppositæ, debere nos posteriori obedire ipsimet præcipiunt Cardinales.

ANte annos paucos Sueci totam Bauariam inundauerunt, & profanarunt: dubitatum, An Altaria deberent de nouo consecrari? Et quanta esset turbatio in Germaniâ si admitteretur illorum resolutio, qui asserenti opinioni subscribunt! Erant anxij Episcopi, & nomine Illustrissimi Principis Frisingensis (aut etiam Augustani) consulti Domini Cardinales, responderunt, consecranda esse denuò. At omnes docti in Bauaria iudicantes rem impossibilem, aut summè difficilem ab Eminentissimis præcipi, vnanimi voce dicebant. *Quid curamus Cardinalium Declarationes, quando habemus pro nobis Opinionem probabilem.* Et de facto Theologorum sententiam Eminentissimorum Declarationi præponentes, noluerunt Altaria iterum consecrari. Narro hoc, quod vidi propriis oculis, vt intelligat Lector, quomodo philosophentur Germani. DLXXV.

Quæstio incidens.

An Cardinalium Declarationes opinionibus Doctorum probabilibus sint postponendæ?

At ego principiis meis insistens, in Dominorum Cardinalium decretis duplicem, vt sæpe dixi, potestatem distinguo: alteram practicam, & alteram speculatiuam. Si maneamus intra limites speculationis, loqui probabiliter possunt, nec eius Declarationes sunt articuli Fidei: cæterum, si loquamur practicè, eorundem decretis & legibus clausis oculis obediendum est: pronunciantur enim authoritate Pontificiâ, & à totâ Ecclesiâ acceptantur.

Authoritas Cardinaliũ duplex: practica & speculatiua.

An clausis oculis obediendum sit alijs Prælatis?

CIrca authoritatem Episcoporum, & Regularium superiorum, aut conueniunt Theologi, aut pauciores, aut minùs distantes opiniones DLXXVI.

opiniones sequuntur, quàm circa authoritatem Cardinalium, Cæsaris, Regum, & Principum authoritas expressa est legibus fundamentalibus Rerum publicarum, quæ etiam Superiores obstringunt, & solemni iuramento firmantur. Nemo hodie in Mundo potest omnia præcipere; nam nullius infinita est potestas, & singuli continere se debent intra terminos suæ authoritatis. Subditi etiam interdum tolerant aliqua Superiorum miracula, & permittunt in Principe, potentiam absolutam cohibere, aliquando Ordinariam. At verò, quando Princeps absolutâ vtitur ordinariò, nec curat leges iuramento firmatas, cæcus erit qui asserat, homines in tali casu liberos clausis oculis obedire debere.

Nullus homo omnia potest.

Politica superiorum miracula.

De Summi Pontificis & aliorum omnium Episcoporum ordinaria & priuilegiata authoritate.

TOt paucis diebus, quibus Moguntiæ fui, an. M. DC. XLIII. antequam assumerer in suffraganeum de Eminentissimi Principis authoritate dubia mota; toties ego de eisdem controuersiis consultus, vt deberim, quantum itineris permisit incommoditas, stylum festinantem abripere, manuque volanti & festinâ timoratas amicorum conscientias consolari. Consilia aliquot scripsi, quæ Spiræ in Libellum coiere paucis additis. Occurrebant quotidie intricata negotia, & vt illa faciliùs & rutiùs expediret, Eminentissimus Princeps Elector Anselmus Casimirus impetrauit Pontificium Diploma, de quo varia fuerunt virorum doctorum iudicia. Erant aliqui satis docti & prudentes, qui illud attentè relegentes dicebant primò, ex vi illius Diplomatis nihil posse facere aut concedere Princeps sine graui & notabili causâ, adeóque nihil concedi quod Princeps non posset; vnde consequenter inferebant, hanc Bullam non solùm non esse necessariam, sed posse authoritati Ordinariæ Principis Moguntini nocere. Episcoporum enim olim in primitiuâ Ecclesiâ potestas multò maior decreuit temporis successu. Vt eliciat actiones naturales, quæ nulli sunt diuinæ aut humanæ interdictioni obnoxiæ, nemo prudens facultatem implorat; adeoque nec Eminentissimus S. Sedis Moguntinæ Archiepiscopus, si suæ velit dignitati consulere, poterit vti priuilegio Apostolico, vt dispensationes illas concedat, quas propriâ authoritate potest. Bullam illam, quam toties relegunt, dispungunt & examinant, non esse omnino necessariam affirmant, & eandem, si necessaria non sit, fore nociuam necessariò; militabit enim contra ordinariam Principis potestatem; illamque, ni magnam reperiat resistentiam, diminuet *Quamobrem eorundem primum Consilium, in huiusmodi materia Pontificem Summum non consulere, nullam deinceps Bulla huius Confirmationem, aut continuationem procurare, nullum nouum priuilegium expetere.* Episcopi enim omnes, si causæ dentur, quæ non patiantur moram, nec publicari possint, sine infamiâ aut scandalo (has ipsas Bulla Vrbani VIII. expressit) citra omnem Bullam & Diploma maiorem in amouendis impedimentis Matrimonialibus authoritatem habent, quàm Eminentissimo Archiepiscopo speciali isto Priuilegio conceditur. EGO AVTEM, quia teneo nullum esse ab Ecclesiâ priuilegium concessum, quod non possit aut debeat ita exponi, vt aliquid probabiliter de nouo concedat (debemus enim de viris magnis generosè sentire, nec putare aut qui bullam implorat tam stupidum, vt ea postulet, quæ citra Bullam potest; aut qui indulget, tam auarum, vt nihil decernat concedere, cùm ipsum priuilegium concedit) consequenter affirmo hoc ipsum Diploma fore vtile vel necessarium, & aliquid concedere Principi Eminentissimo; Eumque vi huius Bullæ posse facere, quæ aliàs non potest. Sed quæ nunc ille? Poterat sanè omnia, quæ exprimuntur in Bullâ ex causa graui: Ergo hoc Principi Priuilegio conceditur, vt possit eadem etiam, vbi causa grauis non suppetit, modo adsit leuis. Poterat nonnulla ille olim si quando esset casus secretus, in morâ manifestum periculum, & impotentia recurrendi Romam: Ergo modò huius priuilegij virtute procedere posset, etsi non sit casus secretus, nec in morâ periculum, & licet recurri possit Romam. Et hæc est, me Iudice, vtilitas ex hac Bullâ nata, quæ in praxi poterit plurimas consolari conscientias. Textum Diplomatis consideremus.

Omnia Priuilegia aliquid videntur concedere.

V R B A N V S VIII.

Venerabilis Frater Salutem & Apostolicam Benedictionem.

DLXVIII. Recognoui aliquas alias Bullas, quæ aliis diuersis annis emanarunt, & inter ipsas aliquã differentiã inueni: vnde recor etiam illas, quæ aliis Episcopis conceduntur, non semper

CVM, *sicut accepimus, in tua Ciuitate & Diœcesi Moguntina, multe & diuersa pauperes persona matrimonia inter se per Verba de futuro non obstante impedimento cognationis Spiritualis & compaternitatis, contraxerint, & carnali copula consummauerint, aut aliàs, facta inter se promissione de matrimonio inuicem contrahendo, sese carnaliter cognouerint, quas ab inuicem sine scandalo separare non posse dubitatur. Nos earum statui & animarum saluti paterna charitate consulere volentes Fraternitati tua, vt ad triennium proximum tantùm, omnes & singulos tuarum Ciuitatis & Diœcesis Moguntina, Masculos & fœminas verè pauperes tantùm, qui quotidiano labore & industria victum sibi parant, & dummodo Fidei Catholica Romana cultores existant, ac gratiam & communionem Sedis Apostolica habeant, qui, impedimento proposito non obstante, matrimonia inter se scienter vel ignoranter contraxerint,*

eaſdem eſſe: meum fuit communicatam ab Eminentiſſimo Principe Electore illuſtrare: aliorſ[illegible]ric, circumſtantias, quæ in aliis additæ, coucleare & expendere.

rint, & carnali copula conſummauerint, aut aliàs ſeſe carnaliter cognouerint, ad euitanda etiam Scandala, quæ ob vicinitatem hæreticorum contingere poſſent, impoſita illis propter præmiſſa aliqua publica vel alia pœnitentia ſalutari, prout magis expedire iudicaueris, & ab exceſſibus eiuſmodi, alijſque cenſuris & pœnis Eccleſiaſticis per eos propterea incurſis in vtroque foro authoritate Apoſtolica abſoluere, ac cum eis reſpectiuè, vt matrimonia inter ſe, de nouo publicè ſeruata forma Concilij Tridentini, impedimento eiuſmodi non obſtante, contrahere & in facie Eccleſiæ ſolemnizare, ac in eis poſtmodum remanere liberè & licitè valeant, dummodo mulieres propter hoc raptæ non fuerint, nec non cum alijs etiam verè pauperibus tantùm quotidiano labore & induſtria victum ſibi parantibus Fidei Catholicæ Romanæ cultoribus, ac ſimiles gratiam & communionem haberi ſuper impedimento eiuſmodi, itavt, illo pariter non obſtante, matrimonia inter ſe, ſiue ex eo quod mulieres dotem habeant minùs competentem, ſiue ob locorum anguſtiam, ſiue ad ſedandas inimicitias, aut ob alias rationabiles cauſas publicè, ſeruata forma Concilij Tridentini prædicti, contrahere, ac in facie Eccleſiæ ſolemnizare, ac in eis poſtmodum remanere liberè & licitè valeant, dummodo mulieres propter hoc raptæ non fuerint data authoritate diſpenſare, ac proles exinde ſuſceptas & ſuſcipiendas exinde legitimas decernere, & nunciare, gratis tamen, & non aliàs, liberè pariter & licitè valeas, authoritate prædicta tenore præſentium facultatem concedimus & impartimur, non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrarijs quibuſcunque. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris die 8. Maij 1642. Pontificatus noſtri anno 19. & erat ſubſcriptum *M. A. Maraldus.*

ERant & aliæ eiuſdem Vrbani VIII. Bullæ, materiâ differentes, formâ ſimiles: in quibus diuerſa Archiepiſcopo concedebantur priuilegia. Ad tempus erant omnes, & ideò eas interſerere nolui; nam iſta videtur ſufficere: cuius dilucidatio cæteris conceſſis, aut etiam eidem Principi, aut alij cuicumque concedendi, ſeruatâ analogiâ (quam perſonarum, locorum & temporum aut ſimilitudo intendit, aut diſſimilitudo remittit) poſtulat, ſeruire poterit.

DLXXIX. Ponuntur illa omnia, quæ poſſunt in dubium reduci.

MVlta occurrunt, quæ poſſent impræſentiarum prolixè examinari, ſed breuitatis causâ communes controuerſias omittam, illaſque ventilabo ſpecialiter, quæ iudicabuntur ſpeciales. Supponam in hac Bullâ concedi tantùm diſpenſationem in cognatione ſpirituali: alias, in quibus conceditur facultas diſpenſandi in quarto, aut etiam tertio conſanguinitatis gradu, eſſe iſti ſimiles & eidem ſubiacere Cenſuræ: & ideò inquiram *Primò*: An hæc Bulla potuerit concedi? *deinde* an poſſit reuocari? Poſtea an faueat Hæreticis, Iudæis, aut diuitibus? hæc enim videntur & perſonam Pontificis, & literam Diplomatis concernere. Eminentiſſimique Principis Moguntini Authoritatem examinans, *inquiram*, An ipſe poſſit vti hoc priuilegio ſine cauſa? *deinde*, An datâ causâ rationabili poſſit non vti? An in conceſſione poſſit ipſe, aut ipſius miniſtri aliquas pecunias recipere? An non ſolùm in tertio & quarto, ſed & in aliis gradibus poſſit diſpenſare? *Tandem* an poſſit legitimare ex vi huius bullæ ad dignitates & ſucceſſiones ſæculares? Poſtremò claudam diſputationem curioſâ & omnino neceſſariâ controuerſiâ, quæ authoritatem Epiſcoporum ordinariam circa impedimenta Matrimonij radicitùs examinabit. Omnia percurram breuiter, & rationibus clariſſ. ſingulas reſolutiones roborabo.

QVÆSTIO I.

An Pontifex potuerit concedere iſtam Bullam?

DLXXX. Eccleſiaſtici & ſæculares in Fide conuenimos, at in Politica toto cœlo differimus.

VIdeo extremas Theologorum ſententias circa Politicam Pontificis authoritatem; alij illam Liberrimam aſſerunt & honeſto nomine protrudunt, quæ verè, ſi non eſſet tyrannica, eſſet nimia: alij ita illam limitant, vt videatur non eſſe ſuprema. Sanè controuerſia eſt difficilis & periculoſa; nemini enim licet ſuffurari à Regibus authoritatem, quam Pontifici adſingat; nemini ſuffurari à Pontifice; quam prodigè concedat Principibus. Politica Romana & Germanica (vt Hiſpanica, Gallica, Belgica, &c. omittam) differunt toto cœlo: & ideò vix aut ne quidem calamis ideas mentis exprimere poterit, quin ſæcularibus aut Eccleſiaſticis ingratus: Quam ob rem dubia multa prætercam, & tandem neruum difficultatis tangam.

DLXXXI. Authoritas Summi Pôtificis in ratione fundatur.

DICO IGITVR PRIMO. *Non eſt liberum Pontifici ſancire leges matrimoniales, aut alias quaſcunque ſine rationabili cauſa.* Hæc veritas eſt manifeſtiſſima; non enim ipſi conceſſa diuinitùs ſupra mancipia tyrannis, ſed paterna ſupra filios authoritas, & D. Paulo aſſerente, ad ædificationem Chriſtianorum, non ad deſtructionem, non ad perturbationem: vnde, ſi, quod Deus auertat, accideret aliquem Pontificem priuatæ ſuæ vtilitati, intentum Legem aliquam Matrimonialem ſancire, publico bono nociuam, vt hâc viâ nepotem aut amicum priuatum ditaret, eſſet lex illegitima, & illâ non obſtante alter licitè & validè matrimonium contraheret. Cum hanc poſitionem ſtatuunt, meminêre nonnulli VRBANI V. Bernabonem Vicecomitem Mediolanenſem, & eius filios inhabiles ad matrimonium contrahendum declarantis; ſed ſi rem bene examines, videtur Pontifex non tam priuatam cauſam egiſſe, quàm publicam; erant enim rebelles

Priuatas & domeſticas commoditates non poteſt cum damno Eccleſiæ procurare.

Bernabo & eius filij matrimonio interdicti. Cur?

les Ecclesiæ, asserentibus Alexandro de Neuo *cap. tuas de Sponsa duorum*, Chalderino *ibid.* & Becano *de Sacramentis, cap.94.n.6.* adeoque bono expediebat publico, ne vxores ducerent, qui credebantur non nisi Romanæ hostes Ecclesiæ gerituri; moris enim est in bene gubernatis Rebuspublicis sterilitate condemnare homines posteritate indignos. Lego in Bzouio: *Per id temporis in Scotia vltus est Deus cædem Adami Cathanesij Episcopi, crudeliter interempti. Comes Cathanesius innocentem occiderat, ad hunc modum. Decimas more consueto fortè à popularibus exigebat Adamus, ac cum non persoluerent, diris, vt mos est, execrationibus eos deuouerat. Hi porrò Comite incentore correptum domi sua Episcopum, flagris prius fœdè cæsum, in propria ipsius culina immaniter concremarunt. Quod flagitium vbi ad Alexandrum Regem perlatum est, (is tum Fedburgi erat) contractis quibusdam paucis copijs, illuc extemplo ipse proficiscitur, ac statim comprehensis sceleris authoribus, qui supra quadringents erant, omnes supremo affecit supplicio: filios verò impuberes eorum (nam puberes eundem cum parentibus exitum habuerunt) testiculis priuauit, ne hominum sceleratorum proles, successione multiplicata, diu superstes esset. In cuius rei signum certissimum, extat in hunc diem locus, vbi proiecti testes erant, nomine rem ipsam referens; testiculorum enim appellatus est collis.* [Cuius historiam eò libenter recenseo, quò maiori erga eundem obligatione restringor. Fuit enim nostri Cœnobij Melrosensis Abbas vsque ad annum 1222. in quo martyrio coronatur, vt inter alios testantur Hector Boëtius Histotiæ Scotiæ lib.13.& *Historia rerum Scoticarum lib. 7.* Abtaham Bzouius *in Annalibus Ecclesiasticis ann.*1230. Arnoldus de VVion *lib.2.libro vita, cap* 39. Barnabas de Monte Albo *tom.1.Chronicorum lib 2. cap.37.* Chrysostomus Henriquez *in Menologio 22. Iunij.* Consultò dixi *nostri Cœnobij Melrosensis.* Nam IOANNES CARAMVELIVS anagrammaticè pronunciat, MELROSA EIIVS *à* CVNA. Et idem Monasterium cum authoritate Vicarij Generalis mihi sub annum MDCXXXIV. ab Ordine collatum est. Sed hæc priuata sunt, & Anagrammatica potiùs quàm Theologica: tedeo ad publica.] Constat igitur ex istâ Historia, quam recensui, solere perditissimos viros sterilitate condemnari, ne illorum successio aut memoria remaneat. Sed quia gladius Pontificalis à regali distinguitur, quod Alexander Rex ferro præstitit, hoc Vrbanus V. interdicto. Priuauit illos sæcularis Monarcha physicis illis partibus, quibus sublatis inducitur sterilitas & impeditur generatio, istos Pontifex morali capacitate, quæ ad valorem Matrimonij requiritur, quâ sublatâ, Vinculum impeditur, aut omnino dirimitur.

Item alij.

Adami Episcopi mors.

Homicidarũ sacrilegorũ pœna.

Testiculorum collis.

Adamus iste fuit Abbas Melrosensis.

Anagrãma.

DLXXXII. An Episcopi possint impedimenta matrimonialia ponere?

Inquiris, An sicut de Pontifice quo ad totam Ecclesiam, ita etiam de Episcopo quoad suam philosophandum sit? Respondeo dando verba Becani *cap.49. de Sacr. in specie, quæst.2. in fine*, vbi sic ait. *Generatim loquendo quidquid potest Pontifex in tota Ecclesia quoad externam iurisdictionem, potest Episcopus in sua diœcesi, nisi Pontifex sibi reseruet. Nunc autem reseruauit sibi hoc Pontifex in Matrimonio, vt plerique docent, tametsi nullo iure expressum sit. Verisimile est, Generali Ecclesiæ consuetudine haberi hanc restrictionem.* Si solâ consuetudine; ergo tota hæc quæstio pendet ab Historia: & dubitas. *Primo.* An dari talem consuetudinem sit euidens. *Secundò.* An, si dari sit euidens, euidens sit esse legitimam: hoc est, nec per errorem, nec per violentiam introductam? *Tertiò,* An si vtrumque sit euidens, euidens etiam sit, quod hæ ipsæ euidentiæ possunt nobis ita proponi, vt esse euidentias percipiamus: an solùm credendum sit dicenti dati has euidentias? Si enim huiusmodi euidentiæ non dentur, aut datæ grauem responsionem patiantur, ac propterea re ipsâ euidentiæ non sint, tametsi euidentiæ vocentur, contrarium erit etiam probabile;

Sæpe euidẽtiæ, quæ vocantur humanitos, nõ excedunt probabilitatem.

Tria ista dubia solutionem requirunt, & breuem ego & manifestam dabo. *Respondeo ad primum*, dari consuetudinem, de quâ agimus: & esse tam euidens eam dari, vt nulli sit dubitationi locus. *Ad secundum* esse euidens non illam per metum aut per errorem introductam: est enim tranquillè & quietè introducta, quin reclamarent Episcopi, qui non solent timere, nec ignorare, quæ suam potestatem concernunt. *Ad tertium*, has euidentias tam esse claras dico, vt nihil contra obiiciatur probabile.

Respondetor argumentis oppositis.

DLXXXIII. Pontifex causas habuit.

Dico secundò. *Pontifex, cùm impedimenta matrimonij constituit, habuit rationabiles & sufficientes causas.* His datis impedimenta huiusmodi Ecclesiæ ponere potuisse apud omnes tam clarum, vt vix reperiatur Gentilis aut Hererodoxa Respublica, quæ non tulerit leges circa impedimenta matrimonij.

De fine cessante in aliquo particulari. Cessare solet duobus modis.

Dico tertiò. *Quando finis adæquatus legis cessat in particulari, cessat in particulari ipsa lex.* Dicitur finis in particulari cessare, aut contradictoriè, si in tali casu non possit consequi, quod Lex intendit; contrariè si ex obseruantia Legis sequeretur aliquod inconueniens, quod cum fine Legis componi non possit. Ita Rodriq. *qq. Regul.* tom.1. quæst.11. art.1. & 2. Gambarupta *de casibus reseru. c.3. num.6.* Miranda *in Man. Pral. tom.2. quæst.6. art.11.* Homobonus *de exam. Eccl. p.1. tract.1. cap 6. q. 29* Narbona *de appellat. à Vicar. ad Episc. n.189.* Cochier *tract. de perm. benef p.2. cap. 30.* Garsias *de benef. tom.1. in præf.* Salas *de legib. tract.14. disp.21. sect.12.* Zipæus *in annal. Iuris Ca. epis. ad Lectorem.* Leon. *tract. de Iubilæo, part.2. quæst.5. num.207.* Bellochius *de cas. reseru. p. q.2. num.81.* Diana *p.1. tract.10. resolut.* 18. & Ego *in com. in Reg. in Schol. in Philipp. & sæpe alibi.*

An finis legis impedimenta matrimonialia constituentis, cesset, quando cõtrahentes sunt pauperes?

Supponis cessare omnino legem, quando finis adæquatus eiusdem legis cessat: & infers cessaturam fuisse legem imponentem impedimenta matrimonialia, si cessaret totus finis legis, quando contrahentes sunt pauperes. At tunc finis non cessat, quia etiam pauperibus Pontificiâ prouidentia succurritur, & sine expensis conuenientes fauores indulgentur. Et isti summâ benignitate. In Bohemiâ, dum Eminentissimi Principis Cardinalis ab Harrach Archiepiscopi Pragensis vices gererem, hos præscriptos in Consistorio mores reperi. Cùm pauperes impediti volunt contrahere, recurrunt ad Parrochum, qui

Quomodo pauperes fauores à Põtifice obtineant?

qui eos esse verè pauperes literis, subscriptione & sigillo affirmatis testatur. Credit illi Officialis, & suum testimonium adiungit Romæ creditur Officiali, & cùm dispensatio conceditur, literæ expediuntur gratis.

DLXXXIV. Corollariū ex doctrina præcedenti.

Dico quartò. *Vbi huius legis impedimenta imponentis adæquatus finis cesset in particulari, probabile est esse necessariā Pontificis dispensationem: nam datur consuetudo de facto petendi talē dispensationem, quæ consuetudo legitimè introducta est ac probabiliùs non esse necessariam.* Prima pars ostenditur. Quia probabile est legem Pontificiam non cessare, tametsi finis adæquatus esset in particulari, quia licèt illa opinio supponat distinctionem, de qua citatus Diana inquit, *vt verum fatear, ego nunquam potui intelligere hanc distinctionem,* quam nec ego, nec multi me doctiores capiunt; nihilominùs habet tot Patronos per se, vt non possit non vocari probabilis; eam enim apud citatum Dianam tuetur & Layman, Vasquez, Suarez, Salas, Molina, Reginaldus, Sanchez, Coninch, Becanus, Rebellius, Villalobos, Miranda, Sotus, Lorca, Aragonius, Medina, Anguianus, Salonius, Felicianus, Sarmiento, Coarruuias, Malderus, Sayrus, Bonacina, Naldus, Pontius, Pitigianus, Portel, Moneta, Vegha, & alij. Vnde probabilitate huius opinionis supposita discurro sic. Probabile est non cessare legem, cùm finis adæquatus cessat in particulari; ergo cum sanctio impedimenta matrimonio apponens sit lex, non cessabit, etsi finis adæquatus cesset, in particulari.

Secunda pars etiam ostenditur. Probabilius enim est legem in particulari cessare, vbi cessat finis adæquatus in particulari; ergo idem est omninò dicendum de præsenti lege. Atqui vbi cessat lex non est necessaria dispensatio: ergo

Rationi consuetudo præscribit.

Hucusque discursus à ratione deductus, contra quam tamen militat consuetudo petendi dispensationem in materia probabili. De qua dicendum est primò non esse per errorem & ex ignorantia introductam; secundò iam esse obligatoriam.

An matrimonia probabilia sint perniciosa?

Primum ostenditur; quia matrimonia probabilia sunt in Republica perniciosa: qui enim contrahit cum impedimento probabili, contrahit probabiliter; & sicut hodie subscribens opinioni, quæ docet matrimonium esse validum, potest vxorem retinere; cras subscribens oppositæ, poterit eam dimittere. Ergo maior securitas requiritur ad perpetuitatem contractus. Ergo debent contrahentes compromittere, se non habituros opinionem, quæ valori matrimonij opponatur; vel petituri dispensationem, vt tollatur probabile illud impedimentum, & matrimonium insolubile maneat. Sed fœminæ, & indocti non sunt capaces remedij primi, & omnes sunt capaces secundi: ergo prudentissimè ad Apostolicam Sedem recurritur, quando contrahentes probabiliter sunt impediti.

Remedia ad contractus securitatem.

Habet vim legis consuetudo.

Secundum deducitur ex primo. Si enim esset expressa & in viridi obseruantia lex, quæ interdiceret matrimonia iniri cum impedimento probabili, nisi Pontificia dispensatiò præcederet, qui probabiliter impedirentur, non possent contrahere, nisi dispensatione præhabita: at datur consuetudo præscripta, quæ habet vim legis: *Ergo stando consuetudini & praxi quam hodie in orbe Christiano obseruamus, (quidquid sit de ratione) quando impedimenta sunt probabilia, petenda est & obtinenda dispensatio.*

Conclusio.

DLXXXV.

Dico quintò, *quando finis legis impedimenta huiusmodi imponentis non cessat, adæquatè in aliquo particulari, tunc necessaria est Pontificis dispensatio, quæ ex rationabili causa liberè, licitè, & validè concedi poterit.* Est citra controuersiam.

Dico sextò, *authoritatem suam ne grauentur Christiani, si ad Romanam Curiam cogerentur recurrere, prudenter Pontifex delegat: adeoque ex hypothesi, quòd Eminentissimus Sedis Moguntinæ Archiepiscopus hanc aliunde potestatem non habeat, dicendus est Pontifex prudenter concessisse hanc Bullam, & delegasse authoritatem dispensandi.* Patet; quia alias intolerabile esset iugum Christi, si nulla dispensatio concederetur extra vrbem, & tamen illud est, teste Christo, suaue & leue, & non intolerabile. Confirmat resolutionem communis Ecclesiæ praxis, quæ est legitima Pontificiæ potestatis interpres.

QVÆSTIO II.

An hac Bulla possit reuocari?

DLXXXVI. Sacerdos recepto stipendio pro missa, celebrarē tenetur.

Respondeo posse: quia Summus Pontifex est semper Dominus supremus & gratiæ in leges & obligationes non transeunt.

Sed obijcies. Simplex Sacerdos, qui missam celebrat pro stipendio & sui laboris pretio, potest suam operam Petro addicere: liber enim & non mancipium est; & ex hypothesi, quòd stipendium receperit ex iustitia tenetur celebrare, aliàs peccaturus mortaliter. Si stipendium restitueret sacerdos, non tenetur Petrus recipere, sed posset eum vrgere, vt staret contractui, ni fortè grauis causa inopinata emergeret, tunc enim Petrus videtur debere pretium restitutum recipere, sacerdotémque à celebrandi obligatione liberare.

An præmia possint reuocari?

Hinc transis ad summum Pontificem, iubésque pariformiter philosophari. Sic ais. Liberum fuit Summo Pontifici Bullam aut gratiam hanc vel illam concedere, vel non concedere: Cæterum ex hypothesi, quòd cum Regibus aut aliis conuenerit, eorúmque seruitia & obsequia Romanæ Ecclesiæ præstita præmio competenti donauerit: transiuit in contractum concessio, & rescindi non poterit.

An Bullæ Pontificiæ contractum tacitum aut expressum inuoluant?

At hæc ratio non vrget; non enim gratiæ sunt contractus, nec aliter priuilegia & fauores à Sede Apostolica conceduntur, quam vt gratiæ, quæ semper possunt reuocari. Quid si admitteremus contractum? Potest supremus Princeps omnes contractus ex causa legitima rescindere: ergo & poterit illos, qui sint initi secum, si ratio & necessitas postulet.

DLXXXVII.

Hinc igitur ad nostram Bullam deueniendo eius perennitatem ad dicta superiùs elimabo.

Dicam primò. *Vltra triennium non duraturam esse.* Constat ex illis verbis, *vt ad triennium proximum tantùm, &c.*

Præmia ex iustitia debentur, reuocari non possunt.

Dicam secundò. *Non concedit Eminentissimo Principi Electori in præmium, adeóque ni aliunde obsit, posse quotidie reuocari.* Ostenditur; quia tametsi præmia pertineant ad materiam

iustitiæ, adeóque reuocari non possint, multa sunt diplomata, quæ pertinent ad materiam gratiæ, & ista possunt ex causa, & sine causa reuocari.

QVÆSTIO III.

An hæc Bulla faueat Hæreticis & Iudæis.

DLXXXVIII. MVlta hîc occurrunt pulchra; sed quia breuitati studeo, nec ipsa omninò necessaria, necessariò omittenda. At verò, vt intento satisfaciam,

De Matrimonio Iudæorum & Hæreticorũ.

Dico primò. *Si duo hæretici cum impedimento velint contrahere, non possunt ab Eminentissimo Principe dispensationem ex vi Bullæ istius obtinere, tametsi pauperes sint.* Patet, quia hic casus expressè excipitur illis verbis; *Dummodò fidei Catholicæ Romanæ cultores existant, ac gratiam & communionem Sedis Apostolicæ habeant.*

De Matrimonio Catholici & Hæreticæ: aut contra.

Dico secundò. *Si hæreticus Catholicam aut Catholicus hæreticam ducere voluerit, in impedimentis non potest Princeps virtute Bullæ dispensare.* Ostenditur; nam ex Diplomatis litera constat liquidò esse mentem Pontificis, quòd in solis illis matrimoniis possit Princeps Elector dispensare, quæ à duobus Catholicis contracta: lego enim. *Cum aliis etiam verè pauperibus tantum quotidiano labore & industria victum sibi parantibus, Fidei Catholicæ Romanæ cultoribus, &c.*

Dico tertiò. *Inter Iudæos Moguntinos omnia Matrimonia, quæ non militant contra legem naturæ, sunt valida.* Corollarium I. *Ergo & valida, quæ militant contra Ius Canonicum, Concilia Romanæ Ecclesiæ, & Decreta Pontificum.* Patet; quia ipsis Christianis legibus non subsunt, non enim baptizati sunt. Corollarium II.

Nota hoc benè.

Iudæi, qui contrahunt matrimonia contra legem veterem, peccant mortaliter ob conscientiam erroneam. Sed quæris an ista matrimonia essent valida? Respondeo, consensum ad valorem requiri, nec posse esse etiam contrahendi voluntatem inter eos, qui se putant inualidè & illegitimè contrahere: At illa matrimonia virtute legis irritatis non essent inualida, si verus consensus contrahentium supponatur. Patet; quia lex illa vetus iam non obligat; Christi enim sanguine deleta est. Nec error quo Homunciones isti inficiuntur, in causa vt lex illa obligatoria dici possint; quia error non condit leges, sed prudens Legislatoris voluntas. v.g. Si Pontifex dispensaret in quarto gradu cum omnibus fidelibus, etiam illi qui hanc dispensationem ignorarent, si in quarto gradu contraherent, validè contraherent; ergo similiter de impedimentis legis veteris philosophatur. Iam exciderunt illa; ergo cognati, qui contra Iudaïcam legem contrahunt, contrahunt illicitè sed validè: validè, quia sine impedimento: illicitè, quia cum conscientia erronea. *Interim* aliquando eiusmodi matrimonia iniri poteruot licitè, & inualidè: licitè, si interueniat ignorantia inuincibilis; nam hodie apud nos viri etiam, qui dicuntur docti, nonnulla impedimenta non percallent: inualidè si contrahentes habeant animum ineundi matrimonium iuxta legem Iudaïcam; hæc enim illud non permittit. Et hic animus (N.B.) fortassis semper est præsumendus nisi aliunde inferatur contrarius.

Multa Iudæorum matrimonia sunt illicita & valida.

Quid debeat de Iudæorum voluntate præsumi?

DLXXXIX. Dico quartò. *Non potest Princeps Moguntinus permittere, vt soluantur inter Iudæos Matrimonia, quæ inter gentiles non possent.* Hoc, vt meliùs intelligas, pono casum. Iacobus & Susanna Iudæi & fratres contraxerunt matrimonium; & quia in lege veteri prohibetur, fuisse nullum Rabbini declararunt, ad Principem confugiunt, & volunt manuteneri coniuges; Et dico illud matrimonium omninò fuisse validum, nec dari humanam potentiam, quæ inuitis coniugibus ipsis soluat matrimonium semel validè initum. Addo debere illud à Principe defendi, posse tamen contra personas procedi vtpotè contra Gentilis, aut Iudaïcæ Religionis hæreticas.

De Matrimonio Gentilium: & Iudæorũ inter Fratres.

Sed quid, si per errorem cum impedimento contraxerint? Respondeo tunc deberi manuteneri, non tamen puniri, nisi ignorantia nimis sit crassa. Sanè non solùm apud Iudæos, sed & apud Catholicos matrimonia contracta cum impedimento putato & non vero, si contrahentes intenderint quantum ex se est consentire, vt in casu supponitur, valida omninò sunt. Sanchez *tom.* 1. *lib.* 2. *disp.* 33 *n.* 2. Gutierrez *de matrim cap.* 47 *n.* 1. Basilius Poncius *de matr. lib* 4. *cap.* 3 2. *n.* 1. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *resol.* 193.

Dico quinto. *Prudenter procederet Princeps Moguntinus, si Diploma respectu Iudæorum ederet, quo impedimenta veteris legis, eo modo quo ipsi intelligunt, authoritate sua firmaret.* Ostenditur; quia hâc via obuiaretur multis adulteriis, & illegitimis diuortiis, quæ apud Iudæos accidere quotidie certum est. At in tali casu impedimenta illa Iudæorum matrimonia dirimerent, non quà posita à Moyse, cuius iam cessauit authoritas; sed quà posita ab Electore, non quà Sacerdote, non quà Episcopo, sed quà Principe purè sæculari. Fortè huiusmodi Diploma implicitè concessum est, cum illi sub protectionem publica authoritate admissi.

An Princeps possit aut debeat legẽ Mosaicam confirmare?

Dico Sextò. *Posita lege Electorali, impedimenta Veteris Testamenti respectu Iudæorum firmante, inualida erunt Iudæorum matrimonia, quibus lex vetus valorem negat. At si matrimonia inter Patrem Filiámque Matrem Filiúmque excipias, omnia reliqua erunt valida inter Iudæos ex dispensatione Eminentissimi Principis.* Patet; quia Achristianorum Princeps, quales Iudæi sunt, potest leges sancire circa impedimenta matrimonij, & eadem reuocare, nec est cur non possit eadem de nouo ponere, quæ olim Deus in testamento veteri posuit. Sed hæc omninò potest, vt Princeps sæcularis independenter à Bulla, quam impræsentiarùm exponimus. Hæc igitur pauca, quæ de Iudæis, curiosi examinent; sunt enim nimis vera, & paucis Doctoribus nota.

QVÆSTIO IV.

An hæc Bulla faueat diuitibus?

DXC. DIuites ab hac Bulla excipi ignorare non poterit, qui eam semel legerit; conceditur enim in gratiam pauperum; occurrerent

tamen

tamen rationes, quæ viderentur fauorem ad diuites etiam extendere. Sit

Conclusio. *Non potest Eminentissimus Princeps in impedimentis diuitum dispensare.* Patet ex litera, ibi enim legitur: *Masculos & fœminas verè pauperes tantum, qui quotidiano labore & industria victum sibi parant*, & inferiùs, *cum aliis etiam verè pauperibus tantùm quotidiano labore & industria victum sibi parantibus.*

De limitatione iniustè adhibita.

Dices. Limitationes iniustè positæ fauorem non minuunt; atqui hæc exceptio contra diuites iniustè ponitur: ergo ipsi verè non excipiuntur. Potest igitur Eminentissimus Princeps non solùm cum pauperibus, sed etiam cum diuitibus dispensare.

De legato si nubat.

Probas maiorem. Quia Mariæ centum aureos si nubat, si fiat Monialis non, legante Ambrosio; v. g. illa habitura est legatum etiamsi Monialis aut cælebs sit, est enim limitatio iniusta. Sic etiam si Religioso detur vas aureum sub onere, quod nec in vsum nec proprietatem communitatis veniat, donatio erit valida, & cadet sub dominium & proprietatem Monasterij, quia fit in odium voti paupertatis illa donationis limitatio Ergo limitationis iniustè positæ fauorem non minuunt.

De circumstantia; ne datum religioso, ad cōmunitatem perueniat.

Probas etiam minorem: quia cæteris paribus meliores sunt diuites pauperibus, nobiles ignobilibus, vtiliores Reipublicæ, & Ecclesiæ, maiores contributiones pendunt, adeóque digniores fauore Pontificio: iniustè ergo Pontifex, cùm indignioribus fauet, digniores & meliùs de Ecclesia Catholica meritos excludit.

Confirmas: Nam hæc limitatio non respicit bonum Ecclesiæ publicum, sed priuatam vtilitatem, & speciale Curialium & Ministrorum lucrum: ergo est inualida.

Quid sit opinio probabilis.

Ego tamen respondeo, hanc Bullam non fauere diuitibus. Et quia debeo obiectioni contrariæ partis satisfacere,

Ad maiorem dico, esse omninò dubium, an contractus infecti circumstantiâ iniustâ sint validi vt sonant, an illa debeat supponi omissâ. Adeóque dubium est an Maria, si Monialis fiat, possit legatum adire; an Monasterium adquirere vas illud aureum; quod datur sub onere ne cedat Monasterio; quia cùm vnusquisque sit Dominus suorum bonorum, potest legatis & donationibus leges præscribere, vt docet Bart. *in leg. final. C. de pact. n.* 6. Sanchez *de matrimonio tom.* 1. *lib.* 1. *disput.* 34. *num.* 11. *&* 17. Molina *tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 207. *n.* 13. vide Dianam *part.* 3. *tract.* 7. *resol.* 57. Sed esto maior vera [bonorum enim priuatorum possessio, & distinctio subest iurisdictioni publicæ, & possunt leges ferri, quæ hoc vel illud statuant: quod statutum aduersarij contendunt.] minor omninò est falsa. Ad probationem concedo, diuites esse meliores, vtiliores, & meliùs de Ecclesia meritos quàm pauperes, adeóque debere maioribus fauoribus condecorari; nego tamen non potuisse non excipi in hoc Diplomate: possunt enim in aliis materiis maioribus experiri munificentiam & benignitatem Pontificis. Addo non benè dici hîc reperiri limitationem aut exceptionem; quia potiùs pauperes excipiuntur; reliquis in regula generali relictis; ratio enim ob quam excipiuntur pauperes, non inuenitur in diuitibus; illi enim ideò à regula generali excepti committuntur Eminentissimi Electoris clementiæ, quia, cùm non habeant vnde viuant, ni manibus laborent, non possunt aut Romam ire, aut per procuratorem agere, & diuites vtrunque possunt.

Nota hoc benè.

Ad confirmationem respondeo, omnia esse falsa quæ in eâ assumuntur; sed sint vera, quid inde? lex tenet, etiamsi vtcumque negetur dispensatio.

QVÆSTIO V.

Quinam dicendi sint pauperes ad mentem Romani Pontificis.

Qui pauperes dicendi sunt.

Viderentur mendici omninò excludendi, quia Pontifex, cùm agit de pauperibus, exponit mentem suam & operarios solos vi detur intelligere, nam vt est apud Poëtam nescio quem

Non est paupertas Prosper habere nihil.

Vtrum omnis homo pauper?

Sed opinor non iri exclusum mendicos, illáque Bullæ verba, *qui quotidiano labore & industria victū sibi parant*, esse adhibita contra axioma, quod docet, *Omnem hominem pauperem esse*; nam si pauper dicendus sit qui statui sufficientia non habet, ipsemet Hispanorum Monarcha, quo ditiorem neuter Orbis habet pauper est; non enim habet sufficientia, vt suis militibus exactè satisfacere possit. His prælibatis

Dico primò. *Omnes operarij, cuiuscunque artis sint, qui non habent reditus patrimoniales vt viuant, sed labore manuum victum quærunt, Pontificis sententia sunt pauperes.* Sic enim ait: *Verè pauperes tantum, qui quotidiano labore & industria victum sibi parant.* Et inferiùs, *cum aliis etiam verè pauperibus tantum, quotidiano labore & industria victum sibi parantibus.*

An in moralibus admitti possit aut debeat rationis paritas?

Dico secundò. *Etiam mendici sunt sententia Vrbani VIII. pauperes* Patet, quia & ipsi quotidiano labore & industria victitant; & aliàs etsi non victitarent hoc modo, ratio quæ operariis fauet ipsis à fortiori faueret, benè enim scimus in rebus fauorabilibus admitti rationis paritatem, si in nullius grauamen aut nocumentum vergat.

Dico tertiò. *Etiam omnes famuli, & ministri (Aduocati Iurium & Legum Professores, Senatores, Chirurgi, Medici, Pharmacopæi, &c.) qui carent patrimonio, vnde viuant, asseruntur à Pontifice esse Pauperes*, quia & ipsi quotidiano labore & industria victum quærunt.

Præcedentis doctrinæ explicatio seu limitatio.

Consultò illud, *victum quærunt*, inculco: quotquot enim commodè viuunt, & præter necessaria ad victum & amictum lucrantur, etsi mechanici sint, non sunt pauperes. Vnde patet quo sensu sint intelligendæ tres vltimæ Assertiones, quas posuimus.

QVÆSTIO VI.

An Eminentissimus Princeps possit in Impedimentis matrimonij sine vlla causa dispensare.

Personæ tres, & causæ tres.

Tres causas, rationes operandi, seu circumstantias reperio, sicut & tres personas. Personæ sunt Pontifex qui delegat; Princeps qui

O 2

qui concedit; subditus cui conceditur fauor. Ex parte subditi, si Bullæ insistamus requiritur quod pauper sit; aliàs enim est fauoris recipiendi incapax; pauper quidem iuxta ea, quæ præcedenti quæstione resoluimus Ex parte Pontificis requiritur etiam rationabilis ratio: eam exponit ipse dicens: *Nos earum (personarum) statui, & animarum saluti paterna charitate consulere volentes.* Ex parte etiam Eminentissimi Principis necessariò debet dari aliqua ratio prudens & medioeris, ne dicatur pro ratione voluntas. Aliquæ enumerantur in Bulla, alias rationis paritas subministrabit. Suppono non tenere dispensationem in raptu formali, vt constat ex illis verbis, *dummodo mulieres propter hoc rapta non fuerint*, quæ bis ponuntur, & circumstantias in quibus valebit dispensatio, propono.

Nota illud propter hoc.

Causa prima.

Prima est, *scandalum hereticorum*, & quidem expressa verbis istis, *Ad euitanda scandala, quæ ob vicinitatem hereticorum contingere possent.* Nemo enim ignorat, nos in nostra religione firmari, cùm vitia & peccata Martini Lutheri & Ioannis Caluini legimus & audimus, adeóque ipsi etiam in suæ hæreseos solent errore firmari; cùm nostras miserias, culpas, & exorbitantias perciniunt. Sed firmantur in hæresi irrationabiliter: fidei enim Orthodoxæ veritas & securitas à moribus improborum non dependet.

Causa secunda.

Secunda est *dotis insufficientia* Nascitur ex paupertate in familiis illustribus; nam Senator, qui patrimonium non habet, pauper est; quotidiano enim labore & propriâ industriâ victitat; & si habeat pecunias sufficientes, vt det filiæ dotem, quantam alij senatores suis dare filiabus consuescunt, Eminentissimi Principis adsistentiam & dispensationem implorare non potest; cæterum si detur consanguineus, qui qualitate æqualis minori sit dote contentus, huic dare filiam poterit Principe dispensante; id enim sonant apertè illa verba, *sine ex eo quod mulieres dotem habeant minus competentem.*

Causa tertia.

Tertia est *ciuium raritas.* Nota illa verba, *ob locorum angustias.* Contingit enim in paruis aut pagis aut oppidis ita esse omnes sanguine commixtos, vt difficulter reperias, cui æquali & competenti viro filiam tradas; ne ergo cogaris quærere peregrinas sponsas, filij tui quietem & tranquillitatem periculo exponendo conceditur Eminentissimo tuo Principi, vt in tali circumstantiarum angustia possit tibi fauere dispensando.

DCIV. Causa penultima.

Quarta est *inimicorum concordia.* Sæpè enim contingit sopiri lites, controuersias, discordias consanguineorum connubio. Nota illa verba, *Ad sedandas inimicitias.*

Causa vltima.

Quinta est *rationis paritas, seu causa præcedentibus similis.* Admittitur expressè à Pontifice dicente, *aut ob alias rationabiles causas.*

QVÆSTIO VII.

An Eminentissimus Princeps possit intuitu dispensationis aliquas pecunias recipere?

DCV. Potest indemnis reddi.

RESpondeo, posse eum recuperare expensas, nimirum pecunias, si quas expendit Bullam hanc procurando. Ratio est; quia nemo tenetur fauere aut seruire alteri cum proprio damno, maximè si ille alter satisfaciendo sit.

An possit recipere pretium?

Dico, Eminentissimum Principem posse pecunias exigere in dispensatione, licèt non pro dispensatione. Puta, sufficientes, vt indemnis reddatur, iuxta ea quæ sub initium diximus; & etiam congruas vt ipsi luant, si peccando & se carnaliter cognoscendo extorserint dispensationem. Lego enim in Bulla, *Imposita illis propter præmissa aliqua publica vel alia pœnitentia salutari, prout magis expedire iudicaueris.* Potest igitur illis imponi pœnitentiæ titulo, vt tot diebus ieiunent, tot missas audiant, tot disciplinas recipiant, tot templa visitent; & cur non etiam, vt tot florenos elargiantur pauperibus, tot fisco &c.

Et imponere pœnas pecuniarias? sed hoc non expedit.

Interim non laudarem, si pecuniaria pœna illis imponeretur; tum quia videtur non esse hæc Papæ mens: tum quia non est congruum, vt quos non vult grauare Summus Pontifex, alius grauet: tum denique quia suspecta sunt sæpè supplicia, quæ pecuniam concernont; debent enim ita Iudices in causis vniuersis procedere, vt omnis suspicio auaritiæ tollatur.

QVÆSTIO VIII.

An Diœcesis Moguntinæ pauperes possint sibi ab ipso Pontifice immediatè dispensationem procurare?

AFfirmatiuæ parti adhæreo; quia hæc Bulla, cùm priuilegium sit, neminem cogit; DCVI.
potest pauper illo vti & non vti. Adeóque liberè, si impedimentum habeat, potest ad Eminentissimum Principem, & si nolit ad eum, potest ad summum Pontificem recurrere, vt dispensationem obtineat.

Priuilegia nemini cōceduntur inuitis.

QVÆSTIO IX.

An Eminentissimus Princeps, vbi possit, etiam dispensare teneatur?

CEnseo esse improbabilem opinionem affirmatiuam; nam Pontifex non semper DCVII.
tenetur dispensare, cùm potest, ipséque suam authoritatem Eminentissimo Electori legauit. Si daretur casus, in quo Pontifex deberet concedere dispensationem vel inuitus, etiam Princeps Moguntinus deberet; sed casus iste raro accidet, & si accidat, aut dispensatione non indigebit subditus, aut Bulla non indigebit dispensator; necessaria enim non cadunt sub priuilegium, vt quæstione XII. dicemus.

An sit bona consequentia? Potest, ergo debet.

QVÆSTIO X.

In quibus gradibus possit Princeps Elector dispensare.

SI literæ rigorem & contextum purum recipies, in hac Bulla nihil aliud conceditur, DCVIII.
quam vt in cognatione spirituali possit Archiepiscopus dispensare. Vi aliarum Bullarum in his gradibus poterit, qui expressè ponuntur, non in aliis. Si enim conceditur, vt possit dispensare in quarto, huius vi concessionis non poterit dispensare in tertio.

Sed proponis hunc casum. [Ausonio Archiepiscopo

Proponitur casus curiosus.

chiepiscopo N. ob virtutes & merita concessit Summus Pontifex dispensandi in consanguinitate & affinitate liceotiam, nulla posita limitatione] & desideras scire, in quibus ille possit gradibus dispensare?

De gradibus cognationis & affinitatis; an in omnibus possit Princeps Elector dispensare? De Matrimonio Patris & Filiæ, Matris & Filij, Fratris & Sororis.

Respondebit nonnullus in tali casu posse probabiliter dici, concedi Ausonio, vt queat in omni affinitatis spiritualis & corporalis gradu, in ferè omni consanguinitatis, dispensare; Pootifex enim nullum limitat, nullum excludit, & concedere videtur quantum potest. Quamobrem abstrahendo à matrimoniis Patris & Filiæ, Matris & Filij, quæ à natura interdicta dicuntur (non demonstrantur) reliqua talia sunt, vt certò, aut probabiliter Ecclesiæ clauibus subiici possint: Nam fratrum matrimonia (de reliquis à fortiori philosophor) esse iure naturæ valida, & solo humano inhibita, docent Hurtadus *tract. de matrim. disput.* 17. *diff.* 5. *num.* 12. & apud eum Caietanus, Scotus, & alij. Ita etiam D. Thomas, Richardus, Durandus, Carthusianos, Abulensis, Armilla, Veractux, Oleaster, Heruetus, & Aloysius de Leon, quos citat & sequitur Basilius Poncius *de matr lib.* 7. *c.* 32. *n.* 3. quorum sententiam probabilem iudicant Sanchez, Præpositus, & alij.

In legibus magis sensus est curandus, quã verba.

At quia ego existiioo in legibus non tam verborum rigorem, quàm spiritum & animum considerandos opinor solùm concedi authoritatem dispensandi in gradibus, in quibus Pontifex dispensare consueuit; durum enim esset, quòd intuitu alicuius Diplomatis dispeosaret Episcopus in gradu, in quo Pontifex nunquam aut ratò dispensauit. Hîc enim videntur habere locum tres Iuris Canonici Regulæ, nimirùm, XXVIII. *Quæ à Iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* & VL. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consueuit.* & præcipuè LXXXI. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter concessurus.* Cùm igitur videatur Pontifex negaturus licentiam dispensandi io primo aut secundo gradu, non erit dicendus in generali concessione eiusinodi licentiam concessisse.

Regulæ Iuris XXVIII. VL. & LXXXI.

QVÆSTIO XI.

An ex vi huius Bullæ possit Eminentissimus Princeps ad dignitates & hæreditates sæculares aliquem legitimare?

Deix. De legitimatione.

COnsidero illa verba, *Proles etiam respectiuè susceptas & suscipiendas exinde legitimas decernere & nunciare.* Et quia non videntur æquiuocatione carere, notare oportet, aliud esse Franciscum fuisse ex legitimo thoro genitum, ac fuisse ex legitimo thoro natum. Quamobrem in feudis, quæ genitos ex legitimo thoro concernunt, excludi vidimus ex legitimo thoro natos, quòd non fuerint in legitimo geniti. Sed vtri vocabuntur ex legitimo thoro suscepti? fortè vtrique, aut veriùs nati, non enim filij suscipiuntur cùm fiunt, sed cùm nascuntur. His ergo præmissis existimo,

Filij ex legitimo thoro geniti, nati, suscepti.

Primò. *Proles ex huiusmodi matrimoniis (nempè ex Principis dispensatione legitima contractis) non indigere noua legitimatione, sed omninè legitimari præuentionaliter, impedimentum auferendo, quo non sublato essent illigitima & notha: eo omninò sensu ac verborum rigore, quo diximus, Virginem a peccato redemptam, non quòd redempta fuerit ab illo, in quod incurrerat, sed quòd præuenta ne incurreret.*

Redemptione & præuentione.

Secundò. *Proles ex contubernio consanguineorum & affinium exortas posse legitimari.* Primò, si sequatur parentum matrimonium legitimum, ineundum ex legitima dispensatione. Secundò, licèt illud non sequatur, modò illas Princeps legitimare velit. Ostenditur hoc vltimum; nam illud priùs ad controuersiam reduci non potest. Quia verbis expressis conceditur Eminentissimo Principi legitimandi authoritas, & tamen modus non determinatur nec limitatur; ergo dicendus est, posse legitimare quocunque modo velit.

Tertiò. *Hanc legitimationem vbique terrarum ad dignitates Ecclesiasticas, & ad sæculares ordinari.* Cæterùm. *Non puto Galliæ Regem posse legitimare aliquem ad dignitates sæculares Hispaniæ. Non puto posse Principem sæcularem legitimare aliquem ad dignitates Ecclesiasticas.* Inquiris. An sicut Princeps sæcularis non potest legitimare ad dignitates Ecclesiasticas, sic etiam de summo sit Pontifice philosophandum: maximè cùm eum concedere legitimationes ad Politica officia non videamus?

Dek. An Gallus ad dignitates Hispanas, Ecclesiasticus ad sæculares, sæcularis ad Ecclesiasticas possit aliquem legitimare?

Respondeo, quid dicendum sit constare ex dictis. Si enim legitimationes Politicas negat Pontifex, non illas negat, quòd non possit eas concedere, sed quod nolit. Habet enim ille ordinariam & extraordinariam Potestatem, de quibus vberrimè disputo in Hierarchia mea Ecclesiastica, & in aliis libris; cæterùm, vt suauiùs gubernet Ecclesiam (nisi contrarium exprimat) non vult in concedendis priuilegiis terminos ordinariæ iurisdictionis excedere. [In Bohemia hæc recognosco, & addo, Bohemos nolle legibus alienis etiam in alienis prouinciis gubernari; & quod mirabile est, non admittere testamenta condita Parisiis v. g. iuxta leges Gallicas, aut Madriti iuxta Hispanas, sed ipsis esse inualidum vbique terrarum illud fiat, si iuxta Bohemicas non fiat.]

De Bohemorum testamentis.

Dices: Sæculares omnes leges de Matrimonio, latas ad subsidium Ecclesiæ, adeóque, cùm oemo debeat fauere inuitæ, cessare eas omnes, cùm lex Ecclesiastica cessat. Ergo quando dispensat Pontifex in lege Ecclesiastica, & illegitimos legitimos censeri permittit, cessant leges ciuiles, & qui Ecclesiæ fauorem & clementiam sentiscunt, redduntur legitimi etiam sæculariter.

Obiectio. An fauor fiat inuito? An legitimati ab Ecclesia sint sæcularium promotionũ capaces?

Omnia fluerent, si primum antecedens staret; at quia non stat, obiectio corruit. Dico igitur, tribus modis posse idem præcipi Ecclesiastica & sæculari lege; nam vel hæc fertur in subsidium illius, aut illa in subsidium huius, aut se habent disparatè. Si primum, si secundum dicatur, lex adiuuans existet existentiâ legis adiutæ; & hanc ob rem cessante lege, cui subsidium præbetur, cessat illa, quæ subsidium præbet: si tertium dicatur, erunt independenter, nec ab vnius dispensatione alterius pendebit dispensatio. Omnia exemplis illustro. I. Iubet Ecclesia solui decimas sob pœna excommunicationis, verbi gratiâ: & Rex præcipit, vt qui illas oon soluat, flagelletur. Franciscus obtinet à Pontifice dispensationem primæ legis,

Obiectioni fit satis. Leges Ecclesiasticæ & sæculares tribus modis concurrunt.

Interdum leges Sæculares tuentur Ecclesiasticas.

Interdum istæ illas. *Interdum se habent disparatæ.*

& hocipso non subiacet rigori secundæ II Præcipit Rex, ne quis grana exportet, & hanc legẽ Pontifex censurâ Ecclesiasticâ tuetur, & asserã, eum qui ex licentia Regis grana exportet, obnoxiom censuræ non esse, III. Interdicit Deus homicidia: aliqua Ecclesia sub censuris: eadem Rex pœnâ capitis. Leges sunt concomitantes, & qui absoluitur à peccato & censura, adhoc subest rigori politicæ legis.

Conclusio.

Hinc patet, leges sæculares contra spurios & illegitimos, vel esse latas in subsidium Ecclesiæ, vel independenter ab Ecclesia in odium adulterij & luxuriæ. Si primum: hæ leges sæculares legum Ecclesiasticarum existentiâ existunt, subsistentia subsistunt (placet phrasis Thomistica) si secundum: Leges sæculares ab Ecclesiasticis non pendent, & hanc ob rem illis sublatis adhuc in vigore persistunt.

Quartò. *Posse Eminentissimum Principem quà supremum sui Principatus sæcularis dominum, legitimare aliquem ad sui territorij dignitatem, & hæreditates sæculares. non iam ratione Pontificij huius Diplomatis, sed ratione suæ sæcularis authoritatis, ni contrarium expressa lege, à se indispensabili. sancitum sit.* Patet; quia vnusquisque supremus Dominus, qui potest leges condere, potest etiam ad adeundum hæreditates, & dignitates suæ regionis habilitare & legitimare.

QVÆSTIO XII.

An hæc Bulla sit necessaria?

DCXI. *Sæpè licentiæ petuntur quæ non sunt necessariæ.*

Sæpe contingit, homines timoratæ conscientiæ petere indulta faciendi ea, quæ sine indulto possent: adeóque incipis dubitare, An hæc Bulla, Eminentissimo Principi Electori concessa, sit necessaria? hoc est, an etiam sine ipsa possit ipse easdem concedere dispensationes? Sit

Conclusio. *Cùm dantur causæ grauissimæ, & vrgentissimæ, si periculum in mora sit, & non pateat aditus ad Summum Pontificem (eo videlicet casu, quo aliquis nec per se, nec per Procuratorem Romam adire potest) plus ex ordinaria sua authoritate, sine nouo priuilegio aut Diplomate potest quicunque Episcopus, atque adeò ipsemet Eminentissimus Archiepiscopus Moguntinus in sua diœcesi facere, quàm in ista Bulla conceditur.* Cæterùm. *Cùm dantur causæ leues, Episcopi ex ordinaria sua authoritate pauca aut nulla possunt, & Eminentissimus Princeps virtute huius Bullæ multa potest.*

De impedimento occulto.

Probatur. PRIMÒ enim, qoando matrimonium est contractum de facto publicè, & impedimentum est occultum, & coniuges separari non possunt sine scandalo, nec ad summum Pontificem patet aditus, potest quicunque Episcopus dispensare, siue contrahentes sint pauperes, siue non. Dicendum est non patere aditum Pontifici. I. Si contrahentes non habeant media sufficientia, vt soluant expensas & iura, quæ in similibus casibus solent à Curialibus Romanis exigi: ipsæ enim semper multo minores, qoàm si ipsimet contrahentes ad iter Romanum se accingerent. II. Si diuites sint, & tamen multis leucis distent ab vrbe, & sine scandalo separari non possint: non enim tenentur in contubernio conuiuere, & quia separari non possunt, debent habere in sua prouincia ad quem recurrant petendæ dispensationis gratia. III. Roma, distet paucis aut multis leucis, modò tabellariis ratione bellorum non pateat securus transitus; nemo enim tenetur miserias suas secretas literis perdendis, & ad hostium manus venturis commendare; tunc igitur pauper, aut diues sis, ad Episcopum potes confugere, & eius clementiam & dispensationem impetrare. Hæc omnia posse quemcumque Episcopum, *certum est*, vt vtar verbis Dianæ *part. 2. tract. 16. resol. 17.* ita enim, eodem teste, tenet communis Doctorum sententia: & expresè præter Dianam & Me, Coninch. *de Sacrament. disput. 33. dub. 3. num. 32.* Sylueſter *verb. disp. quæst. 9. §. 15.* Fernandez *in examine Theolog part. 3. cap. 16. §. 4. num. 1.* Rodriguez *in summ. tom. 3. cap. 35. num. 2.* Franciscus Leo *in thes. for. Eccl. part. 2 cap. 8. num. 43.* Gomez *in Bulla cruciata clausula 9. num. 58.* Nauarrus *cap. 22. num. 85.* Valentia *tom. 4. disput. 10. quæst. 5. punct. 5.* Lessius *libr. 2. cap. 40. dub 18. num. 128.* Gutierrez *canonic. qq. lib. 1. cap. 23. num. 18. & de matrim. 49. num. 6. & seqq.* Armilla *verb. Dispensatio. num. 20.* Henriquez *libr. 12. cap. 3. num. 2.* Sanchez *de Matrim. lib. 2. cap. 40. num. 7.* Villalobos *in summ. tom 1. tract. 14. diff. 25. num. 6.* Bonacina *tract de matrim. quæst. 3. punct. 15. num. 6.* Regioaldus *in praxi tom. 2. libr. 31. cap. 27. num. 205.* Ex quibus obiter nota Petrum Molineum frustra moliri multa contra sedem Petri, ignorantiam suam potiùs, quàm sedis dignitatem ostendendo. *Molineus impugnatur.* *Subit animum,* inquit libr. de Monarch. temporali Romani Pontif cap. 26. num. 3. pag. mihi 346. *non mediocris admiratio, cùm cogito quanta sit Italorum & Romanorum prærogatiua. & ad salutem πλεονέκτημα: vtpote, qui remissionem peccatorum habent sub manum & in propinquo: At Hispanis, Polonis, Hibernis, iter immensum, & sumptus par labori. Sed & meliùs agitur cum diuitibus, quibus est equus & valetudo integra. nam pauperes & languentes, sumptibus deterriti, & labori itineris impares, tam larga indulgentia fraudantur.*

Et quidem omnia, quæ calumniosè effutit, essent vera, ni penes Episcopos esset solida & integra dispensandi authoritas, vbicunque dispensationem implorantes sunt pauperes, ægri, imbecilles; aut tales, qui nec per se, nec per procuratorem Pontificem adire possint. Sed quia Christiana Theologia hanc authoritatem Episcopis absolutè concedit, Molinei verba falsa omnia & iniuria sunt, ex mera ignorantia suborta.

SECVNDÒ, antequam matrimonium contrahatur, siue pauperum, siue diuitum sit, si timeatur infamia aut scandalum ex eius aut omissione, aut dilatione, sic omnia debent disponi, vt nulla persona diffametur, nulla scandalizetur: Ergo si non possint omnia sic disponi recorrendo ad Pontificem, sufficiet recurrere ad Episcopum, asserente Sanchez, Henriquez, Villalobos, Reginaldo, Bonacina, & Diana, *vbi suprà*, quibus adhærent Molfesius *in summ tom 1. tract. 4. cap. 12. num. 35.* Barbosa *de potest. Episc. part. 2. alleg. 35. num. 5.* Homobonus *de Examine Ecclesiæ par. 1. tract 5. c. 5. q 32.* DCXII. *Præcauendũ omninò, ne sequatur infamia.*

Victo

Victorellus *in notis ad manual. Nauarri*, Basilius Pontius *de matrim. lib. 8. cap. 13. num 6.* & apud ipsum Vasquez etiam & Salas. Valentiam ille, & etiam Bonacinam pro hac sententia adducit, sed malè, si credimus Dianæ.

DCXIII. *An opinio singularis hoc solo nomine reiici debeat?*

Hanc veritatem Sanchez tam claram iudicauit, vt ausus fuerit illam docere & imprimere, tametsi singularem, & nullius authoris putarit; sed vt videmus multorum illa est, & valde tuta. Illam ipsemet author hoc exemplo solidissimè illustrat. [Accedit mane confessuta quæ reperitur habere impedimentum dirimens, cuius detectio infamiam ei pareret, & omnia sunt parata ad nuptias celebrandas vespere, aut tali die determinato; tentatis omnibus mediis, nulla via aperitur ad tollendam infamiam, aut suspicionem grauis delicti in confessione manifestati, si tunc non celebrentur noptiæ, in huiusmodi casu teste Sanchez, potest Episcopus dispensare, siue contrahentes sint pauperes, siue diuites, siue opulenti.] Ex hoc ad alios casus similes transcurre, in quibus detur persoluendi ratio.

DCXIV. *Impedimenta à criminibus nata.*

Ternò præter impedimenta consanguinitatis & affinitatis dantur impedimenta orta ex criminibus, nempe ex vxoricidio. *c. qui presbyterum de pœn. & remiss.* ex matrimonio cum moniali scienter inito. *c. hi ergo 27. q. 1.* ex eo quod ob peccatū debuerit quis publicam pœnitentiam agere. *c. de his 33. quæst. 2.* ex incestu cum consanguineis coniugis aut sponsæ adhuc viuentis *c. 1. 2. & c. transmissæ, de eo qui cognoscit & c.* an hæc impedimenta sint obsoleta & iam per non vsum exciderint, quærunt Theologi: & ego præscindendo ab occisione alterius coniugis, in quo multæ latent difficultates, agens de criminibus reliquis, puto vtrumque posse probabiliter dici. Sublata crediderunt, Diana *part. 3. tract. 4. res. 259.* & apud eum Coninch, Sotus, Veracruz, Sanchez, Basilius Pontius; negant Rebellius *lib. 3. q. 18. num. 23.* & alij penes ipsum; supponendo igitur Dianæ sententiam, dicam in eiusmodi casibus dispensationem non requiri: & stando Rebellij sententiæ, dicam in talibus impedimentis relaxandis non debere recurri ad Pontificem, sed sufficere Episcopi dispensationem. Ita Nauarrus *lib. 4 cons. 9. num. 5. de consang. edit. 2.* & hoc ex communi Doctorum sententia.

An absoluta sint?

DCXV. *De raptu.*

QUARTO circumstantia raptus ita vrgetur ab Vrbano VIII. vt non solùm impediat matrimonium, sed spem etiam dispensationis obtinendæ proscribat; semel enim & iterum lego, *Remanere liberè & licitè valeant, dummodo mulieres propter hoc rapta non fuerint, & c.* & tamen Theologi existimamus

I. Matrimonium contractum cum ea, quam quis rapuit libidinis explendæ gratiâ, licèt in raptoris potestate existente esse aliquando (licet rarò) validum, nec laborare aliquo impedimento. Ita Sanchez *tom. 2. lib. 7. disp. 13. num. 4.* Coninch *de Sacrament disput 31. dub 4. num. 48.* & Diana *part. 3. tract. 4. resol. 261.* ita & Cardinalium Congregatio, teste Maxilla, quorum ita sententiam amplectaris, vt illæsa maneat hæc certissima Theologorum Assertio: *Vbi datur figura raptus aut metus non tollitur impedimentum per actum interni consensus; sed omnino requiritur, vt actu externo constet de consensu, nam aliàs erit impedimentum.*

Quando nō inferat impedimentū?

II. Raptum volentis puellæ, ab inuitis parentibus etiam propter hoc, vt loquitur Vrbanus VIII hoc est ad ineundum & contrahendum matrimonium, non inferre aliquod impedimentum. Ita Sanchez & Diana *vbi supra.* Filliucius *tom. 1. tract. 10. part. 2. cap. 8 num 265.* quod & probabile putat Coninch iam citatus.

III. Superesse, vt solum agat Concilium Tridentin. *sess. 24. c. 6. de reform matr* de raptu puellæ inuitæ, & nondum libertati restitutæ; vbi enim ex raptoris potestate extrahitur, hæc circūstantia & impedimentū omninò cessant.

DCXVI. *An Ecclesia de occultis iudicet?*

Dices. Tridentini Patres prudentissimè potuerunt actus internos respicere; probabile enim est de occultis & internis actibus Ecclesiam iudicare: at quia probabilius est de occultis illam non iudicare, probabilius illud impedimentum negatur. Discurris sic, vel Ecclesia iudicat de occultis, vel non; alterutrum dicas, non requireretur in raptu mulieris inuitæ Pontificis dispensatio. Ergo. Probatur Minor: nam si occulta sit, violentia illa subesse non potest, si postea voluntaria voluerit contrahere, negaréque voluntatem occultam quam habuit. Nec sufficiet dicere illam fuisse externis signis manifestatam, nam & ipsæ, cùm voluntariè rapiuntur, pugnant resistuntque, tanquam quæ nolunt vincere. Si occulta Ecclesiæ subsint, secretò illa & occultè iudicare debet, citra peccatoris infamiam. Et si secretò quomodo iuuenes diuites sint aut pauperes Moguntiæ existentes, possint Summum Pontificem secretò conuenire, & dispensationē obtinere nō capis.

DCXVII. *An possit matrimoniū cōtrahi ante legitimā ætatem.*

Sed respondeo, hæc omnia ex defectu experiētiæ procedere: possunt enim & solent sine secreti vllo periculo: nam & ego in Bohemiâ ad petitionē Confessarij multas gratias & dispensationes cōcessi, multas à Sanctissimo Domino nostro impetraui, quin nomen illius scirem, cui fauebam: Quod, si aliquando non seruetur secretum, non legi, sed his, qui negotia tractare nesciunt, debet absolutè imputari.

Quintò, si stemus communi probabiliori sententiæ, contrahere matrimonium ante legitimam ætatem peccatum mortiferum est. Ita Villalobos *in Sum. tom. 1. tr. 14. diff. 14 n. 8.* Coninch *de Sacr. disp. 21. dub. 5. n. 54.* Gutierrez *de matrim. cap. num. 16.* Bonacina *de matrim quæst. 1. punct. 4 n 7.* Filliucius *tom. 1 tract. 10. part. 1. c. 7. n. 259.* Diana *p. 3. tract. 4. resol. 276.* Basilius Pontius *de matr lib. 7. cap. 65. n. 3.* Henriquez *lib. 11. c. 13. n. 13.* & in ætatis circumstantia poterit ne dispensare Eminentissimus Princeps? Sanè ex vi Diplomatis præcedentis non potest; in eo enim de impedimento ætatis non agitur, & tamen dispensare potest, quia asserentibus Paludano *in 4. dist. 28. q. 2. art. 1. n. 8. &* Angelo *verb. matrim 3. impedim. 16 num. 7.* Tabiena *verb matrim. 2. quæst. 6. num. 7.* Henriquez, Filliucio & Diana *iam citatis* vniuersi Episcopi dispensare in hoc impedimento possunt.

Interim hic notare oportet, Eminentissimi Principis Cardinalis Caietani nepotem voluisse contrahere cum Illustrissima Virgine N. de Aquino: & quia erant pueri, recurrerunt ad Vrbanum VIII. qui tamen dispensare non voluit, & sic debuerunt expectare. Cur ergo non recurrerunt ad Archiepiscopum Neapolitanum?

DCXVIII. *An fidelis cum infideli contrahere matrimonium possit?* Sexto matrimonia fidelis cum infideli expresse excipit Pontifex in Diplomate, quod exposuimus, cùm tamen ex natura sua mala non sint, sed ratione periculi quo non obstante ex causa vrgenti & graui iniri posse docet Sauchez *de matrim. tom.2.lib.7.disput.72 num.5.* Azorius *tom.1. lib... & c.11.quæst.5.* Filliucius *tom.1.tract.10. cap 6.part 2.quæst.2.* Coninch *de Sacram disp.31. dub.3. concl.3.* Bellarminus *de matrim. lib.2 c.23. prox.4.* Reginaldus *in Praxi tom 2. lib.23 num.169.* Serrarius *in opusc.de matrim.cath.cum hær. num.18.* Diana *part 3.tract.4. resol.267.* quod si verum alibi, verius erit in iis regionibus.

DCXIX. *Casus sæpè propositus.* Hinc radius nouo dubio, quod non sine vtilitate decidetur. Est casus. Moguntinus, Lansgrauius, & alij Principes vicini habent homines ligios, seu seruos sibi personaliter obstrictos, qui sine licentiâ expressâ ad alias Principum ditiones transire non possunt, & quia præter Moguntinam aliæ prouinciæ sunt hæreticæ, meritò quis inquireret. *Primò*, An Princeps Elector possit dare suis licentiam, vt ad alias transeant cum tanto subuersionis periculo? *Secundò*, an ex hypothesi, quod talem licentiam se daturum promiserit, non solùm eam possit concedere, sed & teneatur?

Resolutio. *Ad primum.* Respondeo affirmatiuè. Quia maius peruersionis periculum reperitur in cohabitatione matrimoniali, quàm in aliâ ciuili qualicunque. Atqui contractus & cohabitatio matrimonialis non habent malitiam ab intrinseco: ergo neque simplex & merè extrinseca cohabitatio. Ergo, siqoidem non est contra legem naturalem contrahere matrimonia cum infidelibus, non erit etiam contra eandem pura cum eis cohabitatio. Omnia præter minorem patent, & illa ante paucas lineas multorum authorum testimoniis probata est.

DCXX. *Ad secundum* respondeo etiam affirmatiuè. Nam illa licentia nullâ est lege Pontificiâ interdicta, nullâ Cæsareâ, & quod maius est, nulla naturali: atqui promissio, quæ nec cootra Deum, nec contra Homines militat (hoc est quæ nec legi Diuinæ, nec Humanæ opponitur) debet seruari: ergo. *Hæresis materialis non est peccatū.*

Ad obiectiones, quæ fieri poteruot, respondeo, omnes in periculo peruersionis fundari, quod à fortiori à matrimonio fidelis cum iofideli reperitur, quæ tamen ratio, vt vidimus, viros doctissimos non vrget. Accidit quòd illud sobuersionis periculum non semper sit probabile; nam sæpè est remotissimum. Et si aliquando non solùm esset probabile, sed & euidens, nondum esset periculum peccati: non enim quæcunque hæresis peccaminosa est, sed formalis. Hæc omnia nimis certa sunt, & plus quàm probabilia; si adhuc scrupulus aliquis reliquus sit, alij Doctores Theologi & Iurisperiti consulantur, iubeatque ego casum, quem obiter & per accidens tetigi, ex professo resumere; videor enim videre clarissimè, non posse aliquid obiici, cui vel non sit hîc satisfactum, vel non possit ex dictis satisfieri, modò velimus rem bene examinare, & ad bonæ Theologiæ fundamenta reducere. Sed quia de hoc casu vberiùs scripturum me credo, redeo ad Bullam, à quâ tantisper fui digressus.

DCXXI. Dico igitur, omnia ista, quæ sex diuersis articulis hæc vltima quæstio comprehendit, posse fieri ab omnihus Episcopis, adeoque ab Eminentissimo Principe, sine Pontificio priuilegio. An pro arbitrio? Minimè: sed pro prudētia & in casibos omninò vrgentibus: & præcipuè in impedimento raptus, & impedimento ætatis, in quibus non licet Episcopo dispensare, nisi grauissima causa illud postulet. *Quid possint Episcopi, & quomodo?*

DCXXII. Propositiones præcedentes Authorum testimoniis probaui: superest, vt doctrinam generalem subiungam, quæ à ratione probatâ vniuersas subcollet. Sit ergo

Veterū Episcoporū authoritas. Prima Hypothesis. *In dispensationis materia veterum Episcoporum authoritas fuit absolutissima.* Est communis; certum est enim apud Ecclesiasticæ Historiæ professores, tantum olim Episcopos, in propriis diœcesibus circa materiam hanc potuisse, quantum hodie in totâ Ecclesia Pontifex. Vide Becani verba, & adiunctam ponderationem, quæ dedimus superiùs *quæst.1. §.Inquiris.*

Hodie Episeoporum authoritas ad dispensandum in impedimentis à Pontifice aut Generali Conciliu (sed hoc in idem recidit: quia sine Summo Pontifice non datur Generale Concilium) constitutis non se extendit: & cur hoc! an quia Episcopi cessarunt iure suo? an quia Pontifex contra illos præscripsit? minimè. Cur ergo? quia inferior dispensare in lege Superioris non potest: & quia Episcopalem authoritatem Christus subordinauit Summo Pontifici, qui illam potest restringere, vt patet in exemptione Regularium, casuum reseruatione, &c.

Quas ad se causas Pontifex aduocarit? Secunda. *Cùm Pontifex ad se omnes causas dispensationem aduocauit, dicendum est illas solas aduocauisse quæ aduocari potuerunt, non tamen illas, quæ non potuerunt aduocari* Dantur ne causæ quæ non possint aduocari Romam? multas quidem: aliquas recensebo. *Primò* enim datur leuium dubiorum, & probabilium impedimentorum dispensatio; *Secundò* grauium, sed talium, quæ moram non patiuntur; *Tertiò* personarum, quarum supplicatio, tametsi moram patiantur, per accidens impossibilis esset ratione paupertatis; *Quarto* personarum quæ tametsi diuites sint, non possunt adire Pontificem, nec mittere procuratorem ratione belli publici: *Quintò* diuitum, cùm non agitur de tempore determinato. *Quibus notitiis præmissis* stastuatur Hypothesis.

DCXXIII. *De rationibus leuibus.* Tertia. *Vbi impedimenta sunt leuia, non vult Pontifex sibi dispensationem reseruare.* Patet; qoia ipsamet reseruatio grauis est, graue Romanū iter, grauissimæ viæ & procuratorū expensæ, ad quas iniustè ob causas leues cogereris.

DCXXIV. *De impedimentis dubiis.* *Impedimentorum dubiorum, aut merè probabilium dispensationem non vult ad se aduocare Summus Pontifex.* Ostenditur, quia omnis lex debet esse vtilis, hæc esset inutilis: ergo. Probatur Minor; quoniam impedimenta dubia aut probabilia, stando summo rigori Theologiæ, dispensatione non indigent; ad quid ergo seruire posset, quòd sibi Pontifex reseruaret dispensationes rerum, quæ non indigent dispensatione? & tamen licet necessariæ non sint, tales dispensationes vtiliter ab Episcopis concedi solent ad maius subditorum solamen, qui sæpè suas obligationes non percallent, & in dubio habere dispensationem cupiunt. *An dispensatione indigeant?*

Nota

Secundũ' est pro possessione in omni dubio.

Nota obiter, hic me agere de vero dubio, qood libertatem sequitur: in dubiis enim beatus qui possidet: & quando dubium afficit impedimentum accrescens pro carentiâ impedimenti stat possessio. Cæterùm, si ageretur de impedimento, quod dubium diceres, quia dubitas, an sit per dispensationem

De dispensatione dubia.

sublatum, tunc ego te malè loqui dicerem, & asseterem impedimentum fuisse certum, dispensationem dubiam; & hanc ob causam possessionem pro impedimento contra dispensationem dubiam stare. Et consequenter dicerem, in huiusmodi dubiis non sufficere Episcopi dispensationem.

DCXXV. De periculo in mora.

Quarta. *Si impedimenta sint grauia, & tamen sit periculum in mora, ita vt graue damnum immineat, si matrimonium differatur, dispensatio non potuit reseruari Pontifici.* Et ostenditur, quia leges humanæ non sunt in damnum & destructionem hominum, sed in ædificationem latæ, asserente expresè D. Paulo, nemo enim tenetur ieiunare cum periculo vitæ, aut audire sacrum cum periculo perdendi bona. Ergo si ex matrimonij dilatione sequi possit aut graue scandalum, aut peccandi periculum, illa pertinebit ad Episcopum, dicendáque erit non posse Romam aduocari.

DCXXVI. De inaccessibilitate.

Quinta. *Nequit Pontifex sibi reseruare causam, dispensationem aut absolutionem alicuius personæ, respectu cuius inaccessibilis est.* Primò Pontifex est inaccessibilis respectu pauperum, qui non habent media sufficientia, vt Romam vadant. Nec audiendi sunt Curialium scrupuli, dum dicunt nullum hominem pauperem esse, eumque qui propriis non potest, posse dispensationem impetrare expensis sui Episcopi; Episcopus enim non tenetur has expensas subire asserentibus Sanchezio *in summ. tom. 1. lib. 4 cap. 40. num. 39.* Salas *de leg disp. 20 sect. 3 n. 27.* Diana *part. 1. tract. 10. resol. 37.* si tamen detur modus, vt ad Pontificem recurrat, Episcopi dispensatio non sufficit. Secundò si in narratione ipsâ debeat exprimi aliqua circumstantia infamatoria. Sed in hoc casu posset peti dispensatio à Confessario, & ipse etiam posset vti nominibus scholasticis (videlicet Titij, Sempronij, &c.) ne fama aut authoritas rei periclitetur. Tertiò tandem inaccessibilis etiam dicendus est, si bella & nebulones grassentur, & itinera periculosa sint, & epistolæ soleant perdi, & aliquam iacturam ex earum publicatione possit aliquis pati.

Sexta. *Pontifex impedimentorum grauium certorumque dispensationem, si non sit periculum in mora, valide & legitimè Romam aduocat, respectu personarum quibus per se, aut per procuratorem Roma accessibilis est.* Patet ex præcedentibus. Ergo tunc standum necessariò est Pontificis reseruationi.

HINC PATET.

Non solùm olim, sed etiam hodie magnam esse Episcoporum authoritatem in dispensationum materiâ. Pontificemque non omnes causas in Curiam Romanam aduocasse.

CAPVT III.

PRACTICVM,

Complectens Fundamenta specialia, quæ Leges formaliter sumptas concernunt.

DCXXVII.

Ex sumi bifariam potest: formaliter & obiectuè. Cùm primo modo sumitur, dicit actus intellectus & volontatis, in quibus consistit formaliter: cùm secundo, dicit materiam, quam præcipit, quæ denominatione desumpta ab libero voluntatis imperio dicitur *Lex obiectiua*, aut *Legis formalis materia*. Igitur de lege formali & eius attributis hoc capite sumus disputaturi, & in sequenti de lege obiectiuâ & materiali. Fortè aliqua videbuntur vtrique argumento communia, & tamen non debebunt repeti, ne fine causâ iterum iterumque eadem reponamus.

Lex bifariã sumitur.

FVNDAMENTVM XIV.

De legum natura & ingenio.

Les triplex Moralis Pœnalis, Mixta: Disiunctiua, seu Conditionata.

TRIPLEX est lex: Pœnalis, Moralis, & Mixta. Lex merè pœnalis non obstringit conscientias: Lex merè moralis non obligat ad vllam pœnam: Lex mixta obligat in vtroque foro. Videtur Lex pœnalis esse disiunctiua & conditionata: nam ex suppositione quòd violetur, obligat ad acceptandum pœnitentiam. DCXXVIII.

Omnis humana Iurisdictio & Authoritas à Deo est concessa nimirum Rerum publicarum Rectoribus non ad destructionem, sed ad ædificationem. Superior, qui potentia subditum iniustè opprimit, gladium diuinitus concessum, vt Dei causas defendat, temerè assumit contra Deum.

Omnis humana authoritas & Potestas à Deo. Et cur concessa?

DCXXIX. Molti hodie abutuntur Deo contra Deum.

ET quot sunt hodie quæso, qui Deo & hominibus ingrati abutuntur concessa cœlitus authoritate! Quam multa & grauia Principes, quæ non facerent, si potentia carerent! Ergo in his illi omnibus contra Deum & contra dignitaté delinquunt: & in hoc venia indigniores sũt, quòd se inde minùs peccare putẽt, vnde grauius exorbitant. Hinc patet Reges & Principes bifariam peccare solere, vt Homines & vt Superiores. Peccant quidem vt homines, vt cùm ex fragilitate committunt, quæ cæteri mortales solent. Peccant vt superiores mortaliter, hoc est, in materia sui officij, cùm negligenter agunt res, quas strenuè deberent: at ipsi formaliter, vt superiores, quando vt malè agant authoritate & impunitate suæ dignitatis abutuntur. Pono exemplum. Dauid concupiuit Bersaben Vriæ vxorem; & hoc vt homo fragilis; si illam precibus solicitauit, hoc etiam vt homo peccauit: nam preces moderatæ communes sunt priuatis & prælatis. At missis nunciis tulit eam, hoc est, rapuit, violentiam intulit, & hanc vt Princeps. Tandem adulterio addidit homicidium, & Vriam remittens ad Ioabum, Vasallum & optimum militem prodidit, nempè hac Epistola: *Ponite Vriam ex aduerso belli, vbi fortissimum est prælium & derelinquite eum, vt percussus intereat.* Et hæc omnia vt Rex; Ergo in homicidio isto Dauid peccauit formaliter vt Rex; fuit enim abusus ad destructionem subditi authoritate, ad defensionem à Deo datâ.

Et sunt scelestiores.

Principes peccant bifariam.

Et vt superiores.

Regis Dauid peccatũ.

FVNDAMENTVM XV.

De Legum Quantitate.

DCXXX. Leges non debent esse multæ. Contemptæ nocent.

LEGVM & præceptorum numerus deberet Lege seuerissima determinari vbique: nam alicubi Leges video de Legibus non multiplicandis. Aliquando Legum paucitate peccatur, & aliquando multitudine grauiùs; quoniam Leges, si nimis multæ, contemnuntur, & contemptæ non regunt, sed turbant Rempublicam.

Rarò legum paucitate peccatur.

DCXXXI. Cistertiensium Hispanorum cura, ne leges multiplicẽtur sine causa.

Rarò & paucos casus seruandos.

VIdi in Hispaniâ multas in variis Monasteriis leges latas à priuatis Abbatibus: & in Ordine Cisterciensi Angelo Manrique ad Generalis dignitatem promoto reduci omnes ad paucas. Angelo Martinus Gutierrez successit, qui interdixit Abbatibus vltra duas aut tres leges morales ponere, quæ obligarent consciẽtias. In casuum reseruatione magna erat in Europa seueritas abususque. Singuli Superiores, quos volebant sine delectu, nec semper sine delicto, reseruabant. Condoluit subditis Clemens VIII. & authoritatem reseruandi restrixit, iussitque nullum casum, præter vndecim à se determinatos, posse reseruari à Prælatis: & Capitulis generalibus adhuc concessit, vt vnum reseruare possint præter illos.

DCXXXII. Ergo, vt rem fatear, cùm tot leges morales & reseruationes video in aliquibus communitatibus, & ad Hispaniam conuerto oculos, pronũcio, aut Hispanos errare aut Germanos. Multis annis fui in Hispaniâ discipulos, multis Professor, & putaui casus reseruatos esse entia aliqua Mathematica vel speculatiua, quæ nunquã reducerentur ad praxin; nam in nullâ communitate vnquam fui, in quâ esset aliquis casus reseruatus. A multis annis habeo subditos, & vestigiis Hispanorum insistens nullum casum reseruo, nullam legem moralem fero, & tamen experior sufficere leges pœnales. Si liceat sincerè loqui, meam mentem exponã in hac parte. Christus nobis Prælatis authoritatem suam delegat, vt simus in terris Pro-Christi, hoc est Christi Vicarij: [vnde S. Benedictus in Regulæ Capite 2. *Abbas, qui præesse dignus est Monasterio semper meminisse debet quod dicitur, & nomen Maioris factis implere: Christi enim agere vices in Monasterio creditur; quando ipsius vocatur prænomine dicente Apostolo. Accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus* ABBA *Pater.*] Et statim Abbas, qui vt indulgeat genio & quietè dormiat, Leges morales in suo Monasterio multiplicat, idem Christo authoritatem suam subdelegat; vnde oritur, vt idem Christus ordinariam habeat & subdelegatam potestatem, non minori, vt existimo errore, quàm si Prorex, vt dormiret & quiesceret, & Regi suo subdelegaret potestatem.

Est interdũ legum multiplicatio nociua.

DCXXXIII. Prælatus est Christi Vicarius.

An suam Christo subdelegare queat authoritatem?

FVNDA

FVNDAMENTVM XVI.

De legum Qualitatibus.

Legum proprietates. Solent enumerari multæ, sed tres propono, characteristicas, quæ sunt quasi DCXXXIII.
comitantes, proprietates, sine quibus Lex subsistere nequit: Lex enim debet esse *Possibilis*, *facilis*, *Vtilis*: Debet, inquam, Lex esse possibilis; frustra enim præciperentur, quæ non possent seruari. Et in hoc nolumus Leges diuinas ab humanis distinguere; illæ enim seriæ sunt, & qui impossibilia præciperet, seriò non ageret. Debet esse etiam facilis; summè enim difficilia inutiliter præcipi solent, & dicuntur moraliter impossibilia: Et tandem debet esse vtilis; non enim licet superiori iubere quidquid velit, sed quod expediat, & populo sibi commisso prosit.

Impossibilia nec à Deo, nec ab Homine præcipi possunt.

DCXXXIV. Fortè alicui videbitur probabile aut certum posse humanitus, aut fortè saltem diuinitus impossibilia homini præcipi: nam hodie aliqui Theologi, tametsi Catholici se dici audire, Legem DEI impossibilem asserunt: & multi causantur, cùm legant Benedictinos vi Regulæ obligari sæpiùs ad impossibile. Contra Theologos illos, qui non tam potestatem quàm tyrannidem Deo affingunt, voluntque illum nos ad impossibilia obligare, multa alibi edissero; & modò solummodo produco verba Tridentini Concilij dicentis: DEVS *impossibilia non iubet, sed iubendo admonet & facere quæ possis, & petere quæ non possis, & adiuuat vt possis.*

Idem est dicere Deum esse tyrannum, ac Deum impossibilia iubere.

FVNDAMENTVM XVII.

De Legum Relatione seu Fine.

DCXXXV. Multas in legibus Relationes possumus considerare, at minùs necessarias omnes illa excepta, quæ ordinatur ad finem: non enim lex dari potest aut concipi, quæ fine careat: Cessante fine adæquato Legis naturalis (quo nomine Decalogum intelligo) in casu aliquo particulari, cessare etiam eiusdem Legis obligationem in eodem casu particulari certum est, non quòd lex maneat & obligatio cesset, sed quòd in tali casu non est talis lex. Et certum etiam (N.B) non obligare strictiùs Leges Humanas, quàm Diuinas. Ergo sicut de Diuinis, sic etiam de Humanis, aut benigniùs fortassis de istis erit philosophandum.

An cessante fine legis totali, cesset ipsa lex, in casu aliquo particulari.

An ne striċtiùs obligent leges humanæ, quàm diuinæ?

Diana parte prima, tractatu 10. disputat de legibus eruditissimè & leges in ordine ad diuersa connotata considerat, & expendit. Nos singula explicare non volumus, nec debemus; sed ea tantùm, in quibus specialis difficultas reulceat; & hanc ob rem vnam aut alteram difficultatem expendemus.

QVÆSTIO I.

An cessante fine adæquato legis humanæ in casu aliquo particulari, cesset etiam eiusdem legis obligatio quoad illum particularem?

DCXXXVI. Esse scio illustrissimorum Scriptorum sententiam, quæ affirmat, *cessante fine adæquato legis humanæ in aliquo particulari, non cessare ipsam legem*: at eosdem satisfecisse rationi præmissæ non scio; nunquam enim audiuisse me memini aliquid pro seuerâ opinione, quod solutione egeret. Porrò rationem, quam in textu insinuaui, repono: & sic inquam. [*Strictiùs obligat lex Diuina quàm humana, aut æquè strictè etiam, si velis, non verò minùs strictè: At cessante fine legis Diuinæ in aliquo particulari, cessat lex ipsa in illo casu particulari, Ergo idem dicendum est de lege humana. Nam aliàs esset multò strictior Diuina.*]

Ratio fortissima.

Ponamus igitur *esse veram, &, si liceat sic loqui, demonstratam sententiam, quæ legem in tali casu cessare asserit.*

Conclusio.

Sed ais, me temerè vocare *demonstratam sententiam*, quam tot illustres Scriptores reiiciunt. Eam Angelus Maria Verricelli, quem inferiùs citabo, iudicat minùs probabilem, ait enim: *Communis & probabilior opinio est, non cessare legem, cessante fine adæquato legis, in casu particulari. Ita Suarez, Sanchez, Vasquez, Coninch, Sotus, Couar. Bonacina, & triginta alij apud Dianam part. 1. tr. 10. resol.* 28. Et Diana, quem nominat, hæc habet. [*Pro negatiua sententia* stant ferè omnes Doctores (*nota bene illud* ferè omnes, *nam si id est verum, negatiua deberet dici* ferè certa moraliter) & ita docet Layman *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. c. 21. n. 3.* Vasq. *in p. 2. tom. 1 disp.* 163. *c. 3. n.* 19. & *Opusc. de rest. c. 1 dub. 1. n. 4.* & *Opusc. de reddit c. 2. §. 2 dub. 14. n. 5.* Suarez *de legib ibid. c. 6. lib. 3. c. 23. lib. 5. c. 25. lib. 5. c. 25.* Salas *etiam de leg tr. 14. disp. 10 sect. 4 n. 19 disp. 5. sect. 7. n.* 14. &

Authores pro contraria sententia.

Quid sit opinio ferè certa moraliter?

tr. de

tr. de censuris, *dub*. 8. *num* 16. Molina *tom*. 1. *disputat*. 81. *ad* 3. *argum. secunda sent. in fin.* Regin *tom*. 1. *lib*. 13. *c*. 18. *q* 3. *n*. 180. Sanch. *in sum*. *tom* 1. *lib*. 4. *c*. 15. *n*. 37. & *de matrim. tom*. 1. *lib*. 3. *disp*. 3. *n*. 7. & 9. Rebell *p*. 2. *lib*. 11 *q*. 13 *n*. 7. Coninch *de Sacr. disp*. 7. *dub*. 9. *n*. 86. & *disp*. 14. *dub*. 14. *n*. 144. Becanus *in sum Theol. p*. 2. *tr*. 3. *c*. 6. *conclus*. 4. *n*. 5. *in fin.* Villalob *in summ. tom*. 1. *tract*. 2. *dub*. 36. *n*. 36. Miranda *in manu Prel tom*. 2. *q*. 25. *art*. 23. *concl*. 2. Sotus *de Iust. lib*. 1. *q*. 6. *art*. 1. Lorca *in part*. 2. *tom* 2. *disp*. 26. *de legib*. Aragonius *in* 2. 2. *q*. 62. *art*. 4. *de dominio* Medina *in p*. 2. *q*. 98. *art*. 6. Anguianus *de legib. lib*. 1. *controu* 3. Salonios *in* 2. 2. *tom*. 1. *q*. 5. *art* 4 *concl*. 5. *ad* 1. *arg. de domin*. Felicianus *de censib. tom*. 2. *lib*. 1 *cap* 8. *n*. 6. Sarmiento *select. inter lib*. 2. *c*. 12. *n*. 8. Couatruu. *in* 1 *p decr. c*. 6. § 9 *num*. 8. Maldetus *in p*. 2. *q*. 96. *art*. 5. & 6. Saytus *in claui Regia lib*. 3 *c*. 2. *n*. 6. & *c*. 7. *n*. 11. *in fin*. & *n*. 13. & *de rest disp*. 3 *q*. 1. *punct*. 3. *n*. 2. Naldus *in sum. ver. lex n*. 3. Pontius *tr. de impedim. matrim. caussa* 11 *q*. 2. § 5. Pitigianus *in* 4. *sent tom* 2. *disp*. 15. *q*. 2. *art*. 3. Portel. *in addit ad dub reg. ver. lex num*. 4. Moncta *de commut. vlt. volunt. c*. 4. *q*. 5. *concl* 2 *n* 150. Vegha *in sum. tom*. 2 *c*. 23 *cas*. 13 Pontius *de matrim. lib*. 5. *c*. 5 *n*. 7 & 8. & alij. Asserunt hi Doctores, vt obligatio legis cesset, requiri vt eius ratio, & finis adæquatus cesset in communi, & vniuersaliter, & non sufficit, quod cesset in casu particulari, quia lex conditur propter bonum commune.]

Argumentũ pro contraria sentẽtia.

Nostra sententia.

His tamen non obstantibus iterum dico, *certum esse legem cessare in particulari, quando finis adæquatus legis cessat in illo particulari*. Ita Diana *vbi supra* § *sed vt verum*, qui tam certam iudicat nostram sententiam, vt oppositam dicat, se nunquam potuisse intelligere; qui etiam *p*. 5. *tr*. 14 *res* 96. ait, esse magno accursu & applausu à doctissimis viris receptam. Et ratio est; nam, vt bene obseruat Scacia *tr de commer*. § 1. *q*. 1. *n*. 511. quando lex cessat in suâ generalitate, tunc lex non solùm cessaret in vno, sed etiam cessaret in omnibus, sicque illa lex reduceretur ad non legem, quasi tunc esset correcta ratio legis; adeoque in tali casu, non deberet dici legis existentis obligationem cessare, sed legem ipsam non existere. Ergo omnino tenendum est; quòd si in aliquo particulari casu cessat finis adæquatus, & totalis, & ratio legis, cessabit quoque eius obligatio. Ita Nauarrus *tom*. 4. *comm in rubr. de iudiciis*, *num* 74. Mexia *in praxi taxæ panis*, *concl*. 2. *à num*. 29. *vsque ad num*. 36. Henriquez *lib*. 11. *cap*. 17. *num*. 2. *in gloss. lit* O, & *lib*. 10. *cap*. 15. *num*. 8. *in gloss lit*. *R*. Comitolus *in resp moral lib*. 7. *quæst*. 1. *n*. 10. Abbas *in cap quia in insulis. de Regularibus*. Angelus *ver. lex num*. 4. *cas*. 7. Sosa *in Bull. Clemenc. VIII. de largit. muner. fundam*. 3. Sà *verb. lex num*. 1. & *ver. ludus*, *num*. 1. Hurtadus de Mendoza 2. 2. *tom*. 1. *disput*. 74. *sect*. 3. 5. 26. Megala *in* 2. 2. *lib*. 1. *cap*. 7 *quæst*. 2. *num*. 55. Granado *in p* 2. *controu*. 7. *tract*. 3 *part*. 1. *disp*. 15. *sect*. 2. vbi diffusè, & ad partes probat, & docet hanc sententiam, quam nonnulli hoc docto ratiocinio confirmant. Valet argumentum de toto ad partem; Sed quando ratio legis cessat in totum, cessat etiam lex: Ergo quando ratio legis cessat quoad partem, quoad partem etiam cessabit lex ex authoritate legis *quæ de tota ff. de rei vendit*. & ideò pro hac sententiâ Granado *vbi supr*. argumentatur sic. Cùm ratio adæquata legis cessat in generali, seu comparatiuè respectu omnium personarum, ac temporum, cessat in generali obligatio legis: Ergo cùm ratio adæquata legis cessat in aliquo casu speciali, seu comparatione alicuius personæ & tẽporis, cessabit obligatio legis in particulari. Probatur consequentia; quia ita se habet lex in vniuersali ad rationem acceptam in generali, sicut lex in particulari ad rationem acceptam in casu speciali; Sed quando ratio legis cessat comparatione omnium, cessat obligatio legis respectu omnium: Ergo quãdo cessat comparatione vnius, cessabit obligatio legis comparatione illius. Et ne aliquis ad communitatum onera & priuilegia veniat, quæ aliter afficiunt omnes simul, & aliter singulos in particulari, subsequens subiungitur Confirmatio: Lex non solùm obligat omnes in generali, sed singulos in speciali: Ergo sicut, deficiente ratione apud omnes, manent omnes deobligati, ita deficiente apud vnum, manebit vnus deobligatus. Forma argumentandi est bona, & antecedens certum: lex enim non obligat omnes copulatiuè, sed distributiuè, hoc est, singulos.

Probatur ratione.

Et authoritate.

An liceat à toto ad partem argumentari?

An ab vniuersali ad particulare?

An lex obligat omnes in communi, an verò singulos in particulari? An omnes copulatiuè, an verò distributiuè?

Obiectio.

Contra istam resolutionem Authores oppositæ sententiæ sic argumentantur [leges sunt latæ ob bonum publicum: ergo, vt earum cesset obligatio, non sufficit vt cesset finis in aliquo particulari; sed omnino requiritur, vt cesset in omnibus.] Probat antecedens Angelus Maria Verricelli *tract. de Apostolicis missionib. tit*. 14 *sect* 4 *n*. 37 nam potest Princeps grauare vnum propter alium ob bonum publicum: & sic Dux ob totius exercitus incolumitatem potest aliquos morti exponere.

Dianæ responsio reiicitur & impugnatur.

Ad hoc argumentum Diana *part*. 1. *tract*. 10. *resol* 28. *sub finem* respondet, quòd licet leges condantur propter bonum commune, adhuc eas obligare singulos subditos in particulari, & in singulis habere vim eam rationem, propter quam conduntur. Ergo quando in aliquo particulari hæc ratio cesset, cessabit etiam obligatio. Et postea, quasi euidenter argumentum soluisset: subiugit *Ex ista Resolutione Confessarij & Responsores Casuum conscientiæ poterunt multos scrupulos; & difficultates tollere in praxi quotidie.*

Ego autem, sincerè loquar, existimo sententiam oppositã malè proponi, malè probari & à Diana illud argumentũ qualequale non solui.

Quid sit esse præcepi propter bonum publicum? An hoc possit adæquatè cessare in aliqua particulari.

Sanè illam malè à suis Authoribus proponi, & peius probari, sic persuadeo [Illorum Conclusio ista est, *Cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, non ideò cessat obligatio legis quoad illum particularem.* Ergo dabitur casus, in quo cesset finis adæquatus legis in aliquo particulari. Atqui bonum publicum in nullo casu particulari cessare potest (quia si talis actio est bona reipublicæ, id enim significat vox *bonum publicum*, & talis omissio reipublicæ mala, vel in illo casu erit solùm operanti, vel operanti & cæteris etiam non mala: si primum, non cessat finis legis: si secundum, cessat ille in communi, & non tantummodo in particulari) ergo vel finis legum non est bonum publicum, quod ipsi in probatione assumunt, vel non datur casus, in quo cesset finis adæquatus legis in aliquo particulari. Ergo, si hoc vltimum est verum, interroganti, *An quando cessat finis adæquatus legis in aliquo particulari, cesset legis lata ob bo-*

num

num publicum obligatio respectu illius particularis? non deberent respondere, *quod non: sed casum, qui ponitur, esse impossibilem.* Stat igitur, illam sententiam à suis Authoribus malè proponi, & malè probari.]

Retorquetur ratio Dianæ.

Hoc autem ratiocinium qualecumque non solui à Dianâ ostendo: quia responsio Dianæ non illud eneruat, sed confirmat; quod nullo alio meliùs monstrare modo potero, quàm illam eâdem contra Dianam pro oppositâ opinione assumendo. Sic arguo: [Ex concessis leges in singulis habēt eam rationem & causam, propter quam conduntur; at etiam ex concessis conditæ sunt propter bonum publicum: Ergo in singulis habent tanquam rationem, causam, & finem, bonum publicum. Sed bonum publicum non potest adæquatè cessare in vno particulari: Ergo causa, ratio, & finis latæ legis non possunt cessare in aliquo particulari. Ergo tam abest, vt Diana probet suam Conclusionem aut respondeat obiectioni propositæ, quin potiùs probat, non esse possibile vt finis & ratio legis cesset in aliquo particularis.]

Hanc minorem paulo antea demonstraui.

DCXXXVII. Ego quidem, dum Authores interlego, multos rem subtilissimam nondum penetrasse percipio, & benignam opinionem sine ponderatione suscipere, & ideò has Assertiones vt certas, & indubitatas suppono. Sit

Diuinarum Humanarūque legum comparatio

Prima. *Non obligat strictiùs lex humana quàm diuina: non strictiùs Canonica & Ciuilis, quàm æterna Theologica seu Naturalis.* Patet: non enim maiorem vim concedimus humanis, & minorem Diuinis.

Secunda. *In omni lege (seu Diuina, seu Humana) si cesset finis adæquatus in aliquo particulari, cessabit legis obligatio in eodem particulari.* Est conditionalis & vera. Nota illud *adequatus*, vt scias, non sufficere, vt cesset aliqua finis pars, (vel si sint plures fines, non sufficere, vt cesset vnus) sed omnino requiri, vt cesset finis adæquatè & totaliter.

Finis duplex: adæquatus & inadæquatus.

Tertia. *Sunt aliqui interdum legum fines, qui non possunt cessare in aliquo particulari.* Hoc statim ostendam. Modò assero, his exemplis abuti Authores sententiæ oppositæ, qui contendunt, *cessante fine legis in aliquo particulari, cessare legis obligationem in eodem particulari.* Cùm, quia in eisdem casibus cessaret legis obligatio in particulari, si per impossibile cessaret finis adæquatus legis in eodem particulari: tum, quia potiùs deberent his exemplis probare, *non posse cessare finem adæquatum illarum legum in aliquo particulari.*

An dentur fines, qui cessare non possint in aliquo particulari.

Vt hanc tertiam Assertionem intelligas, adnotato, legem communē & vniuersalem respicere bonum commune, sed diuersimodè; *alia* enim aliquam actionem aut omissionem inhibent, aut percipiunt vt nociuam operaturo, & non aliis: (& hæ leges, quia singuli aut plerique omnes possunt illam actionē aut omissionem ponere, dicuntur ferri ob bonum publicum, quia bonum plurimis commune respiciunt.) *alia*, vt nociuā non operaturo, sed aliis; *alia* denique, vt nociuā simul operaturo & aliis.

Tria legum genera.

Primi generis sunt leges, quæ tales cibos interdicunt, à tali fluminis voragine nantes arcent, in tali aut tali loco pernoctare non sinunt: nam si solam hominum salutem respiciant, operaturis prospiciunt & non aliis. Nam si Petrus noxiis cibis vescatur, si in loco insalubri pernoctet, si in fluuij vortices incautè se ingerat, ipse erit æger, aut fortè morietur, & non alius: Ergo, cùm huiuscemodi lex ita omnes vt non omnes in singulis, sed Petrum in Petro, & Paulum in Paulo respiciat, cessare poterit finis adæquatus legis in aliquo particulari (puta, si vel sciat cibos ita condire, vt nocere non possint; aut tam dexterè nare, vt nulli periculo subsit; aut tali alexipharmaco se præseruare, vt vapores insalubres non timeat) quod si aliquando cesset, tunc etiam cessabit legis obligatio respectu eiusdem particulari.

Primum.

Secundi generis sunt leges de cibis vendendis: hæ enim non venditorem, sed emptores respiciunt: nam cibi, qui venditori non nocent, poterunt emptori nocere. Sanè hæ leges concernunt & respiciunt omnes in singulis. Nec enim sufficit, vt Cassiodorus sciat vti perniciosis cibis, vt illos cæteris vendere possit: tunc enim illos posset vendere, cùm ita præparauerit, vt nulli possint nocumentum inferre.

Secundum.

Tertij generis sunt illæ, quæ respiciunt contagium: hominem enim peste infectum iubeor non conuenire, non aduocare, tum propter me, tum propter alios. At dicam: habeo theriacam securissimam: ergo aduocare illum ad me potero. Et tu negabis consequentiam; quia non cessat adæquatus legis finis, adhoc enim poterit inficere cæteros, quibus publicâ cautelâ prospicitur. Huc etiam pertinent leges, quæ Reipublicæ gloriam, famam, & authoritatem concernunt: Viri enim illustres heroicis virtutibus & prærogatiuis non sibi solùm, sed etiam Patriæ, & Ordini gloriam & honorem adquirunt: & Homines scelerati & improbi suis sceleribus Patriam & Ordinem, cui cooptati, commaculant. Hinc illud Græcum distichum apud Gellium lib. 3. cap. 11. quod ad verbum reddidimus his verbis.

Tertium.

Vnius gloria, & vnius ignominia ad multos necessariò diffunditur.

Septem vrbes certant de Vatis origine Homeri:
Cuma, Smyrna, Chios, Colophon, Pylus, Argus, Athena.

De Homeri patria.

Hinc hodie Placentini Columbum, Indiæ occidentalis detectorem, quem Genuensibus mundus adscribit, magno nisu & labore recuperant; quòd ille singulorum sit gloria. Hinc è contra Pontium Pilatum, quem æmulatio diuersis prouinciis adfingit, nulla admittit, ne improbi & scelerati hominis sacrilego fariscat. Huc pertinent fumosæ atauorum imagines; huc vilium & nobilium distinctio: huc veterum Hispanorum generosa insultatio, qui, cùm appellarentur in Senatu, quòd tributa non penderent, respondisse dicuntur,

De loco natali Colūbi.

De Pontij Pilati natione.

India pendat ebur: det Arabs ditissimus aurū
Romano Populo, Calybes qui fulmina formāt:
Dent gazas alia gentes, dum libera multos
Induperatores Proceresque Hispania pendit.

Plurimi Imperatores & Principes Romani sūt Hispani.

Ergo si vnius illustris Viri gloria in gentem vniuersam redundat, & vnius ignominia pudore totam gentem suffundit, leges, quæ conseruationem aut argumentum honoris & gloriæ concernunt, cessare in vno particulari nequeunt; sunt enim ita colligati cæteri, vt videantur aut lucere aut extingui in singulis omnes, necnon omnes in singulis.

De legibus, quæ honorē & authoritatem concernunt.

Hic etiam adnotandum est, bonum non solùm esse carere malis, sed etiam carere periculis: quamobrem leges publicæ non solùm damna, sed etiam pericula cauent: non

An pericula sint mala.

bona solùm conseruant augentque, sed etiam securitatem & tranquillitatem. Vnde notare oportet, hoc argumentum, quod videtur fortissimum, claudicare: videlicet. *Mihi ægroto interdicuntur à meo Prælato tales & tales cibi propter valetudinem conseruandam. At, si esset certum, quòd illi mihi non nocerent, esset certum, quòd cessaret adæquatus legis (seu præcepti) finis, & possem illis vti. Ergo, si est probabile, quòd mihi non nocebant, erit probabile, quòd cessabit finis, & quòd vti illis potero.* Concessa enim vtraque præmissa, poterit consequentia negari, in eo videlicet casu, quo tanti meam valetudinem faciat Superior, vt non solùm nolit me esse ægrotum, sed neque me esse in salutis amittendæ periculo. Et quia omnes Superiores sunt prouidi, & suos diligunt subditos, hæ lineæ maximè sunt considerandæ. Et quia dialecticari incepi, hanc consequentiam certam, licet minùs notam subiicio. Sic inquam: *Est malum probabile, ergo est malum certum* Et sequelam persuadeo: quia vbi est probabilitas instantis mali, est periculum: esse actu in periculo, est malum certum & actuale: ergo esse expositum malo probabili, est pati malum certum & actuale. Stat igitur obiter, debere scribi ab aliquo *Moralem Logicam*, quæ similes consequentias expendit.

An quæ certa inferunt certò, probabilia inferant probabiliter? An malum probabile sit malum certum? N. B.

Moralē Logicam quam primum dabimus.

Multa alia, dum exaro istas lineas, succurrunt, quæ à nemine obseruata, & tamen videntur certissima. Sit igitur Assertio

Quarta. *A pœna distinguenda est pœnalitas:* Illa supponit culpam, nec innocenti imponi potest. Hæc ob bonum publicum interdum innocenti infligitur, vt cæteri cautiores fiant: & reducitur ad leges merè pœnales; quarum rigorem sine conscientiæ reatu experimur interdum: huiuscemodi pœnalitates ad infortunia dicunt pertinere nonnulli.

Pœna distinguitur à pœnalitate.

Huc spectant tributa; nam Princeps desiderat Reipublicæ splendorem, authoritatémque; nec non singulorum vitam, libertatem, commoditatem, & immunitatem seruare; at quia sine impendio non potest, è duobus malis minus eligit, iubetque, vt singuli contribuant iuxta genium & mores: nam in Hispania Nobiles Rempublicam propugnant gladio, & tributis ignobiles. Potest ergo Respublica grauare vectigalibus singulos, vt omnes ab hoste defendantur, & potest iubere nobilibus, vt gladio propugnent ignobiles; & potest istis, vt ferant tributorum onera: semper verò cum moderamine inculpatæ tutelæ; quàm enim est certum hæc similia posse à Principe fieri, tam est certum in quantitate & modo aliquando peccari; non enim extorquenda sunt centum, si sufficiant viginti; nec debet ab vno tentari, quod iuxta fundamentales leges ad Magistratum aut ad Populum pertinet.

An tributa sint pœnalitates? An, & quomodo possint imponi?

Non debet in excessu, nec in modo peccari.

Huc spectat militaris Ducum Superiorum authoritas, qui licèt nullius militis sanguinem possint prodigere, possunt vitas singulorum expendere; nimirum provt occasio postulet, & prudentia præcipiat. Sunt milites, qui *Vigiles perditi* dicuntur, quòd rarò non pereant; & tamen potest, & debet Dux hos euidentissimo mortis periculo exponere, vt cæteri sint sine periculo. Rebus in arcto positis, potest vnam cohortem hosti victori exponere, vt interim cæteræ diffluant & transeant ad locum securum. Et hinc oritur Assertio

An Princeps sanguinis militum sit dominus?

Centinela perdida, apud Hispanos.

Quarta. *Potest Respublica te innocentem grauare, vt puniat reum: & potest te innocentem grauare, vt præmio donet benemeritum: & in priori casu vnde reo pœna, inde tibi innocenti pœnalitas: & in posteriori, vnde benemerito præmium, inde pœnalitas tibi innocenti.* [Relego illa verba, *Potest Respublica te innocentem grauare*, & ne subsit locus illi æquiuocationi, aio te esse innocentem apud Deum, nec ob culpam puniri: at apud homines non esse nec dici innocentem, eo enim sensu quo dicitur, *voti reus; promissi reus*, qui iure promissionis tenetur, tu dici poteris *compromissi reus*; nam in bonum publicum compromisisti, cùm Reipublicæ te incorporasti & hoc ad logomachias vitandas satis.] Assertionem persuadeo: quia te potest Respublica grauare ob bonum publicum: & ad Reipublicæ conseruationem & exaltationem spectat punire reos, cauere scelera, honorare virtutes, conseruare & tueri innocentes, & omnes in suorum iurium tranquilla possessione seruare. Hinc patet esse iusta tributa, quæ ad soluendum Iudicibus, satellitibus, & cæteris Iustitiæ Administris stipendia, aut etiam ad erigendos & conseruandos carceres exiguntur: quæ tamen ab innocentibus soluuntur, & non pendi non possunt: præstat enim vt innocentes pœnalitatem istam subeant, quàm quòd nocentes pœnâ careant. Hinc patet pensiones, quæ Viris de Republica optimè meritis adsignantur interdum, esse iustas, & ob bonum publicum institutas; nisi enim merita haberent præmia, essent omnes aut ferè pusillanimes, & Respublica Viris generosis careret. At præmia hæc, quæ paucis dantur, inquis, multos aggrauant. Sed quid inde? Præstat, vt singuli tantillum pendant, quàm quòd virtutes præmio careant, langueant animi, & cùm instet occasio, nemo sit qui Rempublicam velit tueri, & multi insurgant, qui illam velint obruere.

Potest Respublica ob bonum publicum innocentem grauare.

Vox reus quid significet?

Præmia & supplicia in Republica sunt necessaria.

Quinta. *Legum aliæ sunt merè morales, aliæ merè pœnales, aliæ mixtæ.* Distinctio est vel ipsis nominibus nota. Quærere. *An lex merè pœnalis obliget in conscientia?* idem est ac inquirere, *An lex, quæ non obligat in conscientia, obliget in conscientia?* Vide meam Theologiam Regularem *num* 30.

Lex triplex: moralis, pœnalis, & mixta. N. B.

Sexta. *In legibus merè pœnalibus, vt cesset finis in aliquo particulari, debet cessare publicè, hoc est, ita saltem, vt possit sufficienter probari: & tunc vix erit politicè innocens, qui legem violauerit.* Considera illud *saltem*, & perpende illud *vix*: & Assertionem totam breui commentario dilucido. Violas legem pœnalem, quòd videas finem adæquatum in hac occasione cessare: & sic discurris. [Iudex tenetur fauere reo quantum possit: ergo tenetur sequi sententiam probabilem, quæ faueat reo: at illa, quæ docet: *Cessante fine adæquato legis, cessare eiusdem legis obligationem, est probabilis:* ergo tenetur illam sequi. At ego violaui legem, quando eius finis adæquatus cessabat: sum ergo innocens, & puniri non possum] & quid quæso, si primum antecedens & primam consequentiam negent Iudices? Quid si producant Dianam, & iubeant legi *p. 1. tract. 10. res. 8. §. Restat:* vbi docetur posse

An cessante fine adæquato legis pœnalis, cesset eiusdē obligatio?

An possit puniri reus, qui sequitur opinionem probabilem?

Iudices,

iudices, sequuti alteram opinionem, punire eum, qui fuerat sequutus contrariam? eius verba sunt hæc: *Respondetur, Iudices Curiæ Romanæ iudica secundùm opinionem probabiliorem, &c. sed ex hoc non sequitur contrariam sententiam esse falsam, &c. igitur dicendum est, quòd praxis illa, quæ affertur, fundatur in probabilitate contraria sententiæ: non tamen tollit probabilitatem alterius.* Quid si Iudices decredant cessasse finem legis in particulari? An non debebis id sufficienter euincere? Quid si dicant, supplicia inuenta, vt cæteri cautiores fiant, & dum vident peccata non commitri impunè, vitam corrigant, & mores deprauatos emendent; Ergo qui ex causa secreta legem publicè violat, cæteros scandalizat, & publicè puniri poterit. Et hinc nascitur Assertio.

Ex causa secreta non possunt publicè leges violari.

Quinta. *Potest legis mixtæ (nimirum, quæ & pœnalis & moralis sit) obligatio cessare in aliquo particulari quoad culpam, & non quoad pœnam, & contra.* Sanè cessabit quoad culpam & non quoad pœnam, si certum sit eius finem adæquatum cessare in aliquo particulari, & tamen id à iudicibus aut non dicatur sufficere, aut dicatur sufficere, sed non esse verum: politicè enim vera non sunt, quæ plenè probari non possunt. Cessabit quoad pœnam, & non quoad culpam, si detur causa apparens, & iudicio externo sufficiens, quam tu scis sufficientem non esse. Sic ille, qui morbum mentiretur, & ex Prælati & Medici licentiá ederet carnes die Veneris, non posset in foro externo conueniri, & tamen peccaret mortaliter.

Quę sint vera politicè?

Valde necessaria sunt ista: & vt radicitùs intelligantur, Quæstionem subsequentem subiungo, quâ attentè lectâ & intellectâ, poteris, analogiâ seruatâ, cæteras omnes enodare.

QVÆSTIO II.

An possit aliquis legere libros prohibitos, si certò sciat sibi illos nocumentum non esse illaturos?

DCXXVIII. HAnc olim Panormi, hanc olim Romæ, aut etiam alibi difficultatem Viri eruditi proposuerunt Dianæ, & semper respondit negatiuè, vt constat *ex part.6. tract. 6. resol.49.* Vide etiam *part. 11. tract.3. resol.1.* quam hîc specialiter examinabimus.

Rationes pro parte negatiua.

NOn adquiescis Viro doctissimo & diligentissimo, sed contra illum opponis argumenta, quæ indigent solutione.

Primum sit. Sub pœnâ excommunicationis prohibitum est laico disputare de fide cum hæretico, *cap inhibemus de hæreticis in 6.* & tamen laicus doctus, etiam præciso casu necessitatis, aut magnæ vtilitatis, non peccat, quia in laico docto cessat adæquatè finis legis, qui est, quia communiter laici sunt indocti, vnde vel peruersionis, vel irrisionis fidei subest periculum. Ita Caiet. & Bañes 2.2. *quæst.10. art.7.* Ledesma *in summa tom.2. tract.1.c.5. concl.13.* Hurtadus de Mendoza 2.2. *disp.74. sect.3. §.14.* Diana *p.5. tract.13. resol.22.* Hoc obiicit contra sententiam suam Angelus Maria Verricelli *tract. de missionibus Apostolicis, tit.14. q.195. sect. 4.* & quia illud non soluit, videtur vel hinc vires resumere.

Secundo loco ponis non argumenta noua, sed illud solum centies positum, cui putas nondum à Diana satisfactum. Sic argumentabantur. [*Probabile est cessante fine adæquato Legis in aliquo particulari, cessare etiam legis vim & obligationem in illo particulari: At finis legis interdicentis lectionem librorum hæreticorum cessat respectu illius, qui ita doctus & pius, vt præuaricari non possit: Ergo respectu eiusdem cessabit etiam ipsa lex.*] Maior non iam est probabilis, sed affecta probabilitatis modo est euidens; est enim euidens & certum moraliter esse probabile, quod Authores illustrissimi & plurimi affirmant. Minor supponitur, adeoque non poterit consequentia negari.

Ratio contra Dianam.

Cur libri interdicantur? Quãdo simplex est probabilis erit certa & euidens.

Huic syllogismo, quem fortissimum indicas, respondet Diana, & bene, distinguendo maiorem; si agatur de fine adæquato concedit; si verò de inadæquato negat; distinguit è contrario minorem, cessare in proposito casu finem inadæquatum concedit, cessare verò adæquatum negat: & postea negat consequentiam illatam. Vt meliùs distinctionem intelligas, & quo ille modo singula membra distinctionis corroboret, proderit eum audire, his non obstantibus supradictam doctrinam non valere in casu: nam procedit quando lex vnum solum finem habet, ex quo Legislator mouetur ad prohibendum aliquid: secùs verò, si lex habet plures fines; nam deficiente vno, obligatio legis non deficit; quamobrem, cùm putet Ecclesiam in interdictione librorum plures habere fines, consequenter affirmat, cessante peruersionis periculo adhuc esse obligatoriam illam legem. Et quidem Ecclesiam in prohibitione librorum damnatorum plures fines habere sic probat: Nam prohibet illos, vt hoc modo quasi medicinâ quadam præseruet fideles ab hæreticorum contagio, & ne damnatorum librorũ lectione, veluti veneno quodam pestifero, Catholici inficiantur: & ideò ob hanc causam olim in primitiuâ Ecclesiâ prohibebatur fidelibus, ne Gentilium libros legerent, teste Clemente *lib.1. const. Apost c.6.* & ideò in Conc. Carthaginensi IV *c.16.* Ecclesia præcipit, ne fideles communicent verbis cum hæreticis: ergo multo magis potuit & debuit præcipere, ne cum ipsis communicent libris & scriptis, cùm hæc communicatio magis soleat nocere, quàm quæ fit solis verbis: libri enim scribuntur maiori cum consideratione, ac propterea magis permouere solent Lectores ad illorum falsam doctrinam amplectendam. Subiungit, Romanam Ecclesiam in prohibitionem dictorum librorum non habuisse hunc solum finem, nempe ne Catholici falsa doctrinâ ex dictis libris inficiantur; sed etiam legem illam statuisse in pœnam Authorum damnatorum (non enim leuis est pœna in eorum libros nigrum præfigere Theta, & sub censurâ prohibere, ne legantur) ad obscurandum & abolendum eorum nomen, & ne hoc afficiantur honore, vt inter manus Doctorum hominum voluantur. Et ex istis concludit, legem prohibentem sub censurâ lectionem librorum damnatorum semper obligare; nam licèt deficiat in aliquo casu particulari finis

Responsio Dianæ.

Lex solet habere plures fines.

Primus finis legis.

Olim libros interdixit Ecclesia, ne Catholici peruerterentur.

Scripta magis sunt nociua, quàm verba.

Secundus finis eiusdem legis.

Ecclesia etiã libros interdicit in Authorum pœnam.

qui concedit; subditus cui conceditur fauor. Ex parte subditi, si Bullæ insistamus requiritur quod pauper sit; aliàs enim est fauoris recipiendi incapax; pauper quidem iuxta ea, quæ præcedenti quæstione resoluimus. Ex parte Pontificis requiritur etiam rationabilis ratio: eam exponit ipse dicens: *Nos earum, (personarum) statui, & animarum saluti paterna charitate consulere volentes.* Ex parte etiam Eminentissimi Principis necessariò debet dari aliqua ratio prudens & mediocris, ne dicatur pro ratione voluntas. Aliquæ enumerantur in Bulla, alias rationis paritas subministrabit. Supponio non tenere dispensationem in raptu formali, vt constat ex illis verbis, *dummodo mulieres propter hoc rapta non fuerint*, quæ bis ponuntur, & circumstantias in quibus valebit dispensatio, propono.

Nota illud propter hoc.

Causa prima. Prima est, *scandalum hæreticorum*, & quidem expressa verbis istis, *Ad euitanda scandala, quæ ob vicinitatem hæreticorum contingere possent.* Nemo enim ignorat, nos in nostra religione firmari, cùm vitia & peccata Martini Lutheri & Ioannis Caluini legimus & audimus, adeóque ipsi etiam in suæ hæreseos soleot errore firmari; cùm nostras miserias, culpas, & exorbitantias perciniunt. Sed firmantur in hæresi irrationabiliter: fidei enim Orthodoxæ veritas & securitas à moribus improborum non dependet.

Causa secunda. Secunda est *dotis insufficientia*. Nascitur ex paupertate in familiis illustribus; nam Senator, qui patrimonium non habet, pauper est; quotidiano enim labore & propria industriâ victitat; & si habeat pecunias sufficientes, vt det filiæ dotem, quantam alij senatores suis dare filiabus consuescunt, Eminentissimi Principis adsistentiam & dispensationem implorare non potest; cæterum si detur consanguineus, qui qualitate æqualis minori sit dote contentus, huic dare filiam poterit Principe dispensante; id enim sonant apertè illa verba, *siue ex eo quid mulieres dotem habeant minus competentem.*

Causa tertia. Tertia est *ciuium raritas*. Nota illa verba, *ob locorum angustias*. Contingit enim in paruis aut pagis aut oppidis ita esse omnes sanguine commixtos, vt difficulter reperias, cui æquali & competenti viro filiam tradas; ne ergo cogaris quærere peregrinas sponsas, filij tui quietem & tranquillitatem periculo exponendo conceditur Eminentissimo tuo Principi, vt in tali circumstantiarum angustia possit tibi fauere dispensando.

DCIV. Causa penultima. Quarta est *inimicorum concordia*. Sæpè enim contingit sopiri lites, controuersias, discordias consanguineorum connubio. Nota illa verba, *Ad sedandas inimicitias.*

Causa vltima. Quinta est *rationis paritas*, *seu causa præcedentibus similis*. Admittitur expressè à Pontifice dicente, *aut ob alias rationabiles causas.*

QVÆSTIO VII.

An Eminentissimus Princeps possit intuitu dispensationis aliquas pecunias recipere?

DCV. Potest indemnis reddi. Respondeo, posse eum recuperare expensas, nimirum pecunias, si quas expendit Bullam hanc procurando. Ratio est; quia nemo tenetur fauere aut seruire alteri cum proprio damno, maximè si ille alter satisfaciendo sit.

An possit recipere pretium? *Dico, Eminentissimum Principem posse pecunias exigere in dispensatione, licèt non pro dispensatione.* Puta, sufficientes, vt indemnis reddatur, iuxta ea quæ sub initium diximus; & etiam congruas vt ipsi luant, si peccando & se carnaliter cognoscendo extorserint dispensationem. Lego enim in Bulla, *Imposita illis propter præmissa aliqua publica vel alia pœnitentia salutari, prout magis expedire iudicauerit.* Potest igitur illis imponi pœnitentiæ titulo, vt tot diebus ieiunent, tot missas audiant, tot disciplinas recipiant, tot templa visitent; & cur non etiam, vt tot florenos elargiantur pauperibus, tot fisco &c.

Et imponere pœnas pecuniarias? sed hoc non expedit. Interim non laudarem, si pecuniaria pœna illis imponeretur; tum quia videtur non esse hæc Papæ mens: tum quia non est congruum, vt quos noo vult grauare Summus Pontifex, alius grauet: tum denique quia suspecta sunt sæpè supplicia, quæ pecuniam concernunt; debent enim ita Iudices in causis vniuersis procedere, vt omnis suspicio auaritiæ tollatur.

QVÆSTIO VIII.

An Diœcesis Moguntina pauperes possint sibi ab ipso Pontifice immediatè dispensationem procurare?

DCVI. Priuilegia nemini conceduntur inuito. Affirmatiuæ parti adhæreo; quia hæc Bulla, cùm priuilegium sit, neminem cogit; potest pauper illo vti & non vti. Adeóque liberè, si impedimentum habeat, potest ad Eminentissimum Principem, & si nolit ad eum, potest ad summum Pontificem recurrere, vt dispensationem obtineat.

QVÆSTIO IX.

An Eminentissimus Princeps, vbi possit, etiam dispensare teneatur?

DCVII. An sit bona consequentia: Potest, ergo debet. Censeo esse improbabilem opinionem affirmatiuam; nam Pontifex non semper tenetur dispensare, cùm potest, ipséque suam authoritatem Eminentissimo Electori legauit. Si daretur casus, in quo Pontifex deberet concedere dispensationem vel inuitus, etiam Princeps Moguntious deberet; sed casus iste rarò accidet, & si accidat, aut dispensatione non indigebit subditus, aut Bulla non indigebit dispensator; necessaria enim non caduot sub priuilegium, vt quæstione XII. dicemus.

QVÆSTIO X.

In quibus gradibus possit Princeps Elector dispensare.

DCVIII. Si literæ rigorem & contextum purum recipies, in hac Bulla nihil aliud conceditur; quam vt in cognatione spirituali possit Archiepiscopus dispensare. Vi aliarum Bullarum in his gradibus poterit, qui expressè ponuntur, non in aliis. Si enim conceditur, vt possit dispensare in quarto, huius vi concessionis non poterit dispensare in tertio.

Proponitur casus curiosus. Sed proponis hunc casum, [Ausonio Archiepiscopo

chiepiscopo N. ob virtutes & merita concessit Summus Pontifex dispensandi in consanguinitate & affinitate licentiam, nulla posita limitatione] & desideras scire, in quibus ille possit gradibus dispensare?

De gradibus cognationis & affinitatis; an in omnibus possit Princeps Elector dispensare? De Matrimonio Patris & Filiæ, Matris & Filij, Fratris & Sororis.

Respondebit nonnullus in tali casu posse probabiliter dici, concedi Ausonio, vt queat in omni affinitatis spiritualis & corporalis gradu, in ferè omni consanguinitatis, dispensare; Pontifex enim nullum limitat, nullum excludit, & concedere videtur quantum potest. Quamobrem abstrahendo à matrimoniis Patris & Filiæ, Matris & Filij, quæ à natura interdicta dicuntur (non demonstrantur) reliqua talia sunt, vt certò, aut probabiliter Ecclesiæ clauibus subiici possint. Nam fratrum matrimonia (de reliquis à fortiori philosophor) esse iure naturæ valida, & solo humano inhibita, docent Hurtadus *tract. de matrim. disput.* 17. *diff.* 5. *num.* 12. & apud eum Caietanus, Scotus, & alij. Ita etiam D. Thomas, Richardus, Durandus, Carthusianus, Abulensis, Armilla, Veracruz, Oleaster, Heruetus, & Aloysius de Leon, quos citat & sequitur Basilius Poncius *de matr lib.* 7. *c.* 32. *n.* 3. quorum sententiam probabilem iudicant Sanchez, Præpositus, & alij.

In legibus magis sensus est curandus, quã verba.

At quia ego existimo in legibus non tam verborum rigorem, quàm spiritum & animum considerandos opinor solùm concedi authoritatem dispensandi in gradibus, in quibus Pontifex dispensare consueuit; durum enim esset, quòd intuitu alicuius Diplomatis dispensaret Episcopus in gradu, in quo Pontifex nunquam aut raro dispensauit. Hîc enim videntur habere locum tres Iuris Canonici Regulæ, nimirùm, XXVIII. *Quæ à Iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* & VL. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consueuit.* & præcipuè LXXXI. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter concessurus.* Cùm igitur videatur Pontifex negaturos licentiam dispensandi in primo aut secundo gradu, non erit dicendus in generali concessione eiusmodi licentiam concessisse.

Regulæ Iuris XXVIII. VL. & LXXXI.

QVÆSTIO XI.

An ex vi huius Bullæ possit Eminentissimus Princeps ad dignitates & hereditates seculares aliquem legitimare?

Deix. De legitimatione.

CОnsidero illa verba, *Proles etiam respectiuè susceptas & suscipiendas exinde legitimas decernere & nunciare.* Et quia non videntur æquiuocatione carere, notare oportet, aliud esse Franciscum fuisse ex legitimo thoro genitum, ac fuisse ex legitimo thoro natum. Quamobrem in feudis, quæ genitos ex legitimo thoro concernunt, excludi vidimus ex legitimo thoro natos, quòd non fuerint in legitimo geniti. Sed vtri vocabuntur ex legitimo thoro suscepti? fortè vtrique, aut veriùs nati, non enim filij suscipiuntur cùm fiunt, sed cùm nascuntur. His ergo præmissis existimo,

Filij ex legitimo thoro geniti, nati, suscepti.

Primò. *Proles ex huiusceemodi matrimoniis (nempè ex Principis dispensatione legitima contractis) non indigere noua legitimatione, sed omninò legitimari præuentionaliter, impedimentum auferendo, quo non sublato essent illegitima & notha: eo omninò sensu ac verborum rigore, quo dicimus, Virginem a peccato redemptam, non quod redempta fuerit ab illo, in quod incurrerat, sed quod præuenta ne incurreret.*

Redemptione & præuentione.

Secundò. *Proles ex contubernio consanguineorum & affinium exortas posse legitimari.* Primò, si sequatur parentum matrimonium legitimum, ineundum ex legitima dispensatione. Secundò, licèt illud non sequatur, modò illas Princeps legitimare velit. Ostenditur hoc vltimum; nam illud priùs ad controuersiam reduci non potest. Quia verbis expressis conceditur Eminentissimo Principi legitimandi authoritas, & tamen modus non determinatur nec limitatur; ergo dicendus est, posse legitimare quocunque modo velit.

Tertiò. *Hanc legitimationem vbique terrarum ad dignitates Ecclesiasticas, & ad seculares ordinari.* Cæterùm. *Non puto Galliæ Regem posse legitimare aliquem ad dignitates seculares Hispaniæ. Non puto posse Principem secularem legitimare aliquem ad dignitates Ecclesiasticas* Inquiris. An sicut Princeps sæcularis non potest legitimare ad dignitates Ecclesiasticas, sic etiam de summo sit Pontifice philosophandum: maximè cùm eum concedere legitimationes ad Politica officia non videamus?

Dex. An Gallus ad dignitates Hispanas, Ecclesiasticus ad sæculares, sæcularis ad Ecclesiasticas possit aliquem legitimare?

Respondeo, quid dicendum sit constare ex dictis. Si enim legitimationes Politicas negat Pontifex, non illas negat, quòd non possit eas concedere, sed quod nolit. Habet enim ille ordinariam & extraordinariam Potestatem, de quibus vberrimè disputo in Hierarchia mea Ecclesiastica, & in aliis libris: cæterùm, vt suauiùs gubernet Ecclesiam (nisi contrarium exprimat) non vult in concedendis priuilegiis terminos ordinariæ iurisdictionis excedere. [In Bohemia hæc recognosco, & addo, Bohemos nolle legibus alienis etiam in alienis prouinciis gubernari; & quod mirabile est, non admittere testamenta condita Parisiis v. g. iuxta leges Gallicas, aut Madriti iuxta Hispanas, sed ipsis esse innalidum vbiqoe terrarum illud fiat, si iuxta Bohemicas non fiat.]

De Bohemorum testamentis.

Dices: Sæculares omnes leges de Matrimonio, latas ad subsidium Ecclesiæ, adeóque, cùm nemo debeat fauere inuitæ, cessare eas omnes, cùm lex Ecclesiastica cessat. Ergo quando dispensat Pontifex in lege Ecclesiastica, & illegitimos legitimos censeri permittit, cessant leges ciuiles, & qui Ecclesiæ fauorem & clementiam sentiscunt, redduntur legitimi etiam sæculariter.

Obiectio. An fauor fiat inuito? An legitimati ab Ecclesia sint sæcularium promotionũ capaces?

Omnia fluerent, si primum antecedens staret; at quia non stat, obiectio corruit. Dico igitur, tribus modis posse idem præcipi Ecclesiastica & sæculari lege; nam vel hæc fertur in subsidium illius, aut illa in subsidium huius, aut se habent disparatè. Si primum, si secundum dicatur, lex adiuuans exister existentiâ legis adiutæ; & hanc ob rem cessante lege, cui subsidium præbetur, cessat illa, quæ subsidium præbet: si tertium dicatur, erunt independenter, nec sb vnius dispensatione alterius pendebit dispensatio. Omnia exemplis illustro. 1. Iubet Ecclesia solui decimas sob pœna excommunicationis, verbi gratiâ: & Rex præcipit, vt qui illas non soluat, flagelletur. Franciscus obtinet à Pontifice dispensationem primæ legis,

Obiectioni fit satis. Leges Ecclesiasticæ & sæculares tribus modis concurrunt.

Interdam leges Sæculares tuentur Ecclesiasticas.

Interdum istæ illas.
& hocipso non subiacet rigori secundæ II. Præcipit Rex, ne quis grana exportet, & hanc legẽ Pontifex censurà Ecclesiasticà tuetur, & asserã, eum qui ex licentia Regis grana exportet,
Interdum se habent disparatæ.
obnoxium censuræ non esse. III. Interdicit Deus homicidia: aliqua Ecclesia sub censuris: eadem Rex pœnâ capitis. Leges sunt concomitantes, & qui absoluitur à peccato & censura, adhuc subest rigori politicæ legis.

Conclusio.
Hinc paret, leges sæculares contra spurios & illegitimos, vel esse latas in subsidium Ecclesiæ, vel independenter ab Ecclesia in odium adulterij & luxuriæ. Si primum: hæ leges sæculares legum Ecclesiasticarum existentiâ existunt, subsistentia subsistunt (placet phrasis Thomistica) si secundum: Leges sæculares ab Ecclesiasticis non pendent, & hanc ob rem illis sublatis adhuc in vigore persistunt.

Quartò. *Posse Eminentissimum Principem quà supremum sui Principatus sæcularis dominum, legitimare aliquem ad sui territorij dignitatem, & hæreditates sæculares, non iam ratione Pontificij huius Diplomatis, sed ratione suæ sæcularis authoritatis, ni contrarium expressa lege, à se indispensabili, sancitum sit.* Patet; quia vnusquisque supremus Dominus, qui potest leges condere, potest etiam ad adeundum hæreditates, & dignitates suæ regionis habilitare & legitimare.

QVÆSTIO XII.

An hæc Bulla sit necessaria?

DCXI.
Sæpè licentiæ petuntur quæ non sunt necessariæ.

SÆpe contingit, homines timoratæ conscientiæ petere indulta faciendi ea, quæ sine indulto possent: adeóque incipis dubitare, An hæc Bulla, Eminentissimo Principi Electori concessa, sit necessaria? hoc est, an etiam sine ipsa possit ipse easdem concedere dispensationes? Sit

Conclusio. *Cùm dantur causæ grauissimæ, & vrgentissimæ, si periculum in mora sit, & non pateat aditus ad Summum Pontificem (eo videlicet casu, quo aliquis nec per se, nec per Procuratorem Romam adire potest) plus ex ordinaria sua authoritate, sine nouo priuilegio aut Diplomate potest quicunque Episcopus, atque adeò ipsemet Eminentissimus Archiepiscopus Moguntinus in sua diœcesi facere, quàm in ista Bulla conceditur.* Cæterùm. *Cùm dantur causæ leues, Episcopi ex ordinaria sua authoritate pauca aut nulla possunt, & Eminentissimus Princeps virtute huius Bullæ multa potest.*

De impedimento occulto.
Probatur. PRIMÒ enim, quando matrimonium est contractum de facto publicè, & impedimentum est occultum, & coniuges separari non possunt sine scandalo, nec ad summum Pontificem patet aditus, potest quicunque Episcopus dispensare, siue contrahentes sint pauperes, siue non. Dicendum est non patere aditum Pontifici. I. Si contrahentes non habeant media sufficientia, vt soluant expensas & iura, quæ in similibus casibus solent à Curialibus Romanis exigi: ipsæ enim semper multo minores, quàm si ipsimet contrahentes ad iter Romanum se accingerent. II. Si diuites sint, & tamen multis leucis distent ab vrbe, & sine scandalo separari non possint: non enim tenentur in contubernio conuiuere, & quia separari non possunt, debent habere in sua prouincia ad quem recurrant petendæ dispensationis gratia. III. Roma, distet paucis aut multis leucis, modò tabellariis ratione bellorum non pateat securus transitus; nemo enim tenetur miserias suas secretas literis perdendis, & ad hostium manus venturis commendare; tunc igitur pauper, aut diues sis, ad Episcopum potes confugere, & eius clementiam & dispensationem impetrare. Hæc omnia posse quemcumque Episcopum, *certum est*, vt vtar verbis Dianæ *part. 2. tract. 16. resol. 17.* ita enim, eodem teste, tenet communis Doctorum sententia: & expresè præter Dianam & Me, Coninch. *de Sacrament. disput. 33. dub. 3. num. 32.* Syluester *verb. disp. quæst. 9. §. 15.* Fernandez *in examine Theolog. part. 3. cap. 16. §. 4. num. 1.* Rodriguez *in summ. tom. 3. cap. 35. num. 2.* Franciscus Leo *in thes. for. Eccl. part. 2 cap. 8. num. 43.* Gomez *in Bulla cruciata clausula 9. num. 58.* Nauarrus *cap. 22. num. 85.* Valentia *tom. 4. disput. 10. quæst. 5. punct. 5.* Lessius *libr. 2. cap. 40. dub 18. num. 128.* Gutierrez *canonic. qq. lib. 1. cap. 23. num. 18. & de matrim. 49. num. 6. & seqq.* Armilla *verb. Dispensatio. num. 20.* Henriquez *libr. 12. cap. 3. num. 2.* Sanchez *de Matrim. lib. 2. cap. 40. num. 7.* Villalobos *in summ. tom 1. tract. 14. diff. 25. num. 6.* Bonacina *tract. de matrim. quæst. 3. punct. 15. num. 6.* Reginaldus *in praxi tom. 2. libr. 31. cap. 27. num. 205.* Ex quibus obiter nota Pe-

Molineus impugnatur.
trum Molineum frustra moliti multa contra sedem Petri, ignorantiam suam potiùs, quàm sedis dignitatem ostendendo. *Subit animum*, inquit libr. de Monarch. temporali Romani Pontif cap. 26. num. 3. pag mihi 346. *non mediocris admiratio, cùm cogito quanta sit Italorum & Romanorum prærogatiua, & ad salutem πλεονέκτημα: vtpote, qui remissionem peccatorum habent sub manum & in propinquo: At Hispanis, Polonis, Hibernis, iter immensum, & sumptus par labori. Sed & meliùs agitur cum diuitibus, quibus est equus & valetudo integra, nam pauperes & languentes, sumptibus deterriti, & labori itineris impares, tam larga indulgentia fraudantur.*

Et quidem omnia, quæ calumniosè effutit, essent vera, ni penes Episcopos esset solida & integra dispensandi authoritas, vbicunque dispensationem implorantes sunt pauperes, ægri, imbecilles; aut tales, qui nec per se, nec per procuratorem Pontificem adire possint. Sed quia Christiana Theologia hanc authoritatem Episcopis absolutè concedit, Molinei verba falsa omnia & iniuria sunt, ex mera ignorantia suborta.

DCXII.
Præcauendũ omninò, ne sequatur infamia.
SECVNDÒ, antequam matrimonium contrahatur, siue pauperum, siue diuitum sit, si timeatur infamia aut scandalum ex eius aut omissione, aut dilatione, sic omnia debent disponi, vt nulla persona diffametur, nulla scandalizetur: Ergo si non possint omnia sic disponi recurrendo ad Pontificem, sufficiet recurrere ad Episcopum, asserente Sanchez, Henriquez, Villalobos, Reginaldo, Bonacina, & Diana, *vbi suprà*, quibus adhærent Molfesius *in summ. tom 1 tract. 4. cap. 12. num. 35.* Barbosa *de potest. Episc. part. 2 alleg. 35. num. 5.* Homobonus *de Examine Ecclesiæ par. 1, tract 5. c. 5. q 32.*

Victo

Victorellus *in notis ad manual. Nauarri*, Basilius Pontius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 13. *num* 6. & apud ipsum Vasquez etiam & Salas. Valentiam ille, & etiam Bonacinam pro hac sententia adducit, sed malè, si credimus Dianæ.

DCXIII. An opinio singularis hoc solo nomine reiici debeat?

Hanc veritatem Sanchez tam claram iudicauit, vt ausus fuerit illam docere & imprimere, tametsi singularem, & nullius authoris putarit; sed vt videmus multorum illa est, & valde tuta. Illam ipsemet author hoc exemplo solidissimè illustrat. [Accedit mane confessura quæ reperitur habere impedimentum dirimens, cuius detectio infamiam ei pareret, & omnia sunt parata ad nuptias celebrandas vespere, aut tali die determinato; tentatis omnibus mediis, nulla via aperitur ad tollendam infamiam, aut suspicionem grauis delicti in confessione manifestati, si tunc non celebrentur noptiæ, in huiusmodi casu teste Sanchez, potest Episcopus dispensare, siue contrahentes sint pauperes, siue diuites, siue opulenti.] Ex hoc ad alios casus similes transcurre, in quibus detur persoluendi ratio.

DCXIV. Impedimenta à criminibus nata.

Tertiò præter impedimenta consanguinitatis & affinitatis dantur impedimenta orta ex criminibus, nempe ex vxoricidio. *c. qui presbyterum de pœn. & remiss.* ex matrimonio cum moniali scienter inito. *c. hi ergo* 27. *q.* 1. ex eo quod ob peccatū debuerit quis publicam pœnitentiam agere. *c. de his* 33. *quæst.* 2. ex incestu cum consanguineis coniugis aut sponsæ adhuc viuentis *c.* 1. 2. *& c. transmissæ, de eo qui cognoscit & c.* an hæc impedimenta sint obsoleta & iam per non vsum exciderint, quærunt Theologi: & ego præscindendo ab occisione alterius coniugis, in quo multæ latent difficultates, agens de criminibus reliquis, puto vtrumque posse probabiliter dici. Sublata credunt. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *res.* 259. & apud eum Coninch, Sotus, Veractux, Sanchez, Basilius Pontius; negant Rebellius *lib.* 3. *q.* 18 *num* 13. & alij penes ipsum; supponendo igitur Dianæ sententiam, dicam in eiusmodi casibus dispensationem non requiri: & stando Rebellij sententiæ, dicam in talibus impedimentis relaxandis non debere recurri ad Pontificem, sed sufficere Episcopi dispensationem. Ita Nauarrus *lib.* 4. *consl* 9. *num.* 5. *de consang. edit.* 2. & hoc ex communi Doctorum sententia.

An absoluta sint?

DCXV. De raptu.

QUARTO circumstantia raptus ita vrgetur ab Vrbano VIII. vt non solùm impediat matrimonium, sed spem etiam dispensationis obtinendæ proscribat; semel enim & iterum lego, *Remanere liberè & licitè valeant, dummodo mulieres propter hoc raptæ non fuerint, & c.* & tamen Theologi existimamus

I. Matrimonium contractum cum ea, quam quis rapuit libidinis explendæ gratiā, licèt in raptoris potestate existente esse aliquando (licet rarò) validum, nec laborare aliquo impedimento Ita Sanchez *tom.* 2. *lib.* 7. *disp.* 13. *num.* 4. Coninch *de Sacrament disput* 31. *dub* 4. *num.* 48. & Diana *part.* 3. *tract.* 4. *resol.* 261. Ita & Cardinalium Congregatio, teste Mazilla, quorum ita sententiam amplectaris, vt illæsa maneat hæc certissima Theologorum Assertio: *Vbi datur figura raptus aut metus non tollitur impedimentum per actum interni consensus; sed omnino requiritur, vt actu externo constet de consensu, nam alias erit impedimentum.*

Quando nō inferat impedimentū?

II. Raptum volentis puellæ, ab inuitis parentibus etiam propter hoc, vt loquitur Vrbanus VIII hoc est ad incundum & contrahendum matrimonium, non inferre aliquod impedimentum. Ita Sanchez & Diana *vbi suprà*. Filliucius *tom.* 1. *tract.* 10. *part.* 2. *cap.* 8. *num* 205. quod & probabile putat Coninch iam citatus.

III. Supercsse, vt solum agat Concilium Tridentin. *sess.* 24. *c.* 6. *de reform. matr* de raptu puellæ inuitæ, & nondum libertati restitutæ; vbi enim ex raptoris potestate extrahitur, hæc circūstantia & impedimentū omninò cessant.

DCXVI. An Ecclesia de occultis iudicet?

Dices. Tridentini Patres prudentissime potuerunt actus internos respicere; probabile enim est de occultis & internis actibus Ecclesiam iudicare: at quia probabilius est de occultis illam non iudicare, probabilius illud impedimentum negatur, Discurris sic; vel Ecclesia iudicat de occultis, vel non; alterutrum dicas, non requiretur in raptu mulieris inuitæ Pontificis dispensatio. Ergo. Probatur Minor: nam si occulta sit, violentia illa subesse non potest, si postea voluntaria voluerit contrahere, negaréque voluntatem occultam quam habuit. Nec sufficiet dicere illam fuisse externis signis manifestatam, nam & ipsæ, cùm voluntariè rapiuntur, pugnant renituntque, tanquam quæ nolunt vincere. Si occulta Ecclesiæ subsint, secretò illa & occultè iudicare debet, citra peccatoris infamiam. Et si secretò

DCXVII.

quomodo iuuenes diuites sint aut pauperes Moguntiæ existentes, possint Summum Pontificem secretò conuenire, & dispensationē obtinere nō capis. *Sed respondeo*, hæc omnia ex defectu experiētiæ procedere: possunt enim & solent sine secreti vllo periculo: nam & ego in Bohemiā ad petitionē Confessarij multas gratias & dispensationes cōcessi, multas à Sanctissimo Domino nostro impetraui, quin nomen illius scirem, cui fauebam: Quod, si aliquando non seruetur secretum, non legi. sed his, qui negotia tractare nesciunt, debet absolutè imputari.

An possit matrimoniū cōtrahi ante legitimā ætatem.

Quintò, si stemus communi probabiliori sententiæ, contrahere matrimonium ante legitimam ætatem peccatum mortiferum est. Ita Villalobos *in Sum. tom.* 1. *tr.* 14. *diff.* 14 *n.* 8. Coninch *de Sacr. disp.* 21. *dub.* 5. *n.* 54. Gutierrez *de matrim. cvp num.* 16. Bonacina *de matrim quæst.* 2. *punct.* 4 *n* 7. Filliucius *tom.* 1 *tract.* 10. *part.* 1. *c.* 7. *n.* 259. Diana *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 276. Basilius Pontius *de matr lib.* 7. *cap.* 65. *n.* 3. Henriquex *lib.* 11. *c.* 13. *n.* 13. & in ætatis circumstantia poterit ne dispensare Eminentissimus Princeps? Sanè ex vi Diplomatis præcedentis non potest; in eo enim de impedimento ætatis non agitur, & tamen dispensare potest, quia asserentibus Paludano *in* 4. *dist.* 18. *q.* 2. *art.* 1. *n.* 8. *&* Angelo *verb. matrim* 3. *impedim.* 16 *num.* 7. Tabiena *verb matrim.* 2. *quæst.* 6. *num.* 7. Henriquex, Filliucio & Diana *iam citatis* vniuersi Episcopi dispensare in hoc impedimento possunt.

Interim hic notare oportet, Eminentissimi Principis Cardinalis Caietani nepotem voluisse contrahere cum Illustrissima Virgine N. de Aquino: & quia erant pueri, recurrerunt ad Vrbanum VIII. qui tamen dispensare non voluit, & sic debuerunt expectare. Cur ergo non recurrerunt ad Archiepiscopum Neapolitanum?

DCXVIII. An fidelis cum infideli contrahere matrimonium possit?

SEXTO matrimonia fidelis cum infideli expresse excipit Pontifex in Diplomate, quod exposuimus, cùm tamen ex natura sua mala non sint, sed ratione periculi quo non obstante ex causa vrgenti & graui iniri posse docet Sanchez *de matrim. tom. 2. lib. 7. disput. 72. num. 5.* Azorius *tom. 1. lib... & c. 11. quæst. 5.* Filliucius *tom. 1. tract. 10. cap. 6. pars 2. quæst. 2.* Coninch *de Sacram disp. 31. dub. 3. concl. 3.* Bellarminus *de matrim. lib. 2 c. 23. prox. 4.* Reginaldus *in Praxi tom. 2. lib. 23. num. 169.* Sertarius *in opusc. de matrim. cath. cum hær. num. 18.* Diana *part 3. tract. 4. resol. 267.* quod si verum alibi, verius erit in iis regionibus.

DCXIX. Casus sæpè propositus.

Hinc radius nouo dubio, quod non sine vtilitate decidetur. Est casus. Moguntinus, Lansgrauius, & alij Principes vicini habent homines ligios, seu seruos sibi personaliter obstrictos, qui sine licentiâ expressâ ad alias Principum ditiones transire non possunt, & quia præter Moguntinam aliæ prouinciæ sunt hæreticæ, meritò quis inquireret. *Primò*, An Princeps Elector possit dare suis licentiam, vt ad alias transeant cum tanto subuersionis periculo? *Secundò*, an ex hypothesi, quod talem licentiam se daturum promiserit, non solùm eam possit concedere, sed & teneatur?

Resolutio.

Ad primum. Respondeo affirmatiuè. Quia maius peruersionis periculum reperitur in cohabitatione matrimoniali, quàm in aliâ ciuili qualicunque. Atqui contractus & cohabitatio matrimonialis non habent malitiam ab intrinseco: ergo neque simplex & merè extrinseca cohabitatio. Ergo, siquidem non est contra legem naturalem contrahere matrimonia cum infidelibus, non erit etiam contra eandem pura cum eis cohabitatio. Omnia præter minorem patent, & illa ante paucas lineas multorum authorum testimoniis probata est.

DCXX. *Ad secundum* respondeo etiam affirmatiuè. Nam illa licentia nullâ est lege Pontificiâ interdicta, nullâ Cæsareâ, & quod maius est, nulla naturali: atqui promissio, quæ nec contra Deum, nec contra Homines militat (hoc est quæ nec legi Diuinæ, nec Humanæ opponitur) debet seruari: ergo.

Hæresis materialis non est peccatum.

Ad obiectiones, quæ fieri poterunt, respondeo, omnes in periculo peruersionis fundari, quod à fortiori à matrimonio fidelis cum infideli reperitur, quæ tamen ratio, vt vidimus, viros doctissimos non vrget. Accidit quòd illud subuersionis periculum non semper sit probabile; nam sæpè est remotissimum. Et si aliquando non solùm esset probabile, sed & euidens, nondum esset periculum peccati: non enim quæcunque hæresis peccaminosa est, sed formalis. Hæc omnia nimis certa sunt, & plus quàm probabilia; si adhuc scrupulus aliquis reliquus sit, alij Doctores Theologi & Iurisperiti consulantur, iubeatque ego casum, quem obiter & per accidens tetigi, ex professo resumere; videor enim videre clarissimè, non posse aliquid obiici, cui vel non sit hîc satisfactum, vel non possit ex dictis satisfieri, modò velimus rem bene examinare, & ad bonæ Theologiæ fundamenta reducere. Sed quia de hoc casu vberiùs scripturum me credo, redeo ad Bullam, à quâ tantisper fui digressus.

DCXXI. Dico igitur, omnia ista, quæ sex diuersis articulis hæc vltima quæstio comprehendit, posse fieri ab omnibus Episcopis, adeoque ab Eminentissimo Principe, sine Pontificio priuilegio. An pro arbitrio? Minimè: sed pro prudẽtia & in casibus omninò vrgentibus: & præcipuè in impedimento raptus, & impedimento ætatis, in quibus non licet Episcopo dispensare, nisi grauissima causa illud postulet.

Quid possint Episcopi, & quomodo?

DCXXII. PRopositiones præcedentes Authorum testimoniis probaui: superest, vt doctrinam generalem subiungam, quæ à ratione probatâ vniuersas subcollet. Sit ergo

Veterũ Episcoporũ authoritas.

Prima Hypothesis. *In dispensationis materia veterum Episcoporum authoritas fuit absolutissima.* Est communis; certum est enim apud Ecclesiasticæ Historiæ professores, tantum olim Episcopos, in propriis diœcesibus circa materiam hanc potuisse, quantum hodie in totâ Ecclesia Pontifex. Vide Becani verba, & adiunctam ponderationem, quæ dedimus superiùs *quæst. 1. §. Inquiris.*

Hodie Episcoporum authoritas ad dispensandum in impedimentis à Pontifice aut Generali Concilio (sed hoc in idem recidit: quia sine Summo Pontifice non datur Generale Concilium) constitutis non se extendit: & cur hoc? an quia Episcopi cessarunt iure suo? an quia Pontifex contra illos præscripsit? minimè. Cur ergo? quia inferior dispensare in lege Superioris non potest: & quia Episcopalem authoritatem Christus subordinauit Summo Pontifici, qui illam potest restringere, vt patet in exemptione Regularium, casuum reseruatione, &c.

Quas ad se causas Pontifex aduocarit?

Secunda. *Cùm Pontifex ad se omnes causas dispensationum aduocauit, dicendum est illas solas aduocauisse quæ aduocari potuerunt, non tamen illas, quæ non potuerunt aduocari.* Dantur ne causæ quæ non possint aduocari Romam? multas quidem: aliquas recensebo. *Primò* enim datur leuium dubiorum, & probabilium impedimentorum dispensatio; *Secundò* grauium, sed talium, quæ moram non patiuntur; *Tertiò* personarum, quarum supplicatio, tametsi moram patiantur, per accidens impossibilis esset ratione paupertatis; *Quartò* personarum quæ tametsi diuites sint, non possunt adire Pontificem, nec mittere procuratorem, ratione belli publici: *Quintò* diuitum, cùm non agitur de tempore determinato. *Quibus notitiis præmissis* statuatur Hypothesis.

DCXXIII. De rationibus leuibus.

Tertia. *Vbi impedimenta sunt leuia, non vult Pontifex sibi dispensationem reseruare.* Patet; quia ipsamet reseruatio grauis est, graue Romanũ iter, grauissimæ viæ & procuratorũ expensæ, ad quas iniustè ob causas leues cogereris.

DCXXIV. De impedimentis dubiis.

Impedimentorum dubiorum, aut merè probabilium dispensationem non vult ad se aduocare Summus Pontifex. Ostenditur, quia omnis lex debet esse vtilis, hæc esset inutilis: ergo. Probatur Minor; quoniam impedimenta dubia aut probabilia, stando summo rigori Theologiæ, dispensatione non indigent; ad quid ergo seruire posset, quòd sibi Pontifex reseruaret dispensationes rerum, quæ non indigent dispensatione? & tamen licet necessariæ non sint, tales dispensationes vtiliter ab Episcopis concedi solent ad maius subditorum solamen, qui sæpè suas obligationes non percallent, & in dubio habere dispensationem cupiunt.

An dispensatione indigeant?

Nota

Secundũ est pro possessione in omni dubio.

Nota obiter, hic me agere de vero dubio, quod libertatem sequitur: in dubiis enim beatus qui possidet: & quando dubium afficit impedimentum accrescens pro carentiâ impedimenti stat possessio. Cæterùm, si ageretur de impedimento, quod dubium diceres, quia dubitas, an sit per dispensationem sublatum, tunc ego te malè loqui dicerem, & assererem impedimentum fuisse certum, dispensationem dubiam; & hanc ob causam possessionem pro impedimento contra dispensationem dubiam stare. Et consequenter dicerem, in huiusmodi dubiis non sufficere Episcopi dispensationem.

De dispensatione dubia.

DCXXV. De periculo in mora.

Quarta. *Si impedimenta sint grauia, & tamen sit periculum in mora, ita vt graue damnum immineat, si matrimonium differatur, dispensatio non potuit reseruari Pontifici.* Et ostenditur, quia leges humanæ non sunt in damnum & destructionem hominum, sed in ædificationem latæ, asserente expressè D. Paulo, nemo enim tenetur ieiunare cum periculo vitæ, aut audire sacrum cum periculo perdendi bona. Ergo si ex matrimonij dilatione sequi possit aut graue scandalum, aut peccandi periculum, illa pertinebit ad Episcopum, dicendáque erit non posse Romam aduocari.

DCXXVI. De inaccessibilitate.

Quinta. *Nequit Pontifex sibi reseruare causam, dispensationem aut absolutionem alicuius personæ, respectu cuius inaccessibilis est.* Primò Pontifex est inaccessibilis respectu pauperum, qui non habent media sufficientia, vt Romam vadant. Nec audiendi sunt Curialium scrupuli, dum dicunt nullum hominem pauperem esse, cumque qui propriis non potest, posse dispensationem impetrare expensis sui Episcopi; Episcopus enim non tenetur has expensas subire asserentibus Sanchezio *in summ. tom.* 1. *lib.* 4 *cap.* 40. *num.* 39. Salas *de leg disp.* 20 *sect.* 3. *n.* 27. Diana *part.* 1. *tract.* 10. *resol.* 37. si tamen detur modus, vt ad Pontificem recurrat, Episcopi dispensatio non sufficit. Secundò si in narratione ipsâ debeat exprimi aliqua circumstantia infamatoria. Sed in hoc casu posset peti dispensatio à Confessario, & ipse etiam posset vti nominibus scholasticis (videlicet Titij, Sempronij, &c.) ne fama aut authoritas rei periclitetur. Tertiò tandem inaccessibilis etiam dicendus est, si bella & nebulones grassentur, & itinera periculosa sint, & epistolæ soleant perdi, & aliquam iacturam ex earum publicatione possit aliquis pati.

Sexta. *Pontifex impedimentorum grauium certorumque dispensationem, si non sit periculum in mora, valide & legitimè Romam aduocat, respectu personarum quibus per se, aut per procuratorem Romæ accessibilis est.* Patet ex præcedentibus. Ergo tunc standum necessariò est Pontificis reseruationi.

HINC PATET.

Non solùm olim, sed etiam hodie magnam esse Episcoporum authoritatem in dispensationum materiâ. Pontificemque non omnes causas in Curiam Romanam aduocasse.

CAPVT III.

PRACTICVM.

Complectens Fundamenta specialia, quæ Leges formaliter sumptas concernunt.

DCXXVII. LEx sumi bifariam potest: formaliter & obiectiuè. Cùm primo modo sumitur, dicit actus intellectus & voluntatis, in quibus consistit formaliter: cùm secundo, dicit materiam, quam præcipit, quæ denominatione desumpta ab libero voluntatis imperio dicitur *Lex obiectiua*, aut *Legis formalis materia*. Igitur de lege formali & eius attributis hoc capite sumus disputaturi, & in sequenti de lege obiectiuâ & materiali. Fortè aliqua videbuntur vtrique argumento communia, & tamen non debebunt repeti, ne sine causâ iterum iterumque eadem reponamus.

Lex bifariã sumitur.

FVNDA

FVNDAMENTVM XIV.

De legum natura & ingenio.

Lex triplex Moralis Pœnalis, Mixta: Disiunctiua, seu Conditionata.

TRIPLEX est lex: Pœnalis, Moralis, & Mixta. Lex merè pœnalis non obstringit conscientias: Lex merè moralis non obligat ad vllam pœnam: Lex mixta obligat in vtroque foro. Videtur Lex pœnalis esse disiunctiua & conditionata: nam ex suppositione quòd violetur, obligat ad acceptandum pœnitentiam. DCXXVIII.

Omnis humana auhtoritas & Potestas à Deo. Et cur concessa?

Omnis humana Iurisdictio & Authoritas à Deo est concessa nimirum Rerum publicarum Rectoribus non ad destructionem, sed ad ædificationem. Superior, qui potentia subditum iniustè opprimit, gladium diuinitus concessum, vt Dei causas defendat, temerè assumit contra Deum.

DCXXIX. Multi hodie abutuntur Deo contra Deum.

ET quot sunt hodie quæso, qui Deo & hominibus ingrati abutuntur concessa cœlitus authoritate! Quam multa & grauia Principes, quæ non facerent, si potentia carerent! Ergo in his illi omnibus contra Deum & contra dignitaté delinquunt: & in hoc venia indigniores sũt, quòd se inde minùs peccare puteñt, vnde grauius exorbitant. Hinc patet Reges & Principes bifariam peccare solere, vt Homines & vt Superiores. Peccant quidem vt homines, vt cùm ex fragilitate committunt, quæ cæteri mortales solent. Peccant vt superiores mortaliter, hoc est, in materia sui officij, cùm negligenter agunt res, quas strenuè deberent: at ipsi formaliter, vt superiores, quando vt malè agant authoritate & imponitate suæ dignitatis abutuntur. Pono exemplum. Dauid concupiuit Bersaben Vriæ vxorem; & hoc vt homo fragilis; si illam precibus solicitauit, hoc etiam vt homo peccauit: nam preces moderatæ communes sunt priuatis & prælatis. At missis nunciis tulit eam, hoc est, rapuit, violentiam intulit, & hanc vt Princeps. Tandem adulterio addidit homicidium, & Vriam remittens ad Ioabum, Vasallum & optimum militem prodidit, nempè hac Epistola: *Ponite Vriam ex aduerso belli, vbi fortissimum est prælium & derelinquite eum, vt percussus intereat.* Et hæc omnia vt Rex; Ergo in homicidio isto Dauid peccauit formaliter vt Rex; fuit enim abusus ad destructionem subditi authoritate, ad defensionem à Deo datã.

Et sunt sceleratiores.

Principes peccant bifariam.

Et vt superiores.

Regis Dauid peccatũ.

FVNDAMENTVM XV.

De Legum Quantitate.

DCXXX. Leges non debent esse multæ. Contemptæ nocent.

LEGVM & præceptorum numerus deberet Lege seuerissima determinari vbique: nam alicubi Leges video de Legibus non multiplicandis. Aliquando Legum paucitate peccatur, & aliquando multitudine grauiùs; quoniam Leges, si nimis multæ, contemnuntur, & contemptæ non regunt, sed turbant Rempublicam.

Rarò legum paucitate peccatur.

DCXXXI. Cisterciensium Hispanorum cura, ne leges multiplicẽtur sine causa.

VIdi in Hispaniâ multas in variis Monasteriis leges latas à priuatis Abbatibus: & in Ordine Cisterciensi Angelo Manrique ad Generalis dignitatem promoto reduci omnes ad paucas. Angelo Martinos Gutierrez successit, qui interdixit Abbatibus vltra duas aut tres leges morales ponere, quæ obligarent consciẽtias. In casuum reseruatione magna erat in Europa seueritas abusúsque. Singuli Superiores, quos volebant sine delectu, nec semper sine delicto, reseruabant. Condoluit subditis Clemens VIII. & authoritatem reseruandi restrixit, iussitque nullum casum, præter vndecim à se determinatos, posse reseruari à Prælatis: & Capitulis generalibus adhuc concessit, vt vnum reseruare possint præter illos.

Rarò & paucos casus seruandos.

DCXXXII. Ergo, vt rem fatear, cùm tot leges morales & reseruationes video in aliquibus communitatibus, & ad Hispaniam conuerto oculos, pronũcio, aut Hispanos errare aut Germanos. Multis annis fui in Hispaniâ discipulus, multis Professor, & putaui casus reseruatos esse entia aliquã Mathematica vel speculatiua, quæ nunquã reducerentur ad praxin; nam in nullâ communitate vnquam fui, in quâ esset aliquis casus reseruatus. A multis annis habeo subditos, & vestigiis Hispanorum insistens nullum casum reseruo, nullam legem moralem fero, & tamen experior sufficere leges pœnales. Si liceat sincerè loqui, meam mentem exponã in hac parte. Christus nobis Prælatis authoritatem suam delegat, vt simus in terris Pro-Christi, hoc est Christi Vicarij: [vnde S. Benedictus in Regulæ Capite 2. *Abbas, qui præesse dignus est Monasterio semper meminisse debet quod dicitur, & nomen Maioris factis implere: Christi enim agere vices in Monasterio creditur; quando ipsius vocatur prænomine dicente Apostolo. Accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus* ABBA *Pater.*] Et statim Abbas, qui vt indulgeat genio & quietè dormiat, Leges morales in suo Monasterio multiplicat, idem Christo authoritatem suam subdelegat; vnde oritur, vt idem Christus ordinariam habeat & subdelegatam potestatem, non minori, vt existimo errore, quàm si Prorex, vt dormiret & quiesceret, & Regi suo subdelegaret potestatem.

Est interdũ legum multiplicatio nociua.

DCXXXIII. Prælatus est Christi Vicarius.

An suam Christo subdelegare queat authoritatem?

FVNDA

FVNDAMENTVM XVI.

De legum Qualitatibus.

Legum proprietates.

DCXXXIII. SOlent enumerari multæ, sed tres propono, characteristicas, quæ sunt quasi comitantes, proprietates, sine quibus Lex subsistere nequit: Lex enim debet esse *Possibilis*, *facilis*, *Vtilis*: Debet, inquam, Lex esse possibilis; frustra enim præciperentur, quæ non possent seruari. Et in hoc nolumus Leges diuinas ab humanis distinguere; illæ enim seriæ sunt, & qui impossibilia præciperet, seriò non ageret. Debet esse etiam facilis; summè enim difficilia inutiliter præcipi solent, & dicuntur moraliter impossibilia: Et tandem debet esse vtilis; non enim licet superiori iubere quidquid velit, sed quod expediat, & populo sibi commisso prosit.

Impossibilia nec à Deo, nec ab Homine præcipi possunt.

DCXXXIV. FOrtè alicui videbitur probabile aut certum posse humanitus, aut fortè saltem diuinitus impossibilia homini præcipi: nam hodie aliqui Theologi, tametsi Catholici, se int audire Legem DEI impossibilem asserunt: & multi causantur, cùm legunt Benedictinos vi Regulæ obligari sæpiùs ad impossibile. Contra Theologos illos, qui non tam potestatem quàm tyrannidem Deo affingunt, voluntque illum nos ad impossibilia obligare, multa alibi edissero; & modò solummodo produco verba Tridentini Concilij dicentis: DEVS *impossibilia non iubet, sed iubendo admonet & facere quæ possis, & petere quæ non possis, & adiuuat vt possis.*

Idem est dicere Deum esse tyrannum, ac Deum impossibilia iubere.

FVNDAMENTVM XVII.

De Legum Relatione seu Fine.

DCXXXV. MVltas in legibus Relationes possumus considerare, at minùs necessarias omnes illa excepta, quæ ordinatur ad finem: non enim lex dari potest aut concipi, quæ fine careat: Cessante fine adæquato Legis naturalis (quo nomine Decalogum intelligo) in casu aliquo particulari, cessare etiam eiusdem Legis obligationem in eodem casu particulari certum est, non quòd lex maneat & obligatio cesset, sed quòd in tali casu non est talis lex. Et certum etiam (N.B) non obligare strictiùs Leges Humanas, quàm Diuinas. Ergo sicut de Dininis, sic etiam de Humanis, aut benigniùs fortassis de istis erit philosophandum.

An cessante fine legis totali, cesset ipsa lex, in casu aliquo particulari.

An ne strictiùs obligent leges humanæ, quàm diuinæ?

DIana parte prima, tractatu 10. disputat de legibus eruditissimè & leges in ordine ad diuersa connotata considerat, & expendit. Nos singula explicare non volumus, nec debemus; sed ea tantùm, in quibus specialis difficultas reuluceat; & hanc ob rem vnam aut alteram difficultatem expendemus.

QVÆSTIO I.

An cessante fine adæquato legis humanæ in casu aliquo particulari, cesset etiam eiusdem legis obligatio quoad illum particularem?

DCXXXVI. ESse scio illustrissimorum Scriptorum sententiam, quæ affirmat, *cessante fine adæquato legis humanæ in aliquo particulari, non cessare ipsam legem*: at eosdem satisfecisse rationi præmissæ non scio; nunquam enim audiuisse me memini aliquid pro seuerâ opinione, quod solutione egeret. Porrò rationem, quam in textu insinuaui, repono: & sic inquam. [*Strictiùs obligat lex Diuina quàm humana, aut æquè strictè etiam, si velis, non verò minùs strictè: At cessante fine legis Diuinæ in aliquo particulari, cessat lex ipsa in illo casu particulari, Ergo idem dicendum est de lege humana. Nam aliàs esset multò strictior Diuina.*]

Ratio fortissima.

Ponamus igitur *esse veram, &, si liceat sic loqui, demonstratam sententiam, quæ legem in tali casu cessare asserit.*

Conclusio.

Sed ais, me temerè vocare *demonstratam sententiam*, quam tot illustres Scriptores reiiciunt. Eam Angelus Maria Verricelli, quem inferiùs citabo, iudicat minùs probabilem, ait enim: *Communis & probabilior opinio est, non cessare legem, cessante fine adæquato legis, in casu particulari. Ita Suarez, Sanchez, Vasquez, Coninch, Sotus, Couar. Bonacina, & triginta alij apud Dianam part. 1. tr. 10. resol.* 28. Et Diana, quem nominat, hæc habet. [*Pro negatiua sententia* stant ferè omnes Doctores (*nota bene illud* ferè omnes, *nam si id est verum, negatiua deberet dici* ferè certa moraliter) & ita docet Layman *in Theol. mor. lib 1. tract. 4. c. 21. n. 3.* Vasq. *in p. 2. tom. 2 disp. 163. c. 3. n. 19.* & *Opusc. de rest. c. 1. dub. 3. n. 4.* & *Opusc. de reddit c. 2. §. 2 dub. 14. n. 5.* Suarez *de legib ibid. c. 6. lib. 3. c. 23. lib. 5. c. 25. lib. 5. c. 25.* Salas *etiam de leg tr. 14. disp. 10 sect. 4 n. 19 disp. 5. sect. 7 n. 14.* &

Authores pro contraria sententia.

Quid sit opinio ferè certa moraliter?

tr. de

tr. de censuris, *dub.* 8. *num.* 16. Molina *tom.* 1. *disputat.* 81. *ad* 3. *argum. secunda sent. in fin.* Regin *tom.* 1 *lib.* 13. *c.* 18. *q* 3. *n.* 180. Sanch. *in sum. tom* 1. *lib.* 4. *c.* 15. *n.* 37. & *de matrim. tom.* 1. *lib.* 3. *disp.* 3. *n.* 7. & 9. Rebell *p.* 2. *lib.* 11 *q.* 13 *n.* 7. Coninch *de Sacr. disp.* 7. *dub.* 9 *n.* 86. & *disp.* 14. *dub.* 14. *n.* 144. Becanns *in sum Theol. p.* 2. *tr.* 3. *c.* 6. *conclus.* 4. *n.* 5. *in fin.* Villalob. *in summ. tom.* 1. *tract.* 2. *dub.* 36. *n.* 36. Miranda *in manu Prel tom.* 2. *q.* 25. *art.* 23. *concl.* 2. Sotus *de Iust. lib.* 1. *q.* 6. *art.* 2. Lorca *in part.* 2. *tom* 2. *disp.* 26. *de legib.* Aragonius *in* 2. 2. *q.* 62. *art.* 4. *de dominio* Medina *in p.* 2. *q.* 98. *art.* 6. Anguianus *de legib. lib.* 1. *controu* 3. Salonius *in* 2. 2. *tom.* 1. *q.* 5. *art* 4 *concl.* 5. *ad* 1. *arg. de domin.* Pelicianus *de censib. tom.* 2. *lib.* 1 *cap.* 8. *n.* 6. Sarmiento *select. inter lib.* 2. *c.* 11. *n.* 8. Couarruu. *in* 1 *p decr. c.* 6. § 9 *num.* 8. Malderus *in p.* 2. *q.* 96. *art.* 5. & 6. Saytus *in claui Regia lib.* 3 *c.* 2. *n.* 6. & *c.* 7. *n.* 11. *in fin.* & *n.* 13. & *de rest disp.* 3 *q.* 1. *punct.* 3. *n.* 2. Naldus *in sum. ver. lex n.* 3. Pontius *tr. de impedim. matrim. caussa* 31 *q.* 2. § 5. Pitigianus *in* 4. *sent tom* 2. *disp.* 15. *q.* 1 *art.* 3. Pottel. *in addit ad dub reg. ver. lex num.* 4. Moneta *de commut. vlt. volunt. c.* 4. *q.* 5. *concl* 2 *n* 150. Vegha *in sum. tom.* 2 *c.* 23 *cas.* 13 Pontius *de matrim. lib.* 5. *c.* 5 *n.* 7 & 8. & alij. Asserunt hi Doctores, vt obligatio legis cesset, requiri vt eius ratio, & finis adæquatus cesset in communi, & vniuersaliter, & non sufficit, quod cesset in casu particulari, quia lex conditur propter bonum commune.]

Argumentũ pro icontraria sentẽtia.

Nostra sententia.

His tamen non obstantibus iterum dico, *certum esse legem cessare in particulari, quando finis adæquatus legis cessat in illo particulari.* Ita Diana *vbi supra* § *sed vt verum*, qui tam certam iudicat nostram sententiam, vt oppositam dicat, se nunquam potuisse intelligere; qui etiam *p.* 5. *tr.* 14 *res* 96. ait, esse magno accursu & applausu à doctissimis viris receptam. Et ratio est; nam, vt bene obseruat Scacia *tr. de commer.* § 1. *q.* 1 *n.* 51. quando lex cessat in suâ generalitate, tunc lex non solùm cessaret in vno, sed etiam cessaret in omnibus, sicque illa lex reduceretur ad non legem, quasi tunc esset correcta ratio legis; adeoque in tali casu, non deberet dici legis existentis obligationem cessare, sed legem ipsam non existere. Ergo omnino tenendum est; quòd si in aliquo particulari casu cessat finis adæquatus, & totalis, & ratio legis, cessabit quoque eius obligatio. Ita Nauarrus *tom.* 4. *comm in rubr. de iudiciis*, *num.* 74. Mexia *in praxi taxa panis*, *concl.* 2. *à num.* 29. *vsque ad num.* 36. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 17. *num.* 2. *in gloss. lit* O, & *lib.* 10. *cap.* 15. *num.* 8. *in gloss lit. R.* Comitolus *in resp moral lib.* 7. *quæst.* 1. *n.* 10. Abbas *in cap quia in insidis. de Regularibus.* Angelus *ver. lex num.* 4 *cas.* 7. Sosa *in Bull. Clement. VIII. de largit. muner. fundam.* 3. Sà *verb. lex num.* 1. & *ver. ludus, num.* 1. Hurtadus de Mendoza 2. 2. *tom.* 1. *disput.* 74. *sect* 3. § 26. Megala *in* 2. 2. *lib.* 2. *cap.* 7 *quæst.* 1. *num.* 55. Granado *in p* 2. *controu.* 7. *tract.* 3. *part.* 1. *disp.* 15. *sect.* 2. vbi diffusè, & ad partes probat, & docet hanc sententiam, quam nonnulli hoc docto ratiocinio confirmant. Valet argumentum de toto ad partem; Sed quando ratio legis cessat in totum, cessat etiam lex: Ergo quando ratio legis cessat quoad partem, quoad partem etiam cessabit lex ex authoritate legis *quæ de tota ff. de rei vendit.* & ideò pro hac sententiâ Granado *vbi supr.* argumentatur sic. Cùm ratio adæquata legis cessat in generali, seu comparatiuè respectu omnium personarum, ac temporum, cessat in generali obligatio legis: Ergo cùm ratio adæquata legis cessat in aliquo casu speciali, seu comparatione alicuius personæ & tẽporis, cessabit obligatio legis in particulari. Probatur consequentia; quia ita se habet lex in vniuersali ad rationem acceptam in generali, sicut lex in particulari ad rationem acceptam in casu speciali; Sed quando ratio legis cessat comparatione omnium, cessat obligatio legis respectu omnium: Ergo quãdo cessat comparatione vnius, cessabit obligatio legis comparatione illius. Et ne aliquis ad communitatum onera & priuilegia veniat, quæ aliter afficiunt omnes simul, & aliter singulos in particulari, subsequens subiungitur Confirmatio: Lex non solùm obligat omnes in generali, sed singulos in speciali: Ergo sicut, deficiente ratione apud omnes, manent omnes deobligati, ita deficiente apud vnum, manebit vnus deobligatus. Forma argumentandi est bona, & antecedens certum: lex enim non obligat omnes copulatiuè, sed distributiuè, hoc est, singulos.

Probatur ratione.

Et authoritate.

An liceat à toto ad partem argumentari?

An ab vniuersali ad particulare?

An lex obligat omnes in communi, an verò singulos in particulari? An omnes copulatiuè, an verò distributiuè?

Obiectio.

Contra istam resolutionem Authores oppositæ sententiæ sic argumentantur [leges sunt latæ ob bonum publicum: ergo, vt earum cesset obligatio, non sufficit vt cesset finis in aliquo particulari; sed omnino requiritur, vt cesset in omnibus.] Probat antecedens Angelus Maria Verricelli *tract. de Apostolicis missionib. tit.* 14 *sect* 4 *n.* 37. nam potest Princeps grauare vnum propter alium ob bonum publicum: & sic Dux ob totius exercitus incolumitatem potest aliquos morti exponere.

Dianæ responsio reiicitur & impugnatur.

Ad hoc argumentum Diana *part.* 1. *tract.* 10. *resol* 28. *sub finem* respondet, quòd licèt leges condantur propter bonum commune, adhuc eas obligare singulos subditos in particulari, & in singulis habere vim eam rationem, propter quam conduntur. Ergo quando in aliquo particulari hæc ratio cesset, cessabit etiam obligatio. Et postea, quasi euidenter argumentum soluisset: subiungit *Ex ista Resolutione Confessarij & Responsores Casuum conscientiæ poterunt multos scrupulos; & difficultates tollere in praxi quotidie.*

Ego autem, sincerè loquar, existimo sententiam oppositã malè proponi, malè probari & à Diana illud argumentũ qualequale non solui.

Quid sit rẽ præcipi propter bonum publicum? An hoc possit adæquatè cessare in aliqua particulari.

Sanè illam malè à suis Authoribus proponi, & peius probari, sic persuadeo [Illorum Conclusio ista est, *Cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, non ideò cessat obligatio legis quoad illum particularem.* Ergo dabitur casus, in quo cesset finis adæquatus legis in aliquo particulari. Atqui bonum publicum in nullo casu particulari cessare potest (quia si talis actio est bona reipublicæ, id enim significat vox *bonum publicum*, & talis omissio reipublicæ mala, vel in illo casu erit solùm operanti, vel operanti & cæteris etiam non mala: si primum, non cessat finis legis: si secundum, cessat ille in communi, & non tantummodo in particulari) ergo vel finis legum non est bonum publicum, quod ipsi in probatione assumunt, vel non datur casus, in quo cesset finis adæquatus legis in aliquo particulari. Ergo, si hoc vltimum est verum, interroganti, *An quando cessat finis adæquatus legis in aliquo particulari, cesset legis lata ob bo-*

num

cum publicam obligatio respectu illius particularis? non deberent respondere, *quod non*: sed *casum, qui ponitur, esse impossibilem.* Stat igitur, illam sententiam à suis Authoribus malè proponi, & malè probati.]

Retorquetur ratio Dianæ.

Hoc autem ratiocinium qualecumque non solui à Dianâ ostendo: quia responsio Dianæ non illud eneruat, sed confirmat: quod nullo alio meliùs monstrare modo potero, quàm illam eâdem contra Dianam pro oppositâ opinione assumendo. Sic arguo: [Ex concessis leges in singulis habēt eam rationem & causam, propter quam conduntur; at etiam ex concessis conditæ sunt propter bonum publicum: Ergo in singulis habent tanquam rationem, causam, & finem, bonum publicum. Sed bonum publicum non potest adæquatè cessare in vno particulari: Ergo causa, ratio, & finis latæ legis non possunt cessare in aliquo particulari. Ergo tam abest, vt Diana probet suam Conclusionem aut respondeat obiectioni propositæ, quin potiùs probat, non esse possibile vt finis & ratio legis cesset in aliquo particulari.]

Hanc minorem paulo antea demonstraui.

DCXXXVII.

Ego quidem, dum Authores interlego, multos rem subtilissimam nondum penetrasse percipio, & benignam opinionem sine ponderatione suscipere, & ideò has Assertiones vt certas, & indubitatas suppono. Sit

Diuinarum Humanarūque legum comparatio

Prima. *Non obligat strictiùs lex humana quàm diuina: non strictiùs Canonica & Ciuilis, quàm æterna Theologica seu Naturalis.* Patet: non enim maiorem vim concedimus humanis, & minorem Diuinis.

Secunda. *In omni lege (seu Diuina, seu Humana) si cesset finis adæquatus in aliquo particulari, cessabit legis obligatio in eodem particulari.* Est conditionalis & vera. Nota illud *adæquatus*, vt scias, non sufficere, vt cesset aliqua finis pars, (vel si sint plures fines, non sufficere, vt cesset vnus) sed omnino requiri, vt cesset finis adæquatè & totaliter.

Finis duplex: adæquatus & inadæquatus.

Tertia. *Sunt aliqui interdum legum fines, qui non possunt cessare in aliquo particulari.* Hoc statim ostendam. Modò assero, his exemplis abuti Authores sententiæ oppositæ, qui contendunt, *cessante fine legis in aliquo particulari, cessare legis obligationem in eodem particulari.* Cùm, quia in eisdem casibus cessaret legis obligatio in particulari, si per impossibile cessaret finis adæquatus legis in eodem particulari: tum, quia potiùs deberent his exemplis probare, *non posse cessare finem adæquatum illarum legum in aliquo particulari.*

An dentur fines, qui cessare non possint in aliquo particulari.

Vt hanc tertiam Assertionem intelligas, adnotato, legem communē & vniuersalem respicere bonum commune, sed diuersimodè; *alia* enim aliquam actionem aut omissionem inhibent, aut percipiunt vt nociuam operaturo, & non aliis: (& hæ leges, quia singuli aut plerique omnes possunt illam actionē aut omissionem ponere, dicuntur ferri ob bonum publicum, quia bonum plurimis commune respiciunt.) *alia*, vt nociuā non operaturo, sed aliis; *alia* denique, vt nociuā simul operaturo & aliis.

Tria legum genera.

Primum.

Primi generis sunt leges, quæ tales cibos interdicunt, à tali fluminis voragine nantes arcent, in tali aut tali loco pernoctare non sinunt: nam si solam hominum salutem respiciant, operaturis prospiciunt & non aliis. Nam si Petrus noxiis cibis vescatur, si in loco insalubri pernoctet, si in fluuij vortices incautè se ingerat, ipse erit æger, aut fortè morietur, & non alius: Ergo, cùm huiuscemodi lex ita omnes vt non omnes in singulis, sed Petrum in Petro, & Paulum in Paulo respiciat, cessare poterit finis adæquatus legis in aliquo particulari (puta, si vel sciat cibos ita condire, vt nocere non possent; aut tam dexterè nare, vt nulli periculo subsit; aut tali alexipharmaco se præseruare, vt vapores insalubres non timeat) quod si aliquando cesset, tunc etiam cessabit legis obligatio respectu eiusdem particulari.

Secundum.

Secundi generis sunt leges de cibis vendendis: hæ enim non venditorem, sed emptores respiciunt: nam cibi, qui venditori non nocent, poterunt emptori nocere. Sanè hæ leges concernunt & respiciunt omnes in singulis. Nec enim sufficit, vt Cassiodorus sciat vti perniciosis cibis, vt illos cæteris vendere possit: tunc enim illos posset vendere, cùm ita præparauerit, vt nulli possint nocumentum inferre.

Tertium.

Tertij generis sunt illæ, quæ respiciunt contagium: hominem enim peste infectum iubeor non conuenire, non aduocare, tum propter me, tum propter alios. At dicam: habeo theriacam securissimam: ergo aduocare illum ad me potero. Et tu negabis consequentiam, quia non cessat adæquatus legis finis, adhuc enim poterit inficere cæteros, quibus publicâ cautelâ prospicitur. Huc etiam pertinent leges, quæ Reipublicæ gloriam, famam, & authoritatem concernunt: Viri enim illustres heroicis virtutibus & prærogatiuis non sibi solùm, sed etiam Patriæ, & Ordini gloriam & honorem adquirunt: & Homines scelerati & improbi suis sceleribus Patriam & Ordinem, cui cooptati, commaculant. Hinc illud Græcum distichum apud Gellium lib. 3. cap. 11. quod ad verbum reddidimus his verbis.

Vnius gloria, & vnius ignominia ad multos necessariò diffunditur.

Septem vrbes certant de Vatis origine Homeri:
Cumæ, Smyrna, Chios, Colophon, Pylos, Argos, Athenæ.

De Homeri patria.

Hinc hodie Placentini Columbum, Indiæ occidentalis detectorem, quem Genuensibus mundus adscribit, magno nisu & labore recuperant; quòd ille singulorum sit gloria. Hinc è contra Pontium Pilatum, quem æmulatio diuersis prouinciis adfingit, nulla admittit, ne improbi & scelerati hominis sacrilego fatiscat. Huc pertinent fumosæ atauorum imagines; huc vilium & nobilium distinctio: huc veterum Hispanorum generosa insultatio, qui, cùm appellarentur in Senatu, quòd tributa non penderent, respondisse dicuntur,

De loco natali Colūbi.

De Pontij Pilati natione.

India pendat ebur: det Arabs ditissimus aurū
Romano Populo, Calybes qui fulmina formāt:
Dent gazas aliæ gentes, dum libera multos
Induperatores Proceresque Hispania pendit.

Plurimi Imperatores & Principes Romani sūt Hispani.

Ergo si vnius illustris Viri gloria in gentem vniuersam redundat, & vnius ignominia pudore totam gentem suffundit, leges, quæ conseruationem aut argumentum honoris & gloriæ concernunt, cessare in vno particulari nequeunt; sunt enim ita colligati cæteri, vt videantur aut lucere aut extingui in singulis omnes, necnon omnes in singulis.

De legibus, quæ honorē & authoritatem concernunt.

Hic etiam adnotandum est, bonum non solùm esse carere malis, sed etiam carere periculis: quamobrem leges publicæ non solùm damna, sed etiam pericula cauent: non

An pericula sint mala?

iudices, sequuti alteram opinionem, punire eum, qui fuerat sequutus contrariam? eius verba sunt hæc: *Respondetur, Iudices Curiæ Romanæ iudicâ secundùm opinionem probabiliorem, &c. sed ex hoc non sequitur contrariam sententiam esse falsam, &c. igitur dicendum est, quòd praxis illa, quæ affertur, fundatur in probabilitate contraria sententia: non tamen tollit probabilitatem alterius.* Quid si Iudices decre-dant cessasse finem legis in particulari? An non debebis id sufficienter euincere? Quid si dicant, supplicia inuenta, vt cæteri cautiores fiant, & dum vident peccata non committi impunè, vitam corrigant, & mores deprauatos emendent; Ergo qui ex causa secreta legem publicè violat, cæteros scandalizat, & publicè puniri poterit. Et hinc nascitur Assertio.

Ex causa secreta non possunt publicè leges violari.

Quinta. *Potest legis mixtæ (nimirum, quæ & pœnalis & moralis sit) obligatio cessare in aliquo particulari quoad culpam, & non quoad pœnam, & contra.* Sanè cessabit quoad culpam & non quoad pœnam, si certum sit eius finem adæquatum cessare in aliquo particulari, & tamen id à iudicibus aut non dicatur sufficere, aut dicatur sufficere, sed non esse verum: politicè enim vera non sunt, quæ plenè probari non possunt. Cessabit quoad pœnam, & non quoad culpam, si detur causa apparens, & iudicio externo sufficiens, quam tu scis sufficientem non esse. Sic ille, qui morbum mentiretur, & ex Prælati & Medici licentiâ ederet carnes die Veneris, non posset in foro externo conueniri, & tamen peccaret mortaliter.

Quæ sint vera politicè?

Valde necessaria sunt ista: & vt radicitùs intelligantur, Quæstionem subsequentem subiungo, quâ attentè lectâ & intellectâ, poteris, analogiâ seruatâ, cæteras omnes enodare.

QVÆSTIO II.

An possit aliquis legere libros prohibitos, si certò sciat sibi illos nocumentum non esse illaturos?

DCXXVIII. HAnc olim Panormi, hanc olim Romæ, aut etiam alibi difficultatem Viri eruditi proposuerunt Dianæ, & semper respondit negatiuè, vt constat *ex part.6. tract. 6. resol.49.* Vide etiam *part. 11. tract.1. resol.1.* quam hîc specialiter examinabimus.

Rationes pro parte negatiua.

NOn adquiescis Viro doctissimo & diligentissimo, sed contra illum opponis argumenta, quæ indigent solutione.

Primum sit. Sub pœnâ excommunicationis prohibitum est laico disputare de fide cum hæretico, *cap inhibemus de hæreticis in 6.* & tamen laicus doctus, etiam præciso casu necessitatis, aut magnæ vtilitatis, non peccat, quia in laico docto cessat adæquatè finis legis, qui est, quia communiter laici sunt indocti, vnde vel peruersionis, vel irrisionis fidei subest periculum. Ita Caiet. & Bañes 2.2. *quæst.* 10. *art.*7. Ledesma *in summa tom.*2. *tract.*1.*c.*5. *concl.*13. Hurtadus de Mendoza 2.2.*disp.*74.*sect.*3.§.24. Diana *p.*5. *tract.*13.*resol.*22. Hoc obiicit contra sententiam suam Angelus Maria Verricelli *tract. de missionibus Apostolicis, tit.*14. *q.*195. *sect.* 4. & quia illud non soluit, videtur vel hinc vires resumere.

Secundo loco ponis non argumenta noua, sed illud solum centies positum, cui putas nondum à Diana satisfactum. Sic argumentabantur. [*Probabile est cessante fine adæquato Legis in aliquo particulari, cessare etiam legis vim & obligationem in illo particulari: At finis legis interdicentis lectionem librorum hæreticorum cessat respectu illius, qui ita doctus & pius, vt prævaricari non possit: Ergo respectu eiusdem cessabit etiam ipsa lex.*] Maior non iam est probabilis, sed affecta probabilitatis modo est euidens; est enim euidens & certum moraliter esse probabile, quod Authores illustrissimi & plurimi affirmant. Minor supponitur, adeoque non poterit consequentia negari.

Ratio contra Dianam.

Cur libri interdicantur? Quãdo simplex est probabilis erit certa & euidens.

Huic syllogismo, quem fortissimum iudicas, respondet Diana, & bene, distinguendo maiorem; si agatur de fine adæquato concedit; si verò de inadæquato negat; distinguit è contrario minorem, cessare in proposito casu finem inadæquatum concedit, cessare verò adæquatum negat: & postea negat consequentiam illatam. Vt melius distinctionem intelligas, & quo ille modo singula membra distinctionis corroboret, proderit eum audire, his non obstantibus supradictam doctrinam non valere in casu: nam procedit quando lex vnum solum finem habet, ex quo Legislator mouetur ad prohibendum aliquid: secùs verò, si lex habet plures fines; nam deficiente vno, obligatio legis non deficit; quamobrem, cùm putet Ecclesiam in interdictione librorum plures habere fines, consequenter affirmat, cessante peruersionis periculo adhuc esse obligatoriam illam legem. Et quidem Ecclesiam in prohibitione librorum damnatorum plures fines habere sic probat: Nam prohibet illos, vt hoc modo quasi medicinâ quadam præseruet fideles ab hæreticorum contagio, & ne damnatorum librorũ lectione, veluti veneno quodam pestifero, Catholici inficiantur: & ideò ob hanc causam olim in primitiuâ Ecclesiâ prohibebatur fidelibus, ne Gentilium libros legerent, teste Clemente *lib.* 1. *const. Apost c.*6. & ideò in Conc. Carthaginensi IV *c.*16. Ecclesia præcipit, ne fideles communicent verbis cum hæreticis: ergo multo magis potuit & debuit præcipere, ne cum ipsis communicent libris & scriptis, cùm hæc communicatio magis soleat nocere, quàm quæ fit solis verbis: libri enim scribuntur maiori cum consideratione, ac propterea magis permouere solent Lectores ad illorum falsam doctrinam amplectendam. Subiungit, Romanam Ecclesiam in prohibitionem dictorum librorum non habuisse hunc solum finem, nempe ne Catholici falsâ doctrinâ ex dictis libris inficiantur; sed etiam legem illam statuisse in pœnam Authorum damnatorum (non enim leuis est pœna in eorum libros nigrum præfigere Theta, & sub censurâ prohibere, ne legantur) ad obscurandum & abolendum eorum nomen, & ne hoc afficiantur honore, vt inter manus Doctorum hominum voluantur. Et ex istis concludit, legem prohibentem sub censurâ lectionem librorum damnatorum semper obligare; nam licèt deficiat in aliquo casu particulari finis

Responsio Dianæ.

Lex solet habere plures fines.

Primus finis legis.

Olim libros interdixit Ecclesia, ne Catholici peruerterentur.

Scripta magis sunt nociua, quàm verba.

Secundus finis eiusdem legis.

Ecclesia etiã libros interdicit in Authorum pœnam.

dictæ prohibitionis, nempe periculum & nocumentum, quod ex lecturâ dictorum librorum prohibitorum contingere potest, adhuc tamen semper remanet alius finis prohibitionis, nempe pœna Auctoribus damnatis imposita ad eorum dedecus, ne eorum libri legantur. Quod non solùm habeâtur ratio nocumenti, sed etiam pœnæ, ex eo probat, quòd non solùm libri Hæreticorum damnantur, qui continent falsam doctrinam contra fidem; sed etiam minimè de Religione tractantes, vt sunt Dialectici, Rhetorici, Grammatici, &c. In quibus libris nullum est periculum, vt lectores eorum lectione ad hæresim pertrahantur. Et ideò Sanctarellus *tract. de hæresi. cap. 14. dub. vnic. n. 4.* meritò asseruit, omnes libros hæreticorum prohiberi in pœnam illorum Auctorum, quamuis hæresim non contineant, vt etiam habetur *in Regul. 2. Indicis.* Et Sousa *in Bull. Cœn. cap. 2. disp. 13. n. 11.* rectè obseruat, lectionem librorum prohibitorum in odium Auctoris interdici. Quæ omnia tam esse certa existimat, vt concludat non esse de dictis dubitandum, & aliter sentientes in Sacræ Inquisitionis Tribunali seuerè puniendos esse. *Et postea* suæ adhucparti minùs fidens addi iubet, quòd aliqui viri docti asserunt, lectionem librorum hæreticorum esse de se inductiuam ad inficiendos animos Legentium: adeoque eorum prohibitionem semper obligare.

Quàm certa sit Dianæ doctrina?

Nota attentè hanc vltimam Dianæ rationem.

DCXXXIX. Audis patienter, & exclamas: Hæc omnia Diana Romæ, vbi inquisitionis tribunal floret maximo Ecclesiæ bono, & vtilitate Reipublicæ. Sed quid dicemus de Germaniâ, in quâ à Bibliopolis Catholicis & piis publicè venduntur Hæreticorum volumina, & si rogentur, Cur id faciant? respondent, Se suos Confessarios consuluisse, & respondisse, Posse fieri. In quâ quotidianæ sunt disputationes cum hæreticis, ne rixas dicam; & qui nescit quid Caluinus aut Lutherus dicat, & quo illud modo Paræus vel Philippus intelligat, dicitur imperitus. In quâ, vt verbo dicam, sæculares Heterodoxi, versatissimi in controuersiis torquent multos Theologos etiam eruditissimos. In quâ Hispani, & Itali, soliti Fidei dogmata credere, non edisserere. postquam egimus Magistros in variis Vniuersitatibus, debemus controuersias discere vel rideri: & cùm ridemur nos, & nobiscum ridetur Orthodoxa Religio. Hinc est, qoòd pace Dianæ velles Germaniam, Belgium, Galliamque, ab Hispaniâ & Italiâ distinguere. Prouinciæ hæ felicissimæ sunt; nam in ipsis ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit: at in reliquis in plateis, in mensis, in popinis petitur ratio fidei, & hæretici in erroribus suis nostrâ taciturnitate aut etiam ignoratione confirmantur. Quamobrem existimares esse non licitum solùm, sed & necessarium omnino, qoòd in Germaniâ omnes Theologi sint in Hæreticorum libris eruditi & versati.

An circa hanc materiam aliter loquendum sit in Italia, aliter in Germania?

Hispania & Itali, qui in suis Patriis Magistris debent studere in Germania.

Sed egrediamur ex infectis prouinciis, & ad Italiam aut Hispaniam purissimas regiones transeamus. Dices tibi ratione periculi interdici Hæreticorum libros, & io hoc à te stabit Diana. At ille addet eosdem interdici ad ignominiam Auctorum. Et dices hoc non videri verum, nec ad rem.

Libri interdicuntur ratione periculi.

Non verum. Quia eosdem libros, si sint correctionis capaces, expurgatores corrigunt, correctos permittunt. Sub annum 1632. euulgabatur in Hispaniâ Expurgatorius liber, qui non omnino indoctus, sed quia fuerat à P. Pineda concinnatus, reiiciebatur à Societatis æmulis, quasi correctores in ipsos non ratione sed affectibus dirigerentur: & in ipso te legisse pronuncias, eum librum non esse Prohibitorium, sed Concessorium, vtpotè, qui libros aliàs interdictos ratione errorum, erroribus expunctis, concedebat. Ergo opinione ipsius Inquisitionis librum expurgatorium euulgantis, libri interdicuntur ratione periculi; nam, etiamsi corrigantur errores, adhuc authores manent hæretici & pertinaces, vt antea, nec debent aliter amari quàm antea.

An liber expurgatorius libros concedat, an interdicat?

DCXL. Nec contra hoc militat Hæreticorum libros Grammaticos, Rhetoricos, Dialecticos, & Philosophicos interdici; nam hos Diana existimat nullam continere hæresim, sed hoc ideò existimat, quòd maioribus occupatus eiusmodi libros non legat; fortè nec habet; rari enim hinc nituntur Grammatici in Italiam: sed fallitur doctissimus vir, nulli enim sunt, qui plures errores & hæreses habeant; Libri Theologorum hæretici vtplurimum vnam aut alteram promouere conantur; at Liberales libri plurimas.

Hæreticorū libri liberalium Artiū & Philosophiæ pluribus inficiuntur erroribus.

Non aliter potest Grammatica, Rhetorica, & Dialectica, quàm exemplis tradi, & talia Heterodoxi congerunt, quæ suam fundent hæresim aut exponant: vbique statui Ecclesiastico insultant, vbique Papa est Antichristus, vbique nos Idololatræ, & quidem hîc ego tibi asserior: habeo enim ob oculos plurimos, quos possem allegare, si vellem, sed cur Lectorem meum onerarem eorum ineptiis, si sufficiat assererê, vix vllum esse librum liberalem, qui hæresibus multis non scateat. Vnde concludo etiam ipsos ob doctrinâ ab Ecclesiâ interdici.

DCXLI. Sed das illos interdici in odium & pœnam Authorum, & rogas. Quis maiori ignominia & dedecore afficiatur, ille ne, qui occiditur & igni mandatur in carcere, an ille, qui conducitur per plateas ciuitatis, præcone eius infamiam inclamante? ille, qui suspensus à patibulo eâdem die sepelitur, an qui iubetur in cruce remanere toto anno? Hinc transis ad libros. Poras enim seueriore sententiâ condemnari librum (dican Hispanè, *à quien se le pone vn sanbenito*) librum, cui nigrum Thetha præfigitur, cui inscribitur esse Authoris damnati, illum, qui legitur vt Authoris infamis, quàm qui omnino non legitur. Et tamen, stando Dianæ fundamentis, deberemus dicere furem, qui condemnaretur exilio; & iuberetur non comparere in toto regno, condemnari seueriùs illo, qui iuberetur manere & signum publicum & externum ignominiæ portare, vt ab omnibus esse infamis & sceleratus nosceretur.

Quid sit ignominiosius, non legi omnino, aut legi vt Authoré damnatum.

Venis ad vltimam rationem Dianæ, quam esse Virorum Doctorum affirmat [Illi libri, ait, tametsi oon sint inducentes in hæresim, sunt inductiui; Atqui finis Ecclesiæ est, vt ooo dentur libri, qui possint inducere in hæresim: Ergo non cessat legis finis.] *Et tu reponis primò.* maiorem debere ab illis Viris doctis probari. *Secundò*, condonatâ maiori, adhuc minorem falsam esse; quia illi libri sunt respectu illorum hominum

De libris inducentibus & inductiuis.

Potentia est relatiua, nec respicit subiectum incapax.

hominum inductiui; nam ignis tametsi calefactiuus sit, non est calefactiuus ligni remoti, nisi priùs ponatur approximatio, quæ ex parte subiecti requiritur: & consequenter illi libri, tametsi secundùm se inductiui dicantur, non erunt inductiui respectu hominis, qui in quæstione proponitur, quousque detur in eodem periculum, & tunc tollitur casus. *Tertiò*, non omnes libros esse etiam secundùm se inductiuos, nam falsitas, vt nocere possit, debet esse similis veritati; quamobrem cùm aliquis nimis insolenter mentitur, nullum decipit. *Quæ notatu esse vis* vt Martini Lutheri opera à libris aliorum distinguas; quis enim turbari aut seduci poterit à Viro tot ineptias, blasphemias, & iniurias vomente? Quis à Doctore, qui se à Diabolo didicisse fatetur, quæ suos discipulos edocet? Ille vnicus, qui non legerit hos libros Martini Lutheri. Nam ego Spiræ, vt quemdam amicum, virum doctum, ad nostram Religionem reducerem, persuasi, vt aliquos Lutheri libellos euolueret; qui cœpit non esse illos sui Lutheri, sed à nostris confictos, occlamare priùs; at typo, anno, & suorum Ministrorum confessione conuictus, dare manus posteriùs, malleque esse Tridentini discipulus, quàm Lutheri, se à Diabolo didicisse affirmantis.

Quæ euidēter falsa, inducere in errorem nō possunt.

An Martini Lutheri libri, si attētè legātur viro docto nocere possint? Lutherus fuit discipulus Diaboli, quod ipse fatetur.

DCXLII. Sed progrederis, & præiudicio priori insistens ais: Condonemus omnia, quæ Diana desiderat in illis vltimis lineis suæ Resolutionis. Quid habebimus? casum ab illo tolli, non decidi. Supponit casus, cessante legis fine in particulari, cessare ipsammet legem in particulari: ergo supponit posse cessare finem; at, si illa distinctio *inducentis* & *inductiui* admitteretur, impossibile esset quod aliquando cessaret finis in particulari: ergo tolleretur tota hypothesis. Et, si tolleretur, nemo posset visitare fœminam pulchram, quia tametsi non induceret ad malum, esset inductiua: nemo posset habere carnes die veneris; ipsæ enim, etsi non essent inducentes, essent inductiuæ: & nemo posset habere ensem; quia tametsi non esset ille occidens, esset occisiuus, &c. *Stat igitur*, admissâ hypotesi, Dianam debuisse aliter philosophari.

Casum non debet tollere Decisio, sed supponere.

Sed neque hoc militat (sic inquis, sic existimas) contra Inquisitionis authoritatem; hæc enim propositio, *Nemo potest legere libros prohibitos, etsi certus sit sibi non obfuturos*, est doctissima, probabilissima, & prudentissima, & si Inquisitores omnia sua velint esse euidentia, esse volent Sede ipsâ Apostolicâ digniores, nam præter Articulos Fidei, qui ad probabilitatem reduci non possunt, sed debent admitti tanquam certi, centena diebus singulis Decreta à Pontifice emanant, quæ innituntur opinioni probabili: & vt rem ipsam clarissimo exemplo dilucidem, quoties in voto solenni dispensat Summus Pontifex, prudētissimè quidem dispensat; at quia D. Thomas & Dominicani hanc ipsam dispensationem esse inualidam dicunt, procedit ex sententiâ probabili.

Opinio contraria est probabilis. Sunt merè probabilia multa Inquisitorum Asserta: imò etiam summorum Pōtificum.

An possit Pontifex in voto solēni dispensare?

DCXLIII. Accedit, ais, quòd semel positâ probabili legendi potestate, adhuc Inquisitio habeat Ius puniendi illum qui libros illos legisse sine licentiâ superiorum conuincitur: primò, quia in Dianæ sententiâ, quam habet *part. 1. tr. 10. res. 8. §. Restat modo*, potest superior punire illum, qui sequitur opinionem probabilem; quæ tametsi amplectenda sine aliqua limitatione; eneruat obiectionem Dianæ. Secundò, quia stādo certissimæ doctrinæ, quæ docet, non posse Inquisitionem punire illum, qui ex opinione probabili operatur (is enim cùm non peccet, punire nec debet nec potest) adhuc puniri posset, qui libros interdictos legeret; est enim externa, & est periculum in possessione externa, & cessare illud non poterit ab vllo probari; quamobrem, si conuictus de lectione se excuset, dicatque: *Potest legere libros Hæreticorum, qui non habet consentiendi periculum: At ego nullum habeo: Ergo & possum*, poterit Inquisitor dicere maiorem probabilem esse, sed debere minorem probari: adeoque eodem modo procedere, quàm contra homicidam, qui diceret: *Quicumque occidit alterum iniustè, si procedat cum moderamine inculpatæ tutelæ, bene facit. At ego sic Ioannem occidi: Ergo bene feci.* Nam si fateretur homicidium, & circumstantiam excusantem non probaret, deberet omninò puniri. Sed quis probabit se sine periculo aut damno legere libros Hæreticorum? nullus, nullus. Ergo, quidquid de foro interno sit, nemo poterit legere sine licentia tales libros, & in Sanctæ Inquisitionis tribunali pœnas constitutas euadere.

An puniri ille possit, qui sequitur sententiam probabilem?

Periculum est in possessione & nemo poterit probare nullū fuisse periculum.

Qui fatetur homicidiū, punietur, nisi illud iustè factū ostendat.

Vera sententia.

DCXLIV. LEgo præcedentem excursum; & tametsi Scriptoris in eo ingenium & acumē commendem, non omnia laudo. Erat Conclusio: *Vir pius & doctus, qui sine peruersionis periculo libros Hæreticorum legit, non peccat in foro interiori, sed poterit puniri in exteriori.* Posterior pars vniuersis arridet; at quia prior mihi non arridet, loco illius hanc certam Conclusionem repono. *Qui sine licentia legit libros prohibitos, & peccat in foro interno, & incurrit censuram, & potest in externo puniri.*

Resolutio Quæstionis.

Affirmant legentem libros hæreticos peccare mortaliter, & censuram incurrere, etiamsi legat ad eos confutandos, & remoto omni peruersionis periculo, Suarez *de fide disp. 20. sect. 2. num. 1.* Tolet. *lib 1. cap. 19. num. 9.* Sanch. *lib. 2. cap. 10. num 53.* Azorius *tom 1. lib. 8. c. 16. quæst. 6.* Coninch. *de fide disput. 18. dub. 11. num. 180.* Hurtadus de Mendoza 2. 2. *disp. 76. §. 307.* Cardin. Lugo *de fide disp. 21. numer 63.* Ouiedo *de fide contr. 12. num. 42.* Pellizarius *in Manuali Regul. tom. 2. tract. 6. cap. 5. numer. 30.* Castropalaus *tom. 1. tract. 4. disp. 2. pun. 10. §. 2. num. 8.* Tamburinus *in Decal. lib. 2. cap. 1. §. 7. num. 41.* Diana *part. 6. tr. 6. resol 49.* & *part. 11. tract. 1. resol. 1.* Baldellus *tom. 2. lib. 1 disput. 46. num. 8.* & Iurisperiti, qui pro oppositâ opinione adducuntur, si rectè expendantur, huic nostræ opinioni consentiunt. Consono mihi qui in Theologiæ Fundamentalis *secunda parte cap. 3. numer. 63.* sic dixi [Praxis testatur, libros ob plures simul fines interdici, nimirum, vt caueatur periculum & etiam vt Authores puniantur. Primum finem admittunt vniuersi. Secundum probant Viri docti & illustres, qui, vt legant Hæreticorum libros, facultatem postulant ab Ordinario, aut ab illo qui potest eiusmodi facultatem concedere. Et ego Ipse vidi multos magnos Concionatores,

Cur libri prohibeantur?

iustitiæ, adeóque reuocari non possint, multa sunt diplomata, quæ pertinent ad materiam gratiæ, & ista possunt ex causa, & sine causa reuocari.

QVÆSTIO III.

An hæc Bulla faueat Hæreticis & Iudæis.

DLXXXVIII. MVlta hîc occurrunt pulchra; sed quia breuitati studeo, nec ipsa omninò necessaria, necessariò omittenda. At verò, vt intento satisfaciam,

De Matrimonio Iudæorum & Hæreticorũ.

Dico primò. *Si duo hæretici cum impedimento velint contrahere, non possunt ab Eminentissimo Principe dispensationem ex vi Bullæ istius obtinere, tametsi pauperes sint.* Patet, quia hic casus expresse excipitur illis verbis; *Dummodò fidei Catholicæ Romanæ culteres existant, ac gratiam & communionem Sedis Apostolicæ habeant.*

De Matrimonio Catholici & Hæretici: aut contrà.

Dico secundò. *Si hæreticus Catholicam aut Catholicus hæreticam ducere voluerit, in impedimentis non potest Princeps virtute Bullæ dispensare.* Ostenditur; nam ex Diplomatis litera constat liquidò esse mentem Pontificis, quòd in solis illis matrimoniis possit Princeps Elector dispensare, quæ à duobus Catholicis contracta: lego enim. *Cum aliis etiam verè pauperibus tantum quotidiano labore & industria victum sibi parantibus, Fidei Catholicæ Romanæ cultoribus, &c.*

Dico tertiò. *Inter Iudæos Moguntinos omnia Matrimonia, quæ non militant contra legem naturæ, sunt valida.* Corollarium I. *Ergo & valida, quæ militant contra Ius Canonicum, Concilia Romanæ Ecclesiæ, & Decreta Pontificum.* Patet; quia ipsis Christianis legibus non subsunt, non enim baptizati sunt. Corollarium II. *Iudæi, qui contrahunt matrimonia contra legem veterem, peccant mortaliter ob conscientiam erroneam.*

Nota hoc benè.

Sed quæris an ista matrimonia essent valida? Respondeo, consensum ad valorem requiri, nec posse esse seriam contrahendi voluntatem inter eos, qui se putant inualidè & illegitimè contrahere: At illa matrimonia virtute legis irritatis non essent inualida, si verus consensus contrahentium supponatur. Patet; quia lex illa vetus iam non obligat; Christi enim sanguine deleta est. Nec error quo Homunciones isti inficiuntur, in causa vt lex illa obligatoria dici possint; quia error non condit leges, sed prudens Legislatoris voluntas. v.g. Si Pontifex dispensaret in quarto gradu cum omnibus fidelibus, etiam illi qui hanc dispensationem ignorarent, si in quarto gradu contraherent, validè contraherent; ergo similiter de impedimentis legis veteris philosophatur. Iam exciderunt illa; ergo cognati, qui contra Iudaïcam legem contrahunt, contrahunt illicitè sed validè: validè, quia sine impedimento: illicitè, quia cum conscientia erronea.

Multa Iudæorum matrimonia sunt illicita & valida.

Interim aliquando eiusmodi matrimonia iniri poterunt licitè, & inualidè: licitè, si interueniat ignorantia inuincibilis; nam hodie apud nos viri etiam, qui dicuntur docti, nonnulla impedimenta non percallent: inualidè si contrahentes habeant animum ineundi matrimonium iuxta legem Iudaïcam; hæc enim illud non permittit. Et hic animus (N.B.) fortassis semper est præsumendus nisi aliunde inferatur contrarius.

Quid debeat de Iudæorum voluntate præsumi?

DLXXXIX. Dico quartò. *Non potest Princeps Moguntinus permittere, vt soluantur inter Iudæos Matrimonia, quæ inter gentiles non possent.* Hoc, vt meliùs intelligas, pono casum. Iacobus & Susanna Iudæi & fratres contraxerunt matrimonium; & quia in lege veteri prohibetur, fuisse nullum Rabbini declararunt, ad Principem confugiunt, & volunt manuteneri coniuges; Et dico illud matrimonium omninò fuisse validum, nec dari humanam potentiam, quæ inuitis coniugibus ipsis soluat matrimonium semel validè initum. Addo debere illud à Principe defendi, posse tamen contra personas procedi vtpotè contra Gentilis, aut Iudaïcæ Religionis hæreticas.

De Matrimonio Gentilium: & Iudæorũ inter Fratres.

Sed quid, si per errorem cum impedimento contraxerint? Respondeo tunc deberi manuteneri, non tamen puniri, nisi ignorantia nimis sit crassa. Sanè non solùm apud Iudæos, sed & apud Catholicos matrimonia contracta cum impedimento putato & non vero, si contrahentes intenderint quantum ex se est consentire, vt in casu supponitur, valida omninò sunt. Sanchez *tom. 1. lib. 2. disp. 33 n. 2.* Gutierrez *de matrim cap. 47 n. 1.* Basilius Poncius *de matr. lib 4. cap. 32. n. 1.* Diana *part. 3. tract. 4. resol. 193.*

Dico quinto. *Prudenter procederet Princeps Moguntinus, si Diploma respectu Iudæorum ederet, quo impedimenta veteris legis, eo modo quo ipsi intelligunt, authoritate sua firmaret.* Ostenditur; quia hâc via obuiaretur multis adulteriis, & illegitimis diuortiis, quæ apud Iudæos accidere quotidie certum est. At in tali casu impedimenta illa Iudæorum matrimonia dirimerent, non quà posita à Moyse, cuius iam cessauit authoritas; sed quà posita ab Electore, non quà Sacerdote, non quà Episcopo, sed quà Principe purè sæculari. Fortè huiusmodi Diploma implicitè concessum est, cum illi sub protectionem publica authoritate admissi.

An Princeps possit aut debeat legẽ Mosaïcam confirmare?

Dico Sextò. *Posita lege Electorali, impedimenta Veteris Testamenti respectu Iudæorum firmante, inualida erunt Iudæorum matrimonia, quibus lex vetus valorem negat. At si matrimonia inter Patrem Filiámque Matrem Filiúmque excipias, omnia reliqua erunt valida inter Iudæos ex dispensatione Eminentissimi Principis.* Patet; quia Achristianorum Princeps, quales Iudæi sunt, potest leges sancire circa impedimenta matrimonij, & eadem reuocare, nec est cur non possit eadem de nouo ponere, quæ olim Deus in testamento veteri posuit. Sed hæc omninò potest, vt Princeps sæcularis independenter à Bulla, quam impræsentiarùm exponimus. Hæc igitur pauca, quæ de Iudæis, curiosi examinent; sunt enim nimis vera, & paucis Doctoribus nota.

QVÆSTIO IV.

An hæc Bulla faueat diuitibus?

DXC. DIuites ab hac Bulla excipi ignorare non poterit, qui eam semel legerit, conceditur enim in gratiam pauperum; occurrerent

tamen

tamen rationes, quæ viderentur fauorem ad diuites etiam extendere. Sit

CONCLVSIO. *Non potest Eminentissimus Princeps in impedimentis diuitum dispensare.* Patet ex litera, ibi enim legitur: *Masculos & fœminas verè pauperes tantùm, qui quotidiano labore & industria victum sibi parant*, & inferiùs, *cum aliis etiam verè pauperibus tantùm, quotidiano labore & industria victum sibi parantibus.*

De limitatione iniustè adhibita.

DICES. Limitationes iniustè positæ fauorem non minuunt; atqui hæc exceptio contra diuites iniustè ponitur: ergo ipsi verè non excipiuntur. Potest igitur Eminentissimus Princeps non solùm cum pauperibus, sed etiam cum diuitibus dispensare.

De legato si nubat.

Probas maiorem. Quia Mariæ centum aureos si nubat, si fiat Monialis non, legante Ambrosio; v. g. illa habitura est legatum etiamsi Monialis aut cælebs sit, est enim limitatio iniusta. Sic etiam si Religioso detur vas aureum sub onere, quod nec in vsum nec proprietatem communitatis veniat, donatio erit valida, & cadet sub dominium & proprietatem Monasterij, quia fit in odium voti paupertatis illa donationis limitatio Ergo limitationis iniustè positæ fauorem non minuunt.

De circumstantia; ne datum religioso, ad cōmunitatem perueniat.

Probas etiam minorem: quia cæteris paribus meliores sunt diuites pauperibus, nobiles ignobilibus, vtiliores Reipublicæ, & Ecclesiæ, maiores contributiones pendunt, adcóque digniores fauore Pontificio: iniustè ergo Pontifex, cùm indignioribus fauet, digniores & meliùs de Ecclesia Catholica meritos excludit.

Confirmas: Nam hæc limitatio non respicit bonum Ecclesiæ publicum, sed priuatam vtilitatem, & speciale Curialium & Ministrorum lucrum: ergo est inualida.

Quid sit opinio probabilis.

Ego tamen respondeo, hanc Bullam non fauere diuitibus. Et quia debeo obiectioni contrariæ partis satisfacere,

Ad maiorem dico, esse omninò dubium, an contractus infecti circumstantiâ iniustâ sint validi vt sonant, an illa debeat supponi omissâ. Adeóque dubium est an Maria, si Monialis fiat, possit legatum adire; an Monasterium adquirere vas illud aureum; quod datur sub onere ne cedat Monasterio; quia cùm vnusquisque sit Dominus suorum bonorum, potest legatis & donationibus leges præscribere, vt docet Bart. *in leg. final. C. de pact. n. 6.* Sanchez *de matrimonio tom. 1. lib. 1. disput. 34. num. 11. & 17.* Molina *tom. 1. tract. 1. disp. 207. n. 13.* vide Dianam *part. 3. tract. 7. res. 57.* Sed esto maior vera [bonorum enim priuatorum possessio, & distinctio subest iurisdictioni publicæ, & possunt leges ferri, quæ hoc vel illud statuant: quod statutum aduersarij contendunt.] minor omninò est falsa. Ad probationem concedo, diuites esse meliores, vtiliores, & meliùs de Ecclesia meritos quàm pauperes, adeóque debere maioribus fauoribus condecorari; nego tamen non potuisse non excipi in hoc Diplomate: possunt enim in aliis materiis maioribus experiri munificentiam & benignitatem Pontificis. Addo non benè dici hîc reperiri limitationem aut exceptionem; quia potiùs pauperes excipiuntur; reliquis in regula generali relictis; ratio enim ob quam excipiuntur pauperes, non inuenitur in diuitibus; illi enim ideò à regula generali excepti committuntur Eminentissimi Electoris clementiæ, quia, cùm non habeant vnde viuant, ni manibus laborent, non possunt aut Romam ire, aut per procuratorem agere, & diuites vtrunque possunt.

Nota hoc bene.

Ad confirmationem respondeo, omnia esse falsa quæ in eâ assumuntur; sed sint vera, quid inde? lex tenet, etiamsi vtcumque negetur dispensatio.

QVÆSTIO V.

Quinam dicendi sint pauperes ad mentem Romani Pontificis.

Qui pauperes dicendi sunt.

VIderentur mendici omninò excludendi, quia Pontifex, cùm agit de pauperibus, exponit mentem suam & operarios solos videtur intelligere, nam vt est apud Poëtam nescio quem

Non est paupertas Prosper habere nihil.

Vtrum omnis homo pauper?

Sed opinor non iri exclusum mendicos, illáque Bullæ verba, *qui quotidiano labore & industria victũ sibi parant*, esse adhibita contra axioma, quod docet, *Omnem hominem pauperem esse*, nam si pauper dicendus sit qui statui sufficientia non habet, ipsemet Hispanorum Monarcha, quo ditiorem neuter Orbis habet pauper est; non enim habet sufficientia, vt suis militibus exactè satisfacere possit. His prælibatis

Dico primò. *Omnes operary, cuiuscunque artis sint, qui non habent reditus patrimoniales vt viuant, sed labore manuum victum quærunt, Pontificis sententia sunt pauperes.* Sic enim ait: *Verè pauperes tantùm, qui quotidiano labore & industria victum sibi parant.* Et inferiùs, *cum aliis etiam verè pauperibus tantùm, quotidiano labore & industria victum sibi parantibus.*

An in moralibus admitti possit aut debeat rationis paritas?

Dico secundò. *Etiam mendici sunt sententia Vrbani VIII. pauperes* Patet, quia & ipsi quotidiano labore & industria victitant; & aliàs etsi non victitarent hoc modo, ratio quæ operariis fauet ipsis à fortiori faueret, benè enim scimus in rebus fauorabilibus admitti rationis paritatem, si in nullius grauamen aut nocumentum vergat.

Dico tertiò. *Etiam omnes famuli, & ministri (Aduocati Iurium & Legum Professores, Senatores, Chirurgi, Medici, Pharmacopæi, &c.) qui carent patrimonio, vnde viuant, asseruntur à Pontifice esse Pauperes*, quia & ipsi quotidiano labore & industria victum quærunt.

Præcedentis doctrinæ explicatio seu limitatio.

Consultò illud, *victum quærunt*, inculco: quotquot enim commodè viuunt, & præter necessaria ad victum & amictum lucrantur, etsi mechanici sint, non sunt pauperes. Vnde patet quo sensu sint intelligendæ tres vltimæ Assertiones, quas posuimus.

QVÆSTIO VI.

An Eminentissimus Princeps possit in Impedimentis matrimonij sine vlla causa dispensare.

Personæ tres, & causæ tres.

TRes causas, rationes operandi, seu circumstantias reperio, sicut & tres personas. Personæ sunt Pontifex qui delegat; Princeps

O a qui

qui concedit; subditus cui conceditur fauor. Ex parte subditi, si Bullæ insistamus requiritur quod pauper sit; aliàs enim est fauoris recipiendi incapax; pauper quidem iuxta ea, quæ præcedenti quæstione resoluimus. Ex parte Pontificis requiritur etiam rationabilis ratio: eam exponit ipse dicens: *Nos earum (personarum) statui, & animarum saluti paterna charitate consulere volentes.* Ex parte etiam Eminentissimi Principis necessariò debet dari aliqua ratio prudens & mediocris, ne dicatur pro ratione voluntas. Aliquæ enumerantur in Bulla, alias rationis paritas subministrabit. Suppono non tenere dispensationem in raptu formali, vt constat ex illis verbis, *dummodo mulieres propter hoc raptæ non fuerint*, quæ bis ponuntur, & circumstantias in quibus valebit dispensatio, propono.

Nota illud propter hoc.

Causa prima.

Prima est, *scandalum hæreticorum*, & quidem expressa verbis istis, *Ad euitanda scandala, quæ ob vicinitatem hæreticorum contingere possent.* Nemo enim ignorat, nos in nostra religione firmari, cùm vitia & peccata Martini Lutheri & Ioannis Caluini legimus & audimus, adeóque ipsi etiam in suæ hæreseos solent errore firmari; cùm nostras miserias, culpas, & exorbitantias perciniunt. Sed firmantur in hæresi irrationabiliter: fidei enim Orthodoxæ veritas & securitas à moribus improborum non dependet.

Causa secunda.

Secunda est *dotis insufficientia* Nascitur ex paupertate in familiis illustribus; nam Senator, qui patrimonium non habet, pauper est; quotidiano enim labore & propriâ industriâ victitat; & si habeat pecunias sufficientes, vt det filiæ dotem, quantam alij senatores suis dare filiabus consuescunt, Eminentissimi Principis adsistentiam & dispensationem implorare non potest; cæterum si detur consanguineus, qui qualitate æqualis minori sit dote contentus, huic dare filiam poterit Principe dispensante; id enim sonant apertè illa verba, *siue ex eo quòd mulieres dotem habeant minus competentem.*

Causa tertia.

Tertia est *ciuium raritas*. Nota illa verba, *ob locorum angustias.* Contingit enim in paruis aut pagis aut oppidis ita esse omnes sanguine commixtos, vt difficulter reperias, cui æquali & competenti viro filiam tradas; ne ergo cogaris quærere peregrinas sponsas, filij tui quietem & tranquillitatem periculo exponendo conceditur Eminentissimo tuo Principi, vt in tali circumstantiarum angustia possit tibi fauere dispensando.

DCIV. Causa penultima.

Quarta est *inimicorum concordia*. Sæpè enim contingit sopiri lites, controuersias, discordias consanguineorum connubio. Nota illa verba, *Ad sedandas inimicitias.*

Causa vltima.

Quinta est *rationis paritas*, *seu causa præcedentibus similis*. Admittitur expressè à Pontifice dicente, *aut ob alias rationabiles causas.*

QVÆSTIO VII.

An Eminentissimus Princeps possit intuitu dispensationis aliquas pecunias recipere?

DCV. Potest indemnis reddi.

RESpondeo, posse eum recuperare expensas, nimirum pecunias, si quas expendit Bullam hanc procurando. Ratio est; quia nemo tenetur fauere aut seruire alteri cum proprio damno, maximè si ille alter satisfaciendo sit.

An possit recipere pretium?

Dico, Eminentissimum Principem posse pecunias exigere in dispensatione, licèt non pro dispensatione. Pota, sufficientes, vt indemnis reddatur, iuxta ea quæ sub initium diximus; & etiam congruas vt ipsi luant, si peccando & se carnaliter cognoscendo extorserint dispensationem. Lego enim in Bulla, *Imposita illis propter præmissa aliqua publica vel alia pœnitentia salutari, prout magis expedire iudicaueris.* Potest igitur illis imponi pœnitentiæ titulo, vt tot diebus ieiunent, tot missas audiant, tot disciplinas recipiant, tot templa visitent; & cur non etiam, vt tot florenos elargiantur pauperibus, tot fisco &c.

Et imponere pœnas pecuniarias? sed hoc non expedit.

Interim non laudarem, si pecuniaria pœna illis imponeretur; tum quia videtur non esse hæc Papæ mens: tum quia non est congruum, vt quos non vult grauare Summus Pontifex, alius grauet: tum denique quia suspecta sunt sæpè supplicia, quæ pecuniam concernunt; debent enim ita Iudices in causis vniuersis procedere, vt omnis suspicio auaritiæ tollatur.

QVÆSTIO VIII.

An Diœcesis Moguntinæ pauperes possint sibi ab ipso Pontifice immediatè dispensationem procurare?

DCVI. Priuilegia nemini conceduntur inuito.

AFfirmatiuæ parti adhæreo; quia hæc Bulla, cùm priuilegium sit, neminem cogit; potest pauper illo vti & non vti. Adeóque liberè, si impedimentum habeat, potest ad Eminentissimum Principem, & si nolit ad eum, potest ad summum Pontificem recurrere, vt dispensationem obtineat.

QVÆSTIO IX.

An Eminentissimus Princeps, vbi possit, etiam dispensare teneatur?

DCVII. An sit bona consequentia? Potest, ergo debet.

CEnseo esse improbabilem opinionem affirmatiuam; nam Pontifex non semper tenetur dispensare, cùm potest, ipséque suam authoritatem Eminentissimo Electori legauit. Si daretur casus, in quo Pontifex deberet concedere dispensationem vel inuitus, etiam Princeps Moguntinus deberet; sed casus iste rarò accidet, & si accidat, aut dispensatione non indigebit subditus, aut Bulla non indigebit dispensator; necessaria enim non cadunt sub priuilegium, vt quæstione XII. dicemus.

QVÆSTIO X.

In quibus gradibus possit Princeps Elector dispensare.

DCVIII.

SI literæ rigorem & contextum purum recipies, in hac Bulla nihil aliud conceditur; quam vt in cognatione spirituali possit Archiepiscopus dispensare. Vi aliarum Bullarum in his gradibus poterit, qui expressè ponuntur, non in aliis. Si enim conceditur, vt possit dispensare in quarto, huius vi concessionis non poterit dispensare in tertio.

Proponitur casus curiosus.

Sed proponis hunc casum. [Ausonio Archiepiscopo

chiepiſcopo N. ob virtutes & merita conceſſit Summus Pontifex diſpenſandi in conſanguinitate & affinitate licentiam, nulla poſita limitatione] & deſideras ſcire, in quibus ille poſſit gradibus diſpenſare?

De gradibus cognationis & affinitatis; an in omnibus poſſit Princeps Elector diſpenſare? De Matrimonio Patris & Filiæ, Matris & Filij, Fratris & Sororis.

Reſpondebit nonnullus in tali caſu poſſe probabiliter dici, concedi Auſonio, vt queat in omni affinitatis ſpiritualis & corporalis gradu, in ferè omni conſanguinitatis, diſpenſare; Pontifex enim nullum limitat, nullum excludit, & concedere videtur quantum poteſt. Quamobrem abſtrahendo à matrimoniis Patris & Filiæ, Matris & Filij, quæ à natura interdicta dicuntur (non demonſtrantur) reliqua talia ſunt, vt certò, aut probabiliter Eccleſiæ clauibus ſubiici poſſint. Nam fratrum matrimonia (de reliquis à fortiori philoſophor) eſſe iure naturæ valida, & ſolo humano inhibita, docent Hurtadus *tract. de matrim. diſput. 17. diff. 5. num. 12.* & apud eum Caietanus, Scotus, & alij Ita etiam D. Thomas, Richardus, Durandus, Carthuſianus, Abulenſis, Armilla, Veracruz, Oleaſter, Heruetus, & Aloyſius de Leoo, quos citat & ſequitur Baſilius Poncius *de matr lib. 7. c. 32. n. 3.* quorum ſententiam probabilem iudicant Sanchez, Præpoſitus, & alij.

In legibus magis ſenſus eſt curandus, quã verba.

At quia ego exiſtimo in legibus non tam verborum rigorem, quàm ſpiritum & animum conſiderandos opinor ſolùm concedi authoritatem diſpenſandi in gradibus, in quibus Pontifex diſpenſare conſueuit; durum enim eſſet, quòd intuitu alicuius Diplomatis diſpenſaret Epiſcopus in gradu, in quo Pontifex nunquam aut rarò diſpenſauit. Hîc enim videntur habere locum tres Iuris Canonici Regulæ, nimirùm, XXVIII. *Quæ à Iure communi exorbitant, nequaquam ad conſequentiam ſunt trahenda.* & VL. *Inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerumque fieri conſueuit.* & præcipuè LXXXI. *In generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter conceſſurus.* Cùm igitur videatur Pontifex negaturus licentiam diſpenſandi in primo aut ſecundo gradu, non erit dicendus in generali conceſſione eiuſmodi licentiam conceſſiſſe.

Regulæ Iuris XXVIII. VL. & LXXXI.

QVÆSTIO XI.

An ex vi huius Bullæ poßit Eminentißimus Princeps ad dignitates & hæreditates ſæculares aliquem legitimare?

Dbix. De legitimatione.

CONſidero illa verba, *Proles etiam reſpectiuè ſuſceptas & ſuſcipiendas exinde legitimas decernere & nunciare.* Et quia non videntur æquiuocatione carere, notare oportet, aliud eſſe Franciſcum fuiſſe ex legitimo thoro genitum, ac fuiſſe ex legitimo thoro natum. Quamobrem in feudis, quæ genitos ex legitimo thoro concernunt, excludi vidimus ex legitimo thoro natos, quòd non fuerint in legitimo geniti. Sed vtri vocabuntur ex legitimo thoro ſuſcepti? fortè vtrique, aut veriùs nati, non enim filij ſuſcipiuntur cùm fiunt, ſed cùm naſcuntur. His ergo præmiſſis exiſtimo,

Filij ex legitimo thoro geniti, nati, ſuſcepti.

Primò. *Proles ex huiuſcemodi matrimoniis (nempè ex Principis diſpenſatione legitima contractis) non indigere noua legitimatione, ſed omninò legitimari præuentionaliter, impedimentum auferendo, quo non ſublato eſſent illigitima & notha: eo omninò ſenſu ac verborum rigore, quo dicimus, Virginem à peccato redemptam, non quòd redempta fuerit ab illo, in quod incurrerat, ſed quòd præuenta ne incurreret.*

Redemptione & præuentione.

Secundò. *Proles ex contubernio conſanguineorum & affinium exortas poſſe legitimari.* Primò, ſi ſequatur parentum matrimonium legitimum, ineundum ex legitima diſpenſatione. Secundò, licèt illud non ſequatur, modò illas Princeps legitimare velit. Oſtenditur hoc vltimum; nam illud priùs ad controuerſiam reduci non poteſt. Quia verbis expreſſis conceditur Eminentiſſimo Principi legitimandi authoritas, & tamen modus non determinatur nec limitatur; ergo dicendus eſt, poſſe legitimare quocunque modo velit.

Tertiò. *Hanc legitimationem vbique terrarum ad dignitates Eccleſiaſticas, & ad ſæculares ordinari.* Cæterùm. *Non puto Galliæ Regem poſſe legitimare aliquem ad dignitates ſæculares Hiſpaniæ. Non puto poſſe Principem ſæcularem legitimare aliquem ad dignitates Eccleſiaſticas.* Inquiris. An ſicut Princeps ſæcularis non poteſt legitimare ad dignitates Eccleſiaſticas, ſic etiam de ſummo ſit Pontifice philoſophandum: maximè cùm eum concedere legitimationes ad Politica officia non videamus?

Dbx. An Gallus ad dignitates Hiſpanas, Eccleſiaſticus ad ſæculares, ſæcularis ad Eccleſiaſticas poſſit aliquem legitimare?

Reſpondeo, quid dicendum ſit conſtare ex dictis. Si enim legitimationes Politicas negat Pontifex, non illas negat, quòd non poſſit eas concedere, ſed quod nolit. Habet enim ille ordinariam & extraordinariam Poteſtatem, de quibus vberrimè diſputo in Hierarchia mea Eccleſiaſtica, & in aliis libris: cæterùm, vt ſuauiùs gubernet Eccleſiam (niſi contrarium exprimat) non vult in concedendis priuilegiis terminos ordinariæ iuriſdictionis excedere. [In Bohemia hæc recognoſco, & addo, Bohemos nolle legibus alienis etiam in alienis prouinciis gubernari; & quod mirabile eſt, non admittere teſtamenta condita Pariſiis v. g. iuxta leges Gallicas, aut Madriti iuxta Hiſpanas, ſed ipſis eſſe inualidum vbique terrarum illud fiat, ſi iuxta Bohemicas non fiat.]

De Bohemorum teſtamentis.

Dices: Sæculares omnes leges de Matrimonio, latas ad ſubſidium Eccleſiæ, adeóque, cùm nemo debeat fauere inuitæ, ceſſare eas omnes, cùm lex Eccleſiaſtica ceſſat. Ergo quando diſpenſat Pontifex in lege Eccleſiaſtica, & illegitimos legitimos cenſeri permittit, ceſſant leges ciuiles, & qui Eccleſiæ fauorem & clementiam ſentiſcunt, redduntur legitimi etiam ſæculariter.

Obiectio. An fauor fiat inuito? An legitimati ab Eccleſia ſint ſæcularium promotionũ capaces?

Omnia fluerent, ſi primum antecedens ſtaret; at quia non ſtat, obiectio corruit. Dico igitur, tribus modis poſſe idem præcipi Eccleſiaſtica & ſæculari lege; nam vel hæc fertur in ſubſidium illius, aut illa in ſubſidium huius, aut ſe habent diſparatè. Si primum, ſi ſecundum dicatur, lex adiuuans exiſtet exiſtentiâ legis adiutæ; & hanc ob rem ceſſante lege, cui ſubſidium præbetur, ceſſat illa, quæ ſubſidium præbet: ſi tertium dicatur, erunt independenter, nec ab vnius diſpenſatione alterius pendebit diſpenſatio. Omnia exemplis illuſtro. I. Iubet Eccleſia ſolui decimas ſub pœna excommunicationis, verbi gratiâ: & Rex præcipit, vt qui illas non ſoluat, flagelletur. Franciſcus obtinet à Pontifice diſpenſationem primæ legis,

Obiectioni ſit ſatis. Leges Eccleſiaſticæ & ſæculares tribus modis concurrunt.

Interdum leges Sæculares tuentur Eccleſiaſticas.

Interdum istæ illas. & hoc ipso non subiacet rigori secundæ II. Præcipit Rex, ne quis grana exportet, & hanc legẽ Pontifex censurâ Ecclesiasticâ tuetur, & asserã, eum qui ex licentia Regis grana exportet, Interdum se habent disparatæ. obnoxium censuræ non esse. III. Interdicit Deus homicidia: aliqua Ecclesia sub censuris: eadem Rex pœnâ capitis. Leges sunt concomitantes, & qui absoluitur à peccato & censura, adhuc subest rigori politicæ legis.

Conclusio. Hinc patet, leges sæculares contra spurios & illegitimos, vel esse latas in subsidium Ecclesiæ, vel independenter ab Ecclesia in odium adulterij & luxuriæ. Si primum: hæ leges sæculares legum Ecclesiasticarum existentiâ existuor, subsistentia subsistunt (placet phrasis Thomistica) si secundum: Leges sæculares ab Ecclesiasticis non pendent, & hanc ob rem illis sublatis adhuc in vigore persistunt.

Quartò. *Posse Eminentissimum Principem quà supremum sui Principatus sæcularis dominum, legitimare aliquem ad sui territorij dignitatem, & hæreditates sæculares, non iam ratione Pontificij huius Diplomatis, sed ratione suæ sæcularis authoritatis, ni contrarium expressa lege, à se indispensabili, sancitum sit.* Patet; quia vnusquisque supremus Dominus, qui potest leges condere, potest etiam ad adeundum hæreditates, & dignitates suæ regionis habilitare & legitimare.

QVÆSTIO XII.

An hæc Bulla sit necessaria?

DCXI. Sæpè licentiæ petuntur quæ non sunt necessariæ.

SÆpe contingit, homines timoratæ conscientiæ petere indulta faciendi ea, quæ sine indulto possent: adeóque incipis dubitare, An hæc Bulla, Eminentissimo Principi Electori concessa, sit necessaria? hoc est, an etiam sine ipsa possit ipse easdem concedere dispensationes? Sit

Conclusio. *Cùm dantur causæ grauissimæ, & vrgentissimæ, si periculum in mora sit, & non pateat aditus ad Summum Pontificem (eo videlicet casu, quo aliquis nec per se, nec per Procuratorem Romam adire potest) plus ex ordinaria sua authoritate,: sine nouo priuilegio aut Diplomate potest quicunque Episcopus, atque adeò ipsemet Eminentissimus Archiepiscopus Moguntinus in sua diœcesi facere, quàm in ista Bulla conceditur.* Cæterùm. *Cùm dantur causæ leues, Episcopi ex ordinaria sua authoritate pauca aut nulla possunt, & Eminentissimus Princeps virtute huius Bullæ multa potest.*

De impedimento occulto. Probatur. PRIMÒ enim, quando matrimonium est contractum de facto publicè, & impedimentum est occultum, & coniuges separari non possunt sine scandalo, nec ad summum Pontificem patet aditus, potest quicunque Episcopus dispensare, siue contrahentes sint pauperes, siue non. Dicendum est non patere aditum Pontifici. I. Si contrahentes non habeant media sufficientia, vt soluant expensas & iura, quæ in similibus casibus solent à Curialibus Romanis exigi: ipsæ enim semper multo minores, quàm si ipsimet contrahentes ad iter Romanum se accingerent. II. Si diuites sint, & tamen multis leucis distent ab vrbe, & sine scandalo separari non possint: non enim tenentur in contubernio conuinere, & quia separari non possunt, debent habere in sua prouincia ad quem recurrant petendæ dispensationis gratia. III. Roma, distet paucis aut multis leucis, modò tabellariis ratione bellorum non pateat securus transitus; nemo enim tenetur mysterias suas secretas literis perdendis, & ad hostium manus venturis commendare; tunc igitur pauper, aut diues sis, ad Episcopum potes confugere, & eius clementiam & dispensationem impetrare. Hæc omnia posse quemcumque Episcopum, *certum est*, vt vtar verbis Dianæ *part. 2. tract. 16. resol. 17.* ita enim, eodem teste, tenet communis Doctorum sententia: & expressè præter Dianam & Me, Coninch *de Sacrament. disput. 33. dub. 3. num. 32.* Sylvester *verb. disp. quæst. 9. §. 15.* Fernandez *in examine Theolog. part. 3. cap. 16. §. 4. num. 1.* Rodriguez *in summ. tom. 3. cap. 35. num. 2.* Franciscus Leo *in thes. for. Eccl. part. 2 cap. 8. num. 43.* Gomez *in Bulla cruciata clausula 9. num. 58.* Nauarrus *cap. 22. num. 85.* Valentia *tom. 4. disput. 10. quæst. 5. punct. 5.* Lessius *libr. 2. cap. 40. dub 18. num. 128.* Gutierrez *canonic. qq. lib. 1. cap. 23. num. 18. & de matrim. 49. num. 6. & seqq.* Armilla *verb. Dispensatio. num. 20.* Henriquez *libr. 12. cap. 5. num. 2.* Sanchez *de Matrim. lib. 2. cap. 40. num. 7.* Villalobos *in summ. tom 1. tract. 14. diff. 25. num. 6.* Bonaciona *tract. de matrim. quæst. 3. punct. 15. num. 6.* Reginaldus *in praxi tom. 2. libr. 31. cap. 27. num. 205.* Ex quibus obiter nota Petrum Molineum frustra moliti multa contra sedem Petri, ignorantiam suam potiùs, quàm sedis dignitatem ostendendo. Molinæus impugnatur. *Subit animum,* inquit libr. de Monarch. temporali Romani Pontif cap. 26. num. 3. pag. mihi 346. *non mediocris admiratio, cùm cogito quanta sit Italorum & Romanorum prærogatiua, & ad salutem πλεονέκτημα: vtpote, qui remissionem peccatorum habent sub manum & in propinquo: At Hispanis, Polonis, Hibernis, iter immensum, & sumptus par labori. Sed & meliùs agitur cum diuitibus, quibus est equus & valetudo integra, nam pauperes & languentes, sumptibus deterriti, & labori itineris impares, tam larga indulgentia fraudantur.*

Et quidem omnia, quæ calumniosè effutit, essent vera, ni penes Episcopos esset solida & integra dispensandi authoritas, vbicunque dispensationem implorantes sunt pauperes, ægri, imbecilles; aut tales, qui nec per se, nec per procuratorem Pontificem adire possint. Sed quia Christiana Theologia hanc authoritatem Episcopis absolutè concedit, Molinei verba falsa omnia & iniuria sunt, ex mera ignorantia suborta.

SECVNDÒ, antequam matrimonium contrahatur, siue pauperum, siue diuitum sit, si timeatur infamia aut scandalum ex eius aut omissione, aut dilatione, sic omnia debent disponi, vt nulla persona diffametur, nulla scandalizetur: Ergo si non possint omnia sic disponi recurrendo ad Pontificem, sufficiet recurrere ad Episcopum, asserente Sanchez, Henriquez, Villalobos, Reginaldo, Bonaciua, & Diana, *vbi suprà*. quibus adhærent Molfesius *in summ. tom 1. tract. 4. cap. 12. num. 35.* Barbosa *de potest. Episc. part. 2. alleg. 35. num. 5.* Homobonus *de Examine Ecclesiæ par. 1. tract 5 c. 5. q 32.* DCXII. Præcauendũ omninò, ne sequatur infamia.

Victo

Victorellos *in notis ad manual. Nauarri*, Basilius Pontius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 13. *num* 6. & apud ipsum Vasquez etiam & Salas. Valentiam ille, & etiam Bonacioam pro hac sententia adducit, sed malè, si credimus Dianæ.

DCXIII. An opinio singularis hoc solo nomine reiici debeat?

Hanc veritatem Sanchez tam claram iudicauit, vt ausus fuerit illam docere & imprimere, tametsi singularem, & nullius authoris putarit; sed vt videmus multorum illa est, & valde tuta. Illam ipsemet author hoc exemplo solidissimè illustrat. [Accedit mane confessuta quæ reperitur habere impedimentum dirimens, cuius detectio infamiam ei pareret, & omnia sunt parata ad nuptias celebrandas vespere, aut tali die determinato; tentatis omnibus mediis, nulla via aperitur ad tollendam infamiam, aut suspicionem grauis delicti in confessione manifestati, si tunc non celebrentur nuptiæ, in huiusmodi casu teste Sanchez, potest Episcopus dispensare, siue contrahentes sint pauperes, siue diuites, siue opulenti.] Ex hoc ad alios casus similes transcurre, in quibus detur persoluendi ratio.

DCXIV. Impedimenta à criminibus nata.

Tertiò præter impedimenta consanguinitatis & affinitatis dantur impedimenta orta ex criminibus, nempe ex vxoricidio. *c qui presbyterum de pœn. & remiss.* ex matrimonio cum moniali scienter inito. *c. hi ergo* 27. *q.* 1. ex eo quod ob peccatū debuerit quis publicam pœnitentiam agere. *c. de his* 33. *quæst.* 2. ex incestu cum consanguineis coniugis aut sponsæ adhuc

An absoluta sint?

viuentis *c.* 1. 2. *& c. transmissæ, de eo qui cognoscit & c.* an hæc impedimenta sint obsoleta & iam per non vsum exciderint, quærunt Theologi: & ego præscindendo ab occisione alterius coniugis, in quo multæ latent difficultates, agens de criminibus reliquis, puto vtrumque posse probabiliter dici. Sublata credunt. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *res.* 259. & apud eum Coninch, Sotus, Veracrux, Sanchez, Basilius Pontius; negant Rebellius *lib.* 3. *q.* 18. *num.* 23. & alij penes ipsum; supponendo igitur Dianæ sententiam, dicam in eiusmodi casibus dispensationem non requiri: & stando Rebellij sententiæ, dicam in talibus impedimentis relaxandis non debere recurri ad Pontificem, sed sufficere Episcopi dispensationem. Ita Nauarrus *lib.* 4. *consil* 9. *num.* 5. *de consang. edit.* 2. & hoc ex communi Doctorum sententia.

DCXV. De raptu.

QVARTO circumstantia raptus ita vrgetur ab Vrbano VIII. vt non solùm impediat matrimonium, sed spem etiam dispensationis obtinendæ proscribat; semel enim & iterum lego, *Remanere liberè & licitè valeant, dummodo mulieres propter hoc raptæ non fuerint, & c.* & tamen Theologi existimamus

I. Matrimonium contractum cum ea, quam quis rapuit libidinis explendæ gratiâ, licèt in raptoris potestate existente esse aliquando (licet rarò) validum, nec laborare aliquo impedimento Ita Sanchez *tom.* 2. *lib.* 7. *disp.* 13. *num.* 4. Coninch *de Sacrament disput.* 31. *dub* 4. *num.* 48. & Diana *part.* 3. *tract.* 4. *resol.* 261. ita & Cardinalium Congregatio, teste Mazilla, quorum ita sententiam amplectaris, vt illæsa maneat hæc certissima Theologorum Assertio:

Quando nō inferat impedimentū?

Vbi datur figura raptus aut metus non tollitur impedimentum per actum interni consensus; sed omnino requiritur, vt actu externo constet de consensu, nam alias erit impedimentum.

II. Raptum volentis puellæ, ab inuitis parentibus etiam propter hoc, vt loquitur Vrbanus VIII hoc est ad ineundum & contrahendum matrimonium, non inferre aliquod impedimentum. Ita Sanchez & Diana *vbi supra.* Filliucius *tom.* 1. *tract.* 10. *part.* 1. *cap* 8. *num* 205. quod & probabile putat Coninch iam citatus.

III. Superesse, vt solum agat Concilium Tridentin. *sess.* 24. *c.* 6. *de reform. mar* de raptu puellæ inuitæ, & nondum libertati restitutæ; vbi enim ex raptoris potestate extrahitur, hæc circūstantia & impedimentū omninò cessant.

DCXVI. An Ecclesia de occultis iudicet?

Dices. Tridentini Patres prudentissime potuerunt actus internos respicere; probabile enim est de occultis & internis actibus Ecclesiam iudicare: at quia probabilius est de occultis illam non iudicare, probabilius illud impedimentum negatur, Discurris sic. vel Ecclesia iudicat de occultis, vel non; alterutrum dicas, non requiretur in raptu mulieris inuitæ Pontificis dispensatio. Ergo. Probatur Minor: nam si occulta sit, violentia illa subesse non potest, si postea voluntaria voluerit contrahere, negaréque voluntatem occultam quam habuit. Nec sufficiet dicere illam fuisse externis signis manifestatam, nam & ipsæ, cùm voluntariè rapiuntur, pugnant resistuntque, tanquam quæ nolunt vincere. Si occulta Ecclesiæ subsint, secretò illa & occultè iudicare debet, citra peccatoris infamiam. Et si secretò quomodo iuuenes diuites sint aut pauperes Moguntiæ existentes, possint Summum Pontificem secretò conuenire, & dispensationē obtinere nō capis. *Sed respondeo*, hæc omnia ex defectu experiētiæ procedere: possunt enim & solent sine secreti vllo periculo: nam & ego in Bohemiâ ad petitionē Confessarij multas gratias & dispensationes cōcessi, multas à Sanctissimo Domino nostro impetraui, quin nomen illius scirem, cui fauebam: Quod, si aliquando non seruetur secretum, non legi. sed his, qui negotia tractare nesciunt, debet absolutè imputari.

DCXVII. An possit matrimoniū cōtrahi ante legitimā ætatem.

Quintò, si stemus communi probabiliori sententiæ, contrahere matrimonium ante legitimam ætatem peccatum mortiferum est. Ita Villalobos *in Sum. tom.* 1. *tr.* 14. *diff.* 14 *n.* 8. Coninch *de Sacr. disp.* 21. *dub.* 5. *n.* 54. Gutierrez *de matrim. cap. num.* 16. Bonacina *de matrim quæst.* 2. *punct.* 4 *n* 7. Filliucius *tom.* 1 *tract.* 10. *part.* 1. *c.* 7. *n.* 259. Diana *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 276. Basilius Pontius *de matr lib.* 7. *cap.* 65. *n.* 3. Henriquez *lib.* 11. *c.* 13. *n.* 13. & in ætatis circumstantia poterit ne dispensare Eminentissimus Princeps? Sanè ex vi Diplomatis præcedentis non potest; in eo enim de impedimento ætatis non agitur, & tamen dispensare potest, quia asserentibus Paludano *in* 4. *dist.* 28. *q.* 2. *art.* 1. *n.* 8. *&* Angelo *verb. matrim* 3. *impedim.* 16 *num.* 7. Tabiena *verb matrim.* 5. *quæst.* 6. *num.* 7. Henriquez, Filliucio & Diana *iam citatis* vniuersi Episcopi dispensare in hoc impedimento possunt.

Interim hìc notare oportet, Eminentissimi Principis Cardinalis Caietani nepotem voluisse contrahere cum Illustrissima Virgine N. de Aquino: & quia erant pueri, recurrerunt ad Vrbanum VIII. qui tamen dispensare non voluit, & sic debuerunt expectare. Cur ergo non recurrerunt ad Archiepiscopum Neapolitanum?

DCXVIII. An fidelis cum infideli contrahere matrimonium possit?

SEXTO matrimonia fidelis cum infideli expresse excipit Pontifex in Diplomate, quod exposnimus, cùm tamen ex natura sua mala non sint, sed ratione periculi quo non obstante ex causa vrgenti & graui iniri posse docet Sanchez *de matrim. tom.2.lib.7.disput 72.num.5.* Azorius *tom.1. lib... & c.11.quæst.5.* Filliucius *tom.1.tract.10. cap 6.part 2.quæst.2.* Coninch *de Sacram disp.31. dub.3. concl.3.* Bellarminus *de matrim. lib.2 c.23. prox.4.* Reginaldus *in Praxi tom 2. lib 23.num.169.* Serrarius *in opusc.de matrim.cath.cum hær. num.18.* Diana *part 3.tract.4. resol.267.* quod si verum alibi, verius erit in iis regionibus.

DCXIX. Casus sæpè propositus.

Hinc radius nouo dubio, quod non sine vtilitate decidetur. Est casus. Moguntinus, Lansgrauius, & alij Principes vicini habent homines ligios, seu seruos sibi personaliter obstrictos, qui sine licentiâ expressâ ad alias Principum ditiones transire non possunt, & quia præter Moguntinam aliæ prouinciæ sunt hæreticæ, meritò quis inquireret. *Primò*, An Princeps Elector possit dare suis licentiam, vt ad alias transeant cum tanto subuersionis periculo? *Secundò*, an ex hypothesi, quod talem licentiam se daturum promiserit, non solùm eam possit concedere, sed & teneatur?

Resolutio.

Ad primum. Respondeo affirmatiuè. Quia maius peruersionis periculum reperitur in cohabitatione matrimoniali, quàm in aliâ ciuili qualicunque. Atqui contractus & cohabitatio matrimonialis non habent malitiam ab intrinseco: ergo neque simplex & merè extrinseca cohabitatiu. Ergo, siquidem non est contra legem naturalem contrahere matrimonia cum infidelibus, non erit etiam contra eandem pura cum eis cohabitatio. Omnia præter minorem patent, & illa ante paucas lineas multorum authorum testimoniis probata est.

DCXX.

Ad secundum respondeo etiam affirmatiuè. Nam illa licentia nullâ est lege Pontificiâ interdicta, nullâ Cæsareâ, & quod maius est, nulla naturali: atqui promissio, quæ nec contra Deum, nec contra Homines militat (hoc est quæ nec legi Diuinæ, nec Humanæ opponitur) debet seruari: ergo.

Hæresis materialis non est peccatū.

Ad obiectiones, quæ fieri poterunt, respondeo, omnes in periculo peruersionis fundari, quod à fortiori à matrimonio fidelis cum infideli repetitur, quæ tamen ratio, vt vidimus, viros doctissimos non vrget. Accidit quòd illud subuersionis periculum non semper sit probabile; nam sæpè est remotissimum. Et si aliquando non solùm esset probabile, sed & euidens, nondum esset periculum peccati: non enim quæcunque hæresis peccaminosa est, sed formalis. Hæc omnia nimis certa sunt, & plus quàm probabilia; si adhuc scrupulus aliquis reliquus sit, alij Doctores Theologi & Iurisperiti consulantur, iubeatque ego casum, quem obiter & per accidens tetigi, ex professo resumere; videor enim videre clarissimè, non posse aliquid obiici, cui vel non sit hîc satisfactum, vel non possit ex dictis satisfieri, modò velimus rem bene examinare, & ad bonæ Theologiæ fundamenta reducere. Sed quia de hoc casu vberiùs scripturum me credo, redeo ad Bullam, à quâ tantisper fui digressus.

DCXXI.

Dico igitur, omnia ista, quæ sex diuersis articulis hæc vltima quæstio comprehendit, posse fieri ab omnibus Episcopis, adeoque ab Eminentissimo Principe, sine Pontificio priuilegio. An pro arbitrio? Minimè: sed pro prudētia & in casibus omninò vrgentibus: & præcipuè in impedimento raptus, & impedimento ætatis, in quibus non licet Episcopo dispensare, nisi grauissima causa illud postulet.

Quid possint Episcopi, & quomodo?

DCXXII.

PRopositiones præcedentes Authorum testimoniis probaui: superest, vt doctrinam generalem subiungam, quæ à ratione probatā vniuersas subcollet. Sit ergo

Veterū Episcoporū authoritas.

Prima Hypothesis. *In dispensationis materia veterum Episcoporum authoritas fuit absolutissima.* Est communis; certum est enim apud Ecclesiasticæ Historiæ professores, tantum olim Episcopos, in propriis diœcesibus circa materiam hanc potuisse, quantum hodie in totâ Ecclesia Pontifex. Vide Becani verba, & adiunctam ponderationem, quæ dedimus superiùs *quæst.1. §.Inquiris.*

Hodie Episcoporum authoritas ad dispensandum in impedimentis à Pontifice aut Generali Concilio (sed hoc in idem recidit: quia sine Summo Pontifice non datur Generale Concilium) constitutis non se extendit: & cur hoc? an quia Episcopi cessarunt iure suo? an quia Pontifex contra illos præscripsit? minimè. Cur ergo? quia inferior dispensare in lege Superioris non potest: & quia Episcopalem authoritatem Christus subordinauit Summo Pontifici, qui illam potest restringere, vt patet in exemptione Regularium, casuum reseruatione, &c.

Quas ad se causas Pontifex aduocarit?

Secunda. *Cùm Pontifex ad se omnes causas dispensationum aduocauit, dicendum est illas solas aduocauisse quæ aduocari potuerunt, non tamen illas, quæ non potuerunt aduocari.* Dantur ne causæ quæ non possint aduocari Romam? multas quidem: aliquas recensebo. *Primò* enim datur leuium dubiorum, & probabilium impedimentorum dispensatio; *Secundò* grauium, sed talium, quæ moram non patiuntur; *Tertiò* personarum, quarum supplicatio, tametsi moram patiantur, per accidens impossibilis esset ratione paupertatis; *Quartò* personarum quæ tametsi diuites sint, non possunt adire Pontificem, nec mittere procuratorem ratione belli publici: *Quintò* diuinum, cùm non agitur de tempore determinato. *Quibus notitiis præmissis* stastuatur Hypothesis.

DCXXIII. De rationibus leuibus.

Tertia. *Vbi impedimenta sunt leuia, non vult Pontifex sibi dispensationem reseruare.* Patet; quia ipsamet reseruatio grauis est, graue Romanū iter, grauissimæ viæ & procuratorū expensæ, ad quas iniustè ob causas leues cogeretis.

DCXXIV. De impedimentis dubiis.

Impedimentorum dubiorum, aut merè probabilium dispensationem non vult ad se aduocare Summus Pontifex. Ostenditur, quia omnis lex debet esse vtilis, hæc esset inutilis: ergo. Probatur Minor; quoniam impedimenta dubia aut probabilia, stando summo rigori Theologiæ, dispensatione non indigent; ad quid ergo seruire posset, quòd sibi Pontifex reseruaret dispensationes rerum, quæ non indigent dispensatione? & tamen licet necessariæ non sint, tales dispensationes vtiliter ab Episcopis concedi solent ad maius subditorum solamen, qui sæpè suas obligationes non percallent, & in dubio habere dispensationem cupiunt.

An dispensatione indigeant.

Secundū est pro possessione in omni dubio.

Nota obiter, hîc me agere de vero dubio, quod libertatem sequitur: in dubiis enim beatus qui possidet: & quando dubium afficit impedimentum accrescens pro carentiâ impedimenti stat possessio. Cæterùm, si ageretur de impedimento, quod dubium diceres, quia dubitas, an sit per dispensationem sublatum, tunc ego te malè loqui dicerem, & assererem impedimentum fuisse certum, dispensationem dubiam; & hanc ob causam possessionem pro impedimento contra dispensationem dubiam stare. Et consequenter dicerem, in huiusmodi dubiis non sufficere Episcopi dispensationem.

De dispensatione dubia.

DCXXV. De periculo in mora.

Quarta. *Si impedimenta sint grauia, & tamen sit periculum in mora, ita vt graue damnum immineat, si matrimonium differatur, dispensatio non potuit reseruari Pontifici.* Et ostenditur, quia leges humanæ non sunt in damnum & destructionem hominum, sed in ædificationem latæ, asserente expresse D. Paulo, nemo enim tenetur ieiunare cum periculo vitæ, aut audire sacrum cum periculo perdendi bona. Ergo si ex matrimonij dilatione sequi possit aut graue scandalum, aut peccandi periculum, illa pertinebit ad Episcopum, dicendáque erit non posse Romam aduocari.

DCXXVI. De inaccessibilitate.

Quinta. *Nequit Pontifex sibi reseruare causam, dispensationem aut absolutionem alicuius personæ, respectu cuius inaccessibilis est.* Primò Pontifex est inaccessibilis respectu pauperum, qui non habent media sufficientia, vt Romam vadant. Nec audiendi sunt Curialium scrupuli, dum dicunt nullum hominem pauperem esse, cumque qui propriis non potest, posse dispensationem impetrare expensis sui Episcopi; Episcopus enim non tenetur has expensas subire asserentibus Sanchezio *in summ. tom. 1. lib. 4 cap. 40. num. 39.* Salas *de leg. disp. 20 sect. 3. n. 27.* Diana *part. 1. tract. 10. resol. 37.* si tamen detur modus, vt ad Pontificem recurrat, Episcopi dispensatio non sufficit. Secundò si in narratione ipsâ debeat exprimi aliqua circumstantia infamatoria. Sed in hoc casu posset peti dispensatio à Confessario, & ipse etiam posset vti nominibus scholasticis (videlicet Titij, Sempronij, &c.) ne fama aut authoritas rei periclitetur. Tertiò tandem inaccessibilis etiam dicendus est, si bella & nebulones grassentur, & itinera periculosa sint, & epistolæ soleant perdi, & aliquam iacturam ex earum publicatione possit aliquis pati.

Sexta. *Pontifex impedimentorum grauium certorumque dispensationem, si non sit periculum in mora, valide & legitimè Romam aduocat, respectu personarum quibus per se, aut per procuratorem Romæ accessibilis est.* Patet ex præcedentibus. Ergo tunc standum necessariò est Pontificis reseruationi.

HINC PATET.

Non solùm olim, sed etiam hodie magnam esse Episcoporum authoritatem in dispensationum materiâ. Pontificemque non omnes causas in Curiam Romanam aduocasse.

CAPVT III.

PRACTICVM,

Complectens Fundamenta specialia, quæ Leges formaliter sumptas concernunt.

DCXXVII.

Lex sumi bifariam potest: formaliter & obiectiuè. Cùm primo modo sumitur, dicit actus intellectus & voluntatis, in quibus consistit formaliter: cùm secundo, dicit materiam, quam præcipit, quæ denominatione desumpta ab libero voluntatis imperio dicitur *Lex obiectiua*, aut *Legis formalis materia*. Igitur de lege formali & eius attributis hoc capite sumus disputaturi, & in sequenti de lege obiectiuâ & materiali. Fortè aliqua videbuntur vtrique argumento communia, & tamen non debebunt repeti, ne sine causâ iterum iterumque eadem reponamus.

Lex bifariâ sumitur.

FVNDA

FVNDAMENTVM XIV.

De legum natura & ingenio.

Lex triplex Moralis Pœnalis, Mixta: Disiunctiua, seu Conditionata.

TRIPLEX est lex: Pœnalis, Moralis, & Mixta. Lex merè pœnalis non obstringit conſcientias: Lex merè moralis non obligat ad vllam pœnam: Lex mixta obligat in vtroque foro. Videtur Lex pœnalis eſſe disiunctiua & conditionata: nam ex ſuppoſitione quòd violetur, obligat ad acceptandum pœnitentiam. DCXXVIII.

Omnia humana authoritas & Poteſtas à Deo. Et cur conceſſa?

Omnis humana Iuriſdictio & Authoritas à Deo eſt conceſſa nimirum Rerum publicarum Rectoribus non ad deſtructionem, ſed ad ædificationem. Superior, qui potentia ſubditum iniuſtè opprimit, gladium diuinitus conceſſum, vt Dei cauſas defendat, temerè aſſumit contra Deum.

DCXXIX. Multi hodie abutuntur Deo contra Deum.

ET quot ſunt hodie quæſo, qui Deo & hominibus ingrati abutuntur conceſſa cœlitus authoritate! Quam multa & grauia Principes, quæ non facerent, ſi potentia carerent! Ergo in his illi omnibus contra Deum & contra dignitatẽ delinquunt: & in hoc venia indigniores sũt, quòd ſe inde minùs peccare putẽt, vnde grauiùs exorbitant. Hinc pater Reges & Principes bifariam peccare ſolere, vt Homines & vt Superiores. Peccant quidem vt homines, vt cùm ex fragilitate committunt, quæ cæteri mortales ſolent. Peccant vt ſuperiores mortaliter, hoc eſt, in materia ſui officij, cùm negligenter agunt res, quas ſtrennè deberent: at ipſi formaliter, vt ſuperiores, quando vt malè agant authoritate & impunitate ſuæ dignitatis abutuntur. Pono exemplum. Dauid concupiuit Berſaben Vriæ vxorem; & hoc vt homo fragilis; ſi illam precibus ſolicitauit, hoc etiam vt homo peccauit: nam preces moderatæ communes ſunt priuatis & prælaris. At miſſis nunciis tulit eam, hoc eſt, rapuit, violentiam intulit, & hanc vt Princeps. Tandem adulterio addidit homicidium, & Vriam remittens ad Ioabum, Vaſallum & optimum militem prodidit, nempè hac Epiſtola: *Ponite Vriam ex aduerſo belli, vbi fortiſſimum eſt prælium & derelinquite eum, vt percuſſus intereat.* Et hæc omnia vt Rex; Ergo in homicidio iſto Dauid peccauit formaliter vt Rex; fuit enim abuſus ad deſtructionem ſubditi authoritate, ad defenſionem à Deo datâ.

Et ſunt ſceleratiores.

Principes peccant bifariam.

Et vt ſuperiores.

Regis Dauid peccatũ.

FVNDAMENTVM XV.

De Legum Quantitate.

DCXXX. Leges non debent eſſe multæ. Contemptæ nocent.

LEGVM & præceptorum numerus deberet Lege ſeueriſſima determinari vbique; nam alicubi Leges video de Legibus non multiplicandis. Aliquando Legum paucitate peccatur, & aliquando multitudine grauiùs; quoniam Leges, ſi nimis multæ, contemnuntur, & contemptæ non regunt, ſed turbant Rempublicam.

Rarò legum paucitate peccatur.

DCXXXI. Ciſterrienſium Hiſpanorum cura, ne leges multiplicẽtur ſine cauſa.

VIdi in Hiſpaniâ multas in variis Monâſteriis leges latas à priuatis Abbatibus: & in Ordine Ciſtercienſi Angelo Manrique ad Generalis dignitatem promoto reduci omnes ad paucas. Angelo Martinus Gutierrez ſucceſſit, qui interdixit Abbatibus vltra duas aut tres leges morales ponere, quæ obligarent conſciẽtias. In caſuum reſeruatione magna erat in Europa ſeueritas abuſuſque. Singuli Superiores quos volebant ſine delectu, nec ſemper ſine delicto, reſeruabant. Condoluit ſubditis Clemens VIII. & authoritatem reſeruandi reſtrixit, iuſſitque nullum caſum, præter vndecim à ſe determinatos, poſſe reſeruari à Prælatis: & Capitulis generalibus adhuc conceſſit, vt vnum reſeruare poſſint præter illos.

Rarò & paucos caſus ſeruandos.

DCXXXII. Ergo, vt rem fatear, cùm tot leges morales & reſeruationes video in aliquibus communitatibus, & ad Hiſpaniam conuerto oculos, pronũcio, aut Hiſpanos errare aut Germanos. Multis annis fui in Hiſpaniâ diſcipulus, multis Profeſſor, & putaui caſus reſeruatos eſſe entia aliqua Mathematica vel ſpeculatiua, quæ nunquã reducerentur ad praxin; nam in nullâ communitate vnquam fui, in quâ eſſet aliquis caſus reſeruatus. A multis annis habeo ſubditos, & veſtigiis Hiſpanorum inſiſtens nullum caſum reſeruo, nullam legem moralem fero, & tamen experior ſufficere leges pœnales. Si liceat ſincerè loqui, meam mentem exponã in hac parte. Chriſtus nobis Prælatis authoritatem ſuam delegat, vt ſimus in terris Pro-Chriſti, hoc eſt Chriſti Vicarij: [vnde S. Benedictus in Regulæ Capite 2. *Abbas, qui præeſſe dignus eſt Monaſterio ſemper meminiſſe debet quod dicitur, & nomen Maioris factis implere: Chriſti enim agere vices in Monaſterio creditur; quando ipſius vocatur prænomine dicente Apoſtolo. Accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus* ABBA *Pater*] Et ſtatim Abbas, qui vt indulgeat genio & quietè dormiat, Leges morales in ſuo Monaſterio multipliear, idem Chriſto authoritatem ſuam ſubdelegat; vnde oritur, vt idem Chriſtus ordinariam habeat & ſubdelegatam poteſtatem, non minori, vt exiſtimo errore, quàm ſi Prorex, vt dormiret & quieſceret, & Regi ſuo ſubdelegaret poteſtatem.

Eſt interdũ legum multiplicatio nociua.

DCXXXIII. Prælatus eſt Chriſti Vicarius.

An ſuam Chriſto ſubdelegare queat authoritatem?

FVNDA

FVNDAMENTVM XVI.

De legum Qualitatibus.

Legum proprietates.

SOlent enumerari multæ, sed tres propono, characteristicas, quæ sunt quasi comitantes, proprietates, sine quibus Lex subsistere nequit: Lex enim debet esse *Possibilis*, *facilis*, *Vtilis*: Debet, inquam, Lex esse possibilis: frustra enim præciperentur, quæ non possent seruari. Et in hoc nolumus Leges diuinas ab humanis distinguere; illæ enim seriæ sunt, & qui impossibilia præciperet, seriò non ageret. Debet esse etiam facilis; summè enim difficilia inutiliter præcipi solent, & dicuntur moraliter impossibilia: Et tandem debet esse vtilis; non enim licet superiori iubere quidquid velit, sed quod expediat, & populo sibi commisso prosit. DCXXXIII.

Impossibilia nec à Deo, nec ab Homine præcipi possunt.

DCXXXIV. FOrtè alicui videbitur probabile aut certum posse humanitus, aut fortè saltem diuinitus impossibilia homini præcipi: nam hodie aliqui Theologi, tametsi Catholici se dicant, audite Legem DEI impossibilem asserunt: & multi causantur, cùm legunt Benedictinos vi Regulæ obligari sæpiùs ad impossibile. Contra Theologos illos, qui non tam potestatem quàm tyrannidem Deo affingunt, voluntque illum nos ad impossibilia obligare, multa alibi edissero; & modò solummodo produco verba Tridentini Concilij dicentis: DEVS *impossibilia non iubet, sed iubendo admonet & facere quæ possis, & petere quæ non possis, & adiuuat vt possis.*

Idem est dicere Deum esse tyrannum, ac Deum impossibilia iubere.

FVNDAMENTVM XVII.

De Legum Relatione seu Fine.

DCXXXV. MVltas in legibus Relationes possumus considerare, at minùs necessarias omnes illa excepta, quæ ordinatur ad finem: non enim lex dari potest aut concipi, quæ fine careat: Cessante fine adæquato Legis naturalis (quo nomine Decalogum intelligo) in casu aliquo particulari, cessare etiam eiusdem Legis obligationem in eodem casu particulari certum est, non quòd lex maneat & obligatio cesset, sed quòd in tali casu non est talis lex. Et certum etiam (N.B) non obligare strictiùs Leges Humanas, quàm Diuinas. Ergo sicut de Diuinis, sic etiam de Humanis, aut benigniùs fortassis de istis erit philosophandum.

An cessante fine legis totali, cesset ipsa lex, in casu aliquo particulari.

An ne strictiùs obligent leges humanæ, quàm diuinæ?

DIana parte prima, tractatu 10. disputat. de legibus eruditissimè & leges in ordine ad diuersa connotata considerat, & expendit. Nos singula explicare non volumus, nec debemus; sed ea tantùm, in quibus specialis difficultas reulceat; & hanc ob rem vnam aut alteram difficultatem expendemus.

QVÆSTIO I.

An cessante fine adæquato legis humanæ in casu aliquo particulari, cesset etiam eiusdem legis obligatio quoad illum particularem?

DCXXXVI. ESse scio illustrissimorum Scriptorum sententiam, quæ affirmat, *cessante fine adæquato legis humanæ in aliquo particulari, non cessare ipsam legem*: at eosdem satisfecisse rationi præmissæ non scio; nunquam enim audiuisse me memini aliquid pro seuerâ opinione, quod solutione egeret. Porrò rationem, quam in textu insinuaui, repono: & sic inquam. [*Strictiùs obligat lex Diuina quàm humana, aut æquè strictè etiam, si velis, non vero minùs strictè: At cessante fine legis Diuinæ in aliquo particulari, cessat lex ipsa in illo casu particulari, Ergo idem dicendum est de lege humana. Nam aliàs esset multò strictior Diuina.*]

Ratio fortissima.

Ponamus igitur *esse veram, &, si liceat sic loqui, demonstratam sententiam, quæ legem in tali casu cessare asserit.*

Conclusio.

Sed ais, me temerè vocare *demonstratam sententiam*, quam tot illustres Scriptores reiiciunt. Eam Angelus Maria Verricelli, quem inferiùs citabo, iudicat minùs probabilem, ait enim: *Communis & probabilior opinio est, non cessare legem, cessante fine adæquato legis, in casu particulari. Ita Suarez, Sanchez, Vasquez, Coninch, Sotus, Couar. Bonacina, & triginta alij apud Dianam part.* 1. *tr.* 10. *resol.* 28. Et Diana, quem nominat, hæc habet. [*Pro negatiua sententia* stant ferè omnes Doctores (*nota bene illud* ferè omnes, *nam si id est verum, negatiua deberet dici* ferè certa moraliter) & ita docet Layman *in Theol. mor. lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 21. *n.* 3. Vasq. *in p.* 2. *tom.* 2 *disp.* 163. *c.* 3. *n.* 19. & *Opusc. de rest. c.* 1 *dub.* 1. *n.* 4. & *Opusc. de reddit c.* 2. §. 2 *dub.* 14. *n.* 5. Suarez *de legib ibid. c.* 6. *lib.* 3. *c.* 23. *lib.* 5. *c.* 25 *lib.* 5. *c.* 25. Salas *etiam de leg tr.* 14. *disp.* 10 *sect.* 4 *n.* 19 *disp.* 5. *sect.* 7. *n.* 24. & *tr. de*

Authores pro contraria sententia.

Quid sit opinio ferè certa moraliter?

tr. de censuris, *dub.* 8. *num* 16. Molina *tom.* 1. *disputat.* 81. *ad* 3. *argum. secundæ sent. in fin.* Regin *tom.* 1. *lib.* 13, *c.* 18. *q* 3. *n.* 180. Sanch. *in sum.* *tom* 1. *lib.* 4 *c.* 15 *n.* 37. & *de matrim. tom.* 1. *lib.* 3. *disp.* 3. *n.* 7. *&* 9. Rebell *p.* 2. *lib.* 11 *q.* 13 *n.* 7. Coninch *de Sacr. disp.* 7. *dub.* 9 *n.* 86. & *disp.* 14. *dub.* 14. *n.* 144. Becanus *in sum Theol. p.* 2. *tr.* 3. *c.* 6. *conclus.* 4. *n.* 5. *in fin.* Villalob *in summ. tom.* 1. *tract.* 2. *dub.* 36. *n.* 36. Miranda *in manu Prel tom.* 2. *q.* 25. *art.* 23. *concl.* 2. Sotus *de Iust. lib.* 1. *q.* 6. *art.* 2. Lorca *in part.* 2. *tom* 2. *disp.* 26. *de legib.* Aragonius *in* 2. 2. *q.* 62. *art.* 4. *de dominio* Medina *in p.* 1. *q.* 98. *art.* 6. Auguianus *de legib. lib.* 1. *controu* 3. Salonius *in* 2. 2. *tom.* 1. *q.* 5. *art* 4 *concl.* 5. *ad* 1. *arg. de domin.* Felicianus *de censib. tom.* 2. *lib.* 1 *cap* 8. *n.* 6. Sarmiento *select. inter lib.* 2. *c.* 12. *n.* 8. Couarruu. *in* 2 *p decr. c.* 6. § 9 *num.* 8. Malderus *in p.* 2. *q.* 96. *art.* 5. *&* 6. Sayrus *in claui Regia lib.* 3. *c.* 2. *n.* 6. *&* *c.* 7. *n.* 11. *in fin. &* *n.* 13. *& de rest disp.* 3 *q.* 1. *punct.* 3. *n.* 2. Naldus *in sum. ver. lex n.* 3. Pontius *tr. de impedim. matrim. caussa* 31 *q.* 2. §. 5. Pitigianus *in* 4. *sent tom* 2. *disp.* 15. *q.* 1 *art.* 3. Purtel. *in addit ad dub reg. ver. lex num.* 4. Moneta *de commut. vlt. volunt. c.* 4. *q.* 5. *concl* 2 *n* 150. Vegha *in sum. tom.* 2 *c.* 23 *cas.* 13. Pontius *de matrim. lib.* 5. *c.* 5 *n.* 7 *&* 8. & alij. Asserunt hi Doctores, vt obligatio legis cesset, requiri vt eius ratio, & finis adæquatus cesset in communi, & vniuersaliter, & non sufficit, quod cesset in casu particulari, quia lex conditur propter bonum commune.]

Argumentũ pro contraria sẽtẽtia.

Nostra sententia.

His tamen non obstantibus iterum dico, *certum esse legem cessare in particulari, quando finis adæquatus legis cessat in illo particulari.* Ita Diana *vbi supra* § *sed vt verum*, qui tam certam indicat nostram sententiam, vt oppositam dicat, se nunquam potuisse intelligere; qui etiam *p.* 5. *tr.* 14 *res* 96. ait, esse magno accursu & applausu à doctissimis viris receptam. Et ratio est; nam, vt bene obseruat Scacia *tr. de commer.* §. 1. *q.* 1 *n.* 511. quando lex cessat in suâ generalitate, tunc lex non solòm cessaret in vno, sed etiam cessaret in omnibus, sicque illa lex reduceretur ad non legem, quasi tunc esset correcta ratio legis; adeoque in tali casu, non deberet dici legis existentis obligationem cessare, sed legem ipsam non existete. Ergo omnino tenendum est; quòd si in aliquo particulari casu cessat finis adæquatus, & totalis, & ratio legis, cessabit quoque eius obligatio. Ita Nauarrus *tom.* 4. *comm in rubr. de iudiciis*, *num* 74. Mexia *in praxi taxa panis*, *concl.* 2. *à num.* 29. *vsque ad num.* 26. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 17. *num* 2. *in gloss. lit.* O, & *lib.* 10. *cap.* 15. *num.* 8. *in gloss lit.* R. Comitolus *in resp moral lib.* 7. *quæst.* 1. *n* 10. Abbas *in cap quia in insulis de Regularibus.* Angelus *ver. lex num.* 4 *cas.* 7. Sosa *in Bull. Clement. VIII. de largit. muner. fundam.* 3. Sà *verb. lex num.* 1. & *ver. ludus*, *num.* 1. Hurtadus de Menduza 2. 2. *tom.* 1. *disput.* 74. *sect* 3. §. 26. Megala *in* 2. 2. *lib.* 2. *cap.* 7 *quæst.* 2. *num.* 35. Granado *in p* 2. *controu.* 7. *tract.* 3. *part.* 1. *disp* 15 *sect.* 2. vbi diffusè, & ad partes probat, & docet hanc sententiam, quam nonnlli hoc docto ratiocinio confirmant. Valet argumentum de toto ad partem; Sed quando ratio legis cessat in totum, cessat etiam lex: Ergo quando ratio legis cessat quoad partem, quoad partem etiam cessabit lex ex authoritate legis *qua de tota. ff. de rei vendit.* & ideò pro hac sententiâ Granado *vbi supr.* argumentatur sic. Cùm ratio adæquata legis cessat in generali, seu comparatiuè respectu omnium personarum, ac temporum, cessat in generali obligatio legis: Ergo cùm ratio adæquata legis cessat in aliquo casu speciali, seu comparatione alicuius personæ & tẽporis, cessabit obligatio legis in particulari. Probatur consequentia; quia ita se habet lex in vniuersali ad rationem acceptam in generali, sicut lex in particulari ad rationem acceptam in casu speciali; Sed quando ratio legis cessat comparatione omnium, cessat obligatio legis respectu omnium: Ergo quãdo cessat comparatione vnius, cessabit obligatio legis comparatione illius. Et ne aliquis ad communitatum poeta & priuilegia veniat, quæ aliter afficiunt omnes simul, & aliter singulos in particulari, subsequens subiungitur Confirmatio: Lex non solùm obligat omnes in generali, sed singulos in speciali: Ergo sicut, deficiente ratione apud omnes, manent omnes deobligati, ita deficiente apud vnum, manebit vnus deobligatus. Forma argumentandi est bona, & antecedens certum: lex enim non obligat omnes copulatiuè, sed distributiuè, hoc est, singulos.

Probatur ratione.

Et authoritate.

An liceat à toto ad partem argumentari?

An ab vniuersali ad particulare?

An lex obligat omnes in communi, an verò singulos in particulari? An omnes copulatiuè, an verò distributiuè? Obiectio.

Contra istam resolutionem Authores oppositæ sententiæ sic argumentantur [leges sunt latæ ob bonum publicum: ergo, vt earum cesset obligatio, non sufficit vt cesset finis in aliquo particulari; sed omnino requiritur, vt cesset in omnibus.] Probat antecedens Angelus Maria Verricelli *tract. de Apostolices missionib. tit.* 14 *sect* 4 *n.* 37. nam potest Princeps grauare vnum propter alium ob bonum publicum: & sic Dux ob totius exercitus incolumitatem potest aliquos morti exponere.

Dianæ responsio reiicitur & impugnatur.

Ad hoc argumentum Diana *part.* 1. *tract.* 10. *resol* 28. *sub finem* respondet, quòd licèt leges condantur propter bonum commune, adhuc eas obligare singulos subditos in particulari, & in singulis habere vim eam rationem, propter quam conduntur. Ergo quando in aliquo particulari hæc ratio cesset, cessabit etiam obligatio. Et postea, quasi euidenter argumentum soluisset: subiugit *Ex ista Resolutione Confessarij & Responsores Casuum conscientiæ poterunt multos scrupulos; & difficultates tollere in praxi quotidie.*

Ego autem, sincerè loquar, existimo sententiam oppositã malè proponi, malè probari & à Diana illud argumentũ qualequale non solui.

Quid sit rẽ præcipi propter bonum publicum? An hoc possit adæquatè cessare in aliqua particulari.

Sanè illam malè à suis Authoribus proponi, & peius probari, sic persuadeo. [Illorum Conclusio ista est, *Cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, non ideò cessat obligatio legis quoad illum particularem.* Ergo dabitur casus, in quo cesset finis adæquatus legis in aliquo particulari. Atqui bonum publicum in nullo casu particulari cessare potest (quia si talis actio est bona reipublicæ, id enim significat vox *bonum publicum*, & talis omissio reipublicæ mala, vel in illo casu erit solùm operanti, vel operanti & cæteris etiam non mala: si primum, non cessat finis legis: si secundum, cessat ille in communi, & non tantummodo in particulari) ergo vel finis legum non est bonum publicum, quod ipsi in probatione assumunt, vel non datur casus, in quo cesset finis adæquatus legis in aliquo particulari. Ergo, si hoc vltimum est verum, interroganti, *An quando cessat finis adæquatus legis in aliquo particulari, cesset legis lata ob bo-*

num

eum publicum obligatio respectu illius particularis? non deberent respondere, *quod non: sed casum, qui ponitur, esse impossibilem.* Stat igitur, illam sententiam à suis Authoribus malè proponi, & malè probari.]

Retorquetur ratio Dianæ. Hoc autem ratiocinium qualecumque non solui à Dianâ ustendo: quia responsio Dianæ non illud eneruat, sed confirmat: quod nullo alio meliùs monstrare modo potero, quàm illam eâdem contra Dianam pro oppositá opinione assumendo. Sic arguo: [Ex concessis leges in singulis habēt eam rationem & causam, propter quam conduntur; at etiam ex concessis conditæ sunt propter bonum publicum: Ergo in singulis habent tanquam rationem, Haec minorem paulo antea demonstraui. causam, & finem, bonum publicum. Sed bonum publicum non potest adæquatè cessare in vno particulari: Ergo causa, ratio, & finis latæ legis non possunt cessare in aliquo particulari. Ergo tam abest, vt Diana probet suam Conclusionem aut respondeat oblectioni propositæ, quin potiùs probat, non esse possibile vt finis & ratio legis cesset in aliquo particularis]

DCXXXVII. Ego quidem, dum Authores interlego, multos rem subtilissimam nondum penetrasse percipio, & benignam opinionem sine ponderatione suscipere, & ideò has Assertiones vt certas, & indubitatas suppono. Sit

Diuinarum Humanarúque legum comparatio. Prima. *Non obligat strictiùs lex humana quàm diuina: non strictiùs Canonica & Ciuilis, quàm æterna Theologica seu Naturalis.* Patet: non enim maiorem vim concedimus humanis, & minorem Diuinis.

Secunda. *In omni lege (seu Diuina, seu Humana) si cesset finis adæquatus in aliquo particulari, cessabit legis obligatio in eodem particulari.* Finis duplex: adæquatus & inadæquatus. Est conditionalis & vera. Nota illud *adæquatus*, vt scias, non sufficere, vt cesset aliqua finis pars, (vel si sint plures fines, non sufficere, vt cesset vnus) sed omnino requiri, vt cesset finis adæquatè & totaliter.

An dentur fines, qui cessare non possint in aliquo particulari. Tertia. *Sunt aliqui interdum legum fines, qui non possunt cessare in aliquo particulari.* Hoc statim ostendam. Modò assero, his exemplis abuti Authores sententiæ oppositæ, qui contendunt, *cessante fine legis in aliquo particulari, cessare legis obligationem in eodem particulari.* Cùm, quia in eisdem casibus cessaret legis obligatio in particulari, si per impossibile, cessaret finis adæquatus legis in eodem particulari: tum, quia potiùs deberent his exemplis probare, *non posse cessare finem adæquatum illarum legum in aliquo particulari.*

Tria legum genera. Vt hanc tertiam Assertionem intelligas, adnotato, legem communē & vniuersalem respicere bonum commune, sed diuersimodè; *alia* enim aliquam actionem aut omissionem inhibent, aut percipiunt vt nociuam operaturo, & non aliis: (& hæ leges, quia singuli aut plerique omnes possunt illam actionē aut omissionem ponere, dicuntur ferri ob bonum publicum, quia bonum plurimis commune respiciunt.) *alia*, vt nociuā non operaturo, sed aliis; *alia* denique, vt nociuā simul operaturo & aliis.

Primum. *Primi generis sunt* leges, quæ tales cibos interdicunt, à tali fluminis voragine nantes arcent, in tali aut tali loco pernoctare non sinunt: nam si solam hominum salutem respiciant, operaturis prospiciunt & non aliis. Nam si Petrus noxiis cibis vescatur, si in loco insalubri pernoctet, si in fluuij vortices incautè se ingerat, ipse erit æger, aut fortè morietur, & non alius: Ergo, cùm huiuscemodi lex ita omnes vt non omnes in singulis, sed Petrum in Petro, & Paulum in Paulo respiciat, cessare poterit finis adæquatus legis in aliquo particulari (puta, si vel sciat cibos ita condire, vt nocere non possent; aut tam dexterè nare, vt nulli periculo subsit; aut tali alexipharmaco se præseruare, vt vapores insalubres non timeat) quod si aliquando cesset, tunc etiam cessabit legis obligatio respectu einsdem particulari.

Secundi generis sunt leges de cibis vendendis: hæ enim non venditorem, sed emptores respiciunt: nam cibi, qui venditori non nocent, poterunt emptori nocere. Sanè hæ leges concernunt & respiciunt omnes in singulis. Nec enim sufficit, vt Cassiodorus sciat vti perniciosis cibis, vt illos cæteris vendere possit: tunc enim illos posset vendere, cùm ita præparauerit, vt nulli possint nocumentum inferre. Secundum.

Tertij generis sunt illæ, quæ respiciunt contagium: hominem enim peste infectum iubent non conuenire, non aduocare, tum propter me, tum propter alios. At dicam: habeo theriacam securissimam: ergo aduocare illum ad me potero. Et tu negabis consequentiam, quia non cessat adæquatus legis finis, adhoc enim poterit inficere cæteros, quibus publicâ cautelâ prospicitur. Huc etiam pertinent leges, quæ Reipublicæ gloriam, famam, & authoritatem concernunt: Viri enim illustres heroicis virtutibus & prærogatiuis non sibi solùm, sed etiam Patriæ, & Ordini gloriam & honorem adquirunt: & Homines scelerati & improbi suis sceleribus Patriam & Ordinem, cui cooptati, commaculant. Hinc illud Græcum distichum apud Gellium lib. 3. cap. 11. quod ad verbum reddidimus his verbis. Tertium. Vnius gloria, & vnius ignominia ad multos necessariò diffunditur.

Septem vrbes certant de Vatis origine Homeri: De Homeri patria.
Cumæ, Smyrna, Chios, Colophon, Pylus, Argus, Athenæ.

Hinc hodie Placentini Columbum, Indiæ occidentalis detectorem, quem Genuensibus mundus adscribit, magno nisu & labore recuperant; quòd ille singulorum sit gloria. Hinc è contra Pontium Pilatum, quem æmulatio diuersis prouinciis adfingit, nulla admittit, ne improbi & scelerati hominis sacrilego fatiscat. Huc pertinent fumosæ atauorum imagines; huc vilium & nobilium distinctio: huc veterum Hispanorum generosa insultatio, qui, cùm appellarentur in Senatu, quòd tributa non penderent, respondisse dicuntur, De loco natali Colūbi. De Pontij Pilati natione.

India pendat ebur: det Arabs ditissimus aurū Plurimi Imperatores & Principes Romani sūt Hispani.
Romano Populo, Calybes qui fulmina formāt:
Dent gazas aliæ gentes, dum libera multos
Induperatores Proceresque Hispania pendit.

Ergo si vnius illustris Viri gloria in gentem vniuersam redundat, & vnius ignominia pudore totam gentem suffundit, leges, quæ conseruationem aut argumentum honoris & gloriæ concernunt, cessare in vno particulari nequeunt; sunt enim ita colligati cæteri, vt videantur aut lucere aut extingui in singulis omnes, necnon omnes in singulis. De legibus, quæ honorē & authoritatem concernunt.

Hic etiam adnotandum est, bonum non solùm esse carere malis, sed etiam carere periculis: quamobrem leges publicæ non solùm damna, sed etiam pericula cauent: non An pericula sint mala.

iudices, sequuti alteram opinionem, punire eum, qui fuerat sequutus contrariam? eius verba sunt hæc: *Respondetur, Iudices Curiæ Romanæ iudica secundùm opinionem probabiliorem, &c. sed ex hoc non sequitur contrariam sententiam esse falsam, &c. igitur dicendum est, quòd praxis illa, quæ affertur, fundatur in probabilitate contraria sententia: non tamen tollit probabilitatem alterius.* Quid si Iudices decredant cessasse finem legis in particulari? An non debebis id sufficienter euincere? Quid si dicant, supplicia inuenta, vt cæteri cautiores fiant, & dum vident peccata non committi impunè, vitam corrigant, & mores deprauatos emendent: Ergo qui ex causa secreta legem publicè violat, cæteros scandalizat, & publicè puniri poterit. Et hinc nascitur Assertio.

Ex causa secreta non possunt publicè leges violari.

Quinta. *Potest legis mixta (nimirum, quæ & pœnalis & moralis sit) obligatio cessare in aliquo particulari quoad culpam, & non quoad pœnam, & contra.* Sanè cessabit quoad culpam & non quoad pœnam, si certum sit eius finem adæquatum cessare in aliqoo particulari, & tamen id à iudicibus aor non dicatur sufficere, aut dicatur sufficere, sed non esse verum: politicè enim vera non sunt, quæ plenè probari non possunt. Cessabit quoad pœnam, & non quoad culpam, si detur causa apparens, & iudicio externo sufficiens, quam tu scis sufficientem non esse. Sic ille, qui morbum mentitetur, & ex Prælati & Medici licentiâ ederet carnes die Veneris, non posset in foro externo conueniri, & tamen peccaret mortaliter.

Quę sint vera politicè?

Valde necessaria sunt ista: & vt radicitùs iotelligantur, Quæstionem subsequentem subiungo, quâ attentè lectâ & intellectâ, poteris, analogiâ seruatâ, cæteras omnes enodare.

QVÆSTIO II.

An possit aliquis legere libros prohibitos, si certò sciat sibi illos nocumentum non esse illaturos?

DCXXVIII. HAnc olim Panormi, hanc olim Romæ, aut etiam alibi difficultatem Viri eruditi proposuerunt Dianæ, & semper respondit negatiuè, vt constat *ex part.6. tract. 6. resol.49.* Vide etiam *part. 11. tract.1. resol.1.* quam hîc specialiter examinabimus.

Rationes pro parte negatiua.

NOn adquiescis Viro doctissimo & diligentissimo, sed contra illum opponis argumenta, quæ indigent solutione.

Primom sit. Sub pœnâ excommonicationis prohibitum est laico disputare de fide cum hæretico, *cap inhibemus de hæreticis in 6.* & tamen laicus doctus, etiam præciso casu necessitatis, aut magnæ vtilitatis, non peccat, quia in laico docto cessat adæquatè finis legis, qui est, quia communiter laici sunt indocti, vnde vel peruersionis, vel irrisionis fidei subest periculum. Ita Caiet. & Bañes 2.2. *quæst.10. art.7.* Ledesma *in summa tom.2. tract.1.c.5. concl.13.* Hurtadus de Mendoza 2.2. *disp.74. sect.3.§.24.* Diana *p.5. tract.13. resol.22.* Hoc obiicit contra sententiam suam Angelus Maria Verricelli *tract. de missionibus Apostolicis, tit.14.q.195. sect. 4.* & quia illud non soluit, videtur vel hinc vires resumere.

Secundo loco ponis non argumenta noua, sed illud solum centies positum, cui putas noodum à Diana satisfactum. Sic argumentabantur. [*Probabile est cessante fine adæquato Legis in aliquo particulari, cessare etiam legis vim & obligationem in illo particulari: At finis legis interdicentis lectionem librorum hæreticorum cessat respectu illius, qui ita doctus & pius, vt præuaricari non possit: Ergo respectu eiusdem cessabit etiam ipsa lex.*] Maior non iam est probabilis, sed affecta probabilitatis modo est euidens; est enim euidens & certum moraliter esse probabile, quod Authores illustrissimi & plurimi affirmant. Minor supponitur, adeoque non poterit consequentia negari.

Ratio contra Dianam.

Cur libri interdicantur? Quãdo simplex est probabilis erit certa & euidens.

Huic syllogismo, quem fortissimum iodicas, respondet Diana, & bene, distinguendo maiorem; si agatur de fine adæquato concedit; si verò de inadæquato negat; distinguit è contrario minorem, cessare in proposito casu finem inadæqoatum concedit, cessare verò adæquatum negat: & postea negat consequentiam illatam. Vt meliùs distinctionem intelligas, & quo ille modo singula membra distinctionis corroboret, proderit eum audire, his non obstantibus supradictam doctrinam non valere in casu: nam procedit quando lex vnum solum finem habet, ex quo Legislator mouetur ad prohibendum aliquid: secùs verò, si lex habet plures fines; nam deficiente vno, obligatio legis non deficit; quamobrem, cùm putet Ecclesiam in interdictione librorum plures habere fines, consequenter affirmat, cessante peruersionis periculo adhuc esse obligatoriam illam legem. Et quidem Ecclesiam in prohibitione librorum damnatorum plures fines habere sic probat: Nam prohibet illos, vt hoc modo quasi medicinâ quadam præseruet fideles ab hæreticorum contagio, & ne damnatorum librorũ lectione, veluti veneno quodam pestifero, Catholici inficiantur: & ideò ob hanc causam olim in primitiuâ Ecclesiâ prohibebatur fidelibus, ne Gentilium libros legerent, teste Clemente *lib.1. const. Apost c.6.* & ideò in Conc. Carthaginensi IV *c.16.* Ecclesia præcipit, ne fideles communicent verbis cum hæreticis: ergo multo magis potuit & debuit præcipere, ne cum ipsis communicent libris & scriptis, cùm hæc communicatio magis soleat nocere, quàm quæ fit solis verbis: libri enim scribuntur maiori cum consideratione, ac propterea magis permouere solent Lectores ad illorum falsam doctrinam amplectendam. Subiungit, Romanam Ecclesiam in prohibitionem dictorum librorum non habuisse hunc solum finem, nempe ne Catholici falsa doctrinâ ex dictis libris inficiantur; sed etiam legem illam statuisse in pœnam Authorum damnatorum (non enim leuis est pœna in eorum libros nigrum præfigere Theta, & sub censurâ prohibere, ne legantur) ad obscurandum & abolendum eorum nomen, & ne hoc afficiantur honore, vt inter manus Doctorum hominum voluantur. Et ex istis concludit, legem prohibentem sub censurâ lectionem librorum damnatorum semper obligare; nam licèt deficiat in aliquo casu particulari finis

Responsio Dianæ.

Lex solet habere plures fines.

Primus finis legis.

Olim libros interdixit Ecclesia, ne Catholici peruerterentur.

Scripta magis sunt nociua, quàm verba.

Secundus finis eiusdem legis.

Ecclesia etiã libros interdicit in Authorum pœnam.

hominum inductiui; nam ignis tametsi calefactiuus sit, non est calefactiuus ligni remoti, nisi priùs ponatur approximatio, quæ ex parte subiecti requiritur: & consequenter illi libri, tametsi secundùm se inductiui dicantur, non erunt inductiui respectu hominis, qui in quæstione proponitur, quousque detur in eodem periculum, & tunc tollitur casus. *Tertiò*, non omnes libros esse secundùm se inductiuos, nam falsitas, vt nocere possit, debet esse similis veritati; quamobrem cùm aliquis nimis insolenter mentitur, nullum decipit. *Quæ notata esse vis* vt Martini Lutheri opera à libris aliorum distinguas; quis enim turbari aut seduci poterit à Viro tot ineptias, blasphemias, & iniurias vomente? Quis à Doctore, qui se à Diabolo didicisse fatetur, quæ suos discipulos edocet? Ille vnicus, qui non legerit hos libros Martini Lutheri. Nam ego Spiræ, vt quemdam amicum, virum doctum, ad nostram Religionem reducerem, persuasi, vt aliquos Lutheri libellos euolueret; qui cœpit non esse illos sui Lutheri, sed à nustris confictus, occlamare priùs; at typo, anno, & suorum Ministrorum confessione conuictus, date manus posteriùs, malleque esse Tridentini discipulus, quàm Lutheri, se à Diabolo didicisse affirmantis.

Quæ euidēter falsa, inducere in errorem nō possunt.

An Martini Lutheri libri, sanctè legātur viro doctō nocere possint? Lutherus fuit discipulus Diaboli, quod ipse fatetur.

DCXLII. Casum non debet tollere Decisio, sed supponere.

Sed progrederis, & præiudicio priori insistens ais: Condonemus omnia, quæ Diana desideratin illis vltimis lineis suæ Resolutionis. Quid habebimus? casum ab illo tolli, non decidi. Supponit casus, cessante legis fine in particulari, cessare ipsammet legem in particulari: ergo supponit posse cessare finem; at, si illa distinctio *inducentis* & *inductiui* admitteretur, impossibile esset quod aliquando cessaret finis in particulari: ergo tolleretur tota hypothesis. Et, si tolleretur, nemo posset visitare fœminam pulchram, quia tametsi non induceret ad malum, esset inductiua: nemo posset habere carnes die veneris; ipsæ enim, etsi non essent inducentes, essent inductiuæ: & nemo posset habere ensem; quia tametsi non esset ille occidens, esset occisiuus, &c. *Stat igitur*, admissâ hypotesi, Dianam debuisse aliter philosophari.

Opinio contraria est probabilis. Sunt merè probabilia multa Inquisitorum Asserta: imò etiam summorum Pōtificum.

Sed neque hoc militat (sic inquis, sic existimas) contra Inquisitionis authoritatem; hæc enim propositio, *Nemo potest legere libros prohibitos, etsi certus sit sibi non obfuturos*, est doctissima, probabilissima, & prudentissima, & si Inquisitores omnia sua velint esse euidentia, esse volent Sede ipsi Apostolicâ digniores, nam præter Articulos Fidei, qui ad probabilitatem reduci non possunt, sed debent admitti tanquam certi, centena diebus singulis Decreta à Pontifice emanant, quæ innituntur opinioni probabili: & vt rem ipsam clarissimo exemplo dilucidem, quoties in voto solenni dispensat Summus Pontifex, prudentissimè quidem dispensat, at quia D. Thomas & Dominicani haoc ipsam dispensationem esse inualidam dicunt, procedit ex sententiâ probabili.

An possit Pontifex in vōto solēni dispensare?

DCXLIII. Accedit, ais, quòd semel positâ probabili legendi potestate, adhuc Inquisitio habeat ius puniendi illum qui libros illos legisse sine licentiâ superiorum conuincitur: primò, quia in Dianæ sententiâ, quam habet *part. 1. tr. 10. res. 8. §. Restat modo*, potest superior punire illum, qui sequitur opinionem probabilem; quæ tametsi amplectenda sine aliqua limitatione; eneruat obiectionem Dianæ. Secundò, quia stādo certissimæ doctrinæ, quæ docet, non posse Inquisitionem punire illum, qui ex opinione probabili operatur (is enim cùm non peccet, puniri nec debet nec potest) adhuc puniri posset, qui libros interdictos legeret; est enim externa, & est periculum in possessione externa, & cessare illud non poterit ab vllo probari; quamobrem, si conuictus de lectione se excuset, dicatque: *Potest legere libros Hæreticorum, qui non habet consentiendi periculum: At ego nullum habeo: Ergo & possum*, poterit Inquisitor dicere maiorem probabilem esse, sed debere minorem probari: adeoque eodem modo procedere, quàm contra homicidam, qui diceret: *Quicumque occidit alterum innasus, si procedat cum moderamine inculpate tutelæ, bene facit. At ego sic Ioannem occidi: Ergo bene feci.* Nam si fateretur homicidium, & circumstantiam excusantem non probaret, deberet omninò puniri. Sed quis probabit se sine periculo aut damno legere libros Hæreticorum? nullus, nullus. Ergo, quidquid de foro interno sit, nemo poterit legere sine licentia tales libros, & in Sanctæ Inquisitionis tribunali pœnas constitutas euadere.

An puniri ille possit, qui sequitur sententiam probabilem?

Periculum est in possessione & nemo potest probare nullū fuisse periculum.

Qui fatetur homicidiū, punietur, nisi illud iustè factū ostendat.

Vera sententia.

DCXLIV. Ego præcedentem excursum; & tametsi Scriptoris in eo ingenium & acumē commendem, non omnia laudo. Erat Conclusio: *Vir pius & doctus, qui sine peruersionis periculo libros Hæreticorum legit, non peccat in foro interiori, sed poterit puniri in exteriori.* Posterior pars vniuersis arridet; at quia prior mihi non arridet, loco illius hanc certam Conclusionem repono. *Qui sine licentia legit libros prohibitos, & peccat in foro interno, & incurrit censuram, & potest in externo puniri.*

Resolutio Quæstionis.

Affirmant legentem libros hæreticos peccare mortaliter, & censuram incurrere, etiam si legat ad eos confutandos, & remoto omni peruersionis periculo, Suarez *de fide disp. 20. sect. 2. num. 1.* Tolet. *lib. 1. cap. 19. num. 9.* Sanch. *lib. 2. cap. 10. num. 53.* Azorius *tom. 1. lib. 8. c. 16. quæst. 6.* Coninch. *de fide disput. 18. dub. 11. num. 180.* Hurtadus de Mendoza *t. 2. disp. 76. §. 307.* Cardin. Lugo *de fide disp. 21. numer 63.* Ouiedo *de fide contr. 12. num. 41.* Pellizarius *in Manuali Regul. tom. 2. tract. 6. cap. 5. numer. 30.* Castropalaus *tom. 1. tract. 4. disp. 2. pun. 10. §. 2. num. 8.* Tamburinus *in Decal. lib. 2. cap. 1. §. 7. num. 41.* Diana *part. 6. tr. 6. resol 49. & part. 11. tract. 1. resol. 1.* Baldellus *tom. 2. lib. 1 disput. 46. num. 8.* & Iurisperiti, qui pro oppositâ opinione adducuntur, si rectè expendantur, huic nostræ opinioni consentiunt. Consono mihi qui in Theologiæ Fundamentalis *secunda parte cap. 3. numer. 63.* sic dixi [Praxis testatur, libros ob plures simul fines interdici, nimirum, vt caueatur periculum & etiam vt Auctores puniantur. Primum finem admittunt vniuersi. Secundum probant Viri docti & illustres, qui, vt legant Hæreticorum libros, facultatem postulant ab Ordinario, aut ab illo qui potest eiusmodi facultatem concedere. Et ego Ipse vidi multos magnos Concionatores,

Cur libri prohibeantur?

P 3 qui

qoi eiusmodi licentiam peterent; & hodie in Vicariatu Pragensi multis Viris doctissimis eiusmodi facultatem concedo. Ergo siquidem sapientissimi Viri, qui non timent vllum in eiusmodi lectione periculum, adhuc postulant hanc licentiam, certum est, eos putare eamdem sibi necessariam: Ergo tametsi sciunt, cessante fine adæqoato legis, cessare ipsamunet legem, adhuc putant, cessante peruersionis periculo, legis huius finem adæquatum non cessare] Adde & finem tertium, videlicet ob bonum publicum, de quo agetur inferiùs. Adde & quartum, qood pœnalitatem concernit, nimirùm, respectu Authorum, qui nec habentor odio, nec pœnâ aliquâ condemnantur. *Vide num.*637. *Assertione IV.* & *num.*649. & *num.*666.

Securè procedit, qui attemperat Viris doctis dictamen.

DCXLV. Audis, legis finem adæquatum non cessare, & habere Legislatores; qui libros interdicunt, multos fines; & quia rem vis accuratè intelligere interrogas: Qui nam sint isti fines, quos intendit Ecclesia, cùm leges de libris non legendis, aut etiam non habendis pronunciat. Et ego., vt tibi satisfaciam, sequentes Assertiones subscribo. Sit

Primarius Ecclesiæ libros interdicentis finis.

Prima. *In omni lege, quæ libros interdicit, finis est legentium aut habentium securitas.* Patet; interdicunt enim, ne legentibus nocere possint.

An sit adæquatus?

Hunc esse finem adæquatum, & vnicum & hanc ob rem nec peccare, nec censuram incurrere Viros doctos, qui sine subuersionis periculo Hæreticorum libros legunt, docent Felinus *in cap. siquis Episcopus in fine, pro quo infertur de Hæreticis.* Albertinus *de agnoscendis Assertionibus Catholicis, quæst.* 28. *num.*4. & 5. Decianus *tract. crimin. lib.*5. *cap.*35. *numer.*21. & *cap.*46. *num.*26. & 27. Mascardus *de probationibus lib.*2. *concl.* 862. *num.*14. Pro hac Conclusionis expositione citant aliqui Sanchez *lib.*2. *cap.*10. *n.*51. Castro Pal. *tom.* 1. *tract.*4. *disp.*2. *punct.*10. §. 2. *num.*9. & etiam Tamburinum *in Decalogum lib.*2. *cap.* 1. §. 7. *num.* 36. vbi ait: quòd, cùm hæc opinio de cessatione legis, cessante fine, sit probabilis, etiam probabile alicui videbitur, cessare obligationem legis in legente libros prohibitos, si cesset causa prohibitionis, hoc est, si verè moraliter sit certum nullum in legente periculum, nam hoc periculum est finis huius prohibitionis.

Hunc esse finem adæquatum huius legis, aut saltem esse talem, qui possit adæquatè deficere, videtur sentire Verricellius (illum citabo statim) nam pressus argumento, quem *num* 638. §. *secundo loco*, forino ait: *Præterea communis & probabilior opinio est non cessare legem, cessante fine adæquato legis in casu particulari.* Videtur etiam vires contrariæ opinionis sentire: nam duo argumenta proponit, quorum alterum declinat, & alterius non meminit.

Eumdem vt finem adæquatum cognoscit Ouiedus, licèt libros interdictos neget posse legi sine peccato, ex aliis fundamentis procedens *Vide inferiùs n.*658.

Huc per aliam viam ingreditur Petrus Marchantius, vir pius, & doctus, & mihi singularis amicus, *Vide num.*662. Hoc etiam Ignatius Lupus, Angelos Possentius, Cæsar Carena, Vrbanus ab Ascensione, & alij, quos dabimus *num.*664.

Nos autem, tametsi hunc esse finem primarium asseramus, esse vnicum diffitebimur: sunt enim alij fines, quos sibi præfigit Ecclesia. DCXLVI.

An semper libri ob odium Authorum inhibeantur?

Seconda. *Odium Authoris respicitur etiam ab interdictione aliquando, non semper.* Est contra Dianam, qui semper odium Authoris cum interdictione coniungit: & præcipuè *part.*11. *tract.* 1. *res.*1. at consonat multis Authoribus, & expressè Verticellio *tract. de Apostolicis Missionibus. tit.*14 *quæst.*195. *sect.* 4. *num.*38. vbi, cùm statuisset peccare quemcumque Virum doctum, qui libros interdictos legerit, hanc sibi obiectionem proponit.

DCXLVII. An possit aliquis condemnari inauditus.

Dices; saltem tunc tantùm in odiom Authoris liber est prohibitus, quando Author est Hæreticus: secùs autem est, si Author sit Catholicus; tum quia sæpè Author est vir piissimus. & de Ecclesiâ optimè meritus, qui inuincibiliter errauit: tum quia liber prohibetor, non citato, & inaudito Authore: ergo non prohibetur in pœnam Authoris, sed tantùm ob periculum peruersionis; absurdum enim est, puniri aliquem non citatum & indefensum; cùm posset Author (si daretur defensioni locus) demonstrare, se inculpabiliter errasse, ostendo plures graues Authores, qui anteà idem docuerant. Tum quia nulla pœna, exceptâ hæresi, irrogatur post mortem delinquentis; at plerumque post mortem prohibentur libri Catholicorum: Ergo ea prohibitio non est in odium, sine in pœnam Authoris, sed tantùm ob cauendum periculum: Ergo si in homine doctissimo cesset periculum ex lectione, cessat & lex.

An possit aliquis condemnari post mortem.

Et obiectioni curiosæ & forti respondet, quòd quamuis, quando Author est Catholicus, prohibitio libri non sit in odium & pœnam Authoris, sed tantùm ad cauendum periculum; tamen lex Ecclesiastica, vt caueat periculum in iis, qui reuera subiacent periculo, & inuincibiliter credont se non exponi periculo, proinde obligat indistinctè omnes, alioquin impossibile est cauere periculum. Tum quia ex lectione factâ à Viro doctissimo maius subest periculum, præsertim quando opinio aliqua est falsa, sed non hæretica; quia si fortè reperiatur Vir iste doctissimos eiusdē opinionis esse, magis in eâ firmabitur in eâ lectione, & sic opinio illa radices altissimas aget, adeo vt deinde eam interdicere impossibile sit. Tum quia nisi liber prohibitus, quicumque sit, comburatur, nunquam cessabit periculum, si non io isto, in illo, vel illo: Ergo semper peccat retinens, nam saltem alij exponentur periculo: ergo nunquam cessat finis legis. *Sic ille.* Patet igitur, quod dicebamus; videlicet, non semper libros in odium Authorum interdici. DCXLVIII.

An si lex nō omnes obliget, possit cauere omne periculū? An libri potiùs interdicendi doctis sint, quam indoctis? N. B.

Tertia. *In librorum interdictione ab Ecclesia (aut etiam à Republica sæculari: nam & libri etiam laica authoritate interdicuntur) intenduntur plures fines. Primus, ne eiusmodi libri legentibus aut habentibus nocere possint (indoctis enim illi, si legantur, nocere possunt; & legi poterunt, si habeantur) & hic obiter nota, piè & prudenter Pontifices nolle quæstionem quæ inquirit, An huic in particulari expediat legere libros nociuos? priuato examini relinquere:* DCXLIX.

An Respublica laica possit interdicere libros?

sunt

sunt enim Viri docti perpauci ; & multi qui vincibiliter aut etiam inuincibiliter ignorant, se indoctos esse, aut non posse libros malos legere sine periculo : & isti non sunt capaces, vt indicent, An subsint periculo, an non ? Secundus vt Authores puniantur (iustè enim puniuntur Hæretici : iustè indocti Orthodoxi, qui audent scribere quæ ignorant ; præcipuè si sine Censorum approbatione, & sine Superiorum licentia) Tertius ob bonum publicum, ne dum temerè à docto habentur, ab indocto legantur, qui docti libris vti possit. Nunquam cessabunt omnes isti tres fines in aliquo particulari;quia(quidquid de primo & secundo sit) semper manebit tertius : nisi enim æque docti ac indocti ab istorum librorum lectione abstinere iubeantur, non poterit Ecclesia indoctis cauere periculum : & nisi æque docti & indocti, qui priuata illos authoritate legant, censuris & pœnis puniantur, non poterunt indocti puniri.

Qui nam Scriptores puniri possint?

An possint cessare omnes fines?

Hinc oritur quartus finis, nempè Authorum piorum & doctorum pœnalitas ; quia licet isti puniri & pœna damnari non possint (vbi enim abest culpa, pœna adesse non debet) pœnalitati ob bonum publicum iubentur, & habere patientiam, si eorum libri interdicantur aut corrigantur. Ergo nunquam dabitur casus, in quo aliquis legat libros interdictos sine licentia, & tamen nec mortaliter peccet, nec Ecclesiastica censura subiaceat.

Quales fuerunt libri illi curiosi, qui Act. 19. combusti?

Propter omnes hos fines videntur condemnari *Actorum XIX.* illi libri, de quibus habet Sacer Textus, *Multi ex his, qui fuerunt curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.* Libri isti fuerunt Magici teste Bedâ. Et licèt essent multi Theologi fortè, qui possent dicere, sibi non fore nociuos, igni dati : primò, ne nocerent ; secundò, vt eorum Authores punirentur;tertiò, vt fragiles redderentur securi : si enim prudentibus traderentur, possent adhuc ad manus aliorum deuenire, & nocere.

DCL.

An libri Magici & Nicromantici vtiliter possint legi?

Primus finis videtur nunquam cessare in libris Nicromanticis, qui nullo fructu conseruantur, & possunt, nisi comburantur,nocere. Video enim Iudiciarios Astrologos ab iisdem condemnari & consuli : &, si viri pij & docti posse sine periculo legere tales libros dicantur (quod considerata hominum fragilitate & curiositate potest esse non verum) posse illos legere cum fructu non dicentur : cùm tamen iidem libri facili negotio ad discipulorum & famulorum manus veniant, qui possint & solent abuti.

An libri hæretici sint vtiles?

In libris Hæreticorum, qui continent doctrinam hæreticam, rarò cessat iste finis primarius: vnde S.Gregorius Nazianzenus Orat. 2. ait:*Hæreticorum libros tanquam aspidum oua perdendos*; non ait, *vitandos* ; non, *non legendos* ; non, *non habendos* ; sed *perdendos* : ipsi enim, nisi comburantur & perdantur, si non huic aut illi viro pio, & in doctrinâ Orthodoxâ firmato, nocebunt aliis, ad quorum manus crastinâ die vel perendie deuenient. Habeat Petrus alexipharmacum, theriacamve, quæ aspidum venenum retundat, an ideò aspidum oua fouebit ? minimè ; tenetur enim etiam fauere cæteris, quibus aspides nocere possint. Ergo de libris pariformiter philosophare.

DCLI.

An dentur Hæreticorum libri, qui nullam implicitam contineant hæresim?

In libris autem eorumdem Hæreticorum, qui licèt de religione tractent, doctrinam hæreticam non continent,si tales dantur, manet secundus finis, & in pœnam Authorum debent non legi, nisi detur facultas seu permissio. Consultò dixi, *si tales dantur.* Vix enim est Author Hæreticus,qui nullam hæresim implicitè aut expressè contineat : nam eorum libri Grammatici,Poëtici,Rhetorici, Logici,&c.licèt doctrinam bonam contineant, exemplis hæreticis commaculantur, & cæteri libri ad hæreseos propugnationem diriguntur:& sicut eleemosyna ob malum finem data est mala,sic doctrina de scientiâ Dei & Diuinæ voluntatis efficaciâ, aliàs bona, si ad hæresim defendendam tradatur, est mala. Nec valet dicere, lectionem illam fore vtilem ; cur enim doctrinam de Trinitate in Caluino cum periculo leges, qui illam in centenis Catholicis accuratè tractatam poteris legere sine periculo ? Audi Hieronymum Epist.9.dicentem : *Eorum duntaxat tractatus lege,quorum fides nota est : non necesse habes aurum in luto quærere:*& cur,quia illud in purissimis Catholicorum aquis abundantes & securè reperies.

Scholastici Hæreticorum libri non sunt hoc æuo necessarij.

DCLII.

Ex his fundamentis procedit Angelus Maria Verricelli, quem nominasse laudasse sit, in vario illo & doctissimo libro, qui de Apostolicis Missionibus disserit. *Titul XIV. quæst.* 195. *sect.*4.*num.*36. vbi, vt probet Hæreticorum libros non posse legi, sic ait [Adæquatus finis prohibitionis libri hæretici non est solum periculum peruersionis,quamuis hic finis sit primarius;sed est odium & pœna Hæretici,vt eorum libri exterminentur : Ergo quamuis omninò cesset periculum peruersionis, adhuc incurritur censurâ. Probo antecedens;nam liber Hæretici de Religione tractans, quamuis nullam contineat hæresim, sub censurâ prohibetur ; & tamen cùm nulla adsit falsa doctrina, nullum subest periculum peruersionis : Si etiam legens librum in eâ tantùm parte, in quâ non adest hæresis, aut post deletam hæresim priuatâ authoritate, adhuc censuram incurrit, saltem Indicis, vt supra diximus : Ergo non est tantùm periculum peruersionis. Similiter censurâ innodatur retinens librum Hæretici, compositum linguâ, quam non intelligit, vnde nulli periculo exponit se ; Ergo non ex hoc,quòd cesset periculum peruersionis,licita est lectio libri Hæretici,quia adhuc subest alter finis,nempè odium, & pœna Hæreticorum,ne eorum libri legantur] Sic ille.

An interdicti sint Hæreticorum libri, qui de religione agunt,& tamen hæresim nullam contineant?

An libri,in quibus deletæ sint hæreses priuata authoritate?

An scripti in lingua, quam non intelligit, qui habet, aut legit?

Si cessent isti duo fines per accidens, nunquam cessare potest tertius ; & hanc ob rem, finis adæquatus nunquam cessat in aliquo particulari. Finis tertius erat, *vt nullus sit in periculo,*(nota bene) ergo, vt Petrus legat libros Hæreticorum, non sufficit, vt ille non subiaceat periculo, sed omninò requiritur, vt illi libri non solùm ipsi Petro, sed nulli alij nocere possint. At quamdiu authoritate publicâ non comburuntur aut perduntur, semper est id periculum. Ergo. Primò;quia libri, qui Petro non nocent, nocebunt Paulo : &, si comburerentur, nocerent neutri. At authoritate priuatâ corrigentur, aut comburentur, ais.Sed sunt verba : vnde enim esse potest Ecclesia secura, quòd vel bene correcti sint, aut reuera combusti, nisi ad leges publicas corrigantur,

De fine tertio, & bono publico.

An libri corrigi debeant priuata authoritate?

aut comburantur. Hunc tertium finem posse & solere à Republicâ intendi demonstrat Verticelli *vbi supra num.*37. cuius verba poterunt meum Lectorem iuuare[Potest, ait, Princeps grauare vnum propter alium ob bonum publicum; sic Dux ob totius exercitus incolumitatem potest aliquos morti exponere: Ergo etiam, vt caueant ex lectione periculum ij, qui reuera subiacent periculo, potest Ecclesia obligare sub censura, vt abstineant à lectione etiam ij, qui nulli subiacent periculo. Nam Lectores sunt in triplici differentiâ; quidam sciunt, se subiacere periculo, si legant; quidam inuincibiliter credunt, se nulli exponere periculo, cùm reuera, si legant, peruertendi sunt; quidam credunt, se nulli exponere periculo, & reuera si legant, nullum in eis adest periculum. Ergo, vt Ecclesia omnibus prouideat, præsertim iis, qui inuincibiliter credunt, nulli se exponere periculo, cui reuera subiacent, proinde potuit, & voluit ob bonum publicum obligare omnes sub censurâ, etiam eos, qui reuera sunt remotissimi à periculo; alioquin non adesset remedium cauendi periculum quoad eos, qui inuincibiliter credunt, se non exponere periculo, cùm reuera peruertendi erunt, si legerint. Sic si classis veniat è locis peste infectis, omnes tenentur abstinere à commercio; alioquin multi, qui inuincibiliter existimabant se peste non esse infectus, cùm reuera essent, cum ingenti damno se commercio immiscent: ergo indistinctè tenentur omnes abstinere à commercio.]

An possit vnus grauari propter alium?

Lectores in tres classes diuisi.

Dianæ Responsio.

DCLIII. Habentur Dianæ gratiæ, quod voluerit Caramuelis Interrogationibus nonnullis respondere.

EDideram Fundamentalem meam Theologiam, quam toti Orbi literario scripseram, multosque orauerам, vt me dignarentur responso, nil aut parum obtinui. At meus Diana vndecimam suorum laborum partem publicans, Tractatum I. vt instituat Caramuelem, euulgat, & quia præsens Quæstio videbatur esse celebrior, & apud Superiores plausibilior, Resolutione I. inquirit, *An quis legere possit libros prohibitos, si sciat certò nullum illos nocumentum sibi illaturos?* & respondet his verbis: *Reuerendissimus Abbas Ioannes Caramuel, propter scientiam, ingenij acumen, & eruditionem satis quidem notus, nouissimè edidit suam Theologiam Fundamentalem, in qua aliquando nostras impugnat opiniones; & ideò circa præsentem difficultatem nominatim contra me affirmatiuam sententiam tenet:* &c. Sed quomodo hanc Caramuel sententiam tenet in libro, in quo multas opiniones proponit, nullam tenet? in libro, in quo vniuersos interrogat, & desiderat doceri, non docere? quod ipsum non ignorabat Diana, qui in primæ huius Resolutionis fine. §. Sed alias pag 4. *Ego vellem à sapientissimo Viro,* &c. *sicut Theologiam hanc Fundamentalem*; Interrogatoriam *tamen, vt ipse vocat, typis mandauit; ita etiam quamprimum aliam Theologiam Fundamentalem* Respunsoriam, *in qua ad semetipsum respondeat,* &c. Ergo si Caramuel interrogat, non asserit; nam interrogare non est asserere, & proponere & argumentari, non est sententiam tenere aut non tenere, sed velle tantùm omnia momenta controuersiæ discutere, & summa fundamenta pertingere.

Cur hanc posuerit primo loco?

An Caramuelē bene citet?

Aliud est asserere, aliud argumentari.

Ergo siquidē in sententiâ ipsâ Diana & Caramuel conuenire videntur, dispiciamus tantummodò, quo Diana modo soluat obiectiones, quas proposuit Caramuel. *Sic Diana ait.*

DCLIV. Restat modò respondere ad confirmationem (obiectionem potiùs) Caramuelis.

Dico igitur, quòd nostra inquisito Hispanica non corrigit libros primæ classis, & qui tractant ex professo de Religione: sed cùm videt aliquos Hæreticorum libros multùm proficere pro literaria Republica ab erroribus expurgat, & præbet licentiam impunè legendi, anteponendo publicum bonum pœnæ priuatæ, quam illis Authoribus imposuerat; licèt non sit parua pœna pro Authore, quod liber suus legatur inustus, & cauteriatus, ac in frontispiciu cum illis verbis, *expurgatus secundùm Indicem Hispanum,* &c.

Quosnam libros corrigat Inquisitio?

Ergo non valet argumentum Caramuelis, nec ex illu sequitur, quòd legi possint ab aliis libri ab Inquisitione non expurgati, & quòd in ipsis non remaneat prohibitio propter periculum infectionis, & propter pœnam & dedecorem Authori impositum; nam Inquisitio vult, vt sibi placet & libet, hac æquitate cum aliquibus Hæreticis, & libris prohibitis vti, quam cæteris negat. Nihil itaque nobis officit instantia à Caramuele adducta.

In materia libera stat pro ratione voluntas.

Et ideò nostra sententia expresè asseritur in Bullâ Pij IV. incipit. *Dominici Gregis*, registrata in principio Indicis, ibi: qui autem libros aliâ de causâ prohibitos legerit habueritve, præter peccati mortalis reatum. Episcoporum arbitrio seuerè se nouerit puniendum Quouis igitur modo illos prohibitos siue propter hæresim, siue propter illius suspicionem, siue propter obscœnitates legerit, siue retinuerit quispiam, non excusatur à mortali, & hanc sententiâ præter Authores citatos tenet etiam Pater Bordonus *in Sacro Tribunal.c.*14.*q.*25.*n.*54.

An qui legerit libros prohibitos sint in foro exteriori puniendi?

Quod euidenter probatur & confirmatur, nam certum est, quod Author libri hæretici à Sanctâ Sede, vel ab Inquisitoribus prohibiti non timet ex eius lecturâ erroribus infici, quia iam scit & memoriter tenet omnia, quæ in suo libro prohibito impressit; & tamen, hoc non obstante, Doctores asserunt esse interdictum etiam Authori legere suum librum prohibitum, & aliter faciendo excommunicationem incurrere, & ita docet Trullench *in Decal.tom.*1.*lib.*1.*c.*3.*dub.*9.§ 5.*num.*20. Pueronus *in bulla Cœnæ cap.*1.*n.*205.*fol.*136. Fagundez *in Decal tom.*1.*lib.*1.*cap.*14. *num.*17. Sanchez *in summa tom.*1.*lib.*2.*c.*10.*n.*37. Vgolinus *de Casibus Papæ reseruat.part.*2.*c.*1. *vers.ac eorundem librorum* §.1. *n.*1.

An Author possit legere suum librum, si in eadem contingat.

Videat ergo ex hoc amicissimus Caramuel libros prohibitos suspendi non solùm ratione periculi, sed etiam in pœnam, vt ego docui, & praxis nostri Sacri Tribunalis demonstrat.

Finis interdicendi libros duplex.

DCLV. Vnde doctè dixit Suarez *de fide disput.*20. *sect.*2.*n.*27. quòd finis legis prohibitionis librorum hæreticorum fuit, ne tales libri conseruentur, sed destruantur; sed in casu, quo vir doctus, vt vult Caramuel, licèt securus de infectione, illos legat, dicti libri conseruantur, & non destruuntur contra finem legis, vt vult Suarez: Ergo peccabit mortaliter, & in cēsuras incidet. & sic ego sentio, nec aliter sentiendum

esse

esse puto. Et ita post hæc scripta inueni Eminentissimum Lugo *de Fide disput.21. sect.2. à num.62. vsque ad num.68.* nostram sententiam firmiter docere, & ad argumenta Caramuelis respondere, quæ necessariò à Lectoribus legenda esse èxistimo. Vnde ex his rectè docuit Thomas Hurtadus *var. tom.1. tract 1 cap 5. resol.7. num.73.* indistinctè, & sine vllâ limitatione non esse absoluendos à Confessariis retinentes libros Hæreticorum. Et *tom.1. tract.5. cap.6. resol.62. §.2. num.146.* docet peccare, & in censuram incidere legentes libros ab Inquisitoribus prohibitos, etiamsi hæresim non contineant: & contrarium asserere esse erroneum tradit Turrianus *cent.4. dub.17.*

DCLVI. Sed vbi maximè vult Diana librorum interdictionem manutenere, eam nouo periculo exponit: vel attende. Argumentum prius erat. *Cessante fine adaquato legis in aliquo particulari, cessat etiam obligatio eiusdem legis in illo particulari: at finis adaquatus legis interdicentis libros est, ne legentes peruertantur: ergo cessante subuersionis periculo poterit vnusquisque legere libros inhibitos.* Negat minorem Diana, quia libri, vt ait, interdicuntur ob duos fines, videlicet ne peruertatur lector, & vt Author puniatur. Sed quid, si idem argumentum reponatur hoc modo. *Cessante fine adaquato legis in aliquo particulari, cessat etiam eiusdem legis obligatio in illo particulari: at finis adaquatus legis interdicetis libros est Authorum odium, & legentium securitas: Ergo si non sit Authoris odium, nec legentis periculum, poteris vnusquisque habere & legere libros prohibitos. Atqui Biblia Sacra in lingua vulgari, & libri a viris pijs editi cum licentia Superiorum & approbatione Censorum non prohibentur in odium Authorum: Ergo saltem isti legi poterunt ab his, qui non subsunt peruersionis periculo.* Quid hîc Diana? Quo se vertet, si primam concedat minorem: & quo illam modo negare poterit, siquidem ait interdici libros ob duos fines, nimirùm, ne noceant legenti, & vt Author puniatur? Ego igitur respondeo negando minorem; nam, vt dixi num.549. libri interdicuntur ob quatuor fines; è quibus adhuc manet tertius, licèt duo priores in casu aliquo cessare, aut non esse dicantur.

Diana dum vult euadere, in eandem iterùm incidit difficultatem.

NOTA.

VT clariùs elucescat veritas, alios Authores Diana adducit, quorum verba, quia sunt erudita & curiosa, placuit etiam exscribere.

Franciscus de Ouiedo.

DCLVII. EST Author ingeniosus & pius, & *libro de Fide, Spe, & Charitate, Controuersia 12. punct.3. num 42.* sic ait: [Dubitari solet an prædictâ censurâ comprehendantur illi, qui Hæreticorum libros legunt, aut retinent ex intentione confutandi errores in illis contentos, & certi nullum in illis esse peruersionis periculum? Non comprehendi indicant nonnulli Iuris periti, quos refert Palao *punct.10. citato §.2. num.8.* pro quorum sententiâ posset adduci opinio, quam cum aliis Theologis defendit Granados *1.2. controu.7. de legib. tract.3. part.2. disp.15. sect.2.* quæ affirmat: *cessante fine legis in particulari casu pro ipso legem non obligare.*

Authores pro contraria sententia.

Oppositum (videlicet adhuc in eo casu excommunicationem incurrere eum, qui prædictos libros legeret, aut retineret) meritò docent Suarius *disput.10. sect.2. sæpè citata n.2.* Sanctius *cap.10. iam citato num.24.* Azor *tom.1. lib.8. cap.16. quæst.6.* Coninch *disp.18. dub.11. num.180.* Puente, Hurtad. *disputat.76. §.307.* Toletus *lib.1. summa cap.19. num.9.* Palao *§.2. citato num 9.* & apud illum Vgolinus, & Farinacius; multus est Cardinalis de Lugo *à n.63.* vt hanc sententiam stabiliat effugio illo præcluso, quod tentari posset ex sententiâ affirmante, *cessante fine legis in particulari casu, pro eo legem non obligare*; Quidquid autem sit de hac opinione; cuius opposita longè communior est; existimo ad hanc materiam ab homine cordato applicari non posse; stultum enim & superbum esset, hominem suo iudicio in hac re fidere. & præsumere, ab omni periculo ipsum esse alienum in materia ex se grauissima, & ingenti periculo exposita; est enim hæresis pessima, & contagiosissima lues, quæ facillimè serpit, & maximè timenda est in his, qui se securos fingunt, & securitatis præsumptione ea aggrediuntur pericula, quæ Ecclesia subire prohibuit etiam Episcopis & Cardinalibus, quos ratione dignitatis & meritorum, quæ ad illas supponuntur remotiores ab hoc periculo, quàm quicumque alij priuati homines præsumi debent. Quapropter mihi certissimum est neminem prætextu securitatis posse prædictos libros legere, aut retinere etiam causâ confutandi errores.] Postquam hæc verba Diana ex Ouiedo transcripsit, sic infit, *Ita Ouiedo, & ego.* Sed cur vult Diana cum Ouiedo componi? Quia nimis eum festinus legit, nec aduertit eundem potiùs argumento succumbere, quàm solutionem apparentem adscribere. Vel, si dubites (amice Lector) attende, quæso, attende. Aliter philosophatur Diana, aliter Ouiedo, neuter bene: &, si vterque aliter, non bene inquit Diana, *Ita Ouiedo, & Ego.* Vt rem bene capias, Argumentum ipsum, quod solui debebat, considera, & quo illud modo ab alterutro dissoluatur, perpende. Illud erat.

Authores pro nostra.

An cessante fine legis in particulari cesset lex?

An finis adæquatus sit vitare periculum?

Cessante fine adaquato legis in casu aliquo particulari, cessat eiusdem legis obligatio respectu eiusdem particularis: Sed adaquatus finis legis interdicentis libros est: ne lector se exponat peruersionis periculo: Ergo cessante hoc peruersionis periculo quoad aliquem particularem, cessabit eiusdem legis obligatio, quoad eundem particularem. At Petrus, qui scit se esse virum doctum, & legendo libros Hareticorum non subesse peruersionis periculo, ait, quoad se cessare finem legis: Ergo poterit securè, inferre, cessare quoad se legis obligationem. DCLVIII.

Et quo hoc illi argumentum modo eneruare conantur? Diana negat primam maiorem, & bene tametsi posteà diminutè procedat, duos fines adsignans, quorum sicut prior, ita etiam posterior poterit aliquando cessare. Et Ouiedus (loquor iuxta verba allegata) concesso primo syllogismo, subsumptum ait esse de subiecto non supponente; qui enim diceret scire se doctum esse, & nulli subiacere periculo,

An Diana & Ouiedus eodem modo discurrant?

riculo, stultus & superbus esset; nam si cordatus esset, iudicio suo diffideret, nec præsumeret, se esse alienum periculo in materia grauissima & summo periculo exposita. Non ergo vt Ouiedus Diana philosophatur.

Ouiedos casum soluit, non soluit?

Præterea, non quæritur, *An sit casus possibilis?* sed supponitur esse possibilis, & inquiritur, *An saltem tunc Petrus libros interdictos possit legere?* Præterea, si Petrus non erit cordatus, sed stultus, superbus, temerariusque, indicans se posse legere sine periculo. poterit hæc ipsa præsumptio cessare, si ille ipse, ad quem pertinet facultatem concedere, respondeat: *Indico te posse libros legere proprio periculo, sed nolo licentiam concedere.* An in tali casu poterit Petrus legere sine peccato? minimè: & tamen illos leger sine periculo. Stat igitur periculum non esse finem totalem legis.

Petrus Marchantius.

Qualis fuerit?

DCLIX. COgnoui illum in Belgio, dum Comissarium ageret Generalem Ordinis S. Francisci, & in Viro sene summam pietatem, doctrinam, & diligentiam admiratus & veneratus sum. Laborabat anno 1641, molestissimâ febri, interim sui immemor, vir bono publico natus, negotia omnia expediebat, nec volebat corporis habere curam, quousque negotia Ordinis expediuisset. Edidit libros pulchros, & inter alios Sacramentale illud Tribunal, quod manibus vniuersorum teritur. In eius igitur *tom.2. tract.2. tit.2. sect.4 quæst.2. conclus.1. fol.90.* his verbis suam sententiam edisserit.

An obligatio sit ad mortale, aut ad veniale bene colligitur ex pœna.

An debeat cessare legis finis in communi, vt cesset etiam ipsa lex?

DCLX. [Quia verò quilibet de fortitudine suâ præsumere, sibique periculosè abblâditi potuisset, generaliter Ecclesia lectionem huiusmodi librorum sub peccato mortali quibusuis, quantumuis doctis probisque, prohibuit, adhibitis pœnis, quæ non nisi pro peccato mortali imponuntur, nisi de illius, seu S. Sedis licencentiâ, & authoritate legantur, prudenter attendens, quòd quamuis in indiuiduo, & singulari respectu alicuius personæ doctrinâ, probitate, & constantia præstantis, nullum sit periculum: tamen quia illo prætextu aduertit plurimos seduci posse, & grauissimos abusus ac pericula populo Dei imminere, vniuersaliter doctis pariter, & indoctis lectionem librorum hæreticorum inhibuit, nisi personarum delectu facto ab iis, quibus S. Sedes eorum lectionem, & iudicium concederet. Ratio igitur periculi non sumitur ab eo, quod certò accideret personæ in indiuiduo legenti, sed ab eo, quod Ecclesiæ, vel personis indefinitè contingere posset: quod singulariter notandum est ab iis, qui de se præsumentes quælibet audent, generalibus, quibusdam axiomatibus delusi: Non attendentes, quòd Deus de suâ virture præsumentes frequentiùs humiliat casibus miserandis. Et hæc fuit prohibitio communis in Ecclesiâ Dei à temporibus Apostolorum; quorum etiam Decreto libri Hæreticorum, & impiorum igni adiudicati sunt]

DCLXI. Ita Marchant. cui etiam addit Diana Petrum à Sancto Ioseph *in Idea morali lib.3. c.6. resolut.6.* & Catenam *in tract. de officio Inquis. part.2. tit.10. §.5. num.32. cum seqq.*

An Marchantius satisfaciat propositæ difficultati?

Sed & Marchantium etiam Diana festinus legisse videtur; ipse enim, tametsi conclusionem communem teneat, non insistit fundamentis Dianæ, nam obiectionis positæ maiorem, videlicet, *Cessante fine adæquato legis in casu aliquo particulari, cessat in eodem casu particulari eiusdem legis obligatio*, quam nos censemus esse certam, quam admiserat Diana; quam Ouiedus concesserat, tametsi dixerit esse minus communem, Marchantius negat; inquit enim: *rationem periculi non sumi ab eo, quod certò acciderit personæ in indiuiduo legenti, sed ab eo, quod Ecclesiæ, vel personis indefinitè contingere potest:* & hoc iubet notari singulariter. Hac autem viâ Marchantius nec proficiet, nec proderit: negat enim propositionem, quam certam multi, & cæteri censent probabilem, & Obiectio non vult per se notis, sed probabilibus præmissis roborari.

Interdum non potest negari Modalis, quando simplex assertio negatur.

N. B.

DCLXII. Vt igitur constet liquidò, non sufficere solutionem Marchantij, eandem Obiectionem ad modales propositiones reducamus. Illam ponamus sic. *Probabile vt minimum est, cessante fine adæquato alicuius legis in aliqua persona particulari, tametsi non cesset in tota Ecclesia in communi, aut in omnibus personis indefinitè sumptis, cessare respectu illius personæ particularis obligationem legis. Atqui cessat in hoc particulari: Ergo cessat & obligatio legis*, &c.] Maiorem modo illo probabilitatis affectam negare Marchantius non poterit: minorem admittit expressè; debet igitur aut non satisfacere obiectioni, aut ad nos recurrere, & nostram solutionem amplecti.

Ignatius Lupus, & alij.

DCLXIII. PVlchro dilucidauit Commentario Sanctæ Inquisitionis Edictum Author iste, & dignus est, qui à viris eruditis legatur: & *p.4. lib.25. dist.3. art.2. difficult.2. fol.466.* quærit, *An libri hæreticorum à doctis legi possint, vt eorum errores meliùs cognoscant, ac consultiùs eis respondeant?*

Non spectat ad priuatum iudicium de periculi absentia iudicare.

Et respondet, omnibus illicitum esse legere libros prohibitos Hæreticorum, sed aliter doctis, aliter indoctis: doctis, qui sine periculo illos legere possunt, præcisè vi præcepti illicitum est, nisi licentia Sedis Apostolicæ accedat; cuius etiam est ante licentiam cognoscere, & iudicare, An sine periculo, & cum fructu licentiam petens legere possit? Nemo enim iudex in propria causa esse potest. Simplicibus verò, & ignaris ex duplici capite illicitum est, scilicet nedum ex vi prohibitionis, sed etiam ob imminens, & euidens periculum.

De præsumptione legis.

DCLXIV. Ita Lopus & alij; quibus omnibus adde Naldum *Summa verb. Bulla Cœna numero 12.* Pueronum *in Bulla Cœna cap.1. §. ac eorumdem libros, num.186. fol.136.* & nouissimè Hermanum Busembaum *in Theol. mor. lib.2. tract.1. cap.4. dub.3. num.6.* cum Angelo Possentio *in Recollect. qq. mor. in fine, tit. varia. cap.16. num.9. & 10.* vbi ait [neque dicere quicquam valet legis cessante fine, & lex cessare debet; nam vtique id procedit, si lex in præsumptione fundetur facti criminis, non verò si se fundet in delicti facturi præsumptione: vt est in casu nostro. Ergo, &c] adde cum

Cæsare

Cæsare Carenâ *part.2. tit 5. §.5. num.34.* in nullo casu particulari cessare periculi præsumptionem, nimitùm peruetsionis, quando in fide, quòd quis perseueret, donum Dei est. Vide doctissimum Patrem Tamburinum *in Decal. tom.1. lib.2.cap.1. §.7. num.41.* & Bertrandum *const. in resol. Theolog.* cum Vrbano ab Ascensione *in Theolog. mor. tract.21. cap.7. Regula 12. fol.366.* vbi docet temerarium fore, qui hoc de seipsu iudicium ferre tentaret in re tanti momenti, nolletque Ecclesiæ præceptis se subiicere.

Aliud est soluere & aliud tollere difficultatem.

Sed isti omnes Aothores non Dianæ, sed Ouiedo subscribunt, & casus possibilitatem tollunt, aut saltem iudicium de periculo non Lectori, sed Apostolicæ Sedi remittunt. *His igitur consideratis*, vberioris doctrinæ causâ recurramus ad Logicam, & Obiectionem, & varias eiusdem solutiones ponamus. Illa erat: *Cessante fine adæquato legis in particulari cessat & lex: at in nostro casu cessat ille: ergo & ista.* Lupus concedit maiorem; & quia de minori dubitat, nullius priuati hominis esse, ait, definire, vtrum illa sit vera: hoc enim iudicium pertinet ad Ecclesiam Romanam. Sed hoc est tollere, & non soluere difficultatem, in casu enim proponitur certò constare non subesse periculum. Angelus Possentius respondet, distinguendo maiorem: si agatur de suspicione peccati perpetrati, illam concedit: si de suspicione peccati perpetrandi, illam negat. At ego hanc distinctionem non intelligo; semper enim agitur de obligatione futurâ respectu cessationis finis, & ideò nihil video in hac solutione præter verba. Cæsar Carena subtiliùs & meliùs procedit; concedit enim Obiectionis maiorem, & ad minorem dicit non esse finem legis vitare subuersionem, sed vitare subuersionis periculum: quamobrem negat finem in particulari cessare: licèt enim interdum homines lectione librorum infidelium non subuertantur, propter rationem ab eo allatam, nunquam carent subuersionis periculo. Sed hoc nec verum, nec ad rem: non verum, quia docti qui cum licentiâ legunt, carent periculo: ergo ipsimet, si sine licentiâ legerent; licèt essent inobedientes, legerent nihilominùs sine periculo: non ad rem, nam tollit casum & hypothesim, iuxta quam controuersia proponitur, & dissolui iubetur.

Placuit in re clarâ & certâ Authores, quos Diana produxit, examinare, vt meum Lectorem varietas ingeniorum delectet, & vt videat omnes, tametsi in Conclusione conueniant, in fundamentis & modo probandi differre.

Leander.

DCLXV.

An in violatione legis violātis animus sit attendēdus?

PAtet Leander de Sanctissimo Sacramento edidit Quæstiones Morales de præceptis Ecclesiæ, & tract.3. de Bulla Cœnæ, disp.1. quæst.53. interrogat, *An incurrat excommunicationem Bullæ, qui legit librum hæreticum non dolo malo, sed solùm curiositatis causa?* & respondet, *incurrere:* Quia Bulla non considerat animum legentis, sed facto contenta est. Sic Vgolinus *2.part. de Censur. Papa reseru. ver Ac eorumdem libros, in fine principij.* Toledo *in Bulla Cœnæ excommunic.1. num.24.* apud Sanchez, Fagundez, & Trullench *mihi num.10. cap.19.* his verbis. Præterea siue legant ad errores cognoscendos, vel impugnandos, vel ad aliquam eruditionem depromendam, omnes excommunicationem incurrunt, dummodò sine licentiâ Sedis Apostolicæ fiat.] Sic ille Sanchez *lib.2. summ.cap.10. num 40.* Fagundez *lib.1. in Decal.c.14.n.22.* Trullench etiam *in 1. lib. Decalog. cap.3.dub.9. §.5.n.22.* & Rocafull. *3.part. Praxis lib.3. cap 8. dub.5.*

Hic vniuersaliùs pronunciat, & tam ipse quàm Trullench, aut forte cæteri videntur contrariis fundamentis insistere, & ideò meritò non allegabantur à Dianâ.

Satisfit argumentis à num.638. positis.

DCLXVI.

Habet Ecclesia, cùm interdicit libros, quatuor fines.

TRia legum genera exposuimus *num.637.* & modò asserimus legem hanc, quæ libros interdicit, ad tertium genus pertinere, & hanc ob rem illam, vt superiùs docuimus, habere varios fines. Primò igitur intendit Ecclesia, ne isti libri noceant illis habentibus & possidentibus: secundò ne noceant aliis: tertiò, vt Authores, si pœna sint digni, puniantur: quartò, vt scriptores, qui inuincibiliter errarunt, habeant patientiam, & pœnalitatem istam patienter tolerent ob bonum publicum. Sanè primus finis poterit cessare in aliquo particulari, qui sit vir doctus probusque; tertius in aliquo Authore, qui sit Catholicus & ex ignorantia inuincibili & sine culpâ errauit, nam iste, vt notaui superiùs corrigi debet, odio haberi non potest. At tunc, si cesset tertius, non poterit quartus cessare. Et transeundo ad secundum, doceri velim, quo modo ille possit cessare in solo aliquo particulari? Finis iste secundarius erat, vt libri interdicti nulli noceant. Ergo ne noceant Petro, Paulo, Francisco, & cæteris: non ergo illum tenere aut legere poteris, licèt tibi non noceat; nam aliis poterit ille nocere. *His positis, ad argumentorum dissolutionem venio.*

Vbi cessat tertius, adest quartus.

Secundus non potest cessare in aliquo particulari.

Ignorantes se esse doctos opinātur interdùm.

Respondeo ad primum; quod positum *num.638.* aut etiam ad vtrumque; vel agi de laico, qui se doctum existimat, vel de eo, qui testimonio publico est doctus. Si de illo: aio, ignorantissimos interdum homines sibi de doctrinâ abblandiri, multosque paucorum syllogismorum notitiâ periculosiùs intumescere, quàm rana Æsopica, quæ ambiebat magnitudinem bouis. Prodest hoc Distichum:

Quàm sapiens essem, si scirē denique, vel quæ
Ignorans, vel quæ te Petre scire putas.

Ergo huiuscemodi homines tacere potiùs debent, quàm de mysteriis Fidei Orthodoxæ disserere; &, si loquantur, legem violant, & excommunicatione irretiuntur. Si de viro verè docto sit sermo; dicent Bañez, Hurtadus, Ledesma, Diana, & cæteri, aut non fuisse intentionem Pontificis illum arcere ab huiusmodi disputationibus, aut, quia cessat adæquatus finis legis quoad illum, etiam quoad illum huius Canonis rigorem & præceptum cessare: dicent alij adhuc ipsum teneri præcepto, nec posse cum Heterodoxo disputare sine Ecclesiæ approbatione & permissione.

An distinctio inducentis & inductiui prosit?

Respondeo ad secundum, illud non solui à Diana: *Primò*, quia frustrà inter inductiuum & inducentem distinguit: nam Hæreticorum omnes libri, si ista distinctio stat, etiam respectu

uioris & purioris nutrimenti nec sunt, nec ita concupiscentiam irritant, nec alterant lasciuos humores: Ergo finis, quem intendit Ecclesia, cessare videtur contrariè. At quando finis contrariè cessat, cessat absolutè ipsa Lex: Ergo nemo comedere pisces tenebitur. Sic Fridericus.

Resolutio.

DCLXIX.

In ieiunij præcepto Ecclesia intendit multos fines.

MVlta sunt, quæ Ecclesia Catholica respicit, cùm instituit ieiunia. Vult enim in Quadragesimâ Christum Dominum imitari, & illum imitando colere, & colendo fauores & gratias indipisci: Sanctorum dies profestos ieiunio celebrat & veneratur: vult macerari hominum sensus & rebelles concupiscentiæ motus supprimi: vult tandem, vt in obedientiæ exercitio proficiamus: qui fines omnes simul nequeunt deficere in aliquo particulari.

Vide Fundamentum 40. q. incidentem ar. 1.

Argumentis satisfactio.

NÆc argumenta oppositum probare videntur. *Respondeo Petro*, cessare in ipso fortè (si cessat) finem inadæquatum, at finem totalem, adeoque nec legis obligationem cessare. *At Friderico subirascar*; esto enim aquæ aspersione ignis in fornace accendatur, at non accendetur multâ aquâ: & quidem fortè robustus adolescens, si heri in cibis excessit, hodie aut comedendo pisces, aut parcè carnes, illa inconuenientia percipiet, quæ obiicit Fridericus: at in ieiunio Quadragesimali aut alio longo non percipiet: ergo illud qualecumque inconueniens non à ieiunio hodierno, sed ab intemperantiâ & gulâ hesternâ nascitur, si nascitur. *Præterea*, præcepti literam nō bene Fridericus intelligit, non enim præcipit Ecclesia, vt comedamus pisces, sed vt abstineamos à carnibus, quod est toto cælo diuersū.

Non cessant omnes in particulari.

An sint lasciui pisces? An ieiunia excitent cōcupiscentiā.

FVNDAMENTVM XVIII.

De Legum Actione, seu Legumlatione.

DCLXX.

Legislatores Numinum Internuntij.

LEGISLATOREM agere est difficile & periculosum, & ideò antiqui Legum Conditores maluerunt dici Deorum Interpretes, quàm legum ipsarum Authores; vt vulgus reuerentia & religione inductus Leges à Deo per suorum Principum manus se putaret accipere, & deuotè obseruare.

In dubio standum est pro præcedente possessione.

Plus est quàm dubium probabilitas.

Sed quales erunt leges, si de Legislatoris authoritate dubitetur? Respondeo, distingui dubium à probabilitate debere. Nam in dubio standum omninò est pro possessione, quæ erat ante illud dubium; vnde si Electio Superioris sit dubia, standum erit pro non electione, & supponendum eum, qui inuadit Rempublicam, verum Superiorem non esse; si autem depositio sit dubia, standum erit pro non depositione. Ergo censendus est non habere authoritatem, cuius est dubia electio: & censendus est manere adhuc in pristinæ authoritatis possessione, cuius est dubia depositio. Sed quia rarò aut nunquam talia dubia subsistunt, transeamus ad probabilitatem. Puto, Ministros & Officiales omnes, quamdiu in dignitatibus collatis maneant, obedire probabiliter legitimo Superiori debere, aliàs haberent simul duas opiniones oppositas; ordinariam enim superioris authoritatem confitetur, qui delegatam recipit, & in aliquo officio agit Superioris Vicarium: at cæterorum subditorum vulgus debere obedire Superiori probabili crediturus non sum.

Dubia hodie rara.

An homo simul possit operari iuxta duas oppositas opiniones probabiles?

An aliquis debeat obedire Superiori probabili?

DCLXXI.

HÆc sæpè à nobis dicta & exposita, maiori commentario non indigent: vide interim, quæ scribo Theologiæ Regularis num. 1582.

Ratio fundamentalis est; quia tametsi possim habere quamcumque opinionem probabilem seorsim, non coniunctim; nam, vt simul duas habeam sententias, esse illæ debebunt comprobabiles & consistentes, aut aliàs in summa præcipitia perducent. Hanc ego ob causam Positiones, quas olim censuræ Theologorum subieci, & hîc iterum do, nolui vocare *Theses*, sed *Sintheses*; & hoc consultò, vt vel ipso nomine innuerem, illas non probabiles tantum, sed etiam comprobabiles esse. Rem exemplo dilucido.

Non omnes sententiæ probabiles sunt comprobabiles.

Non omnes Theses sunt Syntheses.

Hæc propositio: *Quotiescumque vna formalitas concipitur non concepta altera, distinctio realis intercedit*, est probabilis, nam admittitur ab illis omnibus, qui obiectiuas præcisiones reiiciunt. Item hæc: *Potest mens concipere Naturam Diuinam, non concipiendo Relationes diuinas.*, est probabilis; nam admittitur à Thomistis, & Scotistis vniuersis: & tamen infertur hæc consequentia: *Ergo Natura Diuina realiter distinguitur à Relationibus Diuinis*, quæ est omninò improbabilis, hæretica, & centies ab Ecclesiâ damnata: Ergo Propositiones probabiles à comprobabilibus & consistentibus sunt distinguendæ: sed de hoc vberiùs in Logicâ Morali tracto.

Ex præmissis probabilibus sequi potest conclusio improbabilis.

De naturæ diuinæ & relationum distinctione.

FVNDAMENTVM XIX.

De Legum Passione: hoc est, promulgatione & acceptatione.

DCLXXII. Obligantur lege nō acceptata serui:

ACCEPTATIO à Legum Passione distinguitur; multi enim obstringuntur præceptis, etsi non acceptatis. PRIMO enim serui non rogantur, An acceptare legem velint? carent enim nomine & libertate. Ratio Resolutionis clara est; quia victor, si interposito pacto, & præscriptis articulis & conditionibus victos sub protectionem & amicitiā recipiat, debebit stare promissis: quòd si illos debellet pura vi, & victos occidere possit [& hoc accidit qooties non petitur aut conceditur salus, vulgò *Cuartel.*] poterit eosdem proculdubio mitiori sententia seruare, hoc est, seruos reddere: & ipsi semel seruati tenebuntur seruatori obedire, nec habebunt ius Leges non acceptandi. HINC PATET, DEI Leges non pendere ab hominum acceptatione; serui enim & creaturæ sumus, occidi imò & annihilari omnes possumus, & clementia Conditoris seruamur; atque ideò citrà omnem acceptationem, aut non acceptationis exceptionem Seruatori obedire tenemur.

Victoria duplex.

Cuartel quid?

Ergo creaturæ diuinæ: nam ancillantur Deo.

Seruare quid sit?

DCLXXIII. Item liberi legibus necessariis: nā hæ sunt in pacto vitæ communis acceptatæ.

SECVNDO, Homines liberi, non habent ius non acceptandi Leges præcisè necessarias ad conseruationem Reipublicæ; nam ad illam perdendam aut soluendam potestatem non habent. Et ratio est; quia pactum vitæ communis ab vniuersis initum est acceptatio omnium mediorum, sine quibus ea non potest stare. Quamobrem, si loqui in rigore velimus, non debemus dicere eiusmodi Leges non indigere acceptatione, sed non indigere noua; sed esse in ipsa Reipublicæ erectione acceptatas. Eodem philosophari modo debes de Legibus præcisè necessariis ad obtinendum finem; ob quem instituta est Respublica: quotquot enim volunt esse eiusdem Reipublicæ membra, eundem finem intendunt, & omnia media præcisè necessaria ad eiusdem consecutionem acceptant.

Sed quis erit Iudex. An lex sit necessaria?

Item Religiosi legibus Regulæ.

TERTIO, Religiosi, quibus præcipiuntur ea, quæ sunt in Regula, non habent ius non acceptādi Leges: quia ipsas iam in solenni professione acceptarūt.

Nō tamen liberi legibus non necessariis.

QVARTO, Homines liberi, quibus minùs necessaria iubentur, non tenentur acceptare præcepta, nisi fortè acceptauerint liberè aliam Legem, quæ illos priuet libertate Leges non acceptandi.

Potest dari lex acceptata, quæ iubeat leges ante acceptationem esse validas.

Et profectò, si quatuor istæ veritates bene considerentur, non multùm distabunt duæ illæ sententiæ, quæ videntur oppositæ; quarum altera negat, altera asserit, Humanas leges ante acceptationem obligare. Item duæ illæ; quarum altera Leges Ecclesiasticas à Sæcularibus distinguit, altera non distinguit: omnes enim istæ quatuor sententiæ vniuersaliter sumptæ falsæ sunt; & si limitentur iuxta doctrinam positam, omnes sunt veræ. Sententia enim illa, quæ Leges Ciuiles ab Ecclesiasticis non distinguit, effectum respicit: quæ distinguit, principium. Sanè nullas leges ante acceptationem obligare, certum est. Ecce effectum communem, quia à non acceptatione sequitur non obligatio. Sed cur Leges illæ non obligant? Quia neuter Princeps (Ecclesiasticus, & Sæcularis) in tali casu subditos inuitos obstringere vult, & iste non potest.

Oppositæ sententiæ conciliātur.

Communitatum compromissio.

In vota plurium compromiserunt Communitates, at nulla generaliter, sed DCLXXIV.
in talibus materiis & casibus. Si pronuncietur Lex circa materiam, in qua omnes compromiserunt, & acceptetur à pluribus, obligabit pauciores, etiam non acceptantes. Si vero circa materiam, in qua non sit omnium compromissio, feratur, obligabit compromittentes, & non alios.

Quando sit standū plurium votis?

Expedit, vt lex incipiat simul obligare vniuersos.

Puto etiam Leges promulgari debere, vt innotescāt vulgo, cui impositæ. Puto DCLXXV.
eas, quæ toti Reipublicæ indictæ, si toti eadem hora notificari nō possint, debere præfigere tempus futurum, ex quo incipiant obstringere: non enim careret magnis inconueniētibus popularis confusio, si eādem legem alij, quibus notificata, obseruarent & alij, quibus nondum notificata, non obseruarent. Sed quanto illæ tēpore post promulgationem incipient obligare? Rei natura nullū determinat; cōpetens humanitùs determinari postulat: at Humanæ (Seculares certiùs, & Ecclesiasticæ probabiliter) vidētur nōnisi post duos mēses obligare, & hoc, quia sic superiores voluerūt: nēpè supremi (quo nomine Cæsarē, Reges, &c. & probabiliter Papā intelligo) quia Magistratuū & inferiorū leges videntur obligare statim.

Leges obligant post duos menses; sed quæ?

Hæc

DCLXXVI. HÆc omnia vera & certa;at quia non desunt in re clarâ quæstiones & difficultates,vnam vel alteram propositurus sum.

QVÆTIO I.

An, si lex fuerit acceptata à maiore communitatu parte, si aliquis illam frangeret, secluso scandalo, peccaret mortaliter?

Vide, quæ dicemus inferius à n. 672.

VT controuersiam hanc dilucidet, Diana ponit casum, in quo Petrus ex illis sit, qui non acceptarunt legem,priuatimque & secretò illam violet: & ait, Caramuelem *Commentario in Regulam D. Benedicti num.*744. Petrum excusare à mortali. Producit vnam aut alteram Caramuelis periodum & subiungit. [Sed hæc opinio mihi non placet;nam dato & non concesso, quòd obligatio legis penderet ab acceptatione populi, tamen eo ipso, quòd lex à maiori parte fuerit vsu recepta, obligat omnes & singulos, communiter asserunt Doctores: vt sicut è contrà, si de facto maior pars populi non seruaret legem, poterunt alij sine peccato maiori parti conformari: & excusari, quia talem legem supponitur non esse vtilem Reipublicæ.] Hæc ille *p.7 tract.*11. *resolut.*23.

An lex, quæ contemnitur à maiori Communitatis parte, pauciores obliget?

DCLXXVII. Legit hanc resolutionem Caramuel Alderspachij in Bauariâ Anno 1645. & obstupuit; iurans,deiurans se improbabilem putare errorem, quem illi Diana adscribit. Voluit id scripto publico testari; sed quia bellorum turbines aliò illum abegerunt, nec postea libros Dianæ habuit, taceri debuit, & permittere se citari pro errore, quem totâ ipse vitâ fortissimè in multis libris impugnauerat. Porrò si dignatus fuisset Diana binas ante, & binas etiam post periodos exscribere, citasset Caramuelem pro contrariâ sententia. At quia festinus fuit, debebit Caramuel repetere, quæ sæpissimè scripsit satis clarè. In materia legum sic philosophatur Caramuel.

DCLXXVIII. Superiorum authoritas est limitata.

Dicit primò, *Non licere Legislatori Humano ponere quascunque leges, sed habere authoritatem limitatam, & debere se continere intra terminos sibi concessæ potestatis.* Et quia in Commentario illo Regulam Benedictinam explicat, ponit exemplum in Abbate, cuius authoritas extra Regulam extendi non potest;nam, vt patet ex ipsâ solenni professione, obedientia superiori promittitur non absoluta & qualiscumque, sed secundùm Regulam D.Benedicti,nimirùm prout vsu receptam.

Priuilegium quod concedit S. Benedictus cap.68.

Dicit secundò, *Abbatis Benedictini legem, quamdiu se contineat intra Regulæ terminos, hoc est, quamdiu præcipiat quæ expressè continentur in Regula, posse semel modestè reiici: Quod si secundò pronuntietur obligaturam, etsi contradicant vniuersi.* Patet; quia in professione leges Regulæ acceptarunt singuli, & ipsa concedit, vt, si cui præcipiatur quod vires suas videatur excedere, possit se semel excusare, iubetque, vt absolutè obediat, si in sua sententia perseueret Superior.

DCLXXIX. De rebus, circa quas non compromisit Communitas.

Dicit tertiò, *In rebus, quæ sunt extra Prælati potestatem, legem acceptatam transire in compromissum, & obligare eos, qui acceptarunt, non alios. Et addidit, eandem obligare Communitatem, si illam acceptauit Communitas, & tamen posse violari à quocumque particulari, qui illam non acceptauit.* Hæc est Caramuelis sententia; clara & vera, quam cùm Diana ad Regulam vniuersalē trahit, se nimis festino oculo apertum textum intellegisse ostendit. Et quidem Caramuelis sententiam, quam docet, in loco, quem citat Diana,exemplo notissimo illustro. Omnia officia mechanica in ciuitatibus Germaniæ habent suas tribus & Antistites,qui leges ferũt in materiâ singularum artium; pone Textorum Præsules iubere pannos, qui tanti væneunt, debere tantum lanæ, & tantum serici complecti: & hanc legem dicet Caramuel omnes & singulos obligaturam, si à pluribus sit acceptata; nisi fortè contractu inito ab omnibus concedatur Præsuli, vt inconsultis subditis leges pronunciet. Quid si eorumdem Textorum Superior præcipiat, vt non carnes in posterùm, sed pisces comedant; vt à vino abstineant; vt nunquam cœnent: vt quotidie audiant sacrum, & similia? Respondeo, Textores non teneri. Quid si omnes, Antonio excepto, istas leges acceptant? Respondeo, illas acceptasse Communitatem illam, & teneri illos, qui quoad hoc compromiserunt in plurium vota; at Antonium, qui nec illas acceptauit, nec in plurium vota compromisit quoàd hoc, non teneri. Hæc est Caramuelis sentẽtia,quam in dicto Commentario à n.738. ad 749. dilucidat, in multis aliis locis confirmat, & quam nimis festinus Diana legit, aliàs enim vir doctissimus & ocularissimus optimo amico non potuisset tam stupidum errorem imponere. Non sum adeò amens ego, vt nunquam errauisse Caramuelem affirmem; nam & video ab ipso nonnulla intendi, remitti, limitari, & ampliari; non enim habet scientiam infusam, sed summo labore proficit, & ita hodie studet, vt die crastina scripta priora legat doctior: at ipse quando errat, ingeniosè errat, & si habuisset errorem, quem illi Diana adscribit, nec doctè nec ingeniosè errasset. Cur plura scriberem? Ponam calamum orando meum Lectorem, vt Commentarij citati à Diana dignetur Paragraphos sequentes interlegere: nimirùm, numer.488. 492. 493. 738. 739. 740. 741. 742. ad 749. & postea dicere. An-non Caramuel contradictoriam omninò habeat sententiam,nec vnquam illam somniauerit, quam illi inuito Diana adscribit?

Exemplum.

Caramuelis doctrina.

An nunquā errauerit Caramuel?

QVÆSTIO II.

An, si maior pars non seruet legem, desinat obligare ipsa Lex?

DCLXXX. AFfirmatiuam sententiam tenet Diana *part.*7. *tract.*11. *resol.*23. vbi ait. [Si de facto maior pars populi non seruaret legem, poterunt alij sine scrupulo maiori parti conformari & excusari: quia talem legem supponitur non esse vtilem Reipublicæ.] Et Ego Assertum ipsum & rationem inferendi considero,& infero,Catholicos,qui in ciuitatibus Hæreticorum habitant,nõ teneri ad ieiunia,posse in quadragesimâ carnes comedere; non debere audire Missam diebus festis, &c. nam has leges maior populi pars non obseruat,& ipsi se possunt

An Catholici habitantes inter Hæreticos præceptis Ecclesiæ teneantur.

possunt maiori parti conformare. Quod si ad ius diuinum recurras, & dicas, hanc Hæreticorum negligentiam ex infidelitate subnasci, cur non possit aliquis bene credere, & tamen in cæteris se illis conformare, non video. Sanè relinquamus Hæreticos, etiam inter Catholicos corruptissimæ sunt aliquæ Communitates: An ne ideò poterit Petrus violare talem aut talem legem, quia plerique illam violant? sed inter Ecclesiasticas & Sæculares distingues: Interrogabo tamen, An Ecclesia possit ferre leges inutiles? nam quæ temeratur à pluribus esse inutilem Diana supponit: Ergo Dianæ assentiri non scio; tu rem considera.

QVÆSTIO III.

An legem Moralem, à superiori legitimo latam, possit acceptare populus quoad forum exterius, & reiicere quoad forum interius?

Excipi solet contra leges Ecclesiasticas & Sæculares eò quod non sint ex Legislatoris & acceptatorum intentione, vt obligent in foro interiori, quod est quærere, An possit soleatque populus acceptare leges quoad forum exterius, & non acceptare quoad interius? DCLXXXI.

Respondet Diana *part.2. tractat.17. resolut.21.* producendo Extrauagantem Pij V. & hæc verba subscribit: *Quoad pœnam Bullæ Pij V. priuationis priuilegij clericalis officij & beneficij, &c. dico probabiliorem esse illam sententiam, quæ asserit, illam Bullam non esse receptam in vsu quoad forum interius.* Sic Henriquez, Auila, Sayrus, &c.

Ergo ad mentem Dianæ, positâ legislatione, dubitandum est de acceptatione, & positâ acceptatione quærendum adhuc est, qualiter lex sit acceptata, & quousque constet esse acceptatam quoad forum interius, non est dicenda, conscientias obligare.

FVNDAMENTVM XX.

De legum Duratione.

DCLXXXII. An materia existat existentia Formæ? De legum existentia.

An lex maneat mortuo Legislatore?

MATERIA D.Thomæ opinione existit existentia Formæ: & in mea Leges existunt Legislatoris existentia, durant Legislatoris duratione: quod si fortè aliqua Principi superuiuat, erit confirmata à Republica tota, quæ non moritur. Hic doctè & prudenter Authores leges à præceptis distinguunt, & *Legum* nomine intelligunt perpetua quædam & post mortem Superioris permansura præcepta; & *Præceptorum* nomine Leges quasdam cum Superiore morituras. Hinc nascitur *Regularum*, *Constitutionum*, *Statutorum*, & vocum aliarum varia acceptio, quæ ad distinctionem positam debet reduci.

De Legum tempore.

Priuata Superiorum præcepta, si longo tempore sint duratura, scribi deberent omninò; labilis enim est memoria, nec potest singulos apices retinere. At non scriptæ quanto duraturæ sunt tempore? Hoc ipsum deberet scripta lege aliqua determinari.

Non scripta Superiorum mandata quanto tempore sint duratura?

Vidi semel ad tollendos scrupulos declarari à Generalibus Cisterciensis Ordinis Visitatoribus præcepta Abbatam non scripta vltra sex menses non durare: & me iudice prudens fuit hæc ipsa declaratio; solent enim nonnulli Præsules tam leuiter præcepta imponere, vt eorumdem obliuiscantur ipsi posteà; & interim scrupulis onerant suas communitates; ergo satis erit, si eiusmodi præceptis sex mensium concedatur obseruantia; vt Abbates, qui velint sua præcepta esse perpetua, non illa merâ voce proferant, sed in tabulis publicis Cœnobij exarent.

Cæterùm ex hac Visitatorum lege non poterimus deducere Regulam aliquam vniuersalem: quia quàm certum est, legem agraphicam non posse esse perpetuam, tam incertum est tempus, vltra quod non sit perennatura. Et hanc ob rem prudenter recurrimus ad Superiorum voluntatem.

FVNDAMENTVM XXI.

De Legum Loco.

Nec leges, nec Principes sunt immensi.

HABENT suos terminos Prouinciæ, extra quos non extenduntur Leges. DCLXXXIII.
Non obligant Leges Galliæ in Hispania, nec Hispaniæ in Gallia; sed vnæquæque ibi habent vires, vbi ferri potuerunt.

Serui Religiosi. Vagi. Legati.

De Peregrinis. Quibus legibus obedire teneantur?

Quibus legibus tenentur Peregrini? Aliqui sunt priori loco obstricti personaliter, aliqui realiter: Serui & Religiosi quamdiu manent obstricti priori loco, eius legibus tenentur: cæteri legibus loci, in quo habent domicilium de facto (Legati non videntur habere domicilium apud Principem, ad quem legati; sed in vrbe, vnde missi.)

De Senatore capto.

An-ne captiui Senatores poterunt in territorio alieno ius dicere? Respōdeo,

Senatores

Senatotes esse Doctores & Iudices: vbicumque, sint eruditi sunt, docti sunt, & poterunt iuxta iura & leges respondere. At proferri sententiam, qua liberi obstringantur, posse à captiuis, crediturus non sum. Et idcircò pronuncio, Iudicem Hispanum, captum à Gallis & Parisios transmissum, non posse Ius dicere, quod liberos Hispanos obliget. Ratio est: Quia huius Senatoris persona (imò ipsa charta, in qua sententia scribitur: calamus, quo illa scribitur: sigillum, quo firmatur) alterius imperij nomine pertinet ad Regem Galliæ: non ergo Ius dicere poterit nomine Regis Hispaniæ.

DCLXXXIV. *De Camera Spirensi sub Gallo.* HInc patet quid dici debeat de Camerâ Spirensi à Gallis captâ. An sub Gallorum Imperio constituta possit Germanos iudicare? De hac Ego materiâ tractatum specialem scripsi; sed quia vidi tem tam magni momenti contra Cæsaris authoritatem affectibus priuatis regi, & aliquos damno publico quærere commoditates priuatas, iudicaui nondum illum debere edi; ait enim Dominus Deus: *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.*

FVNDAMENTVM XXII.

De Legum situ, aut ordine.

De legum concursu. NON sunt æquales Leges sed aliæ sunt nobiliores, aliæ minùs nobiles, & si concurrant, nobilior obtinere, & cedere debet inferior. Lex Dei suprema est, nec cedit Humanæ Angelicæ. Si contra Creatorem creatura aliquid præcipiat, audienda non est. *Nõ est obediendum Homini cõtra Deum.* Quid si concurrant duæ Leges, diuina probabilis, & Humana certa, vtra præcedere debebit? *Respondeo,* Ius naturale à Iure humano distinguendo. *Dubium incidens.* Stando Decalogo præcisè sumpto, aio posse subditum in tali casu opinari non dari Legem Diuinam, posse & opinari contrarium: est enim conscientiæ libertas in materia probabili, nisi subditus se liberè obligare ad alteram contradictionis partem. *Deo lege probabili.* Si tenere velit dari Legem Diuinam, hoc stante dictamine non poterit obedire Humanæ: Si opinetur Diuinam non dari, tunc tenebitur obedire Humanæ: at in tali casu non dicetur Humana Diuinæ præponi; sed Humana obseruari, & non dari Diuina. *Modus loquendi corrigitur.* Quid si superior iubeat tibi bibere venenum probabile? quid si dubium? si reus sis, & ille te damnare possit morte certa, etiam poterit probabili aut dubia: & tunc venenum haurire poteris, sed non teneberis. *De veneno probabili.* Ergo neque teneberis, si sis innocens, aut ille re capite condemnare non possit.

DCLXXXV. *Humanæ potestas gradus habet.* HVnc legum & præceptorum ordinem expendit curiosè & eleganter Augustinus (& habetur 11. *quæst.* 3. *can. Ita corporis. Canon. qui resistit.*) qui sic ait. *Quid, si illud iubeatur, quod non debeas facere? Hic sanè contemne potestatem: ipsos humanarum legum gradus aduerte. Si aliquid iusserit Curator, faciendum est; non tamen, si contra Proconsul iubeat: Non vtique contemnis potestatem, sed eligis maiori seruire: nec hinc debet minor irasci, si maior prelatus est. Rursus, si ipse Consul aliquid iubeat, & aliud iubeat Imperator, & aliud Deus, da veniam ô Imperator; tu carcerem, ille gehennam minatur, &c.* *An ideò obediendũ Deo?*

Antistites subordinati. Sed debes hîc omninò notare, posse & solere subditum habere multos Superiores subordinatos; & tunc debere obedire maiori, etiã contra voluntatem & præcepta minoris. At in hoc ipso casu debet interuenire Principis superioris prudentia, ne fortè præcepti altioris colore Reipublicæ præiudicetur. *Exemplum scitu dignũ.* Inter Hispanos sic proceditur. Petrus Solutor generalis, exempli causa, suam habet instructionem à Rege; præcepit contra Prorex, se vrbanè excusat Petrus, Regiam instructionem proponens. Si adhuc Prorex in scriptis ei iubeat, vt, non obstante mandato Regis, sibi obediat, debet obedire Proregi; & monere Regem, vt ipse examinet, cur Prorex talem legem posuerit. Et hi mores summâ prudentiâ & ratione fundantur: solent enim mutari circumstantiæ, & debent instructiones priuatæ, etsi Regiæ, instructioni Proregis etiam Regiæ subesse. Breuiter id persuadeo [Dantur casus & circumstantiæ, in quibus Petrus subditus non debeat obedire Superiori, sed debeat potiùs non obedire, & eius mentem interpretari; & hæc non obedientia, si sincera sit, erit virtus, & ad epikeiam reducetur. *Vult interdum Superior, vt subditi legem non seruent nimirùm, si mutatis circumstantiis illa nocumentum inferre possit.* Considera Iuris Canonici Regulam LXXXI. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.* Ergo, si præscribit Dialectica, rationis paritas postulat, vt dicamus: *In generali iussione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie iussurus.* Datur ergo casus, in quo Petrus debeat non obedire: ergo in quo possit vti suis ministris contra verba legis superioris, vt sic satisfaciat menti Legislatoris. *Sicut de indultis, ita de præceptis philosophãdum est.* Et quid faceret, quæso, in tali casu, si subditi sibi nollent obtemperare? Habet ergo ius obligandi subditos ad obediendum contra literam mandati Regis, quando, mutatis circumstantiis, sincerè iudicat Regem velle, vt illi literam mandati non obseruent]

DCLXXXVI. *An sui famuli famulus sit suus famulus?* DATVR aliud subordinationis genus; quando nimirum, Petrus subditur Paulo, Paulus

Ioanni.cui non ſubditur Petrus,& in hoc caſu ſuo vnuſquiſque Snperiori, & non Superioris ſui Superiori obedire tenetur. Pono exemplū. Habes domi Franeiſcum honeſtum famulum, qui ribi ſubeſt : hic aut pecuniâ ſui ſtipendij, aur aliunde adquiſitâ etiam famulos alir; & pronuncio,Franciſcum ribi obedire debere, at famulos Franciſci non debere:ipſi enim Franciſco famulantur, non ribi. In diuerſis Religionum Ordinibus varij ſunt mores. Apud Benedictinos(niſi aliqua Congregario ſpeciales habeat leges vel mores) opinamur omnes Cœnobij Religioſos vni & ſoli ſuo Abbati ſubdiros, non Prouinciali aut Generali; his enim Abbates ſoli immediatè ſnbduntur.Hāc ob rem Ordinis Supetiotes,extra viſitationem (cùm enim Monaſteria viſitant, ſunt immediati) eùm volunt aliquid Religioſis indicere,non dicunt : *Iubemus Religioſis, vt hoc faciant*, tunc enim mandatum periculo exponerent : ſed dicunt : *Iubemus Domino Abbati, vt ſuis Religioſis præcipiat, vt faciant hoc* : & tunc omne dubium ceſſat;nam Abbas tenetur obedire Ordinis Superioribus, & priuati Religioſi ſuo Abbari. In Monaſteriis non exempris id Epiſcopus poteſt, quod Ordinis Superior in exemptis; vnde Epiſcopo Auguſtano roganti : *Quis ergo eſt Superior in Monte ſancto* (Monaſterium eſt Ordinis Benedictini in Bauariâ) *cui debent Monachi obedire?* Oprimè reſpondir Abbas : *Superior Ego ſum. Monachi mihi ſoli obedire tenentur. Ego verò illuſtriſſimæ Celſitudini tuæ.* Quam reſponſionem fuiſſe legitimam, & contra Epiſcopi ſcrupulos Bauariæ Sereniſſimus, & omnes Abbates debere defendi putarunt.

An Religioſi Generali ſubdantur?

De monaſteriis non exemptis.

An montis ſancti Religioſi ſint ſubditi Epiſcopi Auguſtani?

Non videretur hæc doctrina Reipublicæ & Politicis vtilis, ſi intra ſepta Eccleſiarum & Monaſteriorum maneret; ergo demus exemplum aliquod Regium, quo priuata firmemus. Franciſcus de Ouiedo in Epiſtolâ Dedicatoriâ, præfixa Tractatibus Theologicis primæ ſecundæ D.Thomæ correſpondentibus. §. *Primus ſe offert.* Sic inquit[*Cùm Rex D.Petrus, cui ſæuitia appellationem fecit, ſeriis iocis cum fratre Henrico velitaret procubuit iſte:tunc Ferdinandus, non minus de amore, quàm de famulatu Henrico coniunctus, ſupra Petrum ſeruauit Henricum, aiens,* No quito, ni pongo Rey; pero ayudo a mi Señor. *Ad hæc Henricus pugione Petrum confodit, & fraterno ſanguine Regiam ſibi purpuram tinxit.*] Hæc Ouiedus; qui citat Licentiatum Molinam *in deſcriptione Regni Galleciæ fol.*49. Argote de Molina *libr.* 1.*cap.* 102. Didacum de Andrade *in Chron. de Calatraua lib.*29 *fol.*60. *anno* 1369. P. Malachiam de la Vega Ordinis Sancti Bernardi *in Chronic. Iudic. Caſtellæ tom. Caſtror.* & Andrade; & alios multos poſſet. Commendar Ouiedus Ferdinandi generoſam actionem, quæ non aliter poteſt defendi, quàm ſi dicamus, Ferdinandum non Petro, ſed Henrico ſubfuiſſe : tametſi ſubeſſet Henricus Regi Petro. Sed hoc ipſum multas difficultates pateretur, & aliter non poſſet defendi.

Petrus cognomento Crudelis Caſtellæ Rex.

An Regi omnes immediatè ſubdantur?

FVNDAMENTVM XXIII.

De Habere.

DCLXXXVII.

Præmia & ſupplicia ſunt duo fundamenta Reipublicæ.

MVLTA habent Leges, ob quæ iuſtæ dicantur; at inter alia hæc duo præcipuè; videlicet, præmium & pœnam : *quia nec domus, nec Reſpublica ſtare poteſt,ſi in ea nec rectè factis præmia extent vlla, nec ſupplicia peccatis.*

Dubia nonnulla proponuntur.

Et vt Iudicem integerrimum agas,inquiris, *Primò*, An punire illum poſſis, qui ſequutus opinionem probabilem? *Secundò*, An excommunicari poſſit inobediens, ſi pro ſe opinionem probabilem habeat? *Tertiò*, An qui occiderit ob defenſionem vitæ? *Quartò*, An, qui occiderit ob defenſionem diuitiarum? *Quintò*, An qui occiderit ob defenſionem honoris? *Sextò*, An ſicut liberè ſequutus eſt quam voluit ſententiam reus in operando, poſſit Iudex ſequi quamlibet in iudicando?

An Superior poſſit obligare ſubditum in materia probabili?

Vt dubio ſatisfacere poſſim tamquam certum & indubitatum ſuppono, poſſe & ſolere Superiores obligare ſubditos in materia probabili, & ideò hanc quæſtionem de probabilitate, & dubia, quæ ex illa ſuboriuntur, ad duas hypotheſes reduco : nam vel ſubdito nullum humanum præceptum eſt impoſitum circa materiam probabilem, vel eſt impoſitum. Et, vt clariùs procedam, ſuppono, eſſe probabilem eorum ſententiam, qui docent : *Excuſari à peccato, qui pietatis gratia ſeruilia opera diebus feſtis exercent*; ſunt enim pro alterutra parte Authores & rationes graues[Vide Leandrum à Sanctiſſimo Sacramento *par.*3.*tr.*1.*diſp.*6.] & Petrum, & Antonium produco:ille enim, contrarium non iubente Prælato, opera ſeruilia die feſto pietatis gratia exercuit : hic autem Prælato contradicente & inhibente. His poſitis.

An excuſet pietas eum, qui diebus feſtis operatus?

An peccauerit & occidi poſſit qui occidit inuaſorem vitæ,diuitiarum, honoris?

Reſpondeo *ad primum*, Petrum nec peccauiſſe nec poſſe puniri à Prælato. *Ad ſecundum*, Antonium peccauiſſe,& puniri poſſe. *Ad tertium* & *ad quartum* aio, nec peccare, nec puniri poſſe,qui ob defenſionem, vitæ aut aut diuitiarum inuaſorem occidit, ſi vſus fuit moderamine inculpatæ tutelæ:quia in his duobus caſibus poſſe occidi inuaſorem non iam probabile, ſed certum eſt. *Ad quintum*

addo

Vide, quæ dicta sunt superiùs n.411.

Aliud est rē probabiliter licitam facere, & aliud probabiliter licitè.

An in dubiis & probabilibus Iudex fauere debeat reo?

addo ob honoris solius defensionem neminem licitè occidi posse. *Ad sextum* dico, Petrum non esse probabiliter reum, sed certò innocentem; licere enim sequi opinionem probabilem certum est: addo, Antonium non esse probabiliter innocentem, sed certò reum; sunt enim Superiores in possessione certa & præscripta imponendi probabilia præcepta: non ergo Iudex, absoluendo Petrum & condemnando Antonium, sequeretur opinionem probabilem. Cæterùm, si probabilitas non rem factam, sed actionem afficiat, ita vt non quæratur iam, An reus rem licitam fecerit? sed, Vtrum eam licitè fecerit? stando Iuri naturæ, posset fortè Superior subscribere opinioni probabili; at, quia humanæ leges postulant, vt nemo condemnetur, nisi plenè conuictus, fauendum est reo, quantum prudentia & probabilitas ipsa permittit.

DCLXXXIII. IN te clarâ multi Authores tenebras, & in expeditissima scrupulos varios inuenerunt. Aliqua possem circa singula obiicere; sed quia præcipuè me vocat Diana, ex illo aliquas periodos exscribam.

Part. 1. tract. 10. resol. 8. §. Restat inquit [Iudices Curiæ iudicare secundùm opinionem probabiliorem, quæ asserit, Constitutiones Pontificias, tantùm Romæ publicatas, obligare in foro externo & conscientiæ: sed ex hoc non sequitur contrariam sententiam esse falsam. Et ita in simili casu respondet Becanus *in summa Theologia part. 2. tract. 1. c. 6. q. 7. n. 3. in fine*: & ita etiam in simili casu de stylo Curiæ Romanæ responder Fagundez *de precept. Eccles. tract. 2. lib. 8. cap. 8 n. 138.* & Granado *in part. 2. contr. 7. tr. 3. part. 1. disp 11. sect. 2. n. 15.* Igitur dicendum est, quòd praxis illa, quæ affertur, fundatur in probabilitate contrariæ sententiæ, non tamen tollit probabilitatem alterius]

DCLXXXIV. *An leges obligent ante duos mēses?*

Et resol. 5. § vltimo, ait [Nec valet dicere, quòd stylus Curiæ Romanæ est in contrarium, & quòd ibi à Iudicibus passim puniuntur transgressores legum, etiam ante elapsum tempus duorum mensium; nam respondeo cum Salas, Becano, Mirandâ & aliis, quòd stylus Curiæ & Iudices ideò hoc faciunt, quia fundantur & sequuntur opinionem priorem: subditos verò posse sequi oppositam, quia probabilis est; sed caueant pœnas à Iudicibus infligendas. Igitur, ait Nauarrus, stylus Curiæ procedit in foro externo, & non in interiori.]

Et tu ex harum duarum periodorum doctrinâ hoc argumentum formas [*Probabile est, Pontificias Leges non aliter obligare, quàm si in singulis prouinciis & diœcesibus euulgentur: probabile etiam easdem non incipere obligare, nisi post duos menses à promulgatione numerandos: Atqui Curia Romana punit eos, qui prætextu harum opinionum leges Romæ tantùm promulgatas alibi temerant, etsi nondum illi duo menses sint elapsi: Ergo puniri potest, qui sequitur opinionem probabilem*] Omnia admittet Diana. At quia mihi videtur iniustum concedere talem esse curiam Romanam, quæ certò innocentes puniat (illos enim, qui sequuti sunt opinionem probabilem, esse probabiliter reos improbabile est) ne stylum damnem, aut corrigendum dicam, aliam viam in eo, & facillimè me ab obiectione expedio. Dico igitur PRIMO. *Leges Pontificias, quæ publicantur Romæ, obligare omnes, ad quorum notitiam illæ venerint, nec requiri vt in prouinciis publicentur.* Et hæc sit nostra Thesis: at ex hypothesi, quòd Dianæ opinio sit probabilis, aio, non videri impossibile eamdem rem interdici probabiliter sub culpâ & certò sub Pœnâ: & hoc posito, dico SECVNDO. *Leges Pontificias, vt primum promulgantur Romæ, omnes Christianos, ad quorum notitiam venerint, obligare pœnaliter* (qui si illas violent, caueant, vt ait Diana, pœnas à Iudicibus infligendas) *sed tamen moraliter & in foro interiori te non obligaturas, nisi sint in tua diœcesi iam promulgatæ, & duo integri menses à promulgatione transiuerint.* Quâ resolutione, vt vides, & stylus Curiæ, & doctrina de probabilitate, & innocentiâ, quæ negari non potest, conciliantur. Cur ergo hanc sententiam non debebis cæteris omnibus, quæ circumferuntur, præscribere?

Conciliantur sententiæ.

DCXC. *Obiectio. An Superior possit obligare in materia probabili?*

Dices. Habet Pontifex potestatem obligandi subditos ad procedendum iuxta hanc determinatam opinionem probabilem: Sed iubet, quòd omnes sequantur eam sententiam, quæ docet leges Romæ publicatas vbique terrarum obligare: Ergò omnes tenemur hanc opinionem sequi, & Pontificis voluntati obedire: Ergo tenemur obseruare leges publicatas Romæ, etsi in nostris prouinciis nondum sint publicatæ: Ergo, qui temerant legem Romæ publicatam, licèt in suâ non sit publicata prouinciâ, peccant mortaliter.

Satisfit Obiectioni.

Vellem videre, quo modo Becanus, Miranda, Granadus, Fagundez, & alij se expedirent, si quis illis istud argumentum proponeret: reperirent enim difficultatem, quæ me vrgere non poterit. *Respondeo igitur* concedendo maiorem (quidquid enim de Iure naturæ sit, à Iure Canonico & constanti præscriptáque consuetudine Pontifex, imò & inferiores Prælati habent authoritatem obligandi subditos in materia probabili) Sed minorem distinguo & subdistinguo. Id enim iubere Pontificem sub pœnâ, concedo: id autem iubere sub culpâ, concedo etiam ego, & negant multi, qui putant se habere opinionem probabilem, qui doctrinæ ductu tenentur primam & secundam consequentiam distinguere, adeoque admittere obligationem pœnalem in casu, & moralem negare.

Superiores sunt in possessione imponendi probabilia mandata.

Cæterùm, quidquid de hoc exemplo sit (non enim his Authoribus in hac parte consentio) certum est, legem mixtam, quæ obligat ad culpam, & ad pœnam, posse intendi & variari ex vno latere, & constare ex altero, aut è contrà. Quid enim vetat, si lex mixta incipiat statim obligare quoad pœnam, & post determinatum tempus quoad culpam? Quid si contrà? Quid si obliget ad culpam grauem & pœnam lenem? Quid si contrà? Considerandæ sunt singulæ circumstantiæ, & videndum, quid postulet prudentia & ratio; nam in his & similibus circumstantiis nullam repugnantiam reperio.

An in lege mixta possimus aliter de culpa & aliter de pœna philosophari?

CAPVT IV.

PRACTICVM.

Edisserens Fundamenta specialia, quæ Leges materialiter sumptas concernunt.

De legum materia.

VENIO ad Legum materiam, eamque quoad substantiam, attributa, & accidentia meditor, & interlego Fundamenta secura, quibus possim confidere. Dubia ex certis subnascuntur nõnulla vel inuitâ Dialecticâ, quæ luce indigent Illa tibi proposui, vt adiutus tuo ingenio, illa resoluerem. At modò, tuo fauote doctior, illa resumo, secundis curis tracto, & accuratè, provt postulat ratio, decido. In controuersiis eumdem argumentandi modum teneo. *Nam si duæ sint connexæ sententiæ, aut debebit admitti vtraque, aut reiici vtraque, aut dari manifesta disparitas.* Fortè alicui displicebo, quòd plus rationi defetam, quàm Authoribus: morbus est iste meus, & immedicabilis, vt video. Patere igitur candide & vrbanissime Lector, vt etiam num sincerè loquar, & quid sentiam, aut non breuissimè & clarissimè dicam; quid intelligere nequeam, provt hucusque præstiti, summa tibi cum humilitate proponam.

An ex certis inferri possint dubia?

Modus procedendi.

Multa proponit Author, vt audiat aliorũ censuram.

FVNDAMENTVM XXIV.

De Legum materia quoad substantiam.

DCXCI. DIVINA Iurisdictio non solùm ad externos hominum actus, sed etiam ad internos extenditur: Hæc veritas est lumine naturali nota, nec ab opinionum varietate dependens. Legislatores Humani inæqualem habent authoritatem, nec semper certos in illa terminos, interdùm enim quærimus, Vtrùm Titius habeat potestatem & authoritatem: inrerdùm eum esse Superiorem supponimus, & quantam & qualẽ habeat interrogamus. Principes Sæculares videntur Politicum bonum respicere, & ex hac hypothesi eorum leges qua rales non possunt præcipere actum purè internum directè, nec mixtum (hoc est, ex externo & interno compositum) directè; sed actum purè externum: at indirectè internum potest Sed quid est indirectè præcipere? Qui rem aliquam directè præcipit, indirectè censetur compræcipere omnia illa, quæ sunt præcisè necessaria, vt fiat res illa, quæ præcepta directè Media enim, quæ non sunt præcisè necessaria non præcipiuntur indirectè..

Homioum potestas inæqualis.

Princeps sæcularis actus purè internos præcipere non potest: Deus potest.

De præcepto directo & indirecto.

Quid sit præcipere indirectè?

Sed quid de Ecclesiasticis Principibus (Episcopis, & Ordinum Prælatis) dicendum erit? An-ne & ipsi carent authoritate præcipiendi purè intrinsecos actus? Carere docet communis & constans opinio, quam ego numquam intelligere potui, & ideò, illorum omnium pace, qui torrentem Theologorum sequuntur, has duas Conclusiones statuo. Sit prima. *Prælati Ecclesiastici solent non præcipere actus purè internos:* & quidem prudentissimè; nam præcipiendo externos videntur sufficienter snbditos in obseruantia, etiam interna, continere. Sit secunda: *Prælati Ecclesiastici possunt præcipere actus purè internos:* & cur non, si necessitas postulet, & prudentia id requirat? nec hoc militat contra illud receptum Axioma: *De occultis non iudicat Ecclesia*; nam aliud est *non iudicare*, aliud *non posse.* Nam regiminis suauitas postulare videtur, ne actus purè interni sine maxima necessitate præcipiantur.

An prælati Ecclesiastici præcipere possint actus purè internos?

Exponitur commune Axioma.

De actibus humanis.

DCXCII. NOn omnes hominum actus appellantur *humani*, sicut nec omnes voluntatis actiones *voluntariæ*. Est igitur humanus actus idem qui voluntarius: hoc est, liber: ea enim, quæ non liberè agimus, potiùs sunt animalia, quàm humana. Positâ igitur libertate, vt ratione omnibus actibus humanis communi, considerantes eorumdem actuum entitatem, illos in tres classes diuidimus; alij enim sunt purè interni, alij purè externi, alij mixti. Actus purè interni dicuntur, qui ab animâ rationali complentur, vt intelligere, meditari,

An omnes actus hominum sint humani?

An omnes voluntatis voluntarij?

Actus humanus triplex.

Purè internus.

contem

Purè externi. An omnino esse possit sine aliquo interno?

contemplari, credere, sperare, diligere. Purè externi, qui complentur actione aliquâ externâ, vt ambulare, legere, dicere, audire: & isti, vt liberi sint, requirunt voluntatis imperium, sine quo non essent humani; sed hoc ipsum imperium non tollit, quin purè externi dici possint; quia illud est commune omnibus actibus humanis, & à differentiâ sumitur denominatio.

Mixtus.

Dicuntur actus mixti, qui præter actus internos, quos ad suam realem existentiam requirunt, habent ex decentiâ alios actus, sine quibus conuenienter non essent.

An attentio & intentio ad orationē requirantur?

Sic Oratio purè vocalis erit actus purè externus; sufficit enim vt existat, vt liberè ponatur ab homine; at Oratio vocalis decenti modo existens, non erit actus purè externus, quia præter libertatem, quâ ponitur, postulat attentionem, intentionem, reuerentiam, animi ad Deum eleuationem, & alias nonnullas circumstantias, quas postulant Contemplatiui. *Hac doctrina præmissa, progrediamur, & quæstiones aliquas difficiles examinemus.*

De actibus purè internis. Vtrùm subsint hominibus.

DCCXCIII.
Actus purè interni præcipiuntur à Deo.

Omnia subesse Deo manifestum est; nec dubitare possumus esse in lege Diuinâ præcepta de actibus purè internis. Primâ lineâ Decalogi præcipitur, vt actus internos, non naturales modò, sed & supernaturales eliciamus; omnia enim de Fide, Spe, & Charitate præcepta ad primam lineam reducuntur Dcealogi, videlicet: *Diliges Dominum Deum tuum.* Sed & eadem Diuina lex inhibet omnes actus, etiam purè internos, qui contra proximum eliciuntur, præcepto nono & decimo dicens: *Non concupisces.*

An præcipi potuerint à Christo?

Potuisse Christum præcipere actus purè internos, tanquam certum suppono: nec dubito, hanc eamdem potestatem potuisse Ecclesiæ suæ communicare.

An ab Ecclesia possint?

Ergo quæstio tota in hoc consistit, vt explicetur: *Vtrùm Principes Ecclesiastici receperint à Christo authoritatem præcipiendi actus purè internos?* & si non receperint, *vnde aliunde illam habeant?* Et si aliunde, *Vtrùm à ratione aliqua sæcularibus vniuersis communi; An verò à ratione speciali?*

DCCXCIV.
An à Regibus?

Placet Sæculares omittere; Reges enim, seu electi, seu nati, habent authoritatem à populi electione, aut consensu ad bonum ciuile ordinatam, quæ actus purè internos immediatè directè non respicit. At ipsi habent authoritatem indirectam præcipiendi & ponendi omnia media, quæ postulat Reipublicæ conseruatio, authoritas, & propagatio: Ergo aliquando præcipiendi indirectè actus internos; non enim puto esse posse bonum ciuem, qui & malus Christianus; nec fore fidelem suo Regi, qui est infidelis Deo.

Religionis & cultus diuini necessitas.

Est enim tam necessaria erga Numen religio, vt Legislatores Ethnici, qui verum Deum non cognouerunt, noua Numina finxerint, quorum cultu, nec non dilectione & timore populos in obedientia continerent. Sed hæc missa faciamus, & de Ecclesiasticis Principibus impræsentiarum disputemus. Quæramus igitur, *An possit Ecclesia præcipere actus purè internos?*

Asserit prima opinio, quam tuetur Adrianus *quodlibeto* 8. *art* 1. Rosella *verb. absolutio, sect.* 1. *num.* 28. & alij Authores, qui putant hanc sententiam esse expressam in Iure Canonico; dicunt enim, interdici hæresim purè mentalem *in Clementina* I. *de Hæreticis*, vt patet ex Glossâ *ibid.* & addunt propter eamdem purè mentalem hæresim excommunicationes fulminari, vt patet *ex Can. si quis per stipendiam, dist.* 30.

Negat secunda opinio, quæ hodie est valde communis. Eam docet D. Thomas 1. 2. *quæst.* 91. *art.* 4 Valentia *disp.* 7. *quæst.* 3 *punct.* 2. Becanus *tract* 3. *cap.* 6. *quæst.* 5. Paludanus *in* 4. *dist.* 75. *quæst* 12. *num.* 6. Suarez *lib* 4. *de legib. cap.* 12. *n.* 4. Carolus Malletus *in Auro Mor. Theol. tom.* 2. *de præceptis Decal. Malleatione* 1. *bractea* 3. vbi sic ait. [Respondeo, *Ecclesiam non posse præcipere actus merè internos.* Ratio: quia actus merè & absolutè interni non sunt sub potestate Ecclesiæ, sed solius Dei, cuius est proprium illuminare abscondita tenebrarum, & manifestare consilia cordium.

Hæc ratio est petitio principij; supponit enim id, quod quæritur.

Tum etiam, quia Ecclesia non potest præcipere actus, de quibus non potest ferre iudicium, & quos non potest punire, cuiusmodi sunt actus merè & absolutè interni: ergo eos Ecclesia non potest præcipere actus, de quibus non potest ferre iudicium, & quos non potest punire, cuiusmodi sunt actus merè & absolutè interni: ergo eos Eclesia non potest præcipere.

Quanti sit facienda hæc secunda ratio videbitur inferiùs.

Et ita D. Thom. 2. *part. quæst.* 91. *art* 4. Suarez *de legib. lib* 4. *cap.* 12. Valentia *part.* 2. *disp.* 7. *quæst.* 2. *punct.* 2. Azor. *part.* 1. *lib.* 5. *c.* 10. Salas *disp.* 9. *sect.* 1. *num.* 39. Clauis Regia *lib.* 3. *c.* 6. *num. vlt.* & plures alij, qui fatentur, quòd licèt Ecclesia non possit præcipere actus merè internos, tamen Christum potuisse de potestate suâ absolutâ hanc potestatem Ecclesiæ communicare, licèt de facto non communicauerit]

Christus potuit actus purè internos præcipere: & hanc potestatem Ecclesiæ suæ communicare.

His tamen non obstantibus, liberè loquutus sum, & meam mentem paucis Assertionibus expositurus, Sit

DCCXCV.
Actus interni voto subiacent.

Prima. *Potest homo vouere Deo actum purè internum, meditationem, v g. vel aliquam actionem similem.* Est certa; nam & difficiliora vota interdum sunt à Sanctis emissa. Arduum distinxit Sancta Virgo Theresia, quando noluit actus tantùm bonos elicere; sed ad meliores se generosè obligauit, factura semper quidquid iudicaret Deo gratius. Ergo istius voti vi tenebatur contemplari & orare, quoties occupationes exteriores permitterent, nec aliter iuberet Superior.

S. Theresia vouit facere quod putaret Deo gratius.

Secunda. *Potest homo promittere Superiori obedientiam, etiam quoad actus purè internos.* Imò videntur huiuscemodi votum (laxiùs, strictiùs iuxta diuersas leges) vniuersi Regulares emittere, quod sic probo.

De voto obedientiæ quoad actus purè internos.

Quæ possit iubere Superior? Reipublicæ Religiosæ finis.

Potest Superior præcipere omnia, quæ fuerint necessaria ad assequendum & conseruandum finem, quem respicit institutio Reipublicæ: Atqui Respublica Religiosa respicit tanquam finem in hac vitâ Gratiam & Charitatem, Gloriam in alterâ: ergo poterunt Religionum Prælati actus illos præcipere, qui videbuntur necessarij aut vtiles ad conseruationem Charitatis. Atqui actus interni sunt magis necessarij, quàm externi: ergo poterunt internos aliquando præcipere. De Ordinum Religioso-

rum

rum fine multa Authores antiqui, multa iuniores: de fine ipsorum præceptorum pulchrè Bernardus de præcepto & dispensatione mihi eap 6. *Porrò luueusa atque instituta fuerunt, non quia aliter viuere non liceret, sed quòd ita magis expediret, nec planè ad aliud, quàm ad lucrum vel custodiam Charitatis*; & inferiùs: *Dei regula Charitas Regula Sancti Benedicti iure praponitur.* Ecce legum Religiosarum finem. Veniamus ad obiecta, videamusque, An actus internos attingant. Sic habet nono eapire: *Quidquid de spiritualibus in ipsa Regula traditum est, in manu Abbatis, vt supra taxatum est, nequaquam relinquitur. Deinde reliqua pars, qua in corporalibus coustat obseruantys, ne ipsa quidem in eius voluntate ita posita est, vt ëiusdem deseruiat voluntati.*

An in Regula S. Benedicti sint leges de actibus purè internis?

Ecce Bernardus in Regulâ Sancti Benedicti præcepta corporalia & spiritualia distinguit: posset addete mixta, quæ fortassis omisit, quòd ad priora possent, aut deberent reduci. Leges de actibus porè internis non paucas in Sanctæ Regulæ cap. 4. reperio, in quo inter alia iubet Patriarcha Sanctissimus: *Dominum Deum diligere toto corde, tota nima, tota virtute, deinde proximum tanquam seipsum; abnegare semetipsum sibi, vt sequatur Christum; nihil amori Christi praponere; Charitatem non derelinquere; Inimicos diligere; non esse superbum: Spem suam Deo committere; Bonum aliquod, si in se viderit, Deo applicare, non sibi: malum verò semper sibi, & non Deo reputare; Diem iudicij timere; Gehennam expauescere; Vitam aternam omni concupiscentia spirituali desiderare: mortem quotidie ante oculos suspectam habere: In omni loco Deum se respicere pro certo scire: Cogitationes malas cordi suo aduenientes, mox ad Christum allidere; Mala sua praterita cum lachrymis vel gemitu quotidie in oratione coram Deo confiteri, & de ipsis malis de catero emendare: Voluntatem propriam odisse: Non velle dici Sanctum antequam sit, sed priùs esse, vt veriùs dicatur. Nullum odisse: Elationem fugere: Seniores venerari, & iuniores diligere, & de Dei misericordia nunquam desperare* Et cap. 7. vbertimè disserit de humilitate, vbi multa pulcherrima & bene perpendenda reperio, & præcipuè istas lineas: *Septimus humilitatis gradus est, si omnibus se inferiorem & viliorem non solùm sua lingua pronunciet, sed etiam intimo cordis credat affectu.* Et cap. 19. agit de Dei præsentiâ: & cap. 20. & 52. de oratione mentali: quò respiciunt omnes Congregationum Constitutiones, cùm tempus modumque mentali orationi præscribunt. Apud Cassinenses istam legem reperio. *Oratio mentalis singulis diebus per dimidia hora spatium fiat in choro, immediatè ante primam.* Ita in declaratione capitis 52. num 2. & 3. & apud Cistercienses istam: *Quotidie per dimidiam horam ante Primam, & per dimidiam post Completorium habeatur oratio mentalis.*

Vera humilitas in actu purè interno consistit.

Leges de oratione mentali.

Actus purè externi præcepti.

Leges de actibus purè externis, videlicet de cibo, potu, culina, de seruitoribus Refectorij, de opere manuum quotidiano, de artificibus Monasterij, & de Peregrinorum susceptione, de dormitorio, claustro, & locis, & rebus similibus, reperiuntur cap. 22. 32. 34. 35. 36. 38. 39 40. 41. 47. 48. 53. 55. 57. & 66.

Actus mixti. An satisfaciat, qui sine attentione horas legit?

Leges mixtæ videntur specialiùs respicere Diuinum Officium, de quo agit Patriarcha Sanctissimus à cap. 4. vsque ad 20. Et quidem Orationem vocalem apud Benedictinos (quidquid de Sacerdotibus sæcularibus dicendum sit) non esse actum purè externum, sed mixtum, hoc est, ex interno & externo compositum, constat ex cap 19. vbi hanc legem reperio. *Consideremus qualiter oporteat nos in conspectu Diuinitatis & Angelorum esse, & sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostra.*

DCXCVI. Pontifex est Religionum omnium Generalis.

Tertia. *Pontifex tanquam omnium Ordinum Pralatus supremus, aut, si loqui sic liceat, Generalissimus, potest pracipere Regularibus actus illos internos, ad quos tenentur ex Regula, aut ex consuetudine.* Patet; quia non debemus negare Anrititi Supremo, quod subalternis non negatur.

Quarta. *Ecclesiam posse iubere actus purè externos, non autem mixtos, nec purè internos, à quibuscumque asseratur, non placet.* Interim legi poterit Antonius Cotonius *in Antonini Diana Summa verb. Praeceptum num. 13.* vbi hæc habet. [Præcepta Ecclesiæ, & generaliter omnia præcepta humana, non præcipere, aut prohibere actus internos, sed solùm externos. Vnde, qui in die Veneris delectaretur sensibili delectatione de esu carnium mente concepto, perinde ac si re ipsâ comederet, non peccaret mortaliter. Ita Vasquez *in part. 2. disput. 110. cap. 1.* & alij contra Medinam C. *de restit. quæst. 21. part. 3. tract. 5. resol. 5.* Et probabile est, satisfacere præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur inualidè, vt diximus *verb. Confessionis necessitas.*]

De delectatione morosa de esu carnium mente concepto.

An satisfaciat confessionis præcepto, qui confitetur inualidè?

DCXCVII.

Quinta. *Posse Ecclesiam iubere actus merè externos, etiam actus mixtos, non autem actus purè internos, tenet hodie communissima opinio.* Hinc patet, esse aliqua præcepta, in quibus iubemur actum merè externum liberè ponere, quin ponere concomitanter alios actus internos iubeamur. Huc possent pertinere præcepta de habendis vestibus talis coloris, aut talis figuræ; de comedendis talibus aut talibus cibis; huc leges de clausurâ; & aliæ similes, quæ actibus merè externis implentur. Hinc etiam patet esse posse in Ecclesiâ præcepta, quibus non satisfiat per merâ actionem externam, etsi liberè positam; sed debeamus actus internos illos ponere, qui compræcipiuntur ab Ecclesiâ. Hanc actuum & præceptorum distinctionem cognoscit & admittit Carolus Malletus *tom. 2. malleatione 1. bractea 4.* in quo ingenium & labium laudabo. Actum externum præceptum meritò vocat *materiam*, nimirum præcepti obiectum: & actum internum compræceptum vocat *modum*, vel *formam*; nam sicut modus non potest esse sine re, res autem potest sine modo: sic etiam actus internus non potest præcipi sine externo; at externus sine interno potest. Hac doctrinâ præmissâ, ille discurrit sic. [Sciendum est, quædam præcepta obligare solùm materialiter, & non formaliter, siue secundùm rem, & non secundùm modum; quædam obligare materialiter & formaliter, siue secundùm rem, & secundùm modum] hucusque Malletus, & bene progreditur, & doctrinam hanc suam & veram exemplis

Præcepta purè externa.

Præcepta mixta.

Præcepti Materia, Forma, Modus.

exemplis illustrare conatur, ita verò exempla non placent: non autem ideò debebit mutare doctrinam, sed exempla conuenientiora addere. Exempla, quæ ille ponit, sunt hæc: [Præceptum sumendi Eucharistiam in Paschate est præceptum, quod obligat solùm materialiter, & non formaliter, siue solùm secundùm rem, & non secundùm modum, vnde suscipiens ipsam indignè satisfacit præcepto. Præceptum verò recitandi Officium obligat materialiter, & formaliter, siue secundùm rem & secundùm modum, vnde recitans non cum debitâ attentione, seu intentione, non satisfacit præcepto quoad modum, licèt satisfaciat quoad substantiam, & per consequens in materiâ graui peccat mortaliter contra præceptum dicendi Officium; quod etiam dicendum de præcepto audiendi Missam, &c.] Sic discurrit Malletus. Interim non percipio, cur non debeat vel in vtroque casu actum internum requirere, vel in vtroque negare; nam si præcepto de Communione satisfacit, qui merè materialiter illam recipit, etiam præcepto de Officio Diuino satisfaciet, qui merè materialiter illud pronunciat. Quòd si Ecclesia non solùm præcipiat, quòd legas, sed quòd decenter legas, & hanc ob rem attentionem requirat, dicendum erit consequenter, eam præcipere non solùm vt Communionem recipias, sed vt decenter eam recipias, adeoque dispositiones omnes necessarias, ne illam indignè recipias, compræcipere. Præterea, si deberemus aliter in vno, & aliter in alio casu philosophari, potiùs diceremus, non satisfacere præcepto Ecclesiæ, qui indignè communicat, quàm qui distractus legit, quæ enim sunt nobiliora, maiori curâ præcipiuntur, & maiori dicentiâ obseruantur.

An per Cõmunionem sacrilegam satisfiat præcepto? An in horarum lectione requiratur attentio? An sit mortale violare præceptum quoad modum?

DCXCVIII.

In authoritate & iurisdictione sũt gradus.

Sexta. *Posse homines præcipere actus purè internos, mihi videtur valde probabile. Probabiliùs est hoc posse Pontificem, quàm Imperatorem vel Regem. Probabiliùs id posse Patrem Naturalem, quàm Patrem Ciuilem seu Politicum.* Scio hanc assertionem esse contra opinionem communem; sed quia non caret authoritate Doctorum conuenienti, non est reiicienda ab extrinseco: & quia habet rationes fortissimas, est ab intrinseco defendenda. Et agendo specialiter de summo Pontifice, sit

Christus præcipere actus internos potuit.

Septima. *Potest actus purè internos præcipere.* Probatur primò: Christus id potuit: Papæ Christus authoritatem suam commisit: ergo & hoc Papa potest. Forma est legitima. Maiorem suppono vt certissimam; nam iuxta Regulam Iuris LXXIX. *Nemo potest plus iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur:* vnde si Christus hac potestate & authoritate caruisset, etiam illâ careret hodie Pontifex. Hanc eamdem maiorem admisit expressè Carolus Malletus *tom. 2. Mall. 1. tract. 3.* Sed ex eo hanc instantiam efformas: *Christus hanc potestatem habuit: illam Ecclesiæ suæ communicare potuit: sed non fecit:* Et ego contra instabo sic. *Per te Christus hanc potestatem habuit: per te illam communicare Ecclesiæ potuit: ergo communicauit.* Et ratio inferendi est clarissima: nam Vicarius habet authoritatem totam, quam habet qui contulit, nisi illam limitauerit aut restrinxerit: atqui Pontifex est Vicarius Christi: Ergo habet authoritatem, quam habet Christus (eo nimirùm modo, quo homo purus est capax) nisi illam Christus restrinxerit, aut limitauerit: at nec limitauit, nec restrinxit: ergo siquidem Christus habuit ponendi præcepta de actibus purè internis authoritatem, etiam Pontifex habet hanc potestatem. Esse Pontificem Christi Domini in terris generalem Vicarium, manifestum est: ergo meum non erit probare illi hanc aut illam facultatem collatam, sed aduersariorum erit probare non fuisse collatam: nam in concessione generali & vniuersali etiam particularis continetur: iuxta Regulam Geometriæ certissimam: *Pars continetur in toto:* vnde orta est Canonica: *In toto partem non est dubium contineri:* aut etiam: *Plus semper continet, quod est minus.* Regul. 70. Regul. 35.

Et quia Regulis incepi vti, producam trigesimam nonam. *Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.* Ergo, cùm quid conceditur, conceduntur omnia, quæ sequuntur ex illo. Atqui Petro est concessa vniuersalis Christianos gubernandi facultas: ergo facultas gubernandi præceptis actus purè internos respicientibus: quia ista sequitur euidenter ex illâ. Regul. 39.

Vtar etiam Regula LIII. *Cui licet id, quod est plus, licet vtique quod est minus.* Sed plus est præcipere actum internum & externum simul, quàm internum solum, aut externum solum: ergo sicut illud licet, etiam licebit istud. Atqui illud licet Ecclesiæ in communi sententiâ; ergo etiam istud. Regul. 53.

DCIC.

Sed obiicies: *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus:* ex Regulâ LXXX. Sed Christus, si ab illo Petrus facultatem præcipiendi actus purè internos postulasset, illam non concessisset: Ergo illa generalis concessio: *Quidquid ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis;* ita debet exponi, vt ad authoritatem ligandi præceptis actus purè internos non extendatur. Reg. 71.

Quo debeat modo concessiones generales exponi:

Respondeo negando minorem, quam contrariæ sententiæ Authores semper supponunt, & nunquam euidenter confirmant. Et ego minorem esse falsam alibi vberiùs persuasurus, nunc ostendo. Sic inquam [Christus Rempublicam, cuius finis sit æterna beatitudo, constituit: Ergo concessit Vicario suo facultatem gubernandi & dirigendi Christianos ad hunc finem: Ergo facultatem auferendi omnia impedimenta. At non solùm per actus externos aut mixtos, sed etiam per purè internos homines possunt & solent à viâ vitæ recedere: Ergo Vicarius Christi habet facultatem non solùm iubendi, ne per actus externos aut mixtos, sed etiam ne per actus purè internos deuient. Ergo, sicut de externis mixtisque, sic etiam poterit de purè internis præcepta moralia sancire.]

Finis Reipublicæ Christianæ.

De præcepto indirecto.

DCC.

Plerique malè exponunt indirectum præceptum.

Lego libros, etiam hominum, qui tenentur bene loqui, & mirabilia dicunt, cùm agunt de præcepto indirecto. Audio etiam homines, qui Doctores dicuntur, & tamen sæpè de rebus, quæ indirectè præcipiuntur, volunt confidenter audiri, & loquuntur

tur

tur non doctè. Ex multis materiis, in quibus hæsitant aut cespitant, Officium Diuinum eligo, vt eos audiamus.

De attentione requisita in Officio Diuino.

Qui dicunt Ecclesiam iudicare de occultis, & speciali præcepto internam attentionem directè præcipere, loquuntur valde probabiliter; nec habeo, cur illos absolotè condemnem. Qui dicunt Ecclesiæ subdi actus Humanos, hoc est, mixtos, adeoque Ecclesiam directè præcipere lectionem atteotam (hoc est aggregatum ex lectione externa & attentione interna coalescens,) etiam loquuntur probabiliter, & vt docti. At illi, qui tenent Ecclesiam directè præcipere lectionem purè externam, & indirectè attentionem internam, me iudice, improbabiliter loquuntur, & puto me tam euidenter videre eorum errorem, vt possim illum digito ostendere, & sincero iuramento firmare. Sic discurro. [*Illa præcipiuntur indirectè, sine quibus poni non possunt, quæ præcipiuntur directè: At sine attentione interna potest poni mera & pura Psalmorum, &c. Lectio externa: Ergo, cùm mera lectio externa directè præcipitur, non compræcipitur attentio interna indirectè.*] Aut etiam sic. [*Ego voluntariè distractus legi Officium Diuinum; totum, totum. Ergo posui omnia media præcisè necessaria ad externam lectienem. Patet; quia si omnia illa non posuissem, nec posuissem externam Officij lectionem: Ergo nullum præcisè medium necessarium omisi: Patet, quoniam qui ponit omnia, nullum omittit: Ergo non violauit præceptum de medijs præcisè necessarijs ponendis. At hoc est, quod vocatur præceptum indirectum: Ergo.*] Hæc nimis certa & clara sunt. Ad alia subtiliora progredior.

Quænam indirectè præcipiantur.

De actibus internis secretis.

ncct. Proponitur ratio dubitandi.

STando meæ Dialecticæ, & modo argomentandi, quem obseruo, non caret viribus iste discursus. [*Sunt duæ sententiæ; altera quæ docet*, actus merè internos non subiici Ecclesiæ; *altera quæ docet*, actus externos & occultos per accidens non subiici Ecclesiæ: *Quarum prima est probabilis, & secunda improbabilis. At ratio, quæ suadet priorem, etiam persuadet posteriorem: & quæ hanc posteriorem impugnat, priorem etiam inuadit: Ergo vel vtraque debet admitti, vt probabilis; vel vtraque reijci vt improbabilis: vel est adducenda disparitas*] Sic som argumentatus aliquoties: & modò, vt veritas meliùs cognoscatur, progrediar, & contra doctrinam communem, quam posteà sum propugnaturus, exercendi animi gratiâ disputabo.

Alia sunt occulta per se, & alia sunt occulta per accidens.

Alloquor igitur illos Theologos, propter quos istum librum scripsi, & interrogo: *An Ecclesia posito, quòd non iudicet de illis, quæ sunt per se occulta, iudicet de occultis per accidens?* Respondent communiter, quòd sic. Et tamen Ego volo videre vnam rationem, quæ probet, Ecclesiam non iudicare de occultis per se, quæ tamen non æquè probet eamdem non iudicare de occultis per accidens. [*Ideò, inquiunt, Ecclesia non iudicat de occultis per se, quia illa non potest cognoscere per se: Ergo ipsa per accidens carebit authoritate iudicandi de illis, quæ cognoscere non possit per accidens: eumdem enim effectum, quem causa per se dat per se, causa per accidens dat per accidens: nam si ignis est calidus per se, & opponitur frigori per se, aqua, dum est calida per accident, opponitur frigori per accidens.*]

Quanta sit Diuinum Officium attentione legendum?

Vt hanc doctrinam firmem produco Dianam, qui *part. 2. tract. 12. resol 2.* interrogat, *An qui voluntariè distractus horas recitat, præcepto Ecclesiæ, & capiti Dolentes, satisfaciat?* respondetque benignè & doctè, & vt responsionem suam firmet, vtitur hoc argumento. *Nemo potest præcipere aut vetare, quod non potest punire: sed non potest punire, quod non potest cognoscere & iudicare; sed Ecclesia extra confessionem non potest cognoscere & iudicare actus internos: Ergo dicendum, quòd non potest eos præcipere aut vetare.*] Et ex his fundamentis statim argumentis oppositæ sententiæ satisfacit. Sicut Diana, sic etiam multis Viri docti loquuntur quos omnes nec allegare possum, nec omoes omittere volo, & ideò pro omnibus P. Carolum Malletum Cisterciensem producam, qui aureo illo volumine, quod *Aurum Theologiæ Moralis* meritò dixit, Malleatione 1. bractea 3. actus merè ioternos non posse præcipi ab Ecclesiâ sic probat. [*Humana Iurisdictio non potest ferre legem de actibus, de quibus non potest iudicare, nec punire, sed potestas Ecclesiastica non potest iudicare de actibus merè internis, neque illos punire, ergo neque potest de illis legem ferre. Minor expressè habetur in cap. Tua nos, de Simon.* Nobis, *inquit Pontifex*, datum est de manifestis tantummodò iudicare: *Et ratio est, quia iudicium supponit causæ cognitionem; actus autem interiores sunt extra cognitionem humanam, & ideò iudicium de internis spectat ad solum Deum, iuxta illud Regum.* Homo videt ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. *Maior autem colligitur ex Aristotele lib. de offic. cap. 5. dicente*, potestatem legislatiuam necessariò debere habere coniunctam potestatem coactiuam, nam aliàs esset inutilis & inefficax, vnde fit hominem posse lege præcipere illa, quæ potest punire: non potest autem nisi iudicando: *ergo ad ea tantùm versatur lex humana, circa quæ potest iudicium humanum versari,*] sic Malletus; sic alij.

Considera bene argumentum Dianæ, & Malleti.

At ego doceri à Diana, aut etiam à cæteris vellem, An hoc eodem argumento, quo attentio intenia excluditur, non possit etiam æquè excludi lectio occulta priuata? Peto, *An quando non dantur testes & arbitri, teneatur aliquis legere Canonicas horas priuatim?* Respondet Titios negatiuè, & ingenio Dianæ (imò aliorum, qui eius sententiam amplectuntur) vsus aut abusus, sic inquit. [*Nemo potest videre quod non est coloratum: at materia aeris per accidens caret colore: ergo per accidens est inuisibilis: At substantia Dei (aut etiam Angelorũ & Animarum rationalium) per se & essentialiter est inuisibilis: Ergo per se & essentialiter videri non potest.*] Et hoc lapide fundamentali supposito, ducitur doctrinæ consequentia, & sic infit. [*Nemo potest præcipere aut vetare, nisi possit punire: & nemo potest punire, nisi possit iudicare: & nemo potest iudicare, nisi possit cognoscere: Ergo, si res sit per se & essentialiter incognoscibilis, erit per se & essentialiter iniudicabilis, & per se essentialiter impunibilis; & per se & essentialiter*

Et vide an differat ab argumento Titij.

An Deus (an Angelus: an anima) sit inuisibilis?

liter impraeceptibilis : Ergo, si res sit per accidens incognoscibilis, erit per accidens inindicabilis, per accidens impunibilis, atque etiam per accidens impraeceptibilis. Atqui lectio horarum occulta, & etiam omissio eiusdem lectionis occulta per accidens est incognoscibilis (Superior enim, qui externos subditorum actus verè occultos & secretos cognosceret, non esset iam Homo, sed Angelus) Ergo per accidens est inindicabilis: Ergo per accidens est impunibilis : Ergo per accidens est impraeceptibilis : Ergo per accidens accidis Superioribus, quòd non possint interdicere actiones aut omissiones secretas & occultas per accidens.]

DCCII.

Dignetis attentè verba hæc legere & ponderare.

Huic rationi addit vires Tridentinum Concilium sess. 24. cap. 1. ibi enim agit de incoouenienti plurimo, quod ex Matrimonio clandestino suboritur, & ait : *Cui malo, cùm ab Ecclesia, qua de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur*, &c. ex quibus verbis hoc potest argumentom formari. [*Ideò Ecclesia de clandestino matrimonio non iudicat, quia de occultis non iudicat : Ergo illa occulta, de quibus illa non iudicat, non sunt tantummodo occulta per se, sed etiam occulta per accidens : quia Matrimonium clandestinum non est occultum per se, sed per accidens.*.]

Nota bene.

An qui occultè duellũ respicit, sit excommunicatus?

Videtur huic subscribere opinioni Escobar *Moralis Theologia tr* 1 *exam.7.c.3.* nam sequutus Sanchez, Comitolum, Fagundez, & Sà, docet, eum, qui ex occulto duellum respicit, non incurrere in excommunicationem.

An hæc doctrina possit admitti? An possit tolli?

Bone Deus, si hæc opinio semel admitteretur, actum esset de totâ aut ferè Superiorum authoritate. Subditi obedirent ad oculos, & priuatim omnia mandata (Ecclesiastica aut Sæcularia) temerarentur. Nemo peccaret, qui secretò comederet carnes diebus veneris: nemo, qui diebus ieiunij secretò comederet tertiò vel quartò : nemo qui secretò omitteret Officium Diuinum. Nimia omnia & improbabilia, & tamen legitimè illata ex doctrina probabili. Vt video ex hac doctrina oriri in nostris scholis possit Independentium illa Hæresis, quæ ab annis pauculis inficit Angliam. Quærenda igitur est ratio probabiliore certior, quæ hanc doctrinam perniciosam debellet.

Independẽtiam hæresis.

Resolutio.

DCCIII.

An sint solubiles rationes positæ?

FOrtia quidem sunt hæc, & quæ turbare possint hominem, qui Dialecticam nesciat, me non tangunt, qui scio, licerè vocari falsam opinionem quamcumque, quæ oppositæ respondere non possit. Dicam igitur, resolutionem istam meam non pendere ab illâ opinone, quæ docet, *Ecclesiam posse pracipere actiones merè internas*; nec ab illâ : *qua id negat* : stando enim alterutri, poterimus respondere aduersariis, sempérque stabit (quidquid de actibus purè internis sit) *actus externos secretos subesse authoritati Ecclesia.* Diuidamos igitur Resolutionem hanc in duas Sectiones : & in primâ Ecclesiam posse præcipere actus merè internos supponemus : in alterâ non posse merè internos, sed externos aut mixtos.

Prima Responsio iuxta primam hypothesim.

Potestas in Ecclesia duplex.

STANDO PRIMÆ HYPOTHESI, dico in Ecclesiâ duo tribunalia (hoc est, duo fora) reperiri; alterum internum, & alternum externum pronontio, in hoc Ecclesiam præcipere, iudicare, & punire : in illo præcipere, at iudicium & punitionem Deo relinquere. *Huc respexi* Theologiæ Fundamentalis *part.2. n* 66. quando dixi. [Materia Legum actus humani sunt ; nam licèt personæ, actiones, & res legibus subesse dicantur, personæ & res subsunt propter actiones. At actus humani diuidi solent in tres classes : alij enim merè interni sunt, alij merè externi, mixti alij. Merè internos subesse Decalogo manifestum est : eosdem non subesse Legibus Ciuilibus probabiliter & plausibiliter defendi solet : at eosdem non subesse Legibus Ecclesiasticis est probabile propter authoritatem multorum (nulla enim succurrit ratio efficax, quæ suadeat, Antistites Ecclesiasticos actus purè internos non posse præcipere; maxime cùm sint in Regulis Religiosorum, de humilitate, oratione mentali, & meditatione non pauca.) At ratione, quam dedi n.475. ad 479. etiam nunc stringor, & non me scio aliter expedire, quam duplicem authoritatem & iurisdictionem in Ecclesiâ assignando : directiuam videlicet, & coërcitiuam: asserendoque esse internam illam, hanc externam : vtraque Leges sanciri ; at priori, Leges, de quarum obseruantiâ & transgressione iudiciom relinquitur Deo : & posteriori, leges, de quarum violatione & obseruantia etiam homines iudicabunt.]

Legum materia.

Tres actuũ classes.

Res & personæ subsũt legibus propter actiones.

Duplex Ecclesiæ authoritas : præceptiua & coërtitiua.

DCCIV.

Vera sententia demonstratur.

Actus externi occulti subsunt Ecclesiæ legibus.

INTERIM actos extemos secretos, si contra Legem fiant, esse peccata, ostendo ; proponendo istum casum [Petrus comedit carnes die Veneris secretò, ita vt nullus eum viderit, Paulus etiam carnes in alio cubili comedit, nullo teste, vt putabat : at fuit visus à tribus, qui ob aliam causam in penetrali interiori latebat. Et interrogo, Vtrum peccauerint? si peccauisse dicas, habeo intentum : Si non peccauisse illos asseras, sic argumentor. Accusetur Paulus, & carnes veritas edisse conuincatur, punietur iustè : ergo peccauerat : non enim iustè puniri potest innocens. Si dicas Paulum quidem peccauisse, Petrum autem non peccauisse, tueri distinctionem non poteris : peccata enim à voluntate peccantis, & non ab infortunio nascuntur : & quòd Paulus sit visus, id non à voluntate Pauli, sed ab infortunio prouenit: cum ergo omnes actus liberi in Petro & Paulo sint simillimi, & differẽtia illis non fuerit libera, dicendi sunt eodem modo peccasse, non autem eodem posse modo puniri; punitio enim pendet ab externa notitia. Vide Suarez *lib.4.de legib.cap.*13. & 14.

Nemo punitur iustè, si sit innocens.

Circumstãtia, quæ non est libera, nõ est peccaminosa.

DCCV.

Explicatur locus Concilij Tridẽtini difficilis.

Superest, vt respondeamus argumento ex Synodo Tridentina desumpto. Sic habet textus. *Cui malo cùm ab Ecclesia, qua de occultis non iudicat, succurri non possit.* Illum expono sic [Duplex est in Ecclesia authoritas, & tot erant incoouenientia à matrimoniis clandestinis oborta, vt neutra posset huic malo pernicioso succurrere, matrimoniis clandestinis relictis. Non poterat Ecclesiâ efficaciter, consiliis & præceptis coniuges clandestinos dirigere ; quia multi illorum contemnebant vtraque : non poterat suppliciis & pœnis, quia Ecclesiæ coërcitiua potestas de occultis (hoc est de actibus externis, qui plenè probari nequeunt) iudicare non potest. Debuit ergo remedium adhibere efficacius, illa matrimonia irrita de-

Quo Ecclesia sensu possit, & nõ possit iudicare de occultis.

clarando] Sanè hoc sensu debere intelligi illa verba concilij, constat clarè ex immediatè subsequentibus; subdit enim: *Idcirco Sacri Lateranensis Concily sub Innocentio III. celebrati, vestigiis inhærendo præcipit*: & prosequitur, matrimonia clandestina irritando. Ergo, vt à Tridentino docemur, Ecclesia potest, & non potest iudicare de occultis: potest enim authoritate directiuâ & præceptiuâ; coërcitiuâ autem & punitiuâ non potest.

DCCVI. *Trilemma cõtra rationem Dianæ.*

HInc venio ad Dianæ argumentum, quod §. *Vt hanc doctrinam* ponebatur, & sic discurro. *Argumentum, quo Diana probat Ecclesiam non posse iudicare de actibus spiritualibus & purè internis, æquè probat, eamdem non posse iudicare de actibus externis secretis, quæ dicuntur occulta per accidens. Ergo, vel debebimus dicere, Dianam malè probare, Ecclesiam non iudicare de actibus merè internis & spiritualibus, vel eam æquè probare, Ecclesiam iudicare de actibus externis secretis, vel adsignare aliquam certissimam disparitatem. At hoc postesterius dici nequit: nulla clara & euidens succurrit disparitas: ergo dici debebit illud prius: Ergo illa maior, quæ fundamentum, cui Diana ratiocinium innititur, videlicet:* Nemo potest præcipere, aut vetare, quod non potest punire, *reiici debet tanquam falsa, & illa minor, quæ subsequitur:* Nemo potest punire, quod non potest cognoscere, *etiam est reiicienda.*] Puto hoc argumentum solutione euidenti carere: interim maioris claritatis gratiâ, has lineas addo, & dicta ex praxi, quæ est communis in Ecclesia, confirmo; nam prudentes Superiores ea, quæ punire possunt corporalibus pœnis, non solent moraliter præcipere; sed ea tantum, quæ punire non possunt. Ergo non est verum, neminem posse præcipere aut vetare, quæ non potest punire, cùm potiùs contrà, illa videantur moralibus præceptis gubernanda, quæ mala sunt, & tamen puniri non possunt. Ergo etiam est falsum & contra praxim, neminem posse punire, quod non potest cognoscere: quoniam vigilantes Antistites aliquando puniunt illa, quæ non possunt cognoscere: quid enim verat, si Superior in Capitulo dicat: *Ego audiui heri aliquos tempore silentij colloquentes, nescio quinam fuerint, iubeo tamen, vt pro pœnitentia legant Psalmos pœnitentiales?* Si dicas in hoc casu, si non cognoscantur personæ, saltem cognosci culpam, adeoque non esse verum, quòd puniat Antistes ob peccatum incognitum; casum alterabo tantisper, & illud his verbis reponam. Quid mali, si Prælatus sic dicat: *Vt obseruetur disciplina regularis districtio, præcipio, vt quoties aliquis vel horis debitis non contempletur, vel colloquatur indebitis, etiamsi hæc imperfectio ad meam notitiam non deueniat, legat tot vel tot Psalmos?* Ecce in tali casu Prælatus & personam & imperfectionem nesciret, & tamen potestate punitiua vteretur. Vel, qui contrarium sentiat, det rationem certam & euidentem, quæ demonstret contrarium. Sanè, quæcumque detur, erit obnoxia inconuenientibus, quibus ratiocinium Dianæ.

Ecclesia potest interdicere, quæ non potest punire: & punire, quæ non potest cognoscere.

DCCVII.

ILlud, quod addebatur de respiciente duellum ex loco occulto, nihil probat: Ecclesiæ enim intentum est duella impedire, & omnes ad illa cooperantes damnare: cùm ergo, qui ex occulto illud respicit, ad illud non concurrat nec cooperetur, inferunt Authores nonnulli, eumdem hac excommunicatione non ligari: quorum illatio videtur probabilis speculatiuè. At veniendo ad praxim, videtur casus difficilis aut impossibilis; quia duella ferè semper committuntur in campo, & si fortè aliquod in ciuitate ineatur, etiam tunc videretur difficile aut impossibile, posse aliquẽ illud respicere & non cooperari: nam cooperantur moraliter quotquot illud impedire possunt noluntque: & qui respicit, potest aut interponendo suam authoritatem (sed hanc homines furore perciti non semper curant) aut suam personam gladiumque (sed hoc est valde periculosum; & multi, dum se interferunt, & ferro conantur separare pugnantes, miserrimè interempti sunt) vel saltem vociferando & concitando populum, cuius accursu eiusmodi duella finem habent.

An & quando, qui respiciunt duellum, ad illud cõcurrant moraliter?

An omnis opinio probabilis speculatiuè, sit probabilis practicè? Quo debeat modo in duello pugnantes separari?

DCCVIII. *Probatur iterũ actus externos secretos subiacere Ecclesiæ potestati.*

STANDO HYPOTHESI SECVNDÆ, supponendo nimirum *actus purè internos non præcipi ab Ecclesia*, iterum in arenam descendam, & *actus externos secretos humanæ authoritati subiici* persuadebo, & rationem qua Diana vtitur, illustrabo, & firmabo.

Probo igitur, *actus externos secretos subiici moralibus præceptis Ecclesiæ. §. Interim*: quæ enim ibi de Petro & Paulo dicta, etiam hîc locum habent, & possunt in hac hypothesi secundò seruire.

Probo secundò. Superiores possunt obligare sub mortali, ne sua præcepta violent subditi palam: ergo, ne violent clam. Patet; quia ratio, ob quam possunt in primo, à fortiori militat in secundo. Et probatur: quia exorbitantiæ palam commissæ minùs indigent legibus moralibus, quàm commissæ clam: quia illæ carere possent legibus merè pœnalibus, & istæ, quandiu secretæ maneant, à lege pœnali remedium habere non possunt.

Peccata publica legibus pœnalibus coërceri possunt.

Probo tertiò. Actus externi secreti militant contra bonum publicum, lædunt ius proximi, & opponuntur Deo: Ergo Superiores possunt illos cauere suis subditis: at non possunt leges pœnales imponendo, nam actus illi secreti vix istis subiacent: Ergo imponendo morales. Probo antecedens: quia æquè, imò plus (aut etiam grauiùs, quò immedicabiliùs) tibi nocuit Sartorius, qui patrem tuum clanculò occidit, quàm nocuisset, si publicè: nam ab eo tunc saltem compensationem aut satisfactionem aliquam sperares, quam modò obtinere nõ potes. Et Tarsanus, qui clanculò tuas pecunias subripuit, nõ potest ad restitutionem compelli, ad quam compelleretur omninò, si palam furtum commisisset. Stat ergo grauiùs & immedicabiliùs in bonum commune & proximi iura peccare delicta secreta, quàm publica, adeoque, siquidem Superiores possunt legibus & præceptis moralibus actus externos publicos interdicere, à fortiori actus externos secretos interdicere poterunt.

An actus externi secreti sint politicè mali?

An sint plus nociui, quã publici.

DCCIX. *Reponitur argumentũ difficile.*

Hinc ad argumentum venio, quod propter Dianam formabamus. Erat illud: *Nemo potest præcipere aut vetare, nisi possit punire, & nemo potest punire, nisi possit iudicare, & nemo*

potest

potest indicare, nisi possit cognoscere: Ergo, si res per se & essentialiter incognoscibilis, erit per se & essentialiter inindicabilis, per se, & essentialiter impunibilis, & per se & essentialiter impraceptibilis. Ergo, si res sit per accidens incognoscibilis, erit per accidens inindicabilis, per accidens impunibilis, atque etiam per accidens impraceptibilis. Atqui lectio horarum occulta, aut etiam eiusdem lectionis omissio, per accidens est incognoscibilis: ergo per accidens est impraceptibilis. Posueram illud argumentum, & nominatim contra Dianam, Virum ingeniosum & doctum, vt cogerem eum aliquid pulchri respondere, quo meam Dialecticam Moralem ditarem. Interim, quia Vir, bono publico natus, nondum disparitatem dedit, in gratiam eorum, qui communem sententiam sequuntur, respondebo, & dabo clarissimam disparitatem.

DCCX. Duplex modus argumentandi. Causa duplex.

Duplex est argumentandi modus; alter à priori, alter à posteriori; in illo à causa ad effectum procedimus; in isto contrà. Vterque modus subdiuiditur; nam sunt causæ & effectus per accidens. Sed quid est effectus per se, quid per accidens? ille est, qui per se & essentialiter est cum caosa connexus, qui non potest abesse, quin absit causa: iste, qui potest & solet abesse, quin causa absit. Ergo effectus per se, erit formalis primarius; effectus autem per accidens erit effectus formalis secundarius; aut effectus causæ efficientis, *Nam caret effectu res bona sapè suo.* Portò, præceptum, cognitio, iudicium, punitio se habent tanquam prius & posterius: priùs enim debet esse præcipiendi potestas, quàm cognoscendi de transgressione authoritas, & prius debet esse de transgressione cognitio, & examen, quàm iudicium, & priùs iudiciom & condemnatio, quàm punitio. Priora inferunt posteriora, & à negatione posteriorum, si negatio sit per se, priorum inferetur negatio, non autem si negatio posteriorum sit per accidens; bene enim stat vt potentia per se sit impedita ab extrinseco, ita vt effectum, quem causa posset elicere per se, non possit elicere per accidens.

Quo se habeant modo præceptum, cognitio, iudicium, & punitio.

Potentia expedita, & impedita.

Hac doctrina præmissa, aliud argumentum proponam priori analogum, & parallelum, vt manifestè constet æquiuocatio & hallucinatio.

Argumentatio ab effectu per se.

Bona est hæc argumentatio. *Nihil est inuisibile, quod non careat colore (quod enim colorem habet, est visibile) ergo res, si careat colore per se, erit inuisibilis per se, & si careat colore per accidẽs, erit inuisibilis per accidens. Atqui Deus caret colore per se: ergo est inuisibilis per se; aer verò caret colore per accidens: ergo est inuisibilis per accident.*

Argumentatio.

Est autem mala hæc. *Quod non potest intelligere & sentire, non est homo: Ergo substantia, si per se habeat, quòd nec possit intelligere nec sentire, per se habebit quòd non sit homo: Ergo substantia, si per accidens habeat, quòd nec possit intelligere, nec sentire, per accidens habebit, quòd non sit homo. Atqui lapis habet per se, quòd nec possit intelligere nec sentire: Ergo habebit per se, quod non sit homo. Atqui ægrotus, cordis deliquium passus, habet per accidens, quòd non possit intelligere, nec sentire: Ergo habebit per accidens, quòd non sit homo.*

Ab effectu per accidẽs.

DCCXI. Effectus per se, & effectus per accidens.

Sed vnde nascitor ista varietas? ex æquiuocatione & confusione duarum propositionum valde similium. Valet enim argumentatio ab absentia effectus per se ad absentiam causæ, non autem ab absentia effectus per accidens ad absentiam causæ, est enim vera ista propositio: *Vbicunque absit per accidens effectus per se, ibi per accidens aberit causa.* Falsa hæc: *Vbicunque absit per accidens effectus per accidens, ibi per accidens aberit causa.*

Sæpè syllogismi, qui videntur boni, habent quatuor terminos.

Hinc ad argumentum rediens & illud contraheus, sic scribo. *Nemo potest præcipere, qui non potest cognoscere, indicare, & punire; Sed Superior actus externos secretos non potest cognoscere, indicare, & punire: Ergo non potest præcipere actus externos secretos.* Subscribo: *Nemo habet oculos & scit legere, quin possit legere: sed Petrus, quando habet oculos clausos, non potest legere: Ergo, quando habet oculos clausos, nescit legere.* Et vtrumque syllogismum recognoscens, affirmo in singulis esse qoatuor terminos, adeoque noo esse mirum, si ex præmissis veris falsa conclusio deducatur. Maior in vtroque syllogismo agit de potentia intrinseca. Minor de impotentia extrinseca, & ideò consequentia exorbitat. Ergo priùs dissoluam syllogismum posteriorem, vt clariùs priorem diffleim: Ergo in forma respondeo distinguendo maiorem: *Nemo habet oculos & scit legere, quin possit legere*, distinguo, si agatur de potentia intrinseca, concedo: si de extrinseca nego. *Sed Petrus, quando habet clausos oculos, non potest legere:* distinguo minorem, non potest defectu potentiæ intrinsecæ, nego: non potest defectu extrinsecæ (hoc est, propter additum impedimentum) concedo: *Ergo Petrus nescit legere*, nego consequentiam. Hinc iam doctior, ad syllogismum priorem redeo. In forma ergo respondeo, etiam distinguendo maiorem: *Nemo potest præcipere, qui non habeat potentiam intrinsecam cognoscendi, indicandi, & puniendi*, concedo: *qui non habeat potentiam extrinsecam*, (hoc est, potentiam intrinsecam liberam ab omni impedimento extrinseco) nego: *Sed Superior actus externos secretos non potest cognoscere, indicare, & punire*, distinguo minorem, defectu potentiæ intrinsecæ, nego: defectu potentiæ extrinsecæ, (hoc est propter impedimentum, quod obstat) concedo: *Ergo illos non potest præcipere*, nego consequentiam.

Potentia & impotentia duplex: intrinseca & extrinseca.

Causæ subordinatæ.

Intellectus est voluntate prior.

Nihil volitum, quin præcognitũ: at multa sunt cognita, quin volita.

Solent causæ efficientes esse subordinatæ, nec tamen tollentur priores, nec impedientur, si posteriores in suis operationibus impediantur. Pono ob oculos ista duo principia: *Intellectiuum, volitiuum*; Est verum dicere: *Omne volitiuum est intellectiuum*, etiam dicere: *Quod non est volitiuum, est intellectiuum*; non tamen erit verum asserere: *Voluntas est impedita, ne hoc possit amare: Ergo intellectus est impeditus ne hoc possit cognoscere*, cùm tamen valeat è contra illatio: *Intellectus est impeditus, ne possit cognoscere: Ergo voluntas est impedita, ne possit amare.* Sicut de intellectu & Voluntate, sic de potentia præceptiua, cognoscitioa, iudicatiua, & punitiua philosophaberis. Concatenatæ sunt, nec mutuo separati possunt. Ad causam efficientem spectant, & posterioris operatio à prioris

Potestas præceptiua, cognoscitiua, iudicatiua, & punitiua subordinantur inter se.

Non potest operari posterior, quin operetur prior: & tamen potest & solet prior, quin operetur posterior.

operatione pendet. Si tollis præceptum, omnes actiones posteriores abstuleris: vbi enim nulla est lex, quæ violetur, nulla est causæ cognitio, nullum iudicium, nulla damnatio, nulla punitio. At verò, si vltima impediatur, tres priores poterunt operari, non secus ac potest intellectus, etiamsi impediatur voluntas. Sæpè in tribunalibus vsque ad sententiæ prolationem venitur, & executio impeditur per accidens. Sæpè habetur integra causæ cognitio, & tamen per accidens impediuntur Iudices, ne ad sententiæ prolationem perueniant.

Hæc omnia verissima & clarissima sunt: & gratias ago Dianæ, gratias cæteris, quorum argumentati, quæ primâ fronte videbatur inefficax, in causa fuit, vt hæc difficultas examinaretur radicitus, & ad tantam certitudinem, claritatémque perduceretur.

De violatione præceptorum quoad modum.

DCCXI. AGamus etiam de his, qui impositis Superiorum præceptis quoad substantiam, & non quoad modum satisfaciunt. *Putamus esse certam, aut ad minimum probabilissimam sententiam, quæ docet, eos peccare venialiter, si careant rationabili causa: quod si in modo materiæ præcepta deficiant cum causa mediocri aut rationabili, eosdem nullo modo peccaturos putamus.* Et vt id nobis persuadeamus, vtimur hac ratione. [Modus est res parua collata cum rerum substantiâ: sed qui omittit rem paruam sine causa, non peccat mortaliter, sed venialiter: Ergo nec ille, qui satisfaciens quoad substantiam, omittit modum.] Hæc ratio probat priorem Resolutionis partem: posteriorem hæc subsequens. [Modus est res parua collata cum rerum præceptarum substantia: Ergo, si causa grauis sufficit, vt omittatur Diuini Officij lectio, aut Ieiunium quoad substantiam sine culpa mortali, causa rationabilis aut mediocris sufficiet, vt vtrumque omittatur quoad modum. Omittet modum legendi Officij, qui aut legit feriam pro Dominica, aut inuertit horarum ordinem, aut tempus (si datur talis obligatio) præuertit: & omittet modum ieiunandi, qui sumit collationem mane, & prandet vespere.] Hæc doctrina, si bene intelligatur, vera est: falsa, si male. Ergo, vt meliùs & clariùs decidamus, ex quæstione abstractâ & consideratâ in communi ad contractam & particularem deueniamus. Quæramus igitur.

Resolutio.

An possit legi vnum Officiũ pro altero.

An in die ieiunij possit collatio sumi mane, ac prandium vespere?

An, qui die Sabbathi in Hispania comedit comedit carnes, peccet mortaliter?

DCCXII. SÆpè mihi, mores nostræ Patriæ ridentes, hanc Controuersiam proposuerunt Germani. Sensi difficultatem, & ridendo respondi. Nunc autem eamdem seriò, sed non ferò aliis discuriendam propono: spero enim ex eius solutione multas alias. Quæstiones decidendas, & illustrandas esse. Proposui aliquibus, qui illam olim facillimam & clarissimam dixere & dicunt; sed eamdem repono, quoniam eam censent alij summè difficilem, & intelligibilem. Sic discurrunt. [Qui satisfacit præcepto quoad substantiam, tametsi non satisfacit quoad modum accidentalem, vt summum peccat venialiter, non mortaliter. Hanc ob rẽ, qui lecturus de Feriâ legit de Sancto, aut contra, non peccat mortaliter; quoniam Officium de Feriâ & de Sancto conueniunt in substantiâ, hoc est in ratione Officij diuini, & tantummodo differunt accidentaliter. Ex hac doctrina inferunt: *Ergo, qui die Sabbathi in Hispania carnes comedit, vt summum peccabit venialiter.*]

Sæpè solemus eludere difficultates, quas nõ possimus soluere?

De Officij diuini mutatione.

Vt vim huius consequentiæ percalleas, mores Hispanorum propono: & quia inter se variant, Madritensium, die ipsi Sabbathi non carnem, sed pinguedinem dicuntur comedere posse; & nomine pinguedinis intelligunt *Caput, Collum, Armos, Pedes*, & *Caudam*: & quia termini à nullo Geometrâ sunt circumscripti, ita collum solet per spinam dorsi descendere, ita ascendere cauda, vt vel cognationem, vel saltem affinitatem contraxisse videantur. His addunt *interiora omnia. Sanguinem, Intestina, Cor, Lienem, Iecur, & Renes*; quæ omnia non carnem, sed carnis esse spolia dicunt. His positis, doceri nostri Germani volunt, An Armus à Femine differat substantialiter, an accidentaliter? Porrò substantialem distinctionem nemo demonstraturus est: si maneat distingui accidentaliter, qui potens Armos comedere, comedit Femina, seruauit quidem præceptum quoad substantiam, & violauit quoad accidens seu modum. Ergo vel iste non peccabit mortaliter, vel violare præceptum quoad modum vel accidens mortale est. Accedit, quòd non omnia spolia (sic enim enumerata dici solent) quæ comeduntur Madriti, possunt alibi comedi: sunt enim in Hispania vrbes multæ, in quibus nec Armi, nec Colla, nec Capita comedi solent. Quæ omnia demonstrare videntur differentiam non esse substantiam, sed accidentalem, & omnino arbitrariam, & ab instituto pendentem.

Cibi Sabbathini Hispanorum.

In diuersis ciuitatibus.

Resolutio.

EVm, qui comedit carnes in Hispania die Sabbathi, peccare mortaliter, inquam: & vt Propositionem istam probem, discurro. DCCXIV.

In actu præcepto considerari potest substantia & modus actus. Et quidem communis & vera sententia asserit, esse peccatum mortale violare legem in materia graui quoad substantiam, & esse tantummodo veniale, eamdem violare quo ad modum.

Inobedientia quoad substantiam & quoad modum.

Certa sunt hæc: at incertum, an bene in singulis actibus assignetur, quid substantiale sit, & quid modale? cùm enim quæritur, *An liceat pro Officio feriali legere de Sancto?* alij hanc circumstantiam esse modum lectionis præceptæ, adeoque eiusmodi mutationem condemnant peccati venialis, & alij, quia eamdem circumstantiam intrinsecam & substantialem esse dicunt, illam accusant de mortali. Comedunt Hispani in sua patria aliquas animalium partes, & alias non, dicúntque Madriti, se posse comedere vituli caput, collum, brachiolum, caudam, pedes, intestina: hæc enim omnia vocant *animalis spolia*: & aiunt, cæteras carnes non posse edi sub pecato mortali. An ne caro colli differt à carne dorsi specie vel substantia? an tantùm accidenti vel modo? & si modo

An liceat mutare officium.

Quid sint animalium spolia? An & quo modo distinguantur à carne?

non

non peccabit mortaliter, qui in Hiſpania die Sabbathi comederit carnes?

An partes organicæ diſtinguantur ſpecie?

Sic argumentantur nonnulli. Et hoc modo reſpondeo. Collum & dorſum aio, poſſe conſiderari phyſicè & Moraliter. Conſiderata phyſicè fortè diſtinguuntur ſpecie, fortè non: nam vel dantur formæ partiales, quæ Scoticæ formæ corporeitates correſpondeant, & habeant partes heterogenas, quod multi plauſibiliter dicunt: vel carnis partes ſunt omnes homugeneæ, quod multi plauſibiliter aſſerunt, accidentaliter vel modaliter carnē à carne diſtinguentes. At verò eædem carnium partes apud Hiſpanos conſideratæ moraliter, diſtinguuntur ſubſtantiâ: nam ob ſummum defectum piſcium concedit aut permittit Eccleſia, caput, collum, &c. vice piſcium: ergo hæ partes, virtualiter loquendo, piſces ſunt; nam poſitâ conceſſione aut permiſſione, licèt realiter ſint carnes prudentum indicio & æſtimatione ita ſe habent diebus ſabbathi (de his enim ſpecialiter loquimur) ac ſi eſſent piſces: quod dorſum, armus & cæteræ partes interdictæ non habent [Conſultò dixi *concedit aut permittit Eccleſia*, non enim datur ſuum aliquod priuilegium; ſed conſuetudo conſtans, multorum annorum poſſeſſione præſcripta, & ab Eccleſia cognita & tolerata: vnde naſcitur, quòd dicamus concedi vel permitti ab Eccleſiâ, quod ab illa prudenter ob ſummum piſcium defectum toleratur.]

An dentur piſces morales?

An formæ cadauerinæ diſtinguantur ſpecie?

Firmatur, aut etiam demonſtratur hæc veritas. Forma enim cadauerina, multorum Doctorum ſententiâ, eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus omninò animantibus: Ergo, ſtando huic ſententiæ, quæ probabilis eſt, animalium & piſcium carnes mortuæ (non enim comedimus viuas) ſunt eiuſdem ſpeciei ſubſtantialis: & tamen nemo dixerit ob hanc rationem licere comedere carnes die Veneris: carnium enim & piſcium, moraliter & virtualiter loquendo (quidquid de conſideratione ſit Phyſica) diſtinguuntur ſpecie ſubſtantiali.

Doctrinam hanc fortiùs & robuſtiùs confirmo. Aliquorū animalium aut etiam piſcium carnes (ſues, anguillæ, &c.) interdicebantur ólim in teſtamento veteri ſub peccato mortali: erat igitur eſſentialis differentia inter ipſas, non phyſica: ergo moralis aut virtualis.

Corollarium. *Ergo multa diſtinguuntur modaliter aut accidentaliter in Phyſica, quæ in Ethica diſtingui debent ſubſtantialiter; Ergo multa ſimiliter diſtinguentur in Phyſica eſſentialiter & ſubſtantialiter, quæ eiuſdem ſint ſpeciei moraliter conſiderata?* Prior Corollarij pars patet ex dictis: poſterior, quia qui dicunt aurum argentumque diſtingui ſpecie, non tamen dicunt furtum auri à furto argenti ſpecie morali differre

DCCXV. Dicas, hanc à nobis non ſolui, ſed inuolui & implicari potiùs difficultatem: dicimus enim carnes feminis & capitis diſtingui modaliter aut accidentaliter phyſicè, & eaſdem moraliter loquendo diſtingui ſubſtantialiter & eſſentialiter. Et tu vis rationem huius opinionis doceri, & inquiris, *Quid ſit diſtingui moraliter ſubſtantialiter? & quid diſtingui moraliter accidentaliter, ſeu moraliter modaliter,* quod eſt inquirere, *Quid requiratur, vt aliqua res in ſenſu morali ſubſtantialis aut accidentalis dicatur?*

Fundamentum omnium moralitatum.

Reſpondeo, moralitates omnes à realitatum cognitione pendere, & illi altiſſimo fundamento inniti: *Oportet vt de realibus realiter, ſic etiam de moralibus moraliter philoſophari:* Ergo, vt ſubſtantiam moralem ab accidenti morali diſtinguamus, operæ pretium erit ſubſtantiam phyſicam, & accidens phyſicum conſiderare. Subſtantia phyſica eſt ens per ſe, quod exiſtit & ſubſiſtit per ſe: Accidens phyſicum eſt entis ens, quod non exiſtit nec ſubſiſtit per ſe, ſed inhæret ſubſtantiæ, & inhærendo exiſtit, quod tamen non repugnat exiſtere ſine ſubſtantiâ. Modus eſt, ſine quo res eſſe poteſt, qui ſine re eſſe non poteſt. Differt ab accidenti: quia accidentis eſſentiæ non repugnat carere ſubiecto, nam in Euchariſtiâ quãtitas ſubiecto caret, & tamen modi eſſentiæ repugnat eſſe ſine re, cuius eſt modus. Modus diuiditur in ſubſtantialē & accidentalē: ſubſtantialis includitur intrinſecè in ſubſtantiâ, vt vnio in toto per ſe, & ſubſiſtentia, in eorum ſententia qui aſſerunt; illam eſſe modum: accidentalis autem modus eſt extra conceptum ſubſtantiæ, vt vbicatio, ſituatio, &c. nam Petrus ſine mutatione aliqua intrinſeca poteſt hanc vbicationem & iſtam ſituationem perdere, & aliam diuerſam adquirere. Hinc conuerto oculos ad res præceptas, ſic inquam: illud eſt præcepti obiectiui ſubſtãtia, quod attingitur per ſe a præcepto; hoc eſt, quod attenditur, & reſpicitur propter ſe: illud autem eſt eiuſdem præcepti obiectiui accidens, quod attingitur quidē & intenditur à præcepto, non quidem per ſe, nec propter ſe, nec vt exiſtat ſubſtantia rei præceptæ; ſed vt exiſtat conuenientiùs, decentiùs & perfectiùs. Et quid erit Modus moralis, ſine quo poteſt eſſe res moralis, & quod ſine re morali eſſe non poteſt? Et eſt duplex; ſubſtantialis, & accidentalis, hoc eſt intrinſecus & extrinſecus.

Quid ſit ſubſtantia phyſica: quid accidens?

Quid ſit modus phyſicus?

An accidentia poſſint exiſtere ſine ſubſtantia?

Modus duplex: ſubſtãtialis, & accidentalis.

An vnio, ſubſiſtentia; vbi, & ſitus ſint modi?

Quid ſit ſubſtantia moralis, & quid accidens?

Quid ſit modus moralis?

An Actus internus ſit modus moralis externi?

In opinione eorum, qui negant poſſe Eccleſiam præcipere actus purè internos, & tamen aſſerunt poſſe eã præcipere actus mixtos, actus internus erit modus moralis ſubſtãtialis externi: nam iſte poteſt præcipi ſine illo; autem nō ille ſine iſto. Quam ob rem, cùm præcipitur oratio vocalis attenta, & prolatio præcipitur, & attentio; illa vt materia, iſta vt modus ſubſtantialis: ſanè vt modus, quia attentio ſola, ſtando huic ſententiæ, nequit præcipi; ſanè vt ſubſtantialis: quia præcipitur attentio per ſe & ſubſtantialiter; ita vt, qui voce oraret, & animum diſtractum haberet, peccaret, & violaret quoad ſubſtãtiam præceptum. Modus accidentalis eſt, quod eſt extra eſſentiam & ſubſtãtiam præcepti obiectiui, quod tamen compræcipitur ad ornamētum, nec tamen ſeorſim poſſit præcipi. Sic in Officio Diuino ordo horarum eſt modus accidentalis: accidētalis quia præcipitur ad melius, tanquam ornamentum Officij Diuini, & ideo tantùm ſub onere peccati venialis: eſt autem modus, quia licet lectio horarum poſſit præcipi, ordine non præcepto, ordo ipſe ſolùm non poterit præcipi ſine re, cuius ſit ordo: non enim poterit poni, niſi res, cuius eſt modus, ponatur.

An attentio ſit modus ſubſtantialis moralis lectionis in Officio Diuino?

Ordo horarum eſt modus moralis accidentalis.

Dices, poſſe præcipi ordinem non præcepta re, cuius eſt ordo: hodie enim non tenetur Presbyter celebrare miſſam, & tamen ex

An ordo possit præcipi te non præcepta? Præceptum est duplex: absolutũ & conditionatum.

suppositione, quòd eã celebret, tenetur seruare ordinem à Christo & ab Ecclesia institutum.

Respondeo, hoc esse præceptum hypotheticum de quo non agimus: sufficit enim nobis, vt accidens morale à modo morali distinguamus, scire illod posse absolutè præcipi sine re, cuius est accidens, hunc non posse.

DCCXVI.

Hinc patet, accidans physicum posse esse substanriam moralem, & substantiam physicam posse esse accidens morale. Hinc etiam patet, posse esse substantiam vel accideos physicum vnita realiter rei præceptæ, quæ, moraliter loquendo, nec sit substantia nec accidens, imò sit nihil. Singula breuiter dilucidabo.

An vestium color, moraliter consideratus, sit substãtia vel accidens?

Quòd vestes sint ex lanâ vel serico, pertinet ad substantiam physicam: ad accidens verò physicum, quòd sint albæ, nigræ, rubræ, flauæ, violaceæ. Et tamen si sit lex Academica, quæ præcipiat omnes studiosos vti vestibus nigris, nigredo erit de substantiâ præcepti, & distinctio serici vel lanæ aut nullo modo attingetur à præcepto, aut attingetur accidentaliter. In Ordine Benedictino, antequam moltiplicarentur Monasteria & diuiderentur in Congregationes, color erat nihil moraliter, quia nullus lege aliqua determinatus, imò omnes modesti & commuoes permissi, iuxta illud regulæ: *De colore non causentur Monachi.* At hodie, Monasteriorum oumero mulplicato, & in Congregationes dioiso, dari debuerunt præcepta de coloribus vestium, vt vna Congregatio ab altera distingueretur. Ergo Monachus Benedictinus tenebitur seruare suæ Congregationis colorem iuxta mores præscriptos, & communes suæ Reipublicæ leges. Quamobrem qui vteretur veste purpurea vel cærulcâ, Legem violaret quoad substantiam: qui autem setica, violaret quidem legem non aotem quoad substantiam, sed quoad modum. Abbates enim nostri, si qui in Germania (oam in Hispania & Italia æquè Superiores & subditi vestes modestissimas habent) setico vtuntur, reprehenduntur ab omnibus, qui student obseruantiæ & modestiæ, non tamen appellãtur de peccato mortali, quòd serici aut lanæ distinctio non vidcatur ad essentiam præcepti pertinere.

An moraliter peccent Abbates, qui sericis vestibus vtũtur?

DCCXVII.

An carnium & piscium distinctio sit moraliter substantialis.

His sppositis, ad quæstionem respondeo. *Primò*, violare præceptum quoad substantiam eum, qui non ponit materiam aur formam aut modum intrinsecum rei præceptæ per se, & ideò peccaret mortalite, si quãtitas omissionis sit grauis. *Secundo*, peccare leuiter, & non violare præceptum quoad substantiam, qui ponit omnia quæ sont præcepta per se, & omittit quæ sunt compræcepta ad ornatum & ad melius, siue illa sint accidentia moralia, aut modi morales extrinseci. *Tertiò*, violationem præcepti qnoad modum, si modus sit substantialis & intentus per se, esse violationem præcepti quoad substantiam, & lethaliter peccaminosam: non antem si sit violatio modi accidentalis, & extrinseci, oon intenti per se, sed ad meliùs. *Quartò*, præceptum abstinendi à carnibus respicere formam carnis per se, atque ideò vt virtualem & moralem substantiam, & hoc siue carnis forma realiter & à parte rei sit substantialis, aut accidentalis. Quapropter comestio carnium in die prohibito non est transgressio præcepti quoad accidens seo modum, sed quoad substantiam.

Quid sit violare præceptũ quoad substantiam? An violatio præcepti quoad modum aliquãdo sit peccatum mortale?

An carnes comedantur in Hispania die Sabathi?

Hæc sufficiunt, vt Moralem distinctionem carnium & piscium intelligere valeas: sed quia de partibus eiusdem animalis agebatur, & hîc videtur specialis difficultas occurrere, vt mores Hispanorum & morum ratio omnibus innotescant, has lineas addo. Die Sabbathi ex vi præcepti Ecclesiastici omnes animalium terrestrium partes interdicuntur in Hispania, cæterùm ob defectum piscium innaloit consuetudo (& diuersa pro diuersis locis) comedendi aliquas partes, quæ minoris repotantur substantiæ. Hæc consuetudo est immemorialis, multorum sæculorum possessione præscripta, Principibus Ecclesiasticis nota, & à Pontificibus tolerata. Ergo hîc oporret partes carnium, pro quibus consuetudo obtinuit, ab aliis omninò distinguere. Ergo die Sabbathi præceptum de noo comedendis carnibus: si agatur de carnibus, quæ non vocantur *spolia*, manet in antiquo rigore: si autem agamus de illis, quæ vocantur *spolia*, cessabit obligatio præcepti propter legitimam consuetudinem, quæ est tacita quædam permissio. Hæc autem partium animalis distinctio die Veneris locum non habet; quia cùm non detur vlla de comedendis spoliis animalium illo die consuetudo, manebit præceptum in sua vi, & qui die Veneris comederit armum in prandio, caput in cœna, committet duo peccata mortalia, eiusdem omnino speciei, quia bis violauit idem præceptum quoad substantiam.

Animalium spolia, quæ dicantur, ut à expositum superius.

Consuetudo habet vim permissionis.

An qui comedit diuersas carnes, diuersa peccata cõmittat?

DCCXVIII.

Dubiũ primum.

Interrogas, *An qui die Sabbathi comedit spolia animalium, violet præceptum quoad modum?* Respondeo negatiuè, quia consuetudo præscripsit, & ideo eadem spolia illa die nullo iam interdicuntur præcepto.

Dubium secundum.

B. fatiã potuit Ecclesia præcipere lectionẽ Officij Diuini.

Interrogabas sub initium *An qui die Dominica legat Officium de Feria, violet præceptum quoad substantiam, an verò quoad accidens vel modum?* & modo inquiris. *Quenam sit fundamentalis ratio, quæ debet considerari, vt controuersia decidatur?* Respondeo, potuisse Ecclesiam intendere & præcipere per se non solùm, vt legas Officium Diuinum; sed etiam, vt in eius lectione rubricas sequaris tui Breuiarij: potuisse etiam intendere & præcipere per se, vt legas Officium diuinũ, & compræcipere non quidem per se, sed ob maiorẽ orationis decentiam & morum vniformitatem, vt tale Officium legas, quale mores præscribunt. Si primo modo in hoc præcepto Ecclesia processisse dicatur, qui legit de Sancto, cùm deberet de Feria, vel contrà, violabit præceptum quoad substantiam, & peccabit mortaliter. Quòd si dicatur Ecclesia secundo processisse modo, hæc Officiorum commutatio oon violabit legem quoad substantiam, sed quoad modum accidentalem, & ideo non erit mortaliter peccaminosa.

Quomodo illud præceperit.

Si dicas, te non quærere Hypothesim, sed Thesim, & velle scire, vtro processerit Ecclesia modo, cùm Diuinum Officium quotidie recitandum instituit. Respondeo, te descendere ad quæstionem de facto. in qua sunt Authores diuisi & subdiuisi: interim quamdiu mentem suam non declarent Pontifices, dici securissimè poterit, alterutrum videri probabile.

FVNDAMENTVM XXV.

De Legum materia quoad Quantitatem.

DCCXIX. An præcepti grauitas à materię grauitate sumatur?

Materia indifferens.

VT Lex, etiam Diuina obliget ad mortale, requiritur magna materia. In parua non potest Legislator grauiter obligare, nec in magna leuiter. Solet interdùm res, quæ intrinsecè & absolutè diceretur parua, induere magnitudinem accidentariam, extrinsecam & relatiuam. Dantur res essentialiter magnæ: dantur etiam essentialiter leues: illæ, si præcipiuntur aut vouentur, grauem semper obligationem inferunt: istæ autem semper leuem. Inter istos magnitudinis terminos datur materia indifferens, quæ tunc erit grauis, cùm præcepta: & tunc putamus præceptum attingere totam materiam, & immediatas eius partes, non mediatas.

Magnitudo est duplex: intrinseca & extrinseca absoluta & relatiua, essentialis & accidentalis.

Resolutio.

DCCXX. An esse possit grauis obligatio in materia leui? An leuis in graui?

PVto, non posse hominem in materia leui subditos suos obligare ad peccatum mortale, An in graui ad veniale? Vtrumque probabile est. Noto nihilominùs obiter, aliqua videri primo intuitu leuia, quæ sunt grauia, & alia grauia, quæ sunt leuia. Quid enim leuius scintillâ ignis? Quid leuius voculâ *sic*? & interim, si scintilla in dolium pyrij sulphuris cadat, ædificia solidissima euertet, & homines multos interimet: Et, si post informationem semiplenam rogetis, an Petrum furari videris, & respondeas, quòd sic; vnica contemptibili voculâ, & quæ vnicam syllabam habet, eum ad patibulum profeses, & laqueo pendes. Ergo res, quæ intrinsecè & quoad se consideratæ leues sunt, consideratæ extrinsecè & quoad effectus solent interdùm esse graues Sicut & etiam graues res, si in ordine ad leuem aliquem finem ordinentur, (tunc enim à fine quantitatem susciperent) formaliter loquendo, essent leues.

Grauitas duplex: intrinseca & extrinseca.

De distinctione actus completi, & incompleti.

Nullus, quem viderim, posuit tanquam Regulam vniuersalem: *Actus inceptus, & completus differunt tantùm circumstantia, vel modo.* At multi, vt sub initium notabamus, ponunt particulares Assertiones, quæ esse veræ non possunt, nisi hæc vniuersalis admittatur. Ponamus igitur exercitij gratiâ hanc vniuersalem, & quid inde inferatur aut non inferatur, videamus. [Nota benè illud verbum *exercitij gratia*: volo enim ponere illam propositionem non vt Theologus, sed vt Logicus, vt inde inferendas consequentias explorem.]

DCCXXI. An fur teneatur confiteri, quantum furatus sit?

Quærunt Authores, An qui mille aureos sit furatus, satisfaciat in confessione dicendo, *Rem notabilem furatus sum?* Consequentia doctrinæ postulat, vt respondeamus affirmatiuè. Et quidem hoc ipsum poterit aliquis dicere & subscribere Nauarro, Bonaciuæ, Vasquesio, Megalæ, Zanardo, Gipsio, Zerolæ, quos probabiliter loqui asserit Diana *part. 1. tract. 7. resol.* 14. Consultò illud *probabiliter* expressit Diana, quia posset probabiliter aliquis dicere, in mille aureorum furto reperiri vnicum furtum physicè; at politicè & in foro Ciuili tot furta, quot materiæ sufficientes ad laqueum secundùm leges loci, in quo furtum committitur; & in foro Dei tot actus, & tot furta reperiri moraliter, quot materiæ sufficientes ad peccatum mortale. Ergo, stando huic doctrinæ, si aurei sint tanti, vt singuli sufficiant ad mortale, qui mille aureos furatus fuit, peccatum commisit, quod virtualiter loquendo mille æquiualet; imò moraliter loquendo est millecuplex: Ergo cùm confitetur & dicit, *Materiam grauem furatus sum*, non confitetur actum incompletum pro completo; sed confitetur vnum actum completum in ratione mortalis, & omittit 999 actus mortaliter peccaminosos, & licèt primò realiter identificatos, ab eodem virtualiter distinctos: quos etiam exponere deberet.

Vnus actus realis esse potest moraliter multiplex.

DCCXXII. An idem dici queat de Officij Diuini omissione?

Quærunt etiam Theologi, An qui omisit totum Officium Diuinum satisfaciat dicendo, *Omisi partem notabilem:* aut etiam, *Omisi materiam sufficientem ad mortale?* Asserit Diana *part. 3. tract. 12. resol.* 23. & citat Squillantem, &c. Et vt hanc opinionem teneat, debet duas supponere; alteram nimirùm affirmantem, totum vnius diei Officium cadere sub vnicum præceptum [Qui enim singulas horas singulis præceptis subijciunt, illo modo confitendi contenti esse non possunt; quoniam in eorum sententia qui totum officium diuinum omisit, violauit octo præcepta, & commisit octo peccata mortalia, quæ tenetur exponere] alteram quam expendimus, nempè docentem peccatum grauiter inceptum & completum differre circumstantia aggrauante.

An illud cadat sub octo præcepta diuersa?

De fornicatione completa & incompleta.

Progrediuntur ad materiam fornicationis; & vt consequentiæ filum teneant, sic aiunt. [Peccatum grauiter inceptum & completum non differt specie; sed circumstantia aggrauante; ergo ille, qui cognouit fœminam, satisfaciet dicendo, *Cum fœmina peccaui mortaliter*; aut etiam, *fornicationem incepi.* Vt iudicium ferre de hoc discursu possimus, proderit audire Dianam, qui *part. 3. tract. 4. resol.* 88. interrogat, An qui commisit fornicationem, satisfaciat in confessione dicendo, *Commisi graue peccatum in materia castitatis cum soluta?* & respondet, [Hanc quæstionem reperiri apud neminem, nisi nouissimè apud solum Turrianum, qui *lib. 2. de pœn. quæst.* 19. *art. 2. disp. 2. ad arg. 5.* obseruat, Recentiores aliquot iudicare probabilem eiusmodi modum confitendi, & eorumdem sententiam ab eodem (Turriano) iudicari probabilem.] Et quid de eorum doctrina Diana iudicat? An sit verè probabilis, ait, aliis iudicandum relinquo: communis enim vsus fidelium est in contrarium]

DCCXXIII. An explicare debeat pœnitens, an fuerit cõpleta, an incompleta?

Hîc ego existimo, eum qui fornicationem commisit, non explicare speciem sui peccati, si dicat, *Cum fœmina peccaui mortaliter.* Neque

etiam, si dicat, *Commisi graue peccatum in materia castitatis cum soluta.* Quia præter fornicationem, etiam aliæ sunt peccatorum species contra castitatem, quæ possont cum soluta committi. Ergo minimùm deberet dicere, *Commisi graue peccatum in materia fornicationis cum soluta:* at tunc fornicationem confiteretur, & faciliùs & breuiùs diceret, *sum fornicatus.*

Quid si diceret, *Incepi fornicationem cum soluta?* Sic deberet loqui Turrianus: & Diana fortè deberet hunc modum confitendi admittere, vel quæ dixit de omissione Diuini Officij partiali & furto partiali negare.

Putarem interim nimis generice & malè confiteri, qui postquam completam fornicationem commisit, se incompletam commisisse fatetur: malè enim confiteretur, quia tribunalia differunt à Schola, & in illis præcisiones non habent locum iuxta illud: *Nimia subtilitas in iure reprobatur.* Et qui asserit se incompletam fornicationem commisisse, moraliter negat se completam commisisse, & in nostro casu mentiretur. Quod in confessione non licet. Confiteretur etiam nimis genericè; quia incompleta fornicatio habita cum animo complendi, ab ea, quæ habetur sine animo complendi, sicut & illa quæ incipitur cum animo decidēdi intra vas, & illa quæ incipitur cum animo decidendi extra vas, multùm differũt: prior enim ad naturales culpas pertinet, & altera, cùm non ordinetur ad generationem prolis, imò potiùs ad non generationem ordinetur, ad mollitiem vergit, & ideò in ipsomet vsu instrumentorum naturalium contra naturam est. Ergo adhuc stando generali illi doctrinæ, quam exercitij gratia poni iussimus, in materia fornicationis actus incompletus pro completo in confessione poni non posset.

DCCXIV. De sordibus contra naturam.

Sed vberioris doctrinæ gratiâ, vt meliùs essentiæ moralium formalitatum luceant, licèt id falsum sit, vt iam diximus, ponamus, benè & sufficienter confiteri qui rem compleuerit cum fœmina, & tamen in confessione dicat, *Fornicationem incepi:* an etiam satisfaciet in Sodomia & pollutione, tactibus alienis procurata, qui dicat, *Cum viro peccaui mortaliter*, aut saltem, *Tangendo alium peccaui grauiter*, non explicando an peccatum fuerit completum aut incompletum? Respondeo diminutè confiteri: quia omnia peccata contra naturam, licèt in suo genere, sicut pes & caput in homine, soleant dici completa, sunt physicè incompleta; nam seminis effusio naturâ suâ ordinatur ad generationem, & naturâ suâ postulat vas conueniens, quod in peccatis contra naturam non completur: cùm ergo ipsa omnia specie differant à fornicatione, non possunt confundi cum fornicatione incompleta.

DCCXV. De mollitie incompleta & completa.

An saltem in materia mollitiei (nimirùm, ille qui se voluntariè polluerit) satisfaciet, qui dicat: *Tangendo me peccaui mortaliter.* Aut fortè: *Habui pollutionis initium.* Aut tandem, quia teste Galeno omnis delectatio morosa est initium mollitiei: *Morosè delectatus sum?*

An possint in tribunali pœnitentiæ confundi?

Respondebo, omnem delectationem morosam esse commotionem seminis, & in effusionem tendere: at naturâ suâ vas naturale postulare: ergo, rigorosè loquendo, non est pollutionis initium: ergo non satisfacit, qui confitetur dicens: *Morosè delectatus sum* Præterea, omnis delectatio lasciuá naturâ suâ capax est, vt sit secundùm naturam; at ipsamet effusio seminis in pollutione est huius ordinationis incapax: ergo, si pollutio est intrinsecè contra naturam, & delectatio morosa, & quæcumque spirituum seminalium commotio intrinsecè est secundùm naturam, & extrinsecè indifferens, [nempe secundùm naturam, si ordinetur ad copulam, & contra naturam, si fortè ordinetur ad non copulam] non benè confitebitur, qui res tam diuersas confundat.

FVNDAMENTVM XXVI.

De Materia nulla morali.

DCCXVI. IN moribus datur materia magna, datur parua, datur nulla. Duæ priores notiores sunt, & à nobis expositæ; tertiam explico. Materia moraliter nulla illud est, quod realiter consideratum est aliquid, & tamen prudentum æstimatione nihil fit. Puta, vnum granum tritici, vnum pisum, &c. Quis enim auderet constituere venialem culpam in ablatione vnius folij fœni, vel alius materiæ vilioris? Vt ergo materia nulla dignoscatur & distinguatur, hæc obseruari debet regula. In rebus, quæ pretio væneunt, quidquid minus valet quàm vltima moneta, illud nihil moraliter valet in illa Republica. *In rebus, quæ pretio non venaunt, data parua materiæ quidquid minus est octaua parte illius, est minus quàm parua materia, ac propterea est nulla materia.*

Materia magna, parua, nulla.

Quo cognosci modo possit materia moraliter nulla?

Admittenda est materia moraliter nulla.

MAteriam moraliter nullam apud neminem legimus, & tamen admittendam putamus, nec videmus, cur possit ab aliquo Theologo reiici: multis illam communicauimus, omnibus placuit. Dari magnam & paruam materiam omnes admittunt; at non omnes illas distinguunt eodem modo. Nemo inuenit regulam generalem, quæ in omnibus verificari possit: cum aliquibus ego limitationibus ad partem octauam recurro, & manutenebo illam Regulam, quousque meliorem & securiorem ponat alius.

Magnæ & paruæ distinctio.

FVNDAMENTVM XXVII.

De Legum materia quoad Qualitatem.

DCCXXVII. Materia legum suas qualitates & proprietates habet. Quid sit rē esse intrinsecè malam? An lex æterna distinguatur à Decalogo? De hac materia fusè tracto superiùs à num. 541. Materia legis debet esse bona,

SPeciales proprietates & qualitates habet legum materia: quoniam res aliæ præcipiuntur, aliæ consuluntur, & aliæ interdicuntur: & quia nec omnia, quæ interdicuntur, possunt præcipi, considerare oportet res ipsas ante humanum præceptum, vt rescire possimus, quænam sint præceptibiles, & quæ non.

Prima & potissima qualitas rei præceptibilis est, quòd intrinsecè mala, non sit: quæ enim sunt intrinsecè mala, ne quidem ob bonum finem possunt præcipi. Sed quæ dicuntur intrinsecè mala? Quæ habent malitiam Theologicam ante prohibitionem humanam, nempè illa, quæ sunt interdicta à Decalogo: huius enim nomine legem æternam à Deo latam intelligimus, qua per impossibile sublata, malitia Philosophica, non autem Theologica maneret. Sed quid si res esset probabiliter mala, & tamen ab Homine præciperetur? Puto in eo casu subditum stando Iuri naturæ, non teneri: at puto eum hodie (Sæcularis aut Religiosus sit) teneri de facto, scilicet propter leges & consuetudines tranquillè receptas & præscriptas. Etiamsi non essent tales mores & leges, deberet subditus obedire in materia probabili, si fortè iurasset aut vouisset obedientiam in omni re, quæ malaeuidenter non sit: hoc enim votum emittere potuit, & si emiserit, tenebitur obedire etiam in materia probabiliter mala.

An subditus teneatur obedire in re probabiliter mala?

Possibilis,

Secunda est, quod sit possibilis (videlicet physicè & moraliter) illa enim, quæ realiter repugnant, aut summè sunt difficilia, Communitatibus iuberi non solent.

Vtilisque.

Tertia debet esse vtilis. Non enim ita desipimus, vt putemus posse Superiorem habenas suæ laxare tyrannidis, & præcipere quidquid voluerit: Omnis enim humana authoritas ad aliquid concessa est, & illud ipsum, ad quod ordinatur authoritas, debent ob oculos habere Superiores, quoties Leges pronunciant.

An impossibilia possint præcipi? An inutilia?

OMnia hæc, quæ hîc dici possunt, edisseruimus Capite præcedente, Fundamento XVI. vbi de Legum formalium qualitate tractauimus. Hîc tamen inquirere possem, An illæ qualitates, quæ ibi expositæ, & hîc possent rescribi, pertineant potiùs ad obiectiuas Leges, quàm ad formales? Sed quo fructu huc ingrederer, quando me festinare profiteor, & velle plurima valdè necessaria comprehendere, & edere librum non magnum.

FVNDAMENTVM XXVIII.

De Legum materia relatiua.

DCCXXVIII.

ALiqua præcipi propter se, & aliqua in ordine ad aliud certum est. Prioris generis sunt, quæ intra datæ potestatis sunt terminos: posterioris illa, quæ ordinantur ad meliorem & securiorem obseruantiam priorum. Sunt & aliqua, quæ præcipiuntur simul propter se & propter aliud: vt quando Superior iubet vnum caput seruari Regulæ, vt aliud obseruetur exactiùs. Vt materiæ grauitas innotescat, in rebus quæ præcipiuntur propter se, consideranda est ipsamet materia præcepta: in rebus quæ præcipiuntur propter aliud, considerari debet finis: in his verò, quæ propter se & propter aliud præcipiuntur, debet considerari vtrumque. Et hic notari oportet, rem interdum leuem secundùm se, grauiter posse conducere ad finem grauem: & rem interdum grauem, leuiter: ergo præter quantitatem finis, influxus medij in finem (sitne leuis aut grauis?) debet etiam perpendi.

In præceptis obiectum & finis debent considerari.

Vnde sumgatur diorum grauitas?

DE distinctione eorum, quæ propter se, & eorum, quæ propter aliud præcipiuntur, fusè scripsi in Commentario in Regulam D. Benedicti, *tractatu de Obedientia*, *à num.* 690. vbi legitur Disputatio 50. de rebus, quæ præcipiuntur propter se, *num.* 694. De Ieiuniis, prout præceptis propter se, agitur *num.* 711. de silentio *num.* 715. de castitate & paupertate, prout præceptis propter se, *num.* 716. de rebus præceptis non propter se, sed propter aliud, Disp. 51 *num.* 718. Vide etiam quæ dixi capite præcedente, vbi de Legum fine.

Aliqua præcipiuntur propter se: aliqua propter aliud.

FVNDA

FVNDAMENTVM XXIX.

De Legum materia quoad actiones.

DCCXXIX. Operationis impetus.

An pura omissio sit possibilis? Quãdo plures actiones physicæ sint vna moralis? Eadem actio pluribus præceptis satisfacit. An & partibus eiusdem præcepti.

EXISTIMO omnem Legem violari actione; nec enim puram omissionem intelligo, nec admitto. Sed hæc quæstio physica est, & alibi vberiùs tractata, progredior & impetum actionis considero, & hanc Thesin pronuncio: *Interdum aliquis vno impetu multas actiones elicit, quæ sunt physicè distinctæ numero; & tamen vnicum committit peccatum:* nam illæ omnes, tametsi in esse physico sint distinctæ, moraliter consideratæ sunt vnica.

Præcepta alia sunt positiua, & alia negatiua.

Eadem numero actione potest subditus satisfacere duobus præceptis: imò, si præcepta sint negatiua, non aliter satisfacere potest, & ostenditur clarè. Præcipitur abstinentia à carnibus diebus Veneris: præcipitur etiam ieiunium & abstinentia à carnibus S. Petri profesto: quid si hoc profestum incidat in diem Veneris, debebóne aut potero abstinere à carnibus bis? nullo modo. Anne etiam vnica actione duabus patibus eiusdem præcepti? Vide Fundamentum XXXI.

DCCXXX. ALio numerantur modo actiones physicæ, alio morales; vt videamus, quando priùs vnicum aut multa peccata commisit, aliqua subscribamus.

I.

An, qui vnica voluntate plures homines occidere voluit; pluries ad mulierem accedere; pluries furari; pluries mentiri; pluries missam aut Officium diuinum omittere, teneatur hanc circumstantiam explicare?

An duo accidentia puro numero distincta insint eidem subiecto?

REspondent Suarez & Megala apud Dianam *part. 1. tract. 7. res.* 17. non posse inesse vnico actui duas aut plures malitias distinctas puro numero, & inferunt eum qui plures occidere voluit, &c. non teneri hanc circumstantiam explicare.

Porro, si dicatur duo accidentia distincta puro numero posse & solere inesse eidem actui, cessat quæstio, & contraria sententia esset tenenda. At quia putant Suarium & Megalam benè discurrere, supponendo eidem subiecto non posse inesse duo accidentia distincta puro numero, has ego obiectiones subiungo.

An possint duo accidentia extrinseca?

Prima. Tametsi duo accidentia intrinseca dicantur non inesse eidem subiecto physico, potest adhuc dici duo accidentia extrinseca eidem subiecto physico posse competere: nam potest habere homo vestitus plures vestes, plora indusia, plures thoraces, plures togas, &c.

An Moralitates sint accidentia extrinseca?

Ergo, si dixerimus moralitates esse accidentia extrinseca, adhuc possent duæ moralitates puro numero distinctæ competere eidem actui.

DCCXXXI. Quid de accidentibus relatiuis dicendum sit?

Secunda. Tametsi duo accidentia intrinseca absoluta non competant eidem subiecto physico, potest adhuc dici duo accidentia physica relatiua eidem physico subiecto competere:

An positis diuersis terminis: diuersæ relationes ponantur? An moralitates sint accidentia relatiua?

quid enim vetat Petrum habere quatuor filios numero distinctos, & consequenter quatuor distinctas numero paternitates. Ergo, si dicamus moralitates esse formas quasdam relatiuas, adhuc poterunt plures distinctæ puro numero in eodem subiecto reperiri.

Tertia. Esto duo physica accidentia distincta puro nomero (siue sint intrinseca siue extrinseca: siue sint absoluta, siue relatiua) non possint in eodem physico subiecto reperiri; quid inde? An non poterimus, & fortè debebimus dicere, volitionem illam, quâ quis vult occidere quatuor, esse vnum simplicem actum physicè, quadruplicem verò moraliter? si sit moraliter quadruplex, complectetur quatuor peccata mortalia, & qui talem actum elicuerit, tenebitur in confessione dicere, *quatuor voluisse occidere*, non tamen tenebitur exponere, An id voluerit vnico actu physico, an quatuor physicè distinctis actibus: semper enim manet, id eum voluisse quatuor actibus numero distinctis moraliter.

An in vnico actu physico possimus reperire multos actus morales? An qui plura peccata commisit, teneatur in confessione dicere illa commisisse vnico physico actu? Corollaria nonnulla.

Hinc patet, quid debuerit respondere Diana *part. 1. tract. 7. resol.* 40. rogantibus, An testis, qui simul rogatus de pluribus articulis sub iuramento in singulis mentitur, teneatur hanc circumstantiam aperire? quid debuerit respondere *resolut.* 41. rogantibus, An Sacerdos, qui in peccato mortali multis ministrat Eucharistiam, multa committat peccata? quid *resol.* 43. rogantibus, An qui in mortali multorum confessiones excipit, teneatur hanc circumstantiam explicare? & quid *resol.* 51. rogantibus, An qui vnico impetu multas blasphemias profert, commisit multa peccata?

De actuum physicorum identificatione morali.

Vidimus vnum actum physicum posse, imò fortè debere, diuidi in multos morales: videamus modò, an contrà multi actus physici possint aut debeant identificari?

I I.

An, qui diuersos actus solo numero distinctos successiuè elicit, vnicum peccatum solummodò, an diuersa committat?

DCCXXXII. Variæ Authorum sententiæ.

ACtuum physicorum repetitio non semper multiplicat actus morales. Hoc certum est: at etiam æquè certum videtur, Authores non semper vti benè hac doctrinâ. Meum iudicium insinuaui, illud clariùs & liquidiùs proponam paulò post: interim proderit illos audire.

Si quis vno continuato sermone ter vel quater peieret, vnicum peccatum commitere,

&

& satisfacere, si in confessione dicat: *Peccaui*, ait Azorius *tom.1 lib.4.cap.4.quæst.5.* & Diana *part.3.tract.4.resol.163.*

Qui vno impetu pluries hostem vulnerat. Qui vno impetu multas blasphemias euomit.

Si quis vno iræ impetu ter aut quater inimicum vulneret, vnicum tantùm peccatum committere, & si clericum, vnicam excommunicationem incurrere, inquit Azorius *iam citatus.* Suarez *de censuris disp 5. sect.3. num.8.* Sayrus *lib. 2. cap. 10. num. 9.* Vgolinus *tab. 1. cap.16. §.1.* & alij.

An blasphemiæ distinguantur specie?

Si qvis vnico impetu multas blasphemias in Deum, multas in Diuos effutiret, vnicum peccatum committere, & satisfacere, si in confessione diceret, *semel blasphemaui*, asserit Diana *vbi supra*, addit hoc esse verum, etiamsi verba blasphemiæ res varias significarent, & allegat Molinam *tom.4. tract.3. disp.41. num.5.* Couarruuiam *lib. 2. var. Res. cap. 10. num. 8. §. Ego sanè.*

Qui vno impetu multos occidit.

Si quis vnico furoris impetu tres vel quatuor occideret, vnicum peccatum homicidij committere, videntur authores citati tenere. Sic debet dici, aut non potest consequentia seruari.

Qui vno impetu pluries fornicatur.

Si quis vnico luxuriæ impetu ad multas fœminas accederet & à fortiori si pluries ad eamdem, vnicum peccatum committere videtur doctrinæ consequentia affirmare. Sic enim dici debet, si Dialecticari velimus. Sed qui est vnus luxuriæ impetus?

Quid sit vnicus luxuriæ impetus? Qui tota nocte dormit cũ Amasia quomodo debeat confiteri.

Videtur ille, qui vna nocte suæ Amasiæ condormit, vnico luxuriæ impetu commotus esse. Hanc opinionem tenet Zanardus Dominicanus, qui in *direct. confess.part.1.de Sacram.Pœnit. cap.18 fol* 204. docet, qui tota nocte Amasiam habuit apud se, non debere dicere, *Ego eam cognoui tot vicibus*; sed, *Feci quod potui*; modo non habuerit interruptionem mentis, vel operis. Legunt Zanardum aliqui, & nesciunt cur obliget ille Pœnitentem ad dicendum, *Feci quod potui*, cùm videatur Pœnitens ex eiusdem fundamentis satisfacere dicens, *semel sum fornicatus*.

Diana impugnat Zanardum. An benè?

Legit illum Diana *part.3.tract.4 resol.67.* & ait: [Sed fallitur; nam opera illa consummata sunt distincta peccata in confessione aperienda, nec vnum respicit & ordinatur ad alterum: Ergo, &c.] Sed quid Zanardo Diana, si referret opinionem docentem eum, qui consequenter multas blasphemias euomit, vnicum peccatum committere, & adderet. [Ita Diana *part.3. tract. 4. resol. 163.* sed fallitur: nam singulæ blasphemiæ sunt singulæ diuersæ iniuriæ, diuersæ actiones peccaminosæ, & diuersa peccata, & in confessione aperienda: vna enim blasphemia nullo modo ordinatur ad alteram.] Ergo vel debet Diana hîc subscribere, vel antecedentia delere.

DCCXXXIII. Opinio cuiusdam Doctoris.

Ego quidem sensi difficultatem, & ne mihi confiderem, hanc Ego P. N. Pragæ & Viennæ S. Theologiæ Doctori & Professori, Viro verè erudito, & in Moralibus bene versato, decidendam proposui, & iudicauit eum, qui vno itinere aut coitu bis aut ter concurreret, vnicum peccatum commissurum: plura autem, si inter fornicationem priorem & posteriorem intercedat temporis interuallum. [Ergo dicere debuit à fortiori, mulierem, quæ antequam vir exoneret, bis concurrit, vnicum commisisse fornicationis peccatum.] Et Ego etiam hîc difficultatem inuenio; & in te dubia & perplexa *dico primò*. Sicut de periuriis & blasphemiis, ita de homicidiis & fornicationibus in hac materia est philosophandum. Ergo videat Diana, quid dicat de prioribus, & vel inuitus debebit de posterioribus pariformitèr philosophari.

An, qui in vno coitu pluries concurrit, pluries peccet?

De sordibus contra naturam.

Dico secundò. Sicut de fornicatione, ita de pollutione, sodomia, & aliis sordibus contra naturam erit philosophandum: nam, si habere tota nocte vnam fœminam est vnicum peccatum mortale, etsi interueniant plures copulæ, vnicum erunt peccatum mortale multæ pollutiones habitæ consequenter & vno impetu.

De gula.

Si quis vno gulæ impetu multas carnes deuoret etiam diuersas, & ex diuersis discis, vnicum peccatum committit. Videtur esse vnicus impetus, quamdiu quis assidet eidem mensæ: imò si sine interruptione iret ex mensa ad mensam.

Et furto.

De furto eodem modo philosophandum est; nam ille, qui vnico impetu consequenter ab eodem multa & pluries accipit, vnicum peccatum committit.

Ergo, siquidem inductione facta in omnibus materiis hæc doctrina verificatur, potest & debet ad Regulam generalem reduci, & vbique admitti, aut etiam vbique negari.

Responsio Dianæ.

DCCXXXIV. Qua ratione vtatur cõtra Dianam Caramuel?

Sic argumentabatur Caramuel. [Eum qui plures blasphemias euomit; plures confessiones audit, &c. vnum peccatum committere, inquit Diana; eum qui plures copulas cum fœmina eadem nocte habet, vnicum peccatum committere negat Diana: cùm tamen Dialectica postulet, vt vel vtrobique vnicum peccatum admittat, vel vtrobique plura, vel disparitaté ostendat] Et quomodo respondet Diana?

An illam eneruet, aut dissoluat Diana?

Interrogat ille part.11. tract.1. resol.2. *An, qui successiuè & vno impetu ter v.g fornicetur, committat tria peccata, vel vnum?* & respondet his verbis: *Vnicum tantùm committere, nominatim contra me contendit probare sapientissimus & amicissimus Ioannes Caramuel*, &c. At hoc nec somniat, nec contendit Caramuel; sed conatur ostendere hoc debere admitti à Diana, vel multa, quæ priùs asseruerat, negari. Sanè cùm argumentationis vim nolit Diana percipere, opinionem impugnat, quam Zanardus statuit, quam tamen neque approbauit, neque reprobauit Caramuel. Audiam igitur meum amicissimum & doctissimum Dianam non Caramuelis, sed Zanardi sententiã impugnantem, & ostendam hæc argumenta multas Dianæ assertiones, quas sub initiũ ponebamus destruere.

An iustè pro altera parte possit citare Caramuelem?

DCCXXXV. Ratio I.

Hanc sententiam (Zanardi scilicet asserentis: *Eum, qui vna nocte Amasiæ suæ condormiuit, tametsi plures habeat copulas, vnicum peccatum committere*) minimè sustinendam esse puto, inquit Diana. Et cur, quæso? quia ideò illam impugnat Eminentissimus Lugo *de Sacr. pœnit. disp 16 sect.4 n.157.* Constantinus de Castro. *Mater. in collectione Theologiæ Moralis tract. 1. cap.6. art.4 sect.4.* & Tamburinus *opusc de confess. lib.2. cap.12. §.8. n.56.* vbi sic asserit. [Qui Sacerdos successiuè audit in peccato mortali plures confessiones vnam post aliam, in sententia probabili non committit plura numero distincta peccata; idem dic, si Cõfessarius idem

modicè

modicè deflexerit ad alios sermones minimè facientes ad eiusmodi ministerium: vnde satis erit, si dicat: *Audiui vna vice plures confessiones, absolutionem in statu peccati mortalis ministrando.* Contrà, qui vna eadémque nocte v.g. plures copulas habet cum eadem: multò magis qui plures copulas: sicut etiam qui plures successiuè occidit, debet numerum explicare copularum, & occisionum; ratio est, quia hîc sunt diuersi omninò actus consummati, nec vnus faciens moralem vnitatem cum alio; in præcedentibus verò illi actus v. g. detractionum ex se faciunt vnitatem moralem, sic enim modo humano æstimati solet.] Hæc ille, & communiter Doctores.

Supponit Tamburinus quod quæritur.

Responsio.

Sed hæc ratio nihil omninò probat; quod enim Dianæ, idem dicet Tamburino Caramuel: nimitùm, vel debere vtrobique vnicum peccatum admittere; vel disparitatem ostendere. Et hîc, quæso, oculos aperiat Tamburinus. Nam sicut dicit: *Illa fornicationes, aut occisiones debent ad numerum reduci; & numerus confessionum explicari non debet, quia illa sunt diuersi omninò actus consummati, nec vnus faciens moralem vnitatem cum alio, qualem confessiones efficiunt.* cur non potest dicere: *Illa confessiones debent ad numerum reduci, & numerus fornicationum aut occisionum explicari non debet; quia illa (confessiones) sunt diuersi actus consummati, nec vnus faciens moralem vnionem cum alio, qualem occisiones & fornicationes efficiunt.* Vbi etiam obiter notari volo, Tamburinum alterâ hîc inconsequentiâ laborare; nam, si vnicum peccatum committit, qui plures confessiones indignè audit, & vnicum, qui vnicam: different circumstantiâ aggrauante hæc peccata, nec tenebitur ille Sacerdos explicare, an vnam vel plures audiuerit. Præterea in sententia, quæ docet eum, qui successiuè plures confessiones audiuit, commisisse plura peccata, satisfaciet, si in confessione dicat, *Audiui semel plures confessiones indignè*, &c. ergo Tamburinus confundit duas sententias toto cœlo diuersas. Præterea, si debet dicere *plures*, etiam debet dicere *tot*: vbi enim debet explicari malitiarum pluralitas, debet & numerus.

Secunda inconsequentia Tamburini.

Ratio II. Datur postulata disparitas: an sit sufficiens.

Quia disparitas petitur, illam vult assignare Diana, & sic infit. [Nec obstant exempla adducta à Caramuele in contrarium, & præcipuè illud de Confessario excipiente in peccato mortali sucessiuè plurium confessiones; nam respondeo primò ex Suarez *in 3. part. tom. 5. disp. 5. sect. 3. n. 7.* & Constantino *loco citato*, actionem humanam aut versari circa terminum, in quo perficitur, & completur ipsa actio: aut versari circa terminum indefinitum ac incertum, qui habet extensionem & latitudinem. Si actio peccaminosa versatur circa terminum definitum, & in eo consumatur, tunc multiplicata actione, multiplicantur & peccata; si verò actio peccaminosa non habet terminum definitum & limitatum, tunc multiplicata actione successiua circa idem obiectum sine morali interruptione non multiplicantur peccata. Quo sic stante, respondeo ad Caramuelem, fornicationem habere terminum definitum & limitatum, in quo completur & terminatur ipsa actio, quod quidem non accidit in aliis exemplis ab ipso Caramuele adductis. Ergo optimè Diana dixit, fornicantem ter cum fœmina, committere tria peccata, non autem qui vnico impetu tres blasphemias euomit: & ideò non desetam hîc apponere verba doctissimi & amicissimi Patris Escobar *in Theolog. Moral. tom. 1. lib. 8. sect. 1. c. 2. n. 51.* vbi me citato, sic ait: *Quando actio versatur circa terminum definitum, & in eo consummatur, multiplicata actione multiplicantur peccata, & consequenter tot censurarum es capax subiectum, quot actiones multiplicasti. Id patet in eo, qui sæpiùs successiuè fornicatur sine temporis mora cum vna ac eadem persona: nam actus fornicationis habent terminum definitum, in quo consummantur; fornicatio enim sequens non continuatur cum præcedente, nec cum ea efficit vnam actionem moralem.* Ita ille.

Vnde peccatorum multiplicatio desumatur?

Ad exemplum de Confessario, quod est magis difficile, & facit magis ad confirmationem opinionis Caramuelis; Respondeo primò, illas actiones fieri per modum iudicij ex Concilio Tridentino, & communi Doctorum sententia: ergo illæ administrationes Sacramentales, licèt non sint diuersæ, si successiuè fiant, moraliter videntur vniri, & effici per modum vnius à Confessario. Quod quidem non procedit in fornicante, si successiuè duas fornicationes efficiat Et quid, quæso, Diana & Escobar dicere possent, si Zanardus resumeret: *Quando actio versatur circa terminum definitum & in eo consummatur, multiplicata actione multiplicantur peccata. Id patet in eo qui plures confessiones audit: nam hic actus habet terminum definitum, in quo consummatur: confessio enim & absolutio vnius Pœnitentis non continuatur (imò nec ordinatur) ad confessionem & absolutionem alius, nec cum ea efficiet vnam actionem moralem*, &c.

Fortè, licet sint.

[Hac retorsione non obstante, persistat Diana: quia communiter in fornicatione natura remanet ita lassa, & viribus destitota, vt egeat aliquo tempore, & nouis incitamentis ad denuò fornicandum: Ergo ex ipsamet apparet, illam actionem prorsus non habere dependentiam cum alia, nec moraliter dici posse cum alia vniri, & effici per modum vnius.] Sic ille.

Atego nondum disparitatem video; posset enim Zanardus dicere. [Ergo illæ fornicationes (nempe quæ fiunt in eodem lecto, eadem nocte) licèt sint diuersæ, si successiuè fiant, moraliter videntur vniri, & effici per modum vnius ab Amasiis.]

occxxvii. Disparitas à Diana assignata non sufficit.

Præterea, qui verba vltima Dianæ attentè perpendat, ex illis colliget eo casu, quo natura non maneret lassa & viribus destituta, nec egeret aliquo tempore & nouis incitamentis ad denuò fornicandum, sed bis aut ter semen emitteret eodem coitu & impetu, non cõmissum iri duo vel tria, sed vnicũ tantùm peccatũ.

Sanè, si discrimen admittitur, & ideò pluries peccat, qui duas copulas habet, quòd maneat lassus, &c. & ideò semel peccat qui plures confessiones excipit, quòd non maneat lassus, &c. multa consequenter dicentur, quæ Diana non volet admittere. *Primò* enim fœmina non manet ita lassa ac viribus destituta, vt egeat aliquo tempore & nouis incitamentis ad denuò fornicandum: Ergo, quidquid de viro sit, fœmina vnicum peccatum committet. *Secundò*, si arte, medicinâ, aut miraculo, fieret, vt vir post primam copulam non maneret lassus, &c. in tali casu, etiam vir non plura, sed vnicum peccatum committeret. *Tertiò*, si progredete

grederemur vlteriùs, & mutatâ materiâ proponcremus casus, in quibus homo post primum peccatum *non maneret ita lassus, aut viribus destitutus, vt egeret aliquo tempore, aut nouis incitamenteis ad eandem actionem physicam repetendam*, in talibus casibus deberet dici non commisisse multa, sed vnicum peccatum mortale. Plures possem producere: propono pauculos.

I. Fridericus in eodem lecto mansit apud Amasiam totâ nocte, & eam ter cognouit: & inquirit, quot peccata commiserit?

II. Ioannes in eâdem Ecclesiâ mansit apud idem altare totâ die, & celebrauit successiuâ recitatione decem Missas, & instrui vult, & scire, quot peccata commiserit? [& quidem Ioannis nomine non intelligo personam fictam, nam habeo ab Eruditissimo Viro D. Adriano Muleman, fuisse Parrochum in patria Coloniensi, & tota illum hebdomade potitasse in tabernâ, & die Dominicâ, vt satisfaceret fundatoribus, & eleemosynis, multas Missas ausu temerario celebrasse]

Vbi permittuntur hæretici, multa mala in Catholicis timore maioris mali tolerantur.

III. Rolandus in eadem domo, apud eandem fenestram, dispositis sclopis, tres transeuntes displosionibus successiuis occidit: & interrogat, vnum-ne, an tria peccata perpetrauerit?

DCCXXVIII. Respondet Diana negatiuè: & cur?

Respondet Diana ad primum, vt vidimus, tria Fridericum commisisse peccata. Sed cur? dat rationem formalem, vt illum ab eo distinguat, qui plures confessiones indignè & sacrilegè audiuit: *quia post primam fornicationem ita remansit lassus & destitutus viribus, vt eguerit aliquo tempore, & nouis incitamentis ad denuò fornicandum.* Sed hæc ratio in Ioanne & Rolando locum non habet: non ergo plura peccata Ioannes, non plura Rolandus, sed vnicum tantùm commisit. Consequentia est legitima, quia sumitur à ratione formali: si enim ideò Petrus est homo, & Incitatus Caligulæ non est homo, quia; Petrus est, & Incitatus non est animal rationale: quicumque sit animal rationale, erit homo; & quicumque non sit animal rationale, non erit homo. Ergo siquidem consequentia est legitima, & maior admittitur à Diana: minorem probo? Quoniam nec Ioannes post primam Missam, nec Rolandus post primum homicidium manet ita lassus aut viribus destitutus, vt egeat aliquo tempore & nouis incitamentis, vi quorum ille possit secundam & tertiam Missam legere, iste secundum & tertium homicidium committere.

Incitatus equus Imperatoris Caligulæ.

Rationis formalis vsus & efficacia.

DCCXXIX. Obiectionē Caramuelis Diana, Opinionem Caramuelis appellat, sed quo id iure?

Præuiderat ictum istum prudentissimus vir, & ideò subiecit hæc verba.

[Non est igitur amplectenda opinio Caramuelis, qui fortasè ex suis principiis etiam inferret & diceret, Sacerdotem celebrantem in die Natiuitatis successiuè tres missas, dici solitas, in peccato mortali, non committere tria peccata mortalia, sed tantùm vnum: sed ego hanc sententiam alibi reprobaui; & nunc iterum refello.]

Dialectizatur Caramuel ex fundamentis Dianæ, non ex propriis.

Sed, quæ opinio quæso est illa Caramuelis, quæ non est amplectenda? Iam vidimus, quo modo ratiocinetur & argumentetur Caramuel. Et quidem ex Caramuelis principiis non infertur, eum, qui multas Missas celebrat successiuè, vnicum peccatum committere; sed sequitur, vt vidimus, ex principiis Dianæ.

Propria mens.

DCCXL. Datur tandē lux obscurissimæ difficultati.

Sic placuit, ingenij exercendi gratia cum optimo amico disserere: nunc controuersiam hanc ad vera fundamenta reducamus, & subscribamus Assertiones, quæ debeant securissimè admitti.

Actio, quæ est vnica realiter, solet esse duplex moraliter.

Sit prima. *Vnico actu physico & reali possunt & solent plura peccata perpetrari.* Ostenditur: nam copula habita cum Moniali est fornicatio & sacrilegium: & Petrus, si aut medicinas ab ægroto, aut cibos à sano furatur, sciens illatum aut istorum defectu alterutrum omninò moriturum, fur simul & homicida est.

Actiones multæ reales solent moraliter identificari.

Sit secunda. *Interdum multi actus physici adintegrant vnicum peccatum mortale.* Patet: quoniam qui multis vulneribus inimicum confodit, vnicum peccatum committit.

Corollarium *Ergo interdum multa actiones reales & physica moraliter identificantur, & vnica realis & physica moraliter est duplex aut triplex.* Patet ex præcedentibus.

Fundamentales Assertiones.

Sed quo modo poterimus cognoscere, An actio sit vna vel plures moraliter? Vt satisfaciam.

DCCXLI.

Sit tertia Assertio. *Actio, quæ licèt vnica realiter sit, nihilominus terminatur ad plura obiecta distincta numero aut specie, est moraliter multiplex.* Hinc patet, eum, qui vnico voluntatis actu vult occidere quatuor, elicere vnicum actum physicè, qui tamen sit quatuor actus moraliter, adeoque committere quatuor peccata distincta numero.

Sit quarta. *Manente eodem voluntatis actu (moraliter nimirùm, aut realiter) lingua, quæ eum non complet, sed manifestat, si pluries æquiualentia verba repetat, pluries peccatum manifestat; at sublato scandalo ex hoc præcisè capite, nimirùm, quòd pluries illud peccatum manifestat, non plura peccata committit.* Singula breuissimè expooo. *Primò*, permanentiam aliam esse realem, & aliam moralem suppono: quod, quia certissimum, non indiget vlla probatione. *Secundò* aio, linguam aliquando complere mentis actum, aliquando insinuare: nam mendacium compleri solet verbis, & votum solenne non fit internis actibus. *Tertiò*, qui vult occidere Petrum, si decies id dicat (præscindo ab scandalo) non committit decem peccata, sed vnicum; nam illa verba non complent, sed testantur voluntatem peccandi. Ex hac doctrina soluuntur clarissimè omnes casus. *Istos propono, vel repono.*

Permanentia duplex realis, moralis.

Verba interdum cōplent, interdūm non.

DCCXLII. Casus I. De multas blasphemias euomente.

Petrus eodem impatientiæ impetu eandem blasphemiam sæpè dixit: commisit-ne plura peccata? Respondeo, circumstantiam scandali debere necessariò perpendi: si enim prima prolatione Petrum, & secunda Paulum scaodalizauit, duplicis hinc peccati reus erit. Verùm enim verò præscindendo ab scandalo, si pluries dixit eandem blasphemiam, commisisse vnicum peccatum, aio, plura, si diuersas. Et ratio est: quia verba testantur mentem, &, vt dicebamus, non sunt multa peccata sæpiùs testari se habere vnum malum actū, quia illa verba externa, licèt realiter sint distincta, moraliter identificantur: & hoc

S propter

propter impetum impatientiæ : quia aliàs, si sedato animo cum diuersâ deliberatione dicerentur, essent plura peccata. Cæterùm, quando verba diuersas blasphemias exponunt, respondent actibus mentis diuersis; diuersis inquam realiter aut mentaliter. [Fortè diceret aliquis omnes blasphemias coincidere, & esse æquipollentes; sed hoc alibi examinandum: insinuo, non resoluo.]

An blasphemiæ distinguantur?

DCCXLIII. Casus II. De Deo, qui pluries peierat.

Paulus interrogatus in eodem tribunali peierauit, & decies interrogatus de eadem re, decies idem mendacium iuramento firmauit. Commisitne multa peccata? Respondeo Petrum, si omnia acciderunt simul (nimirùm in eodem tribunali, in eadem sessione, eodem tempore) vnicum peccatum commisisse: quoniam vnicum mentale iuramentum se fecisse, decies verbis testatus est. Sed quid, si de diuersis articulis interrogaretur? committeret decem periuria, ac per consequens decem peccata. [Nota obiter, interdum coincidere in processu articulos, qui videntur primo aspectu diuersi.]

Ferdinandus audiuit consequenter quatuor confessiones indigne: anne quatuor peccata perpetrauit? Videretur quòd non: quia in primæ fortè confessionis auditione fuit liber; at cæteras debuit audire necessariò: non enim decenter se poterat è confessionali subripere. At resoluo, quatuor eum commisisse peccata: semper enim debuit & potuit actum contritionis elicere, & dignè administrare. Sanè, si indignitas esset ab extrinsecâ voluntate dependens & secreta, non deberet se prodere, & tunc ea posset ille facere, quæ secretum & honoris obseruantia requireret.

DCCXLIV. Casus III. De eo, qui excipit multorum confessiones indignè.

Ambrosius recitauit duas missas successiuè. Fridericus duobus communicauit Eucharistiam. Eudoxus duos successiuè interêmit, & Paulinus cum eadem fœminâ habuit successiuè duas copulas: Quot singuli commiserunt peccata? Bina, propter doctrinam positam & expositam [& hîc obiter nota, Eucharistiam irreuerenter distribui ab eo, qui est in peccato mortali. Anne hæc irreuerentia est mortaliter peccaminosa? multi asserunt, nos alibi rem discutiemus.]

DCCXLV. Casus IV. De homicidiis & fornicationibus successiuè commissis. De distributione Eucharistiæ.

FVNDAMENTVM XXX.

De Legum materia quoad passiones.

DCCXLVI. De Egoitate agit Theologia Germanica.

QVI in tentatione constitutus nec dissentit ab obiecto proposito, nec consentit, sed suspendit iudicium, non peccat; sed hæc ipsa suspensio videtur esse moraliter impossibilis.

An in tentationibus possit aliquis agere indifferenter?

Fortè omnis actus virtutis in eo consistit, quòd homo liberè permittat se agi à Deo, & concurrat gratiæ in genere causæ instrumentalis: & omne peccatum in eo, quòd homo liberè resistat gratiæ, & nolit esse instrumentum Dei, sed operari vt principalis causa. Sed de hoc speciali Tractatu, cùm de Egoitate disputabo.

Quid sit actio meritoria? quid peccaminosa?

Passiuè se habet, qui tolerat quæ impedire non potest: nimirùm, aut absolutè, si careat viribus, aut relatiuè, si habeat quidem impediendi vires, sed præuideat maiora mala ab ipsa impeditione, quàm à permissione oritura.

Quid sit passiuè se habere? Quid sit agere instrumentaliter & sine libertate?

An fœmina, quæ opprimitur, debeat positiuè resistere? An & vociferari?

Fœmina, quamdiu instrumentaliter agitur, etsi violetur, non peccat: Ergo nihil agere poterit in tali casu, in quo cooperatio principalis reluceat. An tenebitur positiuè resistere? Si sic se euasuram existimet, poterit & debebit, aliàs non. An tenebitur vociferari? Si vel sic possit euadere, debebit. Sed quid, si addantur minæ, & occidenda sit, si vociferetur? Quid, si honorem peritura sit? non puto illam tanto damno teneri.

DCCXLVII. Iuris regula.

EST Iuris Regula 43. *Qui tacet consentire videtur*; ex quâ possit ista deduci: *Qui non dissentit positiuè, consentit moraliter & interpretatiuè.* At illa Iuris Regula multas patitur limitationes, quæ omnes transibunt ad posteriorem proportione seruatâ. Porrò, in rebus, quæ subsunt Iuri Humano, absolutè, potest statui, vt qui non respondeat, habeatur pro confesso; sed hanc legem non reperio in Decalogo, & ideò illam ad actus internos non transfero: imò nec in externis obseruo, nisi magna prudentia temperatam. Agam iterum de hac ipsa Regula inferiùs. Nunc autem dico, quòd stando Iuri puto naturæ, tacere non est mentiri, nec dicere veritatem: adeoque suspendere iudicium non erit consentire; nec dissentire, sed neutro modo se habere,

FVNDAMENTVM XXXI.

De Legum materia quoad idem tempus.

DCCXLVIII. EODEM tempore poſſe ſubditum duabus ſatisfacere Legibus, manifeſtum eſt. Iubetur Chriſtiano, ne occidat, ne mœchetur, ne furetur, ne mentiatur, & omnibus bis Legibus eodem tempore ſimul ſatisfacit. Nec diſtinguendæ ſunt quoad hoc Leges poſitiuæ à negatiuis: qui enim ex obedientia ire ad talem locum tenetur, ſi in via legat Horas Canonicas, ſatisfaciet eodem tempore duabus Legibus. Porrò, actiones, quæ eodem tempore conſiſtere nequeunt, ab hac regula ſunt eximendæ; agimus enim de illis, quæ præceptæ, & eodem ſimul tempore componuntur de facto.

Eodē ſimul tempore ſatisfacimus multis præceptis?

An poſſit quis ſimul ſatisfacere duabus præcepti partibus?

Anne & potero eodem ſatisfacere tempore duabus eiuſdem Legis partibus: Aſſerere neceſſariò tenentur, qui putant poſſe ſimul duas miſſæ audiri partes: ſed quis audeat hanc ſententiam probabilem dicere? & quis tolerare audebit abſurda, quæ ex illa ſequuntur? Ob hæc nos improbabilem eſſe dicamus.

An poſſis quis duas miſſæ partes audire ſimul?

DCCXLIX. Duobus præceptis ſatisfacere poſſum eodem tēpore. An eadem actione?

ANne ſimul duobus præceptis poſſum ſatisfacere? Aſſerit communis Theologorum ſententia; nec eſt, cur certam rem velimus vberiùs pertractare. Si eodem tempore poſſumus, an & eadem actione? concedunt omnes; nam hodie die S. Philippi & Iacobi hæc ſcribo, qui Dominicus & feſtus eſt, & in ipſo duo præcepta de audiendo ſacro euidenter concurrunt [deberent enim omnes audire hodie miſſam, etſi non eſſet horum Apoſtolorum dies, quia eſt dies Dominicus, & deberent etiam audire Miſſam, etſi non eſſet Dominicus, quia eſt dies horum Apoſtolorum,] & tamen, qui vnum ſacrum audiuerit, vtrique præcepto ſatisfaciet.

I.

De præcepti partibus.

DCCL. An pluribus præcepti eiuſdē partibus eodem tempore ſatisfacere poſſem?

SI me amas, Lector, & doctrinæ conſequentiam ſectaris, reſponde, obſecro, mihi, Anne poſſim ſimul eodem tempore duabus eiuſdem præcepti partibus ſatisfacere? aſſerent omnes, qui tenent, me poſſe ſimul tempore audire duas Miſſæ partes. Vide Dianam *part.* 2. *tract.* 17. *reſolut.* 18. Infero: Ergo ſicut de duobus præceptis, ſic de duabus eiuſdem partibus philoſophandum eſt: Ergo, ſi eodem tempore poſſumus, etiam eadem actione. Concediſne omnia? Ergo proſequere, & reſponde ſequentibus.

An & eadem actione?

II.

De Confeſſione & Communione annua. An vnica duorum annorum obligationi ſatisfaciat?

DCCLI. Quid de hac D Guillelmi opinione ſentiendum ſit? quid de ſequēti etiā, videre poteris inferiùs.

PRæcepit Eccleſia, vt ſingulis annis confiteatis, & ſanctam Euchariſtiam recipias: & determinat tempus, nimirum, à Dominicâ *Palmarum* ad Dominicam *Quaſimodo*: Ergo his diebus poterit Petrus communicare, vt ſatisfaciat præcepto anni elapſi: Ergo his etiam diebus poterit, vt ſatisfaciat præcepto anni futuri: Ergo, ſi his communicet, ſemel pro anno priori, & ſemel pro poſteriori, duobus præceptis, & pro duobus annis ſatisfaciet. Admittuntur iſtæ tres conſequentiæ communiter. Sed quid, ſi ſemel tantùm communicet? Anne vnicâ ille communione pro duobus annis ſatisfaciet? Probabiliſſima eſt aſſertiua ſententia, iudicata Louanij à Domino Guillelmo ab Angelis, S. Theol. Doctore & Profeſſore, qui illam in publica diſputatione, me præſente, defendit.

III.

De confeſſione menſtrua. An duobus menſibus vnica ſatisfaciat?

DOctrinæ conſequentia me promouet. Sunt Regulares Ordines, in quibus præcipitur, vt Religioſi ſinguli vt minimùm ſemel in menſe confiteantur. Poteſt Religioſus hos menſes à die quocumque computare: Ergo incipit à decima Ianuarij, & ſic inquit: *Decima February confitebor*: Ergo ſi faciat, ſatisfaciet pro elapſo menſe. Sed eadem dies, quæ eſt vltima antecedentis menſis, eſt ſubſequentis prima: Ergo, ſi confiteatur illâ die his (iterum pro priori menſe, & iterum pro poſteriori (ſatisfaciet obligationi duorum menſium. Concedis. Sed quid, ſi ſemel confiteatur? Annon vnicâ confeſſione duorum menſium obligationi ſatisfaciet? Qui dicunt, Chriſtianum vnicâ confeſſione aut communione poſſe pro duobus annis ſatisfacere, aut debebunt inconſequenter loqui, aut tenere, Religioſum vnicâ confeſſione poſſe ſatisfacere pro duobus menſibus. DCCLII.

Sicut de Religioſis, ſic de Parochis aut Clericis philoſophator. Sæpè enim Epiſcopi menſtruam confeſſionē indicunt.

IV.

De lectione diurna. An vnica lectione aliquis duorum dierum obligationi ſatisfaciat.

MVltum debent Dialecticæ cæteræ Facultates, & Theologia Moralis plurimum; multæ enim opiniones in illâ ſolâ rationis paritate probantur. Peto igitur, *Vtrùm ille, qui veſpere Matutinas & Laudes recitat, duorum dierum ſatisfaciat obligationi?* DCCLIII.

Possumus legere vespere Matutinas & Laudes diei sequentis.

Ante Quæstionis resolutionem *suppono primò*, posse Ecclesiasticos vespere sine mortali culpa legere Matutinas & Laudes diei præsentis, sequentisque; nam si Philippus hodie non interit ad Matutinas, & tamen cæteras horas in choro legerit, si præuideat, die crastinâ se non posse interesse Officio communi, poterit hodie vespere legere Matutinas & Laudes huius diei, & cum absoluerit, poterit legere Matutinas & Laudes diei crastinæ; & sic vespere duplici lectione duorum dierum penso & obligationi satisfacere. Sed satisfaceretne vtrique penso, si semel tantùm legeret Matutinas & Laudes? Patientiam habe in me, & omnia reddam Tibi.

DCCLIV. *Suppono secundò*, dari duos immediatos dies, in quibus Officium sit, aut possit esse de communi Martyrum, aut Confessorum. Tales sunt in Calendario Cisterciensi Aprilis, vltimus & penultimus; hic enim D. Roberto Abbati, Ordinis nostri Institutori, ille B. Petro Martyri sacer est. In vtrisque Officio ad dictas Horas eosdem Psalmos & Antiphonas legimus, & solùm est differentia in Lectionibus. Non secus in Iunio, cuius vnde trigesimus dies sacer est D. Petro, vltimus D. Paulo: vtrique, vtpotè Apostolo, debentur ad Matutinas & Laudes iidem Psalmi. Tandem vigesimus octauus Decembris dies celebrat Sanctorum Innocentium, & immediatè subsequens S. Thomæ Martyris solemnitatem. Post Pascha plerumque translata sunt aliqua Officia, quæ solent esse similia, & legi successiuis diebus.

Mutare Officium non est mortale.

Suppono tertiò, posse sine peccato graui mutari Officium Canonicum ex Feriali in solenne, aut è contrario. Expendo id & probo in Commentario in Regulam D. Benedicti *num.* 1487.

His positis, dubium proponitur. Sunto Feriæ secunda & tertia duobus Martyribus, aut Confessoribus sacræ authoritate publicâ (hoc est ex præscripto rubricarum breuiarij) aut saltem priuatâ (nempe, si Petrus duobus illis diebus decreuit legere Officium eiusdem Martyris aut Confessoris.) Petitur igitur, An Philippus, si sub vesperum secundæ Feriæ legat Matutinas & Laudes, diei vtriusque obligationi satisfaciat, ita saltem, vt non peccet mortaliter, nec Feriâ tertiâ teneatur iterum easdem Horas legere? Consultò dixi, *ita saltem vt non peccet mortaliter*; quoniam, si mutet Officium sine causâ, non potest non censeri hæc actio venialiter peccaminosa, & quia varia sunt ingenia Hominum, fortè illum aliqui de mortifero, & alij de veniali arguent.

V.

Sententia asserens.

DCCLV. *An vnica actione possim duobus præceptis satisfacere?*

Opinio prima affirmat, simplicem Matutinarum & Laudum lectionem, si fiat sub Vesperum, duorum dierum obligationi satisfacere, & probat: quia vna & eadem actione potest Philippus simul satisfacere duobus præceptis numero distinctis eodem tempore concurrentibus. Concurrunt in casu duo distincta numero circa Officium Diuinum: Ergo potest vnicâ & simplici actione vtrique satisfacere. Maior est certa: nam datur præceptum de audienda Missa diebus Dominicis, datur etiam aliud de audienda Missa in festo S. Petri. Quid si S. Petri solennitas in Dominicam incidat, tenebere ne audire duas Missas? minimè. Sed hoc clariùs conspicitur in negatiuis, quibus seorsim obedire non solùm non debes, sed nec potes; naturâ enim te cogente vtrique debes simul satisfacere. Dabo exemplum. Quinto Decalogi præcepto interdicitur homicidium, & hoc etiam lege morali humanâ. Dic, obsecro, si semper ex præscripto legis Diuinæ teneor non occidere, quando potero humanæ legi satisfacere? & ne quæramus materias exoticas & peregrinas, etiam in Officio Diuino reperiemus penetrationes præceptorum. Petro Benedictino mandatur ab Abbate, vt diebus singulis Officium legat sub peccato mortali: promouetur ad ordines maiores, hi inducunt nouam legendi obligationem à prima distinctam, & ita grauem, vt sola sufficiat ipsum obligare sub mortali: tenebiturne legere duo Officia? negant omnes; quia duæ illæ obligationes sunt numero distinctæ, & vtrique lectione simplici potest satisfieri.

An Iuniores Benedictini teneantur legere horas, si iubeat Abbas? An promoti ad maiores ordines, etsi Abbas nil iubeat?

Probatum est, posse vnam & eamdem lectionem duobus præceptis concurrentibus facere satis: superest vt probetur, duo illa præcepta distingui numero, ac simul concurrere. DCCLVI.

Distinctionem merè numericam omnes admittent, qui considerauerint obiectum præceptorum; vtrumque enim ordinatur ad Officium Diuinum. Concurrentiam non admittent tam facilè: probatur tamen. Obligatio legendi Matutinas & Laudes pro feriâ secundâ incipit à vespere Dominicæ, & vsque ad horam duodecimam noctis diei sequentis protenditur; obligatio autem easdem horas legendi pro feria tertiâ incipit à vespere feriæ secundæ, & extenditur vsque ad mediam noctem feriæ tertiæ: Ergo duæ hæ obligationes concurrunt spatio sex vel octo horarum, nempe ab occasu solis (vel ante) vsque ad noctem mediam. Sunt igitur concurrentes obligationes & distinctæ numero: atque ideò poterit Philippus eadem actione vtrique satisfacere.

V I.

Sententia negans.

HVic ex diametro opponitur sententia altera, asserens, non posse eadem recitatione satisfieri vtrique obligationi, quod probat, DCCLVII.

Opiniones quæ pariunt abusus sunt vitandæ.

Primò; quia in rebus moralibus necessarium est agere prudenter & circumspectè: ergo non debet asseri, Philippum sic posse satisfacere, quoniam ex hac assertione multi sequerentur abusus & negligentiæ; plurimi enim, si scirent se probabiliter posse binis diebus semel tantùm Matutinas & Laudes legere, non legerent bis, idque esset magnæ relaxationis occasio.

Item illæ, quæ graui authoritate carent.

Secundò; quia assertiones morales periculosæ sunt & temerariæ, si graui Authoritate careant; atqui nec vnus author propugnat asserentem sententiam: Ergo est improbabilis.

Tertiò;

Anticipatio non debet vergere in fraudem.

Tertiò; quoniam præcepta positiua pendent à Legislatoris voluntate, certumque est, summum Pontificem voluisse Religiosos & Sacerdotes omnes recitare singulis diebus Officium, nec tolerasse Matutinarum & Laudum anticipationem in Canonicæ obligationis fraudem: Ergo.

Lectio modificatur intentione legentis.

Quartò; quia lectio Matutinarum ex se indifferens est, vt vni aut alteri diei satisfaciat; determinatur tamen ab applicatione & intentione legentis: vnde, si Philippus velit satisfacere obligationi feriæ secundæ, iam ista lectio hac applicatione ita modificatur vt alteri feriæ satisfacere nequeat.

VII.

Satisfit rationi pro prima sententia militanti.

DCCLVIII.

QVi sententiam posteriorem defendunt, debent concedere eadem numero actione duobus præceptis numero distinctis, si eodem tempore occurrant, posse satisfieri. Hæc duo præcepta distingui puro numero nesciunt;negant tamen ea simul concurrere, quia præceptum de legendis Matutinis diei crastinæ non incipit ab occasu sed à nocte media. Si enim Petrus legat vespere, solutionem anticipat Ecclesiâ conniuente.

Quando incipiat præceptum de lectione crastina?

Cæterùm, si benè rem examines, hæc solutio est arbitraria; quia vel Philippus vespere legens sequentis diei Matutinas præcepto satisfecit, vel non; si non, ergo tenebitur easdem horas repetere die crastinâ, quod nemo tamen admitteret: si satisfecisse dicatur, ergo dabatur tunc præceptum, cui satisfaceret. Probatur consequentia: Audiens Missam Sabbato non satisfacit pro Dominicâ; & ratio est, quia cùm nondum sit Dominica, nondum incipit præceptum illud obligare: Ergo si Philippus, sole occidente, Matutinas sequentis diei legit & satisfacit, signum est diem sequentem incipere Ecclesiasticè ab occasu solis, & horas triginta aut plures complecti: hoc est diem sequentem incipere sex aut pluribus horis, antequam præcedens finiatur. Hanc esse Ecclesiæ mentem omnes Sanctorum solemnitates ostendunt, incipiunt à vesperis, & finiuntur post completorium alterius diei.

Confirmat Doctor Angelicus, qui *quodlibet.5.artic.*28. ait: *Quantum ad Diuinum Officium & solemnitatem, dies incipit à vesperis.*Ergo singulis diebus tenetur legere Philippus horas Nocturnas & Diurnas; hæc tamen est inter dies differentia, quòd dies pro Diurnis horis complectatur interuallum temporis à media in mediam noctem, pro Nocturnis verò à vespere primi ad mediam noctem diei subsequentis.

VIII.

Occurritur rationibus alterius Sententiæ.

DCCLIX.

PRima ratio timet abusus & morum aliquam deformationem, sed perperam;quoniam sequi rationem probabilem nec abusus, nec relaxatio, sed virtus est; virtus enim est obligationi satisfacere, & qui operatur probabiliter,satisfacit obligationi. Malè igitur exploditur sententia affirmans quà benigna;cum opiniones solùm quæ improbabiles explodi debeant: cæterùm eam esse improbabilem in primis ostendendum est Præterea, demus multos ex illa sequi abusus, quid inde? Ao ideò improbabilis erit dicenda? Minimè: nam si ab ipsa puta & manifesta veritate inconuenientia & abusus sequuntur, cur non poterunt à probabilitate?

Sæpè non solùm ex probabilitate, sed etiam ex veritate certa & liquida abusus & damna sequuntur.

SECVNDA ratio Authores potiùs respicit, quàm syllogismos; sed esto nemo subscribat asserenti sententiæ, quis hucusque propugnauit negantem? Ergo æquè singularis erit qui negat, atque ille qui asserit, quousque Authorum numerus alterutri parti faueat.

TERTIA testificatur, certum esse Pontifices voluisse ad duplicem Matutinorum recitationem in casu posito obligare: sed vnde hoc scitur? qui Pontifices demonstrantur hac de re consulti? quando & cui intentionem suam explicarunt? An non eodem modo dici posse in festo S.Petri, si in Dominicam incidat, duas debere Missas audiri, eò quòd certum sit, hanc esse voluntatem Pontificis? dicetur equidem, sed non probabitur. An non & eodem iure possem dicere, esse falsas opiniones, quæ docent, vna confessione aut communione annuâ, aut menstruâ duorum annorum aut mensium obligationi satisfieri: nimirùm possem has opiniones reiicere, dicendo intentionem Pontificum fuisse ad binas confessiones & communiones obligare. Possem quidem id dicere, non tamen id posse probare.

DCCLX.

An sit intentio satisfaciendi necessaria?

QVARTA ratio multa supponit minùs certa. Requirit intentionem satisfaciendi, quod falsum,vt ostendo in Commentar. in Regul.S. Benedicti *disp.*112. *n.*1415.

Primò, quia inde sequeretur, eum, qui vel Missam audiret vel Officium sine intentione legeret, deberet iterùm & Missæ assistere, & Canonicum Officium recitare: quod hodie omnes ferè negamus.

An possint actus interni præcipi?

Sequeretur *Secundò*, actus merè internos & spirituales Ecclesiæ subiici, quæ iuxta communem opinionem de occultis non iudicat: quoniam intentio est actus merè internus, vt nullus ambigit.

Tertiò, si omnia admittantur, quæ videntur supponi, adhuc nihil inde concluditur. Ratio est; quia eodem prorsus modo posset quis de Missa audienda in solemnitate S. Petri, quæ in Dominicam incidisse supponitur, philosophari. Appositè diceret Missæ auditionem ex natura sua indifferentem esse, vt satisfiat præcepto alterutri; debere tamen determinari ab intentione audientis: vnde si ab eo determinetur ad satisfaciendum solemnitati S.Petri, iam hæc Missæ auditio, affecta hoc modo intrinseco, illam determinante ad primam obligationem non poterit satisfacere secundæ.

Præmissæ debent esse conclusione veriores. Axioma Peripateticum.

Vltimò Fundamenta debent esse certiora conclusione, quæ est certa propter illa fundamenta: teste enim Stagiritâ: *Propter quod vnumquodque est tale, illud est magis tale*;

S 3 Atqui

Atqui ſententia negans, quemadmodum conſtat ex quarta ratione, vt ſe tueatur, ſupponit intentionem requiri: Ergo magis certum eſſe debet intentionem requiri, quàm vnicam ſimplicem lectionem non poſſe duorum dierum obligationi ſatisfacere. Atqui intentionem requiri ita eſt certum, vt contrarium ſit certius iuxta ea, quæ ediſſero in Commentario in Regulam D. Benedicti *n.* 1415. Ergo ita certa eſt ſententia negans, vt ſit multò certior contraria.

I X.

DCCXI. Sunt qui illectos libros & homines inauditos condemnant.

NVlla vrbanitas ſufficit, vt Agnus à Lupo ſi iſte fortior, euadat; nulla, vt doctus ab imperito, ſi iſte audax. Experientiſſimus Dominus N. (etiam Medicis debitor ſum, qui, gratias Deo, robuſtâ valetudine præditus illis non vtor) multa ſemel iniuriarum plauſtra exonerauit, quòd in Commentario aſſeruerim, poſſe hominem legendo ſemel Matutinas duorum dierum obligationi ſatisfacere. Aderat ex diſcipulis meis præcipuus D. Ioannes Richart, qui ſi ingenio fauor ſuperiorum accedat, Ordinem noſtrum illuſtrare poterit, & in Vniuerſitate cum magno plauſu & opinione promoueri. Ipſe igitur ſuauiter pugnax ſuppoſuit primò, nec librum nec authorem à Medico lectum aut viſum, ſed illa effundi ex aliorum inſtinctu, qui alienâ abutuntur audaciâ, Medicorum nimirùm, quando Theologorum non poſſunt. Fatetur Medicus, ſe nec vidiſſe authorem nec librum, ſed audiuiſſe à neſcio quo, hac vtrumque opinione inquinari. Docuit illum Ioannes nec debere temerè iudicare, nec hominem damnare inauditum, librum illectum; oſtenditque, talem in libro non doceri ſententiam, ſed ſolùm ab inuidis affingi. Obſtupuit Medicus, ſuamque ſtupiditatem ad ſtuporem admiratus, cautior eſſe proponit, & intimam cum illo contrahens neceſſitudinem vult vtriuſque partis fundamenta doceri. Proponit eruditus adoleſcens, quæ hucuſque expenſa; & vno aut altero (ſyllogiſmo dicam, an fulmine) partem negatiuam proſternit.

Ratio fortiſſima pro aſſerente ſententia.

[Maiori, inquit, ſolicitudine debet Eccleſia procurare, vt Chriſtiani à peccato mortali egrediantur, quàm vt legant Officium; nam ſine hoc ſaluari poterunt, & in illo non poſſunt.

Vna annua confeſſio ſufficit pro duobus annis.

Atqui quando præcipit annuam confeſſionem, eſt contenta vna confeſſione pro duobus annis: ergo quando quotidianam Matutinorum lectionem, à fortiori vnâ pro duobus diebus debet eſſe contenta. Minorem probauit, producens è Theſibus defenſis Louanij 4. die Iunij 1641. ſub Eximio Domino Guilielmo ab Angelis has lineas: videlicet.

Confeſſio annua non obligat carentes peccato mortali.

Ad peccatorum mortalium confeſſionem faciendam obligat nos præceptum Diuinum in articulo mortis, Eccleſiaſticum autem omnes & ſolos mortaliter peccantes, ad eamdem ſemel in anno inſtituendam adſtringit. Hæc obligatio non extinguitur poſt elapſum annum; poteſt tamen eadem confeſſione ſatisfieri anni præcedentis & currentis præcepto.

Circumſtantiæ aggrauantes non debent exponi in confeſſione.

Tenemur etiam circumſtantias omnes, peccatorum ſpeciem mutantes, in confeſſione exprimere, non ita intrà eamdem ſpeciem notabiliter aggrauantes. Probauit quidem ſic: Quoniam opinio, quæ in vnâ Vniuerſitate ſine contradictione defenditur, improbabilis dici non poteſt. *Confirmauit*: quia magis neceſſaria eſt Religioſa confeſſio menſtrua, quàm lectio Matutinorum quotidiana; at qui mortaliter ad menſtruam confeſſionem tenetur, vnâ confeſſione duorum menſium obligationi ſatisfacit, vt docet Salas *d.* 20. *de legib. n.* 98. & ex eo Laurentius Forer. S. I. *in Theſibus propugnatis Dilingæ an.* 1620. Ergo & vnâ Matutinorum lectione obligationi duorum dierum.

Vna confeſſio menſtrua ſufficit pro duobus menſibus.

X.

DCCXII. Sententia cuiuſdam Doctoris Pragenſis.

AVdimus Medicum, videamus quid dicant Theologi. Propoſui hanc doctrinam eximio cuidam Doctori Ieſuitæ, Theologiæ Moralis à multis annis Profeſſori, & hîc Pragæ docenti, & reſpondit ſibi videri benignam ſententiam probabilem. Eius nomen non exprimo, ſcio enim malle eum in pace viuere, nec morderi ab indoctis, quàm ab ingenij perſpicacitate collaudari. Ergo pro illa ſit iſte primus Author; fortè alij accedent, & erit aliquando probabilis.

In conuenientia non reddit opinionem probabilem.

Nec tremenda ſunt inconuenientia: nàm ex illa, quæ docet vnicam confeſſionem & communionem pro duobus annis ſufficere, maiora inconuenientia ſequi poſſunt, & tamen hæc mirabilis & pernicioſa opinio probabilis à multis iudicatur.

X I.

DCCXIII. An hæc doctrina voto applicari poſſit, an contractis?

HAnc opinionem non volo probabilem dicere. Quid ſi eſſet? In hoc caſu dicerem, eam fore tolerabilem in materia obedientiæ, non tamen in materia voti aut iuſtitiæ. Quia, qui vouit ſe quotidie lecturum, eo tenebitur modo, quo ſe voluit obſtringere, & ideò eius ſola voluntas eſſet examinanda. Et in materia Iuſtitiæ, Canonicus aut Beneficiarius, qui ob laborem legendi precium recipit, ſatisfacere debet contractui, quamobrem, ſi contrahentes de duabus communionibus, aut confeſſionibus pactum inierunt, vnica non ſatisfaciet contractui. Quid ergo de Religioſis dicendum? Si qui in Mundo recipiunt ſtipendium pro Canonici Officij lectione, iſti tenebuntur bis legere: non ſcio eſſe aliquos qui tali teneantur onere ad Officium Diuinum. Cæterùm, ſi darentur, ſtando naturæ rei & rigori Dialectico, pluries deberent recitare: at ſtando noſtræ matris Eccleſiæ, & prudentiæ, & clementiæ, ſemel tantùm recitare deberent. Conſuetudo enim obtinet, vt qui pluribus titulis tenentur recitare Officium, vnicâ lectione ſatisfaciant.

Nota id bene.

Agitur de Religioſis.

An aliqui teneantur bis legere Officium Diuinum.

X I I.

Reſolutio.

DCCXIV. De diurna Officij diuini lectione.

VOluimus exercere ingenium, & pro vtraque parte diſputare: tempus eſt, vt controuerſiam diſſoluamus, & ſententiam diffinitiuam pronunciemus. Sit igitur Concluſio.

Prima. *Non licet vnica Matutinorum & Laudum*

Consuetudo est infallibilis legũ interpres.

Laudum lectione duorum dierum obligationi satisfacere. Probatur clarissimè: quia consuetudo & vsus communis Ecclesiæ est quædam certissima & securissima legis interpretatio; Atqui omnes legunt bis Matutinas & Laudes, vt satisfaciant duobus diebus; & omnes iudicant se teneri ad hoc sub peccato mortali: Ergo iste est vetus sensus Ecclesiasticæ legis, nec contrarius potest dici probabilis.

De confessione & communione nouua. D. Guilliel mus ab Angelis laudatus.

Secunda. *Non licet vnica confessione aut vnica communione duorum annorum obligationi satisfacere.* Est certa: & si res bene examinetur, non erit contra D. Guillelmum ab Angelis Doctorem Louaniensem, de Ecclesiâ Romanâ bene meritum, & propter labores, quos contra hæresim Iansenianam suscepit, ab Hispaniarum Rege Episcopali dignitate honoratum, tametsi propter hetorodoxorum molimina vix tandem ad pacificam possessionem peruenerit.

Notanda igitur sunt viri doctissimi, & eruditissimi verba. Illa sunt: *Hæc obligatio* (nimirùm confitendi mortalia) *non extinguitur post elapsum annum: potest tamen eadem confessione satisfieri anni præcedentis & currentis præcepto*, quæ, quia breuia, poterunt ad hæc clariora facili negotio reduci. [Tenentur fideles, si culpæ mortalis sint rei, annis singulis tempore statuto confiteri. Si non confiteantur, peccabunt mortaliter. Hæc obligatio confitendi non est similis obligationi audiendi missam die festo; hæc enim elapso die exspirat, illa autem elapso anno adhuc permanet: & ideò, qui anno 1641. non fuit confessus, tenebitur anno 1642. vi præcepti anni 1641. ad tribunal pœnitentiæ venire, & sua peccata confiteri. Quod si anno 1642. confiteatur, tametsi mortaliter peccauerit, confessionem differendo vltra tempus, vnicâ nihilominùs confessione anni præcedentis & currentis anni (1641. & 1642.) præcepto satisfaciet.] Ergo sententia, quæ docet, posse aliquem sine mortali semel tantummodo confiteri, & sic satisfacere duûm annorum obligationi, nec Guillelmi ab Angelis est, nec toleranda: est enim perniciosa, & in re grauissimâ contraria consuetudini Ecclesiæ, & posset esse in causâ quòd multæ animæ in æternum perirent.

De confessione menstrua.

Tertia. *Religiosi, qui singulis mensibus confiteri tenentur, non possunt vnica confessione duorum mensium obligationi satisfacere. Idem dicendum est de Parrochis seu Sacerdotibus, qui à suo Episcopo singulis mensibus confiteri iubentur.* Posito hoc præcepto, de illo debebimus, sicut de annuo philosophari, & dicere, non illud excidere elapso mense: sed eum, qui mense Ianuario non fuit confessus, teneri vi præcepti mensis Ianuarij mense etiam sequenti confiteri. Quòd si Februario confiteatur, possemus ad mentem Guillielmi ab Angelis discurrere, & asserere, illum, tametsi peccauerit differendo, vnicâ nihilominùs confessione mensis præcedentis & currentis (Ianuarij & Februarij) præcepto satisfacere.

Ad detur, aut possit dari præceptum de cõfitendis peccatis venialibus.

Sed interrogas, *Vtrùm detur menstrua Confessionis præceptum?* Respondeo, illud à multis Episcopis in propriâ Diœcesi, à multis Prælatis in proprio Monasterio imponi & prudentissimè, me iudice, nam Perfectio Ecclesiastica non aliter manuteneri poterit, quàm frequentando Sacramenta: quem enim frequentissimè veterum peccatorum pœnitet, longè abest, vt noua peccata committat. Interim non grauabor ponere verba Emanuelis Sa, *qui in suis Aphorismis verb. Confessio n. 12.* sic inquit: *Certum est, posse in Confessione taceri peccata venialia, vel omnia vel aliqua; non enim sunt de necessitate confessionis, nisi fortè ex Regula aliqua Religionis; sed* (vt ait Medina quæst. 26. in fin. D. Thomæ, Scotus & alij, quos citat Viualdus de Confess. n. 52.) *nulla talis obligat ad confitendum omnia venialia.* Et hic attentè nota, aliud esse debere eum, qui non habet nisi peccata venialia confiteri, & aliud debere omnia venialia, aut aliqua saltem venialia confiteri. *Primò* enim non tenetur confiteri omnia peccata venialia; sunt enim multa, & præcipuè quæ per subreptionem committuntur, quorum non habetur notitia: *Secundò* nec tenetur confiteri omnia, quorum meminit, nam satisfacit aliquod confitendo: nimirùm, aut ab vltima confessione commissum, aut olim confessum & deletum. Addit Sà. *Religiosi possunt obligari ad venialium confessionem, & Saculares vetere possunt venialium confessionem: Sed adhuc, inquit Medina, nec Monachi nigri semel in mense tenentur venialia confiteri.* Interim Cassinenses in expositione Capitis 46. num. 5. sic inquiunt. *Quia quasi continuè delinquimus, & septies in die cadit iustus, statuimus, vt quilibet Frater confiteatur saltem in hebdomade quolibet Dominico die. Quod tempore Sanctissimi Patris Nostri Benedicti seruabatur, eò quòd in Capitulo de Hebdomadario Lectore dicit, quod Lector accipiat mixtum propter Sanctam Communionem, quæ fiebat singulis Dominicis, & consequenter Confessio: Contr asacieus dicat suam culpam in Capitulo, & comedat in terra in Refectorio.* Aliæ Congregationes habent Constitutiones similes: non ergo vniuersaliter est verum Monachos nigros non teneri semel in mense peccata venialia confiteri, vt dicebat Medina. Sanè de hac obligatione hebdomadali possemus sicut de annua & menstrua philosophari, & dicere, debere Monachum vi huius constitutionis primâ mensis hebdomade confiteri, & si non fecerit, peccare (nimirùm, grauiter, leuiter, aut pœnaliter, prout Constitutiones obligare dicantur) & tamen, non obstante hoc peccato, non exspirare illud ipsum confitendi præceptum, sed debere vi illius hebdomade confiteri secundâ: & si secundâ confiteatur, licèt peccauerit confessionem differendo, vnicâ nihilominùs confessione duarum hebdomadum (præcedentis & currentis) obligationi satisfacere.

An venialia teneatur cõfiteri?

An Monachi nigri singulis mẽsibus teneãtur confiteri?

An & singulis septimanis?

DCCLXV. Defenditur Conclusio duobus modis.

Quarta. *In die, duobus titulis festo, sufficit audire vnum sacrum.* Hæc Conclusio debet bene perpendi: quoniam videretur contra tres positas militare, nisi radicitùs examinaretur. Dico igitur primò, posse hanc Conclusionem defendi, si dicamus, præceptum de auditione missæ non esse latum pro hoc & illo festo determinato, sed pro festo vniuersaliter & in communi; puta, si Legislator dixerit, *Memento, vt diem festum sanctifices audiendo missam*: Ergo dies festus, siue sit vnico titulo festus, siue pluribus, non erit nisi vnicus dies festus, nec pluribus, quàm vnicâ

In vno die physico esse possint plures dies morales.

vnicâ missâ ex obligatione colendus. Iste modus dicendi suas patetetur difficultates, & ideo securiorem adiungam. Dicam ergo secundò, stando rigori scholastico, videri die S. Petri, si simul Dominicus sit, moraliter concurrere duo festa, & dari duo præcepta, & duo debere sacra audiri. Nam, si aliquis promitteret singulis Dominicis tibi daturum nummum argenteum, & singulis diebus Apostolorum nummum aureum, certè die illo Dominico S. Petro dicato deberet dare argenteum aureumque, & in Vniuersitatibus hoe videtur quotidie; nam laureandus pendit minerual (*Propina* hodie vocatur) Rectori, Doctoribus, & Professoribus, & Ioanni, si simul Rector, Doctor, & Professor fit, tres propinas. Ergo, stando rigori, illo die duo sacra audire tenerentur Christiani. Cur autem non tenentur de facto? Quia Ecclesia est suauissima Mater, & vult esse suo sponso similis, & dicere, *Iugum meum suaue est, & onus leue:* & quia, consideratâ hominum fragilitate, fortè aliqui dicerent, quòd audire plures missas & magnam diei partem in Ecclesiâ consumere esset durum & graue, esse voluit vnius missæ auditione contenta. Quæ tamen dispensatio, nec satis præsumeretur; nec satis tutos fideles redderet, nisi praxis & consuetudo Ecclesiæ accederet, quæ vnicam missæ auditionem pro vno die, licet multis titulis festo, tantùm postulat.

An vnicum minerual dandum illi, cui titulis multis debetur?

Ecclesiæ suauitas.

DCCLXVII. Ex his duobus dicendi modis secundus facilior & securior est: interim neuter in tres præmissas Conclusiones impingit: imò vterque illas roborat & confirmat. Nam si, stando primo, singuli dies festi reales, siue multis titulis, siue vnico sint festi, auditione integra missæ colendi sunt; singuli dies reales à Sacerdotibus ex. gr. integri Officij Diuini sunt lectione colendi. Et stando secundo, si quando duo præcepta de audiendâ missâ in idem tempus matutinum concurrunt, deberent fideles duas audire, nisi Ecclesiæ clementia dispensaret: quando duo præcepta de legendis Matutinis & Laudibus in idem tempus vespertinum concurrunt, debebunt Sacerdotes (& quotquot persoluere Officium Diuinum tenentur) his easdem horas recitare, quia non dispensauit Ecclesia, nec datur ratio ob quam illa dispensasse dicatur; sed potiùs certissima in contrarium. Si enim Ecclesiam die duobus titulis festo vnica missæ auditione contentam esse ex praxi & consuetudine communi manifestè colligitur, ex eâdem colligetur consuetudine & praxi, Ecclesiam non esse contentam vnica lectione, quæ duorum dierum obligationi satisfaciat. Et de confessione & communione annuâ & menstruâ, de quibus secunda & tertiâ Conclusione agebatur, pariformiter philosophetis.

Ex Conclusione quarta argumentum deducitur ad omnes præcedentes probandas.

XIII.

De Missis. An auditione vnius possit homo Catholicus duorum dierum obligationi satisfacere?

De missa quæ nocte Natiuitatis celebratur, coram summo Pontifice.

Occurrit mihi hoc dubium in libro Eminentissimi Cardinalis Lugonis *disput. 15. sect. 7. num. 55.* legenti. Agit ibi sapientissimus Vir de nocte Natiuitatis, & quomodo in ea obseruetur ieiunium naturale, inquitur & ait. [Dubitari posset de nocte Natiuitatis Domini, in quâ videtur de facto dispensare pro Cardinale celebrante primam missam post Matutinum in Sacello Pontificio coram eodem Pontifice, nam tenera solet missa tota absolui ante mediam noctem, vt possint Cardinales opportunè conuenire sequenti die ad tertiam missam, quam celebrat solenniter Pontifex in Basilicâ S. Petri. Vnde tacitè videtur Pontifex dispensare cum Cardinale, vt celebret ante mediam noctem non ieiunus, nam intra eandem diem horâ solitâ pransus est, alioquin cogeretur aliquando per biduum ieiunare, quando verbi gratia vigilia Natalis est in Dominicâ: tunc enim debet ieiunare à prandio Sabbathi, in quo fuit ieiunium vigiliæ, vsque ad tertiam secundam post tertiam missam Natalis, quod quidem de facto non fit. Adhuc ego tamen non credo intentionem Pontificis esse dispensare in ieiunio naturali pro illa vice singulis annis; sed potiùs dicerem, quòd velit pro illo loco & illa nocte anticipare aliquantulum initium diei sequentis.] Hæc Lugo.

Vtrùm dispéset summus Pontifex, vt Cardinalis celebret non ieiunus?

Sententia Cardinalis Lugonis.

Nota illa verba, pro illo loco.

Anticipatio diei sequentis.

Curiosæ & dignæ ponderatione visæ sunt mihi istæ periodi, dum Pragæ agerem: Romam veni, & quia doceri volo, multos interrogaui, & tandem ab omnibus didici, *nec anticipari diem crastinum, nec dispensari in Cardinalis celebrantis ieiunio:* nam & hoc anno M. DC. LV. hanc celebrauit missam Eminentissimus Cardinalis Pallottus, nimitùm obseruato ad illam horam vsque naturali ieiunio: & sic cæteri singulis annis faciunt. Interim eruditionis gratiâ iuxta alterutram Eminentissimi Lugonis hypothesim discurramus.

Nota bene.

Erat prima Hypothesis.

DCCLXVIII. Missa, *quæ illa nocte, hora post Solis occasum quinta dicitur, celebratur in Natiuitatis profesto* Quota sit hora ab occasu quinta, intelligunt Itali & Bohemi, ignorât Hispani, Galli, Germani, & plerique Europæi: Ergo, vt etiam isti rem accuratè percipiant, aio Romæ Natiuitatis tempora habere diem *horas* 9. & noctem *horas* 15. addo oriri Solem ab occasu *hora* 15. à media nocte *hor* 7. *m.* 30. Solem occumbere ab ortu *hora* 9. à meridie *hora* 4. *min.* 30. Hora igitur tertia ab occasu erit à meridie *hor.* 7 *min.* 30. Matutinum solenne incipietur *hora* 8. à meridie: impendet vt minimum duas horas; incipiet ergo missa *hora* 10. à meridie, & absoluetur *hora* 11. hoc est vna hora plùs, minus ante mediam noctem. Quæ omnia, cùm à mandato Pontificis & Musicæ solennitate pendeant, variari interdùm solent, at nunquam differentia notabili.] Ex hypothesi sic intellectâ & explicata orientur Quæstiones nonnullæ. Erit

De quantitate diei & noctis, hora ortus & occasus solis die Natiuitatis ad altitudinem poli Romani.

Prima, *An Summus Pontifex in ieiunio, aut in iteratione missæ cum Cardinali illo dispenset?* Est Conclusio: *Nec Pontifex dispensat, vt Cardinalis celebret non ieiunus, nec vt celebret bis in Natiuitatis profesto.* Constat ex praxi. Priorem partem huius Propositionis negat meus Eminentissimus Lugo, posteriorem concedit; cùm tamen deberet aut vtramque concedere, aut vtramque negare. Patet; quia ratio, qua probat

De tacita dispensatione.

probat tacitam dispensationem, vt celebret ille non ieiunus, æquè probat taciram dispensationem, vt celebret bis illa die. Sic discurrebat Lugo: *Hora solita pransus est, & tamen iubetur celebrare vespere: ergo dispensat Pontifex, vt post sumptum prandium celebret* Et cur non sic: *Hora solita celebrauit mane, & tamen iubetur celebrare vespere: ergo dispensat Pontifex, vt post dictam mane primam missam, alteram vespere celebret.* Sanè, si res sic flueret, & Pontifex, sciens Petrum celebrasse mane, & prandium sumpsisse meridie, adhuc iuberet, eum vespere celebrare, dicendus esset implicitè in hora, in ieiunio, in missæ iteratione dispensasse: at non proceditur hoc modo: nam tempestiuè Cardinalis mouetur, & ideò, celebraturus vespere, debet nec celebrare mane, nec meridie prandere; quod & facit.

Ad quem diem pertineat illa Missa? Secunda, *An si dies Natiuitatis in feriam secundam incidat, tam ipse Cardinalis, qui celebrat, quàm fideles qui audiunt, possint licitè nullam aliam missam audire illa Dominica?* Hanc quæstionem proponit Leander *part.*3. *tract.*2. *disputat.*1. *quæst* 18. & ait. [Affirmat aliqualiter Pasqualigus *decis.*311. *num.*8. &c. Absolutè respondeo, dicendum, quòd per auditionem dictæ missæ non adimpleret præceptum audiendæ missæ die Dominicâ: quia Pontifex non computat illam missam pro Dominicâ, sed pro sequenti die Natalis: ergo censetur non approbare illam pro præcepto Dominicæ. Sic Dicastillus *de Sacram. tract.*4. *disputat.*9. *dub.*17. *num.*408. & quamuis ex alio fundamento Lugo *disputat.*15. *de Euch. sect.*2. *num.*56.] Ego autem huic dubio respondeo *primò*, illam missam esse celebratam & auditam die Dominicâ. *Secundò* pertinere ad diem Dominicam, nisi aliter disponat Pontifex. *Tertiò* potuisse Pontificem disponere, vt illa missa dicatur pro die sequenti: nam sicut Matutinæ pro die Lunæ possunt & solent dici die Dominicâ vespere ex dispensatione Ecclesiasticâ, cur non poterit etiam missa pro die crastino dici & audiri hodie, si id concesserit Pontifex. *Quartò* (& hic consistit difficultas) velle Pontificem, vt illa missa, quæ in vigiliâ Natiuitatis celebratur, valeat, dicatur, & audiatur non pro illâ die, sed pro sequenti, hoc est non pro vigilia Natiuitatis, sed pro festo.

DCCLXIX. Tertia, *An qui audiat illam missam in Natiuitatis profesto, teneatur die sequenti aliam missam audire?* Affirmat Pasqualigus *decis.*311. *num.*7. negat Dicastillus *de Sacram. tractat.*4. *disput* 9. *dub.*17. *n.*404. Diana *part.*10. *tract.*15. *resolut.*35. & Leander *part.*3. *tract.*2. *disp.*1. *quæst.*22. quibus ego ex doctrinâ paulò antè traditâ libenter subscribo.

De celebratione trium missarum die Natiuitatis. Quarta, *An ille ipse Cardinalis, non obstante quòd illam missam coram Pontifice celebrauerit, possit postridie* (hoc est, Dominicæ Natiuitatis die) *tres missas celebrare?* Tenetur ex suis fundamentis Pasqualigus respondere assertiuè, & posset suam sententiam hac ratione firmare. Ille Cardinalis, etsi celebrauerit prædictam missam, nullam missam legit die Natiuitatis: ergo poterit postridie celebrare tres missas: Patet; nam tres missas celebrandi facultas conceditur omnibus Sacerdotibus: ergo & illi Cardinali. Confirmatur; quia, siquis malus Sacerdos tres aut plures missas in profesto Natalis celebrasset, & tamen verè posteà pœnitens confiteretur & absolueretur, nempè non solùm à peccatis, sed à censurâ etiam, si qua hoc crimen sequatur, posset die Natalis celebrare tres missas: ergo a fortiori de Cardinale idem dicendum est. Patet; quia missam illam, quam dixit post matutinas in Sacello Pontificis, non celebrauit in festo Natiuitatis Dominicæ, sed in profesto.

At ego ex fundamentis positis contrarium teneo, & consequenter ad ea, quæ paulò antè dicebam, assero *primò*, illam missam, vt supponitur, esse celebratam non in festo Natiuitatis, sed in profesto, adeoque, præscindendo ab omni Pontificis voluntate, pertinere ad profestum, & Cardinalem illum, eidem præcisioni insistendo, posse die sequenti celebrare tres missas. *Secundò* esse Pontificis voluntatem, vt illa missa, tametsi dicatur in profesto, non ad profestum, sed ad festum pertineat. Ergo, qui illam dixerit, non tres, sed duas alias tantùm missas poterit dicere die Natiuitatis. DCCLXX.

Hinc patet quid respondendum sit argumento in contrarium. Dico enim, Cardinalem celebrasse vnam missam, si non in die Natiuitatis, saltem pro die Natiuitatis: & ideò non posse celebrare alias tres. Addo paritatem de malo Sacerdote non tenere; quia missæ illæ, priuatâ temeritate lectæ, non possunt esse, nec valere pro sequenti die: cùm tamen contrarium accidat in nostro casu.

Dices: in quæstione, quæ ius respicit, omnes authores conuenire, & differentiam totam pertinere ad quæstionem de facto, verùm, scilicet, Summus Pontifex verè & de facto velit illam missam valere, non pro die in quo dicitur, sed pro sequenti? & inquiris, Cur non debeas subscribere Pasqualigo, Viro pio, docto, & diligenti, qui cùm Romæ ab annis multis habitet, mentem Sanctissimi ignorare non valet? Respondeo, me adhibuisse debitam diligentiam, & didicisse, *nec Pontificem anticipare diem*, quod Cardinalis Lugo vult, *nec dispensare in ieiunio*, quod aliqui suspicarentur; *nec velle hanc Missam pro Natiuitatis profesto*, quod asserebat Pasqualigus, & in re certâ & examinatâ me non debere aliorum coniecturis stare. DCCLXXI. Dubium valde notandum. Notitia practica.

Erat secunda Hypothesis.

M*issa eadem, de qua agimus, celebratur, non in Dominicæ Natiuitatis peruigilio, sed in ipsomet festo.* Falsa est: sed quia admittitur ab Eminentissimo Lugone, quid ex eâ sequatur consideremus. Sit igitur Ecthesis DCCLXXII.

Prima, *Non requiritur tacita aut expressa dispensatio, vt illa Missa ante mediam noctem celebretur, etsi Cardinalis mane aliam legerit Missam, & in prandio comederit, aut etiam vespere collationem sumpserit:* Patet; quia hæc omnia facta sunt die hesternâ, & dies Natalis incipit non iam à media nocte præcisè, sed tribus aut quatuor horis ante mediam noctem. Consequentia est legitima, & tamen falsum ipsum consequens: ergo vel hinc euidenter colligitur hypothesim ipsam esse falsam, non enim falsa bene colliguntur ex veris.

Secunda.

Secunda. *Ille Cardinalis præter hanc Missam, quam coram Pontifice celebrat, non potest tres alias celebrare.* Et clarissimè ostenditur; quia in Natali Domini tres potest celebrare, non quatuor. Hoc consequens etiam est falsum: at consequentia est bona: Ergo est iterum falsa illa hypothesis.

Petis, *An Romæ ab illa hora, qua incipitur eiusmodi Missa, possit aliquis carnes comedere sine peccato?* Respondebitur, quòd non; quoniam anticipatio diei est tantummodo pro illo loco. Inferes: Ergo saltem in Sacello Pontificio poterit aliquis ab illâ horâ comedere carnes sine peccato. Respondeo, anticipationem illam esse quidem in illo tantùm loco, at non in illo pro omnibus rebus, sed pro illo sacro tantùm. Sed Lugo, inquies, hoc non dixit. Respondeo, non omnia Lugonem dixisse, aut exposuisse: & addo, eundem in hac materia, sicut consultò dixit anticipationem diei esse *pro illo loco*, ne illam ad alia loca extenderet, dicturum fuisse *pro illo sacro*, si rogatus fuisset, ne illam aliquis ad alias actiones extenderet.

An vnica Missæ auditione possit aliquis duorum dierū obligationi satisfacere?

Sed quid ad casum sequentem respondebimus. [Inciderat Natiuitas Domini in diem Lunæ, & Anselmus die Dominicâ mane non audiuit Missam: ante mediam noctem Missæ illi interfuit, quæ coram Pontifice à Cardinale celebratur, & illâ auditâ iuit cubitum, & die sequenti serò surgens, noluit ad Ecclesiam venire.] An-ne Anselmus vnicâ auditione vnius Missæ duorum dierum obligationi satisfecit?

DCCLXXIII. Si diceretur Natalis Christi dies in totâ Ciuitate Romanâ incipere ab hora decima ante mediam noctem, & eodem momento diem profestum finiri, dici consequenter deberet, Anselmum non audiuisse Missam die Dominica, sed die Lunæ:

Si verò diceretur Dominicæ Natiuitatis priuilegium durare vsque ad medium noctis, & diem ipsum Natiuitatis incipere tribus horis ante medium noctis, & hancobrem duos illos dies habere tres horas communes: in tali sanè casu posset aliquis sic discurrere. Hæ duæ propositiones sunt veræ: *Anselmus audiuit Missam in profesto Natiuitatis: Anselmus audiuit Missam die Natiuitatis:* Ergo neutro die omisit missam: ergo-ne duobus præceptis satisfecit auditione vnius missæ?

Respondeo, Anselmum auditione vnius Missæ duorum dierum obligationi non satisfecisse. *Primò*, quia duobus titulis debebat Anselmus audire sacrum: ergo stando rigori scholastico, nisi praxis & consuetudo Ecclesiæ dispenset in hac lege, duo sacra. At Ecclesiæ praxis, quæ vnica sacri auditione est contenta die Dominica, in quam incidit S. Petri solennitas, non est contenta auditione vnius sacri in Pontificio Sacello celebrati pro die Dominica, in quam incidit profestum, & pro die Lunæ, in quam incidit festum Natiuitatis: ergo, licèt ibi vnica sacri auditione duobus præceptis (alteri de audiendo sacro die Dominica, & alteri de audiendo die Principi Apostolorum sacro) satisfiat, hîc non satisfiet duabus obligationibus: quia consuetudo & praxis militat in contrarium. *Secundò*, quia illud sacrum, siue dicatur in profesto, seu in festo, seu in tempore tam festo, quàm profesto communi, est nihilominùs sacrum, quod ex mente Pontificis (ad quem pertinet de huiusmodi rebus absolutè disponere) nec dicitur, nec auditur pro profesto Natiuitatis, sed pro festo.

XIV.

Vtrùm possimus vna & eadem actione duabus eiusdem præcepti partibus satisfacere?

HÆc omnia inde suborta, quod eodem tempore, eadem etiam actione, aut DCCLXXIV. Quæstio proponitur.
omissione possimus diuersis præceptis satisfacere: vt patet in eo, qui in vigilia, quæ in quadragesimam incidit, carnes non comedit: quia eadem abstinentiâ & ieiunio satisfacit duabus obligationibus. Modò vlteriùs progredimur, & inquirimus, *Vtrùm sicut duobus præceptis distinctis & diuersis, sic etiam aliquis duabus eiusdem præcepti partibus vno & eodem tempore vna & eadem actione satisfaciat?*

Hæc quæstio in omnibus materiis locum habet (nam, si in vna aut altera admittitur, cur non in cæteris?) sed quia in auditione Missæ frequentiùs videtur occurrere, etiam nos de eadem materia differemus, & quæstionem hanc intra limites eiusdem materiæ illustrabimus.

De Missa.

DIana *part. 2. tract. 17. resolut.* 18. interrogat; *An-ne satisfecerit præcepto Missæ Petrus, qui sacrum duorum Sacerdotum media ex parte audiuerit; nempè, missam vnius ab introitu ad consecrationem, & missam alterius à consecratione vsque ad finem?* DCCLXXV. Eadem quæstio ad Missæ auditionem cōtrahitur.
Hæc quæstio diuidi & subdiuidi potest: aliud enim est quærere, *Vtrùm possit aliquis satisfacere præcepto missæ, si audiat duas partes missæ à duobus Sacerdotibus successiuè: nempè vnam ab altero priùs, & aliam ab altero posteriùs?* & aliud omninò diuersum, *Vtrùm possit eidem præcepto satisfacere, si vtramque partem audiat simul: puta si in vno altari fieret eleuatio, quando in altero diceretur introitus, & Petrus audiret illam Missam vsque ad finem, istam vsque ad medium?* Quæstionem igitur in duas sectiones diuidemus, agemusque de auditione successiua priùs, & de simultanea posteriùs.

Et in duas omninò diuersas diuiditur.

Præcepto Missæ audiendæ satisfacere qui DCCLXXVI. Prima Quæstio.
audit mediam partem ab vno, & mediam partem ab alio successiuè docet citatus Diana, allegans Nauarrum *cap.* 21. *num.* 2. Emanuelem Sà *ver. Missa auditio n.* 2. Sotum *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 2. *art.* 1. Henriquez *lib.* 9. *cap.* 25. *num.* 8. Bartol. ab Angelo *de Missa* §. 781. additque hanc sententiam ab aliis haberi communiter. Authores isti in huiusmodi alteratione modalem aliquam imperfectionem reperiunt, non tamen substantialem, & ideò consequenter affirmant, modum istum audiendi Missam, si sine causa rationabili fiat, esse venialiter peccaminosum: qui enim hoc modo Missæ assistit, præcepto satisfacit quoad integritatem, & deficit quoad ordinem & modum, non secùs ac si aliquis legeret priùs horas diurnas, & nocturnas posteriùs: hunc enim satisfecisse

An aliquis possit priùs legere horas diurnas & nocturnas posteriùs.

præcepto

præcepto quoad substantiam, & non satisfecisse quoad modum indubitatum est. Contraria sententia multis placet, & præcipuè Lugoni, Suarez, Fagundez, aliisque.

DCCLXXVII. Quæstionis subdiuisio. Hæc quæstio in nonnullas alias subdiuiditur à Leandro de Sanctissimo Sacramento *tract. 2. disp. 1. à quæst. 51.* Rogat enim primò, *An satisfaciat præcepto, qui vnam partem Missæ audit ab vno Sacerdote, & aliam ab alio, v. g. ab vno, à principio vsque ad consecrationem, & ab alio à consecratione vsque ad finem?* Rogat secundò, *An etiam satisfaciat præcepto, qui ab vno Sacerdote priùs posteriorem Missæ partem, & postea ab alio priorem audit?* Rogat tertiò, *An etiam satisfaceret præcepto, qui audiret integram Missam, audiendo tres aut quatuor partes Missarum trium aut quatuor Sacerdotum?* Rogat quartò, *An etiam ille, qui audit duas partes Missæ successiuè, diuidendo partes principaliores, ita vt in vna contineatur consecratio, & in altera sumptio, satisfaciat præcepto?* Et quod mirabilius est, rogat quintò, *An saltem peccaret venialiter, qui absque causa mediam Missam ab vno, & mediam ab alio audiret?* Et quo respondet modo Leander? Ad primum ait, asserentem sententiam esse probabiliorem: idem ad secundum respondet; idem ad quartum: idem ad quintum. Ad tertium dicit, vtrumque videri æquè probabile.

Suarez nihilominus *tom. 3. in 3. p. disp. 88. sect. 2. §. Sed tunc inquiri potest*; omnino vult, Missam integram ab vno & eodem esse audiendam, pronunciatque oppositam sententiam sibi semper fuisse suspectam tanquam parum consentaneam Ecclesiastici præcepti intentioni, & Religioni ac reuerentiæ debitæ sacrificio Missæ: vnde optimè aduertit Leander, malè illum citari pro contraria sententia à Molfesio, Filliucio, & Scortia. Patrem Suarez sequuntur Fagundez & Lugo: ille *lib. 1. de primo præcepto cap. 6. num. 12.* iste *disp. 22. sect. 2. num. 8.* Subscribunt etiam Vera, Paëz, & alij apud Henriq. *lib. 9 cap. 25. num. 8. in gloss.*

Resolutio. Hæc eadem sententia videtur apud doctos & indoctos communis; contraria enim multis est Doctoribus inaudita & ante annos quinquaginta nullis, vel paucis grata; & ideò probabiliùs iudico, debere missam audiri ab eodem Sacerdote, nec satisfacere qui audiat mediam partem ab vno, & mediam partem ab alio. Vnde ad dubia proposita à Leandro dico, standum esse contrariæ sententiæ, & positiones, quas ipse vocat probabiliores, esse minùs probabiles, exceptâ quintâ; puto enim esse certum & euidens esse falsam & improbabilem opinionem, quæ Medinæ attribuitur, & ab Leandro minùs esse probabilis asseritur: quotquot enim dicunt non esse peccatum mortale audire missæ partes à duobus vel pluribus Sacerdotibus, successiuè tenentur admittere vt minimum, esse hoc peccatum leue, si sine causâ rationabili fiat.

DCCLXXVIII. Proponitur Quæstio secunda. Vlteriùs progredior & inquito, *An liceat duas missæ partes audire eodem tempore?* hoc est, *An Petrus satisfaciat præcepto, si vnam missam ab initio ad medium, simulque alteram à medio ad finem audiat?*

Resolutio. Qui dicimus, *Missam, quam aliquis tenetur audire ex præcepto, debere esse eiusdem Sacerdotis*, facili negotio nos expedimus ab istâ difficultate; si enim peccat mortaliter, qui mediam audit ab vno, & postea mediam ab alio, successiuè peccabit à fortiori, si duas missæ partes simul audiat. Igitur, vt quæstio habeat locum, debet supponi primò, non esse de essentiâ præcepti obiectiui, quòd partes missæ, quam audimus, ab codem Sacerdote dicantur: & debet supponi secundò, esse veram Leandri sententiam secundùm omnes assertiones, quas ipse quæst. 51. 52 53. 54. & 55. edisserit, quas paulò ante retulimus, & falsas esse iudicauimus. His igitur suppositis, ad quæstionem subuenio, demonstraturus Dianæ sententiam stare non posse, ne quidem ex hypothesi.

Proceditur in eadem Quæstione ex hypothesi.

DCCLXXIX. Prima sententia, quam verè & claram iudicamus. Non licere audire simul duas partes missæ, asserunt Doctores commoniter. Ita Reginaldus *tom. 1. lib. 19. cap. 2. quæst. 3. num. 26.* vbi sic ait. [Omnino tenendum, missæ auditionem non integrari sufficienter per duas medietates, quando quis vnam medietatem audit ab vno Sacerdote, qui missam incipit, & eodem tempore alteram medietatem ab altero Sacerdote, qui est in medio missæ: nam consuetudo in contrarium ostendit, aliam fuisse mentem Ecclesiæ præcipientis missæ auditionem. Id quod indicare videntur ver. cap. *Missas speciali ordine*; inter partes verò, quæ simul sunt, non seruatur ordo.]

Consuetudo est infallibilis legum interpres.

Quantitas duplex: continua, & successiua: eius species. Nugnus *tom. 1. in 3. part. quæst. 83. art. 6. ad 3.* eamdem propugnat opinionem, & vt strenuè possit, supponit ex Metaphysicâ Quantitatem in continuam & successiuam diuidi, illamque subdiuidi in Lineam, Superficiem & Corpus; & istam in Numerum, Tempus, & Orationem. Et his positis sic argumentatur. [Actio audiendi missam, cùm sit successiua, habens veras partes, impossibile est, quod sit simul, atque adeo quando aliquis audit simul duas missas secundum differentes partes, non possunt illæ duæ partes reputari, tanquam partes eiusdem missæ, etiam moraliter loquendo, vt reputantur, quando audiuntur in diuersis temporibus; sed ambæ simul sumptæ reputantur tanquam vnica pars tantùm; & idcircò, nullo modo, potest dici, quòd ille audiat integram missam, quemadmodum, si aliquis homo haberet intellectum Angelicum, ita vt posset attendere ad primum versum horæ Canonicæ recitando illum, & ad secundum, qui recitatur ab alio socio, & hoc modo, recitaret totam horam Canonicam, res certissima est quòd non adimpleret præceptum, licèt adimpleatur recitando vnum versum, & audiendo alterum rectò ordine.] Hæc Nugnus, quem sequitur Coninch. *de Sacram. in 3. part. quæst. 73. art. 6. dub. 1. n. 288.* Suarez & alij. Ratio Nugni est curiosa, & potest hoc modo confirmari. Hæc verba, *Arma, virumque cano, Troiæ qui primus ab oris.* Si simul proferrentur, non componerent Carmen: & hæc, *Terra, Aqua & Aër non sunt ab æterno*, si simul sonarent, non conflarent veram propositionem; essent enim capacia huius ordinis, *Terra, Aqua, & non Aër, sunt ab æterno*, quem veritas Orthodoxa non tolerat: Ergo introitus, epistola, euangelium, oblatio, consecratio-

An successiuæ partes possint stare simul?

An eiusdem carminis, aut orationis verba, illæso metro aut sensu, possint proferri simul?

DCCLXXX. Proponitur sententia laxa.

tratio, consumptio, &c. si coëxistant, non constituent missam. Ergo de missæ essentiâ est, vt istæ partes successiuè ponantur.

His tamen non obstantibus contraria opinio ab aliquibus magno nisu protruditur. Probabilem eam vocat Mollesius, Vir verè pius & doctus, *in sum. tom.1. tract.3. cap.17. n 36. in fine*; nam Ecclesia non præcipit, vt missa audiatur ab vno Sacerdote, sed simpliciter præcipit missam audire: duæ autem medietates missæ constituunt vnam missam; & quamuis missa debeat audiri secundùm suum ordinem, tamen hoc non est de necessitate præcepti, sicut multi docent de illo, qui horas Canonicas recitat non seruato ordine, quem non peccare mortaliter certum est. Et ideò Io. Azor. *p.1. lib.7. cap.3. quæst.3.* dixit, quòd vera est illa opinio communiter recepta, & etiam ab ipso, nempe posse aliquem satisfacere præcepto missæ, si in diuersis temporibus audiat partem missæ ab vno Sacerdote, & partem ab altero, erit etiam vera altera opinio, quæ concedit posse hoc fieri in eodem tempore. Nam quod pertinet, ait Azorius, ad attentionem, potest ad vtrumque animum intendere. Confirmant aliqui hanc sententiam doctrinâ illâ, quam tradit Ioan. Maior. *in 4. dist. 12. quæst. 8 dub.1.* Ledesma *in summ. tom.1. de Sacram. Euchar. cap.27.* & Sanchez *in Decal. lib.1. cap.14. n.12.* Scortia *de sacrificio Missæ, lib.2. cap.20. num.*10. & alij multi; nempe, qui duplicem missam audire tenetur, (puta, si alteram audire teneatur ex præcepto, & alteram ex voto) posse eas simul audire, dum eæ in duplici altari simul celebrantur. Addit Diana, Reuerendissimum D. Franciscum de la Riba Vicarium Generalem in hoc Archiepisc. Panormitano, Virum prudentiâ, morum probitate, ac doctrinâ celeberrimum, de hac quæstione à se consultum, affirmatiuè respondisse. Nuper Leander de Sanctissimo Sacramento *tract.2. disp.1. quæst.56.* hanc putat opinionem probabilem, & pro illâ citat Azorium, Hurtadum, Faustum, Dianam, Franciscum de la Riba, Bonacinam, Molfesium, Bauny, Dicastillum, & Gesualdum, & concludit iubendo, vt legamus Dianam qui *part.10. tract.17. resol 3.* licet iam sibi contrarius oppositam sententiam vt probabiliorem teneat, hanc vt probabilem admittit.

DCCLXXXI. Dianæ, Leandri, & aliorû sentẽtia impugnatur.

Est legitimum & præscriptum apud Viros doctos Axioma, *Argumentum, quod nimium probat, nihil probat.* Et quia rationes, quæ sententiam præcedentem probant, nimium videntur aut suadere aut inferre, hanc ob rem contra illas argumentor, ratiocinio ab absurdo desumpto.

Primò enim argumentabor sic. Potest satisfacere Petrus audiendo duas medias missas a duobus Sacerdotibus? Ergo etiam poterit satisfacere audiendo simul quatuor missæ quadrãtes à quatuor Sacerdotibus: Ergo etiam octo octantes ab octo: Ergo, si essent multa altaria, quibus simul esse præsens Petrus posset, & in vno Missa inciperetur, in altero Epistola, in altero Euangelium, in altero Oblatio, in altero Canon, in altero Consecratio, in altero Postcommunio, & in altero vltimum Euangelium, posset Petrus vno quasi momento temporis integram missam audire. Primam consequentiam negat Diana, concedit Leander *tract.2. disp.1. quæst.63.* quæ interrogat, *An item satisfaceret præcepto, qui non solum à duobus Sacerdotibus duas partes, sed etiam à tribus vel quatuor Sacerdotibus tres aut quatuor partes missæ eodem tempore audiret?* & affirmatiuè respondet. Secundam & tertiam ait bene inferri Lugo, negat Leander: sed non video, cur non illa æquè bene inferatur, quàm prima. His ergo positis progrediar. Instabo vlteriùs, dicamque: *Falsum est, eum, qui simul octo missæ octantes audiret, præcepto de missa audienda satisfacere: sed hoc sequitur ex Dianæ opinione, quam impugno: ergo illa est falsa.* Patet consequentia: quia ex vero falsum sequi non potest.

DCCLXXXII. An assistentia & deuotio moralis habeat terminos?

Dices. Omnia, quæ ad mores spectant, prudenter & rationabiliter debent assumi: Sed quòd Petrus, simul duabus missæ partibus assistendo, integræ missæ satisfaciat, prudentiæ & rationis limites non videtur excedere: quòd autem vel quatuor missæ quadrantibus, vel sex sextantibus, vel octo octantibus assistendo, integræ missæ satisfaciat, id sanè prudentiæ & rationis limites videtur excedere: Ergo illud prius licet, & istud posterius non licet: Ergo datur manifesta disparitas.

Respondeo, esse in hac obiectione certissimam petitionem principij: nam quod tibi non videtur limites rationis excedere, ipsimet Dianæ, cum quo disserebam, huc usque videtur probabiliùs excedere, tametsi videatur probabiliter non excedere: & hanc ob rem à tuâ instantiâ me expedio, negando minorem positionem.

DCCLXXXIII. An omnes lectiones & responsoria possint legi simul in choro?

Secundò rationis paritas nos deduceret ad Officium Diuinum. Nam iuxta mores & rubricas Monasticas in Officio solenni habemus duodecim lectiones & responsoria, quæ non recitat communitas, sed audit tantùm: Ergo, si sint viginti quatuor Religiosi in choro, & singuli dicant simul lectionem aut responsorium, satisfacient præcepto legendi duodecim lectiones, & totidem responsoria. Et quis id, quæso, admittet? Ergo siquidem consequentia est legitima, & falsum consequens: contra antecedens vnde illud est subortum procedamus, & subsequens ratiocinium formemus. *Non potest quis eodem tempore audiendo plures lectiones & responsoria satisfacere præcepto de Officio Diuino, & tamen satisfacit audiendo successiuè: ergo non poterit satisfacere præcepto de audienda missa, audiendo plures partes simul, sed debet illas audire successiuè.* Patet; quia sicut Officium Diuinum, sic etiam Missa ex partibus coalescit successiuis.

DCCLXXXIV. An socius in lectione Officij Canonici debeat alterũ spectare? An attendere? An possit quis simul attendere ad plura? An in Officio Diuino interna requiratur attentio?

Tertiò quando duo legunt simul, non erit opus, vt alterum exspectet; sed poterit alter incipere versum sequentem, antequam alter præcedentem absoluat, quoniam potest simul se, & socium audire: nec est cur ad attentionem & auscultationem recurras; posset quis dicere, se rebus plurimis simul attendere (narrant enim de Origene, pluribus Scriptoribus simul dictasse, quod est omnino difficiliùs) aut posset etiam non esse attentionem internam in Officij Diuini recitatione necessariam. Nugnus tamen, quem dedi superiùs, asserit, hominem, si haberet ingenium

Angelicum,

Angelicum, non posse hoc modo satisfacere. Hanc rationem meliorem appellat Diana illâ, quam attulerat ex Reginaldo, & tamen neutri satisfacit, cùm vtrique deberet.

DCCLXXXV. Saoè quando duo legunt, posse alterum versum secuodum incipere, antequam alter absoluat primum, omnes Theologi meritò negant: ergo negare debent etiam Dianæ opinionem. Ex hac id necessariò deducitur, & nos ex communi illorum & ab omnibus admissâ doctrinâ hoc ratiocinium conformamus. *Quando duo Canonicas horas legunt, debet alter alterum expectare, nec potest simul primum versum legere, & secundum audire*, (quia, vt dicebamus. repugnat vt Ens successiuum, quale est Officium Diuinum, habeat suas partes simul) *falsum est igitur, posse aliquem eodem tempore duabus partibus eiusdem precepti satisfacere: Ergo falsum est etiam, posse eodem tempore audire plures partes Missæ.*

An Eos successiuũ habere possit partes simul?

Hęc ratio etiam probat cootra eos, qui docent, posse aliquem audire priùs Missam vnius Sacerdotis à consecratione ad finem, & posteà Missam alterius ab initio ad consecrationem: quia oratio successiua dicit motum & tempus, & hoc est, numerus motus secundùm priùs & posteriùs: ergo partes ordinem necessariò requirunt, nec debent priuata temeritate verti vel perturbari.

De Oratione, Motu, & Tempore.

QVARTÒ in Missa solempi, positâ sententiâ, quæ docet Sacerdotem non teneri legere Epistolam, nec Eoangelium, poterit, dum cantatur illa, tractum & versus dicere, & dum hoc, cætera quæ illud sequuntur. At hoc militat contra communem Ecclesiæ praxim, nec admitti potest: Ergo illa Dianæ sententia, ex qua hoc absurdom sequitur est reiicienda.

Quid de Missa dicendum sit?

DCCLXXXVI. QVINTÒ si vera sunt, quæ de Scythis noonullis leguntur, videlicet singulos binis linguis præditos & posse aut etiam solere binas voces formare, & simul periodos diuersas efferre. [Et quidem hanc esse historiam impossibilem (esto vera vel falsa) non auderem asserere: si enim duabus manibus vtitur Organœdus diuersimodè, cur non etiam posset duabus linguis, si duas haberet? Accedit, quòd cantorem rusticum in Gallecia vidimus, qui duas voces formaret; alteram profundam, & in eodem poncto constantem, gutturali simillimam; claram alteram, variam, & per modulorum diminutiones percurrentem] Vel omittendo quæstionem de facto, si Deus aliquos homines bilingues cooderet, qui dum alterâ linguâ vnam rem dicerent, alterâ possent proferre seu exprimere aliam: dicendum omuinò esset, stando probabilitati sententiæ, quam impugno, eiuscemodi homines, si celebrarent, posse alterâ linguâ epistolam, & alterâ Euaogelium legere; alterâ consecrare hostiam, alterâ calicem, qood nobis videtur absurdum. Et veniendo ad Officium Diuinum esset omninò addendum, eosdem homines duas simul horas legeodo, obligationi recitandi Officium Diuinum satisfacturos. At quia bilingues isti homines aut non reperiuntur in mundo, aut saltem non sunt in Europa, hæc coosequentia non videtur concernere praxim, nec debere vberiùs aut strictiùs vrgeri.

An Scythæ quas reales & physicas linguas habeant?

An vna possit homo lingua formare simul varias voces.

Quomodo sit philosophandum de hominibus, qui haberent plures linguas?

DCCLXXXVII. SEXTÒ, hoc ipsum necessariò deberet ad Communitates traduci: ipsæ enim omnes sunt multilingues, Quid enim, stando huic doctrinæ, vetaret, magnam Commonitatem in decem manipulos diuidi, & cùm vnus recitat Matutinum, & alius Laudes, alium Primam, & alios cæteras horas recitare; & quasi horæ quadrante graui & molestæ publici Officij obligationi satisfacere? Negabis consequentiam: quia horæ Canonicæ dicunt discretionem & successionem: Ergo idem dic etiam de Missa, quæ sicut soccessiuè dici, debet etiam successiuè audiri.

An Cõmunitas possit simul duas horas legere? an duos actus celebrare?

SEPTIMÒ in Officio Diuino nonnulla pluries repetuntur, Anne hæc toties deberent repeti? Respondi olim, duas opiniones esse diuersas aot etiam aduersas, quas respicere posset, qui vellet huic dubio satisfacere. Altera probabiliter docet, singulas horas Canonicas diuersis subiacere præceptis; altera etiam probabiliter, totũ Officium vnico. Alterutrã viam ingrediamur, in eã Conclusiouem veniemus, quæ docet, omnes versus, orationes &c debere omninò repeti, & toties legi, quoties præcipiũt Rubricæ. Hæc dixi stando rationi, & communi doctrinæ: at hodie, si hanc Dianæ resolotionẽ, quam dilucido, admitterem, dicerem, in Officio Diuino, etsi totũ vni præcepto correspondeat, posse dici semel tantùm *Pater* & *Aue*; semel *Credo*; semel *Deus in adiutorium*; semel *Gloria Patri*; semel Oratio; & semel Psalmus, qui in horis diuersis solet repeti. Et ratio est manifesta: quia ad Dianæ mentem noo solùm simul duobus præceptis, sed etiam simul duabus præcepti partibus possumus satisfacere.

Nulla deberent in Officio Diuino repeti.

An Officiũ vnico præcepto respondeat?

An vnico actu possimus duobus præceptis satisfacere?

DCCLXXXVIII. Hinc igitur contra Dianam istud ratiocinium efformo: *Non sufficit semel legere in Officio Diuino, quæ pluries legenda iubentur: at si eadem actione possemus diuersis partibus eiusdẽ præcepti satisfacere, etiam eadem lectione vnius* Pater *&* Aue *v. g. satisfacere pro omnibus Orationibus Dominicis & pro omnibus salutationibus Angelicis, quæ in omnibus horis leguntur, &c. Falsum est igitur, posse hominem vnica actione duabus præcepti partibus satisfacere: Ergo etiam falsum erit, posse simul duabus Missæ partibus satisfacere.*

OCTAVÒ, si cui Rosarium legere præcipetetor (hoc est quindecies *Pater*, & centies quinquagies *Aue*) legendo semel *Pater*, & semel *Aue* satisfaceret, quia singula *Pater* & singula *Aue* diuersis præcepti partibus correspondent, & possumus, stando Dianæ resolutioni, eodem simul tempore diuersis pręcepti partibus satisfacere. Et quia de obligationibus ortis à voto, & ortis à præcepto aliqui pariformiter philosophantur, idem certè de illo deberent, qui vouissent Rosarium.

An lectionẽ vnius *Aue Maria* possit aliquis satisfacere toti Rosario?

Sanè in Officio Diuino, in votis, in præceptis, quod pluries repeti iubetur, pluries etiam repetendum est. Cùm igitur falsa ex veris sequi non possint, dicendum est hoc & pluribus aliis titulis, quos dedi, quos & addere possem, esse falsam Dianæ doctissimi Viri sententiam, è qua tot absurda sequuntur.

Anne hæc omnia Diana admittet? non puto. Quid ergo? vel hæc omoia debebit transglutire, vel à principali opinione discedere.

Dianæ Responsio.

DCCLXXXIX. SIc placuit contra Virum doctissimum argumentari, vt innotescat veritas, & quæstio radicitùs examinetur. Proderit nunc Dianam audire, qui sic ait.

An ex duabus Missæ partibus possit fieri vna Missa moraliter: & non ex pluribus partibus.

[Sed ego nec ab ipso superiùs dicta transglutiam; timerem enim suffocari; nec sententiam, quam vt probabilem docui, relinquam. Et ratio est, quia in auditione duarum partium Missæ quis humano modo dicitur assistere sacrificio, & satisfacere præcepto, & moraliter audire vnam missam; quod negandum est posse dici, & accidere in exemplis à Caramuel allatis.] Et ego aio, idem per idem responderi; pronuncio enim: *Si moraliter audit vnum sacrum, qui duas medias partes audit simul; etiam audit vnum moraliter sacrum, qui quatuor quadrantes, aut sex sextantes simul audit.*

Oportet igitur, aut omnia licitè fieri negare, aut omnia licitè fieri concedere, aut ob oculos ponere disparitatem. Hoc argumentum non vrgere inquit Diana, & probat authoritate Leandri, quam his verbis proponit. [Ideò nec cùm Leander *de Præceptis Ecclesiæ tract. 2. disp. 1. quæst. 56.* docuerit nostram sententiam, nempe posse aliquem satisfacere præcepto, audiendo eodem tempore duas partes Missæ, tamen posteà *quæst. 57.* non est ausus dicere, imò negauit apertissimè in responsione prima, non adimplere præceptum, qui sex partes Missarum audiret, vt malè inferebat Caramuel vbi supra.] Sed ait Caramuel, Dianam, Leandrum in eodem phaselo nauigari, imò periclitari, nec sufficere consequentiam negare, sed debere ostendere disparitatem. *Sanè Leander*, est enim ingenio magno præditus, sentiens consequentiæ virtutem, & *respons. 2.* illam rotundè admittit, subditque [Nec existimes, ô Theologe, hanc nostram sententiam esse nimis laxam, aut contra bonos mores; quia, cùm omninò, moraliter loquendo, non sit practicabilis, nec laxa alicui, nec contra bonos mores videri potest: est igitur speculatiuè, & metaphysicè ex principiis intrinsecis probabilis; practicè verò, moraliter loquendo, minimè, quia illud, quod speculando asserimus, nequit ad praxim moraliter reduci. Vnde ad praxim nec prodest, nec obest hæc sententia, licèt prosit ad cognoscendam speculatiuam veritatem.] Hæc ille. Ego autem tria dico: non posse Dianam Leandri authoritate propugnari: Verba Leandri non esse vera nec ad rem. *Non primum:* quia sicut Dianam, sic & Leandrum, si illi consentiat, impugnabo *Non secundum:* quia casus est practicabilis (& vtinam propter eorum authoritatem non sit frequens) quid enim vetat vt vel casu, vel ex condicto, quando in altero altari eleuatur, in altero incipiatur Missa? quis enim præter Leandrum audebit dicere, casum hunc, moraliter loquendo, ad praxim reduci non posse? Sanè moraliter impracticabilem eum non dicit Hieronymus Garzia, qui, vt inferiùs videbimus, hanc opinionem consulit: in eo nimirùm casu, quo aliquis obruatur negotiis, & festinet. *Non tertium:* quia si hæc sententia Leandri prodest ad cognoscendam veritatem, vt ait, & est speculatiuè & ex principiis intrinsecis probabilis, etiam speculatiuè & ex principiis intrinsecis erunt probabilia, quæ ex illa à nobis inferebantur.

Veritatis & consequentiæ vis.

An hæc doctrina possit reduci ad praxim?

DCCXC. An etiam ad Canonicas horas extendi?

Dialectica me ducit ad Officium Diuinum, & Diana contra insurgit & ait. [Ad illam verò illationem, quam suprà infert Caramuel *in Corollario secundo, & tertio*, respondet Leander *loco citato quæst. 57.* falsum esse, quod quis adimpleret ptæceptnm recitandi horas, qui simul audiret à tribus sociis tres lectiones & minùs qui à nouem sociis, nouem lectiones simul audiret; ab vno capitulum, ab alio orationes, &c. quia, vt quis Diuino Officio satisfaciat, vltra attentionem ad Deum debet necessariò audire distinctè verba recitantium cum illo, aut legentium, quod nullo modo potest prestare audiendo nouem socios, lectiones nouem diuersas recitantes, vt constat.] Ita Leander.

DCCXCI. An interna attentio in Officio Diuino legendo, aut etiā audiendo requiratur?

Sed hîc Diana iterum in suas opiniones impingit: si enim contentus est lectione & attentione extrinseca, & *part. 2. tract. 12. resol. 2.* affirmat eum, qui est volontariè distractus, satisfacere recitandi præcepto, cur modò cum Leandro vult legentem Officium Diuinum ad attentionem ad Deum, hoc est, ad attentionem internam obligare? Et, si ego non teneor audire distinctè, hoc est, attentè, verba, quæ recito, cur tenebor audire distinctè, hoc est attentè, quæ socius recitabit? Sic interpretor illam vocem *distinctè:* qooniam, si non agatur de attentione interna, sed de auditione externa, me posse nouem vel plures simul audire distinctè certum est, & demonstrat enarmonicus cantus, in qno sensus exterior multas voces simul resonantes ita distinctè percipit, vt si contingat error, possit designare Director, cuius negligentia ille acciderit. Præterea, sic contra Dianam secundum ratiocinium efformo: Tanta est vis argumenti positi, vt debeat Diana mutare fundamentum, ne conclusionem mutet: sed facilius est mutare conclusionem, quàm fundamentum: ergo potiùs deberet Diana retractare sententiam, quæ docet, *posse hominem simul audire duas medias partes Missæ* quàm quæ docet, *attentionem internam non requiri.*

An possimus distinctè multas voces simul audire?

An conclusionem deberet potius Diana, quā fundamentum retractare? An interna requiratur attentio?

Addo tertium. Ratio (cùm agitur de probabilitate) non eliditur solutione merè probabili: sed Diana & Leander, vt positam rationem eneruent, dant solutionem merè probabilem: ergo illam non elidunt, nec suadent non esse probabilem. Consequentia est legitima Maior certa: quia probabilitatem alia probabilitas non impugnat, sed omninò propugnat; est enim bona consequentia: *Hæc opinio est probabilis: ergo & opposita est probabilis.* Minor etiam est certa, quia solutio recurrit ad attentionem internam, quam probabilis opinio (nimirùm, reiecta à Diana & à plurimis) postulat.

Responsio merè probabilis non reddit oppositam sententiam improbabilem.

DCCXCII.

HVcusque & per istas instantias mihi placuit cum meo Diana disserere: vult vt quiescam, & taceam, adquiesco: *Vtrum meo argumento sit satisfactum, alij viderint:* Dianam modò perorantem audiamus. Sic enim infit.

Adduntur Authores pro opinione Dianæ.

[Relinquendo itaque illationes Caramuelis, deductas ex nostra opinione de auditione duarum partium Missæ, illam denuò auctoritate stabilire conabor: & præter Leandrum, Azorium, Bassæum, Dicastillum, Gesualdum, Bonacinam, Faustum, Molfesium, Baunium, Hurtadum, & alios à me alibi adductos, nouissimè hanc sententiam, me etiam citato, docet Remigius ex Clericis Minoribus *in practica Confessariorũ tr. 71. c. 3. §. 1. n. 4.* vbi sic ait: *Como puede vno oyr tres Missas en vn mismo tiẽpo, y satisfacer con el precepto de la Iglesia con el voto, y penitencia de oyr missa no ay razon para dezir que no satisface al precepto de la Iglesia el que en vn mismo*

Argumentũ à toto ad partem.

mismo tiempo oye la media missa de vno, y otra media de otro Sacerdote; Quia sicut se habet totum ad totum, ita & pars ad partem. Hanc etiam sententiam, me citato, tenet Pater Hieronymus Garzia *in Theol. Moral. tract. 4. difficult. 4. num. 7.* sic asserens: *Pero non obstante lo dicho, algunos tienen por pronable la contraria, de que se cumplira con el precepto oyendo las dos mitades iuntamente; lo vno porque la Iglisia no manda que se oyga la missa de vno Sacerdote sino que absolutamẽte se oyga vna missa, est tal oye dos medias que hazẽ moralmẽte vna missa, luego cũple con el precepto Cõfirmasse, porque si yo tuviese obligacion de oyr dos missas, podria iuntamente oyr à entrambas, y cumplir con mi obligacion, luego tambien puedo cumplir con el precepto oyendo dos mitates de vna. Por todo lo qual se vee que esta opinion tiene probabilidad y que en caso que vno tenga mucha priessa, se puedo aprouechar della tuta conscientia, pues tiene por si tantos Dotores, y razones de congruencia.* Ita ille. Vide etiam, me citato, Rocaful. *in praxi Theol moral. tom. 2. lib. 2. de precept. Eccles. cap. 2. dub. 2. num. 24.* Et hanc sententiam, me citato, non putat improbabilem. Trullench *in Decal. tom. 1. lib. 3. cap. 2. dub. 5. num. 9.* & me citato, probabilem vocat Hermanus Busenbaum *in medulla Theolog. Moral. lib. 3. tract. 3. cap. 1. dub. 3. num. 5.* obseruandum est tamen, quòd licet omnia à me superiùs dicta de satisfactione præcepti, audiendo duas partes missæ simul à duobus Sacerdotibus, non careant probabilitate; tamen existimo, contrariam sententiam esse probabiliorem & consulendam, quam nouissimè præter alios docet ex Villalobos Ioannes de Soria *in Epilogo summarum part. 2. tr. 1. sect. 5. disp. 2. de Præcept. Eccl. tit. de præcepto audiẽdi missam.*] Hucusq; Diana.

An Ecclesia iubeat audiri Missam ab eodem Sacerdote.

An rationes congruẽtes sufficiant, vbi agitur de substantia Præcepti.

Quid sit in hac controuersia probabilius?

DCCXCIII. Diana, Remigius, & Leander impugnantur.

Et hic obiter noto Remigium, quem paulò ante citabat, & Leandrum, quem superiùs produxit, clariùs posse impugnari. *Potest Petrus,* ait Diana, *audire simul duas missas, & sic satisfacere duabus obligationibus:* addit Remigius: *Potest audire simul tres missas, & sic satisfacere tribus obligationibus; nempe, præcepto, pœnitentiæ, & voto* & cur, quæso, non poterit dicere alius. *Potest simul audire quatuor, quinque, vel plures missas, & sic satisfacere simul quatuor, quinque, vel pluribus obligationibus.* Prætereà sic dialecticatur Diana: *Potest Petrus simul audire duas missas & sic satisfacere duabus obligationibus: ergo poterit simul audire duas medias missas, & sic satisfacere præcepto audiendi missam die festo.* Ergo Remigius debebat sic argumentari: *Potest Petrus simul audire tres missas, & simul tribus obligationibus satisfacere: ergo simul poterit audire tres trientes missas* (puta in vno altari ab introitu ad præfationem, & in alio à præfatione ad communionem, & in alio à communione ad finem) *& sic citò præcepto Ecclesiæ satisfacere.* Progreditur vlterius Leander, & subsumit: *Potest Petrus simul audire quatuor missas, & sic quatuor obligationibus satisfacere: ergo simul poterit audire quatuor missas quadrantes, & sic præcepto Ecclesiæ de missa audienda satisfacere* Ergo Diana, Remigius, Leander æquè benè poterunt argumentari sic: *Potest simul audire multas partes: ergo, si audiendo simul tres trientes aut etiam audiendo simul quatuor quadrantes satisfacit præcepto Ecclesiæ, etiam audiendo octo octantes eidem præcepto satisfaciet.* Atqui consequens est falsum: Ergo etiam est falsum antecedens, ex quo illud necessariò deducitur.

FVNDAMENTVM XXXII.

De Legum materia quoad Durationem.

DCCXCIV. MERA duratio temporis non multiplicat culpas; est circumstantia notabilis non tamen quæ mutet speciem. Quanto tempore commissum sit peccatum, non debet in confessione exponi. At debet pœnitens animaduertere, durationem, non esse semper meram; solet enim interdùm aut moraliter retractari voluntas, & hinc multiplicari peccata: & solet ignorari peccatorum numerus, & tunc duratio exponitur, vt vel inde plùs minùs numerus illorum colligatur; nam Hæreticus vel inueterata Meretrix, cùm non possint determinate peccatorum numerum, prudenter dicent, tanto se fuisse tempore in illo peccaminoso statu, vt coniectetur Confessarius peccatorum numerum, quo modo possit.

Duratio est circumstãtia aggrauans.

Quo debeat modo meretrix cõfiteri?

An aliquando debeat in confessione exponi.

Consultò dixi *duratione temporis moraliter retractari voluntatem*, non quòd illa sola voluntatem retractet, sed quòd interdùm secum circumstantias adducat, quibus cùm voluntas prior componi non potest: & tunc dicitur retractare moraliter, hoc est, virtualiter; ita enim se habet, ac si realiter voluntatem sisteret: aut retractaret.

Retractatio voluntatis duplex: realis & moralis.

DCCXCV. PORRò, si semel libertas concedatur sufficiens, materia grauis, & plenus voluntatis consensus, vnico solo instanti poterit mortale peccatum committi. Sed tu, quia alios Authores etiam legis, interrogas.

An breuitas temporis excuset à peccato mortali

DIana *part. 1. tr. 6. res. 42.* agens de paupertate, respondet assertiuè: cuius hæc verba sunt. [Notandum est etiam, quòd si talis Religiosus absolutè recipiat pecuniam (nimirùm inscio Abbate) sed ad breue tempus retineat, vt quia expectatur nouus Prælatus, vel scribat statim Generali vel Prouinciali pro licentia, peccabit tantùm venialiter], & subscribit, hæc esse valdè notanda, quia multùm practicabilia.

Dianæ opinio.

An in proprietate temporis breuitas excuset.

At Ego propter alias circumstantias, fortè excusari hunc Religiosum posse existimo: at à temporis breuitate posse sumi excusationem non video: illi enim ne vnâ quidem horâ (imò neque vno momento) licet esse proprietario.

An in furore breuitas temporis excuset.

PAulus etiam respondet assertiuè agens de iracundia: quoniam homines, furore perciti, non pauca solent facere, quæ rata non habent posteà, cùm se sibi restituunt. *ideóque* (verba eius sunt) *breui reuersa vxor, nec diuertisse videtur.* Ita ille *libr. 35. ad Edictum.* Vide Tit. *de diuortio*, & me inferiùs *num.* 1178.

An actus primò primi sint liberi.

Benè ab eo quod plerũque accidit, argumentũ deducitur.

Sanè in hoc & similibus casibus non excusat breuitas temporis, sed ex temporis breuitate colligimus hominem irâ percitum non processisse liberè; adeóque actus eiusmodi illorum, qui *primò primi* vocantur, censui adscribimus, & quia sæpè tales sunt, semper esse tales præsumimus; inspicimus enim in obscuris, quod plerumq; fieri consueuit. Ex Reg. XLV.

FVNDAMENTVM XXXIII.

De Legum materia quoad Locum.

DCCCXCVI. SVnt Leges de loco, quæ præcipiunt esse in tali vel tali, non ingredi in talem aut talem, & hæ non semper obligant grauiter, nisi locus ratione circumstantiarum grauitatem adquirat.

Vbinam debeat præcepto satisfieri.

De legibus, quæ non determinant specialiter locum, inquiri poterit, An possint impleri in quocumque? hoc est, An dentur aliqua incapacia aut indigna, in quibus dignioribus non possit præceptis satisfieri? Puto, distingui debere solennitatem publicam ab obseruantia priuata; nam hæc controuersia ex magna parte à prudentum apprehensione dependet.

DCCCXCVII. OCcurrit lex illa sæcularis; quæ iubet vt tali die, tali hora omnes in forum aut Ecclesiam conueniant; talem locum non ineant, &c. quæ stando illi sententiæ, quæ docet, cessante fine adæquato legum in particulari, non cessare ipsas leges, erit obligatoria, si finis, qui intenditur, sit magnus. At, stando sententiæ oppositæ, respiciendus erit finis, examinandúmque, An cesset in particulari.

An cessante fine cesset lex.

De loco immundo.

Occurrit etiam illud dubium, quod inquirit, An Officio Diuino possimus in loco immundo satisfacere? Respondi affirmatiuè *in Commentario in Regulam D. Benedicti n.* 1326. & tametsi multa audiuerim contrà, nihil omninò quod scribi hîc & dissolui sit dignum.

FVNDAMENTVM XXXIV.

De Legum materia quoad situm, & partium præceptarum ordinem.

An ordinem mutare sit mortale?

IN materia præcepta dantur partes, & in ipsis ordo etiam præceptus: si enim aliquando non præcipitur ordo, nullus debet necessariò seruari. Sed quanta est culpa satisfacere præcepto quoad substantiam, & deficere in ordine, puta, agendo priùs, quæ debeant posteriùs? Respondeo, ab his, quæ diximus superiùs *num.* 712. solutionem pendere. Sæpè enim ordo est de essentia rei, vnde in Missa Consecratio essentialiter postulat, vt consumptionem præcedat: quo enim modo poterit Sacerdos Corpus & Sanguinem Christi Domini sumere, nisi Consecratio præcedat? Sæpè etiam ordo est de essentia & substantia præcepti. Sic in eadem Missa ordo, quem seruant Epistola, Euangelium, Præfatio, &c. inter se est modus substantialis moralis, intentus, & præceptus per se, vnde qui illum mutaret, mortalis peccati esset reus. In Officio Diuino benigniùs procedit Ecclesia: præcipit enim lectionem ipsam per se, ordinem ad meliùs; vnde ipsamet lectio pertinet ad præcepti obiectiui substantiam; ordo autem ad accidentalem modum obiectiui præcepti: Eiusmodi autem modalem defectum in Officio Diuino, si sine causa admissus sit, venialis culpæ arguit communis Theologorum opinio, excusatque ab omni peccato, si interuenerit rationabilis causa. DCCCXCVIII.

Ordo est duplex, essentialis & accidentalis.

Ordo in Missa est essentialis.

In Officio Diuino accidentalis.

Agimus

DCCCCIX. *Ordo alius est accidentalis, & alius substantialis.*

AGimus de ordine: &, vt vitetur hallucinatio & confusio, oportet essentialem ab accidentario distinguere: nam vbi ordo ad substantiam spectat, non poterit ille sine culpa graui alterari; in casu nimirùm, quòd hęc ordinis alteratio alicui innocenti præiudicet.

Ordo charitatis.

Rem exemplo dilucido. Charitas præcipit amorem ordinatum, hoc est amare Deum supra omnia, se infra Deum, sed parentes, &c. supra cæteros. Qui amat amore amicitiæ non amat amicum plus quàm se; sed se & sua ordinat ad vtilitatem amici: nam Deus amat homines amore amicitiæ, quos tamē minùs amat quàm se. Teneo igitur debere ordinem Iustitiæ & Charitatis grauiter obseruari, quoties contrariū sine proximi graui iactura fieri nequit.

In Sacramentorum partibus datur ordo.

Addo aliud multò clarius Exemplum. In Sacramento Pœnitentiæ sunt dolor, confessio, absolutio, quæ ordinem necessariò requirunt: qui enim priùs absolueret & postea confessionem audiret, mutaret essentialem ordinem, & peccaret mortaliter.

Ordo duplex: obiectorum & actuum.

Possem addere plura exempla, quæ occurrunt, sed ista duo sufficiant, vt sciamus, ordinem essentialem interdùm reperiri in obiectis, interdùm in ipsismet actibus, quæ distinctio debet benè considerari.

Simultas essentialis.

Sicut datur essentialis ordo, datur etiam essentialis simultas; nam in Sacramentis coexistere debent materia & forma, non enim conficeretur Sacramentum, si materia poneretur hodie & forma cras.

FVNDAMENTVM XXXV.

De Legum materia quoad Habere.

DCCC. *Quænam ad hoc prædicamentum pertineant?* — *An benè hoc Prædicamentum in Schola explicetur.*

VLtimum Metaphysici Prædicamentum vocant *Habere*, & ad illud pertinent veræ substantiæ, quæ habentur: & vt videamus, quid habeat legaliter materia præcepta, aut non habeat, volo hic tantisper hærere. Explico igitur *modos Habendi* priùs, & posteà moralia illustrabo: non enim vulgò benè exponitur istud Prædicamentum. Attende.

Anne materiā, forma, essētia, subsistentia, existentia, &c. quà habitæ ad istud prędicamētum pertineant. Habere naturale. Habere artificiale. Habere morale. — *Quædam habentur intrinsecè, quædam extrinsecè. Quædam naturaliter, quædam artificialiter, quædam moraliter.*

Alia habentur intrinsecè & essentialiter, alia extrinsecè seu accidentaliter: prioris generis sunt partes physicæ (materia & forma) metaphysicæ (natura & substantia) integrales seu partes quantitatis discretæ aut continuæ) & ista non pertinent ad hoc Prædicamentum, ad quod illæ solùm spectant substantiæ, quæ habentur extrinsecè & accidentaliter. At istæ multis modis habentur, & præcipuè, naturaliter, artificialiter, moraliter. Aues naturaliter habent plumas, animalia terrestria, pilos, capillos, etiam vngues, dentes, & cornua, si ista alia anima vegetari, & non pertinere ad substantiam animalis dicantur. Homines artificialiter habent vestes, arma, &c. equi fræna & ephippia: clitellas asini; peristromata muri: columnæ & statuæ ornamenta. Habemus moraliter amicos, diuitias, dignitates, famulos, subditos, mancipia, &c. *His positis*, quæ non debent confundi, attentè inspiciamus moralia.

An arma & vestes ad hoc vltimū Prædicamētum pertineant?

ERgo Peripatetici, cùm vestes & arma ad hoc vltimum Prædicamentum pertinere resoluunt, & benè pronunciant, & malè: benè, quia reuerà ad hoc illa Prædicamentum spectant: malè, quia Systema naturale & artificiale confundunt: & qui egerant de Substantia & Accidentibus naturalibus, debebant etiam agere de Habere naturali. Nos Philosophiam artificialem scripsimus, & in ea de materia artificiali, de formis & vnionibus artificialibus, de accidentibus artificialibus, &c. disseruimus, & illam clausimus Prædicamento habendi artificialiter.

An Habere sit modus?

Scio, aliquos has artificiales habitudines ad naturam reducere voluisse, fingendo, nescio quos, naturales modos in homine ad induendum vestes, quos noluerunt brutis & statuis concedere. Sed modorum sunt prodigi, nec vt habeamus vestes, capacitate & habitudine à corpore distincta indigemus.

An Entia rationis, & moralitates duo noua Prædicamēta constituant? non est certū dari Entia rationis.

Alij communi Prædicamentorum numero addiderunt duo, alterum pro entibus rationis; & alterum pro moralitatibus, sed non benè: Moralitates enim (& idem dicito de Entibus rationis, si illos admittas) integrū Systema constituunt, quod est aggregatum decem Prædicamentorum moralium sub vno ente morali. De substantia & accidentibus moralibus multa iam diximus, quæ erunt fundamenta securissima eorum omnium, quæ libris cæteris dictati sumus: sed quia sumus in *Habendi* ignotissimâ Categoriâ, adnoto *Habere morale* veteres cognouisse & admisisse, & à reali & physico distinxisse; quod nullo meliori modo probare potero, quàm S. Gregorium Papā, Ordinis Benedictini gloriam & ornamentum, producendo.

Dantur substantiæ morales, nec nō Accidentia moralia.

Metethica S. Gregorij.

IN Moralitatum speculatione S. Gregorius multus est: vbicumque, prout locus & occasio postulant de Moralibus, sicut de Physicis philosophatur, at Homilia 32. in Euangelia (quæ in communi vnius Martyris sub tertium nocturnum recitatur) est breue quoddam Moralis Philosophię compendium, quod breuissimo periodorum contextu ponit ob oculos omnia Prædicamenta moralia. Hæreamus igitur tantisper hîc, & vt promoueatur deuotio & eruditio, lineas aliquas, plenas conceptibus, recognoscamus.

SVBSTANTIA

Quia Dominus ac Redemptor noster, nouus homo venit in mundum noua præcepta dedit mundo. Vita enim nostra veteri, in vitiis enutrita,

contrarietatem opposuit nouitatis suæ. Quid enim vetus, quid carnalis homo nouerat, nisi sua retinere, aliena rapere si posset; concupiscere, si non posset.

Homo nouus. Homo vetus. Homo spiritualis. Homo carnalis.

Ecce *homo* (substantia est) sumitur moraliter, cùm dicitur: *Nouus homo, Vetus homo, Spiritualis homo, Carnalis homo:* quo etiam sensu exuere veterem hominem, & nouum induere iubemur.

QVANTITAS. Magni & Magnates vnde dicti.

Opes & dignitates ad Quantitatem moralem pertinere videntur. Vnde *Magni* & *Magnates* dicuntur, qui in Republica summi. Ergo in declamatione ista differit de morali quantitate Gregorius.

QVALITAS. Medicina moralis. Morbi morales. Medicamenta moralia. Vitia & virtutes sunt qualitates morales. Contraria curantur contrariis.

Qualitates morales pulchrè componit & opponit: de morbis Animæ, & de remediis differit, & nouæ Medicinæ, vtilissimam scholam aperit, in qua Præceptor summus Christus sit, & Nos omnes discipuli: inquit enim. *Cælestis Medicus singulis quibusque vitiis obuiantia adhibet medicamenta. Nam sicut arte Medicina calida frigidis, & frigida calidis curantur; ita Dominus noster contraria opposuit medicamenta peccatis, vt lubricis continentiam, tenacibus largitatem, iracundis mansuetudinem, elatis præciperet humilitatem.*

RELATIO.

Inter extrema realia reales relationes ponuntur: ergo analogia postulat, vt mutua virtutum connexio, earumque cum vitiis oppositio, de quibus hic Gregorius disputat, sint quædam relationes morales.

QVANDO. De existentia: ad quod illa prædicamentum spectet? Est duplex. Non esse duplex. Nihil morale.

Quando, Prædicamentum est non valdè notum: ad illud enim aliqui existentiam reducunt, quam alij putant pertinere ad substantiam. Alij duplex *esse* distinguunt, substantiale & accidentale; illud consistit in essentialium Prædicatorum exercitio; istud in Persistentia & Duratione. Ergo dabitur in moralibus duplex *non esse*; aliud, vi cuius homo pius moraliter careat existentiâ: aliud, vi cuius moraliter careat essentia, vi cuius sit nihil moraliter.

Matth. 16. 24.

Huc pertinent illa verba Christi: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum.* Huc etiam illa: *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Ibi enim agitur de esse morali substantiali: hic autem de morali accidentali: quod vel ad Quantitatem, quam constituunt diuitiæ; vel ad Qualitatem, quam dignitates occupant; vel ad *Quando*, & existentiam; qui enim rerum sunt indigni, non existunt ciuiliter: vel tandem ad *Habere*, quod possessiones vniuersæ peruadunt. Vtrumque hominem *esse* (substantiale & accidentale) comparat eruditissimè noster Gregorius; illum audi *Hic dicitur vt abnegemus nostra, hic dicitur vt abnegemus nos. Et fortasse laboriosum non est homini relinquere sua: sed valdè laboriosum est relinquere semetipsum. Minus quippe est abnegare quod habet: valdè autem multum est abnegare quod est.*

Relinquere sua.

Relinquere se.

ACTIO. PASSIO.

De actionibus & passionibus moralibus, hoc est, bonis & malis, est totus orationis cōtextus.

VBI.

Agit etiam de loco morali; perducit enim hominem de statu peccati ad statum gratię: ex hac valle lacrymarum ad Empyreum & gloriā.

SITVS.

Situm non negligit; suadet enim, vt stemus, ne cadamus: vt percurramus viam vitæ, & suffixi Cruci, sequamur Christum Dominum crucifixum.

HABERE.

Et quia Habere morale vltimum prædicamentum constituit, claudit discursum suum hoc monito. *Ad se autem nobis venientibus Dominus præcepit, vt renunciemus nostris: quia quicunque ad fidei agonem venimus, luctamen contra malignos spiritus sumimus. Nihil autem maligni spiritus in hoc mundo proprium possident: nudi ergo cum nudis luctari debemus. Nam si vestitus quisquam cum nudo luctatur, citiùs ad terram deiicitur, quia habet vnde teneatur. Quid enim sunt terrena omnia, nisi quædam corporis indumenta? Qui ergo contra Diabolum ad certamen properat, vestimenta abiiciat, ne succumbat.*

An Dæmones possideant aliquid?

Terrena omnia, quæ habentur humanitùs, aut vestes morales.

Ecce quanta Gregorius breuitate omnia decem Prædicamenta composuit & exposuit: quanto acumine dilucidauit. Possem vberiùs commentarium adiungere, sed cur eum gloria breuitatis priuabo. Hæc igitur satis sint de nostri Gregorij Metethica.

Ad Prædicamentum *Habere* nos suo discursu reduxit Pontifex Sanctissimus & Eruditissimus: & eiusdem insistendo vestigiis, in præceptis obiectiuis (hoc est, in rebus, quæ præcipiuntur aut interdicuntur) quæ habentur intrinsecùs & essentialiter, & quæ extrinsecùs & accidentaliter, examinemus.

PRimò, materia interdicta, si generica sit, habet differentias contractiuas, quæ, si interdictæ etiam sint, transferunt genus ad diuersas species peccatorum; & si non sint specialiter interdictæ, contrahunt genus physicè, sed non moraliter. Illæ debent in confessione exponi; non istæ.

Quæ sint circumstātię mutantes speciem.

DCCCI. Est necessarium explicare in confessione iniuriæ speciē.

HÆc resolutio exemplo clarissimo dilucidabitur. Iniuria est ratio generica mala & peccaminosa, & contrahitur ad homicidium furtúmque per duas differentias specialiter interdictas; nam homicidia quinto, & furta septimo præcepto Decalogi sunt interdicta. Sed homicidium contrahitur instrumentaliter ad illud, quod fit ense, quod lapide, quod sclopeto, &c. & furtum contrahitur materialiter ad illud, quod est auri, argenti, panni, serici, &c. Sed hæ duæ contractiones vltimæ sunt per differentias non interdictas. Sunt, qui dicunt, virum & fœminam in esse physico consideratos differre quidem specie inadæquata (quod est dicere differre quidem specie; sed debere hanc veritatem verbis moderatis proponi, ne ignorantes caussentur) at non dicent occidere fœminam, & occidere virum, esse peccata distincta specie, vel inadæquata; quia illæ differentiæ, etsi dicantur specificæ, non sunt interdictæ specialiter. Sic etiam nefandum illud crimen, quod vocatur *Bestialitas*, non differt specie, si cum diuersis brutis committatur, etsi hę distinguantur specie; quia hæ ipsæ brutorum differentiæ specificæ, cùm non sint specialiter interdictæ, non augent malitiam specialem. Sic etiam contrà philosophandum est: nam sæcularis & sacerdos non distinguuntur specie, & tamen occidere sacerdotem sunt peccata distincta specie, quia sacerdotij violati circumstantia habet specialem malitiam, ex Canone, *Si quis suadente diabolo.*

De distinctione specifica inadæquata: An debeat in confessione exponi?

Bestialitas.

Sacerdoticidium.

Secundò

DCCCV. Numerus peccatorum est in confessione explicandus.

SEcundò, materia interdicta, si specifica sit, habet differentias indiuiduales, quæ semper interdictę sunt, & non transferunt rationem communem ad nouam speciē sed illam numero multiplicant. Et hæ debent in cōfessione necessariò explicari.

De multiplicatione physica & morali.

Hic tamen necessariò notandum, posse multas actiones physicas coincidere moraliter, & esse vnicum tantùm peccatum; & consequenter vnicam & indiuisibilem actionem physicè posse & solere diuidi, & multiplicari moraliter, & multa peccata complecti.

Principium indiuiduationis.

VT hanc Resolutionem capias, debebis legere authores physicos de principio indiuiduationis disputantes, & illa omnia ad mores reducere, & tractare de indiuiduatione actuum moralium. Prodesse poterunt quæ superiùs sunt dicta Fundamento 29. per totum.

Modus facilis confessionē multorū annorū faciendi.

Sed quo se explicabit modo, qui bene confiteri vult, & numerum peccatorum ignorat? Cùm inueteratus aliquis peccator ad meos pedes venit, si probabiliter constet decem aut pluribus annis semper vixisse eodem modo, iubeo, vt vnius mensis peccata confiteatur, & facta prudenti proportione, iudico de reliqua vita. Hunc procedendi modum didici à Diana *part. 3. tra. 4. res. 89.* & Authoribus, quos ibi citat.

DCCCVI. De accidentibus interdictis.

TErtiò, materia interdicta solet habere accidentia, quæ raró sunt etiam interdicta: & si sint, transfertur peccatum ad nouam speciem accidentalem.

Sacrilegium ratione loci.

ACcidentia, quæ specialiter interdici solent, sunt Locus, Tempus, Modus, & quia locus specialiter interdicitur, sæpè peccata, quod facta in loco sacro, dicuntur induere circumstantiam mutantem speciem; adeoque speciem peccati mutantem. Eodem modo de Tempore & Modo philosophare: & vide in summa Dianæ *verb. Circumstantiæ*; vbi explicat has, *Quis? Quid? Vbi? Per quæ? Quoties? Cur? Quomodo? Quando?*

Enumerātur circumstantiæ.

De prædicamento habendi.

DCCCVII.

QVartò, materia interdicta solet habere materias à se realiter distinctas, quæ, si interdictæ etiam sint, non transferunt culpam ad aliam speciem, sed addunt nouam speciem peccati, vt potiùs videatur peccatum duplex, quàm peccatum distinctum specie. Et hoc est Prædicamentum *Habere*, quod ponitur in Systemate materiæ legalis.

Claudus cæcum sustentans.

PInxit Poëta Græcus Cœcum, qui humeris Claudum sustentat: conceptum Minois latinè reddidit; Alciatus dilucidauit Emblemate 159. & Didacus Lopez exposuit; Ego illo concepto aliter impræsentiarum vtar, & eodem exponam quæstionem toto cœlo diuersam. Video ibi multos homines, & hîc vnum humeris gestantem vitellam: & quia diuersitatem præcipio, interrogo, An iste homo sit animal eiusdem speciei cum aliis? videretur, quòd non; est enim homo vitulinus; quoniam habet vitellam, quæ etiā est animal, qua cæteri homines carent. At dicam, hoc aggregatum ex homine & vitella non esse animal diuersæ speciei, sed esse duo distincta animalia specie differentia inter se. Hoc ita clarum puto, vt non possit in quæstionem reduci.

Homo vitellam gerens.

I.

DCCCV. De voto ieiunādi violato.

HInc magna affulget lux obscurissimis difficultatibus: incipiam à minùs obscuris. Petrus vouerat Deo se ieiunaturum die Mercurij, quo aliàs poterat comedere carnes; interim fragilitati humanæ & gulæ cessit, carnes comedit, & quærit quomodo peccauerit? Respondeo, fecisse simul duas actiones, vnam indifferentem, & alteram sacrilegam (nam indifferens erat comedere carnes, & sacrilegum violare votum) adeoque in confessione non debere explicare priorem, sed posteriorem; hoc est, debere dicere, se violasse votum, non tamen exponere, an illud violauerit comedendo, aut ludendo.

II.

DCCCVI. Vnde votorum species desumatur.

IOannes vouerat Deo, se nunquam lusurum, se diebus lunæ carnes non comesturum, se ex oppido non egressurum: & tamen die lunæ egressus ad domum rusticam ibi lusit & comedit carnes; & modò, quia confiteri desiderat, vult instrui, & scire quomodo peccauerit, & quo aperire suam conscientiam debeat in confessionis tribunali? Videretur alicui, commisisse vnicum peccatum habens multas deformitates; quia quidquid mali commisit, afficit illam peccaminosam egressionem. Videretur alij commisisse tria peccata distincta specie: non enim est idem comedere, quod ludere, aut ambulare. At ego, præscindendo à voto; *dico primò*, Ioannem fecisse tres actiones indifferentes distinctas specie; aliud enim est comedere, aliud ludere, &c. addo tamen illas non debere in confessione necessariò explicare, quoniam actiones indifferentes non pertinent ad confessionem. *Dico secundò*, Ioannem ter violasse votum, adeoque commisisse tria peccata distincta numero, & in confessione debere dicere: *Ter violaui votum*: non tamen exponere, an ter violauerit idem votum, an semel singula vota diuersa; quia diuersitas, quæ se tenet ex parte rei votæ, si aliàs non est obligatoria, materialiter tantùm se habet: nam & ille, qui semel futu-

Resolutio.

De voti violatione.

An omnes violationes sint eiusdem infimæ speciei.

tus est aurum, semelque argentum, satisfaciet si in confessione dixerit: Bis *furatus sum*; nec exponere furtorum materiam debebit.

III.

DCCCVII. De furto contra iuramentum.

SE non furaturum iurauit Fridericus, & nihilominus furatus est; quale igitur peccatum commisit? Dico, commisisse duo peccata, deberéque in confessione vtrumque exponere, puta si diceret: *semel promissorium iuramentum violaui, semel furatus sum:* non autem video, cur teneatur exponere connexionem furti & periurij: nam sunt duo peccata diuersa, tametsi alterum sit alterius materia.

IV.

DCCCVIII. An vota solemnia distinguantur specie?

HInc ad Religiosos conuerto oculos, & existimo, omnia vota solemnia quà vota distingui solo numero, & nihilominus ratione materiæ differre plusquam numero, & posse, qui omnia violauerit, omittere omnes circumstantias materiales non peccaminosas, & solùm peccaminosas explicare. Vt rem meliùs percipias, pono hunc casum [Fridericus præter tria vota solemnia communia omnibus Religiosis, habebat quartum votum solemne de abstinentiâ à carnibus, quintum simplex de audiendâ missâ diebus singulis: interim semel fuit proprietarius, semel mollitiem commisit, semel comedit carnes, semel omisit Missam die Festo, semel die feriali: quomodo igitur confiteri debebit?] Respondeo posse exponere singula, pro vt facta, sed ad hoc non teneri; potest enim vota solemnia à simplicibus non distinguere, & distinguere vota ipsa à materia votorum & dicere, *Semel furatus sum: semel mollitiem habui, semel omisi Missam die festo; quinquies violaui votum:* at de comestione carnium, & omissione Missæ die feriali nihil teneretur subiungere, quia in ipsis præter violationem voti, quam exposuit, cùm quinquies violasse votum dixit, nulla alia malitia reperitur.

Votum solẽne & simplex nõ differunt specie.

Omisi inobedientiæ culpam. At fortè debui non omittere: fortè enim Religiosus, qui violauit obedientiæ votum, non satisfacit dicendo: *Violaui votum,* nam inobedientia etiam præscindendo à voto in filiofamilias, qualis est Religiosus, censetur mala: &, si materia magna sit, mortaliter peccaminosa.

An inobedientia Religiosi duas malitias contineat?

CAPVT V.

De Sigillis & Clauibus Theologiæ Moralis, seu Regulis Iuris Ciuilis.

Iam patet accessus. Lector procede: sigillis
Olim septenis Ethica clausa fuit.
Clauibus at dudum reseramus singula paucis;
Tu securè illis vtere: Viue: Vale.

DCCCIX. Theologia Moralis liber scriptus intus & foris.

INTER Reuelationes, quas diuinitùs hausit Ioannes Theologus & Euangelista, mirabilis illa est, quam Apocalypseos sexto scribit. *Vbi in dextera sedentis supra thronum,* ait, *Librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem.* Et quidem Theologo non debebat alius Liber cœlitus ostendi, quàm Theologicus. Liber igitur scriptus intus & foris, Moralis Theologiæ liber est, vt bene notauit Escobar, quamuis conceptum aliter fuerit prosecutus. Porrò Scholasticæ speculationes, licèt internæ & mentales, nos attingunt exterius (eruditionem enim & doctrinam perficiunt, sed forum interius non tangunt) at practicæ Moralitates forum interius & exterius concernunt, & ideò scriptæ interiùs & exteriùs dicuntur.

Pars interior huius libri conscientia est.

Si rem altè considerem, inueniam Libri interiorem faciem (conscientiam humanam subintelligo) debere aperiri, & solere etiam frangi. Olim apud tenebrarum Principem, oraculis circumuenientem populos, solui aut frangi ab Alexandro nodum Gordianum idem fuit; at apud Lucis Empyreæ Principem aliud est aperire, aliud rumpere, aliud soluere, aliud frangere. Ruptæ homines conscientiæ sunt, quotquot diuini timoris immemores temerè in Theologicas sanctiones impingunt; apertæ verò, qui in angustia dubiorum constituti clauibus legitimis, interpretando & dispensando, soluerunt legum vincula & viam benignam aperuerunt. Sed quis est dignus angustias relaxare conscientiæ, & aperire librum & soluere signacula eius? Profectò nemo potest in cœlo Angelus, nemo in terra Homo, nemo subtus terram Spiritus, non solùm conscientiam strictam soluere, aut confusam componere, sed neque prouidere anxiæ, & prospicere dubiæ, nisi Agnus-Leo, aut etiam eius nomine ille, cui claues ipse communicauerit. Sanè Agnus-Deus Regni cœlestis claues Pontifici Summo commisit; at claues Libri scripti intus & foris non solùm ipsi; sed etiam Ecclesiæ Doctoribus, quibus aperire conscientiæ nouas easque probabiles vias diuinitus concessum est. Cùm igitur seræ seu sigilla sint septem, multæ erunt claues, quas iuuat proponere & exponere.

Nodus Gordius.

Qui a libru conscientiæ possit aut debeat aperire?

Agnus Leo. Agnus Deus.

Quot sint Libri sigilla? Et quæ.

Sed

DCCCXI. Iustitia Speculatiua.

Sed quæ sunt ista septem Sigilla? Quæ istæ analogæ eisdem correspondentes claues? Audiamus ipsum Euangelistam.

E primo sigillo aperto ab Agno, vt Apocalypseos sexto, Ioannes ait, egressa fuit Iustitia Speculatiua; sed vnde id scio? ex charactere & symbolo: nam si dicebat olim vates: *Phœbus adest, sonuere tubæ, sonuere pharetræ: Signa Deum nosco per sua, Phœbus adest*, cur non potero ex symbolo Iustitiam noscere? sed proponitur symbolum? *Eques, qui habebat Arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret*: Multa interspicio arcana, quæ alibi vberiùs explicabo: nunc breuiter singula perstringam. Porrò Arcui est similis Iustitia Speculatiua; flecti debet vt scopum attingat; & tamen, si nimium flectatur, rumpetur: quo sensu intelligendum est illud Pronunciatum iuridicũ: *subtilitas nimia nil valet*. Iustitia postulat, vt leges pietati & publico bono se attemperent, & quando ratio postulet, inflectantur, non tamen vt rumpantur: dantur enim legum commutationes, sine quibus tyrannis esset, quæ nominaretur *Iustitia*: nam, vt est in adagio, *Summum Ius, summa iniuria*; & quidem illud est summum Ius, quod nimium; quod rumpi solet & flecti non solet: quod nullam Commutationem aut dispensationem, quodque nullam interpretationem admittit. Pulchrè Author quidam iunior. [Si omnia ad legum rigorē examinentur, iniuria fiet plurimis. Leges enim de factis statuunt nullâ circumstantiarum varietate definitis: facta verò singula circumstantiis suis descripta sunt, quibus vel mitigantur, vel aggrauantur (*imò etiam aliquando mutantur specie*) quarum cùm (*penè infinita*) sit varietas, nullis vnquam legib. illa comprehendi possunt.] Si ad alias facultates oculos conuertamus, succurrent tres illustres Artifices, Polycletus, Lesbias & Vitruuius: primus vtebatur Regulâ ferreâ, quæ frangi priùs, quàm flecti posset: secundus plumbea, quæ se omnibus angulis accommodaret: sed tamen eosdem retineret: vltimus lignea, quæ flecteretur, cùm esset opus, at causa cessante ad rectitudinem rediret. Tyranni Polycleto sunt similes, ferro subditos regunt, & malunt crepare, quàm flecti: Lesbiæ autem Principes, quos ignauos & remissos vocamus, ex causa liberiorem conuersationem tolerant, & ea cessante antiquum rigorem non restituunt. Hinc contra leges, mores & consuetudines, hinc præscriptiones, hinc vsus & abusus sunt orti. Ergo peritura est Respublica, si Magistratus Regula vtatur ferrea aut plumbea. Pereunt Communitates, cùm in plumbum degenerant; non Sæculares solùm, sed etiam Ecclesiasticæ: Monachi enim, qui plumbea Regula probantur, D. Benedicto teste, nulla approbantur; *quoniam secundum plumbi naturam molliti, adhuc operibus seruantes sæculo fidem, mentiri Deo per tonsuram noscuntur*. Ergo superest, vt Leges sint similes Vitruuij Regulæ, vt flecti possint, cum ratio & prudentia præcipiunt, & è vestigio redeant, si cesset causa. Sint arcui similes: habeant inflexionis mensuram, vt, dum retorquentur redeuntque, scopum, seu finem, tangamus. Reipublicæ, quæ tales Leges habeat, *data est corona*, vt ipsa coronetur, & etiam suos ciues coronet. Vt coronetur quidem; eiusmodi enim Communitas erit omnium Rerumpublicarum Imperatrix, vt suos coronet; nam si præmia absint, languebit virtus, & animo despondebit modestia. At hæc ipsa corona non inermi & indigno, sed homini capaci, qui possit militare, debetur; Homini, qui sit vincēs vt vincat: est enim militia vita hominis super terram, & in quocunque statu cum improbis pugnandum est. Dantur præmia victori, & victuro: sequuntur enim & præcedunt merita. Sunt enim præmia & præuia: quà præmia virtutes antiquas coronant, & quà præuia excitant & præformant futuras.

Arcui similis Iustitia.

Leges flecti possunt, rumpi non debent.

Keplerus de Harmonia li. 3. Digress. Polit. p. 93.

Polycletus, Lesbias, & Vitruuius. Eorundem Regulæ.

Polycletus Tyrannus. Lesbias remissus.

Vnde abusus & morũ corruptio oriuntur? Benedictus in Regula cap.

Vitruuius Princeps vigilans.

Cur datur corona Reipublicæ.

Dicuntur Præmia, quasi præuia.

E secundo sigillo Iustitia Practica generalis exorta est; *& datum ei, vt sumeret pacem de terra, & vt inuicem se interficiant: datus est ei gladius magnus*; nam cùm agimus de speculatiuis, somma est animorum tranquillitas; at verò vbi primùm venimus ad Practica, incipiunt quæstiones & lites. Porrò litigantibus datur gladius magnus. An ne vt vicant? ne credemam magni gladij non sunt homini præsidio, sed oneri: in cuius propositionis confirmationē succurrit apophtegma ex Plutarco [Cum enim Lacones non in linguis, sed & in lingulis (gladiis) etiam breuitatem summam affectarent, irridebantur à nonnullis, quibus fortiter respondit Agis: *Hic breuissimis ensibus Lacedæmonij assequuntur hostes longissimis armatos gladiis.*] Quæ verba me iuuant, & verbis Cypriani ad Donatum, si & ista iuuentur, iuuantur. *Paratur gladiatorum ludus*, ait Cyprianus: sed quando? quando partes inter se dissentientes litem contestantur iuridicè. Sed cur? *vt libidinem crudelium luminum sanguis oblectet*: omnes enim auari Iudices & Aduocati crudeles sunt: exsugunt enim clientum sanguinem. *Homo occiditur*, aut expoliatur saltem, *in hominis voluptatem: & qui possit occidere*, aut expoliare, *peritia est vsus: scelus non tantùm geritur, sed docetur*. Ecce lites Aduocatorum sunt & Iudicum frequentissimæ nundinæ, in quibus litigantes magnis vtuntur gladiis, hoc est, foliis, & tamen semper à Ministris Iustitiæ superantur; nam dum inter te cognatumque tuum sunt iurgia & priuatæ aliquæ dissentiones (pura de hæreditate) ad vtrum illa pertineat dubium est: cùm autem primùm, lite contestata, incipit tribunalium strepitus, ante omnem sententiam cessat dubium; illa enim iam hæreditas non ad te, non ad illum pertinet, sed ad Iudices & Aduocatos: nam dum vos gladiis magnis Iura propria tuemini, Aduocati, Senatores, Consules, Iudices, &c. paruis aut nullis vos assequuntur, & tandem exuunt. Habet nostra ætas multos Stratoclés & Diocles, qui periti erant Iuris, & se, asserente Plutarco, ad auream messem inuitabant: vnde meritò Ludouicus XII. Galliarum Rex, vt in Annalibus Francorum legimus, Tribunalia vocabat *Senatorum nundinas*, in quibus molti sub hasta sententias & iura mercantur. Scio esse multos Iure-Consultos pios; sed quæ in auaros dicta, viros probos non tangunt.

DCCCXII. Iustitia Practica generalis.

Litigantium gladius.

Lites nundinæ.

Nomē Ozá apud Hispanos sonat chartam & gladium; dicunt enim; La oxa de vn libro, La oxa de vna espada.

Lis aurea messis.

Senatorum nundinæ.

Prodiit è tertio Iustitia specialis formalis; illa quæ leges ipsas formaliter sumptas considerat, & examinat. *& habebat stateram in manu*: vt doceamur debere leges in pondere, numero, & mensura proferri. In pondere, nam ponderari singulæ circumstantiæ sæpè debent: onera

DCCCXIII. Iustitia specialis formalis.

Leg statera Legum numerus.

subdi

subditorum viribus commensurari, debet considerari numerus legum & ciuium non enim omninò errant, qui dicunt, eò pauciores oportere esse leges, quò plures subditi. Debent leges attemperari & proportionari subditorum viribus & ingenio; nonnes enim humana potestas à Deo, & ad publicæ Rei conseruationem & non destructionem data: quâ qui abuteretur, deberet ad Locrensium mores & instituta iudicari: debebat enim apud ipsos legem laturus priùs collum laqueo inserere, & legem posteriùs pronunciare; acclamatione populi honorandos, si tulisset honestam; sin minùs, laqueo constricto suffocandus.

Vnde humanæ potestas: & quo? Legis ferendæ mos apud Locrēses.

Egressa ex quarto fuit Iustitia specialis materialis: nimirùm, quæ legum contemplatur materiam. *Et vidi: & ecce equus pallidus* (pauper & languidus) *qui sedebat super eum, nomen illi Mors; & Infernus sequebatur eum.* Ecce verbis paucissimis legum omnium materia comprehenditur. Agitur in Ethicâ de diuitiis, agitur de vita, agitur de animâ.

Iustitia specialis materialis. Legum omnium materia.

E quinto sigillo prodiit Iustitia Canonica, Iuris Pontificij Fundamentis insistens. *Et vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant: & clamabant voce magna dicentes: vsquequo Domine Sanctus & Verus non iudicas; & vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra?* Quoniam Ecclesiastici omnes, si sunt qui debent, mundo mortui viuunt Deo, Habitant apud aras; qui enim supra aras volunt potestatem exercere, non Christi Domini, sed Antichristi sunt. Duo sunt Ecclesiasticorum genera, aliorum enim conuersatio est in cœlis, & aliorum in terris; illorum qui cœlestia diligunt, & despiciunt terrestria, vita & mores implorant Deum aduersus illos, qui sub Ecclesiasticorum nomine & habitu despiciunt cœlestia & sola terrena procurant.

Iustitia Canonica. Ecclesiastici quales?

Huc pertinent Principia etiam Theologica, quæ voco *Axiomata*; huc etiam Regularia, quæ voco *Syntheses*; huc Ciuilia, quæ *Regulæ* vulgò vocantur. Hæ Positiones sæpè fuerunt proscriptæ, sæpè dilaceratæ, sæpè extinctæ ab Heterodoxis, imò & à Catholicis interdum. Sed clamauimus ad Deum; & iam suscitantur, firmantur, reuocantur. Iam obtinent ab omni malæ interpretationis infectione aut suspicione vindicatæ.

Et è sigillo sexto Iustitia Theologica emergit: illa nimirum, quæ dilucidat & illustrat Decalogum. *Et ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis, & stellæ de cœlo ceciderunt.* Quando enim ad Decalogi principia deuenitur, lumen rationis, etsi pulchrum vt luna sit, aut etiam electum vt sol, multa obscuritate eclipsatur. Multa sunt præcepta diuinitùs, quorum obscuræ sunt rationes: quoniam supra humanam illæ sunt, quibus æternus Legislator Mundum rationalem gubernat. Vnde meritò in sacrâ Scripturâ esse dicitur Deus absconditus, & qui posuit tenebras latibulum suum, in quo rimemur paucula, & innumerabilia ignoremus.

Iustitia Theologica. Deliquia & eclipses rationis.

Et tandem ex sigillo septimo prodiit Sacramentalis Lex: *Et factum est silentium in cœlo quasi media hora. Si bene intelligantur Sacramenta, ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Et si malè, vitia pullulant, syluescunt peccata, *& facta sunt tonitrua, & voces & fulgura & terræmotus.*

Iustitia naturalis, hoc est, naturalis.

Et quidem mihi à me impositum est moralia dicendi & docendi silentium, non perpetuum, sed quasi media hora; non enim multis indiges, AMICE LECTOR, vt singulas Propositiones recognoscas; nec ego multis, vt tuas Recognitiones speculer. Emitto in lucem istum librum, & sicut Cous Appelles olim, lateo apud Tabulam, & singulos audire desidero; modò nemo sutor iudicet vltra crepidam; quoniam subaudire Grammaticos de subtilissimis Theologiæ arcanis delirantes, si iocosè res agatur, iucundum, si seriò durum & intolerabile est, Iudicium tuum, quod spero, recipiam: silebo congruo tempore, quousque subtiles meditationes tuas addiscam: & postmodum à te doctus eloquar & singula eruditior resumam.

Non sutor supra crepidam.

Ponuntur Regulæ Iuris Canonici, & Authores præcipui, qui illis vsi.

DCCCXIII. Cur dicantur Claues & Regulæ.

Ecclesiastici Iuris Claues dicimus, quas alij Regulas, & vtrumque nomen illis conuenit: aperiunt enim Iuris seras, & Iuristam diriguot, ne in eius expositione exorbitare & delinquere possit. Ordinem mutaturi sumus, vt methodum faciliorē reddamus. Regulas ad classes reducemus, vt compositio & collatio ob oculos expositionem ponat: tunc enim explicantur solidiùs cùm singulæ singulis sunt lux. Nunc autem in gratiam eorum, qui Regularum ordini vulgato assueuerunt, illas omnes præscribimus, & iuxta numeros communes damus, & in singula loca & authores, à quibus explicantur, adiungimus.

REGVLA I. *Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè sine institutione canonica obtineri.* Illam expoqit Layman lib. 3. tract. 1. sect. 5. cap. 8. num. 5. — De Institutione beneficij.

REGVLA II. *Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit.* Ego in scholio n 367. — De Possessione.

REGVLA III. *Sine possessione præscriptio non procedit.* Layman lib. 3. tractat. 1. sect. 5. cap. 8. num. 5. & 8.

REGVLA IV. *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.* Reginaldus de Prudentia Confess. c. 22. n. 18. — De restitutione.

REGVLA V. *Peccati venia non datur nisi correcto.* — De venia.

REGVLA VI. *Nemo potest ad impossibile obligari.* Layman lib. 1. tract. 4. cap. 14 n. 5. & lib. 3. tract. 4. c. 4 n 4. Gaspar Manzius q. 5. n. 86. p. 1. Patrocinij Reginald. in Praxi fori pœn lib. 22. num. 25. — An possint impossibilia præcipi.

REGVLA VII. *Priuilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.* Layman lib. 1. tract 4. c. 23. n. 4. — De priuilegio personali.

REGVLA VIII. *Semel malus semper præsumitur malus.* Coriolanus Capuccinus p. 2. casu 5. n. 68. fol. 295. In eius opinione qui bis fecit, solitus est facere, fol. 330. §. 7. Adducit Regulam generalem, quando dolus non debeat præsumi, à folio 361. fatis fusè, & fol. 233. docet non esse credendam testi, qui semel periurus fuit. Hanc etiam Regulam Layman folio 333. n. 8. in vltima editione exponit. — De Præsumptione.

Ex

Ex præteritis coniectari possumus futura. Layman de iusta defens. cap.6.pag.287.

De Ratificatione.

REGVLA IX. *Ratum quis habere non potest, quod suo nomine non est gestum.* Ego in commentario in Reg. S. Benedicti n.508. sub fin. Lessius lib.2.cap.41.dub.7. Reginaldus lib.23. n.187.fusè.Layman lib.3. tract.3.p.3. c.4. n.6. Ausonius Noctinot,Crousers,Diana,Coninch Regula sequenti citandi.

DCCCXIV. De Ratihabitione.

REGVLA X. *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.* Ego in Morali Philosoph. n.122.Layman lib.7.tr.1.c.p.3. num.3. & tract.4.cap.18. num.10. & lib.3. tract.2. cap.6. num.3.Reginaldus Praxi fori pœn. lib.10. num.83.Batholomæus à S.Fausto Thesaur.Relig.lib.1. quæst.29. & lib.3. q.239. Ausonius Noctinot in Dianæ Summâ verb. Ratihabitio num. 1. Crousers in Regul. D. Franc. cap.7. lect.22. Diana part.6. tractat. 6. res.57.Coninch de Sacr.disp.8.dub 4.à o 34.

An sit fauendum reo?

REGVLA XI. *Cùm sunt partium iura obscura, reo fauendum est potiùs quàm actori.* Reginaldus lib.24. num.29. & lib.24. nom. 147. & lib. 25. num.656.& de Prudent. Confess.cap.3 num.8. Laymao lib.1.cap 5. num.16. & lib.3. tract.3. p.2.cap.2. n.7.

De personarum exceptione.

REGVLA XII. *In iudiciis non est exceptio personarum habenda.* Reginaldus lib.23.num.40 & seqq. Layman lib.1. tract.1.cap.5. oum.16. Cracsbeck in Reg. S.Bened.pag.74.

De Ignorantia.

REGVLA XIII. *Ignorantia facti, non iuris excusat.* Filliucius part.1.fol.23.num.378. Conitolus lib.5.q 1.num.8. Azorius tom.1.lib.1. cap.13.quæst.1. & 3 Bartholomæus à S.Fausto lib.6.Thesaur.Relig.q.33.n.11. Layman lib.1. tract 4.c.20 n.6.

REGVLA XIV. *Cùm quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiæ causam censetur habere.* Vide infra num.872.

De odiosis & fauorabilibus.

REGVLA XV. *Odia restringi, & fauores conuenit ampliari.* Ego in Commentario in Reg. S.Benedict. num.787.791.79.1016.1633. 797 49.748. 1747. 589. 706. 1325. 1348. & in Scholio num. 343. 348. & in Motiuo Iuris fol. 80. Layman pag. 7. num.4. & pag.17.n.2. & pag. 679. oum. 6. & lib. 1. tract. 5. cap.2. num.3. Reginaldus lib.23. num. 174. & 159. & 184. & lib.18. num.410. Azor. ex instituto lib. 2. cap. 11. fol. 98. & 99. & tom. 2. lib. 4. q.10. cap.3. fol.629. Naldus verb. casus reseruat. num.3.& verb. Sacerdos n.5. Cruz lib.2. cap.2.dub.2. concl.4. pag. 122. & lib.1. cap.6. dub.10.Posseuious pag.576.n.22.

De Interpretatione pœnarum.

Pœnæ strictissimè debent interpretari. Si excipias vocem excommunicationis, quæ absolutè posita de maiore intelligitur. Azor tom.1.lib.2.c.11. Layman lib. 1. tract.5. part. 3. cap. 1. num.2. & seqq. Reginaldus de Confirmat. & lib.23. num. 174. docens, bis confirmatum non fieri irregularem; qui potest etiam videri fol.610.

De Irregularitate.

num. 35. & de Prudent. pag. 694. & Azor lib.2. cap.19. quæst. 11. docet, non esse irregularem præter eum, qui expresse ponitur in Iure. Multa etiam de hac materia reperies apud Bartholomæum à S. Fausto in Thesaur. lib.5. quæst. 257. 258.259. 260.261.262. 263.264.265.

DCCCXV. De beneficij perennitate.

REGVLA XVI. *Decet concessum à Principe beneficium esse perpetuum.* Layman lib.1.tract.4. cap.22.num.6.

REGVLA XVII. *Indultum à Iure beneficium non est alicui auferendum.*

An tempore firmetur malum?

REGVLA XVIII. *Non firmatur tractu temporis, quod de Iure ab initio non subsistit.* Layman lib. 3. tract. 3. cap.6. num.4. & lib.4. tract.4. cap.8. num.3.& lib.1. tract.4. cap.12. num.14. & lib.4. tract.3. cap.16 num 4. Ausonius Noctinot in summ. Dianæ verb. Ratihabitio. oum. 2. vbi citat Crousers, Coninch,& Dianam.

De eo, qui alienis negotiis se immiscet.

REGVLA XIX. *Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.* Layman lib.3.tract.3.p.4.c.10.n.3.

De pluralitate defensionum.

REGVLA XX. *Nullus vti pluribus defensionibus prohibetur.*

De Constantia.

REGVLA XXI. *Quod semel placuit, amplius displicere non potest.* Layman lib.4.tract.4.cap.8. num.12.fol.647.lib.5.tract.10. p.2. cap.7. n.7. Emanuel Rodriguez quæstionum Regularium q.55.à nom.7.

De pœna & culpa.

REGVLA XXII. *Non debet quis alterius odio prægrauari.*

REGVLA XXIII. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus* Reginaldus lib.13. cap. 24. num. 256. Bartholomæus à S. Fausto Thesaur. Relig. lib.6.quæst.20. Layman.lib.1. tract.40.cap.15.oum.2. & lib.5. tract.10. p.2. cap.7. num.7.

Obedientia excusat.

REGVLA XXIV. *Quod quis mandato facit Iudicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere necesse.*

De Mora.

REGVLA XXV. *Mora sua cuique est nociua.* Altenstaius verb. Morosus.

DCCCXVI. De eo, qui excedit limites suæ iurisdictionis.

REGVLA XXVI. *Illa, quæ fiunt à Iudice, si ad eius non spectant officium, viribus non subsistunt.*

De sciente & consentiente.

REGVLA XXVII. *Scienti & consentienti non fit iniuria, neque dolus.* Reginaldus lib.30.tr.3. n.200.casu 5.

De consequentia fauorum.

REGVLA XXVIII. *Quæ à Iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.*

De eo, quod omnes tangit.

REGVLA XXIX. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.* Layman lib. 3. tract. 2. part.1.cap.5.num.7.& lib.3.tract.4. c.12. n.9. & lib.4.tract.2. cap.9. oum.9. fol.567. & lib.3. p.1.cap.3.num.7.& lib.4.tract.9.cap 6.num 7. Reginaldus lib. 4. Bartholomæus à S. Fausto lib.6. quæst. 112. num. 2. Gaspar Manzius Patrocinij part.1.q.1.n.54.

De Rebus obscuris & dubiis.

REGVLA XXX *In obscuris minimum est sequendum.* Ego in Comment. num.... Layman lib.1.tract.4.c.16.n.3.

De Certitudine.

REGVLA XXXI. *Eum, qui certus est, certiorari vlterius non oportet.* Layman lib.7.tract.1. cap.5.n.3.

REGVLA XXXII. *Non licet actori, quod reo licitum non existit.*

De mutatione opinionis.

REGVLA XXXIII. *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.* Layman lib.3.tr.4.c.14.n.3 & lib.4.tr.2.c 12.n.10.

De genere & specie.

REGVLA XXXIV. *Generi per speciem derogatur.*

De toto & parte.

REGVLA XXXV. *Plus semper in se continet, quod est minus.* Reginaldus lib.30. tract.3. num.177.

De Possessione vitiali.

REGVLA XXXVI. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.*

De vtili & inutili.

REGVLA XXXVII. *Vtile non debet per inutile vitiari.* Layman de Votis cap. 2. num. 3. fol.128.

fol.128.& lib.1.tract.5.p.2.cap.2.n.13.fol.128. valde fusè, & lib.4.tract.4.c.5.num.3. & lib.1. tr.4.c.22.n.25.fol.95.& lib.1. tr.4. cap.19.n.7. & c.21.n.3.& c.21.n.25.

DCCCXVII. REGVLA XXXVIII. *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.*

De antecedenti & cõsequenti. REGVLA XXXIX. *Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.*

De numero plurali. REGVLA XL. *Pluralis loquutio duorum numero est contenta.* Bartholomæus à S. Fausto in Thes. lib.2. quæst.181.num.3.Naldus verb. Missa num.12.

Ad impossibile nemo tenetur. REGVLA XLI. *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.* Reginald.lib.23.n.77.

De principali & accessorio. REGVLA XLII. *Accessorium naturam sequi congruit principalis.* Layman lib.4. tractat. 7. cap.2. num.5. & 7. fol.694. & de iusta defensione fol.363.& fol.247.& in Theolog. Moral. fol. 566. Bideman de delect. morosâ fol. 408. Reginaldus lib. 23. num. 117. & seqq. Bartholomæus à S.Fausto Thesaur.Religios.lib.1. q.11.num.7.

De consensu virtuali. REGVLA XLIII. *Qui tacet consentire videtur.* Ego in Morali Philosophia à num. 49. fusè Layman lib.1.tract.2. cap.3. num.3. Coscanus de voluntario 29. Azor lib. 1. cap. 40. Paulus Zehetner de Pœnitent. fol.390. Reginaldus lib.25.num.76 & 284. Pirrus quæst.55. Thes.Relig. & lib.2.q.40.

REGVLA XLIV. *Is, quis tacet, non fatetur, sed neque negare videtur.* Layman lib.1.tract.2. cap.3.num.3.fol.17. Qui patitur aliquid fieri, qnod ad suum commodum spectat, mandare censetur Layman ibid.

De obscuris & dubiis. REGVLA XLV. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consueuit.* Layman lib.1.tract.4.cap.14.num.4. ex præteritis coniectura potest capi ad futura. Layman de iusta defensione c.6.pag.287.

DCCCXVIII. De successoris iure. REGVLA XLVI. *Is qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, vti debet.* Ego in Philosophia Morali n.731.

De ignorãtię præsumptione. REGVLA XLVII. *Præsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur.* Layman lib.4.tract.4. cap.10.n.6.

REGVLA XLVIII. *Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura.* Layman lib.1. tract.4.cap.20. num.7. & lib.3. tr.7.c.3.n.5.& 7.

De pœnarũ interpretatione. REGVLA XLIX. *In pœnis benignior est interpretatio facienda.* Ego in Comment. num.787. & 791. Reginaldus de Prudentia pag. 300. & in foro praxis pœnit. lib. 13. num.258. & 260.Azor lib.2.cap.11.fol.99.Sed apud eum exceptionem patitur. ibid. Layman lib.1.tract.4.c.18.n.3.

De legitimis actibus. REGVLA L. *Actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem.* Layman lib.1.tract.5.p.2. cap.7.num.1.

De rebus sacris. REGVLA LI. *Semel Deo dicatum non est ad vsus humanos vlterius transferendum.*

Non ens nõ impedit. REGVLA LII. *Non præstat impedimentum, quod de Iure non sortitur effectum.*

De toto & parte. REGVLA LIII. *Cui licet id, quod est plus, licet vtique quod minus est.* Layman lib. 4. tr.4. cap. 8. num. 20. & lib. 5. tractat. 7. cap. 3. num 2. & lib.1. tract. 4. cap. 18. num. 11. & lib.5.tract.7.cap.3. num.1. Reginaldus lib. 18. n.359. & lib.30. tract.3. n.177. Ioannes de la Cruz lib. 1.c.6.dub.15.concl.4.Azor part.2.lib. 4.c.2 quæst.11.& 12.fol.621.Laurentius Portel fol.3. n 3. Bartholomæus à S. Fausto lib.4. q.41.Delrius lib.6.c.2.sect.3.pag.920. Coriolanus p.1.fol.27.n.22.

DCCCXIX. De prioritate temporis & iuris. REGVLA LIV. *Qui prior est, tempore potior est iure.* Reginaldus lib. 25. num. 95. & 365 Perez ad cap.63.Reg.S.Benedicti num.1. Vasquez 1.2 disput.65.cap.3. Suarez de Religion. tom.2.lib.4 cap.5.num.7.Diana part.4.tract 3. resol. 2. Ausonius Noctinot in Summa verbo conscientia, num.21.

De commodo, & incõmodo. REGVLA LV. *Qui sentit onus sentire debet commodum; & è contrà.* Layman lib.1.tract.4. cap. 10. num. 5. & cap. 13. num.1. & lib. 3. sect.5.c.5.n.9.& cap.6.num.4 & lib.3.tract 4. cap.10.num.1.

De re communi. REGVLA LVI. *In re communi potior est conditio prohibentis.*

De Lege obscura. REGVLA LVII. *Contra eum, qui legem dicere potuit apertiùs, est interpretatio facienda.*

De Iuramẽto cõtra bonos mores. REGVLA LVIII. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum.* Reginaldus lib 5. num.51. 52 53. & 95. & in Casib. diff. p 2.quæst.8.pag.51.Layman lib.3. tract.4. c.4. n.7.& lib.4.tr.3 c.6.n.1.

De Petitione iniusta. REGVLA LIX. *Dolo facit, qui petit quod restituere oportet eumdem.* Reginaldus lib. 25. num 151.

De Mora excusabili. REGVLA LX. *Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.*

Gratiæ non debent nocere. REGVLA LXI. *Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.* Layman lib.4.tract.4.cap.8.n.25. fol.650. lib.1.tract.5.p.2.c.4 num.4.fol.134 lib.4. tr.4. c.8.n.27.lib.4.tract.3.cap.6.n.8.& lib.1.tract.4. c.23.n.7.& tract.5 p.2.c.4. n.4.& lib.4.tract.5. c.5.n.8.&.c.6.n.8-

De Consilio. REGVLA LXII. *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non sit obligatur.* Reginaldus in Praxi fori pœnit. fol. 324. num. 91. Layman lib.3. tract.2.c.6 n.4.& c.8.n.1.

De Exceptione. REGVLA LXIII. *Exceptionem obiiciens non videtur in intentione aduersarij confiteri.* Et est valde necessaria ista Regula, vt limitetur alia valde hodie commonis, videlicet: *Exceptio firmat Regulam in contrarium:* qui enim dicit, *Omne animal, excepto homine, est irrationale:* iuxta bonæ Logicæ canones dicit, *Homo est animal: & homo est rationalis: cætera omnia animalia sunt irrationalia.*

DCCCXX. Aliqua sunt facta physicè, quæ tamen sunt infecta moraliter. REGVLA LXIV. *Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro infectis haberi.* Layman lib.1 tract.4. cap.16.num.3.Biderman de Matrim. thesi 22. Intellige de Iure dirimente. Multa prohibentur fieri, ait citatus Layman, quæ si fuerint facta obtinent firmitatem. Sà verb. excomm. Absol. Bartholomæus à S. Fausto Thesaur. lib.1. quæst. 15. num. 5. Emanuel Rodriguez qq. Reg. tom.4. fol.14. num. 2. Portel part.2. fol.74.num.6.fusè.

Standum est pro possessione. REGVLA LXV. *In pari delicto vel causa melior est conditio possidentis.* Regin. fol. 324. & seqq. & lib. 10. num. 30. & 291. & lib. 25. n 93.Sanchez lib.2.de Matrim.disp.31 Bartholomæus à S.Fausto Thesaur. Relig. lib.1.q.23. n.4.Layman lib.1.c.5.n.21.

De Purificatione conditionis. REGVLA LXVI. *Cùm non stat per eum ad quem pertinet, quo minùs conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.*

R 2

De nomine proprio & alieno.

REGVLA LXVII. *Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.*

REGVLA LXVIII. *Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.* Layman. lib. 1. cap 5. num. 17. & lib. 4. tract. 3. cap. 10. num. 1. Stephanus Briel. in Magnete Amoris Diuini c. 19. §. 7.

De malè promissis.

REGVLA LXIX. *In malis promissis fidem non expedit obseruari.* Layman lib. 3. tract. 4. cap. 4 num. 7. Bartholomæus à S. Fausto lib. 1. Thesauri quæst. 37. num. 2 & Isidorus lib. 2. de Synonymis, & refertur in decret. 22. q. 4. in cap. in malis.

De alternatiuis.

REGVLA LXX. *In alternatiuis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.* Layman lib. 3. tract. 4. sect. 5. cap. 5. num. 5. & lib. 4. tr. 4. c. 8. n. 3. n. 12. fol. 647.

De actione & exceptione.

REGVLA LXXI. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus.* Layman lib. 3. tr. 4. c. 9. n. 10. & c. 13. n. 7. Reginaldus lib. 25. n. 151.

DCCCXXI. De causa morali.

REGVLA LXXII. *Qui facit per alios est perinde ac si faciat per se ipsum.* Ego in Commentario n. 1303. Layman lib. 2. tr. 1. c. 15. num. 9. Deus etiam regit per alios apud Craesbeck. pag. 143. & possumus amare Patrem per Filium & Spiritum Sanctum apud Magnetem Diuini Amoris pag 418.

De Retractione.

REGVLA LXXIII. *Factum legitimè retractari non debet, licèt casus posteà eueniat, à quo non potuit inchoari.* Reginaldus lib. 25. n. 50. Layman. lib 1. tr 4 cap 21. n. 15.

Gratiæ in consequentiam trahi non debent.

REGVLA LXXIV. *Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.* Ego in Commentario n. 472. quia in iis, quæ à merâ gratiâ, stat pro ratione voluntas.

De Fidei violatione.

REGVLA LXXV. *Frustrà sibi fidem postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat.* Maldonatus in Matth. cap. 5. vers. 32. fol. 123. Grottau. de Restitut. 93. *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Barthulomæus à S. Fausto Thesauri lib. 6. q. 226. n. 6.

Personæ crimen.

REGVLA LXXVI. *Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare*, Layman. de Iustâ defensione. Epilog. membr. 3. fol. 448 & lib. 3. sect. 5. tr. 4. c. 11. n. 4.

De Honore & onere.

REGVLA LXXVII. *Rationi congruit, vt succedat in onere, qui substituitur in honore.*

REGVLA LXXVIII. *In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.*

REGVLA LXXIX. *Nemo potest plus Iuris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur* Azor. tom. 2. fol. 622. q 14. lib. 4. cap. 3. fusè. Layman lib. 1. tr. 4. cap. 6. num. 6. & lib. 3. tract. 5. c. 7. n. 15.

DCCCXXII. De toto & parte.

REGVLA LXXX. *In toto partem non est dubium contineri.* Layman lib. 1. tr. 4. c. 18. n. 1 t. erat Regula LIII. Cui licet quod est plus, licet vtique quod est minus, illamque videntur Authores cum Regulâ præsenti confundere.

De Generali concessione.

REGVLA LXXXI. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.* Reginaldus lib. 25. n 85. Siculus Pirrus lib. 4. Thes. q. 25. & Laym. lib. 1. tr. 4. c. 5. n 10. & lib. 5. p. 3. c. 5. n. 18. Ausonius Noctinot in Dianæ Summa verb. Regulares, n. 20. consonans Merollæ tom. 3. disp. 6. c. 4. dub. 7. n. 64. Portellio, & Dianæ part. 6. tract 7. res. 39.

De Mala fide.

REGVLA LXXXII. *Qui contra Iura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.*

REGVLA LXXXIII. *Bona fides non patitur, vt semel exactum iterum exigatur.*

REGVLA LXXXIV. *Cùm quid vna via prohibetur alicui, ad id alia via non debet admitti.*

Contractus est lex particularis.

REGVLA LXXXV. *Contractus ex conuentione legem accipere dignoscuntur.* Layman lib. 3. tr. 3. p. 1. c. 5. n. 13. & tr. 4. c. 7. n. 3.

De damno voluntario.

REGVLA LXXXVI. *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.* Layman lib. 1. tr. 5. p. 2. c. 2. n. 6.

De Infamibus.

REGVLA LXXXVII. *Infamibus porta non pateant dignitatum.* Reginaldus lib. 30. tr. 3. c. 11. n. 161. Omnes infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant, ait Layman lib. 1. tr. 5. p. 5. c. 4. n. 2.

De Legum vero sensu.

REGVLA LXXXVIII. *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* Layman lib. 1. tract. 4. c. 18 n. 4.

DCCCXXIII.

HÆ sunt Regulæ Iuris, quas si crudè Intelligas. fallaces sæpissimè experieris: veras, tamen, si elimatas prononcias, nimirùm quales inferiùs dabimus. Authores addidimus, qui singulas exponunt & dilucidant; vt plurium collatione iuueris: Præter ipsos sunt aliqui, qui in omnes Iuris Regulas scripsere, inter quos laudatur S. Antonious, Henricus Canisius, aliique quibus accedet citò D. Georgius Vveimberger, Furstenveldensium Prior, qui valde vtile Opus apparat; in quo ad singulas, omnes illi Conscientiæ casus, quos varij Doctores ex ipsis resoluerunt, ponuntur, examinantur, iudicantur.

Authores, qui de hac materia scripserunt.

DCCCXXIV. Verbo plurima comprehendi solent. Vnum verbulum esse potest legis aut Regulæ obscuræ cōmentarios. Isaiæ 9.

SÆpè contingit vnico addito verbulo plus dici, quàm multis commentariis posset. Multa scriptores varij de diuinarum Personarum æqualitate, infinitate, æternitate, at plus omnibus verbo vnico Ecclesia cum illas vocauit Homousias: multa de CHRISTO antiqui æui Prophetæ, multa Apostoli, at plus omnibus Isaias in testamento veteri, in nouo Thomas, cum illum vocauerunt *Deum*: Ille dixit: *& vocabitur nomen eius, Admirabilis; Deus fortis; Pater futuri sæculi: Princeps pacis*; iste autem, *Dominus meus, & Deus meus.* Præter hos enim cæteri videntur fuisse circumloquuti; Christum enim *Prophetam, Angelum, Emanuelem, IESVM, & DEI Filium* quàm multi dixerant: nemo *DEVM.* Sic ego in elauium harum, & Canonicatum Regularum expositione prolixus futurus non sum, sed curaturus, vt paucis multa comprehendantur.

Breuitati studebo.

DCCCXXV. *Ne aliqua subsit æquiuocatio, Lector candide, hic te moror, & paucis alloquor. Interpres sum, non Legislator: & ideò glossas meas à Regularum textu characterum varietate distinxi: verba enim Regulæ sunt Canonica & legislatiua, mea expositiua, & authoritate priuata addita, vt meliùs intelligatur Regula: illa, vtpote Apostolica authoritate fulta, à nemine reiici debent: ista poterunt, si fortè alicubi, quod humanum est, videar non attigisse veritatem.*

FVNDAMENTVM XXXVI.

Clauis I. De Annullatiua Iustitia.

DCCCXXVI. Multa existunt realiter, quæ moraliter non existunt.

QVOD plenè probari non potest (A) moraliter Infectum dicitur; ita enim se habet in Republica, ac si factum non esset. (B) Quæ contra leges dirimentes, aut etiam à carente (C) legitima authoritate fiunt, nulla sunt. Actus absolutè legitimi, quales sunt. (E) Mancipatio (D) acceptilatio, hæredis Institutio, serui Optio, tutoris Datio, Adoptio, solemnis Professio, diei Adiectio, Electio, Postulatio, &c. Stando Iuri naturæ, inuoluere possunt conditionem & diem, non tamen semper stando Iuri humano: & Matrimonium nec diem admittit, nec conditionem repugnantem. Concessi à Iure aut à Superiore Priuilegij (H) nulla est, si fiat ab inferiore, reuocatio; nulla etiam legis Superioris authoritate propria dispensatio: Illa autem quæ nulla sunt, (E) nullam consequentiam inferunt (F) nullum effectum causant. Præter res dantur etiam Personæ moraliter & ciuiliter nullæ, & in ordine ad Promotiones (G) infames & seruiles vniuersæ sunt tales. Quæ nullæ (I) ab initio sunt, mero temporis decursu non subsistunt.

Res improbabiles. Lex dirimens. Actus nulli. Actus conditionati.

Inferior nō reuocat priuilegia concessa à superiore persone nullæ quæ?

Ex nihilo nihil infertur.

DCCCXXVII. HOc Fundamentum multas Regulas à Bonifacio collectas aut sparsas complectitur, istas exponit, istis exponitur.

Quod probari nō potest, politicè verum non est.

A. Quod (*plenè*) probari non potest, mihi infectum est. *Bernardus lib. de Præcepto & Dispensatione.*

Leges, aliàs impedientes, & aliàs dirimentes sūt.

B. Quæ contra Ius (*dirimens*) fiunt, debent vtique pro infectis haberi. *Est Regula 64.* Non omnes leges dirimentes sunt, multa enim illicitè, sed validè fiunt. *Sa verb. excommun. Absol. Bartholomeus à S. Fausto Thesaur. lib. 1. quæst. 12. num. 5. Huc pertinent verba Gregorij in registro, quæ habentur 25. quæst. 2.* Imperiali constitutum est sanctione apertè, vt ea, quæ contra leges fiunt, non solùm inutilia, sed etiam pro infectis habenda.

De eo, qui excedit terminos suæ authoritatis.

C. Ea, quæ fiunt à Iudice (*idem dicito de quocumque, qui limites suæ iurisdictionis excedit*) si ad eius non spectant officium, viribus non subsistunt. Est regula Iuris XXVI.

Actus absoluti & conditionati.

D. Actus (*absolutè*) legitimi conditionem non accipiunt neque diem. *Est Regula 50. Actus legitimi alij sunt absoluti, alij conditionati: à nobis enumerantur illi, exponuntur, & Pomponij verbis illustrantur suo loco.*

DCCCXXVIII. An res quæ est inualida, possit habere effectus?

E. Actus moraliter nullus nullam consequentiam infert, nullum effectum causat. *Est axioma Iuridicum.* Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè (*imò nec validè*) sine institutione Canonica obtineri. Est Regula 50.

Exorbitantiæ non debent in exemplum adduci.

Quæ à Iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda. *Est Regula 28.*

Legibus, & non actibus est argumentandum. *Est adagium Iuridicum.*

F. Non præstat impedimentum (*neque vtilitatem*) quod iure non sortitur effectum. *Est Regula 52.*

DCCCXXIX. de infamibus.

G. Infamibus portæ non pateant dignitatum. *Est Regula 87.*

Neque famosis & notatis, & quos scelus aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis portæ patebunt. *Alexander Imperator.*

Moraliter nulli.

Etiam sunt moraliter nulli, qui periuri, & apud Hispanos qui ebriosi, imò & aliquando apud germanos.

De priuilegiorum perennitate.

H. Indultum à Iure Beneficium (*Priuilegiū*) non est alicui auferendum (*nimirùm ab eo, cui non subsit Ius; & tunc ex rationabili causa.*) *Est Regula 17. & non solùm in Priuilegijs, sed etiam in præceptis locum habet.*

An inferior possit in Superioris lege dispensare?

A. Iure aut à superiore Principe impositam legem non potest inferior tollere aut limitare, nisi detur sufficiens causa, & habeat ad hoc authoritatem specialem. *Est corollarium præcedentis.*

I. Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit. *Est regula 18.*

I.

DCCCXXX. Improbabilia, virtualiter infecta sunt.

PRimus, is qui fundamentalis Iuris vtriusque lapis, quo substruitur Ecclesiastica & Ciuilis Prudentia, est illud Axioma securissimum, quod aris Æquitatis inscribitur: nimirùm. *Quod plenè probari non potest moraliter* (virtualiter, ciuiliter, & politicè) *infectum est.* Hoc responsionem suam libro de præcepto & dispensatione fundat Bernardus meus; nam cum Carnotenses vrgerent Prælati sui electionem tot tricis & difficultatibus implicatam, vt tametsi de eius nullitate coram Deo dubitari non posset, non posset coram hominibus probari, respondit; *Quod probari non potest, mihi infectum est*, hoc est, ita se habet, ac si factum non esset. Vnde Ioannes Phocylides in examine Lansbergianæ Astronomiæ pag. 97. *Sed bene res cecidit, quod non desint oculatiores, qui ad hæc non magis, quàm ad puerorum crepitacula mouentur, & cognoscere nolunt, quod probare non possunt,* cuius verba, tametsi in alio foro dicta, placuit referre.

Quid sit moraliter non esse?

II.

DCCCXXXI. Aliæ leges impediunt, & aliæ dirimunt.

QVæ contra Ius (*dirimens*) fiunt, debent vtique pro infectis haberi. Vt regulam hanc 64. intelligas; adnotato, esse Iura, quædam merè prohibentia, & quædam etiam annullantia, seu dirimentia; & quæ contra priora fiunt, fieri quidem illicitè, sed validè; quæ tamen cōtra posteriora, semper inualidè, tametsi

Votum simplex, matrimonium nō dirimit.

tametsi non semper illicitè. Prioris generis noo multa exempla adduci possent; sed hæc occurrunt. Matrimonium post simplex continentiæ votum à viro sæculari contractum, est contra Ius, nec tamen nullum; peccat quidem, qui sic contrahit, sed validum est matrimonium. Idem dicito de quocunque matrimonio contracto cum impedimento impediente: *Ita omnes.*

Notanda. N. B. Stando rationi, hic, & sæpè alibi possemus aliter philosophari, at in re purè practica Authoribus est subscribendum.

Clericorum ordinatio, Ecclesiæ ab alieno Episcopo consecratio; sententia Iudicis, si durior, aut sub conditione lata, vel si qua id genus alia expresse habentur in Iure, illicitè & legibus probibentribus fiunt, nec tamen nulla iudicantur, *cap fin. nona quæst. 1. cap. Episcopus in diœcesin 7. 9. 1. l. moris. 9. §. sed. ff. de pœnis l. relegatorum 7. §. ad tempus, ff. de interdict. & relegat. libro primo §. biduum. ff. quando appellation. sit add. Addi potest casus in libro tertio, ff. de officio Pratoris, & textum in cap. ad Apostolicam 16. circa finem. extr. de regularibus.* Præter hos paucos casus, quos ob particulares rationes Ius tolerat & sustinet, tenendum est omnes alios, qui contra Iura, nullos esse & irritos, etsi sint simpliciter prohibiti & nulla clausula derogatoria aut annullatiua addatur: *per textum in l. non dubium. S. C. de legibus & quæ ibidem tradit Iason numero decimo septimo capite primo*, non enim addi debent, quæ semper iussa subintelligi Vnde testamentum factum sine solemnitatibus debitis omninò est nullum.

Regula generalis.

Est actus prohibitus: ergo nullus An sit bona consequentia.

Testamentū inualidum.

Et quidem Ius Ciuile Regula XLV. aliquos contractus inualidos recensct his verbis. *Neque pignus, neque depositum, neque precarium, neque emptio, neque locatio rei sua consistere potest.* Hinc lux casui difficili. Licitabantur Petrus Ioannesque de equi pretio, quem Ioannes volebat vendere centum aureis, & videbatur dubium, an Petrus tanti voluerit illum emere. Die sequenti Ioannes postulat sibi locari à Petro eumdem equum, & Ioannes adnuit, & pro aureo locat; hac locatione Petrum se emisse equum fateri pronuncio: non enim posset Petrus esse locator, nisi esset equi Dominus; nec Ioannes esse locatarius, si esset Dominus equi.

Casus proponitur.

Emptio & venditio implicita.

III.

DCCCXXXI. Regula 26.

EA *quæ fiunt à Iudice* (& idem dicito de quocumque, qui limites suæ iurisdictionis excedit) *si ad eius non spectant officium, viribus non subsistunt* [Nota tamen ex Regula 21. Iuris Ciuilis, *Non debere, cui plus licet, quod minus est non licere*, nempè, si illud plus contineat illud minus, vt totum partem, iuxta ea quæ dicemus inferiùs] Sanè hæc Regula 26. Iuris Canonici non est condistincta à præcedenti, nam in eâ clauditur; quicumque enim ea, quæ ad suam non spectant Iurisdictionem, facienda aut decidenda assumit, contra Iura operatur, quæ vnicuique dari quod suum rigorosè præcipiunt; & quæ contra Iura fiunt, pro infectis habenda iam vidimus.

Regula 21.

DCCCXXXII. Hæ duæ Regulæ, tametsi in serie veterum Tabularum remotæ, proximæ & concatenatæ sunt. Quoniam quæ contra Ius, ad Iudicis non spectant officium; & quæ ad Iudicis officium spectant, secundum Iura sunt. Sed quia dantur Iudices Supremi & subordinati, quo illo modo Iuri subsint, examinandum est.

Occurrit hæc periodus: *Iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt.* Est Pomponij lib. 4. ad Sabinum & habetur l. 8. ff. de Regul. Iur ergo quæ contra Iura sanguinis fiunt, semper fiunt contra Ius dirimens; quoniam sanguinis Ius omnia Ciuilia & Canonica dirimit, & à nullo Canonico aut Ciuili dirimitur. Ergo quæcumque contra Ius sanguinis facta, debent vtique pro infectis haberi; nam ad Iudicis hæc non spectant officium: & quæ præter officium à Iudice tentata aut facta, viribus non subsistunt. Sed quod est istud adamantinum Ius, quod à sanguine denominatur? Ius naturale, seu Ius Diuinum; nullum aliud. Sentio, Decalogum esse Ius Diuinum, non essentiale & ineuitabile, sed Deo liberum, & quod potuerit non ferri, præcipuè quoad secundam Tabulam. DCCCXXXIII.

De Iure sanguinis.

Ius Naturæ & Diuinum humano nō subest.

Quid sit Ius Diuinum?

Quòd si agamus de Iure Diuino Sacramentali, de quo non puto cogitasse Pomponium, meritò poterit dici *Ius sanguinis*, quoniam in sanguinis Christi efficacia fundatur, & nullo Iure humano dirimi potest: nulla enim apud homines hodie potestas aut dirimendi antiqua Sacramenta, aut instituendi noua: & vt exemplo rem illustrem: Nemo Pontifex, nemo Imperator potest Baptismum legitimè collatum dirimere, nemo confirmationem: nemo pœnitentiam, nemo Communionem nemo Extremam-vnctionem, nemo Ordinem, & tandem nemo Matrimonium: facere enim vt Petrus, qui fuit hucusque Christianus, Sacerdos, &c. Baptismi aut Ordinis characterem amittat, impossibile est Impossibile facere, vt peccata iam remissa redeant; quòd manentibus speciebus consecratis Christus recedat; quòd soluatur sacramentalis matrimonij vinculum: & sexcenta alia quæ Christus posuit, nec voluit humanæ voluntati committere. DCCCXXXIV.

Ius sanguinis sacramentale.

Sacramenta semel collata humanitùs nō possunt dirimi.

Hæc omnia dicta, vt Regula illa VIII. defendatur. DCCCXXXV. Quoniam, si Pomponius de Iure consanguinitatis agat, illa nimis crasse exponetur, si in sensu Physico Quoniam si certum est Iura humana non posse facere, vt Petrus non sit Physicus Ioannis filius, hoc est, à Ioanne genitus; nec possunt facere, vt Pictor non sit Physica causa picturæ; nec quòd furtum Physicè commissum, non sit. Hic sensus pinguis omninò est, nec in ipso disputantur moralia: sed quærimus, An Ius consanguinitatis aliquid disponat, quod non possit dirimi Iure ciuili? Respondeo, Pomponium, si hoc sensu fuit loquutus, errasse, non enim erit assignabile aliquid, quod politico Iuri non subsit. Habet ratione sanguinis pater Ius, vt filio vtatur, & illi imperet; filius obligationem obediendi; at possunt Leges emancipare filium, qui eo genere, quo emancipatus fuerit, non amplius suberit iurisdictioni patris, nec tenebitur illi obedire: non enim potest pater filio iubere Religioso, vt ad se redeat; non coniugato, vt vxorem dimittat.

An Ius morale sanguinis possit ciuiliter dirimi?

Emancipationis vis.

DCCCXXXVI. Dices, posse Patrem filium suum Religiosum è monasterio extrahere, si extremam aut grauem necessitatem incurrat; & hoc sanguinis Iure, non alio.

An Religiosus teneatur egredi ex Monasterio, vt sustentet Parentes?

Respondeo, hunc casum non fuisse à maioribus nostris bene examinatum, & pati innumeras difficultates. Primò enim in rebuspublicis, etiam Mahometanis, vix datur extrema necessitas. Secundò, si daretur, non solùm filium, sed omnem hominem obligaret: in tali enim casu omnia communia sunt, & ex iustitiâ ferè omnes, & ex charitate singuli fauere tenentur. Tertiò, quia posita necessitate graui, potest pater suo iure cedere; potest obligatio aut ad monasterium, aut ad hæredes transire; & fortè de facto transiuit. Quæ omnia humana sunt, & quæ dirimunt obligationem filij ortam à sanguine. Notare tamen potes obiter Eminentissimum Cardinalem Ægidium Columnam in Quodlibeticis *disputatione 6. quæstione 2. pag.* 112. iuxta editionem Louaniensem anni 1646. docere, talem filium posse veniam egrediendi petere; & si hanc non obtineat, non teneri egredi.

An detur extrema necessitas?

DCCCXXXVII. Hæc clara iudicas, & adhuc Pomponium defendis, & vt faciliùs possis, ad impedimenta matrimonij recurris. *Iura sanguinis*; ais, *quæ naturaliter impediunt & dirimunt consanguineorum matrimonia, nullo Iure ciuili possunt dirimi.* Et adquiesco: moneo tamen, me Louanij multis Authoribus subscribendo, posse Pontificem dispensare, vt soror fraterque validè contrahant, in promotione ad lauream propugnasse. Quod si hoc sensu loquutus est Pomponius, hæc verba: *Iura sanguinis nullo Iure ciuili dirimi possunt*, æquiualebunt his: *Iura, quæ inter patrem & filiam inter matrem & filium matrimonia naturaliter dirimunt, ciuiliter dirimi non possunt*, erunt vera in sententiâ communi.

An matrimonio iungi possint frater & soror?

DCCCXXXVIII. Quia de Iudice, qui suæ authoritatis terminos transgreditur, agebat Canonici Iuris Regula 26. tu ex ciuili Regulam 27. proponis, videlicet: *Nemo, qui condemnare potest, absoluere* (si ratio & innocentia postulent) *non potest*; excedit igitur Iurisdictionis terminos, qui eum condemnat, quem non posset absoluere: hoc enim discrimen reperitur inter Commissarium & Iudicem, quòd ille ad vnum determinatus soleat esse, hic autem habeat authoritatem absoluendi & damnandi; vnde *Ioannis* 18. CHRISTO Pontius Pilatus. *Mihi non loqueris? Nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?*

Condemnandi, & etiam absoluendi facultas.

Iudicis & Commissarij differentia.

DCCCXXXIX. QVÆRIS, Anne possit Francisco delegari authoritas, vi cuius condemnare reum possit, si morte dignum iudicet; si tamen innocentem iudicet, absoluere non possit? *Respondeo*, Stando mero Iuri naturæ posse; at stando ciuili non posse. Quoniam eiusmodi commissio videretur crudelitatem Commissoris arguere; & Commissarium periculo malè iudicandi exponere: tanta est enim humana fragilitas, vt homo libentiùs dicat Ius, quàm abstineat Vnde si Bernauuelius apud Hollandos in manus Iudicum incidit, qui eum capite damnare poterant, at innocentem declarare non poterant, quales eiusmodi Iudices fuerint? quales eorumdem Superiores; esto alterius iudicij.

Dubiũ propositus.

Historia Bernauuelij.

IV.

ACtus moraliter nullus nullam consequentiam infert, nullum effectum causat. Actus, de quo agimus est triplex; meritorius, demeritorius, & obligatorius. DCCCXL.

Actus nullus meritorius, demeritorius, obligatorius.

DE PRIMO eamdem Regulam describo sic. *Actus, qui moraliter non est meritorius, nullius est præmij dignus*, & in specie, *si consilium fraudulentum per accidens vtile fuit, nullo honorario aut præmio dignus est, qui dedit eiusmodi consilium.* Vnde emanauit Iuris ciuilis Regula 69. *Fraudis interpretatio semper in Iure ciuili non ex euentu dumtaxat, sed ex consilio quoque desideratur.*

Et caret euentu spe bona sæpè suo.

DE SECVNDO rescribo eamdem Regulam. *Actus, qui moraliter non est demeritorius, nullius supplicij dignus est*: & in specie. *Si consilium sincerè datum per accidens, aut præter dantis intentionem nociuum fuerit, hic nullo supplicio dignus est.* Imò honorario potiùs, quia fecit quod sapuit & potuit. Hinc oritur Iuris Ciuilis Regula 47. quæ ex Vlpiano sic ponitur. *Consilij non fraudulenti* (hoc est sincerè dati) *nulla obligatio est. Cæterùm si dolus aut calliditas interfuit, de dolo actio competit.* Hinc patet, Viros prudentes causas debere, & non effectus iudicare. Recenseo nonnulla, quæ vidi. Perdidimus Traiectum, Bredam, & ante Rocroyam cæsi sumus, interim, qui Traiectum tradidit, Marchio denominatus est: & etiam qui Bredam, promotus. & D. Franciscus de Mello, qui aduerso marte ante Rocroyam conflixit, honoratus fuit Regiis litteris, quarum hic erat sensus. *In Rocroyano conflictu multa sunt, ob quæ gratias vobis agere debeam. Res omnes bene disponere, prudenter iubere, generosè exequi Principum fortissimorum est. Victorias Regi suo omnes procurare tenentur: nemo dare tenetur, quoniam illas dat* DEVS. Traiectinus & Bredanus Propugnatores summam laudem, etiam perditis locis, adepti sunt, quoniam supra omnem spem multis illa septimanis contra numerosissimas copias defenderunt. Marchio de Aytona prudenti & eleganti calamo scripsit Boëtij vitam, quam Comes de Rebolledo ante annos paucos euulgauit, & §. 14. ait: *Con mayor gloria, ami parecer, perdiò Odoacer a Italia, que la ganò*; hoc est, *Gloriosius Odoacer, me iudice, Italiam amisit, quam obtinuit*: quoniam gloria non à casu, sed à prudentiâ generosâ dependet.

DCCCXLI. An Consiliarius teneatur ad dãnum ortum ex suo consilio?

Non casus, sed consilia sunt consideranda.

D. Franciscus de Mello, etsi victus laudatus.

Dat victorias Deus.

Marchio de Leyden.

Odoacer Italiæ Rex.

DE TERTIO hanc Regulam statuo. *Obligatio moraliter nulla nec vinculum, nec impedimentum inducit.* Hanc Regulam in duas diuisit Bonifacius, cui est XXVIII. *Quæ à Iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda*, vnde optimè in tribunalibus dicitur: *Legibus, & non actibus esse argumentandum*; multi enim actus contra leges. hominum ignorantiâ aut etiam malitiâ subrepunt: Vnde Paulus Iurisconsultus: *Quod contra rationem Iuris receptum est, non est ad consequentia producendum.* Cui enim Bonifacio est Regula 52. *Non præstat impedimentum, quod Iure non sortitur effectum.* Verbi gratiâ. Votum simplex respectu matrimonij est impedimentum impediens; votum solemne est dirimens; quod si probentur fuisse nulla, nec illud

DCCCXLII. De consequẽtiis moralibus.

Professio nulliter facta sequens matrimoniũ non dirimit.

illud impedire, nec hoc dirimere matrimonium poterit. Sic etiam matrimonium est impedimentum dirimens sequentem professionem, & tamen, si illud nullum fuisse probetur, hæc erit valida.

DCCCXLIII. *Actus infectus, inceptus, & completus.* Inter actum moraliter & validè factum, & inter actum validum & infectum moraliter datur actus inceptus: & hîc duo breuiter examinanda sunt; alterum, quando actus incepisse dicendus sit; alterum, quæ iuridicè ex actu incepto subsequantur l. 33. ff. de reg. Iuris his verbis. *Non videtur cœpisse, qui per exceptionem à (legitima) petitione remouetur.* Addidi illud *legitima*, vt rem dilucidè explicarem, Quoniam, tametsi nemo impediri possit, quin priuatim postulet, multi à solenni legitimâ & iuridicâ petitione remouentur: quod exemplis illustro. Admitti ad Regularem statum postulat Iuuenis sæcularis; postulat Nouitius iuxta leges Benedictinas quarto, octauo, & duodecimo mense. Nouitius, si piè & sanctè procedit, multorum opinione ex iustitiâ, hoc est, legitimè & Iuridicè; adeoque iste talis incœpisse dicitur: at ex merâ gratiâ sæcularis; nec dicendus est incœpisse esse religiosus, tametsi priuatim centies solicitauerit, & habitum petierit, si remotus fuerit, nec permissus fieri Nouitius, & tunc legitimè Regularem statum postulare. Hinc est, quòd annos antiquitatis Religiosus non numeret à die, quo incepit solicitare & priuatim orare, vt reciperetur; non à professionis die, sed à die, quo incepit habere ius professionem postulandi, hoc est, à vestitionis die. Si dicas esse graues authores, qui tenent, Nouitios non postulare professionem ex iustitiâ, sed ex misericordiâ, respondebo, hanc opinionem esse Sanchezij *in summa tomo secundo, libro quinto, capite quarto, num.* 54. quam probabilem iudicat Peregrinus *Commentar. ad constit. part.* 2. *cap.* 5. *littera B.* §. *primo*; quam ego cum aliquâ limitatione censeo veram, *Theolog. Regul. num.* 472. vbi multis aliis subscribo. Addam eandem moribus præscriptis firmari; Nouitius enim, qui approbari desiderat, prosternit se in capitulo, & ab Antistite rogatus, quid petat? respondet. *Misericordiam à* DEO; *& V. Paternitate, & à toto sancto hoc Conuentu.* Subjiciam, esse etiam multas Communitates, in quibus antiquitatis anni à Professione numerantur. Vtcumque res se habeat, dico, omnem Nouitium legitimè & iuridicè admissionem ad Professionem petere, hanc nullum Sæcularem legitimè ac iuridicè petere. Quoniam Sæcularis nondum vestitus nullo iure mensam, cohabitationem, habitumque à Monasterio postulat, quæ Nouitius, si bene se gerat, saltem postulat iure probabili.

Quisnam non incepisse censendus?

An Nouitiorum approbatio sit gratia? an iustitia?

Antiquitas in monasterio quomodo possit computari?

An Nouitiis dare suffragium sit gratia?

DCCCXLIV. *Supplicare ad supplicandum quid?* Hinc patet, quid apud Louanienses, aliosque *supplicare ad supplicandum* sit? Qui enim supplicat, vt supplicare possit, petit priuatim, vt possit publicè & iuridicè petere: quamobrem probabile puto supplicantem ad supplicandum sine causâ repelli posse; at semel admissum vt supplicet, si supplicet, sine causâ repelli non posse.

DCCCXLV. *An omnibus liceat litigare?* Hinc etiam, quid sit in Parlamentis lites & causas non admitti. Quoniam, tametsi rotalis nihil aliud quàm Iuridica petitio sit, debet peti facultas ad petendum, hoc est, ad litigandum: sæpè enim tam euidens est Actoris iniquitas, vt per exceptionem à petitione remoueatur; qui si non obtineat litigandi licentiam, non est dicendus incepisse.

DCCCXLVI. *An actus, qui nullus fuit, nullus sit?* Vides sæpè de præteritorum actuum valore disputare, & interrogas, *An idem sit probare actum nullum fuisse, ac nullum esse?* Respondet Ius Ciuile Regulâ 29. *Quod initio vitiosum est, non potest tractu (meri) temporis conualere.* Verba sunt Pauli *lib.* 8 *ad Sabinum*, quibus illud *meri* addidi, quoniam tametsi merum tempus contractus non firmet, solent comitari tempus aliquæ circumstantiæ, quæ firmare sufficiant. Pono vnum aut alterum exemplum.

An tempus contractum confirmet?

DCCCXLVII. *De Præscriptione. An mutet rerum possessionem?* Contractum verè inualidum bonâ fide iniisti, & pacificè manes in possessione quadraginta annis: te legitimum possessorem hinc ratione præscriptionis iudico, non quòd mera tot annorum duratio aut reddat contractum priorem validum, aut tibi rem adiudicet; sed quia alto imperio Respublica vtens, definit, omnem titulum possidendi esse validum, si sit bona fides, & annorum quadraginta possessio. [Fortè non semper bona fides requiritur vide *num.* 895.] Sit secundum exemplum.

DCCCXLVIII. *An professio inualida silentio quinque annorum firmetur?* Petrus inualidè professus quinquennio non reclamat? Anne mero temporis decursu inualida professio firmetur? Teneo, illam firmari in foro humano, non tempore sed consensu, qui concomitari præsumitur; quoniam qui scit, se debere ante quinquennium reclamare, nec reclamat, videtur consensum præbere, & vota de nouo emittere. An is validè coram DEO posset fugere, & vxorem ducere?

DCCCXLIX. *An impedimenta præsumpta dirimant?* Assero, non solùm potuisse Ecclesiam inter impedimenta dirimentia votum solemne verum enumerasse, sed etiam votum quod humanitùs solemne est.

QVÆRIS, An de facto dirimat matrimonium, religiosi professio, quæ humanitùs solemnis sit? cuius nullitas humanitùs probari non possit? *Videretur* fortè alicui Viro cauto, quòd sic: quoniam, si Antonius coram DEO sit non professor, & tamen coram hominibus solemniter professus sit, & vxorem ducat, separabitur, & illa alteri nubere permittetur: ergo leges humanæ ita sunt exponendæ, vt hæ non accidant exorbitantiæ. *His tamen non obstantibus*, respondeo, quòd professio inualida in foro interno, cuius inualiditas in externo probari non potest, non irritat matrimonium: neque contrarium dici potest, quando quidem nulla extat Lex Ecclesiæ, quæ tale impedimentum dirimens statuerit: & sic vxorem separatam per sententiam Iudicis à tali professo, si transeat ad secunda vota, tuta erit ob conscientiam erroneam inuincibilem, quem errorem non repugnat dari in Iudice: est enim error facti, qui dari potest in Iudice iusto, secundùm acta & probata iudicante.

DCCCL. *De dissolutione contractuum.* QVÆRIS, An actus semel validus dirimi possit? hoc est, An possit fieri vt actus, qui heri validus fuit, incipiat hodie esse non validus? Resondet Physicus, rem eisdem à causis

intrinsecis & etiam extrinsecis posse destrui, à quibus facta. Nam si Binarius additione vnitatis fit, ablatione eiusdem destruetur; vnde ortum Axioma philosophicum: *Totum dissoluitur in illas partes, quibus componitur.* Et quia Moralia Physicis sũt similia, est Iuris Ciuilis Regula XXXV. *Nihil tam naturale est, quàm eo genere quidque dissoluere, quo colligatum est. Ideò verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio, contrario consensu dissoluitur.* Hinc est, quòd obligatio, à promissione acceptatâ (quæ probabiliter à multis admittitur) orta, dissolui possit contrariis verbis promissarij; nempè, si dicat, se nolle habere rem promissam. Hinc est, dissolui posse contractum qualemcunque, si omnes illi dissolutioni consentiant, qui consentire debuere institutioni. In matrimonio cooperantur DEVS, Vir, & fœmina; iuxta illud: *Quos DEVS coniunxit, homo non separet.* Et si omnes tres consentiant, dissoluetur: vnde in lege veteri per libellum repudij dissoluebatur, quia illum permisit Deus.

An matrimonium dissolui possit.

An solẽnis professio?

In professione solemni interuenit Dei, Ecclesiæ, Religionis, & vota emittentis consensum & concursum; & consentientibus his omnibus posse dissolui professionem existimo. Sic in aliis contractibus.

De potentia virtuali ad præteritum.

Quæris etiam, *An possit fieri, vt nullus fuerit contractus, qui validus fuit?* Agimus in sensu virtuali: quoniam si semel fuit validus, vt reuerà non fuerit validus, fieri non potest, potest tamen fieri, vt virtualiter non fuerit validus, hoc est ita se habeat ac si nunquam validus fuerit. Verbi causâ. Vendis hortum Antonio mille aureis; illum ei tradis, & ipse incurrit obligationem soluendi annuos canones quinquaginta aureorum, quousque congreget illos mille aureos. Post annum colligit Antonius fructus, & agitur de dissolutione contractus; & teneo bifariam illum dissolui posse, nimirùm vt non valeat in posterum, & etiam vt nusquam valuerit. Posterioris dissolutionis vi recuperabis hortum, nec ad aureos mille, nec ad canones annuos Antonius tenebitur. At virtute prioris Antonius retinebit primi illius anni canonem. Sed virtute posterioris ita se habebit Antonius, ac si nunquam illum hortum emisset; & ideò retinebit fructus, nec soluet canonem.

Contractuũ dissolutio duplex.

DCCCLIII.

Aliud est contractum finiri, & aliud solui.

QVÆRIS TANDEM, *An ne prioris contractus dissolutio nouus contractus sit? An verò sit prioris mera non conseruatio?* Respondeo, aliud esse contractum finiri; & aliud contractum dissolui: & existimo finiri sine contractu nouo, non dissolui. Finiri quidem: nam si loco domum pro triennio, elapsis tribus annis contractus iste sine nouâ solemnitate finitur: at elapso vno anno contractus iste non potest ex naturâ suâ finiri; potest tamen conuenientibus partibus solui, puta, si locatarius ius, quod habet in domum, cedat, aut mihi eamdem iterùm domum pro eodem pretio locet: si primum, erit donationis contractus; si secundum, erit contractus secundæ locationis Subtilia hæc sunt, sed quæ sæpè disputantur in praxi; & hunc casum propono [Dedisti domum Anselmo in Emphyteusin, hac lege, vt quotiescumque illa mutaret dominum, vigesimam pretij partem haberes. Vi huius contractus illa domus ab Anselmo vendi potest, at donari non potest. Vendit illam Anselmus Friderico duobus millibus aureis contractu legitimo & valido. At iste pœnitentiâ ductus domum restituit, & Anselmus acceptat: & inquiris, An hic duæ fuerint venditiones, vel nulla? & respondeo duas fuisse; alteram, quæ exuit domo Anselmum, & constituit Fridericum verum eiusdem domus Dominum: alteram, quæ iterùm dominium transtulit ad Anselmum; adeoque domum bis mutauisse Dominum, & bis tibi vigesimam partem debere: hoc est aureos centum Hinc Lux legi, cap. ff. de Regulis Iuris. *Omnia, quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt.* Clariùs: *Omnia, quæ iure contrahuntur, eodem iure finiri possunt, & debent contrario, adeoque iure positiuo dissolui.*

Emphyteusis.

Duplex venditio.

Præter actus nullos, dantur etiam personæ in Republicâ nullæ, & istæ sunt, quæ infames; vnde.

Personæ in Iure nullæ.

V.

DCCCLIIII.

Infames, nõ sunt promouendi.

INfamibus porta non pateant dignitatum. Est Regula LXXXVII. Et eius ratio, quia talibus promotionibus non tam honorantur infames, quàm infamantur honores, vt constat *ex lege 2. cap. de dignitat.* Alexander Imperator sic inquit: *Neque famosis & notatis & quos scelus aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis porta patebunt.* Sanè infamiam esse duplicem, iuris & facti scis; & scire vis de vtrâ Regula ista loquatur. Et Respondeo esse certum, eam loqui de vtraque; & iubere ne promoueantur ad dignitates homines, sententiâ Iudicis honore diminutos, seu priuatos: ne etiam illos, qui apud Viros graues & pios prudenter discurrentes, infamiâ laborare probantur. Prudenter, inquam; quia Viri pij sæpè sunt nimis creduli; & sæpè Petrus ex viuius anûs calumniantis maliriâ, & nimiâ piorum hominum credulitate, contra prudentiæ regulas infamatur; nec enim omnis dicenda est infamia, quæ videtur.

Infamia duplex: iuris & facti.

Viri pij sunt nimis creduli.

Ius Ciuile Fœminas etiam & Pueros dignitatum omnium aut ferè incapaces declarat. l. 2. de Regulis Iuris. *Fœminæ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ sunt; & ideò nec Iudices esse possunt, nec Magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratores existere. Item impubes omnibus officiis ciuilibus debent abstinere* [Excipe eas dignitates aut officia, ad quæ iure aut consuetudine speciali fœminæ solent adsumi in Communitate, in quâ degis [Hæc Regula desumpta est ex Vlpiano *libr. 1. ad Sabinum.*

An fœminæ sint promouendæ? An & pueri.

DCCCLV.

Princeps bono ingenio & bona voluntate sit præditus.

Si harum Legum rationem quæris, adnotato, duo omninò requiri, vt quis dignè officio publico fungatur; nimirùm, vt maturitatem iudicij, & bonam voluntatem habeat. Hæc præsumitur abesse infamibus; quia Infames sũt, qui grauissimè & sceleratissimè mali, adeoque sine iniuriâ semper censeri possunt mali. Illa verè deest Pueris. Vtraque sæpè Fœminis. Sunt etiam aliqui, qui non ratione criminis, sed ratione ministerij infames sunt, & his præcluditur aditus ad dignitates, vt hac via omnes

Officia infamia.

An Pastor sit infamis?

nes ad famam & gloriam inuitentur. Eiusmodi erat infamia Pastorum apud Ægyptios; vnde Ioseph suasit fratribus suis, vt se Pastores dicerent, ne cohabitare Ægyptiis, & moribus eorum infici cogerentur. Genes. 46. 33. sic ait. *Cum vocauerit vos* (Rex) *& dixerit, quod est opus vestrum? Respondebitis: viri Pastores sumus serui tui ab infantia nostra vsque in præsens, & nos & Patres nostri. Hæc autem dicetis, vt habitare possitis in terra Gessen; quia detestantur Ægyptij omnes Pastores ouium.* Quamobrem precario visi sunt apud Ægyptios viuere, nec vnquam ad Ciuiles dignitates promoti; & postea afflicti ab alio Pharaone, qui non cognoscebat Ioseph, & vt mancipia furnis laterum adiudicati.

Apud Ægyptios honorem perdunt Hebræi, ne se, pericolo peccandi exponant.

DCCCLV.
Cur serui promoueri ad dignitates nequeãt?

Serui etiam & Mancipia à dignitatibus arcẽtur, quòd hostes olim fuerint, & bonâ etiamnum carere voluntate credantur. l. 211. de regul. Iuris Ciuil. *Seruus Reipublicæ causa* (hoc est negotia publica) *abesse non potest.* Et ibidem l. 22. *In personam seruilem nulla cadit obligatio* (*videlicet, iuridica & publica*) & ibid. l. 32. *Quod attinet ad Ius Ciuile, serui pro nullis habentur, non tamen & Iure naturali. Quia quod ad Ius naturale attinet omnes homines æquales sunt.* Et ibid. l. 107. *Cum seruo actio nulla est.* l. 118. eod. tit. *Qui in seruitute est, vsucapere non potest: nam cum possideatur, possidere non videtur.*

Serui in Iure sũt nulli.

An nõ nolle distinguitur à velle?

Hinc lux in periodo: *Eius est non nolle, qui potest velle.* l. 1. ff. de regul. Iur. non enim Infamis, Fœmina, Impubes, Seruus, censeri possunt non nolle (imò nec nolle) magistratum gerere, aut publica munia administrare, cùm ipsi incapaces sint, & velle aut adspirare ad eiusmodi dignitates non possint. Fortè legendum est *non velle*, vt sensus sit, *neminem arguendum, quòd non voluerit facere quod velle non potuit,* vt natura libertatis physicæ & moralis noscatur: postulat enim arbitrij libertas, vt possis rem facere, & non facere; quamobrem non diceris vnquam non voluisse transuolare Caucasum, aut Constantinopolim restituere Christianis; quia neutrum physicè potes facere, neutrum velle efficaciter potes. Sic legem corrigo: aliàs enim videretur, An hæc identica, & æquiualere huic, Lex sit, *eius est velle, cuius est velle,* in quâ nihil doctrinale reperio.

Libertatis natura.

An hæc lex sit identica?

DCCCLVI.
Furiosi etiã sunt nulli.

Præter Infames, Fœminas, Impubes, Seruosque etiam Furiosi apud Iustinianum nulli sunt. l. 5. ff. de regul. Iur. *In negotijs contrahendis alia causa habita est Furiosorum, alia eorum qui fari possunt, quamuis actum rei non intelligerent. Nam furiosus nullum negotium contrahere potest, Pupillus omnia Tutore auctore agere potest.* Paulus lib. 2. ad Sabinum distinguit inter manutenere & contrahere: non negat furiosos (amentes vniuersos intelligit) posse per alium defendere sua iura legitimè adquisita: quis enim diceret, esse bene gubernatam Rempublicam, in quâ amens licitè expoliaretur? & in hoc furiosos similes esse pupillis iudicat; in hoc tamen totam differentiam constituit, quòd pupillus medio tutore nouos contractus inire possit, quod furiosus non potest. Sed me Iudice hæc differentia à placito Reipublicæ, & non à rei naturâ pendet; posset enim dari furioso tutor, qui haberet authoritatem emendi, vendendi, alienandi, bona etiam radicalia ad maiorem furiosi vtilitatem. At huiusmodi Reipublicæ placitum non dari de facto asserit hæc Iuris Politici Regula. Nec contra militat lex 39. ff. de Reg. Iur. *Furiosi vel eius* (prodigi, qui publicè condemnatus est, aut cuiuscumque alius) *cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.* Quia si placeret Principi, id quod propriâ non potest, alienâ voluntate posset.

Discrimen inter furiosum & infantem.

An furiosus perdere sua debeat?
An adquirere aliqua de nouo possit?
An possit tutorẽ habere?

VI.

DCCCLVII.
An actus conditionatus sit legitimus.

ACtus (absolutè) *legitimi conditionem non recipiunt neque diem* (si dies conditio-ve addatur, nulli sunt) Bonifacij Regulam hanc L. non posse de omnibus actibus legitimis intelligi manifestum est; & ideò illos in absolutè legitimos, & legitimos etiam conditionatè diuidere necessarium est. Actus igitur absolutè legitimos appello Emancipationem, Acceptilationem, hæreditatis Aditionem, serui Optionem, tutoris Dationem, Adoptionem, Electionem, & Postulationem: vel vniuersaliùs Diei adiectionem; Adde Matrimonium, quod absolutus Contractus est: nam si conditio accidentalis sit, indicatur non posita, & si substantialis (hoc est contra Matrimonij essentiam pugnans) iudicatur contractum totum annullare.

Actus absoluti.

Porro, isti actus non admittunt diem, *in quem*; at verò non video, cur non possint recipere *diem à quo*; si non omnes, saltem præcipui? sed & ipsi non admittunt conditionem futuram, at nescio, cur non possint præsentem aut præteritam? Et, vt rem meliùs intelligamus, placet aliquot exempla subiungere.

Dies in quẽ, dies à quo.

Emancipationis hæc formula: *Ego te hodie eximo à potestate patria si victurus sis decem annis*, est nulla; quia cum illa conditio non sit humanitùs scibilis, non posset sciri, an iste esset emancipatus; & quia in dubio beatus qui possidet, maneret sub authoritate parentum. Etiam hæc formula esset nulla: *Ego tibi concedo, vt sis emancipatus duobus annis.* Nam moralia tractari debent vt physica, & homo non potest occidi physicè per duos annos, nam vel debet non occidi, aut ita occidi, vt nunquam humanitùs aut lege ordinaria suscitandus dicatur. Igitur, cum Emancipatio sit quædam virtualis parentum occisio, vi cuius filius emancipatus ita se habet, ac si omninò careret parentibus, rationi consentaneum est, vt qui respectu filij emancipati, suo modo morali & politico, dicuntur occisi, eodem sensu mortui in perpetuum remaneãt. At ego non video repugnantiam in istâ formulâ. *Si verum est, quod crudeliter tractatur à parentibus: ego Titium ab eorumdem authoritate eximo*; nec scio cur non debeat admitti: sicut nec in hac. *Concedo, vt ab anno ætatis suæ vigesimo quinto filij emancipentur à iurisdictione parentum.* Quæ pariformiter de omnibus aliis contractibus absolutè legitimis poterunt dici, si matrimonium excipias, in quo Iura semper desiderant maiorem claritatem: & fortè hoc ipsum desiderium tantum ordinatur ad melius.

Emancipatio conditionatâ.

Emancipatio ad tempus.

Quid sit Emancipatio?

Emancipatiõ conditionata.

Matrimonium conditionatum.

DCCCLVIII.
Quando cõditio noceat in contractibus.

Hæc ipsa *l. actus legitimi. ff. hoc titul.* optimè

explicauit Pomponius vel, vt alij volunt, Papinianus: *Actus*, (absolutè) *legitimi*, *qui recipiunt (alij, qui recipiunt) diem vel conditionem veluti Mancipatio (alij, Emancipatio) Acceptilatio*, *hereditatis Aditio*, *serui optio*, *Datio tutoris* (addantur *Adoptio*, *Dici Adiectio*, nam *Electio* & *Postulatio* conditionis adiectione vitiantur; & *Matrimonium*, si conditio sit talis, quæ eius substantiam destruat) *in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem.*

Nota bene.

Nonnunquam tamen actus superscripti tacitè recipiunt, quæ apertè comprehensa vitium adferunt: nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid, Acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit: quæ, si verbis nominatim Acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum. Sensit ergo Pomponius (Papinianus) & omnes illi, qui eorum verba loco

Non omnis conditio repugnat.

Regulæ l.77. ff. de Reg. Iuris, posuerunt, non omnem conditionem ex natura rei repugnare istis actibus, aliàs enim illam ne implicite quidem admitterent: at ex natura rei repugnare multas, & in foro exteriori plerasque, & in-

Conditio implicita.

strumenta debere fieri clausulis absolutis; Iura enim nonnulla, quæ aliquam conditionem subintelligi volunt, non patiuntur aliquam expresè dici vel scribi.

VII.

QVÆSTIO INCIDENS.

De conditionato contractu. *Hoc est, de Testamento, Donatione, Professione solemni, Voto simplici, & quocumque alio actu aut pacto, quod expressa aut tacita conditione subsistat.*

DCCCLIX. Professio monastica conditionata.

DCCCLIX. SVmma est solenniu omnium actuum connexio; sed quia Regularia specialiùs tractamus, conditionatã solemnem Professionem discutiendam proponimus, multa de simplicibus votis, multa etiam de matrimonio, & contractibus aliis dicturi. Scimus nos detecturos solidissimum lapidem, cui multa inniti debeant, in visum Thomæ Sanchez, Basilio Pontio, & aliis, qui de Matrimonio & solemnibus aliis contractibus; sed quia non est animus dicere, quæ ab ipsis scripta, amicos ipsos esse nobis, sed veritatem esse magis amicam protestamur: & ne procemio oneremus lectorem, ad rem venimus.

Conditio.

Multa Scriptores de nomine *Conditio*, multa etiam de significatione, at inter multa pauca, quæ rem claram dilucident. Vnde siquidem nominis significatio certa est, non est cur obnubiletur expositionibus non necessariis; quoniam aliquando contingit, defini-

An definitio semper sit clarior definito.

tiones, quæ putantur clariores definito, ita esse obscuras, vt illud rusticus; hanc vix sapiens intelligat. Notauit hoc Cartesius, noto & ego; quòd vt non solùm notem, sed demonstrem: pictorem in medio produco. Illi coram te iubeo, *vt qualitate visibili visus congregatiua tabulam pingat; & in ea qualitate visibili visus disgregatiua delineet Alexandrum.* An me intelliget? Minimè. Iubebo igitur, *vt in Tabula nigra colore albo Alexandrum efformet*; & statim me intelligens, ostendet, sæpè definitiones esse obscuriores definitis, & errare Doctores, dum res claras & vniuersis notas volunt dilucidare. Nolo igitur quid *sit Conditio* exponere; nota, res est; nec potest clariùs alter quàm mero nomine repræsentari.

DCCCLX. Professio conditionata. Quæ Cõditiones variæ enumerantur præcipuæ.

DCCCLX. Professio igitur conditionata illa est, quæ conditioni innititur; vt, *Voueo, si obijt pater meus. Voueo, si tale priuilegium habetis.* Conditio, quæ interuenire solet, varia est: Necessaria, Possibilis, & Impossibilis; Honesta, & Inhonesta; Incompossibilis & Consistens; Certa & Dubia; Cognoscibilis: Præterita, Præsens, & Futura. Omnes istas, & alias etiam occurrentes examinabimus, & doctrinam matrimonio & aliis contractibus consen-

An conditionalis transeat in absolutam?

taneam ponemus, adnotando, conditionalem positionem, positâ conditione, transire in absolutam, & hanc esse optimam argumentandi formam: *Donasti Petro aureos centum, si esset Doctor; atqui est Doctor: igitur contractu teneris.*

VIII.

Conditio NECESSARIA.

DCCCLXI. Conditio necessaria non est cõditio.

DCCCLXI. OMnia illa, quæ naturam respiciunt, & ab hominibus certò cognita impediri non possunt, non habere vim conditionum dicuntur; quoniam hæ propositiones: *Voueo si heri sol ortus fuit: Voueo, si cras sit oriturus: Voueo, si mare exsiccatum non est*, & aliæ similes æquiualent huic absolutæ: *Voueo.* Constat ex lege, si pupillus 9. *ff.* nouat. *Qui sub*

An omnia Authorum sunt testimonio probanda?

conditione stipulatur, quæ omni modo extitura est, purè videtur stipulari. Et cur legem & authoritatem produco in re tam clara? vt morem geram impetitis, qui non credent hanc chartam albam esse, nisi lege & Iurisperito suadeatur.

Nota obiter, difficilem esse hanc periodum: *Quæ secundùm rerum naturam sunt certa, non morantur obligationem, licèt apud nos*

Certa quoad se, & certa quoad nos.

incerta sint. §. conditione. institut. de verb. obligat. Certitudo enim respectiua est, & quæ secundùm rerum naturam necessaria sunt, modo nobis incerta sint, obligationem morabuntur: quoniam iste contractus

Obligatio à cõditione incerta est.

bonus est *si cras pluat, dabo tibi ocreas*, & tametsi pluuia secundùm ordinem naturæ sit certa, non tenebor hodie ocreas dare, nec etas antequàm pluat, quia mihi pluuia incerta est: & cum obligatio à conditione oriatur, incerta est.

IX.

Conditio INFALLIBILIS LIBERA.

DCCCLXII. INter necessaria & infallibilia discrimen notissimum est, quoniam illa libertatem excludunt, ista imbibunt. Vbi notandum est, id, quod vni est infallibile, alteri necessa-

Necessitas, & libertas. Deus solus est absolutè necessarius.

rium esse. Absolotè necessarius solus est DEVS; præter ipsum reliqua illi sunt libera, quoniam vniuersæ Creaturæ ab illius voluntate dependent: at ex his, quæ Deo sunt libera, multa sunt mihi necessaria, quæ impedire non possunt;

possum; infallibilia aliqua, quæ diuinitùs doctus scio, me infallibiliter facturum esse. Prioris generis sunt ortus Solis, occasus Lunæ, & similia, quæ legibus naturæ obediunt; Posterioris fuisset Petri votum, si post Christi reuelationem, at ante negationem dixisset: *Voueo me talem & tantam pœnitentiam facturum, si hodie Christum ante gallicinium negauero*: Petro enim erat infallibiliter futura negatio, & tamen libera: quia poterat non negare Christum. Quòd, si conditio mihi non sit libera, nec secundùm cursum naturæ necessaria, mihi erit contingens; infallibilis tamen, si certè præuisa; dubia autem, si ignorata. Dubiam contingentiam reperio in hac propositione: *Cras visitar à Ioanne*, hoc enim pendet à Ioannis libertate, cuius actus certò & infallibiliter præuidere non possum. Contingentiam infallibilem reperio in hac: *Antichristus nascetur*. Huius natiuitas non pendet à voluntate mea, non à cursu naturali rerum, sed à decreto Diuino, mihi reuelato, adeoque certissimè cognito. De futuris contingentibus infallibiliter & certò euenturis agam nunc; nam de dubio euenturis acturus sum inferiùs.

Infallibilitas.

Cõditio necessaria, libera, cõtingens, infallibilis dubia.

DCCCLXIII. Vt igitur rem meliùs intelligas, horâ tertiâ post occasum Solis (sic numerabant horas Iudæi tempore Christi) reuelauerit Petro Christus negationem futuram horâ nimirum septimâ (nobis primâ post mediam noctem) Petrus futurum suum lapsum diuinitùs edoctus dixerit: *Voueo non ingredi Prætorium, si Christum negaturus sum*: & consulor, an hoc votum, quod grammaticè conditionale est, moraliter sit absolutum & purum? & respondeo assertiuè; æquiualet enim huic: *Voueo non ingredi Prætorium*: quia, cùm conditio verè futura sit, futuritio illa iam est, & conditione positâ in absolutam, puramque transit conditionalis; quia hæc assertio: *Voueo non ingredi Prætorium, si Christum negaturus sum*, omninò (quod notare oportet) æquiualet huic: *Voueo non ingredi Prætorium, si nunc sit futura illa Christi negatio*. Atqui illa est futura, & hoc scit Petrus: ergo illa conditio in verbis solummodò consistens, moraliter loquendo, nulla est.

Infallibilis conditio est nulla.

X.

Conditio INFALLIBILIS CONTINGENS.

DCCCLXIV. DEdi conditionem liberam infallibiliter cognitam: ponam contingentem reuelatam, quam etiam infallibiliter præsciam *Voueo*, inquam, *si Antichristus nascetur. Contraho, si Christus iudicaturus est viuos & mortuos.* Illæ enim conditiones, cùm sint positæ, ita se habent ac si adiectæ non essent, quamobrem illud votum est purum, & absolutus est ille contractus. Ita Thomas Sanchez *lib. 5. de matr. disp. 2.* Rebellus *lib. 2. quæst. 10. sect. 14* & teste Basilio Pontio *de matr. lib. 3 c. 1. num. 13.* communiter sic sentiunt Theologi. At quia ipse Basilius sæpè à communi deuiat, quòd & modò facit, quo iure id faciat videamus [*Verius tamen est*, ait, *quod docet Couarr. 2. part. cap. 2. §. 2. num. 11. Henriquez lib. 11. de matr. cap. 12. num. 4. & olim Adrianus quæst. 3. de matrim. dub. 16. & 17. esse matrimonium conditionale*] Si rationem postulet, dicit esse manifestam, quam ex dictis colligit, & ad hanc formam reducit. Nam licèt certum sit Antichristum nasciturum, at incertum est quo tempore & die, & potest contingere, quòd non nascatur viuo legatario (contrahente, vouente) & ita habet effectum suspendendi: quod enim in incerto ponit, non potest non esse conditio suspendens, vt dictum est.

Conditio contingens infallibilis est nulla.

Basili opinio.

At ego à Basilio, quem Salmanticæ sum veneratus, hanc periodum scriptam esse miror; quia polluit clarissimo ille ingenio, & tamen hic res toto cœlo diuersas confundit. Aliud est dicere, *Voueo, si Antichristus nascetur*: Aliud. *Voueo, si ante obitum meum nascetur.* Nam illum nasciturum esse infallibile est, at esse ante meum obitum, dubium aut improbabile: & Basilio subscribendum esset, si ageretur de propositione secundâ; at subscribere nequaquam possumus, quoniam de primâ disputamus.

Impugnatur.

XI.

Conditio INTRINSECA.

COnditio illa nominatur intrinseca, sine quâ poni effectus non potest, quæ semper intelligitur, & ponatur, aut non perinde est. Tales sunt: *Voueo me cras iturum ad Ecclesiam, si vixero; lecturum talem librum, si habuero oculos; daturum tot pecunias, si habuero, &c.* Et dico, hæc vota esse absoluta & pura; non enim potero cras ire ad Ecclesiam, si hodie moriar; non legere, si oculos perdam; non dare, si nihil habeam. DCCCLXV.

DCCCLXV. Conditio intrinseca, an semper subintelligenda sit? An sit vera conditio?

Multa solent huc Authores congerere quæ non videntur multâ disputatione digna, adeoque ad vtiliora transeo.

XII.

Conditio PRÆTERITA, PRÆSENS, INCERTA.

SOlent poni conditiones præsentes aut etiã præteritæ, quæ nobis non sunt notæ, sed poterunt temporis successu cognosci; & modò quæritur, *Quam vim habeant conditiones huiusmodi?* Pono exempla. *Voueo, si meus pater est mortuus. Contraho tecum, si non es mihi quinto gradu consanguinea. Dono tibi tot aureos, si verò sum Antonio ex asse heres.* Et teneo, promissiones aut contractus tali conditioni insistentes, si ipsa vera vt supponitur, statim obligare materialiter, tametsi defectu notitiæ sic vouens aut sic contrahens quousque rem examinet, excusetur. Multa sunt hîc obscura; aliqua declarabo. DCCCLXVI.

Obligatio alia materialis, & alia formalis.

Si Petrus dixerit, *Voueo me donaturum hanc domum tali Xenodochio, si nunc sit viuus meus pater*: si quando vouet, eius pater incolumis & sanus sit, non tenebitur statim dare illam domum; non quidem defectu obligationis sed defectu notitiæ: nam statim post emissionem voti, antequam sciat, vtrùm eius pater viuat, vel non viuat, non potest domum illam absolutè vendere, donare, aut alienare, quia se exponeret euidenti & voluntario periculo, non

Votũ quoddam exponitur.

non standi voto. Consultò posui illud *absolutè*; posset enim Petrus procedere conditionatè; Videlicet si diceret, *Si pater meus viuit, promisi hanc damnum Xenodochio, adeoque si ille viuit, illam tibi non do; at quia Xenodochio, si pater meus est mortuus illam non debeo, eandem, si meus pater est mortuus, tibi do.*

DCCCLXVII. Aliud etiam exponitur.

Si dicat, *Voueo me singulis diebus daturum tantam eleemosynam pauperibus si nauis Indica feliciter appulsa est*; & tamen nauis appulsa est, quod nescit Petrus, à die voti illius eleemosynæ debitor est, & cùm primùm sciat venisse nauim, debebit à die voti numerando summam, quam dederit computus, erogare.

Aliud simile expenditur.

Si dicat, *Voueo me singulis diebus lecturum rosarium, si eadem nauis fuerit appulsa*, non tenebitur legere à die promissionis, sed à die notitiæ; nec tenebitur rosaria omissa resumere. Et tota differentia inter rosaria & pecunias est, quòd istæ obligent realiter, illa autem personaliter; adeoque istæ non videantur alligatæ vel personæ vel tempori, vnde si non dentur hodie debebunt solui cras; at rosaria, cùm personalia sint, obligata sunt personæ & tempori, & si non legantur hodie, non debebunt resumi cras. Quod constat clarissimè in Missâ & Officio Diuino; nam, qui illam non audit die Dominica, non tenetur elapso die festo illam audire; sicut nec omissas canonicas horas die sequenti resumere. Nihilominùs esset limitanda hæc doctrina, si vouens vellet se expressè ad resumenda rosaria omissa obstringere, quia cùm sit suæ voluntatis dominus, poterit se hoc vel illo modo obligare.

Obligationum realiū & personalium differentia.

Nota id bene.

DCCCLXVIII. Aliud votū exponitur.

Si hoc votum labiis suis distinguat: *Voueo me professurum solemniter, si iam res talis, quam desidero, acciderit.* Si verè illa acciderit, Petrus statim obstringitur voto Religionis; & tametsi non teneatur profiteri antequam sciat, tenetur nihilominùs non reddere se inhabilem ad profitendum: adeoque non posset licitè contrahere matrimonium.

Quid si contraheret? peccaret mortaliter contrahendo. Et tamen validè contraheret, Et posteà, si re examinatâ reperiret rem illam accidisse, sciret se voto religionis teneri, non tamen voto castitatis. Aliud est enim religionem, & aliud castitatem vouere. Vnde Coniugatus, si voto religionis sit obstrictus, tenebitur adire religionem cùm primùm possit; at stante matrimonio poterit petere & reddere debitum; at Coniugatus obstrictus voto castitatis non tenebitur religionem adire, etiamsi possit, nec tenebitur non reddere debitum, at tenebitur illud non petere.

Aliud est votum religionis & aliud votū castitatis.

DCCCLXIX. An qui tenetur ad finem, teneatur ad media?

Quid, si Petro, quem diximus voto Religionis teneri, vxor licentiam transeundi ad religionem verè similiter sit concessura? Tenebitur ne Petrus illam petere? aut tenebitur saltem acceptare illam, si offerarur? Me iudice, ad vtrumque tenebitur; & ratio est, nam qui tenetur ad finem, tenetur ponere media, quæ prudenter iudicabuntur efficacia ad consequendum talem finem.

Dilucidatur aliud votū.

De voto solemni conditionato.

Subiicio examini aliud votum. *Voueo castitatem solemniter*, ait Petrus, *si talis fœmina mortua est.* Et illa verè mortua est, & ipsam Petrus esse mortuam ignorat. Suppono disputationis gratiâ votum illud solemne esse validum (hoc enim examinabitur inferiùs) & definio, à primo instanti Petrum teneri voto, at suam obligationem ignorare quousque conditio examinetur. An-ne post votum emissum poterit ducere vxorem? Quid igitur, si de facto duxerit? An-ne manebit coniugatus? & dico rem esse difficilem, & quæ petat examen.

An in matrimonio dubio possit aliquis vxorem tāgere?

Dico Petrum, si vxorem ducat ante conditionis examen, se exponere periculo contrahendi cum impedimento dirimente, adeoque faciendi contractum inualidum. Addo, eumdem, vxore ducta, vbi Concilium Tridentinum receptum non est, non posse scire, vtrùm sit coniugatus aut non; vnde cùm in dubiis melior sit conditio possidentis, & ante matrimonium dubium sit cœlibatus possessio, debebit credere se esse cœlibem, nec fœminam tangere. Vbi Tridentinum Concilium receptum est, dicendum, illud esse clandestinum, etsi coram multis celebretur, si conditionatum sit & tamen testes non sunt conditionis testes, sed contractûs. Rem valde nouam, valde certam, & valde necessariam tetigi; & volo tantisper hærere, vt illam radicitùs exponam.

Alij sunt testes conditionis & alij contractus.

Nota hæc bene.

An Matrimonia clandestina sint valida.

PRIMO *enim matrimonia clandestina, tametsi sæpissimè interdicta, ante Concilium Tridentinum erant valida* SECVNDO *nunc etiam sunt valida vbi Concilium receptum non est.* TERTIO, *alibi sunt inualida.* Quod euidentissimè probari poterit ex sess. 24. de Refor. matrim. Cap. 1. & præcipuè ex his verbis: *Dubitandum non est, clandestina matrimonia libero consensu contrahentium facta rata & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia illa irrita non fecit. Et proinde iure damnandi sunt illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata esse negant.* Firmant hanc conclusionem omnia illa, quæ Basilius Pontius edisserit *lib. de matrim. Quinti Cap. 3.* Secundæ probatio pendet à legum notitiâ; nullam enim posse humanitùs poni, quæ ante acceptationem obliget, plurimi sentiunt, quos in Theologiâ Regulari num. 48. allego? quibus ego cum aliqua moderatione subscribo; existimo enim, omnes leges præcisè necessarias in ipsâ Reipublicæ erectione & Superioris creatione esse admissas, nec nouâ egere acceptatione; & in hoc distingui ab arbitrariis, quæ à subditorum voluntate dependent. Et adhuc agendo de arbitrariis inter Ecclesiasticas & Sæculares magnam differentiam inuenio. Hinc igitur etiam Tertia probata est. Illam tamen ad maiorem doctrinæ securitatem hac eiusdem capitis periodo confirmo.

An lex obliget non acceptata?

An aliter de necessaria aliter de arbitraria: An aliter de Ecclesiastica & aliter de Politica sit philosophādum?

Qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio sacerdote de ipsius Parochi aut Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos ac nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat. Ecce aperi oculos, & rem perspice. *Matrimonium clandestinum, quod sancta Synodus nullum declarat, illud est quod probari non potest.* Est euidens: non enim volebant Patres contrahentem onerare cæremoniis, sed obuiam ire inconuenientibus, quæ ex clandestino cōiugio oriri solebant. Nam capite illo primo sessionis 24. sic inquit, *Cùm sancta Synodus.....*

Cur Matrimonia clandestina interdicta?

grauia

gratia peccata perpendat, quæ ex clandestinis Coniugijs ortum habent; præsertim vero eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea perpetuo adulterio viuunt: cui malo cum ab Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficaciùs aliquod remedium adhibeatur, idcirco, &c. Igitur matrimonia conditione fundata, tametsi coram Parrocho & testibus contracta, sæpissimè erunt clandestina; nimirùm, si conditionis positio probari non possit. Quod, vt bene intelligere valeas, pono casum, in quo sic contrahat Albericus, *Duco hanc in vxorem, si hodie legit rosarium*, & non video, quî poterit Parrochus & testes testificari contractum fuisse matrimonium, si ignorent, an conditio illa fuerit posita; non video, quâ Parrochus conscientia possit dicere: *Ego vos coniungo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*: qua veracitate posteà eos esse veros coniuges testificabitur.

An Ecclesia iudicet de occultis.

Matrimonium coram Parrocho & Testibus celebratũ potest esse clãdestinum.

Hinc ad Petrum reuersus dices, eius consensum debere esse conditionatum; non enim volet Petrus eam validè ducere, quam validè ducere non potest: Ergo, si dicat, Ego te duco, si non sum religiosus, siue, quod idem est, si talis fœmina viuit, si conditio non possit probari, probari non poterit valor contractûs, adeoque erit matrimonium, quod probari non possit; & ad mentem Tridentinæ Synodi, Clandestinum, & ad eiusdem Synodi decretum inualidum.

DCCCLXX.
Præcedens doctrina adfirmatur.

Post istas lineas addidi in primâ editione huius libri: *Hanc totam doctrinam recognosce, est enim valde necessaria, & à nemine, quem sciam, animaduersa*: sed quia nunc venit ad manus meas Gasparis Hurtado Tractatus de Matrimonio & Censuris, & ipse similem controuersiam excitat subscribere placuit has periodos.

Ille igitur disputat. 7. difficult. 7. inquirit, *Vtrùm, vbi Concilium Tridentinum viget, ad valorem matrimonij conditionati necessarium sit, conditionem coram Parrocho & testibus impleri?* &, vt propositæ Quæstioni satisfaciat, sic discurrit.

An matrimonium cõditionatum sit verum sacramentũ: an verò vim habeat sponsalium tantummodo?

[Difficultas hæc, inquit, quoad matrimonium conditionatum conditione de futuro non procedit iuxta opinionem asserentium, matrimonium sic contractum non purificari impletione conditionis. Sed requiri nouum consensum; quia iuxta hanc opinionem sufficit, & necessarium est, nouum illum consensum exprimi coram Parrocho, & aliis testibus, quia tunc fit integrè matrimonium, & non antea: Sed tantùm procedit iuxta opinionem nostram, quâ diximus, matrimonium conditionatum conditione de futuro purificari impletione conditionis absque nouo consensu.]

An impletio conditionis debeat fieri coram eodẽ Parrocho, & eisdem testibus.

Supponimus autem secundùm nostram opinionem, sufficere contractum ipsum conditionatum, siue conditione de præsenti, aut de præterito, siue conditione de futuro, & impletionem conditionis fieri coram Parrocho, & aliis testibus, quia eo ipso matrimonium perfectum, & purificatum fit coram illis; & ad minus necessarium esse contractum ipsum conditionatum coram illis fieri.

Est tamen difficultas, An etiam sit necessarium impletionem conditionis coram illis fieri?

Sententia negans.

Circa quam Sancius *lib. 5. disputat. 8.* partem negatiuam tuetur; quia vt Parrochus, & alij testes validè assistant, matrimonio, quod à Tridentino requiritur, non est necessarium ita assistere, vt testari possint illud fuisse validè contractum, quia validè assistunt matrimonio eorum, quos nesciunt carere impedimento dirimente. & validè assistunt matrimonio facto per Procuratorem, absque eo quòd coram eis fiat assignatio Procuratorij, & absque eo quòd eis ostendatur assignatio illius, vt diximus *disp. 3. difficult. 15.* Ergo non est necessarium, vt assistant impletioni conditionis, sub quâ matrimonium fuit celebratum; quia impletio conditionis tantùm est necessaria, vt matrimonium anteà celebratum fiat absolutè validum. Et confirmatur: quia ita assistendo satisfit intentioni Tridentini vitandi omnia incommoda; quia ita assistendo poterit constare, matrimonium fuisse contractum sub conditione, & ita neuter permittitur aliud contrahere, nisi constet conditionem non fuisse impletam.

An in matrimonio per Procuratorem cõtracto Parrochus debeat videre & examinare literas Procuratorij?

An quando cessat fiom Cõcilij Tridentini in particulari, cessent etiã leges eius in particulari?

DCCCLXXI.
Sententia asserens.

Ægidius verò *disp. 19. n. 15.* partem affirmatiuam tradit Et meritò, quia ad valorem matrimonij, vbi Tridentinum viget, necessarium est, quòd Parrochus, & alij testes assistant matrimonio essentialiter perfecto quoad exterius ipsum, & non sufficit matrimonio essentialiter tantùm inchoato: matrimonium autem absque impletione conditionis, adhuc de præterito, non est essentialiter perfectum quoad exterius, quia eâ perficitur; sed tantùm est inchoatum.

Conditionatũ matrimoniũ ante impletionẽ conditionis non est perfectũ & cõpletum, sed inchoatum.

Satisfit argumẽto cõtrario.

Ad rationem ergo respondemus, quòd quamuis necessarium non sit ita assistere matrimonio, vt possint testificari de valore illius, assistendo omnibus quoquo modo requisitis ad valorem; est tamen necessarium assistere matrimonio essentialiter perfecto quoad exterius ipsum, in quo consistit essentia exterior matrimonij conditionati: perficitur essentialiter impletione conditionis, cùm expressio consensus, in qua consistit, eum alligauerit impletioni conditionis, ideo necessarium est assistere impletioni conditionis, & non est necessarium assistere carentiæ impedimenti inter contrahentes, nec assignationi procuratorij, nec ostensioni talis assignationis; quia istæ non perficiunt essentialiter exteriorem expressionem consensûs, quamuis sint requisitæ, vt exterior expressio consensus sit valida, & vt habeat effectum.

N. B.
Parrochus vt assistat matrimonio debet contrahẽtes videre vt eos cognoscat: quid si aliquis diceret, debere illos in Procuratore videri, hunc in procuratorio?
Alij viderint.

N. B.
Quid, si hic diceret aliquis non sufficere satisfacere intentioni, sed debere satisfacere etiã præcepto?
Cùm dubitatur an cõditio sit impleta vel nõ, vtri incumbat positiua probatio?

Et ad confirmationem negamus, assistendo matrimonio conditionato, satisfieri intentioni Tridentini, si non assistatur impletioni conditionis, quâ essentialiter perficitur: quia, si non assistatur, vterque permittetur contrahere aliud matrimonium, quia dum non constat, conditionem fuisse impletam, neuter poterit impediri ab Ecclesiâ à contrahendo aliud: quia asserenti conditionem fuisse impletam incumbit probatio: & quamuis forsan non permittatur, dum non constet, conditionem non fuisse impletam, tamen, si de facto cum alterâ contrahat; Ecclesia pro hoc secundo contractu iudicabit, dum non constet

condi

condirionem primo contractui appositam fuisse impletam.

Stat pro nō impletione professio.

Huic doctrinæ obstare, ais, Cardinalium Declarationem apud Ioannem Gallamartium, à quo illam transcripserunt nonnulli, qui contrariam opinionem sequuntur.

DCCCLXXXI. Obiectio contra sententiā præcedentem. Quid oporteat examinare, quando Cardinalium Declarationes obiiciuntur? Quid requiratur, vt Declarationes sint authenticæ?

Respendeo, examinari debere primò, *An illa Declaratio sit authemica?* secundò, *An militet contra nostram doctrinam?*

Sanè illa non est authentica boc nomine, quòd citetur à Ioanne Gallamartio, qui quòd multas Declarationes citet, quas Cardinales suas esse diffitentur, iustissimè fuir interdictus. Exhibeatur igitur hæc Declaratio in formâ authentica, & tunc illa summâ reuerentiâ admittetur, & vtrùm contra nos militet examinabitur. [Quid requiratur, vt exhibeatur in forma authentica, iam exposui superiùs *num.* 172. nec est necessarium eadem iterum, iterumque repetere.]

An omnes Declarationes ad casos similes possint extendi?

Quid, si Declarationem istam aliquis in authenticâ formâ producat? Dicat Clementem VIII. (vt habetur ibidem) iussisse, vt casui tantùm proposito illa Declaratio cooptaretur; voluisseque, vt non traheretur in consequentiam, sed casus cæteri considerarentur secundùm propriam qualitatem. Et quidem hæc Sanctissimi Domini nostri Declaratio sententiam nostram confirmare videtur.

De Declarationibus futuris.

Nec militabunt contra nos Cardinales, si hanc Declarationem ad omnes similes casus extendant: bic enim, non quæritur, quid sit faciendum, sed qoid factum: & sicut hucusque Pontifex voluit eam non extendi, si cras extendi iusserit, sumus obedire parati.

XIII.

Conditio IMPOSSIBILIS VT TALIS COGNITA.

DCCCLXXXII. An Ius naturæ ab humano debeamus distinguere?

STando soli iuri naturæ, Condirio impossibilis contractum nullum reddit; nam, qui contrahit, sciens illam conditionem impossibilem esse, caret contrahendi voluntate; & qui putat esse possibilem non aliter contrahere vult, quàm si illa condirio ponatur. Hinc est, quòd istæ formulæ: *Iubeo vt venias ad me, si cœlum manu tetigeris; Voueo castitatem, si nouiluninm non recurret: Contraho cum Titia, si fiat vera Francisci filia, cuius modò non est. Vota solemnia emitto, si cras non est oriturus Sol.* Et aliæ similes, sint inualidæ, stando rationi & naturæ.

An possit Respublica facere, vt cōditio impossibilis habeatur pro non adiecta?

Potest Respublica in materia fundorum & bonorum decernere, vt contractus effecti impossibili, aut etiam turpi (hæc enim moraliter impossibilis est) conditione subsistant, quia, cùm ipsa sit suprema rerum Domina, potest bono publico prospicere, & lites aut etiam peccata vitare, iubendo vt inuitis directis Dominis bona ad alios transeant, & si conditiones sint positæ in contractu, ratione quarum non deberent transire. Hinc est, quod hic contractus, *Do Antoniæ aureos centum, si in virum conuertatur*, iuxta legem naturæ sit nullus; hinc quòd possit Respublica, declarando condiriones impossibiles habendas esse pro non positis, facere, vt etiam donatore inuito, sit validus, quoniam aurei subsunt supremæ dispositioni & decreto Reipublicæ.

Conditiones aliquæ in Iure pro non adiectis reputantur.

Id, quod Rempublicam posse facere asseruimus, de facto fecit in aliquibus casibus, quæ res concernunt. Iure enim Ciuili dispositum est, vt conditiones impossibiles habeantur pro non adiectis tantùm in testamentis fauore vltimæ voluntatis: in legatis nimirum & fideicommissis sine exceptione vllâ; *l.* 3. *& l.* 6. *ff. de condit. & demonst. l.* 1. *de hæredis instit. & l. ab omnibus* 104. §. 1. *ff. de leg.* 1. Et ratio legis est; quia tametsi inter viuos aliquando possit contingere, vt homo velit contractum inualidum facere, quia mauult rem retinere, quàm donare; at hoc non potest de morituro præsumi: ergo credendum est illum velle verum testamentum condere, & validè legare aut donare. Igitur dicendus erit Testator conditionem illam impossibilem, quam apposuit, iudicasse possibilem, & aliàs illam non posititum fuisse; adeoque iudicandam pro non posita. Stet lex: at legis mihi ratio non placet: quid enim vetat, Petrum velle condere testamentum inualidum? Cur enim non poterit dari casus, in quo Petro ipsi expediat, quòd testamentum sit inualidum? Quando aliquis inualidum testamentum conficit, transeunt bona ab intestato ad propinquiorem cognatum, & cur non poterit isti velle fauere Petrus, quando testamentum aliter conficit ob rationes priuatas. Rem dilucido hoc casu [Pendet Petrus à Friderico, magno Principe, quem desiderat habere gratum, & interim vult nepoti suo prodesse: Ergo condit testamentum inualidum, aut defectu alicuius solemnitatis necessariæ, aut adiectione alicuius conditionis aut circumstantiæ dirimentis, & sic discurrit. *Superuiuam, aut non. Si primum; ero Principi charus, quem habere volui ex asse hæredem: si secundum, nihilominus meus nepos erit hæres, quia testamentum non erit validum.*] Stat igitur non esse euidens, quòd omnes velint homines in articulo mortis condere testamentum validum. Vide *num.* 482. *Ceterùm*, quidquid sit de institutione hæredis non est vniuersaliter definitum, impossibiles conditiones pro non adiectis esse habendas. Vt videre est apud Basilium Pontium *de matrim. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 3. at in omnibos contractibus conditio impossibilia pactum annullat, vt constat ex *l. non solum. De obligat. & action.* Et §. *si impossibilis instit. De inutilibus stipulationibus*, vbi dicitur, *Si impossibilis conditio stipulationibus adiciatur, nihil valet stipulatio.*

Nota hæc omnia: quæ valdè communia & certa sunt, tametsi incerta sint ratione fūdata: nam legum vis à voluntate potiùs, quā à ratione pendet.

Conditio impossibilis, vt talis cognita.

AD VOTA VANIO & existimo, conditionem impossibilem vt talem cognitam esse dirimens impedimentum, & nullum votum emittere, qui in professione simplici aut solemni diceret: *Ego voueo, si sol lucem perdiderit.*

De authoritate & potestate Ecclesiæ.

Anne Ecclesia poterit tale votum validum reddere, & decernere, circumstantiam illam impossibilem habendam fore pro non positâ? Respondebo forum internum à foro externo distinguendo, Scio enim, posse hominem etiam inuitum cogi ne è monasterio egrediatur, ne vxorem ducat, ne pecunias habeat, ne opus præceptum intermittat; hæc omnia forum externum concernunt. Imò existimo, posse

Inuitus nemo voucre potest.

posse dari casum, in quo hæc ipsa legitimè possint præcipi non solùm pœnaliter, sed & moraliter: at facere, quòd ego nolens voti obligatorij vinculum incurram, Ecclesia Romana non potest. Hinc est, quòd nolit audire post quinquennium inualidè professum, & ista audientiæ negatio erit sufficiens, vt ille cogatur agere vitam Religiosam in foro externo, non tamen poterit illum Religiosum reddere; quoniam stare aut non vouere in manu promittentis est.

De inualidè professo post quinquennium.

Decretum Pontificis: ab aliis explicandum.

AD MATRIMONIVM doctrinæ consequentia me transfert. Existimo esse materiam valde difficilem, nec tam facilè soluendam, quàm vulgus existimat, Summi Pontificis decretum tam difficile explicatu est, vt Durandus *in 4. distinct. 29 quæst.4.* dicat, se relinquere Doctoribus rem explicandam: Paludanus *ibid. quæst. 2. art.5. conclus 5.* hoc Gregorij IX. decretum esse satis mirabile. Sotus *ibid. quæst.2. art.2.* asserat nihil de hac re se certò compertum vidisse aut legisse. Couuarruuias *part. 2.cap.3. § 2. num. 9.* sibi videri mirabile, cur matrimonium contractum sub conditione impossibili valeat, & sensum illius capitis esse mirè reconditum. Alij voluerunt defendere verba Pontificis, aut exponere saltem; & impugnantur à Thoma Sanchez *lib. 5. disputatione 5.* & Rebello *lib.2. quæstione 10.sect 4 à num.25.* & Basilius Pontius *de matrim.lib.4 cap.4. num.2.* ita textum exponit, vt valorem matrimonij conditionati ne quidem in exteriori foro admittat, si de contrahentium voluntate conditionata constiterit. Quamobrem ego sentio, non posse Ecclesiam coniungere vero matrimonio hominem inuitum, adeoque si Petrus dicat: *Ego duco in vxorem hanc fœminam, si non indigeat somno*; nec velit aliter illam habere, cùm matrimonium sine eius consensu fieri non possit, dicendum contractum fuisse nullum. At Ecclesia, ne matrimonia conditionibus huiusmodi implicentur, vult illas pro non adiectis iudicari, *cap. fin. de condit. apposit.* vbi ait Prudentissimus Legislator. *Aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, propter fauorem eius debent pro non adiectis haberi.* Sed hæc verba exterius forum & solam præsumptionem concernunt; nimirùm, quando fuisse conditionatam voluntatem probari non possit.

Mirabile.

Incertum: Mirabile:

Mirè reconditum.

Quid Ecclesia in Materia matrimonij possit.

An copulare inuitus possit.

XIV.

Conditio IMPOSSIBILIS, POSSIBILIS CREDITA.

DCCCLXXIV. Impossibilia sæpè esse possibilia putamus.

SÆpè contingit, conditionem impossibilem poni à credente possibilem esse. Anne tunc vitiabitur contractus? Vitiari omnem contractum in tali casu affirmauit Donellus *lib.8. cap. 32. §. hac tamen in re.* Et in matrimonij materiâ eius sequitur opinionem Thomas Sanchez *lib 5. disp. 3. num.8.* Et Emanuel Costa *Repet. in cap. si pater. de testam. num. 8.* vbi etiam multos citat. Non vitiari contractum, sed conditionem debere reputari pro non positâ censuit Gabriel Vasquez *opusc. cap. de testa. cap.7. dub.10.*

Basilius Pontius *de matrim.lib.3.cap.3.n.11.* subdistinguit; nam vel scitur, contrahentem ignorasse circumstantiam illam fuisse impossibilem, vel de hoc dubitatur. Si primum, vitiatur contractus non ex eo quòd habeatur conditio pro possibili; sed quia quando constat de mente contrahentis & illum voluisse illi conditioni inniti, nec aliter contrahere, dicendum, sublatâ conditionis existentiâ contractum non posse subsistere: Cæterùm si dubia mens fuerit, conditio pro non adiectâ reputabitur; in dubio enim præsumitur pro testamentis, matrimoniisque.

An eodem modo de matrimoniis quo de testamentis sit philosophandum.

At ego *primò*, matrimonia à testamentis distinguo; nam de bonis potest Respublica disponere, non verò de personis ad matrimonij effectum. *Secundò*, si dubium sit, an voluntas innitatur conditioni illi, aut non, erit dubium, an matrimonium sit validum, an non. Ergo in dubiis standum erit pro possessione, Et quid est, quæso, in possessione? matrimonium? Non quidem; non enim possidet; quamdiu non purificetur conditio: Ergo est in possessione conditio. Ergo stabit pro conditione præsumptio, quousque suadeatur, contrahentes non voluisse illi inniti, nec ab illâ in contractus valore dependere.

Quādo verba sunt cōditionata præsumendum voluntatem fuisse conditionatam, nisi probetur contrarium.

Et hìc obiter noto, multos viros, etiam doctos, in præsumptionibus & possessionibus hallucinari: non enim sēper stant pro vero possessore in dubio, nec pro præsumptione legitimâ in obscurâ quæstione: sed de hoc alibi.

X V.

Conditio TVRPIS, SEV MORALITER IMPOSSIBILIS.

DCCCLXXV. Quid possimus? Mala etiam sunt impossibilia.

IMpossibilibus meritò turpes conditiones adiungo, quæ in genere morum impossibiles sunt, nam vt constat *ex l. nepos. Proculo 125. de verb.significat.* id possimus, quod iure possimus. Vnde prudentissimè Papinianus. *l. filij 15. ff. de condition. institut* ait. *Quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, &, vt generaliter dicam, bonos mores, ea nec facere, nec posse credendum est.*

Contractus conditionatus est inualidus nisi purificetur conditio.

Dico igitur primò. Omnem contractum turpi conditione subnixum, eâ non positâ, inualidum. Hinc est, quòd stando soli naturæ Iuri, qui dicit fœminæ, *Do tibi centum, si fornicari vis*, non tenetur centum dare, nisi illa fornicari velit.

Quid Respublica queat?

Dico secundò. In donationibus, venditionibus, commutationibus, & in quibuscumque dominij translationibus potest Respublica vnam ex tribus legibus pronuntiare, nimirùm, *Contractus turpi conditione subnixus sit inualidus, etiam posita conditione.* Aut, *sit validus, etsi non ponatur conditio; hæc enim haberi debet, tanquam non adiecta.* Aut tertiò, *sit validus, si non ponatur conditio: & si illa ponatur, inualidus*, Et hæc tertia lex videretur moribus formandis conuenientior.

Possunt homines cogi ne contrahant; non autem possunt cogi, vt contrahant.

Dico tertiò. *In materia matrimonij & votorum, cùm Respublica possit facere* (intra proprios terminos Ecclesiastici aut Sæcularis fori) *ne contractus à volentibus fiant, nimirùm inhabilitando personas, & impedimenta dirimentia imponendo; & cùm non possit*

facere, vt ab initiis fiant, illos cogendo aut necessitando, tenendum est, posse facere & pronunciare matrimonia, vota, & omnes promissiones taliter conditionatas esse inualidas, ponatur aut non ponatur conditio: at esse validas, & si non ponatur conditio, pronunciare non posse.

Conditio turpis in testamentis. An turpe sit cadauera proiicere in mare?

Dico quartò, *In testamentis Respublica vult conditionem turpem pro non posita haberi.* Vnde in Iure non pauca Testamenta damnantur. *l. quidam in sua. 27. ff. de condit. instit.* in testamento illius, qui dixit, *Titius hares esto, si reliquias meas in mare proiecerit*, habetur conditio pro non adiectâ; turpe enim esset, & hæredi præcipuè, cadauer proiicere in mare. Sic apprehendunt homines, quia cadauera solent igni mandari: sed cur non possint cum magna reuerentiâ, sicut igni aut telluri, sic etiam vndis concredi cadauera? Propter pisces: turpe enim videretur & impium, humanum corpus bestiis deuorandum obiicere. Quod etiam obseruant Nauarchi; quoties enim commodè possunt defunctorum cadauera in litore aut insulâ sepelire, non proiiciunt in mare. Cæterùm, si aqua careret piscibus, videretur cessare turpitudinis ratio. Et etiam *l. Seruo alieno de legib. 1. & l. Titio. 10 §. centum relicta. ff. de condit. & demonstrat. Vbi legatum relinquebatur sub conditione, ne à monumento discederet.* Quæ Conditio turpis fuit iudicatâ, & pro non positâ debuit haberi. Videatur Basilius *de matrim. lib. 3. cap. 5.* Sed quid, si ob illud onus legatum dabatur, quod aliàs nullo modo daretur? Etiam tunc potest dispensare Respublica in nummorum materiâ.

XVI.

Conditio alienæ voluntatis, an-ne sit turpis?

DCCCLXXVI.

An possit delegare potestate Pe… tio vt cuum ille testamentum condat?

CAsus proponitur. Franciscus moribundus hoc testamentum iniit: *Mihi hæres ille esto, quem voluerit Anselmus.* Et quia hæc hæredis institutio nulla est *l illa instit 32. de heredib. instit. & l. si quis Sempronium. 68. ff. de eodem.* Cur sit nulla & inualida quæritur?

Basilij opinio.

Basilius *de matrim. lib. 3. cap. 5.* ideò esse nullam putat, quòd contra bonos mores ipsa sit. Sed cur contra bonos mores dici debeat non video; nec cur potiùs hæc institutio obsit politicæ gubernationi, quàm hæc, *Esto Caius hæres, si Anselmus velit*, aut, *Esto Anselmus hæres, si Amonius Ciuitatem adtenuerit*, Nam vtrobique relucet aliena libertas.

Vt probet sententiam arguit Basilius PRIMO, quia certum debet esse consilium testatoris, *Institut. qui hæredes institui possunt.* Atqui hic non est certum; ergo contra bonos mores est.

Leges definitiuæ & præceptiuæ.

Et ego maiorem distinguo, vt sit secundùm definitiones humanas debere esse certum consilium testatoris, concedo; vt sit secundùm præcepta humana vel diuina, nego. Vt solutionem intelligas, adnotato, leges diuidi in definitiones & præcepta. Leges definitiuæ nihil præcipiunt, at decidunt, quo debeat contractus modo fieri, vt sit validus; præceptiuæ iubent hanc rem fieri, illam non fieri. Agit contra bonos mores qui contra præcepta, non ille, qui contra definitiones; nisi fortè hæ præceptæ etiam sint; dantur.n.& leges mixtæ definitiuæ simul & præceptiuæ. Nam si diceretur, omnis contractus inualidus esse contra bonos mores, sequeretur non ideò illum esse inualidum, quia esset contra bonos mores, sed potiùs ideò esse contra bonos mores, quia esset inualidus; quod ego nequaquam admittam; tunc enim vox contra bonos mores, nimis laxè sumpta, cum nullitate confunderetur. *Transeo ad minorem*, quam nego; hic enim certum est testatoris consilium: ipse enim vult fieri, quod Anselmus voluerit, & solùm Anselmi consilium incertum est. Quòd, præscindendo à lege legatum huiusmodi annullante, id non sit contra bonos mores, ostenditur: quoniam maiori curâ actiones humanæ, quam humanæ pecuniæ diriguntur, & tamen non est contra bonos mores hæc lex: *Obedite præpositis vestris*; aliis verbis: *Quæ vobis illi dixerint facite.* Non est contra bonos mores, quòd qui suffragium daturus est, aut aliud graue qualecumque facturus, in vocem cuiuspiam tertij viri boni & prudentis compromittat. Ergo non est contra bonos mores, quod institutione hæredis, aut legati designatione aliquis tem totam committat arbitrio Anselmi viri probi & prudentis. Quibus consideratis nego absolutè consequentiam, & concludo, illud testamentum non ideò esse inualidum, quia contra bonos mores sit, sed quia lege sic definitum est.

Imò & mixtæ.

Nota & considera bene has causales

Non est contra bonos mores se viri boni voluntati subiicere.

XVII.

Conditio, si non nupserit an sit turpis?

DCCCLXXVII.

An sit contra bonum publicum Virginitas?

IN legatis iure antiquo credita est turpis hæc conditio, quia obesset bono publico, & hominum multiplicationi. *l. quoties 22. l. sed si hæc 62. § 21. l. 63. & sequent. l. cum tale 72. § si arbitratu. l. mulieri. 74. ff. de conditionibus & demonstration.* Vbi legimus: *Si cui capienti hæreditatem vel legatum, viduitas iniungatur, legatum, vel hæreditatem capit, siue is vir siue fæmina sit* Nomen *viduitas* significat statum extra matrimonialem, nam & virgo *vidua* dicitur. *l. 242. §. 3 de verb. significat. & l. 22 filia mea. ff de annuis leg.*

Viduus in Iure omnis Cælebs.

Cæterùm hanc eamdem conditionem turpem esse crediturus non sum; est enim pudicitiæ argumentum non solùm apud nos, sed etiam apud ipsos gentiles. Vnde Valerius Maximus *lib. 2. c. 1. de matrim. ritu* sic ait: *Quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ coronabantur. Existimabant enim, cum præcipuè matronæ sincera fide incorruptum esse animum, qui deposita Virginitatis cubile pudicum egredi nesciret, multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitima cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.* In quam etiam sententiam abiit Tertullianus lib. de Monogamia, & alij veteres.

Viduæ centenni castæ & pudicæ.

An poligamiæ incontinentis animi sit indicium?

Hinc constat, non esse audiendos Iuris peritos, qui hanc conditionem tanquam turpem reiiciunt;

reiiciunt; sed nec audiendos illos, qui existimant, noo posse Rempublicam declarare; hanc conditionem debere haberi pro non positâ, licet honesta & bona dicatur. Hinc est quod Bartolus apud Basiliom Pontium *lib. 3. de matrim. cap. 6. num. 12.* quoad substantiam non malè iudicauerit, legata Petro, *si non nupserit* posse capi, etsi nubat, quamcumque ille rationem dederit, & quamcunque impugnauerint Couatruias *lib. 1. variar. cap. 19. num. 10.* Antonius Gomez *tom variarum, resol. cap. 12. num. 78.* Molina *tom. 1. de instit. tract. 2. disputatione 107. num. 6.* Sanchez *disputatione 34. num. 5.*

An leges debeant acceptari.

Ego hanc propono. Cùm leges non obligent nisi acceptentur, vbi Respublica sancit inualidè talem circumstantiam apponendam, & popolus legem admittit, illa sanctio vim habet. Ergo, si Ius Ciuile talem aut talem circumstantiam voluit pro non adiectâ haberi, pro non adiecta habebitur, non quòd turpis sit, sed quòd contra Reipublicæ legem: multa enim in legibus sunt, quæ aliter potuissent poni; nam in plerisque stat pro ratione voluntas.

Leges plurimæ sunt arbitrariæ.

Stando Iuri Canonico, legata sub conditione, *si non nubat*, facta, valida sunt, & conditio tenet; &, si hæc non seruetur, illa capi non possunt. *Cap. 2. de condit. appositis, &c.*

XVIII.

Conditio si nupserit, *an turpis sit?*

DCCCXXVIII Regulæ generales.

ETsi non nubere melius sit, quàm nubere, nihilominus nubere turpe non est. Quamobrem valet hæc conditio: *Lego centum Antonia, si nubat:* item determinando hominem, nimirum, si nubat *Friderico*. Sunt qui aliquos casus excipiant.

Exceptiones nonnullæ.

I. Si Antonia voto sit castitatis obstricta, aut etiam voto Religionis. II. Si sit naturâ suâ incapax, quæ nubat. III. Si in conditione noptiæ clandestinæ, aut illegitimæ ponantur. IV. Si Fridericus sit illi inæqualis, & qui cum honestè coniungi non possit. V. Si sit consanguineus. VI. Si sit impedimentum aliquod, nec spes dispensationis obtinendæ.

Et earumdem censuræ.

Quos casus considerare opus est. Primus enim & quintus, si dispensationi subiaceant, nullam inuoluunt turpitudinem. Secundus & sextus potiùs videntur impossibilitatem, quàm turpitudinem inuoluere. Quartus videtur velle inæqualitatem ipsam pecuniâ legatâ compensare, quod possibile est, nec aliquam turpitudinem inuoluet; non enim semper inualida sunt matrimonia inæqualium. Vnde solus videtur casus tertius manere, qui turpem conditionem imbibat.

XIX.

Conditio, si iurauerit, *an turpis sit?*

DCCCXXIX. Adiuratio an sit turpis? An vtilis?

IVramentum actus religionis est, nec statim turpe iudicandum; adeoque adiuratio non semper mala est, præcipuè cùm homo vel discedit, vel moritur. Primò enim videretur mihi difficilis hæc legatio: *lego Petro centum, si iuret non occidisse meum filium*; nam licèt ego velim hac satisfactione esse contentus, videor Petro iurandi aut fortè peierandi necessitatem imponere; quoniam, si non occidit, iurare debebit, ne homicidij suspicionem incurrat; & si occidit, etiam debebit, ne suum peccatum detegat. Secundò, si iuramentum sit de futuro videretur illici, vt promittat, quod fortè præstiturus non est. Quamobrem, vt obuiam eatur istis incoouenientibus, iurandi obligatio edicto Prætoris remittitur, vt inter alios notat Basilius Pontius *de Matrim. lib. 3. cap. 8. num. 2.*

XX.

Conditio, si concubueris mecum, *an turpis sit?*

DCCCXXX. Diuersæ Theologorum sententiæ.

VAriant Doctores; Alij docent illam non esse turpem, quia adueniente copulâ sponsalia purificantur. Sic docuit Couartuuias *2. part. cap. 3. num. 13.* cuius opinionem refellit Sanchez *libr. 5. disputatione 16. num. 1.* asserens in locis, vbi Concilium Tridentinum receptum est, nec valent clandestina matrimonia, sustineri non posse. Alij existimant hunc contractum, si intelligatur de turpi concubitu, esse validum & conditionem debere pro non adiectâ haberi: si verò de concubitu licito & matrimoniali, suspendere effectum vsque ad euentum conditionis. Ita idem Thomas Sanchez *lib. 5. disputatione 16. num. 3.* cum Cardinale Alexandro de Næuo, & aliis. Alij subtiliùs, si agatur de copulâ illicitâ, putant matrimonium tenere, conditionem esse turpem, atque pro non adiecta vsurpandum; si agatur de copula licita non posse matrimonium suspendi, sed omnino esse perfectum. Ita Basilius Pontius *de Matrim. lib. 3. cap. 8. num. 5.*

An copula illicita esse possit matrimonij conditio?

At ego, quia scio non posse hominem inuitum matrimonio coniungi, quidquid sit de foro exteriori, existimo, multos posse fieri contractus, qui supponant copulam vt conditionem. PRIMVS: *Promitto me cras ducturum te in vxorem, si mihi condormias hac nocte.* SECVNDVS: *Duco te in vxorem coram Parrocho & testibus, si mihi condormieris hac nocte.*

An ipsa futuritio sit præsens? An actu purificetur conditio de futuro, si actu verum est, illâ ponendam esse?

Primus contractus matrimonium non est, sed matrimonij promissio; nec puto illo Petrum teneri, ni Antonia conditionem tametsi turpem ponat; & conditione positâ, illum puto teneri. Contractum secundum multas difficultates inuoluere manifestum est. Dicet Petrus hoc matrimonium fuisse inualidum: quoniam conditio futura est; & cùm debeat priùs conditio poni, quàm contractus conditionalis subsistere, ille concubitus esset ante matrimonialis, adeóque turpis & peccaminosus; qui, & alia quæ concurrunt, magnam considerationem requirerent. Sed aio, illum concubitum bifarium esse considerandum; nimirum, vt futurum, & vt præsentem: primo sensu esse ante matrimonialem, non secundo. Quamobrem, si Petrus mane contrahat, & condormitio futura sit, conditio purificatur, & contractus est de facto validus, licèt nondum constet Petro, eum esse validum. Anne Parrochus

& teſtes debent videre conditionis purificationem? reſpondeo iuxta ea quæ docui ſuperiùs *num.*866.

XXI.

Conditio contraria contractui.

DCCCLXXXI. IN matrimonio certum eſt, conditionem, quæ contrarietur ſubſtantiæ contractûs, poni omnino non poſſe, quòd ſi ponatur, matrimonium eſſe nullum. Conſtat ex *cap fin. de condit. appoſ.* vnde nulli ſunt omnes iſti contractus: *Accipio te in meam, ſi nolis debitum reddere; ſi velis generationem impedire, poculum ſterilitatis ſumere.* Quæ quidem matrimonia, ſtando puro Iuri naturæ, paterentur ſuas difficultates; & ſtando Canonico, non ſtatim occurreret, cur potiùs iſtæ conditiones debuerint à Pontifice cenſeri dirimentes, quam turpes impoſſibileſve; nam turpes & impoſſibiles, vt vidimus, non dirimunt contractum, ſed pro non adiectis iudicantur. At quia alibi rationes & motiua Pontificis expendimus, nunc ſufficit mentem & reſolutionem explicaſſe.

Contractus nonnulli inualidi.

Vide inferius Fundam.51. §.2. vbi vberiùs hanc quæſtionem reſumo.

XXII.

Conditio de futuro.

DCCCLXXXII. OMnia, quæ hucuſque dicta, facilia ſunt; nunc difficiliora aggredior, & ad conditiones de futuro deuenio. Et vt rem bene intelligas, promiſſionem contractûs futuri à contractu præſenti, affecto conditione de futuro, diſtinguo; aliud enim eſt: *Ego ducam te in vxorem, ſi cras meus pater venerit*, & aliud: *Ego te duco ſub eadem futura conditione.* Poſito primo contractu, certum eſt, non dari matrimonium ratum actuale, ſed promiſſionem meram futuri matrimonij; adeoque poſitâ conditione non eſſe dicendos, ſiqui ſic contraxerunt, coniugatos, ſed vi promiſſionis habere obligationem contrahendi. Et hoc eſt tam clarum, vt non poſſit in controuerſiam rationalem reduci.

Aliud eſt contractus futurus, & aliud contractus præſens cum conditione de futuro.

At poſito ſecundo contractu (adde teſtes & Parrochum, ne clandeſtina aliqua nullitas nos interpellet) duæ ſententiæ occurrunt Prima eſſe validum contractum aſſerit, ſecunda negat.

Prima ſententia negans.

Sententiam negatiuam iudicat veriorem Baſilius *lib.3.cap.12.* & mentem ſuam ad hanc Concluſionem reducit. *Matrimonio non poteſt apponi aliqua conditio, quæ illius valorem ſuſpendat: ſed ſi ponatur in vim conditionis, tantùm erit contractus ſponſalium, & non matrimonij.* Conſonat Baſilius Gregorio de Valentia *quæſt.2. punct.3.* Rebello *lib.2 de Matrim. quæſt.10. ſect.6.* Cuiacio *cap 1. de condit appoſ.* vbi tenet, nullam conditionem apponi matrimonio poſſe: hanc ſententiam probabiliorem cenſuit Petrus de Ledeſma *quæſt. 47. de Matrimon. art. 5. dub. 1. condit. honeſt. poſt.2. concl.*

An conditio apponi matrimonio poſſit?

DCCCLXXXIII. Vt ſuam mentem expendant ibi Authores, duos contractus diſtinguunt; primum: *Do tibi centum ſub onere faciendi talem rem*, ſecundum: *Do tibi centum, ſi feceris talem rem.* Vi prioris contractûs exiſtimant transferri dominium, & donatarium non teneri reſtituere centum donatori, etiam petenti, ſed debere facere rem illam: at vi ſecundi contractûs dominium non tranſit antequam res illa fiat; vnde donatàrius non poſſet cogi vt rem illam faceret, bene autem vt reſtitueret, ſi centum recepiſſet, & illam rem facere nollet.

Aliud eſt contractus onerofus, & aliud conditionatus.

Hinc patet, hanc propoſitionem, *Do tibi domum, ſi cras Francofurtum venias*, æquiualere huic, *Dabo tibi domum, ſi cras Francofurtum venias:* & conſequenter hanc, *Accipio te in meam, ſi cras naues appellantur*, huic, *Accipiam te in meam, ſi cras naues appellantur.* Cùm igitur ad matrimonij veritatem præſens requiratur conſenſus, certum eſt, ſub conditione de futuro matrimonium præſens celebrari non poſſe, Sic eſt definitum *in cap. ſuper eo de conditionibus appoſitis.* Vbi declarat Pontifex Titium, qui per hæc verba contraxerat, *Accipio te in meam, ſi pater meus conſenſerit*, poſito patris conſenſu, non eſſe coniugatum de facto, ſed vi promiſſionis factæ debere ad contrahendum compelli; cuius Pontificis verba fruſtra conantur Aduerſarij in ſenſus peregrinos torquere.

In matrimonio requiritur præſens conſenſus.

Illud, conſenſerit, eſt de futuro

Et quia fortè Thomas Sanchez fortiter militat pro ſententiâ contrariâ, volunt Authores iſti oſtendere, non ſolùm hæc verba Titij, *Duco te in vxorem, ſi cras Rex venerit*, æquiualere iſtis, *Ducam te in vxorem, ſi cras Rex veneris*; ſed etiam hæc verba Thomæ Sanchez. *Eſt promiſſio*, aut *Erit verum matrimonium*: quoniam cùm hæc verba promiſſoria Sanchez matrimonialia dicit, non putat; illis enim non effectum matrimonij, ſed meræ promiſſionis concedit. Petit enim ſecundum conſenſum, nec ſufficere priorem aſſerit, teſte Baſilio *lib.3.cap.12. num.3.* Et quidem, ſi ſecundus conſenſus requiritur, prior ille promiſſorius eſt, & non matrimonialis: ſed hoc ego non vrgeo, quoniam Sanchez ſecundum conſenſum non requirit, vt patet *ex lib. 5. diſputatione* 8. *num. 5.* quem etiam citat Baſilius *lib.3. cap.* 14. *num.* 1. Vnde aut primum Baſilij locum non intelligo, aut æquiuocatio aliqua latet. Sed hoc in medium poſito, alias rationes produeamus. Quoniam quærenti, An Titius, qui cum duabus ſub conditione contraxit, nimirum priùs cum vnâ, & poſtea cum alterâ, teneatur primæ, an ſecundæ? Reſpondet Sanchez *diſputatione* 8. *num.* 25. quòd neutri: Ergo contractus ille prior fuit promiſſorius; nam ſi fuit verum matrimonium, ſecundus contractus ſolus fuit inualidus, non ſecùs, ac ſi hodie Ioannes Antoniam duceret, & poſtea ante conſummationem matrimonij duceret Margaritam. Si conditio ſecundi contractus priùs poneretur, ſtandum ſecundo contractui docet Sanchez *vbi ſuprà num.* 18. & iterum illum contractum habere vim promiſſionis, & non actualis matrimonij oſtendit; nam prior contractus verum matrimonium conſtituit, à conditionis poſitione, & non à voluntatis reuocatione pendebit. Nam qui abſolutè contrahit, licèt ante conſummationem voluntatem mutet, coniux remanet; quoniam ſola promiſſio pendet à futuro conſenſu.

Obſeruatio cõtra Thomam Sanchez.

Ad quid teneatur, qui cum duabus contraxit?

Aſſerentem

DCCCLXXXIV. Sententia asserens.

Asserentem sententiam *communem* appellat Basilius *lib.* 3. *cap.* 12. & tametsi ille contrariam teneat, hanc docet suaderi moltis Canonibus, qui mattrimonio conditionem apponunt: tales sunt *in cap. de illis cap. super eo, cap. fin. de cond. apposit.* stat pro affirmatiuâ Sanchez *lib.* 5. *disp.* 8. *numer.* 5. cui addere poteris Ægidium *disp.* 29. *num.* 11. Bonacinam, Hurtadum *disp.* 7. *diff.* 3. *num.* 10. Henricum Canisium *in summ. de condit. appos.* Ochagauiam *quæst* 21. *n.* 3. Syluium *in* 3. *part. q.* 45. *art.* 1. *q.* 1. *concl.* 7. qui cùm sit doctissimus, & velit sequi D. Thomam, censendos est iudicasse, hanc etiam fuisse Angelici Doctoris opinionem. Hanc probabilem iudicar Leander *part* 1. *tr.* 9. *disp.* 9. *q.* 13. nam oppositam, quam sequitur, vocat probabiliorem.

Sententia media, vtrúque extremum componens.

Ab hac affirmatiuâ sententiâ non moltùm absunt Rebellus *lib.* 2. *q.* 10. *numer.* 44. & Corneius *tract.* 6. *disp.* 3. *dub.* 7. (male ergo Bonacina citat Rebellum pro opinione contrariâ) Docent ergo Rebellus & Corneius non fieri statim matrimonium, adueniente conditione, sed nouom consensum requiri nisi casu (N.B.) quo contrahentes expresse paciscantur, & declarent, se velle, vt adueniente conditione matrimonium statim fiat: namtunc, quia in eodem consensu virtualiter permanent, non requiritur nouus coosensus. Subsumo. At semper est præsumendum contrahentes habere hanc voluntatem: ergo semper erit validum matrimonium sine nouo consensu.

Leander *vbi supra* ait: *Affirmant Nauarrus, Paludanus, Petrus Soto, Rodriguez, quos & alios vsque ad decem & nouem Doctores refert, & sequitur Sanchez*, & paolò post de his nooemdecim Authoribus aliter statuit: nam proponens contrariam opinionem, sic ait. *Sic D. Thomas, D. Bonauentura. Richardus, Sotus, Victoria, Martinus, Petrus, & Bartholomaus de Ledesma, Henriquez, & alij vsque ad decem & nouem Doctores, quos citat Sanchez numer.* 3. *quibus addi possunt Basilius, Valentia, Villalobos (qui tamen malè citat pro hac parte Sanchez & sibi contrariatur) Dianam, Barbosam, Gutierrez, &c.*

Aliud est, Ego facio, & aliud Ego faciam.

Ego autem existimo, rem facilem implicari ab Authoribus inutilibus difficultatibus. Aio, has duas formulas donationum differre. Aliud est enim dicere: *Ego do tibi hunc hortum si anno sequenti habueris filium*: & aliud: *Ego dabo tibi hunc hortum, si anno sequenti habueris filium.* Vi prioris contractus purificata conditione, habes ins in hortom & fructus à donationis die: at posterior est clara & expressa promissio.

Ergo similiter de matrimonio est discutiendum. Hæc formula: *Ego contraham tecum, si Pater meus moriatur cras*, promissio pura est: at ista, *Ego contrabo nunc tecum, si verum est, quòd Pater meus est moriturus cras*, non est promissio, sed contractus de præsenti.

Inferes: Ergo Petrus sic contrahens poterit vti soâ vxore. Et ego negabo consequentiam: quia debet abstinere, quonsque constet de legitimâ purificatione conditionis: quoniam etiam in casu, qoo conditio de præterito esset, deberet expectare, quousque constaret illam impletam fuisse.

De matrimonij suspensione.

Et hic obiter noto Authores conuenire vbi maximè eos dissentire putamus: qui enim matrimonium suspendunt, bene dicunt, & bene qui non suspendunt: illi enim agunt de rato, & hi de consummato: certum est enim illud, quousque constet de conditionis impletione, consummari non posse.

Contractus conditionati sunt validi.

Argumenta, quæ in contrarium opponuntur, non vrgent; nam debent omnia ad hoc fundamentum reduci [Stando Iuri naturæ nudo non dirimit contractum conditio pendens ab euentu futuro; Ergo nec eadem conditio dirimet contractum matrimonialem. Patet consequentia; quia nulla adsignatur disparitas: quæcunque enim poterit assignari, vsum & consummationem respiciet, non valorem: & de vso certum est, quidquid omnes Theologi vnanimi consensu affirmant; non enim poterit consummari matrimonium, quousque futura illa purificetur conditio. Atqui Ecclesia inter impedimenta dirimentia non posuit conditionem, quæ reddit contractum conditionatum: ergo valet eiusmodi matrimonium. Probatur minor; nam impedimenta dirimentia Franciscus Syluius *in addit. Theologia Pastoralis Binsfeldi*) §. 12 *de Matrim pag.* 136. complectitur & exponit his versibus.

In matrimonio non est impedimentum dirimens conditio pendēs à futuro.

Quindecim impedimēta dirimentia.

Error; Conditio; Votum: Cognatio: Crimen:
Cultus disparitas: Vis: Ordo: Ligamen:
Honestas;
Amens: Affinis: si Clandestinus: & Impos:
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.

Et tamen inter illa non reperitur contractus factus cum conditione de futuro]

Soluitur primom argumentum.

Primum argumentum sumebatur ex *cap. super eo, de condition. appos.* & admitto eum, qui contraxerat per hæc verba: *Accipio te in meam, si Pater meus consenserit*, etsi consentiat Pater, non dici verè coniugatum, vbi Concilium Tridentinum modò, & vbi olim Concilia irritantia matrimonium clandestinum recepta erant. requiritur enim, vt Parrochus etiam & testes sint præsentes contractui, & purificationi conditionis. Vide quæ diximus *n.* 880.

Soluitur secundum.

Secundum vrgebat ista verba: *Duco te in vxorem, si cras Rex venerit*: volebatque idem esse dicere: *Duco te*, ac *Ducam te*, Et respondeo, id etiam esse verum, vbi matrimonia clandestina non valent: at positâ Parrochi & testium præsentiâ, aliud est *Duco*, & aliud *Ducam*.

Soluitur tertium.

Tertium producebat Titium, qui contraxerat sub conditione de futuro cum duabus; & quærebat vtri teneretur: nam dicebatur, neutri teneri Thomæ Sanchez sententiâ.

Cuius nam attendenda sit, prioritas contractus, an verò cōditionis?

Ad hoc argumentum posset fortassis dicere aliquis illi teneri Titium, cuius conditio priùs purificata sit; quasi prioritas non se debeat tenere ex parte contractus; sed ex parte conditionis Sed non bene: Ergo.

De tempore indeterminato.

Respondeo, Titium ante impletionem conditionis neutri teneri, & nihilominùs teneri vtrique: & esse miseràm fœminam, quæ acceptet contractum huiusmodi, nisi determinetur tempus in pacto. Primò enim, si contractus sit iste, *Duco te in vxorem, si verum est, quòd ante mortem meam morietur Petrus*, quousque Titius aut Petrus moriatur, erit contractus dubios, &, si verum est, quòd Petrus est

Contractus nullus quoad se, & quoad nos.

ante Titium moriturus, validus: Ergo in tali casu secundus contractus erit nullus; saltem quoad Petrum, quia vel Titius morietur ante Petrum vel post, si ante, neutri tenebitur; aut saltem nunquam sciet viuus, se primo contractui non teneri, & hanc ob rem non poterit seruare secundum: si post, tenebitur primo contractui.

In secundo contractu matrimoniali subintelligitur tāquam essentialis conditio, si primū matrimoniū non est validum.

Secundò, si primus contractus sit iste, ***Duco te, si perindie morietur Ioannes***, & secundus ***Duco te, si cras venerit Petrus.*** Sanè, si cras venerit Petrus, purificabitur conditio posterioris contractus, sed non ideò erit validus, inuoluit enim aliam essentialem conditionem, quæ debet etiam purificari; æquiualet enim his verbis, ***Si primus contractus, quem feci, est inualidus, quod non scio, & si est verum, quòd cras sit venturus Petrus, quod etiam nescio, te in vxorem duco:*** Ergo si cras venit Petrus, & perinde non moritur Ioannes, secundo contractui est standum: si autem perindie Ioannes moritur, siue veniat Petrus, siue non veniat, standum erit primo: & denique, si neque Petrus venerit cras, neque Ioannes perindie moriatur, neuter contractus erit validus.

XXIII.

De donationibus Condonationis.

DCCCLXXXV. TRanseo ad donationes, de quibus non nihil dixi paulò ante. Si quis leget centum aureos Antoniæ, si castè vixerit, certè puto, illam ad restitutionem teneri, si luxurietur, & pecuniis legatis contra mentem legantis abutatur. Hinc est, quòd patienter videre non possim luxum & profanitatem Regularium quorumdam, qui miserrimo errore ad authoritatem conducere illa putant, ob quæ à Sæcularibus contemnuntur; quoniam meritò scandalizantur modesti homines, cùm ad Abbatum & Episcoporum aliquorum mensas profanas (distinguo profanitatem à benignitate) vocantur, & cùm vestes sericas, calceos oculatos, tibialia punctis ad mentem Zenonis composita, indusia linea, pileos castoreos, & alia multa vanitatis & luxuriæ instrumenta. Hos abusus peperit ignorantia & opulentia; at Superiores, qui sic excedunt, tenentur ad restitutionem, quia vtuntur absolutè (aut dissolutè potiùs) eleemosynis conditionatis. Si mihi assentiri non vis, citabo Gasparum Questembergium, Virum pientissimum, Virum doctissimum, qui in Parænesi ad successores suos Strahonienses Abbates paulò post initium sic inquit [Olim Prælati) Augustinum, Benedictum, Norbertum, Bernardum appello) vix leguminibus mensam instruebant, lignea supellectile contenti, rarissimè vinum aut carnes inferri sustinebant, simplici tunicâ contenti, ipsi suis manibus sibi ministrabant. Hem quantùm mutari ab illis fermè ad numeros gradimur, irritamenta gulæ ab vltimo Oceano conquirimus, vilis est omnis vestium apparatus, nisi magno væneat; purpura & bysso induuntur Ministri; silgo reliqua. Et miramur proiectum ab illis semen creuisse in gentem magnam, benedictione opus eorum prosequente Deo? Miramur si iam opulenti, Principibus immixti ad Regni solium fermè progressi, exarescamus? Miramur inquam, quod antiquissimæ Fundationes pereant? quòd Monasteria sanctissimarum cæteroquin Religionum euersa iaceant, & vix alibi vestigia supersint? Ego miror, quòd non alibi terrâ dehiscente absorbeamur, aut ignibus (N.B.) de cœlu proiectis in fauillam & cineres redigamur. ***Cum Conditione***, approbantibus Patribus nostris (N.B.) bonorū Fundatorum liberalitas plura cōtulit, vt expediti videlicet à sæculi curis, non nisi quæ Dei sunt operemur, loquamur, & meditemur; vt pluribus in beatæ vitæ communionem sollicitatis, magnalia Dei noctium simul ac dierum horis concinamus; vt quæ abundant in pauperum vsus partiamur; vt domi & foris, velut candelæ accensæ super Candelabrum positæ, luceamus ad illuminationem omnium, qui tenebris obscuratum habent intellectum; vt velut Angeli Dei exercituum sine crimine simus, nemini dantes vllam offensionem. Quid vero? Quousque pateris ô bone IESV! neque enim flagellis misericordiæ tuæ commoti digna professione nostrâ agimus, percussisti nos, nec dolemus, non est qui agat pœnitentiam de admissis, recogitet dies pristinos; Vix quæ DEI sunt in animum dimittimus, rauca de nare, subsellia prementes, vocem damus, velut mercenarij solliciti, vt in operis exitum mox procuramus; Pauperibus, infirmis, infortunio præoccupatis, quæ à Prælato consolatio? quàm parca & tenois? plus vna die persæpè prodigunt, quàm toto anno compassioois affectu in egentes diuidant. Quis aberrantem reuocat, aut meliorem commonet? Corridemos scurris, & familiares nobis facimus, occasiones ingerentes vt spurcissimas narrationes repetant. Pauperes assidere nobis anxiè sostinemus, Ganeones accersimus. An non propter nos blasphematur nomen Domini? nonne io scandalum & lapidem offensionis sumus multitudini? Taceo, quia erubesco.] Hucusque Abbas ille pientissimus & prudentissimus, quem erralle nemo Secularibus suasus est.

An Ecclesiastici possint pecunias à sæcularibus legatas, in vsus profanos consumere.

Gaspar Questembergius.

Prælati veteres.

Prælati iuniores.

Sancti viri seuerissima verba.

Eleemosynę dantur conditionatè.

Quid in monasterlis debeat fieri de superfluis?

Aliquorum prodigalitas

An-ne verum?

FVNDAMENTVM XXXVII.

Clauis II. De Distributiua, Commutatiua, & Possessiua Iustitia.

DCCCLXXVI. IN Promotionibus (A) defectus impedientes & dirimentes dari solent; illi reddunt promotionem illicitam, isti nullam: nimirùm si præcant, vix vnquam si sequantur. Idem dicimus de aliis contractibus. Cùm semel bono iure

Dirimentes & impediētes circumstantiæ.

aliquis

Circumstátiæ sequentes & antecedentes. Præscriptio.

aliquis possessionem obtinet, (B) non potest illa aliter, quàm plena probatione priuari Pro possessore (C) habetur, qui dolosè desiit possidere: sed qui mala fide (D) possidet, aut possessione (E) caret, non præscribit.

Au semel malus semper sit malus.

Possessor virtualis. Pro possessione standum.

In omni dubio, (F) in pari virtute, in pari delicto standum est pro possessione; & qui prior tempore est, potior iure est dicendus. Hinc est, quòd semel malus, (G) si emendationem non probet, semper (in illo tamen genere) præsumatur malus; quia stat in possessione malitia. Hinc, quòd omnis homo semper præsumatur bonus, quamdiù non probetur esse malus; quoniam omni actuali delicto prior innocentia est. Hinc, quòd in dubio (H) fauendum sit reo; quia stat in possessione innocentia, quæ tanti sit, vt concedatur (I) accusato multis defensionibus vti, non tamen pluribus actionibus accusatori; quidquid enim (K) actori, licet reo; aliqua tamen conceduntur reo, quæ negantur actori. Hinc, quòd præsumatur ignorantia (L) vbi scientia non probatur; quoniam ignorantiæ est magis antiqua possessio. Hinc, quòd semel sacrum (M) Deo non debeat ad vsus humanos transferri, nam est in possessione consecratio: nec temerè dicendum iure consecrationis Deum cedere Hinc, quòd in re (N) communi potior sit conditio prohibentis, quia stat pro non facto possessio: Et quidem prohibere censetur, qui rem communem vult diuidi; is enim prohibet rem esse communem; vbi rei communio est incerta, est in possessione diuisibilitas: Hinc, quòd non (O) sit morosus, qui dubitat, an rem debeat facere; quoniam in dubio fauet libertatis possessio. Hinc, quòd in alternatiuis (P) sit debitoris electio; quoniam & possessio ipsius est.

Plura indulgentur reo, quàm actori. Fauendum reo. Standum pro aris. Ignorantiæ præsumptio. Ius prohibendi. Quis sit morosus solutor?

Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Possessio bonæ & malæ fidei. An ad præscriptionem sufficiat.

Possessor (D) malæ fidei posset præscribere, si Respublica vellet; in Iure Canonico semel tantùm præscribit: in Cæsareo fortè nunquam præscribit; Tenetur ad restitutionem, ante quam re vel voto exhibitam (Q) peccatum remitti non potest. Mala procedit fide, qui exigit (R) quod non debetur, aut (S) plus quàm debetur, & ille qui contra Iura possessionem (T) ingreditur.

DCCCLXXXVII. Defectus impedientes & dirimentes.

IN promotionibus defectus impedientes & dirimentes dari solent: illi reddunt promotionem illicitam, hi nullam.

In contractibus defectus impedientes & dirimentes dari solent; hi reddunt contractum inualidum, isti nullum. Factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari. *Est Regula* 73.

An & quando possim possessione priuari?

B. Qui est in possessione non potest aliter quàm plena probatione priuari (*nempe plena probatione alterius iuris, proprij delicti, aut necessitatis publicæ: quoniam etiam ob delicta & publicũ bonũ homines bonis priuãtur.*) *Sæpè enim contingere potest, vt conducat ad securitatem Reipublicæ, quòd tali fundo caream; rarò, vt compensationem non habeam.* Hinc Reg 65. Beatus qui possidet. Melior est conditio possidẽtis.

Possessio duplex: realis & virtualis.

C. Pro possessore habetur, qui dolo (*hoc est malitia propria*) desiit possidere. *Est Reg.* 36.

De possessore malæ fidei.

D. Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit. *Est Regula* 2.

An-ne aliter decernit ius ciuile? Non putem. Videtur latere aliqua æquiuocatio, & in re vtriusque Iuris summum esse consensum.

An possit à Republica manutenesi?

An ne potest concedere Respublica, vt quis mala fide præscribat? hoc est, vt præscribat in re, quam certò scit alienam esse? Potest. Et fecit Ecclesia de facto in vno casu, fortè Iustinianus in multis, fortè in nullo.

Possessio dubia.

Qui incepit possidere conscientiâ dubiâ, incepit malâ fide, nec potest præscribere *Quia in dubijs standum est pro possessore certo; non igitur dubius potest auferre rem, quam alius possidet; ille enim est in sua possessione relinquendus.*

Certa: probabilis.

Qui incepit possidere conscientiâ certâ vel probabili, incepit bonâ fide: quòd si dubia subrepant, manet possessor bonæ fidei, *quia est in possessione bona fides, & non debet, dubio superueniente, priuari.*

E. Sine possessione præscriptio non procedit. *Est Regula* 3.

Possessio duplex, physica & moralis.

Possidet, qui habet rem proprio nomine: nimirum, qui rem habet physicè vel moraliter; vnde possessio in physicam & moralem diuiditur.

Standum pro possessione.

F. In omni dubio standum est pro possessione. *Vnde datur Regula* 54. Qui prior est te tempore (cæteris paribus) potior est iure. *Vnde etiam.* In dubiis & ambiguis beatus qui possidet. Quod semel placuit (nimirùm, si voluntate sua alteri ius adquisitum sit) ampliùs displicere (in alterius iniuriam) non potest. *Est Regula* 21.

Mutare consiliũ quis non potest in alterius detrimentum (*hoc est, iniuriam.*) *Est Reg.* 33.

In pari (*virtute vel*) delicto melior est conditio possidentis. *Est Reg.* 65.

Debemus de proximo bene sumere, quousque eum constet esse malum.

Si duo rem indiuisibilem, quam restituere non debeant, æquali virtute, aut etiam delicto adquisiuerint, melior erit conditio possidentis.

G Homo præsumendus est bonus, quamdiu non probatur malus. *Layman l.* 3. *tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 2. *num.* 7.

Semel bonus, si delictum non constet, semper præsumitur bonus.

Semel malus (*si emendationem non probet*) semper præsumitur malus. *Est Reg.* 8.

Offendens in vno, factus est omniũ reus, *nimirùm quoad ius ingrediendi in vitam æternam.*

Cur non credatur periuro.

Periuro nunquam amplius creditur. Quia, cùm

cùm emendatio ſoleat iuramento probari, periurus ſe eſſe iam emendatum probare non poteſt.

H. Cùm ſunt partium Iura obſcura, fauendum eſt reo potiùs, quàm actori (*quia a reo delicti plenam probationem ſtat in poſſeſſione innocentia.*) *Eſt Reg.* 11.

Promptiora ſunt Iura ad abſoluendum, quàm ad condemnandum: *Et hoc ob eandem rationem.*

Fauorabiliores rei potiùs quàm actores habentur.

I. Nullus vti pluribus defenſionibus prohibetur. *Eſt Reg.*20.

Nemo ex his, qui negant ſe debere, prohibetur, aliâ defenſione vti, niſi lex impediat.

K. Non licet actori, quod reo licitum non exiſtit. *Eſt Reg* 32.

Ignorantia præſumitur, quando?

L. Præſumitur ignorantia (*nempè inuincibilis*) vbi ſcientia non probatur (*videlicet, neque quoad actum, neque quoad debitum.*) *Eſt Regula* 47.

Scientia præſumitur, vbi debitum ſcientiæ probatur, quoniam ignorantia vincibilis quoad culpam, aut pœnam virtualiter ſcientia eſt. Qui enim vincibiliter ignorat, ita ſe habet, ac ſi ſcientiam haberet.

De rebus ſacris.

M. Semel Deo dicatum non eſt ad vſus humanos vlteriùs transferendum (*quia ſtandum pro poſſeſſione dedicationis.*) *Eſt Reg.*51.

De prohibente.

N. Iure communi potior eſt conditio prohibentis: *Qui ſtandum pro poſſeſſione, & eſt in poſſeſſione non actio. Eſt Reg.*56

Fiſcus eſt ſocius.

Si rem communem velit vnus ſocius (*fiſcus vnus ex ſocijs eſt, cùm aliquid ipſi debetur*) diuidi, ſtandum eſt pro diuiſione: *& oſtenditur; quia ſecundùm communem rei politica ſtatum Communitas eſt priuatis perſonis poſterior.*

Communitas eſt priuatis poſterior.

O. Non eſt in morâ, qui poteſt exceptione legitimâ ſe tueri, *Eſt Reg.*60.

P. In alternatiuis debitoris eſt electio, & ſufficit alterum adimpleri (*niſi aliter conuentum ſit.*) *Eſt Reg* 70. *& ratio eſt, quia debitor poſſidet.*

De reſtitutione.

Q. Peccatum non remittitur, niſi (*re, vel voto*) reſtituatur ablatum. *Eſt Reg.*4.

R. Dolo facit, qui petit, quod reſtituere oportet eundem. (*Quod ſi accipiat erit malæ fidei poſſeſſor.*) *Eſt Reg.*59.

Dolo facit, qui petit, quod (*neceſſariò*, redditurus eſt, *inquit Paulus* 99.

S. Bona fides non patitur, vt ſemel actum (*paſſum, datum ue*) iterum (*niſi fortè nouus accedat exigendi titulus*) exigatur. *Eſt Reg.*83.

An aliquis poſſet bis puniri?

Deus non iudicat bis in idipſum. *Reginaldus de prudent. Confeſſ. pag.*632. *ergo nec homo poteſt.*

De mala fide.

T. Qui (*ſciens & volens*) contra iura (*dirimentia*) mercatur (*& vniuerſaliùs aliquam rem incipit poſſidere*) bonam fidem præſumitur (*imò conuincitur*) non habere. *Eſt Iuris Regula* 82.

I.

DCCCLXXXVIII. Huius doctrinæ & præcedentis continuatio.

HOmines ad dignitates adſpirant, eas obtinent, poſſident, & defendunt: & vt video, omnia optimè concatenantur; quoniam finis præcedentis capitis, & præſentis initium docet, quinam debeant aut poſſint ad dignitates adſpirare. Quod clariùs reddiderit hæc.

In promotionibus, obijcitur, impedientes & dirimentes ſolent dari, illi reddunt promotionem illicitam, hi nullam. Et eodem omninò modo de reliquis contractibus & alienationibus eſt philoſophandum. Et ipſi ſunt ſecundùm varias leges & dignitates aut qualitates varij. Vt ſolemniter quis profiteatur, impedimentum eſt dirimens defectus temporis, ſiue iſte ætatem, ſiue probationem concernat; ſi enim ante completum annum ætatis ſextum decimum, aut ante completum probationis annum vota emittas, nec ſolemnis nec valida erit profeſſio. Vt promoueatur quis ad ordines, temporis defectus non eſt dirimens, ſed impediens. In Abbatum, Epiſcoporum, & aliorum Antiſtitum denominationibus, electionibus, & confirmationibus multa illicitè poſſunt fieri, quæ tamen creationem non dirimant; nam, ſicut in matrimonio videmus impedimenta impedientia & dirimentia aliquando ſubrepere, ſic in aliis contractibus & actibus publicis alterutra reperiri poſſunt, & ſolent. Quamobrem conſcientiâ conſultus debet examinare. An in promotione propoſitâ aliquid actum ſit, quod ſit legi contrarium? & ſi aliquod delictum reperiat, An impediens, an verò dirimens, aut forte ſit neutrum, examinet. Notandum tamen eſt impedimenta dirimentia debere plerumque præcedere; nam matrimonium, exempli gratiâ, non dirimitur, ſi impedimenta dirimentia ſequantur, vnde Regula 73. *Factum legitimè retractari non debet, licèt caſus poſtea eueniat, à quo non potuit inchoari.*

Impedimentum dirimens profeſſionem.

Impediens ordinationem.

Electionem

Impedimentum ſubſequens & præcedens.

DCCCLXXXIX

Hæc notanda ſunt, vt aliquis bono iure & bona fide poſſeſſionem obtineat; quâ ſemel obtentâ ſecuriſſimus erit; quoniam argumentum fortiſſimum ab ipsâ poſſeſſione deſumitur; & quidem multæ Iuris Regulæ ſunt de manutenendâ poſſeſſione & hoc ipſæ principio: *Qui potior eſt tempore, potior eſt iure.* Regul.54. fundantur, quod paucis alteratis proponitur à dicentibus, *Standum eſt poſſeſſione iuſta*; & omnis poſſeſſio *iuſta ſemper cenſenda eſt, quamdiu iniuſta non demonſtratur.* Conſultò *demonſtratur* dixi; nulla enim ratio probabilis tanti momenti poteſt eſſe, vt præualeat poſſeſſioni. Layman *Theologia Moralis lib.*1. *tract.*1. *cap.*5. §.3. *num....* [Nemo priuatus, *ait*, alterum ſui Iuris poſſeſſione priuare poteſt ob dubias, etiam probabiles, non tamen certas rationes, ſicut notat Sanchez *diſputat.*44. *num.*3. & habetur *cap. Inquiſit. de ſentent. excommun.* & apud S.Thom. *in* 4. *d.*41. *quæſt.*1. *art.*5. *quæſt. ad* 3.] Nota illud *priuatus*, quia homo exlex, aut legibus vniuerſis ſuperior vti probabilitate contra poſſeſſionem poſſet, ſed leges id non patiuntur, volunt enim & meritò poſſeſſioni bonæ fidei cedere omne dubium, necnon omnem probabilitatem.

Beatus, qui poſſidet.

Quæ ſit poſſeſſio iuſta?

Poſſeſſio plus eſt, quàm probabilitas.

[Nec poterit ex hac doctrinâ aliquod oriri præiudicium: legibus enim viuimus, & quidquid de iure naturali, aut etiam de homine exlege eruditè dicatur, noſtros mores alterare non poterit: legum enim cautela occurrit præiudiciis ſuborientibus ab independentia, & libertate.]

Sanè,

Sanè, ne possessio moralis & physica confunderentur, additur à Bonifacio.

II.

dcccxc. Possessor inuitus. Possessor virtualis.

PRo *possessore habetur, qui dolo* (hoc est, malitiâ propria) *desiit possidere.* Reg. XXXVI. Vnde optimè Iurisconsultus Paulus. l. *qui dolo, ff. eodem ait; Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur, quia pro possessione dolus est.* Et consequentiæ filo. *l. parem. ff. hoc tit.* Vlpianus: *Parem esse conditionem eius, qui quidquid possideat, vel habeat, atque eius, cuius dolo factum sit, quo minùs possideret, vel haberet.* Et idem *l. ad ea qua. §. 1. ff. eodem* clariùs; *semper, qui dolo fecit, quò minùs haberet, pro eo habendus est, ac si haberet.* Et ratio Regulæ sumitur ex alterâ prudentissimâ, & necessarissimâ; nimirùm: *Omnia sic temperanda sunt, ne doloso suus dolus commodum, & alteri incommodum adferat*, desumptâ *ex l. 1. §. 1. ff. de doli mali, & met. except.*

Nemo ex delicto debet vtilitatem reportare.

III.

dcccxci. Grammatici frequenter errant in Theologicis.

P*Ossessor malæ fidei vllo tempore non præscribit.* Est Regula Iuris II. Et placet tantisper hærere in vocum harum expositione, vt videamus quàm miserè errare solent, qui scrupulosiores in Grammaticâ.

Quid fides?

Quid Fides? Aliqui cum Hostiensi (de quo *n* sum acturus) *Fidei* nomine Catholicam religionem intelligunt, putantque possessorem malæ fidei, hoc est, religionis hæreticæ illegitimum esse, nec vllo vnquam tempore præscribere, resque tutâ conscientiâ retinere non posse. Qua vocis exorbitantia Hæretici intelligunt illud Pauli ad Romanos; *Quod non est ex fide, peccatum est*: quorum grammatico sensui ex Catholicis crudè adhæsit Micaël Bayus, & post eum Cornelius Iansenius, vt dixerit: *Omnia Infidelium opera esse peccata, & virtutes Ethnicorum vitia*; quia eorumdem sententia, quod non est ex fide Catholica peccatum esset.

Michaël Bayus: & Cornelius Iansenius.

dcccxcii. Fides significat dictamen.

At tenendum omninò est in vtroque loco, nimirùm Pauli Apostoli, & Bonifacij summi Pontificis, nomen *Fidei* sumi pro conscientiæ dictamine, & possessorem malæ fidei, hoc est, res retinentem contra dictamen, nullo omninò præscripturum tempore. Non enim annosa & violenta rei alienæ detentio facere poterit, vt sit legitima, & secundùm fidem, seu conscientiam.

Quæstio incidens.

Postulas, *An Respublica concedere possit, vt possessor malæ fidei, qui scit rem, quam possidet, non esse suam, sed alterius, præscribat? An possit indulgere, ne teneatur ad restitutionem ante sententiam Iudicis?* & respondeo, duas dari probabiles sententias circà legum acceptationem: primam, quæ docet, posse Principem populo inuito leges ferre: secundam, eámque probabiliorem, quæ seruis inuitis leges ferri posse. Porrò, si stetur priori sententiæ, neganda est Reipublicæ hæc authoritas; non enim ipsa aliquem potest expoliare inuitum. At, si stemus, vt stare omninò debemus, opinioni secundæ, clara res est. *Nam cùm volenti & permittenti non fiat iniuria*, & lex feratur acceptante, hoc est, volente & permittente populo, liberè poterit de bonorum possessione, & dominio disponere sine conscientiæ scrupulo. At hîc obiter notare oportet, legem illam, quæ malæ fidei possessori faueret, & concederet ius præscribendi, esse obnoxiam multis inconuenientibus, & omninò cassandam: at illâ stante possessor malæ fidei validè præscriberet, nec contra Iustitiam ageret, retinendo bona post præscriptionem: consensus enim populi tollit omnem scrupulum: ille enim, contra quem præscribitur, in sententiam communem compromisit, & sententia communis bona illi, qui præscribit, adiudicat. *Semel* cognito quid Respublica possit, quid fecerit restat examinandum.

De acceptatione legū. An posset esse lex, quæ possessori malæ fidei faueat?

An hæc lex esset iusta?

dcccxciii. Præscriptio iuxta Canones.

Præscriptio iuxta Ius Canonicum requirit, vt incipiatur & continuetur bonâ fide: vnde qui sub initium bonâ fide domum meam possederit, si tamen successu temporis sciat esse meam, tenetur ad restitutionem, nec potest contra me quoad forum interius præscribere. Cùm requiri bonam fidem ad præscriptionem dico, fidem bonam naturaliter à bonâ ciuiliter distinguo: haberet enim bonam fidem ciuiliter, qui certò sciret domum illam esse meam, modò nemo posset illum de ista scientiâ conuincere. At bonam fidem naturaliter ille solummodò habere dicitur, qui ita possessionem suam continuat, vt non sciat se teneri ad restitutionem. *Vide cap. fin. extr. de præscrips.*

Bona fides naturalis, & ciuilis.

dcccxciv. Præscriptio ciuilis.

Cæterùm Iure ciuili receptum est, aliquorum sententiâ sufficere bonam fidem in initio, tametsi mala postea fides subsequatur. *l. vnica, cap. de vsu cap. transfer. l. si aliena* 10. *in princ. ff. de vsurp. & vsucap. §. diutina. Instit. de vsu cap.* Et nostra erit inquirere primò, An ex hypotesi, quòd sic Iure Ciuili sit dispositum, ille qui bonâ fide incipit possidere, & tamen successu temporis habuerit malam fidem, in conscientia præscribat: & secundò, An id iure Ciuili decretum sit.

dcccxcv. An teneri possit lex, quæ sine peccato obseruari non possit?

Ad primam dubitationem his verbis Canisius in Regulam II. respondet [*Hoc Iure non vtimur propter peccatum, quod prouenit ex conscientia rei alienæ. Cùm generaliter, ait Innocentius III. in Generali Concilio Lateranensi*: Sit omni constitutioni, atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest obseruari. *cap. fin. extr. de præscription.*] Sed non vrgeor: quia sine peccato mortali possum præscribere, vbi leges, & populi consensus permittit. Sed mox Canisius. [*Ab hac tamen Regula excipitur casus in cap. 1. de præscript.* (contra septimum Præceptum Decalogi nulla est exceptio, ergo potest dari malâ fide præscriptio valida & sine furto, si publicâ authoritate, & populi consensu fiat) *Vbi Episcopus contra alium Episcopum triennio præscribit locum à se conuersum ad catholicam vnitatem* (nimirùm tametsi incipiat, & continuet possessionem malâ fide, hoc est, sciens Episcopatum esse alius) sed cur? Respondet: *Verùm id fit authoritate sacrorum Canonum; quibus cùm omnes Ecclesiæ subiectæ sint, & ab iis certam legem accipiant, id certè constituere poterunt, vt res vnius Ecclesiæ alteri ex iusta causa* (imò ex nullâ causa, si omnes quorum refert, consentiant) *adquiri possit. Itaque rei*

Vtrùm præscriptio malæ fidei sit secura in conscientia?

Mala fide præscribitur in Episcopatu.

altena

Non possũt fieri mala, vt bona eueniant.

aliena fidem sustinent hoc casu sacri Canones in fauorem Catholicæ Regionis] Ergo fidem rei alienæ acceptante populo sustinere secundùm se malum non est; si enim malum esset, non posset fieri ne quidem Christianæ Religionis intuitu; non enim mala fieri possunt vt bona eueniant. Quod si malum non est, fieri etiam aliàs poterit, imò & semper, si iudicetur expedire. Ergo, sicut Episcopus potest præscribere Episcopatum malâ fide possessum, quod id leges permittunt: poteris & tu meam domum, tametsi malâ fide possedisses, præscribere, si hoc leges Ciuiles concederent. *Et hoc* (vtor ad hominem & verbis, & ratione Canisij) *tunc fieret authoritate sanctorum politicorum Iurium; quibus cùm omnia bona priuata subiecta sint, & ab iis certam legem accipiant, id certè constituere poterunt, vt domus vnica particularis alteri ex iusta causa adquiri possit. Itaque rei alienæ fidem in tali casu sustinerent Ciuilia Iura ad proscribendas multas implicatissimas lites in fauorem publicæ tranquillitatis.*

Sic placuit discurrere contra Canisium, qui hunc Episcopum sine titulo præscribere docet: at ego potiùs dicerem, eum habere bonam fidem, & titulum: si enim vnus Episcopus proprios subditos negliget, pietas postulat, vt curetur ab alio: & quod piè, & sanctè fit, bonâ illud fide fit. *Prætereà*, posset dici non reperiri hìc propriè præscriptionem, sed supplicium, & præmium; alter enim Episcopus, ouibus neglectis, priuatur, easque alter ob curam & pietatem adquirit. Sed hìc etiam deberet correctio fraterna procedere, ne vicinus Episcopus diceretur temerè administrare.

DCCCXCVI. Omnes leges malæ fidei possessores excludunt. Et præcipuè Bauaricæ, &

Ad secundam respondeo, præscriptionem, aut nunquam fuisse qualem Iuri communi imponunt, aut iam non esse: video enim omnes prouinciales Regum, & Principum Constitutiones præscriptionem malæ fidei negantes. Et inter alias Bauaricæ *titul.9. art.7. & 8.* expressè habent, possessionem, quam non comitatur bona fides tot annis extensa, quot fuerint ad præscribendum necessarij, non posse tuta conscientia præscribi. Hanc Iuris Canonici secundam Regulam in Imperiali Camera multis præiudiciis comprobatam contra Ius commune testatur Andreas Gail. *lib.1. obser.* 18. *num.7.* & ex eo Henricus Canisius *summa Iuris Canon. lib.6. Reg.2.*

Imperiales.

Conciliantur Ius Ciuile, & Canonicum. Fides certa, & dubia: bona, & mala.

Et quidem posset vtrumque Ius conciliari, si dicamus *malam fidem* à Iuristis vocari dubium, à Canonistis certitudinem iniquæ possessionis. Tunc enim hæc positio: *Qui dubitat, an res sit sua, non potest possessionem inchoare, qui tamen sincerè putando non esse suam, inchoauit possessionem, si postea dubitet, potest illam piè continuare, & præscribere*, quæ est communis, & vera, vt habet Escobar *in Theolo. Moral. tract. 3. examin. 1. cap.4. num.7.* Layman *lib. 3 tract.1. cap.8 & alii*, transcriberetur à Canonista his verbis: *Datur bona fides certa, & bona fides dubia. Qui bonam fidem dubiam habet, non potest possessionem inchoare; qui tamen illam inchoauit bona fide certa, tametsi postea habeat bonam fidem dubiam, potest possessionem suam piè continuare, & præscribere.* Et à Iurista his: *Datur fides certa, quæ bona dicitur, dubia, quæ mala; vbi enim scitur, rem esse alienam, non datur mala fides, sed infidelitas, & nulla fides. Qui malam fidem habet, non potest possessionem inchoare; qui tamen illam inchoauit bona fide, tametsi postea habeat malam fidem, potest possessionem suam piè continuare, & præscribere.* Vbi vides diuersis verbis, imò aduersis, idem omnino dici à Iurista, Canonista, & Theologo.

Conciliãtur Iuristæ, & Canonistæ.

IV.

Sine possessione præscriptio non procedit. Est Regula III. & in natura, & definitione eiusdem possessionis fundatur. Est enim *præscriptio rei per continuam possessionem, tempore à Iure definito, adquisitio*, vt probatur *ex titulo Decretalium, de proscript. extr. & in cap. extra de præscript. longi temp. 10. vel 20. ann. cum aliquot tit. cap. seqq.* Ergo tam requiritur ad præscriptionem possessio, quàm rationalitas ad humanitatem. Videtur hæc Regula deducta *ex cap causam 7. extr. de præscriptione, ex cap 3. in fin. extr. de probation.* Cui consonat Textus *in lege sine possessione 25 ff. de vsurp. & vsucap.* Porrò possessio est duplex, physica, & moralis: hæc vltima sufficit, & accidit, cùm aliquis rem proprio nomine moraliter possidet. Consultò dixero *proprio nomine*; Colonus enim, Inquilinus, Procurator, Depositarius, Commodatarius potiùs res habent physicè, quàm moraliter; non enim habent nomine proprio, sed alieno, atque ideò non possunt præscribere. Hinc patet, efficacissimum fuisse illud dilemma, quo olim in meo Philippo contra Lusitanos, & Hollandos sum vsus [Vel fuerunt legibus Castellæ subditi, vel non: si subditi, non ergo liberi; non ergo habent possessionem libertatis: ergo sunt subditi Regi Castellæ: Si non subditi: ergo legibus Castellæ non possunt præscribere. Quibus ergo? propriis? minimè non enim antequam in libertate præscribant, ferre & habere possunt leges proprias. Non ergo potuerunt præscribere] Hæc ratio est efficacissima, sed debet considerari bene, nam lepidissima est Macedi instantia, quâ illam eneruare conatur.

DCCCXCVII.

Quid sit præscriptio? An ad illam requiratur possessio.

Possessio duplex: realis, moralis.

Proprio nomine, & alieno possidens.

Ratio fortissima.

V.

Semel malus (si emendationem non probet) *semper* (in eodem tamen genere, & non aliis) *præsumitur malus.* Et ratio est; quia in omni dubio standum est pro possessione, quæ fuerat ante dubium; vnde, si ante dubium sit malitia, standum erit pro ipsa, quousque correctio, & emendatio comprobetur: si sit bonitas, standum erit pro eiusdem possessione. Huic Regulæ datur altera similis, videlicet: *Semel probatus bonus, semper præsumitur bonus*, quæ fundatur *in cap. mandata 6. extr. de rescript.* cui addam alteram meliorem, benignioremque: *Homo præsumendus est bonus quamdiu non probetur malus*: & illam fundo in ipsa naturâ Decalogi; essem enim Iudex temerarius, si esse malum Franciscum præsumerem, & omni ratione præsumendi carerem.

DCCCXCVIII. An ab vno ad omnia valeat argumentatio?

Hanc

Regulæ octauæ moderatio.

Hanc ego octauam præsumptionis Regulam ad idem peccati genus contraxi,& tu ampliandum iudicas & aliam obiicis, nimirùm. *Desleat peccatum, quia offendens in vno factus est omnium reus.* Et infers, eum qui in furto peccauisse conuincitur, omnibus vitiis infectum præsumendum. At Innocentius *in cap. fin. de pœnit. dist. 5.* negat consequentiam, & ait: *Offendentem in vno fieri omnium reum, non quidem in quantum ad mundum, sed quantùm ad vitam æternam.* Et responsionem suam exponit: *sicut enim si peccatis omnibus esset innoxius, ita si in vno tantum maneat, æterna vitæ ianuam non intrabit.*

Nunquam periuro creditur.

Obiicis periurum, cui, etsi correcto & emendato, amplius nun creditur. *cap. testimonium 54. extr. de testam.* Respondeo, periurum ipso crimine reddi iudicialiter nullum, adeoque non mirum, si ei non credatur: quia sicut non creditur psittaco, quia physicè homo ipse non est, sic nec periuro (addit Hispanus ebriosum) quia virtualiter quoad hunc effectum homo non est. Sed quia suos patronos etiam habet ebrietas, & dicunt *debere periros, qui fuerint Romæ, Romano viuere more)* adeóque ebrietatem in solâ Hispaniâ maculare, & in Germaniâ ad authoritatem conducere; subiungo, me videre ebriosos in ipsamet Germaniâ contemni, nec ad sublimes qualitates adsumi, imò adsumptos deponi. Nã & hodie viuit Monachij clarissimus Dominus N. raotæ apud Iuristas opinionis, vt nullus cliens putet bene procedere, nullus aduocatus bene patrocinari, nullus Iudex bene resoluere, illo inconsulto, & tamen ob ebrietatem ita miser, vt fuerit omni publicâ qualitate exutus, nec suis consiliis subscribere nomen permittatur; Iuris enim motiua, quæ ipse scribit, semper nomine alterius præsentãtur; & tametsi plus laboret, plus lucretur, quàm reliqui, nihilominùs in foro politico est nullus. Et hoc in ipsamet Germaniâ, in quâ quidem sobrietas suam laudem habet; & si haustus liberalior permittitur, nunquam toleratur ebrietas. *Noto tamen eum, qui semel malus fuit, etsi emendetur, semper habere aliquid nota, etiam in aliis generibus, quo caret ille, qui nunquam fuit malus: at nolumus hinc argumentum tale sumi, quod sufficiat ad præsumptionem, aut probabilitatem.*

Periurus virtualiter homo non est.

An idem de ebrioso dicendum? Contemnũtur ebriosi in Germania.

Nota bene.

Obseruatio dignissima.

VI.

Actori incumbit probatio.

CVm sunt Iura obscura, reo fauendum est potius; quàm actori. Est Regula 11. & certissima; quoniam actore non probante, reus absoluitur, tametsi in se iste susceperit positiuam innocentiæ suæ probationem, & in probatione defecerit. *l. 4. de edendo, cap. fin. § de iureiurand. l. circa 15. ff. de probat. & ibi Glossa, & Bartolus.*

Æquitas nõ debet esse puta æqualitas, sed similior fauori, quàm odio.

Sed non statim occurrit, cur potiùs fauendum sit Reipublicæ, & hic in fauorem boni publici agat. Tu daturus rationem Regulas has assumis: *Promptiora sunt Iura ad soluendum, quàm ad condemnandum,* Itemque: *Fauorabiliores rei potiùs, quàm actores habentur,* illam desumptam ex *cap. 3. vers. 1. si ambarum extr. de probation. l. Arrianus 46. ff. de oblig. & act.* hanc verò *ex lege fauorabiliores 125. ff. de Regulis Iuris.* Sed hoc est æquipollentia iura adducere, & idem per idem probare. Ego quidem hanc Regulam sic breuiter suadeo. In dubiis standum est pro possessione suæ famæ, suæ opinionis, suæ libertatis, imò, & ciuilis suæ innocentiæ: ergo per probationem dubiam non est priuandus famâ & commoditate certâ: vnde in criminalibus, si actor nihil probarit, dimittendus est reus; & si probatio vtrimque æqualis fuerit, etiam est dimittendus: non enim informatio semiplena sufficit, vt aliquis à suâ pacificâ possessione eiiciatur. In ciuilibus standum etiam possessioni est, cui credit omnis probatio, quæ plena non est.

Idem per idem.

In dubio Beatus, qui possidet.

Hinc oritur, quòd in varietate opinionum teneatur Iudex sequi etiam minùs probabilem, si reo fauorabilior sit: quia debet facere pro reo quantum potest, & habere illam sententiam potest. Coriolanus 380. Nota hoc, quod non bene intelligitur à multis Ethicis.

An Iudex semper possit sequi opinionẽ probabilem?

Obiicis tamen, solere Iudices in æquâ probationum obscuritate aut rem controuersam diuidere, aut sorti committere. Et respondeo hoc ipsum laudabiliter fieri, vbi neuter collitigans in possessione est: iniquè, si alter in possessione sit.

An in æqua probabilitate res debeat diuidi?

At instas. Salomon, orta quæstione de filiolo inter duas mulieres, si stetisset huic Regulæ, debuisset illam reæ & possidenti adiudicare, & tamen potiùs diuidi iussit: *textus in cap. afferte, extr. de præsumption.* Ergo diuisio etiam contra possessionem habet locum; & respondeo, illam Salomonis sententiam non fuisse vltimam & definitiuam, sed quasi interloquutoriam & præparatoriam, probationes ipsas disponentem ad rigidius examen: nun enim ipse poterat præcipere, vt infans innocens verè occideretur. Quamobrem, si vel vtraque mulier adquieuisset sententiæ, vel neutra, iterùm, manentibus iuribus vtriusque partis obscuris, debuisset infans adiudicari possidenti. At quia altera cessione sui iuris se esse veram matrem ostendit: altera pertinaciâ suâ se prodidit, prudentissimè Salomon infantem adiudicauit veræ matri.

An bene à Salomone infans iussus diuidi?

Multa interdum iubentur prudentissimè, quæ nõ debẽt nec possunt exsequutioni mandari.

Cautè in similibus est procedendum.

VII.

INdultum à Iure beneficium (priuilegium) non est alicui auferendum (nimirùm, ab eo, cui non subsit ius, & tunc nonnisi ex rationabili causâ) vel clariùs: *A iure aut à Superiore Principe concessum priuilegium non potest Iudex inferior tollere, aut limitare; nisi detur sufficiens causa, & habeat ad hoc authoritatem specialem.* Hanc Regulam 18. sic esse intelligendam constat *ex leg. fin. cap. de legibus, l. 2, l. 5. cap. ad SC. Macedo, l. fœminis 9. l. si mulier. 22. cum ll. sequentib. cap. ad SC. Velleian. l. nemo 13. de sent. interloquutor. l. fin. in fin. cap. si contra ius, vel vtil. cap. 1. extr. de sent. & re iud. l. 4. § si quis condemnatus, ff. de re iudicat.*

De reuocatione priuilegiorum.

Corollarium. *A Iure aut à Superiore Principe impositam legem non potest Iudex inferior tollere, aut limitare; nisi detur sufficiens causa, & habeat ad hoc authoritatem specialem.* Sed

De reuocatione legũ.

quid

quid faciendum mihi, cui Rex aliquid iussit, si iam modò Prorex iubeat contrarium? Hæc est apud Hispanos praxis. Excusabo me vrbanè apud Proregem, & mandatum Regis insinuabo; quòd si, non obstante meâ excusatione & insinuatione, Prorex adhuc velit sibi obediri, ad securitatem meam petam, id ab eo mihi in scriptis mandari, & recepto mandato illo, Proregi obediam; sed copiam ad Regem transmittam. Sic disponunt nostra Iura, & mores ciuiles continuâ religione seruari. Sanè, præcepit Rex, vt non obstante instructione, quam habeo, Proregi obediam, si contrà iusserit; interdùm enim occurrunt nouæ rationes, & debent per epikeiam leges communes alterari. Ergo, ne temerè processisse ego dicar, petam vt mihi in scriptis Prorex præcipiat, ne in tali casu Regi obediam: & ne Prorex temerè procedere audeat, monebo statim Regem, vt sciat suam iussionem non seruari, & approbatione aut reprobatione. Prouinciam inobedientiâ & tranquillitate confirmet. Sed hæc raò accidunt, nimirùm, quando est in mora periculum, & tunc ex Regis speciali consensu.

Quid faciendum si inferior côtra Superiorem præcipiat?

Mores apud Hispanos.

VIII.

CMIII. Tempus nô dat valorem contractui inualido.

NOn *firmatur tractu temporis, quod de Iure ab initio non subsistit.* Est Reg. 18. Nam si loquamur in specie, testamentum, si probetur esse falsum, priuilegium, si ostendatur fuisse subrepititium, non reddentur valida successu temporis, si præter temporis decursum nulla noua addatur circumstantia. *l. penult. ff. eodem, §. Præterea. Institut. quibus non est permiss. fac. testam. cum simul. l. inter stipul. §. 3. §. Sacrament. ff. de verb. obligat. l. à marito 18. Cod. de donat. inter virum, & vxorem: cap. 1. extr. de sent. & re Iudic. l. si expressim 19. ff. de appellat. cap. 1. de rescript. lib. 6. l. quoties 6 ff. qui satisdar. cogantur, cap. quæ contra l. obligationum ferè 43. §. placet, ff. de obligat. & act.* Res furto ablata non potest habere à solo tempore, & retentione diuturnâ, quod adquiratur; ostendimus enim superiùs, possessorem malæ fidei non præscribere æterno tempore. Septennio minores non possunt inire sponsalia; nec impuberes contrahere matrimonium. An ne illorum sponsalia, aut horum matrimonium defluxu temporis reddentur valida? minimè: merum enim tempus inualida sponsalia aut matrimonia non firmat, & valida reddit. Quòd si accedat nouus consensus, vi illius noua sponsalia aut nouum contrahetur matrimonium, non tamen fiet vt validus fuerit ille contractus, qui de iure non subsistit. *cap. 1. de spons. impub. lib. 6.*

In furto nô præscribitur.

Quæ ætas ad sponsalia & matrimonium requiratur?

CMIV. An religiosus professus post quinquennium possit reclamare?

Obiicis. Concilium Tridentinum iubet, vt Religiosus, qui putat suam professionem esse inualidam, aut quòd ante legitimam ætatem, aut incompleto probationis anno, aut ex metu cadente in virum constantem professus fuerit, intra quinquennium audiatur: non tamen quinquennio elapso. Iudicarunt igitur Patres, professionem inualidam solo quinquennij fluxu validam fieri.

Quæ professio est inualida?

Respondeo, ex doplici capite posse emergere inualidam esse professionem, vel defectu consensûs, vel defectu alicuius circumstantiæ Iure Ecclesiastico ad solemnitatem essentialiter requisitæ. Dico igitur, professionem defectu consensûs inualidam successu temporis non reddi validam sine nouo consensu: Patresque iubentes non audiri, qui intra quinquennium non clamauerit, non voluisse declarare, eum iam reddi validè professum; sed voluisse eum punire, vt non professus inter professos vitam agat professi. Quæ pœna videtur prudentissima, & ad tollendas inutiles lites necessaria. An iste tenebitur votis? Porrò nunquam ipse ligabitur voto, quod non emisit: at posset solemni ligari præcepto, quali in aliquorum opinione Sacerdotes, qui ad Castitatem solemniter tenentur, vel ratione voti solemnis implicitè; vel præcepti solemnis: tametsi illud priùs mihi verùm videatur. Cæterùm, An sine consensu professi, post quinquennium teneantur vi præcepti Ecclesiastici omnia illa obseruare, quæ ratione voti teneretur, alibi examinabo.

Quinquennium non est nouus consensus.

Inualidè professus iussus manere, non ligabitur votis.
An saltem obstringetur præceptis?

CMV. De defectu circumstantiali.

Quòd si defectus fuerit in circumstantiâ aliquâ à Iure requisitâ? Respondebo tibi, si tu mihi priùs responderis interroganti; Quid resolui deberet, si diceretur contractus ipse fuisse conditionatus? Quid si illæ leges essent latæ istis verbis: *Defectus ætatis, aut etiam integra probationis, si reclametur ante quinquennium dirimat professionem non aliàs.* Profectò in tali casu, qui fuisset ante ætatem aut finem anni nouitiatus professus, & tamen integro quinquennio (à die notitiæ numerando) non reclamasset, esset verè professus. Quid, si diceretur, mentem Ecclesiæ fuisse qualem depinximus isto paragrapho? nullum ego inconueniens reperio. Nunquam enim hinc educetur, Regulam istam 18. quam exponimus esse falsam, quia professionis valor non orietur à solo tempore, sed à contrahentium voluntate hoc tempus vt conditionem requirente. Quoniam tametsi Professio solemnis actus absolutè legitimus esse dicatur, multæ in huiuscemodi actibus solent conditiones subintelligi, tametsi nullæ ob maiorem claritatem inseri permittantur. Instruor à Pomponio, quem *num. 11. d.* citaui. Sed an absolutè inualida esset conditionata possessio, superiùs specialiter examinaui.

An impedimêta canonica sint cōditionata?

Nota bene.

Obiicis, etiam alienationem, quæ temporis decursu firmatur. *l. penult. & vlt. cap. si maior facto alien. l. vnica. cap. de contr. Iudic.* & respondeo, alienationem inualidam non accipere nouum valorem à tempore fluente, sed à consensu, quem tempus illud manifestat; nam, vt optimè ait Iureconsultus Paulus, *vix est, vt non videatur alienare, qui patitur vsucapi.*

Alienatio nec firmatur, nec valoratur tēpore.

IX.

CMVI.

N*Vllus (reus) vti pluribus defensionibus prohibetur (tametsi contrarije, modò successiuè: at actor debet vnam solam actionem vnius rei intentare.)* Regula Iuris 20. Sed hæc ipsa inæqualitas non est iniquitas; iniquitas enim dicitur omnis inæqualitas, quæ in iudicio admittitur, & non intuitu æquitatis

Non omnis inæqualitas est iniquitas.

aut

aut æqualitatis : ponere enim inæqualitatem, vt inæqualia ad æqualitatem reducantur, ponere æqualitatem est. Cùm igitur actoris, & rei secundùm se partes omninò inæquales sint; nam in illius potestate est omittere aut differre actionem, aut non; hac vel illa via ingredi; consulere præsentes & absentes; non tamen similia in istius, qui prouocatus & accusatus debet comparere, & respondere: non quidem quando vult, sed quando iubetur, etiamsi imparatus sit, nec habeat aduocatos, quos consulat. Vt igitur hanc inæqualitatem Iura tollerent, concesserunt reo, vt pluribus vti defensionibus posset; interdixerunt actori, vt plures actiones instituere posset; vt vel sic æquè sit difficile agere, & respondere.

Actoris & rei partes sunt inæquales.

CMVII. Quòd pluribus vti possit defensionibus etiam contrariis, constat *ex l. si quis, ff. de exception. l. de exception. l. nemo prohibetur* 8. *ff. de tit. exception.* Quamobrem Antonius de homicidio accusatus, primò, si prudens sit, negabit se commisisse homicidium. Quòd si conuincatur, adhuc fateri poterit, & ad secundam defensionem recurrere, asserendo, se hominem quidem occidisse, sed inuasorem ob vitæ suæ necessariam tutelam. *Decius ad c. pastoralis, num.* 15. *extr. de except.* Dixi defensiones istas contrarias, si simul ponerentur, inutiles. Nec debebit dici in iudicio mentitus, si priùs homicidium negauit, & posteà confitetur: non enim negauit homicidium, quod modo fatetur, sed aliud: negauit enim homicidium peccaminosum & sceleratum, quod etiam modo negat, nam sanctum, & iustum & legitimum homicidium fatetur.

Quo reus modo respõdere possit?

Non occidi, & occidi an sint contradictoria?

Huic vigesimæ est similis alia Iuris Ciuilis Regula: *Nemo ex his qui negat se debere, prohibetur etiam alia defensione vti, nisi lex impediat.* Et desumitur *ex lege, nemo ex his,* 43. *ff. hoc tit.* Dantur pauci casus, in quibus, quibus se debeat defensionibus reus tueri exponitur, & ipsi in glossa ad hanc Regulam, & ad hanc legem *Nemo ex his*, recenseri solent. Quæ omnia confirmat alia Iuris Canonici Regula nimirum 22. *Non licet actori, quod reo non licitum extitit*; vt doceantur Iudices, actorum petulantiam cohibere, nec plus ipsis deferre, quam reis soleat aut debeat. Consonat huic Regulæ. *l. non debet actori, ff. hoc titul.* Vlpianus dicens: *Non debet actori licere, quod reo non permittitur.*

Et quo Iudex procedere.

X.

CMVIII. QVod semel placuit (si voluntate tua alteri ius adquisitum sit (*ampliùs displicere* (in alterius iniuriam) *non potest.* Est Regula 21. cui consonat Regula 33. *Mutare consilium, quis non potest in alterius detrimentum* (hoc est, iniuriam) quæ desumitur *ex cap. mutare, infr. eod. l. nemo mut. ff. eodem tit.*

Distingue damnũ seu detrimentũ ab iniuria.

Solent Canonistæ contra hanc Regulam multas exceptiones obiicere, quæ non militant contra ipsam, prout à nobis exposita est, dicunt

Primò, hanc Regulam pati exceptionem, si vtriusque partis consensu à placito discessum est; & ponunt in venditione exemplum: Emisti domum meam; quatuor millia dedisti, domum habes, quod semel placuit, semper placiturum ais, nec posse alterum altero inuito contractum rescindere, at posse ex communi consensu. *Et respondeo*, contractum illum solemnis venditionis non posse annullari, & si annullaretur non falsificari nostram Regulam. Non posse annullari demonstratur; quia legitimus & validus fuit; & nemo facere poterit, ne fuerit validus. Possumus quidem facere, vt tu iterum recipias illas pecunias, ego domum; sed hoc non erit priorem contractum dirimere, sed nouum facere. Rem exemplo expono. Madriti Eberhardus amicus meus emerat vnam domum à Ioanne iure Emphyteuseos Titio subditam, & Ioannes asserit non debere Titio vigesimam: soluit pecuniam Eberhardus, domum recipit, moneturque non debere quidem vigesimam, sed decimam. Sed hoc onere illam non voluit, & recepta sua pecunia, Ioanni restituit. At Titius, qui Emphyteusim dederat, duas venditiones obiicit, & bis postulat decimam, semel à Ioanne, & iterum ab Eberhardo. Debuitque iste omninò ostendere, priorem venditionem fuisse inualidam, ne secundam validam teneretur admittere, ostendit, dolum adæquatè probando; non enim erat domus immunis à vigesima, quæ decimam debebat soluere. Stat igitur post venditionis solemnitates requisitas, non esse in potestate contrahentium priorem venditionem rescindere, sed nouam facere; quod omninò debent Emphyteutæ notare. *Præterea*; esto possit ille contractus prior communi voluntate rescindi, non derogaretur nostræ Regulæ; non enim rescinderetur in alterius iniuriam detrimentumque quod ex communi voluntate; scientibus enim & liberè consentientibus nec dolus nec iniuria fit.

An communi consensu possit annullari contractus?

Casus proponitur & exponitur.

Scienti & permittenti non fit iniuria.

Hinc oritur doctrina vtilis, nec vniuersis nota; & ostenditur, cur non possit verum matrimonium dissolui? Et respondeo, nullum contractum solemnem posse aliter, quàm secundo eoque contrario contractu dissolui, matrimonij contractum solemnissimum esse; ergo, vt posset dissolui contractus matrimonialis prior, deberet secundus iniri, in quo maritus traderet vxori ius in corpus vxoris, & reciperet ius in corpus suum; qui præter difficultates philosophicas laboraret nullitate politica, Sanè illas omitto, hanc ostendo. Posset dici, posse suo iure cedere coniugatos, & si renunciarent suo iuri, ex natura rei dissolueretur matrimonium. Sed hic reponeretur id quod quæritur: quod ipsum, stando Iuri naturæ solitario, non violetetur absonum. Et posset etiam dici, maritum habere ius in corpus vxoris, non quidem vt illud det, sed vt illo vtatur: neminem habere Ius in corpus suum, nec illud recipere posse, tamets posset dare; potest enim concedere se tangi à coniuge, qui tamen se tangere nequit: sed hæc subtilia sunt & oculos clariores peterent, & tempus liberius, venio ad nullitatem.

CMIX. *An, & cur no dissoluatur matrimonium?*

Qualem in corpus suũ, & in corpus cõiugis homines habeant potestatem?

Qui nõ possint contrahere? Quos Deus coniunxit, homo non separat.

Dico igitur, omnem contractum solemnem Iure publico fundari, adeoque non posse contrahete matrimonia homines iure interdictos & potentia morali contrahendi ptiuatos, quales sunt solemnitet ptofessi, & ad ordines maiores promoti. Ergo secundus ille contractus, vt esset solemnis, & priorem rescindetet, deberet Iure etiam publico fundari; at non fundatur: Ergo. Probatur minot: quia, Iure diuino interdicitur, nam quos Deus coniunxit, homini non licet sepatare. *c.1.cap.4. extr. de Conuers. coning. cum simul.*

CMX. An possit reuocati testamentum?

Secundò putant hanc Regulam pati exceptionem in testamentis; non enim potest facete testator, vt suum reuocate testamentum non possit. *Et respondeo*, testamentum esse donationem virtualiter conditionalem, in qua hætedi, aut etiam legatariis non aliter ius adquiritur, quàm morte testatoris. Vnde (legi' hoc omnino volo) Petrus, si à mortuis resurgeret, testamentum legitimum conditum ante mortem non posset reuocate; quoniam posita motte purificata fuit illa conditio, & testamentum in donatiooem certam & absolutam transiit.

Quid si à mortuis testator resurgetet.

An contractus aliqui existant vtriusque voluntate?

Tertiò, in contractibus innominatis, in quibus ante impletionem ius alterius voluntate rescinditur. *Et respondeo*, huiusmodi contractus, vtpote minùs necessarios, esse conditionatos, & incompletos, & vtriusque voluntate indigere. *l. si pecuniam 5. ff. de condict. caus. data. Caterum* contractus nominati, & solemnes non tescinduntur alterius voluntate, *l. ficus l. ratas 7. c. de rescind. vend.* excipe tameo depositum. *l. 1. §. cum autem. ff. depos.* mandatum. *§. mandatum, institut. de mandat societatem, §. manet institut. de Societ.* in quibus, in re adhuc integra (hoc est antequam alterius intetesse cœpetit) alteriusvtrius dissensus & pœnitentia admittitur. Etiam hætes *suus*, recusationem hæreditatis paternæ alienatæ non sint. *l fin. c. de repud. ver. de abstin. hared.*

An sponsalia sint contractus solemnis?

Quartò, sponsalia excipiendi iudicant; *Nec tamen* puto talem esse contractum solemnem; ratio enim postulat, vt altero leuiter recedente subsistat, dirimatur tamen seriò dissentiente; coactæ enim nuptiæ miserabiles exitus solent habete, quod posset multis iisque lachrymabilibus exemplis confirmari. Huic igitur vigesimæptimæ consonat.

An nuptiæ coactæ sint suadendæ?

XI.

CMXI. Impedimenta dirimentia debent præcedere: aut concomitari?

F*Actum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari*, hoc est; *Quod semel placuit, & validè constitutum est, non dirimitur superueniente impedimento dirimente, quod videlicet omnia dirimeret, si pracessisset.* Est Regula 83, Sic matrimonium, quod semel legitimè contractum, non dirimitur, etiam positis omnibus & singulis impedimentis. Sic etiam in testamento, quod concomitans dirimeret phrenesis, non tamen subsequens. In donatione, emptione, aut venditione factis à Petro ante professionem, tametsi professio si præcessisset, valorem ipsarum impediret.

XII.

CMXII. Virtualiter rem scire dicetis, quam scire debes?

P*Ræsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur.* (Sed quomodo scientia ptobatur? Equidem ptobatur quoad actum, vel saltem quoad debitum. Quoad actum quidem, si probetur rem sciri: quoad debitum, si non probetur sciti, sed sciri debere.) Est Regula 47. & ipsa possessione fundatut; quia, cùm ignorantes nascamur, & asserente Aristotele, tanquam Tabulæ rasæ, in quibus nihil scriptum, stat pro possessione ignorantia, quæ excludi non debet, nisi probetur discendi commoditas, & obligatio. Inuincibilis enim ignorantia inculpabilis est, & solùm culpanda vincibilis, cùm quis aut scire potest illa, ad quæ ex officio tenetur, aut saltem cedere officio, si incapax sit, vt necessaria addiscat: ignorantia enim voluntaria est tam in illo, qui indiget scientia, & cùm possit adquirere, negligit; quam in illo, qui caret scientia, quam adquirere nequit, & nihilominus acceptat qualitatem, officiúmve, quod scientiam illam ptærequirit.

Homo nascitur vt tabula rasa, in qua nihil scriptum est. Ignorantia vincibilis, & inuincibilis.

Nota bene.

XIII.

CMXIII. De rebus sacratis & sacris.

S*Emel Deo dicatum non est ad vsus humanos transferendum.* Est Regula 51. Porrò Deo sacra ab hominum commercio exempta non sunt vllius hominis, sed solius Dei, *cap. 2. de immunit. Eccles. 16. §. nullus eum, & seq. institut. de rerum diuisione.* Hæc profanis vsibus non sunt aptanda. Nota tamen esse res sacras, sacratas, Ecclesiasticas, Ecclesiasticorum, sæculares, sæcularium, & inter ipsas summam omniò tepetiri differentiam, quam sæpè exposui.

XIV.

CMXIV. Beatus, qui possidet.

Q*Vi prior est tempore, potior est iure* (videlicet, cæteris paribus) quoniam *Beatus qui possidet*, & nemo potest alteri, iam in iuris adquisiti possessione existenti præiudicare. Est Regula 54. consultò illud *cateris paribus* addendum censui; quoniam, vbi est iurium diuersitas, priot solet posteriori postponi: nam in concursu plurium creditorum præcedit, qui habet pignus, sequitur qui instrumentum publicum, postea qui chirographum, tandem qui testes. Sed inter se, qui sunt eiusdem classis, vti possunt hac Regula. *l. eos 9. c. qui potior in pign. l. creditor. §. si primus. l. priuilegia. 16 ff. de priuileg. credit. l fin. cap. de bonis actor. iud. possid. l. scripturas C. qui potior in pignor.*

In creditorum cõcursu quis præcedat?

XV.

CMXV. An in omni dubio standũ pro præcepto sit?

I*N re communi potior est conditio prohibentis.* Est Regula 56. quam legetunt aliqui Theologi, & inuexerunt nouas sententias in scholam, scrupulis exoticis plenas, voluerūntque illa probare, in omni præcepto dubio standum esse pro prohibente; adeoque putarunt, delendum illud *prohibentis*, & reponendum *pracipientis*, vel saltem prohitionis vocabulo omne præceptum intelligendum;

nam

nam qui actionem præcipit, omissionem prohibet, & è conuerso. Ar ipsi longè à veritate & mente Bonifacij vagantur; non enim, stando puro naturæ Iuri, & à legibus humanis præsciodendo, teneor obedire Superiori dubio; nam stare licitè porero pro meæ libertatis possessione contra authoritatem dubiam. Er posito Superiore legitimo, impossibilis est materia dubia, frequens probabilis, & in ista stabo pro arbitrio: nec erit potior conditio prohibentis aut præcipientis, sed possidentis, nisi fortè promiserim obedientiam Superiori etiam dubio vel probabili; aut etiam Superiori certo in materia probabili, qnod facere videntur PP. Iesuitæ, saltem quoad vltimum: & quoad vtrumque Prior & & omnes Ministri communitatis in Ordine Benedictino.

Notâ singula attente.

An obediédum sit Superiori in materia probabiliter mala?

Nec ex hac Regula inferas generaliter, te non debere obedire Superiori legitimo in materia merè probabili: quia esto id sir verum ex naturâ rei, quod multi negant: tamen stando legibus præscriptis non licet. Acceptauimus Iura Canonica, ergo concessimus Ius Superioribus, vt iubeant in materia probabili. Vide Regulam 24. *Quod quis mandato Iudicis facit dolo facere non videtur, cùm habeat parere necesse.* Er quidem nònquam erit quæstio, An dolo fecerit, nisi vbi materia sit probabilis: ergo in ista habet necessitatem obediendi. Accedit, quòd consuetudo habear vim legis, & ster pro Superioribus possessio obligandi in materia probabili. Sed de hoc sæpè redibit sermo.

Exponitur Regula.

Porrò, hæc Regula 56. intelligenda est de bonis possessis à duobus, in quibus nihil potest fieri, quod in alterius aut vtriusque detrimentum veniat, illo qui damnum patitur prohibente. *l. non debet alteri. l. factum cuique, ff. hoc titul. l. cuius 22. ff. de seruit. verb. prad l. instit. 10. ff. de instit. & iure, § iuris pracept. eod. tit. in instit in proœmio Decretal. Gregor. IX. l. parietem 7. ff. de seruit. vrb. prad. l. inuito, l. quidem 12. § fin. ff. de seruitut. vrb prad.* At in fauorem Fisci poteris rem communem vendere. *l. 2. c. de comm. rerum alien. l. 1. c. de vend rer. fisc.*

Priuileg. iur. Fisci.

CMXVI. Vter sit prohibens?

Quid si velim rem communem diuidi, & tu prohibeas? Respondent Iura, te res ex natura sua politica diuidendas, velle in vnitate, exposita litibus & difficultatibus, violentet conseruare: & me hanc violentiam prohibere, adeoque, cùm melior sit conditio prohibentis, standum esse pro diuisione. *l. fin. cap. commun. diuid. l. cùm pater. 77. §. dulcissimis in fin. ff. de legat. 2. l. sancimus 34. §. ne autem, cap. de donatio.* [Nota hunc casum; quoniam terminis, grammaticè sumptis, ille videretur prohibere, qui manutenet, & ille manutenere qui prohibet; sed non est, nouum, Grammaticos abuti vocabulis. Nam *Immateriale, & Infinitum* nomina negatiua sont, & *Materiale* & *Finitum* positiua, cùm tamen spiritualitas & infinitas sint formalitates positiuæ, & Materialitas & Finitudo negatiuæ, & possemus exempla millenaria proferre: sed hæc obiter adnotasse sit satis] Quid si stante bonorum communione, ego aliquid fecero, quod posset in tuum præiudicium videri, & tamen vidisti & tacuisti? An qui tacuisse, etiam consensisse fuit visus? An scienti & volenti fit iniuria?

Grammatici abutuntur vocabulis.

Immateriale, & infinitũ sunt positiua.

An qui scit & permittit consentire dicatur?

Respondet Peckius *hic num. 1. in fin.* socium, qui scit, & patitur, nec contradicit, & mandare & permittere *per l. qui patitur ff. mandati.* & quidem *ex Sabino, l. Sabinus 18. ff. commun. diuid.* sic olim respondit Papinianus. *Sabinus ait, in re communi neminem Dominorum iure facere quidquam inuito alieno* (altero) *posse, vnde manifestum est prohibendi ius esse: in re enim pari potiorem esse causam prohibentis constat. Sed etsi in communi prohiberi socius à socio, ne quid faciat, potest; vt tamen opus tollat, cogi non potest, si cùm prohibere poterat, hoc pratermisit. Et ideò per commune diuidundo actionem damnum resarcire poterit. Sin autem facienti consensit, nec pro damno habet actionem. quod si quid absente socio ad læsionem eius fecit, tunc etiam tollere cogitur.*

Quæstionem hanc proponit Henricus Canisius *in huius Regula exposit.* & ait: *Existimat Peckius, &c aliter Papinianus,* &c. nec tamen eam decidit. At ego existimo eum, qui tacet, in materia odiosa non videri consentire, nisi teneatur loqui. Cùm igitur ostendi non possit, socium habere contradicendi & loquendi obligationem, videtur clarum, An Papiniano subscribendum sit, & non Peckio.

Quæstio resoluitur.

XVI.

NOn est in Mora, qui potest exceptione legitima se tueri. Est Regula 60. & etiam manutenenda possessione fundatur; quoniam mora & possessio distinguuntur, quòd mora sit possessio rei, quâ carere debeas, siue rem tenearis dare vel facere. Doceor ergo à regula, quòd vbicunque habeo rationem fortem & probabilem, qua possum obligationem elidere, & contra aduersarium excipere, non est dicenda mora, meæ libertatis possessio: nam si dicat debere dare pecunias, potero expectare, quousque satisfiat exceptionibus & rationibus, quibus mihi persuasum habeo illas non debere, vel saltem non debere nunc dare; si dicat debere aliquid aliud agere, possum manutenere meæ libertatis possessionem & hærere, quousque meæ rationes & exceptiones examinentur, & authoritate publica lis decidatur. *c. mora sua supr. eod. & etiam tit. instit. & ff. de exception. l 1. §. 1. cum seqq si quis cautionibus c. penult. circ. fin. extr. de pignor.*

CMXVII. Quis sit morosus in Iure?

Quid sit mora?

XVII.

IN pari delicto vel causa melior est conditio possidentis. Hanc Regulam 65. sic aliqui exponunt: Vbi pretio aliquod peccatum commissum est pari consilio, si agatur de pecunia, melior est conditio possidentis, quamobrem, si Petrus cum Paula in materia fornicationis aut homicidij conuenerit, & flagitium commissum sit centum aureorum pretio, existimant, Petrum non debere dare illos Paulæ, si nondum dederit; & si dederit, Paulam non teneri illos restituere; quia commune peccatum illud fuit, & pecunias illas potest retinere, qui possidet.

CMXVIII. An meretrici, aut assasino pretio conducto, sit soluendum?

Ego quidem teneo, posse Rempublicam concedere, ne teneatur quis soluere iniquitatum pretia, & legem ferre, qualem expositores putant *l.3. l. 4. c. de condict. ob turp. cauf. & l.2. c. de tit.* Teneo esse probabile, quod tulerit. At existimo probabiliùs nunc de facto, nullam legem tam seueram esse latam, adeoque Petrum debere Paulæ soluere illos centum aureos sui corporis aut suæ militiæ pretium: & Regulam aliter expono.

Dico igitur: *Inter duos, si rem indiuisibilem, quam restituere non debeant, æquali malitia, aut peccato, aut etiam æquali virtute adquisierint, meliorem esse conditionem possidentis.*

Alij hanc eamdem Regulam generalioribus verbis pronunciant, dicuntque: *Beatus qui possidet.* Quæ quidem Regula absolutè est vera in materia Iustitiæ, & in reliquis tutior & probabilior.

XVIII.

CMXIX. De alternatiuis.

IN *alternatiuis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri (nisi aliter conuentum sit.)* Est Regula LXX. & patet; quia vbi scitur alio esse modo conuentum, concordiæ debemus stare. Esse potiorem partem debitoris ostendo; quia in ambiguis melior est conditio possidentis, qui non potest suâ possessione aliter quàm conuictus priuari; nam, si teneat annuatim dare bouem, arietémve, neutro potero spoliari iure dubio, quia vtrumque possideo; ergo penes me erit deliberatio.

An potero mutare consilium?

Anne hoc anno bouem dare potero, & si maluero anno sequenti, mutato consilio, dare arietem? Respondeo, me posse dare vtrum maluero, & singulis annis sine causa, solo arbitrio & voluntate, si voluero, mutare. *l. cum, qui 138. §.1. ff. de verb. oblig. iuncta lege qui ex plurib. 106. ff. eod.* & repetere alterum, quem maluero, si vtrumque casu aut errore dedero *l. penul. de condict. indeb.* Quod si volui arietem dare, & tu moras traxisti, & interim ille aries naturaliter obiit, à debito illo liberor; mora enim tua non debet mihi esse onerosa. *l. stipulatus sum dammum 103 ff de verb. oblig.*

Nota hoc

Mora aliena nemini debet esse onerosa.

Egimus de possessore bonæ fidei, sed quia dantur etiam malæ fidei possessores, de ipsis etiam aliqua subiicienda sunt.

XIX.

CMXX. Possessio malæ fidei.

POssessor *malæ fidei vllo tempore non præscribit.* Sed hanc Regulam II. iam superius exposui, vt bonam fidem & possessionem, quæ in illa fundatur, explicarem.

XX.

Quæ contra leges.

QVi (sciens & volens) *contra Iura* (dirimentia) *mercatur* (& vniuersaliùs, aliquam rem incipit possidere) *bonam fidem præsumitur* (imò conuincitur) *non habere.* Est Regula 82. cuius ratio à singulorum obligatione desumitur; singulorum enim est suas actiones ad leges publicas, sub quibus viuit, elimare; quod si nolit, creditur, contra dictamen operari, adeoque malam fidem, seu conscientiam habere *l. leges sacratissima 9. c. de legibus, c. 1. c. 5. extr. de constit. l. dolus 44. ff. mandati.*

Si dubium sit, an sciens & volens contra iura processionē adieris, quid præsumam? Anne stabo Regulæ 47. *Præsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur?* cur non? modò non solùm intelligatur de actu, sed etiam de debito. Quia, cùm omnes teneantur scire necessaria, quæcumque in rebus agendis necessariæ scientiæ carentia voluntaria præsumitur, maximè cùm nemo ignorare possit dari leges, quibus actus regantur, & possit viros doctos consulere. *per textum in d. l. dolus 44. ff. mandati.*

Qualis in dubio præsumenda sit?

XXI.

CMXXI. De repetitione & restitutione.

BOna *fides non patitur, vt semel actum* (passum datúmve) *iterum* (forte nouus accedat exigendi titulus) *exigatur.* Ex Regula 85. exiguntur ab hominibus actiones in seruitutibus, passiones in pœnis, res in debitis; nec tamen bona fides patitur, vt si Petrus ex contractu seruili & oneroso tenetur centum aureorum pretio pingere vnam tabulam, feceritque vt secundò exigatur vt secundam tabulam pingat vi prioris contractûs, & sine noua compensatione: sicut nec ipse pro vnica illa pictura poterit bona fide exigere duas solutiones: sic etiam in delictis si lege constitutum, vt primum furtum centum flagellis luatur, ob vnum & idem furtum non poterit Antonius bis centenis flagellis excipi.

XXII.

CMXXII. An restituendæ peti possint?

DOlo *facit, qui petit quod restituere oportet eumdem* (quod si accipiat, erit malæ fidei possessor.) Est Regula 59. quam minùs clarè & minùs bene *l. in condemnatione* Iurisconsultus Paulus, reposuit dicens: *Dolo facit, qui petit quod redditurus est.* Non enim repugnat, vt postulem quod meum est, cum intentione donandi. Hæc Regula præcipuè habet locum in vsuris, nam cùm vsurarius teneatur ad restitutionem, dolosè agit, cùm illas recipit.

XXIII.

CMXXIII. De restitutione.

PEccatum *non remittitur, nisi restituatur ablatum.* Est Regula 4. & ex verbis D. Augustini desumitur, quæ videri possunt *in c. cum tuis extr. de vsuris:* & vniuersalissima est, & sic intelligenda, quòd quando aliquis alteri damnum peccaminosè intulit, teneatur ad restitutionem, qualem in suis locis præscribimus; pronuncio enim, peccatum non condonari diuinitùs rem mala fide possidenti, hoc est, restituere debenti, & potenti; quoniam impotentia liberat ab obligatione, & potest veniam impetrare à Deo, qui satisfacere non potest, modò doleat se damnum intulisse, & se satisfacere posse desideret, proponátque, se satisfacturum, cùm possit.

Qui nō possit restituere, non tenetur.

FVNDA

FVNDAMENTVM XXXVIII.

Clauis III. De expositiua Iustitia.

CMXXIV. IVRA, Leges, & Priuilegia debent, si fieri possit, ad pronunciantis mentem (A) explicari: non enim (B) in generalibus verbis dicendus est aliquis illa voluisse, quæ non fuisse voliturus certè cognoscitur. Si de mente non constet, hæ Regulæ seruandæ sunt.

Modus exponēdi omnes leges.

Pars in toto. Accessorium in principali.

Pars continetur in toto (C) actuali, & (D) potestatiuo. Accessorium (E) sequitur principale. Quale (F) est quod plerumque fieri consueuit, talis præsumitur actus, de quo dubitatur. Pluralis (FF) in lingua Latina loquutio duobus contenta est, tres in Græca requirit.

Numerus pluraliū.

Fauores ampliandi. Rationis paritas.

Fauores sunt ad latissimam verborum (G) significationem, congruam tamen, ampliandi; sed sine (H) præiudicio tertij, tametsi cum (I) tertij incommoditate. Adeoque in dubio censendi reales (K) perpetui, non (L) reuocati. In fauorabilibus, qui tacet (M) consentire videtur. Priuilegio (N) nemo tenetur vti: nec fauebit (O) rationis) paritas illi, cui illud non sit concessum.

Iniuria distinguitur ab incommoditate.

An qui tacet, consentire dicendus sit?

Odia sunt restringenda (P) ad minimam, congruam tamen verborum significationem: ideo (O) & pœnæ. In Odiosis, qui tacet (R) non videtur consentire, ni loqui debeat, posśitque. Qui loquitur conditionatè, non (S) confitetur absolutè.

Odia restringenda.

Nulla Iuris (T) admittenda est interpretatio, quæ suum authorem Iniustitiæ aut stultitiæ arguere debeat. Semper (DD) contra eum, qui potuit clariùs loqui, est interpretatio facienda.

Nota id bene.

CMXXV. P*Lurimas, illásque varias Regulas ad paucissimas lineas reduximus, nunc illas vberioris doctrinæ gratia proferamus.*

Legislatoris mens.

A. Certum est, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem (*hoc est contra legislatoris mentem, & verborum legitimam intelligentiam*) *est Regula* 88. *& à me ad omnia alia Iura & priuilegia extenditur.*

Quid sit leges scire? Lex bona quæ?

Scire leges non est verba earum tenere, sed vim & potestatem. *Acursius, Bartolus.* Bona est lex, si quis ea legitimè vtatur. *D. Paulus Apostolus prima ad Timotheum primo.* An ne lex, si quis ea illegitimè vtatur, hoc est, si ea abutatur, mala est? Lege abutitur, qui sub verborum obseruantiâ contra legis sensum procedit.

Concessio generalis, quæ importet.

B. In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter concessurus. *Illud verisimiliter certitudinem moralem importat. Est Regula* 81.

De toto & parte.

C. In toto partem non est dubium contineri. *Est Regula* 80. *& intelligi potest de vtroque toto; actuali & potestatino.*

Argumentū à maiori ad minus.

Cui licet quod est plus (*si cætera sint paria*) licet vtique quod est minus (*modò alterius pars aut attributum sit*) *Regula* 53.

Qui potest maius, potest & minus. *Est axioma Iuridicum, & verum, si intelligatur eodem sensu.*

Qui potest totum potest & partem, si illud totum indiuisibile non sit.

De genere & specie.

Generi per speciem (*hoc est, toti per partem, vniuersali per particulare*) derogatur (*nisi in genere aliquis adquisierit ius. Est Regula* 34. *Ait Pomponius.* In toto Iure, generi per speciem (*hoc est, toti per partem, vniuersali per particulare*) derogatur (*nec interest, An species, antegenus subsequatur, modò ius nulli fuerit adquisitum.*)

D. Sub genere comprehenduntur species, & sub specie indiuidua.

De lege obscura.

DD. Contra eum, qui legem dicere potuit apertiùs, est interpretatio facienda. *Est Regula* 57.

De consequentibus.

E. Accessorium (*nisi violenter impediatur*) naturam sequi congruit principalis. *Est Regula* 42.

Cùm aliquid licet, etiam licent omnia, quæ sequuntur ex illo.

Datur prohibitio inhibēs, & prohibitio annullans.

Cùm quid prohibetur (*nimirùm prohibitione dirimente, & annullante*) prohibentur, annullantúrque omnia, quæ (*necessariò*) sequuntur ex illo. *Est Regula* 39.

An aliqua Regula Iuris sit falsa.

Cùm aliquid vnâ via prohibetur alicui; ad id aliâ viâ non debet admitti. *Est Regula* 84. *nec vera, nisi æquipolleat huic.* Cùm aliquid absolutè, & vniuersaliter prohibetur lege bene intellectâ, tametsi verba videantur vnam viam sonare, omnes viæ clausæ sunt; nec permittendus vnâ viâ exclusus, aliâ ad id ipsum aspirare.

Aliquando prohibetur res ipsa, aliquando via: Indocto enim prohibetur Episcopatus; docto via simoniaca ad Episcopatum.

An probabiliora necessariò admittenda?

F. Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius (*adeoque stamus consuetudini, facimusque aut credimus*) quod plerumque fieri consueuit. *Est Regula* 6.

Pluralis numerus quātus?

FF. Pluralis loquutio (*vbi non constat clarè, de quo numero intelligenda sit*) duorum numero est contenta (*nimirum in lingua Latina*) *Est Regula* 40. *In lingua Hebræa, & Græca datur dualis numerus à singulari, & plurali distinctus.* Pluralis etiam loquutio vna singulari est contenta, vbi tertio præiudicatur *axioma* 19.

Odia, & fauores quomodo intelligendi?

G. Odia restringi, fauores conuenit ampliari. *Est Regula Iuris* 15. *Ampliandi sunt, inquam, fauores pro illo, cui conceduntur: est enim Regula* 57. Contra eum, qui potuit legem dicere apertiùs (*adde, & priuilegium concedere limitatiuè*) est interpretatio facienda.

An Ius cõmune limitandum?

H. Priuilegium non debet semper limitari à Iure communi, sed Ius commune interdum potiùs à priuilegio, modò non præiudicet alteri. Vide *num.* 944.

I. In priuilegio, quod non est contra tertij ius, tametsi sit contra tertij commoditatem, latissima admittitur interpretatio. Layman *l.* 1. *tract.* 4. *c.* 23. *n.* 5.

An Priuilegia sint perpetua?

Decet concessum à Principe beneficium (priuilegium) esse mansurum. *Est Regula* 16. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 22. *n.* 6.

An realia, aut personalia?

K. Si dubitetur, an priuilegium sit reale, aut personale, reale potest censeri.

An reuocata?

L. Si dubitetur, an reuocatum priuilegium sit, censebitur non reuocatum.

Concessiones perpetuæ quomodo intelligendæ?

Hæc propositio: *Hanc immunitatem in perpetuum concedimus*, æquiualet huic: *Hanc concessionem volumus æternum valere, nisi fortè aliquando per accidens contingat, illius valorem esse in destructionem & perniciem Republicæ*,

De consensu tacito? Idem per idem.

M. Is, qui tacet, non fatetur, sed neque negare videtur. *Est Regula* 46. *& quid illa regulari possit, non video; rem enim dubiam, dubiam etiam relinquit.*

Fauor non fit inuito, nec iniuria permittenti.

Qui tacet (*si materia fauorabilis sit*) consentire videtur. *Est Regula* 43.

N. Quod in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. *Est Regula* 61.

Fauor inuito non fit. Si inuito fiat, fauor non est. Scienti, & renuenti non fit fauor, nec scienti, & consentienti iniuria. *Ago de consentiente, qui & consentire possit; sunt enim multa, in quibus consensum præbere non possumus.*

Paritas rationis in moralibus non valet.

O. Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum. *Est Regula* 74.

Quod conceditur vni, conceditur omnibus illis, sine quibus ille frui priuilegio honestè, & congruè nequit. *Nota hoc bene.*

P. Odia sunt restringenda. *Est ex Regula* 15.

Q. In pœnis benignior interpretatio est facienda. *Est Regula* 2.

In obscuris (*si agatur de peccato contra Deum, aut iniuria contra proximum*) minimum est sequendum. *Est Regula* 30.

De responsione virtuali.

R. Qui tacet (*vbi tenetur loqui, & potest*) consentire videtur. *Est Regula Iuris* 43. Scienti, & volenti (*realiter, aut virtualiter*) *hoc est, liberè consentienti*, non fit iniuria. *Est Regula* 27. Si plures res tangat, plurium requiretur consensus *Vnde est Regula* 29. Quod

De rebus, quæ plures concernunt.

omnes concernit, debet ab omnibus approbari, *& quidem per modum vnius corporis concedit approbationem suam Communitas.*

Si quæras rationem, ob quam priuilegia debeant latissimè explicari? dicet tibi Layman *fol.* 921. esse causam latè explicandi, non dari causam restringendi. *Sed quid si aliquis diceret esse causam strictè explicandi, non dari causam ampliandi? Impingeret in Regulam* 15. *quam iam dedi.*

De præceptis.

Obligationes, & præcepta strictissimè interpretanda sunt. Layman *compendio de Votis, c.* 3. *n.* 4. Reginaldus *de Prud. p.* 694. Naldus *verb Sacerdos num.* 5. Ita tamen, vt cum effectu intelligantur. Layman *lib.* 1. *tr.* 4. *cap.* 18. *num.* 3. *Nota bene hanc vltimam limitationem.*

Magnæ esse solent in exponendis legibus, & Iuribus difficultates, & ne in obscuro Labyrintho cæca premeremus vestigia, conditæ fuerunt Regulæ, quibus dirigeremur. Et quidem meritò possessionem sequitur expositio; Supponimus enim Iura haberi, cùm modum, quo intelligi debeant, indagamus. CMXXVI.

Huius doctrinæ, & præcedentis continuatio.

I.

An semper standum sit literæ?

Leges, Iura, & Priuilegia debere exponi ad mentem pronunciantis. *Regula* 88. *Certum est, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem* (hoc est, contra Legislatoris mentem, & verborum legitimam intelligentiam) Quamobrem, si de mente Legislatoris constet, non est verborum rigori Scholastico standum; Scire enim leges non est verba earum tenere, sed earum cognoscere potestatem, asserente post Acursium, & quidem doctissimè, Bartolo *ad l. contra* 29. *ff. eod.* quòd si aliunde Legislatoris mens non constet, adhærendum est verbis, *per legem adigere* 6. § *quamuis, ff. de iurepatron. & l. non aliter, ff. de legat.* 3. Et quid quæso, *si verba legis sint æquiuoca, & Legislator illa pronunciet vno sensu, & Communitas illa acceptat alio?*

Quid sit scire leges.

Quæstio de lege æquiuoca.

An leges debeant acceptari?

Supponit quæstio, esse penes Communitatem, Ius acceptandi leges, & non acceptatas esse inualidas. Hypothesim examinauimus superiùs, nunc illam supponimus, & ex illâ responsionem paramus. Dicimus igitur, *legem in tali casu non valere*. Et ratio est: quia lex non consistit in verbis, sed in sensu, atqui illa senso à Legislatore intento est inualida; sensu à Communitate intento inualida: ergo est absolutè inualida. Esse inualidam sensu intento à Legislatore patet: quia illo sensu non est acceptata: esse inualidam sensu intento à Communitate patet: quia illo sensu non est lata. Ergo cùm ad valorem quòd sit simul lata, & acceptata postulet, eiusmodi lex erit inualida.

Legis anima sensus.

De contractu æquiuoco.

De contractu eodem modo philosophandum est. *Turca* enim in Belgio vocatur Gallus indicus, in aliis locis homo Saracenus: ergo si mihi vendas *Turcam* (auem) & ego emam *Turcam* (hominem) nullus erit consensus, ac propterea nullus erit contractus.

Turca quid significat.

II.

Qvando lex est æquiuoca, si constet, quo sensu sit lata & acceptata, illo est seruanda, & alius est sensus negligendus. CMXXVII.

Quomodo debeant leges, & testamenta intelligi.

Hinc ad testamenta possumus procedere, in quibus interdum maximæ sunt æquiuocationes, & omnes tolluntur, si instrumenti verba in dialecto, & lexico testatoris intelligamus. Vnum aut alterum casum propono.

Xetafæ

Voc Clericus quid significet?

Xetafæ (oppidum est prope Madritum) legauit Clericis centum aureos Franciscus diues rusticus, & status Ecclesiastici amans. Erant ibi Sacerdotes duo, vnus Diaconus, tres Subdiaconi, & aliqui ad ordines minores promoti. Cúmque stando vocabuli rigori, vniuersi sint Clerici, primo intuitu illa summa videretur in octo, vel plores diuidenda; at Sacerdotes instant totam sibi solis deberi. Agunt coram Nuntio Apostolico, asserúntque dialecto rusticâ, imò & aulicâ apud Hispanos solos Sacerdotes vocari *Clericos*. Hæret ille, curat ad se vocari primos rusticos obuios, & interrogat de quodam illis noto Diacono, an esset Clericus? Negant illi, asserúntque non esse Clericum, sed Euangelistetum, hoc est, Diaconum adeóque testamentum rustici dialecto rusticâ fuisse conditum prudenter supponens, centum illos aureos (pono determinatom nomerum pro indeterminato) solis Sacerdotibus adiudicauit.

Euangelisterus apud Hispenos, quis?

Et quidem, vt huius vocis Hispanicam significationem meliùs percalleas; & vt scias, quo debeas modo intelligere linguas peregrinas, volo vnam, aut alteram periodum exscribere ex Benedicto Hæsteno, qui vitam S. Benedicti Commentatio illustrauit, & ad caput XVI. *n*. 2. sic inquit [Mirum est Antonium de Yepz appellare hunc Clericum *Presbyterum*, cui, ait, à S. Benedicto vetitum, ne Missæ celebraret sacrificium, quod & contra prohibitionem fecerit: cùm tamen tam ex Gregorij hac narratione, quàm Græca interpretatione, planè constet, hunc tantùm Clericum fuisse, prohibitúmque illi, ne ad sacros ordines accederet. Quod manifestè etiam innuit Petrus colloquutor] & quidem mirari desineret Hæstenus Belga, si sciret apud Hispanos omnes, & solos Sacerdotes *Clericos* nominati. Et hinc æquiuocationi occasio, verbo Latino, aut Græco, in Hispanica significatione desumpto.

Antonij de Yepez æquiuocatio.

CMXXVIII.
Testamentū Doctoris Paz.

OBiit Bruxellæ Doctor Paz, Principum Belgij Protomedicus, & suam Bibliothecam legauit Religiosis hac lege, quòd Carmelitani excalceati primùm ducenta librorum corpora eligerent, post eos totidem Iesuitæ, tot Dominicani, tot alij. Et dubitatum quid *Corpus librorum* significet? nimirùm, An Oceanus Iuris sit vnum librorum corpus? An etiam opera omnia Suarezij, omnia Abulensis, &c. An libri singuli? & quidem erant multi, qui illud priùs asserebant, nec ratione videbantur destitui; at hæc dubitatio hac fuit Regulâ Iuris elisa Nam supponendum est, Doctorem illum voluisse aliquos libros Iesuitis, Dominicanis, & etiam aliis Religiosis legare, vt constat ex eius testamento: At si omnia Opera vnius Authoris nomine *Corporis librorum* intelligerentur, vix pauci manerent libri pro Iesuitis, nulli pro Dominicanis, Augustinianis, aliisque. Ergo certum est, nomine *Corporis* intellexisse vnum librum compactum, siue multos complectatur Authores, siue partem vnius, Steterunt huic expositioni, & reperti sunt sufficientes in Bibliotheca libri, vt satisfieret vniuersis.

Quid significet vn cuerpo de libros.

Io testamētis verba accipiēde sunt in significatione, qua illa accepit Testator.

III.

CMXXIX.
An quis literæ rigore contra Legislatoris mentem iuuari possit?

HInc patet, simul pientissimè, & doctissimè Theodosium, & Valentinianum Imperatores pronuntiasse: *Nec pœnas legibus insertas euitabit qui se contra Iuris sententiam sana prærogatiua verborum excusat*. ita in l. *non dubium 7. C. de legib.* Consonant Diuo Paulo Apostolo, & Ciceroni hanc doctrinam accuratè expendentibus. Paulus diuinitùs illuminatus primo capite primæ epistolæ ad Timotheum sic ait: *Bona est lex, si quis ea legitimè vtatur*. Et quidem legitimè vtitur, qui benè intelligit: ergo ad mentem Apostoli lex, si malè exponatur, non est bona. Et veterum Rhetoricorum lib. 2. Cicero. *Nulla est lex*, ait, *quæ aliquam rem inutilem, aut iniquam fieri velit. Omnia supplicia, quæ à legibus proficiscuntur, culpæ aut malitiæ vindicandæ causâ constituta sunt. Nulla res, neque legibus, neque Scriptura vlla denique, neque in sermone quotidiano, atque imperiis domesticis possunt administrari si vnusquisque velit verba expectare, & non voluntatem eius, quæ ea verba habuerit, accedere*. Accedere debet ad verba Imperantis mens, & voluntas, imò accendere, quoniam *Lex* videtur dicta, quasi *Lux*, & lux non est, si constet in obscuritate verborum, & non potius verâ intelligentiâ accendatur. Vnde in Psalmo 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*. Hoc sensu videtur dici: *Litera occidere, Spiritus viuificare*. Neminem enim nuda legis litera à legis sententia etiam capitali liberabit, nisi accedat legis spiritus, hoc est, verus sensus, & intelligentia.

Legum necessitas.

Lex quasi Lux.

Litera legis occidit, spiritus legis viuificat.

IV.

De expositione contractuum.

SIcut legum verba, sic & contractuum exponi debent. Ipsi enim sunt priuatæ quædam leges, quas sibi contrahentes imponunt. Et in ipsis verba interpretanda sunt iuxta contrahentium mentem, intra terminos iustitiæ, prudentiæ, & potestatis. Vnde Regula LXXXV. *Contractus ex conuentione legem accipere* (in legem transire) *dignoscuntur*. Exempla obuia sunt, & frequentia. Operarius vltra horas duodecim laborare non tenetur, quòd si pactus fuerit de labore sexdecim horarum, contractus erit illi lex. Depositarius non tenetur rem restituere, si citra grauem suam negligentiam perdatur, quòd si tecum conueniam, vt si res pereat etiam sine tua culpa, mihi debeas valorem consignare, forte imprudenter onus istud admittes; at si admittas, teneberis stare legi priuatæ, seu contractui. *l. 1. § conueniat. l. contractus. ff. hoc tit. c. 2.*

Contractus sunt leges priuatæ.

Operarius quot horis laborare debeat?

Depositarius an teneatur de leui culpa?

V.

De iis, quæ in maioribus Clausulis subintellecta.

CMXXX.
De generali concessione.

IN generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus. Est Regula LXXXI. Sed quid significat illud verisimiliter? Respondeo, te posse dubitare, probabiliter opinari, aut etiam certò scire; Titium non cogitasse talem in specie rem verbis illis generalibus significari, & alias con-

Nota singula. tractiùs pronunt laturum fuisse. Si dubitas, utilitetæ; si certò scias sta menti; si probabiliter opineris, alterotri subscribe parti, & hoc stando iuri naturæ. At stando isti Regulæ, & foro externo in verisimilibus, hoc est, probabilibus sta pro possessione, pro concessore, dicasque in generali concessione non comprehendi, quæ probabiliter fuissent negata, si specialiter postularentur. Sed quomodo in generalioribus clausulis res particulariores comprehenduntur? dabunt sequentes Iuris Regulæ.

VI.

CMXXXI. De toto & parte. Totum duplex: actuale, & potentiale.

IN toto partem non est dubium contineri. Sed quia datur totum actuale, & potentiale, Regulam hanc LXXX. intellige de vtroque. Hæc est certissima, & clarissima; qooniam qui dat arietem, etiam pellem & ossa dedisse iudicandus est. Excipe, si antequam ius alicui adquiratur in totum, partem alteri dederit, iuxta Regulam XXXIV. *Generi per speciem derogatur.* Vel vt explicatiùs *l. in toto iure ff. cod. titul.* ait Pompeius: *In toto iure generi per speciem* (hoc est toti per partem, & vniuersali per particulare) *derogatur; & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.* Neque interest, an species, an genus subsequatur. *c. Ab*

Nota hoc.

batem 4e. extr de rescript l. vxorem, 41. §. codicillis cum §. sequenti ff. de leg. 3 tex. elegans in l. sanctio 41. ff. de pœnis. Modò inter primum vltimúmque nemini sit ius adquisitum. Hinc fit, vt si penus Petto legata sit, Paulo vinum, hoc ab illa extrahendum & dandum Paulo sit, tametsi vinum in penu contineatur; nam limitatio illa fuit facta antequam Petto ius adquisitum sit. *l. 3. ff. de tritico, vino, &c. l. 3. ff. de penu legat.* Quòd si eadem penus aut vendita aut donata fuisset, & post traditionem & finem contractûs vinum datetur aut venderetur, hæc vini donatio aut venditio esset inualida, nec in ipsa per speciem generi derogaretur. Hinc fit, quòd si eadem penus loco pignoris fuisset Petto tradita, non posset vinum Paulo loco pignoris dari; nam iam Petrus adquisierat ius in penum, nec posset iure adquisito priuari. *l. generaliter 6. c. qui potior in pign.* Huic similis est alia Iuris *Regula*; videlicet XXXV. *Plus semper in se continet quod est minus.* Debet intelligi cæteris paribus, ita vt coincidat cum præcedente, aut vix vllam distinctionem admittat; nam vbi est rationis disparitas, hæc Regula locum non habet.

Plus & minus.

VII.

CMXXXII. Sæpè potest maiora, qui minora non potest.

CVI licet quod est plus, vtique quod est minus licebit. aut aliis etiam verbis. *Qui potest maius, potest & minus.* Regula LIII. videlicet in eodem genere, & cæteris paribus. Potest quidem absoluere à venialibus, qui à mortalibus; non autem à contracto pecuniario debito, qui à peccatis, tametsi hoc ipsum maius sit. Pono clariùs. *Qui potest totum, potest & partem, si illud totum indiuisibile non sit.* Hinc patet in bonis vinculatis, quæ separati non possunt, debere hæredem aut totam adire hæreditatem, aut totam relinquere, non posse partem; illa enim indiuisibilia iam sunt. Videntur suo modo omnia bona, quæ ad hæreditatem pertinent, esse vinculata. Henricus Canisius summæ Iuris Canonici lib. VI. Regula XXXV. *Permissa est heredi tota hereditatis aditio vel repudiatio, non autem huius aut alterius partis hereditaria l. 1. & l. 2. ff. de ac. vel omitt. hered. idque facit succedendi ius, quod pro parte agnosci vel refutari non potest, præcipuè ex testamento, ne defunctus pro parte testatus & pro parte intestatus decessisse dicatur contra Iuris regulas. l. ius nostrum ff. hoc tit. & §. non autem, Inst. de hered. instituend.*

De bonis vinculatis & indiuisibilibus.

Sed ex Iure Bohemiæ videmus sæpè hominē obire, partim testatū & partim abintestato.

Sed hæc ratio apud Bohemos oon vrget; sæpè enim defunctus ex parte testatus, & ex parte intestatus discedit. Testamenta, quæ contra leges patrias facta, non admittuntur, etsi facta iuxta leges loci, in quo obiit testator; Ergo si Petrus habet bona in Austria & Bohemia, & moritur Parisiis, condito testamento iuxta leges Gallicas, illod admittet Austria, reiiciet Bohemia; ergo Petrus quoad bona, quæ habet in Austria discedet testatus; & quoad bona, quæ habet in Bohemia, intestatus.

VIII.

CMXXXIII. De contumelia & morte vtra grauior?

AN, qui occidere potest Adulterum, poterit illum iure contumelia afficere? Asserit Papinianus, aliique *l. nec in ea 22. vers. sed qui ff. ad legem Iul. de adult.* quòd plus fit illum occidere, quàm afficere contumeliâ. Negant alij; tum quia plus putat esse contumeliam morte: tum quia sunt in diuersis generibus.

IX.

An si mulier posset obligare pro alio?

AN mulier, quæ potest sua bona donare vel distrahere. *l. 4. ff. ad SC. Velle. l. 7. c. eodem,* potest bona obligare pro alio? Respondeo negatiuè, *ex dicta lege 4 sub finem.* Nec vrgebor, si dicas, plus esse dare, quam obligare; quia in diuersis generibus est. Quamobtem hæc est bona consequentia: *Qua potest donare mille, potest centum,* non autem hæc: *Qua potest donare domum, illam potest pro alio obligare;* illa enim prior est intra terminos donationis, & in posteriore materia permutatur.

X.

CMXXXIV. Non satisfit toti per partem.

AN qui tenetur dare plus, possit dare minus? hoc est, *an qui tenetur dare centum, satisfaciat dando quinquaginta? An qui tenetur dare totum, faciat satis, si dederit partem?* Respondeo negatiuè iuxta *cap. cui 17. de prab. lib. 6.* Obligationes enim non sunt potestates, sed vincula; at qui potest recipere totum, potest esse contentus parte, nam penes ipsum arbitrium & potestas est.

XI.

De principali & accessorio.

ACcessorium naturam sequi congruit principalis. Subintellige, *nisi violenter impediatur.* [Consonat huic axiomati physico: *Modus sapit naturam rei.*] Est Regula XLII. Nomine *accessorij* aliqui partes rei ipsius intelligunt, nec tamen castè loquuntur; tametsi falsam conclusionem non doceant, *partes enim sequi congruit*

congruit totum; at accessorij nomine intelligenda suor omnia priuilegia & grauamina realia, quæ tem ipsam afficinnt, non personam. Sic, cùm alicui Iurisdictio data est, ea quoque omnia concessa esse censentur, sine quibus Iurisdictio stare non potest. Sic etiam cùm dispensatio conceditur, fauor ille extenditur ad necessariò connexa. Layman *lib.* 1. *tr.* 4. *c.* 23. *num.* 7. & sic cui concessum est principale, non consectaria modò, sed & præparatoria conceduntur. Layman *lib* 3. *tr.* 1. *sect.* 7. *c.* 6. *num.* 8. Et sic tandem cùm venditur domus, in emptorem non solùm illa transit, sed omnia ipsius realia priuilegia & grauamina. Quam Regulam expositionemque confirmant duæ aliæ Iuris eiusdem Regulæ; quarum prior est LV. *Qui sentit onus sentire debet commodum, & è contrà*: & posterior est LXXVII. *Rationi congruit, vt succedat in onere, qui substituitur in honore*; quas inferiùs dilucidabo. Sed benè examinandum vbique est, An forte principale sit id, quod accessorium; sæpè enim contingit, vt videatur accidens aut attributum, quod ad rei substantiam spectat; & in tali casu alia re, quæ principalis vocabatur, excidente, posset accessorium subsistere nec illam sequi, quod tametsi dicatur accessorium, sit principale. Rem illustro & aliquos casus expono.

Accessoria aliquando præcedunt, aliquando sequuntur, & aliquando concomitantur.

Principale interdùm videtur accessorium.

XII.

CMXXXV. De vsuris.

AN teneor soluere vsuras vsurario? Minimè, quia illas non debeo. Quòd si illas dem & ille recipiat, ad restitutionem tenebitur; vt constat ex Regula LIX. *Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eumdem*. An tenebor, si me solutorum iuramentum firmarim? Respondent communiter Viri docti, hîc dari duos titulos, nimirùm, contractum, & iuramentum. Contractum esse inualidum, & quia accessorium sequitur suum principale, etiam vsuras esse inualidas & non obligatorias. At iuramentum esse validum, & respectu iuramenti vsuras esse principales, & me ratione iuramenti teneri; quia ex iuramento specialis nascitur obligatio. *cap. debitores, in verb. domino reddere iuramen. c. si peccatum, 22. q. 1. Matth 5. paulò post med c. cum contingat, 28. extraord. de iureiur. cap. 2. de pactis lib.* 6. Vnde generaliter à sacris Canonibus seruari iubetur iuramentum, quòd non vergit in dispendium salutis æternæ, nec redundat in alterius detrimentum. *in c. cùm contingat in fin. & in c. 2. in fin. adde. c. 2. de iureiur. in* 6. At contra hoc ipsum iuramentum aliqua excipi possunt. PRIMÒ LIBERTAS; forte enim qui vsuras promittit, est metu cadente in Virum constantem perculsus, si nimirùm ita pecuniis illis egeat, vt debeat aliàs summam rerum iacturam aut periculum personæ incurrere. Sed hic metus naturalem non tollit libertatem, tametsi illam diminuere videatur. Consultò *naturalem* dixi; quia eiusmodi metus tollit ciuilem, quam ex benignitate Ecclesiæ professio solemnis supponit: quamobrem metus, qui in constantem caderet Virum, vota solemnia dirimit, non verò vota simplicia aut iuramenta: hæc enim solummodò dirimuntur timore, qui naturalem auferat libertatem.

An possint iuramento honestari?

An semper sit iuramentum obseruandum?

Vt iuramentum sit validum requiritur libertas.

Non ciuilis, sed naturalis.

SECVNDÒ, *Politica verborum significatio*: aliud enim est donare: aliud soluere: qui contraheret iis verbis: *Ego recipio mille, & gratis donabo quingentos*, posset vrgeri iuramento; At, qui iuramento firmaret hunc contractum: *Recipio mille aureos & post annum soluam mille quingentos*, subintelligi vult, *Si debuero*: Soluuntur enim quæ debentur, & quæ non debentur non soluuntur, sed dantur. Vt scias quo debeant modo exponi Iuramenta Ausonij Noctinot securissima verba subiicio. [*Pandecta antiqua taxantes stipendia Notariis, & Commissariis modo non obligant; quia lata fuerunt tempore, quo pecunia carior erat, & res viliores. Nec refert, quòd tales iurent seruare taxas; nam iuramentum exponitur, quatenus iusta sunt.* Ita Sanchez *Opusc. tom.* 1. *lib.* 3. *c.* 14. *n.* 14. Diana *part.* 2. *tract.* 17. *resol* 60. & ex eo Ausonius *in Summa verbo Lex. n.* 16.] Ergo similiter non referet, quòd pauperes iurent se soluturos vsuras quia iuramentum exponetur, *quatenus iusta sunt*. [Notari volo me, vt dixi, inter dare & soluere discrimen magnum reperire.]

Et ciuilis verborum significatio.

De Cõmissariorũ, Notariorum, & Ministrorũ aliorum stipendiis.

Nota istam consequentiam.

XIII.

CMXXXVI. De contractu pupilli.

AN *contractus factus cum minore sine tutoris licentia sit validus, præcipuè si fideiussor, aut pignus accedat?* Videretur quòd non, nam accessorium sequitur naturam principalis; cùm igitur contractus sit res principalis, & fideiussor, aut etiam pignus sit res accessoria, sequi debebunt contractûs valorem, & ingenium. At ille contractus aut non est validus, aut potest ad tutoris voluntatem rescindi: Ergo nec valebit fideiussio, nec oppignoratio. *Sed contrà est*: quoniam tutor potest rescindere contractum pupilli, non tamen aut repetere pignus *l. etsi is.* 9. *C. de præd. & aliis rebus minor.* aut reddere fideiussionem inualidam. *l. si pupillus* 127. *ff. de condict. indeb.* Hæc sunt certa, & moribus & praxi consona: sed quia videntur non carere difficultate, aliqua Scholæ scribam, quæ in tribunali recenseri non debeant. Quæram igitur, *Cur pupillus se non possit obligare contractu, & tamen possit pignore, aut fideiussore?*

An tutor possit annullare contractus? An repetere pignora? An dimittere fideiussionem?

Sanè stante lege, quæ sine vlla limitatione (nota illam circumstantiam) declaret viros ante vigesimum quintum annum esse minores, hoc est, carere libero arbitrio politico in ordine ad alienandum, & contractus solemnes & validos celebrandum, respondebo, oppignorationem fore inualidam: non enim ego tutâ conscientiâ retinere pignus possem, quod quinquennis puer traderet, & tamen eadem hîc ratio esset: quia cùm tutor sit liberum arbitrium popilli, quidquid & non per tutorem tradit, liberè non tradit, hoc est, libertate politica, qualis requiritur, vt possint dominia transferri. At in solamen eorum, qui cum pupillis agere debent aut solent, lege speciali, fuit expressum posse illos, si non verbi aut contractûs, saltem pignoris ratione obligari; etiam ratione huius legis tenet oppignoratio. *Cur tamen* tenet fideiussio? Henric. Canisius sumæ Iuris Canonici lib. 6. Decr. Reg. 42. ait: *Rationem verò ego hanc video, quòd minores ex suo cõtractu naturaliter obligẽtur (l. 1. ff. de noua tio.) & naturali obligationi fideiussor rectè accedit.*

Tutor est pupilli voluntas.

CMXXXVII. De Fideiussione.

An minores naturaliter obligati possint?

Sed

Sed ego hanc naturalem obligationem non intelligo. Qui enim dicunt, poſſe pupillum conſiderari, vt minor eſt, & etiam vt homo eſt; cur non etiam docebunt fœminam poſſe conſiderari prout coniugata eſt, & prout mulier eſt, & Monachum prout Religioſus eſt, & prout homo eſt? Nam ſicut pupillus & ſeruus, in quantum homines ſunt, contractus dicuntur poſſe inire, quos vt pupilli aut ſerui non poſſent. Sic etiam vxor non poſſet nubere, non quidem in quantum coniugata eſt, ſed in quantum fœmina eſt, & Religioſus poſſet habere proprium, quà homo eſt. Sanè iſtæ omnes reduplicationes in mente manent; & effectus à cauſa ipſa prout eſt à parte rei oriuntur. Vnde optimè animaduerſum *textus in l. quod pupillus 41 ff de condict indebiti*, vbi dicitur, *Pupillum promittentem ſine tutoris authoritate, ne natura quidem debere.* Hunc ſibi non refragari ait Caniſius; at textus eſt expreſſus, cui non reſpondet, ſed ſuccumbit, & nouam ſolutionem opponit.

Nota ſingula.

Reſolutio.

Ego quidem in hac materia ſic diſcurro, Aio, alios eſſe pupillos ſimpliciter, & abſolutè, alios ſecundùm quid: illis nihil à legibus concedi, his aliqua interdùm permitti, licèt pleráque omnia negentur. De illis oratio videbatur procedere: nam ipſi nec ſe poſſunt obligare contractu, nec pignore, nec fideiuſſore: ſed hoc vltimo non obſtante, potero contrahere cum Petro, vt ſi pupillus non ſoluat, ipſe ſoluat: & vt hoc vltimum intelligas, has lineas accuratè ſubſcribo. Qui contraheret cum tali pupillo, & contractum ad fideiuſſorem extenderet, non eſſet vllo modo ſecurus, nam inualidus eſſet contractus, & ſicut nec pupillum, vt etiam nec fideiuſſorem obſtringeret. Atqui, nec cum pupillo, ſed cum Petro contraheret, vt eo caſu, quo pupillus non daret, ipſe daturus ſit (vocetur iſte contractus *Fideiuſſio*, vel non) eſſet ſecurus; Petrus enim contractu conditionato teneretur, & purificata cõditione pecunias numerare deberet.

Minorennis ſimpliciter, & minorennis inadæquatè.

In votorum materia non ſemper reperitur totalitas: non ſemper æqualitas.

Agendo de pupillis ſecundùm quid, pronuntio illa, eos poſſe facere, quæ iura permittunt: idem dicam de Religioſis qui non emittunt votum paupertatis totalis (alij enim vi voti nihil poſſident in communi, & nihil in particulari: alij omnia in communi, & nihil in particulari: alij etiam aliqua in particulari) idem de illis qui non vouent caſtitatem totalem (alij enim virgineam, & coniugalem alij vi ſuæ profeſſionis obſeruant) idem de illis, qui non pollicentur obedientiam totalem (alij enim obſeruare Regulam, & alij obedire ſecundùm Regulam profitentur) idem dicerem de matrimonio veterum non totali (nam Patriarchæ, qui habuerunt plures vxores, nulli dabant ius totale, quod excluderet aliam) idem dicerem de ſeruitute (ſunt enim aliqui ſerui ſecundùm quid) His igitur præmiſſis, pronunciabo: *Omnes iſtos illa omnia poſſe facere, quæ leges permittunt: & illa omnia non poſſe, quæ leges non permittunt.*

De matrimonio ſecundũ quid.

De ſeruitute ſecundum quid.

Concluſio.

Fideiuſſio triplex.

Contrahimus vel cũ viro priuato.

Hinc ad fideiuſſionem veniendo, tres ſpecies reperio & expono: aliàs enim contrahimus cum conciue, aliàs cum pupillo, aliàs cum Rege. Cùm contrahimus cum conciue, non timemus, ne velit ſtare contractui; iure enim nullum cogere poſſumus; ſed timemus an ſit ſatisfaciendo, volumúſque compromiſſorem habere, vt ſi conciuis ille ſoluendo non ſit, iſte ſoluat. Cùm contrahimus cum Rege, non timemus, quod ipſe non ſit ſatisfaciendo, ſed quòd ipſe fortè non volet ſatisfacere, adeóque volumus compromiſſorem habere, vt ſi Rex non voluerit ſoluere, iſte ſoluat. Tandem cùm contrahimus cum pupillo, vtrumque timere poſſumus, & inimus contractum cum compromiſſore, vt ſi pupillus non poſſit, aut non velit tutor ſtare contractui, ſtare debeat compromiſſor. Adeoque fideiuſſor tranſit in perſonam principalem in primo contractu, ſi conciuis ſoluendo non ſit; in ſecundo, ſi Rex noluerit ſoluere; in tertio ſi tutor noluerit illum contractum approbare: & ſi approbet, ſi poſteà ſoluendo non ſit.

Vel cum Rege.

Vel cum pupillo.

Et hæc iuxta Iura communia: nam iuxta Bohemica fideiuſſor à prima contractûs die debitor principalis eſt, & creditor, ſi ſtatuto tempore ſolutionem non habeat poteſt liberè, aut contra debitorem, aut fideiuſſorem procedere.

Quàm ſit graue onus fideiuſſoris in Bohemia.

XIV.

CMXXXVIII. **Regulæ ſecunda expoſitio.**

HOc Iuris Princeipinm: *Acceſſorium ſequitur ſuum principale*, ſolet aliis verbis exponi, videlicet poſitiuè ſic; *Cùm aliquid licet, etiam licent omnia illa, quæ neceſſariò ſequuntur ex illo*, & negatiuè: *Cùm quid prohibetur (nimirùm prohibitione dirimente, & annullante) prohibentur annullantúrque omnia, quæ (neceſſariò) ſequuntur ex illo.* Et hoc vltimum eſt Regula XXXIX.

Prohibitio eſt duplex

Vt rem intelligas adnotato, duas dari prohibitiones; alteram interdicentem, alteram annullantem [hanc veritatem ſæpiùs debui notare, eſt enim valdè neceſſaria; cuius, vt video, ignorantia aut neglectu multi errores committuntur interdùm.] Porrò ex actione interdicta non ſemper quod ſequitur, interdictum eſt; ex nulla tamen ſemper eſt nullum. Prioris generis ſunt multa matrimonia illicita, ſed valida; poſterioris inualida, & illicita. Imperatores Theodoſius Valentinianúſque. *Nullum pactum, nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus ſubſequutum, qui contrahant lege contrahere prohibente (ſubintellige, non ſolùm interdicendo, ſed annullando contractus.)* Et poſt pauca: *Si quid fuerit ſubſequutum ex eo, vel ob id quod interdicente (annullante) lege factum eſt, illud quoque caſſum ac inutile eſſe præcipimus.* Et ad doctrinam ſpecialem deſcendens, & ad praxim omnia applicans inquit; *Secundùm itaque prædictam Regulam, qua vbicunque non ſeruari factum lege prohibente* (annullante) *cenſuimus, certum eſt, nec ſtipulationem huiuſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti.* Henricus Caniſius rationem adiungit, *ex l. cum principalis. ff. hoc titulo, in c. acceſſorium.* Vide *l. non dubium. S. C. de leg.* Vide *numer. 11. b.*

Decretum Theodoſij, & Valentiniani Cæſarum.

XV.

CMXXXIX. **Obiectio.**

COntractus turpis eſt nullus, & tamen res in accipientem ita tranſit, vt eius repetitio

repetitio cesset. *l.2.c.de condict.ob turpem caus. in l. Si ob turpem 8 ff.eod.*

Canisij mẽs. Huic obiectioni conatur respondere Henricus Canisius, & sic inquit. [Id accidit propter aliam Iuris Regulam; videlicet; *In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis,* adeóque turpitudo efficit, ne res data repeti possit. *cap.in pari infra.eod.l.in pari & l.cum par. ff.hoc tit. l.2.& l.8 ff.de condict.ob turp.caus.*

An contractus de re illicita inualidus sit. Sed neque solutio, nec Iuris Regula, quo sensu ab Henrico ponitur, placet. Puto enim hunc contractum: *Dabo tibi centum aureos, si occideris Petrum*, esse illicitum ex natura rei, sed validum: quòd si Petrum occidas, puto, me dare illas pecunias teneri; nimirùm ex natura rei. Nec possem dicere in pari delicto, potiorem esse conditionem possidentis. Admitto tamen, posse Rempublicam lege hunc contractum annullare, & in tali casu existimarem, nihil tibi post illud homicidium deberi; quod si tu illo titulo auferres, debere restituere, nec posses tutâ conscientiâ retinere. At Henrici Canisij solutio staret, si daretur lex, quæ his terminis pronunciaretur: *Contractus qui inter offerentem pecunias; & occisorem initur, est illicitus, & nullus etiam. Occisori nihil alter debet, quòd si occisor pretium recipiat, aut subripiat, ad restitutionem tenetur.* Sed hoc modo Regulam illam esse intelligendam, multi docti Iurisperiti affirmant. Hoc assertum necessariò debet admitti: *Sub genere comprehenduntur species, sub specie indiuidua, sub vniuersali singularia.* Vnde Sacerdos, cui concederetur vxorem ducere, posset quamcunque. Et Carthusianus, cui Pontifex indulgeret carnis comedendæ licentiam, quascunque comedere posset. Hinc sequitur, valere argumentum etiam negatiuè; quia cui interdicitur vxorem ducere, nullam ducere potest; & cui præcipitur, ne carnes comedat, non potest comedere bouinas; quia ratio superior continet inferiorem, vnde & *totum potentiale* vocatur: & cùm genus conceditur, omnes species conceduntur; cùm prohibetur illud, etiam istæ prohibitæ censendæ sunt.

(Margin: De genere, & specie. — De toto potentiali, & actuali.)

XVI.

CMXL. Examinantur aliquæ consequentiæ.

ANne hæc asserta sunt vera? nimirùm: *Cui conceditur pars, conceditur totum, aut saltem alia compars? Cui conceditur species, conceditur genus, aut saltem alia consecies? Cui conceditur indiuiduum, conceditur tota etiam species, aut saltem aliud indiuiduum?* Et respondeo negatiuè; non enim cùm datur pars datur totum; aliàs daretur totus mundus; singula enim sunt mundi pars.

XVII.

REquiris, Anne hæc saltem asserta valeant negatiuè? hoc est, An admitti debeant hæc: *Cui negatur saltem alia compars? Cui vnum indiuiduum etiam reliqua indiuidua?* Et etiam negatiuè respondeo; quia possum vnam vestis partem pauperi, aut amico concedere, alteram compartem negando.

XVIII.

SI hoc igitur verum, quî intelligi potest, illa 84. Regula Iuris: *Cùm quid vna via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti?* CMXLI. Respondeo sensum esse, *Cùm aliquid absolutè, & vniuersaliter prohibetur, lege benè intellecta, tametsi verba videantur vnam viam sonare, omnes viæ clausæ sunt, nec permittendus vna via exclusus, alia ad id ipsum adspirare.* Ostendam enim euidenter, eum, cui aliquid vnâ viâ prohibetur, ad id ipsum aliâ posse, & debere admitti. Petrus enim, cui prohibetur ad Canonicatum viâ Simoniæ peruenire, via legitimæ collationis poterit, & debet admitti. Et hæc quidem 84. Regula facilis est, & dicenda falsa, nisi torqueantur verba, & reddant sensum, quem proposui. Vnde, vt verbo rem teneas, notandum est, alias rem interdici, aliàs viam hanc: Si res ipsa, nullâ viâ haberi poterit: Si non iam res ipsa, sed via, hac res viâ obtineri non poterit, aliâ poterit.

(Margin: Nota benè.)

CMXLII. De Oratorio domestico. Hinc oritur dubium, *An qui habet priuilegium erigendi domi Oratorium, possit illud erigere, quocunque transferat domicilium?* Respondeo posse, si domus non determinetur. Puta, si non dicatur: *Concedimus tibi licentiam erigendi Oratorium Panormi.* Sed quid, si domûs taleitas exponatur? Non posse, docet Merolla *tom.3.disput.6.cap.8.dub.22. num.126.* posse autem Grauetta *cons.87. num 11.* & Zambellus *verb missa num.* 46. asserentes, illam taleitatem posse poni dispositiuè, & exemplificatiuè; primo modo effectum sortiri, non secundo: nec credendum dispositiuè positam, nisi detur ratio aliqua specialis, quæ illam circumstantiam positam ex consilio conuincat. Hinc patet, quid dicendum fuit Friderico Abbati, qui indulgentias pro tali altari petiit, & posteà decentiùs posse in alio altari poni dicauit; dictum nimirùm fuit, ad Septennium vniuersis concedi, nec solere contra postulantis voluntatem limitari, adeoque illam altaris demonstrationem esse exemplificationem, nec credendam dispositionem, ni detur particularis ratio; nec videtur hanc dari, si totum altare ex vna Ecclesiæ parte in aliam transferatur. Vide Dianam *part.4.tract.4. resol.210, & par.6. tract.8.resol.11.*

(Margin: Taleitas bifariam solet poni. — An indulgentiæ possint ex altari ad altare transferri?)

XIX.

De amplificatione fauorum.

CMXLIII. An semper habeat locũ ampliatio. Secunda sententia. MAteriam esse dubiam, & leges incertas supponimus; vbi enim illa certa est, aut hæ claræ, non est locus interpretationi, & ampliationi.

Regula 40. est prudenter scripta, & multas poterit controuersias sedare, si semel intelligatur benè. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, & quod plerúmque fieri consueuit.* Qui est optimus, & probabilissimus discurrendi modus. Probabilissimum eum modum dico, non certum; est enim receptissimum Theologorum axioma (mihi) 61. *Non probat hoc esse, quod quandoque contingit abesse.* Ego puto has Propositiones esse certas. *I. Resoluimus probabilius in obscuris, cùm id quod est verisimilius, & quod plerumque fieri consueuit.*

II. Resol

II. Resoluimus certè moraliter in obscuris, cùm id, quod est indubitatum, & moraliter euidens, aut quod semper fieri consueuit.

X X.

CMXLIV. Est apud Scriptores valdè communis, & celebris illa Regula 15. nimirùm: *Odia restringi, fauores conuenit ampliari.* Sed quia succurrit alia Regula: *Correctio Iuris semper est odiosa*, & suas ipsas patitur difficultates, petis, An possint fauores ampliari contra Ius commune, aut etiam Religionum Regulas, aut contra Ius tertij? Henricus Canisius negat; ait enim, [cùm Ius commune adeò fauorabile sit, quòd publicæ tranquillitatis causâ in commune sit constitutum, necesse est, vt statuta, quæ huic aduersantur, strictè accipienda sint, & redigenda quantùm fieri possit ad Ius commune. *c. cùm dilectus* 8. *circ. finem, extra. de consuetud.* Nam & si quid in statutis desideratur, à Iure communi suppleri solet *per text. in* 1. 2. *c. de noxal. actio.* Idem in dispensationibus, quæ odiosæ sunt, quòd aduersus Ius commune concedantur, ac proinde strictam quoque interpretationem recipiunt. *per text in c.* 1. *c.* 2. *de filiis presbyt. in* 6. *c.* 3. *ext de consang & affin.* Qua ratione & decimæ in feudum olim laicis concessæ ad decimas noualium non producuntur. *c. tua* 15. §. *si ext. de decimis.* Quippe Iuri communi aduersum est, vt laici decimas possideant *c. causam* 7. *ext. de præscriptio.*

An fauores sint contra Ius cõmune?

An laici possint decimas possidere?

Similiter omnia priuilegia, & rescripta odiosa dicuntur, quæ tendunt in præiudicium alterius, atque idcircò hoc sensu accipienda sont, vt quàm minimùm alteri noceant: *c. quamuis* 8. *de rescript. in* 6. *& l.* 2. § *si quis à Principe. ff. ne quid in loco publico. l. rescript.* 7. *c. de precibus Imperat. offerend.*] At hîc optaret aliquis rem meliùs, & specialiùs decidi, materiam personásque legum aut priuilegiorum distinguendo. Considerando personas diceret, fauores esse ampliandos respectu illius, cui conceditur fauor, cui imponitur lex; prudentia enim postulat, vt credamus, voluisse multum fauere, qui aliàs expressisset, si voluisset fauorem limitare: & voluisse parum grauare, qui aliàs clariùs fuisset locutus, si voluisset strictiùs, & seueriùs procedere, iuxta Regulam 57. *Contra eum, qui potuit legem dicere apertiùs (adde priuilegium concedere limitatiùs) est interpretatio facienda:* nimirùm iuxta sensum verborum communem; qui enim laborauit æquiuoco, id ipsum debebit probare. Putat igitur Henricus Canisius, vt vidimos priuilegiorum sensum, cùm militet contra Ius commune, esse coarctandum, & strictissimè accipiendum.

An priuilegium in fauoré Principis, An verò in fauorem subditi sit exponendũ?

Quid Canonum nomine in Diplomatibus intelligendũ?

Sed contrà Hieronymus à Sorbo Cappucinus in Compendio Priuilegiorum Alfonsi Casarubios edito Coloniæ anno 1619. verbo *Priuilegium.* pag. 285. ait: [Est etiam aduertendum quòd per illam clausulam apponi nunc solitam in confirmatione priuilegiorum: *Dummodò sint in vsu, & sacris Canonibus, & Decretis Concilij Tridentini non aduersentur*, non est intelligendum, vt quidam malè opinari videntur, de sacris Canonibus summorum Pontificum in Decretis, & Decretalibus contentis; sed de sacris Canonibus, & Decretis Concilij Tridentini, cùm clarè pateat, Concilium ipsum & Canonibus & Decretis constare: & illud operatur illa *copula &*, coniungendo Canones Decretis Concilij Tridentini. Adeò vt malè mihi sentire videantur, qui aiunt, sub illa particula *Canonibus* intelligi Decreta, & Decretalia summorum Pontificum, & sub illa alia *Decretis Concilij Tridentini*, ea quæ sunt in eodem Concilio Tridentino. Et quòd proinde nulla, aut paucissima remanerent mendicantibus priuilegia, & ita esset equidem, si illorum valeret opinio. Sed quantum sit hoc absurdissimum, & à mente, & à verbis supradictorum summorum Pontificum alienissimum, quis mente compos non videt? &c.] Ecce Sorbo concludit in casu, quo dubitemus, An priuilegium debeat limitari decretis solius Tridentini Concilij, An vtriusque, nimirùm Concilij & Iuris communis, standum esse pro priuilegio contra Ius commune, tenendúmque non Priuilegium Iure communi, sed Ius potiùs commune eo priuilegio limitari. Ergo à fortiori, cùm dubitatur an plus an minùs deroget Iuri communi, standum est pro priuilegio.

In dubio, An priuilegium debeat limitari?

Sequutus est speculationem Sorbo, praxim Canisius: & quia communis sententia à Canisio stat, tu Iura communia, & præscripta contra priuilegia manutene, nisi & illa inserta sint (realiter, aut virtualiter) in corpore Iuris. Sanè realiter inseruntur, quæ in corpore Iuris leguntur: virtualiter quibus conceditur, vt ita se habeant, ac si realiter essent inserta.

Resolutio.

Priuilegia, vel sunt in corpore Iuris inserta, vel non: &, si inserta, aut realiter, aut virtualiter.

De cæteris, quæ non præiudicant Iuri communi, minor est difficultas.

In priuilegio, quod non est contra tertium, latissima debet esse interpretatio: non enim ratio occurrit, ob quam debuerit Ecclesia, aut Princeps fauorem limitare. Filliuciùs *tr.* 8. *c.* 10. *n.* 261.

In priuilegio, quod est contra commoditatem tertij, non verò contra illius adquisitum ius, debet esse latissima interpretatio in fauorem illius, cui priuilegium conceditur; non enim est credibile in materia meræ gratiæ voluisse Principem esse melioris conditionis illum, cui priuilegium non conceditur, altero cui conceditur. Cæterum, si priuilegium vergat contra ius adquisitum à tertio, ita debet interpretatio fieri, vt non dicatur Princeps vel Pontifex, aut alteri iniuriam fecisse, aut suæ Iurisdictionis limites excessisse. Ergo vel ita est contrahendum, & limitandum, vt cum æquitate consistat, vel subreptitium nominandum, ne iniustum & iniquum dicatur: Vnde consultò sub initium asserui: *Leges, & etiam priuilegia debere exponi intra limites iustitiæ, prudentiæ, & potestatis pronuntiantis.* Sed de hoc inferiùs.

CMXLV. Alia sunt, contra Ius, & alia cõtra commoditatem.

Priuilegia nunquam sunt contra Ius adquisitum.

N O T A.

Volo adhuc vnam aut alteram periodum addere.

Priuilegia quæ toti Ordini, vel Communitati in perpetuum conceduntur, licèt aliis sint odiosa, extendenda tamen sunt, quia habent vim legis, ac si essent in Iure expressa; cùm sint

De priuilegiis concessis Ordini vel Communitati.

fint Constiturionesperpetuæ, quæ non conceduntur vni vel alteri personæ, sed Communitati, quæ est perpetua: Martinus Bonacina *som.2. d.1. q.6. pag.7. num.4.* An nihil est, quod obiiciatot Bonacinæ? An nobis concessa priuilegia coacturi alios sunt, vt dicant; *Fauores esse restringendos, odia amplianda?* Non credo: tu considera.

XXI.

CMXLVI. De priuilegio dubio. An reale vel personale credendum sit?

INquiris, *An in dubio priuilegium censendum reale vel personale.* Henricus Canisius *in summa Iuris lib.6. Decretalium Regula 15.* stat pro Iure communi contra priuilegium, & iodicat personale. Sanchez *lib.8. disp.27. n.4* stat pro præsumptione contra priuilegium; adeoque etiam personale esse existimat. At placet Ausonius Noctinot, in summa Dianæ, vetbo *Priuilegium, n.3. qui sic ait* [Cum Pontio *lib.8. cap.18. § 1. n.7.* dicendum est, quòd cùm priuilegium reale sit magis extensum, quàm personale, si priuilegium est omninò fauorabile, & nulli præiudicet, debet extendi & censeri reale; secùs restringi & censeri personale. Si aotem dubium vinci non possit, & ex parte habentis priuilegium ster possessio illius vt tealis, vt tale censeri debet. Vide etiam Paulum *tom.1. tract.3. disput.4. punct.2. §.1. num.6.* & Dianam *part.4 tract.3. resol.51.*] vbi non resolutionem modò, sed & rationem considerandam iudico.

XXII.

CMXLVII. An & quando dicendū sit priuilegium esse reuocatum?

INquiris etiam, *Vtrum qui dubitat, an sit priuilegium reuocatum, possit ille vti?* Respondeo, priuilegium esse in possessione, nec ab illâ deiici posse propter reuocationem dubiam. Ita Parisius *lib.2. consil.61. num.vlt.* ita Diana, & ex eo Ausonius Noctinor *in summa verb. Priuileg num.4.*

XXIII.

An priuilegio Domini frui possit familia?

INquiris tertiò, *An si Petro concedatur priuilegium celebrandi, aut audiendi Diuina Officia tempore interdicti, censendum sit id concessum teti eiusdem familiæ?* Respondeo affirmatioè; fauorem enim amplio & subscribo Canisio *in summa lib.6. regul.15.* id probanti *ex cap. licet 11. de priuileg. lib 6.* Sed qui *familiæ nomine intelligendi sunt?* Maritus, vxor, filij, filiæ, nurus cohabitans, serui, ancillæ, commensales. Diana *part.4 tract.4. resol.208. in fine.*

Quid sit familia?

XXIV.

CMXLVIII.

INquiris quartò, *An si Pontifex aut etiam Episcopus habeat talis parrochiæ decimas, & tibi illas concedat, fauor iste ad noualium etiam decimas sit ampliandus?* Respondeo affirmatioè. Ita Canisius *vbi supra ex part.17. extr. de decimis.* Ago de decimis, qnas possidet, qui ptioilegium concedit: quoniam si possiderentur ab alio, deberet ita priuilegium exponi, vt nulla iniuria fieret alteri; ita restringi & conttahi, vt non censeretur Pontifex (aut quicomque concessor) imprudenter, aut iniustè in concessione processisse.

De noualiū decimis.

XXV.

De Priuilegio temporaneo.

INquiris quintò, *An qui dubitat, vtrum priuilegium ad tempus vel perpetuum sit, teneatur illud temporaneum credere, an possit perpetuum iudicare?* Respondeo ex communi Regula 15. Faoorem ampliando & ex speciali, nimitùm Fvi asserendo, *Debere concessum à Principe beneficium esse mansurum.*

XXVI.

CMXLIX.

INquitis tandem; *An concessum priuilegium, si litera anceps sit, debeat iudicari perpetuum, an verò solùm temporaneum?* Respondet Regula Iuris 15. *esse mensuram*, & Laymao *lib.1. tract.4. cap.22. num.6.* Cæterùm, si illud concessum in perpetuum sit à Principe, poterit reuocari? Distinguunt communiter Authores, docentque concessum subdito posse, concessum non subdito reuocari non posse. Canisio in summæ Iuris *libro 6. reg.16.* probabiliùs videtur, ne quidem subdito posse tollere Principem ptiuilegium sine causâ. At ego rem puto clarioribus oculis intelligendam; existimo enim non dari in Mundo authoritatem concedendi priuilegium perpetuum absolutè, sed vniuersa priuilegia perpetua subiacere transcendentali morbo caduco, cui omnia humana, nec tamen puto, posse Principem ptiuilegia reuocare temerè & pro arbitrio, sed debere in eis manutenendis aut cassandis secundùm regulas iostitiæ & prudentiæ procedere. Vt igitur rem intelligas, & ego meam mentem exponam, sic discurro. Rex Catholicus Toletano Archiepiscopo talem e.g. immuunitatem in perpetuum concessit; & inquiris, Si contingat, quòd successu temporis hæc ipsa immunitas seu priuilegium in perniciem Reipublicæ vertatur, voluerit aut potuerit Rex etiam illud in hoc casu concedere? Respondeo. quòd non voluit: ita enim teneor interptetari Regis mentem, vt iusta euadat, & esset omninò ille iniustus, si vellet suis Priuilegiis Rempublicam sæcularem destruete. Quod, si ipse Rex dicat se velle, respoudebo eum non posse; quia nec à Deo, nec à populo habet authoritatem ad destructionem, sed ad ædificationem. Sed quia hæc rarò contingunt, ne dicantut nunquam contingere, casum propono. [Theodoretus miles fortis & strenuus erat Atcis N. Gubernator, cùm Ciuitas ab Hollando cincta ad summas fuit angustias redacta. Habebat argenti tegij, notabilem vim, sed hanc bellum paucis diebus exhausit; ciues spontanei dederunt vltra vires, malebantque ad inopiam redigi, quàm in manus Hæreticorum deuenire, Ecclesiastici erant pauci, & pauperes, & solus vnus Abbas thesauros suos in vrbem maioris securitatis causá inuexerat. Postulat assistentiam Gubernator; clamat ille immunitates, prioilegia, censuras, & de facto diuitias suas occultat, & pecuniarum defectu pyrium sulphur non emitut, & Ciuitas in manus Hollandorum venit. Agitur de articulis, vult Abbas habere fauorabiles, excluditur à ciuibus tāquam publicæ miseriæ causa, & qoi vniuersos deseruit, deseritur ab vniuersis. Ingreditur Auriacus Princeps: ad eius pedes Abbas

De priuilegiorum reuocatione.

An dentur priuilegia perpetua.

An Ecclesiasticæ perpetuæ sint?

Ciuitas, cuius hic meminero, est Voldne, id est, Sylua Ducis, cætera nomina intermisso, ne Abbatem confundam, quem multi cognoscimus.

An in articulis concordiæ comprehēdi debeat, qui noluit ad Ciuitatis defensionem concutiere?

Bella hodie Hæreticorũ contra Ecclesiasticos & Regulares.

prouoluitur; an mori debeat consulitur à clementiâ inimici; tandem statuum Princeps nomine. *Non morieris*, ait, *Abba, gratias agimus tibi, quòd nolueris paucos nummos dare Gubernatori: ecce iam nos habemus vniuersa.* Habent hodie locum inimici, & in ipso sutor manet sutor, sartor, sartor, & vnusquisque sæcularis artem suam exercet; at nec Episcopus manet Episcopus, nec Abbates Abbates. Hîc tantisper meum morabor lectorem & inquiram, An hoc priuilegium *concedimus Abbati ne soluat contributionem aliquam*, reddat hunc sensum: *Volumus potiùs, quòd ciuitas veniat ad Hæreticos, Abbatia destruatur, & prædicantes sacrilegia boent in Dei Ecclesia, Religiosi sint expositi gladio, & voluntati inimici, & quòd tota patria & fides Catholica periclitetur, quàm quòd talis aut talis Ecclesiasticus, vt defendatur ipse, vt propugnetur patria, paucos nummos contribuat.* Aut amens sum, aut hæ positiones non sunt æquipollentes. Hæc dicta sint contra Ecclesiasticos nimis auaros, non tamen in fauorem aliquorum Principum, qui Ecclesias titulo defensionis expoliant: quàm enim certum est debere potiùs Ecclesiasticos contribuere, quàm prouincias Hæreticis & inimicis cedere, & ipsosmet Ecclesiasticos perire; tam est certum Principem, qui indiget denis aureis, vnde nos extorquere non posse.

Quo sensu Anticaramuel & alij exponãt donationes perpetuas.

Aliqui Ecclesiastici nimis auari sunt, & aliqui sæculares nimis rapaces.

Vetus sensus donationis perpetuæ.

Quid possit & non possit Princeps concedere?

Stat igitur, hanc propositionem: *Hanc immunitatem in æternum concedimus*, æquiualere huic: *Hanc volumus æternum valere, nisi fortè aliquando per accidens contingat illius valorem esse in destructionem & pernitiem Reipublicæ*, aliàs enim Princeps illicitè & inualidè concederet: illicitè, quia contra suum officium; sua enim interest Rempublicam manutenere: & inualidè, quia excederet limites suæ iurisdictionis & potestatis; omnis enim humana potestas siue à Deo immediatè, siue mediatè per populorum consensum oriatur, ad ædificationem, & non ad destructionem est. Et hæc de priuilegiis non subditis concessis sint satis.

De priuilegio cõcesso subditis.

Porro si concedantur illa subditis, notandum ea posse bifariam concedi; ex iustitiâ, & ex gratiâ. Ex iustitiâ, cùm in stipendium & pretium præsentis laboris, aut præteriti præmium; & hæc reuocari non possunt, nisi per accidens sint perniciosa bono publico. Cæterùm, quæ conceduntur ex gratia, debiliora sunt, & videntur non habere maiorem perennitatem, quàm qua habuerint à perennante concedentis decreto: & possunt duobus modis concedi. Nam cùm dicitur his aut æquiualentibus verbis: *Notum sit vniuersis, nos velle hanc gratiam æternum perennare*, voluntas concedentis exponitur, sed non ligatur; at cùm dicitur: *Concedimus vobis vt hac immunitate in æternum fruamini*, iam priuilegium habet donationis virtutem, & donatio non potest reuocari, nisi ex causis in Iure designatis.

Ex gratia.

Sine promissione.

Aut cum promissione.

De pœnis.

Ex fauoribus & priuilegiis venis ad pœnas & inquiris, An sint restringendæ aut ampliandæ? Fortè huic decidendæ controuersiæ Regula 15. sufficeret, nam si odia restringenda sunt, restringendæ sunt pœnæ. At quia posset statim obiicere aliquis, illas esse institutas in fauorem Reipublicæ, & ideò ampliandas, addita fuit Regula 2. *In pœnis benignior interpretatio est facienda*, vt Iuris-Consultus Paulus *l. factum cuique §. fin. ff. eod.* loquitur, *In pœnalibus causis benignius interpretandum est.* Cui æquipollet

An sint restringendæ.

XXVII.

CML.

Quid resoluendum sit in rebus obscuris?

Quid, quando putas vtrumque contradictionis extremum esse peccatũ.

Regula XXX. *In obscuris minimum est sequendum.* Puta si materia odiosa, pœnosa, aut peccaminosa sit. Nam qui dubitas, An tenearis reum damnare flagellis, vel cruce, debes sequi benigniorem sententiam. Qui putas te peccaturum, si reum absoluas, te æquè peccaturum, si condemnes, debes absoluere: quia cæteris paribus minimum odium sequeris. At qui putas te peccaturum, si condemnes, & grauiùs peccaturum, si absolnas, sequi debes id, quod minus peccatum iudicas, damnandus aliàs Theologorum sententiâ de excessu peccaminositatis, adeoque in tali casu teneris condemnare reum. *Et quia* omnia iura concatenata sunt, ex hac doctrinâ oritur Regula 40. *Pluralis locutio* (vbi non constat liquidò de quo numero intelligenda sit) *duorum numero est contenta.* Et ratio est, in obscuritate numerorum pluralium minimus est sequendus, & iste complectitur duos. In linguâ Græcâ, in quâ inter singularem, pluralemque datur dualis numerus, pluralis locutio tres vt minimum postulat, vt distinguatur à singulari, & duali. An aliquando sufficeret vnus, vt pluralis locutio saluaretur? vide axiomate XIX. vbi *testium* nomine *testis* absolutè intelligitur.

De numero plurali.

De duali.

XXVIII.

De silentio, quod consensui æquiualet.

CMLI.

Hæc consequentia. Non interdicuntur: Ergo conceduntur: non est bona.

Inquiris, *An ne in priuilegiis concedi dicantur omnia, quæ non interdicuntur? An in iudiciis dicendus sit, consensum præbuisse, qui tacuit?* Et respondeo, argumentum, quod sumitur à negatiuâ authoritate esse nullum, aut debile; multa enim hominibus non occurrunt. Cæterùm, cùm taciturnitas ipsa conniuentia nonnunquam sit, & quidam moralis assensus, dandæ sunt Regulæ, quæ tempus à tempore distinguant.

XXIX.

CMLII.

Regula vigesima-quarta non est Regula.

Is, *qui tacet, non fatetur, sed neque negare videtur.* Lego clariùs, *Is, qui tacet, non semper fatetur, sed neque negare videtur.* Aut aliter: *Qui tacet, tacendo aliquando fatetur, & aliquando etiam negare videtur.* Et hæc Regula XXIV. non tam respondet controuersiæ, quàm eamdem proponit. Sit igitur Regula XLIII. *Qui tacet, consentire videtur.* Hanc ego dilucido *in cursu Philos.* & nunc illi alteram æquipollentem adiungo: *Qui, cùm tenetur loqui, tacet, & in sibi fauorabilibus etiam qui non tenetur loqui, consentire virtualiter dicendus est.* Hinc est, quòd non videatur consentire, qui tacet, interrogatus extra iudicium, aut in iudicio, sed non à Iudice; iste enim respondere non tenetur. *cap. 1. vers.*

Quando silentium cõfessioni æquiualeat.

verum

Quando tacet, qu'. loqui tenetur.

verum si de confess.l.1 6. contrà tamen, si interrogetur à Iudice; tunc enim respondere tenetur. Sic intelligimus hanc Regulam in materiâ ciuili, cuius valor humanæ voluntati subest.

An silentiũ habeat vim confessionis in materia Iuris naturalis?

Sed quid si agamus de Iure Diuino, aut naturali? Ponamus casum, qui ante menses paucos accidit, de quo multi fuerunt Viri docti consulti [Maria accusat Antonium de impotentiâ; vult nubere alteri; ille vocatus non cõparet; interrogatus non respondet: An-ne condemnari poterit ex Regulâ: *Qui tacet consentire videtur*? & maximè, quia habet obligationem respondendi. Quid si respondere nolit, & in contumaciâ condemnetur? An-ne ideò matrimonium Mariæ, & Antonij erit nullum, & poterit illi alteri nubere? Quid ergo? Hîc ego, sicut & sæpè alibi; iuuari ab amicorum ingenio, & doctrinâ desidero.] Sanè duæ grauissimæ difficultates occurrunt: altera, *An sit, Antonius in contumacia condemnandus?* Altera, *An sit illi, si fateatur, credendum?* Pone matrimonium fuisse validum; An illud contumacia dirimet, & inualidum reddet? Pone iterùm fuisse validum? An illud inualidum reddet impotentiæ confessio? An non poterunt mutuò colludere Coniuges, vt hac viâ matrimonium in foro externo dirimant, & ad alias nuptias alter (aut fortè vterque) transeat: quod aliàs non permitteretur ab Episcopo. Omnia, quò magis examinantur, & discutiuntur, obscuriora videntur. Multi fuerunt in casu, cuius memini, Theologi, & Iurisperiti consulti. Isti sententiam pronunciandam ad legum humanarum apices existimabant, sed illos impugnabant isti, supponentes naturas rerum non subiici legum humanarum arbitrio: hæserunt Iudices procedere ad sententiam non ausi.

De impedimento impotentiæ.

N. B.

An Coniugibus credendum sit?

Ius hic naturæ respiciendum est, & non leges humanæ.

XXX.

An Parentũ taciturnitas sit virtualis consensus.

MAteriæ similitudo postulat, vt hunc casum proponam [Antonia sponsalia contraxit sub hac conditione, videlicet, *Si Pater consentiat.* Ille nec dicit se consentire, nec dissentire, & quæritur, An censendus sit consentire; quoniam, qui tacet, consentire videtur.] Hunc casum proponit Leander *p.2. tractat 9. disputat.9. quæst.12.* illumque resoluit his verbis.

Prima sententia.

Negant Nauarrus *in Summa Latina cap.22. num.63.* mutans sententiam, quàm Hispanè defenderat. Angelus *matr.3. de impediment.3. num.3.* Ledesma *quæst.47. art.5. dub.7.* & alij moderni. Sed probabiliùs respondeo, censeri esse impletam conditionem; quia regulariter loquendo filius per illam adiectam conditionem solùm intendit, ne patri displiceat: at hoc sufficienter indicatur per eius taciturnitatem, iuxta Regul. Iuris: *Qui tacet*, &c. ergo. Sic Nauarrus *in Sum. Hispana cap.22. num.63.* Syluest. Rosella, Veracruz, Lud Lopez, & alij quos affert, & sequitur Sanchez *lib.5. disput.7. n.12.* Cornejo *loc. cit.* Bonacina *q.2. punct.10. n.26.* Ochagau. *tract.3. quæst.20. n.3.* Basilius *lib 3. fine.* Qui bene addunt, secùs dicendum casu, quo mens contrahentium esset alia, aut conditio poneretur sub hac formâ: *Si Pater dicat se consentire?* quia tunc non esset sufficiens eius taciturnitas, sed necessaria esset expressio consensûs.

Sic Leander. Putarem ego certam esse Nauarri, Angeli, & Ledesmæ sententiam: quia *Nullum responsum, maximum est responsum.* Et Pater, cùm respondere filio, non debeat (non enim filius est ipsi superior, nec illi Iudicere potest, vt respondeat) non dicendus consentire, quia tacet: imò potiùs dicendus est non consentire, & hoc iuxta præsentem Regulam: nam, si consentire videtur, qui tacet, quando potest, & tenetur loqui, non videbitur consentire qui tacet, quando non tenetur loqui, & fortè non expedit loqui.

Vera sententia.
An nullum responsũ sit responsum.
Ex eadem potiùs Regula deducimus cõclusionem contrariam.

XXXI.

An eiusmodi moralitates locum habẽãt etiã in Diuinis?

HVc pertinet quæstio mirabilis, & noua, quæ à nemine proposita, quæ à nullo scriptore resoluta: *An videlicet in casu aliquo Spiritus sanctus, si taceat, consentire dicendus sit?* Propono casum.

Omnes Hæretici ducẽt suum esse doctrinam Augustini.

Abutebantur Romanæ Ecclesiæ benignitate Ianseniani: blaterabant hinc inde; suos errores esse doctrinam Augustini dicebant, antiquam sententiam (siue illam ad mentem D. Thomæ intendas, siue ad mentem Scoti dilucides, siue ad mentem Molinæ remittas) Pelagianam vocabant: insultabant Ecclesiæ: non curabant Pontificem vt Patrem, suauia remedia morbo contagioso adhibentem. Quid rebus sic dispositis Spiritus sanctus? Eminentissimus Dominus Cardinalis de Lugo nonnullis Ecclesiæ Romanæ Principibus Innocẽtium X. venturum ad definitiuam prædixit. Erat enim eò deducta causa, vt tacendo videretur hæresim Iansenianam adstruere: at erat lingua infallibilis Spiritus sancti, & istam non poterat adserere: ergo, siquidem tacendo eam adsereret, tacere Innocentius non potuit. Paucis diebus pòst Innocentius, ad nullius instantiam (non enim se regi patiebatur) solius Spiritus sancti ductum sequens, sedens pro tribunali, definitiuam sententiam pronunciauit, & dixit: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, has* (expressit illas) *in doctrina Ianseni Propositiones condemnare.* Vide Bullam, & multa digna lectu reperies.

An qui tacet, consentire dicendus sit?

Spiritus sãcti lingua Pontifex.

XXXII.

De exceptione.

CCLXIII.
Dialectica moralis.

AXioma illud commune, *Exceptio firmat Regulam in contrarium*, verum est: nam: si dicas, animalia, excepto solo homine, esse irrationalia, affirmas hominem esse rationalem, & cætera viuentia sensibilia esse irrationalia.

Exceptio est duplex: adæquata, & inadæquata.

Quæris, *An hæc Iuris Canonici Regula ita connaturalis sit, vt in definitionibus, & verbis Diuinis locum habeat?* Respondeo habere, si exceptio adæquata sit: &, si non sit adæquata, solere hoc ipsum explicari, ne lector erret.

Vt resolutionem intelligas adnotato, *Exceptionis adæquatæ* vocabulo intelligi illam, quæ omnia excipit, quæ sunt excipienda: & *inadæquatæ* vocabulo illam intelligi, quæ non excipit omnia.

Vtra obtineat in dubio?

Et in dubio, *Qualis debet intelligi exceptio: inadæquata, an adæquata?* solet adæquata censeri, nisi contrarium innuatur. *Sequentia Sacra*

Scriptura testimonia perpende. Genes. 14. 24. Exod. 10. 16. Leuit. 23. 38. Num. 6. 21. & 35. 6. Deut. 29. 11. & 3. Reg. 3. 18. & ibid. 10. 13. & 4. Reg. 4. 14. & 1. Paral 8. 4. & 29. 3. & 2. Paral. 17. 19. & 31. 16. & 1. Esdr. 16. & 2. 65. & 2. Esdr. 5. 18. & Dan. 2. 11. & 11. 4. & 14. 9. Matth. 14. 21. Act. 26. 29. & 3. Esdr. 5. 41. Vide etiam & examina, si suppetit tempus sequentia, videlicet, Gen. 9. 4. Num. 5. 8. Deut. 18. 8. Ruth. 4. 4. & 1. Reg. 13. 22. & 2. Reg. 2. 30 & 3. Reg. 3. 3. & 10. 15. & 15. 5. & 2. Par. 27. 2. & 1. Esdr. 1. 4. Esther. 17. 14. Eccli. 22. 27. Hierem. 37. 20. Danielis 3. 95. & 1. Machab 12. 36.

Iansenij doctrina hæreseos condemnatur.

Et ex Sacræ Scripturæ verbis ad definitiones Pontificias deueniens, aio, in illis Regulam in contrarium exceptione firmari: & ostendo. Anno M. DC. LIII. pridie Calendas Iunias, Innocentius X. Pontifex Maximus Bullam edidit, in quâ quinque Propositiones in libro Cornelij Iansenij condemnabat. Et quia præuidit, Iansenianos argumentaturos esse hoc modo. [Liber decennio solido suffícit Theologorum examini, & tandem in illo istæ quinque Propositiones condemnantur: ergo cæteræ approbantur: nam exceptio firmat Regulam in contrarium] hanc ob causam, prudentissimus Pontifex, ne errori locus esset, mentem suam verbis expressis declarauit. Rogatus erat ab Episcopis Galliæ, vt definiret, quales essent illæ quinque Propositiones, quales essent cæteræ non fuit rogatus; respondet directè interrogantibus; illas hæreticas esse definit, & ne forè aliquis historiæ inscius responsionem exceptionem putaret, Bullam suam clausit his fortissimis verbis. *Non intendentes tamen per hanc declarationem & definitionem super quinque Propositionibus factam, approbare vllatenus alias opiniones, quæ continentur in prædicto libro Cornelij Iansenij.* Et cur Innocentius tantâ curâ has lineas addidit? Quia, nisi illas poneret, curreret Moralis Dialectica, & staret illud Canonici Iuris Axioma, *exceptio firmat Regulam in contrarium.*

Vt intelligatur Responsio, est consideranda interrogatio.

Nota bene.

XXXIII.

Multa solet, à Canonistis dici, hic quæ ducti seruiunt.

SEd quo intelligenda modo Regula 63. *Exceptionem obyciens, non videtur in intentione aduersarij confiteri?* Hæc Regula debet limitari, nec videtur consentanea rationi, si, vt sonat & iacet, admittatur. Vt illam explicet, Canisius hunc casum frequentem proponit. Paulus postulat ab Antonio debitum, quod nunquam contraxit, & Antonius, vt faciliùs se expediat, obiicit solutionem, vel pactum de non petendo, vel aliam exceptionem similem, & inquiris: *An censendus sit Antonius debitum confiteri?* Respondet negatiuè Canisius; & suam resolutionem probat ex hac Regulâ, quam nos laborare morbo graui asserimus; & ne ratione carere dicatur, sic inquit. [Porrò in eo consistit, quòd exceptio non aliâ mente obiicitur à reo, quam ad excludendam actoris intentionem, non ad eam fundandam: non igitur contrarium effectum operari debet exceptio; actus enim nostri (dici solet) non operantur vltra intentionem nostram, *l. non omnis 19. in princ. ff. si cert. pet.* Neque in dubio credendus est reus eam viam sibi eligere voluisse, vt seipsum impugnaret & aduersarium iuuaret, *l. 3. ff. de milit. testam.*] & tamen hæc ratio nulla est; quia qui fatetur aliquid, non potest negare id, sine quo non esset verum, quod fatetur; aliàs aut fateretur falsum, aut duas simul contradictorias admitteret. Fatetur ergo debitum, qui se soluisse testatur, aut similem aliam exceptionem obiicit, quæ sine debito stare non potest. Nec habet vnde Canisius sic discurrat, nisi textum Regulæ crudæ, quam deberet lumine rationis concoquere.

Canisius vtitur regula, quæ non est omnino directa.

Cur excipiat reus?

Actus humanus non debet vltra intentionem operari.

Sed veritatem quærit Iudex, & non intentionem accusati.

Qui asserit aliquid, asserit, omnia, quæ sunt connexa cum illo.

Canisius reiectus.

XXXIV.

CMLIV.

An damnandus, qui crimen fatetur, & nequit probare excusaturam circumstantiam?

POnit alterum casum, & inquirit, *An, qui hominem defendendi sui causa se occidisse fatetur, homicidium eo ipso confiteatur, & tanquam homicida plectendus sit, si defensionem non probes?* & respondet non videri, si æquitatem Regulæ istius sequamur, vultque, videri Decium, aliosque *ad c. 6. extr. de except.* At ego respondeo non videri, si Regulæ corticem & literam crudam sequamur: at videri, si Regulæ æquitatem & sensum. Subiungit ille: *Omnium tamen tutissimum erit, si reus exceptionem suam conditionaliter obyciat, dicendo: Nego me tibi debere; sed si debui solui tibi.* (Nego me occidisse Titium; sed si occidi, cum inculpatæ tutelæ moderamine, & ex defensionis merâ necessitate occidi) *& ita in cæteris, vt hac ratione oneretur aduersarius ad probandam intentionem suam, l. siquidem, 9. C. de except.* Ergo ex hac doctrinâ exponatur illa Regula Iuris, & esse dicatur: *Exceptionem conditionalem obyciens non videtur in intentione aduersarij confiteri.* Suaderem tamen reo, vt potiùs homicidium negaret, quousque conuinceretur. Si semel esset de homicidio conuictus, tunc demum exciperet dicens: *Si occidi, cum moderamine inculpatæ tutelæ processi,* & sic in aliis.

Confessio conditionalis: an admittetur?

Canisiana interpretatio.

XXXV.

CMLV.

De priuilegio, si præiudiciale redditur.

HIc obiter notandum est, mutatis temporibus & circumstantiis aliquando contingere, priuilegia in præiudicia permutari, & tunc ita restringenda sunt, vt non maneant præiudicialia, iuxta Regulam 61. *Quod in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum;* quæ consonat legi, *quod fauore. 6. cap. de legibus.* Prostant exempla, *in cap. ad Apostolicam 16 extr. de regularibus, in l. non eo minùs, 14. cap. de procuratoribus, in l. si iudex 42. ff. de minoribus.*

Nemo vti priuilegio tenetur.

Hinc patet, neminem inuitum debere vti priuilegio; non enim esset fauor, si obstringeret etiam inuitos. Layman *fol. 134. & 650. num. 27.*

De extensione fauorum ad alios.

Petis, *An fauores ita ampliandi sint, vt ad alias personas extendantur?* Respondeo esse Regulam 74. *Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab alijs in exemplum.* Puto tamen aliis tantum concedi indirectè, quantum est necessarium, vt suo ille priuilegio fruatur, cui directè conceditur; nam quod conceditur vni, conceditur suo modo alteri relatiuo; nam si sacerdoti conceditur, vt ducat vxorem, fœminis conceditur, vt possint

Priuilegia aliis conceduntur directè, & aliis indirectè.

eidem

eidem nobere : si Carthusiano conceditur, vt possit ad alium ordinem transire, aliis eriam ordinibus concedetur, vt eum possint admittere.

XXXIII.

De reuerentia in omni Iuris interpretatione seruanda.

CMLVI. *Decentia postulat, vt plurima aliter exponamus. Sed quo modo.* ALiqua huc concernentia tetigi superiùs, plura inferiùs subiiciam; pauca interim hîc, sed valde necessaria, propono. Dico igitur, si Lex habeat duos sensus, alterum proprium, & regulis grammaticalibus consonum, alterum verò improprium, & si velis coactum; si tamen iste secundus nec iustitiæ, nec prudentiæ opponatur, nec vltra Legislatoris potestatem aut iurisdictionem vagetur, & ille prior sit talis, vt inde necessariò sequatur, Legislatorem aut fuisse iniquum, aut stultum, aut excessisse limites suæ potestatis; in tali casu reuerentiam debitam Legislatori postulare, vt sensus honori & integritati Legislatoris congruens, vel inuitâ grammaticâ, accipiatur. Tunc enim tantùm propriè intelligenda scriptura aliqua est, cùm sine absurdo potest Reginaldus *lib.* 27. *n.* 10. Quam doctrinam esse valde necessariam scimus qui Pontificum & Regum Diplomata, à Secretariis interdum imperitis scripta, examinamus. *Quando ad sensum rigorosum sit recurrendum.*

FVNDAMENTVM XXXIX.

Clauis IV. De Commissiua Iustitia.

CMLVII. *Personales actiones.* ACtiones (A) personales alteri committi non possunt. Tales sunt naturales, supernaturales, ferè omnes sacramentales, missæ auditio, horarum recitatio, testamenti conditio, corporales pœnæ, passiuum examen, & alia id genus. Priuilegia (AA) personalia non communicantur. *Actiones communicabiles?*

Reales. Committi alteri (capaci tamen) possunt (B) omnes actiones reales. Potes enim tantum ac tale ius in alium transferre, quantum & quale tibi competit, non aliud (C) diuersum, non (D) maius, non diuturnius; & hoc delegatione, successione, & (E) alienatione. Commissio est duplex, realis (F) & virtualis; expressa & implicita; vtraque eumdem effectum parit; at virtualis postulat (G) ratihabitionem. *Et incommunicabiles.*

CMLVIII. *Obligationes & priuilegia personalia.* HVc multa Leges, multa Regulæ pertinent; præcipuas dabimus.

A. Obligationi personali nemo potest per procuratorem satisfacere : *plerasque actiones personales enumerauimus in textu.*

B. Priuilegium (*seu Ius*) personale personam sequitur, & extinguitur cum personâ. *Est Regula* 7. Obligationi reali potest quicumque per procuratorem satisfacere. *Sunt euidenter vera, & in ipsa verborum significatione fundatur.*

Et realia. Potest quis (*si opus sit reale & non personale*) per alium (*capacem*) quod potest facere per se ipsum. *Est Regula* 58.

Cur Procuratores admissi? Vsus Procuratorum per quam necessarius est, vt qui rebus suis superesse (*interesse*) vel nolunt, vel non possunt, saltem per alios possint agere vel conuenire.

Actio realis & virtualis in Iure coincidunt. Qui facit (*realem actionem*) per alium, perinde ac si faciat per ipsum. *Est Regula* 72.

Qui crimen committit per alium, perinde ac si committeret per se ipsum : *Infertur ex antecedente.*

An sit æquiuoca ista Regula? C. Quod alicui suo non licebit nomine, nec alieno licebit. *Est Regula* 67. *& vix vera. Admitti poterit, si dicatur æquipollere huic :* Quod non potest aliquis licitè facere per se & suo nomine, frequentiùs non poterit interposito procuratore : multa tamen licitè & valide facimus nomine alieno, quæ proprio non possumus.

De Procuratoris potestate. *Relego hanc Regulam*, & aliquid æquiuocationis reperio : video enim sensus duos, qui inter se differunt toto cœlo. Primus est : *Quod Petrus non facit personaliter, non potest per Vicarium, & Procuratorem facere.* Secundus : *Quod Petrus non potest facere suo nomine, & personaliter, non poterit facere nomine alterius, cuius sit Vicarius.* Primus sensus impugnari potest hoc exemplo. Nam Iudex, qui recusatur, solet vices suas alteri delegare, adeoque per alium facere, quod per se non potest. Isto dilucidatur : vir enim non potest personaliter viro nubere : ergo nec per procuratorem nubere poterit : secundus impugnatur, quia vir qui personaliter nubere viro nequit, si sit mulieris procurator, nomine mulieris poterit contractum firmare : nam Albanus Dux Ferrariæ coram summo Pontifice cum Alberto Archiduce Austriæ nomine Isabellæ Claræ Eugeniæ contraxit : erat enim Infantis Isabellæ procurator. *Hinc patet*, Regulas generales multis limitationibus, & expositionibus obnoxias esse. *De Iudice recusato. An vir esse possit procurator fœminæ in matrimoniali contractu?*

De iure translato. Is, qui in Ius succedit alterius, eo iure quo ille, vti debet (*non enim aut alio, aut maiore.*) *Est Regula* 46.

Qui in Ius dominiumve alterius succedit, iure eius (*reali*) vti debet.

D. Nemo plus iuris potest transferre in aliom, quàm sibi petere dignoscatur. *Est Regula* 79.

Vlpianus : Non debeo melioris conditionis esse, quàm author meus, à quo Ius in me transit, &c.

E. *Pomponius* : Alienatio cùm fit, cum suâ causa dominium ad alium transferimus, quæ esset futura, si apud nos ea mansisset.

Commissio realis & virtualis. F. Licentia aut commissio realis, & actualis, & quæ verè & realiter conceditur virtualis,

tualis, & implicita quæ præsumitur: videlicet euidenter, aut probabiliter saltem.

Ratihabitio. G. Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari. *Est Reg.10*

Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine gestum non est. *Est Reg.9.*

Potest quis rata habere grauamina.

Nemo dat, quod non habet. *Layman de iusta defensione folio 148* Nec contrà militant causæ æquiuocæ; quia fortè istæ non dantur, sed semper latet aliqua vniuoca, quam non omnes præcipiunt, aut modo, quem non omnes percipiunt. Nec militat causa prima: hæc enim non est æquiuoca, sed eminens, & eminenter habet omnes perfectiones, quas producit.

CMLIX. Cessio & delegatio. PErmittunt Leges, vt homo vices suas alteri committat, & hoc bifariam, aut dignitatem cedendo, aut authoritatem delegando; & tametsi vtrumque permittant, multas ipsæ & valde necessarias limitationes addunt, ita vt hæc Iustitiæ pars multis scateat salebris, & debeat accurate explicari.

I.

De actionibus personalibus.

Actus personales. MVltæ sunt actiones personales, in quibus illicitè, & inualidè quis alteram personam substituat.

Naturales non possunt fieri per procuratorem. Noranda de Mõstris. *Primò* enim actiones naturales elici per vicarium non possunt. Tales sunt comedere, bibere, lotium, & reliqua excrementa reddere, sudare, expuere, pharmaca recipere, purgare, &c. Scio in Monstris, si duobus inuicem ligatis, aut insertis corporibus vnicus sit stomachus, sufficere, vt altera persona pro vtraque comedat aut egerat vt visum est in compacto illo personarum binario, qui Genuæ natus anno 1617. an. 1619. Madritum aduenit, & fuit in causâ, vt Ioannes Eusebius Nierembergius suæ Philosophiæ curiosæ librum III. adiungeret.

Supernaturales sunt etiam personales. *Secundò* nec actiones supernaturales committi alteri possunt: non enim licet, vt vel ego Deum amem per procuratorem, vel per alium credam, vel speremnam & rusticinam credunt quod Sacra Romana Ecclesia, verè credunt, nec fide aliena, sed propriâ, & propriâ charitate saluantur.

CMLX. Sacramentales; an sint personales. *Tertiò* ferè omnes sacramentales actiones personales sunt, quoniam matrimonium per procuratorem potest contrahi, nihil aliud: discurrendo per singulas, omninò debet asseri,

In Baptismo. sacramentum Baptismi neminem posse alterius nomine recipere; neminem alterius nomine conferre: quoniam tametsi certum sit, illud à quocumque viro vel fœminâ conferri posse, non tamen ita debet conferri, vt vnus subministret nomine alterius ministri aut aquam effundat, aut proferat formam sacramentalem; aut alium liquorem loco aquæ

In Confirmatione. In Communione: Ordine: extrema Vnctione: In Matrimonio. naturalis substituat. Idem de sacramento Confirmationis est dicendum; idem de reliquis. Non poteris nomine alterius confirmari, non dolere de peccatis, non confiteri, non absolui, non satisfacere Communionis præcepto, non recipere Ordinem, non extremam-Vnctionem: sicut nec poteris nomine Episcopi confirmare, aut nomine Confessarij absoluere, aut nomine Sacerdotis missam legere, aut Laicus nomine Parrochi Matrimonio, ne sit clandestinum, interesse, aut illud nomine mariti consummare, aut debitum petere; nec Extremam-Vnctionem conferre nomine ministri legitimi.

In Præcepto. *Quartò* de festo, nemo enim potest audire missam per procuratorem: hæc enim lex est personalis, nec procuratorem admittit. Idem dicito de Officio diuino, quod tenentur Sacerdotes, aut alij Ecclesiastici recitare.

An possis testamentũ condere per procuratorem? *Quintò*, vt constat *ex leg. illa institut. 32. leg. siquis Sempronium, 68. ff. de hæredit. institut.* & ex iis, quæ tradunt Doctores *ad cap. cum tibi 13. extr. de testament.* testamentum per procuratorem fieri nequit; non enim potest moribundus concedere, vt Ioannes eius nomine condat testamentum: potest tamen ex naturâ rei, si non impediretur his legibus. Nota bene.

CMLXI. Pœnales actus. *Sextò*, pœnas corporeas debet quis subire personaliter, non enim damnatus flagellis aut capite posset, interposito tertio, sententiæ satisfacere. Scio aliquando concedi, vt damnati ad triremes alios mittant; sed tunc damnatio ipsa realis, non verò personalis fuit. Nota hoc.

Doctrinales actiones. *Septimò* non potest in examine doctrinæ vnus alterius loco respondere; disputationes enim academicæ, & quæcumque aliæ actiones literariæ omninò personales sunt. At in multis casibus iudicatur esse satis doctus, qui scit regi sapientum consilio, sed hæc ipsa doctrina (hoc est, scire regi) omninò personalis est. An sit satis doctus, qui scit à doctis regi?

An sententia possit per alium pronuntiari? *Octauò* dantur aliæ actiones, quæ in Iure personales habentur, & possunt crescere, & diminui. Nam sententia debet personaliter proferri à Iudice, *l. 1. 2. & 3. Codice de sentent. ex breuic. recit.* tametsi receptum iam sit, illustriores personas sententiam per alios pronuntiare.

II.

De actionibus realibus.

CMLXII. SIc intelligenda est illa Iuris Canonici Regula 68. *Potest quis* (subintellige, *si opus sit reale & non personale*) *per alium (capacem tamen) quod potest facere per seipsum.* Quò spectat titulus vtriusque Iuris de procuratoribus. *Vsus procuratorum*, inquit I. C. *perquam necessarius est; vt qui rebus suis superesse (interesse) vel nolunt, vel non possunt, saltem per alios possint agere, vel conueniri. lib. 1. §. penult. de procurator.* Consultò posui illud *capacem*; quia tametsi gubernare sit quid reale, quod potest delegari, & committi, nunquam admittam validè processisse Gunnarum, & Attilum, qui regiam authoritatem Canibus delegarunt; canes enim authoritatis incapaces sunt. Cur procuratores introducti? Debent esse capaces.

Consonat Regula 72. *Qui facit per alium (capacem intellige) perinde est, ac si faciat per seipsum* Quæ primò habet locum in contractibus, & in iis omnibus, in quibus iure permittitur interponere procuratorem. Secundò in nocumentis illatis proximo; perinde enim est, Causa duplex: realis, & moralis.

est, si domum Petri manu propriâ incendas, an manu famuli; si Ioannem manu occidas propria an per sicarium. Alexander III. *ad caput: Potest quis*, sic, ait: *Qui non per se ipsos, sed eorum authoritate, vel mandato alij violenter iniiciunt manus in Clericos, ad Sedem Apostolicam sunt mittendi, cùm is committat verè* (non tamen realiter, sed moraliter & virtualiter) *cuius authoritate, vel mandato delictum committi probatur.* Nota istud *probatur*, vt discas verè à Bernardo *lib. de precept. & dispens.* dictum: *Quod probari non potest, mihi* (ciuiliter & politicè) *infectum* (seu non commissum) *est.* Consonat, *lib. 1. part. deiecisse ff. de vi, & vi arm.* Vlpianus, qui sic ait: *Deiecisse* (si non realiter saltem virtualiter moraliterque) *etiam is videtur, qui mandauit vel iussit, vt aliquis deiiceretur; parui enim* (& stando iuri, *nihil*) *referre visum est, suis manibus quis deiiciat, an verè per alium.* Et iterùm *l. non solum 11. ff. de iniur.* idem Iuris peritus: *Non solùm autem is iniuriarum tenetur, qui* (personaliter) *fecit iniuriam, hoc est qui percussit: verùm ille quoque continetur, qui dolo* (*moraliter & virtualiter*) *fecit, vel qui curauit, vt cui mala* (*gena*) *pugno percuteretur*, & etiam consonanter *l. non ideò 5. C. de accus.* Gordianus: *Non ideò minùs crimine siue atrocium iniuriarum iudicio tenetur is, qui iniustam accusationem incidit, quia dicit alium se huiusmodi mandatorem habuisse; namque hoc casu præter principalem reum, mandatorem quoque ex sua persona conueniri posse ignotum non est.* Vocat *principalem reum* occisorem physicum, & *minùs principalem reum* occisorem moralem; & stando rigori philosophico, aliter loqui deberet: nam si Petrus Ioannem per sicarium occidit, causa huius homicidij principalis Petrus est: instrumentalis aut minùs principalis sicarius. At Gordianus contrà, sicarium magis principalem appellat, quòd fuerit causa realis, & possit faciliùs conuinci: nam contra homicidam realem primariò in iudicio proceditur, & postea contra mandatorem ex rei confessione venitur.

Quod probari non potest politicè commissum non fuit.

Quantum differat agens reale & morale.

Nemo excusatur iniquo alius mandato.

Causa principalis & minùs principalis.

Causa instrumentalis.

III.

CMLXIII.

Torquetur tantisper Regula, vt vera euadat.

HInc intelligenda est Iuris Regula 47. *Quod alicui suo non licebit nomine, nec alieno licebit*, quæ reddit hunc sensum, *Quod non potest aliquis licitè facere per se, & suo nomine, nec poterit interposito procuratore.* Priuatus enim, qui oon potest Petrum occidere manu propria, nou poterit delegare authoritatem Antonio, vt eum occidat. Religiosus, qui non potest personaliter ducere vxorem, non poterit per procuratorem. Cæterùm hæc Regula in multis casibus fallere potest: sæpè enim quod ego non possum facere nomine meo, non prohibeor facere nomine alterius, nisi mihi sit specialiter interdictum, vt subeam vices procuratoris. Sic igitur Religiosus, qui nomine proprio non potest res emere aut vendere, potest nomine suæ Communitatis; ego, qui non possum ducere in vxorem meam sororem aut consanguineam, poteto illam alterius nomine. Vir non potest viro nubere: at potest esse procurator sponsæ, & sponsæ nomine matrimonium inire. Vide, quæ de Alberti, & Isabellæ, Belgarum Principum, matrimonio diximus *num. 958.*

An vir vistû; io vxorē ducere possit.

IV.

CMLXIV.

De iure translato.

HVic est similis Regula 46. *Is, qui, in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, vti debet* (non autem, aut alio, aut maiore) cui consonat alia Iuris Ciuilis Regula: *Qui in ius, dominium-ve alterius succedit, Iure eius vti debet. in l. qui in ius. ff. eadem.* Differt à delegatione successio; quòd in delegatione vnum, & idem ius, siue authoritas in legante, ac legato maneat; in illo propriè, & primariò; in hoc impropriè, & secundariò; in illo principaliter, in isto instrumentaliter: at in successione totum ius, tota authoritas transit ab vno in alterum, ita vt iam non sit in priore, sed in posteriore eodem sit omninò modo, quo in priore fuerat. Portò [succedere dicitur Hæres. *l. hæres 37. ff. de aquir. vel om. hæred.* Fiscus, quoad bona confiscata. *l. 2. cap. ad l. Iul. de vi publ.* & in dominium rerum particularium Donatarius, Legatarius, Emptor, & similes: *l. hæres.* Hîc tamen notandum est in iura personalia non succedi, nam si defunctus habebat aliqua personalia priuilegia, quæcumque illa sint, ad hæredem non transeunt. Vnde tametsi sacerdos possit missas dicere, eius hæres non succedit illi in istud ius, quoniam personale est; nam vt habet Regula Iuris septima, *priuilegium* (seu ius) *personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.* Vnde appositissimè, *l. in omnibus 68. ff. hoc tit.* Paulus Iuris-Consultus: *In omnibus causis obseruatur*, ait, *vt vbi persona conditio locum facit beneficio*) seu priuilegio *) vti deficiente ea beneficium quoque deficiat.* Canisius hanc septimam Regulam his exemplis & verbis illustrat[Maritus doris nomine vel aliter conuentus ab vxore, & è contrà vxor à marito conuenta, item socius vniuersorum bonorum, vel etiam vnius rei; parens, patronus, patrona, liberique eorum & parentes, donator, miles (*Adde studiosum in nobilioribus Academiis*) eatenus condemnantur, quatenus facere possunt; scilicet, ne egeant. *l. sunt qui 16. cum aliquot ll. sequentibus ff. de re iudic. l. maritus 74. ff. solu. matrim. l. in condemnatione 173. ff. hoc titul. §. præterea instit. de action.* at hoc beneficium, cùm personale sit, non producitur ad fideiussores ipsorum, vel hæredes. *l. maritum. 12. cum l. sequentibus, ff. sol. matrim. leg. verum 63. circ. princip. ff. pro Soc. l si fideiussor. 24. cum l. sequentibus, de re iudic.* Exceptis tamen filiis mulieris, qui parti hæredes exstiterunt, quibus idem beneficium à iure communicatur, vt, scilicet, & hi nonnisi in id, quod facere possunt, condemnentur *l. etiam. 18. ff sol. matrim.* Nec mirum, si id receptum est inter socios, propter ius quoddam fraternitatis, quod inter socios intercedit; profectò multò magis recipiendum est inter matrem, & filios propter ius necessitudinis naturale. Sic priuilegium immunitatis personæ concessum cum

Successionis & delegationis differentiæ.

Succedunt Hæres & Fiscus.

Donatarius. Legatarius. Emptor.

Iura personalia ad hæredes non transeunt.

An supra vires aliquis condemnari possit.

Sociorum fratnam iura.

eâdem expirat *l. 3 in fin. ff. de censibus*, & de non soluendo vectigali in rebus suis, ad emptorem earumdem rerum non potrigitur. *l. licitatio 9. §. fin ff. de publica*] Sic ille. Cæterùm successoris ius non esse iure Antecessoris maius probat.

V.

CMLXV. Quo modo res & iura transeant ad alios?

REgula LXXIX. *Nemo plus Iuris potest transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur*, & consonat legi, *Nemo plus iuris. ff. hoc tit.* Hinc est, quòd res transeat ad hæredem, ad emptorem, ad donatarium affecta omnibus oneribus, quibus fuerat apud priorem possessorem.

Aothos apud Vlpianum ille est à rem reci pi.

Subiiciam aliquas periodos, quæ dilucident doctrinam præcedentem *l. in iis. 175. §. 1. ff hoc tit.* ait Vlpianus: *Non debeo melioris conditionis esse, quam auctor meus, à quo Ius in me transit.* Excipe tamen, si ille author habuerit aliquod personale grauamen, aut ego aliquod personale priuilegium; iam enim non de personalibus, sed de realibus agitur. Et iterùm *l. traditio 20. ff. de adquir. rer. domin.* idem Iuris Consultus: *Traditio nihil aliud transferre debet, vel potest ad eum, qui accipit, quam quod est apud eum, qui tradit. Si igitur quis dominium in fundo habuit, id tradendo transfert; si non habuit, ad eum, qui accepit, nihil transfert: quoties autem dominium transfertur ad eum, qui accipit, tale transfertur, quale fuit apud eum, qui tradidit. Si seruus fuit fundus, cum seruitutibus transit; Si liber, vti fuit, &c.* Consonatque *in l. alienatio 67. ff. de contrah. emp.* Pomponius sic inquiens: *Alienatio, cum fit, cum sua causa dominium ad alium transferimus, quæ esset futura, si apud nos ea res mansisset.*

Quæ & qualia transferri possint.

Hinc ortum fuit illud Iuridicum principium, quod posteà ad physicam feliciter translatum est, nimirùm, *Nemo dat* (subintellige, *proprio nomine vt quod, & vt principalis causa*) *quod non habet*, nam si ego fundum alienum, & non meum dare possem; aut si possiderem fundum seruum, & tamen liberum vendere possem; aut fundum, quem non habebam aut saltem libertatem, quâ in ipso carebam, illud omninò, quod non habetem, datem.

Nemo dat quod non habet. Aliud est dare, vt quod, aliud vt quo.

Obiectio.

SED OBIICIT legem. *Non est nouum 46. ff. de aquir. rer. domin.* in qua Vlpianus sic ait: *Non est nouum, vt qui dominium non habeat, alii dominium prabeat; nam & creditor, pignus vendendo, causam dominij præstat, quam ipse non habet.* Sed non vrgeot, nam cùm pignus venditur, à creditore, venditur *vt quo*, à debitore *vt quod*; ab illo vt causa instrumentali, ab isto vt principali; ab illo debitoris nomine, ab isto proprio. Quòd si pacti fuerint, vt debitore in talem diem trahente moras, pignus fiat creditoris, tunc iste esset verus pignoris Dominus, posletque illud proprio nomine vendere, aut retinere.

Quo pignora modo vendantur.

Vendere vt quod: & vt quo.

VI.

CMLXVI. Quod sit procuratorium?

PRocuratorium reale, & actuale est delegata porestas, vi cuius Procurator est virtualiter Dominus principalis; virtualiter quidem, quoniam tametsi non sit verè, & realiter principalis Dominus, ita se habet, ac si verè, & realiter principalis Dominus esset. Huius procuratorij virtute æquè potest Antonius, Francisci procurator, domum, & hortos Francisci vendere, ac potest ipsemet Franciscus. At procuratorium, seu delegata potestas est duplex, expressa & implicita, certa & probabilis, data & præsumpta, aut vt omnia colligam (hi enim termini impræsentiarum sunt similes) actualis, & virtualis. Dico igitur expressam, certam realem, actualemque delegationem, seu domus vendendæ potestatem non indigere ratihabitione, nisi fortè limitata sit, & vsque ad ratihabitionem concessa.

Et quotuplex?

Addo implicitam, probabilem, præsumptam, & virtualem æquè fortem, & potentem esse, modò ciuiliter probari possit; & quia non aliter quàm ratihabitione potest, ab hac, vt à conditione *sine qua non* habere (non tamen verò tanquam à ratione formali) quòd sit valida.

An requirat ratihabitionem?

Probatur hoc Regula X. *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.* Si enim vi procuratorij virtualis Antonius (iuuat retinere idem exemplum) domum hortos, & vineas Francisci Calendis Ianuarij donauerit Eliphonso, & postea Calendis Nouembris Franciscus (præsens fuerit, aut absens, nam ad ratihabitionem præsentia realis non requiritur, *Bartholus ad l. Pomponius, num. 1. ff. de negot gest.*) hanc eamdem donationem ratam habuerit; hæc ratihabitio non erit donatio, vi cuius Eliphonsus à Nouembris Calendis incipiat esse domos, hortorum, & vinearum Dominus; sed erit conditio, *Sine qua non* donatio illa facta per Antonium subsisteret, & posita faciet, vt retrotrahatur effectus, & Eliphonsus inceperit à Calendis Ianuariis esse domus hortorum, & vinearum Dominus, adeoque possit fructus toto anno perceptos retinere. Consonant hæc omnia capiti *penult. de sentent. excommun. lib. 6. cap. fin. de iureiurand. eodem lib. & cap. si tibi 17. de pra 6. eodem. Et etiam legi hoc iure 195. ff. hoc titul. & l vero 12. in fin. ff. de solutionibus. l. si fundus. §. 1. l. fin. C. ad donat. inter vir. & vxor. l. 3. §. hæc autem actio. ff. de negot. gestis.* Circa ratihabitionem adnotato, eam fieri debere politicè, hoc est ita, vt probari possit; nec tamen referre, an fiat scriptis, an verbis, an factis. Quî fieri in scriptis, aut verbis posset, non ignoras: qui factis intelligere vis. Iubeo legi Paulum Iure Consultum, *l. Paulus 7. ff. rem ratam hab. l. Paulus §. 1.* & sic discurro. Reipsa inquam, ille suo nomine gestum ratum habet, qui facit aliquod, quod subsistere nequit omninò, si illud quod gestum suo nomine dicitur, esset inualidum. Sic igitur, si Fridericus inchoauerit litem tuo nomine, & tu illam persequatis, quod Fridericus fecit, ratum habes, non enim persequi posses, si illud esset inualidum. Si domum implicita licentia tua vendiram loces, aut equum tuo venditum nomine pretio conducas, videris ratihabere venditionem domus, & equi. Si etiam acceptis à filio tuo literis ratione pecuniæ mutuò acceptæ, continuò contestationem non interponas contrariæ voluntatis, ratihabere videberis; qui enim tacet, cum tenetur loqui, consentire videtur, iuxta Regula 43.

An ad ratihabitionem realis præsentia requiratur.

Ratihabitio vel est realis.

Vel virtualis.

Quomodo ratihabitio virtualis probetur, & cognoscatur.

An aliquando teneatur loqui?

Et

Et tu exlege, *Si filiumfamilias* 18. *ff ad Senatus Consultum Macedo.* in hoc casu loqui omninò teneris, ne tuo silentio creditor decipiatur.

CMLXVII. De Procuratore.

Circa Procuratoris præsumpti personam etiam notari oportet, non referre, an ille post traditionem rei venditæ, vel donatæ mortuus fuerit, furere aut delirare inceperit, aut etiam actionem ipsam retractarit, & facti omninò pœnituerit.

De tempore.

Circa tempus notandum, illud aut à lege publicâ, aut in ipso præsumpti Procuratoris contractu potuisse limitari, quòd si intra præscriptum tempus ratihabitio non sequatur, priora omnia erunt nulla, nec poterunt serotinâ, & intempestâ ratihabitione (*l. penult. & vltim.* §. 1. *ff. rem ratihabit.*) confirmari.

Ratihabitio, si sit contra legem, non valet.

Nota obiter, ratihabitionem non habere locum, si lege publicâ excludatur, aut Respublica solemnitatem aliquam postulet ad valorem contractûs, quam ponere præsumptus procurator non potest.

Videndi sunt aliquot textus, & præcipuè *cap. nonnulli* 28. *extr. de rescript.* §. *tutor. autem Instit. de auct. l. quid ergo* 13. *ff. de his, qui nota. infam.*

VII.

CMLXVIII. Quid ad ratihabitionē requiratur?

Ex hac doctrinâ infertur Regula 9. *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine gestum non est*, quæ desumpta fuit ex *cap. penultim. de sent. excom. lib.* 6. & consonat legi *si pupilli* 6. *sed si ego, ff. de negotijs gestis.* Vt res intelligatur, aliquot casus breuiter decisos subiungo.

Rata habere non possum quæ meo non sunt nomine facta.

Ambrosius emit ædes à Petro non meo, sed suo nomine, & petitur, quòd ratum ego contractum illum habeam; & respondeo, meam ratihabitionem fore nullam, hoc est; nullius valoris; non enim pendere à meâ voluntate, poterit contractus illius, cuiti independenter à me valor; nec illum potero firmare consentiendo, neque dissentiendo rescindere; quoniam ille nec me, nec mea concernit. *leg. si pupilli* 6. §. 1. *ff. de negot. gest. l. si seruum* 12. *ff. de precario iuncta, l. non omnis* 19. *ff. si cert. pet.*

CMLXIX.

Cæterùm, si vel Ambrosius meo illas ædes nomine emeret, aut ædes ipsæ, quas emit proprio nomine, essent meæ, & à Petro meo nomine venditæ, contractus ille me tangeret, & ratum possem habere, si vellem. Nota tamen in omni contractu, qui non vergit in damnum meum implicitum, meum consensum subintelligi, illumque ratihabitionē firmari: quia, tametsi contractus nomine meo factus non sit, nomine meo concessa est hoc modo contrahendi potestas, & requiritur ratihabitio, vt consistat. Quod expenditur, *l.* 3. *Codice de rei vin. cap. l. alsen.* 20. *in princip. ff. de pignor. act. l.* 1. §. *fin. Codice ad Senatus-Consult. Maced. l si cap. seruum* 21. *si cert. petat.* Nam si Petri fundus mihi seruus sit, & tamen Petrus illum Paulo immunem ab omni seruitute vendiderit, censendus est fundum nomine suo, immunitatem nomine meo vendidisse. Adeoque ego potero, aut non habere ratam venditionem, sed velle mihi fundum esse seruilem; aut, etiamsi placeat, ratam illam habere, & fundo libertatem donare, vel gratis condescendendo Petro, aut cum ipso conueniendo de aliquo pretio, ne damnum patiar. *l.* 3. *l. si cap. de negot. gest. & l. si c. seruum* 21. *ff. si cert. petat.* Si ego ratam habeam illam venditionem, tametsi seruitutem illam mihi priùs debitam amittam; non potero conqueri, aut me læsum clamare; hic enim habet locum Regula 27. *Scienti, consentienti* (nimirùm, potenti consentire, & tamen liberum assensum præbenti) *non fit iniuria, neque dolus.* Consonatque hęc Iuris Canonici Regula legi. *Nemo videtur fraudare, ff. eod.* Sed quia hæc Regula ab aliquibus impugnari solet, obiectiones nonnullas videamus.

An tu censendus sis, semper cōcedere alijs facultatem, vt sibi faueant, & tuas res ad statum perfectiorem promoueāt.

Si fundus venditur, etiam ad emptorem transit fundi seruitus.

Permittenti non fit iniuria.

CMLXX. An qui sacerdotem volentem percutit, sit excommunicatus? An qui prouocauit?

Primò arguis sic. Qui Clericum volentem (puta, si prouocaretur à Clerico) percutit, excommunicatur; ergo scienti, & consentienti fit iniuria, & probas antecedens ex *cap. contingit extr. de senteut. cap. excommunic.* Et respondeo, non sufficere consensum quemcunque, sed personæ, quæ illum possit præbere. Hinc est, quòd te volentem, & petentem occidi nemo occidere possit; quia tu non potes dare licentiam, vt occidaris: hinc etiam, quòd adulter, marito etiam scienti & consentienti, sit iniurius; quia ille non potest licentiam mœcho concedere, vt ad suam vxorem accedat: & doctrinæ paritate Clerico volenti percuti fiet iniuria; non enim potest ipse licentiam concedere, vt percutiatur.

In adulterio fit etiam Sacramento iniuria; in percussione Clerici etiā statui Ecclesiastico.

Accedit, quòd sicut in adulterio ab aliquibus dicitur iniuriam fieri non solum marito, sed & Sacramento; posset dici in Clerici percussione iniuriam non solùm fieri percusso, sed Ecclesiæ, & toti statui Clericali; qui enim percutit filium, patrem & totam familiam dehonestar.

CMLXXI. An furiosus, aut pupillus possint aliquid donare?

Secundò. Qui aufert rem à furioso aut pupillo sciente & consentiente, facit iniuriam, & tenetur ad restitutionem, *l.* 1. *in* §. *impuberes, Cod. de falsa moneta.* Ergo non subsistit data Regula. Respondeo iuxta sensum Regulæ à me traditum, requiri consensum liberum, & furiosum carere libero arbitrio physico, & pupillum morali, adeoque nec illius consensum valere, nec huius, aliter quàm per tutorem (hic enim est pupilli politicum liberum arbitrium.)

Tutor pupilli est voluntas.

De raptu fœminæ volentis.

Tertiò arguis. Qui rapiunt fœminam honestam etiam volentem puniuntur. *l. vnica cap. de rapt. virg.* ergo raptæ scienti & volenti fit iniuria. Respondeo, eos si ex domo paternâ extrahant, iniurios parentibus esse, adeoque reos, & præsumi esse iniurios raptæ; non enim credi potest, honestam fœminam aliter voluisse rapi, quàm coactam deceptam-ve. Cùm certum sit in coactione aut etiam deceptione non dari liberum consensum: nam nimiis persuasionibus maiorem vim tribuit Vlpianus *l.* 1. §. *persuadere, ff. de seruo corrupt.* quàm coactioni. Et quidem leges ita malesuada hominum verba detestantur, vt etiam ob illa homines puniant, etiamsi non subsequatur effectus. Constat ex lege *Si quis seruo*, 20. *C. de furt. & seruo corrupt.* nam si aliquis suadeat seruo tuo, vt furtum committat, licèt postea istud non committatur, imò licèt ille

Virgines volunt rapi inuitæ.

Verba etiā cogere possunt.

Mala consilia etiam pœna sunt digna.

ille non assentiatur, peccatum scandali in materiâ furti commisit, & debet puniri ob peccatum.

Exponitur Pontificis mens.

Hæc posita, vt intelligatur, quo sensu dictum à Bonifacio sit: *Scienti & consentienti non fieri iniuriam*, addo modò, non sufficere, vt vnus consentiat, vt legitima & valida sit actio, quæ in multorum iniuriam & detrimentum vertit; quod optimè animaduertens doctus Pontifex, Regulam 39 subiunxit, videlicet: *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari (adeoque quod duos, à duobus, quod plures à pluribus)* eamdem omnino Regulam admittit Iustinianus *in l. fin. C. de authoritate.* Pulchra sunt verba Vlpiani, qui *l. in concedendo 8. ff. hoc titulo,* sic inquit: *In concedendo iure aquæ ducendæ non tantùm eorum, ad quos eius aquæ vsus pertinet, voluntas exquiritur, id est, eorum quibus seruitus aquæ debeatur; nec immeritò; cum enim imminuatur ius eorum, consequens fuit exquiri, an consentiant.* Non enim debet esse voluntas aliena sufficiens, vt ego priuer iure meo.

Quod multos tangit, multorum fieri debet consensu.

De cohabitantibus in eodem cubiculo.

Vnde, si duo studiosi cohabitent in eodem cubiculo, non licebit alteri fœminam illuc inhonestam conducere sine alterius consensu, vt optimè notat Acursius *ad leg. non aliter 7. ff. de vsu & habitu.*

Aut in eadem domo.

Si in eadem domo duæ familiæ cohabitent, si in alterâ adulteria aut similia crimina committantur, alteri familiæ iniuria fit: qui enim scandalosos homines ingredi & egredi vident, non sciunt statim, cuius reatu tales exorbitantiæ committantur.

De vectis eodem curru.

Si in rhedâ duæ aut plures honestæ fœminæ per plateas vehantur non erit liberum vni ex ipsis, fœminam suspectæ castitatis, aut virum aliquem in rhedam inducere; quoniam hæc actio in omnium detrimentum vergeret, nec potest pendere ab vnius voluntate.

VIII.

CMLXXII. INquiris, *An hæc Regula vniuersaliter vera sit, an verò exceptiones patiatur?* Vniuersaliter veram respondeo, & ne æquiuocationi sit locus, me præparo & tuis obiectionibus occurro.

Obiectio.

Arguis sic. Vbi res Capituli vel Collegij tractantur, sufficit maiorem partem consentire, reliquis licet dissentientibus. *cap. quia propter. 42. c. quod sint. 28. in fin. ext. de elect.* non ergo quòd omnes tangit, ab omnibus approbari debet.

Sensit vim huius obiectionis Canisius, & sic ait. [*Est vna limitatio huius Regulæ nostræ, vt scilicet non obtineat in rebus Collegij, sed quæ ad singulos priuatim pertinent.*] at ego limitationem exceptionemque non video, sed dico mei monasterij Religiosos bifariam posse considerari, vel vt vnum corpus mysticum, vel vt plures priuatas & independentes personas. Primo modo non pertinere ad hanc Regulam 29 sed ad 27. & posteriori modo non pertinere ad 27. sed ad 29.

Monasterij Religiosi bifariam debent considerari.

Communitas est vnũ corpus.

Sunt vnum secundùm Regulam D. Benedicti: ergo quotiescumque tractentur aliqua, quæ sunt secundùm Benedictinam Regulam, non sunt plures, sed vnum corpus mysticum, habens vnum intellectum, & vnam voluntatem, cui scienti & consentienti non fiet iniuria. Congregamur igitur in Capitulo, & quia compromisimus omnes, statutos nos fore plurium consilio, vbi decisiuæ sunt voces, quid omnes per modum vnius facturi sint, hoc est, quid Communitas sit factura, quæritur, præstò est prima solutio, nimirùm illam esse facturam, quod plures consulant; sed examinandum solùm est, quid sit illud, quod plures consulunt. Pono Exemplum. Ante annos aliquot in territorio Monasterij N. Patres Brigittini Ecclesiam & Monasterium suum ædificabant; congregamur omnes filij Monasterij, quod damnum patitur, non vt videatur quid vnusquisque velit (non enim in illa Communitate dantur multæ voluntates sed simplex) sed vt communi consilio illud fiat, quod plures iudicent. Nos relinquendos iudicamus, tu eiiciendos, & quia numero vocum præualuimus, mansuri & manutenendi declarantur. An contra voluntatem tuam? minimè: tu enim nihil aliud vis fieri, aut velle potes, quàm quod velit Communitas; sed manent contra consilium tuum; bene enim stat vnum & eumdem hominem physicum, post variatum aut etiam oppositarum rationum considerationem & ponderationem, habere vnicam resolutionem & volitionem: adeoque idipsum mystico homini negari non poterit.

Modus dandi suffragia in Communitate.

Sicut Religiosi in rebus, quæ sunt secundùm Regulam, constituunt vnum corpus mysticum; sic ipsi in rebus præterregularibus sunt plures, nece vnitatem habent, adeoque in rebus huiuscemodi locum habet hæc 29. Regula: *Quod omnes seorsim tangit, debere ab omnibus & singulis seorsim approbari*; nec erit valde facilè reperire aliquod exemplum omnino præterregulare. Pono hoc. Proponitur in Communitate Ordinis S. Benedicti, An debeant emittere votum de abstinentia à vino; in Regulâ enim vinum permittitur, nec huiuscemodi votum suadetur, dissuaderturve. Dicam in hac materiâ, Religiosos esse plures priuatas personas, nec teneri pauciores stare plurium consilio, sed quia hæc abstinentiâ omnes tangit, deberi approbari non solùm à pluribus, sed ab omnibus etiam & singulis.

In quibus rebus non componant corpus omnes simul?

De abstinentia à vino.

Hæc doctrina vera est, & contraria falsa adfingitur Caramueli à Diana p. 7. tr. 11. ref. 23. Vide superiùs n. 453.

Cùm homo moritur, sicut non relinquit hæreditates, sed hæreditatem; sic nec relinquit debita, sed debitum. Volunt enim Iura, vt omnes creditores per modum vnius corporis agant cum hærede, & in contractu pauciores debere stare plurium iudicio & voluntati, & hoc tam rigidè, vt conuentio maioris partis creditorum de remissione debiti hæredi facienda, paucioribus reliquis noceat. *l. suum, 8. §. Marcellus, cum tribus legibus seqq. ff. de pactis.* Hoc ipsum habet locum, vbi creditor ad tantam est paupertatem redactus, vt debeat bonis omnibus cedere, ni clementiam creditorum suorum expetiatur. *l. fin. C. qui bonis ced. poss.* Sed hanc ipsam doctrinam solent temperare priuatæ consuetudines & prouinciarum iura particularia.

Creditores sunt vnum corpus.

Si plures rem communem possideant, puta agrum, arcem, fluuium, & alter grauetur ære alieno, vt satisfiat Fisco, res communis venditur, etiam condominis inuitis. *l. vnica, C. de vend. res fiscal.* vt aliis autem satisfiat, non tam facilè: at æquitas semper postulat, ne creditor ob moras debitoris patiatur.

An res communis vendi possit aut debeat, vt satisfiat Fisco.

Pro

IX.

CMLXXIII. De institutione Ecclesiastica.

PRo coronide huius Capiris, & maiori successionum noritiâ ponenda est Regula 1. *Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè (imò nec validè) sine institutione Canonica obtineri.* Nec est specialis Regula in Ecclesiâ; nam nec Officia sæcularia validè obtinentur aliter, quam ioxta lostirutionis leges.

Quid sit Ecclesiasticum beneficium?

Nomine Beneficij Ecclesiastici, non solùm intellige Pontificatum, Episcopatum, Abbatiam, Decanatum, Præposituram, Canonicatum, Parrochiatum; sed etiam quæcumque Ecclesiasticorum inferiora & dependentia Officia, qualia sunt Prioratus, Suppriorarus, Oeconomia, &c. quæ omnia non possunt aliter quam iuxta leges Ecclesiasticas obtineri. Vnde Pontifex, qui denominaretur ab Imperatore, Episcopus qui à sæcularibus eligeretur, &c. Præpositus Monasterij Benedictini, qui eligeretur decisiuis vocibus Religiosorum, non essent canonicè instituti, adeoque nec possent aliquid ex officio operari; quod enim moraliter nullum est, nullos effectus habet.

Quod est nullum, nullos effectus habet.

FVNDAMENTVM XL.

Clauis V. De præceptiua & Obseruatiua Iustitia.

CMLXXIV. Quod sit impossibile.

AD impossibile (A) nemo tenetur. Impossibile dicitur quod inuincibiliter est (B) prætet scientiam, supra potentiam, contra conscientiam, contra prudentiam.

Nec Deus, nec homines præcire possunt impossibilia.

Insuperabilis ignorantia.

Ignorantiam (C) inuincibilem ille habet, cui scientia humanitùs impossibilis est. Inuincibilis Ignorantia (D) præsumitur, vbi scientia non probatur. Ignorantia inuincibilis (E) excusant. Inuincibilem habere creditur, qui alienas priuatas (F) actiones ignorat, qui in Ius (G) succedit alterius; vincibilem (H) qui ignorat Ius, qui (I) suas actiones, qui alienas (K) solemniter promulgatas, imò sacras (L) priuatim, si toti Reipublicæ notæ.

Superabilis.

Quid singuli teneantur aut non teneantur scire.

Impotentia insuperabilis.

Impotentiam inuincibilem (M) habet, cui res impossibilis, aut si possibilis, modo Impossibili iubetur Ad neutram (N) potest homo præcepto, voto, iuramento, promissione, stipulatione, emptione, venditione, aut quocumque alio contractu obligari. In vltima (O) voluntate circumstantia impossibilis, si ponenti fuit nota, in dubio habetur pro non posita, & ex inaduertentia irrepsisse præsumitur. Ad præteritum non datur (P) physica, & humana potentia.

Impossibilis circumstantia habetur pro non posita quoad o?

De potentia ad præteritum.

Conscientia tuta.

Conscientiam habet bonam, adeoque legitimam excusationem, (Q) qui sine peccato (*etiam veniali*) stare præcepto aut contractui non potest. Excusatur igitur, qui non obedit Iudici præcipienti contra Deum, contra Superiorum leges, extra limites suæ authoritatis: In dubio (R) excusatur, qui obedit; sed vix succurrit dubium in materia obedientiæ.

Excusatio sincera.

In dubio.

De imprudentia.

Imprudentiæ notam nemo (S) tenetur incurrere, incurreret, qui inutilia (T) faceret. DEVS & creatura (V) vt nihil frustra præcipiunt. Frustra ponuntur plures leges, si pauciores sufficiunt. Plenè certus (VV) dicitur, qui, quoties Iura statuunt, admonitus: qui plenè certus (X) est, certior reddi non debet.

De legum numero.

De notitia.

Quaeni casus consequentia dicantur?

In argumentum (Y) trahi non possunt necessaria, hoc est, quæ priùs ob aliquas rationes non potuerunt non fieri: tolerata, quæ tametsi mala, non (Z) potuerunt proscribi: inutilia (*a*) hæc enim non debent aut fructum aut damnum inferre, nec vitiare rem inutilem. Instrumentum (*b*) tametsi authenticum, inutile redditur non legalitatem, sed fidelitatem impugnanti, nisi curator aut tutor sit, aut ante sententiam resipiscat Contractus (*c*) posita concordia, leges fiunt.

Leges priuatæ.

CMLXXV. Impossibilia à Deo præcipi salua fide dici nō potest.

A. T*Am certum est neminem teneri ad impossibile, vt contraria sententia, quæ saltem Deo concessit authoritatem præcipiendi impossibilia, fuerit à multis Pontificibus in Luthero, Caluino, hæreticis, in Baio & Iansenio Catholicis damnata. Optimè Regula 51. Bonifacius:* Imputari non debet, per quem non stat, si non faciat, quod per eum erat faciendum.

Nota bene hanc limitationem.

Cùm non stat per eum ad quem pertinet, quòd conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset (*nimirùm, quoad culpam, non item quoad vtilitatem.*) *Est Regula 66.*

Impossibile quotuplex? casus in quibus impossibilitas excusat.

B. *Quatuor præcipuè impossibilia cognoscuntur in Iure, ad quæ nemo tenetur.* PRIMO *enim ignorantia est radicalis impotentia; & quicumque ignorantia excusatur, modo legem inuoluntarius ignoret: voluntario enim ignorantia vincibilis est, & nullum excusat.* SECVNDO *excusatur impotentia ille, cui præcipitur res supra vires, siue impossibilitas in substantia, siue in circumstantia consistat.* TERTIO *ille, qui vrgeretur ad actionem vel venialiter peccaminosam.* Comitolus *lib.3.quæst.5.n.3.* & Rodriquez *tom 3. fol.187.* QVARTO *excusaretur prudentia, si deberet actionem stultam & inutilem facere.* Vnde Hietonymus Platus *lib.1.c.4.§.Verum.* Quod iure & legitimè non possumus, verè non possumus: *Et tamen stultæ & imprudentes actiones legitima dici non possunt. Nota tamen, non esse imprudentes omnes illas, quæ tales videntur. Sæpè enim Superiores cautissimè & prudentissimè præcipiunt res, quæ primo intuitu dicerentur inutiles,*

Actus stulti. An omnes actiones sint stultæ, quæ videntur?

tiles, quæ tamen sunt vtiles aut necessaria ad subditos humiliandos & mortificandos.

Ignorantiæ gradus.

C. *Omnis ignorantia vincibilis est voluntaria, crassa, supina, & affectata videntur differre sicut magis & minus.*

Ignorantia præsumpta.

D. Præsumitur ignorantia (*inuincibilis*) vbi scientia non probatur (*nimirùm quoad actum, aut quoad debitum*) *eadem enim apud Deum & homines est, si Petrus peccet sciens & volens, quàm si peccet ex ignorantia, quam cognoscit & vult. Est Regula* 47.

CMLXXVI.

E. Nemo peccat in hoc, quod inuincibiliter ignorat: *aut est de fide, aut fidei proxima, & à nullo Catholico negari potest.*

Facti & iuris ignorantia an sit inuincibilis? An excuset?

F. Ignorantia facti(*si alieni nec solemniter promulgati, nec omnibus noti, præsumitur esse inuincibilis*) non Iuris (*ignorantia*) excusat. *Quia ignorantia Iuris semper præsumitur vincibilis, ni contrarium probetur. Est Regula* 13. *Quando aliquis non est doctus, nec habet quem consulat, etiam* Iuris ignorantiâ excusatur: quia tum præsumitur habere inuincibiliter.

Successorem habere ignorantiam præsumimus.

G. Cùm quis in Ius succedit alterius, iustam ignorantiæ causam censetur habere; *potest enim pro honore sui Antecessoris stare, quamdiu contrarium non probetur. Est Reg.*14.

In materia officij ignorantia est vincibilis.

H. Omnis ignorantia in materiâ officij & professionis propriæ est vincibilis.

Ignorantia legum & iuris, vbi datur copia doctorum, qui possint consuli, est vincibilis.

I. Actiones proprias præsumitur vnusquisque scire.

K. Præsumitur quis scire omnia, quæ solemnitate consuetâ sunt promulgata.

An sit bonâ consequentia: cæteri id sciunt, ergo & Petrus?

L. Præsumitur quis scire, quod omnes sciunt. *Vnde Christo discipuli:* Tu solus Peregrinus es in Ierusalem, & hæc ignoras? *ac si loco miraculi habendum sit, vnum illa ignorare, quæ vniuersis sunt nota. Vnde est Reg.*40. Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius (*adeoque stamus communi cursui rerum, & facimus, credimusque*) quod plerumque fieri consueuit.

Impotentia inuoluntaria.

M. *Vide ea quæ notauimus litera A.* Omnis impotentia inuoluntaria à debito personali excusat: imò etiam voluntaria, si causa impotentiæ sit honesta, & ad vtilitatem publicam aut priuatam conducens. *Suarius* lib.4. de hor. Can.cap.25.n.35.*exemplum ponit in docto, qui actum academicum tota die habiturus est, quem tamen intermittere potest*; Scholaris, si velit, *ait*, publicam actionem literariam per integrum diem habere, & recitare non possit, non tenetur actionem dimittere, etiamsi absque peccato possit. *Vide ea quæ doceo in mea Regulari Theol. Commẽt. in Regulam S Benedicti n.*1436.

An qui habet actum academicũ: teneatur horas recitare?

CMLXXVII.

N. Nemo se potest ad impossibilia obligare.

Potentia ad præteritum, an concedẽda Deo?

P. Non datur humana physica potentia ad præteritum. *Posui consultò illud humana, quoniam existimo dari diuinam vt ad futuram.*

Ratum quis habere non potest, quod suo nomine non est gestum. *Aliter.* Non potest quis facere, vt suo nomine, nec suo saltem probabiliter præsumpto consensu factum est: *quia alias daretur potentia physica ad præteritum. Regula* 9.

Q. Impossibile Christiano Viro est, quidquid tutâ conscientia non potest.

Inobediẽtia facta, quæ?

Præcipienti contra Deum, aut contra leges superiores, in quibus dispensare non potest, debes non obedire. *Nota tamen, posse hominem se obligare ad obediendum etiam in materia probabiliter bona.*

Obediẽtia in materia probabili, dubia, aut indifferenti.

Obedientia excusat.

R. Si obediendo in materiâ dubiâ aut indifferenti deliquens, obedientiâ excusaris.

Quod quis mandato Iudicis facit(*si nec euidenter sit contra Deum, nec contra indispensabilia Superiorum mandata, nec euidenter extra iurisdictionis limites*) dolo facere non videtur; cùm habeat parere necesse. *Est Regula* 24.

Inobedientia dolosa.

Non potest dolo carere, qui (*in materia possibili & honesta*) imperio Magistratus (*legitimè præcipientis*) non paruit.

Impossibilia moraliter.

Papinianus: Quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & vt generaliter dixerim, quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est: *Ergo nobis hæc & similia impossibilia sunt.*

Iuramentũ non semper obligat.

Non est obligatorium(*de re quæ*)contra bonos mores præstitum iuramentum, *Est Reg.*58. *Illud* contrà *afficit materiam.*

CMLXXVIII.

Iuramẽtum iniquũ impleri non debet.

In malis promissis fidem non expedit obseruari. *Est Regula* 69. *præcedenti æquipollens Isidorus.* In malis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum: quod incautè vouisti, ne facias; impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.

Qui propter malum finem vouit rem bonam, tenetur voto; non tamen, qui vouit se propter malum finem rem illam bonam facturum. *Est veritas notatu digna; & hinc collige, votum & iuramentum esse obligatorium, tametsi sit formaliter contra bonos mores, non tamen si obiectiuè, hoc est, de re quæ contra bonos mores. Sed hæc valde subtilia sunt, nec possunt paucis verbis exponi.*

Votum ob malum finẽ emissum obligat: non autem si sit de malo obiectu.

Omnis virtus prudentia, & omne vitium imprudẽtia est.

S. *In Philosophia Morali ostendo, omnes virtutes esse vnam, & simplicem prudentiam diuersimodè consideratam: adeoque consequenter, omnia vitia esse vnicam imprudentiam. Euripides in Medea.* Maximum illorum quæ sunt inter homines vitiorum omnium imprudentia est: *adeoque nec mirùm, si dicamus, neminem teneri stultis, stupidi, aut imprudentis notam incurrere.*

CMLXXIX.

De frustraneis actionibus.

T. Inutilibus adlaborare imprudentia est.

V. Deus & Natura nihil faciunt frustra *Est axioma physicum, cui simile istud ethicum:* Deus & creatura nihil præcipiunt frustrà.

Frustra fiunt per plura, quæ possent fieri per pauciora, æquè bene. *Et hoc axioma tam in naturalibus quàm in moralibus admitti debet. Ergo frustra præcipiuntur plura, cùm pauciora sufficiunt.*

De excommunicatione.

VV. Excommunicationem esse ferendam, aut clericalia priuilegia abroganda, nemo certò cognoscere dicitur (*nimirùm certitudine plena iuridicè*) nisi tertiò admoneatur. *Nota tamen, excommunicationem supponere culpam certò mortalem, adeoque in materia dubia aut probabili fulminari non posse. Sed & adnota materiam dubiam aut probabilem posse præcipi; & si subditus obedire non velit, posse in contumacia excommunicari.*

De rẽ sciẽte.

Necessitas caret consequentiis.

X. Eum, qui (*plene*) certus est, certiorari vlteriùs non oportet. *Est Regula* 31.

Y. In argumentum trahi nequeunt, quæ

propter

propter necessitatem aliquando concessa (*permissa*) sunt. *Est Regula* 78. *Sapè enim impossibile est aliqua negare; occurrunt enim circumstantia, vt oporteat res indifferentes præter legem concedere, & malas, quæ sunt contra legem, permittere: sed hi casus non debent in consequentiam trahi.*

De inutili.

a. Inutile & frustaneum non debet fructum, neque damnum inferre.

Vtile non debet per inutile vitiari. *Est Regula* 37.

b. Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus existit impugnare. *Est Regula* 38.

De Donatione.

Si, cùm tantùm posset dare quingentos, dedit mille, valebit donatio quoad quingentos.

De Vsuris.

Vsurario debetur sors,& quantum dandum esset alteri ratione contractus liciti.

De instrumentorum impugnatione.

Instrumenti impunè potest impugnari solemnitas; hoc est, potest dici non habere omnes testes & qualitates à Iure requisitas.

Instrumenti impunè non potest impugnari fidelitas: qui enim id falsum dixerit, non poterit illo vti, nisi ante sententiam condescendat, aut curator, tutorve sit & agat in fauorem pupilli.

De contractibus.

Contractus ex conuentione legem accipere dignoscuntur. *Est Regula* 85.

I.

CMLXXX. Mvlta de hac materia olim scripsimus, tum vt regulam D. Benedicti illustraremus, tum vt impugnaremus Cornelium Iansenium; ille enim cap. 68. si fratri impossibilia iniungantur, vt se excuset permittit; & si excusatio non admittatur, præcipit vt obediat, & iste docet teneri hominem sub peccato mortali obedire Deo, etiam si sit materia impossibilis. Et ostendimus, D. Benedictum intelligi debere de arduis, & difficilibus, Ianseniúmque non esse audiendum, cùm definitum sit à Tridentina synodo contra Lutherum & Caluinum, homini à Deo impossibilia non indici. Nunc quoniam eadem materia recurrit, ne olim scripta rescribamus, eandem doctrinam iuridico stilo persequemur.

An impossibilia possint præcipi?

Iansenij error.

II.

Neminem teneri ad impossibile.

CMLXXXI. EST Iuris Canonici Regula 6. *Nemo potest ad impossibile obligari*; cui similis reperitur *in lege Impossibilium* 185. *ff. eod. titul.* & videtur desumpta esse *ex cap. fin. extr. de pact. & c. fin. extr. de condit. oppos. & ex cap.* 1. *de iure iurand. libro* 6. & dicimus neque præceptum, neque contractum, neque vllam omninò obligationem valere; non modò si sit de re impossibili, sed etiam si sit infecta circumstantia aut conditione impossibili. Et quidem merito contractum cum lege componimus; quoniam omnis contractus priuata lex est iuxta Regulam 85. *Contractus ex conuentione legem accipere dignoscuntur.* Et vt rem exemplis illustremus, dicimus esse nulla hæc præcepta: *Iubeo tibi, vt vna die vadas Madrito Romam: Polliceor tibi centum dare si digito cælum tetigeris: Polliceor tibi dare sydus Iouis, si anno mihi seruieris.* Dicimus igitur hos contractus esse nullos, & leges non obligatorias, siue impossibilitas nota sit contrahentibus, siue non. Vnde *in l. non solum.* 30 *ff. de actio & obl.* legimus Martinianum Iurisconsultum dixisse: *Non solum stipulationes impossibili conditioni applicatæ nullius momenti sunt: sed etiam cæteri quoque contractus: veluti emptiones, locationes, impossibili conditione interposita, æquè nullius momenti sunt. Quia in ea re, quæ ex duorum pluriumve esse consensu agitur, omnium voluntas spectatur: quorum procul dubio in huiusmodi actu talis cogitatio est, vt nihil agi existiment apposita ea conditione* (siquidem ponunt conditionem) *quam sciant esse impossibilem*, & clariùs *summæ Iuris Canon. lib* 6. *Reg* 6 Henricus Canisius. Apposita conditione impossibili, videntur contrahentes non seriò, sed iocosè egisse. Deus igitur, si impossibilia præceperat, non seriò sed iocosè ageret.

Contractus sunt leges priuatæ.

Conditiò impossibilis contractum irritat, quia nunquã purificabitur.

Præceptum de re impossibili non est serium.

CMLXXXII. In vltimis voluntatibus (institutione, legatò, fideicommissò,) circumstantiæ impossibiles, si credantur fuisse illas ponenti notæ, habentur pro non adiectis *l. in testamentis.* 12 *ff de reg. iuris.* non quòd impossibilia operentur, sed quòd æquitas postulat, vt sic discurram. [Vel Testator sciuit illam conditionem, quam apposuit, esse impossibilem, vel non: si non, decretum suum errore fundatur, adeòque nec legatum, nec fideicommissum valebit iuxta Regulam 6. quam exponimus. Quòd si impossibilem sciuit, arguendus est de inaduertentia, credendúmque illam circumstantiam præter voluntatem irrepsisse, adeóque pro non posita habendam. Quod ostendo ex communi doctrina. Ita enim exponi debet testamentum, vt testator dicatur prudens; at esset imprudens, si talem conditionem poneret; vnde legatum non valeret: ergo si talis circumstantia inueniatur, dicenda omninò est ex inaduertentia irrepsisse.] *Dices*, te posse idem argumentum contra me retorquere; quia ita exponenda est donatio, vt donator iudicetur prudens: at esset imprudens, si sciens & volens conditionem talem poneret, vnde non valeret contractus: ergo si talis inueniatur, credenda præter voluntatem & aduertendum irrepsisse: & quia hæc consequentia falsa est; putas etiam esse falsam in vltima voluntate. At respondeo negando tui paralleli syllogismi minorem, & disparitatem ostendendo: est enim imprudens homo, qui cùm rem sibi retinere nequeat (talis est moribundus) non velit eam validè alicui donare; non tamen esset imprudens, qui nolit eam validè donare, si sibi retinere posset. Vnde inter testamentum & donationem inter viuos est differentia manifesta.

De testamentis.

In ipsis circumstantia impossibilis habetur prò nõ adiecta. Et cur?

Obiectio.

Circumstantia impossibilis in donationibus habetur prò adiecta.

Solutio.

Quòd si constaret illam circumstantiam impossibilem, vt talem à testatore cognitam, & non ex inaduertentia, sed ex consilio positam, dicendum esset omninò non habendam pro non adiecta, sed voluntatem testatoris ante omnia considerandam, *l seruo manumisso.* 59. *ff. de condict. indebit. l. fideicommissa.* 11. § *item si quis. l non aliter* 69. *ff. de legatis* 3. non enim esset locus suspicioni aut præsumptioni; in rebus enim certis nullus locus coniecturæ relinquitur. *l. Continuus* 137. § 2. *in fin. de verb. oblig.* nec in tali casu arguendus esset de imprudentia, cùm verò similiter

Nota hoc benè.

In rebus certis nulla datur suspicio.

dicendus esset velle bona sua ad hæredem ab intestato deuenire, nec posse ob timores aliquos, aut rationes vrgentes illum denominare. Et casum pono. Sum coniugatus, & volo amicitiam meæ vxoris manutenere, & tamen meá bona meo fratri, qui est hæres ab intestato, relinquere; ergo ne huius fœminæ indignationem incurram, illam hæredem ex asse instituam, ita tamen procedam, vt testamentum non sit validum, & si superuixero eius gratiam seruauero; si obiero, meus frater adeat hæreditatem.

Casus. Consonat hæc doctrina & exemplum ex his quæ diximus supra num. 873.

In matrimonio, quod materia nimis delicata sit, visum legislatoribus, vt quæcumque impossibilis, & turpis conditio, quæ non militer contra matrimonij substantiam, pro non adiecta habeatur. Militant hæ: *Duco te, si velis generationem euitare; si volueris post annum, vt alteram ducam permittere; si velis mihi adhærere, quousque opulentiorem inuenero; si velis te Petro prostituere*, & hi similes. *per tex. in c fin. extr. de condit. appos.* de quo aliter disputat D Peckius, hîc *n. 10. & 11.*

Nota tamen non subesse legislatoribus liberum consensum, & sine illo matrimonia non fieri.

Hîc tamen adnotare oportet, matrimonium non posse fieri validè sine mutuo consensu, nec posse leges in hoc dispensare: ergo, si contrahentes, non aliter consensum velint præbere quàm conditionatè, frustrà leges volent conditiones pro non adiectis habere.

III.

CMLXXXIII. Potentiam ad præteritũ homo non habet.

PRoderit recensere impossibilitatum species, quæ possunt in actibus humanis occurrere. Dico igitur, *Non dari humanam physicam potentiam ad præteritum*, adeóque *Factum reddi infectum non posse.* siue tibi promisero me facturum, vt natus non fuerit Iulius Cæsar; siue tibi præcepero, ne heri dormiueris; siue adsignauero mille aureos, si feceris, quòd nunquam hanc viderim chartam, nugabor.

Exigere impossibilia est nugari.

Hinc oritur Regula illa Iuris 9. *Ratum quis habere non potest, quod suo nomine non est gestum.* Ratum enim habere contractum, est fateri quod factum est nomine suo; quo ergo modo facere poterit, vt suo factum sit nomine, quod suo nomine factum non est: mentiendo quidem, & inter iuridicas, & sanctas actiones mendacia nullum locum habent.

IV.

CMLXXXIV. De ignorantia Iuris, & facti.

HInc oritur Regula 13. *Ignorantia facti (alieni) non Iuris excusat.* Cuius æquitas sic ostenditur. Ad impossibile nemo tenetur; ergo non tenetur scire, quæ inuincibiliter ignorat: excusatur igitur ignorantia inuincibili: ergo ista siue sit facti, siue sit Iuris, modò insuperabilis probetur, est homini excusationi securissimæ. At prudenter præsumitur ignorantia facti alieni esse inuincibilis, quamdiu non probetur contrarium; ignorantia facti proprij, aut etiam Iuris esse vincibilis: illa igitur in iudicio excusat, hæc non excusat. Portò ignorantiam facti alieni dici inuincibilem, ni contrarium probetur, ex eo liquet, quòd facta aliorum sint innumerabilia, nec ego possum omnia vidisse aut omnia scire; at de vnico actu posset probari contrarium; non enim illius ignorantia excusabilis esset, qui diceret se omninò ignorare, quod publicè, & solemniter denunciatum esset, aut quod nemo in tota Ciuitate nesciret *l. tertia, & l. sexta, & l. penultima. §. sed facti. ff. de iur. & fa. ignor. l. fin. in fin. ff. pro suo capite primo in fin. extr. de ordin. ab Episcop. & d. §. sed facti. c. quant. 8. extr. de præsumpt. capite primo extr. de postul. prælat. cap. fin. extr qui matrimon. accusat. possib. l. sed. c si pupillus. §. 1. ff. de instit. actio.*

Alieni.

Proprij.

Notorij, & publici. Inuincibilis excusat: vincibilis aut non excusat.

CMLXXXV. Cur Iuris ignorãtia sit vincibilis?

Cæterùm ignorantia Iuris nunquam est inuincibilis, adeóque nunquam excusare potest, aut debet: tenetur enim homo scire, quæ officium suum concernunt; & in aliis materiis tenetur scire esse multa quæ ignorat; & hæc à doctoribus sciri, adeóque tenetur eos consulere, & iuxta eorum resolutionem agere. Vnde iura procedunt, & debent à Iudice seruari, siue à litigantibus ignorata fuerint, siue etiam de facto ignorentur; ipsique secundùm illa, siue fauorabilia, siue aduersaria, iudicandi.

Sed quid si probetur ignorantia Iuris fuisse inuincibilis? Poterit excusare: nam minores viginti quinque annis & etiam milites excusat. *l. Regula. non. §. primo de iur. & facti ignorant.* quòd isti armis intenti legibus vacare non possint, nec habent in castris iurisperitos, quos consulant. *l. fin. C. de iur. delib.* illi verò nondum habeant politicæ rationis vsum ob imbecillitatem ætatis. *l. quamuis. vigesim. prim. C. de iur. & fact. ignorant.* Ex hac doctrina Canisius Regulam generalem educit, aitque: *Adde & ignorantiam Iuris in compendiis, tunc demum obesse, si ignorans Iurisconsulti copiam habuerit, quem potuerit consulere, vel sua prudentia ita instructus fuerit, vt facilè scire potuerit, ignorantiam Iuris sibi detrimento futuram. l Regula. §. sed iuris l. in bonor. 10. ff. de bon. poss.* quæ limitatio priùs deberet examinari, quàm admitti.

An sit aliquando inuincibilis? Milites, & iuuenes excusantur.

V.

CMLXXXVI. Ignorantia in delictis. Est duplex, pœnæ & legis.

AT postulas, *An Iuris ignorantia in delictis excuset?* Respondeo, vel prætendi ignorantiam legis, vel pœnæ. Apud Deum certum est, ignorantiam legis inuincibilem ab omni culpa excusare, adeóque delictum non esse, quod ex ignorantia inuincibili commissum est. Apud homines scientia solet præsumi legis solemniter promulgatæ, ni ignorantia probetur. Cæterùm si sit notitia legis interdicentis, & tamen ignorantia pœnæ, etiamsi inuincibilis, non excusat à tota pœna, sed videtur facere, vt mitiùs puniatur. *per text. in §. ita tamen. institut. de vi bon. raptor. l qua adulterium. 38. § primo in vers. nam si sola, ff. ad leg. Iul. de adulter. l. diuus. 15. §. penultim. ff. ad legem Cornel. de fals.* vide quæ dixi superiùs exponens illam Regulam: *Præsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur.*

Vtra excuset?

Notan

VI.

CMLXXXVII. Alia est ignorantia rei faciendæ, & alia rei factæ. Aliud est scire rem facere, & aliud eam debere fieri.

NOtandum denique est præter ignorantiam Iuris & facti, dari etiam ignorantiam faciendi, & hæc in tyronibus præsumitur, & à multis eos erroribus excusare. *Legenda est lex, Qui commeatum.decim.quart.in fin. ff.de re militari*, tenendúmque militi tytoni, qui nescit quid debeat facere, aut si sciat quid debeat, nondum illud scit facere, ad tempus prudenter condescendi, quousque didicisse credatur. Vnde multa potest petorare rationis paritas.

Successoris ignorantia est legitima.

Et quia de ignorantia excusante, & non excusante egimus, addenda est Regula 16. *Cùm quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiæ causam censetur habere*. Ego enim non teneor scire, an meus Pater bona legitimè lucratus fuerit; modò enim contrarium non viderim, debebo pro eius honore & æstimatione iudicare; etsi in bonis successero, etsi ab eo iniustè adquisitis, excusor legitimâ ignorantiâ. Non aliter, Petrus sit simoniacè, & si velis, inualidè ad Episcopatum promotus, hoc ergo non vidi nec scio; si eius Vicarius denominer, bona fide procedo, nec teneor contrarium iudicare, quousque argumentum, quod à pacifica possessione desumitur, quod est fortissimum, elidatur. *l. Marcellus.vndecim. § primo ff rerum amotar. l.videamus quart in princip ff.de in litem iurando.l fin. c.de fideicommissis.*

Etiam Vicarij.

Nota contra possessionē non sufficere probabilitatem.

Huic decimæquartæ Canonici Iuris Regulæ similis est illa, quæ extat *in l.qui alterius. ff. de hoc titul.*

VII.

CMLXXXVIII. Nec meritū nec demeritum in necessariis. Præcepta ciuiliter sūt necessaria.

EST Iuris naturalis Regula; *In necessariis* (nimirùm, quæ omitti non possunt) *nec meremur, neque demeremur*. Et cùm necessaria etiam sint, quæ moraliter & politicè omitti non possunt; est Iuris Canonici Regula 24. *Quod quis mandato Iudicis facit*, (si id nec sit contra DEVM, nec contra Iura, nec Superiorum mandata, nec Iudex limites suæ iurisdictionis transgrediatur) *dolo facere non videtur, cùm habeat parere necesse*: non quidem necessitate physica, sed morali.

Et, si contra Deum sint Theologicè sunt impossibilia.

Porrò est res necessaria non obedire Iudici præcipienti contra Deum, aliàs & Susanna olim debuisset senibus adquiescere, Bersabæa Dauidi, & Martyres Tyrannis illis, à quibus fuerunt condemnati. D. Benedictus capite secundo sanctæ Regulæ: *Abbas nihil extra* (contra) *præceptum Domini (quod absit) debet aut docere, aut constituere, vel iubere*. Et Hieronymus *in Epistolam ad Ephesios*, & habetur 11.*qu.3.c si dominus*. sic ait: *Si Dominus ea iubet, quæ non sunt aduersa sanctis scripturis; subiiciatur Domino seruus. Si verò contrarium præcipiat, magis obediat spiritus, quàm Corporis Domino*: nam, vt dicitur Actuum Apostol. capite quinto: *Obedire oportet DEO magis, quàm hominibus*. Quamobrem displicent verba Canisij in expositione huiusce Regulæ dicentis: *Ordinarius Iudex iussus à delegato iudice, teneatur eius sententiam exequi, licèt sciat esse iniustam; quia necesse habet parere*; & citantis *text in l si prætor 75.in princ. ff.de iudic.* Displicent inquam: quia Iudex ille,

Canisius impugnatur. An inferior teneatur sententiam iniustam exequi?

sciens sententiam esse iniustam, debet illam non exequi: & probabiliter opinans posset exequi, aut etiam fortè teneretur. Displicent iterùm: quia contradicunt sequentibus ab eodem Canisio allegatis. Sed quod dicemus faciendum esse in dubio? Respondeo, purum dubium (negatiuum aut positiuum) in casu impossibile esse: nam superioris Iudicis authoritas grauissima est: & vbi datur grauis ratio aut authoritas, purum dubium non est. Quid si illud esset? Deberet inferior Superiori (& in hoc, qui debet alterius sententiam exequi, censetur inferior) adquiescere & obtemperare.

CMLXXXIX. Præcepta Iudicis, si contra Iura nulla sunt. S. Augustin.

Secundò etiam est necessarium non obedire Iudici contra Iura aut leges Superiorum iubenti: & quidem 11. 4. 3. *c. ita corporis §. qui resistit.* habentur pulchra Augustini verba, quibus hæc doctrina firmatur. Illa subscribo.

Qui resistit potestati, ait, *DEI ordinationi resistit. Sed quid, si illud iubeatur, quod non debeas facere* (fortiùs & clariùs, *quod debeas non facere.*) *Hic sanè contemne potestatem. Ipsos humanarum legum gradus aduerte. Si aliquid iusserit Curator faciendum est; tamen si contra Proconsul iubeat, non vtique contemnis potestatem, sed eligis maiori seruire: nec hinc debet minor irasci, si maior prælatus est. Rursus si ipse Consul aliquid iubeat, & aliud iubeat Imperator, vel si aliud iubeat Imperator & aliud iubeat DEVS, quid iudicas? Maior potestas Deus. Da veniam tu Imperator, tu carcerem, ille gehennam minatur. Hinc iam tibi assumenda est fides tua, tanquam scutum, in quo possis omnia ignea iacula inimici extinguere* Et D. Benedictus cap.71. Regulæ: *Præmisso ergo Abbatis, aut Præpositorum, qui ab eo constituuntur, imperio, cui non permittimus priuata imperia præponi; de cætero omnes iuniores Prioribus suis omni charitate & sollicitudine obediant.*

S. Benedict.

CMXC. Si Iudex excedat.

Tertiò, nec tenemur obedire Iudici, limites suæ authoritatis in illo præcepto transgredienti *l.1.in fin princip ff.de feriis. l.nemo 13. C.de sement.& interlocut. l.fact. à iudic.* 170. *ff. hoc titul.cap.*11. *quæ fiunt infra eod l fin ff.de iurisdictione omn.iu.&c.* Consultò dixi *in illo præcepto*: nam si Iudex limites suæ authoritatis heri transgressus fuerit, non inde hodie illi potero negare obedientiam, si inter limites suæ authoritatis se continens, mihi legitima præcepta imponat.

Si rem indifferentem iudicat.

At quartò, quando rem indifferentem Iudex præcipit, tenetur obedire subditus, nec hæc obedientia illi vnquam nocere poterit, vt benè notauit Paulus Iuris-Consultus *l. non videtur. §.primo ff. eodem titulo*, imò verò noceret ei inobedientia, quoniam. *l non potest dolo. ff.eod.* assignatur hæc Regula: *Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit.* Vnde, si debitor compulsus à Iudice vt minori, absque Curatoris authoritate soluat, non tenetur amplius minori, nec contra hanc minor potest solutionem agere. *l aut prætor. 7. § præmittitur ff.de minoribus.* Sed in tali casu contra Iudicem potest procedere.

Corollariū.

In hac impossibilitate quam expendo, fundatur quadragesima prima Regula: *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum (personaliter) erat faciendum.*

Actus humani, aut reales aut personales sunt.

Quam illustrat doctrina, quam superiùs tradidimus, dicens dari actu reales, & personales, illos exigi quocumque modo tandem fiant, hos ita esse alligatos personis, vt non possit fieri per alias. Rem exemplis expono. Cum cælatore conuenisti, vt statuam incideret mille regalium pretio; incidit in morbum, nec per eum stat, si non cælet lapidem, qui erat cælandus. An ipse contractui satisfecerit? An poterit tutâ conscientiâ regales illos extorquere? Nequaquam: quia erat conuentio realis; nec aliter eo obstringeris, quàm tibi illam statuam dederit. At in contractibus purè personalibus omnia aliter (consultò illud *pure* posueto, scio enim dari obligationes mixtas, quæ oneribus vtriusque partis afficiuntur grauati.) Ponam casus aliquos particulares. (*Vide n. 961.*)

CMXCI. *An tempus morbi computetur in nouitiatu?*

Petrus nouitius factus in morbum incidit, & quia nouitiatus est, vt experiatur ille onera regularia, vt probetur à confratribus, inquiritur, An sub anni finem possit profiteri; si nondum sanus sit? An si iam sanus, debeant menses illi; quibus ægrotus fuit, non numerari? Respondeo, profiteri posse. *Ita omnes.* Ratio est, non enim imputari ei debet, quod in illius arbitrio non fuit. Eodem omninò modo philosophabor, si ratione belli de Prælati licentia manens sub Magistri obedientia vestes sæculares assumeret, & ad loca securiora transmitteretur; tunc enim benè probatur nouitius, quando facit, quæ faceret, si esset professus.

An tempus quo habet vestes sæculares ex Abbatis licentia?

De seruo ægroto.

Petro seruo meo concessi libertatem, si isto anno fideliter seruiat. Ipse toto anno isto æger est; Anne sub finem anni erit liber? Respondeo affirmatiuè: Quia fideliter seruit, qui facit quod potest. Fauet casus huic similis, quem eodem modo resoluit Iurisconsultus Paulus *l. 4. §. Stichus, si hæredi ff. de statu lib.*

CMXCII. *Parochus impotentia excusatur.*

Is, cui parochialis Ecclesia collata est, tenetur intra annum adeptæ possessionis ad sacerdotium promoueri; quod si non possit, impotentiâ excusatur. *c. commissa 35. §. 1. de elect. lib. 6.*

Et Ecclesiæ Cathedrali præfecti, si munus consecrationis intra tres menses non susceperint, ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur; & si contra totidem menses id facere neglexerint, Ecclesiis ipso Iure sint priuati, ait Tridentina Synodus *sess. 7. c. 9. & 23 de refor. c. 2.* consonans Chalcedonensi *act. 16. c. 25.* Votmatiensi *c. 76. & c. quoniam 75. dist.* vbi tamen authores illud *neglexerint* cum aduertentia legunt, & negligentiæ nomine non quamcumque omissionem, sed culpabilem intelligendam potant. Vnde qui ex causa rationabili benedictionis susceptionem differret, vel qui illam suscipere non posset, omninò excusaretur. Nauarrus *in Manuali c. 25. num. 18. vers. 8.* Gonzalez *ad regul. 8. Cancell. Glos. 24 num. 141.* Reginaldus *in praxi fori pænit. lib. 32. tract. 2. c. 24. n. 58.*

Non omnis omissio est negligentia.

CMXCIII. *An excuset procurata impotentia?*

Sed quid, si quis impotentiæ excusationem prætendit, impotentiæ sit causa? *Excusari non meretur*, ait Canisius in hanc Regulam 41. *qui sibi necessitatem iniecit.* Et probat *ex c. vnico. text. de commod. c. extr. de pos. in verb. culpa* adique iubet *Glossam ad l. 5. § sed interdum ff. Commod. l si fideiussor. 7. §. 1. in fin. ff. qui satisd. cog. & subiungit l. 1. § si quis tamen. ff. si quis cautio*: At ego minùs confusè hæc tradenda esse existimo, & puto distinguendum omninò eum, qui sibi necessitatem iniecit, ab eo qui iniicit; illi enim si culpabilis fuit necessitatis causa, non est iam culpabilis ipsa necessitas, quam vitare non potest. Ille autem, qui sibi necessitatem iniicit, vitare necessitatem potest; & nisi illam ex causa honesta iniiciat, [nota hoc benè] excusationem non meretur.

Nota benè.

An necessitas aliquibus libera sit?

VIII.

CMXCIV. *De conditione impossibili.*

HÆc quadragesima prima Regula est de re impossibili quoad substantiam, sed quia dantur etiam impossibiles quoad modum, addita fuit Regula 66. *Cùm non stat per eum, ad quem pertinet quòd conditio impleatur, haberi debet, perinde ac si impleta fuisset.* S. Antonius sic hanc Regulam explicat, vt illud *conditio* debeat deleri, & substitui *indictio*. Sed tunc hæc Regula 66. à Regula 41. vix distingueretur. Idem enim est dicere: *Cùm non stat per te vt indictio* (iussio, præceptum) *impleatur, haberi debet pro impleta*; ac dicere: *Imputari tibi non debet, si per te non stat, quò minùs facias, quod facere debebas.* Quòd si adhuc distinctionem interesse velis, dic Regula 41. asseri omissionem rei impossibilis præceptæ non imputari ad culpam, & addi Regulâ 66. voluntatem obediendi, si tamen obedire non possis pro obedientia reputari. Et hoc probat solum S. Antonius exemplo illo Abrahami parati suum filium immolare, sed ab extrinseco impediti; cuius obediendi voluntas virtualiter obedientia fuit, nam reputate illi fuit ad iustitiam. Hinc est, quòd si tibi aliquid concedatur sub onere, quòd facias talem rem, videtur donationem stare; modò adhibueris omnem possibilem diligentiam, & fueris aliunde impeditus. Sed hoc non omnes admissuri sunt. Nota tamen, aliud esse concedere sub conditione aut onere, & aliud cum onere: prior enim concessio est conditionata, & posterior absoluta.

Correctio Regulæ. Sed reiicitur.

Obedientia virtualis quæ?

Aliud est concedere sub onere, & aliud cũ onere.

CMXCV. *Indulta ea necessitate nullas consequentias, cessante illa parturiunt.*

Sicut multa ratione necessitatis, siue quod idem est, impossibilitatis omittuntur (impossibile enim est illa fieri, quæ necessatiò debent non fieri) sic etiam multa ob necessitatem non debent in consequentiam trahi, iuxta Regulam 78. *In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando concessa sunt.* Quod vim habet in concessionibus publicis, priuatisque: Petrus enim, cui ægroto carnium vsus ob necessitatem concessus est, non debet in consequentiam hanc ipsam concessionem traducere, & velle, vt cessante morbo etiam sextis feriis possit edere carnes. Nec Bauari, quibus ratione belli Suecici Anno M. DC. XXXI. in quadragesima defectu piscium carnes concessæ fuere; possent hodie vi consequentiæ carnibus vti, quoniam iam cessauit necessitas.

An in Quadragesima possit carnes comedere vna integra ciuitas?

IX.

CMXCVI. *Impossibilitas theologica.*

PRæter impossibilitatem physicam, & virtualem, quas hucusque exposuimus, datur impossibilitas theologica, seu moralis legalis,

legalis; omnia enim, quæ sine peccato fieri nequeunt, *impossibilia* nominantur. Nam vt *l. filius 16. ff. de condit. institut* Sanctissimè, & verissimè ait Papinianus: *Quæ facta lædant pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & vt generaliter dixerim, quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est.* Hinc oritur illa Regula 58. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum,* cui æquipollet Regula 69. *In malis promissis fidem non expedit obseruari.* Quam illustrant verba Isidori, quæ citat Bartholomæus à S. Fausto *Thesauri lib. 1. q. 37. num. 2.* Et habentur *in c. in malis 22. q. 4.* nimirùm: *In malis rescinde fidem; in turpi voto muta decretum, quod incautè vouisti, ne facias; impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.* Et videtur, hanc doctrinam ignorauisse Herodes, qui propter iusiurandum dedit caput Ioannis Baptistæ.

Iuramentū de re mala non obligat.

Herodis error.

Sanè notandum est, non omne iuramentum, quod sit contra bonos mores, esse nullum; sed multa dari obligatoria, quæ peccaminosè sunt emissa. *Primò* enim iuramentum factum sine necessitate, venialiter peccaminosum est, & tamen in graui materia mortaliter obligatorium. *Secundò* iuramentum ob malum finem emissum (ita tamen vt malitia hæc finis non tangat obiectum, seu rem iuratam, sed ipsammet actionem iurandi) est malum malitiâ finis, & nihilominùs obligatorium. Vnde, qui ob vanam gloriam orphanæ promiserit dotem, stare promissioni tenebitur. Qui ad Religionem venit, & ligari votis vult, vt lautè viuat, largè potitet, & opiperè edat, peccat quidem, sed voto solemni tenetur. *Tertiò*, qui sub iuramento pollicetur se daturum aliquid, quod ipse quidem potest dare, at alter licitè non potest recipere, forté est alteri scandalo, & si sit, peccat; at semper iuramento tenebitur. Vnde qui se daturum vsuras iurauerit, debet seruare fidem. *c. debitores 6. extr. de iur. iurand.* Quia tametsi recipere vsuras malum sit, & qui illas recipit, teneatur ad restitutionem, & qui dat fortè, possit illas rursus condicere, qui dat illas, non peccat. [Nota obiter, dari dona, & solui debita; repugnaréque in terminis dona solui; adeóque promissionem de soluendis vsuris à promissione de dandis distinguendam iuxta ea, quæ superiùs sunt dicta.

Iuramentū non necessariū obligat. Itē ob malum finem emissum.

Et alia multa.

De vsuria.

Dona non soluuntur, sed dantur, & debita nō donātur, sed soluuntur.

cmxcvii. Iuramentū contra bonos mores obiectiuè.

Restat igitur explicare, quando iuramentum sit ita contra bonos mores, vt impleri non debeat; & respondeo, tunc omninò, quando res iurata, prout iurata est (nemo tenetur aliter rem implere, quàm promisit) sine peccato mortali, aut veniali impleri non potest: Verbi causâ; *Iuro me occisurum, me furaturum, me mentiturum esse. Iuro me mansurum in Religione Caluiniana,* & similia. Cæterùm hoc iuramentum obligat; *Ego propter vanam gloriam iuro me daturum esse talem eleemosynam*; non verò hoc: *Ego iuro me illam daturum propter vanam gloriam*; quia dare propter gloriam vanam malum est, nec sine peccato potest fieri, nec obligatoriè promitti.

Iuramentū contra bonos mores formaliter.

X.

Neminem teneri ad inutile.

EST pronuntiatum philosophicum, *Deus & natura nihil faciunt frustra*: vnde oritur: *Frustra fieri per plura, quæ per pauciora possunt.* Hoc ipsum amplexa fuit Ethica, quâ Iudice, *Deus & Creatura nihil præcipiunt frustra*, vnde oritur: *Frustra præcipi plura, cùm pauciora possunt.*

cmxcviii. Nihil præcipitur, asseritur, aut efficitur frustra.

Hanc doctrinam altè concipiens, & supponens, Bonifacius intulit nonnullas consequentias.

Prima, *Eum qui* (politicè, & plenè) *certus est, certiorari vlterius non oportet*: quia nihil debet fieri frustra, & esset frustranea illa certioratio vlterior. Hæc est Regula 30. Consultò illud *politicè* addidi; non enim quæcunque certitudo physica, creditur ciuiliter esse certitudo plena, sed quæ tanta est, vt ignorantiæ exceptionem non admittat. Vnde reus absens tribus edictis, aut saltem vno peremptorio certiorari debet, vel aliàs non erit ciuiliter certus. *l. contumacia 53. ff de re iudic. iuncta l. ad peremptorium 68. cum aliquot. ll. seqq. de iudic.* Clericus delinquens, antequam clericalibus priuilegiis priuari possit, tertiò monendus, & certiorandus est. *c. contingit 45. extr. de sent. excomm. iuncto c. constitutionem 10. eodem tit. in 6.* Sic etiam, qui à Iudice Ecclesiastico est excommunicandus, debet certò scire, ferendam esse seriò illam excommunicationem; nec ecclesiasticè id certò sciet, nisi tertiò præmonitus *c. sacro 48. extr. de sent. excom. iuncto c. constitutionem, citato.* Sic etiam in aliis casibus, Iura enim specialia decernunt, quæ debeant circumstantiæ interesse, vt certitudo politica adesse credatur: nam in iudiciis nemo reus certò politicè crimen commisit, nisi duorum contestium affirmatione conuincatur; & sic in reliquis.

Nihil dicitur frustra.

Quæ requirantur, vt aliquis certus dicatur.

De reo sæculari.

De reo Ecclesiastico.

De excommunicando.

Certitudo ciuilis.

Secunda. *Inutile, & frustraneum non debet fructum, neque damnum inferre* Patet, quia aliàs non esset inutile nec frustraneum. Quam consequentiam expressit Bonifacius duabus Regulis videlicet 38. *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.* Et 37. *Vtile non debet per inutile vitiari.*

Ex inutili nihil sequitur.

X I.

REgulæ 38. exempla sunt. Titius, cùm vrgeretur à Paulo quodam instrumento, illud falsum asseruit; sed posteà, cùm condemnatus fuit, illud pro se allegauit. Et respondetur, non posse componi exceptionem, allegationémque: nam si allegari potest, damnari non debet: & si damnari debet, allegari nō potest. *c. cum olim 19. extr. de censib.* Frāciscus hæres ab intestato contra testamentum falsi, aut inofficiosi crimen obiecit; & cùm sententiâ Iudicis declararetur officiosum, & verum, legatum saltem sibi in eo relictum habere voluit. Sed hoc ipsum negatur, & applicatur Fisco. *l. Papinianus 8. §. meminisse, de inofficios. test. l. potest legatum 5. §. 1. ff de iis quibus vt indig. l. qui falsu 6. c. ad l. Cornel. de fals.* Et ratio est, quòd eo ipso, quo quis valorem,

cmxcix. Proponūtur exempla.

An possit quis allegare instrumētum quod falsitatis accusauit?

An recipere Legatum vi testamenti, quod inualidum esse voluit in iudicio.

Cessio virtualis.

& fidem instrumenti impugnat, inutile in iudicio pronuntiat, & iure vtendi illo cedit. Et si illi renunciauit, illud allegare non potest. *d c.cum olim sub finem.*

Exceptio prima.

Ignoscunt tamen Iura fatenti, testamentum esse verum officiosúmque, nec voluntatem testatoris, nec fidelitatem producentis oppugnanti, sed inualidum defectu solemnitatis alicuius Iure requisitæ contendenti; tametsi condemnato. *d l post legat.§.& penult. ff.de iis quib.indig.*

Secunda.

Ignoscunt curatori, & tutori in fauorem pupilli agere non potentis. *§ si inter.instit de inoffic.testam. l.aduersus 30 §.1 ff. eod.de inoffic test. l. cum quadam 2. 6. c.de administ.tutor.*

Tertia.

Ignoscunt etiam cuicumque, qui ante sententiam ab instrumenti impugnatione desistit. *meminisse, & l. alia 8. c. de iis qui. l. vt indig.*

XII.

xi. Alia Regulæ exempla.

REgulæ autem 37. exempla sunt. Ambrosius mille solidos sine insinuatione dedit, cùm tamen tantùm quingentos posset.

An valeat donatio sine insinuatione?

Anne donatio est valida? Quo ad quingentos valida est, inquit Iustinianus, inualida quoad excessum. Non enim vtile ab inutili, aut possibile ab impossibili vitiari debet. Nec est dicendus, noluisse dare quantum potuit, quòd dederit plus, quàm potuit. *l sancimus 34 iunct. l.penult c.de donation.*

An vsurario aliquid debeatur vltra sortem?

Anselmus mille ab vsurario recepit post annum mille sexcenta redditurus; An quia contractus illicitus est, ad nihil vsurario tenebitur? Non assentiar. Primò enim tenebitur dare capitale; Secundò legitimum auctuarium, hoc est, mille & quinquaginta, hoc enim licitum, & rationabile est; & licitum, rationabiléque ab illicito, & irrationabili vitiari non potest. Porrò capitale dandum vsurario definiuit Iure Consultus Paulus. *l.vsuras 20.ff. de vsuris.* addendum commune auctuarium (hodie quinque in centum) respondit Papinianus. *l. pecunia 9.ff de vsur.* & benè, tametsi contrarium iudicet Canisius *in hanc Regulam:*

Vsura bifariã accipitur.

omnes enim vsuras ex præcepto Canonum esse illicitas, nego, si nomine vsurarum quinque in centum, quæ solent dari intelligamus. Sed latet æquiuocatio, nam in Iure Ciuili *vsura* dicitur quidquid supra sortem additur, adeóque vsura in licitam & illicitam distinguitur. Et in Iure Canonico solet *vsura* dici illud solum, quod iniustè exigitur supra sorté. Ergo quidquid de nominibus sit, in quibus vt vidimus est acceptionis varietas, & æquiuocationis occasio ait, vsurario sortem (seu pecuniam capitalem) deberi: præter hanc ratione mutui nihil deberi; at alio titulo posse, nempè damni emergentis, aut lucri cessantis Cùm igitur ille posset quinque, aut sex in centum licito contractu lucrari, hoc auctuarium illi præter sortem debebitur.

An circumstantia inutilis contractum vitiet?

Porrò inutilis circumstantiæ adiectione totus contractus nullus redditur. Primò, si prudenter colligere possimus ex illa inutilis circumstantiæ positione, contrahentes in substantia contractûs non processisse seriò; quia si constet, illos contrahendi caruisse voluntate, nihil factum dicendum est. *Ita omnes.* Secundò si illud inutile sit positiuè, hoc est, lege interdictum, & ab vtili separari non valeat; vt benè notauit Vlpianus *l.1.§.item quæritur.ff de aqua quotid.*

6 De impedimento dirimenti.

Tertiò si illud inutile sit impedimentum dirimens; multa enim sunt, quæ hoc modo irritantur.

An, & quando conditio sit impedimentum dirimens?

Porrò dirimentia matrimonij impedimenta nota sunt; alia adiungo. In Emancipatione, Acceptilatione, hæreditatis Aditione, tutoris Datione, diei aut conditionis adiectio est impedimentum dirimens, ratione cuius vniuersa inutiliter fiunt, *l.actus legitimi. 77.ff eod. titul.*

An valeat electio Episcopi, in qua suffragantur laici?

Et etiam in Electione Episcopi erit impedimentum dirimens, si laici ad illam admittantur. *c. Massana. 56. extr. de election &c.*

Egimus de possibilitate, & impossibilitate præceptorum, vt Canonici Iuris Regulas aliquas exponeremus; addere volo incidentem hanc Disputationem, quæ Caput LXVIII. Regulæ D. Benedicti dilucidat, & examinat, quo sensu Sanctus Pater iusserit obedire, etsi impossibilia præcipiantur.

QVÆSTIO
INCIDENS.

An Patres Benedictini obedire Prælato debeant, quando præcipit impossibilia?

xii. Omnis perfectio creata diuinæ participatio est.

HOminum quantamcumque potentiam pendere à Deo in controuersiam plausibilem venire non potest: id habemus quod nobis concessum diuinitùs, & nullam omninò perfectionem quâ Deus careat. Cùm igitur ipse non habeat impossibilia iubendi potestatem, consequens est, illam homines habere non posse.

Deum posse & solere impossibilia præcipere asserũt Hæresiarchæ, negant Patres, & Doctores Catholici.

Sanè istam potestatem Heterodoxi dumtaxat Deo affingunt: primi æui Patres negarunt, quorum sensa Romana Ecclesia cœlitùs docta in fidei articulos transtulit: *Deus impossibilia non iubet*, ait S. Augustinus; Quam ipsam Synodus Tridentina periodum inter Canones tenendos Religione proposuit. Ergo Benedictus impossibilia non iubet; non enim ipse maior Deo, sed iubendo admonet, vt faciamus, quæ possumus, nósque ipse humanitùs regulari doctrina, & cœlitùs gratia perenni adiuuat, vt possimus. Si hæc omnia vera, vnde irrepsit in Regulam sexagesimum octauum caput? Eius sanè titulum sine horrore non legas, eius contextum sine præsumptione non acceptes, sine desperatione non capessas. Lego in fronte: *Si Fratri impossibilia iniungantur.* Hæreo! Quid suauissimus Pater dicturus? Aut fallor, aut resoluet, ad impossibile neminem mortalem obstringi. Sed nos miseros! & impossibile posse à Prælato iniungi statuit, & esse impossibile quòd hoc ab omnibus intelligi possit constituo, Sic ipse ait:

Caput LXVIII. Regul. Benedictinæ.

Si cui fratri aliqua fortè grauia aut impossibilia iniunguntur, suscipiat quidem iubentis imperium, cum omni mansuetudine, & obedientia. Quòd si omninò virium suarum viderit pondus excedere, impossibilitatis suæ causas ei, qui sibi præest, patienter & opportunè suggerat, non superbiendo aut resistendo, vel contradicendo. Quòd si post suggestionem suam in sua sententia Prioris imperium perdurauerit, sciat iunior ita sibi expedire, & ex charitate

charitate confidens de adiutorio Dei obediat. Vt obediam iubet etiam iubenti impoſſibilia! quî ergo faciam,quæ fieri non poſſunt? quidquid enim poſſum facere, fieri poteſt, & quod fieri poteſt, non debet appellari impoſſibile. Res ſanè difficilior eſt, quam huculque fuit credita; tanta, vt ſecundo videatur calamo, & noois ſtudiis indigere:

An teneat facere: quæ fieri nõ poſſunt?

XII. An ſemper bene exponatur Regula ſancti Benedicti?

Multæ equidem, ſi ſincetè loquamur, in Regula S. Benedicti periodi, quæ aut obſcuræ aut difficiles, iuxta Legiſlatoris mentem explicari non ſolent, Obſcuras Expoſitores **non ſemper poſſunt bene exponere, nec difficiles volunt.** Condonandum illud eſt debilitati humanæ mentis, id fragilitati voluntatis: quotum priùs, quia oobis inuitis accidit, imputari non poteſt: poſſet poſterius, ſi fieret priuata authoritate. Remiſſuri ſummum rigorem textusCaſſinenſes ſic inquiunt: *Suffulti authoritate Apoſtolica, quedam Regule dubia declarauimus, modificando ea quæ aſpera videntur.* Et oſtendunt ſolius Eccleſiæ eſſe Monachis condeſcendere, & Regulæ ſeueritatem mitigare. Cæterùm inter obſcura Regulæ Benedictinæ Capita nullum omnino poteſt cum hoc ſexageſimo octauo componi: quod nullo illuſtrant Caſſinenſes ſcholio, quantumuis alia illuſtrent, fortè territi textus difficultate. Hoc ego caput olim iuxta communem ſentiendi modum in Commentario expoſui; ſed quia ſempet noua dubia excitantur, operæ pretium erit noua idem relegere attentione, nouis idem curis dilucidate.

Caſſinenſiũ in Regula exponenda libertas; & facultas.

XIII. Impoſſibilitas eſt triplex. Finalis.

Dico igitur, impoſſibilitatem trifariam conſiderari poſſe; vel in fine, vel in re præcepta, vel in præcepto ipſo. *Tenet ſe ex parte finis*, cùm res poſſibilis, ſed in ordine ad impoſſibilem præcipitur, vt ſi Petro præciperetur condîre cibos, vt ſtatua comederet; id enim, quod in tali caſu præciperetur, omninò eſſet poſſibile, & tamen impoſſibilis finis, qui intenderetur. Et tunc Petro inutilia abſolutè, & impoſſibilia reſpectiuè & finaliter præcipi crederentur. *Tenet ſe ex parte rei præcepta impoſſibilitas*, cùm res præcepta tam ſit ardua, vt fieri non poſſit. Et hæc ipſa impotentia habet ſuos gradus. Primò enim impoſſibilia dicuntur, quæ difficillima; quia conſiderata humanæ fragilitate naturæ videmur non poſſe nobis perſuadere vt velimus difficillima facere, tametſi certum ſit nos illa poſſe facere ſi velimus; & hæc ſunt quæ dicuntur politicè aut moraliter impoſſibilia. Secundò impoſſibilia dici ſolent, quæ tametſi communiter ab aliis hominibus fieri poſſint & ſoleant, Petri vires excedunt, qui eſt ita debilis, vt illa facere, tametſi velit, nequeat; & hæc, perſonaliter & comparatiuè impoſſibilia nominantur. Tertiò dantur impoſſibilia humanitùs, quæ ab homine citra miraculum fieri noo poſſunt. Et hæc omnia, de rebus bonis aut indifferentibus intelligenda: quia de malis, & ſuperiore lege interdictis Atriculis ſeptimo, & octauo tractabo. *Tenet ſe ex parte ipſius præcepti impoſſibilitas*, cum ea iubentur quæ licitè iuberi non poſſunt. Et hoc accidit primò ſi excedat ſuæ terminos Authoritatis Superior, & hæc dicuntur attentata. Secundò, ſi res ex ſe facibilis omninò ſit, ſed obediens extremo periculo vitæ ſe exponat. Tertiò, ſi rem Prælatus probabiliter malam præcipiat. Et tandem ſi certiſſimè malam.

Obiectiua.

Impoſſibilitas ex parte præcepti.

Et parte conſcientiæ.

Hæc omnia veniunt in præſentiarum diſcutienda.

ARTICVLVS I.

De his, quibus impoſſibilia reſpectiuè & finaliter, id eſt, inutilia iniunguntur.

XIV. Vtiliter obedimus cùm præcipiuntur inutilia.

SAnè inutilia vtiliter iniungi poſſunt; obedire enim Prælato præcipienti inutilia, vtile eſt. In Patrum Vitis *part. 1. lib de obedient.* & in Caſſian. 4. *lib de inſtitut. Cænob cap.* 24. extat mirabile huius doctrinæ teſtimonium; nam cùm ſenex cuidam Ioanni iuniori ſuo præciperet, vt lignum aridum, quod plantaoerat, rigaret, donec faceret fructum, ſuſcepit ille præcipientis imperium cum ſumma reſignatione & humilitate; & tametſi ita diſtaret aqua, vt deberet veſpere ire, vt mane poſſet tempeſtiuè reuerti, per tres annos integros legem ſibi impoſitam obſeruauit; cuius Deus ſibi gratam eſſe obedientiam miraculosè teſtatus eſt, faciendo, vt tandem illud lignum vireſceret & fructum faceret.

Lignum ſiccum rigatur: & fructum dat.

Huius Ioannis meminit Turrecremata in comm. cap. 68. noſtræ Regulæ; ſed Perezius ibidem citat Caſſiani librum quartum, & caput vigeſimum tertium, & paulò mitior poſt annum primum radices egiſſe baculum & viruiſſe teſtatur.

XV. Punitur quæſtio. an ceſſante fine ceſſet lex.

Sed tu, An Prælato inutilia præcipienti ſubditus teneatur obedire, inueſtigas?

Reſpondeo, duas dari Authorum opiniones; alteram, quæ docet ceſſare legis vim in particulari cùm & finis adæquatus in particulari; alteram, non ceſſare legis vim in particulari, cùm finis adæquatus in particulari; ceſſate tamen cum finis adæquatus eſſet in communi. Et quidem in hac materia non dabitur caſus, in quo finis adæquatus particulariter aut vniuerſaliter ceſſare poſſit. Et ne exempla mutentur, explanemus, & illuſtremus poſitum. Senior tuus baculum illum ſuum, quo viginti annis ſolidis aridorum membrorũ molem deciduam ſuſtentarat, plantauit in horto diligenter; iam tibi præcipit, vt diebus ſingulis hydriam effundas, illúmque quouſque agat radices irriges. Sed tu ſapientior, quàm deberes, hoc te cenſes præcepto non obſtringi, & ſic ais. [Quando finis legis ceſſat in particulari, ceſſat ipſa lex etiam in particulari: at finis huius legis ceſſat; ergo & lex. Probas minorem. Quia quotidiana irrigatio non eſt medium, quo vegetatiua vita baculo inanimi reſtitui poſſit] At ego, vt rem bene capiam; ſingulas legis tibi impoſitæ circunſtantias expendo. Dico igitur primò, laborem manuum eſſe ſecundùm Regulam, adeoque oon poſſe Religioſum Benedictinum à tali præcepto excuſari ratione materiæ; nam cap. 48. expreſsè iubetur, vt aliquibus horis Monachi laborent manibus. Sed quia ratione finis volebas eximi, illum conſiderabo; dicamque ſecundò, ſuam inſtan-

Labor manuum in Regula S. Benedicti præcipitur.

tiam non habere summam vim, si negetur, quod probabiliter negari potest, cessare in particulari legis obligationem, cùm adæquatus legis finis cessat in eodem particulari. Cæterùm hoc ipsum, quod probabiliter negari posse assero, teneam debere probabilius concedi, ne contra meam doctrinam quidpiam vel probabiliter admittam, dicam terriò, legis finem tuoc in particulari non cessare: vel

Quo debeat modo exponi leges.

si me putes decipi, illum designa. An existimas tuo quotidiano labori præscribi in finem fructificationem arboris? minimè. Sic debet lex exponi, vt non incurrat stultitiæ notam legislator; & quidem, qui vellet adhibere, laborem, vt aridus baculus reuirescere, esset stultus. In alium omnino, eumque altiorem hæc actio regularis collimat. Sed in

Virtutis præstantia.

quem? Perezius *in expositione, num. 68. cap. 2.* sentit huiusmodi ordinari præcepta in excelsam virtutis præstantiam, quæ vel præsumitur, vel tentatur, vel procuratur: & quidem talis finis deficere non potest; quoniam aridi ligni irrigatio, non iam intendit finem illum, quem hucusque putaueras; sed tuam vtilitatem solummodo; nimirùm, vt quanta sit resignatio tua magistro, & spirituali medico innotescat, vt conseruetur, si magna; intendatur, si parua; procuretur, si nulla.

Cur Monachi Benedictini laborent manibus?

Manuum labor à D. Benedicto institutus, non quidem vt aliquid materiale lucrentur monachi laborando, sed vt spiritualiter proficiant, Caput illud Regulæ 48, sic incipit. *Otiositas inimica est animæ, & ideò certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum* Et inferiùs: *iniungatur ei opus quod faciat, vt non vacet.* Nota illud *ideò*, nota illud *vt*, & disce, finem, qui manuum labori præfigitur, non esse lucrum pecuniarum, sed otiositatis proscriptionem; quæ, quidem otiositas, etiam si rigetur baculus, adesse non potest. Et si fortè adhuc putes lucrum à D. Benedicto respectum, lege caput 57. & videbis, ipsos Monasterij artifices iuberi artes suas exercere ob charitatis augmentum, & si superbescere videantur, cessare. Si rem benè consideres manuum labori correspondet vt finis, non lucrum, non commoditas, non valetudo, sed mera sanctitas; nec hoc est in eodem manuum labore peculiare, nam in Regula multæ res materiales præcipiuntur, quæ non parturient fines materiales, sed sunt indictæ ob spiritualem profectum. Ieiunia salutem frangunt,

Ieiunia, incommoditates, disciplinæ, cilicia.

artus frigore reddi solent inertes, disciplinæ & cilicia carnem macerant, & omnes pœnitentiæ prosternunt; quæ omnia, tametsi valetudini non inutilia modò, sed & contraria videantur, à Regulâ sunt instituta, quoniam plurimum animæ prosunt in fines altiores assumptæ.

ARTICVLVS II.

De his, quibus politicè seu moraliter impossibilia, hoc est, difficillima iniuncta.

MVI. An Abrahamo impositum impossibile?

TAlia fuerũt omnia omninò, quę *Gen. 22. 2.* Abrahamo præcepta, talia quæ *Act. 10. 13.* Petro; quorum ille & filium occidere potetat, & iste reptilia comedere, tametsi in vtroque concedenda sit animi renitentia, & summa in operis executione difficultas. A quâ, si

An etiam D. Petro?

Petrum eximere velis ob ecstasin (in mentis excessu vidisse illa reptilia legitur) negare fuisse impositum Abrahamo præceptum de re difficillima, & stando amori illi paterno, quo etia filios obstringimur, moraliter impossibili, nequaquam poteris.

Carolus Imperator.

Hoc sensu videtur intelligendus Carolus Imperator 19. d. cap. 19. præcipiens *Vt pia deuotione toleremus iugum, etiamsi vix ferendum, quod à Romana Sede nobis impositum fuerit, & hoc pro reuerentia, & obseruantia, qua illam tenemur venerari,*

Gregorius. An debeamus correctiones iniustas tolerare?

Hoc etiam Gregorius *lib. 2. epist. 54.* refertur 100. *dist. cap. contra morem*) qui docet. *Non tolerare patienter etiam correctionem iniustam esse contra morem Ecclesiæ.* Et tamen iniustè corripi & sustinere, non impossibile simpliciter, sed politicè, hoc est iuxta mores ciuiles & communes, vel clariùs, difficillimum est.

MVII. Cassianus. Vera obedientia, qualis?

De hac impossibilitate loquitur Cassianus; qui apud Smaragdum *in cap. 68.* sic inquit. *Illa est vera obedientia, quæ* (melius: *Ille est verus obediens*) *quamuis aliquid difficile ei imperetur, nihil tamen discutiens, sine aliqua hesitatione perficere nititur, nihil de impossibilitate murmurans.* De hac intelligendum esse D.

Smaragdus Bettels.

Benedictum docet citatus Smaragdus: cui consonat Ioannes Bettels in suis dialogis (nempè Dialogo 26.) vbi sic inquit: *Non dubito, quin multi, dum hæc* (quę S. Benedictus cap. 68. scribit) *audiunt, turbantur, arguantes, quòd insanum, & stultum sit hominès ad impossibilia cogere; ad quod ego. Cui Domini iugum suaue, & onus leue, illi nihil arduum & asperum nihil, & vbi nulla supra nos sunt mandata; ibi nulla impossibilia. Dicam clariùs, & exempli loco. Logici sæpissimè vtuntur illo termino* Impossibilia, *non quidem quod superari vllo modo possint, sed cum grandi difficultate.* Impossibile *ergo hic*

Impossibile apud Logicos quid?

sumitur pro eo, quod difficile est factu, aut videtur. Et confirmatur; quia cum S. P. *grauia aut impossibilia* dicit, videtur duobus verbis synonymis vti, nec impossibilium vocabulo alia significare, quàm grauissima, vel difficillima.

MVIII. Paulus. Antonius. Ruffinus.

Hæc est illa obedientiæ via, quam Paulo in cœlum cogitanti demonstrauit Antonius, & descripsit Ruffinus *lib. 2. cap. 31. de Vitis Patrum* hisce verbis. *Paulus, cum adiisset Antonium, vt iter ab eo salutis inquireret, ille intuens hominem simplicis natura esse, respondit ei, ita demum eum posse saluari, si his quæ à se dicerentur, obediret. Tunc ille, omnia quæcunque sibi præciperet, facturum esse respondit. Vt ergo promissionem eius probaret Antonius, ante fores cellulæ stanti; Hic, inquit, expecta*

Pauli obedientia.

me orans, donec egrediar. Et ingrediens Antonius mansit intrinsecus per totum diem, & per totam noctem, per fenestram tamen ex occulto frequentiùs respiciens videbat eum indesinenter orare, & nusquam prorsus moueri, sed stare in æstu & rore noctis, & ita esse mandati memorem, vt ne parum quidem loco moueretur. Et quidem multis videretur impossibile Antonij mandatum, omnibus difficillimum

limum, ſed à Paulo religioſè obſeruatum, nobis ad imitationem propoſitum, ſi ſimilia contingat à noſtris Superioribos præcipi.

ARTICVLVS III.

De eo, cui reſpectiuè impoſſibilia iniuncta, hoc eſt poſſibilia quidem, ſed in gradu impoſſibili. Vbi multa de impoſſibilitate Decalogi.

MIX. Hominum vires inæquales.

VNum hominem minùs altero poſſe, certum omninò eſt; non ſunt omnium æquales vires, nec animus. Multi poſſunt, vbi vnus ſuccumberet; & vbi hic cederet, ille vinceret ſine ſummâ moleſtiâ. Si fortè tibi aliquando præceptum, quod vires tuas ſuperet, poſitum, illius Religioſi memineris, cui iniunctum, vt immane ſaxum, cui mouendo vix cohors ſufficeret, verteret & euolueret. Hiſtoriam dat Caſſianus *inſtitut. lib.* 4. *cap.* 26. vbi aſſerit Abbati ſuo adquieuiſſe illum, protinus applicuiſſe oneri, & pectus & brachia, tantoque illud impetu & conatu voluere contendiſſe, vt non ipſe ſolùm ſudore, ſed & ſaxum ipſum perfunderetur. Qui tametſi in hoc opere oculis corporeis non videretur profeciſſe, non enim ſaxum mouit; tamen conſideratus incorporeis, videtur profeciſſe quidem, quia ſummi meriti reſignatio, & ſubmiſſio illa fuit; prodeſſe autem, quia in obedientiæ exemplum vniuerſis proponitur, vt ad reſolutionem illius generoſiſſimam vniuerſi operationes ſuas eliment.

De Magnitudine obedientiæ.

Sanè vbi res tanta præcipitur, quanta fieri non poteſt; *Primò* præcipitur, vt in eo magnitudinis gradu, quo commodè poſſit ipſa fiat. *Secundo*, conſulitur, vt meliùs fieri deſideretur: & vt fiat in altiori gradu quo poſſit. Multa habemus iſtius veritatis exempla, quæ proderit relegere aut exponere.

MX. Exponitur primũ præceptum Decalogi.

Lego apud Matth. 22. d. Math. 22. Luc. 10. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omni mente tua.* Et iſtis verbis exiſtimo imbibi præceptum & conſilium; quorum illud ſubſtantiam dilectionis reſpiciat, hoc intenſionem. Proderit audire meum Bernardum, vel quicunque ille ſit, qui librum de diligendo Deo compoſuit. Capitis enim 2. num. 2. ſic inquit.

Amorẽ frænet impoſſibilitas.

Auguſtinus ait: Amor Dei non capit de impoſſibilitate ſolatium. Omne enim deſiderium tunc ſolet ratione mitigari, cùm deſideratum impoſſibile ſit haberi. Amoris tamen violentia nulla impoſſibilitate frænatur; nam etſi animam, terrena habitatione preſſam (Sapient. 9.) *immerſam luto, illa felicitate ex integro frui omnino impoſſibile omni homini conſtet, nullum tamen ſic amanti hæc impoſſibilitas præbet ſolatium, quo minùs ardeat, & æſtuet habere quod optat.*

An offendatur Deus, cùm exceditur ratio?

Quo tamen deſiderio, etſi ratio excedatur, non offenditur Deus, qui ſimile quiddam videtur inuiſſe præcepto. [*Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex omni mente tua.*]

An primum Decalogi præceptum impleri poſſit?

Quod tamen in hac vita mortali, vel potiùs morte vitali à nemine poſſe impleri (nempe ſecondùm omnem perfectionem conſultam) *tam rationibus, quàm authoritatibus conſtat. Ab omni tamen homine debere optari, nemo eſt, qui ambigat. Vnde in Iuſti deſcriptione dicitur* (Pſalm. 111.) *In mandatis tuis volet nimis.* [*Velle nimis eſt plus velle quàm poſſe; quo ſenſu, & ego dictum puto* (Cantic. 1.) *Adoleſcentulæ dilexerunt te nimis. Quid* [*enim*] *niſi ſupra poſſe, & vires? Infinitus quippe, & immenſus eſt Deus, in quem tendit amor eorum, vt nullus poſſit eſſe finis, vel menſura amoris. Amat ergo ſic amans anima: & ſi nimis poſſe ſuo, minùs tamen velle ſuo; nec capit de hac impoſſibilitate ſolatium, ſed potiùs deſiderij incrementum. Vides igitur quemadmodum inſuperabilis eſt charitas, omnia ſuperans; ita eſt inſatiabilis, omnia vorans; & ex copia parit inopiam, dum ex prægustatis quidem deliciis ampliùs tamen in deſideriis exardeſcit, quæ etſi dentur ad plenitudinem, nunquam tamen ad ſatietatem*

Velle nimis quid ſit?

Cur amor careat menſura?

Charitas inſuperabilis.

Hac idea inſtructus legem ſimilem Benedictinam explicabo: & vtendo paraphraſi, verbis etiamſi Bernardi, quæ mihi loci ſunt, ero luci. Sic diſcurro: Actus merè internos ſubiici Eccleſiaſticæ iuriſdictioni (quod tametſi probabiliùs negetur, probabiliter à multis dicitur, & examinabitur inferiùs) ſupponens.

An actus interni humanæ iuriſdictioni ſubſint?

MXI. De attentione in diuinõ Officio.

[Pſallendi diſciplinam doceri à D. Benedicto deſiderans, aperio Regulam, & in caput 19. incidens lego hoc præceptum: *Semper memores ſimus quod ait Propheta* (Pſalm. 2.) *ſeruite Domino in timore Et iterùm* (Pſalm. 46.) *Pſallite ſapienter.* (Pſalm. 137.) *In conſpectu Angelorum pſallam tibi: Ergo conſideremus qualiter oporteat nos in conſpectu Diuinitatis, & Angelorum eius eſſe. Et ſic ſtemus ad pſallendum, vt mens noſtra concordet voci noſtræ.* Mihi ſemper meminiſſe præcipitur, & hoc impoſſibile eſt: homo ſum, natura fragilis, quem conſuetudo obliuioni mandandi ſuam ſalutem reddidit fragiliorem: quî ergo potero Dei, Angelorum, reuerentiæ, timoris & circumſpectionis perpetuò meminiſſe? Sine ſomno & diſtractionibus moltis hanc vitam agere impoſſibile eſt. Iubeor Deum laudare ſemper labio, habere mentem voci conſonam, & vtrumque impoſſibile iudico. Et inter duo impoſſibilia adhuc vltimum impoſſibilius. Quî mentem ego volucrem venari potero, & reducere ad retia; qui eâ ipsâ duce, & conductrice per vniuerſa volito in omnium virtutum materiis hoſpes, & peregrinus: io miſeris domeſticus & familiaris: quin vel ſemel quieſcam aut tandem aliquando patriam apprehendam; in quam cogito? Me lege obſtrictum ſcio. Amo obedieniam, impoſſibilitatem operis perſentiſco. At amor meus non capit de impoſſibilitate ſolatium. Vt terrena deſideria impoſſibilitatis notitia mitigentur, meum non poterit: ardet diuinitus, & nullum ſic ardenti impoſſibilitas ſolatium præbet. Non poſſum facere quantum mihi eſt iniunctum; faciam tamen, quæ potero: petam plus poſſe, & obtinere, quod poſtulo, deſiderabo. Hoc enim deſiderio, etſi ratio videatur excedi, non offenditur ſed diligitur Deus: qui ſimile quiddam videtur indixiſſe

An ſit poſſibilis?

dixiſſe

Prælatus præire exẽplo debet: Esse indifferens. Et futurum iudiciũ cogitare. Nemo omnia, quæ docet, potest facere. Nemo scit quantum amet.

dixisse Prælato, cui cap. 2. Regulæ absolutè præcipitur: *Vt omnia qua esse Domino docuerit contraria, in suis factis indicet non agenda: vt non plus vnus ametur, quàm alius: vt semper cogitet, quod animas susceperit regendas: vt semper timeat futuram discussionem, & sit de sibi commissis animabus sollicitus*; quæ tamen in vitâ hac moribundâ, in hac animam agente morte, suadebitur impleri non posse. *Primò* enim impossibile est omnia facere, quæ docemus: nam & omne veniale peccatum fugiendum dicimus nec tamen omne cauere possumus. *Secundò*, qui poterimus voum amare quantum alterum, qui quantum amemus nescimus. Hac lege tenebatur Bernardus: Benedictinus erat, Abbas erat: & tamen fatetur ingenuè, nescire quaotum proximum amet. Sic enim Epistol. 85. VVilhelmo loquitur. *Nescio qua fiducia non solùm de tuo, sed & de meo corde tam apertè declamas, vt plus amans, inquiens, minus diligar? Hac quippe sunt verba tua. O scrutans renes, & corda Deus, qui vnus sol iustitia diuersa seruorum tuorum corda diuersis gratiis velut radiis lustras, quòd diligam illum ex dono tuo, & suo merito, tu scis, & ego sentio. Quatenus autem diligam, tu scis, & ego nescio.*

Deus Sol.

Negatio fauorũ fauor interdum est.

Et tandem *tertio*, qui poterimus semper cogitare, semper timere? O Deus! impotentiam ipsam cognosco, & inde superbus pauo pennas elationis dimitto, & te fauente negare fauores, quibus possemus superbire, fauor est) corripior, & humilior, qui fortè superbescerem, si plura possem. Meminisse tui diuini seruitij, legem tuam meditari, te liogua collaudare, mentem captiuam retinere, quod doceo facere, futurum timere iudicium possum quidem, sed semper non possum. Possum amare subditos, sed æqualiter amare nõ possum. Quid igitur facturus, ne offendaris. Faciam quæ potero, & desiderabo quæ non potero. Io Regulam, secundùm quam te auspice viuere professus sum, volam nimis, nempe multò plura, quàm potero. Si effectus desit, affectus omninò satisfaciet, qui enim tui semper meminisse non possum, possum velle, & nolo semper posse. Quæ semper fieri præcipiuntur, nescio quàm immensitatem præ se ferunt, quæ tuæ infinitæ maiestati consonet, dissonet meæ fragilitati. Et quidem cùm amo satisfacere exactè, si posse meum examinem, nimis amo; si velle minùs; amo enim facere plus quàm possum, & possum facere minùs quàm volo; & tamen non capio de impossibilitate solatium, incrementum desiderij; & quidem solatij ipsa carentia sine solatio esse non potest; si enim mihi solamini non est, nou posse facere quæ desidero, & teneor, regulariter, summo est mihi solamini desiderare facere plus quàm possum, & deficere à lege potestatis defectu, non verò culpa voluntatis.

Charitas insuperabilis.

Video igitur, insuperabilem esse charitatem. Non ipsa in manu, non in pede, non in mentè, sed consistit in pura voluntate. Est illa manca vt eiiciatur ad aratrum, ille claudus, vt viam mandatorum currat? est mens amens, est memoria immemor, vt te præsentem contempletur? hæc omnia impossibilia superat charitatis affectus. Desiderabo affectuosè manum, pedem, & mentem, quibus careo, & satiari non potero; quia si omnia ossa, & membra mea dixerint, *Domine quis similis tibi*, plura desiderabo habere, vt pluribus linguis, & motibus tuam possim Maiestatem laudare.] Sic ergo.

Hic discursus formari poterit verbis, quæ XXII.
desumam ex sermone 13. in Cœna Domini, qui adscribitur D. Bernardo. Cuius Author, quicumque ipse, pius est, & num. 202. sic inquit: *Qualiter in eius dilectione manerè debeamus sequitur, & dicit. [Si pracepta mea seruaueritis, manebitis in mea dilectione, sicut Patris mei pracepta seruaui, & maneo in eius dilectione.] Qui habet aures audiendi, audiat; & qui habet cor intelligendi, intelligat. Mensuram nostra possibilitatis videtur excedere vires animi & corporis, ac nisus supergreditur vniuersos. Praceptum, quod nobis Dominus imperat, consilium est nostra salutis.* Ecce eamdem sanctionem præceptiuam, & consultiuam docet esse, & nostram resolutionem euidenter confirmat, id eoim ipsum supposuimus sub huius articuli initium. Lex eoim de dilectione Dei est præceptiua quoad dilectionem Dei, est præceptiua quoad substantiam, consultiua quoad modum, seu mensuram, cuius ratione creditur impossibilis. Ecce instruimur, quî debeamus præcepta viribus maiora obseruare; talia enim non excludunt rationem consilij, & obstringunt quoad substantiam, & excitant, & suadent quoad modum.

Præceptum consultiuũ præcipit actũ quoad substãtiam, & consulit quoad modum.

Modus & mensura amoris homani erga Deum.

Modus diligendi Deum, & omnes obseruantias regulares propter ipsum, est sine modo diligere, vt doctissimè statuit S. Bernardus *tract. de diligendo Deo, cap. 6. num* 16. quod frustrà carpit Berengarius Abailardi discipulus, *in Epistol. contra D. Bernardum*. Sed iam audentior. quia doctior, inquiris, *Cur in Regula Benedictina posita sint sanctiones impossibiles, cùm certum sit impossibiles fieri non posse?* Respondeo, latas esse ad augmentum, & lucrum charitatis: Addo hanc esse duplicem; aliàs enim in actu, aliàs consistit in affectu. Distinctionem me docuit meus Bernardus *serm.* 50. *in Cantic.* 1. Iudicans alteram sufficere; vt legi diuinæ satisfiat: Agit de lege illâ: *Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & tota anima tua, & ex tota virtute tua*: & me erudit, vt sentiam hanc Decalogi legem non esse intelligendam de affectu, sed de effectu. Hoc est, vt putem non præcipi, vt intensissimè Deum diligamus, sed vt omnia illa faciamus, quæ faceret, qui intensissimè eumdem diligeret. Sed cur ego balbutio, cùm possum vti eloquentibus verbis mei Bernardi: *De illa, qua operis est, puto datam esse legem hominibus, mandatumque formatum. Nam in affectu, quis ita habeat, vt mandatur? ...... Mandando non prauaricatores homines fecit, sed humiles, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo; quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Accipientes quippe mandatum, sentientes defectum, clamabimus in cœlum, & miserebitur nostri Deus, & sciemus in illa die, quia non ex operibus Iustitia, qua fecimus nos, sed secundum suam misericordiam* (2. Timoth. 1. c.) *saluos fecit: Atque hoc dixerim, siquidem consenserimus*

De præceptis impossibilibus; quæ in Regula. Charitas duplex. Alterutra sufficit.

Quo sensu effectus & affectus à D. Bernardo accipiantur.

ſenſerimus affectualem lege fuiſſe mandatam. Sed actuali id potiùs conuenire inde, vel maximè apparere videtur, quòd cùm (Lucæ 6.) *dixiſſet Dominus (Diligite inimicos veſtros) mox de operibus infert, (Benefacite his, qui oderunt vos.)*

MXIII. Multa indicuntur à Deo in primo præcepto Decalogi, ſed omnia poſſibilia.

Hinc patet, primum Decalogi præceptum, quod Heterodoxi impoſſibile dicunt, multa præcipere, ſed omnia impoſſibilia. Præcipit enim *primò*, vt Deum amemus effectiuè, hoc eſt, vt nihil, quod ipſe præcipiat, omittamus; & hoc ſufficere iudicat S. Bernardus; omnia enim quæ compræcipiuntur cum hoc effectiuo amore, ſunt eſſentialiter connexa. Conſulit *ſecundò*, vt Deum amemus in eo affectus gradu, quo poſſimus; vt perfectiùs, & intenſiùs eum amare conemur: hoc eſt, vt intenſiùs amare Deum velimus, aut ſaltem deſideremus velle.

De amore erga proximum.

Non aliter in ſecunda tabula. Præcipitur *primò*, vt proximum amemus effectiuè; Obedimus, cùm nulla illi negamus debita, nec aliquam inferimus iniuriam. Conſulitur *ſecundò*, vt eum in aliquo intenſo gradu diligamus, & conemur intenſiùs.

De conuerſatione, & obligatione regulati.

Non ſecùs in obſeruantiâ regulati. Præcipitur *primò*, amemus Religionem practicè, & effectiuè; ſpeculatiuus enim ordinis amor virtutes exercere non poteſt. Conſulitur *ſecundò*, vt eius præcepta in aliquo gradu perfecto diligamus, & perfectiùs conemur. Quòd eius mandata exſequamur præcipitur; ſuadetur vt altiori, & excellentiori modo obedire curemus. Hinc ego, cui Regulæ cap. 19. præcipitur ſemper Dei meminiſſe, ero Dei memor, vbi congruè, & commodè debuero, indiguero, potuero, & hoc ex vi præcepti; at ex vi conſilij conabor, vt frequenter Deum præſentem habeam, hoc eſt, ferè ſemper. Deſidero ſemper habere Deum præſentem: & quia hoc ipſum deſiderium infinitè intenſum, & perfectum non eſt, deſiderabo habere deſiderium immenſum. [*Nota tamen* hæc omnia, quæ de actibus internis dicta, poſſe etiam applicari externis, ſi ſentias de occultis non poſſe Eccleſiam iudicare.]

De præſentia Dei.

ARTICVLVS IV.

De his, quibus præcipitur humanitùs impoſſibilia, quæ fieri ſine miraculo non poſſunt.

MXIV. De miraculis.

HVmanitùs impoſſibilia illa ſunt, quæ humana virtute fieri nequeunt, nec tamen impoſſibilia abſolutè dicuntur; quia fieri miraculosè poſſunt. Multa huc pertinentia legimus in Seuero Sulpicio, & præcipuè Dialog. 1. in quo Monachorum Orientalium virtutes, & prærogatiuas ediſſerit.

An D. Benedictus, cùm iubet fieri impoſſibilia, iubeat fieri miracula?

Huiuſcemodi impoſſibilia non iniungi à Regula Benedictina opinatur Ioannes Bertels in cap. 68. Regul. Benedict. Dialog. 16. mihi pag. 443. vbi ſic: *Stolidum eſſet imperium, vt iubens ſubditum quoquo modo compellat, vt Moſellam exhauriat, transferat montes, aut colles, aut certè horas quis quadraginta maneat immobilis. Oportet ſanè in ſimilibus fungas, & lapides eſſe auditores, vbi tam ſtupida* (nempe, *Abbatum*) *ingenia vigerent: quod profectò minimè vult, vt fiat, S. Benedictus, commendans, vt ſine fuco abſque vllo altercandi modo obedientiæ certamen infallibilius, etiam ſi impoſſibilia naturæ impoſſibilitati videantur*, &c.

MXV.

Sanè me etiam Iudice Deus tentandus non eſt, nec illa præcipienda, quæ, ſecluſo miraculo, impoſſibilia iudicantur. Quæ ſi prudenter præcipiantur, obligabunt pro parte poſſibili, ni probabiliter aſſeri poſſit, ita Superiorem velle inferiores obſtringere, vt ad totum, aut ad nihil teneantur, quod in multis contingit. Nam cùm finis præcipitur, compræcipiuntur omnia media neceſſaria, vel nullum. Nam ſi indicatur tibi; vt Regem Galliarum conuenias, vt Pariſios adeas condicitur: ſi mediam itineris partem facere poſſis, totum non poſſis, ad mediam viam excurrere nullo modo teneberis, quia res præcepta non pendet ab itinere partialiter, ſed omnino totaliter: Non inquam tota à toto itinere, pars à parte; ſed tota à toto, & pars etiam à toto. Qui enim totum illud peregit, & Regi hora integra loquutus fuit, non potuiſſet media hora Regi loqui, ſi itineris egiſſet dimidium; omnes enim & ſingulæ itineris partes, ſi non perueniatur ad finem, nihil proſunt.

Totus interdum finis, & quæcumque pars finis poſtulat omnia media.

ARTICVLVS V.

De his, quibus res attentatæ, quæ validè præcipi non poſſunt, inducta.

MXVI. Quid ſit præcipere attentatè?

ATtentatè præcipit Superior, cùm tranſgreditur terminos ſuæ authoritatis. Tranſgreditur *primò*, ſi certò ſit intruſus; *ſecundo*, ſi intruſus probabiliter; *tertio*, ſi actus merè internos præcipiat, *quarto*, ſi externos leues grauiter; *quinto*, ſi externos ſecretos, ſub pœna correptionis publicæ; *ſexto*, ſi præterregulares.

An præcepta intruſi Superioris obligent? Abbatis Carnotenſis electio.

EXISTIMO PRIMO, *nullum Religioſum obſtringi lege lata à Superiore certò intruſo.* Cæterùm, vt aliquis certò intruſus dicatur, temeritas ſubditorum non ſufficit. Certò irregularem Abbatis ſui electionem putabant Carnotenſes Monachi, & Mellifluo meo Bernardo ſcribebant, adeo illam inuolutam, intortamque fuiſſe, vt licet de eâ coram Deo non dubitaretur, coram hominibus tamen vix, aut nullatenus conuinci poſſet. Et ipſis capite iuxta meam diuiſionem 47. Bernardus: *Venit nunc quoque in mentem ſapientis eloquium* (Prouerb. 18. a) *occaſionem quærit qui vult recedere ab amico. Quonam modo vos irregularem dicitis electionem, quæ caſſari regulariter non valet, nec reprobari? Et quidem legitur, quod probari non poteſt, mihi infectum eſt.* Vide cap. 64. Regulæ S. Benedicti, in quo agitur de ordinando Abbate, & etiam, quæ in hunc ego locum commentatus Scholij num. 398.

Quæ ſit regularis electio.

Quæ probari non poſſunt, non facta politicè ſunt.

MXVIII. An teneatur quis obedire Superiori probabili.

EXISTIMO ETIAM; *monachum poſſe promittere, quod Superiori probabiliter intruſo obediturus erit.* Patet; quia nulla ex parte relucet huius voti iniquitas, imò aliquando præſtat monachum obedire ſuperiori probabili, quàm agere vitam exlegem. Vt hoc votum teneret, deberet his verbis emitti. *Promitto*

mitto obedientiam regularem tibi & successoribus tuis, non solùm legitimus sed & probabilibus; & ex vi promissionis istius deberet obedire Prælato, cuius authoritas disputationi & examini intricato subesset.

Et quid si duo sint Superiores probabiles?

Sed inquiris, quid in tali casu deberet facere priuatus Religiosus, si schisma esset, & duo de Abbatiali dignitate contenderent? Et ratio interrogandi est: quoniam si deberet obedire Superiori probabili, vtriusque videretur debitor, cùm vterque ante sententiam probabilis censendus sit.

MXVIII. Resolutio.

Respondeo, debuisse hoc ipsum dubium ante professionem decidi, & postea decisionem seruari. Potuit enim voluisse sibi reseruare Religiosus potestatem eligendi liberè partem alterutram, potuit se obstringere probabiliori, aut etiam confratrum iudicio; & tunc hæc ipsa voluntas, vtpotè expressa, esset professionis circumstantia, quæ propositum dubium proscriberet.

EXISTIMO TERTIO, *Benedictinos Religiosos non promittere obedientiam Abbatis sui successori probabili.* Patet; quia moris est, vt causæ probabiles examineutur, quæ videantur vel probabiliter innuere Abbates illegitimè intrusos; quæ tamen deberent omitti, si ex vi professionis illis obedientia esset debita; nam in legitimè electos transirent: quoniam ad nihil aliud electio Canonica instituitur, quàm vt detur, cui teneantur Religiosi obedire. *Accedit*, quòd hæc obligatio, si daretur, redderet vitam monasticam summè difficilem, & ideò non debet fingi, nisi litera clarissimè pateat: cúmque nulla huius seruitutis in possessione mentio fiat, omninò illa neganda est. *Addo tamen* iuxta ea quæ *in comment. num.* 1582. *& seqq.* statui, Præpositum, Suppriorem, Decanos, OEconomum, vniuersos Communitatis Administros, omnésque illos, qui habent authoritatem ab Abbate delegatam, non posse illi non obedire; rationem ibi dedimus & resumemus breuiter. Nam possem dicere Præposito inobedienti; Aut es Monasterij Prior, vel non; ergo si es Prior, Abbas est ille qui te elegit; non enim ab alio eligitur Prior, quàm ab Abbate. Ergo quamdiu te Priorem credis, non potes illum esse Abbaté decredere. Ergo nec negare obedientiam; illi enim, quem esse Abbatem credis, debes obtemperare.

Qui à Superiore probabili delegatam recipit authoritaté cedit iure habédi opinionem cótrariam: est enim cum delegatione incompossibilis; si enim non est verus Superior, nec veram authoritatem delegauit.

MXIX. An Abbas actus internos præcipere possit?

EXISTIMO QVARTO, *Abbatem non posse præcipere actus internos, si semel ponamus opinionem communem, quæ docet de occultis, hoc est, merè internis actionibus, homines non iudicare.* Vt hoc intelligas, notare debes, tres esse Authorum opiniones circa potestatem Antistitum. Alij dicunt ab eis non nisi actus purè externos præcipi; Alij posse & mixtos; Alij posse etiam directè purè internos. Prima igitur sententia supposita cessat quæstio.

Dices, adhuc prima sententia posita, te posse promittere obedientiam in actuum internorum materia; nam tibi liberum illos elicere, & non elicere; & tibi vtile tales faciendos DEO promittere; & si hoc verum, cur non etiam poteris promittere Deo orationem mentalem, quandocumque tibi illam Petrus præcipiat, siue, quod idem est, cur non poteris vouere Deo, quòd obedies Petro, quotiescumque tibi indicat orationem mentalem?

Respondeo, omnia esse vera, si agatur de simplici voto, falsa si de solemni: nam votum solemne, quod fit approbante Ecclesia, debet habere materiam, quam possit Ecclesia cognoscere & diiudicare. Cùm igitur tota Abbatum authoritas emanet à voto solemni, cur possint actus purè internos præcipere, posita prima opinione, non intelligo.

MXX. An Abbas præcipere possit actus mixtos?

EXISTIMO QVINTO, *posse Abbatem, si secunda supponatur sententia, præcipere actus mixtos directè non tamen merè internos.* Et ostenditur; quia sunt aliqua in Regula, quæ actus mixtos concernunt, & tunc videntur habere præcepti naturam. Tale esset illud cap. 19. *Sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ.* Vbi talem à D. Patre orationem indici, ex mentali & vocali coalitam, si admittatur hypothesis, tam clarum est, vt probatione non indigeat.

Qualē orationem præceperit D. Benedictus?

De actibus purè internis.

EXISTIMO SEXTO, *posse Abbatem, si tertiam opinionem ponamus, actus purè internos præcipere.* Multos quidem directè & absolutè, alios respectiuè & indirectè. Directè quidem Præposito, vt talem opinionem probabilem teneat etiam internè, quoniam cap. 64. dicitur; *Dum contraria sibi inuicem Abbas Præpositúsque sentiunt, & ipsorum necesse est sub hac dissentione animas periclitari.* Abbas ergo, ne Præpositi periclitetur anima, posset præire viam opinionum, & illi iniungere quid deberet sentire aut asserere.

An Prior possit dissentire ab Abbate?

An alij possint?

De reliquis non dantur textus tam expressi in Regula, adeoque non esset omnino asserendum, posse Abbatem directè illis opiniones indicere, at indirectè posse videretur clarissimè ostendi. Abbas enim directè potest omnia & singula, & quæ sunt in Regula, & indirectè omnia, quæ ordinantur ad eorumdem obseruantiam perfectionemque; atqui non solùm res externæ, sed actus interni præcipuè possunt ad illam ordinari: ergo & illos posset indirectè præcipere. Probatur minor: quia multæ sunt opiniones probabiles, quæ possunt ad quietem animorum, pacem conscientiæ, & puriorem votorum obseruantiam conducere: ergo illas posset Abbas indicere, interdicendo, ne quis subditus audeat consentire contrariis, cæterùm præter opinionum delectum, in quo specialiter Præpositus subest Abbati, dantur multæ leges in Regula de rebus purè spiritualibus, vt ostendo *num.* 693.

MXXI. An paruá sub mortali præcipi queant?

EXISTIMO SEPTIMO, *impossibile esse præceptum validum & legitimum, quod rem leuem sub culpa graui inhibeat.* Est enim communis sententia, quæ summi rigoris & intolerabilis tyrannidis arguit vniuersos Antistites, qui cruces & extremas sententias corporaliter, excommunicationes & graues etiam culpas spiritualiter, in qualibet leui materia minari & obiicere solent. Nota tamen, posse rem intrinsecè leuem esse grauem extrinsecè, ratione periculi aut scandali.

Magnitudo extrinseca.

EXISTIMO OCTAVO, *esse probabilem sententiam, quæ docet posse in materia graui leuiter obligare, probabiliorem quæ non posse.* Sed de hoc iam in Commentarii n. 41.

De iure secreti.

EXISTIMO NONO, *posse Religiosum secreti & fraterna*

Ao cedere possit Religiosus?

fraternæ correctionis iure cedere, & talem esse posse cessionem, ex vi cuius secreta culpa habeant publicas pœnas. Patet ; quoniam huiusmodi cessio apud Patres Iesuitas in vsu est, & tametsi aliquas ipsa limitationes habeat, posset latiùs admitti.

An cesserint Benedictini iure correctionis fraternæ?

MXXII. EXISTIMO DECIMO, *non dari talem cessionem apud Benedictinos, imò correctionem ipsam à Christo Domino institutam, præcipi lege regulari.* Vide omnia, quæ de hac materia in meo Commentario à num. 1677. per multa folia pertractaoi.

Sed obijcit verba Foreti S. I. qui in Thesibus de Abbatibus & aliis regularium Prælatis defensis & impressis. Dilingæ anno 1610. sic inquit. *Ad denuntiationem Euangelicam, vt vocant, Abbati, vt Patri faciendam, non necessariò prærequiritur admonitio secreta, siue delinquens emendatus sit, siue non, quando per Prælatum commodiùs emendatur, etiamsi id in aliqua Religione peculiariter statutum non sit. Vnde licitum est cuiuis Religioso, in quem aut coram quo, grauiter aut leuiter, etiam occultè, alius frater peccauit, crimen illud Abbati prudenti ac mansueto velut Patri deferre, non præmissa secreta monitione.*

Fraterna correctio oõ habet locum contra Communitatem.

MXXIII. Confirmas ex S. Thomâ 2.2.*qu.*33.*art.*7.*ad* 3.*& ar.*8.*ad* 4.*& qu.*68.*art.*1.*ar.* 3. & clariùs *quodlib.* 11. *ar.* 13. & alibi sæpè docente, ordioem correctionis fraternæ à Christo Matth. 18. præscriptum, *Si peccauerit in te frater tuus, &c.* noo habere locum, quando bono Communitatis periculum imminet, vt plane fit in peccatis Religiosorum, quibus non tantùm in te, sed etiam in alios peccat frater tuus, & ideò fas esse priùs dicere Prælato, secundùm quod Prælatus est quædam singularis persona, quæ magis possit prodesse, quam alij.

An Religiosi sint domini famæ,

Confirmas secundò ; quia tametsi sint Religiosi domini suæ famæ, cui per obedientiam non renuntient, præfereodum tameo est bonum Religionis totius bono famæ priuatæ. Vt verò Religiosi hoc quasi virtuale pactum per obedientiæ votum cum Religione ineunt, vt propter eius bonum aliquod famæ suæ detrimentum patiantur non inuiti, si id prudenti Superiori necessarium videbitur, cùm ei non tantùm. vt Rectori sæculari, incumbat facere bonum ciuem, sed etiam bonum Religiosum, & virum perfectum; perfectionis autem studio impedimentum magnum afferunt etiam leues defectus, si tolerentur ; quibus tamen efficax remedium sperari nequit, nisi à Prælato.

An in Societate admittatur correctio fraterna?

MXXIV. Confirmas tertiò ; quoniam aliquæ Religiones (vt Societatis IESV regul.9. Summarij) statuerunt, vt omnes errores alicuius extra confessionem cogniti manifestentur Superiori ; & censendæ hoc statuisse ob grauissimas causas, & inter præcipuas, quòd clarè præuiderint, valde rarò inter pares in Religione fructuosè adhiberi secretas correctiones, & multas inde contentiones ac dissidia oriri, longéque dexteriùs id à prudenti & mansueto Prælato (qui vt loquitur c. hoc videtur 22. *qu.*5. *tanquam Pater nolit obesse. & possit prodesse*, & quales omnes Religionum Prælatos esse præsumendum est) fieri posse, quàm ab alio. Plures rationes & authoritates pro hâc sententiâ asseris inueoiri apud Aloys. Turrianum 2. 2. D.89.*d.*4. quam & ipse sequitur. Et Statutis Præmonstratensis Ordinis valde cooformem existimas, subscribisque Layruellio *in Optic. spec.* 75. *instit.* 9.

Fraterna correctio debet obseruari in Ordine D. Benedicti.

MXXV. *Respondeo*, correctionem fraternam omninò seruandam in Ordine Benedictino, nec contrarium à Foreto probari, cui non est credendum vt Oraculo, sed vt Doctori; hoc est, non dicenti, sed fortibus argumentis probanti.

Ad primam confirmationem fateor, fraternam correctionem non habere locum, quando Communitati periculum imminet, & in tali casu quemcumque Religiosum in confratres peccare, adeoque posse ante correctionem fraternam ad Prælatum quà Patrem deferri. Nego tamen semper imminere tale periculum : quia in peccatis omninò secretis nullum est periculum dedecoris, & in illis quæ sine complice commissa, nullum est periculum infectionis. Accedit, quòd non semper correctio ipsa fraterna vtiliùs fiat à Prælato, quàm à confratre ; quia inter homines generosos hæ delatiooes ingratissimæ sunt : habentur delatores infames, & ignominiosis nominibus afficiuntur (dicuntur enim *Insufflatores Tabellarij*, &c.) ab vniuersis cauentur, & vitantur, si timeri incipiant, & sint de similibus depositionibus suspecti; vnde intempestis delationibus, aut traductionibus multam monasterij pacem perdi, totam periclitari, manifestum est.

An verò vtiliùs fiat correctio : à Prælato, an à confratre?

Ad confirmatiooem secundam dico, me non admittere omnia peccata esse contra bonum publicum, nec cognoscere illud pactum implicitum, & virtuale factum cum Religione, vi cuius possit Petrus cum honoris detrimento corripi, si possit sine detrimento. Nec video, cur Petrus non possit bonus Religiosus fieri, etiam Euangelicæ correctionis ordine diligeoter seruato: & hoc præcipuè in Ordine Benedictioo, in quo seruatur Regula, quæ sæpè præcipit correctionem fraternam.

An omnia peccata sint contra bonum publicum? An detur pactum implicitum de non seruanda correctione fraterna?

An dentur multæ Religiones, quæ ordinem correctionis fraternæ non obseruent?

MXXVI. Ad confirmationem tertiam dico, me omninò ignorare Religiones aliquas dari, quæ correctionis fraternæ ordinem noo obseruent ; puto enim esse vnam, & solam Societatem ; sed hoc non vrgeo : sunto igitur aliquæ, si velis, modò inter ipsas non eoumeres Benedictinam. Habuisse Societatem rationes grauissimas, vt vel iure secreti cederet, vel quod in idem recidit, Statutum admitteret, præcipiens omnia immediatè Rectori denuntiari, non nego, & superstitiosus dicar, si illas inquiram Patres Iesuitæ suarum sunt operationum domini, sicut & nos nostrarum ; nec debent se regere rationibus nostrâ sententiâ grauibus, sed suâ, sicut nec nos grauibus suâ senteotiâ, sed nostrâ : Ad illos non habuisse illam rationem, quam assumis, videtur posse clarè ostendi. Quia si valde rarò inter pares in Religione adhibentur fraternæ correctiones cum fructu ; rariùs omninò adhibebuntur fructuosè inter pares homines sæculares ; inter quos frequentiùs contentiones, & dissidia oboriuntur : ac per consequens dicendum errasse Christum, qui nociuam fraternam correctionem instituit, aut fortè à naturâ institutam lege Euangelicâ, tametsi

An ex ratione Foreti sequatur errasse Christum?

 perniciosam,

pernitiosam, confirmauit. Ne igitur hanc Christo inferamus iniuriam, dicendum, fraternam correctionem, si ordine Euangelico fiat, bonam esse, nullis periculis obnoxiam, vtilem augendæ charitati; potuisse tamen omitti apud Patres Iesuitas spe maioris boni; non enim solùm laudantur, qui declinant à malo, & faciunt bonum, sed & illi, qui declinant à bono, vt melius faciant: & quidem à confratre currípi Euangelicum, & durum: at à confratre denuntiari & corripi à Prælato duriùs omninò, & supra Euangelicas obligationes. Ad quam eminentiam virtutis nemo cogi debet inuitus, & quidem Benedictini cedere secreti iure nolunt, cogi non possunt.

An Benedictini cesserint iure secreti.

MXXVII. An correctio fraterna seruetur apud Præmonstratenses.

Nec iudico Layruelzij opinionem apud Præmonstratenses obtinere, nec si suo velint ipsi iure cedere, me habebunt remoram aut promotorem; res enim magni momenti est, nec debet temerè suaderi aut dissuaderi. Et in omni dubio standum Religioso pro libertate, Religioni pro auitis & præscriptis moribus, in quibus nihil omninò, quòd sciam, fraternæ correctioni aduersarium.

Obiectio.

Iam Benedictinarum legum peritior instas, & omnia quæ de correctione fraterna ex Regula afferuntur, te legisse testaris, & obseruasse omnes correctiones illas ab vno & solo Prælato regulariter fieri. Et ideò infers, nulli particulari licere fraternè corripere iuxta Regulam Benedictinam.

Confirmatio.

Confirmas hanc rationem; quia datur in eâdem Regulâ expressum Caput, quod correctionem fraternam interdicat; & certum est, qui legem illam acceptarunt, non potuisse iure fraternæ correctionis non cedere. Assumptum probas; quia caput LXX. inscribitur: *Vt non præsumat quisquam aliquem passim cædere aut excommunicare.*

MXXVIII. Respondeo.

Respondeo, S. Benedictum noluisse, vt vel Abbas publicè corrigeret, quem posset secretâ correctione emendare; adeoque à fortiori credendum, non voluisse duos habere peccati notitiam, si vnus corrigendo sufficeret.

Ad confirmationem dico, illo capite non interdici correctionem fraternam, sed iuridicam, quæ fit cum iurisdictionis potestate; nam esset malè gubernata Ciuitas, in quâ cuicumque ciui sceleratos strangulare aut decapitare liceret: adeóque & monasterium, in quo vnicuique licitum confratribus pœnitentias imponere ob negligentias regulares.

Non licet vnicuique iuridicè punire & castigare.

MXXIX. Obiectio altera à minori ad maius.

Arguis iterùm, quia singuli tenentur suas culpas, etsi secretas, Abbati renuntiare: ergo & confratrum. Patet consequentia; quia durius est proprias miserias, quàm alienas detegere, & cui duriora iniuncta, non debent minùs dura negari. Assumptum probas; quia Capite IV. S. Reg. legitur: *Cogitationes malas* (an secretiores actus esse possunt?) *cordi suo aduenientes, mox ad Christum allidere, & seniori spirituali patefacere.* Et ne dubitem, quid senioris nomine intelligendum sit, producis Caput VII. & ex illo hanc periodum: *Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogitationes malas cordi suo aduenientes, vel mala à se absconsè commissa, per humilem confessionem Abbati non celauerit suo.* Qui cùm soleret non esse Sacerdos, non potest intelligi de confessione sacramentali. Et tandem, vt intentum confirmes, alias hinc inde sparsas clausulas in idem recidentes congeris.

Senior in Regula Benedictina quis?

An Abbates fuerint Sacerdotes?

MXXX. In Regula S. Benedicti dantur Præcepta, Consilia, & Doctrinæ.

Respondeo, hæc Capita, quæ citas, non esse præceptiua sed instructiua & doctrinalia; nam in Benedictina Regula dantur Historica, Doctrinalia, Consultiua, & Præceptiua, non enim præcipiuntur omnia, quæ vel referuntur vel narrantur.

Nemo est secreti alieni dominus. Argumentum à minori ad maius sæpe inefficax.

Vt essent Præceptiua omnia, consequentiam negarem; Ego enim sum mei secreti dominus, non alieni: nec à duriori obligatione ad minùs duram valet consequentia; duriùs enim est ieiunare, legere horas, ignoscere inimico, continentiam seruare, quam dare vnum imperialem huic pauperi; Ergo si tenetur facere minùs dura qui duriora, Sacerdos, qui duriora illa seruare debet, tenebitur omninò illam eleemosynam non negare; quod nemo admittet.

Non potest omitti Correctio fraterna in Ordine Benedictino.

Resolutionem meam, quæ docuit non posse fraternam correctionem à Benedictinis intermitti, firmo Patrum Cassiniensium decreto, quorum expositiones 13. Aprilis 1578. Gregorius XIII. speciali Diplomate approbauit; hi enim Caput XXV. Regulæ, quod *De grauioribus culpis* inscribitur, illustrarunt his verbis. *Si delictum aut transgressio huiusmodi secreta fuerit, secretò quoque taxatam pœnitentiam facere non postponat; nec aliter à quoquam, etiam à Prælato dispensari valeat, nisi pœnitentia per ordinationes statuta, esset publicè peragenda, vt puta in terra in refectorio comedere; quo in casu in aliam secretam commutari possit. Si verò manifestum delictum aut transgressio ipsa fuerit, publicè etiam secundùm taxatam pœnitentiam pœniteat.* Vbi clarissimè conspicitur, quam tenaciter Benedictini ius secreti seruandi à Natura-Deo in natiuitate concessum, & à Christo Domino speciali lege firmatum, manuteneant.

Culpis secretis pœnæ publicæ non correspondent.

MXXXI. Obiectio.

ROGAS, qui intelligendi veniant Patres Benedictini Cistertienses Germani, qui in Prouinciali Capitulo Furstenueldiæ apud Bauaros anno 1595. celebrato, videntur secreti immemores. Ipsi enim §. *de confessione* aliquas salutares leges inscribunt. Casus posteà Summo reseruatos Pontifici scrupulosè enumerant, reseruatos Capitulo Generali adiungunt, & tandem Abbati ordinario reseruatos. Et post multa ponunt paragraphum, *De pœnis & censuris*, vbi ab initio hæc lego. *Qui ex fratribus, tam Officiariis, quam aliis Religiosis, & Monialibus, commiserit: casus reseruatos S. Sedi Apostolicæ, vel Capitulo Generali vel nobis: maximè verò, qui hæresis, homicidij voluntarij, Simoniæ realis, sacrilegij, vel alicuius enormium aliorum criminum rei fuerint, voce actiua & passiua perpetuò priuati sint, strictioribus mancipentur carceribus, per hebdomadam in pane doloris & aqua tristitiæ reiuneut, &c.* Et sic vlteriùs per alios casus reseruatos discurrunt, & publicas omnibus & singulis pœnitentias imponunt, & si opus fuerit brachij sæcularis auxilium, vt pœnitentias acceptare & facere cogantur, requirunt. Nulla igitur istis bonis Pateibus, nulla Edmundo à Cruce Abbati Cistertiensi cura de sigillo secreti, & quod mirabilius omninò est, nulla

An Cistertienses pro culpis secretis reseruatis publicas pœnitentias imponant?

cura

cura ſigilli Sacramentalis, quod in confeſſione & pœnitentiâ pro reſeruatis caſibus imponendâ requiritur.

MXXXII. *At ego* ſincerè, dico nihil me repetire in dictis, qood militet contra ſecreti Religionem. Diſcorro ſic. Argumentum, quod nimium probat, nihil probat; atqui Ciſtercienſium lex, provt exponitur à te, nimiùm probat: ergo nihil probat. Suadetur minor. Probat enim non dari apud Ciſtercienſes in pœnitentiæ Sacramento ſecreti obſeruandi obligationem, quod nimium eſt: nam ſi peccatis reſeruatis ſecretis, quorum notitia non aliter quàm per confeſſionem haberi poteſt, pœnæ publicæ determinantur, ſigillum ſacramentale excidere neceſſarium eſt. Cùm igitur expoſitio illa tua ſuſtineri non poſſit, & tamen litera debeat admitti neceſſarium eſt expoſitionem aliam dare. Dico igitur illud Prouinciale Capitulum non alios caſus, quàm publicos & notorios reſeruaſſe, adeóque illis meritò pœnas publicas impoſuiſſe. Addo ſine Patrum iniuriâ ſecretorum criminum reſeruationem publicæ annexam pœnitentiæ defendi non poſſe.

Ratio, quæ nimiũ probat, nihil probat.

Reſponſio.

MXXXIII. *Dicet aliquis.* A Patribus caſus illos fuiſſe reſeruatos ſeu publicè ſeu ſecretò commiſſos; poſtea pœnas poblicas impoſitas non omnibus, ſed illis, qui publicos commiſerint, illos verò qui ſecretos, ad ſuos confeſſarios & ſecretæ tribunal confeſſionis remitti. *Dicet hæc* quidem aliquis, ſed non probabit. Sanè Patres non diſtingunnt; & ſiquidem de eiſdem omnino caſibus debent intelligi in vtroque paragrapho (nempè §. *De caſibus reſeruatis*, & §. *De pœnis & cenſuris*) opus eſt, vt vel vtrobique intelligantur de publicis, vel vtrobique de ſecretis, vel tandem vtrobique de omnibus: Atqui in poſteriori non poſſunt de ſecretis intelligi; ergo nec in priori. Igitur non fuit illis animus reſeruandi caſus occultos & ſecretos, ſed notorios & ſcandaloſos, qui in damnum Communitatis vergerent.

Obiectio altera.

Reſponſio.

EXISTIMO VNDECIMO *non poſſe Prælatum præcipere res præter-regulares propter ſe ipſas, bene propter regulares. Addo non poſſe contra-regulares, niſi omnino id charitas exigat, vt fuit ſuperiùs declaratum.* De hac materiâ multa in Commentario, multa etiam in Scholio, quæ non debent exſcribi, cùm ibi poſſint facili negotio reperiri.

De rebus præter-regularibus, & contra-regularibus.

ARTICVLVS VI.

De his, quibus iniuncta poßibilia quæ ſine certißimo vitæ periculo tentari non poſſunt.

MXXXIV. TAm ſtrictum obedientiæ vinculum, vt vitæ periculum multi non caueant. Qui dicunt, carnes eſſe neceſſarias recurandæ periclitanti valetudini, non permittent, articulum iſtum aliter incipiamus, quàm proponendo ſeueram Carthuſianorum obſeruantiam, qui non iam lege priuatâ, ſed communi, & publicâ (tacitâ vel expreſsâ) ad impoſſibile tenentur; coguntur enim abſtinere à carnibus etiam cum certiſſimo vitæ diſpendio. At quia carnes non eſſe neceſſarias, imò in caſu, quo quis longo tempore ab illis abſtinuerit, probabiliùs nociuas diiudico; non puto tam eſſe duram illam legem; ſed dabo alias, quæ non poſſint dulceſcere, non enim mortis periculum naturaliter poſſunt eliminare.

An Carthuſiani teneãtur abſtinere à carnibus.

An carnes ſint ad vitæ conſeruationem neceſſariæ?

Proponam primò Abbatem Paulum, cuius fit mentio in Vitis Patrum *part.* 2. §. 26. cui, cùm Ioannes Monachus miſſus, vt fœnum quæreret, dixiſſet viam à leænâ obſeſſam; & ſubinde præceptum impoſſibile, indixit, vt ſi illa irrueret, apprehenderet, & in monaſterium adduceret. His auditis redit in montem Monachus, & intrepidus à leænâ inuaditur, illam apprehenſurus expectat; colluctatur fortiter, ſed fruſtra. Tandem illa exſpes prædæ, ſibi conſulit, & in auia reuertitur. Perſequitur fugientem ille, ſed quia velociorem, quam curſu non poterat adſequi, adliciebat his verbis: *Præcepit Abbas meus, vt alligatam perducam te ad eum.* Mira res! obliuiſcitur ingeniti furoris feterociſſima animans; hæret; ligatur; & ducitur in monaſterium.

Leæna ligatur, & in monaſteriũ conducitur.

MXXXV. An hoc ſenſu Regulæ Benedictinæ caput exponendum? Seuera eſſet reſolutio quæ aſſereret, & tamen poſſet benè probari. Vel attende. Maurus erat Monachus ſimilis nobis, eodem iure poſſeſſionis obſtrictus, eidem Regulæ obnoxius, & tamen cum puer Placidus malitia gurgitis obreptus periclitaretur, ſoſcepit præceptum extrahendi puerum periclitantem. Et tamen ſine extremo periculo ingredi vndarum vorticem non poterat, in qno Placidus periclitabatur. Obediit Maurus; ſanguinem pro Chriſto effuſuſum liberauit ab vndis, ſe periculo mortis expoſuit, vt ſatisfaceret præcepto Abbatis. Ergo poterat iſte etiam cum vitæ periculo obligare. Sed his noo obſtantibus ſit

Maurus iuſſus ſuper aquas deambulat?

MXXXVI. CONCLVSIO. *Nemo tenetur Abbati ſuo obedire cum certiſſimo vitæ periculo.* Ratio eſt; quia omnes obſtringimur quinto Decalogi præcepto, cui obedire debemus, & peccaremus, ſi vitam certiſſimo periculo exponeremus, hoc eſt prodigeremus ſine cauſa. [Certiſſimum dico quod euidens; nam periculum probabile non eſt certiſſimum.]

An teneatur aliquis cum vitæ periculo obedire?

Periculum certiſſimum quid?

Nec vrgent allata in contrarium, quia Petrus dixit Domino, vt iuberetur venire ſuper vndas, & iuſſus potuit licitè Chriſto confidere, cuius cognouerat Diuinitatem: ergo & Maurus, qui benè exploratam habebat B. Benedicti prudentiam ſanctitatemque, potuit ſupponere nihil illicitum præcipi à Viro ſancto, nihil periculoſum à prudenti, & præſumere eſſe illuminationem, & promiſſionem ſecuritatis reuelatam diuinitùs, & ex vi illius obedire Prælato. Idem de Ioanne dico. Idem de noſtris ſubditis non dico; non enim Prælati ſumus hodie Benedicti vel Pauli. Accedit, multa interdum fieri ſincero animo, & ex inaduertentia, aut ex inculpabili ignorantia, quæ non poſſint licitè, ſi deliberatè. Et quia de S. Mauro agimus, eius obedientiam expono verbis ſancti Gregorij Papæ. Et quidem libri 2. Dialogorum capite 7. hæc lego. *Res mira, & poſt Petrum Apoſtolum inuſitata! Benedictione enim poſtulata atque percepta ad Patris ſui imperium concitus perrexit Maurus. Itaque vſque ad eum locum, quo*

Quando Superior talis eſt, vt ex Dei conſilio nobis loqui putemus, poterimus illi obedire, etiam cum periculo mortis.

Maurus ex inaduertentia proceſſit; non ſciebat enim ſe deambulare ſuper aquam.

ab vnda deducebatur puer, per terram se ire existimans (N.B.) *super aquam cucurrit, cumque per capillos teneus cursu rapido redijt. Qui mox vt terram tetigit, ad se reuersus* (N.B.) *post tergum respexit, & quia super aquas cucurrisset agnouit, & quod præsumere non potuisset, vt fieret* (N. B.) *miratus extremuit factum.* Sic Gregorius.

ARTICVLVS VII.

De his, quibus iniunguntur probabiliter mala, hoc est, impoßibilia, quæ sine probabili peccato materiali fieri non possunt.

MXXXVII. An subditus leges possit Superioris discutere & diiudicare?

NOn est inferioris & subditi affectare iudicium, & causas legum discutere aut examinare. Res, quæ possunt esse malæ, & bonæ, quæque malè & benè præcipi, debent bonæ & bene præceptæ censeri, quousque malæ esse, aut si bonæ, malè indictæ videantur. Huius fuit sententiæ noster mellifluus Doctor, qui Epistola 7. sic inquit. *Si qui simpliciter, nihilque suspicantes mali, malè licèt proficiscentem sequuti sunt, putantes cum Episcopi Lingonensis, & Abbatis Cistercienfis (nam vtrique debitor erat) licentia proficisci (quod vtique nonnullos de illo comitatu sic credidisse, incredibile non est) nostra illos non tangit reprehensio, dummodo vbi compererint, sine mora regrediantur. Igitur aduersus illos tantùm, immo pro illis sermo est nobis, qui scientes, & prudentes miserunt manum in ignem, conscij præsumptionis, &c.* Nota illas voces, *compererint, scientes, prudentes, conscij*, omnes notitiam sonant probabilitate maiorem; poterant ergo Religiosi illi, asserente Bernardo, obedire Prælato suo, etsi probabiliter crederent malum ab illo præcipi, modù parati essent ab obedientiâ illâ desistere, cùm primùm malum esse, quod præcipiebatur, constaret.

Abbati malè præcipiēti potest bene obedire, qui præcepti nescit iniquitatē.

Potest etiā subditus obedire præcipiēti probabiliter mala.

Quod non debeat subditus adhibere particulare studium, vt Abbatis sui leges periclitetur, constat ex eadem Epistolâ; nam n. 12. sic infit. *Nec dico à subditis mandata Præpositorum esse dijudicanda vbi nihil iuberi deprehenditur diuinis institutis contrarium: sed necessariam assero, & prudentiam, qua aduertatur siquid aduersatur, & libertatem, qua ingenuè contemnatur.* Vt igitur consonemus positæ Bernardi doctrinæ, Conclusiones nonnullas proponamus.

Non debet subditus examinare Superiorum præcepta.

MXXXVIII. Obedientia in materia probabili.

CONCLVSIO I. *Potest tuta conscientia subditus obedire Prælato etiam in materia probabiliter peccaminosa, & hoc in omni Religione.* Patet; quia quæ probabiliter sunt mala, etiam probabiliter sunt non mala, & vnusquisque suam potest probabilitatem sequi, & amplecti non mala.

Stando vni, & soli Regulæ Benedictinæ, videri alicui posset subditus debere obedire Prælato etiam in materia probabiliter mala. Quod & posset suaderi, quia de hac materiâ caput illud 68. aptissimè exponitur; illa enim subditus impossibilia iudicat, quæ putat se non posse facere; & sanè se non posse facere existimat, quæ probabiliter iudicat peccaminosa. Hoc ergo radio instructi, totum illud caput rescribendo, & pauca inserendo exponamus. Sit titulus. *Si fratri impossibilia, nimirum, quæ sint probabiliter mala, iniungantur.* Et textus: *Si cui fratri aliqua fortè probabiliter grauia, mortifera, aut regulariter impossibilia, quæ probabiliter sint talia, vt sine peccato materiali fieri non possint, iniungantur, suscipiat quidem iubentis imperium cum omni mansuetudine, & obedientia. Quòd si ita adhæreat seueriori sententiæ, nempe actionem præceptam de peccato accusanti, vt omnino ingenij sui vires, & mensuram excedat contraria sententia, nec illi valeat assentiri; impossibilitatis suæ causas, rationes, & fundamenta, ei qui sibi præest, patienter, & opportunè suggerat, non superbiendo, aut resistendo, vel contradicendo. Quod si examinata rationum obiectarum efficacia post suggestionem adhuc illam in priori sententia Superioris imperium perdurauerit, sciat iunior ita sibi expedire, sententiam mutet, subscribat Superioris dictamini, & ex charitate, & DEI adiutorio confidens diligenter obediat.*

Exponitur Regulæ Textus.

An subditus habere debeat opinionem Prælati.

Scio, multas hodie in scholâ solere propugnari sententias minoribus fundamentis substructas, quàm præcedens; iis tamen non obstantibus sit

MXXXIX. An teneatur subditus obedire Prælato probabiliter mala præcipienti?

CONCLVSIO II. *Stando vni, & soli Regulæ, non tenetur priuatus Religiosus obedire Prælato probabiliter præcipienti.* Hæc conclusio non est clara, & euidens, sed probabilis, & suaderi poterit; quia, tametsi hæc ipsa stante illo dictamine, quo reprobantur, fieri non possint, probabile est non claudi impossibilium nomine, de quibus agitur à S. Benedicto; & ratio est, quia impossibilitas rerum probabiliter illicitarum consistit in licentiâ, & dictamine, quia stante hoc, negatâ illâ, ipsæ fieri non possunt; at impossibilitas rerum, de quibus agit noster Legislator, consistit potiùs in grauitate ponderis, & laboris physici, & physicâ virium tenuitate; vt constabit cuicumque, qui literam examinare velit. Ergo

MXL.

CONCLVSIO III. *Nulla apud Benedictinos lege, aut statuto decretum, vt Abbati probabiliter mala præcipienti obediatur.* Ostenditur; quia nullum apud Cistercienses reperimus, nec scimus dari aliquod in aliqua sancti Ordinis Congregatione. Accedit, quòd hæc rigida obedientia videatur esse characteristica Patrum S. I. vt qui saltem eùm sunt studiosi Iuniores in rigore paupertatis ab aliis Religiosis exceduntur, in obedientia, quæ solemnium virtutum est necessarissima, vniuersos excedunt. *Vide meam Libram num. 6. vbi de Religionum distinctione.*

Patres Iesuitæ tenentur obedire in materia probabiliter mala.

CONCLVSIO IV. *Abbati præcipienti probabiliter mala Prior, Superior, & Ministri alij debent obedire vi Regulæ.* Est clara, & probata superiùs. Vbi potes omnia illa legere, quæ tæderet huc secundò ponere. *Vide Comment. num. 1582.*

De Abbatis Ministris.

CONCLVSIO V. *Tametsi Monachi Benedictini non teneantur obedire Prælato in materia probabiliter mala, aut vi Iuris naturalis, aut vi Regulæ Benedictinæ, tenentur vi consuetudinis iam in mundo receptæ, & præscriptæ: sunt enim in possessione omnes Superiores, & cum ratio & necessitas postulat probabiliter bona præcipiunt.* Sæpius in hanc veritatē incidimus,

Resolutio generalis.

mus, nec est opus eam semper nouis argumentis probare.

ARTICVLVS VIII.

De his, quibus euidenter mala, hoc est Theologiceè impoßibilia, quæ sine certissimo peccato committi non possunt, præcepta.

MXLI. Mala, etiam impossibilia dici debent.

IMpossibile est, vt quis euidenter mala aut licitè, aut validè præcipiat, & impossibile quòd aliquis in talibus licitè obediat. Vnde bene Cardinalis in caput 4. Regulæ D. Benedicti tract 45. sic inquit: *Indiscreta* (obedientia) *quando aliquis obedit in illis, quæ diuinæ legis Regulæ contrariantur, quam* (legem) *oportet inuiolabiliter obseruari: vel etiam quæ contrariantur Regulæ, quam professus est* (sed hnc ipsum) *in ijs dumtaxat. quæ dispensationi Prælati non subduntur. Et ad hanc obedientiam nemo tenetur: imò quilibet tenetur eam non habere; quia, vt dicit Gregorius, nullus vnquam per obedientiam malum facere debet. Sed quid si ex mandato Abbatis tenetur sequi peccatum aliquod aut scandalum? supersedendum videtur ab obedientia.*

Mala non possunt præcipi, & si præcipiantur, debent omitti.

MXLII. Subscribit mellifluo meo Bern. Cardinalis, qui Adamum Abbati suo inobedięti obedientem reprehendit, carpitque quod euidenter mala faciat, & tamen obediens dici velit. Epistolâ 5. sic inquit. *Valde autem peruersum est profiteri se obedientem, in quo nosceris Superiorem propter inferiorem, id est, diuinam propter humanam soluere obedientiam. Quid enim? quod iubet homo, prohibet Deus; & ego audiam hominem, surdus Deo? Non sic Apostoli: clamant quippe* (Actor. 5. cap.) *dicentes: Melius est obedire Deo, quàm hominibus. Hinc Dominus in Euangelio Pharisæos increpans,* (Matth. 15. a.) *quare vos, inquit, transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram. Et per Isaiam* (29. d) *sine causa, ait, colunt me, mandata & doctrinas hominum tenentes. Et item ad Protoplastum* (Gen. 3. c.) *Pro eo quod obedisti voci vxoris tuæ, plus quàm meæ, maledicta terra in opere tuo. Igitur facere malum, quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiam.* Et paulò post. *Liquet tamen huiusmodi iussioni non fuisse obtemperandum, Deo quippe imperante contrarias. Item Maiorum Institutis minorum non esse præponenda, aut communibus priuata non præiudicare imperia, quis dubitat? Nam ex Regulà S. Benedicti* (Cap. 71.) *non habemus.* Quid periodos interlego? lege totam Epistolam; nulla enim linea, quæ non seruiat huic veritati demonstrandæ.

Debemus potiùs Deo obedire, quàm Hominibus.

ARTICVLVS IX.

An omnibus etiam & singulis, an solùm vni vel alteri impoßibilia iniungi poßint?

MXLIII. Præcepta alia sunt cõmunia, alia particularia.

HVic quæstioni Perezius in Reg. cap. 68. num. 2. respondet, & ait: *Aliud est loqui de præceptis & mandatis communibus, quæ concernunt omne; aliud verò de particularibus & extraordinarijs, quæ extraordinariè particularibus imponuntur personis. Et licèt priora illa grauia esse non debeant, vtpote quod lex communis omnium etiam debilium debet esse viribus attemperata: at posteriora ista durissima & acerbissima esse possunt, nimirum pro excelsa virtutis præstantia, quæ in priuata persona vel præsumitur, vel tentatur, vel procuratur.* Quibus verbis clarissimè resoluit, impossibilia (id est summè difficilia) ex causâ priuato Monacho iniungi posse, sed omnibus simul non posse.

Lex communis difficilis esse nõ debet: Particularis tamen potest.

ARTICVLVS X.

An impoßibilia iniungi debeant?

MXLIV. An Abbas aliquando teneatur impossibilia præcipere?

DEbent Monachi singuli secundùm Regulam Benedictinam obedire; debent Prælati secundùm eamdem iubere; adeoque prudenter posset aliquis examinare, An, non solùm inferior debeat obedire Superiori impossibilia præcipienti; sed & Superior ipse teneatur dura & impossibilia præcipere?

Resolutio.

Respondet huic dubio Antonius Perezius bis verbis. *D. Pater non præcipit, vt alicui talia præcepta imponantur, hoc est, vt impossibilia imperentur; sed tantùm constituit, quòd in casu & data hypothesi quòd imperentur, non repugnetur. Quasi diceret, dato per possibile, vel impossibile, quòd Monacho impossibilia iniungantur, volumus & decernimus, vt Monachus non repugnet, neque procaciter abnuat, sed quòd demissè admodum & humiliter suam imbecillitatem aperiat Abbati, cui adhuc persistenti in mandati tenore obediat, quoad eius fieri poterit.*

ARTICVLVS XI.

An impoßibilia iniungi soleant?

MXLV. Impossibilia, quę Monachis imponi solent.

QVinque, inquis, sunt impossibilia, quæ tibi solent præcipi; ad quæ in conscientiâ non solùm non teneris, sed in quibus sine peccato obedire non possis; & illa singulatim proponis. *Primò* enim tibi seruire peste infectis præcipitur, & in hoc te vitæ periculo exponi. *Secundò*, concionari cùm insufficiens sis. *Tertiò*, esse Parrochum, cùm aliud omninò sit vocari ad chorum, aliud omnino diuersum vocari ad curam animarum; tu enim ad cœnobium venisti, vt Deum noctu diuque laudares, non verò vt nouis periculis implicaretis. *Quartò*, esse Monialium Patrem, cùm tamen tibi sit necessarium omne fœmineum colloquium fugere, & longè abesse à periculo fragilitatis. *Quintò*, audire fœminarum confessiones; hnc est, verbis clarioribus, multiplicare tentationes, & tuam animam perdere, vt alias salues. *Et ego*, cum hæc audio, subrideo, & ad solamen tuum has resolutiones appono Sit.

Tempore pestis quanta sit Abbatum obligatio.

PRIMA. *Peste grassante in monasterio, infecti deseri non possunt. Debet Abbas illis prouidere omnia necessaria ad salutem corporis, omnia ad salutem animæ. Quod si contingat nullum confessarium velle illos adire, tenetur Abbas illos adire personaliter & administrare sacramenta, etiam cum vitæ manifesto periculo. Quod si nullus famulus pretio conductus velit eis ministrare,*

tenetur personaliter ipsis seruire, & omnia necessaria tam ad vitam, quàm ad solamen, quod tangat conscientiam, ministrare.

MXLVI. Caiecedus laudatus.

Exponebar semel hanc obligationem Caicedus, Concionator eximius, ex ordine S. Dominici, in templo S. Stephani Salmanticensi, & quia plurimis censura placuit, vt theseos amaritudinem remittam, appositissimum hominis leporem adiungo. Sic aiebat [Prælatus, peste infecto seruire debet, etsi contagium timeat? cedat ergo Abbatiâ. At in tali occasione non potest. Quid? neque hoc potest? hoc est esse Prælatum? *Luego id a la horca, y buscad vn ladron que sea Prelado.* Ergo ite ad patibulum, & quærite qui fiat Prælatus.] Sanè ita est: pedum est patibulum, baculus crux: nec differunt rigore, sed honore. Sanctum Inquisitionis tribunal mitræ genus (*corozam* appellant Hispani) conuicto & condemnato imponit: & quidem nobis iam conuictis, iam morte damnatis mitra imposita: qui tenemur vitam pro ouibus ponere, quin ad aliquod superius tribunal possimus appellare, aut morari. Et obligationis indispensabilem rigorem ostendo.

Coroza apud Hispanos quid?

MXLVII. Abbas est duplex persona.

Prælatus in monasterio duas personas agit: est Pater spiritualis, & politicus. Primo titulo tenetur affectiuè per se aut per alium omnia animæ saluti necessaria suis subditis administrare. Secundo tenetur effectiuè per se aut per alium corporalia. Quòd si non detur alius, per quem satisfacere possit, debet ipsemet satisfacere. Nec debet dicere sibi præcipi rem impossibilem, nec posse inuitum vitæ discrimini tam claro exponi. Non enim habet clamandi ius, qui conductus suam operam pretio locauit. Abbatialem ipse dignitatem admisit, onus honoremque (nota hoc bene) onus directè, honorem indirectè. Non enim creantur Abbates, vt dentur qui habeant honorem splendoremque: sed creantur, vt inuigilent subditis, vt illis necessaria prouideant, vt subeant parentum officium, & ne hoc onus nimis videatur graue, vt solet saccharum amaræ pilulæ, ita etiam oneri honor fuit additus.

An Prælatus teneatur per se ipsum ægrotis & aliis seruire? Pacto & contractui standum.

Oneris & Honoris connexio.

Cur Oneri Honos addatur?

MXLVIII. An singuli teneantur seruire ægrotis.

SECVNDA. *Si Abbas personaliter occupatus sit in re, quam differre non potest, nec per alium facere, poterit iubere alteri vt peste infecto Religioso seruiat, & in tali casu si nullus ex deuotione velit, is cui præcipitur, tenebitur omnino obedire.* Patet? quia confratres debent iuuare Abbatem, nec æger debet deseri propter vnius subditi pusillanimitatem. Sed Abbas singulas positæ Theseos circumstantias consideret.

An Prior.

TERTIA. *Si in tali casu nullum denominet, ex natura rei Prior in obligatione succedit.* Et ratio est, quia sicut honoris, ita etiam est oneris particeps. Nec tamen necessariò debet Abbas personaliter impeditus curam ægri Præposito committere, sed potest alij; professi enim sumus secundùm Regulam Benedictinam, quæ præcipit Præposito, vt nulli rei se intermisceat sine Abbatis licentiâ; & Abbati, vt quod conuenientius iudicauerit, faciat.

MIL. Duo dentur Parrochiarum genera.

QVARTA. *Potest Prælatus iubere cuicumque Religioso, vt agat officium Pastoris in Parrochia adnexa Monasterio.* Ego quidem inter Pastoratus & Pastoratus summam differentiam reperio; non potest Abbas suos Religiosos prodigere, potest impendere: hoc est, non potest inuitos & sine causâ dare Episcopo, vt in pastoratu, qui ad monasterium non spectat, seruiant; potest tamen illos etiam inuoluntarios in locis annexis monasterio imponere. Debet enim sua Abbas agere, & iura monasterij conseruare, & oneribus etiam satisfacere, nec in hunc finem Franciscanos aut Sæculares quærere.

Prælatus potest suos impendere & expendere, non prodigere.

ML. An aliud sit vocari ad chorum, & aliud ad curam Animarum?

Nec flocci est facienda illa ratio, quæ in dubitatione proponitur. Fateor enim aliud esse vocari ad monachatum, aliud ad pastoratum; nego tamen te ad monachatum tantùm vocatum; quia cùm dedisti nomen Communitati, quæ onerabatur choro & parrochiâ, voluisti illi in alterutrâ functione seruire: nam aliàs non fuisses ad professionem admissus; illa enim non indigebat numero, sed milite; non inquam homine, qui locum in refectorio occuparet, sed qui pro rerum indigentiâ seruiret. Hinc sequitur

MLI. Recensentur nonnulla, quæ præcipi possunt Religiosis inuitis.

Corollarium. *Posse nimirùm Prælatum iubere Religioso etiam inuito, vt sit Pater Monialium in asceterio suo monasterio adnexo. Vt concionetur, quando iudicauerit congruum. Vt audiat cõfessiones, cùm iudicauerit rationi consentaneum. Item, vt dicat tot aut tales missas pro tali, cui tenetur Communitas. Vt doceat doctrinam, Christianam aut Grammaticam pueros, qui vel seruiunt monasterio, vel ex liberalitate alicuius fundationis conniuunt.* Et intra suum monasterium, *vt iste vel inuitus sit Prior, ille Supprior, alter Professor Philosophiæ, Theologiæ, aut in quocumque alio officio seruiat.* Omnia vnicâ ratione, eaque efficacissimâ probari possunt. Hæc enim & alia similia sunt onera monasterij, ad quæ plerumque illud ex iustitiâ tenetur, quibus non poterit satisfieri, si vnicuique sit liberum se excusare, & rem sibi impossibilem dicere.

MLII. Nota hoc bene.

Si tibi videatur impossibile sine conscientiæ tuæ iacturâ audire Monialium, aut etiam aliarum mulierum, confessiones, Ego Prælatus tuus, exempli causâ, te decipi, cùm iubeo contrarium, persuadeo. *Igitur si hoc, graue quidem, & te iudice impossibile iniungitur, siquidem Deo, & Hominibus satisfacere vis, suscipe iubentis imperium cum omni mansuetudine, humilitate, resignatione, & obedientia. Quòd si audire mulierum confessiones virium tuarum pondus & robur excedere videatur, impotentiæ tuæ causam Mihi, qui loco Dei tibi prælatus, expone, patienter, opportunè, non superbiendo, non resistendo, non contradicendo.* Sed iam feci, ais, nec proficio: vrgeo, nec liberari possum. At repete quid dixeris, quid feceris, vt perspicias te carere ratione.

Exponitur c.68. Reg.

MLIII.

Suggessi, ais, meas miserias, fragilitatem meam exposui: nimirum, me in ipso confessionali turbari, excitari humores, & in miserias incidere. Dixisti fateor. Risi Ego, Si turbaris similibus, arguis Deum, qui dedit tibi corpus carneum: cùm potuerit lapideum; qui tibi ad agonem maiusque meritum concupiscentiam reliquerit. Hæcne tua impossibilitas? Ego contra definio, nullum ibi peccandi periculum, summam securitatem esse, non enim apud Deum damnatus sensus, sed consensus, DEVS examinat renes

&

Non delinquitur sensu, sed consensu.

& corda, non renes tantùm; & si illos, propter eorundem & consensûs concordiam. *Concupiscentiam*, ait Synod. Tridentina, *ad agonem* (hoc est, *ad maioris coronæ meritum*) *relictam, nõ consentientibus, sed per Dei gratiam resistentibus nocere non posse*. Adquiescete igitur dicenti Deo, nec ita velis castus esse, vt hæreticus sis: sentire enim & non consentire non est peccatũ: quòd si contrarium dicis, Heterodoxus es.

MLIV.
An cogi, vt audiat confessiones potest, qui inde occasione sumpta in peccata consentit?

Sed addis, te aliquid omisisse. Suggere confidenter. Scias enim me ad secretum teneri, nec posse sine graui peccato secreta in subditi damnum reuelare. Illos carnis motus, quos patior, ais, non solùm sentio, sed illectus approbo, & consentiendo pecco. Iam triumphas. Tibi impossibile præcipi ostendis: peccas enim audiendo confessiones, nec tibi peccatum potest præcipi, nec tu teneris, si præcipiatur, obedire. Peccas, vt ais, & hîc ego non iam rideo, sed doleo. Credo tibi, tametsi decredere possem; non enim non timenti DEVM teneor credere: nam qui audes peccare in luxuriæ, etiam audebis in mendacij materiâ. Hoc non vrgeo, mihi verax es, omnia credo. Sed cur peccas? quis te cogit? quis te inducit? quis te scandalizat? Quia obscena audis, ideò obscena committis? hoc scandalum non iam datum, sed receptum est. Consequentia pulcherrima! Ideò tu debes peccare, quia tua pœnitens detestatur peccatum: ideò tu cadere, quia illa surgit: ideò inquinari, quia illa mundatur: & quia illa dissentit, consentire! Non ne vides, te ex melle virus, ex alexipharmaco venenum, & ex alieno peccatorum dolore peccandi occasionem exugere, non datam, non oblatam, sed longè quæsitam, & contra ordinem rerum inuentam? Corrige igitur lasciuientes potentias, corripe concupiscentiam luxuriantem, castiga corpus tuum, & in seruitutem redige, ne cùm aliis prædicaueris, ipse reprobus fias. Nonnisi liberè committi potest culpa, nonnisi voluntariò peccatum: & si noctua luce solis cœcutit, pessimos habet oculos; & si tu contritione alienâ in peccatum induceris, & alienis lachrymis exsicearis, habes aridissimam animam, pessimam voluntatem. Interim indue te isto cilicio, à vino quantum morbi permittant abstine, hac disciplinâ carnem ferocientem castiga, & siquidem in priori sententiâ imperium meum perdurat, scias ita tibi expedire, & ex chàritate audentior, de Dei adiutorio confidens, humiliter, & constanter obedias.

Scandalum est duplex receptum & datum.

MLV.
An cogi, vt audiat confessiones potest, qui se ignorantem iudicat?

Sed iam aliò recurris. Non fragilitatem, sed solam ignorantiam causaris. Multa à te non intelligi dicis, & sæpè nescire quo te vertere debeas. Hoc non vrget. Etiam Doctores eximij multa ignorant, sæpè pœnitentes multa implicant. Quantum in hac materiâ possis examinaui, & non tu, sed ego debeo Deo dare rationem insufficientiæ tuæ; tu solius obedientiæ. Si, vt iussi, diebus singulis vnâ horâ Dianæ illam Summam, quam doctissimo calamo scripsit Ausonius Coronius, diligenter interlegas; si in confessione benè attendas; si pœnitentem per Decalogum dirigas, errare non poteris. Quòd si restitutio aliqua facienda sit, aut impedimentum aliquod examinandum, si ex tempore non possis resolnere, ne sententiam præcipites, sed illi diem indicas, vt reuertatur, & tu interim libros, aut aliquem doctiorem consule.

An cogi ad concionandum possit, qui memoria laborat?

Iam adquiescis, sed suggestum fastîdis; & me tibi memoriâ laboranti conquereris onus concionandi iniunxisse. Memoriæ defectum esse naturalem, nec subesse Superioris arbitrio. Hîc me habes; impossibilia iniunxi, & vt putas, ad obedientiam non teneris. At ego quantam memoriam habeas scio, quanta sit opus non ignoro. Te fabulas eloquenter narrantem sæpè audio, & sicut nugas ex tempore, potes etiam aliquam historiam piam proponere, & ornare in suggestu, maximè cum nec libri tibi desint nec tempus, vt possis hoc colore excusari.

MLVI.
De valetudinis cura.

Alius manet scrupulus? manet: Ergo illum euome, vt tibi satisfactum sit, nec quidpiam inconcussum maneat. Sic inquis Duas habet parrochias monasterium Aruensem, Viridensemque. Et morerer citò in alterutrâ; illa enim valde humida, & palustris est, hæc singulis annis peste infecta. An non quinto Decalogi præcepto vitam teneor defendere, & quantum possim prolongare? An tutâ conscientiâ habitare potero in loco insalubri, aut infecto? Et si cogar, An tenebor salutem meam exponere, & inuisere pestiferâ lue laborantes? Et respondeo, te in circuitu agere, semper proficisci, nunquam proficere, nunquam velle prodesse. Teneris inquam, & sub mortifero teneris. Non fuit scripta Decalogi lex quinta, vt terrerentur homines, sed vt docerentur non esse mortis, & vitæ dominos, nec posse animas suas prodigere, sed solummodò exponere, imò impendere posse. Teneris, iubente Superiore, ire ad locum insalubrem, imò infectum, si ibi negotia agenda, quæ monasterium tangant. Si sis Pastor, pestis tempore remanere teneris, & omnibus administrare, non tamen tam strictè, quàm Abbas. Nam tibi peste infecto tenebor Ego aut per alium, & si non possim per alium, per me ipsum omnia administrare Sacramenta, quia Pater tuus spiritualis sum: administrare cibos, & pharmaca per me, si desit alius, qui velit hoc onus subire, quoniam Pater politicus tuus sum: at in parrochiâ tu spiritualis Pater es, politicus Pater non es; teneris infectis ministrare Sacramenta, etiam cum mortis manifesto discrimine: at cibos, & pharmaca ministrare non debes. Illos & ista tenetur exhibere Paterfamilias, cui æger subest; hanc curam gerere debet Magistratus. Ego igitur peioris conditionis sum, & tamen in meâ vocatione sine querimonia persisto; ergo & tu in tuâ sine murmuratione permaneas. Scias tamen obiter ad maiorem instructionem, & lucem. *Si Pastoratus non sit monasterij* (idem de Monialium asceterio sit dictum) *te non teneri acceptare. Si acceptes, nec ab Episcopo amoueri possis, in necessitatis tempore remanere debere. Quòd si pro tempore determinato collatus tibi sit, ita vt Episcopus spatio vnius anni te amouere non possit, postea possit: te acceptationis vi eiusdem anni spatio discedere non posse, posteà posse, etsi tempus iniquum sit illud, in quo pastoratum relinquis; nec secundo ab Episcopo oblatum te acceptare debere. Si possis amoueri*

An in loco insalubri habitare tutâ conscientia possim?

Homo nec suæ vitæ est dominus, nec seruus: sed vsufructuarius.

Strictiùs tenetur Abbas, quàm Parrochus.

De Parrochiis, quæ ad monasterium non pertinent.

Quicumque Religiosus potest ab Episcopo reiici à Parrochia, potest à Prælato euocari?

cùm Episcopus velit, te posse etiam cùm volueris ad tuum monasterium redire, nec debere tempore periculoso manere, in oppido lue infecto. Belliq; tempore scias te obedire, & seruire debere eodem modo.

MXLVII. Onera omnia Cōmunitatis in solēni Professione acceptantur.

Cum igitur ista omnia nascantur ex solemni contractu, & possint fieri, non sunt physicè impossibilia, nec Religioso inuito imposita. Anno enim integro Nouitius fuisti, audiuisti conciones, vidisti monasterij confessionalia frequentari; esse Parrochias, & Monialium monasteria subdita non ignorasti; Priorem, Suppriorem, & reliquos Communitatis Administros vidisti: legisti Regulam, omnia hæc Abbatis prudentiæ committentem: Monialium monasteriis sæculares, aut Parrochiis aliorum Ordinum Religiosos præfici non vidisti: & tamen secundùm Regulam, moribus huius monasterij expositam, professus es: Ergo omnia hæc in solemni professione acceptasti: Ergo ad omnia & singula, vbi præcipiantur, teneris. Abbas autem vicissim tenebitur bonum publicum, & priuatum respicere, nec exponere indignum, nec in promotione, aut depositione alicuius humanis passionibus regi; sed DEI vnius causam agere, & charitatis conseruationem primariò, secundariò incrementum respicere.

Obligatio Prælati.

Hæc de Abbatum, & subditorum obligationibus specialiter dicta, facili negotio poterunt Episcopis, & Pontificibus aptari: Hinc poterunt Prælati sæculares suas etiam obligationes seruata proportione metiri; nos qui breuitati studemus, ad vlteriora progrediamur.

Notanda.

FVNDAMENTVM XLI.

Clauis VI. De vindicatiua Iustitia.

MXLVIII. QVI legem obligatoriam non seruat (nimirùm (A) in materia suæ subordinationis, nec contra Deum, nec prudentiam vrgentem, possibilem, & sibi notam) peccat. Non est innocens, qui (B) acceptat onus, cui se noscit imparem. Damnum aut pœnam, quam quis sua patitur culpa, sibi (C) imputet: item suam (C) moram.

Quid sit peccatum? & quando cōmittatur.

Pœna supponis culpā, & pœnalitas causam.

Nemo sine culpa luere debet (C) pœnam; nemo (D) sine causa pœnalitatem; Ignorantia insuperabilis (E) est expers culpæ. Humanitùs fieri non potest, vt sit iuridicè perdere vitam, honorem-ve substantialem (F) pœnalitas. Non debet delictum vnius particularis in detrimentum (G) alterius particularis, aut etiam Communitatis (H) redundare.

An particulatiū actus noceāt Cōmunitati?

Venia (I) nulli pertinaci conceditur. Nemo debet cùm alterius (K) iniuria crescere. Nemo ob virtutem (L) propriam, aut malitiam (G) alienam puniri. Nemo præmio ob propriam (N) malitiam donatur. Omnis, qui (M) subit laborem, debet frui commodis labori adnexis; omnis, qui fruitur commodis, debet subire (M) laborem eius adiunctum.

De pœna, & præmio.

Æquitas.

MXLIX. A. CLara peccati descriptio est, nec debet ad maiores difficultates redigi. Ratio peccati non consistit in oppositione actus, virtutisque sed actus & legis.

De dignitate maiore meritis.

B. Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum (*ad se*) non pertinet (*nimirum officio, cui scientia, aut potentia defectu non potest satisfacere*) se immiscet. *Est Reg.* 19.

Damnum voluntariū.

C. Damnum, quod quis suâ culpâ (*causa, mora, aut etiam voluntate*) patitur, sibi debet non aliis imputare. *Est Reg.* 86.

Pomponius: Quod quis ex sua culpa (*mora, causa, aut etiam voluntate*) damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.

Mora voluntaria.

Mora sua (*culpa, voluntas*) cuique est nociua (*non alij.*) *Est Reg.* 25.

D. Sine culpâ, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus. *Est Regula* 23.

Distinguere oportet omninò inter pœnam, & pœnalitatem. Si abest culpâ, non incurritur pœna pro culpâ. Filliucius *fol.* 159. *n.* 161, sed posset incurri pœnalitas. *Huic consonat:* pro culpâ nemo est præmio donandus.

Odium alienum.

G. Non debet aliquis alterius odio (*culpa, mora, negligentia, aut etiam voluntate*) prægrauari. *Est Regula* 22.

Priuatorū peccata.

H. Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ (*Communitatis*) redundare. *Est Reg.* 77.

I. Peccati venia non datur, nisi correcto. *Est Reg.* 5.

Peccati venia.

Sincerum lucrum.

K. Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuriâ, vel iacturâ *deleo illud*, vel iacturâ, *& manet clarius, & verus sensus.*) *Est Regula* 48.

Damnum præter intentionem.

L. Nemo tenetur ad restitutionem ob damnum præter intentionem suam ex actu virtutis emergente. *Est communis sententia.*

Consilium nociuum.

Nullus ex consilio (*etiam materialiter malo*) dummodo fraudulentum non sit (*nec est fraudulentum, quod secundùm conscientiam, & probabile dictamen datum*) obligatur. *Est Reg.* 62.

Onera, & commoda.

M. Qui sentit onus, sentire debet commodum (*illi oneri adnexum*) & è contra. *Est Reg.* 55.

Rationi congruit, vt succedat in onere, qui substituitur in honore. *Reg.* 77.

Vtilitas ex delicto: Damnum ex virtute.

N. *Vide Layman, fol.* 118. *num.* 15. *vbi docet, neminem ex proprio delicto commodum debere reportare, & exemplum ponit in eo, qui à Catholica fide deficit, quem vult manere subiectum vniuersis præceptis Ecclesiæ vt anteà, ne ex peccato vtilitatem reportet.* Consonat Bartholomæus

tholomæus à S. Fausto Theſſ. lib. 1. quæſt. 12. num. 3. *Perrò, ſi ob delictum nemo vtilitatem reportat, nemo ob virtutem damnum: & hoc poſtulat rationis conſequentia, aut non dialecticamur bene.*

An probabilia ſint obſcura?

Cùm ſunt iura partium obſcura, reo fauendum eſt potiùs, quàm actori. *Reg. 11. An non obſcura, quæ merè probabilia? ſic puto.*

I.

MLIX. EGimus de præceptis, & oſtendimus, nec ignorantes, inuiſibiliter, nec carentes viribus, nec ſcientes, & phyſicè potentes, ſi materia contrà conſcientiam, aut prudentiam ſit, obligari: vnde neceſſariò concluditur:

Qualitates legis obligatoriæ.

Superioris præceptum, quod nec inutile nec ſuperfluum ſit, nec militet contra conſcientiam, nec ſuperet vires ſubditi, nec imponatur inſcio, ſed ſit in materia, in qua ille Superiori ſubordinatur, eſſe obligatorium. [Conſultò illud *ſubordinatur* poſui: non enim omnis ſubditus in omni materia etiam licitâ, & honeſtâ ſubeſt. Sed iuxta leges, & mores, & profeſſionis contractum.

An ſubditi debeant in omni obedire?

At poſtulat publica vtilitas, vt detur in Republicâ authoritas, quę poſſit *parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos*, & hæc eſt, quæ IVSTITIA VINDICATIVA nominatur.

Quid ſit Iuſtitia vindicatiua?

Quid ſit pœna, & quot ſpecies habeat?

Pœna eſt noxæ vindicta, teſte Vlpiano; & ipſius octo ſpecies recenſet Cicero: nimirùm, Damnum, Vincula Verbera, Talionem, Ignominiam, Exilium, Seruitutem, Mortem.

Quid ſit pœnitentia?

Pœnitentia conſiſtit in actuali dolore, vi cuius commiſſa mala cum emendationis propoſito plangimus, & plangenda vlteriùs committere nolumus. Sic Theologi *in 4. Sentent. diſt. 14.*

Quid venia?

Venia, aſſerente Senecâ *lib. de Clementia*, eſt debitæ pœnæ remiſſio, quæ correctis, & pœnitentibus concedi ſolet.

An concedenda ſit relapſis?

Auguſtinus *de Agone Chriſtiano* ſic ait: *Debeat Eccleſia Catholica, correctis & firmatis filijs libenter ignoſcere. Cùm ipſi Petro perſonam eius* (Chriſti) *geſtanti, & cum in mari turbaſſet* (fortè & *cùm in mari titubaſſet*) *& cùm Deum carnaliter à paſſione renocaſſet, & cùm aurem ſerui gladio præſcidiſſet, & ipſum Dominum etiam negaſſet; & cùm in ſimulationem poſtea ſuperſtitioſam lapſus eſſet; videamus veniam eſſe conceſſam, eumque correctum atque firmatum vſque ad Dominica paſſionis gloriam perueniſſe.*

Igitur ne ſuperior aut nimis remiſſus aut ſeuerus dicatur, & vt ſciat quando debeat condemnare & abſoluere, has Regulas ex Canonico Iure decerpſit Bonifacius, & ob oculos poſuit.

II.

MLXI. An in correctis.

PEccatò venia non datur niſi correcto. Et quia à Deo & ab hominibus veniam poſtulare ſolemus, hæc Regula 5. ſi Theologicè ſumatur, æquipollebit huic: *Peccati venia non datur à Deo, niſi correcto, & contrito, aut ſaltem attrito & confeſſo; & talibus ſemper ipſa datur.*

An expediat pœnam cōdonare?

Si ſumatur politicè, huic. *Peccati quoad pœnam venia non datur à Iudice, niſi iam ſe corrigenti, & modeſtè agenti: at non poteſt à Iudice inferiore concedi, nec expedit frequenter cōcedi à ſupremo, niſi dentur rationes ſpeciales, quæ ad bonum publicum conducant.* Sed quia videtur Bonifacius agere de culpâ, notandum, in omni ciuili peccato dari iniuriam factam Reipublicæ, pœnamque; ſicut etiam analogicè in omni peccato contra DEVM, quod quia non obſeruauit Caniſius, hanc Regulam his verbis exponit:

Caniſius impugnatur.

Regula plena eſt; ſi per correctum accipiamus contritum, ad ſaniorem mentem reuerſum, non verò punitum, vt quidam perperam interpretantur. Quæ enim delinquenti gratia fit, ſi is pœnam à Iure conſtitutam iam ſubiit? Et reſpondeo Caniſio, non illos perperam, ſed ipſum potiùs perperam Regulam interpretari; illi enim, qui pœnam ſubiit, magna gratia fit, cùm remittitur culpa, quæ à pœnâ diſtinguitur, & eſt prior ipſâ.

Pœna diſtinguitur à culpa.

Vel conuertamus oculos ad Theologiam, in quâ celeber eſt Petri Abailardi error, qui culpam à pœnâ non diſtingui putauit, iuxta quem omnia eſſent vera, quæ Caniſius adducit; at, quia pœna à culpâ diſtinguitur, cùm aliquis moritur in peccato veniali, eſt reus culpæ, & pœnæ; hanc poteſt expiare ſatiſpatiendo: at non eſt idem ſatiſpati, ac ipſammet culpam delere. Quamobrem tametſi ſit facile oſtendere, quo animæ defunctorum modo luant pœnas debitas, non eſt facile exponere, quomodo liberentur à venialibus culpis, ſi fortè cum illis egrediantur. Hinc igitur iterùm ad humana reduces, dicimus furem commiſiſſe delictum etiam in Rempublicam, & eſſe reum culpæ, & obnoxium pœnæ: at iuxta leges punito culpam ignoſci, veniam dari, & poſteà tractandum, vt Reipublicæ amicum.

III.

MLXII. Differt culpa à cauſa: & à pœna pœnalitas.

SIne culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus. Eſt Regula 23. Hic Bonifacius culpam à cauſa diſtinguit, & pœnam à pœnalitate deberet: dicimus enim, dari pœnas, pœnalitateſque: illæ ſunt demeritorum, & peccatorum ſtipendia, hæ ex cauſa & poſſunt, & ſolent imponi.

Dimiſſio apud Ieſuitas, &

Sic hodie apud Patres Ieſuitas dimiſſio ſolet eſſe pœnalitas: nam tametſi nemo poſſit ſine cauſa dimitti, dimitti poteſt ſine culpa; nimirùm cùm datur cauſa ipſi non peccaminoſa, fortè nec libera, quæ militet contra bonum publicum, & dimiſſione tollatur.

Apud nos.

Eadem autem apud Benedictinos dimiſſio non eſt pœnalitas, ſed pura pœna, quæ incorrigibilibus imponi poteſt (imò nonnunquam debet) ex præſcripto Capitis 28.

Depoſitio.

ſed Prioris, Cellerarij, & cuiuſcumque Adminiſtri depoſitio eſt pœnalitas; quia licèt non poſſit deponi ſine cauſa (non enim Antiſtes inſanire permittitur, in omnibus enim ſuis decretis debet Deum, & publicum bonum reſpicere) poteſt tamen ſine cauſa Miniſtro deponendo imputabili, puta, ſi ſanctus, & bonus ſit, & tamen non placeat confratribus, deturque alius, quem ament, qui ſatisfacere poſſit æquè bene, vel meliùs.

MLXIII. Promotus per ſimoniā deponitur.

Et veniendo ad Iura vniuerſalia, *c. de regularib. 25. cum ſeqq. extr. de ſimonia. cap. quicunque 1. q. 5.* qui per ſimoniam, à ſe commiſſam, fuerit ad Eccleſiaſticum beneficium promotus, deponitur, item ille, qui per commiſſam ab alio ſe inſcio, & in priori caſu depoſitio eſt pœna,

pœna, & in posteriori pœnalitas; in illo datur culpa, quæ luatur: in hoc causa: interest enim boni publici tam seuetè contra simoniacos procedi, cùm videamus ne hanc quidem seueritatem sufficere, oe hoc abominabile vitium multorum promotiones inuadat.

Item leprosus,

Peste infectus.

Sacerdos leprosus, *cap. 4. extr. de Cler. agr.* ab Ecclesiæ administratione proscribitur, oon sine causa, & tamen omninò sine culpa. Sic etiam iu bene gubernatis vrbibus domus peste infestorum clauduntur, & signaotur; ipsis non conceditur aditus ad alias domos, nec sanis ad istas; & quidem homines miseri præter pestiferam luem alias pœnalitates patiuntur, non in pœnam peccati, sed ad maiorem reliquorum securitatem. Leprosi solent ab humano commercio proscribi; & ob eandem causam, etiamsi careant culpa, quotquot morbo contagioso laborant.

Irregularitas etiam virtutes exercendo contrahitur.

Irregularitas etiam non solùm actu peccaminoso, sed etiam virtuoso contrahirur, puta si Iudex aliquem capite coodemnaret, Medicus ex ignorantia occideret, Chirurgus ex præscripto Medici excideret aliquod membrum.

IV.

MLXIV.
Causæ ob quas homines puniri soleant?
In sæculo.

SEd, siquidem nemo sine culpa, vel causa puniri potest, quæ sunt causæ, quæ sunt culpæ, propter quas potest?

Respondeo, standum communibus legibus, & moribus cuiuscunque patriæ. Addo non videri dari causam, ob quam possit aliquis plecti capite, aut alia extrema sententia damnari sine culpa; imò nec infamari. At in Religionibus datur causa manifestissima, ob quam possint regulares pœnitentiæ imponi sine culpa; & ea est, mortificationis studium, & deuotionis promotio.

In claustro.

Dantur culpæ ciuiles.

Subiungo, esse culpam (Theologicam, Politicam-ve) violare directè aliquam legem moralem, aut pœnalem, & legitupiones esse omninò puniendos; nam tametsi in ea sententia sim, vt desiderem leges faciles esse, vellem illas seuerè, & strictè obseruari.

Leges seruandas.

Nemo debet ex delicto vtilitatē reportatem.

Corollarium. *Pro culpa nemo debet premio donari.* Ostenditur, quia sicut innocentem puniri, sic etiam contra iustitiam militat nocentem præmio, & hoore donari.

V.

MLXV.
De impertinentibus.

NOn est sine culpa, qui rei quæ ad eū (ad se) non pertinet (nimirùm, officio, cui scientiæ, aut potentiæ defectu non potest satisfacere) se immiscet. Est Regula 19. Sic Regulæ tenorem expono ratione ductus & iuribus, præcipueque *l. idem Iuris 8. §. mulionem, cum l seq. ff. ad l. Aquil. l. illicitas 6 §. sicui, ff. de offic. præs.* Vnde non est dicendus se intermiscere negotiis alienis, & quæ ad se non pertinent, ille qui scit, potestque proximum hoc optantem iuuare (nulli enim laudabiliter adsistimus inuito) nam, si te physicè, aut etiam moraliter positiuè, aut etiam negatiuè prohibente, tua negotia Fridericus fecerit, tametsi bene, nec stipendium, nec honorarium, imò nec sumptus factus repetet, *l fin c. de negot. gest.* Sed quia alienas culpas dorsu aliorum nonnulli solebant imponere adiuncta fuit hæc lex.

Fauor non fit inuito.

VI.

De alieno odio.

NOn debet aliquis alterius odio (etiam iusto) prægrauari. Est Regula 22. & firmatur *lege, si quis 33. § legis, cap. de inoffic. test.* cui consonant alia Iuris Axiomata; nimirùm. [*Delicta suos tenent authores*] *l. sancimus 22. cap. de pœnis.* [*Ratio non patitur, vt alteri ob alterum iniqua Conditio inferatur,*] *l. non debet alteri, &c.* Vbi nota duplex dari odium, iustum, iniustumque: hoc habetur in personam, illud in vitia. Porrò sicut & nobis, præceptum etiam fuerat Prophetæ Regi, vt diligeret proximos, & tamen iniquos odio habuit sanctissimè, quia non detestabatur personas, quà personas, sed quà iniquas. Docemur igitur hac Regula, iniquè illum procedere, qui quod iniustè odio habeat Petrum, grauat eius cognatum: docemur etiam iniquè similiter procedere, qui peccata, quæ odio haber in Petro, nec tamen in ipso punire vult, aut potest, in eiusdem cognato vindicat: nemo enim puniendus est ob aliena peccata.

Odium est duplex.

Psalm. 118.

MLXVI.
An hæc Regula habeat exceptiones?
Peccata parentum.

Solent Authores adsignare casus, in quibus locum Regula habere non possit; nullum tamen quem viderim, qui sit eius exceptio, aut ad illam pertineat. Incontinentia parentum, inquiunt, punitur in filiis; ij enim, si spurij, aut illegitimi, arcentur ab ordinibus sacris *tit. extr. in 6. de filijs Presbyt.* grauantur igitur ob aliena peccata. Er ego, negato primo antecedente, nego consequentiam illatam: grauatur enim aliquis, cùm vel illi adimitur bonum, vel imponitur malum, & tamen neutrum fit, cùm spurij à dignitatibus Ecclesiasticis, aut etiam sæcularibus arcentur. Hæc enim conferendæ sunt his, qui politicè homines sunt, & ipsi sunt nulli politicè. Sed *esse nullos* non habent ipsi io pœnam; noo enim qui olim erant aliquid politicè, rediguntur in nihil politicè; sed nuoquam ipsi fuerunt in politicâ rerum naturâ, quoniam politicè nati non sunt: & quia certum est, Non entia non posse puniri nec grauari, sic nec ipsos, quia ipsi in Republicâ non entia virtualiter sunt, nimirùm quoad dignitates, & eminentia officia, ita enim se habent, ac si nati non essent.

Spurij à dignitatibus arcentur.

Politicè nulli.

MLXVII.
Nati ante parentū crimen non sunt infames.
Peccatum originale politicum.

Non absimili modo philosophare de filiis parentum reorum criminis læsæ Maiestatis, qui nati sunt post crimen, si enim ante crimen sint nati, non tangi creduntur, licèt in materia gratiæ ipsos videamus aliquando tametsi sine culpa, non tamen sine causa repelli: Si nati fuerint post crimen, concepti sunt in peccato ciuiliter originali, & tam habent quòd conquerantur contra Principem, quàm contra Deum, ego, qui in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Nascuntur filij iræ politicæ, rei non quidem pœnæ sensûs (nemo enim Proditoris aut Monetarij filius igni ob culpam originalem apud Orthodoxos mandatur) sed pœnæ damni; nascuntur enim incapaces dignitatum & promotionum; & quia nunquam capacitatem hanc habuerunt, illam odio parentum perdidisse dicendi non sunt, sed illam à suis parentibus non accepisse.

Pœna sensus & damni.

Hæc

VII.

MLXVIII. *Priuatorum hominum scelera Cōmunitati nocere non possunt.*

HÆc Regula XXII. vniuersalior est, & ex illa ad specialia descendendo multæ possent inferri; sed à Bonifacio ob peculiares causas infertur sola Regula XXXVI. videlicet: *Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.* Consonarent istæ: *Delictum cuiuscumque Christiani, etiam summi Pontificis, non debet esse Ecclesiæ Romanæ detrimento. Non debet Episcopatus pati ob alicuius, etiam Episcopi, peccatum. Non debet Ordo religiosus puniri, condemnari, deleri, ob aliquorum, etiam Præpositorum, exorbitantias. Non debet monasterium damnari ob Monachi aut etiam Abbatis flagitium.* Et conuertendo oculos ad statum sæcularem: *Ob particularium hominum, etiam Imperatorum, Regum, Principum, crimina non debet puniri Orbis Christianus.* Et, vt omnia simul comprehendam: *Ob vnius membri, etiam capitis excessus, non debet puniri Communitas.* Non enim peccat ipsa, cùm membrum priuatâ authoritate peccat, nec debent innocentes puniri: peccaret, si ipsa vel iuberet vel faceret quod malum esset; sed neque tunc per modum corporis vnius, sed per modum plurium particularium.

An Episcopus sit Ecclesiasticarum rerum dominus?

Placet addere verba Alexandri III. *c.2.extr. de donat.* dicentis: *Cùm enim Episcopus, & quilibet Prælatus Ecclesiasticarum rerum sit Procurator, non Dominus, conditionem Ecclesiæ meliorare potest, facere verò deteriorem non debet*, imò nec potest. Vnde bene Layman *libr. 3. tr. 2. c. 11. num. 5.* Ecclesia, ait, iure minoris debet semper illæsa seruari, additque *l. 4. c. 13. num. 16.* Ecclesia pupillo comparatur, cùm se ipsam defendere non possit.

Ecclesia iure pupilli gaudet.

VIII.

MLXIX. *De Abbate prodigo.*

REm à se alienatam potestne Prælatus repetere etiam allegando propriam turpitudinem? Respondet affirmatiuè Henricus Canisius, *ex capite, si quis num. 4. & num. 12. extr. de rebus Eccles. alien. & ex l. 1. c. de liberali causa.* Sed hîc ego volo tantisper hærere. *Teneo primò* non posse repetere, quæ dedit ex consensu suæ Communitatis. Excipe casum, in quo Communitas non sit libera, sed indigeat Superiorum licentiâ. *Teneo secundò* non posse repetere, quæ dedit secundùm Regulam, etsi sit inuita Communitas, tunc enim illa donatio esset valida. Regulæ nomine intelligo priuilegiis, & moribus temperatam, & vt meliùs rem capias, pono exempla domestica. D. Bernardus consultis suis Religiosis (an & consentientibus? nescio; sed maioris claritatis causâ dissensisse dicantur) fundum dedit B. Norberto, vt Præmonstratum ædificaret, & ante paucos annos Fernellius Cœnobij Viritiensis Antistes vnam arcem, vt Patres Franciscani in Cœnobium erigerent, & quidem etiam consultis, inuitis tamen Religiosis, & quæris, An hæ donationes sint validæ? An Bernardus Fernelliúsque possint bona à se alienata Ecclesiarum suarum nomine repetere, etiam culpam suam allegando: & respondeo, Fernellium posse, & Bernardum non posse. Aio posse Fernellium, quia iuxta mores nostri æui, & constitutiones Pontificias nihil potest inuitâ Communitate alienari. Addo tamen Bernardum non posse; nam stando Regulæ mæri, si alienare fundum res magni momenti credatur, debet Abbas vniuersos consulere & audire; si res parui momenti dicatur, debet saltem consulere, & audire seniores; in neutro tamen casu tenetur illorum sequi iudicium, sed potest iuxta Caput III. Regulæ, quod melius iudicauerit, facere. Cùm igitur D. Bernardus professus fuerit, seruaritque Regulam ad literam, nullo vsu, nullo priuilegio temperatam, validè illum fundum B. Norberto dedit, nec illum potuit nomine Communitatis repetere; quem enim regulariter dederat, dederat nomine suæ Communitatis.

Hodie Monachi obseruant Regulas moribus & priuilegiis mitigatas.

Quid dare olim Abbas potuerit, & quid hodie possit?

IX.

MLXX.

ANte annos quasi viginti duos obiit Abbas N. vir sanctus & pius, & à successore sexdecim mille florenos, quos iussu defuncti dederat alterius Ordinis Communitati, Mercator quidam postulauit: Negat successor; chirographum ostendit ille, excipitur contra chirographum; multa hinc inde allegantur: & tandem condemnatur Monasterium, vt Mercatori satisfaciat. Audiui variè de huiuscemodi quæstione loqui. Fortè non fuit allegatum, non posse Abbatem sexdecim mille florenos dare pauperibus sine speciali Communitatis suæ licentiâ. Quid scio? Fortè fuerant multæ donationes, & tandem in grauem summam coierunt; Fortè aliæ causæ latebant, quæ non publicantur. Ego autem non credo, posse Abbatem grauare suum monasterium erogando eleemosynas; puto tamen, eum habere bene administrandi absolutam licentiam, & existimo eum bene administrare, qui modestum victum amictumque dat suis Religiosis; nihil profanum, & inutile ædificat; comparat pro Ecclesia, non superba & profana, sed decentia ornamenta; & cætera, quæ supersunt, dat pauperibus sanctis (non semper Deo gratum dare otiosis mendicis, si in vitiis ipsi suis alienâ clementiâ foueantur) etiam si sint multa. Et existimo eum male administrare, qui quòd monasterium sit diues, plus vini, aut pretiosiores vestes dat suis Monachis, quàm si esset pauper: eò enim res in multis locis deuenerat, vt gratulandum sit nonnullis monasteriis, quod à Gustauo Adolpho Sueciæ Rege fuerint non tam exspoliata, quàm reformata. Sic placuit loqui, & vocibus vti aut abuti: nam dum VVandalus conatur Catholicam Religionem delere, monasteria (hoc est, Theologorum Orthodoxorum Seminaria) deuastat & exspoliat, fecitque Deus, vt Religiosi persecutionem patienter tolerent, æquo animo paupertatem & miserias subirent, mores ad legem seueriorem contraherent, & ad summam multi sanctitatem adscenderent. Placet Reformationis formula Carolo V. Imp. statibus Ecclesiasticis ad deliberandum proposita Augustæ anno 1548. in quâ §. *De Monasteriis* lego: *Non debent Monachi, quamuis opulentis & regalibus dotati munificentiis* (lege bene) *otiosos &*

Quales & quantas eleemosynas possit Abbas facere?

An mendici sint veri pauperes?

Paupertas multorum monasteriorum reformatrix.

Decretum de Monachis.

vanos

vanos facere sumptus ; nec familiam superfluam, nec equos ad fastum , & pompam potiùs quam ad necessitatem, Præcipuam moro, nutrire magisque secularem , quàm religiosam vitam ducere. An-non explorator domesticus carpit exactè, quæ fieri vidit, & quæ vix hodie reformata videmus ? Quid igitur facere debeant Religiosi , videamus. *Sed in humilitate viuere frugaliter.* Sed si hoc fiat, mulra aureorum millia in opulentis monasteriis superetunt. Quid fiet igitur de tantâ vi pecuniæ , si non comedatur & bibatur , & in vsus fastuosos dispensetur ? Imperator : *quæ vltra necessitatem* (nota bene non dixit *luxum* , sed *necessitatem*) *supersunt* (debeot) *in pauperes & educationes studiosorum , quo possint Ecclesiæ Christi olim vsui esse , vtiliter expendere.* Nec contra hoc curanda est vnius aut alterius Visitatoris auaritia ; cuius authoritate nunquam licebit me depauperare monasterium , vt ipsius superfluitati satisfaciam , vel dare Religiosis superflua , aut thesauros congerere ; cum omnia non necessaria debeam in pauperes sanctos erogare. Sed de hoc alibi vberiùs & aptiùs.

Quid debeat fieri de superfluis?

MLXXI. An huic Regulæ obstet præscriptio? Obiectio.

Multas statim contra Regulas exceptiones soler inuenire Canisius , & contra hanc non vult militare præscriptionem : at si res bene examinetur , non vrget. Sic arguis [Propter negligentiam Superioris contra Communitatem suam fluit præscriptio *l. 1. ff. de vsurp. & vsucap.* ergo delictum personæ iuridicè solet in detrimentum Ecclesiæ redundare] & respondet Canisius his verbis. *Neque obstat huic Regula titulus decretal. de præscriptionibus, quo propter negligentiam Prælati contra Ecclesiam suam currit præscriptio : quia hoc publica vtilitatis causa receptum est in præscriptione , ne dominia rerum in incerto sint.* Sed hæc ratio non sufficit ; præscriptionem enim esse introductam ex hoc motiuo aut ex alio, non tollit esse contra Communitatem , & ex Abbatis negligentiâ procurrere. Ego autem teneo præscriptionem currere, non tamen hoc detrimentum ob delictum persooæ redundare: quod sic ostendo. Abbas est in tali casu Communitatis lingua ; & ipse cum protestatur contrà, & suis verbis cursum præscriptionis interrumpit, procedit, *vt quo* , non *vt quod* ; nam sicut linguâ homo , sic Abbate loquitur in tali occasione Communitas. Ergo quando Abbas tacet, tacet *vt quo* , & Communitas *vt quod.* Ergo ob propriam negligentiam patitur detrimentum Communitas. Nec iuuat dicere, eam non posse præcipere Prælato vt impediat cursum præscriptionis; illum enim potest monere , & renuentem in visitatione accusare iuxta leges, & statutum Ordinum singulorum.

Solutio Canisij.

Impugnatur.

Vera ponitur.

Abbas Cômunitatis lingua.

Agit, tacet, loquitur vt quo, non vt quod.

X.

MLXXII. De acceptatione. An legata ante acceptationem acquirantur.

Similis omninò difficultas in acceptationibus moueri potest ; nam sicut Abbas nihil dat nomine proprio , sic nomine proprio nihil negat ; nihil nomine proprio acceptat , nihil proprio recusat : vnde si in testamento centum Ecclesiæ meæ legaueris , non potero illos nomine proprio acceptare aut recusare, sed nomine eiusdem Ecclesiæ: ergo, si ego illos aureos recuso *vt quo* , mea Ecclesia *vt quod* , non est dicendum , quod illis ipsa careat propter meam voluntatem , sed propter suam. *Sed dicos* , legata ipso iure acquiri meæ Ecclesiæ , nec requiri acceptationem, imò nec agnitionem *l. fin. C. de SS. Eccles. l. à Titio. ff. de furto.* Et nego , quoniam fauor non fit inuito, nec vllus acceptare tenetur, qui non obstringatur præcepto valido acceptandi. Consentit mihi Panormitanus *ad cap. 1. num. 9. extr. de in integr. restit.* licèt alibi aut obscurè aut aliter loquatur. Profectò , An liceat acceptare munera ab amicis oblata ? docui in Theologiæ Regularis *num.* 876. hinc oritur , quòd

Obiectio.

Solutio.

XI.

MLXXIII. De voluntaria iactura.

D*Amnum quod quis sua culpa* (aut causâ aut voluntate) *sentit , sibi debet, non aliis imputare.* Est Regula LXXXVI. adeoque, si vel currat præscriptio , vel legata renuantur, & putet damnum (latum negatiuum) se esse passam Communitas , sibi illud imputet, non alij ; id enim ipsa moraliter fecit , quod nomine suo factum est.

In hunc sensum *l. quod quis ex. ff. hoc tit.* inquit Pomponius : *Quod quis ex culpa sua (vel causa) damnum sentit , non intelligitur damnum sentire.* Non enim habent Iudices oculos , vt tale damnum videant ; nec aures , vt in tali materiâ querelas audiant : adeoque à similibus quæstionibus abstrahunt , & illas dicunt politicè inintelligibiles & incognoscibiles.

XII.

MLXXIV. De mora. Morosus, quis?

M*Ora sua cuique est nociua.* Est Regulâ XXV. Cui concordat altera Iuris Regula *in l. in condemnat. §. vnicuique ff. eodem tit.* Porrò *morosus* ille in Iure dicitur, qui non facit, quod debet, quando debet. Et puto in omni contractu tempus tacitè vel expressè determinari ; non enim , qui domum emi , si tempus solutionis non est determinatum , illam potero centum annis differre ; omnia enim , quæ non ponuntur diebus determinatis, creduntur statim facienda ; & illud *statim*, cùm politicum sit, & non physicum, latitudinem habet. Vt Regulam altiùs intelligas, vnum aut alterum casum subiungam.

Quid sit statim.

Madriti, cùm diceretur in proximum diem monetæ valor diminuendus, Petrus qui debebat Francisco mille florenos, illos soluere voluit. Renuit iste, ille protestatur; & interim valor pecuniarius minuitur. Sed vtri ? Petro-ne an Francisco ? Sententia publica decretum, morâ fuisse Francisci, adeoque ipsi soli nocere.

Casus primus.

Alberico debebat centum imperiales Patroclus, & differebat solutionem. Protestatur ille, damnum emergens , lucrum cessans. Et quæritur , si post iuridicam protestationem adhuc moras Patroclus trahat , & tamen re vera damnum illud emergat, aut lucrum cesset, cui emersurum illud , cui cessaturum istud sit? Verè Patroclo , si Iudices integri sint.

Casus secundus.

Tenemus furem, latronem, & quemcumque rei alienæ detentorem, tunc esse morosum solutorem, cùm potest soluere, & non vult, quòd si velit , nec possit , adhuc distinctione opus est. Si iustè contraxerit debitum, non tenetur:

An sit morosus solutor, qui non potest?

nemo

An latio teneatur ad damna?

nemo enim sub bono Deo si bonus sit, grauatur. Si iniustè contraxerit, vbi per confessionem cesset esse iniustus detentor, videtur non esse damni causa, sed fuisse; adeoque teneri ad damna præterita, quæ intulit, non ad futura, quæ improuisa contra eius voluntatem eueniunt. Sed hæc potiùs concernere videntur forum interius, nam, de occultis non iudicant humanæ leges.

X III.

MLXXV. Corrigitur Regula 48.

L*Oonpletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura.* Est Regula XLVIII. Deleo illud *vel iactura*; nam si nihil minus significat *iactura* quàm *iniuria*, tunc est vox superflua; si minus expungenda: omnia enim, quæ secundùm Iura fiunt, tametsi incommodum & iacturam inferant, non inferunt iniuriam proximo. Possumque alieno detrimento modò sine iniuriâ ditari, vt optimè notauit Glossa *ad l. iure natura ff. hoc tit.* cui consonat *l. iustè 11. ff. de acquir. vel om. poss.* nam sicut verbulum addidisse sæpè est sententiam commentario illustrasse, sic etiam aliquando verbulum deleuisse, si illud poterat sensum interturbare. Et quidem licèt omnia Iura sint æquitati & naturali rationi consentanea, hanc specialiter hæc prærogatiua inuestit Pomponius *in l. nam hoc natura 24. ff. de condict. indeb. in l. iure natura ff. hoc tit.*

Aliud est iactura, aliud iniuria. Aliquando delere verbulum est commentarium addere.

Cicero examinatur.

Solent huc poni Ciceronis verba, qui *lib. 3. officior.* sic inquit. *Detrahere igitur alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ possint aut corpori accidere, aut rebus externis.* Et quia video & audio hæc Stoici Philosophi verba fortiter vrgeri à nonnullis, Ego etiam, sed vt opinor veriùs tametsi seueriùs, eadem reducam ad limam.

An Cicero nouerit naturam integram?

Quæro igitur primò, quid intelligat Cicero *Natura* nomine? Videntur enim Philosophi intelligere appetitum, qui insitus est omnibus. Et quia aliter est affectus appetitus hominis sani, & aliter appetitus ægroti, quæro secundò, An agat Cicero de statu naturæ integræ, cui erat contraria mors, cùm homines nascerentur immortales, potiùs transituri in cœlum, quàm morituri: Et respondes distinctionem naturæ integræ & lapsæ ignotam Ciceroni fuisse, illumque egisse de naturâ humanâ, qualem habebat, & quidem in reliquis experiebatur. At contra talem naturam neo est mors, nec paupertas, nec dolor, nec cætera, quæ solent accidere: ergo nec erit contra naturam damno alieno ditescere. Inuoluit igitur contradictorias Cicero, cùm contra naturam esse vult, quæ sunt maximè secundùm naturam; cùm potiùs esset contra cursum naturæ, hominem hac rerum tempestate non mori, nullius rei esse indigum, esse impassibilem, & inalterabilem. Præthereà, si Cicero incommodum ab iniuria non distinguat, esset iterùm arguendus, & dicendus multa dixisse oratorio stylo, qualia etiam hodie à nostris Concionatoribus dicuntur: quorum exclamationes, voces & non dictiones sunt.

Incommodum differt ab iniustitia.

XIV.

MLXXVI. De grauamine, & commodo.

Q*Vi sentit onus, sentire debet commodum* (illi oneri adnexum) *& è contrà.* Est Regula LV. Illud *adnexum* maioris claritatis gratiâ addidi; illud enim insinuat ratio, *& in l. vnic. §. pro secundo in fin. c. de caduc. toll.* clarè exprimit Iustinianus: *Nec enim ferendus est*, ait, *qui lucrum quidem amplectitur; onus autem ei adnexum contemnit.* Et Regulam à contrario sensu. *l. secundum natur. ff. hoc tit.* Paulus Iureconsultus assumens, ait: *Secundùm naturam est, commoda cuiuscunque rei eum sequi, quem (eiusdem rei) sequuntur incommoda* Hæc doctrina est contra omnes illos animarum Rectores, qui oues suas tondere sciunt, fouere nesciunt, nolunt-ve, vtilitate contenti, cùm tamen honos, & onus ita connexa sint, vt hunc habere non debeat, qui illud renuat. Vnde datur Regula LXXVII. quæ verbis differt à præsenti, nimirùm; *Rationi congruit, vt succedat in onere, qui substituitur in honore.* Omnia enim officia habent vtrumque inseparabiliter, nec licet istum acceptare, illud regere.

Multi diuitias quærũt, onera verò non curant.

XV.

MLXXVII.

Q*Vi violat legem, quã se teneri inuincibiliter ignorat, aut quã se non teneri probabiliter putat, non peccat: adeò nec poterit puniri.* Est ratio Regulæ illi XXIII. *Sine culpa non est aliquis puniendus*, quam superiùs, exposui. Vnde optimè Sancius *in selectis disp. 33.* Apud Ausonium Noctinot in Summâ Dianæ, verbo, Opinio *num. 10.* ait, non posse Superiorem punire iustè subditum ex probabili opinione non obedientem; quia non obediendo non peccauit, ac proinde nec promeretur pœnam. Excipe illum perpetuò, qui se obligauerit obedire Superiori in materiâ probabili; sed respectu huius non esset probabile se posse in materiâ probabili non obedire. Hæc materia recurrit frequentissimè, & semper est obnoxia tenebris, & difficultatibus. Aliud enim est quærere: *Vtrùm sit probabile, quòd subditus possit non obedire Prælato præcipienti rem probabilem?* & aliud: *Vtrùm quando est probabile, quòd subditus potest, aut debet non obedire, possit si non obediat, à Prælato puniri?* Ad primum enim stando Iuri naturæ affirmatiuè: at stando moribus, & consuetudini præscriptæ negatiuè respondeo: ad secundum verò, casum dari rarò, vel nunquam, si autem detur, respondeo negatiuè. Et quia, quæ possunt fieri, possunt consuli, & quo possum modo operari, possum consulere; oritur Iuris Regula LXII. *Nullus ex consilio, dummodò fraudulentum non sit, obligatur.* Et sanè fraudulentum est quod contra docentis conscientiam. An-ne ignorantia inuincibilis excusare eum poterit, qui dederit malum consilium? Respondeo, duas dari ignorantias inuincibiles, quæ omninò veniunt distinguendæ. Petrus rusticus in rebus arduis, & quæ iura subtiliora concernunt, ignorantiam inuincibilem habet, sic credo, sic suppono. At consulitur à Friderico; & ille audacter consulit quid sit facturus. An-ne hoc est fraudulentum consilium, si quidem inuincibili, & insuperabili

An puniri possit, qui sequitur opinionem probabilem?

Neminem consilio teneri.

Ignorantia inuincibilis est duplex.

ignorantia fundatum? An rusticus hoc consilio obligabitur? Respondeo, Petrum iura inuincibiliter ignorare; at se illa ignorare, ignorare non posse. Adeoqoe hanc secundam ignorantiam in ipso, aut esse malitiosam, & affectatam, aut saltem supinam, & vincibilem: & concludo consilium fuisse fraudulentum, & peccaminosum; nam iuxta Regulam 19. *Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.* At obligari ob malum hoc consilium non puto, quoniam iuxta Regulam 55. *In pari delicto, vel causa, potior est conditio possidentis.* Et quidem si præsumptio etiam fuit rusticum dare consilium; præsumptio etiam fuit rustico credere, & stultitia eiusdem consilio gubernari. Hinc patet imperitum (quod solet) qui haberi doctus vellet, & ita arte, & fraude procederet, vt etiam esse doctus à rusticis iudicaretur, si consilio noceret rustico, ad restitutionem obligari. Rusticus enim eum sincere, & prudenter consuleret; at ipse fraudulenter, & imprudenter responderet.

Nota id bene.

MLXXVIII. Hic laudo legem *illicitas 6. §. sicut, ff. de offic. Præsidis*, & legem *idem 8. in Princip. ff. ad leg. Aquil.* quæ condemnant Medicum, qui ex ignorantiâ ægrum occiderit; condemno tamen eos, qui hanc non reducunt ad praxim; est enim magna seges imperitorum hominum, qui dicunt se scire Medicinam, & applicando dextrorsum sinistrosum, quæ occurrunt, & ignorant, multos ægros occidunt.

An aliquando Medici teneantur ad restitutionem?

Strictior, & acceptior est lex 2. *ff. quod quisque Iuris*, vi cuius Assessor, si per impetitiam aliter consulat Magistratui, quàm oportet, ipse omninò obligatur; dat enim fraudolentum consilium, in materiâ, quam vincibiliter ignorat: ignorantia enim rerum, quæ concernunt officium, semper est vincibilis; quoniam si datur aliquis, qui illa addiscere nequeat, poterit officium oon admittere.

An etiam Assessores?

Quæ ad vniuscuiusque officiũ pertinent, crassè ignorantur.

FVNDAMENTVM XLII.

Clauis VII. De Æquitate, seu de Æquali personas non acceptante Iustitia.

MLXXIX. ACCEPTIONEM Personarum committit. (A) qui reiecta persona, quæ secundùm Iura debet fauorem sentire, ob priuatas rationes alij fauet in materia Iustitiæ. In materia gratiæ (B) non datur personarum acceptio: Hine patet, DEVM acceptorem personarum non esse. Contractus vtrimque onerosi in absolutos conditionatos, & mixtos diuiduntur. Purè absoluti pauci aut nulli; sed in ipsis debeo stare promissis, etsi non (C) steteris. In purè conditionatis, nonnisi ex (C) suppositione quòd steteris In (C) mixtis, qua parte absolnti sunt, etsi non steteris; qua autem parte conditionati, si steteris. Qui potest (D) agere potest excipere; qui potest Titium domo eiicere, potest illum in domum nõ admittere; qui potest accusare, poterit (E) denuntiare. Et vniuersaliter loquendo, sine personarum acceptione fieri non potest, vt ille, cui conceduntur plura, pauciora sub illis (F) contenta interdicantur.

Vbi reperiatur acceptio.

Deus non acceptor personarũ: & cur?

Contractus triplex.

MLXXX. A. QVid sit acceptatio personarum Textus breuiter, sufficienter tamen exponit.

In iudiciis (*hoc est in materia iustitiæ*) non est acceptio personarum habenda. *Est Regula 12.*

In materia iustitiæ, & gratiæ.

B. In materia gratiæ stat pro ratione voluntas, adeoque non datur personarum acceptio.

C. *Vix reperitur contractus purè absolutus. Et vt inueniam ad donationem conuerto oculos & talem crederem irreuocabilem. Et vt Theologis seruiamus hic aliud exemplum adiungimus. Duas vitas æternas homini primo dedit Deus, nimirùm, corporis & animi. Illam conditionatè, hanc absolutè: illam, si non peccaret, hanc verò, siue peccaret siue non. Peccauit Adam, Deusque in pœnam priuauit eum corporis immortalitate. At immortalitate animæ ob ingratitudinem non spoliauit, illam enim absolutè concesserat, nec cum dependentia ab omissione peccati.*

Vita æterna duplex.

Corporis Immortalitas.

Animæ immortalitas.

D. Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus, *Est Reg. 71.*

E. Videtur omnis accusatio esse exposita magnis inconueniennibus, suauiosque eadem posse fieri per viam denunciationis.

An præstet accusare, an denuntiare?

F. Plus in se semper continet, quod est minus. *Est Regula 35. nimirùm si illud plus sit totum, & illud minus sit pars.*

Non licet actori, quod reo licitum non existit. *Est Reg. 32.*

I.

MLXXXI. NOn ab omnibus rectè intelligitur, quid sit acceptio personarum, provt vitium est, & à Sacris Literis, Iure Canonico, & Ciuili interdicta. Non enim semper est personarum acceptor, qui personas distinguit; sed qui ratione qualitatum, quæ iuxta leges nihil faciunt ad rem, & hoc in materiâ Iustitiæ; est enim acceptio vitium, & in materiâ gratiæ personam distinguere à persona non est culpa. Ita hoc vitium explicant S. Thomas 2. 2. *quæst. 83. art. 4.* Alexander de Ales 2. 2. *tract. de acceptione person.* ita & alij.

Quid sit personarum acceptio?

Non esse omnem personarum distinctionem, acceptionem, hoc est distinctionem iniquam, constat omninò; quia vbi leges & ratio illas distinguunt, non possuot non distingui à Iudice. Ius enim distinguit. PRIMO minores à non minoribus, vultque illos ante vigesimum quintum ætatis annum, cõtractibus sine licentiâ tutoris, aut curatoris initis teneri, non

Acceptio est distinctio iniqua.

Iura distingui volunt Minores à maioribus.

non tamen minores teneri. *tit. Instit. de actor, tit. in princ.lib.3. cap.5.de in integr.restit.* imò si curatoris aut tutoris authoritate contrahendo sint læsi, restituendos pronuntiat, *d. l. 3. & toto tit. ff. de minor.* Et etiam Iurisdictione iuuantur filij familias, qui in specie numeratam pecuniam mutuam acceperint,

Escur?

tit. ff. C. ad SC. Macedon. Fauendum enim est ætati debili, nec permittendum iuuenili ignorantia & calore fieri contractus, qui iuxta prudentiæ Regulas non deberent. SECVNDÒ sexus habetur ratio, in muliere quæ pro alio

Sexû à sexu. Seruum à libero, herû à famulo; patrem à filio? Prudentem à furioso & ebrio?

intercesserit. *tit ff.& C. ad SC. Velleian.* TERTIÒ in criminibus Iura personas prudenter distinguunt; aliter enim punitur seruus, aliter famulus, aliter filius, aliter liber *l. aut facta 16. §. persona, ff. de pœn.* Videatur Tiraquellus *tractatu de pœnis*, qui luculenter hanc materiam tractat. Et QVARTÒ tametsi furiosis leges faueant, nec puniendos velint, circa ebrios duræ sunt, & rigor ipse in ratione fundatur; nam libera & voluntaria est ebrietas, & delirium est morbus, nec ab humano arbitrio dependens.

MLXXXII.

In Religionibus etiam leges fundamentales (Constitutiones, & Statuta) personas à personis distinguunt; multa enim iubentur,

Seniores à iunioribus; sacerdotes à non sacerdotibus; officiales à priuatis; choristas à laicis.

permittuntur, interdicuntur Sacerdotibus, quæ non Iunioribus, multa Communitatis Administris, quæ non priuatis Religiosis, multa Choristis, quæ non Conuersis. Imò in eodem crimine aliter iudicatur iuuenis & aliter iudicatur senex; aliter frater Laicus, & aliter omnino Sacerdos. Et ratio distinctionis in hoc sita est, quòd si crimen sit publicum (iuridicè non puniuntur secreta) grauius est in maiori; ob scandalum cum Iunioribus senes propositi sint, vt communis monasterij Regula, debeantque ex Regulæ cap 7. minores facere, quod maiorum hortantur exempla.

Maiorum peccata sûs maiora.

Constat igitur ex dictis, Acceptiònem personarum esse, earum distinctionem non quamcumque, sed illegitimam: eam nimirùm, quæ non fit lege publica, sed affectu priuato. Rem pulchrè exponit D. Hieronymus *super Amos*,

S. Hieronymus.

cuius verba habentur in iure, *cap. 79. quicumque 11. quæst. 3. in Nani* Mirabelli Polyanthea, *verb Acceptio.* in Henrico Canisio *summa Iur. Canon. lib. 6. Reg. 12.* Ait igitur D. Hieronymus: *Quicunque aut consanguinitate aut amicitia, & è contrario hostili odio vel inimicitijs in iudicando ducitur peruertit iudicium Christi, qui est Iustitia, & fructum illius vertit in amaritudinem.* Et ad Fabiolam: *Multa nos facere cogit affectus, dum propinquitatem respicimus corporum, & corpora & anima offendimus Creatorem.* Et clariùs omnino ad Pamachium:

An amicitia aut sanguis debeat meritis præiudicare?

Nec bonis aduersariorum, si honestum quid habuerint, detrahendum, nec amicorum laudanda sunt vitia; at vnumquodque, non personarum, sed rerum pondere, iudicandum est: Consonat S. Hieronymo S. Benedictus, qui Prælatis inhibet omnem personarum acceptionem, & quid hoc vitium sit, dilucidè exponit cap 2. per hæc verba: *Non ab eo* (Abbate) *persona in monasterio discernatur. Non vnus plus ametur, quam alius, nisi quem in bonis actibus aut obedientia inuenerit meliorem. Non conuertenti ex seruitio præponatur ingenuus nisi alia rationabilis causa existat. Quod si ita, iustitia dictante; Abbati visum fuerit, & de cuiuslibet ordine id faciat: sin alias propria teneant loca: quia siue seruus, siue liber, omnes in Christo vnum sumus, & sub vno Domino æqualem seruitutis militiam baiulamus: quia non est apud Deum personarum acceptio. Solummodò in hac parte apud illum discernimur, si meliores alijs in operibus bonis & humiles inueniamur. Ergo æqualis sit omnibus ab eo charitas: vna præbeatur omnibus secundùm merita disciplina.* Huc pertinet totum Caput 34. Regulæ S. Benedicti: *Si omnes æqualiter debeant necessaria accipere?* quod poterit cum fructu legi.

Res sunt considerandæ non personæ.

Personarum acceptio debet à Monasteriis exulare.

Omnes sumus vnum in Christo. 1. Cor. 12. Rom. 12.

I I.

MLXXXIII. Personarum acceptio condemnatur.

HInc orta Iuris Regula 12. *In Iudicijs* (hoc est in materiâ Iustitiæ) *non est acceptio personarum habenda.* Consonans *cap 1 de sent. & re iudicata in 6. cap. quatuor. 78. cap. quisquis, §. 1. 11. quæst. 3.* Nota illud *in iudicijs*, nam extra materiam iustitiæ aut non datur acceptio, si nomen sumatur pro vitio, aut si sumatur illud largiùs, acceptio non est mala.

Obiectio ex S. Gregorio.

Obiicis D. Gregorium, quem personarum acceptatorem credis, nec tamen ab aliquo reprehensum. Nimirum durum in Apostatas, qui tamen (vt constat ex D. Bernardo *lib. de precept. & disp. cap. 21.*) Venantium, qui monachalem habitum piè susceperat, & impiè reiecerat, non solùm resumere non coëgit, sed omnem etiam indulsit communionem Apostatæ perduranti.

An Apostatæ debeant per vim reduci?

Et respondeo, duas posse dari congruentes solutiones; nam vel dicendum vanam sine viribus iram, Diuumque hominem, quem vi coercere non poterat, tolerasse correctionis intuitu, vt plus illi proficeret; vel dispensasse cum illo supremâ authoritate. *E' quibus solutionibus* illa prior adrisit meo Bernardo. Sed hæc posterior proderit intelligentiæ capitis *Clerico dist. 50.* & capitis *3. ext. de offic. legati*; quibus locis Pontifex non ob ius aliquod aut rationem legitimam, sed ob priuatum amorem iustam pœnam remittit delinquenti, dispensando nimirum in lege humanâ sibi subditâ, quod Iudex inferior nullatenus facere posset. *l. si qua pœna. 244. ff. de verb signif.* tametsi negandum non sit, tales posse rationes interuenire, vt etiam inferior Iudex, æquitatem respiciens, possit aut debeat sententiam ferendam remittere aut intendere, quod & Iura, si postulet ratio, permittunt. *§ Oportet Nouell. de Iudicibus. l. 1. §. 1. in fine, ff. ad SC. Turpil. cap. 1. & cap 5. ex cap de constitutio. l. 3. & l. 4. C. ex quibus causis infam. irrog. l. quid ergo 13. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infam. l. hodie 12. l. in metallum. 124. ff. de pœnis.*

Solutio prior.

Posterior.

An ob priuatû amorem pœna remitti possit.

An ob rationem.

III.

MLXXXIV. An fides seruanda sit nô seruanti?

OCcurrit quæstio vtilis & subtilis, videlicet, An ex hac doctrina oriatur Regula Iuris 65. *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat.* Et videretur quod sic. Habemus enim Deum communem non priuatum; non personarum acceptorem, & qui affectibus priuatis moueatur. Igitur si tibi placuit fidem mihi

præstitam frangere, mihi licebit violare tibi præstitam. Sed non admitto consequentiam, nam subinferre eodem modo & artificio possem: Ergo si tibi placuit meum fratrem occidere, meam vxorem violare, mihi omninò licebit interimere tuum, & tuam opprimere, quod nemo admittet. Aliùde igitur oritur hæc Regula LXXV. quæ proponitur, videlicet, ex Fundamento, quod docet, leges etiam priuatas, quales sunt contractus, debere exponi ad contrahentium mentem, quam esse conditionatam certum est, licèt absolutis sit verbis expressa. Rem clarissimis verbis expono. Conduxisti pictorem & iniuisti contractum firmatum etiam iuramento, vt cuius tenetur ille tabulam pingere, tu centum aureos dare, nesas ctas te daturum illam pecuniam, & asseto te periurum, & pictorem liberum à iuramento; at vis stare contractui, pictor non vult, & definio illum esse periurum, & te liberum à dandi illas pecunias obligatione. Attende, obsecro, nunquam dicturus sum, tibi licere frangere contractum aut iuramentum, si pictor frangat; nec dicturus sum licere pictori, si periurus sis, etiam esse periurus, id enim omninò absurdum est. Sed dicam contractu fracto ab illo te non teneri: non enim fractis catenis homo poterit manere ligatus. At dicam, peccare fractorem debereque mutare dictamen, & contractum in integrum restituere. Addam, iuramenta esse conditionata, & quibuscunque verbis efferantur tacitam conditionem inuoluere, & ne mutemus exemplum Te inquam, iurasse pictori, daturum centum aureos, si illam picturam pingeret; illum, se tibi eamdem picturam, si centum illos aureos dederis. Et concludo vi conditionati iuramenti te teneri si pictor stet promissioni, non aliàs: & teneri pictorem, si promissioni tuæ stes, aliter non.

Contrahentium mens conditionata.

Nunquam licet violare contractum.

Omnes adiurationes sunt conditionatæ.

Similis est in feudo ratio. Vasallus tenetur Domino, Dominus Vasallo, quòd si Dominus improbè contra Vasallum procedat, & ob odium, fauorem protectionem & assistentiam neget, non potest à Vasallo tutâ conscientiâ extorquere seruitia feudalia; & si extorqueat extorquet sine titulo aut iure, & tenetur ad restitutionem. Et in tali casu Vasallus licitè negare illi poterit seruitia feudalia, nam in feudo est mutua reciproca & conditionata Domini & Vasalli obligatio. *Vnico* §. *Domino committente. Si de feudo defuncti contentio* *c. vnico. in fide form. fidel. in lib. feud.* Quid si Dominus Vasallum non potuerit defendere. Respondet Canisius summæ *Iuris Can. lib.6. Reg. 75.* his verbis. *Si casu vel necessitate quis impeditus sit, maioris quæstionis est. Et puto nihilo magis illi fidem seruari oportere, per text. in l. ex conducto 16. alias incipit. l. si vno §. item cum quidam locati.*

Feudorum obligatio est conditionata.

Quid dicendum, cùm Dominus feudi Vasallum defendere non potest?

Hinc patet (si verum sit, fructus dari in stipendium oneris) Beneficiarium, qui non satisfacit horis Canonicis & aliis sui muneris obligationibus, ante omnem sententiam Iudicis, & etiam præscindendo à lege Pontificiâ, quæ id præcipit, teneri ad restitutionem. Aliter tamen vi Pontificiæ legis. Dico igitur, Beneficiatiom, qui vno mense non legisset Diuinum Officium non posse tutâ conscientiâ recipere fructus illius mensis consignatos; at non videri, cur non posset mense sequenti legere singulis diebus bina Officia, & sic fundationi satisfacere. Imò videretur posse satisfacere, si curaret horas legi per alium [satisfaceret inquam, non sacerdotio, sed beneficio, de hoc enim loquimur] contractus enim inter Fundatorem & Beneficiarium initus præcisus à lege Pontificiâ non posset maiorem rigorem inducere, vt videre est in dicendis missas obligatione, cui commoniter satisfaciunt, aut transferendo in sequentem diem, aut curando vt legantur ab aliis. At Ecclesia iustis ex causis contractum priorem onerauit, iubendo vt lectio Diuini Officij transferri non posset, nec tertiæ personæ committi.

De Beneficiario, qui non legit Canonicas horas. An teneatur ad restitutionem & cur?

An satisfacere beneficio sit personale?

IV.

QVæris, An Beneficiarius, qui morbo impeditus non potest legere, teneatur ad restitutionem? & si non, Cur non debeamus eodem modo philosophari de Feudatario? *Respondeo*, differentiam ex contrahentium oriri voluntate. Dico homini potentiori: *Pendam annua talia, & talia seruitia, modò me defendas effectiuè, quòd si contingat me non defendi, nolo me ad seruitia teneri.* Dico Sacerdoti: *Dabo tot annuos aureos sub onere, vt singulis diebus, ni morbo aut legitima causa impediaris, Canonicum Officium legas.* Et quia contractus sunt diuersi, diuersæ sunt etiam obligationes ab eis natæ. At, si mutatetur contrahendi formula, etiam obligationes enatæ mutarentur.

MLXXXV. Et quid dicendum, si omittat horas ob morbum, aut aliam legitimam causam?

Contractus, qui initur in feudo.

Contractus, qui in beneficio.

Hinc patet ineptissimè ab aliquibus dici: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem*; quoniam cum frangenti fidem fides non seruatur, non est dicenda aut violari, aut frangi, sed esse indebita, nec conscientiam obstringere; vnde Bonifacius Papa non dixit: *Potest illi fides violari, qui fidem violare recusat*, sed potiùs: *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitiam seruare recusat.* Hoc est: *Non habet quis Ius, vt postulet sibi ab eo seruari fidem, cui ipse fidem non seruat.* Vel clariùs: *Nemo tenetur seruare fidem illi, qui sibi fidem non seruauit.* Et ratio est vnica, nimirùm, contrahentium volontas, & natura contractûs conditionalis.

An fides sit frangenti frangenda?

Quòd si contractus esset absolutus & non conditionalis, omnia dicta corruerent: posset enim quis alteri absolutè obligari, siue alter satisfaciat obligationibus reciprocis, siue non satisfaciat. Talis contractus videtur esse Donatio, in quâ quis cedat iuri eam ob ingratitudinem, reuocandi: in tali enim casu, staret ipsa, nec à fidelitate Donatarij pendetet. At faciliùs assignare poterimus contractus mixtos, partim absolutos partim conditionatos. Talis asseritur matrimonialis, in quo non frustra sed legitimè fidem postulat coniux seruari à coniuge, cui fidem, à se præstitam, seruare recusat; iure enim adulter postulat, ne vxor adulteta sit, tametsi in materiâ reddendi debitum ius cogendi non habeat: hac enim parte contractus conditionalis fuit. Talis etiam asseritur esse contractus solemnis Professionis, nam si bene perpendantur omnia, quæ S. Benedictus habet suæ Regulæ Cap. LVIII. LIX. LX. LXI. & ea, quæ ibidem Commentatores eruditè pronunciant, est quædam promissio

De contractu absoluto.

Donatio absoluta.

Matrimonium est contractus mixtus.

Et etiam solemnis Professio.

promissio reciproca;& multa quædam Superioris & inferioris obligatio: & nihilominùs non pendet vnius immunitas ab alterius infidelitate, nonenim inferior liberatur à votis,eò quòd Superior sibi infidelis sit;nec Superior liberatur ab obligatione corripiendi,conducendi, & formandi secundùm Regulam Religiosum infidelem, qui violat promissam fidem,& votum temerè præuaricatur. Quòd si incorrigibilis fuerit inferior, poterit ex præscripto Regulæ Cap.28 non obstante solemni professione dimitti, hæc enim partim conditionata fuit; nec cõpromisit in acceptatione Communitas,victum,amictum,domum,&[reliqua humana subsidia homini incorrigibili,& qui cæteros scandalizat.

Incorrigibilis potest dimitti.

V.

MLXXXVI.

OCcurrit quæstio altera. *An esset acceptio personarum aliquem ad agendum, non tamen ad excipiendum admittere?*

Qui agit, potest excipere.

Respondeo esse Iuris Reg.71. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittẽdus* Quæ consonat *legi inuitus,§.eodem tit.& l.1.§.quod autem ait Prætor, ff.de superficieb.* eam tamen tum fundari acceptionis personarum odio, tum etiam Reg.35. videlicet, *Plus in se semper continet, quod est minus.* Et quidem in eodem genere plus est agere quam excipere;plus domo eiicere,quam non admittere venientem;quod non solum in iustitiæ,sed etiam in gratiæ materiâ locum habet; vnde dicitur, *Turpius eijcitur, quam non admittitur hospes.* Hinc est,quòd maritus vxorem adulteram ad se redeuntem non teneatur admittere, quoniam contra asserentem vxorem debere necessariò admitti, adulterij exceptio opponitur, qui enim contra nunquam disgressam agere potest illamque ob adulterium dimittere,à fortiori habebit ius illam non recipiendi, & excipiendi contra matrimonij rationem, si ab eâ allegetur *per text.in c.4.extr.de diuort.& etiam c.5.* Hinc est quòd Religiosus fugitiuus, si ad suum Cœnobium reuertatur, possit non recipi, quando tale crimen commiserit, vt potuerit eiici,adeoque vbi Religiosus ob furtum, homicidium,scandalosam fornicationem, tertiam fugam,&c.(vide Cap.9.Reg.S.Benedicti) eiiceretur,potest non recipi,qui post simile crimen ad suum monasterium reuertitur. Et ratio manifesta est, quia nec vxor (nec Religiosus)fugiendo redditur melioris conditionis,ac esset si domi mansisset:*nemo enim debet peccãdo meliorem reddere suam causam.*

An adultera rediens debeat à marito recipi?

An fugitiuus reduci?

MLXXXVII.

Impugnatur Canis.

Cõtra hanc Regulam duas exceptiones poni vult Henricus Canisius quas ego non libenter admittam,nam tametsi doctrina ab eo proposita,sit quoad substantiam vera quòd ipsa militet contra hanc Regulam verum non est. Sic ille ait.[Singulare est in deposito,quod etsi depositarius rei dominus sit, ac proinde habeat actionem ad eam vendicandam *l.officium 9. ff. de rei vendicat.* non tamen exceptione se tueri potest contra deponentem, sed ante omnia restituere tenetur depositum; idque ob bonam fidem,quæ vberior est in deposito.] At ego nego absolutè depositarium esse rei depositæ Dominum,vel qui dominus dici poterit; qui nec habet proprietatem nec vsum,vt alibi ostẽdo? adeoque hæc doctrina nõ est exceptio Reg.71. Porrò depositario contra furem datur actio, quoniam nomine deponentis possidet, & tenetur illam defendere,sicut omnia sua, clauibus,diligentiâ, lite,& fortè gladio: sed semper tanquam rem alienam,& deponentis nomine: vnde depositarius semper aget vt quo.

An depositarius sit depositi dominus?

An possit depositum defendere?

Impugnatur iterum idẽ Author.

An Conductor rei cõductæ sit dominus?

Eodem modo errat Canis. agens de conductione, quam vult excipi à generalitate huius Reg.71.Et sic ait.[Idem est in re conductâ,cuius conductor prætendit se esse dominum:nam neque hic exceptione dominij iuuatur contra locatorem, *l.si quis de conditionis 25.c.de locate.* Ratio est, quia conductor negando restitutionem locatori, censetur ei interuertere possessionem,quæ hactenus apud locatorem remansit, *l.eelon.9.12.iuncta l.1.§ siue autem, ff. de vi & vi arm.* At spoliatus possessione sua, licèt prædo ante proprietatis quæstionem restituẽdus est.*C.in literis 6.extr de restit.spol.§.recuperandæ, instit.de interd*] Sed conductor rei conductæ dominus non est;& si dominus non est, non poterit se esse dominũ obiicere. Et obiter à Canisio doceri velim, quî dici possit conductorem esse rei dominum,& locatorem esse in possessione rei conductæ;videre enim velim, in quo consistat illud conductoris dominium, & præcipuè stante interruptâ locatoris possessione, vt ipse asserit. Quòd si agatur de dominio vtili, seu dominio vsus, dico locatarium habere ius,vt domo pro anno locatâ,anno illo integro vtatur, & posse excipere contra locatorem pro hoc tempore, quamdiu enim contractus fauet, tamdiu ipse contra Dominum directum iuuatur. Sed dari solent leges & causæ, ob quas Dominus possit rem locatam resumere.

Omnis debet in possessione cõseruari, & possessione expoliatus, in integrum debet restitui.

Sibi contradicit Canisius.

An possit dominus rẽ locatam resumere.

VI.

MLXXXVIII.

De Reo & Actore.

VIderetur etiam personarum acceptio, si liceret actori, quæ reo non liceat, vnde prudentissimè Bonifacius Regulam 32.posuit, nimirùm: *Non licet actori, quod reo licitum non existit.* Sed de hoc iam alibi. Hinc patet, hanc esse bonam consequentiam: *Hoc licet Actori: ergo & Reo. Item hanc: Hoc non licet reo: ergo neque Actori licebit.*

VII.

Tres difficultates proponuntur.

VT meliùs cognoscatur æquitas vel æqualitas, quæ obseruari vbique & semper debet, proponam vnam aut alteram difficultatem, in quâ Iuniores videbuntur Theologi minùs consequenter locuti. Et quia

—————— Rusticus agros,

Dum pius in templo Presbyter erat, arat.

Aliquid de agrorum pensione & aliquid de missatum stipendio dicturus sum.

De Agricolarum Tributis.

MLXXXIX.

An sicut de sterilitate fortuitu, sic etiam de fertilitate fortuita sit philosophãdum?

SOlet inquiri, *An ob sterilitatem agri fortuitam sit aliquid remittendum agricolis de pensione agri?* Hanc quæstionem tractat Diau *p.3. tr.6. resol.17.* & producit varias sententias, & limitationes Authorum.Et ego aliã quæstionẽ, quàm apud neminem legi subiũgo. *An ob fertilitatẽ agri fortuitam,aliquid supra cõtractum,*

aut communem pensionem ab Agricolis sit extorquendum? Puto enim aut non esse Dialecticam in mundo, aut in his duobus casibus, debere pariformiter philosophari.

De stipendio Missarum.

An eodem modo philosophandũ sit, cum augetur & cũ minuitur taxa, stipendij?

PEtit Diana *p.2. tract.14. resol.17.* An si Petrus relinquit centum aureos pro centum missis, si augeatur stipendium præstandum Sacerdotibus, teneatur hæres, data capacitate hæreditatis, supplere illam eleemosynam? & respondet affirmatiuè, & allegat Homobonom de Bonis, Riccium, Barbosam, & alios.

Audio, & subpeto, Quid facturus hæres sit, si diminuatur stipendium? nimirum, an in hoc casu possit hæres soluere Sacerdoti iuxta taxam, & sibi retinere reliquum? puto enim hos casus ita connexos esse, vt debeant eodem modo resolui.

De reductione Missarum.

An eodem modo philosophãdũ, cum fundationis augētur fructus, ac quando diminuuntur.

SOlet inquiri, *An Missæ, quas tenetur aliqua celebrare Communitas, possint ad numerum minorem reduci, eo nimirum casu, quo prouentus fundationis deficiant, & diminuti sint?* Nolo quærere quisnam in tali casu eiusmodi reductionem facturus sit? An fortè Episcopus? An etiam Ordinum Generales? An possit quicumque Superior? &, si possit, an ordinaria, an delegata authoritate? aut etiam an possit œconomica? omnia enim hæc doctè, & necessario inquiruntur, & eruditissimè resolui solent. Sed inquiro solummodò, An non vnus & idem Deus sit Fundatori & Fundatariis? & si sint, an non ratio, quæ suadet minui missarum numerum, vbi fundationis reditus sunt diminuti, non probet etiam illum augendum esse, vbi isti dignoscuntur creuisse? videtur enim æquitas æqualitatem postulare.

Resolutio.

MXC. Lenitatis & Rigoris cõnexio.

SOrores sunt Iustitia & Clementia; & licèt duæ, tam connexæ inter se, vt separari, aut etiam dissolui non valeant. Quid de nobis fieret, obsecro, si Deus esset iustus tantummodo? Sed quia, quando irascitur, misericordiæ recordatur, seruat clementer, quos iustè deleret, si vellet. Homo debet esse homini Deus (nomen hoc à dando videtur deduci) non lupus: nec nimis debet iura sua defendere, quia *nimium ius, nimia iniuria*: sed debet condolere proximo, iuuare illum, non perdere, non expoliare.

Deus vnde dicatur?

Nimium ius non laudatur.

Pronuncio rusticum, qui agrum, vineamve locauit, si præter expectationem annus sit fœlix, posse tuta conscientia lucrum retinere, nec posse sine iniuria expoliari. At verò, si annus supra timorem sit sterilis, non esse obnoxium paritati rationis, sed solere retinere expensas quas fecit, lucrum dare, &, si nihil lucretur, non solere aliquid pendere: aut saltem non cogi ad dandum plus, quàm commodè potest. Et cur? non propter Logicam, quæ illum condemnat; sed propter consuetudinem, quæ rigori præscribit, & in misericordia fundatur.

Primus casus resoluitur.

Clementia Dialecticæ antefertur.

Secundum casum eodem modo dissoluo: si enim rigor Dialecticus obtineat, currit paritas: at obstat consuetudo & testatoris pietas; illa enim postulat, vt Executores testamenti, dent totam pecuniam legatam: hæc, vt putemus Testatorem clementer responsurum fuisse, si fuisset in specie rogatus.

Resoluitur Casus secũdus.

Voluntas implicita, aut interpretatiua.

Tertium dissoluo, respondendo etiam ad ea, quæ non interrogas. Aio duobus posse modis missas ad numerum minorem reduci: nimirùm, aut supplendo ex sanguine Christi & Ecclesiæ thesauro, quantum efficaciæ & valoris minuitur: aut non supplendo, sed authoritate œconomica consulendo subditis nimis grauatis. Priori modo solus Pontifex potest numerũ missarum diminuere, si detur ratio & causa; est enim thesauri illius dispensator, & bene dispensandi habet absolutissimam authoritatem. Ergo ad posteriorem reducendi numerũ missarum deuenimus, & assero, Dialecticum rigorem æqualitatem postulare, at consuetudinem stare à clementia & aliter omninò disponere,

Resoluitur casus tertius.

Duo modi reducendi missarum numerum.

Prior.

Posterior.

THEOLO

THEOLOGORVM
AXIOMATA.

Quid sint Theologorum Axiomata?

PRÆTER Bonifacij Pontificis Maximi Regulas, quas exposui, sunt molta etiam Axiomatà, quæ vocantur Theologica, quòd ipsis Theologi vtantur, aut etiam interdum abutantur; video enim ex eisdem frequenter Axiomatibus diuersas, aut etiam aduersas consequentias deduci, quæ non possent sine Præmissarum abusu. Sed huius morbi medicina à Dialectica, aut etiam à Grammatica (sæpe enim agitur de nominum significatione) petenda est, frustra enim legitimus Axiomatum vsus ab alia Facultate speratur.

An axiomata debeant probari?

Vt video; hæc Theologica Axiomara solent supponi non probari: at nos qui loquimur hominibus aure oculata præditis, nil omnino supponimus, omnia omnino probamus. Tuum erit, doctissime Lector, tua nos adiuuare censura, & monere, an etiam nos aliquo Axiomate abutamor.

FVNDAMENTVM XLIII.

Varias Assertiones complectens.

MXCI. Bona distinctio. Exceptio. Iura æqualia. Merces & pecuniæ vltroneæ: & rogatæ. Professio Summa ratio. Mora violenta.

Serui sunt nulli. Ignorantia. Iniqua petitio, an sit illicita. Turpitudo allegata. Necessitas sinceritas. Bona ex malis. Ab illa magnę lites dependent.

BONA distinctio habet vim Commentarij Serui Iure Humano sunt nulli: non autem Iure naturali: seruitus non est secundum neque contra, sed præter naturam. Omnis exceptio debet esse de contentis in regula: firmat regulam in contrarium. Ignorantia inuincibilis excusat: vincibilis verò non excusat. Vbi iura sunt paria & inconditionata, si alter non satisfacit, nec alter tenebitur. Iniquum petimus interdum, vt iustum assequamur. Vltroneæ merces & pecuniæ vilescunt, rogatæ & extortæ valorescunt. Alleganti suam turpitudinem in alterius præiudicium non est credendum. Melior est conditio possidentis. Summa est ratio, quæ pro Religione. Distingue tempora, & concordabis Iura. Necessitas facit licitum quod Iure humano illicitum est: Non agit dolosè, qui suo vtitur iure. Vbi nec leges nec iura distinguunt, nec nos debemus. Nullus lethaliter vulneratus vltra quadraginta dies vinere potest. Non sunt facienda mala, vt bona eueniant.

MVlta ex his axiomatibus superiùs dilucidata sunt, quoniam multa cum Bonifacij Regulis, aut etiam aliis Fundamentis coincidunt; interim singula breuiter explicabuntur.

I.

De interpunctione.

B*Ona distinctio habet vim Commentarij.* Est quidem verissima assertio; magnæ enim & graues quæstiones ab interpunctione dependent. Primùm dicta à Liberto Houthemio; admissa à Bosquiero; citata ab Autonio Sandero in Bibliothecæ Belgicæ manuscriptæ pag. 9. sob finem, & à me in Scholio n. 362. Portò multæ quæstiones solà dispunctione deciduntur. Apud veteres celebris fuit testamenti illa clausula. *Fiat statua auri sceptrum tenens*; nam si legatur: *Fiat statua auri, sceptrum teneas*, tota statua erit auri: si verù, *Fiat statua, auri sceptrum tenens*, solum sceptrum. Celebris apud Iuniores etiam illa. *Qui fecit te sine te, non saluabit te sine te.* Quæ si puncto claudatur, est catholica; hæretica, si interrogatione. Tibi enim Catholici dicimus, *Qui fecit sine te, non saluabit te sine te*; Quia in creatione ipsemet tua merè passiuè te habuisti; at gloriam assequêris alter, quàm gratiæ & charitati cooperando. Caluinus autem & eiusdem Discipuli ingeminant: *Qui fecit te sine te, non saluabit te sine te?* vt insinuent, non plus à libertate tua pendere salutem æternam, quàm creationem; vnde concludunt, te sicut olim sine concursu tuo libero creatus fuisti, sic etiam cras sine cooperatione libera processurum ad gloriam. Pulchræ nugæ! Gloria præmium est meritorum, vnde Paulus inclamat, *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi in illa die Dominus iustus iudex, &c.* aliàs enim venite ad cœlum, non esset actus virtutis, sed fortunæ.

Deus & homo cooperantur.

Reiicitur doctrina Caluini.

Gloria est præmium. Cœlum acquiritur virtute, non fortuna.

II.

Serui ciuiles sunt nulli.

Q*Vod attinet ad ius Humanum, serui pro nullis habentur; non tamen in Iure Naturali, quia quod ad ius naturale attinet, omnes*

homines aquales fuit. Eſt regula Iuris ciuilis 32. & exponitur à Reginaldo *lib.* 25. *num.* 61. vbi notari debet., seruitutem, quæ à Iure naturæ introducta non eſt, non eſſe contra Ius naturæ; conſiſtit enim in expreſſo aut implicito captoris & capti contractu, vi cuius vterque tenetur: ſemel enim inimicus ſeruatus, occîdi à victore non poteſt, at debet victori ſubeſſe iuxta publicam; aut ſi hæc non ſit, ioxta priuatam conuentionis legem. Vide ea, quæ vberiùs expendo io Theologia morali à *num.* 335. iuxta editionem Louanienſem.

Seruitus eſt præter, ſed non contra naturam.

III.

MXCII. De exceptione.

O*Mnis exceptio debet eſſe de contentis in Regula.* Vnde ipſamet exceptio probat conuentionem in aliquo communi prædicato. Dicis omnem hominem excepto Æthiope eſſe album, & infero Æthiopem eſſe hominem, fruſtra enim exciperetur ab hominum Regula, qui homo non eſſet. Llamas *p.* 742. Videat in Theologiæ moralis, *n.* 293.

IV.

E*Xceptio firmat Regulam in contrarium.* Ita Ego in Commentario *num.* 1634. 777. 782. 585. 269. 1060. 1359. 1587. 1634. 586. & in Scholio *num.* 141. 356. Ioannes de la Cruz de voto paupert. lib. 1. cap. 3. pag 21. *Si obiicias*, ait, *communem Regulam Iuris, quod caſus exceptus firmat Regulam in non exceptis, intelligitur de caſibus non exceptis, qui alias ſunt diſſimiles exceptis.* Cuius limitationem non admitto, quia mihi, *à ſimili ad ſimile in odioſa materia argumentatio non valet.* Valeret ſi materia non eſſet contingens aut libera. Recognoſce Filliucium *tract.* 8. *cap.* 10. *num.* 264. 265. Delrium *lib.* 6. *c.* 1. *ſec.* 3. *pag.* 921. à Laymanum *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 18. *num.* 2. & 23. & 16. *fol.* 101. Vide num. 652.

An à ſimili valeat conſequentia ad ſimile?

V.

MXCIII. De ignorantia vincibili.

I*Gnorantia, ſi vincibilis ſit, non excuſat.* Non enim excuſatur Paſtor *ſi lupus rapiat ouem & ipſe neſciat*: Ego in Commentario 1701. *Scire & ignorare vincibiliter, pro eodem habentur.* Nauarr. prælud. 1. num. 10. circa finem. Decius Cyrillus, & Ioannes Antonius Geloſus de conſcient. pagina 187. num. 8 vbi ait, *Si quis faciat rem malam putans ex errore eſſe bonam, ſi ignorantia eſt inuincibilis, non peccat; ſi autem eſt vincibilis & culpabilis, peccat. Quia ignorantia culpabilis aquiparatur ſcientiæ in ordine ad culpam.* Et optimè; vincibilis enim ignorantia, ſcientia virtualis eſt. Ait Bernardus, *Qui ſcire non vult* (idem qui poſitiuè vult neſcire) *non de ignorantia, ſed de contemptu iudicabitur.* Emanuel Rodriquez qq. Regul. tom. 3. pag. 188. b.

VI.

Contractus à duobus dependens.

V*Bi iura ſunt paria, & conditionata, ſi vnus non vult facere quod debet, nec alter tenetur.* Pone famulum, ſi non vult miniſtrare, dare ſtipendium non teneris. Gottrau *de reſtitut. quaſt.* 3. Maldonatus *cap.* 5. *verſ.* 32. *in Matth. fol.* 123. Reginaldus *de premiſſ.* Conſonat Iuris Canonici Regulæ, LXXV. *Fruſtra ſibi fidem quis poſtulat, ab eodem ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat.*

VII.

MXCIV. An liceat vltra debitum petere?

I*Niquum petimus, vt æquum habeamus.* Rodriquez *part.* 1. *tract. de virtut. perfect.* Licet enim Mercatori petere vltra pretium iuſtum, vt iuſtum recipiat; non tamen recipere ſupra iuſtum liceret. Sed quid ſi emptor non licitaretur, ſed ſtatim petitam pecuniam numeraret? Anne poſſet illam mercator recipere? Putarem ibi eſſe aliquam donationis ſpeciem; quia cùm omnes emptores ſciant, ſemper peti pro rebus plus quàm valeant, ſi non replicant, videntur exceſſum condonare. Secùs ſi cogerentur Venditoris importunitate, aliquid ſupra ſummum pretium ſoluere; tum nulla eſſet donationis interpretatio.

An vltra iuſtum pretiũ recipere?

Pono caſum. Venio ad officinam, & poſtulo vnius amici opera; exponuntur, & pretium notabile petitur. Soluo ſtatim. An decipior? minimè; ſcio enim minoris illos libros vænire, ſed volo miniſtro amici mei fauere, illum animare, vt reliqua eiuſdem Opera imprimat, & amico authoritatem conciliare; plus enim ipſe nominis lucratur, quando ego quocunque pretio, eius libros comparo, quàm ego pecuniarum perdo. Et vt clarior reſolutio ſit, Opera Dianæ octodecim florenis Pragæ væneunt, & ego ad Officinam veniens à Bibliopola poſtulo, quantum habere velit. Si reſpondet ſe velle 24. flurenos, & tenera ſic vult, non mentitur, vult tamen furari, illos enim libros 18. florenis tantummodò valere ſuppono. Si dicat, Numeret Dominatio Veſtra 24. florenos, nihil aſſerit, adeóque nec mentitur. Si tamen non habet intentionem accipiendi plus quam 18. florenos, intentionem fraudem committendi non habet. Sed poſtulat plus iuſto, vt licitationi locus ſit, & tandem iuſtum pretium recipiat.

An libri habeant pretium determinatum?

VIII.

MXCV. De Emptore rogato.

M*Erces vltroneæ vileſcunt.* Ita Leſſius *lib.* 2. *cap.* 21. *dubio* 10. *num.* 63 *in fine.* Sed quantum? probabiliter tertia parte: imò etiam dimidia probabiliter. Merces vltronea, illa eſt, quæ vt Hiſpanus loquitur, *ſe compra en vn lance*; quando venditor quærit emptores. Vide *num.* 844. *mea Theol. Moral.* Ex hac ego Regula, hoc COROLLARIVM neceſſariò deducam; nimirum: *Pecunia vltronea vileſcit.* Et ſic diſcurro. Petrus habet adamantem, quem vult vendere, & quia emptorem non reperit, me rogat vt illum emam; & quia adamas vltroneus eſt. hoc eſt vltro offertur, illum emere potero mediâ pretij parte: [non quod aliquid poſſim emere minoris, quàm valet (nota id bene) ſed quia merces vltroneæ vileſcunt, & adamas, qui quæſitus ab emptoribus valeret centum aureis, ſi vltroneus ſit, non iam centum aureis, ſed quinquaginta tantùm valet:] ergo ſi ego habeam eundem adamantem, nec velim vendere, & tu me roges vt velim, potero illum tibi vendere docentis aureis; aut doctrinæ conſequentia nondatur,

Comprar en Lance, Hiſp.

Caſus proponitur.

Adamas vltroneus.

Pecunia vltronea.

Vt

Alius casus proponitur. Capri vltronei.

Vt vim consequentiæ bene intelligas, pone res rebus commutari, & in foto caprum dari pro ariete. Habes capros viginti, vis statim illos veodete, nemo illos vult emere, venis ad me, me rogas vt emam. Vincor precibus tuis, & quia merces vltroneæ vilescunt mediâ parte, capros viginti admitto, & do decem arietes.

Arietes vltronei.

Cras superuenit Petrus vult habere viginti capros, arietes offert: ego capros retinere volo, vendere nolo: orat ille, instat, vrget; me vinci patior, & quia merces vltroneæ mediâ parte vilescunt, arietes Petri esse vltroneos dico, nec aliter meos capros trado, quàm quadraginta receptis arietibus. Ergo ex modo vendendi & emendi factum fuit, vt quod decem emptum hodie, cras potuerit quadraginta vendi, quin aliter quàm iusto pretio.

Nota bene. Quid sit pecunia. Commutatio & Venditio in quo differant?

Cùm igitur pecunia quædam merx sit generalis, communisque, & *venditio & commutatio* duæ voces sint, quæ purè materialiter differunt (quæ enim commutantur pecuniâ, dicuntur vendi, & quæ venduntur non pecuniâ, commutari) eodem omnino modo de pecunia ac de aliis est mercibus philosophandum. Ponamus igitur in se pecuniaria aliquod clarum exemplum.

MXCVI. Tertius Casus ponitur, & exponitur.

Bruxellæ anno 1638. Marchio N. vrgebat quempiam nobilem, vt sibi Pegasum (nomen erat equi excellentis) venderet. Negat nobilis: se carere equo non posse, ait, illum sibi commodum & notum, nec velle vendere. Vrget Marchio, & equum ducentis aureis obtinet. Vix octo transiuerant dies; & Marchio, inopinatâ superueniente causâ iubetur in Hispaniam ire equis citatis; vel vt loquitur Hispanus *per la posta*; auro ille eget, & Pegaso non eget. Vult equos statim vendere, & inter alios Pegasum, nec reperit, qui statim emat. Remittit ad nobilem Pegasum, & ducentos aureos reposcit. Quinquaginta offert ille, nec plures; & quia erat in mora periculum, indignabundus Pegasum aureis quinquaginta reuendit. Vocat Theologum; & vociferatur sibi illatam iniuriam. Subridet iste, & omnia iuste & legitimè facta pronuntiat. Merces, ait, vltroneæ media parte vilescunt, & pecuniæ sunt merces. Ille equus in sabulonis foro, (in eo venduntur equi) centum aureis valeret; tu rogasti, & pecuniam vltroneam obtulisti: ergo debuisti duplam dare. Modò equus ipse vltroneus est, ergo media parte pretij veniet. Quod si dicas, pecunias non esse merces, nec vltroneas vilescere; aliquid dices, quod non persuadeas: sed esto; in idem recidet, & sic discurram. Si pretium mercium vltronearum vilescit, hoc est, valor mercium vænalium in foro, se habet ad valorem vltronearum,

Merces vltroneæ, & extortæ.

vt 4. ad 2. ergo valor mercium vænalium, in foro se habebit ad valorem extortarum, vt 4. ad 8. ergo valor vltronearum ad valorem extortarum, vt 2. ad 8. [vltroneas voco, quando oratur emptor, extortas quando oratur venditor.] Et quidem secunda consequentia nascitur necessariò ex prima; & prima videtur negari non posse: si enim ideò valor mearum mercium minuitur, quia ego rogo: etiam augebitur, si ego rogo

MXCVII.

Petis, *An infra medium non descendat valor mercium vltronearum, nec extortarum supra duplum?* Respondeo, me hunc casum vidisse ante aliquot annos Madriti.

Quartus casus.

Obiit Sigillifer, qui in domo Regis Monetaria seruiebat, reliquitque suæ artis curiosissima, & expeditissima instrumenta, vocatur Heliodorus: vt dicat quanti illa valeant; quanti velit emere si velit. Respondet Heliodorus: Hæc ab homine facta sunt instrumenta, non ab Angelo, & reperiuntur etiamnum homines, qui possint similia cælare. At qui similia habere vellet, deberet vt minimum tria millia imperialium impendere: ego autem facilitarem, quæ ex instrumentorum tanta copia suboritur, tanti non emo Si sit. qui tria millia dare velit, habere hæredes poterunt; at ego trecenta velim dare, non plura. Discedit Heliodorus: & instrumenta hæredes poni iubent sub hasta. Multi sunt, qui eadem videre velint, multi qui admirentur & laudent; nemo qui velit emere; mensis elabitur; auctio absoluitur; & redeunt instrumenta ad hæredes. Et isti tandem orant Heliodorum, vt eadem emere dignetur trecentis. An-ne ille tam vili pretio potuit? Cur non, si nemo erat in vrbe, qui plus offerret. Ecce Lector amice, vel Heliodorum condemnas, vel commendas. Si primum, debebis dicere, cur eum condemnes, & an melioris conditionis futuri essent hæredes illi, si nihil haberent, quàm si trecenta haberent? Si secundum, debebis dicere posse vltronearum mercium valorem minui, per nouem partes decimas, quod videbitur multis mirabile.

IX.

MXCVIII.

ALleganti suam turpitudinem in alterius præiudicium, non est credendum, ait Gottrau *de Resti[illegible]*.85. An-ne posset iudex turpitudinem credere? Cur non? Hinc solutio frequentissimo casui? Catharina Parochi ancilla, suum peccatum coram D. Officiali confessa, herum suum accusat; & requiritur an debeat ipsi credi, vel non?

Casus notandus.

Quid vetat Iudicem sic respondere? Te esse fœminam sacrilege fornicatiam fateris, & assentior, & tibi salutarem pœnitentiam imponam. At quia Parochum virum integræ famæ, de fornicatione accusas, rem probabis, vel talionem subibis. Credere enim vni vetulæ, fortè & veneficæ, in præiudicium honesti sacerdotis, iniustum est. Nota tamen Iudicem, si hoc modo procedat, non Iudicem, sed Patrem agere, nec ex legum rigore procedere. Nota etiam, vel complicis depositionem non esse omninò contemnendam, quando alia indicia, aut graues rationes concurrerent. Cæterùm, hæc eadem depositio, etiam tunc, habebitur vt indicium, non autem vt testimonium.

X.

MXCIX. De possessione.

MElior est conditio possidentis. Ego sæpè, & præcipuè *in commentario* 1432. *& in scholio* 81. 83. Gottrau *de restitutione* 83. 84. Lech de Ren. *thes.* 113. Sed de hac materia multa dicta sunt supra, & multa etiam dicemus,

mus, vbi de conſcientia dubia, & incerta diſſeramus.

XI.

Summa ratio.

SVmma ratio eſt, quæ pro Religione facit. Layman *fol.* 95. *num.* 5. Lechner *de renuntiatione Nouit. theſ.* 104. *fol.* 76. Nomine *Religionis* intelligi ſemper poterit Orthodoxa, & hoc ſenſu hæc poſitio vniuerſaliter eſt vera. Erat lis intricata inter Benedictinam Religionem, & Salmaticenſem Eccleſiam, circa decimas aliquorum Pagorum. Clamabat Procurator noſter Eccleſiæ rationes ſerpere, & debere poſthaberi rationibus quæ pro Religione ponebantur, quia ſumma ratio illa eſt, quæ pro Religione formatur.

Nomine Eccleſia, & Religio ſunt æquiuoca.

Et contra Procurator Eccleſiæ hæc duo nomina *Eccleſia & Religio* eſſe æquiuoca, & malè intellecta mirabiles errores parere; nam ſi ſumuntur pro Catholiciſmo, multa inferent, quæ negari debebunt; multa etiam, ſi prius, aut pro ſtatu Eccleſiaſtico, aut pro determinata aliqua Eccleſia; & poſterius pro aliquo ordine Regulari ponatur.

XII.

MC. Diſtinctio temporum.

DIſtingue tempora, & concordabis ſcripturas, ait Layman *fol.* 339. *num* 3. Perez *in cap.* 59. *Regula Sancti Benedicti num* 9. Dicunt alij. *Et concordabis iura*, ſed eodem ſenſu: & patet, quia

Vini nomine intelligitur Alexipharmacū.

Temporibus medicina valet, data tempora proſunt:
Et data non apto tempore, vina nocent.

Vt conſtet, quàm abſurdè diſcurrant, qui non legunt hiſtorias, nec annum ab anno diſtinguunt, ponam ob oculos Angelici Doctoris æmulos, qui eum producunt, quod 2. 2. *quæſt.* 64. *art.* 7. *ad* 3. dixerit, *Clericum etiamſi ſe defendendo interficiat aliquem, irregularitatem incurrere, quamuis non intendat interficere, ſed ſeipſum defendere.*

An qui occidit alterū cum moderamine inculpatæ tutelæ, ſit irregularis?

Hoc volui teſtimonium adducere, quòd anno elapſo citaretur à multis. Venit Suecus, & citeriorem Pragam intercepit arte, & fraude: vlteriorem defendimus Ciues, Milites, Nobiles, Eccleſiaſtici. Ex his fuerunt, qui domi ſuæ manſerint, & tacuerint: quos benigniùs arguimus; non enim omnium eſt velle ſanguinem pro Eccleſia fundere. Fuerunt, qui domi ſuæ manſerint, & militantes accuſauerint, & quia hoc intolerabile, debuimus ferro DEVM, & Cæſarem, & nos linguà, & etiam ſtylo defendere. Producebant Actores hoc Angelici Doctoris teſtimonium: videlicet. *Irregularitas conſequitur actum homicidij, etiamſi ſit abſque peccato; vt patet in Iudice, qui iuſtè aliquem condemnat ad mortem: & propter hoc Clericus, etiamſi defendendo, interficiat aliquem, irregularis eſt, quamuis non intendat interficere, ſed ſeipſum defendere.* At ex noſtris nonnulli rotundè reſpondebant Angelicum Doctorem errâſſe: cùm contrarium ſit definitum *Clementina vnica de homicidio*, & ſæpè alibi. At ego tametſi ſeuerus eſſe nolim Thomiſta, & ſentiam eſſe certum, poſſe hominem ſe defendere ſine irregularitatis periculo, ab Angelico

Praga minor intercipitur. Maior defenditur etiam ab Eccleſiaſticis; non tamen ab omnibus.

An qui pugnarunt, ſint irregulares? Citabatur Doctor Angelicus pro affirmatiua. Prima ſolutio illum erraſſe.

Doctore fui, & diſtinguenda eſſe tempora, & ſtatim conſenſuros nos Thomæ, & ipſum nobis. Et ratio eſt, quia tempore D. Thomæ homicidium patratum cum moderamine inculpatæ tutelæ inducebat irregularitatem, & modò non. Olim induxiſſe irregularitatem oſtenditur; ſic enim diſpoſuerat Nicolaus IX. vt habetur in Decreto *diſtinct.* 50. *cap.* 2. *de his Clericis.* Stetit hæc lex annis aliquibus; at poſtea vt benè notat Caietanus *in fin. Comment.* Sotus *de Iuſtitia lib.* 5. *quæſt.* 1. *art.* 8. *ad* 3. *& in* 4. *ſent. diſt.* 16. *quæſt.* 2. *art.* 3. & Nauarrus *in Manual. cap.* 27. *num.* 211. viſus fuit rigor nimius, & qui remitti ab Eccleſia deberet. Et ideò mortuo Doctore Angelico, Eccleſia poſuit, vt qui ſe defendendo, occideret, non incurreret irregularitatem: vt conſtat *ex Clementina illa vnica de homicidio*, quæ contra Angelicum Doctorem citabatur.

Secunda, eundem ... mores ſui temporis ... fuiſſe.

Homicidiū neceſſarium, etiam pro defenſione propria, inferebat irregularitatem.

Modo non.

Non ergo errauit D. Thomas, nec nos. Tenemus enim *primò*, tempore D. Thomæ, irregularitatem fuiſſe annexam homicidio, & inuoluntario. *Secundò*, leges humanas, vt ipſemet docet, & benè 1. 2. *quæſt.* 96. eſſe variabiles, & ſecundum diuerſa tempora, & loca varias: & *tertiò*, hanc ipſam de irregularitate ob homicidium, ab Eccleſia poſt D. Thomæ mortem tantiſper mitigatam eſſe. *Vnde concludo*, eum qui olim occidebat, vt ſe defenderet, fuiſſe irregularem; iam non eſſe. Ergo in rebus, quæ non à rei natura, quæ inuariabilis eſt, ſed ab arbitrio hominum, qui quotidiè mutantur, pendent; tempora ſunt conſideranda, & diſtinguenda, ne nos errandi periculo manifeſto exponamus.

An ſit aliquis error in Operibus D. Thomæ?

In materia libera, non tam rerum naturæ, quā tempora, & Legiſlatorū voluntas eſt attendenda.

XIII.

MCI. De neceſſitate.

NEceſſitas facit licitum, quod Iure (humano) *illicitum eſt.* Reginaldus *de prudentia pag.* 713. Layman *lib.* 4. *tract.* 7. *cap. num* 6. non enim humanæ leges obligant, cùm neceſſarium eſt, vt faciamus contrarium.

XIV.

Vnuſquiſque vti ſuo iure poteſt.

NVllus videtur dolo facere, qui ſuo iure vtitur. Regul. LV. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 15. *num.* 10. *& lib.* 3. *ſect.* 5. *tract.* 2. *par.* 2. *par.* 1. *cap.* 5. *num.* 7. *& lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 12. *num.* 9. *& tract.* 6. *cap.* 5. *num.* 4. Et quidem eſſet ditior Petrus opifex, ſi nullus alius illud opificium in toto oppido profiteretur: at verò quod Paulus etiam profiteatur, ſi id ſecundum leges fiat, incommodum ille hinc, non autem iniuriam recipit. *Nemo enim fraudem, aut damnum facit, niſi qui facit id, ad quod ius non habet.* Layman *lib.* 3. *tract.* 1. *ſect.* 5. *cap.* 5. *num.* 26.

XV.

MCII. Generalia verba diſtinguenda non ſunt in materia.

VBi Leges (aut Iura) *non diſtinguunt nec nos diſtinguere debemus.* Ego *in Scholio num.* 348. Coriolanus *fol.* 244. *num.* 22. Cruz *lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 3. *concl.* 4. *reg.* 2. *pag.* 123. Portellus *verb, ſcrupulus. num.* 1. Layman *lib. tract.* 4. *c.* 18. *num.* 7. & hæc quidem aſſertio,

ſi

Fauorabilia non odiosa possunt.

si materia sit fauorabilis certissima est: at in odiosâ, etiam solemus distinguere, vbi iura non distinguunt: qui enim illa sanxerunt, fuerunt homines, & potuerunt aliquid obscurius dixisse, aut etiam aliqoid obliuioni mandasse.

XVI.

De vulnere lethali.

N*Vllus mortaliter vulneratus, vltra quadraginta dies viuere potest.* Coriolanus *fol.* 371. Hæc assertio est valde vtilis, vt Iudices discernere sciant, an vulneratus obierit vi vulneris, an verò negligentiâ Chirurgi: vt Confessarij sciant de irregularitate iudicare. At hinc non licebit inferre, *Eum, qui ante quadragesimum diem moritur, non obiisse negligentia chirurgi*; solent enim vulnerati negligi, & si prima die negligantur, etiam prima ipsi die ex paruo vulnere perire poterunt. Si vulneratus moriatur ex negligentia chirurgi, erit-ne vulnerans irregularis? Res est arbitraria, & dum Lessios, & Sotus partem negatiuam tuentur, affirmatiuam alij, tuam ego opinionem expecto.

XVII.

Mala propter bona pati possunt, fieri nô possunt.

N*On sunt facienda mala, vt eueniant bona.* Apostolus *ad Rom. cap.* 3. *vers.* 8. Ego *in Scholio num.* 76. Reginaldus *lib.* 27. *num.* 17. Drexelius *Amusi lib.* 1. *c.* 6. §. 1. *in fine*, & *pag.* 87. Nota tamen, aliud esse facere, & aliud permittere: sæpè enim mala licitè possunt permitti, nunquam fieri.

FVNDAMENTVM XLIV.

Axiomata varia dilucidans.

MCIII.

Consuetudo peccandi. Priuilegij abusus. Agens, & consentiens. Ex voluntate ad actum. Actus liber. Actus humani.

Inadæquata concessio. Testis vnicus. Voti commotatio. Præcepti commutatio. Materia magna. Famę neglectus. Malitia, & bonitas partiales. Auxilia sufficientia. Iudicis obligatio. Actus deliberati.

QVI è duobus sibi propositis alterum admittit, alterum negare videtur: & contra. Vnus testis, cum agitur de damno tertij, nullus testis. Consuetudo peccandi contra legem Dei non præscribit. Non frangit votum, qui in melius commutat. Præcepta non possunt in melius commutari à subdito. Meretur priuilegium amittere, qui illo abutitur. Rosatio æquipollens materia magna est. Qui suæ ita confidit innocentiæ, vt famam negligat, crudelis est. Agentes, & consentientes pari pœna puniuntur. Dantur actus partim boni, & partim mali, imò etiam partim indifferentes. De voluntate vtente ad actum nihil datur essentiale; sed de voluntate proponente ad actum datur. Facienti quod in se est Deus non denegat gratiam; imo nec deficienti. Actus intellectualium agentium, non operantur moraliter vltra eorum voluntatem. In omni dubio debet Iudex secundum allegata, & probata iudicare. Actus humani nec peiores nec meliores ciuiliter sunt, quàm probantur. Quod sæpè fit, videtur deliberatione plena fieri.

MCIV.

ETiam hæc Theologorom Axiomata breuiter illustraturus sum. Singulis præfixi numerum; & ne frangatur series, progrediar, & Fundamenti præcedentis numerum vltimum promouendo explicabo axioma.

XVIII.

Inadęquata confessio.

Q*Vi ex duobus propositis alterum affirmat, alterum negare videtur.* Reginaldus *in praxi confess. fol.* 300. *ex cap. nonne de præsumpt.* Bartholomæus à Sancto Fausto. *Thesaur. lib.* 6. *quæstione* 19. vide meam Philosophiam moralem. Vbi hoc axioma expendo vberiùs.

S. Greger. Ioan. 8.

C o r o l l a r i v m. *Qui ex duobus propositis alterum negat, alterum affirmare videtur.* Sequitur ex præcedente necessariò: & assumitur à D. Gregorio *Homil.* 18. *in Euang.* vbi ait. [Iudæi dixerunt ei. *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes:* Acceptâ autem tantâ contumeliâ, quid Dominus respondeat, audiamus; *Ego Dæmonium non habeo, sed glorifico Patrem meum. & vos inhonorastis me.* Quia enim *Samaritanus* interpretatur *Custos*, & ipse veraciter custos est, de qoo Psalmista, ait, *Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilant, qui custodiunt eam*, & cui per Isaiam dicitur, *Custos quid de nocte?* respondere Dominus noluit, *Ego Samaritanus non sum:* Sed, *Ego Dæmonium non habeo.* Duo quippe ei illata fuerant: vnum negauit, & aliud tacèndo consensit.]

Samaritanos Latinè custos.

Psal. 126. 2.

Qui tacet consentire videtur.

XIX.

MCV.

Inadæquata probatio.

V*Nus testis nullus testis.* Nimitùm in præiudicium tertij. Layman *libro* 3. *tractatu* 5. *de testamene. capite* 2. *numero* 4. Cæterùm, vbi non agitur de alterios præiudicio, vnicus testis sufficit. Comitolus *folio* 3. *numero* 5. 7. Llamas *pagina* 633. & vt in specie loquamur potest absolui moribundus, si vel vnus testis dicat, eum confessionem petiisse, & hoc in communi sententia: Ausonius Noctinot *in Diana summa verb. confession. numero* 25. sic ait. [*Quot testes requiruntur ad testandum in casu coram Sacerdote, & moribundo de signis pœnitentia ab illo editis? & videntur requiri plures: quia S. Leo, & Concilia loquuntur de testibus in plurali.* Sed Sancius *disputatione* 44. *numero* 35. *docet sufficere vnum. Nam Felinus* in cap. ve-

Vnicus testis sufficit ad absolutionem.

niens,

niens, *& libro* 1. *numero* 8. de testibus, *ait standum esse dicto vnius, vbi non agitur de præiudicio alterius; nec oportere quod sit Christianus, sed quemcunque sufficere; nam præsumptio in Hæretico, &c. est quod debere negare, ne fiat Sacramentum, & sic in fauorem. Debere tamen absolui, sub conditione, si signa dedisti [non sub hoc, quia fortè possit absolui, si signa non dederit; sed sub ista, si possum.]* Diana *parte* 3. *tractatu* 3. *resolut.* 5. *& parte* 2. *tractatu* 13. *in fine.* At vbi agitur de præiudicio tertij, in ore duorum, vel trium stat omne verbum. Layman *libro* 3. *tractatu* 6. *capite* 4. *num.* 5.

Etiam non Christianus.

XX.

MCVI. Consuetudo mala non præscribitur.

C*Onsuetudo peccandi mala est, præscribi non potest. Qua homo ad dissipanda bona sua inducitur, bona non est.* Layman *libro* 1. *tractatu* 4. *cap.* 24. *num.* 4. Vnde Pater Iulius Priscianensis in quapiam grauissima consultatione scitè dixit, *Multitudinem peccantium, non esse patrocinium peccatorum.*

XXI.

Commutatio obligationum.

N*On infringit Ius, qui in melius commutat.* Layman *de iusta defensione fol.* 485. *libro* 4. *tractatu*... *cap.* 8. *num.* 19. Hinc oritur posse Religiosum ad Ordinem sanctiorem, & strictiorem transire. At in præceptis non potest admitti sine pluribus limitationibus: non enim obediret legi, qui rem iussam omitteret, & aliam multò meliorem faceret. Nam tametsi confessio ieiunio melior sit, non satisfaceret ieiunandi præcepto, qui non ieiunaret, sed ad pœnitentiæ Sacramentum accederet. Imò nec hodie licet omnibus, nec qualitercumque ad Ordinem sanctiorem transire, sed ad strictiorem, quia maioris, vel minoris sanctitatis consideratio, & declaratio à priuata apprehensione non debet pendere: imò nec ad strictiorem, nisi secundum leges, quæ ad tollenda inconuenientia iustissimæ institutæ sunt.

Admittitur in votis: non in præceptis.

An liceat ad Ordinem sanctiorem transire?

XXII.

Potestatis abusus.

P*Riuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.* Reginaldus *libro* 9. *capite* 16. *numero* 385. *in fine.* Layman *folio* 101. *num.* 14.

XXIII.

C*Onsuetudo est optima omnium legum interpres.* Est Axioma certissimum, seu leges sint Ecclesiasticæ, seu sæculares: nam in vtrisque Superiorum voluntas colligitur abusu, & praxi. Si enim aliter vellent Legem intelligi, abusibus suam maiestatem opponerent, & legi-rupiones punirent. In Iure Ciuili, & Politico firmius est hoc Axioma, quia cùm leges possint non acceptari, & sic, aut aliter acceptari, nulli vnde meliùs qualis, & quanta fuerit acceptatio, quàm à consuetudine, cognosci potest. Layman *fol.* 921. *num.* 7. Vide Axioma 10. & 40.

Cõsuetudo.

An leges debeant acceptari.

XXIV.

R*Osarium, aut rosario æqualis materia, censetur in voto magna à Portellio de voti obligat.* & sanè in hac omnes quæstione cæcutimus, nec videtur posse dari regula generalis quæ solida ratione firmetur.

Materia magna.

XXV.

MCVII. Famæ neglectus est crudelitas.

Q*Vi sua conscientia fidens, famam negligit, crudelis est.* Sed cui? *sibi*, quem moraliter occidit, aut moraliter saltem spoliat: *Amicis* quos iuuare poterit, si famam tueatur: *Ecclesiæ*, cui seruire poterit, si honesto nomine præditus sit. Reginaldus videri poterit *libro* 23. *num.* 74. Et etiam legi S. Ignatij historia, qui multas miserias, & iniurias summâ patientiâ tolerans, calumniam quæ honorem tangebat, tolerare non voluit; debuit reus reuocare calumniam, quia Ignatius seruire animabus poterat claudus, æger, & nudus, at infamis non poterat. Congruit illud notissimum Distichon.

S. Ignatius omnia humana neglexit præter famam.

Omnia si pereant, famam seruare memento,
Qua semel amissa postea nullus eris.

Ouidius.

Famam esse duplicem, substantialem, & accidentalem; illam esse vitam moralem, hanc valetudinem, aut etiam ciuilem opulentiam, sæpè ostendi.

Fama duplex substãtialis, & accidentalis.

XXVI.

MCVIII. Peccantes, & fouentes.

A*Gentes, & consentientes pari pœna puniuntur.* Reginaldus *de prudentia pagina* 739. An-ne facere consentireque est æquale peccatum? non magnam differentiam reperio, modò non ponatur permissiuus consensus, sed inductiuus, & moraliter cooperatiuus. Hinc benè Layman *libro* 3. *tract.* 2. *cap.* 6. *numero* 6. *& capite* 8. *num.* 1. ait, *Receptores non minus delinquunt, quàm aggressores.*

XXVII.

An detur bonum inadæquatũ?

B*Onum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.* Drexelius *Amussi libro* 1. *cap.* 6. §. 1. *pagina* 40. Bartholomæus à Sancto Fausto *Thesauri libro* 1. *quæstione* 19. *num.* 8. Studiosus Religiosus *pag.* 46. Perez *ad cap.* 64. *Regul S. Benedicti*, *numero* 25. At ego *in Schol. numero* 370. existimo eodem modo de malo, ac de bono esse philosophandum; adeoque illud ipsum axioma sic lego. *Bonum adæquatum ex integra causa, & malum inadæquatum ex quocumque defectu.* Ego semper putaui, bonitatem malitiamque esse quasdam morales humanarum operationum vestes, nec repugnare, vnum & eundem hominem multicolore togâ indui: adeoque posse dari actum, qui sit bonus, malus, & indifferens simul. Pono exemplum Vadit Petrus ad campum, vt iuuet Ioannem, & noceat Friderico: & dico, hunc actum secundum suum obiectum, esse *indifferentem*; & prout iuuat, *bonum*; prout nocet, *malum*. Nec[illegible]nquam, eleemosynam intrinsecè malam fore, etsi ob malum finem erogetur. Existimo igitur illud axioma,

Corrigitur axioma.

Actus simul bonus, malus, & indifferens.

axioma, *Bonum ex integra causa, &c.* irrepsisse ex idiomate Græco, Patres enim veteres vtuntur voce *Pantagathon*, & vt video interpretes transferunt *Bonum*, cum deberent *Omnibonum*: quidem omnibonum non erit, quod ex integra causa non erit.

XXVIII.

Metx. Voluntas frustrata.

D*E voluntate ad actum nihil datur essentiale*, æquipollet huic, *Pro facto reputatur voluntas, vbi actum excludit necessitas.* Drexelius *Amuss. lib. 2. cap. 6. quæst. 7.* Biderman *de actibus human. fol.* 201. Azot. *lib. 2. cap. 6. quæst. 6.* Bernardus *sæpè.* Layman *frequenter.* Faber *part. 1. fol.* 198. Reginaldus *lib 27. num.* 8. Vbi notandum hanc doctrinam æquè intelligi de bona, & mala voluntate. *Quod si actum non excludit necessitas, qui opus bonum addit voluntati, bonitati addit bonitatem; & qui malum, iniquitatem addit iniquitati.* Ita Patres Hyberni Profess. Theol. *secundo sem. Concl. IV. Pragæ ann.* 1647. *&* 1648.

Hyberni Professores. An Doctoribus aliis contrarij?

. Fortè viderentur alicui hi Theologi doctissimi, torrenti Theologorum opponi, cum tamen in hac materia mirabilis sit omnium consensus: quem intelliges, si notes duos dari actus liberos in voluntate: alterum decernentem, quid faciendum sit; & alterum potentiis externis imperantem: prior vocatur *Propositum*, posterior *Vsus*. Decernit hodie Petrus se crastina die occisurum Antonium, quem si occidat cras, iniquitatem addet iniquitati; quia actus voluntatis, quem hodie habet, est propositum, & ex proposito voluntatis, ad actum ipsum exteriorem, aliquid datur essentiale, vt Patres Hyberni docebant. At Petrus cras potentiæ executiuæ, quæ libera non est, imperat, vt Antonium occidat: illa obedit, & Antonius occiditur; & dico ex hoc actu voluntatis, (imperantis nimirum, & seruitio potentiæ executiuæ vtentis) ad actum, ad effectum nihil dari essentiale; quia nihil intercedit liberum: & hoc est, quod illud axioma significat.

Actus liber duplex. Propositum, & vsus.

Exponitur axioma.

Hinc patet multorum casuum clarissima, & indubitata resolutio: nonnullos propono, & resoluo.

Casus primus.

Ioannes, Franciscusque æqoali consilio, æquali animo, die Dominica, manè sumunt tentaculum, eadem aduertentia se inebriant, æquali se exponunt periculo, non audiendi Missam: inebriantur, inquam, & dormiunt. Alter casu, vel ab amico, vel à strepitu, vel à quacunque causa, sibi non libera, excitatur, & vadit ad Ecclesiam, & Missam audit: alter sopore, & vino pressus domi remanet: & interogas, An inæqualiter peccauerint? *Respondeo* me semel, aut iterum vidisse Salmanticæ inæqualitatem defendi, male tamen; & quia illam nunquam intelligere potui, contrarium libenter asserui; quia si in vtroque omnia quæ sunt libera, sunt æqualia, etiam erunt æqualia omnia quæ sunt peccaminosa. *Sunt qui negant* omnia quæ libera, in vtroque esse æqualia: at isti non iam casum assertiuè resoluunt, sed tollunt.

Vbi omnia quæ libera sunt æqualia, etiam erunt æqualia omnia quæ sunt peccaminosa.

Fridericus, Anselmusque æquali consilio, æquali animo, suos inimicos exspectant (ille Caium, & iste Sempronium) sclopeta sua præparant, onerant, dirigunt; clauem vterque mouet digito, qui est vltimus actus liber in hoc genere. Exploditur Friderici sclopetum, & occiditur Caius; at sclopetum Anselmi etiam moto digito non soluitur, aut solutum non concipit ignem; aut igne concepto, quod solet interdum accidere, non exploditur; aut explosum, Sempronium non vulnerat; aut si vulnerat, leuiter tantùm; aut si grauiter, Sempronius, vel miraculosè à Deo, vel summa Chirurgi diligentia, & industria recuratur; & qualitercumque non moritur. Casum sic ponis, & inquiris? An Caio occiso, & Sempronio non occiso, aliter Fridericus, & aliter Anselmus peccauerit? *Respondeo* considerari debere culpam, & obligationem restituendi; Addo, vtriusque peccatum fuisse æquale, quia nihil liberum reperitur in vno, quod non reperiatur in altero: at Fridericum ad maiorem restitutionem teneri, quia maioris damni causa fuit: quod si restituere nolint, tunc inæqualiter sunt peccaturi, ob diuersitatem, & inæqualitatem materiæ. Et eodem omninò modo in similibus casibus philosophabor.

Casus secundus.

Nota hæc omnia.

Vbi est æqualis culpa, solet esse inæqualis restituendi obligatio.

XXIX.

F*Acienti quod in se est, Deus non deest; Deus non denegat gratiam.* Azot. *lib. 1. c. 13. quæst.* 12. Anne gratia actibus naturalibus adquiritur, & naturaliter benè viuens saluabitur? Esset hæreticus, qui vel doceret posse aliquem saluari sine gratia, aut hanc posse de condigno, aut etiam de congruo actibus naturalibus promereri; non tamen qui diceret, hominem qui in India sine gratia bene viueret, quod in se est faceret, infallibiliter, sed sine vllo merito, gratiam assecuturum, vt fidem Christianam ab homine, aut Angelo doceretur. At ego id non admitto; primò, quia illa infallibilitas poni videtur leuiter, nec firma ratione probari. Secundò, quia purè naturaliter operans, non facit quantum in se est; quia cum semper habeat auxilia supernaturalia; si illis abutitur, minus omnino facit, quàm potest; operatur enim purè naturaliter, cum supernaturaliter, possit.

Mcx. Auxilia sufficientia.

Gratiæ necessitas.

Infallibilitas non dependet à merito.

Nota hoc.

XXX.

G*Ratia* (hoc est auxilium sufficiens, prout à proximo, & remoto præscinditur) *nulli debetur homini: nusquam, nunquam: & tamen ex Dei misericordia datur omni homini, vbique & semper.* Continuus est in hac sententia meus Mellifluus Bernardus, cuius librum de Gratia, & libero arbitrio, & sermones 81. & 82. in cantica de eodem argumento compositos commentario illustrauimus, edidimus, & per modum Theseon Louanij propugnauimus.

Summa Dei liberalitas.

An gratia debeatur hominibus?

XXXI.

A*Ctus rationalium agentium non operantur moraliter vltra eorundem voluntatem* Bar-

Actus liberi.

tholomæus à S. Fausto, *Thesauri lib. 6. quæst.* 10. Hoc axioma videtur in compendium resolvere Iuris Canonici Regulam 81. & 88. nimirum, *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis verosimiliter non esset concessurus.* Et, *Certum est, quod is, committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* Nemo enim concedit plus quàm vult, nec strictiùs quàm vult. Imò nec erga Deum peccare poterit, grauiùs quàm vult. Quam ob rem, qui inuincibiliter putauit inobedientiam hanc esse venialem, non peccauit mortaliter, eam committendo. Consonat Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 14. *num.* 2. Hinc oritur dubium curiosum. Peccatorum grauitas dependet à dictamine, inquis; Ergo qui putat se peccare mortaliter, peccabit mortaliter: & cras si aliter instructus eandem ipsam actionem faciat, putando sincerè esse venialiter peccaminosam, peccabit venialiter. Et omnia admitto.

Nihil volitum quin præcognitū.

Quæstio incidens. An peccet mortaliter, qui putat se peccare venialiter, aut contra?

PRogrederis, & duo dubia proponis. *Primum*, An, si Petrus putaret, furtum esse grauius periurio, grauius esset peccaturus furando, quàm peierando? *Secundum*, An Thomista, qui putat peccatum mortale imbibere infinitam malitiam, si committat peccata mortalia, committat, quæ imbibant infinitam malitiam? An Scotista contra? Et quia altera opinio est vera, altera falsa; an ex hypothesi, quod opinio Diui Thomæ, sit vera, sint infinitæ malitiæ, mortalia Scotistarum crimina, si qua committant? & an ex hypothesi, quod opinio Diui Thomæ sit falsa, sint adhuc infinitæ malitiæ mortalia Thomistarum peccata, si qua committant?

Ad primum respondeo assertiuè iuxta illud: *Quidquid agunt homines, intentio iudicat omnes.*

Ad secundum diuersimodè respondent Theologi supponentes Scotum Angelico Doctori contradicere. Sed multi Viri docti existimant quæstionem, quæ interrogat, *An malitia peccati sit infinita?* esse totam de nomine, & in re Dominicanos, & Franciscanos conuenire: Ego quidem alios in suo sensu abundare permitto, & dum ipsi ex propriis principiis satisfaciunt, aio, peccatum habere malitiam obiectiuè infinitam, quam voces intrinsecam, aut extrinsecam, si voluerís; quam ob rem infero peccaturum, seu à Thomista fiat, seu à Scotista, non habiturum aliam infinitatem.

An peccatū sit infinitū, & quomodo?

Omissa igitur hac Scholarum controuersiâ, aliam multò aptiorem propono. Petrus putat dari actus indifferentes, negat Paulus, putat enim omnes, quos Petrus vocat indifferentes, esse bonos vel malos. Vtrumque probabile est. Si supponamus non dari actus indifferentes, quæres, An Petrus cum actum aliquem leuiter bonum, vel leuiter malum eliciat, quem indifferentem existimat, eliciat per accidens actum indifferentem? Si supponamus dari actus indifferentes, & tamen Paulus vnum eiusmodi actum eliciat putans esse bonum, vel malum: Eliciétne, inquis, indifferentem, an potiùs bonum malúmve?

[...]dentur actus indifferentes?

Incipio ab hac secunda hypothesi, & aio Paulum in tali casu eliciturum actum qualem putabat: nam licet materialiter ille sit indifferens, recipiet bonitatem, aut malitiam ex bona, vel mala voluntate.

Malitia duplex: materialis, & formalis.

Difficilior est hypothesis primæ expositio: Respondeo tamen eodem modo, nam si Petrus leuem stipem dedit pauperi, potans se elicere actum indifferentem, elicuit actionem materialiter bonam, & formaliter indifferentem, adeoque propter illam non merebitur laudem, aut præmium.

Indifferētia duplex: materialis, formalis: & eodem modo duplex bonitas.

XXXII.

IN *omni dubio debet Iudex secundum allegata, & probata iudicare.* Reginaldus *de prudentia pag.* 668. Et ratio est; quia si semel concederetur Iudicibus ex æquitate, vt dicunt iudicare; multis corruptionibus aditus aperiretur. Vide exceptionem, quam ipse Author ponit *pag* 669.

MCXI. Officium Iudicis.

COROLLARIVM. *Actus agentium, nec peiores nec meliores ciuiliter sunt, quam probari possunt.* Imò si nequeunt probari in foro exteriori non sunt; vnde Bernardus de præcept. *Quod probari non potest mihi infectum est.*

Actus nulli ciuiliter.

XXXIII.

QVod *multoties fit, videtur deliberatione plena fieri.* Comitolus *lib.* 1. *quæst.* 124. *n.* 2. & ratio est, quia ipsamet repetitio actuum, videtur aduertentiam inferre.

An possit probari aduertentia?

FVNDAMENTVM XLV.

Varias Positiones edisserens.

MCXII. Causa causæ.

PVNIT infrà condignum Deus, & præmia dat supra condignum: Causa Causæ est Causa Causati. Per quas causas aliquid nascitur, per easdem dissoluitur. Maior est Orbis Vrbe: Mus in pera, ignis in sinu, serpens in gremio, male suos remunerantur hospites. Leges talibus debent verbis concipi & pronuntiari, qualibus à subditis intelligi queant. Eædeminstituuntur, cum promulgantur: confirmantur, cùm moribus vtentium comprobantur. De occultis non iudicat

Dei Iustitia est misericors. Ingratitudo!

Leges debēt intelligi. Quo modo firmentur?

Quis est [illegible] interpres? [illegible] & [illegible]aus. Error communis.

iudicat Ecclesia. Eiusdem est legem authenticè interpretari, cuius est condere. Extra territorium Ius dicenti impunè non paretur. Turpis est omninò Pars suo Toti non congruens. In Iudicijs habenda est ratio ætatis & sexûs. Iura concordari debent, corrigi non debent. In æquiuocis, ille sensus admitti debet, qui sit aptus. Eiusdem est ligare & soluere. Par non habet potestatem in parem. Taciti & expressi eadem est efficacia. Error communis cum titulo dat Iurisdictionem. Fortior est clausula specialis, quàm generalis. Monachi correctio in prima instantia ad Abbatem spectat. Nemo fauore vti cogitur. Fides est seruanda hosti, etiam Hæretico. Nemo ad expensas condemnatur, nisi improbabilem partem tenuerit. Quod Iuris Diuini est, nullius hominis est. Qui irrationabiliter inuitus est, virtualiter est non inuitus. Bonum inferioris Ordinis, non debet restitui cum detrimento boni superioris æquè grauis. Qui restituere non potest quantum debet debet restituere quantum potest. Pro sola Iniuria, præscindendo à damno, nulla est restitutio facienda ante sententiam Iudicis. Non probat hoc esse, quod aliquando contingit non esse: Non est permissa defendendi facultas, vbi offendendi est concessa libertas. Non debet à priuato fieri, quod per Magistratum potest. Vim vi repellere licet. In homine libero nulla condigna corporis æstimatio esse potest. Volenti & potenti velle non fit iniuria. In obligationibus, si dies non ponitur, præsens subintelligitur. Contractus ex parte pupilli sæpe claudicat. Aliud est nocere, & aliud omnino diuersum non prodesse. Quæ necessariò dantur, ex liberalitate non dantur. Quod Communitati datur, nulli datur. In causa propria nemo Iudex, & nemo Testis esse potest. Res iudicata pro veritate accipitur. Totus Mundus est Regularis Prælati territorium.

Fauor non cogit. Quis condenatur ad expensas? Boni inferioris restitutio. Probationis vis. Æstimatio corporis liberi. Donatio necessaria. Res iudicata lex.

Occulta nõ subsunt Ecclesiæ. Pars toti dissona. Legum correctio. Religiosi correctio. Fides seruanda. Voluntas virtualis. Defensio culpabilis. Contractus claudicans. Prælati territorium.

MCXIII. Multæ sunt propositiones: omnes variæ: & aliquæ Regulis Canonici Iuris simillimæ. Singulæ breuiter explicabuntur; eo videlicet sensu, quo à suis sunt Authoribus intellectæ; qui etiam alicubi reiicietur liberè, si videatur falsus aut illegitimus.

XXXIV.

Deus cùm irascitur, misericordiæ recordatur. Quid sit prædestinatio? An gratuita? Auxilia, cur dicantur gratiæ?

Deus punit citra condignum; Magnes Diuini amoris pag. 336. Addunt aliqui. *Deus dat præmia vltra condignum*. Hinc patet cur *Magna gratia* æterna vita nominetur. Primò enim prædestinatio, quæ est auxiliorum præparatio & infallibilis ad vitam æternam promotio, gratiosa fuit: secundò gratis empti sumus, Christi sanguine, non enim Verbi Incarnatio fuit homini debita, sicut nec eiusdem Verbi iam Incarnati mors, auxilia omnia efficacia & inefficacia, ideò *gratiæ* dicuntur, quod sub meritum humanum non cadant, omnibus adhuc istis positis nondum intelligimus gloriæ debitum, quoniam non sunt condignæ passiones huius vitæ ad futuram gloriam. At posita promissione & humana cooperatione, clamat Paulus: *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam dabit mihi iustus Iudex*. Vnde Cistercienses in Hymno, *Si corde rogamus pio; Certè debes ex promisso*. Sed quia hæc vera sunt, vt in ipsa etiam Iustitia reluxerit gratia, dando præmia saltem accidentalia supra merita, fecit Deus, vt hæc ipsa corona Iustitiæ, esset simul corona Gratiæ. Consono Fsbro, *pag. 3. fol.* 407. 1092. 1093 Marchant. *fol.* 42. *col.* 2. Perezio *in cap* 64. *reg. S. Benedicti n* 20. & aliis asseclis D. Thomæ 1. *part. quæst.* 21. *art.* 3. *ad* 2.

XXXV.

MCXIV. *Causa Causæ, est etiam causa causati*, quæ assertio non solùm physicè, sed etiam moraliter admitti debet. Illa substituit Biderman *thesin* 22. & ex illa Rodriquez *tom.* 4. *fol.* 101. *num.* 13. affirmat, *eum, qui dedit causam damni, damnum etiam dedisse*. Layman *lib* 3. *tractat.* 3. *part.* 3. *cap.* 10. *num.* 5. Nota tamen, causam quæ habet duos effectus, etiam notos, posse adhiberi aliquando, in ordine ad vnum, præscindendo ab altero. Et lege meam Theologiam Præterintentionalem, vbi summâ consequentiâ doctrinæ hoc certissimum fundamentum exponitur, assumiturque.

Causa causæ. Causa habens duos effectus. Theologia Præterintentionalis.

XXXVI.

MCXV. *Per quas causas aliquid nascitur, per easdem dissoluitur*. Layman *fol.* 101. *num.* 28. Reginaldus *lib.* 25. *num.* 284. Et quidem est verum hoc Axioma, siue agatur de causa intrinseca, siue extrinseca, reali aut finali. Vnde aliqua Corollaria subiungemus.

Generatio & corruptio sunt analogæ.

Primum. *In easdem omnino partes dissoluitur, ex quibus componitur*. Vnde Sacramentum quod intrinsecè constet materia & forma, quamdiu illæ perseuerant, permanet: & transeuntibus aut desinentibus, etiam transit; Et Eucharistia, quæ multorum Salmanticensium opinione in facto esse (fieri à facto esse distinguunt) componitur ex speciebus & Christo, cùm hæ partes separantur, (hoc est, non amplius penetrantur) dissoluitur. Hinc intelligendi illi sunt, qui dicunt, *actum redire in naturam sua forma*. Reginaldus *fol.* 605. *num.* 18.

Sacramenta transeunt. Eucharistiæ materia & forma.

Secundum. *Cessante causa cessat effectus:* quod tam potest intelligi de efficiente, quàm de finali. Ego *in Schol. num.* 23. 24. Layman

Cessatio causæ.

fol. 102.*n.* 24.& *fol.* 174.*n.* 5. Reginald. *de prudentia*, *fol.* 141.& *lib.* 15. *n.* 88.

An Lex mortuo legislatore maneat?

Nota obiter, legem, si à solo Superiore feratur, esse personalem, nec obligare post eius mortem; & si feratur à communitate, obligare post Superioris mortem, non autem post dissolutionem communitatis. Hinc Authores intelligendi sunt. Ausonius Noctinot *in summ. Dian. verb. reseruata, num.* 1. sic inquit, *Casus reseruati ab Episcopo per statutum, eo mortuo adhuc manent; at si reseruatio est personalis, eo mortuo exspirat, vt ex Piagesio retulimus verb. casus, num.* 21. *Et tenet communis opinio.* Consonat Coriolanus *part.* 2. *cas.* 5. *num.* 9. Et ego *Commentar. num.* 50. Hinc intelligendi sunt Authores, quando dicunt præcepta & statuta post mortem Legislatoris cessare, Leges non cessare: istas enim fert dignitas; illa, persona. *Dignitatis* vocabulo, si leges sæculares sint, debemus intelligere populum, à quo authoritas Ciuilis promanat: leges enim quas fert Hispania, à vita Philippi non pendent, adeoque illo ad vitam meliorem translato, adhuc permanent. Eodem vocabulo, si leges Ecclesiasticæ sint, debemus concernere Deum, à quo omnis Iurisdictio spiritualis deriuatur; adeoque mortuo Pontifice, manent Leges, quia latæ sunt nomine Christi, qui non moritur. Alibi hanc materiam vberiùs prosequor, & illa Petri verba: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, &c. apto commentario dilucido: quæ enim præcipit Petrus, quà Petrus, mortuo Petro non obligant; at quæ præcipit Spiritus sanctus per Petrum, perseuerabunt mortuo Petro, quousque Spiritus sanctus dispenset per Linum, Clementem, aut alium. Vide Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 21 *n.* 3. & *tract.* 5. *p.* 5. *c.* 4 *n.* 10.

An casus reseruati maneant mortuo Episcopo?

Quomodo differāt Leges, Præcepta & Statuta: quando, & quomodo cessent?

Dignitatis & personæ discrimen.

Legis cessatio.

Tertium, *Cessante vniuersaliter fine adaquato Legis, cessat Lex vniuersaliter; & cessante in particulari, cessat Lex in illo particulari.* Quoad primam partem, omnium est; quoad secundam doctiorum. Sic enim sentiunt Nauarrus *tom.* 4. *Comment. rubr. de Iudic. num.* 74. Mexia *in pragmat. taxa panis, conclus.* 2. *num.* 19. *vsque ad* 36. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 17. *num.* 2. & *lib.* 10. *cap.* 15 *num.* 8. Comitolus *in resp. moral. lib.* 7. *quæst.* 1. *num.* 10. Abbas *in cap. Quia in insulis, de Regul.* Angel. *verb. lex, num.* 4. *cas.* 7. Sousa *in Bulla Clementis VIII. de largitione munerum fund.* 3. Sà *verb. Lex num.* 1. & *verb. ludus, num.* 1. Megala *in* 2.2. *lib.* 2. *cap.* 7. *quæst.* 2. *num* 55. Granadus *in part.* 2. *controu.* 7. *tract.* 3. *part.* 1. *disput.* 15. *sect.* 2. Diana *tract.* 10. *de Legib. resol.* 28. Et ego *in Comment. in Regul. D. Benedicti, num.* 50. Quod videtur euidens: Lex enim naturalis aliquando cessat, & non alibi quàm in particulari; nec aliter quàm cessante fine in particulari, & humana naturali & diuina potentior & seuerior non est.

Lex humana non obligat strictiùs quā diuina.

Conditionū cessatio.

Quartum, *Cessante conditione sine qua non concederetur, dispensatio aut poneretur Lex, neutra cessat: at cessante conditione obligationis aut exemptionis, cessant ipsa.* Vt rem benè intelligas, considera dispensationem (eodem modo de prohibitione philosophare) in statu duplici, nimirum in fieri, & in facto esse. Dantur enim conditiones vt res fiat, à quibus non dependet iam facta; & dantur etiam conditiones in facto esse. In donatione enim *in fieri* requiritur donantis libertas, vt conditio sine qua non donaret liberè, nam si ille esset delirus aut coactus, donatio esset inualida: at donatio iam facta non dependet amplius à libertate donatoris, sed à gratitudine donatarij, volunt enim leges hunc re accepta exspoliari si se reddat ingratum. Vnde si ego tibi his verbis dispensationem concederem. *Pro te intercessit Petrus, cui tanta debeo beneficia, vt nihil ei negare possim: igitur concedo tibi licentiam eundi Monachium, & manendi quousque Princeps redeat.* In hoc casu Petri intercessio fuit conditio *sine qua non* concederetur licentia, verum non afficit ipsam licentiam concessam, sed concessionem; vnde & manebit illa concessa, licet Petrus non intercedat ampliùs; imò etsi ille reuocationem sollicitet, & non reuocabitur aliter, quàm si ego consentiam. At absentia Principis ipsiusmet licentiæ valorem afficit & illo Monachium redeunte, licentia desinit.

Dispensatio dupliciter cōsideratur.

Donatio in fieri & in facto esse.

Hic alia cōditio afficit ipsummet actum concessorium, & alia obiectū seu rē ipsam concessam.

XXXVII.

MCXVI. An sicut in Vrbe omnia debeant in Orbe fieri?

M*Aior est Orbis Vrbe.* D. Hieronymus *distinct.* 93. *cap. legimus fol.* 72. *in edit. in* 4. *fine de lege, quæst.* 5. Prodest hoc Axioma, vt sciamus multas leges, & consuetudines, summâ cum laude in Vrbe obseruari, quibus contrariæ alibi sine reprehensione tolerantur, aut obseruantur: prodest etiam vt doceamur, Vrbi suam esse libertatem vt inter duas probabiles opiniones eligat, quam maluerit, nec inde sequitur, contrariam non posse ab Orbe admitti, & etiam aliquando debere: nam in materia Politica, quas Romæ opiniones probabiles Ecclesiastici admittunt, reiiciunt Galli, Hispani, qui Politicam propriam tuentur, nec volunt cum damno proprio opinioni probabili Romanorum Politicorum assentiri. At in materia Fidei & in materia morum idem esse labium Vrbis & Orbis.

XXXVIII.

Ingratitudo condēnata.

M*Vs in pera, ignis in sinu, serpens in gremio, malo suos remunerant hospites.* Layman *lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 6. *num.* 8. Docemurque obiter, esse, *ingratis seruire nefas.*

XXXIX.

MCXVII. An leges obligent nō acceptatæ?

L*Eges instituuntur, cùm promulgantur*, (intelligo pacificè, non contradicente populo, sed acceptante; leges enim si non acceptantur non obligant) *firmantur, cum moribus vtentium comprobantur.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 3. *num.* 1. Nec tamen statim obligant; nam vt idem Author *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 2. *num.* 4. bene notat; *Iure etiam communi Cæsareo sancitum est, vt constitutiones nouæ vim non nisi post certum tempus obtineant*, Vide Axioma 20. & 23.

An obligent statim?

XL.

Leges debēt intelligi.

L*Eges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas* (non solum sciri, sed &) *intelligi ab omnibus debent.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 1. *n.* 1.

Vnde

Vnde omnis metaphora, omnis æquiuocatio, omnis verborum ac sensuum obscuritas, quantum fieri possit, debet à legum contextu ablegari.

XLI.

An occulta subdantur Ecclesiæ?

D*E occultis non iudicat Ecclesia.* [Lege attentè; duos enim sensus habet hoc Axioma: vel enim *non indicat*, est, non potest iudicare: vel *non indicat* est non solet iudicare. Ille prior sensus opinione multorum est certus, multorum autem est probabilis: ego secundum sector (vide num. 693. nam regiminis suauitas postulat, ne omnia faciat Ecclesia, quæ potest.] *Mera cogitationis apud homines pœnam nemo patitur. Sibi Deus actus internos reseruauit.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4 *cap* 4. *n.* 5.

An saltem indirectè?

Nota tamen, summè hic allucinari plurimos, cùm dicunt, de occultis illam indirectè posse iudicare, illa enim indirectè tanguntur, sine quibus directè tacta tangi non possent, non alia. Concludo igitur Ecclesiam, iuxta Axioma istud primo modo explicatum, posse præcipere actum purè externum directè, non internum, non mixtum. At indirectè illos internos tantùm, sine quibus ille purè externus stare non potest.

Attentio in officio diuino.

Vnde cùm solùm teneat Horas Canonicas exempli gratiâ pronuntiare, tantam debebo indirectè attentionem habere, quāta ad pronunciandum sufficiat; quamobrem si benè pronunciaui, etsi distractus, totam quam debui, attentionem impendi.

Propria sententia.

Cæterùm tametsi primum sensum Axiomatis multi indubitatum esse existiment, Ego, saluâ reuerentiâ Scriptorum, qui illum tuentur, tamdiu illum vocabo falsum, quamdiu non respondeatur argumento, quod posui *num.* 693. Quousque igitur illud soluatur, loco præcedentis Axiomatis ista ponantur. I. *Duplex est in Ecclesia authoritas, directiua, & coercitiua; vel vt alij loquuntur, preceptiua & punitiua.* II. *Actus humani ad varias reducuntur classes: alij enim sunt purè interni vt contemplatio: alij, externi, vt deambulatio: alij mixti, vt oratio & loquutio: primos habet homo communes cum Angelis; secundos cum brutis; vltimi sunt humani, qui nec Angelis, nec brutis competunt.* III. *Actus purè externos & mixtos quà externos attingit Ecclesia authoritate coercitiua, iudicatiua, punitiua, Actus humanos, hoc est, mixtos, nec non actus purè externos, authoritate directiua & preceptiua.*

Ecclesia habet authoritatē in actus purè externos & mixtos.

An etiam in purè internos?

SED quid dicemus de actibus purè internis? non subesse Ecclesiæ tenet communis Doctorum opinio, at Ego rationem asserendi non video: nam si Ecclesia potest actum humanum, hoc est, duos actus, alium internum, alterum externum directè præcipere, cur non poterit alterum tantùm, videlicet purè internum, aut purè externum? Vide, vt dixi *num.* 701. & quæ ibi obiiciuntur, debita attentione perpende.

XLII.

MCXVIII.
Authentica legum expositio.

E*Iusdem est legem authenticè interpretari, cuius est condere.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 18. *num.* 1. adeoque in sacra Scriptura eiusdem est illam infallibiliter exponere, cuius reuelare & dictare. Stat igitur, in interpretatione scripturarum Spiritui sancto per Ecclesiam loquenti, & non vni aut alteri Heresiarchæ, credendum

Quisnā possit interpretari sacram Paginam.

XLIII.

Iudiciū extra territorium.

E*Xtra territorium ius dicenti, impunè non paretur.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 5 *n.* 4. & *cap.* 11. *num.* 1. & Inquiris, An Imperialis Camera, captâ Spirâ à Gallis, sit extra Imperij territorium? An illi; si quid modo iuberet, posses parere impune? Respondeo esse quæstionem difficillimam, de qua specialem tractatum edidi.

XLIV.

Pars toti dissona.

T*Vrpis est omninò pars suo vniuerso non congruens.* Desumitur ex Augustino. Assumitur à Laymanno *lib.* 1. *tract.* 4. *cap* 9. *num.* 3. & *cap.* 13. *num.* 1. Bartholomæo de sancto Fausto *lib* 6. *q.* 129. *num.* 6. Vnde multi Theologi, qui tametsi iudicent, Principem non obstringi suis legibus, asserunt peccaturum venialiter, si illas violet, ratione conformitatis, quam debet accuratè seruare.

An Pōtifex, aut alius quicunque Princeps, peccet violando proprias leges.

XLV.

Ætatum est habenda ratio.

F*Erè in omnibus iudiciis pœnalibus, ætati & imprudentiæ succurritur,* Layman *lib.* 1 *tr.* 4. *cap.* 10. *num.* 5. Legum enim rigor debet subditorum fragilitati, quantum prudentia tolerat, attemperari. Hioc etiam est, quod fœminæ, & iouenes mitiùs puniantur, quoniam fragiliores creduntur.

XLVI.

Leges non sunt corrigendæ, sed concordandæ.
Criticorum præsumptio

I*Vra iuribus concordari debent, eorumque correctio, quantùm fieri potest, est vitanda.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 18. *num.* 18. & hoc Axioma est vtile ad compescendos Criticos, qui restitutionis colore leges & antiquos Scriptores corrumpunt.

XLVII.

Legum expositio.

Q*Voties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipietur, quæ rei gerendæ aptior est.* Layman *lib.* 1. *tract* 4. *c.* 18. *num* 4. Sed cur, quæ aptior? annon sufficiet apta? Sic puto.

Nota bene:

XLVIII.

MCXIX.
Personæ æquales.

P*Ar in parem non habet imperium, eiusdem est ligare ac soluere.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 22. *num.* 2. Si obiiclas Regulam Benedictinam, quæ *cap.* 71. præcipit, *vt obedientes sint inuicem fratres.* Respondeo non dari duos pares, in Benedictino Monasterio: nam ex præscripto capitis 63. eiusdem Regulæ. *Qui secunda diei hora venerit, in Monasterio iuniorem nouerit se illius esse, qui prima hora diei venerit, cuiuslibet ætatis, aut dignitatis sit.* & cap. 71. citato. *Præmisso igitur Abbatis, aut Præpositorum, qui ab eo constituuntur, imperio;*

Iuniores debēt obedire Senioribus.

cui non permittitur priuata imperia præponi; de cætero omnes iuniores prioribus (senioribus) *omni charitate, & sollicitudine obediant.*

XLIX.

Consensus tacitus.

Quid sit ius tacitum?

T*Aciti, & expressi eadem est virtus.* Layman *lib.1. tract.4. cap.22. num.7.* & *lib.3. sect.4. num.15.* Et ratio est; quia tacitum virtualiter est expressum; hoc est, realiter non est expressum, at prudentum iudicio ita se habet, ac si realiter esset expressum.

L.

MCXX. Titulus coloratus.

Certa est absolutio data à confessario probabili.

E*Rror communis cum titulo præsumpto (hoc est probabili) facit ius, iurisdictionemque tribuit, etsi occultum subsit impedimentum ex iure positiuo.* Layman *lib.1. tract.4. cap.22. num.9.* Hinc est quod Confessarius; qui probabiliter est approbatus, habeat non iam probabilem, sed & certam iurisdictionem, absoluatque non iam probabiliter, sed certò. *An & in matrimonio respectu dirimentium impedimentorum hac regula habet locum?*

De impedimento colorato. An sit dirimens?

Magnæ difficultates transglutiendæ, si non respondeatur assertiuè; nam vt superiùs insinuasse me memini, pone Religiosum inualidè professum, qui non habet sufficientes testes, vt professionem suam esse nullam euincat, iste habebit impedimentum coloratum. An ne vxorem poterit validè ducere? Qui assertiuè respondeat, debebit necessario concedere inconuenientia subsequentia. I. *Illum, si ducat vxorem, esse vere coniugatum* II. *Eumdem, si reddat debitum vxori, posse tanquam sacrilegum, & solemnis voti reum à Prælato puniri.* III. *Debere in tribunali illud matrimonium, quod esse verbum, & consummatum supponitur, declarari nullum, contra illud: Quod Deus coniunxit, homo non separet.* IV. *Debere dari vxori licentiam, vt tametsi legitima sit, & viuum maritum habeat, possit ad nuptias secundas transire.* V. *Filios, tametsi ex legitimo matrimonio susceptos, futuros esse infames, & spurios.* Et quidem hæc omnia inconuenientia, & alia plurima, quæ comitantur, vno verbo tolluntur, si dicatur, nō solùm Professiooem solennē vetam, sed etiam coloratam, inferrei impedimentum dirimens. His tamen non obstantibus sit Conclusio. *Impedimentum coloratum non est dirimens:* Patet: quia non habemus alia impedimenta dirimentia, quam quæ statuit Ecclesia, quæ hoc oon statuit. Nec vrgent inconuenientia illata, nam factum sequuntur, in quo sicut inuincibiliter, sic inculpabiliter Iudices errare possunt.

De authoritate sæcularium Principum quod matrimonia.

N*On volo deponere calamum, nisi expediam breuiter aliam grauissimam difficultatem.* Quæris, *Vtrùm Principes Politici possint impedimenta dirimentia, aut etiam impedientia ponere?* &, si non possint, *Vtrùm habituri essent eiusmodi potestatem in eo casu, quo daretur error communis cum titulo præsumpto?*

Impedimenta ciuilia, seu pœnalia.

Posse ponere impedimenta ciuilia, hoc est, quæ ad pœnam obligent, & interdum ad culpam, ob circumstantias pœnæ adnexas, tam multæ leges secularium pronunciant, vt esset temerarius, qui assereret esse eas iniustas, iniqnosque earum latores. Alicubi Virgines, si contra voluntatem parentum nubant, dote, aut etiam hæreditate priuantur: alicubi, si Nobilis ducat ignobilem dignitate excidit, & filij nascuntur igoobiles: alibi ponuntur aliæ pœnæ contra illos, qui aliter matrimonium ineunt, quàm Respublica præcipit.

Gallorū aliquorū opinio.

Posse Principes ponere dirimentia, tuentur nonnulli Galli, quorum multos libellos legimus, cum ante paucos annos de valore matrimonij Fratris Regis Galliæ agebatur. Posse Reges suos subditos declarare inhabiles ad matrimonium contrahendum, si causæ succurrentes postulent, direbant rationi consentaneum esse, & præscriptæ consuetudini correspondere. Ratio erat: quia matrimonium est contractus, & contractuum valor pendet à voluntate Regum. Probabant præscriptam consuetudinem, quia Filia Regis Caroli Calui nupsit inuito Rege, & matrimonium fuit declaratum inualidum in Tribunali Ecclesiastico, pronunciante non potuisse illam validè nubere sine licentia Regis. Idem etiam accidit in matrimonio filij eiusdem Regis Caroli.

Fundabatur ratione.

Et authoritate.

Resolutio, & obiectionū satisfactio.

Sed me nec vrget ratio, nec authoritas. *Non ratio:* contractus enim matrimonialis ea die, quâ fuit Sacramentalis factus, incepit Ecclesiasticus esse, & frui exemptione, & immunitate Ecclesiasticâ. Subsunt Regibus matrimonia Ethnicorum, Iudæorum etiam, noo autem Christianorum, nam horum valor tantummodo subest Ecclesiæ. *Non authoritas*, nam matrimonium filiæ Caroli Calui (aut etiam filij) declaratum fuit ab Ecclesia inualidum, & nullum, non quòd factum fuisset contra voluntatem Regis, sed quod fuisset contra voluntatem parentis; nam in Concilio Meldensi, vt filij sub disciplina parentum manuteneantur, sub pœna nullitatis præcipitur, vt matrimooium non ineant sine conscientiâ, & consensu parentum. Filia igitur Regis Caroli Calui inualidè nupsit; ooo propter impedimentum latum à lege sæculari, sed latum à lege Ecclesiastica: non quòd ad valorem matrimonij consensus Regis requireretur, sed quia requirebatur consensus Patris: quam ob rem, si Carolus Caluus noo esset Rex, eodem omnino modo illud matrimonium fuisset inualidum.

De matrimooiis Paganorum, & Iudæorum.

Ad matrimonij valorē olim requirebatur coosensus Patris.

Hinc patet non dari errorem communem cum titulo colorato in hac materia: *Cæterùm, si per impossibile error ille daretur, & titulus coloratus accederet, videretur Ecclesia Regibus ponendi impedimenta dirimentia, authoritatem delegare.* Et hæc Conclusio Dubio secundo satisfacit.

LI.

De errore communi in hac materia.

C*Larior, & fortior est clausula specialis, quàm generalis.* Layman *lib.1. tract.4. cap.23. num.7.* Patet, quia generalis multas solet limitationes pati, quarum specialis est incapax.

LII.

Clausula specialis.

M*Onachi correctio in prima instantia ad Abbatem spectat.* Layman *lib.1. tract.5. cap.7. num.2.*

*num.*2. Hęc Regula proderit intellecturis Quęstionem ante aliquot annos iterum iterúmque inter Abbatem Montis Sancti in Bauaria, & Episcopum Principem subortam. Monasterium enim illud exemptum non est, & cùm Abbas interrogaretur à Principe; Quisnam esset in illo Monasterio Superior? *Ego*, ait, *& immediatè nullus alius. Nam Vestra Celsitudo est meus Visitator, qui nihil potest meis Monachis extra visitationem præcipere; sed mihi; ego enim Vestræ Celsitudini subdor, saluis tamen priuilegiis meis, & Iure Ordinis; at Monachi subduntur mihi.* Et quidem vniuersa verissimè, & prudentissimè; non enim in Monasteriis non exemptis habet maiorem authoritatem Episcopus, quàm haberet Ordo, si essent exempta; at apud Cistercienses, & reliqoos Benedictinos, Monachi non subduntur immediatè Prouinciali, aut alij cuicumque superiori; sed suo Abbati: Ergo nec immediatè subdentur Episcopo, in non exemptis. Stat igitur, Monachi correctionem in prima instantia pertinere ad Abbatem (siue ipse exemptus sit, siue non sit) & in genere appellationis, si hæc licèt (in multis enim Congregationibus nulla permittitur; & in nulla permittitur, de re, quæ non tangat honorem grauiter) posse causam à Visitatore Monasterij recognosci.

Monasteriorum non exemptorũ immediatus Superior.

An Monachus possit appellare?

LIII.

MCXXI. Fauor non fit inuito.

NEmo fauore, priuilegio, aut beneficio inuitus vti cogitur. Layman *lib.* 1. *tract.* 5 *pag.* 2. *cap.* 4. *num.* 4. *& lib.* 4. *tract.* 4. *cap* 8. *num.* 17. Anne hoc Axioma est vniuersaliter verum? Anne aliquas habere limitationes debet? Non puto. Ergo multas inferet consequentias, quas propriis locis adnotabimus.

LIV.

Fides hosti seruanda.

FIdes, quæ promittitur, est hosti seruanda, contra quem bellum geritur. Layman *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 12. *quæst.* 5. Vnde non est cur calumnientur Hæretici, dicántque à nobis doceri contrarium: in suis enim libris legimos, fidem Catholicis seruandam non esse; id ab ipsis in nostris libris legi non patimur.

LV.

Quisnam debeat ad expensas damnari?

IN iudicio, qui cadit causa, ad expensas condemnari non solet, nisi litigando, aut dolum, aut culpam commiserit. Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *quæst.* 1. *in fin.* Hinc est, quod qui probabilem causam sustinuit, ad expensas condemnari non debeat.

LVI.

Res Deo sacræ.

QVod Iuris Diuini est, id in nullius hominis bonis est. Layman *lib.* 3. *tract.* 1 *sect.* 5. *cap.* 5. *num.* 6. Consonat Iuris Canonici Regulæ 51. nimirùm, *Semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos vlterius transferendum.*

LVII.

Consensus virtualis.

QVotiescumque Creditor, aut Dominus rationabiliter contentus esse debet, vt restitutio differatur, potest differri, tametsi inuitus ille sit. Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *cap* 12. *num.* 2. quoniam *irrationabiliter contradicens, virtualiter consensum præbet.* Et quidem hæc assertio fundamentum esse poterit multarum resolutionum grauium. Nota id benè.

LVIII.

BOnum inferioris ordinis restituendum non est, cum detrimento boni superioris in suo genere æquè grauis. Layman *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 12. *num.* 2. MCXXII. Restitutio.

LIX.

QVi restituere non potest quantum debet, restituere debet quantum potest. Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *par.* 2. *cap.* 7. *num.* 3. An & qui in Officij Diuini materia non potest legere quantum debet legere, debebit quantum potest? Ausonius Noctinot *in Dian summ verb. Hora Canon. num.* 64. sic ait: *Si Medicus indicat recitare posse maiorem partem, id est; Matutinum cum Laudibus, tenetur ad illam. Rodriquez in summ part.* 1 *cap.* 145. *Dian part.* 2. *tract.* 12. *resol.* 29. *si verò indicat recitare posse minorem, id est, reliquas horas, non tenetur ad illas; Palaus tom.* 2 *punct.* 6. *disp.* 1. *num.* 9. *contra Lezanam, cap.* 12. *num.* 27. *asserente Diana part* 4. *tract.* 4. *resolut.* 225. vbi, cùm sit materia odiosa, Rationis paritas neganda ast.

An pauper teneatur partem restituere?

An æger partẽ Officij recitare?

LX.

PRo sola iniuria, secluso damno, nulla est facienda restitutio ante Iudicis sententiam, Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 7. *num.* 6. Restitutio pro Iniuria.

LXI.

NOn probat hoc esse, quod quandoque contingit abesse. Layman *lib.* 3. *tr.* 3. *part.* 3. *cap.* 1. *num.* 8. Ex albedine enim non benè probatur Humanitas, quoniam quàm multi homines non albi in variis prouinciis reperiuntur; at benè probaretur ex rationalitate: non enim datur animal rationale, quod homo non sit: & in moralibus pariformiter est philosophandum.

MCXXIII. Ea aliquãdo ad nunc, & ex alicubi ad hic, non valet consequentia.

Sanè, quod aliquando tantum abest, plerumque est: & quod plerumque est, non probat euidenter nunc esse, sed tamen suadet probabilius. Verbi causa. *Plerique (aut ferè omnes) nobiles sciunt legere: Petrus est nobilis: scit ergo legere.* Aio consequentiam non esse certam, & indubitatam, at esse probabiliorem, & firmare Regulam 45. Iuris Canonici videlicet, *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius*, (hoc est *probabilius*.) Et quid, quæso est probabilius? *Quod plerumque fieri consueuit.* & tamen, quod plerumque fit, aliquando contingit non esse.

Regula Iuris 45.

LXII.

NOn est permissa defendendi facultas, vbi offendendi est concessa libertas Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 1. *num.* 3. Adeóque damnatus capite contra lictorem non potest suam vitam

Defensio sui non semper licita.

defendere. Sed quid dicam, si iniustè condemnatus sit? Respondeo ob bonum publicum posse legem sanciri, qua inhibeatur, *ne quis ferro suam innocentiam tueatur, si à Iudicibus condemnari contingat*: qua lege semel posita, & acceptata, nemo poterit armis se defendere contra Lictores; sed debebit vnusquisque remediis Iuris vti; & si hæc minùs sufficiant, habere patientiam, etiamsi capite condemnaretur. At hodie eiusmodi legem latam nescio; & puto neminem cessisse iure, quod natura vniuersis concedit, adeóque innocenti qui armis se defendere posset, licere se contra quoscunque propugnare, etiam occidendo Lictorem, & alios quuscunque innucentes; illa enim homicidia, si fierent, seruato moderamine debito, essent præter intentionalia, nec possent imputari illi, qui suo iure vtitur, & vitam iniustè damnatam defendit.

An iniustè damnatus se possit defendere?

Quid autem si innocens, & tamen iustè condemnaretur? Casus est omninò possibilis; qui enim occidit aggressorem, & tamen hanc circumstantiam probare ne quidem semiplenè potest: damnabitur omninò capite, & tamen quoad Deum erit innocens; & respondebo etiam in isto casu se posse ferro, & armis defendere: quod ipsum exemplis dilucido.

Quid si innocens iustè condemnaretur?

Ioannem Petrus inuadit, & vt tuto se puello protegit, ne lædi possit. Præuidet periculum Ioannes, & se non posse seruari aggressore seruato: at quia hunc non aliter occidere potest, quàm puello innocente occiso, quo se protegit, rogat, An iniqui aggressoris petere cor possit per medium puellum? *Et posse* absolutè respondeo, puellique mortem theologicè, & ciuiliter coram Deo, & Rege, imputandam fore soli Petro, qui vt hominem occidat, puello abusus.

Casus primus.

Te inuadit Fridericus insanus. Fugere nequis (nam si posses deberes; non enim honorem perdit, qui insanum fugit) ergo vel occidere debes, vel occidi. Vtrum facies? in ipso non ipse sed morbi violentia operatur; & occidere innocentem res dura: anne te occidi permittes? res est durior. *Respondebo*, te posse consulere tuæ vitæ; &, si non possis aliter, etiam occidendo inuasorem delirum. *Sicut* de fatuo, & deliro, sic etiam de puero, & innocente philosophare. Qui enim in naui videt puellum, ignem sulphureo thesauro adhibere, debebit si aliter impedire non possit, potius illum occidere, quàm permittere nauem, & in ipsa se puerum, & omnes alios concremari. *Eodem modo* à fortiori philosophandum est de ebrio; ipse enim culpa sua delirus est.

MCXXIV. Casus secundus.

Casus tertius.

Ebrius voluntarius est delirus.

Cæterùm licèt hæc doctrina sit vera; nemini consulenda est: tum, quia multi se iniustè condemnari putant; multi inutiliter ad arma recurrerent, nam publica prouidentia disponit, ne condemnati habeant arma, quibus possint nocere. Quid si gladium lictoris rapiant? sed quo fructu? Duos casus recensere possem (alter in Geldria accidit, alter in Germania, meo tempore) plectendus gladium rapuit, grauiter vulnerauit carnificem, at statim à cæteris occisus est. Præstitisset ergo mori, vt reum, quàm in furorem agi, & vt bestiam trucidari, & cocidi.

Quando aliquis vltima sententia condẽnatur, omnis violenta defẽsio est inutilis.

LXIII.

NOn est singulis concessum, quod per Magistratum potest expediri. Est Regula 133. Layman *lib.3.tractat.3.par.3.cap.2.num.4.* Suas tamen exceptiones patitur: lege enim ciuili expressa conceditur Patri, & Marito, in multorum sententia (an benè aut malè, examinabo inferiùs) vt filiam, & vxorem in adulterio comprehensam interimant; quod tamen posset per magistratum expediri. Addo etiam ex Ausonio Noctinot *in summa Dianæ verb. occidere, num.10.* hanc periodum. *Nota hic ex Stronersdorff. in 2.2.quæst.64.art.7.concl.7. furem rapientem occidi posse, etiamsi furtum postea recuperari possit,..... Doctores alij tenent, tunc furem occidi posse, quando furtum aliter recuperari non potest.*

An ... occidi ... & vxor fornicatione deprehensa?

LXIV.

VIm vi repellere licet. Layman *lib.3.tract.3. part.3 cap.3. num.1.& 3.* sic ait. *Iure hoc euenit, vt quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur.* At in mea præter-intentionali Theologia, licere quidem aggressorem occidere, at hanc ipsam licentiam, & occisionem non esse directam, sed solummodo præter-intentionalem ostendo.

Vis repellitur vi.

Homicidiũ præter-intentionale?

LXV.

IN homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest. Layman *lib. 3. tract.3. part. 3. cap. 6. num. 2.* at in benè gubernatis Rebuspublicis, iam obtinuit consuetudo, vt si homicidæ venia concedatur, tantum, aut tantum debeat soluere parti.

Corporis liberi æstimatio.

LXVI.

VOlenti (& potenti velle) non fit iniuria Layman *lib.3.tract.3.part.3.cap.13.num.1.* Sed obiicitur statim mors Christi, quæ illata fuit volenti, & potenti permittere, erat enim Deus; & tamen sine iniuria non fuit. Respondeo primò Christum non aliter voluisse mortem, quàm omnes Martyres; nemini enim præcepit se occidi, nemini concessit licentiam, sed mortem illatam iniustè sanctè, & patienter sustinuit. Addo eum quà hominem non potuisse se occidere, nec licentiam se occidendi concedere, adeoque illi fieri iniuriam, etiamsi quod impossibile fuit, quà homo se præciperet occidi, aut licentiam concederet.

Obiectio.

Satisfactio.

Christus quà homo.

LXVII.

IN obligationibus, si dies non ponitur, præsens subintelligitur. Layman *lib.3. tract. 4. cap. 4. num.1.*

Obligationũ tempus.

LXVIII.

COntractus ex parte pupilli sapè est claudus. Monemur hoc Axiomate, ne cum pupillis temerè contrahamus. Assumitur à Layman *lib.3 tract.4 cap.9.num.6.*

Minorum contractus imperfecti.

Aliud

LXIX.

A*Liud est nocere, & aliud diuersum non prodesse.* Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 10. *num.* 6. Notari deberet ab impatientibus, & imbitiosis, qui tantum sibi auferri putant, quantum non datur.

LXX.

Necessitas.

An omnia in necessitate sint communia?

N*Emo in necessitate* (nempe extrema) *liberalis existit; qui dat aliquid in necessitate, non tam dicitur donare, quam soluere.* Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 16. *num.* 4. Et ratio est, quia omnia, quæ humanitùs diuisa sunt, in extrema sunt necessitate communia; nec donatio fit, cùm datur pauperi extremè indigenti, quod suum est. Sed hoc ipsum aliquas patitur difficultates.

LXXI.

Donatio facta communitati.

Q*Vod collegio datur, nulli datur*; Et ratio est, quia nullus in particulari est id quod communitati datur. Quo debeat modo hæc intelligi Assertio, docet Layman *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 7. *num.* 3. Hæc veritas a fauoribus faciendis Communitati vniuersos retardat; nemo enim gratias agit pro collato toti Communitati beneficio.

LXXII.

An aliquis possit in causis propriis indicare? aut saltē testimoniū dicere? Bohemi, & Aragones in causis propriis solent esse iudices.

& Cistercienses testes.

N*Emo in sua causa Iudex est, nemo testis.* Layman *lib.* 3. *tract.* 6. *cap.* 2. *num.* 12. Interim aliquibus viris exceptione maioribus, aliquando, alterutrum concedi solet. Habet Bohemia, habet Arragonia, & Nauarra aliquos Vasallorum Dominos, quibus, quoniam de ipsis nihil malè præsumit Respublica, conceditur, vt causas subditorum diiudicent, etiam alicubi sententiâ vltimâ, sine appellatione, iniuriis propriis non exceptis. Sed & hanc eandem authoritatem esse multis abusibus expositam experientia nos docuit, & hodie circumquaque decircinatur: & prudentissimè Ferdinandus II. Imperator statuit, ne Bohemiæ Proceres iubeant exsequutioni mandari capitalem sententiam, antequam in Appellationis tribunali, videatur, examinetur, approbetur. Repetio nihilominus concessum ab Vrbano III. Pontifice Maximo anno 1186. vt Cistercienses ob vitæ puritatem tantæ veracitatis debeant dici, qui in causis propriis, tam ciuilibus, quam criminalibus, suorum possint Religiosorum testimoniis vti. Sed si alicubi contingat ab antiqua sanctitate deficere, timendum est, ne possint etiam abuti hoc priuilegio.

LXXIII.

R*Es iudicata pro veritate accipitur.* Regula 107. Layman *lib.* 5. *tract.* 6. *cap.* 6. *num.* 4. Quoniam ipsa benè fuisse examinata, & discussa supponitur.

LXXIV.

Prælatorum authoritas.

T*Otus Mundus est Prælato Regulari pro territorio.* Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 11. *num.* 2. Quia cùm habeat authoritatem in personam, & hanc independenter à loco, vbique terrarum Religiosus sit, Superioris illa est.

LXXV.

E*X delicto nemo vtilitatem debet consequi.* Est certissima: Sed quia mirabilis mihi videtur cuiusdam Iunioris scriptoris doctrina; Illam pro coronide Capitis præsentis subiungo.

Fuit septies impressus in Hispania: & translatus in linguam Latinam à R.P. Nicolao Iansenio Boy Ordinis Præd.

Vera laus ex virtute.

Ecce irreligiosi Homines ex vitiis, & delictis vtilitatem consequerentur.

R. P. D. Antonius de Molina Monachus Carthusiensis in Instructione Sacerdotum *tract.* 2. *cap.* 14. §. 2. sic ait. [Hæc licet ita sint, amplianda tamen aliquo modo videntur, vt fragilitatis, & communium temporum calamitati subueniamus. Etenim, si Ecclesiæ Principes, & qui opulentis beneficiis fruuntur, ea virtutis laude excellerent, quam honoris exigit amplitudo; existimem illos in paupertate spiritus, animíque submissione, sine minimo authoritatis dispendio, optimè victuros. Nam in dignitate constituti, licet frugaliter, & modestè viuerent, in honore tamen haberentur ob spectatas virtutes, quæ solidam, & veram merentur laudem. Sic Sancti Martinus, Nicolaus, Ambrosius, Basilius, & sexcenti alij, quia hac ratione vitam instituerunt, Imperatorum, ac Principum honore digni facti sunt: imò hac ætate, vt supra diximus, eiusmodi exempla præclarissima non defuerunt, nec dubium esse potest, quin & nunc viris sanctitate præditis eadem nominis existimatio orireiur. Sed quia plerosque hæc Religio deficit, vnde & eis debita reuerentia non præstatur; iusta ratione permitti videtur, vt aliquo se efferant splendore, & apparatu: mundus enim exteriora illa demiratur, & ad deferendos honores sic quodam modo impellitur: quod magni faciendum non facile quis neget, [sic Molina. Quia tamen hanc doctrinam perniciosam, & improbabilem esse videbat, eamdem remisit, & obseruatione duplici limitauit. Addit enim [Hæc appendix, siue ampliatio dupliciter limitanda est: *Primò*, aduerte naturam nostram maximè pronam esse in rerum omnium abundantiam, & superfluitatem: vnde huic inordinato appetitui non statim indulgendum, quamuis ad id iusto titulo moueatur: præsertim, vbi maius damnum exemplo luxuriæ timetur, quàm foret bonum, cuius gratia aliquantulum excedimus in apparatu. Nec enim in hac nostra ampliatione persuadeat sibi aliquis permitti profanos inutilésque sumptus, conuiuia splendida, decoctiones, & eiusmodi: nec licere in parentes Ecclesiæ Thesauros erogare, ac iisdem ad sublimiorem illos euehere dignitatem, multò minùs primogenituras, censúsque perpetuos constituere. Quod vt satis docuit experientia, pessimum sæpè finem sortitum est, & fumi instar, quod stabile putabatur, huc illuc dissipatum: quia Christi patrimonio vis illata, & pauperum calamitatibus auxilia subtracta sunt. *Secundò*, hoc titulo, nullus existimet licitum plus aliquid à se posse absumi, quàm ad victum amictúmque honestum sufficiat, & quod satis videatur esse, vt temperata, ac Religiosa moderatione viuat. Non idcirco superbiant Clerici, aut sese exaltent, sed potiùs cum gratiarum actione Deo prosternantur,

Limitationes Molinæ.

Prima: ne peccetur in excessu.

Conuiuia, decoctiones, cognatorum promotiones, &c.

Secunda, ne peccetur profanitate.

An virtus famulata, & vestium splendore suppleatur?

tur, confessi hoc esse medium, quo virtus quæ deficit suppleatur: quod si & illam compararint, habeut quo minoribus possint viuere expensis: eas tamen à se fieri, vt authoritatem, quam ex se non merentur, à Deo concessis opibus mereantur.] Sic priorem doctrinam limitat, & remittit Molina. Sed, vt video, aut limitationes vniuersam priorem doctrinam delent, aut sunt omninò insufficientes. *Primò*: quia si mali possunt plus expendere quàm boni, *vt hoc medio, virtus, quæ defuit, suppleatur*, (verbis vtor Molinæ) peiores poterunt plus expendere, quàm mali, vt hoc medio plures virtutes, quæ desunt, suppleantur. Et quis hoc tolerat? *Secundò*, quia non suppletur virtus famulatu, & ornatu, sed irritantur sæculares omnes, & Ecclesiastici modesti, cùm vident bona à sanctis legata, vt sanctè Ecclesiastici viuant, inutiliter dilapidari. Maioris fit Ecclesiasticus modestus, quàm vanus: & qui vnicam habet virtutem, maioris fit illo, qui nullam. Ergo siquidem è duobus malis minus eligi debet, præstat esse modestum, & fragilem, quàm vanum, & fragilem. Vel audiantur obsecro Caluiniani, cùm Catholicus Hispaniæ Rex restituebat aliquas dignitates Ecclesiasticas. Videbant nonnullos ignorantes, & male moratos promoueri, & tolerabant: nam & ipsi etiam sunt malemorati, & ignorantes; & similes similibus gaudent. At verò Fundatorum nepotes, qui spe, vel vsu exspoliabantur, vt videbant suorum Auorum bona ab Ebriosis in comessationibus concoqui, ad cœlum, & Deum exclamabant.

Præstat ornari vnica virtute, quã nulla.

Caluinistæ quales.

Sed inquis: Etiam ibi exclamaret Molina, qui luxum, ebrietatem, & comessationes condemnat. Sed ego, aut illum non intelligo, aut ampliationem ipse delet (quòd paulò ante submonui) cùm limitationes adducit. Has admitto; illam detestor: & si istæ tales sint, vt omnem illam ampliationem non abradant, abstergantque, quidquid ex ampliatione remaneat, è censu probabilium opinionum reiicio.

HÆc sunt, Candide Lector, præcipua Theologorum Axiomata, quibus solent resolutiones suas in conscientia materia fundare; & tametsi plura ad manum essent, quæ possent præmissis adiungi, nolui certa incertis, & ambiguis confundere, sed illa omittere paucis istis contentus. Porro circa eorundem intelligentiam, non est cur multum hæream, cùm ita sint tradita, vt & sensus sit additus. Fruere, & Vale, & ab his instructus clauibus ad Canonicum cursum accingere, & ad Decretorum Lectionem expeditior, & instructior accede.

SYNTHESES REGVLARES.

MCXXV. Cur Fundamenta præmittantur?

CVRSVM Moralem apparo, & tenuitatis propriæ conscius FVNDAMENTA præmitto; ex paruis enim erroribus graues & intolerabiles inferuntur interdum; & expedit præmissas ab hominibus doctissimis examinari, ne sub probabilitatis specie improbabiles aut saltem non comprobabiles aliquæ Consequentiæ subrepant, quæ aut expungi debeant omninò; aut saltem remitti aut alterari. Eadem conscientia & mente ante annos multos REGVLAREM THEOLOGIAM scripturus Fundamenta præmisi, quæ à viris doctissimis examinarentur, quibus approbatis & magna authoritate confirmatis, substruxi Resolutiones illas, quas amplectuntur omnes docti & pij Antistites, qui modestè viuunt, & D. Benedictum amant: quas contrà, sed vano & irrito conamine carpunt nonnulli, quibus omnia falsa, quæ nesciunt; omnia dura quæ mores corrigunt, & ad Regulam sanctam eliminant. Quicumque Superior voluerit esse Dominus, & Monachos habere seruos, libros illos non adeat, in quibus demonstratur æquè Abbatem & Monachum Regulæ Magistræ subesse, æquè illum & istum voto paupertatis obstringi, & si bona Monasterij dilapidet, peccare, & ad restitutionem teneri. Cruda aliquorum opinione, sententia, sed vera, certa, & indubitata; quam nec doctus, nec benè moratus Antistes in disputationis aleam vertat. At expediret, inquiunt, etsi hæc vera omnia, ignorari à priuatis, ne Superiorum abusibus scandalizentur. Hoc tamen nego. Oportet enim Superiorum obligationes sciri à summis & infimis; vt ab his moneantur, & ab illis compescantur, cùm errant. Non creantur Antistites, vt habeant Ecclesiasticas Res, qui comessentur, superbibant (vt taceam cætera) sed vt habeant, qui exemplo præeant, *Abbas enim*, vt iubet D. Benedictus, *semper meminisse debet, quod dicitur, & nomen Maioris* (hoc est, *Melioris*) *factis implere*. [Factis, inquit, non verbis, *debet enim*, vt infit, *Omnia* (ergo non tantùm aliqua) *factis ampliùs, quàm verbis ostendere*.] Sed hæc nota in Regionibus, vbi obseruantia viget; at vbi bellorum iniuria, exulat illa, ignota omnia; & si vel dicta, aut lecta, Homines irritant, qui volunt exleges dici & esse.

Commentarius in Regulã D. Benedicti, qui Regularem Theologiã cõplectitur editus fuit anno 1639. Brugis & iterum Francofurti ann. 1646.

Abbates obstringi ad Regularia, audire libertini noluat.

An subditi ignorare debeant obligationes superiorum?

In Regul. c. 2. Prælatis exemplo totus componitur Ordo.

Has ergo Syntheses subieci examini, ne mea sensa producerem, sed grandium potiùs Theologorum sententias, quas reiicere sit temerarium; cùm impossibile sit probabilem condemnare sententiam; & impossibile eam non esse probabilem, cui multi Doctores subscribunt; qui enim Propositioni à multis viris doctis assertæ neget probabilitatem, hic negat lineæ longitudinem, superficiei latitudinem, & corpori profunditatem; hic negat definitionem definito competere; nam Propositio probabilis (si agamus de authentica probabilitate, qua Theologiam nostram stabilimus) illa

Syntheses quales?

Quid sit probabilis opinio?

Probabilitas duplex: authentica, rationalisque.

illa est, quæ ab aliquibus viris magnis asserta.

Ferunt cuidam ... ri authoritate constit... Inuen ... ntur hæ l... etæ, in Theologiæ Regul. pag. vltim. & in Theologia Fundamentali n. 185.

In hunc scopulum impegit quidam præcipuè Aoristes, qui simul admittebat, easdem Propositiones, esse Doctorum plurium, & easdem improbabiles esse. Sed quid faciemus aut dicemus homini incapaci doctrinæ? qui enim hunc errorem non percipit, vt verum addiscat est incapax. Eum literis, datis ad D. Franciscum Penneman, si non docui, compescui; imò cum ipso alios, quos ipse secum in errorem seduxerat.

Quid sint Theses? Quid Syntheses?

Sed cur *Syntheses* voco, quas vulgus *Theses*? Quia Theses à Synthesibus differunt: Quod ante me, à nemine, quem sciam, fuit obseruatum. Dicebat Aristoteles, *Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus est syllogizatus.* Deleo illud *probabilibus*, & repono *comprobabilibus*: dantur enim syllogismi, quorum Præmissæ sunt probabiles, & consequentia bona, & tamen improbabile consequens. Cur alios quæram? hunc olim posuisse me memini: hunc repono.

Correctus Aristoteles. An ex probabilibus improbabilia sequi possint?

Quotiescunque vnum concipitur sine altero; inter id quod concipitur, & id quod non concipitur, datur realis distinctio.

At in Deo Diuinitas concipitur sine Relationibus.

Ergo inter Diuinitatem & Relationes datur realis distinctio.

An dentur præcisiones obiectiuæ?

Syllogismus est bonus, & concessis præmissis non potest consequentia negari. Maior est probabilis, & admittitur ab vniuersis, qui præcisiones obiectiuas reiiciunt. Minor est probabilis etiam, & admittitur à Thomistis, Scotistis, & aliis. Et tamen consequentia improbabilis & absurda est. Sed cur hoc monstrum oritur ex probabilibus præmissis? Quia tametsi illæ seorsim probabiles sint, non tamen sunt comprobabiles; non enim vnus & idem Author vtramque admittet: nam qui maiorem concedunt, minorem absolutè negant; & qui minorem admittunt, non volunt audire maiorem.

An omnes positiones probabiles sint comprobabiles?

Hinc iam colligi poterit Syntheseon & Theseon differentia. *Theses* dicimus probabiles Propositiones: *Syntheses* verò, comprobabiles; quæ videlicet omnes ab vno & eodem Theologo defendi possunt.

An sint Theologi viui citandi?

Sed cur viuos allego; & multos, qui Libris vulgatis non clarent: maximè, cùm multis hodie Authoribus citare superstitem religio sit? Quia, sicut multi sunt Scriptores indocti, sic etiam sunt viri doctissimi, qui non libenter mouent calamum. Reuerendissimum Patrem Didacum de Quiroga inter intimos habui, dum Viennæ viueret; & modò, dum triumphat inter Cœlites (sic spero) inter maximos Patronos veneror; subtilissimum, doctissimum, ingeniosissimum. In Philosophia habebat multa præclarè cogitata: in Theologia multa magni momenti: & vt insinuem aliquid, in materia de auxiliis, reiectâ scientiâ mediâ, & physicis Prædeterminationibus, pulchrè & clarè exponebat, quæ Thomistæ, & quæ Molinistæ non clarè. In Politicis summus: totâ enim ille vitâ negotia publica tractauerat; & iam octogenarius aut ferè, erat auxilio Regi, & directioni vniuersis Legatis. At quia confidebat memoriæ, etiam in illa ætate prodigiosæ, nihil scribebat omninò. Obiit, & cum ipso vniuersa. Sunt etiam alij multi Quirogæ similes, qui doctissimi sunt, & tamen non scribunt libros: quorum mens, siquidem è libris non potest, è consultationibus debet haberi.

Qui rogavit Maximus nihil scripsit.

Angelus Manrique vir etiã Maximus multa Theologica dictauit Salmanticæ, sed nulla edidit.

Sunt & alij Theologi subtilissimi, qui libros scribunt, sed non Theologicos, vel quod aliis argumentis occupentur suauiùs, vel fortè impendantur vtiliùs. Eiusmodi fuit Reuerendissimus Angelus Manrique, Salmaticensis Doctor; Theologiæ Moralis, & demum Scholasticæ multis annis Professor; & non qualiscùmque, sed primarius; & tamen Concionum multos tomos, & Cisterciensis Historiæ etiam multos, & nihil Scholasticum edidit. Multi ad illius mentem actus suos elimabant, & quia illam in libris inuenire non poterant, aut eumdem conueniebant per literas, aut si ferret occasio, coram interrogabant.

Sententiæ semper ab antiquis obscuræ.

Hinc iam sciri posset, cur ego Theologos adhuc viuos consuluerim, & eorumdem sententiis meas firmauerim; sed adhuc altera occurrit ratio, quæ sileri non potest. Quoniam Scriptores antiqui, pro vtraque sæpè opinione citantur; & eorumdem plurimis testimoniis oppositæ roborantur sententiæ; tam enim ambiguè & obscurè nonnulli, vt nisi reuiuiscant, eorum mentes non possimus adsequi. Et vt loquamur specialiùs, quis est in Orbe literario Theologus, qui non dicat se tenere doctrinam, quam Patres Veteres, & præcipuè Hypponensis Episcopus? Illum allegant Recentiores Thomistæ, vt Physicas Prædeterminationes inducant, & Dei scientiam proscribant, quam *Mediam* Molinistæ nominant: & tamen hi admissum iri scientiam Mediam, & negatum iri Physicas Prædeterminationes, productis Augustini testimoniis contendunt: & tam claris & fortibus, vt si hæc legas, Thomistas; si ista, Molinistas affirmes, sub Augustini labaro militare. Imò si Molinistas relegas, subdubitare incipies, An D. Thomas habuerit illam opinionem, quam hodie propugnant Thomistæ? habemus enim Iuniorum Philosophicos, & Theologicos Libros, in quibus Thomistarum sententiæ non esse D. Thomæ dicuntur, aut si velis, videntur; & in tanta opinionum & assertionum varietate, verum sciri non poterit, nisi ipse Thomas (aut etiam Augustinus, & alij) excitentur à mortuis; redeant ad scholas, & iterum nobis loquantur.

An amoet Theologi doctrinam Augustini sequantur? An ille docueris scientiam mediã aut Physicas Prædeterminationes?

An Molina restituat doctrinam D. Thomæ?

An Thomistæ sequãtur D. Thomã?

Ecclesia Dei interpres.

Hanc ob rem Iesus Christus, ne Euangelium merito citaretur pro sententiis contrariis, reliquit in mundo Ecclesiam, visibilem eiusdem Interpretem, quæ Spiritu sancto consulto posset de sacræ Scripturæ intelligentia pronunciare.

Viui debent potiùs consuli, quàm defuncti.

Frustra igitur ad defunctos recurritur, si quid senserint, quæritur; præstat igitur adire viuos; qui poterunt suam mentem exponere; quàm ad mortuos recurrere, qui nequeunt mentem suam explicare. Id hucusque feci: id semper me facturum statuo: plus enim à viuis addisco, quàm à mortuis. Scripturus Theologiam Regularem, Syntheses nonnullas præmisi, vt iis examinatis faciliùs & securiùs procederem. Et modò Theologiam

Syntheses Morales.

niens, *& libro* 1. *numero* 8. de testibus, *ait standum esse dicto unius, ubi non agitur de praiudicio alterius; nec oportere quod sit Christianus, sed quemcunque sufficere; nam præsumptio in Heretico, &c. est quod debere negare, ne fiat Sacramentum, & sic in fauorem. Debere tamen absolui, sub conditione, si signa dedisti [non sub hac, quia fortè possit absolui, si signa non dederit; sed sub ista, si possum.]* Diana *parte* 3. *tractatu* 3. *resolut.* 5. *& parte* 2. *tractatu* 13. *in fine.* Atvbi agitur de præiudicio tertij, in ore duorum, vel trium stat omne verbum. Layman *libro* 3. *tractatu* 6. *capite* 4. *num.* 5.

Etiam non Christianus.

XX.

MCVI. Consuetudo mala non præscribitur.

C*Onsuetudo peccandi mala est, præscribi non potest. Qua homo ad dissipanda bona sua inducitur, bona non est.* Layman *libro* 1. *tractatu* 4. *cap.* 24. *num.* 4. Vnde Pater Iulius Priscianensis in quapiam grauissima consultatione scitè dixit, *Multitudinem peccantium, non esse patrocinium peccatorum.*

XXI.

Commutatio obligationum.

N*On infringit Ius, qui in melius commutat.* Layman *de iusta defensione fol.* 485. *libro* 4. *tractatu .... cap* 8. *num.* 19. Hinc oritur posse Religiosum ad Ordinem sanctiorem, & strictiorem transire. At in præceptis non potest admitti sine pluribus limitationibus: non enim obediret legi, qui rem iussam omitteret, & aliam multò meliorem faceret. Nam tametsi confessio ieiunio melior sit, non satisfaceret ieiunandi præcepto, qui non ieiunaret, sed ad pœnitentiæ Sacramentum accederet. Imò nec hodie licet omnibus, nec qualitercunque ad Ordinem sanctiorem transire, sed ad strictiorem, quia maioris, vel minoris sanctitatis consideratio, & declaratio à priuata apprehensione non debet pendere: imò nec ad strictiorem, nisi secundum leges, quæ ad tollenda inconuenientia iustissimæ institutæ sunt.

Admittitur in votis: non in præceptis.

An liceat ad Ordinem sanctiorem transire?

XXII.

Potestatis abusus.

P*Riuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.* Reginaldus *libro* 9. *capite* 26. *numero* 385. *in fine.* Layman *folio* 102. *num.* 14.

XXIII.

C*Onsuetudo est optima omnium legum interpres.* Est Axioma certissimum, seu leges sint Ecclesiasticæ, seu sæculares: nam in vtrisque Superiorum voluntas colligitur abusu, & praxi. Si enim aliter vellent Legem intelligi, abusibus suam maiestatem opponerent, & legi-ruptores punirent. In Iure Ciuili, & Politico firmius est hoc Axioma, quia cùm leges possint non acceptari, & sic, aut aliter acceptari, nulli vnde meliùs qualis, & quanta fuerit acceptatio, quàm à consuetudine, cognosci potest. Layman *fol.* 921. *num.* 7. Vide Axioma 10. & 40.

Cõsuetudo.

An leges debeant acceptari.

XXIV.

R*Osarium, aut rosarie æqualis materia, censetur in voto magna à Portello de voti obligat.* & sanè in hac omnes quæstione cæcutimus, nec videtur posse dati regula generalis quæ solida ratione firmetur.

Materia magna.

XXV.

MCVII. Famæ neglectus est crudelitas.

Q*Vi sua conscientia fidens, famam negligit, crudelis est.* Sed cui? *sibi*, quem moraliter occidit, aut moraliter saltem spoliat: *Amicis* quos iuuare poterit, si famam tueatur: *Ecclesiæ*, cui seruire poterit, si honesto nomine præditus sit. Reginaldus videri poterit *libro* 23. *num.* 74. Et etiam legi S. Ignatij historia, qui multas miserias, & iniurias summâ patientiâ tolerans, calumniam quæ honorem tangebat, tolerare non voluit; debuit reus reuocare calumniam, quia Ignatius seruire animabus poterat claudus, æger, & nudus, at infamis non poterat. Congruit illud notissimum Distichon.

S. Ignatius omnia humana neglexit præter famam.

Omnia si pereant, famam seruare memento,
Qua semel amissa postea nullus eris.

Ouidius.

Famam esse duplicem, substantialem, & accidentalem; illam esse vitam moralem, hanc valetudinem, aut etiam ciuilem opulentiam, sæpè ostendi.

Fama duplex substantialis, & accidentalis.

XXVI.

MCVIII. Peccantes, & fouentes.

A*Gentes, & consentientes pari pœna puniuntur.* Reginaldus *de prudentia pagina* 739. An-ne facere consentireque est æquale peccatum? non magnam differentiam reperio, modò non ponatur permissiuus consensus, sed inductiuus, & moraliter cooperatiuus. Hinc benè Layman *libro* 3. *tract.* 2. *cap.* 6. *numero* 6. *& capite* 8. *num.* 1. ait, *Receptores non minus delinquunt, quàm aggressores.*

XXVII.

B*Onum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.* Drexelius *Amussi libro* 1. *cap.* 6. §. 1. *pagina* 40. Bartholomæus à Sancto Fausto *Thesauri libro* 1. *quæstione* 19. *num.* 8. Studiosus Religiosus *pag.* 46. Perez *ad cap.* 64. *Regul. S. Benedicti, numero* 25. At ego *in Schol. numero* 370. existimo eodem modo de malo, ac de bono esse philosophandum; adeoque illud ipsum axioma sic lego. *Bonum adæquatum ex integra causa, & malum inadæquatum ex quocumque defectu.* Ego semper putaui, bonitatem malitiamque esse quasdam morales humanarum operationum vestes, nec repugnare, vnum & eundem hominem multicolore togâ indui: adeoque posse dari actum, qui sit bonus, malus, & indifferens simul. Pono exemplum Vadit Petrus ad campum, vt iuuet Ioannem, & nocent Friderico: & dico, hunc actum secundum suum obiectum, esse *indifferentem*; & provt iuuat, *bonum*; provt nocet, *malum*. Necnunquam, eleemosynam intrinsecè malam fore, etsi ob malum finem erogetur. Existimo igitur illud axioma,

An detur bonum inadæquatũ?

Corrigitur axioma.

Actus simul bonus, malus, & indifferens.

axioma, *Bonum ex integra causa, &c.* irrepsisse ex idiomate Græco, Patres enim veteres vtuntur voce *Pantagathon*, & vt video interpretes transferunt *Bonum*, cum deberent *Omnibonum*: & quidem omnibonum non erit, quod ex integra causa non erit.

πανταγαθὸν. Omnibonum.

XXVIII.

MCIX. Voluntas frustrata.

De *voluntate ad actum nihil datur essentiale*, æquipollet huic, *Pro facto reputatur voluntas, vbi actum excludit necessitas.* Drexelius *Amuss. lib. 2. cap. 6. quæst. 7.* Biderman *de actibus human. fol.* 201. Azor. *lib. 2. cap. 6. quæst. 6.* Bernardus *sæpè*. Layman *frequenter*. Faber *part. 1. fol.* 298. Reginaldus *lib 17. num.* 8. Vbi notandum hanc doctrinam æquè intelligi de bona, & mala voluntate. *Quod si actum non excludit necessitas, qui opus bonum addit voluntati, bonitati addit bonitatem; & qui malum, iniquitatem addit iniquitati.* Ita Patres Hyberni Profess. Theol. *secundo sent. Concl. IV. Pragæ ann.* 1647. *&* 1648.

Hyberni Professores. An Doctoribus aliis contrarij?

. Fortè viderentur alicui hi Theologi doctissimi, torrenti Theologorum opponi, cum tamen in hac materia mirabilis sit omnium consensus: quem intelliges, si notes duos dari actus liberos in voluntate: alterum decernentem, quid faciendum sit; & alterum potentiis externis imperantem: prior vocatur *Propositum*, posterior *Vsus*. Decernit hodie Petrus se crastina die occisurum Antonium, quem si occidat cras, iniquitatem addet iniquitati; quia actus voluntatis, quem hodie habet, est propositum, & ex proposito voluntatis, ad actum ipsum exteriorem, aliquid datur essentiale, vt Patres Hyberni docebant. At Petrus cras potentiæ executiuæ, quæ libera non est, imperat, vt Antonium occidat: illa obedit, & Antonius occiditur; & dico ex hoc actu voluntatis, (imperantis nimirum, & seruitio potentiæ executiuæ vtentis) ad actum, ad effectum nihil dari essentiale; quia nihil intercedit liberum: & hoc est, quod illud axioma significat.

Actus liber duplex. Propositum, & vsus.

Exponitur axioma.

Hinc patet multorum casuum clarissima, & indubitata resolutio: nonnullos propono, & resoluo.

Casus primus.

Ioannes, Franciscusque æquali consilio, æquali animo, die Dominica, manè sumunt ientaculum, eadem aduertentia se inebriant, æquali se exponunt periculo, non audiendi Missam: inebriantur, inquam, & dormiunt. Alter casu, vel ab amico, vel à strepitu, vel à quacunque causa, sibi non libera, excitatur, & vadit ad Ecclesiam, & Missam audit: alter sopore, & vino pressus domi remanet: & interogas, An inæqualiter peccauerint? *Respondeo* me semel, aut iterum vidisse Salmanticæ inæqualitatem defendi, male tamen; & quia illam nunquam intelligere potui, contrarium libenter asserui; quia si in vtroque omnia quæ sunt libera, sunt æqualia, etiam erunt æqualia omnia quæ sunt peccaminosa. *Sunt qui negent* omnia quæ libera, in vtroque esse æqualia: at isti non iam casum assertiuè resoluunt, sed tollunt.

Vbi omnia quæ libera sunt æqualia, etiam erunt æqualia omnia quæ sunt peccaminosa.

Fridericus, Anselmusque æquali consilio, æquali animo, suos inimicos exspectant (ille Caium, & iste Sempronium) sclopeta sua præparant, onerant, dirigunt; clauem vterque mouet digito, qui est vltimus actus liber in hoc genere. Exploditur Friderici sclopetum, & occiditur Caius; at sclopetum Anselmi etiam moto digito non soluitur, aut solutum non concipit ignem; aut igne concepto, quod solet interdum accidere, non exploditur; aut explosum, Sempronium non vulnerat; aut si vulnerat, leuiter tantùm; aut si grauiter, Sempronius, vel miraculosè à Deo, vel summa Chirurgi diligentia, & industria recuratur; & qualitercumque non moritur. Casum sic ponis, & inquiris? An Caio occiso, & Sempronio non occiso, aliter Fridericus, & aliter Anselmus peccauerit? *Respondeo* considerari debere culpam, & obligationem restituendi; Addo, vtriusque peccatum fuisse æquale, quia nihil liberum reperitur in vno, quod non reperiatur in altero: at Fridericum ad maiorem restitutionem teneri, quia maioris damni causa fuit: quod si restituere nolint, tunc inæqualiter sunt peccaturi, ob diuersitatem, & inæqualitatem materiæ. Et eodem omninò modo in similibus casibus philosophabor.

Casus secundus.

Nota hæc omnia.

Vbi est æqualis culpa, solet esse inæqualis restituendi obligatio.

XXIX.

MCX. Auxilia sufficientia.

Facienti quod in se est, *Deus non deest; Deus non denegat gratiam.* Azor. *lib. 1. c. 13. quæst.* 12. Anne gratia actibus naturalibus adquiritur, & naturaliter benè viuens saluabitur? Esset hæreticus, qui vel doceret posse aliquem saluari sine gratia, aut hanc posse de condigno, aut etiam de congruo actibus naturalibus promereri; non tamen qui diceret, hominem qui in India sine gratia bene viueret, quod in se est faceret, infallibiliter, sed sine vllo merito, gratiam assecuturum, vt fidem Christianam ab homine, aut Angelo doceretur. At ego id non admitto; primò, quia illa infallibilitas poni videtur leuiter, nec firma ratione probari. Secundò, quia purè naturaliter operans, non facit quantum in se est; quia cum semper habeat auxilia supernaturalia; si illis abutitur, minus omnino facit, quàm potest; operatur enim purè naturaliter, cum supernaturaliter, possit.

Gratiæ necessitas.

Infallibilitas non depẽder à merito.

Nota hoc.

XXX.

Summa Dei liberalitas.

Gratia (hoc est auxilium sufficiens, prout à proximo, & remoto præscinditur) *nulli debetur homini: nusquam, nunquam: & tamen ex Dei misericordia datur omni homini, vbique & semper.* Continuus est in hac sententia meus Mellifluus Bernardus, cuius librum de Gratia, & libero arbitrio, & sermones 81. & 82. in cantica de eodem argumento compositos commentario illustrauimus, edidimus, & per modum Theseon Louanij propugnauimus.

An gratia debeatur hominibus?

XXXI.

Actus liberi.

A*ctus rationalium agentium non operantur moraliter vltra eorundem voluntatem* Bar-

tholomæus à S. Fausto, *Thesauri lib. 6. quæst.* 10. Hoc axioma videtur in compendium resoluere Iuris Canonici Regulam 81. & 88. nimirum, *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis verosimiliter non esset concessurus.* Et, *Certum est, quod is, committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* Nemo enim concedit plus quàm volt, nec strictiùs quàm vult. Imò nec erga Deum peccare poterit, grauiùs quàm vult. Quam ob rem, qui inuincibiliter putauit inobedientiam hanc esse venialem, non peccauit mortaliter, eam committendo. Consonat Layman *lib. 1. tract. 4. cap.* 14. *num.* 2. Hinc oritur dubium curiosum. Peccatorum grauitas dependet à dictamine, inquis; Ergo qui putat se peccare mortaliter, peccabit mortaliter: & eras si aliter instructus eandem ipsam actionem faciat, potando sincerè esse venialiter peccaminosam, peccabit venialiter. Et omnia admitto.

Nihil valitum quin præcognitũ.

Quæstio incidens.

An peccet mortaliter, qui putat se peccare venialiter, aut contra?

PRogrederis, & doo dubia proponis. *Primum*, An, si Petrus putaret, furtum esse grauius periurio, grauius esset peccaturus furando, quàm peierando? *Secundum*, An Thomista, qui putat peccatum mortale imbibere infinitam malitiam, si committat peccata mortalia, committat, quæ imbibant iofinitam malitiam? Ao Scotista contra? Et quia altera opinio est vera, altera fslsa; an ex hypothesi, quod opinio Diui Thomæ, sit vera, sint infinitæ malitiæ, mortalia Scotistarum crimina, si qua committant? & an ex hypothesi, quod opinio Diui Thomæ sit falsa, sint adhuc infinitæ malitiæ mortalia Thomistarum peccata, si qua committant?

Ad primum respondeo asseriuè iuxta illud: *Quidquid agunt homines, intentio indicat omnes.*

Ad secundum diuersimodè respondent Theologi supponentes Scotum Angelico Doctori contradicere. Sed multi Viri docti existimant quæstionem, quæ ioterrogat, *An malitia peccati sit infinita?* esse totam de nomine, & in re Dominicanos, & Franciscanos conuenire. Ego quidem alios in suo sensu abundare permitto, & dum ipsi ex propriis principiis satisfaciunt, aio, peccatum habere malitiam obiectiuè infioitam, quam voces intrinsecam, aut extrinsecam, si voluerIs; quam ob rem infero peccaturn, seu à Thomista fiat, seu à Scotista, non habiturum aliam infinitatem.

An peccatũ sit infinitũ, & quomodo?

Omissa igitur hac Scholarum controuersiâ, aliam multò aptiorem propono. Petrus putat dari actus indifferentes, negat Paulus, putat enim omnes, quos Petrua vocat indifferentes, esse bonos vel malos. Vtrumque probabile est. Si supponamus noo dari actus indifferentes, quæres, An Petros cum actum aliquem leuiter booum, vel leuiter malum elicit, quem indifferentem existimat, eliciat per accidens actum indifferentem? Si supponamus dari actus iodifferentes, & tameo Paulos vnum eiusmodi actum eliciat putans esse bonum, vel malum: Eliciétne, inquis, indifferentem, an potiùs bonum malúmve?

[Da]ntur act[us] indifferen[t]es?

Incipio ab hac secunda hypothesi, & aio Paulum iu tali casu eliciturum actum qualem putabat: nam licet materialiter ille sit indifferens, recipiet bonitatem, aut malitiam ex bona, vel mala voluntate.

Malitia duplex: materialis, formalis.

Difficilior est hypothesis primæ expositio: Respondeo tamen eodem modo, nam si Petrus leuem stipem dedit paoperi, putans se elicere actum indifferentem, elicuit actionem materialiter bonam, & formaliter indifferentem, adeoque propter illam non merebitur laudem, aut præmium.

Indifferẽtia duplex: materialis, formalis: & eodem modo duplex bonitas.

XXXII.

IN *omni dubio debet Iudex secundum allegata, & probata iudicare.* Reginaldus *de prudentia pag.* 668. Et ratio est; quia si semel coocederetur Iudicibus ex æquitate, vt dicunt, iudicare; multis corruptionibus aditus aperiretur. Vide exceptionem, quam ipse Author ponit *pag* 669.

MCXI. Officium Iudicis.

COROLLARIVM. *Actus agentium, nec peiores nec meliores ciuiliter sunt, quam probari possunt.* Imò si nequeunt probari in foro exteriori non sunt; vnde Bernardus de præcept. *Quod probari non potest mihi infectum est.*

Actus nulli ciuiliter.

XXXIII.

QVod *multoties fit, videtur deliberatione plena fieri.* Comitolus *lib.* 1. *quæst.* 124. *n.* 2. & ratio est, quia ipsamet repetitio actuum, videtur aduertentiam inferre.

An possit probari aduertentia?

FVNDAMENTVM XLV.

Varias Positiones edisserens.

MCXII. Causa causæ.

PVNIT infrà condignum Deus, & præmia dat supra condignum: Causa Causæ est Causa Causati. Per quas causas aliquid nascitur, per easdem dissoluitur. Maior est Orbis Vrbe: Mus in pera, ignis in sinu, serpens in gremio, male suos remunerantur hospites. Leges talibus debent verbis concipi & pronuntiari, qualibus à subditis intelligi queant. Eædem instituuntur, cum promulgantur: confirmantur, cùm moribus vtentium comprobantur. De occultis non iudicat

Dei Iustitia est misericors. Ingratitudo.

Leges debẽt intelligi. Quo modo firmentur?

Quis eas possit interpretari. Ætas & sexus. Error communis. Fauor non cogit. Quis condēnatur ad expensas? Boni inferioris restitutio. Probationis vis. Æstimatio corporis liberi. Donatio necessaria. Res iudicata lex.

iudicat Ecclesia. Eiusdem est legem authenticè interpretari, cuius est condere. Extra territorium Ius dicenti impunè non paretur. Turpis est omninò Pars suo Tori non congruens. In Iudicijs habenda est ratio ætatis & sexûs. Iura concordari debent, corrigi non debent. In æquiuocis, ille sensus admitti debet, qui fit aptus. Eiusdem est ligare & soluere. Par non habet potestatem in parem. Taciti & expressi eadem est efficacia. Error communis cum titulo dat Iurisdictionem. Fortior est clausula specialis, quàm generalis. Monachi correctio in prima instantia ad Abbatem spectat. Nemo fauore vti cogitur. Fides est seruanda hosti; etiam Hæretico. Nemo ad expensas condemnatur, nisi improbabilem partem tenuerit. Quod Iuris Diuini est, nullius hominis est. Qui irrationabiliter inuitus est, virtualiter est non inuitus. Bonum inferioris Ordinis, non debet restitui cum detrimento boni superioris æquè grauis. Qui restituere non potest quantum debet debet restituere quantum potest. Pro sola iniuria, præscindendo à damno, nulla est restitutio facienda ante sententiam Iudicis. Non probat hoc esse, quod aliquando contingit non esse: Non est permissa defendendi facultas, vbi offendendi est concessa libertas. Non debet à priuato fieri, quod per Magistratum potest. Vim vi repellere licet. In homine libero nulla condigna corporis æstimatio esse potest. Volenti & potenti velle non fit iniuria. In obligationibus, si dies non ponitur, præsens subintelligitur. Contractus ex parte pupilli sæpe claudicat. Aliud est nocere, & aliud omnino diuersum non prodesse. Quæ necessariò dantur, ex liberalitate non dantur. Quod Communitati datur, nulli datur. In causa propria nemo Iudex, & nemo Testis esse potest. Res iudicata pro veritate accipitur. Totus Mundus est Regularis Prælati territorium.

Occulta nō subsūnt Ecclesiæ. Pars toti dissona. Legum correctio. Religiosi correctio. Fides seruāda. Voluntas virtualis. Defensio culpabilis. Contractus claudicans. Prælati territorium.

MCXIII. Mvltæ sunt propositiones: omnes variæ: & aliquæ Regulis Canonici Iuris simillimæ. Singulæ breuiter explicabuntur: eo videlicet sensu, quo à suis sunt Authoribus intellectæ; qui etiam alicubi reiicietur liberè, si videatur falsus aut illegitimus.

XXXIV.

Deus cùm irascitur, misericordiæ recordatur. Quid sit prædestinatio? An gratuita? Auxilia, cur dicantur gratiæ?

D*Eus punit citra condignum*; Magnes Diuini amoris pag. 336. Addunt aliqui. *Deus dat præmia vltra condignum*. Hinc patet cur *Magna gratia* æterna vita nominetur. Primò enim prædestinatio, quæ est auxiliorum præparatio & infallibilis ad vitam æternam promotio, gratiosa fuit: secundò gratis empti sumus, Christi sanguine, nōn enim Verbi Incarnatio fuit homini debita, sicut nec eiusdem Verbi iam Incarnati mors, auxilia omnia efficacia & inefficacia, ideò *gratia* dicuntur, quod sub meritum humanum non cadant, omnibus adhuc istis positis nondum intelligimus gloriæ debitum, quoniam non sunt condignæ passiones huius vitæ ad futuram gloriam. At posita promissione & humana cooperatione, clamat Paulus: *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam dabit mihi iustus Iudex*. Vnde Cistercienses in Hymno, *Si corde rogamus pie, Certè debes ex promisso*. Sed quia hæc vera sunt, vt in ipsa etiam Iustitia reluxerit gratia, dando præmia saltem accidentalia supra merita, fecit Deus, vt hæc ipsa corona Iustitiæ, esset simul corona Gratiæ. Consono Fabro, *pag. 3. fol.* 407. 1092. 1093 Marchant. *fol.* 42. *col.* 2. Perezio *in cap 64. reg. S. Benedicti n* 20. & aliis asseclis D. Thomæ 1. *part. quæst.* 21. *art.* 3. *ad* 2.

XXXV.

MCXIV. Causa causæ.

C*Ausa Causæ, est etiam causa causati*, quæ assertio non solùm physicè, sed etiam moraliter admitti debet. Illa substruit Biderman *thesin* 22. & ex illa Rodriquez *tom.* 4. *fol.* 201. *num.* 13. affirmat, *eum, qui dedit causam damni, damnum etiam dedisse*. Layman *lib* 3. *tractat.* 3. *part.* 3. *cap.* 10. *num.* 5. Nota tamen, causam quæ habet duos effectus, etiam notos, posse adhiberi aliquando, in ordine ad vnum, præscindendo ab altero. Et lege meam Theologiam Præterintentionalem, vbi summâ consequentiâ doctrinæ hoc certissimum fundamentum exponitur, assumiturque.

Causa habens duos effectus. Theologia Præterintētionalis.

XXXVI.

MCXV. Generatio & corruptio sunt analogæ.

P*Er quas causas aliquid nascitur, per easdem dissoluitur*. Layman *fol.* 104. *num.* 28. Reginaldus *lib.* 25. *num.* 284. Et quidem est verum hoc Axioma, siue agatur de causa intrinseca, siue extrinseca, reali aut finali. Vnde aliqua Corollaria subiungemus.

Primum. *In easdem omnino partes dissoluitur, ex quibus componitur*. Vnde Sacramentum quod intrinsecè constet materia & forma, quamdiu illæ perseuerant, permanet: & transeuntibus aut desinentibus, etiam transit; Et Eucharistia, quæ multorum Salmanticensium opinione in facto esse (fieri à facto esse distinguunt) componitur ex speciebus & Christo, cùm hæ partes separantur, (hoc est, non amplius penetrantur) dissoluitur. Hinc intelligendi illi sunt, qui dicunt, *actum redire in naturam sua forma* Reginaldus *fol.* 605. *num.* 18.

Sacramentā transeunt. Eucharistiæ materia & forma.

Secundum. *Cessante causa cessat effectus*: quod tam potest intelligi de efficiente, quàm de finali. Ego *in Schol. num.* 23. 24. Layman

Cessatiō causæ.

*fol.*102.*n.*24.& *fol.*174.*n.*5.Reginald.*de prudentia,fol.*141.& *lib.*15. *n.*88.

An Lex mortuo legislatore maneat?

Nota obiter, legem, si à solo Superiore feratur, esse personalem, nec obligare post eius mortem; & si feratur à communitate, obligare post Superioris mortem, non autem post dissolutionem communitatis. Hinc Authores

An casus reseruati maneant mortuo Episcopo?

intelligendi sunt. Ausonius Noctinot *in summ. Dian. verb. reseruata, num* 1. sic inquit, *Casus reseruati ab Episcopo per statutum, eo mortuo adhuc manent; at si reseruatio est personalis, eo mortuo exspirat, vt ex Piagesio retulimus verb. casus, num* 21. *Et tenet communis opinio.* Conso-

Quomodo differãt Leges, Præcepta & Statuta: quando, & quomodo cessent? Dignitatis & personæ discrimen.

nat Coriolanus *part.* 2. *cas.* 5. *num.* 9. Et ego *Commentar. num.* 50. Hinc intelligendi sunt Authores, quando dicunt præcepta & statuta post mortem Legislatoris cessare, Leges non cessare: istas enim fert dignitas; illa, persona. *Dignitatis* vocabulo, si leges sæculares sint, debemus intelligere populum, à quo authoritas Ciuilis promanat: leges enim quas fert Hispania, à vita Philippi non pendent, adeoque illo ad vitam meliorem translato, adhuc permanent. Eodem vocabulo, si leges Ecclesiasticæ sint, debemus concernere Deum, à quo omnis Iurisdictio spiritualis deriuatur; adeoque mortuo Pontifice, manent Leges, quia latæ sunt nomine Christi, qui non moritur. Alibi hanc materiam vberiùs prosequor, & illa Petri verba: *Visum est Spiritui sancto & nobis,* &c. apto commentario dilucido: quæ enim præcipit Petrus, quà Petrus, mortuo Petro non obligant; at quæ præcipit Spiritus sanctus per Petrum, perseuerabunt mortuo Petro, quousque Spiritus sanctus dispenset per Linum, Clementem, aut alium. Vide Layman *lib.*1.*tract.*4.*c.*21 *n.*3. & *tract.* 5.*p.*5.*c.*4 *n.*10.

Legis cessatio.

Tertium, *Cessante vniuersaliter fine adaquato Legis, cessat Lex vniuersaliter; & cessante in particulari, cessat Lex in illo particulari.* Quoad primam partem, omnium est; quoad secundam doctiorum. Sic enim sentiunt Nauarrus *tom.*4. *Comment. rubr. de Iudic. num.*74. Mexia *in pragmat. taxa panis, conclus.* 2. *num.* 19. *vsque ad* 36. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 17. *num.* 2. *& lib.*10. *cap.*15 *num.*8. Comitolus *in resp. moral. lib.* 7. *quæst.*1. *num.* 10. Abbas *in cap. Quia in insulis, de Regul.* Angel.*verb.lex, num.*4 *cas.*7. Sousa *in Bulla Clementis VIII. de largitione munerum fund.* 3. Sà *verb. Lex num.*1. *& verb. ludus, num.*1. Megala *in* 2.2.*lib.*2.*cap.*7. *quæst.*2. *num* 55. Granadus *in part.* 2. *controu.* 7. *tract.*4. *part.*1. *disput.*15.*sect.*2. Diana *tract.*10.*de Legib. resol.* 28. Et ego *in Comment. in Regul. D. Benedicti, num.*50. Quod videtur euidens: Lex

Lex humana non obligat strictiùs quã diuina.

enim naturalis aliquando cessat, & non alibi quàm in particulari; nec aliter quàm cessante fine in particulari, & humana naturali & diuina potentior & seuerior non est.

Conditionũ cessatio.

Quartum, *Cessante conditione sine qua non concederetur, dispensatio aut poneretur Lex, neutra cessat: at cessante conditione obligationis aut exemptionis, cessant ipsa.* Vt rem benè intelligas,

Dispensatio dupliciter cõsideratur.

considera dispensationem (eodem modo de prohibitione philosophare) in statu duplici, nimirum in fieri, & in facto esse. Dan-

Donatio in fieri & in facto esse.

tur enim conditiones vt res fiat, à quibus non dependet iam facta; & dantur etiam conditiones in facto esse. In donatione enim *in fieri* requiritur donantis libertas, vt conditio sine qua non donaret liberè, nam si ille esset delirus aut coactus, donatio esset inualida: at donatio iam facta non dependet amplius à libertate donatoris; sed à gratitudine donatarij, volunt enim leges hunc re accepta exspoliari si se reddat ingratum. Vnde si ego tibi his verbis dispensationem concederem. *Pro te intercessit Petrus, cui tanta debeo beneficia, vt nihil ei negare possim: igitur concedo tibi licentiam eundi Monachium, & manendi quousque Princeps redeat.* In hoc

Hic alia cõditio afficit ipsummet actum concessorium, & alia obiectũ seu rẽ ipsam concessam.

casu Petri intercessio fuit conditio *sine qua non* concederetur licentia, verum non afficit ipsam licentiam concessam, sed concessionem; vnde & manebit illa concessa, licet Petrus non intercedat ampliùs; imò etsi ille reuocationem sollicitet, & non reuocabitur aliter, quàm si ego consentiam. At absentia Principis ipsiusmet licentiæ valorem afficit & illo Monachium redeunte, licentia desinit.

XXXVII.

MCXVI. An sicut in Vrbe omnia debeant in Orbe fieri?

M*Aior est Orbis Vrbe.* D. Hieronymus *distinct.* 93. *cap. legimus fol.* 72. *in edit. in* 4. *fine de lege, quæst.* 5. Prodest hoc Axioma, vt sciamus multas leges, & consuetudines, summâ cum laude in Vrbe obseruari, quibus contrariæ alibi sine reprehensione tolerantur, aut obseruantur: prodest etiam vt doceamur, Vrbi suam esse libertatem vt inter duas probabiles opiniones eligat, quam maluerit, nec inde sequitur, contrariam non posse ab Orbe admitti, & etiam aliquando debere: nam in materia Politica, quas Romæ opiniones probabiles Ecclesiastici admittunt, reiiciunt Galli, Hispani, qui Politicam propriam tuentur, nec volunt cum damno proprio opinioni probabili Romanorum Politicorum assentiri. At in materia Fidei & in materia morum idem esse labium Vrbis & Orbis.

XXXVIII.

Ingratitudo condẽnata.

M*Vs in pera, ignis in sinu, serpens in gremio, male suos remunerant hospites.* Layman *lib.* 1.*tract.*5.*cap.*6.*num.*8. Docemurque obiter, esse, *ingratis seruire nefas.*

XXXIX.

MCXVII. An leges obligent nõ acceptatæ?

L*Eges instituuntur, cùm promulgantur,* (intelligo pacificè, non contradicente populo, sed acceptante; leges enim si non acceptantur non obligant) *firmantur, cum moribus vtentium comprobantur.* Layman *lib.* 1. *tract.*4. *cap.* 3. *num.*1. Nec tamen statim obli-

An obligent statim?

gant; nam vt idem Author *lib.*1.*tract.*4.*cap.*2. *num.*4. bene notat; *Iure etiam communi Cæsareo sancitum est, vt constitutiones nouæ vim non nisi post certum tempus obtineant,* Vide Axioma 20. & 25.

XL.

Leges debẽt intelligi.

L*Eges sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas* (non solum sciri, sed &) *intelligi ab omnibus debent.* Layman *lib.*1.*tract.*4. *c.*2,*n.*1.

Vnde

Vnde omnis metaphora, omnis æquiuocatio, omnis verborum ac sensuum obscuritas, quantum fieri possit, debet à legum contextu ablegari.

XLI.

An occulta subdantur Ecclesiæ?

D*E occultis non iudicat Ecclesia.* [Lege attentè; duos enim sensus habet hoc Axioma: vel enim *non iudicat*, est, non potest iudicare: vel *non iudicat* est non solet iudicare. Ille prior sensus opinione multorum est certus, multorum autem est probabilis: ego secundum sector (vide num. 693. nam regiminis suauitas postulat, ne omnia faciat Ecclesia, quæ potest.] *Mera cogitationis apud hominus pœnam nemo patitur. Sibi Deus actus internos reseruauit.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4 *cap* 4. *n.* 5.

An saltem indirectè?

Nota tamen, summè hic allucinari plurimos, cùm dicunt, de occultis illam indirectè posse iudicare, illa enim indirectè tanguntur, sine quibus directè tacta tangi non possent, non alia. Concludo igitur Ecclesiam, iuxta Axioma istud primo modo explicatum, posse præcipere actum purè externum directè, non internum, non mixtum. At indirectè illos internos tantùm, sine quibus ille purè externus stare non potest.

Attentio in officio diuinó.

Vnde cùm solùm teneat Horas Canonicas exempli gratiâ pronuntiare, tantam debebo indirectè attentionem habere, quãta ad pronuntiandum sufficiat; quamobrem si benè pronunciaui, etsi distractus, totam quam debui, attentionem impendi.

Propria sententia.

Cæterùm tametsi priorum sensum Axiomatis multi indubitatum esse existiment, Ego, saluâ reuerentiâ Scriptorum, qui illum tuentur, tamdiu illum vocabo falsum, quamdiu non respondeatur argumento, quod posui *num.* 693. Quousque igitur illud soluatur, loco præcedentis Axiomatis ista ponantur. I.

Ecclesia habet authoritaté in actus purè externos & mixtos.

Duplex est in Ecclesia authoritas, directiua, & coercitiua; vel vt alij loquuntur, præceptiua & punitiua. II. *Actus humani ad varias reducuntur classes: alij enim sunt purè interni vt contemplatio: aly, externi, vt deambalatio: alij mixti, vt oratio & loquutio: primos habet homo communes cum Angelis; secundos cum brutis; vltimi sunt humani, qui nec Angelis, nec brutis competunt.* III. *Actus purè externos & mixtos quà externos attingit Ecclesia authoritate coercitiua, iudicatiua, punitiua, Actus humanos, hoc est, mixtos, nec non actus purè externos, authoritate directiua & præceptiua.*

An etiam in purè internos?

Sed quid dicemus de actibus purè internis? non subesse Ecclesiæ tenet communis Doctorum opinio, at Ego rationem asserendi non video: nam si Ecclesia potest actum humanum, hoc est, duos actus, alium internum, alterum externum directè præcipere, cur non poterit alterum tantùm, videlicet purè internum, aut purè externum? Vide, vt dixi *num.* 701. & quæ ibi obiiciuntur, debita attentione perpende.

XLII.

MCXVIII.

Authentica legum expositio.

E*Iusdem est legem authenticè interpretari, cuius est condere.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 18. *num.* 1. adeoque in sacra Scriptura eiusdem est illam infallibiliter exponere, cuius reuelare & dictare. Stat igitur, in interpretatione scripturarum Spiritui sancto per Ecclesiam loquenti, & non vni aut alteri Heresiarchæ, credendum

Quisnã possit interpretari sacram Paginam.

XLIII.

E*Xtra territorium ius dicenti, impunè non paretur.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 5 *n* 4. & *cap.* 11. *num.* 1. & inquiris, An Imperialis Camera, captâ Spirâ à Gallis, sit extra Imperij territorium? An illi; si quid modo iuberet, posses parere impune? Respondeo esse quæstionem difficillimam, de qua specialem tractatum edidi.

Iudiciũ extra territorium.

XLIV.

T*Vrpis est omninò pars suo vniuerso non congruens.* Desumitur ex Augustino. Assumitur à Laymanno *lib.* 1. *tract.* 4. *cap* 9. *num.* 3. & *cap.* 13. *num.* 1. Bartholomæo de sancto Fausto *lib* 6. *q.* 129. *num.* 6. Vnde multi Theologi, qui tametsi iudicent, Principem non obstringi suis legibus, asserunt peccaturum venialiter, si illas violet, ratione conformitatis, quam debet accuratè seruare.

Pars toti dissona.

An Põtifex, aut alius quicunque Princeps, peccet violando proprias leges.

XLV.

F*Erè in omnibus iudiciis pœnalibus, ætati & imprudentiæ succurritur*, Layman *lib.* 1. *tr.* 4. *cap.* 10. *num.* 5. Legum enim rigor debet subditorum fragilitati, quantum prudentia tolerat, attemperari. Hinc etiam est, quod fœminæ, & iuuenes mitiùs puniantur, quoniam fragiliores creduntur.

Ætatum est habenda ratio.

XLVI.

I*Vra iuribus concordari debent, eorumque correctio, quantùm fieri potest, est vitanda.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 18. *num.* 18. & hoc Axioma est vtile ad compescendos Criticos, qui restitutionis colore leges & antiquos Scriptores corrumpunt.

Leges non sunt corrigendæ, sed concordandæ.

Criticorum præsumptio

XLVII.

Q*Voties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipietur, quæ rei gerendæ aptior est.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 18. *num.* 4. Sed cur, quæ aptior? annon sufficiet apta? Sic puto.

Legum expositio.

Nota bene.

XLVIII.

MCXIX.

Personæ æquales.

P*Ar in parem non habet imperium, eiusdem est ligare ac soluere.* Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 22. *num.* 2. Si obiicias Regulam Benedictinam, quæ *cap.* 71. præcipit, *vt obedientes sint inuicem fratres.* Respondeo non dari duos pares, in Benedictino Monasterio: nam ex præscripto capitis 63. eiusdem Regulæ. *Qui secunda diei hora venerit, in Monasterio iuniorem nouerit se illius esse, qui prima hora diei venerit, cuiuslibet ætatis, aut dignitatis sit.* & cap. 71. citato. *Præmisso igitur Abbatis, aut Præpositorum, qui ab eo constituuntur, imperio;*

Iuniores debẽt obedire Senioribus.

cui non permittitur priuata imperia præponi; de cætero omnes iuniores prioribus(senioribus) *omni charitate, & sollicitudine obediant.*

XLIX.

Consensus tacitus.

TAciti, & expressi eadem est virtus. Layman *lib.1. tract.4. cap.22. num. 7.* & *lib.3. sect 4. num.15.* Et ratio est; quia tacitum virtualiter est expressum; hoc est, realiter non est expressum, at prudentum iudicio ita se habet, ac si realiter esset expressum.

Quid sit ius tacitum?

L.

MCXX.

Titulus coloratus.

ERror communis cum titulo præsumpto (hoc est probabili) facit ius, iurisdictionemque tribuit, etsi occultum subsit impedimentum ex iure positiuo. Layman *lib.1. tract. 4. cap.22. num.9.* Hinc est quod Confessarius; qui probabillter est approbatus, habeat non iam probabilem, sed & certam iurisdictionem, absoluatque non iam probabiliter, sed certò. *An & in matrimonio respectu dirimentium impedimentorum hæc regula habet locum?*

Certa est absolutio data à confessario probabili.

De impedimento colorato. An sit dirimens?

Magnæ difficultates transglutiendæ, si non respondeatur assertiuè; nam vt superiùs iosinuasse me memini, pone Religiosum inualidè professum, qui non habet sufficientes testes, vt professionem suam esse nullam euincat, iste habebit impedimentum coloratum. An ne vxorem poterit validè ducere? Qui assertiuè respondeat, debebit necessario concedere ioconuenientia subsequentia. I. *Illum, si ducat vxorem, esse vere coniugatum* II. *Eumdem, si reddat debitum vxori, posse tanquam sacrilegum, & solemnis voti reum à Prælato puniri.* III. *Debere in tribunali illud matrimonium, quod esse verbum, & consummatum supponitur, declarari nullum, contra illud: Quod Deus coniunxit, homo non separet.* IV. *Debere dari vxori licentiam, vt tametsi legitima sit, & viuum maritum habeat, possit ad nuptias secundas transire.* V. *Filios, tametsi ex legitimo matrimonio susceptos, futuros esse infames, & spurios.* Et quidem hæc omnia inconuenientia, & alia plurima, quæ comitantur, vno verbo tolluntur, si dicatur, nō solùm Professiooem solennē veram, sed etiam coloratam, inferret impedimentum dirimens. His tamen non obstantibus sit Conclusio. *Impedimentum coloratum non est dirimens:* Patet: quia non habemus alia impedimenta dirimentia, quam quæ statuit Ecclesia, quæ hoc non statuit. Nec vrgent inconuenientia illata, nam factum sequuntur, in quo sicut inuincibiliter, sic inculpabiliter Iudices errare possunt.

De authoritate sæcularium Principum quod matrimonia.

NOn volo depooere calamum, nisi expediam breuiter aliam grauissimam difficultatem. Quæris, *Vtrùm Principes Politici possint impedimenta dirimentia, aut etiam impedientia ponere?* &, si oon possint, *Vtrùm habituri essent eiusmodi potestatem in eo casu, quo daretur error communis cum titulo præsumpto?*

Impedimenta ciuilia, seu pœnalia.

Posse ponere impedimenta ciuilia, hoc est, quæ ad pœnam obligent, & interdum ad culpam, ob circumstantias pœnæ adnexas, tam multæ leges secularium pronunciant, vt esset temerarius, qui assereret esse eas iniustas, iniquosque earum latores. Alicubi Virgines, si contra voluntatem parentum nubant, dote, aut etiam hæreditate priuantur: alicubi, si Nobilis ducat ignobilem, dignitate excidit, & filij nascuntur ignobiles: alibi ponuntur aliæ pœnæ contra illos, qui aliter matrimonium ineunt, quàm Respublica præcipit.

Gallorū aliquorū opinio.

Posse Principes pooere dirimentia, tuentur nonnulli Galli, quorum multos libellos legimus, cum ante paucos annos de valore matrimonij Fratris Regis Galliæ agebatur. Posse Reges soos subditos declarare inhabiles ad matrimonium contrahendum, si causæ succurrentes postulent, dicebant rationi consentaneum esse, & præscriptæ consuetudini correspondere. Ratio erat: quia matrimonium est contractus, & contractuum valor pendet à voluotate Regum. Probabant præscriptam consuetudinem, quia Filia Regis Caroli Calui nupsit inuito Rege, & matrimonium fuit declaratum inualidum in Tribunali Ecclesiastico, pronunciante non potuisse illam validè nubere sine licentia Regis. Idem etiam accidit in matrimonio filij eiusdem Regis Caroli.

Fondabatur ratione.

Et authoritate.

Sed me nec vrget ratio, nec authoritas. *Non ratio*: contractus enim matrimooialis ea die, quâ fuit Sacramentalis factus, incepit Ecclesiasticus esse, & frui exemptione, & immunitate Ecclesiasticâ. Subsunt Regibus matrimonia Ethnicorum, Iudæorum etiam, non autem Christianorum, nam horum valor tantummodo subest Ecclesiæ. *Non authoritas*, nam matrimonium filiæ Caroli Calui (aut etiam filij) declaratum fuit ab Ecclesia inualidum, & nullum, non quòd factum fuisset contra voluntatem Regis, sed quod fuisset contra voluntatem parentis; nam in Concilio Meldensi, vt filij sub disciplina parentum manuteneantur, sub pœna nullitatis præcipitur, vt matrimonium non ineant sine conscientiâ, & consensu parentum. Filia igitur Regis Caroli Calui inualidè nupsit; oon propter impedimentum latum à lege sæculari, sed latum à lege Ecclesiastica: non quòd ad valorem matrimonij consensus Regis requireretur, sed quia requirebatur consensus Patris: quam ob rem, si Carolus Caluus non esset Rex, eodem omnino modo illud matrimonium fuisset inualidum.

Resolutio, & obiectionū satisfactio.

De matrimoniis Paganorum, & Iudæorum.

Ad matrimonij valorē olim requirebatur consensus Patris.

Hinc patet non dari errorem communem cum titulo colorato in hac materia: *Cæterùm, si per impossibile error ille daretur, & titulus coloratus accederet, videretur Ecclesia Regibus ponendi impedimenta dirimentia, authoritatem delegare.* Et hæc Conclusio Dubio secundo satisfacit.

LI.

CLarior, & fortior est clausula specialis, quàm generalis. Layman *lib. 1. tract. 4. cap. 23. num. 7.* Patet, quia generalis multas solet limitationes pati, quarum specialis est incapax.

De errore communi in hac materia.

LII.

MOnachi correctio in prima instantia ad Abbatem spectat. Layman *lib. 1. tract. 5, cap. 7. num. 2.*

Clausula specialis.

num. 2. Hęc Regula proderit intellecturis Quęstionem ante aliquot annos itetum iterúmque inter Abbatem Montis Sancti in Bauaria, & Episcopum Principem subortam. Monastetium enim illud exemptum non est, & cùm Abbas interrogaretut à Principe; Quisnam esset in illo Monastetio Superiot? *Ego*, ait, *& immediatè nullus alius. Nam Vestra Celsitudo est meus Visitator. qui nihil potest meis Monachis extra visitationem præcipere; sed mihi; ego enim Vestræ Celsitudini subdor, saluis tamen priuilegiis meis, & Iure Ordinis; at Monachi subduntur mihi.* Et quidem vniuersa verissimè, & prudentissimè; non enim in Monasteriis non exempris habet maiorem authoritatem Episcopus, quàm haberet Ordo, si essent exempra; at apud Cistetcienses, & reliquos Benedictinos, Monachi non subduntut immediatè Prouinciali, aut alij cuicumque superiori; sed suo Abbati: Ergo nec immediatè subdentur Episcopo, in non exemptis. Stat igitur, Mooachi correctionem in ptima instantia pertioere ad Abbatem (siue ipse exemptus sit, siue non sit) & in genere appellationis, si hæc licèt (io multis enim Congregationibus nulla petmittitut; & in nulla permirtitur, de re, quæ non tangat honorem grauiter) posse causam à Visitatore Monasterij tecoguosci.

Monasteriorum non exemptorũ immediatus Superior.

An Monachus possit appellare?

LIII.

NEmo fauore, priuilegio, aut beneficio inuitus vti cogitur. Layman *lib.* 1. *tract.* 5 *pag.* 2. *cap.* 4. *num.* 4. & *lib.* 4. *tract.* 4. *cap* 8. *num.* 27. Anne hoc Axioma est vniuersaliter verum? Anne aliquas habete limitationes debet? Non puto. Ergo multas infetet consequeotias, quas propriis locis adnotabimus.

MCXXI. Fauor non fit inuito.

LIV.

FIdes, quæ promittitur, est hosti seruanda, contra quem bellum geritur. Leyman *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 12. *quæst.* 5. Vnde non est cot calumnientur Hæretici, dicántque à nobis doceri contrariom: in suis enim libris legimus, fidem Catholicis seruandam noo esse; id ab ipsis in nostris libris legi non patimur,

Fides hosti seruanda.

LV.

IN iudicio, qui cadit causa, ad expensas condemnari non solet, nisi litigando, aut dolum, aut culpam commiserit. Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *quæst.* 1. *in fin.* Hinc est, quod qui probabilem causam sustinoit, ad expensas condemnari non debeat.

Quisnam debeat ad expensas damnari?

LVI.

QVod Iuris Diuini est, id in nullius hominis bonis est. Layman *lib.* 3. *tract.* 1. *sect.* 5. *cap.* 5. *num.* 6. Consonat Iuris Canooici Regulæ 51. nimitùm, *Semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos vlterius transferendum.*

Res Deo sacræ.

LVII.

QVotiescumque Creditor, aut Dominus rationabiliter contentus esse debet, vt restitutio differatur, potest differri, tametsi inuitus ille sit. Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *cap* 12. *num.* 2. quoniam *irrationabiliter contradicens, virtualiter consensum præbet.* Et quidem hæc assertio fundamentum esse poterit multarum resolutionum grauium.

Consensus vitualis.

Nota 13 benè.

LVIII.

BOnum inferioris ordinis restituendum non est, cum detrimento boni superioris in suo genere æquè grauis. Layman *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 12. *num.* 2.

MCXXII. Restitutio.

LIX.

QVi restituere non potest quantum debet, restituere debet quantum potest. Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *par.* 2. *cap.* 7. *num.* 3. An & qui in Officij Diuini materia non potest legere quantum debet legere, debebit quantum potest? Ausonins Noctinot *in Dian summ verb. Hora Canon. num.* 64. sic ait: *Si Medicus indicat recitare posse maiorem partem, id est; Matutinum cum Laudibus, tenetur ad illam. Rodriquez in summ part.* 1 *cap.* 145. *Dian part.* 2. *tract.* 12. *resol.* 29. *si verò indicat recitare posse minorem, id est, reliquas horas, non tenetur ad illas; Palaus tom.* 2 *punct.* 6. *disp.* 2. *num.* 9. *contra Lezanam, cap.* 12. *num.* 17. *asserente Diana part* 4. *tract.* 4. *resolut.* 225. vbi, cùm sit materia odiosa, Rationis paritas neganda ast.

An pauper teneatur partem restituere?

An æger parte Officij recitare?

LX.

PRo sola iniuria, secluso damno, nulla est facienda restitutio ante iudicis sententiam, Layman *lib.* 3. *tract.* 3 *part.* 3 *cap.* 7 *num.* 6.

Restitutio pre Iniuria.

LXI.

NOn probat hoc esse, quod quandoque contingit abesse. Layman *lib.* 3 *tr.* 3. *part.* 3. *cap.* 1. *num.* 8. Ex albedine enim non benè probatur Humanitas, quoniam quàm multi homines non albi in variis prouinciis reperiuntur; at benè probaretur ex rationalitate: noo enim datur animal rationale, quod homo non sit: & in moralibus pariformiter est philosophandum.

MCXXIII. Ex aliquãdo ad nunc, & ex alicubi ad hic, non valet consequentia.

Sanè, quod aliquando tantum abest, plerumque est: & qood plerumqoe est, non probat euidenter nunc esse, sed tamen suadet probabilius. Verbi causa. *Plerique (aut ferè omnes) nobiles sciunt legere: Petrus est nobilis: scit ergo legere.* Aio consequentiam noo esse certam, & indubitatam, at esse probabiliorem, & firmare Regulam 45. Iutis Canonici videlicet, *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius,* (hoc est *probabilius.*) Et quid, quæso est probabilius? *Quod plerumque fieri consueuit.* & tamen, quod plerumque fit, aliquando contingit oon esse.

Regula Iuris 45.

LXII.

NOn est permissa defendendi facultas, vbi offendendi est concessa libertas Layman *lib.* 3. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 1. *num* 3. Adeóque damnatus capite contra lictorem non potest suam vitam

Defensio sui non semper licita.

defendere. Sed quid dicam, si iniustè condemnatus sit? Respondeo ob bonum publicum posse legem sanciri, qua inhibeatur, *ne quis ferro suam innocentiam tueatur, si à Iudicibus condemnari contingat:* qua lege semel posita, & acceptata, nemo poterit armis se defendere contra Lictores; sed debebit vnusquisque remediis Iuris vti; & si hæc minùs sufficiant, habere patientiam, etiamsi capite condemnaretur. At hodie eiusmodi legem latam nescio; & puto neminem cessisse iure, quod natura vniuersis concedit, adeóque innocenti qui armis se defendere posset, licere se contra quoscunque propugnare, etiam occidendo Lictorem, & alios quoscunque innocentes; illa enim homicidia, si fierent, seruato moderamine debito, essent præter intentionalia, nec possent imputari illi, qui suo iure vtitur, & vitam iniustè damnatam defendit.

An iniustè damnatus se possit defendere?

Quid autem si innocens, & tamen iustè condemnaretur? Casus est omninò possibilis; qui enim occidit aggressorem, & tamen hanc circumstantiam probare ne quidem semiplenè potest: damnabitur omninò capite, & tamen quoad Deum erit innocens; & respondebo etiam in isto casu se posse ferro, & armis defendere: quod ipsum exemplis dilucido.

Quid si innocens iustè condemnaretur?

Ioannem Petrus inuadit, & vt tuto se puello protegit, ne lædi possit. Præuidet periculum Ioannes, & se non posse seruari aggressore seruato: at quia hunc non aliter occidere potest, quàm puello innocente occiso, quo se protegit, rogat, An iniqui aggressoris petere cor possit per medium puellum? *Et posse* absolutè respondeo, puellique mortem theologicè, & ciuiliter coram Deo, & Rege, imputandam fore soli Petro, qui vt hominem occidat, puello abusus.

Casus primus.

MCXXIV. Te inuadit Fridericus insanus. Fugere nequis (nam si posses deberes; non enim honorem perdit, qui insanum fugit) ergo vel occidere debes, vel occidi. Vtrum facies? in ipso non ipse sed morbi violentia operatur; & occidere innocentem res dura: anne te occidi permittes? res est durior. *Respondebo*, te posse consulere tuæ vitæ; &, si non possis aliter, etiam occidendo inuasorem delirum. *Sicut* de fatuo, & deliro, sic etiam de puero, & innocente philosophare. Qui enim in naui videt puellum, ignem sulphureo thesauro adhibere, debebit si aliter impedire non possit, potius illum occidere, quàm permittere nauem, & in ipsa se puerum, & omnes alios concremari. *Eodem modò* à fortiori philosophandum est de ebrio; ipse enim culpa sua delirus est.

Casus secundus.

Casus tertius.

Ebrius voluntarius est delirus.

Cæterùm licèt hæc doctrina sit vera; nemini consulenda est: tum, quia multi se iniustè condemnari putant; multi inutiliter ad arma recurrerent, nam publica prouidentia disponit, ne condemnati habeant arma, quibus possint nocere. Quid si gladium lictoris rapiant? sed quo fructu? Duos casus recensere possem (alter in Geldria accidit, alter in Germania, meo tempore) plectendus gladium rapuit, grauiter vulnerauit carnificem, at statim à cæteris occisus est. Præstitisset ergo mori, vt reum, quàm in furorem agi, & vt bestiam trucidari, & cocidi.

Quando aliquis vltima sententia condénatur, omnis violenta defésio est inutilis.

LXIII.

NOn est singulis concessum, quod per Magistratum potest expediri. Est Regula 155. Layman *lib. 3. tractat. 3. par. 3. cap. 2. num. 4.* Suas tamen exceptiones patitur: lege enim ciuili expressa conceditur Patri, & Marito, in multorum sententia (an benè aut malè, examinabo inferiùs) vt filiam, & vxorem in adulterio comprehensam interimant; quod tamen posset per magistratum expediri. Addo etiam ex Ausonio Noctinot *in summa Dianæ verb. occidere, num. 20.* hanc periodum. *Nota hic ex Streuersdorff. in 2. 2. quæst. 64. art. 7. concl. 7. furem rapientem occidi posse, etiamsi furtum postea recuperari possit, ... Doctores alij tenent, tunc furem occidi posse, quando furtum aliter recuperari non potest.*

Iu[illegible] a[illegible] ur. An posse occidi filia, & vxor in fornicatione deprehensa?

LXIV.

VIm vi repellere licet. Layman *lib. 3. tract. 3. part. 3 cap. 3. num. 1. & 3.* sic ait. *Iure hoc euenit, vt quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur.* At in mea præter-intentionali Theologia, licere quidem aggressorem occidere, at hanc ipsam licentiam, & occisionem non esse directam, sed solummodo præter-intentionalem ostendo.

Vis repellitur vi.

Homicidiũ præter-intentionale?

LXV.

IN homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest. Layman *lib. 3. tract. 3. part. 3. cap. 6. num. 1.* at in benè gubernatis Rebuspublicis, iam obtinuit consuetudo, vt si homicidæ venia concedatur, tantum, aut tantum debeat soluere parti.

Corporis liberi æstimatio.

LXVI.

VOlenti (& potenti velle) non fit iniuria Layman *lib. 3. tract. 3. part. 3. cap. 13. num. 1.* Sed obiicitur statim mors Christi, quæ illata fuit volenti, & potenti permittere, erat enim Deus; & tamen sine iniuria non fuit. Respondeo primò Christum non aliter voluisse mortem, quàm omnes Martyres; nemini enim præcepit se occidi, nemini concessit licentiam, sed mortem illatam iniustè sanctè, & patienter sustinuit. Addo eum quà hominem non potuisse se occidere, nec licentiam se occidendi concedere, adeoque illi fieri iniuriam, etiamsi quod impossibile fuit, quà homo se præciperet occidi, aut licentiam concederet.

Obiectio.

Satisfactio.

Christus quà homo.

LXVII.

IN obligationibus, si dies non ponitur, præsens subintelligitur. Layman *lib. 3. tract. 4. cap. 4. num. 1.*

Obligationũ tempus.

LXVIII.

COntractus ex parte pupilli sæpè est claudus. Monemur hoc Axiomate, ne cum pupillis temerè contrahamus. Assumitur à Layman *lib. 3 tract. 4 cap. 9. num. 6.*

Minorum contractus imperfecti.

Aliud

LXIX.

Inuidia.

A Liud est nocere, & aliud diuersum non prodesse. Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 10. *num.* 6. Notari deberet ab impatientibus, & ambitiosis, qui tantum sibi auferri putant, quantum non datur.

LXX.

Necessitas.

An omnia in necessitate sint communia?

N Emo in necessitate (nempe extrema) *liberalis existit; qui dat aliquid in necessitate, non tam dicitur donare, quam soluere.* Layman *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 16. *num.* 4. Et ratio est, quia omnia, quæ humanitùs diuisa sunt, in extrema sunt necessitate communia; nec donatio fit, cùm datur pauperi extremè indigenti, quod suum est. Sed hoc ipsum aliquas patitur difficultates.

LXXI.

Donatio facta communitati.

Q Vod collegio datur, nulli datur; Et ratio est, quia nullius in particulari est id quod communitati datur. Quo debeat modo hæc intelligi Assertio, docet Layman *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 7. *num.* 3. Hæc veritas à fauoribus faciendis Communitati vniuersos retardat; nemo enim gratias agit pro collato toti Communitati beneficio.

LXXII.

An aliquis possit in causis propriis iudicare? aut falsè testimoniũ dicere? Bohemi, & Aragones in causis propriis soleot esse iudices.

N Emo in sua causa Iudex est, nemo testis. Layman *lib.* 3. *tract.* 6. *cap.* 2. *num.* 12. Interim aliquibus viris exceptione maioribus, aliquando, alterutrum concedi solet. Habet Bohemia, habet Arragonia, & Nauarra aliquos Vasallorum Dominos, quibus, quoniam de ipsis nihil malè præsumit Respublica, conceditur, vt causas subditorum diiudicent, etiam alicubi sententiâ vltimâ, sine appellatione, iniuriis propriis non exceptis. Sed & hanc eandem authoritatem esse multis abusibus expositam experientia nos docuit, & hodie circumquaque decircinatur: & prudentissimè Ferdinandus II. Imperator statuit, ne Bohemiæ Proceres iubeant exsequutioni mandari capitalem sententiam, antequam in Appellationis tribunali, videatur, examinetur, approbetur. Repetio nihilominus concessum ab Vrbano III. Pontifice Maximo anno 1186. vt Cistercienses ob vitæ puritatem tantæ veracitatis debeant dici, qui in causis propriis, tam ciuilibus, quam criminalibus, suorum possint Religiosorum testimoniis vti. Sed si alicubi contingat ab antiqua sanctitate deficere, timendum est, ne possint etiam abuti hoc priuilegio.

& Cistercienses testes.

LXXIII.

R Es iudicata pro veritate accipitur. Regula 207. Layman *lib.* 5. *tract.* 6. *cap.* 6. *num.* 4. Quoniam ipsa benè fuisse examinata, & discussa supponitur.

LXXIV.

Prælatorum authoritas.

T Otus Mundus est Prælato Regulari pro territorio. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 11. *num.* 2. Quia cùm habeat authoritatem in personam, & hanc independenter à loco, vbique terrarum Religiosus sit, Superioris ille est.

LXXV.

E X delicto nemo vtilitatem debet consequi. Est certissima: Sed quia mirabilis mihi videtur cuiusdam Iunioris scriptoris doctrina; Illam pro coronide Capitis præsentis subiungo.

R. P. D. Antonius de Molina Monachus Carthusiensis in Instructione Sacerdotum *tract.* 2. *cap.* 14. §. 2. sic ait. [Hæc licet ita sint, amplianda tamen aliquo modo videntur, vt fragilitatis, & communium temporum calamitati subueniamus. Etenim, si Ecclesiæ Principes, & qui opulentis beneficiis fruuntur, ea virtutis laude excellerent, quam honoris exigit amplitudo; existimem illos in paupertate spiritus, animíque submissione, sine minimo authoritatis dispendio, optimè victuros. Nam in dignitate constituti, licet frugaliter, & modestè viuerent, in honore tamen haberentur ob spectatas virtutes, quæ solidam, & veram merentur laudem. Sic Sancti Martinus, Nicolaus, Ambrosius, Basilius, & sexcenti alij, quia hac ratione vitam instituerunt, Imperatorum, ac Principum honore digni facti sunt: imò hac ætate, vt supra diximus, eiusmodi exempla præclarissima non defuerunt; nec dubium esse potest, quin & nunc viris sanctitate præditis eadem nominis existimatio orir etur. Sed quia plerosque hæc Religio deficit, vnde & eis debita reuerentia non præstatur; iusta ratione permitti videtur, vt aliquo se efferant splendore, & apparatu: mundus enim exteriora illa demiratur, & ad deferendos honores sic quodam modo impellitur: quod magni faciendum non facile quis neget, [sic Molina. Quia tamen hanc doctrinam perniciosam, & improbabilem esse videbat, eamdem remisit, & obseruatione duplici limitauit. Addit enim [Hæc appendix, siue ampliatio dupliciter limitanda est: *Primò*, aduerte naturam nostram maximè pronam esse in rerum omnium abundantiam, & superfluitatem: vnde huic inordinato appetitui non statim indulgendum, quamuis ad id iusto titulo moneatur: præsertim, vbi malus damnum exemplo luxuriæ timetur, quàm foret bonum, cuius gratia aliquantulum excedimus in apparatu. Nec enim in hac nostra ampliatione persuadeat sibi aliquis permitti profanos inutiléſque sumptus, conuiuia splendida, decoctiones, & eiusmodi: nec licere in parentes Ecclesiæ Thesauros erogare, ac iisdem ad sublimiorem illos euehere dignitatem, multò minùs primogenituras, censúsque perpetuos constituere. Quod vt satis docuit experientia, pessimum sæpè finem sortitum est, & fumi instar, quod stabile putabatur, huc illuc dissipatum: quia Christi patrimonio vis illata, & pauperum calamitatibus auxilia subtracta sunt. *Secundò*, hoc titulo, nullus existimet licitum plus aliquid à se posse absumi, quàm ad victum amictúmque honestum sufficiat, & quod satis videatur esse, vt temperata, ac Religiosa moderatione viuat. Non idcirco superbiant Clerici, aut sese exaltent, sed potiùs cum gratiarum actione Deo prosternantur,

Fuit septies impressus in Hispania: & translatus in linguam Latinam à R. P. Nicolao Iansenio Buy Ordinis Præd.

Vera laus ex virtute.

Ecce irreligiosi Homines ex vitiis, & delictis vtilitatem consequentur.

Limitationes Molinæ.

Prima: ne peccetur in excessu.

Conuiuia, decoctiones, cognatorum promotiones, &c.

Secunda, ne peccetur profanitate.

An virtus famulatu, & vestium splendore suppleatur?

tur, confeſſi hoc eſſe medium, quo virtus quæ deficit ſuppleatur: quod ſi & illam comparatint, habent quo minoribus poſſint viuere expenſis: eas tamen à ſe fieri, vt authoritatem, quam ex ſe non merentur, à Deo conceſſis opibus mereantur.] Sic priorem doctrinam limitat, & remittit Molina. Sed, vt video, aut limitationes vniuerſam priorem doctrinam delent, aut ſunt omniod inſufficientes. *Primò*: quia ſi mali poſſunt plus expendere quàm boni, *vt hoc medio, virtus, quæ deficit, ſuppleatur*, (verbis vtor Molinæ) peiores poterunt plus expendere, quàm mali, vt hoc medio plures virtutes, quæ deſunt, ſuppleantur. Et quis hoc tolerat? *Secundò*, quia non ſupplerur virtus famulatu, & otnatu, ſed irritantur ſæculares omnes, & Eccleſiaſtici modeſti, cùm vident bona à ſanctis legata, vt ſanctè Eccleſiaſtici viuant, inutiliter dilapidari. Maioris ſit Eccleſiaſticus modeſtus, quàm vanus: & qui vnicam habet virtutem, maioris ſit illo, qui nullam. Ergo ſiquidem è duobus malis minus eligi debet, præſtat eſſe modeſtum, & fragilem, quàm vanum, & fragilem. Vel audiantur obſecro Caluiniani, cùm Catholicus Hiſpaniæ Rex reſtituebat aliquas dignitates Eccleſiaſticas. Videbant nonnullos ignorantes, & male moratos promoueri, & tolerabant: nam & ipſi etiam ſunt malemorati, & ignorantes; & ſimiles ſimilibus gaudent. At verò Fondatorum nepotes, qui ſpe, vel vſu exſpoliabantur, vt videbant ſuorum Auorum bona ab Ebrioſis in comeſſationibus coocoqui, ad cœlum, & Deum exclamabant.

Præſtat ornati vnica virtute, quā nulla.

Caluiniſtæ quales.

Sed inquis: Etiam ibi exclamaret Molina, qui luxum, ebrietatem, & comeſſationes condemnat. Sed ego, aut illum non intelligo, aut ampliationem ipſe delet (quòd paulò ante ſubmonui) cùm limitatiooes adducit. Has admitto; illam deteſtor: & ſi iſtæ tales ſint, vt omnem illam ampliationem oon abradant, abſtergantque, quidquid ex ampliatione remaneat, è cenſu probabilium opiniooum reiicio.

HÆc ſunt, Candide Lector, præcipua Theologorum Axiomata, quibus ſolent reſolutiones ſuas in conſcientiæ materia fundare; & tametſi plura ad manum eſſent, quæ poſſent præmiſſis adiungi, nolui certa incertis, & ambiguis confundere, ſed illa omittere paucis iſtis contentus. Porro circa eorundem intelligentiam, non eſt cur multum hæreas, cùm ita ſint tradita, vt & ſenſus ſit additus. Fruere, & Vale, & ab his inſtructus clauibus ad Canonicum curſum accingere, & ad Decretorum Lectionem expeditior, & inſtructior accede.

SYNTHESES REGVLARES.

MCXXV. Cur Fundamenta præmittantur?

CVRSVM Moralem apparo, & tenuitatis propriæ conſcius FVNDAMENTA præmitto; ex paruis enim errotibus graues & intolerabiles inferuntur ioterdum; & expedit præmiſſas ab hominibus doctiſſimis examinari, ne ſub probabilitatis ſpecie improbabiles aot ſaltem ooo comprobabiles aliquæ Conſeqoentiæ ſubrepant, quæ aut expungi debeant omnind; aut ſaltem remitti aut alterari. Eadem conſcientia & mente ante annos multos REGVLAREM THEOLOGIAM ſcripturus Fundamenta præmiſi, quæ à viris doctiſſimis examinareotur, quibus approbatis & magna aothoritate confirmatis, ſubſtruxi Reſolutiones illas, quas amplectuntur omnes docti & pij Antiſtites, qui modeſtè viuunt, & D. Benedictum amaot: quas cootrà, ſed vano & irrito conamine carpunt nonnulli, quibus omnia falſa, quæ neſciunt; omnia dora quæ mores corrigunt, & ad Regulam ſanctam elimant. Quicumque Superior voluerit eſſe Dominus, & Mooachos habere ſeruos, libros illos non adeat, in qoibus demonſtratur æquè Abbatem & Monachum Regulæ Magiſtræ ſubeſſe, æquè illum & iſtum voto paupertatis obſtringi, & ſi bona Monaſterij dilapidet, peccare, & ad reſtitutionem teneri. Cruda aliqoorum opinione, ſenteotia, ſed vera, certa, & iodubitata; quam nec doctus, oec benè moratus Antiſtes in diſputationis aleam vertat. At expediret, inquiont, etſi hæc vera omnia, ignorari à priuatis, oe Superiorum abuſibus ſcandalixentur. Hoe tamen nego. Oportet enim Superiorum obligationes ſciri à ſummis & infimis; vt ab his mooeantur, & ab illis compeſcantur, cùm errant. Non creantur Aotiſtites, vt habeant Eccleſiaſticas Res, qui comeſſentur, ſuperbibant (vt taceam cætera) ſed vt habeant, qui exemplo præeant, *Abbas enim*, vt iubet D. Benedictus, *ſemper meminiſſe debet, quod dicitur, & nomen Maioris* (hoc eſt, *Melioris*) *factis implere.* [Factis, inquit, non verbis, *debet enim*, vt infit, *Omnia* (ergo non tantùm aliqua) *factis ampliùs, quàm verbis oſtendere.*] Sed hæc oota in Regionibus, vbi obſeruaotia viget; at vbi bellorum iniuria, exulat illa, ignota omnia; & ſi vel dicta, aut lecta, Homines irritant, qui voluot exleges dici & eſſe.

Commentarius in Regulā D. Benedicti, qui Regularem Theologiā cōplectitur editus fuit anno 1639. Brugis & iterum Frācofurti ann. 1646.

Abbates obſtringi ad Regularia, audire libertini nolunt.

An ſubditi ignorare debeant obligationes Superiorum?

In Regul. c. 2. Præſulis exemplo totus componitur Ordo.

Has ergo Syntheſes ſubieci examini, ne mea ſenſa producerem, ſed grandium potiùs Theologorum ſententias, quas reiicere ſit temerarium; cùm impoſſibile ſit probabilem condemnare ſententiam; & impoſſibile eam non eſſe probabilem, cui multi Doctores ſubſcribunt: qui enim Propoſitioni à multis viris doctis aſſertæ neget probabilitatem, hic negat lioeæ longitudinem, ſoperficiei latitudinem, & corpori profunditatem; hic negat definitionem definito competere; nam Propoſitio probabilis (ſi agamus de authentica probabilitate, qua Theologiam oostram ſtabilimus) illa

Syntheſes quales?

Quid ſit probabilis opinio?

Probabilitas duplex: authentica, rationaliſque.

Error cui-dam [illegible] authorit. constit. [illegible]. Inuen [illegible] hæ [illegible] eræ, in Theologiæ Regul. pag. vltim. & in Theologia Fundamentali n. 185.

illa est, quæ ab aliqoibus viris magnis affetta.

Iu bunc scopulum impegit quidam præcipuè Antistes, qui simul admittebat, easdem Propositiones, esse Doctotum plurium, & easdem improbabiles esse. Sed quid faciemus aut dicemus homini incapaci doctrinæ? qui enim hunc etrotem non percipit, vt vetum addiscat est incapax. Eum literis, datis ad D. Franciscum Penneman, si non docui, composcui; imò cum ipso alios, quos ipse secum in errorem seduxerat.

Quid sint Theses? Quid Syntheses?

Sed cur *Syntheses* voco, quas vulgus *Theses?* Quia Theses à Synthesibus differunt: Quod ante me, à nemine, quem sciam, fuit obseruatum. Dicebat Aristoteles, *Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus est syllogizatus.* Deleo illud *probabilibus*, & repono *comprobabilibus*: dantur enim syllogismi, quotum Præmissæ sunt probabiles, & consequentia bona, & tamen improbabile consequens. Cur alios quæram? hunc olim posuisse me memini: hunc repono.

Correctus Aristoteles. An ex probabilibus improbabilia sequi possint?

Quotiescunque vnum concipitur sine altero; inter id quod concipitur, & id quod non concipitur, datur realis distinctio.

At in Deo Diuinitas concipitur sine Relationibus.

Ergo inter Diuinitatem & Relationes datur realis distinctio.

An dentur præcisiones obiectiuæ?

Syllogismus est bonus, & concessis præmissis non potest consequentia negati. Maiot est probabilis, & admittitur ab vniuersis, qui præcisiones obiectiuas reiiciunt. Minor est ptobabilis etiam, & admittitur à Thomistis, Scotistis, & aliis. Et tamen consequentiæ improbabilis & absurda est. Sed cur hoc monstrum oritur ex probabilibus præmissis? Quia tametsi illæ seorsim probabiles sint, non tamen sunt comptobabiles; non enim vnus & idem Author vtramque admittet: nam qui maiorem concedunt, minorem absolutè negant; & qui minotem admittunt, non volunt audire maiotem.

An omnes positiones probabiles sint comprobabiles?

Hinc iam colligi poterit Syntheseon & Theseon differentia. *Theses* dicimus probabiles Propositiones: *Syntheses* verò, comprobabiles; quæ videlicet omnes ab vno & eodem Theologo defendi possunt.

An sint Theologi viui citandi?

Sed cur viuos allego; & multos, qui Libris vulgatis non clarent: maximè, cùm multis hodie Authoribus citare superstitem religio sit? Quia, sicut multi sunt Scriptores indocti, sic etiam sunt viri doctissimi, qui non libenter mouent calamum. Reuerendissimum Patrem Didacum de Quiroga inter intimos babui, dum Viennæ viueret; & modò, dum triomphat inter Cœlites (sic spero) inter maximos Patronos veneror; subtilissimum, doctissimum, ingeniosissimum. In Philosophia habebat multa præclarè cogitata: in Theologia multa magni momenti: & vt insinuem aliquid, in materia de auxiliis, reiectâ scientiâ mediâ, & physicis Prædeterminationibus, pulchrè & clarè exponebat, quæ Thomistæ, & quæ Molinistæ non clarè. In Politicis summus: totâ enim ille vitâ negotia publica tractauerat; & iam octogenarius aut ferè, erat auxilio Regi, & directioni vniuersis Legatis. At

Qui rogavit Maximus nihil scripsit.

quia confidebat memoriæ, etiam in illa ætate prodigiosæ, nihil scribebat omninò. Obiit, & cum ipso vniuersa. Sunt etiam alij multi Quirogæ similes, qui doctissimi sunt, & tamen non scribunt libros: quorum mens, siquidem è libris non potest, è cõsultationibus debet haberi.

Sunt & alij Theologi subtilissimi, qui libros scribunt, sed non Theologicos, vel quod aliis argumentis occupentut suauiùs, vel fortè impendantur vtiliùs. Eiusmodi fuit Reuerendissimus Angelus Manrique, Salmaticensis Doctor; Theologiæ Moralis, & demum Scholasticæ multis annis Professor; & non qualiscumque, sed primarius; & tamen Concionum multos tomos, & Cisterciensis Historiæ etiam multos, & nihil Scholasticum edidit. Multi ad illius mentem actus suos elimabant, & quia illam in libris inuenire non poterant, aut eumdem conueniebant per literas, aut si ferret occasio, coram interrogabant.

Angelus Manrique vt etiã Maximus multa Theologica dictauit Salmanticæ, sed nulla edidit.

Hinc iam sciri posset, cur ego Theologos adhuc viuos consuluerim, & eorumdem sententiis meas firmauerim; sed adhuc altera occurrit ratio, quæ sileri non potest. Quoniam Scriptores antiqui, pro vtraque sæpè opinione citantur; & eorumdem plurimis testimoniis oppositæ roborantur sententiæ; tam enim ambiguè & obscurè nonnulli, vt nisi reuiuiscant, eorum mentes non possimus adsequi. Et vt loquamur specialiùs, quis est in Orbe literario Theologus, qui non dicat se tenere doctrinam, quam Patres Veteres, & præcipuè Hypponensis Episcopus? Illum allegant Recentiores Thomistæ, vt Physicas Prædeterminationes inducant, & Dei scientiam proscribant, quam *Mediam* Molinistæ nominant: & tamen hi admissum iri scientiam Mediam, & negatum iri Physicas Prædeterminationes, productis Augustini testimoniis contendunt: & tam claris & fortibus, vt si hæc legas, Thomistas; si ista, Molinistas affirmes, sub Augustini labaro militare. Imò si Molinistas relegas, subdubitare incipies, An D. Thomas habuerit illam opinionem, quam hodie propugnant Thomistæ? habemus enim Iuniorum Philosophicos, & Theologicos Libros, in quibus Thomistarum sententiæ non esse D. Thomæ dicuntur, aut si velis, videntur; & in tanta opinionum & assertionum varietate, verum sciri non poterit, nisi ipse Thomas (aut etiam Augustinus, & alij) excitentur à mortuis; redeant ad scholas, & iterum nobis loquantur.

Sententiæ scriptæ ab antiquis obscuræ.

An omnes Theologi doctrinam Augustini sequantur? An ille docuerit scientiam mediã aut Physicas Prædeterminationes?

An Molina restituat doctrinam D. Thomæ?

An Thomistæ sequãtur D. Thomã?

Hanc ob rem Iesus Christus, ne Euangelium merito citaretur pro sententiis contrariis, reliquit in mundo Ecclesiam, visibilem eiusdem Interpretem, quæ Spiritu sancto consulto posset de sacræ Scripturæ intelligentia pronunciare.

Ecclesia Dei interpres.

Frustra igitur ad defunctos recurritur, si quid senserint, quæritur; præstat igitur adire viuos; qui poterunt suam mentem exponere; quàm ad mortuos recurrere, qui nequeunt mentem suam explicare. Id hucusque feci: id semper me facturum statuo: plus enim à viuis addisco, quàm à mortuis. Scripturus Theologiam Regularem, Syntheses nonnullas præmisi, vt iis examinatis faciliùs & securiùs procederem. Et modò Theologiam Moralem

Viui debent potius consuli, quam defuncti.

Syntheses Morales.

Moralem editurus, hæc principia præmitto, vt consultis doctioribus sciam, quo debeam modo in cæteris philosophari. Interim, ne careas his Synthesibus; huc illas reponi debere iudicaui.

Articulus I. *De Legibus.*

MCXXVI. Lex æterna. — Lex duplex physica & ethica. — Decalogus. — Ius Gẽtium. — Lex humana triplex. — Lex Moralis. — Lex disiunctiua. — Lex merè pœnalis. — Aliter liberis leges, & aliter imponũtur mancipiis. — Nota hoc. Cõditiones legitimæ legis. — Cessatio finis. — Materia legum. — An de occultis iudicet humana lex? — Lex (saltem laica) indiget acceptatione. — Regula D. Benedicti.

LEx æterna est liberum Decretum Dei, circa creaturas gubernandas: physicè & naturaliter dirigit creaturas non intellectuales, & intellectuales; has verò etiam moraliter circa Articulos, ad quos voluit obligare Summus Legislator in conscientia; malitia enim naturalis aut physica ante prohibitionem reperitur, nunquam verò moralis (nempe theologica.) Decalogus nec mutari nec dispensari potest humana authoritate. Ius particularium gentium pactum earundem est, aut expressum aut tacitum; vniuersale aut non datur, aut debet non distingui à Iure naturali. Lex humana triplex, Moralis, Pœnalis, & Mixta. Moralis obligat in conscientia ex vi quarti præcepti Decalogi. Qui omnes leges pœnales conscientiam obligare sentiũt, debent consequẽter dicere, non dari leges merè pœnales. Merè pœnalis sanctio nonnunquam infert obligationem moralem, nunquam imbibit. Lex pœnalis sæpè est moralis disiunctiua, nempe indicens aut actionem aut passionem; hoc est aut rem talem facere, aut subire talem pœnitentiam: sed hoc etiam potest præcipi purè pœnaliter. Lex, vt censeatur legitima, debet acceptari liberè à subditis. Qui legem iustam non admittunt, peccant quidem mortaliter, cæterum ante acceptationem Lex non obligat. Mancipiis & debellatis iusto bello, illis videlicet, qui occidi possent, etiam inuitis, poni possunt validæ & legitimæ leges. Cessante fine adæquato legis in particulari, cessat etiam tum eiusdem legis obligatio. Actus purè interni humanæ legi non subsunt, directè. Ad hoc vt grauiter lex obliget, requiritur grauis materia. Regula Benedictina non est Lex moraliter imposita, sed imponibilis ab ordinario Antistite; non indiget noua acceptatione, est enim in ipsa professione accepta; contemptor Regulæ peccat mortaliter:

Articulus II. *De Materiæ quantitate.*

Duplex materiæ grauitas. — Materia leuis quæ? — Materia grauis, quæ? Materia indifferens. — Partes immediatæ & mediatæ: Illæ autem quot? — Partes apud Physicos. — apud Medicos. — apud Theologos.

MAteriam magnam in absolutam & respectiuam diuido, placent enim in moralibus rebus termini magnitudinis & paruitatis. Res absolutè leues videntur esse medius Regalis, sedecim salutationes Angelicæ, leuis aspectus, aut quasi insensibilis carnis contactus, semoto (hoc est, præciso) vlteriori periculo. Videntur absolutè graues, iniusta quatuor florenorum ablatio; Psalterij obligatorij omissio, completa sensualitas, & aliæ similes. Quidquid interest termino magnitudinis & paruitatis, absolutè materia est indifferens, cui vni accidit esse graui & leui, proportionaliter & relatiuè. Grauis quidem si fuerit totum quod indicitur, aut pars immediata rei præceptæ in materia obedientiæ, congruæ diurnæ in materia furti, & sensualitatis completæ in materia Venerea: leuis verò, si fuerit pars partis. In quot partes totum immediatè diuiditur? apud Physicos in indeterminatas, quia siue Aristoteli, siue Zenoni subscribas, non est dabilis numerus, qui vnus determinet, omnium rerum continuarum partes. Medici communiùs in quatuor gradus diuidunt: Theologi in octo. Nonum gradum caloris nemo audiuit, nemo dixit. Placet igitur Theologorum opinio, & totum morale in octo partes immediatas diuido, & assero, quidquid minus octante fit, non esse partem immediatam totius, sed partem partis, ac proptereà si materia alias sit absolutè indifferens, esse solum relatiuè quantam & habere non nisi leuem quantitatem.

Articulus III. *De opinione probabili.*

Probabilitas quid? Vide n. 168. & Prologũ. — An dentur opiniones tutiores, & minùs tutæ? — Quid possit Superior in materia probabili? — An interdici queat doctrina probabilis?

PRobabilem sententiam dico illam, quæ habet aut rationes aut authores graues. Licet sequi opinionem minus probabilem. Omnes probabiles secundum se consideratæ, sunt æquè securæ & æquè tutæ, benigniores, licet minus probabiles sint, solent esse faciliores, ac proptereà non tarò securiores. Prælatus ex vi officij non potest præcipere simplici subdito, vt subscribat potius huic, quàm alteri parti probabili. Si causæ graues subsint, poterit iuberi, ne tales opiniones, doceantur, defendantur. Subditus potest promittere Superiori obedientiam in omnibus rebus, quæ non sint certò & euidenter malæ; & ex vi huius voti tenetur obedire etiam

in

Vide n. 165. *Prioris & Supprioris vota.*

in materia affecta malitiâ probabili. Tale votum emisit Prior Benedictinus, vt constat ex ipsamet Regulâ : tale Supprior : tale Communitaris administri. Qui pacto, voto aut iuramento promiserit defendere aliquam opinionem probabilem conducentem ad vtilitatem alterius, tenetur stare promissis.

Articulus IV. *De Conscientia Dubia.*

In dubio beatus qui possidet.

CVm dubitas in Iure diuino, standum est pro possessione tatâ terum quæ fuerant ante dubium; imo & in Iure humano. Cæterùm ipsummet dubium, sit sit contra res humanâ authoritate indictas, Azotius benignè & probabiliter interpretatur.

Articulus V. *De Nouitijs.*

Nouitiorum admissio. *Interim cōsiderate oportet diuersas Religionū leges.*

Et dimissio. *Tempus duplex : Ecclesiasticum, & sæculare.*

Sed quid si flaretur rationi?

Nouitij approbatio. *Annus probationis.*

REcipere Nouitios ille Prælatus potest, cuius Antecessores fecêre, modò ipse non habeat legitimam limitationem. Prælatus, in contrarium lege legitima indicatur, poterit Nouitios vestire, & dimittere inconsulto conuentu; admittere verò ad professionem non potest, nisi ex plurium consilio. Tempus est duplex, Ciuile, & Ecclesiasticum; illud dies Mensium respicit, hoc Ecclesiasticas solennitates: pro interstitiis vti Ordinum ita & professionis probabilius tempus Ecclesiasticum sumeretur, sunt enim res Ecclesiasticæ, ac ideò tempore Ecclesiastico determinandæ; sed pro professione vsus est absolutè contrarius. Annus probationis debet esse integer. Ante professionem ne leuiter quidem peccat, qui habitum relinquit. In dubio debet Nouitius reprobari; approbare autem Nouitios, aliàs habiles, est materia gratiæ.

Articulus VI. *De Professione.*

Stabilitas duplex. *An teneantur Benedictini quarto voto?*

Professionis annullatio.

Trāsitus ad aliam Religionem.

Et in secunda probatio.

Summi Pontificis potestas.

Quo debeat modo Religiosos in perfectionem tēdere.

Morum cōuersio qualis.

Votum obedietiæ emissum à Benedictinis quale?

STabilitas, quæ sub promissionem cadit, duplex est, Ordinis & Monasterij; & vtraque secundum Regulam. Non est quartum votum Theologum factum Deo, sed votum hoc est, promissio firmata iuramento, facta sanctæ communitati. Omnes, qui instabilitatis pacto fuerunt requisiti sufficiunt, vt illud annulletur sine causa: Si detur grauissima; non solùm ad aliud Monasterium, sed & ad alium Ordinem transire quis potest, & pactum rescindere etiam inuitâ parte: sine causa, non potest Summus Pontifex, aut professionis, aut alios legitimos contractus legitimè factos annullare. Qui ex Ordine ad Ordinem transfertur; debet probari: Sed quamdiu? non est expresso aliquo iure determinatum. Vota solemnia non est opus iterum profiteri; sufficeret enim profiteri Taleitates votorum, & noui Ordinis pœnalitates; expediret tamen profiteri vt alij Religiosi. Conuersio morum debet fieri per tres virtutes essentiales, nec addit nouam circumstantiam in confessione ipsa aperiendam. In professione non promittit Benedictinus obedire Regulæ, sed Prælato, cùm iusserit contenta in Regula; Religiosus tenetur in perfectionem tendere per virtutes substantiales, non aliter, nec potest dici non tendere in perfectionem, quamdiu non peccauerit mortaliter: qui mortaliter peccat, in perfectionem non tendit, sed hanc circumstantiam non tenetur in confessione exprimere.

Articulus VII. *De Obedientia.*

De Officio diuino præcepto. *Teneris interdum obedire, & interdum non obedire.*

ANtistiti præcipienti vel quæ sunt in Regula, vel quæ ad illam conducunt, teneris obedire. Item præcipienti recitare Officium diuinum, in choro. Præcipienti aliquid, quod vel sit contra Deum, vel contra Regulam vel contra Ecclesiam, debes non obedire; præcipienti vltra Regulam, & non secundùm illam, potes obedire & non obedire.

De rebus propter alias præceptis. *An res leui possit grauiter obligare?*

Omnia quæ præcipiuntur propter finem, non habent ab obiecto intrinseco, sed à scopo speciem. Potest res leuis grauiter obligare, si ad grauem grauiter conducat.

Quomodo sit inobediētia venialis?

Peccant venialiter, qui omittunt rem grauem præceptam vt medium: *primò*, si finis sit leuis: *secundò*, si ad grauem leuiter conducat. Præceptum im-

De dispensationis concessione, & cessatione.

positum Benedictino Monacho, si se prudenter excusauerit, non obligat, quousque secundò imponatur, quia sic disposuit Legislator cap. 68. Abbates possunt concedere in suis præceptis dispensationem sine causa; cessante dispensationis causa, non cessat ipsa dispensatio, nisi forte data fuerit pro tempore durationis ipsius causæ.

An replicatio liceat?

Articulus VIII. *De Paupertate.*

Dominium in communi. Benedictini sunt proprij honoris domini.

Dominiū in particulari.

DOmini Benedictini habent dominium in communi, imò & in particulari habent, directum in manuscripta, ita vt illa donare possint. Magistrale in discipulos. Naturale in actiones internas, externas, & in filios, & in res vnico actu consumptibiles. Honoris sui sunt Domini: ni inde sequatur damnum tertij, possunt illum expendere, nunquam prodigere, vitium est enim prodigalitas. Iure secreti, & honoris non cedunt, possent tamen vbicunque non relucet proprietas, non violatur paupertas. Qui paulatim modica accipit, solet committere peccatum graue, vel cùm grauem materiam tandem capit, vel non vult captam, restituere. Religiosus est filius familias. Patres erga furta filiorum creduntur sub duplo inuoluntarij, quàm erga furta peregrinorum. Hospites, & amici videntur esse, quasi medij inter peregrinos, & filios.

Iure suo nō cedunt.

De furtis paruis.

De furtis filiorū & amicorum.

Articulus IX. *De Castitate.*

Peccata cōtra naturam. Vide inferiùs c.6.& 9. Sacrilegium est duplex: formale, & obiectiuum.

Nota illud ratione cōplicis, & vide quæ nu. 971. dicuntur.

PEccata contra naturam (nempe Bestialitas, Sodomia, Mollities) sunt contra deuotam Castitatem, non tamen distinguuntur specie, etsi in confessione sint explicanda. Ita D. Thomas, testibus Filliucio, & Armilla, Tabiena, & aliis, præter quos etiam Diana, huic parti probabiliter subscribit. Intentio fornicandi formaliter est contra Pudicitiam, & obiectiuè contra Castitatem: in Religioso non est sacrilegium formaliter, sed obiectiuè, id est, intentio committendi sacrilegium. Monachus non vouit Deo alienam castitatem, sed propriam. Votum implicitum, & expressum, solenne, & simplex, differunt solummodo modaliter. Delectationes morosæ, ideò sunt peccaminosæ, quia sunt principium mollitiei interdictæ. Somniorum non datur causa directa; Potest contingere quod actio leuis intrinsecè, extrinsecè grauis euadat ratione periculi. Periculum proximum dicitur esse, cùm imprudenter quis iudicaret, se in tali occasione non peccaturum esse: nemo se potest exponere proximo peccandi periculo: liberum homini cuicumque est, tollere proximum omne periculum: periculum probabile non est proximum.

Aliena castitas. Votorū discrimen. De somniis lasciuia.

Cur delectatio morosa sit peccatū?

Periculum duplex proximum, & remotum. Vide supra num.300.

Nota attētè singula.

Articulus X. *De Officio Diuino.*

An Choristę qua tales, teneātur ad officium diuinum?

Sunt in aliquibus Ordinibus speciales constitutiones, quæ debent etiam considerari.

CHoristæ ex vi Professionis suæ, sunt mancipati lectioni communi, sed non priuatæ; Abesse à choro, est contra legem purè pœnalem: esset contra legem moralem, si quis abesset contra præceptum morale Antistitis. Non potest intelligi Petrum satisfecisse toti officio publico, & non satisfecisse officij legendi priuatæ obligationi.

An Sacerdotes?

Omnes Sacerdotes tenentur sub mortifero singulis diebus diuinum officium recitare. Ab hoc onere immunes sunt Nouitij, & Conuersi professi.

Regula Benedictina indicit ne priuatam Lectionem Iunioribus, nondum ad ordines promotis? Resolutio affirmatiuè: negatiuè verò Eugenius in Priuilegio quarto concesso Cisterciensibus, anno 1437. Illud igitur probabile à ratione est, hoc ab authoritate. Ex suppositione, quod Regula priuatam eis Lectionem indicat, non tenebuntur moraliter ante Abbatis præceptum. Ad hoc vt priuatim legendi consuetudo iuniores obliget, debet esse certa, & certo legitimè introducta: legitimè introducitur, cum à scientibus se non esse obligatos, volentibus, & potentibus se obligare introducitur. In dubio standum est pro libertate, quæ erant ante consuetudinem dubiam: idem dico de reliquis consuetudinibus. In lectione officij diuini requiritur directè, & per se pronuntia-

Qualia esse debeat consuetudo, vt conscientia obligare dicatur? De pronunciatione, attentione, & mutatione Officij.

An Iuniores teneantur Horas legere ex consuetudine? De cōsuetudine dubia.

rio

tio actualis, & reuerentia, & attentio actuales extrinsecæ: intrinsecæ non nisi indirectè. Mutare officium sine causa non est peccatum mortale, licet inconsultum; cum causa rationabili, nec veniale.

De mutatione temporis. Non est peccatum graue legere priuatim extra tempus præscriptum: fortè hæc dantur horæ præscriptæ legentibus, priuatim. Intentio satisfaciendi non requiritur. Horologia tametsi cum cura dirigantur, non distinguunt horas certò, sed solùm probabiliter; malè regulata, nec probabiliter. De horologijs frustrà ab aliquibus defensis vide n.205.

Articulus XI. *De Ægrotis.*

An, & quando ab horis excusentur ægroti. IN morbo grauis damni probabile, & certum periculum, imò & dubium, & grauissimæ incommoditaris; non dubium, sed aut certum, aut probabile periculum excusat à lectione horarum. Ægrotus potest tandiu sine scrupulo legere, ieiunare, & aliis Ecclesiæ præceptis satisfacere, quamdiu non scit certò, & euidenter, se illa lectione, aut perditurum esse vitam, aut passurum graue damnum, quod aliàs sine culpa sibi infligere non posset; Nota hoc ad solamen ægrorũ, qui volunt agere piã vitã.

De dispensatione, quæ solet ægrotis concedi. Æger, qui non potest recitare totum, non tenetur recitare partem. Dispensatio non facit, quod ægri legendo vnum *Aue Maria*, verbi gratia, satisfaciant officio Diuino, sed quod non teneantur officium legere, modò illud *Aue Maria* recitauerint.

Nota hæc omnia. Labor, & occupationes si nimiæ sint, etiam inter morbos sunt recensendæ. Suarius ab obligatione legendi excusat eum, qui tota die aliquam actionem literariam defendit; eumque tales actiones in aliis Academiis sint per tres horas matutinas, & tres vespertinas, in aliis per binas, videtur censuisse Suarius sex horarum laborem esse sufficientem, vt quis ab Officio excusetur. Ergo probabiliùs excusabit labor horarum duodecim: probabilius, si fuerit legitimè iniunctus, & bonum proximi, aut publicum, aut priuatum respiciens.

Articulus XII. *De paruitate materiæ in Officio Diuino.*

Canonici Officij syntaxis. OFficium constat partibus substantialibus, & accidentalibus: ad harum lectionem teneris leuiter: peccabisque mortaliter, si omiseris ex substantialibus materiam magnam. Omittens vnam horam ex paruis, (nimirum, in Officio Monastico) probabiliter excusari potest à peccato mortali. Paruæ horæ omissio.

CENSVRÆ.

MCXXVII. HARVM Synthesium, quas *Commentarius meus in Regulam Diui Benedicti* persuadet, & *Scholion* testimoniis expressis Melliflui mei Doctoris corroborat, plerasque certas, & reliquas verè probabiles, posseque omnes, & singulas sine conscientiæ scrupulo defendi, & practicari iudico. Louanij 20. April. 1639.

Ioannes Caramuel.

Idem sensit Louanij die Exaltationis S. Crucis sacro 1640.

Fr. Andreas à Turri S. Theol. Doctor, Profess. Ord. Præd.

Idem sensit Brugis 10. Iulij 1640.

Fr. Petrus Damasus de Coninck Ordinis D. Augustini S. Theolog. Doctor, & Professor Louanij.

Idem sensit Louanij 14. Calendas Octobris 1640.

Henricus Loyens I.V.D. & in Acad. Louan. Decr. Profess. Regius.

Idem sensit Antuerpiæ 14. April. 1636.

Gaspar Estrix S. Theol. Licent. Canon. & Plebanus, ac Librorum censor.

Omnes isti sapientissimi viri commentarium in Regulam, vnde ipsæ Theses sunt extractæ, approbarunt.

Sed anno 1636. idem sensit.

Adrianus Cromius Soc. IESV Theolog. Professor Louanij.

Idem de eisdem propositionibus sensit.

Ioannes de Ionghe Soc. IESV L. Theologiæ Professor Louanij.

Idem de eisdem iudicauit.

Ignatius Der-Kennis Soc. IESV Sac. Theol. Profess. Louanij.

Anno autem 1642. Ego, ait, etiam sentio, saluo meliori iudicio, supradictas positiones propter authoritatem multorum esse probabiles, & in conscientia tutas.

Fr. Patritius Brenanus Ord. Min. strict. obseru. S. Theol. Lector Louanij.

Idem censuit etiam

Fr. Augustinus Eganus eiusdem Ordinis S. Theol. Lector.

Idem etiam de eisdem positionibus sensit.

Fr. Raymundus Caronus eiusdem Ordin. S. Theol. Lector Louanij.

Sub finem anni eiusdem subscripsit eisdem assertionibus.

Ludouicus de Scildere Soc. IESVS Theolog. Profess. Louanij.

Nec non etiam.

Franciscus de Cleyn Soc. IESV S. Theol. Profess. Louanij.

In Duacenâ Vniuersitate has Theses examinarunt, & probabiles iudicarunt.

D. Ioannes de Esspieres Sacra Theologia Doctor, & Monasterij Aquicinctini Magnus Prior, & Librorum Censor.

D. Antonius du Gardin S. Theologia Licentiatus, eiusdemque Monasterij Lector, & tertius Prior.

In Vniuersitate Coloniensi.

Ioannes BlanKenbergius, Abbas Veterismontis, Cistertiensis Ordinis Vicarius Generalis, &c. S. Theologia Doctor, &c. anno 1644.

P. Iacobus Emans Ordinis Carmelitarum S. Theolog. Doctor, & Professor Colonia, &c. subscripsit dum esset Francofurti ad Mœnum 24. die Martij anno 1645.

Impressa fuerunt ista Syntheses primò Brugis anno 1640. in Commentario in Regulam S. Benedicti: secundò Louanij in Scholio D. Bernardo climato ad Regulam S. Benedicti. Hi libri recusi fuerunt, iterum Francofurti anno 1643. iterum Venetiis anno 1651. adeoque ab Ordinariis Censoribus (Brugensibus, Louaniensibus, Francofurtensibus, & Venetis) sunt recogniti, & examinati. Sed & ista eadem Syntheses sunt reposita in Theologia Fundamentali, quam Francofurti edidi anno 1651. & modo multo auctam recudo Roma hoc anno 1656. Ergo illas adfirmat Censorum Romanorum authoritas.

Et cur plura testimonia subscribam? Doctis sufficerent pauciora: indoctis autem nec plura sufficere poterunt. Qui voluerit videre has Syntheses deductas, & probatas, legat meam Moralem Theologiam, & Scholion, vbi singulas dilucido, & multis aliis Authoribus probo, & cõfirmo.

Secunda Authoris Synthesium præcedentium CENSVRA.

MCXXVIII. SCripsi ante annos viginti istas Syntheses (nimirùm, sub annum 1635.) vt Discipulorum mentes ad bona fundamenta formarem: posteà illas in Commentario in Regulam S. Benedicti, & in Scholio iterum vberius reposui, & exposui; sed quia non omnes ad manum habent illos libros, tametsi tertiò editos: accuratè illas relego, & ne aliqua æquiuocatio, aut hallucinatio Lectorem impediat, has pauculas lineas subscribo.

Relego has Syntheses, & noto ad Artic. I.

Aio, Legem æternam Theologicam, & Decalogum, esse duo nomina, vnam rem. Addo, malitiam esse quadruplicem; realem, intentionalem, moralem philosophicam, & moralem theologicam: tres priores in actuum medullis, & rerum naturis ante voluntatis, & præcepti diuini considerationem reperiri: quartam non fore in vllo actu, si non esset Decalogus. Vide Prologum *num.* 2. & Fundamentum XII. *num.* 317. vbi ista vberiùs, & explicatiùs tracto.

Leges Pœnales iudico esse disiunctiuas: & quia etiam multæ Morales etiam disiunctiuæ videntur, legi iubeo, quæ cum Eminentissimo D. Cardinale Lugone dissero à *num.* 277. & precipuè *num.* 296.

Actus purè internos non subiici Ecclesiæ potestati permitto ob authoritatem Doctorum: at mihi videntur argumenta, quæ humanos (hoc est, internos simul & externos) directè subiiciant, etiam purè internos subiicere. Vide *num.* 471.

Lex, si non acceptetur, non obligat. Sed cur? quia Pontifex inuitos obligare non vult, Rex non potest.

Contemptor Regulæ peccat mortaliter: at non est contemptor, quia sæpe rem negligit, sed, qui ideò negligit, quia præcipitur. Nota hoc bene. Qui dixerit, *Quidquid Prælatus meus præcipiat, omittam; quidquid inhibeat, faciam*; etiam cùm leuia omittit, aut committit, peccat mortaliter: propter animum, quem habet ad grauia perpetranda paratum. Cæterùm, qui diceret, *Paratus sum obedire Prælato in omni re, & præcepto graui; at in rebus leuibus obedire illi nolo: faciam res leues, quas inhibeat, omittam res leues quas præcipiat*; non peccabit mortaliter. Ergo, vel iste debet dici non esse verè, & propriè contemptor; aut debet dari distinctio contemptus venialis, & mortalis.

Moneo, præter quaternas partes, in quas Totum diuidunt Medici; & octonas, in quas Intensionem Philosophi; dari duodenas, in quas Extensionem diuidunt Mathematici: ad quas fortè meliùs reduci poterunt Moralitates. Moneo iterum, dari materias absolutè magnas, & absolutè paruas, quibus hæc consideratio non præscribit. ipsa enim se continet intra terminos dubios, inter quos fluctuant Authorum opiniones probabiles. Hinc patet nimis oscitanter legisse textum Scriptores, qui istam doctrinam impugnarunt. Dicunt: *Octaua pars materia magna est leuis: ergo, si totum continet mille aureos, furari centum viginti erit leue: quoniam 125. sunt magna materia octaua pars.* Sic aliqui: quibus Textus ipse respondet, distinguendo antecedens, octaua enim materiæ magnæ pars, si aliàs non sit absolutè res magna, erit relatiuè res parua, conceditur: aliàs, negatur. Et ideò negatur consequentia, quia 125. aurei sunt absolutè loquendo res grauis. Legatur attentè Synthesis, & eiusdem expositio, quæ vberiùs ponitur in Theologiâ Regulari. Interim, ne hallucinationibus præpedirer, & Lectorem morarer, consultò hoc toto Opere Fundamentali à doctrinâ istâ abstineo, & in genere loquens permitto materiæ magnæ, & paruæ differentiam committi hominis prudentis iudicio. Sed de hoc iterum alibi. Ad Art. II.

Pronuncio, Superiorem, stando nudo Iuri naturæ, non posse obligare subditum in materia probabili; at stando præscriptæ consuetudini, & Iuri Canonico, & Politico, posse. Vide quæ dico *Fundamento XI. num.* 265. Ad Art. III.

An, & quomodo opiniones dicantur æquè tutæ, aut tutiores? expono *in Prologo*, & iterum *num.* 265.

Desidero hanc doctrinam accuratè perlegi; multi enim Authores vocum significationem alterant, multi bene expositis abutuntur. Lege *Prologum*. Ad Art. IV.

Qui Nouitiorum approbationem ad iustitiam reducunt, volunt melioris esse conditionis Ad Art. V.

tionis Nouitium, quàm Communitatem. Olim apud Benedictinos, neque sine causa poterat Nouitius egredi, neque etiam sine causa dimitti: hodie Nouitij ante professionem non se obligant Communitati. Ioterim pietas, & prudentia postulare videntur, vt nemo sine causa dimittatur:quod ipsum communis consuetudo confirmat

Ad Art. VI. Subditus qui est in loco, vbi iubent sui Superiores (videlicet, in Monasterio, in Grangia, in Vniuersitate, in Collegio, &c.) bene satisfacit promissæ stabilitati.

Ad Art. VII. Omnes Superiores sunt Patres familias, & præscindendo à voto possunt imponere præcepta mortalia: sed, qui ea temerauerit, licèt peccet, non tamen erit periurus, aut sacrilegus.

Ad Art. VIII. Dominium in Manuscripta, quod habent Religiosi, videtur esse intentionale, & distingui à dominio proprietatis, quo suas pecunias possident sæculares. Aristotelis enim liber, etsi à me emptus, Aristotelis est. Hinc oriuntur æquiuocationes nonnullæ, quæ luce indigent.

Regula S. Benedicti nulla munera sine licentia Superioris permittit: puto alios Religiosos habere similes leges (tacitas, aut expressas) vi quarum licentiâ indigeaot, vt manuscripta sua possint suis amicis donare.

Ad Art. IX. Peccata contra naturam ita distinguuntur, vt earum distinctio debeat in confessione explicari. Hoc stante, cùm teneamur numerum, & speciem peccatorum exponere, poterit aliquis interrogare, An illa distinguantur vera specie; an veriùs in illis multæ leges violentur, quæ sunt integrales, & constitutionem vnius actûs moralis, & virtuosi concernunt? mores non tangit ista Quæstio, & liberè disputari permittitur. Hoc vltimum videtur S. Thomas sentire, cui nos subscribimus, & nobiscum plurimi Viri sancti, & docti.

Ad Art. X. Si esset lex expressa, quæ Iuniotibus priuatam lectionem horarum indiceret, vi illius tenerentur ad illarum lectionem sub mortali. Consuetudo inualuit, & in plerisque Religiotibus datur lex implicita. Cùm ergo implicita æquiualeat expressæ: dicendi sunt teneri ad officium diuinum.

Attentionem putarem posse ab Ecclesia præcipi: imò esse præceptam: sed quia plurimi aliter sentiunt, eos in suo sensu abundare permittens, aio esse probabilem sententiam, quæ attentionem, vt proferantur verba, non autem, vt intelligantur, requirit.

Ad Art. XI. Nimis ætate nostra sunt delicati ægroti, & nihil illis sufficit, vt curentur. Noo morbo solùm, sed interdum Superiores solent suorum Subditorum condescendere fragilitati, aut etiam pusillanimitati. Monendi tamen ægri sunt, quamdiu non laborant extremè, vt sub virtutis specie, nec Officij canonici lectionem, nec abstinentiam à carnibus, nec alias Regulares obseruantias omittant: experientia enim docet, plerosque omnes ægrotos posse, si velint, regulares pœnalitates obseruare; sed non teneri si prudentis Medici, & Confessarij consilio, & authoritate tegantur.

Canonici, & Beneficiatij recitant horas canonicas ex iustitia; Religiosi, qui in sacris non sunt, ex obedientia (Summum discrimen!) Horum & illorum peccata in hoc genere diuersæ censuræ subiacent. Qui ex iustitia tenetur legere, noo potest admittere occupationem, quæ Horarum lectionem impediat.

Occupatio, quæ duodecim horas non absumit, non excusat ab Officij lectione: quæ absumat plures, si necessaria, & ineuitabilis, excusat à modo, & circumstantiis: tam enim est facile satisfacere Officio Diuino quoad substantiam, vt non velim aliquem virum sanum, ob occupationes, etiam summas, & extraordinarias, excusare.

Ad Art. ... Non esse mortale omittere vnam ex paruis horis, multorum fuit Theologorum opinio. Oppositum docuerunt alij, docentque, & asserente Diana hoc vltimum Romani Censores pronunciant. Ergo illis assentite: scias tamen non esse bonam consequentiam, *Omissio vnius tertiæ est materia magna in Officio Romano: ergo etiam in Benedictino*, quoniam Romana ad Benedictinam fere dupla est.

Hæc modò occurrunt, vt Syntheses istæ intelligantur bene. Pronuncio igitur iterum, ipsarum nonnullas esse certas, & indubitatas omnino, & cæteras saltem probabiles: & nomen meum subscribo Romæ Calendis Iuliis anno M. DC. LVI.

Caramuel.

REGVLÆ IVRIS CIVILIS.

DIGESTORVM *Liber quinquagesimus (videlicet Titul. 17.) est de diuersis Regulis Iuris antiqui, quibus Iuris-periti vtuntur passim, nec tamen semper sine errandi periculo. Hanc ob rem Ego volui illas recognoscere, & in singulis aut plerisque ea notare, quæ digna scitu, ne in earum intelligentia & vsu possis hallucinari.*

I.

De Regula.

MCXXIX. REgula est, quæ rem quæ est breuiter enarrat; non vt ex Regula Ius sumatur, sed vt ex Iure, quod est, Regula fiat. Per Regulam igitur breuis rerum narratio traditur. & vt ait Sabinus, quasi causæ coniectio est, quæ simul cùm in aliquo vitiata est, perdit officium suum. *Ita Paulus libro 16. ad Plautium.*

Quid sit Regula? Causam cōiicere, est argumentū rei breuiter & summatim Iudici exponere. Cic. ad Her. lib. secund. Gel. lib. 17. c. 5. & lib. 5. cap. 10.

Nimis hîc multa Paulus, quæ posset omittere, si Regulam vellet exactiùs & meliùs definire. Imò videretur Regulam non debere definiri; nota enim hæc vox est; & quidquid addideris, tenebras inferet.

Discrimen inter Legem & Regulam?

Hæc est differentia inter Legem & Regulam: nam Lex est vitæ Regula, at Regula est Lex aliqua generalis ex multis Legibus particularibus deducta. In hoc enim libro Casus seu Leges similes reducuntur ad classes, & ad generaliores Leges, quæ ideò dicuntur *Regulæ*. reducuntur.

Non sumi Ius ex Regulis, sed Regulas ex Iure, ait Paulus: & verum dicit: at præstitisset Regulas priùs fuisse constitutas, & posteà Ius ex illis per necessarias consequentias deduci: tunc illæ essent vniuersales, & illud citiùs addisceretur & intelligeretur. Sed quia Iura non omnia simul fuerunt facta, nec ab vno; non potuerunt omnia esse similia, nec ad infallibilia fundamenta reduci.

An Regulæ ex Iure: an verò Ius ex Regulis?

II.

De fœminis & impuberibus.

FOeminæ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ sunt: & ideò nec Iudices esse possunt, nec Magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existere. ITEM impubes omnibus officiis ciuilibus debet abstinere. *Vlpianus lib. 1. ad Sabinum.* Coniunge *l. 10. de statu hominum*, & *l. 7. de bon. poss.*

An possint fœminæ ad dignitates promoueri?

Meritò eâdem lege fœminas & impuberes ab officiis publicis arcet Iurisconsultus, meritò ex illo Iustinianus; quoniam vterque rationis fortitudine caret, & ad officia publica summa prudentia & iudicium requiritur.

An mulierū sint fortia iudicia?

Sed cur fœminis inferiores non solent dignitates conferri, summæ solent? Non sunt Iudices, non Aduocatæ, non Senatrices, non Procuratrices, & tamen sunt Imperatrices, Reginæ, &c. Quid scio? Ratio videtur dare manus potentiæ: quæ enim probat fœminam esse posse Reginam, à fortiore probabit, si cætera adsint, posse esse Iudicem: & quæ hoc dissuadeat, etiam prius dissuadebit. Ergo vel fœminas ad nulla munia publica admitte (id Gallus facit) vel ad omnia, vel cur debeant ad summa, & non debeant ad inferiora promoueri, nos doce.

Laborāt incōsequentia Respublicæ.

Dices, fœminas esse posse Reginas, quia possunt & solent vti bonis Ministris; & dignitates inferiores asseris esse personales. Sed non do manus. Quàm sit necessaria Regis animosa prudentia, historiæ antiquæ & nouæ docent: cùm tamen certum sit, rarò in fœminis prudentiam cum generositate coniungi. Sed cur meum Lectorem fatigo? Mundus hucusque per salebras istas defluxit: summa in illo fiunt minimi, minima maximi: hæc etiam olim defluet: nemo potest adhibere remedium; ergo inutiles considerationes & ponderationes omittamus.

An sint fœminæ generosæ & prudentes?

III.

Non-nolle. Velle.

EIus est non-nolle, qui potest velle. *Vlpianus lib. 3. ad Sabinum.*

[Consonat legi 4. *de adquir. hæred.* Vnde erui potest vera Regulæ lectio.

An non hic abluditur verbis?

Nolo examinare, An idem sit *non-nolle* & *velle*? Nolo disquirere, An *nolle* sit *velle non*? hæc enim nimis subtilia sunt, & supra necessitatem loci & temporis Rem nihilominùs expono breuiter. *Velle* & *Nolle*, duos esse actus positiuos (vocantur *Amor, Odium*: aut etiam

An nolle sit non velle, an potiùs sit velle non?

Amor & Odium.

Profecutio & Fuga. etiam *Profecutio* & *Fuga*) communis affirmat opinio. Et hine dicendum est aliud esse *nolle*, aliud *non velle*. Ego in Herculis Logici labore illo primo, qui inscribitur, *Nil negans*, pronuncio non dari in voluntate duos actus positiuos, qui sint volitio & nolitio ? sed voluntatis esse *velle* tantummodò. Quid erit ergo *nolle?* Aio negationem sumi posse formaliter & objectiuè. Si sumatur primo modo, *nolle* erit non velle, & nolitio erit volitionis omissio: si secundo, *nolle loqui* erit velle non loqui; & nolitio circa loquutionem erit volitio circa non loquutionem.

Negatio in voluntate duplex: objectiua & formalis.

Sensus Regulæ. Hinc redeo ad Regulam. Illam rescribo. *Eius est velle, qui potest velle.* Frustra enim postulatur consensus ab homine, qui non potest consensum præbere.

IV.

De Obedientia.

MCXXX. Velle non creditur qui obsequitur imperio Patris vel Domini. *Vlpianus lib.6.ad Sabinum.*

[Loco *Patris* aliqui legunt *Partis*, sed male.]

Non est idē, credituꝛ velle, & credituꝛ non velle. Recognosce leg. 4.de adquir. hær.

Nota illud *non*, & vide quam particulam afficit. Non æquipollent hæ duæ phrases, *Petrus creditur non velle*, & *Petrus non creditur velle*: & quidem primâ non vtitur Iurisconsultus, sed secundâ. Et rem ipsam exemplis nonnullis dilucido. Thomas Sanchez Superiorum mandato obstrictus aut prædeterminatus, nonnullas tetractauit sententias. Et ego quid dicturus sum obsecto ? vnam ex his tribus propositionibus. *Ego scio, quod illas retractare non voluerit, sed coactus & inuitus retractarit. Ego scio, quod illas retractare voluerit, & ex animo & sententia in recantatione processerit. Ego neutrum scio.* Sed quam ? Non primam; non enim præcepta tollunt libertatem. Non secundam; non enim tepugnat, posito hominem præcepto id facere, quod aliàs faceret, tametsi præceptum non esset: nam (vt video, videsque) te non occidis, & hoc homicidium omittis ex duplici causa totali : omittis enim, quia te amas ; & omittis etiam, quia vis satisfacere legi ; quâ ablata tuam etiam conseruares salutem. Dicerem ergo tertiam, vt Vlpianus affirmat.

An Thomas Sanchez aliquas sententias retractarit?

An citari hodie Theologi queant in causa immaculatæ Conceptionis.

Hinc patet, posito præcepto, aut iurisiurandi statuto, non posse Doctores pro immaculata Conceptione citari, non posse contra: errarem enim, si dicerem, *scio eos loqui ex dictamine*; errarem si dicerem, *scio eos loqui contra dictamen*, Et, ne me exponam errandi periculo, dicam, *Quamdiu illi liberè nequeunt loqui, quid sentiant, aut non sentiant, non scio.*

V.

De furioso & pupillo.

MCXXXI. IN negotiis contrahendis alia causa (ratio) habita est furiosorum & aliorum, qui fari possunt, quamuis actum rei non intelligerent. Nam furiosus nullum negotium contrahere potest, pupillus tutore auctore agere potest. *Paulus lib.2.ad Sabinum.*

[Coniunge leg.6. *de adquir. hered.*]

Docet Iurisperitus aliam esse legem de pupillis, aliam de furiosis; sed differentiam non probat in prudentia fundari; non enim video, cur non possit furioso dari tutor ? non video cur non possit manere Dominus, stante quocunque delirio ? Si dicas, infantem successu temporis vsum rationis habiturum, de salute furiosi Medici non desperant, sæpe enim ad se redeunt, & pharmacis susceptis iuuantur. Si furorem, morbum dicas immedicabilem, non statim admittam esse bonam consequentiam, *Laborat morbo immedicabili: ergo perdet suarum rerum dominium.* Et si morbum ad phrenesin contrahas, non dabis rationem, quæ euincat; aut infantes, qui ante rationis vsum sunt morituri; aut adultos, qui ante rationis recuperationem vitam sunt deserturi (eadem enim de vtrisque ratio est, stando naturali Iuri) perdere rerum dominium, si quod habent.

An possit furioso dari tutor.

An possint furiosi recusari.

VI.

De hærede.

MCXXXII. NOn vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit (*lego* vult) hæreditatem. *Vlpian. lib.7.ad Sabinum.*

Vlpianus correctus.

[Coniunge *l.fuit qu.de adq.hær.*]

Correxi illud *voluit*, & superscripsi *vult*, quoniam retenta voce *voluit*, Vlpiani sententia esset falsa. Nam si Petrus heri voluit transferre ad Ioannem hæreditatem & hodie non vult illam transferre, sed retinere potiùs, erit verum antecedens, & falsum consequens in hoc enthymemate, *Petrus heri voluit transferre hæreditatem ad Paulum. Ergo hodie non vult esse hæres.*

Præterea, illud verbum *transferre*, etiam debet expungi; quo nimirùm retento, adhuc Vlpiani responsio falsa est. Non enim capio, quo transferre queam modo, quod non suscipio & alteri condono aut cedo Petrus igitur, vt transferat io Paulum ius, debet illud priùs acquirere.& transferre posteriùs. Ergo contrarium deberet Vlpianus inferre : nimirùm, ex eo quod Petrus transferre hæreditatem velit, duo colligi ; primum, acceptauisse hæreditatem Petrum: secundum, non velle eam retinere, sed ad Paulum transmittere.

Quid sit transferre?

Cæterùm, si inter Ius in rem, & Ius in re vells distinguere, & dicere Petrum non habere Ius in re, sed ius in rem: & hoc transferre ad Paulum, vt iste adquisito Iure in rem, progrediatur, & adquirat etiam Ius in re; omnia admittam, sed te loqui castigatiùs iubebo.

Ius in re, & ius in rem.

VII.

De testato & intestato.

MCXXXIII. IVs nostrum non patitur eundem in Paganis & testato & intestato decessisse ; earumque rerum naturaliter inter se pugna est ; testatus, & intesta-

An vnus & idem homo possit testatus & intestatus decedere?

tus. *Pomponius libro tertio ad Sabinum.*

Noto illud, *Ius nostrum*: non ergo omne Ius, sed Cæsareum. Noto & illud, *pugna est*; nam si Testatum & Intestatum sunt repugnantes termini, non in Cæsareo solùm Iure, sed in quocumque alio deberent repugnantes censeri.

At ego non video, cur non possit, aut etiam debeat homo, partim testatus, & partim intestatus deuiuere. Primò, quia sunt multa, de quibus æger non potest in testamento suo disponere: nam sæpè concurrunt bona sola & vinculata; quorum priora legari possunt, posteriora non possunt. Si Comes aliquis omnia sua bona libera filio secundo leget, an non (nisi velimus contendere de solis verbis) si nihil de Comitatu statuat, dicendus erit mori testatus, & etiam intestatus ex parte: ac propterea bona libera vi testamenti ad minorem, & bona vinculata iure maioratûs pertinere ad maiorem?

MCXXXIV. Scio in aliis Prouinciis non censeri hæredem, qui omnia, quæ solutis legatis, remanent, non sit habiturus: at in Bohemia, contra sunt casus etiam & leges; & vt me exponam clariùs, ponam ob oculos testamentum, quod ante annos paucos sub lite fuit. Erat Titius Vir diues, & habebat in Austria & Bohemia bona plurima; deuiuit Viennæ, & iuxta leges Austriacas testamentum suum condit, omissis solennitatibus nonnullis, quas postulant Bohemorum Tabulæ. Iudicatur in Austria illud, iudicatur etiam in Bohemia; ibi validum, hîc inualidum. Obiicitur, sufficere, vt testamentum fiat iuxta leges loci in quo fit, vt vbique terrarum sit validum. Negant Bohemi, voluntque vbique terrarum illud fiat, debere fieri iuxta leges Bohemicas, aut in Bohemia censendum inualidum. Quid ergo post litem & contentionem molestissimam? Virtute testamenti hæres à Titio institutus bona, quæ in Austria, habuit; & quæ in Bohemia, hæredi, qui ab intestato, hoc est, cognato proximo (cuius in testamento nulla mentio) fuerunt adiudicata. Hunc mihi casum, & alios etiam de testamentis Ciuium, Nobiliumque, narrat mihi hîc Pragæ Amplissimus D. Kridelius.

Iuxta quas condi leges debeat testamentum: an iuxta leges loci, in quo fit: an iuxta leges loci, in quo sunt bona, quæ legantur?

VIII.

De Iure sanguinis.

MCXXXV. IVra sanguinis nullo Iure Ciuili dirimi possunt. *Pomponius ad Sabinum lib. 3. [lib. 4. de suis & legit.]*

Moralitates & Virtualitates, quæ actiones humanas afficiunt, rerum physicarum naturam & statum non alterant. Nam tametsi ponamus hunc characterem A esse Petrum, & hunc B esse Paulum, neuter character erit physice homo, neuter physicè animal rationale. Hinc est, quod si Franciscus genuerit Ferdinandum, & hoc declarato exhærede Felicianum adoptet, nunquam facturus sit, quòd Ferdinandus, qui à se genitus, non sit suus filius physicè; & nunquam facturus sit etiam, quòd Felicianus, homo exter, & nullo sibi vinculo cognationis deuinctо, sit eius filius naturalis.

An consanguinitas lege politica perdi aut acquiri possit?

Nequeunt physicè.

Cæterùm hac doctrinâ, quæ est vera omninò, non obstante, Iura sanguinis dirimuntur moraliter & virtualiter; hoc est, ita se habent, ac si filius non esset. Et pater, tametsi realiter pater sit, ita se habet, ac si pater non esset. Et adoptatus, tametsi filius naturalis non sit, ita se habet intra adoptionis terminos, ac si filius naturalis esset.

IX.

De ambiguis.

SEmper in obscuris, quod minimum est, sequimur. *Vlpianus lib. 15. ad Sabinum [ex l. si ita scriptis 14. de legat.]* MCXXXVI.

Nota bene expositioné huius Regulæ.

Sed in cuius fauorem: sæpè enim, quod respectu vnius fuerit minimum, respectu alterius fuerit maximum. Existimo id intelligendum in possessionis fauorem, nimirùm, si res odiosa sit. Si fauorabilis, respectu Principis, minimum est sequendum vt respectu subditi possint Priuilegia ampliari.

Consulendū est possessioni. Item Priuilegio cōtra Principem.

X.

De æquitate seu æqualitate.

SEcundum naturam est, commoda cuiuscunque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda *Paulus lib. 3. ad Sabinum.* MCXXXVII.

Non video esse veram hanc Regulam, multa enim fortè dantur, quæ tibi sint merè incommoda, multa quæ merè commoda; & in neutris poterimus ex incommodis ad commoda discurrere, vel contrà. Puto Iurisconsultos esse interdum negligentes verborum, & non peccare mente, sed labio. Sic hanc Regulam scribo. *Æquum est, vt qui possessa rei patitur incommoda, etiam fruatur commodis, si qua habet.* Et, vt existimo, hoc solùm dicere voluit Paulus.

An semper ex incōmodis sequantur cōmoda?

Ex hac Regula, per conuersionem, potest oriri altera. Nimirùm, *Æquum est, vt qui possessa rei fruitur commodis, etiam patiatur & toleret incommoda, si qua habet.* Consonant vtrique tam Iuniores, quàm veteres, & præcipuè Terentius *in Hecyr. act. 5. scen. penult.*

Conuersio Regulæ.

XI.

De translatione dominij.

ID, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest. *Pomponius lib. 5. ad Sabinum.* MCXXXVIII.

Reiicitur, & impugnatur ista Regula.

Sed quid est illud *sine facto nostro?* Annon sæpe merâ negligentiâ & incuriâ transferuntur dominia? Ardet mea domus, aut famuli ignaui socordiâ, aut secretâ inimici maliriâ; & iuxta mulctatum Prouinciarum leges condemnor, vt damna refundam viciuis, & mulctam Ciuitati notabilem. Et in tali casu, non obstante

An sine actione nostra transferantur dominia?

An saltem sine pacto nostro?

obstante istâ Regulâ, pecunia nostra sine facto vllo nostro, ad fiscum & vicinos transfertur.

Puto igitur verba illa, *sine facto nostro*, debere restitui, vel corrigi, vt sint *sine pacto nostro*; dominia enim rerum non aliter mutantur, quàm ex pacto. Nam si dones, contractum donationis pacisceris. Et si authoritate publicâ spolieris, mutantur dominia vi pacti sub initium initi cum Republica, cùm eius leges acceptasti. Hinc est te posse sine facto tuo, non verò sine pacto tuo; rerum dominium amittere & transducere ad alterum.

X I I.

De testamentorum interpretatione.

MCXXXIX. IN testamentis pleniùs voluntates testantium interpreramur. *Paulus lib. 3. ad Sabinum.* [Coniunge leg. *fund, de vsu & hab.*

Si legatarij immediatè à defuncto dominiū acciperent, esset moltò maior & intricatior difficultas: quam sufficiat retigisse & libasse.

Sed quid est interptetari pleniùs? An dubia exponenda sunt in fauorem hæredis, an in fauorem legatarij? Examinandum, quid diceret testator si adbuc viueret; &, si hoc resciri queat, hoc est tenendum. Et, si non; videtur hæres in testatoris locum succedere; & esse possessor, nec deberi hæreditate certâ ob legata dubia priuari. Vide inferiùs Regulā 17.

X I I I.

De effectu exceptionis.

MCXL. NOn videtur cœpisse, qui per exceptionem [à petitione] remouetur. *Vlpianus lib. 10. ad Sabinum.*

Moraliter incipere quid sit?

Non cœpit scribere, qui siccum calamnm & carentem attamento mouit; quæ enim inutiliter aguntur, moraliter dicuntur infecta. Cùm igitur petitio sit causæ initium, vbi ipsa per exceptionem remouetur: initium ipsum remouetur; & qui causæ initium non posuit, non incepit.

XIV.

De die obligationis.

MCXLI. IN omnibus obligationibus, in qoibus dies non ponitur, præsenti die debetur. *Pomponius lib. 5. ad Sabinum.*

Est certa, & praxi omnium populorum consentiens.

X V.

De effectu actionis.

MCXLII. QVi actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur. *Paulus lib. 4. ad Sabinum.*

De iure in rem, & iure in re. An distinguantur?

[Coniunge legem. *Eamdem 73. de leg. 3.*]

Non patiar *Ius in rem* & *Ius in re* confundi: non enim qui habet illud, hoc habere videtur; & si cui hoc habere videatur, male videtur. An ne actio ad rem recuperandam aliquid aliud est, quàm ius in rem? Fortè eiusmodi actionis vocabulo non iam nudum ius in rem, sed ius in re examini & tribunali propositum: & si hoc, Pauli vera sunt verba, & possunt sic dilucidari. *Qui habet ius in rem, illudque coram integerrimis Iudicibus proposuit, speret ab eorumdem sinceritate se cito adquisiturum esse Ius in re; imò putet se habere hoc, quoniam qui parum distat, nihil distare videtur.*

Parum reale solet esse moraliter nihil.

X V I.

De imaginario contractu.

IMaginaria venditio non est pretio accedente. *Vlpianus lib. 21. ad Sabinum.* MCXLIII.

Imaginariæ venditioni respondet solutio imaginaria.

Contra imaginarios contractus multa à doctis scripta, quæ ad pancas paginas teduci nequeunt: eorumdem essentiam nos docet hîc Vlpianus; qualitates apud alios Scriptores legemus.

X V I I.

De tempore.

CVm tempus in testamento adiicitur, credendum est pro hærede adiectum, nisi alia mens fuerit testatoris. Sicuti in stipulationibus, promissoris gratiâ tempus adiicitur. *Vlpianus lib. 23. ad Sabinum.* MCXLIV.

[Coniunge legem 10. & 13. *quando dies legat. cedit.*]

De imminutione valoris in nūmis.

Hæc Regula firmat duodecimam, & etiam ipsa duodecima firmatur. Vt illam dilucidem, duos casus pono. [Petrus emit domum, & conuênit cum venditore hac lege, vt mediam partem pretij numeraret statim, & anno sequenti alteram mediam. Et Franciscus antequam moreretur, Anselmum designauit hæredem, iussitque vt post annum mille ducata Ioanni daret. Interim subauditur minuendam valore monetam; & sibi consulentes Petrus Antoniusque præueniunt terminos, & ante diem constitutum soluunt: ille venditori, hic legatario.] Casibus sic propositis, quæritur primò, An venditor possit non acceptare solutionem, sed potiùs Petrum cogere ne soluat ante diem designatum? & secundò, An Ioannes possit non acceptare legatum, sed potiùs Antonium compellere, ne ante diem satisfaciat? Et ad vtrumque respondet negatiuè Vlpianus; nisi forrè aut ex venditionis contractu, aut ex testamento colligatur apertè, terminos, non in fauorem soluturi, sed recepturi designatos.

An possit nō acceptari solutio, aut legatum, si ante tempus detur?

X V I I I.

De acquisitione.

QVæ legata mortuis nobis ad hæredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in MCXLV.

potestate

poteſtate ſumus, eodem caſu adquirimus: aliter atque ſtipulati ſumus: nam ſub conditione ſtipulantes, omnimodò eis adquirimus, etiamſi libertatis nobis poteſtate domini conditio exiſtat. *Pomponius lib. 6. ad Sabinum,*

[Legunt alij, *Libertate præſtita à Domino.* Et firmari videtur lege 78. *de verb. oblig.*[

Si filius familias ſub conditione ſtipulatus, emancipatus fuerit, deinde exiſtiterit conditio, patri actio competit; quia in ſtipulationibus id tempus ſpectatur. *Paulus.*

An eodem modo de ſtipulatione & teſtamento philoſophandum ſit?

Conſtat ex his inter Teſtamentum & Stipulationem differentia; nam tametſi contractus ſint coditionati, diuerſimodè valere incipiunt. Quoniam teſtamentum eſt contractus donationis vltimâ voluntate initus, in quo mors eſt conditio, ſine qua non valet nec obligat; & poteſt reuocari quouſque mortis conditio purificetur; & hac poſitâ incipit inde valere, non enim à die ſcriptionis, ſed à die mortis incipit valere teſtamentum. At ſtipulatio incipit à die quo facta, habere valorem & vim, ſi tamen ponatur conditio. Hinc multorum caſuum diſſolutio; vnum aut alterum propono.

MCXLVI. Quando incipiat teſtamentum valere?

Ioannes grauiſſimo morbo laborabat menſe Iulio anni 1640. habebat domum, agroſque; illa erat vacua, hi ſegetibus pleni: & legauit in teſtamento agros Petro, domum Paulo. Interim meliùs habens, demetit ſegetes, & grana domum ſuam importat, & antequam agri ſeminarentur, obiit. Quæſitum fuit à multis, an grana ad Petrum pertinerent? & ratio dubitandi erat, quod illâ die qua teſtamentum conditum, illa non erant in granario, ſed in agro, & ſi illa Ioannes die deuixiſſet, pertinuiſſent omninò ad Petrum, non ad Paulum. Interim reſponſum ex Pomponio fuit, teſtamenti valorem à morte teſtatoris incipere, & hotam mortis ſolam, non autem ſcriptionis horam conſiderandam. Cùm igitur teſtator horâ, qua moritur, loquatur, & leget agros, & domum, prout ſunt, dicendus eſt iſtam legaſſe plenam, iſtos vacuos.

Quomodo debeat explicari?

Erat filius familias Fridericus, adhuc ſub cura Patris; anno 1640. ſtipulatur illi Ambroſius mille aureos, ſi ſuæ naues feliciter ex India appellant. Emancipatur Fridericus anno 1641. & naues appellunt anno 1642. & quia ſentit ſe Ambroſius ſtipulatione teneri, inquirit, cui debeat illos aureos dare, Friderico an Parenti? & ſi non dederit, Vtri actio in illos competat? Reſponſio eſt in fauorem Parentis, & deſumitur ex Pomponio & Paulo. Poteſt igitur Friderici Pater agere contra Ambroſium, ſi ſit in ſolutione moroſus, & illâ vti pecuniâ, eo nimirum modo, quo vſus fuiſſet, ſi fuiſſet ſoluta anno 1640.

XIX.

De conditione contrahentis vel legatarij. Et de doli exceptione.

MCXLVII. In iure conſulitur his,

QVi cum alio contrahit, vel eſt, vel debet eſſe non ignarus cõditionis eius: hæredi autem hoc imputari non poteſt, cùm non ſponte cum legatariis contrahit. NON SOLET exceptio doli nocere his, quibus voluntas teſtatoris non refragatur. *Vlpianus lib. 24. ad Sabinum.*

qui ſponte ... neceſſar... [illegible]

Ergo ex Regula & ratione Regulæ, poteſt alia multò clarior & vniuerſalior deduci. Videlicet: *Qui cum aliò ſponte contrahit, cenſetur eiuſdem conditionem cognoſcere. Hac autem ſcientia illi imputari nequit, qui contrahit ex neceſſitate.*

Ignorantia præſumpta.

Eſt Iuris Regula, *Ignorantia præſumitur, vbi ſcientia non probatur*, quæ videtur præſenti opponi, quoniam ſtando huic Regulæ, *Scientia præſumitur omnino, vbi ignorantia non probatur.* Vlpianus vtramque conciliat; quia quod affirmat de liberis hominis actibus, negar de neceſſariis. Non enim ſemper habet tempus deliberandi & conſulendi, qui ad agendum compellitur.

Scientia præſumpta:

Vtriuſque conciliatio.

XX.

De fauore libertatis.

MCXLVIII. De libertate.

QVoties dubia interpretatio eſt, ſecundùm libertatem reſpondendum erit. *Pomponius lib. 7. ad Sabinum.*

Quid illa ſit.

Et quo ſenſu debet nomen *libertas* accipi? An pro libertate operandi? Minimè. Eſſet enim falſa iſta Regula. Quoniam in lege naturali & eccleſiaſtica non habent locum Cæſarum Sanctiones & Diſpenſationes. At fortè poſſet intelligi de libertate operandi contra leges ciuiles: ſed hoc non caret inconuenientibus. Dicendum ergo impræſentiarum, opponi ſeruituti libertatis vocabulum, & Iuriſconſulti ſententiam reduci poſſe ad hanc, *Quotieſcumque agitur de ſeruitute alicuius hominis, ſi non ſint conuincentes rationes, quæ illum eſſe ſeruum ſuadent, eſt pro libertate iudicandum.* Sed quid dicam de hac Regula, ſi ſic exponatur.

An homo in dubio liber dicẽdus ſit.

MCXLIX.

Dicam, non eſſe Iuri naturali conformem: nam ſtando huic radicali & certiſſimo Iuri, beatus, qui poſſidet, iudicandum enim eſt pro poſſeſſione certa contra quaslibet rationes dubias. Vnde, ſi aliquis capitur, & dubitatur, an legitimè & validè, iudicandum pro poſſeſſione, quæ erat ante interceptionem dubiam. Ergo pro libertate: quia ante captiuitatem dubiam erat certa libertas. Prætereà, ſi certum ſit Franſcum fuiſſe ſeruum, & manumiſſionis dubiæ prætextu velis illum eximere à poteſtate proprij dominij, contra Te, Franciſcum, & libertatem pronunciabo, & contra ſuperuenientem manumiſſionem dubiam, ſeruitutem, quæ erat in poſſeſſione, propugnabo.

Libertas certa præualet captiuitati dubiæ.

Anne Cæſar ex Pomponio aliquid ſancit diſſonum Iuri naturæ? non exiſtimo, ſed puto potiùs hanc Regulam ſic debere intelligi, & non aliter.

Et ſeruitus certa manumiſſioni dubiæ.

De

XXI.

De eo, quod est plus vel minus.

MCL. Hæc Regula generaliter intellecta falsa est.

NOn debet cui plus licet, quod minus est non licere. *Vlpianus lib.27. ad Sabinum.*

[Coniunge legem, *Si legato 11. de manum. testa.*]

Plus & minus idem est ac totum & pars:

Sic tamen Regulam intellige, vt illud minus sit pars illius, quod maius est. Nam aliàs centum erunt casus, in quibus non subsistat Regula: & ne omnes omittam, vnum aut alterum subscribam.

Plus est absoluere à peccatis, quàm absoluere à debitis: plus est soluere excommunicationis vinculum, quàm compedes & catenas carcerum: plus est animam mortuam suscitare, quàm corpus. At Sacerdos non potest absoluere ab ære alieno, quo grauaris, nec liberare à vinculis, quæ te in carcere detinent, nec à morbo quo laboras; & si tandem moriaris, non poterit te restituere vitæ. Sacerdos igitur, tametsi præstare magna illa queat, ista, tametsi sint minora, non potest.

XXII.

De seruis. Et de eorundem conditione in arbitrium collata.

MCLI. An serui sint nulli moraliter?

IN personam seruilem nulla cadit obligatio. GENERALITER probandum (approbandum) est, vbicunque in bonæ fidei iudiciis confertur in arbitrium Domini, vel Procuratoris, eius conditio, pro boni viri arbitrio hoc habendum esse. *Vlpianus l.28. ad Sabinum.*

[Coniunge legem 7. *de vendit. de contrah. empt.*]

Supponit dominos & procuratores esse viros bonos, & pro talibus habendos esse: & statuit, in seruilem personam nullam obligationem cadere. Sed cur? Quia obligatio non nisi in aliquem cadere potest, & seruus est nullus virtualiter. An-ne omninò ille nullus?

XXIII.

De culpa, dolo, diligentia, & casu.

MCLII. Non omnes contractus recipiũt dolum & culpam.

COntractus quidam dolum malum dumtaxat recipiunt: quidam & dolum & culpam. Dolum tantùm Depositum & Precarium: dolum & culpam Mandatum, Commodatum. Venditum, Pignori acceptum; Locatum; item Dotis-datio, Tutelæ, Negotia gesta, in his quidem & diligentiam. Societas & Rerum communio & dolum & culpam recipit. Sed hæc ita, nisi siquid nominatim conuenit, vel plus, vel minus, in singulis contractibus: nam hoc seruabitur, quod principio conuenit. Legem enim contractus dedit, excepto eo,

Contractus sunt leges priuatæ.

quod Celsus putat non valere, si conuenerit, ne dolus præstetur. Hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium est, & ita vtimur. Animalium verò casus, mortes, quæque sine culpa accidunt, fugæ seruorum, qui custodiri non solent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum, &c. à nullo præstantur. *Vlpianus lib.29. ad Sabinum.*

Damna, quæ à nullo præstantur.

[Coniunge legem 11. *depositi.*]

Pro illis verbis, *In his quidem & diligentiam societas, & rerum communio & dolum & culpam recipit*, legunt alij, *In his quidem diligentia, sed & societas & rerum communio & dolum & culpam recipit:* aduerso sensu.

Hæc omnia pendent ab arbitrio potiùs, quàm à lege naturæ, seu ratione Puto, stando iuri naturæ, rem sibi concreditam debere custodire hominem, quocumque titulo illius curam acceperit, & teneri ad restitutionem, si in eiusdem custodia tantam negligentiam habuerit, quæ sufficeret ad culpam mortalem. Assero tamen posse ita duos pacisci, vt ad restitutionem alter etiam ex leui negligentia teneatur; etiam ex nulla: etiam ex infortunio extrinseco. Nam assecurationis contractus non à culpa, non à negligentia graui aut leui, sed solummodo ab infortunio pendet: qui enim Amstelodami, Dunckercæ, aut etiam alibi, pro nauium securitate compromittunt, sunt vt plurimum fideiussores venti, & in casu, quo nauis aut ventorum vi, aut nautarum negligentiâ aut temeritate pereat, tenentur ad vltimum nummum refundere, quæ assecurarunt.

An negligentia leuis obliget ad restitutionẽ?

Contractus Assecurationis.

XXIV.

De eo, quod interest.

QVatenus cuius intersit, in facto non in iure consistit. *Paulus lib.5. ad Sabinum.* MCLIII.

An facta à Iure pendeant?

Sed hoc ipsum factum videtur à Iure pendere: multa enim sunt moraliter nulla, in quibus consistere non potest, hoc quod interest.

An Iura à factis?

XXV.

De Cautione.

PLus cautionis in re est, quàm in persona. *Pomponius lib.11. ad Sabin.* MCLIV.

Legunt aliqui *in rem, & in personam*; sed quo id sensu?

Est certa, nam res manent; & personæ, aut recedunt, aut moriuntur. Cæterùm, tametsi regulariter loquendo id verum sit, aliquando contingit cautionem securiorem esse in persona, præcipuè sincerâ & egregiâ, quod exemplo dilucido.

An re sit persona securior? An verbũ pignore?

Defecit à vero Rege Lusitania, & acclamauit Ioannem Barganciæ Ducem, & à cæteris regnis excisa, incepit hostem agere & agi. Sub illud tempus florebat Vlyssipone Guascus, Bibliopola ditissimus, qui habebat in libris Balthasaris Moreti Antuerpiensis Typographi & Bibliopolæ multa nomina. Et quam quæso

Lusitaniæ rebellio!

quæſo cantionem habere poterat Balthaſar, vt nominibus illis deletis, ſuas pecunias reciperet? ſi reſpexiſſet rem, profectò nullam; magnam autem, quia reſpexit perſonam. Soluit omnia ante diem fideliſſimus Guaſcus; & oſtendit maioris debere fieri verbum hominis probi, quàm pignora contentioſi & iniqui.

XXVI.

De conſcientia, & conſenſu.

MCLV.

An dentur ſuffragia conſultiua:

QVi poteſt inuitis alienare, multò magis & ignorantibus, & abſentibus poteſt. *Vlpianus lib. 30. ad Sabinum.*

Sed non placet, niſi limitationem admittat. Videtur enim tollere omnia omninò conſultiua ſuffragia, quæ notiſſima, & in multis Ordinibus admiſſa. S. Benedictus in Regulæ Capite 1. quatuor genera Monachorum admittit: Cœnobitas, Anachoretas, Sarabaitas, & Gyrouagos: de quibus vberius in Commentario, exponens, & expendens hunc locum. A Sarabaitarum, & Gyrouagorum moribus, nihil deduci poteſt, quod noſtros, aut formet, aut perficiat: ſunt enim à Sancto Patriarcha damnati, & non ſolum imitatione, ſed etiam commemoratione indigni. Anachoretæ, nec ſemper, nec vbique locum habent à Cœnobio diſtinctum: ergo proderit Cœnobitarum mores conſiderare.

De generibus Monachorum.

De ordinibus Monachorum in eodem Monaſterio.

In Sæcularium, & Laicorum domo præter Patrem familias, ſunt filij, ſunt famuli perpetui, & temporanei. Et apud Cœnobitas, eſt Abbas, qui hoc inſignitur nomine, quòd Chriſti vices agat, & ſit Pater. Sanctus noſter Legiſlator Capite II. ſic habet: *Abbas, qui præeſſe dignus eſt monaſterio, ſemper meminiſſe debet, quod dicitur, & nomen Maioris factis implere: Chriſti enim in Monaſterio agere vices creditur, quando ipſius vocatur prænomine, dicente Apoſtolo, Accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Sunt Choriſtæ, qui & Monaſterij filij: ad quos in communi pertinent bona, quæ poſſident. Sunt Conuerſi, nempe Famuli ſolenuiter profeſſi, qui totâ vitâ debent à Cœnobio nutriri, nec poſſunt ſine culpa dimitti: ſunt & alij Conuerſi (vocantur, *Donati*, aut *Oblati*) qui vota ſimplicia emittunt, & poſſunt & ſolent dimitti ſine culpa; licet prudentia poſtulet, ne dimittantur ſine cauſa. Sanè Conuerſi, non habent conſultiuam, aut deciſiuam vocem, & de illis verificari poteſt Vlpiani Regula. *Abbas enim, ſiquidem poteſt inuitis Conuerſis de rebus Monaſterij diſponere, multò poterit magis, & ignorantibus, & abſentibus.* Cæterùm de Choriſtis, qui Monaſterij filij ſunt (diſtinguo adhuc Filios, à Conuentualibus, ab Hoſpitibus, & à Nouitiis) aliter diſponit Benedictina Regula, in cuius tertio Capite hæc legimus. Quoties videtur tollere omnia omninò conſultiua ſuffragia, quæ notiſſima ſunt, & in multis Ordinibus admiſſa. D. Benedictus ſic inquit, *Quoties aliqua præcipua agenda ſunt in Monaſterio, conuocet Abbas omnem congregationem, & dicat ipſe vnde agitur: & audiens conſilium Fratrum, tractet apud ſe, & quod vtilius iudicauerit, faciat.* Nota illud *omnem congregationem*: debet ergo Abbas omnes conuocare, omnibus negotia Monaſterij proponere, vniuerſos audire. Nota illud *iudicauerit*; non enim præcipit Sanctus Pater, vt Abbas faciat, quod melius iudicauerint Fratres, ſed quod ipſe. Stando igitur rigori Regulæ, poteſt domos, aut fundos Monaſterij Abbas inuitis Fratribus alienare, non tamen ignorantibus, & inconſultis. Conſultò dixi *ſtando rigori Regulæ* (*D. Benedicti* videlicet) quia in ſingulis Congregationibus dantur leges, iuxta quas dantur etiam vota deciſiua. Sed quid dicendum erit de Vlpiano? Eius Regulam habere locum, vbi vota conſultiua non dantur.

De Abbate.

Rom. 8.

De Choriſtis Donatis, & Oblatis.

De Conuentualibus, Hoſpitibus, & Nouitiis.

S. Benedictus in Reg. cap. 3.

Abbas tenetur [illegible] conſulere: non tamen illos ſequi.

XXVII.

De pactis. De cauſis obligationum. De modo actionum.

MCLVI.

An Iura publica poſſint authoritate priuata immutari?

NEc ex Prætorio, nec ex ſolenni Iure priuatorum, conuentione quidquam immutandum eſt; quamuis obligationum cauſæ pactione poſſint immutari, & ipſo iure, & per pacti conuenti exceptionem, quia actionum modus vel lege, vel per Prætorem introductus, priuatorum pactionibus non infirmatur: niſi tunc, cùm inchoatur actio inter eos conuenit. *Pomponius lib. 16. ad Sabinum.*

[Alij hanc Regulam adſcribunt Paulo.]

Legum finis.

Mouet Iuris conſultus quæſtionem grauiſſimam, & difficillimam, quæ inquirit, *Anne lex publica dependeat à contractu priuato?* Et reſpódeo, eſſe nonnullas leges latas ob bonum publicum tantùm, eſſe nonnullas latas ob bonum priuatum tantùm: & eſſe multas ob vtrumque. Secundi ordinis leges pendent à contractu priuato, & permittitur, vt cedat priuilegio priuatus ſi velit: & ſi ceſſerit, legis obligatio ceſſabit. At primi, & vltimi ordinis leges à pacto priuato non pendent: eſſet enim miſera Publica-Res, ſi poſſet priuatis contractibus alterari, aut mutari.

Tres legum differentiæ.

De legibus permiſſiuis, & præceptiuis.

Maioris claritatis gratia aliam legum diſtinctionem adduco. Aio alias eſſe præceptiuas, alias permiſſiuas: has poſſe pacto priuato limitari (liberum enim eſt homini fauore, & priuilegio cedere) illas non poſſe.

XXVIII.

De liberalitate.

MCLVII.

An, & quo poſſit modo aliquis ex liberalitate conueniri.

DIuus Pius reſcripſit, Eos qui ex liberalitate conueniuntur, in id quod facere poſſunt (*nimirum* commodè) condemnandos. *Vlpianus lib. 36. ad Sabinum.*

Addidi illud *commodè*: in id enim, quæ facere non,

non possunt, nulli damnantur. [Sumpta videtur ista Regula ex leg. *Si extraneus de iure dot.* Cui coniunge leg. *Si quis crediderit. ff. de pact.* & leg. *Maritum. ff. solut. matr.*]

Promissiones insirmæ.

Hinc patet, donationes, quæ ex liberalitate fiunt, esse infirmas, & præcipuè in Bohemia, quæ iubet, vt in cautionibus non solùm confiteamur debita, sed & exponamus debiti rationem, & causam.

XXIX.

De vitioso principio.

MCLVIII. QVod initio vitiosum est, non potest tractu temporis conualescere. *Paulus lib. 8. ad Sabinum.*

[Coniunge legem. *Qui à quolibet. de contrahen empt.* ff. & legem 5. *de author. tut.* ff. & leg. penult. huius tit.]

De præscriptione cum mala fide.

Vbicumque habet locum præscriptio cum possessione malæ fidei, hæc Regula locum non habet. Tunc enim possessio, quæ sub initium ob malam fidem vitiosa est, tractu temporis præscribit, & in bonam, & legitimam transit.

XXX.

De nuptiis.

MCLIX. NVptias non concubitus, sed consensus facit. *Vlpianus libro 36. ad Sabinum.*

[Cuius verba roborantur ex lege 15. *de condit & demonst.*

An obliget promissio merè interna?

Fortè stando Iuri naturali, consenso interno, & occulto potest Matrimonium iniri; sunt enim Authores illustres, qui putant hominem obstringi promissione interna, nullo actu extrinseco significata. Sacramentales verò nuptiæ ineuntur consensu interno per signum extrinsecum significato; & concubitu perficiuntur, & consummantur.

XXXI.

De potentia ad præteritum. De impossibili.

MCLX. VErum est, neque pacta, neque stipulationes factum posse tollere. [Tollere enim & auferre quod factum est; hoc est, facere ne fuerit, quod reuera fuit, impossibile est: quod autem impossibile est, neque pacto, neque stipulatione potest comprehendi, vt vtilem actionem, aut factum (pactum) efficere posset. *Vlpianus lib. 42. ad Sabinum.*

An detur potentia ad præteritum?

[Coniunge legem 50. *de pactis cum aliis*]

Ad impossibile nemo tenetur.

Tota hæc Regula ad hunc potest syllogismum reduci. *Nullo contractu possum obstringi ad impossibile: At efficere, vt actio facta, facta non sit, impossibile est: Ergo nullo contractu ad hoc possum obstringi.* Et huius syllogismi maior, tametsi negetur ab hæreticis, vera est: sed minor debebit distingui. Ad præteritum non esse potentiam Deo; nego: [quoniam Deo omnia semper sunt integra, nec hodie minus est potens, quam intelligitur fuisse ab æterno. Sed de hoc alibi.] Nòn esse homini; subdistinguo. Non esse physicam, concedo; non esse moralem, seu virtualem, nego. Exemplo distinctionem dilucido. Non potest homo facere, vt spurius fuerit verè, & realiter ex thoro legitimo natus: at potest facere, quòd fuerit moraliter, & virtualiter; nam si illum legitimet, efficiet, vt ita se habeat, ac si ex matrimonio legitimo fuisset susceptus.

An potentiā ad præteritū habeat homo an Deus?

Et an illam physicè, vel moraliter?

XXXII.

De seruis: & hominum æqualitate.

MCLXI. QVod attinet ad Ius Ciuile, serui pro nullis habentur; non tamen & Iure Naturali. Quia, quod ad Ius Naturale attinet, omnes homines æquales sunt. *Vlpianus lib. 43. ad Sabinum.*

An serui omnes sint nulli?

Seruos in Iure Ciuili *nullos* esse, verum est; nam quod ad publica attinet, ita se habent, ac si in rerum natura non essent. Interim hæc ratio contra militat, & solutione indiget. [Quod non est, non scitur, non distinguitur, non venditur, non emitur, non custoditur, non condemnatur, non absoluitur. At in Iure Ciuili dantur leges, vt serui cognoscantur, & distinguantur; serui venduntur, custodiuntur, condemnantur, puniuntur absoluuntur: serui igitur in Iure Ciuili non sunt nihil: ergo sunt nonnihil, hoc est, aliquid.] Hanc obiectionem dedi, & tu solutionem conuenientem desideras.

Serui ad agendū non, autem ad patiendum sunt nulli.

Dico igitur Vlpiani assumptum esse falsum, & esse falsum medium, quod assumitur, vt illud probetur. Primò enim falsa est hæc propositio, *Serui in Iure Ciuili pro nullis habentur.* Secundò falsa etiam est hæc, *In Iure naturali omnes homines æquales sunt.*

Vlpianus falsum ponit, & vt illud suadeat, falsum assumit.

Nihilominus in Legistatum gratiam priorem poterimus distinguere, dicendo seruos iuxta Ciuilia Iura, ad agendum, non autem ad patiendum, nullos esse: & hinc ratio in contrarium dissoluitur; cùm enim venduntur, emuntur, condemnantur, &c. patiuntur.

MCLXII. Secundam distinguere nolumus: quoniam quidquid dicat Vlpianus, omnes homines stando Iuri naturali esse æquales, est falsum. Quoniam stando Iuri naturali, Pater & Filius, Auus & Nepos (etiam Maritus & Vxor) etiam Sapiens & Imperitus, Fortis & Debilis, Senex & Iuuenis, Expertus & Inexpertus, &c. homines sunt, & tamen æquales non sunt.

An homines æquales sint?

Est probabilis sententia apud Physicos Virum Fœminámque differre specie inadæquata; & tamen hæc differentia, nec ciuilis, nec moralis, sed naturalis est. Et ea positâ, Viri substantialiter sunt maiores fœminis. Et eâ negatâ, adhuc manent illi accidentaliter meliores, & maiores, & hoc ab omni iure humano, & ciuili præcisi.

An vir & fœmina distinguantur specie?

Est etiam probabilis sententia, quæ docet, Eccéitates non esse æqualis perfectionis; &, si

An Eccéitates sint æqualis perfectionis?

ſi admittatur ſemel, nec inter ſe viri, nec inter ſe fœminæ erunt æquales.

An omnes homines naſcantur liberi:

Interim, quia ſicut Philoſuphi Ariſtotelem, ſic etiam Iuriſtæ reiici Vlpianum ægrè ferunt; illam propoſitionem, *In Iure naturæ omnes homines æquales ſunt*, in amicorum gratiam diſtinguamus, dicendo, eam, ſi agamus de ſexu, cœcitate, robore, valetudine, ingenio, memoria, prudentia; &c. eſſe, certò aut ſaltem probabiliter falſam: cæterùm, ſi agamus de libertate (quam ſolam videtur reſpicere Vlpianus) ſubdiſtinguemus: non enim filij ſunt liberi Iure naturæ, ſed naſcuntur parentibus ſubditi: at Iure naturæ nemo naſcitur ſeruus, & hoc ſenſu omnes homines liberi ſunt.

XXXIII.

De Actore, & Reo.

MCLXIII. IN eo, quod vel is qui petit, vel is à quo petitur, lucro facturus eſt, durior cauſa eſt petitoris. *Pomponius lib. 22. ad Sabinum.*

An Actor debeat plenè probare?

Eſt euidenter vera: nam reus nihil aliud facit, quàm negare: & actor intentum probaturus eſt, non qualitercumque ſed plenè. Nam actore ſemiplenè probante, reus in poſſeſſione ſua manutenetur.

XXXIV.

De interpretatione contractuum.

MCLXIV. Conſuetudini ſtandũ.

SEmper in ſtipulationibus, & in cæteris contractibus id ſequimur, quod actum eſt. Aut ſi non appareat quid actum eſt, erit conſequens, vt id ſequamur, quod in regione, in qua actom eſt, frequentatur. Quid ergo, ſi neque regionis mos appareat, quia varius fuit? Ad id, quod minimum eſt, redigenda ſumma eſt. *Vlpianus libro 45. ad Sabinum.*

[Varias hîc lectiones in libris diuerſis reperio: ſed quia ſenſum non alterant, non eſt cur illas producamus.]

Quàndo ſtandum ſit literæ?

Omnia ſunt clara, & ab aliis Regulis dependentia, *Standum enim eſt contractuum literæ, vbi non detur inconueniens*, vt omnes Iuriſperiti affirmant. Mores Regionis meritò iubemur reſpicere, quia vt habet Canonici Iuris Regula 41. *Inſpicimus in obſcuris, quod eſt veroſimilius; vel quod plerumque fieri conſueuit.* Nota illud, *plerumque*. Nam ſi regionis mos eſt varius, adhuc ſtandum eſt rebus, quæ fiunt plerumque. Quod ſi nihil ſit quod plerumque fiat, tunc minimum eſt faciendum, quia habemus in Iure Canonico Regulam 30. iubentem, *vt minimum in obſcuris ſequamur.* Sed reſpectu cuius debet minimum eſſe? Reſpectu poſſeſſoris omninò.

Quando regionis moribus?

Fauendum eſt ſemper poſſeſſori.

XXXV.

De modis, quibus tollitur obligatio.

NIhil tam naturale eſt, quam eo genere quidque diſſoluere, quo colligatum eſt. Ideò verborum obligatio verbis tollitur, nudi conſenſus obligatio nudo conſenſu diſſoluitur. *Vlpianus lib. 48. ad Sabinum.* MCLXV.

Generationis & corruptionis proportio.

[Nimirùm ex lege, *Anius vtilis. De acceptilation.*]

Ergo ne inſtrumenti priuati obligatio non niſi inſtrumento priuato reſcindetur; & inſtrumenti publici obligatio, inſtrumento publico debebit tolli? Sic videretur dicendum ex analogia: at reſpondeo quamcumque obligationem vndecumque ortam tolli conſenſu partis, ita exterius expreſſo, vt poſſit adæquatè probari. Sed hoc ipſum poterit lege aliqua humana limitari, cui ſtare deberent, qui ſub illa agerent.

An quot generationis, tot ſint etiã corruptionis ſpecies? Omnium contractuũ inceptio, & deſitio ſubeſt humanis legibus.

XXXVI.

De culpa.

CVlpa eſt, immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti. *Pomponius lib. 27. ad Sabinum.* MCLXVI.

Aliena vniuerſi tractamus, propria negligimus.

Et ſi hoc culpa, quàm pauci hodie in Europa culpa carent! Omnes aliena agimus, & propria negligimus, & dum miles Eccleſiaſtica tractat, militaria Eccleſiaſticus, ruſtica Aulicus, & paganus politica, tota Reſpublica periclitatur.

XXXVII.

De condemnatione, & abſolutione.

NEmo, qui condemnare poteſt, abſoluere non poteſt. *Vlpianus lib. 51. ad Sabinum.* MCLXVII.

An ex condemnandi poteſtate poteſtas abſolnandi inferatur?

[Coniunge legem, *Eum qui de iuriſdictione.* Legem, ſi Iudex, *de re Iudic.*]

Et hæc Propoſitio, ſtando Iuri naturæ, vera eſt; at ſtando poſitiuo Morali, non video, cur non poſſit concedi alicui mera condemnandi facultas? Pagorum, & minorum Communitatum Rectores in multis Prouinciis, capere reos poſſunt; ſemel captus abſoluere, aut dimittere nequeunt.

XXXVIII.

De Hærede. An tantùm rerum, an etiam criminum, & pœnarum ſit hæres? An etiam virtutum, & præmiorum.

SIcuti pœna ex delicto hæres teneri non debeat; ita nec lucrum facere, ſi quid ex ea re (nempe, ex delicto) ad eum (nempe, defunctum) perueniſſet. *Pomponius lib. 29. ad Sabinum.* MCLXVIII.

Et

An stipẽdia criminis [illegible] ui in [illegible] scientia? An non solum sceleris patratori, sed etiam eiusdem hæredi.

[Et coniunge legem 12. *de obligat. & act.*]

Multa sequerentur omninò; si hæc Regula vniuersaliter admitteretur. Nam, si Petrus occidit hominem, eius hæres non tenetur hoc crimine, nec debet realiter, aut perso nalitet ob id puniri. Ergo, si ob illud homicidium Petrus aureos mille recepturus esset, si viueret; stante hac Regula non poterit illos hæres suscipere post Petri mortem, etiam positâ sententiâ illâ, quæ docet pretia criminum debere solui, & peccare mortaliter, qui meretrici, aut assassino stipendia peccatorum non soluerit.

Quid ergo dicemus in re obscura? Petrum, si pretio occìdat, posse tuta conscientia illud recipere (aut etiam exigere, iuxta probabilem aliquorum sententiam.) Has pecunias non adquireret Petrus iniustè in tali easu: aliud enim est occidere, aliud ditari: iniustè ille occideret, & ob homicidium defuncto, & eius hæredibus teneretur: at non teneretur illi, à quo recepit, & mandatum, & nummos, nec deberet illi receptas pecunias restituere: validè enim illas adquisiuit: non vi delicti, sed vi contractûs. Ergo quas poterat Petrus vi contractûs exigere: poterit eius hæres; quin hìc succurrat difficultas, quæ æquiuocationibus expunctis, non sit facilis.

An sicut de crimine, sic etiam de actu virtuoso sit philosophandum?

Sed quid de Virtute dicemus? Rationis paritas postulare videtur vt eadem virtutis ratio sit. At nimium esset hoc, & tamen illatum legitimè.

XXXIX.

De omißione culpabili.

MCLXIX.

Aliqui libri habent in huius Regulæ margine, *Hæc sola vitiosa est.* Sed non intelligo, cur hæc? & cur hæc sola?

Operatio virtualis.

IN omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium mora sit, quo minus fiat. *Pomponius libro 32. ad Sabinum.*

Posset verbis magis dignis, & quæ sapiant Scholæ rigorem, hæc sententia rescribi. *Qui enim cum alterius iniuria actum aliquem dolosè omittit, eumdem moraliter agere dicendus, atque ideò ita se habere, ac si reuera actum eumdem ageret: quam ob rem illa ipsa omißio virtualiter est operatio.*

X L.

De furioso, & prodigo.

MCLXX.

FVriosi, vel eius, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est. *Pomponius lib. 34. ad Sabinum.*

[Coniunge legem 20. *de aqua pluuial. arc.*]

An particula *vel*, sic cõiunctiua?

Particula *vel* sumitur coniunctiuè pro *&*. Quod sæpè apud veteres accidit.

Carentia libertatis virtualis.

Furiosum componit cum prodigo, quasi bona prodigere sit furor; & vtrique voluntatem negat: priori, qua caret libertate: posteriori, quia libertate qua non caret, abutitur; & illa videtur carere virtualiter.

X L I.

De actore, & reo: & causa obscura.

MCLXXI.

Beatus, qui possidet.

NOn debet actori licere, quod reo non permittitur. In re obscura melius est fauere repetitioni, quàm aduentitio lucro. *Vlpianus libro 26. ad Sabinum.*

Vtraque Regulæ pars doctrinâ possessionis fundatur: in omni enim dubio standum pro possessione certa est. Cùm igitur reus antè accusationem in possessione innocentiæ sit, in omni dubio fauendum illi est. Et cùm repetitio antiquæ possessioni faueat, aduentitio cuicumque lucro anteponenda est.

X L I I.

De ignorantia.

MCLXXII.

Ignorantia inuincibilis.

QVi in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantiæ, An id quod peteretur deberetur? Fideiussores quoque non minus quàm hæredes, iustam ignorantiam possunt allegare. Hæc ita de hærede dicta sunt, si cum eo agetur, non enim si agat: nam planè qui agit, certus esse debet, cùm sit in potestate eius, quando velit, experiri. Et ante debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere. *Gaius libro 6. ad Edictum Prouinciale.*

Lege *quando*, & non *quomodo*.

Impugnatur hæc Regula.

At ego hanc volo rationẽ perpendi, videntur enim mihi hæc esse argumenta parallela.

De actore.

Primum. Actor ob insuperabilem ignorantiam excusari non potest; quia, cùm sit in potestate ipsius instituere accusationem si velit, & quando velit, debet esse certus priusquam ad agendum procedat.

De hærede.

Secundum. Hæres ob insuperabilem ignorantiam excusari non potest; quia, cùm sit in potestate ipsius acceptare aut recusare hæreditatem si velit, aut quando velit, debet esse certus priusquam hæreditatem adeat [Quod si aliquis sit hæres hodie necessariò, ita vt acceptare hæreditatem debeat, eámque recusare non possit; de illo non verificabitur rationis paritas.]

De fideiussore.

Tertium. Fideiussor, ob insuperabilem ignorantiam excusari non potest; quia cùm sit in potestate ipsius fidem suam interponere, aut non, debet esse certus, & benè explorata habere pericula, quibus se exponit, priusquam fideiubeat.

Ergo, vel hæc omnia tria simul debebunt asseri, vel simul negari; non ergo Gaius aliter de hærede, & fideiussore, & aliter de actore & reo potuit philosophari. Ergo vel ille corrigendus erit, vel ego.

Diuersi mores in diuersis prouinciis.

Sunt hodie Prouinciæ aliquæ, in quibus succurrit ignorantiæ allegatio hæredi, cùm agitur, & non cùm agit: est enim illi liberum agere, vel non agere, non autem agi, vel non agi: sunt aliæ, in quibus cautissimè est adeunda hæreditas, & cautiùs adhuc facienda fideiussio; seuerissimè enim hæredes, &

Bohemi sunt ergo hæredes & fideiussores ſcueri.

fideiuſſores tractantur. Illæ pietati deſerunt, iſtæ rigorem, & rationem ſequuntur: nemo enim tenetur fideiubere, aut hæreditatem acceptare; cæterùm ſi fideiubeat, aut hæreditatem incautè,& ignoranter adeat,non emerget allegando ignorantiam: benè tamen obtinebit tempus, vt vel libros recognoſcat, vel alios conſulat, & hoc ipſum non ex iuſtitiæ rigore, ſed ex pietate: ex qua originem trahit illa Canonici Regula, *Cùm quis in Ius ſuccedit alterius, iuſtam ignorantia cauſam cenſetur habere*, quam multi non omninò admittunt. Cæterùm, ſi quis non liberè, ſed iuſſus, aut inuitus ſuccedat, debet huius Regulæ fauore neceſſariò fruiſci.

XLIII.

De concurrentibus defenſionibus: & de actionibus.

MCLXXXIII. NEmo, ex his, qui negant ſe debere, prohibetur etiam alia defenſione vti, niſi lex impediat. Quotiens concurrunt plures actiones eiuſdem rei nomine, vnâ quis experiri debet. *Vlpianus lib.*28. *ad Edictum.*

Alij, *vna tantum.*

Et meritò, nam qui multis ſimul actionibus experiretur, vniuerſa confunderet,& nunquam poſſet intentum ſuum probare.

XLIV.

De hærede.

MCLXXIV. TOtiens in hæredem damus actionem de eo quod ad eum peruenit, quotiens de dolo defuncti conuenitur, non quotiens de ſuo. *Vlpianus lib.*29. *ad Edictum.*

Vox *actionē* in aliquibus exemplaribus deeſt.

Nam, ſi poſtquam Petro in hæreditate ſucceſſeris, inueniatur eundem Petrum mille aureos Friderico debere, dabitur in te actio, vt ſoluas nimitùm Friderico, non ex bonis tuis, ſed ex bonis à Petro ſuſceptis. At iam multis eſt legibus ſtatutum, vt ſi ſemel quis hæreditatem acceptet, creditoribus omnibus teneatur ſatisfacere.

An hæc ſit vera Regula?

XLV.

De pignore, depoſito, precario, emptione, locatione: & de conuentionibus.

MCLXXV. NEque pignus, neque depoſitum, neque precarium, neque emptio, neque locatio rei ſuæ conſiſtere poteſt. Priuatorum conuentio Iuri publico non derogat. *Vlpianus lib.*30. *ad Edictum.*

Suarum rerum nemo eſt Emptor, Depoſitarius, Locatarius, &c.

Ex hac doctrina multi caſus dilucidari poterunt: quorum reſolutiones confirmabit Titulus *de pignor.*

XLVI.

De pœna.

MCLXXVI. QVod à quoquo pœnæ nomine exactum eſt, id eidem reſtituere nemo cogitur. *Gaius lib.* 10. *ad Edictum Prouinciale.* [Ex Titulo *de pignor.*]

Sed obiicis. Id teneris reſtituere, quod exactum ab inuito domino: ſed quod pœnæ nomine à Petro exactum, ab inuito eſt: Ergo teneris ad reſtitutionem.

Ab pœnæ ex[illegible]luantur ab in[illegible]itus?

Reſpondeo concedendo maiorem, & negando minorem: qui enim in noſtra republica degit, noſtras leges acceptat, & qui acceptat liberè, non eſt inuitus. Quod ſi poſteà cùm condemnatur, inuitus ſit, & ad ſolutionem debeat cogi: virtualiter, & rationabiliter inuitus non eſt: etſi enim phyſicè nolit, cenſebitur virtualiter velle, quia velle ſoluere, & non replicare tenetur.

Qui apud nos habitare volt noſtras leges acceptat.

XLVII.

De Conſilio, & ſociis.

MCLXXVII. COnſilij non fraudulenti nulla obligatio eſt. Cæterùm, ſi dolus & calliditas interceſſit, de dolo actio competit. Socij mei ſocius, meus ſocius non eſt. *Vlpianus libro* 30. *ad Edictum.* [Ex Titulo *de mandat.* Vide legem 2.

Prudentia carere effectu ſolet.

Conſulunt homines mala, & malè. Mala, cùm ſincerè,& ex prudentia: malè, cùm fraudulenter, & dolosè. Conſului te in materia grauiſſima, dixiſti quod ſentiebas; & vt benè ſentires, adhibuiſti debitam diligentiam: & tamen res malè ſucceſſit. An contra te acturus ſum? minimè. Sed habiturus gratias potiùs, quia voluiſti fauere, tametſi nocueris per accidens. Si verò malitiosè, fraudulenter, & inſidiosè proceſſiſſes, tunc meritò conquæri poſſem.

Aliud eſt conſulere malum, & aliud conſulere malè.

Illud Philoſophicum Axioma, *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*, demonſtraui eſſe falſum; eiuſque ſoboles falſas eſſe conuici loco aprioꝛe: at quia inter ipſas eſt hæc aſſertio, *Qui ſunt ſocij vni tertio, non ſunt ſocij inter ſe*; gratias agam Vlpiano, quod meam doctrinam ſuo, adeòque magno teſtimonio confirmet.

Axioma Philoſophicum.

Axioma Ciuile.

XLVIII.

De calore iracundiæ.

MCLXXVIII. QVicquid in calore iracundiæ, vel fit, vel dicitur, non priùs ratum eſt, quam ſi perſeuerantia apparuit iudicium animi fuiſſe. Ideoque breui reuerſa vxor, nec diuertiſſe videtur. *Paulus lib.* 35. *ad Edictum.* Ex Tit. *de diuort.*

De inaduertentia.

Parum pro nihilo habetur. Vide num. 796.

Sunt in homine paſſiones, & perturbationes; illæ liberum arbitrium diminuunt, iſtæ tollunt vel rapiunt: & quia deficiente libertate ratio malitiæ deficit, actus eiuſmodi cenſentur non eſſe morales. Actus primò primos, qui ante deliberationem ſubrepunt, à ſecundò primis, aut etiam à primò ſecundis diſtinguimus, vt nullo modo liberos, à ſemiliberis, & plenè liberis diſtinguamus. Et tamen, quia hæc ſpeculatiuè intelliguntur, &

Quomodo differant paſſiones, & perturbationes?

Nulla ſine libertate arbitrij malitia eſt.

Actus primò primi.

Aliud est hominum tribunal, aliud Dei.

& vix possunt in praxi per sententiam tractari, ideò Cæsares consilio Pauli, & aliorum Iurisperitorum manuducti, statuerunt, vt quidquid ex calore iracundiæ fit, si breui retractetur, moraliter infectum dicatur. Moraliter inquam quoad homines: potest enim contingere in actu, breui tempore elicito, fuisse deliberationem plenam, quam non præsumunt leges, quæ de occultis non iudicant directè, sed indirectè, & prout ab externis iudicantur.

Libertas duplex: naturalis, & politica. Vtrum tollat metus?

Anne sicut de furore iracundiæ, ita etiam de metu, & concupiscentia, aut etiam ebrietate, poterimus philosophari? Ratio par opitulatur, si leges vbique fauerent. Sane metum cadentem in constantem virum reuerà tollere libertatem in multis casibus Ecclesia Romana supponit; aut si reoera non tollat, tolli moraliter libertatem concedit. De Concupiscentia nihil legi in Ecclesiasticis, aut Ciuilibus tabulis, quod isti doctrinæ succurrat: non enim naturaliter accidit, aut humanitùs statuitur, vt concupiscentia, quæ in constantem caderet, mentem ita excæcet, vt liberum arbitrium proscribat. Et de Ebrietate? Omnes illam condemnant, & meritò; vnde ebriorum crimina bis punire præcipimus; iterum ob malitiam specialem, quam habent; iterum ob generalem, quam ab ipsa ebrietate recipiunt.

De Concupiscentia. An tollat libertatem?

De Ebrietate. An excuset?

XLIX.

De Circumuentione.

MCLXXIX. ALterius circumuentio, alij non præbet actionem. *Vlpianus lib.* 35. *ad Edictum.*

[At nota obiter, nonnullos putare hanc Regulam non iam ex Vlpiano, sed ex Caio desumptam.]

Multa facimus ob bonum publicum, quæ omitteremus ob priuatum.

Eam sic intellige, vt nemo conqueri possit, quod Petrus alium circumuenerit; nimirùm, bonum priuatum respiciendo: at verò respiciendo publicum benè possumus contra peccata in alios commissa procedere. Vide Tract. *de tutel.*

L.

De permissione non libera.

MCLXXX. CVlpa caret, qui prohibere non potest. *Paulus* (vel vt alij volunt, *Vlpianus*) *libro* 39. *ad Edictum.* [Ex Titul. *de noxal.*]

An possimus cũ infidelibus pacisci?

Et quidem hac vnica Regula substruuntur plurimi Catholicorum cum Infidelibus contractus. Multa interdum Christiani Turcis, & Mauris ex necessitate concedunt. Et tunc ipsa, quæ fortè indoctis videretur cooperatio, est coactio, aut vt loquar exactiùs, permissio. Nam culpa carent Catholici, cùm Heterodoxis permittunt, quæ prohibere non possunt. Sed quia de hac ego materia librum integrum scripsi, ad alia transeo.

LI.

De eo, qui capit.

NOn videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alij restituere (hoc est, dare.) *Gaius lib.* 15. *ad Edictum Prouinciale.* MCLXXXI.

Aliud est recipere nomine proprio, aliud alieno.

Et est propositio verissima: ille enim in cuius manus consignas, quæ Anselmo debent necessariò restitui, nihil videtur capere; quia proprio nomine nihil capit; & ideò vt scholasticè loquar, nihil capit *vt quod*, sed *vt quo*; quia nihil sibi, nihil pro se, sed pro Petro. [Confirmatur hæc Regula ex Titulo *de bon possess.*

Capere, vt quod, & vt quo.

LII.

De non defensione.

NOn defendere videtur, non tantùm qui latitat, sed & is, qui præsens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem. *Vlpianus lib.* 44. *ad Edictum.* MCLXXXII.

Homicidium morale.

Et qui non defendit, si habeat defendendi obligationem, offendit: vnde illa Patrum veterum vox, *Si proximum non defendisti, occidisti.* Sanè si est vera illa Iuris Canonici Regula, *Qui tacet, consentit,* hoc est, *Qui non contradicit, quando potest & debet, assentitur*: erit vera etiam hæc Propositio, *Qui non tuetur, quem potest & debet, occidit.*

Consensus moralis.

LIII.

De solutione indebiti.

CVius, per errorem dati repetitio est, eius consultò dati donatio est. *Paulus lib.* 42. *ad Edictum.* [Ex Titul. *Si quid in fraudem.* MCLXXXIII.

Explicatur primò.

Est obscura, & ambigua. Num posset sic exponi: *Ille, qui rem, quam per errorem dederat, potest repetere: hanc eamdem poterit eidem donatario, aut alij cuicumque donare.* Posset & sic: *Si quis aliquid per errorem dederit, non est censendus donasse, sed posse, aut debere repetere. Quod si illud consultò dederit, censendus est donasse, & illud non posse repetere.* Et hæc secunda expositio est tenenda: quoniam dare per errorem, non est donare: at dare consultò, est donare. Dare diceris per errorem, cùm das, quæ putas te debere, & non debes: aut cùm das cui non debes: at diceris dare consultò, cùm das quæ scis te non debere.

Explicatur secundò.

LIV.

De Iuris translatione.

NEmo plus Iuris ad alium transferre potest, quàm ipse habet. *Vlpianus lib.* 46. *ad Edictum.* [Ex Titulo, *Vnde legitimi.* MCLXXXIV.

Nemo dat, quod non habet.

Sed obiicis. Blasius deootus tusticus colebat agtum, ex quo Patocho peudebat decimas; mortut, & illum in testamento legat Monastetio Disenbergensi; quod Otdinis Cistertiensis est. Hoc illum colit, & Parocho nou soluit decimas. Ergo falsa est Vlpiani Regula: falsom illud Axioma, *Nemo dat quod non habet*; Blasius enim immunem à decimis agrum dedit, & obnoxium decimis habuit.

An Cistercienses soluant decimas?

Respondeo nihil concludi contta Vlpianum: quia Blasius immunitatem illam nec habuit, oec ttanstulit, sed meram conditionem apposuit, qua purificata haberet locum Priuilegium à multis firmatum Poutificibus, quo conceditur, vt Cistetcienses ex agris suis donatione, aut emptione adquisitis decimas Ecclesiæ patochiali non soluant.

MCLXXXV. Hic etiam nota sæpè contingere, quod donatio sit plena, & tameo minus ius adquirat donatarius, quàm donatot habebat; videlicet si incapax sit. Nam si tali Atci annexi sint tot pagi, & Iudicis criminalis, aut Legionarij dignitas, & illa sacerdoti donetur, hic erit Atcis & pagotum adnexotum dominus, non tamen Legionarius, nec Iudex; nam sacerdos esse rerum dominus potest: at in criminalibus ius dicere, reos capite damnare, legionem ducere, & militiam ptofiteri non potest.

An Sacerdos Iudex, aut Miles effici queat?

L V.

De eo qui suo iure vtitur.

MCLXXXVI. NVllus videtur dolo facere, qui suo iure vtitur. *Gaius lib. 2. de testam. ad Edictum Vrbicum.*

[Et hic liber ab aliis *de legatis* vocatur: sed eodem sensu.] Consonat Titulus *si quis omiss. causa testam.*]

Iniuria distinguitur ab incommoditate.

Iniutiam multi cum incommoditate confundunt: & perpetam; qui enim, quæ sua sunt postulat, incommodus ctediroribus est, & tamen iniotius non est.

Iuris abusus.

Nulli profectò iniutiam facit, qui suo iute vtitur; at peccat interdum, qui suo iure abutitur: vnde sumpsit exordium, illud Axioma, *Summum Ius, summa iniuria.* Tuo iute vteris, qui negas otanti pecunias, quibus ipse non eget, & tu eges, tuo, qui à mutuario elapso tempote mutuum tepetis, etsi non sit illius elapsa necessitas, & tibi perinde sit temittere, vel recuperare. Et vt verbo dicam: quoties habeo ius ad faciendum aliquid, quod mihi inutile, & ptoximo meo petniciosum; si illud fecero, iure meo abutot, & pecco contra Charitatem.

Summum, & nimium Ius.

Peccata contra charitatem.

L V I.

De dubiis.

MCLXXXVII. SEmper in dubiis benigniora præferenda sunt. *Gaius libro 3. ad Edictum Vrbicum.* [Alij citant *libro 2. de Testamentis, &c.*

Corrigitur hæc Regula.

Et hanc Regulam vetam non dubito; puto enim in dubiis pro possessione iudicandum, siue sententia benignior, siue seoeriot sit. Nam cùm dubitatur de ptæcepto, statur pto libertate, quæ ptiot præcepto: & cùm dubitatur de dispensarione, statut pro præcepto, quod dispensatione prius. Sed hoc iam sæpè monui; quod iudico verum, & certum.

In omni dubio standum pro possessione est.

L V I I.

De eo, quod bis exigitur.

BOna fides non patitur, vt bis idem exigatur. *Gaius lib. 17. ad Edictum Prouinciale.* MCLXXXVIII.

Quid sit bona fides?

Nomine *bonæ fidei* non Religionem Catholicam, sed prudentiam, æquitatem, & sinceritatem intelligimus, quæ non tolerat, vt idem debitum bis exigatur, aut eadem pœna bis luatur.

L V I I I.

De peculio.

EX pœnalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari. *Vlpianus lib. 2. disputationum.* [Et sumitur ex Titulo *de Peculio.* MCLXXXIX.

L I X.

De hærede.

HÆredem eiusdem potestatis iurisque esse, cuius fuit defunctus, constat. *Vlpianus libro 3. disput.* MCXC.

Hæres dicitur ab hærendo, quod ipsi defuncti omnia iuta, & bona motaliter hæreant: ergo mirum, si omnia possidere dicatur? Interim, quia sæpè eædem aut similes Positiones tecurrunt, telege Regulam 54.

Vnde hæres dicatur?

L X.

De mandato.

SEmper, qui non prohibet pro se interuenire, mandare creditur. Sed & si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione. *Vlpianus libro 10. disputationum.* MCXCI.

De ratihabitione.

Cooperari moralitet dicitur, qui potest ptohibere, & non prohibet: (Vide Regulam 50) qui enim ptohibere non potest, culpa caret. At licet actum ptohibere non potueris, si posteà ratum habeas, tua illum authoritate confirmas, & quasi elicuisse censeris.

Cooperatio virtualis.

Nota id benè.

Sanè hanc positionem, *Superior, quæ non prohibet, permittit*, veta est. An etiam hæc, *Superior qui non prohibet, quæ potest & debet, eadem præcipit?* Respondet affertiuè Vlpianus. At Ego in rigore loquendo, non tam præceptum, quàm coopetationem reperio, Debet peccata impedire Supetior; &, si

An non interdicere mala, sit illa præcipere?

[Qualiter superior erga subditos debeat procedere?] si non fecerit, & illa committantur à subditis: cooperari dicendus est. Huc pertinet totum cap. 2. Regulæ S. Benedicti, qui loqui videtur vt Vlpianus; debet enim Antistes inuigilare subditis, eosque exemplo & doctrinâ dirigere. Quam ob rem sciat (Prælatus negligens) *quod suscipit animas regendas, & se præparet ad rationem reddendam. Et quantum sub cura sua fratrum se habere scierit numerum, agnoscat pro certo, quia in die Iudicij ipsarum omnium animarum est redditurus Deo rationem, sine dubio addita & sua anima.* At dices: [Psalm. 30.] *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam & salutare tuum dixi: ipsi autem contemnentes spreuerunt me.* Ergo, si inuigilas tuis ouibus, & tamen non proficis, audi sanctissimum Legislatorem. [An & cur obedientia subditorum sit Abbati imputanda?] *Memor sit semper Abbas, quia doctrina sua, vel discipulorum obedientiæ vtrarumque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit discussio. Sciatque Abbas, culpæ pastoris incumbere, quidquid in ouibus Paterfamilias vtilitatis minus potuerit inuenire.* [Quãdo iste erit excusabilis?] *Tantum iterum liber erit si inquieto & inobedienti gregi pastoris fuerit omnis diligentia attributa; & morbidis earum actibus vniuersa fuerit cura exhibita: &c. Et tunc demum inobedientibus sua cura ouibus pœna sit eis præualens, ipsa mors.* Nota bene obsecro: *obedientiæ* dicit non *inobedientiæ* discipulorum faciendam discussionem esse. Et cur? Quia, vt Vlpiano placet, non inhibere mala, est quodammodo mala præcipere, & in tali casu discipulorum obedientia erit Superiori imputabilis.

LXI.

De Affectione domus.

MCXCII. [De domibus reficiẽdis.] **DOmum suam reficere vnicuique licet, dum non officiat inuito alteri, in quod ius non habet. [Sed quid si ius habeat? poterit officere illi etiam inuito.] *Vlpianus lib. 3. opinionum.***

[Coniunge *l.2.de oper publ.*]

LXII.

De Hæreditate.

MCXCIII. [Quid sit hæreditas?] **HÆreditas nihil est aliud, quàm successio in vniuersum ius, quod defunctus habuerit (videlicet, tempore mortis.) *Iulianus lib.5.Digestorum.***

Colligitur ex Titul. *de petit hæred.* & confirmatur lege, *Ei qui, eodem tit*, & leg. 24. *de verborum signific.* Et est verissima, non enim, quæ tuus pater in iuuentute habuerat, sed quæ in mortis articulo, ad te transmisit.

LXIII.

De Mora.

MCXCIV. **QVi sine dolo malo ad Iudicium prouocat, non videtur moram facere. *Iulianus lib.17. Digestorum.***

[Dolus malus.] Sed quid est dolus malus? Anne datur aliquis dolus, qui sit bonus? Datur: nempe cùm versutia quadam hostes publicos circumuenimus, iuxta illud, [Dolus bonus.] *An fuerit virtus, an fraus, quis in hoste requirat?* Eiusmodi dolos vocat Græcus *stratagemata*: & nominantur *bona*, vel eo sensu, quo aliqua mendacia *officiosa* dicuntur, quòd tametsi mala intrinsecè ratione obiecti, sunt bona & vtilia ratione finis: vel etiam absolutè, si ita circumstantiæ concurrunt, vt nullum mendacium dicatur: multi enim dicendo veritatem decipiunt, & multi tacendo alios fallunt.

LXIV.

De raro contingentibus.

MCXCV. **EA, quæ rarò, accidunt, non temerè in agendis negotiis computantur. *Iulianus lib.29 Digestorum.***

[Corrigitur aut tenetur Regula.] Anne Propositio ista vera? Non putas, imò eam reiicis; & contradictoriam assumis; nam illud *non* irrepsisse supponis: quoniam, *si inspicimus in obscuris, quod plerumque fieri consueuit*, vt habet Canonici Iuris Regula 45. in obscuris debebimus omnino non curare, quæ rarò accidunt. Sed attende.

[Pericula nõ sunt æqualia. Etiam parua possunt & debent cõputari. Sicut de timore; ita etiam est agendum de spe.] Datur periculum probabile, minùs probabile, & magis probabile: & nauis in pelago, in quo raræ naufragio pereunt, non est omnino tuta: & maioris facienda est pecunia omnino tuta: & ideò prudentissimè pericula etiam parua considerantur, aut etiam computantur in pretiis. Vide *num.315.§.Probabilitas*. Ergo ea, quæ rarò accidunt (sed damnum, seu vtilitatem concernunt) non temerè in agendis negotiis computantur.

LXV.

De cauillatione seu sorite.

MCXCVI. [Sorites.] **EA est natura cauillationis, quam Græci Σωρίτην (alij Σοφιστικὴν) appellant, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur. *Iulianus lib.54. Digestorum.***

[Argumentatio Sophistica. Quid sit?] Vt reor cauillario Σοφιστικὴ dici poterit, at Σωρίτης non poterit: nam sorites est acerualis syllogismus, bonus tamen, nec vllâ fallaciâ inficitur: cùm tameo rationes sophisticæ illæ solæ dicantur, quæ occulto aliquo morbo laborant.

LXVI.

De exceptione.

MCXCVII. [Desitio debiti.] **DEsinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem. *Marcellus apud Iulianum lib.60.Digestorum.***

[Quid sit Iustitia? Quid Æquitas.] Hinc patet, quid sit Iustitia & Æquitas: nam si exceptio iusta est, quæ ab æquitate naturali

naturali nou abhorret, vniuersaliter loquendo, actio erit iusta, quæ ab eadem æquitate non abhorret.

LXVII.

De sermone ambiguo.

MCXCVIII. Quid faciẽdum si lex sit æquiuoca?

QVoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipietur, quæ rei gerendæ aptior est. *Iulianus lib.87.Digestorum.*

Sed non adquiesco:nam hoc modo discurro. Quoties idem sermo duos sensus habet, commodum & incommodum, congruũ & incongruum, aptum & ineptum: oportet reiicere incongruum, incommodum, ineptumque, & eum solum accipere, qui commodus, congruus, & aptus. (Nemo sequi tenetur probabiliorem opinionem.) At verò, cùm nemo teneatur meliora facere, nec probabiliora sectari, nemo sententiam in sensu commodiore, congruentiore & aptiore vsurpare tenebitur, sed satisfaciet prudentiæ, si sensu apto, congruo, & commodo contentus sit. (Nemo sensum aptiorem.) *Cæterùm*, si detur lex, quæ iubeat sequi sensum aptiorem, tunc ille vnicus est admittendus: &, si ex circumstantiis constet, quem Legislator haberi voluit, tunc iste, licet minùs aptus, debet recipi.

LXVIII.

De beneficiis.

MCXCIX. De iure reali & personali.

IN omnibus casibus id obseruatur, vbi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat; vbi verò genus actionis id desiderat, ibi ad quemuis persequutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilij. *Paulus libro singulari de doloris repetitione.* [Ab aliis citatur *libro de assignatione libertorum.*

Quid Paulus velit dicere video, at quid dicat nescio. Verbo omnia expono. Personæ conditio, qualitas aut illustris aut misera; & quæcumque aliæ circumstantiæ quæ solent esse beneficiorum aut priuilegiorum conditiones, nequeunt bene explicari, nisi sciamus alias esse conditiones *in fieri*, alias *in facto esse*. (Cõditiones aliæ sunt in fieri, & aliæ in facto esse.) Sine illis res non potest fieri, at semel facta potest conseruari sine illis: at sine istis conseruari non potest. Hac doctrina ad materiam præsentem translatâ, asseram in beneficiis & priuilegiis alias esse conditiones sine quibus illa non concederentur, sine quibus tamen semel concessa manent; esse & alias, sine quibus illa conseruari non possunt. (An præsentia Parochi ad matrimonium requiratur?) Omnia exemplo dilucido. Præsentia Parochi, vbi Tridentina Synodus admissa est, est conditio sine qua non fit Matrimonium; & tamen illud, vt semel factum perseueret, non indiget præsentiâ Parochi. Conceditur Episcopis, vt cum pauperibus dispensent in affinitatis & consanguinitatis impedimento tali aut tali. Et qui verè fuit pauper cùm dispensatione obtentâ vsus, manebit semper coniugatus, licèt postea ditescat. (An causa cessante cesset licentia?) Aliter contingit erga eum, qui ob morbum dispensationem vescendi carnibus impetrauit; recedente enim morbo cessat concessa licentia à Prælato; morbus enim est conditio in facto esse, sine quo non persistit licentia: putamus enim Pontificem eam dedisse pro tempore morbi tantummodo.

(Tria fauorum genera.) Hac doctrinâ præmissâ, aio beneficia, vel respicere personam, vel conditionem, vel officium. (Alia conceduntur Personæ:) Quæ sunt personæ concessa, non transeunt ad hæredes: ideò multa vbique possunt parentes, quæ illis mortuis non possunt filij. Quæ conceduntur conditioni, ab eius duratione dependent: si enim vesci carnibus est priuilegium morbi, hoc deficiente illud etiam deficiet. (Alia conditioni: Alia officio/) Quæ autem conceduntur actioni, officio, ministerio, dignitati, transeunt ad illos, qui succedunt; nempe ad illos, qui vel actionem persequuntur, vel officium, vel ministerium, vel dignitatem obtinent. Vt exemplo rem istam dilucidem, propono dignitatem Legati: alij enim dicuntur *nati*, alij *creati*. (Legatus natus & creatus.) Legatus creatus habet dignitatem personalem, quæ ad successores non progreditur: at Legatus natus habet dignitatem non personæ, sed Episcopatui concessam: & ideò illam habebit, quicumque illum Episcopatum, cui adnexa, obtineat. (Archiepiscopus Pragensis est legatus natus.) Quam ob rem, cùm Archiepiscopus Pragensis sit Legatus natus, erit etiam Legatus futuro tempore, quicunque Pragensis Archiepiscopus sit.

LXIX.

De inuoluntario.

MCC. Qui fit inuito non est fauor.

INuito beneficium non datur. *Paulus libro singulari de assignatione libertorum.*

Et est Regula certa: qui enim cogitur, non dicitur beneficio gaudere; quam ob rem non intelligam gratiam fauoremque, quàm duos actus liberos intelligendo: alterum dantis, & alterum recipientis. Quæ enim debita est & necessariò debet concedi, non est gratia; & qui necessariò debet admitti, non est fauor,

LXX.

De potestate gladij, vel alterius coërcitionis.

MCCI. An iura & priuilegia, ad alterum transmitti possint?

NEmo potest gladij potestatem sibi datam vel cuiusuis alterius coërcitionis, ad alium transferre. *Vlpianus lib.1.de officio Proconsulis.*

[Coniunge legem *solet.* de offic.Præt.]

In hac Regula inuoluitur quæstio de facto; stando enim Iuri naturæ, non repugnat, vt negetur Petro Ius gladij, & tamen concedatur Antonio cum facultate transferendi ad Petrum aut ad alium quemcumque capacem, si velit.

Vt rem meliùs intelligas, adnotato esse in

mora

Moralia aliqua donari & delegari possunt: alia non.

moralibus facultates, aliquas donabiles, aliquas delegabiles, alias verò nec donabiles nec delegabiles. Donabiles sunt, quæ donari (aut etiam vendi) possunt: eiusmodi sunt multæ qualitates aut etiam dignitates in Regnis & Prouinciis sæcularibus & Ecclesiasticis. In qualitatibus eiusmodi, positâ donatione aut emptione, excidit prior possessor, & incipit donatatius aut emptor habere ordinariam & legitimam authoritatem. Delegabiles dicuntur illæ, quæ retentæ possunt exerceri per alium. Sic Episcopus huic vel illi authoritatem suam delegat: & tamen manet Episcopus, & retinet indiminutam suam iurisdictionem. Sunt præterea qualitates & dignitates aliæ, quæ nec donari, nec vendi, nec delegari possunt. Ius gladij expressit Iurisconsultus; pono alia exempla magis nota. Sacerdos habet conficiendi corpus & sanguinem Christi potestatem, absoluendi à peccatis authoritatem, &c. & tamen illam nec donare, nec vendere, nec delegare potest; est enim purè personalis. Hybernis conceditur à Rege Catholico, vt virtualiter sint Hispani, adeoque quoad iura stipendia, honores, & promotiones, ita se habeant, ac si Hispani essent; interim hanc prærogatiuam, nec donare illi Gallo, aut alij possunt: imò nec vendere: imò nec delegare: est enim nationi concessa, nec potest aliis communicari.

Donabilia. — Delegabilia. — Propria quæ nec vendi possunt, nec delegari. — Sacerdotij dignitas. — Hiberni sūt Hispani virtualiter.

LXXI.

De his, quæ per libellum expediri non possunt.

MCCII. Nemo potest inauditus dānari

OMnia quæcumque causæ cognitionem desiderant, per libellum (*hoc est*, sine causæ cognitione) expediri non possunt. *Vlpianus lib. 2. de officio Proconʃ.*

[Coniunge legem *Nequidquam. §.... de officio Proconʃ.*] Sed cur debet Probari, quæ si bene consideretur, est identica?

LXXII.

De iure pignorandi.

MCCIII. FRuctus rei est vel pignori dare licere. *Iauolenus lib. 3. ex posterioribus Labeonis.*

Coniunge legem vltimam *de vsuris.*]
Est obscura, & difficilis vtcumque exponatur.

LXXIII.

De tutela & hæreditate. De actione violenta & occulta. De his, quæ in testamento intelligi non possunt. De cautela, qua quis agere debet cum extraneo.

MCCIV. Quis possit tutorem donare & dare.

QVò tutela rediit, eò & hæreditas peruenit: nisi cum fæminis hæredes intercedunt.

Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei quem in suis hæredibus, cum moritur habuit, habiturusve esset, si vixisset.

Vi factum id videtur esse, quâ de re quis, cùm prohibetur, fecit clam; quod quisquam cùm controuersiam haberet, habiturum se putauit, fecit. — Quid fiat per vim?

Quæ in testamento ita sunt scripta, vt intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent. — Inintelligibilia iudicantur non scripta.

Nec pascendo, nec legem dicendo, nec stipulando, quisquam alteri cauere potest.

Omnia hæc Quintus Mucius Scæuola libro singulari ὅρων. — An alteri cauere possis?

LXXIV.

De acceptione aut commutatione personarum.

MCCV. Nemo ob alterius iniquitaté condemnatur.

NOn debet alteri per (propter) alterum iniqua conditio inferri. *Papinianus lib. 1. Quæstionum.* [Ab aliis allegatur *Pomponius.*]

Hinc patet, ob aliena crimina neminem licitè puniri posse.

LXXV.

De mutatione consilij.

MCCVI. NEmo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam. *Papinianus* (aut fortè *Pomponius*) *lib. 3. Quæstionum.* [Et adde legem *Non vnquam. de collat.*

Iniuria. — Damnum. — Incommoditas. — Propositum differt à promissione.

Consultò vocem illam *iniuriam* ponit Iurisconsultus; qui enim cum alterius iniuria mutare consilium non possum, cum alterius incommoditate aut damno sæpe possum. Vt ergo Regulam intelligas, distingue propositum à promissione; illud enim mutari semper potest; at hæc, si habet circumstantias debitas, vt obligationem inducat, inuito promissario retractare non potest. Vide *num.* 455. vbi vberiùs de mutatione dictaminis.

LXXVI.

De actibus liberis.

MCCVII. Actus liber requirit notitiam clarã.

IN totum omnia, quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera scientia perfici possunt. *Papinianus* (vel certè *Pomponius*) *lib. 24. quæstionum.*

Error opponitur libertati.

Definit Iurisconsultus, actum liberum eum esse, qui elicitur animi destinatione; hancque non posse existere certitudine notitiæ (hanc enim significat nomen *scientia*) sublatâ: nihil enim magis opponitur resolutioni libertæ, quam error.

Anne

Limitatur Regula.

Anne quicumque error reddet actum inualidum? Videtur loqui vniersaliter Iurisperitus in hoc loco; at debet vela contrahere, & substantialia ab accidentalibus distingnere: quoniam error in qualitare, contractus humanos non dirimit.

Error in qualitate.

Sed quid est error in qualitare? Anne cùm petenti album datur nigrum, & requirenti frigidum datur calidum? Sic multi Iuristæ, sic nonnulli Theologi putarunt, & in matrimonij materia ideò multos errores commiserunt. Error in qualitate dicitur error in accidente, noo subiecti, sed obiecti. Attende. Accidens subiecti est, quod potest adesse & abesse absque subiecti corruptione: & accidens obiecti, quod potest adesse & abesse absque obiecti corruptione. Corrumpitur obiectum quà tale, quando incipit non esse quà tale: & quia suum esse est obiici, est eligi, est amari; esse desinit in esse, obiectiuo, cùm primùm desinit obiici & amari. Ergo accidens obiecti, id est, quod siue cognosceretur siue non, adhuc intenderetur aut eligeretur obiectum: quod si aliqua sit circumstantia, qua sublatâ obiectum non diligeretur, iam illa pertinet ad intrinsecam rationem obiecti quà talis, nec debet vocari *qualitas*. Rem exemplo dilucido. Contrahit Abbas Benedictinus cum Mercatore de panno pro paranda chlamyde; & Mercator purpureum ad cellam transmittit: vúltque contractu obstringi Abbatem. Se deceptum occlamat Religiosus, & errorem producit. Reponit alter, hunc errorem non esse substantialem, sed accidentalem circa panni qualitatem tantummodo, quoniam color est qualitas. Et ex iure vrget, errore in qualitate non inualidari contractum. Et respondeo colorem io emptione eiusmodi non ad obiecti accidentia, sed ad essentiam pertinuisse. Abbatem enim noluisse habere chlamydem purpuream certum est. Ergo siquidem posito colore nigro ponitur consensus, & auferatur sublato, non est color obiectiuum consensus accidens, sed est verè quædam realitas, quæ ad intrinsecam obiecti rationem pertinet.

Quis ille sit? Obiectum differt à subiecto.

Accidens subiecti & obiecti. Quomodo & quando corrumpatur obiectũ?

Consideretur bene & perpendatur hoc exemplum.

An color sit accidens?

Sunt multi in hac materia summo errore præuenti.

Hæc dixi iterum, iterumque, & vtinam intelligaotur ab omnibus, si centies dicantur: nam repetitio intolerabilia præiudicia etiam in hominibus, qui volunt dici eruditi, & eximij, apud quos errorem in nobilitate, & diuitiis nunquam esse ditimens impedimentum communissimum est, & ideò in hoc præiudicium labuntur, quòd diuitias nobilitatemque ad prædicamentum qualitatis reducant, accidentia subiecti cum accidentibus obiecti confundentes. Sanè nobilitas, & opulentia interdum accidentia obiecti sunt, nimirùm quando amatur persona siue nobilis, & diues sit, siue non sit. At quando amatur virgo quà diues, ita vt si non esset diues non amaretur, nec se habent diuitiæ per accidens, nec ad obiecti qualitatem spectant.

An diuitiæ & nobilitas sint accidentia.

LXXVII.

De actione legitima. De expresso & tacito.

MCCVIII. Actus, qui conditionẽ nõ accipiũt

ACtus legitimi (sunt) qui non recipiunt diem vel conditionem; veluti Manicipatio, (*fortè*, Emancipatio) Acceptilatio, Hæreditatis aditio, serui optio, Datio tutoris in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem. Nonnunquam tamen actus suprascripti tacitè recipiunt, quæ apertè comprehensa vitium adferunt. Nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio exstiterit, quæ si verbis nominatim acceptilationis comprehendantur, nullius momenti faciet actum. *Papinianus* (vel *Pomponius*) *lib.* 28. *Quæstionum.*

An officiat exprimi, quod subintelligitur tacitè?

[Coniunge legem 8. de tut. & rat. distrah. 4. Et vide Alciatum lib. 3. Parerg. cap. 4. & 5.]

Resolutio est affirmatiua: mixta tamen.

Hæc omnia consistunt in humano Iure, & possunt pro arbitrio aliter & aliter disponi. Interim ea quæ tacitè subintelligi debent dirimere contractum, si expresè ponantur, mirum est; imò & nociuum & correctione dignum est. Interim quamdiu authoritate supremâ indicuntur, à subditis debent religiosè obseruari. [Sed quo fructu?]

Imò interdũ nociua.

LXXVIII.

De fraude.

MCCIX. Vtilitas quę obuenit per accidens, non cadit in considerationem.

GEneraliter, cùm de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuerit, considerandum est. *Papinianus* (vel si placet *Pomponius*) *lib.* 31. *Quæstionum.*

Regula illustratur exemplo. [Per vim, fraudem, rapinámve vestibus exspoliatur Antonius a Petro; vestibus, inquam, quæ valebant decem. Condolet Franciscus exspoliato, & concedit aliàs, quæ valent viginti. Accusat Petrum Antonius: & Petrus excipit; contrà, quia nihil Antonius perdidit, siquidem amissis prioribus vestibus alias duplo meliores & pretiosiores adquisierit. Imò vult sibi Petrus gratias agi, si enim Antonius à Petro spoliatus non fuisset, vestes illas nobiliores non adquisiuisset.] At auditis vtriusque partis rationibus Iurisconsultus inquit, non esse considerandum quid Actor habeat, aut non habeat, sed quid habere debeat, & ob fraudem & vim à Petro illatam, habere non possit. Ergo pronunciandum est, Antooium vestes à Francisco clementer datas retenturũ, & vestes priores à Petro recuperaturum; & Petrum iuxta criminis qualitatẽ damnandum.

De

LXXIX.

De fraude.

MCCX. Fraudulentum consilium.

FRaudis interpretatio semper in Iure Ciuili, non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur. *Papinianus* (si eius hic liber est, qui ab aliis attribuitur *Pomponio*) *lib. 32. Quæstionum.*

Patet, quia qui sincero animo dedit consilium, quod malè cecidit, fauore est dignus & qui animo prauo consilium, quod bene successit, est puniendus.

LXXX.

De genere & specie.

MCCXI. Addita diminuentia.

IN toto Iure generi per speciem derogatur, & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est. [*Clariùs.* Vniuersali & communi per particulare & singulare derogatur; & vbi dantur verba contrahentia & determinantia, standum est determinationi.] *Author Quæstionum* (est vel *Papinianus* vel *Pomponius*) *lib. 33.*

Exemplum sumi potest ex lege *Seruus de de legib.* 5. Consonat Cicero *lib. 2. de inuent. Rhetoric.* dum de contrariis legibus differit.

LXXXI.

De claritate verborum.

MCCXII. QVæ dubitationis tollendæ causâ contractibus inseruntur, ius commune non lædunt. *Papinianus lib. 3. Responsorum.*

Addita explicantia.

[Adde legem 66. *ff. mandati.*]

Ergo notandum est; addita verba aliàs esse diminuentia & limitantia, & aliàs non nisi sensum obscurum declarantia, & dubitationem tollentia.

LXXXII.

De donatione.

MCCXIII. Donationis character.

DOnari videtur, quod nullo Iure cogente conceditur. *Papinianus lib. 9. Responsorum.*

An possit ex iustitia fieri.

Sed cur illud *videtur*? & cur illud *cogente*? Ibi loqui deberet Iuris peritus fortiùs, hîc suauiùs. Summo ergo calamum, & Regulam eamdem rescribo. *Proculdubio donatur, quod nullo Iure indicente conceditur.* An non etiam donatio potest esse, quæ fieret Iure indicente aut cogente? Potest: eo nimirùm casu, quo fiat illi, qui nullum ius habet. Pono exemplum. Venis ad pedes meos, & tibi ego pœnitentiam iniungo, vt eroges decem aureos in pauperes. Hæc erogatio ex sententia legitimi Iudicis fit, & tamen vera donatio est; fit enim in fauorem pauperum, quibus nihil debetur: quam ob rem, si posteà alius hanc pœnitentiam in aliam (puta, disciplinas, aut cilicia) commutet, nullam iniuriam faciet pauperibus, quibus illa pecunia non dabitur. Axioma igitur ad ista verba reducamus: *Donari videtur, quod proprietatis iure donatario non debetur.*

Ex obedientia tenentur nõnulli dona dare.

Quid sit donatio?

LXXXIII.

De amissione.

MCCXIV. NOn videntur rem amittere (*meliùs*, Rem non amittunt) quibus propria non fuit. *Papinianus lib. 2. definitionum.*

Sed quid dicemus de spe? leuem à probabili, & hanc à certa distinguemus. Temerè enim rem sibi concedendam exspectat, qui spe leui seducitur: & qui præuenitur spe certà, temerè desperaret. Et in medio probabilitas libera est. Et hoc modo, & non alio, intelligenda est lex, *Nec emptio ff. de contrahend. empt.* vbi, vt bene notat Ferrandus Dossena *tr. de Salariis, cap. 6 num. 78.* spem ipsam esse pretio æstimabilem legimus.

Spes triplex temeraria, certa, probabilis.

An spes sit pretio æstimabilis.

LXXXIV.

De naturâ obligationum, Quid si amplius solutum sit, quàm debeatur?

MCCXV. CVm amplius solutum est, quàm debeatur, cuius pars non inuenitur, quæ repeti possit, totum esse indebitum intelligitur, manente pristina obligatione. Is naturâ debet, quem Iure Gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus. *Paulus lib. 3. Quæstionum.*

[Consonat legi *Iulianus de condit. indeb.*]

Et Regulam exemplo dilucido. Teneris dare Francisco Ouem, & ex errore dedisti Equum: cùm non possit ille tibi restituere partem Equi, totum restituet, manente priore obligatione.

LXXXV.

De dote. De his, qui eò peruenerunt, vnde non possunt initium sumere. De æquitate. An eam dubitatio moretur? & si moretur, quid faciendum?

MCCXVI. An in dubiis fauendum sit sponsæ & doti?

IN ambiguis, pro dotibus respondere melius est. NON EST NOVVM, vt quæ semel vtiliter constituta sunt, durent, licèt ille casus exstiterit, à quo initium capere non potuerunt. QVOTIENS æquitatem desiderij, naturalis ratio, aut dubitatio Iuris moratur, iustis decretis res temperanda est. *Paulus lib. 6. Quæstionum.*

Et

In ambiguis & dubiis, non pro dote, sed pro possessione est standum. Impedimenta dirimentia aliquando non diriment. An cessante fine legis cesset & ipsa lex.

Et in hac Regula displicet *prima periodus*. Quoniam in ambiguis & dubiis *beatus, qui possidet*: non ergo respondendum pro dote est, si sit possessio pro non dote: nec ad solutionem vllius debiti damnari potest, qui rem possidet quam probabiliter ostendit suam esse. *Secunda periodus* est certa: nam impedimenta dirimentia, si post contractum matrimonium ponantur, illud non dirimunt. *Tertia* postulat, vt supponamus leges omnes ad maiorem DEI gloriam & populi veritatem sancitas, & si quandoque illas per accidens contrà videantur vergere, iustis decretis temperandas.

LXXXVI. LXXXVII.

De litis contestatione.

MCCXVII. NOn solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quàm si non essent: sed plerumque melior. *Paulus lib. 7. Quæstionum.*

Et rationem producit *lib. 13.* vbi ait: [Nemo enim in persequendo, deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litis contestationem hæredi quoque prospicitur, & hæres tenetur ex omnibus causis.]

LXXXVIII.

De mora.

MCCXVIII. NVlla intelligitur mora ibi fieri, vbi nulla petitio est. *Scæuola lib. 5. Quæstionum.* [Ex lege *Pupillus. de verb. obligat.*

LXXXIX.

De successione ex testamento, vel ab intestato.

MCCXIX. Hæres legitimus quis sit?

QVandiu possit valere testamentum, tamdiu legitimus hæres non admittitur. *Paulus lib. 10. Quæstionum.*

Sed quis nomine *hæredis legitimi* intelligitur? Ille vnicus qui succederet ab intestato.

XC.

De æquitate.

MCCXX. Leges aliter respiciuntur à legislatore & aliter à Iudice.

IN omnibus quidem, maximè tamen in Iure, æquitas spectanda est. *Paulus lib. 15. Quæstionum.*

Sed à quo? Spectanda est à legislatore: quia Iudex non debet Leges iudicare, sed iuxta Leges. Et si semel Leges agi reas permitteremus, actum esset de æquitate in Europa.

XCI.

De successione.

QVoties duplici iure defertur alicui successio, repudiato nouo iure, quod ante defertur, supererit vetus. *Paulus lib. 17. Quæstionum.* MCCXXI. De iure duplici.

Ergo repudiato antiquo iure, supererit nouum. Patet consequentia à pari. Et quid neutrum debeat censeri nouum, vel vetus? Puto sæpe posse contingere illa iura esse disparata, nec habere ordinem inter se, & hanc ob rem iudico Regulam hanc debere transscribi, & his terminis tradi. Videlicet: *Quoties duplici iure defertur alicui successio, altero repudiato, adhuc alterum remanet.* Et sicut de successione, sic etiam de aliis est iuribus philosophandum.

Regulæ correctio, & ampliatio.

XCII

De errore librarij in transcribendo.

SI librarius in transcribendis stipulationis verbis, errasset; nihil nocere. [*nempe*, hic error poterit,] quo minus & reus & fideiussor teneantur. *Scæuola lib. 5. Resolutionum.* MCCXXII. Lapsus calami alieni non nocet.

Putant I. Crispinus & I. Pacius mendum aliquod esse, & hanc Regulam ex lege 54. *de man. testam.* deductam.

At textus sensus peruius est, nec correctione indiget aut restitutione. Librarij error nocere non debet: at debebit ille probari, nam aliàs scripturæ est standum. Sanè error transcriptionis facili negotio conuincitur exemplaribus inter se comparatis; nam vbi ab originali differt exscriptum, originali necessariò est standum. Sed quid, si erroris arguatur ipsum originale? Non erit actori credendum, nisi errorem conuincat claris & indubitatis testimoniis. Et conuincet, si producat testes, qui fuerunt præsentes, cùm testamentum v. g. conditum fuit, & affirment rem aliter à defuncto dispositam, & aliter scriptam à Graphiario.

Si probetur. Sed quomodo probari poterit?

XCIII.

De possessione rei peculiaris.

FIlius familias, neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei peculiaris videtur. *Macianus lib. 1. Fideicommissorum.* MCCXXIII.

[Et eius assertionem confirma ex lege 18. *de castr. pecul.*]

Noto illud *videtur*, nam hic modus loquendi, qui frequenter occurrit, non doctrinam, sed vrbanitatem præsefert. Regula enim, vt doctrinalis sit, his verbis pronunciari debebit. *Filius familias, neque retinet, neque recuperat, neque adipiscitur rei peculiaris possessionem.* Quod semel monuisse sufficiat.

Modus loquendi Iuristarum vrbanus.

De

XCIV.

De abundantibus.

MCCXXIV. NOn solent, quæ abundant, vitiare scripturas. *Vlpianus lib.2. Fideicommissorum.*

Monitio ad Principes. Est vera hæc Regula, & Iuri naturali consona; & tamen dissona Regulæ 77. quam deberent Principes supremi corrigere. Illam relege.

XCV.

De eo, qui defenditur.

MCCXXV. NEmo dubitat, soluendo videri eum, qui defenditur. *Vlpian. lib.6. Fideicommissorum.*

An possit defendi, qui soluendo non est. Et patet: frustra enim defenditur, qui soluendo non est; habet enim Hispanorum Adagium, *A quien no tiene, el Rey le haze libre.* Et tamen nihilominus non frustra defenderetur, qui soluendo non esset, si speraret diuitias, aut etiamsi obtineret illa lex, *Qui non habet in ære, luat in pelle.* *Nota id bene.*

XCVI.

De ambiguis orationibus.

MCCXXVI. IN ambiguis orationibus, maximè sententia spectanda [est] eius, qui eas protulit. [Dico *protulit*; non enim placet verbum *protulisset*, quod in exemplaribus vniuersis reperio.] *Macianus lib.12. Fideicommissorum.* *Corrigitur Regula.*

Maximè ait, non vnicè: sæpè enim contingit, vt vir cautus sua verba torqueat in sensus diuersos & alienus, vt exorbitantias excuset: & in tali casu securiùs & sinceriùs illa ab eo exponentur, qui non protulit.

XCVII.

De bonis deportati.

MCCXXVII. EA sola deportationis sententia aufert, quæ ad fiscum perueniunt. *Hermogenianus l.3. Iuris Epitomas.*

Hæc, vt vera sit, pendet à Legislatorum arbitrio:

XCVIII.

De Lucro.

MCCXXVIII. QVoties in vtriusque causa, lucri ratio vertitur, is præferendus est, cuius in lucro causa tempore præcedit. *Hermogenianus lib.4. Iuris Epitomas.* *Quis debeat in lucro præponi?*

Consonat vulgata illa æquitatis vox, *Qui prior est tempore (cæteris paribus) potior est iure.*

XCIX.

De eo, qui ignorat, quantum soluere debeat.

NOn potest improbus videri, qui ignorat, quantum soluere debeat. *Venuleius l.12. stipulationum.* MCCXXIX.

Computus potiùs examinari & seruari debent à creditore

C.

Quibus modis contractus aut obligatio tollatur.

OMNIA quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt. *Gaius lib.1. Regularum.* MCCXXX. *Vnicuique principio correspondet finis proportionatus.*

Apud alios eadẽ Regula sic legitur, vt loco *iure* reperiatur *iudicio*; sed hæc lectio nõ placet.

Fundatur in iure naturæ; quæ enim generantur possunt corrumpi, & quæ creantur possunt adnihilari. Hoc sensu loquitur Iurisperitus, cuius nihilominus verba, si ad rigorem scholasticum reduceremus, habent nonnihil proculdubio, quod non posset defendi; non enim iura de obiectis contradictoriis, si exactè loquamur, sunt contraria. *Vide superiùs Regulam 35.* *An dentur Iura cõtraria?*

CI.

De duobus mensibus.

VBi lex duorum mensium fecit mentionem, qui sexagesimo primo die venerit, audiendus est: ita enim Imperator Antoninus cum Diuo Patre) *alij* Fratre) suo rescripsit. *Paulus lib. singul. de Cognitionib.* MCCXXXI. *Quot dies complectãtur duo mẽses?*

Ergo cui 28. Ianuarij duo menses absentiæ concessi, legi satisfaciet, etsi 28. Martij non compareat, modò se sistat tribunali die sexagesimo primo, qui incidit in Martij trigesimum.

CII.

De illo, qui aduersus Edictum agit. De neganda actione.

QVi vetante Prætore facit, hic aduersus Edictum fecisse (facere) propriè dicitur. [*Ergo Prætoris verba Edictum sunt.*] MCCXXXII.

Eius est actionem denegare, qui potest & dare. *Vtrumque nos docuit Vlpianus lib.1. ad Edictum.*

CIII.

De manutenenda possessione.

NEmo ex domo sua extrahi debet. *Paulus lib.1. ad Edictum.* [Et colligitur ex Titulo de in ius vocando. MCCXXXIII. *Beatus, qui possidet.*

Regulæ extensio.

Potest vniuersaliùs proponi.[*Nemo possessa re priuari debet, ante sententiam Iudicis. Et nemo sententia Iudicis damnari debet, antequam conuincatur.*

CIV.

De Iudiciis famosis, & pecuniarijs.

MCCXXXIV. An sit fama vtilitati præponenda?

SI in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est, præponenda est causa existimationis Vbi autem æquiparantur famosa iudicia, etsi summam disparem habent, pro paribus nihilominus accipienda sunt. *Vlpianus l.2. ad Edictum.*

Hæc Regula fundatur substruiturque doctrinâ communi, quæ docet famam fortunis esse anteponendam. Ouidius:

Quanti faciendus honor sit? Impugnatur *Vlpianus.*

Omnia si pereant, famam seruare memento.
Qua semel amissa, posteà nullus eris.

Hîc autem obseruandum id, quod innuit Iurisconsultus, non esse bonam consequentiam. [Fama & nominis existimatio est nobilior diuitiis: Ergo quantulacunque fama quantiscunque diuitiis anteponenda est.] Est enim similis huic. [Aurum est pretiosius argento: Ergo granum auri debet maioris fieri librâ argenti.] Quia parua opinionis iactura maximis diuitiis non semper anteferenda est.

An vita honori, & diuitiis sit anteferenda?

[Eodem modo de vita, siue cum honore, siue cum diuitiis composita, philosophandum est.]

CV.

De causæ cognitione.

MCCXXXV. Ad quem pertineat causas cognoscere.

VBicumque causæ cognitio est, ibi Prætor desideratur. *Paulus lib.1. ad Edictum.*

Et videtur desumi ex prima parte, vbi de iurisdictione, & potestate Magistratuum.

CVI.

De libertate.

MCCXXXVI. Reiicitur Regula Pauli.

LIbertas inæstimabilis res est. *Paulus lib.1. ad Edictum.*

Et consonat illud Axioma, Non bene pro toto libertas venditur auro.

Exaggeratio potiùs quàm Regula ea est; ea enim, quæ æstimatione & pretio carent, nec emi nec vendi possunt; & tamen sub hasta venditur, & emitur ipsa libertas; & hoc apud gentes Christianas. Si consideremus naturales, & absolutas perfectiones, quando definituri sumus rerum pretia, vita ciuilis corruet, & Europa turbabitur Quoniam debebimus omninò dicere, muscam formicamve monte aureo nobiliorem, adeoque pretiosiorem esse; quod humana prudentia non patitur. Pretia igitur rerum non debent sumi ab intrinseca, & absoluta earumdem perfectione, sed ab vtilitate; potest enim contingere, vt vtilior humano sit vsui res naturâ imperfectior; nam ad arma formanda ferrum auro est commodius, & tamen auri natura est excellentior. Ergo, si consideretur homo, quà vtilis tibi, cum non sit infinite vtilis, & tamen vtilis sit, erit finitè vtilis: ergo æstimari poterit hæc ipsa vtilitas finito pretio. Transitus igitur è libertate ad seruitutem, & à seruitute ad libertatem, non est infinitus; ergo statuto aliquo pretio vendi, & emi potest libertas. Vide *n.*1304.

Vnde sumâtur rerum pretia?

Non à bonitate, sed ab vtilitate?

An libertas sit pretio æstimabilis?

CVII.

De seruo.

MCCXXXVII. An serui sint nulli virtualiter.

CVm seruis nulla actio est. *Gaius l.8. ad Edictum.* [Ex tract. *de Iurisdict.*]

Ratio Regulæ est, quia seruus moraliter loquendo est nullus.

An-ne ille omninò nullus; non credo. Nam si vel ipse herum, aut alium occidat, vltimâ sententia condemnatur: &, si occidatur, vindicatur authoritate publicâ, quæ in homicidam animaduertit. Vide *num.*1161. vbi seruos nullos esse ad agendum, non autem ad patiendum pronuncio.

CVIII.

De Iudiciis pœnalibus.

MCCXXXVIII. Clementia Iudicum.

FErè in omnibus iudiciis pœnalibus, & ætati (adde, & sexui) & imprudentiæ succurritur. *Paulus lib.1. ad Edictum.*

[Et confirmari poterit ex Titul. *De in ius vocando*, & Tit. *Ne quis eum, qui in ius voc.*]

Et patet, quia semper pueri, fœminæ, & imperiti clementiùs iudicantur.

CIX.

De eo, qui non prohibet.

MCCXXXIX. Ad impossibile nemo tenetur.

NVllum crimen patitur (incurrit) is, qui non prohibet, cùm prohibere non potest. *Paulus lib.5. ad Edictum.*

[Ex Titul. *de his, qui not. infam.* Vide legem *Liberorum, eod. titul.* & connecte nonnullas subsequentes.]

Permissionis species?

De permissione liberæ, & necessaria, cooperante, & non operante, multa radicitùs examinata dedimus libro speciali.

CX.

De eo, quod est plus vel minus. De expromissione alienæ rei. De pupillo. De propositione disiunctiua. De mulieribus.

MCCXL. De parte, & toto.

IN eo, quod plus est, semper inest & minus. Nemo alienæ rei expromissor idoneus videtur, nisi cum satisdatione. Pupillus pati posse non intelligitur. Vbi verba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. Mulieribus, tunc succurrendum est, cum defendentur,

dentur, non vt faciliùs calumnientur. *Paulus lib.6. ad Edictum.*

Axiomata exposita. Ex prima huius Regulæ linea colligitur, quo debeat illud Axioma modo intelligi, *Qui potest maius, potest minus*; vel vt loquuntur alij, *Cui conceditur plus, conceditur minus.* Tunc enim tenet Regula, cùm illud, quod est minus, in eo quod est maius, comprehenditur. Et hæc ipsa Regula regulariter loquendo (hoc est, plerumque) vera est: sunt enim casus, in quibus esse falsa videatur. Et ne multis exemplis te grauem, vnum aut alterum proponam. Hodie Petrus potest licitè non confiteri, ergo poterit omnia peccata subiicere: & tamen licet vnum mortale sit pars plurium, ex suppositione quòd sacramentaliter confiteatur, debet omnia expressè confiteri. In Missa canon continetur vt pars, & nihilominus Ioannes, qui potest totam Missam omittere, ex suppositione, quod celebret, non potest canone omisso cætera celebrare.

Notanda contra Axiomata.

Expromissio. Secunda Regulæ eiusdem linea vera est: non enim expromittere poteris mihi quæ Petri sunt, nisi illi satisdes, aut satisfacias.

MCCXI. Reiicitur tertia pars Regulæ. Tertia est difficilis: pupillus enim medio tutore potest agere, adeoque & eodem medio posset pati, & hoc bene intelligitur, vel Paulo inuito. At leges, quæ possent rem disponere aliter, pupillis fauent; & tametsi eos agere, & eos pati per alium æquè possit intelligi, ætati voluerunt fauere.

Disiunctiua positio. Quarta desumitur ex Dialectica: vt enim hæc positio, *Vel Franciscus, vel Theodoricus currit*, vera sit, non requiritur vt vterque currat; non vt alter determinatè, sed vt alterutrer.

Clementiæ abusus. Quinta debet non solùm à Iudicibus, sed à Prælatis, & Communitatum Rectoribus accuratè perpendi. Solent fœminæ, solent adolescentes, solent ægroti, abuti Superiorum clementiâ; solent frequentissimè effeti, vnde deberent humiliari. Tunc ergo negandus est succursus, ne ad nostrum aliorumve innocentium damnum, succurrendo male moratis, concurramus.

CXI.

De pupillo. De hærede. De actionibus pœnalibus.

MCCXII. Pupillus peccare potest. **P**Vpillum, qui proximè pubertati sit, capacem esse furandi, & iniuriæ faciendæ constat. In Hæredem non solent actiones transire, quæ pœnales sunt ex maleficio; veluti furti, damni, iniuriæ, vi bonorum raptorum, iniuriarum. *Gaius (aliàs Paulus) lib.2. ad Edictum Prouinciale.*

An actiones personales possint ad hæredes transire? Prima Regulæ pars probatione non indiget: certa est. Secunda expositione aliqua indigere videtur: stando enim Iuri naturæ, non video, cur repugnet actus personales ad hæredes transire, maximè stando illi sententiæ, quæ docet obsides, si illi à quibus dati, fidem violent, occidi posse. Ergo si obses loco illius cuius est obses, occidi potest; hæres etiam loco illius, cuius est hæres, stando Iuri naturæ potest: vel clara assignetur disparitas. Cæterùm, quidquid sit de personali actione, posse proferri legem, vi cuius defuncti ob crimina commissa ad tribunalia prouocentur, & conuicti damnentur realiter, & hæc pœna ab hærede exigatur; meridie meo clarius est.

An obsides occidi possint. An defuncti possint accusari, citari, condemnari?

CXII.

De actione, & exceptione.

NIhil interest, ipso iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur. *Paulus lib.8. ad Edictum.* MCCXIII. Actio nulla virtualiter.

Patet; quia nihil virtuale est, quod licèt physicè videatur aliquid; prudentum indicio ita se habet, ac si nihil omninò esset. Actio autem semel instituta, si exceptioni subiaceat, suam entitatem physicam non amittit, at exuitur efficaria morali, atque ideò virtualiter loquendo nulla est. Nihil virtuale.

CXIII.

De toto, & parte.

IN toto pars continetur. *Gaius lib.3. ad Edictum Prouinciale.* MCCXIV. Vide num. 1140.

Patet; quia totum est maius sua parte.

CXIV.

De obscuris.

IN obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet. *Paulus lib.9. ad Edictum.* MCCXV.

Verisimilius dicitur quod est verius, certius, & probabilius. An-ne in obscuris tenear sequi probabiliorem opinionem? An-non sufficiet sequi probabilem? An-ne debebo inspicere verisimiliora? An-non sufficiet respicere verisimilia? Certè sufficiet priuato homini: at non Iudici, qui lege obligari potest, vt in ferenda sententiâ sequatur probabiliorem partem. Regulæ limitatio, & impugnatio.

CXV.

De eo, qui videtur cepisse, aut accepisse.

SI quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse. Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione submoueri. *Paulus lib.10. ad Edictum.* MCCXVI. Capere, & Non-capere virtualiter.

[Colligitur ex Timl. *de calumniat.* Et firmatur lege 2. *eodem tit.* quæ quidem penè principium habet.] Dare vitam virtualiter. Dare nummos virtualiter.

Sunt modi loquendi morales. Vitam tibi dedisse dicitur, qui mortem vitauit: ergo & nummos tibi, qui te à dandi illos necessitate, aut obligatione liberauit.

CXVI.

De consensu, vi, metu, & errore. De eo, qui ius publicum sequitur.

MCCXLVII. Metus consensui opponitur. Ius publicum. Error consensui opponitur.

NIhil consensui tam contrarium est (qui bonæ fidei iudicia sustinet) quàm vis, atque metus: quem comprobare, contra bonos mores est. Non capitur, qui ius publicum sequitur. Non videntur, qui errant, consentire. *Vlpianus lib. 11. ad Edictum.*

[Eruitur ex Titul. *de his, qui vi metusve causa.*]

An tollant libertatem vis, metus, error?

Vim, metum, erroremque confundit noster Iurisperitus: & dirimere consensum existimat: at aliter Philosophi, & Theologi. Quoniam re bene inspecta, vis, metus, & error quicumque accidentalis, libertatem non tollit, sed diminuit. Illam tolli ab errore substantiali fatemur: Et vtriusque erroris differentiam iterum iterumque exposuimus.

Quid dicendum de metu in constantem cadente? Cur vota solemnia irritet? Doctrina valde necessaria & notanda. Pontifex est Generalis supremus.

At obiicis, metum cadentem in constantem virum tollere libertatem: Et si agas de libertate naturali, nego: si verò de ciuili, & morali, in casibus à Iure expressis, concedo: & rem expono. Vota emisit Anselmus, nempe solennia, & ex metu, qui constantem afficeret: dicis ea inualida. Assentior. Sed cur illa inualida sunt? Defectu consensûs, respondes. Adquiesco; Sed adhuc quæro, cuius sit consensus iste, qui non esse dicitur? An-ne Anselmi? ne puta. Cuius ergo? Pontificis, & Prælatorum. Professio solennis, quidam contractus est; & ab vno contractus iniri non potest. Est, inquam, illa contractus, qui debet iniri inter Anselmum, & Religionem suam, cuius supremus Generalis est Pontifex. Dicit Anselmus: *Ego voueo*; & reponit Pontifex, *Ego accepto, si impleueris sedecim ætatis annos, si anno integro fueris probatus, si hoc ipsum votum ex metu graui non emittas: & aliàs non.* Ecce illæsâ, aut etiam intactâ libertate, Anselmi professio erit inualida, si vel vnica ex his conditionibus non purificetur, quia est conditionata Summi Pontificis voluntas, & ideò à positiune conditionum dependens.

CXVII.

De bonorum possessore.

MCCXLVIII. PRætor bonorum possessorem hæredis loco in omni causâ habet. *Paulus lib. 11. ad Edictum*

CXVIII.

De vsucapione, & possessione.

MCCXLIX. An seruus aliquid habere possit?

QVi in seruitute est, vsucapere non potest: nam cùm possideatur, possidere non videtur. *Vlpianus lib. 12. ad Edictum.*

[Confirmabitur ex Titul. *Quibus ex causis*: vbi de vsucapione multa.]

Obiectio.

Dices Famulus potest habere famulos, subditus subditos: ergo possessus possidere. Ergo Vlpianus nil probat. Confirmabis. Dirigens potest dirigi, agens agi, mouens moueri: ergo & possidens possideri etiam potest.

Responsio.

Respondeo seruum totaliter possideri, adeoque possidere non posse: quòd si alicubi sit benignior seruitus, quæ totalis non sit, eo sensu quo homo liber sit, eodem posse alia possidere dicendus est.

CXIX.

De alienatione.

MCCL. Possessionis omissio.

NOn alienat, qui dumtaxat omittit possessionem. *Vlpianus lib. 3. ad Edictum.*

[Et constat ex Titul. *de alienat. iudic. mut. causa facta. l. 4. §. 1. eod. titul.*]

Sanè *non-possessionis voluntariæ* conceptus sine alienatione saluatur; qui enim derelinquendi animo sarcinas in mare proiicit, possidere omittit, & tamen possessionem ad nullum transmittit. Sic etiam, qui rem derelinquit in platea, non eam alienat, sed omittit tantummodò. Nam stante hac actione adhuc posset contingere, quòd rem à Petro derelictam, vel nemo inueniret, vel nemo caperet.

CXX.

De hærede.

MCCLI. NEmo plus commodi hæredi suo relinquit, quàm ipse habuit. *Paulus lib. 10. ad Edictum.*

[Et roboratur ex tractatu restitutionum.]

Multæ sunt in Tractatu de diuersis Regulis Iuris propositiones isti similes, quas sæpe exposui. Sed quia eadem res potest esse commodior, diuersorum respectu, non scio cur hanc assertionem pronunciauerit Paolus. Hoc exēplum considera. [Erat valetudinarius Fridericus, & habebat domum omni plagæ, & vento expositam, liberam, peruiam: fenestris maximis apertam: & moriens eamdem reliquit hæredi suo Francisco Viro Astronomo, & qui magnis organis obseruabat stellas. Et in hoc casu dico, plus Fridericum commodi Francisco hæredi suo reliquisse, quàm ipse habebat.] — Obiectio.

Responsio.

Do igitur obiectioni manus, & corrigo, & repono Regulam: sic inquam; *Nemo plus iuris relinquit hæredi, quàm ipse habebat.* Ergo nomine *Commodi* debet interdum *Ius* intelligi.

CXXI.

De eo, qui vel non facit, quod debet; vel facit, quod non debet.

MCCLII. An omissio sit actio moralis?

QVi non facit, quod facere debet, videtur facere aduersus ea quæ non facit. Et qui facit, quod facere non debet, non videtur facere id, quod facere iussus est. *Paulus lib. 13. ad Edictum.*

Ex hac Regula ante dies pauculos sumpta fuit Casûs sequentis Resolutio. [Titius Pragēsis Parochus ob negotia è Bohemia egressus

Albericum

Albericum Vicarium suum constituit, & ei omnem suam, quam poterat, facultatem concessit. Iste interim contra leges, & mandata Superiorum, sine publicationibus, & cæteris prærequisitis circumstantiis, Petronillam, & Caium matrimonio coniunxit; ita nimirùm, vt si eosdem sub iisdem circumstantiis Titius coniunxisset, illicitè coniunxisset; sed validè.] Et casu sic proposito, An illud matrimonium esset validum, inquirebatur. Fuerunt, qui assererent: nec tamen defuerunt, qui negarent. Illi ad plenipotentiam recurrebant, & sic argumentabantur. [Si Titius adfuisset, esset validum hoc matrimonium. At vel adesse ipsummet Parochum, vel eius Vicarium, perinde est. Ergo etiam modò est validum.] Isti etiam ad plenipotentiam, & discurrebant sic. [Non habuit Albericus facultatem copulandi Petronillam, & Caium: ergo inualidè eos copulauit. Probabant antecedens, Primò ex Regula Iuris Canonici, *In generali concessione non veniunt, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus*: sed non iam verisimile, sed certum videtur, Titium non fuisse concessurum, aut permissurum, quòd illicitum illud, & contra Superiorum leges matrimonium celebraretur: Ergo licentiam illam non concessit. Et probabant, Secundò ex hac Regula Iuris Ciuilis; quoniam Albericus in hac copulatione fecit, quod facere non debuit, adeoque non videtur facere id quod à Titio facere iussus est.] Sic iudicabant illi. Vtri autem melius? Tu responde.

An quæ Ordinarius validè faceret, validè faciat delegatus.

Regula 81.

Regul. 121.

CXXII.

De libertate.

MCCLIII. Libertas omnibus rebus fauorabilior est. *Gaius lib. 5. ad Edictum Prouinciale.*

Reiicitur hæc Regula.

Est falsa: quia non pro libertate semper, sed pro possessione est standum, adeoque si captiuitas sit dubia, standum pro libertate certa est: & si captiuitatem certam sequatur dubia manumissio, aut redemptio, standum est pro captiuitate.

In dubiis standum est pro possessione.

Loco igitur eius istam pone: *Libertas omnibus rebus, (anima, honore, & vita exceptis) pretiosior est.* Ergo pretiosior est pecuniis, fundis, & quibuscumque temporalibus commoditatibus.

CXXIII.

De eo, qui agit pro alio. De temporaria permutatione.

MCCLIV. Nemo alieno nomine lege agere potest. Temporaria permutatio ius Prouinciæ non innouat. *Vlpianus lib. 14. ad Edictum.*

CXXIV.

De muto, surdo, & furioso.

MCCLV. Vbi non voce, sed præsentia opus est, mutum, si intellectum habet, potest videri respondere. Idem in surdo. hic quidem & respondere potest. Furiosus (autem) absentis loco est: & ita Pomponius lib. 1. Epistolarum scribit. *Hæc Paulus lib. 16. ad Edictum.*

Furiosus, cùm maximè adest, absens est.

[Alij hanc sententiam adtribuunt *Vlpiano.*]

Ecce meritò Iurisconsultus præsentiam physicam à morali distinguit; qui enim ita præsens est, vt testificari non possit, virtualiter loquendo absens est.

Præsentia duplex: physica, & moralis.

CXXV.

De Actore, & Reo.

MCCLVI. Fauorabiliores rei potiùs quàm actores habentur. *Gaius lib. 5. ad Edictum Prouinciale.*

[Et hæc benignissima doctrina videtur desumpta ex Aristotele in Probl. sect. partic. 12. de his quæ ad Ius Ciuile pertinent.]

Innocentiæ possessio.

Et ratio sumitur à possessione: nam reus est in suæ innocentiæ possessione, à qua non debet eiici, quousque conuincatur fuisse nocens.

CXXVI.

De illo, qui pretium numerauit. De adquisitione liberti. De petitore, & possessore.

MCCLVII. Nemo prædo est, qui pretium numerauit. Locupletior non est factus, qui libertum (*alij* liberum) adquisierit. Cùm de lucro duorum quæratur, melior est de causa possidentis. *Vlpianus lib. 15. ad Edictum.*

Cogere aliquem, vt vêdat, non est rapere.

[Ex Titulo *de petitione hered.*]

Vt primam partem Regulæ exponam, hunc casum decidendum propono. [Placuit Petro equus Ioannis; voluit emere: & cùm alter non vellet vendere, rapuit, & misit ad Ioannem pecunias. Conqueritur Ioannes, & Petrum accusat de præda.] Aio tamen ex Vlpiano, Petrum non esse prædonem, si iustum pretium dederit.

Sed quantum erit pretium, quod debeat hîc censeri iustum? Cùm rogatur emptor, satis esset, si daretur dimidium: Ergo, cùm rogatur venditor, dari debebit duplum. Ergo, cùm cogitur, quadruplum: aut aliàs consequentia nulla seruatur. Hinc incipio intelligere verba publicani Euangelici, cuius meminit Lucas Historiæ suæ capite vndeuicesimo. *Ecce*, ait, *dimidium bonorum meorum do pauperibus; & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.* Alij intelligant aliter, sic ego textum hunc interpretor: *Quando est penuria emptorum, res meas dimidio pretio vendo; & si quid per vim capio (videlicet, à venditore inuito) soluo quadruplum.*

Pecunia violenta.

Nota hoc quæso.

Loco obscuro S. Scripturæ lux.

Secunda periodus videtur moraliter vera: qui enim libertum adquirit, si adquirit, nihil adquirit: & qui liberos pauperior est.

Non fit ditior, qui amissa recuperat.

Tertia; quia in possessione fundatur, supra omnem dubitationis aleam ponenda est.

CXXVII.

De hærede Conuento.

MCCLVIII. An breuitas tẽporis possit hæredem excusare?

CVm Prætor in hæredem dat actionem, quatenus ad eum peruenit, sufficit, si vel momento ad eum peruenit ex dolo defuncti. *Paulus libro 20. ad Edictum.* [Ex Titul. *de petitione hæredit.*]

Momento quidem; nam si quis acceptat, & adit hæreditatem, & statim donat liberam, ad onera, quæ oboriantur, tenetur.

CXXVIII.

De possessore, petitore, & successore.

MCCLIX. Beatus, qui possidet.

IN pari causa possessor potior haberi debet. Hi, qui in vniuersum ius succedunt, hæredis loco habentur. *Paulus lib. 19. ad Edictum.* [Ex Titul. *de Publiciana in rem act.*]

An bene ordinentur hæ Regulæ?

Mirabiliter intexuntur hæ Regulæ; Canonicas, quæ simili erant infortunio permixtæ, distinxi superiùs: nolui has, quia rarò veræ sunt, & si quæ reprehendi non debent, cum datis superiùs coincidunt.

CXXIX.

De eo, qui suum recipit. De principali & accessorio.

MCCLX. Cum non subsistit antecedens, periclitatur consequens.

NIhil dolo creditor facit, qui suum recipit. Cum principalis causa non consistit, nec ea quidem, quæ sequuntur, locum habent. *Paulus lib. 21. ad Edictum.*

[Coniunge legem 178. *infra eodem titulo.*]
Vtraque pars est certa, & clara, & ideò nec indiget expositione, nec probatione.

CXXX.

De concurrentibus actionibus.

MCCLXI.

NVnquam actiones, præsertim pœnales, de eâdem re concurrentes, alia aliam consumit. *Vlpianus lib. 18. ad Edictum.* [Ex Titul. ad leg. Aquil.]

CXXXI.

De eo, qui dolo desiit possidere.

MCCLXII. Possessio virtualis valde consideranda.

QVi dolo desierit possidere, pro possessore (*tanquam possessor*) damnatur, quia pro possessione dolus est. *Paulus lib. 22. ad Edictum.* [Ex Titul. de noxal. actio.]

Confirmatur, & explicatur Iuris Canonici Regula 36. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.*

Casus notandus.

Hinc deduximus ante aliquot hebdomadas resolutionem huius casûs. [Petrus volebat ducere in vxorem Alnardam, & monentur à Consistorio Parochi ob causas iustas, ne illos copulent; iubetur ipsis, ne ad nuptias procedant, quousque examinetur actio à Petronilla contra Petrum proposita. Interim Petrus, & Alnarda obedire non volunt: adeunt Parochum sponsi, reiiciuntur; adeunt Parochum sponsæ, & etiam reiiciuntur. Quid remedij? Petrus mutat domicilium ad aliam Parochiam, & quia huic Parocho nihil erat iniunctum; coram illo celebrant nuptias, & vt putabant, validas.] Petronilla suffusa lachrymis Consistoriales adit, Petrum accusat; & illi sedentes pro tribunali pronunciant, prius domicilium dolo relictum, adeoque huius Regulæ vi Petrum pro possessore haberi debere. Inferunt, matrimonium initum coram alieno Parocho, ac propterea inualidum esse. An-ne bene? existimo, aut nullibi hanc Regulam habituram locum, aut hîc debere. Tu rem considera: & huic coniunge Regulam 150.

An domicilium antiquum moraliter retineat, qui illud dolosè mutat?

CXXXII.

De ignorantia vincibili.

MCCLXIII. Ignorantia libera.

IMperitia culpæ adnumeratur. *Gaius lib. 7. ad Edictum Prouinciale.* [Ex Titulo ad leg. Aquil.]

Imperitia duplex est, altera vincibilis, & inuincibilis altera. Illa est culpabilis, ista inculpabilis. Quid requiratur, vt ignorantia dicatur vincibilis, & culpabilis, paucis expediri non potest.

CXXXIII.

De seruis.

MCCLXIV. An serui prodesse possint, & nocere non possint?

MElior conditio nostra per seruos fieri potest; deterior fieri non potest. *Gaius lib. 8. ad Edictum Prouinciale.*

Et suas patitur difficultates; & primò est falsa, si intelligatur de actionibus physicis: nam seruus poterit domini pecudes, armenta, &c. occidere; sata, domos, syluas, &c. incendere. Et secundò si intelligatur de actionibus moralibus: nam serui ob crimina (vt alia prætercam) sunt obnoxij patibulo, etiam cum dominorum detrimento.

CXXXIV.

De creditoribus, qui fraudantur. De delicto.

MCCLXV. An debitor teneatur ad quærere?

NOn fraudantur creditores, cùm quid non adquiritur à debitore; sed cùm quid de bonis diminuitur. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest. *Vlpianus lib. 21. ad Edictum.*

Cantelmus laudatus.

Non video lucem, & vt tu tuam diffundas hunc casum decidendum propono, [Andreas Cantelmus, fortissimus in Belgio Miles, & vrbis Brugensis Gubernator, quod rarò accidit eiusmodi hominibus, erat pauperrimus.

Non

Non aulæis pretiosissimis aulas, non auratis phaleris equos, non gemmis corpus onerabat; sed omnia, quæ vel ab stipendio, vel à iusta contributione habere poterat, dabat militibus, malens domi videre nudos muros, quam milites nudos, & inermes in acie. Vt Deo, & Regi seruiret, summas faciebat expensas aliquando, & ideò ære grauabatur alieno, & Flandria defensori suo grata, viginti millia florenorum obtulit ad delenda nomina, quæ in mercatorum libris erant. Noluit acceptare Cantelmus; & quia aliunde non habuit, quibus satisfacere posset, soluit morti generale debitum, antequam creditoribus solueret speciale.] Varia fuerunt Theologorum, & Virorum Illustrium iudicia de hac actione. Generosa ipsa fuit in omnium opinione. An non in summum creditorum damnum? Excusandus esset ex hac Regulà: at creditores ipsi putarent hanc ipsam debere accusari.

Transeo ad posteriorem Regulæ partem. Puto enim neminem debere ex delicto nancisci vtilitatem; at illam nancisci posse, & solere animaduerto. Primò, si illud clarè demonstrari non possit. Nam cognosco, qui fratrem dicitur occidisse, & quia tamen hoc ipsum probari non potuit, multorum millium hæres fuit. Secundò per accidens: qui enim excommunicatus est, regulariter loquendo, Missam audire festo die non tenetur; &c. at debet satisfacere, & procurare absolutionem; & si hanc non procuret, & in excommunicatione maneat vltrò, etiam non auditæ Missæ reus est.

An excommunicatus debeat audire Missam?

CXXXV.

De his, quæ dari non possunt, aut in rerum natura non sunt.

MCCLXVI. *Aliqua dicuntur non esse virtualiter.*

EA, quæ dari impossibilia sunt, vel quæ in rerum non sunt, pro non adiectis habentur. *Vlpianus lib. 23. ad Edictum.*

Sed quo iure? stando Iuri naturali, hæc Regula falsa est: & quia in matrimonio non ciuilis, sed naturalis consensus requiritur, si Petrus dicat, *Duco te in vxorem, si heri Lunam manu tetigeris, & non aliàs*; non erit dicendus inire verum matrimonium, & conditionem omisisse, sed potiùs, non habuisse consensum. At in his, quæ à Iure humano adæquatè dependent, potuit Respublica decernere, quod Vlpianus consuluit. At videndum, Vtrum id decreuerit de facto, vel non?

An conditio impossibilis in matrimonio habetur pro non adiecta?

CXXXVI.

De Bona possidentis fide: & de veritate.

MCCLXVII. *Bona fides est virtualis veritas.*

BOna fides tantumdem possidenti præstat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est. *Paulus lib. 18. ad Edictum.*

[Et colligitur ex Titul. *de pet. heredit. aut de rei vend.*]

Imò plus hodie præstat bona fides, quàm veritas: & ostendo. Sit Petri hæc domus, & tamen eam esse suam probare Antonius possit, & suam veritatem ille tueri non possit; si tollantur Præscriptiones, donum Antonio adiudicare debebunt Iudices, nam isti pronunciant iuxta ea, quæ probantur. At præscriptionum lege positâ, quidquid de probationibus sit, ait Petrus, *Possedi bona fide debito tempore, & præscripsi*; & Antonius, etsi possit positiuè probare domum hanc esse suam, erit ab omni iudicio, & tribunali repellendus.

CXXXVII.

De possessore bona fidei.

QVi authore iudice comparauit, bonæ fidei possessor est. *Vlpianus lib. 25. ad Edictum.* [Et hoc ex Titul. *de Religiosis*: lege, *At si quis. §. sed si addita.*] MCCLXVIII. *Sententia est legitimus possidendi titulus.*

Et est certissima, quæ enim per sententiam mihi adiudicantur, tutissimâ conscientiâ recipio, & legitimo titulo possidebo.

CXXXVIII.

De aditione hereditatis cum tempore mortis continuanda. De æstimatione delicti.

OMnis hæreditas, quamuis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur. Nunquam crescit ex postfacto præteriti delicti æstimatio. *Paulus lib. 27. ad Edictum.* MCCLXIX.

Vtraque pars est vera. Prior diluciditur hoc exemplo. Obiit Comes N. cuius reditus annui erant viginti millium. Et anno integro de successione lite actum, tandem per sententiam definitiuam esse hæres declaratur Antonius: & dicimus ad eum pertinere omnes reditus Comitatûs non solùm à die datæ sententiæ, sed à die, quo Comes fuit mortuus. *Temporis continuatio.*

Hoc etiam exemplo dilucidatur posterior. Nam hic Pragæ in domo domini N. optimi mei amici, famulus ancillam cognouit; concepit hæc; parit, & infantem occidit, & in secretum locum proiicit. Rescitur crimen, vterque capitur, & famulus fornicationis, & infanticidij agitur reus. Primum crimen fatetur, & deprecatur ille; secundum negat, & se hac Pauli decisione tuetur: non enim ex infanticidio, quod se inconsulto, & prorsus ignorante posteà accidit, crescere potest prætentæ fornicationis æstimatio. *Infortunij inopinata accessio.*

CXXXIX.

De actionibus perpetuandis. De re, quæ auferri potest.

OMnes actiones, quæ morte, aut tempore pereunt, semel inclusæ MCCLXX.

iudicio

iudicio saluæ remanent. Non videtur perfectè cuiusque id esse, quod ex casu auferri potest. *Gaius libro ad Edictum Prætoris Vrbani.*

Et mihi vtraque pars æquiuocatione, & difficultate laborare videtur.

C XL.

De absentia Reipublicæ causa.

MCCLXXI. Præsentia virtualis. ABsentia eius, qui Reipublicæ causa abest, neque ei, neque alij damnosa esse debet. *Vlpianus lib.54. ad Edictum.*

An Hispanorum filij in Gallia nati sint Hispani? Est iustissima, verissimaque. Quam ob rem, filij, qui Hispaniarum Legato in Gallia nascuntur, non Galli, sed Hispani sunt, & omnibus fruuntur priuilegiis, & prærogatiuis, quibus cæteri Hispani.

CXLI.

De Iure singulari. De hæredibus.

MCCLXXII. Abusus tollendi. QVod contra rationem Iuris receptum est, non est producendum ad consequentia. Vni duo pro solido hæredes esse non possunt. *Paulus lib. 54. ad Edictum.*

[Et priorem partem firmat Tractatus *de vsucap.* & lex, *Quod vero, de legibus*: posteriorem Titulus *de confessis.*]

Consonat priori huius Regulæ parti Ius Canonicum Regula 28. *Quæ à Iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* Quod enim alicui male conceditur, cæteris concedi non debet. Quid si bene concedatur? Nec tunc ad cæteros debebit extendi. Nam si dantur speciales rationes, ob quas illud indulgere conueniat, non debet indulgeri cæteris, penes quos illæ rationes non dantur.

An vna res habeat duos dominos? At Regulæ posterior pars pendet ab illa difficili quæstione, quæ rogat, *An eiusdem rei pro solido duo esse Domini possint?* Paulus sententiæ negatiuæ subscribit, at probare deberet affirmatiuam falsam esse. His tamen non obstantibus tenet Regula, quia stando Ciuilibus moribus, quidquid de possibili sit, duo domini in solidum rei eiusdem nusquam dantur de facto.

CXLII.

De eo, qui tacet.

MCCLXXIII. QVi tacet, non vtique fatetur; sed tamen verum est, eum non negare. *Paulus lib.56. ad Edictum.*

Huic est similis Iuris Canonici Regula 44. *Is, qui tacet, non fatetur, sed neque negare videtur.* Et vtrique contradicere videtur Regula 43 *Qui tacet, consentire videtur.* Nam etiam ex ipsamet taciturnitate colligitur sæpe consensus. In Catilinam Cicero: *Quod expectas loquentium authoritatem, quorum voluntatem tacitorum respicis?* Ergo illorum voluntas in ipso silentio relucebat. Vnde meritò obtinuit Politicum illud Adagium: *Nulla responsio etiam est responsio.* Aut sic, *Multum respondet, qui nihil respondet.* Vide quo superiùs modo exposuerim has Regulas Iuris Canonici: Multum dicit aliquando, qui tacet.

CXLIII.

De contrahentibus, & eorum successoribus.

QVod ipsis, qui contraxerunt, obstat, & successoribus horum obstabit. *Vlpianus lib.62. ad Edictum.* MCCLXXIV. Mors inualidos contractus non confirmat.

Patet, quia si à Petro, & Ioanne aliquis venditionis contractus sit inualide initus, non validabitur eorumdem morte, nec poterit obligare hæredes.

CXLIV.

De licito, & honesto. De tempore in stipulationibus spectando.

NOn omne, quod licet, honestum est. In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus. *Paulus lib.62. ad Edictum.* [Ex Titul. *De reb. auth. iud. possid.*] MCCLXXV.

Videtur Paulus abuti voce *licet*; omnia enim & sola honesta licent, & quæ non licent, sub his circumstantiis, sub quibus non licent, non sunt honesta; vt minimum enim erunt interdicta; & violare leges, honestum non est. Corrigendus est igitur calamus Pauli, & retinenda mens; nam voluit dicere: *Non omne, quod permittitur, honestum est.* Et hoc est verum: nam vsuræ, & fornicationes permittuntur interdum, quæ tamen honestæ non sunt. An inhonesta liceant? Mala solent permitti.

Hæc Pauli verba mihi in memoriam reuocant alterius Pauli (videlicet, Doctoris Gentium) vocem, pronunciantem: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Multa enim bona sunt, quæ consideratis personis, loco & tempore, prodesse non posse videntur. Vnde Naso; 1. Corinth. 6. 12. & 10. 22.

Temporibus medicina valet: data tempore prosunt, Tēpora debent semper distingui.
Et data non apto tempore vina nocent.

C XLV.

De eo, qui fraudari dicitur.

NEmo videtur fraudare eos, qui sciunt & consentiunt. *Vlpianus lib.66. ad Edictum.* MCCLXXVI.

[Coniunge legem *si filius familias*, 68. *de verb. obligat.* ex Titul. *qui in fraud. cred.*]

Consonat Ius Canonicum Reg. 27. apud quod, *Scienti & consentienti non fit iniuria, neque dolus*; nimirum *Scienti*, non enim datur sine scientia consensus; *& consentienti*, adde *& consentire potenti*; eius enim, qui consentire non potest, inualidus est consensus omninò. Corrigitur Regula.

An adulter sit, qui vtitur Petri vxore ex eiusdem licentia. nino. Nam si scientis & consentientis Petri vxorem raperes, faceres Petro iniuriam, quia ille consentire & permittere adulterium non potest. At minorem omnino, quàm si nescientis, aut contradicentis abriperes.

CXLVI.

De eo, quod quis agit ante libertatem.

MCCLXXVII. QVod quis, dum seruus est, egit, proficere libero facto non potest. *Paulus lib. 2. ad Edictum.*

Lege attentè istas propositiones. Annon huic similes sunt istæ Propositiones. I. *Quod quis, dum sub tutela Parentum erat, egit, emancipato prodesse non potest. II. Quod quis, dum coniugatus erat, egit, postea proficere soluto non potest. III. Quod quis, dum erat Monachus fecit, id postea eidem dimisso, aut ad Episcopatum adsumpto prodesse non potest. IV. Quod quis, dum erat miles, egit, eidem exauthorato prodesse non potest.* Omnes quidem sunt similes, nec tamen omnes veræ; & doceri vis, quæ sint veræ? quæ falsæ? & cur in tanta verborum paritate, dari possit veritatis disparitas?

Respondeo Pauli verba esse de subiecto Serui nulli. non supponente; quia cùm serui sint nulli, nihil agunt; nempe ciuiliter & moraliter. Possent tamen congruo sensu explicari, quia serui realiter operantur, sed hæ ipsæ reales operationes non possunt prodesse ciuiliter. At verò cæteri (pupillus, coniugatus, monachus, miles) non sunt nulli moraliter, & ideò possunt multa facere, quæ illis promotis prosunt.

CXLVII.

De generalibus & specialibus.

MCCLXXVIII. SEmper specialia generalibus insunt. *Gaius lib. 24. ad Edictum Prouinciale.*

Et est euidens. Qui enim legauit Petro omnes picturas, etiam legauit hanc picturam: & qui omnes nummos, etiam aureos, & argenteos legauit. Hanc Regulam firmant & fundant Prædicabilia Porphyriana.

CXLVIII.

De eo, cuius effectus omnibus prodest.

MCCLXXIX. CVius effectus omnibus prodest, eius & partes ad omnes (*alij* vniuersos) pertinent. *Paulus lib. 10. edicti breuis.* [Ex Titul. *de reb. auth. Iudic. possid.*]

Reijcitur. Est obscura, & ad varios & dissentaneos sensus torqueri potest; nam vt cætera omittam, criminum effectus prosunt vniuersis interdum, nec tamen ideò ipsa crimina aut eorumdem partes ad omnes pertinent.

CXLIX.

De lucro & persona alterius.

MCCLXXX. EX qua persona quis lucrum capit, eius factum præstare debet. *Vlpianus lib. 67. ad Edictum.*

Sed quid est *præstare factum personæ?* Vix dabitur sensus, in quo hæc positio vniuersaliter admitti possit.

CL.

De eo, qui possidet vel habet: aut dolo desijt possidere vel habere.

PArem esse oportet conditionem eius, qui quid possideat vel habeat; atque eius, cuius dolo malo factum sit, quominus possideret vel haberet. *Vlpianus lib. 68. ad Edictum.* MCCLXXXI. An ne datus dolus, qui malus non sit?

Est eadem ac 131. quam paulò ante exposui.

CLI.

De damno.

NEmo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere ius non habet *Paulus lib. 54. ad Edictum.* [Ex Titul. *Ne quid in loc. publ.* vbi mẽtio damni fit] MCCLXXXII. Quis damnũ inferat? Damnum. Iniuria.

Sed videtur vocabulo esse abusus Paulus; nam *damnum* latiùs patet, quàm *iniuria*: & interrogo, An non cum damno tuo lupus rapit ouem, domum fulmen incendat, pestis armenta perdat (& tamen, licet in his & similibus damnum sit, iniuria non est. Cur igitur non possem dicere, *Iustam quidem fuisse sententiam Regis, at mihi summè incommodam & damnosam?* Et quidem, quia de verborum significatione agimus, videamus quo alij modo loquantur. Terentius in Adel. *Nisi eò ad mercatum veniam, damnum maximum est.* Ecce damnum pro iactura aut lucro cessante positum. Plautus in Bacch. *Quid tibi commercij cum Dijs damnosissimis?* At Dij nemini faciunt iniuriam. Horatius serm. 2. Sat. 7. *Nos nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.* Et tamen ad Theologiæ Ethnicæ legem in ebrietate nõ relucet iniuria. Et ne dicat Paulus hoc vocabulum *damnum*, aliter apud Politicos, & aliter apud Iurisperitos accipi, etiam Legislatorum illustrium vtar authoritate. Marcellus, *Quisquis mihi hæres erit, dare damnas (hoc est, damnatus) esto.* Quintilianus lib. 7. *Hæres meus vxori meæ damnas esto dare argenti, quod elegerit pondo centum.* Ecce ipsamet testamentorum formulâ magno Iurisconsultorum institutâ consensu damnat hæredem ad legatum; & tamen hoc damnum ille sine iniuria vlla suscipit, vt de se patet. Quid significet vox *Damnum*? Deus nulli iniurius. An in ebrietate sit iniuria? Dãnas quis sit?

CLII.

De vi: de mandato: de ratihabitione: de hærede.

HOc iure vtimur, vt quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicæ, aut in vis priuatæ crimen incidat. DEIICIT & qui mandat [deiicere.] IN MALEFICIO ratihabitio mandato comparatur. IN CONTRACTIBVS, quibus doli præstatio, vel bona fides MCCLXXXIII

inest,

ineſt, hæres in ſolidum tenetur. *Vlpianus lib. 69. ad Edictum.* [Ex Titul. de vi arm.]

Violentia duplex: publica & priuata.

Scio vim fuiſſe & eſſe duplicem: publicam, & priuatam: at nominum expoſitio non placet. Calepinus. *Vis publica definitur eà, quæ armis; priuata, quæ ſine armis infertur: priuatis enim hominibus armorum vſu tum in vrbe tum in agro, lege Iulia interdictum, niſi ſi haberent ea venationis, itineris, nauigationis-ve cauſa.* Puto diſtinctionem ab obiecto ſumendam, vt vis publica ſit, quæ perſonis illata publicis: prita, quæ priuatis.

Explicatur.

Homicida virtualis.

Deiicere manu, vel mandato perinde eſt. Occîdit enim phyſicè, qui manu propriâ: moraliter autem & virtualiter, qui proprio mandato.

Mandatum virtuale.

Ratihabitio eſt mandato ſimillima, & ideò vocari & cenſeri poterit *mandatum virtuale.*

Obligatio hæredis.

Hæres, hæreditatem adit, & ad omnia realia ad quæ defunctus tenebatur, tenetur: imò & ad perſonalia, ſi iſta rem ſequantur: res enim cum oneribus tranſit.

C L I I I.

De obligatione & liberatione. De adquiſitione & amiſſione. De poſſeſſione.

MCCLXXXIV. Nota illud *Fere.*

FErè quibuſcumque modis obligamur, iiſdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis adquirimus, iiſdem in contrarium actis amittimus. Vt igitur nulla poſſeſſio adquiri niſi animo, & corpore poteſt: ita nulla amittitur, niſi in qua vtrumque in contrarium actum ſit. *Paulus lib. 65. ad Edictum.*

Obligatio & Deobligatio.

[Coniunge legem *Quemadmodum de adqu. poſſeſſ.*]

Impugnatur Regula.

Anne hæc Regula vera? Habeat Equum Paulus & obfirmato animo & corpore in poſſidendi voluntate permaneat, & tamen ille moriatur; anne adhuc equi non exiſtentis erit dominus? Minimè. Quid ergo dicemus? Hanc Regulam fere ſemper, non tamen ſemper veram eſſe.

C L I V.

De petitore & poſſeſſore. De dolo & pœna.

MCCLXXXV. Beatus qui poſſidet.

CVm par delictum eſt duorum, ſemper oneratur petitor, & melior habetur poſſeſſoris cauſa; ſicuti fit, cùm de dolo excipitur petitoris. Neque enim datur talis replicatio petitori, *Aut ſit rei* (legunt alij, *Aut ſi non rei*) quoque in ea rē dolo actum ſit. ILLE debet permitti pœnam petere, qui in eam non incidit. *Vlpianus lib. 70. ad Edictum.* [Ex Tract. *Interdictorum.*]

Notent hoc Superiores.

Conſonat Bonifacius VIII. in Regul. 65. vbi ait, *In pari delicto vel cauſa: melior eſt conditio poſſidentis.* Et naſcitur ex illo communi pronunciato: *Cæteris paribus; in dubiis in obſcuris; & c. beatus, qui poſſidet.*

C L V.

De facto nociuo: cuinam nocere debeat? De eo, qui iure ſuo vtitur. De cauſis pœnalibus.

FACTVM cuique ſuum, non aduerſario nocere debet. NON VIDETVR vim facere: qui iure ſuo vtitur. IN POENALIBVS cauſis benignius interpretandum eſt. *Paulus lib. 65. ad Edictum.* [Ex Tract. *Interdictor.*] MCCLXXXVI.

Nemo ob culpas alienas punitur.

Vidi actorem valde occupatum in probandis ſuis actis dictiſque, qui tamen fuit huius Regulæ poteſtate repulſus.

Porrò, qui ſuo iure vtitur, incommoditatem inferre poteſt; aut damnum etiam, ſi vox hæc phyſicam iacturam ſignificet, & moralitatem non inuoluat; at iniuriam inferre non poteſt.

Vltimæ Regulæ parti conſonat Pontifex Regulâ Canonicâ 49. vbi ait: *In pœnis benigniorem interpretationem faciendam.*

C L V I.

De inuito non defenſuro. De actione & exceptione. De eo, qui in alterius locum ſucceſſit. De authore & emptore. De inuito.

INVITVS nemo [rem] defendere cogitur. CVR damus actiones, eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit. CVM QVIS in alij (*hoc eſt*, alius locum ſucceſſerit, non æquum ei nocere hoc, quod aduerſum eum nocuit, in cuius locum ſucceſſit. PLERVMQVE emptoris eadem cauſa eſſe debet circa petendum ac defendendum, quæ auctoris (*hoc eſt*, venditoris.) QVOD CVIQVE [pro eo] præſtatur, inuito non tribuitur. *Vlpianus lib. 70. ad Edictum.* [Ex Tract.] *Interdictorum.* MCCLXXXVII.

An eſſe debeat voluntaria defenſio?

Coniunge legem 1. *de ſuperficiebus.* Et legem 3. *de itin. actuque priu.*]

Examinatur prima Regulæ pars.

Prima pars non eſt vniuerſaliter vera. Suam enim vitam tenetur homo in plurimis caſibus defendere: in multis ſuos proximos; & in multis vel inuitus Rempublicam.

Admittitur ſecunda. Corrigitur tertia.

Secunda eſt vera & clara. At Tertia indiget correctione, aut reſtitutione; ſi velis. Puto ad hæc verba poſſe vel debere reduci. *Hæres, ſucceſſorve eodem iure vtitur, quo ille vtebatur, cui ſuccedit: non debet ei nocere, quod non noceret anteceſſori, etſi adhuc viueret, & poſſeſſionem retineret.* Hinc naſcitur quartam etiam partem eſſe veram.

Admittitur quarta. Et reiicitur quinta.

Quinta non placet generaliter ſumpta, tenemur

nemur enim interdum fauere & prodesse in-
Et reiicitur quinta.
nitis. Quamobrem huius Regulæ primam lineam & vltimam de legitimè inuitis intellige, & admittentur Iurisconsulti verba.

CLVII.

De seruis. De eo qui dolo fecit, quo minus haberet. De successoribus.

MCCLXXXVIII AD ea, quæ non habent atrocitatem facinoris vel sceleris, ignoscitur seruis, si vel dominis, vel his qui vice dominorum (veluti tutoribus, & curatoribus) obtemperauerint. SEMPER, qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet. IN CONTRACTIBVS successores ex dolo eorum quibus successerunt, non tantum in id quod peruenit, verùm etiam in solidum tenentur: hoc est, vnusquisque pro ea parte, qua hæres est. *Vlpianus lib.71. ad Edictum.* [Ex Tract. Interdictorum. Lege, *Is, qui in puteum. §. Si tutoris. Quod vi aut clam.*]

An serui, etiã in malis, possint obedire suo domino.

Possessio virtualis.

An ignoscẽdum seruo obedienti in peccatis?
Miserrima est seruorum sors. Cùm scelera præcipiuntur à dominis, vapulant priuatim, ni obediant: & vapulant publicè, si obediant. Putat Iurisconsultus in delictis non atrocibus eos posse ex eo excusari, quod obedire debuerint. At vbi bene gubernatur Respublica, non admittitur talis exceptio.

MCCLXXXIX. Secundam partem Regulæ sæpe exposui; & est benignissima & prudens, qui enim dolo non possidet, dicendus est virtualiter esse possessor.
Virtualis possessio.

Vltima pars videretur, & obscura, & difficilis: obscura, quia illa verba *in solidum, & pro ea parte*, contrariati videntur: difficilis, quia occurrunt motiua ob quæ videatur esse falsa. Illam explico.

Casus proponitur.
Antonij fuit hæres Franciscus, nempe ex asse: at post mortem conuenitur Antonius, & soluere mille aureos iubetur. At quia tantùm quingentos ex hæreditate habuit Franciscus, hos debere tantùm soluere putabat. At Vlpianus eum vult, non tantùm in id, quod ad eum peruenit, verùm etiam in solidum teneri. Quid si hæc ipsa quingentorum hæreditas diuisa fuisset inter tres, quorum primus centum, secundus ducentos, tertius etiam ducentos aureos recepisset? Respondeo ex Vlpiano, in tali casu proportione seruatâ primum ducentenos, & secundum & tertium quadringentenos aureos daturum esse. Sed qua hoc iustitia? Considerandæ sunt leges & mores.
An heres teneatur in solidum?

CLVIII.

De pignore.

MCCXC. CRedere, qui permittit rem venire (*alij* vænire) pignus amittit (*alij* dimittit.) *Gaius lib. 26. ad Edictum Prouinciale.* [Ex Titul. *de migrando.*]

Si permittit vendi cedit suo iure: & si cedit, contra neminem alium debet conqueri.

CLIX.

De differentia obligationis & dominij.

NOn vt ex pluribus caussis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus caussis idem possit & nostrum esse. *Paulus lib.70. ad Edictum.* MCCXCI.
Huc pertinere potest doctrina de totalibus caussis.

[Coniunge legem, *Et an eadem. §. actionis de excep. rei iud.*]

Videtur redundare illud *non.* Puto enim posse eamdem rem ex multis mihi caussis deberi, & eamdem multis nominibus nostram esse; & libenter viderem oppositum à Paulo, aut ab alio probari.

CLX.

De differentia, quæ est inter vendere, & vendenti consentire. De eo, quod fit per maiorem partem. De iure legatarij.

ALiud est vendere, aliud vendenti consentire. REFERTVR ad vniuersos, quod publicè fit per maiorem partem. ABSVRDVM est, plus iuris habere eum, cui legatus est fundus, quàm hæredem, aut ipsum testatorem, si viueret. *Vlpianus lib. 76. ad Edictum.* [Ex Titul. *de litigiosis.*] MCCXCII.
De venditione.
De communitate.
De legato.

Prima pars intelligenda est de vendente alieno nomine: idem enim est si vendas, ac si tuo nomine vendenti consentias.
Nota hoc.

De secunda egi loco aptiore, vbi ostendi vim consiliorum in eâdem Communitate. Opus enim quodcunque à tota Communitate procedit, sed à Communitate plurium suffragio prædeterminatâ.
Communitatum decreta.

In tertia aliquid disco. Interrogas, An legatarij immediatè succedant defuncto, an hæredi? hoc est, An defunctus sicut immediatè hæreditatem dat hæredi, sic etiam immediatè det legatariis legata: an verò omnia det hæredi, cum onere soluendi legata? Hoc vltimum placet Vlpiano; nam si fundus, qui legatur Petro à Francisco, immediatè transiret ad Petrum, nunquam illum habuisset aut possedisset hæres, & malè Vlpianus diceret, legatarium habere tantum ius, quantum hæres. Vide inferiùs Regul.181.
Quæstio scitu dignissima.
An legatarij succedãt defuncto, an hæredi?

CLXI.

De eo, per quem factum quo minus conditio impleatur.

IN iure ciuili receptum est, quotiens per eum, cuius interest, conditionem non impleri, fiat quominùs impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset. Quod ad libertatem & legata, & ad hæredum institutiones perducitur, MCCXCIII.
De conditionis adimpletione virtuali.

tur, quibus exemplis ſtipulationes quoque committuntur, cùm per promiſſorem factum eſſet, quominus ſtipulator promiſſioni pateret. *Vlpianus lib.73. ad Edictum.* [Ex Tract. *Pretor. ſtip.*]

Actio & Omiſſio virtuales.

Sunt aliæ Regulæ quæ conſpirant. Senſus vniuerſarum eſt, *Cùm per dolum fit, quod debebat non fieri, pro infecto habetur: & cùm per dolum non fit, quod debebat fieri, pro facto habetur.*

CLXII.

De receptis propter neceßitatem.

Mccxciv.

Neceſſitatis vis.

QVæ propter neceſſitatem recepta ſunt, non debent in argumentum trahi. *Paulus lib.70. ad Edictum.*

Neceßitas, vt ait Adagium, *caret lege*: & quæ ex neceſſitate ſemel data, recepta, facta omiſſa, permiſſa, &c. non debent in conſequentiam trahi.

CLXIII.

De donatione, venditione, conceßione.

Mccxcv.

Qui poteſt donare, poteſt vẽdere.

CVius eſt donandi, eidem & vendendi & concedendi eſt. *Vlpianus lib. 55. ad Edictum.* [Ex Titul. *de lib. cauſa.*]

Dantur res non vendibiles.

Et patet: rem enim donare non niſi dominus poteſt; & qui dominus, etiam vendere poteſt: nimirum, ſi res ſit vendibilis.

CLXIV.

De hæredibus & iudicijs pœnalibus.

An ad hæredes pœnæ tranſeant?

POEnalia iudicia ſemel accepta in hæredes tranſmitti poſſunt. *Paulus lib.51. ad Edictum.*

[Intellige de pœna reali; quia perſonales pœnæ apud Catholicos ad hæredes non tranſeunt.

CLXV.

De eo, qui alienat, vel alienanti conſentit.

Mccxcvi.

CVm quis poſſit alienare, poterit conſentire alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec ſi donationis cauſâ conſenſerit, ratam eius voluntatem habendam. *Vlpianus lib.53. ad Edictum.*

Coniunge Regulam 160. videntur enim reconciliatione indigere.

CLXVI.

De defenſore rei alienæ.

QVi rem alienam defendit, nunquam locuples habetur. *Paulus lib.48. Edictum.* [Ex Tit. *de damn. inf.*]

CLXVII.

De his, quæ accipientis non fiunt. De iuſſu Iudicis.

NOn videtur data, quæ eo tempore, quo dantur accipientis non fiunt. Mccxcvii.
QVI IVSSV Iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, quia parere neceſſe habet. *Paulus lib.49. ad Edictum.* [Ex Titul. *de aqu. plu. arc.*]

An donatio ſine acceptione eſſe poſſit.

Recognoſco priorem Regulæ partem, & interrogo, cur non poſſit aliquis dare eo ipſo tempore, quo alius non vult recipere? Et, vt ad ſupernaturalia eleuem oculos, multæ gratiæ ſupernaturales à Deo dantur, quas non recipimus. Synodus Tridentina ſeſſ. 6. cap. 7. *Hanc diſpoſitionem ſeu præparationem iuſtificatio ipſa conſequitur; quæ non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſatisfactio & renouatio interioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratiæ.* Ergo poſitâ donatione, adhuc ſuſceptio eſt voluntaria.

Gratia ſæpe datur & non recipitur.

Secundæ parti conſonant Bonifacij illa verba, *Quod qui mandato facit Iudicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere neceſſe.* Regul. 24.

CLXVIII.

De obſcuris.

RApienda (*alij.* Capienda) eſt occaſio, quæ præbet benignius reſponſum. Quod factum eſt, cùm in obſcuro ſit ex affectione (*alij*, affectu cuiuſque) capit interpretationem. *Paulus lib.1. ad Plautium.* Mccxcviii.

An facere meliora debeamus?

Clara ſunt omnia, nec poſſunt magis dilucidari. Cur ergo reſponſum benignius? Annon benignum ſufficeret?

CLXIX.

De Damno. De eo, quod pendet.

Mccc.

Damnum inferre virtualiter.

IS damnum dat, qui iubet dare. Eius verò nulla culpa eſt, cui parere neceſſe ſit. Quod pendet non eſt pro eo, quaſi ſit. *Paulus lib.2. ad Plautium.*

An differant iubere & facere?

Idem eſſe iubere & facere, iam dixi: qui enim Antonio iubet vt Petrum occidat, homicidium quod Antonius phyſicè perpetrat, ipſe committit virtualiter. An Antonius obediendo delinquit? Dices ex Paulo non peccare quia nulla culpa illi eſt, cui parere neceſſe eſt. At ego nec tibi nec Paulo conſentio: præcipienti enim contra DEVM non parere neceſſe eſt.

An ſemper debeamos obedire.

CLXX.

De facto à Iudice.

Mccc.

De iudice qui excedit limites ſuæ authoritatis.

FActum à Iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non eſt. *Paulus lib. 4. ad Plautium.*

Conſonat

Consonat Papa Bonifacius dicens: *Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.* Regula 19. *in sexto.*

CLXXI.

De obligatione.

Cur homo obligetur?

NEmo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio, quod præstiterit. *Paulus lib.* 4. *ad Plautium.*

CLXXII.

De ambiguis.

MCCCI. IN contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est. Ambigua autem intentio ita accipienda est, vt res salua actori sit. *Paulus lib.* 5. *ad Plautium.*

Reiicitur. De venditione dubia. Vtrumque displicet; Quia in ambiguis standum pro possessione est: cùm ergo ante venditionem dubiam sit venditoris possessio certa, cùm dubitetur an quatuor, vel quinque sint vendita, aut standum est responsioni venditoris, aut ad minorem numerum recurrendum. Si semel venditio sit certa, & solutio dubia, manutenenda erit venditio, & emptor retinebit suam pecuniam; nemo enim debet soluere, quod non sit certò debitum. In actionibus possessio est pro reo, cuius res, quidquid dicat Paulus, in ambiguis salua mansura est.

Reus est in possessione.

CLXXIII.

De his, qui condemnantur in id, quod facere possunt. De restitutione. De mora. De eo, qui petit, quod redditurus est.

De his, qui ex liberalitate conueniuntur. IN condemnatione personarum, quæ in id quod facere possunt, damnantur, non totum quod habent, extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant. C VM & verbum *Restituas* lege inuenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi. V NICVIQVE sua mora nocet, quod in duobus reis, promittendi obseruatur. D O L o facit, qui petit, quod redditurus est. *Paulus lib.* 6. *ad Plautium.*

De Restitutione fructuum.

De mora.

Et dolo.

[Firmat primum Titul. *de re iud.* Secundum lex. *Videamus, de restit.* Tertium lex. *Mora de verb. oblig.* Vltimum lex. *Dolo* 6. *de doli except.*

CLXXIV.

De potentia, & repudiatione.

MCCCII. QVi potest facere, vt possit conditioni parere, iam posse videtur. Q V O D quis, si velit, habere non potest, id repudiare non potest. *Paulus lib.* 8. *ad Plautium.*

[Coniunge legem 3. *de bon. possess.*]

Casus. Expono vtramque partem Regulæ. [Promisit Fridericus se daturum centum, si ponatur talis conditio. An tenetur absolutè? An potest absolutè teneri? Respondet Paulus, eum teneri absolutè, si purificetur conditio. Quod si in manu ipsius non sit illam purificari, nec erit in manu eius vi huius promissionis absolutè teneri: si autem in eius manu sit ponere conditionem, in manu eius erit absolutam ponere obligationem.]

Quæ repudiari possint, quæ non possint? De repudiatione sic philosophor. [Existimo ea tantum repudiari, quæ habentur. Infero posse repudiari possessionem, posse & spem. Et per consequens ea quæ nec in possessione, nec in spe habentur, repudiari non posse.

CLXXV.

De seruis. De eo, qui in ius alterius succedit.

MCCCIII. IN omnibus officiis, quæ per liberas fieri personas leges desiderant, seruus interuenire non potest. N O N D E B E O melioris conditionis esse, quàm actor (*antecessor*) meus, à quo ius in me transiit. *Paulus lib.* 12. *ad Plautium.*

Nota singula. Vtraque pars huius Regulæ suas patitur difficultates. Transeat ergo posterior, & hæreamus vt examinemus priorem, quæ non videtur ita clara. Aliud enim est Legislatorem desiderare, aliud consulere, aliud præcipere, & aliud dirimere. Contra Legislatoris desiderium possunt interuenire serui validè & licitè: imò etiam contra eiusdem consilium. Contra præceptum autem, interuenirent illicitè quidem, sed validè: & tantummodo illicitè simul & inualidè contra Legislatoris definitionem dirimentem. Quæ omnia distinguere debuisset Paulus.

Differunt Desiderium, Consilium, Præceptum, Impedimentum.

CLXXVI.

De iustitia priuata. Ne singulis concedatur, quod per Magistratum publicè fieri potest. De libertate & necessitudine.

MCCCIV. De iustitia priuata. NOn est singulis concedendum quod per Magistratum publicè possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi. I N F I N I T A æstimatio est libertatis & necessitudinis. *Paulus lib* 13. *ad Plautium.* [Ex Titul. *de iniur.* vide etiam legem 13. & 14. *eod. tit.*]

Vim vi licet repellere. Vtraque Regulæ pars est falsa: communis enim Theologorum opinio tenet, hominem,

ſiue iter agat, ſiue domi conſedeat, poſſe à latrone, & fure defendere, non ſolùm ſe, ſed etiam ſua, etſi hæc per Magiſtratum ille certò recuperaturus ſit; nemo enim tenetur permittere ſe ſpoliari. Et communis experientia demonſtrat ſeruos ſub haſta vendi, redimi, nec tamen infinito pretio, ſed moderato. Ergo prudentum iudicio libertas infinitæ æſtimationis non eſt, ſed finitæ; & non magnæ, videmus enim aliquando ſeruos pauculis aureis redimi, hoc eſt, re-emere libertatem. *Vide num.* 1256.

De libertatis pretio.

CLXXVII.

De eo, qui in ius alterius ſuccedit. De ignorantia.

MCCCV. *An poſſit aliquis ſine cauſa exſequi vel petere?*

QVi in ius, vel dominium alterius ſuccedit, iure eius vti debet. NEMO videtur dolo exſequi, qui ignorat cauſam, cur non debeat petere. *Paulus lib.* 14. *ad Plautium.* [Ex titul. *de hæredit. vind.*]

Sed Paulo aſſentiri non poſſum: non ſufficit ad exequendum, vel petendum, te neſcire, cur non debeas: ſed omninò requiritur, vt ſcias cur exequi vel petere poſſis.

CLXXVIII.

De principali & acceſſorio.

CVm principalis cauſa non conſiſtit, plerumque ne ea quidem, quæ ſequuntur, locum habent. *Paulus lib.* 15. *ad Plautium.*

[Coniunge legem 128. *ſup. eo.*]

Noto vocem *plerumque*: nam vbi corruit principale, acceſſoria corruere debebunt, quà talia: at illa interdum tranſeunt in principalia, & tunc ſpecialem locum habent.

Acceſſoria nonnunquã principalia fiunt.

CLXXIX.

De obſcura voluntate manumittentis.

MCCCVI. *Reiicitur hæc Regula.*

IN obſcura voluntate manumittentis fauendum eſt libertati. *Paulus lib.* 16. *ad Plautium.*

[Coniunge legem *ſi peculium. de ſtatu lib.*]

Sed cur ſic debet interpretatio obſcuræ voluntatis fieri? Quia id ratio poſtulat? Minimè; ſed quia ſic placuit Paulo. Standum igitur pro poſſeſſione eſt; cùm autem ante manumiſſionem dubiam obſcuramque, ſit in poſſeſſione ſeruitus certa & clara, ſtandum pro poſſeſſione ſeruitutis.

Beatus qui poſſidet.

At dices: Leges ſupremæ poſſunt de hominum & rerum dominio diſponere. Fateor, ſi detur cauſa & ratio. At hic diſpoſuiſſe non video, quia ſi hæc Regula admitteretur de facto & quoad praxin, quis eſſet poſt mortem ſui domini, ſeruus, qui liber non fieret? non enim ita ſtupidi Iuriſconſulti, vt nõ poſſint leuiuſculas aliquas rationes reperire, vt de voluntate defuncti poſſimus dubitare. Poſſet igitur clementia publica ſancire hanc legem, *Quotiens ſeruus manumiſſionem ſemiplenè probauerit, liber eſto.* Et hoc ſenſu, in tali caſu, & tempore; poſſent admitti verba Pauli. Sed hæc lex nondum poſita eſt.

An ſit aliquod teſtamentum, de cuius intelligentia non poſſint Iuriſperiti dubitare?

CLXXX.

De eo, qui iuſſu alterius ſoluit.

QVod iuſſu alterius ſoluitur, pro eo eſt, quaſi ipſi ſolutum eſſet. *Paulus lib.* 17. *ad Plautium.* MCCCVII.

[Huc reuocare poteris legem, *Si donaturus, de condict. cauſa*]

Quid Paulus velit, video: quid dicat, neſcio. Puto hanc Regulam ad hos terminos reduci poſſe. *Quod nomine alterius ſoluis, non cenſetur à te ſolutum, ſed ab illo, cuius nomine ſoluis.* Et produco hoc exemplum, Anſelmo tu mille aureos, mille etiam eidem debet Petrus: at heri Anſelmo Petri nomine mille dediſti; & reſpondeo, hac ſolutione Petri debitum extinctum fuiſſe; tuum manere.

Explicatur.

CLXXXI.

De teſtamento ſine hærede.

SI nemo ſubiit hæreditatem, omnis vis (*legunt alij*, omne ius) Teſtamenti ſoluitur. *Paulus lib.* 1. *ad Vitellium.* MCCCVIII.

An detur teſtamentum ſine hærede?

Hinc iterum ſoluitur illa quæſtio quæ interrogat, An Legatarij immediatè Legatori ſuccedant? An verò legata prius ad hæredem pertineant, & per hunc ad legatarios tranſeant? *Et quidem* ex hoc textu colligitur, moribondum omnia ſua bona dare hæredi, ſub onere quod ipſe poſtea ſoluat legata. *Confirmat* hoc conſuetudo; qui enim admittit hæreditatem, ad legata, & debita tenetur, etſi maiora ſint hæreditate: at in hoc eſt inuentarij beneficium, quod vocant, & aliquæ cautiones ciuiles, hæredi proſpiciunt. *Confirmat* iterum Teſtamentorum formula, qua vſi veteres. Duas dedi ſuperiùs exponendo Regulam 151. alteram ex Marcello, & alteram ex Quintiliano. Non ait Teſtator, *Ego do vxori meæ, &c.* ſed potiùs, *Ego do omnia hæredi meo, & iſte tenebitur dare vxori meæ, &c.* hoc enim ſonant Quintiliani illa verba, *Hæres meus vxori meæ damnas eſto dare argenti, quod elegerit, pondo centum.*

An legatarij ſint defuncto immediati?

Sanè, ſi legata immediatè à Teſtatore darentur, tenerent, etſi nemo hæreditatem adiiſſet; non enim penderent legatarij ab hærede. At quia dantur mediatè, & ab hærede recipienda ſunt, ſublato hærede hærent in aëre, &, vt ait Paulus, tota vis Teſtamenti diſſoluitur.

An hæres ſit cauſa intermedia; an, putà conditio?

Poſſet aliquis dicere hæredem non eſſe cauſam intermediam, ſed conditionem ſine qua non: poſſet alius ſentire aliter: at nos nemini modò præſcribimus, ſed quid Paulus debeat dicere, accuratè indagamus.

De

CLXXXII.

De eo, quod nullius esse potest.

Mcccix. Idem per idem.

QVd nullius esse potest, id vt alicuius fiat, nulla obligatio valet efficere. *Paulus lib. 3. ad Vitellium*

Est identica : quod enim non potest fieri, nulla causa efficere poterit.

CLXXXIII.

De solennibus non facile mutandis. De æquitate.

Cessante fine legis, quid faciendum sit?

ETsi nihil facilè mutandum est ex solennibus, tamen vbi æquitas euidens poscit, subueniendum est. Marcellus *lib. 3. Digestorum.* [Ex Titul.] *de in integ. rest. lege*, lege, *Diuus.*

Euidentia moralis.

Nota illud verbum *euidens.* Et quia in quæstionibus de facto euidentiæ reales non dantur, ad moralem certitudinem, quam Marcellus vocat *euidentiam*, recurrere.

CLXXXIV.

De vano timore.

Mcccx. An timor semper excuset?

VAni timoris iusta excusatio non est. *Celsus lib. 7. Digestorum.*

[Coniunge legem *Si quis ab alio. De re Iud.*]

An semper libertatem minuat?

Stando Iuri naturali nullus timor à culpa tota excusat; & nihilominus eam omnis fere timor diminuit; plus si fuerit magnus, & minus si minor. Puto Iurisconsultum *Vani timoris* nomine intelligere nullum: nullo enim excusabuntur modo, qui ibi trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

Consultò dixi *omnis fere timor*. Nam timor est ponderi similis, & pondus interdum stateram ad æqualitatem reducit; eo nimirum tempore, quo imponitur leuiori lanci. Hunc casum ob oculos pono. [Solicitabat Amaryllida Caius, & offerebat aureos mille. Ecce Virginis læsam, & diminutam libertatem! Ecce illam auri pondere ad Caium inclinatam! Sed attende. Puellæ minatur mortem Frater, si Caio consentiat: & ecce, quantum ad Caium ambitio impellit, tantum ab eo timor expellit, & duobus impulsibus contrariis acta videtur impulsu carere, & antiquam libertatem intactam, & illæsam seruare.] Dicendum ergo est, metum, si solus sit, semper libertatem minuere; at augere illam potius, si voluntas sit in oppositam partem motiuo alio inclinata.

An professionem irritet?

In criminibus non atrocibus excusantur serui, si obedierint dominis, quos timebant. Vide superius Regul. 157.

In professione solenni ex speciali fauore Ecclesiæ habetur ratio metus, qui caderet in constantem virum; nam si ille tantus sit, aufert libertatem moralem, & solennem professionem irritat.

CLXXXV.

De impossibilibus.

IMpossibilium nulla obligatio est. *Celsus lib. 8. Digestorum.*

Mcccxi. Ad impossibile nemo tenetur.

An Deus, An homo, præcipere impossibilia possit? exposui superius.

CLXXXVI.

De tempore, quo res peti possit.

NIhil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolui (*alij*, solui) possit. Et cum soluendi tempus obligationi additur, nisi eo præterito, peti non potest. *Celsus lib. 12. Digestorum.*

Hæc Regula nascitur ex præcedente.

Regulæ priorem partem (nam posterior est clara) hoc exemplo dilucido. Emo Equum à te, aut commuto potiùs, & me decem vrnas musti optimi daturum polliceor. Mensem Aprilem agimus, & tu solutionem solicitas. At præcoci diligentiâ, inquit Celsus; ad dandum enim mustum ante Autumnum non teneor.

CLXXXVII.

De eo, qui vxorem pragnantem reliquit.

Mcccxii.

SI quis vxorem prægnantem reliquit non videtur sine liberis decessisse. *Celsus lib. 16. Digestorum.*

Quãdo fœtus incipiat viuere.

Et ratio est, quia filius non incipit esse cum nascitur, sed cum gignitur.

Sed quid dicet meus Magnificus Dominus Ioannes Marcus, qui filium nondum natum matris partem realem affirmat, & tunc demum animâ informari rationali, cùm paritur? Idem quod Celsus de illo, qui moreretur relicta vxore embryone grauida. Nam sicut embryo non informatur anima rationali, sed informabitur: & tamen hoc sufficit, ne defunctus illiberis decessisse dicatur; ergo eodem modo Ioannes Marcus philosophabitur, nam iuxta illius Principia, quam diu in ventre matris continetur corpus infantis; semper est embryo. Cæterum, Ioannis Marci opinionem falsam esse alibi euidenter probamus.

Quãdo anima infundatur fœtui.

CLXXXVIII.

De impossibilibus, & repugnantibus.

Mcccxiii. Repugnantia & prohibita.

VBi repugnantia inter se in testamento iubentur, neutrum ratum est. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt. *Celsus lib. 17. Digestorum.*

Pro possessione standum est.

Prior pars pendet à lege Possessionis: quoniam, si dum articuli Testamenti pugnant, & dubium sit, vtrum debeat impleri? cùm vtrumque sit dubium, vtrumque reiiciendum est, & pro possessione libertatis standum.

In lege naturali nulla creatura dispensat.

Posterior est euidens, quoniam Lex naturalis [mihi est ipsa; Decalogus] hominum voluntati non subest.

CLXXXIX.

De pupillo, & authoritate tutoris.

PVpillus, nec velle, nec nolle in ea ætate, nisi adposita tutoris authoritate, creditur: nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris authoritas necessaria est. *Celsus lib. 13. Digestorum.*

Est tutor respectu pupilli: mens, voluntas libertas: oculus, auris, lingua, &c.

Hinc cooflat, pupillum oculis tutoris visurum, mente tutoris intellectutum, voluntate tutoris decretutum, & lingua tutoris responsurum: ipsumque, tametsi, si naturam consideres, ingenij perspicacis sit, ciuiliter loquendo esse cœcum, & libera carere ratione: non quidem in omnibus rebus, sed in his, quæ dominij translationem concernunt.

CXC.

De euictione.

MCCCCXIV.

QVod euincitur, in bonis non est. *Celsus lib. 24. Digestorum.*

CXCI.

De beneficio Principis.

Dubium considerations dignum.

NEratius, consultus, An quod beneficium dare se quasi viuenti Cæsar rescripserat, iam defuncto dedisse existimaretur? respondit, non videri sibi Principem, quod ei, quem viuere existimabat, concessisset, defuncto concessisse: Quem tamen modum beneficij sui vellet, ipsius æstimationem esse. *Celsus lib. 33. Digestorum.*

Est certissima: primò, quia beneficia, quæ personales actus exigunt, non conferuntur defunctis. Secundò, quia ipsimet fauores purè reales, aliter viuis, & aliter mortuis conceduntur.

CXCII.

De hæredibus. De obligatione indiuidua De re dubia.

MCCCCXV.

EA, quæ in partes diuidi non possunt, solida à singulis (*potius*, ab omnibus simul) hæredibus debentur. In re dubiâ benigniorem interpretationem sequi, non minus iustius est quàm tutius. *Marcellus lib. 29. Digestorum.*

[Coniunge legem 3. *de seruit. leg.*]

De rebus indiuisibilibus.

Prior Regulæ pars hoc potest illustrari exemplo. [Cicerius condit testamentum & ait, *Planum, & Caurus hæredes mei dare vnum equum Acilico cognato meo militi damnati esto.*] Anne alter hæres dimidium, & alter dimidium sunt daturi? minimè. Quia equus non datur per partes. Quid ergo? vterque hæres simul dabit equum.

An Equus virtualiter diuisibilis sit?

Sed noto obiter, equum (& idem de aliis rebus dicito) licèt physicè indiuisibilis sit, & dari non possit per partes, virtualiter esse diuisibilem, est enim virtute in pretio, quod omninò diuisibile est.

In dubio manutenenda est possessio.

Posterior pars non placet: quia interpretatio, quæ respectu alterius est benignior, respectu alterius est seuerior: ergo iterum quærendum est, quid faciendum in dubio sit? quidquid enim fiat, benignius est: & quidquid fiat, seuerius est. Centies dixi, *In dubiis beati esse, qui possident: & pro possessione standum esse.*

CXCIII.

De aditione hæreditatis cum tempore mortis continuanda.

A mortis momento incipit hæreditas.

OMnia fere iura hæredum perinde habentur, ac si continuò sub tempus (in tempore) mortis hæredes exstitissent. *Celsus lib. 38. Digestorum.*

Vera est, & de ipsa iam egi superiùs, vbi aliam simillimam exposui.

CXCIV.

De hæredibus hæredum.

MCCCCXVI.

QVi per successionem [*alij*, cessionem] quamuis longissimam defuncto hæredes constiterunt, non minus intelliguntur, quàm qui principaliter hæredes existunt. *Modestinus lib. 6. Differentiarum.*

Prima Regulæ lectio.

An retinebimus vocem *successionem*, an *cessionem*? Variant Exemplaria, & vtraque videtur vitiis. Nam vbi non sunt immediati hæredes, mediati etsi per longam successionem prodierint, non minus censebuntur hæredes, quàm si immediati essent. Hinc est, Petro, si mortois eius filiis, & nepotibus, sint pronepotes, hos successuros esse, non minùs, ac si filij essent.

Lectio secunda.

Si vtamur voce *cessionem*, sic casus poterit formari. Ferdinandus Francisci filius erat, & ius, quod ad hæreditatem habebat, cessit Ioanni remoto cognato, aut affini. Et stando iuri naturæ respondeo cessionem esse validam, & Ioannem non minùs fore hæredem Ferdinandi, quàm si esset filius [Pono cessionem factam post Ferdinandi mortem, ne ad nouas difficultates defectu emancipationis teducamur.] Sed quid dicendum erit, stando Ciuili, & Cæsareo? Si Modestino, & huic Regulæ credimus, idem omnino.

An ius ad hæreditatẽ possimus cedere.

I

CXCV.

De expressis, & tacitis.

MCCCXVII. Reiicitur.

Expressa nocent; non expressa non nocent. *Modestinus lib. 7. Differentiarum.*

Multa tacitè sed clarè dicuntur.

Non intelligo. Si dicat Iurisconsultus, *Certa nocent: incerta & ambigua non nocent*; adquiescam. At si expressa opponat tacitis contradicam; nam sæpè silentium nocet; & sæpè aliqua tacitè, sed tam certò dicuntur, vt non possent esse certiora, si dicerentur expressè. Vidi non paucas lites de verbis tacitis, & tamen, quia certo subintelligebantur, qui loquuti, damnati. Accusabatur Segobiæ Titius, quòd Sempronium vocauisset *cornutum*: recipiebat enim vectigalia lignorum, & dixerat, *Cur non soluis vectigalia Semproni?* & altero quærente, Cur deberet; subiunxit, *Cornua sunt lignea*. Et tamen iusto iudicio damnatus fuit. Non ergo curandum est, an implicitè res, aut expressè dicatur, sed vtrum certò, aut dubiè dicatur.

Casus notandus.

CXCVI.

De Priuilegiis.

MCCCXVIII. Priuilegium est duplex: causæ, & personæ.

Priuilegia quædam causæ sunt, quædam personæ: & ideò ad hæredem transferuntur, quæ causæ sunt; quæ personæ sunt, ad hæredem non transeunt. *Modestinus lib. 8. Regularum.* [Ex Titul. *de iure imm.*]

Quomodo internoscantur priuilegia?

Dantur realia & personalia priuilegia: Sed quomodo internosci poterunt? Quæ concessa Petro, aut Ioanni, verbi gratia, personalia sunt; & extinguuntur cum persona. Quæ Episcopo, Abbati, Marchioni, Comiti, Toparchæ, &c. concessa, dignitatem afficiunt, & illi conueniunt, qui talem dignitatem habet.

CXCVII.

De Coniunctionibus licitis, & honestis.

Regula restituitur.

Semper in coniunctionibus, non solùm quid liceat considerandum est; sed & quid honestum sit. *Modestinus libro singulari de ritu nuptiarum.* [Coniunge leg. 42. *de tit. nupt.*]

An omnia licita sint honesta?

Legunt aliqui *in conuentionibus*, at materia ipsa libri postulat, vt *in coniunctionibus*, (subintellige *matrimonialibus*) legatur.

Sed quid sibi vult illa liciti, & illiciti contrapositio? An aliquid licitum, quod honestum non sit? Negaui superiùs, & negò.

CXCVIII.

De dolo tutoris.

MCCCXIX. Sæpè pupilli ab ipsis tutoribus exspoliantur.

Neque in interdicto, neque in cæteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris, siue soluendo est, siue non. *Iauolenus lib. 13. ex Cassio.*

Semper leges sunt benignæ pupillo, & tamen sufficientes non sunt, vt semper à tutorum iniquitate defendantur.

CXCIX.

De inobedientia.

Magistratui obtemperandum est.

Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit. *Iauolenus lib. 6. Epistolarum.*

Subordinatio personarum postulat, vt obedientia foueatur, & coërceatur inobedientia: quam ob rem huic Ciuili Regulæ volo aliam Canonicam adscribere, quæ eam firmet, & explicet. Lego in sexto *Quod quis mandato facit Iudicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere necesse.* Regul. 24.

CC.

De minima iniquitate permittenda.

MCCCXX. Reiicitur.

Quotiens nihil sine captione inuestigari potest, eligendum est, quod minimum habet iniquitatis. *Iauolenus lib. 7. Epistolarum.*

Mali perpetratio.

Quam breuiter Iurisconsultus difficillima, ardua, & quæ millenas exceptiones patiantur, protrudit! Sane, *non sunt facienda mala, vt bona eueniant*: & è duobus malis non licet perpetrare minus. Sed neque permittere minus, nisi permissio necessaria sit, & homo ad tales miserias redigatur, vt debeat necessariò, vel maius, vel minus permittere.

Mali permissio.

CCI.

De his, quæ ex testamento suborta.

MCCCXXI.

Omnia, quæ ex testamento proficiscuntur, ista statum euentûs capiunt, si initium quoque sine vitio ceperint. *Iauolenus lib. 10. Epistolarum.*

Originale peccatum in Ciuilibus.

Et patet; non enim carere solent culpa actuali, quæ in originali concepta.

CCII.

De definitionibus.

An Iurisconsulti veteres ignorarint Dialecticam.

Omnis definitio in Iure periculosa est: rarum est enim, vt non subuerti possit. *Iauolenus lib. 11. Epistolarum.* Quod est dicere, Iurisperiti veteres Logicæ fuerunt imperiti.

Sed cur tolerantur, si periculosa? cur non tandem aliquando corrigi permittuntur?

CCIII.

De damno ex culpa.

Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire (*vel vt legant*, sibi imputet.) *Pomponius lib. 8. ad Quintum Mucium.*

CCIV.

De actione.

Spe magna melior est moderata possessio.

MInus est actionem habere quàm rem. *Pomponius lib. 28. ad Quintum Mucium.*

Hinc alij, *Minus est ius in rem, quàm ius in re.* Hinc Hispani, *Ma; vale paxaro en mano, que buytre volando.*

CCV.

De his, quæ à nobis abire possunt.

MCCCXXII. PLerumque fit, vt etiam ea, quæ à nobis abire possunt, perinde in eo statu sint, atque si essent eius non conditionis, vt abire possent. Et ideò quod fisco obligamus, & vindicare interdum, & alienare, & seruitutem in prædio imponere possumus. *Pomponius lib. 39. ad Quintum Mucium.*

Res omnes cũ oneribus transeunt.

Id posse fieri certum est: at æquè certum, res transire cum suis oneribus, & esse imprudentes, qui emunt ea quæ fisco, aut alteri creditori obnoxia, nisi in pretio habeatur ratio periculi, & minoris vendantur.

CCVI.

De eo, qui cum alterius præiudicio lucratur.

Iniuria à damno differt.

IVre naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem. *Pomponius lib. 9. ex variis lectionibus.*

Corrigitur.

Deleo vocem *detrimento.* Fieri enim locupletior cum alterius detrimento potes, cùm iniuriâ non potes.

CCVII.

De re iudicata.

MCCCXXIII. Veritas iudicialis.

REs iudicata pro veritate accipitur (*saltem in eodem tribunali.*) *Vlpianus lib. 1. ad legem Iuliam, & Papiam.*

[Coniunge legem *Ingenuum. De statu hominum cum aliis*]

Est certa. In nullo enim Tribunali, quæ semel iudicata sunt, iterum in dubium reuocantur.

CCVIII.

De desitione.

MCCCXXIV. NOn potest videri desiisse, qui nunquam habuit. *Paulus lib. 3. ad legem Iuliam, & Papiam.*

CCIX.

De seruitute.

MCCCXXV. Corrigitur.

SEruitutem mortalitati ferè comparamus. *Vlpianus lib. 4. ad legem Iuliam, & Papiam.*

Mortui moraliter. Mortales moraliter.

Deleo *mortalitati*, & substituo *morti.* Non enim seruus est mortalis ciuiliter, sed mortuus; & liberi potiùs debent dici ciuiliter mortales, possunt enim ciuiliter mori, hoc est, seruitutem incurrere.

CCX.

De institutione.

MCCCXXVI. Tempus nihil confirmat.

QVæ ab initio inutilis (hoc est inualida) fuit institutio; ex postfacto (*legunt alij*, tractu temporis) conualescere non potest. *Lucinius Rufinus lib. 2. Regularum.*

Limitatio.

Consonat Bonifacius VIII. dicens. *Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit.* Excipe rationem Præscriptionis possessione, & titulo legitimo fundatæ.

CCXI.

De seruo. An ob causam publicam abesse possit.

MCCCXXVII. Serui nulli.

SEruus Reipublicæ causa abesse non potest. *Paulus lib. 59. ad Edictum.*

Patet; quia ob negotia publica mittendus est aliquis, & cùm seruus sit nullus, mitti non poterit.

Prorex, Produx, Proepiscopus, Proabbas, Prodeus, Prouir, Profœmina, Proaliquis.

Sed hîc hærebo. Aone, vt aliquis agat alieno nomine, debet esse aliquis? Rationem asserendi non video. Prorex esse potest, & solet, qui non est Rex: Produx, qui non est Dux: Proepiscopus, qui non est Episcopus: Proabbas, qui non est Abbas: Prouir, qui non est Vir: & Profœmina, qui non est Fœmina, &c. Immo maiora sum dicturus; Prodeus est, qui non est Deus. Ergo Proaliquis esse poterit, qui non sit Aliquis: vel detur manifesta disparitas.

Cætera videntur clara. De Prouiro, Profœmina, & Prodeo, aliquid subscripturus sum.

Repræsentatio. An filia repræsentet patrem cum prærogatiua virili.

Beneficium repræsentationis concedit filiabus, vt repræsentent Patrem sub prærogatiua virili Et in causa Regni Portugalliæ, si admittenda esset repræsentatio, Serenissima Infans Catharina repræsentando suum Parentẽ, esset moraliter, & virtualiter Vir. At in hac successione non habuisse locum repræsentationis beneficium, in meo Philippo demonstraui.

Procuratorum.

Quando Matrimonium initur per procuratorem, considerando nudam naturam rei, & fœmina esse potest procurator viri, & vir fœminæ: & in tali casu illa esset Prouir, & hic Profœmina.

Protegia authoritas.

Relucet etiam hoc in dignitate Protegia, nam Margareta, quæ anno 1641. nomine Philippi IV. regebat Portugalliam; vocabatur ab Hispanis *la Virrey*, non autem *la Virreyna*, hoc est, *Prorex*; non verò *Proregina*, *&c.*

De

Moralis, seu virtualis Diuinitas.

De Prodeo non mouebit dubium, qui legerit in Moyseos vita, *Ego te constituo Deum Pharaonis*, & in Psalmo, *Ego dixi Dij estis, & filij excelsi omnes*, vnde nascitur humanæ Potestatis authoritas, & præcipuè Ecclesiastica, quæ est quædam moralis, aut virtualis diuinitas.

NOTA.

Reiectis his deberent nouas Regulas Iuristæ condere;

Vidisti, vix vnam, aut alteram esse Regulam, quæ vera sit vniuersaliter; & non miraris vniuersas, aut ferè à doctissimis viris explodi. Sed puto, licèt reiiciantur istæ, & meritò, non esse reiiciendas Regulas, si quæ olim ab aliquo fiant, quæ sint vniuersales, & veræ.

IVRIS CÆSAREI OECONOMIA.

MCCCXXVIII. Quid sit Iurisprudẽtia?

IVRISPRVDENTIA est iusti & iniusti scientia. Oportet enim Principem, vtrumque cognoscere, vt bonos à malis decernat, æquitatem obseruet, virtutes adserat, vitia proscribat, & toti prospiciat Reipublicæ.

Iuris Regulæ esse debent positiones vniuersales.

Iuris Regulæ circa generalia versantur, quoniam particularis Propositio Regula vocari non potest. Concipi solent: aut sub vniuersali signo, *leg. omnes, leg in omnibus, l. omnia, l. nullum, cum similibus. hoc tit.* Aut indefinito, *l 2. & 3. cum similibus hoc tit.* quod vniuersali æquipollet, *l si ex pluribus. ff de legat.* 2.

De indefinita. An vniuersalibus, aut potiùs particularibus sit accensenda?

Hoc tamen obseruandum est, Propositionem indefinitam in materia necessaria æquiualere vniuersali; & in contingente, particulari: Regulásque plerumque esse de rebus necessariis politicè, aut aliàs non posse aliter, quàm signo vniuersali pronunciati.

Regulæ ferè vniuersales.

Præter vniuersales Regulas dantur aliæ ferè vniuersales; quales sunt, quæ afficiuntur signis, quæ si non omnia, tamen multa comprehenduntur; vt Ferè *leg. ferè* 100. *&* 190. *h. t.* Plerumque *h. tit.* Frequenter *leg. ea quæ* 65. *cum simil. h. t.* de quibus vberiùs in mea Morali Logica, vbi construo Syllogismos Morales.

Syllogismi morales. An Regulis fidendũ sit?

Sed rogas, An quis Regulis confidere possit? Respondeo Iuris studioso posse omninò & debere, si darentur exactæ Regulæ & à diligentibus viris formatæ: at modò cùm in toto Iure generi per speciem derogetur, *in toto h. tit.* fit, vt Regularum, quæ res generatim comprehendunt, definitio existat periculosa. *l. omnes.* 203. *h. tit.* vt non temerè eis sit fidendum, nec enim raro subuertuntur ostensa lege, ratione aut distinctione aliqua, propter quam in præsenti specie locum habere non debeant. Quod, cùm sit, amittunt suum officium, quasi exclusa exceptione.

Regulæ exauthorátur? quando?

DE NVMERO PRÆDICAMENTORVM.

METAPHYSICI veteres non conuenerunt in numero Prædicamentorum, aliis plura, & aliis pauciora adsignantibus. Præualuit Architæ Tarentini sententia, decem rerum series seu categorias enumerans, videlicet Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, Relationem, Durationem, Actionem, Passionem, Vbicationem, Situationem, & Habitionem: de quarum essentia aut etiam ordine multa apud Veteres, & plura apud iuniores inuenio. At Iuristæ Systema Entis Ciuilis tribus constituunt: vt enim omne Ius, ita & Regulæ, quæ inde sumuntur, ad *Personas, res, & actiones* pertinent. AD PERSONAS hæ, quibus definitur. Qua in parte fœminæ sint maribus deteriori iure *leg.* 2. *&* 111. quo vtantur iure furiosi *leg* 5. *&* 41. *&* 167. Muti, surdi. *l.* 167. liberi, *l.* 148. Filiusfamilias *l.* 4. *&* 94.

Apud Iuristas tria. PRIMVM complectitur Personas.

Deinde, quæ sint iura libertatis, & liberorum, *leg.* 21. 107. 137. *&* 140. *&* 195. seruituris & seruorum, *l.* 33. *&* 108. 136. 161. 176. 189. *&* 212. Possessorum *l.* 199. tam bonæ fidei 180. quàm malæ fidei, *l.* 169. Item eorum, qui dolo desierunt possidere, *l.* 174. 193. *&* 200. emptoris & venditoris *l.* 199. Fideiussoris, *l.* 44. *&* 111. Socij, *l.* 48. Debitoris, *l.* 67. *&* 96. *&c.*

Quæ possimus circa eas contemplari.

Postremò, quæ sint iura testantium & intestatorum *l.* 7. *&* 142. Hæredum *l.* 6. & 39. 44. 45. 60. 90. 112. 153. 154. 155. 163. 171. 184. 192. 195. 199. *&* 200. Bonorum Possessoris, *l.* 118. *&* 171. & Successoris, *l.* 158. Authoris, *l.* 138. Tutoris, *l.* 74. Pupilli *l.* 2. 5. 111. 112. *&* 150.

MCCCXXIX. SECVNDVM complectitur Res.

AD RES pertinent eæ Regulæ, quæ ostendunt, quid iuris sit in toto & parte, 14. 111. & 191. Quanta in rebus cautio *l.* 261. Quid obtineat in rebus, quæ nullius censentur in bonis, *l.* 143. Quid in rebus, quæ sunt in alicuius tam corporalibus, vt est domus, quæ dicitur tutissimum cuiusque refugium *l.* 62. *&* 204. quàm incorporalibus, cuiusmodi sunt iura sanguinis *leg.* 8. Testamentorum, *l.* 12. 20. 90. 202. *&* 111. Legatorum *l.* 18. Hæreditatum, *l.* 39. 63. 74. 92. *&* 181. Repudiationis *l.* 35. Potestatis *l.* 18. *&* 19 Nuptiarum *l.* 31. *&* 158. Actuum legitimorum, *l.* 78 Contractuum *l.* 18. 19. 20. 28. 32. *&* 46. Obligationum, *l.* 131. 145. *&* 196. Alienationis *l.* 163. *&* 206. Translationis iurium, *leg* 55. 111. 63. *&* 186. Iussus mandati *l.* 61. 139. 140. *&* 200. Ratihabitionis *l* 61. *&* 195. Venditionis *l.* 61. 121. *&* 111. Donationis *leg* 54. 70 83. 124. 126 *&* 199. Dotis *l.* 86. Stipulationis *l.* 187. Aliorúmque factorum *l.* 32. 90. *&* 198. Quid seruetur in iis, quæ contractibus accedunt, vt sunt Res de quibus contrahitur *l.* 47. *&* 145. Possibiles aut Impossibiles *l.* 91. 120. 178 *&* 149. Itèm in iis quæ contractus aut firmant *l.* 30 86. *&* 211. vt ius

Multa circa res debens examinari & recensentur præcipua.

Pignoris

Pignoris *l.* 129. aut repræsentant, vt Tempus *l.* 14. 17. & 30. aut tollunt *l.* 36. & 102. Item de circumuentione *l.* 50. & dolo ac culpâ, quis videlicet intelligatur esse in culpa *l.* 37. 51. 130. 175. & 204. Dolo *l.* 56. 64. 79. 80. 110. 116. 117. 128. 134. 138. 160. & 171. Morâ *l.* 64. 89. & 139. aut alio delicto, *l.* 177. 195. & 198. Quid præster bona fides *l.* 58 & 179. Possessio *l.* 196. Fructus rei *l.* 72. Euictio *l.* 151.

De verborum significatione.

Sed in primis & præcipuæ Regulæ traduntur de interpretatione Nominum, Verborum & Clausularum, quæ actionibus hominum explicandis adhibentur; vt quam vim habeant, & quomodo interpretanda sint. Obscura *l.* 9. 42. 140. & 129. Dubia *l.* 21. 57. & 153. Ambigua *l.* 68. 86. & 97. Repugnantia *l.* 149. Cauillationibus obnoxia *l.* 201. Rarò vel frequenter accidentia *l.* 65. & 115. Singularia *l.* 184. Qua in parte in genere præcipitur, iustis decretis rem temperandam esse *l.* 86. In omnibus, maximè tamen in iure, id est, iudicio, spectandam esse æquitatem *l.* 91.

In pactis quæ consideranda.

In contractibus primò inspiciendum, quid actum, etiamsi verba non consonent *l.* 93. & 95. Tum consuetudinem: postremò id quod est minimum *l.* 35. & tempus contractûs *l.* 19. & 30.

Tertium complectitur actiones.

Ad actiones & Ivdicia ex Regulæ spectant, quibus definitur quid sit ius gladij *l.* 7. 71. Quæ potestas Magistratûs, *l.* 103. Iudicis *l.* 132. & 137. Quid sit arbitrium *l.* 23. Quæ vis cognitionis & iudicij *l.* 28. 73. & 106. Item de iure petitionis *l.* 34. Actoris *l.* 42. & 43. & 89. Procuratoris *l.* 166. Rei *l.* 42. & 168. Defensionis *l.* 53. 199. & 127. An proponi possint plures actiones, An plures Exceptiones *l.* 44. Quæ actio aliâ momentosior *l.* 105. De petitionibus ante tempus *leg.* 147. Transitoriis in hæredem *l.* 170. Pœnalibus *l.* 173. Quis Actionem dare possit *l.* 103. De effectu exceptionis *l.* 113. Et litis contestatæ *l.* 78. 88. 99. 125. & 182. Quis condemnare possit *l.* 38. & quatenus *l.* 39. Item in condemnationibus spectandam ἐπιείκειαν & æquitatem præsertim in pœnalibus *l.* 198. Ad hæc ætatem & imprudentiam *l.* 119.

Quid in illis sit examinandum?

Effectum autem rei iudicatæ esse, vt pro veritate habeatur *l.* 208. Atque alia id genus.

Ciuilis veritas.

Notanda.

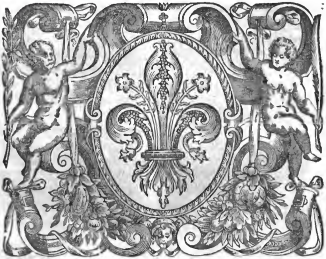
Omnia hæc omninò sciri debent, ne fortè Iuris ignorantiâ labantur, qui se putant nil in Iure nescire: sunt enim multæ triceæ & hallucinationes in contextu, quæ debent Iuris naturalis intelligentiâ illustrari; qua soli Theologi imbuti, & tamen rarò à Legislatoribus in subsidium vocati.

CARAMVELIS THEOLOGIA MORALIS FVNDAMENTALIS.

TOMVS SECVNDVS.

DE DECALOGO, SACRAMENTIS, ET SACRAMENTALIBVS.

Cum Indicibus locupletiſſimis.

LVGDVNI,

Sumptibus LAVRENTII ANISSON, & IOAN. BAPT. DEVENET.

M. DC. LVII.

CVM SVPERIORVM PERMISSV.

CARAMVELIS

MONSSERRATENSIVM COENOBIORVM Abbatis: Denominati Rosonensium Episcopi, &c.

OPERA OMNIA, QVÆ SVNT typis mandata.

SVNT aliqua alieno impressa nomine, voluit enim Caramuel Amicorum authoritatem promouere; etiã illis aliquos libellos adoptando: quos ex stylo & argumento poterit internoscere Criticus, etsi in hoc Indice non exprimantur. Scripsit etiam varias nomine amicornm Epistolas, & Carmina, quæ in libris illorum leguntur. Parat nouam Operum suorum editionem, in quam omnia typis edita, & etiam manuscripta recurrent; interim vt possint curiosi scire, quinam eiusdem libri impressi sint, & vbi reperiri debeant, hanc paginam edi permittit.

LIBRI HISPANICI.

Psalmos confessionales. *in* 12. *Bruxellis.*

Declaracion Mystica de las armas de España. *Bruxellis in folio.*

LIBRI LATINI.

Steganographia *in* 4. *Bruxellis*, *& Coloniæ Agrippinæ etiam in* 4.

Philippus Prudens. *in folio Antuerpiæ.*

Mathesis Audax. *Louanij in* 4. *& iterum Louanij in* 4.

Sublimiorum ingeniorũ Crux. *Louanij in* 4. *& iterum Louanij in* 4.

De nouem Syderibus circa Iouem visis. *Louanij in* 12.

Scholion elimatum ad Regulam D. Benedicti dilucidans librum S. Bernardi de præcepto & dispensatione. *Louanij in* 4. *Francofurti etiam in* 4. *& Venetiis in* 4.

Perpendiculorum inconstantia. *Louanij in* 12.

Cœlestes Metamorph. *Bruxellis in* 8.

Prodierunt diuersis in locis multæ Obseruationes foliatim, quæ confluent in Astronomiam Rectilineam, quæ proscriptis circulis & eclypsibus per lineas rectas Planetas vniuersos conducit.

Solis & Artis adulteria. *Louanij in folio.*

Theologia Moralis. *Louanij in folio.*

Theologia Regularis in S. Be-

nedicti, Augustini, Francisci, &c. Regulas Commentarios cōplectens. *Brugis in folio. Francofurti in* 4. *Venetiis in* 4.

Theologia Rationalis. Huius partes sunt Logica Vocalis, Scripta, Mentalis: Recta, Obliqua: & Herculis Logici labores tres. *Francofurti in folio.*

Metalogica. *Francofurti in folio.*

Excellentissimā domus de Mello. *Louanij in magno folio cum laminis æneis.*

Philosophia. *Louanij in folio. Recuditur modo Francofurti quadruplo auctior.*

Seuera argumentandi methodus. *Duaci in* 4. *Louanij in folio, & Francofurti in folio multò auctior.*

Motiuum Iuris. *Antuerpiæ in* 4.

Musæum mortis. *Bruxellis in* 4.

Bernardus Triumphans. *Louanij in* 4.

Cabalæ specimen. Reiectis Rabbinorum & Massorètharum vanitatibus, & superstitionibus, eâ quæ naturâ, aut arte subsistere possunt ostendit. *Bruxellis in* 12.

De Musica. *Viennæ in* 4.

Benedictus Christiformis. Est vita Sanctissimi P. N. Benedicti laminis æneis expressa, Carminibus & Conceptibus Euangelicis exornata. *Pragæ in folio regali.*

Historia Politica, & Scholastica V. P. Dominici à Iesu-Maria. *Viennæ in folio.*

Hierarchia Ecclesiastica. *Pragæ in folio.*

Encyclopædia Concionatoria. *Pragæ in* 4

Maria Liber. *Pragæ in* 4.

Boëtius. *Pragæ in* 4.

Libra de præcedentia. *Louanij in* 4.

Theol. Fundamentalis. *Prius Francofurti in* 4. *& nunc demum Romæ in folio difficultates in prima propositas resoluens.*

Isti & alij sunt Libri impressi: scripti verò & iam typis parati multi sunt; quos, Deo auspice, ante vnum aut alterum annum euulgabit.

LIBER

LIBER SECVNDVS,

DE DECALOGO,

SACRAMENTIS,

ET

SACRAMENTALIBVS

DISSERENS.

Diuinũ Ius est duplex: aliud æternum & aliud temporale. Illud priùs aliàs vocatur lex naturalis, quod à natiuitate hominum sit: aliàs Decalogus, quòd decem præcepta contineat: aliàs lex æterna, quod ab æterno latũ. Ad hoc posterius reduci debent omnes leges, quæ successu tẽporũ diuinitùs sũt pronunciatæ: talis fuit lex Mosaica; & talia sunt in lege Christi Sacramẽtalia priuilegia & præcepta.

An sim laxus an rigidus?

An medias opiniones amplectar?

An opiniones mediæ mediocriter defendi possint?

Operis distributio

Quæ contineãtur libro primo.

Quæ secundo.

Cur plus rationi, quã authoritati deferatur?

DIVINI Iuris necessitatem viresque expositurus, alterum librum dedi, alterum addo. ILLE PRIOR, capitibus quinque distinctus egit (I.) de libertate humana, illamque gratiâ, & diuinis auxiliis, nec non cum visionis scientia, & decretis infinitis composuit. (II.) de Dei & Hominum authoritate, & potestate disputat. (III.) considerauit leges formaliter. (IV.) & materialiter. (V.) tandemque dedit claues (Axiomata, Principia, Regulas) quæ Canonica Iura recludunt: additque Iuris ciuilis Fundamenta, quæ quia à Viris Philosophiæ ignaris tradita, debuerunt dedolari & poliri: quibus Pronunciata Theologica, Syntheses Regulares, & nonnulla maximè necessaria interseruit, quorum perfecta & exacta notitia Theologus carere non potest. SECVNDVS ISTE LIBER, prioris fundamentis subsistens, omnium erit controuersiarum fundamentum, quæ in tota Philosophia aut Theologia Morali, speculatiuè aut practicè possint succurrere. Continebit duo Capita: alterum expendet Naturalia Principia, quibus fundari & substrui debeat vera intelligentia Decalogi: alterum ædificet Fundamenta Moralia, à quibus vera Sacramentorum, & Sacramentalium expositio dependeat. *In omnibus*, plus rationi & Dialecticæ, quàm authoritati detuli; non enim quæro sententias, quæ hominibus placeant, sed quæ veritati consentiant. Forte seuerus aut rigidus videbor meo Lectori, forte alicubi laxus: quid faciam? in culpa fuit Dialectica, quæ medias inire vias interdum Viros sinceros non permittit: sunt enim pleræque omnes sententiæ mediæ inuentæ à Theologia, quæ non militat, sed licitatur: non veritatem inuestigat, sed vt placeat Lectoribus, veras & falsas Positiones ex æquo diuidit, & duobus elementis contrariis (aut oppositis veriùs) doctrinam versicolorem texit; quam scrupulosis, quam liberalibus etiam ingeniis, vt benignam & clementem obtrudas; quam in arena literaria nunquam medioeriter, contra viros medioeriter doctos defendas. Lege & fruere: & si hæc Tibi Fundamenta perplaceant, Arces sublimes, quas sum erecturus, exspecta. MCCCXXX.

CAPVT VI.

Complectens Principia Naturalia, quibus fundari, & substrui debeat vera intelligentia Decalogi.

MCCCXXXI. An lex Christi sit leuis? Matth. 11. 30.

IVGVM *meum suaue est, & onus meum leue*, dixit Dominus; vbi *Iugi* oomine Decalogum, & *Oneris* nomine reliqua præcepta intellexit; at illum & hæc hodie multi, tam seuerè, aut etiam crudeliter interpretantur, vt vel debeant ab orbe literario proscribi; aut debeamus fateri iugum Dei amarissimum esse, & onus eius grauissimum, & insupportabile.

An cœli via sit arcta? An homo necessariò peccet?

Scio multa opponi contra ab huius æui Hæreticis (Lutheranis, Caluinianis, Iansenianis,) & inter alia illud Matthæi 7. *Arcta est via, qua ducit ad vitam*; vt vel hinc inferre libeat, tam esse arctam, *vt peccet homo in his qua necessariò facit*: tam esse angustam & strictam,

An sint licitæ opiniones probabiles? An inuincibilis ignorãtia excuset?

vt non admittat opiniones probabiles: nam istæ hoc solo capite ab iniquitate excusantur, quòd qui probabilem sequitur opinionem, insuperabiliter veritatem ignoret, adeoque debeat oon peccare: si enim insuperabilis ignorantia non excusaret à peccato, iuberet impossibilia Deus, interdiceretque necessaria.

An Deus iubeat impossibilia?

Sanè, quidquid Hæretici delirent & succlament, stat Augustini sententia, quam Sancta & Vniuersalis Tridentini habita Synodus Articulis Fidei accensuit: videlicet, *Deus impossibilia non iubet, sed iubendo admonet, facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis*: quam ego hoc breui commentario dilucido. [O homo, leges tibi à Deo Optimo Maximo impositas reuerenter exsequere. Deus nil tibi impossibile præcipit. At inducit, ait, vt eum amem super omnia, hoc est, supernaturaliter. Quid inde? Ergo vel potes, vel noo potes. Si es in statu gratiæ, habes charitatem, adeoque amare Deum sopernaturaliter potes: Deus igitur iubendo admonet, vt scias te posse; & præcipit, vt facias, quod potes.

Quid sit charitas?

Si es in statu peccati mortalis, cares charitate, quæ est virtus eleuans voluntatem ad amandum Deum super omnia: ergo oon habes proximam potentiam ad eliciẽdum actum amoris supernaturalis.

Potentia est duplex: proxima & remota.

Ergo præcipitur tibi impossibile? minimè. Deus enim iubendo admonet, vt petas vires ad eliciendum illum actum præceptũm, quem elicere natura sibi derelicta oon potest: quas si postules, impetrabis omnino, dabit enim Clementissimus Dominus auxilia, vt possis.] Hanc germanam huius Canonis ioterpretationem Nouatores imprudenter reiiciunt, & poni à Deo præcepta, vi quorum obligemur homines scire quæ necessariò ignoramus, & omittere quæ necessariò facimus; vi quorum nec probabilitas intellectum excuset, nec insuperabilis voluntatem necessitas. Contra hæc Theologorum monstra multa ego alibi; poteris nihilominus legere in Theologia Regulari disputationem 6. quæ differit de Opinione probabili, & præcipuè art. 3. num. 62.

MCCCXXXII. Componuntur duo textus, qui facilè viderentur côtrarij.

Sed inquiris, cur à Christo dicatur *iugum leue* & *suaue*, quæ etiam dicebatur *via angusta?* Apud Matthæum 7. 13. Christus turbas instituebat his verbis. *Intrate per angustam portam; quia lata porta, & spatiosa via, qua ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, qua ducit ad vitam; & pauci sunt, qui inueniunt eam!* Et postea 11. 28. suos discipulos ad virtutes heroicas inuitabat hoc monito. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris; iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.* Has duas conciones componi præcipis, videntur enim contradictoriæ, & simul constare non posse.

In sacra pagina nõ sũt contradicẽtes loci.

Respondeo, conciones istas non oppooi: qui enim onere peccatorum premuntur, legem Diuinam esse grauem, & viam vitæ esse strictam & angustam causaotur; cùm tamen contra boni & pij Diuinæ legis suauitatem sentiscant, & laxiorem ad cœlos viam non quærant. Dixi olim:

Christi legis onus graue multis, est leue multis;
Est leue namque bonis, est graue namque malis.
Est via cælorum multis lata, arctaque multis;
Namque est illa bonis peruia, clausa malis.

D. Bernard. tom. 1. p. 17. b. & tom. 2. pa. 168. b. & 186. b. & 256. b. & 10. 4. pag. 61. a. & 10. 5. pag. 44. a.

Cùm fundebam hos numeros, habebam ob oculos Bernardum, qui tom. 2. iuxta editiooem Horstij, sermone 15. num. 1. ait. *Laborantes ad refectionem inuitat, ad requiem prouocat oneratos. Non tamen interim onus subtrahit aut laborem, magis autem onere alio; alio labore commutat; sed onere leui, suaui iugo, in quibus requies ac refectio: etsi minus appareat, tamen inueniatur.* Graue onus iniquitas sedens super talentum plumbi [b]. *Sub hac gemebat sarcina qui dicebat.* [c]. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum; & sicut onus graue grauatæ sunt super me. *Quod ergo onus Christi, quod onus leue? Vt quidem ego sentio, onus beneficiorum, dulce onus, sed ei qui sentit, ei, qui experitur. Alioquin si non inueniat, si non aduertat, graue omninò & periculosum. Onerisferum animal homo tempore suæ mortalitatis. Sed adhuc portat peccata sua, onus est graue; si iam fortè exoneratus est à peccatis, minus quidem graue; sed si sanum sapiat, non minus grande onus inueniet hanc ipsam, quam diximus*

b. Zac. 5. c. c. Psalm. 37.

Onus peccati graue leuius Christi onere commutatur.

Onerat nos Deus beneficio, cum exonerat peccato.

diximus exonerationem. Oneras nos, cùm exonerat Deus; onerat beneficio, cum exonerat peccato. Vox onerati. [d]. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? *Vox onerati.* [e] Exi à me, quia homo peccatur sum, Domine. *Vox onerati.* [f] Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum. *Semper (inquit) timui: sicut ante, sic post acceptam indulgentiam peccatorum. Beatus homo, qui ita semper est pauidus, nec minori angitur solicitudine, ne fortè obruatur beneficiis, quàm peccatis.*

d. Psal. 115. 2.
e. Luc. 5. b.
f. Iob 31. c.

MCCCXXXIII. Hucusque Melleus Doctor; cuius si spiritum ebibam, has adhuc periodos subiungam. [*Alia pecudum; alia hominum, in omni pronuncia sunt via. Laxa illa & lata: hæc stricta: semita enim, quæ peditem capit, imò quæ laxa pediti, equiti videretur stricta, & rhedas & cursus non caperet. Homo constituit binas classes: alij enim sunt ratione prædti, & alij meraliter irrationales. Illorum nos adnumerare voluit censui, qui dixit;* Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: *istorum iussit vitare mores & passiones, cùm addidit,* Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. *Ergo probet seipsum homo, qui per legis Diuinæ semitam ad cælum pergit. Si rationalis est (si, iuxta regulas rationis viuit) hanc viam esse latam & tam latam inueniet, vt possit illam corde dilatato perficere, & edicere Deo,* Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum. *Si irrationalis est (si ingenio abutitur, & contra dictamen rationis operatur) est homo secundum dici: at verò secundum esse virtuale seu morale, est bellua:* nam cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. *Ergo eadem via est simul laxa, strictaque diuersorum respectu: eadem enim*

Est via lata bonis, & via stricta malis.

Hinc est, malos, cùm à Diuina legis via capi non possint, & eam strictam vocitent, inire aliam, per quam laxè & temerè in præcipitia seducantur. De hac olim cecini.

Hâc thedæ, hâc equites, hâc mundi gaudia currunt,
Hâc omnes, vltrò qui ratione carent.
Hæc est laxa; viam strictam tamen elige; namque
Laxa via est pecudum, semita stricta virûm.

Vt ad strictam viam conducant homines, nonnulli Viri docti strictas inuenere sententias, & omnes benignas aut etiam latas condemnarunt: cùm tamen non subrigant mentes ad cælos seuera opiniones, sed vera: multa enim sunt seuerissima apud Heterodoxos opiniones, quæ per magnas tribulationes hominem in infernum præcipitant. Hanc ego ob causam sumo calamum, vt ostendam hic semper, & vbicunque etiam, sententias veras anteponendas falsis, seu videantur benignæ, seu seueræ. Percurram omnia decem naturalia Præcepta; & ad Sacramenta transibo; & proponam in singulis, quid examine indigeat: quæ enim clara vel certa, non debent stylo diffuso tractari.]

Aliæ pecudum, & aliæ hominum viæ.
Homo duplex alius rationalis & alius irrationalis.
Matt. 10. 16.
Vide D. Bernardû tom. 1. pag. 138. b. & tom. 4. pag. 80. à, iuxta editionem Hostij.
Psalm. 13. 9.
Psalm 118. Daleth. 8.
An dentur homines secundû dici. Psal. 48. 13.
An via virtutis sit simul laxa strictaque.
Via peccatorû qualis?
An opiniones strictæ tuus ad cœlú semper, & per vias strictas perducant?
Verum falso sêper anteponendum.

DE LEGE NATVRALI.

MCCCXXXIV. DVAS habet diuersas significationes nomen hoc *Naturale*; quoniam vel oritur à *Natura*, vel à *Nascor*. Si à *Natura*, significat id quod naturæ debitum; quo sensu habitualis gratia, nec est Adamo, nec nobis naturalis. Si à *Nascor*, cui apud aliquos supioum *Natura*, est idem ac *Natiuitale*, nimirùm id quod à natiuitate alicui conuenit, seu conueniat ex debito, seu ex gratia: quo sensu aliqui Catholici veteres dixerunt Adami gratiam fuisse naturalem; quo sensu hodie, si vsus pateretur; possemus etiam dicere fuisse naturalem gratiam B. Ioannis Baptistæ, &c. quæ data ante natiuitatem. Sed iam vsus obtinuit, quòd sumatur hoc nomen, vt oppositum supranaturali; & hoc sensu competit rebus, quæ sunt infra illum rerum ordinem, quem supra spiritualem admittimus, & *supernaturalem* vocamus: omnia enim spiritualia *supernaturalia*, aut *supercorporea* dici possunt; & quia ordo gratiæ ita superat spiritualem, vt spiritualis corporeum; *Supernaturalis* solet, & *superspiritualis* dici potest.

Quid nomê Naturale significet.
An gratia fuerit Adamo naturalis?
An B. Ioâni Baptistæ?

Sed quo sensu Decalogum *Legem Naturalem* vocamus? Puto illum hoc nomine insigniri non primo sensu, aut tertio, sed secundo. Multa Præcepta purè naturalia (hoc est non supernaturalia) complectitur; multa naturæ rationali indebita, quæ potuerunt aliter à Deo poni, & forsitan fuerunt aliter posita in aliquibus casibus particularibus. Est ergo Decalogus lex naturalis, hoc est, natiuitalis: quæ nobiscum fuit nata, quæ conuiuit nobiscum, à qua, stando communi rerum cursui, nemo esse immunis potest. Sequor in hoc Scoti subtilem Scholam, quæ generosissimè de Legislatore Deo philosophatur: non enim intelligo, quæ sit naturalis lex illa, quæ Deo non subdita; quam ita aliqui Iuniores exponunt, vt Trinitate tota anterior & superior videatur. Placet igitur Decalogi breuissimam ideam proponere, quam alibi vberiùs explicabo.

Lex naturalis.
Decalogus.

	OCCISIO.	FORNICATIO.	FVRTVM.	MENDACIVM.
Contra Deum.	*Atheiſmus, qui eſt quoddam mentale Deicidium.*	*Luxuria ſpiritualis & theologica; Idololatria.*	*Furatur honorem Blaſphemus; res cultui diuino dicatas Sacrilegus.*	*Mentitur DEO periurus, & qui votum non ſeruat.*
Contra Parentes.	*Parricidium.*	*Inceſtus.*	*Contumelia. Furtum.*	*Mendacium ſi dicatur Parentibus.*
Contra Seipſum.	*Suicidium.*	*Mollities tactibus propriis procurata. Beſtialitas.*	*Prodigalitas.*	*Ignorantia voluntaria.*
Cootra Proximum.	*Homicidium.*	*Fornicatio. Stuprum. Raptus. Adulterium.*	*Furtum. Latrocinium.*	*Mendacium.*

MCCCXXXV. Genera quatuor peccatorum.

Perſonæ, contra quas quis delinquere poteſt, quatuor ſunt. Primò enim peccare poteſt homo contra Deum. Secundò cootra Parentes. Tertiò contra ſeipſum. Quartò contra proximom. At in Decalogo dantur tres Canones interdicentes peccata in Deum, vnus, qui inhibet peccata in Parentes; & quatuor, qui ſpecialiter peccata in Proximom. At de peccatis quæ in ſe quis committere poteſt, nulla mentio. Anne hæc ad ea, quæ in proximum, reduci debent? Anne nouam claſſem conſtituere, ita vt ſpecie differant Suicidium, Proximicidiumque.

Perſonæ reales & morales.

Perſonæ, contra quas committuntur peccata, realiter ſumi poſſunt, & moraliter etiam. Realiter ſumpræ notæ ſunt omnibus; at moraliter ſumptæ noo item. Quicunque Dei Vicarius, eſt quidam Deus humanus, morali diuinitate præditus. Eiuſmodi ſuot in Eccleſiaſticis Summus Pontifex, Epiſcopi, &c. in ſæcularibus Imperator, Reges, Supremi Principes, &c. imò & quicunque Pater-familias domi ſuæ, ſumpta iuriſdictione limitatiùs. Pater moralis Reipublicæ eſt Princeps, Magiſter, Confeſſarius, &c. Imagines, ſtatuæ, ſtemmata, quæ moraliter ſumuntur pro rebus ipſiſſimis quas repræſentant, vnde Irreuerentia facta ſtatuæ, cenſetur illi facta; cui ſtatua erecta.

Dij Morales.

Cultus imaginum in omni Religione & Republica.

Peccata poſitiua & negatiua.

Peccant Homines in has perſonas poſitiuè, & negatiuè; phyſicè, moraliterque. *Porro alij peccant mere negatiuè, & alij poſitiuè:* aliud enim eſt non cognoſcere Deum, & aliud enim poſitiuè negare: aliud ignorare, an ſit vnicus? aliud legiones Deorum adorare: aliud oon dare honorem, aliud poſitiuè blaſphemare & detrahere: aliud non iurare, non vouere; & aliud vota & iuramenta temerare. Et transeũdo ad humana, aliud eſt non defendere, aliud occidere; aliud non ſoluere vxori debitum, aliud, adulterium committere: aliud non date, aliud furari; aliud tacere, aliud mentiri: &c. *Sed & alij peccant phyſicè, & alij moraliter.* Et conſiderando primam tabulam, vix reperio poſſe hominem phyſicè in Deum peccare. Atheus Deum non occidit phyſicè, ſed moraliter & affectiuè: Idololatra non ponit de facto plures Deos, id enim repugnat omninò, ſed moraliter procedit eo modo, ac ſi illos poſuiſſet defacto. Blaſphemus nihil aufert à Deo, ſed vult. Imò nec fur ſacrilegus; vbicunque enim vaſa ſacra ſunt, Dei ſunt. Et tandem Periurus, & Votirupio, Deum non decipit. At in ſecundam tabulam poteſt & ſolet homo peccare phyſicè & moraliter. Occiditur enim moraliter qui proſcribitur, qui infamis redditur, & qui à carnifice, phyſicè; ab actore, teſtibus & Iudice moraliter. Fornicatur merè phyſicè, qui aliena vtitur ſuam eſſe putans; merè moraliter, qui ſua fuit vſus iudicans eſſe alienam. Furatur morale, qui authoritatem, honorem, iura; moraliter, qui furem fouet. Mentitur phyſicè, qui aſſerit quæ eſſe falſa ſcit; moraliter, qui ſecretum detegit, quod debebat celare, &c.

Phyſica & moral.a.

Mors moralis: mors phyſica.

Fornicatio phyſica & moralis.

Mendacium phyſicum & morale.

Peccata cogitationis vocis, & operis.

Peccant etiam Homines cogitatione, verbo, & opere: nam ſæpe peccandi voluntas eſt inefficax, & iſta interdicitur nono præcepto: ſæpe executioni mandatur à peccante vnico, & tunc impingit in aliquod, aliquave ex octo prioribus præceptis: & tandem miniſtris aliquando vtitur; & quia eoſdem ſcandalizat, & inducit in prioris peccati participium, interdicitur lege ſpeciali in vltima linea Decalogi.

De nono & decimo Præcepto Decalogi.

MCCCXXXVI.

Hæc omnia, ſi dignè ſint examinanda, magnam attentionem, & rerum notitiam expoſtulant, & ideò modò intermittentur, diſcutienda & examinanda aptiori loco; putamus enim, intento noſtro & Lectorum deſiderio ſufficere, ſi Ideam Decalogi ob oculos Lectorum propoſuerimus. INTERIM *Singula præcepta percurremus, & ignorantias noſtras ſincero animo manifeſtabimus, vt nos docere dignentur, quibus maiorem ſcientiam Deus, & ſtudium quotidianum largiatur.*

FVNDA

FVNDAMENTVM XLVI.

De Fide ſupernaturali, quæ Decalogi prima linea præcipitur.

MCCCXXXVII. Præceptum fidei.

PRÆCEPTO primo indicitur, vt credamus, ſperemus, & amemus ſupernaturaliter: hoc præſtare poſſumus, ſi habemus Fidem, Spem, & Charitatem ſupernaturales, aut per modum habitus, aut per modum diſpoſitionis ſeu auxilij.

Habitus diſtinguitur à diſpoſitione, & forsè modaliter.

Datur præceptum Fidei, quo nemo obſtringi poteſt, niſi ſciat euidenter illud dari: (qui enim inuincibiliter, aut etiam probabiliter exiſtimaret aliquid non eſſe de Fide, non teneretur illud credere:) & intelligat; quid ſibi præcipitur (quoniam Græci veterum Conciliorum Canones, tam ſunt de Fide quàm Latini; quos tamen nemo ignarus Græci idiomatis tenebitur credere, niſi proponantur in lingua quam intelligat:) & Scholaſticorum termini tam videntur ignoti noſtris ruſticis, aut etiam ciuibus. (Imò Aulicis, Medicis, & Iuriſperitis) quàm Arabici. Vel ſi dubitas: primò obuium ruſticum interroga, quid ſit Eſſentia? quid Subſiſtentia? quid Perſonalitas? & quid alia ſexcenta, quæ cognoſcunt Theologi. Ergo plura & clariùs tenetur credere doctus, quàm indoctus; & præcepta Diuinæ Fidei, ſunt enim poſſibilia, adtemperantur hominum ſingulorum ingenio.

Ruſticorum & indoctorũ fides.

An ad plura teneatur doctus quã indoctus?

MCCCXXXVIII. AD ſolamen illorum, qui in Germania habitant, & multos viros aliàs probos infectos dolent hæreſi, aliquas periodos ſubſcribo; & veriùs ex ſelectiſſimis Authoribus exſcribo.

I.

An poſſint Articuli Fidei euidenter probari.

An fides poſſit demõſtrari? An debeat?

PRimo loco recenſendus eſt D. Petrus à S. Ioſeph Fulienſis in ſummula Caſuum Conſcientiæ in Decalogum, cap. 1. de primo præcept. art. 1. pag. 3. vbi ait. *Tenentur infideles actu credere, cum fidei articuli ſunt illis ſufficienter propoſiti & explicati:* & huc vſque nihil ſingulare proponit, ſic enim vniuerſi loquuntur. Sed addit. *Quod ita intellige, vt infidelis de veritate ſua Religionis minimè dubitans, non teneatur audire Concionatorem Catholicum cupientem eum inſtruere de rebus Fidei;* (Nota id bene) *&, ſi eum admittit, non tenetur illius doctrinæ aſſentiri, niſi eam eſſe creditu dignam euidenter probet rationibus, miraculis, aliiſve ſignis.* (Nota etiam & hoc valde bene.) *Et cùm hoc probatum nouit* (nota hoc *nouit*; quid enim prodeſt ruſtico veritatem à te euidenter probari, ſi ipſe probationem, & illam euidentiam non intelligit?) *adeò vt nulla ſuperſit ratio, qua oppoſitum errorem, cui hactenus inhæſit, creditu dignum arbitretur, teneatur ſtatim aſſentiri.* (Nota etiam hoc: & infer, non teneri, ſi adhuc aliqua ratio fortis ſuperſit, quæ ſtet ab hæreſi,) &c. Approbarunt hunc librum, & iſtam conſequenter ſententiam F. C. de la Haye Benedictinus: I. Hobier. C. Bourlon, Academiæ Pariſienſis Doctores Theologi. Nec multum hi Theologi differunt à Maldero Epiſcopo Antuerpienſi, ex quo Libertus Fromundus S. Thom. Doct. & Regius Profeſſor Louanij, & P. Leonardi Ordinis S. Dominici, S. Theolog. Doctor & ſui Collegij Regens, & Ego etiam poſuimus iſtam Theſim, *Vt aliquis teneatur credere, oportet talem ei Fidei propoſitionem, qua euidenter videat res Fidei eſſe credibiles, & credendas.* Si hoc negem, videre vis vnam inſolubilem & inſuperabilem demonſtrationem, qua id falſum ſuadeam: ſi hoc aſſeram, vis tibi oſtendi, vel vnum hominem, qui hæreticus formalis certò ſit: & hoc vis diligenter trutinari & perpendi.

Notentur obſecro ſingula verba?

Aliud eſt credibile, aliud credẽdum: quod ipſum bene nota.

Reſolutio.

MCCCXXXIX. De credibilitate & credenditate.

AIo, teſtimonia præmiſſa rectè intellecta vera eſſe; demonſtrari enim debet Fidei Orthodoxæ credibilitas, imò etiam credenditas: non tamen inde ſequitur, hæreticos materiales non dari.

Illud prius oſtendere poſſem, producendo authores plurimos, qui licèt non eodem loquantur modo, quoad ſubſtantiam conſentiunt. Patres Ieſuitæ in Theſibus Eminentiſſimo Principi Franciſco Barberino dicatis, & anni M. DC. LV. menſe Iunio defenſis in Collegio Romano, *num.* 3. ſic inquiunt. *Cùm motiuum Fidei ſit obſcurè cognitum, requiritur ad actum Fidei firmiſſimum imperium voluntatis. Ad hoc autem imperium efficiendum prærequiritur præter vltimum iudicium requiſitum ad omnes actus honeſtos, iudicium credibilitatis de obiecto credendo. Hoc iudicium credibilitatis præcedens actum Fidei, debet eſſe euidens, quo euidenter cognoſcatur eſſe honeſtum voluntati, hic & nunc imperare aſſenſum Fidei.* Nota illud *hic & nunc*: Ergo nomine *Credibilitatis* intelligunt *Credenditatem*, & omnes Catholici in hac materia ſentire videntur vno modo.

Quæ & qualis euidentia debeat fidem præcedere?

MCCCXL. An dentur materiales hæretici?

Hoc poſterius oſtendere etiam poſſem, ponendo ob oculos hæreticos multos, Vngaros & Germanos. Multi ſunt, qui piè viuere volunt, & à paſtoribus ſuis ſeducuntur: & hos eſſe materialiter hæreticos dicimus: at ſunt etiam non pauci, qui morum honeſtatem non curant; & iſti in multas ſubdiuiduntur claſſes. Eliſabetha Angliæ Regina, Henrici VIII. & Annæ Bolenæ filia, hæreſim à ſuo patre introductam, à ſorore Maria proſcriptã, magna diligentia reſtituit. Sed cur? Ob rationes politicas.

Cur Eliſabetha Angliæ Regina fuerit hæretica?

liticas. Erat ſpuria, adeoque in periculo, vt populus, ſi eſſet Catholicus, de matrimonio ad leges Eccleſiæ Romanæ iudicaret: ergo, vt pacificè tueretur regnom, voluit introducere ſectam, in qua admitteretur repodium; in qua viuente prima vxore valide vir ad nuptias ſecundas tranſitet; in qua audiretur. *Si non vult domina, veniat ancilla.* Et Hollandi, cùm à Philippo Hiſpaniæ Rege, coram à fide defecerunt; & hoc ob rationes politicas, non enim potuiſſent defectionem tueri, niſi in hæreſim lapſi; nam Catholici Principes adiuturi erant Hiſpaniarum Monarcham; & Hæretici non fauerent Catholicis. Ecce Regiones integras formali hæreſi infectas; religio enim Heterodoxa, quæ ob politicas cauſas ſuſcipitur, nunquam ex inſuperabili ignorantia ſuſcipitur. Tranſeo ad priuatos. Magni momenti eſt res Religionis electio: & quot ſunt hodie, qui ex malis aut manifeſtè inſufficientibus motiuis hæreſim amplectuntur! Illi ſunt Lutherani, ne bona Eccleſiaſtica furto ablata reſtituere cogantur: iſti, vt ſuo adulentur Principi, & ad officia publica promoueantur: alij, ne ſingulares ſint, aut contemnantur, ſunt, qui neſciant, quid credant aut non credant, & puteut ſe ad cœlum ituros, modò non ſint Catholici: alij aliter; quos omnes eſſe materialiter hæreticos crediturus non ſũ.

Cur Hollandi.

Cur multi homines priuati.

II.

Vtrùm ſit bona conſequentia, Cornelius Ianſenius non fuit hæreticus formalis, ergo nullus eſt hæreticus formalis mundo?

MCCCXLI. Cornelij Iãſenij Auguſtinus. Gratia ſufficiens.

PRodiit Cornelij Ianſenij Auguſtinus, & in ipſo plura contra Dominicanos, & pauciota contra Ieſuitas (gratia enim illa ſufficiens, quæ eſt medicina, aut dicitur, & tamen nulli proderit, ſed omnes interimet, quam Ianſenius irridet, non Moliniſtarum, ſed Thomiſtarum gratia eſt,) ſed quia in eodem plurima contra Auguſtinum Fidemque, deſcenderunt in arenam Ieſuitæ, & omnes Ianſenianos prouocarunt. Non fuit Ianſenius, qui ſcholaſticè auderet, & ideò eius diſcipuli rhetoricari docti, & argumentari non docti, vociferationibus vrbem oppleuerunt, at compatere non ſunt auſi. Debuimus igitur alij, eorum locum ſupplere, & arguere, vt altiùs cognoſceremus veritatem. Argumentari iuſſus primo loco, inſtiti non poſſe componi duo aſſerta, *I. Theſes eſſe hereticas.* II. *Ianſeniumque fuiſſe Catholicum.* Præſidebat P. Ioannes de Ionghe, vir doctiſſimus, & ad ignorantiam inſuperabilem recurrens, Ianſenium materialiter erraſſe pronunciauit. Tunc ego ponderaui reſponſionem eiuſmodi; & modò eandem reſumo. Sic inquam [*Cornelius Ianſenius fuit Theologia Poſſeſſor primarius Louanij, & tamen inſuperabiliter ignorauit eſſe hereticas multas propoſitiones, quæ in proprijs terminis à Tridentino condemnantur. Ergo nullus ruſticus, nulla fœmina, nullus Aulicus, nullus Mechanicus, nullus Iuriſta, nullus Medicus eſt formalis hæreticus; quia nemo ex iſtis eſt in Theologicis tam doctus, quàm Ianſenius fuit, aut eſſe debuit. Ergo pauculi aut nulli Prædicantes, ſunt formales hæretici; quia nulli, aut pauculi tam docti in Theologicis ſunt, quàm Ianſenius.*] Admiſit Præſes multos eſſe in Europa materiales Hæreticos, quod omnes docti dicunt, & clarè experientia demonſtrat: ſed argumentum plus videtur vincere, nimirum, Ianſenium fuiſſe formaliter hæreticum, aut nullos, aut rariſſimos eſſe; qui ita hæretici ſint, vt poſſint formales vocari.

Nota hoc.

An dentur hæretici formales in mundo.

Nota illud eſſe debuit.

Quàm ſim multa à Iãſeniãis ob hoc argumentũ perpeſſus, Lectori iudicandum relinquo.

Reſolutio.

MCCCXLII. An ſint hæretici formales?

OBiit Cornelius Ianſenius, & vt puto & deſidero, piè: & quia in lectulo mortis omnia ſua ſcripta Romanæ Eccleſiæ correctioni ſubmiſit, fuiſſe materialiter hæreticum dicimus, licet argumentum poſitum videatur fuiſſe formalem demonſtrare. Ad illationem illam. *Ergo, ſi hoc admittitur, nullus erit hæreticus in mundo formalis.* Reſpondeo, negando conſequentiam: quia ad aſſenſum Fidei duo requiruntur, videlicet, Pia affectio, & euidentia credenditatis: & quia video aliquos ita affici contra Eccleſiam Catholicam, vt ignorantia, ſi quam habent, ex odio & inuidia naſcatur, illos formali hæreſi laborare pronuncio, ſiue ſint fœminæ, ſiue viri Theologicarum veritatum ignari. Et ratio eſt, quia Pia affectio, eſt actus voluntatis liber, & qui ideò hæretici ſunt, quia hoc actu carent, liberè ſunt hæretici, & formalis infidelitatis damnandi.

De pia affectione.

III.

An in Bauaria ſint hæretici?

MCCCXLIII. An ſint aliqui hæretici formales in Bauaria?

EXaminabantur in Bauaria Religioſi Ciſtercienſes nonnulli, & rogati, An ſine noua facultate poſſent abſoluere ab hæreſi? aſſertiuè reſpondent: contradicentibus duobus Theologis ait Suffraganeus, (erat ipſe, me iudice, Vir bene doctus.) *Quid refert aſſerant, aut negent, ſiquidem in Bauaria non habemus hæreticos formales?* Et tamen multi hæretici occulti ſunt, multi aliunde illuc confluunt, & à Religioſis iuuantur.

Sic Suffraganeus: & tamen interrogas, an bene?

Reſpondeo, omnes ferè vniuerſales poſitiones; & præcipuè, ſi practicæ ſint, aut eſſe falſas, aut limitatione indigere: & exiſtimo eundem hæc fuiſſe limitaturum verba, ſi eadem recognoſceret, & iudicaret. Sanè in Bauaria nullus hæreticus permittitur, & ideò nimis multi non erunt: & ex his erunt fortè formales rari aut pauci. Illos Deo oumetandos, & etiam iudicandos relinquamus: eſt enim difficillimæ indaginis ſtatuere, an hic in particulari ſit hæreticus materialis aut formalis.

Omnis Regula generalis patitur exceptionẽ.

An ſit facile diſtinguere inter hæreticum materialem & formalem?

IV.

An reſeruari debeant hæreſis? an omnes Confeſſarij poſſint hæreticos pœnitentes abſoluere?

MCCCXLIV. De reſeruatione hæreſis.

ET quidem multos eſſe hæreticos materiales, certum nonnulli, aut valde veriſimile exiſtimant (quis enim in re tam occulta externam euidentiam inueniat?) &

Titius

Titius hac resolutione animatus, sic discurrit.

Corollariũ notabile.

Si non dantur hæretici formales, aut sunt paocissimi qui dantur; frustra tanto molimine agitur de licentia absoluendi ab hæresi; quoniam materialis hæresis non est peccatum; vel dicito quid responsurus Petro sis, si te accedat & dicat; *Pater, natus sum ex gente Lutherana, & in Lutheri Religione permansi quamdiu illam veram credidi; eamque vbi primum esse falsam perspexi, reliqui?* Anne iudicabis te habere sufficientem materiam, vt possit, aut debeat absolui? Ne puta. Quomdiù enim insuperabiliter putauit Lutheri religionem esse veram, eam non potuit licitè deserere. Dices considerari debere illud, *quam primum*. Assentior. Puto tamen, mutationem Fidei esse rem maioris momenti, quàm mutationem status, Regionis, Dignitatis; & tamen in eiusmodi mutationibus instaotaneæ resolutiones non laudantur. Ergo illod *quam primum*, debet. sumi moraliter, non pro instanti aliqoo reali, sed pro morali, hoc est, aliquo tempore sufficiente ad firmandum dictamen necessario.

MCCCXLV. Resolutio.

Sic Titius: & tameo nihilominùs puto reseruationem hæreseos esse necessariam; non enim omnis Confessarius, qui scit absoluere, scit dubium in fide curare. Sunt multi hæretici formales (esset enim nimium, si ignorarent iouincibiliter veram Ecclesiam illi, qui inter nos habitant) sunt & multi, qui esse materiales videntur, & tameu formales sunt: multi contra: ipsimet hæretici materiales indigent speciali instructione & auxilio: & multi Confessarij ignorantia aut etiam impotentia laborant. Ergo landandi superiores sunt, qui non omnibus sacerdotibus omnia committunt: iuuenis enim, etsi doctus, ab ebulliente sanguine impediri videtur, ne fœminarum confessiones excipiat: & huic modo obuiam eunt multi Episcopi, iubendo, ne ante quadragesimum ætatis annum, fœmioas audiat. Scientiam & specialem industriam in Confessario Campsorum & Mercatorum videtur conscientia requirere, & ideò non mirarer, si speciales pro istis denominarentur Confessarij. Et quia hæresis est morbus pestifer, & interdum occultus, postulat, ne cuicumque liceat ab hæresi formali absoluere: & quia difficillimum est, materialem à formali distinguere, oportet, ne se Confessarius præcipitet; & absoluat ab hæresi sub prætextu, quòd illa materialis videatur. Imò auderem dicere, maiori interdum laborare periculo, & doctiore Confessario indigere, materialem hæreticum, quàm formalem: ignorantia enim libera, superari à pœnitente potest: at inuincibilis non potest, & à Confessario solo debet. Sed de hoc vberiùs alibi.

An casuum reseruatio sit vtilis?

An omnes possent mulierum confessiones excipere.

Vera periculosior hæresis materialis, an formalis.

V.

An dentur motiua, ob qua hæreticus licitè in suo errore permaneat.

Quam sint scandalosa & perniciosa Parochorum peccata?

SVmmè difficilem esse aio hæretici formalis & materialis discretionem: & quia interdum scandalosa vita Parochi subditos in infernum propellunt: subditi nonnunquam tam suot rudes, vt nullam instructionem admittant. Me aduocas, & doceri paratus, sic discurris.

Dubij propositio.

MCCCXLVI. An omnes Hæreticorũ Iudices sint Christiani formales? An omnes Hæretici capaces & docibiles?

SCio, ais, esse interdum nònnullos materialiter hæreticos: imò & nonnullos etiam materialiter Christianos; credunt, quia id à parentibus iussi, nec cur credant examinant; nec si velint sufficiunt vt instituant examen. Puto repugnare vt hi possint hæretico mysteria nostræ Fidei sufficienter proponere, puto aliquos hæreticos esse ita stupidos, vt instrui bene nequeant, nimirum instructione euidenti & demonstrata, quam authores superiùs allegati requirunt. Rogo, an in hisce casibus dicendus sit pertinax, qui nolit excesse à Luthero? an possit ab Inquisitione puniri? Dicent enim Malderus, Libertus, Fromundus, Pater Leonardi, Petrus à S. Ioseph, & alij hunc non debere abiurare hæresim, imò nec posse, sed meliùs instirui debere; aut si ita sit incapax, vt ocqueat institui, dimitti.

MCCCXLVII. Fidelium & infideliũ mores. Oriundi à mauris in Hispania vocabaotur Maurisci.

Vrget etiam hîc scandalosa multorum Catholicorum vita; nam in materia morum, teste D. Aotonio de Gueuara, Maurisci Christianos in Hispania excedebant; (& nunc Catholicos Lutherani in multis Prouinciis Germaniæ.) Dicebat quidam Iunior, *Verba mouere solent duri penetralia cordis: Ast exempla trahunt, abripiuntque magis*; & quidem prudentissimè; nam frostra se fatigat Concionator, cuius vita non respondet doctrinæ.

An Indi idololatræ sint pertinaces?

Conquerebantur Hispani, Indos esse contumaces & perfidos, nec velle Euangelio millies prædicato assentiri: & Hieronymus Benzo Mediolanensis, operâ & industriâ Vrbani Caluetonis latinè agẽs, eos his verbis perstringit. [Quando in eum sermonem incidi, inquit Benzo, agè libens ab Hispanis ipsis quæsiuerim, si apud eos nulla vnquam ante hac noritia, ac ne nomen quidem sacri Euangelij auditum, atque hoc tempore gens aliqua in Hispaniam ad promulgandam Christianam doctrinam commearet, quo modo ipsi in Indiam inerunt, atque & ea ipsis fortunas, vxores, & liberos eriperet, atque in ipsorum corpora tormentis cædibusque sæuiret, ac pro mancipiis venderet, multasque alias iniurias indignas in eos ederet: Quæro, quid ipsi essent facturi? Ego quidem non dubito, quin & ipsi, non tantùm capitali & perpetuo odio eam gentem prosequerentur, & in eam probra omnia & fœda iacerent, &c.] Hæc ille, *Histor. Noui Orbis lib.3.cap.21.pag.*408. Nolo examinare, Vtrùm sint vera, qoæ Benzo contra Hispanos asserir: sed ex hypothesi loquor, & inquiro. *An nos, si essemus barbari, crudelibus & sceleratis Concionatoribus credere teneremur?* Et ad Germaniam veniens inquiro, *An, si ego essem rusticus Lutheranus, & meus Parochus concubinarius, adulter, ebriosus, blasphemus, &c. (vtinam nemo sit talis) illi deberem credere in materia mutanda Religionis, qua est summi momenti materia?*

Resolutio.

MCCCXLVIII. De ignorantia inuincibili.

DAri aliqoos hæreticos materiales, est certum: hos excusari propter ignorantiam insuperabilem, etiam est certum: hanc igno-

rantiam

rantiam interdum ab ingenij tenuitate prouenire, etiam est certum: rationes enim illæ, quæ euidenter ostendunt Fidei articulos esse credibiles & credendos si à Ioanne intelligantur, & à Theodosio non, erunt in causa, quod Ioannes excusari non possit, cùm tamen alter condemnari non debeat, quod non crediderit rationibus, quas non intellexit. Addo hanc consequentiam, *Parochus meus modestè & circumspectè viuit, ergo religio, quam prædicat, est vera*: non esse legitimam & certam: præcipuè, si seorsim sumatur: nam, si addatur aliis credibilitatis motiuis, auget pondus: & infero, hanc etiam non esse bonam, *Parochus meus scandalosè & sacrilegè viuit: ergo religio, quam docet, est falsa.* Cognosco enim, Prædicantes nonnullos in moralibus bene viuentes: nonnullos Catholicos, qui suo scandalo subditis nocent. Fatebor interim subditos vitâ superiorum formari, vnde illud Politicum,

Quàm sit efficax argumétum à vita Parochorum desumptum?

Subditi exēplo Superiorum firmantur.

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

& illud regulare.

Præsulis exemplo totus componitur Ordo.

& suadebo Episcopis, vt summam adhibeant diligentiam, ne Parochi scandalosi tolerentur.

VI.

Quid homo debeat credere necessitate medij?

MCCCXLIX. Quid sit necessitas medij, & quomodo à præcepti necessitate distinguatur?

MEdij & præcepti notam omnibus distinctionem suppono: illa enim dicuntur requiri necessitate medij, quibus etiam per ignorantiam insuperabilem non positis, non adquiritur vita cœlestis: illa autem necessitate præcepti, quæ ex se sunt necessaria ad salutem; iubentur tamen; & qui non obediet, peccabit, nisi ignorantia insuperabili excusetur.

An Trinitatis mysteriū explicitè credendum sit? Etiam à rusticis?

Inter alios pios & doctos Authores, Sanchez *in summ. tom.1. cap.2. concl.6.* tenet Sanctissimæ Trinitatis Fidem in adultis explicatam esse debere. Et Diana *part.5. tract.13. resol.84.* casum istum proponit. [Quidam rusticus per longum tempus ignorarat Trinitatis mysterium, & interim Sacramentum pœnitentiæ frequentabat; & modò suam ignorantiam aduertens, interrogat, an confessiones præcedentes bona fide factas iterare teneatur?] Et ego Dianam rogo, An sit possibile quod rusticus expresè credat Trinitatis mysterium? Illud est, *Deum esse vnum in substantia, & trinum in personis.* Ergo singulas intelligere debet dictiones, qui expresè credit: cùm igitur nullus sit rusticus, qui sciat, quid significent istæ voces, *Substantia & Personalitas*; nullus erit qui expresè credat hoc mysterium. Et cur ego rusticos solos incriminor? multi enim & nimis multi sunt, qui volunt haberi sapientes, & hæc ignorant. Primò enim, nulla erit fœmina, quæ vocum harum significationem intelligat. Secundò, si agamus de Viris, nemo illas intelliget, qui non fuerit Philosophus: Ciues igitur & Aulici, Principes, Reges; item Politici & Iurisperiti credent hoc mysterium confusè, non expresè.

MCCCL. Quomodo vulgò credatur Trinitatis mysterium.

Puto igitur, præter Theologos & Philosophos Christianos, reliquos formare primò hoc iudicium: *Credimus Deum esse; esse Decalogi præcepta, quorum obseruantia honoretur, violatione offendatur. Eum esse iustum: adeoque nec æterno supplicio peccata, nec virtutes præmio æterno carere. Credimus quidquid credendum proponit & iubet Ecclesia.* Et quia hic credendi actus nimis est generalis & confusus, existimo adhuc eosdem secundò formare hoc iudicium. *Credimus Deum esse Trinum & Vnum*; hoc est, *Credimus in Deo dari Vnitatem, quæ non destruat Trinitatem; & Trinitatem, quæ non destruat Vnitatem.* Addo illos hucusque capaces esse qui sciant quid credant. At existimo eosdem formare tertiò hoc iudicium. [*Nobis exponitur ab Ecclesia, qualiter Deus sit Trinus, quod non capimus. Audimus hanc Propositionem.* Deus est vnus in substantia, & trinus in personis, *esse definitam; illam non intelligimus, sed credimus veram esse eo sensu, quo fuit reuelata à Deo & Ecclesia proposita: non secus ac credimus, verba Latini Euangelij, quod cantatur in Missa, esse vera; eadem enim à Deo dictata scimus, tametsi quid significent nesciamus, qui linguam Latinam nescimus.*]

Peto igitur primò. *An hoc sit expresè credere?* Secundò. *An hæc fides sufficiat ad salutem?* Tertiò, *An qui dicat expressiorem requiri, non teneatur consequenter dicere, impossibilia peti ab homine, & præter Theologos & Philosophos vix paucos alios saluari?*

Sanè quidquid alij dicant, existimo expressam Trinitatis notitiam ad gloriam æternam necessitate medij non requiri: & ad rationem datam redeo; quia aliàs exigeretur ab hominibus aliquid supra multorum captum, atque adeò eorundem respectu impossibile. Hæc ratio, Iansenistas & Pseudo-augustinianos non conuincet; ipsi enim summâ in Deum iniuriâ sub humilitatis fictæ specie tyrannidem quamdam mentiuntur, vi cuius possit & soleat Deus impossibilia præcipere, aut etiam necessaria inhibere. At relicta ista hæresi, centies ab Ecclesia damnata, ratio superiùs posita, me iudice, demonstratiua est: illam nihilominùs fulcio authoritate Theologorum Societatis IESV: nam hoc anno 1655. mensæ Iulio in Thesibus Eminentissimo Principi Cardinali Francisco Barberino dicatis *numer.14.* hoc lego *Sola Fides explicita Dei remuneratoris est necessaria necessitate medij pro omnibus & singulis adultis. Fides explicita de Christo Domino & mysterio Trinitatis, quamuis ex diuina institutione semper fuerit in Ecclesia, à minoribus (indoctioribus) sufficienter potest credi in fide maiorum (doctiorum).*

MCCCLI. Resolutio.

An Deus iubeat impossibilia? Iansenij hæresis.

VII.

Proponuntur casus nonnulli consideratione aut etiam expensione dignissimi.

MCCCLII. Facta, etiam virorum illustrium nil persuadent. Legibus, aut etiam rationibus agendum est.

DOceor à Iuris Professoribus, non factis, sed legibus standum; sæpè enim Viri docti hallucinantur, sæpè seducuntur passionibus, à quibus non eximuntur omnes Sancti; est enim zelus indiscretus, interdum comes ignorantiæ inuincibilis, & sinè crimine mirabiles effectus parturit. Hæc dixero, vt ob oculos

oculos ponam Patris N. (fuit Viennæ in Austria S.Theologiæ Doctor, pauperum pater, & miserorum paracletus) actiones aliquas, quas nec laudo, nec approbo, refero tamen, vt vel doctrinæ, vel eruditioni, aut historiæ subueniam.

Casus I.

De dubio in fide.

MOriebatur Viennæ Maricelius, Vir diues & probus, qui tamen fuerat in religione Lutheri nutritus & educatus multis annis. Adsunt Lutherani & Catholici, & dum vtrique illum ad se attrahere satagunt ille inclamat. [*Deus, in re tanti momenti non me possum resoluere: morior in vera religione; vtra talis sit, nescio; tu scis*: & sic deuixit: Petis, *An hic fuerit mortuus in hæresi? An possit inuincibili ignorantia saluari?*

Casus II.

MCCCLIII. De eo, qui crederet Catholicæ Religionis articulos, quod esse Lutheri putaret.

IBidem desertus à Medicis quidam Mercator iubet sibi vocari aliquem Ministrum Lutheranum; & famuli accersunt Catholicum. Hic, vt venit, laudat aliquas dotes Lutheri (nam in ipsomet Dæmone sunt aliqua bona naturalia) conciliat sibi ægrotum; instituit in religione Catholica; audit eiusdem confessionem; dat ipsi Communionem; & vsque ad vltimum anhelitum ad actus contritionis hortatur. Ergo iste Mercator omnia credidit, quæ nos credimus: omnia fecit quæ nos solemus facere; & in hoc solummodo errauit, quod crediderit sic docuisse Lutherum; si enim sciuisset aliter Lutheranos deuiuere, non fecisset. Interrogas ergo, *An obierit in hæresi, & an possimus piè de eius salute & beatitudine sperare.*

Casus III.

MCCCLIV. De Lutherano, qui Catholico cõfiteretur.

LAtomus quidam cecidit, & cùm vix oculos aperire posset, aliquem prædicantem postulauit. Superuenit pientissimus senex N. & vt nouit eum Lutheranum & VVittenbergensem esse, curat statim vocari Patrem N. qui erat eiusdem patriæ. Hic consolatur moribundum, & ait: Si esset hic ad manum Lutheranus aliquis, posset vocari: at ille non est, & debes tamen confiteri, sumus amici, & ego te potero meliùs absoluere quàm quicunque Prædicans: sic confessionem extorsit, & absoluit. Latomúsque obiit antequam Eucharistiam reciperet. Et qui præsentes fuerunt dubitarunt, *An bona fuerit illa confessio?*

Casus IV.

MCCCLV. De confessione fidei cõditionata.

ERat in extremis quidam Hæreticus, homo benè moratus, & qui videretur materialiter tantùm errare. Eum visitat Pater N & ait, [Fuimus amici, sumúsque, & volo quod sincerè respondeas. Nonne in Religione Lutherana permanes, quia illam veram existimas? Nonne illam statim relinqueres, si falsam putares? nonne doles te Deum offendisse? nonne fateris Deo te peccasse, & homini vis confiteri, qui te possit absoluere? Nonne mihi confiteretis si scires te posse vel debere hoc facere? Annuit ad singula æger, & Pater ait. *Si est sufficiens ista confessio, ego te absoluo, &c.*] & posteà quæritur, *An fuerit hæc vera confessio?* & si vera, an integra? *An Sacerdos prudenter concesserit absolutionem? An necessario posuerit conditionem? An verè absolutè absoluere ægrotum potuerit?*

Casus V.

MCCCLVI. De Iudæo moribundo qui Christũ & Deiparam vocabat.

CVm per pontem & Danubium transiret Eximius Dominus N. Viennensis Doctor, vidit magnum hominum concursum, & accedens senem Iudæum semimortuum. Lapsus fuerat currus supra illum, & commiouerat cerebrum. Erant, qui dicerent, se audiuisse à misericulo, *Domine Iesu Christe saue mihi. Virgo Maria ora pro me.* Quid hic Theologus debeset facere? Quid scio? dicam quid fecerit Iussit effundi aquam in faciem, si fortè rediret ad se. Afferunt illam statim è fluuio alij Iudæi, affunditeam Doctor, & formam Baptismi apposita conditione prononciat; & statim formam absolutionis eodem sub conditione. Vix hæc facta, & ecce Iudæus moritur: & Hebræi illum ad suum cœmeterium transportant. Narrauit Reuerendissimo D. Abbati Euserthallensi & mihi, hæc omnia idem Doctor; & rogatus, cur illum baptizauerit? illa vltima Iudæi verba ait, fuisse moralem quandam petitionem baptismi. Et rogatus, cur & illum absoluerit? addidit, se suspicari illum fuisse Christianum ad Iudæos relapsum, & absolutione indigere. Et tandem cur eum permiserit à Iudæis sepeliri? omnia facta esse dubia & incerta, & in foro externo, quidquid de interno sit, debere tractari vt Iudæum, quem conuersum fuisse probabiliter suaderi non potest. Et quidem multa reperio in isto casu, quæ debent considerari à Doctis, ne statim vnius Viri magni condemnemus actiones.

Casuum præcedentium Resolutio.

Hæreticus duplex: materialis, formalis.

ESse Hæreticos, alios formales, & alios materiales, indubitatum est: illi enim materialiter errare dicuntur, qui ex insuperabili ignorantia; illi errare formaliter, qui liberè, qui ex ignorantia voluntaria. Certum est etiam, Romanam Ecclesiam infallibilem esse; & in eius infallibilem veracitatem peccare, non solùm, qui eam errare dixerint; sed etiam, qui asseruerint, articulos Fidei esse incertos. Ergo notitia & confessio Ecclesiæ Romanæ requiritur, vt aliquis possit saluari.

Ecclesia est infallibilis

An dubius in fide sit hæreticus?

Ad primum ergò casum dico, non videri possibile, vt Viennæ sint aliqui Lutherani, qui inuincibiliter doctrinam orthodoxam ignorent. Ergo Maricelius, aut sciebat Romanam Fidem esse veram, aut id ignorabat voluntariò & sponte. Fuit igitur mortuus in hæresi; non iam materiali, sed formali. Sed quid, si in materiali? Respondeo, admissa vna positione falsa aut absurda, non esse mirum, si etiam alia falsa sequatur. [Aristot. lib. 1. Phys. cap. 2. & 3.] Addo, ignorantiam inuincibilem esse sufficientem, ne aliquis peccet committendo illa, quæ inuincibiliter ignorat esse peccata, at non esse sufficientem, vt aliquis iustificetur. Pone Petrum peccauisse mortaliter, & posteà obliuioni mandasse hoc peccatum.

An Viennæ sint hæretici materiales?

Quid præstet ignorantia materialis?

An sit absurdum, quod ex vno absurdo aliud sequatur?

Quid obliuio faciat?

An illum iustificabit obliuio? an, si nullum sacramentum recipiat, nec actum contritionis eliciat, vi huius ignorantiæ saluabitur? Dictum igitur puta. Hæretici formales pereunt propter peccatum infidelitatis: materiales non peccant contra fidem, at habent alia peccata, & quia Lutherani, Caluiniani, &c. carent vera pœnitentia, illa retinent, & propter ista condemnantur.

An saluentur Lutherani aut Caluiniani materiales.

Hinc patet, quid ad secundum, tertium, & quartum Casum dicendum sit: qui enim negat, Ecclesiam Romanam, esse veram & vnicam, nec legitimè confitetur, nec potest legitimè absolui.

Ad quartum dico, fuisse periculum in mora, nec potuisse Doctorem illum singulas examinare circumstantias, & in dubio voluisse fauere moribundo: at verò, si potuisset, debuisset meliùs singula ponderare & discutere, ne diceretur, temerè in re tanta procedere.

Multa fiunt cùm est periculum in mora, quæ non fierent si esset tempus omnia examinandi.

VIII.

Quæritur. *An possit licitè quis Deum negare, aut habitum Turcicum assumere.*

MCCCLVII. Proponitur quæstio dignissima.

AD primum respondent negatiuè vniuersi: ad secundum distinguunt: nam vel habitus est nationis, vel religionis, & dicunt, me posse vti habitu nationis Turcicæ, non verò Religionis Turcicæ. Hæc certa sunt, & ideò pergo vlteriùs, & rogo, *An sit casus possibilis, in quo liceat, & habitum religionis infidelis assumere, & Christum positiuè negare.*

Primus modus dicendi.

VT quantas vires habeat aut non habeat, opinio affirmatiua, videas; eam sic propono & expono.

Casus notandus.

Agitur comœdia de S. Catharina, & introducitur Sacerdos ethnicus illam accusans, & Christianam Religionem condemnans. An non Petrus, si non iam suam personam, sed sacerdotis huius agat; indui veste qua Ethnici Sacerdotes; & negare Christo poterit Diuinitatem; & omnia alia dicere, quæ diceret Sacerdos, si esset præsens; & quæ ipse Petrus si proprio loqueretur nomine, sine blasphemia & hæresi loqui non posset? Hæc omnia certa sunt, nec in dubium vocari possunt. Illa supponi iubeo, & alterum casum propono.

Casus alter cum priore componendus.

Commisit Viennæ homicidium Franciscus: vt euadat assumit vestem Sacerdotalem Turcicam, & Satellites fallit. Rogatur quisnam sit? & respondet se esse Zelimum Muphtham Aulæ regalis, & ob negotia sui Basilij hærere Viennæ apud Constantinopolitanum Legatum. Instant eum Christianum esse; negat. Se nondum esse delirum, vt velit esse Christianus, & alias similes blasphemias profert more Turcico, & tandem sic elabitur, & vbi securum se putat, veste illa sacerdotali deposita Petrum agit. Ad Confessarium venit, & an peccauerit interrogat, & vult veritatem doceri.

MCCCLVIII. Aliud est loqui nomine proprio, aliud alieno.

Quid illi Confessarius? Rem esse diuersam omninò, agere comœdiam, & seriò agere ea, quæ proprio nomine sine mendacio aut etiam blasphemia dici nequeunt, alieno posse. Eum, si se ageret, hoc est, nomine proprio procederet, nec potuisse illas vestes induere, nec illas blasphemias euomere. At non peccauisse mortaliter dicendo se esse Zelimum Turcicum Sacerdotem & in re valdè periculosa remedium à Comœdia captando: mendacium enim illud videbitur esse veniale, aut fortè nullum; & ex hypothesi, quod Zelimum egerit, debuisse vestes & verba Zelimo conuenientia proferre, personam propriam à moraliter sumpta discernendo.

Qui agit alienā personam in comœdia non mentitur.

Huc, si benè ponderetur, spectare poterit Athanasij Episcopi Alexandrini historia: quam in aliis libris vberiùs, & in Breuiario Monastico ad diem 2. Maij contractam habemus ad hæc verba. [Coacto ad Tyrum Concilio magna ex parte Arianorum Episcoporum, subornarunt mulierculam, quæ accusaret Athanasium, quòd hospitio acceptus sibi stuprum per vim intulisset. Introductus est igitur Athanasius, & vnà cum eo Timotheus Presbyter, qui simulans se esse Athanasium; Egone, inquit, mulier, apud te sum diuersatus? Ego te violaui? Cui illa petulanter. Tu mihi vim attulisti: idque iureiurando affirmans, Iudicum fidem obtestabatur, vt tantum flagitium vindicarent. Qua cognita fraude, reiecta est mulieris impudentia.] Ecce Timotheus Athanasij agendam personam assumpsit; & hoc semel posito cætera sequebantur. Debebat enim ille personæ assumptæ respondere, & agere verbis Athanasij. Anne in dato Timotheus casu esset mendacij reus, si aliqua diceret, quæ de solo Athanasio verificarentur? Non puto. Ergo licet aliquando assumere personam alterius; qua semel sumpta poteris aut debebis loqui, prout loqueretur ille, cuius assumpsisti personam. Debebis ergo loqui regiè, si assumpseris personam Regis; Hispanè, si Hispani, Arabicè, si Mauri; Ethnicè, si Gentilis. *Sunt omnia valdè consideranda: omnia considera, & tuam mentem expone.*

Athanasius accusatur iniustè:

A Timotheo summo ingenio & felicitate defenditur.

Vera sententia.

MCCCLIX. Bifariam potest aliquis negare fidē: iocosè, & seriò.

VT quid sentiam exponam, prodest distinguere ea quæ iocosè & alieno nomine, ab iis quæ seriò & nomine proprio dicuntur; & audire Ægidium Coninck, qui *de fide disp.* 15. *dub.* 2. *num.* 13. sic inquit: [Nota nos dupliciter posse verbis aut factis simulare nos fidem negare: Primò verè & propriè, ita vt adstantes possint habere occasionem absolutè credendi nos fidem negare. Secundò, apertè simulatoriè, siue ita, vt omnes aperte videant, te non seriò sed solùm ioco id facere; aut te solùm velle repræsentare id facientes; vt fit in theatris: aut quando quis vtitur quibusdam verbis ambiguis, quæ secundùm vnum sensum, etiam maximè obuium, significant quidem negationem fidei; tamen id ita facit, vt omnes aduertant ipsum iis verbis in alio sensu vti; ita vt nemo possit suspicari eum id facere animo asserendi hæresim. Et de hoc casu hìc non agimus quia tales nullo sensu possunt dici negare, aut videri negare fidem; sed agimus de casu, quo quis, saltem quoad apparentiam externam, & præsentium apprehensionem videtur verè negare Fidem.]

An peccet, qui neget primo modo? An qui secundo?

Laudo ingenium Ægidij: & hinc ad Petrum & Franciscum, quos ob oculos posuit

articulus

Casus resolutio.

articulus præcedens, tedeo. Pettum licitè operari certum est ex Ægidio, certum ex aliis. Sed togas, An & Franciscus hac viâ poterit excusari?

Matth.10. Luc.12.

Respondeo negatiuè: ait enim Christus, *Omnis, qui me negauerit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo.*

IX.

De Fide. *An sine peccato amittatur.*

MCCCLX. An Fides & infidelitas opponantur ex natura rei?

QVidam Vir pius & doctus in hac erat sententia, vt crederet, Infidelitatem Fidemque physicè opponi; vel, vt alij loquuntur, ex natura rei, sicut frigus & calor: adeoque per hæresim purè materialem Fidem inculpabiliter expelli: in qua quidem sententia tam erat constans, vt diceret se illam fore habiturum quousque Ecclesia definiret contrarium. *Annon deberet eodem modo de spe & charitate philosophari? Annon deberet dicere, per desperationem materialem deperdi virtutem supernaturalis Spei? Annon deberet addere, Dei odium charitati opponi ex natura rei; adeoque per odium Dei materiale (aut fortè per quodcumque peccatum graue materiale) expelli charitatem, & non gratiam? Annon tandem subiungere, eum, qui elicuisset vnum actum infidelitatis materialis, vnum desperationis materialis vnumque odij Dei materialis, Fidem, Spem, & Charitatem perdidisse, & retinuisse gratiam, & adhuc esse Diuinæ naturæ consortem?*

Quæstiones ex doctrinâ præcedente resultantes.

Resolutio.

An supernaturalia queant naturaliter examinari?

STando nudo rationis lumini cœcutit mens, nec debet ad examen rerum supernaturalium procedere. Sententia præmissa falsa est, & omnia quæ ex illa inferri dicebantur, peccent aut non peccent in Logica, sunt etiam falsa: non rationibus, sed sacræ Scripturæ, Conciliorum, & Patrum authoritatibus impugnanda. Pronuncio igitur: *Fidem supernaturalem per materialem infidelitatem non expelli:* nam, si expelleretur, expelleretur, vel manente, vel non manente charitate: non primo modo, non secundo: ergo non expellitur Fides per infidelitatem materialem. Non expelli primo modo probatur: non enim Charitas & Gratia sine Fide possunt in homine aliquo remanere: sic me docuit Apostolus ad Hebræos 11. dicens. *Sine Fide impossibile est placere Deo:* Sic me Synodus Tridentina sess.6. de iustificatione cap.7. istis verbis, *Baptismus est Sacramentum Fidei, sine qua nulli vnquam contigit iustificatio*, & cap. 8. *Fides est humanæ salutis initium: fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad consortium filiorum eius peruenire.* Non expelli Fidem secundo modo, certum est; quia Charitas & Gratia non expelluntur sine peccato mortali, quod tamen in materiali hæresi non committitur.

Conclusio. Infidelitas materialis non expellit Fidem: non gratiâ: non charitatem.

Nec gratia, nec charitas sunt sine Fide. Gratia non perditur sine peccato.

Materialis desperatio non expellit spem.

Nec dici potest per desperationem materialem expelli supernaturalem spem: quia ratio posita vrget etiam hic. Nam spes non potest expelli manente gratia & charitate; nec possunt istæ expelli sine peccato, & desperatio materialis supponit peccatum non esse. Ponente ob oculos casum, in quo qui detur actus desperationis purè materialis, nec concomitanter sit infidelitatis, nec mortaliter peccaminosus, difficile est; qui enim desperare Dei clementiam dicuntur, videntur ferè semper in fidem Orthodoxam peccare. Istum ego propono. In opinione, quæ docet; hominem, cui esset reuelata diuinitùs sua condemnatio, salutem æternam desperare debere; qui in tali casu desperaret, sine peccato desperaret. Anne iste actus desperationis expelleret virtutem Spei? minimè. non enim expelleret Fidem, non Gratiam, Charitatémque (quia Fides nonnisi infidelitate formali expelli potest: & gratia & charitas non amittuntur sine culpa mortali) & istæ virtutes infusæ & supernaturales spem exigunt: dat enim charitas vt Deum possideamus per Gratiam, petitque vt illum speremus in Gloria.

An ille, cui reuelata esset propria condemnatio, sperare deberet.

An gratia & charitas esse possint sine spe.

Præterea per odium Dei materiale expelli charitatem & non gratiam, falsum est: tum, quia odium Dei materiale non datur (quis enim Deum odisse poterit sine peccato?) tum quia gratia & charitas ita sunt connexæ, vt licèt multi illas dicant realiter esse distinctas, nemo altetam esse posse sine altera: habent enim tantam affinitatem vt Scotistæ affirment esse realiter identificatas. Fortia sunt illa verba: *Qualem Charitatem dedit nobis Pater, vt Filij Dei nominemur & simus:* in quibus effectus faciendo filios Dei, qui proprie & formaliter causatur à gratia, & charitati adtribuitur; aut, quia hunc ipsum effectum ipsa causat dispositiuè, aut quia sunt inseparabiles & necessariò connexæ. Fortia etiam illa. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo:* quæ propositio tametsi sit indefinita in sensu vero & proprio iuxta omnes expositores æquiualet vniuersali exclusiuæ: isti nimirùm, *Omnis & solus qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo:* cumque non sit alius modus, quo homo possit in Deo manere, ac Deus in ipso, quàm habendo gratiam, apparet charitatem & gratiam, vt minimùm, esse inseparabiles.

An detur odium Dei materiale?

An gratia & charitas distinguantur?

1. Ioan. 3.

An gratia & charitas separari possint?

1. Ioan. 4.

An indefinita æquiualens sit vniuersali.

X.

An benè argumentetur P. Valerianus Magnus, cum inculcat, Aut veniendum esse ad Romanam Ecclesiam, aut recedendum à Christo?

MCCCLXI. Quantus & quantus ille sit?

PAtris Valeriani Magni Capucini pietati & ingenio multum debet Europa, multū Ecclesia. Scripsit multa Philosophica, quæ cum fructu leguntur: edidit contra Hæreticos plurima, quæ eorumdem insaniam demonstrat, & inter alia *de Regula credendi* libellū; quem qui legerit, esse Lutheranus aut etiam Caluinianus non possit. Vrget sæpè in hoc docto volumine hoc dilemma; nimirùm, *Aut redeundum ad Romanam Ecclesiam, aut recedendum à Christo:* & tu interrogas, *An benè Valerianus discurrat.*

Credendi Regula.

Responsio Basanomeni.

MCCCLXII. Patris magni dilemma.

QVia Basanomenus Lutheranorum filius, & in Lutheranâ vrbe natus, inter Lutheranos nutritus, Magistros habuit & Prædicatores Lutheranos, sic vbi primum P. Valerianum Magnum Capucinorum decus, & alios

audiuit inculcantes, *Vel esse redeundum ad Romanam Ecclesiam, vel recedendum à Christo*, feruidè insurrexit & dixit: *Christianismus probabilissima Religio est, & sub ipso dantur sectæ antiquiores, iuniores, seueriores, benigniores, vniuersaliores, minus vniuersales, (& præcipuè Romana, Lutherana, Caluiniana,) quæ sunt verè probabiles: ergo mihi Luthérano non est necessariò redeundum ad Romanam Ecclesiam, aut secedendum à Christo; nam præter Romanam Religionem, cui probabilitatem non nego, etiam Lutherana est Christiana, & probabilis, & multò Romana benignior.* Vim rationis iam penetras. Iam vides quo respiciat Hæreticus. *Tenet primò* esse probabile, aut etiam certum quòd Deus mentiri nequeat; *secundò*, esse probabile, aut etiam certum, quòd reuelauerit sacram paginam; & si velit, vt sic loquar, dictauerit; *tertiò* esse probabile, non tamen certum, quòd eandem Romana Ecclesia benè exponat; *& tamen addit*, iis non obstantibus, vel omnium harum trium positionum Antitheses, vel saltem antitheses vltimæ, probabiliter admitti posse. Resolutionem hanc sic ille confirmat & dilucidat. [*Doctrina Aristotelis*, inquit, *prout hodie traditur* in Academiis Italicis, Hispanicis, Gallicis, probabilissima est, nec contra hanc ipsam probabilitatem, militat mundi æternitas, & animæ rationalis mortalitas, nam isti & similes errores sunt expuncti, nec iam traduntur à Christianis Philosophis. Hæc ipsa doctrina & schola Aristotelis in tres sectas diuiditur (Thomisticam, Scotisticam, & Nominalem) omnes probabiles, omnes celebres, omnes plausibiles; Dicant Dominicani [*Nostra schola Aristotelica est, & antiquior Nominali, & Scotista: ergo redeundum ad ipsam vel secedendum est ab Aristotele*,] quid inde? nam à Franciscanis ridebuntur, quod æquo iure reponet. [*Vel admittendam esse Scoti scholam, vel relinquendum Peripatum*;] tunc enim argumentatio vrgeret, cùm vel vna sub Christo religio, vel vna sub Aristotele schola demonstrationes produceret; nam si vna secta demonstraretur esse vera, reliquæ demonstrarentur esse falsæ. At in nostro casu ait Basanomenus; omnes has Religiones (Romanam, Lutheranam, Caluinianam,) esse Christianas & probabiles iudico, & omnes has scholas (Thomisticam, Scotistam, & Nominalem) esse Aristotelicas & probabiles censeo, & hanc ob rem ratiocinatio illo disiunctiuo, *vel redeundum est ad Romanam Ecclesiam, vel secedendum est à Christo*, conuinci aut vrgeri non possum. Nec antiquitatem ipse & Concilia Generalia, morabitur; hæc enim, vt ait, probabilia argumenta & non euidentia ministrant; quoniam schola Aristotelis, Christi religione multò antiquior, & Academiæ Peripateticæ, multò numerosiores magistros habent, quam Generalia Concilia: & si licet P. Magno doctrinam Peripateticorum de errore, & tyrannide arguere, cur non licebit Basanomeno, esse & cautiori? cur non dicere Romanam quidem Ecclesiam esse probabilissimam, adeoque in foro interno esse securissimam; & tamen hoc ipso non obstante Lutheranam, quam ipse profitetur, esse etiam probabilem, atque æquè Christianam, & securam, imò securiorem omninò, quoniam minus probabilis sententia, si benignior, etiam securior est? cur non licebit addere, se esse in quieta conscientia apud Lutherum, adeoque nec teneri redire ad Ecclesiam Romanam, nec à Christi Religione secedere?

An doctrina Lutherana aut etiam Caluiniana, sit probabilis?

Proponitur pessima illa hæresis, ad quam plerique hodie Heterodoxi confugiunt.

An mundus ab æterno sit? An animus humanus sit mortalis?

N. B. D. Honorius Tholus in suo Nouo Aristotele probat hunc Philosophũ Mundum fuisse ab æterno negasse, & immortalitatẽ humani animi cognouisse.

Conciliorũ authoritas.

Minus probabilis sententia sæpè securior est.

Sic discurrit etiamnum Basanomenus, sed poterit eruditè compesci.

Vera responsio.

MCCCXXIII. An hæreses habeant vim opinionis probabilis?

LVtheranorum sectam dicimus esse omninò improbabilem (idem de Caluiniana & quacunque alia asserimus) Romanam Ecclesiam esse vnicam & veram tenemus, & hanc ipsam veritatem non iam probabiliter, sed argumentis moraliter, (aut etiam realiter) euidentibus, & indubitatis demonstramus. Videatur Tractatus de Veritate & Vnitate (imò etiam, si sic loqui liceat, de vnicitate) Ecclesiæ, quem seorsim habes, & in hoc volumine ad Fundamentum III. à num. 173. Ergo non tenet paritas, quia Aristotelis doctrina probabiliter apud Thomistas, & probabiliter apud Scotistas reperitur: at Christi doctrinam apud Romanos esse, & apud Heterodoxos non esse, certum & à nobis iam demonstratum est.

Romanæ Ecclesiæ Vnitas & infallibilitas demonstrantur superiùs.

FVNDAMENTVM XLVII.

De Spe supernaturali, quæ prima Decalogi linea præcipitur.

MCCCXXIV. Quæ sunt contra spem naturalem, sunt sæpè secundùm supernaturalem spem.

Spei necessitas.

SVNT Metus & Spes, Fidei quædam dotes pedisequæ: *credere enim oportet accedentem ad Deum, quòd sit, & inquirentibus se remunerator sit.* Et quidem ab Apostolo, Abraham meritò in exemplum proponitur, *qui contra spem in spem credidit*: quoniam contra spem naturalem debemus sperare diuinitùs. Simus igitur inter Spem & Metum, & quoties Menti occurrant vires propriæ, metuamus; & quoties sanguis Christi, speremus: omnia enim nostra opera nisi sanguine Christi intingantur, & gratiæ consortio eleuentur, nihil sunt.

Anno

MCCCLXV. De nostro & Christi patientis concursu.

An comparatiuũ supponat in vtroque extremo positiuum?

ANno Domini M. DC. XLVII. Audiuimus hanc Thesin defendi: *Tutius in Christi meritis, quàm in nostris operibus spei ancheram figi.* Notauimus illud *tutiùs*, & impugnauimus; non enim in nostris operibus minus tutè, quia nullo modo tutè. Præterea in Christi solis meritis, exclusis operibus nostris, nulla est securitas; in operibus nostris, exclusis Christi meritis, nulla: ergo hoc sensu neutrubi tutiùs, quia neutrobi tutè. Quod si merita Christi cooperationem nostram inuoluant, & nostra opera merita Christi, frustra fit comparatio, quia non duo dantur extrema, sed vnicum; & si duo esse dicantur, in alterutro figam anchoram Fidei æquè tutè.

De supernaturali Spei termino.

MCCCLXVI. Verùm terminus magnitudinis spei supernaturalis sit vltra terminum spei naturalis?

COnsultus sum à Viro docto & pio de Spei termino maximo; voluit enim doceri, quousque possit Spes supernaturalis excrescere, quin præsumptionem & temeritatem euadat. Posuit hunc casum. [Est Theodoricus ex hoc littore fluuij, & apud alterum respicit moribundum infantem, quem scit baptizatum non esse: se esse in grâtia supponit, & tametsi nare nesciat, se committit torrenti, sperans, quod minus potest humana fragilitas diuinitus addendum esse. Non vult Deus illum miraculosè ad alterum littus traducere; & sic Theodoricus submergitur.] Et inquiritur, *An fuerit temerarius? An peccauerit, se aquæ credendo?* & si peccauit, *An spes in Deo, quam habere solemus & debemus, non se extendat vltra terminos naturalis prudentiæ?* quod est, quærere, *An non se possit maiori exponere periculo, qui in Deo sperat, quàm atheus?*

MCCCLXVII. An liceat Principi in conflictu in spe naturali contra spem supernaturalem procedere?

Hinc possumus oculos ad bellum conuertere, innumeras victorias ad memoriam reducere, quas miraculosè à Deo concessas in sacris & profanis historiis reperimus. Quid, si eiusmodi exemplis animatus Rex Galliæ Caluinianos, & Cæsar Lutheranos multò superiores inuaderet, & suis exercitibus diceret, *Gens absque consilio & sine prudentia, vtinam saperent & intelligerent & nouissima prouiderent: Quomodo persequeretur vnus mille & duo fugarent decem millia? Nonne ideò, quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos? Non enim est Deus noster vt dij eorum, & inimici nostri sunt Iudices?* quid si causæ iustitiæ confidentes, paucos Catholicos innumerosas Hæreticorum acies dirigerent? Actio ne eiusmodi deberet laudari à confidentia? an potius à temeritate condemnari? an in eiusmodi casibus non aliter audendum est, quam si diuina reuelatio præcedat? an non sufficiet aliquando confidentia & spes?

Resolutio.

MCCCLXVIII. Spes est duplex: naturalis & supernaturalis.

An omnis supernaturalis sit Theologica?

CErtum est, Spem esse duplicem: naturalem & supernaturalem. (Vide Coninch *disp. 7. de causis habituum supernaturalium*: vbi vtrique fidei, naturali & supernaturali ferè idem obiectum adsignat:) certum est non omnem spem supernaturalem esse Theologicam: dantur enim aut possunt dari supernaturales prouenientes ab auxilio aut habitu non Theologico: non enim occurrit repugnantia. (Vide Ouiedum *tract. de Spe, contr. 2. punct. 4. num. 45.*) & certùm etiam, Spe supernaturali Theologica beatitudinem propriam & omnia quæ ad eamdem consequendam vtilia aut necessaria sunt, sperari: & probabile est eadem nos posse sperare proximè: hîc non debes hærere, quia hîc non vertitur axis difficultatis. Ergo possum sperare & desiderare infanti noondum in Christo renato baptismum: possum optare & sperare Populo Orthodoxo victoriam, vt Catholici in fide firmentur, & Hæretici ad Ecclesiam Romanam reducantur. Tota igitur difficultas est de terminis ipsius Spei: *An videlicet possit aliquis aliter à Deo, quàm ab Homine aliquid sperare?*

De obiecto Spei.

Spes debet esse cum prudentia coniuncta.

Respondeo, *omnem Spem* (naturalis aut supernaturalis illa sit) *Prudentiam inuoluere, excludere temeritatem.* Addo, *supernaturalis Prudentiæ, & supernaturalis spei terminos latiores esse Prudentia humana, multaque nos posse sperare diuinitùs, quæ temerè sperarentur humanitùs.* Multa sunt in sacris Literis testimonia, quæ terminos huius prærogatiuæ propagant: nunc breuiter singula expono.

Præsumptio, & temeritas.

Qui per media mala se finem adsequuturum sperat, (quicumque sit ille finis: etsi sit ipsamet æterna beatitudo) non sperat Fide supernaturali, sed habitu quodam vitioso, qui vocatur *Præsumptio.* Et patet: debemus enim Beatitudinem, & quæ conducunt ad beatitudinem, à Deo sperare: at verò peccata nemo à Deo, nec gloriã per peccata adquirendã sperat.

MCCCLXIX. Media natura sua improportionata si eleuentur diuinitùs, esse poterũt proportionata.

Qui per media improportionata finem sperat, non Spei, sed Præsumptionis actum elicit. Nota tamen, media, quæ naturâ suâ sunt improportionata, & intra limites naturalis prudentiæ temeritati seruirent, sæpè esse sufficientia aut etiam efficacia, à Diuino fauore eleuata; & per media huiusmodi sperat supernaturalis Prudentia. Vt hanc veritatem persuadeam, ad Prophetam Regem & Psalmum 19. venio. Considerat duos exercitus expertissimus & sanctissimus miles: hinc inde attentè respicit, *Signa pares aquilas, & pila minantia pilis.* imò ex infidelium parte acies instructiores & numerosiores. Vter igitur est habiturus victoriam? Naturalis Prudentia, quæ Spei terminos ad militum numeros metitur pro infidelibus sententiam fert. Et quid dicit Prudentia supernaturalis? Milites Orthodoxos vt diuino fauore eleuatos & suffultos considerat, & ait: *Hi* (nimirùm, infideles, & multi) *in curribus, & hi in equis: nos autem* (fideles licèt pauci) *in nomine Domini Dei nostri inuocauimus* (aut sperauimus.) *Ipsi obligati sunt, & ceciderunt; nos autem surreximus, & erecti sumus.*

MCCCLXX. Præsumptionis & prouidentiæ discrimen.

Quo ergo modo Præsumptionem, Temeritatémve à prudentia distinguam? Primò; si habeam inspirationem diuinam: Secundò, si ex consilio piorum & doctorum procedam: Tertiò, si caream humano præsidio, & periculum humanitùs vitare non possim, tunc enim prudentia dictat, vt me totum Diuinæ clementiæ concredam: totum hîc; quia vbi cooperari possum, & me à periculo eripere, etiam debeo. *De primo* multa sunt exempla in sacra Pagina; multi enim diuina inspiratione præmoti ardua sunt ausi, quæ sperauissent, aut etiã promisissent temere, si non fuisset reuelatio diuina. Vnum aut alterum proponam. Iosue Soli & Lunæ, vt quiescerent confidenter præcepit:

Iosue præcipit Soli & Lunæ, vt stent.

quod, ſi modo naturæ rerum, imprudenter feciſſet; fecit tamen prudenter, quia ſperabat in Deo, cuius agebat cauſam, & à quo inſpiratione interna mouebatur, vt actus imperaret humanitùs, & effectum ſperaret diuinitùs. Cum paucis militibus Gedeon aggreſſus eſt hoſtes innumeros, illóſque debellauit, quoniam ſic præceperat Deus. *Raræ ſunt* immediatæ reuelationes Dei hoc æuo (& licèt plurimi varias & myſterioſas nundinentur, fide dignæ & ſimiles veris raræ ſunt) ergo qui non ſumus digni, vt Deum immediatè audiamus, ad viros ſanctos & expertos recurrimus, & iuxta illorum conſilium operamur, ſperantes à Domino, vt per illos nos inſtruere dignetur. Hoc modo Ferdinandus II. Romanorum Imperator ano. 1620. clariſſimam victoriam contra Heterodoxos obtinuit. Erant in arduo res, & dum naturalis prudentia victuros Fidei hoſtes prædiceret, & prælium vitare ſuaderet: P. Dominicus à Ieſu-Maria, Carmelita Excalceatus, virtutibus & prodigiis clarus, vt aggrederemur hoſtes ſuaſit, & victoriam promiſit: crediderunt Principes militiæ viro pio: & Deo auſpice paucis horis fuderunt numeroſos exercitus, & de Hæreſi inſolenti & rebelli triumpharunt. *Vt vltimum caſum dilucidem*, reponam Philonis verba generoſiſſima. Erat illi indignatus Caligula, infenſi Proceres (ſemper enim Aulici, Principis reguntur affectibus) deſerebatur ab amicis, nec habebat hominem, in quo ſperaret: ergo, qui iuxta naturalem prudentiam deberet dicere cum ægroto Euangelico, *Hominem non habeo*, erexit ad Deum & cœlos oculos, & nos docuit generosè de Miſericordia infinita ſperare: dicebat enim ſuis ſodalibus periculi inſtantis conſortibus, *Bono animo nos eſſe oportet, quibus iratus eſt Caius; quia neceſſe eſt adeſſe diuinum vbi deeſt humanum auxilium.* Ergo in quacunque miſeria, ſi nulla media humana ſuppetant, adhuc euentum felicem ſpera; non enim te deſeret Deus, qui proſpicit filiis corruorum inuocantibus ſe.

Gedeon cũ paucis multos vincit.

An ſint multæ reuelationes?

Victoria Imperatoris Ferdinandi.

Non deeſt diuinus fauor quando deſerimur ab vniuerſis.

Pſal. 148. 9.

Hinc caſus illos recognoſco, qui n. 1266. & 1267. ponebantur. Condemno temeritatis & præſumptionis Theodoricum, qui nare neſciens, ſe vndis commiſit: at non condemno Sanctum Petrum, qui iubente Chriſto calcauit maria: non Diuum Maurum, qui Sancto Benedicto præcipiente, ingreſſus eſt in lacum, & Sanctum Placidum à faucibus mortis eripuit. Et ad Cæſarem & Galliæ Regem veniens, quoties illi ex ſanctorum & expertorum Theologorum & Militum conſilio, hæreticorum numeroſioris cuneos aggreſſi fuerint, non erunt præcipitationis & temeritatis appellandi, ſed laudandi potiùs, quia confidunt Numini per viros pios & prudentes loquenti.

An Spes diſtinguatur à Fide?

HÆc de Spe ſupernaturali à nobis dicta; ſed interrogas, *an certum ſit dari ſpem ſupernaturalem? an hic habitus poſſit tuta fide ab aliquo Viro docto negari?* MCCCLXXI.

An detur Spes? & an diſtinguatur à Fide?

Viennenſis Vniuerſitatis opinio.

Incipiam à facultatis Theologicæ in Viennenſi Vniuerſitate ſententia; eius enim authoritate & conſenſu anno 1649. menſe Auguſto, D. Guilielmus Glocker, Sacri Ordinis Ciſtercienſis, in Campo-liliorum Supprior, Præſide P. Georgio Turkonich S. Theologiæ Doctore, & Profeſſore Ordinario, pro ſuprema laurea conſequenda propoſuit doctiſſimas Theſes, inter quas fuit viceſima-ſexta. *Dari habitum Spei: probabilius eſt eſſe de fide. Eſt vnus ſpecie in omnibus. infuſus non ad perfectius aut intenſius, ſed ad ſperandum ſimpliciter. Eſt vera virtus Theologica, ordine generationis poſterior Fide, prior Charitate: ſine qua, etſi informis, manet tamen; nec alio quàm deſperationis & infidelitatis peccato corrumpitur.* Sanè, ſi probabilius eſt de fide, probabiliter eſt non de fide. Ergo Viennenſis Vniuerſitatis opinione, qui negaret dari in hominibus Spei ſupernaturalis habitum, non eſſet hæreticus, Ergo nec temerarius, non enim talis dici poteſt, qui ſequitur opinionem probabilem.

Opinio communis.

Communis ſententia docet dari habitum Spei, realiter à Fide diſtinctum; à qua ſuauiùs diſcederet, qui ſupponens cum Schola Scotiſtica dari habitum Gratiæ; & dari etiam habitum Charitatis; non tamen diſtinctos, ſed realiter identificatos, ſubiungeret dari etiam in nobis habitum Fidei, & habitum Spei; non tamen diſtinctos, ſed realiter identificatos: cui ſententiæ fauet Viennenſium Theſis, quam propoſui: nam ſi tam deſperationis, quàm infidelitatis peccato Spes perditur, nunquam illa à Fide ſeparatur: ergo ſi infidelitati realiter opponitur, quidquid formaliter eſſe dicatur, realiter loquendo, Spes eſt Fides. Accedit, quod omnia Scotiſtarum argumenta, quæ probant Gratiam & Charitatem non diſtingui; omnia æquè aut etiam fortiùs probent ſpem à Fide non diſtingui: ergo vtrobique debemus pariformiter philoſophari.

Reſolutio.

Doctores Viennenſes audiſti, & quid ſentiam interrogas. Et reſpondeo, *Fide tenendum eſſe dari Fidem, Spem, & Charitatem, & Gratiam Probabile, Charitatem & Gratiam realiter non diſtingui. Viennenſes ita eſſe explicandos, vt non egerint de habitu Spei, ſed de habitu realiter à Fide diſtincto:* aliud enim eſt quærere, an detur Spes? Et aliud toto cœlo diuerſum, an detur realiter diſtincta à Fide. Et tandem, quidquid de Viennenſium ſit mente, *Spem & Fidem realiter diſtingui* pronuncio

FVNDA

FVNDAMENTVM XLVIII.

De Charitate supernaturali, quæ prima Decalogi Lege præcipitur.

MCCCLXXII. *Præceptum Charitatis.*

CHARITAS Virtutum Regina, formáque, à Deo præcipitur: Sed ad quid tenemur hoc præcepto? Ad amandum Deum super omnia, hoc est, supernaturaliter. Et quando obstringimur isto præcepto? Anne in primo illo instanti, *Nō obligat primo instāti rationis.* quo conceditur rationis vsus? Non puto. Vt enim tenearis Missam cras, hoc est, die Conceptionis, audire, tria debes omnino cognoscere: primum, dari præceptum de audiendâ Missâ diebus festis; secundum, diem Conceptioni sacrum, Festum esse; & tertium, diem esse crastinum Conceptioni dicatum: è quibus, si vel vnum inuincibiliter nescias, non teneberis audire Missam: *Tria requiruntur, vt aliquis teneatur præcepto.* Ergo puer, vt primo illo instanti, quo vti ratione incipit, teneatur Deum amare supernaturaliter, tenebitur primò, scire dari tale præceptum; secundò, illud obligare primo instanti, quo aliquis incipit vti ratione; tertiò hoc instans A, esse illud primum instans; quæ omnia pueris ignota sunt.

MCCCLXXIII. *Charitatis præceptū est de re possibili.*

HInc patet, hoc præceptum non esse de re omnino impossibili: amat enim Deum super omnia, qui supernaturaliter; eumque amat supernaturaliter, qui ex Charitate, aut auxilio diuino. Charitatem habent, quicunque in gratiæ statu sunt; auxilium, seu dispositionem actus Charitatis elicitiuam, *Auxiliū ad petendum.* quorcunque legitime orant & postulant; auxilium enim, quod ad orandum est, conceditur omnibus, vbique & semper.

An gratia & peccatū sint simul. Gratiam Peccatumque in vnico reali instanti coëxistere docuit Petrus Lorca: eius opinio annis singulis iterum iterùmque defenditur à Cisterciensibus, & ab aliis interdum, Salmanticæ & Compluti, in Actibus *Actus Academicus, quid.* Academicis; sic enim Hispani solemnes disputationes vocant. Louanij olim Michaël Bayus eodem tempore coexistere gratiam & peccatum asseruit: & quia opinio Lorcæ visa similis, aliquibus Theologis ibi displicuit, qui eam alibi defendi ignorabant Rescire vellem, quid de eadem iudicent, Galli, Germani, & Itali, ex illâ enim multa in Philosophiâ & plura in Theologiâ possunt diduci.

FVNDAMENTVM XLIX.

De Gratiæ & Charitatis, Fidei & Spei, Dispositionis & Habitus, Gratiæ Auxiliantis & Iustificantis differentia.

MCCCLXXIV. *Discrimen Gratiæ & Charitatis.*

GRATIA & Charitas differunt, vt virtus passiua & actiua; à Gratiâ enim habemus, quòd à Deo amari; & à Charitate, quòd Deum amare super omnia possimus. An hæ duæ virtutes realiter distinguantur, incertum est: nam alterutrum probabiliter solet defendi An ne de Spe & Fide eodem modo philosophandum est? Potest ne dici illas non distingui realiter? Nos respondemus negatiuè. *Multum Theologis proderit, qui has quæstiones velit dilucidare.* An ne eadem numero Gratia, seu Charitas, quæ data vt dispositio, est auxilium; si tamen ea vtitur homo, remanet, & fit habitus? An ne actus est dispositio vt permaneat Charitas, & habitus sit? An vltima dispositio hoc sensu prouenit ab ipsâ formâ? Non tangunt mores hæ quæstiones, & alibi examinabuntur.

MCCCLXXV. *Quid sit Gratia: & quomodo à Charitate distinguatur?*

VAriæ sunt Theologorum sententiæ circa conceptum Charitatis & Gratiæ; & licèt eadem communis & in Scholis recepta definitio, ab vniuersis admittatur, variè à singulis exponi solet: multi enim existimant, Gratiam à suis prædicatis essentialibus habere, quòd iustificet animam, & illam reddat gratam Deo: & multi ad clementiam Conditoris recurrunt, confugiúntque ad moralitates. In diuersis Gymnasiis, prout tulerunt tempora, alterutram sententiam defendi; & quia magnæ æquiuocationes solent intercedere in disputationibus, volo calamum sumere, & vtramque opinionem exponere.

Prima sententia.

HAc qualitate, quæ vocatur *Gratia*, (loquor nomine Authorum, qui primam *An Gratia pro formali dicat aliquā moralitatē?* opinionem tuentur) clementissimus Deus peccatorem iustificat: potuit aliâ quacumque: non enim hæc qualitas secundùm suam essentiam & formalitates intrinsecas considerata habet reales vires expellendi peccatum, sed illas

An fine infusione gratiæ possit Deus cōdonare peccatum.

moraliter recipit à Deo, qui potuit condonare peccatum, & nullam realem qualitatem infundere, & tamen voluit illud condonare hanc qualitatem infundendo. Vt ergo oppositionem Gratiæ, Peccatique luculentiùs exponam, vtor exemplo accommodo, & sic discurro.

Pileus: Libertas, Notanda de Gratiæ & peccati oppositione.

Pileus est libertatis symbolum.

Pileo olim apud veteres, qui manutenebantur, donabantur; & apud ipsos pileus opponebatur seruituti; & alterutra sententia (nimirum tam illa, quæ docet inter Gratiam peccatúmque intercedere oppositionem ex naturâ rei, quàm quæ docet intercedere purè moralem) nullum argumentum efformat, quod Politici non possint de pileo: nam pileus, vt materiam suam dicit, opponitur libertati moraliter; & vt libertas est, reduplicat quandam extrinsecam denominationem, vi cuius seruituti opponitur ex naturâ rei. Hæc dixero, quia audiui sæpe doctissimos Thomistas arguere, & sumere gratiam vt expellentem peccatum reduplicatiuè, & inde ad oppositionem demonstrandam procedere. Puto igitur, stando rationi, non magis Gratiam opponi peccato, quàm Seruituti Pileum, & ideò posse illam bifariam considerari: primò, prout dicit entitatem suam physicam: & secundò, prout inuoluit decretum diuinum expellendi culpam, cùm infuderit gratiam. Primo illa sensu, caret nomine, & à nobis qualitas per antonomasiam vocabitur, quod sit omnium qualitatum excellentissima: at secundo, vocatur ab omnibus *Gratia* & concludo hanc ipsam, prout qualitas est, opponi peccato moraliter: prout Gratia est, opponi ex natura rei: & neutro sensu opponi physicè: & eodem omnino modo de pileo, & aliis signis politicis philosophabor.

Gratia bifariam debet considerari.

Vera sententia.

MCCCLXXVIII. Exemplis grauissimæ difficultates explicantur.

PLurimum lucis dedit opinioni contrariæ similitudo sumpta à Pileo, qui, cùm realiter loquendo, lana sit, moraliter loquendo libertas, realiter non opponitur seruituti, & moraliter opponitur contradictoriè, vel vt alij loquuntur, ex naturâ rei. Si hanc viam fueris ingressus, nihil habebo, quod contra possim demonstrare: si aliam (nam Authores exorbitant, & hac vix pauci excurrunt) multa possem; sed modò cogor omnia breui ratiocinio discutere, non enim est animus exhaurire, sed attingere difficultates. Transeo ad aliam sententiam, & eam expono. Attende. Sic discurro.

Deus est Omnitas: gratia est Omnitas: & culpa Egoitas.

Deus est *Omnitas* per essentiam: Gratia est *Omnitas* per participationem: & peccatum *Egoitas*.

Πᾶς & Πᾶν.

Bene à veteribus Deus dictus est Πᾶν quasi Πᾶν, hoc est *omne*. Lego in Thesibus propugnatis Romæ in Collegio Societatis Iesu, anno 1655. mense Iunio. *Conceptus Dei quidditatiuus non potest haberi naturaliter: sed inter ænigmaticos nullus magis accedit ad quidditatiuum, quàm esse æquiualenter omnia.*

Quid sit gratia.

Gratia est quædam supernaturalis Omnitatis participatio: clariùs, est quædam creata Omnitas supernaturalis.

An naturalis posset dari? Imò etiam datur (modo tamen limitato & imperfecto: & non est vera gratia, sed gratiæ veræ & supernaturalis vmbra, & *bona indoles*, vocari solet) in nonnullis, qui proprio bono anteferunt bonum Communitatis. Ob oculos pono Traianum, generis Hispani gloriam, quem nominasse laudasse est. Loquendo realiter, fuit determinatum quoddam humanæ naturæ indiuiduum: at loquendo politicè, fuit simillimus Ideæ Platonicæ, homo communis & vniuersalis. Natus est, non Italiæ, non Hispaniæ, sed Mundo: non enim spoliauit orbem vt ditaret & exornaret vrbem, quod alij plerique fecerunt: sed omnes & singulas prouincias dilexit, fouit, nobilitauit, exornauit. Dixerit Iulius Cæsar: *Romani sumus, cæteri barbari: ergo nobis debent seruire, nam omnes Mundi populi à Deo sunt conditi, vt à pedibus seruiant Romano: sunt igitur seruandi, vt seruiant; perdendi, si seruire recusent.* Dicit vero Traianus: *Homines sumus qui vocamur Romani: cæteri qui circumiacentes prouincias & regiones inhabitant, vt vt dicantur barbari, sunt etiam homines, vnum nobiscum sunt: conditi à Deo vt conseruetur ista vnitas: fouendi, si illam habere velint: perdendi, si ament seditiones & schismata, & vnum nobiscum esse nolint.* Ecce Traianus: si genium & ingenium consideres, non est Italus, non Hispanus, non Afer, non Ægyptius, sed Homo. Amat, non Italiam, non Hispaniam, non Africam, non Ægyptum, sed Mundum, non hos, non illos in particulari, sed omnes: & ideò *Optimi* politicum nomen prometitus, ab vniuersis colitur & celebratur.

Traiani laus.

Homo Platonicus.

Vnus nō est anteponendus vnitati.

Quod in Traiano natura & bonæ indolis heroïcus cultus, hoc in Homine Christiano sublimiùs & eminentiùs præstat Gratia. Pono ob oculos Paulum Omnitate supernaturali præditum. Audi dicentem, *Omnibus omnia factus sum:* non singulis aliquid, non omnia alicui, non aliquid omnibus: si enim aliquid tale, contraheretur Pauli, Hominis Diuini, vniuersalitas; sed omnia omnibus. Amabat Deum, nam Omnitatem: omnia enim sunt perfectiùs in Deo, quàm in se ipsis. Amabat proximum sicut se ipsum, quia in illo, in se, nullam rationem aut circumstantiam singularem; sed in vtroque rationem hominis, in qua coincidit proximus cum seipso. Huius ille vnitatis & coincidentiæ naturalis non sæpe meminit, scripsit enim Epistolas suas calamo, tincto non naturâ, sed gratiâ: at in explicandâ vnitate, vniuersalitate, & coincidentia supernaturali multus est. Succurrunt illa ad Romanos verba: *Multi vnum corpus sumus in Christo.* Immò, *vnum sumus in Christo:* vbi enim perfundimur Deo, exuimus differentias & schismata, & adquirimus quamdam supernaturalem vnitatem, quam *Gratiam* dicimus: vi cuius Deo reddimur similes, omnibus omnia sumus, & Omnitatem primariam (hoc est, Diuinitatem) directè & primariò diligimus: & secundariam (hoc est, Hominem, Angelum, quà Deo; actu aut potentia, naturaliter aut supernaturaliter; plenum) extensiuè indirectè & secundariò.

MCCCLXXVIII. Gratiæ effectus. 1. Cor 9. 22.

Quomodo amandus sit Deus? quomodo proximus?

Omnes vnū non vnus. Ad Rom. 12. 5.

Sanè hanc qualitatem, sic expositam, non repugnare certum est: eamdem, si datur, peccato opponi realiter aut ex natura sua, manifestum videtur: semper enim in culpa reperitur particularitas, singularitas, imò & Egoitas: Dei enim amor nos Deo, nos proximo vnit,

MCCCLXXIX. An repugnet entitas gratiæ. Gratiæ & culpæ oppositio.

aut

Qaid præstat gratia : quid peccatum ?

aut etiam quà licet (intentionaliter, aut etiam moraliter, congruo sensu) identificat : & huius amoris carentia (in illa peccatum consistit) nos distinguit, & separat: vt qui eramus vnum in Christo per gratiam, per culpam separemur à Christo, & io statu separationis multi simus.

Ex dictis oritur duæ propositiones. PRIMA: *Hæc qualitas* (*quam* Gratiam *&* Omnitatem *diximus*) *est possibilis*. SECVNDA : *Si daretur de facto, realiter expelleret peccatum*. Addatur TERTIA : *Datur de facto, & de facto opponitur peccato realiter*. Demonstraui priores : hanc persuadeo.

MCCCLXXX. Gratia est naturæ diuinæ participatio. Realis ne, an moralis ?

Gratia in omnium sententia, est quædam finita & accidentalis participatio Diuinæ naturæ : non moralis sed realis (nota id bene) non enim gratia est quædam moralitas aut denominatio extrinseca, sed realis qualitas. In hoc enim distinguitur humana & diuina amicitia : quòd amicus meus sit alter ego, per quamdam moralem & extrinsecam denominationem : at verò Sancti, sunt Dei amici realiter : sunt enim Deiformes, per realem illam qualitatem, quam *Gratiam* dicimus. Hæc ergo qualitas realis & supernaturalis (Gratia) faciet finitè in nobis, quod faceret infinitè, si esset infinita : ergo faciet accidentaliter, quod faceret substantialiter, si esset substantialis. At ipsa, si esset infinita & substantialis, se opponeret peccato realiter infinitè, & realiter substantialiter : ergo de facto in nobis opponitur peccato realiter finitè, & realiter accidentaliter, Oppositio igitur Gratiæ & peccati, realis est, non moralis. Sed cur finita? &, cur accidentalis ? Responde sic. Gratia (finita sit aut infinita) coëxistere peccato mortali non potest : at finita expelli potest, infinita non posset : & ideò esset impeccabilis, qui haberet gratiam infinitam. Responde iterum. Gratia (accidentalis aut substantialis sit) coëxistere peccàto non potest : at accidentalis expelli potest, nam accidentia realia solent adesse & abesse absque corruptione subiecti: substantialis autem esset de essentia illius personæ, cui esset substantialis, & amitti non posset; & hanc ob rem esset impeccabilis illa persona. Responde tertiò, gratiam finitam & accidentalem posse cum culpa veniali componi; non autem infinitam & substantialem.

Amicitia hominū est moralis: Dei est realis.

Differentia inter gratiā finitā & infinitam, accidentalem & substantialem.

De peccato veniali & gratia.

MCCCLXXXI. An omnis homo peccabilis? An Christus habuerit duas gratias ? An Christus potuerit peccare ? Scoti opinio. D. Thomæ opinio.

Hinc patet, omnes homines, nisi nouo fauore & priuilegio confirmentur in gratia, esse peccabiles. Hinc patet etiam, in Christo duas esse gratias, videlicet, hypostaticam, & habitualem : Si consideremus, hanc abstractam & præcisam ab illa, audiemus Scotum dicentem, Christum fuisse hominem similem nobis, peccabilem : nam habitualis Christi gratia, est qualitas perfectionis finitæ. Cæterùm, si ad gratiam hypostaticam deuotæ mentis oculos conuertamus, audiemus D. Thomam dicentem, Christum esse impeccabilem: nam gratia ista hypostatica est infinita & substantialis; & vtroque nomine incompossibilis cum vllo peccato Quam ob rem cùm Scotus non consideret Christum provt est, sed provt esset : & Angelicus Doctor illum consideret provt est; Scotistica Assertio non in indicatiuo, sed in subiunctiuo debet poni; & Thomistica in indicatiuo. Vtramque veram puto, si ad terminos istos reducatur : videlicet : *Christus, quia habet gratiam hypostaticam substantialem & infinitam, substantialiter & infinitè est impeccabilis : si hanc non haberet, nec speciale aliquod priuilegium præter gratiam finitam & accidentalem, quam nos habemus, esset peccabilis*

Interdū assertiones sunt in subiunctiuo veræ, quæ in indicatiuo sunt falsæ.

Conclusio.

Siste calame. Sunt hæc alta & sublimia, & paucis expendi non possunt; & tu iubes breuitati studere, & omnia breuiter dilucidare.

FVNDAMENTVM L.

De Iuramentis vanis, quæ secunda Decalogi Lege interdicta.

MCCCLXXXII. Iuramentū veracitatem & necessitatem requirit.

VT Iuramentum legitimum & meritorium sit, duo requiruntur; Veracitas, & Necessitas; illa respicit Legis substantiam, & hæc modum : adeoque peccat mortaliter qui sine veritate iurat; & venialiter qui sine necessitate. Veritas, non est de ratione Iuramenti, sed Veracitas : qui enim sincerè putat se vidisse, quæ reuera non vidit, etsi sententiam suam iuramento confirmet, non peccat. Ex his sequitur hoc testimonium, *Ego iuro me vidisse Petrum in tali loco* : æquipollere huic, *Ego iuro me certò putare, quod viderim Petrum in tali loco, & me carere ratione, ob quam suspicari possim me falli.*

Non requiritur in iuramento veritas.

N.B.

MCCCLXXXIII Interiectiones politicæ.

SVnt multa iuramenta, quæ in interiectiones transiuerunt; quoniam nationes multæ nominibus abutuntur interdum verbisque etiam, vt animi passiones exponant *Dios! Iesus! Cuerpo de Christo! Fuego de Dios!* & etiam *Voto à Christo*, & aliæ voces similes, apud Hispanos, interiectiones sæpe sunt : frustra poneremus exempla : nam nobis credi potest, aut debet, cùm agimus de lingua materna. Aliæ quoque nationes obscœnas nõnullas dictiones interiectionum notatione donarunt; & voces debent accipi provt solent hodie; non verò provt voluerunt veteres Nomenclatores.

Sunt interdum obscœna.

Multas habent iurandi formulas Nationes aliquæ, quas si exponas hoc modo, sunt blasphemæ; si illo, congruunt, & nihili inconcinnum significant. *Per meam fidem*, dicunt plurimi, & iurant, quia intelligunt Fidem Christianam; & idem dicunt alij, & non iurant, quia intelligunt Ciuilem, hoc est, veracitatem, quo sensu

An iurent qui per fidē.

ſenſu inquit Hiſpanus. *A fee de caballero, A fee de hombre de bien, &c.* quod eſt dicere, *En realidad de verdad*, pro quo dicimus latinè, *Reuerà.* Hiſpanorum modus loqoeodi aut blaſphemaodi, videlicet, *Cuerpo de Dios*, ſi intelligatur de Patre aut de Spiritu Sancto, aut etiam de Filio quà Deo, eſt blaſphemia: ſi Filio quà Homine, nihil abſurdi continere videtur. *Spiritus eſt filius meretricis* dicunt Hungari, cùm iraſcuntur; & ſi nomine *Spiritus* tertiam perſonam Trinitatis intelligant, blaſphemi ſunt: & ſi Diabolum, aut aliquid aliud, nugantur.

De Promouendorum ad dignitates Iuramento.

MCCCLXXXIV. PRomoti ad Magiſtratum in pleriſque Ciuitatibus Belgij, iurant non ſolicitaſſe per ſe aut per tertiam perſonam, directè aut indirecte illam qualitatem, cùm tamen conſtat publicè, quòd ſolicitauerint ideoque petitur, *An periurij ſint rei?* & ſi non, *An illud iuramentum excuſet reſtrictio mentalis?* Prò caſus deciſione aduertendum eſt, taliter promotos iurare ſe non feciſſe diligentias, nempe illas quas Reſpublica interdicit, non alias; ſi quas hæc permittat, non erunt impedimenta promotionis. Diligentias, quæ ſolent fieri, in tres claſſes diuidimus; aliæ enim ſunt iniquæ & iniuſtæ, aliæ ſunt licitæ & prudentes, & aliæ neceſſariæ. His poſitis, conſidera ſequentes Aſſertiones.

Reſtrictiones mentales.

Diligentiæ, quæ in promotionibus fieri ſolent, pertinent ad tres claſſes.

MCCCLXXXV. Prima. *Cum imminet periculum de indigni promotione, teneris illam quicunque Chriſtianus impedire: &, ſi ſit medium efficax, ſolicitare & adſpirare ad eamdem dignitatem, & aliter iniquorum conſilium impedire non poſſis, teneris ſi ſis dignus, diligentias magnas facere, & ſolicitare vt illam dignitatem obtineas.* Patet; quia tunc Reſpublica eſt in extrema neceſſitate, & debet illi ſuccurrere, qui poſſit.

An teneatis aliquàdo ad dignitates aſpirare?

Sed quid ſi Reſpublica talem ſolicitationem interdicat? illud idem quod eſſet, ſi fame moribundus iuberet ne panem ei porrigeres; & naufragus, ne illi ſuccurreres: illi enim: qui extremè laborat, impedire, ne ſibi ſuccurratur, non licet.

Secunda. *Si indignus ſis nulla tibi diligentia, nulla ſolicitatio eſt licita.* Patet; quia quando finis eſt illicitus, omnia media quæ in illum tendunt, illicita cenſenda ſunt: & nemo dubitat illicitam eſſe promotionem indigni.

De promotione indigni.

MCCCLXXXVI. Tertia. *Si dignus ſis, examinare oportet inſtitutionem dignitatis, & loci leges; nimirum, An dignior debeat promoueri, An verò poſſit etiam dignus.* Cæterùm, experientia nos docet, ad Magiſtratum non ſemper promoueri digniores, ideoque cenſeo dignos poſſe eligi, ni detur lex particularis; quæ contrarium præcipiat.

An digno præponẽdus ſit dignior?

Quarta. *Reſpublica diligentias neceſſarias interdicere non poteſt, debet iniquas.* Vtrumque patet ex præmiſſis. non enim poteſt mihi iubere, quod ex iure naturæ debeo omittere: interdicere, quod debeo facere.

Quæ diligẽtiæ interdicantur?

Quinta. *Reſpublica non poteſt interdicere diligentias prudentes & iuſtas, niſi per accidens iniquæ euadant, & damnum graue communitati inferant.* Igitur ex inſtitutione Reipublicæ, homicidia, minæ, ſubornationes, perſuaſiones nimiæ, preces intolerabiles, & alia media, quæ creduntur tollere moralem indifferentiam, interdici creduntur: concedi puram & ſinceram meritorum propoſitionem, vſum ſanctum beneuolentiæ & amicitiæ, Mœcenatum commendationes: hæc enim ſecundum ſe ſunt bona, & tametſi mala poſſint eſſe ex abuſu, melius eſt abuſus tolli, quàm vincula charitatis & communis vitæ diſrumpi.

Bona per accidens nociua ſolent eſſe diligẽtiæ interdictæ.

Igitur, cum Reſpublica iuramento præmiſſo vult certior fieri, An ille, qui denominatus eſt, ſolicitauerit? inquirit, An habeat indignitatem? hoc eſt, An indignum ſe reddiderit ſolicitando? Ergo examinat, an fecerit diligentias indignas & illicitas? Et qui ſolum licitas & prudentes, tametſi multas fecerit, tactis Sanctis Chriſti Euangeliis, reſpondebit ſe nullas feciſſe. non enim illas fecit, de quibus conſulitur; nempe illas, quas ſuis Miniſtris, cauet prudens Reſpublica. Aliàs enim, ſi digni nullas diligentias facerent, cùm indigni etiam iniquas & exorbitantes faciant, indigni excluſis dignis frequentiſſimè promouerentur. MCCCLXXXVII.

Propoſiti iuramenti expoſitio.

Hanc reſolutionem confirmat ordinaria praxis; omnes enim ſolicitant, omnes ſua merita prolixè exponunt, omnes impendunt amicos, & tamen omnes nullas ſe diligentias feciſſe iurant; & nullus de periurio reus agitur: Ergo ſiquidem Reſpublica hoc non ignorat, & tamen nec Iuramentum illud tollit, nec ſic iurantes punit; nec cenſeatur iniqua; cenſenda eſt tantummodo iuramentum exigere de diligentiis & ſolicitationibus iniuſtis & illegitimis, non verò de præcisè neceſſariis, quæ ſine peccato omitti non poſſunt; nec de licitis, quæ licet omitti poſſint, tamen laudabiliter à prudentibus ſolent adhiberi.

Conſuetudo eſt legũ fideliſſimus interpres.

FVNDAMENTVM LI.

De Votis, quæ ad ſecundam Decalogi Legem ſpectant.

MCCC. LXXXVIII. VOTVM, de quo loquimur, eſt promiſſio melioris boni facta Deo. Hinc patet neminem poſſe vouere mala, aut minus bona. Votum diuiditur in Solenne & Simplex, non tanquam in duas differentes ſpecies, ſed tanquam in duos modos: idem enim numero votum, quod ſimplex eſt, ſi ſolennitatibus legitimis fieret, eſſet ſolenne. Anne Iuramentum & Votum diſtinguuntur ſpecie? Anne Benedictini Religioſi tria vota ſolennia emittunt? an non potiùs tria iuramenta ſolennia? Anne ſeculares Presbyteri ad Caſtitatem ſolenni voto,

Quid ſit votum?

An ſpecie differat à Iuramento?

Solennis & ſimplicis voti diſcrimen.

Solenne Iuramentum.

voto, an verò solenni præcepto tenentur? Videtur multo faciliùs posse ad præceptum quàm ad Votum recurri. Et nihilominus videtur vtilius ad votum, quàm ad præceptum posse vel debere recurri. Solêne Præceptum.

MCCCLXXXIX. VOta substantialia sunt tria; nimirùm, Votum Castitatis, Paupertatis, & Obedientiæ; de quibus sum aliqua specialia dicturus; omnia breuiter, non enim vberiora, sed coocisiora impræsentiarum damus.

I.

De Voto solenni.

Casus propositus. EMiserat professionem Antonios, sanè inualidam, non quidem ob voluntatem aut intentionem illegitimam, sed ob defectum ætatis, temporis in probatione requisiti, aut alterius cuiuscunque impedimenti dirimentis. Cognito impedimento reclamat dimittitúrque, & quia vult ducere vxorem, *An habeat aliquod sublatens impedimentum,* rogor.

An votum quod solenne non est, sit saltem simplex? Diana & alij volunt eum adhuc obstringi voto simplici Castitatis, quoniam eius intentio fuit bona, & se deuouit Deo, illiusque votum si caret aliquo prærequisito, vt sit solenne, nullo caret vt sit simplex, & ideò putant voto simplici adhuc Aotonium obligari. Ego tamen contrariam tenui *in Comment. in Regul. D. Benedicti, num.* 509. quam etiam nunc teneo, & certissimam iudico. Vt hæc innotescat clariùs veritas,

MCCCXC. Dico primò. *Si intentio Antonij fuit hæc. Volo* DEO *vouere castitatem eo meliori modo quo possum, nempe solenniter; aut si fortè ob aliquod impedimentum, quod nesciam, id non possim, volo illam vouere simpliciter*, cessat quæstio; in tali enim casu adhuc demonstratà nullitate professionis soleunis, manere adhuc Antonium obstrictum simplici Castitatis voto, certum est.

Dico secundò. *Si intentio eiusdem fuit, Volo Deo vouere castitatem solenniter; & si ob aliquod occultum & mihi nunc ignotum impedimentum contingat hanc ipsam professionem esse inualidam, nolo emittere vota simplicia*; cessat similiter quæstio. Antonium enim in tali casu non teneri votis simplicibus est certissimum: nam agentia moralia non operantur vltra voluntatem, & Antonium noo velle emittere vota simplicia, casus ponit.

MCCCXCI. Dico tertiò, *Si Antonius nihil cogitauit de votis simplicibus, sed tantum emisit solennia bono animo & intentione, quæ tamen propter aliquod impedimentum dirimens & ipsi Antonio inuoluntarium, postea declarantur inualida, non obligatur voto simplici:* PRIMO, quia probabilissima sententia est, quæ specie distioguit votum solenne à simplici, qua posita, Diana contra nos nihil inferre poterit. hæc enim coosequentia, *Votum Castitatis non est solenniter validum ergo erit simpliciter validum* Est similis huic; *Votum, quo ieiunium promisi, fuit inualidum: ergo manebit votum validum peregrinandi*; nam & hæc duo distinguuntur specie: aut etiam huic, *Hic syllogismus non bene concludit in prima figura: Ergo bene concludit in tertia, &c.* qui enim vnum actum facit inualidè, oon est dicendus fecisse validè alium specie aut genere ab eo diuersum. SECVNDO, quia stando contrariæ opinioni, quæ merè probabilis est, si dicantur vota solennia, & simplicia modaliter tantùm distingui, deberet examinare Antonius, qui dixisset, si rogaretur, Anne vellet saltem emittere vota simplicia, si soleonia noo posset? Puto eum negatiuè responsurum, quia io ambiguis & incertis debemus iudicare iuxta ea quæ communiter solent accidere, vt præcipit Regula 40. Iospicimus enim in obscuris quod est vero similios, vel quod plerumqoe fieri consueuit: rari enim sunt, qoi se volunt extra monasteria ad obedientiam, paupertatem, & castitatem obligare. Confirmat hanc resolutionem alia iuris Canonici Regula, videlicet 30. Nam, si io obscuris minimum est sequendum: igitur cùm obscurum sit, Anne Aotonius teneatur voto simplici, aut non? sequamur minimum, & eum non teneri dicamus. *Confirmat* iterum eandem resolutionem hæc instantia. Veodidit Antonius sincerè vnam domom Froilalano; & quia in instrumento solenni aliquis defectus reperitur, venditio iudicatur ioualida: anne manebit Antonius domus dominus? Respondebunt omnes affirmatiuè. Quid si instet aliquis Antonium perdidisse domus dominium? dicendúmque, si non vendidit domum, donasse saltem; adeoque illam, si non emptionis, saltem donationis iure spectare ad Froilanum: Ridebitur. Ergo de votis paformiter philosophare. Professio solennis, est contractus, quo Religiosus Deo & hominibus obstringitur, quo Monasterium & Superior obstringitur Religioso: & votum simplex est dooatio, qua voocns obstringitur Deo, & nullum hominem obstringit sibi. Ergo si non est bona consequentia, *Vendidit inualidè, ergo donauit validè*: nec erit bona, *Emisit vota solennia inualidè, ergo simplicia validè.*

De voluntate implicitâ & interpretatiua. Vide n. 1300. Regula 45. Regula 30. Votum solenne est venditio: & votum simplex donatio.

II.

MCCCXCII. An votum solenne sit dispẽsabile? ESt quæstio celeberrima, quæ inquirit, *An Summus Pontifex possit in voto solenni dispensare?* Vtrumque est omnioo probabile: & de hoc disputare non volo: sufficiat dicere vtramque sententiam esse classicam; asserentemque defendi à Patribus Iesuitis, & negantem à Doctore Angelico & Patribus Dominicanis. Cæterùm licèt vtrumque sit probabile, non est vtrumque verum, quia contradictoria esse vera non possunt. Ponamus igitur esse veram Doctoris Angelici seotentiam, falsam contrariam, & quæramus, *An hodie in votis quæ solennia vocantur, possit Pontifex dispensare?* Respondeo, illa *vel* esse verè solennia, & per consequens indispensabilia; at solere dispensari propter iuniorum opinionem probabilem: *vel* esse dispensabilia & per consequens purè simplicia, at censeri solennia propter opinionem probabilem iuniorum. Alterum ex his duobus dicendum est: *Vtrum tamen?* Illud prius. Quia dari solennia vota, certum est; at incertum, an ipsa indispensabilia sint.

Nota hanc doctrinam quæ est valde vera, & tamen consideratione dignissima.

Intrrim vnum Dominicanum accerso, & MCCCXCIII.

supponi

supponi iubeo D. Thomæ sententiam, quæ solennia vota esse iodispensabilia asserat; quam ipse libenter supponit. Supponi iubeo etiam, Ecclesiam nullum votum alitet acceptare, quàm reseruando sibi potestatem & authotitatem dispensandi; quod admittent libenter Theologi vniuersi Romani, quibus credendum est, quia est quæstio de facto, & interrogo, An stante duplici hac suppositione, non sequatur, *Nullum esse hodie in mundo, qui voto solenni obstringatur?* Et quia amo Dialecticam, hoc Enthymema enodandum ptopono.

An sit probabile, quòd vota solennia hodie non denrur?

Si ista dua hypotheses essent euidentes & certa, esset certum, & euidens, nullibi hodie in mundo vota emitti solennia.

Ergo siquidem secunda est certa, aut vt minimum, vtraque est verè probabilis; erit probabile, nullibi hodie vota emitti solennia.

& quidem videtut bonum, & simile huic:

Si est certum quod corpus A. sit album, erit certum quod disgreget visum:

Ergo si est probabile quod sit album, erit probabile quod disgreget visum.

Sed quia hoc Enthymema est bonum, & illud alrerum est malum, scire velles, quo illud labotet prius defectu vel motbo.

MCCCXCIV. At ego breuitet respondeo, & vt clariùs possim, syllogismum, qui te totquet, repono & ad tetminos istos reduco.

Syllogismus difficilis examinatur, & explicatur.

Vota, in quibus Pontifex reseruas sibi potestatem dispensandi, non sunt solennia. Constat ex D. Thoma.

At vota, qua hodie emittuntur in Ordinibus ab Ecclesia approbatis, sunt vota, in quibus Pontifex reseruat sibi potestatem dispensandi. Constat ex praxi, & communi Romanotum sententiâ.

Ergo vota, qua hodie emittuntur in ordinibus ab Ecclesia approbatis, non sunt solennia.

Quid sint præmissæ comprobabiles. Quid requiratur vt syllogismus sit probabilis?

Aio igitur præmissas esse probabiles; nego esse comprobabiles: licèt enim possis alterutram, non tamen vttamque concedere. Si hunc syllogismum ptoponas Doctoribus Dominicanis concedent maiorem, & minorem negabunt: si Pattibus Iesuitis, negabunt maiorem, & minorem concedent. Et quid isti ipsi dicent, ex hypothesi, quod maior esset vera? minotem fote falsam. Vult enim primariò Summus Pontifex esse vota solennia in Ecclesia; (& hoc est, non iam ptobabile, sed certum; videmus enim ptopriis oculis solennia distingui à simplicibus; tum in bullis Pontificum, tum in tribunalibus ius dicentibus iuxta Canones & leges Ecclesiasticas.) & vult secundariò in illis se posse dispensare, si hæc ipsa dispensandi potestas eum eotumdem valote componatur; aliàs non.

An in votis solennibus Pontifex possit dispẽsare.

MCCCXCV. Huic patet (& volo auditi attentè; dicturus enim sum, quæ in alio sctiptore non leges) non bene ab Aristotele, non bene ab eius discipulis definiri syllogismum Topicum seu Probabilem: non enim semper conclusio etit probabilis, vbi præmissæ sunt probabiles: sed debere hac definitione illustrari. *Syllogismus topicus seu probabilis ille est, cuius forma est legitima, & altera aut vtraque pramissa comprobabilis.* Multa enim seorsim sunt probabilia, quæ comprobabilia non sunt. Dantùtne formæ ptobabiles syllogismotum? de hoc in Logicis vberiùs ago.

De syllogismo Topico, seu probabili.

An dentur formæ argumentandi probabiles?

III.

De Votis, & contractibus conditionatis.

MCCCXCVI. De Matrimonio conditionato, si conditio cõtraria sit.

VT dicta ptofundiùs intelligas, & professionem solennem validam à nulla seu inualida possis distinguere, vnum aut alterum similem casum proponamus. Supetiùs Fundament. 36. §. 21. num. 381. egimus de conditionibus contractui oppositis. Hæc ibi posuimus exempla. *Accipio te in meam, si nolis debitum reddere. Si velis generationem impedire. Si poculum sterilitatis sumere.* Et quia contractus vtrumque (matrimonium & conditionem) complecti non solet, inquiritur. Quid dici debeat? Anne conditionem habendam pro positâ, & quia licitè purificati illa non potest, fore matrimonium inualidum? An fortè quia physicè illa purificati potest, & tamen licitè oon potest, matrimonium validè quidem contrahi, non verò licitè? An tandem habendum pto non posita, & non affecturam contractum?

Dubiũ proponitur.

MCCCXCVII. Iura & priuilegia à natura concessa interdũ legibus humanis limitantur.

Respondeo, stando Iuri naturali, multa posse & solere dici, quæ humanæ leges (cùm Pontificiæ, tum ciuiles) ptudentissimè limitant. Vt igitur discamus paucis verbis, quo debeamus modo de conditionibus, quæ in conttactibus & ptæcipuè in Matrimoniali ponerentur, ponam ob oculos positiones seqoentes, propugnatas in Collegio Romano S. I. postridie Calendas Maias, anno 1656. numeto enim 21. sic proounciant.

Quam vim habeant cõditiones in contractibus & sacramẽtis.

Non qualibet conditio adiuncta per ministrum annullat Sacramentum, nec qualibet cum eius valore cohaeret: Cohaerent quidem conditiones virtualiter inclusa in natura Sacramenti, non verò cohaerent qua sunt impossibiles, neque de quibus ignoratur, aut non certo scitur an subsistant, siue necessaria illa sint ex sua natura, siue contingentes, siue prasentes, aut praterita, siue futura. Quod si certò innotescat subsistentia conditionis apposita à ministro; cuiuscunque demum rationis, ac natura ea sit, Sacramentum valet. In concursu simultaneo intentionum contrarium praualet, qua est magis efficax appretiatiuè: sed si successiuè existant, semper praualet, & sortitur euentum sibi conformem, qua posterior est. Perficiens Sacramentum in statu peccati lethalis peccat lethaliter peccato irreligionis, saltem si sit minister consecratus, nec excusetur necessitate grauissima, non patiente moram sufficientem moraliter eius iustificationi.

Hinc patet, quid de conditionum valore aut existentia dicendum ac tenendum sit: assero etgo, stando Iuri naturali, nullam conditionem honestam aut inhonestam, possibilem ant impossibilem, habeodam pto non adiectâ: quæ enim futuræ sint conditiones, sub quibus conttactum initutus sum, non pendet à prudentum æstimatione, sed à mea voluntate. Si semel sit validè posita, dicam aut illam conditionem contrariari consensui, aut effectui conttactus. Si consensui, conttactus etit innalidus: si effectui, validus. Sanè in contractibus conditio contraria consensui esset hæc, *Volo si non vis; nolo, si vis. Accepto te in meam sub conditione, quod me non accipias in tuum. Vendo tibi equum, sub conditione* quod

Conditio potest dupliciter d.cl contraria.

quod illum non emas. Emitta vota solennia, si Prælatus habeat animum non acceptandi; si habeat acceptandi animum, non emitto, &c. Et in omnibus his casibus contractus esset inualidus. At quia reddere aut non reddere debitum; impedire aut non impedire generationem: pharmacum sterilitatis sumere aut non sumere, non opponitur consensui matrimoniali, sed effectui, certum est hoc matrimonium esse validum Iure-naturæ.

MCCCXCVIII. Satisfit ex Iure Ecclesiastico. Aliud est definire, aliud præcipere.

Sed quid Iure-Canonico? Respondeo, non videri impossibile, in re tam subtili interfuisse aliquid hallucinationis aut æquiuocationis: nam, si Pontificis sententia fuit definitiua, cùm eiusmodi declarauit matrimonium inualidum, non respondit secundum Ius-naturæ. Quod si adhuc eiusmodi Matrimonia inualida esse velimus, debemus dicere, Pontificem posse ponere impedimenta dirimentia; & inter alia adnumerandam conditionem oppositam vsui, intento, aut fini matrimonij. Sed mentem Pontificis fuisse explicare Matrimonij naturam, non autem nouam legem condere & ponere dirimens impedimentum, vel ex eo satis clarè colligitur, quòd Impedimenta dirimentia accuratè recenseantur in Iure, & inter illa non reperiatur hæc conditio.

Quis impedimenta dirimẽtia ponere possit.

Cõditiones & circũstantiæ essentiæ contractus oppositæ.

Vt ergo rem meliùs intelligas, ad priora reuertor, & puto has conditiones opponi substantiæ contractus. *Solennem professionem emitto, si nondum habeo sedecim annos. Si nondum est annus probationis impletus. Si subest aliquod impedimentum dirimens. Si illam Prælatus non acceptet. Si liceat habere proprium. Si liceat Monacho matrimonium contrahere. Profiteor solenniter hac lege, vt tribus tantùm annis votis tenear, &c. Duco te in meam, reseruans mihi ius te repudiandi, & rescindendi matrimonium, cùm voluero: reseruans ius superducendi secundam, si voluero, &c.* nam stante aliqua conditione ex istis, ipsemet contractus non stat. At accidentales videntur subsequentes.

Effectui & accidẽtibus contractus oppositæ.

Emitto vota solennia cum intentione non seruandi. Voueo ieiunium cum intentione sumendi ientaculum. Vendo tibi mancipium, si vis illum occidere. Duco te in vxorem, modò mihi nubere velis, tametsi obligationibus, reddendi debitum, non impediendi generationem, non procurandi sterilitatem, & cæteris, quæ matrimonium sequuntur, satisfacere nolis. Obligationes enim ratum & verum contractum supponunt, & earumdem impletio aut non impletio est extra valorem contractus.

I V.

De materia Votorum.

MCCCXCIX. Votum de se impossibili.

Circa voti materiam multa occurrunt dubia, quæ indigent solutione. Quæro primò, *An aliquis se possit obligare voto simplici ad moraliter impossibile? An ad illud quod consideratis omnibus circumstantijs, erit ad animæ suæ perditionem?*

Quæro secundò, *An maneat obligatus, si postea reperiat nouam aliquam difficultatem, quam non præuidit; quam si præuidisset, tale ipse votum non emisisset?*

Quæro tertiò, *An eodem modo de voto simplici & solenni philosophandum sit?* & maximè in illorum sententia, qui docent non differre specie: nam de rebus distinctis puro numero eodem modo philosophamur.

Quæro quartò, *An eodem modo de Matrimonio etiam philosophandum sit? An eodem modo de omni pacto & contractu?*

Quod si ad tertium & quartum negatiuè respondeas, propter inconuenientia, quæro quintò, *An omnis doctrina, quæ admissa pareret grauia inconuenientia sit falsa? an non sæpissimè inconuenientia grauia ex veritatis notitia dimanauerint?* MCCCC.

Legantur & relegantur obsecro hæc verba; in quibus, nihil meritò reprehendi poterit.

Vt rem melius intelligas, totam dilucido verba Molinæ subscribendo. *Si Deo vouisti omnes sextas ferias anni ieiunare, eoque anno dies Natiuitatis Domini sexta feria celebretur, in qua omnes fideles carnibus vescuntur; ad indicandum, an in ea die nihil impediente voto possit carnibus vesci & non ieiunare, interrogandus es, an si dum votum emisisti, tibi occurreret eo anno diem Natiuitatis incidere in diem Veneris, eum diem exciperes? quod si affirmatiuè responderis, (N. B.) non teneris ieiunare.* Ita ille *tom. 1. disputat. 172. num. 3.* Subscribit Rodriquez *in summa tom. 3. cap. 25. numero 8.* vbi reponit Hispanicè quæ dixerit Molina Latinè: & adhuc resolutionem benigniorem nos docet: ait enim: *Al que hizo voto simple de ayunar los viernes, sele debe peregunitar, si tuuo intencion expressa de ayunar en este dia, aunque cayese en viernes la Natiuidad porque si no se acordò desto, no esta obligado, attento que si se acordara verisimilmente se ha de creer que no hiziere voto de ayunar en dia de tanta solennidad.* Consonant Bonacina *de leg. disp. 4. q. 2. punct. 6. num. 9.* Bartholomæus de S. Fausto in *Thes. Relig. lib. 1. q. 154. n. 2.* Fagundez *de præceptis Ecclesiasticis tract. 4. lib. 1. cap. 6. num. 6.*

MCCCCI. An hæc doctrina in voto solenni locum habeat?

Ex his fundamentis inceperunt hoc æuo nonnulli discurrere, vt vota solennia limitarent. Bis fui consultus iterum à sacerdote nobili, & iterũ à Religioso docto & pio S. Theologiæ Professore. Rationem illius ad hæc verba reduco. *Votum solenne & simplex non distinguuntur specie: ergo sicut de simplici, ita de solenni debebimus philosophari. Ergo si vouisti castitatem solenniter, adeoque te cariturum vxore tota vita, & tamen ob aliquorum obitum adquiras Regiam & Ducalem Coronam, aut maneas vnicus in nobili Genealogia, quam expediret non perire; & dubites, An tunc nihil impediente voto possis vxorem ducere? interrogandus es, an si dum votum emisisti, tibi occurreret is casus; eum exciperes? si affirmatiuè respondeas; certè non teneris voto, sed potes nihilominus vxorem ducere.* Et alterius, (nempe Religiosi) argumentum reduco ad sequentem periodum.

De Religiosi ad regiam coronã promotione.

De castitatis obseruãtia.

Siquidem eiusdem speciei infima votum simplex solenneque, nemini ero iniurius, si eodem modo de vtroque philosophor: experior esse supra vires meas castitatem seruare, adhibui ieiunia seuera, disciplinas, cilicia, & ago vitam miserrimam, vt compatiantur mihi etiam qui malè affecti: interim nec ideò castè viuo. Per viam strictam & asperam ad infernum præcipitor, & inquiro an non sit melius nubere quam vri? Nolo rogari an hæc præuidissem, adhuc castitatem vouissem: certò enim scio me ideo vota emisisse, quia volebã tran-

quillè & sanctè viuere, & nunquam emissurum ea fuisse, si prauidissem me nec sanctè nec tranquillè victurum. Nec volo audire me peccare, quia volo: id enim fateor; addo tamen me nunquam emissurum fuisse castitatis votum, si tam esse difficilem, & arduam eius obseruantiam prauidissem. Ergo non teneor voto: quia si hac prauidissem, non vouissem. Sic ille discurrebat Religiosus. Et quidem pro se citabat Hominem bonum de Bonis, *in Consultat. Moral. volum. 1. part. 2. resolut. 28.* vbi quærit, *An votum Castitatis, vel non nubendi, factum à procliui in Venerem, valeat?* & respondet probabilem sententiam esse; quæ id inualidum dicit, & dat rationem, quòd ab eo sit emissum, cui ob inconuenientiam & in carnis peccatum lapsus, matrimonium salubrius sit. Et Hominis-boni doctrinam sic vrgebat. *Votum castitatis emissum ab eo, cui cælibatus minus salubris sit, est inualidum: ergo à fortiore idem dicendum de voto castitatis emissa ab illa, cui non iam cælibatus minus salubris, sed verè perniciosus sit. At materia, qua est mala respectu voti simplicis, non erit bona respectu voti solennis: ergo.*

De castitatis voto à procliui in venerem emisso.

MCCCCII. *NOTA.* Sicut de Voto solemni Castitatis sic etiam de solemni Paupertatis & Obedientiæ; dantur enim diuersa ingenia, & nonnulli plus aliaborant obediendo, aut rerum dominio carendo, quàm castitatem seruando: ergo sicut philosopharis de illo cui Castitatis obseruatio sit moraliter impossibilis, sic etiam de illo cui moraliter impossibilis paupertatis, aut etiam obedientiæ obseruantia.

Resolutiones.

Istæ quinque Quæstiones dignæ sunt, quæ examinentur accurate; etsi non vbera eruditione, saltem certa & secura.

An aliquis ad impossibilia obligari possit? De impossibilitate morali.

Respondeo ad primam, neminem posse voto, iuramento, aut præcepto ad ea obligari, quæ realiter sunt impossibilia. An ad ea saltem, quæ moraliter sunt impossibilia? Respondeo illud *moraliter* variè à Theologis accipi, nec posse decidi quæstionem, nisi priùs distinguatur, & omnis æquiuocatio limiterut: auferre enim vix possibile est. Aio igitur, si nomine *moralis impossibilitatis*, intelligatur vel sola operandi difficultas, licèt magna; vel quædam impossibilitas libera, nata ab humano arbitrio, posse hominem se obligare ad moraliter impossibilia: quod si eodem nomine intelligatur impossibilitas necessaria, nata ab extrinseco, quâ positâ non possim facere quod promisi, cuius positio aut ablatio non sit homini libera: dicam hanc impossibilitatem moralem ab impossibilitate reali, vocabulo solo differre; ac propterea de vtraque eodem modo philosophabor.

MCCCCIII. *Respondeo ad secundam* iuxta ea quæ n. 1300. ex Molina & aliis Authoribus dixi

An & quomodo distinguatur votum solemnè à simplici?

Respondeo ad tertiam, inter votum solemne & simplex latum esse discrimen, non solùm in opinione S. Thomæ, qui illa specie distinguit, sed etiam in opposita, quæ illa distinguit merâ solennitate. In secunda parte Theologiæ Fundamentalis *num.* 89. his verbis hanc quæstionem decido. [Quæris, An, qui reperit nouam aliquam summè grauem difficultatem post emissionem voti, illo teneatur? Respondeo, me apud Authores legere benignas opiniones circa votum simplex; quia videntur sic vouentes retinere aliquod ius, vt resiliant, si ad impletionem incognitæ obligationis cogantur: at, qui solennia vota emittit, vno anno singula expertus, prudenter putare potest se omnia consideratione digna præuidisse, & quia actus solennis omnem conditionem excludit, iuxta Iuris Regulam 1. [nimirùm, *Actus legitimi* (solennes) *conditionem non recipiunt neque diem.* Vide Layman *lib. 1. tract. 5. part. 1. cap. 7. num. 1.*] cedit suo iure, si quod habere posset, ponendi aliquam limitationem aut conditionem. Nec refert, votum solenne & simplex non distingui specie, sufficit enim ea distingui, vt iubeamur in vno modo procedere, & alio in alio.]

Iuris Regula.

Iuris cessio.

De matrimonio.

Respondeo ad quartam, sicut de Professione solenni, ita etiam de matrimonio & quocunque solenni alio contractu philosophandum esse. In omnibus enim standum pro valore est, quoniam solennitatis vi cedunt suo iure contrahentes, nec possunt recurrere ad circumstantias non præuisas.

Respondeo ad quintam, damna grauiâ suboriri, non solum ex assertis falsis, sed etiam ex probabilibus, imò etiam ex manifestè veris. Si quis id negat, vrbes & Principum Aulas non cognoscit. Respublicas turbari vidimus (etiam ab antiqua obedientia deficere) & hoc propter notitias aliquas omninò veras. Stat igitur hanc esse malam consequentiam: *Ex hac doctrina multa damna oriuntur, ergo est falsa*: bonam hanc: *Ex hac doctrina magna mala aut damna exoriuntur: ergo non debet tradi in Scholis; vel si priuata temeritate tradatur debet publica authoritate interdici.* MCCCCIV.

An ex veritate aut probabilitate inconuenientia oriri possint?

IV.

De voto Obedientiæ.

Potest & solet emitti multis modis; ponam aliquas formulas. MCCCCV.

Professio PP. Iesuitarum.

Prima. *Polliceor Obedientiam in omni materia, qua non sit euidenter peccatum.* Hoc votum dicuntur emittere Patres Iesuitæ, nimirum expressè, aut implicitè; quid enim importet professio, colligitur ex vsu & praxi. Et si hoc modo profitentur illi, dicam illos vi professionis debere obedire in omni materiâ probabili.

An obediendum sit in rebus probabiliter malis.

An non etiam cæteri Religiosi tenentur obedire Prælato in omni materiâ probabili? Respondeo, duas quæstiones, & difficultates reperiri: alteram in illa voce *omni*, & alteram in illa *probabili*. Priorem dissoluam, & illustrabo inferiùs: posteriorem expono.

In materia præceptorũ probabilis, nõ subditus, sed Superior est iudex.

Inquiro igitur, *An omnes Religiosi teneantur obedire in materia regulari probabili? puta, in materia qua probabiliter secundum Regulam sit, & probabiliter contra Regulam sit? in materia, qua fortè alibi, aut alias esset bona, at hic & nunc sub talibus, aut talibus circumstantijs esset probabiliter mala?* Respondeo, stando Iuri naturæ, posse subditum non obedire. Addo, homines qui legibus humanis viuunt, cessisse iure suo, & debere hodie obedire in materia probabili: quia Principes (Ecclesiastici, Regulares,

gulares, Sæculares) sunt in pacifica, & quieta possessione obligandi subditos in materia probabili. Bernardus *de precept cap.6* Religiosos Benedictinos obligat ad obediendum io materia probabili:inquit enim. *Si* (præcepta) *contraria fortè aliquando charitati visa fuerint, his dumtaxat, quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum* (concedunt vt ea tollere possint.) *Nonne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerunt, pro charitate quoque; vbi expedire videbitur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur?* Ergo in tebus, quæ non sunt euidenter malæ, sed ita tantùm malæ, vt *Theologi certent, & adhuc sub iudice lis sit*, noo conceditur subditis diffinitiuam pronunciare sententiam, sed dumtaxat Prælatis, quibus hoc posse videre, & examinare datum est, & creditum prouidere. Debet igitur Monachus obedire in materia probabili.

Secunda. *Polliceor Obedientiam in omni materia, quæ sit euidenter bona*, & huius vi nemo teneretur in merè probabili.

Benedictinorum professio.

Tertia. *Polliceor obedientiam, non quidem in omni materia, sed secundum Regulam hanc.* Ita profitentur Benedictini, & multi alij: & huius voti vt oou tenebuntur obedire in materia contra-regulari, etiamsi euideoter sit bona: nec in præter-regulari directè; tenebuntur tamen indirectè; oimirùm, si præter regulam aliquid in ordine ad Regulæ certiorem, & securiorem obseruantiam iubeatur. Huc spectat decisio illius quæstionis, quam paulò antè in voce *omni* tepertam, me dissoluturum promisi. Respoodeo igitur, ideo esse in Ecclesia diuersas Regulas, vt sciant Superiores limites esse præfixos obedientiæ. Pulchrè, vt semper Bernardus *de precept. & disp. cap.9.* demonstrat Benedictinos non teneri in omni re obedire Prælato; inquit enim. *Is qui profitetur, spondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam, sed determinatè secundum Regulam, nec aliam, quàm S. Benedicti: vt oporteat eum, qui præest, non fræna laxare suæ voluntati super subditos, sed præfixam ex regula sibi scire mensuram: & sic sua demùm imperia moderari circa id solum, quod rectum esse constiterit; nec quodlibet rectum, sed hoc tantum, quod prædictus Pater instituit; aut certè, quod sit secundum quod instituit. Sic quippe habet Professio.* Promitto (*non quidem Regulam*) sed obedientiam secundum Regulam: *non ergo secundum voluntatem Præpositi Proinde, si professo secundum illam Regulam, Abbas meus mihi aliud fortè imponere tentauerit, quod non sit secundum Regulam, aut non sit secundum istam (instituta verbi causa Basilij, Augustini, Pacomij) quæ nam mihi quæso in hac re necessitas imminet obsequendi, solùm quippe à me posse exigi arbitror; quod promisi.* Stat igitur, Religiosum non teneri obedire in rebus, in quibus se obediturum non promisit.

Cur sint diuersæ Regulæ.

Aliud est promittere obedietiam Regulæ, & aliud Prælato secundum Regulam.

Cisterelensium, & D. Bernardi professio.

Quarta. *Polliceor obedientiam restrictam ad Regulam hanc; nimirùm, in grauibus me semper operaturum exactè, & in leuibus vt plurimùm.* Hoc sensu se, & Cistercienses profiteri existimat D. Bernardus libro de præcepto, quem Scholio speciali illustraui. Et quidem huios voti virtute nemo tenebitur obedire in materia probabiliter mala: nemo directè, aut indirectè contra Regulam: & qui violet præceptum de graui, peccabit mortaliter; at ille, qui semel aut iterum violet præceptum in materia leui, non peccabit venialiter. Bernardi verba consideremus. *Veruntamen nemo, si cautè profitetur, pollicetur in nullo se vlterà transgressurum; hoc est, iam non peccaturum: alioquin, aut periurat, qui ita iurat, aut sanctior est, illo, qui ait.* In multis offendimus omnes. *Quòd si consequens falsum esse videtur, videndum est de eo quod antecedit, ne fortè lex, quæ data est propter transgressiones cohibendas, non solùm non eas coerceat, sed & augeat insuper crimine periurij; siquidem id promittere nos in nostra professione credamus, quod certum est non posse teneri.* Ergo siquidem est impossibile vitare omnia peccata venialia, etiam quæ contra Regulam: & nemo impossibilia voloit in professione promittere: coocluditur professionis verba ita esse interpretanda, vt nemo se oeqoe in minimo Regulam violaturum promittat, sed dicat, *se in omnibus rebus grauibus obediturum absolutè; in leuibus autem obediturum omninò, aut saltem; si leuiter aliquando deficiat, accepturum pœnitentiam.* Vide totum caput 36. Melei Doctoris, & etiam Scholium meum, quod illud exponit, & illustrat.

An sit possibile vitare omnia venialia.

Iacob. 3. 2.

An ex vero falsum inferri possit.

An Religiosi in professione soléni impossibilia promittant.

Votum obedientiæ Benedictinorum.

V.

De Voto Castitatis.

MCCCCVI.

COmplectitur omnia in ordinibus Religiosorum, non tamen omuia in ordinibus Equitum, qui florent præcipuè in Hispania. Pono aliquas formulas.

Professio Monachorum.

Prima. *Polliceor Castitatem Virgineam.* Hanc omnes Monachi, Canonici, Clerici Societatis, & reliqoi Regulares promiserunt expressè, vel tacitè.

Equitum Regulariũ.

Secunda. *Polliceor Castitatem coniugalem.* Hoc votum Religiosi militates emittunt.

Tertia. *Polliceor Castitatem coniugalem, ita vt non possim vti mea vxore sine Superioris, aut Confessarij facultate.* Fortè hoc votum non careret aliquibus inconuenientibus: quid scio? at illa præcaueri possent, & illud esset validum, & tunc ille haberet restrictum dominium in vxorem, nempè simillimum illi, quod studiosi Societatis habent in res quarum sunt domini proprietarij: quibus vti sine superioris facultate non possunt.

V I.

An coniuges possint vouere castitatem.

MCCCCVII.

MVlta legis de Coniugatorum votis: An reddere, an petere debitum possint? & sexcenta alia, quæ speculatiuè suot pulchra, & consequenter docta: at in praxi omninò difficilia, aut impossibilia moraliter; & hanc ob rem inquiris, *An possint Coniugati vouere virgineam castitatem?*

De votis coniugum.

Prima sententia.

COmmunis Doctorum opinio inter debiti petitionem, & redditionem discrimen

latissimum reperit, & pronunciat, coniugi alteturri esse liberum petere, aut non petere; at debere reddere sub peccato mortali; quam ob rem neminem posse Deo vouere, se oon redditurum, bene tamen se non petiturum. Circa primum nullam difficultatem habes: & nihilominùs habes maximam circa secundum.

An aliquãdo petere debitum sit reddere.

Primò, quia durissimum esset honestæ, & nobili vxori, semper debitum petere; nam ducta verecũda hæreret, & mallet fortè periculo incontinentiæ se exponere, quàm lascioa à suo marito iudicari. Ergo saltem in tali casu teneretur Maritus petere; nam consideratis omnibus circũstantiis, petitio illa redditio est.

Notetur, & perpendatur ista ratio.

Secundò, quia eò euehunt periculum incontinentiæ Scriptores Iuniores, vt materiam paruam negent in sexto præcepto Decalogi: & putent neminem posse, vel digitum fœminæ manu lasciua premere; quin delinquat mortaliter. Ergo si tantum reperiont periculum in digiti contactu, qua doctrinæ consequentiâ admittere possunt, cum qui fœminæ nudæ nudus in lecto condormit, carere commixtionis periculo? Porrò, si periculum vitari non possit, quo modo potest cooiux castitatem vouere? An non hoc ipsum votum esset laqueus, qoi ipsum suffocaret, & perderet? An, qui vouisset castitatem, lecto separato iacere, aut etiam in domo separatâ habitare deberet? His positis sic argumentaris. Aut iste est in proximo debitum petendi periculo, aut cælebs in eisdem occasionibus non est in periculo proximo petendi indebitum. Porrò licere cælibi fœminæ nudæ condormire, videtur ex dictis sequi clarè, & tamen unprobabile est. Videant igitur Theologi, An certum sit posse coniugatum inuito altero coniuge castitatem partialem vouere; hoc est, ad non petendum se obligare? Videant etiam, An certum sit, communi illos consilio castitatem vouere posse, & tamen in eodem lecto condormire; aut etiam in eodem cubiculo, aut domo remanere? An non faciliùs conuenire possint, qui consummato matrimonio sine verecundia se tangunt, quàm illi quos pudor separat, & timor amouet? Physica in vtrisque sunt eadem, & scire vellem, cur non debeamus de vtrisque pariformiter philosophari?

Vera sententia.

MCCCCVIII. An, & quomodo obligentur coniuges, qui castitatem Deo vouerunt.

POsse coniuges castitatem vouere certum est, nec contrarium persuadent rationes pro prima sententia; omnes enim periculom incontinentiæ, & peccandi respiciuot, vrgentque id humanitùs non posse cessare. *Dico igitur primò.* Vi voti castiratis Coniuges ad continentiam obligantur, videlicet, qualem promiserunt. *Dico secundò.* Vi eiusdem voti obligati ad ponenda omnia media, quæ sint necessaria, vt votum emissum seruetur, ad tollenda omnia impedimenta, quæ possent esse causa alicuius certi, aut probabilis peccandi periculi.

VII.

An Religiosus, qui tactibus polluit sacularem, peccet contra votum Castitatis.

CAsui hoc modo proposito facillima responsio dabitur ab eo, qui casum asser- MCCCCIX. Resolutio practica.
tiuè resoluat: homo enim tangendo tangitur, nec potest non lasciuire, qui propriis tactibus alium prouocat ad lasciuiam. Hæc est veritas vnica, contra quam nihil audiendum, aut dicendum in praxi. Hæc sufficiant pro nostris hominibus, qui sunt ex ossibus, & carne compacti, & in omni tactu periculum peccandi sentiscunt.

Reponitur casus metaphysicus intra terminos meræ speculationis, qui ad praxim reduci non queat.

Sed quid, si Religiosus ille esset ex adamante? quid, si ex ferro? quid, si tangendo alterum oon alteraretur, nec se exponeret lasciuæ commotionis periculo? *Respondeo* hunc casum esse metaphysicum, & speculatiuom, & praxim nullo modo respicere: eiusque resolutionem posse peccare in Logicam, aut Philosophiam, non verò in Ethicam, & Regulas morum. Igitur curiosæ eruditionis gratiâ, quid alij Authores dixerint, & quid debuerint dicere, examinemus.

Llamas.

Sanè nimis generalia videntur esse verba nostri Llamas, qui *Summa part.3.cap.8.§.16.* sic ait. [Quando sola mollities committitur tactibus Professi, vel in sacris constituti, si patiens est sæcularis, non tenetur dicere amplius, nisi, *Passus sum voluntariè pollui tactibus alienis.* Neque in sacris constitutus, vel professus amplius tenetur dicere, nisi *tangens impudicè alium pollui*, & si non sit cognitus non tenetur explicare, *Et sum in sacris, vel professus, aut professa Religionem*, vt de se liquet; quia sacra persona non est in tali casu violata] Hæc verba nisi limitentur, intolerabilia sunt, & ideo eadem meritò ex huius Theologi Summâ expunxit Sancta Inquisitio Hispanica in Indice expurgatorio edito anno 1632. sub Cardinale Antonio Zappata litera H. secundæ Classis. Eodem omnino modo videtur loqui P. M. Nicolaus Moscicensis *in Tyrocinio S. Artis Pœnitentiaria part.2.§ de Luxur. num.*10. vbi sic ait: [Nota quod quando mollities committeretur tactibus Religiosi, vel in maioribus ordinibus constituti, tuoc si qui patitur sæcularis est, noo tenetur amplius dicere, nisi sic, *Passus sum voluntariè pollui tactibus alienis.* Et vice versâ, Deo dicatus satisfacit dicendo, *Tangebam alium impudicè vsque ad pollutionem eius:* neque tenetur explicare se esse Deo dicatum per professionem, nisi ratione scandali, vel nisi illi interuenerit pollutio etiamsi voluntaria indirectè, videlicèt in causa (quo casu solus Deo dicatus explicare debebit se esse talem) siue propter mutuum factum, quo casu etiam sæcularis addere debebit circumstãtiam complicis, quia ibi persona sacra violata est.]

Nicolaus Muscicensis.

Hanc eandem sententiam tenere Iacobum de Graffiis Benedictinum, *de casibus reseruatis lib.3. cap.8. num.39.* testatur Diana *part.9. tract.8. resol.65.* Sed & ipse citatus Diana, producit verba Patris Gesualdi Capuccini, qui *in Theol. Moral. tom.1. tract.27. cap.10. num.16.* sic inquit, [Sequitur, quod quando sola mollities MCCCCX. Iacobus de Graffiis.

mollities committitur tactibus professi, siue alicuius in sacris ordinibus constituti, si patiens esset sæcularis, non tenetur amplius dicere in confessione, nisi *Passus sum voluntariè pollui tactibus alienis*; neque Religiosus tenetur amplius dicere, nisi *Tangens impudicè alium pollui*; & si non sit cognitus, non tenetur explicare, *Ego sum in sacris, siue Religiosus*, nisi etiam ipsi accidat voluntaria pollutio consummata. Et ratio huius est, quia persona sacra non est in tali casu violata contra votum castitatis.] Hæc Gesualdus.

MCCCCXI. *Tamburinus.* Consonat Tamburinus *in Methodo expedite confessionis, lib.2. cap. 5. §.10. num. 66.* vbi ait. [Si tu tuis manibus polluas vxoratum, vel Sacerdotem, &c. debes id explicare; quia cooperaris ad adulterium, vel sacrilegium: at si te suis manibus alius polluat, parum refert tuo peccato contra Castitatem, quòd ille fuerit vir vel fœmina, vel sacerdos: tunc enim (si aliud non additur) se habent illæ manus, vt merum instrumentum; & solum adest cooperatio, eum alterius te polluentis peccato. Ita ille; qui sentit cum Llamas, sæcularem patientem pollutionem ab aliquo in sacris constituto, non teneri amplius dicere, nisi *Passus sum voluntariè pollutionem tactibus alienis*, & non teneri amplius explicare circumstantiam personæ sacræ.] Profectò hanc opinionem

Candidus. reiicit P. M. Candidus *tom. .. disquis. 2. art. 24. dub. 5. & 6.* cuius verba huc apponere placet. [Grauis iniuria, & contemptus, ait ipse, videtur inferri sacræ Professioni Religiosæ, & sacris ordinibus eo ipso quo quis vtitur tactibus Professi, aut constituti in sacris Ordinibus, vt instromento ad immundissimum hoc peccatum contra naturam perpetrandum. Ergo cum hæc sit circumstantia grauiter euidenter aggrauans (NB.) est explicanda in sacro Pœnitentiæ Sacramento.] Sic Candidus: qui cum maximè dissentire videtur, adhæret citatis aothoribus; fatetur enim esse euidenter circumstantiam aggrauantem; & nos putamus esse euidens, quòd circumstantiæ aggrauantes non debeant in confessione explicari. Ergo stando huic communissimæ doctrinæ, non debebit quis in confessione exponere, quæ à Candido didicit non mutare peccati speciem, sed esse augentem circumstantiam. Præterea iterum à nobis stat Candidus, quia tametsi deformitatem admittat, non tamen vllam contra votum, sed contra reuerentiam debitam personæ Religiosæ: quod omnino diuersum est. Tactus illos non ad aggrauantem circumstantiam, quod fecit Candidus, sed ad malitiam mutantem speciem, reducit

Trullench. Trullench. *in Decalog. tom. 2. lib. 6. cap. 1. dub. 8. §. 1. num. 2.* vbi sic ait. [Hinc fit quando mollities committitur tactibus professi, aut in sacris constituti, esse id io confessione aperiendum, vt bene existimat Diana *tract. de circumstant. resolut. 53.* contra Llamas *in summa part. 3. cap. 8. §. 16.*]

Ouiedo. coosonat Ouiedus *in 2. part. D. Thomæ. tract. 6. controuers. 5. punct. 3. §. 10 num. 70.*

Diana. *Caramuel.* An horum Authorum benigna sẽtentia sit probabilis. Opinionem Patris Llamas, Diana adduxit *part. 1. tract. 7. resolut. 53. & part. 7. tract. 11. resolut. 27.* pro illa Caramuelem allegat, & neutrobi improbabilem dicit. At quia *part. 9. tract. 8. resolut. 65.* allegatis pro aa Patre Llamas Cisterciensi, Nicolao Moscicensi Dominicano, Ioanne Caramuele Cisterciensi, Iacobo de Graffiis Benedictino, Gesualdo Capuccino; nec non etiam D. Tamburino, ait, *Hanc prorsus esse reijciendam sententiam*; & citatam Resolut. claodit his amarissimis verbis: *Cautè legendi sunt Tamburinus, Gesualdus, Graffius, Moscicensis, Caramuel* (Llamas non ponit, quia dixerat esse ab Inquisitionis sancto tribunali correctum) *& caueant in posterum Authores, hanc sententiam in suis Operibus ampliùs imprimere.*]

Quot Authores requirãtur, vt aliqua sentẽtia sit probabilis. doceri volo duo. Alterum, quot sint authores sufficientes, vt opinio aliqua censeatur probabilis? hæret enim hîc animus, cum videt sex authores citari, & nihilominus eorundem expungi, & damnari sententiam? Alterum, vbi docuerit Caramuel doctrinam, pro qua illum dignatur citare? Porro Ioannem Caramuel, Llamas, Moscicensem, Graffium, Gesualdum, & Tamburinum citare pro sua sententia potest; at illi Caramuelem non possunt, eorumdem enim opinionem corretexit, & limitauit accuratè Caramuel, ea quæ

An bene citetur Caramuel. dicti Authores vniuersaliter adstruont, in vnico casu (& speculatiuè tantum possibili (admittendo. Illos audiuit Lector: Caramuel etiam, ne dicatur inauditus damnari, subaodiatur. Caramuel igitur in Regulam D. Bene-

Caramuelis opinio. dicti *disput. 66. num. 987.* sic inquit. [*Mulier, quæ sine delectatione propria seasuali* (nota primo hanc limitationem) *& sine periculo assensus in propriam delectationem*, (nota & hanc secundam,) *fortè id abesse non potest, fortè nec ipsa delectatio* (nota, & hanc tertiam) *tactibus polluit alium, vel aliam, vt alter, vel altera habeat delectationem, peccauit sanè mortaliter: sed si esset Monialis, non operaretur contra votum Castitatis.*] Hæc est Caramuelis sententia, quam toto cœlo à sententia aliorum differre putamus. Nam sicut male confunderetur, qui dixisset, *Nullum animal rationale est hinnibile*, cum dicentibus, *Nullum animal est hinnibile*; sic etiam male confuoditur Caramuel tot limitationes adducens, cum loquentibus vniuersaliter, & genericè, sine aliqua limitatione. Vt igitur clarius videri possit veritas, à qua stat Caramuel, sequentes conclusiones subscribo.

MCCCCXII. Exponitur. Prima. *Religiosus, qui se ad pollutionem vel ad lasciuam delectationem, excitat, tangendo alterum, vel tactibus his delectatur; peccat contra promissum castitatem, & ideo in confessione, non solum debet explicare statum personæ, quam polluit, sed proprium etiam.* Hîc Caramuel multò strictiùs loquitur quam Llamas, quam Moscicensis, & fortassis quam Candidus: nam tametsi neuter ad pollutionem perueniat, sola delectatione luxoriosa graui, peccatum mortale committitur, & votum castitatis violatur: nam omnis morosa delectatio est incepta mollities. Et hanc puto Conclusionem ab omnibus admitti debere. Ergo in tali casu Religiosus debebit dicere: *Ego sum Religiosus, & tamen cum delectatione luxuriosa, ex qua sequuta fuit pollutio, (aut non) tetigi vnum iuuenem sæcularem, qui similiter incideret, (aut non) in pollutionem: Nec contra erit, tactus non fuisse mutuos; homo enim, cum tangit, tangitur; & cum ad pollutionem alium excitat, ad eamdem excitatur.* Et sæcularis

debebit dicere: *Ego passus sum me tangi à Religiose, quousque incidi (aut non) in pollutionem.*

MCCCCXIII. Secunda. *Mulier, quæ sine delectatione propria sensuali, seu lasciua, & sine periculo assensus in propriam delectationem, tactibus polluit alium, vt hic habeat delectationem, aut incidat in pollutionem, peccat quidem mortaliter; & si ipsa est religiosa, & alter sæcularis, non violat votum Castitatis.* Sub istis omnibus limitationibus casus à Caramuele proponitur in *Commentario in Reg. D. Benedicti num.* 987. non ibi vult demonstrare casum esse possibilem, ait enim *num.* 993. [Audiui sæpe doctos asserentes hanc casum esse merè metaphysicum, nec vnquam dari in praxi, quia non est intelligibile, qood aliqua polluat alium tactibus, & ipsa non patiatur delectationem, vel saltem sit in summo periculo præbendi assensum, &c.] Quos ipsos non errare euidenter videbatur supponere *num.* 987. cùm dixit [fortè id (periculum nimirum) abesse non potest; fortè nec ipsa delectatio;] & quidem consultò illud *fortè* interposuit, quia vt ipse *num.* 995. notauit, posse, & solere delectationem, & periculum ipsissimum in talibus sordibus abesse, cognoscuot illi qui audierunt varias confessiones: nam si sæpe mulier in ipso actu Venereo (N. B. mere passiue se habet, nempe vt lapis, sine delectatiooe, aut delectationis spe, quod fœminis nimis deditis Veneri, (quales sunt publicæ meretrices) frequentissimum est: cur noo eatum aliqua possit non delectationis, cuius pro illo se tempore incapacem cognoscit, sed solius lucri causâ, amasium tangere, & tangendo polluere, & pollueodo non contra suam, sed contra amasij castitatem peccare? Repugnantiam non video. Quod si ipsa datur, malæ sunt multarum mulierum confessiones. Et ego mallem ipsis credere, quam Virginibus castis; quoniam facilius immutantur tactibus integræ, quam corruptæ, & exhaustæ.

Sed de hoc quæstio non sit: nunquam abesse in talibus tactibus aliquam in taugente, vel exhausto, tardam subobscuramque delectationem, nunquam abesse delectationis vlterioris, & clarioris coosensus periculum; adeoque nunquam abesse de facto peccatum mortale supponamus: id enim sub initium volui: sed quid inde? hæc enim suppositio mutat casum: noster enim supponit omnem in tangente lasciuam sensationem abesse, & nullum abesse sentiendi, aut etiam consentiendi periculom.

MCCCCXIV. Et variis exemplis illustratur. Sed, ais: hunc casum, provt à nobis proponitur, esse omnino impossibilem. Quid inde? Examinetur secundum metaphysicam ideam, quam proposuimus, vt nos dirigat in controuersiis practicis. Sic discurro. Primò, Coquus, qui die ieiunij parat carnes, aut in mensa ministrat, aut eoam manibus suis Petrum ingurgitat, si tamen illas ipse non gustet, dicetur peccauisse mortaliter, & fuisse cooperatus, vt Petrus violaret ieiunium; at ipse violasse ieiunium non dicitur. Secundò, si Ioannes audita iam Missa, Fridericum inueniat euntem ad templum, & tamen ad ludum conducat, & cogat ne sacro intersit, peccabit mortaliter alieno peccato cooperatus; nec tamen dici debebit ipse violasse festum, & Missam præceptam omisisse. Tertiò, inter sacerdotes, aliud est omittere officium diuinum; & aliod omnino diuersum, lecto officio socios illud lecturos impedire. Ergo aliud erit fornicari, adulterari, luxuriari, & aliod cooperari, vt alij fornicentur, adulterentur, luxurientur. Ergo aliud est lasciuire, & se polluere, & aliud carendo delectatione, & periculo, alium tangere, & ad mollitiem excitare. Ergo ponamus in primo casu coquum vouisse Deo se ieiunaturum: Anne hoc ille votum violaret, si nihil comederet, & cooperaretur nihilominus, vt Petrus violaret ieiunium? Et in secundo, si Ioannes vouisset se auditurum Missam diebus festis, anne hoc violaret votum, si iam auditâ Missa Fridericum, aut alium quemcumqoe seduceret, & cogeret ne adiret Ecclesiam? Et in tertio, anne sacerdos, qui vouisset Deo se nunquam omissurum officium, fracti voti esset reus, si lecto debitè officio vellet ludere, & cogeret alium sacerdotem, vt secum luderet, & ob lusum lectionem horarum intermitteret? Non puto. Ergo eodem modo philosophari oportet in materia lasciua, si volumus consequentiam seruare.

VIII.

De voto Paupertatis.

Votum Paupertatis est duplex; solemne, & simplex: & tametsi vtrumque ad veram Religionem sufficiat, si cætera adsint (nam Iesuitæ studiosi, sunt verè Religiosi, & tamen solemne votum Paupertatis non habent) videntur toto cœlo differre. Primò enim solemni voto obstrictus ita est pauper, vt nec licitè nec validè possit adquirere proprietatis dominium; vnde si rem aliquam de facto sibi adproprìet, illicitè & inualidè facit, & est iniquus rei possessor. At voto obstrictus simplici ita est pauper, vt validè possit retinere, adquirere, & perdere proprietatis dominium; at si contra superiorum voluntatem, illicitè. Quam ob rem, qui ex materia matrimonij doctrinam communem huc transferens, affirmet, dari in proprietatis materia impedimenta dirimentia & impedientia, & addat votum solenne esse impedimentum dirimens; simplex impediens (nam de voto Castitatis pariformiter philosophamur) nihil dicet, quod admitti non possit. MCCCCXV. Voti simplicis & solennis discrimẽ. Impedimẽta dirimẽtia in Proprietate.

Posset etiam votum simplex ita Religiosum obstringere, vt oon solum illicitè, sed etiam inualidè rem daret reciperetve; nimirùm, si conditio aliqua indispensabilis stabiliretur. Pono exemplum. Iubet Ecclesia, vt matrimonia clandestina oon solum contrahantur illicitè, sed & inualidè: & tamen coorrahentes manent, veri suorum corporum domini, & nihilominus non possunt contractum validum inire, nec ius in proprium corpus dare, & in alieoum recipere, non quidem defectu dominij, & proprietatis in propria corpora, sed defectu vnius circumstantiæ, quam Ecclesia esse voluit conditionem sine qua non. Pono aliud exemplum. Bona vinculata, quæ vocant, tua sunt, & tamen validè ea vendere nequis (vinculationem à fideicommissione distinguo) MCCCCXVI. Matrimonia clandestina inualida. Fundi vinculati vendi non possũt.

habes

habes à iure hæditario, quod tua sint: & à definitiua Reipublicæ lege, quod ea valide alienare non possis. Ergo stante vero proprietatis dominio, potest impediri eius actus ratione conditionis alicuius, quæ indispensabilis esse dicatur. Potest ergo Romana Ecclesia talem Religionem instituere, in qua Religiosi possint esse veri rerum domini, nec tamen validè exercere dominij actum, nisi positâ superiorum licentiâ, vt conditione sine qua non.

De paupertate iuniorum Societatis. Petis, vtro sit modo instituta Societas? hoc est, vtro debeamus modo de studiosis Societatis philosophari?

Respondeo me legisse, & consuluisse Magnos è Societate Viros, & varias didicisse sententias; omnes aut fere dicere, studiosorum donationem factam sine superiorum licentiâ, esse illicitam, validam tamen: at nonnullos, paucos tamen: etiam tenere eam esse illicitam, & inualidam.

IX.

De Vsu.

MCCCCXVII. Proprietas opponitur professioni solenni. PRoprietas non omni Religiosæ Paupertati opponitur, sed solenni: vnde authores, qui dicunt non posse Religiosum habere, aut adquirere proprietatis dominium, intelligi debent, de solenni, & Monasticâ. Sed quid de Vsu dicemus.

Vsus duplex. Dominium quid. Esse duplicem: Dominicum, Seruilemque. Dominicus, ille est, qui competit Domino, & est actus secundus dominij. Dominium est potestas destruendi & conseruandi rem. Ergo vsus, aut actus secundus huius potestatis tunc est, quando aliquis, vel ita conseruat rem, vt possit destruere; vel ita destruit, vt possit conseruare. [Et quia datur physica, & moralis potentia, dominium & eius vsum distinguimus in Physicum, Moraleque; de quibus fusè alibi disputauimus.] Dominium Physicum & Morale.

Vsus seruilis. Vsus Seruilis ille est, qui non repugnat seruis, quos esse incapaces Dominij, quia tales, certum est. Nimirum ille, quo de facto aliquis rem habet nomine sui veri domini, [& præcipuè, si ex eius licentiâ expressâ, vel interpretatiua;] & hunc vsum non pugnare contra paupertatem monasticam, euidens est.

Quādo peccatum proprietatis cōmittitur. Quam ob rem, in Monasterio quamdiu dominicus manet penes communitatem, hoc est, quamdiu Monachus ita re vtitur, vt nec sibi arroget dominium in actu primo, nec in actu secundo, tamdiu illâ seruiliter vtitur, & contra Paupertatem non peccat. Et Societatis studiosi, habent quidem rerum dominium, sed ligatum: Societatis eorumdem paupertatem alibi fortè examinabo & illustrabo, modò agemus de Religiosorum paupertate præcipuè.

His positis, sententias aliquas quas Diana citat, accuratè legamus.

X.

An Regularis delineans pro amico picturam, aut aliquid aliud, quod sit magni valoris, violet votum Paupertatis.

MCCCCXVIII. NEgatiuam sententiam tenet Diana *p. 5. tract. de Paupertate Religiosa, resol. 6.* allegans Bonacinam, Scortiam, & Ioannem Valerium; modò ille amicus ministret omnia necessaria; nam si materia sumitur ex bonis monasterij, tunc aliter erit philosophandum. Diana. Bonacina. Scortia. Valerius.

Eminentissimus Cardinalis de Lugo, adhuc limitat istam sententiam. Lugo. Aliud est enim pingere tabulam pro amico, itavt pictura illa ex primaria intentione ad amici petitionem formetur; & aliud facere pro se, & postea dare amico. Quam tamen ego limitationem, stando sententiæ, quæ negat in manuscripta sua Religiosos adquirere verum dominium, esse certam admitto: An in manuscripta habeat Religiosus dominium. quia qui pingit pro se, adquirit illam picturam Monasterio, cum sibi non possit: & cum donat, actum proprietatis exercet, & quia sibi arrogat rem non suam, & de illa sicut de sua disponit, in votum Paupertatis delinquit. At stando opinioni contrariæ, dico, Religiosum, qui pro se pingit, sibi adquirere dominium, cuius est capax; & illam postea posse dare amico (ni lege impediatur) non enim peccat dando illa de quibus disponere potest. Consulto posui illud, *ni lege impediatur,* quia si contrarium superiores præcipiant, & præcipuè in Ordine Benedictino, in quo Regula dari, aut recipi munera inhibet, peccaret ille contra legem, hoc est cōtra obedientiam, non verò contra paupertatem.

MCCCCXIX. An eodem modo de Laicis ac de Choristis sit philosophandum. Caramuel *disp. 59. in Regul. D. Benedicti resol 8. num. 859.* aliter opinionem eruditissimi Dianæ limitat: nam Conuersi seu Laici non adquirunt dominium in sua artefacta, sunt enim Ministri Communitatis, & quibus horis laborare pro Communitate tenentur, non possunt laborare pro alio.

Negat Diana. Reiicit hanc limitationem Diana, aitque. *Ego vt verum fatear non inuenio apud Doctores, quoad præsentem casum, differentiam inter Regulares laicos, & Choro addictos; vnde quidquid circa præsentem quæstionem in ordine ad votum Paupertatis erit licitum Professis, erit licitum Laicis: quia actiones, de quibus loquimur, non sunt Monachi, quà Monachi: suppono tempus esse vacans, neque sumi aliquid de Communitate, sine licentia tacita, vel expressa Superioris: ergo.*

Eius examinantur verba. Singula relego, & multa sunt, quæ altiùs discere velim. *Primò* enim puto me multum studuisse Dialecticæ, multum inquam; nam in huius studij genere opinione æmulorum exeedo. Scripsi Logicam Moralem seu Virtualem, & tamen non video cur ista debeat admitti consequentia: *Hoc apud Doctores non reperio, ergo verum non est.* Limitationem quam posuit paulò ante Cardinalis de Lugo, ne longiùs abeam, non repetit apud authores Diana, sed neque Ego: & tamen stando alteri opinioni, vt exposui, vera est.

Secundò, Professos Diana contraponit Laicis, sed male; nam & Laici etiam professi solenniter sunt.

MCCCCXX. An vota Laicorum sint solēnia. *Tertiò,* ratio, qua Diana vtitur, videtur contrarium probare. *Ideo, ait, de Chorista & Laico pariformiter philosophandum est, quia actiones de quibus loquimur, non sunt Monachi quà Monachi.* Imò contrarium inquam ego: quia actiones de quibus loquimur, non sunt Monachi quà Monachi, & tamen sunt Conuersi qua Conuersi; ideò dicam aliter debere de Monacho discurri, aliter de Conuerso.

Quartò, supponit Diana tempus esse liberum, & tunc casum hunc totaliter tollit, & ponit alium, & in ipso Caramueli subscribit; numero enim 864. ait Caramuel. [Horis, quibus Conuersus tenetur operari pro Communitate (sunt in mea sententia vt plurimum duodecim, non plures) non poterit aliquid facere, quod det amico, &c. Addidi illam limitationem, quia non video, cur Conuersus, qui per duodecim horas laborauerit et seruitet Monasterio, & in somno consumpserit tempus necessarium, non possit vnam aut alteram horam, quam consumpturus erat in fabulis, occupare in amici obsequium, &c.] Hæc Caramuel.

Quot horis tenentur Conuersi laborare pro Communitate.

Dico igitur iterum, magnum esse discrimen inter Laicum & Choristam; iste enim vi Professionis suæ non tenetur manibus operari, ad quod ille tenetur. Quam ob rem assero, quamdiu Conuersus tenetur operari pro Communitate, tamdiu non potest sine Communitatis iniuria operari pro extraneo. Quod ipsum tranquillo animo esse verum concludo, etsi apud Doctores hanc limitationem non reperiam: non enim opus est vt particularem inuenias, quando reperis vniuersalem; aliàs enim ligaretur discursus, si non liceret homini ex fundamentis admissis ab Authoribus dialecticari. Sic discurro. [Famuli & Operarij, qui alteri locarunt suam operam, siue conducti sint pro tota vita, siue pro tempore determinato, horis quibus tenentur operari suo hero, non possunt alteri operari. At Conuersi seu Laici sunt famuli Monasterij, conducti vsque ad mortem, & obstricti solenniter Communitati: Ergo horis, quibus Communitati operari tenentur, non poterunt extraneo operari.] Maiorem Doctores admittunt, nullo dempto: Minor apud Regulares, & præcipuè Benedictinos indubitata est: à nullo igitur negari consequentia poterit.

Laici sunt famuli religiosi.

Mcccxxxi. Difficultates suborientes.

EX præcedenti doctrinâ duo nascuntur Dubia, quæ indigent solutione. Inquiris enim primò: *Quale sit hoc dominium in artefacta, quod Religiosis nostra Resolutio concedit?* Et inquiris secundò, *An illa possint dari sine Superiorum licentia?* Et sic obiicis. Dictum dominium, vel subest conscientiæ & consensui superiorum, vel non subest. Si hoc secundum dicatur; æquiualet dominio proprietatis. Aut est dominium, quale habent ciues in suas res: & hoc contra Vota, Iura, & Canones & omnium Theologorum sententiam. [*Vide cap. cùm ad Monasterium. de statu Monachorum.*] Si subest superiorum arbitrio, non est plenum. Ergo peccabit contra paupertatem, qui sine Superioris licentiâ aliquod Manuscriptum aut Artefactum dederit amico vel pauperi.

Ratio dubitandi proponitur.

Resolutio.

Respondeo me in Commentario in Regulam D. Benedicti disp. 59. num 831. hanc quæstionem accurate tractasse. Ibi dico Resol. 3. *In manuscripta sua (quà talia) habet veram dominium Religiosus.* Coroll. *In discipulos quà tales, habet verum dominium.* Resol. 4. *Habet etiam verum naturale dominium in suos filios.* Resol. 5. *Est verè naturalis dominus suarum actionum naturalium*, &c. Et sanè hoc dominium non est proprietatis, sed alterius ordinis valde diuersi: nam iste liber inre proprietatis illius est, qui illum emit, & hoc non obstante est etiam Caramuelis, non quà res, sed quà liber. Dixi *num.* 831. [Manuscripta bifariam possunt considerari: primò (vt res) prout continent tot folia chartæ: secundo (vt libet) prout continent ideas interioris hominis. Non assero, quòd Religiosus habeat directum dominium in Manuscripta considerata primo modo, quia certum est, quæcumque talia Monasterio adquiri: dico autem habere verè dominium in Manuscripta secundo modo, &c.] & probatur, quia quando Petrus componit librum aliquem, ille liber quà talis non dicitur Communitatis, non Prælati, sed Petri. Et Aristotelis Physica, quam emisti est Aristotelis, licèt tu illam emeris, & iure proprietatis possideas: habet enim duas considerationes, vt diximus: & quà res venditur, & potest mutare dominium: at verò quà liber, semper est Aristotelis.

Dominium duplex, reale & intentionale.

Artefacta dupliciter considerantur.

Hine patet quid sit dicendum ad dubium primum: nam dominium est duplex, reale, & intentionale: illius est Monachus incapax: huius capax. Hinc etiam patet, quid ad secundum; nam res, & libri quà res, sunt Monasterij, nec possunt sine licentia possideri aut donari. At Religiosus, qui donauerit Epigramma, verbi gratia, vt alius nomine proprio euulget (hoc modo debent dari Manuscripta quà talia) non peccat contra paupertatem. Cæterùm cùm Regula S. Benedicti ne quidem eulogias, (hisp. besa manos) & salutationes permittat sine Abbatis licentiâ, & hæc lex, quæ apud nos est expressa, apud alios Religiosos aut sit similiter expressa, aut debeat necessariò subintelligi, ne in Ordine, in quo omnia debent esse ordinata, admittatur confusio, vt Manuscripta aut Artefacta (etiam quà talia) possent dari, licentiam Superiorum requiro.

Mcccxxxii. Cuius dominij sit Religiosus capax, cuius incapax.

An Superioris licentia requiratur.

VT hæc omnia altiùs intelligantur, duos casus curiosos propono. Sit primus; Fridericus librum curiosum composuit, laminis æneis ornatum, & qui vendatur decem aureis. Prostabat hic liber Romæ apud Bibliopolam, qui illum cum aliis emeret, & cum aliis exponebat vænalem. Hunc rapit à Bibliopola Antonius, & per vim aut fraudem retinet, vendit, aut donat; & inquirit, an peccauerit? & contra quem? & quomodo restituere teneatur? Et quid si hunc librum non rapuisset Antonius, sed idem Fridericus? *Sit secundus.* In Bibliotheca Principis N. exstabant Melliflui Doctoris Commentarij in Psalterium; illos dono acceptos à Principe Andromirus, edidit proprio nomine: & inquirit, an peccauerit? & contra quem? & quomodo restituere teneatur?

Mcccxxxiii. Duo casus curiosi proponuntur: alter de dominio reali, alter de intentionali.

Respondeo *in primo casu*, Antonium furatum fuisse librum quà rem, & non in Authorem, sed in Bibliopolam peccasse, & debere vel librum restituere vel pretium. Et quid, si Author illum librum rapuisset? etiam peccasset in Bibliopolam, & teneretur ad restitutionem: ille enim liber quà res, non Authoris, sed Mercatoris est. *In secundo* autem casu Andromirus Furti reus est; & peccabit, non in Principem, sed in S. Bernardum: liber enim quà

Resoluitur primus.

Resoluitur casus secundus.

quà res, Principis erat; & quà liber, non erat Principis, sed Authoris: non ergo dedit, nec dare potuit Princeps dominium intentionale, cùm dedit reale, quod habebat. Librum ergo non potuit Aldromitus proprio eiungare nomine: nec aliter satisfacere & restituere poterit, quàm nomen Authoris restituendo.

X I.

MCCCCXXIV. De reseruatione dominij.

Caramuel. Sanchez. Sousa.

PRopono casum scitu dignum. *Petrus vir sæcularis dedit Francisco Religioso pecuniam ad eius vsum liberè & provt voluerit dispensandam, reseruans sibi dominium talis pecuniæ; & inquirit, an Franciscus ea vti possit, quin peccet contra Paupertatem?* Diana *part.7.tract.11. resol.18.* asserit Caramuelem *in Commentario num.883.* habere sententiam, quæ Franciscum excuset; cùm tamen loco citato illam sententiam vt probabilem, & non vt euidenter certam proposuerit Caramuel: ait enim. *Potest (probabiliter,* expressè habet in editione Francofurtensi.) *aliquis dare Religioso quamcunque pecuniam ad vsum Religiosi, liberè & provt voluerit dispensaturi, reseruans sibi dominium talis pecuniæ.* Et cur non probabilem censeret Caramuel; siquidem putat esse Sousæ, & Sanchezij, quos citauit, & etiam Dianæ *resol.10. & 42.* licèt vtrobique cum aliqua limitatione: quibus ipse adhærens, etiam aliquid adderet probabilitatis? Sousa *in Explicat. Bullæ §. 2. num. 72.* sic ait: [La misma raçon corre de lo que se diese alos Religiosos para que lo puedan gastar en su vtilidad, o en la de quien ellos quisieren, reseruando sienpre en si el verdadero dominio expressa o tacitamente: porque entonces el Religioso no es mas que mero Ministro del verdadero señor, y no dà cosa que pertenesca a la Religion.] cuius verba reponere volo latinè, complectuntur enim doctrinam valdè necessariam: sic enim me interprete philosophatur. [Eadem ratio habet locum in re, quæ datur Religiosis, vt expendant provt velint, nimirùm ad propriam aut quorumlibet vtilitatem, nimirùm à Viro, qui sibi verum proprietatis dominium tacitè aut expressè reseruet: in tali enim casu Religiosus est merus domini sæcularis minister, nec donat aut expendit rem, quæ pertinet ad suam Religionem.]

MCCCCXXV. Diana.

Diana *part.1. tract.6. resol.10.* probabilem hanc opinionem censuit, aut ego male illum intellexi, si impegi in illius mentem, quando illam volebam propugnare. Sic ille ait. [Ex his haberent Confessarij principium satis amplum, ad tollendos scrupulos, & adhibenda multa remedia in casibus occurrentibus; nam si Monialis vel Religiosus, de illis pecuniis seu donis non recipit dominium, sed illud apud dantem consanguineum seu amicum relinquat, tunc potest (*potest* inquit, non *posset*) sine vllo scrupulo de illis rebus disponere, &c. se haberet enim in hoc casu tanquam minister consanguinei vel amici, cuius est illa pecunia. Sed hæc opinio cùm loquatur de vsu absoluto pecuniæ, videtur aliquibus & mihi nimis laxa, & contra perfectionem Religiosæ paupertatis; si verò loquatur de vsu determinato ad eleemosynam: vide Resol. 33.] Ita Diana: qui quidem hanc opinionem nimis laxam, non nimis improbabilem vocat: eam dicit esse contra paupertatis perfectionem, & non contra eiusdem substantiam & essentiam; quod nemo vir prudens diffitebitur: & quia posteà vsum absolutum ab vsu determinato ad eleemosynas distinguit, videtur non condemnare doctrinam, sed abusum; non enim minus contra paupertatem est dare pauperi aliquam rem notabilem, quàm meretrici; sed in hoc posteriori, secunda reperitur deformitas: quam ob rem, qui sine Superioris licentia pauperi potest donare aliquid, quin contra votum paupertatis procedat, ille ipse etiam poterit dare amico aut cuicunque alij, si cæteræ circumstantiæ persistant.

Aliud est opinionem esse laxam, aliud esse improbabilem.

Ipsa demonstrata veritas interdū perniciosa est.

Porrò hanc ipsam doctrinam, si reducatur ad praxim, esse perniciosam non nego; at non solùm probabilissimæ opiniones, sed & demonstratæ & certissimæ sunt interdum nociuæ; quod alibi demonstrare me memini; sæpe enim veritatem vtiliter ignorari contingit.

MCCCCXXVI.

Ioannes de la Cruz. Victoria.

Sanè, vt veritas à nobis proposita liquidiùs, & clariùs innotescat, volo subiungere aliam Dianæ sententiam, quæ coincidit cum præcedente, vel ego Dialecticam nescio. *Part. 1. tract.6. resol.41.* interrogat an Religiosus possit recipere aliquid sine Superioris licentia; nimirùm, si habeat intentionem petendi dictam licentiam priusquam expendat illud? & citat Ioannem de la Cruz *de statu religioso lib. 1. cap.3. dub.3. concl.1.* qui putat vtramque sententiam probabilem; licet existimet probabiliorem negatiuam, ait enim: [Probabilis sententia Victoriæ asserentis, posse Religiosum, seclusâ speciali prohibitione circa hoc, recipere aliquid sine Prælati licentia: dum tamen habeat animum petendi licentiam quando expendet illud.] Et quidem hæc etiam sententia est perniciosa, nec videtur ita esse probabilis; nescio enim respondere rationi, quam Diana insinuat. Nam si verum est, quod quidquid Monachus adquirit, Monasterio adquirit; & verum etiã quod etiam dominium sit vtendi & destruendi (realis vel moralis) potestas: erit etiam verum, Religiosum non posse recipere illud, de quo agit Victoria & Ioannes de la Cruz, quin illud adquirat Monasterio: Si semel Monasterio adquisiuit, tam proprietarius erit possidendo quam expendendo si independenter à Prælato possideat. [Fateor esse majorem locum epikeiæ in possessione, quàm in alienatione: sed casus procedit quando Superior æque inscius aut æque inuoluntarius est circa vtramque.] Huic malo remedium allaturus Diana sic infit. [In tali casu prædictus Religiosus potest, vt bene obseruat Sanchez *in summ. tom.2. lib.7. cap.19. num 51.* & post illum Fausto *in Thesaur. Relig. lib.8. quæst.109. num. 2.* sine fractione paupertatis efficere vt dominium illius rei & administratio remaneat apud dantem, & ipse Religiosus nomine illius depositam habeat, non ea vtens donec licentiam à Superiore petat; & ita sine vllo scrupulo poterit rem quamcunque detinere; quia sic Religiosus nec dominium nec administrationem illius rei habet: Ergo non peccabit contra votum Paupertatis.] In quibus ego verbis multa obseruo: nonnulla scribam. Peto, an non actus dominij detur in possessione? Ergo (abstrahendo à studiosis Societatis, de quibus

Epicheia. Nota bene. Ipsa possessio actus dominij est.

quibus alibi) nemo Religiosus potest independenter a Prælato possidere. Negat in casu posito consequentiam Diana, quia ille Religiosus non iam proprio, sed alterius nomine possidet. Admo, sed subsumo : Atqui sicut potest Religiosus rem alienam seruare nomine illius qui tradidit ; ita etiam dare illi, cui alter iubeat : ergo qui nomine alieno rem expendit, non peccat contra paupertatem. Male igitur hic Diana inter possessionem usumque distingui præcipit : quia tam possessio independens, quàm usus independens, est actus dominij & proprietatis. *Dicendum igitur est, nec dare nomine alieno esse contra paupertatem.*

MCCCCXXVII. Sed Diana *part. 7. tract. 11. resol. 18. § sed* hanc opinionem reiicit, & ait : *Eius* (Caramuelis) *sententia mihi non placet* : at putabat Caramuel esse Dianæ sententiam, & se bene putauisse persuasit. Sed estò Caramuelis illa sit non Dianæ : cur non poterit aut debebit placere, quæ in ipsa essentia paupertatis fundatur? Diana rationem obiicit, quam debebimos examinare. [Non placet, inquit : nam vt optimè obseruat Eminentissimus Lugo *De Iustit. & Iure tom. 1. disput. 2. Sect. 3. num. 50.* Votum paupertatis Religiosæ non solum obligat ex intentione vouentium ad carentiam dominij vel iuris alicuius ciuilis, sed etiam ad habendum vsum facti harum rerum temporalium, nisi ex voluntate Prælati. Alioquin (vt bene notauit Thomas Sanch. *lib. 7. cap. 19. num. 53.* & Azorius *ibi adductus*) nunquam Religiosus peccaret contra Votum Paupertatis, accipiendo aliquid ab externis, quia nunquam potest acquirere aliquod ius, sed solum vsum facti, cuius solius est capax; ergo vsus facti potest esse materia sufficiens contra votum. Ratio verò à priori est, quia votum obligat semper iuxta intentionem vouentis; illi autem, qui in Religione emittunt hoc votum, non solùm intendunt abdicare à se omne ius, sed etiam imitari statum pauperum, ita vt careant iis rebus, quibus indigent ad vitam humanam, nec iis vtantur, nisi ex arbitrio Prælati : ergo, &c.] Et respondeo, votum solenne paupertatis obligare primò ad carentiam dominij vel proprietatis ciuilis: Secundò ad non habendum nomine proprio vsum facti, quia talem vsum habere Monachus non potest, ne quidem permittente Prælato. Nomine alieno possident res Religiosi, nimirum nomine illius qui earum est dominus, nempe nomine Communitatis, cuius Minister supremus est Abbas, si res sint Monasterij; & nomine alicuius amici, si sint illius. Ex quibus patet benè, non tamen contra nos Sanchez argumentari. Peccat Monachus contra Paupertatem, non quia acquirit dominium; hoc enim non potest adquirere, cum sit dominij adquirendi & retinendi incapax : sed quia vtitur re nomine proprio, hoc est legitimo domino inuito, illam aut retinendo aut expendendo Hoc potest illustrari exemplis. Peccat Fur, non quia dominium rei raptæ accipit, quoniam tametsi capax dominij sit non tamen illo titulo id adquirere potest. Cur ergo peccat? quia summam iniuriam infert Domino vero, quem impedit ne re suâ vtatur ; nullam illaturus omninò, si eandem rem à permittente caperet, & nomine eiusdem retineret, paratus reddere, cùm ab illo moneatur. Peccat Mœchus, non quia dominium vxoris accipit ; quoniam tametsi habere vxorem possit; non illam tamen, quæ legitimè habetur ab alio. Cur ergo peccat? Quia illâ vtitur nomine proprio, quâ non potest. Quid si eâdem vteretur alieno : ornitum consentiente marito ? Peccaret primò sicut solutus, quia vteretur non suâ : & secundò sicut adulter, quia non prodest licentia hominis, qui nequit præbere consensum, & maritus nec validè nec licitè potest vxorem prostituere. Quod si per impossibile sic esset institutum Matrimonium, vt debitum per vicarium vxori solui posset ? Tunc esset adulter ille qui nomine proprio, hoc est inuito marito fœminâ abuteretur, non tamen ille, qui marito authoritatem & potestatem delegante. Fortè Matrimonij vinculum sic intellexerunt Veteres in Testamento antiquo : fortè Sara & aliæ illius æui matronæ, quæ Maritis concesserunt ancillas, ea lege tradiderunt, vt ipsæ Heratum nomine conciperent & parerent ; quod videntur suadere circumstantiæ, & litera. Capite 16. Geneseos hæc lego. *Sarai vxor Abram non genuerat sibi liberos: Sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar, dixit marito suo. Ecce conclusit me Dominus, ne parerem. Ingredere ad ancillam meam, si fortè saltem ex illa suscipiam filios, &c.* Considero illud verbum *suscipiam*, non dedit ancillam, vt ipsa ancilla susciperet filium, sed vt ipsamet domina per ancillam tanquam causa moralis ; aliàs enim *susciperet* diceret non *suscipiam*.

Si contra Eminentissimum Lugonem Dianamque obiicias, sequi ex eorum doctrina, Religiosum (agimus de Monacho præcipuè, vt magis vrgeat ratio) inuitatum à sæculari ad prandium absque licentia sui Prælati, peccare contra votum paupertatis : *respondent*, quod licet vsus facti etiam sit materia voti paupertatis; adhuc dubitari meritò potest, an ille religiosus peccet contra votum paupertatis in eo casu. Tunc enim non tàm videtur habere vsum actiuum, quàm passiuum, hoc est, solùm se habere quasi passiuè, vt in eius persona vtatur cibis, qui eum inuitauit. Sed ego obiectionem & responsionem legens, etiam audiri volo. *Dico primò*, comedere esse actum dominij ; est enim cibos destruere ; quod non potest facere qui non est dominus. An ne poterit aliquis nomine alieno comedere; poterit, si & alieno viuere ; de hoc agam alibi. *Dico secundò*, Lugonem non negare, sed dubitare, An religiosus, qui comedit sine licentia, violet paupertatem? *Dico tertiò*, rationem, qua hunc Lugo excusat, etiam excusaturam illum, qui reciperet & expenderet nomine amici centum aureos. Diceret enim, hunc non violare paupertatem, quia, licet vsus facti etiam sit contra votum paupertatis, dici adhuc potest illum Religiosum non peccasse: tum enim non videtur habere vsum actiuum illius auri, sed passiuum solummodò ; habet enim se merè passiue, vt in eius persona vtatur illo auro, qui illi illud dedit ; hoc est, habet se mere passiue, quia eius persona vtitur ad retinendum & distribuendum aurum, qui concredidit : & dum retinet & expendit creditoris nomine, nihil facit contra paupertatem. *Dico quartò*, ratio nem

Religiosus solenniter professus nō potest acquirere proprietatem veram, sed usum facti.

Exponitur votum paupertatis.

Cur & quomodo peccet fur.

An quis possit uti fœmina alieno nomine?

Mater moralis.

MCCCCXXVIII. An religiosi comedentes sine licentia violēt paupertatem.

Usus duplex, activus & passivus.

Comedere est actus dominij.

An alieno nomine quis comedere possit.

Nota bene

Nota & hoc acutissimè.

nem hanc fortiùs excusare dispendentem aurum, quam cibos: quia recipere pecunias & eas expendere nomioe alieno, Abbates & Procuratores quotidie faciunt: at comedere nomine alieno non videtur esse possibile, aut si sobtilitate aliqua interposita possibile sit non videtur in mundo practicari. *Dico quintò*, ex hypothesi, quod possit aliquis comedere nomine alieno, posse etiam mittere ad Religiosum cibos, retinendo penes se dominium & vsum iuris, & solum volendo quod Religiosus eos consumat nomine mittentis, tanquam si esset in eius prandio. Sed quia Lugo & Diana huic instantiæ respondent, attendamus. Negant rotunde consequentiam, [qoia distinguunt cibos, quos Religiosus comedit in mésa amici inuitatus ad prandium, & illos, quos in sua cella, si ab amico mittantur: quia in hoc secundo casu (nempe, cùm comedit in sua cella) moraliter loqnendo, Religiosus censetur vti illo cibo ex facultate Domini: in primo verò moraliter loquendo, Religioso vtitur ipse Dominus, qui adest; & eodem modo se habet ac si ipse Dominus consumeret per manus suas; Religiosus autem videtur se habere passiue. Cùm verò hæc maxime pendeant ex morali æstimatione & ex intentione voentium, quæ ex ipsa praxi & communi æstimatione colligi potest, dici posset votum obligare in hoc casu, & non in illo. Sic etiam non potest accipere licite aromata, vt domi comburat ad suam commoditatem; licet in præsentia domini possit ea comburere absque licentia Prælati.] Sic Cardinalis de Lugo & Diana ex illo isti instantiæ respódent. At inter eum, qui extra Monasterium comedit, & qui in Monasterio comedit; & inter illum, qui extra Monasterium aromata incendit, & qui in Monasterio eadem incendit; si æquè inscio, vel inuito Prælato operentur, ego discrimen non reperio; & qnod ab his doctissimis viris ponitur, mihi non placet: nam illod ipsi sumunt à Domini præsentiâ, quæ nec abest, vt putant, nec requiritur. Non abest, cum quia posset venire Dominus ad Monasterium, & si veniret posset Religiosus comedere sine Abbatis licentiâ, quod tenentur admittere, siquidem ad absentiam Domini recurrunt, vt Religiosum domi suæ comedentem violatæ paupertatis arguant; tum quia in moralibus moraliter debemus procedere, & si in conuiuio, & domo illius sæcularis fuit physicè præsentia domioi, qui subministrabat illos cibos, in cella Religiosi, ad quem missi, fuit eadem præsentia moraliter. Porro adsit, aut absit Domini præsentia, malè ad illam hi Doctores recurrunt, non enim præsentia excusat à furto, sed consensus: & qui te præsente nomine tuo loquitur, recipit pecunias, eleemosynas erogat, &c. etiam poterit eadem tuo nomine præstare te absente. Ergo ille, qui tuo nomine te præsente comedit, poterit comedere tuo nomine te absente. Ergo corruit discrimen positum à Lugone.

An accipere aromata & comburere, sit contra paupertaté.

Præsétia est duplex: physica & moralis: & in rebus moralibus alterutra videtur sufficere.

MCCCCXXIX. Vsus duplex, dominicus, seruilisque.

Quo ergo modo de cibis philosophandum est? *Dicendum primo est* dari vsum seruilem & dominicum, illum saluati illæsâ rei substantiâ: hunc esse destructiuum rei, & per consequens actum veri dominij. *Secundò* comedentem habere vsum dominicum, & exercere actum veri dominij: Ergo si comedit nomine proprio, exercet actum proprietatis de facto: Si alieno (si id esse possibile dicatur) se habet *vt quo*, ita vt ille, cuius nomine comedit, exerceat actum proprietatis, *vt quod*. Stando huic doctrioæ posset dici Religiosos comedere nomine alieno, nempe Communitatis, quando illa subministrat cibos, aut amici, si ab isto dantur: & hac via posset dici Religiosos in res vnico actu consumendas, dominium non adquisituros. *Tertiò*, faciliùs & clariùs posset dici, Religiosos, ciborum, quos personaliter sunt consumpturi, adquirere verum dominium, & ideò non peccare contra paupertatem inuitatos ad prandiom, neque comedentes in cella, sed peccare tantummodo contra obedientiam, nulla enim est Religio, quæ lege pœnali, aut morali omnes clandestinas commessatiooes non interdicat.

Comedere est actus dominij.

MCCCCXXX. Hæc omnia adfirmantur Paragrapho vltimo, quo istam Resolutionem claudo *num* 885. *b. vbi sic aio*. [Posui istam positionem benignam, ductus grandium hominum authoritate, à quibus habet, quod probabilis sit. Ego autem, vt defendam illam debebo limitare. Dicam vsum esse duplicem, nam & vtimur re, illam consumendo; & vtimur etiam illæsâ. Primus vsus est actus domioij directi, secundus dominij, vtilis. Puto Petrum sibi reseruato dominio posse mihi concedere vsum pecuniæ vtilem; non autem credam mihi posse vsum destructiuum concedere, sibi dominium reseruando, cum sint mutnò connexa. Tu igitur Religiose poteris vti pecunia qoam tibi dedit Petrus, sibi reseruando dominium; nimirùm poteris vti, non tamen consumendo, aut destruendo; qoia vsus destructiuus est actus secundus dominij directi & proprietarij: vnde necessariò dicendum, aut te licitè illam pecuniam consumpsisse, & si hoc, te fuisse proprietarium dominum: vel si proprietarius dominus non fuisti, consumpsisse illam peccaminosè. Puto pecuniam consumi, cum donatur, cum luditur, cum dilapidatur, aut etiam cum in commessationibos prodigitur, nimirum proprio nomine: non item cum commutatur, manet enim in re emptâ virtualiter ipsa pecunia. Hæc subtilia & difficiliora sunt, quàm putant aliqui, qui se omnia scire putant: à quibus tricis se facili negotio Abbas Benedictinus, pecuniarum receptionem eiusmodi seuerè interdicendo, euoluet] Sed semper manet non esse contra paupertatem monasticam pecunias expendere nomine alterius; & concomitanter semper manet, eandem hanc doctrinam, alias veram, esse vitæ Religiosæ nociuam.

Conclusionũ cõclusio.

Nota.

MCCCCXXXI. De cõmunitatibus incapacibus dominij.

VT melius hanc doctrinam (dignam quidem, quæ bene intelligatur) assequaris, placet subscribere, quæ prostant in secunda parte Theologiæ Fundamentalis ad *num.* 91. puto enim Capuccinorum, & multas alias Communitates seroientes Deo ad Regulam Diui Francisci intellectam ad literam, esse expertes, aut potius incapaces dominij: & posse nobis prodesse, vt quæstiooem hanc altius intelligamus. In loco illo sic inquam,

Resolutio.

Hæc propositio. *Potest aliquis dare Religioso quam*

quamcumque pecuniam ad vsum Religiosi liberè, & vt voluerit dispensaturi, reseruans sibi dominium talis pecuniæ. Religiosus illa pecunia nomine alterius vtens non peccabit contra paupertatem. Peccabit tamen contra obedientiam, si recipere munera aut Regula, aut Prælatus inhibeat, defenditur à multis, & doctissimis viris, propter quorum rationes, & authoritatem mihi *in Comm in Reg. S. Benedicti num.* 883. visa est probabilis. Eamdem expendo *in Theologia Fundamentali. num.* 1072. & iterum iudico probabilem: addo tamen *num.* 1076. *in fin.*

De interdictione tacita. hanc eamdem doctrinam aliàs probabilem, esse vitæ Religiosæ nociuam. Ergo potest Scholis relinqui, vt ibi speculatiuè examinetur: nam practicè nulli est suadenda subdito, & à nullo est superiore toleranda. Ergo, siquidem hoc verum est, implicitè ab omni Prælato est interdicta, cuius voluntas tacita & implicita est nihil permittere, quod sit nociuum

Conclusio practica. & perniciosum. *Ergo, si est interdicta, in praxi probabiliter defendi non potest.*

MCCCCXXXII. Doctrina, quæ respectu vnius Religiosi priuati est perniciosa, potest interdũ esse vtilis respectu totius Communitatis.

Hæc opinio, quæ in vno priuato Religioso esset nociua, in Communitatibus Patrum Franciscanorum, qui nihil habent in communi, aut in particulari [nam dominium manet, vel penes donantem, vel penes Summum Pontificem, vel penes alium, saltem penes eosdem religiosos non manet] videtur admitti debere, & esse vtilis, aut necessaria: & nullo alio modo meliùs explicabitur carentia totalis dominij, quàm supponendo istam sententiam.

Vt doctrina præcedens meliùs intelligatur, addam has lineas.

Patrum Hibernorum Pragensium locus. Monasterium.

Moriebatur D. Philippus Laurentius Malessoseskius, Archidiœceseos Pragēsis Presbyter, volebatque omnia sua legare cuipiam Patrum Franciscanorum strictæ obseruantiæ Monasterio; & quia dicti Patres rigidam paupertatem obseruant, & nihil in particulari, aut etiam in communi possident, Virorum doctorum consilio in suo Testamento hanc clausulam difficultatibus plenam instituit. Videli-

D. Philippi Laurentij Testamētũ. cet. *Hæredem substantiæ meæ, siue illa in pecunia parata, siue in debitis, siue in mobilibus, vel immobilibus, vel quocumque tandem consistat, vniuersalem constituo Dominum N. Syndicum, vulgò Patrem Spiritualem Fratrum Minorum strictioris Obseruantiæ, quam substantiam ita vniuersaliter à me legatam, in vsum & necessitates Religiosorum, secundum libitum eorum, à prænominato hærede instituto applicari, vel conuerti volo ac firmiter præcipio.*

MCCCCXXXIII Quæstiones incidentes. Circa literam huius Testamenti, multa possent dubia proponi, quæ non concernunt illam difficultatem, ob quam producta: multa, quæ illam concernunt: aliqua scribo.

An Syndici adquirant dominium hæreditatũ. *Quæritur primò*: adeunte hæreditate Syndico, quisnam futurus sit dominus proprietarius omnium bonorum, quæ habebat D. Philippus Laurentius? Erit, si stemus Testamenti literæ, ipsemet Syndicus: quoniam quicumque vniuersalis hæres adquirit dominium, & postquam hæreditatem adit, fit verus & proprietarius dominus totius hæreditatis. Et, si hoc est verum, quo modo, quæso, verum erit omnium rerum quarum vsum habent strictioris obseruantiæ Religiosi, proprietatem ad Summum pertinere Pontificem? Annon debuisset potiùs D. Philippus Laurentius vti his, aut similibus verbis. *Hæredem substantiæ meæ constituo Sanctissimum D. N. Innocentium, voloque vt eius nomine Pater Spiritualis, &c. & non alius hæreditatem adeat, eamque impendat in vsus Patrum, &c. Secundum voluntatem eorum, &c. & non aliter.* Vel sic. *Syndicum qua talem (hoc est, qua agentem nomine Summi Pontificis) constituo hæredem, &c.*

Quæritur secundò, quo modo esset peccaturus, & cogi aut etiam puniri posset dictus Syndicus, si staret literæ dicti testamenti, & diceret, se esse dominum proprietarium omnium bonorum illius boni defuncti, nec teneri ex iustitia aliquid dare? Quo quæso modo, si adderet se solo præcepti nomine obstringi, iuxta illa verba, *volo, ac firmiter præcipio.* Et se non esse defuncti subditum, nec eius præcepto teneri? Anne dictus Syndicus retinendo, quæ sua sunt, peccaret, esset fur, & teneretur ad restitutionem? An peccare aliquis possit retinēdo, quæ sua sũt.

MCCCCXXXIV An proprietas ab vsu libero distinguatur.

Sed hæc relinquamus aliis examinanda: nosque eiusdem Testamenti literam, quantum nostra interest, consideremus. Ecce in pecunia, quæ legatur, liber vsus à dominio distinguitur; & præcipitur, vt illa secundum liberam Patrum Franciscanorum voluntatem in eorumdem vtilitatem expendatur, quin ipsi adquirant dominium in communi, aut in particulari. Ergo, si potest testator distinguere proprietatem ab vsu libero, ita vt illam, vel Summo Pontifici, vel alicui personæ capaci concedat: & hunc Patribus Franciscanis, quin ipsi contra votum paupertatis impingant; poterit procul dubio Titius ipsi reseruando, aut alicui sæculari dando proprietatis dominium, concedere alicui Religioso (etiam Franciscano, & strictissimam paupertatem obseruanti) vsum liberum: vt cuius nomine alterius, qui sit verus pecuniæ dominus, possit illa pecunia liberè vti, & in proprios vsus conuertere.

Doctrinæ præcedentis censura. Et quidem in hoc secundo inconuenientia multa video, & in primo nullum: at tamen disparitatem nondum video. Et iudico, Authores, si qui negant hanc secundam donationem factam priuato Religioso probabiliter admitti posse, non respicere rationis paritatem, sed solum instantiâ absurdorum, & inconuenientium terreri: cum tamen certum sit (vt in Theologiæ Fundamentalis *num.* 1150. vberiùs probauisse me memini) non solum ex doctrina probabili, sed ex ipsiusmet puræ veritatis notitiâ, magna interdum mala, & inconuenientia suboriri.

Quà respicit Cõmunitatē est vtilis: & quà priuatos religiosos nociua.

Monitum Regulare. Ergo respiciendo bonum publicum, & sinceritatem practicam Religionum, *tu si sæcularis sis, eiusmodi donationem nulli feceris Religioso priuato: si priuatus Religiosus sis, nunquam eiusmodi donationem acceptaueris: si Prælatus sis, nunquam illam in tuo monasterio permiseris*: quidquid enim de probabilitate huius doctrinæ sit, aut non sit, *posse priuatũ Religiosum habere, aut vti pecunia, aut alia re, manente apud donatorem dominio*, est doctrina perniciosa: & quia implicitè est hoc interdictũ, vt dixi, *huius opinionis vsus in praxi est interdictus, & illicitus.*

FVNDAMEN

FVNDAMENTVM LII.

De Dierum obseruantia; quæ tertia Decalogi lege præcipitur.

MCCCCXXXV. Dies festus, abstinentiæ, & ieiunij.

DATVR dierum discretio: alij enim sunt dies festi, alij dies abstinentiæ, aut ieiunij, alij neutri. Die festo tenemur audire Missam; die abstinentiæ interdicuntur carnes; & die ieiunij Ecclesiastici semel tantum, comedimus. Collatio serotina irrepsit per abusum: at hic ipse abusus iam transiuit in vsum, & licitè obseruari potest. In collatione recepta quantitas est mediæ libræ; qualitas erit iuxta mores in singulis Prouinciis præscriptos. Ieiunia quadragesimalia sunt rigidiora in qualitate, in quantitate benigniora. Præter ieiunia Ecclesiastica dantur ieiunia regularia, quæ sunt in singulis Religionibus diuersa, & circa ciborum qualitatem, & quantitatem talia, qualia à Legibus singularum Religionum præscripta.

Collatio sera quanta & qualis.

Ieiunia quadragesimalia.

MCCCCXXXVI An festiuitates minuendæ.

IN festis vsum laudo, & abusum condemno. Non debent esse solemnitates nimis multæ, ne pauperes hebetentur otio, & rerum penuriâ grauentur. Ponam aliqua, quæ consideratione sunt digna.

I.

An festa publicari possint sine Magistratus licentia.

Casus proponitur.

PRopono casum, qui accidit in Ciuitate celebertimâ, & opulentissima, nempè inter personas mihi optimè notas. Lectorum erit de circumstantiis singulis sententiam ferre.

An festa institui possint cum pauperum nimio grauamine.

Prælatus N. obtinuit à Summo Pontifice, vt Sancti N. dies in illa Ciuitate esset festus. Bullam præsentat loci Episcopo, & consensum obtinet, vel extorquet. Magistratu sæculari inconsulto edicitur noua festiuitas, & ad rem sacram vniuersi inuitantur. schedæ impressæ angulis affiguntur, ne quispiam possit ignorantiâ excusari. Coguntur Senatores ad domum Ciuicam, & omnium nomine Consul accedit ad deuotum, & doctum Abbatem. Venio inquit, à Ciuitate missus, vt examinem mensas pauperum, & mechanicorum, quas V.P. curauit parari pro crastino. Quas mensas? inquit alter. Mensas illas, ait Consul, in quibus hilares cras erunt nostri pauperes. Verùm Prælatus Consuli: Præter communem meamque air nulla paratur totâ domo; in illa Religiosi, in hac amici aliquot, & Perillustris V.D. si velit, sumere refectionem poterimus. Ergo infert Consul, quando V. P. & vestri erunt hilares, erunt nostri pauperes tristes; quando vos edetis, & superbibetis, illi fame & siti cruciabuntur; & quando vos cantabitis, illi plorabunt? absit. Aut cras omnibus nostris mechanicis pauperibusque dabitis cibos, aut agetis vestrum festum priuatim. Negat cibos Antistes: & Consul, ecce vestram deuotionem, inclamat: ecce qualiter Pontificem, & Romanos fallitis, & cùm agitur de pauperum subsidio, bursam clauditis. Diploma subreptitium pronuncio, & fuisse expeditum ab hominibus male informatis. Hæc vociferans iracundus egreditur, mittitque famulos, qui schedas affixas angulis lacerent, curatque proclamari à præcone, sequentem diem festum non esse, debereque omnes mechanicos se continere in officinis, & operari sub pœnâ centum aureorum, soluendorum in cute ab illo, qui non habeat in ære. Territi à Magistratu manserunt mechanici, & ciues domi, etiam nobiles, etiam plerique alij. Rari, aut nulli ad illud templum venerunt illâ die, & annis sequentibus ille Prælatus nihil amplius de festi obseruantia cogitauit.

Consideratis omnibus huius historiæ circumstantiis, infers non posse Ecclesiam inconsulto, & inuito Magistratu Politico, festa multiplicare.

Sed rationem inferendi non video. Ego enim historiam esse veram scio: at Consulem bene processisse non scio. Summâ sunt reuerentia, & obedientiâ Pontificum obseruanda mandata: si grauia videantur, aut molesta, subditis orare, & deprecari licet: at erigere cristas, & nolle obedire, non licet.

Quantâ sint reuerentia Sedis Apostolicæ constitutiones admittendæ.

II.

De dierum festorum multitudine. An expediret expungi aliqua? An præstaret solos Dominicos festos relinqui.

MVlta olim vidi in Belgio ob festorum nimiam multitudinem facta, quæ sine lachrymis recenseri non possent. Sumpsi calamum, & generalia aliqua motiua aliquibus amicis, agentibus Romæ proposui, orauique, vt dignarentur Vrbanum Octauum informare. Vnius epistolæ copiam adiungo. MCCCCXXXVII

NOn pauca sunt, Illustrissime Præsul, quæ Sanctissimus Dominus noster scire omnino deberet, quæ haberent remedium procul dubiò, si vel semel esset aliquis qui sincere narraret. Proponam aliquid; & si mea monitio videatur grata fuisse, plura olim suggeram, vt saltem conscientiæ meæ, & tuo mandato satisfaciam. A solemnitatibus igitur exordium sumam, & sincere proferam, quid obseruauerim. Video Mechanicos in Belgio Viros, abuti Ecclesiæ clementia, aut ab Episcopis affligi, aut si mauelis, perdi. In ditionibus Regi subiectis, præter Dominicas, & solemnes B. V. Apostolorum, & aliorum Cælitum dies, sunt Ciuitatum dedicationes, victoriarum festiua

Nimiū multa sunt apud Belgas festa.

commemorationes, & ipsa tam frequentes, vt magnam anni partem occupent: in Batanicis verò, præter Dominicam, nulla festiuitas. Cum sint igitur Hæreticæ, & Catholicæ Ciuitates confines, hoc singulis diebus video, hoc experior, Miseri homines, qui vxore, & familia grauantur, quatuor diebus victum pro septem lucrari non possunt, ideoque in rebelles Ciuitates suffugiunt, vt ibi plus lucrantes, commodius victitent, aut opulentius. Ex hac fuga quatuor mala oriuntur necessario; primum, Regem Catholicum vasallos perdere; secundum, crescere hostium numerum; tertium, hostes ipsos ditescere, transfugarum enim nobis manufacta venduntur, & nostra pecunia nobis transuehitur in Bataniam, vt contra nos, & Ecclesiam Catholicam militet; quartum, eos, vtpote profugos, sub initium, solemnicatum numerum detestari, mox Sanctorum cultum irridere, & tandem in Caluinianismum labi.

Multa mala ex illis festis suborîũtur per accidens.

Cum igitur hæ iacturæ valde frequentes sint, petitur, quid debeant prudentes in talibus miseriis constituto consulere? Vt laboret etiam diebus festis, si consulam, respondebit se secreto, & impune hoc non posse; maximè cùm debeat plerumque in domibus diuitum operari, qui hoc non permittent. Ergo videtur ad supremum Ecclesiæ tribunal recurrendum, petendumque, vt declaret, omnes illos, qui actualiter non habeant pecunias sufficientes, vt victitent, posse diebus festis operari.

An liceat laborare diebus festis.

Dominatio Vestra vtatur hoc consilio, vti voluerit: ego tamen sine lacrymis videre non possum festiuitatum numero, homunciones; alias bonos Catholicos, ad rebellionem, & Caluinismum quotidie abigi; & si possem remedium aliquod ponere, crederem me peccaturum esse grauiter, si numerum festorum non minuerem. Vale.

Erat prudens Vrbanus, & ab aliquibus hanc rem admonitus, paucis mensibus post, Diploma edidit, in quo aliquas solemnitates abstulit. Fuisset ab omnibus receptum, nisi duo essent, quæ obesse viderentur. Alterum, tolli festa, quæ populi deuotio iudicabat præcipuas. Nam Bruxellis multum adlaborare debui, vt Hispanorum conscientias turbatas, aut etiam irritatas sedarem. Habet hæc gens erga Marianam Conceptionem deuotionem innatam, nec pacificè audire volebant expungi tantam festiuitatem. Alterum, addi noua festa, non enim videbantur pauperes iuuari hoc diplomate: fuit enim mera festorum commutatio, quæ esse ablatio deberet. Sed quo posset modo, & Sanctorum cultui, & pauperum satisfieri solamini? Respondebit Epistola subsequens, quam sub idem tempus scripsi.

Hispanorũ erga Virginis Conceptionem deuotio.

Gaudeo, Vir Illustrissime, Tibi persuasum esse nimium festorum numerum Respublica nocere Christiana. Sed quia ab eo, qui designauit morbum, medicinam requiris: Respondeo: si à Sanctissimo Domino consulerer, sic fore dispositurum Calendarium. Desiderarem omnes, & solos dies Dominicos festos esse; & vix alios. Sed quid de Sanctorum cultu agendum? Edisseram. Relinquerem Natiuitatis, Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, & Sanctissima Trinitatis dies, vbi iacent; non enim vellem mobilium festorum regulas alterare. Conseruarem Quadragesimales Dominicas, & per reliquas distribuerem Apostolos, Euangelistas, & alios omnes Sanctos, quorum dies obseruamus. Vterer igitur duplici Calendario: altero fixo, alterò mobili: quod tamen haberet fixum ordinem solennitatum. Ideam vtrinsque pono. MCCCC. XXXVIII.

Pascha, ac aliæ celeberrimæ solemnitates non facilè debebunt alterari.

CALENDARIVM
DOMINICALE, ET SANCTORALE, omnia Festa mobilia continens.

DOMINICA Septuagesimæ. [*Fiat de illa Officium prout in Breuiario.*]
Dominica *Sexagesima.*
Dominica *Quinquagesima.*
Feria IV. *Post hanc ipsam Dominicam dies Cinerum.*
Dominica 1. *Quadragesima.*
Dominica 2. *Reminiscere.*
Dominica 3. *Oculi.*
Dominica 4. *Lætare.*
Dominica 5. *Passionis.*
Dominica 6. *Ramorum.*
Dominica 7. PASCHA. [*Dies sequentes non sunt festiui, sed licet feria secunda, & tertia laborare.*]
Dominica 1. *Post Pascha.* Quasi modo *dicta.*
Dominica 2.
Dominica 3.
Dominica 4.
Dominica 5.
Feria V. *post Dominicam* V. ASCENSIO DOMINI.
Dominica 6.
Dominica 7. PENTECOSTES. [*Completur vna die, & Feria secunda, & tertia operantur mechanici.*]
Dominica 8. SANCTISSIMA TRINITAS.
Feria V. *Post Dominicam* VIII. SOLENNITAS CORPORIS CHRISTI.
Dominica 9. S. Maria. *Prima lectio sit de Conceptione, secunda de Natiuitate, &c. ita vt per omnes lectiones vita Angelorum Reginæ distribuatur.*
Dominica 10. Omnes Sancti. *Officium, quod etiamnum habetur, potest legi.*
Feria II. *Post hanc ipsam Dominicam* Commemoratio omnium fidelium defunctorum.
Dominica 11. Omnes Angeli. *Prima lectio sit de Angelis, secunda de Archangelis, &c. ita vt in singulis agatur de singulis Choris.*
Dominica 12. Omnes Apostoli. [*Quia apud Benedictinos, & Cistercienses sunt duodecim lectiones, singula singulis poterunt correspondere. Verum in officio Romano debebunt bini*

biui in aliquibus lectionibus celebrari, vt omnium commemoratio fiat]

Dominica 13. Omnes Euangelistæ. [*In primo Nocturno erunt lectiones de duobus, & de aliis duobus in secundo* [

Dominica 14. Omnes Martyres.

Dominica 15. Omnes Sancti Pontifices.

Dominica 16. Omnes Sancti Doctores.

Dominica 17. Omnes Sancti Confessores.

Dominica 18. Omnes Sanctæ Virgines, & Viduæ.

Dominica 19. Transfiguratio Domini.

Dominica 20. S. Crux.

Dominica 21. Sanctus Michaël.

Dominica 22. Sanctus Ioachimus, & Sancta Anna.

Dominica 23. S. Ioannes Baptista.

Dominica 24. S. Petrus, & Paulus.

Dominica 25. Sancti Infantes Innocentes.

Dominica 26. S. Stephanus.

Dominica 27. S. Laurentius.

Dominica 28. S. Augustinus.

Dominica 29. S. Benedictus.

Dominica 30. S. Bernardus.

Dominica 31. S. Norbertus.

Dominica 32. S. Franciscus de Assisio.

Dominica 33. S. Franciscus de Paula.

Dominica 34. S. Theresia.

Duminica 35. S. Ignatius.

Dominica 36. *Sanctus N. Religionis N. Fundator* [*singula Religiones, qua nondum habuerunt sui Fundatoris Festum, hoc illum die celebrent, & quem voluerint sacalares.*]

Dominica 37. Dedicatio Ecclesiæ.

Dominica 38. *Patronus aliquis.*

FESTA IMMOBILIA.

Tantummodo in hoc nouo Calendario erunt hac.

Decembris 25. NATIVITAS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI.

Ianuarij 4. EPIPHANIA.

Dominica post Epiphaniam [*si inter Dominicam 38. post Pascha, in quasecundi Patroni est solennitas, aliqua vel aliqua intersint Dominica, huius Dominica post Epiphaniam officium recitatur.*] *Retinere poterimus Calendarium commune; & distinguendo inter Natiuitatem, & Festiuitatem, hanc poterimus die Dominica, & illam Die currente sine solennitate celebrare.*

Mechanici stupidi, & parū deuoti. *Hac est Illustrissime Vir, Calendarij Idea, iuxta quam & cultui Sanctorum satisfit, & lucrandi panem suum quotidianum relinquitur tempus Mechanicis. Pleriqae ex ipsis sunt stupidi, & maioris commoditatem, minoris fidem, & Religionem faciunt: vnde si festorum pluralitas sit eis incommoda, mallent Lutherani, aut Caluinista esse, quam hanc perpeti incommoditatem.*

An hæretici habeant festos dies. *Sed inquies: etiam Heterodoxi prater Dominicas habent festiuos dies, in quibus ab opere vacant. Respondeo hoc ipsum falsò assumi, si vt Regula generalis sumatur: nam Haretici multi prater meras Dominicas nullam diem festam habent. In Palatinatu, obseruatur dies Iouis, sed ob aliam rationem, quam addo. Defecerat à fide illa Prouincia, & cultum solemnem detraxerat omnibus Sanctis, iusseratque vt sex diebus Mechanici singulis septimanis laborarent. Gratissimum fuit decretum heris, qui grauabantur prole, & desiderabant maiorem lucrandi aliquid commoditatem, gratissimum fuit etiam illis, qui operabantur pro donario diarno (Hisp.* por Iornal.) *quia laborando diebus singulis plus in septimana lucrabantur. At famulis, qui pro toto anno conuenerant, & idem lucrari debebant, essent multa festa, vel pauca, ingratissimum fuit: & multi ex ipsis hanc vnam ob causam cedierunt ad Fidem Romanam. Vt hoc cognouit Princeps, iussit vt diebus Iouis sibi vacarent famuli; otiarentur, aut etiam pro seipsis laborarent si vellent; & ideo hac dies* Festum Comitis *denominatur. Sic Vir cautus omnibus satisfecit, & heros famulosque in sua haretica defectione firmauit. Eius exemplo vellem fauere Mechanicorum famulis, eisdemque ciuili potestate concedi, vt feriis quintis à meridie saltem possent sibi vacare, & aliquod opus perficere, quod independenter ab hero possent vendere, vel alienare.* *Festum Comitis in Palatinatu.*

Sic tecum discurrere placuit: tu considera singula, propone Sanctissimo Domino Nostro & viue felicibus annis.

III.

MCCCCXXXIX. *De Gregoriana reformatione Calendarij.* QVàm multa, & liberè enarrantur è tripode, quæ superiores reducere nequeunt ad praxim! Sic ais ipse. *Et respondeo*, ante Gregorianam reformationem Calendarij eadem dicta, & tamen anno 1582. reformationem fuisse ab Ecclesia euulgatam. Admiserunt illam omnes Catholici vel ferè, tametsi rescire non possim cur fuerit à Clauio, & ab aliis tentata: bene enim Ecclesia, & Respublica poterat veteri stylo gubernari: at in expunctione festorum alia est ratio, minuitur enim quotidie, & minuetur Catholicorum numerus, quousque festorum numerus diminuatur.

IV.

MCCCCXL. *An aliquibus liceret, aut praestaret die festo quocunque laborare.* ANne Dominicæ remanebunt intactæ? Anne, & ipsæ deberent etiam exauthorari? Id non dico; scio tamen nonnullos desiderare, ipsas dies Dominicas à meridie esse liberas: & quia id tibi fortasse videbitur mirum, peto vt Ægidium audias. [Rusticus sum, ait; laborare manibus scio, orare & contemplari nescio. Hæc dies est Dominica. Surrexi seriùs, & iam sofficienter requieui. Iui ad Ecclesiam, duas audiui Missas; nimirùm solennem, & priuatam: concionem etiam. Legi meum rosarium: & orationes quas scio recitaui. Pransus sum, & nescio quid faciam post prandium. Ibo ad Vesperas? Non aguntur in pago illæ; & si aguntur media absoluūtur hora, & sunt dies æstiui valde magni. Visitabo vicinos? murmurant, peierant, ludunt, potitant, & inebriantur. Ero otiosus domi? neque id potero, nec proficiam si fecero, nam otium est puluinar Diaboli. Quid ergo remedij? laborare, operari. Ponere media debeo, vt liberer efficaciter ab omni peccato vitioque, & præter mechanicum manuum exercitium nullum habeo.] Sic discurrentem rusticum audiuisti. Quid respondes?

Discurrit prudenter, vel rusticè, quid debet, quid potest in tali casu Ægidius facere?

V.

MCCCCXLI. An ad vitandum otium liceat die festo laborare.

RESpondet Antonius Cotonius (aliàs Ausonius Noctinot) in Summa Dianæ *verb.* Festum. *num.* 13. [Excusantur ratione pietatis puellæ, in die festo suentes, vel aliud opus facientes ad vitandum otium, ne ad fenestras se conspiciendas exhibeant. Ita Sa verb. Festum num. 6. Homo-bonus volum. 1. part. 2. resp. 35. & Diana part. 3. tract. 5. resolut. 8. §. Notandum est.] Ergo, si puellæ piè possunt operari die festo, ad vitandum otium, & ne garriant, aut se conspiciendas exhibeant; poterunt, etiam rustici & mechanici, ad vitandum otium, & ne ludendo aut potitando, peierandi, blasphemandi, aut rixandi se exponant manifesto periculo. Dummodò id fiat clam, domique ad vitandum scandalum: vt de præfatis puellis quoque dicendum est: & periculum sit *Manifestum*; aliàs, si dubium, pro festo (quod possidet) iudicandum esset.

VI.

MCCCCXLII.

POsueram calamum; sed quia nunc recipio literas ab Illustrissimo Domino N. amico optimo, quæ prodesse poterunt, illum resumo. Valedixerat mihi Pragæ, Tckernovvitzium (ciuitas ipsius est) rediturus; & quia Stirsinium (meum est) non multum exest ab itinere, oraui vt ad meam Arcem illâ nocte diuerteret. Adquieuit humanissimus Baro, & & die altera gratias & has lineas scripsit. [*Por no faltar con mis obligaciones, no è podido dexar de escribir estos ronglones, agradeciendo el hospedaje y buen tratamiento, que me hizo el Mayoral do Estirsin, en nombre de su Amo. Queriendo a la mañana agradecerle al dicho Moyoral el tratamiento, aun conserdia de San VVito, auia ido à trabaxar al campo, y auiendo preguntado à su muger; como no guardaban las fiestas, me respondio, que sus amos por ellos, guardaban fiestas, reçaban, ayunaban, y haçian penitencia de sus pecados, &c.* Quæ verba quia mihi placuerunt, volo Latinè reddere, vt res seriæ & graues leuioribus iuuari possint. Illustrissimus igitur Dominus Baro sic inquit. [*Ne videar obligationibus meis deesse, scribo has paucas lineas, & gratias habeo ob humanitatem, qua Domini sui nomine me Præfectus excepit. Postridie matutino tempore volui illi valedicere; at aberat, & laborabat rure. Et quia erat sancti VViti solennitas, rogaui vxorem, An non rustici fastos Sanctorum obseruarent? Et illa, Domini mei* (nempè Monachi Monsserratenses) *festa obseruant pro nobis; orant pro nobis; ieiunant & agunt pœnitentiam pro nobis, &c.*] Sic anus illa decrepita & hypochondriaca, omnes Ecclesiasticas obseruantias in humeros suorum Dominorum exonerans: vt vel ipsâ teste esset verum illud Poëtæ iunioris: *Plebs, dum pro populo Presbyter orat, arat.* Et quidem ego iam sciebam rusticos non ieiunare, rarò orare; sed putabam saltem festa colere vel inuitos: audio tamen hæc coli Pragæ, sed extra mœnia, vel in S. VViti die (Bohemorum Patronus ille est) rusticos operari. Cur ergo multiplicantur festa, si non seruantur: & præcipuè in Bohemia? Nam si natiuitatis iure rustici viuere suis dominis teneantur, & tot diebus operari pro domino: si vna diecula, quæ illis relinquitur, si relinquitur, à Parocho festiua dicatur; illi Deo, ne dicam amplius, vouebunt Parochum; nec induci poterunt, vt sua negligant, fame pereant, & diem obseruent. Anne Domini aliter sunt processuri? Respondent rusticos esse sua mancipia, (& verè in Bohemia illi mancipia sunt) & nemini iniuriam inferre, qui suo iure vtitur. Si petatur, vnde victuri sint rustici, si festa obseruent? Ipsi viderint, inquiunt. Si aliquis Dominus clementior esse velit, omnes cæteri inclamant, rem esse magnæ consequentiæ & scandali, & debere Iura manuteneri. *Omni ergo nisu allaborandum, vt Ecclesia Festorum numerum dignetur aliquando minuere.*

Rustici summas solennitates non obseruant.

Rustici in Bohemia sunt serui.

VII.

MCCCCXLIII. Ratio incidens pro multiplicatione festorum.

SIc perorare placuit contra festorum multitudinem: volo nonnihil addere, quod eidem festorum multitudini faueat.

Qualis Palatinatus sit.

Est inferior Palatinatus in Germania, regio pulchra, & ditissima; heri Regi Catholico; hodie Comiti Palatino Heidelbergensi subdita: habet homines bonos & industrios, at ipsos (heu tempora!) infectos hæresi Caluinianâ. Habent singulis hebdomadibus, die Iouis, festum, quod vocant Comitis, illudque ad meridiem alibi, alibi ad vesperum, secundum loci morem obseruant. Nobis, quale illud esset festum, quærentibus, responderunt, se sub defectionis initium, ad Doctrinæ Caluinianæ rigorem præter dies Dominicas, nulla festa obseruasse: sed quia famuli mechanicorum, vt otiarentur & continuæ hebdomadis laborem fugerent, transibant ad Magistros Catholicos, vt apud quos plura essent festa, rariùs operarentur; Princeps querelis Mechanicorum condescendens, diem Iouis voluit esse liberam, vt in ea famuli potitarent aut luderent, aut etiam proprio ipsorum commodo operarentur. Ergo illo tempore & loco multitudo festorum Fidei Romanæ propagandæ fuit vtilis.

Festum Comitis quale.

FVNDAMENTVM LIII.

De Officio Diuino, quod potest ad tertium præceptum reduci.

MCCCCXLIV. Diuini officij lectio.

PRÆTER Missam Ieiuniumque etiam coluntur dies Horarum Canonicarum lectione: at hæ singulis diebus debent legi, sed non ab omnibus. Sed à quibus? A Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis. Moniales & Religiosi Iuniores, iure

Professionis

Professionis choro, sicut aliis communitatis actibus, tenebuntur adsistere: non tamen priuatim recitare. Si inferas eos non teneri: quidquid de consequenti sit, consequentiam negabo; quia in Ordine S. Francisci tenentur iure Regulæ; & in aliis iure Præcepti specialis, aut fortè præscriptæ consuetudinis poterunt. Vniuscuiusque erit sui Ordinis mores examinare.

An Iuniores qui non sūt in sacris, teneantur ad Officium Diuinum.

MCCCCXLV. Officium Diuinum præcipua est Religiosorum obligatio, & ideò ab Authoribus plurima de illo scripta dictaque. Ego illa resumam, quæ video placuisse aut displicuisse meo Dianæ.

I.

An qui habet officium, cum quo consistere non possit Horarum Canonicarum lectio, excusetur a bearum recitatione?

Diana.

Affirmatiuè responder Caramuel, inquit Diana *part. 7. tract. 11. resolut. 1.* & statim Caramuelem citat Trullench, qui ait, *obligatum ad recitandum Diuinum Officium, non posse voluntariè suscipere aliud munus officiumve, cuius executio incompossibilis sit cum recitatione horarum, modò non adsit necessitas illius suscipiendi.* Addit Machadum, Bassæum, Monetam, Oliuerium Bonartium, qui sequuntur sententiam Suarij, ex quibus concludit, officium rariùs incompatibile cum Officij Diuini lectione posse quidem admitti, at non illud cui ordinariè adnexa sit talis occupatio, nisi specialis ratio Charitatis aliud suadeat: nam quando aliquis debet legere de oppositione, vt aiunt, & in casibus aliis similibus excusatur, à lectione Horarum à Bonartio, & Castro-Palao.

MCCCCXLVI. *Perez.* At hæc sententia, quam Caramueli Diana attribuit, nec mala nec Caramuelis est. Porrò non est mala, quia defenditur ab Antonio *Perez.* Perezio viro sapientissimo & doctissimo in Expositione Regulæ D. Benedicti *cap. 50. n. 1.* quem citauit Caramuel, *in Commentarij sui editione secunda num. 1448.* ait enim. *Scita & conspicua apud omnes est doctrina Scholasticorum dicentium, quod dum grauis aliqua & diuturna simul ingruit occupatio, qua absque offensione aliorum prætermitti non potest, aut in aliud tempus commodè differri, iustam excusationem afferat recitandi Officium Diuinum: secus verò, &c.* Ecce agit de occupatione diuturna; ecce excusat à lectione; ecce formidine caret dum resoluit, suamque docet esse scitam constantemque omnium Scholasticorum sententiam.

Perez qualis. Hinc sic discurro. Fuit Perez Doctor Salmanticensis, & vir summæ literaturæ: ergo omnes quos legit, omnes Salmanticenses Doctores, quos audiuit, erant huius sententiæ; aliàs enim inscitè diceret, eam esse scitam opinionem & apud vniuersos constantem. His prælibatis ad mentem Caramuelis veniamus.

An sit difficile satisfacere Officio Diuino. Dico primò, ad mentem Caramuelis, casum, qui proponitur, esse impossibilem: nam num. 1440 ponit hunc titulum. *Modus facilis satisfaciendi officio, etiam cum negotia sunt grauia:* & in fine Paragraphi: *Ecce modum, quo canonico Officio satisfacies sine dispendio temporis, qui studijs vacas aut negotijs obrueris.* Toto ergo cœlo abest ab admissione hypothesis, quæ negotiorum & lectionis incompossibilitatem supponit, qui dicit esse facile satisfacere officio diuino, etiam cùm negotiis obruimur.

MCCCCXLVII. *Occupationes aliæ actuales, & aliæ habituales sunt.* Sed quid, si admittatur hypothesis? Manebimus in meta speculatione; nihilque dicemus, quod sit practicum: nam si hypothesis impossibilis est, quidquid ex illa sequatur, non practicum, sed purè speculatiuum est. Et quidem non admissa; sed condonata hypothesi *num. 1436. c.* sic resoluit Caramuel. *De habitualibus (occupationibus) maior est difficultas*, ait, *quia illæ vix tantæ, vt desit recitandi locus*; (nota illud *vix*, & infer rariùs posse contingere, vt tanta sint, quæ excusare dicantur.) *Verùm in hœc hinc mihi Regula.* *Considero laborem minimum, qui est sufficiens excusare à ieiunio, & quo alius minor à ieiunio excusare non potest; hunc vocemus laborem A. His positis dico: [Ille, cuius occupationes tam incompatibiles sunt, cum lectione Horarum, quàm labor A. cum ieiunio, non tenetur legere.] Constat euidenter à pari.*

Regula à paritate rationis deducta.

Et num. 1437. explicans occupationum qualitatem, ait Caramuel, *eas debere esse ex officio; vt seruire Reipublicæ, cùm potest, & quantum potest: vnicuique fauere proximo grauiter periclitanti.* His positis percipere nequeo, in quo Authores, quos Diana allegat contra, differant à Caramuele; nisi in hoc tantum quod ipsi admittentes hypothesim respondeant practicè; & Caramuel negando illam, speculatiuè: responsio enim est eadem; nam Caramuel agit de solis occupationibus, quæ ex officio, hoc est, ex iustitia aut charitate obligant; & cæteri dicunt, non posse admitti officium incompositum cum Horarum lectione *nisi specialis ratio Charitatis* (strictior Charitate est Iustitia) *aliud suadeat.*

Omnes humanæ leges cedunt charitati & iustitiæ.

MCCCCXLVIII. *De ieiunio, An admitti possit officium, quod cum ieiunio componi nō possit?* Ieiunium cum Horarum lectione connexuit Caramuel: & vt quæstionem modò meliùs examinet, inquirit, *An quis possit vltrò admittere officium, quod cum ieiunio Ecclesiastico stare non possit?* An non Trullench. teneretur consequenter dicere *obligatum ad ieiunandum, non posse voluntariè suscipere munus officiumvè, cuius executio incompossibilis sit cum ieiunio; nam implicitè vult violationem ieiunij, modò non adsit grauis necessitas illud suscipiendi?* An non idem dicere tenetur Diana, qui eiusdem doctrinam & rationem admittit? Teneretur omnino, aut disparitatem assignare. Et si hoc diceret; deberet consequenter asserere, neminem posse voluntariè & sine graui necessitate esse Sutorem, Sartorem, Barbitonsorem, Prædicatorem, &c. nam horum officiorum aut munerum labor censetur à multis incompossibilis cum Ieiunio, & hanc ob causam excusantur à plurimis.

Quinam excusentur à ieiunio.

Et vt directiùs argumentemur contra Dianam, *qui 1. part. tract. 9. resol 9.* Fossores, Sertarios, & similes à ieiunio, non solum diebus quibus laborant: eosdemque *resol. 11.* etiamsi ex mercede euncionentur, & alios aliis locis excusat,] pronuncio eum ad hoc Trilemma teneri, *Trilemma.*

nimirum; *vel* asserere neminem posse Fossoris, Sertarij, &c. aut etiam Concionatoris officium, incompossibile cum Ieiunio voluntariè admittere; *vel* omnem posse Munus incompossibile cum Horarum lectione, *vel* ostendere priuilegium, quo fultus potest inconsequenter loqui.

MCCCCXLIX. Porrò ratio adducta in contrarium non vrget: & si vrgeret, æquè vrgeret in ieiunio, & Horarum lectione: illam enim Positionem; *Qui admittit munus incompossibile cum Horarum lectione aut Ieiunio, implicitè vult omissionem lectionis & ieiunij*; distinguo: implicitè (imò expressè si velis; quid inde?) vult omissionem lectionis obligatoriæ, nego: non obligatoriæ, concedo. **Nota attentè istam responsionem.** Et quidem, si ratio illa conuinceret, etiam probaret neminem posse petere, vel admittere voti dispensationem aut commutationem, quia etiam iste implicitè aut expressè vellet omittere actum ad quem tenebatur ex voto. Quamobrem dicendum est, aliud esse velle carere obligatione, & postea ieiunium non obligatorium omittere; & aliud, diuersum omnino, velle omittere lectionem aut ieiunium die quo legere aut ieiunare tenemur. Hanc ipsam distinctionem me docuit Diana 1 *part. tract. 9. resol. 52.* ait enim: *Aliud quidem est desiderare aliquem frangere præceptum, quando est obligatio, & aliud desiderare se reddi impotentem ad præceptum; hoc enim nihil est aliud, quam optare excusationem præcepti, quam licèt quis intendat via illicita, non operatur aduersus tale præceptum, cùm non desideret illud infringere quando obligat, sed modum quo non obliget quærat.* Hæc posui; quia video multa dici à nonnullis, quæ seorsim pulchra; & tamen simul componi & cohærere non possunt: nec existimo bene philosophari, qui doctrinæ consequentiam non curat. Hæc dicta de illis sint, qui ad Officij lectionem tenentur ex solo præcepto vel voto; pergo vlteriùs, & rogo.

II.

Quid dicendum sit, quando Ecclesiasticus legere tenetur ex Iustitia.

MCCCCL. **Religiosi nō omnes tenētur ad Officium diuinum ex iustitia.** Quando agit de Officio Diuino Caramuel, agit de Religiosis, quos non putat ratione status ad illud teneri ex iustitia; nam vt ostendit *in Commentarijs in Regul. S. Benedict. num. 1350.* non obligantur iure sustentationis: At quia authores, quos citat Diana, generaliùs loquuntur; & sunt multi sæculares Sacerdotes (fortè & aliqui Religiosi, ex contractu speciali) qui ex iustitia tenentur (puta ratione beneficij, &c.) placuit hanc quæstionem adiungere, ad quam respondeo, **Resolutio Quæstionis.** *non posse admitti officium incompatibile cum obligationibus, ad quas aliquis ex iustitia tenetur.* Hinc est, Capellanum, qui ob beneficium, præbendam, &c. tenetur celebrare, aut Canonicas Horas recitare quotidie, non posse admittere occupationem, aut officium aliquod incompossibile: omni enim gratiæ aut charitati debet Iustitiæ obligatio anteponi. **Iustitia omni liberalitati præponenda.** Quod ipsum exemplo clarissimo ostendo. Nam Faber lignarius, qui tecum est pactus pro domo erigendâ, & pecuniam recipit, tenebitur tibi, seruire ex iustitia, nec poterit acceptare officium, quod impedimentum inferat, & sit in causa, ne tibi satisfacere possit.

III.

An aliquis, vt fugiat obligationem legendi Horas canonicas, possit quærere & vltrò assumere occupationem, quæ incompatibilis sit cum lectione canonica?

MCCCCLI. **Dianæ inconsequentia.** Diana negatiue respondebat, vt vidimus; qui enim acceptare non potest tale officium, non poterit petere & solicitare: at nunc dico debere illum, aut inconsequenter loqui, aut respondere affirmatiue: & ostendo. *Parte 1. tract. 9. resol. 19.* inquirit, *An aliquis, vt effugiat obligationem præcepti, possit transire ad alium locum propinquum, vt non ieiunet, si ieiunetur in suo?* & respondet asserentem sententiam esse tutam in praxi, & probabilem. Noto illud *vt* & infero, Ergo potest quis, vt effugiat obligationem legendi Horas Canonicas, transire ad aliud officium, aut dignitatem, quæ legendi obligationem excludat.

Et consequenter *Resol. 40.* interroganti, *An defessus ex labore sumpto ob recreationem* (puta ex ludo pilæ, vel ob quærendam concubinam) *teneatur ad ieiunium?* ait opinione Ledesmæ & Medinæ, non peccare, qui ponit impedimentum ne ieiunet; nempe qui ludit pilâ; non enim tenetur illam relinquere propter ieiunij obseruationem. Lego, & infero, eodem modo de Officio diuino, & aliis Præceptis debere Ledesmam Medinamque philosophari: vel ostendere cur id in vno præcepto valeat, & in altero non valeat? Poterit igitur quis se fatigare, ludendo pila, ea intentione, vt postea respirare non potens, lectione canonici Officij excusetur.

Et iterum *Resol. 52.* inquirit. *An excusetur à ieiunio, qui labore aliquo defatigatur, quamuis illum in alium diem commode differe queas; & etiamsi data opera vt non ieiunet hoc ageret?* Inquiro & ego: *An excusetur ab Horarum lectione, qui sumpsit occupationem incompossibilem, quamuis illam in alium diem commodè differre possit: & quid si data opera, vt non recitaret, eam assumeret?* & puto ad vtrumque eodem modo responderi debere.

IV.

MCCCCLII. **An ne est efficax argumentatio negatiua.** Recognouit primam editionem Moralis Theologiæ Diana, & omnes locos in quibus impugnabatur, adnotauit; & in Tomi Operum suorum vndecimi tractatu primo, magno studio & ingenio, respondit: at ille hunc articulum intactum reliquit: ergo iudicauit, bene in illo argumentari Caramuelem.

MCCCCLIII. **Satisfacere Diuino officio est valde facile.** Ego quidem dubium hoc recognosco, & aio *Primo*, esse facillimum satisfacere Officio Diuino, quoad substantiam. *Secundò*, nullum in mundo officium aut occupationem, tantam curam & tempus requirere, vt regulariter componi non possit cum Officio Diuino. Quid si daretur? Respondeo *Tertiò*, hypothesim iuxta communem cursum impossibilem esse: at ea semel condonatâ aut admissâ, debere distingui obligationem ex iustitia, ab obligatione **Ad illud alij tenentur ex iustitia alij ex præcepto.**

gatione ex præcepto. Eos, qui tenentur ex iustitia, strictiùs teneri: eos, qui ex præcepto, posse de isto, sicut de aliis præceptis similibus philosophari.

V.

An Sacerdos cæcus, qui solus non potest persoluere Horas Canonicas, posset tamen alternatim cum socio; si eum ad manus habeat, teneatur adhibere?

MCCCCLIV. Respondet negatiuè Caramuel *in Comment. num.* 1445. sequutus Ioannem Sanchez *in selectis disp.* 41. *num.* 2. Affirmatiuè Castrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 1. *disp.* 2. *punct.* 6. *n.* 13. & Diana *part.* 7. *tract.* 11. *resol.* 3 vtramque indicat esse probabilem. Sed semper manet esse contra naturam gratiæ, aut priuilegij, quòd aliquis inuitus cogatur: non enim putarem esse fauorem & priuilegium certum, quod induceret obligationem, etsi tantum probabilem.

An ex priuilegio nascatur obligatio.

V I.

An Regularis, qui non est constitutus in sacris, si maneat extra monasterium, iure consuetudinis teneatur, Officium Diuinum recitare?

MCCCCLV. Negatiuè respondet Caramuel *in Reg. D. Bened. num.* 1443. apud Dianam *part.* 7. *tract.* 11. *resolut.* 4. & se sic respondere negat ipse Caramuel: idque ille non habet in verbis quæ citantur à Diana, ait enim, *Quicunque Monachi, &c. quia Monachi, &c. exitus iunioris Monachi, &c.* Sanè de Monachis agit Caramuel, & hodie in Dei Ecclesia multi sunt Regularium Ordines, & Monachorum pauci: Et ratio, quam adducit Caramuel, videlicet, *exitum iunioris Monachi cum licentia, aut sine licentia, esse rarissimum, & de raro contingentibus consuetudinem dari non posse*: si agamus de Monachis, & de Benedictinis præcipuè, est valde efficax; si de Mendicantibus, falsa: frequentissimè enim apud ipsos, iuniores extra Monasterium egrediuntur de suorum superiorum licentiâ & quæ sæpe accidunt, inducere consuetudinem possunt. Sed hîc iterum examinanda esset hæc consuetudo, non enim omnis obligat, quæ videtur.

Monachi iuniores rarò exeunt. An de raro contingentibus detur cōsuetudo.

MCCCCLVI. Vides Dianam hypothesin reduxisse ad thesin, & particularem ad vniuersalem. Argumentatio & sententia Caramuelis hæc est: *Si iuniores Religiosi ex consuetudine tenentur ad Officium diuinum, tenebuntur vbi datur illa consuetudo, & non alibi. Ergo in Ordine, aut loco, vbi non detur illa consuetudo, non tenebuntur: Sed cessat consuetudo in Benedictinis manentibus extra Monasteria: ergo isti consuetudinis iure non tenentur. Probatur minor. Quia illi manendi extra Monasteria non habent consuetudinem.*

Quomodo, & vbi obliget consuetudo.

Apud Benedictinos manendi extra Monasteriū non datur consuetudo.

Inferes. Ergo isti iuniores, si extra Monasterium existant, ad diuinum officium non tenentur. Et, quidquid sit de consequenti, negabit consequentiam Caramuel: bene enim stat eos consuetudinis iure non teneri, & tamen alio iure teneri. *Sed quo?*

Omnibus examinatis, ad præceptum implicitum, aut expressum recurro; nec alium video titulum, quo possint iuniores obligari. Considera has duas Conclusiones.

Sit prima. *Exceptis iunioribus Ordinis Sancti Francisci, & Societatis, cæteri (nisi in Monasterij fundatione initus sit specialis contractus) vbi sunt obligati, ad Horarum lectionem obligari videntur præcepto expresso, vel implicito. Consuetudo nisi habeat vim præcepti impliciti, aut voti, seu iuramenti impliciti, non habebit vim legis.* Considera singula verba. Excipio primò iuniores Ordinis S. Francisci, quia iure Regulæ ad Horarum lectionem obligantur sub mortali: secundò iuniores Societatis Iesu, qui non obligantur. Manent reliqui, è quibus, qui obligantur cum voto implicito, non possint, præcepto explicito obstringendi sunt. Et qui sunt isti, qui præcepto obstringentur? Res est libera, & quia ex rei natura nulli, obstringentur omnes, quos Ordinum Institutores, Reformatores & cæteri Superiores voluerint. *Rogandi igitur sunt Ordinum Superiores, & ipsis absolutè credendum.* Sed de hoc iterum differemus inferiùs.

Cur iuniores obligentur ad diuinum officiū.

Iuniores Franciscani obligantur. Iuniores Societatis deobligantur.

Quid de cæteris dicendum sit.

Sit secunda. *In Monasterio, aut Ordine, in quo iuniores intra claustra habitantes præcepto implicito, aut expresso obligantur, nisi contrarium Superiores affirment, etiam obligabuntur iuniores, qui extra claustra*: & asserendi ratio à carentia rationis negandi desumitur. Quia, cum nulla subsit ratio, ob quam illud implicitum præceptum restringatur, debet ad omnes extendi: vbi enim non succurrit, cur debeant potius isti, quam illi, debent obligari vniuersi, vel nulli. At in nostro casu, nullos obligari falsum est: quia habitantes in claustro obligari, supponit hypothesis: ergo vniuersos (hoc est, tam habitantes intra, quam extra) æquè obligari certum est.

Cōsideretur illa ratio.

V I I.

An Regulares nondum in Sacris constituti teneantur ad Officium Diuinum?

Caramuel *in Comment. num.* 1351. apud Dianam *part.* 7. *tract.* 11. *resolut.* 4. ex multis latissime conatur probare, Regulares iuniores ante perceptionem sacrorum ordinum, nec ex præcepto, nec ex vi Regulæ, neque ex consuetudine receptâ teneri Officium Diuinum persoluere. MCCCCLVII.

Sed se vllibi tam generaliter loquutum negat ipse Caramuel: quoniam loquitur ipse, non de quibuscunque Regularibus, sed de Monachis; & non de quibuscunque Monachis, sed de Benedictinis; & si adhuc subdistinguere velimus, non de quibuscunque Benedictinis, sed de Benedictinis-Cistercientibus, lego enim n. 1352. *Ego vere de alijs Religionibus indicare non possum, nec qualis apud eas sit ista consuetudo declarare: video Viros doctissimos consultos de iure Cisterciensi miserè aberrare; quia externi nec mores nostros, nec leges sufficienter nouerunt: idcircò, ne cæcus de coloribus disputem, de aliarum Religionum statutis, & obligationibus, libenter dubito, Magistrum ago non libenter. Ergo quidquid sit de alijs Ordinibus, in Cisterciensi, &c.* Agit igitur Caramuel

de Cistercienſibus, aut vt plurimum de Benedictinis, non verò de Regularibus, vt ſic, ſeu de aliorum Ordinum Religioſis.

MCCCCLVIII. *Multi ſunt tituli, quibus iuniores monachi ad lectionem Diuini Officij nō obligantur: & tamen reuera obligantur.*

Sed quid de Benedictinis Caramuel? Primò, *Iuniores, ſi tenentur legere priuatim, grauiter tenentur.* Secundò, *ſi tenentur legere priuatim, debent quotidie legere, & ſi ſemel omittant, peccabunt mortaliter.* Tertiò, *ſi teneatur, aliquo titulo teneatur.* Quartò, *iuniores non tenentur, ſub culpa legere priuatim ratione Religionis.* Quintò, *Choriſta Benedictini, non tenentur ſub culpa legere iure Regulæ:* (Nota illud *Benedictini.*) Sextò, *non obligantur iure ſuſtentationis.* Septimò, *nullo præcepto iuris communis, aut particularis ad onus tale obligantur.* Octauò, *habent legendi conſuetudinem, ſed iſta conſuetudo non obligat ſub culpa graui.* Nonò, *Monialis, aut iunior Religioſus, cui Abbas in virtute Obedientiæ præceperit legere Officium Canonicum, ſi totum omittat, aut eius notabilem partem, peccabit mortaliter.* Hæc num. 1346. 1347. 1348. 1349. 1350. 1351. 1358.

Cur obligentur.

& addit nunc. *Si in aliquo Monaſterio, aut Congregatione* (quod non ſcio) *Moniales, & iuniores ad Horarum lectionem obligantur mortaliter, opus eſt vt ibidem ſit, aut Inferiorum virtuale votum, aut Superiorum virtuale præceptum, aut contractus aliquis cum fundatoribus; nam aliter conſuetudo non obligat.* Ergo, cum iuniores inſtruantur à ſuis Magiſtris *non poſſe ab eis omitti Officium Diuinum ſine culpa mortali*, id verum eſſe (quia eſt quæſtio de facto) certum erit. Ergo Ordinis Benedictini Superiores, cum ita iubent Nouitios, & iuniores inſtitui, implicitè ferre legem moraliter, obligatoriam, qua eoſdem obligent ad Officij diuini lectionem, manifeſtum eſt.

An in S. Benedicti Regula ſit aliquid de lectione iuniorum.

Conſonant ea, quæ ſub Commentarij finem, folio videlicet Q q q q 2. iuxta editionem primam, & fol. L l l l 2. iuxta ſecundam, habet Caramuel; ait enim: *Regula Benedictina inducitne priuatam lectionem iunioribus nondum ad Ordines promotis? Reſoluo affirmatiuè: negatiuè vero Eugenius IV. in Priuilegio conceſſo Ciſtercienſibus anno 1437. Illud igitur probabile à ratione eſt, hoc ab authoritate. Ex ſuppoſitione quod Regula priuatam lectionem eis indicat, non tenebuntur mortaliter ante Abbatis præceptum.* Ita in Syntheſibus ſuis Caramuel, cui Andreas à Turri, Petrus Damaſus de Coninck, Henricus Loyens, Adrianus, Crommius, Ioannes de Ionghe, Ignatius Derkennius, Patritius Brenanus, Auguſtinus Eganus, Raymundus Caronus, Ludouicus de Scildere, Franciſcus de Cleyn, & alij Louanienſes Doctores, & Lectores ſubſcribunt. Et quia Diplomatis dati ab Eugenio IV. me minimus, placuit ex eo paragraphum 14. decerpere, in quo concedit Pontifex, *quod Capitulum poſſit ordinare, quomodo dicant Officium fratres Conuerſi, & Monachi, qui non ſunt in ſacris, cum de vtriſque* (nota bene) *nihil in dicta Regula (S. Benedicti) exprimatur.*

Capitulum generale diſponit de modo, quo debent iuniores ſatisfacere officio diuino.

MCCCCLIX. Hæc eſt Caramuelis doctrina, quam in Commentario ſuo habet: non quam dicitur habere apud Dianam.

Quid ergo Caramuel de aliorum Ordinum iunioribus? Dixit expreſsè num. 1352. ſe nolle imò non poſſe de minoribus aliorum iudicare: non ergo illos ad priuatam lectionem non teneri. Loquitur igitur de Benedictinis, qui, niſi conſuetudo eſſe obligatoria probatur (eſt enim conſtans) non tenentur ad peccatum mortale; nimirum, ante Abbatis præceptum: poſt hoc enim, illos ad mortale teneri manifeſtum eſt.

MCCCCLX. *De voto, & lege expreſſis.*

Sit igitur noſtra Concluſio, *Non datur lex expreſſa, nec votum expreſſum, quod in Ordine S. Benedicti obliget vniuerſos iuniores.* Si hoc neget Diana; aut expreſſam producat legem, aut votum emitti à iunioribus probet.

De conſuetudine.

Secunda. *Nulla conſuetudo, ſi nihil aliud inuoluat, quàm frequentiam actuum, obligat in conſcientia.* Patet; quia, vt ſit obligatoria debet habere vim legis: hoc eſt, aut inuoluere præceptum implicitum, aut votum implicitum.

An Benedictini nova poſſint vota emittere ſine Abbatis conſenſu.

Tertia. *Iuniores Benedictini non ſe poſſunt obligare voto implicito.* Patet: quia non poſſunt expreſſo: debent enim regulariter viuere, & ex præſcripto Regulæ nihil præter, aut ſupra Regulam facere ſine licentia. Fortè hîc aliquis ad licentiam implicitam recurreret, vt inde votum implicitum deduceret: ſed fruſtrà: nam Regula poſtulat licentiam expreſſam.

Sæpe iuniores tenētur, & cur.

Quarta: *Iuniores iſti alicubi teneantur præcepto Superiorum expreſſo, alicubi implicito. Tenentur igitur legere Officium ſub mortali.* Hanc centies docui: & cogor reponere propter nonnullos, qui nimis oſcitanter ſcripta aliena legunt, & temere interdum ad mentem aliorum diſcurrunt. Sane iſta argumentatio, *Titius docet, Iuniores non teneri legere iure Religionis, nec iure ſuſtentationis, nec iure Regulæ, nec iure expreſſæ legis, aut præcepti: ergo docet illos non teneri:* eſt ſimilis huic, *Titius aſſerit non eſſe niuem diſgregatiuam viſus ob quantitatem, nec ob grauitatem, nec ob figuram, nec ob locum, & tempus: ergo docet niuem non eſſe diſgregatiuam viſus: ergo non eſſe albam.* Et quis, quæſo, hunc modum argumentandi toleret?

Præcepta expreſſa imponi Iunioribus vidi; rariùs tamen. Implicita frequentiſſima ſunt.

MCCCCLXI. *Quid implicitum præceptum ſit? & quid requiratur, vt detur.*

Sed inquiris, *Quo ſcire poteris modo, an ſit implicitum præceptum?* Reſpondeo (& attentionem oro) requiri primò, vt non ſit præceptum expreſſum: quæ enim præcipiuntur explicitè, ad implicitam legem non pertinent. Secundò, vt ſit aliquid expreſſe, & clare, quod non eſſet, ſi præceptum non eſſet. Ergo ad Officium diuinum redeundo, ne exempla mutemus, & caſus caſibus confundamus: *In Congregatione, aut Monaſterio, vbi iuniorum Magiſtri docent eos teneri ſub peccato mortali: vbi aliquando concedunt Superiores iunioribus ægrotis, ſtudentibus, &c. omittendi officium diuinum licentiam: vbi tanquam mortalis culpæ rei puniuntur, ſi qui illud ſine licentia omittunt; ibi, ſi non datur præceptum expreſſum, dari ſaltem implicitum, manifeſtum eſt.* Ergo vniuſcuiuſque erit examinare mores & leges congregationis, in qua viuit: & iuxta ea, quæ viderit & obſeruauerit, ſe dirigere; damus enim generalem doctrinam, quæ variis poteſt modis ad praxim à diuerſis reduci.

An

VIII.

An Nouitÿ, etiamsi soli in choro sint, possint satisfacere præcepto legendi Horas canonicas publicè?

MCCCCLXII. NOluit resoluete quæstionem Caramuel, sed tantum *in Commentar. num.*1325. *I.* rationes pro vtraque parte, quæ solent allegari, perstringit: sed quia Diana *part.*7. *resolut.*3. iudicat vtrasque esse probabiles, iam audentior Caramuel eandem Quæstionem ad mentem eiusdem decîdit. Notat ramen, licet probabile videatur posse Nouitios publicæ lectioni satisfacere, hoc non respondere Benedictinorum praxi, apud quos nunquam vidit, ita Professis destitui Chorum, vt quatuor, aut sex non interfuerint. An-ne posset aliquis argumentum à consuetudine diducere? Non puto: non enim quæcumque frequentatio actuum habet vim legis, sed quæ inuoluit præceptum, aut votum implicitè.

An omnis consuetudo habeat vim legis.

IX.

An-ne, qui cum socio priuatim, vel publicè recitat, teneatur audire partem socÿ.

MCCCCLXIII. COntra Caramuelem Diana interdum insurgit; & vbi Caramuelem putat, seipsum inuadit, & hîc præcipuè, cum agit de Officio Diuino.

Diana seipsũ impugnat.

Docet *part.*2. *tract.*12. *resol.*2. esse probabilem sententiam, quæ tenet, eum, qui cum voluntariâ distractione Horas legit, aut Missam audit, satisfacere præcepto, nec peccare mortaliter. Ergo Religiosus ad solam prolationem tenetur. Sed qualiter debet recitare? An-ne tam clara voce, vt se audiat? Negat Azorius *part.*1. *lib.*10. *cap.*12. *quæst.*4. ex quo Filliucius *tom.*2. *tract.*23. *cap.*3. *n.*117. eandem sententiam hausit, & sic inquit: [Probabile est, quod dicit Azorius, satis esse vocem formare, labia mouendo, etiamsi à nemine, nec ab ipso proferente audiri possit. Quod propter scrupulosos dictum volo.] quorum sententiam refert, nec condemnat Diana *part.*2. *tractatu* 12. *resolut.*11. Vnde inferret nonnullus, nec debere audire socium, si cum illo recitet: nam argumentum vrget à fortiori: qui enim recitando, nec se tenetur audire, nec cæteros tenebitur audire. Sed hanc esse malam consequentiam, ostendemus inferiùs.

An requiratur attentio in horarum lectione.

An in Missæ auditione.

An reclians se audire debeat.

MCCCCLXIV. Si hanc modò vult Diana impugnare sententiam; aut Azorium, aut Filliucium, aut se impugnet; non Caramuelem, qui eam non habet: interim vt meliùs quid dicat, aut non dicat alterutet, ipsum Dianam audiamus. Quæsierat, *An, qui cum socio recitat, eum audire teneatur?* & dubium resoluit *p.*7. *tract.*11. *resol.*5. his, verbis [Negatiuè respondet Caramuel in Commentario num.1586.] At negat se id docere Caramuel: & iubet legi verba ipsa, quæ à Diana citantur. *Nemo tenetur auscultare socium, sed suos quisque versus correctè legere, & non incipere antequam alter desierit.* Dat rationem, *Quia nullum est præceptum de auscultatione; atqui vbi non est lex, nulla est obligatio: ergo nemo tenetur auscultare socium, sed solùm expectare.* An-ne poterit expectare, quod socius suum absoluat versum, quin eundem audiat? Minimè. Cur ergo Caramuel docet te socium audire debere, & tamen eundem auscultare non debere? quia cœlo toto ab auditione distat, & differt auscultatio. Calepinus: *Ausculto cum accusatiuo significat* audio, *& diligenter attendo*, qui citat Catonem dicentem, *Auditis enim, non auscultatis, tanquam pharmacopolam:* ergo aliud audire, aliud auscultare est: imò Catone teste, non omnes auscultant, qui audiunt. Et quidem significationem huius vocis scire tenebatur Caramuel, exponebat enim Regulam D. Benedicti, quæ incipit ab hoc verbo. *Ausculta*, inquit Legislator Sanctissimus, *præcepta Magistri, & admonitionem pÿ patris libenter excipe, & efficaciter comple, &c.* Vnde iterum colliges, auscultare non esse merè audire, sed audire attentè, hoc est aure corporis, & cordis percipere, quæ dicuntur ab alio. Positâ igitur vocum significatione, notâ omnibus, videamus quomodo discurrat Caramuel.

A lege nascitur obligatio.

Aliud audire & aliud auscultare est.

MCCCCLXV. Disputationis illius 108. quam citat Diana *art.*1. *num.*1374. docuit Caramuel in Horarum lectione, attentionem internam non requiri; id à Diana didicerat, qui *part.*2. *tract.*12. *resol.*2. ait, *Ergo sine metu* (hanc sententiam) *probabilem esse affirmo.* Didicerat eandem à Durando, Syluestro, Medina, Angelo, D. Antonino, Rosella, Paludano; item, ab Ægidio Coninch, Ioanne Valero, Lessio, Henriquez, Victorello, Layman, quos Diana allegat: quibus probabiliter subscribit Balæus *in floribus pag.*353. vbi Caramuelem citauit.

An in lectione horarũ requiratur attentio.

Hac doctrina præmissa, sic discurrit Caramuel. [*Non tenetur Sacerdos recitare suam partem cum interna attentione; ergo neque tenebitur audire socÿ partem, cum interna attentione: Ergo non tenebitur auscultare.* Et huic argumento deberet Diana satisfacere, nec auditionem cum auscultatione confundere.

X.

MCCCCLXVI. AN *neque tenebitur audire socium, qui cum alio recitat?* Quæstionem hanc, nec mouit, nec resoluit Caramuel: sed quia Dianæ sic placuit, illam examinemus.

An audire teneamur vocẽ socij.

Posset aliquis in partem negantem inclinare, ratione subsequenti seductus. Docet enim Azorius *part.*1. *lib.*10. *cap.*11. *quæst.*4. eum qui priuatim legit, modò labia moueat, & verba proferat, satisfacere, etsi ita recitet, vt nec à se, nec ab alio audiri possit. Hanc sententiam pro scrupulosis admittit Filliucius *tom.*1. *tract.*23. *cap.*3. *num* 117. eamque docet esse probabilem; illique etiam pro scrupulosis subscribit Diana *part.*2. *tract.*12. *resolut.*11. stante hac doctrina sic discurreret, [Nemo tenetur se audire cum solus legit; ergo neque duo tenentur se audire cum simul recitant. Patet, quia cum conceditur vt legant simul; non imponitur eis noua obligatio, qua antea carebant, sed indulgetur vt labor, & onus diuidatur.] Ergo vel se debet audire, qui priuatim recitat; aut qui cum socio recitat, non tenebitur audire socium; aut debebit assignari disparitas.

Hanc

MCCCCLXVII. Hanc assigno. Recitatio officij est onus proprium Titij: Ergo Titius illi non satisfaciet, nisi per aliquem actum proptium: at dum officium recitat, licet non audiat, aliquem actum proprium exercet; cùm autem socium non audit, nullum exercet: ergo datur manifesta disparitas. Confirmatur. Quando Titius, & Petrus simul recitant, neuter est causa totalis respectu mediæ partis officij; ita vt ille independenter ab hoc suam partem recitet: & iste independenter ab illo suam partem: sed sunt tanquam causæ totales, & partiales: partiales, quia neuter legit totum officium, sed suam partem; partiales iterum, quia licet regulatiter loquẽdo vterque vtramque partem audiat, stando Azoris opinioni neuter tenetur audire, quæ dicit ipse, sed quæ socius: totales verò quia singuli, etsi multi sint, debent totum officium aliquâ actione propriâ tangere, quod præstant, quando suam partem attingunt prolatione, & alteram partem auditione. Ergo, siquidem ipsi, vt causæ partiales, & totales (modo exposito) debent cooperari, & concurrere; quando alter recitat, alter debet audire, non enim concurrent alias.]

Assignatur disparitas.

Causæ aliæ sunt partiales & aliæ totales.

Quæ est totalis in vno genere, potest esse partialis in altero.

Ex hac doctrinâ nonnullæ Conclusiones oriuntur. Primò, *Auscultare duo dicit; nimirùm audire, & attendere.* Secundò, *Probabile est, eum, qui sine socio recitat, non teneri se auscultare.* Hinc infertur, *Ergo, qui cum socio recitat, non tenetur auscultare socium.* Tertiò, *Probabile est, eum, qui sine socio recitat, non teneri se audire.* Hinc autem non infertur, *Ergo, qui cum socio recitat, non tenetur audire socium.* Et cur non infertur? Quia stat disparitas, quam paulò antè assignauimus.

XI.

An qui cum notabili abscißione syllabarum, ita profert verba, vt tamen suam significationem retineant, adimpleat præceptum quoad substantiam? & quid de eiusdem socio dicendum sit?

MCCCCLXVIII SStat pro asserente Caramuel, vt bene notat Diana *pars 7. §. Non desinam*, & modo asserit se hanc doctrinam didicisse ab ipso Diana *parte 1. tractatu 12 resolutione 32.* vbi citat Filliucium, Azorium, Villalobos, Sylvestrum, &c. & quia sententiam suam Caramuel putauerat olim clarissimam, non probauerat, sed proposuerat tantùm; sed quia iam recensetur ab aliis, duas rationes aducit, quas iudicat ipse efficaces. Sic arguit.

Primò, Differt à blæso, aut balbo mutus: quòd tametsi vterque malè proferat, ita ille profert, vt intelligi possit, & debeat, ita iste, vt non possit. Hunc à lectione omnes excusant, illum nemo: ergo ideò, quia hic substantiæ præcepti satisfacere non potest, ille potest. Blæsus igitur incorrectè proferens satisfacit præcepto quoad substantiam, non quoad modum; & tamen non peccat venialiter, quia satisfacere quoad modum non potest. Ergo qui lingua est expedita præditus, & tamen blæsè Horas legeret, satisfaceret etiam præcepto quoad substantiam, non quoad modum, & in modo peccaret, quia omitteret liberè modum, quem posset ponere.

Cur balbus legere debeat & mutus non debeat.

MCCCCLXIX. *Secundò*, Error Orthographiæ, qui sensum non mutat, non vitiat contractum, in omnium Doctorum sententia: ergo nec error in orthologia, si sensum non mutet. Ergo eiusmodi defectus accidentales sunt, non substantiales.

Error calami non vitiat contractus.

Tertiò, Germani durioti pronunciationi assueti putant Hispanos hac forma consecrationis vti; videlicet, *Hoc es enin corpos meon. Hic es enim càlis sanguinis mei, &c.* & tamen de veritate consecrationis non dubitant. Ergo error in pronunciatione, si non alterat vocum significationem, est merè accidentalis, seu modalis.

Quo Hispani modo verba consecrationis proferre dicantur.

XII.

Quæstio Gravis.

An si quis legat officium de Resurrectione loco alterius satisfaciat præcepto?

MCCCCLXX. POtest hæc controuersia à sola ratione decidi, præscindendo à legibus, quæ possunt solentque propositiones generales, & vniuersales limitare: potest iuxta Leges, & Constitutiones Apostolicas, quibus debet ingenium, & discursus submitti: quia in rebus practicis, sic intelligendæ sunt leges, prout legislatores voluerint. Ergo Quæstionem hanc in duas Sectiones diuidemus: in altera disputabimus speculatiuè, & examinabimus, quò ratio, & discursus perueniant: in altera resoluemus practicè, quid dicendum, & tenendum sit iuxta Pontificum leges, & Canonum antiquorum decreta. Addemus tandem tertiam, in qua respondebimus argumentis, quæ prima posuit.

Sectio I. Speculatiua.

Argumenta pro parte affirmante proponens.

MCCCCLXXI. DOcuit Diana *parte 2. tractatu 12. resolutione 3.* posse vniuersaliter officium mutari. Posuit aliquas limitationes, quas legerat in Suario, Reginaldo, aliisque & ait, *Hæ limitationes mihi parum placent; nam vt bene notauit Vega, si non potest quis mutare officium frequenter sine reatu peccati mortalis, nec erit hoc licitum facere vno, vel altero die, nam pro quolibet die est præceptum distinctum.* Et subiungit. *Illud etiam, quod addit Suarez de leuitate materiæ, non bene cadit in proposito: nam licet mutans Officium recitet æquiualens in quantitate, non recitat id quod debet, sed aliud diuersum officium.* Et concludit *dicendum esse absolutè* (hoc est, vt puto, vniuersaliter, sine his aut illis limitationibus) *mutationem Officij, etiam dedita opera, non esse peccatum mortale; vt si loco Officij de feria, dicatur de aliquo Sancto, &c. Si quæris rationem, hæc erit. Nam substantia præcepti recitandi Officium diuinum est, vt septem Horæ Canonicæ persoluantur: sed quod officium sit de feria; vel de Sancto, pertinet ad modum accidentalem. Ergo per talem mutationem*

An sit bona cõsequẽtia, non potest semper: ergo nec vno die.

Potest mutari officiũ.

Dãtur modi substãciales, & accidentales.

mutationem non violatur substantia præcepti, sed modus, ritus, & æremonia; quæ quidem non est transgressio sufficiens ad peccatum mortale, quidquid afferant Doctores contraria sententia. Ideo si quis sine causa hanc mutationem faceret, ex quadam acedia animi, vt facilius & breuius Officium expediatur, puto solum peccare venialiter: & si beneficium habet, non teneri ad restitutionem fructuum. Salua semper, &c. Sic Diana.

Etiam in breuius, & hoc sine mortali.

MCCCCLXXII. Ex his fundamentis contra Dianam (ad hominem, vt solet dici) Caramuel hunc formauit discursum. [Vnum Officium potest mutari in aliud; quotiescunque non mutetur substantia, sed modus; & hoc, vt monet Diana, debet absolutè dici, hoc est sine aliqua limitatione: at quando mutatur Officium de Sancto, aut de Feria in Officium de Resurrectione, non mutatur substantia, sed modus: ergo. Probatur minor: quia Officium de Resurrectione est verum Officium Diuinum. Nam, vt paulò antè dicebat Diana, *Substantia præcepti recitandi Officium Diuinum est, vt septem Horæ Canonicæ persoluantur:* & Officium de Resurrectione æquè, ac alia septem horis componitur, & hunc eundem discursum iudicat Caramuel esse ad hominem, & in suo genere bonum; quoniam ex vniuersalibus procedit ad particularia; ratio enim quæ probat Officium de Resurrectione non posse legi in Aduentu, eadem probatura est non posse die S. Petri legi Officium feriale: & quæ probat id posse, eadem probat illud posse. Stemus igitur bonæ Dialecticæ, & eruditissimum Dianam audiamos. Ille enim *parte 7. tractatu 9.* Caramuelis potiores opiniones examinat, *& resolutione 7.* sic inquit: *Ego in praxi difficulter consulerem, vt quis possit mutare Officium alicuius Sancti, vel feriæ in Officium Paschale.* Limitationem illam suam probat primò. *Nam in tali mutatione variatur notabiliter modus recitandi Officium Diuinum; neque moraliter; vt in alijs Officijs, redditur æquipollens.* Secundò hanc eandem limitationem confirmat: *Nam in tali Officij mutatione videtur quis derogare intentioni, & institutioni Ecclesiæ, quæ specialissima ratione monetur ad tale breue Officium recitandum per Octauam Resurrectionis Dominicæ. Ideò tu cogita.* Et tandem *ex his respondet ad argumentum Trullench, Castri Palai; nam & dispar ratio inter Officium Resurrectionis, & alia Officia: nam hæc moraliter æquiualent inter se, quoad modum recitationis.* Sed quoniam hæc omnia non vrgent, volui singula altiùs examinare.

Caramuel contra Dianam ad hominem argumētatur.

Qui concedit difficulter, non negat.

MCCCCLXXIII

An omnis opinio probabilis speculatiuè, sit probabilis practicè.

Noto illa verba, *Ego in praxi.* Putat ergo Diana hanc opinionem esse probabilem saltem speculatiuè: & ego ad hominem sic arguo. [Omnis opinio probabilis speculatiuè, probabilis est practicè. At hæc est probabilis speculatiuè: ergo & practicè. Potest igitur consuli in praxi.] Consequentia est legitima; minor est Dianæ hîc: maiorque etiam est Dianæ *parte 2. tractatu 13. resolutione 5.* vbi ait. *Imperceptibile est, aliquam opinionem esse speculatiuè probabilem, & in praxi tutò amplecti non posse, cum probabilitas practica à speculatiua probabilitate oriatur; ab eaque solum differat tanquam effectum à sua causa, &c.* Dices hanc rationem contra Dianam vrgere, at non vrgere stando Caramuelis principiis, qui negat absolutè maiorem. Respondeo, Caramuelem maiorem non tam negare, quàm distinguere: nam si possit reduci ad praxim, prout ponitur in speculatione, quidquid licebit speculatiuè licebit practicè: alias, non multi enim dicunt in luxoria dari paruitatem materiæ speculatiuè, & non practicè; quia possumus leuem quamcunque actionem speculari, præscindendo à periculo, cum tamen à parte rei illud separari non possit. Quod tamen impræsentiarum non contingit: quidquid enim dicitur, & concipitur speculatiuè de Resurrectionis Officio, potest ad effectum reduci prout concipitur.

Respondeo assertiuè, si possit poni practicè, vt proponitur speculatiuè: negatiuè, si addatur aliqua noua malitia, aut periculum practicè.

An in genere luxuriæ detur materiæ paruitas.

Noto etiam illud *difficulter:* & infero hanc Dianæ sententiam non iudicare improbabilem, sed obnoxiam abusui: quod enim improbabile est in materia conscientiæ, non iam difficulter Diana, sed nullo omninò modo consuleret. MCCCCLXXIV

Noto tandem illud etiam *consulerem,* & assero ordinariè consulendam non esse opinionem, quæ sine veniali culpa practicari non solet. Nam si petat à me aliquis, vtrum illi consulam mutare officium de feria in Officium de Sancto? respondebo me illi hoc non consulere, quia hæc mutatio inuoluit peccatum veniale, & peccata consulenda non sunt.

Quale consilium debeat esse.

Dixi Diana *difficulter,* dixi ego *ordinariè non:* & quia videtur vterque supponere posse dari casus in quo hæc opinio possit consuli, hunc propono. [Est tibi Antonius spiritualis filius, & vt ex eius confessione didiceris, semper aut fermè omittit Officium Diuinum. Suades contrarium, & non proficis; & quia summam hominis negligentiam miraris, vt eum ex peccandi mortaliter consuetudine eruas, consulis vt saltem vnum officium breuiusculum memoriæ mandet, vt vel sic commodissimè obligationi satisfaciat. Vidimus, An, & quando aliqua opinio consuli possit aut non possit; an rationes à Diana allatæ vrgeant Caramuelem videamus. MCCCCLXXV.

An quotidiana lectio Officij de Resurrectione possit consuli.

Arguebat primò. In tali mutatione variatur notabiliter modus recitandi Officium diuinum: atqui peccat mortaliter, qui notabiliter modum variat: ergo & in isto casu. *Cōfirmat.* Tunc tantùm licet mutare officium, cùm redditur æquiualens: At, cum mutatur officium de feria in Officium de Sancto, redditur æquiualens; non verò cùm loco alius legitur de Resurrectione: Ergo licet Officium de feria mutare in Officium de Sancto, aut contrà: non verò alterutrum in Officium de Resurrectione. MCCCCLXXVI.

An variare modum sit mortale.

An in mutatione Officij sit seruanda æqualitas.

Respondeo 1. multa esse in ratione prima, quæ non placent. Primò enim videtur repugnare, aliquam variationem modalem esse grauem notabilem-ve: quam ob rem tantum admittam comparatiuè & in suo genere posse dici illam notabilem, non absolutè: admittam inquam; eo nimirum sensu, quo aliqua peccata venialia aliis grauiora dicimus, tametsi nullum veniale absolutè loquendo sit graue.

An aliqua venialia in suo genere sint grauia?

Secundò concessâ maiore sensu exposito, minorem nego. Sed cur? quia me docuit Diana eam debere negari: nam *parte 2. tract. 12.* MCCCCLXXVII

resolut. 3.

*resolut.*3. posse vnum Officium pro altero legi sic probat. [Substantia præcepti recitandi Officium diuinum est, vt septem Horæ Canonicæ persoluantur; sed quòd fit de feria vel de Sancto, pertinet ad modum accidentalem. Ergo per talem mutationem non violatur substantia præcepti, sed modus, ritus, & cæremonia, quæ quidem non est transgressio sufficiens ad peccatum mortale, quidquid asserant Doctores contrariæ sententiæ.] Et interrogo, An hæc Propositio, *Mutatio modi accidentalis nunquam est mortaliter peccaminosa*, sit vera? Si enim falsa est, nihil probat Diana: si vera, nec tunc erit mortaliter peccaminosa, quando sit mutatio modalis notabilis. Si dicas, non illam vniuersalem propositionem à Diana assumi, sed hanc tantùm, *Mutatio modi aliquando non est culpa mortalis.* Sed, si hanc, nihil ille concludit: nihil enim valet iste Syllogismus, *Homo aliquando currit, Petrus est homo, ergo Petrus semper currit.* Et illi similis omninò esset discursus Dianæ, si assumptum illud esset particulare.

In quo consistat diuinũ officiũ substantialiter? In quo modaliter & accidentaliter?

Mutatio mere modalis est venialis, vt plurimum.

Ex meris particularibus nihil sequitur.

MCCCCLXXVIII.
Licet mutare officium in breuius.

Ad Confirmationem respondeo negando maiorem. Sed cur? Quia didici à Diana illam esse negandam. Paragrapho enim secundo Resolutionis iam citatæ proponit Suarij, Reginaldi & aliorum sententiam, qui aliquas limitationes afferunt, & inter alias has nimirùm, [quando officij mutatio non fieret ex contemptu, & esset æquiualens in quantitate, vel ferè, aut non esset sæpè faciendi animos,] & subdit Diana, *Hæ limitationes mihi parum placent.* Ergo ad mentem eius omnes debent auferri dicendumque *sublata prima*, illum qui ex contemptu mutaret officium, peccaturum quidem in genere contemptûs, at satisfacturum quoad substantiam legendi obligationi; quod ipsum non debet videri mirum, nam si hodie in Austria duo genera monetæ admittantur, videlicet Hungari & Imperiales, & Petrus debeat Ioanni sexaginta florenos, & in contemptum Cæsaris soluerit viginti Hungatos, cùm quadraginta Imperiales deberet (20. Hung. 40. Imper. & 60. Floren. quoad substantiam & valorem æquiualent) dicetur peccauisse in genere reuerentiæ & pietatis, sed nihilominus satisfecisse Ioãni, nec debere præter 20. Hongaros adhuc dare 40. Imperiales *Sublata limitatione secunda*, manet posse mutari vnum Officium in alterum, etsi moraliter non æquipolleant in quantitate, sed omittatur longissimum & molestissimum, & eius loco breuissimum & expeditissimum legatur. *Sublata tertia*, manet posse frequenter fieri istam mutationem: nam vt vidimus paulò antè, docent Diana & Vega posse frequenter aut etiam semper fieri sine peccato, quod semel potest fieri sine peccato. Frustra ergo Diana *part.*7. recurrit ad limitationem, quam reiicit *part.*2.

An satisfaciat qui mutat officium ex cõtẽptu.

Æquiualẽtia monetarũ.

An in alterũ breuius.

An sæpè.

MCCCCLXXIX
De intentione Ecclesiæ in solẽnitatum institutione.

Arguebat secundò. Specialis intentio & institutio est, vt propter iubilum hebdomade Resurrectionis illud officium breue permittatur. At, qui illud die Cinerum legeret, huic intentioni & institutioni derogaret: ergo peccaret mortaliter.

Argumentũ quod nimis probat, nihil probat.

Respondeo hoc argumento contra Dianam probari, nullum Officium posse in aliud mutari: nam speciali intentione & institutione ordinauit Ecclesia, tale officium legi debere die S Petri, tale die S. Pauli. Deberetque omnis condemnari mutatio, vel nulla. Eandem rationem sic sepono; [Specialis intentio & institutio est, vt propter mœrorem in hebdomade maiori longum illud feriale officium legatur; & tam specialis, vt transferri præcipiat Sanctorum omnes solemnitates, quæ tunc incidant. At, qui hebdomade maiori de Sancto legeret? huic intentioni & institutioni derogaret: ergo peccaret mortaliter.] Et audire vellem, quo Diana modo respondeat, vt discam quo debeam respondere. Interim sic me expedio. Respondeo distinguendo maiorem: Illa institutio est substantialis, nego: est modalis, & accidentalis, hoc est, circa modum accidentalem rei, concedo: & ideò concessâ minori, nego absolutè consequentiam. Quia, vt didici à Diana, deficere in modo accidentali rei præceptæ, non est peccatum graue.

Arguebat tertiò, Respondendo Trullench, & Castro Palao, & dando differentiam inter Officium Resurrectionis, & alia. [Est dispar ratio, inquit, nam hæc moraliter æquiualent inter se quoad modum recitationis. Et ego distinctionem non capio. Nam vel agit de æquipollentia quoad substantiam, vel quoad quantitatem, vel quoad modum; & inter quodcunque Officium, & Officium de Resurrectione datur prior, quia illud est tam Officium diuinum, quàm reliqua; & non est necessaria posterior; nulla enim mutatio, quæ merè modalis sit, est mortaliter peccaminosa.

MCCCCLXXX.
Quomodo ab aliis differat Officium de Resurrectione.

Errant, qui à Diana stent, & Resurrectionis Officium à Regula generali reiiciant ratione quantitatis, quòd istud valde paruum sit. Sed hoc nec verum, nec ad rem: non verum, quia in Ecclesia Dei multa alia officia æquè breuia, quæ tamen à generali Regulâ non eximuntur: non ad rem, quia sicut præcepto audiendæ Missæ non solum satisfacit, qui longissimam sed & qui breuissimam audit, ita etiam legendi Officij legi satisfaciet, non solùm qui longissimum, sed etiam qui breuissimum legerit. Assumptum probo, Quia in hebdomade maiori illæ Missæ, in quibus Passio legitur, longissimæ sunt; & tamen si quis tali die ex voto aut præcepto audire Missam teneretur, satisfaceret audiendo Missam de Beata, aut aliam quamcunque breuissimam: ergo. Dixi

MCCCCLXXXI.
An officium de Resurr. sit valde paruũ.

Nota bene hanc instantiam.

Esse multa alia Officia æqualia, aut fortassis breuiora Officio de Resurrectione Et iubeor dare rationem incidicti. Et ob oculos pono quod apud nos dici solet Feriâ tertiâ, aut etiam quod Feriâ sexta in æstate; & alterutrum cum Officio de Resurrectione compono & comparo, vt pius Lector videat aduersariorum scrupulos aëre fundari. Sequar Breuiarij Benedictini (Monastici aut Cisterciensis) Rubricas, & per singulos Psalmos procedam, & vtrumque componam.

Alia sunt breuiora Officia Officio de Resurrectione.

* * *

Roman.

Ea, quę vtrique officio sunt communia, non debuerunt venire in computum, hic enim tātūmodo discrimē quæritur.

	Roman. de Resu.	Benedict. Fer. III.	
Ad Matutinum.	128	218	*versus.*
Ad Laudes.	64	67	
Ad Primam.	40	61	
Ad Tertiam.	54	30	
Ad Sextam.	54	26	
Ad Nonam.	54	30	
Ad Vesperas.	82	58	
Ad Complet.	14	5	
Totum	480	495.	*versus.*

Ecce in solo Matutino Officium Benedictinum est prolixius, at in cæteris horis multò breuius, & totum toti subæquale, quoniam 15. versuum omissio in toto Officio leuis esset, adeoque hæc ipsa differentia non debet censeri notabilis.

Quia cogunt nos in rebus claris & certis tempus perdere: adhuc volo Officia Ferialia Feriæ tertiæ & sextæ componere: ipsa enim præter communia sic se habent.

	Feria tertia	Feria sexta.	
Ad Mat. Psalmi,	195	189	*versus.*
Ad Laudes Psalmi	41	64	
Ad Prim. Psalmi.	52	61	
Ad Vesper. Psalmi.	48	45	
Totum	336	359	*versus.*

Feriâ ergo sextâ breuiores sunt, quam feriâ tertiâ Vigiliæ Matutinæ & Vesperæ, & cæteræ Horæ nonnihil longiores, vt videris. Totumque Officium quasi viginti versibus longius.

Modò igitur duo alia Officia (nimirùm Dominicale & Feriale diei Martis) componamus; & ob oculos ponamus primam hebdomadam Aduentus.

DOMINICA I. Aduentus.		FERIA Tertia.	
XII. *Psalmi ad Mat.*	218	195.	*versus.*
III. *Cantica.*	38	0	
XII. *Lect. & ℟.*	120	5	
Te Deum.	30	0	
Euangelium &c.	10	0	
	426	200.	*versus.*
Psalmi ad Laudes.	53	24	
Cantic. Bened.	20	17	
	73	41	*versus.*
Psalmi ad Primam.	40	52	
Symbol. Athanasij.	40	0	
Psalmi ad Tertiam.	54	19	
Psalmi ad Sextam.	54	13	
Psalmi ad Nonam.	54	27	
Psalmi ad Vesperas.	43	48	
Totum	784	410.	versus,
Excessus	364		versus.

His positis audiri volo: quoniam sic argumentor. [Officium Dominicale respectu Officij Feriæ tertiæ apud Benedictinos est quasi duplum; Officium de Resurrectione Romanum, respectu eiusdem Ferialis est æquale, vel ferè: at admissa Regula generali, nemo per modum exceptionis dixit, Dominicale non posse transire in Feriale: ergo nemo dicturus est non posse Dominicale aut Feriale transire in Officium de Resurrectione.]

Hæc ratio postulat à Diana solutionem.

Leandri Bandtij sententia.

MCCCCLXXXII. Bādtij laus. POnatur ob oculos omnium, summi ingenij & studij Vir, Dianæ, & mei amantissimus, & in Moralibus bene versatus. Fuit & ipse, dum viueret, mearum Opinionum Propugnator acerrimus; iam vt spero, Cœli incola; quem non ideò subiicio, vt Bandtij nomine hanc sententiam corroborem, obiit enim ætatis anno trigesimo, sed vt Lector ingenij viuacitatem videat, & det rationibus gloriam, & laudem quam merentur. Sic enim Epistola, quam mihi inscripsit.

MCCCCLXXXIII. EXimie & Reuerendissime Domine. Eadem luce à me lamentationes, quæ consolationes vobis conscriptæ: eademque, ita credo, illæ per Eusebium Reuerendissimæ P. Vestræ datæ in manus, qua & istæ à me receptæ. Sed quanto existimatis cum gaudio? Rectè is solus diiudicabit, qui comprehenderit affectum. Et quidem gaudium illud (Theologorum vti lexico liceat) essentiale, nequaquam accidentali carebat; adiuncti etenim quaterni libri, sed à vestra manu, & hoc titulo gratissimi: alia verò scripta duplò gratiora, duplicatâ nimirum gratitudinis causâ; nam & vestrâ & à vestra manu. Euoluentur à me pro merito suo, & debito meo. Hæc gaudio, reliqua stupori: Itanè verò! quaternas lineas meo quidem iudicio Vulcano dignas ita efferri? mihi credite, progressum remoratur crebrò fastidium ingens, dum video, me in opere vbicunque regio, non regium vbicunque stilum, dicendique neruum assequi posse aut æquabiliter tenere. Quid, hæc etiam indicata esse Præsidi? Nescio an à Reuerendissima D. Vestra, quæ omnia prudenter; nihil hîc temerè factum. Hanc etenim locum hîc habituram timeo parœmiam,

minuit præsentia famam.

Gaudiū duplex: essentiale, & accidentale.

Agit de libro, quem Ioannē Berganaernum inscripsit, quem è meis scriptis Hispanicis in linguam Latinam ille transtulit.

Meum quidem est, & huic inconuenienti præoccupando incumbere, & opus pro virili accelerare: at spero nihilominus, vestro iudicio, consensuque minus oriturum incommodi ex prolixiore paululum mora, quàm stili neglectu. De noua dignitate congratulor, vtinam in ea omnia iuxta dignitatem & vestram & meum affectum: sed magna à paruis initium habent, & hæc parua (ita augutor) euadent in magna, cùm eum habitura fauorem sint, qui vbicumque Caramuel, hoc est Magus: Faueat item Deus & foueat. Ita precor & voueo. Hunc casum à me censurandum adiungens:

***

CASVS.

Sacerdos quidam quotidie recitare consueuit Officium Romanum festo Resurrectionis Dominicæ proprium: & modo quærit, An peccauerit? & si sic, qualiter?

MCCCC. LXXXIV. E multis venialibus nõ potest componi mortale.

ANtequam ad quæstionem respondeatur. Supponendum primò, certum esse quòd venialia qoantumcunque multiplicata, non possint constituere vnum peccatum mortale. Est D.Thomæ 1.2. *quæst.*88. *art.*4. *& q.*7. *de malo art.* 3. & communis Scholasticorum, asserit & docet Malderus 1.2. *quæst.* 88. *art.* 4. *dub* 2. apud quem ibidem rationes videri possunt pro eadem sententiâ. Hanc assertionem non solum certam, sed fide tenendam, affirmat noster Caramuel *in suis Commentariis ad Regulam D. Benedicti disput.* 62. *num.*905.

Est de fide.

Mutatio officij in aliud officiũ sine caosa, est peccatũ veniale.

Secundò. Motationem Officij citra causam & deditâ operâ (vt si loco Officij ferialis recitetur de festo) tantum esse peccatum veniale. Tuentur hanc sententiam Caietan. *Verb. Hora, cap.*2. Layman *lib.*4. *tract.*1.*c.*5. *num.*4. Zerola *in prax. Episcop.p.*1. *Verb.Hora, Can.*6. Lessius *de Iustit. lib.*2.*cap.*37 *dub.*12. *num.* 77. Valentia *tom.*3. *disput.*6. *quæst.*2. *punct.* 10. Vega *in summ. tom* 1. *cap.* 128. *cas.* 17. Binsfeldius *in Enchir. Theol. part.* 4 *cap.* 9. *conclus.*4. Sotus *lib.* 10. *quæst.* 5. *num* 4. Medina *de orat. quæst.* 10. Armilla *Verb. Hora Canon. num.* 7. Ioan. Azorius *part.*1. *lib.*20.*cap.*10.*quæst.*2. Rodriquez *in summ. tom.* 3. *cap.* 195. *num.* 3. Filliuc. *tom* 2.*tract.*23. *cap.*7. *num.*227. Seruatius de Lairuelz *in opt.Speculo* 59.*pag.*214 *Instr.*12. Pedraza *in Summ. cap.* 5. Nieua *in Summ. tit.* 65. Victoria *in Confession. precept.* 3. Et Syluester *quæst.* 10. *dic.*1. expresse docet, non esse mortale, licet id ex fraude fiat, scilicet, vt recitetur Officium breuius. Et nouissimè id docet in terminis noster Caramuel *vbi supra disput.*109. *n.*1387. & Diana *p.*2.*tr.*12.*resolut.*3.

Nota hoc.

Substantia præcepti.

Ratio est: quia substantia præcepti de recitandis Horis est, vt septem Horæ Canonicæ persoluantur; sed quòd Officium sit de feria, de festo vel sancto, pertinet ad modum eius accidentalem; ergo per talem mutationem non violatur præceptum quoad substantiam, sed quoad modum, ritus, & cæremonias; ac per consequens illa transgressio etiam citra causam, & dedita opera, non est sufficiens ad peccatum mortale.

MCCCC LXXXV. Mutatio modalis accidentalis sũ causa nõ est peccatũ veniale.

Supponendum tertiò. Hanc mutationem, si com rationabili causa fiat, nullum, nec veniale esse peccatum. Ita omnes DD. supra citati.

Ratio est: quia sicut grauis causa excusat ab impletione præcepti etiam quoad substantiam; ita mediocris seu rationabilis, excusat ab eius adimpletione quoad accidentalia.

Resolutio ex fundamentis Dianæ sumpta.

His suppositis ad Casum *Respondetur primò:* Illum Sacerdotem, (stando nimirum fundamentis Dianæ, & resoluendo ad hominem,) si quotidie citra vllam rationabilem causam Officium Resurrectionis recitet, peccare quotidie tantummodo venialiter.

Probatur. Quia quotidie mutat officium de die in officium de festo Resurrectionis: atqui hæc mutatio (vt clarissimè constat, ex secunda suppositione) tantùm est veniale peccatum: ergo.

MCCCC LXXXVI. Quod vno die licite fit, etiam posset quotidie, si concurrant cætera.

Nec in eo facienda difficultas, quòd ea mutatio quotidie fiat; nam vt prima suppositione patet, Venialia quantumlibet multiplicata, nequeunt constituere vnum peccatum mortale. Præterea præceptum de Horis legendis, vel est Horarium vel Diarium, [hoc est, vel Officium totius diei cadit sub vnicum & simplex præceptum, vt Diana *part.*2. *tract* 12. *resolut.* 3. & noster Caramuel *vbi supra disput.*102. *num.*1338. affirmant, & probant plurium testimoniis; vel singulæ Horæ Canonicæ cadunt sub diuersa præcepta, vt docuerunt D.Antoninus, Nauarrus, Toletus, Gregorius de Valentia, Iacobus de Graffiis, Seruarius Lairuelz, Leonardus Lessius, & Tabiena, quos probabiliter Theologizare docet noster Caramuel *in eiusdem Commentariis, disput.* 116. *num.*1145. & *disput.*118. *num.*1462.] atqui siue horarium, siue diarium illud sit, cum ipso die euanescit, nec teneris die Lunæ resumere, quæ omisisti Dominica, vt omnes Theologi classici dempto nemine affirmant: ergo quotidianæ commutationes nullam connexionem sortiri possunt, qua mediante tanquam plures materiæ paruæ in vnam materiam grauem & magnam, necessarium peccati mortalis obiectum, coalescant.

An horæ singulæ cadant sub diuersa præcepta.

Præceptum de lectione officij expirat cum die.

Hæc secũda conclusio, si vera esset prima esset etiam vera.

Respondetur secundò, Sacerdotem illum, si id quod in casu proponitur, faciat quotidie ex mediocri & rationabili causa, nunquam vllo modo, nec venialiter quidem peccare. Constat id euidentissimè ex suppositione tertia.

MCCCC LXXXVII. Quid sit rationabilis causa.

PETES. *Quænam hic censendæ mediocres & rationabiles causæ?*

Respondetur. Eæ omnes, quæ ab authoribus ob grauitatem ab Officio in totum & omninò dicuntur excusare, si ad mediocritatem reducantur. Vt si grauis oculorum dolor, vel capitis, qui ex eorum sententia omninò excusaret à legendis Horis, fiat mediocris; atque ita de cæteris. Et in specie tales esse, docet supracitatus Caramuel *in Comment. num.*1391. cuius verba sunt hæc. *Si iter agens legat Officium, quod scit memoriter, pro eo quod non nouit memoriter: aut etiam si studiosus, Lector, Concionator, Oeconomus,* (& sine dubio Pastor) *& alij qui magnas habent occupationes, legant Officium breuius pro longiori.* Huic accinit Thomas Sanchez *Consil. Moral. lib.*7.*cap.*2.*dub* 25. *num.* 2. qui in hac materia rationabilem causam censet esse, repentinam necessitatem studendi, prædicandi, legendi, recitandi com ægroto vel defesso.

MCCCC LXXXVIII. Obiectio.

Sed contra responsionem principalem obiicere quis potest præceptum Pij V. quo iubet Officium diei iuxta formam ab ipso præscriptam; sed ad formam illam pertinet Officij distributio ad tempora, festiuitates & dies: Ergo qui illam volontariè omittit, peccat mortaliter, neque adimplet præceptum.

Vbi non est lex inhibẽs non datur peccatũ veniale.

Respondeo, semper nos supposuisse dari non solum Pij V. sed etiam aliorum Pontificum decreta indicentia, non solum lectionem Canonicam, sed & legendi normam & modum. Supposuimus hoc, inqoam, quia aliàs temerario iudicio condemnauissemus de peccato veniali illum,

Non obligat grauiter in materia leui.

illum, qui sine causa Officium mutat, (puta, si legeret de feria, cùm deberet de sancto) quia ne venialiter quidem peccaret, si non esset præceptum legitimum inhibens talem mutationem.

Cardo difficultatis in eo est, quod diximus, illum (nempe, qui mutat officium sanctorale in feriale) tantummodo peccasse venialiter. Quod ostenditur. Superior, etsi imperet de suæ potestatis plenitudine, non potest aliquem obligare grauiter, si materia sit leuis; admittitur ab omnibus Theologis, & demonstratur; quia humana decreta non obligant strictiùs quàm diuina, & hæc non obligant grauiter in leui materia; non enim peccat mortaliter contra quartum præceptum Decalogi filiusfamilias, qui omittit rem leuem præceptam; nec contra quintum, qui leuiter offendit; nec contra septimum, qui vnum nummum furatur; nec contra octauum, qui priuatim & sine præiudicio mentitur.

Peccata venialia sunt contra Decalogum.

Rubricæ concernunt modum legẽdi.

Hinc ad nostram difficultatem. Breuiarij rubricæ determinant modum legendi; modus autem iste non est de substantia rei præceptæ; ergo qui recitauit officium alterius diei, satisfecit quidem quoad substantiam, non quoad modum; ergo peccauit, grauiter quidem, si modus censeretur res grauis; venialiter vero, si leuis. Atqui rei cuiuscunque accidentarius modus vilescit, si cum substantia comparetur; ergo dicendum est modum esse rei præceptæ, circumstantiam leuem, ac per consequens, peccare eum tantum venialiter, qui Officium mutat sine causa; nullo autem modo, qui mutat rationabili, vt antea dictum. Sic sentio, &c.

Sectio II. Practica.

Pro parte negatiua resoluens.

MCCCCLXXXIX. Vera, & defendenda conclusio.

AD hominem ex fundamentis Dianæ contra Dianam processimus Sect. 1. modò resolutionem statuamus. Sit Conclusio: *Non licet mutare aliud Officium in Officium de Resurrectione; adeoque peccabit mortaliter, qui de Resurrectione legat, si debeat legere de Dominica, Feria, vel Sancto.* Est communis, & ex diuersis fundamentis probari potest.

Primus Modus.

An liceat officium vnũ Diuinũ mutari in aliud.

SCita, & securissima sententia est, quæ docet *non licere Officium in Officium mutari, & esse criminis lethiferi reum, qui de Feria*, v.g. *legeret, si deberet de Sancto.* Ita plurimi, & inter ipsos Vasquez *Opusc. de beneficiis, cap.* 4. §.1. *dub.*2. *num.* 60. Reginaldus *tom.* 2. *lib.* 18. *cap.*16. *num.*172. Suarez *de Relig. tom.* 2 *lib.*4. *cap.* 23. *num.* 11. Fernandez *in exam. Theolog. part.*3. *cap.*13.§.3.*num* 1. Faber *de sacr. Ordinis, dist.*24 *quæst.*1.*disp.*1. *num.*146. Homobonus *de examine Eccles. part.*1. *tract.* 4. *cap.*5. *quæst.* 41. Gauantus *Commentar. in Rubr. Missal. tom.* 2. *sect.*1. *cap.*5. *tit.*2. *num.*7. Onuphrius *opuscul. de mutat. Officij.* Nauarrus *de oration. c.* 19. *n.*211. Iacobus de Graffis *decis. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 51. *num.*10. Philiatchus *tom.*1. *part.*1. *lib.*1. *concl.*6. Rodriquez *tom.*1 *q.*42. *art.*8. Bellarmin. *tom.*3. *lib.*1. *controu.*9. *cap.*18. Toletus *lib.*2. *cap.*13. Ledesma *in summ. part.*2. *tract.* 9. *cap.*4. *concl.* 12. *fol.* 515. Ragucius *de Officio Canonicorum in Choro q.*17. *n.*2. Squillante *de oblig. Clericorum, p.*1. *dub.*26. *num.*50. Tabiena *vers. Hora, q.*10. Molfesius *in summ. tom* 1. *tractat.* 5. *cap.*2. *n.*50. Naldus *in summ. verb. Diuinum Officium n.* 16. Filliucius *tom.*2 *tract.*23. *cap.*8. *num.*186. Summa Corona *part.*1. *cap.*1. *num.*10. quos omnes citat Diana *part* 2 *tract.*12. *resol.*3. tametsi illos deserat, & contrariæ opinioni subscribat.

Huius sententiæ fundamentum.

Probatur hæc assertio. Nam antiqui Pontifices, & præcipuè Pius V. præceperunt Officium Canonicum dici iuxta formam ab ipsis præscriptam: sed ad formam non solum pertinet distributio Officij Diuini per septem Canonicas Horas, sed etiam per septem hebdomadæ dies, duodecim anni menses, &c. Ergo seruandæ sunt Rubricæ, legendúmque Diuinum Officium secundum dispositionem Breuiarij.

MCCCCXC. De præcepto quoad substantiam, & quoad modum accidentalem.

Dices, præceptum hoc obiectiuè, & materialiter consideratum dicere duo: primò, constare septem Horis Canonicis: secundò, esse de Feria, vel de Sancto. Addes, illud prius pertinere ad substantiam, & essentiam præcepti, & hoc posterius tantummodo ad modum accidentalẽ. Ita Diana, & alij, qui contrariam opinionem sequuntur. Sed quis non videat hanc differentiam supponi potiùs, quàm probari? posset enim aliquis similiter argumentari de ieiunio, & dicere, se reperire duo in præcepto obiectiuo (quantitatem videlicet, & qualitatem) & alterum pertinere ad substantiam præcepti; & alterum ad modum accidentalem. Ergo posset consequenter asserere, quantitatem respici, tanquam substantiam, & qualitatem, tanquam accidens; vel contra, si contra placeret. Ergo in declaratione Præceptorum, vt sciamus quid præcipitur per se, & vt substantia, & quid præcipitur ad melius, & decentius, adeoque vt accidens, standum est Legislatoris expositioni, & non resolutioni cuiuscumque priuati hominis, licèt doctissimi.

Quo modò exponendæ, & interpretandæ sint leges.

MCCCCXCI. Modus indagandi mẽtem legislatoris.

Sed vnde sciemus, quæ fuerit mens Summi Pontificis? Consideranda est ratio, quam habuerunt, pronunciandi illas Leges, & media quæ præscripserunt, vt assequerentur illum finem. Ergo si in medio ab Ecclesia præcepto est aliqua circumstantia, quæ non influit in finem, illa circumstantia non erit præcepta: si; sit aliqua circumstantia, quæ non influat in substantiam finis, sed in modum accidentalem illius, illa eadem erit modus accidentalis rei præceptæ: at verò circumstantia illa, sine qua finem legis assequi non potest Legislator, præcipitur per se, & pertinet ad substantiam præcepti. His positis, pronuncio tanquam certum, Pium V. voluisse vniformitatem in Ecclesia Romana: atqui istam vniformitatem non assequeretur, si alij legerent de Feria, alij de Sancto. Ergo præcepit per se, & tanquam circunstantiam substantialem, quòd Ecclesia sit labij vnius, & sermonum eorumdem; hoc est, quòd omnes legant de Sancto, quando debet legi de Sancto, & omnes de Feria, quando, legi debet de Feria.

Modus distinguẽdi ea quæ præcipiuntur per se, & substantialiter, ab his quæ præcipiuntur vt modi accidentales.

Pij V. mens.

Et quidem hanc fuisse mentem non solius Pij V. sed etiam veterum Pontificum, & totius

Synodi Tridentinæ, constat ex eiusdem Pij Bulla, quæ Breuiario præfigitur, & datur septimo Idus Iulij anno 1663. Rationem, propter quam iusserit restitui Breuiariũ, assignat, *quod Episcopi* (imò etiam Abbates, reperiuntur enim Breuiaria pro vnico Monasterio conformata) *in Ecclesiis, quæ ab initio communiter cum cæteris, veteri Romano more Horas Canonicas dicere, ac psallere consueuissent, priuatum sibi quisque Breuiarium conficeret, & & illam communionem vni Deo, vna & eadem formula preces, & laudes adhibendi, dissimillimo inter se, ac pene cuiusque Episcopatus proprio Officio discerpserint.* Et postea illud admitti, & obseruari præcipit, declaratque, *quoscumque, qui Horas Canonicas, more & ritu ipsius Romanæ Ecclesiæ, iure, vel consuetudine dicere, vel psallere debent, propositis pœnis per Canonicas Sanctiones constitutis, in eos qui Diuinum Officium quotidie non dixerint, ad dicendum, & psallendum posthac in perpetuum Horas ipsas diurnas, & nocturnas, ex huius Romani Breuiarij præscripto, & ratione omninò teneri; neminemque ex iis, quibus hoc dicendi, psallendique munus necessario impositum est, nisi hac sola formula satisfacere posse. Iubemus igitur, &c.*

Episcopi olim pro singulis Diœcesibus singula Breuiaria conformabant. Imo etiam Abbates.

In legibus nullum verbum superfluum.

Cum igitur in præceptis, & legibus nullum ponatur verbum, quod careat pondere, illa sunt maximè consideranda, nimirum, *ex huius Romani Breuiarij præscripto, & ratione omninò teneri.* Illud verbum *omninò* declarat, mentem Summi Pontificis esse, vt tam præscriptum, quàm ratio sint de essentia, & substantia præcepti.

Quid sit Breuiarij ratio. Quid Breuiarij præscriptum.

Ratio Breuiarij Romani est formula Horarum, quibus Officium Diuinum componitur. In hoc nobiscum conuenit Diana, vt superiùs vidimus. Sed quid erit, quæso, præscriptum? Existimo hanc legem, *Præcipimus, vt teneantur omninò legere secundùm rationem, & præscriptum Breuiarij Romani*, æquiualere huic: *Præcipimus per se, & vt legis obiectiua substantiam, vt legant non solum obseruando rationem, & formulam Officij diuini in specie sed etiam legendo in indiuiduo illud ipsum Officium Diuinum, quod Breuiarium Romanum præscribit.* Et quidem si ista expositio, quæ videtur clarissima, obtineat; cessat quæstio.

Præcipitur iterum, vt omnes satisfaciāt officio Diuino eodem modo.

Iterum Sommos in suis Legibus Pontifices intendisse precum, & orationum vniformitatem, suaderi poterit ex Bulla Clementis VIII. data apud S. Marcum die 10. Maij 1602. quæ sic inquit. *Cum in Ecclesia Catholica à Christo Domino nostro sub vno Capite, eius in terris Vicario, instituta vnio, & earum rerum, quæ Dei gloriam, & debitum Ecclesiasticarum personarum officium spectant, conformatio semper conseruanda sit; cum præcipuè illa communio vni Deo, vna & eadem formula preces adhibendi, quæ Romano Breuiario continetur, perpetuò retinenda est, vt Deus in Ecclesia per vniuersum orbem diffusa, vno & eodem orandi, & psallendi ordine a Christi fidelibus semper laudetur, & inuocetur.*

MCCCCXCII. Paulus V. voluit Benedictinos reducere ad vniformitatem in Officio Diuino.

Hanc veritatem probat Paulus V. qui Pij V. vestigiis insistens non libenter videbat, Benedictinos Religiosos, cum inter se tum ab Ecclesia Romana, in Officio Diuino dissidere; & ideo, vt illos ad vnitatem reduceret, & quantum Regula Sanctissimi Patriarchæ permitteret, rubricis Romani Breuiarij conformaret, edi iussit Monasticum Breuiarium, illudque Bulla data Romæ apud Sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris die 1. Octobris anno 1612. honorauit.

Hanc respexerũt Card.

Hanc eamdem vniformitatem respexerunt Eminentissimi Principes die 24. Ianuarij anno Domini 1616. declarantes, omnes Monachos, & Moniales sub Regula Sancti Benedicti militantes, posse, & debere vti Breuiario Monastico.

MCCCCXCIII. Hanc Ordinis Superiores promouerunt.

Clariùs Abbates, & præsidentes Generales Congregationum hanc eamdem vniformitatem respexerunt, vt patet ex literis, quæ habentur sub initium Breuiarij. Considerentur bene hæc verba. *Cum primum accepimus per Procuratores generales totius nostri Ordinis, Romæ, de Sanctissimi D. N mandato, effectum esse, vt omnium Congregationum, quæ sub Regula Sanctissimi Patris Nostri Benedicti, Deo famulantur, vnicus sit Deum in Canonico Officio laudandi modus, vnicumque vniuersi Ordinis Breuiarium, ac Missale ex Romano restitutum; magno sumus spirituali solatio perfusi, dum eam, quam vnus idemque Sanctissimus Parens genuit, toto iam orbe propagatam Monachorum sacram sobolem, etsi diuersarum regionum habitus, consuetudinum, aliarumque rerum speciosa varietate circumdatam, in Diuinis tamen Laudibus concinendis, ac recitandis, sacrisque faciendis inter se omninò, & cum Romana Ecclesia, quæ omnium Ecclesiarum iure mater est, ac magistra, quoad fieri potest, salua Regula Sanctissimi nostri Institutoris, conuenire conspicimus*, &c. *Omnes & singulas vtriusque sexus Regulares personas, nostræ obedientiæ subiectas, vbique terrarum existentes admonemus, hortamúrque, ac in virtute Spiritus Sancti, & sanctæ Obedientiæ, sub formali præcepto eisdem mandamus, vt deinceps ad publicè priuatimque in Choro, & extra, precandum, psallendum, celebrandum, & Diuinum Officium decantandum, & recitandum huiusmodi libros sic correctos, per ante dictos Hieremiam Guelfum, & Bartholomæum Zannetum Romæ editos, postquam venales expositi fuerint, veteribus, quibus antea vtebantur, penitus abolitis, infra biennium omninò recipiant, ac eisdem receptis imposterum vtantur.*

Superioribus Ordinũ respectu suorum Religiosorum stat pro territorio totus mundus.

Ecce, Ordinis nostri Superiores finem, quem intendit Ecclesia, quem & ipsi similiter intendunt, clarissimis verbis exponunt (nota illa, *In diuinis Laudibus concinendis, ac recitandis.... inter se omninò.... conuenire conspicimus*) In ordine ad consecutionem huius finis, iubent sub præcepto formali, vt omnes vtantur Breuiario Monastico, in Choro, & extra. Ergo iubent sub præcepto formali, & substantiali, quòd omnes legant de Sancto, & tali Sancto; de Feria, & tali Feria, prout in Breuiario illo præcipitur. Patet consequentia, quia aliàs non ponerent media, quibus assequerentur finem: qui est, *vt omnes omninò conueniant inter se.* Notetur quæso illud *omninò*.

MCCCCXCIV. An singulæ horæ diuersa præcepta respiciant?

Eamdem assertionem secundo argumento confirmo. Est probabilis illa sententia, quæ docet, singulas Horas diuersis præceptis respondere, adeoque committere septem, vel octo peccata mortalia, qui totum Officium relinquit. Supponamus igitur istam sententiam;

&

An liceat vnam horã mutare in aliam: vt si quis legat primam pro tertia, aut nonam pro vesperis?

& ab inconuenienti sic arguo. Si licet pro die Dominica legere Officium de Feria sexta, licebit pro Hora prima legere Officium de Hora sexta. Vel si me Dialectica putes abuti, audi Dianam, inquit enim: *Substantia præcepti recitandi Diuinum Officium est, vt septem Horæ Canonicæ persoluantur: Sed quod Officium sit de Feria, vel de Sancto, pertinet ad modum accidentalem.* Hinc infert, posse legi vna die quod est assignatum pro altera. Quid ergo Diana diceret, si audiret aliquem sic progredientem? *Substantia præcepti recitandi Canonicam Horam, est, vt Hymnus, Psalmi, lectio, versus, & oratio dicantur: sed quod Hora sit Matutina, aut Vespertina; prima, vel sexta; tertia, vel nona, &c. pertinet ad modum accidentalem. Ergo per talem mutationem, non violabitur substantia præcepti, sed ritus, modus, & ceremonia. Ergo hæc transgressio non est sufficiens ad peccatum mortale.*

Argumentũ quod nimiũ probat, nihil probat.

Hæc ratio posterior nimium probat; nemo enim dixit satisfacere præceptis horariis, qui septies legat eamdem Primam in die: nonne ergo est verum, quòd satisfaciet præceptis ferialibus, qui singulis diebus legat de Dominica, aut de Feria secunda?

MCCCCXCV. Conclusio principalis probatur.

VOlui vberiùs hanc propositionem firmare, vt breuiùs possem ostendere, esse veram propositionem principalem. Paucis verbis me expedio. Sic arguo. Non licet Officium in Officium mutare: ergo non poteris legere de Feria, quando debes de Sancto, nec contra. Ergo non poteris legere de Resurrectione, quando aliud legere Officium teneris. Antecedens fortissimè probatum est. Consequentiæ necessariò inferuntur.

Secundus Modus.

MCCCCXCVI. Alius modus distinguendi ea, quæ præcipiuntur vt substantia ab his quæ præcipiũtur vt accidens.

SVarez *de Relig. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 23. *num.* 11. & Reginaldus *tom.* 2. *lib.* 18. *cap.* 16. *n.* 172. & alij non pauci, quantitatem in Officio Diuino distinguunt à qualitate. Illam dicunt pertinere ad substantiam præcepti, hanc verò ad modum accidentalem: quam ob rem istorum Theologorum iudicio poterit Officium Diuinum in aliud æquale, plus minus, commutari. Nec caret ratione ista opinio; quia, si tenearis centum scuta soluere, debebis creditori soluere hanc quantitatem; & hoc sub peccato mortali, at non ita grauiter teneberis ad dandum potiùs argentum, quàm aurum, vel contra. Stando huic opinioni, poterit Officium Dominicale transire in Sanctorale, sine culpa mortali: poterit etiam vna Feria transire in aliam, quia in quantitate non videtur interesse differentia notabilis. At non poterit Officium de Sancto, vel Dominica, transire in Officium de Feria, quia illud est multò maius.

MCCCCXCVII. Conclusio.

Et hinc consequenter infertur, eos, qui Romano Breuiario vtuntur, nec Officium de Sancto, nec Officium de Dominica, nec de Feria, posse in Officium de Resurrectione mutare: est enim istud cæteris omnibus notabiliter minus.

De Benedictinis Cisterciẽsibus.

Petis, Vtrum stando Suarez, & Reginaldi sententiæ, quam supponimus, Cistercienses, qui diebus ferialibus tenentur legere Officium Defunctorum, ne illis diebus Officium sit breuius, quàm diebus duodecim Lectionum, possint liberè Officium in Officium mutare? *Respondeo*, illos die Resurrectionis legere ad Matutinas, sicut aliis diebus solennibus præter prooemialem Psalmum, Inuitatorium, Hymnumque, duodecim Psalmos, duodecim Lectiones cum suis Responsoriis, tria Cantica, & *Te Deum laudamus*: adeoque, nisi aliunde obstet, saltem ob rationem Suarij, & Reginaldi non obstare, quo minus die Sancti Petri, v.g. aut etiam Feria tertia possim legere de Resurrectione, quia Officium de Resurrectione apud illos est maius. Præterea poterunt die feriali legere de Sancto, vel contrà, quia Officium de feria cum Officio Defunctorum coniunctum Officio de Sancto, æquale est.

Quale & quantum sit officium de Resurrectione apud Cistert.

Tertius Modus.

MCCCCXCVIII. An possit Officium in Officium mutari. An in Officium de Resurrect. Resolutio.

CArdo igitur totius difficultatis in illa consistit opinione, quæ defenditur ab Authoribus, quos dedimus *num* 1384. & docet *Posse libere Officium in Officium mutari*: nimirùm, exclusis omnibus limitationibus, quas aliqui Authores posuerunt. Sit igitur nostra conclusio. *Adhuc admissa ista sententia, non satisfaciet præcepto de legendo Canonicas Horas, qui legat de Resurrectione, cum de Feria, vel de Sancto deberet.* Vt hanc conclusionem bene intelligas, aliquas assertiones subiicio. Sit

Cõsideretur bene ista conditionalis.

Prima. *Si Ecclesia nihil specialiter de Officio Resurrectionis disposuisset, deberemus de illo, sicut de cæteris philosophari.* Ergo in tali casu Vasquez, & omnes, qui *num.* 1389. negant posse Officium in Officium mutari, ratione generali ducti, non permitterent legi de Resurrectione, cum deberet de Feria, vel de Sancto. Suarez, Reginaldus & alij, qui *num.* 1396. quantitatem æqualem in terminis commutationis requirunt, dicerent, non posse Benedictinum die Dominica legere de Resurrectione, at posse Feria tertia, vel sexta; Officium enim de istis Feriis in Breuiario Monastico, Officio de Resurrectione minus est. Tandem Caietanus, Zerola, Lessius, Valentia, & quotquot *num.* 1384. admittunt vniuersaliter posse Officium Diuinum in aliud Officium mutari, consequenter assererent in casu posito posse etiam mutari in Officium de Resurrectione. Sed hæc hypotheticè, & conditionaliter dicta, in praxin non possunt transire, vt statim videbimus.

Variæ resolutiones ex variis fundamentis ductæ.

MCCCCXCIX. Ecclesiæ authoritas circa personas, loca, & tempora.

Secunda. *Potest Ecclesia aliquam Missam, vel aliquod Officium alicui loco, aut tempori, aut etiam personæ connectere, ita vt alibi, aut alias, aut alij personæ non liceat.* Sunt Missæ, quæ possunt dici in vno loco, & non in alio, súntque talis, aut talis Ordinis Religiosis concessæ, aliis inhibitæ, sunt quæ talibus, aut talibus diebus dici possunt, aliis non possunt: quæ omnia in viridi sunt obseruantia, & nostram opinionem confirmant. Siquidem de Ecclesiæ potestate nemo dubitat, videamus, quid egerit de facto. Sit igitur assertio.

MD. Principalis conclusio.

Tertia. *Officium de Resurrectione tempori Paschali, quo solet legi, Ecclesia affixit ob legitimas causas, nolens vt qui alio tempore illud legat, præcepto & obligationi satisfaciat.* Sanè

Cur Ecclesia instituerit illud breue officium pro die Paschatis. Hebdomas pœnosa, quæ?

Officij Paschalis breuitas inducta fuit ob specialem considerationem affixam speciali causæ, nempe ad leuandos fideles, defessos præcedenti ieiunio quadragesimali, & functionibus maioris hedomadæ, quæ propter laborum grauitatem meritò *pœnosa* à Sancto Bernardo vocatur. Constat ex *Glossa in cap. in die de consecr. dist. 5.* vbi etiam Turrecremata, quæ causa cum non militet reliquo anni tempore, nec ipsa dispensatio, aut dispositio militabit; est enim stricti iuris ex *Glossa finali in cap. nihil de election.* & *Glossa in cap. Etsi illa, quæst. 7.*

An aliis diebus possimus, vt in vigilia Natiuitatis ieiunare?

Quod confirmat Ecclesiæ consuetudo, aut dispensatio in simili materia: nam in Natiuitatis Dominicæ peruigilio solent fideles liberaliùs sumere collationem, quod non audebunt facere in aliis ieiuniis totius anni, quia ratio propter quam Ecclesia illud tolerat, aut permittit illa nocte, cessat in aliis, in quibus non est lætus populus, nec solet ad templa, & officia matutina concurrere.

MDI. Veterũ Pontificum mẽs.

Et quidem hanc fuisse mentem veterum Pontificum, constat ex Gregorio VII. qui *cap. in die Paschatis, de consecrat. dist. 5.* reprehendit eos, qui extra tempus Paschale recitant Officium trium Lectionum; & ne impostetum progrederentur in hac negligentia, aut abusu, *statuit*, huiusmodi Officium, nonnisi tempore Paschali iuxta Ecclesiæ Romanæ ritum recitandum esse. Et ego hic duo obseruo, nimirùm, Pontificem *reprehendisse* & *statuisse*. Ex reprehensione colligo, illos, qui infra annum legebant de Resurrectione, peccauisse mortaliter, & violauisse præceptum Ecclesiæ quoad substantiam; rarò enim, aut nunquam supremi Principes (Ecclesiastici, aut Sæculares sint) sedent pro tribunali, vt de leuibus culpis inquirant, & leges statuant, quæ obligent vniuersos. Ex eodem fundamento colligo secundò; Gregorium VII. non posuisse nouum ius, sed reposuisse antiquum, quia ante ipsum etiam tenebantur diebus de Sancto, aut Feria non legere de Resurrectione.

Pro culpis leuibus non solent erigi tribunalia, nec leges vniuersales condi.

Statuere est præcipere.

Ex illo verbo *statuit* colligo Pontificem non consulere, aut hortari, absolutè præcipere: hoc enim importat illud verbum, vt constat ex *Glossa statuimus in c. Quæstionum de Off. deleg.*

Sectio III.

Argumentis pro parte asserente satisfaciens.

MDII. An bene argumentetur Diana?

SVperest, vt recognoscamus argumenta, quæ Sectione prima sunt posita. Sentio communem opinionem non probari efficaciter à Diana, tribus illis rationibus, quæ à *num* 1376. ad *num.* 1381. ponuntur, verum enim eiusdem sententiæ fundamentum illud est, quod ponitur *num.* 1400.

Officiorum dissimilitudo non probat commutari nõ posse.

Argumentum primum positum *n.* 1376. à dissimilitudine sumitur; & vt, ibi notabatur, non vrget; nam Officium de Sancto, & Officium de Feria sunt valdè dissimilia, & tamen commutari possunt in opinione Dianæ.

Bene proceditur ab intẽtione Põtificis; sed debet hæc intẽtio probari.

Argumentum secundum erat bonum, si Diana maiorem probasset; cespitat tamen, quia illa maior admitti iubetur, cum probari deberet. Interim eadem maior vera est, à nobis probata clarissimè *num.* 1400.

Officiorum inæqualitas non probat commutari non posse.

Argumentum tertium in opinione Suarez, & Reginaldi, quam habes *num.* 1396. est efficacissimum, non autem in opinione Dianæ: illi enim æqualitatem inter terminos commutationis postulant: iste verò hanc limitationem non admittit.

Iudicium de D. Leandri discursu.

Totus eruditissimi Leandri Bandrij discursus, qui à *num.* 1382. ponitur, à ratione procedit; & præscindendo à legibus Pontificiis, quæ doctrinam generalem limitarunt, esset efficacissimus, vt constat ex Assertione prima, quam dedimus *num.* 1398. At quia Pontifices nouis legibus doctrinam communem limitarunt, omnes illæ subtilitates manere debent intra speculationis terminos, nec possunt ad praxin reduci.

Recurrendũ est ad mentem, & intẽtionem Põtificis.

Obiectio, quam contra se format Leander *num* 1388. dimiuutè ponitur, & ideò fortissimè soluitur. Interim eamdem reponimus nos, & euidentissimè firmamus à *num.* 1391. & ita eliditur Leandri responsio, siquidem obiectio promouetur.

XIII.

De æquipollentia Officiorum quoad qualitatem.

MDIII. Officiorum dissimilitudo explicatur.

MAgnam esse differentiam inter officium feriale, & festiuum, certum est: magnam etiam inter feriale vnum, & aliud; etiam inter festiuum, & festiuum.

Puto vnum feriale ab altero differre puro numero: idem dico de festiuo, & fastiuo; & festiuis ad numeros Dominicales. Puto autem feriale à festiuo differre specie modali, aut modo speciali. Præcipua Officiorum diuersitas in Matutinis est; nam apud Cistercienses vix vlla in aliis Horis, & apud Romanos tota differentia diurna consistit in aliquibus precibus. In Officio nocturno maior est differentia, nam feriale habet vnum nocturnum (apud Benedictinos duo) & festiuum tria. Et Officium de Resurrectione vnum.

XIV.

De æquipollentia Officiorum quoad quantitatem.

MDIV. An possit Officiũ maius mutari in breuius.

POtest vnum Officium recitari pro altero, inquit Diana *part.* 1. etsi detur notabilis differentia in quantitate, hoc est, etsi non sint moraliter æquipollentia quoad quantitatem: & postea *part.* 7. excipit Officium de Resurrectione, quod nimis sit breue, & Ecclesia hanc ipsam breuitatem speciali ratione instituerit ob iubilum, & specialissimam solennitatem. Vt video, hæc ratio, quatenus à differentia quantitatis sumitur non est digna, quæ expendatur; non enim quærimus, cur lex sit posita, sed an materia sit grauis, aut leuis. Existimo hanc exceptionem nasci ex eo, quod mutatione Officij ordinarij in Officium de Resurrectione meus Diana nullum authorem legerit: sed neque reperit vel vnum, qui dixerit in specie Officium Dominicæ *Lætare* posse legi pro S. Nicolai, vel authorem assignet; & tamen hic doctrina generali regitur, & insistens illis principiis, *Dici de omni,*

&

& *dicl de nullo*, suos discursus efformat: cur igitur idem non facit, cùm agit de Officio de Resurrectione?

Respondeo, differentiam non benè à mera breuitate desomi; quia, vt ostendi superiùs *num.*1381. Officium de Feria tertia, aut sexta, apud Benedictinos, vel æquale, vel minus est Officio de Resurrectione. Ergo respondendum est isti Quæstioni tribus Conclusionibus claris. *Sit Prima.* Qui tenetur legere de Sancto, Dominica, aut Feria, non potest legere de Resurrectione. Quid, si fecerit? non satisfaciet præcepti substantiæ, & ideò peccabit mortaliter. *Secunda.* Hæc impotentia, stando fundamentis Suarez, & Reginaldi, nascitur ex inæqualitate. Vide *num.* 1396. at stando fundamentis Dianæ, hinc non potest desumi. Ergo malè argumentatur ille, quando ad inæqualitatem recurrit. *Tertia.* Hæc impotentia nascitur ex præcepto Ecclesiæ, quæ sub annum legi de Resurrectione interdixit. Vide *n.*1399. & 1400.

Cur non possint alia officia mutari in officium de Resurrectione.

XV.

An Religiosus extra chorum satisfaciat præcepto, persoluendo Horas canonicas iuxta Breuiarium alterius Religionis.

MDV. An hæc controuersia sit practica.

OLim hæc quæstio fuit practica: at hodie est purè speculatiua: nam exstat Priuilegium concessum Fratribus Minoribus, & omnibus, qui fruuntur participationis indulto. Martinus de S. Ioseph *in Min. Confess tom.* 1. *lib.* 2. *tract* 4. *de Oratione num* 9. apud Dianam *part.* 11. *tract.* 1. *resol.*8. §. *Deinde.* hæc habet. *Aunque los Frayles Menores estan obligados a rezar el Officio Diuino por el Breuiario Romano: pero como parece por el Compendio de nuestros priuilegios* verb. Officium Diuin. § 4. *les concedio Innocencio IV. que por razon del camino, o de otra iusta causa puedan rezar con otros, o por si solos, por el Breuiario de otro rezo, y que con esto cumplan con su obligacion: y este Priuilegio no esta renocado por Pio V.* Ita ille; cuius verba, quia digna lectu, & nobis necessaria sunt, debebunt ad linguam Latinam transferri. *Licet Fratres Minores habeant obligationem recitandi Officium Diuinum, iuxta Breuiarium Romanum: nihilominus, vt constat ex Priuilegiorum Compendio* verb. *Officium Diuin.* §. 4. *ex Innocentij IV. concessione, ratione itineris, aut alius rationabilis causa, possunt, si legant soli, aut cum aliis, vti alio Breuiario qualicumque; & hoc modo legendi obligationi satisfacere. Et hoc Priuilegium non est à Pio V. renocatum.* Omnes igitur, qui habent participationis priuilegium (non scio esse Ordinem, qui illo careat) si vtantur alius Religionis Breuiario, non peccabunt.

Innoc. IV. priuilegium.

An omnes ordines habeant priuilegium participationis.

MDVI. Abbatum Benedictinorum authoritas.

Tota igitur quæstio est speculatiua, & inquirit, *An præscindendo ab hoc priuilegio possit Carmelitanus vti Breuiario Cisterciensi?* Consultò volui agere de aliis, & non de Benedictinis, nam Regula nostra in Officij Diuini materia summam Prælatis nostri Ordinis potestatem, & authoritatem concedit, & hanc ob rem non esset bona consequentia, *Benedictinus potest: ergo & cæteri possunt.*

Resolutio.

Huic quæstioni sub distinctione respondeo. Sit igitur *Prima conclusio. Si dicamus mutari Officium quoad substantiam cùm Sanctorale in Feriale mutatur, postulat consequentia, vt dicamus mutari quoad substantiam, etiam quando Carmelitanum in Benedictinum mutatur. Et quia mutare Officium quoad substantiam, est materia peccati mortalis, iuxta eiusmodi hypothesin dicendum est Religiosum Carmelitanum, qui vtitur Breuiario Monastico, non satisfacere, sed peccare mortaliter.*

Sit secunda. Si dicamus Officium Sanctorale, & Feriale differre non substantia, sed modo, adhuc posset Ecclesia ob speciales causas iubere, ne Religiosi vnius Ordinis vterentur Breuiario alterius Ordinis. Vide *n.*1399. Quid, si Ecclesia nihil de hac re speciale disponeret? *Possemus in tali casu sequi rationis paritatem, & dicere, Officium Carmelitanum, & Benedictinum non differre substantia, sed modo. Et possemus addere s nullam succurrere rationem euidentem, & demonstratiuam, qua istam paritatem infirmet; adeoque stando puræ rationi, non committere culpam mortalem Carmelitam, si vteretur Breuiario Monastico.* Consultò dixi *stando puræ rationi*, quia scio Authores multos affirmare contrarium; quos qui sequaris, tutus eris; & præstat in materiis moralibus communi via incedere, quàm ob subtilitates excesse à communi sententia.

Ecclesiæ authoritas in suis legibus, & præceptis est summa.

Tuetur hanc secundam Conclusionem Caramuel, nimirùm hypotheticè, & conditionatè, (N.B.) *in Regul. D Benedicti num.*1394. quem benè citat Diana *part* 7. *tract.* 11. *resol.*8. Sed Caramuelem errare, tam certum Dianæ est, vt *ibidem* §. *Notandum*, hæc habeat [Quid sit de hoc, certum est, quod quilibet Religiosus tenetur sub mortali dicere Horas Canonicas iuxta Breuiarium pro sua Religione approbatum. Vide *cap. de his*, & *cap. Placuit, dist.* 12. & ita hanc opinionem contra Caramuel docuit nouissime doctus, & amicissimus P. Lezana *in Summa qq. regul. tom* 1 *cap.*12. *n.*18. vbi citat Sotum, & Caietanum, &c.]

MDVII.

Sed hæc omnia, quæ Diana dicit hîc, sunt contra Dianam, à quo didicit suam sententiam Caramuel. Diana enim *part.* 2. *tract.* 12. *resol.*10. hæc habet. [Si quis Clericus sæcularis vno, vel altero die diceret Officium per aliud Breuiarium à Romano, v g. Breuiarium S. Dominici, &c. puto ita recitando non peccare mortaliter, quia, cùm hæc mutatio parua sit (N.B.) non videtur notabiliter aduersari menti Summi Pontificis. Et ita docet Ioannes de la Cruz, *in direct conscient part.* 1. *præcept.* 3. *art.* 3. *dub.* 4. *concl.* 2. Nauarrus, *c.*19. *num.* 217. & Reginaldus *tom.* 1. *lib.*18. *cap.*12. *num.* 171. *prop.* 3. vbi asserit tunc peccare ita recitantem, quando talis permutatio Breuiarij Viris doctis, & piis nimia apparet.] Sic Diana: ergo sententiam, quam impugnat, ipsemet docuit Caramuelem,

Sacerdos sæcularis quocumque Religiosorum Breuiario vti potest.

MDVIII. Qui potest vno die, potest semper, si eædē circumstantiæ concurrant.

Dices, aliud esse mutare Officium vno, aut altero die, aliud semper. Respondeo Caramuelem loco citato non dixisse *semper.* Vt dixerit habuisse Dianam ducem: nam *part.* 2. *tract.* 12. *resol.* 3. laudat Vegam dicentem. [Si non potest quis mutare Officium frequenter sine reatu peccati mortalis, nec erit licitum hoc facere vno, aut altero die; nam pro quolibet die est præceptum distinctum, & Officium cuiuslibet diei onus illius est, ita quod in aliud non transit. Sicut adest præceptum

quolibet die in quadragesima ieiunandi,& tamen qui vno die ieiunare omittit, peccat mortalitet.] Ergo Diana, vt Viris doctissimis accidit, obliuioni mandauit, quæ dixerat primo Resolutionum tomo, quem memoritet tenet eius Discipulus Caramuel.

MDIX. An Sacerdos Benedictinus melius satisfaciat legẽdo Breuiarium Romanũ, quàm Monasticũ.

Ar Caramuel nunquam est vsus hac ratione; docet enim *num.* 1392. Beoedictinos semper posse sine veniali, & interdum meliùs, recitare Officium Romanum, quàm Monasticum: & tamen docet *num.* 1394. stando puræ rationi, peccaturum venialiter Benedictioum, qui legat Officium Carmelitanum, aut Dominicanum. Nam si inde consequentia deduceretur, vtrobique deberet peccatum veoiale concedere, aut vtrobique negare.

Breuiariorũ discrimen.

Rationem, qua inductus est Caramuel, est illa, quam præ se ferunt verba, quæ Diana citat videlicet. [Breuiarium Monasticum & Carmelitanum non differunt substantiâ, sed modo, ritu, & cæremoniis; at buiusmodi mutatio non est sufficiens ad peccatum mortale: ergo.] Maiorem putat certam: non enim maiorem differentiam inter Officium Benedictinum & Dominicanum die Ramorum, quàm inter feriale & de Sancto in alterutro Breuiario, reperit: vtrobique enim videt, Psalmos, antiphonas, lectiones, &c. & solùm videt discrimen in ecceitate, quantitate, qualitate, ordine, &c. Minorem putat esse expressam Dianæ *part.* 2. *tract.* 12. *resolut.* 3. §. *Dicendum*, adeoque nihil aliud se fecisse, quam ad Principia Dianæ dialecticari, deberéque aut banc consequentiam admitti, aut Dianæ principia condemnari.

MDX. Recognoscetur quæstio ex Bullis Summorum Pontificum.

OBiicit Diana Bullas Pontificum; & respondeo ideò peccare Benedictinum, qui legit Officium Dominicanum, quia Pontifices id inhibuerunt; quia si non inhibuissent, non peccaret. Sed tantum quæritur, Quomodo peccet? an in substantia, an verò in modo? nam si in substantia, peccaret procul dubio mortalitet. Respondeo igitur, nos posse disputationem istam promouere à Pontificum bullis præscindendo, & soli rationi stando: & tunc disputatio tota esset purè speculatiua, & ingenio colendo prodesset, non autem seruiret in praxi. Addo nos posse ad Bullas Pontificum etiam recurrere: de quibus sit Conclusio. *Esse bullas, quæ iubeant vt huius Ordinis Religiosus vtatur Breuiario alterius Ordinis, certum est: sed inquirendum, An hæ Bullæ præcipiant id per se, & vt præcepti substantiam, an verò vt modum accidentalem.*

Primus dicendi modus posset asserere hanc taleitatem vt modum accidentalem præcipi: & maioris claritatis gratiâ hanc rationem contra Dianam formare. Pontifices aut solummodò iusserunt Monachis vt vtantur Breuiario Monastico, aut iusserunt vt vtantur Breuiario Monastico & rubricis eiusdem Breuiarij: non primum, quia aliàs mutando Officium intra limites eiusdem Breuiarij, non peccarent: puta si Benedictinus legeret Officium quod Breuiarium Monasticum ponit pro feria, cùm deberet quod ponit pro Circumcisione: & tamen Diana & nos veniale peccatum in tali negligentia fatemur. Iusserunt igitur secundum, Ergo datur violatio accidentalis mandati Pontificij, quæ sit venialiter peccaminosa. Et cur non darentur peccata venialia contra leges Canonicas, cùm dentur plurima contra Diuinas? Ergo si Officium Benedictinum & Carmelitanum conueniant substantialiter, & differant modaliter accidentaliter, hoc est, modo, ritibus, & cæremoniis, qui alterum legerit pro altero satisfaciet quoad substantiam & peccabit quoad modum. Qui autem supponens Officium feriale & festiuum monastica differre modaliter, stando communibus legibus, & non recurrendo ad iura & decreta specialia, demonstrauerit (*demonstrauerit* consultò dico, non *probauerit*) Benedictinum & Dominicanum differre substantialiter, erit magnus Apollo.

MDXI. De vera Pontificum mente.

Secundus dicendi modus, asserat ita præcepisse Pontifices singulis Religiosis, vti Breuiario proprij Ordinis, vt voluerint hanc taleitatem ipsam ad præcepti substantiam pertinere. De his, qui tenentur vti Romano Breuiario, certum est ex Pij V. Bulla, in qua eisdem pœnis procedi iubet contra eos, qui loco huius Breuiarij alio vterentur, ac procedi-

Vide contextum n. 1391.

tur contra illos, *qui diuinum Officium quotidie non dixerint*: de illis, qui alio vtuntur Breuiario extant specialissimæ Ecclesiæ & Religionum leges: pro omnibus stat caput, *de his*, *dist.* 12. inhibens sub censuris, ne Religiosi alienis vtantur Breuiariis. Cùm ergo censuræ

Non fulminantur censuræ ob peccata venialia.

non fulminentur, nisi dentur causæ graues, & peccatum mortale, certum esse mortaliter peccauisse illos, quos ob mutationem Breuiarij Ecclesia Orthodoxa reprehendit. His positis, sit.

Resolutio.

Quid ex ratione, quid ex lege, & quid ex priuilegio, dicendum.

STando soli rationi, esset probabile non peccare mortaliter Religiosum, qui vteretur Breuiario alterius Religionis. Patet ob rationes positas sub initium. *Hanc libertatem, quam suggerere poterat rationum probabilitas, limitauit Ecclesia, singulos Religiosos ad sui Breuiarij vsum grauiter obligando.* Patet ex cap. *de his*, quod num. 1411. allegabamus. *In hac limitatione dispensauit Ecclesia.* Patet ex priuilegio, quod allegat Martinus de S. Ioseph, & Diana, quos num. 1405. citaui.

XVI.

An etiam vna Communitas satisfaciat legendo Officium, quod non deberet legere (puta, si legeret de Feria, cùm deberet de Sancto.) Et quid si vteretur Breuiario alterius Religionis.

MDXII. An sicut de priuato, sic etiam de Communitate sit philosophandum.

PVtabam ego sub initium, antequam in moralibus fuissem versatus, aliter de particularibus, & aliter de communitate esse sentiendum. Sed contrarium me docuit Diana, nam *part.* 2. *tract.* 12. *resol.* 14. *& part iterum* 7. *tract.* 11. *resol* 12. citato Caramuele affirmat, non solùm eos qui priuatim horas legendo mutant, sed eos qui illas mutant in choro, satisfacere præcepto quoad substantiam; & si scandalum desit, non peccare mortaliter. Quam doctrinam valdè notari iubet,

&

An hic valeret ratio: Potest semel; ergo & semper.

& citat pro illa Bonacinam, Gauantum, Valentiam, & Laymannum. Et *resol.* 16. docet non peccare mortaliter, sed venialiter tantùm, qui inuertit Horarum Canónicarum ordinem non solùm priuatim, sed publicè, modò scandalum absit: & citat Bonacinam & Gauantum. Et tandem *resol.* 36. docet posse Prælatum dispensare, vt vna vel altera vice mutetur Officium in Communitate.

Hæc omnia & alia id genus Caramuel considerando *in Comment num.* 1321. concludit, & vt putat, firmissimè, *Sicut de priuato Sacerdote sic etiam de Communitate esse philosophandum.* Summâ ergo consequentiâ doctrinæ ducitur, cùm affirmat communitatem, ex hypothesi, quod priuatus sacerdos mutando Officium non delinquat mortaliter, sed venialiter, eidem subiacere censuræ: adeóque, si sine causa & licentia violat rubricas legitimas, mutando, non quidem Breuiarium, sed Officium diei, hoc est legendo aliud Officium sui Breuiarij, satisfacere quoad substantiam, & deficere quoad modum, ac solùm peccare venialiter.

Et Diana, *Quidquid sit de hac sententia*, ait: & quia his verbis potius videtur præscindere, quàm assentiri, illam debere admitti à Diana videtur demonstrasse Caramuel.

Stat igitur, eadem probabilitate, qua priuatus Sacerdos posse à mortali Communitatem excusari, si mutet Officium diuinum: hoc est, si vtendo suo Breuiario, legat nihilominus de feria, cùm deberet de sancto.

De mutatione Breuiarij.

Et quid, si Communitas Dominicana Carmelitano Breuiario vteretur? Mortaliter peccaturum respondeo. *Sed tu sic.* Sicut priuato Religioso, sic de Communitate integra est philosophandum. Sed ille, si Dominicanus sit, potest vti Breuiario alterius Religionis: Ergo & ista. *Respondeo*, distinguendo maiorem. In rebus, quæ iudicandæ sint ex natura rei, concedo: in his, quæ ex priuilegio, nego. Distinguo etiam minorem, quia positis inhibitionibus Apostolicis & præscindendo ab omni priuilegio, nec priuatus Religiosus, nec Communitas vti Breuiario alieno potest: & posito priuilegio ille potest, & illa non potest: est enim illud Religioso priuato, non autem integræ Communitati concessum.

XVII.

An Sacerdos sæcularis satisfaciat præcepto, si recitet V.G. cum Carmelitano, & vtatur Breuiario Carmelitano.

MDXIII.

Differt hæc quæstio à Quintadecima, tametsi Diana Caramuelem hîc ita impugnet, vt vtramque confundat. Porrò si Sacerdos sæcularis priuatim potest vti Breuiario Carmelitano, salua res est; sequitur enim etiam posse legere cum Carmelitano; & si priuatim peccat solùm venialiter, non peccabit mortaliter, si idem faciat cum socio. Tota ergo difficultas eò respicit, vt inquirat, *An sæcularis sacerdos, vtens Carmelitano Breuiario satisfaciat?* Satisfaciunt sequentes Conclusiones.

Resolutio speculatiua a ratione.

Prima. *Qui supponat Officium Sanctorale & Feriale distingui modaliter tantùm, non dabit rationem euidentem, qua euincat peccare mortaliter Sacerdotem sæcularem qui legit Horas iuxta Carmelitanum Breuiarium.*

Resolutio practica ab authoritate.

Secunda *In praxi tu tene communem sententiam, quæ illum peccare, non tam ostendit quàm supponit.*

Diana *part.* 7. *tract.* 11. *resolution.* 9. inquirit, An sæcularis Presbyter vti possit alicuius Religionis Breuiario, & ait. [Affirmatiuè respondet Caramuel *in Regul D. Bened. n.* 1366. vbi sic ait, &c. Sed tu cogita, nam vnusquisque tenetur recitare secundùm formam sui Breuiarij, &c]

Sed cur Diana pro asserente parte Caramuelem allegat, & non se potiùs, qui *parte* 2. *tract.* 12. *resol.* 10. posse Clericum sæcularem vno aut altero die vti Breuiario alicuius Religionis affirmat? [Verba dedi superiùs *num.* 1407.] & *part.* 2. *tract.* 12. *resol* 3. [vt notatum est *num.* 1386.] putat sæpè sine peccato posse fieri, quod semel aut iterum sine peccato potuit fieri: nimirum in his rebus quæ multiplicatione actuum non crescunt. Non ergo Caramuelem Diana, sed se impugnat.

Reponitur Quæstio.

Modò igitur, cuiuscumque sit affirmatiua aut negatiua Opinio, inquiramus, *An Sacerdos sæcularis, qui cum Carmelitano legit Horas, vel possit Breuiario Carmelitanorum?*

MDXIV. Rationes pro parte affirmatiua. De substantia & modo præceptorũ.

Pro parte affirmatiua hæ rationes militare videntur. *Prima:* quia, qui vtitur alius Religionis Breuiario, satisfacit præcepto quoad substantiam, non quoad modum: adeoque violat Pontificum præcepta, sed non substantialiter, nec notabiliter.

An priuilegia possint cõmunicari.

Secunda; nam confirmationi, qua vtitur Caramuel & quam exscripsit, ex Diana, hucusque satisfactum non est. Sic discurrit Caramuel. [Tenet Diana *part.* 2. *tract.* 12. *resol.* 35. quod si Petro concedat Pontifex priuilegium vtendi Breuiario breui, & postea Petrus legat iuxta illud breue Breuiarium cum Francisco; tenet inquam, quod in tali casu non solùm sit satisfacturus Petrus, sed etiam Franciscus. Et citat Portell. & Henriquez. Additque ex Rodriquez, quòd Episcopus Religiosus, qui vtitur Breuiario suæ Ecclesiæ, possit recitare cum suo socio, ita vt socius satisfaciat.] Rationem huius doctrinæ meditatus Caramuel, ne discedat à Diana, asserit, *Id quod Priuilegium disponit de vno, ad socium posse etiam extendi.* Ergo ad mentem Dianæ, Cisterciensis, qui ex speciali Priuilegio potest vti Officio Monastico, si legat cum Carmelitano, habet priuilegium, quod possit ad socium extendi, vel detur disparitas.

An Breuiarium Cisterciense ac Monasticum differant essentialiter.

Tertia, satisfacere Carmelitanum legentem cum Cisterciensi in Breuiario Monastico, quod ex priuilegio Cisterciensi conceditur: & non satisfacere, si cum eodem legat in Breuiario Cisterciensi, aliquid est quod dici potest, at probari non potest. Primò, quia hæc duo Breuiaria vix differunt: secundò, quia Sacerdotem Cisterciensem, non debere vti Breuiario Romano, & posse Cisterciensi, etiam est priuilegium.

His tamen non obstantibus dicendum est, *Clericum sæcularem debere vti Breuiario Romano:* nam Pius V. hoc tam rigidè præcipit, vt velit

eos,

eos, qui alieno Breuiario vtantur, easdem pœnas & censuras incurrere, quas incurrunt, qui omittunt Officium Diuinum. [Bulla integra Breuiario Romano præfigitur, & huius legia verba à me ponuntur superiùs *num.* 1391.

Superest, vt rationibus in contrarium positis satisfaciamus.

MDXV. Diuersorum Ordinum Breuiaria cõparantur. Eorumdem distinctio dupliciter cõsideratur.

Respondeo ad primam, Breuiaria diuersorum Ordinum dupliciter posse considerari; nimirùm, prout sunt in se, & prout præcepto subiacent. Prout sunt in se, distinguantur vt velis; non enim huc pertinet ista distinctio. Cæterùm, si vnum præcipiatur legi, & alterum præcipiatur non legi, taleitates & differentiæ, quibus constituuntur & distinguuntur, moraliter consideratæ, erunt essentiales & substantiales; & qui vtatur altero Breuiario, cùm deberet altero, non erit dicendus satisfecisse quoad substantiam, & peccauisse quoad modum accidentalem: sed potiùs erit dicendus non satisfecisse quoad substantiam; qui enim omittit rem præceptam, & facit rem non præceptam (puta, si die Dominica aliquis loco Missæ audiret Vesperas) non satisfacit.

Secunda ratio procedebat ad hominem contra Dianam; & non habet impræsentiarùm locum, non enim priuilegia extenduntur contra voluntatem Pontificis: &, vt vidimus, Pontifex præcipit, vt sæculares Sacerdotes vtantur Breuiario Romano, & non alio.

Duæ consequẽtiæ examinantur.

Nec tertia vrget: non enim est bona consequentia. *Benedictinus Sacerdos potest vti Breuiario Romano: Ergo sæcularis Sacerdos vti poterit Benedictino.* Nec hæc: *Franciscanus Sacerdos, qui aliàs tenetur vti Breuiario Romano, potest vti Breuiario cuiuscunque Ordinis: Ergo etiam illo poterit sæcularis Sacerdos.* Non inquam valet prima: tum quia Benedictini stando Regulæ, non ita obligantur ad aliquam formulam Officij Diuini, sicut cæteri Religiosi & Sacerdotes sæculares: tum etiam quia Breuiarium Romanum dicitur omnibus permissum, quod non videtur posse dici de cæteris Breuiariis. Claudicat etiam secunda consequentia: quod enim Franciscanus potest ex priuilegio sibi concesso, & Sacerdoti sæculari non concesso, non poterit licitè facere Sacerdos sæcularis.

An Benedictini iure Regulæ ad aliquã Diuini Officij formulã sint obligati? An omnes possint vti Breuiario Romano?

XVIII.

An si, verbi gratia, Episcopus vel Cardinalis, vel alius quicunque Superior, cum famulo aut socio velit recitare de feriali, cùm de Sancto deberet, & hoc ex negligentia not à socio, socius aut famulus in tali casu esset arguendus de veniali?

MDXVI. Character veritatis quod in eã homines distantes ac Ignoti conspirent.

Respondit olim Diana negatiuè, antequam legeret Caramuelem; hic etiam negatiuè antequam Dianam: conspirant ergo ingenia magno fructu vtrique alluxisse veritatem, vix enim solent conuenire qui errant. Vide Dianam *part.* 7. *tract.* 11. *resol.* 10. & Caramuelem *in Comment. num.* 1371.

XIX.

An, si quis dicat Matutinum de Sancto, & horas diurnas de feria, præcepto legendi satisfaciat?

Proponit hanc ipsam controuersiam Diana *part.* 7 *tract.* 11. *resol.* 11. non resoluit, sed solum allegat verba Caramuelis *in Comment. num.* 1403. sub distinctione respondentis: nimirum duas esse opiniones contrarias: alteram, quæ affirmat eum, qui legerit Officium de feria, cùm deberet de Sancto, satisfecisse quoad substantiam, & defecisse quoad modum accidentalem: alteram seueram, quæ eumdem asserit defecisse quoad præcepti substantiam. Sanè, si stemus huic vltimæ opinioni, cessabit quæstio, dicendúmque erit; *Eum qui legerit Matutinas de feria, & cæteras horas de Sancto, aut contrà, non satisfacere Officio diuino.* Sed quid quæso dicendum erit stando contrariæ opinioni? Debebit addi esse adhuc duas oppositas Theologorum sententias: alteram, quæ docet singulis horis singula præcepta respondere: alteram omnes horas claudi vnico præcepto; & iuxta primam debere dici, eum qui ita legit, satisfecisse singulis præceptis quoad substantiam, & peccasse in modo, videlicet in horis, quas contra rubricas legit: & iuxta secundam debere dici non satisfecisse quoad substantiam, sed peccauisse mortaliter; quia Matutinæ de Sancto & Horæ diurnæ de feria non constituunt Officium diuinum: At ille hoc legit; ergo non legit Officium diuinum; nam Officium diuinum, est Psalmorum, Orationum, &c. dispositio approbata ab Ecclesia, MDXVII.

An possit Officium de feria in Officium de Sãcto mutari? An contra?

An omnes horæ diuersis præceptis subiaceant?

Cùm igitur opinio illa, quæ docet singulas Horas diuersis præceptis & legibus subiacere, iam obsoleta sit, & à nullo nunc Doctore defendatur, & magna sit deordinatio in Officio diuino, si ex diuersorum dierum consueretur laciniis, absolutè dicendum erit iterum, *eum, qui legerit Matutinas de feria & cæteras Horas de Sancto, aut contrà, nullo modo præcepto legendi diuinum Officium satisfacere.* MDXVIII.

Conclusio.

XX.

An si quis sine causa non legat suas Horas temporibus determinatis, peccet venialiter?

Tot & tam leues causæ dicuntur sufficere ad mutandum tempus Horarum, vt videatur reddi Metaphysicus hic casus, & non posse ad praxim aliquando reduci: quis enim vnquam ita horas anticipabit, vt nullam habeat causam ex illis, quas Diana enumerat? Audiendus est *part.* 7. *tract.* 11. *resol.* 12. vbi sic ait. [Si quæras, quæ causa rationabilis sit non recitandi Horas statutis temporibus, assero quod talis causa est occupatio studendi, legendi, concionandi, negotium aliquod temporarium expediendi, opus ad publicum vel amicorum vtilitatem pertinens præstandi, &c. quod si non solùm honesta vel vtilis causa, sed etiam legitima interuenerit, etiam vesperas manè perorare nullum erit peccatum, vt patet ex capite Presbyter citato: v.g. si MDXIX.

Quæ sit rationabilis causa?

iter

iter aggrediendum, si diutina occupatio vel molesta multorum negociorum turbatio præ manibus sit. Ita communiter Doctores: quin addit Caietanus, etiam consuli à iure præueniri tempus, vt quietiùs & deuotiùs dicatur Officium. Vnde nullum sibi scrupulum forment Viri pij præueniendi Officium, propter varia vitæ mortalis impedimenta, &c.] Sic Diana.

MDXVIII. His positis, quæritur quid dicendum sit in casu possibili aut vix possibili, nimirùm, an peccet venialiter, qui sine vlla prorsus rationabili causá tempus alteret? & negatiuè respondet Caramuel *in Comment. numer.* 1411. apud Dianam *part. 7. tractat. 11. resol. 12.* dicentem. [Eius opinio ita absolutè prolata mihi non placet.] & tamen non respondet Caramuelis rationibus, quas attulit, sed alias congerit, quibus nunc satisfacturus sum, vbi pauculas theses proposuero. Sit

An detur præceptum priuatim legendi horas temporibus determinatis?

Prima. *Si datur præceptum de tempore legendi Horas priuatim; qui illud violauerit, satisfaciet quoad substantiam, & peccabit quoad modum, ac propterea venialiter.* Subscribo Dianæ & communi Doctorum sententiæ.

Secunda. *Si olim fuit aliquod præceptum iam videtur obliteratum per contrarium vsum.* Sed quis & qualis vsus iste contrarius? Illum objecit Caramuel *num.* 1411. nunc exponit. Fatetur se quidem vidisse negligentiæ argui eos, qui post prandium matutinas legerent; at verò illos qui antemeridianas horas ante prandium, post prandium Vesperas & Completorium, non vidisse culpari. At reponet Diana, hoc ipsum in Vniuersitatibus Caramuelem vidisse, & ibi id fieri sine veniali posse ratione studiorum. Dianámque obseruauisse bene non poterit negare Caramuel. At petit, vt dicat Diana, quid communiter viderit, non quid legerit; multa enim hodie scribuntur, quia exscribuntur, non quia sunt talia; Scio esse Authores, qui Dianæ consentiant: at ego iterum à Diana postulo, quid viderit. Anne ex millenis Ecclesiasticis, quos in Italia, & Sicilia cognoscit; plerique cùm legunt priuatim, horas positas in rubricis Breuiarij obseruent? Nam ego sincerè protestor me in Hispania, Gallia, Belgio, Germania, Boemia, Vngaria, non cognoscere vnum, qui eas obseruet exactè. Sit igitur Conclusio

Quando agitur de iure, ad libros, & non ad mores recurrendum est, multi enim viuunt contra iura: cæterum quando agitur de consuetudine (verum sit, aut non sit?) an debeamus ad libros recurrere.

MDXIX. Tertia. *Si standum est consuetudini, sufficit dicere Vesperas, & Completorium post prandium, Matutinas, & cæteras Horas ante prandium.* Et quidem si meis oculis sum crediturus, consuetudo maiorem diligentiam non probat. Sed qualis hæc ipsa consuetudo? an quæ habeat vim legis? Hic ingrederemur difficultatem, quæ paucis expediri non posset, Quam ego Dianæ examinandam relinquo, qui demonstrabit hanc qualemcunque consuetudinem esse implicitam legem.

Nota hæc verba.

Quarta. *Non datur de facto præceptum de tempore legendi priuatim.* Didici ipsam à Diana, qui citatæ solutionis §. *Sed eim*, expressè ait; *Non obligantur ex vi præcepti, & statis illis, & solennibus horis Officium Diuinum recitare.* Quid ego hic ago? vbi non est lex, nec est præuaricatio. Ergo sententiam suam impugnat Diana, si Caramuelis opinionem impugnat.

MDXX. Superest, vt tametsi nostris Diana non fuerit dignatus respondere argumentis, nos eiusdem rationibus satisfaciamus.

An decentia cadat sub præceptum?

Arguit primò. Quamuis non obligentur ex vi præcepti statis illis temporibus persoluere Officium Diuinum, obligantur tamen ex decentia, & congruitate ipsius Officij, quod ideò appellatur Horæ Canonicæ, quia certis quibusdam diei horis, secundùm Canones sit persoluendum, &c.

Respondere aliquis posset, se hîc euidentem contradictionem reperire: quia si nullum datur præceptum, nulli dabuntur Canones, qui tempus Officio priuato præscribant: & si dantur eiusmodi Canones, etiam dabitur lex, & præceptum.

MDXXI. Respondeo ego, duo tantùm esse conscientiæ vincula, videlicet præceptum, & Votum; vnde consuetudinem etiam annorum plurium, si nec virtualiter sit lex, nec votum, conscientias obligare diffitear. Quid hîc igitur, de decentia, & congruitate dicturus sum? Has inducere obligationes naturales, aut fortè politicas, non theologicas. Nam si vbicunque designari aliqua congruentia posset, statim esset venialis aliqua culpa assignanda, nouam Theologiam scribere cogeremur.

Quid requiratur vt cõsuetudo habeat vim legis?

Sed quid, si negem esse indecens, & incongruum, non seruare in priuata lectione tempora, quæ obseruat in Choro Communitas? omnes enim essemus indecentes, & incongrui, quoniam illa nemo hodie Ecclesiasticus seruat. Puto esse indecens legem violare; & vbi non datur lex, manutenendam libertatem; & vbi vnusquisque suo iure vtitur, nihil facere indecens, nihil incongruum; nihil malum venialiter.

MDXXII. *Arguit secundò* Diana. Verba ipsius Officij sæpius temporis meminerunt, quo recitandum; Ergo contra ordinem, & rationem illius erit alienis planè horis illud persoluere. Ergo qui non seruat hæc tempora, licet non peccet contra illud quod est substantia ipsius Officij, peccabit contra id quod est accidentarium.

Respondeo, multa esse, propter quæ hæc ratio admitti nequeat. Primò enim hæc consequentia. *Talis oratio meminit talis temporis, ergo tali, & non alio est recitanda:* est mala: bona hæc; *Talis oratio præcipitur legi tali tempore, ergo tunc, & non alio est legenda.* Secundò, si prior consequentia esset bona, deberent Historiæ legi tempore præterito, & Prophetiæ futuro. Tertiò, sufficeret omninò, si seruarentur tempora in choro, ex quo non semper benè transitur ad Officium priuatum. Accedit quartò, quod neque in Choro tempora obseruentur, quæ cantantur in Hymnis; nam vt omittam alia, Cistercienses cantant ante primum Nocturnum Hymnum, *Æterne rerum conditor*, & in Monasteriis reformatissimis Horâ noctis duodecimâ, & tamen dicunt, *Præco diei iam sonat, Iubárque solis euocat. Hoc excitatus Lucifer soluit polum caligine, &c.* Quæ omnia de aurora dicuntur, & in Hyeme verificantur hora septima. Primas ipsi in Hieme dicunt horâ sextâ, & concinunt; *Iam lucis orto sydere, Deum precemur supplices, &c.* Cùm tamen Sol post duas

Quo tempore orationes singulæ dicendæ sunt?

Quo Hymni canendi?

duas solidas horas oriatur: & Venus, si fortè illam velis vocare *Lucis sydus*, non semper solem antecedat. Nonas ipsi cantant ante prandium frequentiùs, & sæpè horâ nonâ, vel decima, & tamen dicunt, *Largire lumen vespere*; Et in Hyeme Completorium duabus, aut tribus Horis post occasum Solis, & interim, *Te lucis ante terminum*, concinunt. Non ergo premit Dianæ ratio.

MDXXIII. Peccat venialiter, qui non obseruat præcepti modum.

Arguit tertiò ratione desumpta ex Diuo Thoma *prima secunda. qu. 83. art. 4. ad 2.* vbi docet peccatum veniale committi in non seruando modum rationabilem adimplendi præceptum, quem lex prætendit. Subsumit Diana. At hoc ipsum hic fit; quia lex præcipiens recitari Horas Canonicas, prætendit, vt recitentur obseruato prædicto modo, & obseruantia horarum debitarum, &c. Ergo

Sic Diana. sed sibi contradicens, nam paulò ante negauerat legem, ad congruentiam, aut decentiam recurrens. Sed esto: sit sibi contrarius, aut non: id non vrgeo: sed interrogabo, quid tandem responderet, si hoc modo argumentarer.[Peccatum veniale committitur, quando non obseruatur modus præceptus; At non datur præceptum, quod indicet hunc modum, de quo agimus: hoc est, non datur, quod indicet legi priuatim horas tali, aut tali tempore: Ergo, qui non obseruet modum hunc, non peccabit venialiter.] Putabo me argumentari benè: vterer enim bona materia, & bona forma: quoniam Maiorem dederunt mihi præter Diuum Thomam, & Dianam, vniuersi Doctores; & Diana Minorem, vt vidimus.

Respondeo igitur ad argumentum Dianæ, concedendo Maiorem, & negando Minorem: & obseruo hic sibi clarè contradicere; nam hic assumit dari præceptum, quod modum illum priuatim orantibus indicat, quod superiùs negauerat. Et vt citò se expediat, dignetur ostendere Canonem, qui priuatim legentibus præcipiat tempora religiosè obseruare.

MDXXIV. Exempla contra Caramuelem.

Arguit quartò, ab exemplis, producitque Eremitam, cui Angelus interdum maturas, aliàs acerbas, nonnunquam putrescentes vuas afferebat, prout videlicet tempestiuè, præproperè, vel tardè pensum horarium exhibuerat: cuius plerique Canonistæ cum Ioanne Andrea *in cap. 1. de celebrat. Missarum*, & Summistæ verb. *Horæ Canonicæ, &c.* meminerunt. Adiungit S. Seuerinum Coloniensem Episcopum grauiter in Purgatorio punitum ob Horas Canonicas simul mane recitatas non seruatis temporum interuallis, quod narrat Abbas, postea Victor Tertius Summus Pontifex.

An historiolæ eiusmodi in seuera argumentatione locum habeant?

Multa occurrunt, quæ respondere possem, sed ne multis te onerem, reuelationes Ego ad classes, & locos reducam. Reuelationi Canonicæ plena fides debetur: cæteris quæ prostant in Iuniorum libris, tanta debetur fides, quantam meretur diligentia illorum, qui eas recensent. Qui neminem scit decipere, facili negotio decipitur; & quæ fortè sunt vera, decolorat indiscreta deuotio, vt multæ circumstantiæ non constent. Legi poterit Surius, etiam Cæsarius, & Authores, qui veterum collegerunt exempla, & statim videbitur multas reuelationes contradictorias circumferri. [S. Brigitta dicitur didicisse à Deo Virginem esse sine culpa conceptam, Sanctamque Catharinam Senensem assertionem contrariam.] Cùm tamen certum sit, à Deo non posse asserta contraria reuelari. Hinc patere videtur non debere Theologiam Christianam resolutiones suas mutare, aut alterare ob priuatas incertásque reuelationes; sed istas potius fore ad resolutiones Theologicas, vt ad Lydium lapidem examinandas. Et hæc fuit causa quæ me mouit, vt in Commentario illa exempla noluerim contra me proponere: cogebat enim me ratio, ne admitterem; modestia: ne tegererem: & satis indicaui me facturum, si omitterem, vt vel sic, nec contra rationem, nec contra modestiam, & reuerentiam piis debitam historiis agerem. At eadem iam Diana producit: & quid faciam? Vrbanus, & Scholasticus sum; & malo indoctus, quam inciuilis dici, & hanc ob rem, an illa reiicere queam, non examino; eludo oculos, admitto vtrumque; & esse contra Dianam probabo.

An deceat reuelationes cõtrarię.

MDXXV. Exponitur historia Angeli.

Primò igitur Angelicas vuas considero in refectionem pio Eremitæ concessas, & Historiam sic explico, vt non putem illum peccauisse, aut anticipando, aut retardando; non enim Angeli familiares sunt illis, qui committunt frequenter venialia; sed meliùs, aut minùs benè processisse: quod ipsum status eiusdem confirmat, Eremitæ enim ad lectionem Horarum Canonicarum non tenentur.

Nota id benè.

Exponitur historia S. Seuerini.

Secundò, Exemplum S. Seuerini (quem Baronius ad annum 1062. tom. 10. Peregrinum appellat) esse peregrinum, nec debere citari à Diana assero; militat enim contra ipsum: vel attende. [Apparet ille Clerico cuidam Coloniensi, & testatur se puniri in Purgatorio, quòd frequenter ob negotia aulæ Horarum tempus anticiparet.] Sic habet Petrus Damianus ad Abbatem Desiderium, sic ex ipso Pius Casetta *in Speculo Eccles. dist. 3. §. 5. pag. 201.* Sic & alij. Ergo hoc exemplum reprobat doctrinam Dianæ asserentis anticipare Horas Canonicas propter negotia, non esse peccatum veniale. Diana igitur armis suis iugulatur.

Et contra Dianam retorquetur.

Obiectio.

Sed dices hoc exemplum ita militare contra Dianam, vt etiam militet contra Caramuelem, & solutionem potiùs postulet, quàm retorsionem. Et respondeo tres solutiones mihi occurrere, omnes aptas, & conuenientes. *Dicam primò.* Fortè illum Episcopum in Purgatorio detineri, quòd Aulam Regiam frequentauerit, plus quàm par erat, ita vt condemnatio non correspondeat anticipationi Horarum, sed negotiorum vanitati, ob quam illæ interdum anticipabantur. *Dicam secundò*, fortè illum in Ecclesia sua, & choro Horas anticipasse; quod sine rationabili causâ fieri non debet. *Dicamque tertiò*, exempla eliminanda esse ad rationes Theologicas, non istas ad exempla formandas. Hæc vltima responsio videtur securior, & certior: At duæ priores, quibus vtitur Azorius *lib. 10. cap 9.* sunt bonæ, [illegible] nec poterunt clarè [illegible] eneruari.

Aulam esse fugiendam.

Ob negotia priuata non debent horæ publicæ anticipari.

An

XXI.

An Infirmus, qui non potest recitare totum Diuinum Officium, teneatur recitare partem.

MDXXVI. Diana *part.2. tract.12. resol* 29. docet eum, qui non potest legere maiorem partem, ad nihil teneri: hanc eadem sententiam reponit *part.7.* & pro se citat Trullench, Castrum Palaum, & Candidum.

An sint octo præcepta in lege de lectione Officij Diuini?

Citat prætetea Caramuelem *in Comment. num.*1435. distinguentem: nam si dicatur totum Officium Diuinum cadere sub vnum præceptum, tunc suo Dianæ assentitur Caramuel: Sin verò dentur octo præcepta, tenet eum, qui possit Matutinum legere: licet non possit cætera, ad illud legendum teneri: & vult doceri, quid obiici possit contra istam positionem; *Quando dantur plura præcepta; & Petrus, qui vni non potest satisfacere, potest cæteris, satisfacere debet quibus potest.*

MDXXVII. Sed quid dicendum de illo esset, qui posset Tertiam, vel aliam horam paruam legere, & legere Matutinum non posset? Videretur alicui, stando illi sententiæ, quæ plura præcepta cognoscit, seuerè responderi debere: nam si datur præceptum de lectione Tertiæ, & ego illi satisfacere possim, debebo. Sed sto probabiliter pro benignâ sententiâ, non enim habeo præceptum speciale, & non subordinatum, me ad Tertiæ lectionem obligans, sed subordinatum; videlicet, vt legam post Matutinas, Laudes, Primasque; nemo enim habet obligationem inuertendi ordinem Horarum in Officio Diuino. Consultò dixi me stare probabiliter pro benigna sententia, succurrit enim contra ratio fortis, & quæ non facilè sit habitura responsionem certam, & euidentem. Sic enim posset aliquis argumentari. [Qui potest satisfacere præcepto quoad substantiam, licet nequeat quoad modum, tenetur. Sed in nostro casu legere Tertias, substantiam respicit; quòd legantur post Matutinas, aut non, modum: Ergo qui potest Tertias, etsi non possit Matutinas, tenetur.]

An aliquis teneatur inuertere ordinem Horarum.

Obsecro, vt huic rationi respondeatur.

XXII.

An Infirmus, qui non potest statutis temporibus, teneatur postea Horas omissas recitare.

MDXXVIII. Caramuelis sententiâ, qui febri, aut alio graui morbo impeditur toto Matutino tempore, probabiliter excusari poterit à lectione horarum; quæ ante prandium leguntur. Ita ipse *in Comment. num.*1442. citans Vmbertum, Turrem-Crematam, Alexandrinum, Cosmam, Ledesmam, Canum, Thomam Sanchez, &c.

Diana *parte 7. tractatu 11. resolut.*54. ait. [Secundum hanc sententiam, qui ægrotauit, vsque ad meridiem, non tenetur recitare postea Matutinum, & Laudes; & hanc sententiam cum Caramuele satis probabilem esse puto, quam vt probabilem me docuisse obseruat Trullench *in Decalog. tom.1. lib.2. cap.7. dub.17. num.6.* licet ipse cum Sanchez contrarium teneat.

Sed non puto contra nos militare Theologos: non enim dicimus, ægrotum, si miraculosè post prandium benè valeat, posse omittere Horas Matutinas, hoc solo nomine, quod fuerit morbo impeditus ante prandium; sed quia manebit eneruatus ex febri, & afflicto non est addenda noua afflictio: vnde, si nimis maneat debilis, etiam ab onere legendi Vesperas, & Completorium poterit liberari: quod etiam Trullench, Sanchez, & Theologi vniuersi admittunt.

XXIII.

Qualiter debeat formari vox, vt recitandi præcepto satisfaciat?

MDXXIX. Non esse opus, vt qui recitat se audiat, audirevè possit, docet Azorius, Bonacina, Zambellus, & Trullench. Hanc sententiam admittit esse probabilem pro scrupulosis Filliucius, & Diana *part.2. tract.12. resolut.*11. & *part.6. tract.7. resol.*10. & pro non scrupulosis (sic eum explico, ne inconsequenter loqui dicam) reiicit *p.7 tract.11. resolut.16.* Vbi citat Caramuelem docentem, omnem vocem, audibilem esse, tametsi per accidens non omnem audiri contingat; & putat Caramuelis sententiam multum fauere Azorio, & aliis. Sed inter Azorium, & Caramuelem discrimen latissimum est. Dicit Caramuel, Omnem vocem audibilem esse; cæterùm, si per impossibile daretur Vox, quæ non esset audibilis, hanc ipsam ad lectionem sufficere docuit Azorius, quod tamen non docet Caramuel.

An Caramuel consentiat Azorio.

MDXXX. Petis, An-ne reuera sit audibilis quæcumque vox? Assertiuè respondeo. Sed contra arguis sic. [Vnicuique est in sua arte credendum. Ergo in materia vocis Musicis. At negant isti, quod affirmat Caramuel: Ergo. Minorem probas, quoniam Kellerus excellentissimus fuit Musicus, & in Monochordo, seu Tractatu de ratione Harmoniæ capite 1. inquirit, quid sit sonus? & ait: *Nonnulli sonum definientes dicunt eum esse aëris repercussionem. At intellige, non quemuis motum, aut istum aeris* Sonitùs *nomen obtinere: oportet enim tam intensum esse, vt auditum moueat: & agitatio requiritur ad sensum nostrum celeritate proportionata, maximè ad harmonicum sensum constituendum*]

An vox omnis audibilis sit?

An vnicuique sit in sua arte credendum?

Concedo vnicuique in sua arte credi posse, credi debere nego: multi etenim, & sæpè errant in sua arte. Et quidquid de hoc sit. Transeat primum antecedens, & nego consequentiam: quia aliud est inquirere, quid sit vox? & aliud, qualem proportionem inter se habere queant voces sonoræ? Illud enim prius ad Philosophos, & hoc posterius spectat ad Musicos. Sed transeat etiam istud consequens: quid habebimus? negabo subsumptam minorem: nam Kellerus vnicus, & potuit habere singularem sententiam: non enim bene argumentatur, qui dicit, *Kellerus est huius sententiæ; Kellerus est Musicus, Ergo omnes Musici sunt huius sententiæ.* Dico igitur primò vocem esse aërem fractum, adeoque quemcumque aëris motum esse vocem. Sic docet contra Kellerum tuta Schola.

Quid sit vox?

Lego in Virgilio, *Fractasque ad littora voces*. In Aristotele lib.2. de anima: *Vox est percussio aëris inspirati ad vocalem arteriam.* In Boëtio super libr. Perihermenias, *Vox est aëris per linguam percussio, qua per quasdam gutturis partes, qua arteria vocamur, ab animali profertur.* Hinc Petrus Hispanus in princip Logicæ, *Vox est*, ait, *sonus ab animali prolatus, & naturalibus instrumentis formatus.* Arriaga de Anima disp.5. sect.3. subs.3. num.43. *Sonus resultat ex compressione aëris ob corporum collisionem.* Sic & alij. Præterea. Demus omnia esse vera, quæ Kellerus affirmat. Detur aëris motus, qui sonus non sit, an-ne dabitur linguæ articulatio, quæ non sit vox? nullo id modo, Motus inteosus est sonus, teste Kellerio; & lingua, & cætera vocalia instrumenta, & respiratio ipsa non possunt articulari sine motu forti intensoque. Sunt enim multa instrumenta vocis, quæ non possent concurrere, si lingua ad crassitudinem capilli moueretur. Illa exprimuntur in hoc Disticho.

Instrumēta vocis sunt nouem.

Instrumenta nouem sunt, Guttur, Lingua, Palatum,
Quatuor & Dentes, & duo Labra simul.

Ergo semper debet fieri motus notabilis, & iste siquidem à respiratione est, fieri sine voce non potest.

XXIV.

An Beneficiarius, qui intra annum per octo, vel decem dies omittit Officium Diuinum, teneatur ad restitutionem.

MDXXXI. Vide Dianã p.2.tract.12. resol.34. An sacerdotes legere teneantur quotidie.

SI asseras: non habebo quid inferam. Sed quia negatiuè respondet Ioan. de la Cruz, qui citat Medinam, & Lopez, inquiro. An non eadem probabilitate, qua dicitur non teneri ad restitutionem, non possit etiam dici, eum omittendo his paucis diebus non peccare mortaliter. Et ratio est, quia ad restitutionem tenetur iure naturæ Beneficiarius, & ad lectionem iure Ecclesiastico; & mirum esset, si strictiùs leges obligarent humanæ, laxiùs, & benigniùs diuinæ. Ergo vt rem bene intelligam, Trilemma ad hæc verba reduco.

Trilemma.

Tres possunt esse modi dicendi. Primus seuerus, docens illum ad lectionem quotidianam teneri sub peccato mortali; &, si vel vna die omittat, restituere debere. Secundus laxus, docens eum si intra annum decem, aut duodecim vicibus Officium omittat, nec peccare, nec ad restitutionem teneri. Tertius est medius, & eiusmodi Beneficiarium peccare quidem asserit, negat autem restituere debere. Cùm igitur rationes sint eadem: vel dicendum vtramque (mediam, & laxam) esse probabilem: vel vtramque esse improbabilem: vel assignanda est euidens, & clara disparitas.

Beneficium est stipendium.

Hanc producis. Quia tametsi beneficium detur, vt stipendium, & correspondeat labori, & oneri legendi Officium, nihilominus Ecclesia minus seuerè præcipit restitutionem, & lectionem seueriùs. Nec caret ratione seueritatis, & rigoris assignata inæqualitas, lectio enim respicit Deum, & fructuum restitutio homines. Et hanc ob rem Iure antiquo Beneficiarius, licèt ad lectionem teneretur,

An negligẽtes famuli teneantur ad restitutionem?

non tenebatur ad restitutionem: hodie enim ex motu proprio Pij V. obligatur ad restitutionem. Et quidem hæc ipsa inæqualitas fundatur in communi hominum sensu, & omnium moribus: famuli enim ob vnam, aut alteram negligentiam carpuntur, reprehenduntur, non tamen stipendio priuantur.

Resolutio.

Sed hæc disparitas non tam explicat, quid factum sit quàm quid fieri posset, si Ecclesiæ placeret: & hanc ob rem resoluo pro sententia seuera, & aio, *Beneficiarium, qui vel vno die omittat Officium Diuinum, peccare, & ad restitutionem teneri*, & addo opinionem contrariam esse apud omnes falsam: & mediam, ne quidem vt minùs probabilem admitti à Syluio 2.2. *quæst*.83. *art*.13. *concl*.4. & à Diana aliorum iudicio committi.

XXV.

De Missa.

MDXXXII.

COnsequentia doctrinæ postulare videtur, vt ex Officio Diuino ad Missæ Lectionem veniamus; inquiro igitur, *An ne de celebratione sacri, sicut de lectione Horarum, erit philosophandum.*

De Officij Diuini hora.

Vt meliùs intelligas dubium, adnotato, multa probabiliter de Officio Diuino teneri, quæ debent ad Missam extendi. Primò enim potest aliquis satisfacere Officio Diuino quacumque hora. *Secundò*, potest illud iterum iterumque recitare. *Tertiò*, potest quis Matutinas (aut alias Horas) subdiuidere; ita vt, post mediam primi Nocturni partem negotiis aliis satisfaciat, & tandem reliquos Psalmos legat. *Quartò*, potest ordinem Psalmorum, & Lectionum inuertere. In quibus omnibus, aut nullum, aut veniale committitur; si hæc omnia fiant sine rationabili causa. *Hinc veniens ad Missam*,

Repetitione. Continuatione. Ordine, &c.

De hora legendi sacrum.

Quæro primò, An possit aliquis Missam dicere quacumque hora? hoc est, An possit illam quis legere ante auroram, aut post meridiem? Et si non possit, Cur non posse dicatur? Si ad præceptum recurritur: non videtur sufficere. Nam Diana docet *p*.7. *tract*.11. *resolut*.12. dari præceptum indicens Officij Canonici partes talibus horis dici, & tamen affirmat eum, qui non seruat has horas peccare tantummodo venialiter: ergo si consequentiam teneas, debebis dicere, eum qui Vespere celebraret, peccare venialiter; aut disparitatem ob oculos ponere. Moneo tamen magnas Salmanticæ solennitates (tales sunt Infantum Natalia, & Regum funera) processione, & Missa celebrari, processionem ante primam non absolui, postea incipere Missas solennes Collegiorum, concionem haberi post Euangeliom à secunda ad tertiam; & vix Missas absolui ante quartam. Et tamen (N.B.) omnes Sacerdotes, qui sunt celebraturi hora secunda post meridiem, se vestiunt, & Missam incipiunt vsque ad Epistolam ante duodecimam, & postea finem processionis expectant. Quis neget esse hanc rationabilem causam mutandi horam Missæ? Cur ergo tam cautè apod Viros tam doctos proceditur? Latet aliquid, quod non capias statim: videretur enim in tali solẽnitate differri Missas posse

vsque ad processionis solennis finem sine culpa veniali: quid laret igitur?

An possit quis vna die plures missas dicere, aut plaries communicare.

Quæro secundò, Cur non possis bis, aut ter eadem die celebrare? Si ob reuerentiam mysterij te non posse illod dicas; quid, si celebrando pluties maiorem reuerentiam haberes? Cur non poteris etiam eâdem die pluries communicare? Quis finis ab Ecclesia intenditur, qui non deficiat interdum in communi, & frequentissimè in aliquo particulari? An saltem in tali casu posset aliquis sequi probabilem illam sententiam, quæ docet, cessare legis obligationem in particulari, cum cessat totus legis finis in eodem particulari?

An possit missam interrumpere.

Quæro tertiò, An, qui celebrat, possit legere vsque ad Canonem, & postea denudare se, & ire ad sua negotia, & post aliquas horas reuerti, & Missam absoluere.

An ordinem precum inuertere.

Quæro quartò, An possit quis in Missa ordinem orationum inuertere sine mortalitate, si ab Agnus Dei inciperet, Missamque Epistola, & Euangelio clauderet? *Et quia* materia postulat, vt nonnulla adhuc subscribamus?

An dare communionem laicis sub vtraque specie.

Quæro quintò, An qui sincerè putaret finem totum legis, quæ Laicis calicem interdicit, in Germania, aut aliqua prouincia cessare, posset ibidem dare communionem Laicis sub vtraque specie?

De sacerdotum matrimonio, bonorum Ecclesiasticorū retentione, & communione sub vtraque specie.

Quæro sextò, Quid posset deberetve facere Pontifex, quid Cæsar, quid cæteri Catholici Principes in casu, quod vellent Hæretici deliria Lutheri abiurare, modò illis concederentur, Matrimonia Sacerdotum, Bonorum Ecclesiasticorum possessio, & Communio sub vtraque specie? An in tali casu ista tria deberent adhuc manuteneri tanto Ecclesiæ, & Reipublicæ damno?

Qua lingua debeant horæ, qua missa dici.

Quæro septimò, An sit probabilis illa sententia, quæ docet posse Horas Canonicas Lingua quacumque recitari? & si probabilis sit, An idem de Missa dici debeat? Et si hoc non, In quo consistat decisionis disparitas.

Resolutio.

MDCCCXXIII. Differentia inter Officiū Diuinum, & Missam.

PRonuncio, inter Officium Diuinum Missamque esse summam disparitatem: nam illud ad Christum dirigitur: at verò in ista verum Corpus, & verus Christi Domini Sanguis sub accidentibus panis, & vini ponitur, & adoratur. Et ideò maiori cura, & rigore leges de celebratione Missarum, quàm de Lectione Officij Diuini sunt latæ. Hinc respondeo.

Quo tēpore sint Missæ dicendæ.

Ad primum, non licere celebrare quacumque hora; nam Ecclesia præcipit, vt Missæ dicantur ab aurora ad meridiem: & vt discant omnes subesse, & exactè obedire, Salmanticenses Viros doctissimos repono, qui etiam dum causæ graues vrgent, Missas post meridiem non celebrant.

MDCCCXXIV. Cur sacerdos non dicat vna die plures missas.

Ad secundum respondeo, multos fines habere Ecclesiam in mandato tam graui; & reuerentiam esse vnum ex præcipuis: cæteros venerari potius debemus, quàm examinare: quam ob rem non poterit dici, aut admitti in præcepto eiusmodi totalem legis finem aliquando cessare.

De reuerentia debita Imperatori.

Ad tertium responsurus, vtar argumento à minori ad maius, quo D. Benedictus fuit vsus: capite enim vicesimo dialecticatur sic. *Si, cùm hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non præsumimus, nisi cum humilitate, & reuerentia; quantò magis Domino Deo vniuersorum cum omni humilitate, & puritatis deuotione supplicandum est?* Imitabor igitur D. Benedictum; & Cæsarem ob oculos ponam, vt edisseram, quo cultu, & modo debeamus cum Christo procedere. Dicam igitur me magnam differentiam reperire inter eum, qui scriberet literas Cæsari, & inter eum qui loqueretur ipsi Cæsari. Ille prior posset inceptam periodum relinquere, ire ad alia negotia, redire demum, & absoluere epistolam; at iste, si in medio discursu discederet, & reuerteretur postea, reus esset maximæ irreuerentiæ, & deberet humiliari, & puniri. Hæc cùm ita sint, quid mirum, si Ecclesia multa toleret, aut leuiùs interdicat in eo, qui legit Officium, quæ tamen tolerare non vult in eo, qui Missam celebrat? Cùm oramus ad Christum in cœlo Empyreo residentem, adeoque absentem, & à nobis distantem, lachrymas & preces dirigimus; at verò in Missa Christum realiter præsentem habemus. Vnde meritò Angelicus Doctor exclamat. *Neque enim est, aut fuit aliquando, tam grandis natio, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster. Vnigenitus siquidem Dei filius, suæ diuinitatis volens nos esse participes, naturam nostram assumpsit, vt homines Deos faceret, factus homo. Et hoc insuper, quod de nostro assumpsit, totum nobis contulit ad salutem. Corpus namque suum pro nostra reconciliatione in ara Crucis Hostiam obtulit Deo Patri: sanguinem suum fudit in pretium simul & lauacrum: vt redempti à miserabili seruitute, à peccatis omnibus mundaremur. Vt autem tantò beneficij iugis in nobis maneret memoria, corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum, sub specie panis, & vini sumendum, fidelibus dereliquit.*

An conuertatur hæc Propositio, Deus est homo, in hanc Homines sunt Dij.

MDCCCXXV. An in Missa ordo partiū seruādus sit?

Ad quartum dico, debere ordinem non solum partium substantialium, sed etiam accidentalium seruari, nec posse contrarium admitti. Hic obiter adducere placet *cap. Missas de consecr. distinct.* 1. quod continet istam periodum, *Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus*. Et quia illud *speciali ordine*, est inter *audire*, & *præcipimus*, dubitare quis posset, vtrum verbum afficiat? quod est quærere, An speciali ordine præcipiat Pontifex audire totam Missam? An verò præcipiat eam audiri ordine speciali, hoc est, ordine suo, quem habent eius partes inter se successiuè? Diana nomine *ordinis specialis* mandatum speciale intelligit, vt sensus sit, *Missas audire totas speciali mandato præcipimus*. Reginaldus *tom. 2. lib. 19. cap. 2. quæst. 3. num. 26.* ordinem cum auditione connectit, ita vt non liceat prius posteriorem partem audire ab vno, & priorem postea ab alio; quod aliqui licere dixerunt, & etiamnum dicunt, & docent. Sanè, si stemus Reginaldi expositioni, Ecclesia, quæ tantâ curâ præcipit, vt sæculares non inuertant ordinem, cum audiunt Missam, quantâ curâ præcipiet, vt Sacerdotes obseruent præscriptum ordinem, cum illam celebrant?

Quæstio incidens de appellatione.

An satisfaciat qui audit posteriorem Missæ partem ab vno prius, & postea priorem ab alio?

De concedendo Bohemiæ Calice.

Ad quintum dico, casum esse impossibilem; est enim quæstio valde agitata inter Theologos,

logos, *Vtrum expediat sæcularibus Calicem porrigi?* & tot quotidie noua inconuenientia suboriuntur, vt debeat manuteneri interdictio. Hinc pater, quid

MDXXXVI. An hæretici agant fincerè.

Ad sextum dicendum sit. Assero enim secundum terum cursum casum esse impossibilem. Cùm enim hæretici sacerdotum matrimonia, Ecclesiasticorum bonorum possessionem, & communionem sub vtraque specie clamoribus iteratis postulant, non procedunt seriò, sed volunt sibi adulari, & hoc quæsito, vel mentito prætextu, innocentes, aut excusabiles saltem videri. Vellem enim, vt huic argumento satisfacerent. *Vel Religio Romana est vera, aut non est vera. Si non est vera, non ideò incipiet esse vera, quod sacerdotibus concedatur vxores ducendi facultas, &c. & si est vera, non ideò incipiet esse falsa, quod eadem facultas negetur.* Veritas enim, aut falsitas Religionis non pendet ab euentu futuro, nec à præceptis, aut priuilegiis, quæ à Superioribus ponerentur, aut concederentur.

Veritas Religionis Catholicæ à dispensatione Ecclesiasticarum legum nō dependet.

Qua lingua sit dicēdum Officiū qua Horæ Canonicæ?

Ad septimum respondeo, Horas Canonicas Latina lingua legi in Ecclesia Latina. Quod si Pontifex dispensauerit, vt aliqui illas persoluant Græcè, non ideò dicendus erit dispensasse, quod easdem persoluant Italicè. Sed neque hic legitimè à Breuiario ad Missale transitur; leges enim de Officio Diuino, & leges de Missa sunt diuersæ, & possunt istæ alterari manentibus illis intactis, & contra.

XXVI.

De Ieiunio.

MDXXXVII.

Coluntur dies cessatione à seruili laborare, coluntur auditione Missæ, & Horarum lectione, coluntur etiam abstinentia, & ieiunio. De cæteris nonnulla diximus; aliquid de ieiunio dicamus. Et, vt Quæstionem raram, & lectu dignam dilucidemus, quæramus, *An coniuges ieiunare teneantur?*

Apud nullum Authorem legi Quæstionem hanc; & tamen mihi sæpè propositam, Viris doctis repono, & duos Casus decidendos produco.

Casus primus.

Primus sit. [Feria quarta in capite ieiunij Titius (possem personam nominare, nobilem, & in dignitate magna constitutam: sed hac Lector notitia non indiget) cum vespere veniret ad mensam, & fructus apponi videret, iussit ancillæ, vt sibi alterum lectum in tali penetrali pararet. Turbatur vxor, & suffusa in lacrymas causam inquirit. Respondet ille, *Condormire vxori, & ieiunare, componi non possunt: Ergo siquidem ieiunandum est, condormiendum non est: aut non est, si est condormiendum, ieiunandum.* Torsit dilemma vxorem, maluitque iubere, vt pararentur pisces, quam vt lectus alter sterneretur.] His positis inquiro. *Primò*, An vsus matrimonij sit causa sufficiens ad omittenda ieiunia? Et ratio dubitandi est, nam Sutores, Sartores, Barbitonsores, & alij Mechanici, solent à ieiunio excusari, cum tamen certum sit magis debilitari hominem Venerem exercendo, quàm suendo, sartiendo, tondendo. Vide Dianam *parte 1. tractatu 9. resolut. 7. 8. 9. 10. 11. & 12. & parte 4. tractatu 4. resol. 130. Secundò*, An in casu, quo quis ita sit debilis, vt ieiunare, & vti matrimonio non possit, reneatur ieiunare, & vsum matrimonij intermittere, aut possit matrimonij iure vti, etiamsi debeat non seruare ieiunium. Et quidem tenebuntur asserere hoc secundum, qui asserunt eum, qui defessus est ex labore sumpto ob recreationem, etiam illicitam (puta ex ludo pilæ, vel ex fatigatione quærendi concubinam) non teneri ad ieiunium. Vide Dianam *ibidem resolutione 40.* Hoc ipsum dubium hæc instantia confirmat. Strictiùs tenetur fœmina debitum reddere, quam lactare; nam potest per interpositam ancillam infantem suum lactare, & nutrire; & tamen per vicariam reddere debitum non potest: at prægnantes, & lactantes multi à ieiunio excusant: Ergo, & coniuges reddituros, aut reddituras debitum. Vide Dianam *resolutione 14. Tertiò.* An in hac materia eodem modo de Marito, & Vxore philosophandum sit? & ratio dubitandi est, quod fœminæ vsu Veneris pinguescunt & firmantur, & Viri debilitantur infirmantutque.

An an an ex

An coniugatus, hoc solo nomine, quod vxorem habeat, sit liber ab obligatione ieiunandi.

Fœminæ lasciuiendo pinguescūt.

Quartò, An sicut de redditione debiti, ita debeamus de petitione etiam philosophari: hoc est, An posset vnus petere debitum, etsi sciat, aut suam coniugem postea futuram ita debilem, vt non possit seruare ieiunium? *Quintò*, An, quæ nubit, possit illi nubere, qui non poterit vti matrimonio, & ieiunare; an debeat quærere talem maritum, qui vtrumque possit. Et ratio dubitandi est, quia Toletus, Paludanus, Gabriel, & alij existimant, die ieiunij te solum eos posse operarios vocare, qui sunt robusti, & possunt operari sine violatione ieiunij: & videretur hinc consequentia ad matrimonium ducta postulare, vt Margareta Fœmina salax, & calida, eum tantum in maritum admittat, qui sit fortis, & possit sibi reddere debitum, & ieiunare. Vide Dianam *citatum resolutione 13. Præterea*, non potest Dominus compellere famulum ad opus incompatibile cum ieiunio, quando illud potest in aliud tempus differre. Ita Nauarrus, Gabriel, Richardus, Paludanus, & alij contra Dianam *part 4. tract. 4 resolut. 141.* Ergo stando his Authoribus, fœmina non poterit compellere maritum ad soluendum debitum, si sciat illum soluto debito non posse ieiunare. *Scio* contrarias opiniones, sed quæro, quid dicendum sit, stando sententiis quas insinuo: dicuntur enim probabiles, & debetet ex illis nihil improbum, aut improbabile deduci.

An ex probabili sequi queat improbabile.

MDXXXVIII.

Casus secundus sit. Consuluit me Bruxellis Fridericus, & confidenter statum suæ conscientiæ exposuit. Inter alia, quæ rem præsentem non concernunt, hæc dixit. [Habeo vxorem iuuenem, pulchram, salacem: amat me, amo illam: & est, quæ amatur à multis, aut potest. Sum in Aula, & scio qualiter solicitentur, aut vexentur aliæ quæcumque fœminæ, quæ speciosæ, & loquaces. Scio multas fuisse, aut esse fragiles, quia concupiscentiā interna externis muneribus illecta, Lucretias solet in alta præcipitia perducere. Ergo mihi necessarium est, tam firmam arctamque amicitiam cum mea vxore contrahere, vt ipsa tam tenere me amet, vt nullum curet. Vt hoc ipsum obtineam, re agendum est, non verbis:

verbis: ergo oportet frequenter ea vti, ne fortè famelica aliundè petat, vel acceptet, quæ à suo viro non potuit. Fortis sum, robustus sum, & seruato ieiunio, vt alij mariti satisfacio: sed multa ad melius fieri debent, vt amor mutuus, honosque possit esse securus: ergo vt meliùs satisfacere possim, potero ieiunia non seruare. Firmat resolutionem meam eorum sententia, qui docent, Artificem, Concionatorem, aut Cantorem, qui vtcumque seruato ieiunio, officio satisfacere potest, & tamen non seruato excellentiùs potest, non teneri ad ieiunium: & iubet legi Dianam *p.1.tract.9. resol.11.* dicentem. [Presbyteris ouis in Quadragesima vesci fas erit, causa vocis conseruandæ: non enim causa ieiunij adstrictus est aliquis diminutè, suum exequi munus. Ita Sancius, qui in facti contingentia, ita fuisse consultum in Hispania testatur. Quod ego vrgentiùs procedere existimo in Cantoribus ad solatium Principis in camera concinentibus.] Ergo nemo coniugatus ieiunij causa debet diminutè, suo muneri, & obligationi satisfacere. Confirmat dicta Vrbanitas, quæ suo modo contra ieiunij leges præscripsisse videtur apud Dianam *resolut.* 19. & nulla maior apud coniugatos Vrbanitas, quàm vsus est. Et tandem omnia roborat honoris defendendi necessitas, nulla enim hominum lex (sæcularis, aut Ecclesiastica) tam cruda, vt debeat cum honoris dispendio seruari: at Ego, vt exposui, si ieiunem, vxori diminutè satisfaciam; si illi diminutè satisfaciam, in periculo perdendi honoris fuero: non ergo teneor ieiunare.] Hæc omnia mihi Fridericus Bruxellis anno 1636. quæ mihi non visa tam facilia, aut longè quæsita, vt non indigeant solutione.

Hos duos Casus Viris doctis decidendos proponis. Si respondeant seuerè, repetes, An tantum probabiliter stringant? Qui enim probabiliter stringit, ipsissimus probabiliter laxat. Si dicant seueram certam, benignam improbabilem esse, debebunt hanc ipsam improbabilitatem demonstratiuè persuadere; non enim improbabilitas alicuius sententiæ probabiliter potest probari. Si benignam esse certam, aut probabilem dicant, voles scire, qui sint in mundo, qui debeant ieiunare? Sutores, Sartores, Barbitonsores, Fossores, Ferrarij, & similes; Prædicatores, Lectores, Confessarij, &c. Aduocati, Procuratores, Scriptores, &c. etiam Musici. Iter agentes, Prægnantes, & Lactantes. Qui ergo manent? Sanè ciues, qui nullum munus habent. At isti omnes, aut ferè, coniugati sunt: quem igitur tenet ieiunij Ecclesiastici lex, si etiam coniugati excusantur?

Resolutio.

Respondeo nihilominus: *Coniugatos hoc solo nomine non excusari:* cæterùm, si circumstantiæ graues intercurrant, consulendi erunt Viri docti, qui nunquam proferent generalem sententiam, mutatis enim circumstantiis, etiam Doctorum decisiones mutantur.

XXVI.

An Religiosi teneantur ieiunare?

MDXXXIX. LEgis titulum, mirarisque in dubium reduci rem tam claram. Teneri Ecclesiasticos ais, & præcipuè Monachos, qui maiorem perfectionem professi: at Ego te non incuso, sed hunc syllogismum propono. [Musici, inquam, à ieiunio excusantur: At omnes religiosi sunt Musici, nec in mundo Musici, qui plus cantent, quàm Monachi, & Benedictini præcipuè: Ergo Monachi non tenentur ieiunare.] Quæ ratio idem de cæteris Religiosis euincit: nulli enim, qui non cantent plus, quàm sæculares. Puto quidem consequentiam legitimam, minorem certam, & maiorem probo citando Sancium, Dianamque. Ille *in selectis disp.*44.*n.*18. Sic, inquit. [Cantores conductos, ad canendum, siue salarium, aut præbendam ad id habentes, possunt non seruare ieiunium, si ad canendum redderentur inhabiles. Et Presbyteris ouis in Quadragesima vesci fas erit, causa vocis conseruandæ: non enim causa ieiunij astrictus est aliquis diminutè suum exequi munus.] Ita ille, qui inhabilitatem ab impotentia distinguit, & iudicat eum, qui ieiunando cantare quidem possit, sed inhabiliter, non teneri ad ieiunia: & affirmat hanc etiam fuisse aliorum sententiam in Hispania. Addit Diana *part.1. tract.9. resolut.*11. hoc vrgentiùs procedere in Cantoribus concinentibus in Camera ad Principis cuiuscumque solatium: ergo hoc vrgenter in cæteris debet procedere. Ergo Monachi, tum ratione laboris, & defatigationis eadem lege, qua fossores, aut saltem Prædicatores, & Lectores iudicandi sunt: tum ratione vocis conseruandæ, eadem lege, qua Musici, Præbendarij, Presbyteri, maxime cum frequenter, & ipsi Presbyteri sint.

An Musici à ieiunio excusentur.

Nota comparationem.

Ergo si etiam Religiosos excludimus, qui erunt in Ecclesiâ Romanâ, qui teneantur obseruare ieiunia.

Dianæ responsio.

MDXL. VIdeamus ergo, quo Diana modo his lineis contra opinionem communem obiectis satisfaciat: ipse enim partis 11. tract. 1. qui de Caramuele totus est, *Resol.*4. sic inquit.

[Pace viri amicissimi, hæc argumenta aperiunt viam ad opinionem singularem contra praxim omnium Religiosorum: & cùm hanc sententiam viris doctis referrem, aliqui riserunt, alij in atram bilem iuerunt, & quidam Pater Societatis Iesu iocosè & facete respondit; *Si sententia Caramuelis esset vera, mallem Societatem esse adstrictam ad canendum in choro; nam essem deobligatus à ieiunio.*] Sed quæ est quæso Caramuelis sententia? Certe aut Diana male casum proposuit, aut ille Pater Iesuita non sciuit respondere bene. Caramuelis sententia non est hæc, *Monachi non tenentur ad ieiunium*; sed hæc, *Tam multos Diana & alij à ieiunio excusant, vt vel debeant recantare sententiam, vel etiam monachos excusare, vel adsignare disparitatem euidentem.* Et quidem vere ille Iesuita iocose & facete dicitur respondisse; si enim vel vno anno frequentasset chorum, & in monasterio bene formato diu noctuque laudes diuinas cecinisset, risisset procul dubio eum qui diceret, grauius esse ieiunare, quàm canere. Sed hoc viro inexperto (licet meridie clarius) condonemus. Contra Caramuelem argumentatur Diana sic.

An sit difficilius ieiunare, quam choro interesse.

Primò inquit ille, Caramuelis argumenta

Dianæ noua Dialectica.

non esse audienda: & Caramueli perplacuit omnino hæc solutiò; sed quia in Logicis eam non didicerat, adnotauit, vt posset interrogare alios, An sit bona?

MDXLI. Mechanicorũ & Choristarũ labor collatus.

Secundò ait. [Quis, quæso, laborem Religiosorum in canendo æquipataret, vt facit Caramuel, cum labore fossoris? Fossorum labor est improbus, laborant toto corpore, flectuntur, attolluntur, sudant, desudant, laborant Sole sub ardenti; laborant sub Ioue frigido. Religiosi verò dum psallunt in choro Ecclesiæ, manent io suo stallo, vel stantes, vel sedentes in emittenda voce pro cantu; quia non canunt figurate, sine vi, & difficultate illam emittunt. Cantus eorum non est continuus, sed interpolatus; adest enim magna distantia temporis inter vnum officium, & aliud. Vnde tempus quiescendi habent; Ergo nullo pacto, vt omnibus patet, labor Religiosorum in canendo videtur æquiparandus labori fossoris, vt putat Caramuel.]

An pectora frangantur cantu?

Et hîc iterum dicam Dianam experientiâ carere; non enim fodiendo frangi pectora vidi, at in solo Dunensi Monasterio, dum Bernardus Campmans, pientissimus & obseruantissimus Antistes, gubernaret, pectore fracto laborare etiam iuuenes vidi. Dederat Abbati Deus vocem altam & fortem, erat in Matutinis primus, se illi Cantores attemperabant, alte intonabant omnia, & Religiosos vniuersos frangebant. Opinor in cœnobio, vbi leguntur Horæ, non habere magnam vim argumentum, at vbi Horæ intonantur Matianæ, cantantur Canonicæ, & Officium defunctorum vsque ad vltimam notam concinitur, exhauriri vires, respirationem interdici, hominem frangi, & ægre respirare posse. Dedit Diana Patrem Societatis, qui facete & iocose respondit, dabo ego Connouitium, iuuenem expertum, qui iocose & facete aliquid dixit, quod similiter potero recensere. Fluebant Quadragesimæ dies: Surgebamus ritu Benedictino ad matutinas horâ post noctis medium primâ, eramus in

La lampazilla locus, in quo studetur Psalterio.

choro vsque ad qoartam: hinc ad sextam in loco, cui à lampade nomen, Psalterio studebamus; sequebatur Oratio mentalis, Prima, Capitulum. Inde Iuniores aut ministrabant Missis, aut orabant genoflexi in Sacristia vsque ad Tertias. His horâ conuenienti expletis, Missa summa magnificâ deuotione cantabatur. Sequebantur Sextæ, Nonæque, post istas Vesperæ. Equidem quadam die, expletis Matianis & Canonicis Vesperis, dum incipiendæ sunt Vesperæ Defunctorum, Archichorus cantauit,

Vita Benedictinorum.

Placebo, & mihi in aurem socius, *Fortè*, inquit, *Angelis placere iste poterit, at mihi labore nimio fracto, & inedia confecto non poterit.* Hæc est in bene formatis monasteriis Benedictinorum vita: &, si quis chori laborem aut irridet aut ridet, laborat experientiæ defectu.

MDXLII. De manuum labore Monachorum.

Stat igitur, secundam hanc rationem Dianæ non esse bonam. Sed esto Fossorum labor sit labori Benedictinorum postponendus, dum in choro laudes diuinas concinunt: at ipsi dum in horto iuxta præscriptum Regulæ manibus operantur (nam labor manuum, Communitatis actus est) & obseruatur in omnibus monasteriis bene formatis, & in Quadragesima præcipuè, etiam Fossores sunt, & deberent Fossoribus adnumerari.

Quosnam Diana excuset à ieiunio.

Præterea, Fossores plus laborent quàm Monachi: anne istos solos Diana à ieiunio excusat? Attende, quoniam in aurea Dianæ summâ, quam scripsit Ausonius Noctinot (aliàs Antonius Cotonius) hæc lego. *Ab obseruatione ieiunij excusat labor, ratione cuius excusantur figuli, argentarij, ferrarij, lignarij, fullones, cœmentarij, coriarij, textores, pistores, iter facientes curribus vel equis, piscatores, venatores, scriptores, & similes laborantes. Ita Layman libr. 4. tract. 8. cap. 3. num. 3. tractat. 9. resol. 8. Item sutores, quoniam ars est laboriosa. Ita Azor. Item versantes prælum apud Typographos: & ipsi, qui characteres componunt, non autem colligentes typos.*

Hic subetie æquiuocatio, nam in Typographiis Compositores, & Collectores alio sensu sumuntur.

Igitur mutato vocabulo, non iam cum Monachis fossores, sed figulos, argentarios, sutores, aut etiam curribus aut equis iter facientes comparentur. An & isti magis laborare dicendi quàm Monachi Benedictini? Quæstio est facti, & ab experientia dependens. Orandi igitur sunt inexperti, vt nolint de re ignorata iudicare.

MDXLIII. De Concionatoribus.

Tertiò Diana non vult Benedictinos Monachos componi cum Concionatoribus. Sed cur? [Labor, inquit, Religiosorum canentium non videtur etiam æquiparandus labori concionatorum; isti enim iustè à Doctoribus excusantur à ieiunio; nam labor eorum in quadragesima est nimis improbus non solum enim laborant, & sudant toto corpore & horâ concionis, sed laborant per totum diem, & noctem studendo pro ipsa concione, vt postea illam firmiter in memoria teneant, & vnâ peractâ concione, statim ad aliam debent seipsos præparare: Itaque labor concionantis, est labor improbus mentis & corporis.]

Quanti sit labor concionari.

Et hîc ego tametsi hæc omnia interdum esse vera non negem, tanquam Regulam generalem non admittam; habui enim Conciones & licèt sub initium debuerim multum laborare, anno illius muneris quinto nihil coniiciebam in chartam, sed leui labore (etiam nonnunquam nullo) perorare, & amicis perplacere solebam.

MDXLIV. De Musicis.

Quartò non vult Diana componi Religiosos cum Musicis: eius verba subscribo. [Non possunt, vt vult Caramuel.] Et hîc iterum optimi Diana amici patientiam & modestiam exercet.

An Diana Religiosos excuset.

Non vult Caramuel Religiosos à ieiunio excusare, sed vult ostendere eosdem excusari à Diana, & argumentum à fortiori, aut etiam à pari desumit. Sed relinquamus hoc, quod repeti millies deberet, suas enim Opiniones aut Ertheses confidenter imponit Caramueli. Eius verba, quæ exscribere incepi, subiicio.

Cur excusentur Musici.

Sic ait. [Non possunt, vt vult Caramuel, Religiosi canentes in choro excusari à ieiunio ratione conseruandæ vocis vt Musici: nam Musici excusantur propter salarium, & ne diminutè exerceant munus suum, ad quod tenentur; & ne reddantur inhabiles ad canendum, cum periculo damni notabilis propter vocis amissionem; sed Religiosi satisfaciunt muneri suo canendo in choro, siue cum voce sonorâ, siue cum voce raucâ, nec timent, vt Musici, esse dimittendos à seruitio Ecclesiarum, vel Principum, & semper securi sunt, siue bonam, siue malam vocem habeant, quòd inuenient mensam paratam in refectorio cum

An sit magni laboris cantare figurate.

solitis pitantiis; Ergo est dispar ratio inter illos,

illos, & Musicos. *Adde*, qnod Musici; quia canunt figuratè, non solum laborant corpore, sed etiam mente, quia indigent maxima attentione ad notas musicales: sed Religiosi absque labore inchoro canunt semper eodem modo facili, ac consueto, & ea quæ canont, ferè semper memoriter sciunt. Adde, quod ego Musicos excuso à ieiunio, non tantùm ratione laboris, quantùm ratione vt possint rectè & decenter adimplere eorum munus absque periculo magni damni suæ sustentationis, nempe amittendi officium, mercedem, gratiam sui Principis, & similia; quod non potest euenire in Regularibus, si malè vel bene, rancè vel suauiter, canant. Ergo quoad excusationem à ieiunio non valet argumentum à Musicis ad Regulares.] Hucusque ille.

MDXLV. Responsio. An Religiosi habeant attentionem in choro.

Sanè hæc ratio inuoluit nonnulla, quæ non sunt omnino conrnienda, ac singula suas pati poterunt limitationes. Omnes ad tria capita reducit, videlicet, ad attentionem, ad lucrum cessans, & ad damnum emergens. Sed quis patietur Religiosos non habere attentionem in choro? Sanè oratio mentalis sine attentione fieri nequit; & vocalis non solet: & interdum integra Patrum Mendicantium commoditas & populi frequentia & deuotio intenditur & fouetur à Musica.

Resolutio.

MDXLVI. PRonuncio *Religiosum qui mediocrem valetudinem habet propter communes chori & vitæ regularis labores, non excusari à ieiunio.* Considera singula verba: nam Religiosi, si ægroti sint, Ecclesiæ clementiâ iuuantur: & labores, si irregulares sint (puta tempore belli, &c.) æquè excusant Religiosos, ac laicos.

De cantu figurato.

Ratio illa Dianæ. [Musici, qui figuratè cantant, excnsantur, quia debent attendere: at Religiosi, vt cantent non figuratè, non debent attendere: non ergo Religiosi excusantur] inefficax omnino est: possem enim vtramque præmissam negare. *Sanè maiorem*, cùm

De cantu fimio.

quia multi Musici sine arte & attentione modulantur: & alij artem verterunt in naturam, & solent cantare distracti: tum quia attentio non videtur sufficiens, vt aliquis à ieiunio excusetur. *Minorem*, quia oratio mentalis summam attentionem requirit: & vocalis in multorum probabili opinione inualida & informis est, si absit attentio. Fortia sunt illa verba S. Benedicti in sua Regula: *Sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet menti nostræ:* vel vt legerunt alij, *vt vox nostra concordet menti nostræ.* Ergo reiectâ hac probatione, aliam solidiorem subiicio. Sic inquam:

De oratione mentali. An vocalis attentionem requirat. D. Benedicti responsio.

MDXLVII. Vera Resolutionis ratio.

Certum est regularem Religiosorum laborem non esse tantum, vt teneantur non ieiunare: ergo, vel non est tantus, vt non excuset; vel est tantus, vt excuset. Si primum, habeo intentum, qui illos ad ieiunium obligari pronuncio: si dicatur secundum, sic progredior. Regulares Monasteriorum obseruantiæ, vt violentur Ecclesiasticæ leges, institutæ non sunt, sed vt obseruentur exactiùs: ergo in concurrentia præceptorum, aut illæ omittendæ sunt, aut ponendæ sine istarum detrimento & iactura; non igitur ieiunia, ad quæ Ecclesiæ præcepto tenemur, omitti aut non seruari poterunt, propter chorum aut alias regulares pœnalitates, quæ singulos tantùm regulariter obligant, & ad melius sunt à nostris Patriarchis institutæ. An & istæ in tali casu omitti poterunt? Non puto: cedunt enim suo iure Religiosi, debentque vtrumque obseruare, si vtrumque possint: aut aliàs, potiùs Ecclesiastica obseruare præcepta, quàm pœnalitates regulares.

Obseruātiæ regulares institutæ ad melius.

Ratiocinium à cantorum immunitate desumptum solutionem habet; nam paritas non constare videtur. In Theologiæ Fundamentalis *part. 2. num* 100. sic scripsi.

MDXLVIII. Inter cantores & religiosos disparitas.

Aio Religiosos strictè teneri ad ieiunium. Contra obiectionem habeo solutionem clarissimam: quoniam si aliquis dixerit. [*Cantores excusantur à ieiunio: at Religiosi sunt Cantores* (nulli enim sunt qui plus cantent quàm Monachi) *ergo & ipsi excusantur.*] Respondeo distinguendo maiorem: excusantur ratione laboris, nego; ratione conseruandæ vocis, quæ ipsis est medium vt suum panem lucrentur, concedo, illi enim semel vocis amissâ suauitate pereunt fame. Et ad minorem descendendo, illam etiam distinguam: & negabo Religiosos esse cantores, quorum victus à vocis suauitate dependeat: siue enim suauiter cantent siue non, modò regulariter viuant, habent securum in refectorio locum, &c. Et sic negabo consequentiam. His tamen non obstantibus, si panis alicuius communitatis penderet à deuotione populi, & hæc manuteneretur Musicâ: prudens Prælatus, qui haberet aliquem Religiosum voce excellenti præditum, posset necessitati suæ Communitatis consulere, vtendo opinionibus, quibus potest vti cantor quicumque sæcularis, vt priuatæ indigentiæ succurrat. *Sic ibi.*

Cur excusentur Musici.

Quid, si cōmunitas viuat ex Musica.

Aliorum Authorum consensus.

MDXLIX. Pasqualigi sententia.

PErgit Diana; & vt probet communem & ab omnibus receptam opinionem, sic infit. [Ideo nostram sententiam tenet loquendo in specie de Musicis, & Regularibus canentibus in choro, Pasqualigus *in praxi de ieiunio decis.* 338. *num.* 5. vbi sic ait. [Sed dubium remanet an Cantores, qui canunt in choro per plures horas, vt ij qui non solùm canūt Horas Canonicas, & Officium B. Virginis, quando in Breuiario præfigitur; sed etiam plures Missas in eodem die, immunes sint ab obligatione ieiunandi? Respondeo regulariter non esse immunes: nam videmus passim hoc practicari in manutentione ieiunij; quia licèt laboriosum sit tamdiu cantare, cùm tamen non sit nisi per paucas horas diei, non sufficit vt tollat obligationem ieiunandi: si tamen cantor esset debilis complexionis, ita vt post ieiunium lassus remaneret & parum habilis ad cantandum toto illo tempore, posset vespere antecedenti cœnare, aut saltem largiorem collatiunculam sumere, quando contingeret mane sequenti diu esse cantandum, & hanc puto esse mentem VViguer *cap. 7. Theolog. instit.* §. 3. *vers.* 2. *in fine*, dum docet, excusari à ieiunio cantores, qui laborant in cantando Diuino Officio.] Hucusque ille: sed progreditur dicens: [Ita Pasqualigus; qui absolutè contra Caramuelem docet, Regulares canentes in

Nota illud, regulariter. Etiam illud, per paucas horas.

choro non excusari à ieiunio, licet in aliquibus casibus particularibus, & raro contingentibus id ipse concedat.] Nota bene. Ergo teste Diana docet Caramuel Religiosos canentes in choro excusari a ieiunio: sed vbi quæso, id docuit Caramuel? Fortè *num.*1128. At ibi non docet Caramuel Religiosos Choristas non teneri ad ieiunium: Sed obiicit, illos ex fundamentis Dianæ non teneri ad ieiunium. Ergo si qui Authores pro ieiunio citantur, non contra Caramuelem isti, sed contra Dianam citandi sunt. Imò conqueritur Caramuel, nimis multos excusari à Diana; nam loco citato nauseabundus sic infert, *Ergo si istos etiam excludimus, qui erunt in Ecclesia Romana, qui teneantur obseruare ieiunia?*

Quid doceat Caramuel.

An à ieiunio Diana nimis multos excuset.

Præterea, non habet Pasqualigus sententiam, quam illi Diana adscribit, sed omnino contrariam: habet enim quam Diana reiicit, & quam Caramuel probabat ex Dianæ fundamentis deduci. Et hanc ob rem volo Pasqualigi mentem altiùs examinare.

An Diana exponat bene Pasqualigum.

MDL. Primò enim (vt mutato ordine incipiam numerare à fine) asserit VViguerium excusare Choristas à ieiunio. Ecce ex Pasqualigo Diana dat vnum Authorem pro sententia, quam tanquam singularem impugnat.

Secundò hanc VViguerij opinionem interpretatur Pasqualigus, ita vt intelligatur de cantoribus debilibus, qui ieiunando reddantur ad cantandum minùs habiles: Et in ipsamet interpretatione & limitatione videtur laxior, quàm deberet. Si mane esset cantandum, posse eiusmodi cantorem vespere antecedenti cœnare, affirmat: & quid est hoc, quæso, nisi duorum dierum ieiunium frangere ob cantum matutinum? Puto dicturum fuisse VViguerium, Cantorem illum in eo casu debere pridie ieiunare, & die sequenti ientaculum sumere, ne ob vnum cantum duorum illum dierum ieiunio liberaret. Sed quid si cantare debeat ille quotidie? non solùm mane & vespere, sed tota die aut etiam maiori noctis parte? quid, si intempesta hora ad Matutinas surrecturus? in hoc casu putarem VViguerium bene explicari à Pasqualigo.

VViguerij sentẽtia explicatur.

Tertiò, nimis etiam benignus Pasqualigus videtur cùm suam propriam mentem & sententiam proponit. *Respondit*, (Choristas Religiosos) *regulariter non esse immunes*: (N. B.) *quia licèt laboriosum sit eamdiu cantare, cùm tamen non sit nisi per paucas horas diei, non sufficiat ad tollendam obligationem ieiunandi.* Ergo, si daretur Religio, in qua non tam per paucas horas, sed per multas diuina Officia canerentur, aut deberet hanc rationem Pasqualigus delere, aut hanc Religionem à ieiunio excusare. Ergo Dianæ non fauet Pasqualigus.

Singula verba cõsidera.

Notetur ista cõsequentia.

Sed quia Diana progreditur, illum sequamur. Citat pro se Leandrum *de precept. Eccles. tract.*5. *disp.*8. *quæst.*127. & vtrùm hic faueat, aut non faueat, non scio: at ille, si Pasqualigo consonat, contra Dianam est. Non habeo ad manum librum, & malo rem in medium mittere, quàm examinare.

Leandri sententia.

MDLI. Pergit vlteriùs, meus eximius & eruditissimus Diana, & subiungit: [Relinquendo igitur amicissimum Caramuelem firmabo, magis nostram opinionem de Musicis [nimirùm, *eos à ieiunio excusari.*] Ideo præter DD. à me alibi adductos, illam tenet me citato, Martinus de S. Ioseph, *in Confess. tom.*1. *libro* 2. *tract.*12. *de ieiunio num.*12. vbi sic ait: *Los Cantores conduzidos por estipendio, y los que tienen Prebenda por el canto, estan escusados de ayunar, si el ayuno estorua al exercitio de la voz*, *D. Thomas quodl.*5. *artic.*18. *Filliuc.*2. *tom. tract.*27. *Syluester, verbo ieiunium q.*9. *Joannes Sanchez disput.*54. *num.*18. *Diana* 1. *pars. tract.*9. *resolut.*11. *que affirmat es lo mismo en los Cantores à quien dan salario, porque siruen de solaz à algun Principe.* Ita ille: cui adde, me etiam citato, Andream Mendo *in Bull. Cruc. disput.*18. *c.*1. *num.*5. & me citato Leandrum *de præceptis Ecclesiæ tract.*5. *disp.*8. *quæstione* 126. & me citato Rocaful *in praxi Theol. Moral. tom. de* 2. *præcept. Eccles. cap.*9. *num.*182. qui testatur, cùm hic casus consultus esset in Hispania, secundum hanc sententiam respondisse. Vide etiam Syluestrum *verbo ieiunium quæst* 9. *num.*16. Trullench *in Decal. tom.*1. *lib.*3. *cap.*2. *dub.*7. *num.*15. Filliucium *tom.*2. *tract.*27. *part.*2. *cap.*6. *num.*124. Ghilinum *in summa verbo ieiunium num.*2. *littera R.* Ioannem de Soria *in Epilogo summarum p.*2. *tract.*1. *sect.*3. *disput.*2. §. *circa excusationem à ieiunio*, vbi etiam docet, quod licet Cantoribus causa vocis conseruandæ vti ouis in Quadragesima, si aliter, &c.]

Musici nerũ à Diana excusantur.

MDLII. Hæc omnia adducit Diana, & omnia relinquendo amicissimum Caramuelem. Sed quomodo illum relinquendo? Attendite. Volebat probare Caramuel Dianam tam benignè sentire, vt ex eius doctrina sequeretur, Religiosos Choristas non teneri ad ieiunium. Et ratiocinium ad absurdum deducebat his verbis. *Musici, teste Diana, à ieiunio excusantur. At omnes Choristæ sunt Musici; nec in mundo sunt Musici, qui plus canunt quàm Monachi, & Benedictini præcipuè; Ergo Monachos Diana excusare à ieiunio tenetur.* Consequentia est legitima: minor certa: & Diana relinquendo amicissimum Caramuelem, vt ait, nouo conatu maiorem tum Authoribus citatis alibi; tum Martini de S. Iosepho, Syluestri, Trullenchij, Filliucij, Gelini, & Ioannis de Soria, testimonio confirmat. Et an hoc sit Caramuelem relinquere, an Caramueli respondere, an-non potiùs vires addere argumento Caramuelis, Lectori iudicandum relinquo.

An Diana relinquat Caramuelẽ.

Hucusque disputando peruenimus: constamus nostræ Resolutioni, & vt superiùs, diximus, *Choristas regulariter loquendo teneri ad ieiunium putamus.*

Conclusio.

FVNDAMENTVM LIV.

De Parentum cultu, qui indicitur quarto pracepto.

MDLIII. Parétes alij Physici sūt, alijmorales.

PAtrem & Matrem honorare iubemur: nimirùm, Physicos & Morales, & etiam physicè & moraliter. Sed qui sunt Parentes Morales? Principes, Superiores, & Domini: cur non etiam Magistri, Confessarij, & cæteri, qui *Pater spiritualis* audiunt? Peccat igitur in hoc præceptum, qui non obedit, & grauiùs mandatum contemnit. Et quis alius? Qui occidit, mœchatur, furatur, & mentitur. Hinc nomina *Parricidij*, & *Incestus*: & cur non alia, quæ furto & mendacio respondeant?

Parricidium Incestus, Furtū, Mendacium.

MDLIV. Distributio præceptorū Decalogi.

DEcalogus in duas diuiditur tabulas; prima amorem erga Deum, & secunda Amorem erga Hominem præcipit. Hæc secunda iterum in duas subdiuiditur; prior Parentes,& reliquos posterior respicit. Isti posterioris sunt Canones.

Ne occidito.
Ne luxuriato.
Ne furator.
Ne mentitor.

Ergo peiores erunt isti

Ne Parentem occidito.
Ne cum Parente luxuriato.
Ne quod Parentis est suffurator.
Ne Parenti mentitor.

Pater duplex naturalis, moralis.

Cùm igitur dentur Parentes Physici & Morales, vel isti Canones de solis Physicis intelligentur, & tunc Moralibus obediendum non erit, quod est valde absurdum: vel de Moralibus intelligentur, & tunc multæ multiplicabuntur peccatorum species,quas non noscunt Theologi. Paulatim & accuratè procedamus. Agam igitur priùs de Parentibus Physicis, & posteà seorsim de Moralibus.

I.

De Parricidio.

QVi Patrem & Matrem occidit, *Parricida* vocatur; & quia quartum præceptum Decalogi differt à cæteris, committit peccatum diuersum specie, quam committeret, si occideret alium quemcunque. Est ergo Parricida, qui Filium aut Filiam occidit? Et ego dico primò, quomodocunque res exponatur, multò grauiùs peccare, qui Patrem occîdit, quam qui Filium? Summa enim ingratitudo est eum vita priuare, à quo vitam recipimus.

Grauius est occidere Patrem, quam Filium.

Quæstio prima: Secunda.

Sed quale erit peccatum Filijcidium? Estne alterius an eiusdem speciei cum Parricidio? Quo differt ab Homicidio modo? Anne qui Filium & alium quemcumque hominem occidit, commisit duo peccata distincta puro numero? an etiam distincta specie? Colligeretur fortè ex fundamentis Filijcidum ab alio quocumque Homicidio non differre; nempe si diceretur, quartum præceptum imponi Filiis, non Parentibus; Colligeretur fortè Parricidium & Filiicidium non distingui;nempe si diceretur Parentes Filiosqoe esse correlatiuos, præcepta æquè afficere vtrosque. Colligeretur fortè Filijcidium esse minùs graue peccatum, quàm aliud quodcumque Homicidium, omnes enim maiorem Patri in Filium, quàm in extraneum authoritatem & potestatem concesserunt. *Sed hac ipsa* deberent accurate probari. Et quia singula sunt valde obscura, mallem doceri,quàm docere.

Tertia.

II.

MDLV. De eo, qui occideret consanguineos, aut fratres.

Q*Vid igitur dicendum est de fratrum & cognatorum cade?* Petrus fratrem & alium sibi sanguine nullo modo coniunctum occideret, committeret duo peccata distincta puro numero; an etiam & distincta specie? Nescio, quid respondere possim; video tamen nec ex ptima Decalogi tabula, nec ex quarto præcepto,quod expono,nec ex reliquis aliis, specificam distinctionem posse colligi. Vnde ergo?

III.

De Incestu.

MDLVI. Incestus inter patrē,& filiam: matrē,& filium. An matrimoniū Patris, & filiæ: Matris, & filij sint irrita iure naturæ.

FOrnicatio cum parente commissa habet specialem malitiam, & specie distinguitur à cæteris fornicationibus. Copula cum parente vidua est incestuosa fornicatio: cum parente coniugata est incestuosum adulterium. Ex hac consideratione colligitur, Patris & Filiæ, Matrisque & Filij matrimonia esse contra Decalogi quartum præceptum, adeoque non posse contrahi validè, etiam Pontifice summo permittente. *An hoc omninò certum?* Omnes respondent assertiuè.

IV.

MDLVII.

Q*Vid autem est dicendum de carnali fratrum, & cognatorum commixtione? Estne incestuosa? Et si est, commisitne duos incestus distinctos specie, qui Matrem, & Sororem violauit?* Nescio, cur sint diuersæ speciei crimina, occidere Fratrem,& Socium: saltem hoc ex quarto hoc præcepto non infertur, nec scirem aliunde diducere. Et consequenter dico commixtionem Sororis, & Fratris, stando Iuri puro naturæ, videri simplicem fornicationem. Consultò dixi *stando Iuri puro natura*, quia stando Iuri humano, malitia incestus ad fratres, & cognatos extenditur: interdicit enim Respublica, & Ecclesia quatuor gradus; & quia matrimonium in his inualidè contrahitur, dicitur extramatrimonialis copula in eisdem gradibus esse incestuosa.

Quousque extendatur incestus.

Sed

Sed hîc hærere vis: aliquid enim non intelligis, & vt altiùs illud capere possis, sic arguis. Cùm minore contractum donationis celebrare non potes, & tamen furari à minore non est alterius speciei, quàm furari à quocumque: Ergo licèt cum Sorore contractum matrimonij celebrare non possis, adhuc poterit copula cum Sorore non differre specie à quacumque alia simplici fornicatione. At hoc nemo concedet: Ergo dicamus contrarium: sed quo illud fundamento? An Ecclesia facere poterit, vt copula, quæ alias non esset incestus, sit incestus? Si incestus sit copula inter personas, quæ non possunt coniungi matrimonio, omne adulterium, & omnis Religiosorum copula erit incestus. In quo ergo incestus ratio constitui debet, vt omni conueniat incestui, & nulli conueniat non incestui?

Huic argumēto num. 1461. respōdetur.

Et veniendo ad peccata contra naturam rogas. *An etiam ipsa propriè sint incestuosa, si inter fratres, aut cognatos commissa?*

MDLVIII. Siste mens: tam multa enim proponis, tam multa rogas, vt paucis expediri non possint.

Aio inter Deum, & Proximum esse Parentes, & apud ipsos etiam eos omnes gradus, quos Natura Deus, ita connexuit, vt matrimonia sint irrita ipso iure naturæ. Sunt etiam apud ipsos, quos Ethica constituit, aut coniunxit: nimirum vsque ad quartum gradum: quorum secundus, tertius, & quartus sunt humanitus positi: primus, quoad patrem & filiam, & matrem & filium diuinitùs: nam quoad fratrem & sororem, Authores variant, & huius matrimonij impedimentum, alij ad Deum, & Naturam, alij ad Papam recurrunt. Sanè, si incestus cum sorore iuris sit humani, quod probabile est, stando nudo iuri naturæ, copula cum sorore a simplici fornicatione non differret.

Natura nāturāos est Deus.

An copula sororis, & fratris sit incestus.

Quærebas, *An omnis incestus sit eiusdem speciei?* Dabo Antonini Dianæ verba, quæ sunt lectu dignissima: ait enim *part. 1. tract. de circumst. aggrauantib. resol.* 31. [Iuxta opinionem D. Thomæ 2. 2. *quæst.* 154. *artic.* 9. & Caietani *ibid.* quia incestus inter affines, & consanguineos non differunt specie in genere moris, & in iudicio Sacramentali, sufficit, vt ille, qui cum sorore peccauit, dicat, *Commisi incestum semel, vel bis*, non explicando personam sibi coniunctam. Et quamuis sit grauior incestus cum filia, vel matre, quàm cum sorore, vel nepte, vel consobrina vxoris; tamen, quia ista grauitas auget malitiam intra eamdem speciem, non est necessariò confitenda. Et hæc opinio D. Thomæ magis placet: quam probabilem vocat Filliucius *in quæst. moral. tom. 2. tract.* 30. *cap* 5. *num.* 97. Dicendum est igitur cum Nugno *in addition. ad 3. part. tom. 2. quæst. 9 art. 2. dub* 3. diuersitatem graduum non facere diuersitatem specificam in incestu, sed esse circumstantiam aggrauantem, quam ego probabiliter puto non esse in confessione necessariò aperiendam.] Hucusque ille. Sunt etiam, qui magno specierum multiplicandarum desiderio, omnes gradus, & lineas specie distinguant, velintque singulos in confessione explicari debere. Et sunt præterea, qui gradus Iuris diuini ad vnam, gradus Iuris humani ad aliam speciem reducant, & hanc tantum distinctionem velint in Confessionis tribunali explicari.

Quæstio prima.

D. Thomæ conclusio.

Aliorū prodiga opinio.

MDLIX. Inquirebas, *An homicidium omne sit eiusdem speciei?* Patricidium à cæteris homicidiis distinguam: Et parricidio accensebo omnes illas personas, quas Natura (Deus) parentibus coniungi voluit: quam ob rem, si matrimonia fratrum sunt irrita iure naturæ, fratricidiū ad parricidij pertinebit speciem: si non, ad proximicidium spectabit. Cæterùm Cognaticidij, aut Affiniscidij circumstantiam existimo non mutare speciem, nam hos quatuor Ecclesia gradus in ordine ad copulam, non autem in ordine ad homicidium iunxit.

Quæstio 2.

An eodem philosophādum modo sit de fornicatione, & homicidio.

Inquirebas etiam, *An per copulam sodomiticam committatur incestus?* Et respondeo, vix quidquam dici posse, quod Authores non habeat.

Quæstio 3.

Primò enim, vsque ad quartum gradum incestum contranaturalem extendi, & in singulis gradibus habere deformitatem specialem, ratione cuius peccata eiusmodi distinguantur specie, constat ex Authoribus, quos citat Diana *part. 3. tractat. 4. resolut.* 101. vbi sic inquit. [Graffius *de arbitr. Confess. libr.* 2. *cap.* 34. *num* 3. ait. Est etiam incestus, quando coitus sodomitici fiunt inter masculos in primo, & secundo gradu, vel coit masculus cum masculo, sodomiam perpetrans, & masculus est cognatus, licèt nō sit incestus, quantùm ad matrimonium contrahèndum, impediendum, aut dirimendum: & ita intelligitur Caietanus 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 11. Tamen sodomiæ incestuosæ rectè dicuntur, quoniam sunt perpetratæ contra pietatem debitam cognatis, & quoniam sunt abusus luxuriosi inter cognatos; quare cum habeant specialem deformitatem, & malitiam, præter malitiam Sodomiticam, est exprimendum in confessione non solùm, quod fuerit perpetratum peccatum sodomiticum, sed quod fuerit etiam cum fratre in primo, & secundo gradu, vel cum cognato, vel cum cognata. Imò coitus Sodomitici inter masculos, qui sunt cognati inter tertium, & quartum gradum consanguinitatis etiam habent specialem deformitatem, & malitiam præter sodomiticam Ita Graffius, & Azor. *part. 3. lib. 3. cap.* 18. *quæst.* 5. & nouissimè Syluius *in 2. 2. D. Thomæ, quæst.* 154. *art.* 12.] Et hîc notari volo, Authores, qui fornicationes incestuosas extendunt vsque ad quartum gradum, & tamen eas aiunt esse vnius speciei, nec debere in confessione distingui, eodem debere modo de incestu contranaturali philosophari.

An detur incestus cōtranaturalis? & quousque extendatur.

An omnis copula incestuosa matrimonium impediat.

Secundò, gradus alij à natura à gradibus à Canonico iure designatis distinguunt; & quia duos priores existimant esse naturales, & duos posteriores canonicos, asserunt incestum contranaturalem esse crimen contra pietatem naturalem, & ad gradum tertium, & quartum non extendi. Ita Bellochius *in praxi Theolog. Moral. part.* 1. *quæst.* 1. *num.* 110. Homobonus *tract de casibus reseru. part. 2. cas. 4. fol-314. in 2. editione.*

An considerationis diuersæ sint gradus interdicti à natura, & gradus interdicti ab hominibus.

Tertiò, per copulam sodomiticam non contrahi affinitatem, neque incestum committi, tenet Diana *part. 3. tract 4. resol. 101. §. verum,* sequutus Floronum *de casib. reseruatis part. 2. cas.* 6.

caf. 6. num. 31. Finellium *de casib. reseru. cas. 10.* contra Zechium *de casib. reseru. casu 15 num. 1.*

Finellij sent. examinatur.

Placeat hîc tantisper hætere, & cum Finellio discurrere. Inquit ille, *hos gradus non addere speciem diuersam, sed circumstantiam aggrauantem: vnde quo personæ sint magis coniunctæ, erit grauius scelus.* Infert citatus Diana, & bene; Ergo hæ circumstantiæ non sunt necessario explicandæ: est enim probabile, circumstantias aggrauantes posse in confessione subticeri. At Ego aliò respicio, & arguo sic. Illa grauitas, quam Finellius admittit, vel est in specie sodomiæ, aut in specie violatæ pietatis,& reuerentiæ debitæ consanguineis. Non primum: ergo secundum: ergo in genere incestûs. Consequentiæ sunt legitimæ: maior certa: minorem probo. Quia malitia contranaturalis in hoc consistit, quòd semen extra vas naturale decidatur: videlicet, in hoc, quòd semine ad generationem instituto abutatur homo contra generationem. Ergo, si in hac lineâ quærendum sit magis, & minus, illud quod magis distat à generatione, erit grauius: quod minùs, leuius; hoc est minùs graue, & deforme. Atqui copula contranaturalis habita cum sorore non distat plus à generatione, quàm habita cum cognata, quàm habita cum non cognata: ergo in genere sceleris contranaturalis grauioritas ista non relucet. Debet ergo Finellius eam negare: aut ex ea nefarias cognatorum copulas esse incestuosas, & contra pietatem colligere.

MDLX. An aggrauantes circumstantiæ sint in confessione exprimendæ.

Nota hanc rationem, fortè enim prodesse ad species aliorum criminum examinandas.

MDLXI. An copulæ Religiosarû personarum sint incestuosæ?

Superest, vt argumento forti, posito superiùs *num. 1557.* satisfaciamus. Debemus ergo ostendere, cur furta facta pupillis non differant specie ab aliis furtis, & fornicationes filiorum, & parentum differant specie à cæteris fornicationibus: item ostendere, cur non sit incestus omnis fornicatio à religioso solenniter professo commissa. Nam, si ratio ab impotentia contrahendi matrimonium sumitur, vtrumque deberet affirmari.

Vniuersales asserentes côuerti solent in particulares.

Respondeo, omnem incestum versari inter personas, inter quas non potest matrimonium contrahi; non autem omnis copula inter personas, quæ non possunt matrimonium contrahere, est incestus. Est enim hic consideranda conuersionis lex, non enim ex eo, quòd *omnis homo sit animal*, sequitur, quod *omne animal sit homo*: nam leo est animal, & non est homo.

Ratio formalis incestus.

Porrò ex reuerentia debita parentibus nascitur, quòd omnis copula inter patrem, & filiam, matrem, & filium, sit incestus: & iste est effectus primarius, aut saltem proprietas in quarto modo cum suo subiecto conuertibilis: at verò, quòd non possit matrimonium contrahi, nascitur quidem hinc, & etiam aliunde potest, & ideò hic syllogismus,

Non est impotentia côtrahêdi matrimonium.

An in secûda figura ex affirmatiuis aliquid côcludatur.

Copula incestuosa est eorum, qui non possunt contrahere matrimonium.

Atqui copula Religiosorum (Monachi, & Monialis: Monachi, & Laicæ: Monialis, & Laici) sunt eorum, qui non possunt contrahere matrimonium:

Ergo copula Religiosorum est incestuosa.

non est similis isti;

In materia conuertibili

Omnis homo est rationalis:

Omne risibile est rationale:

Ergo omne risibile est homo.

côcluditur, & nô alibi.

Hunc enim esse bonum syllogismum (est enim materia conuertibilis) certum est. Sed est similis huic,

Omnis homo est animal:

Omnis Leo est animal:

Ergo omnis Leo est homo.

Hinc patet, eos, qui furantur à pupillis non committere peccata distincta specie à cæteris furtis, non enim est ratio formalis incestûs, esse copulam inter eos, qui non possunt contrahere matrimonium: sed hoc secundum est accidens commune, quod cognatorum copulæ, & religiosorum etiam copulæ conuenit: & petit Logica, vt paritas à ratione formali, & non ab accidenti communi desumatur. Quam ob rem iste erit bonus syllogismus *Petrus est homo? Ergo etiam Paulus: quia vterque est animal rationale*: malus iste: *Petrus est homo? Ergo etiam Cygnus: quia vterque est albus.* Cùm igitur paritas, quæ à copula cognatorum ad furta facta pupillis transit, non fundetur in ratione formali adæquata, nec in proprietate aliqua in quarto modo, adeoque conuertibili, sed in communi quodam accidenti, stare, & valere non potest.

Argumentû à paritate quid requirat vt sit efficax?

V.

De furto, & mendacio in Parentes.

MDLXII.

PRæcepit Deus honorare Parentes, & hoc præceptum temerat, qui illos occidit, aut luxuriosè violat: ergo ille etiam, qui illos iniustè spoliat, aut decipit: quia, qui dixit, *Non occides, Non mœchaberis*; etiam dixit: *Non furtum facies, & Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Illud prius admittis: sed cur non hoc secundum? est enim necessaria connexio, & omnia debent admitti, vel nihil. Et si hæc posteriora admittantur (bone Deus!) quanta, & qualia dicenda sunt, quæ inaudita in scholis! Furari à Parente, & à vicino, erunt duo furta, duo peccata, sed specie distincta. Idem dici deberet de Mendacio. Si hoc nimis durum, contrarium videtur nimis blandum; & quia debet consequentia seruari, ista debemus sequi Fundamenta, vel alia iacere. Sed cur ista reijcere? cur alia ponere? Et si alia sint à nobis ponenda, quæ sunt illa? Libenter ea videbo poni, expendi, & probari.

An furari à Patre, & ab alio, sint diuersa specie.

VI.

De Patre Morali.

ANne honorare præcipimur Parentes etiam Morales? Maximè. Ergo eodem cultu. Temerat igitur quartum Decalogi præceptum qui occidit, lasciuè violat, spoliat, & decipit Parentem Moralem. Sed qui sunt Morales Parentes? Principes, Heri, Domini, Episcopi, Prælati, Parrochi, Confessarij, & reliqui Patres spirituales.

Qui sint Patres morales.

Sanè occidere Pontificem, Episcopum, Cæsarem, Regemque proprium, *Parricidium* vocatur; anne propriè? Anne Petrus, qui occidit duos Episcopos (alterum sui loci, & alterum alterius Diœceseos) commisit specie distincta

Quæstio prima.

Secunda. distincta peccata? Anne Ioannes, qui duos occidit, suum Regem, & suum Patrem, commisit duo Parricidia eiusdem speciei? Tertia. An est verè, & propriè Parricida rusticus, qui occidit proprium Parochum? Quarta. An, & seruus qui Dominum; Quinta. famulus, qui Herum: Sexta. ciuis qui Consulem? Septima. An ille etiam, qui Prælatum? Octaua. An qui Confessarium, aut quemcumque alium Patrem spiritualem? Nona. Anne Confessarius in sola confessione est Pater spiritualis, & post absolutionem desinit esse Pater? Omnia sunt obscura, & indigent maturo examine.

Quæstio prima. Veniamus ad peccata luxuriæ: committeret ne incestum fœmina, quæ se suo Cæsari, Secunda. suo Regi, suo Principi prostitueret? Tertia. Anne illa, quæ proprio Episcopo, Prælato, aut Parocho? Quarta. Anne ancilla, quæ Hero, quæ Domino, quæ superiori alij? Quinta. An Monialis, quæ Abbati suo, aut Monasterij Directori? An quæ suo Confessario?

De Furtis, & Mendaciis eodem modo philosophandum, aut dubitandum est: videtur enim consequenter dicendum committere peccatum specie distinctum, qui spoliat, aut decipit Patrem Moralem.

Nota bene. *Hinc patet, quartum Decalogi præceptum non fuisse examinatum bene, & debere perpendi, quid* Honorare Parentes *sit, & quo modo soleat, & possit hoc præceptum obseruari, aut violari? Meum fuit ista dubia proponere; aliorum amicorum erit illa soluere, & dilucidare.*

FVNDAMENTVM LV.

De Homicidio, quod in quinto præcepto interdicitur.

MDLXIII. OMNE Homicidium inhibetur diuinitùs, nec strictiùs teneris te non occidere, quàm proximum: imò fortè minùs strictè, aut saltem minùs elatè: nam Ethnici, tametsi cætera homicidia damnauerint, putarunt singulos esse suæ vitæ dominos, & posse sibi mortem consciscere. (An sit peccatum grauius se occidere, quã occidere alium.) Anne dabitur casus, in quo aliquis se possit occidere licitè? (De Suicidio.) Vnum dabo, quod examine maturo indiget. Consultò hoc dubium de Suicidio propono; quoniam multi sunt casus, in quibus alium possis licitè occidere. Milites enim in iusto bello licitè hostes occidunt: Carnifices licitè exsequuntur capitales sententias: & quicumque priuatus vit, si nequeat aliter se tueri, licitè aggressorem occidit. (De duello.) An duella licita? Vt puto rarò licebit prouocare; at interdum continget posse, aut etiam debere prouocatum pugnandi duram conditionem admittere. (Et quas res quæso, defendere possumus ense.) Sed quid ense defendere possumus? Vitam, Diuitias, & Honorem, etiam Amicorum, & innocentum quorumcumque.

MDLXIV. MVlta possunt ad dubium reduci in hoc præcepto, quæ non sunt definita ab Ecclesia, & tamen videntur ab omnibus supponi, & à nullo probari. Proponam illa solùm, quæ difficiliora esse iudico: cætera enim doctrinæ consequentia dabit.

QVÆSTIO.

De Medicis.

(Medicorum multorum ignorantia, & impietas.) ESse multos ignorantes, & stupidos, qui tamen audacter ægros visitant, & dextrorsum sinistrorsum occidunt, certum est: & circa illorum conscientias duo interrogo. Alterum, Annon peccent mortaliter exercendo praxin? &, An ægrotorum mors ipsis sit imputanda? & alterum, Annon teneantur ad restitutionem? (Pecuniarum exsolutio.) Et si tenentur, oritur tertium dubium, quod inquiret, qua illi conscientia stipendium recipiant à Republica, aut etiam honorarium à singulis ob homicidia? Anne isti pauci, & rari? Cognosco multos ignorantes omninò, qui aliena ignorantiâ propriam celant, & ditantur. Ioannes Helmontius omnes Galenistas accusat, (Ioãnes Helmõtius Medicus errores Medicorũ insinuat.) & librum, qui inscribitur, *Scholarum Humeristarum noua deceptio*, claudit mirabili Epigrammate, quod volui subscribere, vt Confessarij videant, quo debeant modo pœnitentes Medicos examinare. Est titulus, *Contra Humeristas Christiani sanguinis sitibundos*. Et textus:

Quid multis fidis Medicis Dux optime? multum est
Si fidas vni, cætera turba nocet.
Nonne vides toto vacuari corpore venas?
Hic secat, hic vrit, crescit ab arte malum.
Quisque aliquid Gipsi Galleni consulit: omnes
Oppugnant vnum corpus, & arte necant.
Induperatorem, medicorum turba peremit:
An medicos medicam credis habere manum? &c.

MDLXV. PIus V. anno Domini 1566. euulgauit Bullam, quæ incipit, *Supergregem*, &c. Et in illa præcepit ne Medici vltra tertium diem visitent ægrum, nisi de illius confessione sibi constet per fidem Confessarij in scriptis exhibitam, &c. (An ægri ante diem tertium morbi debeant confiteri?) *Quo illa modo obligat?* Diana *part. 3. tract. 4. resol. 93.* perdoctè expendit, sed quia supposita obligatione adhuc laxè pronunciat, non erit animus examinare, An obliget? Vbi, & quando? (An nolentes cõfiteri possint à Medico curari? Dianæ opinio.) Sed quid facere possit Medicus ex suppositione, quòd obliget. Dianam audiamus. Dicit, quod si æger in probabili mortis periculo constituatur, non est deserendus à Medico, etiamsi pertinax sit in tenenda confessione. Imò addit idem dicendum fore, quoties Medici absentia esset grauiter ægro nocitura. Subiungit, quod quando creditur certò, monitionem

tionem nihil profuturam ob ægri obstinationem, nec teneri Medicum eum deserere, nec admonere, & allegat pro se Sanchez, Villalobos, Barbosam, Siluiumque.

Impugnatur.

At Ego rationem asserendi hæc non video: imò puto hæc omnia satis clarè insinuare, hanc, opinionem Dianæ, Bullam, etiam vbi acceptata est, Medicos, non posse obligare in conscientia; quod ipsum falsissimum est, datur enim in Republica, qua Ecclesiastica, & qua sæculari, authoritas præcipiendi aliqua sub pœna capitis: & vltima condemnantur sententia Hæretici ab Inquisitoribus, & à Principibus alij scelerati: Cur igitur non poterit præcipi confessio vltima sub pœna capitis? Et si poterit, Cur non etiam sub pœna carendi Medicis, & medicinis: non solum in eo casu, quo illi, & istæ requirantur ad melius, sed in casu etiam (possibili, aut impossibili) quo præscitetur certò, ægrum sine Medico moriturum? Ergo in tali casu Medicus non teneretur iuuare ægrum, qua proximus, ex charitate; non qua Medicus, ex officio: qui enim à Principe vltima condemnatur sententia, non debet priuata pietate iuuari.

Damnandi sceleratos capite potestatē habet Respublica.

QVÆSTIO GRAVISSIMA.

De defensione honoris. *An possit Petrus suum honorem defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ, etiam cum occisione inuasoris? An inter inuasum Clericum, & Laicum distinguendum sit?*

MDLXVI. Quàm sit periculosa, & ardua hęc quæstio.

QVæstio est valdè curiosa, & subtilis: imò etiam valde periculosa, in qua de vita, & honore hominum agitur; nam negatiua Opinio videretur honori viri probi inuidere; affirmatiua vitam scelerati hominis exponere manifesto periculo Incipiam igitur à veritate, & errare non potero. Sit igitur

Conclusio I.

Resolutio.

S*I Petrum* (nimirum, hominem laïcum: quia si esset Religiosus, aliter esset philosophandum, vt *num.* 1600. dicetur) *Theodericus infamat* (hoc est, *infamare pergit*: Si enim iam infamauit, & non pergit, sed ab infamatione desistit, vindicta esset contra illum procedere, & non defensio.) *Si in hac actione ipsa Theodericus perfidè, & iniustè procedit: si verum sit Petri opinionem, & authoritatem calumniis, & mendaciis his grauiter lædi (nam leues honoris, & rerum iactura indignæ sunt remediis grauibus) si verbis non se possit defendere; si eum Respublica protegere nolit, aut nequeat*; (& hæc circumstantia in Republica benè gubernata quæstionem ad impossibilem casum reducit) *& tandem si suum honorem verè tueri possit occidendo Theodericum, & non occidendo non possit: in tali, inquam, circumstantiarum concurrentia, stando nudo Iuri naturæ, & ab omni Humano (Pontificio, Cæsareo, Regio, &c.) præscindendo, poterit Petrus Theodericum occidere: &, si poterit, etiam aliquando debebit, eo videlicet casu, quo honorem suum teneatur defendere sub culpa graui.*

Conclusio II.

S*Tando Iuri Ciuili, & Ecclesiastico, etiam sub omnibus his circumstantiis, Petrus Theodericum occidere non potest.* Sed quali Iuri? Implicito: certissimo tamen; nam sæculares Iudices hanc excusationem non admittunt, & puniunt de facto illos, qui ob defensionem honoris aliquem occiderunt: ergo hoc ipsum insinuare videtur eiusmodi homicidia esse ab Ecclesia, & Canonico Iure, si non expressis verbis, saltem implicito præcepto condemnata.

Multa naturæ Ius tolerat, quæ humanum inhibet.

Hinc patet Conclusionem priorem prodesse, & seruire posse homini libero, qui nulli legi humanæ (Ecclesiasticæ, aut Sæculari) subest: (sed vbi ille?) at nostris hominibus non posse: Qui enim acceptat leges, & patrios Reipublicæ mores; cedit suo iure, & facta cessione (tacita, vel expressa) non potest ad Ius naturale recurrere, nec prima Conclusione iuuari.

Qui legibus viuimus, iure naturæ in multis cedimus.

Contra Conclusionem II.

MDLXVII. Quando liceat occidere pro defensione honoris & quando non liceat?

PAter Philippus à Sanctissima Trinitate, Carmelita Excalceatus, edidit anno 1653. Lugduni in Gallia tomos quinque doctissimos (nimirum, vnum Philosophicum, & quatuor Theologicos) & *in 2. 2. tract. de Iustitia, & Iure, disp. 7. dub.* 8. secundam hanc Conclusionem non admittit: quærit enim, Vtrum liceat occidere aliquem ob defensionem pudicitiæ, aut honoris? & sic inquit [Respondeo dicendum, quòd cum moderamine inculpatæ tutelæ, licet occidere inuasorem pro defensione pudicitiæ. (2.) & etiam pro defensione honoris: quando quis actu in seipso inuaditur modo aliquo iniurioso, ita quod attenta conditione personæ sequatur necessariò iactura honoris, nisi resistat inuadenti, quamuis per accidens sequatur mors illius (per se enim nunquam potest intendi occisio hominis) (3.) sed non licet in tribus casibus pro triplici opinione contraria relatis occidere inuasorem pro defensione honoris. Hæc Conclusio, quoad primam, & secundam partem, est cōmunis omninò inter Authores: quoad tertiā verò, licèt aliqui contrarium dicant, tamen est communior, & tutior, imò contrarium in praxi non probatur, & periculosum videtur.] Sic ille. Sed qui sunt casus, quos excipiendos putat? *Primò*, vt ille ait, non licet occidere inuasorem pro defensione honoris, in eo casu, in quo quis dedit alapam, aut fuste percussit alterum, si iam cesset, & fugiat: *Secundò*, nec eum, qui falsis criminibus detrahit honori apud Iudices, aut alios Magnates, etiamsi alia non possit via consuli proprio honori: *Tertiò*, ait, quòd non licet pro defensione honoris acceptare duellum, etsi sit hæc in ipsa acceptatione certitudo, aut periculum, quòd prouocatus, nisi in destinato loco designato tempore comparuerit, ignarus, & pusillanimis communiter iudicetur, & non possit ampliùs in Aula comparere, nec ibi promoueri ad officia militaria.

Vide inferius n. 1586.

An liceat hominem directè occidere? Et quando non liceat? N. B. Si altera opinio est communior, & tutior, altera est cōmunis & tuta.

An liceat eū occidere, qui dedit alapā? Vide n. 1601.

An accusatorem falsum, an falsos testes? An liceat acceptare duellum? Vide n. 41.

Hunc legis Authorem, & mecum illū priùs, & secum componis; & inquiris primò, Quam sit certa secunda nostra Conclusio, cuius ille oppositam communem omninò inter Authores esse dicit? & *secundò*, An stante secunda

MDLXVIII. Dubia incidentia proponuntur.

suæ Conclusionis parte, possit hic doctus, & ingeniosus Author, tertiam tueri?

Respondeo ad primum, posse homines cedere iure suo: & hoc esse certum. Addo, iure defendendi honorem gladio, priuata authoritate stricto, omnes, qui legibus humanis hodie viuuot, de facto cessisse: & hoc esse etiam certum: qui enim acceptant leges, quæ reos agunt omnes illos, qui honoris aggressorem occidunt, cessisse iure defendendi priuato gladio suum honorem, manifestum est.

MDLXIX. *Respondeo ad secundum*, hunc Authorem, aliàs ingeniosum, & doctum, non condemnare Theologos, qoi istos tres casus ad secundam suæ Cooclusionis partem, & regulas generales reducunt; si enim sententia sua, vt air, est communiot, & tutior; opposita est communis, & tuta; &, si contraria in praxi non probatur, & periculosa videtur, in speculatione eadem probatur, & periculosa non videtur; & aperit viam Dialecticis, vt interrogent, An bona sit hæc consequentia, *Hæc opinio est tuta speculatiue: ergo & practicè.*

An eadem opinio speculatiuè admissa, & practicè teneri possit.

An sit bona consequentia, sententia hæc est communior, & tutior: ergo opposita est communis, & tuta.

An etiam, hæc est tuta speculatiuè: ergo, & practicè?

Addo, tertiam Conclusionis Patris Philippl partem, non posse cum secunda componi: adeóque admissâ secundâ, debere tertiam necessariò negari; aut saltem contrahi. Tres illos casus recognoscamus.

Quæris primò, *An Petrus homo laïcus* (de MDLXX. hoc enim agimus) *occidere inuasorem possit pro defensione honoris, in eo videlicet casu, in quo inuasor dedit alapam, aut fuste percusserit Petrum, si iam cesset, & fugiat?* Respondeo, inuasionem realem, & physicam non debere cum morali confundi: & esse Authores doctissimos, qui potent eum etiam cùm realiter fugit, inoadere, & aggredi Petrum moraliter: (Vide Dianam *part.*8. *tract.*7. *resol.*48. & me inferiùs *num.* 1601.) Scithæ enim fugiendo inuadere dicuntur; &, si Petrus à fugiente iouaditur, poterit iuxta secundam Conclusionis partem se ab inuasore, & aggressore cum moderamine tutelæ inculpatæ defendere.

Inuasio duplex, physica & moralis. Interdum cessat prima, & non cessat secunda.

MDLXXI. Quæris secuodò, *An Petrus laïcus occidere illum possit, qui se falsis criminibus apud Iudices, & Magnates dedecorat, in eo casu, quo non suppetat alia via, vt possit honorem tueri?* Respondeo, me Louanij vidisse defendi apud Patres Societatis hanc Thesin, *Inuadaris ferro, aut lingua, perinde est.* Vnde, si potest Petrus inuasorem occidere, quando actu inoaditur: vt docet Philippus. Et, si Petrus actu inuaditur à calumniatore, vt ex Patrum Societatis resolutione colligitur: vt in P. Philippi, aut etiam Patrum Societatis Louaniensium sententia occidi possit, legitima Dialectica petit. Tu considera singula; nam alienas opiniones connecto, & ex illarum connexiooe philosophor.

De occidendo calumniatore.

Quæris tertiò, *An acceptare duellum liceat, eo nimirùm casu quo prouocatus honorem, authoritatem & promotionem, nisi acceptet, perditurus sit?* Respondet P. Philippus negatiuè; & tenetur respondere assertiuè, aut secundam partem Conclusionis delere: si enim potest inuasus, honoris inuasorem occidere; poterit proculdubio se prouocanti sistere: tamdiu enim prouocator est actu inuasor honoris, quamdiu in prouocatione persistit. Ego quidem ad ius naturæ hanc Conclusionem limito: vt quia P. Philippus inter Ius naturæ & Ius humanum non distinguit, etiam cùm casum excipit, nimium videtur affirmare & concedere.

De acceptatione duelli.

Quid sit actu inuadere.

Cæterùm, præscindendo ab his tribus casibus, in quibos inconsequentiâ summâ P. Philippus à Sanctissima Trinitate laborat, tenet quòd possimus pro defensione honoris inuasorem occidere: quod nos stando Iuri humano negauimus.

De P. Francisci Amici doctrina.

MDLXXII. Vidisti, quo P. Philippus à S. Trinitate à me differat: cócedit enim, eum, qui de facto te contumeliis & iniuriis inuadit, cum moderamine inculpatæ tutelæ (hæc enim limitatio semper subintelligi debet) occidi posse: quod ipsum ego, stando Iuri naturæ nudo, in Concl. 1. concedo: quod ipsum, stando Iuri Ciuili & Canonico, praxi Pontificiæ, Cæsareæ, Regiæ, nec non (& nota id benè) cessioni Iuris naturalis, quam implicitè facimus, qui in aliqua Republica viuimus, & leges humanas acceptamus, aio non posse: adeoque in praxi & de facto nullum Christianum posse.

Quid in prima opinione approbandum aut reprobandum sit?

Fortè alia fuit P. Philippi mens. Vide num. 1586.

Prodeat igitur P. Franciscus Amicus S. I. propter quem multa dicta & scripta in variis Vniuersitatibus. Sed quia ego inter alios specialiter consultus sum, P. Antonij Zergoll literas, & meam responsionem & resolutionem subiungo. Est Zergoll Moralis Theologiæ Professor, præditus ingenio claro & acri, cuius dictata libentissimè lego, & desidero vt aliquando publici iuris illa faciat. Eius Epistolam adiungo.

Pater Zergoll qualis.

MDLXXIII. R*Euerendissime & Amplissime Domine. Pax Christi* Felicissimum noui anni auspicium Reuerendissimæ & Amplissimæ Dominationi vestræ precor, rogóque Deum vt eamdem quàm diutissimè Ecclesiæ suæ, reique litterariæ sanam & incolumem conseruet.

Vt audeam accedere fecit singularis humanitas, quâ me æstate præterita Viennæ alloqui, & sapientiam suam dio mihi amatam plurimum, communicare dignata fuit Reuerendissima Dominatio vestra, quando eam in illo suo sapientiæ recessu suburbano cum P. Ioanne Fries turbare fueram ausus.

Est nonnemo amicorum, cuius doctrina his inclusa ab aliquibus graui censura notatur, prohibeturque eam typis euulgare: rogauit is me, vt ad Viros, quos scirem in hac disciplina celebres recurrerem, eorúmque iudicia de ea exquirerem. Annui libenter amico sincero; & vt primum annui, prima cogitatio fuit ad Lumen magni Caramuelis refugere, & certù mihi persuasi, vel amicum illum meum hac ingeniorum face ita collustrandum, vt facilè fortunam suam sit laturus, si condemnabitur à Caramuele; vel aduersarios eius, depulsis tenebris rubore suffundendos, quòd ausi fuerint damnare doctrinam, pro qua Caramuelem stare videbunt.

MDLXXIV. Aliorum quidem etiam Doctorum hac de re judicia conquiro, vt si fortè plures eam doctrinam sanam neque typis indignam censuerint, seuerus Iudex vel multitudine saltem Doctorú illuminetur, qui non potuit firmitate ac pondere rationú. Quamuis profectò, si me is

Iudicem

Iudicem nactus fuisset, non pateret mihi conquiri iudicium, nisi solius Caramuelis, quòd mihi certò persuadeam alios non visuros, quod istum latebit. Ita sincerè sentio, & ita liberè prædico coram omnibus, vbicumque gloriosa excitatur, me præsente, mentio Caramuelis; quem Deus vti initio precatus sum, dioctissimè Ecclesiæ suæ, reique litterariæ salutem sanúmque conseruet, & efficaciter mouere dignetur, vt tandem librum Resolutionum præcipuarum, mundo olim promissum, feliciter absoluat: magnum mole & pondere suo, opus futurum non dubitò, (cioque magna magno egere tempore; sed scio etiam ingenium Caramuelis nosse compendia facere temporum sine dispendio doctrinæ. Ecce quomodo delicior in audacia mea, sed timeo ne non satis reuerenter & verecundè: igitur claudo: meque Reuerendissimæ & Amplissimæ Dominationi vestræ ad satisfactionem pro attenta hac temeritate mea, si quam sufficientem esse posse cognouerit, libenter submitto, & Illustrissimæ Dominationi Manum osculor. Græcij Kal. Ian. 1650.

Vtrùm digna sit aliqua censura, atque possit meritò prohiberi, ne imprimatur, doctrina Petri Nauarræ lib. 2. de restit. cap. 3. à num. 371. & Sayri lib. 6. de Censur. *cap. 17. num. 23 sub illis terminis, sub quibus traditur à Francisco Amico tom. 5 disp. 36. num. 118.*

MDLXXV. NEgari non potest, quin saltem honorem famámque illam, quæ ex virtute & sapientia nascitur, quique verus honos est, iuste defendere Clerici ac Religiosi valeant, ac sæpè debeant; cùm hic sit proprius professionis ipsorum, quem si amittant, maximum bonum ac decus amittunt. Nam per hunc redduntur summoperè æstimabiles, & conspicui sæcularibus, quos sua virtute ac sapientia dirigere & iuuare possunt: quo sublato, nec illos dirigere nec iuuare poterunt. Ergo saltem hunc honorem poterunt Clerici ac Religiosi, cum moderamine inculpatæ tutelæ, etiam cum morte inuasoris, defendere; quin interdum lege saltem charitatis videntur ad illum defendendum teneri, si ex violatione propriæ famæ, integra religio infametur. Vnde licebit Clerico vel Religioso calumniatorem grauia crimina de se vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius defendendi modus non suppetet: vel suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, ea vel ipsi religioso: vel eius religioni publicè ac coram grauissimis Viris impingere, nisi occidatur. Nam, si in tali casu, licitum est Religioso, ne ipse occidatur, inuasorem priùs occidere, si fuga non possit, quia nimirum hostem ante se habet, mortem euadere; licitum quoque eidem erit, ad vitandam grauissimam sui, suæque religionis infamiam, si alius modus non suppetat, calumniatorem occidere. Nam quo iure licitum est sæculari, in tali casu calumniatorem occidere, eodem iure licitum videtur Clerico ac Religioso, cùm in hoc Religiosus & sæcularis sint omninò pares, cùm non minus ius in talem honorem habeat Clericus & Religiosus, quàm sæcularis in suum. Adde, quod secundum communem sententiam, licitum est Clericis ac Religiosis in tutelam suarum facultatum furem occidere, si alius modus eas defendendi non superfit: ergo multò magis id licitum videtur in tutelam famæ & honoris ex virtute & sapientia consurgentis. Verùm nolumus hæc ita à nobis dicta sint, vt communi sententiæ aduersentur, sed solùm disputandi gratiâ proposita, maturo iudicio relicto penes prudentem Lectorem. *Ita Amicus.*

Honor Ecclesiasticorum maximè necessarius est.

An possit armis defendi?

Religiosus occidere inuasorem potest ob defensionem propriæ vitæ.

An eodem modo de sæculari & Ecclesiastico in hoc philosophandum sit?

An idem possit fieri ob defensionem bonorum.

NOTA. Consulebamur anno illo 1650, quando erat controuersia inter Censorem Antuerpiensem, & amicos Amici: at quia posteà Romani, omnibus aliorum Doctorum iudiciis perpensis & consideratis, Amici librum propter doctrinam istam interdixerunt, omnes (quod decet) Amici fautores cessarunt, & Sacræ Cong. Indicis Tribunali manus dantes, sententiam oppositam complexi sunt, Amicos loqui videbatur ambiguè, & hanc ob rem illum benignè nonnulli interpretati sunt; at, quia alij faciebant aliter, desiderarunt aliqui Positionem vniuersalem teneri, & veritatem examinari diligentiùs, & terminis expressis tradi. Respondi tunc P. Antonio Zetgoll. literas meas, & Resolutionem recognosco, relectámque & auctiorem remitto.

Quanti facienda sit Theologorum Romanorum opinio?

Reuerende admodum & Eruditissime Pater.

FElicissima ineuntis anni auspicia Paternitati vestræ apprecor, & ago gratias, quòd tanti meam tenuitatem faciat, vt quem posset & deberet docere dignetur à tot leucis consulere. Vt video, multum affectus potest, & inter nos ita est connaturalis, vt omnem libertatem excludat. Nihil enim obsequij est, quod possim & nolim præstare. Sed cur plura? ad rem venio, & vt vberius seruire possim, filum orationis abrumpo, protestatus, &c. MDLXXVI.

Status quæstionis.

QVæritur, *An sententia, quæ docet*, propter honoris defensionem posse hominem occidi, *sit probabilis? &, si non, an sit aliqua censurâ digna?* Respondeo hanc opinionem fuisse Petri Nauarra, Sayri, & Amici (loca dedimus num. 1575.) item Gordoni *de restit. quæst. 4. cap. 1. n. 7.* Sancij *in selectis disput. 48. num* 8. Sed quia opiniones omnes suos casus & occasus habent, posset istam aliquis sub doobus temporibus considerare, & dicere anno illo 1650 à tot Theologis fuisse defensam, vt dici debuerit probabilis: at eamdem hoc anno 1655. cùm rejecta sit à Romanis Censoribus, & propter illam fuerit Amici liber (aliàs doctissimus & solidissimus) ab Ecclesia interdictus, esse omninò improbabilem. At ego eandem sub duobus illis temporibus considero, & affirmo etiam ante annum 1650. fuisse improbabilem & indefensabilem, si sumatur in tanta verborum latitudine, quanta ab aliquibus circumscribebatur (fecissent illi Theologi, si illá recognouissent) poterit ita limitari, vt omnia tollantur pericula, & maneat probabilis & defensabilis. Erit igitur labor inutilis examinare, quo sensu loquuti sint veteres Theologi, quo iuniores;

MDLXXVII. An opinio quæ hodie est probabilis, eras possit improbabilis esse vel contra?

certum enim est loquuros nimis laxè & obscuté, erique operæ pretium ipsammet veritatem quærere, & inuentam firmare; & omittere quid dicant, aut non dicant alij.

Diuiditur Quæstio.

Diuidam igitur hanc controuersiam in sectiones nonnullas, In prima discurram iuxta naturæ Ius ab humano præcisum: in secundâ iuxta Ius humanum (Pontificium, Cæsareum, Regium,) dissoluam obiectiones in tertia; addam in alijs aliqua, quorum notitia meus Lector carere non potest.

Sectio I. speculatiua.

MDLXXVII. An sint alicubi hodiè homines exleges.

VBi sunt homines, qui humanis legibus non vtuntur? vbi, qui solâ ratione & lege naturali regantur? gentium nullibi. Ergo hæc sectio prima mores non tangit; non enim concernit aliquos homines, qui sint in mundo; & sine hominibus humani mores & peccata non dantur. Agam igitur de hominibus, qui fuerunt, antequam primus Legislator,

Hoc genus indocile & dispersum môtibus altis.
Composuit, legesque dedit.

Examinando medullitùs naturam rerum, videbo in sectione sequenti, quid hodie facere possint homines, aut non facere. Sit igitur Conclusio

De defensione vitæ.

Prima. Potest homo sæcularis innocens defendere suam vitam, etiam occidendo inuasorem, modò seruetur moderamen inculpatæ tutelæ. Ago de innocente: quia de reo, & à Politicis Iudicibus damnato aliter philosophandum est. Ago de reo, qui priuatâ authoritate damnatur, nam & iste respectu priuati vindicis innocens est; non enim est illi subiectus, nec debet ab illo puniri.

De defensione diuitiarũ.

Secunda. Potest homo sæcularis innocens defendere suas pecunias & diuitias, etiam occidendo inuasorem, modò seruetur debitum moderamen. Etiam ago de inuasione priuata & iniusta: quia quando ex mandato publico ad exsequutionem venitur, nemo suam potest domum contra satellites à Republica missos defendere.

De defensione honoris.

Tertia. Potest de iure naturæ homo sæcularis innocens defendere suum honorem, etiam occidendo inuasorem, modò limites prudentiæ & necessitatis non excedat. Et loquor eodem sensu: quoniam, qui iustè à Republica condemnatur infamia, non habet ius, vt ferro suum honorem defendat.

An possit aliquis contra iniquum accusatorẽ & falsos testes, si innocẽs sit, & agatur de vita, gladio stricto procedere.

Porrò Conclusio prima & secunda ita sunt certæ, vt ad dubium neutra reduci valeat. Et hic obiter noto, vitam, diuitiasque æquè posse defendi contra illum qui te ferro, ac contra illum qui te linguâ, hoc est, falso testimonio perderet: Legi enim in Thesibus propugnatis Louanij. *Te inuadat quispiam ferro, an lingua, perinde est*: & tamen non vidi aliquem, qui hanc Thesim improbabilem crederet. Et quidem vt res euadat clarior, ponas te esse innocentem, te accusari à Theodosio, te falsis testibus conuinci, te debere iuxta allegata & probata condemnari & decapitari; Ergo, si debes gladio occidi, quòd iste gladius moueatur à Theodosio physicè vel moraliter, quod te attinet, perinde est. Sed quid, si accusatoris aut etiam testium mors non tueretur tuam vitam? quid, si in secundum discrimen te induceret, & alia via in crucem ageret? Omnia perpendi debent; sublata enim necessitate & vtilitate, ensem stringeret vindicta, non defensio. Tertia Conclusio etiam est vera: sed quia in eius intelligentia magnæ esse solent æquiuocationes, progredior, & has lineas subscribo. Sit ergo Conclusio

MDLXXVIII. An viri sãcti & pij possint honorẽ perdere.

Quarta. Non semper perditur honor, cùm putatur; præcipuè, si calumniæ oppetant Viros sanctos & pios. Volo intelligi. Non dico honorem non perdi, cùm solùm perditur apud improbos, & manet apud sanctos & pios; hoc enim, tametsi ab aliquibus dictum, à multis negatur; aliàs enim qui tibi coram improbis falsum testimonium imponeret, non peccaret; sed dico Virum Sanctum & pium non facilè posse honorem & famam perdere, licèt centeni calumniatores oblatrent. Et ostendo; nam vt omnibus constat, præscripta multorum annorum pietas est in antiquâ honoris possessione, nec minui potest vnius aut alterius improbi loquacitate.

An potuerint occidi Iansenani.

Solem obscurum dicat Noctua: & Ego in contrarium propriis oculis video, non habebo minoris Solis radios, sed Noctuam cæcutire dicam. Iesuitas esse Pelagianos dixerunt Iansenianí, & dicunt. Anne ideò occidi poterunt? minimè. Quoniam quot radios Noctua Soli, tot Iansenius Societati detraxit; quotquot enim prudentes Pseudo-Augustinum legunt, non dicunt Iesuitas esse Pelagianos, sed Iansenium esse calumniatorem.

An Iesuitis Iansenius nocuerit.

Præscripta enim sæculo integro Societatis pietas, tanto Martyrum sanguine condecorata & roborata, non est quæ obscentetur tetro anhelitu vnius aut alterius Hollandi. Suos Benedictini & Cistercienses, suos Dominicani, Augustiniani, Franciscani; & quod mirabilius omninò, suos etiam Capucini habent Æmulos, qui grauia effutiunt; nec tamen occidi possunt, quia non nocent.

Omnes Religiosorum Ordines habent suos æmulos.

Ventis flectitur nauis, & inuertendæ similis promouetur ad portum: calumniis flectitur Religionum authoritas? esto. Ergo illæ similes collapsuris ad vtrinsque gloriæ portum per labores & tribulationes patientiâ & tolerantiâ conducũtur.

Calumniæ debent esse verosimiles, vt nocere dicantur.

Sicut philosophatus sum de honore orto à virtute, sic de illo etiam qui nascitur ex ingenio & scientia. Cognoscimus Virorum eminentium doctrinam; & cùm audimus Aristotelem stupidum fuisse, leuem in resoluendo Thomam, crassumque in disserendo Scotum, nõ minoris hos facimus, sed accusatoris ignorantiam & maleuolentiam percipimus. Frustrà igitur ad ferrum, vt honorem recuperaret, Religiosus recurreret, qui nec honoris micã perdit, cùm à maleuolis traducitur & accusatur.

MDLXXIX. Dictæ à viris improbis potiùs honorant.

Sanè hanc doctrinam esse verissimam, scimus omnes, qui in republica viuimus, & cum hominibus probis & doctis conuersamur Dicteria, viri magni & illustres non curant; & viri linguosi sibi nocent, cùm aliis nocere festinant. Imò malunt interdum Viri eximij à linguis dolosis vituperari quàm laudari.

Enthymema Politicũ.

Non est malum illud cuiusdam Poetæ iunioris Enthymema:

Pessima cõmendat Durindus, & optima carpit,
Qui me non cessat carpere, seque colit.

latet in eo syllugismus duplex incompletus, cuius maior & minor expresse ponitur; & [illegible] consequen-

consequentia deducenda lectori ingenioso relinquitur. Ergo huius Poetæ opinione gloriosum erat à Darindo carpi & vituperari. *Firmat hanc veritatem* libellus, quem habeo præ manibus: *Iustina* inscribitur, & Authore Licentiato Francisco Lopez de Vbeda, Toletano, vitam communem Hispanorum describit, & Lectorem instituit Moralibus & Politicis monitis. Ibi ergo, *tom. 1. lib. 2. numer. 2. pagina mihi 75.* à quanti homines probi, etiam sæculares & laïci, faciant improborum calumnias, hoc nobile Apophthegma nos docet. *El otro riño con vn gran murmurador, y le dixo. Señor Fulano. Anme dicho, que todos los hombres honrados deste lugar os parecen mal, y hablais mal dellos; y que solo yo os e parecido bien, y decid bien de mi: pues iuro a Dios y a esta cruz, que si de mi hablais bien os e de sacar la lengua per el colodrillo: que a quien tan mal le parecen tantos hombres honrados, corrome yo de parecer le bien. Decid mal de mi. como dellos; paraque emienda yo, que soy tan honrado como ellos.* Volui hunc librum producere, quia tametsi Historiam quandam cogitatam describat (*Nouellam* appellaret Hispanus) exuberat doctrinâ Politicâ, & est monitis & apophthegmatibus curiosis plenus: hoc, quod dedi, in eorum gratiam, qui linguam Hispanam ignorant, in Latinam conuertam. *Quidam Nobilis insolenti murmuratori indignatus, sic ait: Darinde; omnes Viri probi, & illustres, vt audio, tibi videntur improbi, omnes enim maledictis oneras: & tamen, nescio quo fato, ego solus tibi videor probus egregiusque, & ideo solus à te laudibus multis extollor. Ergo Deum & eius sanctam Crucem iuro, quòd si me deinceps laudare & commendare pergas, frangam tuum caput, & aperta per occiput via, tuam linguam peccatricem auellam. Pudet me, quòd bonus & laude dignus videar homini, cui tot & tanti viri boni & illustres visi sunt mali. Murmura igitur de me sicut de illis, vt vel hinc colligam me esse tam dignum honore, quàm illi.* Stat ergo, calumnias, quæ ab improbis hominibus dictæ, non detrahere honorem Viro sincero & pio, sed famam & gloriam augere.

Iustina, Hispanus liber qualis?

Quid sint Nouellæ? An possint allegari & citari?

An præstet interdum vituperari quàm laudari?

Quinta. Sæpe honos ingenui & innocentis Viri verè læsus, aut perditus, potest meris verbis; &, si istis non, saltem remediis Iuridicis iuxta Leges & Canones recurari & recuperari. Et addo, *in tali casu non posse honoris defendendi aut recuperandi gratia ad gladium & sanguinem recurri.* Consultò dixi *Sæpè*, res enim ita implicantur aliquando, vt nec verba nec Iuris remedia sufficiant. Vt meliùs Conclusionem exponam, exempla præcedentia resumo. Appellarunt de Pelagianismo Patres Iesuitas Ianseniani, & inquiris primò; An fuerint Calumniatores? & secundò, An potuerint occidi? Respondeo ad primum, eorumdem de libero arbitrio doctrinam Lutheranâ & Caluinianâ, multò esse duriorem & perniciosiorem; & in Bayo & Iansenio quater damnatam ab Ecclesia: adeòque *Patres Iesuitas esse Pelagianos*, quod ipsi dicunt esse meram calumniam: *Iansenium multis definitis à Tridentino Canonibus clarè & directè contradicere*, quod nos dicimus, esse veritatem sinceram: quod etiam Vrbanus VIII. & Innocentius X. pronuntiarunt. *Et respondeo ad secundum*, Iansenium occidi non posse, si viueret; nec hodie Iansenianos posse, qui supersunt. Cùm, quia tametsi nocere voluerint, non potuerunt: proprium enim ipsi, cùm calumniantur, honorem prodigunt. Societati non detrahunt. Vt detraxerint, verbis fuerunt sufficiēter retusi, cùm in Thesibus publicis Louanij ostēsum & defensum, Iansenium fuisse Calumniatorem & Thrasonem, Fidei Articulorum à Tridentina Synodo contemptorem, eiusq; doctrinam à multis olim Hæreticis defensam, & à Conciliis, Pōtificibus, & Patribus Ecclesiæ cōdemnatam. Vt verba non suffecerint, adhuc debuerunt non occidi, qui poterant Iure cōpesci, videlicet à Sede Apostolica, & à Rege Catholico & ab aliis Principibus. Sed hoc vltimum non videbitur omninò certum, qui enim docēt te posse furem persequi, & vi cogere vt rē furto ablatam restituat, & hoc etiam in caso, quo possis eamdem iuridicè recuperare; idem poterunt de honore dicere, non enim video claram aliquam disparitatē. *Sed quid, si ne iuridicè quidē* possit honorem aliquis recuperare? Conclusio

Iansenij liberum arbitrium.

Iansenius occidi à Iesuitis non potuit.

Nota benè.

MDLXXX.

Sexta respondebit. Sic inquam: *Sæpè honos ita perditur, vt non possit verbis, vt non possit remediis Iuris, vt nec possit sanguine recuperari:* Addo igitur *iniustè in tali casu ad gladium priuatum recurri*. Rem dilucido. Toleti, dum Guardianum ibidem ageret Quiroga meus, quispiā ex magna familia adolescens noctu deambulans incidit in satellites publicos, opponit se imprudenter potestati politicæ; capitur tandem, & die sequenti per plateas ordinarias conductus ducentis flagellis à Carnifice excipitur. Turbantur cognati, & amici: confugiunt ad Iuuenis infœlicis Auunculum, qui sub illud tempus in Aula humanitus erat omnipotens; obtinetur Rescriptum Regium, quo præcipitur, vt eidem honor publicè restituatur: hoc est vt circumduceretur præceps, & temerarius Iudex in mula sine ephippio, vt serui stabularij solent; & in equo albo, & ditissimè phalerato adolescens, per easdem plateas, præcone priorem condemnante sententiam, & alteram vociferante. Annè posset honos grandiùs & solennius restitui? At Quiroga (eumdē etiam ictus videbatur cōtertere ratione sanguinis) & multi Politici, & Senes iudicarunt hanc ipsam honoris restitutionē fore alteram infamationem, nec ad aliud profuturā, quàm vt nobilem illū flagellatum à Carnifice discerent, si qui nesciebant. Ergo Iuuenis stans consilio prudentissimo, noluit sibi honorē restitui (nullo enim restitui modo poterat) adnauigauit Indiā, vt saltem esset in pretio apud externos, qui suæ gentis nobilitatem scirent, & illud infortuniū nescirent. Anne in tali ille casu (videlicet, postquā flagellis fuit exceptus) potuit interficere Iudicem? Negatiuè respondeo; quia nec sic honorem suū recuperaret: inde enim oriebatur infamia, quòd flagellatus à Carnifice fuisset; quod ipsū infectū non poterat reddi, etiā fuso Iudicis sanguine.

Casus benè notandus.

An honos semper possit restitui?

An possit Iudex temerarius occidi?

Hinc ad Ecclesiasticos redeo, & affirmo ipsos honorem perditū recuperare non posse morte calūniatoris, plus fore honori, obfuturā homicidij suspicionē occulti, quàm calumniā priorē: & in tali casu honorē illos nō recuperare occīdēdo, sed perdere. Et his omnib. cōsideratis, totā doctrinā meā ad terminos sequētes reduco.

Conclusionum Conclusio. *Si Titium Albericus, homo laicus infamat (hoc est infama-*

Considera singula verba.

re pergit) Albericus infamat ; perfidè nimirùm, & iniustè : si verum sit Titij opinionem, & authoritatem calumniis his grauiter lædi (nam leues iactura indigna sunt remediis grauibus) si verbis non se possit defendere ; si eum Respublica protegere & defendere nolit, aut nequeat : & tandem, si suum honorem verè tueri possit occidendo Albericum, & non aliter : in tali inquam circumstantiarum concurrentia, stando Iuri naturæ poterit Titius Albericum occidere : & si possit, etiam aliquando debebit ; eo videlicet casu, quo & debeat suum honorem defendere. Consultò dixi, *stando Iuri naturæ*; hoc enim constans, & æternum est, & humana mutantur quotidie, & alterantur.

De Iure naturæ.

Anne eadem doctrina poterit admitti stando Ciuili, aut Canonico? Respondeo ex neutro posse. Consono Resolutioni II. positæ *num.* 1566. & persuadeo; quia cùm apud Ecclesiasticorum, & Sæcularium Tribunalia non admittatur talis exceptio, sed semper eiusmodi homicidæ puniantur, colligitur eosdem, si laïci sint, in leges humanas (tacitas, aut expressas) delinquere : & si sint Religiosi, aut Ecclesiastici, non solùm in leges humanas peccare ; sed etiam in ipsum Ius naturæ, vt statim videbimus.

De Iure Ciuili, & Canonico.

Legum aliæ sunt tacitæ, & aliæ expressæ.

Sectio II. Practica.

MDLXXXI. Fingimus apud Antipodes extra anni solisque vias, videlicet in Prouincia aliqua imaginaria, in qua secundùm naturæ leges homines viuerent, & nullas haberent humanas, quæ naturæ iura contraherent, & limitarent. Veniamus ad Europam modò, aut alias Regiones Politicas, & quid in illis debeat dici de præsenti controuersia, resoluamus.

Considerato amore proprio, irritatione aduersus inimicos, temeritate suspicandi, præcipitatione operandi, & aliis plurimis peccati originalis reliquiis, quæ vel ab ipso peccato originali fouentur in Ethnicis, vel illo per baptismum extincto ad agonem, & exercitium virtutum remanent in Catholicis; necesse omninò fuit, vt homines in communitatem conuenirent, & arbitrio alieno in causis propriis regerentur. Hinc fundamentalis Rerumpublicarum omnium lex, *Vt nemo sibi ius priuatim dicat, sed illud singuli à publicis Iudicibus audiant.* Ea igitur die, qua homines voluerunt, & debuerunt conuiuere, cesserunt omni priuato iure, res suas priuatâ prudentiâ dirigendi, & potestatem omnem transtulerunt in communitatem. Hinc est, quòd illa singuli possint priuatim agere, quæ permittit Respublica; illa non possint, quæ legibus fuerint contraria. Cùm ergo possideamus animas, vitas, honorem, & diuitias, omnia hæc propugnant Orthodoxæ Reipublicæ, legibus sanctissimis, prudentissimè latis. Ergo iuxta istas leges viuendum est : &, si quispiam nobis molestus sit, iuxta istas leges est compescendus. *Sed dices.* Est interdum periculum in mora, nec datur tempus, vt aliquis recurrat ad Principem : Ergo in tali casu non sunt curandæ leges publicæ. *Respondeo*, quòd fuissent valdè improuidi Legislatores, si non præuidissent hos casus, & oppressos, & inuasos ex improuiso, non iuuissent lege, & licentia salutari.

An homines debeât viuere in communitatibus, & in ciuitates coire.

Fundamentalis lex.

Cessio Iuris.

Quid singulis liceat, & non liceat?

Omnes debent viuere iuxta leges.

Quid si sit in mora periculum.

Ergo in talibus casibus, quia Respublica iuuare authoritate publicâ nequit; vt vnusquisque se defendat authoritate priuata, Ecclesiasticæ, & sæculares leges authoritate publica præcipiunt, aut permittunt. Profectò ex periculo in mora nascuntur veritates sequentes. Sit inquã.

MDLXXXII. *Si esset vera Cornelij Iansenij sententia, (dicam, delirium, potiùs) quæ affirmat hominem necessitari, & peccare in iis, quæ necessariò facit : in tali, inquam, casu, si Petrus posset, & vellet te necessitare ad peccandum, posses in tali casu contra inuasorem procedere cum moderamine inculpatæ tutelæ, & illum occidere sine peccato.* Cæterùm, quia extra casum sumus, & nemo potest alienam voluntatem cogere, vel necessitare, ob defensionem conscientiæ, nemo poterit inuasorem occidere. Si dicas dari minas, dari preces, promissiones, & munera, quæ libertatem debilitent, aut etiam aliquando auferant : Respondebo, voluntatem humanam inclinari ab extrinseco posse, necessitari autem non posse. Addam, contra illos, qui te aggrediantur minis, aut persuasionibus, dari remedia; nam vel potes eos priuatim fugere, & vitare, aut etiam apud Superiores deferre, vt maiori potentia compescantur.

An voluntas necessario operetur?
An peccet in his, quæ necessario facit?
An minæ, & preces auferant libertatem?

MDLXXXIII. Quia verissima sunt Iobi illa verba : *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis; quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet.* audent in innocentes scelerati, & illos interdum occidunt. Hanc ob causam permittit expressè Respublica, *vt se possint innocentes defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ :* hoc est, quod possint vim vi opponere, ferrum contra ferrum stringere; &, si alia via non suppetat, possint etiam inuasorem occidere.

De defensione vitæ. Iob. 14. a. 1.

Diuitiæ simili subjacent infortunio; sunt enim incendiarij, fures, latrones, qui clam inuadunt, & nocerent pluries, si non possemus nos priuata authoritate defendere. Permittunt ergo leges, *ne tenearis permittere, vt te fures, aut latrones expolient; sed te possis, tuáque verbis, & minis propugnare : &, si sic non praualeas, etiam possis aggressores occidere.*

De defensione diuitiarum.

MDLXXXIV. Venio ad honorem. Si iudicasset Respublica posse honorem instantanea inuasione perdi, & dari casum, in quo esset periculum in mora, etiam permisisset, vt gladio honorem tuereris cum moderamine inculpatæ tutelæ. At quia iudicat talem casum non dari, non concedit, nec permittit gladium priuata authoritate stringi, & calomniatorem occidi. Nullum enim est in tali materia periculum in mora, & qui loquuntur temerè, possunt, & solent pœna graui puniri.

De defensione honoris.

In materia honoris nõ datur periculum in mora.

Dices. Potest Virgo, ob defensionem pudicitiæ aggressorem occidere : ergo datur casus, in quo propter defensionem honoris possit aliquis aggressorem occidere.

An possit inuasor pudicitiæ occidi?

Respondeo, hunc casum, doctrinam positam non destruere, sed adfirmare potiùs : nam honor bifariam inuaditur, videlicet, verbis, & factis. *Si vir ingenuus sis* (nam de vilibus homũcionibus, cùm agimus de honore, non agimus) *& Petrus fuste armatus, velit te excipere, aut Paulus te colaphis cædere : te potes defendere ne percutiaris, aut cadaris; &, si non possis aliter, etiam ense.* Hoc fatentur vniuersi Theologi; & ratio est, quia cùm sit in mora periculum, in tali

Honos inuadi potest, verbo aut facto.
Nota benè hanc distinctionem.

miseria

miseria constitutus non potes damnum impepedire ad Superiores recurrendo. *Quod si illi te non armis, sed verbis inuaderent, (nimirum, aut insultando , aut calumniando) aut si te posses etiam verbis defendere ; & , si id non posses , cum nullum esset in mora periculum , si posses recurrere ad Superiores, cessaret honorem tuum ferro defendendi necessitas.*

MDLXXXV. Virginitas nequit recuperari. Hinc venio ad casum , quem in obiectione proponebas. Virgo, si prematur à milite, debet fugere deber, clamare : si neutrum possit, habebit se defendendi cum debito moderamine facultatem, etiam occidendo oppressorem, est enim periculum in mora , & si semel defloretur , non poterit per sententiam Iudicum Virginitatis florem recuperare. Accedit quòd talis Virgo , si opprimatur à milite , non solum honorem perdat , sed animam periculo exponat ; vitam etiam ; & bonorum temporalium maximam iacturam patiatur. Peccandi periculum manifestum videtur : est enim natura humana fragilis, voluptas porens , & in oppressione ineuitabilis. Ergo fœminæ , quæ opprimuntur, etiam inoitæ, sunt in magno consentiendi periculo. Sunt etiam in discrimine mortis ; experientia enim docet , multos vltra oppressionem progredi , & etiam oppressas occidere. Diuitiarum iacturam etiam video ; nam Virgo oppressa non habebit conuenientem sponsum; & quæ diuiti nuberet , propter hoc infortunium debebit esse contenta paupere. Nec valet dicere , hoc infortunium ex ignorantum apprehensione procedere : procedit enim , & hoc sufficeret ; & non ex apprehensione ignorantum. Certè leges contra Vestales oppressas à Barbaris reperio ; & quod mireris , etiam inter Christianos legimus Sanctimoniales in Hispania à Mauris , Agarenis oppressas , fuisse inhabiles , vt ad Prælatutas Ordinis promouerentur. Ergo concurrunt plurima , & sufficerent singula , vt casta iuuenis possit suam pudicitiam defendere ; occidendo oppressorem.

(Margin: Est in oppressione animæ periculum. — Etiam vitæ. — Est diuitiarum, & commoditatum temporaliũ iactura. — Oppressæ ad dignitates promoueri nõ possunt.)

Sectio III.

Soluuntur Obiectiones nonnullæ.

MDLXXXVI. NOn posse honorem morte calumniatoris propugnari, non vis fateri; & quia contrariæ opinioni adhæresceis ,

—— *incipis acer*

Ore ciere viros , calamóque accendere Martem.

& ne fine duce procedas ; Philippum à Sanctissima Trinitate producis , qui sic ait : *Licet occidere inuasorem cum moderamine inculpatæ tutela , quando aliquis actu in seipso inuaditur modo aliquo iniurioso , ita vt attenta conditione personæ , sequatur necessariò iactura honoris, nisi strictò gladio se defendat.* Vide num. 1567. vbi totam Conclusionem reperies.

(Margin: De P. Philippi à SS. Trinitate sententia.)

Et tibi ego non esse omninò clatum quod Paret Philippus nostræ doctrinæ contradicat; agit enim de illo , qoi actu , non iam verbis, sed facto , modo videlicet aliquo iniurioso, puta , colaphis , fustibus , &c. inuaditur : hunc enim se posse armis defendere , iam superiùs (*num.* 1584.) admisimus. Tua igitur interest probare, eum , qui solis verbis inuadit, posse occidi. Progrederis, & aliquas rationes proponis. Est

(Margin: Aliud est inuadi verbis, & aliud facto. — Vide n. 1584 & n. 1601.)

MDLXXXVII. PRima. [Diuertit ad publicum hospitium Tibicen in Bauaria : superuenit Parochus, & illum incepit inepriis , & iniuriis lacessere Protestatur miles se esse domi suæ (quamdiu enim in hospitio soluit, domi suæ est) nec vereri , nec velle iniurias tales tolerare; ridet Parochus ; grauiora effutit , & disco ictum minatur : disco inquam paruo , quo honorem potiùs militis, quàm corpus lædederet : ille impatiens ferrum stringit , & Sacerdotem insolentem transuerberat. Occumbit Parochus ; capitur Tibicen , conicitur in turissimos carceres ; examinatur res ; & integerrimus Dux , vbi omnes circumstantias didicit , ius dixit , & hæc verba : *Melius fuisset , quod habuisset patientiam nebulo ; at suo iure fuit vsus. Emittatur , iubeaturque nunquam iterum ad has partes redire.*] Audiuisti à Viris Magnis , & historiam ad nostrum intentum reducis.

(Margin: An qui in publico hospitio est, sit domi suæ? — Sacerdos occiditur à milite.)

Ais, hac sententia nostram Conclusionem primam firmari , infirmari secundam : stabiliri P. Philippi de S. Trinitate primam, secundámque Conclusionis partem. Quoniam vel iste casu verè accidit , vel fingitur , vt alij solent. Si primum, stat pro P. Philippo Serenissimus Dux ; constant eius Theologi , & Iurisperiti , multi & magni : Si secundum , stant pro eadem sententia , qui narrarunt ; nempe Viri Clari , & eximij , qui id recensent, vt sui Principis pietatem , & prudentiam , & integritatem dilaudent.

(Margin: An ex ipsis fabulis , & mendaciis inferantur Conclusiones veræ.)

Ar ego his non obstantibus, assero non licuisse Tibicini occidere Parochum : eumque, nisi fortè facto inuasus à Parocho, se defenderit , debuisse vltimâ condemnari sententia. Quam ob rem , cùm non sit ad manus processus , non est cur de re ignota , & non examinata ius dicamus. Hoc tantum enim possum dicere ; nimirum, Maximilianum Bauariæ Ducem fuisse virum religiosissimum , & iustissimum, nec puto aliter Tibicinem vltimam euasisse sententiam (si euasit) quàm se , non iam verbis, sed facto inuasum fuisse, & ob defensionem vitæ , cum moderamine inculpatæ tutelæ , processisse probando.

MDLXXXVIII. SEcunda ratio sumitur ab aliarum opinionum comparatione,& compositione : nam pro P. Philippi Resolutione , sic arguis. Conformius rationi videtur honorem defendere gladio , quàm mendacio : generosius , & sanctius est famam defendere occidendo aggressorem , quàm ei falsum testimonium imponendo , cum moderamine tutelæ (id enim semper subintelligitur. At non esse mortale peccatum hoc vltimum , probabile est : Ergo illud prius.. Maiorem probas. Quia homicidium ex natura sua malum non est: multi enim interimuntur iuste : & mendacium ita malum est , vt nec diuinitùs dispensari , aut cohonestari possit in omnium Thomistarum sententia ; imò etiam in opinione Scotistarum plurium ; qui licet putent posse Deum dispensare in aliquibus præceptis Decalogi , eumdem asserunt in mendacio dispensare non posse. Probas minorem etiam , (videlicet , esse probabile non peccare

(Margin: An sit mortale imponere falsum testimonium ob defensionẽ honoris cum moderamine inculpatæ tutelæ. — An possit Deus dispẽsare in mendacio.)

mortaliter, qui imponit falsum testimonium alicui, vt suam iustitiam, & honorem defendat) quia illud est probabile, quod asseritur à Viris doctis, probisque & hæc doctrina habet pro se viginti, aut plures Viros magnos, & doctos; qui, si dicantur non sufficere, vix vlla erit opinio probabilis in Theologia. Vide Gasparum Hurtadum *disputat.* 4. *de reo difficult.* 1. Dicastillum *de Iustitia lib.* 2. *tract.* 2. *disput.* 12. *part.* 4. *dub.* 2. *num.* 404. Dianam *part.* 9. *tract.* 8. *resolut.* 43. *pag.* 356. & nota obiter, illum grauem Religiosum cucullatum gymnopodam,

Quiroga qualis.

cuius meminit Dicastillus, fuisse Quirogam, Partum Capucinorum decus, Mariæ Romanorum Imperatricis Confessarium, qui mihi testatus est, se nunquam Dicastilli sententiam improbabilem censuisse, aut dixisse; sed, quia in Gynecæo Imperatricis à Comitissa N. tradebatur Viginibus nobilissimis, & audacissimis, quæ vt in similibus locis solet, illa doctrina abutebantur, pronunciauit hanc esse doctrinam perniciosam, & præcipuè inter fœminas, & maximè si sint ingeniosæ, & audaces; & hanc ob causam curauisse, vt omnis illius doctrinæ vsus, (erant enim abusus) ab Augusta omnibus Pedissequis inhiberetur.]

Doctrina probabilis perniciosa esse solet.

MDXXXIX. Firmant P. Dicastilli sententiam multorum Theologorum Resolutiones, quas non producis, ne nimius & prolixus sis. Sed quia Viennenses Theses à tota Facultate examinantur & approbantur, magnam apud doctos obtinent authoritatem; ergo quid illæ doceant aut dedoceant, accuratè videamus. Anno M. DC. LV. die 8. Augusti, sub R. P. Hermano Horet, Sacræ Theologiæ Doctore & Professore (nunc Eleonoræ Imperatricis Confessario) D. VVillibaldus VVachter Melicensis Ordinis S. Benedicti, disputauit de iustitia & iure, & n. 53. propugnauit hanc Thesin. [Reus etiam, nesciens se aliter ab iniusto teste coram Iudice defendere, non peccat contra iustitiam, si occultum illius crimen aperiat, vel falsum ei affingat: quia possum sine peccato iniustitiæ occidere meum iniustum inuasorem, contra quem aliter me tueri nequeo; ergo neque peccatum erit, iniustitiæ, si auferam alteri famam, vt me contra ipsum iniustè inuadentem defendam, cùm minus sit auferre famam quàm vitam. Atque ideò quoque falsum instrumentum fingere ad probandum falsum crimen testis me iniustè inuadentis non erit crimen contra iustitiam, sed peccatum grauissimum contra iustitiam legalem, & Rempublicam, cuius maximè interest, ne falsificentur scripturæ, & sigilla publica, aliàs enim periret fides actuum publicorum.] Hucusque illi.

Vtrà sit maioris facienda, fama, an vita.

Resolutio.

His tamen non obstantibus dico, non posse hominem vitam, non posse diuitias, non posse honorem mendaciis & calumniis defendere. Creaturæ enim nullum habemus ius, nisi quod à Deo accepimus; quomodo igitur dicendus ille erit dedisse hominibus ius, vt tueantur mendaciis & calumniis vitam, diuitias, famam; siquidem ipsamet mendacia & calumnias expressâ sanctione interdicit? Corruit ergo fundamentum, quod contra nos assumebatur. Stat igitur nostra conclusio.

Omnis humana potestas à Deo est.

Nemo potest se mẽdaciis defendere.

MDXC. TERTIA ratio sumitur ab authoritate eximij Patris N. S. Theologiæ Doctoris & Professoris, viri quidem magni ingenij & doctrinæ, cuius verba sunt hæc. [*Potuisset Amicus hanc omittere Resolutionem: at semel impressam debebimus illam defendere. Et quidem doctrina probabilis est: sed qua posset vti aliquis Religiosus, & occidere pellicem; ne se infamaret.*]

An possit Religiosus concubinam occidere.

Huius tamen Doctoris (quicumque ille sit) authoritate non obstante, assero esse falsam & improbabilem Amici sententiam. Addo (& hoc fortasse videbitur alicui mirum) ex eodem probari posse capite eiusdem falsitatem & improbabilitatẽ, ex quo ille Doctor contrarium videbatur educere. Sic argumentor. Ex veris falsa sequi non possunt, neque ex comprobabilibus improbabilia: atqui ex Amici sententia infers tu posse Religiosum meretricem occidere, quod est omninò falsum & improbabile: est ergo falsum etiam & improbabile illud antecedens (nempe Amici doctrina) ex quo id sequitur.

An ex veris sequantur falsa? An ex probabilibus improbabilia?

Pro clariore veritatis istius intelligentia ponis hunc casum. [Antonius Religiosus, grauis, in officio & authoritate constitutus, fragilitati cedens, mulierculam vilem cognouit. Id illa honori ducit; gloriabunda enarrat, & enarrando infamat Antonium, & eius promotiones impedit.] Rem consideras, & inquiris, An in tali casu possit illam Antonius occidere. MDXCI.

Casus proponitur.

Dubium incidens.

Respondeo tria. *Primum.* Non posse hominem occidere alium ob solius honoris defensionem. *Secundum.* Non posse Antonium illam puellam occidere. *Tertium.* Non sequi ex opinione Amici posse Antonium occidere illam puellam; quia licet admitteremus (quod nec possumus nec volumus) posse hominem occidere inuasorem honoris, adhuc non possemus admittere, posse Antonium illam puellam occidere.

Responsio.

Tria dixi. Primum est certissimum, & hucusque vberiùs demonstratum. Secundum infertur necessariò ex primo. Tertium inuoluit discursum conditionalem & hypotheticum. Et ad dialecticam potiùs pertinet, quàm ad Ethicam: Sed quia sic vis, volo illud accuratiùs expendere: & vt meliùs possim, hunc casum addo.] Sunt Parisiis Ambrosius, & Finellus: ille vir magnæ authoritatis in Aula, & summæ æstimationis in populo: iste, garrulus, & qui neminem curet, & qui à nullo curetur. Huic Ambrosius secreta sua cõfidit, & postea prodi timens, interrogat, an illum occidere possit?] Et quis hic erit, quæso, vel primæ tonsuræ Theologus, qui non dicat, etiam in hypothesi aliàs falsa, quòd propter defensionem honoris possimus aggressorem occidere, Ambrosium id non posse? quâ enim hora sciens & volens secreta sua detexit garrulo illi morioni, cessit iure secreti; adeoque nullo iure potest illum inuadere, & nullo occidere. Hinc ad casum quem priùs perpendebam, reuertor. Aio, viles mulierculas, nec suas miserias nec alienas tacere; & hoc esse vniuersis notissimum. Antonius ergo, qua horâ illam mulierem tetigit, honorem suum contempsit, & cessit iure, si quod habebat, illum ferro tuendi. Accedunt prætereà nonnullæ circumstantiæ, quæ vinciunt eius manus, ne in mulierem hanc sæuiat. Nam inter

Casus similis additur.

Cessio secreti.

Mulieres, & præcipuè viles, tacere nesciunt.

interrogo: vel intendit Antonius hanc puellam occidendo, æstimationi & authoritati suæ consulere apud illos viros, ad quorum notitiam deuenerat eius fragilitas: vel apud alios, qui nihil de hac materia sciunt. Frustrà primum, frustrà secundum. Non ergo illam potest occidere. Nam, si reuerà illis constiterit occisam ab Antonio mulierem, maiori aduersùs illum afficientur scandalo propter homicidium, nunc, quàm priùs afficiebantur propter fornicationem. Imò fortiùs credent fornicarium eum fuisse, quem vident homicidam esse. Non eleuetur igitur hoc homicidio fragilitatis macula, sed clarior & intensior fiet.

An possit quis alium occidere præueniẽdo?

Si verò ignorauerint occisam ab Antonio fœminam, cur propriam mortem deferent, quòd illam morti traditam videant, & à quo nesciant? Non igitur hac via Antonius poterit prospicere opinioni & famæ. Sed dices, Antonium prouidè & prudenter procedere, adeóque nolle expectare, vt illum traducat hæc fœmina, sed velle præuenire periculum, antequam famam perdat. Sed hoc non potest propter multa. Se enim non coactus ab illa, sed liberè & spontè in illud discrimen coniecit, & cessit certissimè suo iure, quando liberè fecit, quæ stare non poterant cum secreto. Præterea, vt vnum periculum fugeret, se præcipitaret in aliud; & vt famam tueretur, perderet famam, vitámque; non enim homicidia ita fiunt, vt in secreto maneant, nec in benè gubernata Republica manere possunt impunita, quæ probantur. Et vbi probationes deficiunt, quæ conuincant, non desunt vehementes suspiciones, quæ honorem maculent, nec est fœmina vel contemptibilis, quæ non habeat cognatos aut amasios, qui ferro vindicent, quæ ferro suspicantur facta.

Qui ferro occiderit, ferro peribit.

MDXCII.

An duellum ob honoris defensionẽ sit licitum?

QVarta ratio desumitur à duello ob honoris defensionem suscepto: nam si aliquis potest honoris causa, inimicum prouocare ad arenam, aut illi prouocanti se sistere: cur non poterit illum præter duellum occidere, si succurrat occasio? Multi profectò sunt, qui de hac scripsere materia, & inter alios Gregorius Carasa Clericorum Regularium Præpositus Generalis, vir doctissimus & eruditissimus, de Monomachia librum pulchrum scripsit, Romæque edidit, anno M.DC.XLVII. & Eminentissimo Petro Aloysio Cardinali Carasæ dedicauit: & tametsi scribat pressiùs & strictiùs, tamen *tract.* 4. *sect.* 6. *respons.* 6. *num.* 16. *pag.* 147. sic inquit. *Probabile est, quod si miles in exercitu, Vir Equestris in Aula regia, officio, dignitate, Ducis aut Principis fauore, ob ignauia suspicionem excidere debeat, nisi identidem prouocanti se sistat, non audere aliquos Doctores damnare qui mera defensionis gratia paruerit.* Benè hominis mentem assequor, & assequeris: at deficit aliquid, & sensus hiat: illum enim, qui prouocatus comparet, ne honorem perdat, ab aliquibus non damnari, non iam probabile, sed certum & euidens est; vnde probabilitas non debet afficere hanc propositionem: *Aliqui damnare non audent*, quæ est certa: Sed hanc: *Prouocatus in tali aut tali casu potest comparere*; quæ incerta est.] Sed subiungit idem sentiendum, si ad pugnandum lacessens alterum crebra conuitia & contumelias adiiciat, quà ille molestia & subeundo dedecore aliter liberare se non possit, nisi armis congrediatur. Ita expressè Layman *sect.* 3. *tract.* 3 *part.* 3. *cap.* 3. *num.* 4. qui pro prima parte huius Conclusionis citat Nauarrum *c.* 15. *num* 3. & 4. Consonat Carafa Lessio *de Iustit. & iure lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 83. & 84. Hurtado *de Spe & Charit. vol.* 2. *disp.* 170. *sect.* 13. §. 106. Filliucio *tom.* 2. *tract.* 29. *cap.* 8. §. *Sextò quæro, num.* 145. Imò ferè omnibus: primò, quia contrariam sententiam defendunt vt probabilem multi, non vt certam: & si illa est probabilis, etiam hæc erit: vel Dialecticam Moralem ignoramus. Secundò, quia quotquot Authores negant, duellum honoris causa posse iniri, aut dicunt honorem non perdi duelli recusatione, aut alia posse via recuperari; & ideò fugiunt controuersiam, non soluunt; deberent enim respondere, *Anne tunc saltem gladio honorem suum tueri nobilis possit, cum certum sit verè se honore exuendum, si credatur ignauus; nec aliam viam suppetere, vt eundem defendat?* Quam in his terminis quæstionem pauci tractant.

Carafæ opinio.

De appellatione.

Quod extremum afficiat probabilitas?

An verbis contumeliosis pressus, possit se defendere gladio.

Si vna opinio est probabilis etiã opposita est probabilis.

His tamen non obstantibus aio, nullum esse casum, in quo liceat prouocare ad duellum: moneo tamen, sæpe esse duelli acceptationem, quæ in rigore Grammatico prouocatio videtur. De duelli acceptatione egi superiùs *num.* 511. vbi conclusi, ob solius honoris defensionem apud improbos, non posse illud acceptari. Cæterùm, si horum sit, dignitates aut conferre aut auferre, & his dignitate priuandus, aut ad altiora non promouendus, nisi duellum acceptes: in tali casu poteris te prouocanti sistere. Non ergo ob defensionem puri honoris: Quia iste apud viros bonos non perditur, & apud improbos perinde est.

Interdum prouocare ad duellum, non prouocare, sed duellum acceptare est.

Sectio IV.

MDXCIII.

HInc alia suboritur Quæstio, quæ inquirit, *An in tali materia distinguere debeam honorem hæreditario susceptum, ab honore labore & ingenio adquisito?* An de omni honore pariformiter debeam philosophari?

Vt satisfacias huic quæsito, verba Dianæ, sapientissimi Viri, producis: ipse enim *part.* 7. *tract.* 10. *Resol.* 27. *pag.* 240. sic ait. [Sed vt verum fatear, quomodo potest admitti Religiosum posse cum morte alterius defendere, non solùm honorem & famam, quæ ex virtute nascitur, sed etiam quæ ex sapientia? Et tamen hoc vltimum etiam Amicus admittit: non est igitur talis opinio admittenda.] *Dico igitur, Primò*, in his Dianæ verbis nullam me videre demonstrationem: illis ergo non redditur contraria sententia improbabilis. *Dico secundò*, in eisdem nullam rationem videre probabilem, adeoque opinionem Dianæ non reddi probabilem, si antea non erat. *Dico tertiò*, videri Dianam admittere, posse Religiosum, etiam cum inuasoris morte defendere honorem ex virtute ortum; non tamen posse ortum ex scientia; quod est dicere, posse defendere diuitias natas ex virtute, non verò natas ex literis & scientia. Et quis, obsecro, pecuniis aut opibus radicem & originem

Dianæ opin.

quæsiuit?

quæsinit? Et, si illam nemo, cur ad illam Diana in honore recurrit?

Ponitur cõclusio cõtra Dianam.

Respondeo igitur, *Hominem*, (an Religiosus à sæculari distingui debeat, statim videbimus) *stando puro Iuri naturæ nullis humanis legibus limitato, posse honorem, etiam armis, defendere: at stando Iuri Pontificio, Cæsareo, Regio, &c. non posse*: atque adeo hodie de facto non posse; non enim est vlla Respublica, in qua ius naturale & subditorum cessione, & superiorum legibus non limitetur. Vide num. 1566. 1575. 1577. & 1581.

Addo, *inter honorem hæreditarium & adquisitum, quoad hoc, nullum discrimen interesse*: & hanc ob rem affirmo, *si ille ferro defendi posset, etiam hunc posse*: & concludo *quia ille ferro defendi nequit, neque hunc posse.*

Sectio V.

MDXCIV. An eodem omnino modo de Religiosis & de sæcularibus sit philosophandũ?

ACcedit & difficultas altera. *An bona consequentia sit, quæ à viro sæculari ad Religiosum deducitur? An detur paritas, aut disparitas? An debeam dicere*: Sæculari licet ferro honorem defendere; Ergo etiam Religioso: *an potiùs*, In Sæculari toleratur vt honorem propugnet ferro; Ergo in Religioso non tolerabitur? *An Religiosi per vota solennia ita se consecrauerint Deo, vt iure cesserint honorem defendendi gladio?*

El Conde de Rebolledo en vn Romance. Estudian para ignorar, Como otros para saber.

Respondeo, rem esse claram, nisi tenebris inuoluantur ab his, *qui nunc scire minus quàm potuere, volunt*. Vt veritatem breuiter & clarè dilucidem, subsequentes Assertiones præmitto. Sit

De cessione iuris.

Prima. *Potest homo cedere iure defendendi suum honorem gladio.* Ergo, si faciat aliquid, quod non possit stare sine cessione huius iuris: hoc ipso eum hoc iure cessisse dicendus erit.

De efficacia mediorum & moderamine inculpatæ tutelæ.

Secunda. *Non habet homo ius defendendi suum honorem gladio*: primò, *si gladius est inutilis ad hunc effectum*; secundò, *si alia habet media, quibus possit cum effectu suum honorem tueri.* Patet: quia si occideret frustrà; hoc homicidium vindictæ accenseretur, & ex hoc capite esset peccaminosum: &, si haberet suauiora media, quibus posset vti, non procederet cum moderamine inculpatæ tutelæ, sine quo homicidium ob defensionem vitæ est licitum. Lege Conclusionem quintam sextamque quas dedi *num.* 1579. quæ licèt agant de sæcularibus aut laicis, doctrinam continent, quæ istas Assertiones confirmat.

Vniuersalis Resolutio.

Hinc infertur generalis hæc, & ab omnibus tenenda Conclusio; *Non possunt Religiosi ferro suum honorem defendere.* Si inferas: Ergo non possunt Religiosi suum honorem defendere. Negabo consequentiam; possunt enim, licèt non possint gladio, sunt enim arma religiosa statui Religioso commoda & proportionata.

Status Religiosus & vsus armorũ opponũtur. Actio, quæ quando fit, non est peccaminosa: quando est præterita, nõ erit peccatũ præteritum.

Sanè ferro non posse sic persuadeo: Si aliquis sæcularis ad duellum prouocat Religiosum, ille ridetur vt delirus, & iste non tenetur egredi: imò nec potest egredi, etsi velit. Ergo Religiosus status & armorum vsus sunt oppositi. Ergo Religiosi honorem suum armis defendere non possunt: si enim vti possent armis clancolo & proditoriè, cur non palàm, & in conspectu vniuersorum? quæ enim clam sine peccato fiunt, non incipient esse peccata, cùm venerint ad aliorum notitiam.

Dices, Potest Religiosus vitam suam gladio tueri; potest in ciuitate obsessa militem agere; non ergo cessit iure vtendi gladio. Ergo poterit ferro, si opus sit, suum honorem defendere.

De defensione vitæ.

Respondeo ad primum, Vitam omnibus esse charissimam, & multa concedi hominibus vt eam tueantur, quæ ob alias causas nullatenus concederentur. Interim Religiosum, qui potest fugiendo vitam conseruare, non posse illam ferro tueri, manifestum est. Quid, si fuga non prosit? Condonemus illi, vt in tali casu se possit armis defendere; suadeamus interim, vt legat Sanctorum Virorum historias, vel etiam eas imitetur; occurrent enim in Veterum Patrum annalibus multa & præclara exempla; nam contra iniquitatem gladio armatam, non armis illi, sed fugâ interdum, fortibus verbis aliquando, nonnunquam solâ patientiâ se opposuerunt.

De ciuitate circũsessa ab Hæreticis.

Respondeo ad secundum, à ciuitate obsessa non debere paritatem desumi: quoniam, si sunt hæretici, qui illam inuadunt, rebus in arcto positis, omnes, omnes, fidem periclitantem propugnare tenentur. Hanc ob rem, maximâ fuerunt gloriâ digni Religiosi Pragenses, qui anno 1648. vrbem nouam & veterem contra tres hæreticorum numerosos exercitus, virtute herculeâ propugnarunt; nam dum heterodoxi Ecclesias nostras in synagogas suorum errorum vertere conabantur, populúmque Bohemum, aliàs probum & facilem, ad hæreses abiuratas reducere; clauserunt Religiosi aditum fuso plurimo sanguine: ob quod egregium facinus, magnis à Cæsare honoribus donati sunt. Et quid si ciuitas sit obsessa à Catholicis? Nemo debebit cogi vt arma sumat, nisi necessitas sit extremæ similis: tunc enim debebunt etiam Religiosi Patriæ vacillanti prospicere, & armis Sæculares iuuare, quod etiam hoc anno 1655. præstiterunt fortissimè & felicissimè, contra Gallos stringentes firmissimâ obsidione Ticinum: ibi enim benedictione & directione Episcopi generosissimi, præstiterunt Ecclesiastici multa, ob quæ laudes gratiasque pendat admirabunda, & venerabunda posteritas.

De circumsessa à Catholicis.

Semper est inutilis gladius Religioso, & semper adsunt alia arma, quibus honorem suũ possit defendere.

Vita innocens contra quascũque calũnias est fortissima.

Meam conclusionem (nempe, *Non posse Religiosos armis honorem suum defendere*) iterum probo. Debet Religiosus in defensione sui procedere cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ergo, si possit pugnis, non debet gladio. Ergo, si possit verbis, non debet pugnis. Ergo, si possit taciturnitate, & patientia, non debet verbis. Sunt arma fortissima ad honorem tuendum, quæ sincera & inculpabilis vita ministrat: ergo, siquidem habet hæc arma Religiosus, non debet improportionatis abuti. Sit nobis Christus Dominus securissimo exemplo; Accusabatur apud Pontium Pilatum: appellabatur de infidelitate aduersus Deum, & perfidia aduersus Cæsarem: calumniæ erant, quæ honoris medullas profundissimè tangerent. Et quid opposuit Christus contra? inculpabilem vitam. Non defuerunt homines, qui tentauerint gladio illum

illum à manibus inuidiæ eripete: Petrus se opposuit satellitibus, & si adquieuisset Christus, etiam alij. Non defuerunt Angeli, qui essent parati omnes, aduersarios delere, si Christus præciperet aut permitteret: verumenimverò vti non voluit hominibus armatis Christus, non voluit Angelis; protectus enim inculpabili vitâ, tangi non poterat in honoris materiâ. Accusationes omnes Pontius curiosissimè audiuit, excusationes non audiuit, vidit tamen; Christum enim tuebatur innocentia, & ideò contra Principes calumniatores pronunciauit, & dixit: *Nullam in eo causam inuenio.* Audi ergo Religiose. Insurgant æmuli, armet se calumniis inuidia; murmuret, detrahat: quandiu tu religiosè viaeris, securus es. sciet Iudex (tam priuatim, quàm publicè) te per inuidiam, & calumniam traduci, & pronuunciabit tandem: *Nullam in eo causam inuenio.* Quid, si aliquando iptimet Iudices sint inuidi, vel subornati? Etiam tom contra illos vitam innocentem opponas: habet patientiam, perge viuere piè, *quoniam tandem bona causa triumphat:* & interim fideiubebit cordis illa tranquillitas, cui contigit, *Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.*

An argumētum a Laicis ad Religiosos valeat.

A Laico ad Religiosum consequentia non valet. Pro Laico contumeliis affecto, pugnat ratio, & natura, vt eum tueantur; etsi enim patienter toleret iniurias, manet depressus: at pro Religioso non pugnat; iste enim per contumelias patienter toleratas, non maculatur dedecore, sed gloria, & honore coronatur. Vnde Gentium Apostolus: *Opprimimur, sed non destituimur; humiliamur, sed non confundimur; deijcimur, sed non perimus.*

Natura duplex: Physica & Moralis.

Proderit hîc Naturam Physicam à Morali distinguere; videntur enim Sæculares reptare per systema physicum, & Religiosi per morale exaltari. Quando Laicus percutitur, natura realis ministrat arma realia, quibus se protegat: quando autem Religiosus, natura moralis suppeditat arma moralia, videlicet, sinceritatem, innocentiam, patientiam.

Arma realia, & moralia.

Vnde Christus. *Si te percusserint in vna maxilla, prabe & alteram.* Ergo sicut non licet sæculari, armis moralibus honorem suum defendere; sic nec Religioso, armis physicis,

2.Cor. 10.

quoniam arma militia nostra, spiritualia sunt; in carne enim ambulantes, non carnaliter militamus.

Progredior, & aliam rationem efformo. Sic inquam. [Hodie non potest sæcularis gladio suum honorem tueri, quia agendo vitam Politicam, acceptauit leges humanas, quæ hunc modum defensionis prohibent, & consequenter cessit iure naturæ defendendi se gladio. Vnde si daretur casus aliquis, in quo homines sine vllis legibus humanis viuerent, tunc posset Laicus honorem suum ferro defendere.] Discursus iste bonus est, & communis. Ergo etiam erit iste bonus. [Hodie non potest Religiosus gladio suum honorem tueri, quia agendo vitam Religiosam acceptauit statum, qui hunc modum defensionis prohibet, & consequenter cessit iure naturæ defendendi se gladio. Ergo, si daretur casus aliquis, in quo Religiosus ab statu Religioso esset liber, tunc posset honorem suum ferro defendere. Atqui casus iste, si agamus de votis solennibus, in opinione Angelici Doctoris impossibilis est; & in aliorum sententia, aliter est possibilis, quàm si per legitimam dispensationem Religiosus desinat esse Religiosus. Ergo (quidquid de quæstione illa sit, quæ interrogat, *Anin votis solennibus possit dispensare Summus Pontifex?*) Religiosi omnes, (solennibus, aut simplicibus votis obstricti sint) non armis, sed aliis possunt mediis suum honorem defendere.

MDXCV. Omnia si perdes, famā seruare memento: qua semel amissa, postea nullus eris.

Obiicies contra doctrinam positam. Pluribus intentus minor est ad singula sensus: & quia sæculares plura defendenda habent, singula videntur defensuri remissiùs. At Religiosus, qui vult dissolui, & esse cum Christo; cur gladio vitam? qui nihil habet proprij; cur gladio opes? & tamen in omnium opinione illas, & illam gladio tueri potest. Ergo à fortiori, siquidem vnicum honorem retinuit, quo seruato, Deo, & Patriæ in plurimis poterit seruire; quo læso, in nullis, paucisve, tenebitur intentiùs honorem, quàm sæcularis defensare. Quam ob rem, in hac materia, sicut de sæculari, sic etiam de Religioso philosophari oportet: &, si aliquod discrimen statuendum sit, dicendum Religiosorum honorem necessarium esse, non Religioni vni, & cognatis, sed quibuscumque proximis, & debere ideò maiori diligentia, & rigore defendi.

Monitum.

Respondeo, posse, & interdum debere Religiosos honorem suum defendere: illos tamen admoneo, defensionem eam, quæ ferro fieret, inutilem esse: &, si forte eos in vno capite tueretur, in aliis esse perniciosam, & Clericali Ordini contumeliosam: & ideò, etsi liceret primo nomine (loquor conditionatè dixi enim non licere) esset illicita ex nominibus, & caulis aliis. percutere enim, vulnerare, occidere, &c. dedecus infamiamque inferunt Religiosis.

Interdū res quæ licet vno titulo, est illicita alio.

An & quādo liceat Ecclēsiasticis arma tractare.

Conclusio.

Stando igitur Iuri natura, quoad hoc Sacculares, & Ecclesiastici aquales sunt: stando Iuri Humano (Pontificio, Politico) etiam aquales. Inde enim vtrique haberent, quòd armis proportionatis honorem suum tueri possent, hinc vtrique habent, quòd ferro non possint.

Post-scriptum.

HÆc sunt, eruditissime Zergol, qua etiamnum occurrunt: Quastio est difficilis, in qua non pauca ab anno 1650. sunt scripta, tametsi pauca impressa. Puto me procedere securissima via; alij, si velint, ineant aliam; Tuum erit, si non ingenium meum, meam laudare obedientiam, & vti libere amico parato obedire, & seruire. Vale. Scripseram Vienna apud Montemserratum 21. Ianuarij die; anno 1650. easdemque literas recognoui, & auxi Roma apud S. Callistum die 20. Maij anno 1656.

COntrouersia intricata, & difficili finem imposui; & nolebam, vel lineam addere; sed quia recipio ab amico doctissimo literas, qua Conclusionem vltimam (§ stando) qui ante Vide n 1495 §.stando.

Post-

Post-scriptum est praecedentis Epistolæ) positam impugnare videntur, & clara solutione indigere, & posse lucem addere præcedenti doctrinæ; illas adiungo.

Reuerendissime Domine.

MDXCVI. NOn debent armari Ecclesiastici, ne sub virtutis specie, concessa libertate abutantur. Nocere fortè poterit generosa Conclusio, quam lego (*num.* 1594.) & iussus à te sententiam liberè, & sincerè proferre, pronuncio, & dico candidè; *Opinionem illam, quæ docet, æquè Religiosum, ac Sæcularem posse honorem tueri, nisi limitetur, & contrahatur ad terminos breuiores, non placere.*

An æquè liceat Sæculari & Religioso honorem suũ ferro defendere?

Me iudice huius Propositionis generalitas, etsi Ius naturæ solummodo dicatur respicere, (quia interdum tamen est in mora periculum, & iubentur silere Humanæ leges, vt num. 1581. doctè dicitur, quando, qui læderetur, per sententiam Iudicis in integrum restitui non posset) esset aliquo modo comprimenda: nam sæculari contumeliis, vel colaphis inuaso fas erit incontinenti ferro suum honorem redimere, ne apud homines ignauiæ insimuletur; nam iuxta Sæcularium mores, & consuetudines, nemo tenetur calumnias, & contumelias tolerare: Quod certè Religioso, (qui inter Concilia Euangelica iniuriarum tolerantiam suadentia vitam agit) infamiæ potiùs verteretur.

An possit ferro calumniator compesci?

Ad hos tantùm casus posset fortasse Thesis coangustari: quando scilicet quis contra Religiosum in vulgus iactaret (nec desisteret) infamiam, vel in iudicio grauem calumniam deponeret; à qua non posset alia via se tueri; tunc æquè, ac sæculari fas esset (spectato iure naturæ tantùm, non Canonico) illum è medio tollere: duabus tamen conditionibus concurrentibus: Primâ: dummodo factum non deueniret in notitiam (vel etiam in grauem suspicionem) hominum; quia tunc maiori macula inficeretur Religiosus ille ob mortem inuasori illatam, ac fuerat ab inuasore aspersus, atque adeò non vera defensio, sed inanis esset vindicta. Secundâ: dummodo ex morte illata inuasori reuerà emaculatus maneret Religiosos; aliàs vindicta inutilis, non defensio foret.

An actor, & testes iniqui?

Interdũ est vindicta, quę vocatur defensio.

MDXCVII. Quæ duæ Conditiones (si ingenuè sit loquendum) cùm regulariter nunquam verificentur, fit vt nunquam etiam ita liceat Religioso sic se defendere, sicut Sæculari.

Quod ostendo: Non prima. Sic enim discurro; Mundus euidenter scit, Patricium, & Albericum, v. g. in hac esse sententiâ, vt possint in his casibus inuasorem occidere: quæ enim sentimus dicimus, nam ex abundantia cordis os loquitur; nec possumus sententias aliorum nescire, si cum illis agamus. Scit etiam euidenter Titium palam in vulgus contra Patricium, & Albericum euomuisse infamias, vel in iudicio illas deposuisse; hócque Patricio, & Alberico exploratum esse. Scit tandem Titium occisum fuisse: & ideò etiam euidenter scit (vel saltem grauiter suspicatur) Titium inuasorem ab illis propterea neci traditum. Nonne in tali casu grauissimo Mundus vulneraretur scandalo videns Religiosos homicidas? Nonne consequenter Religiosi illi maiorem ex hac contraherent maculam, quàm emungerent? Non ergo se defenderent, sed acriùs se vulnerarent.

An sensa amicorũ noscamur.

Nec secunda coditio verificari posset. Nam vel supponimus inuasorem euomuisse iam in Religiosum blasphemias, & infamias: & tunc nec illius sanguine abluerentur, nec vulnus inflictum eius morte sanaretur, vt planum est: ergo inutilis vindicta, non iusta esset defensio. Vel supponimus inuasorem præparasse quidem calumnias, nec vulgasse adhuc; & tunc nec licebit inuasorem præuenire, quia vix excogitari potest casus, in quo non possit ille compesci iure publico: & si daretur, palam fieret occisum fuisse à Religioso, vel saltem grauis suspicio de illo oriretur; vel saltem se exponeret periculo vtriusque. In quibus casibus semper maiorem incurreret infamiam ob necem illatam Religioso, quàm incurreret ob futuras blasphemias, quæ timentur. Manet igitur, semper esse dispatem rationem de Sæculari, ac de Religioso, nec posse in vllo casu de vtrisque eodem modo philosophari. Vale.

Sæpe est vindicta, quę vocatur defensio.

Meritò postulare poterit Lector, vt his literis doctè, & prouidè scriptis, & quæ sunt digna, & responsione, & solutione, breuiter satisfaciam. Has igitur breuissimè scribo.

Reuerendissime Domine.

MDXCVIII. AVt fallor, aut non plura concedo, & Sæculari, & Religioso, quàm tu vis, & postulat honoris defensio. Quidquid igitur de authoritate, & potestate Sæcularium sit, puto toti Tuæ Epistolæ respondere Conclusionum Conclusionem, quam dedi *num* 1566. & *num.* 1580. reposui, in qua omnes adducuntur limitationes, quas desideras Tu, & grauitas negotij requirit, puto correspondere Conclusiones priores, quas produxi. Erat Conclusio, quam dedi *num.* 1595. *Stando iuri naturæ, quoad hoc Ecclesiastici, & sæculares æquales sunt: stando Iuri Humano (Pontificio, Politico) etiam æquales. Inde enim vtrique haberent, quòd armis proportionatis honorem suum tueri possent: hinc vtrique habent, quòd ferro non possint.* Illam bene considera. Non concedo, stando naturæ Iuri nudo, vt æquè Religiosus, ac Sæcularis se possint defendere gladio, si dicto, aut facto in honore tangantur: sed quòd æquè se possint defendere armis proportionatis; nimirum, sæcularibus, & materialibus Sæcularis; moralibus, & religiosis Religiosus. Vt hanc veritatem bene intelligas, repono quartam illam Conclusionem, quam dedi *num.* 1578. videlicet, *Non semper perditur honos, cùm putatur: præcipuè, si calumniæ appetant viros sanctos, & pios.* Et, vt illam radicitus intelligas, pone pisces, & aues esse rationis compotes: æquè possent suam tueri vitam: quis id in dubium vertet? Ergo si submergerentur, possent contra submersorem procedere? aues possent pisces non possent: quia submersio, quæ auibus esset mortifera, piscibus esset connaturalis. Progredior. Aio tauros, & equos, si rationales essent,

Non semper differũt sententia, quæ videntur.

Eadem iniuria, illata sæculari, potest famam lædere, & illata Religioso, eius opinionem augere.

Reponitur nostra resolutio.

Arma proportionata semper licent.

Quæ illa sint.

Quãdo laicus honorẽ perderet, Religiosus lucratur.

eſſent, & inuaderentur, ſe poſſe vi defendere. Sed quomodo? vtrique capite? vtrique pedibus? non certè. Quo ergo modo? armis proportionatis: videlicet, illi cornibus, & iſti calcibus. His poſitis, eodem modo de Religioſis & Sæcularibus philoſophabor: Ius defenſionis eſt æquale; at cauſæ, & materia non item.

Non perdit honorē Religioſus cōtumelias patiēter tolerando.

Colaphis exceptus Religioſus, non perdidit honorem patiendo, perderet repugnando: at patiendo perderet honorem Sæcularis: ergo ſtante iuris æqualitate, ſe poteſt gladio Sæcularis tueri, Religioſus non poteſt: ſicut enim piſcis non perdit vitam, cùm in vndas ſubmergitur, ſic nec honorem, & famam Religioſus; cum patienter & religioſè tolerat iniurias irreligioſè illatas.

Melliflui Doctoris patientia.

Laudatur S Bernardus, laudantur alij, quod percuſſi, benignè, & moderatè proceſſerint; qui tamen vituperarentur omninò, ſi ſuum honorem voluiſſent propugnare gladio: quod enim non perditur, nec periclitatur, non debet armis, & violentia defendi.

MDIC. Religioſis ignominioſum eſt defendere gladio ſuum honorem.

Addis, homines Religioſos non poſſe ſe armis tueri, ſaltem publicè: quia magis eſt ignominioſa hæc defenſio, quàm honoris iactura, quam ſunt paſſi. Annon mihi conſentis? Taurus, & equus, ſi inuadantur, ſe poſſunt armis defendere; at non taurus, vt equus, nec equus, vt taurus. Ergo Religioſus, & Sæcularis, ſi inuadantur, poterunt ſe defendere; at non laicus, vt clericus, nec ſacerdos, vt laicus. Sanè, vt video, reponis Concluſionem VI. quam dedi *num.* 1580. videlicet: *Sæpe honos ita perditur, vt non poſſit ſanguine recuperari?* Sub finem citati paragraphi hæc habeo. *Ad Eccleſiaſticos redeo: & affirmo, ipſos honorem perditum recuperare non poſſe morte calumniatoris: plus fore honori obfuturam homicidij ſuſpicionem occulti, quàm calumniam priorem: & in tali illos caſu honorem non recuperare occidendo, ſed perdere.*

Cedis libertate à natura conceſſa, qui leges humanas admittit.

Ergo, cùm putas me à tua ſententiâ abire, tecum ſum: & in hoc fortè ſeuerior, quòd ſtando Iuri Canonico, & Ciuili; negem Ius occidendi priuatim: quidquid enim de Iure naturali ſit, viuimus legibus, quas acceptauimus, & ſeruare tenemur: nam acceptando illas, ceſſimus iure, ſi quod habuimus, aliter operandi.

MDC. Hæc eſt cōcluſio, quæ poſitus n. 1566. & 1580

Finem igitur pono huic Epiſtolæ, & in tui gratiam Concluſionem meam, & in ipſa tuam totam Epiſtolam repono. Sic inquam. *Titium* (egi ſuperiùs *num.* 1580. de Titio homine ſæculari: nunc diſſeram de Religioſo) *Albericus infamat; perfidè nimirùm, & iniuſtè* (ſi enim vera & modo legitimo dicit Albericus, orari vt taceat poteſt, at vi premi, aut opprimi ferro non poteſt) *ſi verum ſit Titij opinionem, & authoritatem calumniis his grauiter lædi* (debent enim eſſe ſimillimæ veris calumniæ, vt officere poſſint: & quò grauiores, eò ſæpe minùs fide dignæ: quid enim authoritatis perdit Sol, ſi noctua illum tenebroſum appellet? quid vir Religioſus, & Sanctus, ſi illum nebulo, aut percutiat colapho, aut verbis iniurioſis inuadat?) *ſi verbis ſe non poſſit defendere* (ſufficiunt enim verba interdum: ſæpe etiam tacita tolerantia; nec enim ſceleratum credam, quem eſſe mortificatum, & patientem experiar) *ſi eum Reſpublica protegere nolit, aut nequeat* (quæ tamen Eccleſiaſticum, quidquid de Sæculari ſit, ſemper vult, ſemper poteſt) *& tandem* (nota hîc ſingula verba) *ſi ſuum honorem verè poſſit tueri, occidendo Albericum, & non aliter* (& tamen caſus impoſſibilis eſt: nam Eccleſiaſticus læſus in honoris materiâ, aliter ſe defendere poteſt, & ſe defendere calumniatorem occidendo non poteſt; plus enim ignominiæ occidendo, quam tolerando iniuriam illatam adquireret) *in tali inquam circumſtantiarum concurrentia* (nimirùm, impoſſibili) *ſtando Iuri naturæ nudo, poſſet Titium Albericum occidere. At nunc de facto, quia caſus iſte eſt impoſſibilis: & quia gladius non eſt medium proportionatum, vt honorem ſuum Religioſus propugnet; & præter gladium ſunt arma Religioſi fortiſſima, & efficaciſſima,* (nimirùm, vt ſæpe iam dixi, Vita innocens, & conſcientiæ ſinceritas) *quibus vti poteſt Albericus: attento eodem iure naturæ, nec validè, nec licitè ad ferrum, & arma deueniet.* Non validè, quia Religioſorum honos non defenditur ferro: non licitè, quia ſine vlla neceſſitate homicidium committeret, adeoque eſſet prodigus alieni ſanguinis.

Huc ſpectat exēplū Ianſenij, & Ieſuitarum: nā ille dū hos eſſe Pelagianos contendit non hos infamat, ſed ſua m ignorantiā oſtēdit. Vide n. 1578.

Hæc ſcribere volui, vt omnem æquiuocationis occaſionem auferrem: nos enim, etſi verbis differamus quodammodo, eamdem opinionem tenemus. Vale.

An licitum ſit fugientem inſequi ad recuperandum honorem propter acceptam alapam, vel fuſtem, illumque vulnerare, & repercutere?

MDCI. Authores pro parte affirmatiua.

HAnc quæſtionem doctiſſimè, & eruditiſſimè pertractat Diana *part.* 8. *tract.* 7. *reſol.* 48. & adducit Patrem Dicaſtillum, qui *de Iuſt. & Iur. lib.* 2. *tract.* 1. *diſput.* 10. *dub.* 6. *num.* 74. affirmatiuam partem iudicat ſpeculatiuè eſſe probabilem. P. Gaſparem Hurtadum, qui *tract. de Iuſtit. & Iur. diſp.* 11. *diff.* 11. mordicùs eamdem propugnat, & ait. [Victoria *Relectione de Iure belli num.* 5. Nauarrus *c.* 15. *num.* 4. Rodriquez *cap.* 136. *num.* 11. Mercadus *in ſumm. lib.* 6. Lopez 1. *part. cap.* 62. Henriquez *de irregularit. cap.* 10. & Petrus Nauarra *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 380. docent id eſſe licitum percuſſo; quantum ſit neceſſarium, vt percuſſus nō maneat ignominiâ affectus: quod etiam ſentit Bonacina *de reſtit. diſp.* 2. *quæſt. vlt. ſect.* 1. *punct.* 10. & meritò; quia ſtatim repercutere ſit in actuali ipſa congreſſione antequam inuaſor ad alia diuertatur, aut iam alibi quietus exiſtat, quia adhuc ſaltem moraliter, &c. & honor nondum eſt ſaltem moraliter *in facto eſſe amiſſus*, ſed tantùm eſt amiſſio illius *in fieri*, & inchoatio amiſſionis; & repercuſſione amiſſio honoris non perficitur, quia ea percuſſione impeditur, ne ſit in facto eſſe: Ergo id eſt licitum percuſſo.] Hanc ſententiam probabilem vocat Diana *part.* 8. *tr.* 7. *reſol* 48. nam contrariam dicit eſſe ſatis probabilem, & ſemper in praxi conſulendam.

Non volo examinare, *Vtrùm hæc opinio ſit probabilis?* Malo enim id ſupponere; quis enim probabilitatem extrinſecam negaturus erit ſententiæ tanto, & tantorum ſcriptorum numero ſtabilitæ? quis intrinſecam tantis rationibus firmatæ? Sed infero. *Ergo, qui* MDCII.

Consequentia notanda. *fecerit, quod hac opinio esse licitum docet, non operabitur suadente Diabolo, nec poterit probabiliter dici culpam mortalem commisisse.* Ergo hac doctrinâ instructus, progredere, & Casum sequentem meditare.

Casus, vti nârratur. *Petrus in oppido N. Parochus, Canonis protectus clypeo, quòd vulnerare posset, vulnerari non posset, subditos ipsos suos, sæpè aggrediebatur, & ne excusari possent iustè, & necessaria defensionis prætextu, vt impegerat colaphum, vel percusserat fuste, vel statim fugiebat, vel submittebat arma dicens:* Iam ego ab inuasione desisto, iam defensionis propriæ causâ me percutere nequis, vel aliàs in Excommunicationem incurres. *Sic suos rusticos vexauit sæpe, qui vel solo Excommunicationis vocabulo perterriti, omnia patiebantur, & interim Parochus grassabatur impunè. Sed quia non omnium ingenia sunt similia, accidit incideret Parochus in quemdam Procuratorem, natione Cantabrum, qui faciliùs ageret pugnis, quàm verbis: nemini hominem, qui multum doctrina, & parum haberet patientia; Huic ipsi Parochus aperta manu impegit alapam, & fugit. Insequitur, & assequitur Cantaber, & tamdiu triuit calcibus, quamdiu vidit vniuersos applaudere, vt cœperunt aliqui se interponere, ne diceretur excessisse, cessauit. Accusat Procuratorem Parochus, Parochum Procurator. Hærent Consistoriales: negare enim non audent esse probabilem Gasparis Hurtadi sententiam; quam fuit secutus Procurator, vt ait.*

Hunc Ego Casum Lectoribus ponderandum propono; & quia pro Parocho iudicare non scirem, & contra non vellem, interrogo, An toleranda sit Rusticanorum Parochorum audacia, qui frequentissimè suos subditos manibus vulnerant, aut percutiunt? An huic malo satis caueatur Officialium diligentiâ? maximè si clericus sit pauper; nam vidi sæpè clericos diuites grauiter puniri ob res leues, & pauperes committere graues impunè: non enim omnia sciunt Episcopi; & Ministri aliquando contra clericos, qui soluere non possunt, nihil agunt. Anne deberet dici, licere percussis à clericis sequi Hurtadi sententiam, & fugientes assequi, & repercutere? Deus bone! Quanta ex altero capite bona, quanta ex altero mala ex hac doctrinâ sequerentur! Quam modesti, & moderati redderentur clerici aliqui solo repercussionis metu: & quanta etiam temeritate sæculares hac etiam doctrinâ abuterentur.

An Clerici pauperes semper puniantur?

Resolutio. Omnibus igitur consideratis, cùm Clerici pauci in oppido, sint, multi Rustici: illi prudentes, isti barbari, dicendum in praxi est, *non licere fugientes insequi, & repercutere; siue ille qui percussit, & fugit, sit clericus, siue sæcularis.*

QVÆSTIO.

De Castratione.

MDCIII. Proposuit mihi duas quæstiones quidam Theologus Eruditissimus ex Ordine Carmelitarum Excalceatorum, & quia mihi non satisfeci cum ei volui, illas, meo Lectori repono.

Prima est, *An consentientem filium pater castrare possit, vt voce, & cantu Ecclesiæ seruiat?* Secunda, *An se aliquis castrare possit, vt careat tentationibus carnis, si se imparem resistendo cognoscat?*

Tamburini sententia.

Placet in re difficili viros doctos audire; & quia Tamburinum magni facio, volo eius verbis hanc Cõtrouersiam honorare. Ipse igitur *in Decalogum part. 2. lib. 6. §. 1.* sic ait.

Illud autem est huius loci. *An propter magnum lucrum amputare aliquod ex membris liceat?* Soletque esse quæstio de iis pueris, qui vt sonoram vocem retineant, solertis Medici manu, absque morali periculo mortis, Eunuchi fiunt: etenim periculo existente, nequaquam licere, patet ex dictis. Vt etiam certum est non licere patri id in filio, sine ipsius pleno consensu, attentare, quia pater non est dominus membrorum filij.

An posset homo aliquod membrum amputare?

Si in amputatione sit periculũ, nõ licere. An liceat, si vtilitas magna speretur, & nullum timeatur periculum?

De illis igitur aio, esse probabile [a] quod liceat, estò probabile etiam sit quod non [b] liceat. Ratio nostra (nam contrariorum colligetur ex mox dicendis) est, quia iusta videtur esse causa, non deficere in Republica, immo in Ecclesia hos sonoros Cantatores ad diuinas laudes modulandas. *Adde*, eam abscissionem non ita notabiliter nocere ipsi indiuiduo, vt resarciri, seu compensari non possit cum emolumentis vocis, & cum lucro quod speratur ex illa.

Prima ratio.

[a] Salon 2. 2. q. 65. art. 1. contr. 2 Pasqual. decis. 498. fusè id probant.

[b] Tannerus mox citandus qui dũ aliam veriorem sententiã vocat hãc non esse improbabilem iudicat ipso Diana nobis cõtrario fatente p. 3. tr. 5. resol. 38. fine Tannerus 2. 2. disp. 4. q. 8 dub. 5. n. 141. Diana aliis citatis p. 3. tr. 5. resol. 38 & p. 6. tr. 8. resol. 26. & eadem parte tr. 6. resolut. 35.

Finge artem adesse afferentem vtilitatem, immo solum splendorem Reipub. quæ ars exerceri non possit nisi ab eo, qui careat vno dente, vel summitate minimi digiti; condemnares-nè de peccato eum, qui sine morali periculo maioris mali damnum adeò modicum sibi inferret, vt illi arti vacaret? Ego certè non condemnarem, sicut nec condemnat [a] Fagundez. Neque obstat hominem non esse dominum suorum membrorum, non obstat inquam: causis enim iustis existentibus posse quempiam aliquod membrum amputare, iam omnes num. 2. concessimus; & meritò, quia debuit Deus homini absoluto administratori suæ vitæ, in his iustis causis, nec solùm in malis ab extrinseco prouenientibus auertendis, eam libertatem non denegare. Neque item obstat periculum, quod in his Eunuchis timetur incontinentiæ: non obstat, inquam, quia sic condemnares etiam Castitatem perpetuam vouentes.

Secunda ratio.

[a] Fag. lib. 5. in dec. c. 13. n. 4.

Homo, nec dominus, nec seruus est corporis: sed administrator.

Quæret Curiosus: An hic permittens testiculos sibi abscindi, sit irregularis? Respondeo; Esse docent [b] multi: sed non esse, est etiam cum [c] Castropalao probabile. Rationem idem affert, quia, inquit, hic non fecit ex indignatione, aut iusto, vel iniusto timore perdendæ castitatis, provt requiritur ad irregularitatem hanc à sacris Canonibus. Præterea nullus textus hanc pœnam indicens loquitur de eo, qui sibi testiculos abscindit, sed de eo, qui sibi virilia abscindi fecerit, quod diuersum est. *Hæc Tamburinus.*

De irregularitate.

[b] Sayr. Mol. Suar. citat. à Diana p. 10. tr. 13. res. 12.

[c] Castr. t. 6. d. 6. p. 12. n. 4.

Confirmatur Tamburini sententia.

MDCIV. Illam apud Viros claros reperio, & quia rationibus pulchris firmatam, progrediar, & libros

An sit bona cõsequẽtia.

Hane sentẽtiam vocant veriorem: Ergo oppositã iudicant veram?

libros nonnullos recognosco, vt alios Authores adiungam. Illam iudicat probabilem; imò veram, Tannerus *in* 2.2. *disput* 4. *quæst*.8. *dubit*. 5. *num*. 101. quia contrariam vocat veriorem. Eamdem propugnat Salonius *in* 2. 2. *tom*.1.*quæst*.65. *art*.3.*contr*.2. vbi ait. [Hinc sequitur licere quidem parentibus, filiis,quos voce plurimùm Ecclesiis profuturos sperant, amputare vitilia, & efficere Eunuchos, sed ita vt fiat sine periculo vitæ & de eorum consensu. Quia licet huiusmodi Eunuchi vtiles etiam sunt bono communi Ecclesiarum, non tamen necessarij: tum etiam, quia postquam sint eunuchi,non manet eis facultas ad quemcumque statum; cùm ex iure Clerici esse non possint, nec ex Constitutione Sixti V. coniugati: electio autem libera est? quo fit neminem faciendum esse eunuchum, nisi consentiat.] Consonat Salonio Pasqualigus *in suis Decisionibus Moralibus*, *decis*. 498. & probat *Primò*,quia excellentia vocis in ordine ad cantum,est magni facienda. *Secundò*, quia suauis vox est perfectio quædam corporalis, quæ pluribus membris præfertur; quis enim in mundo esset, qui rogatus, an mallet carere bonâ voce, aut vno pedis digito, mallet digitum habere, quàm vocem? *Tertiò*,quia Principum fauor, & authoritas apud Magnates, res est notabilis momenti,quæ tametsi sit bonitas quædam moralis, multis est physicis anteferenda. Legimus enim, in Imperio Romano Eunucho Cæsarem & Publicam rem gubernante, multos castratos fuisse, vt sibi hoc solo vulnere authoritatem conciliarent. *Quartò*, quia inde adquirunt Cantores stipendia opulenta, qui aliàs fortè deberent ostiatim mendicare. Et quidem sustentationis esse habendam rationem, vel inde euidenter colligitur, quod sustentatio conseruationem indiuidui concernat, & castratio conseruationi speciei opponatur: vbi notari debet strictissimè teneri hominem conseruare indiuiduum, qui tamen vel non tenetur conseruare speciem, vel vt plurimùm tenetur satis laxè.

At videmus multos Sacerdotes Eunuchos: ergo solet concedi dispensatio.

MDCV. Has duas vltimas rationes consideras,nec putas Viros generosos, qui fauorem & gratiam apud Reges & Principes parui faciant: nec liberaliùs enutritos, qui diuitias, & familiæ splendorem, humani corporis partibus inutilibus præferant. Videntur nasci inquis, istæ Resolutiones ex ignorantia Historiæ, quæ diuersis temporibus exempla varia dedit. Ponis ob oculos Constantij Imperatoris aulam, & ab Historiographis postulas, Quanta, qualisque fuerit dignitas, & authoritas Præfecti cubiculi? Interim sub annum 337. Eusebius Eunuchus ad hanc summam dignitatem promotus, nobilissima vrbis & orbis munia spadonibus contulit. Transis ad annum 399. & reperis Eutropium Consulem ab Arcadio creatum. De illo Spondanus in Annalibus Ecclesiasticis num. 2. hæc habet. [Ipsum autem primum omnium ex Eunuchis ad dignitatem Consulatem euectum fuisse, notarunt etiam Socrates & Sozomenus, idque pro monstro habitum fuisse, Claudianus ait. Ante Consulatum autem, cùm & pro arbitrio habenas moderaretur Imperij, adeò eminebat ille summæ potentiæ splendore coruscus, vt etiam (quod ait Suidas) aureæ statuæ ei passim collocarentur, & ædificia extruerentur splendissima totâ vrbe: imò & genus eunuchorum propter illius authoritatem adeò creuerit, vt nonnulli iam barbati, cùm eunuchi fieri vellent, & se Eutropios fore sperarent, vitâ priuati sint vnà cum testibus, etiam Eutropio amisso.] Et quia maioris fiunt exempla nostri temporis; quæ & quia maioris, quàm veterum Annalium historias, ea quæ nos propriis oculis vidimus & videmus, multos spadones produci ex pauperrimis parentibus natos, qui nostro æuo apud Imperatorem, apud Hispaniæ & Galliæ Reges summæ fuerunt authoritatis & potestatis: multos, qui tot aureorum millia congesserunt, vt familiam suam ad Ordinem Equestrem promouerint,sorori aut nepti centenis millibus in dotem datis. His exemplis positis & consideratis, exclamas, *partes illas, quas Authores ad corporis integritatem requirunt, non solùm esse superfluas, sed esse perniciosas. & omninò exsecandas.* Sic, tu, vt Eusebio & Eutropio aduleris.

Eusebius Spado, cubiculi Præfectus imperante Constantio.

Eutropij potentia, sub Arcadio. Spondanus anno 399. num. 2 Sozom. lib. 8. cap. 7.

Suidas, verb. εὐνοῦχος.

Nostro æuo multi Eunuchi summas diuitias cõgesserunt.

Vera sententia.

MDCVI. Nihilominus dicendum est, *nec ad conseruandam vocem pueros, nec ad sedandas tentationes viros, posse castrari.* Hodie est plurium & post paucos annos erit omnium. Illam habet Diana *part*. 3. *tract*.5. *resol*.38. & *part*.6. *tract* 6. *resol*. 25. §. *sed quia*. & *part*.6. *tractat*. 8. *resol*. 36. & subscribens D. Thomæ 2. 2.*quæst*.65. *art*.1.Tanneto *in* 22. *disp*.4. *quæst*. 8. *dub*. 5. *num*. 101. Rittershusio *In Nouellas Iustiniani part*. 12. *cap*. 12. *num*. 8. Gudelino *de Iure nouissimo lib*. 5. *cap*. 17. & præter Layman, Megalium, aliosque ab ipso Diana citatos,Pater Thesaurus *in Praxi part*.2. *verb*. *Membr*. *mutil*. *cap*.1. §. *Amplia secundo*. Bonacina *de censuris disp*. 7. *quæst*. 2. *punct*.2. *n*.34. Lezzana in *summa Quæst*. *Regul*. *tom*.3. *verb Homicidium n*.4. *verb*. *Irregularitas*.*n*.75. quibus addo Basilium Pontium de Leone *de Matrim*.*lib*.7. *cap*. 67. *n*. 1. & *leg*. 4 *ff ad leg*. *Cornel*.*de sicariis*. Et quidem Scriptores adducunt aliquas rationes, quæ quia euidentes non sunt,debebunt à nobis enodari.

Argumenta contra præcedentem opinionem.

MDCVII. PRIMA est. Tametsi liceat aliquando membrum aliquod abscindere, id licet ratione solius necessitatis, vt benè obseruat D. Thomas citatus. Et ratio est, quia nemo est Dominus suorum membrorum vt patet *ex lege* 13. *Liber Homo*, *ff*. *ad Aquil*.& omnium Theologorum & Iurisperitorum consensu.

An liceat abscindere membra? & quando? An homo sit mẽbrorũ Dominus?

SECVNDA. Quia membra sunt propter bonum totius: quando igitur membrum aliquod toti corpori adduceret perniciem, ratio naturalis dictat illud rescindi, & abiici posse; quod etiam procedit ex causa extrinseca adueniente; & ideò si quis ligatis manibus in bello, vel alio loco iniustè detineatur cum vitæ probabili periculo, potest sibi membrum abscindere, si aliter euadere non possit. Similiter si quis haberet manum ferro alligatam, aut parieti sagittâ affixam, videret flammam ignis iamiam inuadentem, aut hostes irruentes, licitè potest vi brachium relictâ manu extrahere, si nullum aliud est remedium. Sic etiam

An aliquis possit vel pedem vel manum abscindere, vt euadat?

qui à canibus detentus mortem timeret, nec aliter euadere potest, licitè potest sibi membrum abscindere. Et qui domi inclusus ab hostibus interficiendus detineretur, licitè potest cum manifesto periculo fractionis pedis vel manus se per fenestram demittere. Item qui manum haber viperæ veneno tactam, ne venenum cor comprimat & moriatur, licitè potest eam abscindere. Igitur ex sententia D. Thomæ,& omnium Theologorum dicendum est, quod tunc quis potest disponere de membris suis, quando eorum abscissio est necessaria pro salute totius corporis, vel alicuius membri principalis. Et ideò rectè infert Ioannes VVigers *de iust.& iure, tract.2.c.1.dub.19. n.110.* quod extra necessitatem nemini licet se mutilare, siue membro aliquo se priuare, neque curare id fieri per alium. Hinc D.Thomas *vbi supra in resp. ad 3.* dixit membrum non esse præscindendum propter corporalem salutem totius, nisi quando aliter toti subueniri non potest,

TERTIA pendet à præcedentibus, & est solutio rationum, quas proposuerat Pasqualigus. Nam abscinditur membrum non ex necessitate, vt corpus vel aliquod eius membrum principale in suo esse conseruetur ne pereat, sed vt vox tantùm dulcis & sonora conseruetur. Ergo nulla ratio naturalis dictat in isto casu, vt vni membro damnum inferatur, immo prorsus abscindatur pro meliotanda tantùm voce: nam vox dulcis & sonora non est medium necessarium pro tuenda salute totius corporis, vel alterius membri principalis; neque cum voce aspera & dissonanti corpus vel aliquod eius membrum est in statu pereundi. Ergo non tenetur aliquod membrum illi succurrere cum tanto detrimento sui, quia non adest status necessitatis, in quo ex ratione naturali teneretur abscissionem pati. Nec si vox ex dulci & sonora efficiatur aspera & dissonans, sequitur ex hoc vt corpus vel membrum aliquod principale pereat, vnde aliud teneretur cum sui detrimento illi succurrere, & nos non sumus in casu in quo quis vocem, & loquelam amitteret nisi abscinderetur.

MDCVIII. QVARTA. Non enim honor apud Principes, aut ampla sustentatio potest efficere vt licita sit alicuius membri detruncatio, vt vult Pasqualigus, cui quidem concedimus, quod excellentia vocis sit permagni facienda, sed non est necessaria. Ergo castratiu non erit licita, quia non sumus in casu conseruandi suppositum in suo esse ne pereat, sed tantùm meliorandi, & perfectionandi.

Veræ sententiæ fundamenta.

SEd ex quibus Principiis debebit hæc difficultas solui? Non ex aliis existimo, quàm ex ipsissimis quibus vtuntur Aduersarij; qui videntur, aut non benè illa perpendisse, aut Dialectico occulto aliquo morbo laborare. Sit igitur

FVNDAMENTVM I. *Homo non est Dominus suæ vitæ.* Patet: quia quidquid Ethnici dixerint aut fecerint, certum est Suicidium interdici in Decalogo.

FVNDAMENTVM II. *Homo non est Dominus suorum membrorum; adeoque Dominij nomine non poterit vllum excidere, etiamsi membro illo carere possit.* [Hæc vltima verba addidi, quia caput, etsi homo esset membrorum Dominus, non posset excidere; sed hoc ex alio diuerso capite; nimirùm, quia vitæ non est Dominus, nec potest sine capite viuere.] Oritur ex præcedenti hæc Assertio. Nam, si esset Dominus membrorum, & non vitæ, non posset vllum excidere cum vitæ dispendio; at cessante mortis certitudine (aut saltem periculo) posset. *An homo viuere queat sine capite?*

FVNDAMENTVM III. *Homo est vsufructuarius vitæ suæ.* Patet: esset enim nimis infœlix, si inter alias miserias, quibus inficitur, etiam haberet hanc, quod esset suæ vitæ mancipium, illique deberet vniuersa præponere: habet enim homo etiam infamis animam, quam debet præponere vitæ; & nobilis honorem, quem pretiosiorem vitâ fatentur omnes, qui ex bonis parentibus nati. *Nota id bene.* *Anima & honos vita potior.*

Hinc est Hominem non posse vitam prodigere, posse expendere; quod fecerunt Martyres, faciunt & Milites, & suo etiam modo Confessores, qui vitæ annos austeritate & rigore monasticæ conuersationis abbreuiant: corpus enim Antonij, Pauli, Hilarionis, &c. Augustini, Benedicti, Bernardi, Dominici, Francisci, Ignatij, &c. non vt Medici, sed vt Monachi Religiosi tractarunt. *Aliud est prodigere, & aliud expendere.*

FVNDAMENTVM IV. *Homo est vsufructuarius sui corporis.* Patet: quia concesso vsufructu vitæ, vsusfructus corporis negari non poterit. *Vsufructus.*

FVNDAMENTVM V. *Vsufructuarius debet vti re, illæsa substantia.* Vtitur illæsâ substantiâ, cùm ad melius. Quam ob rem [NB] qui locat hortum, potest putare arbores, non solùm in casu extremæ necessitatis, nimitùm, si aliter debeant illæ perire; sed etiam in casu quo imputatæ nullum aut malum fructum ederent, & multum & bonum putatæ.

CONSEQVENTIA I. *Ergo, si melior sit Eunuchus cantor diues & Principibus charus, homine integro paupere, & ignoto Principibus, colligetur pueros (non quidem inuitos, sed consentientes) posse ad conseruandam vocis suauitatem castrari.* Patet, manendo intra terminos propositionis conditionatæ. Sanè magni faciendam vocis suauitatem, diuitias, gratiam apud Principes, & apud populum applausum & authoritatem, fatemur vniuerti. At hæc omnia maioris debere fieri quàm corporis integritatem, pauci asserunt, & negant cæteri. Sed non purificatur conditio, ergo CONCLVSIO sit. *Castrari pueri ob vita conseruationem possunt: ob vocis suauitatem conseruandam non possunt.* Sicut de testium, sic de aliorum membrorum excisione philosophandum est: si enim stultitia aut improbitas Aulæ eò rem deduceret, vt soli monoculi aut claudi ad dignitates promouerentur, nemo ob dignitates obtinendas posset se oculo, vel pede priuare. Hinc patet peccare mortaliter mendicos, qui filiis suis de sustentatione prouident, eos excæcando aut deformando; maioris enim est facienda membrorum integritas, quàm ignauum otium, aut alia qualiscumque commoditas. MDCIX. *Nostra Conclusio.* *An liceat ob causas politicas se excæcare, aut filios?*

CONSEQVENTIA II. *Si esset verum Petrum non posse aliter tentationes superare, quàm se castrando; esset verum similiter eundem posse* MDCX. *An aliquis teneatur plus quã possit?*

posse (imò debere) se castrare. Patet : quia non cum maximi, sed summi momenti conscientiæ securitas est. Cæterùm casum istum impossibilem esse definiuit, qui dixit, *Fidelis quidem est Deus, qui non permittet vos tentari supra id quod potestis.*

Resolutio.

An sit melius carere tentationibus? An Eunuchi illis careãt?

CONSEQVENTIA III. *Si est melius carere illis immundis partibus & non habere tentationes, quàm habere illas partes, & in tentationibus periclitari: &, si est verum Eunuchos aut non habere tentationes, aut nullas graues: poterit se castrare homo, vt se reddat securum & non peccet.* Patet : quia tunc excidendo illas partes, non abuteretur suo corpore, sed illo vteretur ad melius. At duæ illæ conditionales, licèt primo intuitu suo ingenio naturali derelictæ, videantur purificari & transire in absolutas, absolutè non transeunt, quia contra primam militat omnium Theologorum authoritas : & contra secundam non paucorum sententia ? putant enim nonnulli, Eunuchos grauius tentari quàm cæteros, quod si semel admittatur, cessat quæstio: hoc tamen esse falsum paulò inferiùs ostendam. Redeundo igitur ad conditionalem priorem, dicunt omnes, melius esse habere membrorum integritatem & tentationes, quàm membris & tentationibus carere; nam cùm aliqui peccent oculis, aliqui manibus, aliqui pedibus, si liceret excidere instrumenta peccandi, etiam sæpè homini se excæcare, aut manu aut pede spoliare liceret. Nec nimium vrgenda intrinseca peccandi pericula, sunt enim in promptu remedia (ieiunia, oratio, gratia) quæ vel adhibentur diuinitùs, vel ponuntur humanitùs membrorum seruata integritate.

Resolutio.

Remedia contra tentationes.

Tentationes ad coronam permissæ.

Audi Trident. Concilium in Prologo Sess. 5. *Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur & sentit : quæ cùm ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Iesu gratiam pugnantibus non valet : quinimo, qui legitimè certauerit, coronabitur.* Ecce sub Deo bono non est necessarium ad ferrum abscissionis recurrere, quandoquidem vult exercituum Deus, vt pugnemus ; victoribus promittit coronam ; & cum pugnantibus gratias (hoc est, arma & animos) impertiendo concurrit.

An argumenta, quibus huc usque probata fuit nostra Conclusio, sint demonstratiua, & nullam solutionem habeant?

MDCXI. RECognoscamus argumenta, & dispiciamus, An Diana probet quod intendit? Suppono enim *nec parentes ob suauitatem vocis filios suos, nec hominem ob fugiendas tentationes se castrare posse :* at vtrumque, aut alterutrum efficaciter à Diana probari non suppono : & hanc ob rem cum meo amico Diana, non iam de veritate doctrinæ, sed de rationum ab ipso allatarum efficaciâ & intelligentiâ disputabo.

An Dianæ argumẽtum sit efficax?

Ad primum, stando speculationi puræ & nudæ, & præscindendo à Theologorum placitis, posset aliquis dicere rationem D. Thomæ esse debilem ; hæc enim consequentia, *Petrus non est Dominus suorum membrorum: Ergo nullum potest excidere extra casum extremæ necessitatis* ; est similis huic, *Locatarius non est Dominus huius horti, nec harum arborum: Ergo nullum ramum (seu arboris membrum) putare poterit extra casum extremæ necessitatis.* Et tamen hanc vltimam esse malam nemo negare poterit : nam non Dominus arborum solus, sed etiam Vsufructuarius potest ramos putare & excidere, non solùm vt conseruentur arbores viuæ, sed etiam vt meliorem & vberiorem fructum faciant : imò & vt pulchriores ipsæ sint ; dantur enim plurimæ steriles, quæ hortos ornant, & putari solent ad maiorem corporis vegetatiui ornatum. Cùm igitur homo suorum membrorum Vsufructuarius sit, non poterit illa prodigere ; at expendere poterit : expendit, non solùm si excidat, ne totum pereat ; sed etiam, si excidat, vt meliùs habeat : nam & cauteria interdum inuruntur, & venæ secantur ad melius. Hinc patet, quid debeat responderi.

Speculatiua responsio.

Angelico Doctori respondetur.

Ad secundum. Admitteret omnes eos casus, in quibus Homo dicitur posse membrum excidere : & adderet omnes illos firmare Fundamentum secundum, non verò oppositam sententiam oppugnare. Assereret igitur, præter illos casus, qui in extrema necessitate fundantur, etiam posse citra extremam necessitatem ob magnum bonum totius ; nimirum tale, quod præponderet damno, quod resultat ex vulnere.

Ad tertium, responderet eodem modo: nam admitteret vocis suauitatem non esse necessariam ad salutem simpliciter ; adderet tamen esse necessariam ad melius : hoc est, ad conseruandam vitam digniorem, opulentiorem, & excellentiorem.

Ad quartum, negaret non debere fieri tanti fauorem & gratiam apud Principes, vt membrum ideò excidi possit. Peteret enim ab ipso Diana, An non mallet, si sine peccato fieri posset, habere honores, quos desiderat, etsi deberet vnico digito pedis, ad nihil necessario, carere? Stat igitur, fauorem & amicitiam Principum non esse necessariam ad salutem, seu conseruationem propriæ vitæ : & tamen posse Hominem illam adsequi etiam sibi inutilis membri dispendio, vel vt meliùs loquar, impendio. Vel qui tanti rem illam facit, quam castrator excîdit, dicat obsecro, in Viro religioso & votis solennibus obstricto, illa ad quid in sensu composito & practicè potest seruire? Ergo est similis rei, quæ in aliis occasionibus prodesse posset, at jam nocere potest soletque, & seruire & prodesse non potest.

Satisfit Dianæ, & quæritur, *An Eunuchi grauiores patiantur tentationes, quàm integri?*

DIana *part. 6. tract. 8. resolut. 36. §. Adde*, subscripsit paucas lineas, quæ vtramque Quæstionem tollerent, si admitterentur. MDCXII. *Adde*, inquit, *contra supradictam castrationem, quòd Eunuchi vehementer libidine inflammantur. Ergo sunt in maximo salutis periculo : quia eis matrimonium inire ab Ecclesia est interdictum. De vehementissima autem eorum Venere vide Bonacinam, VVigers, Basilium Pontium*, &c. Porrò, si tam lasciui illi sunt, errat totus Orbis terrarum, qui

in opinione contraria hæret, hærebitque: errauit miserrimè Origenes, qui vt castè viueret, illa abstulit, quæ impediebant: errarunt multi Sancti, qui castrari voluerunt: errarunt multi religiosi pij & docti, qui hodie interrogant, an id possint facere sine peccato? Et cur hæc omnia aggero? maiora sum dicturus audacter: si Bonacina, VVigers, & Basilius non errant, Christus errat; quoniam Matthæi capite 19. obiicientibus Discipulis suis: *Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere*: respondit Christus, *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt; & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus; & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.* Et hæc considerans verba, duo colligo, *Primum*: Non videri illa aliquam absurditatem imbibere, si de castratione reali, & physica; aut potiùs de vtraque, aut de castratione præcisâ à reali, & morali explicentur. *Secundum*: malè Christum vsum fuisse castrationis metaphorâ, si castrati non possint melius faciliúsque consequi vitam æternam: nam eâdem metaphorâ sumitur *calor*, pro luxuriâ; & quis laudaret eum qui diceret, *sunt calidi* (homines complexionis igneæ, & cholericæ) *qui de matris vtero sic nati sunt, & sunt calidi, qui ab alijs calefacti sunt: & sunt calidi* (lasciui, molles) *qui se calidos* (lasciuos, & molles) *fecerunt propter regnum cælorum.* Ergo stat, Eunuchorum Venerem, esse violentam, & vt multis placet contranaturalem; & quidquid ab illis tentatur, non à tentationis vehementiâ, sed à mala voluntate exoriri, quæ naturam supra vires excitat: quod ipsum demonstrare videntur irrationales animantes, quæ solo sensus appetitu excitantur; ipsæ enim, si semel castratæ, libidinis ardorem non sentiunt: clarè enim differentiam, inter Arietem & Veruecem, Taurum & Bouem, &c. percipimus.

Christi Domini verba.

Expositio.

Eunuchorũ venus violenta, & cõtranaturalis. Nota id attentè.

Cæterùm, si loquamur ex suppositione, quod vera sit eorumdem Authorum opinio, *Ad primam Quæstionem respondeo*, hominem castrati non posse, si moraliter certum sit à libidinis vehementia superandum: nam absente euidentia morali, ratio quæ ab ipsis obiecta, non vrget; nam Dubium non est Regula morum, & Probabilitas ad neutram partem prædeterminat. *Ad secundum respondeo*, casum tolli: nam si castratio non sit vtilis ad sedandas carnis tentationes, sed nociua, non poterit adhiberi vt medium, sed reiici debebit potiùs vt venenum mortiferum; quod ipsum hypothesin destruit, & quæstionem immutat.

Satisfit Tamburino.

MDCXIII. Primę rationi respondetur.

AIo igitur non vrgere Tamburini rationes. Ergo respondeo ad primam, quòd licet bonum sit habere suaues Cantores in Ecclesia, non tamen ob id debent membra excîdi: sed debemus illis vti, quorum membra excidit necessitas, & mortis imminentis periculum.

Ad illud quod additur de recompensatione, respondeo eam abscissionem talem esse, vt resarciri, & compensari non possit cum emolumentis vocis, & lucro, quod ex illa speratur.

Partes excisæ in castratione non renascũtur, nec resarciuntur.

Secunda ratio magis videretur vrgere, interim potest solui clarissimè. Dico enim primò, Deum dedisse hominibus membra liberalibus, & mechanicis artibus proportionata, & casum qui ponitur, esse impossibilem. Si possibilis esset, dicerem in eo casu debere potiùs illam artem perire, quàm digitum humanum excîdi.

MDCXIV. De extractione adipis, ossium, dentium de excisione digitorum.

Sed contra obiicis. Legimus esse Tabellarios, qui vt citiùs currant, curant extrahi ossa quædam ex genibus, partes quasdam lienis, &c. quæ si vera sint, secundam hanc rationem confirmant. Addis te cognouisse in Belgio Principem, qui vt testaretur amorem erga Sponsam, digitum cultro exciderat: & in Hispania Parasitum, qui dentes pretio permittebat effodi; & sic magnam summam pecuniarum congesserat. Posses etiam aliquas pias Virgines recensere, quæ ob oculorum pulchritudinem amatæ, oculos effoderunt, vt vel sic à procorum tyrannide, & molestia essent tutæ: immo fortè D. Hieronymum, quem limasse dentes, vt meliùs Hebraicas voces pronunciaret, apud aliquos Historiographos legimus.

De effossione oculorũ.

De elimatione dentium.

Respondeo, legibus, & rationibus, non autem esse exemplis disputandum. Dico igitur, ea quæ de Tabellariis dicta, aut esse falsa, aut sine peccato non facta: maioris enim sunt facienda ossa, quæ ad veram hominis integritatem pertinent, quàm agilitas, & in iteragendo velocitas. Principem illum, cuius meministi, etiam ego cognoui: erat optimus miles, sed non Theologus: & multa faciunt milites, quæ sunt peccata. Illæ Virgines, quæ oculos effoderunt, nisi ignorantiâ inuincibili, aut consilio alieno saluentur, aut excusentur saltem, etiam peccarunt. De dentibus esset maior difficultas: si enim sunt partes corporis, extrahi non debent præter casum necessitatis: at illos esse instrumenta naturalia, & in homine spectare ad ornatum, & non ad prædicamentum Substantiæ, sed ad prædicamentum *Habere*, alibi dixisse me memini: &, si huic modo dicendi constemus, aliter de effossione oculi, & aliter de extractione dentis philosophabimur. Imò etiam aliter de elimatione dentium, aliter de extractione: vngues enim, decircinamus, non extrahimus: & sicut illos, sicut etiam capillos, sic etiam dentes tondere poterit, qui minoribus egeat.

Legibus, nõ exemplis standum.

Multa in orbe fiunt, quę sunt mala.

De extractione dentium.

De eorumdẽ elimatione.

Satisfit Pasqualigo.

MDCXV.

HVius Authoris rationes dedimus superius *num.*.... Sunt eædem, aut fere cum illis, quas Tamburinus, & alij Doctores adducunt: & viderentur ex dictis solutionem habere. Interim vberioris doctrinæ gratia illas specialiter soluo.

Ad primam concedo magni esse vocis excellentiam faciendam, non autem maioris, quàm corporis integritatem.

Quanti sit vox faciẽda?

Ad secundam concedo vocis excellentiam non debere contemni, nego posse vel minimo digito anteponi.

Ad

Omnes subditi mores Principum imitantur. Quanti habendus sit honos? Quanti diuitiæ?

Ad tertiam fateor fauorem; & gratiam apud Principes posse, & debere haberi magni; at maioris membra. Et hîc breuiter noto argumentum non posse in rebus moralibus ab adulatione deduci: vbi enim Princeps est ebriosus, famuli non sunt sobrij; & vbi ille lasciuus, isti rarò sunt casti: nec tamen ideò licent ebrietas, & luxus: quia *Principis exemplo* (aut etiam scandalo) *totus componitur orbis*.

Ad quartam admitto multas aliquando diuitias congeri à spadonibus. Sed quis, obsecro, non maioris faciat: si prudenter iudicet, bona intrinseca, quam extrinseca?

MDCXVI. Gratia apud Reges duplex: alia filiorum & morionum alia. Veram habeant Eunuchi. Eorumdem impotentia.

ET quia, vt firmes Pasqualigi sententiam, cum amore & gratia apud Principes splendorem, & diuitias componis, veniam tecum ad Eusebium, & Eutropium, & celebres alios Eunuchos; præmittam tamen, vt mentem meam possim exprimere, aliter esse in gratia Principum filios, amicosque, aliter Moriones, & Comicos. Indubitatum esse puto, gratiam, quam in palatiis spadones aucupantur, vel occupant, ad secundum ordinem pertinere: quòd si aliquando fuerint inter amicos recensiti, violentia fuit, quæ intemperantiâ suâ interdum vxori pellicem, & filio morionem anteponit. Et cùm ista contingunt, sus deque omnia feruntur; nam homunciones per violentiam euecti, violentia vtuntur, vt subsistant; &, si fortè eminere sinantur, omnia turbant, & miscent, prudentiæ, aut etiam humanitatis terminos prætergressi.

Eunuchi spadonis Dialectica. Arrianismus Eunuchorũ fuit hæresis.

Producebas Eusebium, illum ego reponam, vt te confundam. Fuit tam impotens, vt in eius Dialectica hæc esset consequentia legitima: *Ego filium habere non possum; ergo neque Deus*; in quo aliquid luciferinâ superbiâ grauius, & execrabilius inuenio. Dicebat Lucifer: *Similis ero Altissimo*; dicit Eusebius: *Erit, velit, aut nolit, altissimus similis mihi*. Huc pertinent Sancti Athanasij lachrymæ gratiarum, & conceptuum plenæ, inquit enim in quadam Epistola, *Arrianam hæresim abnegantem Filium Dei, præsidium sibi ex Eunuchis comparasse, hominibus; vt natura, ita animo ad gignendum sterilibus, & qui proinde ægrè paterentur vllam mentionem de sobole, nempe, Filio Dei fieri.*

Fœmina animal imperfectum. An bene discurrat? An Eunuchi sint scientiis adquirendis apti?

Noto illa verba, *Vt natura, ita animo ad gignendum sterilibus*; & comparatione perpenso, subaudio aliquid, quod est verum, & fortè non omnes percipiunt. Fœmina est homo imperfectus, & ideò imperfectè discurrit: at ista eadem discurrendi imperfectio, quia naturalis est, suauiter toleratur. Eadem in spadone reperitur, sed ex violentia nata, quæ sicut ex corpore aliquos humores superfluos elicit, aut extorquet, qui quidem non sint semen, tametsi videantur illi similes; ita ex animo elicit varios discursus bonis similes, qui si bene examinentur, non subsistunt. Paucas enim fœminas vidimus eminentes in scientiis; eunuchos autem fere nullos.

MDCXVII. Spadonum mores.

Essem dicturus plura de impotenti spadonum ingenio, nisi me vocaret Eutropius, qui lapsu suo istam veritatem confirmat. Consul fuit, sed perditis moribus præditus, indignusque habitus, qui Latinis fastis adscriberetur. Annus ille 399. in antiquis marmoribus nonnisi Theodoti, qui eius collega fuit, Consulatu signatur: & apud Græcos tanta est eiusdem reuerentia, ac si non fuisset natus. Si authoritate priuata aliqui nomen eius tabulis inscripserunt, aperuerunt maioris ignominiæ viam; illud enim asserente Claudiano *in Eutrop. lib.* 2. & Socrate *lib.6. cap.* 5. edicto publico deletum est.

Qualis fuerit Eutropius?

Nota.

MDCXVIII. Prodiit liber contra Pasqualigũ inscriptus, qui vix pagellã habet in toto contra Pasqualigum.

NOn est materia hæc digna tot discursibus: interim, quia nuper prodiit Diuione liber quidam Anonymus (si Anonymus debet ille dici, qui nomen alienum præsefert: si ille, qui characteres expressos habet veri Authoris) cuius est titulus. *Eunuchi nati, facti, mystici, ex sacra, & humana literatura illustrati. Zacharias Pasqualigus, puerorum emasculator ob musicam, quo loco habendus.* Aliquid additurus sum.

Qualis sit Pasqualigus. Quid dicat Pasqualigus. An sit primus.

Est Pasqualigus, vir pius, & doctus, sui Ordinis, aut Europæ etiam ornamentum, & decus: Pontificibus charus: de Ecclesiâ Romanâ benemeritus. Varios labores edidit, qui cum fructu leguntur: omnes honorat, & est dignus, qui ab omnibus etiam honoretur. Et cur dicitur *Puerorum Emasculator?* cur quæritur, *Quo loco habendus?* quia cultum diuinum respiciens, scripsit *ob musicam, vt in templis harmonia, & vocum concentus conseruetur, posse pueros castrari.* Magnum crimen! Prodeat igitur *Eximius humani generis vindex* (hoc nomine Authorem libri insignit F. Philibertus Petrot in Censura) & scribat contra: nemo tenebit manum, modò vrbanitatis limites non excedat. Sed cur quæso contra Pasqualigum? cur non contra Tamburinum, Salonium, Tannerum? cur non etiam contra Trullench *lib.*5. *in Decal. cap.*3.*dub.*4. Sayrum *lib.*7. *Clauis. cap.* 9. *num.* 38. Mendozam *in* 1. *Regum. cap.*8. *vers.* 15. Thomam de Afflictis, quos ipse Vindex *cap.*5.§.5. pro opposita sententia adducit? cur non contra Dianam, quem ancipitem esse *num.* 4. affirmat? An omnes isti sunt *Puerorum emasculatorum* nomine, in libri frontispicio scribendi? An de his omnibus examinandum, *Quo loco habendi.*

Qualis sit Author qui scribit contra Pasqualigum. Excusatur. Solent Bibliopolæ titulos plausibiles libris adsuere, vt catiùs vendant.

Ego quidem, si à me petas, *Quo Vindex sit habendus loco?* respondebo, me eius libros libentissimè legere, & eorum lectione proficere: & quia omnes doctos amo, & aliquos libros meos aliter inscribi, quam ego iussi, video, huius libri Authorem excuso, culpam in ignotum Bibliopolam aliquem transferendo, qui vt melius librum venderet, ausus est, illas lineas, quæ pungunt Pasqualigum, adsuere: quas si deleas, liber erit omni laude dignissimus; non enim totum legi, sed in paucis quæ percurrere licuit, Authoris ingenium, & eruditionem admiror.

QVÆSTIO.

De Grauida. *An ad vincendas tentationes carnis teneatur ieiunare, etiam cum periculo prolis.*

MDCXIX. REspondet assertiuè Fagundez; at negatiue Homobonus, & Diana *p.1. tract 9. resol* 30. Si obiicias pro Fagundezio illam debere ponere omnia remedia, quæ sint necessaria, ne peccet: respondebunt hi, præter ieiunium alia etiam suppetere remedia, nimirùm orationem, Sacramentorum frequentationem, pia consilia, &c. Sed hoc non est contradicere illi, sed casum tollere: eosdem enim Authores interrogo, Quid debeat grauida fœmina facere, quæ adhibitis his vltimis remediis adhuc stimulis carnis torquetur, & vincitur? Annon in tali casu illa tenebitur ad ieiunium recurrere etiam cum prolis euidente periculo? Et certè esse aliquas personas, quæ tota die orant in choro, quæ quotidie vel fere communicant, quæ inter sanctos habitant, & bonis consiliis erudiuntur; nec tamen semper carnis tentationes exsuperant, est manifestum. Anne istæ non tenebuntur ieiunare, etiam cum prolis nascituræ periculo?

Quæstio suboriens.

Agimus de fœmina grauida, & hæc ipsa quæstio grauida est, & plurimas parere potest. Vnam propono. Inquiro, *Anne ad sedandas tentationes carnis teneatur aliquis ieiunare cum vita propria euidenti periculo?* Et, vt magis rem vrgeam & exponam, ex periculo ad euidentiam transeo, & notabilem casum (sit possibilis, aut impossibilis) ad tribunal produco.

Casus notandus.

[Scit Ioannes, si tales cibos comedat, se arsurum libidine, & consensum daturum, habet enim experientiam sufficientem, vt formet iudicium moraliter, & euidens. Scit etiam, si abstineat, se moriturum: quia vel medicinales illi sunt, & morbus Ioannis nullo alio remedio iuuatur: vel aliis cibis ille caret, & ideò hos comedere debet, vel mori. Quæritur igitur quid in tali casu facturus sit? An debeat velle viuere, & peccare: an debeat potiùs velle non peccare, & abstinere cibis ad vitæ conseruationem necessariis?]

MDCXX. Resolutio Quirogæ.

Reuerendissimus Pater Didacus Quiroga, Augustæ confessarius, pientissimus, & doctissimus senex, Viennæ anno 1649. hoc vltimum tenendum censuit. Cuius opinio, si vera est, multos toller scrupulos, aperietque viam securissimam Religiosis, qui iam poterunt talem vitam instituere, quæ tentationibus non sit obnoxia, etsi austeritas tanta sit, quæ citò illos sit consumptura: & cùm agitur de mortificatione cessabunt omnes excusationes in peccatis, Volebat heri tuus Superior, vt ieiunares, vt indueretis cicilio, vt disciplinam seueriorem exciperes, & te excusasti valetudinis nomine, quia similes mortificationes tuæ sanitati nocent. Audit ille Quirogam, & iterum illas præcipit, etsi noceant; conscientiæ enim securitas non sanitate solum, sed etiam vitâ dignior est.

Resolutio.

MDCXXI. De fœmina grauida.

TEneo fœminam grauidam non posse tanta inedia corpus suum macerare, vt proles pereat, aut sit in pereundi periculo. Et consequenter aio, non posse ita abuti mortificationibus Religiosum, vt se occidat: nec patiar seriò casus illos proponi: eo enim ipso, quo Deus homicidia inhibuerit, suauitate regiminis id postulante, decreuisse videtur non permittere, vt ita homo tentetur, vt aliter non possit resistere, quàm se vel alium occidendo. Casus igitur positi, stando communi rerum cursui, & Diuini suauitati regiminis, non sunt possibiles: & qui aut possibiles, aut ordinarios iudicaret, videretur contradicere Spiritui sancto dicenti, *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.* Et quidem, si daretur casus, in quo non aliter possit homo tentationi resistere, quàm moriendo, errauit omnino, qui dixit, *Deus non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat.* Huc enim pertinere videntur aurea Augustini verba, quæ Tridentina Synodus fecit Canonica; videlicet, *Deus impossibilia non iubet, sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere, quod non possis, & adiuuat, vt possis.* qui tamen impossibilia iuberet, si interdiceret, quæ non aliter omittere posses, quàm te occidendo.

De Religioso.

Sub Deo bono casus positi non sunt possibiles.

1. Cor. 10. 13.

Possunt tolli peccata quin peccatores occidantur.

An præcipiat Deus impossibilia.

De Abortu.

MDCXXII. ERuditissimè de abortu disputat Diana *p.7. tract. 5.* & fundans Resolutionem suam Bullis Sixti V. Gregorij XIII. & aliorum pontificum, definit, *Abortum esse fœtus immaturi eiectionem:* & diuidit in eiectionem fœtus nondum animati, & fœtus iam animati. Hanc ipsam distinctionem à parte rei subsistere omnes Philosophi, omnes Theologi, omnes Canonistæ, & Iuristæ, omnes Conscientiâ consulti, omnes Iudices & Confessarij ab ineunte Ecclesiâ ad nostrum æuum supposuerunt: quam ob rem, si datur in rebus specularijs præscriptio, videtur hæc iam in scholis doctrina à multis annorum centuriis præscripsisse. At quia multa supponuntur etiam hodie, quæ non examinantur, & quoties discutiuntur, deprehenduntur erronea; ideò non statim est admittenda hæc consequentia, *Hac doctrina est communis, Ergo contraria non est probabilis.* Prodest disquirere, An debeat admitti hæc classica, & solennis diuisio.

Abortus quid? & quotuplex.

An detur opinionum præscriptio?

An sit omnis opinio, quæ contra comunem, improbabilis?

Prima sententia asserit, & est omnium aut ferè Physicorum, Medicorum, Theologorum, Ethicorum, Politicorum, & Iuristarum: nimirùm omnium, aut fere Ecclesiasticorum, & Sæcularium, qui ad hunc diem in scholis Ecclesiæ Romanæ floruerunt.

Opinio prima.

Secunda negat: & est Thomæ Fieni apud Louanienses Medicinæ Doctoris, & Professoris Primarij; Viri quidem expertissimi, & sapientissimi, cuius doctrinam summam summæ diuitiæ, quas moriens reliquit, testantur. Is igitur *speciali libello, qui inscribitur de vi formatrice fœtus, quæst.* 8. *conclus.* 11. *edito anno* 1620. cuius etiam meminit Diana *part.7. tractat. 5. resolutione* 6. euincere conatus est, primâ, secundâ, aut tertiâ ad summum die embryonem animâ rationali informari.

Opinio secunda. Thomas Fienus, quantus?

Ergo

Ergo ſtando huic ſententiæ, non poterit fieri, aut procurari abortus fœtus inanimati: quia prima die abortus procurari non ſolet, fortè non poteſt; etſi procuretur primâ, aut ſecundâ, fœtus probabiliter animari; etſi tertiâ, aut deinceps, fœtus certò animari erit eiectio. Omnis ergo abortus eſt eiectio fœtus animati: omnis igitur eſt homicidium. Corruit igitur diuiſio abortus, quam prima ſententia conſtituit.

An omnis abortus ſit homicidiū?

At dices Fieni ſententiam improbabilem eſſe. Id tamen non admittent huius Expertiſſimi Profeſſoris diſcipuli: quin imò, vt eam tueantur, incipient argumentari ſic. [Probabilis ſententia illa eſt, quæ habet rationes fortes; & quis leues audebit iudicare illas, quæ Fienum Virum tam doctum conuicerunt? Quod ſi ipſæ leues ſunt, poterunt demonſtratiuè elidi: cur ergo non ſunt demonſtratiõe eliſæ? Scripſit contra Expertiſſimus D. du Chardin, Vir doctiſſimus; at in eiuſdem libro multæ ſunt rationes pulchræ, & eruditæ, nullæ demonſtrationes. Stat igitur opinionem Fieni eſſe ab intrinſeco, hoc eſt, à ratione probabilem. An non & ab extrinſeco probabilis eſt etiam cenſenda? maximè. Nam Louanienſis Vniuerſitas doctiſſima, caſtiſſima, potiſſima, erroneas opiniones non tolerat, & tamen hanc, quæ Theologiæ Moralis potiorem partem interturbat, prælegi, dictari, & doceri permiſit, permiſit imprimi; & impugnatam permiſit nouo libro, & ſtudio defendi] Sic illi.

Dominus du Chardin.

MDCXXIII.
Opinio tertia Ioannes Marcus, quantus?

Tertia etiam negat, ſed ex oppoſitis principiis: & eſt Magnifici D. Ioannis Marci, in Vniuerſitate Pragenſi Philoſophiæ, & Medicinæ Doctoris, & etiam Profeſſoris Primarij, Regni Bohemiæ Phyſici, (Græcè ἀρχιάτρου, Hiſpanè *Protomedici*) Viri verè doctiſſimi; quem Louanij exiſtens doctrinæ gratiâ amaui, & modo hîc Pragæ inter amicos ſpeciales enumero. Hîc igitur anno 1635. Librum ſubtiliſſimum edidit, & inſcripſit, *Idearum operatricum Ideam*: quem legerunt approbaruntque P. Franciſcus de Padua, SS. Theologiæ Generalis Lector, ac in Conuentu B.V.M. ad Niues Præſidens: P. Bonauentura Tantarella à Catauinca Philoſophiæ, & Theologiæ Doctor; & Ordinis Carmelitarum Commiſſarius Generalis. Et ipſo iſto libro D. Ioannes Marcus, probat non geri in vtero fœtum animatum animâ rationali, quæ ſit ab anima Matris diſtincta; ſed tunc tantùm anima donari rationali, cùm emittitur; idque tam grauibus fundamentis confirmat; vt non ſit cuiuſcumque Philoſophi, aut Theologi congruentem reſponſionem dare.

An Anima in natiuitate infundatur.

At, quia facile eſt obloqui, Liber dum ſudaret ſub prælo, multas calumnias, imò & accuſationem, aut traductionem paſſus, defendi, & explicari debuit, vt maiori authoritate, & applauſu prodiret: quod ipſum ipſemet Ioannes Marcus ſcribit in Proœmio, quod vocat *Defenſionem Idearum, aduerſus adulterinas & ſuppoſititias Ideas*: vnde vnam, aut alteram periodum exſcribo. *Dum hac prælo eduntur*, ait, *accidit præter opinionem, vt rumore neſcio quo hic meus Tractatus doctrinam perabſurdam, & à Fide ſancta alienam continere vulgaretur. Qui rumor à leuibus initijs eouſque proceſſit, vt etiam Venerabile Capitulum* (ſic vocat Archiepiſcopale Conſiſtorium) *in ſuſpicionem veniret. Librumque à Theologis reuidendum cenſeret: quod etiam factum. Interea veluti Hæreticus, & infamis, & qui oleum, & operam perdidiſſet, ludibrio habebar. Tametſi verò grauiſſimorum Virorum Cenſura, qui Librum legerunt, & cum quibus pleraque hic controuerſa differui, rumor hic notatus euanuit: ſiquidem teſte Hieronymo, falſus rumor citò opprimitur: quia tamen, &c.* Ecce Librum accuſatum Domini Conſiſtoriales iudicarunt doctrinam continere probabilem, & tamen continet hanc opinionem, quam ipſe Author etiam hodie verbo, & calamo; priuatim, publicè, in Theſibus, in Lectionibus, in Conſiliis, in Colloquio etiam familiari, prout datur occaſio, propugnat.

Liber Ioannis Marci accuſatur.

Secundo cura examinatur.

Et cenſura ſecunda approbatur.

Profectò, ſi Doctori Ioanni Marco ſubſcribamus, dicamuſque omnem fœtum quamdiu in vtero eſt, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere cùm paritur, reiicere omnino debebimus eamdem Abortus diſtinctionem, & dicere in nullo Abortu homicidium committi.

MDCXXIV.
Quæſtio incidens.

His poſitis inquiris *Primò*, An Thomæ Fieni, & Ioannis Marci ſententiæ ſint probabiles? Si enim tales dicantur, multa ſunt in Tractatu de Abortu, quem Parte 7. edidit Antoninus Diana, quæ aliter reſolui debent. Quod ſi eaſdem improbabiles iudices, velles duas demonſtrationes (morales, aut reales) à me habere: alteram, quâ oſtendam, eaſdem nullo probabili fundamento ſuffultas; alteram, qua conuincam non habere illas authoritatem externam, quæ ſufficiat ad extrinſecam probabilitatem. Et *Secundò*, ſtando primæ ſententiæ, inquiris etiam, An qui dicunt primò ſemen carere omni anima, ſecundò affici vegetatiua, tertiò ſenſitiua, & quartò tandem rationali, debeant vno modo iudicare de omni abortu, qui non ſit fœtus anima rationali præditi: an verò dicturi ſint grauius eſſe peccatum eiicere fœtum vegetantem, quàm carentem omni omnino vita? an addituri; adhuc grauius eſſe emittere fœtum ſentientem? Quod ſi hæc ipſa grauioritas admitti debeat, inquires *Tertiò*, An hæc ipſa grauitatis differentia ſit circumſtantia purè aggrauans, an formalitas conſtitutiua nouæ ſpeciei? quod eſt inquirere, An qui procurauit abortum, ſatisfaciat dicendo, *Procuraui abortum*; an debeat diſtinguere fœtum à fœtu, & dicere, *ſemel procuraui abortum embryonis nulla vita præditi; iterum præditi vita vegetatiua; bis præditi vita ſenſitiua; ſemel præditi anima rationali, &c.* Quod ſi dicam non poſſe ſciri, quanam anima ille informetur, non ſoluam quæſtionem, ſed tollam; quia ſicut ex Philoſophorum, & Theologorum ſententia conſtat, qua die infunditur Anima rationalis, ſic etiam conſtat qua ſenſitiua, aut vegetatiua; & errores, qui committi poſſent circa has, etiam poſſunt committi circa illam: & in die conceptionis præcipuè; eſt enim commune apud grauidas, male numerare ſuos menſes; hic enim, ſicut etiam in aliis multis rebus, affectibus ducuntur fœminæ, & quia in ipſis deſideria, & odia intenſiſſima, ſæpe tempus vel minima ſuſpicione numerando præuertunt,

Quæſtio incidẽs altera.

Quæſtio incidens tertia.

Ignotiſſimus eſt cõceptionis dies.

In fœminis nihil mediocre.

ſæpè

sæpè tædio morantur, vt rarò earumdem numeris credendum sit: possunt enim & solent à vero computo integro mense deuiare.

Resolutio.

MDCXXV. EXtremas has Thomæ Fieni, & Ioannis Marci opiniones Theologi iudicant improbabiles: Et ego in re tanta non discedo à via trita, nec volo Moralem Theologicam perturbare. Tenet enim communis opinio, *mares quadragesimo die, fœminas octogesimo animari:* licèt enim Lessius *cap.9.dub.*10.*num.* 10. *num.* 65. & alij paulo aliter sentiant, communi sententiæ est standum. Vide Antonium Cotonium (alias Ausonium Noctinot) *in summa Diana* verb. *Abortus*. num.5.

An exorbitantes citatorum Medicorū sententiæ sint probabiles?

De opinionum oppositarum fundamentis.

MDCXXVI. PLacet hic eruditionis gratia examinare fundamenta opinionis contrariæ, quæ in duas diuisa sectas, Thomam Fienum, & Ioannem Marcum in extrema peraexit.

PVTABAT FIENVS prima, secunda, aut tertia ad summum die fœtum animari anima rationali, quòd experimento didicerit fœtum prima die abortum habuisse figuræ humanæ rudimenta Vnde argumentabatur sic. Anima rationalis est vnica in homine, & hæc fœtum conformat: ergo quando ille conformatur & configuratur, illa adest: at ille conformatur prima die, ergo illa adest prima die.

Examinatur Fieni opinio.

An in homine sit vnica anima.

At dubia sunt omnia & singula, quæ Fienus ponit. Volo enim, vt probet *primò*, animam esse in homine vnicam: sicut enim est certum esse hæreticam illam sententiam, quæ multas animas rationales eidem corpori adfingit: ita salua fide admittuntur opiniones nonnullæ, quæ vnica anima non sunt contentæ, tres enim successiuè (vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem) requirunt Viri docti communiter: & tres in eodem homine coexistentes nonnulli Salisburgenses Professores tuentur. *Secundò*, si condonare hoc Fieno placeat, volo vt probet secundò, animam naturalem esse humani corporis conformatricem & configuratricem: nam Scotistæ formam corporeitatis concedunt, & multi è Societate formas partiales quasdam, quæ in idem videntur recidere; quos qui sequatur, dicere poterit, corpus organicum non figurari ab anima, sed ab altera forma concomitante, quæ cum ipsomet semine deciditur. Et si hoc dicatur, quid mirum, si fœtus aborti prima aut secunda die, figura aliquali non careant?

Aliquorum Doctorum Benedictinorum opinio.

Forma corporis configuratrix quæ?

MDCXXVII. EVERSIS Thomæ Fieni fundamentis, venio ad opinionem Ioannis Marci, quæ nos ad difficiles speculationes reducet: è quibus liberius egrediatur Philosophus negando, quàm explicando & declarando. Putat ille fœtum animari cùm nascitur. Sed cur Ioannes Marcus in hanc extremam opinionem se contulit? Examinabit miras & inexplicabiles vires imaginationis, & contemplatus fœtum in vtero materno clausum materna imaginatione alterari, signari, figurari, intulit vnâ & eadem animâ matrem fœtumque animari: experientia enim docet fortis alicuius cogitationis vi, frigere membra, turbari pedes, titubare linguam, hærere oculos; &c. videlicet, in cogitantis corpore: at verò cogitatione matris turbari sanguinem & membra infantis iam nati non videmus. Infans ergo ante partum animâ informatur maternâ, & in partu recipit propriam, vt sit homo à sua matre distinctus. Hunc discursum firmare videtur illa receptissima opinio, quæ fœtui tres animas successiuè concedit: si enim antequam habuit vltimam animam habuit alias duas, quibus nunc caret, quid mali, si illæ non esse distinctæ ab anima matris dicantur?

Examinatur Ioannis Marci sententia.
An fœtus animetur cùm nascitur; an cùm aboritur?
De viribus imaginationis.
Cur fœtus signetur in vtero?
An fœtus viuat matris anima?

Fateor, omnia, quæ de imaginatione dicuntur, esse difficilia: cæterùm hæc posse via dilucidè explicari non fateor: quærendæ sunt rationes, quæ non sint tot difficultatibus expositæ: non enim philosophatur bene, qui vt nobis vnam explicet difficultatem, in plures nos & maiores inducit. Ergo quousque aliquid melius & intelligibilius succurrat, ad Magnetismum recurramus, & inter matrem & infantem nondum natum sympathiam concedamus quæ sit effectuum omnium opifex, quos admiramur, & apprehensionis efficaciæ accensemus.

Quàm sit incognoscibilis imaginatio?

Eius vires an ad magnetismum reducendæ?

STat ergo, abortum esse duplicem, alterum fœtûs animati, & alterum inanimati: retinendamque communem Theologorum sententiam, Medicis placeat aut non placeat. Stat etiam non esse efficaces rationes, quæ pro hac opinione possunt ex viribus imaginationis desumi. Superest igitur, vt contra eamdem sententiam argumenta positiua ponamus.

Resolutio.

Infantes antequam nascantur habent propriam vitā.

Geneseos capite xxv. *Dedit* (Dominus *conceptum Rebecca: sed collidebantur in vtero eius paruuli: qua ait, si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?* &c. Et quomodo, quæso pugnabant in vtero, si non habebant proprias animas?

Gen. 25. 22. Iacob & Esau viuebant in vtero matris.

Ad Ieremiam Dominus. *Priusquam te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, sanctificaui te.* Fuit igitur Ieremias mundatus ab originali peccato, etiam in vtero: ergo in vtero habebat propriam animam.

Ierem.1.5. Etiam Ieremias.

Legimus in Euangelio S. Lucæ. *Intrauit* (Maria) *in domum Zachariæ, & salutauit Elisabeth, & factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, exultauit infans in vtero eius: & repleta est Spiritu-sancto Elisabeth: & exclamauit voce magna & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui: Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.* Ecce Ioannes in vtero matris exultat. Ecce Spiritu sancto repletur, & sanctificatur. Ergo viuit. Ergo non anima matris, sed propria.

Luca 1.40. Etiam Ioannes Baptista.

Tandem venio ad Deiparam sine macula peccati conceptam: quæ non fuit à culpa in ventre matris purgata, sed præseruata: Ergo viuebat: & propria quidem anima, non aliena.

Etiam Angelorum Regina.

Hinc

Soluuntur Dubia, quæ posueras superiùs.

HInc venio ad dubia, quæ *num.*1624. proponis. *Dico ad primum*, Thomæ Fieni sententiam esse improbabilem. *Addo* sententiam Ioanois Marci, quatenus asserit ante partitionem rationalem animam non infundi, etiam improbabilem & intolerabilem esse: posset tamen hic Author minori falsitatis specie paulo tardiùs animam rationalem admittere, quàm alij (quo enim illa infundatur die, nec Fides docuit, nec ratio vlla demonstratiua ostendit) & ante Animæ rationalis infusionem posset liberiùs loqui; de facto enim ante rationalis Animæ infusionem Philosophi diuersa tradunt. *Dico ad secundum*, stando hypothesi & communi sententiæ, grauiùs peccare fœminam, quæ fœtum præditum anima sensitiua per abortum voluntarium emittit, quàm quæ fœtum anima vegetatiua sola præditum: & ratio est, quia fœtus ille erat veræ perfectioni proximior, & iam immediatiùs dispositus. An & isti abortus in genere moris distinguuntur specie? Respondeo (& hic habes, quid *ad tertium* dicendum sit) abortum fœtûs anima rationali animati esse homicidium: at abortum fœtus, qui nondum habet animam rationalem, siue habeat sensitiuam, siue vegetatiuam, siue neutram, non esse homicidium; sed meram euitationem, ne semen, cui debebatur anima rationalis, illam adquirat: quod autem illa fœtui proximiùs aut remotiùs debeatur, est circumstantia aggrauans, & non mutans moralem speciem, nam formalis malitia huius peccati (hoc est, abortus fœtus inanimati) in hoc præcisè sita est, vt impediatur fœtus ne animam rationalem adquirat: & hæc ratio formalis in omnibus abortibus fœtus inanimati æquè videtur reperiri. Hanc veritatem exemplo clarissimo illustro. Iubeat Pontifex sub talibus aut talibus censuris & pœnis, ne vllus impediat peregrinos, qui ad limina Apostolorum veniunt. Paulus & Ferreillus Madrito egressi, Romam summâ deuotione contendunt. Tu impedis, illum redire cogis antequam perueniat Valentiam: hunc postquam iam fuerat in Italia. Anne duo peccata specie distincta commisisti? Ne puta. Vtrúque enim impedisti, & hoc sufficit. Quod autem alterum prope Romam, alterum adhuc in Hispania existentem, pertinebit ad aliquam circumstantiam adiacentem & aggrauantem, non autem ad substantiam criminis. Ergo dictum puta. Hanc instantiam accommoda: & de abortu inanimati fœtus pariformiter philosophare.

In quo consistat formaliter malitia abortûs? An & quando abortus sit homicidium?

QVÆSTIO.

De Suicidio.

MDCXXVIII. *Suicida dicitur, qui se ipsum interimit.*

ESt quæstio grauis, *An detur casus, in quo aliquis licitè se possit occidere?* Et quia ne vnum quidem legisti, qui doceat posse se hominem strangulare, aut pugione confodere, vis hic tantisper hærere, & subtiliter dialecticari. Sic discurris.

Reus in causa criminali se accusare licitè potest

Posse reum se accusare in causa capitali, communissima sententia est: imò sunt qui dicant dari casum, in quo se aliquis accusare teneatur: cui sententiæ insistentes ante annos paucos, in quapiam nobilissima Ciuitate Italiæ doctissimi Theologi obligauerunt discipulos cuiusdam hæretici, vt suum Magistrum, ac per consequens, vt semetipsos (erant enim criminis complices) accusarent, vt notauit Diana *part.* 1. *tract.* 4. *resol.* 8. Cùm reus damnatur ad sumendum venenum, eum posse illud sumere & ebibere, sunt qui affirment: quia non aliter potest aliquis perire veneno, quàm si id ebibat. *Cur igitur non poterit condemnari vt se strangulet; aut etiam se pugione confodiat?* Respondent id non posse; quia, si faceret, semetipsum occideret. Bene. Sed hoc ipsum quæritur. An-ne reus seipsum possit occidere præcipiente Republica? Vt meliùs intelligamus dubium, supponis non dari duo præcepta, alterum statuens, *Vt nemo se occidat*, & alterum, *Vt nemo occidat proximum*: sed dari vnicum præceptum simplicissimum, *Non occides*. Ergo tam teneor me non occidere, ais, quam non occidere proximum: & si differentia aliqua deberet admitti, strictiùs teneret erga vitam proximi, quàm erga meam: grauius enim est diffamare proximum, quàm seipsum: grauius dilapidare bona aliena, quam propria. Ergo valde moderatè procedemus, si dicamus, eodem modo teneri hominem abstinere ab homicidio, sui, quo ab homicidio alterius: At est in Republica authoritas, vt possit carnifici præcipere, vt occidat alterum hominem reum: ergo & erit, vt eidem, si reus sit, præcipiat, vt occidat seipsum: vel detur euidens & clara disparitas. Consultò euidentem & claram disparitatem postulas; quoniam si merè probabilis datur, nulla datur; est enim opinio probabilis illa, contra quam nihil adducitur, quod sit plusquam probabile.

An interdum teneatur.

Damnatus potest venenum, si sententia præcipiat, ebibere.

Homo nec potest se occidere, nec proximum.

Opinio probabilis, quæ.

Tamburinus.

MDCXXIX. *An aliquis se possit occidere?*

POllet acri & polito ingenio P. Thomas Tamburinus, & quia Opus eius in decem præcepta Decalogi ab omnibus doctis laudatur, proderit eum audire; vt meus Lector videat, quo ille modo discurrat in materia difficili. Libri igitur sexti capite secundo, §. 1. sibi obiicit hoc argumentum. Iustè damnatus ad mortem, potest in se exequi sententiam; potest enim, v.g sumere venenum, se vulnerare, sibi venam aperire, iniicere se in ignem, &c. Ergo licet aliquando se directè interficere. Et argumento sic proposito satisfacit statim his verbis.

Tamburini argumentũ.

Respondeo distinguendo Antecedens. Damnatus ea potest facere, si ea ipsi legitimè præcipiantur, concedo antecedens, nam sic constituitur [a] minister publicus necis: ad quod quamuis Iudex non possit reum cogere (nimis enim crudele est hominem sui ipsius esse carnificem) tamen, accedente consensu ipsius damnati, non est vnde non possit. Quidquid aliqui [b] dicant: neque enim tunc damnatus punit seipsum tamquam Iudex, quod certè non potest: quia punitio, cùm sit actus Iustitiæ vindicatiuæ, debet esse ad alterum; sed punit se vt constitutus minister Iudicis punientis, quod est longè diuersum, quod-

Solutio.

[a] Victoria Aragon, Corduba: quibus fauet Lessius lib. 2. c. 9. d. 6. n. 15. apud Lugo tom. 1. de iustit. disp. 10. sect. 1. n. 11.

[b] Cardinalis de Lugo vbi supra.

que

Nemo potest se punire: at potest exequi sententiam Iudicis, vt minister Reipublicæ. Condemnatum capite nemo præter ministrum, cui iniungitur, occidere potest.

que fieri sanè potest, & solet: vt cùm ad præceptum Iudicis vel Confessarij se quis spoliat bonis, se verberat, se in exilium confert, quod propriè est exequi punitionem, non verò propriè punire. At si ea non præcipiantur, nego antecedens: non enim tunc licet damnato exequi per seipsum suæ sententiam mortis, faciêdo quæ directè mortē afferunt, quia cùm non sit institutus minister publicus, se occidendi potestatem non habet.

An reus possit ascendere scalas patibuli? An se demittere? An possit is sumere venenum? An inedia perire. An possit is laqueū collo apponere?

Hinc licitè ad locum mortis se confert: scalasque patibuli ascendit: quia ad hæc præcipitur saltem implicitè à ministris: at illicitè à scalis se deiiciet, quia ad hoc non præcipitur, cùm regulariter à Carnifice deiici soleat.

Pari modo licitè venenum propinatum à Ministro aperto ore sumit, deglutitque: cibos non assumit, quando est damnatus, vt fame pereat: collum ad ictum securis extendit: quia ad hæc facienda saltem implicitè, vt dictum est, regulariter præcipitur. Contrà: venenum ex se, vel ante tempus, quo propinatur assumere, sese propria manu vulnerare, venam sibi aperire regulariter nequit, quia regulariter hæc non præcipiuntur: & ex alia parte sunt actiones per se mortem afferentes. Laqueum collo sibi circumligare ideo permitto, quia eet actio satis remota ad mortem: idemque dicetoio de similibus.

Resolutio.

MDCXXX. *An Respublica esse possit crudelis.*

Sic tibi disceptare placuit: sic etiam Tamburino & aliis: at ego existimo, *Non posse Iudicem præcipere reo, vt se occidat.* Vnde D.Thomas 2. 2. *quæst.*69. *art.*4. ait non posse condemnari reum, vt se occidat, sed vt mortem patiatur.

An sit bona consequentia. Omnes dicunt, ergo est

Et Conclusionem hanc nostram probo primò, quia omnis potestas à Deo est, & Deus est clementissimus & benignissimus, nec censendus dedisse potestatem hominibus, quæ essent crudeles. Et hanc ipsam veritatem secunda ratione confirmo, omnium populorum producendo consensum; legimus enim Ethnicorum, Iudæorum, & Mahomeranorum historias (antiquas, nouas,) nec reperimus inter gentes cultas aut barbaras, vel vnum populum, in quo minister publicus (carnifex) sit ipse reus. Ergo impossibile est falsam esse sententiam, in quam omnes gentes conspirant.

Petitio principij sæpè in probationibus reperitur.

Fortè alicui hæ duæ rationes non placebunt; *Prima* enim ad authoritatem à Deo hominibus collatam recurrit; & dicere poset nonnemo, Principium peti, probandam Conclusionem supponi: hoc enim ipsum petebatur, An scilicet Deus concesserit hominibus, vt iubente Iudice se trucident? *Secunda* ad omnium consensum populorum recurrit, quam reiicere poterit aduersarius, aut fortè historias producendo, in quo Principes aliqui iusserint, vt se rei trucidarent; nihil enim est tam absonum, quod ab aliquo vel dictum vel factum non sit: aut saltem hanc rationem posset cum prima pro parte contraria componere. Si enim reis de facto præcipitur, vt venenum ore proprio ebibant, cur non etiam, vt se propria manu confodiant? Ergo robustiùs erit Conclusio nostra demonstranda.

An hominibus Deus omnia necessaria concesserit? Ratio fondamentalis.

Addamus igitur *rationem tertiam*, quæ fortius positam veritatem ostendat. Sic ergo arguo. Concessit hominibus Deus omnia necessaria, vt se priuatim, & vt communitates publicè conseruent. At homicidium manu alienâ patratum interdum necessarium est: Suicidium nunquam est necessarium: Ergo Deus, qui concessit hominibus, vt ob defensionem rei priuatæ vel publicæ, vt reus occidatur ab alio; non concessit, vt reus occidat semetipsum.

Ascensus ab vno.

Huc videtur respexisse Christus cùm dixit Petro, *Alius cinget te*, vnde solidè & doctè intulit Augustinus, *Ab alio debere occidi, qui sequitur vestigia Christi.*

An confessarius possit pœnitenti imponere pœnitentiā capitalem?

Et hic obiter reprehendendi veniunt Donatistæ, qui ad propria peccata vindicanda, se confodiebant: nam, si faciebant authoritate priuatâ, nemo excusaret illos: si publicâ, etiam nemo: tum, quia poterant viro peccatore illa expiati; tum, quia Confessariis non est data facultas, vt capitalem pœnitentiam imponant; in tribunali enim sacramentali vices agunt illius, qui dixit: *Nolo mortem peccatoris; sed, vt conuertatur, & viuat.* Hinc igitur.

Argumentis respondeo.

MDCXXXI. *An in causa capitali se possit accusare aliquis? Aliqui occidunt lingua aliqui gladio.*

Primum erat. Potest reus se accusare in causa criminali: Ergo potest se occidere iubente Iudice: patet, quia qui se accusat se occidit linguâ: qui se transuerberat, se occidit gladio: & tamen se linguâ aut gladio occidere perinde est. Vide *num.* 1577. Vt antecedens probes, Dianæ Summam adducis, in qua Antonius Cotonius verb. *Occidere, num.*37. sic inquit: [Aduerte etiam, quod licitum est delinquenti occulto, Iudici se prodere, vt debitam punitionem patiatur in hac potiùs vita, quàm in alia: nam id procederet ex affectu virtutis Iustitiæ. Ita Sancius *disp.* 46. *num.* 13. Nisi esset persona magnæ authoritatis, quæ si se traderet, daret aliis occasionem peccandi. Ita Diana *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 7. §. *Notandum.* Consonant Nauarrus *de restitutione lib.*2.*cap.*4. *num.*20. Sanchez *in summa tom.*2.*lib.*6.*cap.*18. *num.*43. & Emanuel Sà *verb. infamare. num.*1.

An possit reus crimen fateri, si inde plectendus sit?

Respondeo condonando antecedens, & consequentiam negando. Et disparitatem à ratione in resolutione posita sumo: quoniam aliquando est necessarium vt quis se prodat, aliquando vtile; nempe, reo, & reipublicæ; at vero vt se manu propriâ confodiat, necessarium non est. Accedit, quòd accusatio sit remota, nec necessariò cum morte se accusantis coniuncta: quam ob rem, si esset homicida qui se accusaret, coram esset homicida, qui ab aliis accusatus crimen confiteretur, in eo nimirum casu, quod ex eius confessione eumesse plectendum sequeretur: quod nemo dixerit.

An reus possit haurire venenum?

Erat secundum. Damnatus vt veneno pereat, potest illud ebibere: Ergo damnatus vt laqueo pereat, se poterit, si præcipiant Iudices, strangulare. Antecedens est Victoriæ *de homicid.n.*30 *ad argum.* 8. & Malderus putat in tali casu posse reum aperire os, vt ei venenum infundatur. Ita 2.2.*tract.*3.*cap.*1.*dub.*18.

Respon

Respondeo negando antecedens cum Comitolo *libr.4 quaest.10. num.6.* Vnde Malderus *in 2.2.quaest.69. art.4. quaest.4.* docet reum condemnatum vt hausto veneno moriatur, nec illud posse manu propriâ sumere, nec aperire os, vt illud infundatur: sed debere illud per vim in os immissum non traiicere in stomachum, si potest.

An sint duae leges, altera de homicidio & altera de suicidio.

Erat tertium, Vna & eadem lex, quae inhibet, vt occidas proximum, inhibet, vt occidas te: nimirùm, quintum praeceptum Decalogi. At non obstante hac lege potest aliquis occidere proximum: nempe, reum carnifex, cùm id praecipit sententia publica. Ergo & reus semetipsum, si id publicâ sententiâ praecipiator.

Respondeo concedendo praemissas, & consequentiam negando: quia, vt in Conclusionis probatione §. *Addamus*, dicebatur, quòd detur in Republica authoritas, vt aliquis occidat alterum, necessarium est: vt autem aliquis occidat se, necessarium non est, natura autem nec deficit in necessariis, nec prodigè luxuriat in superfluis.

De potestate hominis in semetipsum.

Erat quartum. Maiorem potestatem habet homo in seipsum, quàm in alium: atqui alium praecipiente Iudice potest occidere. Ergo seipsum. Maior probatur: quia potest sibi bona & famam subripere, & non alteri.

An homo sit dominus vitae?

Respondeo distinguendo primam propositionem. Maiorem potestatem habet homo in seipsum, quàm in alium: Si agamus de honore & bonis temporalibus, concedo: Si verò de vita, nego. Et inde concessâ secundâ propositione, consequentiam negabo: homo enim est suorum bonorum verus dominus, non verò propriae vitae.

Casus nonnulli proponuntur.

MDCXXXII.

Similitudo & consequentia postulat, vt alium casum difficilem etiam subiongam. [Solicitat Antoniam Petrus, & ipsa se fragilem sentit: vim ille imponit, & ipsa periculum proximum iudicat, è quo non possit probabiliter euadere innocens. Ergo, ne mortaliter peccet consentiendo libidini, cùm aliter se à Petri inuasione liberare non potest, illum licitè occidit, & vi repellit vim; & se conscientiamque suam securam reddit. [Hanc tenent sententiam vniuersi: nemo enim condemnat castam virginem, quae lasciuum inuasorem interimit: nemo asserit debere illam stuprum permittere potiùs, quàm se defendere cum moderamine inculpatae tutelae. Sed quid dicendum erit, si non possit inuasorem occidere, nec aliter eius manus euadere? quàm per fenestram exiliendo? An se praecipitare poterit, & hoc modo periculum peccandi effugere? Et quid dicendum tandem, si Antonia inuadat semetipsam? Quid eo casu, quo pruriente seminis abundantiâ, & vrgente consuetudine peccandi, illa euidenter videat se peccaturam esse? An-ne in tali poterit casu contra seipsam procedere cum moderamine inculpatae tutelae? Debet ponere remedia omnia, quae ipsam securam reddant. Nempe ieiunia, disciplinas, cilicia, & orationem: Quid, si omnia haec posuerit, nec sufficiant? Sed negas casum esse possibilem: quia putas omnia mortificatione vinci, omnia oratione impetrari. Sed quid obsecro dicendum erit, si casus possibilis sit? Quid, si Deus auxilia efficacia eidem neget? Quid, si Antonia haec ipsa neganda à Deo praeuideat, aut esse concedenda certò, & euidenter non videat? An in tali casu poterit dicere, *Potius mori, quàm peccare?* An non in tali casu poterit sibi mortem consciscere? Et, si hoc non, an saltem, se poterit ita flagellis excipere aut ferire, vt excessu doloris tentatio superetur, & hoc etsi praeuideat è vulneribus his se morituram? An non in tali casu finis macerationis, & flagellationis esset continentia, & morbus aut etiam mors, si fortè sequeretur, esset omninò praeterintentionalis.

Faemina, ob pudicitiae defensionem potest oppressorem occidere.

An & ipsa è fenestra exsilire.

An poterit se ipsam occidere?

Resolutio.

Fortè videretur alicui grauis haec difficultas; mihi verò videtur facilis, & quae vno verbo decidi possit. *Dico igitur casum, in quo faemina libidini sit consensura, ni se occidat, impossibilem esse.* Si roges, quid dicendum sit, si casus admittatur: respondebo, hypothesim esse, me iudice, Deo iniuriam, nec admitti debere: rogabo, vt legas quae scripsi Art. 5. de grauida. *num.* 1619.

Admisso impossibili etiã repugnantia sequentur.

An omnes, qui se occidunt, desperasse dicendi sint, & iuisse ad infernum.

MDCXXXIII.

Magna moderatione, & prudentia indiget meus calamus, magnâ Lectores, est enim materia difficilis, in qua à facto dependeat resolutio, nam Iura sunt certissima & clara: *nulli enim licet se interimere.* Verum enim verò hac veritate non obstante multos morbi graues affligunt, & in delirium agunt; & isti, si se occidunt, non peccant. Vt rem meliùs exponam, breuiter proponam casus aliquot.

Aliud delirare, & aliud desperare est.

Bruxellis capitur quidam Catholici Regis Secretarius; examinatur, & conuincitur pecunias annuas recepisse ab Auriaco, & secreta reuelasse vniuersa. Vt videt omnia in malo stato, laqueo se strangulat. Mane reperitur cadauer laqueo pendens: Iudices illud iubent Carnificis manu deponi, & extra vrbem in patibolo per pedes pendi. Et interrogas, an fuerit sententia crudelis?

Casus primus. De Regio Secretario Bachero.

Respondeo sententiam fuisse aequissimam: quia cùm nullus praecesserit morbus, censendus ille fuerat peccauisse ex malitia, & debebat eo rigore tractari ad aliorum exemplum.

Resolutio.

MDCXXXIV.

In Bohemia dum Eminentissimi Principis Cardinalis ab Harrach essem Generalis Vicarius, debui ius dicere cadaueri, cuiusdam misertimi Parochi.

Casus secundus.

Vtebatur mediocri valetudine, sed hypocondriaco morbo vexabatur interdum, interim seruiebat diligenter Ecclesiae, & muneri suo satisfaciebat, ita saltem vt nullae querelae venirent. Quadam die tandem surgens mane, vadit ad Iudicem, amicum suum, & dicit. O Domine, quàm eram ego faelix,

De tricipiti Parocho.

quamdiu habui vnicum caput; at iam terno illo grauor, & vellem duo deponere, & leuari. Obstupuit Iudex, Chirurgum aduocat, vult illum verbis ad bonam mentem reducere; non proficit: quidquid illi dicant, se tria habere capita Parochus protestatur. Hac imaginatione præuentus redit Parochus domum, & se suspendit laqueo.

Resolutio. Quæris igitur *primò*. An ille se occidendo peccarit? *Secundo*, an debuerit carnificis manu deponi, & sepeliri? an potuerit à viro honesto tangi? *Tertio*, An fuerit Ecclesiastica sepultura priuandus?

Morbi vis. Ad primum respondeo videri verosimile, vi morbi pressum, dum bina imaginara capita conabatur auellere, laqueo caput verum cinxisse, & hoc infortunio vitam cum morte commutasse.

Multa sunt vera, quæ vulgo persuaderi non possunt. Ad secundum, debere manu honesta tractari. At fuit à Carnifice depositus sepultusque, nemo enim voluit illud corpus attingere: quoniam tanta est gentis Bohemæ superstitio, vt siquis canem aut catum mortuum moueat, iudicetur infamis: & illud corpus esse honestum illis persuaderi non potuit.

De sepultura Ecclesiastica. Ad tertium, posse sepeliri in loco sacro. At fuit in profano sepultus, volebant enim rustici partim pago excedere, partim ossa maiorum suorum aliò transferre, partim armis se opponere: & carnifex, cum nollet vitam suam exponere manifesto periculo, cadauer sepeliuit in campo.

MDCXXXV. Casus tertius. Nimiæ meditationes perniciosæ. QVIDAM Frater Laicus in Monasterio N. dum indiscrete à Magistro suo regitur, & meditationibus supra vires turbatur incipit habere reuelationes, vt putabat, & fauores à cœlo recipere. Narrat amicis die Dominica sibi Deiparam sui Virginei corporis reliquias sanctissimas communicasse. Iussus illas ostendere, duas partes albæ ceræ produxit. Manet in hoc præiudicio illa die; & nocte sequenti se strangulat. Vt sciuit Prior (aberat enim Abbas) congregat communitatem; infortunium exponit; secretum indicit; curatque à duobus iunioribus cadauer in loco profano sepeliri: post annos quatuor Ordinis Visitator recognoscit hæc omnia, & iubet transferri ad locum sacrum; sed non fuit factum.

De secreto, & obediẽtia Priori debita dum abest Abbas.

Incidentes quæstiones. Legis hæc, & eruditionis gratia inquiris, *Primo*, an illud præceptum Prioris obligauerit sub peccato mortali? *Secundò*, an illud corpus debuerit in loco sacro sepeliri? & *Tertio*, An bene iusserit Visitator, & inobedientia Abbatis sit culpabilis?

MDCXXXVI. An Priores in Abbatum absẽtia possint præcipere in virtute sanctæ obedientiæ? An sub mortali? De quarto præcepto Decalogi. Respondeo ad primum, Priores in Abbatum absentia non posse præcipere in virtute obedientiæ, adeoque eos, qui eorumdem præcepta non obseruent, non esse periuros, nec votum solenne violare. [Ago de monasteriis Abbatialibus, in Prioratibus enim nulli Abbati subditis aliter philosophandum est.] Addo tamen eosdem Priores in Abbatum absentia esse Patres familias, & posse imponere præcepta, quæ obligent ad mortale, & hoc virtute quarti præcepti Decalogi. Cùm igitur in casu materia fuerit grauissima, & secretum necessariissimum, pronuncio illius monasterij subditos debuisse obedire sub mortali.

De delirio. Ad secundum aio miserum illum conuersum delirasse, & se strangulasse in delirio, ac debuisse in loco sacro sepeliri: addo excusandum fuisse Priorem, si habuit rationes, ob quas iudicarit contrarium.

Habenda est ratio scandali. Ad tertium bene processisse Visitatorem, si illud cadauer sine scandalo & infamia Monasterij ad locum sacrum reduci poterat: bene processisse Abbatem non obediendo, si id non poterat. Ego ingressus viam mediam consului, vt potiùs locus benediceretur secretò, quàm quod corpus exhumaretur, vix enim id fieret sine confusione & scandalo.

MDCXXXVII. Casus quartus. Historia certissima, & mirabilis. IN Monasterio N. quispiam Religiosus Sacerdos, qui Sanctus esse vellet, & peccare soleret, tædio sui affectus, cùm se semel Deo reconciliatum iudicaret, ne iterum in nonas miserias laberetur, generali confessione præmissa, & Missa multis lachrymis recitata, cellam iniit: sacra Biblia aperit: & plicato folio illud Iobi 7. 15. *Elegit suspendium anima mea*, notat, laqueum collo aptat, & se à trabe suspendit. Intrat Præses rei nescius: infortunio percellitur. Suum confessarium consulit, & eiusdem instinctu crines attondet, ne corona videatur; faciem vulnerat, & deformat; cadauerque in fluuium, qui transit apud Monasterium, præcipitat, Nocte illud totâ aquæ fluxu subuehitur, & mane hæret in littore apud pagum, qui distat tribus leucis. Extrahunt nudum, & vulneratum corpus rustici: occisum à latronibus credunt, & sepeliunt. Agri erant grandini obnoxij, & annis sequentibus mirè seruantur. Miraculum inclamant rustici, & adscribunt emerso, & sepulturam eius multo flore coronant: & tamen etiamnum dicitur pagus à cœli inclementia præseruari.

An homicidium esse peccatum possit hodie aliquis inuincibiliter ignorare? Hic ego tantisper te moror, & doceri volo, quid de hoc homine iudices? An-ne sibi mortem consciscendo peccauit? Si non: cur non peccauit? Si sic: cur illud subsequitur prodigium? An-ne decedendum est rusticis, & cœli tranquillitas attribuenda est naturalibus causis? An-ne rusticæ deuotioni potiùs, quàm meritis illius summersi? An ad ignorantiam inuincibilem recurri potest, debetque, & dici, illum insuperabili ignorantia excusari? An-ne in Republica bene gubernata huius rei potest inueniri ignorantia inculpabilis? Quid igitur sentiendum, aut dicendum?

MDCXXXVIII. Cur fiant miracula? Puto miracula non fieri frustra; sed ad ædificationem hominum: cùm autem in hoc casu nulla appareat miraculi patrandi necessitas aut vtilitas, dicam eum Religiosum ignorantiâ non debere excusari; adeoque aut delirasse aut peccasse.

Vulgi opiniones quales? Cætera, quæ accidisse dicuntur, partim causis naturalibus, partim errori rusticorum attribuam: sunt enim illæ variæ, & isti in suis opinionibus valde vehementes. *Et hæc de suicidio sufficiant.*

FVNDAMENTVM LVI.

De peccatis Luxuriæ, quæ sexto præcepto interdicta.

MDCXXXIX. Finis duplex operis, & operantis.

LVXVRIÆ actus completus in seminis decisione consistit; & est duplex, naturalis, & contra naturalis. Ille est seminis decisio naturâ suâ ad generationem ordinatus [ago de ordine operis; scio enim ad diuersos imò, & oppositos interdum ordinari fines, opus ipsum ex intentione operantis.] Actus naturalis luxuriæ est, copula inter marem & fœminam, & nominatur *Copula*; & in Matrimonialem, & Extramatrimonialem subdiuiditur: Prior inter coniuges; & inter non coniuges reperitur posterior, & hæc propriè dicitur *Fornicatio*. Quæ, si sit inter Cœlibes, dicitur *simplex*; si alter aut vterque sit coniugatus, dicitur *adulterium*: si sit contra votum, *sacrilegium*; & *stuprum*, si sit virginis: & si sit fœminæ inuitæ, & repugnantis, *Oppressio*: à qua non multum differt *Raptus*. Et tandem, quæ committitur à cognatis intra gradus prohibitos, nominatur *Incestus*. Stando textui Hebræo, aut etiam Latino, nimirùm soli, & nudo, demonstrare simplicem fornicationem esse peccatum, impossibile est. Se subrigit purissima veritas supra Grammaticorum Cothurnum, qui enim Calepino duce Theologicas quæstiones edisserunt, sortientur fortunam Erasmi. Obscura est legis littera, & eiusdem eam authenticè explicare, & proferre; nempe Legislatoris Dei. Cùm igitur Deus Ecclesiæ Romanæ reuelauerit, fornicationem simplicem esse mortale crimen, quisquis contrarium deliret, est Hæreticus.

Side notes (left): Simplex fornicatio. Adulteriũ: Sacrilegiũ: Stuprum: Oppressio: Raptus: Incestus.

Side notes (right): Luxuria cõpleta, & incõpleta naturalis, & cõtra naturalis. — An simplex fornicatio sit peccatũ? — Deus legislator.

MDCXL. SI qua in tota Theologia materia non est benè examinata, ista est; quæ à nobis, in præsentiarum illustranda: nam cùm omnes eam fugiunt, nemo illi conuenientem, & sufficientem lucem adhibet. Plurimum debent Thomæ Sanchez Theologi, qui primus solusve sordes omnes ex professo explicauit; sed quia post magni hominis resolutiones adhuc multis in locis manent tenebræ, opus erit vt radicitùs singula examinem.

An expediat in Theologia Morali Sordes Venereas radicitùs examinare?

MDCXLI. VT exactè respondeam, historiam notitia dignam recensebo. Erat olim Compluti quidam Doctor, qui Thomæ Sanchez opera detestabatur, qui & personam; asserens virum religiosum, debuisse Christum potiùs, cruci suffixum, quàm tot lasciuiendi species, & modos cogitare: debere eiusdem libros ab Ecclesia interdici, nec dignos qui ab hominibus castis legantur. Addebat alia multa, quæ passio, & odium in Iesuitas dictabat. Et quia semel præsente Patre Petro Biuero Excellentissimo Theologo, debuit humiliari, & iuuari [Ponamus Thomam Sanchez non scripsisse, inquit Pater Biuerus, ponamus me esse hominem militarem, & ad Vestræ Eximiæ Dominationis pedes prouolui, & talia confiteri, & petere, an sint peccata? & si sint, an venalia aut mortalia? pœnitens in confessione interrogandi habet ius: cõfessarius obligationem respondendi; non qualitercumque, sed respondendi bene; peccaturus, si ex ignorantia crassa mortale dicat quod est veniale, probabile quod est improbabile; aut contrà. Ergo in tali casu debebit singula mente voluere, & accuratè examinare. Ergo summoperè gaudebit, si habeat Theologum, à quo possit iuuari. Ergo adiret in tali casu Thomam Sanchez, si hæc omnia ab ipso sciter accurate discussa. Ergo valde vtilis est labor Thomæ Sanchez, & summè necessarius Theologis, qui volunt audire confessiones bene: qui enim pœnitentes decipiunt, audiunt male: & decipiunt, qui peccati mortalis actionem damnant, quam excusat aliqua sententia probabilis.] Sic Biuerus. Dedit manus Theologus, & Confessariis valde esse illos libros vtiles confessus est.

Side note: Defenduntur Herculei labores Thomæ Sãchez.

De Semine, & Seminalitate.

MDCXLII. IEci iam primum lapidem, & respondi implicitæ obiectioni; quoniam etiam nonnulli de Caramuele fortè dicent quod Theologus ille Complutensis de Sanchez. Ergo vlterius progredior, & inquiro. *Quid sit semen?* Variant Authores: & alij sudorem esse docent, alij spumam, alij excrementum, alij lac, alij sanguinem: alij non esse semen in homine antequam formetur in renibus, alij ponunt officinam in testibus, & tunc primum humorem illum superfluum conuerti in semen, cùm per eos transit. Sed alij altiùs de semine sentiunt, dicuntque illud esse integralem animalis partem, sicut manum & pedem, & in actu venereo non fieri, sed excidi, & emitti: & alij etiam aliter philosophantur.

Side note: Quid semẽ sit?

Non est animus examinare istas sententias, non enim Physica hîc, sed Theologica tracto: sed, easdem supponere, & quid consequenter ad singulas dicere debeamus explicare.

Præter semen datur etiam seminalitas, quæ se habet ad semen, vt carnositas ad carnem, & sanguinositas ad sanguinem; & est humor quidam serosus, qui circumit semen, & tuetur, ne ab adiacentibus contrariis corrumpatur.

Side note: Quid sit seminalitas?

Anne debebit esse eiusdem considerationis decisio seminis, & decisio seminalitatis?

Side note: Dubiũ primum.

Cùm digitus exciditur, sentitur dolor: cùm deciditur semen, delectatio. At etiam dolor

Side note: Doloris causa.

sentitur, cùm digitus premitur aut torquetur: ergo etiam delectatio aliqua sentiri poterit, sine vlla decisione seminis, si illud tantùm prematur aut torqueatur. Et si paritatem non admittas, da rationem obsecro, cur illam non debeas admittere. Considera subsequens argumentum. [Non fit grauis iniuria viro viuo, cùm eius digitus premitur, etsi sentiatur dolor; quia illæ partes quæ diuiduntur, & diuisæ sunt doloris causa, iterum consolidantur, & redintegrantur: Ergo non fiet grauis iniuria proli possibili, cùm premitur aut alteratur parentis semen, etsi percipiatur voluptas: quia illæ seminis partes, quæ diuiduntur, & diuisæ sunt voluptatis causa, iterum consolidantur, & redintegrantur.] *Anne claudicat hæc consequentia? Anne hac via poterunt aliqui actus libidinosi à peccato excusari?*

Voluptatis cauta.

An sicut carnis, sic etiam partes seminis redintegrentur.

Sanè illius humoris, quem non esse semen dico, & *seminalitatem* appello, meminit Iacobus Marchantius in Horto pastorum, *cap. 6. resolut.* 13. vbi sic ait. [Notent Confessarij, quandoque aliquos confiteri, se passos pollutionem, cùm reuerà non fuerit perfecta pollutio, siue seminis aut spermatis effusio: Ex genitalibus enim vltra vrinam, & sperma siue semen, humor quidam tertius exoriri quandoque solet, qui aliquid immunditiæ generat, & ex commotione partis genitalis in viro facile stillat, sine impetu delectationis, vt fieri solet in seminis decisione. Ideoque humor ille fluens non intelligitur hic sub nomine perfectæ pollutionis, nec illius solius periculo se exponere est mortale, quia ex leui commotione oriri potest in Iuuenibus, puta ex osculo leuiter dato, vel à tactu etiam leui faciei aut manus personæ alterius sexus. Interim aduerto, quòd in confessionibus dicant aliqui se passos pollutionem, cùm solùm passi fuerint aliquid leuis huius immunditiæ siue serosi humoris sine delectatione.] De hoc humore Paulus Layman *Theolog. Moral. lib.* 3. *sect.* 4. *de temp num.* 19. agit, & inter distillationem, & pollutionem distinguit, & docet esse mortale, causam præbere pollutioni, non tamen distillationi, & citat Sanch *lib.* 9. *disp.* 45. *in vlt.* sed ante *num.* 18. idem Layman docuerat esse mortale illam distillationem procurare. Sed cur Authores isti graue in periculo pollutionis, & leue in periculo distillationis confitentur esse peccatum? Quia in distillatione non deciditur semen verum, sed seminalitas, in qua non consistit ratio seminis vera, sed est humor solummodò requisitus ad melius, vt nimirùm semen conseruetur, claudatur, & foueatur.

Tres humores ex hominis verēdis fluunt, vrina, semē, & seminalitas.

Nota hoc.

Nota etiam hoc.

Nota, & hoc.

Dubium tertium.

Anne sustineri poterit Marchantij opinio? Anne dicendum posse hominem se exponere periculo effundendi seminalitatem?

Ad quantitatem seminis progrediamur; non enim si decideret alicui de parua seminis quãtitate, sicut de magna esset philosophandum. Vt id altiùs intelligas, aliqua necessaria præmitto: quia circa terminos magnitudinis, & paruitatis duas habent opiniones Physici; alij enim eiusmodi terminos admittunt, alij negant. Cur ergo in semine non poterimus eodem modo philosophari? Cur non poterimus dicere Doctores Ioannis Marci sententiam, quæ docet minimam qualemcunque particulam seminis ad generationem sufficere, esse verè probabilem: sed probabiliter etiam posse teneri, & defendi contrariam? Immò stando doctrinæ Zenonis, & dicendo continuum ex punctis componi, non putarem probabilem esse sententiam Ioannis Marci; nam animalis corpus organicum est, & centena organa non possunt formari vnâ, aut alterâ seminis atomo. Pone igitur materiam illam, quæ deciditur, requirere centum indiuisibilia, vt sit & nominetur semen. Ergo, qui viginti decideret, decideret materiam, quæ semen non esset, nec posset ad generationem conducere. *An-ne hæc probabiliter dicitur? An-ne, qui tantillam seminis quantitatem deciderit, poterit excusari à peccato mortali?*

De terminis magnitudinis & paruitatis.

An detur in semine materia parua? an etiam minima?

An continuum ex indiuisibilibus coalescat.

Nota hoc. Dubium quartum.

Resolutio.

MDCXLIV.

Conclusio Physica.

Alias Philosophorum, & Medicorum opiniones intelligere nequeo, & ideò iudico semen verum, esse veram corporis partem, vt sanguis, aut digitus est: & illud à toto corpore decidi. Semen à seminalitate distinguo, vt sanguinem à sanguinositate, & carnem à carnositate.

Conclusio Moralis.

Hinc ad Moralia veniens, sic statuo. *Procurare animo deliberato aliquam seminis effusionem, aut distillationem, (imò etiam se exponere hanc rem faciendi, aut in illam consentiendi periculo) est mortale.* Huius veritatis rationem potest dare Thomista, sed Scotista clariorem efficacioremque. Hac ego vtor. [Peccatum Theologicum est actio contra legem Diuinam: At in sexto Decalogi præcepto Deus omnes sordes (etiam minutissimas) interdixit. Ergo omnes actus sordidi sunt peccata.] Ex hac doctrina Dubia paulò ante posita facili negotio dissoluemus.

Probatur.

De semine, & seminalitate.

Respondeo ad primum, considerata physicè semen, & seminalitatem esse diuersa: at in idem recidere, si considerentur moraliter. Est enim etiam peccatum mortale, se exponere periculo decidendi aliquam seminalitatem, aut humectatem: cùm, quia seminalitas est necessaria ad seminis conseruationem: tum, quia sine alteratione seminis non stillat: tum etiam, quia non est liberum homini decidere seminalitatem, & non semen: ergo multæ sunt rationes, ob quas sine mortali non possit homo seminalitatis distillationem, aut effusionem procurare. Hæc Resolutio est contra Marchantium, qui non placet. Layman, vt notaui, videtur sibi contrarius: nec Sanchez, quem citat, loquitur vniuersaliter, & absolutè; nam *lib.* 9 *de matrimon disput.* 45. in fine, hoc tantum concedit inter coniuges, quod intelligi debet semoto omni pollutionis periculo: nam eadem disputatione *num.* 32. disertis verbis asserit hoc esse mortale in solutis: quia hæc commotio spirituum, & hæc stillatio inde proueniens, est notabiliter turpis, & quædam inchoata pollutio.

De compressione seminis.

Respondeo ad secundum, omnem à Deo libidinem interdici, & omnem in praxi, ratione periculi vlterioris, peruenire ad peccatum mortale. Nam differentiæ illæ pressionis, & diuisionis, sint aut non sint veræ, aut probabiles physicè, moraliter locum non habent: est enim peccatum omnis libidinosa voluptas, vndecumque illa prouenire dicatur.

Respon

De feminis quantitate.

Respondeo ad tertium, remittendo Lectorem ad ea, quæ in solutione primi dicebamus.

Respondeo ad quartum, non esse homini liberum decidere tantum, aut tantum semen: valde parum ad generationem sufficere: quamcumque quantitatem cum libidinosa voluptate decidi, adeoque ex multis capitibus esse mortale.

An Zenonis opinio, de continuo, sit probabilis?

De periculo peccādi probabili.

Nec iuuat hîc ad opinionum Physicarum probabilitatem recurrere; nam Zenonis sententia, quæ obiicitur, fortè non est probabilis: &, si sit, sicut non possum dare proximo venenum probabile, sic nec debes exponere semen periculo pereundi probabili, nec te exponere periculo consentiendi probabili.

Perpenditur quædam ratio, quæ militat contra Thomistas.

MDCXLV. An fornicatio sit peccatum.

NOn inquiris, *An simplex fornicatio sit peccatum?* hoc enim à Deo, & Ecclesia doceris: sed inquiris tantummodò rationem illam fundamentalem, ob quam illa peccatum sit. Supponis igitur esse communem, & probabilem opinionem Scoti, quæ docet, decisionem seminis extramatrimonialem ideò esse mortaliter peccaminosam, quia à Deo fuit interdicta: adeoque, si per impossibile non interdixisset illam Deus, non fore peccatum. Supponis esse etiam communem, & probabilem opinionem contrariam, quam Angelicus Doctor, & omnes Thomistæ defendunt; videlicet eandem decisionem seminis, præscindendo ab omni diuino decreto, & præcepto, esse malam secundum se, & peccaminosam mortaliter. Dicis hanc opinionem, D. Thomæ esse probabilissimam; quis enim ita esset audax, & temerarius, qui integræ Scholæ dogmata improbabilitatis cōdemnaret? Cæterùm stando nudæ rationi, hanc D. Thomæ opinionem obnoxiam esse multis difficultatibus non negas; sunt enim obiectiones nonnullæ, quibus respondere non scis: & inter alias hæc, quæ sequitur.

Omnia mala, quia prohibita; & nō prohibita, quia mala sunt.

Ratio quæ claram solutionem desiderat.

Fornicatio, mortiferum peccatum est, etiam quæ à solutis commissa: at, si staremus D. Thomæ principiis, deberet interdum esse licita: ergo Scoto debemus constare, & dicere, fornicationem ex se nec malam, nec bonam esse, sed indifferentem; esse nunc malam, quia à Deo interdicitur; fore bonam, si præciperetur; & bonam fuisse, si quando à Deo præcepta fuit. Porrò D. Thomas 1. 2. *quæst.* 154. *art.* 2. *in corp.* probat fornicationem esse peccatum, sic: *Quia quod est contra ordinem naturæ peccatum est; at contra naturæ ordinem est quod filij bene non educentur: ergo ita illos generare, vt non bene educentur, peccatum est: sed qui extra matrimonium generantur, non bene educantur; ergo matrimonium, est de Iure Naturæ: ergo omnis vagus concubitus militat contra ius naturæ.* Respondes non tam concedendo, quam condonando totum syllogismum priorem, & negando minorem subsumptam; vides enim nonnullos legitimos male educari, nonnullos illegitimos bene, adeoque asseris, subsumptum D. Thomæ vniuersaliter acceptum esse falsum. At sanctus Doctor hanc responsionem articulo citato præuidit: & idcirco subiunxit: *Nec obstat, si aliquis fornicando aliquam cognoscens, sufficienter prouideat proli de educatione; quia id quod cadit sub legis determinatione, iudicatur secundum id quod in aliquo casu potest accidere.* Et tamen non vides, quo D. Thomas modo suam opinionem defendat.

MDCXLVI. An illegitimi male educentur.

Primò enim falsum esse ais, filios illegitimos malè educari, qui enim ab adultera habiti, inter legitimos nutriuntur educanturque: qui à soluta, exponuntur, communiter à Republica curantur: dantur enim in Ciuitatibus Xenodochia, in quibus eiusmodi infantibus, & puellis de omnibus necessariis prouidetur.

An etiam pauperes.

Secundò, si hæc ratio sufficeret, pauperes, & mendici non possent matrimonia contrahere, quia ipsi communiter loquendo, male educant filios; carent enim mediis, vt illis magistros procurent, scientiâ vt instruant, authoritate, vt corrigant.

Nota bene hanc rationem.

De cessatione finis legis in aliquo particulari.

Tertiò, vt demus, illegitimos filios communiter male educari, & legitimos communiter bene: rationem & responsionem D. Thomæ resumis, & contra suum authorem retorques. Sic inquis. *Finis, & ratio formalis legis interdicentis vagos concubitus, teste D. Thoma, cessat aliquando per accidens, non in communi, sed in particulari. At probabile est, quando legis finis, & ratio formalis cessat per accidens in casu aliquo particulari; cessare obligationem legis pro eodem casu: Ergo quando ratio formalis, & finis legis, quæ vagos interdicit concubitus, cessat per accidens in aliquo casu particulari, tunc probabiliter cessabit obligatio illius legis.* Maior est euidens, est enim obuia; & qui dubitet, relegat textum D. Thomæ. Minor est euidens, vel qui dubitet legat Dianam *part.* 1. *tract.* 10 *resol.* 27. & 28. [Nota bene quæ dicis. In maiori, & minori positiones modales assumo: quidquid enim sit de dicto Maioris, est euidens, illud teneri à D. Thoma; & quidquid sit de dicto minoris, est euidens illud esse probabile.] Ergo oritur esse euidens consequens, nimirum, *Probabile est Fornicationem, si prouideatur proli, non esse peccatum mortale.* At fornicationem esse peccatum mortale, non iam probabile, sed certum est, & tamen hæc certitudo à D. Thoma nec probatur, nec probari potest: sed à solo Scoto demonstratur: ergo deserere Thomistas debemus, & cum Scotistis dicere, *Omnem fornicationem esse grauiter malam, quia omnem interdixit Omnipotens: cuius enim est imperare, & hominum illi obedire.* Sic discurris: & audire aliquem Thomistam bene respondentem desideras.

An fornicatio sit intrinsecè mala? Vide n. 549.

At Ego, quia S. Thomam veneror, & tametsi in hac parte libentiùs assentior Scoto, & existimem peccata Theologica non fore in mundo, si lex Dei non esset; non enim malitia Theologica, quæ est in fornicatione, est illi essentialis, & intrinseca: nihilominùs tuo desiderio satisfaciam, & ad mentem Angelici Doctoris respondebo.

Finis duplex: adæquatus, & inadæquatus.

Admittam, simplicem fornicationem esse peccatum; negabo tamen hoc ipsum ex Angelici Doctoris fundamentis non sequi. Ad argumentum, quod §. *tertiò*, ponebatur in forma respondebo. *Finis & ratio formalis*

legis interdicentis vagos concubitus, cessat per accidens in aliquo particulari; distiuguo maiotem: Si agatut de fine adæquato, & tatione totali, nego: si de inadæquato, & partiali, concedo. *At probabile est, quando legis finis, & ratio formalis cessat per accidens in casu aliquo particulari. cessare obligationem legis pro eodem casu*: distinguo minotem: si agatur de fine adæquato, & ratione totali, concedo: si de inadæquato, & partiali, nego. *Ergo quando ratio formalis, & finis legis, qua vagos interdicit concubitus, cessat per accidens in aliquo particulari, tunc probabiliter cessabit obligatio illius legis*: distinguo consequens; si agatut de fine inadæquato, & ratione partiali, assero consequentiam esse falsam: si de fine adæquato, & tatione totali, aio consequentiam esse de subiecto non supponente; est enim impossibilis casus, in quo cesset finis adæquatus huius legis in aliquo patticulari.

Propositio de subiecto non supponente.

Vt solutionem hanc intelligas, adnotato, varios fines à natura intendi, quando inhibet fornicationem. Intendit enim, *primò*, bonum prolis, quæ ex vago concubitu habita frequentissimè pericliratut, non solùm quoad educationem, sed quoad vitam; solent enim matres, & præcipuè nobiles, generationem impedite, & aliquando abortum procutare: vnde, si detur casus, in quo infans, & nascatut, & bene educetut, vix dabitur aliquis, io quo eiusdem vita ante natiuitatem, & post natiuitatem educatio non sit in peticulo: Ergo natura non solum intendit, ne infans subiaceat infortunio, sed etiam ne sit in periculo: & nota id bene, periculo. Intendit *secundò*, manutenere Mattimonij teligionem, & iuta: si enim licetent vagi concubitus, vix pauci vellent vxorem ducete. Intendit *tertiò*, vtilitatem & securitatem fœminatum; nisi enim darentur matrimonia in iuuentute, & in senectute essent misettimæ; in iuuentute enim vexatentur à multis, & in senectute ab omnibus despicerentur. Intendit *quartò*, vtilitatem, & securitatem vitotum: sicut enim essent multæ tixæ, & difficultates, si domus, si vestes, si cibi, si tes cætetæ, quæ hominibus sunt necessatiæ, non haberent ptoprium, & determinatum dominum; ita etiam à fortioti, si domino caterent fœminæ, sed omnibus essent communes. Cùm ergo isti quatuot fines cessare simul nequeant in aliquo patticulati, manet simplicem fornicationem esse peccatum, & argumentum contra D. Thomam positum clatissimam solutionem habete. *Vt altius hanc doctrinam penetres, vide, quæ in simili difficultate dicta sunt superius à num. 638.*

Quosnam fines natura habeat, cum inhibet fornicationem?

Aliud est velle vitare infortunium, & aliud velle vitare periculum.

Cur matrimonia contrahantur?

Est valde vtilis bonorum diuisio.

An esset bonum fœminas esse cômunes?

De complemento Copulæ.

MDCCXVII. De emissione seminis tactibus procurata?

ADdo casum curiosum. Quidam vir côniugatus intra vas seminauit, & illicò membrum vitile extraxit manente fœmina valde irritata libidine. At hæc postea tactibus se excitando seminauit; & inquitit, *An hoc faciens mortale peccatum incurrerit.* Negat Sanchez, & Bonacina: & hæc eadem negatiua sententia probabilis vocatur à Lessio, Filliucio, Homobono, & Zanardo apud Dianam *part. 2. tract. 17. resol. 38.* & ratio hotum Authotum est, quoniam per illos tactus actus coniugalis, qui consistit in vtriusque seminatione, completut.

Tu dubitas, & metitò, An eiusmodi seminis fœminini decisio sit vtilis ad generationem? & ideò nec vis hanc sententiam approbare, aut damnare, sed interrogas, An ex illâ sequentia Corollaria inferantur?

Corollarium I. Ergo quando amasius semine intra immisso membtum virile extrahit, manente pellice valde ittitatâ libidine, si hæc postea tactibus se excitando seminet, non committit nouum peccatum mollitiei, sed peccatum fornicationis complet, quæ consistit in seminatione vttiusque Amasij.

Corollarium II. Ergo quando duo Iuuenes se mutuis tactibus excitant, & vnus semine effuso discedit manente altero libidine valde irritato, si iste tactibus propriis prosequatut, & semen emittat, non committit nouum peccatum, ita vt debeat in confessione dicere, *mutuis semel tactibus apud alterum hæsi, quousque ipse in pollutionem inciderit, & semel in mollitiem incidi proprijs tactibus*, sed prius complet, & satisfaciet in confessione dicens, *Ego, & alter nos mutuo contactu polluimus.*

Respondeo primò, non subsistere hypothesin: videtur enim esse necessarius seminis vttiusque concursus, vt proles fiat; nec enim debito modo commiscentut semina, nisi simul (realiter, aut moraliter) decidantut: quod enim medio horæ quadrante post altetius decisionem emittitut, non potest cum primo misceri. Accedit, quòd generatio decisionem postulet naturalem, & quæ tactibus propriis procuratut, violenta est. Ergo iuxta Physicæ leges cottuit hypothesis.

An semen fœmineum manuum tactibus procuratũ sit vtile ad generationem.

Seminis decisio duplex: naturalis, violenta.

Respondeo secundò, eamdem cottuere iuxta leges Ethicæ: licet enim Vxori marito frui, non se ipsa: & tametsi tacta à marito in copula possit licitè semen emittere, non tamen se potest tangere, & secum lasciuire.

Non licet vxori tactibus proprijs copulam complere.

Et ad Corollaria subueniens possem negare *primum*, & date dispatitatem claram, quia vxor habet ius ad copulam, adeoque ad complementum copulæ, quod non habet amasia. Possem & illud condonate, & asserete, illud Corollarium non peccate in Dialectica; licet enim amasia peccet tangendo se post viri discessum, non committeret nouum peccatum, sed illud prius completet. Interim duo hîc sunt aduertenda: hoc ipsum Corollarium, tametsi diceretur non peccare in Dialecticam, esse perniciosum & falsum: falsum, quia oritut ex antecedenti etiam falso: perniciosum, quia nemo debet lucrum habete ex peccato; & fœminæ, si docetentur hanc doctrinam, aboterentut sæpe cum magno pudicitiæ damno. *Secundum Corollarium* absolutè condemno; licet enim admitteretur antecedens, deberet consequentia negari: nam seminatio fœminæ est complementum copulæ, non autem vna pollutio potest esse complementum alterius.

An de vxore & amasia sit eodem modo philosophandum?

Nemo debet lucrum ex peccato portare.

Vna pollutio non est complementũ alterius.

FVNDA

FVNDAMENTVM LVII.

De peccatis contra Naturam.

MDCCLVIII. Dæmonialitas præter lineam luxuriæ est peccatum grauissimũ contra religionem.

Quæ sint peccata contranaturalia? & quomodo inter se distinguantur?

VARIA sunt, sed præcipua reduci poterunt ad quatuor capita; videlicet, Mollitiem, Sodomiam, Bestialitatem, & Dæmonialitatem. Anne distinguuntur specie? Illa modaliter tantùm distingui D. Thomas, & multi cum ipso pronunciant. Si meam quæris sententiam: Respondebo, accedere solere circumstantias aliquas accidentales, quæ debent à luxuria præscindi: at in luxuriæ genere omnia hæc quatuor videri eiusdẽ infimæ speciei, & solummodo differre modaliter.

Dæmonialitas.

Abusus religiosæ personæ.

Aliud adulterium est simplex: & aliud duplex.

Inferes. Ergo, qui hæc quatuor peccata commisit, satisfaciet, si in confessione dicat, *Quater pollutus sum.* Et Ego negabo consequentiam: *Primò* enim Dæmonialitas, quæ est concubitus cum Dæmone, præter peccatum Bestialitatis dicit circumstantiam contra religionem, quæ ad primum Decalogi præceptum reducitur: non secus ac si committeretur Sodomia cum persona religiosa; tunc enim præter lineam luxuriæ daretur circumstantia grauiter Deo iniuriosa, quæ est violatio voti, quæ spectat ad secundum præceptum Decalogi. *Secundò*, est necessarium explicare in confessione peccatorum, & malitiarum numerum: & ideò Petrus, si heri cælebs cognouit coniugatam, & hodie coniugatus cælibem, & cras coniugatus coniugatam, non satisfaciet dicens, *Ter commisi adulterium*; sed debebit istos modos numero distinctos, varios tamen, exponere: in primo enim adulterium se tenet ex parte fœminæ cognitæ primariò; in secundo è contra: & in tertio duplex adulterium committitur. Debet igitur pœnitens in confessione exponere: *An fuerit pollutus tactibus proprijs? an alienis? an altera persona sit mas, vel fæmina? an libera, religiosa, aut coniugata? An commiserit sodomiam cum viro? an cum fæmina? &, An ille vel illa voti vinculo, aut circunstantia alia speciem addente obstringatur? An commiserit bestialitatem, &c.* Nam in istis criminibus ratio adulterij, & sacrilegij addit nouam peccato speciem: & in linea luxuriæ multiplicantur numero malitiæ, & earum numerus non exponeretur, nisi isti peccandi modi distinguerentur, & explicarentur exactè.

An circumstantia incestus in peccatis contra naturam reperiatur? examinaui superiùs, in expositione 4 præcepti Decalogi.

MDCCLIX. SOrdes sunt immundissimæ, & debent examinari bene: qui enim parcunt calamo in his materiis, confessarios non iuuant: parcant igitur castissimi lectorum oculi, parcant aures, digneturque Theologi summâ attentione legere, quæ summâ attentione scribuntur.

I.

De delectationibus morosis.

Delectatio morosa duplex.

Distinctio valde consideranda.

DVpliciter haberi possunt, vel cogitando fœminam cum desiderio cognoscendi eam, vel sine tali desiderio, aut fortè cum desiderio contrario, nimirum cum voluntate cogitandi illam tantùm, & fruendi delectatione illa, quæ cogitationem consequitur. Delectatio, quæ procuratur priori modo est ex consensu in fornicationem, & est peccatum mortale, & reducitur ad eam speciem, ad quam ipsamet fornicatio, debebitque pœnitens exponere statum suum, statum fœminæ; nempe vtrùm fuerint cælibes, coniugati, Religiosi, &c. hæc clara sunt, nec hic sentisco aliquam difficultatem.

Cur morosa delectatio peccatum sit.

Valde considerãda subdistinctio.

Ad secundam classem delectationum morosarum deuenio, & illam in duas species, aut modos subalternos distinguis. Vel enim illam cogitationem cõcomitatur aliqua morosa delectatio in sensu, ex humorum seminalium alteratione oborta: vel nulla delectatio sensualis, & libidinosa concomitatur: adeoque vel nulla delectatio adest, vel si qua percipitur, est purè speculatiua, & non ad lineam actuum sensibilium, sed ad lineam actuum purè spiritualium spectans.

An omnis delectatio sit initium pollutionis.

An homo suorum sit mẽbrorum dominus.

An detur pollutio leuiter inchoata?

Hac doctrina præmissa doceri vis: Cur delectatio illa morosa, quæ habetur de virgine cogitata, cùm expressa voluntate non acceptandi illam, etiamsi daretur libera occasio, & ipsa vellet, sit peccatum mortale? An quia teste Galeno, omnis lasciua delectatio est incœpta pollutio? Sed hoc non est euidenter verum, & quia superiùs dolorem cum delectatione composuetas, sic discurris. [Cùm excidiruz digitus magnum dolorem patior, & hæc ipsa excisio est peccaminosa mortaliter: non enim licet homini sua prodigere membra, quorum non est dominus, sed vsufructuarius. At manus dexteræ digitis indice, & pollice sinistræ digitum comprimo, & quia fortiter, dolorem intensissimum sentio, An ne mortaliter peccaui? asseris, & affirmas omnem digiti dolorem esse digiti excisionem inchoatam. Ego rideo; nimirùm & resolutionem, & rationem: premere enim manu, aut forcipe digitum, peccatum non est, nec dolor ille, aut pressio, est digiti excisio inchoata. Et quid, si de delectatione morosa eodem modo philosopharetur aliquis? quid, si diceret primò; pollutionem esse peccatum mortale? Secundò, esse etiam mortale peccatum pollutionem etsi incompletam? Tertiò delectationem morosam fore mortaliter peccaminosam, si tanta sit; vt pollutio grauiter inchoata dicatur, non verò si non sit quædam inchoata seminis decisio, sed compressio, alteratio, aut luxatio?] Obsecras, vt huic difficultati satisfaciam. Egisti de dele-

ctatione morosa; qoo nomine intelligere vis delectationem illam carnalem, & lasciuam, quam quis habet cogitando fœminam, quam vult non tãgere; quia, si velit illa abuti, iã esset consensus in copulam, aut in aliud peccatum.

MDCLI Resolutio. De delectatione morosa sensuali.

Vt tibi paucis satisfaciam, *assero* delectationem morosam, quæ habetur cum intentiooe peccandi opere externo, esse initiom illius externi criminis, & esse peccatum mortale ad eamdem speciem pertinens, ad quod pertineret illud crimen, si consummaretur. *Adde*, cogitationem illam spiritualem, quam concomitatur delectatio morosa sensibilis, ex commotione humorum seminalium subnascens, esse peccatum mortale, etiamsi nolis libidinem actu externo complere: etiamsi nolis tangere personam, quam cogitas. Et ratio est, quia omnis delectatio sensualis libidinosa, est initium mollitiei, aut saltem ad effusiooem seminis ordinatur.

De delectatione morosæ purè spirituali.

De cogitatione spirituali, quam non concomitatur libidinosa humorum perturbatio, maior esse posset difficultas De illa apud Carolum Malletum *to. 2. Malleatione 39. bractea* 10. has lineas lego: *Delectatio morosa inefficax* (sic etiam appellat) *est bona, vel mala, iuxta qualitatem ipsius delectationis. Ita Clauis Regia lib 8. c. 7. & alij. Ratio: quia cùm delectatio inefficax nullum dicat ordinem ad executionem, ab obiecto non potest specificari, sed solùm à motiuo ipsius delectationis.*

An possit esse bona, mala, & indifferens.

Ergo ad mentem huius Authoris, si cogitatio ista; & purè spiritualis delectatio, habeatur propter finem bonum, erit bona: si propter malum, mala: ergo si propter indifferentem, erit indifferens. At ego, vt Malleto consentiam, volo omne abesse periculum; quia cogitationes otiosæ expositæ sunt magno discrimini, & ideò semper sunt mortaliter peccaminosæ.

Habenda semper est ratio periculi.

De carminibus, comœdiis, colloquiis lasciuis.

Hinc patet, quid dicendum sit de lectione carminum lasciuorum; quid de auditione comœdiarum; quid de colloquio cum personis alterius sexûs; in his enim omnibus nemo caret delectatione (aliàs illa non faceret) sed examinare debebit vnusquisque, qualem delectationem pariatur: si enim est libidinosa, condemnabitur peccati mortalis: si autem sit purè spiritualis, aut etiam in sensibus castis consistens (recreant enim intellectum acumina, visum, auditumque immaculata obiecta) modò absit consentiendi in rem turpem periculum, noo erit peccatum mortale.

II.

De Humectate.

MDCLII. De semine & seminalitate vide num. 1643.

MOrosam delectationem, aut etiam morosos tactus non semper sequitur pollutio; nam frequenter stillat cerosa aliqua humectas, quam docent Theologi pollutionem non esse, & tamen volunt sufficere ad peccatum mortale.

Obiectiones contra veram sententiam.

ALtissiodorus, contra Scotum statuit, ante omnem prohibitionem peccaminositatem reperiri, & huc veniens stupet; & quia singula male cohærent, in se seducitur, & sic exclamat, & contra veram opinionem discurrit.

Decidere humectatem est peccatum mortale? Sed cur? quia est seminis pars. At hoc non sufficit: nam licet pars sit seminis, modò magnitudinis terminum non attingat, quem semen requirit, semen non est; quidquid autem semen nou est, decidi sine crimine potest. Sed neque pars seminis esse videtur ille humor, qui vocatur Humectas: sed potiùs quædam seminalitas, quam non videt cur non possit quis decidere sine mortali. An fortè ideò seminalitas decidi non potest, quia se exponeret homo periculo semen verum concomitanter excidendi? Sed hoc periculum io humectate noo apparet: Et vt appareat, si semen corruptum potest directè expelli, etsi indirectè & concomitanter semen verum & viuum expellatur, etiam poterit directè seminalitas, etsi concomitanter semen viuum sequatur: Ergo cùm hæc claudicet ratio: alia debebit addoci. An forte ideò seminalitas eadem decidi nequit, quia est necessaria ad seminis conseruationem? Hic ille inciperet lucem videre: nam si Petrus haberet vestem, qua se à frigore protegeret, qua sublatâ deberet necessariò perire, idem esset illum denudare ac occidere. Ergo idem erit seminalitatem extrahere, ac semen corrumpere. Sed nondum quiescit Primò, quia non demonstratur, extractâ seminalitate semen verum corrumpi. Secundò, quia sumere pharmacum, quo semen corrumpator, nonnullis non viderur mortale: Ergo, qui licitè potest corrumpere semen ponendo pharmacum, poterit seminalitatem auferendo.

An omnis pars seminis sit semen?

An sit peccatum decidere semen indirectè.

An seminaliter conseruet semen?

An hoc pharmacis licitè corrumpi possit.

Respondeo, Altissiodorum ad ea, quæ superiùs *num.* 1643. diximus, remittendo. Non iuuat eadem repetere pluries. Interim assero, in via Scoti esse solutionem clarissimam & expeditissimam, pronunciat eoim ille, *Eum, qui sciens & volens semen, seminalitatem, aut humectatem in quamcumque quantitate, parua aut magna emiserit; aut se exposuerit emittendi periculo, peccare grauiter, quia non obedit Deo, omnes has sordes sexto Decalogi precepto interdicenti.* Addo, etiam in Angelici Doctoris via dari solutionem probabilem: nam D. Thomas solidè & erudite huius peccati rationem ab indecentia actûs & prolis periculo desumit; quoniam decentia postulat verecundiam; & ratio dictat, ne homines rebus ad prolis generationem ordinatis contra generationem abutantur.

Vtraque via, tam D. Thomæ, quam Scoti est probabilis.

His positis, Aio Primò, *Non posse decidi tam paruam seminis quantitatem, vt ad generationem non sufficiat.* Hæc veritas non concernit Theologiam, sed ad Physicam pertinet. Aio tameo Secundò, *Si per impossibile aliquis particulam seminis decideret, quæ ad generationem non sufficeret, adhuc eum peccaturum mortaliter*; non enim illi est liberum tantam aut tantam quantitatem emittere: &, si id esset liberum, adhuc quæcũque libidinosa decisio esset culpa mortalis. Tertiò, *Non posse semen corruptum aliter emitti, quàm emittendo directè semen viuum & verum, vt illud emittatur per accidens.* Ergo noo licet emissionem corrupti seminis tactibus procurare. Quartò, *Licere medicinis semen diminuere, non autem tactibus*, quia illæ nullam indecentiam inuoluuot, & omnis libido & voluptas dicunt indecentiam oppositam & præcepto diuino & honestati ratiooali.

An in seminis effusione detur materiæ paruitas?

An omnis seminis quantitas sufficiat ad generationem?

An liceat semen corruptum tactibus eiicere?

An liceat semẽ verum medicinis minuere?

De

III.

De pollutione.

MDCLII. An mollities sit peccatū: & cur?

Est peccatum mortale: & hoc est certum, & nulli disputationi aut dubio subiacet, Sed cur? Respondet Ferdinaodus, principiis Thomistarum insistens, esse peccatum mortale, quia est mala intrinsecè: respondet verò Altissiodorus ab Scotistis stans, esse peccatum mortale, quia illam Deus interdixit. Placet tibi Conclusio, sed ratio Ferdinandi non placet; & ideò in te seducaris, & non iam contra ipsam Conclusionem, sed contra probationem discurris, & sic ais. Quid est semen? Sudor, spuma, lac, sanguis, excrementum (sic loquuntur Philosophi doctissimi; nec tu demonstrabis contrarium) Ergonè ante omnem Dei prohibitionem est malum ex natura rei sudare, spumare, minuere lac, paucas sanguinis guttas emittere, aut corporis excrementum egerere? Non intelligis. Ergo conuerto oculos ad Scotistas, & cur pollutio sit peccatum interrogas: & respoodent phlebotomiam esse licitam, quia non fuit interdicta à Deo, & si Deus lege latâ inhiberet sectiooem venæ, debere hominem potius mori, quàm venam secare. Transeunt ad pollutionem, & aiunt, eiusmodi decisionem seminis (siue seminis nomine intelligamus sudorem, siue spumam, siue lac, siue sanguinem, siue excrementum) ex natura rei, & ante omne Dei præceptum non esse mortaliter malam. Addunt, quod eadem noo esset hodie peccatum, nisi Deus illam interdixisset. De facto illam Deum vetuisse asserunt, & ideò esse mortale peccatum, & debere potiùs hominem mori, quàm pollui (nempe etiam in casu, quo laboraret seminis abundantiâ, nec aliter mortem posset euitare, quàm si semen emitteret) & hoc iam profundissime intelligis. Standum igitur ab Scoto est, & dicendum Ferdinandi doctrinam fortissime impugnari cum agimus de materia venerea.

Quid sit semen?

Cur venæ sectio licita?

NB. Nimis hæc sunt subtilia, vt à Casuista, qui nō sit Scholasticæ Theologiæ peritus, legantur: si enim legem diuinam à lege naturæ distinguat, Scoti doctrinā cū Thomistarū opinionibus miscēs mōstra inuoluet. Oportet vt bene sciat quid sit lex naturalis apud Scotum, & postea has rationes perpendat.

Quomodo defēdi queat D. Thomæ doctrina?

Anne est defensabilis Ferdinandi doctrina? Si dicatur semen esse sudorem, spumam, lac, sanguinem, aut aliud qualecunque excrementum, & ponatur non dari diuinum præceptum, quod pollutionem interdicat, non scirem defendere pollutionem esse peccatum, nec tamen dicam indefensabilem esse Theologicam Ferdinandi sententiam; possemus enim dicere semen esse integralem hominis partem, sicut manum, aut brachium, & esse rationi absonum partes integrales excidere. Si dicas has posse excidi ob conseruantiam totius, & inferas pollutionem in eo casu esse licitam, quo esset totius hominis conseruationi necessaria.

Respondebo, seruari debere in natura rationali decentiam, nec hominem habere ius vt indecenter vtatur membris suis, etiam ad conseruationem propriæ vitæ. Licet homini semen, si inuadatur, curare, expellere, minuere; nimirum medicinis aut ferro; at non licet illud expellere luxuriosè & tactuum immundorum concursu. Adderem plura, sed quia non postulat plura argumentum, hæc sufficiunt, aut opinio, quæ hodie est valde communis, debeat iudicari probabilis.

IV.

MDCLIII.

Svccurrit alia ratio, quæ potest vniuersos torquere, & debet habere solutionem claram & maoifestam, ne dicatur incertum esse quod supra omnem quæstionis aleam esse verum tenemus. Sic discurris. [Pollutio, ideò est peccatum, quia est seminis ad prolem ordinati iofœcunda decisio: sed hæc ratio non sufficit: ergo. Probatur minor: proximior est proli fœtus ipse quàm semen, at fœmina, quæ vel deberet mori, vel embryonem aut fœtum emittere, potest Theologorum consilio contra embryooem, contra fœtum (imò etiam contra ipsum infantem animâ rationali præditum) sicut contra inuasorem procedere cum moderamine ioculpatæ tutelæ, & dato casu quod aliter nequeat vitam seruare, illius emissionem directè & positiuè procurare; & eundem de facto etiam emittere. Ergo à fortiori poterit directè & positiuè procurare emissionem seminis in casu, quo illud inuadat hominem & iste nequeat se conseruare aliter quàm semen superfluum decidendo. Nec hinc vis tantum sequi posse semen corruptum emitti: quia argumentum, æquè probat de non corrupto, viuo, & sano; nam aliqui seminis corruptione, & alij laborant iocorrupti abundantia]

An abortus aliquãdo sit licitus?

Seminis abundantia morbus est.

Respõdetur argumento iuxta mentem Scoti.

Fateor rationem obiectam esse fortem & posse vniuersos torquere, non autem carere solutione, siue Thomistis, siue Scotistis subscribamus. *Responderet* Scotus, voluntariam seminis emissionem interdici à Deo, & homicidium cum moderamine inculpatæ tutelæ non interdici: & hinc sumi disparitatem manifestam. Potest ergo mater, si inuadatur à fœtu, contra illum, tanquam contra aggressorem procedere; id enim interdicit Deus: & homo, si inuadatur à nimia quantitate seminis, procedere poterit viâ medicâ, vtēdo pharmacis & remediis à viro experto in hac facultate præscriptis; id enim etiam permittit Deus: at non poterit viâ libidioosâ; interdicit enim Deus omnem libidinem. *Poteris hanc rationem*, si volueris, fundamentis Thomisticis attemperare; occidere enim hominem ob defensionem propriæ vitæ, oihil inuoluit, quod sit contra naturalem honestatem: idem dices de pharmacorum vsu: at verò tactibus procurare libidinem, est actio indecens, rationi opposita, & fini intento à naturâ contraria. *Poteris* addere rationem communem: quia est præsentissimum periculum coosensus in delectationem, quam S. Thomas esse iotrinsecè malam existimat. Et sanè, si est intrinsecè mala, nullâ poterit circumstantiâ cohonestari. Quæ ratio in expulsione fœtûs non militat.

Respõdetur eidem argumeoto iuxta Angelici Doctoris mentem.

An delectatio venerea sit intrinsecè mala in opinione D. Thomæ?

V.

Viri sanguinum qui?

MDCLIV. An vti grauida aut vetula sit peccatum contra naturã.

Mvlta de mollitie sacræ literæ seuera & notatu dignissima: sæpe enim molles *viros sanguinum* dicunt, quod impedire generationem sit quodammodo hominem interimere. At peto, cur mollitiei peccatum tam enorme sit, & tamen concubitus cum grauida

aut

aut vetula, in quo æquè impeditur generatio, toleretur? Si dicantur naturales actiones secundùm se consideratæ, neç bonæ nec malæ esse,& tota earundem malitia ab interdictione pendere, quod Scoto placuit, & hodie à doctissimis Viris defenditur, cessabit quæstio: stante enim rationis paritate, aut etiam identitate, dici poterit mollitiem à Deo interdici, & matrimonialem copulam cum grauida aut vetula permitti; hanc fore illicitam, si diuinitus interdiceretur; illamque fore licitam, si permitteretur. Sed interrogas. An Thomistæ possint stando suis principiis defendere mollitiẽ esse mortaliter peccaminosam? Videretur alicui, quod non: ipsi enim ante omnem Dei interdictionem mollitiem esse malam contendunt, & deberent damnare omnes matrimoniales copulas, quæ sine probabili generationis spe solent haberi: cùm igitur non possint damnare has, nec dicere mollitiem esse licitam, debere deserere Angelici Doctoris fundamenta, & Scoticæ opinioni subscribere, & dicere moralem omnem peccatorum malitiam ab interdictione Dei pendere, Deoque per impossibile nihil interdicente, nullum peccatum ab hominibus committi posse.

An vetulæ & grauidæ possint concipere?

Respondeo nihilominùs adhuc in via sancti Thomæ posse sustineri, copulam grauidæ & vetulæ esse licitam: vetulæ enim sæpe concipiunt, & grauidæ solent superfœtari: ergo non est impossibile vt ex tali copula sit generatio: ergo nihil est ex natura rei contra eiusmodi copulam. Accedit, quòd cùm vxoratus habeat ius ad seminationem, non solùm propter prolem gignendam (hic enim est finis matrimonij primarius) sed etiam propter remedium concupiscentiæ & propriæ fragilitatis (hic enim est finis secundarius, vt docet Angelicus Doctor) etiam deficiente primario fine potest seminare licitè propter secundarium: quæ ratio non militat in molli, qui nullum ius habet extra matrimonium ad seminationem.

In matrimonio duo sũt fines.

Consequentia doctrina postulat, vt de Spadonibus & Impotentibus aliqua subiiciamus.

VI.

De impotentium copulâ.

MDCLV. An copula Eunuchi & impotentis sit cõtra naturam?

QVæsunt Thologi, *An si frigidus aut Eunuchus haberet rem cum muliere, deberet hanc circumstantiam in confessione aperire?* Hanc quæstionem mouet Diana *part. 3. tract. 4. resol.* 139. nec quid sentiat exponit. Filliucius *Tom. 2. tract.* 18. *part. 2. cap. 1. num.* 23. rem valde dubiam asserit, addit communem esse sententiam, quæ docet non esse hanc circumstantiam, quæ speciem mutet. At contra Henriquez *lib. 5. de Pœnit. cap. 6. num. 3. in Glossa lit. M.* Lessius *lib. 4. cap. 3. dub. 6. num. 45.* & Sanchez *Tom. 2 lib. 7. disp. 5. num.* 14.

MDCLVI. De naturali & artificiali impotentia.

Sed supponamus differre specie: in qua ergo specie erit hæc copula collocanda? [Infertur (inquit Sanchez) coitum cum impedimento impotentiæ, vt si frigidus vel eunuchus coëat, habere circumstantiam diuersæ speciei necessariò confitendam, quæ ratio prohibitionis matrimonij inter hos, nempe impotentia generandi, & sic frustratio finis, ad quem natura coitum destinauit, militat etiam in copula illicita: quare hic coitus reducitur ad peccatum contra naturam.] Consonat Henriquez, & alij.

Esto; sed inquiro eorundem insistendo sententiæ, An fornicatio frigidi, & fornicatio calidi, si iste tali cautelâ coëat, vt non possit subsequi generatio, sint eiusdem speciei? nam sicut dare cibos naturâ suâ venenosos, ac dare naturâ bonos sed arte venenatos, perinde est; videretur non differre fornicario natura impotens ab illa, quæ habet impotentiam ab arte.

Suppeto. An vterque, aut alter, siquidem peccauit contra naturam, si dicantur peccata hæc non differre specie, satisfaciat dicendo, *Alienis tactibus pollutus sum.* An fœmina, quæ se prostituit frigido, meram pollutionem commiserit, nec peccauerit aliter, quàm si digitis amasij in naturale vas immissis venerem expleuisset?

VII.

De sedando pruritu.

MDCLVII. De sedanda prurigine.

QVæri à nonnullis solet, *An pudendarum partium fricationes, quæ ordinantur ad sedandum pruritum, sint licitæ*; & quia multa in ipsamet interrogatione implicantur, debent ipsi termini exponi, vt sub distinctione satisfaciam. *Respondeo igitur* pruriginem esse duplicem: aliam sensualem, lasciuam aliam. Sensualis tactum afficit, & eo modo partes illas compungit, quo solet vel manum vel caput, nullo luxuriæ argumento aut indicio; lasciua ex seminis actiuitate & concupiscentia procedens, venerea est, & hominem aliter alterat. Priorem sedare poteris, non secundam; hæc enim ipsa huiusmodi fricatione adaugetur.

Prurigo duplex.

Dico igitur, *Si esset verum, quod eiusmodi fricationibus nullum sit annexum consentiendi periculum, in tali hypothesi, & non aliàs, tolerari ea sententia posset, quæ est multorum Theologorum, & asserit non esse peccatum partes interiores aut fricare aut scalpere in eum finem, vt sensualis prurigo sedetur, præscindendo aut dissentiendo à voluptate venerea, quæ excitabitur: esse tamen peccatum, si in eum finem fricatio illa fiat, vt sedetur luxuriosa prurigo, hæc enim non aliter quàm decisione seminis potest sedari: Cùm autem semper in talibus actionibus sit periculum, dicendum omninò est, semper esse peccatum mortale.* Præscindendo igitur à periculo, ratio disparitatis in eo est, quod quando vnum medium duos affectus habet, bonum & malum, potest pientissimè illud in ordine ad bonum adhiberi, præscindendo à malo, qui si resultet, contra suam intentionem eueniet. Sic nobilis & honesta adolescens se potest licitè ornare & componere, modò honestè, tametsi euidenter præuideat à procis esse concupiscendam; quoniam ornatus ille decens duos effectus habet, & manutenere authoritatem illius ingenuæ virginis, & iuuenes lasciuos abripere: & ipsa virgo priorem effectum intendit; & erga secundum, si conscia, inuoluntaria tamen est. Sic etiam ille, qui se ab inuasore defendit, mouet ensem & eiusdem motùs duos effectus considerat: securitatem suam, & aggressoris mortem; intenditque, imò elicit illum eundem motum in ordine ad primum affectum, & ab

De actibus præterintentionalibus?

De puellarum ornatu.

De occisione inuasoris.

De Chirurgo. ab secundo, aut abstrahit, aut dissentit. Sic etiam Chirurgus, qui medendo partibus internis polluitur, cognoscit clarè quod ille verendatum partium contactus duos habeat effectus, & sanitatem dare ægroto, quod sui muneris & officij est; & excitare in se motus venereos; & tandem eum in inuoluntariam pollutionem inducere: & tamen potest actiones omnes suæ arti, & ægro necessarias facere, in ordine ad recurandam illius sibi commissam valetudinem, præscindendo aut dissentiendo à motibus venereis, qui tactibus illius aut vulnerum examine excitantur.

MDCLVIII. Hinc summæ consequentia doctrinæ ad propositum casum. Scio ex fricationibus posse sequi effectus duos, & sedationem sensibilis pruriginis, & venereæ pruriginis excitationem: addo illum, qui sensibili pungitur, posse liberè partes illas scalpere, in eum finem, vt illam pruriginem sedet, etiamsi euidenter videat Habéda est ratio periculi. veneream delectationem mouendam. Modò ab hac illicita delectatione præscindat, aut quod securius est, positiuè dissentiat. Monendus tamen ille, qui similia patitur, ne seipsum decipiat, & lingua proferat dissensum, & contra mentem eat, quæ fortè liberè adsentitur, & illam eamdem actionem dirigit in malum finem: lubrica enim res luxuria, & qui vexatur illa, vix permittitur bene discernere; debetque cauere ne se exponat consentiendi periculo: quoniam vbi sensus esset materialiter malus, consensus est formaliter peccaminosus.

Nota.

MDCLIX. De ebrietate. SCribo hæc in Germania, quæ eum maiori patientia ebrios tolerat, quàm Hispania & Italia. Vt ergo meliùs actiones prætereintentionales intelligas, Inquiro, *An ad sedandam sitim semper bibere liceat?* Non moueo hic dubium hoc, quòd gulæ luxus ad luxuriam pertineat, vel non pertineat: sed quod ratio postulet, vt sicut de luxuria, sic etiam de luxu discutramus. Tu dubium bene percipis, & interrogas, An responderet bene, qui diceret: *Sicut licet fricare pudenda ad sedandum pruritum, etiamsi adsit periculum (aut certitudo) pollutionis, modò non sit periculum (aut certitudo) consensus in eam, licebit ad sedandam sitim bibere, etiamsi adsit periculum (aut certitudo) ebrietatis, modò non sit periculum (aut certitudo) consensus.* Breuiter paritatem proposuisti, & disparitatem bene positam & probatam omninò videre desideras.

De ægris an bibere liceat possint? Progrederis, & ad ægrotorum calida febre laborantium solamen postulas, An iste sit bonus discursus? *Haustus aqua aut cuiuscumque liquoris, crescente febri interdum exitialis est, semper valde nocinus: & tamen, si liceat fricare pudenda ad sedandum pruritum, etiamsi adsit periculum (aut certitudo) pollutionis, modo non sit periculum (aut certitudo) consensus in illam; licebit etiam ægroto bibere ad sedandam sitim, etiamsi adsit periculum (aut certitudo) grauis aut etiam lethalis nocumenti, modo non sit periculum (aut certitudo) consensus in illud.* Patet, quia sicut præuisa & tamen non intenta pollutio, dicitur præter intentionem euenire, ita etiam præuisa & non intenta ebrietas, ita etiam præuisum & non intentum salutis nocumentum, præter intentionem euenit.

Te turbat modus iste prætereintentionalis discutiendi, & inquiris, *An ad se calefaciendum, possit Petrus ignem accendere, etsi præuideat probabiliter, aut etiam certò totam hoc inde syluam alienam combustum iri, si tamen absit periculum aut certitudo consensus in eiusmodi syluæ aut ciuitatis combustionem?* MDCLX. De incendiario.

VOlui hæc dubia proponere, vt Lector eruditus videat, quam necessaria sit Theologiæ Prætereintentionalis cognitio. Sanè de hac necessariissima materia, nemo quem sciam, ex professio disseruit: & aliquis Vir magnus deberet: & Ego, licet magnus non sim, ne omninò Lector luce careat, Tomum integrum exaraui, quem dabo typis, cùm primum in Germaniam rediero. Interim aio te excusius illos clamaudicare, nec legibus Theologiæ Prætereintentionalis correspondere. MDCLXI

Theologia Prætereintétionalis Authoris liber, quam primū edendus in Germania.

Displicet primus: nam ad sedandam sitim non est necessarium ita bibere, vt quis in ebrietatem incidat, quinimò multum bibere non sedat sitim, sed accendit, vnde solemus dicere: De siti sedanda.

Pincta trahit pinctam, pinctam sitit altera pincta.
Et sic ex pinctis nascitur ebrietas.

Pincta, est quædam liquidorum mensura.

Displicet secundus, quia ægrotus non debet bibere cum mortis periculo, sed potiùs abstinere ab haustu, ne mortis discrimen incurrat. Habetur enim sinum ratio, & inde iudicium deducitur.

Displicet tertius ob eamdem causam; omnis enim moralis actio, vt excusetur, debet esse prudens; & tamen in combustione syluæ vlla species prudentiæ non relucet. De combustione Syluæ.

VIII.

QVatuor casus proponere volo, qui videntur diuersi, & fortè si bene examinentur, coincident, & erunt vnus. Attendite. Ioannes lasciuiens cum Antonia tactibus mutuis delectantur; & eò rem produxit, vt vterque in mollitiem inciderit. Postcà membrum virile in vas naturale produxit cum animo decidendi semen extra vas, quod Antoniâ consentiente fecit: deinde comuni consilio copulam habuere perfectam, cautelâ adhibita, ne illam sequeretur conceptus. Tandem eo conuenerunt modo, quo conceptus vitari non posset, eo tamen consilio, vt posteà abortus ante animationem fœtûs procuraretur; quod & factum; & quia pœnitentiâ ducuntur, & confiteri volunt, Qualiter peccauerint, interrogant. MDCLXII. Quatuor casus propositi. Primus. Secundus. Tertius. Quartus.

Respondeo, illos si narrarent rem vt facta, satisfacturos bene; quod omnes confessarij laudabunt. At ipsi volunt solas explicare circumstantias, quas debent; & illas subiicere, quas possunt, & quia se quatuor mortalia peccata commisisse sciunt: interrogant, An ipsa distinguantur puro numero: & possint satisfacere integritati confessionis dicendo: *Quater mutuis tactibus polluti sumus?* Illis videbatur quod sic, quod probant per singula peccata discurrendo. *Primum* enim mera mollities fuit tactibus mutuis procurata: *secundum*, distingui non videtur à primo; nam, Authores, Resolutio.

qui

De copula incepta vno modo, completa alio.

qui dicunt licere incipere copulam matrimonialem in vaſe præpoſtero, modò in naturali concludatur, & eiuſmodi copulam non eſſe ſodomiticam, debebunt conſequenter aſſerere non mutari pollutionis ſpeciem, ſi incipiatur io vaſe naturali, ſi tamen extra vas perficiatur, & quidquid ſit de inceptione præpoſtera, nam bæc doctrina à doctiſſimis Viris reiicitur; ſaltem à nemine poterit dici, eum, qui manuum tactibus excitatus in vaſe concludit, incepiſſe habere mollitiem & in fornicatione concluſiſſe: ſed tamen dici debebit: Ergo ille, qui in vaſe naturali incepit, & in manibus ſcorti perfecit, non eſt dicendus commiſiſſe fornicationem inceptam, & per mollitiem cõcluſiſſe; ſed tantùm commiſiſſe mollitiem, & nihil aliud. ***Ad tertium*** veniunt, putantque perinde eſſe in copula extrahere membrum & ſeminare extra vas, ac non extrahere, ſi ſeminetur ita, vt generatio ſequi nequeat, quoniam extra-ſeminatio mala eſt, non quà extra-ſeminatio, ſed quà ſeminatio inutilis ad generationem; quæ inutilitas æquè in ſecundo ac in tertio repetitur. ***In quarto*** maiorem difficultatem non inueniunt; perinde enim reputant conceptum impedire, quàm fœtum per abortum emittere, vtrumque enim æquè impedit noui hominis generationem. ***Concluduntque*** hæc quatuor fuiſſe peccata eiuſdem infimæ ſpeciei, & ſolo numero diſtincta; omniaque ad ſpeciem pollutionis reduci: quia in omnibus datur pro materiali effuſio ſeminis, & pro formali non conceptionis procuratio, quæ in omnibus eadem eſt. Cæteras circumſtantias accidentarias iudicant, fortè etiam aggrauantes, non tamen in confeſſione declarandas. Si illos dicas per gradus aſceudiſſe, propiuſque ad generationem acceſſiſſe, quàm in primo; id concedent, ſed dicent: ***Magis & minus ſub eodem genere non mutare ſpeciem,*** & hoc exemplo clariſſimo dilucidabunt. Iubetur ſub pœnis grauiſſimis ne quis impediat adeuntes Romam: tamen Iſidorus Ioannem ſexto ab vrbe lapide impediuit, Petrum tertio: nec tamen dicitur duo peccata commiſiſſe diſtincta ſpecie: ergo, ſi ad caſum poſitum redeamus, eodem modo debebimus philoſophari. ***Primò*** enim interdicitur ne ſemen effundatur extra matrimonium. ***Secundò*** ex hypotheſi, quod intra vel extra effundatur, ne effundatur ita, vt generatio ſequi non poſſit. ***Tertiò***, ab hac ſecunda lege liberalitate Dei excipitur matrimonialis cupula habita cum grauida, vetula, aut infirma: ergo qui ita ſemen emittunt vt generationem impediant, ſiue propius ad illam acceſſerint, ſiue remotius hæſerint, eodem modo quoad ſpeciem peccabunt. Confirmatur: quia quæ procuraret abortum fœtûs nondum anima vegetatiua præditi, & fœtûs vegetantis, & fœtûs ſentientis, non committeret tria peccata diſtincta ſpecie: ergo maior aut minor diſtantia grauitatem fortè addit aut minuit, non tamen mutabit ſpeciem. ***Ita illi.***

Reſolutio.

MDCLXIII. *Concluſio à conſeoſu Theologorũ deſũpta.*

COpulam in vaſe præpoſtero inceptam & in naturali finitam, pauci excuſant, plerique omnes condemnant, & ad ſodomiam inceptam pertinere pronunciant. Imò audiui nonnullos homines ſæculares, etiam Principes, feruidè iraſci contra eos, qui ſimiles ſordes excuſant: ſunt enim variæ hominum inclinationes, & qui incipit etiam complebit ſordidè, aut ſe exponet periculo.

Quatuor illos caſus à Ioanne, & Antoniâ propoſitos communis ſententia diſtinguit, nec ſcio Theologum, qui illos omnes coincidere doceat: ergo tu in re tanti momenti, ne temerarij grauiſſimam cenſuram incurras, ſpecie illos diſtingue; & ſi in Philoſophiâ hæc diſtinctio tibi videatur difficilis, ſcias ſuperandas interdum eſſe Philoſophicas difficultates, ne in Theologicis contra torrentem omnium præcipiteris. *An authoritati potiùs, quã rationi ſit ſtandum?*

QVÆSTIO INCIDENS.

An peccata contra naturam diſtinguantur ſpecie.

MDCLXIV. *Quid nomẽ Sodomiæ ſignificet?*

VEteres vix videntur ſcelera contra naturalia diſtinxiſſe: nam ***Sodomia*** vocabulo intelligebant ſingula, vt vel ſic ab horrendis criminibus ætatem ebullientem auerterent. At Iuniores nonnulli diſtinctionem inueniunt; & ſpecificam multi; & illam aliqui tanto niſu protrudunt, & ita Pollutionis malitiam, & deformitatem diminuunt, vt dum contra alios occlamant, qui inſultare vellet, eos poſſet dicere ***Pollutionis Patronos.*** Proderit diuerſas opiniones audire. *Pollutionis patroni.*

Authoris ſententia.

Cur iudicarit olim ſẽtentiam D. Th. & aliorum Theologorũ probabilem?

OLim in gratiam D. Thomæ, quem multi pro ſententiâ, quæ negat ſpecificam diſtinctionem, allegant ſanctiſſimi & doctiſſimi viri; vt ſubſcriberem Dianæ, quem amo & veneror; vt Pragenſium Doctorum Reſolutioni ſtarem; vt rationem liberã ſequerer; hanc Theſin poſui: ***Probabile eſt, peccata contra naturam, quà talia, non diſtingui ſpecie.*** At hodie in eorum gratiam, qui me iniuriarum plauſtris obruere dignati ſunt; ne fortè cras inſurgant alij, qui diſſimulatis aliorum nominibus, in Caramuelem debacchentur (nam ſapientibus, & inſipientibus debitor ſum) cùm hæc non placeat, ***Euidens eſt peccata contra naturam omnia ſpecie diſtingui quà talia:*** (nemo enim, quem ſciã, in re obſcurè protulit, vel vnicam demonſtrationem) hanc Concluſionem pono. ***Peccata contra naturam, ſpecie differant, aut non, debent in confeſſione explicari.*** (Rationem ſuperiùs expoſui num. 1648.) Hanc addo: ***Probabile eſt eadem non diſtingui ſpecie intra lineam luxuriæ.*** Nota illud ***probabile***; non enim oppoſitam ſententiam condemno improbabilitatis. Nota illud ***intra lineam luxuriæ***, nam ſacrilegium, & ſimiles circumſtantiæ, ad alias lineas pertinent de quibus non agitur impræſentiarum. Moneo interim Lectorem, vt ſi pacem habere velit, neutram ſententiam teneat: nam alterutram habeat, ***morum corruptor*** ab indoctis dicetur. Aliqui enim ex illis, qui hæc peccata modaliter tantùm diſtinguunt, putant contrariæ opinionis Authores, pollutionis diminuendo malitiam, condire ſaccharo deformitatem, vt dulcedine iuuentutem alliciant, & leuitare criminis propoſitã horrorem, & auerſionem omnem auferant.

An dentur euidẽtiæ in re ſordida? *Morũ corruptor, quis?*

aufetant. E contrà, aliqui, qui eadem crimina distinguunt specie, existimant ab aliis bonos mores corrumpi; viam sterni, quæ facili negotio homines in præposteram venerem ducat: qui enim hodie sunt molles, crastinâ die si resciant sodomiam, & mollitiem modaliter tantùm distingui, in abyssum sordium se praecipient, & inficientur lue, quam sæpe igni Diuina indignatio deuouit.

Moniñ Politicum in re scholastica.

Ergo, si prudens sis, sic linguam dirige, vt loquaris cum multis: sic calamum, vt neutram sententiam propugnandam suscipias, vel aliàs experiêris, quam indiscretus zelus sit hominum, qui seducuntur præjudiciis, & carent libra, qua examinent rationum naturalium pondera.

Sententia modalem distinctionem admittens.

MDCLXV. SVadebam omnibus, ne alterutram opinionem tenerent, ne aduersarios vexarent, aut ab his vexarentur: ergo quis hanc sententiam expendet, vt Lector sciat, quantas ea vires habeat, & quantas etiam salebras, & difficultates, propter quas dici certa, & indubitata non præsumat? Sane, non ita insanio, vt me velim dicteriis aduersariorum exponere: nolo ergo hanc sententiam nomine proprio propugnare.

Quanta sit Rosimundi in sentiẽdo, & loquẽdo libertas?

Sed neque volo alicuius Viri noti nomine, illam proponere, ne illum in simile discrimen inducam: ergo introducam Rosimundum, hominem nondum natum, qui possit liberè discurrere; & rationum à se propositarum momenta, & vires ponderare. Igitur Rosimundus, omnia perpendit, & in se seductus, sic inquit.

MDCLXVI. Sodomiæ nomẽ solet sumi dupliciter.

RES erat heri certa, & facilis; negatiuam enim sententiam docuerat D. Thomas, quem sequebantur vniuersi Doctores, apud quos nomen *Sodomia* vniuersaliter, & particulariter solebat sumi: & laxiùs sumptum omnia contra-naturalia peccata, & strictiùs præposteram masculorum commixtionem significabat: At hodie aliqui inter hæc peccata ponunt gradus, eosque specie distinctos, quos non intelligo. Porrò *Sodomiæ* nomine omnia peccata contra naturam solere intelligi constabit ex Marchantio cuius verba dabo *num.* 1689.

Contra nostram, hoc est, omnium aut fere antiquorum sententiam, obiiciunt, quòd nimium Sodomiæ execrabilem malignitatem diminuamus, siquidem nolumus eam specie à pollutione distingui: & nos hoc ipsum negamus omninò, & demonstramus clarè nimiùm (ô nimiùm) illos pollutionis propudiosam excusare malitiam, quam tot gradibus infra sodomiam collocant.

Vtra sententia sit seuerior?

Sanè D Thomæ sententia seuerior est multò, quàm ipsorum. Dicimus ergo cum Doctore Angelico, Sodomiam esse in eodem gradu malitiæ, quo ab illis collocatur, & in hoc est mirabilis partium consensio: In quo ergo differimus? In eo, quòd nos non substantiali specie, sed accidentali aut modali pollutionem à sodomia distinguentes, pollutionem horribilem esse culpam dicamus, teneamusque quoad Deum vix molles distingui à Sodomitis, quos totus orbis terrarum detestatur: At ipsi pollutionis nimiùm malitiam attenuant, & debent homines ab illa terreri, non allici.

Quam sit horrendum scelus mollities?

Sed hoc ipsum argumentum morale est; ad scholastica veniamus. Sic discurro. *Vt Physicus de rebus naturalibus naturaliter, sic Ethicus de moralibus moraliter philosophatur*: moralitates enim omnes ad instar realitatum concipiuntur [imò illæ multorum opinione sunt quædam relationes veræ, & reales, hoc est, reales denominationes extrinsecæ] nam aliàs essent formalitates chimæricæ, nec veritati indagandæ seruirent. Igitur moralitatum distinctionem examinaturus, præcognoscat realitatum distinctiones, necessarium est.

Physicæ, & Ethicæ consonantia.

Quid sint moralitates?

Pono igitur ex communi doctrinâ, rerum alias distingui specie essentiali, & intrinsecâ; alias accidentali extrinsecâ; alias magnitudine, & grauitate; alias modo concomitante aut circumstantiâ aliqua essentiali, & intrinseca. Specie distinguitur homo à bruto, albedo à nigredine: accidentali extrinsecâ, Homo albus ab Homine nigro: magnitudine aut grauitate, à Gigante Pigmæus, Homo paruus à magno; vna auri vncia ab vna libra: modo aut circumstantiâ, Homo sedens à iacente aut stante, vestitus à nudo.

Rerum distinctio.

Addunt iuniores aliqui distinctionem specificam intrinsecam inadæquatam, vt maris, & fœminæ differentiam exponant: non enim audent dicere illos distingui specie, & tamen maiorem numerica differentiam reperiunt: plus enim differt Petrus à Ioannâ, quam à Francisco. Hac doctrina missa facile erit peccatorum specificationem, & distinctionem reperire: & quia de luxurie agitur, breuiter (non enim mundæ aures longos de hac immunda materia discursus tolerant) species explicabimus.

De distinctione inadæquata.

MDCLXVII. *Dico igitur Primò*, luxuriem in connaturalem, & contranaturalem diuidi specificè intrinsecè adæquate, eo omnino modo, quo Animal in rationale, & irrationale; substantia in corpoream incorpoream que. Vnde concluditur, peccatum fornicationis, & peccatum contranaturale distingui specie vt Homo ab Equo distinguitur in sententia communi.

Naturaliũ, & contranaturaliũ peccatorum distinctio.

Dico Secundò, fornicationem habere suas species subalternas, non quidem intrinsecas, sed extrinsecas, & accidentales; non enim pertinent ad luxuriæ lineam, & sextum præceptũ Decalogi, sed ad alia præcepta. Singulas ponamus, & explicemus. Illæ sunt, *Simplex fornicatio, Adulterium, Oppressio, Incestus, Sacrilegium.* Simplex fornicatio simplex peccatum est, reliqua duas malitias imbibunt, & duplici opponuntur præcepto, adeoque duo peccata sunt, vni & eidem reali actioni increscentia.

Fornicationis species.

Adulter enim & fornicatur, & iniuriam infert marito; imò, vt doctis non paucis placet, si baptizatus sit, Christo, Sacramento, & Ecclesiæ; adeóque quintum, & sextum Decalogi præceptum violat.

Adulterium est duplex peccatum.

Oppressor vtitur corpore alieno inuitæ fœminæ: & ideò fornicatur furaturque: & qui infamiam infert, moraliter etiam occîdit, & peccat contra quintum, sextum, septimum Incestuosus fornicando, sanguinis reuerentiam despicit, præceptum positum aut à Deo aut ab Ecclesia violat; & peccat contra quartum, & sextum.

Itẽ Oppressio.

Calumnia. Incestus.

Sacrilegus, & fornicatur, & votum violat, & peccat contra secundum sextumque.

Sacrilegiũ.

MDCLXVIII. Differentiæ intrinsecæ, & essentiales.

Dico tertiò, peccata contra naturam non differre speciе intrinseca, hoc est non contrahi per differentias essentiales, & incommunicabiles alij diuiso: Animal enim contrahitur per rationalitatem, & irrationalitatem; quæ ideò essentiales differentiæ dicuntur, quia nullum aliud genus contrahunt præter animal. Si enim aliud contraherent, essentiales non essent.

Malitiæ peccatorum extrinsecæ.

Addo, nec omnia distingui specie extrinsecâ; quia differentiæ, quibus contrahuntur, non sunt noua peccata in alia Decalogi præcepta impingentia. Consultò dixi *non omnia*, nam in peccatis contra naturam posset dari ratio scandali; aut etiam sacrilegij, & ex multorum sententia etiam incestûs: sed hîc de speciebus intrinsecis specialiter agimus, non enim has externas negamus. Teneo distingui magnitudine, & grauitate intra eamdem speciem; quæ distinctio nascitur à distinctione modali: puto enim illa distiogui, vt homo paruus sedens ab homine magno iacente, in quibus relucet distinctio magnitudinis, grauitatis, & modi.

MDCLXIX. Mollities, an mortale peccatũ sit?

Primus contra naturam peccandi modus, est mollities, quam tametsi Sanchez (si credibile hoc est) non esse peccatum docuerit, si ob sanitatem fiat; esse mortaliter peccaminosam Doctores vniuersi tenemus; sed minùs grauem reliquis culpis contranaturalibus. Et quia Patris Sanchez mentionem fecimus, audiendus

Beyerlinch.

est Beyerlinchius *verb. Mollities.* Vbi ait *Non defuerunt qui ob sanitatem fieri absque graui peccato posse docuerunt. Adscribitur hæc sententia Thomæ Sanchez in tractatu de matrimonio in prima illius editione. At in posterioribus videtur Auctor, aut alius eius nomine sententiam suam retractasse, & communem aliorum amplexum esse.* Hoc crimen, si probetur, lege punitur arbitrariâ; præcipuè, si commissum alienis tactibus: & Madriti vnius pistoris vidua ante annos aliquot ob hoc crimen flagellis publicè excepta est.

MDCLXX. Sodomia.

Secundus est Sodomia, mollitie multò grauior, quæ commissa cum personâ diuersi sexûs videtur adhuc grauior, & leuior eiusdem. *Grauior*; quia maior malitia videtur esse in voluntate, quæ potest scelus vitare faciliùs, quam, quæ difficiliùs: at duæ personæ diuersi sexûs posse se commiscere naturaliter; &, si eiusdem sint sexûs, non possunt: ergo magis est deprauata voluntas, si duæ diuersi sexûs personæ contranaturaliter coëant, quàm si essent eiusdem sexûs. *Leuior*; quia maior contranaturalium sordium malitia à maiori distantiâ desumitur; atqui magis distant duo viri, duæ fœminæ ab vsu legitimo copulæ, quàm vir & fœmina (hîc enim requisitus est sexus.) Sordes ergo inter personas diuersi sexûs sunt minùs graues. Ignem culpa hæc cœlestem Sodomæ, & Gomorræ promerita, hodie etiam igne solet piari: nec mirum peccata intra eamdem speciem grauiùs puniri, si grauiora; nam eiusdem speciei est occidere regem, & patrem familiâs priuatum, & furari quatuor imperiales, & mille; & tamen hæc peccata pro grauitate puniri solent, licèt eiusdem sint infimæ speciei.

Vnũ sit grauius scelus inter personas eiusdem sexus, quàm inter personas diuersi?

Igne puniтur Sodomia.

Maior pœna non probat crimina distingui specie.

Bestialitas.

Tertius est bestialitas, quæ grauior adhuc reliquis est. Huic nonnulli Dæmonialitatem seu concubitum cum Dæmone adiungunt, de quo non libenter tractabo; quia multa de Sagis lego, plura audio, quæ non videntur omninò vera, & aliqua quæ nec possibilia.

An vera omnia, quæ de sagis dicuntur.

Hac ergo doctrinâ præmissâ aliquas Conclusiones subscribamus: in quibus, si fortè aliquid aliter dicatur quàm debeat, tuum erit illud corrigere, reformare, elimare. Sit igitur conclusio

MDCLXXI. Pollutionũ diuersitas.

Prima. *Pollutio tactibus alienis procurata à propriis differt.* Nam, qui se tactibus polluit proprijs, alteri non est scandalosus: & qui alienis, facit vt alter suo peccato cooperetur, & ipse regulariter pollutioni alterius saltem inceptæ cooperatur. Regulariter enim loquendo interiores viri partes tangi ab altero sine delectatione venereâ impossibile est: & vbi talis datur delectatio, si Galeno, & Medicis credimus, initium pollutionis est.

Quid sit pollutio.

Secunda. *Pollutio in eo consistit, quod semen extra vas debitum effundatur.* Hæc videtur esse ratio formalis; & quia multis modis contingit, hi ipsi modi à multis curiosè enumerantur: non quidem vt formales differentiæ, quæ contrahunt genus, sed vt circumstantiæ quædam aggrauantes aut comitantes. Hinc est, eum, qui semel inter alterius vbera; iterum in ore, iterum inter fœmora pollutus est, satisfacere in confessione dicens: *Ter alienis tactibus pollutus sum.*

MDCLXXII. Exẽplis hæc doctrina illustratur. Missæ omissio.

Porrò hanc negationem contrahi, non quidem per differentias specificas, sed per materiales aut modales, potest exemplis clarissimis dilucidari. Præcipitur vt audias Missam; illam omittis ter; semel deambulando per campum, iterum ludendo pilâ, iterumque dormiendo, & commisisti tria peccata eiusdem infimæ speciei, nec teneris aliter confiteri, quàm dicendo *Ter Missam præceptam omisi.* Si causa omissionis sit nouum peccatum, debebit in confessione explicari; vt si quis omittat Missam, quòd maluerit esse apud amasiam: at tunc non committet peccatum diuersæ speciei, sed duo peccata. Præcipitur ne fureris; ne rem aliam capias inuito domino: furaris ter, semel aurum, iterum argentum, & demum vestes; nec tamen tria furta distincta specie commisisti, sed satisfacies si confessario dixeris, *Ter sum furatus*: quod si in furto sit aliqua circumstantia præcepto speciali interdicta, tunc illud non erit furtum alterius speciei, sed erit moraliter duplex peccatum. Præcipitur etiam ne occidas, & Petrum interimis glande, Ioannem ense, Franciscum ligno, Antonium laqueo; & præscindendo à dedecore, in genere homicidij commisisti quatuor peccata, quæ numero tantùm distincta. Iterum occidisti Ioannem impetens caput, Faustum impetens cor, Paulum impetens ventrem; & commisisti eiusdem speciei peccata. Et eodem prorsus modo de peccato contra naturam philosophandum est: consistit in illa negatione, quam exposui: videlicet, quod semen extra vas debitum effundatur. Semel positâ contranaturali effusione, quòd effundatur huc vel illuc, perinde est. Si detur in hoc peccato complex, dabitur nouum peccatum ratione scandali, & cooperationis ad peccatum alienum. Si iste complex sit excommunicatus, si sit obstrictus voto, si Matrimonij

An causa peccati sit in confessione explicanda.

Furtum.

Occisio.

Pollutio.

Scandalum est nouum peccatum.

Matrimonij vinculo, si cognationis nexu, si sit infidelis, si dæmon, &c. acceder noua circumstantia, quam qui dicunt specialiter interdictam, debent dicere nouum esse peccatum: nam sicut intelligimus multos actus physicos esse vnicum peccatum morale: sic etiam possumus, & debemus interdum intelligere, vnum actum Physicum esse duo peccata: qui enim Ieiunij die deuorat carnes alienas, non committit vnum peccatum diuersæ speciei, sed duo, quæ in vno actu Physico conjunguntur per accidens: & ideò poterit confiteri dicendo, ***Semel comedi carnes die Ieiunij. Semel furatus sum.*** Nec tenebitur explicare eandem esse materiam, quam & furatus fuit, & comedit.

Multi actus moraliter identificantur.

Vnus actus solet esse duplex moraliter.

MDCLXXIII. **Pollutio cũ viro, & cum fœmina.**

Tertia. ***Pollutio procurata tactibus viri non videtur differre specie à procurata tactibus fœmina.*** Sed vtra grauior? Videretur quod prior; qui enim virum tangit non solùm actu, sed & potentia tactibus deordinatis vtitur; illi enim non possunt ad finem naturalem ordinari: qui autem fœminam, deordinat tactus, qui possent naturali commixtioni seruire, si vellet. Videretur grauior esse posterior, quia ex tactibus cum viro pollutio cum aliquali necessitate nascitur, quæ deest, cùm quis fœminam tangit, qua potest naturaliter vti: & quia maior hîc est in peccando contra naturam libertas, & maior ad aliter peccandum facilitas, posset dici grauius, & maius hoc peccatum.

Vide n.1670

Sodomia cũ viro, & cum fœmina.

Quarta. ***Sodomia cum viro aut cum fœmina, non videntur differre specie.*** Quia in vtraque reperitur eadem formalis contra naturalitatis ratio Sed vtra grauior? Videretur prior deordinatior, quia in illa vtitur vir sexu, & vase improprio: qui tamen in posteriore, sexu vtitur debito, at non vase. Videretur posterior, quia faciliùs posset committere fornicationem, quàm Sodomiam, qui habet mulierem, & peccata semper iudicantur grauiora, quæ possent faciliùs vitari.

MDCLXXIV. **Sodomia proprie quid?**

Quinta. ***Nomen Sodomiæ olim cuicumque peccato contra naturali attribuebatur; at hodie propriè significat masculorum in vase præpostero commixtionem.*** Sed cur? quia sic voluerunt Nomenclatores, & voces ab arbitrio dependent, quod exemplo clarissimo dilucidatur. Habes in domo tua duo cubicula eiusdem figuræ, & magnitudinis; in altero studes, & in altero cœnas: non distinguentur specie, & tamen illud non dicetur ***Cœnaculum***, sed Musæum, & istud non ***Musæum***, sed ***Cœnaculum***. Ergo non erit mirum, si eiusdem sit speciei præpostera venus cum viro aut cum fœmina exercita; & nihilominùs Nomen ***Sodomia*** proprie significet priorem, & posterior aut careat nomine, aut ***Sodomia*** impropriè, aut etiam ***Sodomia impropria*** nominetur. Solent nonnulli vocare Sodomitas fœminas, quæ tactibus mutuis se polluunt; at etiam impropriè loquuntur: ipsæ enim committunt peccatum analogum illi, quod viri, qui se polluunt tactibus mutuis, quos nemo propriè sodomitas appellat.

Vide n.2189

An fœminæ sint Sodomitæ?

MDCLXXV. **An agere, & pati sit eiusdem speciei.**

Sexta. ***In Sodomia, agere, & pati, multum differunt.*** An specie? negant multi, & inter ipsos specialiter recensendus est Alphonsus de Leone ***tract. de officio & potest confessarij part. 1. de collect. 9. num. 216. & 218.*** vbi sic ait [Ego dicerem, saluo meliori iudicio, non esse necessariò exprimendum, an fuerit agens vel patiens; quia tale peccatum est eiusdem speciei; & ideò quia grauius est peccatum agentis, quàm patientis, ideoque maiori pœnâ punitur, non sequitur esse diuersæ speciei; cùm magis & minus non varient speciem.] ***Ita ille:*** cui subscribit Diana ***part. 3. tract. 4. resol. 159.*** qui ait [Si quis verecundiam haberet confitendi se in actu sodomitico fuisse patientem, sufficit, vt dicat, ***Toties Sodomiam exercui.***] Et quidem vt hæc sententia sit probabilis, supponit primò, virum aut fœminam patiendo delectari, & se delectando initium pollutionis habere. Secundò, pollutionem completam & inceptam esse eiusdem speciei, nec debere pœnitentem exprimere an tantùm cœperit, an compleuerit? Tertiò, pollutionem tactibus alienis procuratam, Sodomiamque, non differre specie, sed tantùm materialiter & modaliter: sicut pollutio habita tactu manuum aut tactu femorum. Porrò ista tria, debet supponere qui nolit actionem à passione in Sodomia distinguere: vnde Dianam, qui de primo & secundo nihil dicit, & tertium negat, asserere, sine inconsequentia non potest, circumstantias agentis & patientis non debere in confessione explicari.

Maior pœna non infert distinctioné specificam in peccatis.

Impugnatur Leonis, & Dianæ sententia.

MDCLXXVI. **Quid sit bestialitas?**

Septima. ***Bestialitas est pollutio habita tactibus bestiæ:*** & potest committi multis modis. Nam tactus sunt partium exteriorum, aut vir reuera membrum inducit in vas præpostetum bestiæ masculæ, aut in præpostetum bestiæ fœmineæ, aut in vas naturale bestiæ fœmineæ: aut tandem mulier prostituit se bestiæ masculæ. In his omnibus sordidissimis criminibus non datur circumstantia scandali; non enim bestiæ scandalo seduci possunt: at dantur hic multi modi decidendi semen extra vas, qui videntur esse eiusdem peccati materialitates differẽtes. [Porrò, si ex coitu hominis & bestiæ proles oriri possit, videretur grauissimum illud peccatum, quod eiusmodi generationi occasionem præberet: at non ideò statim diuersam constitueret speciem; qui enim se polluit, non committit diuersæ speciei culpam, si ex effuso & corrupto semine vermes aut alia nascantur animacula.]

An ex homine & bruto proles nascantur?

MDCLXXVII. **Dæmonialitas.**

Octava. ***Luxuria Dæmoniaca, quà luxuria, non videtur differre specie à pollutione; at quà Dæmoniaca, complectitur nouum peccatum; & ideò non tamen est diuersa species peccati contra naturam, quàm duplex peccatum.*** Est enim luxuria & sacrilegium: nunquam enim hoc scelus committitur sine pacto contractu & amicitia hominis Dæmonisque: & quæcunque dæmonis inuocatio, aduocatio, confœderatio, & amicitia, peccatum grauissimum est.

Instrumenta luxuriæ.

Nona. ***Sunt, qui venerem expleant instrumenti inanimis, quod ipsum ponunt viri, & solent fœminæ: qui etiam peccandi modus non videtur specie distingui à pollutione, cùm tota contra naturalitatis ratio in hac negatione consistat; nimirùm, quod semen extra vas debitum effundatur.*** Ego quidem, si starem opinioni contrariæ, quæ peccata contra naturam vult specie distingui, nescirem cur non etiam deberem addere ***Inanimalitatem*** specie distinctam à reliquis, quæ esset effusio seminis inanimo instrumento procurata. De sordibus contra

Inanimalitas.

Voluptatis cauſa.

ſentitur, cùm digitus premitur aut torqoetur: ergo etiam delectatio aliqua ſentiri poterit, ſine vlla deciſione ſeminis, ſi illud tantùm prematur aut torqueatur. Et ſi paritatem oon admittas, da rationem obſecro, cur illam non debeas admittere. Conſidera ſubſeqoens argumentum. [Non fit grauis iniuria viro viuo, cùm eius digitus premitor, etſi ſentiatur dolor; quia illæ partes quæ dioiduntur, & diuiſæ ſunt doloris cauſa, iterum conſolidantur, & redintegrantor: Ergo non fiet grauis iniuria proli poſſibili, cùm premitur aut alteratur parentis ſemen, etſi percipiatur voluptas: quia illæ ſemiois partes, quæ diuiduntur, & diuiſæ ſunt voluptatis cauſa, iterum conſolidantur, & redintegrantur.] ***Anne claudicat hac conſequentia? Anne hac via poterunt aliqui actus libidinoſi à peccato excuſari?***

An ſicut carnis, ſic etiam partes ſeminis redintegrētur.

Sanè illius bomoris, quem non eſſe ſemen dico, & *ſeminalitatem* appello, meminit Iacobus Marchantius in Hotto paſtorum, *cap.6. reſolut.*13. vbi ſic ait. [Notent Confeſſarij, quandoque aliquos confiteri, ſe paſſos pollutionem, cùm reuetà non fuerit perfecta pollotio, ſiue ſeminis aut ſpetmatis effuſio: Ex genitalibus enim vltra vrinam, & ſperma ſiue ſemen, humor quidam tertius exotiri quandoque ſolet, qui aliquid immunditiæ generat, & ex commotione partis geuitalis in viro facile ſtillat, ſine impetu delectationis, vt fieri ſolet in ſeminis deciſione. Ideoque humot ille fluens non intelligitur hic ſub nomine perfectæ pollutionis, nec illius ſolius periculo ſe exponere eſt mortale, quia ex leui commotione otiri poteſt in Iuuenibus, puta ex oſculo leuiter dato, vel à tactu etiam leui faciei aut manus perſonæ alterius ſexus. Intetim aduerto, quòd in confeſſionibus dicant aliqui ſe paſſos pollutionem, cùm ſolùm paſſi fuetint aliquid leuis huius immunditiæ ſiue ſeroſi humoris ſine delectarione.] De hoc humore Paulus Layman *Theolog. Moral. lib.3. ſect.4. de temp.num.*19. agit, & inter diſtillationem, & pollutionem diſtinguit, & docet eſſe mottale, cauſam præbere pollutioni, non tamen diſtillationi, & citat Sanch *lib.9.diſp.45. in vlt.* ſed ante *num.*18. idem Layman docuerat eſſe mortale illam diſtillationem procurare. Sed cur Authores iſti graue in periculo pollutionis, & leue in peticulo diſtillationis confitentur eſſe peccatum? Quia in diſtillatione non deciditur ſemen verum, ſed ſeminalitas, in qua non conſiſtit ratio ſeminis vera, ſed eſt humor ſolummodò requiſitus ad melius, vt nimirùm ſemen conſeruetur, claudatur, & foueatur.

Tres humores ex hominis velēdis fluunt: vrina, ſemē, & ſeminalitas.

Nota hoc.

Nota etiam hoc.

Nota, & hoc.

Dubium tertium.

Anne ſuſtineri poterit Marchantij opinio? Anne dicendum poſſe hominem ſe exponere periculo effundendi ſeminalitatem?

Ad quantitatem ſeminis progrediamor; non enim ſi decideret alicui de parua ſeminis quãtitate, ſicut de magna eſſet pbiloſophaodum. Vt id altiùs intelligas, aliqua neceſſaria præmitto: quia circa terminos magnitudinis, & paruitatis duas habent opiniones Phyſici; alij enim eiuſmodi termioos admittunt, alij negant. Cur ergo in ſemine non poterimus eodem modo philoſophari? Cur non poterimus dicere Doctores Ioannis Marci ſententiam, quæ docet minimam qualemcunque particulam ſeminis ad generationem ſufficere, eſſe verè ptobabilem: ſed probabiliter etiam poſſe teneti, & defcudi contrariam? Immò ſtando doctrinæ Zenonis, & dicendo continuum ex punctis componi, non potarem probabilem eſſe ſententiam Ioannis Marci; nam animalis corpus organicum eſt, & centena organa noo poſſunt formari vnâ, aut alterâ ſemiuis atomo. Pone igitur materiam illam, quæ deciditur, requirere ceutum indiuiſibilia, vt ſit & nominetur ſemen. Ergo, qui viginti decideret, decideret materiam, quæ ſemeo non eſſet, nec poſſet ad generationem conducere. ***An-ne hoc probabiliter dicitur? An-ne, qui tantillam ſeminis quantitatem deciderit, poterit excuſari à peccato mortali?***

De terminis magnitudinis & paruitatis.

An detur in ſemine materia parua? an etiam minima?

An continuum ex indiuiſibilibus coaleſcat?

Nota hoc. Dubium quartum.

Reſolutio.

MDCXLIV. Concluſio Phyſica.

ALias Pbiloſophorum, & Medicorom opiuiones intelligere nequeo, & ideò iudico ſemen verum, eſſe veram corporis partem, vt ſanguis, aut digitus eſt: & illud à toto corpore decidi. Semen à ſeminalitate diſtingoo, vt ſanguioem à ſanguinoſitate, & caruem à carnoſitate.

Concluſio Moralis.

Hinc ad Moralia venieos, ſic ſtatuo. ***Procurare animo deliberato aliquam ſeminis effuſionem, aut diſtillationem, (imò etiam ſe exponere hanc rem faciendi, aut in illam conſentiendi periculo) eſt mortale.*** Huius veritatis rationem poteſt dare Thomiſta, ſed Scotiſta clariorem efficaciotemque. Hac ego vtor. [Peccatum Theologicum eſt actio contra legem Diuinam: At in ſexto Decalogi præcepto Deus omnes ſordes (etiam minutiſſimas) interdixit. Ergo omnes actus ſordidi ſunt peccata.] Ex hac doctrina Dubia paulò ante poſita facili negotio diſſoluemus.

Probatur.

Reſpondeo ad primum, conſiderata phyſicè ſemen, & ſeminalitatem eſſe diuerſa: at in idem recidere, ſi conſiderentur moraliter. Eſt enim etiam peccatum mortale, ſe exponere periculo decideudi aliquam ſeminalitatem, aut humectatem: cùm, quia ſeminalitas eſt neceſſaria ad ſeminis conſeruationem: tum, quia ſine alteratione ſeminis non ſtillat: tum etiam, quia non eſt liberum homini decidere ſeminalitatem, & non ſemen: ergo multæ ſunt rationes, ob quas ſine mortali non poſſit homo ſeminalitatis diſtillationem, aut effuſionem procurare. Hæc Reſolutio eſt contra Marchantium. qui non placet, Layman, vt notaui, videtur ſibi contrarius: nec Sanchez, quem citat, loquitur vniuerſaliter, & abſolutè; nam *lib.9.de matrimon diſput.*45. in fiue, hoc tantum concedit inter coniuges, quod intelligi debet ſemoto omui pollutionis periculo: nam eadem diſputatione *num.*32. diſertis verbis aſſerit hoc eſſe mortale in ſolutis: quia hæc commotio ſpirituum, & hæc ſtillatio inde proueniens, eſt notabiliter turpis, & quædam inchoata pollutio.

De ſemine, & ſeminalitate.

Reſpondeo ad ſecundum, omnem à Deo libidinem interdici, & omnem in ptaxi, ratione periculi vlterioris, peruenire ad peccatum mortale. Nam differentiæ illæ preſſionis, & diuiſionis, ſint aut non ſint veræ, aot probabiles phyſicè, moraliter locum non habent: eſt enim peccatum omnis libidinoſa voluptas, vndecumque illa prouenire dicatur.

De compreſſione ſeminis.

Reſpon

Respondeo ad tertium, temittendo Lectorem ad ea, quæ in solutione primi dicebamus.

De seminis quantitate.

Respondeo ad quartum, noo esse homioi liberum decidere tantum, aut tantum semen: valde parum ad generationem sufficete: quamcumque quantitatem cum libidinosa voluptate decidi, adeoque ex multis capitibus esse mortale.

An Zenonis opinio, de continuo, sit probabilis?

De periculo peccādi probabili.

Nec iuuat hîc ad opinionom Physicarum probabilitatem recurrere; nam Zenonis sententia, quæ obiicitur, fortè non est probabilis: &, si sit, sicut non possum dare proximo venenum probabile, sic nec debes exponere semen periculo pereundi probabili, nec te exponere periculo consentiendi probabili.

Perpenditur quadam ratio, quæ militat contra Thomistas.

MDCXLV. An fornicatio sit peccatum.

NOn inquiris, *An simplex fornicatio sit peccatum?* hoc enim à Deo, & Ecclesia doceris: sed inquiris tantummodò rationem illam fundamentalem, ob quam illa peccatum sit. Supponis igitur esse communem, & probabilem opinionem Scoti, quæ docet, decisionem seminis extramatrimonialem ideò esse mortaliter peccaminosam, quia à Deo fuit interdicta: adeoque, si per impossibile non interdixisset illam Deus, non fore peccatum. Supponis esse etiam communem, & probabilem opinionem contrariam, quam Angelicus Doctor, & omnes Thomistæ defendunt; videlicet eandem decisionem seminis, præscindendo ab omni diuino decreto, & præcepto, esse malam secundum se, & peccaminosam mortaliter. Dicis hanc opinionem, D. Thomæ esse probabilissimam; quis enim ita esset audax, & temerarius, qui integræ Scholæ dogmata improbabilitatis cōdemnaret? Cæterùm stando nudæ rationi, hanc D. Thomæ opinionem obnoxiam esse multis difficultatibus non negas; sunt enim obiectiones nonnullæ, quibus respondere non scis: & inter alias hæc, quæ sequitur.

Omnia mala, quia prohibita; & nō prohibita, quia mala sunt.

Ratio quæ claram solutionem desiderat.

Fornicatio, mortiferum peccatom est, etiam quæ à solutis commissa: at, si staremos D. Thomæ principiis, deberet interdum esse licita: ergo Scoto debemus constare, & dicere, fornicationem ex se nec malam, nec bonam esse, sed indifferentem; esse nunc malam, quia à Deo interdicitur; fore bonam, si præciperetur; & bonam fuisse, si quando à Deo præcepta fuit. Porrò D. Thomas 2. 2. *quæst. 154. art. 2. in corp.* probat fornicationem esse peccatum, sic; *Quia quod est contra ordinem naturæ peccatum est; at contra naturæ ordinem est quod filij bene non educentur: ergo ita illos generare, vt non bene educentur, peccatum est: sed qui extra matrimonium generantur, non bene educantur; ergo matrimonium, est de Iure Naturæ: ergo omnis vagus concubitus militat contra ius naturæ.* Respondes non tam concedendo, quam condonando totum syllogismum priorem, & negando mioorem subsumptam; vides enim oonnullos legitimos male educari, nonnullos illegitimos bene, adeoque asseris, subsumptum D. Thomæ vniuersaliter acceptum esse falsum. At sanctus Doctor hanc responsionem articulo citato præuidit: & idcirco subiunxit: *Nec obstat, si aliquis fornicando aliquam cognoscens, sufficienter prouideat proli de educatione; quia id quod cadit sub legis determinatione, iudicatur secundum id quod in aliquo casu potest accidere.* Et tamen non vides, quo D. Thomas modo suam opinionem defendat.

MDCXLVI. An illegitimi male educentur.

Primò enim falsum esse ais, filios illegitimos malè educari, qui enim ab adultera habiti, inter legitimos nutriuntur educanturque: qui à soluta, exponuntur, communiter à Republica curantur: dantur enim in Ciuitatibus Xenodochia, in quibus eiusmodi infantibus, & puellis de omnibus necessariis prouidetur.

An etiam paupetes.

Secundò, si hæc ratio sufficeret, paupetes, & mendici non possent matrimonia contrahere, quia ipsi communiter loquendo, male educant filios; carent enim mediis, vt illis magistros procurent, scientiā vt instruant, authoritate, vt corrigant.

Nota benè hanc rationem.

De cessatione finis legis in aliqoo particulari.

Tertiò, vt demus, illegitimos filios communiter male educari, & legitimos communiter bene: rationem & responsionem D. Thomæ resumis, & contra suum authorem retorques. Sic inquis. *Finis, & ratio formalis legis inter dicentis vagos concubitus, teste D. Thoma, cessat aliquando per accidens, non in communi, sed in particulari. At probabile est, quando legis finis, & ratio formalis cessat per accidens in casu aliquo particulari; cessare obligationem legis pro eodem casu: Ergo quando ratio formalis, & finis legis, quæ vagos interdicit concubitus, cessat per accidens in aliquo casu particulari, tunc probabiliter cessabit obligatio illius legis.* Maior est euidens, est enim obuia; & qoi dubitet, relegat textum D. Thomæ. Minor est euidens, vel qui dubitet legat Dianam *part. 1. tract. 10. resol. 27. & 28.* [Nota bene quæ dicis. In maiori, & minori positiooes modales assumo: quidquid enim sit de dicto Maioris, est euidens, illud teneri à D. Thoma; & quidquid sit de dicto minoris, est euidens illud esse probabile.] Ergo oritur esse euideus consequens, nimirum, *Probabile est Fornicationem, si prouideatur proli, non esse peccatum mortale.* At fornicationem esse peccatum mortale, non iam probabile, sed certum est, & tamen hæc certitudo à D. Thoma nec probatur, nec probari potest: sed à solo Scoto demonstratur: ergo deserere Thomistas debemus, & cum Scotistis dicere, *Omnem fornicationem esse grauiter malam, quia omnem interdixit Omnipotens: eius enim est imperare, & hominum illi obedire.* Sic discurris: & audire aliquem Thomistam bene respondentem desideras.

An fornicatio sit intrinsecè mala? Vide n. 549.

At Ego, quia S. Thomam veneror, & tametsi in hac parte libentiùs assentior Scoto, & existimem peccata Theologica non fore in mundo, si lex Dei non esset; non enim malitia Theologica, quæ est in fornicatione, est illi essentialis, & intrinseca: nihilominùs tuo desiderio satisfaciam, & ad mentem Angelici Doctoris respondebo.

Finis duplex: adæquatus, & inadæquatus.

Admittam, simplicem fornicationem esse peccatum; negabo tamen hoc ipsum ex Angelici Doctoris fundamentis non sequi. Ad argumentum, quod §. *tertiò*, ponebatur in forma respondebo. *Finis & ratio formalis*

legis interdicentis vagos concubitus, cessat per accidens in aliquo particulari; distinguo maiorem: Si agatur de fine adæquato, & ratione totali, nego: si de inadæquato, & partiali, concedo. *At probabile est, quando legis finis, & ratio formalis cessat per accidens in casu aliquo particulari. cessare obligationem legis pro eodem casu*: distinguo minorem: si agatur de fine adæquato, & ratione totali, concedo: si de inadæquato, & partiali, nego. *Ergo quando ratio formalis, & finis legis, quæ vagos interdicit concubitus, cessat per accidens in aliquo particulari, tunc probabiliter cessabit obligatio illius legis*: distinguo consequens; si agatur de fine inadæquato, & ratione partiali, assero consequentiam esse falsam: si de fine adæquato, & ratione totali, aio consequentiam esse de subiecto non supponente; est enim impossibilis casus, in quo cesset finis adæquatus huius legis in aliquo particulari.

Propositio de subiecto non supponente.

Vt solutionem hanc intelligas, adnotato, varios fines à natura intendi, quando inhibet fornicationem. Intendit enim, *primò*, bonum prolis, quæ ex vago concubitu habita frequentissimè periclitatur, non solùm quoad educationem, sed quoad vitam; solent enim matres, & præcipuè nobiles, generationem impedire, & aliquando abortum procurare: vnde, si detur casus, in quo infans, & nascatur, & bene educetur, vix dabitur aliquis, in quo eiusdem vita ante natiuitatem, & post natiuitatem educatio non sit in periculo: Ergo natura non solum intendit, ne infans subiaceat infortunio, sed etiam ne sit in periculo: & nota id bene, periculo. Intendit *secundò*, manutenere Matrimonij religionem, & iura: si enim licerent vagi concubitus, vix pauci vellent vxorem ducere. Intendit *tertiò*, vtilitatem & securitatem fœminarum; nisi enim darentur matrimonia in iuuentute, & in senectute essent miserrimæ; in iuuentute enim vexarentur à multis, & in senectute ab omnibus despicerentur. Intendit *quartò*, vtilitatem, & securitatem virorum: sicut enim essent multæ rixæ, & difficultates, si domus, si vestes, si cibi, si res cæteræ, quæ hominibus sunt necessariæ, non haberent proprium, & determinatum dominum; ita etiam à fortiori, si domino carerent fœminæ, sed omnibus essent communes. Cùm ergo isti quatuor fines cessare simul nequeant in aliquo particulari, manet simplicem fornicationem esse peccatum, & argumentum contra D. Thomam positum clarissimam solutionem habere. *Vt alium hanc doctrinam penetres, vide, quæ in simili difficultate dicta sunt superius à num.* 638.

Quosnam fines natura habeat, cum inhibet fornicationem?

Aliud est velle vitare infortuniũ, & aliud velle vitare periculum.

Cur matrimonia contrahantur?

Est valde vtilis bonorum diuisio.

An esset bonum fœminas esse cõmunes?

De complemento Copulæ.

MDCXLVII. ADdo casum curiosum. Quidam vir cõiugatus intra vas seminauit, & illicò membrum virile extraxit manente fœmina valde irritata libidine. At hæc postea tactibus se excitando seminauit; & inquirit, *An hoc faciens mortale peccatum incurrerit*. Negat Sanchez, & Bonacina: & hæc eadem negatiua sententia probabilis vocatur à Lessio, Fillincio, Homobono, & Zanardo apud Dianam *part.2. tract.17. resol.* 38. & ratio horum Authorum est, quoniam per illos tactus actus coniugalis, qui consistit in vtriusque seminatione, completur.

De emissione seminis tactibus procurata?

Tu dubitas, & meritò, An eiusmodi seminis fœminini decisio sit vtilis ad generationem? & ideò nec vis hanc sententiam approbare, aut damnare, sed interrogas, An ex illâ sequentia Corollaria inferantur?

Corollarium I. Ergo quando amasius femine intra immisso membrum virile extrahit, manente pellice valde irritatâ libidine, si hæc postea tactibus se excitando seminet, non committit nouum peccatum mollitiei, sed peccatum fornicationis complet, quæ consistit in seminatione vtriusque Amasij.

Corollarium II. Ergo quando duo Iuuenes se mutuis tactibus excitant, & vnus semine effuso discedit manente altero libidine valde irritato, si iste tactibus propriis prosequatur, & semen emittat, non committit nouum peccatum, ita vt debeat in confessione dicere, *mutuis semel tactibus apud alterum basi, quousque ipse in pollutionem inciderit, & semel in mollitiem incidi proprijs tactibus*, sed prius complet, & satisfaciet in confessione dicens, *Ego, & alter nos mutuo contactu polluimus.*

Respondeo primò, non subsistere hypothesin: videtur enim esse necessarius seminis vtriusque concursus, vt proles fiat; nec enim debito modo commiscentur semina, nisi simul (realiter, aut moraliter) decidantur: quod enim medio horæ quadrante post alterius decisionem emittitur, non potest cum primo misceri. Accedit, quòd generatio decisionem postulet naturalem, & quæ tactibus propriis procuratur, violenta est. Ergo iuxta Physicæ leges corruit hypothesis.

An semen fœmineũ manuum tactibus procuratũ sit vtile ad generationem.

Seminis decisio duplex: naturalis, violenta.

Respondeo secundò, eamdem corruere iuxta leges Ethicæ: licet enim Vxori marito frui, non se ipsa: & tametsi tacta à marito in copula possit licitè semen emittere, non tamen se potest tangere, & secum lasciuire.

Non licet vxori tactibus proprijs copulam complere.

Et ad Corollaria subueniens possem negare *primum*, & dare disparitatem claram, quia vxor habet ius ad copulam, adeoque ad complementum copulæ, quod non habet amasia. Possem & illud condonare, & asserere, illud Corollarium non peccare in Dialectica; licet enim amasia peccet tangendo se post viri discessum, non committeret nouum peccatum, sed illud prius compleret. Interim duo hîc sunt aduertenda: hoc ipsum Corollarium, tametsi diceretur non peccare in Dialecticam, esse perniciosum & falsum: falsum, quia oritur ex antecedenti etiam falso: perniciosum, quia nemo debet lucrum habere ex peccato; & fœminæ, si docerentur hanc doctrinam, abuterentur sæpe cum magno pudicitiæ damno. *Secundum Corollarium* absolutè condemno; licet enim admitteretur antecedens, deberet consequentia negari: nam seminatio fœminæ est complementum copulæ, non autem vna pollutio potest esse complementum alterius.

An de vxore & amasia sit eodem modo philosophandum?

Nemo debet lucrum ex peccato portare.

Vna pollutio non est complemẽtũ alterius.

FVNDAMENTVM LVII.

De peccatis contra Naturam.

MDCXLVIII. *Dæmonialitas præter lineam luxuriæ est peccatum grauissimũ contra religionem.* *Quæ sint peccata contra naturam? & quomodo inter se distinguantur?*

VARIA sunt, sed præcipua reduci poterunt ad quatuor capita; videlicet, Mollitiem, Sodomiam, Bestialitatem, & Dæmonialitatem. Anne distinguuntur specie? Illa modaliter tantùm distingui D. Thomas, & multi eum ipso pronunciant. Si meam quæris sententiam: Respondebo, accedere solere circumstantias aliquas accidentales, quæ debent à luxuria præscindi: at in luxuriæ genere omnia hæc quatuor videri eiusdẽ infimæ speciei, & solummodo differre modaliter.

Dæmonialitas.

Inferes. Ergo, qui hæc quatuor peccata commisit, satisfaciet, si in confessione dicat, *Quater pollutus sum.* Et Ego negabo consequentiam: *Primò* enim Dæmonialitas, quæ est concubitus cum Dæmone, præter peccatum Bestialitatis dicit circumstantiam contra religionem, quæ ad primum Decalogi præceptum reducitur: non secus ac si committeretur Sodomia cum persona religiosa; tunc enim præter lineam luxuriæ daretur circumstantia grauiter Deo iniuriosa, quæ est violatio voti, quæ spectat ad secundum præceptum Decalogi. *Secundò*, est necessarium explicare in confessione peccatorum, & malitiarum numerum: & ideò Petrus, si heri cælebs cognouit coniugatam, & hodie coniugatus cælibem, & cras coniugatus coniugatam, non satisfaciet dicens, *Ter commisi adulterium*; sed debebit istos modos numero distinctos, varios tamen, exponere: in primo enim adulterium se tenet ex parte fœminæ cognitæ primariò; in secundo è contra: & in tertio duplex adulterium committitur. Debet igitur pœnitens in confessione exponere: *An fuerit pollutus tactibus proprijs? an alienis? an altera persona sit mas, vel fœmina? an libera, religiosa, aut coniugata? An commiserit sodomiam cum viro? an cum fœmina? &, An ille vel illa voti vinculo, aut circunstantia alia speciem addente obstringatur? An commiserit bestialitatem, &c.* Nam in istis criminibus ratio adulterij, & sacrilegij addit nouam peccato speciem: & in linea luxuriæ multiplicantur numero malitiæ, & earum numerus non exponeretur, nisi isti peccandi modi distinguerentur, & explicarentur exactè.

Abusus religiosæ personæ

Aliud adulterium est simplex: & aliud duplex.

An circumstantia incestus in peccatis contra naturam reperiatur? examinaui superiùs, in expositione 4 præcepti Decalogi.

MDCXLIX. SOrdes sunt immundissimæ, & debent examinari bene: qui enim parcunt calamo in his materiis, confessarios non iuuant: parcant igitur castissimi lectorum oculi, parcant aures, digneturque Theologi summâ attentione legere, quæ summâ attentione scribuntur.

I.

De delectationibus morosis.

Delectatio morosa duplex.

DVpliciter haberi possunt, vel cogitando fœminam cum desiderio cognoscendi eam, vel sine tali desiderio, aut fortè cum desiderio contrario, nimirum cum voluntate cogitandi illam tantùm, & fruendi delectatione illa, quæ cogitationem consequitur. Delectatio, quæ procuratur priori modo est ex consensu in fornicationem, & est peccatum mortale, & reducitur ad eam speciem, ad quam ipsamet fornicatio, debebitque pœnitens exponere statum suum, statum fœminæ; nempe vtrùm fuerint cælibes, coniugati, Religiosi, &c. hæc clara sunt, nec hic sentisco aliquam difficultatem.

Distinctio valde consideranda.

Ad secundam classem delectationum morosarum deuenio, & illam in duas species, aut modos subalternos distinguis. Vel enim illam cogitationem cõcomitatur aliqua morosa delectatio in sensu, ex humorum seminalium alteratione oborta: vel nulla delectatio sensualis, & libidinosa concomitatur: adeoque vel nulla delectatio adest, vel si qua percipitur, est purè speculatiua, & non ad lineam actuum sensibilium, sed ad lineam actuum purè spiritualium spectans.

Cui morosa delectatio peccatum sit

Valde considerãda subdistinctio.

Hac doctrina præmissa doceri vis: Cur delectatio illa morosa, quæ habetur de virgine cogitata, cùm expressa voluntate non acceptandi illam, etiamsi daretur libera occasio, & ipsa vellet, sit peccatum mortale? An quia teste Galeno, omnis lasciua delectatio est incœpta pollutio? Sed hoc non est euidenter verum, & quia superiùs dolorem cum delectatione composueras, sic discurris. [Cùm exciditur digitus magnum dolorem patior, & hæc ipsa excisio est peccaminosa mortaliter: non enim licet homini sua prodigere membra, quorum non est dominus, sed vsufructuarius. At manus dexteræ digitis indice, & pollice sinistræ digitum comprimo, & quia fortiter, dolorem intensissimum sentio, An ne mortaliter peccaui? asseris, & affirmas omnem digiti dolorem esse digiti excisionem inchoatam. Ego rideo; nimirùm & resolutionem, & rationem: premere enim manu, aut forcipe digitum, peccatum non est, nec dolor ille, aut pressio, est digiti excisio inchoata. Et quid, si de delectatione morosa eodem modo philosopharetur aliquis? quid, si diceret primò; pollutionem esse peccatum mortale? Secundò, esse etiam mortale peccatum pollutionem etsi incompletam? Tertiò delectationem morosam fore mortaliter peccaminosam, si tanta sit; vt pollutio grauiter inchoata dicatur, non verò si non sit quædam inchoata seminis decisio, sed compressio, alteratio, aut loxatio?] Obsecras, vt huic difficultati satisfaciam. Egisti de dele-

An omnis delectatio sit initium pollutionis.

An homo suorum sit mẽbrorum dominus.

An detur pollutio leuiter inchoata?

ctatione morosa; quo nomine intelligere vis delectationem illam carnalem, & lasciuam, quam quis habet cogitando fœminam, quam vult non tãgere; quia, si velit illa abuti, iã esset consensus in copulam, aut in aliud peccatum.

Mecal Resolutio. De delectatione morosa sensuali.

Vt tibi paucis satisfaciam, *assero* delectationem morosam, quæ habetur cum intentione peccandi opere externo, esse initium illius externi criminis, & esse peccatum mortale ad eamdem speciem pertinens, ad quod pertineret illud crimen, si consummaretur. *Addo*, cogitationem illam spiritualem, quam concomitatur delectatio morosa sensibilis, ex commotione humorum seminalium subnascens, esse peccatum mortale, etiamsi nolis libidinem actu externo complere: etiamsi nolis tangere personam, quam cogitas. Et ratio est, quia omnis delectatio sensualis libidinosa, est initium mollitiei, aut saltem ad effusionem seminis ordinatur.

De delectatione morosa purè spirituali.

De cogitatione spirituali, quam non concomitatur libidinosa humorum perturbatio, maior esse posset difficultas. De illa apud Carolum Malletum *to. 2. Malleatione 39. bractea 10.* has lineas lego: *Delectatio morosa inefficax* (sic etiam appellat) *est bona, vel mala, iuxta qualitatem ipsius delectationis. Ita Clauis Regia lib. 8. c. 7. & alij. Ratio: quia cùm delectatio inefficax nullum dicat ordinem ad executionem, ab obiecto non potest specificari, sed solùm à motiuo ipsius delectationis.* Ergo ad mentem huius Authoris, si cogitatio ista, & purè spiritualis delectatio, habeatur propter finem bonum, erit bona: si propter malum, mala: ergo si propter indifferentem, erit indifferens. At ego, vt Malleto consentiam, volo omne abesse periculum; quia cogitationes oriosæ expositæ sunt magno discrimini, & ideò semper sunt mortaliter peccaminosæ.

An possit esse bona, mala, & indifferens.

Habendo semper est ratio periculi.

De carminibus, comœdiis, colloquiis lasciuis.

Hinc patet, quid dicendum sit de lectione carminum lasciuorum; quid de auditione comœdiarum; quid de colloquio cum personis alterius sexus: in bis enim omnibus nemo caret delectatione (aliàs illa non faceret) sed examinare debebit vnusquisque, qualem delectationem patiatur: si enim est libidinosa, condemnabitur peccati mortalis: si autem sit purè spiritualis, aut etiam in sensibus castis consistens (recreant enim intellectum acumina, visum, auditumque immaculata obiecta) modò absit consentiendi in rem turpem periculum, non erit peccatum mortale.

II.

De Humectate.

Mecal. De semine & seminalitate vide num. 1643.

MOrosam delectationem, aut etiam morosos tactus non semper sequitur pollutio; nam frequenter stillat serosa aliqua humectas, quam docent Theologi pollutionem non esse, & tamen volunt sufficere ad peccatum mortale.

Obiectiones contra veram sententiam.

ALtissiodorus, contra Scotum statuit, antè omnem prohibitionem peccaminositatem reperiri, & huc veniens stupet; & quia singula male cohærent, in se seducitur, & sic exclamat, & contra veram opinionem disserit.

Decidere humectatem est peccatum mortale? Sed cur? quia est seminis pars. At hoc non sufficit: nam licet pars sit seminis, modò magnitudinis terminum non attingat, quem semen requirit, semen non est; quidquid autem semen non est, decidi sine crimine potest. Sed neque pars seminis esse videtur ille humor, qui vocatur Humectas: sed potiùs quædam seminalitas, quam non videt cur non possit quis decidere sine mortali. An fortè ideò seminalitas decidi non potest, quia se exponeret homo periculo semen verum concomitanter excidendi? Sed hoc periculum in humectate non apparet: Et vt appareat, si semen corruptum potest directè expelli, etsi indirectè & concomitanter semen verum & viuum expellatur, etiam poterit directè seminalitas, etsi concomitanter semen viuum sequatur: Ergo cùm hæc claudicet ratio: alia debebit adduci. An forte ideò seminalitas eadem decidi nequit, quia est necessaria ad seminis conseruationem? Hic ille inciperet lucem videre: nam si Petrus haberet vestem, qua se à frigore protegeret, qua sublatâ deberet necessariò perire, idem esset illum denudare ac occidere. Ergo idem erit seminalitatem extrahere, ac semen corrumpere. Sed nondum quiescit Primò, quia non demonstratur, extractâ seminalitate semen verum corrumpi. Secundò, quia sumere pharmacum, quo semen corrumpatur, nonnullis non videtur mortale: Ergo, qui licitè potest corrumpere semen ponendo pharmacum, poterit seminalitatem auferendo.

An omnis pars seminis sit semen?

An sit peccatum decidere semen indirectè.

An seminaliter conseruet semen?

An hoc pharmacia licitè corrumpi possit.

Respondeo, Altissiodorum ad ea, quæ superiùs *num. 1643.* diximus, remittendo. Non iuuat eadem repetere pluries. Interim assero, in via Scoti esse solutionem clarissimam & expeditissimam, pronunciat enim ille, *Eum, qui sciens & volens semen, seminalitatem, aut humectatem in quantacumque quantitate, parua aut magna emiserit; aut se exposuerit emittendi periculo, peccare grauiter, quia non obedit Deo, omnes has sordes sexto Decalogi præcepto interdicenti.* Addo, etiam in Angelici Doctoris via dari solutionem probabilem: nam D. Thomas solidè & eruditè huius peccati rationem ab indecentia actûs & prolis periculo desumit; quoniam decentia postulat verecundiam; & ratio dictat, ne homines rebus ad prolis generationem ordinatis contra generationem abutantur.

Vtraque via, tam D. Thomæ, quam Scoti est probabilis.

His positis, Aio Primò, *Non posse decidi tam paruam seminis quantitatem, vt ad generationem non sufficiat.* Hæc veritas non concernit Theologiam, sed ad Physicam pertinet. Aio tamen Secundò, *Si per impossibile aliqua particula seminis decideret, quæ ad generationem non sufficeret, adhuc eum peccaturum mortaliter*; non enim illi est liberum tantam aut tantam quantitatem emittere: &, si id esset liberum, adhuc quæcùque libidinosa decisio esset culpa mortalis. Tertiò, *Non posse semen corruptum aliter emitti, quàm emittenda directè semen viuum & verum, vt illud emittatur per accidens.* Ergo non licet emissionem corrupti seminis tactibus procurare. Quartò, *Licere medicinis semen diminuere, non autem tactibus*, quia illæ nullam indecentiam inuoluunt, & omnis libido & voluptas dicunt indecentiam oppositam & præcepto diuino & honestati rationali.

An in seminis effusione detur materia paruitas?

An omnis seminis quantitas sufficiat ad generationem?

An liceat semen corruptum tactibus eiicere?

An liceat semẽ verum medicina minuere?

De

III.

De pollutione.

MDCLII. An mollities sit peccatū: & cur?

Est peccatum mortale: & hoc est certum, & nulli disputationi aut dubio subiacet. Sed cur? Respondet Ferdinandus, principiis Thomistarum insistens, esse peccatum mortale, quia est mala intrinsecè: respondet verò Altissiodorus ab Scotistis stans, esse peccatum mortale, quia illam Deus interdixit. Placet tibi Conclusio, sed ratio Ferdinandi non placet; & ideò in te seducaris, & non iam contra ipsam Conclusionem, sed contra probationem discurris, & sic ais. Quid est semen? Sudor, spuma, lac, sanguis, excrementum (sic loquuntur Philosophi doctissimi; nec tu demonstrabis contrarium) Ergonè ante omnem Dei prohibitionem est malum ex natura rei sudare, spumare, minuere lac, paucas sanguinis guttas emittere, aut corporis excrementum egerere? Non intelligis. Ergo conuerto oculos ad Scotistas, & cur pollutio sit peccatum interrogas: & respondent phlebotomiam esse licitam, quia non fuit interdicta à Deo, & si Deus lege latâ inhiberet sectionem venæ, debere hominem potius mori, quàm venam secare. Transeunt ad pollutionem, & aiunt, eiusmodi decisionem seminis (siue seminis nomine intelligamus sudorem, siue spumam, siue lac, siue sanguinem, siue excrementum) ex natura rei, & ante omne Dei præceptum non esse mortaliter malam. Addunt, quod eadem non esset hodie peccatum, nisi Deus illam interdixisset. De facto illam Deum vetuisse asserunt, & ideò esse mortale peccatum, & debere potiùs hominem mori, quàm pollui (nempe etiam in casu, quo laboraret seminis abundantiâ, nec aliter mortem posset euitare, quàm si semen emitteret) & hoc iam profundissime intelligis. Standum igitur ab Scoto est, & dicendum Ferdinandi doctrinam fortissime impugnari cum agimus de materia venerea.

Quid sit semen?

Cur venæ sectio licita?

NB. Nimis hæc sunt subtilia, vt à Casuista, qui nō sit scholasticæ Theologiæ peritus, legantur: si enim legem diuinam à lege naturæ distinguat, Scoti doctrinā cū Thomistarū opinionibus miscēs mōstra inuoluet. Oportet vt bene sciat quid sit lex naturalis apud Scotum, & postea has rationes perpendat.

Anne est defensabilis Ferdinandi doctrina? Si dicatur semen esse sudorem, spumam, lac, sanguinem, aut aliud qualecunque excrementum, & ponatur non dati diuinum præceptum, quod pollutionem interdicat, non scirem defendere pollutionem esse peccatum, nec tamen dicam indefensabilem esse Theologicam Ferdinandi sententiam; possemus enim dicere semen esse integralem hominis partem, sicut manum, aut brachium, & esse rationi absonum partes integrales excidere. Si dicas has posse excidi ob conseruantiam totius, & inferas pollutionem in eo casu esse licitam, quo esset totius hominis conseruationi necessaria.

Quomodo defēdi queat D. Thomæ doctrina?

Respondebo, seruari debere in natura rationali decentiam, nec hominem habere ius vt indecenter vtatur membris suis, etiam ad conseruationem propriæ vitæ. Licet homini semen, si inuadatur, curare, expellere, minuere; nimirum medicinis aut ferro; at non licet illud expellere luxuriosè & tactuum immundorum concursu. Adderem plura, sed quia non postulat plura argumentum, hæc sufficiunt, aut opinio, quæ hodie est valde communis, debeat iudicari probabilis.

IV.

MDCLIII.

Succurrit alia ratio, quæ potest vniuersos torquere, & debet habere solutionem claram & manifestam, ne dicatur incertum esse quod supra omnem quæstionis aleam esse verum tenemus. Sic discurris. [Pollutio, ideò est peccatum, quia est seminis ad prolem ordinati infœcunda decisio: sed hæc ratio non sufficit: ergo. Probatur minor: proximior est proli fœtus ipse quàm semen, at fœmina, quæ vel deberet mori, vel embryonem aut fœtum emittere, potest Theologorum consilio contra embryonem, contra fœtum (imò etiam contra ipsum infantem animâ rationali præditum) sicut contra inuasorem procedere cum moderamine inculpatæ tutelæ, & dato casu quod aliter nequeat vitam seruare, illius emissionem directè & positiuè procurare; & eundem de facto etiam emittere. Ergo à fortiori poterit directè & positiuè procurare emissionem seminis in casu, quo illud inuadat hominem & iste nequeat se conseruare aliter quàm semen superfluum decidendo. Nec hinc vis tantum sequi posse semen corruptum emitti: quia argumentum, æquè probat de non corrupto, viuo, & sano; nam aliqui seminis corruptione, & alij laborant incorrupti abundantia]

An abortus aliquādo sit licitus?

Seminis abundantia morbus est.

Fateor rationem obiectam esse fortem & posse vniuersos torquere, non autem carere solutione, siue Thomistis, siue Scotistis subscribamus. *Responderet* Scotus, voluntariam seminis emissionem interdici à Deo, & homicidium cum moderamine inculpatæ tutelæ non interdici: & hinc sumi disparitatem manifestam. Potest ergo mater, si inuadatur à fœtu, contra illum, tanquam contra aggressorem procedere; id enim interdicit Deus: & homo, si inuadatur à nimia quantitate seminis, procedere poterit viâ medicâ, vtēdo pharmacis & remediis à viro experto in hac facultate præscriptis; id enim etiam permittit Deus: at non poterit viâ libidinosâ; interdicit enim Deus omnem libidinem. *Poteris hanc rationem*, si volueris, fundamentis Thomisticis attemperare; occidere enim hominem ob defensionem propriæ vitæ, nihil inuoluit, quod sit contra naturalem honestatem: idem dices de pharmacorum vsu: at verò tactibus procurare libidinem, est actio indecens, rationi opposita, & fini intento à naturâ contraria. *Poteris* addere rationem communem: quia est præsentissimum periculum consensus in delectationem, quam S. Thomas esse intrinsecè malam existimat. Et sanè, si est intrinsecè mala, nullâ poterit circumstantiâ cohonestari. Quæ ratio in expulsione fœtûs non militat.

Respōdetur argumento iuxta mentem Scoti.

Respōdetur eidem argumento iuxta Angelici Doctoris mentem.

An delectatio venerea sit intrinsecè mala in opinione D. Thomæ?

V.

Viri sanguinum qui?

MDCLIV. An vei grauida aut vetula sit peccatum contra naturā.

Multa de mollitie sacræ literæ seuera & notatu dignissima: sæpe enim molles *viros sanguinum* dicunt, quod impedire generationem sit quodammodo hominem interimere. At peto, cur mollitiei peccatum tam enorme sit, & tamen concubitus cum grauida

aut

aut vetula, in quo æquè impeditur generatio, toleretur? Si dicantur naturales actiones secundùm se consideratæ, nec bonæ nec malæ esse,& tota earundem malitia ab interdictione pendere, quod Scoto placuit, & hodie à doctissimis Viris defenditur, cessabit quæstio: stante enim rationis paritate, aut etiam identitate, dici poterit mollitiem à Deo interdici, & matrimonialem copulam cum grauida aut vetula permitti; hanc fore illicitam, si diuinitus interdiceretur; illamque fore licitam, si permitteretur. Sed interrogas. An Thomistæ possint stando suis principiis defendere mollitié esse mortaliter peccaminosam? Videretur alicui, quod non: ipsi enim ante omnem Dei interdictionem mollitiem esse malam contendunt, & deberent damnare omnes matrimoniales copulas, quæ sine probabili generationis spe solent haberi: cùm igitur non possint damnare has, nec dicere mollitiem esse licitam, debere deserere Angelici Doctoris fundamenta, & Scoticæ opinioni subscribere, & dicere moralem omnem peccatorum malitiam ab interdictione Dei pendere, Deoque per impossibile nihil interdicente, nullum peccatum ab hominibus committi posse.

An vetulæ & grauidæ possint concipere?

Respondeo nihilominùs adhuc in via sancti Thomæ posse sustineri, copulam grauidæ & vetulæ esse licitam: vetulæ enim sæpe concipiunt, & grauidæ solent superfœtari: ergo non est impossibile vt ex tali copula sit generatio: ergo nihil est ex natura rei contra eiusmodi copulam. Accedit, quòd cùm vxoratus habeat ius ad semioationem, non solùm propter prolem gignendam (hic enim est finis matrimonij primarius) sed etiam propter remedium concupiscentiæ & propriæ fragilitatis (hic enim est finis secundarius, vt docet Angelicus Doctor) etiam deficiente primario fine potest seminare licitè propter secundarium: quæ ratio non militat in molli, qui nullum ius habet extra matrimonium ad seminationem.

In matrimonio duo sűt fines.

Consequentia doctrinæ postulat, vt de Spadonibus & Impotentibus aliqua subiiciamus.

VI.

De impotentium copulâ.

MDCLV. An copula Eunuchi & impotentis sit cõtra naturam?

QVætunt Thologi, *An si frigidus aut Eunuchus haberet rem cum muliere, deberet hanc circumstantiam in confessione aperire?* Hanc quæstionem mouet Diana *part. 3. tract. 4. resol.* 139. nec quid sentiat exponit. Filliucius *Tom. 2. tract. 18. part. 2. cap. 2. num. 23.* rem valde dubiam asserit, addit communem esse sententiam, quæ docet non esse hanc circumstantiam, quæ speciem mutet. At contra Henriquez *lib. 5. de Pœnit. cap. 6. num. 3. in Glossa lit. M.* Lessius *lib. 4. cap. 3. dub. 6. num. 45.* & Sanchez *Tom. 2 lib. 7. disp. 5. num. 14.*

MDCLVI. De naturali & artificiali impotentia.

Sed supponamus differre specie: in qua ergo specie erit hæc copula collocanda? [Infertur (inquit Sanchez) coitum cum impedimento imputentiæ, vt si frigidus vel eunuchus coëat, habere circumstantiam diuersæ speciei necessariò confitendam, quæ ratio prohibitionis matrimonij inter hos, nempe impotentia generandi, & sic frustratio finis, ad quem natura coitum destinauit, militat etiam in copula illicita: quare hic coitus reducitur ad peccatum contra naturam.] Consonat Henriquez, & alij.

Esto; sed inquiro eorundem insistendo sententiæ, An fornicatio frigidi, & fornicatio calidi, si iste tali cautelâ coëat, vt non possit subsequi generatio, sint eiusdem speciei? nam sicut dare cibos naturâ suâ venenosos, ac dare naturâ bonos sed arte venenatos, perinde est; videretur non differre fornicatio natura impotens ab illa, quæ habet impotentiam ab arte.

Suppeto. An vterque, aut alter, siquidem peccauit contra naturam, si dicantur peccata hæc non differre specie, satisfaciat dicendo, *Alienis tactibus pollutus sum.* An fœmina, quæ se prostituit frigido, meram pollutionem commiserit, nec peccauerit aliter, quàm si digitis amasij in naturale vas immissis venerem expleuisset?

VII.

De sedando pruritu.

QVæri à nonnullis solet, *An pudendarum partium fricationes, quæ ordinantur ad sedandum pruritum, sint licita*; & quia multa in ipsamet interrogatione implicantur, debent ipsi termini exponi, vt sub distinctione satisfaciam. *Respondeo igitur* prurigiuem esse duplicem: aliam sensualem, lasciuam aliam. Sensualis tactum afficit, & eo modo partes illas compungit, quo solet vel manum vel caput, nullo luxuriæ argumento aut indicio; lasciua ex seminis actiuitate & concupiscentia procedens, venerea est, & hominem aliter alterat. Priorem sedare poteris, non secundam; hæc enim ipsa huiusmodi fricatione adaugetur. MDCLVII. De sedanda prurigine. Prurigo duplex.

Dico igitur, *Si esset verum, quod eiusmodi fricationibus nullum sit annexum consentiendi periculum, in tali hypothesi, & non alias, tolerari ea sententia posset, quæ est multorum Theologorum, & asserit non esse peccatum partes interiores aut fricare aut scalpere in eum finem, vt sensualis prurigo sedetur, præscindendo aut dissentiendo à voluptate venerea, quæ excitabitur: esse tamen peccatum, si in eum finem fricatio illa fiat, vt sedetur luxuriosa prurigo, hæc enim non aliter quàm decisione seminis potest sedari: Cùm autem semper in talibus actionibus sit periculum, dicendum omninò est, semper esse peccatum mortale.* Præscindendo igitur à periculo, ratio disparitatis in eo est, quod quando vnum medium duos affectus habet, bonum & malum, potest pientissimè illud in ordine ad bonum adhiberi, præscindendo à malo, qui si resultet, contra tuam intentionem eueniet. Sic nobilis & honesta adolescens se potest licitè ornare & componere, modò honestè, tametsi euidenter præuideat à procis esse concupiscendam: quoniam ornatus ille decens duos effectus habet, & manutenere authoritatem illius ingenuæ virginis, & iuuenes lasciuos abripere: & ipsa virgo priorem effectum intendit; & erga secundum, si conscia, inuoluntaria tamen est. Sic etiam ille, qui se ab inuasore defendit, mouet ensem & eiusdem motùs duos effectus considerat: securitatem suam, & aggressoris mortem; intenditque, imò elicit illum eundem motum in ordine ad primum effectum, & ab

De actibus præterintentionalibus?

De puellarum ornatu.

De occisione inuasoris.

De Chirurgo.

ab secundo, aut abstrahit, aut dissentit. Sic etiam Chirurgus, qui medendo partibus internis polluitur, cognoscit clarè quod ille verendarum partium contactus duos habet effectus, & sanitatem dare ægroto, quod sui muneris & officij est; & excitare in se motus venereos; & tandem eum in inuoluntariam pollutionem inducere: & tamen potest actiones omnes suæ arti, & ægro necessarias facere, in ordine ad recurandam illius sibi commissam valetudinem, præscindendo aut dissentiendo à motibus venereis, qui tactibus illius aut vulnerum examine excitantur.

MDCLVIII. Hinc summæ consequentia doctrinæ ad propositum casum. Scio ex fricationibus posse sequi effectus duos, & sedationem sensibilis pruriginis, & venereæ pruriginis excitationem: addo illum, qui sensibili pungitur, posse liberè partes illas scalpere, in eum finem, vt illam pruriginem sedet, etiamsi euidenter videat veneream delectationem mouendam. Modò ab hac illicita delectatione præscindat, aut quod securius est, positiuè dissentiat. Monendus tamen ille, qui similia patitur, ne seipsum decipiat, & lingua proferat dissensum, & contra mentem eat, quæ fortè liberè adsentitur, & illam eamdem actionem dirigit in malum finem: lubrica enim res luxuria, & qui vexatur illa, vix permittitur bene discutere; debetque cauere ne se exponat consentiendi periculo: quoniam vbi sensus esset materialiter malus, consensus est formaliter peccaminosus.

Habéda est ratio periculi.

Nota.

MDCLIX. De ebrietate.

SCribo hæc in Germania, quæ cum maiori patientia ebrios tolerat, quam Hispania & Italia. Vt ergo meliùs actiones præterintentionales intelligas, Inquiro, ***An ad sedandam sitim semper bibere liceat?*** Non moueo hic dubium hoc, quòd gulæ luxus ad luxuriam pertineat, vel non pertineat: sed quod ratio postulet, vt sicut de luxuria, sic etiam de luxu discurramus. Tu dubium bene percipis, & interrogas, An responderet bene, qui diceret: ***Si licet fricare pudenda ad sedandum pruritum, etiãsi adsit periculum (aut certitudo) pollutionis, modò non sit periculum (aut certitudo) consensus in eam, licebit ad sedandam sitim bibere, etiamsi adsit periculum (aut certitudo) ebrietatis, modò non sit periculum (aut certitudo) consensus.*** Breuiter paritatem proposuisti, & disparitatem bene positam & probatam omninò videre desideras.

De ægri an bibere licitè possint?

Progrederis, & ad ægrorum calida febre laborantium solamen postulas, An iste sit bonus discursus? ***Haustus aquæ aut cuiuscumque liquoris, crescente febri interdum exitialis est, semper valde nociuus: & tamen, si liceat fricare pudenda ad sedandum pruritum, etiamsi adsit periculum (aut certitudo) pollutionis, modo non sit periculum (aut certitudo) consensus in illam; licebit etiam ægroto bibere ad sedandam sitim, etiamsi adsit periculum (aut certitudo) grauis aut etiam lethalis nocumenti, modo non sit periculum (aut certitudo) consensus in illud.*** Patet, quia sicut præuisa & tamen non intenta pollutio, dicitur præter intentionem euenire, ita etiam præuisa & non intenta ebrietas, ita etiam præuisum & non intentum salutis nocumentum, præter intentionem eueniet.

MDCLX. De incendiario.

Te turbat modus iste præterintentionalis discurrendi, & inquiris, ***An ad se calefaciendum, posset Petrus ignem accendere, etsi præuideat probabiliter, aut etiam certò totam hoc inde syluam alienam combustum iri, si tamen absit periculum aut certitudo consensus in eiusmodi syluæ aut ciuitatis combustionem?***

MDCLXI. VOlui hæc dubia proponere, vt Lector eruditus videat, quàm necessaria sit Theologiæ Præterintentionalis cognitio. Sanè de hac necessariissima materia, nemo quem sciam, ex professo disseruit: & aliquis Vir magnus deberet: & Ego, licet magnus non sim, ne omninò Lector luce careat, Tomum integrum exaraui, quem dabo typis, cùm primùm in Germaniam rediero. Interim aio te excursus illos claudicare, nec legibus Theologiæ Præterintentionalis correspondere.

Theologia Præterintẽtionalis Authoris liber, quam primũ edendus in Germania.

De siti sedanda.

Displicet primus: nam ad sedandam sitim non est necessarium ita bibere, vt quis in ebrietatem incidat, quinimò multum bibere non sedat sitim, sed accendit, vnde solemus dicere:

Pincta trahit pinctam, pinctam sitit altera pincta.
Et sic ex pinctis nascitur ebrietas.

Pincta, est quædam liquidorum mensura.

Displicet secundus, quia ægrotus non debet bibere cum mortis periculo, sed potiùs abstinere ab haustu, ne mortis discrimen incurrat. Habetur enim finium ratio, & inde iudicium deducitur.

De combustione Syluæ.

Displicet tertius ob eamdem causam; omnis enim moralis actio, vt excusetur, debet esse prudens; & tamen in combustione syluæ vlla species prudentiæ non relucet.

VIII.

MDCLXII. Quatuor casus propositi.

QVatuor casus proponere volo, qui videntur diuersi, & fortè si bene examinentur, coincident, & erunt vnus. Attendite. Ioannes lasciuiens cum Antonia tactibus mutuis delectantur; & eò rem produxit, vt vterque in mollitiem inciderit. Posteà membrum virile in vas naturale produxit cum animo decidendi semen extra vas, quod Antonia consentiente fecit: deinde communi consilio copulam habuere perfectam, cautelâ adhibita, ne illam sequeretur conceptus. Tandem eo conuenerunt modo, quo conceptus vitari non posset, eo tamen consilio, vt posteà abortus ante animationem fœtûs procuraretur; quod & factum; & quia pœnitentiâ ducuntur, & confiteri volunt, Qualiter peccauerint, interrogant.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Resolutio.

Respondeo, illos si narrarent rem vt facta, satisfacturos bene; quod omnes confessarij laudabunt. At ipsi volunt solas explicare circumstantias, quas debent; & illas subiicere, quas possunt, & quia se quatuor mortalia peccata commisisse sciunt: interrogant, An ipsa distinguantur puro numero: & possint satisfacere integritati confessionis dicendo: *Quater mutuis tactibus polluti sumus?* Illis videbatur quod sic, quod probant per singula peccata discurrendo. *Primum* enim mera mollities fuit tactibus mutuis procurata: *secundum*, distingui non videtur à primo; nam, Authores,

qui

qui dicunt licere incipere copulam matrimonialem in vase præpostero, modò in naturali concludatur, & eiusmodi copulam non esse sodomiticam, debebunt consequenter asserere non mutari pollutionis speciem, si incipiatur in vase naturali, si tamen extra vas perficiatur, & quidquid fit de inceptione præpostera, nam hæc doctrina à doctissimis Viris reiicitur; saltem à nemine poterit dici, eum, qui manuum tactibus exeitatus in vase conclusit, incepisse habere mollitiem & in fornicatione conclusisse: sed tamen dici debebit: Ergo ille, qui in vase naturali incepit, & in manibus scorti perfecit, non est dicendus commisisse fornicationem inceptam, & per mollitiem cōclusisse; sed tantùm commisisse mollitiem, & nihil aliud. *Ad tertium* veniunt, putantque perinde esse in copula extrahere membrum & seminare extra vas, ac non extrahere, si seminetur ita, vt genetatio sequi nequeat, quoniam extra-seminatio mala est, non quà extra-seminatio, sed quà seminatio inutilis ad generationem; quæ inutilitas æquè in secundo ac in tertio reperitur. *In quarto* maiorem difficultatem non inueniunt; perinde enim reputant conceptum impedire, quàm fœtum per abortum emittere, vtrumque enim æque impedit noui hominis generationem. *Concludantque* hæc quatuor fuisse peccata eiusdem infimæ speciei, & solo numero distincta; omniaque ad speciem pollutionis reduci: quia in omnibus datur pro materiali effusio seminis, & pro formali non conceptionis procuratio, quæ in omnibus eadem est. Cæteras circumstantias accidentarias iudicant, fortè etiam aggrauantes, non tamen in confessione declarandas. Si illos dicas per gradus ascendisse, propiusque ad generationem accessisse, quàm in primo; id concedent, sed dicent: *Magis & minus sub eodem genere non mutare speciem*, & hoc exemplo clarissimo dilucidabunt. Iubetur sub pœnis grauissimis ne quis impediat adeuntes Romam: tamen Isidorus Ioannem sexto ab vrbe lapide impedinit, Petrum tertio: nec tamen dicitur duo peccata commisisse distincta specie: ergo, si ad casum positum redeamus, eodem modo debebimus philosophari. *Primò* enim interdicitur ne semen effundatur extra matrimonium. *Secundò* ex hypothesi, quod intra vel extra effundatur, ne effundatur ita, vt generatio sequi non possit. *Tertiò*, ab hac fœcunda lege liberalitate Dei excipitur matrimonialis copula habita cum grauida, vetula, aut infirma: ergo qui ita semen emittunt vt generationem impediant, siue propius ad illam accesserint, siue remotius hæserint, eodem modo quoad speciem peccabunt. Confirmatur: quia quæ procuraret abortum fœtûs nondum anima vegetatiua præditi, & fœtûs vegetantis, & fœtûs sentientis, non committeret tria peccata distincta specie: ergo maior aut minor distantia grauitatem fortè addit aut minuit, non tamen mutabit speciem. *Ita illi.*

De copula incepta vno modo, completa alio.

Resolutio.

MDCLXIII. Conclusio à consensu Theologorū desūpta.

COpulam in vase præpostero inceptam & in naturali finitam, pauci excusant, plerique omnes condemnant, & ad sodomiam inceptam pertinere pronunciant. Imò audiui nonnullos homines sæculares, etiam Principes, feruidè irasci contra eos, qui similes sordes excusant: sunt enim variæ hominum inclinationes, & qui incipit etiam complebit sordidè, aut se exponet periculo.

Quatuor illos casus à Ioanne, & Antonia propositos communis sententia distinguit, nec scio Theologum, qui illos omnes coincidere doceat: ergo tu in re tanti momenti, ne temerarij grauissimam censuram incurras, specie illos distingue; & si in Philosophia hæc distinctio tibi videatur difficilis, scias superandas interdum esse Philosophicas difficultates, ne in Theologicis contra torrentem omnium præcipiteris.

An authoritati potiùs, quàm rationi sit standum?

QVÆSTIO INCIDENS.

An peccata contra naturam distinguantur specie.

MDCLXIV. Quid nomē Sodomiæ significet?

VEteres vix videntur scelera contr anaturalia distinxisse: nam *Sodomia* vocabulo intellîgebant singula, vt vel sic ab horrendis criminibus ætatem ebullientem auerterent. At Iuniores nonnulli distinctionem inueniunt; & specificam multi; & illam aliqui tanto nisu protrudunt, & ita Pollutionis malitiam, & deformitatem diminuunt, vt dum contra alios occlamant, qui insultate vellet, eos posset dicere *Pollutionis Patronos*. Proderit diuersas opiniones audire.

Pollutionis patroni.

Authoris sententia.

Cur iudicarit olim sententiam D. Th. & aliorum Theologorū probabilem?

OLim in gratiam D. Thomæ, quem multi pro sententiâ, quæ negat specificam distinctionem, allegant sanctissimi & doctissimi viri; vt subscriberem Dianæ, quem amo & veneror; vt Prægensium Doctorum Resolutioni starem; vt rationem liberâ sequerer; hanc Thesin posui: *Probabile est, peccata contra naturam, quà talia, non distingui specie.* At hodie in eorum gratiam, qui me iniuriatum planstris obruere dignati sunt; ne fortè cras insurgant alij, qui dissimulatis aliorum nominibus, in Caramuelem debacchentur (nam sapientibus, & insipientibus debitor sum) cùm hæc non placeat, *Euidens est peccata contra naturam omnia specie distingui: quà talia* (nemo enim, quem sciā, in re obscurè protulit, vel vnicam demonsttationem) hanc Conclusionem pono. *Peccata contra naturam, specie differant, aut non, debent in confessione explicari.* (Rationem superius exposui num. 1648.) Hanc addo: *Probabile est eadem non distingui specie intra lineam luxuriæ.* Nota illud *probabile*; non enim oppositam sententiam condemno improbabilitatis. Nota illud *intra lineam luxuriæ*, nam sacrilegium, & similes circumstantiæ, ad alias lineas pertinent de quibos non agitur impræsentiarum. Moneo interim Lectorem, vt si pacem habere velit, neutram sententiam teneat: nam alterutram habeat, *morum corruptor* ab indoctis dicetur. Aliqui enim ex illis, qui hæc peccata modaliter tantùm distinguunt, putant contrariæ opinionis Authores, pollutionis diminuendo malitiam, condire saccharo deformitatem, vt dulcedine iuuentutem alliciant, & leuitate criminis propositâ horrorem, & auersionem omnem auferant.

An dentur euidētiæ in rē sordida?

Morū corruptor, quis?

auferant. E contrà, aliqui, qui eadem crimina distinguunt specie, existimant ab aliis bonos mores corrumpi; viam sterni, quæ facili negotio homines in præposteram venerem ducat: qui enim hodie sunt molles, crastinâ die si resciant sodomiam, & mollitiem modaliter tantùm distingui, in abyssum sordium se proripient, & inficientur lue, quam sæpe igni Divina indignatio devovit. Ergo, si prudens sis, sic linguam dirige, vt loquatis cum multis: sic calamum, vt neutram sententiam propugnandam suscipias, vel alias experiêris, quam indiscretus zelus sit hominum, qui seducuntur præjudiciis, & carent libra, qua examinent rationum naturalium pondera.

Monitũ Politicum in re scholastica.

Sententia modalem distinctionem admittens.

MDCLXV. Svadebam omnibus, ne alterutram opinionem tenerent, ne adversarios vexarent, aut ab his vexarentur: ergo quis hanc sententiam expendet, vt Lector sciat, quantas ea vites habeat, & quantas etiam salebras, & difficultates, propter quas dici certa, & indubitata non præsumatur? Sane, non ita insanio, vt me velim dicteriis adversariorum exponere: nolo ergo hanc sententiam nomine proprio propugnare. Sed neque volo alicuius Viri noti nomine, illam proponere, ne illum in simile discrimen inducam: ergo introduceam Rosimundum, hominem nondum natum, qui possit liberè discurrere; & rationum à se propositarum momenta, & vires ponderare. Igitur Rosimundus, omnia perpendit, & io se seductus, sic inquit.

Quanta sit Rosimundi in sentiẽdo, & loquẽdo libertas?

MDCLXVI. Res erat heri certa, & facilis; negationem enim sententiam docuerat D. Thomas, quem sequebantur vniversi Doctores, apud quos nomen *Sodomia* vniversaliter solebat sumi: & laxiùs sumptum omnia contra-naturalia peccata, & strictiùs præposteram masculorum commixtionem significabat: At hodie aliqui inter hæc peccata ponunt gradus, eosque specie distinctos, quos non intelligo. Porrò *Sodomia* nomine omnia peccata contra naturam solere intelligi constabit ex Marchantio cuius verba dabo *num.* 1689.

Sodomiæ nomẽ solet sumi dupliciter.

Contra nostram, hoc est, omnium aut fere antiquorum sententiam, obiiciunt, quòd nimium Sodomiæ execrabilem malignitatem diminuamus, siquidem nolumus eam specie à pollutione distingui: & nos hoc ipsum negamus omninò, & demonstramus clarè nimium (ò nimiùm) illos pollutionis propodiosam excusare malitiam, quam tot gradibus infra sodomiam collocant. Sanè D Thomæ sententia severior est multò, quàm ipsorum. Dicimus ergo cum Doctore Angelico, Sodomiam esse in eodem gradu malitiæ, quo ab illis collocatur, & in hoc est mirabilis partium consensio: In quo ergo differimus? In eo, quòd nos non substantiali specie, sed accidentali aut modali pollutionem à sodomia distinguentes, pollutionem horribilem esse culpam dicamus, teneamusque quoad Deum vix molles distingui à Sodomitis, quos totus orbis terrarum detestatur: At ipsi pollutionis nimium malitiam attenuant: & debent homines ab illa terreri, non allici. Sed hoc ipsum argumentum morale est; ad scholastica veniamus. Sic discurro. *Vt Physicus de rebus naturalibus naturaliter, sic Ethicus de moralibus moraliter philosophatur:* moralitates enim omnes ad instar realitatum concipiuntur [imò illæ multorum opinione sunt quædam relationes veræ, & reales, hoc est, reales denominationes extrinsecæ] nam aliàs essent formalitates chimæricæ, nec veritati indagandæ serviren. Igitur moralitatum distinctionem examinaturus, præcognosca trealitatum distinctiones necessarium est.

Vtra sententia sit severior?

Quam sit horrendum scelus mollities?

Physicæ, & Ethicæ consonantia.

Quid sint moralitates?

Pono igitur ex communi doctrinâ, rerum alias distingui specie essentiali, & intrinsecâ; alias accidentali extrinsecâ; alias magnitudine; & gravitate; alias modo concomitante aut circumstantiâ aliqua essentiali, & intrinseca. Specie distinguitur homo à bruto, albedo à nigredine: accidentali extrinsecâ, Homo albus ab Homine nigro: magnitudine aut gravitate, à Gigante Pigmæus, Homo parvus à magno; vna auri vncia ab vna libra: modo aut circumstantia, Homo sedens à iacente aut stante, vestitus à nudo. Adduat iuniores aliqui distinctionem specificam intrinsecam inadæquatam, vt maris, & fœminæ differentiam exponant: non enim audent dicere illos distingui specie, & tamen maiorem numerica differentiam reperiunt: plus enim differt Petrus à Ioannâ, quam à Francisco. Hac doctrina missa facile erit peccatorum specificationem, & distinctionem reperire: & quia de luxurie agitur, breviter (non enim mundæ aures longos de hac immunda materia discursus tolerant) species explicabimus.

Rerum distinctio.

De distinctione inadæquata.

MDCLXVII. *Dico igitur Primò*, luxuriem in contranaturalem, & contranaturalem dividi specificè intrinsecè adæquate, & omnino modo, quo Animal in rationale, & irrationale: substantia in corpoream incorporeamque. Vnde concluditur, peccatum fornicationis, & peccatum contranaturale distingui specie vt Homo ab Equo distinguitur in sententia communi.

Naturaliũ, & contranaturaliũ peccatorum distinctio.

Dico Secundò, fornicationem habere suas species subalternas, non quidem intrinsecas, sed extrinsecas, & accidentales: non enim pertinent ad luxuriæ lineam, & sextum præceptũ Decalogi, sed ad alia præcepta. Singulas ponamus, & explicemus. Illæ sunt, *Simplex fornicatio, Adulterium, Oppressio, Incestus, Sacrilegium.* Simplex fornicatio simplex peccatum est, reliqua duas malitias imbibunt, & duplici opponuntur præcepto, adeoque duo peccata sunt, vni & eidem reali actioni increscentia. Adulter enim & fornicatur, & iniuriam infert marito: imò, vt doctis non paucis placet, si baptizatus sit, Christo, Sacramento, & Ecclesiæ; adeòque quintum, & sextum Decalogi præceptum violat. Oppressor vtitur corpore alieno invitæ fœminæ: & ideò fornicatur furaturque: & qui infamiam infert, moraliter etiam occidit, & peccat contra quintum, sextum, septimum Incestuus fornicando, sanguinis reverentiam despicit, præceptum positum aut à Deo aut ab Ecclesia violat; & peccat contra quartum, & sextum. Sacrilegus, & fornicatur, & votum violat, & peccat contra secundum sextumque.

Fornicationis species.

Adulterium est duplex peccatum.

Itẽ Oppressio.

Calumnia. Incestus.

Sacrilegiũ.

S f Dico

MDCLXVIII. Differentiæ intrinsecæ, & essentiales.

Dice tertiò, peccata contra naturam non differre specie intrinseca, hoc est non contrahi per differentias essentiales, & incommunicabiles alij diuiso: Animal enim contrahitur per rationalitatem, & irrationalitatem; quæ ideò essentiales differentiæ dicuntur, quia nullum aliud genus contrahunt præter animal. Si enim aliud contraherent, essentiales non essent.

Malitiæ peccatorum extrinsecæ.

Addo, nec omnia distingui specie extrinsecâ; quia differentiæ, quibus contrahuntur, non sunt noua peccata in alia Decalogi præcepta impingentia. Consultò dixi *non omnia*, nam in peccatis contra naturam posset dari ratio scandali; aut etiam sacrilegij, & ex multorum sententia etiam incestûs: sed hîc de speciebus intrinsecis specialiter agimus, non enim has externas negamus. Teneo distingui magnitudine, & grauitate intra eamdem speciem; quæ distinctio nascitur à distinctione modali: puto enim illa distingui, vt homo paruus sedens ab homine magno iacente, in quibus relucet distinctio magnitudinis, grauitatis, & modi.

MDCLXIX. Mollities, an mortale peccatũ sit?

Primus contra naturam peccandi modus, est mollities, quam tametsi Sanchez (si credibile hoc est) non esse peccatum docuerit, si ob sanitatem fiat; esse mortaliter peccaminosam Doctores vniuersi tenemus; sed minùs grauem reliquis culpis contranaturalibus. Et quia Patris Sanchez mentionem fecimus, audiendus est Beyerlinchius *verb. Mollities.* Vbi ait *Non defuerunt qui ob sanitatem fieri absque graui peccato posse docuerunt. Adscribitur hæc sententia Thomæ Sanchez in tractatu de matrimonio in prima illius editione. At in posterioribus videtur Auctor, aut alius eius nomine sententiam suam retractasse, & communem aliorum amplexum esse.* Hoc crimen, si probetur, lege punitur arbitrariâ; præcipuè, si commissum alienis tactibus: & Madriti vnius pistoris vidua ante annos aliquot ob hoc crimen flagellis publicè excepta est.

Beyerlinch.

MDCLXX. Sodomia.

Secundus est Sodomia, mollitie multò grauior, quæ commissa cum personâ diuersi sexûs videtur adhuc grauior, & leuior esse. *Grauior*; quia maior malitia videtur esse in voluntate, quæ potest scelus vitare faciliùs, quam, quæ difficiliùs: at duæ personæ diuersi sexûs posse se commiscere naturaliter; &, si eiusdem sint sexûs, non possunt: ergo magis est deprauata voluntas, si duæ diuersi sexûs personæ contranaturaliter coëant, quàm si essent eiusdem sexûs. *Leuior*; quia maior contranaturalium sordium malitia à maiori distantiâ desumitur; atqui magis distant duo viri, duæ fœminæ ab vsu legitimo copulæ, quàm vir & fœmina (hîc enim requisitus est sexus.) Sordes ergo inter personas diuersi sexûs sunt minùs graues. Ignem culpa hæc cœlestem Sodomæ, & Gomorrææ promerita, hodie etiam igne solet piari: nec mirum peccata intra eamdem speciem grauiùs puniri, si grauiora; nam eiusdem speciei est occidere regem, & patrem familiâs priuatim, & furari quatuor imperiales, & mille; & tamen hæc peccata pro grauitate puniri solent, licèt eiusdem sint infimæ speciei.

Virũ sit grauius scelus inter personas eiusdem sexus, quàm inter personas diuersi?

Igne punitur Sodomia.

Maior pœna non probat crimina distingui specie.

Bestialitas.

Tertius est bestialitas, quæ grauior adhuc reliquis est. Huic nonnulli Dæmonialitatem seu concubitum cum Dæmone adiungunt, de quo non libenter tractabo; quia multa de Sagis lego, plura audio, quæ non videntur omninò vera, & aliqua quæ nec possibilia.

An vera omnia, quæ de sagis dicuntur.

Hac ergo doctrinâ præmissâ aliquas Conclusiones subscribamus: in quibus, si fortè aliquid aliter dicatur quàm debeat, tuum erit illud corrigere, reformare, elimare. Sit igitur conclusio

MDCLXXI. Pollutionũ diuersitas.

Prima. *Pollutio tactibus alienis procurata à propriis differt.* Nam, qui se tactibus polluit propriis, alteri non est scandalosus: & qui alienis, facit vt alter suo peccato cooperetur, & ipse regulariter pollutioni alterius saltem inceptæ cooperatur. Regulariter enim loquendo interiores viri partes tangi ab alterô sine delectatione venereâ impossibile est: & vbi talis datur delectatio, si Galeno, & Medicis credimus, initium pollutionis est.

Quid sit pollutio.

Secunda. *Pollutio in eo consistit, quod semen extra vas debitum effundatur.* Hæc videtur esse ratio formalis; & quia multis modis contingit, hi ipsi modi à multis curiosè enumerantur: non quidem vt formales differentiæ, quæ contrahunt genus, sed vt circumstantiæ quædam aggrauantes aut comitantes. Hinc est, eum, qui semel inter alterius vbera; iterum in ore, iterum inter fœmora pollutus est, satisfacere in confessione dicens: *Ter alienis tactibus pollutus sum.*

MDCLXXII. Exẽplis hæc doctrina illustratur. Missæ omissio.

Porrò hanc negationem contrahi, non quidem per differentias specificas, sed per materiales aut modales, potest exemplis clarissimis dilucidari. Præcipitur vt audias Missam; illam omittis ter; semel deambulando per campum, iterum ludendo pilâ, iterumque dormiendo, & commisisti tria peccata eiusdem infimæ speciei, nec teneris aliter confiteri, quàm dicendo *Ter Missam præceptam omisi.* Si causa omissionis sit nouum peccatum, debebit in confessione explicari; vt si quis omittat Missam, quòd maluerit esse apud amasiam: at tunc non committet peccatum diuersæ speciei, sed duo peccata. Præcipitur ne fureris, ne rem aliam capias inuito domino: furaris ter, semel aurum, iterum argentum, & demum vestes; nec tamen tria furta distincta specie commisisti, sed satisfacies si confessario dixeris, *Ter sum furatus*: quod si in furto sit aliqua circumstantia præcepto speciali interdicta, tunc illud non erit furtum alterius speciei, sed erit moraliter duplex peccatum. Præcipitur etiam ne occidas, & Petrum interimis glande, Ioannem ense, Franciscum ligno, Antonium laqueo; & præscindendo à dedecore, in genere homicidij commisisti quatuor peccata, quæ numero tantùm distincta. Iterum occidisti Ioannem impetens caput, Faustum impetens cor, Paulum impetens ventrem; & commisisti eiusdem speciei peccata. Et eodem prorsus modo de peccato contra naturam philosophandum est: consistit in illa negatione, quam exposui: videlicet, quod semen extra vas debitum effundatur. Semel positâ contranaturali effusione, quòd effundatur huc vel illuc, perinde est. Si detur in hoc peccato complex, dabitur nouum peccatum ratione scandali, & cooperationis ad peccatum alienum. Si iste complex sit excommunicatus, si sit obstrictus voto, si

An causa peccati sit in confessione explicanda.

Furtum.

Occisio.

Pollutio.

Scandalum est nouum peccatum.

Matrimonij

Matrimonij vinculo, si cognationis nexu, si sit infidelis, si dæmun, &c. accedet noua circumstantia, quam qui dicunt specialiter interdictam, debent dicere nouum esse peccatum: nam sicut intelligimus multos actus physicos esse vnicum peccatum morale: sic etiam possumus, & debemus interdum intelligere, vnum actum Physicum esse duo peccata: qui enim Ieiunij die deuorat carnes alienas, non committit vnum peccatum diuersæ speciei, sed duo, quæ in vno actu Physico coniunguntur per accidens: & ideò poterit confiteri dicendo, ***Semel comedi carnes die Ieiunij. Semel furatus sum.*** Nec tenebitur explicare eandem esse materiam, quam & furatus fuit, & comedit.

Multi actus moraliter identificantur. Vnus actus solet esse duplex moraliter.

MDCLXXIII. Tertia. ***Pollutio procurata tactibus viri non videtur differre specie à procurata tactibus fœmina.*** Sed vtra grauior? Videretur quod prior; qui enim virum tangit non solùm actu, sed & potentia tactibus deordinatis vtitur; illi enim non possunt ad finem naturalem ordinari: qui autem fœminam, deordinat tactus, qui possent naturali commixtioni seruire, si vellet. Videretur grauior esse posterior, quia ex tactibus cum viro pollutio cum aliquali necessitate nascitur, quæ deest, cùm quis fœminam tangit, qua potest naturaliter vti: & quia maior hîc est in peccando contra naturam libertas, & maior ad aliter peccandum facilitas, posset dici grauius, & maius hoc peccatum.

Pollutio cũ viro, & cum fœmina. *Vide n.1670*

Quarta. ***Sodomia cum viro aut cum fœmina, non videntur differre specie.*** Quia in vtraque reperitur eadem formalis contra naturalitatis ratio Sed vtra grauior? Videretur prior deordinatior, quia in illa vtitur vir sexu, & vase improprio: qui tamen in posteriore, sexu vtitur debito, at non vase. Videretur posterior, quia faciliùs posset committere fornicationem, quàm Sodomiam, qui habet mulierem, & peccata semper iudicantur grauiora, quæ possent faciliùs vitari.

Sodomia cũ viro, & cum fœmina.

MDCLXXIV. Quinta. ***Nomen Sodomia olim cuicumque peccato contra naturali attribuebatur; at hodie propriè significat masculorum in vase præpostero commixtionem.*** Sed cur? quia sic voluerunt Nomenclatores, & voces ab arbitrio dependent, quod exemplo clarissimo dilucidatur Habes in domo tua duo cubicula eiusdem figuræ, & magnitudinis; in altero studes, & in altero cœnas: non distinguentur specie, & tamen illud non dicetur ***Cœnaculum***, sed Musæum, & istud non ***Musæum***, sed ***Cœnaculum***. Ergo non erit mirum, si eiusdem sit speciei præpostera venus cum viro aut cum fœmina exercita; & nihilominùs Nomen ***Sodomia*** propriè significet priorem, & posterior aut careat nomine, aut ***Sodomia*** impropriè, aut etiam ***Sodomia impropria*** nominetur. Solent nonnulli vocare Sodomitas fœminas, quæ tactibus mutuis se polluunt; at etiam impropriè loquuntur: ipsæ enim committunt peccatum analogum illi, quod viri, qui se polluunt tactibus mutuis, quos nemo propriè sodomitas appellat.

Sodomia propriè quid? *Vide n.1589* *An fœminæ sint Sodomitæ?*

MDCLXXV. Sexta. ***In Sodomia, agere, & pati, multum differunt.*** An specie? negant multi, & inter ipsos specialiter recensendus est Alphonsus de Leone ***tract. de officio & potest confessary part. 1. de collect. 9. num. 216. & 218.*** vbi sic ait [Ego dicerem, saluo meliori iudicio, non esse necessariò exprimendum, an fuerit agens vel patiens; quia tale peccatum est eiusdem speciei; & ideò quia grauius est peccatum agentis, quàm patientis, ideoque maiori pœnâ punitur, non sequitur esse diuersæ speciei; cùm magis & minus non varient speciem.] ***Ita ille:*** cui subscribit Diana ***part. 3. tract. 4. resol. 159.*** qui ait [Si quis verecundiam haberet confitendi se in actu sodomitico fuisse patientem, sufficit, vt dicat, ***Toties Sodomiam exercui.***] Et quidem vt hæc sententia sit probabilis, supponit primò, virum aut fœminam patiendo delectari, & se delectando initium pollutionis habere. Secundò, pollutionem completam & inceptam esse eiusdem speciei, nec debere pœnitentem exprimere an tantùm cœperit, an compleuerit? Tertiò, pollutionem tactibus alienis procuratam, Sodomiamque, non differre specie, sed tantùm materialiter & modaliter: sicut pollutio habita tactu manuum aut tactu femorum. Porrò ista tria, debet supponere qui nolit actionem à passione in Sodomia distinguere: vnde Dianam, qui de primo & secundo nihil dicit, & tertium negat, asserere, sine inconsequentia non potest, circumstantias agentis & patientis non debere in confessione explicari.

An agere, & pati sit eiusdem speciei. *Maior pœna non infert distinctionẽ specificam in peccatis.* *Impugnatur Leonis, & Dianæ sententia.*

MDCLXXVI. Septima. ***Bestialitas est pollutio habita tactibus bestiæ:*** & potest committi multis modis. Nam tactus sunt partium exteriorum, aut vir venerea membrum inducit in vas præposterum bestiæ masculæ, aut in præposterum bestiæ fœmineæ, aut in vas naturale bestiæ fœmineæ: aut tandem mulier prostituit se bestiæ masculæ. In his omnibus sordidissimis criminibus non datur circumstantia scandali; non enim bestiæ scandalo seduci possunt: at dantur hic multi modi decidendi semen extra vas, qui videntur esse eiusdem peccati materialitates differẽtes. [Porrò, si ex coitu hominis & bestiæ proles oriri possit, videretur grauissimum illud peccatum, quod eiusmodi generationi occasionem præberet: at non ideò statim diuersam constitueret speciem, qui enim se polluit, non committit diuersæ speciei culpam, si ex effuso & corrupto semine vermes aut alia nascantur animacula]

Quid sit bestialitas? *An ex homine & bruto proles nascantur?*

MDCLXXVII. Octava. ***Luxuria Dæmoniaca, quà luxuria, non videtur differre specie à pollutione; at quà Dæmoniaca, complectitur nouum peccatum; & ideò non tamen est diuersa species peccati contra naturam, quàm duplex peccatum.*** Est enim luxuria & sacrilegium: nunquam enim hoc scelus committitur sine pacto contractu & amicitia hominis Dæmonisque: & quæcunque dæmonis inuocatio, aduocatio, confœderatio, & amicitia, peccatum grauissimum est.

Dæmonialitas.

Nona. ***Sunt, qui venerem expleant instrumenti inanimi, quod ipsum po uni viri, & solent fœminæ: qui etiam peccandi modus non videtur specie distingui à pollutione, cùm tota contra naturalitatis ratio in hac negatione consistat; nimirùm, quod semen extra vas debitum effundatur.*** Ego quidem, si starem opinioni contrariæ, quæ peccata contra naturam vult specie distingui, nescirem cur non etiam deberem addere ***Inanimalitatem*** specie distinctam à reliquis, quæ esset effusio seminis inanimo instrumento procurata. De sordibus contra

Instrumenta luxuriæ. *Inanimalitas.*

naturam sic philosophatur Rosmundus ; & quia maximi facit D. Thomam, ad eũ subrigit oculos, & progreditur, quæ sit, se iudice, eius mens dicturus & expositurus. Insit igitur sic.

De mente Doctoris Angelici.

MDCLXXVIII Peccata contra naturam esse eiusdem infimæ speciei, & differre materialiter, & merè modaliter, docuit D. Thom. 2. 2. q. 154. a. 11. Rogat enim, *An peccatum contra naturam sit species luxuriæ?* Er postquam assertiuè respondit, illud

Modi peccãdi contra naturam?

subdiuidit his verbis: *Dicitur vitiũ contra naturam, quod quidem potest pluribus modis contingere, vno quidem modo, si absque omni concubitu causa delectationis venerea pollutio procuretur; quod pertinet ad peccatum immunditiæ, quam quidem* Mollitiem *vocant. Alio modo, si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei, quod vocatur* Bestialitas. *Tertiò, si fiat per concubitum ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel fœmina ad fœminam, vt Apostolus dicit ad Rom. 1. quod dicitur* Sodomiticum vitium. *Quartò, si non seruetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad instrumentum non debitum aut quantum ad alios monstruosos & bestiales concumbendi modos.* Ecce in modos & non in species subdiuidit Doctor Angelicus contra-naturale peccatum.

An hæc distinctio moralis asserta sit à D. Th.

Videntur expresse tenere hanc sententiam fuisse D. Thomæ, multi Authores: illam à D. Thoma, se fatetur didicisse Filliucius *tract. 30. in Decalog. precept. VI. cap. 7. & 8. num. 131.* Armilla *verb. luxuria num. 5.* Tabiena *ver. 6. eod. num. 6. lib. 20. tit. 46. cor. 7.* Astensis *lib. 2. tit. 46. art. 7.* & alij. Matthias Felisius *in Decal. prac. 6. cap. 8.* Ioannes à Graphiis *decisionum aurear. part. 1. lib. 11. cap. 88. num. 1.* Nauarrus *de precept. VI. cap. 16.* Diana *part. 3. tract. 4. resol. 159.* sic ait. [Notandum est hîc etiam obiter cum Filliucio & aliis, probabile esse quòd peccata omnia contra naturam sint vnius speciei, infimæ, & non subalternæ, licèt contraria sententia sit magis probabilis] Et quidem, si non certum, esse vt minimum valde probabile, bene exponi à Filliucio & aliis D. Thomam, Facultas Theologica Vniuersitatis Pragensis pronunciauit, in Diplomate, cui P. Carolus de Grobendoncq, P. Maximilianus Reichenperger, P. Ioannes Molitoris, & P. Theodorus Moretus (omnes sunt S. Theol. Doctores & Professores) subscripserunt. *Vide num. 1510.* Vniuersitati Ferdinandææ (sic Pragensis vocatur) consonant Archiepiscopales Seminarij Professores, & præcipuè D. Hilgerus Burgoff Cisterciensis, P. Bernardinus Clanchy Minorita, P. Laurentius de Fabris Minorita Conu. & Pater Bonauentura Brundinus Min. Viri quidem doctissimi. Et hîc Romæ quemdam ex Primoribus Dominicanis consului, qui dixit, *Sic fuimus instructi in nostro Ordine, & sic docemus.* Consonant multi alij.

MDCLXXIX. Negat Ouiedus.

Ægrè fert P. Petrus Ouiedo *tractatu VI. de vitiis & peccatis contr. 5. punct. 3. §. 7. num. 54.* opinionem, quæ docet, peccata contra naturam esse eiusdem infimæ speciei: ægrè illam, quæ docet hoc ipsum sensisse, docuisse, & scripsisse D. Thomam, & arripiens calamum valde iratum sic inquit: [Circa distinctiones omnium peccatorum contra naturam, docuit Filliuc. *Tom 2. tract. 30. cap. 8. quæst. 3. n. 131.* probabile esse, omnia peccata esse eiusdem infimæ speciei, quia eadem semper videtur malitia, nempè exercendi actum venereum modo, ex quo non possit sequi generatio. Deinde quia si omnes species prædictæ essentialiter differrent, aliæ plures possent assignari, veluti si expleatur voluptas venerea inter mammillas, inter toros brachiorum, aliisve partibus. Hoc confirmat authoritate D. Thomæ 1. 2. q. 154. *art. 11.* vbi ponit vitium contra naturam tanquam determinatam speciem absque vlla mentione specificæ diuersitatis: quem ita interpretatur Armilla *verbo luxuria n. 5.* his verbis: [Vitium contra naturam licet sit vna species secundùm S. Thomam art. 11. multis tamen modis exercetur.] eodem ait Tabienam *verbo Luxuria num. 6.* & Astensem *lib. 2. tit. 46. art. 7.* Sententia hæc est valde singularis, & in

An sit sententia hæc singularis.

praxi intolerabilis omninò. In primis illi non suffragatur D. Thom, qui sicut Armilla, & alij, intelligi debet de specie subalterna: nunquam enim trahendi sunt Doctores ad singulares sententias discrepantes à communi Doctorum consensu, quando iuxta hunc interpretationem patiuntur, & nonnisi temerè in re grauissima propter verba vniuersalia obiter, & non nimis clarè prolatam Doctorum authoritatem,

Quomodo Authores interpretandi sint.

quis potest sibi fingere ad praxim similium opinionem tutam in conscientia iudicandam. Insuper ratio Filliucij nullius est momenti; quia non quælibet diuersitas explendi voluptatem veneream fundat diuersam dissonantiam, etsi modi valde diuersi eam fundent. Primum suadent exempla ab ipso adducta. Se-

An magis & minus mutent speciẽ?

cundum clamat hominum communis apprehensio: quis enim maiorem dissonantiam non concipit in concubitu bestiali, seu hominis cum bestia, quàm in simplici pollutione, etiamsi vterque actus æquè generationi opponuntur? Ex hoc efficax argumentum contra sententiam desumo. Peccata distinguuntur in specie

Vnde distinctio specifica peccatorũ sumatur.

propter diuersas dissonantias: sed diuersa dissonantia est in concubitu rationalis cum irrationali, quàm in simplici immunditiâ seu pollutione: ergo distincta species. Sola minor indiget probatione, quam hominum apprehensio negare non permittet; omnes enim magis horrent bestialitatem & sodomiam, quàm pollutionem propriis vel alienis tactibus procuratam. Sit ergo firmum cum communi Doctorum sententia, quam defendit ipse Filliucius *ibid.* Immunditiam, Sodomiam, Bestialitatem specie distingui, nec de necessitate has species distinctè in confessione explicandi prudens dubium potest insurgere in parte negatiua.] *Hæc Ouiedus*: singula nos consideremus.

MDCLXXX. Impugnatur Ouiedus.

PRIMÒ argumentabatur: quia hæc sententia est valde singularis: ergo non admittenda.

Respondeo primò, negando antecedens & consequentiam. Antecedens, quia multorum est; nec debet singularis dici: quæ D. Thomæ, quæ aliorum plurium excellentissimorum: Imò Ouiedi sentẽtia doctis videtur singularis:

Ouiedi opinio est singularis.

paucos enim aut ferè nullos veteres aut iuniores inuenier qui expresse doceãt, *Esse improbabilem nostram sententiam.* Ergo singularitatis notam

notam in eumdem regerimus. Haber bonum ingenium, & monendus est, vt dignetur videre, quam ipse sententiam vocet singularem, illa enim est hæc, *Probabile est peccata contra naturam non distingui specie.* Porrò si

Nota id bene.

hæc est singularis, ei opposita nimirùm, *Improbabile est peccata contra naturam non distingui specie*, omnium est. Sed quorum omnium, bone Deus! illam enim vix pauci defendunt. Sententia ergo Ouiedi est singularis; & illa est communis, quam ipse singularem appellat.

An singulares sententiæ improbabiles sint?

Respondeo secundò, negando conseqoentiam: quia multæ hodie singulares sententiæ defenduntur, nec ideò vocantur improbabiles. Sæpe enim ad extrinsecam & authenticam probabilitatem sufficit vnus Doctor.

An hæc opinio sit intolerabilis.

MDCLXXXI. Secundò arguit Ouiedus, quia hæc sententia est omnino intolerabilis in praxi. Sed cur? si est probabilis, cur erit ipsa intolerabilis? an quia posset aliquis probabilitate abuti? ergo & sacra Biblia intolerabilia etiam sunt, illis enim plurimi hæretici abutuntur. *Præterea* hæc opinio nihil immutat in praxi ciuili; ergo politicè est toletabilis: nihil in praxi sacramentali: quia stando illi sententiæ,

An circumstantiæ aggrauantes sint in confessione exponendæ.

quæ docet circumstantias maximè aggrauantes, debere in confessinne exponi, (quæ probabilis, & aliquorum est) eodem modo debebit confiteri, qui D. Thomam, ac ille qui Ouiedum sequatur: si sequamur contrariam, semper debebit explicari circumstantia complicis, & sic non multum practicè mutatur. Si cæteræ omittantur, quid inde, si pœnitens probabili opinione fundatur? vel aliàs omnes opiniones benignæ probabiles, dicendæ eront intolerabiles in praxi, quia illis positis modus confitendi mutatur. Præterea hæc

Consequentia aliqua consideräda.

non est bona consequentia. *Hæc duo peccata non distinguuntur specie, ergo non debent in confessione distingui*: nam adulterium simplex & duplex non distinguuntur specie, & tamen in confessione distinguuntur. Et peccandi contra naturam modi debent in confessione exponi & distingui, distinguantur vel non distinguantur specie. *Vide num.* 1658.

MDCLXXXII. Tertiò arguit, quia malè citatur pro ista seotentia D. Thomas, qui debet de specie subalterna exponi.

An bene citemus D. Thomam.

Cùm istam rationem relego, iurare auderem D. Thomam non fuisse lectum ab Ouiedo: non dico totum D. Thomam, sed neque hunc articulum, quem allegamus. Putat Ouie-

Quo intelligi modo debeant Positiones vniuersales.

dus D. Thomam dixisse, *peccata contra naturam non distinguuntur specie*, & dicit debere intelligi de specie subalterna. Sed D. Thomas non fuit locutus sic; si enim fuisset locutus sic, forte posset intelligi, vt Ouiedus vult, non tamen deberet: *primò*, quia generaliter dicta non debent potiùs ad vnam speciem, quàm ad aliam reduci, nisi cogat euidentior authoritas, quam ex Diuo Thoma non dabit; *secundò*, quia negatio vniuersalis nota est, & omnia negat, nisi probetur limitatio. *Præterea* postulo ab eodem Ouiedo, quot Autho-

An author vnicus ad probabilitatẽ sufficiat?

res ad probabilitatem reqoirantur? Lege totum puoctum 1. controuersiæ 3. Tractatos 5. in quo quærit Ooiedos, qualis debeat esse sententia, quæ dicatur probabilis? & videbis eundem vnico authore esse contentum, etsi cum aliquibus limitationibus, quæ nunquam suadebunt Armillam, Tabienam, Astensem, Filliucinm (quibos addo omnes Theologos, quos habes *a num.* 1684. & octo etiam Theologiæ Doctores & Professores, quorum literas videre poteris inferiùs) non facere opinionem probabilem: at ipsi docent, hanc fuisse sententiam D. Thomæ: ergo vt minimum hanc opinionem fuisse a D. Thoma electam, propugnatam, & traditam, erit probabile. Sed, si littera D. Thomæ examinetur, erit euidens eius foisse sententiam, quam eidem isti Authores adscribunt. Non enim ita deprimendus est Sanctus Doctor, vt differentiam, quæ est inter species & modos ignorasse dicatur: At ipse agens de peccatis luxuriæ, ea in species diuidit; agens itanm de peccatis contra naturam, ea diuidit in modos: ergo sensit Angelicus Doctor, illa specificè, & ista distingui modaliter. Legatur obsecro contextus, ne illectum contra authoris mentem claram, & rationem etiam claram obtorqueri dicatur.

MDCLXXXIII. Quartò, Quia contra D. Thomæ sententiam clamat hominum communis apprehensio; quis enim maiorem dissonantiam non reperit in concubitu bestiali, quàm in simplici pollutione, tametsi vterque actus æquè generationi opponatur? Sed respondebit D.

Magis & minus non varians speciem.

Thomas magis & minus non arguere specificam aliquam distinctionem, & ideò concesso antecedente, poterit negate consequentiam, & consequens.

Confirmat hanc quartam rationem Ouiedus aut potiùs aliis verbis reponit, quæ proderit considerare, sic enim ait: [Peccata di-

De dissonãtiis diuersis in peccatis.

stinguuntur specie propter diuersas dissonantias: sed diuersa dissonantia est in concubitu rationalis cum irrationali, quam in simplici pollutione; ergo distinguuntur specie. Minorem putat certam: maiorem probat: quia omnes magis horrent Bestialitatem aut Sodomiam, quàm Pollutionem propriis vel alienis tactibus excitatam.

At ego Sodomiam, Bestialitatem esse maiora crimina quàm Pollutionem, probari ab Ouiedo video: at illas esse specie inter se, aut specie à pollutione distinctas ab eodem vel leuiter suaderi non video. *Omnes enim magis horrent*: ait; sed quid inde? omnes enim magis horrent grauiora, etiam in eadem specie.

An ex grauiori pœna colligatur specifica peccatorum distinctio?

Quintò idem author num. 56. vt rimetur distinctiones specificas, ad pœnarum grauitatem recurrit, sed inefficaciter, vt me ratio docet, & confirmat Alphonsus de Leone *tractat. de offic. & potest. confessary part.* 1. *Recollect.* 9. *num.* 216. & 218. cuius iam verba dedi, nam in materia furti V.G. non omnis

An furta distinguantur specie.

qui furatur materiam peccati mortalis, laqueo suspenditur, & tamen furtum decem aureorum, & furtum millium distingui non possunt specie.

Authores qui distinctionem specificam negant.

MDCLXXXIV. MVltus possem producere, si liberet Bibliothecas aliàs examinare: perlustrabo meam, & quidquid occurrat dignum notatione explicabo.

Henriquez. *An mutare situm in copula peccatum sit.* Henriq. *in sum. Theol. Mor. tom. 1. lib. 1 2. c. 16. n. 6.* vt probet mutationem sitûs in copula matrimoniali non esse mortale peccatum, debet assumere medium certius & clarius, & tamen sic argumentatur. *Quidam satis putant, si in confessione vir explicet, se cum fœmina habuisse rem contra naturam, aut extra vas naturale, non descendens ad explicandum modum & partem aut locum corporis, quasi hac in genere moris sint vnius speciei, nec causat tam magnum horrorem si vir & fœmina in vno lecto, quamuis prepostero, misceantur, quàm si duo viri inter se, vel duæ fœminæ conspiciantur luxuriari, in quocunque corporis loco, aut quocumque modo.* *Nota bene ista verba.*

Angelus. Angelus *verb. Interrogationes, num. 1.* hæc habet. *Confitetur mulier, quod fuerit cognita extra vas debitum, non quærat posteà confessarius, in quo loco, vel quomodo; & huiusmodi: sicut faciunt quidam, qui potius sunt contaminatores, quàm confessores.* Ergo putauit Angelus, totam specificam malitiam peccati contra naturam consistere in hoc quòd semen fundatur extra debitum vas, & cætera pertinere ad materialem fusionis modum, nec debere in cõfessione exprimi: Hæc verba, pulchra appellat Diana *p. 3. tr. 4. res. 99.* scribit. *Diana.* Ergo Angeli & Dianæ sententiâ, qui Ouiedum sequeretur, contaminator esset potiùs quàm Confessarius.

Fagundez. Consonat Angelo Fagund. *prac. 2. l. 4. c. 2. n. 8.* dicens: *Si mulier aut vir confitetur habuisse copulam extra vas naturale, non est exquirendum in qua parte corporis, quia sufficit habere cognitionem huius peccati cõtra naturam, & non oportet scire illas circumstantias, &c.* Et hinc ego *Commentar. in regulam D. Benedicti* num. 985.

Caramuel. [*Est probabile, quod peccata omnia contra naturam sint vnius speciei infima, & non subalterna; ita Filliucius & Diana, licèt contrariam (sententiam) sentiant probabiliorem. Vide meam Moralem Theologiam in additionibus sub finem, vbi viginti sex Authores cito pro hac sententia.*] Et in Synthesibus moralibus §. de Castitate sic inquam; *Peccata contra naturam (nempe Bestialitas, Sodomia, & Mollities) sunt contra deuotam castitatem, non tamen distinguuntur specie, etsi in confessione sint explicanda. Ita D. Thomas teste Filliucio, Armilla & alijs.* Et quidem huic Synthesi subscripsere Louanij P. Andreas à Turri S. Theol. Doctor & Professor Ordin. Prædicatorum, P. Petrus Damasus de Coninck Ord. S. Augustini S. Th. Doctor & Professor, Henricus Loyens I. V. Doctor & Decretorum Professor Regius & ex Soc. Iesv omnes omninò S. Theologiæ Professores; videlicet Adrianus Crommius, Ioannes de Ionghe, Ignatius Derkennis, Ludouicus de Sclidere, & Franciscus de Clezn, & ex Patribus Scotistis Hybernis, P. Patritius Brenanus, P. Augustinus Egarus, P. Raymundus Caronus, & alij. *Louanienses Doctores & Professores.*

MDCLXXXV. Prodiit hic Commentarius Brugis sub finem anni 1639. & tametsi à multis examinatus, nemo est qui hanc propositionem momorderit. Anno 1643. editum fuit melliflui Doctoris Scholion meis illustrationibus dilucidatum, & in fine eædem Theses paucis verbis ad maiorem claritatem subiunctis.

Carbo. Subiungi etiam poterit Ludouicus Carbo S. Theologiæ in Gymnasio Perusino Professor, qui edidit Compendium totius Summæ Theologicæ; & 2. 2. *quæstione* 154. *art. 11.* distinguit peccata contra naturam, non vt speciem ab specie, sed vt grauius à minus graui; & concludit, *grauitatem magis attendi ex abusu rei, quam ex omissione debiti vsus*, & meritò, quoniam ratio formalis specifica in hac omissione consistit; grauitas aut potiùs grauioritas in abusu. *Vnde sumi debet grauioritas.*

Domin. Soto. Pater Dominicus Soto, Segobiensis, Ordinis Prædicatorum *in 4. sent. distinct. 41. quæst. vnica art. 4.* septem luxuriæ species enumerat, D. Thomam citat, & sequitur; nec tamen peccatum contra naturam in nouas species subdiuidit, imò citat Augustinum, qui relatus in Canone, *Adulterij 32. quæst. 7.* sic ait libro de Adulterinis coniugiis: *Horum omnium pessimum, quod contra naturam fit, vt si vir membro* (mulieris) *non ad hoc concesso vtatur.* *S. August.* Ecce totum malitiæ fundamentum in negatione ponitur ab Augustino, & ex eo à Soto: Adeoque sicut in omnibus vna est negatio, vnica etiam erit species.

Alexander Pesantius. Alexander Pesantius Romanus, Philosophiæ, Theologiæ, & I. V. D. edidit Commentaria breuia in vniuersam Theologiam D. Thomæ, Venetiis anno 1606. & Paulo V. Pontifici Maximo dicauit. At 2. 2. *quæst.* 154. *articulo 11.* tractat cum D. Thoma de Luxuriæ specie; cumque D. Thomas peccatum contranaturale in modos diuidat, videtur debuisse Commentator huius vel maioris distinctionis meminisse, si maiorem cognosceret; at quia nihil omninò dicit, censendus est, non putasse distingui specie peccata contranaturalia, nec modalis distinctionis, quæ intra eandem speciem est, fuisse solicitum: vtpotè purè materialis.

MDCLXXXVI. *I. Nider.* Ioannes Nider Ordinis Prædicatorũ Theologus *in Præceptorio, siue Orthodoxa, & accurata Decalogi explicatione, præcepto 6. capite 2. numero 6.* quid nomine peccati contranaturalis intelligendum sit, describit; & ait: *Sexta species luxuriæ est peccatum contra naturam, per quod intelligitur omnis inordinata effusio seminis extra vas sibi debitum in ordine ad generationem.* Docet deinde, quanta circumspectione debeat prudens Concionator procedere cum vitia carpit, & vitæ puritatem commendat. *Prædicando*, inquit, *de hoc vitio publicè, debet quilibet cautus esse, & tantum in genere de ipso loqui: taliter tamen, vt qui rei sunt, ex hoc valeant cognoscere culpam suam. Sed species, & modos huius turpitudinis non expedit coram populo particulariter explicare: ne puræ aures maculentur, & ne quis facere discat, quod ignorabat.* *Quàm cauti esse debeant Concionatores?* Ecce admittit species & modos; non ergo omnia peccata contra naturam, in Nideri sententiâ, distinguuntur specie; sed sunt, quæ distinguuntur modo, & qui concionatores instruxerat, se reponit; vt etiam erudiat Confessarios; sic enim progreditur.

Quilibet

MDCLXXXVII *Quilibet tamen distinctè in Confessione si reus est, sic debet accusare; & confessor prudens de hoc cautè vbi opus rimari.* Sed possit quis statim obiicere: Peccatum hoc contranaturale in species, & modos diuisum asseri, nec tamen illas aut istos recenseri; scrupulum remouet his verbis. *Sunt autem huius nefandissimi peccati multi modi, secundum Thom. vbi primi* (Nota bene non agit de speciebus, sed de modis) *Primus vocatur Immunditias, siue Mollities; puta quando sine concubitu voluntariè procuratur pollutio, causa delectationis venereæ: & fit per contactum proprij genitalis, siue alieni, & per quoscunque alios modos illicitos, quibus huiusmodi pollutio procuratur voluntariè, & propter experiri delectationem veneream. Secundus modus, & peior fit, quando non seruatur naturalis modus concumbendi; Et hoc quantum ad instrumentum, vel quia non ad debitum vas scilicet, quod à natura ad generandum deputatum est: aut quantum ad alios concumbendi modos bestiales, aut monstruosos. Tertius est peior secundo, & propriè vocatur Sodomiticum peccatum, quod fit per concubitum ad non debitum sexum: puta cum masculus concumbit cum masculo, aut fœmina cum fœmina. De hoc peccato loquitur Apostolus Roman. 1. Quartus est pessimus, qui dicitur Bestialis; & fit per concubitum rei non eiusdem speciei, vt cum quis concumbit cum bestia.* & concludit: *Hoc peccatum sexta speciei, videlicet vitium contra naturam, est grauissimum inter omnia peccata carnis, secundum August. de adulterinis coniugijs.* Quibus verbis posse clariora reperiri, non credo. Nota bene.

Sed postulas, quæ sint contranaturalia peccata distincta specie, si ista solo modo differant? Et respondeo sacrilegium addere nouam circumstantiam peccato, etiam contranaturali ad aliam pertinentem speciem, Addo Adulterium & Incestum Sodomiticum etiam probabiliter admitti posse. Dantur peccata contra naturam distincta specie, & quæ illa?

M D C. LXXXVIII. Tabula Romana, & Bambergensis. Prodiit Bambergæ apud Augustinum Crinesium doctissima Tabula impressa ad Exemplar Romanum, anno 1612. Superiorum permissu, cui titulus. *De definitione, & distinctione peccati ad animarum curatos pertinens*, & in ipsa verb. *Luxuria*, sic lego: *Luxuria est peccatum generale, quia habet species, quæ sunt; Vitium contra naturam, Fornicatio, Stuprum, Adulterium, Raptus, Incestus, Impudicitia, Sacrilegium.* & statim. *Vitium contra naturam, à quo impeditur generatio prolis, fit quatuor modis* (nota bene, non dicit *speciebus*, sed *modis*) & enumerantur, *Mollities Bestialitas, Sodomia, & concumbendi illegitimus modus*: Ergo & Pontifex Romanus, & Episcopus Bambergensis cum talem Tabulam Pastoribus iubent, aut permittunt proponi, putant peccata contranaturalia non specificè, sed merè modaliter distingui. Summus Pontifex. Episcopus Bambergensis, &c.

MDCLXXXIX. Marchātius. Huius etiam sententiæ videtur esse Iacobus Marchantius, qui *in horto Pastorum Tract. IV. lectione X I.* sic inquit: *Hoc peccatum continet contaminationes varias, quæ committuntur extra concubitum naturalem personarum diuersi sexus.* Et inferiùs: *Licet verò generaliter nomine Sodomiæ omnia vitia contra naturam accipiantur, specialiter tamen Sodomia significat peccatum, quo persona eiusdem sexus commiscentur, vel persona diuersi sexus extra vas naturale.* Et in Resolutionibus Pastoralibus agens de sola pollutione, videtur hoc nomine omnes sordes contranaturales comprehendere. Sodomiæ nomine intelligitur quodlibet peccatum cōtra naturam.

Pollutio nomen est generale. Felisius. Matthias Felisius Ordinis S. Francisci, Prouinciæ Inferioris Germaniæ Minister, in Catholica Præceptorum Decalogi elucidatione; præcepto 6. cap. 8. de peccato contra naturam. *Vitium contra naturam, ait, licet vna sit Luxuria species secundum D. Thomam* (Nota bene, & sententiam tenet, & eam esse Angelici Doctoris affirmat) *multis tamen modis abominabilibus, ac execrabilibus adimpletur.*

Iacobus de Graffiis. Iacobus de Graffiis à Capua *decis. Aurearum p. 1. lib. 11. de Mollitie c. 88. n. 1.* sic ait. *Quin vitium contra naturam potest multipliciter* (hoc est, *multis modis*) *contingere secundum S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 11. vers. respondeo. Vno quidem modo, si absque concubitu causa delectationis venereæ pollutio procuretur, quod quidem pertinet ad peccatum Immunditiæ, quæ Mollities appellatur. Alio modo si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei, quod Bestialitas vocatur. Item, num. 2. Rursum si fiat ad concubitum, ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel fœminæ ad fœminam, secundum Apostolum cap. 1. ad Roman. quod vocatur peccatum Sodomiticum Vltimo, si non seruetur naturalis modus, aut quantum ad instrumentum, aut quantum ad alios monstruosos, & bestiales concumbendi modos: & de hoc diximus supra cap. 81. n. 17.* Docet igitur *Primò.* peccata contranaturalia non specie, sed modo distingui; *secundò* hanc esse D. Thomæ sententiam.

M D C X C. Nauarrus. Nauarrus de 6. præcepto, *Non mœchaberis.* cap. 16. *Sexta* (species) *est contra naturam, quando non solum peccatur contra rationem naturalem, vt in speciebus sic prædictis, sed etiam contra ordinem, quem natura ad habendam copulam carnalem ordinauit, iuxta vtrumque Thomam, vt contingit cum peccat vir cum viro, fœmina cum fœmina, aut vir cum fœmina extra vas naturale: quod grauissimū, & abominabile, & indignum vt nominetur, peccatum est; quamuis contingat inter maritum, & vxorem. Eiusdem speciei est etiam cum peccatur cum animali bruto, quod bestialitas dicitur. & est omnium, quæ sunt contra naturam maximum, iuxta S. Thomam.* Nota bene.

Ecce Nauarrus multa docet, quæ debent accuratè resumi. *Primò* enim rationem formalem constitutiuam peccati contranaturalis asserit esse opponi ordini, quem natura ad habendam copulam carnalem ordinauit; qui cùm vnus sit, oppositio etiam vna esse debet: vbi enim vna sola datur ratio specificatiua, vna sola dari potest species. *Secundò* contranaturale peccatum Viri cum Viro, fœminæ cum fœmina, aut etiam viri cum fœmina in hac vnica specie constituit. *Tertiò* hanc sententiam vtrique Thomæ adtribuit. Nec contra militant quæ subsequuntur. *Aduertendum item, quod non dixi prædictas sex species luxuriæ esse species specialissimas, sed potius genera subalterna, quæ sub se alias species continent: nam sub specie Incestus continentur Incestus cognatorum diuersorum graduum, quæ sunt diuersæ species specialissimæ: & ita non sufficit confiteri habuisse rem cum cognata, si habuit cum cognata primi, secundi, vel tertij gradus: sed oportet exprimere gradum, quia circumstantia illa licet non mutet speciem generalem, siue genus Incestus, mutat tamen speciem specialissimam:* Ratio formalis huius peccati. Nota & hoc. An incestus gradus sit in confessione explicādus.

mam : quod ſufficiat ad hoc, vt ſit neceſſariò confitenda , iuxta tradita. Non inquam , contta hæc militant : namſicut exemplum ab inceſtu deſumpſit , ſumpſiſſet clariùs à peccatis contranaturalibus , ſi illa crederet diſtingui ſpecie. Accedit quod expreſsè dicat ſe ſequi D. Thomam , adeoque ſicubi obſcurè loquitur, debet ad præcedentia , & doctrinam D. Thomæ explicari. Accedit , quod ipſe expreſſe dicat eſſe omnia eiuſdem ſpeciei , etiam cum peccatur cum broto.

MDCXCI. *Azorius.* Azorius *Inſtitut. Moral.tom.3. part.3. lib.3. cap.22. de beſtialitate.* Quærit *Primò* , An hoc peccatum ſit vnius ſpeciei,an verò diſtinguatur ſpecie pro diuerſitate belluarum , cum quibus fit ? *Reſpondet , & ſe rectè reſpondere aſſerit,citato pro ſe* Caietano *in 2. 2.quaſt.154. art.1.ad dub 3.* ſolùm eſſe vnius ſpeciei ; quoniam licet ſpecie differant belluæ , vnius eſt tamen tationis turpitudo , nimirùm copulam habere cum te alterius ſpeciei. Hîc ego. SI diſtinctio beſtiæ , & beſtiæ hoc peccatum nefarium non diſtinguit , nec diſtinguet diſtioctio hominis , & beſtiæ,viti , & fœminæ,manuum , aut cuiuſcumqoe partis contactus. Ratio eſt , quia vel tota tatio formalis cooſtitutiua huius peccati conſiſtit in negatione vaſis debiti , vel in materia etiam poſitiua , cui ineſt talis negatio : ſi primum,omnia contranatutalia crimina ſunt vnius ſpeciei : ſi ſecundum , beſtialitatis peccatum multiplicandum eſt iuxta btutorum differentias ; maximè in illorum ſententiâ , qui ea diſtinguunt ſpecie , non enim repetitur diſparitatis ratio.

In beſtialitate non dãtus ſpecies diuerſæ.

MDCXCII. De incubo, & ſuccubo. An hæc peccata diſtinguantur ſpecie. Quætit ſecundò idem Azorius : An coitus cum Dæmone ſuccubo , vel incubo , ſit peccatum eiuſdem ſpeciei cum beſtialitate ? & Reſpondet , ex eodem Caietano vbi ſupta *eſſe eiuſdem ſpeciei ſecundum eſſe naturale , vna tamen eſt rationis turpitudo , nimirum coitus cum re alterius ſpeciei.* Sed hoc mihi videtur mirabilius plus enim bomo à dæmone differt, quam alia beſtia ; ergo tenendum eſt materiales circumſtantias non conſiderari, ſed totam malitiam in ſola negatione debiti inſtrumenti conſiſtere.

Quætit tertiò. An in confeſſione ſit exprimenda citcumſtantia belluæ , vel tei cum qua eſt habita copula ? *Reſpondit ſatis eſſe ſi in confeſſione dicatur , quod fuerit coitus cum re alterius ſpeciei.*

MDCXCIII. *Gerſon.* Ioannes Gerſon *Opuſculo de cognitione peccatorum venialium , & mortalium. Conſideratione* 17. clariſſimè ſuam mentem expouit , & non iam omnia peccata contranaturalia , ſed vniuerſaliter loquendo , omnia peccata carnis ad eandem iuſimam ſpeciem moralem reducit. *Luxuria* , ait, *de ſe eſt contra mandatum Dei.* Ecce vir doctus in oppoſitione operis, & legis rationem peccati couſtituit. Et quia ſpecies Luxuriæ non cognoſcit , ad modales differentias deſcendit , & ait *Fit multis modis;* &c. ſingulos recenſet accuratè. *Aliquando eſt Luxuria* , inquit *in primo motu cogitationis ; & ibi eſt peccatum veniale , quia conſenſus non eſt perfectus.* Ecce admittit peccata venialia etiam in materia Luxutiæ , propter conſenſum incompletum. *Secundo poteſt haberi conſenſus ad delectationem , que eſt in opere Luxurie , quod eſſet peccatum mortale , & ibi eſt peccatum mortale :* Noto illud , *quod eſſet peccatum mortale* ; & infeto non omne opus Luxuriæ ad Gerſonis mentem eſſe mortiferum; daotur ergo in hoc genere venialia propter patuitatem materiæ. *Et ſimiliter accidit in alijs peccatis , vti aliquis poſſet tantum delectari in cogitando , quomodo ſuus inimicus haberet magnum dolorem , aut infortunium, quod peccaret mortaliter ; poſito quod hoc maleficium non vellet facere ſuo inimico.* Et hoc eſt omnino verum ; ſi illa delectatio ex odio , aut inuidia procederet. Sed fundamentum huius veritatis eſt difficile , & alibi penitùs explicandum. *Similiter perſona poteſt cogitare de delectatione , quam habent illi qui peccant per luxuriam , & in hoc habere beneplacitum per deliberationem perfectam , quod peccabit mortaliter , poſito quòd nolit tale opus facere. Aliud eſſet ſi quis acciperet delectationem in his , que de ſe non ſunt niſi veniale peccatum.* Ecce iterum admittit peccata venialia Luxuriæ , ratione materiæ ; *quia* conſenſus in peccatum veniale , non eſt niſi veniale peccatum. Tertio *poteſt haberi conſenſus ad opus naturale extra matrimonium , & ibi eſt ſemper peccatum mortale.* Quarto , *aliquando non ſolùm tenetur mala voluntas in corde , imò etiam nutritur ipſa à foris in videndo, & loquendo vel tangendo ſe vel aliam perſonam , & ibi ſemper eſt mortale peccatum , ſicuti voluntas ex qua ſequitur opus , eſt peccatum mortale. Ecce videtis, quod peccata mortalia fiunt ſapè quando tenetur mala voluntas , & ſpecialiter in thoreis , & in alijs iucunditatibus ſaculi. Aliter dicendum foret , ſi non habeatur mala voluntas ab intus: nam , videre pulchritudinem mulieris , fieri poteſt ſine peccato , vel quod non erit niſi peccatum Curioſitatis. Debet etiam cauere perſona, (fœmina dico) quod non det cauſam peccandi alteri per viſum , aut tranſitum ſuum , aut ſermonem , aut tactum , quia ibi eſſet peccatum, poſito quod non vellet peccare carnaliter , quia etiam debent caueri pericula , que eueniunt per malos motus , qui inde exurgunt.*

An omnia peccata carnis ſint eiuſdem infimæ ſpeciei.

Ratio formalis peccati.

Conſenſus ſemipleuus.

Materia parua in genere luxuriæ.

An dentur delectationes moroſæ in iraſcibili ? Et an ſint peccaminoſæ mortaliter ?

Materia iterum parua.

Peccatū curioſitatis.

MDCXCIV. *S. Antoninus.* D. Antoninus Atchiepiſcopus Flotentinus *in ſua Theologia de 6. pracept. cap.* 18. ſic inquit. *Si maſculus operatus eſt turpitudinem cum maſculo , vel fœmina cum fœmina , vel vir cum fœmina extra vas debitum , quod dicitur Sodomiticum, & eſt grauiſſimum omnium. Si cum brutis operatus eſt nefas , quod dicitur Beſtialitas. Si diebus feſtiuis aliquod horum operatus eſt , quod magis graue. Et ſecundum aliquos huiuſmodi circumſtantias neceſſe eſt confiteri, quia mutant ſpeciem peccati. Quod ſi in Eccleſia vel in loco ſacro aliquod horum commiſit, vltra hoc quod fecit , operatus eſt ſacrilegium, & ob hoc grauius peccatum.* Obſeruo multa ; notabo aliqua. *Primo* , tam certum fuiſſe D. Antonino contta-natutalium criminum differentias eſſe ſpecificas , & debere io cooſeſſione Sacramentali exponi , qoàm citcumſtantiam temporis , & loci mutare ſpeciem; quatum priorem negamus , & poſteriorem nonniſi cum magnis limitationibus admittimus. *Secundò* , noto illud , *ſecundum aliquos,* & infero contrariam ſententiam , quam habet D. Antoninus , fuiſſe ſuo tempore communem ; malè enim aliquibus adſcriberet, quod

An circumſtantiæ temporis,& loci ſint in confeſſione explicandæ ?

quod ab omnibus, aut à pluribus affirmaretur. Loquitur ergo S. Antoninus multò laxiùs, quam ratio postulat, & nostra sententia, & doctrina permittit. *Tertiò,* omnia illa ad mentem huius Doctoris sola grauioritate distingui. Hoc sonant iila verba. *Grauissimum omnium; magis graue, &c.*

MDCXCV. Henricus de Hassia *in Regulis ad cognoscendum differentiam inter peccatum mortale, & veniale,* iuxta editionem anni 1483. apud Albertum Kume Moguntinum §. *Luxuria* sub medium, *Nimius,* inquit, *abusus propria vxoris potest esse mortale penes primam regulam, dum finis in tali voluptate constituitur, licet minus, quam, &c.* [Nimius omnino rigor.] *Sed super omnia deterius, & mortalissimum est per tertiam regulam contra legem naturæ, peccatum contra naturam, vel cum sexu indebito, vel cum alia specie.* Nec tamen distinguit sub hac peccati contranaturalis specie inferiores species.

Henricus de Hassia.

An vti propria vxore sic peccatũ: & si aliquãdo sit mortale.

Paulus Layman *lib.3. sect.4. de Temperantia, & oppositis vitijs, numer.9.* enumerat ex D.Th.2.2. *q.154.art.1.& ex cap.lex illa 3.q.41.* quinque species Luxuriæ: nimirùm: Simplicem fornicationem, Adulterium, Incestum, Stuprum, peccatum contra naturam; & illis addit sextam, quæ est Fornicatio sacrilega: ergo peccata contra naturam non distinguit specie, deberet enim hoc ipsum adnotare. Confirmatur hæc ipsa consequentia: nam suam sententiam Layman probat authoritate D.Thomæ: at D.Thomas ibi, & sæpè alibi docet dari non species, sed modos peccandi contra naturam: ergo eandem sententiam Layman tenuit.

Layman.

Doctissimus Vir Angelus de Clauasio, Vir verè magnus, Ordinis Minorum Vicarius Generalis, in Summa Angelica de casib. conscientiæ § *Luxuria* sub initium. *Est peccatum mortale, cum consentit in operationem. Vnde si est pollutio, solum sine alterius commixtione, sic dicitur mollities, vel immunditia. Si verò coitus fit ad rem alterius speciei, sic dicitur Bestialitas. Si autem ad rem eiusdem speciei, sed indebiti sexus; sic dicitur Sodomia. Si quartò fit ad rem eiusdem speciei, & debiti sexus; sed non seruatur naturalis modus coëundi: vel quantum ad instrumentum non debitum, vel quantum ad monstruosos concubendi modos. Sic hi quatuor modi dicuntur peccatum contra naturam. Si cum alio eiusdem speciei, & in debito vase, & debito modo fit pollutio; Aut est cum soluta, & sic est fornicatio, aut cum coniugata, & sic est adulterium, & huiusmodi. Et sic semper peccatum mortale, si est voluntaria preter matrimonium.*

Angelus de Clauasio.

Modi peccandi.

MDCXCVI. Ecce peccata contra naturam non in species, sed in modos distinguit, sed & paulo superius dixerat: *Sed nota, quod Luxuria habeat initium in corde, cogitando causa delectationis: & istud est peccatum mortale secundum distinctionem positam superius cogitatio morosa, multò magis si vltra cogitationem peccati mortalis addatur sensus; puta, quod vult delectari in videndo, loquendo, tangendo, & huiusmodi, licèt nolit consummare opus. Item est peccatum mortale deliberatus consensus in opus si facultas adesset. Matth 5. Qui viderit mulierem (scilicet desiderando corde deliberatè) ad mœchandum, iam mœchatus est, scilicet propter peccatum mortale: & illius speciei cuius est materia, quam appetit; puta si solutam: fornicatio, si coniugatam, adulterium; & huiusmodi: qua circumstantia est confitenda, cum mutet speciem, secundum aliquos, sed ego non credo* [nota bene, & verba, & rationem adiunctam] *quia solum est contra vnam prohibitionem, scilicet, Non concupisces proximi tui vxorem, vel contra aliud; Non rem; dicet sic bonum confiteri.* Vides Angeli fundamentum ethicum, vt probet eum, qui deliberatè voluit vti soluta hodie, & heri coniugatâ, commisisse duo peccata eiusdem speciei, nec teneri hanc exponere in confessione circumstantiam, assumit, *Omnia peccata, qua sunt contra eandem prohibitionem, esse eiusdem infima speciei,* subsumo: Atqui omnia peccata contra naturam, sunt contra eandem prohibitionem; ergo legaliter loquendo sunt modi diuersi peccandi sub eadem specie.

An dentur species in Luxuria.

Vnde sumẽdasit specifica peccatorum distinctio?

Dices hinc sequi, Adulterium, Sacrilegium, simplicem fornicationem, & peccata contra naturam esse eiusdem speciei, quia omnia militant contra eandem Legem. Et respondeo non sequi; in adulterio enim præter fornicationem, quæ est contra prohibitionem sextam, res aliena sumitur contra septimam, & infertur coniugi dedecus contra quintam: & in copula sacrilega violantur secunda & sexta, illa voti, hæc fornicationis ratione. MDCXCVII.

Reuerendiss. D. Taurinus Dandulo Archiepisc. Cretensis, in Compendio pro Catholicæ fidei instructione §. *Luxuria* sub finem, *Item committendo peccatum carnis cum corporis pollutione. Et hoc committitur tot modis, quot modis iniquitas carnis potest satisfacere sua voluntati libidinosæ. Quorum modorum tanto est vnus grauior altero, quanto vnus magis displicet Deo, quàm alter.* Modi ergo isti sola differunt grauioritate.

Taurinus.

Chainus.

An Confessarius debeat omne, æqualiter examinare, & interrogare.

Barthol. Chainus de Mediolano Ordinis Minorum in suo interrogatorio, siue Confessionali, præcep.6. de prohibitione mœchiæ. *Sextum præceptum est,* ait, *Non mœchaberis: Hoc præcepto, vt dicunt Doctores nostri, prohibetur omnis concubitus, qui est præter legem matrimonij, & quod hoc semper est mortale in omnibus speciebus suis 36. quæst.1. Ideò tanquam necessario confitendus, debet confessor de ipsis omnibus interrogare: non tamen omnes de omnibus, ne quis discat peccatum quod nesciuit, sed à longè, prout conuenit cuilibet confitenti; prudenter semper, & honestè. Et cùm vltimam peccati speciem habuerit, vlterius non procedat ad alias particulares circumstantias non necessarias, propter periculum euitandum, quod Ecclesiast.13. dicitur: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.*

Idem eodem in loco sub finem. *E conuerso, si peccàuit contra naturam voluntariè, pollutionem procurando per semetipsum, vocatur peccatum immunditia, vel mollitiei, siue hoc procurauit proprijs manibus, vel alijs modis, de modis enim non est curandum. Si masculus cum masculo turpitudinem operatus est, vel fœmina cùm fœmina, vel vir cum muliere extra vas debitum, dicitur Sodomia, vel sodomiticum vitium, de quo Apost. Rom.1. Si cum brutis operatus est nefas, & dicitur Bestialitas.*

Prodiit Monachij hoc anno MDCXLVI. Liber Theologiæ Moralis reseratus viginti quatuor Societatis IESV Doctoribus (nimirùm, Suario, Escobar.

Vasquez,

Vasquez, Molina, Toleto, Valentia, Sanchez, Azorio, Salas, Laymanna, Lugone, vtroque Coninch, Rebellio, Reginaldo, Lessio, Castro-Palaus. Saà, Petto Hurtado, Fagundez, Gordono, Granado, Turriano, Baldello, Filliucio) digestus à P. Antonio Escobar, & quadragies impressus; & qoidem tanto Authorum strepitu, videtur nihil posse tradi, quod tantis hominibus dignum non sit, & tamen Tractat. 1. examin. 8. cap. 2. num. 77. *Scio*, inquit *probabile esse, omnes* (peccandi contra naturam modos, & differentias) *esse vnius speciei*. & hodie videtur inter Doctores, qui viuunt, communissima hæc opinio.

Nota bene.

Diana.

Diana, Moralium Theologorum Princeps, *part. 3. tract. 4 resol.* 109. sic inquit. *Notandum est etiam hic obiter cum Filliucio* tom. 2. tr. 30. c. 7. n. 131. *& alys, probabile esse, quòd peccata omnia contra naturam sunt vnius speciei infima, & non subalterna, licet contraria opinio sit magis probabilis.* Et in Dianæ compendio: *Probabile est, omnia peccata contra naturam esse eiusdem speciei infima, & non subalterna. Ita Filliucius: Etsi contraria sit probabilior. Diana p. 3. tr. 4. resol. 101. p. 5. tract. 14. resol. 56.* Et in Summa illa aurea, quam eruditissimo calamo scripsit Antonius Cotonius (olim Ausonius Noctinot) verb. circumstantia, num 17. hæc lego *Aduerte cum Filliacio, probabile esse quod peccata contra naturam omnia sint eiusdem speciei specialissima: sed probabilius, quod solùm conueniant in specie subalterna.*

Eius Compendista.

Anton. Cotonius.

MDCXCVIII. Tambur. *lib. 7. in Decalogum c. 7. §. sic discurrit.* [Si duo mares commisceant corpora, & moueantur ad procurandam pollutionem, vel quomodocumque se tangant impudice ex affectu indebiti sexûs, itavt effusio seminis, vel fit intra vas præposterum, vel etiam extra, puto esse sodomiam: si fit intra vas, est certum: si vero fit extra, probatur, quia quamuis tunc non sit copula, tamen per illum concubitum est affectus venereus ad indebitum sexum, qui propriè constituit sodomiam: nam cæterùm, siue semen effundatur intra, siue extra, semper æquè in loco non suo dispergitur: locus enim præposterus videtur materialiter se habere in sodomia, sed formaliter eius essentia sumitur ex motiuo, scilicet ex concubitu cum affectu ad indebitum sexum. Confirmo, quia fœmina non alio modo commiscetur, nisi per prædictum concubitum cum effusione seminis, & non intra vas præposterum.

Tamburin.

An masculi, qui se manibus polluunt, sint sodomitæ.

Quæ sit ratio formalis sodomiæ?

Nota singula.

Hæc ratio est valde fortis.

Et quidem esse Sodomitas iuuenes qui se amant, & tactibus corrumpunt, docuit in Collegio Romano Societatis IESV P. Anton. Marsilius Theologiæ Moralis Professor *tr. 11. c. 8. §. 3.* in Manuscripto libro, quem ipse Tamburinus allegat.

P. Antonius Marsilius.

MDCXCIX. His testimoniis munitus Rosimundus, contra illos, si qui sunt, qui hanc opinionem improbabilem dicunt, sic argumentatur. [Vos ipsi & vniuersi omnes Doctores asseritis, illam esse opinionem probabilem, quæ à quatuor vel sex doctoribus talis esse censetur; atqui hæc non iam à sex, sed à viginti sex (imò etiam à quadraginta) admittitur: ergo sequitur neminem posse dari, qui illius probabilitatem neget.

Probabilitas nostræ sententiæ demõstratur.

MDCC. Veteres hanc specierum distinctionem in huiuscemodi peccatis non noourunt; iuniores ignorant, & *Sodomia* nomine omnes sordes contranaturales intelligunt. Satis misera est humanæ conditionis fragilitas, non indiget Mollities aduocatis; tenendum est illam esse peccatum grauissimum, eiusdem cum bestialitate (horrendo crimine) speciei, tametsi peccatum minus graue circumstantiarum ratione! Sic anno præterito sentiebam, viginti sex aut plurium authoritate illustrium virorum manuductus; Interim, qui viginti sex aut plures pro mea sententia Authores dedi, non ero nimius postulator, si tres aut quatuor procontrariaror postulem nominari. nam huic assertioni, *Probabile est, omnia peccata contra naturam esse eiusdem speciei*, assonare potest hæc, *Omnia peccata contra naturam non sunt eiusdem speciei*; vnus enim & idem Doctor potest vtramque defendere. Solùm opponitur hæc, *Non est probabile, peccata contra naturam esse eiusdem speciei*: sed & hæc rationibus, & authoribus caret. Multos, & multas examinaui, fateor: Vix autem vnam fortem, vix vnum vel debilem pro illa legisse affirmo.

De oppositione modalium.

Cur debeant peccata contra naturam distinctè in Confessione exponi, siquidem dicuntur non distingui specie?

MDCCI. Posset aliquis inconsequentiæ viros doctos arguere, cùm ex vnâ parte pronuncient, sordes contra naturam esse eiusdem speciei intra lineam luxuriæ, & tamen ex alia velint cogere pœnitentem, vt illas in confessione explicet, & distinguat. Et vt resolutionem suam confirmet, posset argumentari sic.

De præcepto obiectiuo diuisibili, quando multa vno & eodẽ præcepto indicuntur.

Peccata, quæ non distinguuntur specie, non debent in confessione distingui: vnde rusticus, qui semel fuit furatus vnum equum, semel vnam bouem, non tenebitur in confessione explicare distinctionem bouis, & equi, sed satisfaciet dicens, *Bis furatus sum grauem materiam*. Nam furari equos, boues, aurum, argentum, &c. sunt peccata eiusdem speciei. Atqui peccata contra naturam omnia intra lineam luxuriæ non distinguuntur specie: Ergo, qui semel habuit mollitiem, semel commisit bestialitatem, semel sodomiam, satisfaciet in cõfessione, dicens, *Ter peccaui cõtra naturam.* Nec valet dicere, differentiam reperiri in grauitate, quia tametsi multi viri docti, & sanctissimi tenuerint olim circumstantias maximè aggrauantes, debere in confessione exponi, nemo hodie in orbe Christiano dicet, esse improbabilem illam sententiam, quæ asserit, circumstantias, etiam maximè aggrauantes, posse subticeri in Sacramentali confessione.

Obiectio.

Huic argumentanum. 1705. respõdetur.

An circumstantiæ aggrauantes sint in confessione exponendæ?

Hoc argumentum postulat, vt ostendam, non obstante, quod prædicta peccata contra naturalia, eiusdem sunt infimæ speciei, debere adhuc distinctè in confessione declarari: tenetur enim pœnitens, vt patet ex institutione Sacramenti, & definitione Trid. Concil. *sess.* 14. *c.* 5. non solùm explicare peccatorum species, sed etiam numerum. Ergo si detur vnum præceptum, quod rem simplicem faciendam aut omittendam indicat, qui pluries illud violauerit, debebit in confessione exponere illarum violationum numerum, & dicere v. g. *Toties furatus sum, toties mentitus sum.* Ergo si detur aliud

Debet pœnitens peccatorũ speciem & numerum explicare.

Præceptum virtualiter multiplex.

aliud præceptum, quod plures res simul præcipiat, erit virtualiter multiplex, & debebit pœnitens in confessione exponere, qualiter violauerit illud Hæc veritas potest firmissimis rationibus demonstrari: aliquas subiiciamus.

MDCCII. De primo præcepto Decalogi.

Primum. Decalogi præceptum obligat vt credas Deum, credas in Deum, speres in Deo, & ames Deum; & tamen licèt eiusdem præcepti sint partes, actus isti, debet in confessione exponere pœnitens, an fuerit atheus, hoc est, crediderit, non dari Deum? an Infidelis, hoc est, putauerit, per se, aut per Ecclesiam mentiri Deum? an amiserit spem obtinendi beatitudinem; an odio habuerit Deum? an saltem non elicuerit amoris actum, cùm debebat? Actus isti, realiter, & secundum se considerati distinguuntur genere, vel specie: etiam ipsi distinguuntur specie secundum moralem considerationem, vt ratio suadet, & omnes Scriptores docent. Sed quid, si prout vnum & idem præceptum terminant, dicerentur non distingui specie morali seu virtuali? Dicam illos, siue vno siue altero modo considerentur, etiam in hac hypothesi aliàs falsa, debere in confessione distingui. Stat igitur, substantiales, & essentiales eiusdem præcepti partes (distinguantur, aut non distinguantur specie) si violari contingat, debere in confessione exponi.

Actus fidei spei & charitatis distinguuntur genere.

An debeant in cõfessione distingui præcepti partes?

Partes: aliæ essentiales & aliæ integrales.

Consultò partes essentiales, & substantiales ab integralibus distinguo: nam de istis aliter est philosophandum. *Et quomodo,* quæso, internoscemus, an pars sit essentialis, an integralis? *Respondeo* integrales esse homogeneas, eo sensu quo sunt integrales, & constituere rem maiorem, aut minorem, non verò hanc, vel illam: at essentiales, seu substantiales, rem in diuersa specie, aut in diuerso indiuiduo constituunt: gigas enim, & pygmæus magnitudine differunt, & posset diuinitùs fieri, vt inuariata essentia, qui hodie est pygmæus, esset cras gigas: at verò homo, & leo distinguuntur specie, nec potest diuinitùs fieri, vt qui hodie est homo, crastina die sit leo, eius inuariata substantia. Et tandem (& hoc exemplum nostra interest) si daretur homo, qui haberet vnum corpus, & duas animas (possibilis aut impossibilis sit: negant enim eum possibilem esse Thomistæ, & cæteri ferè omnes concedunt) non distinguerent à te specie, nec tamen distingueretur accidentaliter, sed substantialiter. Ergo peccata, quæ intra eamdem speciem, habent circumstantias, quæ non iam augeant, & aggrauent priorem malitiam, sed constituant diuersam numero, aut specie malitiam, debent in confessione exponi: nam, si malitiæ distinguuntur specie, debent exponi, quia distinguuntur specie: si numero, debent, quia distinguuntur numero: tenemur enim speciem, & numerum peccatorum, seu inobedientiarum, quæ in singolis actibus sunt, in confessione declarare. Quam ob rem Petrus, si illum hominem biformem (nempe, habentem duas rationales animas) occideret, aliter peccaret, quàm si Ioannem occideret; & licèt non esset peccatum distinctum specie, deberet illud explicare, propter duas malitias, & peccaminositates distinctas numero, quæ in illo homicidio inueniuntur. Ergo, si in aliis peccatis contingat esse plures deformitates, & peccaminositates, quæ distinguantur puro numero, tenebitur pœnitens eas in confessione exponere, aliàs enim non satisfaciet Tridentino definienti debere homines in peccatorum confessione numerum speciesque explicare.

Homogeneæ sunt integrales.

An heterogeneæ sint integrales? Gigantis, & pygmæi differentia.

Hominis, & Leonis differentia.

De homine, qui haberet duas animas.

An sit ille possibilis?

Circumstantiæ: aliæ aggrauant, aliæ addunt nouam speciẽ, aliæ nouum numerum.

De secundo præcepto.

Secundum Decalogi præceptum iubet, ne à Deo perfectiones, & virtutes auferas, quæ habet; aut imperfectiones, & vitia adfingas, quæ non habet. Peccat contra priorem præcepti partem blasphemus; contra posteriorem periurus; & tamen pœnitens non debet inquirere, an blasphemia, & periurium distinguantur, aut non distinguantur specie: sed debet in confessione exponere, vtrùm peccatum fuerit, blasphemia, vel periurium? & hoc propter eandem rationem: quia si specie distinguuntur, debet: &, si non distinguuntur, etiam debet.

MDCCIII. De tertiò præcepto.

Ad tertium præceptum pertinet dierum discretio, videlicet, obseruatio festorum, & ieiunium. Ieiunij lex postulat, vt abstineas à cibis vetitis, & comedas semel in die, & tamen, quia præceptum hoc duas partes habet, exponere debebit pœnitens, qualiter illud violauerit, vtrum, videlicet, comedendo carnes, an verò, bis, aut pluries cibos permissos. Obseruantia festorum etiam est lex, quæ plura præcipit; debes enim & audire Missam, & à seruili labore abstinere, nec satisfacies in confessione dicens: *Violaui festum*; sed debebis exponere, vtrùm illud violaueris, non audiendo Missam, aut laborando.

Quid requiratur ieiuniũ?

Quid festorum obseruantiæ?

De Missæ celebratione?

Et quia incidit mentio de Missa, hic debebo tantisper immorari. Sacerdos, qui celebrat, multa facere debet, quæ sunt partes eiusdem præcepti; si omittat, peccaturus mortaliter. Pone Petrum semel in vna Missa omisisse Oblationem, semel in alia Consecrationem panis, semel in alia Consecrationem vini, tandem in alia Communionem, confitebitur-ne bene, si dicat *Quater in Missæ celebratione peccaui?* Non certè, sed exponere debebit, quam Missæ partem essentialem omiserit, vt Confessarius formare iudicium possit de commisso peccato. Hanc doctrinam volunt aliqui extendere ad audirionem Missæ; aliter enim peccat, qui Missam non audit, aliter, qui ab Offertorio ad Communionem adstitit, & priora, aut posteriora non audiuit: aliter, qui audiuit priora, & posteriora, nec tamen præsens fuit Oblationi, Consecrationi, & Communioni: quod tam rigidè nonnulli intelligunt, vt eum, qui toti Missæ interfuit, exceptâ sola consecratione, existiment non satisfecisse præcepto. Proderit audire Leandrum de Sanctissimo Sacramento *parte 3. tractat. 2. quæst. 43.* vbi sic ait: [Probabilius respondeo, non satisfacere; quia probabilius est, quòd tota ratio, & essentia sacrificij Missæ, sita sit in sola consecratione, vt cùm D. Thoma, Suario, Vasquio, & aliis plurimis diximus *2. parte tractatu* 8. *disput. 1. quæst.* 16. Ergo, qui consecrationi non est præsens, non adest sacrificij oblationi, ac proinde, nec Missæ; quia adesse Missæ non solùm est, adesse corpore; sed offerre sacrificium simul cum Sacerdote; ergo, qui non adest consecrationi, non offert sacrificium, ac consequenter, nec adest Missæ. Sic expressè Marchantius *in resolut. Pastoral. de Sacrament. tractatu 4. cap. 6. quæst. 4.*

De Missæ auditione.

An satisfaciat præcepto, qui non interest cõsecrationi?

Essentia Missæ.

Bonacina

Bonacina loco *nuper cit.* Reginaldus *libro* 19. *num.* 14. *versic. Quoad partes*, ex Suario *sect.* 2. Candidus *disquisit.* 15. *art.* 19. *dub.* 6. Trullench *lib.* 3. *in Decalog. cap.* 1. *dub.* 5. *num.* 10. Petrus Ledesma *tomo* 1. *summ. cap.* 27. *conclus.* 4. *vers. vltimamente.* Gesualdus *de Sacram. tractat.* 17. *cap.* 2. *num.* 18. Fagundez *loc. cit. cap.* 6. *num.* 14. Dicastillo *de Sacram. tract.* 5. *disput.* 5. *dubit.* 3. *num.* 36. Molfesius *in summ. tractat.* 3. *cap.* 17. *num.* 49. & Card. Lugo *de Sacram. disput.* 22. *sect.* 1. *num.* 4. *cit.* ait, ita esse tenendum per principia intrinseca.

De quarto præcepto.

Ad quartum præceptum pertinet sanguinis reuerentia, propter quam interdicitur, ne quis ad cognatas aut affines accedat; & tamen, licèt consanguinitas, & affinitas duæ sint eiusdem præcepti materiales, partes, explicari in confessione debent. Et hoc vltimum affirmat Granad. *tract.* 9 *de Pœnit. disp.* 9. *n.* 19. *pag.* 1263. Trullench *lib.* 6. *in Decal. c.* 1. *dub.* 6. *n.* 5. Ochagauia *tract.* 2 *q.* 14. *n.* 10. & 11. Huttadus *disp.* 9. *diffic.* 4. Fagundez *lib.* 6. *in Decalog. c.* 6. *n.* 23. 26. & 27. quod probabile putat Leander *parte* 1. *disputat.* 8. *quæst.* 35. nam contrarium iudicat probabilius. Præterea inter gradus ipsos posset aliquis negare differentiam specificam, & interim asserere debere in confessione explicari. Hinc patet, eum, qui cognouit vnam sororem vterinam, & alteram ex vtroque parente, non committere duos incestus distinctos specie, & tamen debere in confessione explicare hanc ipsam incestûs differentiam. Videatur Lugus *disp.* 16. *n.* 143. *pag.* 350. hinc etiam patet, eum, qui peccauit cum propria filia, & posteà cum filia eiusdem filiæ, non committere peccata distincta specie, & tamen debere in confessione exponere hane differentiam, quia in prima fornicatione violauit ius consanguinitatis: in secunda consanguinitatis, & affinitatis.

An in incestu explicari debeat an violata sit affinitas, an consanguinitas?

An etiam differentia graduum?

An si vxor sit germina?

De eo qui cognouerit filiam, & sororem.

MDCCIV. De quinto præcepto.

Quintum Decalogi præceptum homicidia interdicit: & licet, qui vno actu vult occidere vnum hominem, & alio decem, non committit duo peccata distincta specie, debet nihilominus hoc in confessione explicare; quia secundus actus attingit decem malitias, & ita virtualiter se habet, ac si esset decuplex actus. Et hîc obiter noto, me non posse intelligere, qua doctrinæ consequentia Leander *parte* 1. *tract.* 5. *disput.* 8. *quæst.* 19. asserat, eum qui decem voluit occidere, non debere necessariò illam circumstantiam fateri, explicando, videlicet numerum personarum, quas voluit occidere; sed satisfacere confessionis integritati, si dicat, se voluisse plures occidere. Sanè, si tenetur fateri se voluisse plures occidere; debet vt minimum in confessione distinguere actû, quo voluit vnum occidere, & actum, quo voluit decem; & tamen isti actus non distinguuntur specie. Præterea, si non satisfacit dicens, se voluisse vnum occidere, sed debet dicere, se voluisse plures occidere, velim doceri, cur debeat dicere se voluisse plures? Annon, quia voluit decem? Et si hae ex causa debeat pluralitatem explicare, hac etiam ex causa debebit explicare numerum, & dicere, *Volui decem occidere.*

An personarum numerus sit explicandus?

Leander impugnatus.

Hæc doctrina in omni materia locum habet: qui enim voluit toto mense omittere officium diuinum, tota quadragesima nô ieiunare, toto anno non audire Missam, singulis diebus ad fœminam alienam accedere, &c. non solùm tenetur explicare malæ voluntatis speciem, sed etiam malitiarum numerum, quæ se tenent ex parte obiecti: sicut enim qui vno voluntaris actû vult habere monialem, committit vnum peccatum, quod virtualiter loquendo est duplex specie; sic etiam ille, qui vno actû duos homines vult occidere committit vnum peccatum, quod virtualiter loquendo est duplex numero.

An vnicus actus esse possit virtualiter duplex specie?

Ea, quæ de actibus internis & intentione occidendi sunt dicta, à fortiori locum habent in ipsamet executione; quam ob rem, qui explosô vno tormento bellico, decem innocentes occidit, & posteà explosô altero occidit vnum, non commisit duo peccata distincta specie, & tamen debebit explicare numerum occisorum, nec bene confitebitur, dicens: *Bis commisi homicidium.* Hoc docent communiter DD. & præcipuè Nauarr. *cap.* 6. *n.* 18. Fagundez *præc.* 2. *lib.* 3. *cap.* 5. *n.* 9 *fol.* 363. Azor. Yribarne, Filliuc. Vasq. Suar. & alij, quos citat, & sequitur Diana 1. *part. tract.* 7. *resolut.* 29. & 3. *part. tract.* 4. *resol.* 164. & nominatim contra Leandrum *p.* 9. *tract.* 9. *res.* 55. & Ochagauia Bonac. Reginald. *lib.* 6. *num.* 129. Castro Palao *tom.* 1. *tract.* 2 *disp.* 3. *punct.* 3. *num.* 8. Salas *in* 1. 2. *tr.* 3. *disput.* 5. *sect.* 6. *num.* 65. Trullench *lib.* 5. *in Decalog. cap.* 5. *dub.* 4. & alij.

An etiam duplex numero?

An qui vno ictu plures occidit, debeat numerum occisorum explicare?

Ad sextum præceptum deueniendo, consequenter pronuncio, eum, qui vno voluntatis actu voluit priùs semel fœminam cognoscere, & alia postetius die, voluit aut vnam cognoscere decies, aut cognoscere decem diuersas, non commisisse peccata specie distincta, & tamen debere has malitias numero distinctas explicare; qui enim voluit fornicari decies, nô bene confiteretur, dicens, *Volui fornicari.*

MDCCV. De sexto præcepto.

An qui plures fœminas concupiscit, debeat numerum illarum explicare?

Copula inchoata, & non consummata, & copula consummata non distinguuntur specie, & tamen est tam certum hanc differentiam debere in confessione exponi, vt reprehendatur Lusitus Turrian. *de pœn q.* 9. *a.* 1. *disp.* 19. *dub.* 2. *ad* 5. quod minùs probabile dixerit, cùm improbabile iudicare debuisset, non esse necessarium circumstantiam copulæ completæ, vel incompletæ declarare. Sanè sententiam, quam Turrian. minus probabilem dixerat, Cardin. Lugo *disp.* 16. *n* 138. opponi communi Doctorum sensui affirmat, & Leander *p.* 1. *tr.* 5. *disp.* 8. *§.* 3. *q.* 5. certissimam ait esse communem opinionem: & immeritô Dianam 3. *p. tract.* .... *resol.* 88. non audere reprobare contrariam. Hæc veritas extendi potest etiam ad homicidium; non enim vulnerare grauiter, & occidere distinguuntur specie, & tamen tenebitur pœnitens explicare, an voluerit tantùm vulnerare, aut etiam, an voluerit occidere.

De fornicatione incepta & completa an debeant in confessione explicari?

De homicidio incompleto & completo, an debeant in confessione exponi?

Leander *vbi suprà quæst.* 28. inquirit, an qui vnico actu mollitiei recogitat plures coniugatas, aut plures moniales, plura peccata committat? Respondet partem asserentem esse probabilem, vtpote propugnatam à Reginaldo, Toleto, Diana, Molfesio, Salas, Pesantio, & Trullench: addit tamen, sibi videri probabilius, non committere plura, sed vnicum tantùm peccatum, & satisfacere integritati confessionis dicens, *Habui mollitiem cogitando tot coniugatas, aut tot moniales.*

De eo qui cogitando varias fœminas polluitur.

An debeat fœminarum numerum, & statum in confessione explicare? Nota hoc bene.

Petrus

De simplici adulterio, & duplici.

Petrus heri cælebs coniugatam cognouit & hodie iam coniugatus, aliam coniugatam, & posteà vnam solutam: & quidem tria peccata commisit, quæ non distinguuntur specie, & tamen illla debebit in confessione explicare; nam adulterium duplex, violat iura duplicis matrimonij, & in adulterio simplici aliter peccat solutus coniugatam cognoscens, & aliter coniugatus ad solutam accedens.

In simplici sūt duo modi peccandi. De sacrilegio simplici, & duplici:& in illo duobus modis peccatur.

Idem dicendum est de sacrilegio: Religiosus enim, qui Monialem cognoscit, duplex sacrilegium committit: at Religiosus, qui solutam, aut sæcularis qui Monialem, simplex tantum: & tamen in hoc in ipso sacrilegio simplici datur varietas: aliud enim est violare proprium votum cooperante muliere, & aliud cooperari, vt mulier violet suum votum. Hinc patet, differentiam matrimonij aut sacrilegij simplicis, & duplicis debere in confessione exponi. Ita Archangelus *dist.* 16. *pagina* 1087. *colum.* 1. Vasquez *quæstione* 91. *articulo* 1. *dub.* 4. *numero* 4. Salas *lib.* 9. *de matrimon. disputat.* 15. *num.* 6. & apud illum, Ledesma, Lopez, Rodriguez, Nauarrus, & alij. Suarez *disputatione* 12. *sect.* 5. *numero* 3. Diana 3. *parte tractatu* 4. *resolution.* 164. Lugo *disputatione* 16. *num.* 140. & *numero* 258. Fagundez *præcept.* 2. *lib* 4. *cap.* 3. *num.* 2. & 18. & apud illum Ægidius, & Lessius. Candidus *disquisit.* 24. *articulo* 23. *dub.* 25. & 30. Bonacina, & 12. Hieronymus Llamas 3. *parte methodi cap.* 8. §. 14. *pagina mihi* 607. Naldus *verb. Adulterium numero* 13. *pagina mihi* 16. Castro Palao *tom.* 1. *tractatu* 2. *disputatione* 3. *puncto* 3. *numero* 9. dicens id esse certissimum.

An debeant in cōfessione exponi?

Trullench *libro* 6. *in Decalog. cap.* 1. *dubio* 5. *numero* 4. *pagina* 71. & est sententia hodie in cathedra, & in confessionali communis. Quorum Theologorum doctrina ita est certa, vt cùm Emanuel Sà *verb. confessio n* 30. contrariam habuerit, non permiserint Superiores Romani, vt recuderetur, quin priùs tolleretur hæc opinio, quæ poterat Lectores turbare.

MDCCVI. De septimo præcepto.

Ad septimum præceptum furta pertinent: & interrogas primò, an qui vno simplici voluntatis actu voluerit decies furari (nempe, singulis vicibus materiam grauem) vnicum peccatum commiserit: Secundò, an si aliquis ex pecunia quæ decem mercatorum erat, mille aureos subripuerit, debeat in confessione explicare numerum personarum, quibus nocuit?

De illo qui voluit decies furari.

Patet ex dictis, quid respondere ad primum debeam. Licèt enim velle furari semel, & velle furari decies, non distinguantur specie, debent nihilominus in confessione distingui: nam posterior actus æquiualet decem actibus distinctis numero, atque adeò virtualiter loquendo est decem actus distincti numero. Vide quæ in simili materia diximus paulò antè, dum essemus in quinto præcepto Decalogi.

Actus realiter simplex potest, & solet esse virtualiter multiplex.

De illo, qui est furatus à decem.

Ad secundum ex eisdem fundamentis respondeo. Licèt enim furari mille aureos ab vno, & furari alios mille à decem, non sint duo peccata distincta specie, sunt tamen in confessione distinguenda, nec satisfaciet dicens, *Bis sum furatus.* Furtum enim ideò est graue peccatum, quia proximo grauiter nocet; Illud igitur, quod decem proximis grauiter noceat, habebit decem malitias graues necessariò in confessione aperiendas. Ita docet Molina *tom.* 4. *disp.* 41. *n.* 4. Bonac. *disp.* 5. *de Sacram. q.* 5. *sect* 2. *punct.* 2. *diffic.* 3. *n.* 15. & 16. Consonat vel ex parte Henriq. *lib.* 5. *cap.* 5. *n.* 4. Diana 3. *p. tract.* 4. *resol.* 164. & clariùs & resolutiùs cæteris Fagundez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *num.* 24. his verbis: *Qui vno impetu, & tempore plura furta committit, in plures homines tot peccata furti numero distincta committit, quot sunt homines, erga quos plura furta exercet.*

An debeat in cōfessione numerū personarum læsarum explicare?

De octauo præcepto.

Ad octauum præceptum pertinent mendacia: & inquiris, an in detractione (si Petrus v. g. aliquid calumniosè narret, quod decem personis nocuerit) vnicum peccatum tantùm commiserit, & satisfaciat in confessione dicens, *semel detraxi?*

De eo, qui de multis mentitur.

An teneatur numerū personarū exponere?

Respondeo ex dictis, mendacium quod nocet vni, non differre specie a mendacio, quod nocet pluribus: debere interim numerum personarum explicari, propter malitias distinctas puro numero. Ita Vasq. *de pœnit. q.* 91. *artic.* 1. *dub.* 4. & Doctores communiter teste Leandro *part.* 1. *tract.* 5. *disput.* 8. §. 3. *quæst.* 25.

De nono, & decimo præcepto.

De nono, & decimo Decalogi præceptis nil occurrit dicendum speciale, quod non fuerit explicatum superiùs.

Præceptorū materia aliàs indiuisibilis, & aliàs diuisibilis est.

Ex dictis constat, obiectiua præcepta, aliàs esse simplicia, aliàs diuisibilia, & æquiualere multis præceptis distinctis numero. Quando sunt diuisibilia, pluries videntur violari, cùm plures partes intermittuntur; quarum seorsim singulæ essent noua peccata: qui enim vno ictu decem interimit, vna physica actione quintum Decalogi præceptum decies temerat.

MDCCVII. Resolutio.

Hinc ad peccata contra naturam deueniendo, debere aio explicari, *quoties violetur lex illa naturalis, quæ semen ad generationem dirigit, & hoc aliter fieri non posse nisi illa in confessione distinctè, & expressè explicando*; actus enim, qui pluries ordinetur ad non generationem, non distinguetur specie ab actu, qui semel deordinetur, sed habebit plures malitias distinctas numero, & ideò in confessione declarandas. Decisio igitur seminis vt sit connaturalis, petit (Primò) alterius personæ contactum (Secundò) eiusdem speciei (Tertiò) diuersi sexûs. (Quartò) in vase legitimo (Quintò) non in præpostero: & vt sit licita petit (Sextò) vt sit inter maritum & vxorem. Præscindendo igitur ab hac vltima circumstantia, si cæteræ ponantur, manebit simplex fornicatio, & si auferatur quarta, manebunt quatuor connaturalitates, quarum vel omnes, vel aliquæ possunt abesse, & suâ absentiâ multiplicare in peccato malitias, quas qui in cōfessione non exponat, non explicabit numerū deformitatum, & malitiarum grauium, quæ constituunt peccatum, quod commisit. Hinc patet alio modo peccare, qui tactibus propriis polluitur, alio, qui alienis: imò etiam alio, si tactibus fœminæ aut viri. Hinc etiam patet alio modo mollem, & alio sodomitam, & alio adhuc execrabiliori, qui bestialitatem committit. In bestialitate est contranaturalitas defectu speciei, imò etiam defectu sexûs; quoniam masculinus ex se, & fœminus per accidens (hoc est, vt contractus ad talem speciem

Requisita in decisione seminis, vt sit naturalis.

Simplex fornicatio.

Mollities. Sodomia. Bestialitas.

An circumstātia sexus desit in eo, qui abutitur bestia fœmella?

animalis) eſt ineptus ad generationem. In ſodomia non naſcitur ex defectu ſpeciei contranaturalitas, ſed ex defectu ſexus aut vaſis. Et in mollitie defectu vnius aut alterius circumſtantiæ, ſi illa tactibus propriis, aut fortè alienis procuretur.

Satisfit obiectioni poſitæ n.1699.

Ex dictis ergo ad argumentum poſitum num.1699. facili negotio reſpondeo. illud erat, *Peccata, quæ non diſtinguuntur ſpecie, non debent in confeſſione diſtingui; At contranaturalia non diſtinguuntur ſpecie: Ergo non debent in confeſſione diſtingui.* Et fortè auderet hîc aliquis formam eſſe bonam negare, quia omnes propoſitiones ſunt negatiuæ, & ex puris negatiuis apud Peripateticos nihil bene colligitur. At ego qui ſcio, præter Ariſtotelis Logicam, formas, & modos argumentandi reperiri, ex hoc capite argumentum præmiſſum non condemno; multa enim ſimilia reperio apud bonos Authores, & apud Angelicum Doctorem præcipuè, vt in mea Logica vberiùs & exactiùs oſtendo: at nunc, quia diffundi nolo, illud ad Ariſtotelis leges reduco. Sic inquam: *Nulla peccata, ſi ſint eiuſdem ſpeciei, debent in confeſſione diſtingui: At omnia peccata contra naturam (nempe, intra luxuriæ lineam) ſunt eiuſdem ſpeciei: Nulla igitur peccata contra naturam debent in confeſſione diſtingui.* Hic ſyllogiſmus eſt in *Celarent*, modo Peripateticis noto, & ad primam Ariſtotelis figuram ſpectante. Et in forma reſpondeo, conſequentiam eſſe legitimam: at conſequens eſſe falſum. Cum igitur falſum ex vero ſequi nequeat: non carebit falſitate antecedens. At minor vera eſt: ergo erit falſa maior: nam peccata diſtincta puro numero (vt vberiùs hucuſque demonſtrauimus) non diſtinguuntur ſpecie, & tamen debent in confeſſione clarè & diſtinctè exponi. Cùm igitur in peccatis contra naturam plures deformitates numero diſtinctæ reperiantur, ſicut adulterium duplex, & ſacrilegium duplex à ſimplici, ſic etiam hæc debent peccata in confeſſionè diſtinctè, & apertè explicari.

An ex purè negatiuis aliquid inferatur?

An præter modos Ariſtotelicos dentur boni argumentandi modi?

Circumſtantia ſacrilegij addit ſpeciē extra luxuriæ lineam.

Ex veris falſa ſequi nō poſſunt.

An in materiâ Luxuriæ debeat confeſſarius ſpecies diligenter inquirere, & curioſè indagare?

MDCCVII. Tamburinus ſic inquit: [Hic vniuerſaliter pro omnibus peccatis Luxuriæ velim diligenter pernotes: Hæc à nobis dicta eſſe ad dandam veram harum rerum eſſentiam: cæterùm in praxi Confeſſario expedire ſot minutias nequaquam interrogare. Audi Filliucium *Prudens*, inquit, *eſſe Confeſſarius debet in exquirendis cautè circumſtantijs ſexti præcepti præparatorijs ad actum conſummatum, modis minutis, non neceſſarijs, ne ſe vel pœnitentem excitet ad aliquam tentationem.* Audi Coninch: *Præſtat aliquando Sacerdotem minus perfectè peccatum pœnitentis intelligere, quàm vel illi, vel ſibi aliquod ſcandalum creare, & eſſe nimium.* Audi Angelum: *Confitetur*, inquit, *mulier, quòd fuit cognita extra vas debitum: non quærat poſteà Confeſſarius in quo loco, vel quomodo, & huiuſmodi, ſicuti faciunt quidam, qui potiùs ſunt contaminatores, quàm Confeſſores.* Vide etiam Fagundez *præc. Eccl.* 2. *l* 4. *cap.*2.*num.*8. Homobon. *in exam. Eccl part.*1. *tract.*4. *cap.*12. *quæſt.*11. De Lugo *diſputat* 16. *de pœnit. sect.*14. *numer.*595.] Hucuſque ille. Lego etiam in Theſibus Romæ ſub R.P. Martino Eſparza de Articda à D. Mario Spinula defenſis, anno 1655. poſtridie Kalendas Septembres. *Confeſſio exterior peccatorum debet eſſe integra, quoad ſpeciem & numerum, & quoad circunſtantias mutantes ſpeciem. Præceptum de hac confeſſione comprehendit peccata etiam dubia. Non obligat ad expreſſionem ſpecierum, niſi quatenus diſcernibilium communiter, etiam apud vulgus.*

Filliuc. in inſtruct. breui pro Confeſſ c.2. circa initium.

Coninch diſput 7. de Sacr. dub.7. n.56.

Angelus V. interrogationes n.1.

F V N D A M E N T V M   L V I I I.

De Materia Parua.

MDCCVIII. Datvr quantitas parua in materia Luxuriæ, præſcindendo à periculo quod nobis & doctiſſimis plurimis Viris manifeſtum videtur.

An detur materia parua in re venerea? Multi negāt materiā paruam, & tamē hæc omnia concedunt, quos non facile intelligere valeo.

An & iſtud deficere poterit? Quid dicam? Puto varias & toto cœlo differentes eſſe hominum complexiones & conſtitutiones. Hiſpanis, Gallis, Italis, calidiores ſunt Braſili; frigidiores Germani, Dani, Scythæ. Ex eadem regione vel gente alij ſunt continentes, alij exhauſti; laborant illi vbertate ſeminalium humorum, qui vel minimo tactu alterantur; langueſcunt iſti, & data etiam opera alterari non poſſunt. Et cur ad regiones & gentes; cur ad diuerſos recurro homines, vt iudicium efformem? vnus & idem diuerſo tempore, diuerſo loco, ſi diuerſis nutriatur cibis, aut diuerſis præoccupetur ideis, ſibi ſolet eſſe diſſimilis. Quamobrem in obſcuriſſima hac materia ſpeculationem à praxi omninò debemus diſtinguere: & tametſi ſpeculatiuè nihil poſſit vniuerſim ſtatui, poteſt & debet practicè. Semper enim eſt periculum, vbi non eſt certa ſecuritas & qui ſe periculo peccandi exponit, peccat mortaliter. Ergo dicendum eſt *In Luxuria ob annexum periculum non dari practicè paruitatem materiæ; ſed omnem delectationem libidinoſam, ſi voluntariò admiſſa, eſſe culpam mortalem.*

Variæ ſunt hominum conſtitutiones & temperamenta.

Iudicium de periculo pēdet ab experientia.

Reducunt

In fornicatione non datur materia leuis.

REducunt ad dubium aliqui rem certam & claram; qui, quantum capio verbis solùm discrepant à vera sententia. Aliud est inquirere, *An in fornicatione detur materia parua?* aliud & omninò diuersum, *An in re venerea?* Sanè in fornicatione materia parua dari nequit: quoniam quæcumque fornicatio, licèt parua sit, grauis est; nec de hoc quisquam mortalium dubitat. Sic similiter dicere possemus, non dari paruitatem materiæ in homicidio, quoniam qualecumque homicidium, mortiferum peccatum est. Non aliter in genere blasphemiæ nihil leue reperire quis poterit: Et vt vniuersaliùs loquar, idem est, ac si diceremus, non dari materiam leuem in genere peccati mortalis: quidquid enim culpa mortalis est, grauis etiam materiâ est.

Quæstio igitur est, *Vtrùm in re venerea detur materia parua?* hoc est, *Vtrùm in genere luxuriæ sit dabilis aliqua sensualis delectatio, quæ ita sit leuis, vt ex se non inferat peccatum graue?*

Considerari semper debet periculum.

Consultò *ex se* dixi: quia licèt contingeret nullam dari delectationem morosam sine culpa mortali, non statim veniret materiæ paruitas deneganda: morositas enim, quæ ex se esset leuis, posset censeri grauis ratione periculi, aut alterius circumstantiæ; adiacentis. Considerata ergo morositate venereâ secundùm se: peto, *Vtrùm aliquando, aut sit aut possit esse leuis.*

Propria ment.

MDCCIX. An libri docti debeãt ab imperitis legi?

SVmus miseri Authores Scholastici, qui formalitates distinguimus & subdistinguimus, si nostri libri à Lectoribus Metaphysicæ imperitis legantur. Me pro materia parua ab aliquibus allegari reperio, & miror semper hypotheses transire in theses, & subtiliter dicta, tam pingui Mineruâ explicari. Hanc ego ob causam, antequam aliorum sensa exponam, propriam opinionem præmitto.

An detur materia parua præscindendo à periculo? An sint instantaneæ incrementa?

Dico Primò: *Præscindendo à periculo* (casus sit possibilis aut impossibilis) *in re venerea datur materia parua.* Multæ id rationes probant: omnis enim motus incipit à minimo, & priùs erit paruus, quàm magnus. Sed quia in re lubrica lasciuæ alterationis incrementa, simillima sunt instantaneis, & periculum concomitans est manifestum; Dico Secundò, *Non præscindendo à periculo, non datur materia leuis in re venerea.* Hæc secunda conclusio praxim respicit, & vnica debet teneri. Illam in Commentario in Regulam D. Benedicti olim docui, vt benè obseruauit Bassæus & alij, qui attentè legere scripta amicorum dignantur.

Authores pro materia parua.

MDCCX. SAnè paruitatem materiæ aliqui admittunt speculatiuè, negant practicè: alij etiam eam admittunt practicè: Proderit aliquos recensere.

Thomas Sancius. Zanardus. Salas. Villalobus. Malderus.

Dari de facto materiam paruam docuit Thomas Sanchez *de matrim. lib.9 disput.46. n.9.27.& 40.* Zanardus *in direct. confess. part.1. de Sacram. matrim. c.41. quæst.28.* Salas *in 1.2. disput.6. sect.21. n.141.* Villalob. *in sum tom.2. tract.40. dub.9. n.8.* Malder. *in 1.2. q 47. art.10.*

Seraphinus Freitas. Ioan. Sanct. Miranda.

Quibus etiam fauere videntur Seraphinus Freitas *in addit. ad tract. de confess. soliciti. q.7. n.33.* Sancius *in selectis disp.13. n.22.* Miranda *in manuali Prælatorum regularium quæst.28. art.17. concl.1.* vbi in omnibus rebus, excepto iuramento assertiuo, reperit materiam leuem, & ait: *Certissimum est* (nonne constanti animo & sine aliqua formidinis specie loquitur?) *quod in omni materia, excepto periurio, paruitas materiæ excusat à peccato mortali.* Ergo etiam in venerea, hæc enim periurium non est, & vt probet subiungit. *Hæc conclusio est communis omnium Theologorum resolutio, cum Diuo Thoma 2. 2. quæstione 59. articulo 4. & quæstione 66. art.6. est etiam communis resolutio Iurisperitorum super cap. vnum, dist.25. & cap. etsi de simonia & l. scio de restitut. in integrum.* Putauit ergo Miranda suam sententiam esse certam & omnium. Citari etiam potest Marchantius *in Quæst. Pastoral. ad Decalogum cap.6. q.2.* sed & D. Antoninus Diana pro sua in mea scripta beneuolentia nonnullos mihi in suis litteris Authores suggessit, quos addam cùm meas chartas recognoscere possim. Dabo tamen doctissimum Patrem Basæum: qui *in Florib. verbo impudicitia pagina 372. num.76.* citauerat me *in commentarijs huius disput.69. num.1052.* aitque: *Inter hos* (non coniugatos) *etsi* (oscula) *non sint censenda peccata mortalia, tamen increpandi sunt, qui hoc faciunt tanquam operis arguentis animum nimis mollem & libidini deditum.* Et Syluium *2. 2. quæst.154. art.4. conclus.6.* etiam pro sua sententia allegat. Sed & verbo. *Peccatum 1. num.7. pagina 502.* sic infit: *An in rebus venereis detur materiæ paruitas excusans à mortali? Affirmant Sanchez de matrimon. lib.9. disputat.46. num.9. Nauarrus prælud.9. num.12. Clauis regia lib.8. cap 6. num.1. Salas 1.2. d.6. s.21. num.149. Vasquez 1.2. disput.108. num.3. P. Soto, de doctr. folio 26. & hanc sententiam probabilem speculatiuè docet Malderus: quia si in cæteris datur materiæ paruitas, cur non in hoc? Quidquid sit de speculatiua probabilitate huius sententiæ, negatiua est substinenda vt communior & tutior in praxi. Sanè pro huius quæstionis elucidatione non grauabor hic verba docti D. Ioannis Caramuel in Commentar. in Regulam Benedicti disputat.69. & 70. Leuis tactus, &c.* (Verba mea habes in suo loco) *& paulo superiùs* (n.1053.6.) fatetur idem author (nempe Caramuel) *periculosum esse asserere dari materiam paruam, quia* (inquit) *qui putat hanc vel illam actionem sensualem esse leuem, dum illam elicit, sæpè se exponit periculo vlteriori, &c.* Hucusque Basæus, qui cùm suam opinionem communiorem & tutiorem nominet, dicendus omninò est contrariam dicere communem & tutam. Constat igitur ex præmissis Authorum testimoniis, dari lasciuas actiones, quæ sint leues.

Marchant. Basæus. An oscula sint peccata grauia. Syluius. Sanchez. Nauarrus. Clauis Regia. Salas. Vasquez. Malderus. Caramuel. An sit bona consequentia. Hæc opinio est tutior, ergo contraria est tuta.

MDCCXI. Caietanus.

Si Authores sufficerent, vt aliquis certum, aut saltem probabile dictamen formaret: sed quia nonnulli numero Authorum delectantur, alios etiam adiungam; quoniam Caietanus *in Summula ver. luxuria.* [Potest autem dupliciter superfluitas venereorum inueniri. Primò, secundùm solas circunstantias, vt contingit inter coniuges. Et sic communiter est venialis luxuria.]

Tt 2 Intra

Intra limites matrimonij copulam solete esse venialiter peccaminosam, videtur docuisse Augustinus, nam restimonia, quæ congerit Cornelius Iansenius in suo Augustino pro hac positione, fortia sunt. Consonat D. Thom 2. 2. *quæst. 35. art. 3. in corp.* & *quæst. 36. artic. 3.* & *quæst. 153. art. 3.* & *in 4. dist. 33. quæst. 1. art.* & *quæst 2. De veritat. quæst. 25. art. 5. ad 7.* & *De malo quæst. 15. artic. 2.* & *3.* & sæpè alibi.

S. August.

Azorius Instit. *Moral. tom. 3. parto 3. libra 3. cap. 21.* [Secunda est opinio asserentium non esse peccatum mortale, sed veniale grauissimum. Sic Syluester *verb. debitum coniugale, quæst. 4.* Augelus *eodem verbo, num. 25.* Rosella & Caietanus *in summ. verb. matrimon 4.* Sorus 4. *distinct. 21. quæst. 1. artic. 4.* Nauarrus *in Manuali cap. 16. num. 42.* Hæc opinio est probabilior, quoniam, vt omnes communiter docent ex Alberto & S. Thoma, hic modus non impedit prolis generationem: nam In fœminis dicitur esse vis naturalis attractiua seminis virilis, & vis naturalis retentiua;] His verbis addit vnam lineam, quæ lima indiger. [Omnes communiter docent, coniugatos sic peccantes esse grauiter obiurgandos.] Sed cur grauiter obiurgandos? Dixerat esse peccatum veniale, &, vt puto, venialibus grauis obiurgatio non respondet. Sed hoc missum faciamus, & alios producamus Authores.

Azor. Syluester. Angelus. Rosella. Caietanus. Sotus. Nauarrus. Albertus. S. Thomas.

An ob venialia peccata sæculares grauiter obiurgandi sint?

Azorius *Instit. Moral. tom 3. part. 3. lib. 3. Item cap. 26.* [Primò quæritur, An choteæ sint damnandæ vt peccata mortalia? Respondeo ex communi opinione omnium, quos iam retuli, non esse damnandas vt peccata mortalia, quoniam ex se illicitæ non sunt; sed tantùm ex mala intentione, aut abusu, aut ex probabili periculo libidinis in aliquo, aut ex aliqua alia circumstantia.]

Azor.

MDCCXII. Henriquez *in summa Theologia Moralis tom. 1. lib. 11. de Matrimonia cap. 16. num. 6.* [Qui inuerso modo seu præpostetè succumbens cognoscit vxorem intra vas, quidam probabiliter damnant peccati mortalis, & vix obligatur vxor ita reddere. At probabilius est non excedere veniale, secluso scandalo: quia non solet impediri genetatio prolis: matrix enim fœminæ habet attractiuam retentiuamque seminis, vt stomachus respectu cibi. Dum hæc confitentur, curet Confessarius, ne nisi honestis verbis explicentur, & acriter increpandi sunt de graui veniali, nisi subsit causa, vt ne grauida à pingui marito compressa abortum patiatur: Confessarius in istis nimium non inquirat, satis est si in communi doceat, aut reprehendat abusum, contentus necessariis circumstantiis in re lubrica. Quidam satis putant, si in confessione vir explicet se cum fœmina habuisse rem contra naturam, aut extra vas naturale, non descendens ad explicandum modum & partem aut locum corporis, quasi hæc in genere moris sint vnius speciei; nec causat tam magnum horrorem, si vir & fœmina vno lecto quamuis præposterè misceantur, quàm si duo viri inter se, vel duæ fœminæ conspiciantur luxuriari in quocunque corporis loco, aut quocumque modo. Nec tamen debet Confessarius omittere necessarias interrogationes pro ratione statûs aut perfectæ consuetudinis.]

Henriquez.

De variatione modi in culpa.

An dentur venialia grauia?

Nota bene.

MDCCXIII. Basæus verb. Luxuria numero 24. [*Quinta species peccati contra naturam, est coniunctio naturalis facta modo indebito; vt quando masculus succumbit fœmina, & fœmina supergreditur; vel quando copula fit præposterè retro accedendo, sed in vase naturali: vel quando copula fit sedendo, aut stando: hæc coniunctio inter coniuges est peccatum, quoties interuenit tanta deordinatio, vt sequi non possit generatio: quia tamen generatio in prædictis casibus rarò impediri potest: rarò etiam contingit peccatum mortale in prædicta coniunctione nisi adsit aliqua praua intentio; ordinariè tamen non deest grauissimum peccatum veniale, nisi aliqua necessitas excuset.* Et citat *lib. 5. cap. 13. in fin.* Lessium *lib. 4. cap. 3. dub. 13. n. 89.* Sanchez *lib. 9. disputat. 16. num. 3.* Filliucium *tract. 30. cap. 8.* Reginaldum *lib. 31. num. 235.* Consonat Diana *p. 1. tractat. 7. resol. 35.* Ecce vir pius & doctus concedit peccata venialia in modo: An-ne etiam in substantia Luxuriæ? Etiam: ait enim *ibidem num. 19.* iuxta editionem primam, qua nunc vtor. *Procurare magnam commotionem spirituum ordinatorum ad pollutionem, vel ad magnam distillationem per media aliàs etiam licita, est peccatum mortale: quia talis alteratio est inchoata quædam pollutio, & ad pollutionis consummationem essentialiter ordinatur. Secus* (N.B.) *vbi leuis quædam distillatio & spirituum commotio procuraretur; excusaretur enim à mortali id procurans, ratione paruitatis materiæ, cessante pollutionis periculo.* Et citat pro hac sententia Sanchez *de matrim. lib. 9. disputatione 17. num. 18.* & Bonacinam *de matrimon. quæst. 4. part. 10. num. 13.*

Basæus. Lessius. Sanchez. Filliucius. Reginald. Diana.

De commotione leui humorum seminalium.

Sanchez. Bonacina.

Adiungi etiam poterit his Authoribus Iacobus Marchantius, qui *in Hort. Pastorum cap. 6. resolution. 13.* inter distillationem & pollutionem distinguit, docetque non esse peccatum mortale se exponere periculo distillationis. Ergo omnis delectatio luxuriosa, quæ periculum distillationis non excedit, ad huius Authoris mentem non est peccaminosa mortaliter. Imò nec osculum leuiter datum, nec attactus leuis faciei aut manûs personæ alterius sexûs: illud enim & hunc expresè damnat de veniali. Sed, vt superiùs vidimus, nimis laxè discutrit de distillatione & attactu Marchantius; non enim culpâ mortali carent, quæ ipse excusat. Forte minùs exorbitat Layman *lib. 3. sect. 4. num. 19.* docens, non esse peccatum mortale inter coniugatos præbere distillationi causam.

Marchant.

De periculo distillationis.

De osculis.

Vide num. 1643.

MDCCXIV. Ioannes Gerson *opusculo de cognitione peccatorum venialium & mortalium, consideratione 17.* [Quintò cogitari potest de peccato carnis ad confitendum, vel ad cauendum, vel solum per conditionem, dicendo: *Si non esset contra mandatum Dei, talis res fieret, aut talis:* & ibi sæpè non est peccatum, vel non est nisi veniale Sed tamen quòd caueatur malus consensus contra mandatum Dei, & quod talis cogitatio non inflammet se nimis. De hoc peccato scripsi diffusiùs alibi in vno tractatulo nominato *Speculum animæ*] Nota illud, *peccatum veniale*; nota illud, *nimis*. Ergo dantur in genere Luxuriæ venialia: & illa morosa delectatio est mortalis, quæ inflammat nimis, & venialis quæ non inflammat nimis.

Gerson.

De cõsensu conditionato.

An alia delectatio inflammet nimis, & alia non nimis?

Dixerat paulò antè, [Luxuria aliquando est

est in primo moto cogitationis, & ibi est peccatum veniale; quia consensus noo est perfectus. Secundò, potest haberi consensus (nempe completus) ad delectationem, quæ est in opete Luxuriæ, quod esset peccatum mortale, & ibi est peccatum mortale, si quis acciperet delectationem io his, quæ de se non sunt nisi veniale, non est nisi veniale peccatum.] Ergo inter lasciua opeta cognoscit alia, quæ venialia; & alia, quæ mortalia sint.

Hassia.

Henricus de Hassia *in Regulis ad cognoscendam differentiam peccati mortalis & venialis. § Luxuria.* sic inquit: [Sunt motus aliqui interiores, & etiam exteriores, ad peccatum Luxotiæ pertinentes, sed imperfecti, & in illa specie quædam sunt venialia, & quædam mortalia peccata; horum tamen limitatio non est faciliter in scriptis ponibilis.] Ergo etiam motus exteriores aliquando sunt leues, & culpam venialem inducunt.

MDCCXV. Petrus Marchantius.

P. Petrus Marchantius Ordinis S. Francisci Commissarius Generalis, io rebus Moralibus doctissimus & expertissimus, *in sui Tribunalis Sacramentalis tom. 2. tractat. 7. tit. 1. quæst. & resolut. 2.* sic inquit: [Oscula & amplexus, quæ vel ex affectu libidinoso procedunt, vcl cum affectu libidinoso sunt coniuncta, extra coniugium, siue ad concubitum carnalem ordinentur, siue in delectatione carnali & libidinosa ex ipso osculo oriente sistant, natutâ suâ sunt peccata mortalia, nisi leuitas materiæ, aut imperfectus consensus excuset. Dixi (nisi leuitas materiæ, aut imperfectus consensus excuset) admitto enim leuitatem materiæ in motibus carnis, qui facilè subrepunt, & à quibus homo vix in eiusmodi liber esse potest. Vnde leuitatem non attendo io ipso osculo, si osculum aliàs impudicum sit, & ad libidinem tendat; sed leuitatem in motu carnis leui & subreptitio, ratione cuius osculum non infigitur, vel qui ex osculo aliàs oon inhonesto consurgit. Imperfectionem autem consensûs pono in inaduertentia & motibus, siue primò-primis, siue secundò-primis, &c.] Ecce in Luxuriæ genere duas classes doctissimus Vir venialium peccatorum constituit; & in altera illa, quæ materiæ paruitas, & in altera, quæ consensus semiplenus à lethali grauitate excusat. Editus fuit liber iste Gandaui anno 1642. quem oomine & commissione Emioentissimi D. D. Cardinalis Francisci Barberini consultis Viris doctis approbauit Illustrissimus Dn. Dn. Franciscus Vander Burch Archiepiscopus & Dux Cameracensis, S. R. I. Princeps, &c. quem etiam Nicolaus Breydel S. Theologiæ Licentiatus, librorum Censor, P. Prouincialis Matthias Hauseus, & P. Custos Custodum Laurentius Dingeon approbarunt. Omnes igitur isti vt minimum iudicarunt esse probabilem sententiam, quæ docet in rebus venereis dari materiam paruam de facto. Dico attentè *de facto*, non enim Marchantij Resolutio est purè speculatiua, sed practica.

De osculis. — Nota benè. — *Franciscus Vander Burch. Nicolaus Breydel. Matthias Hauseus. Laurent. Dingeon.*

III.

Rationes pro eadem sententia.

MDCCXVI. Inter prædictos Authores & Caramuelem differentia. An rationes aduersariorum nimiũ probent?

ECce: prædicti Aothores, & alij multi, quos allegare possem, materiam in venerea paruam, non solùm speculatiuè, sed etiam practicè, & de facto sine vlla formidine admittunt. Ego sententiæ meæ consto; &, quia rationes, quibus vtuntur illi, plus interdum videntur quàm deberent & vellem, easdem nomine meo non proponam, sed reuocabo Rosimundum, qui omnia cooptans, ingeniosè discurrat.

Ratio à pari. — An sit fortiss. — Quid requiratur, vt impugnetur probabilitas?

Probat igitur primò Rosimondus Resolutionem præcedentem, à pari argumento desumpto. [Nam, si in cæteris præceptis datur materia parua, etiam dabitur in castitatis præcepto.] Et quidem ratio à pari, esse solet fortissima; non enim semper solet dari manifesta disparitas, & disparitatem probabilem Rosimundus non curat: non enim suam sententiam vult haberi euidentem, sed probabilem, & asserit paritatem fore probabiliter veram, quamdiu non demonstretur & euidenter probetur esse falsam.

De periculo.

Das disparitatem: quòd fragilitas humana sit maxima, & periculum videatur euidens. *Sed hæc ratio*, inquit argumentator, nec est vera, nec sufficiens. Sanè non est vera: quoniam non videt, cur non possit Petrus leuiter fœminæ pedem pede comprimere, quin se exponat euidenti periculo consensûs in vlteriorem actum: Quis credat non esse possibile, quòd Paulus ex leui vel sensuali curiositate aspiciat transeuntem fœminam, quin velit vlteriùs progredi & liberiùs peccare? *Præterea.* Estò detur tale periculum concomitans, quod reuera non semper datur. Estò non possis digitum mulieris stringere, vel leniter sine periculo euideoti consensus: an ideò neganda esset materiæ paruitas? minimè. Sane dicendum esset, leuem tactum habere duas malitias distinctas, alteram intrinsecam, alteram extrinsecam; intrinseca esset malitia leuis, vtpote quæ sumeretur ab actûs quantitate, quæ reuera est leuis: extrinseca esset grauis, quoniam sumeretur à periculo, quod supponitur euidens & graue.

Periculum proximum quid? — Paruitas physica. — An leges obligẽt grauiter in materia leui.

Probat secundò. Non potest esse intrinsecè materia grauis moraliter, quæ entitatiuè est parua: atqui potest dari commotio venerea, quæ entitatiuè sit parua: ergo potest dari sensualitas, quæ sit materia parua. Maior est vera: Leges enim non possunt obligare grauiter, si materia sit leuis, vt probauit Caramuel in Commentario in Regulam D. Benedicti *num.* 41. Minorem efficaciter ipse Rosimundus persuadet. Datur commotio venerea grauis, datur & insensibilis: ergo poterit dari talis, quæ sit insensibili maior, & graui minor. Patet consequentia: nam datis duobus extremis, etiam media debent designari. Quod dentur commotiones venereæ insensibiles constat clarissimè. Primò, quia contingit quempiam aliquando sine aduertentia habere aliquam humectatem: hæc autem insensibiliter stillat, quæ sine commotione venerea stillare non potest: ergo datur venerea commotio, quæ sit insensibilis verè.

Secundò, Galenus *in medicinali arte*, cui ſubſcribunt Ioannes Argenterius *comm.* 1. *pagina mihi* 120. Nicolaus Bieſius *ibidem à pag.* 14. *ad* 19. diſtinguit inter corpus ſanum & neutrum: Neutrum in tertio modo, idem eſt quod ægrotum medicè. Morbum medicum dicunt humorum deordinationem, tam leuem, quæ ab ægro percipi non poſſit. Tali morbo laborant vniuerſi aliquibus diebus antequam infirmeotur grauiter. Senſibilem morbum illum appellant, qui eſt quantitatis ſenſibus proportionatæ: habent enim ſenſitiuæ potentiæ ſuos terminos magnitudinis & paruitatis. Vtrumque morbum poſſemus definire ſic. Morbus medicus ſeu neutrius corporis ille eſt, qui ſubiacet ſpeculationi medicæ, & non praxi, quoniam ab ægro non percipitur, quando eſt, ſed innoteſcit à poſteriori grauior factus. Morbus ſenſibilis ille dicitur, qui à dolente percipitur quando eſt, & ſubeſt medicinæ praxi. Ex qua doctrina arguo ſic. Magis ſenſibilis eſt dolor, quàm luxuria: atqui dantur dolores medici, hoc eſt, inſenſibiles; ergo in re venerea dabuntur etiam commotiones medicæ, quæ ſenſu percipi non poſſint. Maiorem probat Luxuriæ ipſa moroſitas, quæ tarda eſt, & quodammodo doloris antipes: is namque eſt viuax, acutus & celer: tactum luxuries moroſè afficit, quem dolor acutè & celeriter pungit: vnde vix videmus dormientes à luxurie excitari, dolentes è contra vix quieſcere & dormire. Verùm

Corpus neutrū. Morbus medicus. — *Morbus ſenſibilis.* — *Ratio à fortiori.* — *Commotio medica.*

Admittis dari commotionem veneream inſenſibilem, & nihilominus negas dari materiam paruam, quia commotio medica ſeu inſenſibilis non iam parua, ſed materia nulla eſt: quidquid autem laſciuum & ſenſibile ſit, erit materia magna.

An in Luxuriæ genere detur materia nulla?

Concedo, commotiones medicas, ſeu inſenſibiles non eſſe culpabiles venialiter: illud autem quod ſubſumitur, gratis aſſeritur. Quia, ſi dolor medicus augeretur ſucceſſiuè, & continuè, quouſque eſſet dolor magnus, debuiſſet neceſſariò prius fuiſſe paruus, quàm magnus: ergo ſimiliter, ſi commotio venerea medica continuè creſcat, & fiat magna, priùs erit parua, quàm magna: ergo impoſſibile eſt negare leuem quantitatem in hoc genere. *Huculque* pro hac ſententia fuit argumentatus Roſimundus: ſed quia nos ex vno latere, & alij ex alio arguméta, & rationes obiiciunt, quomodo illis ſatisfaciat, aut ſuccumbat ipſe Roſimundus, videamus.

Obiectiones ſolutæ.

MDCCXVII. ADuerſus Roſimundum argumentantur nos, argumentantur alij: & quia Theologi, qui materiam in re venerea paruam tuentur, omnia argumenta, quæ obiiciuntur, eneruare conantur, legamus attentè ſequentia.

PRimò, Authores, qui materiam leuem in genere luxuriæ negant, obiiciunt improbabilem eſſe Roſimundi, & aliorum ſententiam: ſed cur? quoniam, ſi talis eſſet, non deberet à quopiam viro docto interdici. Atqui Claudius Aquauiua iuſſit ſocietatis Theologis, ne docerent in re venerea quantitatem paruã: ſententia ergo contraria non eſt probabilis.

An opinio benigna ſit improbabilis? De mente Aquæuiuæ. Hæc materiæ paruitas in ſocietate non defenditur.

Reſpondet ille negando maiorem: nam opiniones probabiles interdici poſſunt, & ſolent laudabiliter, cùm cauſa exigit. Virginem v.g. cum peccato conceptam fuiſſe, probabile eſt, ſed defendi non poteſt, ob rationes & cauſas legitimas, quibus ductus decreuit Pontifex, vt ſententia benignior doceretur, & defenderetur: ergo ſimiliter aliæ opiniones, licet probabiles, proſcribi poſſunt. Qoid, etiam Aquauiua non condemnet materiæ paruitatem in re venerea, ſed in fornicatione? Hoc examinent, quibus vacat, & quorum intereſt. Quid ſi etiam aliquis dicat eumdem Aquamuiuam fuiſſe virum in aliis qualitatibus magnum, non tamen in re ſcholaſtica, & ſpeculatiua; totus enim regimini, & praxi incumbens, non poterat ſubtiliſſima ſcholaſticæ rei arcana penetrare? Sed & hoc alij examinent.

An opiniones probabiles interdici poſſint, & ſoleant? — *Aquauiua qualis?*

DIces, malè pro hac ſententia citari Sancium: is enim Author ea, quæ priùs leuiter dixerat, re meliùs expensâ retractauit *in ſumm. tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 6. *num.* 2. Reſpondet ille, huius ſententiæ probabilitatem non pendere à reſolutione Sancij: nam, vt vidimus, à multis præter Sancium defenditur. Sed neque Sancius dicendus eſt priorem ſententiam retractaſſe: illam enim renuit dum liberè ſcripſit; contrariam autem, non ratione aliqua ſolidiore, ſed præcepto Generalis coactus *in ſumm. tom.* 2. amplexus eſt. Retractationes Sancij docti iudicant ab alio factas. Beyerlinckius verbo. *Mollities*, §. *Quid ſit*, ſic ait. [Adſcribitur hæc ſententia Thomæ Sanchez *in tractatu de matrimon.* in prima illius editione: at in poſterioribus videtur Auctor, aut alius eius nomine ſententiam ſuam hîc retractaſſe, & communem aliorum complexum eſſe] Ecce dubitat, an Sancius, an alius opiniones primæ editionis mutauerit?

MDCCXVIII. *Obiectio 2. de mente Sancij.* — *An Sanchezij Retractationes, illius ſint.*

INſtas iterum: Diana vir Doctiſſimus edidit Reſolutiones benigniſſimas, nihilominùs *part.* 3. *tract.* 5. *reſolut.* 1. putat periculum eſſe, aſſerere dari in re venerea paruam, ac leuem quantitatem.

MDCCXIX. *Obiectio 3. de mente Dianæ.*

Dabit duas ſolutiones Roſimundus. *Prima eſt*, Dianam ſexcenties admittere quantitatem leuem in materia venerea, ſemel aut iterum negare. Et hoc ipſum Roſimundus ipſiſſimus ſuadebit iſto ſyllogiſmo. Vbicumque datur veniale, quod conſensûs ſemipleni ratione non excuſatur, hoc eſt, vbicumque reperitur veniale commiſſum cum conſenſu pleno, ponitur leuitas obiectiuæ materiæ: At Diana in re venerea ſexcenties admittit peccata venialia, quæ ob ſemiplenum aſſenſum, non excuſat: Ergo ille ſexcenties admittit materiam paruam in re venerea. Et minorem eiuſdem teſtimonia demonſtrant.] Hæc dicta ſint, vt oſtendatur Diana conſentire, quem ſtudioſus Lector legat, & accuratè examinet.

MDCCXX. *Secunda ſit*, quod non conceſſo, ſed condonato, Dianam eſſe contrarium; eius ingenium ait Roſimundus, veneror: eius induſtria multas opiniones euaſiſſe probabiles, quæ antea non erant aſſero: vocoque inuidum, qui non confirmet. Addo tamen, eum tametſi magnum vnum Authorem eſſe, nec ipſius

nec

nec Tanneri, Castri Basilij Pontij, Lessij, Rebellij, & Aquauiuæ authoritatem tantam, vt ob illam contraria pars non iudicetur probabilior, & si rationem consulamus, certa: *Periculosum est*, ait Diana, *asserere dari materiam paruam*. Fateor: [quia, qui putat hanc vel illam actionem sensualem esse leuem, dum illam elicit sæpè se exponit periculo: vnde si hoc sit alterius rei etiam leuis, erit remotum, non enim datur proximum si materia sit parua, vt inferiùs videbimus: si periculum sit euidens, & rei grauis, erit peccatum mortale:] ideò doctissimè Malderus docet, speculatiuè posse admitti materiam paruam; practicè autem (hoe est ratione periculi imminentis) non posse: nam actio ex sua natura leuis, poterit esse peccaminosa grauiter, si grauiter sit periculosa.

Hæc verba, quæ parenthesi hac [] quadrata clauduntur, citãtur laudanturque à Basæo in floribus verbo Peccatũ.

I.[1] p.425.n.7. in Antuerpiensi edit.

MDCCXXI. Obiectio 4.

ARatione argumentaris sic. Nulla est tam parua fornicatio, quæ non sit peccatum formale: Ergo nulla tam parua fornicatio, quæ non sit peccatum mortale; ergo nulla est tam parua delectatio lasciua, quæ non sit culpa grauis. Probat Filliucius consequentiam; Quia delectatio sortitur morem actûs: atqui actus mortiferè peccaminosus: ergo & quæcumque delectatio.] Sic respondet.

Negatâ primâ consequentiâ ad Filliucij probationem respondet distinguendo maiorem. Delectatio leuis sortitur morem actûs, negat: grauis, concedit. *Vel aliter*. Delectatio leuis sortitur morem actus leuiter, concedit; sortitur illum grauiter, negat. Concedit subsumptam minorem: & eodem prorsùs modo distinguit consequens. Si Filliucius agat de delegatinne graui, concedit; si de leui, negat.

MDCCXXII. Obiectio 5.

ARguis iterum, Omnis delectatio venerea secundùm Galenũ est inchoatio quædam pollutionis: Atqui omnis actus inchoatus pollutionis est mortalis: ergo quæcumque delectatio. Et ille Galeno duobus modis respondet. *Primò*, à nullo hucusque Phytico demonstratum delectationem morosam in decisione seminis consistere; fortè enim seminis luxatio, compressio, aut titillatio citra omnem scissionem, aut decisionem causat delectationem. Sed condonando Galeno in omni delectatione lasciua decidi semen, respondebit *secundò*, distinguendo: Omnis delectatio venerea est pollutionis inchoatio? remota vel proxima, leuis vel grauis, parua vel magna, concedit: est semper inchoatio proxima grauis, & magna? negat. Similiter, omnis actus pollutionis, qui grauiter est inchoatus, erit peccatum mortale: non autem qui fuerit inchoatus leuiter. Vnde sequitur quamcumque delectationem grauem esse mortaliter peccaminosam: non quamcumque leuem. Si enim obiectio hæc esset efficax, nec egeret distinctione; etiam sequens esset demonstratiua: [Vnus haustus vini est principium ebrietatis, omnis enim ebrietas incipit ab vno haustu: atqui ebrietas est peccatum mortale: ergo & vnus haustus.]

An omnis delectatio sit pollutionis inchoatio?

SIc est argumentatus Rosimundus, praxim ab speculatione non distinguens. Eius Ego rationes considero, argumenta ei obiecta, & eius solutiones perpendo, à præscindendo à periculo, ei consentio: at quia in praxi, & de facto semper id reperitur, concludo has duas Conclusiones ponendo. Sit

Prima. *Speculatiuè, & præscindendo à periculo in delectatione venerea datur materia paruitas.* Resolutio.

Secunda. *Si hæc delectatio ita parua posset poni à parte rei sine vlteriori periculo, esset de facto culpa leuis: at, quia semper adest periculum, semper est mortalis.*

Nota.

CVm iterum iterumque literarum ad D. Antoninum Dianam virum doctissimum, & optimè de Ecclesia meritum mentionem fecerim; iure illas interlegere cupis: igitur, vt tuo ego desiderio satisfaciam, illas subiungo.

LITERÆ.

Ad Doctissimum D. Dianam.

MDCCXXIII. Amor duplex. Amãs amẽs.

SVnt, qui amicos stultè diligunt, & in ipsis non caret sua laude dilectio; pingitur enim Amor cœcus, & docemur interdum experientia, eosdem esse amentes, & amantes. Sunt, qui prudenter; & in ipsis commendatur integritas; mentis enim sinceritas, quam Amor non obnubilat, eximia est. Et tu inter istos vltimos, me diligis; & quia prudenter, non ita me, vt meos etiam errores mecum diligere, aut etiam approbare videaris, Legis scripta mea curiosè, & quia me amas, etiam mones, vbi inter vortices, & scopulos debeam vela diligere moderatiùs, & cautiùs. Sed quia præcipua, quæ scripsitas, Materiam paruam in Luxuria concernunt, assero me hanc Conclusionem. [*In re venerea practicè, & non præscindendo à periculo, nunquam datur materia parua: at verò speculatiuè (nimirùm, si consideremus non actiones lasciuas, quales sunt, sed quales essent, si non esset periculum) datur materia parua,*] defendisse & defendere, ductum rationibus, & authoritatibus, & contrariam, ni velim abuti ingenio, & mentiri conscientiæ, non posse. Rationes in Commentario in Regulam Diui Benedicti luculenter expressi; addidi authoritates: & quia te legendo proficio, patere Doctissime Vir, vt quid in Tuis doctissimis Libris didicerim, sincerè & distinctè proponam. Probabo, *te docere centies illam sententiam, quam nunc carpis: te admittere materiam paruam in re venerea, non solum speculatiuè, sed & practicè*: & vt clariùs procedam hanc Epistolam in três Partes distinguam: Agam in prima de paruitate materiæ in ipsa substantia Luxuriæ; & in secunda de paruitate materiæ in Luxuriæ accidentibus modificantibus; & demum in tertia de periculo.

Intentum Authoris in hac Epistola.

PARS I.

MDCCXXIV.

VT probem, Vir Doctissime, & Eruditissime, Te frequentissimè materiam paruam in genere Luxuriæ admittere, hunc analogismum præmitto. [*Vbicumque datur venia-*

le, quod semiplenum consensum non causat, ad materia leuitatem recurritur (nam posito consenso pleno, & grauitate materiæ, peccatum non erit veniale, sed mortale.) *At Diana meus sæpissimè admittit peccata venialia in genere Luxuriæ, etiam posito consensu pleno* (quod ipsum clarissimis testimoniis probabo.) *Ergo Diana meus admittit in genere Luxuriæ paruitatem materiæ.*] Vt minorem demonstrem, obsecro digneris attentè legere, & considerare subsequentes paragraphos, & Te leges in illis, videbisque me paruam in genere Luxuriæ materiam potissimum à Te didicisse.

An Diana in re venerea materiæ paruitatem admittat?

I.

MDCCXXV. PRima, quæ occurrunt, sunt fortissima clarissima, & doctissima verba. [Notandum est, pollutionem præuisam, sed non intentam, ex actionibus peccaminosis tantum venialiter in genere Luxuriæ, non esse peccatum mortale, vt ex tactu v. gr. leui manûs, visu, verbis aliquantulum libidinosis, &c. Ita Suarez, Henriquez, Sanchez, Villalobos, Lessius, & alij apud Tannerum *in part.2. disp.4. q.8. dub 9 num.*123. quorum sententiam *num.*126. probabilem putat.] Sic tu habes *part.1.tract.7. resolut.*65. At dices te loqui ad aliorum mentem. Sed si hoc respondeas, nec dices verum, nec ad rem. Non ad rem; quia sunt magni illi Authores, quos pro materia parua citas, & hi mihi sufficerent. Non verum; quia subiungis. [*Notentur hæc, quia sæpius in praxi occurrere possunt.*] Ergo, vt bene Confessiones audiam, & de peccatis bene iudicem, iubeor à te notare tactum leuem manûs, visum tantisper lasciuum, verbum aliquantulum libidinosum, esse materiam leuem in genere luxuriæ, & pollutionem præuisam, & ex his leuibus peccatis exortam esse in eodem genere materiam paruam, ac propterea nonnisi leuiter peccaminosam.

An pollutio præuisa, & non intenta sit peccatum mortale. An in tactu leui manus, visu, & verbis lasciuis reperiatur culpa mortalis?

MDCCXXVI. At ego oro, vt aduotes me nunquam toto vitâ meâ, tam absolutè leuem admisisse materiam in genere libidinoso; semper enim ago præscindendo à periculo, quod à parte rei separari non potest.

Diana laxiùs sentit, quam Caramuel.

Et vt quid sentiam dicam, puto pollutionem non posse esse venialiter peccaminosam, quoniam materia grauis est, & in materia graui positâ mente clarâ minimeque turbatâ, nunquam venialiter peccatur. Ergo si peccaminosa illa est, mortalis est: aut aliàs, quod existimo, quia illa, de qua agis, mortalis non est, nullo modo peccaminosa est.

II.

MDCCXXVII. HÆc verba, quæ dedi, & tua, & clara sunt: addam æquè expressa, aut clariora. *part.2. tract.15. resol.* 31. interrogas, An pollutio præuisa, & non intenta, quæ oritur ex verbis, non quidem turpibus, sed amatoriis, & affectuosis, dictis ab illis, qui volunt coniungi matrimonio, sit mortalis? Respondes negatiuè; & sic probas. [Pollutio licèt præuisa, non tamen intenta, ex causa venialiter peccaminosa, non est peccatum mortale: Sed illa verba, ex quibus prouenit pollutio, sunt tantum peccata venialia (N.B.) Ergo talis pollutio, non erit peccatum mortale.] Sic dialecticaris Vir Eximie, & in hoc Ego syllogismo multa inuenio, quæ Maiorem impugnent, multa quæ ex Minore sequantur; dabo aliqua: interim videamus, quo Tu modo nobis suadeas singulas propositiones.

Iterum de pollutione præuisa, & non intenta.

Maiorem hac ratione confirmas. [Quia, cùm pollutio non sit in se volita, sed in causa, in qua præuidetur, in tantum mala erit, in quantum mala est causa: in tantum enim culpa est, in quantum est voluntaria: si ergo causa est venialiter mala, talis erit & pollutio.] Progrederis, & hanc sententiam sic defendi à Vasquez *part.1.sem.1. disput.*115. *cap.*3. *num.* 9. *&* *in opusc. de restit. cap.*3. §.2. *dub.*6. *num.*14. Salas *in* 1. 2. *tom.*2. *quæst.*74. *tract.*13. *disput.*6. *num.* 18. Henriquez *in summ. lib.*11. *cap.* 16. *num.* 6. Lessio *de Iustitia lib.* 4. *cap.*3. *dub.*14. *num.* 100. & nouissimè Bonacina *tractat. de Matrimon. quæst.* 4. *punct.* 10. *num.* 9. qui docet, *Pollutionem non esse peccatum mortale, quando proueniat ex causa venialiter luxuriosa, & leuiter in pollutionem influente.* Et tandem à Filiucio *in quæst. Moral. tom.* 2. *tractat.*30. *cap.*8. *num.* 152. vbi ait: *Tunc solum reperiri culpam mortalem in causa, ratione pollutionis præuisa, & non intenta, quando absque non vrgente necessitate exercetur actio ex natura sua turpis, & per se tendens ad actus venereos excitandos, & consummandam pollutionem, qualis tantum est in actionibus mortalibus pertinentibus ad sextum præceptum, vt cogitationibus morosis, aspectibus, & tactibus mortalibus: si enim sint tantum veniales, ex defecta plena aduertentia, vel ex suo genere, vt quia ob curiositatem tantum, tunc tantum erit venialis pollutio, inde sequuta.*] Sic conatis persuadere maiorem. Nolo iudicare, An illa pollutio sit mortalis; nam in mea Theologia præter-intentionali illud examino, vbi affirmo illam, aut fore præter intentionem, aut ex intentione; si nullo intenta modo, nec venialiter esse peccaminosam; si intenta in causâ, non solùm leuiter peccaminosa, sed etiam in indifferente, aut etiam materialiter bonâ, esse malam mortaliter: Sed hæc subtilia sunt, & quæ nos ab scopo amouerent: Ibi videri poterunt; nam volo stare intento meo, & ex tuis verbis hanc breuem consequentiam diducere. *Tu, & tecum Vasquez, Salas, Henriquez, Lessius, Bonacina, & Filiucius asserunt, pollutionem, præuisam, non tamen intentam, tunc esse venialiter peccaminosam, quando prouenit ex actione lasciua, quæ vel ex inaduertentia, vel ex suo genere sit peccatum veniale: Ergo Te iudice ex horum sex Autorum sententia, dantur lasciuæ actiones, quæ non solum ob inaduertentiam, supponatur enim præuisa, sed etiam ex suo genere ob paruitatem materiæ, fiat peccata venialia.* MDCCXXVIII.

Pollutio alias ex intentione & alias præter intentionem contingit.

Transis ad Minorem, & quæ intuli, concedis, & admittis expressè; ais enim: [Restat modò probare Minorem, & ostendere, verba illa (affectuosa, & amatoria) dicere, esse tantum peccatum veniale, quod docet & probat Ioan. Salas *in* 1. 2. *tom.* 2. *tract.* 13. *disput.*6. *sect.*24. *num.*163. & Sanchez *num.* 37. vbi ait: *Loqui verba amatoria, quæ vulgò* requiebros *appellamus, vt videlicet.* Cor meum, Bonum meum, Anima mea, *ob solam vanitatem,* MDCCXXIX.

Verba amatoria? Hisp. Requiebros.

&

& ad conciliandum vanum amorem, non excedunt culpam venialem. Quæ quidem doctrina intelligenda est secluso scandalo, & periculo proprio, vel alieno, videlicet illa verba audientis, vt succedebat in nostro casu. Ergo concludendum est, pollutionem ex talibus verbis sequentem, non esse peccatum mortale; quia, vt diximus prouenit ex causa tantum venialiter peccaminosa, & non adest periculum consensus, & delectationis. Vnde Henriquez, *vbi supra*, ait, Non esse peccatum mortale, si quis pollutionem patiatur ex visione fœminæ curiosa, vel esu cibi calidi, aut lectione etiam turpi, quia hæc non sunt, ait ille, causa physica & moralis, quæ prouocent pollutionem.] Ecce admittis actiones lasciuas, paruas, & veniales, non quidem aduertentiæ defectu, ponis enim non solum esse visas, sed in ipsis futuram pollutionem præuisam, sed ob paruitatem materiæ.

MDCCXXX. Cæterùm, quia nonnulla immiscuisti, quæ lima indigent, volo paucula recognoscere, & videre quomodo consentiant conclusioni. Hæc erat: *Non peccat mortaliter fœmina, quæ profert verba amatoria, & affectuosa, etsi præuideat pollutionem inde sequuturam, modò illam non intendat.* Probabas, quia tametsi præuisa, non erat volita in se, sed in causa venialiter peccaminosa; Porrò, si habet causam venialiter peccaminosam, fallitur Henriquez cùm ait, eiusmodi pollutionem non habere causam physicam, aut moralem: & falleris tu, cum Henriquezij verba contra tuam conclusionem radicitus militantia, ad eiusdem probationem assumis. Præterea, si verba Sanchezij intelligi debent secluso periculo audientis, cur ponis illa verba, *vt succedebat in nostro casu?* non enim in casu ponitur affuisse periculum audientis, sed dicentis. Ergo debebat non absolui illa fœmina. Quoniam, si ipsa experiebatur se incidere in pollutionem ex illo amatorio colloquio, debebat præsumere, aut supponere in eamdem incidere amasium, quem ipsa inducebat in maximum consentiendi periculum, qui censeri possit consensurus omninò, ni darentur rationes grauissimæ, nam certitudo hîc physica haberi non posset; non enim honesta virgo auderet super hoc amasium suum interrogare. Tandem incidere in pollutionem hæc mulier dicitur, & in casûs propositione carere delectatione, & in solutione carere periculo delectationis, quæ summè diuersa videntur. Porrò dari pollutionem in corpore mediocriter sano sine delectatione, impossibile est: vt vt esset hoc possibile, adhuc impossibile esset illam dari sine delectationis periculo: quæ omnia claudo, Resolutionem alterius casus referendo. [Eram olim Bruxellis, & me vexabat suis contemplationibus, & reuelationibus quædam virago, aliàs timoratæ conscientiæ, quæ inter alios fauores sibi diuinitus concessos istum se experiri dicebat; nimirùm, in coniugali copula nullam delectationem, aut sensualitatem sentire; & tamen sana, & robusta erat, & filiolos habebat speciosos. Petij, An sentiret dolores in partu? & affirmatiuè respondenti, *Delectatio*, aio, *dolorque, miseræ sunt correlatina, & tunc primùm incipiam credere te sine delectatione concipere, cũ te sine dolore eniti.*] Cur plura? Pollutio sine delectatione nõ datur.

* In verbis amatorijs videndũ nõ solũ, an careat periculo, qui dicit; sed, an etiã illo careat, qui audit.

An detur sine delectatione pollutio?

III.

MDCCXXXI. ILlum, qui confricat verebunda brutorum, communiter peccare venialiter docuit Sanchez *de Matrim. tom.* 3. *lib.* 9. *disp.* 46. *num.* 15. quia inde non excitatur vehemens delectatio. Ergo delectatio, quæ non est vehemens, teste Sanchez, est materia parua. Huius quæstionis meministi *part.* 2. *tract.* 17. *resol* 37. & propriam sententiam non aperis, at *part.* 9. *tract.* 8. *resol.* 31. §. *Quæritur secundò*, stas à contraria sententia.

An verenda brutorum confricare mortale sit?

Sed & Sanchez *loco citato, disp.* 44. *num.* 16. alia venialia etiam peccata in genere Luxuriæ admittit propter paruitatem materiæ.

IV.

DElectationem voluntariam, quam habet coniux, etiamsi commoueatur sensitiuè in absentia alterius coniugis, excusas à peccato mortali, tum alibi, tum etiam *part.* 3. *tractat.* 4. *resol.* 100. Ergo etiam hîc admittis paruitatem materiæ.

De coniugũ delectationibus.

V.

MDCCXXXII. SAnchez *de Matrim. tom.* 2. *lib.* 9. *disp.* 44. *num.* 16. admitti posse coniugatum se tangere voluptatis causa, & hoc cum peccato veniali. Citatur à Te *part.* 3. *tract.* 4. *resol.* 215. Resumis hanc quæstionem *part.* 4. *tract.* 4. *resol.* 137. & addis Gasparem Hurtado *tractat de Matrim. disp.* 10. *diff.* 20. *num.* 47. Petrum Ochagauiam *de sacram. tract.* 5. *de Matrim. quæst.*.... *num.* 9. docesque hanc eamdem opinionem tanquam probabiliorem defendi à Ioanne Præposito *in* 3. *part. D. Thomæ quæst.* 6. *dub.* 26. *num.* 188.

De tactibus coniugum.

VI.

MDCCXXXIII. INterrogas *part.* 3. *tract.* 5. *resol.* 88. Anne licitum sit aspicere coitum bestiarum, seu verenda turpiter commota? An etiam verenda, & coitus hominum? Et ais P. Iacobum Granadum *in* 2. *part. D. Thomæ contr.* 6. *tract.* 4. *disp.* 7. *num.* 3. approbare doctrinam Sanchez, & respondere his verbis. [Non damnatur de mortali inspicere verenda bestiarum, etiam turpiter commota. Quod verò attinet ad coitum, licèt sine necessitate sit mortale studiosè aspicere concubitum licitum, vel illicitum hominum, eo quod nimiùm sensualitatem commoueat, & sit periculo nimis obnoxium: de coitu verò bestiarum videtur id de se non esse mortale, quia non multum prouocat ad luxuriam. Denique aduerto non esse mortale aspicere vllum coitum ita breuiter, & quasi per transennam, vt non sufficiat ad notabilem commotionem: & idem dicendum est, si ille, qui aspicit, attenta propria complexione non subit periculum prædictæ commotionis. Ita Granadus, qui etiam addit peccatum mortale esse ex proposito, & sine necessitate aspicere personam alterius sexus nudam; vt si vir fœminam, & fœmina virum intueatur, imò, & si solùm videat verenda illius; quia id valde pugnat cum honestate naturali, & quia est notabilis causa magnæ commotionis sensualitatis.

De aspectu rerum lasciuarum.

Nota hoc quia est doctissimè positum.

ſualitatis. Putat tamen hoc non eſſe mortale in eo, qui ob curioſitatem adeò leuiter,& per tranſitum aſpicit, vt non ſit occaſio dictæ cõmotionis, ſimiliter ſi attenta complexione, quis prudenter ſibi perſuaderet, nullum eſſe periculum magnæ commotionis,non damnaretur ad mortale ,; etiamſi ex propoſito inſpiceret.] Ita ille. Mones Lectorem,vt in his materiis cautè procedat,& fugiat:ergo periculum obiicis;nam ſi ex natura ſua iſtæ actiones ſunt malæ,non iam in hac materia cautè, ſed nullo modo eſt procedendum.

Nota hoc iterum.

VII.

MDCCXXXIV. De oſculis.

QVæris *part.4. tract 4. reſol.136.* An oſcula ſint peccata mortalia ? citas pro negatiua Syluium, Salas,&c. An bene,alibi examino: hic tamen dico illos locis à te allegatis mihi non fauere,nec ſtare pro paruitate materiæ, quam propugno. Sed voſo addere verba, quæ ſubſcribis,hæc enim noſtræ ſententiæ fauent. Notandum eſt etiam obiter, *inquit*, aliquos Doctores aſſerere in ſupradictis oſculis, & tactibus,& vniuerſim in rebus venereis dari paruitatem materiæ;& ita tenet ex Societate Ieſu cum aliqua formidine Leonardus Leſſius *lib 4.c.3. dub.8.n 58.& 59.* & ex Dominicanorum materia Samuël Lublinus *in ſummula caſuum conſc. verb. Oſculum num.3.* vbi ſic ait. [Inter ſolutos, quamuis eiuſdem ſint ſexûs,mortale crimen eſt oſculari, & tangere, ob ſolam veneream delectationem ex huiuſmodi tactibus conſurgentem, niſi paruitas materiæ excuſet, Ita ille, & alij.]

VIII.

MDCCXXXV.

IN fine *reſolutionis* 136. quam habes *part 4. tract.4.* citas *reſolutionem 1. tract.5. part.3.* in qua interrogas, An in rebus venereis detur materiæ paruitas?& reſpondes aſſerentem ſententiam fuiſſe Thomæ Sanchez *de Matrim. lib.9. diſp.46. n.9. 27. & 40.* Zanardi *in direct. Confeſſar.p.1. de ſacram. matrim.c.41. q.28.* & Salas *in 1.2. diſp 6. sect.21. num.149.* quia, ait ille, *Cur in ceteris preceptis detur paruitas materia, & non in hoc ?* Hanc etiam ſententiam docere inquis Villalobos *in Summa tom. 2. tr.40. dub.9. num.* 8. vbi ſic aſſerit. [Tanbien ſe ha de aduertir, que ſe puede hallar en eſto pecado paruidad de materia, como en otros, quales ſon los tocamientos leues, como de la mano de vna muger, y del piè, con torcerle los dedos, o piſarle el pie, como dizen Nauarro, y Caietano, no obſtante que algunos no admitan aqui paruidad de materia.] Ita ille. Vbi, vt video, Villalobos tangere mulieris manum, premere pedem,ſtringere digitos, &c. indicauit eſſe materiam paruam, & citauit Nauarrum, Caietanumque, Doctores ſcrupuloſiſſimos, qui veritatis pondere hanc habuerunt ſententiam. Iubes prætereà legi Seraphinum Freitam *in addit. ad tract. de Confeſſ. ſolicit. quæſt.7. num.33.*& Sancium *in Selectis,diſp.11. num. 22.* Obediam, cùm detur occaſio; recognoui te iubente Malderum, qui hanc ſententiam ſpeculatiuè eſſe probabilem, docuit *in 1. 2.quæſt.74. art.10.*]

An tangere manum leuiter,ſit culpa grauis.

IX.

MDCCXXXVI.

SVcceſſu temporis plures legiſti Authores, & dari materiam paruam in rebus venereis inueniſti apud plures, & illos nobis liberè communicaſti. *Parte* enim *quinta tract. V.* qui totus eſt de paruitate materiæ,habes reſolutionem V. quæ noſtræ controuerſiæ reſpondet. Ibi citas Iacobum Marchantium *in quæſtionibus Paſtoralibus ad Decalogum, cap. 6. quæſtione 2.* vbi inquit. [Oſcula etiam iudicantur mortalia, licèt quis non intendat copulam, nec in ea delectetur, ſed ſolùm illam voluptatem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, quærat, non intendendo vlteriorem. Hæc eſt communior, & tutior ſententia. Altera tamen, quæ dicit ſolùm eſſe venialia, ſi abſit periculum conſenſus vlterioris, & periculum pollutionis, non videtur improbabilis, hanc tenet Martinus de Magiſtris, & aliqui Recentiores, in eamque inclinat Nauarr. *de pœnitent. diſtinct. 1. cap. ſi cui in fine.* Atque rationes huius ſententiæ proſequitur fuſè Leſſius *lib. 4. cap. 3. dub* 8. Certè difficile planè eſt Confeſſariis peccati mortalis mox condemnare iuuenes nubiles, & procos, quos paſſim reperies aliquibus oſculis vti erga procas, aut puellas, quas viſitant, nec ſibi hi vel hæ formant conſcientiam grauis peccati, licèt aliquam inde voluptatem perceperint, vel quæſierint; modò ſi nulla interuenerit voluntas alicuius attactûs impudici, vel periculum actus, aut conſenſus vlterioris. Difficile etiam eſt denegare eis abſolutionem Sacramentalem, ſi à ſimilibus oſculis abſtinere noluerint, cùm aſſerant impoſſibile moraliter eſſe, vt non incurrant quandoque oſcula cum aliqua voluptate, eò quòd deceat ipſos conuerſari inter puellas ad ambienda matrimonia, & honeſtas recreationes, & familiaria colloquia eis exhibere. Ratio igitur, cur non videantur ſtatim peccati mortalis condemnandi eſt, quia voluptas illa ex oſculo capta videtur ſpectare ad paruitatem materiæ in hoc genere peccati, & ſolùm remotè diſponere ad voluptatem mortalem, quæ in concubitu carnali eſt. Sicut ergo voluptas illa venialis cenſeri poteſt, ſicut quæ remotè diſponunt ad alia peccata mortalia, ſolum in genere peccati venialis cenſentur; Verbi gratia litigium diſponit ad homicidium, hauſtus immoderatus ad ebrietatem; non tamen mox ſunt peccata mortalia. Quapropter etiam voluptas illa inter ſponſos, & ſponſas non cenſetur peccatum, ſi ſit ſine periculo pollutionis, quia nimirùm remotè ſolum diſponit ad actum principalem coniugij: ratione verò ſponſalium ius eis ad illa competit, quæ ſunt ſolùm diſpoſitio, & præparatio ad matrimonium. Itaque in aliis, quam ſponſis iudicabitur voluptas illa exigua, ſicque venialis, niſi cum magno libidinis ardore ſit coniuncta. Vnde aduerto, multos, qui peccati mortalis condemnant, ſic loqui, *qui oſculis vacant libidinosè.* Ita loquitur Caietanus, Armilla, & alij:ideoque videntur loqui de replicatis oſculis,& cum mora,& ardore libidinis datis.]Huc vſque Marchantius. Qui etiam infra *in Coroll. cap.8.* ſic aſſerit. [Octauus caſus eſt de oſculis

De oſculis.

An omnis diſpoſitio ad peccatũ ſit peccatũ.

An ſponſi habeant ius ad oſcula?

inter

inter iuuenculos,& iuuenculas,ex quibus aliqua sensualis delectatio impura oritur. Atque de his iam dictum est,si fiant cum ardote, & mora,puta replicatis diu in ote osculis ob periculum morale, mortalem ordinarie culpam affette.Si verò in transitu fiat osculum,cui vix inhæret, licet voluptas, seu delectatio aliqua capretur, posse secundum opinionem multorum veniale id iudicari ob paruitatem materiæ Immò quidam hæc negant vocari *Libidinosa oscula*, quæ passim à Summistis condemnantur peccati mortalis: illa enim solùm inter libidinosa recensent, quæ fiunt ex intentione delectationis concubitus, siue pollutiunis,aut similis actus luxuriosi.] Ita ille.

Quæ sint oscula libidinosa.

X.

MDCCXXVII *Progrederis*, & S. Augustini fortissimam periudum adducis,ex qua constat sanctissimum Ecclesiæ Hippunensis Pontificem materiam paruam in genere luxutiæ admisisse. Agens contra Iulianum *lib.* 2. *c.* 10. sic inquit. [Quantum enim ad nos attinet, siue peccato semper essemus,donec sanaretur hoc malum,si ei nunquam consentiremus ad malum;sed quibus ab illo rebellante, etsi non lethalitet, sed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus,vnde quotidie dicamus, *Dimitte nobis debita nostra*. Sicut coniuges quando modum generationis necessarium causa solius voluptatis excedunt, sicut continentes,quando in talibus cogitationibus cum aliqua delectatione remorantur, non quidem decernentes flagitium, sed intentionem mentis, non sicut oportet, ne illo incidat, inde auertentes, aut si inciderint, inde rapientes.] Hæc adduxisti ex Augustino:Et interrogo, An putes esse D.Augustini sententiam, quam impugnas? Si non putas: deberes huic testimonio respondere. Si putas: deberes ob oculos ponere demonstratiuas illas rationes, quæ te cogunt asserere omni carere probabilitate Diui Augustini doctrinam. Contemnat Augustinum, qui velit; hoc tamen vnicum sciat, in quæstionibus plùribus multò grauioribus Pontifices, & Ecclesiam Romanam, vt inuenirent veritatem, ad Augustini doctrinam confugisse.

S. Augustini opinio.

Quantæ sit authoritatis Augustinus.

X I.

MDCCXXXVIII. Statim adducis Caietanum, & alios doctos negantes delectationem veneream ex solo visu captam; esse mortaliter peccaminosam. Et subscribis rationes, quæ tametsi non sint demonstratiuæ, nunquam tamen habituræ sunt demonstratiuam solutionem.

XII.

MDCCXXXIX. Citas præterea Baldellum *tom.* 1. *lib.* 3. *disputatione* 14. *numero* 4. & Lopez de Texeda *tom.* 1. *lib.* 2. *tractat.* 3. *controu.* 13. *numero* 73. asserentes Clementem VIII. definiuisse in Officio S. Inquisitionis, non dari in rebus venereis paruitatem materiæ. Peto ostendi Clementis VIII. authenticam definitionem; considerari verba; nam cùm ipsemet Authores examino, qui contra dicuntur sentire, à nobis stant, & semper ad periculum confugiunt,quod etiam accusamus omnes,qui materiam paruam excusamus: ergo fortè Clemens VIII. nihil pronunciauit de hac re: fortè loquutus est,vt Doctor:& si vt Pontifex, forte ad periculi circumstantiam recurrit,quam nos semper damnamus.

XIII.

Vt videas qualiter hallucinentur in hac materia multi Authores,proderit ex tuis libris exscribere Decretum Claudij Aquauiuæ pientissimi Viri,quod est tenoris sequentis. MDCCXL.

Quia nonnullorum Opinio, qui docent etiam in re venerea exiguam aliquam delectationem deliberatè quæsitam, propter leuitatem materia excusare à peccato mortali, plurimum obesse posset non solùm bonæ Societatis existimationi, sed etiam puritati morum quam tum in nostris, tum in externis tanti semper facit Societas; & quia propter periculum in quod inducit, ac moralem impossibilitatem distinguendi practicè in re tam lubrica materiam leuem à graui, à doctis admodum, grauibusque Societatis Patribus, cum quibus negotium hoc communicauimus, in praxi omninò falsa, maximè periculosa, ac puritati valde contraria iudicatur: re mature considerata, statuendum in Domino duximus, ne quis in Societate in posterum, vel publicè, vel priuatim, non modò, vt veram vel probabilem, sed ne vt tolerabilem quidem, vlla ratione eam doceat, aut placere sibi significet, aut secundum illam consilium cuiquam det: quod omnibus in virtute sanctæ Obedientiæ præcipimus, & sub pœna excommunicationis, ac priuationis lecturæ, vocis actiuæ, & passiuæ, nec non etiam inhabilitatis ad qualibet officia, ac aliis pœnis arbitrio nostro infligendis, & ad professionem tales intelligant se minimè esse admittendos, & vbi de re satis constiterit, Prouinciales statim exequi debebunt, nosque primo quoque tempore monere, vt re examinata statuere possimus, an qui rem tanti momenti, atque à nobis tam seriò commendatam neglexerit, retineri in Societate expediat. Atque, dum (quod futurum speramus) grauius aliquid in hanc doctrinam à suprema Romana Sede statuatur, volumus etiam vt post manifestationem huius decreti, si quis in posterum aliquem ex nostris contra supradicta deliquisse nouerit, teneatur in virtute sanctæ Obedientiæ Superiori aperire. Romæ 24. Aprilis 1612. Claudius Aquauiua.

Nota bene. Nociuam ait, & non improbabilem.

Ecce ad periculum recurrit.

Quo debeat modo hoc Decretum intelligi docent Tambur. & Palaus inferiùs n.1762.

Ago tibi immortales gratias, quod illius magni Viri Decretum edideris, vt aperiantur eorum oculi, qui Claudij authoritate inducti contradixerunt Caramueli. Vbi obsecro, Claudius Aquauiua declarat, tangere fœminæ vel digitum, secluso vlteriore periculo, esse culpam mortalem? Porrò Conclusioni non debemus maiorem certitudinem dare, quàm præmissis: nec in vniuersales positiones trahere, quæ cum limitatione dicuntur. Dicit primò Aquauiua *quamcumque actionem lasciuam esse malam mortaliter, propter periculum in quod inducit.* Ergo, si per impossibile abesset tale,periculum, non esset mortaliter mala; Ergo stat mea doctrina, quam Claudius Aquauiua præscribit. Dicit secundò, MDCCXLI.

tenendum

tenendum esse non dari materiam paruam, ob moralem impossibilitatem distinguendi practicè in re tam lubrica materiam leuem à graui: Et Ego hæc verba relego, & sic inquam: *Ergo Aquauiua supponit, vt certum, dari materiam paruam in re venerea.* Patet: non enim alias conquereretur de difficultate distinguendi inter grauem, & leuem: non enim (& hoc notari volo bene) daretur practicè difficultas distinguendi monetam veram ab adulterina, nisi de facto daretur vera, & adulterina. Eius ergo mentem possemus ad hæc verba reducere: *Fateor in rebus venereis dari interdum materiam paruam, sæpius magnam: at quia est difficile, & impossibile, illam ab hac distinguere, ne erroris se exponant periculo nostræ Societatis Professores, vt negent dari materiam leuem, imperamus, &c.* Cæterùm, si hæc ratio negandi sit efficax, neget etiam, pius & doctus Vir, omnem consensum semiplenum, & pleraque peccata venialia, neget omnem hæresin materialem, omnem ignorantiam inuincibilem, quia sæpissimè in eiusmodi materiis, & aliis sexcentis similibus, impossibile est practicè distinguere peccatum veniale à mortali.

MDCCXLII. Sed addo, quempiam Doctorem Societatis Virum magnæ pietatis, & eruditionis coram me vituperasse cuiusdam Iunioris sententiam, quæ docebat, Iesuitas non posse tenere Augustini opinionem, materiam paruam concedentis in re venerea: dicebat enim Patres Societatis non posse illam docere, aut consulere, posse tamen habere, & iuxta illam suas conscientias dirigere: quod mihi visum est cautissimè, & doctissimè dictum.

MDCCXLIII. *An aliquis Iesuita neges paruitatè materiæ.* Et concludo, Claudium Aquauiuam, si contra nos aliquid pronuntiasse dicatur, fuisse vnũ Doctorem: & in causa, quod nostra sententia nullum Patrẽ Societatis contra se, posse habere videatur. Qua enim sinceritate citare potero pro vna sententia homines pientissimos, subditissimos, & obedientissimos, qui velint nolint debent loqui prout ipsis indicitur à superioribus? ergo Societatis Authores sententiæ Aquauiuæ probabilitatem non addunt; in hac enim materia superiorum imperio diriguntur. At vellem audire quid dicere Iesuita posset Petro, qui sic confiteretur. [*Me accuso, quod manum fœminæ tetigerim cum alteratione aliqua leui, & sufficienti ad peccatum veniale.*] Dicetne Pater Iesuita Petrum peccauisse mortaliter? Negabit ille; & putabit se sacrilegam confessionem facturum, si se accuset de mortifero, quod non commisit. Anne dicet opinionem Petri non esse probabilem? loquetur contra dictamen Pater, si hoc dicat: & reponet Petrus potiùs Patris sententiam non esse probabilem: Confessarium sequi pœnitentis sententias; & iuxta pœnitentium dictamen iudicare. Ergo Confessarius Iesuita audiens Petrum, tacebit, & absoluet omnino: vel dicito, quid faciet?

Quomodo se gerere in confessione Iesuita possit? debeatve.

XIV.

MDCCXLIV. *De mente Caramuelis.* TRactas iterum eamdem controuersiam *part.7. tract.11. resol.*28. & ibi citas me, & producis quæ scripsi in Regulam D. Benedicti num 1031. & sequentibus. Interim dum multa exscribis, omittis meo iudicio præcipua: cur enim non etiam exscribi curasti hanc periodum, quam meo damno omisisti. Ibi sic Ego. [*Periculosum est*, ait Diana, *asserere dari materiam paruam. Fateor: quia qui putat hanc vel illam actionem sensualem esse leuem, dum illam elicit, sæpè se exponit periculo vlteriori. Vnde si hoc sit alterius rei etiam leuis, erit remotum; non enim datur proximum, si materia sit parua, si periculum sit euidens & rei grauis, erit peccatum mortale. Ideò doctissimè Malderus docet, speculatiuè posse admitti materiam paruam, practicè autem (& hoc ratione periculi frequenter imminentis) non posse: nam actio ex sui natura leuis, poterit esse peccaminosa grauiter, si grauiter sit periculosa. Ego autem loquor de malitia intrinseca actionis, omni alio periculo præciso.*] Hæc ibi. Ego, quæ legisti, & etiam legit Basæus, qui me aliter citat, & exponit. Nam in floribus *verb. Peccatum.* 1. *num.*7. *pag.*520. *iuxta editionem Antuerpiensem*, sic inquit. [Sanè pro maiore huius quæstionis elucidatione, non grauabor hìc apponere verba docti D. Ioannis Caramuel, &c. Fatetur idem Author (Caramuel) periculosum esse asserere dari materiam paruam, quia qui putat hanc vel illam actionem sensualem esse leuem, dum illam elicit se exponit periculo vlteriori.] Hæc Basæus, & verè ad mentem Caramuelis: qui in eodem Commentario disputationem illam 69. claudit his clarissimis verbis: [*Pono calamum, monens doctum, & pium Lectorem, me semper loqui de delectatione ipsa parua à periculo incrementi, & consensus vlterioris præcisa; quia vbi datur consentiendi in rem grauem proximum, & indubitatum periculum, centies dixi non abesse peccatum mortale.*]

XV.

MDCCXLV. *Arauxus quantus?* IN eadem Resolutione 28. citas Magistrum Franciscum Arauxum. [Quantum Virum! Eum audiui præsidentem, & disputantem Salmanticæ, & si illi mundus paucos similes habet, multum habet. Erat Theologiæ Thomisticæ Primarius Cathedraticus; seu dictaret, seu loqueretur, admirabilis; quem amaui & suspexi; & omnes qui vel eius virtutes, vel doctrinam viderunt, eum amarunt.] Is igitur contra te nominatim insurgit, & paruitatem materiæ defendit, in suis eruditis Commentariis in 1.2. D. Thomæ.

Addis sapientissimo Arauxo Laurentium Landmeter in Regulam Diui Benedicti. Eum in Regulam Diui Augustini scripsisse scio: at eius Commentarium in Regulam Diui Benedicti nondum vidi.

XVI.

MDCCXLVI. *Cur Diana non subscribit Authoribus, quos dilaudas, & celebras?* ROgo Eximie, & Sapientissime Domine mi: Cur non assentitis Arauxo; quem tantum esse meritò fateris? Cur non aliis etiam Viris doctis? Cur non Caramueli, quem tanto affectu honoras? Cur non D. Augustino, cuius esse sententiam Caramuelis fateris? Respondes *part.*7. *tract.*11. *resol.*28. *§.verum.* dicens [*Ego his Authoribus non possum adhærere; quia non desunt qui censeant dictam doctrinam esse censura dignam.*] Sed hoc non est verum; nec ad rem. *Non verum*, Authores enim non

damnant

damnant istam propositionem, *Speculatiuè & præscindendo à periculo in re venerea datur materia paruitas*: imò ideò hanc secundam damnant, quia priorem tuentur. *Non ad rem*: quid enim curanda est censura si Authores doctiores dissentiunt: & hanc ipsam censuram censura rigorosa condemnant?

XVIII.

MDCCXLVII. Quæ sit periculosa propositio? IOannes Antonius Saura *in voto Platonis de examine Propositionum. cap. 13.* sic ait.[Propositio periculosa in moribus illa est, quæ speculatiuè considerata aliquam habet verisimilitudinem & apparentem colorem prubabilitatis; verum in praxi moraliter loquendo, sine grauis culpæ reatu non potest executioni mandari. Hoc periculum in causa est, vt similes propositiones iustissimè possint condemnari: quales sunt nonnullæ opiniones circa materiam leuem in rebus venereis] Ita Saura, cui consonare ais Transinieram *tract. de oblig. reuel. quæst.4.cap.4.n.4* Ioannem Machadum *de perfect. confess. tom. 1. lib. 2. tract. 19. docum. 1. num.4.* Et iubes videri Texedam *in contr. Theol. Mol. tom. 1. lib.1. tr.3. n. 11.contr. 1.* qui contra Sanchez, & per consequens contra Arauxum inuehitur.

Sed vt rem fatear, Saura non placet, & nihilominùs à me est. Non placet, quia stridens omnia, quæ de periculosa propositione dicit, non enim in praxi committitur peccatum mortale,nisi detur dictaminis speculatiui directio. Dixi à me stare Sauram, quia materiam paruam in genere luxuriæ ille periculi ratione condemnat;cui ego omninò consentio, sunt enim mortaliter peccaminosæ actiones lasciuæ,etsi videantur paruæ secundum se, si adsit lethalis peccati periculum. Et Saura, non auderet asserere (N.B.)nullam omninò actionculam in indiuiduo reperiri, quæ careat manifesto periculo. Imò hanc dari interdum docet Saura: nonnullas enim opiniones circa materiam paruam in rebus venereis condemnat: Non ergo Saura vniuersas condemnat. Admittit igitur nonnullas occasiones,in quibus in peccatis luxuriæ detur materiæ peruitas.

PARS II.

MDCCXLVIII. TRanseo ad Luxuriæ accidentia, in quibus etiam reperio materiam aliquando paruam. Reperio inquam in tuis Resolutionibus, quas summo fructo & studio pertinaci diuoluo.

De mutatione modi in copula. QVÆRO PRIMÒ. *An omittere modum communem in copula, & alio extraordinario abuti, sit mortale?*

Et tu *part. 1.tract.7. resol. 35.* dissoluis hanc quæstionem his verbis. RESPONDES PRIMÒ, quidquid aliqui asserant,negatiuè. Et ita non peccat mortaliter Vir, qui vult habere copulam cum vxore vel à latere, vel sedendo, vel præpostere, aut succumbente; nisi adsit periculum effundendi semen extra vas. Quia est abusus ac naturalis ordinis peruersio in solis accidentibus, dum vas legitimum seruatur. Et ita docet Sanchez *de Matrim. tom.3.lib.9. disput. 16. num.3.* & alij penes ipsum. ADDIS SECVNDÒ, quod interdum hoc effici possit & soleat sine culpa veniali, vbi non captandæ voluptatis gratia hoc accidit, sed aliqua iusta causa interueniente, puta si nimium obesus sit vir, aut sit periculum ne suffocetur fœtus. SVBIVNGIS TERTIÒ, quod vxor tenetur reddere debitum, etsi illud petat vir cùm culpa veniali: puta si velit inordinato situ habere copulam. Ita Sanchez *vbi supra num 8.* licèt contrarium tibi, & Henriquez *lib. 11. cap.16. num.6. in Glossa litt. O.* & aliis iudicetur probabile.

Si hæc ita sunt Eximie, & Eruditissime vir; concedis in Luxuriâ materiam paruam, accidentalem; quod probare volebam. MDCCXLIX.

Et quidem hanc ipsam Resolutionem recognosco,& has positiones pronuncio.

Prima sit. *Mutans situm in copula non peccat mortaliter.* Certam putas, & puto: nec aliorum vociferationes curas, quia putas te ratione efficaci suffultum, & ideò non arroganter sed generosa dicis, *Respondeo, quidquid aliqui asserant, negatiuè.* Patere igitur, vt quando me puto ratione manifesta muniri, in mea abundem sententia, quidquid aliqui asserant, vel contradicant.

Secunda. *Mutans situm in copula, fortassis non peccat venialiter.* Ostendo. Omne peccatum etiam veniale est contra aliquam legem; At nulla est quæ præscribat modum copulæ; Ergo quisquis ita vtitur vxore, vt nullum sit seminis effundendi periculum, non peccat venialiter. Vel qui contrarium somniet,talem, legem ostendat. Hanc ego propositionem non vt certam, sed vt dubiam propono, ideò addidi illud *fortassis.* Sunt enim multi, qui tam prodige venialia multiplicant, vt timendi veriùs sint, quam impugnandi. De peccatis venialibus non est nimiâ anxietate disputandum, aiunt plurimi ex Suario: ergo ne multis te onerem, Propositionem recognosco, & aio: *Si stemus communi sententia, est falsa: si rationes euidentes quaramus, est vera*: hoc enim veniale peccatum plerique omnes admittunt, nullus euidenter demonstrat. An detur lex de modo copulæ?

Tertia. *Si daretur lex exponens modum seruandum in coniugali copula, qui situm sine causa mutaret, peccaret venialiter.* Patet: quia violare legem in aliquâ circumstantiâ accidentali est veniale.

Quarta. *Quod secundo loco dicis, si supponatur id quod dixeras primo, indiget magno examine.* In legibus humanis valet discursus tuus, quo Ego etiam interdum vtor: at in lege diuina videtur non habere locum, aut saltem non semper habere. In Commentario in Reg. D. Benedicti *num. 1391.* Sic discurro. [Sicut causa grauis (talis est morbus aut summa occupatio nata ex obligatione naturali, quæ semper est maior positiua) efficit vt possis sine culpa mortali Diuinum officium quo ad substantiam omittere: sic similiter causa mediocriter grauis (hanc vocant non vrgentem sed rationabilem) efficiet, vt sine peccato veniali possis omittere aliquid, quod in Diuino officio est leue:vel in quantitate, vt vnum aut alterum Psalmum verbi gratia:vel in qualitate, vt Psalmorum ordinem aut dispositionem rubricarum.] At Tu in lege Diuina (quoniam, si copulæ modus lege præscriptus est, non nisi lege naturali & diuina præscriptus est) MDCCL. An rationabilis causa excuset à peccato veniali?

hac Dialecticâ abuteris: & vt puto, non bene: quia si hîc modus discurrendi habet locum in lege naturali, cur non possem sic philosophari? [Peccatum mortale est occidere, veniale mentiri; Ergo sicut grauissima, & vrgentissima necessitas concedit Petro, vt possit occidere inuasorem cum moderamine inculpatæ tutelæ, leuis & rationabilis causa concedet vt possit mentiri.]

Licita sunt aliquando homicidia: nunquam verò mendacia.

MDCCLI. An vxor petenti debitũ cum veniali, possit soluere sine veniali?

Quarta. *Quod tertio loco affirmas, si supponantur quæ dixi primo, & secundo, certum est.* Nam, si situs in copula mutari sine causa non potest, & cum rationabili potest, cùm maritus vult sibi reddi debitum tali modo, etsi ipse careat rationabili causa, vxor rationabilem habet, & sic peccanti venialiter in modo exigendi soluit illa sine culpa veniali.

Huic casui est simillimus alter in materiâ toto cœlo diuersa, quem propono, & resoluo *in Comment. in Regulam D. Benedicti, n.* 1571. Quæro ibi, quî debeat socius cùm suo seniore horas Diuinas recitare? & quid facere possit, si senior mutet rubricas, & modum officij? Et respondi posse socium opinari id fieri ex causa. Sed quid si euidenter sciat socius, seniorem nullam habere causam? Respondi in tali casu seniorem peccaturum venialiter, supponitur enim rationabili causa carere; at iuniorem non item, nam iste causam rationabilem habet; debet enim se accommodare voluntati, & dispositioni senioris. Hæc ita vera & clara sunt, vt olim in Sicilia interrogatus, eodem modo responderis, etsi tunc nec me legeris, nec alium qui istum Casum tractauerit. Sic narras *part. 7 tract.* 11. *resolut.* 10.

Potest senior peccare venialiter mutando rubricas, & socius non peccare venialiter.

Sed, quia hoc dubiolum subcurrit, non volo ad aliam quæstionem transire, quousque illud etiam dilucidetur. Petitur, An volente iuniore mutare modum officij Diuini sine rationabili causa, possit illi senior morem gerere, & dicere se habere rationabilem causam? Subpetitur. An volente vxore mutare modum copulæ sine causa, posito quod hæc alteratio in ipsa sit peccatum veniale, possit illi maritus condescendere, ita vt non sit peccaturus venialiter.

MDCCLII. In primo casu regulariter responderem, non posse: nam senioris non est obedire, sed iubere. Consultò dico *regulariter*; nam, si per accidens darentur rationes, ob quas non expediret displicere, iam senior haberet rationabilem causam. In secundo benigniùs responderem: puto enim in vsu Matrimonij, petentem superiorem & maiorem esse, nam petere quodammodo est præcipere, & reddere obedire est.

Sed & aliquid etiam subnotaturus sum, vt paritas rationis obseruetur. Vxorem, quæ marito petenti debitum cum situs mutatione obedit, peccare venialiter, asseris esse probabile: Socium, qui cum seniore mutante sine causa rubricas legit, peccare venialiter obediendo, non asseris esse probabile: & tamen non est ouum ouo similius, quàm casus casui: Ergo vel vtrobique est admittendum esse probabile peccare venialiter, qui obedit: vel vtrobique erit negandum.

Pars III.

MDCCLIII. De periculo

Vidimus, Eruditissime & Eximie Domine, in Luxuriæ genere admitti à Te materiam paruam extrinsecam intrinsecamque. Videamus ergo, quo modo de periculo philosopheris.

Ego quidem periculi causa actiones leues esse mortaliter peccaminosas dixi, & dico: & pro hac ipsa sententia citor à Basæo *in Floribus verb. Impudicitia pag.* 372. *num.* 7. *b.* nec puto esse hominem, qui alio nomine neget materiam paruam in hoc genere: Anne abesse poterit consentiendi periculum?

I.

MDCCLIV. An de factò detur absentia periculi.

Tu assertiuè respondes *part.* 2. *tract.* 15. *res.* 31. Vbi hunc Casum expendis. [Quædam mulier inter confabulationem cum viro sibi in matrimonium coniungendo, dicebat illi verba, non quidem turpia, sed affectuosa & amatoria, vnde posteà in pollutionem aut distillationem incurrebat, sine vlla tamen delectatione vel periculo alicuius consensûs, imò cum maxima displicentia, quia erat timoratæ conscientiæ.] Posito casu, sub his verbis consuleris, An illa peccaret mortaliter? & si nollet desistere ab eiusmodi confabulationibus, an ei esset absolutio deneganda? Et respondes, omninò illi suadendum esse ab his sermonibus abstinere; sed in rigore loquendo non esse denegãdam absolutionem.

Hunc casum, tuamque ad illum responsionem, paulo ante produxi, vt ostenderem, tibi esse familiarissimam illam sententiam, quæ docet dari in genere Luxuriæ paruitatem materiæ: sed & illum reponere nunc volui, vt ostenderem qualiter de periculo philosopheris.

MDCCLV. Non esse huic fœminæ negandam absolutionem ais, & tamen illam scienter in pollutionem labi ponis. An non delectationis vehementia poterit eam rapere, vt in eamdem pollutionem consentiat? Ergo vel datur periculum, vel non datur. Si datur periculum proximum consentiendi, neganda erit illi absolutio, & in rigore iubendum vt abstineat à confabulationibus periculosis, etiam cum damno perdendi vitam, non enim licet se exponere proximo periculo peccandi. Si non datur periculum (quod Casus supponit.) Ego formabo argumentum à fortiori, & inferam, Nullum dari periculum sufficiens ad peccatum mortale in eo, qui digitum fœminæ lasciuæ stringit, sine pollutionis periculo; nam vehementiùs illicit ipsa pollutio, quàm quæcumque leuis delectatio; & tamen in ipsa pollutione, scienter permissâ, tu tale periculum non cognoscis. Et quidquid de hac illatione sit, lege obsecro totam illam resolutionem, & inuenies te admittere vnum peccatum veniale in luxuriæ genere, quod committitur cum clara & libera notitia, quod tamen ob periculum non dicitur esse mortale.

***

II.

MDCCLVI. De fricationibus. QVærunt aliqui, An ad expellendum semen corruptum, vel ad sedandum pruritum, liceat fricare verenda, cum periculo pollutionis, non tamen consensus in eam? Ecce omnes, qui proponunt hunc casum, & omnes qui resoluunt, supponunt posse hominem scienter pati pollutionem sine consentiendi

An detur in illis periculum? periculo. Hunc tu casum producis *part. 2. tract. 16. resol. 56.* & pro asserente parte adducis Fillincium, Sanchez, Reginaldum, Bonacinam, Ioannem Sancium, Villalobos, & multos Theologos ex Societate. Hic tu tenes asserentes sententiam; nam, si illam hic iudicas improbabilem, quomodo scribis, *Hinc deducitur decisio multorum casuum?* Non enim ex doctrina improbabili casuum resolutio desumitur. At quia dicis sub huius resolutionis finem, te tenere opinionem contrariam, dicamus, te prius resolutionem scripsisse, & longo post tempore subscripsisse illa verba, *Sed an omnia supradicta*, &c. opponuntur enim illis, quæ citaui. Sed quia *part 9. tract. 8. res. 31. §. Quæritur quartò*, iterum te habere contrariam opinionem testaris, te esse in opinione Texedæ consentaneam, at saltem casum admittis. Ergò potest quis fricare verenda certò sciens dari pollutionis periculum, quin detur periculum consentiendi in illam. Hoc admittis igitur; nam si non admitteres, non deberes respondere negatiuè, sed dicere casum esse impossibilem.

MDCCLVII. De Chirurgo, Cursore &c. Consoni sunt alij casus, quos ibidem proponis. Nam, si quæris, An possit chirurgus contrectare verenda infirmi curationis causâ, etiam cum pollutionis periculo, modò non sit periculum consentiendi? An cursor equitare queat, tametsi experiatur se inuoluntariò, & sine consensus periculo in molliciem incidere? An qui tali modo decumbit, si sciat se ex tali situ in pollutionem, sine periculo tamen consensus deuenturum, teneatur vel lectum deserere, vel alio modo decumbere? Quibus omnibus dubiis seu affirmatiuè seu negatiuè respondeas, modò casus admittas, quod facis, teneberis concedere, posse aliquem aduertenter, & plena mente pollutionem actualem pati sine consentiendi periculo.

III.

MDCCLVIII. De Comœdiis. AGis de Comœdiarum auditione *part. 2. tract. 17. resol. 35.* & tametsi rem esse periculosam, & peccatum lethale iudicanerit Comitolus *in respons. Mor. lib. 5. quæst. 21.* tu benignè respondes, nec putas periculum esse inseparabile.

IV.

MDCCLIX. De fœmina oppressa. QVærô, An fœmina quæ violenter cognoscitur, peccet mortaliter? Et tu *part. 3. tract. 6. res. 31.* postquam eruditissimè Authores pro vtraque sententia attulisti, sic ais: [Dicendum est igitur cum Curiele, *in 2. D. Thoma quæst. 6. art. 5.* quod si fœmina non timeat periculum consentiendi, videtur probabilis sententia eorum, qui dicunt, quòd

An teneatur clamare. solùm tenetur facere id, quod commodè potuerit, habita ratione periculi, in quo versatur: ita, quod si ex vociferatione, aut alia resistentia possit sequi graue incommodum, vt mors, infamia, vel detrimentum in bonis suis, non teneatur ea (resistentia) vti: quoniam oppressio in isto casu non habet rationem actionis liberæ respectu fœminæ; &c.] Ergo sentis, Pater Eruditissime, posse fœminam pati oppressionem, sine consentiendi periculo. Inconsequentiam Ego admiror, quia in hoc casu fingis mulieres ferreas aut adamantinas, & in aliis molles, & saccharaceas; cùm tamen deberes mediam semper tenere viam, quam experientia docuit illos qui varias confessiones audiunt.

V.

DIfficilia sunt, & obscura, quæ de osculis inter sponsos de futuro, tradis *p. 4. tr. 4. resol. 131.* nolo examinare, An sicut osculum est quædam inchoatio copulæ coniugalis, ita & sponsalia quædam sint inchoatio matrimonij? nolo hic examinare distinctionem inter sponsalia absoluta & conditionata; omnia modò condono; sed solùm inquiro, An in osculis detur certum, & euidens: aut vt generaliùs loquar, an detur progrediendi vlterius periculum ineuitabile, & sufficiens ad peccatum mortale: vel non detur? si non, habeo intentum. hoc enim hic ostendendum assumpsi. Si detur; quod *part. 4. tr 4. res. 136.* tueris, oscula erunt inter sponsos mortaliter peccaminosa, ratione periculi. Ergo vel peccatum asser, vel periculum nega. MDCCLX. De osculis. An semper sit in illis periculum?

VI.

APud te *par. 3. tract. 4. resol. 115. & part 4. tractat. 4. resolut. 137.* reperio Thomam Sanchez, Gasparem Hurtado, Petrum Ochagauiam, & Præpositum asserentem posse sine culpa mortali coniugatum libidinosè sua membra tangere, si absit pollutionis periculum. Ergo crediderunt hi Authores non semper in tactibus libidinosis esse vlterius progrediendi periculum. MDCCLXI.

HÆc placuit, Doctissime Vir, ex tuis Resolutionibus excerpere, vt ostendam communem te & veram sententiam tenere, quam hodie non debes deserere, nisi velis de inconsequentia ab Orbe literario accusari. *Ideò*, inquis, *deserenda communis est, quia nonnulli dicunt esse censura dignam opinionem, quæ leuem materiam in genere Luxuriæ admittit.* Sed pace tua hæc ipsa ratio supponit falsum, & nihil omninò concludit. *Supponit falsum*: illi enim, qui seueriùs loquuntur, recurrunt ad periculum, & à nobis stant, actionem enim leuissimam quamcomque, si habeat peccati mortalis periculum manifestum adnexum, non solùm in materia luxuriæ, sed in alia quacunque grauiter condemnamus. *Nil concludit omninò*, quia si ideò nostra esset opinio deserenda, quia censura digna dicitur à iunioribus pauculis; ideò etiam eorumdem opinio erit non admittenda, quia condemnatur ab omnibus: omnes enim, qui, vt certam aut probabilem nostram opinionem admittût, omnes ipsi

V u 2 censuram

censuram aduersariorum damnant, & censurâ grauissimâ inurere debent.

Meum fuit hæc sincerè ad Te scribere: Tuum erit, Celeberrime Vir, eadem recognoscere, & secundo calamo dilucidare, vt mundus videat integer, cui debeat in hac controuersia (me iudice, clarissima & certissima) assentiri vel credere. *Vale.*

DVBIVM INCIDENS.

An Sensualitas, materia Luxuria, & materia venerea distinguantur?

Non esse vocum significationes alterandas.

MDCCLXII. Nimium pariter hodie Philosophia, nimium Theologia propter Iuniores aliquos, qui alterant significationes vocabulorum: alij, quia volunt: alij, quia etymologiam respiciunt, & contra communem dictionum acceptionem, aut ipsi loquuntur, aut alios interpretantur. *Sensualitatis* nomine Luxuriam intelligit vulgus: & Authores nonnulli, quia sensualitas à sensu dicitur, illam confundunt cum sensibilitate, vt vel sic à luxuria distinguant: & nomine actionum sensualium intelligunt flores vel picturas videre, audire musicam, recreari odoribus, vti sapidis cibis, res molles vel asperas tangere. Propter istos Authores debuerunt cautiùs loqui Iuniores, ne cùm damnarent actiones sensuales, hoc est, libidinosas, omnes sensibiles dicerentur damnare.

Sensualitas, vnde dicatur.

Res venerea, & materia luxuriæ.

Rem veneream, & materiam luxuriæ esse eamdem, credebant heti vniuersi Theologi; apud quos idem erat inquirere, *An daretur quantitas parua in materia luxuria?* ac inquirere, *An daretur materia leuis in re venerea?* Castropalaus materiæ paruitatem admittit, & tamen non vult contradicere Claudio Aquæuiuæ, qui materiæ paruitatem condemnat, & ideò cautissimè ioter rem veneream & luxuriam distinguit, vt sententiam suam teneat, & tamen Aquæuiuæ subscribat. Proderit audire Tamburinum, qui *lib. 7 in Decalog. cap.* 8. §. 1. ponit hanc Conclusionem: *Paruitas materia non datur in re venerea:* Et illam illustrat his verbis.

Exponitur Decretum Aquæuiuæ.

MDCCLXIII. Hanc regulam sic à nobis distinctam, quam nisi calleas, semper in hac materia cæcuties, confirmare iuuat doctrina, & authoritate Castropalai, qui loquens de decreto R. P. Claudij Aquæuiuæ, quo prohibuit nostris, ne docerent dari in re venerea paruitatem, hæc habet formalia verba: *Sed non leuem pluribus Doctoribus difficultatem intulit dictum praceptum tot pœnis affectum, tot verbis exaggeratum, pracipuè cùm videatur opponi communissima Doctorum sententia admittenti in materia luxuria leue peccatum ex paruitate materia. Neque enim credendum est voluisse Claudium virum alioqui doctissimum, prudentissimum, Societatisque Pralatum, condemnare tamquam doctrinam omninò exterminandam, qua affirmaret delectationem sumptam ex visione mulieris pulchra, ex illius manus contactu, ex illius collocutione absque vllo desiderio vel periculo alterius lapsus, esse peccatum veniale. Verùm, si verba pracepti attentè expendantur, facilè supradicta difficultas dissoluitur. Neque enim Claudius negauit, aut negare potuit, probabile esse supradictas delectationes leues esse: solum enim negauit in re venerea dari exiguam delectationem ex leuitate materia. Et quidem meritò. Nam res venerea propriè est coitus, vel pollutio, vel ad summum, qua ad hoc proximè disponunt, vt est commotio spirituum generationi subseruientium, sicuti tradit Galen. lib.* 14. *de vsu part. cap.* 9. *&* 10. *Delectatio igitur, qua ex imaginatione, vel ex contactu sumeretur ex coitu, pollutione, commotioneve spirituum subseruientium generationi, nequaquam ex leuitate materia à mortali excusari potest: quia est delectatio in re venerea. At delectatio, qua sumitur ex visione mulieris pulchra, & ex illius manus contactu, ob solam illam delectationem absque vllo alio periculo, vel desiderio, non est delectatio in re venerea; ac perinde nec peccatum mortale, & ita sustinet Filliuc. tract.* 30. *in* 6. *pracep. Decalogi cap* 9. *per totum, pracipuè num.* 18. *&* 192.

Castrop. t. 3. *t.* 16 *disp.* 5. *q.* 9. *n.* 8.

An sententia quæ admittit materiæ leuitatem in luxuria sit communissima?

Quid ergo condemnari voluit, si id non voluit. An tangere manu mulierem sit mortale?

Nota illud, potuit.

Quid sit delectatio venerea?

MDCCLXIV. Positis istis Castropalai periodis, progreditur Tamburinus, & ait: [In quibus vellem aduertas illa (*communissima sententia admittenti in materia luxuria leue peccatum; & non dari in re venerea &c.*) vides? Communissimam opinionem vocat, dari paruitatem in materia Luxuriæ; negat eamdem dari in re venerea; videtur, enim nisi, fallor, significare, hæc duo, *in materia luxuria, & in re venerea* differre permaximè: Nam Luxuria latè patet ad omnem culpam, pertinentem maximè ad sensum tactûs. Res verò venerea quam propè vocamus libidinosam, restringitur ad culpas pertinentes ad generationem; ibi paruitas adest, quia tactus leuis ex ioco seu ex delectatione non libidinosa, parua culpa est, licèt possit esse grauis, si assumatur ob finem libidinosum: At hìc (nimirum in re venerea) nulla paruitas datur, semper enim eo ipso, quod venerea est, inchoatio culpæ, seu pollutionis est, atque adeò ipsius procuratio, quæ inter solutos mortale peccatum semper attingit. Scio tum Sanchez, tum priscos Authores confundere luxuriam, & rem veneream: sed nos recentiores, claritatis, & doctrinæ gratiâ modo dicto distinguimus. Hæc omnia Tamburinus.

Quid sit luxuria? Quid res venerea:

Quid res libidinosa?

Lege de hoc Rebell. *fusè p.* 2. *de Iust. l* 3. *q.* 19. *sect.* 3. Castrop. *t.* 1. *tract.* 2. *d.* 2. *p.* 10. §. 2. *n.* 4. citans Less. Salas, Basil. Vasq. lege Sanchez *lib.* 9. *mat. d.* 46. *sparsim per totam.* & in summa *lib.* 5, *c.* 6. *n.* 12.

MDCCLXV. Sanè *claritatis gratia*, ait Tamburinus hanc distinctionem fuisse inuentam; & ego in ea tenebras multas video. Redeamus ad Castropalaum, & consideremus ista verba. *Neque enim Claudius negauit aut negare potuit, probabile esse supradictas delectationes* (nimirùm, *sumptas ex visione mulieris pulchra, ex illius manus contactu, ex illius collocutione absque vllo desiderio aut periculo alterius lapsus*) *leues esse.* Et hîc Lector attēde, dari potest manûs contactus ex vrbanitate, ex sinceritate, ex casta amicitia; & Authores dicunt esse probabile quod hic contactus sit culpa venialis, & esse probabile quod sit mortalis: sed esse certum quod non sit peccatum. Ergo agit Castropalaus de tactu peccaminoso & luxurioso, & in ipso reperit paruitatē materiæ, & hanc ait esse sentētiam cōmunissimam, quam neq, negauit, neq; negare

Interdum Authores, cùm rem dilucidare volunt, magis obscuram reddunt.

negate potuit Claudius. Sed quomodo tactus iste luxuriosus à tactu veneteo distinguetur? Vbi elaritatem se addere dicunt isti Authores, ego nouas tenebras video, & vt alias fugem, aut fugiam, sequentes Positiones subiungo. Sit

Sensibilitas casta.

Prima. *Datur sensibilitas casta, qua etiam delectat homines, & sensus vniuersos percurrit.* Patet: quia libentissimè videmus hortos curiosè tonsos, palatia sumptuosè ædificata, picturas pulchras (cur non etiam creaturas pulchras?) naues sulcantes maria, aues pectentes aërem, stellas exornantes cœlum. Audimus libentissimè musicam, eonciones, orationes, &c. Olfacimus libentissimè flores, rosas, &c. Cibos sapidos ab amaris distinguimus gustu: & læuia ab asperis, & mollia à duris tactu.

MDCCLXVI. *An sit peccaminosa?*

Secunda, *Nemo dixit delectationem ex hac casta sensibilitate natam esse probabiliter peccatum mortale, & probabiliter veniale: sed omnes dicimus illam esse ex obiecto suo, indifferentem, & hoc esse non iam probabile, sed certum.*

Sensibilitas non casta.

Tertia. *Datur sensibilitas non casta, & in solo tactu reperitur.* Consistit enim in tactu impuro, tametsi aliquando ex visu aut auditu nascatur.

De sensuum numero, an sint quinq; vel sex?

Hinc est non omninò reiiciendam esse aliquorum Doctorum Louaniensium sententiam, quæ sex sensus admittit; videlicet, Visum, Auditum, Odoratum, Gustum, Tactum castum, & Tactum non castum.

Sensualitas.

Quarta. *Sensualitatis nomine sensibilitatem non castam intelligit vulgus: iam aliqui tam castam, quàm non castam.* Sed cur? vt mutando vocum significatiooes, nouas in Scholam inferant difficultates.

Sensus quæstionis.

Quinta, *Cùm quæritur*, Vtrum in genere sensualitatis detur materia parua? *agitur de sensualitate non casta.* Patet: quia sensibilitatem castam non esse peccatum, certum est.

De Castropalai & Tamburini mente.

Sexta. *Ergo Castropalaus sensualitatem non castam in luxuriosam & veneream distinguit, & ait, vtramque esse malam & peccaminosam: & in illa dari probabiliter materiam paruam: & in ista esse certum nullam materiam paruam dari.* Et ego hanc dictionem non intelligo: & ideò generaliùs loquendo statuo hoc omninò defendendum.

Coincidentia dictionum.

Assertvm. *Hæc nomina*, sensibilitas non casta, sensualitas impura, Luxuria, Res venerea, Libido *idem significant in Theologia Morali.* Ergo, qui in vna ex istis rebus admittit paruitatem materiæ, debet in cæteris: & qui in vna illam negat, in cæteris debet illam negare. Et quid nos hîc resoluimus? Iam exposuimus sæpe. Ergo sic dicimus: *Præscindendo à periculo, illam admittimus.*

Resolutio.

Sed practicè, quia semper periculum subest, eam negamus.

FVNDAMENTVM LIX.

De Furto, quod inhibet Septimum Præceptum Decalogi.

MDCCLXVII. *Voluntas virtualis. Licet rem emere pretio infimo, & vẽdere maximo, modò pretia sint iusta.* *Furtum quid? Rerum pretia. Quantitas magna.*

Fvrtvm est acceptio rei alienæ inuito Domino. Qui immeritò inuitus est, virtualiter est non inuitus: Qui rem retinet inuito Domino, etiamsi illam à volente susceperit, virtualiter loquendo fur est. Qui rem pretio iusto vendit, licet summo; quam emerat iusto, licèt imo, non furatur. Sed quanta in furto quantitas requiritur ad peccatum mortale? in furtis filiorum videtur requiri duplò maior, quàm in furtis peregrinorum: inter filios & peregrinos videntur debere poni amici ac famuli: & si cæteri tam parui aurum facerent, quàm ego, non sufficerent aurei mille ad peccatum mortale: at quia aliis ipsi sunt apprehensionibus instructi, pauci sufficiunt. Sed quot? Vellem hîc aliquid ab aliquo docto demonstrari.

Merces vltroneæ. Pecunia vltronea.

[Merces vltroneæ vilescunt pro mediâ parte: ampliùs etiam interdum; pretia enim à venditorum & emptorum multitudine pendent.] Idem necessariò dicendum de pecuniâ vltroneâ, vel consequentia non seruatur. Ergo si equus valeat centum aureis; & to roges emptorem aliàs non empturum, debebis vendere quinquaginta: ergo si rogaris, aliàs non venditurus, poteris vendere ducentis? vel disparitatem assigna.

MDCCLXVIII. *De Principum potestate.*

Quærunt aliqui, *An Princeps possit in furto dispensare?* Respondeo aliud esse facere, ne ablatio rei alienæ sit furtum, aliudque toto cœlo diuersum, vt ipsa maneat furtum, & tamen peccatum non sit. Addo prius posse Principem, non posterius. Prius quidem facere ille potest, & primò, si lege à populo acceptatâ sanciatur, vt rapinæ & latrocinia non liceant, subreptiones & furta liceant. & patet, quia lex acceptata transit in contractum & concordiam, & in tali casu nihil fur retineret inuito Domino; quia qui acceptauit illam legem, non est inuitus.

Vbi Dominus non est inuitus, non datur furtum.

Illustratur exemplo. Decem amici recreationis causâ singulos aureos contribuunt, qui simul compacti abscondantur à Petro, hac lege, vt omnes quærant, & ille qui eos inueniat, possideat. Inuenisti tu, qui eras ex illis decem: retine: quia nihil retines inuitis Dominis: quia tametsi vociferentur & occlament, ex pacto esse non

inuiti tenentur. Progrediuntur in ludo, & statuunt, vt quicunque ab alio subtipiat pecuniam ex sacco, quin sentiatur, tetineat. Subripuisti tu centum aureos à Ioanne; ille non sensit, tui sunt. Ergo sicut conueniunt deceni, possent centum, posset tota Respublica.

MDCCLXV. *Secundò* lege non acceptata, si dentur rationes insuperabiles, quæ oecessitent, vt eiusmodi lex proferatur: quæ suppetent nunquam, vel ratò Hinc aliquid adduci poterit pro militibus. Aliqui illos saluant nomine extremæ necessitatis; & nescio cur omnes & sempet illam pati dicantur? Mulri sunt diuites, & abundant superfluis. Respublica militum latrocinia, furta, &c. detestari videtur; at extorsiones victualium voo aut altero actu consumendorum toletare. Sed hoc ipsum loca & tempora respicit, & apud Hollandos & alias nationes limitatur.

Furta militum.

MDCCLXVI.

I.

Eorundem necessitas.

RESolui rarò aut nunquam milites extrema necessitate laborate: at quia graui illos sæpè laborare negaturus non sum, inquiris, an pauper non solùm in necessitate extrema, sed etiam io graui possit ab opulentis necessaria subtipere? Respondet affirmariuè Diana *par.2.tract.17.resol.19.* & citat Bonacinam, Malderum, Lessium, Petrum à Nauarra, Angelum, Emanuelem Sà, Medinam, Nauarrum, Syluestrum. Infero. Ergo multi Europæ patibula onerant, dicuntur fures, & habentur infames, qui sunt innocentes omninò, possentque & deberent excusari & saluari. Ergo in tribunalibus audiendus esset reus, qui contrà asseueret, se graui necessitate laborasse.

An sufficiat grauis necessitas, vt omnia communia dicantur?

Progredior. Sacerdos pauper, qui ex solo Missarum stipendio victitat, satis est miserabilis: & in graui est necessitate constitutus, si non habeat quantum sit necessarium ad sustentationem diurnam. Ergo stando doctrinæ Dianæ, si nemo illi offerat stipendium pro Missa, subtipere à diuitibus poterit, quantum sit necessarium vt ex necessitate illa graui egrediatur. Etgo poterit recipere ab vltrò offerentibus & Missas postulantibus. Ergo poterit pto vnica Missa accipete tut stipendia, quot sufficiant ad eius diurnam sustentationem. & quid ad hoc vltimum Diana? *Hæc opinio*, ait part. 2. tract. 14. ref. 8. *modò corruit; nam Sacra Congregatio in decretis*, &c. Et me judice inconsequenter: nam vel corruit resolutio illa XXIX. tractatûs XVII. aut corruit hæc Cardinalium declaratio. Adhuc progrediot & inquiro, quid intelligat Diana nomine grauis necessitatis? *Per grauem necessitatem intelligo*, ait Diana, *non quouis modo grauem, sed valdè grauem, etsi non extremam; puta si fuerit necessitas morbi, famis, nuditatis*, &c. ergo si æger potest subripere à diuite quantum sit opus, vt habeat medicos & medicinas: famelicus vt expleat appetitum; nudus vt habeat decenter vestes, poterit debitor, vt ereditori satisfaciat; miles, vt habeat arma; captiuus vt litrum? reus, vt aduocatum: &c. & apetietur latissimus campus, & vix manebuot furta in mundo.

Quid sit grauis necessitas.

Ego quidem Dianæ opinionem non admittam, nec in generalitate verborum, quam prçfert: nec cum limitationibus à Diana appositis. Maior graui, maior grauissima debet esse necessitas, vt cesset diuisio boaorum, & omnia dicantur communia. Sit igitur uostra

Quanta requiratur necessitas, vt cesset bonorum diuisio?

MDCCLXVII. Conclusio. *Qui est in extrema necessitate, potest ab alijs etiam inuitis necessaria subripere. Qui probabiliter putat se esse in extrema necessitate, eadem poterit probabilitate, bonis alienis vti. Qui prauidet se futurum esse cras in extrema necessitate, poterit hodie res disponere, vt illa necessitas extrema non superueniat, etiam bonis aliorum vtendo.* Et hîc obiter notandum est, eum, qui est in extrema necessitate, & potest bonis alienis se iuuare licitè, posse adhuc peccare, vel, in quantitate vel in modo: in quantitate quidem, si plùs capiat quàm debeat: in modo, si capiat per violentiam, quæ suauitet posset, si à pauperibus, quæ à diuitibus posset.

Resolutio.

An qui est in necessitate extrema, peccare poss. sit aliena subripiendo.

Existimo hanc esse doctrinam certissimam, nec aliam doceri à Theologis, quos Diana allegat: nec aliam doceri à Diana, qui grauissimæ nomine, fortè illam intelligit, quæ paulatim augetur, & nisi remedium ponatur, tandem transibit in extremaio.

Quid Theologi solent & Diana debet intelligere nomine Grauissimæ necessitatis?

II.

MDCCLXVIII. VIdetur aliquibus locis Diana summâ inconsequentia laborare. Ego hoc dubium propooo. Sunt, qui dicant Sacetdotem pauperem, modò singulis diebus celebret, posse à quibuscunque Missas offerentibus, eleemosynas aut stipendia accipere, etiam supta taxam determinatam ab Episcopo, vt habear pro victu modetaro, veste decenti, & domo congtua; pro emendis libris conuenientibus professioni suæ, videlicet, spiritualibus, moralibus, canonicis, Theologis ve; quod ipsum nonnulli ad alios eorum casos extendunt. Vide Dianam *part. 2. tract. 14 resol. 8.*

De taxa Missarum.

Sunt qui dicant, Notarios, Commissarios, & cæteros Iustitiæ Ministros, si stipendia ipsis à lege statuta non sufficiant ad honestè viuendum, posse supra taxam accipete, quantum modestia & prudentia requirat. Vide Dianam *part. 2. tract. 17. resol. 60.*

Et scriptorum.

MDCCLXIX. At Diana ex his duabus sententiis priorem negat, posteriorem admittit; cùm tamen videatur consequentia doctrinæ postulate, vt admittatur vtraque vel reiiciatur vtraque: ni obstaret S. Congregationis Concilij decretum In contrariom.

Portò, si Iustitiæ administti possunt supra taxatum à Republica stipeodium accipere: nulla erit taxa, quæ non subsit eidem exceptioni: nam si agatut de tritico & vioo, &c. poterit venditor vsuratius dicere, mutatis temporibus, & anni tempestatibus, debete taxas etiam necessatiò mutari.

Et consequenter famuli, si stipendia sibi assignata, nimis sint parua, poterunt clanculo subripere, quantum iudicent sibi deberi.

Et tandem sartores & alij mechanici poterunt sibi reliquias materiæ reseruare eo nomiue, quod nimis parum recipiant pro manufactura.

Omnia hæc videntur sequi, & tamen falsa non oriuntur ex veris: igitur, Lector candide, præmissas attentè considera.

Olim

III.

MDCCLXX. *De furto rerum consumptibilium. Nimirum, muli,*

OLim Diana rustici confessionem audiuit: rustici, inquam, qui subripuerat cuiusdam Viri nobilissimi & prædiuitis mulum, eundemque per spatium multorum annorum locauerat: dubitabatque, an ad solius muli, an etiam ad locationis restitutionem teneretur? At Diana ad locationis pretium restituendum illum non obligauit: vt constat *ex part. 2. tract. 17. resol. 50.* Sed bone Deus restituit-ne ille rusticus, quantum fuerat furatus? subripuerat mulum iuuenem, fortem, & vtilem; post annos multos restituit decrepitum, exhaustum, & inutilem: subripuerat mulum, qui valebat aureis centum, restituit qui vix valet decem: ergo in restitutione ille æqualitatem non seruauit: & quidem Dianæ non fauent Nauarrus, & Ludouicus Lopez, quatenus docent, eum qui torquem aureum furto accepit, si illum locauit, non obligari ad restitutionem pretij locationis: est enim summa & nota disparitas: quoniam aurum nec locatione teritur, nec deperit antiquitate: & illi quod dixerunt de torque aureo, non dicerent de veste serica: qui enim pretiosa chlamyde, quam suffuratus fuerat, multis annis abusus fuisset, & postquam esset trita, & vilis, ad pedes Nauarri vel Lopezij veniret, iuberetur procul dubio restituere, non chlamydis attritæ reliquias, sed valorem, quem habebat illa cum intercepta, consideratis etiam damni emergentis & lucri cessantis circunstantiis, si quæ fuerant. Debuit igitur rusticus restituere illi nobili vnum mulum, qualem fuit furatus; debereque examinare Confessarius, an ratione illius furti ille nobilis aliquod lucrum legitimum perdiderit, aut nouum incurrerit damnum.

Torquis aurei,

Chlamydis.

MDCCLXXI. Sic puto. Sed si Dianæ adhuc constare velis, Seruiam tibi à Dialectica & aliqua Corollaria diducam: quoniam ex Dianæ doctrina sequitur.

Cerei & candelarum. Primò, eum qui furatus est cereum centum libris pendentem, & illo fuit vsus multis annis, ita vt iam vix pendat decem libris, satisfacere, si restituat quod remanet, nec ad amplius teneri.

Vestium, Secundò, eum qui pretiosas vestes furatus, eas locauit aut induit multis annis, & postquam illæ sunt attritæ & parui valoris, ad tribunal accedit pœnitentiæ, satisfacere omninò, si illas, quales quales, restituat; nec obligari posse ad amplius.

Seruorum. Tertiò, eum qui seruum iuuenem furatus fuit, & postquam multis annis illo est vsus impendendo aut locando, posse eundem iam inutilem & septuagenarium antiquo Domino restituere, nec ad restitutionem vlteriorem teneri.

Arborum. Quartò, eum qui hortum alterum inuasit, & arboribus fructiferis multis annis fuit vsus, vt videt has esse exhaustas & effœtas, posse hortum vero Domino restituere, nec ad fructuum restitutionem & damnorum compensationem obligari.

Vasis vini. Quintò, eum qui vas vino nobilissimo plenum inscio vel inuito Domino accepit, & ebibit, aut vendidit, satisfacere damnum perpesso, si vacuum vas restituat: puto enim paritatem subsistere: quid enim aliud est mulus iuuenis, quàm viribus plenus, & qui seruire possit: & quid mulus exhaustus & senex, quàm viribus vacuus, & qui ad nihilum seruire possit?

IV.

De rebus raptis & inuentis.

PRoponit Diana *part. 2. tr. 17. resol. 5.* hanc quæstionem; videlicet, *An qui deambulando per ciuitatem inueniat crumenam fartam magna pecuniarum quantitate, & facta debita diligentia non reperit Dominum, teneatur illas restituere pauperibus, an possit sibi retinere?* Ponit authores pro vtraque sententia & concludit: *Hu positis poterat Petrus sibi retinere illas pecunias, sequendo hanc posteriorem opinionem, &c. quæ est probabilis & tuta in praxi.* Et ego, si hæc probabilia sunt, petis tibi à Diana responderi rigore consequentiæ seruato. Ioannes noctu grassatur per plateas, spoliauit nonnullos, quos non cognouit nec cognoscit: nunc pœnitentiâ ductus ad pedes mei Dianæ peruoluitur, & inquirit, an teneatur ad restitutionem? Fortè subdubitare posset, an teneretur examinare quinam fuerint damnum perpessi? quia, cùm hoc ipsum examen esset obnoxium probabili vel certo periculo, fortassis non deberet institui. Sed non mouet hoc dubium, ne implicet quæstiones quæstionibus, sed asserit se debitam diligentiam adhibuisse, nec posse scire quibus debeat facere restitutionem. Si illum pauperibus facturum restitutionem Diana dicat, Ioannes reponet Dianam inconsequentiâ laborare, & sic discurret. In Iure, teste Dianâ & Sarmiento, eadem reputantur, *ignorari Dominum rei, & rem nullam habere Dominum:* Sed quando res non habet Dominum, efficitur primo occupantis: ergo non solùm ille qui inuenit, sed qui rapuit: si ignoret Dominum, non tenebitur ad restitutionem. Ergo, si tenetur raptor, tenebitur etiam inuentor, quod vult Salonius, Nauarra, Saytus, Rebellius, Reginaldus, Azor. Malderus, Syluester, Couarruuias, Molina, Fernandez, alijque; aut nulla consequentia seruatur. Si Diana esse disparem rationem dicat, reiicere debebit ratiocinium Sarmienti & aliud substituere, quod libenter videbis.

MDCCLXXII. *De auro inuento.*

An si non reperiatur Dominus, debeat dari pauperibus?

An qui noctu grassatur per plateas, teneatur examinare, quosnam spoliauerit, vt illis possit facere debitam restitutionem?

An idem politicè sit, rem nô esse ac nesciri?

MDCCLXXIII. *Omnes volunt sibi rem restitui eo meliori modo, quo possibile sit.* Dicis interim, vtrique (inuentori & raptori) esse certum, rem illam habere aliquem Dominum: eundemque inuitum (Sua enim recuperare desiderat tam qui spoliatus fuit, quam qui perdidit) vtrumque ignorari, vtrumque sibi velle restitui, meliori nempe modo, qui sit possibilis: nimirùm realiter & materialiter, si hoc possit fieri, aut alias spiritualiter. Hæc omnia certa sunt, anne, cùm vtrobique omnia pari passu succurrant, de inuentore & raptore eodem modo erit philosophandum? qui neget paritatem eneruet.

An inuenta debeât dari pauperibus? Antequam ponas calamum, intelligere vis illorum Doctorum doctrinam, quæ docet crumenam illam restitui debere pauperibus. Et quo iure pauperibus, quæ nunquam fuit pauperum? Anne res perditæ ad illos pertinent?

Ostendant humanam legem aliquam, quia hoc diuina non præcipit. fortè recurrent ad Hispaniam, in qua res eiusmodi, quarum Dominus ignoratur, lege publicâ Præmonstratensibus conceduntur, vnde & corrupta illa voce nominantur *Mostrenca*. An & hæc lex etiam hodie obseruatur, an ad gentes alias extenditur? an illa stante res illæ non quibuscunque pauperibus poterunt dari, sed solummodò pauperibus religiosis Ordinis Præmonstratensis? Sed quia in eiusmodi Ordine Religiosi nihil sibi adquirere possunt, & sunt opulenta Monasteria, qua sinceritate dicentur data pauperi, quæ Præmonstratensi Monasterio? nam tametsi singuli pauperes sint, Monasterium tamen non est pauper. Præterea, ius pauper habeat (sit qualecunque illud) si inuentor, aut latro sit pauper, cur non poterit sibi crumenam appropriare, cuius ignorat Dominum; maximè cùm Beneficiarius, qui canonici Officij recitationem neglexit, & tenetur ad restitutionem, sibi possit illam restitutionem facere, si pauper sit? Postremò, si ideò danda pauperibus crumena est, quod ille qui perdidit aut exspoliatus fuit, velit sibi saltem spiritualiter restitui, siquidem materialiter nequit; colligitur eum qui res inferioris ordinis iniustè perdidit, habere ius ad res altioris ordinis; quod fortè non omnes admittent. Vt vt sit, si crumena elargienda est pauperibus; nomine veri Domini, qui ignotus, elargienda est; vt eleemosynæ merito fruatur, & mendicorum, qui sæpè nebulones sunt, orationes illum iuuent: ergo, si inuentor aut raptor illius crumenæ diues sit, & tamen ad Deum conuersus pro vero Domino oret, ieiunet, communicet, aut alias virtutes excellentes exerceat, satisfaciet spiritualiter, nec tenebitur pauperibus facere restitutioně.

(Margin: Res Mostrencæ. — An aliquis sibi pauperi possit restitutionem facere.)

Resolutio.

MDCCLXXIV. (Margin: Cui debeantur res casu inuentæ? Responsio prima ex iure naturæ. Secunda ex iure humano.)

Stando Iuri naturæ puto pecuniam inuentam, cuius post diligentias debitas non inuenitur Dominus, debere adhuc restitui proprio Domino eo modo, quo possit. Ergo debebit restitui spiritualiter, si corporaliter non possit. Inuentor ergo debebit eam in pios vsus expendere. At quia hodie legibus viuimus, videndum est quid iuxta eas fieri debeat: suppono enim posse inuentorem illam pecuniam retinere, si id leges permittant; non verò posse, si interdicant. Sanè de animalibus & vestibus sunt aliquæ leges speciales in Hispania, quæ debent ibidem seruari, & omnes pauperibus fauent, & fieri spiritualì modo restitutionem præcipiunt. At quia Hispanorum leges, nec Gallos, nec Germanos obligant; debent in hac materia gentes singulæ proprias examinare.

(Margin: Leges extra territorium non obligāt.)

MDCCLXXV. Sed quid, si nulla exstet humana lex in tua prouincia, quæ pecuniam sic inuentam restitui aut retineri præcipiat? Hîc habet locum prima difficultas, & Authorum diuortium.

Prima sententia asserit debere in tali casu fieri restitutionem spiritualiter. & probant sic. In restitutionis materia procedendum est iuxta ius naturale, quoties illud leges humanæ non restringunt: at ius naturale dictat vt restitutio fiat spiritualiter, quando fieri non potest materialiter: ergo in casu ad restitutionem spiritualem recurrendum est. An Ius naturæ restringitur? Scias Ius naturale esse duplex: permissiuum & præceptiuum: illudque humanitùs posse restringi: hoc autem debere necessariò obseruari.

(Margin: An leges humanæ possint Ius naturale restringere.)

Secunda sententia tenet, eum, qui eiusmodi pecunias inuenit, posse illas tuta conscientia retinere: omnia enim licent, quæ lege non prohibentur. (*cap. Cùm apud. de sponsal. & ibi Glossa fin.*) sed nulla lex prohibet, vt inuentor rem inuentam retineat, si Dominum rescire nequeat: ergo illam poterit in casu retinere.

(Margin: An liceant omnia, quæ humanitùs non interdicuntur.)

Ego quidem hanc rationem inefficacem iudico, distinguo enim maiorem; aio licere omnia, quæ nec lege humana, nec diuina interdicuntur; nego licere quæ non interdicuntur humanitùs, si eadem interdicantur diuinitùs. At licèt, vt rem alienam, cuius Dominum nescis, retineas, nulla lex humana prohibeat, diuina id prohibet; quæ iubet vt omnis restituat quantum possit: ergo tenetur restituere partem, qui totum non potest: ergo tenetur restituere spiritualiter, qui materialiter non potest.

Stando huic fundamento; qui noctu grassatur, & ignotos spoliat, tenetur illis restituere omnino; realiter, si possit; &, si hæc restitutio impossibilis sit, spiritualiter.

(Margin: Fur tenetur restituere eo modo, quo potest.)

Sed quid si staretur fundamento contrario? MDCCLXXVI. quid si diceretur, eum, qui inuenit pecunias & Dominum rescire nequit, posse illas licitè retinere aut expendere? Hic enim est nodus difficultatis.

Respondeo, opinionem quæ docet, eum qui inuenit pecunias, si rescire non possit earum Dominum, eas licitè sibi appropriare, esse probabilem propter Authores, qui eam defendunt. Addo, non obstante huius sententiæ probabilitate, raptorem ad restitutionem teneri, & debere spiritualiter restituere, quæ corporaliter non potest: Et aio hoc ita certum esse, vt oppositum non sit probabile. Et ratio est, leges enim, si indulgent vt inuentor in casu rem inuentam retineat, præcipiunt vt raptam restituat eo modo quo possit; nimirùm realiter vero Domino, si ille compareat; aut spiritualiter saltem, si non compareat. Sanè contra vsurarios statuitur expresse (*cap. cùm tu de vsuris & ibi Glossa*) vt ablata incerta pauperibus restituantur. Sic etiam (*cap. cùm sit, de Iudæis.*) contra Iudæos, Paganos, & Infideles, qui per iniuriam innocentes grauauerant, præcipitur, vt malè ablata incerta, de Episcoporum iudicio pauperibus erogentur. Sic tandem (*cap. Sicut dignum. de homicid. tanctâ Glossa. Non tamen.*) contra iniquos alienorum bonorum occupatores statuitur. Quæ tamen prohibitiones contra inuentores casuales non sunt in Canonico Iure. Quod si in prouincia quam habitas, leges sint, quæ de rerum inuentione disponant, debebunt omnino obseruari. Cæterùm fore leges in bene gubernata Republica, quæ furibus & raptoribus faueant, creditutus non sum. Huc pertinent regulæ Iuris: secunda. *Possessor malæ fidei vllo tempore non, præscribit. Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Quadragesima octaua. *Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria*

(Margin: Leges, si quæ inuentoribus fauent, raptores ad restitutionem condemnant.)

iniuria vel iactura. ad quàm teducitur illud commune dogma. *Nemo debet ex delicto vtilitatem reportare.* Quæ omnia firmant & dilucidant, *Cap. Si verè. de sent. excommunic. Glossa. existat. in c. eum, qui de prabend. in 6. Glossa. 1. in cap. legi. 16. quæst. 1. leg. 3. de donationib inter vir. & vxor. leg.* Seruius *ff. quod vi aut clam.* & aliæ leges.

MDCCLXXVII. An fur, si pauper sit, possit sibi de bonis raptis incertis eleemosynam facere?

Non-damnum distinguitur ab vtilitate.

Hinc pater, cur debeat pecunia illa dari pauperibus? quia sic leges præcipiunt. Postulabas, *An raptor, si pauper sit, satisfaciat, sibi attribuendo pecunias, quas fuerat furatus?* Respondeo, leges respicere restitutionem & punitionem. Ergo non potest sibi restitutionem illam facere, quia aliàs ex delicto vtilitatem reportaret. Nec valet paritas à Beneficiario, qui non legit suas horas, desumpta: possemus enim dicere etiam hunc eodem modo ad restitutionem teneri, nec posse fructus peccato suo correspondentes, applicare sibi pauperi, sed dare debere aliis pauperibus. Et possemus etiam assignare certissimam disparitatem: aliud est enim non reportare damnum à delicto, & aliud toto cœlo diuersum, vtilitatem reportare; quod vltimum à legibus sanctissimis & prudentissimis maiori prouidentia cauetur.

V.

MDCCLXXVIII. De prodigalitate ecclesiasticorum.

An Monasteriũ possit esse hæres.

SÆpe consultus fui de Ecclesiasticorum aliquorum exorbitantibus expensis: & quod sentio proponam. Puto distinguenda esse bona hæreditaria & labore adquisita, à bonis eleemosynarum. Puto Petrum Presbyterum, si à suis parentibus hæreditatem adquirat, esse illius Dominum, & adquirere tale & tantum dominium, quantum & quale habeat, qui hæreditatem transmisit. Puto

An Ecclesiastici possint manibus laborare, & aliqua arte honesta necessaria lucrari.

etiam posse Presbyterum honesta aliqua arte aut industria lucrari pecunias, & in ipsis verum & absolutum dominium, verumque dominij adquirendi titulum reperio in Regula D. Benedicti; nam iuxta caput LIX. *De filiis nobilium vel pauperum, quomodo suscipiantur:* potest Monasterium adire hæreditatem, & adquirere bona, quæ Parentes Religiosorum possidebant: & iuxta caput XLVIII. *De opere manuum quotidiano.* & cap. LVII. *De artificibus Monasterij:* Possunt manibus propriis Religiosi operari, & arte-facta pretio mediocri vendere (mediocri inquam, qui summo non possunt) & indico Monasterium esse ab-

Abbas non est bonorum Dominus, sed administrator.

solutum Dominum, & si aliunde non obstet, posse ratione proprietatis in qualescunque vsus has pecunias impendere. Monasterium dico, non Abbatem, non Prælatum; nam hic non est earundem rerum Dominus, sed Minister, Supremus tamen; habens quidem bene administrandi Supremam authoritatem, & malè administrandi nullam. Et me iudice, benè administrat, quamdiu bonos mores & vsus suæ Communitatis sequitur, non quando malos; & (vt nihil dicam de pellicibus, quas ratò habuisse Regulares audimus; quas tamen Equites Ordinum militarium & Parochi cum magno Sæcularium scandalo non ratò possident) existimo omnem profanitatem, omnem ebrietatem, & omnem actionem peccaminosam, non vsum sed abusum esse.

MDCCLXXIX. An eleemosynis abuti possint Religiosi?

Transeo ad bona ex eleemosynis adquisita. Antonius Religiosus mendicans (Prior, Guardianus, &c.) & ex pecuniis, quas dedit monasterio Sæcularium pietas, & deuotio, pretiosissima vina, & cibos delicatissimos procurat, & genio indulget; & tamen ad restitutionem non teneri dicitur, & ego non credo. Comedit panem, aquamque bibit vetula pauper & vidua, vt nummulos paucalos corradat, quos elargiatur monasterio; & Antonius eiusdem monasterij Superior, eisdem emit vltramarina vina, exquisitosque cibos, vt se saginet: & tamen ad restitutionem non tenetur? non adquiesco Eodem ego modo de Abbatibus, & Monachalibus Prælatis philosophor: nam etiam nostra monasteria Principum liberalitate fundata, & populi deuotione aucta, ideò hodie eleemosynis nouis non indigent, quia sufficiunt eleemosynæ antiquæ, vt honestè nutriantur. Audiui semel Angelum Manrique, Ordinis Cisterciensis Generalem, postea in Salmanticensi Vniuersitate Theologiæ Professorem Primarium, *Se non habere animum vt vel vnicam gallinam iuberet emi ad proprios vsus*; & tamen erat nobilissimus, doctissimus, & liberalissimus; sed sic loquebatur, quia videbat pecunias, quas ieiunando Sæculares congesserunt, vt Monasterio darent, non esse à Prælato prodigendas aut decoquendas, sed ad ordinarium modestumque Religiosorum vsum, & pauperum leuamen seruandas. Scio eundem, cum Monasterium. N. visitaret, & in mensa Salmonem recentem videret magno pretio, vt in Hispania is solet, procuratum, noluisse tangere, & posteà grauiter punisse Cellerarium. Scio alia, quæ esset perlongum recensere. Et tamen cognosco etiam Abbates, quibus ioiurius est œconomus, si aliquid in prouincia exquisitum summo emi pretio possit, & in mensa absit. Omitto maiora, & peiora, quia si hæc oon concedo, quid sim dicturus de grauioribus, scitur.

Angeli Manrique modestia.

An liceat Religiosis vesci pretiosis cibis.

FVNDAMENTVM LX.

De Inuidia, Mutuo, Vsuraque,

MDCCLXXX. An in hac materia sit aliquod nouum præceptum?

De mutuo.

SI præter Decalogum posuit nouum aliquod Præceptum Deus, quo indixit, ne creditores peterent aut reciperent, quæ aliàs eis debebantur, potuit facere, & hoc ipsum præceptum erit obseruandum omninò; & qui violauerit, non solùm procedet illicitè, sed & inualidè; adeoque non adquiret dominium validè, sed tenebitur ad restitutionem. Portò si eiusmodi reperitur præceptum, standum est iuniorum Theologorum doctrinæ: Sed nos nihil credimus temerè, & ideò il-

lam

lam nouam legem negamus : & præsentem doctrinam his præceptis substruimus.

In mutuo debet creditor seruari indemnis.

I. *Ama proximum sicut te ipsum.* II. *Non furaberis.* Non ergo tenebitur creditor amare debitores plusquam seipsum, nec illis cedere, quod eorundem non est. Qui petit mutuum debet reddere indemnem creditorem : creditor, qui postulat, vt indemnis reddatur, nihil iniustum postulat. Qui indemnis redditur, & tamen non vult mutuum dare, inuidus est : quia in tali casu ipsi est perinde fauere & non fauere, adeoque non ideò proximo fauorem negat, quia se amat, sed quia illum non amat, quia illius bono torquetur, miseriis & damnis delectatur. Pronuncio igitur : non posse recipi pretium pro mutuo: non posse pro tempore, etsi longum sit : non posse pro obligatione non repetendi sortem intra tantum tempus, nudè sumpta : posse tamen pro periculo perdendi sortem, pro damno emergente, pro lucro cessante: imò etiam pro obligatione & grauamine non repetendi per tantum tempus, si inde aut damnum emergat, aut lucrum cesset, aut periculum perdendi capitale nascatur.

De amore Dei & Proximi.

MDCCLXXXI. RAtio puri mutui non benè cognoscitur à multis Theologis, qui supponunt, mutuatario aliqua diuinitùs, inuito & læso mutuatore, concedi: quod nunquam probant. At ego

Mutui formula.

puto primò, hoc esse purè mutuum, nimirum; *Mutuo tibi mille aureos, quibus eges, & ego non egeo; hac lege, vt me reddas securum, quòd illos mihi reddes cùm indiguero, vel petiero.* Puto

Præsens Europæ status.

secundò, exulcerato hoc tempore in Europa vix posse dari purum mutuum, nemo enim præstare potest securitatem. Æstuat bellis Hibernia, Scotia, Anglia: æstuat Belgium, Hispania, Italia : ardet Germania, Polonia, Dania, Suecia, item Græcia: & nulla est in tota regione prouincia, in qua multi non iuerint cubitum diuites, qui manè surrexerint pauperes. Obsidentur vrbes : intercipiuntur etiam : & accidunt casus inopinati. Excellentissimus

Colovvrat.

Dominus de Collvvrat maioris securitatis gratiâ thesaurum suum Lincio Pragam inuexit: nempe ad superiorem, ad paruam, ad armatam, in qua septuaginta maiora tormenta & tota nobilitas erat. Ingressus est per equos citos vigesima quinta die Iulij, anno 1648 hora vna vel altera post occasum Solis ; & vix fuerat sex horis domi suæ, cùm à pauculis Suecis ditissima intercipitur ciuitas, & cum reliquis ille capitur, & exspoliatur. Perdidit thesauros omnes ille suos ; antiquos, nouos, & posteà debuit amicorum & cognatorum pecunia emere vitam ; secundò domum ; tertiò libertatem ; nempe seorsim, nam diuersis temporibus singula à Suecis vendebantur sub hasta. Si hoc ita sub oculos nostros euenit, & similia quotidie accidunt, quis ita erit delirus, vt rerum terrenarum securitatem exspectet belli tempore? nemo enim creditor erit in ciuitate, quæ munitior sit Pragâ, & ditiores Colubratio erunt pauci. Sed, quia pacis tempore videtur habere locum ista quæstio, tunc enim magna est rerum securitas, illam accuratè proponam: & inquiram

Praga fortissima & munitissima ciuitas intercipitur.

Belli tempore nulla est securitas.

I.

Nimirùm. ***An, qui dedit pecuniam mutuam, pro duobus annis, verbi gratia, possit aliquid præter sortem recipere?***

MDCCLXXXII. De sorte, & canone.

NOn posse ratione mutui certum est. At verò contractui mutui addi solent circumstantiæ pretio æstimabiles, ratione quarum possit, qui dat pecunias, pretium petere.

Primò enim potest recipere ratione periculi: nempe tot tantasue, quantas videatur postulare maius periculum, vel minus. nam vbi est æquè probabile omnes perdendas, aut recuperandas, posse recipi centum pro canone, quando in capitali sunt : centum videlicet pro centum ; nam aliàs, quis se vellet exponere æquali fortunæ probabili lucrandi decem, & metui æquè probabili perdendi centum? an datur casus, in quo nullum periculum sit? si eiusmodi casus non datur, in omni mutuo poterit aliquid recipi, non iam ratione mutui, sed ratione periculi. Et quidem rarum esse casum, in quo omne absit periculum, præcipuè in Germaniâ bellorum turbine afflictissima, experientia quotidiana demonstrat. Video homines, qui heri erant ditissimi, hodie nihil habere: aliquos, qui creduntur diuites, paupertatem simulare, & creditoribus dare bona verba; video & aliquos vix bono verbo credit.ntes dignari : video diuites, qui aut negant debitum, & Se maiestate, & nobilitate tuentur : aut si benigniùs agunt, qui alia debita recuperatu impossibilia offerunt, imò & lites intentant, & volunt sic satisfecisse. Vidi optimos amicos propter pecunias mutuas ad inimicitias deuenire. Video hoc exulcerato æuo Rempublicam remedium ponere non semper posse ; video Ministros publicos non semper velle. Ergo ero temerarius Iudex, si cùm mutuas pecunias dedero, dicam, nullum esse perdendi illas periculum, etiam tempore pacis Si semper sit aliquod periculum, & ratione periculi licet recipere pretium in omnium Theologorum sententia, semper aliquid hoc nomine recipere potes.

De vtriusque partis æqualitate, & æquitate.

Quo modo debitores cum creditoribus procedant?

Periculum?

Secundò poterit recipere ratione lucri cessantis: sed quantum? quantum est illud lucrum, quod cessat. Cur enim deberet Antonius mihi dare gratis centum aureos, quibus possit licitè lucrari alios viginti in tali, aut tali licito, & securo contractu? Vbi obiter notari volo, lucrum cessans, si incertum sit, minoris debere taxari iuxta quantitatem periculi.

Lucrum cessans.

Certum incertum.

Tertiò poterit etiam aliquod recipere ratione damni emergentis. Sed quantum? quantum damnum sit, quod certò emergat. Quid si damnum non certò, sed probabiliter sit emersurum? Taxari maioris, vel minoris debebit; iuxta probabilitatis quantitatem.

Damnum emergens.

Certum incertum.

Quartò non poterit aliquid recipere ratione temporis præcisè, etsi longum id sit, nisi se obliget ad non repetendum, Et in hoc casu,

Tempus.

si

ſi quid poſtulet, non id ratione ſolius temporis, ſed ratione periculi, aut perdendi capitalis, aut incurrendi damnum inopinatum, aut carendi lucro aliquo, quod poſſet haberi licitè, ſi adeſſet numerata pecunia: quod quidem periculum, quia plerumque leue eſt, aliquid leue ſolet recipi, poſſetque aliquid graue ſi eſſet graue. Sic ſentio: & non poſſe ratione ſolius temporis recipi canones aſſero, & aſſerui *in Theologia morali num.* 762. iuxta editionem Louanienſem.

An poſſit aliquid recipi ratione tunc temporis?

MDCCLXXIII Mutuandi formulæ.

Qui de hoc dubitant, videntur mutui naturam non callere. Ibi ego num. 763. poſui tres formulas. Prima erat, *Do tibi qaingentos aureos mutuos, cum primum indigaero, aut etiam voluero recipiendos*. Secunda, *Do eoſdem tibi pro vno anno, recipiendos tamen ante præfixum tempus, ſi ante indigeam.* Tertia, *eoſdem tibi conſigno pro anno integro, non repetendos ante anni finem, etſi grauiſſimè indigeam, etſi debeam aliunde pecunias quærere, & grauiſſimos canones, aut etiam vſuras ſoluere.* In prima mutui puri eſſentiam cognoſco, non in ſecunda, non in tertia. Qui iuxta primam aliquid dederit, inibit contractum puri mutui, & nihil poterit recipere præter capitale. Qui iuxta ſecundã contrahet, non purum mutuum contrahet, ſed contractum compoſitum. Sed poterit-ne aliquid ſupra ſortem admittere? nego ego; negat etiam Diana, at ipſum debere id concedere clariſſimè demonſtraturus ſum. De hac ſecunda formula ſtatim agemus: Venio ad tertiam, & dico eam non continere purum mutuum, ſed contractum compoſitum ex mutuo; & donatione, ſi illud grauamen admittatur gratis; ex mutuo verò, & venditione, ſi pretio.

Parùm mutuum.

Contractus compoſitus.

Hanc ſententiam tenet expreſſè Petrus de Ledeſma publicus S. Theologiæ Doct. in Vniuerſitate Salmanticenſi *in Summa ſua part.* 5. *tract.* 8 *cap.* 35. *concl.* 4. *fol.* 457. qui ſic ait. [La ſegunda difficultad es, quando vno preſta mil ducados con obligacion de no los boluer à pedir en tanto tiempo, por algun eſpacio de tiempo: ſi ſerà vſura lleuar precio? La razon de dudar es, porque ſi el lleuaſſe mas que el principal lo lleuara, por razon del empreſtido: luego vſura ſeria lleuarlo. Confirmaſe; porque ſiempre, que ay empreſtito, ay por lo menos obligacion virtual de no perdir el empreſtito, por algunos dias: luego, ſi por la obligacion de no bouerla à pedir, ſe puede lleuar precio, ſiempre ſe puede lleuar precio por el empreſtito: hoc eſt abſurdum: Ergo. A eſta difficultad ſe ha de reſponder, que ſi la obligacion de no lo boluer a pedir, es por mucho tiempo, ſe puede muy bien eſtimar con precio, y por raxon de aquella obligacion ſe puede muy bien lleuar el juſto precio, ſin vſura ninguna. Eſto enſeñan los diſcipulos de Sancto Thomas; porque la tal obligacion es eſtimable con precio. A la raçon de dudar ſe reſponde, que en el tal caſo, no ſe lleua el dinero por el empreſtito, ſi no por la obligacion de no lo boluer à pedir por mucho tiempo.] Hæc & doctè Ledeſma, quem peregrini audiant Latinè eadem reſumentem: ſi enim latinè ſcripſiſſet, ſic ſuam opinionem explicaſſet. [Altera difficultas occurrit, quando quis dat mutuò mille ſcuta, obligans ſe ad non repetendum illa tanto tempore: & quærunt, *An ſit vſura petere pretium pro hoc granamine?* Ratio dubitandi eſt, quia ſi iſte reciperet aliquid ſupra ſortem, reciperet ratione mutui, nec poſſet ab vſura excuſari. *Confirmatur*: quia quandocunque datur mutuum, datur non repetendi obligatio; ſaltem quæ reſpiciat aliquot dies. Ergo, ſi propter obligationem non repetendi, pretium, aut canon exigitur, pretium exigetur pro mutuo: Hoc eſt abſurdum: Ergo. Verum ad hoc poterit reſponderi obligationem non repetendi eſſe pretio æſtimabilem, ſi ſit pro longo tempore: Et per conſequens poſſe accipi pretium pro illa, quin committatur vſura. Hoc docent Sancti Thomæ diſcipuli; quia talis obligatio eſt æſtimabilis pretio. Et ad rationem dubitandi reſpondetur, in hoc caſu non recipi pecunias pro mutuo, ſed pro obligatione non repetendi datas pecunias multo tempore.] Sic diſcurrit Ledeſma, & quidem doctiſſimè, quoniam grauamen non repetendi pecunias, etſi indigeam, eſt extra charitatis legem, & obligationem mutui, quæ in charitate, & inuidiæ negatione fundatur. Et hic obiter nota, illam pecuniam quam ſupra ſortem, poſſe recipi Ledeſma affirmat, reduci ad titulum damni emergentis, aut lucri ceſſantis, non autem ad durationem puram temporis. Si enim certum eſſet toto illo tempore me non vſurum illa pecunia, nec ob eius carentiam incurſurum eſſe damnum, aut perditurum lucrum, nihil poſſem ſupra ſortem recipere. *Et nota id bene.*

Hoc non credo, dari iſtam obligationem.

Hæc doctrina Ledeſmæ quo ad ſubſtantiam eſt vera, licet in circumſtãriis nonnulla contineat, quæ paulo inferiùs decucinabo.

MDCCLXXIV

Hæc doctrina vera eſt, ſed non bene intellecta à nonnullis, qui duo illa mutui fundamenta, quæ poſui (videlicet Charitatem; & Inuidiæ negationem) meditari non volunt. Hanc ob rem addo alios Authores. Aio eandem ſententiam doceri à Cœleſtino *in Compend. Theolog. Moral. tract.* 11. *cap.* 5. *quæſt.* 2. qui ſic ait. [Quæres: Vtrum ratione carentiæ pecuniæ, ſeu obligatione non repetendi ante certum tempus poſſit aliquid exigi; vt ſi mutuem tibi mille aureos ad vnum annum, priuans me non ſolum pecunia, ſed etiam facultate repetendi per tantum tempus? Ad hoc reſpondet Medina *Cod. de reſtit. quæſt.* 32. *Inde referrar*, quòd ſi licitum: Tum, quia quælibet obligatio ciuilis eſt pretio æſtimabilis; hic autem interuenit obligatio non repetendi ante tantum tempus: ergo, &c. Tum, quia hæc obligatio eſt onus quoddam indebitum. Ergo non teneor illud ſubire gratis; ſed poſſum aliquid petere pro illo. Secundò, tum quia ſicut priuare ſe inſtrumento ſuæ artis, eſt quid pecunia æſtimabile, ita etiam onus carendi ſua pecunia tanto tempore, cùm pecunia ſit inſtrumentum mercatorum: Tum denique, quia id poſtulat commune bonum Reipub. nam cum multi pecunia egeant, nec facile inueniri queant, qui velint mutuari gratis, partim ratione periculi ſortis, partim ne ſe priuent commoditate variis modis negotiandi, & maximè per cambia, quæ hoc tempore vigent, æquum eſt vt mercatores ſpectatis omnibus circumſtantiis communi conſenſu conſtituant certa pretia carentiæ pecuniæ, ex quibus ea carentia poſſet pro tempore pluris, vel minoris æſtimari: & hic videtur eſſe vſus plateæ Lugdunenſis, quò mercatores quotidie

Cœleſtinus.

Omnis obligatio ciuilis eſt pretio æſtimabilis.

Damnum emergens. lucrum ceſſans, &c.

Mercatorũ Lugdunenſium praxis.

coirue

conueniunt, & habita ratione copiæ, vel inopiæ pecuniæ, multitudinis cambiorum, mercimoniorum, & omnium lucrandi rationum, in quibus opus est præsenti pecunia, statuunt pretium sex, aut septem, octo, aut nouem, vel etiam decem in centum, pro eo quòd tanto tempore sua pecunia careant, nec ante terminum constitutum liceat repetere.

An probabilitas speculatiua distinguatur à practica.

Hæ sunt rationes speculatiuè consideratæ, quibus nititur hæc opinio, propter quas speculatiuè considerata probabilis videtur. Lessius *loco citato dubitat.* 16. & etiam Reginaldus *lib.* 29. *cap.* 12. *num.* 246. nec damnare audent mercatores, qui ita se gerere consueuerunt, imò excusabiles esse aiunt, quamuis eam non esse in praxi admittendam tutius iudicent, ne aperiatur ostium vsuris prætextu periculi palliandis. Et vt ego referam quid sentiam de hac re, dicam paucis,

Cœlestini resolutio.

Hanc opinionem mihi videri tutam in conscientia, & in praxi hoc tempore amplecti, & consuli posse: tum quia non ausim damnare tot mercatores timoratæ conscientiæ, qui id agunt, præsertim ex consilio virorum doctorum, quos ipsi quotidie consulunt, quique dicunt hoc licere; tum quia huic carentiæ pecuniæ, ordinariè loquendo, solent admisceri, & coniungi varij tituli, ex quibus supra ostendimus, posse in mutuo accipi aliquid vltra sortem.

Titulus periculi.

Nota hic ratione periculi non solum quinq; in centum, sed plura posse recipi pro probabilitatis quantitate

Et primò illic reperitur periculum sortis amittendæ, periculum, inquam, non quidem incertum, sed probabile, vel quasi certum; multi enim mercatores, qui secundum vulgi opinionem existimantur ditissimi, telonio cedunt, ex quo creditores exponuntur periculo amittendi integram sortem, vel tertiam, aut dimidiam partem, & hoc satis constat experientiâ, præsertim à decem annis.

Titulus laboris.

Secundò reperitur labor, diligentia, & molestiæ in parandis pecuniis mutuò dandis, qui titulus, vt docuimus supra ex Valentia, est iustus, licetque ea ratione aliquid vltra sortem accipere.

Titulus lucri cessantis.

Titulus societatis.

Titulus donationis; qui tamen non placet: nam tolleret omnes vsuras.

Nec placet hæc similitudo.

Tertiò reperitur etiam non ratù lucrum cessans, quia pecunia mercatores negotiarentur. His titulis accedit, & titulus Societatis, quam ineunt mercatores in negotiando. Hic etiam interuenit donatio liberalis; mercatores enim spontè donare malunt mutuatori aliquid vltra sortem, vt sic & consulant honori, & creditum seruent, quæ sedendo telonio amittunt, ac in hoc perinde se habent, ac qui, vt euitent naufragium, vel omnes merces, vel aliquam illarum partem dimittunt in mare: nam etsi hæc proiectio videatur inuoluntaria, tamen absolutè est libera: ita etiam hæc donatio lucri supra sortem absolutè est libera, non coacta.] Hæc omnia Cœlestinus.

Trullench. Diana.

Ledesmæ (ac propterea Cœlestini, & aliorum) sententiam non putat improbabilem Trullench *in Decalogum tom.* 2. *lib* 7. *cap.* 19. *dub.* 12. *sub finem.* Sed quid sentit Diana? Refert *part.* 5. *tract.* 13. *res.* 50. Cœlestini sententiam verbaque, & subiungit: [Hæc omnia docet Cœlestinus loco citato: Sed an probabiliter, iudicent alij:] Sed Dianam *part.* 1. *tract.* 8. *res.* 48. tenuisse Ledesmæ opinionem nouissime putat Hurtadus *de Iust. disp.* 3. *de Mutuo. diff.* 11. idem iudicauit Trullench. *citatus*: idem ego.

Cardinalis de Lugo Dianam hinc amouet, & *tom.* 2. *disp.* 25. *sect.* 3. *num.* 16. sic inquit. [Diana relatis hinc inde sententiis, & authoritatibus, nihil definit.] Quam ob rem ipse *part* 8. *tract.* 7. *resol.* 63. contrariam absolutè tenet, & sententiam Ledesmæ, ait non solum improbabilem putari à Doctoribus, sed etiam acriter censurari. Quid hic ego? Latere aliquam æquiuocationem; nam puto me habere euidentiam, & contra Ledesmam solummodò aliquam hallucinationem militare.

An Lugo, & Diana bene Dianam intelligant?

Porrò Dianam *part.* 1. *tract.* 8. *resolut.* 48. habuisse Ledesmæ opinionem, negat Lugo, negat Diana, asseruit Hurtadus; asserit Trullench: asserit, & totus resolutionis contextus, si bene legatur. nam primò ponit opinionem Molinæ negantis posse aliquid recipi pro obligatione non repetendi tanto tempore: & ait: [sed hoc assumptum Molinæ mihi displicet, &c.] ergo displicet etiam opinio: nam in bona Dialectica placere non potest sententia, cuius fundamenta non placent. Secundò ponit opinionem Lessij, qui Molinæ quoad substantiam consentit. Tertiò ponit opinionem Ledesmæ, quem vt commendet, notat fuisse Salmanticæ Theologiæ Thomisticæ publicum Professorem: & tandem quartò respondet argumentis Lessij, quem ait fortè subscripturum Ledesmæ fuisse, si eum legisset: & probabilius rationibus hanc eorum sententiam roborasse.

Nota id bene.

Ergo siquidem fundamenta Molinæ, Dianæ displicent, & Lessij argumenta sub eo soluuntur: & Ledesmæ argumenta non soluuntur; & nostræ rationes sententiæ, quæ apud Lessium, probabiles esse censentur; aut cæcus sum, aut sub illud tempus Diana sententiam Ledesmæ præhabuit, quam tamen hodie, nescio ob quam causam, condemnat. Ergo vt ostendam nullam esse, dissoluam omnes illas, quæ solent circumferri à Iunioribus. Audiatur primo loco *Molina.*

[illegible] Argumenta Molinæ.

INgeniosus & doctus Vir fuit: & de Iustitia *tom.* 2. *tractat.* 2. *disput.* 38. *num.* 8. Ledesmæ opinionem impugnat. *Primò*, quia videtur noua. *Secundò*, quia est periculosa in fide. *Tertiò*, quia fundamentum, cui innititur contraria sententia, nempe, mutuare ad annum, verbi gratia, esse inducere super se obligationem in futurum, falsum est: nam hoc non est inducere super se obligationem aliquam, sed sua liberalitate concedere beneficium mutui in totum id tempus. Molinæ consentit Layman *in Theolog. Moral. libr.* 3. *tract.* 4. *cap.* 16. *num.* 8. Turrianus *in* 2. 2. *tom. disput* 61. *dub* 3. *num.* 6 & Salas *tract. de vsur. dub.* 9. *num.* 12. Vide etiam Malderum *in* 2. 2. *tract.* 5. *cap.* 3. *dub.* 15.

Respondetur. An omnes opiniones nouæ sint falsæ? An veteres nouerint Antipodas.

Sed hæ rationes leues sunt. *Prima* enim doctum vrgere nequit, multæ enim opiniones heri fuerunt nouæ, quæ hodie sunt certæ. Olim dari Antipodes improbabile fuit: sub Ferdinando, & Isabella Catholicis Hispaniæ Regibus, nouum, verum tamen; quod ipsum iam hodie est antiquum, & certum. Quod si hæc opinio noua sit, quid inde? modò sit vera: olim erit antiqua. Nam si absit inuidia, & præiudicium, tota Moralis Theologia noua est: quis enim negare audebit esse hodie

An nostra sententia noua sit?

hodie in Diana centenas opiniones probabiles, quæ Augustino, & antiquis Patribus Ecclesiæ ignotæ? Sed non puto hanc opinionem nouam esse, nam non dabitur antiquus qui in terminis habeat contrariam: nam pro solo tempore non posse pretium recipi, quod veteres dixerunt, etiam nos dicimus, & probamus.

An contra fidem sit?

Secunda quanta facilitate ponitur, tanta necessitate reiicitur: detur enim articulus fidei, cui clarè, & euidenter sententia Ledesmæ opponatur. Nam si retorsiones admittimus, sicut ipsi opinionem Ledesmæ obtorquere conantur, sic etiam alij contrariam inflectere poterunt, & erit tota Theologia cerea, quæ possit non iuxta rationes, sed iuxta affectus hominum transfigurari.

An Theologia sit cerea?

An in mutuo detur liberalis donatio?

Tertia Assumptum sibi displicere, ait Diana; nam, vt nutat Salas *vbi supra*, negari non potest ex vi illius contractus mutuantem manere obligatum, ad non repetendam pecuniam toto eo tempore. Vnde infert, vt quis non possit mutuatam pecuniam repetere ante tale tempus, non esse liberalem donationem, vt voluit Molina; sed etiam aliquam obligationem. Sic Diana. At ego adhuc vehementiùs. Sit liberalis donatio: Ergo datur res (physica, vel moralis, positiua, vel negatiua) quæ non debetur: ergo potest vendi. Ergo, si dem gratis vncias centum cum onere non repetendi duobus annis, inibo iuxta Molinam contractum compositum ex mutuatione, & donatione: & si iniuero alterum contractum, in quo grauamen, quod in priore gratis sumpseram, vendere placeat, inibo alium contractum compositum ex mutuatione, & venditione. Nam petere, aut non petere tanto tempore, est supra naturam Mutui constituti in suo esse: vt Molina concedit, & nos probauimus. [Relege obsecro attentè hanc solutionem vltimam; quæ, vt puto, dilucidat totam difficultatem: & semper tempus, à lucro cessante, & damno emergente distingue. Nam, si Ledesma ratione solius temporis aliquid admitti posse asseruit, meritò condemnatur ab aliis: at verò, si asseruit (& hæc est Ledesmæ opinio) propter damnum emergens, lucrum cessans, & sortem perdendi periculum, quæ tempus comitantur, posse aliquid supra sortem recipi, non est cur ab aliquo Viro docto impugnetur.]

Nota hanc sequelam.

Contractus compositus.

Rationes Lessij.

SAtisfecimus Patri Molinæ: audiatur etiam Lessius, qui feneratam opinionem tuetur. *Primò*, quia contraria sententia videtur noua, nec apud Authores reperitur. *Secundò*, quia carentia pecuniæ & obligatio non repetendi ante aliquod tempus, est Mutuo intrinseca: nam aliàs Mutuum non differret à Precario.

MDCC. LXXXVI. Sed Diana nos docet, quî possimus his argumentis respondere. *Ad primum* enim responde, hanc opinionem exstare apud Authores: nam vt dictum est, illam tenent Ledesma & alij, & Lessius fortassis, ait Diana, si eum vidisset, hanc esset opinionem amplexus. Accedit, quod hanc eandem opinionem, teste Diana, probabilibus rationibus Lessius suffulciat: & bene scimus maioris esse faciendam vel vnicam rationem probabilem, multorum Authorum censuris. *Ad secundum* responderi potest, ait Diana, verum esse, quod obligatio non repetendi pecuniam ante aliquod tempus, sit de intrinseca ratione Mutui, sed non ante tale vel tale tempus. Sed hoc mihi non placet, quia Mutuum est contractus, qui potest contrahi hic & nunc: & tamen hic & nunc dari non potest obligatio ad tempus, quæ non sit ad tantum determinatum tempus. Dico igitur ingenium Mutui non bene esse perpensum & consideratum. Considerentur tres illæ formulæ, quæ sub initium positæ, quarum prima sola respondet mero Mutuo: cuius natura tota & adæquatè saluatur sine obligatione non repetendi tanto determinato tempore. Et quia obiicitur aliàs Mutuum non iri distinctum à Precario, aliquid debebo subscribere. *Commutatio*, & *Venditio*, duo sunt nomina eiusdem conceptùs formalis, quæ tamen materialiter differunt: quando enim res commutatur pro pecunia, dicitur vendi; & quando vna venditur pro alia, dicitur commutari. Sic etiam: quando precario datur pecunia, dicitur mutuari; & quando aliæ res mutuò dantur, dicuntur concedi precariò. Hinc suboritur lux, quæ nos possit illuminare in quæstione præsenti. Sic discurro. Vna domus mihi tripliciter potest concedi. PRIMÒ, si Petrus dicat, *Concedo tibi hanc domum, vt habites, sub conditione quod debeas eam mihi deoccupare cùm primum indiguero.* SECVNDÒ, *Concedo tibi eandem domum pro vno anno; deoccupandam tamen prius, si indiguero.* TERTIÒ, *Concedo tibi eandem domum pro vno anno, ita vt non tenearis eam mihi deoccupare & relinquere, etsi grauiter eguero, etsi mea arserit, etsi sub dio dormire debeam, etsi cogar aliam magno pretio conducere.* Primus modus domum concedendi, nominatur *Precarium*: Secundus caret nomine, & tertius vocatur *Locatio*. His tribus modis mutuandi res ipsas (vt sic loquar) respondent alij tres concedendi pecunias. Primus vocatur *Mutuum*, quod materialiter à Precario distinguitur; nam sicut in Precario datur domus mutuò, sic etiam in Mutuo conceditur pecunia precariò. Secundus Tertiusque complectuntur alios contractus diuersos à Mutuo, qui quia nominibus carent, *improprijs* nominibus indigitantur. Vulgus dicit mutuari pecuniam per duos annos, alius locari aut conduci eâ diceret, & minùs impropriè fortassis.

Dissoluitur.

Opinio, quæ fulcitur ratione probabili, est probabilis.

De obligatione non repetendi.

Quo modo differat mutuum, & precarium: quo, commutatio & venditio.

Vide num. 1172.

Formulæ concedendi domum.

Locatio.

Mutuum.

Modus loquendi.

MDCC. LXXXVII. EMinentissimus Cardinalis de Lugo, vt ostenderet robustissimi ingenij sui vires, opinionem Molinæ, & Lessij, defendendam suscepit, & rationibus non paucis roborauit, quas omnes fundari in æquiuoco, clarissimè demonstraturus sum. *Arguit primò*, quia si opposita sententia, quam reiicit, & nos tenemus, vera esset, nullus contractus esset re ipsa vsurarius, sed solùm per accidens, propter ignorantiam contrahentium, qui nescierunt distinguere titulum lucri: nam re ipsâ idem illud lucrum, quod propter lucrum illicitè exigunt, potuisset licitè exigere, non propter mutuum, sed propter obligationem nouam superadditam non repetendi mutuum intra tantum tempus: quare omnes leges & prohibitiones in hac materia inutiles essent, cùm id totum semper alio titulo licitè fieri posset,

Sententia Cardinalis Lugonis.

Ratio prima.

An quæstiones de vsuris sint de nomine.

possèt, & reduceretur vno verbo tota controuersia de vsuris ad quæstionem de nomine; inutilem omninò ad forum conscientiæ, in quo omnes iidem contractus, qui reprobantur, liciti essent, addito illo solo verbo. *Ego nolo lucrum pro mutuo, sed pro obligatione, qua vltra mutuum me obligo ad non repetendum illud intra tantum tempus.*

Responsio. Sacerdos, qui Missam venderet esset simoniacus.

Sed hæc ratio non vrget; assumit enim quod non est verum, nec ad rem. *Non ad rem*, quia idem possemus dicere de simoniâ, & tamen certum est multos hodie initi contractus simoniacos ex merâ ignorantiâ contrahentium; nam si quis Sacerdos Missam venderet, esset Simoniacus, qui tamen licitè vendit non ipsam Missam; sed laborem dicendi Missam: & quis non videt hunc laborem esse inseparabilem ab ipsa, Missa? *Non verum*; quia negamus omninò ex Ledesmæ sententia sequi non posse dari contractum Mutui, qui esset vsuratius: nam esset vsuratius ille, qui esset purum Mutuum, & tamen aliquid supra sortem exigeret: nimirùm, qui iniretur his verbis. *Consigno tibi mille aureos, quibus non egeo, quorum carentia non erit in causa vt vel perdam aliquod lucrum, vel incurram in aliquod damnum: Consigno hos inquam aureos, repetendos & recipiendos quacumque hora non solùm indiguero, sed voluero: securus, quod nulla erit in solutione mora contra meam voluntatem: & tamen supra sortem volo adhuc habere tot aureos, cùm repetiero.* Ecce vnum contractum puri Mutui vsurarium. Sed & potest esse vsurarius contractus mixtus compositus ex mutuo, & venditione, in casu quo pro mutuo etiam aliquid exigeretur, vel pro grauamine plus quàm deberet: nam condemno de vsura hunc contractum, *Consigno tibi mille aureos, & accepto obligationem non repetendi toto hoc anno; hac lege, vt præter sortem des mihi centum aureos pro mutuo, & alios centum pro hac ipsa obligatione.* In quo ego contractu duas vsuras inexcusabiles reperio: alteram, quia centum accipiuntur pro ipso mutuo: alteram, quia centum pro obligatione illa non repetendi: cùm de fide sit nihil accipi posse pro mutuo; & certum opinione communi illam obligationem comparari ad capitale, vt quinque ad centum: & ad summum vt sex aut septem ad centum. Quam ob rem hoc modo contrahentem iudicarem præter sex (aut septem ad summum) restituere debere quidquid extorsit supra sortem.

Quantum possit recipi pro obligatione non repetendi?

MDCC. LXXXVIII. *Arguit secundò* idem Eminentissimus Lugo; quia si mutuās, v.g. dando 100 priuauit se facultate negotiandi, & lucrandi cum illa pecunia, postea redditur illi æqualis pecunia cum facultate negotiandi & lucrandi cum illâ, quæ facultas æquiualet facultati illi, qua se priùs priuauit ad tempus, sicut pecunia reddita æquiualet pecuniæ datæ; totum ergo illud onus soluitur, & compensatur reddendo ei tantumdem, nec restat, aliquid, pro quo amplius soluendum sit.

Ratio secunda, & me iudice, tanto viro non digna.

Responsio. Iudico hanc rationem nullius esse momenti, & habere solutionem clarissimam & euidentissimam: quod ipsum non ignorauit Lugo, hanc contrà rationem obiiciens.

Obiectio. Si Petrus, ait, pecuniam mutuò non dedisset, nec se obligasset ad non repetendam hoc anno, habuisset hoc anno potestatem lucrandi, & habuisset etiam anno sequenti: nunc autem, quia mutuò dedit cum tali obligatione, habebit quidem illam facultatem anno sequenti, quando mutuum redditur, non tamen hoc anno: ergo obligatio carendi hoc anno non compensatur, sed manet sine vllâ satisfactione, nisi pro ea aliquid amplius detur. Sic Lugo obiectionem proposuit, & bene: est enim sincerus Theologus, & opiniones contrarias omnibus viribus, quibus possunt, armatas & munitas proponit. Videamus igitur, an ipse huic obiectioni satisfaciat?

An Lugo satisfaciat?

Respondet non minus valere pecuniam redditam anno sequenti cum potestate vtendi illa toto tempore sequenti, quàm valeat pecunia data hoc anno cum simili potestate, sed vtramque facultatem apud homines reputari eiusdem omninò æstimabilitatis, & pretij. Hanc responsionem esse bonam conatur probare argumento à rationis paritate desumpto; si enim vendas fundum vel agrum tuum hodie, das illum cum facultate colendi illum, & percipiendi fructus hoc anno & toto tempore sequenti: si autem non vendas agrum hoc anno, sed anno sequenti; cum facultate colendi illum tempore sequenti; non ideò debes tollere aliquid de pretio, sed tanti potest agrum vendere anno sequenti, quanti hoc anno eum vendidisses: non ergo minùs valet facultas vtendi agro toto tempore sequenti, quàm valeret eadem facultas anno præterito, licèt non detur modò cum Facultate illa vtendi anno præterito, cum qua ager datus fuisset anno præcedenti: alioquin omnia bona immobilia, quantumuis in se immutata & æquè bona manerent, deberent decrescere quotidie in pretio, quia semper venderentur cum minori facultate, nempe sine facultate ad vtendum tempore præcedenti: quod tamen constat esse falsum, cùm prædium semper retineat æqualem valorem, quoties datur cum facultate vtendi toto tempore sequenti. Ratio autem videtur esse, quia quando ex parte temporis sequentis, datur vsus sine termino, pro nihilo reputatur, quòd præcesserint iam alij anni, quibus emptor vti non possit: cùm adhuc restent tot alij anni, quibus ipse & eius successores possint in perpetuum vti re illa.

An fundus semper idē valeat?

MDCC. LXXXIX. Et Ego his non obstantibus pronuncio, rationem priorem illam, quæ pro Cardinale militabat, fuisse clarè solutam; & ipsam solutionem non solui. Nam tantum distat Lugo à vera doctrina, vt non solum pro obligatione non repetendi mutuum, sed etiam pro ipsomet mutuo posse, & debere dare pretium conari probare videatur. Nam, si de pecunia, sicut de fundo, & agro philosophandum est; quod vult Lugo; stabit quod pro pecunia possit recipi pretium, nam qui agrum, aut fundum pro anno amico concedit, potest pretium exigere, & si pretium exigat, contractus dicetur *Locatio*. *Præterea*, qui fundum inuasit, & inuito domino extorsit, cùm iuridicè vincitur, non solùm iubetur restituere agrum fundumve, sed & fructus annorum præteritorum: ergo, si de pecunia eodem modo philosophandum est, præcipiente Lugone, etiam pecunia dabit fructus, & fur debebit

An de agro, & pecunia pariformiter sit philosophādū.

debebit supra sortem etiam canones dare. *Deinde*; Tantùm valet fundus anno hoc, quantum etiam sequenti: ergo si de pecunia eodem modo philosophari debeamus, vt consentiamus Cardinali, debebimus paritatem admittere, & rationem quærere: Dicam igitur fundum, qui hoc anno mille aureis venderetur, ideò vendendum fore anno sequenti mille etiam aureis, quia quantum ille fructificaturus erat hoc anno, tantum fructificabit pecunia, & ideò semper erunt pares. *Igitur* hæc ratio Domini Eminentissimi non impugnat Ledesmam, sed tuetur; & ipsammet vsuram tollit, suadetque pecuniam ipsam præcisam ab obligatione non repetendi, pecuniam parere: nam & fundus præcisus ab obligatione non repetendi, vno anno dat fructum. *Et hæc omnia* dicta sunt, supponendo fundum hoc anno tanti valere, quanti elapso, aut sequenti; quod etiam falsum: omitto enim accidentales, & publicas rerum immutationes, quæ fundorum agrorumque pretia alterant, & solùm intrinseca considerari volo, quæ obesse nequeunt. Si fundi rustica considerantur ædificia, labascunt; si arbores & plantæ, senescunt; & certum est maioris fieri domum nouam antiquâ; & arbores iuniores decrepitis. Stat ergo, Eminentissimi Domini Lugonis fundamentum esse falsum: stat illud, si verum esset, non tam oppugnare Ledesmam, quàm omnem vsuram protegere.

Consideretur hæc ratio.

An prædia tanti stãt hoc anno, quanti elapso fiebant?

MDCCXC. Qui carent rationibus, quas contra Ledesmam pronunciant, eò demum tendunt vt rationes eneruent, quæ pro Ledesmæ opinione formantur. Producunt hanc. [Qui instrumento, quo poterat vti, se priuat ad aliquod tempus, poterit pecuniam accipere: quia hæc priuatio est pretio æstimabilis. Sed qui mutuò dat pecuniam, priuat se illâ, quæ est instrumentum generale ad multa. Ergo ratione huius grauaminis & priuationis poterit aliquid admittere.]

An pecunia sit generale instrumẽtũ?

Respondent Lugo, Dicastillus, Diana, disparem esse rationem, quia, qui se priuat suo instrumento per aliquod tempus, locat illud, retento dominio apud se; qui verò mutuando se priuat pecuniâ, cùm per mutuum transferatur dominium in mutuatarium, non potest aliquid exigere pro carentia, & pro vsu rei alienæ præcisè alio iusto titulo: Vnde ex his, vt aiunt, manent soluta argumenta cuiusdam recentioris, qui nixus authoritate Medinæ excusat huiusmodi lucrum ab vsura reddi iustum; nempe si fit intuitu translationis dominij & priuationis eiusdem non autem intuitu mutui; omne enim dominium rei vtilis, qualis præsertim est pecunia, est pretio æstimabile: sicut etiam priuatio eiusdem rei vtilis. Et sicut est pecuniâ æstimabile, quòd artifex priuet se instrumento suæ artis: non alia ratione, nisi quia priuat se aliquo, quo vtitur in ordine ad aliquam propriam vtilitatem; ita etiam est pretio æstimabile, quòd aliquis priuet se pecuniâ; cùm ea quisque vtatur in ordine ad omnem vtilitatem.

An in mutuo trãsferatur dominium?

An sit pretio æstimabile, quòd artifex se priuet instrumento suæ artis?

An pecunia sit Mercatorum instrumentum?

Impugnatur hæc solutio.

At Ego relego hanc solutionem, & affirmo illam nec esse omninò veram, nec ad rem, *Non veram*, quia mutuatarius manet debitor, ergo alicuius rei, quæ est mutuatoris: mutuator igitur non transtulit in mutuatarium morale dominium, sed vsum, & hic latam & claram æquiuocationem esse, alibi demonstrabo: Hæc subtilia sunt, & quæ nos non tangunt, qui diximus solutionem (vera vel falsa ponat) non esse ad rem: ideò nolo multum hic inhærere, ostendam tamen confundere physica moralibus, quotquot dicunt in mutuo transferri dominium. Quoniam valor, moralis formalitas est, nec mutatâ pecuniâ ille mutatur si datur alia pecunia æquè bona. Igitur mutuatarius, cùm recipit pecuniam, recipit instrumentum morale ad adquirendum omnia, respectu cuius materia physica argenti aut auri materialiter se habet. Cùm soluit, soluit eandem numero morali, quam recepit, tametsi aliam physicè numero, aut etiam specie; nam debita contracta argento, solent auro extingui, vel contrà. Ergo si mutuatarius semper debet reddere pecuniam moralem, quam recepit, nunquam adquisiuit dominium pecuniæ moralis; nam nemo tenetur reddere tibi, quod suum est, sed quod tuum. Ergo Tu mutuando non perdidisti aut dedisti morale dominium moralis pecuniæ, sed vsum tantum. Sed hæc Theologis, & Philosophis scripta sint, non Canonistis, & Legistis, superant enim literæ strepitum subtiles istæ & ingeniosæ veritates. *Concedam igitur*, argumentationis gratia mutuati dominium in Mutuo; infero tamen aut solutionem illorum non esse ad rem, vel illam contra Authores suos esse licitas omnes vsuras propugnare. Interrogo, Vtrùm sit æstimabile maiori pretio, vsus solus, an vsus & dominium simul? Respondebunt hoc vltimum. Ergo plus recipere poterit, qui pro anno dat dominium, & vsum simul, quam qui vsum tantùm. At Mechanicus, qui instrumenta accommodat, concedit vsum tantùm; & Mercator, qui mutuat pecunias, vsum & dominium simul. (sic vultis:) Ergo plus poterit Mercator cæteris paribus pro pecunia mutuata recipere, quàm Faber pro instrumento locato.

An mutuatarius adquirat verũ dominium?

N. B. Pecunia potest physicè, & moraliter considerari. Physicâ potest mutuatarius cõsumere, & si hoc est admittere dominium, tacco. At moraliter cõsiderata semper est mutuantis, qui cum repetit, petit quod suum est.

Satisfeci, vt existimo Eminentissimo Cardinali de Lugo, imò etiam Dicastillo, qui ei consentit: putaram Dianam à me esse; sed quia ipse *part.8. tract.7. resol. 63.* ad contrariam opinionem se confert, quo philosophetur modo videamus. Eius verba produco. Dicit igitur, quòd mera carentia pecuniæ, seu mera obligatio non repetendi est intrinseca ipsi Mutuo (vt distincto à precario) quòd debet gratis fieri, quia ei sufficienter satisfit solutione sortis: ergo pro ea carentia, seu obligatione nihil potest exigi supra sortem, sicut nec pro Mutuo, quamuis dicta obligatio sit ad non repetendum intra multum tempus; quia obligatio non repetendi intra aliquod tempus ex conuentione assignatum (siue multum, siue parum) est de intrinseca ratione Mutui; aliàs pro obligatione non repetendi intra vnam horam posset aliquid supra sortem accipi, quia ad rationem intrinsecam mutui sufficit obligari ad non repetendum intra dimidiam horam. Ergo, &c. MDCCXCI.

Opinio Dianæ ex vltimis libris desumpta.

At ego nego obligationem illam non repe- MDCCXCII.

tendi aliquo determinato tempore esse de intrinseca ratione Mutui: nego enim esse contractum puri Mutui, qui tale grauamen complectitur.

Vera formula mutui.

Iam centies Mutui puri formulam expressi & iterum proponere placet. *Concedo tibi mille aureos, quos reddes mihi, cùm petiero*; est formula, qua Mutuum, si sit purum, fundatur: & in illa nullum est verbum, quo tempus aut aliud grauamen denotetur. Quamobrem, si præter Mutuum etiam noua grauamina imponere velit Mutuatarius, quia illa ad Mutui conceptum non spectant, debebunt nouo admitti contractu; nimirum donationis, si acceptentur gratis; & venditionis, si acceptentur ob pretium. Illa positio, *Aliàs pro obligatione non repetendi intra vnam horam, posset aliquid supra sortem accipi*: non est ad rem: non dico esse perpetuò falsam, sed laborare in Logica, quoniam non est vniuersaliter vera: cùm certum sit, propositionibus, quæ aliquando sunt veræ & aliquando falsæ, nil probari.

An debeantur canones pro vna hora?

Non esse perpetuò falsam probo: nam si dentur quinque in centum, qui recipit 100, 000. Aureos, tenebitur dare pro singulis annis 10, 000. ergo singulis horis plus quàm vnum aureum, nam annus 8766. horas complectitur. Non esse perpetuò veram monstro; nam qui receperit 100. Regales, tenebitur dare annis singulis quinos. Sed quot singulis diebus? quot singulis horis? computus arithmeticus deficit.

MDCCXCIII.
An pecunia præsens sit pretiosior futura?

Contra Resolutionem Dianæ à Diana argumentum desumo: ipse enim *part. 1. tract. 8. resolut. 49.* vocat probabilem sententiam, quæ docet pecuniam præsentem maioris æstimari, quàm futuram, quam sententiam tanquam veram defendit Caietanus, Armilla Emanuel Sa, Nauarrus, Faber, Bellarminus, Panormitanus, Innocentius; quam probabilem putat Azorius, Petrus de Ledesma, Malderus, & Philiarchus; quam denique ego tam claram, & euidentem iudico, vt inter illas, quæ experientiâ demonstrantur, eandem poni debere iudicauerim. Et suppositâ hac doctrinâ sic arguo. Plus est teste Diana ius in centum aureis, quàm ius in centum aureos; plus sunt centum aurei præsentes, quàm chirographo firmata obligatio, vi cuius recepturus sis centum aureos post annum.

Notetur obsecro hæc ratio.

Ergo cùm tibi centum das aureos, & tu das mihi cautionem tuo nomine, & sigillo firmatam, qua te obligas mihi soluere centum aureos post annum, plus do quàm recipio, ergo in contractu non seruatur æqualitas, adeò nec æquitas. Ergo videndum erit, qua proportione numerata & numeranda pecunia comparetur. At constat ex praxi & moribus totius Europæ se habere pecuniam præsentem ad futuram, numeratam ad numerandam vt 100. ad 105. (vel etiam ad 106. & 107.) ergo, vt seruetur æqualitas, qui nunc vis recipere ius in centum aureis, debes mihi dare ius in centum & quinque aureos anno sequenti numerandos. Dignabitur Diana ista legere; & videre An non ex doctrinâ ipsius ista omnia sequantur.

MDCCXCIV.
P. Petrus Marchãtius laudatur.

P. Petrus Marchantius Ordinis S. Francisci obseruantiæ regularis per Germaniam & Belgium Commissarius Generalis, audiendus est, ne quis eum fortè contra nostram sententiam citare audeat. Is igitur in aureo illo volumine, quod inscripsit, *Tribunal Sacramentale & visibile animarum in hac vita mortali*; multa habet doctissimè, & solidissimè scripta, quæ propriis locis in mea Theologia dilucidabo. Et in omnibus Resolutionibus, id mihi summoperè placet, quòd pauculos aut nullos Authores citans, sacram Paginam, Concilia, & Patres Ecclesiæ secutus grauissimas difficultates expediat. Is igitur *tom. 2. tractat. 18. tit. 5. sect. 4. dub. 4.* materiam de vsuris exponens hanc regulam generalem præsupponit: *Omne onus ex debito iustitiæ, vel coactione quacunque à mutuante Mutuatario impositum vltra sortem, siue præcisam exigentiam sortis correspondentis mutuo, vsuram inducit.* Regulam istam esse claram affirmat, & colligit, *multa onera (N B.) posse à Mutuante Mutuatario imponi ab extrinseco extra præcisam exigentiam Mutui, quæ ab vsura peccato excludunt.* Sed quot? quæ? qualia? cur?

Tituli recipiendi aliquid supra sortem.

Primum ratione damni emergentis. *Secundum* ratione lucri cessantis. *Tertium* ratione periculi sortis, & molestiarum in illa recuperanda. *Quartum* ex aliorum sententia, quam reiicit, ratione carentiæ pecuniæ. *Quintum* ratione pœnæ; vt si aliquid rationabile constituatur in pœnam, casu, quo Mutuatarius pecuniam tempore condicto non refundat. Hæc Marchantius doctissimè. *Ergo* si ratione damni emergentis potest Petrus aliquid recipere, poterit pro damno centum aureorum certo recipere centum: pro probabili, si vtrinque probabilitas æqualis sit, potest quinquaginta: pro probabiliore, & minus probabili, quot suadeat maior vel minor probabilitas; & pro dubio, quod raro contingentibus exemplis fundetur, nonnihil.

Eodem modo philosophari Petrus poterit de lucro cessante. MDCCXCV. Cùm igitur vnusquisque possit pecuniam suam Mercatoribus dare, & ratione societatis tot aut tot supra centum recipere; si tibi mutuem, censebor perdere lucrum hoc, quod certò habere possem, si vellem, & quod plerique certo vellent, si possent; ergo consideratâ lucri cessantis quantitate, certitudine, probabilitate, aut dubio, potero nonnihil supra sortem adquirere. Respublica quinque, sex, vel septem aliquando determinat: ergo huic taxæ licitè poterimus stare. Eodem modo de periculo perdendi capitale, & incidendi in lites, inimicitias, & difficultates, quæ hoc exulcerato æuo abesse, nec solent, nec possunt. Quæ omnia tam clara mihi videntur, vt existimem nullum fore Doctorem, qui hæc legat, & possit negare consensum.

Resolutio.

Concludo igitur, *Nihil posse supra sortem recipi ratione Mutui: nihil ratione temporis etsi longi: nihil ratione grauaminis non repetendi formaliter sumpti; nempe ratione molestiæ non repetendi. At posse aliquid ratione circumstantiarum, lucri cessantis, damni emergentis, sortis periculi, quæ aliquando certò, sæpè probabiliter, grauamen illud obsident: quæ nunquam euidenter omninò absunt.*

Vel vt omnia breuiùs colligam, & resumam, condemno de vsura illum, *qui indemnis reddatur, & tamen aliquid adhuc adquirit*: Absoluo eum, *qui vult indemnis reddi: qui sibi vult*

tantum

tantùm restitui, quantum mutuat; qui considerratis omnibus dubiis solutionum, & damni; & Nota hoc. *lucri, tantam pecuniam præsentem dat, quanta nunc vendi possit illa futura.*

Notanda.

MDCCXCVI. HÆc diximus ingenium & dictamen secuti, & adhuc tria notanda occurrunt, quæ desidero bonis oculis legi.

An poterit præcipere Deus, vt amares proximũ plusquam te ipsum?

Primum est: *Potuisse Deum (etiam nulla noua interueniente causa, est enim Dominus) & Rempublicam (si detur causa, non enim habet dominium, sed iurisdictionem in subditos) inhibere, ne ratione obligationis, non repetendi pecunias tanto tempore, pretium petatur.* At nos considerauimus præcepta Decalogi, & in ipsis hanc legem haberi non percepimus; sed neque in toto Iure Diuino, Canonico, Cæsareo, aut Regio. Nam si talis lex pronunciaretur, iuberemur non solùm mutuare, sed aliquid supra mutuum proximo dare; hoc est eum non iam amare sicut nosmetipsos, sed plus quàm nosmetipsos. Vel video. Petit à te Petrus pecunias: respondes, *Dabo, modò indemnis reddar:* hoc est, *Modò sit mihi liberum & certum recuperare illas, cùm indiguero vel voluero.* Qui tali modo fauorem orat, iustè orat; qui tali modo concedit, necessariò concedit; nam tenetur fauere proximo, & eum sicut seipsum amare; essetque inuidus, qui sine damno proprio fauere posset, nolletque: & hanc ob rem inuidiam ego cum vsura in titulo controuersiæ, & in Theologiæ Moralis *lib. 2. disput. 14. num 713.* iuxta editionem Louaniensem, coniunxi. Quid si instet Petrus, *Concede illas, etsi indemnis non maneas, etiam cum grauamine. Concede illas, & accepta hoc grauamen, quod easdem toto anno non sis repetiturus, etsi ego illis non egeam, & tu tam grauiter egeas, vt defectu illarum debeas vel grauissima damna incurrere, vel à Iudæis æquiualentes recipere, & intolerabiles vsuras pendere?* Dices in tali Petrum casu petere, vt illum ames plus quàm te ipsum, si hoc sibi concedi gratis postulet: quod si velit hoc sibi vendi, te velle hoc intolerabile grauamen admittere, modò quinque in centum contribuat, vel quantum prudentum iudicio dicatur valere hoc grauamen.

An nolle mutare sit actus inuidiæ?

MDCCXCVII. Secundum est, *Opinionem Ledesma nihil immutare practicè, sed manere intra meros terminos speculationis scholasticæ.* Ostenditur: quia admisit Respublica, vt quinque soluantur in centum (alicubi & aliquando sex, vel septem) & modò quæritur, cur isti suprà sortem soluantur? Ledesma non corrigit praxin Reipublicæ, nec vult plures aureos dari aut non dari, sed solummodò explicat titulum, quem proponere nobis velimus, vt praxin communem saluemus.

An vi harũ aut illarum opinionum aliquid mutetur in praxi?

Porrò posse tutâ conscientiâ quinque recipi in centum (fortè etiam sex aut septem: immo sub annum 1636. in Monte Pietatis Bruxellæ recipiebantur duodecim) omnes dicunt: sed cur tot? Authores communiter ad tres contractus differentes recurrunt: Ledesma ad obligationem aut necessitatem non repetendi. At hodie mores publici stant à Ledesma, & non ab aliis: Ergo probatur minor.

Franciscus morosus solutor, mille aureos, quos debebat soluisse anno 1640. condemnatus per sententiam Iudicis iubetur soluere hoc anno 1650. cum canonibus decem annorum: nam semper video morosos solutores ad canones præter sortem damnari: An quia illi tres contractus fuerunt initi? Minimè; quoniam illorum nulla mentio. Sed quia malitiâ solutoris fuit impositum creditori grauamen, & non recuperandi necessitas. Ergo praxis totius Europæ fundatur in sententia Ledesmæ.

An morosi solutores condemnentur ad canones?

Tertium, *Antiquos nec paucos, nec ignobiles, credidisse, pretium, quod nomine lucri cessantis aut damni emergentis olim recipiebatur, esse vsurarium.* MDCCXCVIII.

Cùm tamen iam hodie licitum censeatur ab omnibus, qui ingeniosi dicuntur: Ergo hodie melius est examinata hæc controuersia, quàm olim erat.

An tituli lucri cessantis, & damni emergentis sint liciti?

Sed quorsum hoc? vt moneantur Lectores, esse posse, vt in communi hodie sententia aliqua æquiuocatio aut obscuritas lateat: quæ fortè euanescet omnino si Lectores ea dignentur perpendere, quæ in Theologiæ Moralis *num. 713.* scripsi, & modò secundo calamo tractaui: Vt enim verum fatear, mihi est omninò mirum negari vulgò rem, quæ mihi videtur tam clara. Oro legi rationes, & sine præiudicio examinari; qui enim Authoritatum præoccupati numero, huc accedunt, nolunt veritatem cognoscere, sed hærere in præscripta sententia.

Iterum dico: mihi tam euidens videtur hæc sententia, vt nunquam crediturus sim, Theologos, qui citantur, habuisse opinionem contrariam: egerunt enim, vt video, de obligatione non repetendi, præcisâ à damno & periculo emergente aut concomitante; &, si id sit verum, summa est omnium Theologorum concordia: si falsum, illos sine formidine, errauisse pronuncio: tam enim sunt certa quæ doceo, vt si dares Deum, Angelum, aut quemcumque infallibilem Iudicem, etiam capitalem sententiam sine vlla formidine pro defensione huius veritatis appellarem: contraria enim, quidquid de authoritate & æquiuocatione sit (bis enim fulcris succollatur) stando Deo & rationi, videtur omninò improbabilis.

FVNDAMENTVM LXI.

De Mendacio, quod interdicit octauum Præceptum Decalogi.

MDCCIC. CEspitarvnt non pauci in intelligentia huius Præcepti. De Mendacio nociuo nullum fuit olim dubium: illud esse peccatum; & mortale, si grauiter

An mendacium officiosum sit malum?

nociuum, vniuersi affirmarunt: At officiosum, malum esse, credere non potuerunt. Si rationibus agamus, fortè posset officiosum defendi; at iam docti ab Ecclesia, etiam illud esse peccaminosum pronuntiamus. In mendacio nociuo considerandа est quantitas nocumenti, vt veniale à mortali distinguas. In vtroque, personæ, cui mentitur, præstantia: mentiri enim personæ, cui ex iustitia dicere veritatem teneris, in re notabili, videtur esse graue peccatum.

Mendacium duplex, officiosū nociuumque.

MVlta solent occurrere dubia in hac materia: sed quia breuitatem affecto, vnum aut alterum proponam, vt octauum Decalogi præceptum altiùs intelligatur.

I.

An liceat contra se mentiri?

MDCCC. QVæris, *An innocens ad vitandos cruciatus possit sibi impouere falsum crimen, etsi ob illud sit postea vltima sententia condemnandus?*

Ausonius Noctinot *in summa Dianæ, verb. Reus, num.* 13. sic inquit: [Reus ad vitanda grauia tormenta, potest sine mortali, crimen etiam capitale sibi imponere; quia vita non est digna, quæ tanto dolore seruari debeat; & posse etiam iurare æquiuocando, docent Doctores communiter cum Nauarra *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 21. imò nec peccare venialiter ait Sancius *disput.*46. *num.*16.& Diana *part.*3. *tract.*57. *resolutione* 7. *&* *num.*12. ait [non teneri se retractare, nisi ex hoc damnum tertio sequuturum foret, Ita Diana *part.*3. *tractat.*7. *resol.*103. *sub fin.*] Sic ille.

An Reipublicæ mentiri sit mortale?

At ego puto esse mortale peccatum mentiri Reipublicæ legitimè, & iustè roganti: & quod mendacium est, non posse iuramento firmari. Si sit mendacium illud leue, & tamen iuramento firmetur, periurium erit graue peccatum. Si darentur restrictiones mentales, & æquiuocatio prodesset, simplex criminis, impositio non esset mendacium, & iuramentum, quo illa firmaretur, non esset periurium. At illas nos & multi nobiscum detestantur.

An dentur restrictiones mentales?

II.

An liceat mentiri contra Iudices & testes falsos?

MDCCCI. QVæris secundò, *An innocens malitiosè & iniquè traductus, vt sententiam euadat, possit falsum crimen imponere testibus, Iudici, aut alijs?*

Dabo iterum Ausonium Noctinot *in summa Dianæ verb. Reus, num.*9. vbi sic ait. [Reus calumniatus, seu per falsos testes indiciatus de crimine, eisdem falsis testibus crimen obiiciens, non peccat contra iustitiam; sed tam testes ab ipso inducti ad periurium, quàm ipse peccarent contra Religionem. Ledesma *tom.*2. *tract.*8. *cap.*35 *conclus.*11. & Cruz *pr.*8. *art.*4. *dub.* 17. *conclus.*1. probabile putat hunc modum defensionis non esse mortaliter, sed solùm venialiter malum, secluso periurio. Sed Malderus 1. 2. *tractat.* 6. *cap.* 3. *dub* 3. & Doctores communiter dicunt esse mortiferum: quia, cùm mendacium sit intrinsecè malum, reus non potest habere ius per illud se defendendi (Diana *part.* 3. *tract* 5. *resol.*4.) quæ tamen ratio non probat esse mortale.] Sed cur non? mentiri Principi & Reipublicæ iustè roganti mortale est. Sed cur non etiam

An mentiri principi sit peccatum mortale?

MDCCCII. hîc ad æquiuocationem Ausonius, aut ad aliquam mentalem restrictionem recurrit? & Ego, vt quid sentio, dicam, aliquas conclusiones proponam sit.

Prima. *Innocens falsò accusatus, non potest crimen imponere falso testi, si tale illud sit, quod testimonium non infirmet: potest autem imponere tale, quod falsum testimonium infirmet. Potest inquam, quin peccet contra iustitiam, & teneatur ad aliquam restitutionem: quia peccabit contra veracitatem; de qua statim agemus.* Vt hanc conclusionem benè intelligas, pone venationem pœnâ capitis, aut alia simili inhiberi, & tamen citra infamiam venatores puniri, pone adulteros, periuros, ebrios, &c. esse infames & incapaces, vt testimonium ferant. Si Petrus Paulum innocentem accusat, eumque falsis testimoniis conuincit, Paulus se poterit defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ. Poterit ergo excipere contra Petrum dicendo illum esse periurum, aut adulterum, quia si id probet, se defendit, & Petro nocet tantùm per accidens: at non poterit illi crimen venationis imponere, quia noceret Petro directè, nec sibi consuleret, nec prodesset; & ideò hæc ipsa criminis impositio esset potiùs vindicta, quàm defensio. Probatur hæc Conclusio. Quia quando aliquis gladio me inuadit, nec possum aliter me defendere quàm inuasorem occidendo, sanctè & piè possum illum occidere, licèt ipse sit valetudine robustâ & sanâ præditus, nec vllum morbum habeat aut habuerit. Idem dico de illo, qui calamo aut linguâ me inuadit, habeo enim ius meam defendendi vitam; seu gladio, seu ligno, seu laqueo, seu fundâ, seu hastâ, seu sclopo, seu calamo, seu linguâ inuadar. Si ergo possum me defendere rumpendo arma, quibus me inuadit, illæso homine, debeo illa potiùs rumpere, quàm eum occidere: & hoc tametsi illa sint pura, pulchra, & elegantia. Hinc ad nostrum casum: Petrus Paulum iniustè aggreditur in tribunali, vt eum occidat aut spoliet: Potest se defendere Paulus cum moderamine à natura concesso. Si Petrus honore suo abutitur, integro & magno: potest hunc ipsum Paulus labefactare, tale imponendo crimen, quod Petrum reddat infamem, aut eiusdem potestatem eneruet.

Hinc patet quomodo intelligenda sunt quæ diximus num.1589.

Possumus vitam propriam defendere.

Non in arena solùm, sed etiam in tribunali, si iniustè accusemur.

MDCCCIII. Secunda. *Non est possibilis casus in quo innocens falsò accusatus possit sine mortali imponere crimen falso testi, quod eius testimonium infirmet.* Ergo impositio eiusmodi nunquam erit iusta defensio, sed semper vel vindicta, vel periurium, quod clarissimè ostendo: Nam vel Titius per iniuriam apud tribunalia traductus contra accusatorem deponit calumniam cum iuramento, vel sine iuramento: si primum, erit periurus: si secundum, non acceptabitur in iudicio eius depositio.

Depositio sine iuramento in tribunali non facit fidem.

Ergo

Ergo quocumque se vertat, reus erit peccati mortalis: peccabit enim mortaliter, si pejeret; & mortaliter etiam, si sine moderamine inculpatæ tutelæ, iniquo testi falsum testimonium imponat. Omitto ipsum mendacium, nam mentiri Reipublicæ in materia graui, etiam præciso iuramento, graue peccatum est. An mentiri Reipublicæ in materia graui sit mortale?

FVNDAMENTVM LXII.

De Restrictionibus Mentalibus.

MDCCCIV. An dentur restrictiones: & quales ipsæ sint? LEGIS & audis disputantes Theologos, & vbi eos toto cœlo differre existimas, quo ad rem conueniunt: qui enim admittunt Restrictiones Mentales, vbi & consignificantes inuenere particulas, nomen merum Restrictionum admittunt; nam tunc latioris significationis voces non à mentis conceptu, sed à significantibus particulis & circumstantiis restringuntur. Pronuntio dari restrictiones dictionum, nego tamen has à sola mente oriri posse; sed existimo illas pendere à circumstantiis sensibilibus. Addo Ciuile Lexicon ab Scholastico toto cœlo differre. Vt ab hoc vltimo incipiam, petis vt te comitet, & vadam exspatiatum per vrbem. Ire nolo; & volo, quod sentio, tibi dicere. Dico, *Non possum*. Arguis me de mendacio; nam nullum impedimentum subesse claré constat; iam, vt me excuses, ad mentalem nescio quam restrictionem recurris; ego neutram admitto, & dico, me tibi locutum fuisse non Hebraicè non Græcè; sed Latinè, & non in quacunque dialecto latina, sed in ciuili & vrbana, à qua verbum *Nolo* est expunctum, & eius loco verbum *Non possum* subrogatum. Nomen *Aries* æquiuocum est, & restringitur ad determinatam aliquam significationem; non mentaliter, sed vi alicuius circumstantiæ aut particulæ extrinsecæ. Dico, *Aries est primum signum Zodiaci : Aries est instrumentum militare*: & adiacentibus verbis nomen æquiuocum ad diuersas acceptiones restringo. Sicut à vocibus adiacentibus, sic etiam æquiuoca restringuntur à loco; aliud enim significat vox *Lingua bouis* in penuario, aliud in pharmacopœa: & *cor Leonis* aliud sonat in cœlo, aliud in terra, &c. Confitentur tibi Sacerdos, & Vxoratus (eorum statum distinguis eorumdem confessione vel habitu) & vterque se accusat de fornicatione: & tamen, tametsi vtantur eisdem vocibus, vestes vocum significationem restringunt, & statim intelligis Presbyterum, sacrilegium, & Vxoratum, adulterium commisisse; Sic in aliis: Non ergo sunt necessariæ, nec vtiles restrictiones mentales.

Particulæ significātes. Lexicon duplex. Voces *Nolo Non possum*, quid significent? *Aries* æquiuocum? Voces sæpè status & vestes restringunt. *Lingua bouis*, *Cor Leonis*, &c.

MDCCCV. EST mihi innata auersio contra Restrictiones mentales; si enim continentur intra terminos pietatis & sinceritatis, necessariæ non sunt; nam omnia quæ ipsæ præstare possunt, præstabunt consignificantes circumstantiæ: quod si tales dicantur, vt etiam ibi admittendæ sint, vbi desunt circumstantiæ significantes (ignoscant mihi earumdem auctores & propugnatores) tollunt humanam societatem & securitatem, & tanquam pestiferæ damnandæ sunt. Quoniam semel admissæ aperiunt omni mendacio, omni perjurio viam; & tota differentia in eo erit, vt quod heri vocabatur Mendacium, naturam & malitiam non mutet, sed nomen; ita vt hodie iubeatur *Restrictio mentalis* nominari: quod est virus condite saccharo, & scelus specie virtutis colorate.

Condemnātur Restrictiones mētales: nimirùm, aut vt inutiles aut vt perniciosæ. Metonymia notabilis.

FVNDAMENTVM LXIII.

De Scandalo & internis actibus, de quibus sunt duo vltima Præcepta Decalogi.

MDCCCVI. PECCATA, octo prioribus Decalogi præceptis expressa, complentur opere, etiam mendacium, in quo homo cogitatione, verbo & opere peccare poterit: cogitatione, cùm consensum præbet & se mentiturum statuit: opere, cùm de facto mentitur: verbo, cùm alios ad mentiendum inducit, aut de mendacio perpetrato gloriatur. Cæterùm; quia futuri erant, qui negarent posse merâ voluntate peccari; Et quia aliqui inducendo alios peccant, subiuncta sunt peccata duo. Nam tametsi vtrobique *Non concupisces*, in Bibliis Latinis legamus, obseruari debet esse duas voces apud Hebræos, quas exprimere Latinè non possumus, quas ideò circumloquendo explicamus. Sunt illæ *Cal. & Hiphil.* Illa significat *intransitiuè facere*: hæc *alterum ad faciendum inducere*. Octo igitur prio-

Peccatur cogitatione, verbo, & opere. Præceptum nonum & decimum contra scandalum, & internum consensum.

ribus præceptis interdicuntur peccata: nono & decimo effectus & causæ peccatorum: nam scandalum extrinsecum effectus est, & intrinsecus consensus causa: nam ex consensu sæpe nascitur operatio, & ex operatione vnius sæpe plurium cooperatio, imitatio, aut seductio.

Cal & Hiphil Hebrææ coniugationes.

MDCCCVII. PEccatur cognitione, cum consensu nimirùm, cùm homo positiuè suggestioni & malè tentationi assentitur. An licitè poterit quis voluntatem suspendere, & in biuio hærens nec consensum præbere nec negare?

I.

De suspensione voluntatis.

MAgna olim fuit Dianæ altercatio cum quodam Viro Religioso inquirente, *An in cogitationibus venereis peccati sit reus, qui non consentit positiuè, nec positiuè dissentit, sed tantum permissiuè se habet?* Et ipse *part.2. tractat. 17. resolutione 33.* negatiuæ sententiæ vt probabili & benignæ subscribit. Et iterum inquirit: *An teneatur quis impedire pollutionem cum potest, an verò possit se habere passiuè & permissiuè?* & debet respondere eodem modo.

Resolutio.

Hinc posset doctrinam generalem deducere, quæ ad cætera præcepta à fortiori se extendat; sunt enim minùs lubrica, nec indigent tantâ cautelâ. *Ergo in quacunque materia liber erit à peccato, qui suspendat iudicium, & negatiuè se habens nec præbeat nec neget consensum.*

MDCCCVIII. Ego autem in præcedenti doctrina multa reperio, quæ non possunt vllo modo consistere. Fortè in natura integra ante Adami peccatum aliquid ex præcedentibus probabiliter admitteretur. Verùm enimuero in natura lapsa non potest habere locum antecedens Assertio. Aptissima sunt verba Bernardi: *Non progredi, regredi est.* Difficultas Philosophica & Theologica est: & paucis explicari vix potest. Dicam breuiter, quæ alibi vberius retractabo.

An aliter de libertate hominis integri, & aliter de libertate hominis lapsi philosophandum sit?

Non licet in tentationum conflictu negatiuè se habere.

Considera hominem in fluuio rapacissimo natantem, quomodo superabit vndarum impetum? se habendo negatiuè? non certè; nisi enim contra vndarum violentiam positiuè & generosè brachia moueat, rapietur à vorticum impetu, & in abyssum inferiorem descendet. Respice, quæso, imaginem hominis, quam dedi. Adam enim post lapsum homo est inter vndas concupiscentiæ fluctuans: sunt rapidissimæ, sunt rapacissimæ: nisi obluctetur contra, rapietur, præcipitabitur, & submergetur. Hoc nos docet Tridentinum clarissimè sess.5. his verbis. *Manere in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc Sancta Synodus fatetur & sentit: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet; quin imò, qui legitimè certauerit, coronabitur.* Et hîc, quæso, qui veritatem amat, dignetur considerare verba singula. In arena, si luctatores duo conserant brachia, alteruter velit se negatiuè habere, volet deiici: vbi enim alter omnes vires exserit, vt alterum superet, prosternatque, debebit alter repugnare, vim vi opponendo. Et quidem homo post lapsum in arena est: concupiscentia ad agonem relinquitur: est intrinseca, est fortis, & omni nisu hominem deiicere procurat: ergo si negatiuè nos habere velimus, deiiciemur: debemus igitur, vt Tridentinum monuit, non solùm non consentire, quod est negatiuè procedere; sed vtentes diuinâ gratiâ, positiuè repugnare & resistere.

An in materia Fidei possit aliquis se habere negatiuè?

Hinc ad alias materias; nam in omnibus natura humana est fragilis, deueniendo, pariformiter philosophabor. Si enim catechumeno proponatur hæc Assertio, *Deus est*, non potest negatiuè se habere, sed tenetur præbere positiuè consensum, iuxta illud Apostoli: *Accedentem ad Deum oportet credere quod sit, & quod remunerator sit.* Noto illud *oportet* illud *credere:* important enim obligationem positiui consensûs. Rursus in materia Pœnitentiæ; tam intra, quàm extra Sacramentum, non iustificabitur pœnitens, cui proponeretur peccatum hinc detestandum, illinc amplectendum, si se haberet tantùm negatiuè: debet enim positiuè elicere actum doloris (actualis aut virtualis) actum, inquam, amoris, sine quo non poterit iustificari. Sic in multis aliis materiis.

Quid sit oportet? Quid credere?

An pœnitens possit dolere negatiuè?

An Philosophia communis experimentis correspondeat?

Et hîc obiter notandum est, multa dici in libris Philosophicis, quæ experientia non approbat: est enim viuacissima mens, promptissima voluntas, & vix videtur possibile vt homines suspendant iudicium; semper enim operabitur mens. Ergo semper voluntas: ergo semper assensum vel dissensum.

II.

MDCCCIX. De venialibus culpis.

QVæris, *An summa sint diligentia vitanda omnia peccata venialia?* Respondent non pauci, quod sic: quodcumque enim est culpa & offensa in Deum, & quidquid in Deum est, summa diligentiâ est vitandum. Nihilominus non multum disputandum & contendendum esse de obligatione peccati venialis ait Hæphtenus *in Benedicto illustrato lib.2. Disquisitionum Monast. tract.8. disput 1. pag.189.* citans Suarium.

III.

MDCCCX. HÆc de nono & decimo Decalogi præceptis adnotasse sufficiat: & vt meliùs ea intelligere valeas, quales sunt verborum Hebræorum voces, verbo expedio. Est *Hiphil.* verborum Hebraicorum vox vehementissimæ significationis, quæ non potest commodè latinè verti. Significat igitur præmotionem & prædeterminationem, qua expressâ significantissimæ sunt multæ phrases, quæ aliàs obscuræ. Iubet Dominus Abrahæ vt filium suum sacrificet. Obedit. Et ait Dominus, *Nunc cognoui quod timeas Deum:* An non Deus id ipsum ab æterno cognouerat? cur ergo dicit, *Nunc cognoui?* respondet Marcus Marinus Brixianus in sua Arca Nohæ; illud verbum legendum esse in Hiphil. *Nunc cognosci*

Hiphil.

Gen.22.

An aliquid incipiat cognoscere Deus?

gnosci feci; nunc notificaui, quòd timeas Deum. Sic etiam in Cantico trium puerorum, *Benedicite Sol & Luna Domino, benedicite Stella Cæli Domino.* Et in Psalmo, *Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ & lumen:* Si interrogas, quo inanimata modo possint Deum benedicere & dilaudare, recurro ad Hiphil, & sic expono, *Sol, Luna, & Stellæ vniuersa excitate homines, vt vos admirentur, & vestrum Authorem benedicant & laudent.* Hinc manuducor, vt nouum Decalogi præceptum, ne coincidere dicantur, à decimo distinguere valeam, alterum lego in *Cal*, aut si malis in *Pibel*; alterum verò in *Hiphil*: sed de hoc vberiùs vbi ex professo dilucido Decalogi textum Hebraicum.

An & quomodo creaturæ irrationales aut etiam insensibiles laudent Deum?

Cal. Pibel. Hiphil. Exod. 20. Deut. 5.

CAPVT VII.

Complectens Moralia, quibus vera Sacramentorum intelligentia substruitur & firmatur.

MDCCCXI.
An Sacramentaliter institui potuerint.

ALIBI exprofesso de hoc diuino argumento tractaturus; hæc paucula præmittere volui, vt aliqua præuideat meus Lector, ne inuisa demum illum retardent. Sacramenta potuerunt aliter institui: ea tamen, quæ nouæ legis sunt, vt nihil de antiquioribus dicam, constant rebus, & verbis, & sunt signa sensibilia insensibilis gratiæ, quam producunt realiter, aut moraliter: ergo, vt bene intelligantur, debent præcognosci res, verba, & signa. Cùm igitur res nemo intelligat, qui non sit Philosophus, & Theologus: nemo verba, qui non studuerit Grammaticæ speculatiuæ, aut etiam Logicæ mentali, & vocali: nemo signa, qui non dederit operam Theologiæ Hieroglyphicæ; constat Sacramentorum doctrinam multa supponere præcognita, quæ in multis Scriptoribus desiderantur: & in illis præcipuè, qui asserunt ad Moralia (Deus bone!) iudicium naturale sufficere, nec vllas scientias prærequiri.

An constent rebus, & verbis?

An Ethica aliarũ scientiarũ, & artium notitiam prærequirat?

Dico igitur breuiter, in omni Sacramento dari Materiam, Formam, Subiectum, & Ministrũ: quæ in singulis specialiter explicabuntur.

FVNDAMENTVM LXIV.

De Sacramento Baptismi.

MDCCCXII.
Materia duplex: remota & proxima.

Qualis esse aqua debeat?

MATERIA Baptismi duplex est, remota, & proxima: illa est aqua, hæc ablutio: sed quæ aqua? Elementaris. An-ne odoracea, pluuia, artificialisve sufficiet? an-ne baptizari quis poterit iusculo, succo herbarum? an-ne niue, glacie, aqua è sale resoluta? Respondeo hanc quæstionem exercere Theologos, & tamen Theologicam non esse; sed partim Grammaticam, & partim Philosophicam. Primò enim rescire à Grammaticis debet, quid sit *Baptizare*, & *Abluere*: nam puto, rem esse debere liquidam, qua quis abluatur. An ad ablutionem quæcunque liquida materia sufficiet? Videretur iusculo, aut atramento res potius maculari, quàm lauari. Secundò rescire à Philosophis, an-ne aqua odoracea, pluuia, &c. niualis, glacialis, &c. specie differat à naturali? si differunt, reiici debent; si non differunt, admitti possunt.

Quid baptizare sit.
MDCCCXIII.

Ego clauditur in voce baptizo.

Quæ verba essentialia dicantur.

Forma est. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* An-ne omnia hæc verba sunt essentialia? Minimè. Potest enim reiici illud *Ego*, quia clauditur in voce *Baptizo*. Vocem *Te* debebit accidentalem etiam dicere Paludanus, & quotquot cum ipso docent in Pœnitentiæ Sacramento sufficere, si dicas, *Absoluo*, pro *Ego te absoluo*. Illud *In* redundare videtur, & posse apud Latinos expungi sine detrimento sententiæ. Consultò apud Latinos dico, nam apud Hebræos, Hispanos, Italos, Gallos, &c. non posset, carent enim declinationibus, & indigent præpositionibus, vt casus constituant, & distinguant. Puto etiã neutrum, & ad formæ essentiã pertinere. Subiectũ est Homo non baptizatus: nam hoc Sacramentũ reiterari non potest; Cùm necessitas postulat, possent baptizari multi simul sub hac forma. *Ego vos baptizo, &c.*

De pronomine *Te*.

De præpositione *In*.

An possit baptismus reiterari.

Minister est Homo rationis compos, & à Baptizando distinctus: quamobrem in casu necessitatis quicunque (nimirum puer, fœmina, vir, hæreticus, Iudæus, Paganus) poterit hoc Sacramentum administrare, modò, habeat sinceram intentionem faciendi, quod facit Ecclesia.

Minister baptismi. Eius intentio.

Occurrunt

MDCCCXIV. OCcurront dubia aliqua, quæ debent omnino decidi. Breuiter ea proponam, Lectoris erit eadem vberiùs tractare, & illustrare.

I.

De necessitate Baptismi.

PEtis, ***Anne infantes, qui sine Baptismo moriuntur, condemnentur.***

Cornelij Iansenij error.

Respondeo, duram videri Cornelij Iansenij, & aliorum sententiam, qui limbum negant, & affirmant infantes ante Baptismi susceptionem sublatos, condemnari ad infernum. Scio ipsos, vt mollescat hæc opinio, Augustinum citare; scio illos remissimam pœnam adstruere, actualem tamen, igneamque, cùm tamen certum sit, Augustinum habuisse opinionem contrariam, & videatur crudele actuali condemnari cruciatu, qui culpam actualem non habet. Puto igitur illos à Cœlo excludi, at verò igne torquendos crediturus non sum. Deum non vidi, & quia humano illum modo concipio, qui diuino non possum, vt enim intelligam, Regem mihi prudentissimum, iustissimum, & elementissimum ob oculos pono. Hunc audio dicentem: ***Apud me in meo palatio, & Camera, hos pauculos habere volo: omnes reos vltima sententia condemno: de cæteris neutrum statuo:*** Eundem à Prudentia, & Pietate dilaudo. Sed quid si diceret, ***Hos pauculos in Aulam, & Cameram meam assumo, cæteros actu egerint malum, vel non, sententia capitali condemno?*** Illum iudicatem imprudentissimum, & crudelissimum. Ergo exsint, quotquot affingunt Deo, quod cadere in Regem prudentem, & clementem non potest.

Qualis sit Deus? Quomodo nobis considerandus.

II.

De fidelium filiis, qui sine baptismo decidunt.

MDCCCXV. PRogredior & inquiro, ***An omnes infantes non Baptizati excludantur à Cœlo?*** Christianorum filios nonnulli, à filiis Infidelium distinguunt, & ducuntur ratione, quæ bonâ solutione indigeret. Sic arguunt. [Priuilegia neminem grauant, nam grauamina priuilegia non sunt: atqui Baptismus est priuilegium: ergo neminem grauat. Ergo Christiani filius qui à Parente suo est Deo oblatus; iuuari poterit Baptismo: at eo non indiget. Probatur Consequentia: Quia stando legi naturali, infans, parentis oratione, aut oblatione ab originali liberaretur, nec indigeret Baptismo: ergò si modò Baptismo indiget, peioris conditionis est, quàm erat. Ergo Baptismus grauamen est, priuilegium non est.] Hac ratione Campanella traductus hanc propositionem, ***Infantes filij Catholicorum, qui moriuntur sine Baptismo, in fide parentum saluantur***, multis viris doctis proposuit: At nonnulli, quorum exhibet nomina, illam temerariam, erroneam, contra torrentem Theologorum in re maximi momenti esse dicunt; sed non hæreticam. Anne subscripsit huic Censuræ etiam Lugo? Non habeo ad manum illum Librum: at puto inter alias, Lugonis me subscriptionem legisse.

Fauor non debet vergere in detrimentum.

MDCCCXVI. Resolutio.

Sed propter Campanellæ rationem ne tu à communi opinione recede: omnes enim dicimus, & defendimus, ***infantes sine baptismo deuinentes (Catholicorum, aut Infidelium filij sint) cælo excludi, ac in limbum detrudi.*** Asserimus hanc Conclusionem esse fide tenendam, sunt enim expressa S. Scripturæ testimonia, quæ illam persuadent. Ioannis tertio, ***Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire regnum Dei.*** Quod vt declarat, & definit Tridentinum Concilium *sess. 6. cap. 4.* vel in re vel in voto debet esse, & aliter fieri non potest, post Euangelij promulgationem. Vnde idemmet Concilium *sess. 7. can. 3.* pronunciat: ***Si quis dixerit baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium absolute, anathema sit.*** Consonat Augustino *lib. 3. cap. 9. de Anima, & eius origine* dicenti: ***Si catholicus esse vis, noli credere, noli dicere, infantes antequam baptizentur morte præuentos, posse peruenire ad indulgentiam peccati originalis.***

Legis naturæ Sacramenta sunt ignota: & Sacramenta legis scriptæ parum nota.

Nec argumentum pro contraria opinione productum, alicuius est ponderis. Tum, quia obscura & fortè ignota nobis sunt remedia, quibus in lege naturali delebatur originalis culpa: & ex ignotis ad nota argumentum non valet. Et fortè latet aliquid in legis scriptæ remediis, quod ab argumentatore non exponitur: nam tam varij sunt Authores, cùm disputant de veteris legis Sacramentis, & sacrificiis, vt nullam propositionem admittere sine examine, & consideratione debeamus. Interim admittendo historiam, qualem videtur Campanella supponere, ad argumentum, quo se munit, respondeo. ***Priuilegia neminem grauant***, distinguo: totalia, concedo (non enim grauamina sunt, fauore aut gratiæ) partialia, si vniuersaliter loquatur, nego: nam sæpe fit compensatio, & aliquando beneficans, quando dat fauorem, vt centum, vult sibi, aut seruitium præstari, quod recognitionis appellant, aut debitum partium remitti. Et in tali casu per priuilegium inducitur obligatio, aut obsequij præstandi, aut debiti non exigendi, quæ ante non erat. ***Atqui Baptismus est priuilegium.*** Respondeo minorem istam esse falsam, vt statim videbimus: cæterùm, si esset vera; non fauere Campanellæ: posset enim distingui, puta si aliquis diceret baptismum non esse priuilegium totale, sed partiale (omnia enim Sacramenta tanquam partes ad vnum priuilegium, quod ***Ius diuinum Sacramentale*** dicimus, spectare videntur.) ***Ergo baptismus neminem grauat***, regulariter loquendo, concedo: at loquendo in aliquo casu, & de aliqua circumstantia, nego. Et sanè multa hodie in mundo concedi priuilegia sub onere, manifestum est: & nobis septem Sacramenta, & in singulis gratiæ notabiles, & in Venerabili ipsiusmet Christi Corpus, & Sanguis conceditur sub onere, quod debeamus flumine, sanguine, aut flamine baptizari, & post lapsum peccata grauia re, vel voto conteri.

Satisfit Campanellæ. An priuilegia grauent, & quomodo?

De priuilegio partiali, & totali.

MDCCCXVII. An baptismus sit priuilegium?

Sic volui respondere condonádo minorem aliàs falsam: nam baptismus simpliciter loquendo

quendo

quendo non est priuilegium, sed præceptum; omnes enim ad suscipiendum Baptismum obligantur sub peccato mortali, & tamen nemo potest cogi, vt vtatur suo priuilegio, vt constat ex *cap. si de terra de priuileg.* Imò vnicuique licet renunciare priuilegio, ex *Gl.* 1. *cap. Dilecto. de foro competenti.* Ergo baptismus non est priuilegium: nimirùm sumpto vocabulo in significatione communi. Ergo ad Campanellæ argumentum respondetur, concedendo maiorem, & negando minorem, consequentiamque.

An possit homo cogi ad vtendum priuilegio? An possit illo cedere?

Priuilegium latè sumptũ.

Quod si *priuilegij* nomine fauor intelligatur, tota lex gratiæ est priuilegium è multis priuilegiis compositum; est enim fauor plurimos fauores complectens; qui enim concedit fauorem, qui certissimè fauor est, & cogit ad receptionem, si bene consideretur, duos fauores impertitur: & hoc præstitit Deus in lege gratiæ; aperuit enim nobis viam ad gloriam per baptismum, & iussit vt iniremus illam: vnde illud, *Felix necessitas, quæ cogit in melius.* Cùm igitur Lex gratiæ sit lex noua nouas leges, & nouas obligationes afferre debuit, quæ satis compensantur felicitate status, vt non sint nec videantur grauamina.

An sit fauor cogere ad bonum?

MDCCCXVIII. Sanè, si Campanellæ argumentum esset alicuius roboris, etiam vrgeret illud. [Ego, ait Petrus, olim eram laicus, hodie sum sacerdos: dignitas sacerdotalis erat mihi indebita; ergo quod hodie sum Sacerdos, fauor est, priuilegium est. At fauores & priuilegia neminem grauant, aliàs enim non essent fauores, sed onera. Ergo non sum hodie peioris conditionis, quàm olim. At olim, dum eram laicus, poteram ducere vxorem, poteram horas Canonicas omittere. Ergo etiam nunc.] Et respondeo dignitates sua habere annexa grauamina: nam vt habet Regula 77. Iuris Canonici, *Rationi congruum videtur, vt succedat in onere, qui succedit in honore.* Ergo sciat, qui ad honores assumitur, ad onera etiam promoueri.

Omnes dignitates habent onera, & obligationes adnexas.

MDCCCXIX. Hinc manet solutum argumentum, quod contra Confessionem auricularem Hæretici solent comminisci. [Priuilegia neminem grauant: at Sacramentum Pœnitentiæ est priuilegium: Ergo neminem grauare debet. Ergo Christiani in mortale peccatum lapsi, auriculari confessione non indigent. Patet consequentia: Quia in lege naturæ lachrymis actualia peccata expiabantur: ergo, si hodie præter lachrymas requiritur etiam confessio, peioris sumus conditionis, in lege gratiæ, quàm nostri fuerunt aut in lege naturæ: Ergo Sacramentum Pœnitentiæ grauamen est, priuilegium non est] *Et quidem* hoc argumentum duplicem habet solutionem: altera enim, vt antea Priuilegium totale à partiali distinguit, vt hucusque exposuimus: altera, lachrymas distinguit à lachrymis: nam in lege naturæ debebat Deo peccator contritionis lachrymas, seu dolorem; & modò satisfacit, si confessionem cum attritione ponat, & in hoc summa Dei clementia, & Priuilegij magnitudo relucet. *Præterea,* cum detur pœnitentiæ præceptum (Diuinum, Ecclesiasticúmque) non debet hoc Sacramentum omninò priuilegium vocari; licet enim gratiam conferat, caret nonnullis priuilegij strictè sumpti characteribus.

An sit necessaria Cõfessio?

An Christiani sine peioris conditionis, quã homines in lege naturæ.

Attritio cũ confessione sufficit, nec requiritur cum confessione cõtritio.

An Sacramẽtum Pœnitentiæ sit priuilegiũ.

FVNDAMENTVM LXV.

De Confirmationis Sacramento.

MDCCCXX. HOc Sacramentum necessarium non est, & secluso contemptu, & scandalo, posset omitti sine culpa mortali. Eius materia est Chrisma: hoc est, vnguentum ex oleo oliuarum, & balsamo. Videtur balsamum necessarium non esse: probabile enim est, illud iam periisse, nec in orbe terrarum reperiri; vt non perierit, probabile illud ad nos non afferri, sed illud vnguentum, quod balsamum vulgò vocatur esse confectionem aliam artificialem. Quamobrem, si balsamum necessarium dicatur; non datur iam in mundo Confirmationis Sacramentum, si illud periit; aut saltem non datur Confirmatio apud nos, si illo careamus, sed in Philosophia vberiùs sum acturus de balsamo.

An teneatur aliquis confirmationẽ recipere sub mortali.

An detur hodie in mundo balsamum? An sit necessarium.

Sacramenti huius forma est, *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Particulam *Ego* non reperio: *In* pertinet ad Hebræum idiotismum. De illa particula *Te* iam diximus, vbi de Baptismatis forma. De illa *Chrismate* noua videretur oriri difficultas; Chrisma enim est vnguentum confectum è balsamo, & oleo; qua ergo probabilitate balsamum diceretur esse accidentale, eadem debere illud verbum expungi, & verbum *Oleo* poni. Qui enim puro oleo vngeret, si diceret, *Confirmo te Chrismate*, mentiretur. Fortè nomine *Chrismatis* voles latiùs abuti, & intelligere quodcunque vnguentum. Minister est solus Episcopus. An Extraordinaria authoritas potest simplici Sacerdoti conferri? vtrumque videtur probabile.

• De pronomine Ego.

Quæ voces necessariæ sint.

Quid significat hoc nomẽ Chrisma.

De Ministro.

Confirmari possunt perpetuò amentes, & à fortiori infantes. Sed seruari debent mores, & statuta, ne aliqua culpa inobedientiæ, aut indecentiæ committatur.

Qui possint confirmari.

Dubitau

MDCCCXXI. DVbitaui, An hodie esset in mundo Balsamum, propter Plinium, qui *libro* 12. *capite* 25. sic ait. *Balsamum vni terra Iudaeae concessum, pridem peryisse creditur.* Fuit Plinius rerum naturalium indagator excellentissimus; & Roma, in qua habitanit, erat suo æuo florentissima: ergo, si in mundo Balsamum erat, Romæ erat: ergo siquidem Romæ non erat (nam, si esset, non scripsisset illa Plinius) in rerum natura non erat. Floruit Plinius Naturalis Historiæ Auctor tempore Vespasiani, vt Volaterranus *libro* 18. affirmat. Et Vespasianus ab anno Christi 81. Mundum rexit. Ergo Lino Summo Pontifice balsamum periit. Ergo vltra Diui Petri tempora non habuit Ecclesia Confirmationis Sacramentum, si Balsamum ad eius confectionem Christus Institutor requirat, atqui esset absurdum Sacramentum hoc tollere (incredibile enim est, Christum elegisse materiam, quam sciebat post pauculos annos perituram: & incredibilius eundem permittere totam Ecclesiam errare in re tanti momenti) ergo dicendum est, balsamum aut non periisse, aut non requiri.

Plinius qualis?

Quãdo floruit.

MDCCCXXII. At dices, hodie magno quæstu balsamum ab Indiis exportari, adeoque etiamnum balsamum inueniri in Europâ. Respondeo, me non asserere esse certum, periisse balsamum, sed esse probabile, propter authoritatem Plinij, qui nescire non poterat, an Romam illud apportaretur. Scio esse qui illud in Iudæa periisse existiment, sed ante centum annos in India inuentum.

An balsamũ reperiatur in India?

Nam Hieronymus Benzo Mediolanensis, qui occidentalis Indiæ terras quatuordecim annorum peregrinatione obiit, *in suis Commentarijs Italicis libro secundo capite* 16. balsami meminit, illudque in Nicaragua reperiri ait. Et Orbanus Calueto, qui Commentarios hos in linguam Latinam transtulit, explicans illud caput sic inquit. [Nunc (balsamum) quod ex India occidentali affertur, primum in Hispaniola inuentum est, Indicæ mulieris indicio. Arbor vnde hic liquor, dicitur *Goaconax* ab indigenis vocatur. Ouiedus *natural. Histor. Indic. libro decimo capite tertio.* Elicitur quoque hodie in noua Hispaniâ ex arbore punicâ, Malo maiore, cuius folia vrticæ similia, serrata, & tenuia sunt. Indi *Xilo* vocant. Elicitur autem duobus modis. Primo multis incisuris vulnerato arboris cortice, altero, ramis & truncis eius arboris assulatim, & minutim concisis, & in lebete amplissimo semefactis: mox oleo supernatante collecto. Id priore ignobilius est. Monardus *de simpl. medic. Indic.*] An non Goaconax Xilusque sunt arbores diuersæ speciei? an non & specie etiam differunt, quæ ab illis sunt exuta balsama? an id balsamum est eiusdem speciei cum illo, quod periit in Iudæa Plinij tempore? si sit, vnde illo intermedio tempore Mundus habuit verum, & legitimum balsamum?

Nicaragua.

Goaconax.

Xilo.

Quomodo fiat balsamum?

An omnia balsama sint eiusdẽ speciei.

MDCCCXXIII. SIc Ego ante annos aliquot disserebam de Balsamo. Cæterùm, quia in manus inciderunt *Ioannis Veslingij Mindani, Equitis, & in Patauino Gymnasio Anatomiæ, & in Pharmacia Professoris primarij, Opobalsami Veteribus cogniti Vindiciæ Patauij editæ anno* 1644. & ex ipsis constare poterit, multos eosque illustres Medicos dubitare, & in re difficili, & obscura esse opinionum varietatem; has periodos subscribo. Veslingius ergo in ipsa Epistola Dedicatoria.

[De Opobalsamo agitur, eximio medicamento, cuius stirpem impenso quondam studio, regiis hortis Palæstina colebat; nunc Arabia mercium odoratarum fertilitate beata patrio gremio feliciter souet, atque educat. Perditam eam esse, vulgata dudum fama, etiam eruditis hominibus imposuerat, donec è Veneta nobilitate tot clarissimi Viri, qui Byzantio, Trypoli Syriæ, & Cahiro, subditis Serenissimæ Reipublicæ præfecti, salutarem balsami lachrymam, in lucem postliminiò reduxerunt, vt iam auspiciis horum, in vrbe ipsa Venetiarum, non in Musæis tantùm illustrium ciuium; sed etiam publicis aromatum tabernis, longa annorum serie facilè quærentibus obuia fuerit, atque etiamnum obuia nobis sit. Quo mihi maior illorum ingratitudo videtur, qui rem à tot sæculis Veneto beneficio orbi Europæo redditam, & potissimum à Prospero Alpino, Lycei vestri Professore quondam celeberrimo, scriptis abunde patefactam, ausi fuerunt obscurare iterum, & ab officinis Medicis.

Disputant Medici, an sit perditum balsamum?

An id, quod vulgo vocatur balsamũ sit balsamum?

———*vltra Sauromatas, & glaciale*
Oceanum———

relegare. Idque dum Opobalsamo, partim notas assignant eiusdem naturæ penitus repugnantes; partim rarissimæ cuiusdam, & ineffabilis fragrantiæ speciem induunt, nunquam tamen sensu narium ab iis perceptam. Itaque sequutus vestigia doctissimorum hominum, contra instandum, & vtilissimæ resinæ facultates, ac substantiam, ex veterum, qui accuratissimè pleraque complexi, monumentis reuocandam esse duxi.

Et idem Author vberiùs, & clariùs paulò pòst initium, sic inquit.

[Pessime omnium exorbitat, cum carpit, quæ non capit, præstantissimisque Auctoribus stuporem suum impingit: cùm è tribunali, & veluti rostris pronunciat de re, nec fideli sensu, neque experientia cauta satis expensâ. Idque vel eo periculosiùs; quò fœdiùs, vel inuidiæ, vel auaritiæ virus corruptis affectibus illeuit. Hoc itaque præside, si petenda nobis suffragia sunt, periit Balsamum, & pretiosæ ex eodem lachrymæ,

Multi carpunt, quæ non intelligunt.

An perierit balsamum.

Quas vngue duro saucius quondam pluit
Ægyptius fragrante cortex vulnere.

Periit odora suauitate, virtutumque æstimatione excellens medicamentum, adeoque virium suarum dispendium incurrunt nobilissima veterum antidota, potissimum illa, quæ ob *θηρία* quæ recipit, auxiliumque *θηριακὸν* collatum haud immeritò *Theriacæ* nomen sortita est. Quorum illud, vereor vt in parentem Naturæ maximum optimumque, iniuriosum sit: hoc in grauissimis morbis periclitantium ægrorum discrimine coniunctum. Quamuis enim deleto Imperij Romani nomine, Persarum Turcarumque violentâ manu, quidquid Palæstina, aut religione venerandum, aut vtilitate suspiciendum possidebat, miserabili exemplo pessum iuerit,

Theriaca quid sit? Vnde dicatur?

Quo tempore in Palæstina perierit balsamum?

nec

nec dissimile fatum propinquam Ægyptum ptessérit; adeoque non abs re mentes hominum insederit opinio, deletas pariter fuisse eximias Balsami plantas, quibus excolendis (ob lucrum, quod in publicum exinde fiscum redundabat) quamuis paucis in hortis, singularis impendebatur industria. Factum tamen est, mitigatis cœlesti benignitate calamitaribus, vt viri pietate, & genere insignes, Palæstinam, atque Ægyptum peragrantes, commentariis itinerum, Balsami nomen veluti lethæis ereptum vndis, hominum iterum memoriæ commendarint. Ipsi quoque Proteges, Rectorésque Prouinciarum, Principum Christianorum Legatis balsamicæ resinæ suauitatem haud inuiderint, secumque deinceps in patriam detulerint, variarum ex Europâ nationum nobiles præfecti, in Syria, & Ægypto negotiorum causa degentium. Summam tamen opem, iam vulgi persuasione, exempto rebus humanis Balsamo, attulerunt, viri materiæ Medicæ studiosi, qui posthabitis vitæ, sumptuumque dispendiis, plantam balsami, aut in horto Mathariæ Ægyptio cultam, aut ex recenti natam carpobalsamo viderunt, visamque curiosè descripserunt. Inter hos Petrus Bellonius Ceoman. Francisci I. Galliarũ Regis munificentia dignissimus, qui cognoscenda metallorum, plantarum, animantiumque natura veluti œstro percitus, Græcia, Asia minore, Syria, Ægyptoque perlustratis, Balsami natale solum, plantæque germinantis habitum, & formam, vtilissimis itineris obseruationibus posteris diuulgauit. Notarat eandem in Ægypto Melchior Guilandinus, Borussus, eruditione, vegetabiliumque peritiâ sæculi sui decus, quem piratis Mauritanis subductum, dignum habuit amplissimus Venetus Senatus, quem in Patauino Gymnasio rei herbariæ præficeret. Natas è carpobalsamo plantas alebat in Creta Honorius Bellius, eximius Botanicus, quas Carolo Clusio, alteri Belgarum Cratæuæ, curiosè describit. Palmam tamen in hoc stadio currentibus præripuit Prosper Alpinus Marosticensis, in Patauino Athenæo Guilandi successor laudatissimus. Nam cum sub Illustrissimo Georgio Hemo, Venetæ nationis Consule, triennium vltra in Cahiro Ægypti Medicinam faceret, plantas è recentibus Balsami seminibus natas, singulari animi voluptate coleret, allatumque quotannis Opobalsamum ad sensuum rectæque rationis trutinam diligenter expenderet, quicquid olim inter Principes veterum Botanographos, Theophrastus, & Dioscorides fando acceptum, atque ex his alij porro monumentis litterarum consignarant de Balsami liquore, ad normam reuocauit, historiamque totam discussis ambiguitatum nebulis in clara luce reposuit. Iamque per Italiæ tractus peritia medicamentorum, & industriæ laude clariores pharmacopœi, adepti ex Arabia Opobalsamum, & examine Medicorum præstantissimorum probarum, multis abhinc annis, omisso succedaneo, regiis antidotis miscuerunt. Secuti laudabile horum exemplum in Vrbe Romã Antonius Manfredus, & Vincentius Panutius, primarij, spectatæque fidei

Vbi iterum repertũ sit.

Qui repererint balsamum?

N. B. Non quæritur an plantam hãc accuratè descripserit Bellonius; sed an sit eadem, quã antiqui describunt.

Balsamum non ponebãt in Theriaca, qui illud iã periisse putabant. Medici, cum herbam non inuenirent, succedanea abutuntur.

Aromatarij, & allatum ex Arabia balsami liquorem, à Præside, Consiliariisque clarissimi Collegij Medici, tum quatuor Vrbis archiatris, aliisque simplicium medicamentorum peritissimis viris exploratum priùs, ac laudatum, Theriacæ miscuerunt. Postquam confecta esset, fama salubritatis expetita plurimis antidotus, irruere ecce pharmacopœi aliquot, & permistum Theriacæ Opobalsamum, falsum, fictitiumque clamantes, compositionem apud Pontificem maximum infamare, & tanquam piceâ transfixi Pythonis sanie corrupta fuisset, proiiciendam, Vulcanoque tradendam expetere; partim inuidia alienæ prosperitatis liuidi, partim metu agitati, ne paratas domi suæ Theriacas vilior titulus, atque difficultas emptoris antiquaret. Amoliebatur frementium proteruiam summus Antistes, quæque singularis eius prudentia fuit, iudices cognoscendæ causæ viros delegit, quos faciẽdæ Medicinæ dexteritate, virtutumque omnium ornamentis præcipuè cognitos habebat. Docere voluit incautos, non Theologam, sed Medicam esse controuersiam; neque litigiosis disceptationibus in Themidis foro implicandam; sed frequenti, sedulaque rerum ambiguarum inspectione, atque inter se comparatione dirimendam. Imò non alios sibi quærere Doctores pharmacopœos debere, quàm à quibus materia componendorum ipsis præscribitur, & ratio pariter, modusque misturæ præcipitur. At illos Archiatrorum suorum auctoritate spreta, iam in gurgitem contentionum detulerat turbidus animus, adeoque amisso melioris consilij arbitrio, ne sine cortice deinde natarent, patrocinium Stephani de Gasparis Medici Romani impetrarunt. Hic autem in re sibi incognita fundirus subruendâ, quantum veri, iustique finibus excesserit, vnius Francisci Perlæ Medici Romani, docta pariter, atque elegans dissertatio, & physicarum oppugnationum propulsatio, clarissimè demonstrat. Imò, ne soli in hoc controuersiæ freto natarent Opobalsami delatores, tres item pharmacopœos Venetos, ad suffragium sibi ferendum impulerunt, quos cùm Petrus Castellus in Mamertinorum Academia Sicula, primarius rei Medicæ Professor, acriùs inuaderet, eorumque Theriacis inclementer diceret, ne vox & latera deesse viderentur, à Peregrino Pitorio Medico aduocationem quæsiuerunt. Qui dum ex Virorum doctissimorum scriptis, Opobalsamum falsum, fictitiumque eruere conatur. Epistolas quoque meas ad Baldum in Romano Gymnasio practicæ Medicinæ Professorem clarissimum, quarum vnâ natalem hoc æuo balsami terram, illiusque varietatem retuli: alterâ, probatum ab ipso Opobalsamum, legitimum testabar, sic obuertit, contraque sensum meum detorquet, vt me non legitimum, sed terebinthina vitiatum, & communi tantum Opobalsami nomine subornatum succum asseruisse persuadeat. Huic, vt paucis me declarem, partim Medicæ facultatis emolumentum exigit, cui remedij vtilissimi, de quo agimus, accessio debetur; partim fides, quam prudentissimis Archiatris, in liquoris accusati probatione ingenuè datam, pari constantia inuiolatam

Nõ esse verum balsamum dicũt, & instant Romę Pharmacopœi.

Denominãtur iudices.

An isti debent esse Theologi?

Pharmacopœi Iudicea contemnũt, & à Stephano de Gasparis, Medico Romano proregũtur.

Opponitur Stephano Franciscus Perla.

Et Petrus Castellus.

Est contra balsamum Pitorius.

An quod hodie balsamum dicitur, sit quædam vitiata terebinthina?

conseruabo. Æternum illum bonorum omnium Auctorem testatus, verique consciam mentem, me nihil hîc, vel amicitiæ, vel precibus dedisse; sed inscitiâ aliquot pharmacopœorum abiectum liquorem, iam inter Arabes à me sæpiùs obseruatum, & examinatum, postquam cunctis decenter notis explorauerim, verum, legitimumque Opobalsamum prononciasse. Proponam autem priùs, quid annos vltra quinque, dum in Ægypto sub Illustrissimis Viris Aloysio Cornelio, & Ioanne Donato Venetorum Consulibus, liberali stipendio Medicinam feci, de Balsamo, eiusque liquore cognitum mihi fuerit: tum quod hîc ipse receptum antiquitûs Opobalsamum sit: ex optimorum apud priscos Authorum sententiâ, post eximium antecessorem meum, Prosperum Alpinum, breuibus subiiciam.] Hæc omnia expertissimus Ioannes Veslingius.

An illud merito Pharmacopœi reiiciant.

MDCCCXXIV. An balsamũ sit ad sacramẽtum Cõfirmationis necessariũ?

SEd cur de Physica, aut Medica quæstione tam fusè? Vt videant, qui definiunt ex tripode, quæ non examinarunt, esse quæstionem periculo, & salebris plenam, & si non est euidens dari in rerum natura, aut saltem in Europa balsamum; quomodo erit euidens, ad Sacramentum Confirmationis indispensabiliter illud requiri?

Sanè sententia, quæ balsamum ad ornatum, & decentiam admittit (quidquid dicant, qui illum in varios sensus obtorquere conantur) est expressa Innocentij III. *cap. Pastoralis, de Sacrament. non iterand.* vnde Estius *in 4. dist* 7. §.8. balsamum non esse necessarium affirmat.

Sanè balsamom esse de necessitate Sacramenti Confirmationis, apud Leandrum de Sanctissimo Sacramento *parte 1. disputatione* 3. *quæstione* 3. negant Valentia *disputatione* 5. *quæstione* 1. *puncto* 2. Victor. *quæstione* 40. Nauarrus *capite* 22. *numero* 8. Couartuuias 1. *variarum capite* 10. Caietanus *quæstione* 72. *articulo* 2. Sotus *in* 4. *distinctione* 7. *artic.* 2., Viualdus *de materia Confirmationis numero* 3. Moure *capite* 3. §.1. Reyna, Carillo, Zanardus, Barbosa, Philiarchus apud Diana 3. *parte, tractatu* 4. *resolutione* 23. Guillelmus Estius *in* 4. *distinctione* 7. §.8. Pesantius *quæstione* 72. *disputatione* 2. Lublinus *verb. Confirmatio, in initio*, & Barthol. de Ledesma *difficultate* 3. *conclusione* 1. *columna* 214. Angles *de confirmation. articulo* 2. *conclusione* 2. Aureolus, Vega *casu* 2. Torreblanca *libro* 2. *practic. capite* 6. *numero* 19. Grassius *partic.* 2. *libro* 5. *capite* 5. *numero* 27. *pagina* 14. & Archangelus *distinctione* 7. *pagina* 63. *columna* 2. Barbosa 2. *parte, de potestate Episcopi alleg.* 31. *numero* 3. & alij existimantes, balsamum non esse de necessitate huius Sacramenti; sed sufficere oleum. Ex quo colligunt hi Doctores, posse Pontificem dispensare, vt Sacramentum Confirmationis administretur cum solo oleo oliuarum, si balsami copia deesset. Ita cum prædictis Authoribus Diana *parte* 8. *tractatu* 1. *resolutione* 11. & Dicastillo *dubit.* 3. *de Confirmation. numero* 29. Horum sententiam esse probabilem docent Leander *citatus*, Ioannes de la Cruz *de Confirmatione partic.* 12. *quæstione* 72. *dubitat.* 1. *conclusione* 1. Filliucius *tomo* 1. *tractatu* 3. *capite* 1. *numero* 11. Antonius Cotonius *verb. Confirmat.* & plerique omnes, qui tenent opinionem contrariam, pauci enim oppositam esse certam, & indubitatam affirmant.

Pro Logica Morali, examinatur quidã syllogismus, qui esse videretur probabilis.

HIc placet nonnulla pro Logicæ promotione subiungere. Ponis hunc syllogismum.

Probabile est, balsamum periisse olim, nec hodie illud inueniri in rerum natura.

Atqui etiam est probabile, illud ad Confirmationis Sacramentum necessariò requiri.

Ergo est probabile non esse hodie in Ecclesia Sacramentum Confirmationis.

Consequentia est legitima. Maior, & minor sunt euidentes, ergo etiam consequentia est euidens.

Et aio, præmissas esse modales, & modo probabilitatis affectas esse certas, & euidentes: at sublato, esse mere probabiles: nam hæc propositio, *Balsamum est necessarium*, est probabilis: ista verò, *Probabile est balsamum esse necessarium*, est certa.

Addo consequentiam esse euidenter falsam: nec sufficere ad syllogismum topicum, seu probabilem, probabiles esse præmissas, sed omninò requiri comprobabiles esse: illæ autem quæ sunt in syllogismo posito, non sont comprobabiles: si enim ponamus balsamum periisse, debebimus necessariò dicere, non esse in Confirmatione necessarium: &, si ponamus illud in Confirmatione necessariò requiri, illud non periisse dicemus. Et hoc hîc notare volui: quia iste modus argumentandi in multis materiis occurrit.

De Ministro.

MDCCCXXV. An simplex Sacerdos possit esse minister Confirmationis?

VT probent Authores nonnulli, posse simplici Sacerdoti committi huius Sacramenti ministerium, ad historias recurrunt, probantque olim simplicibus Presbyteris cõmissum fuisse, & hodie in Regionibus vltramarinis committi de facto. Et quidem hæc ratio probabilitatem sententiæ, non verò certitudinem probat: quia multa prudenter Superiores expediunt sequentes opinionem probabilem. Prætereà, deberent omnes commissionis examinari circumstantiæ; qoia cum Summus Pontifex possit denominare, & consecrare Episcopos, nec omnes solennitates, quæ in Ceremoniali ponuntur, sint essentiales, posset dici, eundem, cui confirmandi ministerium committit, sine solennitate consecrare, & Episcopum facere, nempe manuum impositione, si hoc sufficere, aliquando dicatur, vel saltem eo modo, quo consecrati Episcopi debent.

An interdũ Summi Põtifices sequãtur opiniones probabiles?

Non omnes ceremoniæ sunt essentiales.

FVNDA

FVNDAMENTVM LXVI.

De Pœnitentiæ Sacramento.

Materia duplex: proxima, & remota.

An debeat pœnitentia acceptari?

An possit commutari?

MDCCCXXV. SECVNDA est post Baptismum tabula, & confert primam gratiam. Remota Pœnitentiæ materia sunt peccata: proxima eorumdem confessio cum attritione, & non peccandi proposito. Minister huius Sacramenti est Sacerdos, non quilibet, sed approbatus. Subiectum Homo baptizatus, peccati, venialis saltem, reus. Pœnitentia præseruatiua acceptari debet: de satisfactoria aliqui dubitant. Commutari in meliorem ab ipso pœnitente potest.

An-ne aliquis cogi poterit, vt bis eadem peccata confiteatur? an vt venialia exponat? an-ne annua confessio in Christianismo, & menstrua in aliquibus Ordinibus etiam eos obligat, qui carent peccato mortali? Respondeo, legem acceptatam in contractum transire, & qui profitetur in Ordine, in quo tale est statutum, illud in Professione acceptare: etiam qui Parochiam admittit in Diœcesi, in qua menstrua confessio præcipitur. Cæterùm, præscindendo ab obligatione voluntaria, quam sibi vnusquisque potest imponere, si velit; quî possit Superior inuitos subditos cogere, vt eadem peccata iterum confiteantur, aut venialia explicent, non video.

De Reseruatione.

Possunt reseruari peccata, ita tamen, vt maneat illæsum confessionis sigillum: nam cum secreti Sacramentalis iacturâ reseruationem non tenere, certum est. *Nota hoc vltimum bene.*

MDCCCXXVI. PAcem publicam concedat Deus; tanta enim mala bellum infert, vt nesciam, an diuturnum ad aliquid esse bonum possit? Dederunt exulcerata hæc tempora oppidis ignorantes, & pessimè moratos Parochos, qui ab Episcopis tolerari debebant, quòd præstaret eos habere, quàm nullos. An aliquid de Prælatis dixero? scio esse aliquos, qui nihil sciunt, & tamen audiunt Confessiones, Casus reseruant, subditos torquent, quia dextrorsum sinistrorsum gubernant: qui tamen hac rerum tempestate tolerantur, ne naufragante œconomia omnia perdantur. *Dabit Deus his quoque finem*: nos hæc illi committimus, & aliqua dilucidamus.

I.

De Contritione, & Attritione.

An contritio necessaria sit?

MDCCCXXVII. INquitimus, *An sit probabilis sententia, quæ contritionem cum Sacramento pœnitentiæ requirit?* Si stamus nudæ rationi, mihi non videtur probabilis: sed quia non caret omnino authoritate, potero subscribere P. Ioanni Ionghe Societ. Iesu, Sacræ Theol. Professori Louanij, qui semel me præsente in Theologica disputatione præsidens dixit: *hanc opinionem esse tenuiter probabilem*, hoc est ferè improbabilem.

Omnia Sacramẽta sũt priuilegia.

Rationem, quæ me ducit, propono. [Sacramentum Pœnitentiæ Priuilegium est: ergo aliquem fauorem concedit. Atqui, si contritionem, & confessionem simul exigeret, non esset fauor, sed grauamen: Ergo. Probatur minor. Quia ante Pœnitentiæ institutionem sola contritio ad Iustificationem sufficiebat: Ergo hodie cum tenemur habere Confessionem in re, vel in voto, grauamur. Ergo dicendum est priuilegium hoc ad hanc formulam posse reduci. Videlicet, si Christus dicat: *Debet mihi peccator contritionem, & quia hic actus est summè difficilis, ero attritione, & confessione contentus.*

I I.

De Circumstantijs aggrauantibus.

Quæ hoc nomine intelligendæ sint?

MDCCCXXVIII QVæ mutant speciem, etiam aggrauant: sit per antonomasiam nomine *aggrauantium* eas intelligimus tantum, quæ aggrauant intra eandem speciem. De illis multa dicere possem, sed quia hæc occurrit Epistola, doctrina notabili plena, illam subiicio.

An sint in confessione explicandæ?

CIrcumstantias aggrauantes non pertinere ad materiam necessariam Confessionis, doctissimè mi Leander affirmas; quoniam sententia opposita, tametsi non careat authoritate Theologorum, nimis multis exponitur difficultatibus. Sane peccati species, & grauitas sunt omninò exponendæ, addendus est peccatorum numerus; & nihil aliud. Non sufficeret speciem pro specie, aut leue pro graui confiteri: sed nemo tenetur dicere, an peccatum iuxta eandem criminis mortalis speciem fuerit magis, aut minus graue.

De parte, & toto.

De partibus homogeneis, & heterogeneis.

Hinc est, quòd licèt vbi partes sint heterogeneæ, debeat aliquis totum à parte, aut partem à comparte distinguere: cæterùm vbi illæ sunt homogeneæ, nemo tenetur exponere, an peccati materia sit totum; aut grauis totius pars; quia peccatum, quod respicit totam materiam, & illud quod grauem partem, non differunt specie, sed solum grauitate.

An fur debeat in confessione dicere quantũ fuit furatus?

An qui omisit grauem partem horarũ, debeat explicare, quam partẽ.

Quapropter latro, qui thecam plenam auro effringens, notabilem summam accepit, non tenetur exponere, an totum illud aurum, an solummodo partem assumpserit; sed satisfaciet Confessionis obligationi, si dicat: *Furatus sum materiam grauem.* Non aliter, qui omisit Officium diuinum, non tenetur confiteri, se totum omisisse, sed satisfaciet dicens:

Omisi horarum grauem partem, & sic in reliquis.

MDCCCXXIX. Peccata sũt, vel leuiter incepta, vel grauiter incepta, vel consũmata.

Vt igitur hæc doctrina altiùs percipiatur, quamcunque peccatorum speciem in tria peccata subdiuido: nimirum in peccatum leuiter inceptum, grauiter inceptum, & consummatum. Peccata leuiter incepta respiciunt leoem materiam, atque propterea venialia sunt: grauiter iocepta, aut consummata, sunt mortifera: sunt enim grauia. Oportet quidem in Confessione expooere, an peccatum leuiter, aut grauiter inceptum sit; siue quod idem est, an sit veniale, an mortale: quia hæc circumstantia mutat speciem; quia mortalia sola Confessione, quæ fit in re, vel in voto, si prior nequeat haberi, & adsit competens dolor, delentur; venialia verò etiam purgantur aliis modis. Cæterùm, vbi partes sunt homogeneæ, vt dixi, vtrum peccatum fuerit grauiter inceptum, aut consummatum, siue quod idem est, an fuerit graue, aut grauius intra eandem speciem, nemo tenetur explicate.

Pollutionis, & fornicationis distinctio.

Hinc igitur ad casum propositum, cum fornicatio, & pollutio consistant in indiuisibili; & illa requirat, quòd semen, quod deciditur, in vase naturali decidatur; quæcunque seminis decisio, quæ non sit in naturali vase, est peccatum contranaturale. Errat igitur Turrianus affirmans esse probabile, fornicatorem sufficienter confiteri dicendo: ***Commisi graue peccatum in materia castitatis cum soluta***, quia ex his verbis species peccati non cognoscitur, quia non solùm fornicatio, sed & mollities, quæ cum solota committitur, graue peccatum est in materia Castitatis: satisfaceret verò, si diceret: ***Commisi graue peccatum in materia simplicis fornicationis.*** Sed is faciliùs diceret, ***Sum fornicatus.*** Duos igitur addam Paragraphos: in primo ad mentem Turriani discurram: in Secundo, quid sentiam, & debeas tenere explicabo: subiungam tertium, in quo rationes pro Turriano positas eneruabo.

Nota hanc confessionis formulam.

MDCCCXXX. Discursus ad mentem Turriani.

SI hæc opinio, quæ Turriano adtribuitur, esset verè probabilis, à fortiori deberet esse tua Resolutio. Crimen Titij erat, passum fuisse mollitiem tactibus fœminæ solutæ, & dum id ipsissimum confiteretur, asseritur dixisse: ***Tangens aliam personam peccaui in morositate delectationis grauis, quæ pertinebat ad mollitiei speciem.*** Non debuisse confiteri se membro claustra fœminea penetrasse, in epistola vltima affirmasse, & probasse me memini, ac propterea existimo de hac circumstaotia iam non agi. Cæterùm, cum is fœminam tetigerit, & se aliam personam tetigisse affirmet sexum non exponendo, videretur alicui diminutè procedere; sed perperam, quia peccata contra naturalia, siue fiant cum fœmina, siue cum viro, Caietani, & aliorum illustrium Theologorum sententiâ, sunt eiusdem speciei. Se ex huiusmodi tactibus procurasse, & habuisse delectationem morosam, & grauem asseruit; & bene; quia delectatio morosa initium pollutionis est; ergo cùm grauis delectatio dicitur, pollutio grauiter incepta esse asseritur; vnde illa verba æquiualent his, ***Tangens aliam personam habui initium graue pollutionis:*** quid ergo omittitur? quòd fuerit pollutio, non solùm grauiter incepta, sed & completa. Sed hæc aggrauans circumstantia est; quia sicut omissio mediæ partis officij non distinguitur specie ab omissione totius diuini officij; & sicut furtum mille aureorum non distinguitur specie à furto quingentorum; sic etiam pollutio consummata, & grauiter incepta, specie oon possunt distingui. ***Addet aliquis***, adhuc potuisse omittere illa vltima verba, nimirum, ***quæ pertinebat ad mollitiei speciem***, ratio est: quia cùm morositatem à fornicatione distinguit, dicit se non commisisse fornicationem, cumque quæcunque lasciua delectatio, quæ peccaminosa est, & ad fornicationem non pertinet, sit contranaturalis, non potest non pertinere ad mollitiei speciem, ac proinde satis exponitur, cùm ***morositas lasciua*** vocatur. ***Si dicas***, his verbis non bene distingui illam mollitiem à Sodomiâ; quia qui copulâ nefandâ sit vel fœminâ, vel viro vsus; etiam posset dicere, se passum fuisse grauem delectationem contactibus personæ alterius: non deerunt, qui concedant hæc omnia, quia mollities, sodomia, & bestialitas, si Angelicum Doctorem sequamur, tametsi interdum distinguantur specie ob circumstantias concomitantes, intra luxuriæ lineam sunt eiusdem infimæ speciei.

An delectatio morosa sit pollutionis principium?

Sic discurrere placuit ex principiis, & fundamentis Turriani, & aliorum; qui fortè non admittent omnia, quæ ex eorum doctrinâ Dialecticus rigor deducit. His præmissis veram sententiam exponamus.

PVto omnem delectationem morosam esse commotionem seminis, & decisionem seminis inceptam, vel inchoationem decisionis. Addo ex sua illam natura ad copulam naturalem ordinari: esse tamen extrinsecè indifferentem, vt ex hominis voluntate ad effusionem naturalem, aut contranaturalem ordinetur. Diminutè igitur confitetur, qui passus fuit mollitiem, & in confessione dicit, ***Morosè delectatus sum.*** Vbi enim fuit effusio seminis, debet exponi, non solùm eam fuisse, sed etiam vtrùm fuerit hoc vel illo modo; nimirum, naturali, aut contranaturali. MDCCCXXXI. Quid sit morosa delectatio?

Ad circumstantiam sexûs venio. Qui dicunt cum Caietano ***quæst. 2. de Confess.*** & Antonio Cotonio in summa Dianæ ***verb. Circumstantia num.*** 17. hanc in Sodomiâ circumstantiam explicandam non esse, idem in Pollutione dicent, si Dialecticam amant. Cæterùm, non debere hanc explicari circumstantiam, nec Caietanus probat, nec Iuniores persuadent: Ergo, sicut cæteras hanc etiam exponendam existimo. An circumstãtia sexus sit explicanda?

HInc ad rationes venio, quibus Turriani opinio muniebatur. MDCCCXXXII. Respondetur rationibus pro sẽtentia Turriani militãtibus.

Dicebatur primò, in peccatis contra naturam distinctionem viri, & fœminæ non mutare speciem, & ideò non debere in confessione declarari: Et ego concedo illud prius, nego hoc posterius, quia plus differt à naturali copula pollutio habita tactibus viri, quàm habita tactibus fœminæ; & differentia non consistit in formalitate aliquâ homogeneâ, sed

betero

heterogeneâ, quam debere explicari iam supposui.

De mollitie completa, & incompleta.

Dicebatur secundò, pollutionem inceptam & completam non differre specie, nec debere in confessione exponi. Et ego concedo illud prius, & nego istud posterius. Probatur exemplo à furto, & ab omissione Officij diuini desumpto: & ego non admitto paritatem.

De furto, & omissione horarum.

Quia in furto omnes partes sunt homogeneæ: etiam in Horarum Canonicarum omissione: at verò in pollutione res aliter se habet, quia initium & finis, sunt heterogeneæ partes; nam illud naturâ suâ postulat esse naturale, & potest esse naturale & contranaturale; at verò iste ita est contranaturalis, vt esse naturalis non possit. Debuit igitur

De pollutione simplici, & duplici.

Titius dicere, *Tactibus fœmina pollutus sum:* imò & debuit explicare, Vtrùm tactibus suis etiam fœmina polluta fuerit?

De mollitie, sodomia, & bestialitate.

Dicebatur vltimò, mollitiem, sodomiam & bestialitatem non distingui specie. Et qoid inde? Aperiendæ sont in confessione non solùm malitiæ distinctæ specie, sed malitiæ omnes distinctæ numero; & ideò in confessione hæc tria peccata exponi debent, tametsi non

De adulterio simplici, & duplici.

distinguantur specie: nec enim adulterium duplex à simplici, nec sacrilegium duplex à simplici distinguitur specie; & nihilominus debent in sacramentali confessione distingui. Sed de hoc vberrimè superiùs, cum de peccatis contra naturam disputaui.

Nota.

MDCCCXXXIII
De distinctione specifica inadæquata.

DIximus circumstantias mutantes speciem debere in Confessione explicari; at verò aggrauantes etsi maximè aggrauent culpam: non debere. At videtur nonnullis Iunioribus Philosophis esse quædam intermedia distinctio; quæ est maior numericâ, & minor specifica, & quæritur, an hæc debeat in Confessione necessariò explicari? Hanc ipsam distinctionem Ouiedus, & alij nonnulli

An vir & fœmina distinguantur specie?

Philosophi vocant *specificam inadæquatam*; voluntque inueniri inter marem, & fœminam; Antonia enim dicunt non differt specie à Francisco, & tamen plus ab eo differt, quàm à Ioannâ: à qua distinguitur numero. Et his positis discurrunt sic. Antonia à Francisco distinguitur plus, quàm numero, minùs quàm specie: ergo alia distinctione intermedia, quocunque illa nomine significetur.

An dentur peccata, quæ distinguantur specie inadæquata?

Si semel hæc doctrina admittatur in Physicis, duo inquiro. Primum, *An hæc ipsa distinctio in moralibus, & in peccatis præcipuè, locum habeat? secundum, an debeat in tribunali Confessionis exponi.* Quod est quærere, *An dentur peccata, quæ distinguantur, plus quàm numero, minùs quàm specie, & distingui specie inadæquata dicuntur?* & si eiusmodi committantur peccata, *An hæc ipsa inadæquata peccatorum distinctio debeat in Confessione explicari?*

Quæstio est hæc noua: & quæ maturo examine indiget: Eam vberiùs deductam in fine huius Tomi ponemus.

III.

De Reseruatione.

MDCCCXXXIV
Reseruationū abusus.

NOn defendam Casuum reseruationem, quæ sicut aliquando erit vtilis aut necessaria; si nimia sit, & nimis dura, potest esse nociua. Magni in hac materia committuntur abusus, præcipuè in paruis communitatibus, & maximè, si fuerint Religiosi indocti. Scio Prælatum, qui vt licentiam absoluendi ab aliquo reseruato concederet, volebat scire, an reus esset laicus, Iunior, aut sacerdos, itemque quale peccatum commisisset: & in Monasterio Religiosorum sedecim, vel viginti his circumstantiis notis, non

Pōtifices authoritatem reseruandi peccata limitarunt.

posset peccatorem nescire. Scio Prælatum, qui tales circumstantias reseruabat, quæ ignorantes sub initium scandalizarent, & reiectæ docerent nouos, & varios modos lasciuiendi. Scio Capitula etiam peccata reseruare, quæ si agant de secretis, quomodo possint excusari non video. Hanc ob rem multi Summi Pontifices reseruandi authoritatem, quam habebant inferiores Prælati, limitarunt, & Clementis VIII. supra vndecim, quos ipse recenset, plura reseruari interdicit: & multi Antistites nulla reseruant. In Hispania in tota Congregatione Cisterciensi non vidi, non audiui aliquem casum reseruari: nullum ego in meis Monasteriis reseruo, cùm quia apud sanctos, & probos grauia scelera committi

Quando debeant peccata reseruari?

non suspicor; tum quia suppetunt alia remedia benigniora, & me Iudice deberet Reseruatio reseruari in eum casum in quo non sufficeret cura, & vigilantia superiorum. At sunt multi, qui vt dormiant tranquillè, Præcepta, & Censuras multiplicant, & cùm deberent Christi nomine subditos regere, eosdem Christo gubernandos remittunt.

Quo debeat modo confiteri, qui in peccata reseruata sit lapsus.

Sed hæc missa faciamus: inquiramus tantummodò duo, quæ valdè necessaria videntur. *Primum*, An ille, qui in peccata reseruata fuit lapsus, possit confiteri (puta, vel subticendo reseruata, & non reseruata explicando: vel etiam confitendo vtraque cum onere comparendi coram superiore) cuicunque alij sacerdoti, quando non adest, qui possit audire reseruata, nec nisi post longum tempus venturus sit? *Secundum:* An vna sola nox debeat censeri longum tempus?

MDCCCXXXV.
Nemo potest cogi, vt longo tempore non confiteatur.

Primum videtur facilè, & affirmatiuè doctissimi viri respondent. Ita Suarez *tom 4. disput.* 23. *sect.* 2. *n.* 7. Iacobus Granadus 3. *part. de Sacram. Controuers.* 7. *tract* 9. *disput.* 5. *sect.* 3. *num* 22. quos citat, & sequitur Diana *part* 5. *tract.* 13. *resolut.* 8. & probatur. *Primò:* quia Ecclesiastica reseruandi casus authoritas ad ædificationem, & non ad destructionem concessa, si longo abesset tempore, qui audire reseruata posset, reo nullo modo prodesset, sed noceret: nam cogeretur miserrimus peccator in mortali sordescere: & tamen omnium sententiâ est periculum maximum, hærere in peccato mortali: nam abyssus abyssum inuocat, & qui longo tempore iacet durescit, & discit prius non ita sentire sua vulnera, & postmodum paulatim contemnere, ita vt ad Atheismum nulla videatur via pronior, & certior, quam longo tempore manere in pec-

 cato

An contritio sit ardua? caro mortali. *Secundò*; quia flagitiosis & sceleratis viris contritiu est ardua, semper difficilis, & impossibilis nonnunquam ob circumstantias intercurrentes, cum quibus non potest componi. *An attritio sit facilis?* Imò eiusmodi hominibus non semper attritio iudicabitur facilis; nam Mechliniæ (vt speculatiua exemplo aliquo exornem) dum Louanij essem, damnatus fuit ad rotam latro quidam multis homicidiis, & rapinis infamis, qui tamen auditâ capitali sententiâ gratias egit Iudicibns, orauitque, vt accerseretur quidam Excellentissimus Concionator, qui fortè aderat, vt vel sic posset duritiem cordis, quam scelerata multorum annorum contumacia adquisierat, tollere, vel remittere: tantamque aiebat se duritiem sentire, vt indigeret magna Dei ope, magna hominis suada, vt verum propositum non peccandi formaret. *Transeo.*

MDCCCXXXVI *Verùm vna nox sit longum tẽpus.* *Ad secundum.* Hurtadus 22. *disput.* 84. *sectio.*7. §. 190. sic ait. [Optarem ego, vt Pater Suarez, & alij exponerent, an interiecta vna nox esset breue tempus, an longum? & vtrum esset causa sufficiens ad indirectam absolutionem, peccatorem ire cubitum Deo reconciliatum? qui enim se sentiret difficilem, in exercenda contritione, & cognosceret se satis esse paratum ad confessionem, haberetque præsto sacerdotem, an infelix hic homo iturus est ad somnum in peccato mortali? & fortè ex illo somno rapiatur ad tartara! Author libri de Spiritualibus documentis *cap.* 53. *tom.* 4. *Operum Augustini* explanans testimonium Christi apud Lucam capite duodecimo; *Stulte, hac nocte repetent animam tuam*, rectè hæc ait. *Heu quare non timemus, quod Euangelium terribiliter insonat dicens: Stulte, hac nocte exposcent animam tuam?* & Augustinus ipse tomo decimo lib. homilia quadragesima octaua. *Non & vitam fugabat, & de crastino cogitabat: quod in alijs expectabat; in se non sperabat.* Vnde concludo voluisse Christum omnes monitos non differendam pœnitentiam à nocte in diem sequentem; quia fortè illum non aspiciemus, vt innumeris contingit. Ad rationem Suarez responderi posset, esse rationabilem causam exemplum tot hominum raptorum ad tumultum de repente, & nullum nisi perinsanum posse in mortali durmire peccato. At nihil audeo decernere, quia quæstionem hanc vidi nullibi, nec volo alicui in alterutram partem præire.] Ita Hurtadus.

MDCCCXXXVII. *An ab vna nocte ad vnam horã valeat consequentia?* Contra nihilominùs resoluit Diana, dicitque spatium vnius noctis non sibi viri longum tempus, vt quis possit absolui à reseruatis, aut modo, qui suprà confiteri. Rationem Hurtadi eneruare conatur: nam si spatio vnius noctis potest quis repentina morte perire, etiam spatio vnius horæ, aut etiam vnius momenti potest: Ergo ex hoc capite semper quis posset confiteri cum quolibet Confessario, si non habetet copiam alterius habentis authoritatem absoluendi à reseruatis.

De obligatione Superiorum? At ego inquiro primò. In quam legem euidentem euidenter impingeret ille, qui diceret, debere semper Superiores dare Confessarios peccatoribus, vt ad Deum conuertantur, quos ne vnâ quidem horâ negare possent: Ecclesiamque supplere defectum, casu quo Superioris negligentiâ aut tyrannide aliquis Confessarium non habeat? Iubemur dicere cum Dauide Psalm. 101. *Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Non auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam: in quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.* Ergo non vult Deus, vt cogatur hærere in crastinum, qui vult hodie resipiscere, & misericordiam implorare. Ergo standum est pro Hurtadi sententia contra Dianam: Ergo, si ex vna die ad vnam horam argumentum fortè deducitur, eodem modo de vna hora debemus philosophari.

Inquiro etiam secundò, An sit bona consequentia moralis, quæ ab vna hora ad vnum diem traducitur: quoniam teste ipso Diana, à breui tempore ad longum non valet argumentatio, aut contra: & si Hurtadus diceret horam esse breue tempus, & diem longum, non deberet Diana à die ad horam arguere; sed ostendere vnum diem esse tempus breue. MDCCCXXXVIII.

Inquiro etiam tertiò, an non tempus nocturnum sit hostile, & suspectum; & multos etiam sanos & robustos abstulerit? Vnde, si datur specialis ratio in nocte, quæ non datur in die, non iam à nocte integra ad horam deberet argumentari Diana; sed potiùs dicere periculosius esse vnâ horâ dormire, quàm vndeuicenis vigilare: raro enim humores vigilantes suffocant; at frequenter dormientes; quod possemus centenis exemplis comprobare. *An tempus nocturnum sit inimicũ?*

I V.

QVid possit facere pœnitens, qui habet reseruata. & non reseruata, & debet communicare, aut celebrare, & tamen caret Confessario, qui eum à reseruatis absoluat?

VNum è tribus illi consulit Diana: nimirùm, vt vel confiteatur omnia sua peccata tam reseruata, quàm non reseruata: vel vt confiteatur non reseruata tantùm: vel vt eliciat actum contritionis, & sine Confessione ad Eucharistiæ Sacramentum accedat. Non examino, an hæc omnia sint vera; sed Dialecticum ago, & hunc casum propono. MDCCCXXXIX *Dianæ consilium.*

Petrus habet peccata, quæ potest suis confessariis exponere; habet alia mortalia, quæ potest, aut tenetur tacere; puta ratione complicis, eo nimirum casu, quo possit illud peccatum subricere, ex quo complicem Confessarius cognosceret: esse enim probabilem sententiam, quæ docet non teneri pœnitentem confiteri sua peccata cum infamia complicis, certum est; & inquiro, An in tali casu habeat locum etiam Dianæ consilium: nimirùm, vt vel confiteatur omnia peccata; vel confiteatur tantùm illa, quæ potest sine infamia complicis, vel eliciat actum contritionis, & ad Eucharistiam inconfessus accedat? Videtur enim inter reseruationem, & hunc casum vltimum paritas; non enim illa mutat essentiam pœnitentiæ, & videre vellem claram disparitatem. *De circumstãtiis complicis. An teneatur illum in confessione exponere, si aliter non potest integrè confiteri.*

V.

De Secreto.

MDCCCXL. *An in hac materia laxæ sint sententiæ tolerandæ? Consequentia notãda.*

SCripsit eruditissimum tractatum Diana de Confessionis sigillo [est partis quintæ vndecimus] & in toto seuerissimè philosophatur, & meritò; iniuriæ enim sunt Christo, & Sacramento omnes laxæ sententiæ; quæ in hac materia circumferuntur. Vtinam cùm agitur de Sacramentali sigillo, esset bona consequentia hæc, ***Opinio laxa condemnatur à Diana: ergo est improbabilis:*** ego enim nihil scribere, aut vociferari deberem: at quidquid Diana, & alij clament, opiniones contrariæ dicuntur manere probabiles, & petram offensionis non tolli: & ideò vnam aut alteram quæstionem adiungo.

An interdictio sit sufficiens, an debeant veriùs laxæ hic sẽtentiæ condemnari?

Quæro primò, Annon sit necessarium, vt Ecclesia omnes laxas opiniones condemnet, quæ reddunt odiosum Sacramentum? & dubito, an qualiscunque condemnatio sufficiat? nam interdictio non est diffinitio, & contra definitionem Ecclesiæ non datur exceptio apud Catholicos, & contra Ecclesiæ præcepta multæ dantur.

An quis teneatur confiteri cum periculo?

Quæro secundò, Annon sit probabilissimum, neminem teneri confiteri homini, à quo grauiter timet, ne notitiâ confessionis abutatur? nam in tali casu Christianus non habere copiam Confessarij dicitur, & posse facere confessionem formaliter integram, licèt non sit integra materialiter.

MDCCCXLI. Porrò me Iudice audiri non deberent sententiæ, quæ loquaci linguæ habenas, & copiam in hac materia difficillima immittunt. Multum homini concedit Christus in tribunali pœnitentiæ, & ideò tametsi multum petat, parum petit: at homines non debemus illud grauius reddere nostris opinationibus; quidquid sacramentaliter auditum, ignoratur humanitùs, & referri extra-sacramentaliter nequit. Placent verba Dianæ *part. 5. tractat. 11. ante resolut.* 1. præscindendo; quod & ipse facit, à quæstione, quæ inquirit, non, ***Vtrùm hanc pœnam fuerit promeritus?*** sed, ***Vtrum in tribunali legitimo fuerit damnatus?*** Sed quidquid de ista quæstione sit, Diana sic inquit. ***In mentem adduco factum Iacobi Aragonia Regis, qui Gerundensi Episcopo linguam à tergo extrahi imperauit, quòd Confessionem Regis detexisset, vt refert Altreda de discipl. tuenda lib. 2. cap. 19. num. 2. &c.***

Episc. Gerundẽsis ob reuelatam confessionẽ damnatus.

Quod si homines aliquando confessarios authoritate, & imperio opprimant, cogantque, vt secreta sacramentalis confessionis reuelent, quia Pragæ scribo, Ioannis Silentiarij meminero, qui iacet in Ecclesia maiori sub lapide cratibus circumcincto, ne sub pedibus iaceat, & dignissima honoratur Epigrapha: Hic enim maluit in fluuium proiici, & Regis opinione perire; quàm Reginæ confessionem detegere.

Ioannes Silentiarius.

V I.

De Excommunicatione.

MDCCCXLII. MErito peccatis adiungamus censuras, quia connexæ illis sunt; non agam de vniuersis; sed solùm de excommunicatione; de qua scripsit eruditissimum tractatum Diana, quem in Part. V. reperies: at in ipso, quantus quantus est, non reperiuntur duæ Quæstiones, quas debeo necessario proponere.

P e t o   p r i m ò, ***An possit excommunicari, qui sequitur opinionem probabilem?***

E t   s e c v n d ò, ***An non sit peccatum mortale innocentem excommunicare? nempe illum qui excommunicari non potest?***

INcipiam à Quæstione secunda, quæ vt facilior & clarior, aperiet viam, vt primam benè dissoluamus.

An excommunicatio infert infamiam?

Respondeo igitur, ***Peccare mortaliter Superiorem; qui innocentem (nempe, illum, qui excommunicationem non incurrerat) esse excommunicatum declarat.*** Et ratio est, nam omnis excommunicatio infamiam infert; & si iniusta illa sit, infert ignominiam, & infamiam iniustè: & hanc ob rem dicendum absolutè est, peccare mortaliter illum, qui iniustè aliquem excommunicat. Accedit quod abuti Deo sit peccatum mortale; & qui innocentem excommunicat, diuinâ abuti potestate certum est.

MDCCCXLIII. *Omnis excommunicatio est timenda, sed cui?*

Sanè si hæ duæ Resolutiones subsistunt, ***Omnis Excommunicatio (iusta sit aut iniusta) est timenda:*** si iusta, væ excommunicato; si iniusta, væ excommunicanti.

De modo excommunicationis?

Et quid ergo dicemus de aliquibus indoctissimis nostri æui Prælatis, dextrorsum sinistrorsum excommunicationes fulminantibus, & præcipuè in litibus, quando (vt videmus diebus singulis) excommunicantur, qui suum ius manutenent, qui fortè si non manutenerent, peccarent? An non deberent dici, in lite ante sententiam definitiuam, semper esse vtramque causam dubiam, nec posse aliquem excommunicari?

De materia excommunicationis.

Hæc dicta sint de excommunicationis modo, & forma: aliquid de materia etiam dico. Vidi mirabiles excommunicationes publicari: contra retentorem Caniculæ: intereceptorem floris; sed hoc ipsum à Viris indoctis, & præcipitibus. Volo adhuc mirabiliora addere, vidi in aliqua Vniuersitate, à Rectore Magnifico declarari excommunicatos, qui in muro scriberent, quod pueri solent, aut angulos sordibus macularent: quæ mihi omnia puero displicuerunt: & seni etiam omnino displicent, videtur enim excommunicatio grauissimum potestatis Ecclesiasticæ fulmen explodi ob leuissimas res non debere; maximè cum petulantiæ adolescentum, aut flagellis, aut saltem pœna pecuniariâ elui, & caueri possint; & soleant faciliùs, & prudentiùs.

MDCCCXLIV. *Proponitur altera Quæstio iuxta duplicem sensum, quẽ habet.*

VEnio ad Quæstionem primam, quæ potest habere duos sensus: alius est, ***Vtrùm possit Superior declarare subditum fuisse inobedientem, & incurrisse excommunicationem, quando subditus propter superuenientes nouas circumstantias & inconuenientia iudicauit se posse non obedire, & recurrisset ad superiorem, nisi esset in mora periculum: & vt securiùs procederet, Viros doctos consuluit, qui responderunt, eum, in tali casu posse non obedire?*** Alius eiusdem Quæstionis sensus est, ***Vtrùm***

quando est materia disputabilis (quam Authores & rationes hinc, probant posse præcipi, inde, non posse) teneatur obedire subditus, etiam in re, quæ probabiliter non potest præcipi? Et si præcepto annexa sit excommunicatio, an teneatur obedire sub censura? &, si obedire renuat; an in tali casu Superior possit procedere contra inobedientem subditum, tanquam contra verè excommunicatum?

Sunt isti duo casus frequentissimi, & debent accuratè explicari.

Epikeia, an aliquando admitti possit?

Mutatis circumstantiis ratio legum mutatur.

Respondeo ad primum, Epikeiam debere in tali casu admitti, & recurri ad implicitam voluntatem Prælati, quia mutatis substantialiter circumstantiis, leges necessariò mutantur. Verbi gratiâ: Præcipit Paulo Consul, vt Franciscum existentem in pago capiat, vinciat, & in ciuitatem transportet. Vadit Paulus, & reperit Franciscum peste infectum: Anne debebit illum capere, vincire, & in ciuitatem transportare? An, si id non faciat Paulus, à Consule debebit puniri? Non certè, sed potiùs esset puniendus, si illud faceret. Deberet igitur in tali casu Paulus Franciscum eo modo capere, quo locus, tempus, & occasio permitterent; at infectum peste hominem in ciuitatem vehere non deberet; hoc enim, quidquid sonent præcepti verba, non voluit præcipere Consul. Hinc patet, quomodo intelligenda sit Iuris Canonici Regula 88. *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens* (fortè *complens*) *contra legis nititur voluntatem.*

In præceptis videndum quid intendat superior, non quod sonant cruda præcepti verba.

MDCCCXLV. An superior possit obligare subditum in materia probabili?

Respondeo ad secundum, hunc casum esse frequentissimum, & posse bifariam dissolui: aut considerato nudo Iure naturæ, aut legibus humanis consideratis. Stando enim puro Iuri naturæ, esset opinionum libertas; & sicut Superior posset sequi suam opinionem probabilem, & præceptum imponere: sic etiam inferior posset tenere oppositam, & asserere, se non posse obedire, verbi gratia, sit aliquid probabiliter bonum, & probabiliter malum: illud Prælatus posset iudicare esse bonum & præcipere: illud subditus, stando iuri naturæ, posset iudicare malum, & non facere. Cùm ergo hodie non viuant homines secundùm purum ius naturæ, sed acceptando humanas leges, cesserint libertate, sit conclusio. *Potest Superior in materia probabili ponere præcepta, etiam annexa censura excommunicationis, & subditus obedire tenebitur.* Hæc veritas pluries à nobis in hoc libro est reposita, pluries probata; sed quia modò aliquæ rationes succurrunt, illas volo breuiter examinare, & ponderare. Est

An possit præcipere, quod malū probabiliter est?

MDCCCXLVI. Prima. Superior potest interdicere libros & opiniones, quæ continent doctrinam probabilem. Ergo subditus, qui contra opinionem interdictam operetur, peccabit. Antecedens est certum: & consequens infertur bene.

An possit interdicere opiniones probabiles?

Aliud est interdicere Petro, vt talem opinionem doceat, & aliud, vt ea vtatur.

Sed hæc ratio non placet; posset enim aliquis admittere, licere Superioribus interdicere libros; præcipere, ne tales aut tales opiniones in suis communitatibus tradantur: at non posse interdicere, ne subditi vtantur doctrina probabili, quæ in libris interdictis continetur. Et veniendo ad opiniones interdictas, posset addere, aliud esse *Præcipio tibi, vt talem opinionem non doceas*; & aliud omninò diuersum, *Præcipio tibi, vt talem opinionem non habeas.* Accedit, quòd ista prima ratio supponat illud, quod debebat probare: idem est enim quærere, *An Prælatus possit obligare subditum in materia probabili?* ac quærere, *An possit interdicere vsum oppositæ sententiæ probabilis?*

An quando vna opinio est probabilis etiam opposita sit probabilis?

Secunda. Quando opinio ex parte subditi est probabilis, est etiam talis contraria ex parte Prælati (hoc antecedens euidens est) ergo in tali casu dubium erit, pro quonam stet veritas, pro subditonè, an pro Prælato (hæc consequentia etiam euidens est) sed in dubio semper standum est pro sententia Iudicis, aliàs esset inferioris conditionis subdito (hæc etiam minor euidens est, cùm à nullo impugnetur.) Ergo in tali casu ius pro sententia Prælati erit iudicandum, & consequenter ius habebit subditum censuris coercendi, vt obediat. (hæc consequentia cùm inferatur ex præmissis indubitatis, & euidentibus, ipsa quoque euidens erit.)

Dubiū non debet cum probabilitate confundi.

Sed neque hæc ratio conuincit omninò: prima enim consequentia, quam vocat euidentem argumentator, est certissimè falsa; nam in tali casu nullum esset dubium, sed probabilitas. Subsumis: atqui in probabilitate standum est pro sententia superioris, & hoc esse euidens asseris; & ego subrideo & interrogo, An non sit euidens te iterum subsumere illud, quod debebas probare.

An vtraque pars sit probabilis, standum est pro Prælato?

Reiectis igitur his duabus, & similibus aliis rationibus, in quibus principium petitur, & idem per idem probatur. Demus rationem solidam, quæ super probabilioritatis aleam posita, solutionem non habeat. Arguo sic. Stando nudo Iuri naturæ, vel subditus tenetur obedire suo Superiori in materia probabili, vel non tenetur. Si primum, cessat quæstio, quia etiam nunc tenebitur. Si secundum, ergo poterit cedere iure libertatis, & obligare se ad obediendum Superiori in materia probabili. Atqui de facto cessit. Ergo tenetur in materia probabili. Probatur minor: quia Superiores sunt in quieta, præscripta, & pacifica possessione obligandi in materia probabili. Sic Gregorius XV. censuris deterret, ne quis B. Virginem in labe originali conceptam, defendat: & tamen est opinio probabilis. Et passim hodie, semperque Pontifices pro immunitate Ecclesiastica propugnanda innumeras opiniones censuris damnant, quamuis probabiles reputentur, ob plurium Doctorum patrocinium. MDCCCXLVII

Possumus cedere Iure naturæ permissiuo?

Stat pro Prælatis possessio.

An opinio quæ olim erat probabilis posse esse hodie non probabilis?

VI.

QVÆSTIO GRAVISSIMA,

De absolutione moribundi.

An æger, qui est omni sensu destitutus, & nullo signo sensibili confessionem petierit, modò catholicè vixerit, absolui possit?

FOrtè contradictoria inuoluit titulus, cùm ex vna parte nullum signum ponit, & ex MDCCCXLVIII

alia

An in titulo cōtradictiones implicētur?
An vita catholica sit signum?
An homines non solum verbis loquantur, sed factis?
Resolutio quæstionis?

alia ægrum catholicè vixisse supponit: videtur enim ipsa vita catholica esse signum externum; qui enim catholicè viuit, videtur concomitanter dicere, se velle catholicè mori, Sacramenta necessaria suscipere: adeoque Absolutionem, Viaticum, Extremam vnctionem: sed de hoc *num.* 1307. vberiùs, quod dum alij examinant, quid in controuersia grauissima sentiam aut non sentiam, expono. Sit.

Conclusio I. *Posse eiusmodi moribundum absolute & sine conditione absolui, est improbabile.* Patet: quia nulla ratio & nullius Doctoris authoritas istud euincit.

Ad huius sententiæ extrinsecam probabilitatem pia affectio & amor erga ægrotū cōcurrit.

Conclusio II. *Si rationes considerem, parum probabile mihi videtur posse sub conditione absolui.* Patet: eam enim esse in miserrimo statu, & esse incapacem absolutionis, ferè certum est.

Conclusio III. *Pietas & erga proximum charitas, dum nulla demonstratio succurrit, tolerat, vt inter opiniones minùs probabiles aliqua in linea infima collocentur, & inter illas ea quæ docet, absolui posse.* Patet: quia dicunt meliùs esse, vt æger habeat hanc absolutionem qualem qualem, quàm nullam: se demonstrationem non vidisse pro seueriori parte; esse pro benigniore integras Vniuersitates, & praxim communem Europæ.

MDCCCIX. *Vt igitur (Amice Lector) hanc vltimam Conclusionem intelligas, sequentem Discursum perlege; & singula accuratè considera.*

VLtima rerum linea Mors, & ideò volo has notas claudere examinando, *An absolui moribundus possit, qui destitutus sensibus est, & nullo signo, quod constet, confessionem petiit?* Proposita fuit hæc controuersia Pragæ in Vniuersitate Fernandina in Theologica Promotione ab Ex. D. M. N. Patre Carolo de Grobendonk Sacro-sanctæ Theologiæ Doctore, & Spectabili eiusdem Facultatis Decano, Viro doctissimo, & resoluta à P. Ioanne Molitore S. Thom. Doctor. & Professore, etiam Viro Doctissimo. Sed quomodo? pronunciauit esse improbabilem partem affirmatiuam. Et quia quidam è meis hac doctrina præuentus dicebatur, scripsi contrà; videlicet literas, quæ sequuntur.

An sit sententia benigna probabilis?

MDCCCX. ADstitit promotioni Theologicæ, die tertiâ Septembris 1647. celebratæ, in qua Domini Gasparus, & Carolus Monachi mei, aliique adolescentes sæculares Baccalaureatûs Theologici honoribus decorati sūt. Multa ibi eruditè proponi ingeniosè oppugnati, solidè & prudēter dissolui audierūt Viri magni; hæc est enim Societ felicitas, vt non plebi Academicæ tantùm, sed doctissimis etiam hominibus diuinitùs concessa sit. Inter alia quæsitum, *An possit absolui moribundus, qui nec sacerdotem petierit nec vllum signum doloris dederit?* Quam Quæstionem, quoniam *Problema* inscribebatur, putabant omnes problematicè soluendam, & decidendam esse: at contra spem in re summi momenti, negantem partem voluerunt esse certam, asserentem falsam & probabilem: & quia in moralibus magna probabilitatis pars ab authoritate dependet, huius sententiæ defensores difflastis, rationes nullas tetigistis, Concilij Tridentini litteram claram, & quæ non debeat limitari aut torqueri opinantes. Patere igitur; vt ego Paternitatis iure vtar, & vt filium remoneam, ne in re tanti momenti seueram opinionem sequaris; es simul filius & amicus, ergo patere, vt Te confidenter accedam, & scrupulos meos in tuum sinum exonerem: sunt enim amicorum communia omnia, adeoque tibi debentur mei scrupuli, tua sapientia mihi, vt tandem idearum communione veritas liquidiùs cognoscatur. Quæstio igitur; Te sic permittente, reponitur. *An absolui possit, qui nec sacerdotem petiit, nec vllum signum doloris dedit?* & in ipsa, vt certa ab incertis separem, *suppono primò* sacramenta omnia constare suâ quasi materiâ, suâ quasi forma, id est moralibus materia & forma. *Suppono secundò*, non esse cuiuscūque Theologi determinare Sacramentorum materias, formasque; debemus enim omnes stare institutioni Christi, & Ecclesiæ Romanæ expositioni. *Suppono tertiò*, Sacramenti Pœnitentiæ materiam esse ipsiusmet pœnitentis actus, Attritionem, Confessionem, & Satisfactionem, vt ex Sessionis 14. Capite 3. colligitur; formam verò, *Ego te absoluo*; breuius, *absoluo te*; breuissimè, si admittitur Patris Paludani Louaniensis Doctoris, & Eremitarum S. Augustini Prouincialis sententia. quam me præsente, & nullo Doctore condemnante, Louanij defendebat; *Absoluo.*

Societas Iesu dilaudatur.

Omnia Sacramenta cōstant materia & forma.
Illas instituit Christus: & exposuit Ecclesia.
Sacramenti Pœnitentiæ materia, formaque.

MDCCCXI. Sed ponamus id, quod nondum mihi demonstratum est; nimirùm etiam in casu extremæ necessitatis, (quem omnes leges humanæ excipiunt, & diuinæ benigniùs quàm humanæ dirigunt) Pœnitentiæ sacramentalis institutionem, confessionis desiderium, & petitionem, signo externo expressa, & Confessatio manifestata exigere; & non obstante hac hypothesi sic subsumo: Atqui sæpè contingit moribundum omnibus sensibus destitutum taliter confiteri: Ergo in talibus casibus debebit absolui. Vt minorem probem, pono Sacerdotem pium & religiosum in morbum repentinum incidere, illicoque aut delirare, aut sensu omni carere; & illum in tali casu posse absolui persuadeo. Tibi, inquam, non est probabile hunc Sacerdotem pium, & bonum, non legere suas horas quotidie; imò esses Iudex temerarius, si illum non recitasse officium diceres, aut sentires: ergo eius vita certò certiùs eum illud legisse persuadet. Ergo nemini eris iniurius, si eum illud legisse supponas. Tunc sic. Supponitur legisse suas horas? Ergo recitasse orationem Dominicam, & in ipsa orasse lingua, Deum, vt sibi peccata dimitteret. Cùm igitur illa Deus non aliter, quàm per confessionem dimittat, nec præsumēdus ille æger sit postulasse miracula, censendus est illam orationem intellexisse more ordinario, & communi, adeoque hæc verba: *Dimitte nobis debita nostra*, cum omnibus circumstantiis consignificantibus considerata, moraliter & extrinsecè æquipollere isti: *Domine Deus, dimitte mihi per Sacramentalem Confessionem mea peccata. Volo ad tuam amicitiam redire, adeoque volo ponere omnia media ad istum finem necessaria: & quia confessionem esse vnicum scio: etiam illam petere volo.* Annon iste Confessionem postulat singulis

Necessitas caret lege.

Exponitur periodus notabilis Orationis Dominicæ.

singulis horis?Hac ante annos aliquot ratione armatus quempiam doctissimum Theologum (quem honoris causâ cito; & vt suis verbis mea honorem, etiam in libris editis citare soleo) vrsi: & respondit mihi, meam rationem tenere, si certum esset illum attentè recitasse

An plurimi orent distracti?

suum *Pater*: at esse plurimos, qui distracti horas legant, Mihi tamen hæc responsio visa fuit insufficiens.

MDCCCLII. An attentio in horarum lectione requiratur?

Primò, quia probabilis est illa sententia, quæ attentionem requirit; & si dicatur satisfecisse ille Sacerdos, dicendus est, omnia necessaria posuisse, adeoque attentionem etiam, quæ esse necessaria ab huius sententiæ defensoribus ponitur.

Secundò quia etiam multi veniunt malè dispositi ad pedes Confessarij, & tamen præsumuntur ex animo loqui, quamdiu non constet contrarium: Multi dicuntur Confessarium vocasse, qui illum non curarunt; & tamen Sacerdos tenetur testibus credere, & illos bonâ fide absoluere: multi etiam signa animalia edunt, & in dubio absoluuntur, si fortè fuerint rationalia: ergo quicunque recitat suum *Pater*, credendus est ex animo procedere, adeoque petere confessionem saltem externam, quamdiu non probatur contrarium.

An omnes fideles Orationē Dominicam quotidie recitēt?

Hanc rationem ad omnes Orthodoxos extendo; Ego enim, qui certè moraliter scio, Sacerdotes legere suum *Pater*, probabiliter, aut fortè probabiliùs scio sæculares pios, & modestos audire suam Missam, orare Deum, legere suum Rosarium: & vt ego possim quempiam absoluere, probabilis Confessio sufficit. Impios, & nefarios homines vix excludo, quia & ipsi orant, & vt optimè dicit Hispanus: *Non ay ladron, que no tenga su deuocion*: omnes volunt adire cœlum, omnes ante mortem confiteri, & conuerti; & si quis aliter, monstrum hominis est, nec propter ipsum debemus regulas generales contrahere.

MDCCCLIII. Dicta omnia calamo feneriore rescribo. [Ille est dicendus extrinsecè petere confessionem, qui extrinsecè facit aliquid, quod omninò non faceret, si confiteri nollet: sed, qui vellet mori impœnitens, & ad infernum ire, non ageret vitam Christianam: ergo singulæ vitæ Christianæ actiones sunt roridem linguæ, quibus homo extrinsecè protestatur, se velle antequam moriatur, confiteri.] *Accedit*, nullum signum huius voluntatis certius, & euidentius isto reperiri: quam ob rem, qui

De signorū certitudine.

conuersationem orthodoxam, & piam diceret non significare extrinsecùs animum petentem vltimam absolutionem; deberet negare omnia signa; certius est enim viuentem christianè velle mori christianè, quàm confessionem peti ab eo, qui pectus manu percutit, aut cœlum aspicit.

MDCCCLIV. An milites, etsi signa nō dederint absolui possint?

Probo Secundò meam sententiam, ratione, quam Lanteandus in Gymnasio proposuit. Sic arguo. Est praxis recepta apud milites, vt absoluantur, etiamsi nullum signum doloris dederint. *Respondit obiectioni ille* id in acie licere, quoniam iubentur omnes milites petere absolutionem, si illos contingat ita vulnerari, vt sensibus vti

Nota hoc.

non possint. *Sed hæreamus.* Putarem ego potiùs esse quoddam extrinsecum impœnitentiæ testimonium nolle ante conflictum confiteri: sed fortè milites voluisse, nec potuisse, præsumere iubet vrbanitas: rem non examino; siquidem sic placet, esto vera. Sed adhuc dubitarem, an ita instruantur illi à militaribus Sacerdotibus, qui sæpius aut absunt, aut fugiunt, cùm deberent adsistere sibi commissis animabus. Sed condonemus Laureando hanc etiam esse responsionem legitimam; illâ ego meam sententiam probabo, sic discurram. Ideò miles sensibus destitutus absolui potest, quia vult sic absolui, si sine sensibus mori contingat: arqui omnes volumus eodem modo absolui: ergo & absolui possumus, aut debemus. Probatur: quia cùm volumus reddere securam nostram salutem, volumus omnia media ponere, quæ sunt necessaria ad salutem, & in tali casu illud omninò necessarium est: Ergo. *Rem vrgeo.* Ille potest absolui, etiamsi careat sensu, qui dixerit, *si eò venero, vt caream sensu, volo absolui.* At omnes id extrinsecè dicunt: ergo. Probatur minor. Quoniam omnes actiones conuersationis orthodoxæ, quæcunque illæ sint, sunt extrinsecæ protestationes, quibus homo asseuerat, se velle sanguine Christi frui, & saluari. Ergo quibus protestatur extrinsecè, se velle medium ponere vocum, quod est confessio: Ergo nemo est, qui non significet extrinsecè, se velle confiteri, & absolui ante mortem. *Rem vrgeo ampliùs.* Ponantur duo

An filius sit testis suspectus?

moribundi, Petrus, Paulus: Ille hæreticus formalis, iste catholicus; vterque tamen carens sensu. Titius, Petri filius catholicus re vocat, dicitque patrem suum

A odicēte filio, suū patrem petiisse confessionē, possim moribundū absoluere?

petiisse Confessarium. Anne absolues Petrum? absolues; & tamen periculo res plena est; nam filius est testis suspectus, & qui mentiri possit, ne patre in loco profano sepulto ignominiam incurrat; & tamen vera loqui præsumitur. Ergo & poterit absolui Paulus. Certius est enim Paulum virum catholicum (& probum si velis) noluisse sine confessione mori, quàm Petrum formalem hæreticum fuisse in agone conuersum; fortiùs Pauli bonam voluntatem probat, & publicat vita ante acta, cuius singulæ actiones catholicæ, roridem externæ confessionis extremæ petitiones videntur, quàm voluntatem Petri testimonium Titij, habentis, cur mentiatur; ergo si absolui Petrus potest, etiam poterit Paulus, *& obiter*, siquidem de hæretico formali egi, & iste non ita frequens sit, aliquid de materiali dubitando subiungo; quia hæreticorum materialium in Germania seges maxima est: Venit ad meos pedes Franciscus vir probus, catholicusque: & sic ait: *Nihil mihi conscius sum, at quia in hoc non iustificatus sum, si post vltimam Confessionem peccaui, ego me accuso.* Quæritur. Annon possim dicere, *si peccasti, Ego te absoluo.* Hoc casu exposito ad Antonium hæreticum materialem transeo, &

De materiali hæretico.

eum audio dicentem: *Confessionem auricularem esse necessariam, aut vtilem inuincibiliter ignoro; si scirem eam esse necessariam, eam peterem; & si de facto est necessaria, de facto confiteri volo.* Et inquiro, Ao illum etiam conditionatè absoluere

An cōditionatè absolui possit?

possim?

Erat opinio omnium, quod nō liceret vouere castitatem, cùm illā B. Virgo vouit si Hugoni creditur. An vouendo peccauerit?

Conditio enim in ambigua re posita nemini videtur iniuria; nam si Beata Virgo contra omnium sententiam votum Castitatis emisit, sub conditione, *si Deo placeret*, vt habet Hugo Carmelitanus *in sua concordia Euangel. Luc. cap.* 1. *vers.* 34: cur non poterō etiam contra omnes aliquem absoluere sub eadem conditione, *si placeat Deo?* Et si possim; annon omnes hæreticos materiales censebo similes esse hominibus moribundis, & sensu carentibus? omnis enim, qui vult fieri saluus, vult omnia media necessaria ponere; & tam impossibile est illos ponere medium, vt medium, cùm illud vires suas superat, quàm cùm illud inuincibiliter ignorant.

MDCCCLV. HÆc de intrinseca huius sententiæ probabilitate sint dicta: ad probabilitatem extrinsecam, & quæ ab Authoribus pendet, transeamus. Probabilem hanc opinionem benigniorem vocauit Diana; at contrà eximius D. M. N. P. Ioannes Molitor Theses Antuerpiæ apud Patres propugnatas ostendit, & in ipsis: *Decipi illos, qui indicant probabile, quidquid Diana vocat probabile.* Hic ego non habeo multum, quod opponam. Dianam amicum meum amo, & veneror; illumque malè citare Authores non tam dici deberet, quàm probari: sed huius sententiæ authoritas non pendet ab vnico Diana: illam videtur habere Patrum Franciscanorum Religio: audiui enim à viris fide dignis, Antuerpiæ Maldero Episcopo iubenti, ne moribundus sensibus destitutus, de quo agimus, absolueretur, publicâ illos disputatione testificasse, & in tali casu moribundum non solùm absolui posse, sed & debere publicè propugnasse. Malderum inuitatum venisse; se contrarium iussisse inclamasse; nunquam tamen probasse, se sanctè, & benignè iussisse. Vidi semel Louanij cùm defenderetur contraria, Professorem quendam Franciscanum frigidè argumentari, & Præsidem ipsâ argumentatoris tenuitate animatum dicere: *Vidimus vestras rationes, & tamen omnes floccifacimus*: non tam solius argumentatoris, sed totius Scholæ rationes contemnendo: sed quia opiniones, sicut omnia humana, suos casus, & occasus habent, quid hodie sentiant Scotistæ non scio. Sed quia Authores meritò postulabis præter Dianam; qui hanc sententiam probabilem indicat *parte* 3. *tractat.* 3. *resolut.* 18. §. *vnde ego*, illam habent aliqui Patres Societatis, quorum meminit idem Diana: illam aliqui eiusdem Societatis Professores, qui illam vt probabilem in Vniuersitate Viennensi publicè dictarunt, & tuentur. Illam plerique Franciscani; illam plurimi Clerici sæculares, & militares præcipuè: illam aliqui Canonici Regulares quorum mentionem Diana facit, *vbi supra*, & Henriquez *lib.* 3. *de pœnit. capite* 10. *numero* 6. & Petrus Fay *de Pœnit. in addition. ad* 3. *quæstione* 6. *artic.* 2. *disputatione* 2. Illam olim habuit Clemens VIII. qui de facto talem moribundum absoluit. Illam Gregorius XV. nam cùm esset Archiepiscopus Bononiensis, in Memoriali Confess. *capite* 1. *de forma sacram. Pœnit. num.* 16. *fol.* 115. *edito Bononiæ apud Ioannem Baptistam Pidelium anno* 1623. non solùm asseruit tales moribundos posse absolui; sed & debere: ait enim: [*Licet absoluere moribundum, etiamsi nullum signum Pœnitentiæ det in præsentia Confessarij, tamen aliquis testetur, eum ostendisse confitendi desiderium. Ita docet Rituale Pauli V.* Imò addit Sacerdotale Romanum pagina 614. *ex doctrina Dmi Antonini, posse etiam absolui moribundum assuetum frequentare Confessionem, quamuis repentino casu oppressus Sacramentum non petierit. Neque solùm potest Confessarius in his duobus Casibus absoluere; sed etiam debet quia contingere potest moribundum esse tantùm attritum, vnde damnetur, nisi absoluatur.*] Ita ille: è cuius verbis collige nostram sententiam etiam fuisse D Antonini, illorum omnium Theologorum, qui Sacerdotale Romanum composuerunt; Censorum, qui approbauerunt, & Pontificum, qui edi permiserunt, & permittunt. Habet etiam nostram sententiam Homobonus *in Exam. Eccles. part.* 1. *tr.* 7. *cap.* 18. *quæstione* 84. vbi sic ait. [Prudenter aget Parochus, si fauorabiliori illi opinioni adhæreat, quæ sentit absolutionis beneficium moribundo impendi posse, etiamsi nullum confessus sit peccatum, nec Confessarium petierit, nec indicia exhibuerit, ex quibus actus contritionis, vel attritionis argui possit: modò talis in mortis articulo constitutus Christiano more viuere soleret, & bonus, ac fidelis homo existimaretur. Quod quidem placitum in praxi referunt amplexum fuisse Clementem VIII. Pontificem Maximum, & prudentissimum Virum; cùm enim quidam ex fabrica D. Petri præceps ruisset, & illum cadentem vidisset, absolutionem ei dedit dicens, *Si es capax, absoluo te à peccatis tuis.* Quæ sententia illa sanè ratione confirmatur, quòd in necessariis ad salutem tutior pars est amplectenda, & certiori periculo occurrendum, & irreuerentia sacramenti, vel sacrilegij periculum, tum conditione propositâ, tum authoritate Doctorum hanc opinionem tuentium cessare dicitur.] Sic Homobonus & bene: qui enim moribundis probabilem absolutionem inuidet, mihi videtur homo malus. Sequitur hic Author Molfesium *in summa tom.* 1. *tract.* 7. *cap.* 5 *num.* 48. & 49. qui citat D. Gabrielem Lotherium Canonicum Regularem, P. Salmeronem è Societate, & P. Luppum Capucinum, Viros quidem pientissimos, doctissimosque. Docet etiam eandem sententiam Antonius de Literatis *in summa edita Romæ cum approbatione Magistri sacri Palatij Anno* 1611. *part.* 1. *cap.* 35. *num* 7. Eandem sententiam habet P. Carolus Musart è Societate Iesu, S. Theologiæ Doctor, & Professor Viennæ. Eandem tres Excellentissimi Theologi Societatis, & duo Franciscani ab eo Viennæ consulti. Eandem habent aliqui Patres Romæ, & ad praxim dirigunt Patres in Castris Belgicis, vt testatur P. Ioannes Sallarts in literis datis Romæ 3. Nouembr. Anno 1645. quod vltimum testis ocularus affirmo. Cùm enim Louanij apud meam domum quidam Hispanus Signifer lethaliter vulneratus, vt lapis in terra iaceret, ad primum, non doloris, sed vitæ

Margin notes: De Authoribus, qui tenent hanc sententiam. — De Dianæ authoritate. — Opinionum probabilitas suos casus & occasus habet.

vitæ ſignum me ſuperueniente, & vidente, à quopiam Patre Societatis abſolutus eſt Bartholomæus à S. Fauſto *Theolog. quæſt.* 20. Petrus Marchantius *in Tribunali tom.* 1. *tract.* 4. *titulo* 4. *quæſtione* 3. *dub.* 7. *reſp.* 3. à nobis ſunt. Hæc ſententia à Leſſio *quæſtione* 9. *ſupplementi art.* 2. *d.* 3. *in fin.* tribuitur Ianſſonio, & eadem Cordubæ ab eodem Leſſio *in Reſolutionibus variorum Caſuum, verb. Abſolutio. Caſu* 1. Eandem cenſet probabilem Stephanus Bauny *de Sacramentis in genere quæſtione* 17. *Controuerſ.* 4. licet oppoſitam dicat probabiliorem. Eandem ab extrinſeco cenſet probabilem P. Adrianus Crommius S. Theologiæ Profeſſor Louanij conſultus à P. Muſart. Tandem anno 1649. in Vniuerſitate Viennenſi ſex ſimul Lilienfeldenſes Religioſi, omnes Viri doctiſſimi ad ſupremam Theologici Doctoratûs Lauream euecti ſunt, è quibus duo ſententiam hanc, vt probabilem publicè propugnarunt. Cúmque in Theſeon prima pagina Theologicæ facultatis approbatio legeretur, interrogaui Præſidem, Rectorem, Cancellarium, &c. An verera illam Theſin Theologica approbarit facultas? & reſponderunt aſſertiuè. Igitur euidens eſt, eſſe probabilem noſtram ſententiam. Igitur etiam euidens eſt, eos errare, qui eam improbabilem iudicant.

Sententia quã approbat vna Vniuerſitas, etſi alias non ſit probabilis hoc ipſo probabilis redditur.

Sed cur tam multa homo occupatiſſimus Theologo valde occupato? Vt cauſam Dei agam, ſuccurram proximo periclitanti; vt Te inſtruam, aut ſaltem à Te inſtruar. Tuum igitur erit ſingula, quæ à me dicta, tuâ honorare Cenſurâ; puto enim plures eſſe, qui hanc benignam ſententiam dicant eſſe probabilem, illis, qui eandem improbabilem dicunt; & tamen quidquid ſit de teſtimoniis, ſi tu non das ſingulis inſtantiis euidentes, & Sole meridiano clariores ſolutiones, reor benigniorem contradictionis partem, adhuc probabilem eſſe dicendam. Vale.

VII.

MDCCCLVI.

EST P. Petri Marchantij Tribunal ſacramentale, cuius memini in præcedenti Epiſtola, liber maximæ authoritatis editus Gandaui anno 1642. ex Theologorum Conſilio ab Illuſtriſſimo D. D. Franciſco Vander Burch, Cameracenſi Archiepiſcopo, & Duce, S. R. Imp. Principe, &c. nomine Eminentiſſimi Cardinalis Franciſci Barberini recognitus, & commendatus à Nicolao Breydel S. Theolog. Licentiato. librorum ordinario Cenſore; à Patre Matthia Hauzeur S. Theolog. Profeſſore emerito, Prouinciæ Flandriæ Prouinciale: & à P. Laurentio Dingeon S. Thom. Lectore Iubilato Cuſtodum Cuſtode &c. qui omnes debuerunt iudicare probabilem opinionem, quæ docet poſſe ſacramentaliter moribundum abſolui, etſi ſenſibus deſtitutus ſit, nec abſolutionem expoſcat. Quod vt innoteſcat clarius, dabo Marchantij verba, quæ illi approbant, ſic enim ait *tom.* 1. *tract.* 4. *titul.* 4. *quæſtione* 3. *pag.* 140. *b.* [Ad primam partem huius quartæ reſponſionis, in fauorem animarum reuertamur, in qua dixi: *quod quando peccator Catholicus ita opprimitur, vt nullum appareat ſignum Pœnitentiæ, aut deſiderata, ſiue poſtulata Confeſſionis, nihilominus poſſit ſub conditione abſolui, ſiue abſoluendum eſſe.* Cui reſponſioni quamuis nonnulla ſuperiùs dicta, videantur aduerſari, illam tamen ſic declaro. Etſi namque in tali peccatore ſic oppreſſo, nullum mihi ſignum appareat, quod materiam confeſſionis faciat mihi ſenſibiliter præſentem in ordine ad abſolutionem, nec mihi proinde certò conſtet, peccatorem ſic obmuteſcentem de peccatis, aut ſalute cogitare; imò nec appareat eum ratione vti: poteſt tamen fieri, vt non tantùm deſideret, ſed etiam ſigna aliqua edat per ſe ſenſibilia, etſi mihi incognita, vt ſunt ſuſpiria, gemitus, aſpirationes, oculorum fixi intuitus, aut alij in corpore motus, qui etſi doloris corporalis, aut naturæ patientis ſint ordinariè ſigna; nihilominus ab ipſo peccatore quandoque ordinantur, vt internæ pœnitentiæ nutus. Vnde abſoluendo eum ſub conditione, & muneri, ac charitati in hac extrema neceſſitate ſatisfacio, & conditio omnem irreuerentiam, & defectum, qui ſubeſſe poſſet, tollit, & anxietate tantâ animam Deo commendo, intentione communi Miniſtris Eccleſiæ, quæ vt ſuprà dicebat S. Auguſtinus. *Nullum ex hac vita ſine arrha ſuæ pacis exire velle debet.* Confirmor in hac ignotorum ſignorum declaratione, eò quòd mihi ſemel extremo periculo poſt extremam vnctionem laboranti, & per omnia ſenſuum operatione deſtituto contigit. Senſibus omnibus deſtitutus eram, excepto auditu, Ratione autem, & Iudicio firmo, & recto intùs vtebar, ita cum me deficere, & ex Medico foris loquente, & ipſius naturæ debilitate, perciperem, firmiter me Dei miſericordiæ commendabam, & pium affectum aliquem foris conabar præſtare; Vnde mirum eſt, ſi fortè gemitu aliquo vel reſpiratione, vel doloris nuto illud non oſtenderim, quamuis adſtantes illa non, niſi forte, vt erant, ſigna naturæ patientis. Ab illo tempore in animum induxi, quòd ſi quouis modo aliquem Catholicum ſic oppreſſum reperirem, nec ſignum aliquod mihi intelligibile Pœnitentiæ dare poſſet; nihilominus ſub conditione abſoluerem, eò quod fortè aliud ſignum pœnitentiæ edat, etſi mihi incognitum: Cum (vt dixi) hoc ſit charitatis, & conditio omnem defectum auferat, qui in adminiſtratione Sacramenti contingere poſſet. Hæc laxiùs deduxi ob ſcrupulos, quos nonnulli mouent. & vt fundamenta modorum aliquorum, qui in praxi inter doctos, & prudentes vſurpantur, melius intelligantur. Porrò ſimiles praxes antiquitùs in Eccleſia vſurpatas fuiſſe conſtat ex Concilio Carthaginenſi, &c.] Hæc Marchantius.

Marchantij opinio.

Nota quod opinione Marchantij cõfeſſio debeat eſſe ſẽſibilis, non tamẽ requiſi vt à Confeſſario aut alio homine ſentiatur.

An hoc verum?

Probatio ex experientia perſonali.

Multi in morbo habẽt ſẽſus internos libertimos, qui tamen nec linguâ nec manû extrinſecùs mouere poſſunt.

VIII.

EST Viennæ Pater Carolus Muſart, Sacræ Theologiæ Doctor, & Profeſſor, pauperum ſingulorum Pater, ægrotorum ſolamen, & moribundorum adiutor. Longâ experientiâ didicit, multa ab inexpertis Theologis ſcribi in libris, quæ ad praxin reduci non debent: & quia præſens MDCCCLVII

P. Carolus Muſart S. I. laudatus?

quæſtio

quæstio à Viris practicis ignorari non poterat, multos ille consuluit, & exarauit hanc doctissimam Resolutionem, quam subscribo.

Limitationes, quas P. Musart proponit.

QVæritur, *An absolui possit, & debeat, saltem existentibus his duabus conditionibus*; Primâ, *vt prudenter existimetur esse Catholicus & Catholicè vixisse, id est, vt non sciatur esse in statu peccati mortalis, V. G. hæreticus, aut adhuc vsurarius, concubinarius, & præsertim si solitus fuit templa adire, & frequentare Sacramenta.* Secunda, *vt absolutio detur sub conditione*, Si capax es, &c.

Suppositis iis duabus conditionibus, licere in casu postposito absolutionem Sacramentalem affirmant, & docent; *Primò* apud Dianam *part. 3. lib. titul folio* 8. graues Authores: Primò Molfesius *in summa tom. 1. tractat. 7. cap. 5. numero* 48. *&* 49. vbi tradit secum sensisse, è Clericis Regularibus Gabrielem Lottherium virum Doctissimum, & è nostra Societate Salmeronem, è PP. Capucinis Luppum. *Secundò*, idem tenet Homo-bonus *in exam. Eccles. part. 1. tractat. 7. cap.* 18. *q.* 84. & pro se adfert factum Clem. VIII. qui fertur quendam è fabrica Sancti Petri præcipiti casu ruentem ita absoluisse. *Si es capax, absoluo te à peccatis tuis. Tertiò*, hanc sententiam Archiepiscopus Bononiensis, qui pòst factus Pontifex, dictus est Gregorius XV. *in Memoriali Confessionis edito, Bononiæ ad* annum. 1623. non solum approbat *cap. 1. de forma pœnitentiæ n.* 16. sed etiam vult deduci in praxim, iuxta Sacerdotale Romanum, & ex Doctrina D. Antonini. *Quartò*, idem docet Antonius de Litteratis in Summa Romæ edita cum approbatione Magistri Sacri Palatij *part* [illegible] *cap.* 35. *num.* 7. *Quintò*, Diana ipse iam celebris Doctor toties, & tot in locis recusus *loco citato* censet eam sententiam esse probabilem propter authoritatem DD. additque ita etiam sentire, & tenere aliquos Patres sui Ordinis, & Societatis nostræ, quamuis ipse speculatiue loquendo contrarium teneat: nam quoad praxim in eo casu non modo posse, sed etiam impendi debere docet in sequenti resolutione, vt constat ex litteris, & toto contextu istius resolutionis: *Ego vero*, consului in hac prouincia, præter alios tres, è nostris DD. Theologis celebrioribus, & duos Sacræ Theologiæ Professores præclaros ex Ordine S. Francisci, qui etiam sententiam probabilem, & tutam censuerunt, inter quos consultos vnus est Theologus, non minus in speculatiua, quam in practica Theologia versatus, & hanc ille sententiam subiicere prælo parat. Meam verò sententiam, saluis melioribus Iudiciis, conformiter ad Authorum iam citatorum mentem, Ego quidem sic explico.

MDCCCLVIII. Dico, licere in Casu proposito, duabus suppositis conditionibus, impendere moribundo sacramentalem absolutionem. *Et probo primò*, tot tamque præstantium DD. Molfesij, & trium, quos citat; Homoboni, qui factum Clementis VIII. adfert; Archiepiscopi Bononiensis, qui postea Gregorius XV. in Memoriali Confessionis edito pro toto Archiepiscopatu, ex Sacerdotali Romano, & iuxta D. Antonini sententiam: Antonij de Litteratis in Summa à Magistro Sacri Palatij approbata, & quidem Romæ edita: denique ipsiusmet Dianæ, qui insuper tradit idem doceri; & teneri à Theologis sui, & nostri Ordinis; denique recenter idem docuit Bartholomæus à S. Fausto *Theolog quæst.* 20. dimitto illos quos ipse consului. *Contra hanc probationem obicies*: Noua est hæc opinio in re maximi momenti, & paucorum contra aliorum torrentem, qui fortiter repugnant, cum isti authores noui nullam congruentem proferant rationem suæ opinionis. *Respondeo*, multos docere ad sententiæ alicuius, quæ non sit fidei repugnans, probabilitatem, sufficere vnius, vel alterius Doctoris celebris, & bonæ famæ authoritatem Negari profectò non potest prudenter, sufficere tot, tamque insignium scriptorum, qui eruditione, & probitate noti eam sententiam ex professo, & singuli ex sua mente docuerunt, & impresserunt libris editis cum grauium Censorum approbatione diuersis locis, & sæpius. Quod si Aristoteli visum est probabile, quod videtur vni, aut saltem pluribus sapientibus, & inter locos topicos ad faciendam fidem vnus est proprius ab authoritate: cur non erit probabilis ista sententia? *Scio* quendam Theologum, nomine, & re illustrem, scribere, quòd Romæ diligenter à fide dignis inquisiuerit de facto illo Clementis VIII. & nihil deprehenderit: sed inde non sequitur factum illud non remanere probabile, quod alij retulerunt, quia non videtur causa, cur id finxerint; tum quia multa priuata, & ex priuata sententia fiunt, & dicuntur à Summis Pontificibus coram paucis; tum quia id potuit cadere in mentem optimi Pontificis pro extremo illo Casu, quod cecidit in alios Authores, qui id licere censent, & quorum authoritas salua est, quidquid sit de facto Clementis.

Probatio prima ab authoritate Doctorum.

Obiectio ponitur.

Et dissoluitur.

Quid requiratur, vt opinio aliqua dicatur probabilis?

Nota illud *ex sua mente*, non enim eadi sunt, qui sic vel aliter sentire & scribere iussi.

Imò in materia facti sufficit rem assertam ab eis qui viderunt, licèt, qui hodie viuunt, nihil sciant.

Nota hoc vltimum.

MDCCCLIX. At hi homines inquis sunt noui. Quid tum? multa etiam in materia Sacramentorum, imo fidei; quotidie euadunt probabilia, & tuta in doctrina, & praxi propter DD. nouorum excultiora in dies ingenia, & studia, quæ antea nequidem probabilia erant, quod magni res momenti sit in necessitate salutis eò magis amplecti eam sententiam debemus, quæ prodesse possit, & nihil obesse; præsertim cùm ipsa necessitas, pro qua maximè institutum est Sacramentum Pœnitentiæ & conditio apposita. *Si es capax.* tollant periculum irreuerentiæ erga Sacramentum. NAQVE OBEST, quod repugnent scriptores alij numero plures. Namque in plerisque Thomistæ, Scotistis, V. G. Scotistæ, Thomistis fortiter repugnant. Ergo-ne nulla Thomistarum, nulla Scotistarum authoritas apud opinionum probabilitatem? At huius probabilitatis, quod maximè vrget, isti scriptores nullam rationem afferunt congruentem, In contrarium verò est fortissimum argumentum, in isto casu nullam reperiri confessionem: atque ita nullam materiam, pro absolutione Sacramentali. *Credúne* aliquis Vir prudens, tot & tantos

Quotidie oriuntur nouæ opiniones probabiles quæ antea non erant.

Obiectio prima ab authoritate.

Obiectio secunda à ratione.

 viros,

viros, qui id ex animo senserunt, ore professi sunt, in lucem ediderunt suis scriptis, id sine mente, sine ratione sensisse, dixisse, scripsisse? quamquam falsum est, quòd nullas suæ opinionis rationes afferant, aut quod nullam materiam absolutionis sufficientem assignent. *Igitur eorum sententiam vlterius nunc probo, rationibus per illos allatis.*

MDCCCLX. Probatur benigna sent. Primò.

Prima sit Molfesij. In tali casu, inquit potest esse (prout in dubio præsumitur,) vt quis sit memor salutis æternæ, & interiùs habeat aliquam attritionem, qua rectè dispositus sit recipere sacramentalem absolutionem, & de attrito fieri contritus, nam experientia docet frequentiùs accidere, vt ita fiat, etsi contrarium aliquando accidat: leges autem adaptantur ad ea, quæ frequentius, non quæ rarò accidunt. Quæ ratio saltem probat in moribundo, qui Catholicè vixit, præsertim vbi Conciones, & Catechismi vigent, posse prudenter præsumi habere dispositionem sufficientem ex parte recipientis talem absolutionem; atque ita ex hac parte nihil obstare.

MDCCCLXI. Probatur secundò.

Vlterius iam pro secunda ratione ita Homobonus. In necessariis ad salutem, ait tutior pars est amplectenda, & certiori periculo occurrendum est, & irreuerentiam Sacramenti; vel sacrilegij periculum, tum conditione apposita, tum authoritate D D. hanc opinionem tenentium cessare dicitur. Quæ ratio saltem probat, nullum hic esse periculum sacrilegij, aut irreuerentiæ, ex parte impendentis talem absolutionem.

Probatur tertio.

Denique ostenditur esse sufficiens materia, & confessio in tali casu aliqualis, in quam possit cadere talis absolutio, *pro quo sit tertia ratio ex Diana.* Dici, inquit, potest, quod in hoc casu adest aliquo modo materia, quæ per testificationem, & famam probitatis moribundi dicti efficitur præsens: probus enim vir supponitur omni die actum contritionis, & doloris elicere. Hanc Rationem, quia in ea tota vis est, partim magis declaro, partim confirmo noua ratione. *Igitur sic argumentor.* Licitè moribundo in casu necessitatis Sacramentalis absolutio impendi potest; cum is prudenter præsumitur bene dispositus, & præbet per aliqualem Confessionem materiam ad absoluendum: Atqui in casu proposito, & explicato, ita se res habet: Ergo, &c. Consequentia est clara: maior satis certa ex principiis Theologiæ moralis: minor in qua est difficultas, probatur per partes singulas. *Primò*, talis moribundus in casu supponitur vixisse more Catholico, & extra statum peccati mortalis, hæreseos, vsuræ, concubinatus, solere adire templa, conciones, sacramenta. Huiusmodi enim homines post lapsum in graue peccatum vrgente deinde conscientiâ, solent dolere, ante saltem nocturnum somnum, aut cùm vehementius pulsat recordatio, simulque proponere confiteri maximè ante suam mortem: ergo talis moribundus prudenter censetur ritè dispositus: alia enim dispositio hîc non requiritur, quàm dolor de peccatis, & desiderium suo tempore confitendi. *Vlterius.* Dolor ille, & desiderium in talibus communiter solet exprimi aliquo actu externo, & sensibili voce orando, vel, signo tunsionis pectoris, & coniunctione manuum, genuflexione: ergo etiam prudenter hoc præsumi potest in casu talis moribundi. *Tertiò.* Talis dolor sensibilis, & externum desiderium confitendi suo tempore, præsertim in morte, est velle confiteri: hoc autem velle, est petere aliquo modo absolutionem, & fateri saltem in genere, se habere aliquod peccatum, sicur qui desiderat Medicum, aut Medicinam, confitetur de se aliquam ægritudinem: ergò etiam hîc reperitur aliqualis confessio, & materia absolutionis sufficiens in casu necessitatis, quando maior notitia haberi non potest: nam hoc modo communiter docetur, eum qui in casu necessitatis dat signa doloris, aut desiderium confitendi, sufficienter confiteri se peccatorem. *Adde*, quòd præsente sacerdote, ipsa vita Catholicè, & probè acta in circumstantiis positis exprimit, & loquitur talis moribundi dolorem, & desiderium, neque id multò minùs mihi innotescit ex illis signis Christianæ pietatis istius hominis, quàm si puer, v. g. veniens ad me mihi significet, parentem, vel dominum suum optasse confiteri, vbi absolutio non cadit in significationem, sed in Confessionem significatam, ita hîc, nam vitæ istius professio mihi significat talem saltem non multo tempore ante exercuisse actum doloris, & desiderij confitendi ante mortem, atque ita manet probata minor syllogismi.

Confirm. 1.

An omnes habeant propositum confitendi ante mortē?

An vita proba sit quædam virtualis confessio.

MDCCCLXII. Confirm. 2.

Confirmantur hæc omnia ex Sacramento extremæ Vnctionis. Nam ad hoc Sacramentum suscipiendum etiam requiritur, vt recipiens prudenter præsumatur dispositus per aliquem dolorem, si sit in peccato, & vt aliquo modo desideret, & petat hoc Sacramentum sibi conferri; nam adultis peccatoribus nullum Sacramentum prodest, ni suscipiens sit dispositus, & petat sibi Sacramentum applicari. Atqui extrema Vnctio datur, & dari debet etiam à sensibus alieno, qui Catholicè vixerit; quia talis prudenter præsumitur dolere de peccatis, & velle sibi adhiberi ante mortem omnia remedia à Christo instituta pro eo articulo: Ergo hic similiter in nostro casu, qui catholicè vixit, prudenter censebitur ritè dispositus per aliquem Doctorem, & petere pro eo præsertim Casu sibi impendi Sacramentum Pœnitentiæ: quod Sacramentum est magis institutum, pro tali remedio ad salutem necessario, quàm extrema Vnctio. *Maneat igitur* in eo Casu licitè impendi posse absolutionem Sacramentalem, sub conditione in animo saltem retenta, *si es capax.* Confirmatur iterum ex Sacramento Baptismi, qui in necessitate conferri debet, sub conditione cum materia est dubia: Pœnitentiæ autem Sacramentum etiam relapsis est necessarium; ergò æquè conferri sub conditione debebit, si materia sit dubia.

Consideretur hæc ratio, quæ semper mihi visa fuit valde efficax.

Resolutio.

Confirm. 3.

MDCCCLXIII. Obiectio. Quid sit ratio probabilis.

Dices, neque has rationes esse probabiles; quia non probant iis, qui contra sentiunt. *Respondeo*, satis esse videri probabiles iis, qui eas seriò adferunt, & forte aliis, qui necdum sunt imbuti contraria opinione. Nam ratio est probabilis, quæ sapienti non vni modò, sed

pluribus

pluribus probabilis videtur : alioquin plurimæ rationes Thomiſtarum v. g. non eſſent probabiles, quia eſſe non videntur tales Scotiſtis, neque Scotiſtarum Thomiſtis : neque requiritur, vt ſententia Thomiſtatum ſit probabilis, vt Scotiſtæ oon poſſint ſoluere argumenta : ſic enim non eſſet ea ſententia tantum probabilis ; ſed demonſtratiua ; & licet hi non probent eas rationes, ſatis eſt alios probare veriſimiliter ſibi, & aliis contrario iudicio oon præoccupatis. *Addo* prætereà, licere in caſu dictam abſolutionem, vt quidem mihi videtur, etiamſi ante Caſum ſuſceptum fuiſſet Pœnitentiæ Sacramentum, ſi tantum temporis ioteruallum interceſſerit, vt talis moribundus cooſideratis prudenter omnibus circumſtantiis, putetur incidiſſe in aliquod nouum peccatum : neque ſciatur eſſe in ſtatu iſtius peccati ; ſed præſumi poſſit, hæc enim diſpoſitio eſt materia ſufficiens iuxta ſupradicta ; imò id verum eſt ; etiamſi danda eſſet extrema Vnctio, vt dari debet in tali Caſu, tamen adhuc liceat permittere ſupradictam abſolutionem, quia extrema Vnctio eſt Sacramentum viuorum : & licet magis piè, & probabilius Theologi doceant Sacramenta etiam viuorum conferre primam gratiam oon ponentibus obicem, tamen hoc multi probabiliter negant ; ideoque remanet talis moribundus in aliqua neceſſitate reſpectu Sacramenti Pœniteotiæ.

Reſolutio altera.

An omnia Sacramenta conferant primam gratiam per accidens?

MDCCCLXIV. Reſolutio 3. Nota hoc.

Nunc addo, non modò licere in dicto Caſu Sacramentalem abſolutionem ; ſed debere dari, & quidem ſub graui peccato, ſaltem ex charitate, & Parochis etiam ex iuſtitia. *Ratio* facilis eſt ex principiis communiter receptis, quòd in extrema neceſſitate ſalutis proximi omnia remedia adhibenda ſint, quæ ſecundùm probabilem aliquorum ſententiam, ſioe peccato conferri poſſunt, omiſſa etiam propria ſententia, etſi fortè probabiliore : Charitas enim hoc dictat, & Iuſtitia reſpectu eorum, qui ad hoc ex officio tenentur.

MDCCCLXV. Obiectio 1. Secunda. Tertia.

Verùm hîc tandem exclamas, & quæris *Primò*, cur igitur id oon practicatur? *Secundò*, cur non præſcribitur in Rituali Romano Pauli V. aut ſaltem in aliis Ritualibus Diœceſanis? *Tertiò*, cur populus non docetur de ea re in concionibus, & Catechiſmis?

Occurritur primæ. Secundæ.

Reſpondeo ad primum practicari ab iis, qui id docent : & ab aliis nonnullis in locis, qui ita docti, & perſuaſi ſunt hoc remedium probabile eſſe. *Ad ſecundum*, eſſe præſcriptum in Sacerdotali Romano, vt opinor, pro particulari illa Eccleſia ; nam de eo Sacerdotali id teſtatur Archiepiſcopus Bononienſis, qui poſteà Gregorius XV. Paulus V. in ſuo Rituali pro orbe toto Chriſtiano prudenter omiſit, quòd Summi Pontifices toti Eccleſiæ præſcribere non ſoleant, quæ adhuc dubia ſunt, nec ſatis conſtant, contenti hoc relinquere Doctorum ſententiis, & fortè expeditet in Ritualibus Diœceſanis, impoſterum aliquid inſinuari ex memoriali Confeſſion. Bonon. & quorundam DD. ſententiâ in caſu propoſito, & bene explicato, licere abſolotionem concedere ſub conditione ; ita tamen vt nullo modo negligatur, ſed omninò etiam procuretur extrema Vnctio,

Quæ ſunt in Sacerdotali Romano, non obligant totam Eccleſiam.

Non eſt negligenda Extrema Vnctio.

Occurritur tertiæ.

Ad Tertium reſpondeo; populum necdum eſſe monendum neceſſariò publicè, quòd adhuc res non ſit ita certa, & cæteroquin facilè inde caperent occaſionem non vocandi ſacerdotes, oiſi quando moribundi eſſent in extremis, & ſine ſenſibus ; expediret tameo, valde moneri populum, vt io talibus Caſibus recurrant ad ſacerdotem, pro extrema Voctione, & aliis modis, & remediis ſalutis, quæ ſacerdotes meliùs norunt, quàm ipſi : deprehenduntur enim graues in hoc genere errores quorundam, qui putant fruſtra vocari ſacerdorem ad moribundos ſenſibus deſtitutos, Atque hæc hactenus ex Zelo animarum veſtrarum ; an verò ſecundum ſcieotiam, ſapientiores iudicent. *Hucuſque doctiſſimè, & pientiſſimè P. Carolus Muſart, cuius ſententiam vniuerſis commendo.*

§ X.

MDCCCLXVI. P. Crommius qualis?

HAbuit meo tempote Louanij Viros doctiſſimos Societas, & inter ipſos P. Adrianum Crommium, Theologici Studij Regentem ; floridiſſimò, & clariſſimo ingenio prædítum ; qui-cum libentiſſimè diſſerebam : ſemper enim reuertebat doctior, ſemper melior. Hic igitur eximius Vir conſultus à P. Carolo Muſart, ſic reſpondit : [Sententia iſta de moribundo, ſic ſub conditione abſoluendo ob auctores à Diana productoa (quos videre tamen noo licuit) probabilia videtur vtrinque ab auctoritate, & ſic probabilitate duntaxat extrinſeca. Nam intrinſeca meo, & fere aliorum hic iudicio exigua eſt: nam vita piè & Chriſtianè acta, quamuis præſumptionem date poſſit, fore, vt confiteri, & abſolui vellet, ſi poſſet ; iſta tamen formalis petitio aut accuſatio oon eſt : talem verò requiri expreſsè patet ex Arauſicaoo cap. 12. Chartaginenſi III. & IV. citatis, quæ ad abſolutionem moribuodi requirunt, vt voluntatis præteritæ teſtimonium habeat aliorum verbis, aut præſentes in ſuo outu : vnde patet hanc quæſtionem ooo ounc modò ; ſed & olim in Eccleſia fuiſſe agitatam : oec tamen admiſſa tunc alia fuit, niſi cùm dicta reſtrictione, nec poſtea à hæc videtur practicata ; quod contra præallegatam ſententiam magnum videtur adferre præiudicium. Ita ſeotio, ſaluo Iudicio meliore.] *Sic ille.*

Hæc opinio benigna ab intrinſeco eſt exiguè probabilis.

Vtrum hæc quæſtio ſit antiqua?

Hanc quæſtionem eſſe antiquam, ait Crommius : eſto : Eam non fuiſſe practicatam in Eccleſia aſſerit, & vode illud ſciat, interrogo. Quid ſcripſerint ſcribant-ve, veteres, & abſentes, ſciò ; quid fecerint, aut faciant neſcioli, puto ignorari omninò, An fuerit practicata vel non? Concilia ab eo citata ooo agunt de caſu præſenti, nam ſi agerent, ceſſaret quæſtio, & opinio hæc hæretica dici deberet, probabilis verò non deberet. Et tunc noſtra condemnari non poſſet, quia ſentiendum nobis eſt cum Coociliis, & opinio, quæ contra illa inſtituitur, non eſt noſtra. Cæterùm, quia Crommios, & contrariæ ſententiæ Aſſertores coocilia, & Theologos illuſtres citant, & allegant, eorundem verba accuratè expendamus.

An contra noſtrã ſententiam militet Conciliorum authoritas. Nota hoc.

X.

MDCCCLXVII Exponitur Arausicanum.

SEd quid habet, obsecro, Arausicana Synodus, quod nostram opinionem eneruet? Hæc paucula cap. 12.

Subitò obmutescens baptisari, aut Pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu. Sed quid hîc contra nostram sententiam? *Iustificari hominem per fidem*, dicit sacra pagina diuersis locis, inferebat Lutherus, *Ergo non per charitatem*; & quia videbat cautus vir consequentiam istam claudicare, corrupit textum, & addita particula *tantum*, maluit in Theologiam peccare, quàm in Logicam. Et quidem, si etiam quis particulam *tantum* addat Canoni Arausicanæ Synodi; illo poterit oppositam confirmare sententiam; at manente textu prout nunc, *hac numquam ibitur illuc*. Hæc consequentia, *Homo est animal*; *ergo equus non est animal*, mala est; bona hæc, *Solus Homo est rationalis. Ergo equus non est rationalis*: Igitur, vt etiam argumenteris bene, sic textum Concilij corruperis, [Subitò obmutescens baptisari, aut pœnitentiam accipere potest, in eo tantùm casu, quo voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu. At moribundus ille, de quo loquimur, neutrum facit: ergo absolui non potest.] In hoc enim casu, omnia concederem. At illud *tantùm* non reperitur in Concilij contextu: ergo nihil aduersarij concludunt.

An iustificemur per fidem.

De consequentia exclusiua.

De syllogismo exclusiuo.

MDCCCLXVIII. Retorquetur aduersariorum argum.

Imò videtur, à nobis stare illud Concilium, quoniam Baptismum cum Pœnitentia coniungit, & stante paritate sic arguo. [Sicut de Baptismo, sic de Pœnitentia discurrere possumus, & debemus: Sed catechumenus, qui in morbum lapsus sensibus destituitur, baptisari potest: quia ipsa status catechumenti professio, sit Baptismi ante mortem suscipiendi petitio: Ergo Catholicus, qui in morbum similiter lapsus, sensibus destituitur, absolui poterit: quia ipsa status Catholici professio, sit absolutionis sacramentalis ante mortem suscipiendæ petitio.

An catechumenus sensibus destitutus sit baptizãdus.

Confirmatur. Quia professio est alter Baptismus: & Nouitij sunt Religiosi Ordinis Catechumeni: at ipsi, si in similem morbum incidant, & sensibus sint destituti, admitti ad professionem simplicem possunt ex natura rei: & ad solennem, nisi aliter ab Institutore solennitatis (Pontifice) disponatur: (modò tamen aliter non disponitur) Ergo Catholici, sunt enim vitæ æternæ Nouitij & Catechumeni, admitti ad vltimam absolutionem possunt, nisi aliter Institutor (Christus) ordinauerit: At ille non ordinauit aliter: Ergo possunt.

An nouitius sensibus destitutus sit ad professioné promouendus.

Quid sit nutus.

MDCCCLXIX. *Accedit*, quod etiam posita illa particula *tantùm*, quam bonus Logicus in Concilij textu desideraret, ille staret à nobis: nam nutus est oculorum, capitis, aut manuum vox: Et vita orthodoxa non est aliquid purè spirituale, & mathematicum, sed aliquid, quod oculis, quod capite, quod manibus, imo, & interdum voce exprimitur, iuxta ea, quæ superiùs notauimus.

An vita Christiana sit vox.

De aliis Conciliis.

Hinc est, alia etiam Conciliorum testimonia, quæ non vacauit recognoscere, à nobis stare. Sic enim arguo [Sicut Arausicanum Concilium cap 12. Sic Carthaginense III. cap. 34. & IV. cap. 76. cum decretali Leonis I. ad Theodorum Foriolensem quæ est Epist. 91. loquitur: At Arausicanum, nihil habet contra nostram doctrinam, multa pro: Ergo idem de vtroque Carthaginensi est dicendum. Et nota obiter, P. Petrum Marchantium in Tribunali Sacrament. *tract. 4. tit. 4. quæst. 3. pag. 141. a.* hæc eadem Conciliorum testimonia pro nostra sententia citare. Non ergo est euidens, quod ex illis obiicitur contra nostram doctrinam, quam non volumus esse certam & euidentem, sed probabilem.

Nota hoc.

X I.

MDCCCLXX. Exponuntur verba Authorum, qui tenent opinionem cõtrariam.

VT Conciliorum literam intellexerimus, recognoscamus verba Authorum, qui dicuntur habere opinionem contrariam.

Henrique *lib. 3. de pœnit. cap. 10. num. 6.* sic ait, [Si infirmus amisso rationis iudicio nullum præbet, nec paulò antè dederat peccati, & pœnitentiæ signum, nullo modo est absoluendus à peccatis; in quo quidam rudiores sacerdotes errant.] Consonat illi Layman *Theol. moral. lib. 5. tr. 6. cap. 12. num. 4.* ait enim. [Patres, & Doctores non aliter permittunt pœnitentiæ sacramentum moribundo obmutescenti ministrari, nisi antea sacramentalem absolutionem verbis aut signis petiuerit.] Consentit Petrus Fay *de pœnit. in addition. ad 3. quæst. 6. art. 2. diss. 2.* Vbi sic asserit [Neutiquam absolui poterit, qui subitò in supremum vitæ incidit discrimen, neque coram sacerdote exprimere peccatum vllum potest, aut signis aliquibus dolorem peccatorum, & volitionem Confitendi patefacere; licet contrarium indiscretè, & ignoranter satis, ac sine vllo prorsus vel apparente fundamento à variis Sacerdotibus practicetur.] Et eodem modo, aut fere loquuntur Reginaldus *tom. 1. lib. 8. cap. 3. num. 25.* Turrianus *de pœnit. quæst. 9. art. 2. diss. 30. dub. 1. ad. 3.* Bellocbius *de Casib. reserua. part. 1. quæst. 2. num. 116.* Pitigianus *in 4. sent. tom. 2. dist. 17. quæst. vnica art. 8. concl. 3.* Iribaorne *in 4. tom. 2. dist. 18. quæst. vnica. disp. 16. sess. 5.* Vasquez *in 3. p. tom. 4. quæst. 91. art. 2. dub. 1.*

Nota id bene.

MDCCCLXXI. Corollaria.

Ex quorum verbis tria ergo colligo. *Primum*, esse multos, qui in praxi sequuntur opinionem, quam nos admittimus, & isti reiiciunt Authores. *Secundum*, sufficere ad absolutionem recipiendam, quòd æger ante illum morbum aut accidens illam signis petierit. *Tertium*, hos Authores laborare dialecticà. Primum, & secundumque concedis; tertium probo. Quoniam illorum verba mihi videntur similia istis. [Qui lingua materna petit absolutionem, impetrare illam poterit: ergo debebit non absolui, qui eam petat latinè.]Pulchra Consequentia; quasi lingua latina non sit lingua. Progredior. [Qui antequam inciderit in vitæ discrimen, voluntatem recipiendi vltimam absolutionem signis expresserit, absolui poterit, & debebit: at Catholicus sensibus destitutus, antequam in eiusmodi vitę discrimen incidit, signis externis expressit

Quidam syllogismus examinatur.

expreſſit voluntatem recſpiendi vltimam abſolutionem: ergo abſolui poterit; & debebit. Probatur minor.

MDCCCLXXII. Vita catholica eſt ſignum extrinſecum.

Qnoniam vita Catholica conſiſtit in actibus externis, quorum ſinguli ſunt ſigna, ſunt vocis, ſunt linguæ, quæ poſtulant vltimam gratiam; non quidem miraculosè conferendam, ſed per per media à Chtiſto Domino ordinata: hoc eſt per Sacramentum Pœnitentiæ.] Fallitur igitur Petrus Fay, cùm benignam ſententiam crudeli Cenſurâ condemnat: non enim illam, vt ait, indiſcretè, ignoranter, ac ſine vllo prorſus vel apparenti fundamento varij Sacerdotes practicant: Sed illam diſcretiſſimè, ſapientiſſimè, & fundamento tam probabili, vt tota vita ſua ille illud non ſit euidenti aliqua ſolutione debellaturus.

XII.

MDCCCLXXIII. Examinatur alia ratio.

ADdam etiam rationem, qnam ex Maldero Antuerpienſium doctiſſimo Epiſcopo *tract. de ſigillo Confeſſ. cap.* 15. Alphonſo de Leone *tract. de officio & poteſt. Confeſſ. tom.* 1. *reſol.* 6. *num.* 131. Naldo *in ſumma verb. confeſſio. num.* 32. & aliis colligit Antoninus Diana 3. *par. tract.* 3. *reſol* 8. §. *Nec valet*, qua exiſtimo noſtram potiùs ſententiam confirmari. Sic arguunt. [Abſolutio eſt actus iudicialis: Sed ad iudicium non proceditur, vbi nulla eſt accuſatio: Ergo.] Hac ipſi ratione mouentur, vt moribundo, de quo agimus, abſolutionem negent: hac Petrus Marchantius *in ſuo Tribunali*, vt concedat: & me Iudice, hic vltimus iuxta regulas, & fundamenta bonæ Logicæ.

Qua viuntur vtriuſqi ſententiæ defenſores.

Huic igitur rationi reſpondeo, concedendo maiorem, eſt enim clara, certa, & ex Tridentino *ſeſſ.* 14. *cap.* 9. deſumpta. Progredior diſtinguendo minorem, eſt enim falſa, ſi agatur de accuſatione vera, & reali: vera, ſi de virtuali, & præſumptione. Sæpè enim ex indiciis, & circumſtantiis concurrentibus ad iudicium proceditur; & ſæpe ipſummet delictum accuſat.

Accuſatio duplex realis & virtualis.

MDCCCLXXIV. Caſus proponitur.

Vt rem meliùs intelligas, honc caſum à te decidendum propono, [Bacher captus Bruxellis, dum arctè cuſtoditur in ſecretiſſimo carcere, laqueo inuenitur ſuſpenſus: & damnatur ſtatim: & quia fuit deſperationis reus, per pedes patibulo iofauſto ſuffigitur.] Anne ſanctè damnatur? In vrbe illa fui, cùm caſus accidit, nec audiui, vel vnum, qui contra ſententiam muſſitaret. Sed quis eum accuſauit obſecro? quis conuicit? Accuſauit eum, & conuicit vita anteacta, proditiones & ſcelera, de quibus videbatur conuictus, ita vt omnibus conſideratis non aliter videretur occiſus, quàm à ſe. Ergo in tribunalibus indicia, quæ vehementia dicuntur loco accuſationis, & probationis haberi ſolent: & indicia, quæ elidi non poſſunt, æquiualent informationi plenæ. Errant igitur Diana, & alij, ſi ſemper accuſationem veram, & realem in Iudicio requirunt: Et ipſi velint nolint, debent ſtare à nobis; ſi ſint contenti accuſatione virtuali, & interpretatiuâ.

An vita anteacta accuſet?

In tribunalibus politicis ſufficit accuſatio virtualis & interpretatiua.

MDCCCLXXV. Ergo in tribunali ſacramentali. eodem modo proceditur.

Hinc ego, *quia praſtat ab boſte doceri*, iam audentior, & doctior, eandem rationem ſumo, vt meam opinionem ſtabiliam. Sic diſcurro. [Abſolutio eſt actus Iudicialis. Ergo ſicut in Iudiciis Ciuilibus, proportione ſeruatâ, ſic etiam in Pœnitentiæ Sacramento proceditur. At in Ciuilibus Tribunalibus non ſolùm accuſatio vera, & realis, ſed etiam virtualis moralis, & interpretatiua locum habet: ergo etiam in tribunali Sacramentalis coofeſſionis.] Recognoſcat obſecro, ſincerus Lector conſeqoentiam vtramque, videatque an ex Concilio Tridentino illi melius ſuam, quàm nos noſtram, deducant. Quod ſi euidens ſit nos melius dialecticari; erit euidens etiam noſtram ſententiam eſſe probabiliorem.

XIII.

MDCCCLXXVI. An omnes opiniones probabiles ſint tolerabiles?

ROgas, An hæc doctrina ſit, quæ practicetur non coram hominibus, ſed coram Deo? *Reſpondeo*, multas eſſe opiniones verè probabiles, quæ coram hominibus locum non habent: vel propter inconuenientia, quæ parturiunt, vel propter ſcandalum, cui præbent anſam: multa enim probabiliter fiunt, quæ ob circumſtantium ignorantiam meliùs omitterentur. Ao-ne abſolutio moribundi eſt eiuſmodi? Fortè id ſentire potuit aliquis, ante annos viginti vel triginta, iam non poteſt. Rem ediſſero, & dilucido exemplo. [Iacebat Pragæ Excellentiſsimus Dominus Balthaſar de Marradas, ſenſibos deſtitutus: accedunt Sacerdotes nonnulli, nec vllus eum audet abſoluere. Superuenit P. N. (hodie viuit hîc Pragæ in Societatis Collegio, & pientiſsimus, & doctiſsimus eſt) & ne ægrotum deſereret, aut iguorantes ſcandalizaret, iubet omnes egredi, & paulò poſt reuocat dicens, *Mihi ſigna doloris ſufficientis exhibuit, & eum abſolui*: & interim miſer ſenex iacebat moribundus vt anteà. Adfuit P. Bernardinus Caboco, Hiberous Minorita, à quo hoc babeo, & cenſuit illum doctiſsimum P. Ieſuitam, ne cogeretur ſui facti ratiooem ignorantibus dare, noluiſſe coram aliis dictum moribundum abſoluere. At hac hodie doctrina pnblicè vti poterimus, quia iam videtur magna Doctorum authoritate fulta non poſſe condemnari, aut notari.

XIV.

De Abſolutione mortui.

MDCCCLXXVII. An mortui abſolui poſſint?

EGimus de moribundis, veniamus nunc ad mortuos, & videamus, Vtrùm abſolui poſsint? A cenſuris, quæ cadauer afficiunt, illud abſolui poſſe etiam exanime, clarum & certum eſt: at ipſa à peccatis anima ſemel ſeparata, non poteſt. Sed quid requiritur, vt aliquis mortuos eſſe dicatur? Quæſtio hæc potiùs eſt phyſica, quàm ethica, & interim vno aut altero caſu illuſtrabitur.

Quàndo homo dicatur verè mortuus.

Proponuntur duo caſus. Primus.

Primus iam olim mihi fuit propoſitus, & repooi poteſt per hæc verba. [Confitebatur Petrus, & dum lachrymas funderet & actus doloris eliceret, aot morbo aut contritione victus incidit in deliquium animi. Eum alij cenſent mortuum, alij viuum; & dum omnes dubitant, hæret ſacerdos, & abſoluere pœnitentem non audet; Dei tamen Petrus beneficio ad ſe redit, & ſacramentaliter fuit

abſolutus.] Sic caſus accidit. Et nunc Sacerdos, ne iterum in eiuſmodi anxietatem incidat, doceri vult, An hominem, aliàs bene diſpoſitum, ex hoc ſolo capite, quod dubitetur, an ſit mortuus, teneatur non abſoluere: aut potiùs teneatur abſoluere?

MDCCCLXXVIII. Secundus.

Secundus ante paucos dies propoſitus mihi fuit à P. Moreto, S.Th. Profeſſore, qui ſic rem narrat. [Vocari iuſſit Confeſſarium Auſonius morbo repentiuo laborans; & dum ille queritur, humorum violentià ſuffocatur. Condolent omnes, quod ante aduentum Confeſſarij deuixerit. At ſuperueniens iſte nil moratur: ad cadauer accedit, & mortuum ſacramentaliter abſoluit, & in ſummam admirationem omnes circumſtantes inducit.] Res ſic tranſiit. At iam hodie quæritur, An licitè, an validè potuerit mortuum iam defunctum abſoluere?

Propone, Amice Lector, caſus hos cuicumque iuniori Theologo, & audies eſſe faciles, & ſolutione non egere. At ipſi difficillimi ſunt. Eos ſequentes Concluſiones diſſoluent:

An ſeparata anima poſſit abſolui.

Prima. *Anima ſeparata à corpore non poteſt à peccatis abſolui.* Eſt certa apud Catholicos: nam Pœnitentiæ Sacramentum eſt priuilegium, quod nec ſeparatæ Animæ, nec Cadaueri, ſed Homini viuenti conceditur.

MDCCCLXXIX. an detur vita dubia?

Secunda. *Impoſſibilis eſt caſus, in quo dubitetur, vtrùm homo adultus ſit viuus, vel mortuus.* Et non iam ſuadetur, ſed demonſtratur hæc Concluſio: quia vbi ſuccurrit ratio aliqua grauis, non dari purum dubium euidens eſt: nam ſiue illud ſit negatiuum, ſiue poſitiuum, omnem grauem rationem excludit: Atqui in morte hominis ratio grauis ſuccurrit: Ergo. Probatur minor. Quia poſſeſſio fundat rationem grauem, & omni probabili (imò, omni probabiliore) certiorem: & in hominis morte poſſeſſio pro vita eſt: Debet ergo cenſeri viuus, quouſque certò ſit mortuus.

In dubio ſtandum eſt pro poſſeſſione.

An habens dubiam vitam abſolui poſſit?

Tertia. *Si eſſet poſſibile eiuſmodi dubium, & de facto daretur, deberet homo habens dubiam vitam abſolui.* Patet: quia in omni dubio ſtandum eſt pro poſſeſſione, quæ præceſſit hoc dubium. At ante mortem dubiam erat in poſſeſſione vita certa: Ergo erit ſtandum pro vita.

Quid dicendum de reſuſcitatione dubia?

Quarta. *Si fuiſſet verè mortuus, & miraculo dubio ad vitam dubiam reſuſcitatus, deberet cenſeri non viuus.* Nimirum ob eamdem rationem. Quoniam in omni dubio ſtandum eſt pro poſſeſſione, quæ præceſſit hoc dubium. At ante reſuſcitationem dubiam erat in poſſeſſione certa mors. Ergo eſſet ſtandum pro morte.

MDCCCLXXX. Probabiliter mortuus.

Quinta. *Caſus eſt poſſibilis in quo aliquis probabiliter dicatur mortuus.* Et oſtenditur; quia contra poſſeſſionem poſſunt, & ſolent formari probabilia argumenta.

Abſolui poteſt.

Sexta. *Homo probabiliter viuus, (ſi aliunde non obſit, diſpoſitionis defectu) abſolui poteſt: imò & debet.* Patet; quia in rebus practicis poſſumus ſequi opinionem probabilem. Et quia poſſumus minus probabilem, homo minus probabiliter viuus, & probabiliùs mortuus, abſolui poteſt.

Imò etiam probabilius mortuus. Charitatis præceptum.

Septima. *Homo minùs probabiliter viuus abſolui debet. Nimirùm, ex iuſtitia à ſuo Parocho, & ex charitate à quocumque ſimplici Sacerdote.* Demonſtratur. Quoniam ego teneor ex charitate iuuare proximum in extrema neceſſitate conſtitutum, ſi poſſum: & ex iuſtitia teneor iuuare filium in eadem neceſſitate conſtitutum, ſi poſſum. At, qui inconfeſſus eſt in articulo mortis, eſt in extrema neceſſitate. Ergo iuuare eum debeo, ſi poſſum. At poſſum ſequi opinionem minus probabilem, & eum cenſere viuum; & poſito hoc dictamine eum abſoluere: Ergo & teneor; videlicet, ex charitate, ſi ſim proximus; & ex iuſtitia, ſi ſim Parochus.

An minùs probabilem ſententiam ſequi poſſim?

De abſolutione probabili.

Sed quantum valebit illa abſolutio? Sunt multa, quæ fiunt probabiliter, & certò valent; nam confeſſio facta cum opinione probabili (ſiue iſta ſe teneat ex parte integritatis, ſiue ex parte iuriſdictionis) certò valida eſt. Cæterùm, ſi probabilitas ſe teneat ex parte alicuius circumſtantiæ eſſentialis, erit abſolutio, non certa, ſed merè probabilis.

MDCCCLXXXI

Hinc eſt, quòd, ſi pœnitens probabiliter putet ſe attritum, & tamen attritus non ſit, probabiliter etiam putabit ſe abſoluendum, non tamen abſoluetur de facto. Hinc etiam eſt (& modò reſpondemus quæſtioni) quod, ſi pœnitentem probabiliter putemus viuum, & tamen reuera mortuus ſit, probabiliter etiam putabimus eumdem abſolui poſſe, & tamen abſolui de facto non poterit: quia ad abſolutionem requiritur vt viuat pœnitens, & opinionum probabilitas non dat veram & phyſicam vitam defuncto.

Quãdo moriantur homines?

Octava. *Non eſt euidens tunc mori hominem, cùm vltimò ſenſu priuatur.* Rem ediſſero. Solent ægri in deliquia profundiſſima incidere, & mortui putari, quouſque paulatim ſe recuperant, & ad ſe redeunt.

An vnio corporis & animæ ſit tenaciſſima? An detur inſtantanea mors?

Sed quid fieret illi, qui diceret nexum animæ & corporis eſſe ſubſtantialem, fortiſſimum, & fideliſſimum; nec rumpi tam citò quàm putamus: omnes ad vnum moribundos ad mortem per gradus tranſire: è valetudine venire ad morbum, è morbo ad deliquium, & è deliquio ad mortem? An-non innumeri caſus ſunt in Hiſtoriis, qui hanc veritatem perſuadebunt? Legimus ſæpe ægros in cordis deliquium lapſos, & mortuos creditos, miſerrimè fuiſſe ſepultos. Legimus, ex iſtis nonnullos ſpeciali Dei miſericordia ab ipſis ſepulchris ereptos. Quid ergo vetat dicere, Omnes priùs à ſenſibus & poſteà ab ipſa anima deſeri? Quid vetat addere, ex deſertis à ſenſibus alios ad ſe redijſſe, & alios ad ſe non redijſſe? an non ſunt leges publicæ in communitatibus multis, quibus eſt cautum, ne ante vigeſimam-quartam à morte horam ſepeliantur cadauera, ſi fortè ad ſe redire poſſint? an-non eadem ratio, quæ vrget ne ſepeliantur, vrgebit vt abſolui poſſint? nam ſic diſcurro. *Vel ſunt viua, vel non. Si non, terra mandari poſſunt: & ſi non poſſunt, viua ſunt; & ſi viuunt, etiam abſolui poſſunt.*

An mortem deliquium præcedat?

An defuncti ſtatim ſepeliri debeant?

MDCCCLXXXII. An detur ſanguinis circulatio. Corda exciſa à corporibus viuũt.

Experientiæ harum legum æquitatem confirmant. Louanij enim cum controuerſia de ſanguinis circulatione ferueret, volui oculis credere, & ſanguinis motum & impetum examinare; & inter alia cor vnius porcelli excidi iuſſi quod lacerũ ſupra menſam hærebat, ritubãs, & motus ſuos cõtractionis & dilatationis

(ſyſtolen

(systolen & diastolen Medici appellant) ad horæ semissem languidius, & languidius exercens.

Patet in porco.

Habeo ob oculos, dum hæc scribo, Dentis viperini anatomiam à D. Ioanne Baptista Hodierna scriptam & Marco Aurelio Seuerino Medico Neapolitano inscripram & Panormi editam anno 1646. in cuius paginâ 10.

Patet in vipera.

hæc lego. *Cor sibi sedem in pectore ad trientem longitudinis à capite vendicat, quod exciso Angue ad horas planè duas vel ampliùs palpitare molliter videbatur.* Positis igitur his experientiis sic discurro.

Diutiùs viuerent, ni exciderentur.

Cor est quod vltimò moritur in animali: quousquè igitur illud moriatur, animal non est mortuum. Ergo si excisum à corpore adhuc viuit; si non excidatur, diutius viuet, postquam membra cætera mortua dicantur.

Quid de homine dicendum sit?

Non ergo tam citò moritur animal, quàm putamus. Ergo sæpe homo mortuus esse dicitur, & viuus est.

DISPVTATIO INCIDENS.

Anne peccata dubia aut probabilia sint in Sacramentali Confeßione explicanda?

MDCCC. LXXXIII. EGi de moribundo, qui nullo signo præsente confessionem postulauerat: & eum posse, imò & debere absolui dixi, & vt puto satis clare probaui, nam positis conditionibus & limitationibus, quæ à nobis & à Doctoribus apponi solent, nostra sententia certa est. Egi tamen de absolutione mortui; vbi ostendi, non omnes illos esse verè mortuos, qui tales videntur.

Proponitur nota difficultas.

Volebam dimittere calamum, sed noua & grauissima difficultas occurrit, quæ disputat de peccatis dobiis, & inquirit, *An exponi illa debeant in confessione sacramentali?* Est quidem difficultas, quam omisere Veteres, Iuniores vix audent resoluere, ne à communi doctrina in grauissima materia excedant. Vt autem eam intelligas, reuocanda in memoriam venit

Conscientia sextuplex.

Conscientiæ diuisio; docuimus enim sextuplicem apud Ethicos conscientiam esse; nimirùm, Fidelem, Euidentem, Probabilem, Dubiam, Scrupulosam, Hypocondriacam. *Conscientiam Fidelem* vocamus reuelationi innixam: *Euidentem*, quæ certa & clara; qualem habet, qui certò scit se peccauisse, aut certò scit se non peccauisse: videlicet, illam, quæ nascitur à scientia experimentali clara, contra quam vel nulla ratio militat, vel nulla grauis, *Probabilem* dicimus eam, quæ grauibus fundamentis substruitur; qualem haberet, qui ob rationes fortes se peccasse, & propter alias etiam fortes se non peccasse existimaret.

Nota hoc bene: quia forte casus est impossibilis.

Consultò vtrobique *fortes* posui; ille enim, qui haberet, vel fortes contra leues, vel contra nullas, non esset dicendus habere conscientiam probabilem; sed certam: probabilitas enim in mortalem certitudinem euadit per accidens, quando rationes contrariæ ignorantur. *Dubiam* conscientiam dico, quæ non innititur rationi graui.

Sine ignorantia & superbia non sunt scrupuli.

Scrupulosam, quæ nascitur ex ignorantia & superbia: & solet in viris piis nonnunquam reperiri, qui carent doctrinâ sufficiente, vt veritatem examinent, & impediuntur sublatente superbia, ne doctiores interrogent. *Hypocondriacam* tandem dicimus conscientiam hominis humore melancholio afflicti, quem tædet actionum suarum: hæc enim despectu nescio quo præuenta, omnes & singulas actiones quas elicit, reprehendit. Hæc omnia dictis cohærent, sed debuerunt breuiter resumi, vt clarius disputatio aliàs difficilis & obscura procederet. His positis sit

Protheorema I. *Peccata certè commissa, si grauia sint, debent necessariò subdi tribunali sacramentalis confessionis; & si leuia possunt.* Ita omnes Authores.

Protheorema II. *Peccata certò non commissa, leuia vel grauia sint, non possunt subdi eidem tribunali Confessionis.* Ita omnes.

Vtrumque probatur euidenter; nam contra institutionem Sacramenti Pœnitentiæ, tam militat peccati perpetrati negatio, quàm non perpetrati confessio. MDCCC. LXXXIV.

Confessionis materia.

Sed postulas, An confiteri peccatum veniale, quod certò scis non commisisse, possis sine culpa mortali?

An peccet mortaliter, qui non cōmissa confitetur?

Si sit pars confessionis, benignior resolutio est, forma enim habet materiam, supra quam possit cadere: si autem sit tota confessionis materia, videtur esse peccatum veniale Philippo Fabro, in Academia Patauina publico S. Theologiæ Professori *tract. de pœnit in 4. sent. dist. 17. quest. vnic. disputat. 14. cap. 3. num. 51.* & reliquis omnibus, quos viderim, mortale.

Protheorema III. *Peccata probabilia nemo tenetur confiteri.* Voco illa *probabilia*, quæ conscientiam pungunt, quando vel aliquis probabiliter putat, se non peccauisse, vel se non peccauisse mortaliter: vel, si certò sciat se peccauisse, probabiliter putat, se legitimè iam confessum, & absolutum esse. MDCCCLXXXV

Quæ sint peccata probabilia?

Circa hanc veritatem inquirit P. Leander à Sanctissimo Sacramento *tract 5. disp. 5. q. 18.* & quia doctissimè resoluit, proderit eius verba producere. Sic enim ait.

[Affirmant (debere exponi in confessione probabilia peccata) Nugnos *in addit. ad 5. part. quæst. 9. artic. 2. dubi. 4* (non .s. vt apud Dianam vbi infra inuenies) *pag. mihi 509.* vbi pro hac parte citat Diuum Thomam *in 4. dist. 17. quæst. 3. art. 1 & 21. quest. 2. artic. 3.* & Palud. *quæst. 2* Ricardum *dist. 16 art. 5 quæst 1.* Sotum *dist. 18. quæst. 2 artic. 4.* Nauarr. *cap. 9. num. 14.* Victoriam *num. 130.* Idem docent Salas *in 1. 2. tractat. 8. quæst. vnica. section. 5. num. 60. ad 4.* & loquendo de secunda parte nostri quæsiti, Ægydius *disputat. 7. dubitat. 7. concl. 1. num. 68.*

Leandri opinio.

Sed probabiliùs respondeo: non teneri, quia liberum est vnicuique sequi opinionem probabilem; quæ sicut in aliis materiis, sic etiam in hac, sufficit ad obseruandum præceptum. Sic Sanchez *loco cit. 76.* Suarez *disp. 22. sect. 9.* Granado *tract. 9. disp. 7. num. 1.* Fagundez *precep. lib. 3. cap. 4. num. 2. & 3.* Diana *part. 3. tractat. 4. resolut. 107.* Lugo *disp. 16. num. 58. pag. 316.* & communis. Nec oppositum docent Victoria, & Sotus, pro opposita sententia citati:

De peccatis dubiis.

quia solum loquuntur de peccatis omninò dubiis: imò & Nauarr *in cap si quis autem. num. 77. de Pœnit. dist. 7.* in nostram inclinat sententiam, vt aduertit Sanchez *loco citato* sic etiam Filliucius

 tract. 7.

*tract.7. cap 4 num.*109. Bonaciua, & alij, quos ſequitur Machado 1.*part ſum.lib.*2. *part.*4.*tr.*5. *docum.*5.*in fine*]

An loquatus Leander inconſequenter?

Hæc Leander, qui in hoc mihi videtur mirabilis, ſicut etiam Diana, quòd probabilia omitti poſſe dicat, & dubia nihilominùs aſſerat debere in confeſſione exponi; quod eſt dicere, niſi alio vtatur Lexico (ſed hoc non poteſt, quia etiam peccata probabiliora dari admittit) hominem, qui ductus grauiſſimis rationibus opinatur ſe peccauiſſe mortaliter, (iſte enim habet probabile peccatum,) non teneri confiteri; illum verò teneri, qui habet peccatum dubium; hoc eſt, qui ſuſpicatur leuiuſcula aliqua ratiuncula, aut ſcrupulo punctus. Et quis quæſo negationem illam cum iſta aſſertione componat?

Si peccata probabilia exponi non debent, nec dubia debét.

MDCCC. LXXXVI. An liceat ſequi opinionem minus probabilem, etiam in confeſſionis materia.

Protheorema 4. *Qui ſubſcribens communi Theologorum ſententiæ, aſſeruerit eſſe tutum ſequi opinionem etiam minus probabilem, aut inconſequentia laboraturus, aut dicturus peccata, quæ commiſſa fuiſſe, aut non fuiſſe probabile eſt, non eſſe in confeſſione neceſſariò explicanda, ſed poſſe pœnitentem alterutri parti ſubſcribere, & ſequi ſuum arbitrium; nimirum, vel iudicando eſſe commiſſa, & confitendo, vel iudicando non eſſe commiſſa, & non confitendo.*

Hanc concluſionem negare à fortiori debebunt omnes Authores, qui reiiciunt Protheorema 3. Eamdem expreſsè negant Ægidius *diſput.* 7. *dub.* 8. *concluſ.*1. *num.* 68. & Fagundez *pag.*419. *num.*7. Eam tamen tuetur Leander, *vbi ſupra quæſt.* 29. vbi ſic ait. [Adhuc probabiliùs reſpondeo, (eum, qui minus probabiliter iudicat, ſe non peccauiſſe, aut non mortaliter, aut iam fuiſſe confeſſum) ad confeſſionem non teneri: quia adhoc in materia conſcientiæ poteſt quis ſequi opinionem probabilem. Et id omninò erit certum, ſi pœnitens de aliis peccatis confeſſionem faciat: quia hoc, modo nullatenus ſe exponit periculo peccandi, vel damnandi. Sic Sanchez *loco citato num.* 76. & apud illum Nauarr. *loco citato.* Suarez *diſp.* 22. *ſect.*9.*num* 6. Syluius, quem citat, & ſequitur Diana 3.*part tract.*4. *reſol.*107. Henriquez, & Granado *loco citato*, & alij.

Quomodo opinio probabilis poſſit tranſire in certam?

Patet; quia aliàs falſum eſſet quidquid de probabilitate à viris ſanctiſſimis, & doctiſſimis benignè ſcribitur. Vnde Author Compendij Dianæ impreſſi Antuerpiæ anno 1641, verbo, Confeſſio num. 31. *Aliud eſt*, ait, *ſi probabiliter iudicaret ſe, vel non commiſiſſe peccatum, vel non eſſe mortale, vel ſe eſſe confeſſum: tunc enim ad nihil teneretur, quamuis contrarium iudicet probabilius Marat. & alij.* & citat Dianam *part.* 3. *tract.* 4. *reſolut.* 60. & *p.*4.*tractat.* 3.*reſolut.*5. & *part.*3. *tractat.* 14 *reſolut.* 113.

MDCCC. LXXXVII. An hæc doctrina in articulo mortis locum habeat? An poſſit aliquis ſe exponere probabili æternæ dánationis periculo?

An-ne eodem in vita modo, & in mortis articulo eſt philoſophandum? Attende. Si Petrus probabiliter iudicet ſe eſſe in peccato; ſi eius opinio eſt vera, erit in peccato, ſi falſa, in gratia. Et Diana, quia docet non eſſe peccatum ſe exponere probabili æternæ damnationis periculo, debebit dicere primò, eum qui ſic moriatur, probabiliter ſaluandum eſſe, & probabiliter damnandum: & ſecundò, hoc periculo non obſtante non teneri ſub mortali conteri, aut confiteri. At ego contrariæ inſiſteos viæ, ſic diſcurro. Primo, *Poteſt homo probabilia peccata confiteri: non tenetur dum viuit.* Secundò, *In mortis articulo debet reddere ſuam ſalutem ſecuram quantum poteſt: ergo, quia non poteſt certò cognoſcere ſe actum contritionis elicuiſſe, recurrere ad confeſſionem tenetur ſub mortali.* Nota hîc obiter, aliud eſſe, Petrum, qui habet probabiliter mortale peccatum, debere confiteri, vt certò ſit in ſtatu gratiæ, & in Chriſto moriatur; & aliud, debere in tali caſu illud probabile peccatum confiteri: qui enim habet verum peccatum, quod non habet obligationem confitendi (puta ob ignorantiam, obliuionem, complicem, aut reſeruationem) modò alia peccata confiteatur, gratiam adquirit.

Aliud eſt, debet confiteri: & aliud, debet tale peccatum confiteri.

MDCCC. LXXXVIII. An dubium à probabilitate diſtinguatur?

AD dubia tranſeo. Et hic obiter notari volo, benè dubium à probabilitate diſtingui à Sanchez *lib.* 1. *in Precept. cap.* 10. malè autem à Lugo *de pœnitent. diſputat.* 16. *ſectione* 2. §. 3. dubium poſitiuum cum probabilitate confundi. Sed & Ioannes Prapoſitus *quæſtione* 5. *de integritate Confeſſ. dubitatione* 3. videtur omne dubium cum probabilitate confundere, ait enim. *Notandum, hominem propriè dubitare, quando fluctuat, nec poteſt in alterutram partem determinatum iudicium formare: quod interdum accidit, quia in neutram partem ſuppetit ratio: interdum vero contingit, quia vtrimque apparent rationes probabiles.* Diſplicet illud verbum vltimum, quia ſi vtrimque probabiles rationes ſuppetant, non eſt dicendus habere conſcientiam dubiam, ſed probabilem; hic autem non inquirimus, An peccata, cùm non fuiſſe commiſſa probabile eſt, debeant in confeſſione explicari; hæc enim quæſtio omninò diuerſa eſt: ſed examinamus, An debeas confiteri peccata, ſi dubites te commiſiſſe.

Conſilium dandum ſcrupuloſis.

Protheorema V. *Scrupuloſis optimè conſulitur, vt omittant in confeſſione omnia illa, quæ non ſunt euidenter peccata mortalia.* Ita Layman *Theolog. Moral. lib.*1. *tractat.*1.*cap* 4.§ 4. *n.* 37. quem laudat & ſequitur Diana *part.* 3. *tractat.* 4. *reſolat.* 60. Scrupuloſis Hypocondriacos adnumera, nulla enim eſt diſparitatis ratio.

MDCCC. LXXXIX.

Pondus igitur difficultatis ad dubia peccata deuoluitur, & quia hæc multis dubiis nouis implicantur, explicentur curioſiùs neceſſarium eſt.

Conſcientia dubia quæ ſit & quotuplex?

Dubiam conſcientiam definiuimus & ratione graui deſtitutam: & in dubiam poſitiuè & dubiam negatiuè diſtinguimus. Conſcientia poſitiuè dubia illa eſt quæ caret graui, habet tamen vnam vel alteram rationem leuem: at dubia negatiuè, illa, quæ non ſolùm caret ratione graui, ſed & leui. Hæc diuiſio ab ipſamet conſcientia deſumitur; ſed ſi obiectum aut conſcientiæ contemplemur materiam aſſeremus quatuor conſcientiam ſolere modis dubiam dici: primò circa peccati commiſſionem: ſecundò circa quantitatem: tertiò circa qualitatem: quartò circa confeſſionem aut abſolutionem. Dixi conſcientiam tot modis ſolere dubiam dici,

Quot modis dubium eſſe poſſit?

quia

quia puto multa dubia esse impossibilia, quamuis possibilia dicantur: sed de hoc statim.

MDCCCXC. Dubitat de peccati commissione, qui vtrùm fecerit vel non fecerit, nescit: puta, si Petrus adhibito conscientiæ examine dubiter, an fuerit furatus vel non, vel si tale dubium sub hanc materiam cadere non posse crediderit, ad actus purè internos non bene nobis cognitos transi, & experieris esse plurimos, qui dubiis torquentur, & vtrùm assensum præbuerint vel negauerint; nesciunt.

Dubitat de peccati quantitate, qui certò scit se rem fecisse, an verò peccauerit grauiter vel leuiter, ignorat. Puta, si Petrus sciret certò & euidenter se furatum fuisse; nesciret tamen an materiam grauem vel leuem.

Dubitat de peccati qualitate, qui scit se peccatum commisisse, illiusque quantitatem non ignorat, nescit tamen an ad talem vel infimam speciem pertineat: v. g. si Petrus sciret certò se peccasse mortaliter in fornicatione, dubitaret tamen an fœmina, qua fuerat vsus, esset soluta, coniugata aut Monialis.

Tandem de peccati absolutione dubitat, qui scit se illud commisisse, & quantitatem & qualitatem peccati non ignorat, nescit tamen an fuerit illud legitimè confessus? aut certè, an fuerit legitimè absolutus?

Hæc dubiorum genera Authores nonnulli confundunt, nonnulli plus distinguunt quàm ratio & tribunalis institutio requirit. Vt ergo solidè & clarè quæstionem decidamus, controuersiam in tres Articulos subdiuidemus. *Primùs* veras conclusiones statuet & probabit: *Secundus* adlegabit Authores veræ sententiæ consonos: *Tertius* satisfaciet rationibus obiectis pro contraria parte.

ARTICVLVS I.

Vera sententia ponitur, & ratione probatur.

MDCCCXCI. Si est in Morali Theologia quæstio, in quâ Logomachiæ multæ, & multæ æquiuocationes Lectorem ingeniosum impediant, ista est, quam imprȩsentiarum edisserimus; & ideò, vt obuiam eam istis inconuenientibus, nonnolla scitu necessaria præmittam. Dico igitur.

An certitudo, opinio, & dubium possint esse simul?

Primò; *Posse tandem hominem simul habere certitudinem, probabilitatem & dubium circa diuersas partes obiecti.* Et ostenditur, quia Christophorum Columbum scio certò fuisse hominem, probabiliter fuisse Placentinum, & dubito an fuerit in Italia diues: ptimum enim euincit ratio euidens, secundum ratio fortis ex ipsius testamento desumpta, quam aliqui conantur elidere, opponendo obiectiones probabiles: tertium hinc inde exagitant rationes & coniecturæ leues, quibus nemo prudens confidet.

An Christophorus Columbus sit Genuensis, an verò Placentinus?

Potest & solet vna & eadem Assertio rationibus diuersis, quæ non sint æque fortes, probari.

Secundò, *Posse eamdem hominem simul habere certitudinem, probabilitatem, & dubium de eodem indiuisibili obiecto, nimirùm, ex diuersis præmissis.* nam, si eadem Conclusio probaretur tribus rationibus, vnâ euidenti, alia forti, & alia leui, cognosceretur simul certò, probabiliter, & dubiè.

Inquiris, An in casu proposito, nimirum, quandò homo habet simul certitudinem, probabilitatem, & dubium, habeat de facto tres in intellectu Conclusiones, an potiùs vnicam, quæ simul sit scientifica, opinatiua, & dubia? *Respondeo*, huius quæstionis dissolutionem non concernere mores, & ideò non esse explicandam vberiùs: & hanc ob rem breuiter dico videri facilem & probabilem eorum opinionem, qui docent, vnum & eundem actum in hoc casu, prout deducitur à præmissis certis & euidentibus, esse scientificum; prout à probabilibus, opinatiuum; & tandem prout à leuibus, dubium. MDCCCXCII.

Ao intellectus possit simul elicere multos actus.

Hac doctrina præmissa, nonnullas Resolutiones proponamus.

Prima. *Illi qui dubij positiui nomine intelligunt probabilitatem, possunt dicere peccata dubia esse confitenda, & possunt dicere non esse confitenda.* Quia probabile est peccata probabilia debere in confessione exponi; & probabile est, eadem posse omitti, iuxta illa, quæ paulò ante Protheoremate III. dicebamus. At nos loquemur rigorosè, & nomine dubij negatiui, rationem nullam intelligemus; nomine dubij positiui, rationem leuem; nomine probabilitatis, rationem fortem; & nomine certitudinis, irrefragabilem & euidentem.

An peccata dubia sint eadem ac probabilia?

Secunda. *Ille, qui certò scit se peccasse mortaliter, & tamen dubitat de qualitate aut circumstantiis peccati, omninò tenetur confiteri.* Aio igitur, Petrum debere absolutè confiteri peccatum furti, v. g. si certò sciat se fuisse furatum materiam grauem, dubitet tamen an profanam vel sacram: si certò sciat se abusum fuisse fœmina, dubitet tamen, an sæculari an moniali: ratio est; quia peccata certa sunt in confessione aperienda, & Petrus tametsi dicatur de qualitate & specie infima aut fortè de circumstantia aliqua speciem mutante dubitare, scire certò se mortaliter peccauisse supponitur: nemo autem vnquam credidit posse subticeri in confessione mortalia crimina, quæ se commisisse Petrus euidenter cognoscit. Cùm Authores inter dubium de peccati substantia, & dubium de qualitate distinguunt, sæpe nomine qualitatis (labij error est) ipsammet quantitatem intelligunt, sæpe non, si qualitatem peccati ab eius quantitate distinguunt, benè poterunt obligationes ex illis dubiis subortas distinguere, asserendo peccata dubia esse in confessione, aperienda si dubium sit de eorumdem qualitate; si sit de substantia aut quantitate, non esse. Vnde. MDCCCXCIII.

De eo qui de peccati grauitate certus dubitat de qualitate.

Aliud est de substantia peccati, & aliud de circumstantiâ dubitare.

Nonnulli qualitatem cum peccati quantitate confundunt.

Tertia. *Si dubium (hoc est ratio leuis) sequatur aut comitetur certitudinem commissionis peccati grauis, aut certitudinem non confessionis, teneris confiteri: &, si hoc sit confiteri peccata dubia, tam est certum te debere confiteri peccata hæc dubia, vt contrarium sit omninò improbabile.* MDCCCXCIV.

Quid agendum sit, quando professio stat pro peccato?

Conclusionem expono. *Pone Petrum* certò scire se commisisse aliquam culpam grauem, & posteà incipere dubitare ob rationem aliquam leuem, an commiserit illam? Aio eum non obstante ista ratione dubitandi debere confiteri illam culpam: & hoc esse tam certú, vt non possit ab vllo viro docto negari.

Pone

Pone Paulum ſcite certò ſe peccauiſſe grauiter, & ſcire etiam certò ſe non fuiſſe hoc peccatum confeſſum : & poſteà ob rationes nonnullas parui ponderis incipere dubitare, an illud peccatum ſit confeſſus. Aio eum non obſtante dubio confiteri debere; nec contrarium probabiliter admitti poſſe.

MDCCCXCV. Ratio Concluſionis iſta eſt: quia, ſi eamdem rem ſimul ſcio certò, probabiliter, & dubiè, debeo procedere ſecundùm certam & indubitatam notitiam, quam habeo, & rationes probabiles aut dubias negligere.

Axiomata de materia dubia.

Confirmant iſtud ratiocinium duo Axiomata: *In dubiis beatus, qui poſſidet* : & *In dubiis potioris pars potior eſt*. Ergo, ſiquidem eſt in poſſeſſione peccatum, & non confeſſio; debet ille dicere ſe peccauiſſe, ſe non fuiſſe confeſſum, & ideò confiteri debebit. Si ſimul ſit dubium & certitudo, ſtandum erit pro certitudine contra dubium, quia certitudo eſt potior. Ergo cùm certitudo ſit de peccato, ille debebit confiteri.

Quid agendum quando poſſeſſio ſtat contra peccatum?

Quarta. *Si dubium comitetur, ſequatur-ve certitudinem non commiſſionis, aut certitudinem confeſſionis, nullo modo teneris confiteri.* [De articulo mortis §. *Petis.* diſputabo.]

Concluſioem his exemplis dilucido. *Scit hodie* certò Petrus nullum ſe commiſiſſe mortale : & cras de hoc ipſo dubitat ob leuem aliquam ratiunculam, quæ ad probabilitatem non attingat : aio Petrum in caſu non teneri confiteri : rationes enim leues vocantur

Scrupuli.

ſcrupuli, & tametſi viros interdum pungant, & inducant obligationem rem examinandi; ſi non accedant aliæ rationes graues, non debent noſtris actibus imperare.

Conſcientia eſt res magni momẽti & leuiuſculis ratiunculis gubernari non debet.

Pono alium caſum. Peccauerat mortaliter Ioannes : hodie confitetur, & vt putat, bene : ergo quantum humanitùs poteſt, ſcit ſe fuiſſe confeſſum. Quid, ſi craſtinâ die leuis aliqua ratio occurrat, quæ inſinuet non fuiſſe confeſſum? An propter quamcumque ratiunculam leuiſſimam debebit iterum confiteri? Non credo.

Analogia tribunalis ciuilis & ſacramentalis.

Videtur hæc Concluſio poſſe manifeſtè probari. Nam confeſſionis tribunal eſt analogum tribunali forenſi & litigioſo; vtrumque enim conſtituitur Actore, Reo, Teſtibus & Iudice. In confeſſionis tribunali Iudex, qui Confeſſarius : Reus, pœnitens in quantum peccauit : Actor ipſemet pœnitens in quantum Deum amans, & peccata fragiliter commiſſa deteſtans. Teſtimonia ſunt rationes graues & infallibiles quibus actio fundatur. Atqui in tribunali Mechlinienſi, hæ accuſationes, *Appello de latrocinio Sortem quia dubito, vtrùm furatus fuerit* ; *Ambroſium, quia tametſi nullus teſtis id aſſeras, fortè furatus eſt: Anſelmum, quia eſt vnum indicium leue*, & huiuſmodi aliæ, admitti non debent : ergo nec in tribunali confeſſionis.

MDCCCXCVI. *Confirmo primò.* Pœnitenti legitimè confitenti debet Confeſſarius abſolutionem impendere : atqui abſolui non poteſt abſolutè,

Notentur bene hæ confitendi formulæ.

qui ad tuos pedes prouoluitur, & ait : *Domine, Vtrùm furatus fuerim dubito : ſi verè furatus ſim, me accuſo, aliàs non.* Vel fortè, *Scio quidem me furatum fuiſſe, at quantitatem neſcio : ſi fuerit leuis non me accuſo, non enim leuia teneor confiteri; ſi autem fuerit grauis, me accuſo.* Quod non poſſit abſolui abſolutè demonſtro. Quia abſolutio abſoluta requirit materiam certam & abſolutam, quæ in huiuſmodi confeſsionibus non repetitur.

Solutiones duæ.

Huic argumento bifariam ſolent Authores reſpondere. Alij enim volunt certam aliquam materiam dubio peccato adiungi : alij nullam certam adiungi, ſed abſolutionem dari ſub conditione; ſed vtramque reſponſionem eſſe abſolutè inſufficientem clariſsimè probabo.

MDCCCXCVII. *Prima ſolutio diſplicet.* Nemo enim tenetur

Impugnatur prima.

peccato dubio certum veniale adiungere, quia venialia non pertinent ad materiam neceſſariam confeſsionis, ſed ad liberam : nec tenetur adiungere mortale iam confeſſum, quia nemo tenetur vnum & idem peccatum benè confeſſum iterum confiteri : ergo materiæ dubiæ non tenetur, ſi mortifero non confeſſo careat, certam aliam adiungere. *Dices* tunc teneri per accidens, vel confiteri veniale aliquod determinatum, vel mortale, licèt olim confeſſum. *Sed hæc* obligatio per accidens, leuiter protruditur; hæ enim poſitiones, *Nemo tenetur confiteri venialia, Nemo mortalia iam confeſſa*, vniuerſaliter veræ creduntur : nec debet exceptio admitti, quæ non probetur ſaltem aliqua ratione graui.

Vniuerſalis debet vniuerſaliter intelligi, quamdiu exceptio non probatur.

Regulam eſſe generalem conſtat ex Tridentini Seſsione XIV. in cuius capite V. ſic lego : *Venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, quamquam rectè & vtiliter, citraque omnem præſumptionem in confeſſione dicantur, quod piorum hominum vſus demonſtrat, taceri tamen citra culpam, multiſque aliis remediis expiari poſſunt.*

An venialia debeamus confiteri.

Ecce vniuerſaliter Concilium loquitur : ecce non docet venialia aliquando debere exponi, & aliquando non debere, ſed abſolutè affirmat ſemper taceri poſſe. Non eſt ergo, cur contra vniuerſalem Concilij Tridentini doctrinam exceptiones & limitationes inuenias. Vbi obiter vellem ſcire, An credas illa verba Concilij eo ſenſu quo ab ipſo ſunt tradita, eſſe fide tenenda? ſi hoc ſcias, ſcies ſubinde eſſe hæreticum, qui pertinaciter aliquod dogma defenderit contra canonicam propoſitionem.

Quid ſit hæreſis?

Cùm autem hæc vniuerſalis ſit, omnem exceptionem excludit, futura alias falſa, ſi vel in vno caſu fallat. *Dices*; Ipſa Sacræ Scripturæ teſtimonia, tametſi vniuerſaliter dicta, ſolent ſæpè reſtringi & aliquas exceptiones pati, omnes enim habere peccatum originale multæ canonicæ periodi inſinuant, & tamen piè & laudabiliter Dei Genitricem excipimus? ergo ſimiliter tametſi verba Concilij videantur aſſerere poſſe ſemper omitti peccata venialia, poterit ſubintelligi aliqua exceptio, nimirùm, niſi adiuncta ſint mortalibus dubiis, ratione quorum debebunt explicari per accidens.

De conceptione immaculata.

Et reſpondeo, nemini priuato homini conceſſum, vt vniuerſales poſitiones dictatas & reuelatas ab Spiritu ſancto reſtringat; illæ enim, quæ hodie reſtringuntur, ſummo totius Eccleſiæ conſenſu & conſilio reſtringuntur, & hoc propter rationes fortiſsimas, quæ in præſenti locum non habent : ſi enim quæcumque ratiuncula ſufficeret, vt vniuerſaliter latas leges remitteret, & ad aliquos ſingulares caſus reduceret, periclitaretur decalogus,

abblandireris

abblanditeris enim tibi,& millenas exceptiones & limitationes delirares, standum igitur verborum communi acceptioni in Canonum Catholicorum materia, vbi non docemur ab Ecclesia verba esse aliter interpretanda.

MDCCCXCVIII. Impugnatur obligatio per accidens.

Præterea hanc confitendi venialia aut mortalia iam confessa repetendi obligationem, quæ dicitur suboriri per accidens, esse omninò fictam ostendo. Habeat Petrus vnum & solum peccatum dubium, nullum veniale, nullum aliud mortale: & inquiro. An & iste teneatur materiam aliquam certam adiungere? Si casûs possibilitatem negas, (Consideretur ista ratio.) rem clarissimam negas, quia Petrus potest donari priuilegio impeccabilitatis, vel saltem præseruari ne peccet, & præter priuilegium, illis primis horis quibus vti ratione incipit, potuit habere mortale dubium ante certum mortale aut veniale: item adultus potest obliuioni mandasse omnia certa tam grauia quàm leuia, & solùm dubium memoria retinere: ergo vel peccata dubia non pertinent ad materiam pœnitentiæ, vel alia viâ debent deleri, quàm per additionem certæ & determinatæ materiæ. *An absolutione conditionata?* minimè, nam &

MDCCCXCIX. Impugnatur secunda solutio.

Solutio altera displicet. Absolutio enim conditionata non est certa absolutio, sed fortassis erit; & qui sic absoluit; non conficit Sacramentum conditionatum, sed fortè conficit absolutum & fortè non. Explico me. Aliud est, dari Sacramentum certum, quod abluat peccata dubia; aliud, & omninò diuersum, dari formam quæ fortè sit sacramentalis, fortè non. (An detur Sacramentũ conditionatum.) Cùm dicis: *Si non es baptizatus, ego te baptizo &c. Si verè peccasti, ego te absoluo*; non conficitur Sacramentum certum, quod deleat peccatum (originale vel actuale) dubium; (An Sacramentum dubium?) sed proferuntur verba, quæ fortè Sacramentum constituent, fortè non constituent. Ergo non est certum dari obligationem confitendi peccata dubia. Probatur consequentia, quia in tali casu sacramentalis absolutio fortè est possibilis & fortè impossibilis: atqui impossibilia non obligant: ergo fortè obligat & fortè non obligat: ergo non datur obligatio certa: ergo nec dubia. (Vbi agitur de obligatione dubia, standum est pro libertate.) Probatur; quia cùm dubitatur, an detur talis obligatio, standum est pro libertate quæ præcesserat; vt ostendam inferiùs cùm Baldelli mentem examinabo.

MEM.

Confirmo secundò. In nullo Forensi tribunali potest quis condemnare pœna aliqua determinata reum antequam sit conuictus; sententia enim, quæ virum condemnat, quem tueri & absoluere posset, iniqua est. ergo nec in Confessionis tribunali. Ergo confitenti crimen dubium, imponi nequit pœnitentia certa, nec dari sine conditione absolutio. Igitur cùm ais, *Si furatus sum, me accenso*, Confessarius, *Si verè furatus es, ego tibi talem impono pœnitentiam, absoluo, &c.* Sed quidquid alij clament, hoc est non ferre sententiam, hoc non est reum mulctare, hoc non est eum absoluere.

An scrupulosis suaderi debeat, ne dubia peccata confiteantur?

Confirmo tertiò. Scrupulosis suadetur, ne confiteantur dubia; & nemo auderet suadere, ne confiteantur peccata certa: ergo non est æqualis obligatio. Consequentia videtur euidens. Secunda antecedentis pars ab omnibus admissa, prima à quamplurimis; nempe à Layman *Theolog. moral. lib. 1. tract. 1. cap. 4. §. 4. num. 37.* Diana *part. 3. tract. 4. resolut. 60. sub finem.* Præposito *quæst. 5. de Confessione dubit. 3. num. 115.* Tunc sic. Omissio peccati certi in nullo casu consulenda est, & omissio dubij scrupuloso pœnitenti consulitur. ergò hæc omissio non militat contra institutionem & integritatem Sacramenti: ergò si contra hanc non militat, etiam non scrupulosis consuli potest, bene enim Confessio sacramentalis fit, si ita fiat, vt institutio & integritas inuiolata seruetur.

MEMI.

PETIS, *An etiam in articulo mortis possit Petrus in casu quo loquimur, non confiteri?* Respondeo rem summi momenti non posse vel periculo leuissimo exponi. Debet igitur Petrus ea facere, quæ eum certò & indubiè in statu gratiæ constituant. Ergo debebit confiteri. Et hîc iterum noto aliud esse debere eum confiteri: & aliud debere hoc dubium peccatum confiteri. (Nemo potest mori cum scrupulis, si quietè possit.)

SVBPETIS, *An eodem debeas modo in dubio negatiuo, ac in positiuo procedere?* Respondeo, dubium me negatiuum habere quando nullam rationem asserendi aut negandi: (Quid sit dubium negatiuum quid positiuum?) nam si interrogas, an Turca loquatur, an taceat? dicam me negatiua dubitatione præpediri, quia nullam habeo rationem, quæ alterutrum possit suadere. Addo me habere dubium positiuum, cum ratione aliqua leui: nam, si interroges quid agatur in Asiâ, dabo relationes leuis authoritatis, quibus prudenter non confidas. Pronuncio igitur debere homines eodem modo in vtroque dubio procedere: (Quo debeamus modo procedere?) tam enim desipit, qui suam gubernat conscientiam ratione leui, quam qui nullâ. Subiungo dubium positiuum virtualiter esse negatiuum, quia in regimine morum rationes leues ita se habent ac si verè essent nullæ. (An dubium positiuum virtualiter sit negatiuum?)

MEMIT.

Cæterùm, si agamus de regimine propriæ conscientiæ, dico non dari dubia negatiua; semper enim succurrunt rationes aliquæ leues aut graues, iuxta quas actiones & resolutiones nostras gubernare possimus. Addo, purum dubium positiuum vix dari; (hoc est, vix esse casum, in quo homo habeat aliquas rationes leues, nec tamen concomitanter aliquam certam aut probabilem, saltem ex prioris propositi possesione desumptam.) (An in propriæ conscientiæ directione succurrant dubia negatiua? an saltem dentur positiua?) Licet enim interdùm sint aliquæ rationes leues, semper aliæ graues & probabiles concomitantur, quæ debent benè considerari, ne scrupulis aliquando vexemur.

Sanè in examine conscientiæ alienæ aut propriæ debemus his Regulis securissimis vti. (Regulæ necessariæ ad regimen conscientiæ in dubiis.) VI. *Nemo potest ad impossibile obligari: Ergo qui fecit quod potuit; fecit quod debuit.* XV. *Odia debent restringi, & fauores conuenit ampliari.* XXX. *In obscuris minimum est sequendum.* XLVII. *Præsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur. Ergo præsumitur innocentia, vbi culpa non probatur.* LIV. *Qui prior est tempore, potior est iure. Ergo in dubiis standum est pro possessione qua fuerat ante dubium.* LXV. *Melior est conditio possidentis.* XLV. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consueuit.* Hæc fundamenta subministrant rationes graues,

ues, quæ omnia tollant dubia (ſaltem pura) & ad certitudinem, aut ſaltem ad probabilirem reducant.

Vt ſcias iſtis Regulis vti, quatuor caſus ſcitu dignos proponis. *Primus eſt.* Ioannes, dum per plateam tranſiuit, reſpexit Petronillam, & vtrùm illam concupiuerit, dubitat *Secundus.* Franciſcus fuit heri confeſſus, & hodie dubitat, an omnia peccata dixerit? *Tertius.* Antonius mercator reperit in ſuo libro manupropria ſcriptum ſe recepiſſe centum aureos, & quia non meminit, dubitat, an non illam pecuniam debeat? *Quartus.* Henricus legebat memoriter, & quia ad finem Pſalmi peruenit, & non recordatur ſe dixiſſe omnes verſus, an aliquos omiſerit, dubitat.

MCMIII. *Eorumdem caſuum diſſolutio.*

Reſpondeo hos caſus eſſe valde communes, & poſſe præbere lucem Viris piis, vt proprias conſcientias examinent, & alienas dirigant & inſtituant.

Carentia rationis affirmandi, eſt ratio aliquando negandi. Ratio leuis eſt moraliter nulla.

Ad primum aio, Ioannem in circumſtantiis, quæ ponuntur, non poſſe habere dubium purè negatiuum: quia, ſi nulla ratio occurrit, ob quam ſe concupiuiſſe definiat, quia *homo præſumitur innocens quamdiu culpa non probatur.* At datur aliqua ratio leuis, quæ eum peccauiſſe ſuadeat. Sed quid inde? nam *ratio leuis virtualiter eſt nulla*, vt dixi. Præterea, volo ſcire, quis eſt iſte Ioannes, de quo ſermo. Eſt, inquis, Religioſus, qui habet propoſitum non peccandi mortaliter, qui rarò aut nunquam cadit. Et iſte dubitat; Ergo inſpiciat in hoc dubio boni propoſiti poſſeſſionem, & ſtet pro poſſeſſione ſuæ innocentiæ contra dubium. Conſideret *quod plerumque facere conſueuit*: Ergo quia plerumque non peccauit: etiamnum ſe non peccauiſſe pronunciet. Sed dicis. Ioannes eſt iuuenis ſæcularis, vitæ perditæ, qui omnes concupiſcere ſolet. Ita ne? Ergo ſtat pro concupiſcentia & poſſeſſio, & præſumptio. Ergo datur ratio grauis, quæ illum peccauiſſe perſuadeat.

Argumentum ſumptũ ab experientia.

MCMIV.

De dubiis & ſcrupulis, quæ antiquas confeſſiones reſpiciunt.

Ad ſecundum interrogo, An Franciſcus ſe diſpoſuerit bene? An in confeſſione aut immediatè pòſt, ſe aliquid omiſiſſe perceperit? Nam ſi ſoleat integrè confiteri, ſi adhibuit diligentiam, quam potuit; ſi poſt confeſſionem habuit quietam conſcientiam; cur hodie dubitare incipiet, niſi ſuccurrat vrgens ratio, de integritate confeſſionis?

De mercatorum libris

Ad tertium ex eodem fundamento reſpondeo. Ideò enim habent ſuos libros mercatores, quia non poſſunt omnia memoriâ retinere Eſt enim liber officij (Hiſp. *lib. de caxa*) memoria quædam artificialis: & memoria eſt quidam liber naturalis, in quo intellectus cogitationes ſuas ſcribit. Ergo, ſi non ſoleant mercatores ſcribere vt receptas pecunias, quas non receperunt: & Antonius iſtas reperiat in ſuo libro manu propria notatas, dubitare non poterit de receptionis certitudine. Supponat igitur ſe illas tam certò recepiſſe, vt contrarium iudicet improbabile.

Memoria artificialis. Liber naturalis,

De lectione officij.

Ad quartum eodem modo, & ex eadem Regula XLV. reſpondeo: quia ſi Henricus ſolet ceſpitare, dum memoriter legit, ſtat poſſeſſio pro errore: at verò, ſi habet memoriam firmam promptamque, & ſolet ſemper bene legere, ſupponat ſe etiamnum integrum pſalmum legiſſe, nec perueniſſe ad verſum vltimum intermediis verſibus non recitatis.

Concluſionum Concluſio.

Hinc patet, in his quatuor, & aliis ſimilibus caſibus Dubium negatiuum non eſſe poſſibile: non eſſe etiam poſſibile Dubium purum poſitiuum: Sed dari Dubium concomitans Certitudinem aut ſaltem probabilitatem. Ergo Dubium, quod regula morum non ſit: hi enim debent Certitudine, aut ſi hæc non detur, ſaltem probabilitate gubernari.

Reſolutio practica.

Stat igitur, rationes leues, virtualiter loquẽdo (hoc eſt, in ordine ad gubernandam conſcientiam) eſſe nullas: adeoque qui illas habet, ita ſe habere debere ac ſi careret illis: ergo ſublatis rationibus & motiuis leuibus (vocentur *ſcrupuli*, aut *dubia*) debet homo perpendere, quæ in conſcientia ſua ſunt probabilia, aut certa; & iuxta iſta (certa) neceſſariò, & iuxta illa (probabilia) liberè (intra terminos tamen à nobis ſuperiùs *n.* 455. præfixos) poterit operari.

ARTICVLVS II.

Eadem veritas probatur clariſſimis verbis Tridentini.

MCMV. *Cur coactũ fuerit hoc Concilium?*

ERant multa dubia in Eccleſia, quam non ſolùm Hæretici, ſed & Catholici nonnunquam liberiùs, quàm fas erat, ſentientes, perturbabant. Indigebamus Spiritus ſancti magiſterio, & ipſe in Tridentinæ Synodi Seſſ. XIV. Cap. V. ſic inquit: *Conſtat enim Sacerdotes iudicium hoc incognita cauſa exercere non potuiſſe, neque æquitatem illos in pœnis iniungendis ſeruare potuiſſe, ſi in genere dumtaxat, & non potius in ſpecie ac ſigillatim ſua ipſi peccata declaraſſent. Ex his colligitur oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionem conſcientiam habent, in Confeſſione recenſeri, etiamſi occultiſſima illa ſint &c.* Quibus verbis ſic vtor.

An ſufficiat peccata cõfiteri in genere?

An Tridentinum ſufficienter nos doceat?

Cenſendum eſt Tridentinum Concilium ſufficienter docuiſſe fideles Seſſione iſta XIV. in qua de pœnitentia ex profeſſo actum. At ibi apertè docet pœnitentem debere confiteri omnia peccata mortalia, quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionem, conſcientiam habet; ergo & docuit non debere confiteri illa, quorum poſt diligentem diſcuſſionem conſcientiam non habet. atqui illorum, de quibus quis dubitat, conſcientiam non habet: ergo. Probatur minor; quia conſcientia eſt notitia ſcientifica, & dubium ſcientifica notitia non eſt.

Quid nomẽ Conſcientia ſignificet?

Quid alibi? quid in Tridentino?

Dices, *Conſcientiæ* nomine non ſolùm notitiam euidentem, ſed & dubium intelligi, datur enim Conſcientia Euidens, Probabilis, Dubia, Scrupuloſa, & Hypocondriaca. Reſpondeo tamen hoc eſſe verum in aliis Authoribus & locis, non tamen in præſenti. Ratio eſt, quia illa Concilij verba. *Ex his colligitur*, ſuadent conſequentia ex antecedentibus inferri: atqui ex antecedentibus non infertur conſcientia dubia, ſed certa: ergo in loco *Conſcientiæ* nominè non intelligitur dubia, ſed certa: Maior videtur euidens, minorem probo. Ideò debemus

ſingulorum

ſingulorum peccatorum ſpeciem & numerum confiteri, *quia Sacerdotes iudicium hoc* (verba Concilij ſunt) *incognita cauſa exercere non poſſunt, nec æquitatem in pœnis iniungendis ſeruare*: ergo dubia peccata non debemus exponere. Patet conſequentia; quia cauſa dubia non eſt cognita; & cauſâ incognitâ iudicium hoc exerceri non poteſt. Confirmatur. Quia aſſerente Concilio debet æquitas in pœnis iniungendis ſeruari, ergo debet certò conſtare de delicti exiſtentia, alias enim qua æquitate pœnæ certæ & determinatæ pro peccato incerto & indeterminato iniungerentur?

An pro peccatis dubiis imponi poſſint pœnæ certæ.

MCMVI. Confirmant hanc doctrinam aliæ multæ eiuſdem Tridentini periodi; nam aliis omiſſis, quæ in illa XIV. Seſſione occurrunt, reſumemus ſequentes. *Neceſſum eſt omnium etiam venia cum aperta & verecunda confeſſione, à Deo quærere*, & ſanè confeſſio dubia non videtur poſſe *aperta* vocari. Sed Concilium progreditur. *Itaque dum omnia, quæ memoria occurrunt, peccata Chriſti fideles confiteri ſtudent, procul dubio omnia diuinæ miſericordiæ agnoſcenda exponunt, qui ſecus faciunt & ſcienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubeſcat ægrotus* [Hieronymus exponens illud *Eccleſ.* 10. Si mordeat ſerpens in ſilentio] *vulnus Medico detegere, quod ignorat, medicina non curat.* Ergo tenetur quis confiteri peccata quæ occurrunt, nempe poſt diligentem ſui diſcuſſionem; dubia autem crimina poſt diſcuſſionem non occurrunt: Ergo malè confitetur, qui ſcienter peccata retinet; atqui dubia non retinentur ſcienter, non enim in dubiis datur ſcientia: ergo.

Confeſſio aperta.

MCMVII. Vniuerſa, quæ diximus, illuſtrat hæc periodus, *Conſtat nihil aliud* (nota bene, quia dum *Nihil aliud* dicit, clariſſimè & vniuerſaliſſimè Concilium loquitur) *in Eccleſia à pœnitentibus exigi, quàm vt poſtquam quiſque diligentius ſeſe excuſſerit, & conſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit: reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuerſum eadem confeſſione incluſa intelliguntur.* Attentè legat, obſecro. *Conſtat nihil aliud in Eccleſia à pœnitentibus exigi*, inquit S. Concilium: illi igitur contradicit, qui aliquid aliud requiri exiſtimat, hæ enim aſſertiones, *Nihil aliud à pœnitentibus exigitur*, & *Aliquid aliud exigitur*, contradictoriæ ſunt; cùm autem prior ſit expreſſa Concilij, altera ſine errore clariſſimo teneri non poteſt. Sufficit igitur, vt confiteatur ea peccata, quibus ſe Dominum & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit; ergo nemo tenetur confiteri venialia; ergo nec dubia licet grauia, dubitare enim non eſt meminiſſe. *Scire eſt quoddam meminiſſe*, dicebat Plato, nullum tamen audimus dubitare & meminiſſe confundentem.

Nota bene verba iſta.

Conſiderentur iſtæ Contradictoriæ.

Meminiſſe non eſt dubitare ſed ſcire.

Quãdo agimus de vocum ſignificatione, non rationi, ſed authoritati & vſui ſtãdũ.

Eadem veritas ſuadetur Authorum Scholaſticorum teſtimoniis.

MCMVIII. FAteor eſſe valde communem opinionem, quæ his verbis traditur, *Peccata dubia debemus confiteri.* An ergo omnes, qui hanc Poſitionem tuentur, nobis contrarij ſunt? hoc non dico. An aſſentiuntur nobis? neque hoc: ſed aſſero vltimam Regulam Iuris Canonici me dirigere, vt aſſeram impræſentiarum aliquid, quod poſſit Lectori prodeſſe. Illam ſubſcribo: *Certum eſt, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* Non ergo ſufficit conſiderare Legiſlatorum verba, non Theologorum voces, ſed oportet attentè videre, quid voluerint nobis illis verbis ſignificare. Exempla nonnulla produco.

Sẽſus potiùs eſt cõſiderãdus, quàm verba.

Regula.88.

Legis anima eſt legiſlatoris voluntas.

Dicit Chriſtus, *Pater maior me eſt*, & Catholici, *Pater eſt maior Chriſto*: & eamdem adſumit poſitionem Arrius, & vna & eadem Aſſertio, quæ in Catholicorum ore eſt certa, in ore Arrianorum eſt hæretica. *Eſt enim fides recta, vt credamus & confiteamur, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Dei filius, Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantia Patris ante ſæcula genitus: & homo eſt ex ſubſtantia matris in ſæculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo: ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens. Æqualis Patri ſecundum Diuinitatem: minor Patre ſecundum humanitatem, &c.* vnde patet Arrianos inſanire, cùm dicunt, *Verbum æternum non eſſe ὁμόουσιον, conſubſtantialem Patri, ſed eſſe minus Patre.* Ergo eadem Propoſitio, *Pater eſt maior Chriſto*, aut quæ in idem recidit, *Chriſtus eſt minor Patre*: ſi agamus de natura humana, eſt certiſſima; ſi de diuina, eſt Arriana, & hæretica.

Ioan.14.28.

An Chriſtus ſit æqualis Patri tanquã conſubſtantialis?

An habeat duas naturas?

S. Athanaſius in ſimbolo.

An Chriſtus reſpectu Patris ſit ὁμόουσιος.

MCMIX. Dicit Romanis Paulus, *Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Et hanc reponunt Catholici, hanc Arriani, & Macedoniani: & tamen quæ in eorum ore eſt orthodoxa, in ore iſtorum eſt hæretica. Catholici ab Eccleſia docti, dicunt, *Spiritus Sanctus à Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, ſed totæ tres Perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales*, & ab Auguſtino *epiſt.* 105. & Leone Papa *ſerm.*1. *de pœnit.* docti, illud verbum *poſtulat pro nobis* intelligunt in Hiphil, ita vt ſenſus ſit, *Spiritus poſtulare nos facit gemitibus inenarrabilibus.*

Ad Rom.8.

An Spiritus S. ſit minor Patre

S. Athanaſius in ſymbolo.

Vide ſuperius à num. 282.

Hæc propoſitio, *Non potuit Deus ab initio creare hominem, qualis nunc naſcitur*, condemnata eſt in Michaële Bayo, & Cornelio Ianſenio, interim fuit repoſita, & propugnata Louanij à Patribus Franciſcanis Hibernis. Sed quo ſenſu? Aſſero illam in libris Ianſenianiſtarum eſſe falſam, in Theſibus Patrum Franciſcanorum veram: Illi enim negant temerè ſtatum puræ naturæ eſſe poſſibilem; & cùm vident naſci pueros ignorantes, ægrotos, & obnoxios miſeriis, exclamant, non potuiſſe ab initio Deum creaſſe hominem ægrotum, cæcum, claudum, &c. At iſti reſpiciunt originalem culpam, & aiunt, ſtatum puræ naturæ eſſe poſſibilem, potuiſſe

An ſtatus puræ naturæ ſit poſſibilis.

An potuerit Deus creare primum hominem in peccato.

Deum creare hominem primum, cæcum, claudum, aut debilem: at eumdem in originali peccato creare non potuisse: & meritò; repugnar enim esse hominem primum, & habere parentem, in quo peccaverit.

MCMX. Quanta sint cautela scriptores legendi? Considerentur istæ cōtradictoriæ. Hæc præmisi, vt videat Lector, non semper fidendum esse literæ, sed sensum esse quærendum omninò. Hæ duæ Propositiones, *Peccata dubia debemus confiteri*: *Peccata dubia non debemus confiteri*: viderentur esse contradictoriæ: & tamen priorem debito sensu admitto superiùs *articulo* 1. *resolut.* 3. & posteriorem admitto *ibidem resolut.* 4. Præterea, multi etiam horum Authorum alteram ex his Propositionibus propugnant; & tamen, quia non vtuntur communi Lexico, sunt cautè, & attentè legendi: quam ob rem plerique: qui docent *debere hominem peccata dubia confiteri*, à nobis stant, si debito modo intelligantur. Interim eos missos faciamus, & illos tantummodò citemus, qui non obligant pœnitentes ad confitendum culpas dubias.

Ioannes Sanchez.

MCMXI. Materia in confessione duplex: necessaria, & sufficiens. Soler pro hac citari sententia, ipse enim *in quæst. select. disputatione* 1. *numero* 12. peccarum dubium posse quidem esse materiam confessionis asserit; sed an sit materia necessaria, non exponit. Dabo verba formalia; *Et sanè licet materia dubia possit subiici confessioni, non tamen conditionata, &c.* Et paulò iosra. *Notandum tamen, quod quando materia dubia sola subiiceretur confessioni, erit impertienda absolutio sub conditione, saltem* Absolutio duplex: absoluta, & cōditionata. *mentaliter concepta, si fortè peccasti vel capax es absolutionis: communiter tamen certa materia adiungitur dubia, vt absolutio possit impendi absolutè, & non sub conditione: semper tamen liberum erit pœnitenti solam materiam dubiam confessioni subiicere, quando certam mortalem non habet, vel in solam venialem fuerit lapsus.*

Subori entes quæstiones. Ex his verbis otiuntur quatuor dubia, quæ debent exponi, & expendi. *Primum*: An in formis conditionatis Sacramentorum debeat conditio exprimi verbis; an sufficiat, si mente ponatur? *Secundum*: An è peccatis conditionatis ad dubia valeat argumentatio: ita vt, si illa non debeas necessariò confiteri, nec debeas ista? *Tertium*, An ex hypothesi, quod velis dubia peccata confiteri, sola possis; an verò tenearis necessariò certam aliquam materiam adiungere? *Quartum*. An peccata dubia confiteri tenearis? *Singula dissoluamus.*

MCMXII. Quæstionis primæ dissolutio. Primam Quæstionem Ioannes Sanch. dissoluit illis verbis, *sub conditione saltem mentaliter concepta.*

Sed contra posset aliquis argumentari, & dicere. Hæc verba militant contra veritatem, & institutionem Sacramenti: ergo non sufficit conditio concepta mentaliter. Probatur Confessio mentalis in Sacramento Pœnitentiæ non sufficit. antecedens. Non sufficit, quod pœnitens peccata mente concipiat, sed requiritur absolutè, quod illa externo aliquo signo ita exponat, vt Confessarius numerum, & speciem peccatorum, quantum fieri possit, agnoscat. Nec contra milirat, Sacerdotem Confessario notum si in peccatum aliquod fragilitatis, exempli gratia, fuerit lapsus, sufficienter confiteri suam culpam, dicens, *Mœchatus sum*, nec requiri, quòd sacrilegij circumstantiam, tametsi mutantem speciem verbis confiteatur; illam enim confitetur tam clarè, vt Confessarius non possit illam non intelligere: quod si esset Confessario ignotus, deberet hanc circumstantiam ita explicare, vt sacrilegij malitia Confessario innotesceret, puta dicendo, *Voto obstrictus sum*, *Sum Religiosus*, *Sum Subdiaconus*, *Sum Diaconus*, vel *Sum Sacerdos*. Quia in omnibus istis gradibus vnam, & eamdem specificam seruandæ castitatis obligationem reperio. Ergo à fortiori Confessarius debet suam mentem extrinsecè manifestare, non solum nutibus, & signis, sed ex institutione Christi, verbis. Ergò quando datur absolutio absoluta, debet fieri per verba absoluta; & quando conditionalis, per verba conditionalia: non igitur sufficit conditio pura mente concepta. *Confirmatur*: Quia forma Sacramenti Pœnitentiæ consistit in verbis, non in intentione, hæc enim non sunt forma, sed dispositio, aut conditio sine qua non, ex parte agentis requisita: ergò qualia fuerint verba, talis erit absolutio: erit ergò conditionalis, si conditionalia; absoluta, si absoluta. *Confirmatur iterum.* Pœnitens habens peccata dubia non bene confiteretur, si absolutè diceret se commisisse illa peccata, sub conditione mentaliter conceptâ: ergò nec Confessarius bene absoluet, si verbis absolutis sub conditione mentaliter conceptâ. *Confirmatur tertiò*, Intentio debet verbis correspondere: ergo si illa sit conditionalis, hæc conditionalia debent esse: & si hæc absoluta sit, illa debet esse absoluta. Aliàs enim non esset verborum, & mentis conformitas, & verba illa plus mendacij, quàm absolutionis haberent. Sed si circumstantiæ consignificantes tales essent, vt conditionem mente conceptam exponerent, tunc non videretur necessarium omnino, vt illa verbis exprimeretur.

(margin: Ao castitatis obligatio in voto simplici & soleuni distinguatur specie? An Subdiaconi, Diaconi & Sacerdotes aliter, quam Religiosi teneātur.)

MCMXIII. An in omnibus Sacramentis possit conditio exprimi? An in aliquibus debeat mente teneri. Hæc argumenta relego, & iudico, non esse tam facilem quæstionem, quàm videtur: licet enim in plerisque Sacramentis exprimi possit verbis conditio, non in omnibus. Possum dicere, *Si non es baptizatus, ego te baptizo*, &c. *Si non es confirmatus, signo te signo Crucis*, &c. *Si verè peccasti, ego te absoluo*, &c. *Si es bene dispositus, ego te absoluo*, &c. *Si verum est, quod sis filia Comitis, te accipio in meam*, &c. At in consecratione Eucharisticâ congruè exprimere conditionem nescimus: nemo enim auderet dicere, *Ego dubito* De Eucharistia. *an hæc Hostia sit consecrata, aut consecrabilis, si est consecrabilis, & non consecrata, hoc est corpus meum.* Ergo in Sacramento Eucharistiæ conditio debet poni mentaliter, & vocaliter poni non potest. Firmant hanc veritatem Rubricæ Missalis Rumani, quæ doctrinam securissimam continent. Capitis enim secundi numero IV. lego, *Facta oblatione, saltem mente concepta, prosequatur*, & Cap. V. num. II. *Si verò valdè probabiliter dubitat se aliquid essentiale omisisse, iteret formam, saltem sub tacita conditione*, &c.

[Et

An valde probabile sit plus quam probabile?

[Et hic obiter illam vocem *valde probabiliter* considerari iubeo, ne quis dubio purè negatiuo, aut positiuo, hoc est, ne ob rationes nullas, aut leues ad repetenda verba consecrationis festinet. Imò videtur Author Rubricæ inter *valde probabile, & probabile* distinguere, sed de hoc alibi.] Sanè ex hac doctrina nascuntur istæ Conclusiones.

MCMXIV. Prima: *In panis, aut calicis Eucharistica consecratione, cùm debet apponi conditio non potest exprimi illa verbis, sed debet mente sola concipi.* Patet ex dictis.

Secunda. *In aliis Sacramentis potest conditio, si necessariò apponi debeat, verbis exprimi: sed hoc necessarium non est, nam sufficit mente concepta.* Prima huius Conclusionis pars est manifesta: secundam probat rationis paritas, & plurium Theologorum authoritas: nam, si in Eucharistia conditio concipitur mente, in aliis etiam Sacramentis tacitè poni poterit.

MCMXV. Satisfit obiectionibus.

NEc oppositum probant Obiectiones, quæ pro contraria sententia ponebantur. *Aio enim* confessioni respondere absolutionem, & vtramque debere verbis, aut signis extrinsecis exprimi; nec valere, si mente sola concipiantur, nego tamen conditionatam intentionem debere signo extrinseco manifestari.

An intentio ministri sit conditio?

Ad confirmationem primam, respondeo negando antecedens; nam forma Sacramenti Pœnitentiæ in verbis, & Confessarij intentione realiter, & verè consistit; ita vt ab intentione habeat quòd sit valida, quòd sit absoluta, aut conditionata, &c. Vtrum autem debeamus dicere intentionem esse conditionem sine qua non, & non rationem aliquam conformalem, non examino, non enim praxim quæstio hæc, sed scholam & speculationem concernit.

Quomodo possit pœnitens confiteri probabilia peccata?

Purū dubiū non est regula morū.

Ad secundam confirmationem, respondeo, pœnitentem, qui haberet peccata probabilia (hoc est, quæ probabiliter putaret à se commissa) posse absolutè dicere se illa commisisse; nam multa in aliis materiis absolutè affirmamus; & si in aliis, etiam in tribunali Pœnitentiæ possemus. Addo, de peccatis dubiis aliter philosophandum est; quia cùm moraliter non sint commissa; dubia enim (hoc est, rationes friuolæ, & leues non sunt regulæ morum) possunt omitti absolutè, aut sub conditione dici: non tamen absolutè proponi.

An possint esse verba absoluta quando intentio est cōditionata.

De circumstantiis cōsignificātibus.

Quomodo æquiuocatio tollitur.

Ad tertiam confirmationem, dupliciter respondere potero: *Primò* enim negabo antecedens: quia in Eucharistica consecratione verba semper sunt absoluta, & intentio solet, & debet aliquando esse conditionata. *Secundò*, condonabo antecedens, & dicam eadem verba, *Ego te absoluo*, &c. si cadant supra confessionem absolutam, esse absoluta; si supra conditionatam, & dubiam, esse conditionata: quoniam inter circumstantias consignificantes recenseri debebat ipsa confessio, cui absolutionis respondet acceptio, & significatio: nam æquiuocatio responsionis tollitur ab interrogatione. Verbi gratia. Interrogat Altisiodorus, *Equone, an Leone vectus fuerit Antonius?* & respondet Prudentius, *Leone*, & Ego interrogo, An in ista responsione vox *Leo*, sit æquiuoca? An Cœli signum quintum, & bestiam reginam ferarum significet? & respondebis, non esse in isto loco æquiuocam: sed significare bestiam, & non astrum: quoniam ab interrogatione tollitur æquiuocatio. Dictum puta. Aio, hæc verba, *Ego te absoluo*, &c. dupliciter accipi posse, conditionatè, & absolutè; & æquiuocationem tolli à significatione confessionis: nam si hæc sit absoluta, absolutionis significatio erit absoluta; conditionata, si conditionata.

MCMXVI. De altera Quæstione.

An peccata dubia cōditionatis distinguantur?

SEcundam Quæstionem recognoscis, paritatem vrges, & sic discurris. Peccata conditionata posse subiici confessioni negauerat, & scire velles quid aliud sit confiteri peccata dubia, quàm confiteri conditionata? Quod ad hominem, vt dicitur, persuades sic. Qualia fuerint peccata, talis debet esse absolutio: ergo si fuerint absoluta, dabitur absoluta: conditionalis, si conditionata. Atqui asserente Ioanne Sanchez, in peccatis dubiis datur absolutio conditionata; ergò fuit analoga materia proposita, aliàs materia, & forma non corresponderent. Ergo stando analogiæ rigori, huic confessioni, *Ego occidi*, correspondet hæc absolutio, *Ego te absoluo*: huic *Accuso me si fortè occidi*, respondet hæc: *Si occidisti, te absoluo*: huic etiam *Dubito vtrùm occiderim*, quæ poterit respondere præter hanc, *Dubito, vtrùm possim te absoluere?* Dubia igitur, vt possint subiici absolutioni conditionatæ, debent in conditionata transire, vt si pœnitens dicat, *Dubito, an occiderim; si tamen occiderim, me accuso*: Tunc enim vicissim Confessarius, *Dubito vtrùm possim te absoluere; si tamen possum* (vel vt Ioannis Sanchez verbis vtar, *si fortè peccasti, vel capax es absolutionis*) *te absoluo.* Ex quibus formas syllogismum tua sententia fortissimum. [Peccata dubia, non sunt capacia absolutionis ne quidem conditionatæ, nisi transeant in conditionata: at conditionata teste Ioanne Sanchez non sunt materia sufficiens ad Sacramentalem confessionem: ergo nec dubia.] Sic tu.

MCMXVII. Discrimen inter peccata conditionata, certa, dubia, probabilia.

Pluries hæ definitiones repetūtur, & tamē adhuc multi abutuntur, verbis, & voces in sensu nō debito vsurpant.

At Ego scrupulo tuo satisfacio dicendo, *peccati conditionati* nomine illud intelligi, quod scimus non esse commissum, & tamen ad cautelam proponimus sub conditione; videlicet, *si fortè illud commissum sit.* Frustra enim & temerè in tribunali Pœnitentiæ, etiam sub conditione confiteberis, quod te non perpetrasse absolutè cognoscis. Ergo differt peccatum conditionatum à dubio, differt à probabili, differt à certo. Dabo definitiones. *Peccatum conditionatum* est, quod scimus non esse commissum, & tamen illud sub conditione confitemur. *Dubium* est, quod esse commissum suadent scrupuli, aut leues aliquæ ratiunculæ; nulla grauis. *Probabile*, quod esse commissum rationes quidem graues suadent; nulla certa persuadet. Et tandem *Certum* est, quod esse commissum certò scimus. Ergo siquidem differunt toto Cœlo, quid mirum, si aliter de conditionatis, aliter de dubiis, & aliter de cæteris philosophetur Ioannes Sanchez?

Obiectio.

Hinc patet, quid dicendum sit illis, qui nolunt peccata dubia distinguere à conditionatis: illos audiamus, quoniam sententiam suam sequenti ratiocinio roborant: argumentantur enim sic: [Cùm Petrus dicit, *Si fortè occidi, me accuso*, vel scit certò & euidenter se non occidisse, vel dubitat: si dicatur hoc secundum, stat mea sententia, nempe peccata dubia, & conditionata non distingui in re, sed in modò significandi. Si autem dicatur illud primum: confitetur quod scit se non fecisse, lingua enim ponit illud *fortè*, aut illud *si* (particulæ sunt dubitantis) cùm tamen ipse euidenter sciat, vt ponitur, se non commisisse homicidium: igitur non conditionatè conscientiam suam exponit, sed contra conscientiam conditione illa abutitur, ac subinde mentitur.

An peccata dubia, & cōditionata distinguantur.

Logomachiæ semper vitandæ.

Hoc illi dilemmate vtuntur; & illis respondet Ioannes Sanchez totam illius partem secundam concedendo. Nec est, cur multum disputetur de vocibus, nam in re conuenitur, & solum quæritur, *Quo debeant nomine vocari culpa, quas Petrus scit se non commisisse, & tamen easdem clauibus Ecclesiæ subiicit conditionatè?*

MCMXVIII. De materia libera. Nota singulo bene.

VEnio ad tertiam, & quartam quæstionem, quas simul decidendas assumo: placent enim illa Sanchezij verba, *Semper tamen liberum erit pœnitenti solam materiam dubiam confessioni subiicere*, innuere enim videntur peccata dubia non esse materiam necessariam confessionis, sed liberam. Sed adhuc non audebo pro nostra sententia citare hunc Authorem, quia innuit quod verum iudico, non tamen resoluit expresſè, nam eadem verba aliter possunt exponi. Aliud enim est esse liberum pœnitenti subiicere confessioni solam materiam dubiam, vel subiicere non solam, sed certam materiam adiungendo: aliud & omninò diuersum, esse liberum materiam dubiam subiicere confessioni, vel non subiicere, prima enim libertas bene componitur cum hac propositione, *Materia dubia necessario est confessionis tribunali subiicienda.* Tu autem vtram libertatem hic Author adstruat, examina; nam si secundam, nobiscum omninò consentit.

Baldellus, & Salas.

MCMXIX. Baldellus qualis.

AVthor est Baldellus subtilis, & curiosus, quem libenter lego; & tametsi hanc materiam expresſè non tractet, agit de conscientia dubia *Theolog. Moral. lib. 4. disp. 8. n. 8.* & statuit Theses, quæ cum falsitate meæ sententiæ componi non possunt: Baldello igitur mea sententia est vera.

Anne ista Thesis absolutè, & vniuersaliter vera? Non puto. Nam vbi debiti contractio est dubio, pro libertate stādum: vbi autem certi debiti solutio est dubia, stādum pro debito quoniā semper pro possessione.

Thesis Baldelli, qua præcipuè indigeo, est, *In dubiis nemo debet præsumi obligatus.* Et probat, nam habet Glossa in cap. Cùm sunt de reg. iur. in 6. *quod reo sit fauendum, quando partium iura sunt obscura*, cap. Cùm sunt cit. *& quod in pari causa melior sit conditio possidentis.* cap. In pari de reg. iur. in 6. *quando enim dubitatur, vtrum aliquis sit obligatus, an liber ab obligatione, & sui iuris? ille est quasi reus, contra quem, vel pro quo est ferenda sententia, & qui est priuandus, vel non priuandus sua libertate, & ideò est illi fauendum quando partium iura sunt obscura, & dubia, & ipse est possessor suæ libertatis; & ideò in pari causa melior est conditio ipsius, vt non spolietur sua libertate*, & immediatè pòst docet cum Salas, hanc regulam non solùm habere locum in foro externo, sed etiam interno: *quia etiam in foro interno exercetur iudicium, & idem seipsum constituit, non modò quasi reum, & accusatorem, & defensorem sui ipsius; sed etiam quasi iudicem: & ideò in ferenda sententia etiam ipse, vt iudex, potest fauere sibi, vt reo, si iura partium sint obscura, id est, accusatoris, & rei.*

Quibus verbis videtur clarissimè sequi nostram sententiam. Si enim in foro conscientiæ standum est pro reo, si materia sit dubia; certum est standum esse pro pœnitente, cùm dubium sit, an peccauerit: potest igitur vnusquisque se innocentem censere, quousque se peccauisse certò, & euidenter, aut probabiliter saltem cognoscat.

Nota hoc.

Confirmant hanc sententiam omnes illi Doctores, qui supponunt tanquam ratum principium, *in omni dubio standum esse pro possessione*; item & illi omnes, qui existimant *omnia posse benignè interpretari.*

Ægidius Coninck.

MCMXX. Notitia dubia probabili multò minor est.

SCripsit de Sacramentis, & hanc materiam non obiter, sed aduertenter disputat, & *tractat. 2. disputat. 7. dub. 8. conclus. 7.* sic inquit, *Ad hoc vt peccatum tenear confiteri, requiritur, vt saltem probabiliter possim iudicare me peccauisse.* Atqui dubitans, non iudicat probabiliter: ergo qui dubitat, an peccatum aliquod mortale commiserit, non tenetur illud confiteri. Quid clarius, vel dici, vel inferri potuit?

Layman.

MCMXXI. Aliqua obligant in articulo mortis, quæ in vitæ decursu non obligant.

VIdetur hanc sententiam limitare, & docere, neminem teneri in decursu vitæ peccata dubia confiteri, teneri tamen in articulo mortis, *Theol.* enim *Moral. lib. 1. tract. 1. capit. 4. §. 4. num. 37.* sic ait, *Si in decursu vitæ alia peccata sua, quorum conscientiam habet, confiteatur, tacito illo peccato, de quo post diligentem excussionem dubitat, an commiserit, vel an fuerit mortale; tunc probabile apparet non incumbere eius confitendi obligationem: non enim ex lege positiua Christi, & Ecclesiæ habetur, quia esset nimis seuera obligatio accusandi se de iis, quæ commisisse se ignorat. Neque ex lege naturali charitatis propter periculum animæ, quandoquidem confitendo bona fide peccata reliqua, per accidens remittuntur ea, quæ ignorantur. Verum in hac re nihil determino, sed aliorum iudicio committo.* Vltima periodus videtur contra dentes timidorum posita, quia in prioribus satis clarè suam sententiam exposuit.

Conscientia quid sit?

In verbis huius Authoris noto PRIMÒ, vocem *Conscientia* ipsi notitiam omni dubio liberam significare, dubio enim conscientiam opponit; quod si semel admittas, negare non poteris nostram sententiam esse definitam à Tridentina Synodo loco allegato. SECVNDÒ,

bene

bene inter mortis articulũ & decursum vitæ distingui: qui enim vitæ decursu dubitat, an mortale commiserit, si aliis certis, iisque mortalibus, peccatis careat, non tenetur confiteri; at in articulo mortis resultat noua quædam obligatio, suborta existanti periculo; quia moribundus, tametsi non teneatur confiteri peccata dubia, non debet egredi ex hac vita sub dubio; tenetur igitur reddere certam suam salutem, illud dubium peccatum delendo; nimirùm, *vel* directè, conditionatè confitendo illud sub conditione, & conditionalem absolutionem recipiens: *vel* indirectè per pœnitentiam sacramentalem, alia peccata, tacito dubio peccato, confitendo: *vel* aliud Sacramentum recipiens, vt per accidens conferat primam gratiam: *vel* saltem; si aliunde non obstaret, eliciendo actum contritionis. Cónsultò, *si aliunde non obstaret*, dixi; posset enim adbuc disputari, an ille deberet confiteri, vt obediret Ecclesiæ confessionem in articulo mortis præcipienti.

Qui habet peccata dubia tenetur confiteri in articulo mortis.

Stephanus Bauny.

MCMXXII. **An dubium, & probabilitas distinguantur.**

ESt Mosomensis, è Societate Iesv an. 1640. Theologiam Moralem edidit Parisiis, & *tractatu 5. de pœnitent. quæstione 3.* hanc assertionem statuit. *Non quilibet adultus, sed dumtaxat qui reus est, sibique verè peccati alicuius actualis conscius quod scit esse mortale, vel de quo probabiliter dubitat, an sit tale, obligatur hoc* (confessionis) *præcepto.* Ergo ad mentem huius Theologi non tenetur hoc præcepto, qui vel non scit esse peccatum mortale, vel non dubitat probabiliter, an sit mortale. Atqui nos agimus de puro dubio, quod proscribit vtriusque partis probabilitatem, ergò qui purè dubitat, hoc Authore asserente non tenetur.

An probet suam sententiam Baunyus?

Subiungit duas rationes, alteram ex Tridentino, alteram ex Lateranensi desumptam: quarum vtraque probat debere exponi in confessione omnia peccata certa; neutra, vel apparenter suadet esse exponenda probabilia; sed & hoc debebat persuaderi, vt tota Thesis subsisteret.

Ioannes de Lugo, Ioannes Præpositus, Leonardus Leßius.

MCMXXIII. **Summistæ intendũ loquũtur sine cõsequentia.**

AMat Lugo doctrinæ conoexionem, & *disputatione 16. de Pœnitent. Sacrament. sectione 2. §. 3. numero 61.* bonâ ratione arguit eos inconsequentiæ, qui cùm docent peccatum dubium quoad substantiam facti non esse necessariò confitendum, docent tamen dubium quoad qualitatem facti (nomine qualitatis non nisi quantitatem intelligit) esse confitendum, ideóque illis refutatis progreditur, & *numero 62.* sic ait: *Alij videntur vniuersaliter sentire, non esse obligationem confitendi illud peccatum, quod post debitum examen dubium manet, an fuerit vel non fuerit commissum, vel etiamsi constet fuisse commissum, dubitatur an fuerit mortale aut veniale. Ita videtur tanquam sibi probabile proponere Paulus Layman tom. 1. Theol. Moral. lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 4. num. 37. licet in fine concludat se nihil in hoc puncto velle decernere, & solum alijs cogitandum proponere. Et postea Ioannes Præpositus in præsenti quæstion. 5. de integ. Confess. dub. 3. num. 117. dicit esse speculatiuè probabile, licèt in praxi non sit à contrario recedendum.*

MCMXXIV. [Et verè ita est, nam examinaui Præpositum, & tantummodo loquitur de peccato dubio quoad facti substantiam, non verò de eo, quod est dubium secundùm quantitatem facti; hoc est, supposito, quod sit commissum, dubitatur an sit mortale, an veniale; nam loco supra citato *num. 116.* absolutè docet, peccatum dubium quoad quantitatem facti esse confitendum; de dubio autem quoad facti substantiam problematicè disputat. & tandem *num. 119.* dicit hæc formalia verba: *Hæc pars* (nempe negans quempiam teneri ad confitendum peccatum mortale dubium quoad substantiam facti) *semper mihi visa est speculatiuè probabilis, similiter, & Leßio, & quibusdam alijs à me consultis*, & num. 120. *Dixi posteriorem partem videri speculatiuè probabilem, quia non ideo in praxi recedendum à priori opinione.*]

Non est recedendum à sentẽtia communi in praxi.

Progreditur vlterius Lugo, & loco supra citato *num. 63.* sententiæ affirmanti, peccatum dubium tam quoad substantiam facti, quàm facti quantitatem, esse necessariò confitendum, adhæret, inde ab illo num. vsque ad 67. efficaciter certè mihi videtur refutare rationes, quibus alij Authores eandem sententiam tenentes nituntur, & ipse tandem suam rationem affert: *Potissimum ergo fundamentum huius doctrinæ desumendum est ex vsu & praxi totius Ecclesiæ, cuius initium non agnoscitur; quare credendum est ab ipsis Apostolis promanasse, qui vim & obligationem inclusam in huius Sacramenti institutione melius potuerunt intelligere.*

Quanti faciendæ sint opiniones antiquæ?

Verùm ad hanc rationem responderi posset primò, non constare illam praxim & vsum esse in Ecclesia tanquam obligatorium. Secundò, licet id constaret, id ortum habere, ex eo quod omnes hucusque Authores ita docuerint, & pauci à paruo tempore inceperint id reducere ad dubium: prout sæpius contingit, & nunc & olim in sententiis antiquari incipientibus. Videtur itaque mihi hoc argumentum tantumdem valere contra sententiam contrariam, atque contra festum Immaculatæ Conceptionis valeret hoc. *Fuit praxis & vsus Ecclesiæ non celebrare festum Immaculatæ Conceptionis, & eius praxis non agnoscitur initium: ergo credendum est ab ipsis Apostolis promanasse, qui difficultatem de Immaculata Conceptione melius potuerunt intelligere.*

MCMXXV. Postea confirmat rationem prædictam argumento desumpto ab huius Sacramenti institutione, & potest ad hanc formam reduci: Hoc visibile pœnitentiæ tribunal successit in locum inuisibilis tribunalis diuini, ad quod anteà tenebantur homines recurrere per contritionem: sed ad illud tenebantur non solùm recurrere pro peccatis certis, sed etiam dubiis; ergo etiam pro dubiis modò tenentur recurrere ad hoc tribunal visibile.

An à veteri testamento ad nouum, sit bona argumẽtatio?

Sed maior non videtur mihi fundata: similiter enim dici posset: supposito, quod si aliqui in veteri Testamento peccatorum venialiũ sibi conscij voluissent in hac vitâ eorũ obtinere veniam, debuissent ad illud inuisibile Dei

tribunal recurrere per contritionem; ergo si Lugonis argumentum sit efficax, videtur sequi à pari, quòd si in nouo Testamento venialium sibi conscij velint in hac vita eorum obtinere veniam, debeant recurrere ad hoc pœnitentiæ visibile tribunal, quod tamen constat esse falsum.

An debeamus proximo satisfacere in dubio?

Posteà sibi obiicit. Præceptum seruandi æqualitatem cum proximis in materiâ iustitiæ, non obligat nos ad satisfaciendum illis, aut ad petendam veniam, quando dubitamus de iniuria aut offensa illis illata; ergo nec præceptum procurandi pacem & amicitiam cum Deo obligat nos ad petendam veniam, & offerendam pœnitentiam, quando dubitamus de offensa diuina à nobis posita.

MCMXXVI. Sed responder negando consequentiam. Rationem disparitatis dicit esse, quod præceptum procurandi amicitiam & seruandi cum illis æqualitatem, sit negatiuum: præceptum verò procurandi amicitiam cum Deo, & æqualitatem cum eo seruandi, sit affirmatiuum; adeoque non sufficiat, si nescias te illum offendisse; sed oporter procurare positiuè illius gratiam & amicitiam, atque adeò facere, vt scite possis aliquo modo te in eius pace & amicitia conseruari.

Responderi potest ad id, quòd licet verum sit, inde tamen non sequatur quòd fieri debeat illa diuinæ amicitiæ procuratio per confessionem, cùm fieri possit per solam contritionem. Neque obstar, quod in veteri Testamento dubiorum peccatorum sibi conscij tenerentur ad inuisibile Dei tribunal recurrere: id enim fiebat, quia non erat aliud remedium: secundùm nostram autem sententiam iam pro peccatis dubiis duo sunt remedia, nempe contritio, & confessio, vnde alterutrum pro libitu adsumi potest.

Pater Amicus.

MCMXXVII. Prodiit à paucis mensibus, & teritur doctissimorum hominum manibus, & agens de integritate Confessionis *disputatione* 13. *sectione* 3. *numero* 55. sic ait: Quæritur, An teneamur dubium peccatum confiteri? negant aliqui apud Dianam *tractatu de Sacram. resolutione* 60..... affirmant verò alij: postea subiungit suam sententiam dicens: Vtraque sententia probabilis est, sed posterior probabilior, saltem authoritate Doctorum. Legatur Suarez *disputatione* 22. *sectione* 9. *num*.7. & loquitur sic absolutè, nullam faciens distinctionem inter peccatum dubium quoad facti substantiam, & dubium quoad facti qualitatem vel quantitatem.

An vtraque sententia sit probabilis?

Ioannes Antonius Gelosus, & Decius Cyrillus.

MCMXXVIII. Dillingæ anno 1642. habuimus tertiam editionem libri, qui inscribitur, *Breuis notitia eorum quæ scitu sunt necessaria Confessarijs ad audiendas confessiones, in lucem edita iussu Reuerendissimi Domini Domini Ioannis Antonij Gelosi, Abbatis S. Lucæ Metropol. Eccles. Decani & Vicarij Generalis Eminentissimi Domini Cardinalis Doria Archiepiscopi Panormitani per Decium Cyrillum.* Magnam igitur authoritatem liber habet, siquidem in Regulam & Legem, Pastoribus vniuersis proponitur; magnam etiam lucratus in Germania fuit, vbi Ecclesiæ Primores illum ab omnibus pastoribus emi curarunt. Illum ergo legamus: de Sacramento Confessionis numero 13. inibi pagina 11. hanc periodum lego. [*Peccatum dubium non debeat esse integra materia confessionis, sed addantur alia peccata, quamuis aliàs confessa, aut peccata venialia, vt possit dari absolutio sine conditione.*] Et ne quis dicat teneri neminem confiteri venialia, aut peccata aliàs confessa, agens de tertio Ecclesiæ præcepto numero 19. pagina 63. sic inquir idem author. [*Tenetur quilibet Christianus, ex quo peccauit mortaliter, semel in anno confiteri. Si aliquis nullum haberet mortale quod confiteretur, non obligaretur hoc præcepto, sed ad summum sufficeret, si se præsentaret Confessario dicens se non habere necessitatem confessionis, cùm non teneatur confiteri venialia; imò à fortiori nec peccata aliàs bene confessa.*] Ergo siquidem, testibus Antonio Geloso, & Decio Cyrillo, peccata dubia sunt materia insufficiens, minorem ordinem dicent ad Confessionem, quàm sufficiens, hoc est, quàm venialia aut mortalia confessa, quæ materia verè sufficiens, non tamen necessaria sunt.

An peccata dubia sint confessionis materia?

An quis ab illis sine cõditione absolui possit? An teneatur cõfiteri, qui non habet mortale?

Grenadus, Syluius, Meranus, Diana, Ausonius Noctinot, Authores casuum Bononiensium, & alij

Nondum Granadum vidi: at cum huius fuisse sententiæ constat ex eis qui illum impugnant. Ausonius Noctinot in Dianæ Summa *verbo Communio, numero* 52. sic ait. [Est autem peccatum mortale ad communionem accedere non solùm cum conscientia, sed etiam cum dubio peccati mortalis, quidquid nouissimè sentiat Grenado *in 3. partem contr.* 6. *tractatu* 10. *disputatione* 7. *numero* 13. & citat Dianam *parte* 5. *tractatu* 14. *resolutione* 44.] Eiusdem sunt cum Grenado sententiæ Marchinus *capite* 1. *numero* 17. Authores *casuum Bononiens.* nouissimè tradentes non esse exponenda in confessione peccata mortalia: si dubium fuerit negatiuum. Referuntur ab Ausonio eodem *in summ. verb. Sacerdos num*.9. Sed audiendus est ipse Noctinot, *verb. Confessio, numero* 38. vbi hæc habet. [Ad integritatem confessionis pertinet vt explicentur peccata etiam dubia. Porrò dubius, An aliquod peccatum commiserit, vel an illud confessus sit? vel ita dubitat, vt iudicium pro neutra parte ferre possit, & maneat suspensus ac negatiuus: vel habet assensum probabilem in vtramque partem. Et quidem, qui dubitat primo modo, tenetur tale dubium confiteri. Ita Sanchez *in summa tomo* 1. *libro* 1. *capite* 10. *numero* 66. & Doctores communiter, ac etiam indicat Tridentinum: putat neminem teneri ad explicandum aliquod peccatum, nisi saltem probabiliter iudicet, se peccasse. Nam delictum præsumi non debet. Quod etiam latè probat Præpositus *in 3. part. quæstione* 5. *dubit*.3. *numero* 117. Et speculatiuè probabile iudicat, sicut etiam Layman *libro* 1. *tractatu* 1. *capito* 7. *quæstione* 4. *n*.37. saltem MCMXXIX.

Communicare cũ peccato dubio estne mortale?

Dubium negatiuum. Probabilitas dubium nõ est.

Sed nos probauimus contrarium insinuari à Cõcilio sess. 14. cap.7.

An sit obligatio confitendi peccata dubia?

falrem extra mortis articulum. Quia nullum adest præceptum confitendi peccara dubia. At tu tene primam sententiam cum Diana *p. 13. tractatu 4. resolut. 60.* nam secunda improbabilis est, reste Diana *parte 4. tractatu 3. resol. 7.* Si verò quis se peccasse dubitat secundo modo, scilicet cum assensu probabili in vtramque partem & assensus sit æquè probabilis; satis probabile est non teneti se accusare de illo: quia cùm probabile sit se non peccasse, vel illud coofessum esse, potest hanc opinionem sequi, ita Suatez *in 3. parte, tomo 4. disputatione 22. sectione 9. numero 26* quamuis contra sentiant Nugnus *in addit. ad 3. partem, quæst. 9. articulo 2. dubitat. 4.* Videatur Diana *parte 3. tractatu 4. resolut. 107. & parte 4. tractatu 3. resolutione 5.* Sed quid si probabilius iudicet se peccasse, vel non esse confessum? Respondet Coniuk *de Sacram. disputatione 7. dub. 8. numero 68.* confiteri illud debere cum dubio & gradu probabilitatis, ne se exponat periculo errandi citca integritarem confessionis: & ita nouissimè docet Duuallius *in 1. 2. tractat. de hum. actib. quæstione 4. articulo 12.* Sed ego etiam in hoc easu puto non teneri cum Syluio *in addition. ad 3. parte, quæstione 6. articulo 4. quæstione 3.* & Merano *tomo 3. in 4. pro tractatu de Sacrament. pænitent. disput. 26. sectione 3. numero 4.* qoia potest quis sequi opinionem probabilem relictâ probabiliore, nec vlli periculo se exponit, cùm omnis opinio probabilis tutè & absque formidine sequi possit. Diana *parte 3. tractatu 4. resolut. 107. & & parte 1. tractatu 14. resolutione 13.* Hucusque Ausonius. Ex his collige hanc propositionem: *Qui probabiliter imò probabilius putat se peccasse, non tenetur confiteri illud peccatum*, esse probabilem, iudice Syluio, Merano, Diana, Ausonio Noctinor. Collige hanc, *Qui dubitat dubio purè negatiuo, aut ob rationes leues, quæ non sufficiunt ad probabilitatem, non tenetur illud dubium peccatum confiteri*, esse veram Coninchio, Granado, Matehino, Authoribus casuum Bononiens. probabilem speculatiuè Præposito & Laymano. Cum igirur dubium habere negatiuum sit neutrius contradictionis partis habere vel leuem notitiam: habere positiuum sit habere alterutrius partis leuiosculam aliquam notitiam: habere probabilitatem sit habere grauem & magnam notitiam: & habere probabiliotitatem, sit habere grauiorem, maiorem & clariorem notitiam: Qois non videat Ausonium Noctinor hanc controuersiam non resoluisse? Rem verbo demonstraturus sum, Nam sententia ipsius, *Qui probabiliter aut probabilius scit se peccasse, non tenetur confiteri: tenetur tamen qui dubitat, ita vt probabilitatem non habeat.* Æquiualet huic. *Qui habet rationes fortes, aut etiam fortiores, non tenetur credere se peccauisse: adeoque nec confiteri: at qui habet debiles vel nullas, tenetur credere se peccauisse, ac illud dubium peccatum confiteri.* Quid hoc? non teneor subscribere rationi forti: imò neque fortiori: & tenebor debili, vel nulli? sunt nugæ. Verum tamen notari oporter, illam ab Ausonio improbabilem sententiam dici, quæ necessario infertur ab illa, quam securam, tutam & probabilem nominat.

De probabili & probabiliori peccato.

An debeat in cōfessione exponi?

Quid dubiū negatiuum sit?

Quid positiuum?

Ausonius impugnatus.

Ausonius Noctinot, Valentia, Diana.

SEd quia cœpi cum Ausonio differere, aliquid additurus sum; ipse enim *in Diana summa verb. conscientia numero 2. in margine* sic ait: [*Probabile est solùm esse veniale operari cum conscientia dubia, an actus sit venialis an mortalis*, & in corpote [*Operari cum conscientia dubia, an actus sit peccatum mortale vel veniale, & proponente illum vt malum in confuso, secundum Vasquez in 1. 2. disputatione 59. capite 3. num. 10. est peccatum mortale, etiamsi posteà comperiatur fuisse veniale. Quia voluntas dum non examinat, vult illud committere qualecumque sit; & sine dubio se exponit periculo peccandi mortaliter. Sed contraria sententia Valentia tomo 2. disputatione 2. quæst. 14. Punct. 4. est probabilis. Quia velle malitiam in genere, est velle malitiam quæ non excedit veniale: si enim excederet, non esset veniali & mortali communis. Diana parte 1. tractatu 7. resolutione 24. & parte 3. tractatu 4. resolutione 162. & parte 5. resolutione 31. §. sed difficultas.*] MCMXXX.

An sit mortale operari actum dubiū: de quo quis dubitat, an sit mortale?

Ex his igitur sic argumentor. Strictiùs teneor non committere peccata, quàm commissa confiteri: nam venialia possum non confiteri, & tamen ea non possum committere, & mortalia possem in aliquibus casibus non confiteri, nec tamen dabitur casus, in quo licitè possim illa committere. At in dubio possum peccatum committere, nec peccabo mortaliter committendo. Ergo in dubio potero illud non confiteri, nec peccabo mortaliter non confitendo.

Theses Louanienses.

REcensendæ etiam sunt Theses publicæ in nostra Vniuersitate defensæ, quibus maiorem authoritatem attribuimus, quàm placitis priuatorum Doctorum: cùm enim sine contradictione defendi permittuntur, dicendæ sunt iudicari probabiles à Superioribus & reliquis Doctoribus, qui possunt, & debent curare, ne improbabiles sententiæ in publico Gymnasio defendantur.

Quantæ authoritatis sint Theses, quæ in magnis Vniuersitatibus propugnantur?

Dico igitur, benigniorem sententiam sæpè Louanij in doctissimo PP. Iesuitarum Gymnasio me præsente defensam.

Theses Viennenses.

EGi sæpè de hac controuersia Viennæ, sed præcipuè cum Eximio P. Carolo Musetat S. I. Sacræ Theologiæ Doctore, qui testatur se Romam scripsisse, ibique Resolutionem benignam, quam defendimus, multis Viris doctis visam fuisse probabilem. Multos etiam alios consului, qui subscribere visi, quorum omnium sententiam iam securiorem reddidit publica Disputatio, quæ summo plausu habita inscribitur, *Sacra Theologia Ferdinando III. Cæsari, Pio, Iusto, Forti, in celeberrima & antiquissima Vniuersitate Viennensi, authoritate inclita Facultatis Theologicæ, pro consequendo Doctoratu die 3. Febr. Anni 1648. defensa ab adm. Reu. D. Gregorio Helnegger, nobili Styro, Protonotario Apostolico, Parocho*

Aliquorum Theologor. Romanor. sententia.

in Baiteffen in Tayam. Præside R. P. Martino Palkonicke S. Iesu SS. Theologiæ Doctore, ac in eadem Vniuersitate Professore ordinario, & è titulo suppono multa. *Primò*, has Theses prodiisse authoritate Facultatis Theologicæ. *Secundò*, fuisse propositas à duobus viris doctissimis. *Tertiò*, fuisse pacificè defensas, adeoque ab Vniuersitate tales vt minimum iudicatas, quæ nihil contra Fidem, nihil contra bonos mores haberent. Posito igitur omnes esse securissimas, & probabilissimas, quinquagesimam recognoscamus. *Pagina 32. sic lego.* [Controuertitur, An si quis certus, quod peccauerit mortaliter, dubitet negatiuè se tale peccatum esse confessum, eo ipso liber sit ab eius confessione? Negatiua placet sententia (nimirum quæ docet non teneri tale peccatum confiteri) citant Caramuelem hoc tractat. de consc. dob. & probant, quia ratio multiplex reddi potest. Primum quidem, quia de scrupolosis plurimi tenent non obligari eos ad confitendum, nisi iurare possint mortale fuisse peccatum, & nunquam confessum. Sà *verb. dubium*. Palao *parte 1. disp. 4. puncto 2. numero 4.* & alij. Deinde, si quis veniat ad confessionem eum peccato, de quo negatiuè inuincibiliter dubitat an sit confessus; & dicat, *Accuso me de hoc peccato, si necdum sum confessus: si autem fortè sum confessus, me non accuso:* tali inquam, si de nullo alio se absolutè accuset peccato, absolutio impendi non potest quia hæc certam requirit materiam propter periculum committendi sacrilegium: ergo peccatum taliter confessum, non est sufficiens materia, multo minus necessaria confessionis: talis autem non tenetur aliter confiteri, imò si fortè prius est confessus, nullo tenetur præcepto idem peccatum confiteri secundò, Præterea, si dubium sit positiuum, adeoque vtraque conditionis pars appareat probabilis, posset eligere, quamcumque volet; adeoque non confiteri, vt eximij tradunt Doctores Suarez *disputat. 22. sect. 9. numero 5. & 5.* Conink *disputatione 7. de pænitent.* ergo à fortiori non tenebitur confiteri si nulla ratio occurrat. Ratio à priori est, quia non potest esse certior obligatio confitendi quam sit fundamentum & radix huius obligationis: atqui totum obligationis confitendi fundamentum est peccasse mortaliter & nec dum esse confessum, ideoque alterutro deficiente non est obligatio confitendi, vt patet: ergo, si non sit certum obligationis fundamentum confitendi, hoc ipso oritur dubium de obligatione: sed dubia obligatio nulla est obligatio; in dubio enim de obligatione standum pro libertate. Palao *cit. disp. 3. pag. 7.* cum multis. Demum ex Trident. cit. ea solùm obligatur mortalia pœnitēs confiteri, quorum conscientiam habet, conscientia autem ex communi Doctorum est iudicium de rebus agendis, aut de honestate aut turpitudine actionis: dubitans negatiuè hoc non habet: ergo nec conscientiam: ergo non tenetur confiteri, de quibus negatiuè dubitat, an ea sit confessus? Hinc sat multi docent, vero dubio dubitantem, an habeat lethale peccatum, posse accedere ad Eucharistiam sine confessione. Granad. *de Euch tractat. 10. disp. 7. n. 13.* apud quem Henriquez, Paludanus, Antonin. Tabiena; sed qui dubitat negatiuè, an commissum peccatum mortale sit confessum; habet verum dubium de peccato mortali: ergo sine vlteriori confessione poterit communicare. *Dices.* Certo debito non satisfit incertâ solutione: sed qui mortaliter peccauit, & dubitat negatiuè, an sit confessus, incertus est de solutione, certus de debito: ergo necdum debito satisfecit confessionis. *Respondeo* argumentum, si vrget, vrgere in dubio positiuo, & contra communem de scrupulosis doctrinam: deinde fortassè in debitis ex contractu oneroso mutuâ contrahentium voluntate obligatio viget solutionis, qui videntur ita contrahere, vt sit obligatio soluendi, donec certo constet factam esse solutionem. Vnde in externo foro sic dubitans ad solutionem compelleretur, quia iudex in eo foro præsumit dubitantem non soluisse, cùm non probet soluisse; aliàs daretur occasio debitoribus asserendi non se soluisse, & præiudicaretur creditoribus, eum quo stat cum fortè soluerint, & quod fortè in re nihil debeant. Quare in conscientiæ foro, estò constet debitum ex contractu oneroso contractum esse, si deinde debitor dubitet, an illud soluerit, excusatur à soluendo; donec constet certò solutum non esse, cui doctrinæ multum fauet Medina *C. de restitut. quæstione 20.* Secundum, quia præsupponunt, dum docet, eum qui malâ fide incipit rem alienam possidere, si posteà dubitet an sua sit vel alterius, non obligari ad restitutionem, quia talis non tenetur alienam suæ indemnitati præferre: ergo à fortiori non tenebitur soluere, quia bonâ fide per contractum verbi gratia, mutui rem alienam cœpit possidere, si posteà dubitet inuincibiliter, an mutatori debeat necne? est enim paritas rationis. Demum in casu nostro, hoc ipso quod inuincibiliter suboriatur dubium negatiuum, cessat certum debitum, adeoque certa obligatio: solum enim tam diu manet certum confitendi debitum, quam diu certum est non factam esse confessionem. Si ergo dubites de facta confessione, hoc ipso debitum quod ante certum fuit, labefactas. Nec inde sequitur certum debitum incertâ solui solutione: hoc ipsum enim quod inuincibile dubium de solutione incidit, incertum incipit esse debitum. Atque iam dicta à paritate rationis, in dubio negatiuo, an mortale sit commissum peccatum? locum habent. Sic opinamur, & humanæ consulimus fragilitati, quæ opinionum vsque adeò roboratur probabilitate, vt sine iis cum ordinariis præuenientis gratiæ auxiliis videatur moraliter subsistere non posse] *Huc vsque ex Thesibus Viennensibus.*

Citatur Caramuel. At ipse aliter philosophatus de dubio peccato, & aliter de certo peccato & dubia confessione. Vide quæ superiùs o.t. sunt dicta.

Hic male confundit dubium cū probab litate.

An habens peccatū dubium possit accedere ad Eucharistiā sine confessione?

An certo debito solutio dubia satisfaciat?

An à Iure humano argui possimus ad diuinum?

An qui dubitat teneatur restituere?

Quàm sint vtiles opiniones probabiles?

D. Iosephus de Iannario.

MCMXXXI. Hic libet modò imprimitur, & illum taoit facio, vt moræ impatiens foliatim legam, & eius rationibus vbi occasio postulat, meas sententias confirmem.

EST Vir ingeniosus & doctus, & qui maioris facit vnam rationem fortem, quàm illos omnes, qui numerum Authorum sequuntur. Iste igitur *parte 2. Resolutionum selectarum, resolut. 69. num. 6.* sic inquit.

Probat secundò Merolla *num. 99.* his verbis. Quia si contraria opinio esset vera, sequeretur esse omninò in arbitrio pœnitentis confiteri, vel non confiteri peccata dubia: sed

consequens

consequens est falsum, vt omnes concedunt: Ergo &c. Probatur sequela maioris. Nam duobus modis potest contingere, rem aliquam esse dubiam. Vno modo, quando pro neutra parte habemus rationes, seu coniecturas probabiles; ita dicimus esse dubium, An numerus hominum, qui modò sunt in hac ciuitate, sit par, vel impar? & hoc appellatur dubium merè negatiuum. Alio modo dicitur res dubia, quando pro vtraque parte habemus coniecturas, seu rationes probabiles, vt in exemplo supra allato de eo, qui habet rationes æquè probabiles, pro vtraque parte, an res, quàm inuenit, sit Petri vel Pauli? & hoc appellari solet dubium positiuum. Peccatum igitur dubium, quod cadit sub præcepto confessionis, non dicitur dubium primo modo, vt patet, quia nullam habeo coniecturam probabilem, me aliquod peccatum mortale commisisse; quomodo possum obligari ad illud confitendum? Dicitur ergo peccatum dubium secundo modo: ergo semper erit in potestate pœnitentis illud confiteri, vel non confiteri. Probatur consequentia, quia cùm habeat rationes ex vtraque parte probabiles, nempe & peccatum illud commisisse, & non commisisse, poterit sequi hanc opinionem probabilem, se non perpetrasse, & ita illud non confiteri, quamuis de opposito habeat rationes probabiles; quod est contra communem sensum,& vsum omnium fidelium. Hæc Metolla ibi.

Dubium duplex, negatiuum & positiuum.

An dubium positiuum à probabilitate distinguatur?

Hoc quod docet de dubio negatiuo est euidentissimum & tamen à multis negatum.

An peccata probabilia sint in cõfessione explicanda?

MCMXXXII. At hoc fundamentum facilè corruit. Quia responderet concedendo totum, dum potest pœnitens non confiteri peccata dubia, vt dixi *in prima parte mearum Resolutionum variarum* cum Coninch, Henriquez, Ioanne Præposito, & Lessio, quibus nunc addo Amicum *tom.*8. *disp.*13. *sect.*3. *num.* 55. Caramuel *in sua Morali Theolog. lib.* 3. *disp.* 4. *art.* 1. *num.* 1481. Et nouo fundamento id euidenter ostendo. Quia peccata illa dubia, vel sunt materia necessaria, vel voluntaria Sacramenti Pœnitentiæ; Non enim dici potest, quòd sint voluntaria; ergo debemus dicere, quod sint materia necessaria. Sed materia necessaria Sacramenti Pœnitẽtiæ trahit necessariò formã, seu, exigit necessariò formam absolutionis ad componendum vnum Sacramentum Pœnitentiæ. Sed peccata dubia possunt non esse (res enim, de qua dubitatur, existimatur esse, & reuera non est; & existimatur non esse, & reuera est; hoc enim necessariò fert secum dubium) ergo si peccatum dubium reuera non est, id quod non est trahit necessariò formam: sed hoc est absurdum, quia quod necessariò trahit, debet necessariò esse, cùm tractio sit actio, siue moralis, siue physica. Ergo implicat etiam, quod peccata dubia sint materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ. Nec valet dicere, quod trahat necessariò formam conditionatam: quia debet necessariò trahere formam dum est materia absoluta, vt clariùs infra.

An & dubia?

An Ianuarius euidẽter probet nostram sentẽtiam?

Materia quæ non est, non postulat formam.

MCMXXXIII. Confirmatur. Quia peccata dicuntur dubia, non in ordine ad seipsa, quasi reuera essent & non essent, sed in ordine ad intellectum, qui certum iudicium ferre non potest circa tale obiectum, nempe circa peccata dubia; Sed implicat dicere, quòd peccata, quæ sunt trahant, seu exigant formam conditionatam, vel quæ non sunt, trahant seu exigant formam, etsi conditionatam: quia operari sequitur ad esse, & quod non est operari non potest, & consequenter nec trahere; & quod absolutè est, absolutè trahit, sicuti absolutè operatur. Ergo dici non potest, quod peccata dubia sint materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ, quia peccata dubia in se reuera vel sunt, vel non sunt. Et relatio obiecti, nempe peccati dubij, in ordine ad potentiam, nempe ad intellectum, ex qua oritur dubietas, est relatio rationis, quæ nihil est, nec ingreditur ad componendum Sacramentum Pœnitentiæ.

Peccata hæc sunt vel nõ sunt certa quoad se: at dubia dicũtur quoad nos.

Ostendo magis hanc veritatem alio medio. MCMXXXIV.
Nam si quis habet materiam certam in aliis Sacramentis, & vti vult materiâ dubiâ, peccat mortaliter. Qui enim habet aquam rosaceam, & habet aquam vsualem naturalem, & vtitur rosaceâ in baptizando, peccat mortaliter: Et si proferat formam sub conditione; exponit enim se periculo probabili frustrandi Sacramentum; sic etiam qui habet hostiam triticeam, & spelticam, & vult vti spelticâ, & sub conditione proferre formam consecrationis, ob eandem rationem peccat. Ergo sic à pari, qui habet peccata venialia certa, quæ sunt materia certa voluntaria Sacramenti Pœnitentiæ, & mortalia dubia, quæ sunt materia necessaria (secundùm aduersarios) Sacramenti Pœnitentiæ, peccat mortaliter, si confiteretur peccata mortalia dubia, dum habet peccata venialia certa ob eandem rationem.

Nota hanc rationem.

An vti possit materia dubia in aliis Sacramẽtis.

Confirmatur primò, quia peccata venialia MCMXXXV.
non sunt necessariò confitenda secundùm omnes Catholicos, & Scholasticos; sunt enim materia voluntaria Sacramenti Pœnitentiæ ex vi Concilij Tridentini. Ergo si peccator haberet peccata mortalia dubia, & peccata certa venialia, teneretur confiteri necessariò peccata venialia sub pœna peccati mortalis, ne vteretur materiâ dubiâ in Sacramento Pœnitentiæ, dum adest certa; sed dicere, quod tenemur confiteri venialia sub pœna peccati mortalis, est absurdum, quia est nouum præceptum non impositum à Christo, nec à Conciliis, vel Patribus, imò ex iis habemus oppositum; ergo debemus dicere necessariò, quod peccata dubia nullo modo sint materia Sacramenti Pœnitentiæ.

An venialia sint necessariò cõfitenda?

An aliquando teneamur illa confiteri per accidẽs?

Nec respondeas cum Bardo. Quod nemo tenetur ad confessionem venialium: conceditur simpliciter, & absolutè: cæterùm, ex suppositione aliqua; ne scilicet periculo irritandi Sacramentum exponamur, negari id debet: Neque est nouum obligari aliquem ex suppositione ad fatenda venialia, vt euenire poterit in multis aliis casibus; v. g. si quis ex pura deuotione votum emittat confitendi semel singulis mensibus, iste vouens, quamuis mortalibus careat, tenetur tamen venialia fateri. Hæc Baldus.

An possit aliquis se obligare voto ad venialia peccata confitendum?

Quia contrà est. Nam peccata venialia, si MCMXXXVI.
essent necessariò fatenda cum peccatis mortalibus dubiis, sequeretur, quod venialia essent, seu euaderent materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ, contra Concilium, vt dixi. Sed

non

An materia Sacramétorum pendeat à voluntate pœnitentis.

non possumus dicere, neque simpliciter, neque ex suppositione, quòd venialia sint materia necessaria, cùm materia Sacramentorum nullo modo possit pendere à voluntate pœnitentis, vt patet. Nec exemplum allatum facit ad rem; nam, qui vouit confiteri semel in mense, constituit materiam voti totum Sacramentum, nempe confessionem & absolutionem, & sic non facit, quòd peccata venialia sint materia necessaria Sacramenti; sicut faceret præceptum confitendi peccata mortalia dubia; sed constitueret Sacramentum materiam necessariam voti; quod Sacramentum siue fiat ex peccatis venialibus, siue ex mortalibus, alias confessis, siue ex mortalibus non confessis, parum refert voto, cui satisfit per positionem Sacramenti Pœnitentiæ quomodocunque.

Nota bene hãc solutionem, quia est plena ingenio.

Imò addo, quod etiam si Pœnitens voueret confiteri peccata venialia, neque hæc esset materia necessaria Sacramenti, sed Voti. Vnde teneretur illa confiteri non ex vi Voti, quia non traheret peccata hæc, etiam quatenus statent sub voto, formam Sacramenti, sed ipsa, & forma Sacramenti traherentur necessariò à voto, ex quo patet, paritatem non facere ad rem nostram.

MCMXXXVIX. Addo insuper, quod etiamsi paritas procederet, posset ita retorqueri argumentum. Peccatum veniale fit materia necessaria ex voluntate pœnitentis, qui votum emittit confitendi singulis mensibus. Ergo etiam peccatum dubium in casu nostro, si fit materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ, debet fieri dependenter à voluntate pœnitentis, qui vult confiteri peccata dubia mortalia ad euitandum periculum irritandi Sacramentum. Ergo peccata dubia nullo modo sunt materia necessaria Sacramenti Pœnitentiæ.

An possit se aliquis voto obstringere ad confitendum peccata dubia, aut probabilia?

Hucusque Iosephus de Ianuario, & omnia solidè & ingeniose.

Ferrantinus.

MCMXXXVIII. SCripsit librum eruditum de Scandalo, in quo multas Quæstiones difficiles ingeniose pertractat, & prudenter decidit: inter quas septuagesima septima inquirit, *Vtrum peccatum dubium sit necessariò confitendum?* & quia multa scitu digna adducit vt suam opinionem statuat, operæpretium iudicaui totam Quæstionem hanc reponere, addendo aliquas notas marginales. Ergo Ferrantinus sic incipit.

Ferrantinus laudatus.

MCMXXXIX. DVplex est Dubium, quantum ad quæstionem præsentem spectat: positiuum, & negatiuum:

Dubium duplex, positiuum & negatiuum.

Dubium positiuum tunc est, quando quis habet pro vtraque parte iudicium probabile, quod aliquid sit, & etiam quod non sit; vel (licet non ita propriè) quando illud habet pro vna parte, & non pro altera.

Hic confundit dubium positiuũ cũ probabilitate.

Dubium verò negatiuum est, quando pro neutra parte habet probabile iudicium, & sic remanet suspensus, nec affirmando quod res sit, neque negando, &c.

Repugnat pari ratione probabilem pro vna tantùm parte.

Et tunc propriè dicitur aliquis dubitare, vt benè aduertit Ioannes Præpositus *quæst. 5. de integr. confess. n. 113.* quando nimirùm fluctuat, nec potest in alterutram partem determinatum iudicium formare.

Fortè & hoc etiã est impossibile, si de actibus propriis agatur.

Id autem, vt benè etiam ibidem aduertit, euenit aliquando, quia pro neutra parte occurrit ratio iudicandi verbi gratia, quod astra sint paria, vel non sint: aliquando verò, quod etiam aduertit Sà *verb. Dubium numera 1.* quia pro vtraque occurrunt probabiles rationes: vnde fieri potest, vt intellectus in neutram partem iudicium inclinet, sed suspensus remaneat: sicuti accidit interdum, quando quis, vel secum ipse solus, vel vnà cum aliis concludit de aliqua re propositis hinc inde variis rationibus, ac motiuis in contrarium; ita, vt non statim definiat, quid agendum. Rursus huiusmodi dubia esse possunt.

Quid sit dubitare?

An astra sint paria?

Hic iterum dubium cum probabilitate cõfundit.

MCMXL. Primò circa substantiam (*aut potiùs* existentiam) actionis materialem, præscindendo à malitia peccati: vt si quis dubitet, vel positiuè, vel negatiuè, an fœminam aliquam aspexerit.

Dubia possũt esse primò circa substantiam actionis naturalis.

Secundò, circa substantiam actionis, quatenus peccaminosæ præcisè, id est præscindendo à qualitate peccati venialis, vel mortalis, sed solùm, an talis aspectus fœminæ, quem certò scit habitum fuisse, fuerit peccaminosus, vel non, propter inaduertentiam v.g. ac indeliberationem.

Secundò circa malitiam præcisè.

.Tertiò, circa qualitatem (*vel potiùs*, quantitatem) ipsam peccati, id est sciendo, aspectum illum verè fuisse peccatum, dubitando tamen, quale peccatum fuerit, veniale, vel mortale.

Tertiò, circa qualitatem peccati.

Quartò denique circa effectum talis actionis, in qua certò scit se peccasse mortaliter, id est circa obligationem confitendi, resultantem ex ea actione mortaliter culpabili, an videlicet illud mortale confessus sit, nec ne?

Quartò, de confessione.

MCMXLI. Dico primò. *Quando quis positiuè dubitat circa substantiam materialem actionis vtrùm v.g. fœminam aspexerit, vel non? non obligatur ad confitendum.*

Prima conclusio meis verbis reddita.

Hæc conclusio solùm ponitur, vt distinctè per singula procedamus; alioqui nec indiget probatione, quia huiusmodi actio sic materialiter accepta non est materia confessionis, quamuis etiam constaret de ipsa.

Qui probabiliter putat, se non fecisse aliquam actionẽ, non tenetur illã confiteri.

Dico secundò. *Quando positiuè dubitat circa substantiam actionis, quatenus peccaminosa præcisè: vtrùm v. g. aspectus ille, quem certò scit habitum esse, fuerit, propter inaduertentiam v.g. ac indeliberationem, præscindendo ab eo, quod vel fuerit veniale, vel mortale; non obligatur ad confitendum.*

Secunda cõclusio. Qui certò scit se aliquã actionem elicuisse, & tamen putat probabiliter eã non fuisse peccatũ, non tenetur illã confiteri.

Quæ conclusio meliùs constabit ex dicẽdis.

Dico tertiò. *Quando pœnitens certus est quod peccarit, dubitat tamen positiuè de qualitate, rationibus vtrinque in contrarium suadentibus & quod non fuerit mortale, non obligatur confiteri. Et multo minus obligatur si habet probabiles rationes ad credendum, quod non fuerit mortale, nullam verò habet ad credendum, quod fuerit.*

Tertia Conclusio. Qui certò scit se peccauisse, & tamẽ probabiliter iudicat se peccasse venialiter, non tenetur confiteri.

Probatur primò ex communi Doctorum: & testatur Lugus *disp. 17. de pœn. sect. 2.* vbi loquens de dubio positiuo, quando sunt rationes, vel motiua probabilia ad credendum, tale peccatum esse commissum, & ad credendum

Non possunt dari rationes

probabiles pro vna tantum parte, quidquid dicat Ferrantinus.

credendum etiam oppositum : vel certè sont saltem rationes probabiles ad credendum vnam partem : non ad obligari ad confitendum peccatum, quod probabiliter iudicat, se vel non fecisse, vel non peccasse mortaliter in illo, vel confessum iam esse tale peccatum.

MCMXLII. Iudiciū practicū non est temerarium, sed prudens.

Probatur secundò : Quia in his casibus potest pœnitens formare iudicium practicum, non temerè, sed prudenter, quod licitè possit tale peccatum non confiteri : quia nimirum habet præuium iudicium probabile, quod non peccarit mortaliter ; & ita sequitur sufficientem regulam prudentiæ in iudicando practicè, sibi licitum esse non confiteri.

Quia hic iterum ait Ferrantinus posse dari rationes probabiles pro vna tantùm parte, pronuncio, Rationem probabilem esse quæ probabilem habet responsionē: & quomodo, quæso responsio erit probabilis, nisi nascatur ex fundamēto & ratione probabili.

Quæ eadem ratio videtur similiter probare, quod possit pœnitens non confiteri peccatum quando sunt oppositæ rationes probabiles vtrinque, quod scilicet peccatum fuerit, & non fuerit mortale : & similiter quando sunt rationes huiusmodi probabiles, quod non fuerit mortale, nulla verò probabilis ratio quod fuerit, videtur, inquam, simili modo probare, quamuis nullum sit actuale, ac probabile iudicium, sed illæ tantum probabiles rationes in actu primo.

MCMXLIII. Quia adhuc potest sine temeritate formare pœnitens assensum, quod non obligetur ; sicut posteà dicetur, quando dubium est negatiuum.

Tertiò probatur conclusio. Quia sicuti in aliis materiis ad obseruationem præcepti satis est, si sequamur simile iudicium probabile, ita etiam in materia præsenti de peccato dubio.

Conclusio quarta. Qui probabiliter putat se non debere confiteri, non tenetur confiteri.

Dico quartò. *Quando dubitat pœnitens positiuè circa effectum actionis, quam certò scit fuisse peccaminosam mortaliter, id est circa obligationem confitendi, resultantem ex ea actione moraliter culpabili: an videlicet illud peccatū mortale sit confessus, nec ne, non obligatur confiteri.*

Quia sequi potest iudicium probabile, quod non teneatur iterum confiteri, & ita iuxta illud operari non confitendo.

Probatur ex dictis. Quia sic nec iudicat, nec operatur temerè, sed iuxta regulam rectam prudentiæ : Ergo,

MCMXLIV. Coninch aliqualiter nostræ conclusioni contradicit *disp. 7. de integrit. Confess. dub.* 8. *num.* 68. Vbi loquens de eo, qui scit, se peccasse, dubitat tamen, an tale peccatum sit confessus, probabilius esse credit, quod teneatur confiteri, sicut is, qui scit, se debuisse centum, & ita dubitat an soluerit, non est liber, inquit, à solutione, saltem partiali: quia per solutionem incertam non potest satisfacere certo debito.

An debito certo satisfaciat solutio probabilis.

Addit nihilominùs exceptionem pro scrupulosis, &c.

An eodem modo cum scrupulosis, ac cum cæteris agendum sit?

Plus addit Sà *verb. Dubium, n.4. & 5.* Vbi Vbi postquam dixisset scrupulum deponendum esse consilio docti viri, aut ratione probabili, aut cum dubitatur, an sit scrupulus, subdit: *Scrupulosus ne confiteatur, nisi quæ potest iurare fuisse peccata mortalia, & se nunquam illa fuisse confessum.*

Cōsiderētur ista verba.

Lugus *de pœnit. disp. 16. sect. 2. vbi supra,* reiicit id, quod dicit Coninch ; tum quia in aliis præceptis, satisfit per solutionem probabilem, quantumuis in illis obligatio sit certa, v. g. ieiunandi, audiendi sacrum, &c. Tum quia Theologi excusant à reiteranda confessione eum, qui confessus est confessario habenti solum iurisdictionem, iuxta probabilem aliquam sententiam de eius valore : tum denique, Quia opinio probabilis est, quod detur Sacramentum Pœnitentiæ validum, & informe, & per consequens ea peccata non sunt iterum explicanda in confessione, quamuis verè sit tantùm probabilis valor præcedentis confessionis.

An qui confessus fuit Sacerdoti habenti probabilem iurisdictionē teneatur iterum cōfiteri?

HActenus de Dubio positiuo : nunc de negatiuo : de quo negatiuo non leuis difficultas. MCMXLV.

Melius diceret, Hactenus de probabilitate.

Primò, quando est de peccato, an fuerit commissum.

Secundò, quando scitur esse commissum, dubitatur autem negatiuè, an fuerit mortale.

Tertiò; quando scitur fuisse commissum, & fuisse mortale, dubitatur tamen similiter negatiuè, an dictum fuerit in confessione.

Proponūtur dubia quæ occurrere possunt.

Dico quintò. *In primo casu quando dubium negatiuum est circa substantiam actionis, quatenus peccaminosa præcisè. v. g. Si pœnitens dubitet negatiuè, an in aspectu fœminæ peccarit, præscindendo à peccato veniali, & mortali, non tenetur confiteri.* Ita Coninch *vbi supra num.69.* & alij : rationes adducam infra. Coninch ita *loco citato conclus. 2.* Qui tertio modo dubitat, id est : quando pro neutra parte occurrunt sufficientes rationes, vt possit de ea probabile iudicium ferre, an aliquid fecerit, quod credit esse peccatum; non tenetur confiteri.

Cōclusio 5.

At Ego puto hunc casum impossibilē esse: quia cū sit in possessione innocentia, ipsa carentia rationis pro condemnatione, est ratio fortissima pro manutentione. MCMXLVI.

Quia ad hoc requiritur, vt saltem probabiliter possim iudicare, me peccasse, quod talis nequit facere.

Dico sextò, *Probabile esse, quod neque in secundo casu peccet, qui non confitetur peccatum, quod scit, se fecisse, dubitat tamen negatiuè, an fuerit veniale, vel mortale.* Cōclusio 6.

Quamuis enim melius facturus sit, si confiteatur, nihilominus probabile est, tum speculatiuè, tum practicè, quod non peccabit, si non confiteatur.

Possem dicere hūc casū esse impossibilem, & argumentum à possessione resumere.

Hanc conclusionem negat ibidem Coninch *conclusione 2.* loquens de eo, qui scit se aliquid fecisse, dubitans tamen negatiue, an sit mortale.

Hic enim, inquit, tenetur confiteri : Quia scit, se aliquid commisisse, quod est accusabile in illo foro, & nequit illud ferre iudicium, quale sit : Quare nullo modo potest probabiliter iudicare, non esse peccatum mortale, aut non esse materiam necessariam confessionis.

Aio possē formare iudicium probabile, iuxta ea quæ superius diximus.

Lugus vbi supra §. *Aliqui dicunt :* refutat, & optimè, quod asseritur à Coninch ; dicens aliquos asserere, quando est dubium negatiuum de peccato ; an sit commissum, non esse obligationem confitendi ; secus quando constat, esse commissum, dubitatur verò an fuerit mortale, aut veniale; & citans eundem Coninch. Et *num. 69.* Subdit hoc non videri dictum consequenter : quia, si excusatur in primo casu, quatenus in dubio melior est conditio possidentis suam libertatem in ordine ad non confitendum tale peccatum dubium ; & quia non debet condemnari, aut cogi pati sententiam propter delictum, quod non probatur ; excusari etiam debet in secundo casu propter easdem rationes : Quamuis autem constet fuisse peccatum, non tamen, inquit, omne

Lugus refutat Coninch.

Inconsequēter loquitur Ægid. Coninch.

omne peccatum est materia necessaria confessionis.

An omnes Theologi defendāt cōtrar à seni. S. Thom. Suarez. Sanch.

MCMXLVII. Deinde, ait omnes alios Theologos, duobus exceptis, docere peccata dubia esse necessario confitenda, siue dubium sit de substantia actionis, an fuerit facta, siue an fuerit mortalis, siue an fuerit illud peccatum in confessione dictum. Et citat S. Thom. cum aliis, quos referunt, & sequuntur Suarez *disp.22.sect.9.*& Thomas Sanch *lib.1.Sum c.10. n.66* dicentes esse rem omnino certam.

Pro prædicta tamen sexta Conclusione citati possunt alij Authores, & quidem graues.

An Coninch bene explicetur à Layman.

In primis Paulus Layman *lib.2 tr.1. 5. §. 4. n.37.* non solum ipse in eam inclinat(quamuis non sine aliquali timore)sed etiam pro eadem interpretatur Coninchum.

De qua tamen interpretatione, vt verum fateat, valde dubito.

Referamus verbatim vtriusque sententiam; vt verè intelligamus, an huiusmodi interpretatio subsistat.

MCMXLVIII. Ibi igitur Layman in casu, quo quis post diligentem animi discussionem dubius maneat, vtrum mortaliter peccauerit, ita vt in neutram partem assentiendo inclinare possit, quærit, *An teneatur peccatum sub dubio confiteri?* Posteà respondet communiter Doctores affirmare.

Deinde subdit hæc verba? *Contrarium reperi apud Ægidium Coninch. tom.2. de de Sacram.disp.7. dub 8. concl. 2.* Sed ego tale contrarium non inuenio apud Coninch *loco cit.* quod sic ostendo.

Quid Laym. doceat, & quid sit suæ doctrinæ cōtrarium?

Dixerat Layman, communiter Doctores affirmare, quod dubius, vtrùm mortaliter peccauerit, ita, vt in neutram partem assentiendo inclinare possit, teneatur sub dubio confiteri. Si ergo Coninch, contrarium assereret, dicere deberet, quod dubius negatiuè de qualitate peccati venialis, vel mortalis, non teneatur confiteri sub dubio.

Sed hoc non dicit: sed solùm concedit, quod non teneatur confiteri, quando dubitat negatiuè de substantia actionis quatenus peccaminosæ præcisè: nimirùm, vtrùm peccarit, nec ne, præscindendo à qualitate peccati venialis, & mortalis. Constat ex præcitatis ipsius verbis *eo numero 69. conclus. 2* vbi sic:

Aliud est dubitare, an actio sit peccatum, aut nō? & aliud, scire cā esse peccatum, & dubitare, an sit veniale, vel mortale?

Qui tertio modo dubitat, videlicet negatiuè, an aliquid fecerit, quod credit esse peccatum, non tenetur confiteri; quia ad hoc requiritur, vt saltem probabiliter possim iudicare, me peccasse: quod talis nequit facere, &c. Secus est de eo, qui scit se peccasse, negatiuè tamen dubitat an sit mortale: hic enim tenetur confiteri, quia scit se aliquid commisisse, quod est accusabile in illo foro, & nequit vllum ferre iudicium, quale sit. Quare nullo modo potest probabiliter iudicare non esse mortale, aut non esse materiam necessariam confessionis.

MCMIL. Ecce qualiter in his duobus casibus diuersimode sentiat Coninch. In primo enim ait, dubitantem negatiuè circa substantiam actionis, quatenus peccaminosæ præcisè, non teneri confiteri: in secundo verò dicit, scientem substantiam actionis, quatenus peccaminosæ præcisè dubitantem verò de qualitate peccati, teneri ad confessionem.

Non ergo videtur Coninch posse pro sexta hac conclusione adduci, in quam tamen, vt dixi, inclinat Layman, licet in fine dicat, nihil se velle in hac re determinare, sed aliorum iudicio committere. Quamuis etiam *loco cit.* conetur eam aliquo modo probare.

An Tridentinum faueat huic Cōclusioni?

Primò ex Tridentino *sess. 14. cap. 7.* vbi in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum exigit, vt confiteantur omnia, & singula peccata mortalia; quorum memoria cum debita diligenti præmeditatione habeatur, &c.

Ergo ea solum mortalia, quæ sunt in memoriâ, & conscientiâ pœnitentis post debitum examen; qualia non sunt, quæ sunt dubia negatiuè, cum non possint dici esse in memoria, & conscientia pœnitentis. MCML.

Innocens est præsumendus, quē esse reum nulla ratio persuadet.

Secundò, quia in dubio delictum non est præsumendum, & in nullo foro accusandus aliquis de delicto, quod non potest ita ostendi, ab eo esse commissum, vt indicia, & coniecturæ patiant assensum.

An in mortis articulo aliter sit agēdum, quā in vitæ decursu.

Deinde §. *Not secundò* subdit pœnitentem de sua contritione incertum, si vitâ excessurus sit, teneri lege naturali ad confessionem peccati dubij negatiuè circa qualitatem; an scilicet fuerit mortale, vel veniale.

Quādo quis confitetur ea peccata, quæ tenetur confiteri, ea quæ non tenetur confiteri (puta, dubia, vel probabilia) remittuntur per accidēs.

Nihilominus inquit, si appropinquante periculo mortis, seu in decursu vitæ alia peccata sua, quorum conscientiam habet, confiteatur, tacito illo, de quo post diligentem inquisitionem dubitat, an commiserit, vel an fuerit mortale? tunc probabile apparet, non incumbere eius confitendi obligationem, &c. Quandoquidem confitendo bona fide, per accidens remittuntur etiam, quæ ignorantur.

Citatur à Lugo pro hac sexta concl. Io. Præpositus qui tamē potius contradicit.

Ioan. Præpositus *in præsenti quæstione 5. de integritate confessionis dub. 3. numero 117.* citatur pro hac sexta Conclusione a Lugo: sed vt mihi videtur, cum bona venia tanti Authoris, potiùs contradicit: nisi quod per quandam consequentiam colligi potest, eum ita debere sentire, quando dubium huiusmodi negatiuum est circa qualitatem, sicuti sentit, quando est circa substantiam actionis, quatenus peccaminosæ. Examinemus rem diligentiùs.

Authores, qui tenentur antecedent, non debent pro consequēti citari. sæpe enim negabūt cōseq.

Lugo *vbi supra* post impugnatam Coninchij sententiam dicentis, quando est dubium de peccato, an sit commissum, dubitatur vero an fuerit mortale, aut veniale; subdit hoc non videri consequenter dictum; ideoque alios videri vniuersaliter sentire non esse obligationem confitendi illud peccatum, quod post debitum examen, dubium manet an fuerit, vel non fuerit commissum? vel etiam si constet, fuisse commissum, dubitatur, an fuerit mortale, aut veniale? MCMLI.

Et citat Laymanum, & Ioan. Præpositum, quod id sit speculatiuè probabile, licet in praxi non sit à contraria recedendum.

De opinione Laymani, iam dictum est supra: Quid opinetur Præpositus, ex eiusdem verbis colligendum est. MCMLII.

Præpositi opinio.

Sic igitur ait num.113. *Homo potest esse dubius de tribus conditionibus peccati. Primò, num peccatum commiserit. v. g. habuerit delectationem morosam? quo casu dubium versatur circa facti substantiam. Secundò, certus*

de

de facto potest dubitare de qualitate peccati, v. gr. certus est, quod commiserit peccatum detractionis, potest dubitare, an in eo mortaliter peccarit, vel solùm venialiter? Tertiò, certus de facto, eiusque conditione potest dubitare, num illud in confessione clauibus subiecerit? Hæc ibi.

Postea num. 116. ait. *Obligatur confiteri is, qui post diligens examen dubius est de qualitate sui peccati, num sit veniale an mortale?*

Et immediatè post ait num. 117. *De primo genere dubij videtur posse esse aliqua difficultas, quando scilicet præmisso examine remanet dubius, num aliquod peccatum commiserit?*

MCMLIII. Deinde pro vtraque parte proponit rationes probantes: Primò, quod sit obligatio confitendi: secundo, quod non sit talis obligatio.

Hanc posteriorem partem dicit num. 119. semper sibi visam esse speculatiuè probabilem; similiter, & Lessio, & quibusdam aliis à se consultis. His dictis conatur etiam soluere argumenta pro sententia priori.

Denique num. 120. explicat se, dum dicit, posteriorem partem videri speculatiuè probabilem, quia non iudicat in praxi recedendum à priori opinione.

Apertè igitur constat, Præpositum eo num. 116. asserere, quod teneatur confiteri is, qui dubius est de qualitate sui peccati, an sit veniale, vel mortale? non verò asserere, quod sit speculatiuè probabile, quod non teneatur.

MCMLIV. Quando verò num. 119. dicit, esse speculatiuè probabile, quod non teneatur confiteri, qui dubitat; loquitur de dubitante circa substantiam actionis peccaminosæ præcisè, non verò de dubitante circa qualitatem sui peccati,

Hucusque Ferrantinus; & in hoc eius commendanda est sinceritas, quòd tanto studio examinauerit Authores, quos bona fide pro sua poterat allegare sententia: mallens eorum patrocinio carere, quàm quòd Lector notitia veritatis careat. Cæterùm huic Quæstioni sic promota has periodos addit.

Additio prima Ferrantini ad præsentē Quæst.

Opportunius visum est hîc addere, quàm in fine totius Operis, sequentes assertiones plurium aliorum, quorum authoritate, & doctrina meliùs firmari possint, quæ dixi in hac quæstione de peccato dubio non confitendo necessariò.

MCMLV. Post absolutum igitur totum hoc opus Theoreticarum, ac practicarum Disputationum, ad meas manus peruenit præter alios, quos citat in suo postremo tomo Eruditissimus P. Diana, Ioannes Caramuel in Theologia morali Louanij impressa anno 1645. qui valdè fauet iis, quæ à me dicta sunt.

Diana. Caramuel.

Et primo quidem *lib. 3. disp. 4 sect. 1. n. 1481.* sic ait.

Teneo secundò, *eum, qui dubitat de peccati commissione, quantitate, aut absolutione, non teneri confiteri.* Ego verò in præsentia non disputo de eo, qui dubitat de absolutione.

Hæc Thesis intelligenda est iuxta ea, quæ superius Art. I. sunt dicta.

Deinde ad probandam assertionem suam proponit *art. 2. num* 1493. Theses Louanienses; & ait. Primo loco recensendæ veniunt Theses publicæ in nostra Vniuersitate defensæ; quibus maiorem authoritatem adtribuimus, quàm placitis priuatorum Doctorum. Cùm enim sine contradictione defendi permittuntur, dicendæ sunt iudicari probabiles à Superioribus, & reliquis Doctoribus, qui possunt, & debent curare, ne improbabiles sententiæ in publico Gymnasio defendantur. Dico igitur benigniorem sententiam sæpè Louanij in doctissimo PP. Iesuitarum Gymnasio me præsente defensam. Ita Caramuel.

Theses Louanienses. Quanti faciendæ sint Theses publicæ in aliqua Vniu. illustri Facultatis Theologicæ cōsensu aut approbatione defensæ.

MCMLVI. Qui postea num. 1502. refert Laymanum limitantem hanc sententiam, ac dicentem, neminem teneri in decursu vitæ peccata dubia confiteri; teneri tamen in articulo mortis.

Layman de artic. mortis, & de cursu vitæ.

Ad quam Laymani limitationem sic subdit *num.* 1503. Benè inter mortis articulum decursum vitæ distingui. Qui enim vitæ decursu dubitat, an mortale commiserit, si aliis certis, iisque mortalibus peccatis careat, non tenetur confiteri, sed posset ad venerabile Sacramentum accedere, confessione Sacramentali omissâ. At in articulo mortis resultat noua quædam obligatio suborta extanti periculo; quia moribundus, tametsi non teneatur confiteri peccata dubia, non debet egredi ex hac vita sub dubio: tenetur igitur reddere certam suam salutem, illud dubium peccatum delendo, nimirùm vel directè, conditionatè, confitendo illud sub conditione, & conditionalem absolutionem recipiens; vel indirectè per pœnitentiam Sacramentalem, alia peccata, tacito dubio peccato, confitendo, vel aliud Sacramentum recipiens, vt per accidens conferat primam gratiam; vel saltem, si aliunde non obstaret, eliciendo actum contritionis. Consultò (si aliunde non obstaret:) posset enim adhuc dubitari, an ille deberet confiteri, vt obediret Ecclesiæ confessionem in articulo mortis præcipienti: Et credo hoc præcepto non obstringi peccato certo, illoque mortali carentes.

Quæ distinctio placet Caramueli.

MCMLVII. Quod verò spectat ad Eucharistiæ sumptionem, non præmissa confessione Sacramentali de peccato dubio, non disputo nunc, cùm sit Sacramentum viuorum per gratiam.

Quid Granadus de sumptione eiusdem, nō præmissa confessione de peccato dubio.

Solum hic addo ad pleniorem notitiam Iacobum Granadum *in 3. part. controu. 6. tract.* 10. *disp. 7. num.* 13. relatum à Diana in compendio *pag.* 181. *num.* 52. etiam ipsum excusare à mortali eum, qui cum dubio peccati mortalis accedit ad Communionem.

Cæterùm pro nostra opinione videri possunt distinctè Authores apud Dianam *part.* 10. *resolut. moral. tract.* 12. *resol.* 2. Vbi de peccatis dubiis, an sint materia necessaria confessionis.

Authores apud Dianā.

MCMLVIII. Præsertim Martinus de S. Ioseph *Confessionis tom. 1. lib* 2. *de pœnit tract.* 6. *num.* 1. Qui vt fideliùs referatur, iisdem verbis, quamuis non Latinis, referendus est. Sic ergo ait. *Obligaeste precepto al que duda, si pecò mortalmente, aunque otros Doctores probablemente affirman, que el, que està dudoso de si cometiò el pecado mortal, ò si le confesiò, que no se inclina mas à vna parte, que à otra, puede practicamente deponer la duda, con la qual queda desobligado de confessar el pecado, de que duda, si lo cometiò, ò lo confesiò, por ser principio llano de derecho, que* in dubiis melior est conditio possidentis. *y como non obligan à confessarse el pecado, que se ignora, que es mortal, tambien parece, que no obliga al que duda si le cometiò.*

In dubio standum est pro possessione quæ præcesserat dubiū.

Denique confirmatur hæc opinio ex his, quæ decreuerunt doctiores quidam Patres in hoc Collegio Romano contra propriam opinionem, quam anteà sustinebant.

Hanc opin. non esse practicè probabilem docet Ildelf. tom. 3. in 1. 2. disp. 229 dub. 14. concl. 8. n. 1372. sed quid inde?

Cùm enim ex Prouincia Austriæ propositiones aliquæ missæ essent Romam ad nostrum admodum R. P. Generalem, ipsius iussu examinandæ à Patribus Reuisoribus, quorum munus est libros diligenter expendere, antequam imprimantur: tale iudicium, quod mox subiiciam, tulerunt vnanimes circa nonam positionem factam.

Rationes quærimus, non nuda verba.

Nona positio hæc erat: *Peccata dubia siue positiuè, siue negatiuè tantum dubia sint, confiteri non tenemur.* Responderunt ita.

MCMLIX. Theologorũ Roman. S. I. censura. Miteris hic quæso hominũ diuersa esse ingenia. Est enim me iudice euidens minus teneri eum, qui negatiuè dubitat, quã qui positiuè: oã si nõ tenetur confiteri, qui habet rationes graues, ob quas iudicat se peccasse, cur tenebitur qui tantum habet leues? cùm ille, qui ne quidem leues habet, quia nullas habet? Hic discursus mihi videtur fortissimus, & euidentissimos.

De peccatis dubiis positiuè non est dubium permitti posse, cùm sit opinio communis Doctorum. De peccatis dubiis negatiuè, circa quod est maior difficultas, iudicauimus olim non debere permitti secundùm nostras Regulas, cùm vix reperiatur vnus Scriptor, qui illam apertè tueretur: nunc verò, cùm iam illam apertè, & ex professo in suis scriptis tueantur, præter Patrem Ægidium Coninch. de Sacramento Pœnitentiæ disput. 7. dub. 8. Petrus Marcantius in Tab. Sacrament. tract. 4. tit. 6. Caramuel. in Theol. moral. lib. 13. disput. 4. num. 1478. Ioseph de Ianuario resol. moralium tom. 1. resol. 2. per totam. P. Io. Martinon. tract. 5. dist. 50. sect. 8. num. 91. & alij multi Scriptores illam iudicent probabilem, censemus posse iam in Scholis Societatis permitti.

PRobatur ergo ex dictis nostra conclusio, quod sit probabile non esse necessariò confitendum peccatum dubium de ipsius qualitate, id est, *Num fuerit mortale, an veniale?*

Et noto primò. Eam dici opinionem probabilem, quæ non leuibus nititur rationibus, vel extrinsecis, vel intrinsecis; hoc est, vel authoritate extrinseca Doctorum, vel intrinseca ex natura rei. Et ita Sanchez *in Summ. lib. 1. cap. 9. num. 5.* ait, opinionem probabilem esse, quæ rationi alicuius momenti innititur, ita tamen vt pro opposita parte nihil conuincens sit.

MCMLX. Quæ sit opin. probabilis. *Sanch. Filliuc.*

Simili modo loquitur Filliucius *tom. 2. tract. 21. cap. 3. num. 133.* Vbi etiam addit *num. 134.* vnius Doctoris probi, & docti authoritatem reddere opinionem probabilem. Quia talis authoritas non est leue fundamentum opinandi.

An vnus Author sufficiat ad probabilitatem.

Eman. Sà. Nemo tenetur tenere opinionem tutiosè, sed sufficit habere tutam.

Et Emanuel Sà expressè docet *verb. dubium num. 3.* posse aliquem facere, quod probabi[illegible]atione, vel authoritate putat licere, & si oppositum tutius sit; sufficere autem opinionem alicuius grauis Doctoris, vel bonorum exemplum.

Vasquez. Azor. An & cui liceat habere sententias singulares?

Sanchez *num. 9.* approbat opinionem Vasquij 1. 2. *quæst. 19. a. 6. disp. 62. cap. 4. initio*, & Azorij *tom. 1. lib. 2. cap. 16. quæst. 6.* dicentium, licere viro docto, qui non parum litteris vacarit, & rectè vtriusque partis fundamenta expenderit, suam singularem opinionem probabiliorem iudicare, & illam sequi.

MCMLXI. Sancius in select. de opin. speculatiuè probabili, &c.

Noto secundò ex Ioanne Sancio *in Selectis disp. 52. num. 11.* inintelligibile videri, aliquam opinionem esse speculatiuè probabilem, & in praxi tuto amplecti non posse.

An etiam in praxi probabilis sit?

Et ratio est. Quia inquit, probabilitas practica à speculatiua differt, tanquam effectus à sua causa. Id enim quod quis opere exequitur iustè, vel iniustè, ab eo nascitur, quod speculatiuè iudicauit, posse agi licitè. Et tandem concludit, quod qui arbitratur speculatiuè, aliquid licitè operari se posse propter rationes probabiles, id tutò executioni mandare potest.

Nota hic sæpè in praxi addi necessariò circumstantias, quæ non erant in speculatione, & istæ debent specialiter examinari? MCMLXII.

Nec dissentit Thomas Sanchez, qui *lib. 2. de matrim.* docuerat ex scientia, vel dubio speculatiuis oriri similem scientiam, & dubium practicè; nec iudicia hæc posse licitè discordare, nisi aliqua ratio specialis sufficienti adhibita diligentia ad veritatem assequendam, iudicium practicum à speculatiuo variare cogat, iudicando hîc, & nunc licitum, quod in communi iudicatur illicitum, aut de eo dubitatur.

His ita notatis, probatur Conclusio, tum ratione extrinseca authoritatis omnium, scilicet illorum, quos hactenus citauimus, tum etiam rationibus aliis intrinsecis, quæ ad probabilitatem eiusdem Conclusionis possunt adduci non sine sufficienti fundamento veritatis.

His notatis prob. concl.

Prima ratio est ex Tridentino *vbi supra*, quam affert Layman, quòd nimirum ea tantum peccata mortalia teneamur confiteri, quæ sunt in memoria, & conscientia pœnitentis. Ergo.

Rationes pro hac sent.

MCMLXIII. Secunda ratio, quòd in dubio delicti nemo cogendus est sententiam subire, & pœnam.

Tertia, quod melior sit conditio possidentis suam libertatem in tali dubio negatiuo.

Sed pœnitens est in possessione libertatis, qua liber est ab obligatione confessionis peccati, de quo non constat, sed dubitatur modo dicto.

Ergo per tale dubium superueniens non est obligandus.

MCMLXIV. Quarta: quòd sicut non tenetur pœnitens confiteri, quando dubium negatiuum est circa substantiam actionis peccaminosæ præcisè, vt concedit etiam Coninch, Præpositus, Lessius, & alij à Præposito consulti; ita neque tenetur, quando dubium negatiuum est circa peccati commissi qualitatem. Quæ illatio ex Lugo valida est.

Hanc consequentiam aliqui concedunt negant alij.

Quinta; à paritate eorum, qui sic dubitant negatiuè de voto emisso, vel de debito contracto; in quibus casibus ad nullam solutionem tenentur.

Item dubius, an fecerit contra legem habentem adnexam excommunicationem ideóque dubitans de excommunicatione incursa, non tenetur se habere pro excommunicato.

Dubitans de excommun. incursa.

MCMLXV. Obiectiones contra eamdem sententiam.

SEd contra ea, quæ dicta sunt. *Obiicies primò.* Certa pro certis confitenda sunt, & dubia pro dubiis. Ergo peccata eo modo dubia negatiuè, siue circa substantiam actionis peccaminosæ, siue solùm circa qualitatem confitenda sunt vt dubia,

Responderi potest: si quis confiteatur peccata huiusmodi dubia in casu, quo non teneatur illa confiteri, velit tamen ad maiorem cautelam, debet ea dicere, vt dubia, reliqua verò certa, vt certa.

Imò

MCMLXVI. Peccata dubia sola non sunt materia, vt certò fiat Sacramentum.

Imò inquit Præpositus *vbi supra n.* 120. §. *Adde*, quãdo dicuntur peccata dubia, adiungẽda est alia materia certa, vt dari possit absolutè absolutio à peccatis. In quo casu pœnitens debet elicere actum attritionis de eo, quod confitetur absolutè. Quia fortasse peccatum illud dubium non est commissum, & ita si certum aliud peccatum cum attritione non adiungeretur, absolutio caderet supra nullum peccatum dolorosum.

An teneamus eligere tutiorem partem?

Obiicies secundò: In dubiis tutior pars est eligenda. Ergo debet pœnitens talia peccata dubia confiteri, cùm hoc tutius sit.

Resp. si Antecedens sumatur propriè vt sonat, hoc est, tutiorem partem esse eligendam, relictâ alterâ, quæ prudenter minus tuta, sit tamen tuta; concedo, quod sit eligenda tutior, ex consilio tamen, non ex præcepto.

MCMLXVII. Sed hic nota partẽ in qua est periculũ peccandi nõ esse tutam. Ergo hæc distinctio non est ad rem.

Si verò antecedens intelligatur de duabus partibus, quarum altera tuta sit, & non sit in ea periculum peccandi; altera verò non careat tali periculo, ac proinde tuta non sit, nec possit pro ea formari iudicium probabile practicum, quod non sit peccatum eam sequi; concedo, quod teneatur ex præcepto partem illam tutiorem eligere, relictâ non tutâ, in qua subest peccati periculum.

Et sic posset negari in vtroque casu consequentia.

Quomodo remittantur mortalia?

Obiicies tertiò. De lege ordinaria quodcumque mortale in homine baptizato remitti debet extra sacramentum per contritionem formalem, vel saltem virtualem inclusam in amore Dei super omnia, & per consequens remitti debet in ordine ad claues, seu cum voto sacramenti pœnitentiæ. Ergo pœnitens obligatur ad confessionem cuiuscumque peccati mortalis, etiam dubij.

MCMLXVIII. Quam voluntatẽ habere debeat homo circa confessionẽ peccatorum?

Respondeo negando consequentiam. Et ad antecedens, dico, quodcumque peccatum mortale extra sacramentum remitti debere per contritionem, & per ordinem ad claues, id est, cum voto absoluto confitendi peccatum: vel conditionato, nimirùm cum voluntate absoluta confitendi peccatum certum: cum conditionata verò peccatum dubium, hoc est, si constaret tunc certò fuisse commissum.

An præceptum sit in possessione?

Obiicies quartò. Præceptum confitendi peccatum est in possessione: Peccatum verò ipsum supponitur dubium. Ergo præceptum confitendi illud prævalet, & seruandum est.

Resp. preceptum confitendi peccatum commissum est in possessione, non verò preceptum confitendi peccatum dubium.

MCMLXIX. Petitio principij.

Quando ergo in obiectione dicitur, præceptum confitendi peccatum est in possessione, & prævalet, si intelligatur ita, vt verè detur præceptum confitendi dubium, petitur principium, & hoc ipsum est in quæstione; & iuxta contrariam opinionem negatur dari tale præceptum, & sic negatur consequentia posita in obiectione.

Conclusio septima.

Dico septimo. *Si constet fuisse commissum peccatum mortale, dubitatur autem de specie; tunc fatendum esse mortale in genere, addendo ignorantiam speciei, ac sub dubio dicendo v. g. vel fuisse peccatum violationis ieiunij, vel furti.*

Vtrum autem sit opinio probabilis dicentium non adesse obligationem confitendi peccatum mortale, quod scitur esse commissum, sed dubitatur negatiuè an fuerit dictum in confessione; nunc non disputo.

Probatur autem prædicta septima Conclusio. Quia præceptum cum sua obligatione de confitendo peccato mortali certo, est in possessione. Ergo.

MCMLXX. Solutio dubium incidens circa præcedentiũ confessionũ dispositionẽ.

EX dictis colligitur solutio eius dubitationis, quæ contingere facile potest, præsertim in scrupulosis.

Quando pœnitens dubitat, an in præcedentibus confessionibus habuerit dolorem de suis peccatis mortalibus, ac proinde an peccatum mortale commiserit in tali omissione doloris?

Neque est difficultas quando dubitat positiuè, dum pro vtraque parte iudicat probabiliter, aut dum habet sufficientes rationes credendi probabiliter, vtramque partem, & quod omiserit dolorem, ac peccarit, & quod non omiserit, & non peccarit.

Difficultas ergo est; quando verè dubitat negatiuè, hoc est, quando post confessiones peccatorum mortalium dubius est, num de illis dolorem habuerit.

Duo hic quæruntur. *Primum est*, An obligetur tunc pœnitens confiteri peccatum illud dubium omissionis doloris. *Secundum est*, An obligetur repetere peccata mortalia iam dicta in confessionibus præcedentibus?

Conclusio octaua.

Et quoad peccatum. Dico octauò, *pœnitentem non obligari, sub mortali saltem, ad confitendum peccatum huiusmodi dubium omissionis doloris*. Patet ex dictis.

MCMLXXI.

Quoad secundum verò de iteranda confessione eorum peccatorum, quæ iam dicta sunt in confessionibus præcedentibus.

Conclusio nona.

Dico nonò, *pœnitentem nec etiam obligari ad ea iterum confitenda.*

Probatur.

Probatur simili ratione: Quia hoc ipsum dubium, an ea peccata repetenda sint, resoluitur in hoc aliud dubium, an scilicet peccata illa iam dicta remaneant vt confitenda.

Ergo nec in tali dubio sunt dicenda, si, vt dictum est, peccatum dubium dicendum non sit.

Hæc nona conclusio probari poterit à fortiori ex dicendis q. seq. vbi videbimus quid dicatur, quando confessio esset sacrilega ob peccatum certum omissum, aut ob certum defectum doloris, & non solùm quando de huiusmodi omissione, ac defectu dubium est: cùm præsertim in casu nostræ conclusionis fecerit pœnitens actum validum saltem quoad præsumptionem, confitendo integrè, vt suppono, omnia peccata, quæ erant in memoria, & conscientia ipsius; validitas enim actus præsumitur in ipso actu, nisi probetur oppositum.

MCMLXXII. Pro scrupulosis ex Præposito.

ANtequam absoluamus hanc quæstionem, placet ea referre, pro scrupulosis, quæ docuit supra Præpositus *de integr. confess. quæst. 5. sub. 3. num. 115.* dicens, posse aliquem ratione scrupulorum excusari, ne repetat in confessione peccata, de quibus dubitat, an illa fuerit aliquando confessus: præsertim si id faciat ex iudicio prudentis Confessarij.

Item excusari posse, si suboriatur dubium diu post peccatum commissum, & pœnitens præmisso examine soleat bona fide confiteri. Quia moraliter, inquit, impossibile est, post diuturnũ tempus positiuè recordari omnium, quæ confessus est, ac proinde onus intolerabile esset, si in ea circumstantia teneretur confiteri, ea de quibus dubitat, num sit aliquando confessus, & præsertim quando dubium est negatiuum, id est, rationibus pro neutra parte existentibus.

Videtur ergo, quod quando bona fide quis procedit in confessionibus, si post diuturnum tempus de aliquo peccato solùm dubitat, num illud confessus sit, non teneatur illud explicare. Ita Præpositus.

MCMLXXIII. *Additio secunda posita in fine eiusdem libri.*

HÆc secunda additio, quæ per incuriam prætermissa fuit, debuerat immediatè post prædictam quæstionem adnotari, vt melius aliorum præsertim Ioannis Caramuelis testimonio confirmaretur.

Qui confessus est peccatum dubium vt dubiũ, si posteà reperiat se verè illud commisisse, non tenetur illud vt certũ confiteri. Hæc ratio videtur valdè fortis.

Io. igitur Caramuel, optimus opinionis meæ patronus (quod certè mihi non potuit non esse gratissimum, cùm videam tam insigni viro rationem meam non displicuisse) *lib.* enim 3. *de conscientia dictamine pag.* 394. *post obiectionem* 12. *in* 4. *concl. in fine primi capitis, immediatè ante caput secundum*, sic ait. (Confessus peccatum dubium, vt dubium, si deprehendat deinde certum, non tenetur id vt certum confiteri.)

Primo quia, &c.

Secundo. Ex communi sententia confessus se morose delectatum decies circiter, si certò deinde deprehendat, se duodecies peccasse, non tenetur eas vices postea confiteri, & tamen eas non confessus est, vt certas, sed modo dubio: atqui similis ratio vrget in casu. Ergo.

Tertio dubius de voto, &c.

Solent homines peccata dubia confiteri, & benè faciũt.

Postea subdit (Ex communi tamen sententia, & praxi tale peccatum est confitendum deinde vt certum: sed an praxis ex scrupulo, an ex ratione orta, non disputo! Videtur enim homo pœnitens non velle disputare, nec librare rationes, sed sequi securissimam partem.)

MCMLXXIV. P. Diana *par.* 10 *tr.* 16. *resol.* 79. *pag.* 466. agit de eodem casu, & refert Martinum de S. Ioseph *in Man. Confess tom.* 2. *lib.* 1. *tract.* 8. *de pœnit. num.* 9. sic dicentem: *Despues que el penitente confesò en duda el peccado, que dudò auia cometido; aunque despues se acuerde con certidumbre, que le cometio, es muy probabile sentencia, que no tiene, obligacion, à boluerle à confessar. Deben assentir à esta opinion los Doctores, que lluan, que auiendose confessado de doze pecados, añadiendo la particula, poco mas, o menos, si despues se accorde el penitente de dos pecados mas, no tiene obligacion à confessarlos, pues corre la misma razon en el vn caso, que en el otro, &c.*

La razon de lo dicho es, que aunque confesò el penitente el pecado en duda, le absoluieron directamente del (He communicado esto con hombres doctos, que sienten lo mismo.) Ita ille.

Videri etiam potest Marcus Vidalis *in Arca Theol. mor tit. de pœnit. sacram. inquis.* 5. *n.* 33. *& seqq.*

ARTICVLVS III.

Satisfit Obiectionibus.

SVbiiciam rationes nonnullas, quas texunt Iuniores contra nostram doctrinam, è quarum solutione constabit, opinionem contrariam scrupulis potiùs insistere, quàm fundamentis; &, ne sit necessarium eadem centies repetere, suppono, Dubium negatiuum à positiuo, & vtrumque à Probabilitate distingui: & postulo vt relegantur quæ sæpius dixi, ne aliqua æquiuocatione laboremus.

Obiectio I.

MCMLXXV. *An si peccatum est certum, sufficiat confessio, si est dubia?*

QVando constat de facto, eiusque qualitate & quantitate; verbi gratia quando aliquis certus est se commisisse peccatum detractionis, idque mortale, dubitat autem num illud in confessione aperuerit, necessariò debet illud in confessione aperire. Ais, & probas; quia in illo casu constat de obligatione præcepti, seu constat quod illud peccatum debuerit in confessione aperiri, & non constat de executione præcepti; igitur remanet obligatio illud clauibus subiiciendi, cùm certæ obligationi non satisfiat, neque censeatur satisfactum per solutionem seu adimpletionem dubiam: v. g. dubius num legerit horas, ad quas certò obligatur, tenetur easdem legere, neque per dubiam illam executionem censetur satisfecisse obligationi certæ: ratio est, quod præceptum sit in possessione, vt omnia mortalia in confessione aperiantur, qua non debet deturbari propter superueniens dubium de adimpletione.

An solutio dubia debito satisfaciat?

Respondeo hanc obiectionem non militare contra nos, qui docemus in omni dubio standum esse pro possessione præcedenti: adeóque per confessionem dubiam non satisfieri pro peccatis certis. At quia stat contra alios, quos citaui, videamus, quo illi modo satisfacere velint.

Viennensium opinionem, & quo illi modo se expediam iam vidimus, alios audiamus.

An aliter de scrupolosis, quam de cæteris sit philosophandum?

Respondet Præpositus *num.* 115. hæc quidem vera esse per se loquendo, per accidens tamen ratione scrupulorum posse aliquem excusari, ne repetat in confessione peccata, de quibus dubitat, num illa fuerit aliquando confessus, præsertim si id faciat ex iudicio prudentis Confessarij; & addit excusari etiam posse, si dubium suboriatur diu post perpetratum peccatum, & persona præmisso examine soleat bona fide confessiones instituere; quia moraliter est impossibile post diuturnum aliquod tempus positiuè recordari omnium, quæ quis confessus est; & proinde esset onus intolerabile, si quis in ea circumstantia teneretur in confessione recensere ea, de quibus dubitat, num aliquando confessus fuerit? & præsertim quando dubium est negatiuum, in quo homo pro neutra parte habet rationes. Vnde concludit dicens: Videtur ergo, quod quando quis bona fide procedit in confessionibus, si post diuturnum tempus de aliquo peccato solùm dubitet, num illud confessus fuerit, non teneatur illud in confessione explicare propter rationem dictam. Et

addit

An pro peccato certo satisfaciamus per cōfessionem probabilem?

addit moltò minos teneri, pœnitentem peccatum clauibus subiicere, quando format probabile iudicium, quòd illud io confessione explicauerit, licèt ooo sine aliqua formidine de opposito: quia ad hoc vt aliquis censeatur legi satisfecisse, sufficit iudicium probabile de eius adimpletione, & contrarium esset nimis graue; nam cùm mens oon possit semper formare certum iudicium de adimpletione legis, esset grauissimum onus si quaodocumque occurrit aliqua formido, homo teneretur rursum legi satisfacere, quantumuis iudicaret probabiliter se satisfecisse. Hæc autem iotelliguntur quando persona iuxta suam conditionem præmisit diligens examen ad rei veritatem cognoscendam. Ita Præpositus benignè quidem & doctè, & debeo tamen eidem rationi ex propriis principiis respondere.

MCMLXXVI. Quid sit conscientia dubia?

Respondeo igitur dicendo vix esse possibilem casum propositum, adeoque suppositum negari posse; nam qui certò scit se peccatum illud commisisse, debet necessariò scire certò aut probabiliter, an sit illud confessus? Ratio est; quia dubia conscientia definitur ambigua & anceps, quæ pro oeutra contradictionis parte habet rationem, aut saltem pro neutra habet grauem: atqui talis conscientia non est in præsenti possibilis: ergo impossibilis casus obiicitur. Probatur minor; nam vel ille, qui dubitare an fuerit talem culpam coofessus, asseritur, est persona quæ soleat bonas confessiooes semper facere, aut quæ non soleat; si primum dicatur, censendus est probabiliter etiam tunc adhibuisse diligentem animi discussionem; cumque post diligentem excussionem vix voquam peccata grauia oon occurrant (sua enim mole sese produnt, ni affectatâ aliquâ negligentiâ impediantur) censendum est certò eum huiusmodi peccatum fuisse confessum; vita enim præcedens grauem rationem suppeditat, & vbi grauis est ratio, omne purum dubium tam negatiuum quàm positiuum exulat. Si autem soleat malas confessiones facere, aut defectu examinis, aut affectatâ aliquâ ignorantiâ, iam etiam habes rationem grauem credendi illud peccatum non fuisse confessum; vita enim præcedens rationem grauem ministrat, quæ quia nulla ratione forti impetitur: fortè non tam probabilitatem, quàm moralem certitudinem infert: nam Iuris Canonici.

Est fortissima ratio, quæ sumitur ab experientia.

Est probabilior, aut etiā moraliter certā:

Regula VI. Inspicimus in obscuris quod plerumque fieri consueuit, vt verisimilius (hoc est, probabilius) cognoscamus. infert hanc, ergo quod semper fieri consueuit, oon iam probabilioritatem, sed quamdam moralem certitudinem infert. Tandem si non habeat experientiam [puta, si sit puer & incipiat confessionis Sacramentum frequentare, tunc enim quia oon est sæpè confessus, videtur noo posse ex vita præterita iudicium ferre] si habuerit propositum benè confitendi, censendus est fecisse diligentias sufficientes, vt conscientiam discuteret, atque ideò & fuisse illud etiam peccatum confessus; non enim est verosimile, quòd non examinauerit conscientiam; nec est verosimile, quòd illud peccatum post debitum exameo noo occurrerit cùm & alia communiter occurrant; nec est verosimile, quòd ipse sciens & volens peccatum occurrens subricuerit: ergo verosimile non est, quod debeat iterùm coofiteri.

Qualiter discurrere debeat qui experientia careat.

MCMLXXVII. Reponitur eadem difficultas mutata materia.

SEd obiicis remanere idem dubium materiâ ipsâ alteratâ. Nam potest quis certò scire se peccauisse, & certò etiam scire se fuisse confessum, & tamen dubitare an Confessarius habuerit legitimam authoritatem absoluendi? puta, si dubitet an ille sit Sacerdos? an baptizatus? an approbatus? an voluntatem soluendi habuerit?

De iudicio temerario.

Respondeo hac instantia nihil omninò conuinci; quia vel pœnitens habet rationem grauem, vt credat Confessarium noo habuisse absoluendi potestatem aut voluntatem, vel non. Si habet, non dubitat, sed probabiliter philosophatur; si non habet, non dubitat, sed errat, & iudicij temerarij est reus, improbabiliter contra rationem grauem, sine ratione procedendo; Confessarius enim est in possessione, & credendus est esse in legitima, quamdiu non suadeatur contrarium.

Sed quid si per impossibile aliquis in hac materia dubitauerit? Obiectio VII. hoc resumet, & ibi satisfaciam.

Obiectio II.

MCMLXXVIII. De grauitate culpæ dubia.

OBligatur confiteri is, qui post diligeos examen dubius est de quantitate sui peccati, num videlicet sit veniale an mortale? quia Christus instituendo hoc Sacramentum, & præcipiendo, vt omnia mortalia subiicerentur clauibus, videtur voluisse vt peccator omnia subiiceret, de quibus non posset formare probabile iudicium, quòd solùm essent venialia; idque fuit consentaneum; cùm enim non sit cuiuscumque oosse quantitatem peccati, fuit congruum, vt saltem quando est dubium, peccata iudicibus deferrentur.

An Christus iusserit, vt confiteamur culpas, de quarum grauitate dubitamus?

Respondeo ex Regula XXX. Iuris Canonici, *In dubiis minimum esse sequendum*: vnde qui dubitat, an peccauerit grauiter, vel leuiter? posse sequi partem, quæ statuit minimum: hoc est, quæ dictat eum peccauisse venialiter. *Addo*, casum hunc mihi impossibilem videri: nam cùm homo dicitur de quantitate suæ culpæ dubitare, semper habet rationes probabiles: non ergo purum dubium. Quid si supponamus illum habere purum dubium? Anne confiteri tenebitur? Dicam te affirmatiuam, & me negatiuam Resolutionem ex Christi Domini institutione ab Ecclesia in variis Conciliis exposita inferre. Nam si Christus iussit quòd omnia mortalia subiicerentur clauibus Ecclesiæ, satisfaciet qui fecerit quod ipse iussit; cúmque certum non sit peccata dubia esse mortalia, nec certum erit contineri in Christi præcepto. Cùm autem simus natura liberi, & omnium Doctorum iudicio libertas certa, lege dubia limitari non possit, remanet vt dubia oon sint necessariò in sacramentali confessione exponenda.

De primo genere dubij videtur posse esse aliqua difficultas, quando scilicet homo præmisso examine remanet dubius num aliquod

 peccatum

peccatum commiſerit? ex vna enim parte videtur obligari illud coofiteri: & ideò ais:

Obiectio III.

MCMLXXIX. IN dubio tutior pars eſt eligenda: atqui tutius eſt confiteri; ergo in dubio ad confeſſionem recurrendum eſt.

An debeamus eligere tutiorem partem?

Reſpondet Præpoſitus *n.* 119. quando dubium eſt omninò practicum, tutiorem partem eſſe eligendam: ſi verò ex dubio ſpeculatiuo, iunctis aliis principiis, elici poſſe concluſionem practicam, qua concludamus nos non teneri aliquod onus ſubire, non ſemper tutiorem partem eſſe eligendam, vt variis exemplis oſtendi poteſt.

An omnes opiniones probabiles ſecundum ſe conſideratæ ſint æquè tutæ?

Ego autem nego abſolutè illam maiorem: non enim tenemur tutiorem partem, ſed ſufficit tutam eligere; qui autem peccata dubia ſubticet, tutus eſt; nam probabilem (etſi rationum intrinſeca momenta reſpiciam, non ſolùm probabiliorem, ſed certam moraliter) ſententiam eligit: omnes enim opiniones probabiles ſunt tutæ, imò etiam æquè tutæ. Vide num. 3.

Obiectio IV.

MCMLXXX. IN tali caſu homo poteſt dici habere conſcientiam peccati: nam tale peccatum eſt in conſcientia ſaltem dubia: atqui Tridentina Synodus definit debere confiteri eum, qui habet conſcientiam peccati: ergo.

An notitia dubia nominetur conſcientia?

Reſpondeo diſtinguendo maiorem, illum poſſe dici habere peccati conſcientiam dubiam, concedo: certam & euidentem, nego. Minorem eodem modo diſtinguo, quia definit Sacroſancta Synodus exponi debere in confeſſione omnia peccata quæ fuerint in conſcientia, non quidem dubia, ſed certa & euidenti, vt oſtendi ſuperiùs, cùm verba Concilij expendi, & modò aptiſſimis exemplis confirmo. Nam, teſte Præpoſito, & aliis plurimis, qui dubitat de voto, non eſt dicendus habere conſcientiam voti in ordine ad obligationem, & vt teneatur aliquid ex vi voti exſequi; ſimiliter qui dubitat num commiſerit contra legem habentem annexam excommunicationem, ſi poſt diligens examen non poſſit rei veritatem agnoſcere, non tenetur ſe habere excommunicatum: ergo ſimiliter videtur dicendum, quod is qui poſt diligens examen non poteſt iudicare ſe peccaſſe, non teneatur credere ſe peccaſſe, ſed poſſe ſe eſſe innocentem putare & adſtruere; non ergo tenebitur cenſere ſe obligatum ad illud peccatum in confeſſione aperiendum.

An votum dubium obliget?

An excommunicatio dubia obſtringat?

Sit hæc prima ſolutio, cui ſecundam, faciliorem & clariorem adiungo: nego enim obiectionis maiorem; quoniam vt paulò ante à Laymano didicimus, non quæcumque notitia poteſt dici *Conſcientia*, ſed illa quæ ſuo modo eſt ſcientifica & moraliter certa.

Quid ſignificet hæc vox conſcientia?

Obiectio V.

MCMLXXXI. HOmo tenetur conteri de tali peccato; ergo tenetur illud confiteri; quia in homine baptizato illud, quod eſt neceſſarium contritionis obiectum, eſt etiam neceſſarium obiectum confeſſionis, cùm illud nequeat remitti ſine ordine ad claues; & ita tenent aliqui, quos citat & ſequitur Suarez *diſput.* 22. *ſectione* 9.

An idem ſit obiectum confeſſionis & contritionis?

Reſpondet Præpoſitus *num.* 119. concedendo antecedens, & negando conſequentiam, ad cuius probationem dicit per ſe loquendo obiectum neceſſarium contritionis in baptizato eſſe obiectum confeſſionis, quando ſcilicet conſtat de peccato, per accidens autem non eſſe; nam inter præceptum contritionis ex vna parte, & confeſſionis ex altera eſt diſcrimen, quod de lege ordinaria contritio formalis, vel virtualis de peccato mortali, ita ſit neceſſaria extra Sacramentum, vt nullus ſine ea poſſit conſequi remiſſionem peccati; confeſſio autem in re non ita ſit neceſſaria. Vnde licet homo propter neceſſitatem medij contritionis teneatur conteri de peccato etiam dubio, non idcircò tenetur illud ſub tali ſtatu conſideratum confiteri; quia in eo ſtatu poteſt cenſeri non obligare ius diuinum poſitiuum; & licet dicatur, quod nullum mortale commiſſum poſt baptiſmum remittatur ſine ordine ad claues, poteſt intelligi quòd præceptum ſolùm vrgeat pro tempore, quo moraliter (hoc eſt certò & clarè) conſtat de peccato.

Præcepti contritionis & confeſſionis differentia.

An quis teneatur confiteri de peccato dubio?

MCMLXXXII. Sed ego illud antecedens, quia vniuerſaliter ponitur, ſemper nego. Ratio eſt, quia dantur multi caſus in quibus non debeat homo conteri propter peccatum dubium. *Primò* enim non tenetur conteri de illo peccato, vt ad Pœnitentiæ Sacramentum alia confeſſurus accedat. *Secundò*, nec poſt confeſſionem, ſi Euchariſtiam aut illud Sacramentum recipiat. *Tertiò*, nec ſi immediatè Sacramentum aliud accedat, modò aliud mortale non habeat: vnde tota difficultas mortem ſolam reſpiciat; nam eum, qui conſcientiâ dubiâ repentè moritur, conſequi cœlum dubium eſt; verè enim peccauit aut non, ſi verè, damnabitur; ſi non, ſaluabitur. Cùm autem in mortis articulo debeat homo tutam reddere ſuam ſalutem, videtur quod tunc ſaltem debeat illud peccatum confeſſione aut contritione expiare. Sed reſpondeo, illud præceptum, quo in mortis periculo obſtringitur, eſſe iuris naturæ & naſci ex periculo, quo ſublato illud ceſſare neceſſarium eſt; aufertur tamen omne periculum, *ſi Petrus* peccati dubio anceps confiteatur ſacramentaliter aliud peccatum, tunc enim indirectè ab omnibus dubiis, etiam non confeſſis, abſoluitur; item *ſi aliquod* aliud Sacramentum recipiat, omnia enim conferunt gratiam, & per accidens primam: *aut etiam*, ſi eliciat contritionem, nam ad aliquid ex his faciendum non tenetur ex præcepto Chriſti, ſed ratione periculi mortis æternæ incurrendæ, quod ius ipſum naturæ præcipit euitare vbi notandum eſt, in illo contritionis actu ſufficere deteſtationem etiam conditionatam, puta ſi diceret, *Doleo de illo peccato, ſi illud commiſi.*

An debeat quis conteri propter peccatum dubium?

De mortis articulo.

Hæ duæ propoſitiones nō coincidunt. Qui habet peccatum dubium teneatur in articulo mortis confiteri, & Qui habet peccatū dubium teneatur in articulo mortis illud confiteri.

An Sacramenta viuorum conferant primam gratiam per accidens?

Obiectio VI.

MCM LXXXIII. De dubio speculatiuo.

Dices, hoc dubium, quo aliquis dubitat num peccauerit, esse solùm speculatiuum, cum quo stare potest moralis certitudo de obligatione illud confitendi. Et explicas. Iesuita, qui promittit obedientiam in omni materia, quæ non sit euidenter peccatum, bene potest componere dictamen, quo iudicat talem actionem esse probaliter contra Deum, & dictamen quo certò sciat se debere sub peccato mortali illam, si imperetur, elicere: Ergo in dubio confessionis eodem prorsus modo philosophabimur.

Qualẽ obedientiã promittant Iesuitæ.

Respondeo potuisse quidem ita institui Sacramentum Pœnitentiæ, vt etiam imponeretur obligatio recensendi peccata dubia; tunc autem certum omninò esset debere peccata dubia in confessione exponi. Nunc autem illud sic fuisse institutum non constat; imò videtur ex Tridentina Synodo apertè constare contrarium: quamobrem existimo nos prudenter procedere, cùm de hac obligatione, sicut de aliis ortis ex præceptis [in quibus ex dubio speculatiuo, quod rem ipsam afficit, iuncto hoc principio practico, *Melior est conditio possidentis*, libertatem defendimus] philosophamur.

Aliter potuerunt Sacraméta institui.

Modus philosophandi in dubiis.

Obiectio VII.

MCM LXXXIV. Aliter casus ipse proponitur.

Cvm responderem primæ, supposui vix esse possibile, quod homo prudens sciret se mortaliter peccauisse, & vtrum fuisset confessus dubitaret, quia meo iudicio hæc veritas debet illi esse euidenter aut saltem probabiliter nota; nam vbi datur aliqua grauis ratio, exulat purum dubium, de quo impræsentiarum disputamus, & argumentum, quod ex vita præterita desumitur, graue est. Nunc igitur vis casum vrgere, & scire, An quis teneatur confiteri peccatum, si per impossibile dubitet illud fuisse clauibus Ecclesiæ subiectum? & vt probes, quod sic, argumentaris.

An sit possibile purum dubium?

Primò. Solutione dubiâ non satisfit obligationi veræ: ergo nec confessione dubiâ pro peccato certo satisfit.

Secundò. In omni dubio standum est pro certitudine & possessione quæ erat ante dubium; atqui ante illud dubium stat peccatum fuisse commissum, fuisse absolutum non stat; ergo tenetur iterum confiteri.

MCM LXXXV. Nota hoc bene illud statim.

Respondeo me semper supposuisse non esse in hac materia dubium possibile, & etiam supponere; credo enim nos semper aut habere certitudinem, aut saltem probabilitatem. Cæterùm hypothesi admissâ, obligationem confitendi *statim* non admitto. Cùm certò scis te recepisse à Petro mille aureos mutuos, & dubitas an solueris, non teneris *statim* soluere; sed teneris examinare, & potes in mortis articulum differre solutionem: nam, qui dubitat se debere, & soluit; exponit se periculo soluendi quod non debet; & si faciat, qui posteà recuperabit rem solutam? si differat, poterit tandem, aut non soluere, si reperit se nihil debere; aut soluere, si se debitorem repeiat. Quamobrem dutum mihi videtur, dubitantem de confessione ad eiusdem peccati certam confessionem *statim* faciendam obstringere. [Sed hic obiter dicendum est, supponi exemplum quod hypothesio admissam destruit. Illa erat, Dati verum & purum dubium circa confessionem peccati certò commissi; & assumitur debitum dubium, at vbi hoc? si tu dubites, & creditor petat, purum dubium non est, quia illius petitio est argumentum graue, quod tua ignorantia non elidit. Et tunc solùm esset debitum purè dubium, cùm debitor, creditor, testes, & libri essent ita ambigui; vt nullam rationem, aut nullam grauem haberent affirmandi aut negandi. Vbi iterum notandum est, apud homines ipsam non rationem affirmandi, esse interdum negandi fortissimam rationem; vnde cùm soleamus vel chirographa, vel in libris scribere, vel coram aliquo teste contrahere, quidquid aliquo ex istis testimoniis careat, actus singularissimus est, nec censendus tam facilè potuisse excidere ex memoria, quæ firmiter retinet actiones insolitas & extraordinarias.]

An teneatur soluere, qui vtrum debeat dubitat?

Quid si debitum dubium?

An ex non negatione affirmatio inferatur?

Obiectio VIII.

MCM LXXXVI. De confessione probabili.

Confessio probabilis non sufficit pro peccato certo: ergo nec dubia. Probatur antecedens; quia solutio in casu tantùm est probabilis, adeoque incerta; quia reuera tunc non seruatur æqualitas, vt patet in materia iustitiæ; nam mercibus certò datis non respondet ex æquo solutio merè probabilis, vt fatetur Lugo, sed negat hic reperiri paritatem: verùm cùm Deus ex dominio proprietatis exigat actum præceptum, æquale habet ius cum eo qui traditis mercibus exigit solutionem.

Respondeo, ex hypothesi quòd detur confessio dubia, non esse sufficientem, sed standum pro possessione quæ erat ante dubium, prudenter tamen; indicta enim poterunt dici, dicta autem indicta reddi nunquam poterunt; vnde tametsi certum sit debere peccata verè commissa & dubiè absoluta, clauibus Ecclesiæ subiici; non tamen scio, an subiici debeant *statim*; scio enim debitorem dubium non teneri *statim* debitum illud dubium soluere, maximè si desit spes recuperandi, si fortè postea iam fuisse aliàs solutum constiterit; & in confessione omnis spes recuperandi deest, quia dicta indicta reddi nequeunt; sed quia probabilitas assumitur, vt dubium debelletur, dico esse certissimum non teneri quempiam confiteri peccatum certò commissum, si probabiliter putet illud fuisse confessum. Ita Suarius 3. *part. tom.* 4. *disputat. sect.* 9. *numer.* 6. Pitigianus *in* 4. *sent. tom.* 1. *distinctione* 17. *quæstion. vnic. artic.* 11. Diana *parte* 1. *tractatu* 4. *de Sacramentis resolutione* 167. Vnde ad argumentum positum admitto in tali casu solutionem esse probabilem; infers ergo, & incerta; & distinguo, incertam probabiliter concedo; at incertam esse euidenter, hoc est euidenter non certam, siue euidenter non-veram, nego. Admitto debitum confitendi esse certum, illi autem non satisfieri solutione incerta distinguo; euidenter incertâ ad sensum prioris di-

An detur cõfessio dubia?

An quis teneatur confiteri peccatum probabile?

Considera hanc distinctionem benè: nec enim ipsa bona, aut omnia falsa, quæ de probabilitate ab omnibus doctis dicuntur.

ſtinctionis, concedo probabiliter incertâ, ſubdiſtinguo; non ſatisfieri euidenter, concedo; non ſatisfieri probabiliter, nego. Illud quod ex iuſtitiæ materia ſubſumitur, elidi poteſt eodem modo; ſolutione probabiliter incertâ non ſatisfieri euidenter obligationi certæ, concedo; non ſatisfieri probabiliter, nego. Illud quod ex iuſtitiæ materia ſubſumitur, elidi poteſt eodem modo; ſolutione probabiliter incerta non ſatisfieri euidenter obligationi incertæ, concedo; non ſatisfieri probabiliter nego; & conſequenter addo me Deo habenti ius certum & euidens petendi confeſſionem, ſatisfeciſſe probabiliter, cùm probabiliter exiſtimo me de facto confeſſionem poſuiſſe.

NUM. XXXVII. Hanc doctrinam omninò veram eſſe perſuadeo; nam ſi probabile eſt confeſſionem tunc eſſe poſitam; etiam probabile eſt omnem obligationem eſſe ſublatam, adeoque hoc iudicium licitè practicè ſequimur.

De baptizato aqua probabili. Reſpondent aliqui negando conſequentiam; nam ex probabilitate cadente ſuper ſolutionem poſitam non ſequitur probabilitas practica de immunitate ab omni obligatione; vt patet cùm quis probabili tantùm materiâ eſt baptizatus; ſimiliter ex probabilitate extrinſeca Doctorum non ſequitur probabilitas intrinſeca quam hîc indagamus.

An rebaptizari teneatur? Sed hoc non tam reſpondere, quàm repetere eſt; omnem enim probabilitatem in conſcientia ſufficere putamus, nec exemplis vrgebimur, vbique enim eodem omninò modo philoſophamur, quia ſicut dicimus non teneri confiteri qui probabiliter confeſſus & abſolutus eſt, ſic etiam dicere poſſemus non teneri baptizari qui probabiliter baptizatus eſt. Sed adhuc diſcrimen valde notandum ſublatet; quia confeſſio requiritur ratione præcepti, baptiſmus ratione medij: vnde licet diceremus non ſufficere baptiſmum probabilem, non teneremur ſtatim negare confeſſionem probabilem ſufficere; ſed ſemper de vtroque eodem prorſus modo philoſophor. *Non licet ſe exponere periculo æternæ dãnationis probabili.* Sentio enim in vita meram probabitatem ſufficere, at in mortis articulo maiorem certitudinem poſtulo; agitur enim de æternitate, & non videtur actio prudens & laudabilis ſe exponere damnationi probabili: ſed de hoc vide *num.* 521.

NUM. XXXVIII. Meam iterum ſententiam, nimirùm non teneri iterum confiteri, qui probabiliter iudicat ſe fuiſſe confeſſum, alterâ ratione perſuadeo. Satisfit præcepto confeſſionis. *Primò*, cùm ſubeſt iuriſdictio probabilis. *Secundò*, per confeſſionem tantùm probabiliter informem. *Tertiò*, legi & voto per ieiunium probabile: ergo etiam in caſu. *Reſpondent* aliqui negando conſequentiam; in primo enim caſu confeſſio eſt certa per hoc, quod Eccleſia tunc ſuppleat defectum, ſi fortè non habeatur iuriſdictio, illam pro eo actu concedendo. *An ex iuriſdictione probabili ſequatur abſolutio certa?* Sed hoc ſolummodo eſt probabile; non enim eſt euidens, aut fide tenendum, quod Eccleſia tunc ſuppleat; vnde ſi talis confeſſio ſufficiens eſt, iam euidenter admittitur certæ confitendi obligationi per probabilem confeſſionem ſatisfieri. *Nota hoc.* *Veniunt* ad alios actus, & inquiunt, ideò ſolutione purè probabili ſatisfieri, quod probabiliter tantùm ſit obligatio ad eos actus, quos conſtat eſſe poſitos; lex verò confeſſionis præcipit confeſſionem correſpondem debito certo, qualis non eſt tantum probabilis. Hinc patet, tunc per actum probabilem ſatisfieri legibus poſitiuis, quando probabile eſt per legem tantùm præcipi eum actum, quem conſtat poni. Sed neque hæc ſolutio placet; vnde enim ſcitur alias leges ſolùm obligare ad actus ponendos probabiliter, & legem confeſſionis ad ponendos certò; maximè cùm admiſerint confeſſione facta Sacerdoti habenti iuriſdictionem probabilem ſatisfieri præcepto? hæc enim vt vidimus ſolummodo probabilis eſt: & ſi ad Eccleſiæ benignitatem recurritur, aditur via merè probabilis, quia Eccleſiam ſupplere huiuſmodi defectus non euidens & certum, ſed ſolùm probabile eſt. *Nota iterũ.*

Sed quia de probabilitate agimus, doctrinæ præcedenti aliam veritatem adiungam, vt omnia, quæ hanc materiam concernunt, ſimul habeas. Dico igitur, *Probabiliter iudicantem ſe non peccaſſe mortaliter, etſi oppoſitum putet probabilius, non teneri confiteri.* *An peccata probabiliora in cõfeſſione explicanda?* Ita cum aliis Sanchez *ſupra num.* 76. contra Salas. Ratio eſt, quia ſi dicamus confeſſionem probabilem non ſufficere, adhuc dicendum eſſet in caſu præſenti neminem ad confeſſionem obligari; nam probabile eſt deficere conditionem abſolutè, dependenter à qua lex obligat, ac proinde talis licitè iudicaret ſe non comprehendi lege, nec eâ obligari; ergo ex quo ſequitur eum non teneri præcepto confeſſionis, qui amplexus eſt malum, omninò præſcindendo an id eſſet mortaliter vel tantùm venialiter malum; quia probabile eſt tunc non peccati mortaliter, vt cum Valentia & Salas docet Diana *ſuprà reſolut.* 162. *An peccet mortaliter qui facit id de quo dubitat an ſit mortale?* Si autem dicamus, vt debemus, confeſſionem probabilem ſufficere vt pro peccato certo, ita ſatisfaciamus, vt non teneamur illud iterum confiteri, à fortiori dicendum eſt eſſe liberum à confitendi obligatione illum, quem probabilitas conſcientiæ ſaluat, nemo enim tenetur ſe reum credere, quouſque euidenter ſe peccauiſſe cognoſcat.

Ex hac igitur probabilitatis doctrina ad dubia rediens, non eſſe de eſſentia confeſſionis peccata dubia, ratione efficaciſſima confirmo.

Minor notitia[dubia, quam probabilis. Et nota hoc. Qui minùs probabiliter iudicat ſe non peccaſſe mortaliter, licet probabiliùs iudicet ſe peccaſſe, non tenetur confiteri vt oſtendi: ergo à fortiori qui ita dubitat vt ne quidem minùs probabiliter credat ſe peccauiſſe grauiter. Ita Coninch, Layman, Leſſius & alij, qui putant ſaltem ſpeculatiuè hanc poſſe teneri ſententiam. *Probatur primò.* Obligatio confitendi oritur ex lege præcipiente accuſationem de admiſſo peccato: hoc autem in caſu nequidem probabiliter eſt admiſſum, imò etſi conſtet commiſſum eſſe veniale, non tenemur id confiteri: quomodo ergo tenemur in caſu, cùm nequidem conſtet de veniali? niſi fortè dicamus liberari à confitendi obligatione, qui perfectiùs cognoſcit ſe peccaſſe, & tamen debere confiteri, qui minùs perfectè, aut nullo modo cognoſcit: quod, me iudice, diſſonum, & quod abſurdum eſt. *Ratio à fortiore.* Cognitionem autem

proba

probabilem esse dubiâ multo perfectiorem, est certum. *Secundò*, in omni foro quando dubium est an debitum sit coottactum, nihil est soluendum: ergo qui dubitat, an incurrerit obligationem confitendi, nihil debebit facere. *Tertiò*, dubiûs de ætate, an expleuerit vigesimum-primum annum dubius de emisso voto, & dubius an incurrerit excommunicationem, ad nihil obligatur, vt docet Sanchez *supr.* quia melior est conditio possidentis suam libertatem, quæ regula locum habet in omni materia virtutum; ergo qui dubitat, an peccauerit, potest prudenter stare pro putitatis possessione, quæ erat ante dubium, & credere se non peccauisse, & consequenter se non teneri confessionis præcepto. *Quartò*, quia non videtur dari obligatio confitendi eam materiam, cum qua sæpè nequidem consistet Sacramentum: talis autem est peccatum dubium in nostro casu, vt vidimus: ergo non datur obligatio confitendi.

Excommunicatio dubia:

Ætas dubia, & Votum dubium nõ obligant.

Obiectio IX.

MCMLXXXIX. NOn est est probabilis sententia, quæ militat contta omnium Doctorum consensum; atqui asserens certum se peccauisse, dubium an mortaliter, ita vt ne probabile quidem iudicium de eo queat elicere, non teneri confiteri, Doctorum torrenti, vt aiunt, opponitur; ergo. Minorem probas ex omnium Doctorum sententia, quos citat Sanchez suprà *num.*66

Nota bene hanc rationem.

An sit probabilis opinio quæ torrenti Theologorum opponitur?

Sed hæc ratio non vrget. *Primò*, quia posset aliquis diffidere sententiis communibus: experientia enim constat, esse multis erroribus & hallucinationibus obnoxias: nam quæ omnes dicunt, pauci aut nulli examinant, & ideò crebrò erramus, quando torrenti hominum inconsideratè subscribimus. Ergo, si ingredi placeret hanc viam, possemus negare maiorem, condonare minorem, & illatam consequentiam negare. *Secundò*, communibus Theologorum sententiis sit sua auctoritas; cur autem tanta vt oppositæ non sint aliquando probabiles? *Tertiò*, condonemus & hoc, & ad argumentum respondeamus. Illud erat: *Opinio, quam omnes Theologi reprobant, non est probabilis. At hanc reprobant omnes. Ergo non est probabilis.* Et nos transire maiorem permittimus, & minorem negamus: nam Theologi, qui negant nostram Resolutionem, alio sensu voces ipsas vsurpant, & ideò non dissentiunt in re. Imò nostram sententiam ex Doctorum consensu deduci, optimè Layman innuit *lib.*1. *tract.*1. *cap.* 5. pro quo facit hæc ratio: Substantia rei necessariò confitendæ est culpa mortalis, vt patet ex Conciliis & Patribus: atqui in casu substantia rei necessariò confitendæ est dubia, quia ne probabiliter quidem constat admissum esse mortale; ergo dubium est an tale mortale lege comprehendatur, & consequenter an lex sit lata de ea materia confitenda; ergo cùm in dubio legis latæ præualeat possessio libertatis, non est obligatio confitendi.

An sententiæ communes sint securæ?

Contra sententiam communem potest dari altera communis, aut communior.

Non semper differunt Authores, cùm differre videntur.

***

Obiectio X.

MCMXC. HAnc nonnulli prætensam obligationem confitendi peccata dubia probant ex Tridentina Synodo, quæ *Sessione* 14. *cap.* 5. docet *primò*, Omnia mortalia esse confitenda, quæ sunt in conscientia pœnitentis; atqui tale est peccatum dubium, ergo. *Deinde*, tantùm excipi ab hac intentione confitendi sola venialia. VERUM nihil inde concludi patet, quia quando de mente alicuius Authoris dubitamus, quod verba Assertionis sint dubia, prudenter ad Assertionis probationem recurrimus: cognito enim sensu, quo præmissæ ponuntur, cognosci etiam debebit sensus, quo debet intelligi Conclusio. Ergo, vt Concilij verba intelligamus, rationem, quam Concilium adducit, consideremus. Illa est, *Quia vniuersa mortalia hominem, iræ filium, & Dei inimicum constituunt.* Et hæc possunt bifariam accipi: nimirùm in ordine ad se, & in ordine ad nos. Sanè peccata dubia secundum se considerata non constituunt hominem filium iræ, si commissa non sunt; & fortè commissa non sunt. Sed neque in ordine ad nos considerata: quia in omni dubio standum est pro possessione certa, quæ erat ante dubium: cùm igitur pro reo faciat possessio libertatis; potiùs æstimandum est veniale quàm mortale, & consequenter non videtur confitendum; præsertim cùm Concilium non magis meminerit dubij mortalis, quàm circumstantiarum aggrauantium intra eandem speciem; ac proinde sicut arguitur ex Concilio has non esse confitendas, ita nec dubium peccatum, vel discam vbi claudicet hic syllogismus, [Ecclesia docuit nos benè materiam confessionis; sed quia non dixit circumstantias aggrauantes debere in confessione exponi, probabiliùs posse omitti dicuntur: ergo etiam probabiliùs omitti poterunt peccata, quæ tametsi certò sint peccata, sunt mortalia minùs quàm probabiliter, hoc est, dubiè. Patet consequentia, quia nec dixit Concilium talia peccata debere in confessione exponi.]

Vt intelligatur assertio, bene ad eiusdẽ probationẽ recurritur.

In dubio standum est pro libertate.

Ratio fortis à pari.

An & quando argumentum negatiuum sit forte?

Obiectio XI.

MCMXCI. TOta ratio excusandi pœnitentem in dubio, est ne grauetur in dubio; atqui vera non est hæc ratio: ergo. Probatur minor, quia non indicitur ipsi, vt confiteatur peccata dubia vt certa, tunc enim verè grauaretur; sed quod confiteatur vt dubia, adeoque certum est non grauari vltra dubium.

An liceat aliquem grauare in dubio?

Sed hæc ratio meritò infirma visa est P. Lugo; nam, etsi reus non teneatur confiteri vt certum, tenetur tamen absolutè confiteri, quod est certum onus limites dubij excedens, hoc enim non debet præiudicare libertati.

Obiectio XII.

MCMXCII. CErtus de emisso voto; dubius an adfuerit sufficiens libertas, tenetur voto; ergo ob similem causam lex confitendi in casu est in possessione. *Respondetur I.* negando antecedens cum Soto, Maldero, Sà, &c. quia dubitatur de-

De libertate dubia.

De voto dubio an obliget?

de substantia voti, vt id est aptum obligare, & consequenter etiam de votu simpliciter. II. negatur consequentia; quia hîc constat de voto, idque est in possessione; in casu verò dubitatur de lege lata circa hanc materiam.

Obiectio XIII.

MCMXCIII. Theses defensæ Romæ sunt magnæ authoritatis.

OBiiceret aliquis tandem contra doctrinam positam Theses Theologicas Romæ in Collegio Societatis defensas mense Augusto & Septembri ann. 1655. quæ indicunt, vt peccata dubia clauibus Ecclesiæ subiiciantur. Sanè die Augusti septima oom. 48. defendebatur ista Thesis: *Istud Sacram. est necessarium ad salutem necessitate medij, vt in re quidē susceptum solùm indeterminatè; determinatè verò vel in voto. Est etiam necessarium necessitate præcepti diuini: atque hoc præceptum rectè colligitur ex verbis illius institutionis, Accipite Spiritum Sanctum, &c. Obligat integram confessionem omnium peccatorum quoad speciem, & numerum, & quoad circumstantias mutantes. Comprehendit sub se peccata lethalia etiam dubia.* Non sine admiratione legi lineam vltimam, putabam enim demonstrari peccata dubia non pertinere ad confessionem; sed quia liberum cuique est in suo sensu abundare, interfui & contra aliam conclusionem vtiliùs argumentum assumpsi. Iterim postridie Calenlendas Septembres habetor solennior disputatio Eminentissimo Principi Imperiali dicta, in qua multa pulchra & subtilia, & præcipuè propugnabatur ista thesis. *Confessio exterior peccatorum debet esse integra, quoad circumstantias mutantes speciem. Præceptum de hac confessione comprehendit sub se omnia peccata lethalia etiam dubia.*

Cõfessio est necessaria.

Cadit sub præceptum.

MCMXCIV. Legi relegi: & quia videbatur impossibile propositionem hanc, si meo lexico stemus, à doctissimis Viris defendi, suspicari incœpi latere aliquam æquiuocationem. Et quia doceri cupio, conueni supremos Theologiæ, Professores, & didici quæstionem esse purè nominalem, & vix à nostris fundamentis differre.

Quid sit probabile? An vtraque cõtradictoria possit esse simul probabilis? Quid sit dubium?

Dicebant primò, illud esse probabile, quod plerumque fieri consuescit: adeoque repugnare duas contradictorias esse probabiles; si enim verum est quod altera plerumque accidat, non erit verum quod opposita plerumque accidat. Addebant secundo, dubium tunc esse, quando rationes fortes vtrinque videbantur æquales, nec habebat intellectus, cur potiùs in hanc quàm in illam partem consensum aut dissensum dirigeret. Subiiciebant tertiò, virum (præcipuè doctum) posse negocio facili conscientiam dubiam in probabilem vertere: cæterùm conscientiam illam, quam vel rationes, vel nollæ angerent, nolebant dici dobiam sed scrupulosam. Verbis sic explicatis euidenter conspicitur alio sensu nomen *dubij* accipi ab illis, alio, à nobis. Aiunt conscientiam scrupulosam explicari in confessione non debere, dubiam debere: eum qui probabiliter putat se aliqood peccatum commisisse, illud cõfiteri debere: qui autem probabiliter putat illud non commisisse, illud confiteri non debere. Et hoc etiam notandum est ad eorumdem mentem, peccatum semel confessum, vt dubium, aut, vt probabile, si postea certò conster fuisse commissum, non debere iterum vt certum clauibus Ecclesiæ subiici, sed sufficere primam confessionem.

Quid sit scrupulus?

Ergo duo adnota, alterum circa rem, alterum circa modum loquendi. Porrò vocant probabile, quod nos probabilius: dubium quod nos æque probabile: scrupulum, quod nos dubium. Conuenimus igitur in re, (nimirum, in ista assertione. *Qui habet rationes nullas aut leues ad credendum se peccauisse mortaliter non tenetur confiteri*) & differimus in modo loquendi; hanc enim notitiam Ego *dubiam*, illi *scrupulosam* appellant. MCMXCV.

De modo loquendi.

Hoc mihi sufficit, vt osteudam peccata dubia eo sensu quo Ego loquor, &, vt puto, cæteri debent, non esse necessariò in confessione explicanda. Cæterùm quidquid de nominibus sit, videntur hîc Professores eiusmodi obligare hominem ad probabiliorem, opinionem quid enim aliud est dicere, *Teneor indicare secundum id quod plerumque fieri consueuit: adeoque non secundum id quod æquè solet fieri, & æquè non fieri: aut rariùs solet fieri, pluries non fieri:* quàm dicere; *Teneor indicare secundum probabiliorem opinionem, non secundum æque probabilem, aut minus probabilem.*

An teneatur aliquis sequi sententiam probabiliorem?

Hinc patet esse omnino difficile aliorum examinare sententias, dum enim alio sensu accipiunt voces Itali, alio Hispani, alio Thomistæ, alio Scotistæ, alio cæteri Authores, nisi sis religiosus in examinanda verborum significatione, conuenire putabis eos, qui maximè contrarij sunt: opponi, qui omnino conueniunt.

Quærenda est curiosè verborũ significatio, ne in Authorum intelligentia erremus.

CORONIS.

HVcusque, vt puto, certissimè ostendi peccata dubia non debere necessariò subiici clauibus Ecclesiæ; nunc autem ad sedandas conscientias & omnes abolendos scrupulos, aliquas Conclusiones addemus. MCMXCVI.

Describũtur corollaria nonnulla.

Prima. *Repugnat in hac materia dubium purè negatiuum. Repugnat purum dubium positiuum.* Quid, si alterutrum detur? *Respondeo in casu* (est enim, vt dixit, impossibilis) *qui hinc inde aut nullam rationem positiuam habet, aut nullam grauem* (hoc enim est, dubitare negatiuè & positiuè) *non teneri illud dubium peccatum confiteri.* Casum repugnare constat, quia homo præsumitur bonus, quamdiu non dantur rationes, quæ illum malum esse persuadeant. Ergo ipsamet catenria rationum contra innocentiam procedentium, est fortissima innocentiæ probatio. Sanè potest dari dubium positiuum (hoc est, ratio leuis concomitans) at tunc standum est pro possessione innocentiæ, quam firmat ratio fortis & grauis videlicet, *Plerum recordatur homo peccatorum mortalium, atqui Petrus non recordatur se hoc peccatum fecisse: Ergo non fecit.* quæ ratio tametsi non sit demonstratiua, fortis est.

Secunda. *Non potest homo peccatum dubium, vt certum confiteri.* Patet; quia qui asserit quæ dubitat, mentitur; asserit enim esse certa, quæ esse certa non sentit.

Quomodo debeat homo peccata dubia confiteri?

Tertia. *Potest peccatum dubium vt est, nempè vt dubium, clauibus Ecclesiæ subiicere; & Confessarius, ni adiungatur alia materia certa, debebit conditionatam absolutionem dare.* Constat

ex

ex praxi communi omnium, qui non possunt dici ita errare, vt ne quidem probabilitatem teneant.

An debeat homo qui dubia confessus fuit, vt dubia, postea eadē vt certa cōfiteri?

Quarta. *Confessus peccatum dubium vt dubium, si deprehendat deinde certum, non tenetur id vt certum confiteri.*

PRIMO, quia cùm exposuerit illud, provt erat in conscientia, quod tantum exigit Trident. sess. 14. capite 5. est ab eo directè, tametsi conditiunatè absolutus, perinde ac is cuius peccatum à Sacerdote existimatur veniale, cùm sit mortale; sicut enim Sacerdos tunc vult absoluere à peccato provt est à parte rei, ita etiam in casu nostro; atqui peccatum, à quo quis directè absolutus est, non tenetur ex iure diuino iteratò confiteri; ergo.

SECVNDO. Ex communi sententia confessus se morosè delectatum decies circiter, si certò deinde deprehendat se duodecies peccasse, non tenetur eas vices posteà confiteri; & tamen eas nun confessus est vt certas, sed modo dubio; atqui similis ratio vrget in casu; ergo.

TERTIO. Dubius de voto, excommunicatione, &c. si petat dispensationem, soluitur omni obligatione, etsi deinde deprehendat certò emissum esse, &c. ergo idem est in casu. MCMXCVII.

Nota id bene.

Ex communi tamen sententia & praxi, tale peccatum est confitendum deinde vt certum; sed an praxis ex scrupulo an ex ratione orta, non disputo. Videtur enim homo pœnitens non velle disputare, nec librare rationes, sed sequi securissimam partem.

FVNDAMENTVM LXVII.

De Sacramento Eucharistiæ.

Eucharistiā quid?

MCMXCVIII. CIRCA essentiam Eucharistiæ, non multum differunt, quo ad rem, Theologi; licèt variè loquantur. Placet hæc definitio, aut descriptio. *Eucharistia est Sacramentum Corporis & Sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini, ad spiritualem Animæ refectionem diuinitus institutum.*

E quibus hostia granis possit confici?

Materia est panis, & vinum: nempe panis ex solo frumento; apud Latinos azimus, & apud Græcos, fermentatus: An-ne ex aliis granis posset confici panis ad consecrationem sufficiens? an ex aliis liquoribus conueniens vinum? An-ne Hippocraticum assumi poterit? Respondeo esse quæstiones Physicas, non Theologicas; nam si daretur granum, quod à frumento non differat specie essentiali; posset Eucharistiæ ministerio seruire; idem de vino dico; & addo, assumi non posse panem, vinumve, quod differat specie à frumento, & vino communi.

Sacramentū in fieri & in facto esse.

Forma Eucharistiæ.

Forma panis est: *Hoc est enim Corpus meum*, & Calicis. *Hic est enim Calix Sanguinis mei.* Particula illa *Enim* non est de essentia, Sunt qui distinguant Eucharistiam *in fieri, & in facto esse.* Ita, vt eius forma *in fieri* sint verba provt ponunt sub species illas Christi Corpus & Sanguinem: *& in facto esse* forma sit Corpus & Sanguis Christi, provt vi verborum sub speciebus continentur: sed ipsi fortè subtiliùs eloquuntur, sed nihil alterant in re. Minister in Eucharistiā est triplex; qui conficit, qui distribuit, qui suscipit. Primus debet esse Sacerdos: Secundus potest esse non Sacerdos: Tertius quicunque Catholicus, qui in gratiā: ago de susceptione Sacramentali; nam physicè comedere, & bibere Corpus, & Sanguinem Christi, non solùm Infidelis, & Atheus; sed etiam bestia quæcunque potest. Minister.

MCMXCIX. MVlta de Sacramentis alibi, & de hoc præcipuè, olim enim Eucharisticam Philosophiam propugnaui, quam, ne pereat, in Cursu Philosophico dabimus. Nunc paucula quædam propono.

An possit consecrari vinum congelatum?

De vino congelato.

REspondet Ausonius Noctinus *in summa Dianæ verb. Eucharistiæ Materia. num. 2.* his verbis: [*Vinum si sit congelatum*, vt sæpè contingit in Germania, (imò etiam in Mediterranea Hispania: nempe in Castella, Legione, &c.) *validè consecratur, non tamen licitè.*] & probat, quia vinum per congelationem non corrumpitur, quoad substantiam: potabile enim adhuc manet potentia, qua liquefieri potest, & sumi. Sed videtur hæc potentia remota.

II.

MM. De vino euaporato.

ANte dies paucos quidam Pater Carmelitanus Excalceatus, Vir vere doctus, hunc Casum decidendum proposuit; quem, quia nouus, curiosusque, Theologis hæc lecturis repono.

Casus exponitur.

Viennæ in Austria dum seuerissima Hyems omnia liquida concerneret, & congelaret, Missam celebrat: vbi ad communionem peruenit, reperit sacrum laticem congelatum. Iuxta communem Doctorum sententiam ignem adhibet, glaciémque iterum in vinum conuertit. At quia dum calix calefiebat, fumum exhalantem percepit, subdubitare incepit, An vini fumus, vapórve sit verè vini pars, & quia nulla est in consecrato calice, quæ non sit consecrata, dubitabat an illæ vini particulæ, quæ ignis violentia exhalabantur;

An dum latex consecratus euaporatur, Sanguis Christi exhaletur?

bantur, non fuerint conſecratæ, & inopinato ſacrilegio Sanguis Chriſti per aerem diffunderetur? Rem dixi non eſſe omninò facilem, ſed meditatione, & rerum notitia indigere. Sententiam meam protuli, eámque modò ad iſtas poſitiones reduco.

Reſolutio.

Prima. *In conſecrato latice nulla eſt liquoris pars, quæ non ſit conſecrata.* Et hanc veram exiſtimo, ſiue dicamus aquam in vinum prius, & poſtea in ſanguinem, ſiue etiam in ſanguinem immediatè conuerti.

Vinũ vſuale, & naturale.

Gutta enim aquæ vino immixta non facit, quod illud totum, non ſit vinum vſuale; adeoque totum conſecratur: & Sanguis Chriſti provt eſt ſub ſpeciebus illius guttæ, eſt ſub ſpeciebus aquæ naturalis, & vt eſt ſub ſpeciebus reliqui vini, eſt ſub ſpeciebus vini naturalis: & provt eſt ſub aggregato, quod ex vino, & illa gutta reſultat, eſt ſub ſpeciebus vini vſualis.

Nota hoc.

Porrò ſi illa gutta à reliquis ſepararetur, ſtatim deſineret eſſe ſub illius ſpeciebus Sanguis Chriſti, illa enim ſic ſeparata eſſet pura aqua, non tamen vinum naturale, aut vſuale.

An vinum homogeneas aut heterogeneas partes habeat?

Ergo ſimiliter de aliis vini partibus philoſophabimur. Si componitur vinum è partibus heterogeneis, quod contendunt probare Chymici, ſingulæ ſeorſim non ſunt vinum; & qui vinum conſecratum in has partes heterogeneas diuideret, in eas diuideret quæ non manerent conſecratæ. Igitur ſi vapor, aut fumus ex Calice calefacto exhalans contineat particulas aliquas, quæ non ſint vinum, ille vapor non erit conſecratus. Cæterum cum Ioannes Helmontius, Medicus ingenioſiſſimus, & expertiſſimus, in ſuæ Medicinæ inauditis principiis heterogeneas has Corporum partes, quas Chymici protrudunt, irrideat, adhuc vrgebit dubium, & quæremus, An mera exhalatione ſubſtantia vini corrumpatur, an alteretur potiùs: nam ſi primum dicatur, ceſſat quæſtio; & ſi ſecundum, affirmari debebit fumos illos vaporéſve, qui è calice emiſſi, fuiſſe reuerà conſecratos. Sic dubium proponere libuit; tu Lector quæſtionem reſolues.

An in vino ſit neceſſaria grauitas?

Secunda. *Ille vapor exhalans non eſt vinum.* Corollarium. *Ergo ſub illius vaporis ſpecie Chriſti Domini Sanguis non manet.* Corollarium è Concluſione manat; & hæc videtur certa, & ab vniuerſis admiſſa: quia inter alias characterіcas veri qualitates videtur eſſe ponenda grauitas; quod enim fumus, & vapor eſt, vinum eſt.

III.

An, & cur non liceat pluries in die, aut celebrare Miſſam, aut ſacram ſynaxin accipere?

MMX.
De Eccleſiæ legibus,

SAcramentorum vſum diuinitùs conceſſum hominibus non poſſe ab Eccleſia interdici ſine cauſa legitima, clarius eſt, quàm vt in controuerſiam reuocetur. Cùm igitur materia grauis ſit, videretur requirere non ſolùm cauſam legitimam, ſed grauem. Hinc ſequitur non eſſe facile aliquas Eccleſiæ conſtitutiones defendere contra hæreticos mediocriter doctos: *Primò*, enim ratum eſt apud Catholicos, neminem poſſe pluries eadem die Miſſam celebrare, aut venerabile Sacramentum ſuſcipere; quod etiam non ſolùm ad ſanos; ſed etiam ad vltimo morbo laborantes extenditur.

De communione.

Secundò, debere Miſſam celebrari, aut venerabile Sacramentum recipi à ieiuno: videntur enim nullæ eſſe cauſæ, vel fortè leues, ob quas res grauiſſima, qua grauiſſimè egemus, interdicatur.

Religioſorũ.

Nam, ſi agamus de Viris Religioſis & bene moratis, quænam cauſa grauis ſuppetere poteſt, quæ reddat abſtinentiam à Sacramento Euchariſtico meliorem communione? Cur non eſſet melius, & vtilius communicare decies in die, quàm ſemel? ſi ad indecentiam recurritur, ratio valde leuis proponitur, quoniam non eſt indecens communicare quotidie; ergo nec erit indecens communicare ſingulis horis. Præterea; Sacramentum Pœnitentiæ pluries frequentari poteſt, & ſolet quotidie ſine irreuerentia; Ergò, & Euchariſticum; vel detur diſparitatis ratio.

Et ægrorum reſpectu.

Secundò, ſi agamus de ægrotis, dicet nonnullus, vellem videre vnum ſummum Pontificem recepto viatico peccauiſſe mortaliter, & poſt vnam, vel alteram horam moriturum; nimirum, qui ea eſſet ſententia, quæ docet eſſe probabile communionem requiri neceſſitate medij ad ſalutem æternam. In tali caſu vellem ſcire, quid ille Pontifex eſſet facturus: nam vel poſt confeſſionem ſumeret ſecundum viaticum, vel diceret, ſe velle condemnari probabiliter, ac propterea eſſe impœnitens; non enim ſincera Pœnitentia eſt, velle probabiliter damnari.

An poſſit quis probabiliter ire ad infernũ velle?

Proculdubio, aut præceps eſſet, aut ſecundò viaticum ſumeret. Tunc ſic: non poſſet tuta conſcientia ille Pontifex non recipere ſecundò viaticum in tali caſu; ergo nec poſſet interdicere Petro ſecundam ſumptionem viatici in tali caſu.

MMXI.
Occurritur effugio primo.

Dicunt aliqui interdictionem eſſe legitimam, quia lex fundatur in ſumma probabilitate; & ſofficere ad iuſtificationem legis authoritatem, & cauſas probabiles. Sanè, ſi nihil aliud obſit, etiam eadem probabilitas ſufficeret ad hoc, quod Petrus non obediret; poſita enim authoritate probabili, & cauſa probabili, poteſt ſuperior prudenter credere, ſe eſſe ſuperiorem legitimum, & habere cauſam ſufficientem, ac propterea prudenter legem ferre. Sed & Petrus poſſet prudenter credere, ſoperiorem non eſſe legitimum, vel cauſas non eſſe ſufficientes, ac propterea poſſet prudenter non obedire. ergò dicendum eſſet, poſſe Petrum in tali caſu prudenter procedendo recipere ſecundum viaticum.

MMXII.
Occurritur effugio ſecundo.

Si dicatur diſparem eſſe rationem: quia Pontifex non debet neceſſariò legem illam ſeruare: illâ enim, vtpote legiſlator, vel non obſtringitur; vel obſtringitur volens; poteſt enim diſpenſare cum voluerit: ſecus autem Petrus, qui ſubditus eſt, & tenetur obedire: arguo ſic. In tali caſu, vel poteſt Pontifex illam legem ſeruare, vel non poteſt. Primum non poteſt dici, vt ſuperius vidimus, ergo debet aſſeri ſecundum: ſubſumo; Ideò non poteſt Pontifex ſeruare illam legem, qoia in tali caſu militat contra legem Sacramentalem

mentalem institotam à Christo; ergo nec potest iubere Petro, vt contra legem Sacramentalem obseruet legem Pontificiam.

Confirmatur primò: Si Petro in eodem agone constituto iuberet Pontifex, ne confiteretur, & præceptum esset tyrannicum, & Petrum non obstringeret; ergò si æquè necessaria est Eucharistia, ac Pœnitentia, non poterit interdicere sumptiooem Eucharistiæ plus, quàm Confessionem,

Confirmatur iterum Si esset certum certitudine fidei, Eucharistiam esse de necessitate medij, esset certum certitudine fidei, non posse interdici à Pontifice: esset enim hæreticus, qoi diceret Pontificem posse interdicere fidem, aut charitatem: atqui est probabile, Eucharistiam esse de necessitate medij: ergo est probabile Eucharistiam oon posse Petro in casu proposito interdici.

Resolutio.

MMIV. An Eucharistia sit necessaria necessitate medij?

EVcharistiam non esse necessariam necessitate medij, docuerunt Villalobos *tom.* 1. *tract.* 7. *diff.* 34. *num.* 2. *&* 3. Diana *p.* 5. *tract.* 13. *resolut.* 28. & Antonius Cotonius (aliàs, Ausonius Noctinot) *verb. Commonio*, *num.* 1. At eamdem esse necessariam necessitate medij, docuit Becanus *de Sacram. cap.* 15. *quæst.* 7. cuius opinionem probabilem putauit Diana *part.* 2. *tract.* 6. *resol.* 95. Ego autem contra Becanum duas rationes efformo; alteram probabilem, alteram meo iudicio euidentem,

An hæc consequentia sit bona: Non dixit: ergo non est?

Sit prima. Coacti sunt Patres in Tridentina Syoodo, vt populum Christianum in Sacramentorum vsu & necessitate docerent: durauit illa Synodus plurimis annis: tandem cùm omnia fuerunt expedita, quæ necessaria videbantur, fuit dissoluta. Ergo poterimus ratiocinari ab argumento oegatiuo & asserere, hanc esse bonam consequentiam, *Non dixit Synodus*, *Ergo non est necessarium.*

De circumstantiis agrauãtibus.

Hanc Dialecticam admittunt fere omnes Doctores, & hanc formam multos syllogismos elimant: Propono vnum vel alterum. Quærenti, Vtrum circumstantiæ aggrauantes debeant io confessione exponi, dicunt, *Concilium non iussit: ergo non sunt exponenda.*

De peccatis dubiis, aut probabilibus.

Quærenti, An peccata dubia, aut etiam probabilia sint necessariò subiicienda Ecclesiæ clauibus? eodem vtuntur ratiocinio, dicuntque: *Illa subyci Concilium non iussit: ergo non sunt subycienda.* Sanè, si rigor Dialecticus stat, quærenti Vtrum Eucharistia de necessitate medij sit? Theologi respondere debebunt. *Concilium necessaria omnia docuit: sed illud hoc non docuit: Ergo non est necessarium.*

De Baptismi & Pœnitentiæ necessitate.

Et quidem Minorem esse veram, vt constat ex contextu Concilij, & præcipuè ex Sess. 7. can. 4. & Sess. 14. cap. 3. ibi enim Baptismum pro omnibus propter peccatum originale & Pœnitentiam pro adultis, qui lapsi in peccatum mortale, esse necessaria docemur: at verò Eucharistiam esse necessariam non docemur. Hanc rationem iudico fortissimam & probabilissimam: quia in re tanti momenti nolo à probabilitate pendere, aliam certam & indubitatam subscribo.

Sit secunda. Illa sunt de necessitate medij, quibus omissis, etiamsi inculpabiliter omittantur, nemo saluari potest.

MMV. Necessitas medij quæ sit.

Nam, si aliquis inuincibiliter ignoret, Baptismum in re vel in voto esse necessarium, & tamen neutrum habeat, hac non obstante ignorantiâ inuincibili non perueniet ad cœlum. Hac doctrinâ præmissâ pone Nicolaum, aut nullum post Baptismum peccatum mortale commisisse, aut certè si commiserit aliquod, rite fuisse confessum, & gratiam diuinam consequutum.

Quid requiratur, vt aliquis in æternum pereat?

Ignoret Nicolaus opinionem Becani, videlicet, ignorantiâ inuincibili, & præuentus tempore, de Eucharistia sumenda nihil cogitet, & sic moriatur: Anne iste in æternum peribit? sunt nugæ. nemo damnabitur nisi propter culpam mortalem, oeque hæc committi ab illo potest, quem ignorantia insuperabilis excusat. Hanc rationem iudico euidentissimam: & quamdiu oon detur solutio, quæ videatur probabilis, Becani opinionem improbabilem dicam.

An Eucharistia sit necessitate præcepti necessaria.

Licet negem Eucharistiam esse necessariam necessitate medij, pronuncio nihilominùs esse necessariam oecessitate præcepti, tum diuini, tum humani quod noo obligat semper, sed in aliquibus casibus, & temporibus. Placet igitur Dianam producere. Antonius igitur Cotonius *verb. communio*, *num.* 9. hæc habet.

[Sacra communio est necessaria necessitate præcepti diuioi, quod obligat infirmum tempore mortis, etiamsi in Paschate communicauerit: Nam in Nicæno *can* 12. determinatur Eucharistiam esse moribundo necessarium viaticum. Et vlteriùs clarè præcipitur in Concil. Carthagin. IV. confirmato à Leone IV. *can.* 77. & in Ecclesia communiter obseruatur. Itaqoe præcepto communicandi in articulo mortis non satisfit per communionem Paschalem. Ita Diana *part.* 5. *tract.* 6 *resol.* 42. Neç per aliam, quæ ante talem articulum præmissa sit, non per modum viatici. Ita Granado *in* 3. *part. controuers.* 6 *tr.* 10. *disp.* 3. *num.* 4. contra Caietanum *verb. Communio.*

An liceat bis communicare eadẽ die.

Imo probabile puto, qoòd si quis manè sanus communicaret, & post meridiem in periculum incideret, ac timeretur eodem die moriturus, teneretur iterum eodem die communicare per modum viatici: nam præceptum diuinum præponderat Ecclesiastico de noo communicando, oisi semel in die, & ieiunè. Ita Hurtado *de Euchar. disput.* 10. *difficult.* 2. Diana *part.* 4. *tractat.* 4. *resol.* 197. *&* *part.* 5. *tract.* 3. *resolut* 33. Sed contraria opinio est etiam probabilis, vt habet ipse Diana *part.* 3. *tract.* 4. *resol.* 4. *&* *p.* 5. *tract.* 3. *resolut.* 41. Qoi in mortis articulo constitutus semel per modum viatici communicauit, si postea peccet mortaliter, quamuis teneatur iterum confiteri, non tamen tenetur iterum communicare; nam confessio est necessaria necessitate medij, quotiescumque quis est in peccato mortali, & imminet mortis periculum; Eucharistia verò est solùm necessaria ex præcepto; qnod in mortis articulo non obligat, nisi semel. Ita Ochagauia *tract.* 1. *de Eucharist quæst.* 14. *num* 8. contra Sotum *in* 4. *dist* 11. *quæst.* 1. *artic.* 11. Vide Dianam *part* 5 *tract* 3. *resol.* 43.] Hucusque in Summa Dianæ Antonius. Ex dictis igitur hæ Conclusiones deducuntur.

Prima. *Euchariſtia non eſt de neceſſitate medij.* Eſt tam certa, vt oppoſita videatur improbabilis. Hinc conſtat, quod ſi non adeſſet præceptum ſumendi Euchariſtiam, poſſet homo ſaluari quin illam in re, vel in voto ſuſciperet.

Secunda. *Euchariſtiam debet homo recipere quando præcipitur, & debet non recipere, quando interdicitur.* Conſtat ex præcedenti.

Rationibus dubitandi ſatisfit.

MMVI. DVô erant ſub initium propoſita, quæ viderentur ſecundam concluſionem euertere, primam proſcribere, quibus placet occurrere, & legitimam ſolutionem dare.

De cultu externo, ad quē ſpectat illum determinare?

Dico ad primum, debere eſſe in Republica (Politicâ, Eccleſiaſticâ) cultum externum, quo veneremur Numen, quo Sanctos, quo Principes, quo ſuperiores. Addo ad leges humanas pertinere, determinare, in quo conſiſtat iſte cultus. Rem exemplo dilucido. Deponere pileum, aut non deponere, ex natura ſua eſt actio indifferens, ac propterea leuis, aut fortè nullius conſiderationis: verùm enim verò ex hypotheſi, quod depoſitio pilei extrinſeca ſit reuerentia, poſſet præcipi ſub culpa graui, ne quis non deponat pileum, aut coram venerabili Sacramento, aut coram Summo Pontifice, Imperatore, Rege, & aliis. Imò fortaſſis extat tale præceptum implicitè, aut expreſsè, quoniam coram talibus perſonis debet pileus deponi, & poteſt, & ſolet puniri, qui non obediat. Hinc patet, præſcindendo à præcepto, & inſtitutione Eccleſiaſtica, non eſſe malum ſæpe communicare eadem die: at quia Eccleſia voluit omiſſionem communionis ſecundæ (tertiæ, &c.) eſſe cultum externum, quo Deus colatur, hæc eadem omiſſio tranſibit in rem magni momenti, debétque poni ſub peccato mortali, niſi diſpenſatio legiſlatoris accedat.

Dico ad ſecundum, Euchariſtiam non eſſe de neceſſitate medij, nec contrariam opinionem eſſe probabilem, adeoque ceſſare rationem propter quam optaret curioſitas ſcire, quid ille Summus Pontifex faceret, quem ob oculos protendebat obiectio: ſi enim poſt viaticum peccauiſſet mortaliter, teneretur iterum confiteri, non tamen iterum communicare. Cæterùm poſt communionem ex deuotione ſuſceptam, ſi eadem die eſſet moriturus, teneretur probabiliter iterum communicare per modum viatici, non quidem propter neceſſitatem medij, ſed propter neceſſitatem præcepti: & quia teneretur probabiliter, poſſet licitè non communicare.

De præcepto Communionis notanda.

Sanè in hoc caſu Summus Pontifex ſecundam communionem (hæc eſt per modum viatici) fidelibus non interdixit, vt conſtat ex Ochagauia, & Soto, quos Antonius Cotonius producit: at ſi vrgeret neceſſitas, poſſet illam interdicere inſiſtens opinioni probabili. Quid, ſi aliquis tenderet eiuſmodi communionem ſecundam iam eſſe interdictam, & generali Eccleſiæ præcepto includi? non poſſet euidenter conuinci.

Hinc patet, quid debeamus dicere ad confirmationes. *Ad primam* enim nego paritatem, quoniam adulto in culpam grauem lapſo confeſſio in re, vel in voto eſt neceſſaria neceſſitate medij; & præſcindendo à præcepto, communio non eſt neceſſaria. *Ad ſecundam* negando minorem reſpondeo, nam communionem requiri neceſſitate medij, iudico non eſſe probabile.

IV.

An ieiunium naturale Euchariſtiam ſuſcepturos obliget ſub peccato mortali?

AD ieiunium naturale, quod Eccleſia requirit in communicaturo venientibus occurrit ratio, quę indiget ſolutione. Non habet Romana Eccleſia authoritatem, vt poſſit interdicere vnam vnciam cibi ſub peccato mortali; non habet authoritatem, vt interdicat vnum granum tritici ſub peccato veniali. Ratio eſt clariſſima: quia, & vna vncia panis ſupponitur eſſe materia parua, & vnum granum tritici materia moraliter nulla; illud enim nemo emeret, nemo venderet, & nemo ſeruaret; igitur non peccat mortaliter, ſed venialiter, qui ſumpta vncia panis recipit Euchariſtiam: ergò nec venialiter quidem peccat, qui poſt quatuor granorum ſaccari comeſtionem communicat. MMVII. De ieiunio naturali.

An in leui comeſtione grauis irreuerentia eſſe poſſit?

Reſpondent aliqui, leuem comeſtionem poſſe eſſe grauem irreuerentiam; ſed hoc falsò ſupponitur; comedere enim poſt Euchariſtiam non eſt irreuerentia; ergò nec comedere ante Euchariſtiam. Præterea Eccleſia poteſt concedere, vt Euchariſtia ſumatur poſt ientaculum; imò illam ſumpſerunt Apoſtoli poſt Cœnam; ipſomet Chriſto diſtribuente. atqui nec Chriſtus ipſe, & à fortiori neque Pontifex poteſt diſpenſare, vt Euchariſtia irreuerenter ſumatur; ergo quando ſumitur poſt cibum, nulla committitur irreuerentia. Stat igitur poſſe hoc Sacramentum interdici poſt crapulam, & ebrietatem, non verò poſt comeſtionem ſobriam, & prudentem.

Si dicatur oportere omnem cibum interdici, ne aliquando poſt crapulam, aut ebrietatem Euchariſtiam ſumi contingat; Dicamus ſimiliter omne iuramentum debere interdici grauiter, ne aliquando committatur periurium; omne mendacium etiam officioſum interdicendum eſſe grauiter, ne detur occaſio calumniæ; ergò ſimiliter omnia peccata venialia deberent grauiter interdici, ne committerentur mortalia.

HIs tamen non obſtantibus ſit reſolutio: *Ille, qui ieiunus communicat, peccat mortaliter.* Huius reſolutionis demonſtratio pendet ab his, quæ diximus articulo præcedenti, cum primam dubitandi rationem ſoluebamus: certum eſt enim non poſſe Eccleſiam præcipere rem paruam ſub culpa graui: certum eſt etiam leuem comeſtionem ſecundùm ſe conſideratam non eſſe grauem irreuerentiam: &, ſi ad ebrietatem recurratur, certum eſt in multis prouinciis hoc ceſſare periculū: & probabile eſt, ne certū dicā, ceſſante fine adæquato legis in particulari, ceſſare MMVIII. Reſolutio. An res parua poſſit præcipi ſub culpa graui?

cessare etiam obligationem legis in particulari: Ergo ex his capitibus conclusio demonstrari non poterit. Dico igitur non depositionem pilei, secundùm se esse indifferentem, esse tamen irreuerentiam ex institutione politicâ, & esse materiam posse peccati grauis. Et hinc ad nostrum casum veniens, assero, non ieiunium secundum se consideratum, rem esse indifferentem; at esse irreuerentiam grauem ex Ecclesiastica institutione: ac propterea naturale ieiunium, vbi Ecclesia illud præcipit, obligare sub peccato mortali. Ita omnes Theologi, nemine dempto; nec est cur in re, de qua nemo Christianus dubitat, vos soli velitis dubitare.

De irreuerentia.

FVNDAMENTVM LXVIII.

De Extrema-Vnctione.

MMIX. An sit de necessitate medij? An de necessitate præcepti? NON est de necessitate medij, nec præcepti; quam ob rem, qui illam sine contemptu omitteret, non peccaret mortaliter: Materia eius est duplex, proxima, & remota: hæc est oleum, illa vnctio. Forma est. *Per istam sanctam Vnctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per visum* (repetitur tota ad singulos sensus, & illi nominatim exprimuntur) *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* E quibus verbis non omnia sunt essentialia multorum Theologorum sententia. Minister Extremæ-Vnctionis est sacerdos: subiectumque homo ex infirmitate probabiliter moriturus.

Materia. Forma. Verba essentialia. Minister. Subiectum.

MMX. PAuca occurrunt dubia, circa Extremæ-Vnctionis Sacramentum: vnum aut alterum dilucidabimus.

I.

De forma huius Sacramenti. *Quænam verba accidentalia sint?*

PEto primò, An sit sufficiens forma hæc, *Per istam sanctam Vnctionem indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti?*

Primus modus dicendi. Quid sit indulgere?

Responderet assertiuè nonnullus: quoniam nullum deest verbum, quod necessarium videatur. Primò enim illa, *suam piissimam misericordiam*, includuntur in illo *indulgeat*, nam indulgere non est concedere ea debito, sed ex gratia, & ex misericordia. Secundò etiam illud *tibi* redundare, & esse accidentarium videretur; nam sicut dicunt aliqui in Sacramento Pœnitentiæ, idem esse dicere *absoluo te*, atque *absoluo*; nam illud *te* à circumstantiis adiacentibus consignificatur; sic etiam posset aliquis dicere redundare in Extremæ-Vnctionis forma illud *tibi*, vtpote imbibitum, & clausum in circumstantiis consignificantibus. Tertiò sensuum nomina redundare viderentur; nam illos manus, & vnctio distinguit, & idem omninò est loqui signis, ac verbis. Et Quartò illa vltima verba; nimirùm, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, viderentur addi, aut ex præcepto Ecclesiæ, aut ex priuata deuotione.

Datur semper consignificantes circumstantiæ.

Idem est loqui signis, ac verbis.

MMXI. Dianæ opinio. Sanè hanc formam, *Per istam sanctam Vnctionem indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti.* esse sufficientem existimat Diana *part.* 3. *tr.* 4. *resol.* 175. § *Notandum*: & etiam *resol.* 180. & ex eo Ausonius Noctinot (Antonius Cotonius) *in Sum. Diana verb. Extrema Vnctio n* 11.

Et hîc obiter ponere ob oculos Lectoris volo operum Dianæ partem 11, nam *tract.* 1. *resolut.* 18. inquirit, An sit peccatum mortale administrare Sacramentum Extremæ-Vnctionis sub his tantùm verbis: *Per istam sanctam Vnctionem indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti?* & subiungit; *Ego respondeo, in administratione Sacramenti Extrema-Vnctionis non sufficere formam adductam à Caramuele.* Et tamē claritas, rigor & Dialecticæ postulare videbatur, vt diceret, *Ego respondeo, in administratione Sacramenti Extrema Vnctionis non sufficere formam adductam à Diana, citato ab Antonio Cotonio, & Caramuele.*

Diana antiquam opinionem recitat.

Aliis suam opinionem adscribit.

Plura igitur verba requiruntur! at semper manet esse in Sacramentorum formis nonnulla accidentalia, quæ ad essentiam non pertinent. An peccaret mortaliter, qui illa omitteret? Asserunt omnes. Sed cur? An quia Minister vtitur formâ probabili? an verò, quia omittit verba præcepta? Si prima valeat ratio, scire vellem; cur non possit vti opinione probabili in administratione Sacramenti? & si secunda, an sit mortale? (imò an sit veniale?) omittere pauca verba præcepta?

In Sacramentorum formis sunt voces nonnullæ accidentales.

Huic dubio doctissimè satisfacit Diana *part.* 11. *tract.* 1 *resol.* 18. ex Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disp.* 20. *num.* 4. & aliis [nempe esse mortale amplecti opinionem probabilem circà formas, & materias Sacramentorum, relictis certis, & præscriptis ab Ecclesia, prouenire non ex defectu opinionis, & ratione periculi, & irreuerentiæ Sacramenti: sed quia contrauenitur Ecclesiæ consuetudini, quæ vim præcepti habet.] Considerentur singula verba: sunt enim doctrinæ, & multarum illationum plena.

Verba formalia suis ex Diana.

II.

PEto secundò, An hæc forma sit essentialiter deprecatiua? an non per indicatiuum conferri hoc Sacramentum posset; nempe ab illo qui diceret, vel *Vngo*, vel *Indulgeo.* MMXII.

Becarius asserentem opinionem tuetur, & argumentum ab aliis Sacramentis deducit, at me iudice inefficacissimè, quia Sacramentorum omnium formæ à libera Christi voluntate, & institutione dependent; nec video, esse

An in rebus liberis habeat locum rationis paritas?

bonam Consequentiam, *Cæterorum Sacramentorum formæ sunt indicatiuæ: ergo etiam, & forma Extremæ-Vnctionis.* Peterè à Becano, An Extremæ-Vnctionis forma debeat esse indicatiua tantùm, ao indicatiua, vel deprecatiua? Si primum dicat, nescio, an vous hoc fuerit Sacrameotum consequotus, quia nescio, an vel vni fuerit indicatiuè collatum: errat igitur tota Ecclesia in Europâ, quod debet non dici. Si secundum: ergo etiam istæ formæ erunt validæ. *Deus te baptizet, Deus te vngat, &c. Et Confirmet, &c. Deus te absoluat: Deus te conuertat in Corpus, &c. Sanguinem, &c.* Negabit Becanus consequentiam. Et ego contra dico. Si valet argumentum à cæteris Sacramentis ad Extremam-Vnctionem desumptum, valebit etiam, si ab Extrema-Vnctione ad alia transeamus Sacramenta: nihilominus peto, an esset verus Baptismus collatus deprecatiuè; nempe à dicente *Baptizetur seruus Christi, &c.* An confirmatio posset conferri verbis, *signetur, confirmetur, &c.* Videatur Diana *part. 3. tract. 4. resol. 27. §. Nonmdum.* — *An sacramenta administrari possint per modum imperatiuum, aut optatiuum?*

FVNDAMENTVM LXIX.

De Sacramento Ordinis.

MMXIII. *An prima tonsura sit ordo?*

SACRAMENTVM est nouæ Legis, vi cuius aliqui ad ministerium diuinum spirituali potestate tradita deputantur. Septem ordines à Theologis enumerantur: nam in Ecclesia sunt Ostiarij, Exorcistæ, Lectores, Acolyti, Subdiaconi, Diaconi, & Presbyteri. Tonsura non est ordo, sed ianua & dispositio ad ordines. Psalmistæ, & Cantores non suscipiunt specialem ordinem, cùm ad hoc Ministerium deputantur. — *Ordo quid & & quotuplex.*

Cur tres ordines aliqui vocentur Sacri?

TRes vltimi *Sacri* dicuntur, non quòd priores non sint sacri, sed quòd hi tres sint sacratissimi, maximi (ideo etiam *Maiores* vocantur) & Ministerio proximi.

Quæstiones incidentes.

Multæ occurrunt quæstiones speculatiuæ, multæ practicæ, multæ politicæ: possem enim inquirere, An Cardinalatus, aut etiam Episcopatus, sit ordo? An expediat tot esse sacerdotes, & tot Monachos? An præstaret numerum vtrorumque dimioui? possem etiam de singulis ordinum gradibus specialiter agere; sed hæc omnia alium locum, & tempus postulant, & ideirco hæc pauca sufficiat prælibasse. Interim, ne nihil hîc dicat speciale posuisse, hunc Casum, qui Ingolstadij accidit, & disformitet à Theologis, & Canonistis fuit decisus, Lectoribus doctis proponon.

De excommunicatione.

MMXIV.

PVgnabant acriter duo Clerici, & alter lethali vulnere perfossus cecidit. Superuenit Franciscus, & in collapsum irruit, eumque transuerberat secundo vulnere. Sunt qui dicant Franciscum Clericum adhuc viuentem vulnerasse: sunt qui dicant, ictum datum cadaueri: sunt, qui dubitent. Et ideò indigemus Theologis, qui has tres Controuersias decidant.

Prima. *Si Franciscus clericum viuum transuerberauerit, incurrisse excommunicationem certum est:* Sed quid de irregularitate erit dicendũ? Lethaliter vulneratus iacebat, & erat aliàs moriturus, ergò non fuit occisus à Francisco. Sed quid si dicam, contra, vulnus inflictum à Francisco etiam fuisse lethale, & ad eandem mortem duo vulnera (prius & posterius) vt causas totales concurrisse? Quid si dicam, vulnus posterius non causasse; sed tantum accelerasse mortem? Respondeo potuisse concurrisse vtrumque ad homicidium, vt causas totales, aut partiales; ac propterea, vtrumque irregularitatem incurrisse. Ad illud, quod de mortis acceleratione subsumebatur, dico, nullum homicidium esse aliud, quàm mortis accelerationem. Homo in natura lapsa nascitur moriturus, & qui occiditur, non priuatur immortalitate, sed citiùs spoliatur vitâ. Et, si hæc contemplatio alicui videatur remota, & à longè quæsita, pronuntio, eum, qui moribundum sacerdotem confoderet, & ita occideret, peccaturum mortaliter, & excommunicationem iocursurum: nec excusari posse accelerationis circumstãtiâ, non enim mihi licet nunc eum occidere, qui est post horæ quadrantem moriturus. — *An mors habere possit duas causas totales?*

MMXV.

Secunda. *Si certum sit, tactum à Francisco merum cadauer, ille irregularis non est:* At videretur in excommunicationem incurrisse; quia hæc ob status dignitatem est lata, & æquè dedecoratur clericatus, si mortuus clericus dedecoretur. Et etiam videretur, quod non: nam pœna Canonis imponitur percussoribus Clerici, non aliis: non ergo percussori cadaueris: quoniam cadauer non est Clericus. Nec iuuat recurrere ad paritatem, quia excommunicatio, est res odiosa, in odiosis non admittitur rationis paritas. Et quidem hoc vltimum dicendum est, & hanc ob rem sit Conclusio. — *An sit irregularis, qui cadauer vulnerat, an excommunicatus?* — *Rationis paritas in odiosis non valet.*

Tertia. *Potuit Ecclesia, ob statum Clericalis auctoritatem, excommunicare illos omnes, qui in defunctorum Clericorum cadauera, sepulchra, statuas, &c. manus violentas & temerarias inijcerent: hanc tamen excommunicationem nondum fulminasse videtur.* Patet, quia hæc excommonicatio non colligitur ex Canone *si quis*, & alibi in Iure non exstat. — *De Clericorum sepulchris, & statuis.*

Sed quid si omnia sint dubia? An excommunicatio, aut irregularitas, aut alia censura, incurritur peccato, aut Iure dubio? Respondeo negatiuè. Tum quia censuræ sunt odiosæ: tum, quia in dubiis beatus, qui possidet, provt exposuimus sæpè. Antonios Cotonius — *Quid in dubio faciẽdũ? Standũ pro possessione, quæ erat ante illud dubium.*

Cotonius Io Dianæ Sũmmâ verb. *Irregularitas, num.61.* hæc habet: *In dubio facti, si agatur de homicidio, non est censendus irregularis, ex communi sententia & stylo curiæ Datariæ & Pœnitentiariæ obseruato infallibiliter. Franciscus de Lugo part.8.tract 6. resol.6.*

FVNDAMENTVM LXX.

De Matrimonio.

Quid illud sit? — MMXVI. Aon matrimonio à ratione contractus possit separari Sacramentũ.

GENERALIS definitio ista est, *Matrimonium est coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.* Hæc coniunctio, si inter Christianos, & præcipuè Catholicos contrahatur, est Sacramentum: non tamen semper; contrahentibus enim est liberum illud, vt merè politicum contractum, aut vt Sacramentum celebrare. Circa materiam, & formam huius Sacramenti variæ sunt opiniones Authorum, requiri tamen essentialiter Corpora contrahentium, consensum, & signa sensibilia, traditionem, & acceptationem expresse, aut implicitè, certò tamen significantia, indubium est; cæterùm vtra ex his formalitatibus sit materia, vtra forma, scholæ examinent.

Eius materia & forma. Quid sit certum?

Potest per procuratorẽ celebrari. — Denunciationes. Præsentia Parochi. Impedimenta: alia dirimunt, & alia nõ dirimũt, sed tantum prohibent.

Potest fieri per procuratorem cuiusuis sexus, & ætatis, modò habeat politicum vsum rationis. Denunciationes possunt omitti ex causa. Præsentia Parochi, vbi est Concilium Tridentinum acceptum, est conditio, sine qua non. Dantur obices impedientes, & dirimentes; cum illis illicitè contrahitur matrimonium, cum illicitè, & inualidè. Impedimenta dirimentia Syluius *in addition. Theologiæ Pastoralis Binsfeldij* §.12. *de Matrimon.pag* 136.& ex eo Leander de Sanctissimo Sacramento *part.2.tract.9 disp.9. quæst.*10. ad versus sequentes reducit.

Dirimentia.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,
Amens, Affinis, si Clandestinus, & Impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tutò.

Sunt quindecim, & matrimonium dirimunt, si interueniant. Non dirimentia Impedimenta sunt duodecim: quinque priora non habent ortum ex crimine, & continentur istis versibus.

Non dirimẽtia, sed prohibentia.

Ecclesiæ vetitum: Nec non tempus feriatum:
Atque Catechismus: Sponsalia: iungito Votum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Septem posteriora nascuntur ex crimine, & repræsentantur his versibus.

Incestus; Raptus sponsat: Mors mulieris:
Susceptus propria sobolis: Mors presbyteralis:
Vel si pœniteat solenniter: aut Monialem
Accipiat: prohibent hæc coniugium sociandum.

De necessitate consensus.

Vide Leandrum *part.2. tract.9. disput.23. quæst.1.* Consensus est de essentia Matrimonij. Non potest fieri humanitùs, vt altero, aut vtroque inuito matrimonium verum contrahatur: vnde leges, si quæ sunt, de consensu politico, altissimè debent examinari.

MMXVII. Præiudicia aliquorum Iudicũ Episcopalium.

SOlent multa in causis matrimonialibus confundi, & Officiales in Episcopalibus Consistoriis variis præiudiciis præuenti non conueniunt in praxi. Sunt qui hæc Theoremata mordicus tenent. 1. *In omni dubio standum est pro valore sacramenti.* 2. *In omni probabilitate illa eligenda sententia est, quæ faueat matrimonio.* 3. *Oportet causas Matrimoniales tardo examine discutere, vt tædio affecti litigantes compositionem ineant, & à tribunali se subtrahant.* Sed omnia hæc tria mihi non placent. *Non primum*, quia in dubio standum pro possessione est, quæ præcesserat dubium; cùm igitur ante Matrimonium dubium præcesserit cœlibatus certus, standum est pro cœlibatu. *Non secundum*; quia potius in probabilitate fauendum est coniugatis, quibus fauor maximus fieret interdum si matrimonium inualidum declararetur. *Non tertium*; quia hoc est vexare homines & non administrare Iustitiam. Vidi semel Compluti vnum Vicarium Cardinalis Infantis, qui fuerat coniugatus, & experimento didicerat, quid sit habere vxorem indocilem, & superbam. Causas ipse aliter expediebat, quàm solent Theologi, qui domos, in quibus patiuntur, & torquentur infeliciter coniugati, non viderunt. Summa, vt puto, discretione opus est, ne in causis Matrimonialibus comitatur aliquis error.

An standum sit pro matrimonij valore in dubio. An in probabilitate?

***

I.

De errore circa persona qualitatem.

MMXVIII. *Errat duplex substantialis, & accidentalis.*

QVàm sæpè hic errant Iudices ! Sanè error, si substantialis est, contractum irritat : si accidentalis , non irritat ; sed quis est error accidentalis ? qui non circa substantiam , sed circa qualitatem vxoris. Hic quotidie errant Canonistæ, & Iuristæ ; hic multi quotidie Theologi , quos volo propositione casus subsequentis adiuuare.

Casus proponitur.

Erat Romæ Sempronius homo Germanus ; diues , sed non Nobilis. Reperit ibi vnam fœminam alto nomine præditam, quæ se dicebat filiam Comitis N. fugisse parentum tyrannidem , velle nubere. Cognoscebat Sempronius Comitem , sciebat illum habere filiam , quæ rigorem , & domum pertesa ad Monialium Ascetcrium confugerat. Credit hanc esse , & illam in vxorem ducit. Reuertitur in patriam opinione iam sua Comes factus ; at ibi reperit Comitis filiam adhuc hærere apud Moniales , & hanc esse meretriculam quandam , quæ castæ , & Nobilis Virginis nomen sumpserat. Quid faceret ? Matrimonium esse nullum vociferatur : at Iuristæ dicunt , fuisse errorem in qualitate (hoc est, in diuitiis, nobilitate , fama, &c.) adeoque matrimonium tenere. Me consuluit , & ego sic quæstionem debere resolui iudicaui.

An error in nobilitate sit substantialis?

II.

MMXIX. *Aliter respondemus confessionaliter priuatim, aliter vt iudices publici & cur?*

IN casu isto conscientiæ consultus nullam difficultatem , dum priuatim consulitur, summam Iudex , si debeat proounciare sententiam iuridicam , & definitiuam , inueniet: nam Theologus iuxta casus propositionem (vera aut falsa illa sit) respondere tenetur: at Iudex etiam debet factum ipsum examinare , & si non probetur adæquatè, pro matrimonio definire.

Procedendo ergo ex hypothesi , quod Sempronius vera allegat , & in narratione casus, nec decipiatur , nec decipiat, assero duas esse in hoc contractu Matrimoniali rationes dirimentes : est enim in persona error clarus , & manifestus ; & est conditio contractui apposita, quæ nullatenus puri ficatur.

Resolutio.

Sanè error in persona probatur. Comes enim Sempronio ex facie notus est persona determinata ; & filia huius Comitis ex fama & nomine Sempronio nota , etiam est persona determinata : at illi non hæc persona, sed alia quæ per dolum , & fraudem hanc ipsam mentiebatur (nempe , lanionis filia) traditur. Ergo errauit (mò, deceptus fuit) in persona.

Error personæ.

Præterea, Sempronium non habuisse consensum absolutum , sed condionatum (adeoque contractum hunc matrimonialem non fuisse absolutum , sed conditionatum) prononcio : &, quia non purificatur conditio, non esse obligatorium infero : & subiungo, id tam esse clarum , & certum vt negari non possit ab homine, qui sciat sine consensu non posse Matrimonium consistere, & voluntatis humanæ naturam exploratam habeat. Quod ob rem omissis Authorum citationibus (nam qui ab omnibus admissam doctrinam præmitto, non teneor meum Lectorem allegationibus superuacaneis onerare ;)

Contractus conditionatus.

Pono primò, non dari humanam aliquam potestatem , aut authoritatem , quæ possit vero Matrimonio duos inuitos, aut inuoluntarios coniungere; aut vere declarare matrimonium ab inuoluntariis contractum verum esse : quod ita certum est , vt contrarium à prudentibus dici non possit.

Ab inuitis contrahi nō potest matrimonium.

Pono secundò, in omni actu voluntatis dari circumstantias , & conditiones ; nam absolutissimi , & simplicissimi actus conditiones suas , & circumstantias implicitas imbibunt : quæ quidem aliquando sunt consequentes, aliquando concomitantes , aliquando etiam antecedentes ; iam influentes ; iam purè præexistentes ; iam essentialiter connexæ ; iam inhærentes actui tanquam accidentia moralia ; iam tandem alias habitudines respectu voluntatis habentes. Hinc est circumstantiarum examen esse valde difficile, & obscurum ; multasque ab vno Authore essentiales censeri , quæ ab alio accidentales iudicantur. Vnde in casu præsenti cùm Doctores consulti ad circumstantias,& conditiones recurrerint, tametsi mihi doctè videantur processisse, forte adhuc Iudices hærent , nec volunt in re tanti momenti festinare. Sed quia multa sunt, ob quæ Sempronij , & Titiæ Matrimonium non valet , eligam tantummodo motiuum vnum , vi cuius huius contractus nullitas euidentissimè manifestetur. Et vt hoc clarè, & breuiter præstem ;

Volitionis conditiones & circumstantiæ.

Circumstantiarum examen.

Pono tertiò, intentionem esse actum voluntatis , qui versatur circa finem, & electionem prædeterminat ; ita vt si vnicum tantùm detur medium , exsequutio , & electio sint necessarij actus , & solùm libertate intentionis liberi. Exemplo res clara clarior redditur. Petrus vult egredi ex Ecclesiâ , quæ tantummodo vnum exitum habet; dico illi esse liberum egredi , vel non egredi ; at ex suppositione, quod egredi velit, illi esse necessarium , vt hac egrediatur portâ, & non aliâ, quia supponitur alia non esse.

De intentione & electione. An aliquando electio sit necessaria?

In quo casu huius portæ electio non est libera libertate propria ; sed libertate intentionis , vel finis ; quoniam Petro est liberum non eligere hanc portam , quia est liberum non intendere egressum , at ex suppositione, quod velit egredi, debet hac egredi, nec poterit cum egressu negationem huius egressus , qui sit per istam portam , componere. MMXX.

His positis , in quibus nemo poterit reperire dubium , nemo probabilitatem ; sunt enim certa , & euidentia ; resoluo : *Sempronij consensus fuit conditionatus & non purificatur conditio. Error Sempronij fuit in persona. Ergo Sempronij , & Titiæ Matrimonium non subsistere*, quod sic clarè demonstro.

Conclusio.

Consensus ille Sempronij , quò voluit Titiam ducere , fuit electio medij, & medij vnici : ergo in se non fuit liber; sed aut fuit liber io intentione , aut caruit omni libertate , ac propterea moraliter loquendo fuit nullus At non fuit liber libertate intentionis : ergo nullam omninò habuit libertatem : ergo ipse nullus fuit, & per consequens Matrimonium, quod in illo fundatur , nullum est. Quod cõsensus ille Matrimonialis fuerit mera electio,

An Sempronij consensus fuerit liber?

electio, clarissimè probari poterit. Sempronius enim Romæ non quærebat vxorem, quam duceret; erat enim in loco peregrino, in quo matrimoniales curæ illi non erant vtiles; sed omninò incommodæ, & nocituæ; adeóque dici non potest, eius finem fuisse ducere vxorem, vt sic; & posteà Titiam potiùs, quàm aliam elegisse; quoniam in isto casu electionem fuisse liberam concederemus; nam cùm intentioni ducendi vxorem posset mille modis correspondere [nulla enim esset in singulari ducenda] electio illa fuisset omninò libera. Sed Sempronius fatetur, se non habuisse animum ducendi vxorem, vt sic; vi cuius Titiam potiùs elegerit, quàm aliam. Sed neque Titiam propter seipsam duxit Sempronius; sciebat enim habere personales maculas, quas quicunque abhorreret, nî darentur grandiores circumstantiæ, quæ aut præponderarent, aut illas possent tegere. Ergo videndum est, cur illam Sempronius ducere in vxorem voluerit. Sed quia Sempronius; vt materiæ fori interni requirunt, sincerè suam mentem expandit: rationem, quæ petitur clarissimè in medium produco. Titia Romæ gerebat se pro filia Caij de Liebenstein; cognoscebat Sempronius huius Familiæ splendorem, & nobilitatem; vidi esse possibile, vt se huic optimæ domui affinem redderet, habiturus filios maternæ nobilitatis hæredes; imò & bonorum etiam; quoniam illa Familia non solùm nobilis; sed etiam opulenta est. Sempronius igitur honorificum sibi fore existimans, si tam nobili prosapiæ coniungatur, vincit voluntatem, quam habebat non ducendi vxorem; sibi vim inferens, imperfectiones personales Titiæ dissimulat, illásque à Genealogicis perfectionibus superari iudicat; patris sui, quem maximi fecit, & facit, voluntatem, aut conscientiam non curat; sed quia nullo alio modo vxorem de domo N. habere poterat, quàm Titiam ducendo, illam eligit, & iuxta leges Ecclesiasticas in vxorem ducit: *Video illam consensum fuisse electionem meram; & modò sic discurro.* In hac electione, cùm sit ipsa medij vnici, nulla reperitur libertas propria; sed libertas intentionis, & finis; at finis erat sanguinem suum, & sanguinis domûs N. coniungere; Ergo quidquid contra hoc militat, contra Sempronij intentionem, & voluntatem militabit. Atqui ducere lanionis filiam, militat contra hoc, quod est coniungi sanguini nobilissimæ domûs; ergo tam certum est Sempronium noluisse Titiam filiam lanionis ducere, quàm certum est eundem Sempronium honorem nobilitatis intendisse, vt finem, & posuisse matrimonium vt medium. Cùm igitur in voluntate medij vnici, nulla libertas sit; nulla attetur absoluta bonitas, sed relatiua, hæc est vtilitas; manifestum est *primò* Titiam necessariò esse electam & electionem solâ intentionis, & finis liberam libertate, vel nullâ; cùm igitur intentio adquirendi nobilitatem opponatur ignobilitatis electioni; illa electio (seu consensus matrimonialis) omni caruisse libertate dicenda est. Et ex eodem capite manifestum est *secundò*, Titiam non fuisse amatam secundùm se, & quà bonam; mala enim erat; sed quà vtilem; tenendúmque est tam verè fuisse volitam in vxorem, quàm verè illa erat vtilis, si duceretur, ad nobilitandam Sempronij familiam, illúmque cum domo illa illustrissima coniungendum. Atqui non solùm illa est inutilis ad istum finem, sed & positiuè infert nocumentum oppositum: nunquam igitur in vxorem volita est. Ergo videtur euidens, quod defuerit consensus; & illo amoto euidens est, matrimonium illud fuisse nullum.

Omnes circumstantiæ ponderâtur.

Et ex ipsis discursus eluitur.

Hinc ad secundam difficultatem transeo, & omitto illam quæstionem quæ inquirit, An matrimonium, quod ab initio nullum fuit, sequente copula affectu matrimoniali habita reualidetur? quoniam in nostro casu copula affectu fornicario secuta est; nec potest matrimonium reualidare, etiam in illorum sententia, qui merâ copulâ contenti sunt. Quoniam voluntas illa, quæ est vtendi fœmina vt pellice, opponitur voluntati vtendi illa vt vxore; ergo quàm certum est illum habuisse primam, tam certum est non habuisse secundam; sed potiùs positiuè contrariam. Nec iuuat dicere, Titiam habuisse voluntatem vtendi Sempronio tanquam marito, hancque voluntatem expressisse etiam verbis. Hoc, inquam, non iuuat; quia in contractu duplex consensus requiritur: quamobrem tametsi fœmina centies consensum præbeat, nunquam validè nubet viro inuito. MMXXI.

An matrimonium aliàs nullum, per copulam reualidetur?

In quocumque contractu consensus duplex.

Concludo igitur *Primò*, Matrimonium Sempronij, & Titiæ, si verè fuit quale à Sempronio exponitur, fuisse condemnatum, adeoque nullum. An benè ille casum proponat, probare erit ipsius, adfirmare testium, & Iudicum examinare. *Secundò*, copula animo fornicario habita firmari, & reualidari non potuisse. *Tertiò*, Iudices debere festinare, summa enim iniuria fit Sempronio, si, quod non puto, ob eorum negligentiam, cogatur laborare ignominiosè, expensas indebitas facere, & aliam ducere non posse: quæ omnia consideranda sunt, ne fortè contingat, vt sub pietatis erga Titiam colore, Iudices contra Sempronium sint crudeles. At ipsos in re tanti momenti non voluisse præcipitare iudicium, sed priùs omnia radicitùs examinasse, laude est dignum, modò tandem aliquando definitiuè pronuncient. MMXXII.

Matrimonium virtualiter conditionatum, nisi conditio purificetur, non consistit.

Copula animo fornicario habita, illud non reualidat.

Interdū homines sub pietatis specie sunt crudeles.

III.

HVcusque processi vt priuatus Theologus: & à parte consultus: omnia esse vera, quæ narrantur, supponens. At postulas, vt ego Iudicis conditionem acceptem, & eamdem causam definitiuè & prout postulant Iura, decîdam. MMXXIII.

Aliter priuatus Theologus, & aliter Iudex procedit.

Hîc Ego iubebo Sempronium probare completè & adæquatè, ea quæ dicit: vt enim in damnum tertij proferatur sententia, non sufficit, quod ille dicat; non quod speciem facti inadęquatè & semiplenè probet: sed omninò requiritur probatio plena. Ergo cùm matrimonium sit in possessione, sic est procedendum omninò.

Debet Actor plenè persuadere quæ dicit.

Dico primò. *Si Sempronius non habuit voluntatem absolutam, sed conditionatam ducendi Titiam in vxorem, & conditio non subsistit, non*

Voluntas côditionata postulat, vt purificetur conditio.

est verè coniugatus. Patet primò, quia est error in persona, volebat enim ducere filiam Comitis N. quem cognoscebat non tam ex visu, quàm ex fama, & filiam lanionis accepit. Secundò, quia error, si qualitatis sit, reddit contractum conditionatum in hoc casu, & contractus conditionatus non subsistit, nisi purificetur conditio.

Iudices pronunciant secundùm allegata & probata.

Dico secundò. *Si non probet plenè se non habuisse consensum, etsi de facto non habuerit, debere condemnari à Iudicibus.*

Dico tertiò. *Ea quæ dicit, debet testibus omni exceptione maioribus adfirmare: quibus, si careat, ad plenam probationem non veniet.*

MMXXIV. Errare solêt sæpè iuuenes, & nescire quid fecerint.

Sanè solent iuuenes amore cœco duci, aut etiam interdum seduci; & posteà inueniunt difficultates, quas nunquam præuiderant. Ergo, quia matrimonialis contractus postulat esse absolutum; censendus est fuisse absolutus, nisi contrarium ostendatur. Cùm ergo omnia, quæ actus internos respiciunt, plenè probari in iudicio non soleant, dicendum est Sempronium, & qui similia matrimonia contrahunt, vix posse per sententiam definitiuam Ecclesiastici Consistorij iuuari.

Quid doceant in hac materia Theologi?

Interim, vt rem altiùs intelligas, volo subscribere aliquas lineas ex Leandro de sanctissimo Sacramento, *parte 2. disputatione 10. quæstione 4.* vbi interrogat, *An error antecedens circa qualitatem corporis & fortunæ personæ, cum qua contrahitur, dirimat matrimonium?* & respondet his verbis. [Affirmant Præpositus *cap vlt. de coniugio leprosorum*, & Ioannes de Medina *de restit. quæst. 33. §. quibus præmissis:* maximè quando dolus dedit causam matrimonio. His fauet Basilius *lib. 4. cap. 21. num. 7.* dicens hanc sententiam esse veram in casu in quo errans contrahat expressè & formaliter motus à qualitate, circa quam errat; aut (quod idem est) casu, quo expressè contrahens feratur vnico & indiuisibili actu in eam circumstantiam, & in personam eâ circumstantiâ vestitam. Citat Basilius pro hac sententia Thomam Sanchez *lib. 7 disput. 18. num 22.* sed certè non benè, quia oppositum per hæc verba docet. *Quamuis autem error hic qualitatis, dans causam matrimonio ineundo, id minimè dirimat, &c.* Sic ille. Citat etiam Ægidium, Rebellum, Petrum Ledesma, Aragonium, Molinam, & alios. Sed probabilius respondeo: talem errorem, minimè dirimere matrimonium; dummodò id, nec contrahatur cum conditione; *Si adsit illa qualitas*; sed absolutè; (quamuis cum errore antecedenti illius) nec error qualitatis redundet in errorem personæ.] Hæc Leander; & tu considera omnes & singulas limitationes; ex quibus collige, Sempronium, si errauit dolo Titiæ, hoc est, deceptus ab ipsa (& sic ille se errauisse cognoscitur) Medinæ opinione, matrimonium illud fuisse inualidum. Item fuisse inualidum opinione Basilij, si Sempronius vnico indiuisibili actu voluit habere Titiam, non quà fœminam tantùm, sed quà fœminam nobilem. Et hoc est quod ipse protestatur, & conatur suadere. Et tandem opinione Leandri, si considerauit nobilitatem Titiæ, tanquam conditionem sine qua non contraheret cum illa; aut etiam, si existimauerit se contrahere cum filia Comitis N. quem cognoscebat, & redundârit error in personam; fuisse matrimonium inualidum. At non declarandum inualidum, nisi plenè probet Sempronius ea, quæ dicit.

Error ortus ex dolo.

Error circa rationem formalem.

Error in conditionem, aut etiam in personam transiens.

Resolutio.

Casus iste postulare videtur, vt de hac materia vberiùs discurramus. Ergo hæreamus tantisper quæso, Lector Optime, & de errore, qui in matrimonio solet allegari, vt veritas clariùs noscatur, disputemus.

IV.

MMXXV. Aliud est agere de qualitate subiecti, & aliud de qualitate contractus.

CVm agitur de errore quoad substantiam, & de errore quoad qualitatem, seu accidens, non omnes Doctores nodum tangunt: non enim hîc agitur de substantia & qualitate rei obiectiuæ, sed de substantia & qualitate ipsius contractûs. Et hîc omninò philosophandum est, sicut de præcepto quoad substantiam & modum, *num. 712.* fuimus philosophati.

Quid sit substãtia & accidens?

Manendo in physicis, illud est substantiale seu essentiale, quod per se requiritur, vt res sit. Sic anima est pars substantialis & essentialis hominis, qua sublata non manet homo, sed cadauer. Accidens est, quod potest adesse & abesse absque subiecti corruptione, vt albedo.

An eadē res possit esse physicè substantia & moraliter accidens, aut contrà.

Transeo ad Moralia. Illud est de substantia contractûs, quod intenditur per se à contrahentibus, quo sublato aufertur obiectum contractûs. Illud autem est contractûs accidens aut qualitas, quod potest adesse & abesse absque contractûs corruptione. Hinc patet, accidentia physica esse posse de substantia contractus: & substantiam interdum physicam ad contractûs accidens seu qualitatem pertinere. Rem expono. Habebas in rheda sex albos equos, & vno mortuo cum Francisco pacisceris de alio equo, qui numerum compleat. Recipit ille numeratam pecuniam, & equum optimum, nigrum tamen, adducit. Te deceptum conquereris: & ille ait, errorem non fuisse in substantia sed in qualitate; color enim est qualitas, adeoque pactum & contractum subsistere. Sed Ego hîc colorem esse equi qualitatem concedo, nego tamen esse qualitatem contractûs: si enim contractum fuit, non de quocumque equo, sed de albo, albedo requiritur per se, vt satisfiat contractui.

MMXXVI. An nobilitas & diuitiæ sint qualitates matrimonij?

Aliqui Authores insistendo Physicæ, nobilitatem & diuitiam iudicant pertinere ad qualitatem matrimonij: & alij, insistendo doctrinæ morali, quam exposui, posse interdum pertinere ad substantiam pronunciant, & vtrique, me iudice hallucinantur: tum illi, quia accidentia physica possunt esse de substantia contractus: tum isti; quia contractus matrimonialis est natura suâ specialissimus, & multa respuit, quæ in aliis contractibus solent admitti. Obscura sunt hæc, sed votum solenne lucem dabit.

An Benedictini solam promittant obedientiã?

Benedictinus Religiosus vouet Deo obedientiam solenniter. Ergo non paupertatem & castitatem? probas, quia obedientiam pollicetur expressè: de castitate autem aut paupertate, nec verbulum vnum pronunciat. Et Ego nego consequentiam; quia de substantia

votâ

voti ſolennis, ſunt illæ tres virtutes, quæ licet à parte rei poſſint ſeparari realiter, in ſolenni voto requiruntur per ſe, nec poteſt vna ſolenniter voueri ſine alia. Quid ſi Petrus in profeſſione ſua ſolenni, non ſolùm promittat Obedientiam expreſsè, ſed etiam expreſsè abſtinentiam à vino? Anne in tali caſu vi ſolennis voti ad hanc abſtinentiam tenebitur? Reſpondeo negatiuè: quia in Ordine Benedictino (quicquid ſit de alio nouo Ordine, quem poteſt Eccleſia inſtituere) ſolenne Votum eiuſmodi abſtinentiam non poteſt attingere, quia præter Obedientiam, Caſtitatem, & Paupertatem, nihil ſolenniter vouere poteſt Benedictinus Religioſus. Ergo non tenebitur ad iſtam abſtinentiam? Et ego nego conſequentiam: quia cùm vouit Obedientiam & Abſtinentiam, non emiſit vnum votum indiuiſibile, quod attingeret per modum vnius vtramque virtutem, ſed emiſit duo vota diſtincta, alterum ſolenne, alterum ſimplex: Illud, nimirùm, Obedientiæ, ac propterea Paupertatis & Caſtitatis: iſtud verò Abſtinentiæ: quamobrem error circa ſecundum votum, non tangeret, neque irritaret primum.

An poſſint abſtinentiā profiteri ſolenniter? An abſtinentia à vino præcipiatur à Regula? Vide eiuſdē Regulæ Caput 40.

Vna actio realis poteſt eſſe duplex moralis, & pertinere moraliter ad duas ſpecies.

MMXXVII. Votum votū reale poteſt eſſe duplex moraliter.

Hæc doctrina nos manuducet vt matrimonialem contractum radicitùs intelligamus. Votum ſolenne habet materiam ſuam determinatam, extra quam inueniri non poteſt. Si aliquid aliud voueas, ſimpliciter voues, non ſolenniter. Sic etiam contractus matrimonialis determinatum obiectum habet, vltra quod verſari non poteſt: Ergo, ſi reluceat contractus de alia circumſtantia, non eſt Matrimonialis, ſed Ciuilis, Matrimonialem concomitans. Non poſſunt viri ducere in vxores diuitias, nobilitatem, maieſtatem: non poſſunt fœminæ nubere theſauro, officio, applauſui: quoniam matrimonialis contractus eſt perſonalis, & inter perſonas initur. Quid ſi fiat contractus de perſona, & de dote? Sicut de voto Obedientiæ, & Abſtinentiæ, debebimus philoſophari. Duo ibi diximus eſſe vota concomitantia: alterum ſolenne, ſimplex alterum; non enim poteſt votum ſolenne abſtinentiam pertingere: Ergo dicamus in noſtro caſo, duos eſſe contractus concomitantes: alterum de perſona, alterum de dote. Ille eſt contractus naturalis perſonalis, & ad Sacramenti eminentiam à Chriſto Domino eleuatus; iſte autem eſt contractus Politicus, concomitans priorem contractum, tanquam qualitas quædam moralis, hoc eſt, tanquam morale quoddam accidens, quod poteſt adeſſe & abeſſe, abſque prioris contractùs corruptione.

Vnus contractus realis poteſt eſſe duplex moraliter.

Hinc patet, in contractu matrimoniali abſoluto, errorem in perſona eſſe ſubſtantialem; errorem autem in nobilitate, diuitiis, & cæteris prærogatiuis non eſſe circa ſubſtantiam huius contractus; quia, vt vidimus, ad eiuſmodi res non extenditur: ſed eſſe fortè circa ſubſtantiam alterius contractus concomitantis, qui irritari poterit, non irrito, imò nec tacto valore Matrimonij.

Error ſubſtantialis & accidentalis in contractu matrimoniali abſoluto.

MMXXVIII. Conſultò dixi, In contractu matrimoniali abſoluto: illa enim quæ non poſſunt ingredi in obiectum contractus matrimonialis abſoluti, poſſunt ſe habere per modum conditionis *ſine qua non*; Petrus enim, qui non poteſt dicere: *Duco in vxorem pecuniam Mariæ*, benè poteſt dicere, *Duco Mariam in vxorem, ſi verum eſt, quòd de facto habet tantam pecuniam.*

Error in contractu cōditionato.

Puto hanc doctrinam omnium debere eſſe: omnes enim quoad rem conſentiunt, licet aliqui pingui minerua, hoc eſt, craſſo modo loquantur. Vt etiam calamum & linguam corrigamus, audire proderit Leandrum de Sanctiſſimo Sacramento *part. 2. diſput. 10. quæſt. 4.* vbi interrogat, *An error circa qualitatem dirimat Matrimonium?* quam reſoluit his verbis.

[Probabiliùs reſpondeo, talem errorem minimè dirimere Matrimonium, dummodò id nec contrahatur cum conditione, *Si adſit illa qualitas*; ſed abſolutè; (quamuis cum errore antecedenti illius) nec error qualitatis redundet in errorem perſonæ. Probatur *primò*. Quia, ſi cum errore qualitatis non ignoratur perſona, ſemper permanet obiectum contractûs matrimonij: ergo & ſubſtantia matrimonij, cùm hæc, non à circumſtantiis accidentalibus, ſed ab obiecto per ſe deſumatur. *Secundò* probatur, præcipuè contra Baſilium. Quia etiam quando contrahens mouetur ad contrahendum ex qualitate, aut vnico, & indiuiſibili actu, expreſsè & formaliter in perſonam, & qualitatem fertur; adhuc reſpicit qualitatem, non tanquam quid eſſentiale ſeu neceſſarium ad eſſentiam contractûs; ſed vt quid accidentale; vt ſic enim ab ipſo contrahente apprehenditur: ergo, cùm contrahens non exprimit, ſe non velle aliter contrahere, quàm tali qualitate ſubſiſtente; eius conſenſus, per ſe, primò, & abſolutè, reſpicit perſonam, qualitatem verò nonniſi per accidens: ac proinde, etiamſi deficiat qualitas, manet contractus ſimpliciter voluntarius, licet ſecundùm quid inuoluntarius; & conſequenter matrimonium validum. Validum ergo omninò erit coniugium cum errore fortunæ, vel qualitatis perſonæ, cum qua ſit actum, niſi caſu, quo contrahens conſenſum habuerit conditionatum; veluti, *Duco te, ſi nobilis, aut diues ſis*; aut quando error qualitatis aut fortunæ, redundat in errorem perſonæ; vt ſi fœmina proponat ſibi in mente filium primogenitum Regis Hiſpaniæ, in quem expreſsè & directè vult conſentire, & putans contrahere cum eo, contrahat cum ſecundo eiuſdem Regis filio, nam his duobus caſibus matrimonium erit inualidum.]

Quandò ponitur conditio, aut eſt error perſonæ, ceſſat quæſtio.

An vnico indiuiſibili actu poſſet quis reſpicere perſonam & qualitatem?

MMXXIX. Sic diſcurrit Leander, ad cuius mentem, ſi contractus matrimonialis eſt conditionatus (puta, *Duco te, ſi es nobilis, ſi es diues*) erit certò inualidus, niſi purificetur conditio. Si verò ſit abſolutus cum errore perſonæ (puta, ſi velit contrahere cum primogenito Regis, & per errorem contrahat cum ſecundo eiuſdem Regis filio: & à fortiori, ſi contrahat cum filio lanionis, & non Regis: & adhuc à fortiori, ſi error natus fuerit ex dolo, & fraude ſponſi) erit certò inualidus. Si verò contractus ſit abſolutus, & indiuiſibiliter tendat in perſonam & qualitatem, erit probabiliter inualidus: contrarium enim Leander pronunciat eſſe probabilius.

Reſolutiones ad mentē Leandri.

Nota omnia iſta.

Hoc

An conceptus matrimonialis attingat personas solummodo?

Hoc vltimum mihi non placet : non enim contractus matrimonialis attingit personam & qualitatem tanquam partes vnius obiecti, vt ille cum Basilio putat : sed attingit tantùm personam , non qualitatem , quamobrem, vt ista attingatur , requiritur alius contractus ciuilis concomitans. Debuit ergo Leander à Basilio discedere, negaréque in contractu matrimoniali personam & qualitatem attingi per modum vnius : vel si hoc volebat asserere , vel supponere, consequenter debebat asserere cum Basilio , matrimonium in tali casu fore inualidum. Vt igitur insufficientia rationum , quibus vtitur Leander , innotescat, mutabo materiam & proponam hunc casum.

An contractus ciuiles differant à matrimonialibus?

[Quærebar Petrus vnum equum pulchrum & sanum , promisit illi pulchrum & sanum Fridericus : initor contractus absolutus , recipit pecunias venditor , & dat eqoum deformem & ægrotum ; & petitur , Vtrum valeat contractus ?]

Omnes respondebunt , quòd non , & meritò , quia Petrus est deceptus quoad contractûs substantiam : contractus enim per se postulat pulchritudinem & valetudinem in equo. Cæterùm , si aliquis vellet errare , & asserere contractum esse validum , posset ad Leandri menrem conformare discursum , & opinationem suam suadere *primò*: quia si eum errore qualitatis non ignoratur substantia equi , semper permanet obiectum venditionis : ergo & substantia venditionis : cùm hæc non à circumstantiis pulchritudinis & valetudinis , sed ab obiecto per se desumatur.

Ratio prima Leandri retorquetur.

Retorquetur secunda.

Secundo , quia etiam quando emptor mouetur ad emendum ex qualitate ; aut vnico & indiuisibili actu expressè & formaliter in substantiam equi , & in qualitates fertur ; adhuc respicit qualitates non tanquam quid essentiale , seu necessarium ad essentiam & valorem emptionis , sed vt quid accidentale : vt sic enim ab ipso emptore apprehenditur : Ergo cùm emptor non exprimit , se non velle aliter emere , quàm tali qualitate subsistente, eius consensus per se primò & absolutè respicit substantiam equi , qualitates verò pulchritudinis & valetudinis , non nisi per accidens : ac proinde , etiamsi deficiant qualitates , manet contractus simpliciter voluntarius , licet secundùm quid inuoluntarius : & consequenter emptio valida] Et hîc ego subsumo.

An quando equus emitur, qualitates equi pertineant ad essentiam contractus?

MMXXX. Atqui hæc venditio non est valida. Ergo hæc probatio non est bona. Atqui simili modo argumentabatur Leander de contractu matrimoniali. Non ergo benè argumentabatur. *Ergo dicendum est* Nobilitatem , diuitias , & cæteras qualitates , non esse partialia obiecta matrimonij : istud enim solùm concernit personas (nempe capaces , hoc enim semper subintelligitur) adeóque de qualitatibus solet fieri aliquis contractus concomitans , qui possit esse inualidus illæso valore matrimonij. *Ergo est addendum* , ex hypothesi , quod in contractu matrimoniali Sempronius , v. g. mouetur ad contrahendum à qualitate , & vnico & indiuisibili actu expressè & formaliter in substantiam & qualitares Titiæ fertur , qualitates , quæ sunt accidentales Titiæ , esse substantiales contractui; & cur quæso substantiales non erunt ex hypothesi ? nam si illas contrahens intendit expressè & formaliter, vt supponit , easdem intendit per se , & non per accidens : easdem igitur substantialiter, & non accidentaliter.

An diuitiæ & nobilitas sint obiecta partialia matrimonij?

Resolutio ex hypothesi.

Eadem res potest esse respectu vnius essentialis , & respectu alterius accidentalis.

Præterea illa verba. *Quando unico & indiuisibili actu expressè & formaliter in personam & qualitatem fertur : adhuc respicit qualitatem vt quid accidentale : vt sic enim ab ipso contrahente apprehenditur* ; sunt omninò notanda. Tres partes habent : prima contradicit secundæ : & tertia vltrò ponitur. Quid enim , si contrahens , qualitatem personæ apprehendat, non vt circumstantiam accidentalem , sed vt rationem substantialem contractus ? Quid si apprehendat , vt debet , ex hypothesi , nimirùm , vt rationem formalem ? Ergo relinquendo tertiam tanquam superfluam aut dissonam, duas priores consideremus accuratiùs. Sic discurro. [Vnico & indiuisibili actu Sempronius expressè & formaliter fertur in personam & qualitatem. Ergo persona & qualitas, sumptæ per modum vnius, sunt obiectum formale huius actûs. Ergo, qualitas est pars intrinseca & formalis huius contractûs obiectiui : non ergo est accideos huios contractûs obiectiui : inuoluit igitur contradictorias positiones Leander.

Contradictorias positiones implicat & inuoluit Leander.

Quid sit obiectum formale totale? quid partiale?

V.

De impedimentis dirimentibus.

An illa possit ponere Ecclesia : an potiùs illa Politicorum Principum voluntati subiaceant?

MMXXXI. AB ipsamet Resolutione exordium sumo. Sit Conclusio. *Ad Ecclesiam spectat ponere impedimenta matrimonij*. Id definit Tridentinum Concilium sess. 24. can. 4. & 12. inquit enim. *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonij dirimentia : anathema sit. Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Iudices ecclesiasticos : anathema sit*. Cæterùm , quia succurrunt obiectiones nonnullæ , quæ indigent solutione , illas proponam accuratè, & easdem posteà dilucidè & clarè dissoluam.

Nostra conclusio.

An hæc impedimenta à Principibus Politicis ponenda sint?

Obiectio.

MAtrimonium contractum in lege naturali (nimirùm apud Ethnicos, Gentiles, Idololatras , Mahometanos , & alios qui vel solum rationis naturalis ductum , vel saltem illud & traditiones suæ religionis sequuntur) constituere duas personas , verè coniugatas, certum est ; tametsi nonnulli subdubitent. Sed præscindendo ab infidelium superstitione , ratum apud omnes in lege naturali dari vera matrimonia, eáque posse humana authoritate limitari obice , & impediente & dirimente. Sed tunc impedimenta designandi authoritas erat penes Principes , & Legislatores sæculares ; non enim matrimonium illud purè naturale esset Ecclesiasticum , cùm hodie Christianorum connubium à nemine Ecclesiasticum asseratur quà matrimonium , sed quà Sacramentum. Igitur priùs debet esse matrimonium

An fuerit verum matrimonium in lege naturali?

Impedimentum duplex, Impediens & dirimens.

trimonium verum quàm Sacramentum esse possit; priùs Sacramentum, quàm ad Ecclesiam pertineat: non enim ad hanc spectat, aut spectare id potest, antequam Sacramentum sit. Atqui antequam Sacramentum sit, ab Ecclesia non potest attingi; ergo Ecclesia non habet anthoritatem obiiciendi impedimenta, ne contractus matrimonialis fiat. Hæc igitur authoritas, ad Reges, & Principes supremos pertinet.

MMXXXII. Eiusdem rationis Confirmatio.

Confirmatur assertio exemplo certissimo, & clarissimo. Materia remota seu destitura in Eucharistiæ Sacramento, Christi Domini institutione, panis, & vinum est, nulla quantitate determinata; quis negabit potuisse Christum non solùm materiæ speciem; sed & quantitatem determinare? qui conseruari sub speciebus panis, & vini voluit, cur non potuisset velle sub speciebus auri, argenti, lapidis, aut alterius rei cuiuscunque? Item, qui sub quantitate indeterminata panis, & vini, cur non potuisset sub tanta, aut tanta determinatè? Supponamus igitur, siquidem omninò possibile fuit, Christum Dominum instituisse Eucharistiæ Sacramentum his verbis. *Volo Consecrationem fieri, non in quacunque quantitate panis, & vini; sed in quantitate quæ floreno vaneat, non autem in minore, aut maiore.* Tunc si libra panis floreno vænitet, & vini poculum medio floreno, deberet procul dubio consecratio fieri in libra panis, & duobus vini poculis: & si quis vini poculum, & panis vnciam consectanda proponeret, sacrilegium, non verò Sacramentum conficeret. Posita hac lege, & rerum valore, deberet absolutè Sacerdos habere in altari panis libram, & duo vini pocula; alias inualidè celebraturus. Sed postulo, An Reges iustis de causis possent tunc victualium valorem alterare? si anni libertali prouentu magna panis copia in Belgio suppeteret, & inimicorum incursu difficulter vinum haberetur, cur non posset panis libra vænire asse, & vini poculum quatuor florenis? sub hac rerum alteratione, qui fieri deberet consecratio? Procul dubio iuxta institutionem Christi Domini, & non aliter; & si iuxta Christi institutionem, in floreno panis, & floreno vini; hoc est in panis viginti libris, & mediâ vini pinctâ, seu poculi quadrante. Si inclamaret aliquis, Reges non posse alterare Sacramentorum materiam, ac propterea nec valorem panis, & vini, ex quibus fit hoc Sacramentum: responderes, Deum non iussisse Regibus, ne mutarent valorem victualium; sed iussisse Sacerdotibus, vt consecrarent in materia, quæ floreno væniret, Regésque meta sæcularia gubernare; sed per accidens materiam remotam Sacramenti attingere. Dictum puta. Sicut priùs deberet esse panis ad floreni valorem, quàm conuersio fieret, etiam priùs debet esse contractus matrimonialis, quàm fit Sacramentum: ergo sicut tunc posset Rex mutare valorem panis antequam Sacramentum fieret, sic etiam nunc mutare valorem matrimonialis contractus, antequam Sacramentum fit.

Eucharistiæ Sacramentū potuit habere aliam materiam qualemcumque: & in materia determinata.

An determinare rerum ciuiliū pretia pertineat ad Ecclesiasticos?

An priùs fit contractus in Matrimonio, quàm Sacramentū? An pro illo priori subsistit Principibus?

MMXXXIII. Eiusdem rationis altera confirmatio.

Confirmatur secundò; non enim supponemus possibilia, quæ de facto non sunt, sed illa merè, quæ reuerà iam sunt, & à nemine negari possunt. Arguo sic: Si Rex, aut priuatus aliquis iure, aut iniuriâ faceret, ne panis pinseretur, aut ne vinum in nostras ditiones aduehereretur, ille etiam faceret, quòd Missæ celebrari non possent. Et, si Petro celebraturo panem & vinum negaret; qui solus concedere posset, faceret, quòd Petrus celebrare non posset pro tempore, quo illa negaret; ergo similiter, si Rex iubeat nullum contractum in toto suo Regno fieri, sine Senatoris alicuius præsentiâ. Sanè si nullus, quà contractus, nullus quà matrimonium; quia hoc non est, vbi verus contractus non est: & tandem si nullus quà matrimonium, nullus quà Sacramentum; contractus enim, ni matrimonium verum sit, verum Sacramentum non erit.

An Reges attingere possint Matrimonium quà contractum? Matrimonium, nisi sit verus contractus, non erit verū Sacramentum.

MMXXXIV. Obiectio.

Dicam; Contractum illum esse eleuatum à Christo ad dignitatem Sacramenti; adeoque exemptum à iurisdictione sæcularium Principum, & Ecclesiasticæ authoritati subiectum.

In matrimonio ratio cōtractus, & ratio Sacramenti sunt separabiles in homine infideli. An Sacramenta subsint Ecclesiæ?

Respondes, in Sacramento Matrimonij duas formalitates reperiri, nempe formalitatem contractûs, & formalitatem Sacramenti, duas quidem, & realiter separabiles; quia in Eucharistia est ratio Sacramenti sine tali contractu, & in matrimonio Iudæi est contractus sine ratione Sacramenti. Falsum quidem est dicere, rationem Sacramenti subiici authoritati Ecclesiæ; non enim potest Ecclesia facere, quòd verba consecrationis à vero Sacerdote dicta super veram panis materiam, non conuertant illam in corpus Domini; non potest facere, ne maneat verè Baptizatus, qui volens abluitur à me rectam intentionem habente, & legitima verba pronunciante: ergo non poterit Ecclesia facere, quòd contractus matrimonialis initus sic ab his, qui volunt Sacramentum conficere, sit veri matrimonij verus contractus, & tamen non sit Sacramentum. Igitur non dantur impedimenta matrimonij, quà Sacramenti; sed matrimonialis contractûs, quà contractûs. Atqui quà contractus præcisus à ratione Sacramenti, non intelligitur esse Sacramentum; ergo nec subditus Ecclesiæ potestati, ergo nec exemptus ab authoritate Principum. Si dicas illum contractum, tametsi non sit Sacramentum secundùm se, esse tamen capax, vt sit Sacramentum; dic idem etiam de pane, & vino, & adde Principes non posse circa panem & vinum leges ferre; sed pistores, molitores, & reliquos, pendere à legibus solius Pontificis; parant enim panis materiam capacem, vt in Sacramentum conuertatur, aut si mauis parant quantitatem, & species panis, quæ possunt esse materia Sacramenti.

An ratio cōtractus matrimonialis in homine fideli, possit à sacramenti ratione realiter separari?

MMXXXV. Tertia eiusdē rationis cōfirmatio.

Confirmatur tertiò. Strictiùs obligat decalogi Lex, quàm sacramentalis; hæc enim in omnium opinione pendet ab institutione libera Christi Domini, & tolli pro Christi arbitrio potest; illa autem est in plurimorum sententia indispensabilis. Atqui Princeps sæcularis potest attingere & tollere materiam Decalogi; ergo & Sacramenti Matrimonij. Consequentia est legitima, maior certa, minor probatur. Nam abstrahendo à prima tabula, cuius tractatio est præsenti difficilior controuersiâ, & impræsentiarum inutilis, non enim difficilia, per difficiliora exponi possunt; ad secundam venientes, reperiemus debere filium obedire parenti, & hoc indispensabiliter; attamen

An Deus possit dispensare in Decalogo?

Filiorum emācipatio. attamen penes Rempublicam est authoritas emancipandi filios, & constituendi Patresfamilias. Ergo qui filiusfamilias eras, tenebaris obedire; cùm iam emancipatus sis, *Exfiliatio.* exfilius es,& obedire non tenetis. Non debebas obedire Petro viro priuato; fauore Principis Consuli facto, hoc est, Patri Reipublicæ, debes iam obedire. Paulus non poterat occidi; committit capitale facinus, & licitè à Principe occidetur. Antonia vti non poteras; ducta in vxorem poteris. Pecunias, quæ ad Ioannem pertinebant, restituere debebas, condonat ille, & potes retinere. Lege naturæ sanctum, vt verus miles teneatur defendere Rempublicam, etiam cum mortis periculo; non tamen sanctum, quod sis miles: si des nomen militiæ, huiusmodi obligationem incurres, non aliàs. Ergo similiter, sacramentali lege stabilitum, omnem matrimonialem Christianorum, contractum esse sacramentum nulla humana authoritas impedire potest, vt matrimonialis contractus, si legitimus, in sacramentum transeat; at verò contractum esse legitimum, aut non, pendet ab hominibus, à quibus reliqui contractus. Ergo Pontifex non habet authoritatem opponendi impedimenta matrimoniali contractui, hic enim non est Sacramentum formaliter, sed materia Sacramenti, & reliqui eiusles contractus non pendent à Romano Pontifice, sed à Rege.

Miles debet seruire Reipublicæ etiā cum periculo mortis.

MMXXXVI. *Obiectio. An de facto Princeps ponat impedimenta matrimonij?* *Dicam* Pontificem de facto posuisse impedimenta matrimonij: ergo & posse. Respondes. *Primò*, potuisse impedimenta hæc ponere authoritate ordinaria Regia in regno suo, & in aliis regnis delegata, idcoque in Gallia matrimonia clandestina adhuc esse valida; quia nondum fuerunt legitimè interdicta; non enim authoritate ordinaria, non delegata. *Secundò*, Reges esse homines, & sæpè excedere limites suæ authoritatis, sese in res Ecclesiasticas ingerendo, eúmque & Pontifices etiam homines sint, non prodesse resolutioni exempla; sed rationes fortes desiderari: si enim exemplis standum esset, multa in vitis, & gestis Pontificum reperiremus, quæ imitaremur, vel inuito Decalogo. *Tertiò*, Pontifices suam opinionem sequutos, sed hoc non tollere quin Reges sequi possint contrariam.

Obiectioni fit satis.

MMXXXVII. *Duplex argumentorū soluendi via. An contractus matrimoniales sint Ecclesiæ à Christo subiecti? An laïci possint ponere impedimenta dirimentia? In Pontifice duplex authoritas: ordinaria & extraordinaria. Vtriusque termini.* Duplex succurrit via, vt opposita argumenta soluamus. *Primò* enim dicere possumus illa fluere secundùm cursum rerum, quem Matrimonium haberet, si non esset à Christo Domino eleuatum, & à iurisdictione Principum laïcorum exemptum: at eadem modò non fluere, quia cùm Christus contractus Matrimoniales Sacramentales à iurisdictione Principum laïcorum exemerit, & Pontifici Summo subiecerit, frustrà, & irrito conatu Principes, aut impedimenta volunt ponere, aut posita ab Ecclesia impedire. *Secundò* autem possumus dicere in Summo Pontifice duas esse potestates & authoritates (etiam directas) ordinariam, & extraordinariam: illam, qua Ecclesiam gubernet intacto Principum laïcorum imperio; hac, qua etiam tacto: illam, qua ordinariè vtatur; hac, qua extraordinariè, & rarò; eo videlicet casu, quo publicum bonum id postulet. Et poterimus addere hac summa, & extraordinaria authoritate contractus Matrimoniales Sacramentales esse exemptos, & interdictum Regibus ne impedimenta dirimentia assignare præsumant. *Sed vera solutio melior est?* Licèt vtraque videatur sufficiens, & forsitan vtraque simul constare possit, prima videtur & securior, & melior.

MMXXXVIII *In matrimonio duę sunt formalitates.* His positis in forma respondeo. Erat principalis ratio. [In Matrimonio duæ formalitates, aut etiam realitates reperiuntur, nimirùm ratio contractus, & ratio Sacramenti: atqui nec ratio Sacramenti, nec ratio contractus subsunt iurisdictioni Ecclesiasticæ: Ergo Ecclesia non potest ponere impedimenta Matrimonij.] Respondeo concedendo maiorem. Minor duas partes habet. Concedo igitur non posse Ecclesiam in Sacramentis mutare materias aut formas institutas à Christo, quam ob rem primam partem minoris veram esse pronuncio; aio tamen secundam esse falsam; contractus enim Matrimonialis est eleuatus à Christo, vt sit Sacramentum, adeoque exemptus à Iurisdictione sæculari. Potest igitur Ecclesia declarare inhabiles tales aut tales personas, ad contrahendum Matrimonium, aut etiam ad tali modo contrahendum. Et de facto, omnes qui voto solenni obstringuntur, sunt inhabiles, & incapaces, vt possint Matrimonium inire: & omnes qui Concilium Tridentinum acceptarunt, etsi sint Laïci, sunt incapaces ad contrahendum clandestinè.

An possit Ecclesia mutare formas aut materias Sacramentorum?

Monachi sunt inhabiles ad contrahendum matrimoniū,& laïci in Hispania, v.g. ad contrahendum clandestinè.

MMXXXIX. *Potuit Christus aliter Sacramenta instituere.* Ratio secunda confirmabat priorem, & posset contrahi, & reduci ad hæc verba. [Potuisset Christus instituere Eucharistiæ Sacramentum ita vt materia capax nulla alia esset, nisi quæ floreno venderetur. Ergo in tali casu, si haberet Sacerdos materiam, quæ valeret medio floreno, non conficeret Sacramentum. Atqui in eodem casu pretia rerum non pertinerent ad Ecclesiam, sed penes Principes Politicos esset definire, quot panis libræ, quot vini mensuræ, vænire floreno deberent. Ergo de Matrimonio pariformiter philosophaberis.] Respondeo rationem hanc, quæ à paritate sumitur, esse conuenientissimam; & non solùm non esse contra nos, sed potiùs pro nobis militare. Concedo igitur primam Propositionem, & consequentiam inde illatam; nego tamen minorem subsumptam; tunc enim non ad Principes sæculares, sed ad Ecclesiam pertineret pretium panis & vini consecrabilis determinare. Nota illam vocem *consecrabilis*: non enim in illo casu pertineret ad Ecclesiam, mercium pretia statuere, imò nec pretium panis & vini communis, sed tantùm panis & vini consecrabilis: quod ipsum lucem dat, & recipit à Sacramento Matrimonij: non enim vi suæ institutionis omnes contractus eiusles Ecclesiæ subiicit (sed illum contractum tantùm, qui est cum Sacramento connexus, nimirùm, qui possit in Sacramentum transire, etiamsi fortè aliquando per accidens, opinione aliquorum, non transeat.

An rerum pretia subsint Ecclesiasticæ dispositioni?

MMXXXX. Ratio tertia à materiæ oblatione sumebatur,

An possit aliquis tollere Sacramenti materiam?

batur, & ad hos terminos reduci potest. [Potest Rex auferre materiam Eucharistiæ; & si auferret, nulla Missa dici posset, Ergo potest auferre materiam contractuum: Ergo si auferret, nullus iniri posset. Si nullus: Ergo neque Matrimonialis.] Respondeo distinguendo primum antecedens. Concedo posse Regem materiam Eucharistiæ auferre physicè, nego posse auferre moraliter. Potest enim quicumque tyrannus, si violenter agere velit, auferre physicè & realiter e Sacerdotis manibus panem & vinum, quibus ablatis, Missa celebrari non poterit. At verò, nemo poterit materiam relinquere physicè, & nihilominùs eamdem auferre moraliter, hoc est, declarare incapacem, quæ consecrari possit. Ergo contra suum Authorem militat ista ratio: ex illa enim sequitur posse Principem auferre realiter, & physicè materiam matrimonij, non tamen illam posse auferre moraliter: sunt enim diuersæ opiniones circa huius Sacramenti materiam, interim semper stabit, posse tyrannum auferre linguas, destruere corpora videlicet, physicè & realiter; at verò posse relinquere omnia physica & realia, & tamen posse eumdem tollere moraliter materiam, hoc est, stabilire lege Politicâ, non posse de illa fieri legitimum contractum Matrimonialem, doctrinæ consequentia non patitur.

Aliud est illam auferre posse physicè, & aliud moraliter.

MMXLI. Potest matrimonium dupliciter considerari.

Ratio quarta, quæ § *Respondeo* ponebatur, non multum differt à prima; interim maioris claritatis gratia ad verba sequentia reducetur. [Matrimonium potest considerari, vel vt contractus est, vel, vt Sacramentum est. Vt Sacramentum est, non subest Iurisdictioni Ecclesiasticæ, non enim Ecclesia disponit de materia & forma Sacramentorum. Sed neque vt contractus est, subest Ecclesiæ; ratio enim propter quam subesse diceretur, est ratio Sacramenti à quo supponitur abstractus & præcisus.] Sed hæc ratio non vrget; possumus enim primò, inter contractum, & rationem Sacramenti considerare intermediam quamdam capacitatem, vt iste contractus transeat in Sacramentum, quæ quidem oritur ex institutione Christi, & in aliis contractibus non reperitur. Dicemus igitur propter hanc eleuationem, esse Matrimonialem contractum exemptum à Iurisdictione laicorum, & subiectum Iurisdictioni Ecclesiasticæ. Possumus secundò inter contractum & rationem Sacramenti, nullam potentiam aut capacitatem intermediam distinctam ab extremis concedere: & nihilominus facili negocio oppositum eneruare argumentum; nam si contractus iste per rationem Sacramenti eleuatur, de facto erit eleuatus, etiamsi tu præscindas, adeoque de facto erit exemptus. Etsi enim præscindas niuem ab albedine, picem à nigredine, illa à parte rei erit alba, ista nigra. Ergo etsi præscindas Religiosos ab exemptionis priuilegio, illi de facto erunt exempti. Ergo etsi præscindas contractum Matrimonialem a ratione Sacramenti, ille de facto erit Sacramentalis, ac propterea à Iurisdictione Principum laïcorum exemptus.

An capacitas vt Matrimoniũ sit Sacramẽtũ, sit intermedia, & ab extremis distincta?

Ratio quinta, quæ vrgebatur §. *Confirmatur tertiò*, clarissimam solutionem habet. Illa erat [strictiùs obligat Decalogi lex, quàm Sacramentalis. Atqui Princeps sæcularis potest attingere & tollere materia Decalogi: Ergo & materiã Sacramenti.] Respondeo hoc ratiocinium claudicare; non enim a vero fundamento sumitur; nam authoritas Principum sæcularium non nititur ex eo, quod Deus aliquid strictiùs aut minùs strictè præceperit; sed ex eo, quod hoc illis Deus commiserit aut non commiserit Venio ergo ad argumentum, & in forma respondeo, condonando maiorem. Ad minorem respondeo, posse omnia illa Principes, quæ assumuntur, quia Deus, Ecclesia, & populus illa omnia subiecerunt illis, quoniam in rebus, quas Deus sibi reseruat; & in rebus, in quibus populus in electione Regis liber manere voluit: & in rebus, quas ob fines supernaturales, Ecclesia manus Regum obstringit, nullam illi habent authoritatem. Hinc ad conclusionem subuenio. Aio, quod contractus matrimonialis esset Principibus laicis subiectus, si non fuisset exemptus à Christo, nec ab alio, qui posset illum eximere. Aio de facto, illum exemptum esse à Christo, & ad Ecclesiæ Iurisdictionem translatum. Subiungo, quod etsi Christus non exemisset hunc contractum à Iurisdictione Politica, adhuc potuisse Ecclesiam eum eximere, propter rationes grauissimas, quæ istam exemptionem postulant. Imò puto Ethnicos, qui haberent ius eligendi, & confirmandi sibi Regem, posse in ipsa creatione, eligendi Principis authoritatem limitare; puta, stabiliendo v. g. ne se intermisceat causis matrimonialibus,

MMXLII. An materiã Decalogi mutare possimus.

Vnde nata Principum, & Regum authoritas?

An & à quibus possit limitari?

Hinc patet, quid dicendum sit ad §. *Dicam Pontificem*. Concedo Pontificem in territorio Ecclesiastico habere duplicem authoritatem, Ecclesiasticam, videlicet, & sæcularem: quoniam vt sæcularis Princeps, ea omnia potest, quæ potuit Constantinus Imperator, à quo Romam suscepit: vt Ecclesiasticus Princeps, æque Romæ ac Parisiis, ea omnia potest, quæ Christus Dominus, cuius Vicarium agit. Cùm ergo Constantinus non habuerit authoritatem ponendi impedimenta Matrimonij, concluditur Summum Pontificem non quà Principem sæcularem, & successorem Cæsaris in territorio suo; sed quà supremum Principem Ecclesiasticum, Vicarium Christi, & successorem Petri, posse in toto orbe Christiano (hoc est, respectu Christianorum) de impedimentis Matrimonij decernere.

MMXLIII. Põtifex Romæ habet duplicẽ authoritatem: Ecclesiasticam, & sæcularem.

Conclusio.

FVNDAMENTVM LXXI.

De Rebus Sacramentalibus.

MMXLIV. PRÆTER Sacramenta nouæ Legis dantur etiam Sacramentalia, quæ sunt quædam Sacramentorum vmbræ, & imagines, non quidem inanes, & vacuæ

Quid sint Sacramentalia, & quæ?

vacuæ, sed gratiæ supernaturalis collatiuæ, instituræ ab Ecclesia Catholica. Multa sunt quidem Sacramentalia, & inter ea præcipua, Absolutio solennis, Benedictio episcopalis: aqua benedicta: panis benedictus: sal benedictum: &c.

MMXLV. VT ea, quæ perstringuntur breuiter his paucis lineis, vberiùs, & clariùs expendamus, volo subiicere epistolam, quam ante annos paucos scripsi, interrogatus, *An prima Tonsura esset Sacramentum, & ordo? An posset claudo, aliàs probo, & docto, conferri? An esset tantummodo aliquid sacramentale? Et quomodo sacramenta, & sacramentalia differrent?* Scripsi igitur sic.

MMXLVI. DOminationis tuæ litteras, & Eximiorum etiam Dominorum iudicia Francofurto discessurus recepi, & constans meæ resolutioni dico, aliud esse inquirere, *Possit ne Episcopus Titio claudo primam conferre Tonsuram?* aliud & omninò diuersum. *Possitne illam eidem negare?* Rationes enim, quas obiiciunt, huic vltimo dubio respondent, nullæ primo. Fateor esse probabile, quod non possit Episcopus claudũ prima tonsura, aut minoribus ordinibus condecorare; fateor inquam, quia Viri magni id dicunt, tametsi mallem audire rationes, quàm authoritates. Sed hoc ipsum potiùs videtur supponi, quàm inquiri; solummodò enim petitur, *An sit probabile, quod possit?* Respondi, & vt puto, benignè, & solidè; sed quia Epistolæ, aut consilij breuitas longos excursus non patitur, breuius quàm desideras, & causa ipsa postulare videtur. Resumo igitur calamum, vt eandem materiam retractem, rem altiùs deducendo, vt non solùm mea opinio (illam iam nuper expressi) sed & fundamenta proponantur.

Quæstio duplex confunditur in Resolutione ad Authorẽ transmissa.

MMXLVII. Conclusio I. *Dantur Sacramenta, & Sacramentalia.* Sacramentum est insensibilis gratiæ sensibile signum à Christo Domino institutum. Sacramentale est insensibilis gratiæ sensibile signum institutum ab Ecclesia Romana. Illa habent ex opere operato, hoc est, ex meritis Christi virtutem: hæc ex opere operantis, ex operibus operatis Sanctorum, quæ reperiuntur in Ecclesiæ Thesauro, & ex opere operato Christi, non quidem diuinitùs promissam; sed humanitùs ab Ecclesia imploratam. *Prima* igitur differentia, quæ inter sacramenta, & sacramentalia reperitur, est euidentissima, & in institutore consistit; illa enim instituuntur à Christo, hæc ab eius Ecclesiâ. *Secunda* in effectu, quoniam sacramenta per se, aut per accidens conferre solent primam gratiam, quæ nunquam à sacramentalibus confertur: hæc enim primam augent, roborant; non tamen mortalia peccata, sed venialia à cordibus humanis diluunt. *Tertia*, in iure; quia per sacramenta adquiritur ius ad rem ipsam, per sacramentalia aliquam circumstantiam præmiam, aut comitem, vt videre est in Matrimonij sacramento, cui sacramentalia correspondent, quæ sponsalia vocantur, & ex communi Theologorum sententiâ illud confert ius in coniugis corpus; at ista solum in oscula, tactusque in quibus nullum reluceat pollutionis periculum, & tamen tales tactus, & oscula ante sponsalia mala sunt. *Quarta*, in certitudine ipsa: quoniam de fide est, gratiam à sacramentis conferri; & eisdem concedi potestatem illam determinatam, ad quam ipsa ordinantur; conferri autem à sacramentalibus gratiam, & potestates secundarias, prudentissimè creditur, tametsi de fide non sit. Videtur enim oportere Ecclesiam tanti fieri à sponso suo Christo, vt in minoris momenti rebus (tales culpæ veniales, & circumstantiæ leues, quæ occurrunt) valeat dispensare, eo, aut simili modo quo in grauibus ipsemet Christus. *Quinta*, in modo operandi; nam sacramenta esse gratiæ causas physicas probabiliter à Thomistis asseritur; at sacramentalia moraliter influere dicuntur, nec habere physicam aliquam causalitatem: potuit enim Christus aquæ baptismali virtutem realem, & physicam, qua eleuetur, vt physicè producat gratiam, & primariò originalem culpam proscribat, & secundariò, vel concomitanter vniuersas actuales; si istæ etiam inficiant hominem, qui baptizatur: potuit inquam, & forsan fecit: At Ecclesia Aquæ suæ lustrali nullam virtutem physicam communicare potest; sed sua oratione moraliter eam eleuat, vt eius interuentu Deus, qui sponsam suam amore infinito prosequitur, dignetur conferre fortitudinem gratiæ iam per sacramenta collatæ: & aliqua venialia condonare, prout hominis deuotio exigit, aut placet suæ misericordiæ. *Alia* etiam possent adiungi differentiæ, quas libenter omitto, existimans præmissas sufficere, vt bene intelligatur discrimen, quod interest sacramentis, & sacramentalibus. Et quidem, vt manifestiùs id ipsum pateat, nonnihil adhuc de sacramentis singulis, & sacramentalibus ad ea pertinentibus, non verò prolixè subiiciam.

Quid sit Sacramentum: & quid Sacramentale?

Vniusque differentia.

An Sacramẽtalia sint causæ physicæ?

MMXLVIII. Conclusio II. *Baptismus institutus à Christo est in flumine, flamine, & sanguine: ordinatur primariò ad delendum originale peccatum, secundariò ad delenda actualia, si concurrant, & roborandam naturam ægram hominis lapsi.* Consultò *roborandam* dixi, non *sanandam*, quia Adamus lapsu maculatus, & vulneratus est; & baptismo totaliter abluitur, non verò totaliter sanatur. Concupiscentia (vulnus graue) ad agonem relinquitur, vt maius meritum apud Deum velitando obtineamus. Sic enim à Concilio Tridentino docemur.

Baptismus triplex.

Ad Baptismi similitudinem instituit Sacramentalia Ecclesia, in flamine, in flumine, in sanguine. Infans enim baptizatus domi, cùm per salutem, aut alias circumstantias licet, defertur ad Ecclesiam, & magno ceremoniarum, & exorcismorum apparatu insufflationis virtutem recipit: & quidem insufflatio ipsa non est Sacramentum, sed Sacramentalis Baptismi ipsius similitudo, mediâ qua à Deo implorat Ecclesia gratiam, qua baptizatus ille Cõcupiscẽtiæ vulnus post originalis

Baptismi imago.

Insufflatio.

Aqua benedicta.

ginalis peccati ablutionem adhuc inficiens animam, minùs sentiat. Aqua etiam lustralis nihil est aliud, quàm baptismalis aquæ similitudo, & non solùm venialia peccata, sed & venialiter peccandi necessitatem originalis culpæ sobolem minuit. Et quia Regularis professio mors quædam moralis est, baptismus alter dici debet, & solet, non quod ipsa sit Sacramentum institutum à Christo; sed quod sit baptismus Ecclesiasticus in sanguine morali institutus, ex vi cuius homo moritur mundo, & voluntarium, longúmque martyrium incipit tolerare.

Hoc est, quod sicut mortalia Sacramento Baptismi, sic etiam solenni professione deleti venialia putemus, & pœnas debitas remitti? professio enim solennis institutione Ecclesiæ res quædam sacramentalis est.

Professio alter baptismus.

MMXLIX. De Voto solenni multa Authores, de Aqua benedicta parciùs: & ideò, vt meam mentem dilucidem & roborem, proponam Didaci Nugni verba, qui *tom. 1. in 3. part. quæst. 87. art. 3. difficult. 2.* sic inquit. [Sicut Sacramenta nouæ legis eleuantur à Deo ad causandam gratiam physicè, & realiter per verum contactum physicum realem ad modum rerum naturalium; quia scilicet materia sensibilis verè tangit animam tactu reali, non quidem tactu quantitatiuo, propter quod appellatur *contactus virtualis*, est nihilominus contactus realis, & entitatiuus, sicut Angelus verè, & realiter tangit cœlum quando illud mouet. Ita similiter aqua benedicta eleuatur à Deo, vt verè & realiter tangat animam tactu illo, qui appellatur virtualis, propterea quod non est quantitatiuus, & nihilominus ille contactus, & realis, & entitatiuus, quo medio mouet ipsam animam, remittendo, & realiter corrumpendo veniale peccatum. Et sicut in adultis semper requiritur actus aliquis, vt Sacramenta causent gratiam, quanta est illa, quæ causatur de facto in Sacramento. Et sic verum est, quod Sacramenta causant gratiam ex opere operato. Similiter licet ad hoc quod aqua benedicta remittat peccata venialia, semper requiratur aliquis actus; tamen vel actus non est sufficiens ad peccata venialia remittenda, vel saltem non est sufficiens ad omnia illa, quæ de facto remittuntur per aquam benedictam. Et sic verificatur propriè, & rigorosè, quod ipsa benedicta ex opere operato remittit peccata venialia, ad quod tamen non est necessarium, quod maneat in illa aliqua qualitas permanens, sed sufficit ipsa eleuatio diuina, quæ est motus transiens.

An Sacramenta sint causæ physicæ?

Contactus virtualis. Quo modo Angeli moueat cœlos?

Quomodo aqua benedicta operetur in animam?

Quomodo eleuetur aqua benedicta ad producendam gratiam?

Hucusque Nugnus. Et P. Philippus à Sanctissima Trinitate Carmelita Excalceatus *in 3. part. tractatu de Sacrament. in genere disput. 10. dub. 10.* ait: [Respondeo dicendum, quod est certissimum, Sacramentalia causare aliquem effectum spiritualem ex opere operantis. Ex opere operato autem, non causant immediatè gratiam gratum facientem, nec physicè nec moraliter. Auxilia diuinæ gratiæ causant ex opere operato, moraliter tantùm: sicut, & effectus corporales assignatos. Remissionem etiam peccati venialis, & pœnæ ipsi debitæ causant ex opere operato, solùm moraliter: sicut & expulsionem Dæmonum. Hæc conclusio est communis inter Thomistas: quamuis aliqui velint quod sacramentalia causent etiam physice remissionem peccati venialis, & expulsionem Dæmonum.] Sic ille.

MML. Confirmatio. Eius imagines.

Conclusio III. *Confirmatio, Sacramentum est nouæ legis, conferens gratiam, qua quis in fide roboretur.* Ad huius Sacramenti physice firmantis animum similitudinem instituit morales aliquas confirmationes Ecclesia, quæ res Sacramentales sunt, & moraliter etiam concurrunt. Huius generis sunt, conciones, meditationes, orationes, quæ si Ecclesiæ authoritate fiant, præter operis operantis virtutem, quam retinent, eleuantur opere operato ob Ecclesiæ intercessionem, & Sacramentales dici debent, & primariò firmare animam in Religione Catholica, & secundariò delere aliqua peccata venialia, & mentem longius amouere à periculo eadem committendi.

Concio. Meditatio. Oratio.

MMLI. Pœnitentia. Eius imagines.

Conclusio IV. *Pœnitentia est secunda post naufragium tabula, videlicet Sacramentum institutum à Christo ad obtinendam absolutionem peccatorum actualium.* Sed & Ecclesia habet sua Sacramentalia correspondentia huic Sacramento. Primò enim absolutio Parochi, quæ diebus Dominicis conceditur populo, Sacramentalis est, vt constat ex communi formula, quam vidi in pluribus Ecclesiis seruari. Nam apud Hispanos Pastor post Euangelium Die Dominica Sanctorum festa, quæ in hebdomadam incidunt, exponit, subiungitque: *Qui mortali aliquo peccato irretitur, suo tempore confitebitur; omnes enim ob peccata venialia dicent mecum; Confiteor Deo, &c.* Additque *Indulgentiam & absolutionem peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens, & misericors Dominus, &c.* Secundò absolutiones illæ solemnes, quæ Hispanorum more diebus aliquibus festiuis in Ecclesia cantantur, Sacramentales etiam sunt. Tertiò etiam benedictio Episcopalis, & præcipuè Summi Pontificis. Quartò absolutio à censuris, & alia quæcumque, quæ animum authoritate Ecclesiæ respiciat; nec tamen Sacramentum sit. Huc refer Indulgentias etiam defunctis applicatas, quas tam certas putamus, vt probabilioritate contenti non simus.

Absolutio dominicalis.

Benedictio Episcopalis. Absolutio à censuris. Absolutio solennis.

MMLII. Eucharistia.

Conclusio V. *Sacramentum Eucharistiæ institutum à Christo est ad nutrimentum animæ, & vnionem physicam Christiani, & Christi.* Græcæ Ecclesiæ ritu sacerdos integrum panem offert, & benedicit, partem consecrat, & in consecrato reperitur ratio veri Sacramenti, in reliquo rei sacramentalis. Sed & apud Romanos die Iouis sancto memoria Cœnæ in multis Ecclesiis celebratur; & hæc cæremonialis communio, sacramentalis res; non tamen sacramentum est. Datur etiam panis authoritate publica Ecclesiæ benedictus, qui inter res sacramentales poterit numerari; illo enim non solùm corpus; sed & anima moraliter pascitur, & Deo moraliter vnitur, & ab aliquibus venialibus culpis, tametsi secundariò, liberatur.

Græcorum ritus.

Panis Benedictus.

Extrema Vnctio. Eius vis.

Conclusio VI. *Extrema Vnctio est Sacramentum institutum à Christo, vt leuetur infirmus, & si in peccatis fuerit, remittatur ei.* Hoc

sacramentum confert gratiam, quæ primariò fortificat animum physicè, & secundariò excludit peccatum mortale, si id reperiatur (puta si bene dispositus, hoc est, attritus fuerit, & tamen, vel non habuerit, vel habuerit inualidè priora sacramenta) & ad huius sacramenti similitudinem instituit Ecclesia

Vnctiones Ecclesiasticæ.

vnctiones, quæ nec sacramenta sunt, nec ad sacramenti integritatem spectant; & tamen ex Ecclesiæ intentione sunt res sacramentales, quæ moraliter inferunt gratiam, & moraliter animum roborant, & peccata venialia diminuunt. Tales vnctiones sunt omnes illæ, quæ non sunt ad integritatem sacramenti necessariæ; nam communiter dantur septem, vel octo (pectus etiam solet inungi) & tamen

Vnctionum numerus.

præter quinque reliquas non esse de essentia sacramenti, certùm omninò est.

MMLIII. Matrimonium.

Conclusio VII. *Matrimonium est Sacramentum, quod inter alios effectus habet hunc, quòd det coniugi ius* (nempe matrimoniale non aliud) *in corpus coniugis.* Ad istius sacramenti

Sponsalia.

similitudinem sponsalia, tanquam dispositio, ab Ecclesia sunt instituta; & hæc ipsa non conferunt ius matrimoniale coniugibus; non enim possunt sponsi commisceri; sed conferunt illud in omnia, quæ disponunt ad copulam, modò non sit pollutionis periculum, vt apud doctissimos authores legimus.

His positis,

MMLIV. AD Ordinis sacramentum adueniens, quæ sint sacramentalia ab Ecclesiâ hoc genere instituta disquiram. Sit igitur

Ordo.

Conclusio VIII. *In Ecclesia veteri fuerunt nouem ordines; nimirum sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acolythorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum, quibus adiunge, Cantorum & Sepulturariorum.*

Ordines Angelorũ sunt nouem.

Videtur hæc institutio Cœlum ipsum respicere, & res ita disponere, vt sicut in Ecclesiâ triumphante nouem Angelorum ordines reperiuntur, sic etiam in militante humani Angeli ad Corporis Christi consecrationem ordinati, in nouem Choros distincti ministrarent.

MMLV. Sacerdotium est sacramentum.

Conclusio IX. *Sacerdotij collatio est verum sacramentum in omnium opinione.* Dicunt aliqui (an probabiliter, alij discurrant, & examinent) in hoc sacramento consecrandi corpus, & sanguinem Christi potestatem absolutè, & primariò concedi, secundariò, & conditionaliter potestatem absoluendi à peccatis, consecrandi sacerdotes, conferendi Episcopatus, & decidendi infallibiliter quæstiones fidei, nempè absoluendi à peccatis, si legitimè approbetur, & oues validè recipiat; consecrandi sacerdotes, si fiat Episcopus; conferendi Episcopatus, & decidendi veritates fidei, si fiat Pontifex Maximus. Vnde constaret Episcopi consecrationem vltimatè sumptam, hoc est præcisam à sacerdotio, non esse sacramentum formaliter; sed completiuè. Si obiicias Tridentinum, in cuius Sess. XXIII.

An Episcopi differant ab aliis sacerdotibus?

cap. VIII. legis: *Si quis dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi, & ordinandi, aut vel eam, quam habent, illis esse cum Presbyteris communem, &c. anathema sit.* Non tanguntur; potestas enim absoluta, quæ competit Episcopis, non est communis omnibus sacerdotibus: his enim consecrationis suæ virtute potestas, non nisi conditionatè conceditur, nimirum habenda, si fiant Episcopi.

MMLVI. An Episcopatus sit sacramentum?

Scio esse Viros Eximios, qui consecrationem Episcopi esse sacramentum contendunt; esse, qui negent; & re bene examinata non videtur esse quæstio de re, sed modo loquendi: nam Petrus Soto, *lection. 4. de sacram. ordinis* negantes putat esse hæreticos: Michael de Medina, *lib. 1. de sacr. hominum contin. cap. 15.* eosdem asserit periculosè discurrere: & graui dignos nota Vasquezius *in 3. part. disput. 240. cap. 4.* modestiùs autem omnibus Ægidius Coninch *de sacr. disp. 10. dubit. 6. num. 43.* docet sententiam, quæ tenet Episcopi consecrationem esse verum sacramentum, esse iam fere communem. Quorum rigor videtur remitti à dicentibus, vt iam ante vidimus, nos debere in hac materia philosophari asserendo Episcopum esse talem sacerdotem, adeoque consecrationem eius posse bifariam intelligi, adæquate videlicet, & inadæquatè: adæquatè sumptam esse verum sacramentum, quia est talis sacerdotis consecratio: inadæquatè sumptam; nempe qua talem, esse sacramentum completiuè, seu complementum prioris sacramenti; non verò sacramentum totale à priore distinctum. At

Et an sit à sacerdotio distinctum?

egò, quia in re tanta non volo à communi opinione discedere, teneo subdiaconatûs, diaconatûs, sacerdotij, & episcopatus consecrationes esse vera sacramenta: quî autem inter se distinguantur, aut conueniant, non videtur ad nostram controuersiam conducere; quæ non concernit distinctionem sacramentorum inter se; sed sacramentorum, & sacramentalium.

MMLVII. Diaconatus, & Subdiaconatus.

Conclusio X. *Certior sententia est, quæ diaconatum esse sacramentum affirmat, illa quæ subdiaconatum.* Ostenditur; quia plures Diaconatui rationem sacramenti, & non ita plures Subdiaconatui ipsi concedunt; nam Diaconatum esse sacramentum soli negant Durandus, & Caietanus Viri magni, qui simul cur non debeant facere opinionem probabilem, non video, legatur ille *in 4. dist. 24. quæst. 2. artic. 1.* iste *tom. 1. opusc. tract. 11.* quorum rationes, qui euidenter diluat, erit magnus Apollo. Notet tamen Lector, me,

Nota bene.

cùm dico, non videre cur non sit probabilis, non dicere, me videre, cur sit probabilis: nam inter hæc duo magnam differentiam reperio. At subdiaconatum esse sacramentum, præter Durandum, & Caietanum iam citatos negat Magister *in 4. distinct. 24. §. septimus in fine.* Cui adiungi debet Gratianus, *in decreti distinct. 21. in fine. primi* §. Martinus de Ayala *lib. de traditionibus Apostolic. part. 2. cap. de ord § synodus. d filu.* Et probabiliter Ægidius Coninch, qui *disp. 20. de Sacr. dubit. 6. num. 4.* Contrariam sententiam iudicat probabiliorem. [Addo obiter, diaconis-

Diaconissæ, & Presbyteræ.

sarum institutionem illi opinioni, quæ negat diaconatum esse sacramentum, fauere; fateor tamen id ipsum posse ab aliis: nam si diaconissæ diaconatum non esse sacramentum probarent, etiam presbyteræ sacerdotium

sacra

sacramentum non esse: vel detur disparitatis ratio. Vnde hoc argumentum, quia nimium probat, nihil probat. Videatur idem Coninch *vbi supra dub. 5. num. 96.* Fauet etiam sententiæ multorum Abbatum Ordinis Cisterciensis Priuilegium, ex vi cuius ordinem Diaconatus, & Subdiaconatus conferunt, cùm tamen sacramentum Ordinis conferri debeat ab Episcopo: hoc autem suam solutionem habet. Sed & Vrbanus relatus *dist. 60. cap 4* cùm dicit primitiuam Ecclesiam habuisse tantùm sacerdotium, & Diaconatum, videtur Subdiaconatum excludere. Sed & ipse noster Fulienſis Petrus à S. Ioseph *capite 35. resolut. 5.* respondet.

Abbates ordines maiores cōferūt.

MMLVIII. Si supponeretur solum sacerdotium esse sacramentum, diaconatus res sacramentalis esset, ad sacerdotium disponens, quæ cùm immediatè disponeret, magna res, & grauis censenda, sed iam grauior: dicitur enim esse sacramentum, vt tenet sententia communis. Subdiaconatus si non sit sacramentum, vel est ad dispositionem dispositio, vel saltem dispositio ad sacramentum, potest dici res grauis, quia probabiliter est sacramentum, & ad sacramentum disponens. Si dicas ordinem esse sacramentum, quod consistit in diaconatu initiatiuè, in sacerdotio formaliter, in Episcopatu completiuè; nec dabis octo sacramenta, nec euidenter à veritate discedes.

Subdiaconatus. Conclusio X I. *Multi asserunt esse probabile, subdiaconatum non esse sacramentum.* Supponendo igitur, illum sacramentum non esse, quid erit? Res sacramentalis, magni quidem momenti, & ideò meritò inter maiores ordines numerata. Et quid nos dicimus? *Constamus opinioni communi, & esse verum sacramentum tenemus.*

Minores ordines. Conclusio X I I. *Probabile est Minores ordines non esse sacramenta.* Admittitur ab vniuersis. Stando igitur huic sententiæ, minores ordines sunt res sacramentales ad subdiaconatum, qui res est etiam probabiliter sacramentalis, ordinatæ; hoc est, minores dispositiones ordinatæ ad maiorem dispositionem ordinatam ad sacramentum.

Cantoratus, & sepulturatus. Conclusio X I I I. *Cantoratus, & sepulturatus videntur fuisse olim ordines, iam non sunt.* Constat ex Concilij I V. Carthaginensis capite 10. in quo mentio fit Cantorum, siue Psalmistarum; vnde Turrianus apud Valentiam *disputatione 9. quæstione 1. puncto 2. sub finem*, & apud Coninch *disputatione 20. de sac. disputatione 2. numero 6.* admittit esse hodie Psalmistarum ordinem, cùm deberet asserere, illum fuisse, iam non esse; quia à Tridentino, quod diminutè processisse dicendum non est, non enumeratur: Res enim Sacramentalis pendet ab Ecclesiæ instituto, sicut à Dei instituto sacramenta veteris legis mutauit Deus; Et nouæ legis sacramentalia mutare potest, & solet Ecclesia. De sepulturatu vide Petrum à S. Ioseph *in idea sacramentalis Theologiæ capite 35. resolutione 6. §. dices inter.* Et puto rationem ordinis minoris veriùs in ipso, quàm in multis ex quatuor posse concipi, nam etiam sepulturatus Eucharistiam concernit; cùm sæpe contingat mori hominem antequam species sacramentales digerat, & tunc illud cadauer

Psalmistaratus.

Sacramēta, & sacramētalia mutari possunt.

vas est corporis Christi, & non debet prophanè tractari. Potuit igitur Ecclesia ordinem sepulturatûs instituere; & quia rationes in contrarium occurrerunt, quæ praxin difficilem redderent, potuit reuocare, aut permittere, quod obsolesceret, & in dissuetudinem transiret.

An corpus Christi in cadauere maneat?

Conclusio X I V. *Prima tonsura non solùm non est sacramentum, sed neque res sacramentalis magna, nec minor ordinis sacramento respondens: Est tamen aliqua dispositio ad sacramentum ordinis, non videtur intrinsecè esse res sacramentalis; sed extrinsecè; est enim dispositio ad res sacramentales.* Non esse sacramentum, imò nec ordinem minorem, docent communiter Theologi, vt videre est apud Coninc *de sacr. disp. 20. n. 3. & 9.* & apud alios.

MMLIX. Prima tonsura.

An sit Sacramentum?

Conclusio X V. *Res magis sacra, & maioris momenti est aqua benedicta, quam prima tonsura, si loquamur formaliter: si initiatiuè sublimior est prima tonsura. Atque idcirco maiore reuerentia tractanda.* Ostenditur clarissimè; quia aqua benedicta est res sacramentalis, in rebus leuibus vim baptismi imitans ex institutione Ecclesiæ; at tonsura non est intrinsecè res sacramentalis, nec ordo, sed dispositio ad ordines minores, qui sunt dispositiones successiuæ ad subdiaconatum, & per hunc, & diaconatum ad sacerdotium, vnde immediatè nullam gratiam ex opere operato confert; sed est remotissima quædam dispositio ad sacramentum.

Aqua benedicta.

Ex fauore Ecclesiæ multa sunt Priuilegia, habentibus tonsuram concessa, quibus videntur piorum animi adlici, vt propiùs Ecclesiam accedant. Vnde quamuis ordo non est, in rebus fauorabilibus ordo dici potest: est enim ordo virtualiter, quia licèt ordo non sit, ita se habet, ac si ordo veraciter esset.

MMLX. De clericorū priuilegiis.

Tōsura ordo virtualis.

In rebus odiosis quando nomen Ordinis absolutè ponitur, intelligendum est de maioribus; vnde omnia iura, quæ ordinatos à matrimonio arcent, intelligenda sunt arcere solùm ad ordines maiores promotos. Vel si contrarium velis defendere, audi Sess. 24. Can 9. Tridentini: *Si quis dixerit Clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares, Castitatem solenniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, &c. Anathema sit.* Vbi *clericorum in sacris ordinibus constitutorum* nomine non intelliguntur alij, quam promoti ad maiores. Hoc eodem sensu intelligendum est Concilium Nicenum 1. can. 3. vbi prohibetur, ne quis ex iis, qui in Clero sunt constituti, cum mulieribus habitet: nam vt optimè exponit Petrus à S. Ioseph. *cap. 36. resol. 5. not. 2.* per illa verba non intelliguntur omnes clerici, sed ij tantùm, qui in clero sunt constituti, cum obligatione seruandi castitatem, quales sunt sacerdotes, diaconi, & subdiaconi. Eodem omninò modo venit exponendus S. Hieronymus contra Vigilantium post initium dicens, *Quid faciunt Orientis Ecclesiæ, quid Ægypti, & Sedis Apostolicæ, quæ aut Virgines clericos accipiunt, aut continentes; aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?* Vbi *clericorum* nomine sacerdotes, aut fortè diaconi, & vix subdiaconi, & nullo modo ad ordines

Quid nomē Ordo significet?

Ad ordines maiores promon, & solenniter professi, inualidè matrimonium contrahunt.

Nomē Clerici aliquādo sacerdotē significat.

DDd 3 minores

Tonſura nō eſt ordo.

minores promoti, debent intelligi. Quando nomen minorum ordinum in odioſis exprimitur, non includit tonſuram, quia hæc non eſt ordo ſacer, eamque à minoribus ordinibus Concilium Tridentinum diſtinguit. Seſſionis 23. cap. 4. hæc lego. *Abbatibus, ac etiam aliis quibuſcunque quantumuis exemptis, non liceat impoſterùm cuiquam, qui regularis ſubditus ſibi non ſit, tonſuram, vel minores ordines conferre.* Ecce minores illud ordines à tonſura diſtinguit; quia cùm res eſſet odioſa; ſi illam omiſiſſet, adhuc illam Abbates etiam non ſubditis conferrent. Ergò ſicut hîc debuit expreſsè poni tonſura, vt crederetur affecta hoc grauamine, etiam debebit alibi; nec erit nomine minorum ordinum intelligenda, vbi materia odioſa ſit.

MMLXI. Ordines inferiores.

In rebus fauorabilibus nomine *ordinum inferiorum* omnes minores ſacerdotio veniunt intelligendi. Conſtat *ex cap. vnico de elerico per ſaltum promoto*, quod explicat Coninch *diſp.20. de ſacram num.99.* his verbis: *Notandum eſt, per ordines inferiores, quos ille ibi dicitur ſuſcepiſſe, non intelligi ſolos minores, ſed omnes inferiores ſacerdotio, &c.*

An claudi admitti poſſint?

Concluſio XVI. *Non reperitur in toto Canonico Iure locus, in quo aſſeratur claudos non poſſe ad primam tonſuram promoueri.* Vel qui contrarium opinetur, oſtendat. Ergò claudi tonſurâ Eccleſiaſticâ donari poſſunt.

MMLXII.

Concluſio XVII. *Poſito non conceſſo, quòd Canon aliquis daretur circa primam tonſuram, videretur potius conſultiuus quàm præceptiuus.* Conſtat, quia cùm eò collineauerit præcedens apparatus, vt clarè oſtendat tonſuram eſſe rem bonam, & tametſi initiatiuè ſit maximi, formaliter eſt res minoris in ſe ſanctitatis, quàm aqua benedicta, adeoque non niſi parui momenti [concluſionem præcedentem relege] cumque ex aliâ parte ferre legem ſit res grauiſſimi momenti, & non niſi de rebus grauibus debeat iure poſitiuo diſponi: Conſequens eſt, vt res ex ſe leues conſiliis potiùs, quam legibus ſoleant gubernari. Et hoc ipſum probatur euidenter à ſimili, quia dantur leges de ſcientia, & ætate pro ſingulis ordinibus etiam minoribus, nempe implicitè, aut explicitè latæ; nec tamen reſpectu minorum ordinum grauiter obligant. Ægidius Coninch *diſp.20. dub.10.num.101.* ſic inquit, *Pro minoribus ordinibus nulla certa ætas præſcribitur, ſed ſolùm cap.4. & 11. pro tonſura, & minoribus ordinibus* (ecce illam ab iſtis diſtinguit) *requiritur certa ſcientia, quæ communiter ſaltem nouem, aut decem annos ætatis requirit*, Petrus à S. Ioſeph. *cap.36. idea Sacramentalis reſolut.4.* ſic inquit. *Ex qua* (nempe *praxi Eccleſiæ*) *etiam habemus ad primam tonſuram ſufficere ætatem ſeptem annorum, imò ordines minores poſt ſeptennium poſſe conferri, excepto Acolythatu, qui non niſi anno duodecimo adminiſtrari debet.* Vbi tria obſerua, primò, primam tonſuram ſemper à minoribus ordinibus diſtingui: ſecundò, praxin Eccleſiæ in rebus grauibus habere vim legis: tertium, de ſcientia ad minores ordines promouendorum dari expreſſam legem: vt bene Coninch adnotauit. Et audi eumdem Fulienſem, qui paulò ante dixerat, *Ad primam tonſuram, & minores ordines* (ſemper hos ab illa diſtinguit) *exſpectandum eſſe ex congruentia, & honeſtate vſum rationis. Ad maiores verò etiam ex præcepto: ita vt ſi quis Epiſcopus infantem nondum ratione vtentem, Subdiaconatu, ac Preſbyteratu initiet, peccet mortaliter contra præceptum Eccleſiæ.* Non igitur, qui infantem minoribus Ordinibus. Ergò praxis Eccleſiæ, quam Petrus à Sancto Ioſeph, & lex de ſufficientia, quam Ægidius Coninch cognoſcit, obligant per modum congruentiæ, & conſilij. Sunt igitur minores ordines res etiam leues, aliàs grauiter obligarent. Quod locum omninò habet ſupponendo illos non eſſe ſacramenta; quod eſſe probabiliſſimum nemo Theologus negare poteſt.

An ætas minoribus ordinibus deſignata grauiter obliget?

Tonſura nō eſt minor ordo.

An minores Ordines res graues ſint?

An etiam Sacramēta.

Sed quidquid ſit de hac concluſione vltima, penultima omninò ſufficit impræſentiarum.

MMLXIII. Claudos poſſe tonderi, ſi probi ſint.

Concluditur, *Titium, tametſi claudum, poſſe ad tonſuram promoueri.* & cùm eædem rationes pro minoribus ordinibus militent, & hi ipſi non Sacramenta; ſed res quædam Sacramentales, & Cæremoniales probabiliter ſint; fortè non ſunt, ob quas tot verba inſumi debeant, & tot Viri docti in diuerſis Academiis conſuli; errat enim, qui grauia parui facit, errat qui parua magni; debent enim magna fieri magni, parua parui, nulla nihili; & res Cæremoniales, imò & Sacramentales tantæ ſunt in genere boni, quanta peccata venialia in genere mali: his enim directè opponuntur? cumque venialia non ſint grauiter mala, cur illa debeant grauiter bona cenſeri non video. Si minores ordines Sacramenta ſint, omnia, quæ obiecta, & dicta locum habeant, grauiter obligatur Epiſcopus, ne claudum promoueat; ſed eſſe probabile, eoſdem ordines Sacramenta non eſſe, euidens eſt. Si non ſunt Sacramenta, res cæremoniales ſunt, aut vt plurimùm ſacramentales, & vt reliquæ ſacramentales tractandæ. Suam ſententiam aliis relinquo; non diſſentio, non approbo, non improbo; meam eſſe probabilem contendo, & poſſe cuicunque Epiſcopo tutò conſuli, & à quolibet poſſe practicari.

Quanti debeant fieri res paruæ?

Quanti Sacramētalia?

Sic ſentio, ſaluo doctiorum iudicio. Dedi Herbipoli die octaua Maij, Anno 1645.

APPEN

APPENDIX

Complectitur obseruationes aliquas circa septem capita præcedentia.

MMLXIV. *MVLTA sunt intra speculationis terminos dicta; quæ noua speculatione indigent, vt legitimè reducantur ad praxin. Hanc Ego ob causam has paucas paginas subscripsi, ne quid esset, in quo Lector meus hallucinari, aut perturbari posset.*

SECTIO I.

De præcedentium principiorum intelligentia, & vsu.

De rationis paritate. EST inter doctos celebris controuersia, quæ inquirit, ***An ex vno casu liceat ad alterum argumentari?*** aliis rationis paritatem nimis laxè admittentibus, aliis concludentibus, cum Aristotele nihil ex particularibus inferri posse. Ex particularibus vniuersales deducũtur interdum. At quia ego asserui in Logica, ex meris particularibus posse aliquando vniuersales consequentias inferri; aliquando non posse: neutris vniuersaliter subscribo, sed mediâ incedens viâ, iam istis, iam illis me attempero, prout rationis postulat vis, & argumentationis efficacia.

Propositionũ materia quadoplex. Vt rem intelligas, adnotato dari quatuor propositionum materias. Aliæ enim sunt in necessaria, aliæ in remota, aliæ in conuertibili, aliæ in contingente. Necessaria. Sanè necessaria materia est, cum prædicatum est de essentia singulorum inferiorum; vt cùm dicimus *Petrus est animal:* animal enim, quia conuenit Petro essentialiter, conuenit etiam omnibus aliis hominibus vnde admittetur hæc illario, ***Petrus est essentialiter animal: Ergo omnis homo est animal.*** Conuertibilis. Idem omninò dicam, si materia sit conuertibilis; (sic dicitur cum prædicatum est proprietas in quarto modo, quæ competit omni, soli & semper, vi cuius, si *Petrus est risibilis, Etiam omnis homo erit risibilis.*) Remota. Materia remota, necessaria etiam ast, sed alio modo; quia sicut *animal* Petro necessariò conuenit, sic etiam *Lapis* necessariò repugnat: vnde si *Petrus est essentialiter non lapis, Nemo erit lapis.* Et cõtingẽs. At materia contingens est fragilis, & in ipsa nec ab vno particulari ad alterum, nec ab vno singulari ad vniuersale, sed solùm ex vniuersali ad particulare valet argumentatio. Hanc ob causam non valet, *Petrus est albus, Ergo & Paulus est albus,* adeoque nec hæc, *Ioannes est niger, Ergo omnis homo est niger,* sed solùm hæc. *Omnis homo est niger, Ergo Ioannes est niger.* Hinc patet, alto consilio in Logica à me poni istam Regulam. Regulę Dialecticæ. ***Si aliqua præmissa fuerit particularis. & materia conuertibilis, aut necessaria, inferri poterit conclusio vniuersalis; secùs si materia fuerit accidentalis, aut contingens.*** & etiam hanc. ***Ex puris particularibus in materia conuertibili, aut necessaria, idem quod ex vniuersalibus; in materia autem contingente nihil sequitur.***

MMLXV. Moralium propositionũ materia etiam quadruplex. Hanc doctrinam facili modo poterimus reducere ad mores, & Theologiam practicam. Dico igitur Morales propositiones ad quatuor materias omninò diuersas spectare; nimirùm, necessariam, seu indispensabilem; remotam, seu inconcessibilem; propriam, seu vniuersaliter consectariam; contingentem, seu liberam, & ab arbitrio dependentem. Necessaria, seu indispẽsabilis. Materia necessaria moraliter, quæ humanitùs indispensabilis est, est præcepta diuinitùs; siue à Deo in Decalogo, siue à Christo in Sacramentorum vsu. Remota, seu inconcessibilis. Materia remota moraliter est humanitùs inconcessibilis; nempe aut à Deo in Decalogo, aut à Christo in Sacramentis interdicta. Et quia res præceptæ, sicut etiam interdictæ, suas habent vniuersales proprietates, & vt loquuntur Dialectici, in quarto modo, datur etiam materia conuertibilis moralis. Conuertibilis. Et denique quia præter præcepta Decalogi, quæ si affirmatiua sint, necessitatem; si negatiua, impossibilitatem important, dantur humanæ leges liberæ, & dispensabiles, quæ possunt esse, & non esse; addenda fuit materia moralis contingens, in qua nulla præcipiendi, aut asserendi necessitas, aut impossibilitas, sed mera congruentia, & voluntas reperiretur. Contingẽs, aut libera.

MMLXVI. Qualis sit Regula S. Benedicti? Hanc doctrinam altè percallebat meus Bernardus, cùm libro de præcepto, & dispensatione, sic inquit: *Vt sentio ego, Regula I. Benedicti omni homini proponitur, imponitur nulli. Prodest si deuotè suscipitur, & tenetur; non tamen si non suscipitur, obest. Quod autem in voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis, voluntarium meritò dixerim, non necessariam.* Regula igitur Benedictina, asserente Bernardo, potest adesse, & abesse absque subiecti corruptione; ergo non est materia impossibilis, aut necessaria, sed contingens voluntariaque. Vnde Melleus Doctor progreditur: *Attamen hoc ipsum, quod dico voluntarium, si quis ex propria volantate semel admiserit, & promiserit deinceps tenendam, profectò in necessarium* (hoc est in materiam voti, & obligationem ad Decalogum spectantem)

sibi ipse conuertit ; non iam liberum habet dimittere , quod ante tamen non suscipere liberum habuit. Ideoque quod ex voluntate suscepit , ex necessitate iam tenebit : quia omninò necesse est eum reddere vota sua ; & ex ore suo condemnari iam , aut iustificari. Cæterùm fœlix necessitas, vt quidam Sanctorum ait [*nimirùm , Augustinus tom. 2. epist. 45. ad Armentarium*] *qua in melius cogit.* Et ego eidem doctrinæ insistens has conclusiones omnioò tenendas subscribo.

MMLXVII. Fundamentum quid?

Prima. *Fundamentum , est quadam sententia practica vniuersalis , iuxta quam , si bene ponatur & intelligatur , poterimus securè discurrere.* Breuiùs ab aliis , sed eumdem conceptum , dicitur *Via erroris expers* ; aut etiam *Iter morale rectum* , & *errorum impatiens.* Vocatur à Canonistis *Regula* , & à Philosophis *Principium* , à oobis verò *Fundamentum* , quòd omnes Morales Resolutiones fundent.

Regula. principium.

An ex Regulis prodierit Ius?

Secunda. *Ius non est elimatum ad Regulas , sed hæ diducta ex Iure.* Constat ex Paulo I C. qui *l. 1. ff. de reg.* sic ait , *Rem qua est, breuiter enarrat ; non vt ex Regula Ius sumatur, sed vt ex Iure quod est , Regula fiat.* Atque ideò Regulæ non in initio , sed in fine ponuntur : nam libri Pandectarum vltimus titulos est *de Regulis Iuris* , quos imitatus Bonifacius VIII. Summus Pontifex , addidit Decretalibus libro VI. titulum *de Regulis Iuris* , ne Canonicum Ius compendio illo careret. Sed omninò condolendum fuit , quod Regulæ prius inoentæ non fuerint , & vtriusqoe Iuris conditores illæ non prædeterminauerint ; tunc enim essent omnia perfectiora, & meliùs ioter se cohærentia.

Cur Regula in fine ponantur.

MMLXVIII. Veritas illustratur exēplo.

Igitur vt benè intelligas , quî debeant , aut possint Regulæ cum Iure comparari , exemplom notissimom proponam , & à rationis paritate discurram. Ecce habes præ oculis Regulas Latinæ Grammaticæ à Patre Aluarez scriptas , & inquiro, Anne Latina lingua fuerit ad istas Regulas composita, an potiùs ipsæ ex collatione diuersorum Authorum à Lingua Latina diductæ ? Tenes hoc vltimum : quoniam Aluarez vixit inter nos , & Latinum Idioma incepit ante bis mille annos. Ergo eodem omninò modo de Iure ipso , & Regulis eios discurre. Ius longè ante pronuntiarum , carebat arte,& Regulis, quibus breuiter acquiri posset ; At Bonifacius Pontifex adlaborauit , vt illa inueniretur , hæ darentur ; & titulum illum , quem hîc illostramus, adiunxit. Cæterùm, si noua lingua inuenienda esset , expediret priùs Regulas supponere, & ad illas , omnes dictiones elimare ; adeoque similiter , si nooum concedendum esset Ius , non Pandectæ pronuntiandæ , præstaret Regulas præmittere , iuxta quas omnia summâ doctrinæ consequentiâ resoluerentur.

MMLXIX. A sce nsus ab vno singulari.

Tertia. *In materia moraliter necessaria, aut remota (hoc est , diuinitus pracepta , aut prohibita) potuit securissimè Bonifacius ex vno particulari casu Regulam vniuersalem deducere.* Hanc ob rem , cum legisset verba Augustini in decollatione S. Ioannis Baptistæ [quæ habentur 22. *quæstione* 4. *Quod Dauid* , vbi Africanus Doctor sic, *Quod Dauid Iuramentum per sanguinis effusionem non impleuit , maior pietas fuit. Video Dauid pium hominem, & sanctum in iurationem temerariam incidisse* (ex inaduertentiâ : non enim sanctus , & pius esset , qui sciens , & volens iuramentum temerarium emitteret) *& maluisse non facere, quod iurauerat ; quam iurationem suam hominis fuso sanguine adimplere.*] Videtur Pontifex discurrisse sic. *Peccauit Herodes satisfaciendo iuramento , & de diceretur periurus iubendo decapitari Ioannem : laudatur Dauidis pietas, qui iuramento de occidendo homine temerè effuso non stetit : Igitur cùm hac materia non sit moralis contingens , & ab hominum arbitrio dependens , sed necessaria omninò , & diuinitùs lata independenter à nostro consilio , aut assensu ; sequitur peccare omnem hominem , qui seruat iuramentum contra pios mores præstitum ; & benè omninò facere, qui non seruat,*& videtur sumpsisse calamum , & hoc prædeterminatus discursu scripsisse Regulam 58. nimirùm , *Non est obligatorium , contra bonos mores præstitum Iuramentum,*

Viri etiam Sancti ex inaduertentiæ interdū grauissimos errores cōmittunt.

Regula 58.

Quarta. *In materia moraliter contingenti (hoc est , libera & à solis hominibus lata) Ascensu ritè formato (argumentationis forma est nota) ad vniuersalem deuenitur.* Fundatur in natura , & ingenio vniuersalis propositionis in materia contingente physica:hæc enim est mala consequentia , *Petrus est albus , Ergo omnis homo est albus*,bona autem hæc , *Petrus est albus , Ioannes etiam , item Franciscus , imò & cæteri : ergo omnis homo est albus.* Et hac doctrinâ fœlicissimè præuentus Bonifacius , cùm legeret *cap. testimonium* 54. *libro primo , præter quam pro reatu periurij, extr. de testib. iuncto cap. paruuli* 11. *quæst.* 5. *& cap. non potest.* 2. *quæstione* 7. docereturque periurum ad dicendum testimonium propter periurij suspicionem non esse admittendum, intulit bene , *semel periurus , semper præsumitur esse periurus.* & cum etiam reperiret *cap. litteras* 15. *in fin. extra de rest. spoliator.* marito sæuienti non fore temere restituendam vxorem ab eo digressam ob timorem quem habuit ; intulit , *semel crudelis , semper præsumitur esse crudelis.* Et cùm , *cap. scribam* 9. *extra de præsumption.* videret semel negligenti , non debere rem tutò committi , intulit, *semel negligens , semper præsumitur negligens.* Et cùm tandem in Iure semper obseruari hunc modum discurrendi videret ; intulit suam octauam Regulam , videlicet , *Semel malus semper præsumitur esse malus :* quam si negaret probaret hoc ascensu ; *Semel malus in materia periurij , semper malus in eadem materia præsumitur ; semel malus in crudelitatis materia , semper etiam præsumitur malus in illo genere. Semel malus in negligentiæ materia, semper etiam malus , & negligens reputatur : & tandem in omnibus materiis simili modo proceditur. Omnis ergo, qui semel inuentus sit malus semper in illo genere præsumetur malus , ni contrarium ostendas.* Vbi habes fundamentum Regulæ , & ex illo electam legitimam expositionem. Ex his patet illam Regulam , quam plerique Iuristæ docent , nimirùm, *Propositio indefinita Iuris æqualis est vniuersali* , debere distingui ; & admitti in necessariis, & in contingentibus negari. *Vide Pertellum verb. Ignorantia*

MMLXX.

Nota illud. præsumitur: aliud enim est esse periurum , & aliud præsumi periurum.

An indefinita sit semper vniuersalis,

rantia num. 10. Bartholomæum à S. Fausto *Thesauri lib.6. quæst.* 147. Emanuelem Rodriguez *tom.2. quæst. regul. quæst.* 100. 101.*art.*2. Laymanum *fol.* 888. *num.*10. Filliuciom 140. *num.* 265.

MMLXXXI. Hinc intelligendi sunt, qui *l illud quæsitum.* 32. *in princ. ff. ad leg. Aquil.* vtuntur paritate rationis in casibus à Iure omissis: hinc Iulianus, cuius verba habentur *l. non possunt.* 12. *cum l.sequent.ff de Legib* qui sic ait: *Non possunt omnes articuli sigillatim, aut Legibus, aut Senatus consultis comprehendi: sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta (fortè, non est) is qui iurisdictioni præest, ad similia procedere, atque ita ius dicere debet.* Sed quoniam io modo argumentandi à paritate rationis erant multæ remoræ, & difficultates, Regulæ istæ debuerunt non priuata, sed publica authoritate proountiari.

An regulæ vtiles sint?

Contra ipsas autem inuehitur Iacobus Coiacius in opere illo posthumo, quod aliquorum censura alterius esse videtur, asserens, ex Regula leuia, & perniciosa argumeota desumi posse, non paoca, & erroribus multis obnoxia, & probat, Qoia cootra Regulam, *Inuito beneficium non datur,* libertas inuito datur, *l. vlt. Cod. de testam. manumiss.* & tamen huius concessio maximus fauor est, & contra Regulam, *Deterior conditio per seruum fieri non potest,* quam desumunt *ex lib. melior.ff. de Reg iuris.* militat peccatum ipsius serui, quem Dominus tradere cogitur *l.1. §. quod igitur ff.de vi, & vi arm.*

MMLXXXII. Respondeo multum nos debere Bonifacio Pontifici, qui glaciem fregit, & illas Regulas edidit, quas nolnere periti habere tanquam infallibiles; aliàs enim corpus Iuris, vt inutile, & supetuacaneum supptimerent) sed tanquam Regulas vniuersales, quæ suas paterentur exceptiooes; quæque deberent perfici, & contrahi. Non enim voluit Bonifacius, vt Regulæ starent contra legem expressam Iuris, sed quod illi staretur in illis casibus, qui in specie non fuerant à Iure decisi, & hoc ex *l.1. ff. de reg iur.* Quam ob rem ad maiorem intelligentiam Regularum, etiam sunt adiungendæ nouæ Regulæ.

Quando illis standum est?

MMLXXXIII. An possit inuitus absolui?

Sed & exempla, quæ à Cuiacio afferuntur, non videntur Regulas antiquas limitare, quoniam condonatio debiti non postulat debitoris consensum, ideò inuitus potest absolui à pœna, ab excommunicatione, à censuris (potest etiam diuinitùs à peccatis, & posset sacramentaliter, si Deus voluisset) & in seruitute duo reperio, primò obligationem, qua seruus tenetur Domino, secundò obligationem, qua Dominus tenetur seruo, certom est Domiuum posse eedere iure suo, & concedere seruo etiam inuito, ne sibi seruire teneatur; at quia vicissim Dominus tenebator seruum alere, poteritne inuito seruo se ab hoc onere liberare? stando iuri naturæ non poterit, nisi fortè contractus sic initus dicatur, *Vt seruus se non fugiturum sed tota vita seruiturum promittat; & compromittat Dominus se eum non occisurum, sed daturum omnia ad victum amictumque necessaria, aut aliàs dimissurum.* In tali enim casu posset inuitus manu-mitti: at tunc manu-missio nec esset beneficium nec fauor; grauamen enim potiùs est, quod fit inuito; & manu-missio, quoties inuito concessa, grauis est; & quoties grauis, etiam grauamen est. Nec iuuat ad errorem recurrere; non enim errat seoex qui mauult apud Dominum manere, quàm manumitti, si iam incapax sit, qui possit necessaria locrari.

An possit seruus inuitus manumitti?

An manumissio sit fauor.

Alterum exemplum etiam non vrget, quoniam Regula non agit de illo casu, quem Cuiacius obtrudit, sed de bonorum administratione: dicitque, seruum, si bona aut iura Domini prodigat, inualidè facere, noo enim æquum, vt seruus deteriorem possit reddere Domini conditionem.

Vt igitur Regulas, à Bonifacio latas, & cæteras à nobis positas & expositas, intelligas, considera sequentes Regulas.

MMLXXXIV. REGVLA I. *Hæc limitatio [Exceptò casu, quem fortè in specie contra hanc Regulam resoluit Ius] est transcendentalis, & debet in omnibus & singulis Regulis intelligi.* Hinc est, quòd iam ipsæmet Regulæ ad exceptiones fuerint mea diligentia limitatæ, vt iam videantur vix esse capaces aliarum limitationum: nam, vt videris addito voo aut altero verbulo, omnes illi casus excipiuntur, in quibus debebat Regula falsificari. Erat Bonifacij Regula XLIII. *Qui tacit consentire videtur.* quæ vera erat in fauorabilibus semper; & in odiosis tunc, cùm quis loqui tenetur; & falsa in odiosis, cùm tacebat, qui loqui non tenebatur; at hodie vniuersaliter est vera, his verbis proposita, *Qui tacet si fauorabilis materia sit, aut si odiosa, si ipse habet loquendi obligationem, consentire videtur.* quæ creditur non posse alicubi falsificari.

De Regularum exceptionibus.

Modus nouus & securissimus dilucidandi Regulas.

REGVLA II. *Potior est eius causa, pro quo agit Regula; debetque subsistere, quousque aduersarius ostendat, cur ille casus excipiendus à Regula generali sit.* Ita Glossa Iuris Canonici ad Rubric. circa fioem. Hoc modo philosophantur omnes etiam Ciuilis Iuris Professores. nam Vlpianus inter ipsos authoritatis eminentis, ex Regula secunda Digestorum: *Fœminæ ab omnibus officiis ciuilibus & publicis remota sunt,* subsumens: *Gerere magistratum, & iudicare, esse munia publica & ciuilia,* intulit, *Illas nec posse esse iudices, nec magistratum gerere.*

Standum est Regulæ quàdiu non suadetur exceptio.

REGVLA III. *In Regulis, sicut etiam in omnibus aliis legibus vtriusque Iuris, à genere ad speciem (ab vniuersali ad particulare) irrefragabili argumentatione proceditur.* Patet; quia descensus, est fortissimus modus argumentaodi.

MMLXXXV. REGVLA IV. *Quando excipitur aliquis casus à Regula, vel etiam lege generali omnes similes non præsumuntur excepti, præcipuè si materia sit odiosa & pœnalis.* Et clariùs loquendo, *In odiosis non valet rationis paritas.* Ita Ego olim *in Theologia Regulari Comm. in Reg. Benedictinam num.* 550. 1445. *& in Philosophia Moralis numer.* 125. *cap.* adlegans Salas *De legibus* Pottel. *in addition. ad dubit. Regular. verb. Lex. numer.* 13. Ioannem Valerum *in different. vtriusque fori. verbor. lex different.* 5: *num.*2.

De exceptionibus:

*num.*2. Bonacinam *de legib. disputat.* 1. *quæst.*1. *punct.*8. *num.* 23. & apud eum Sayrum, Suarezque. Dianam *tract. de legib. resol.*16. quibus nunc addo Antonium Naldum *in quæstionibus practicis verb. casus.num.*3. (cuius verba habes *in philosophia Moral. num.*115. *c.* Laymanum *lib.* 3. *tract.* 3. *cap.* 6. *num.* 8. *& lib.*4. *tract.*4. *cap.*8. *num.* 27. *& lib.*4. *tract.*3. *cap.*6. *numer.*6. Azorium *lib.* 1. *cap.*9 *quæst.*2. Lamas *pag.* 367. & Reginaldum *lib.* 25. *n.* 160. 174. *& seqq.*

Rationis paritas in odiosis non valet.

An-ne in fauorabilibus valet rationis paritas? non valet, si materia sit gratiæ; non enim Priuilegium concessum vni, reliquis concessum dicetur. Sic Escobar *Moral. Theolog. Tractat.* 1. *exam.* 15. *cap.* 4. *num.* 117. §. *potest-ne extendi. Pagina Ioanni VVagnero* 101. Vide Philosophiam Moralem meam *num.* 125. *cap.* Cæterùm si materia iustitiæ sit, pertinebit ad septimum præceptum Decalogi.

An valeat in fauorabilibus?

Nota hîc obiter, solere Authores hæc duo nomina, *Paritatem rationis*, & *Identitatem rationis* confundere, sed tametsi loquendum sit cum multis, quid intersit videri poterit *mea Philosophia Moralis num.*125. *f.* vbi oculatiùs rem examino.

Paritas rationis differt ab Identitate rationis.

SECTIO II.

De arctissimâ Theologiæ Moralis & Iuris vtriusque connexione.

MMLXXVI.

OMnes virtutes concatenatas esse ostendi Theologiæ Regularis *numero* 1059. concatenatas omnes scientias Philosophiæ Moralis *num.* 18. 25. 27. *a. b.* de qua materia ante vnum aut alterum annum cum Reuerendissimo D.D. Augustano Suffraganeo in Bauaria disseruisse me memini, à quo multa vnâ die didici, quæ possent ad honorem ipsius, ad aliorum confusionem referri. Polingkium cum Reuerendissimo D. Furtenfeldensi veneram, & propter negotia aliqua in Tirolem & Stampsense Monasterium cogitabamus; & subaudimus Visitatorem expectari. Quem? Principis Augustani Suffraganeum. Miramur tanta Iudicem, famulorum & religiosorum tranquillitate expectari, & doceri volumus, An-ne, vt sæpè propriis oculis vidimus, rhedis ille & famulatu Monasterium grauet? An sit in tractatione nimius? An in suarum vacantiarum iuribus extorquendis seuerus & auarus? Et audimus esse hominem, qui possit in exemplum poni omnibus domos monasticas visitaturis: Ire ad mensam communem, conuentualibus cibis contentum; carere rhedâ; habere vnum tantùm famulum aut alterum, gratis Deo & visitationi seruire; & visitationis expensas nunquam vltra octo florenos adscendere. Audi Reuerendissime Domine Bernarde Campmans Dunensis Monasterij Antistes; fuisti martyr, dum viueres, & iam inter Cœlites, vt spero, triumphas; octo florenos non superans expensæ, quæ fiunt in vno monasterio, cùm ab Episcopo sæculari visitatur! quo igitur modo factum est, vt tu ab vno visitatus Abbate, præter aliquas expensas, quas pudeat recensere, debueris mille florenos pecunia numerata soluere? Deus videtit; & audierit me, non iam Monachorum, sed Reformatorum reformationem implorantem. Putabam Ego tuis miseriis doctus, visitare esse extorquere pecunias, ditescere sanguine alieno, & nihil omninò alterare, nil corrigere, nil mutare; at iam doceor ab Augustano Suffraganeo, visitare esse agere hominem modestum, lucri incurium, & solius pietatis promotorem; & multum disco; & si videar transgressus aut digressus, multum doceo; & venio ad rem, & sententiam eiusdem Suffraganei, Viri eminenter eruditi, propono.

Virtutes concatenatæ sunt.

Augustani Suffraganei laus.

Notent singula Visitatores.

Quid sit monasteria visitare?

MMLXXVII.

Putat ipse nullam esse facultatem aut scientiam, qua carere possit, qui perfecti Theologi generoso vocabulo possit condecorari. Nimirùm, Theologum, vt perfectus dicatur, debere scire Ius Canonicum, Ciuileque: speciales Prouinciarum Leges, Religionum & Ecclesiarum Priuilegia, (dantur enim consultationes plurimæ, quarum decisio, à notitia harum Facultatum dependet. Debere profundè percallere rem Physicam, rem Medicam; (sexcentæ enim sordes, quæ ad solamen fragilitatis humanæ benignè resoluuntur, Physicam, aut etiam Medicinam supponunt.) Debere Historiam percallere, quæ ob oculos ponit facta veterum, quæ sæpè redeunt in examen, vt possessio iuniorum in legitimum iudicium veniat. Debere scire omnes artes mechanicas, vt conscientias dubitantium, non sartorum modò, sed & aliorum (vix enim est ars, quæ non habeat sua furtula, quæ *Iura* nominas) possèt dirigere & componere. Rem etiam militarem, vt iura necessitatemque valeat ab extorsionibus & iniuriis distinguere, Et vt verbo omnia dicam, debere omnia scire; nihil est enim quod sub Theologiæ latissimam materiam non cadat.

Theologus perfectus quis est? An debeat scire Ius Canonicum & Ciuile?

An Physicam & Medicinam?

An Historiam.

An mechanicas artes?

An artem militarem?

Laudo Doctoris Eximij resolutionem sapientissimam: & quia Henricus Canisius Primarius olim Sacrorum Canonum Ingolstadij Professor, imbui Iuris-prudentia desiderauit vniuersos Theologos, notitia Sanctorum Canonum vniuersos Legistas, & videatur Reuerendissimi Domini Suffraganei opinionem tenere, quid Lecturo summam Iuris Canonici dicat, audiamus; quoniam tametsi placeat mihi conclusio, rationes quibus illa probatur non placent, præcipuè cùm Legistis aliquas sententias exprobret, quæ non possunt ex solo Iustiniano defendi. Quam ob rem in Eruditorum gratiam placet huic tractatum claudere, Proœmium Canisij, & hanc in eo quæstionem discutiendo. Ille sic.

MMLXXVIII.

HAbes hic, beneuole Lector, summam Iuris Canonici, quartò editam, correctam & restitutam. Quem laborem eò libentiùs subiui, quòd intelligebam non solùm studiosis Iuris, sed & Theologiæ, hunc conatum meum non ingratum cecidisse. Et certè cùm Theologus omnia sua studia ad Ecclesiæ vtilitatem & ornamentum referat, (nisi deses esse velit solâ contemplatione contentus) non inconsultò facit, quod & Ecclesiasticas Regulas, id est, sacros Canones, (quibus Ecclesiæ corpus veluti quibusdam

Canisius in Proœmio, quod summæ Iuris Canonici præfixit.

Theologus debet Canonibus sãctis studere.

busdam vinculis côntinetur) Theologico studio coniungat.

De Sacramentis.

Habet enim hîc (ni fallor) compendio quodam, quæ ad Sacramentorum Ecclesiasticorum confectionem & exhibitionem spectant; quæ quove ritu singulis administranda sint. Nam licet Sacramentorum vsus ex Theologiæ fontibus dimanauit; tamen quibus, quo loco, & tempore, & modo applicanda vel conferenda sint, vberiùs & explicatiùs tradunt Sacri Canones: adeò, quod non parum intersit Theologi, hæc pleniùs ex Iure Canonum hausisse.

De aliis functionibus.

Iam quod ad reliquas Ecclesiasticas functiones attinet; habet hîc, quæ potissimum concernunt officium Ordinarij, id est, Episcopi, Archidiaconi, Archipresbyteri, Primicerij, aliorumque Clericorum, item quæ sit authoritas Legatorum Sedis Apostolicæ, quæ potestas Delegatorum, Vicariorum, Coadiutorum, Capituli sede vacante: item quæ ad Monachos, aliosque Regulares pertinent: demùm, quo vitæ genere, morumque innocentia & integritate instructi esse debeant Clerici in sortem Domini vocati. Quæ omnia ex variis Iuris Ecclesiastici locis conquisita, in certos & distinctos titulos hic breuiter coniecimus. Quæ nec Theologum ignorare conuenit, si professionem suam integre & cum dignitate in Ecclesia tueri velit.

MMLXXIX.
De prælatorum promotione.

Porrò de Prælatorum electione, postulatione, confirmatione, consecratione; de beneficiorum Ecclesiasticorum collatione, vsu & administratione; de decimis; de iure patronatûs; de immunitate & sepultura Ecclesiastica; de voto, & voti mutatione siue redemptione; de excommunicatione, suspensione, interdicto, irregularitate, & id genus aliis quæ Ecclesiastici Iuris sunt; si quæstio aut mentio incidat; quid de his differet Theologus, si Canonum scientiâ destitutus sit?

Iure patronatus.

Censuris.

De parochis.

Quid si ad animarum curam adscitus Theologus rogetur de impedimentis matrimonij, aut de conuentione vsuraria, aut simoniacâ? an votum siue iuramentum præstitum seruandum sit; ipse verò aut nihil aut perperam respondeat, imperitus Canonum; nonne hic cum ignominia & pernicie aliorum in Ecclesia versatur? Sed remittet, inquies, huiusmodi causas ad Iureconsultos. Sed si ad manum Iureconsultus non sit, aut non nisi lucello responsum sit daturus; quid faciet miser; quâ ratione se explicabit? Quo se vertet Parochus, si auditâ confessione pœnitentis hæreat suspicione mortis Ecclesiasticæ Censuræ; vtrum à se absoluendus, an ad Superiorem remittendus sit pœnitens? Surget Parochus, respondebis, consulturus Canonum peritum. Interim relictus pœnitens angitur animo dubio, expectans Parochi absolutionem; quam si fortè reuersus Parochus non adferat, tunc maiore perturbatione corripitur: quod sanè incommodum facile euitat Parochus aut alius quispiam qui confessioni præest, si pœnitentem doceat ex præscripto Sacrorum Canonum à se absolui non posse, ac proinde salubri consilio adhibito, ei persuadeat, vt Superiorem pro absolutione adeat.

De matrimonij impedimentis.
De Vsura, & Simonia.
De Voto & Iuramento.

Sed si Parochi quærendi sint tales, quales a Canisio petuntur, & esse debere, omnes aut ferè Ecclesiæ carerent Parocho: sed hodie, qui eorundem curam gerimus ne nullum, habeamus multò minore scientia cogimur esse contenti.

Vt hinc disertè constitutum sit à Cœlestino Papâ [*cap nulli distinct. 38.*] *Nulli*, inquit, *Sacerdotum liceat Canones ignorare nec quidquam facere, quod Patrum possit Regulis obuiare.* Et quod grauiter interminatur Gregorius [*c. hac consona*, inquiens *Sanctis Patribus diffinitione sancimus, vt qui sacris nescit obedire Canonibus, nec sacris administrare, nec communionem capere sit dignus altaris.* Quare etiam generaliter sancitum est in Concilio Meldensi [extra in cap. 1. de constitutionib.] *vt Canonum Statuta custodiantur ab omnibus, & nemo in actionibus vel Iudicijs Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum auctoritate ducatur.* Rem igitur necessariam agit Theologiæ studiosus, cùm & Sacrorum Canonum cognitionem suæ professioni coniungit, eam aliquando in Ecclesiæ vsum & ornamentum traducturus.

MMLXXX.
An esse Sacerdos queat, qui ignoret Canones?

De studiosis Iuris Ciuilis nulla apud me dubitatio est, quin hi necessariam existiment Iuris Canonici cum Iure Ciuili coniunctionem. Quod vel ex eo planè conijcio, quod hactenus me viginti annos Ius Canonicum publicè in hac Academia profitentem magno concursu & diligêtia audiuerint & exceperint, rationibus non leuibus adducti: Quod scilicet exploratum habeant, quæ à Iure Ciuili de personis & rebus Ecclesiasticis prodita sunt, ea iam pridem antiquata & ad Ecclesiasticas constitutiones reiecta esse [*cap. Ecclesia S. Mariæ 10. extr. de constitutione capite 10. distinctione 96.*] Item quæ de matrimonio contrahendo, vel distrahendo, vano conatu constituit Ius Ciuile, ea similiter redacta esse ad regulas Sacrorum Canonum [*capite 1. in fine, de consanguin. & affinit. capite 1. de excess. Prælat. capite 4. & 5. extr. de secund. nupt. Concil. Trident. sess. 24. canon. 12.*] Neque ignorant concubinatum, vsuras, præscriptionem cum mala fide, id est, cum conscientia rei alienæ, à Iure Ciuili admissa, ad normam Iuris Canonici reuocata esse. [*cap fin. in ver. cum generaliter extr. de præscript. cap. 4. dist. 10.*] Hæ etenim lacunæ Iuris Ciuilis Christiano homine indignæ, necessariò restituuntur ex Iure Canonico; quemadmodum & illud, quod contra omnem pietatis rationem à Iustiniano Imperat. constitutum est.] §. *fin. No. 89. quibus modis naturales effic. sui. auth. ex complexu, cap. de incest. & inut. nupt.*] de non alendis liberis à parentibus, ex incestu vel aliàs à legibus damnato concubitu natis: Et quod non minorem impietatem redolet, dum comprobat Leges Iurisconsultorum, quibus patri permittitur, vt is filiam suam in adulterio comprehensam possit vnà cum adultero impunè & sine scelere occidere; [*leg. patri. 20. & leg. qui ait. ff. ad L. Iuliam de adulter.* Vtrumque enim per Ius Canonicum summa æquitate explosum est. [*illud ex cap. cum haberet 5. extr. de eo qui duxit in matrimon. & ibi Panor. num. 5. Andr. Gail. lib. 2. obs. 88. in 4. Alterum verò ex capite 6. capite 9. 33. quæstione 2.*] In his igitur aliisque similibus, quæ vel Iuri diuino, vel naturali refragantur, iustius aditur Ius Canonicum, [*d. cap. si horum, & si in summa suis locis meminimus*] ad exemplum Iuris Prætorij, quod & in multis articulis rigorem Iuris Ciuilis naturali quadam æquitati attemperauit. Quamuis aliàs non ignoremus, Iustinianum

MMLXXXI.
An Iuristæ & Legistæ debeant Canonico Iuri studere?

De personis & rebus Ecclesiasticis.

De matrimonio.

Præscriptio cum mala fide an sit valida?

Iuris politici lacunæ.

An sint alendi spurij?

An liceat occidere filias?

Nota illud, *iustius*, nam si illud prius est impium, quomodo posterius iustius est?

Institiniani de Canonū authoritate sententia.

Institinianum præclarè & religiosè de sacris Canonibus sensisse. Quod vel indicat eiusdem Nouell 131. de Eccelesiast. tit. §. 1. vbi his verbis edicit: *Sancimus igitur, vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor Conciliis expositæ sunt aut firmatæ,* (Nicæno scilicet, Constantinopolitano, Ephesino, Chalcedonensi) *prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata, sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges obseruamus.* [horum Conciliorum Canones extant sparsim in Decreto Gratiani, & apud alios.]

MMLXXXII.

Vtrumque Ius (Canonicū & Ciuile) sunt sibi mutuò luci & complemento.

Accedat, quòd ex Iuris Canonici lectione id commodi (quod nec minimum censeri debet) reportent Iuris Ciuilis studiosi; quòd ea quæ legibus ciuilibus comprehensa non sunt, aut minus explicata, rectè mutuentur ex Iure Canonico, sicut & è diuerso rectè fit à studiosis Iuris Canonici; iuxta illud Lucij 3. scholæ vsu & praxi forensi receptum [cap 1. ext. de noui op. nunciat.] *Quia verò*, inquit, *sicut leges dedignantur Sacros Canones imitari; ita & sacrorum Statuta Canonum Principum Constitutionibus adiuuantur.*] Vt & hinc non immeritò in hac summa nostra Legum Ciuilium passim meminerimus. Idem factitatum videmus ab Hostiensi in Summa sua. A quo tamen longè distamus; quod is non tam Summam Iuris Canonici, quàm paratitla, id est summaria in singulos Decretalium Gregor. IX. titulos (quæ & instar iusti Commentarij sunt) perscripserit: nos verò totam quasi materiam Iuris Canonici variis locis dispersam, in quatuor Institut. libros, distinctis capitibus, coëgerimus; ita quidem, vt ea simul complecteremur, quæ in lib. 6. Decretal. Bonifacij VIII. in Clementinis & in Extrauag. tum etiam in Concilio Trident. exstarent: quantum scilicet postulabat instituti Operis ratio. Quæ ab Hostiensi omissa sunt; vtpotè qui Summam suam antequam Bonifacij VIII. Constitutiones promulgarentur essent, & conscripsit, & sic mutilam eam nobis reliquit.

Differentia inter libros Hostiensis & Canisij.

Itaque beneuole Lector, hunc laborem nostrum accipe & candidè interpretare, qui in vtilitatem tuam susceptos, iam iterum in lucem emittitur.

Hucusque Henricus Canisius, qui me indice doctissimus fuit, sed vltima hic intermisicet, quæ indigent clariore expositione. Ego igitur, quia Iuris Ciuilis studiosis, Philosophiæ plerumque imperitis condoleo, vt videant propriis oculis, quanta debuerint pati vulnera, nec tela aliter posse regerere, quàm ad Philosophiam Theologiam, & rerum naturalium supernaturaliumque naturam recurrendo; Canisio, nunc vt spero, in cœlis triumphanti, sic scribo.

MMLXXXIII.

Canisio in cœlis triū phanti Caramuel.

SVmmam Iuris Canonici, olim à Te fœliciter scriptam, quintò recognitam, restitutam & illustratam, auctiorem correctioremque Ingolstadij 1629. publicauit Ederus, & distraxit statim, omnibus vtilem, ab omnibus desideratam. Bone Deus; Assuetus diuinitùs omnia verbo comprehendere, ô quàm multa humanitùs comprehendis verbo! Scitè olim sententiā vniuersorum Hortensius ille Parauicinus, huius ætatis ornamentum, dicebat, *Assumere argumentum difficile, & illud tractare clarè, esse Hominis docti; at clarè & breuiter, ne docti quidem hominis, sed solius Angeli.* Ergo eiusdem sententiā, maior Homine fuisti, qui totum Ius Canonicum difficile, implicatum, obscurum illustrasti clarissimè, summamque in singulis titulis breuitatem seruasti. *Gaudent breuitate Moderni*, ait Christophorus de Capite *in compendio Priuileg. Fratrum Minorum*, & quia tu obseruas Summam, & Summam amo, Te lego libentissimè, & amicis discipulisque legendum libenter propono. Hortaris Theologos Iuristasque vt Te legant; eosdem Ego cohortor; sed quia exhortatio illa tua nonnulla sublimiùs dicta, quàm à hem possint, complectitur; patere vt qua potest reuerentiâ Homo Angelo, Terrigena Cœliti, Patriam adsequuto peregrinans, pugnans triumphum adepto, dubia proponam aliqua, quæ possint superstitum instructioni seruire.

Hortensij Regij Concionatoris pulchra verba
De breuitate & claritate.

MMLXXXIV.

An sint desides, qui soli sunt contemplationi contenti?

STatim initio sic inquis: *Certè cum Theologus omnia sua studia ad Ecclesiæ vtilitatem & ornamentum referat (nisi deses esse velit sola contemplatione contentus) non inconsultò facit, quod & Ecclesiasticas Regulas, id est, sacros Canones quibus Ecclesia corpus veluti quibusdam vinculis continetur, Theologico studio coniungat.* At ego tametsi laudem illos, qui Canonico studio dant operam, vellemque omnes & singulos sacræ paginæ & Iuris vtriusque lectioni horis succisiuis vacare, non tamen *desides* audebo nominate illos, qui solâ sunt sublimium rerum speculatione contenti: nam aliàs damnare necessariò deberem eminentes Theologos, qui hac nostra tempestate Salmanticæ, Compluti, & Romæ florent, qui suauitate contemplationis illecti, sacræ Scripturæ obtortas interpretationes, Controuersias, Canones, Legesque fastidiunt; ne debeant per sensa humana repere, cùm volare per diuinas contemplationes possunt. Me iudice, desides illi sunt, qui horas, quas sæpè perdunt, in Iurium vtili lectione non insumunt; nnn tamen illi qui soli contemplationi vacant: quoniam *si pluribus intentus minor est ad singula sensus*, expedit esse aliquos summi ingenij homines, qui vni & soli Scholasticæ Theologiæ desudent, & loco miraculorum habiti nationem & ætatem honorent.

An Scholastici desides sint?

Qui sint desides.

MMLXXXV.

Sacramenta Theologiæ & Canonum notitiā postulant.

PRogrederis & §. *Habet enim*, Sacramentorum notitiam vsumque proponens: à Theologia illam, hanc à Canonibus eruendam asseris. Et quidem meritò, quoniam Sacramentorum materia nec benè à purè Theologo, nec bene a purè Canonista tractatur. Scit Theologus quid sit sacramentalis Materia; quid Forma; quid Causa: multa esse, in quibus Summus Pontifex non potest esse arbiter; multa quæ possunt ad ornatum & maiorem reuerentiam adiungi. In quibus omnibus credit Canonista Theologo, mauult

An in Sacramentis omnia subsint Summi Pontificis arbitrio?

mauult fidere, quàm multos annos in studio scholastico impendere, vt queat examinare. Contrà etiam, quæ à facto pendent, ratione adsequi nequit, & discit à Canonista Theologus; ritus, cæremonias, dies, & sexcenta alia, quæ non à ratione speciali, sed à voluntate instituentis procedunt. Et vt singula Sacramenta percurram, ignorat Canonista, *An in veteri Ecclesia fuerint aliqua? An vim habuerint? & si habuerint, qualem? An Sacramenta nouæ legis sint causæ morales, vel physicæ? An in Baptismo possimus vti aqua artificiali? An caput debeat necessariò intingi? An valeret Baptismus, si intingeretur alia pars? An Confirmatio possit à simplici sacerdote conferri? An omnis sacerdos possit confessiones audire? & si non An vt possit, aut indigeat doctrina more testimonio, an etiam iurisdictionis collatione. An qui habet authoritatem probabilem absoluendi, absoluat probabiliter, an infallibiliter & certò? An requiratur ante absolutionem contritio? An in alteram vitam possit differri satisfactio? An possit absolui moribundus, qui confessionem non petyt? An possit reseruari circumstantia aggrauans? An peccati substantia non tamen semper, sed sub tali circumstantia? An per absolutionem de attrito quis fiat contritus physicè, non solum virtualiter? An Eucharistiæ forma (videlicet, in facto esse) sit corpus Christi, vt multi Salmanticenses tenent? An possit dari in vna specie? An hostia magna plus conferat gratiæ, quàm parua? An de necessitate medy sit? An extrema Vnctio in vno sensu compleatur? An debeat dari peste infectis? An inferiores ordines sint Sacramenta? An possint Abbates maiores ordines conferre? An sicut Matrimonium, possint alia etiam Sacramenta confici aut recipi per procuratorem? An in qualibet lingua? An quacumque intentione, voluntate, culpa, aut fictione? An liceant sponsis oscula? An contingatis omnes sordes, modò non sit pollutionis periculum?* Et sexcenta alia, quæ debent in materia Sacramentorum sciri, nec aliunde à Theologiæ fontibus haberi possunt. Hæc enim omnia in ratione fundantur, & in iure; aut non tanguntur, aut tam breuiter obscuréque, vt erraturus omninò sit, qui Theologia careat. Salmanticæ enim ante annos paucos Doctor Iuris dictauit, baptismum ab adulto, se velle baptizari fingente, receptum, esse validum; quòd Baptismum, cum *fictione* validum legeret, nec quid illa esset intelligeret.

De antiquæ Ecclesiæ Sacramentis, De Sacramentis nouæ.

Nota id.

Cognoui Hominem & erat bene doctus, ac Theologiæ rudis.

MMLXXXVI.

An Theologus functiones Ecclesiasticas iurè ignoret.

PRoponis functiones Ecclesiasticas §. *Iam quid*; illasque non debere à Theologo ignorari dicis, & vrbanus assentior; vrbanus inquam, multæ enim hodie ab ipsismet ignorantur Canonistis, nec ideò carpuntur ab alijs. Inter alias *tital. 4. pag. 24.* Corepiscopos numeras, & sublatos affirmas, cùm tamen Theologi illi, qui scripserunt Formulam Reformationis, quam Carolus V. anno 1548. proposuit §. *De ordinum Ecclesiasticorum officys*, affirment *Chorepiscopos* ab aliquibus dici, qui ab alijs *Decaniruralès* & isti sublati non sunt. Sed hoc non vrgeo. Nescio tamen cur Theologus aut Iuris Ciuilis peritus, si scire debeat quanta sit vnius Cardinalis, Episcopi, aut Abbatis authoritas, possit Canonico Iuri confidere? omnia enim diebus singulis nouis priuilegiis alterantur; & contra Ius commune tot vbique concessa, vt id millenas exceptiones sit passum.

De Corepiscopis, & De canis ruralibus.

An Prælatorum authoritas addisci queat à contextu Iuris Canonici?

VEnio ad Paragraphum *Porrò de Prælatorum*, & doceri velim *quid* (tua tibi verba obiicio) *de prælatorum electione, postulatione, confirmatione, consecratione, de beneficiorum Ecclesiasticorum collatione, vsu & administratione; de decimis, de iure patronatus, de immunitate & sepultura Ecclesiastica, de voto & voti mutatione seu redemptione, de excommunicatione, suspensione, interdicto, irregularitate, & id genus aliys, quæ Ecclesiastici iuris sunt; si quæstio aut mentio inciderit*; quid, inquam de his differet Canonista, si Theologiæ scientia destitutus? Fortè nonnulla superficialia, nihil tamen omninò, quod sapiat scientiam & doctrinam. Quoniam, vt alia omittam, hæ Quæstiones Canonibus dissolui non possunt, nimirùm, *An ex rei natura debeat aliquis promouere digniorem? An possit purè dignum? An aliquando digniori negare teneatur suffragium? An se possit eligere? An semper possit postulare? Quid addat creationi confirmatio? An & cur non possit sine Simonia vnum beneficium pro altero commutari? An fructus sint stipendia, an fauores hoc est, an ad horarum lectionem teneantur ex iustitia; an ex mera obedientia? An decimæ sint de iure diuino? & si non, An possit Ecclesia cogere sæculares ad solutionem decimarum? vbi? & quando? An Parocho, aut etiam Episcopo, qui non vult satisfacere suis obligationibus, teneantur rustici decimas soluere? An peccet Patronus, si indignum præsentet examinandum ab Episcopo? An Ecclesiæ immunitas sit de iure diuino? An sit de Cæsareo aut Canonico? An possint sepultura vendi, nunc? an saltem de licentia Pontificis? Cur votum factum Deo subsit hominum irritationi, dispensationi, commutationi? An sit certum peccare mortaliter Superiorem, qui ex causa probabili excommunicationem fulminat? Quale peccatum sit violare interdictum? Et an irregularitas sine culpa, an etiam incurri possit actu, ad quem tenear sub peccato mortali?* & aliæ Quæstiones innumeræ, quæ ad Canones positæ non poterunt lucem recipere, & tamen sciri omninò debent. MMLXXXVII.

Quæstiones è Theologiâ petendæ.

Illum Theologum accedo, quem miserum Canisi nominas, fateorque non posse illum sine Canonibus impedimenta matrimonij, nec Simoniam Ecclesiasticam cognoscere: teneo tamen Canonistam impedimenta naturalia nescire, & Simoniam veram nondum bene cognoscere. Porrò vsuras, nescio cur examinari â Canonista velis, à quo pingui minerua cognoscuntur, cum magno ingenio & examine indigeant, qui illas velint discutere. An iuramentum & votum præstitum seruandum sit, Theologus a Canonista doceri non debet; ille enim in hac materia multa scit, hic multa ignorat. Dicet Canonista, iuramentum, quod contra bonos mores, seruandum non esse, hoc didicit a suis Canonibus. Sed Theologus statim dabit illi millena iuramenta, quæ tametsi contra bonos mores sint, debent seruari. Aut dicito, Nunne contra bonos mores omne iuramentum peccami- MMLXXXVIII.

De impedimentis Matrimonij: & Simonia.

An iuramento & Voto.

An Iuramenta, quæ contra bonos mores, vim habeant.

nosum

nosum ? & tu, qui vanæ gloriæ intuitu, vt videatur probus, promisit eleemosynam pauperi, & promissionem iuramento firmauit, tenetur stare iuramento: & quidem iurando peccauit. Etiam qui sine necessitate iurat, peccat, & tamen promissotio iuramento obligatur. Qui matrimonij iuratâ promissione fœminam inducit, vtitur iuramento vt medio ad fornicationem, adeoque iurando, peccat & tamen tenetur iuramento licèt emisso contra bonos mores. Prætereà si agamus de metu cadente super constantem virum, qui irrita reddit vota, quî poterit Canonista resoluere, an metus liberet in foro interiori? Quid dicet, si vouens ad restrictiones mentales, ad consignificationes politicas illectas in Iure recurrat? *Nonne potius hic cum ignominia & pernicie aliorum in Ecclesia versatur? Sed remittet, inquies, huiusmodi causas ad Theologos. Sed si ad manum Theologus non sit, aut non nisi lucello responsum sit daturus; quid faciet miser Canonista? qua ratione se explicabit? quo se vertet?* Fortassis argumentationis calor me impulit, vt acriùs loquerer; at eondum errasse me puto, quoniam tuis vsus verbis, si absoluaris, condemnari non possum.

De metu.

An de restrictionibus mentalibus aliquid sciat Canonista; pro, aut contra?

MMLXXXIX. Ita debet reseruatio casuum manuteneri, vt nō obsit sigillo.

SEd ad casus reseruatos recurris *Quò se vertet*, ais, *Parochus, si audita confessione pænitentes hæreat suspicione motus Ecclesiastica censura; Vtrum à se absoluendus, an ad superiorem remittendus sit pœnitens?* Et quidem hîc ego Canonum necessitatem non video. *Primò* enim à Theologia docebitur secreti sigillum in Sacramentali confessione esse de iure diuino, extra de naturali; vtrobique tantum, vt nemo à Superiore cogi possit, vt vel confiteatur publicè, vel secretò, commissa extra confessionem manifestet; sciétque reseruationem non tenere, si vel reseruantis improbitate, vel circomstantiarum rigore eò confessio redigeoda sit, vt pœnitens extra confessionem cognoscatur. Quod quia est valde necessarium, debet ab omnibus benè notari. *Secundò*, docebitur leges non acceptatas non obligare; imò nec dubias; & cùm videat Bullam cœnæ in multis locis non acceptatam, esse dubiæ authoritatis in aliis, ab omni erit liber scrupulo. *Tertiò*, Episcopo reseruata cuicumque seculari Sacerdoti notificantur; & Religiosi sua priuilegia ignorare nolunt; sciunt enim eorumdem ratione multa sibi concedi, quæ Episcopis solent negari. Quamobrem, qui Theologus sit, non hærebit in reseruationis materia.

De secreto.

Notāda pro seruatis.

De Religiosorum priuilegiis.

MMXC. COElestini zelum laudo; *Nulli Sacerdotum*, inquit ipse, *liceat Canones ignorare: nec quidquam facere, quod Patrum possit Regulis obuiare.* & hodie id ipsum licera plurimis Sacerdotibus, & quod miserabilius est, multis Episcopis, multis Cardinalibus, nemo ignorat. De maioribus aliquid eram dicturus; sed in Verbo, & mea verba, & quàm ipsa fuerint vera etiam vides. Pono calamum; non enim libenter de Præsulum murmurabo doctrinâ, dicuntur enim vtrumque Testamentum scire, Canones in pectoris scrinio se habere, & quî illa fiot vera, non video. Fortè non quales sunt sed quales deberent, nominantur; nam & Ego Regularis dicor, & nihilominus multa ex Ecclesiæ dispensatione contra Regulam, vt reliquis conuiuam, factito.

An omnes Episcopi sciant vtrúque Testam. an saltem Canonic. Ius.

MMXCI. AD paragraphum sequentem venio, vbi *de Studiosis Iuris Ciuilis* agis, quibus Canonum notitiam vtilem scio, esse necessariam non video, præcipuè in casibus à te assignatis. An Legistæ Iuris Canonici notitia carere possint?

Tibi est prima ratio, *Quòd scilicet exploratum habeant, quæ à Iure Ciuili de personis, & rebus Ecclesiasticis prodita sunt, ea iam pridem antiquata, & ad Ecclesiasticas Constitutiones reiecta.* Et ô vtinam id exploratum hodie, vt supponis, haberent. Alij errant, alij excedunt; Ecclesiasticos Sæculares quà possunt, vel non possunt, frequenter opprimunt; nec Canonibus in hac materia credunt. Ad rationem, & Theologiam confugiunt; territorium Pontificis ab aliis Prouinciis distinguunt, retorsionum iura ingeminant, consuetudines, non acceptationes, protestationes; aliaque argumenta, quibus soluendis non sufficiunt Canones; agi enim solent ipsi Canones rei, & sententia à superiore tribunali expectatur, nimirùm, probabilis à Doctorum iudicio, & infallibilis ab Ecclesiæ Catholicæ definitione. Scio in nonnullis Prouinciis dici à summis Principibus, *Concilium Tridentinum, non est in Tabulis Regni* & hodie meum ipsum Monasterium litem euicit in Archiepiscopali Tribunali, nec adhuc proficit, quod *Canonicum Ius*, dicatur *in Tabulis Regni non esse.* Vnde dissimulatò Iure Canonico cogar rem ab ouo diducere, & apud Regni Tabulas iuxta Regni Leges secundo labore procedere. Et tamen Principes Austriaci, sub quibus viuimus, non Catholici solùm sed & pij sunt, & sibi summam iniuriam fieri putant, cùm temporalia iuxta Leges Canonicas diiudicamus: Et Galli, qui Christianissimi sunt, & Ecclesiæ Romanæ Primogeniti, manu Mancipij publici [sic carnificem appellant] igni mandant quoscumque libros, qui docent Reges in temporalium rerum gubernatione subesse Ecclesiasticis Canonibus, vt videre est apud Bartholomæum Gramondum *in Historia Ludouici XIII. ad annum 1626. pag. 655.* vbi videbis immunitati Politicæ contra immunitatem Ecclesiasticam Parlamentum Parisiense, Sorbonam, Clerum Gallicanum, & PP. Iesuitas Gallos subscripsisse.

An omnia infallibilia sint, quæ in Iure Canon.

Nota hoc.

An Reges in téporalibus supremi sint?

MMXCII. SEcunda ratio tibi est, quia *quæ de matrimonio contrahendo, vel distrahendo vano conatu constituit Ius Ciuile, ea similiter redacta sunt ad Regulas Sacrorum Canonum.* Lego, & hæreo; nec volo Iudex esse in re arduâ. Et tamen te cum Gallis disputare permittam. Hodie enim in Galliâ, regione Christianissimâ, impedimenta solennis Professionis, & Matrimonij ponit Respublica, & Ecclesia vix ponit. Clandestina Matrimonia condemnat, & annullat Tridentinum Concilium; ipsi illorum valorem sustinent, annullationis valorem non admittunt: Contracta sine Parentum, aut etiam Tutorum conscientia Tridentinum admittit; illi sæpe dirimunt; & in

An Principes impedimenta Matrimonij cōstituant? an etiam professionis solennis?

in hac & similibus materiis suam sequntur à natura concessam libertatem, nec *tam vano conatu*, vt existimas; nemo enim audebit dicere Gallorum filios in clandestino matrimonio susceptos esse spurios, copulas fornicarias, diuortia legitima, non esse violationem adulteram, & licere alterutri ad nouas nuptias transuolare. Legi Senatusconsulta *(arrest)* in quibus exponitur irrita solennis professio, quæ vel fiat contra mandatum Principis, aut talibus qualitatibus careat. Quæ omnia siue sint verosimilia, & probabilia, siue falsa, non poterunt à Canonista impugnari, sed debent à Theologo, vel à nullo; non enim ipsi negant hæc esse contra Canonum, aut etiam Tridentini Sanctiones; sed vel dicunt obligate in territorio Ecclesiæ, vel non esse acceptatas in Gallia; vel aliquid aliud habere, vnde in conscientia practicari non possint. Vano igitur conatu Canonistæ cum Gallis agent, sed totam quæstionem, quanta est, debebunt remittere ad Theologos, qui quæstionem hanc dirimant.

MMXCIII. De concubinis.

POrrò Clericorum, aut etiam sæcularium concubinarum Iura ciuilia non præcipiunt, sed tolerant, cùm considerata hominum fragilitate, ipsamet interdictio maiora inconuenientia paritura dignoscitur. Antequam Carolus (tunc VVallesiæ Princeps, postea Angliæ Rex, iam à suo Parlamento plexus capite) adueniret Hispaniam, publica ibi Lupanaria permissa, imò & domus fornicariæ publicis expensis conseruatæ; & in ipsis minora mala tolerata, vt euitarentur maiora. Postcà ob Caluinianistarum obloquia, & rationes aliquas grauis momenti meretrices proscriptæ; nec tamen proscriptio ipsa à doctis vniuersis laudatur. Multa habet inconuenientia meretricum permissio, habet multa Interdictio, & multorum opinione maiora.

De Lupanaribus.

De vsuris.

VSuras etiam non approbat publica res; tolerat tamen, ne videat suos grauia perpeti damna præscorium pecuniarum defectu. At iam in pluribus locis vsurariis abactis, Montes pietatis, aut admissi, aut erecti, qui æquè vel duriùs grauant pauperes, tutâ tamen conscientiâ. Audiat obsecro. puto enim pietatis montes esse licitos, at vtiles esse non puto. Bruxellæ ante Montis erectionem erat vsurarius, qui vt habeo à viris doctis, & harum rerum sciis, volebat habere decimam partem supra sortem, & pecunias quas pendebat Principi, recipiebat enim quindecim in centum, sed quina, aut plura Principi, vt toleraretur, pendebat. Vt obuiam iretur vsuris, magnis expensis erectus fuit pietatis mons. Fructus? liberè dicam. Olim pauper, qui mille ab Vsurario acceperat, mille, centum quinquaginta post annum soluebat, & quia vsuræ sunt omninò illicitæ, illa centum quinquaginta, aut saltem illa centum (quinque enim in centum sunt permissa) se aliquando recepturum sperabat. Monti verò pietatis tantundem, aut ferè addit supra sortem, & quia in illo omnia tutâ recipiuntur conscientiâ, nihil se recuperaturum sperat. Vide fructum.

De Montibus pietatis.

In Monte pietatis Bruxellensi soluebãtur 12. in 100. anno 1635.

Montium fructus.

De præscriptione cum mala fide iam superiùs nonnihil, modò addo, vel repeto, posse superiores ex causa rerum mutare dominia; superiores, & inferiores simul ex communi consensu (talis est, vbi lex pronuntiatur, & acceptatur) etiam sine causa; subiungo præscriptionem cum mala fide admitti à Iure Canonico, saltem in vno casu (vide n. 595. posse in multis, nec esse cur in re facili tempus perdamus. Hanc tamen Conclusionem subiungo. *Iudex, qui Fridericum, qui iuxta Ciuile Ius præscripserat, condemnat, & ex Canonico rem alteri adiudicat, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem.* Peccatum mortale ex eo constat, quòd Iudex non possit ad phantasiam, sed ad leges ciuiles iudicare; & restitutionis obligatio ex eo, quòd Fridericus vbi vi legum Ciuilium præscripserit, fiat verus illius rei dominus, & exspoliatur authoritate priuata, adeoque in integrum debet restitui; vbi si debeam tecum, Canisi mi, sincerè loqui, cùm dicis, *Hæ etenim lacunæ Iuris Ciuilis Christiano homine indignæ, necessariò restituuntur ex Iure Canonico*, styli acrimoniam demitor, nec volo Christiano homine illam indignam dicere, sed indiscreto zelo adfingo, & scholasticæ Theologiæ ignorantiæ: Christiani enim fuerunt, & sunt milleni homines, qui Iura Ciuilia pronuntiarunt, & profitentur in Academiis excellentissimis, quos tuetur ratio euidentissima, quique non debent ideò minùs Christiani dici, quòd illa non placuerit Canisio.

Quomodo mutetur dominia?

Cùm agitur de rerum ciuilium dominio, standum est Iuri Ciuili.

MMXCIV. An sint alendi spurij?

NOn alendos filios à parentibus ex incestu, vel aliàs à legibus damnato concubitu natis, Imperator Iustinianus constituit. Itane? contra omnem pietatis rationem? Parciùs hîc, amice, & rem audi. Non iubet Iustinianus spurios occidi; non vult illos non ali; solùm enim præcipit, si verè præcipit, eos non ali à parentibus, sed vt alij pauperes, & orphani solent. Et verè cur hoc non possit iubere, non video: illi enim, cùm moraliter filij non sint, non habent ius petendi alimenta à parentibus: sed illa possunt ab hominibus; homines enim physicè sunt; & tenemur homines iuuare in necessitate constitutos. Porrò Principis filius spurius, si alatur à Patre, ceu filius, multa millia consumet; si vt homo, vt orphanus, vt pauper paucissimis erit contentus. Quod ipsum hodie apud Germanos est in vsu, nosco enim spurium, qui maximi Principis filius dicitur, & tamen vni Ecclesiastico seruit à pedibus, nempe hic Pragæ hoc anno 1650.

MMXCV. An Pater possit filiam occidere?

IN quo vlteriùs peccauit Iustinianus? *Dum comprobat*, inquis, *leges Iurisconsultorum, quibus Patri permittitur, vt is filiam suam in adulterio deprehensam possit vna cum adultero impune, & sine scelere occidere. l. patri 10. & l. quæ ait. ff. ad l. Iuliam de adulteriis.* At Imperatorem defendo. Nam videris concedere posse maritum vxorem comprehensam in adulterio interficere? & ego in Decalogo tam vxoricidium, quàm filiicidium interdictum reperio. Porrò à te vxoricidium licitum esse in tali casu credi, vel inde colligo, quòd cùm illud admittat Iustinianus *l. merito*,

An Maritus vxorem?

ff. de adulteriis, *& l. Gracchus. eodem titul.* & tu ſpicas intetlegas, quæ poſſis carpere, illud omittis.

An hæc homicidia leges foueant, an tolerent tantum?

Quid, ſi dicamus Ciuiles leges non iam id præcipere, nec licitum declarare, ſed tantum tolerare ad maiora mala vitanda; nam & Romæ, Pragæ, & in multis vrbibus Catholiciſſimis, ad vitanda maiora mala, & boni maioris intuitu, Metetrices, & Iudæi permittuntur. Hoc enim videtur reſpexiſſe Pontius *lib.9. de matrim. cap. 15. n.20.*

MMXCVI.
An maritus poſſit adulteram vxorẽ plectere, vt miniſter rei publicæ?

Quid, ſi dicamus poſſe Rempublicam condemnate ſententiâ vltimâ adulteros, & executionem ſententiæ committere lictori, & ſi velit, aut parenti, aut marito: Porrò in tali caſu illis daretur authoritas, vt non nomine proprio, ſed nomine Reipublicæ, vt miniſtri authoritate publica inſtituti, comprehenſos in adulterio liberè, & impunè confodiant. Et hinc licere docet Caſtillus *in lib. 82. Tauri num. 6.* cuius opinioni probabiliter ſubſcribit Leſſius *lib. 2. cap. 9. dub. 5. num. 16.* quam neſcio ab alio, quam à ſolo Baſilio Pontio *vbi ſupra* improbabilem dici: me enim Iudice, ſtando authoritati, eſt probabilis; & ſtando rationi, quam debuiſſet parcallere Baſilius, certa & euidens.

MMXCVII.
Obiectio.
Leges Canonicæ Cæſareæ & Regiæ differũt: multa licent ſecundum alias, quæ ſecundum alias ſunt illicita.

Si obiicias Nicolaum Pontificem Summum *cap. inter hæc* dicentem, non licere ſecundum leges Eccleſiaſticas vxorem adulteram interficere: Reſpondebit fortaſſis aliquis, id non militare contra Iuſtinianum: non enim ipſe dicit id licere ſecundum Eccleſiaſticas leges, ſed ſecundum ſuas. Addet id non militare contra Caſtillum, Leſſium, aut etiam alios, qui illorum ſententiæ ſubſcribunt: non enim aſſerunt id licere ſecundum Canonicas, ſed ſecundum Ciuiles; ſicut multa alia, in quibus non ſolùm leges Eccleſiaſticæ differunt à Cæſareis, ſed etiam Cæſareæ à Regalibus in diuerſis Prouinciis. Vnde ad intelligendam hanc ſolutionem Lectori proderit videre Appendicem de differentiis Iuris Canonici, & Ciuilis, quæ tuæ ſummæ his annis vltimis acceſſit. Vnde, vt vnum exemplum

De Arbitris.
An poſſint plures & nõ omnes in cauſa procedere.

ſolùm ponam, inquiram, An ſi in tres arbitros Petrus, & Paulus comptomittant, & tamen vnus ex illis noluerit comparere, duo alij arbitri poſſint in cauſa procedere? & reſpondebitur iuxta Canones poſſe *cap.2. de arbitris, lib.6.* at iuxta leges Cæſareas non poſſe, *l. ſi in tres 20 ff. de receptis arbitris*, adeoque inter Eccleſiaſticos ſtandum eſſe Iuri Canonico, inter

De filiabus, & vxoribus Eccleſiaſticorum.

ſæculares Ciuili. Vnde ad vxoricidium, & filiicidium deueniendo, puto, *Nullum Eccleſiaſticum poſſe ſuam vxorem, aut filiam in adulterio comprehenſam occidere*; & ratio eſt, quia ad Canones eſt iudicandus. Quam ob rem, ſi duo coniugati communi conſenſu ad religionem tranſirent, vel ſacerdotes vxores ducerent, tunc nec Eccleſiaſticus vxorem, nec Pater ſæcularis filiam Religioſam, nec Eccleſiaſticus ſæcularem, nec Eccleſiaſticus Religioſam poſſet occidere, tametſi in actuali adulterio repertam.

Sed quia definitioam reſolutionem exſpectas, & hucuſque hinc inde diſputatioois gratia ingenij alis volitare voluimus, vt Lectori ſtudioſo morem geram, Poſitiones ſubſequentes ſubſcribo. Sit

MMXCVIII.
De Eccleſiaſticis.
Quinam illi ſunt?

Prima. *Non licet Eccleſiaſtico vxorem aut filiam deprehenſam in adulterio, aut fornicatione interimere.* Patet, quia Eccleſiaſticæ leges eiuſmodi homicidia interdicunt. *Eccleſiaſtici* nomine intelligere volo omnem hominem, qui Iuri Canonico ſubditur: adeoque non ſolùm Clericum, ſed Laicum etiam in S. Petri territorio habitantem. Ergo, Eccleſiaſticus, qui tale homicidium commiſerit, erit reus homicidij.

Leges aliæ permiſſiuæ, & aliæ definitiuæ ſunt.

Secunda. *Sæculares (Hiſpani, Germani, Galli, &c.) apud quos eiuſmodi homicidia permittuntur, ſi lex tantùm ſit permiſſiua, impunè vxores adulteras, aut filias fornicarias in actu ipſo deprehenſas occident, at peccabunt mortaliter.*

Non omnia, quæ in foro exteriori, ſunt in interiori permiſſa.

Patet ex ipſamet ſuppoſitione: ſi enim lex tolerat meretrices, non facit, vt fornicatio non ſit peccatum, ſed ob bonum publicum tolerat, vt committatur impunè.

Maritus eſſe poteſt miniſter publicus.

Tertia. *Vbi ſæculares leges maritum in tali caſu, aut patrem exſequutorem ſententiæ capitalis inſtituunt, nihilominus peccabunt mortaliter, ſi reos confiteri non permittant.* Patet: quia ſine cauſa, aut neceſſitate reos in orcum præcipitant. Quo enim illi miſeri modo inſtanta-

Eſt difficile actum contritionis elicere.

nea turbatione percolſi poterunt actum contritionis elicere, quem vix eliciunt homines cùm ſedato animo illum elicere procurant?

Ciuiles leges ſæpe corriguntur à Iure Canonico.

Quid ſi illos confiteri permittant? Adhuc peccabunt, vbicumque Ius Canonicum receptum eſt: nam leges Ciuiles in hoc expreſsè à Pontificiis corriguntur. *per cap. Præter hæc 33. quæſt. 2.* Vbicumque enim Politicæ leges exorbitant, & præcipuè in materia peccati, corrigi poſſunt, & ſolent à Canonicis; vt teſtantur non ſolùm Iura Pontificia (*cap. cum eſſet de teſtam. cap. 2. de arbitr. in 6. cap. ius canonicum. & cap. licet mulieres,*) ſed & Cæſarea (*l. Priuilegia. l. de ſacroſanct. & ibi Gloſſa. Ambitiones.* quod etiam Caroli Magni ſpeciali lege ſanctum eſſe, latè, & doctè perſuadet Reuerendiſſ. D. Auguſtinus de Belis, ingenij, & eruditionis ſummæ vir, *in prooemio libri de Eccleſiaſtica Hierarchia, num.28.*)

De prouinciis, in quibus Ius Canonicum nõ eſt receptũ.

Sed quid de illis Prouinciis, ſi quæ ſunt, in quibus Ius Canonicum, quoad ſæculares receptum non eſt? Reſpondeo in tali homines loco poſſe licitè occidere adulteram, aut fornicariam; nempe, vt miniſtros publicos, modò permittant, vt rei conſcientias expient, & ſua peccata confiteantur, & mandata publica, neque quoad ſubſtantiam, neque quoad vllum modum excedant.

An poſſit aliquis ſine præuia confeſſione à Republica occidi?

Dices. In multis Rempublicam caſibus iubere, vt occidantur homines, quorum animas æternùm eſſe perituras dignoſcit: vt patet in bello iuſto contra infideles; & in perſecutione banditorum, &c. Ergo etiam in præſenti caſu poſſet permittere, aut iubere, vt ſine præuia confeſſione occidantur fornicariæ, & adulteræ.

Reſpondebo, numquam licere occidere hominem ſine confeſſione, ſi poſſit illi fauor iſte concedi Sæpe autem ſine confeſſione occiduntur: nempe hæretici, quia frui iſto fauore nolunt: & banditi, quia non ſunt capti, & fugerent, cum magno Reipublicæ damno, ſi confiteri iuberentur. At adultera comprehenſa

per

permitti, vt ad Deum se conuertat potest, & postea iuxta leges puniri.

MMXCIX. Iustiniani obedientia & sinceritas.

ILla verba, *Sancimus igitur vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas Regulas, quæ à sanctis quatuor Concilijs (videlicet, Niceno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi) exposita sunt, aut firmatæ; prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata, sicut sacras Scripturas accipimus, & regulas sicut leges obseruamus.* Nouel. 131. de Ecclesiasticis titul. §. 1. Iustiniani obedientiam & humilitatem commendant; qui admittere dogmata, hoc est, Canones, Definitiones, aut Fidei articulos debuit, esset enim hæreticus, si dissentiret; Regulas seu Leges potuit, nam & Concilij Tridentini Canones, à solis Hæreticis negatos videmus; Leges verò à Gallis & aliis multis Orthodoxis non admissas; Leges enim (vt inquiunt) Ecclesiasticæ, si non acceptentur, in conscientia non obligant; quod totius Europæ praxi, & communi testimonio confirmant.

MMC.

HIs positis Tuam ego Præfationem relego, meam responsionem recognosco, & has Conclusiones subiungo.

De Iuris Canonici vtilitate & necessitate.

PRIMA. *Canonici Iuris notitia valdè vtilis est Iurista: valdè etiam vtilis Theologo; non tamen simpliciter necessaria, sed ad melius.* Vtilitatem demonstro; quoniam multa sunt in altero Iure omissa, multa obscuriùs posita, quæ collatione supplentur & illustrantur. Non esse simpliciter necessariam ostendo, quoniam magnos Theologos & Iuris Professores vidimus sola scholastica suæ facultatis speculatione contentos, quos esse necessarios Reipublicæ nemo literatus ignorat.

Hæc tuam mentem Conclusio, exponit omninò, & dilucidat; sed quia tu, quantum Theologus, aut etiam Legista egeat Iure Canonico, eruditè exposuisti; non tamen quantum Canonista Theologiæ, aut Legum indigeat cognitione; paucas has lineas addo. Sit igitur Conclusio

De Iuris Ciuilis vtilitate & necessitate.

SECVNDA. *Iuris Cæsarei notitia est Canonista necessaria; non simpliciter quidem, sed ad melius.* Et eadem subsistit ratione, qua vtilitas Iuris Canonici persuadebatur: & firmatur verbis Lucij III. *c.1. ext. de noui op. nunciat.* dicentis, *Sicut Leges non dedignantur sacros Canones imitari* (Ecce Canones Luci sunt Legibus) *ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adiuuantur.* (Ecce Leges ad Canonum intelligentiam penitiorem conducunt.)

MMCI. De Theologiæ Scholasticæ vtilitate & necessitate.

TERTIA. *Est summis erroribus expositus Canonista, qui Theologia Scholastica careat.* Et ratio est manifesta, quoniam omnis textuum intelligentia Theologicis fundamentis substruitur; videmúsque versatissimos nonnullos Canonistas interdum defectu Metaphysicæ & Scholasticæ Theologiæ claudicare: ita enim exponendi sunt textus, ne expositio sit rationi contraria; rationem autem non discutit, elimat, aut examinat Patrum authoritas, sed scholastica & rationalis mentium magnarum concertatio.

Hæc esse vera, Canisi mi, multis ego verbis pronuncio, multis scribo, & tamen cæcutio in rebus claris. Tu omnia clarè distinctéque in vno Verbo, sed diuino intueris (sic spero) scísque, Theologiam Canonésque ità concatenari, vt qui illam nesciat, istos etiam ignoret. Ora Deum, vt qui Diuinitate & breuitate ingenij tui docemur, tibi olim in Empyreo sistamur, Deo gloriam & tibi laudum minerual soluturi, & conuicturi æternis annis.

Sic ego olim Canisio, vt Iuris vtriusque notitiam & speculatiuam Theologiam esse concatenatas demonstrarem. Tu suscribe, & quà possis, Canones Theologiæ coniunge, illos ab Articulis Fidei distingue, & in doctissimum Virum euades.

SECTIO III.

De Authoris Mente, & Voluntate.

MMCII. De ignorantia Authoris.

DVo sunt, Candide Lector, quæ aduersus ignorantias meas ab Æmulis obiici solent: Alterum, *Cur non debeam intelligere, quæ nemo imperitus ignorat?* alterum, *Cur mea debeam ignorantia abuti, & accusare aliquos, quos multi tolerant; & excusare alios, quos torrens Theologorum condemnat?* Quibus vt respondere exactè possim, debebo mente aliena vti, ne etiamnum dicar propria abuti. Recensebo igitur vnum aut alterum Apophthegma, cuius cooperatione iuuabor.

Patris Antolines laus.

Patri Antolines Ordinis Eremitarum S. Augustini Prouinciali, Theologiæ Doctori profundissimo, & in Salmanticensi Vniuersitate Professori primario, qui fuit posteà Compostellanus Archiepiscopus, seruiebat Frater Ioannes, Laicus senex & diligens, sed analphabeticus & literarum omnium expers. Hunc exercebat aliquando Pater Mendoza, qui Cathedram vespertinam ibidem tenuit; sinceritate enim hominis summoperè delectabatur. Et cùm semel Frater Ioannes transiret, *Heus tu,* inquit, *accede, & redde villicationis tuæ rationem. Tu adsistis Patri Antolines tota die: homini nimirùm doctissimo, & inter Theologos Europæ Principi: eius lectiones audis quotidie iam à quindecim annis: alij condiscipuli tui triennio absoluunt, & in Viros magnos euadunt. Omnes, qui hodie in Ordine nostro Philosophiam, aut Theologiam profitentur, omnes qui concionantur, omnes qui excipiunt confessiones; omnes tecum audinerunt duobus aut tribus annis hoc scientiarum prodigium, quod tu quindecim; & interim illi sunt doctissimi: & tu hæres & hæres in prima Abecedarij linea, & nondum internoscis Vocales! Redde rationem perditi temporis, Frater Ioannes. Quid respondere Christo poteris iudicaturo viuos mortuósque! Quid es, quæso, dicturus, cùm tandem aliquando rogeris, cur omnia ignores, cùm tamen habueris tempus & locum, vt omnia addisceres?* Putabat Mendoza nihil reponi à Ioanne posse: hærebant circumstantes; & quid ille responderet summa animi suspensione expectabant. Tunc ille ex tempore: *Si Dominus Iesus Christus talia dixerit, paucis me expediam. Qua ratione, inquam Ego, à me rationem exiges Domine Deus, de ratione quam mihi negasti? Si volebas me euadere in Virum doctissimum, cur me creasti tam stupidum barbarúmque? Hæc est ratio villicationis meæ* Homines & iumenta saluabis Domine. *Homines, quia Antolines, Mendozam, aliósque: iumenta, quia Ioannem & alios Laicos illi similes, qui seruiunt huic sancto Collegio.* Respectabant vniuersi Mendozam, & illе

Fuit Sacræ Theologiæ Doctor, & Salmanticæ (Primaria Vniuersitas est) Antecessor Primarius. Pauperum protector, pupillorum & viduarum patronus. Et tandem non sine miraculo ad Episcopatum euectus. Vixit pientissimè & cum opinione sanctitatis defunctus est.

ille hac inexpectata solutione perculsus, nesciebat quid laico responderet Hæret paululum; & in se seductus, dicit omnihus: *Per Deum, quòd non scio replicare: nec occurrit quis alius replicare possit. Ioannes euicit suum intentum.*

MMCIII. Hac doctriuâ ego instructus respondeo illis, qui ignorantiæ heri, & iam hodie benigniùs, aut fortè seueriùs, me arguunt scientiæ. Scientiæ quidem; quamdiu enim putarunt æmuli, de scientia me vanè gloriati, omni nisu conati sunt errores meos & ignorantias propalare: at quia iam meam ego ignorantiam profiteor, iurant, deierant mihi oota illa onmia, quæ ignota affirmo. Et quid respondebit Deo, inquiunt, Caramuel in tremenda illa die, qua cogetur reddere rationis suæ rationem? Et illis confidenter Caramuel:

Authoris genius.

Si Dominus Deus, quod non faciet, talem à me rationem exigat, paucis me expediam. Nemo est, inquam hodie in terrarum orbe, quem sciam, Domine Deus, qui ab infantia iam assiduè libris impalluerit, quam Ego. Hoc tu scis. Cùm fui puer, nullum lusum amaui; nullum exercui; nullum sciui: nullum etiamnum scio; mihi libri studio & recreationi semper fuerunt; quod tu etiam scis: Si sim in rheda, si in equo, si in mensa, si in lecto: [& quod cum pudore dicturus sim; si in choro, si in meditatione, si in horarum lectione (puto enim me ad attentionem internam non teneri: puto me ad impossibile non obligari; mihi autem ex quacumque positione ad centenas alias non discurrere, impossibile est: puto Deum scholasticè meditari, eiusque attributa in creaturis rimari, quod facit in Psalmis omnibus aut ferè David; esse bonam attentionem habere, etiam in illorum sententia, qui internam postulant) si in labore, aut aliis actibus Communitatis] semper studeo: & si studere est errare, semper ero: & hoc etiam tu scis, & tamen illa, aut pleraque nescio, quæ in hoc libro aliis olim resoluenda proposui: vel etiamnum in hac noua editione aut intacta relinquo, aut tanquam merè probabilia doceo. Ergo si illa volebas à me sciri, cur me creasti tam stupidum & rudem? nam, qui diligentiam omnem adhibeo nec proficio, coger in mentis tenuitatem, ignorantiæ culpam exonerare. Scio, quod homines & iumenta saluabis Domine; *Sunto homines, qui nati docti & omnia sciunt, cùm genio indulgeant, potitationibus, & comessationibus tota die vacent, & nihil omninò didicerint; adhuc ego in ignorantia mea apud te sum, & si possum doceri, laborem & diligentiam non recuso.* Et quid contrà Æmulus: Si doctus, si sincerus sit; quod Mendoza; non enim aliud, quod possit responderi, succurrit.

An interna attentio in lectione Canonici Officij requiratur.

An cõtra debitam attentionem militent Scholasticę meditationes de Deo?

Inuidiæ genius.

MMCIV. Sed hæ ipsæ Caramuelis ignotaotiæ, inquis, sunt multis miræ, omnibus perniciosæ; Nam dum frequenter in Editione prima, imò etiam ioterdum in secunda, subtiliter dialecticatur, multa alterat io expositione præceptorum Decalogi. Multa circa hæresin materialem insinuat; multa circa iuramenta & vota; multa dicit de festorum obseruantia; de cultu Parentũ nonnulla, quæ oegant reliqui; de homicidio & duello multa edisserit, quæ vtiliùs nescitentur à Laicis: io genere Luxuriæ multa inutiliter speculatur: multas vsuras & simonias excusat; multas æquiuocationes etiam, quæ mendacia videntur, licèt detestari se dicat Restrictiones mentales nomine *Politicæ veritatis* colorat; & exponctis restrictionibus mentalibus aliam viam init, quæ plures consequentias & magis inconuenientes parturit: & vt verbo omnia dicas, Non manet in tota Theologia Morali veritas, quæ non arietetur à Caramuelis istis dubiis Cohibenda igitur est hominis ignorantia, nec debet permitti ille imposterum tam multa ignorare aut nescire.

An Caramuelis sint ignorantiæ tolerandæ?

Politica veritas differt toto cœlo à Grãmatica.

Sed hoc ipsum, me Iudice in Veritatem & Ingenium sæuire est. Non errat, qui interrogat; non, qui dubitat, & scrupulos suos homili sinceritate proponit. Non qui suam tenuitatem fatetur; & doctiores interrogat, erudiri & doceri paratus. Scripsi ante annos multos Dialecticæ, Philosophiæ, & Theologiæ Moralis cursum, quem exorno, & luci publicæ quamprimum dabo. In contextu noui & curiosi Operis reperiebam scopulos, & tempestates: sententiæ enim quamplurimæ, quæ vulgò dicebantur probabiles, opponebantur sibi mutuò rigore consequentiæ seruato: & multæ etiam, quæ videbantur temerariæ & præcipites, inferebantur necessariò ex communi doctrina: Dum Moralitates omnes ad Fundamenta Naturalia reducerem, improportionata aliqua membra producebat accurata Syntaxis; & ideò proprio ingenio diffidens, selegi, quæ iudicaui examine maiore digna, quæ percallere optabam, quæ fortè ab ingeniis oobilioribus discere poteram; & hunc in finem sub annum 1650. typis subieci hoc Opus, in quo mentem Authoris & rerum tractandarum Ideam Titulus præferret. Fuit ille: THEOLOGIA MORALIS FVNDAMENTALIS: *Multas complectens Positiones, quæ asserta, placita Iuniorum Theologorum euertunt: quæ negata, in primas Philosophiæ Veritates impingunt: quibus esse vel ex esse permissis, multarum Opinionum hucusque probabilium, & aliarum hucusque improbabilium necessaria demonstratur connexio; quam, vt vel reyciantur priores, vel admittantur posteriores, doctiorum mentes exploraturus, toti Orbi literario proponebat Caramuel.* Non ergo laxaui, non contraxi communes Theologorum sententias; sed, vt securiùs secundam possem exornare Editionem, Tuo omnia ingenio & arbitrio commisi. Et ne querelis locus sit, ecce Nouam Editionem iam habes, quam promisi.

Permittendum est vt indocti consulant doctos.

Cursus moralis scholastico stylo ab Authore conscriptus.

Multorum Authorum opiniones, si componantur, non cohærent.

De prima editione huius Libri.

Eius inscriptio.

At in ea adhuc nonnulla sunt, reponis, quæ aliter potuissent resolui, plurima quæ non placent.

Et quis in Mundo, quæso, placuit omnibus? Omitto Christum, cuius purissima doctrina multis displicet: quam enim ille Theologiam Scholasticam docuit, Macedoniani, Arriani, Nestoriani, & alij Hæretici antiqui reiiciunt, de Diuinarum Personarum Trinitate, Infinitate, & Æqualitate delirantes: & Theologiam Moralem, qua nos ille ad Empyreum perducit, Hæretici huius æui reiiciunt Arbitrium liberum humanæ voluntati negantes. Christum, inquam, omitto; ne ambire priuilegia videar, quæ illi negata. Submitto alios; & duos Doctores Summos, Thomam, Scotum in arenam produco. Ille, quia omnia subti

Satisfit Obiectioni cõmuni.

An Christus Dominus placuerit omnibus?

An D. Thomas? An Scotus?

ſubtiliſſimè expendit, vocitatur *Angelicus*: iſte, quia angelitùs ſingula ediſſerit, nominatur *Subtilis*, & tamen neuter placet omnibus: multa enim occurrent in alterutro, quæ à doctiſſimis admiſſa Viris, à doctiſſimis etiam negentur: quoniam, vt pronunciat Satyricus, *Pro captu Lectoris habent ſua fata libelli.* Stat igitur me nec poſſe, nec velle placere omnibus; quia nec omnes mihi placent, nec omnes diſplicent. Dummodò permittatis, vt in meo ſenſu abundans, Fundamenta hæc propugnem, quæ iecit ſeuerior Dialectica; per me ſtabit, vt, ſi nolueritis eiſdem fundamentis conſtare, diſgregatiua visûs *nigra*, congregatiua *alba*, aut etiam *purpurea* vocetis. Et quidem ſic rem altè conſideranti loqui placuit: quæ coim in hoc Opere tanquam certa propono, ſunt mihi tam euidenter certa: &, quæ vt probabilia intermiſceo, ſunt mihi tam euidenter probabilia; vt obloquentes impatienter ſubaudiam, putémque ab illis, nigris alba, & quadra rotundis confundi. Cæterum, quia ſpero vos (Lectores Candidiſſimi & eruditiſſimi) ſuaui rationum potiùs Zephyro, quàm procelloſo affectuum Boreâ (quod contingit multis) perducendos, hæc folia eoulgo, tanta legenda & examinanda ſinceritate, quantâ fuerunt ſcripti: & quia paratus ſum veſtram ſenteotiam ſequi, ſi demonſtraueritis veram ſecuramque; non dubito, quin diſſimulata meæ perſonæ tenuitate, rationes à me poſitas conſiderabitis, & adquieſcetis ſicubi conuincant iotellectum: fruſtra enim inſiſtitis antiquorum veſtigiis, ſi fortè illos erraſſe hæc mea ſecunda Editio euidenter conuincat. Vt hanc exornarem dedi primam; multa ab ingenio Amicorum ſperans, multa de eorum doctrina & humanitate præſumens. Elapſi fuerunt anni quinque, & à Diana ſolo fui reſponſione honoratus. Tractatu I. Partis X I. illam habes: ſed quæ ſecunda reſponſione indigebit, nam vertit hypotheſes in theſes; interdúmque, vt ſe potiùs quàm Caramoelem oppetat, ſuas ipſas opiniones adſcribit. Sed de hoc alibi. Interim Viro pientiſſimo & eruditiſſimo, quem vt Patrem diligo, vt Magiſtrum veneror, gratias ago; & deſidero, vt ſicut ille, etiam alij ſuo ingenio & doctrinâ meos labores promoueant. Verùm enim verò, cùm iam elaberentur anni molti, & nemo alius in arenam deſcenderet, qui nodos à me poſitos ſolueret, obiectiones eneruaret, auſus ſum proprio ingenio confidere, & proprio marte militare. Placebit iogenioſis Lectoribus αὐτομαχίᾳ; & ſicut in arenis Ægyptiis Pyramidum eminentium miracula, ſic etiam in noſtræ Scholæ arena inuentura eſt Poſteritas gigantæas Fundamentorum moles, quibus omnes Theologiæ Moralis Reſolutiones ſecuriſſimè inſiſtant. Et quia meum fuit (Sapientiſſimi Domini) ad veſtrum ingenium & humanitatem recurrere; veſtrûm etiamnom erit me iuuare: veſtrûm me docere & inſtruere: veſtrûmque alias meliores & doctiores Reſolutiones ponere, ſi poſitæ à nobis non placeant. Non omnia diſſolui, quæ in prima Editione propoſui: aliqua enim, aut veſtro ingenio, aut tertiæ Editioni relinquo. Reſolutiones iſtas trado, non quidem vt Articulos Fidei, ſed multas vt certas, & multas vt merè probabiles: contra illas, aliquos argutari non patiar; tædio enim & labore fractus, inutiles contentiones recuſo: contra iſtas libentiſſimè audiam, quidquid placeat obiicere: retinebo nihilominùs illas, eiſdémque inſiſtam, quouſque clara aliqua demonſtratione ab oppoſito ducta, ingenium meum illumioetis. Valete igitur Viri doctiſſiml & eruditiſſimi; me pergite honorare & diligere; &, ſi aliquid ſuggerere aut obiicere placeat, ad veſtra obſequia paratiſſimus, maneo Pragæ apud Cæſareum Montiſſerrati Monaſterium, vbi veſtras doctiſſimas & humaniſſimas literas, aut etiam cenſuras, exſpecto.

Laudatur Diana, An illi ſit reſpõdendum?

Cur diutius expectare noluerim, ſed ego ipſe ſoluerim dubia in prima editione propoſita?

NOTA

De Libro huius Operis Tertio.

IN prima & secunda Editione Francofurtensi varia & pulchra prodierunt amicorum Theologorum Epistola, quas fortè libenter haberes: & cur hîc non sint posita, inquiris. Respondeo, accessisse & alias multas eiusdem aut similis argumenti, tam meas ad Illustres Viros, quàm illorum ad me; in quibus de peccatorum distinctione specifica & multiplicatione numerica accuratè differitur; & Quaestio aliàs implicata & obscura, illustrium Theologorum consensu radicitùs examinatur, Erunt Candido Lectori valdè vtiles: tota enim pœnitentium in Confessionis Tribunali obligatio, peccatorum respicit distinctionem numericam & specificam, quam cognoscere nequeunt, qui profundâ notitiâ Metalogicæ Moralis careant. Hæ sublimium Theologorum Epistolæ, quia mole sua integrum Tomum postulant huius nostræ Theologiæ Fundamentalis Librum tertium constituent, quem post aliquot menses, Deo auspice, luci publicæ dabimus.

INDEX

INDEX SCHOLASTICVS.

Omnes Numeri sunt Marginales.

I.

VIRIS doctis scripsimus: (nec enim ab idiotis & imperitis libenter audimur aut legimur) & vt illis meliùs seruire & prodesse possimus, hunc *Indicem Scholasticum* addimus, in quo vnusquisque videat, quid suppom vt certum, aut vt probabile in aliis Facultatibus volumus, cùm Moralia tractamus.

I I.

SECTIO I. CRITICA.

Sic hodie dicitur quædam Metagrammatica; nomen à crisi, seu iudicio sortita: nam de vocibus quas Nomenclatores posuerunt imposuéruntve, iudicare præsumit. Inter alia, quæ variis in locis reperies, hæ voces liquidiùs & accuratiùs explicantur.

Aliud

Index Scholasticus.

Vita

SECTIO II. LOGICA.

INermes sunt cæteræ Scientiæ, si Dialectica careant: Realem iam olim dedit Aristoteles, quam multi ingeniosè illustrarunt: quam etiam nos adauximus, thesaurisque opulentis ditauimus. Moralem etiam à nemine cogitatam inuenimus scripsimúsque: interim, quia prala tarda sunt, has notas in specimé damus.

III.

De Termino.

NVlla est Ars aut Facultas, quæ proprios terminos non habeat. Oportet ergo scire voces cuiuumque Facultati proprias, & quo illæ sensu aut significatione accipiantur. Vt nulla esset æquiuocationis occasio, præmisimus Sectionem I. *Criticam*, in qua omnes notantur voces, quæ aliqua cura aut curiositate in hoc Opere dilucidantur.

IV.

De Definitione.

V.

De Diuisione.

VI.

De Propositione.

An

Index Scholasticus.

VII.

De Æquipollentia.

VIII.

De Conuersione.

IX.

De Oppositione.

X.

De Restrictione & Ampliatione.

XI.

De Appellatione.

XII.

De Reduplicatione.

XIII.

De Responsione.

XIV.

De Argumentatione.

ergo

X V.

De Dilemmate.

X V I.

De Ascensu & Descensu.

X V I I.

De Syllogismo.

De Demonstratione.

De Elencho.

De Monstro Dialectico.

De Axiomatibus.

hoc in verbis Dei, & Ecclesiæ obtineat? An exceptio sit duplex; adæquata, & inadæquata? *num.*953

IN tota hac Theologia Fundamentali, nihil aliud intendimus, quàm reperire Fundamenta, hoc est, Axiomata: quibus vti securè in cæteris Tomis possimus.

Caput I. Præsefert Axiomata speculatiua, quæ ad Mentem & Voluntatem spectant. *à num.*19. *ad* 440

Caput II. III. & IV. Practica sunt, & Axiomata practica stabiliunt, & firmant: nimirùm *à num.*440. *ad* 810

Caput V. Ponit, & accuratè exponit illa Axiomata, quæ *Regulæ Canonici Iuris* vocantur *à num.* 810. *ad* 1090. Subiungit Theologorum Axiomata, pulchra, & varia, *à num.* 1090. *ad* 1124. Addit Axiomata Regulatia (*Syntheses* dici debent) *ad num.* 1128. Et quia Iuris Cæsarei notitia est summè necessaria omnibus qui Moralem Theologiam profitentur, adponit Axiomata Ciuilia, *ad num.*1317

Caput VI. Dat Axiomata pertinentia ad Decalogum *à num.*1330. *ad* 1800

Caput VII. Accenset Sacramentalia Axiomata, seu Fundamenta *à num.* 1710 *ad* 2050

SECTIO III. METALOGICA.

De Vniuersalibus.

SVmmè necessaria est Morali Theologo exacta Vniuersalium, & Prædicabilium notitia, sine qua de peccatorum genere, specie, & numero, non poterit benè philosophari.

Totum duplex: actuale & potestatiuum. Hoc idem, ac Vniuersale. *num.*931. An Vniuersalia præscindantur ab inferioribus? An dentur præcisiones obiectiuæ? *num.*1125

XVII.

De Genere.

GEnus est, quod est in multis, (aut etiam prædicatur de multis) differentibus specie, vt quid. *num.*915

De clausulis generalibus. *n.*1277. Generi per speciem (toti per partem: vniuersali per particulare) derogatur. *num* 816. 915. In generali concessione non veniunt ea, quæ non essent verisimiliter in specie concedanda. *num.* 699. 822. 930

XVIII.

De Specie.

SPecies est, quæ est, vel prædicatur de multis differentibus numero, vt quid. *num* 925

An species omnes sint adæquatæ? an dentur etiam inadæquatæ? an Vir, & Fœmina differant specie inadæquata? *n.* 1161. An Pygmæi, & Gigantes differant specie inadæquata? *n.* 1701. An dentur peccata specie inadæquata distincta? An debeat hæc distinctio in Sacramentali confessione exponi? *n.*801

De clausulis specialibus. *n.* 1277. An magis, & minus mutent speciem? *n.*1679. 1683

AD speciem pertinet indiuiduum. Est quod de vno prædicatur. De indiuiduationis principio agitur. *num.* 801. Eccitates sunne æqualis perfectionis? *num.*1161

Priuilegium personale est singulare: personam sequitur, & extinguitur cum persona. *num.* 813

XIX.

De Differentia.

Differentia est, quæ prædicatur de pluribus, de genere, vt quale: & de specie, & inferioribus, vt quid: & hanc ob rem dicitur prædicari, vt quale quid.

Anne differentiæ includuntur in genere? anne inferiores à superioribus præcidantur? *num.* 107

Hominis & Leonis differentia. *num.*1702

Differentia Leonis constitutiua, quæ *Rugibile* dicitur, quid propriè sit? *num.*105

XX.

De Proprio.

PRoprium stricto modo sumptum, est quod conuenit omni, soli, & semper.

An proprietates possint separari ab essentia? *num.*564

XXI.

De Accidenti.

ACcidens est, quod potest adesse, & abesse absque subiecti corruptione.

Res eadem respectu vnius potest esse essentialis, & respectu alius accidentalis: potest de vno, vt quid, & de alio, vt quale prædicari. *num.* 2050

Accidentia, alia intrinseca, & alia extrinseca: alia absoluta, & alia relatiua sunt. An duo distincta numero possint de eodem subiecto prædicari? *num* 730. 731

SECTIO IV. PHYSICA.

IN Physicorum libris Aristoteles egit de intrinsecis, & extrinsecis corporum causis. Intrinsecæ sunt Materia, & Forma: extrinseca Efficiens, Finalis, Exemplaris. Egit etiam ibidem de aliis rebus, de quibus aptiùs in Metaphysica potero disputare.

XXII.

De Materia.

MAteria est pura potentia substantialis. An existat existentia Formæ? *num.*682

An instantibus singulis reproducatur? *num.* 155. Materia, quamdiu non est, non postulat formam. *num.* 1392. An à se, an verò à quantitate habeat entitatiuas partes? *num.* 519. An potentia materiæ primæ (hoc est, formam recipiendi capacitas) distinguatur realiter ab ipsa materia? *num.*2041

De

XXIII.

De Forma.

FOrma eſt, quæ dat ſpeciem, & vnitatem ſubſtantiæ. Anne poſſunt eſſe duæ in eadem materia? Anne eſt poſſibilis homo, qui duas animas habeat? *num.* 1702. De mouſtro Genuenſi. Erat bomo alteri inſertus. An duas haberet animas? an duos ſtomachos? An duo comederent, & duo egererent? *num.* 959

An ſit probabilis illa ſententia, quæ præter Animam rationalem, oullam formam ſubſtantialem admittit? *num.* 155

XXIV.

De Toto.

TOtum eſt duplex: actuale, & poteſtatiuum. *num* 925. 931. An liceat à toto ad partem argumentari? *num.* 636. Cui conceditur plus, conceditur minus, ſi minus ſit alterius pars. *num.*...... Pars eſt in toto. *num.* 931. Partes aliæ eſſentiales, & aliæ integrales ſunt. *num.* 1702

An vnio corporis, & animæ ſit tenaciſſima? *num.* 1881

XXV.

De Cauſa Efficiente.

EST quæ producit effectum. Diuiditur in vniuocam, & æquiuocam. Anne eſt bona diuiſio? Annon in generationibus ſpontaneis ſemper latet aliqua cauſa vniuoca? *n.* 958

XXVI.

De Cauſa prima.

COncurrit Deus cum omnibus cauſis ſecundis (neceſſariis, & liberis) concurſu ſimultaneo. An ab extremis diſtincto? *à n.* 124. *ad* 154

Deus, & Natura nihil faciunt fruſtra. *num.* 998. Deus, & Natura nihil præcipiunt fruſtra. *ibid.*

Eſtne Deus Cauſa æquiuoca? eſtne eminens? An virtute, & eminentia ſua continet omnes effectus, quos producit? *num* 958

An poſſit Deus pro libitu ceſſare à concurſu immediato in actionem creaturæ, ſubſtituendo aliam cauſam, quæ loco ſui efficienter concurrat? *num.* 150

An Deus vniuerſa conſeruet? *num.* 154

XXVII.

De Cauſa Finali.

FInis intentio voluntatem prædeterminat ad eligendum aliquod medium, vt habeatur finis: vnde qui finem tenetur ponere, etiam ad media neceſſaria tenetur. *num.* 869

Mala propter bonum finem non poſſunt fieri: poſſunt tamen permitti. *num.* 1102

Ceſſante fine adæquato legis in aliquo particulari, ceſſat legis obligatio quoad eumdem. Ediſſeritur fusè *à n.* 636. *ad* 666

XXVIII.

De Cauſa Exemplari.

ESt illa imago, ad quam alteram elimamus, aut pingimus. Chriſti Domini, Deiparæ, Sanctorum, & Virorum illuſtrium vita, & actiones, ſunt Exemplaria, ad quæ debemus noſtros mores formare. *Vide num.* 6. Huc omnia pertinent, quæ de exemplo, & ſcandalo diuerſis in locis dicuntur.

XXIX.

De Generatione, & Corruptione.

TOtum in eas partes diſſoluitur, quibus componitur: vnde Binarius in vnitates duas, & Totum Phyſicum in materiam, & formam (Homo in corpus, & animam.) Moralia ſunt ſimilia Phyſicis: & vt fiunt, ita & deſtruuntur. Verborum obligatio verbis tollitur. Orta ex conſenſu, contrario conſenſu adnullatur. An, & quomodo, Promiſſio, Votum, & Matrimonium diſſolui poſſint. *num.* 851

Generatio, & corruptio ſunt analoga. *n.* 1115. 1165. 1230. Quot generationum, tot ſunt etiam corruptionum ſpecies. *num.* 1165

XXX.

De Alteratione.

ALteratio quantitatis vocatur Rarefactio, & Condenſatio: Qualitatis Intenſio, & Remiſſio. Anne alteratur aliquando ſubſtantia? An ſuos gradus habet? *num.* 154

SECTIO V. ANIMASTICA.

TRactatus de Anima, Philoſophiæ Naturalis pars eſt: valdè incognita, quia habet grauiſſimas difficultates. Omnes ſcholaſtico calamo, ſuo loco perſequimur accuratiſſimè: in hoc tamen Opere illas, quæ Moralitates concernunt.

XXXI.

De Anima vegetatiua.

DEbet admitti forma configuratrix. An iſta ſit anima vegetatiua? *num.* 1616. Eius præcipuæ facultates ſunt Generatiua, Nutritiua, Augmentatiua. An incrementa hęc fiot inſtantanea? *num.* 1709. Lignum ſiccum rigatur, & fructum dat. *num.* 1004

XXXII.

De Senſitiua.

AN detur forma corporeitatis in viuentibus? An formæ partiales? An animalium partes ſunt homogeneæ? *n.* 714. An carnium, & piſcium corpora diſtinguantur ſpecie? *ibid.*

Animalia, ſunt quædam horologia naturalia: & horologia, ſunt quædam animalia artificialia. *num.* 404

XXXIII.

De Anima Rationali.

XXXIV.

De Intellectu.

XXXV.

De Voluntate.

XXXVI.

De libero arbitrio.

XXXVII.

De Cælo, & Mundo.

De Elementis.

Index Scholasticus.

De Cælo.

De Motu diurno.

De Sole: seu motu annuo.

De maculis Solaribus.

De Luna.

De Stellis fixis.

De Horologio, seu Cælo artificiali.

FFf 4 mus

SECTIO VI. METAPHYSICA.

POst vltimam metam Physicæ constituunt Scholastici Metaphysicam; cuius obiectum tam variè exponunt, vt non possint ad concordiam reduci. Nos Systema illi obiicimus: hoc est, aggregatum decem Prædicamentorum sub vno Ente consentaneo. Loquor benè; & voces singulas paucis explicare non possum. Suppono, quæ alibi vberiùs disputaui.

XXXVIII.

De Ente.

XXXIX.

De Nihilo.

XL.

De Substantia, & Accidente.

XLI.

De Quantitate.

XLII.

De Qualitate.

XLIII.

De Relatione.

Relatio

Index Scholasticus.

LVII.

Voluntas Dei.

LVIII.

Quantitas. Immensitas.

LIX.

Qualitas. Attributa Dei.

LX.

Relatio. Relationes Dei.

LXI.

Duratio. Quando. Æternitas Dei.

LXII.

Actio. Omnipotentia Dei.

LXIII.

Potestas Dei.

LXIV.

Paſſio. Immutabilitas Dei.

EX Æternitate naſcitur immutabilitas: homo durat tempore, & ideò de facto mutatur: Dei duratio eſt inſtantanea, tota ſimul, & in vno inſtanti non poteſt viciſſitudo reperiri.

LXV.

Vbi. Vbiquitas Dei.

SI eſſet corpus aliquod infinitæ molis, eſſet vbique. Et Quantitas & Vbicatio non diſtinguerentur in illo. Cùm autem Deus immenſus ſit. vbique debet eſſe, nec in eo magnitudo, aut immenſitas, aut vbiquitas ſunt conceptus diuerſi.

LXVI.

Situs. An ſit in Deo.

ESt partium ordo & diſpoſitio: & quia in Deo non ſunt partes, non poteſt eſſe earumdem ſitus. An in Deo ſiot partes formales aut eminentiales? Si congruè loquamur, alterutrum admitti poterit. In Deo enim præciſiones & formalitates multi Doctores negant, multi concedunt. *num.* 1125

LXVII.

Habere. An conueniat Deo?

OMnes creaturæ ſunt Dei. Dominium eius eſt neceſſarium & naturale; & coincidit cum Omnipotentia. *num.* 122. Habétne etiam etiam Deus Morale rerum aliquarum dominium? *num.* 544

LXVIII.

Diuina Trinitas.

ESt Deus Trinus & Vnus: Vnus in ſubſtantia & eſſentia: & Trinus in perſonis. *Trinitas* dicitur, qoaſi *Triunitas. n.* 2. Perſonæ ſunt conſubſtantiales, æquales, & coæternæ. *ibid.*

Trinitas non poteſt ratione naturali probari: ſed neque poteſt fortiter impugnari: omnia enim ſophiſmata, quæ obiiciuntur, non habent præmiſſas comprobabiles. Soluitur & exponitur vnum. *num.* 671

An vna Perſona obediat alij. *num.* 293. An Spiritus ſanctus oret pro nobis? *n.* 285. An ſit minor Patre? *num.* 1909

Quomodo vulgus apprehendat & credat Trinitatem? *num.* 1350

INDEX

INDEX RERVM.

Omnes Numeri sunt Marginales.

A

GGg Actiones

Ætas

Index Rerum.

GGg 2 Quomodo

B

Breuiarij

Depositio

Cur

F

Fines

G

I

Infidelitas,

L

Leges.

An

N

O

P

Index Rerum.

Index Rerum.

Lingua

Q

Quo

S

Sententia

V

Vita

FINIS.